Digitized by Google

Digitized by Google

PONCE
DE
MATRIMONIO.

Digitized by Google

PONCE

DE

MATRIMONIO

Digitized by Google

Collegij Soc.ti Iesu Isisnga Monachij.
Hº 3ª

R. P. M. F. BASILII

PONTII

LEGIONENSIS,

Augustiniani, apud Salmaticenses, Primariæ Cathedræ Moderatoris Primarij,

DE

SACRAMENTO MATRIMONII TRACTATVS,

Cum Appendice de MATRIMONIO *Catholici cum Hæretico.*

Opus æquè Canonici & Ciuilis Iuris, ac S. Theologiæ Professoribus vtile ac necessarium.

Summarijs, & duplici Indice, vno Librorum & Capitum, altero Rerum & verborum illustratum.

SVPERIORVM PERMISSV, ET PRIVILEGIIS.

VENETIIS, COMBI.

M DC XLV.

Digitized by Google

BIBLIOTHECA
REGIA
MONACENSIS.

Digitized by Google

LECTORI BENEVOLO

XISTIMABIT fortaſsè aliquis fruſtrà à nobis laborem ſuſceptum in tractatione de ſancto Matrimonij Sacramento, cùm in ea fœliciter laborauit Pater Thomas Sanchez. Tanti Patris diligentiam agnoſcimus, laborem admiramur, veneramurque; ſed validus iſte meſſor reliquit nobis aliquas, quas colligeremus, ſpicas, ſicut & nos reliquiſſe alijs certò ſcimus. Neque enim omnia iſto volumine potuimus comprehendere, quæ ad tractatum iſtum facere iudicamus. Multa quæ ingenij noſtri tenues vires effugiunt. In multis etiam fortaſſe veritatem non attingimus, quamuis eius tantùm aſſequendæ ſtudio nullius gloriæ inuidi tenemur, & ob eam tantùm comparandam laboramus. Mihi enim excellens ſtudiorum meorum præmium viſum ſemper fuit ſola veritatis cognitio. Ea, in quibus cum iſto Doctore conuenimus, breuiter indicamus, eo citato, alijſque qui ſcripſere poſtea. Illa verò, quæ vel ipſe aut nullo modo, aut leuiter attigit, aut in quibus ab illo diſſentimus, latiùs examinamus. Nonnulla alicui extra rem fortaſſe diſputata videbuntur; ſed quia vel principia ſunt, ex quibus in hac materia non pauca colliguntur, vel ex principijs traditis ſequuntur, omittere non potuimus. Video enim hanc Moralia tractandi rationem placere multis: & quamuis mihi non nimis placeat, dicam tamen, ſi inſipiens factus ſum, vos me coëgiſtis. Magna rerum & doctrinarum varietate plena tractatio eſt, quæque Theologum, & in vtroque iure non parum verſatum expoſcit. An omnibus iſtis titulis ſatisfecerim, Lectoris eſto iudicium, beneuoli, inquam, nam maleuolo quis placere audeat? Hæc accipe Lector, dum alia, quæ præ manibus habemus, non minori varietate referta, in lucem damus.

Facul-

Digitized by Google

Facultas Patris Prouincialis Castellæ.

MAgister Frater Ioannes de sancto Augustino, Prouincialis huius Prouinciæ Castellæ obseruantiæ, Ordinis sancti Patris nostri Augustini, facultatem concedo, vt typis mandetur tractatus siue de Matrimonij sacramento, à Magistro Fratre Basilio Pontio Legionensi, in Salmanticensi Academia Cathedræ Durandi Rectore erudite compositus, & diligenti examinatione, grauique iudicio à nostris approbatus. In quorum fidem has literas manu nostra subscripsimus, nostrique officij sigillo munitas dedimus. Matriti die May 13. anno Domini 1620.

Fr. IOANNES DE S. AVGVSTINO
Prouincialis.

Approbatio ex commissione Ordinarij.

DE mandato Doctoris Petri de Angulo Saraiæ Prouisoris Salman. non sine magna voluptate atque mei fructu vidi, diligenterque perlustraui hunc tractatum eruditissimi N. F. Basilij Pontij Legionensis, in Academia Salmantina Cathedra Durandi meritissimi moderatoris, de sacramento Matrimonij, in quo nihil Orthodoxæ fidei, Sanctorum Patrum doctrinæ, rectæ morum institutioni, ac pietati Christianæ non consonum reperi: sed potius sanam, singulare m, atque valde vtilem doctrinam nimia rerum varietate, & eruditione, præsertim sacrorum Canonum, Conciliorum, atque vtriusque iuris non vulgaribus illustratam Decretis. Opus proinde æquè Canonici & Ciuilis iuris, ac sacræ Theologiæ Professoribus vtile & necessarium. Inter alia, quæ auctor suo vsaferrimo ingenio, admirationeque digna præstat, illud non infimum tenet locum, quod hoc iusto volumine, qua alij de hac re latiori calamo scripserunt, breuiori, dictorij tamen, complectitur. Non solum enim nihil intractatum, nihil indecisum relinquit, sed multa alia singularia scitu digna addit. Id solum est, in quo displicere possit, quòd tanto laborerit tempore. Illud enim tractatus de impedimentis Matrimonij eiusdemque eruditionis iam pridem in lucem editus magnopere desiderabat. Quapropter dignum censeo quòd typis mandetur, vtpote communi bono non mediocriter profuturum. Salmanticæ in Conuentu S. P. D. Augustini 5. die mensis Maij anno Domini 1620.

Fr. FRANCISCVS DOMINGVEZ.

APPROBATIO ex Communione supremi Senatus.

TRACTATVM de Matrimonio, Auctore Magistro F. Basilio F. Basilio Pontio Legionensi Augustiniano, apud Salmanticenses Cathedra Durandi Antecessore, iussu supremi Senatus Castellæ, censoria cura vidi. In quo nihil fidei orthodoxæ, aut rectis moribus contrarium inueni. Acribus, ferundisque ingenijs assiduæ lectioni dicendi facultatem non adimi, neque exhaurri penum, etsi alij res seriè, & luculenter tractauerint, opus ostendit: prælo & luce dignissimum censeo. Matriti 6. Idus Septembris, anno Domini 1620.

D. PHELIX DE GVZMAN,
IV.D. Archid. & Can. Hispalensis.

APPROBATIO.

IOANNES CLAVDIVS DE VILLE, in sacra Theologia Magister, in Ecclesia sanctæ Crucis Custos, & D. D. ALPHONSI DV PLESSIS DE RICHELIEV, Eminentissimi Cardinalis, ac Reuerendissimi Archiepiscopi Lugdunensis, Vicarius Generalis Substitutus: fidem facimus, ipsum à nobis librum, qui inscribitur, R. P. M. F. Basilij Pontij Tractatus de Sacramento Matrimonij, nihilque in eo ab Ecclesia Catholicæ, Apostolica, & Romana fidei, Sanctorumque Patrum sana doctrina alienum contineri. Lugduni die 20. May 1639.

DE VILLE, *Vic. Gen. Subst.*

PERMISSIO.

BASILII PONTII Tractatum de Sacramento Matrimonij typis mandari, & in lucem edi hac in vrbe sumptibus Hæredum Boissat & Laurentij Anisson, Bibliopolarum Lugdunensium, Ego Regis in Prafectura Lugdunensi Procurator non impedio. Die 24. May 1639.

PVGET.

FACVLTAS ORDINARII.

CONcessit facultatem Ordinarius Salmanticensis, 27. Iunij anno 1620. vt latius in originalibus literis continetur.

CONSENSVS.

VISO Procuratoris Regis consensu hanc librum typis mandari Hæredibus Boissat, & Laurentio Anisson concessum facultatem denuo exsudat prohibemus. Die 24. May 1639.

SEVE.

Digitized by Google

INDEX
LIBRORVM, CAPITVM, ET PARAGRAPHORVM.

LIBER PRIMVS:

De matrimonij institutione, & essentia.

Cap. 1. De matrimonij varia appellatione. pag. 1
1. Explicatur definitio matrimonij. 2
3. A quo sumpserit originem institutio contractus matrimonij. 3
4. Extitisse præceptum de matrimonio contrahendo, nec reuocatum. 5
5. De institutione matrimonij, vt sacramentum est. 7
6. Explicatur quando matrimonium sit institutum sacramentum, & colliguntur nonnulla de infidelium matrimonio. 9
7. De forma, & materia matrimonij, vt contractus, & vt sacramentum. 10
8. Eundem esse ministrum matrimonij, vt contractus & vt sacramentum est, & nonnulla de ministro colliguntur. 13
9. Rationem contractus in matrimonio inter fideles separati posse à ratione sacramenti, nec posse denuo effici sacramentum. 16
10. Matrimonium inter absentes, & per procuratorem valere in ratione contractus, & in ratione sacramenti. 17
11. Quæ significationes conueniant matrimonio, & quo tempore. 18
12. De indissolubilitate matrimonij variæ sententiæ. 21
13. Matrimonium esse indissolubile iure tantùm naturali ostenditur. 22
15. Quo sensu matrimonium dicatur indissolubile ratione sacramenti. 25
15. Explicatur, quid sit matrimonium ratum. 26
16. De bono prolis. 27
17. Matrimonium ex sua ratione includere ordinem ad copulam. 29
18. Non esse necessarium consensum in copulam explicitum, neque implicitum ex parte contrahentis. 30
19. De matrimonio beatæ Virginis cum Ioseph. 34
20. Ea quę spectant ad fines matrimonij vt validè ineantur explicatur. 37
21. Qui fines reddant tantùm illicitum contractum matrimonium. 39

LIBER SECVNDVS.

De causa efficienti matrimonij, id est, de consensu absoluto secundum se.

Cap. 1. Ad matrimonium non requiri parentum consensum, sed solùm contrahentium. 42
§. 1. Quid dicendum iure veteri Ecclesiastico. 43
§. 2. Quid dicendum iure ciuili. 45
§. 3. Iustas leges ciuiles contra filios nubentes contra iustam parentum voluntatem. 47
2. Ad matrimonium verum consensum necessarium esse, non fictum sufficere. ibid.
3. Vinculum, quod ex matrimonio resultat, fieri non posse sine consensu contrahentium. 48
4. In aliis contractibus humanis non requiri consensum verum. 50
5. Quid facere debeat ille, qui finxit consensum in contractu matrimonij. 52
6. An tàm in contractu matrimonij, quàm in quouis alio, sufficiat internus consensus. 54
7. Matrimonij consensum non solùm verbis, sed & aliis signis exprimi posse. 56
8. Proponuntur formulæ verborum certæ ad cõtrahendum, & nonnulla quæ obseruãda sunt in dubijs. 59
9. Nonnullæ dubiæ formulæ in specie examinantur an efficiant coniugium. 62
10. De formula contrahendi, in qua ponitur dictio exclusiua. 63
11. Tria signa proponuntur præter verba de quibus examinatur, an fiat matrimonium. 65
12. An copula, vel nix ad copulã sit signũ matrimonij. 67
13. De signis sufficientibus in contractibus impuberũ. 70
14. Quo modo per patrem, & extraneos significetur consensus contrahentis illo præsente. 72
15. Quomodo in absentia contrahentis per procuratorẽ consensus exprimatur. 74
§. 1. Quid dicendum de reuocatione mandati in aliis actibus. 76
§. 2. Quæruntur nonnulla, & explicantur. 77
16. Quę mora intercedere debeat inter consensum vnius coniugis, & alterius. 78

LIBER TERTIVS.

De consensu conditionato.

Cap. 1. De vi conditionis de præsenti, præterito, aut necessariæ. 80
2. De conditionibus, quę intrinsecè insunt contractibus, aut dispositioni. 83
3. De conditionibus impossibilibus. 85
4. Quo pacto intelligenda sit prædicta dispositio. 88
5. Quæ sit iuris dispositio de conditione turpi, & quomodo intelligenda. 90
6. De conditione si non nupserit, an turpis sit, & quatenus locum habere possit. 92
7. De conditione, si nupserit, an turpis sit, & quomodo locum habeat. 94
8. Examinantur aliæ conditiones, quæ turpibus annumerari solent. 98
9. De conditione contraria substantiæ matrimonij. 100
10. Proponuntur quædam argumenta contra decisionem Pontificis. 102
11. Examinatur prima conditio contra substantiam, si generationem prolis euites. 104
12. Explicantur duæ aliæ conditiones quæ afferuntur à Pontifice contra substantiam matrimonij. 107
13. An in matrimonio apponi possit aliqua conditio, & quem habeat effectum. 108
14. An matrimonium, & alij contractus sub conditione celebrati indigeant nouo consensu post euentum conditionis. 112
15. An conditio, si Papa, vel Princeps dispensauerit, sit reputanda inter possibles. 115
16. Quomodo & quando impleri debet conditio, aut censeatur implera. 116
17. Quando non impleta, habetur pro impleta. 118

LIBER QVARTVS.

De consensu ex coactione, vel errore.

Cap. 1. AD matrimonium, & sponsalia requiri deliberationem, quæ ad peccatum mortale satis sit. 121

2. Quis censeri debeat, grauis, & leuis metus. 124

3. An graue malum semper debeat esse maius eo, quod eligitur, & in qua persona timeri debeat. 126

4. Quænam sint hæc grauia mala, quæ incutiunt iustum metum. 127

5. An metus reuerentialis, & etiam importunæ preces censeantur cadere in virum constantem. 129

6. An contractus lucratiui, & promissorij spectato tantùm iure naturali sint validi? 132

7. An contractus onerosi ex metu graui celebrati iure tantùm naturali considerato valeant, vel non. 134

8. An ex iuris positiui dispositione contractus lucratiui, & promissorij sint irriti ipso iure, vel rescindendi. 136

9. An contractus, in quibus datur res pro re, sint iure positiuo irriti, vel rescindendi. 138

10. Quem effectum habeat leuis metus in contractibus, tàm iure naturali, quàm positiuo. 140.

11. Quid dicendum de his, quæ ex metu reuerentiali fiunt, iure naturali, & positiuo. 142

12. Quid dicendum de his, quæ fiunt ex precibus importunis, iure naturali, & positiuo. 144

13. Quem effectum habeat metus iustè incussus, excepto matrimonio, & sponsalibus. 146

14. Matrimonium contractum ex metu iniustè illato esse nullum iure naturali, & positiuo. 148

15. An in matrimonio ex metu graui possit resilire, qui liber à metu est, nec participes illius fuit. 150

16. Qua ratione excusetur à peccato, qui ex metu contrahit matrimonium. 152

17. An si contracto matrimonio ex metu, sequantur sufficientia signa consensus, ratificetur matrimonium? ibid.

18. An matrimonium ex leui metu contractum valeat iure naturali, & positiuo. 154

19. An metus iustè illatus reddat nullum matrimonium. 155

20. Errore circa substantiam dirimi matrimonium, & alios contractus, siue actus. 157

21. Quid dicendum de errore circa qualitatem accidentalem in matrimonio, & alijs contractibus. 160

§. Vnic. Colligitur, quando dolus det causam, vel inciat iure naturali & positiuo: & explicatur quid iuris habeat vtroque iure, qui deceptus fuit. 163

22. Explicatur quando qualitates referuntur in errorem personæ, & alia colliguntur. 167

23. An cum errore facti, & scientia iuris possit esse consensus ad matrimonium. ibid.

24. Quando matrimonium fuit nullum à principio ex defectu aliquo, quomodo debeat renouari consensus. 168

25. An requiratur ad legitimam renouationem consensus, vt coniux ignarus fiat conscius nullitatis. 170

LIBER QVINTVS.

De iis, qua pugnant cum matrimonio ex parte formæ, hoc est, de consensu clandestino.

Cap. 1. PRohibitum matrimonium clandestinum ante Tridentinum. 173

2. Proponitur Tridentini decretum, & eius summa. 174

3. Matrimonia clandestina non valuisse aliquando ante Tridentinum. 175

4. Ecclesiam potuisse irritare matrimonia clandestina explicatur. 177

5. An matrimonium clandestinum, & vniuersim contractus iure nullam vim habeant in foro conscientiæ. 178

6. In nullo casu post Tridentinum esse locum matrimonio clandestino, neque renouari prius initum posse sine ea forma. 181

7. Qui teneantur decreto Concilij Tridentini. 183

§. 1. An peregrini teneantur legibus populi, qua transeunt. 184

§. 2. Colliguntur nonnulla. 185

§. 3. Obiectiones soluuntur. 187

8. Peregrinos non teneri legibus suæ patriæ. 188

9. Accommodatur doctrina præcedentium capitum, vt explicetur, qui teneantur decreto Tridentini. 190

10. Quis intelligatur nomine ordinarij in decreto Tridentini. 191

11. An vicarius Generalis Episcopi intelligatur nomine ordinarij. 192

12. Quid dicendum sit de Archipresbytero, & Scholastico Salmantino, an sint ordinarij. 194

§. Vnic. De iurisdictione Scholastici Salmantini breuis, & opportuna digressio. 195

13. Quis dici debeat proprius parochus. 199

§. 1. De proprio parocho in ordine ad matrimonium. ibid.

§. 2. Quinam sit proprius parochus in ordine ad funeralia. 200

§. 3. Quis sit proprius parochus in ordine ad decimas, & primitias. 201

14. De proprio vagorum parocho ad matrimonium. 203

15. Quinam alij parochorum nomine censeantur. 204

16. Quis contrahentium parochus adesse debeat, & in qua parochia. ibid.

17. Quæ qualitates requirantur in parocho qui assistere matrimonio debet. 206

§. Vnic. An possit assistere excommunicatus vel irregularis. 207

18. An peccent contrahentes, dum ab excommunicato parocho petunt, vt assistat, vel licentiam præbeat. 209

§. 1. Obseruantur nonnulla, & proponitur prima regula. ibid.

§. 2. Secunda regula proponitur, & explicatur. 210

§. 3. Tertia, & quarta regula proponuntur, & explicantur. 212

§. 4. Quinta regula proponitur, & explicatur. 213

§. 5. Colligitur quando liceat consulere minus malum. 214

§. 6. Colligitur quid dicendum in redemptione iniustæ vexationis. 215

§. 7. Colligitur, quando liceat petere mutuum ab vsurario sine scandalo. 217

§. 8. Colligitur an liceat inducere ad iurandum, quem scio falsò iuraturum, vel iuraturum verè per falsos Deos. 218

§. 9. Colligitur qua ratione liceat sacramentorum administrationem petere ab excommunicato. 220

19. An sufficiat ad matrimonij valorem parochus, qui à legitimo superiore titulum habet, inualidum tamen. 221

20. An parochus putatiuus, sine titulo collato à legitimo superiore, validè assistat matrimonio. 224

21. Explicantur nonnulla alia circa parochi præsentiam. 225

22. Cui actui interesse debeant parochus, & testes. 227

23. Iurisdictionem delegatam cessare morte concedentis. 228

24. Quid dicendum si delegatus ignoret obijsse delegantem re integra. 230

25. Iurisdictio delegata quando exspirat elapso termino. 232

26. Exponuntur nonnulla de potestate subdelegandi. 233

27. An ad subdelegandum causa requiratur in delegante. 235
28. De assistentia alterius loco parochi. 236
29. Quomodo sit ea licentia concedenda. 237
30. De denunciationibus præmittendis. 239
31. Quando omitti denunciationes possint, & cuius auctoritate. 241
32. Ex qua causa omitti denunciationes possint, & debeant. 242
33. Quæ sit obligatio contrahentium, quibus notum est impedimentum. 244
34. Ad quid teneatur ex vi denunciationum qui aliquod impedimentum nouit, occultum tamen. 245
35. Quid agendum parocho, vel ordinario qui in confessione nouit impedimentum contrahentium. 247
36. Quomodo se gerere debeant parochus, & ordinarius cùm iam opponitur impedimentum. 248
37. De pœnis matrimonij clandestini. 249

LIBER SEXTVS.

De impedimentis tantùm impedientibus.

Cap. 1. DE potestate constituendi impedimenta. 251.
2. Quare Principes seculares fideles non possint leges circa matrimonium constituere. 253
3. Inquiruntur alia circa eandem potestatem. 254
4. Consuetudine induci posse impedimenta, & auferri. ibid.
5. Duæ primæ conditiones ad consuetudinis robur explicantur. 255
6. Duæ aliæ conditiones consuetudinis explicantur. 256
7. De impedimento interdicti. 258
8. De impedimento ratione temporis ferialis. 260
9. De tempore interdicti, vel cessationis à diuinis. 263
10. Impediatne excommunicatio, qua ligantur contrahentes. 264
11. De impedimento ex catechismo. 265
12. De impedimento voti simplicis castitatis, aut religionis 266
13. De impedimento quod oritur ex incestu. 268
14. De aliis impedimentis ortis ex crimine. 270

LIBER SEPTIMVS.

De impedimentis dirimentibus.

De impedimento voti.

Cap. 1. ANtiquitas status religiosi conuincitur ex eo, quod Apostolorum discipuli, & sequentibus seculis alij verè religiosi fuerint. 271
5. Vnic. Aliquos ex Apostolorum discipulis verè religiosos fuisse. 273
2. Idem ostenditur ex eo, quod Apostoli fuerint veri religiosi. 274
3. Religiosum statum institutum à Christo, & erectum, ac proinde esse ex diuino iure. 276
4. Religionem esse statum immobilem. 278
5. In religionis statu vnà cum votis interuenire donationis contractum. 279
6. Immobilitatem status religiosi non prouenire ex voto, sed ex donatione. 283
7. Distinguitur votorum solemnitas, & ostenditur quo iure inducta sit. 285
8. Referuntur variæ sententiæ de votorum solemnitate legitima. 288
9. In quo voti solemnitas legitima consistat. 290
10. Quid possit Pontifex circa relaxationem, vel dispensationem horum votorum. 291
11. De approbatione ad religiosum statum olim necessaria. 293
12. Religiosos prioris sæculi liberos dimitti solitos à prælatis, & vota relaxata. 294
13. Religiosos vouentes paupertatem primis sæculis retinuisse suorum bonorum dominium. 296
14. Coniugia religiosorum primis sæculis fuisse valida, probatur argumento negatiuo. 298
15. Idem ostenditur testimonijs Cypriani, & Innocentij I. 302
16. Idem ostenditur testimonijs Augustini. 303
17. Idem ostenditur testimonijs Hieronymi, Epiphanij, Gregorij, Bernardi, & etiam ratione. 304
18. Obiciuntur nonnulla ex Patribus, & Concilijs, in quibus Monachi nubentes separari iubentur. 306
19. Assignantur duæ solutiones ad prædicta testimonia. 307
20. Eadem solutio comprobatur ex matrimonijs earum fœminarum, quæ sua sponte sibi velum imponebant. 308
21. Eadem solutio probatur ex matrimonijs earum, quæ initiatorum vxores fuerant. 310
22. Colligitur religiones olim tantùm constitisse votis simplicibus, & quo pacto votum dirimat matrimonium. 311
23. Adiectos coniugatos ad sacros Ordines, & quid obseruatum in Ecclesia Græca. 312
24. Professionem continentiæ ab initio apud Latinos exstitisse, in subdiaconatu tamen non semper, nec vniuersè. 317
25. De vxoribus relictis ab ijs, qui initiabantur. 319
26. Explicatur Canon quintus Apostolorum, & quæ sint subintroductæ mulieres. 320
27. Ordinem sacrum esse impedimentum dirimens, & vnde id prouenerit ordini, & à quo tempore. 322
28. De pœnis statutis in iure aduersus religiosos, aut clericos scienter contrahentes. 324
29. Ordo per vim & metum susceptus an impediat matrimonium, & dirimat examinatur. 325
30. Quid iure antiquo statutum fuerit circa matrimonium consanguineorum. 327
31. An in aliquo gradu consanguinitatis rectæ lineæ sit matrimonium nullum iure naturali. 329
32. Sitne iure naturali matrimonium prohibitum, & irritum in aliquo gradu lineæ transuersalis. 330
33. Prohibitum connubium cum affini, & de affinitate orta ex illicita copula, nonnulla explicantur. 332
34. De affinitate orta ex copula coniugali. 333
35. Ex matrimonio nondum cõsummato oriri publicam honestatem. 334
36. De publica honestate, ex sponsalibus de futuro. 335
37. Susceptores à dhibitos in Baptismo, & confirmatione, & ex his sacramentis oriri cognationem spiritualem. 337
38. In sacramento Baptismi, & Confirmationis tantùm cognationem spiritualem esse. 339
39. Quid antiqua iura, atque noua disponant de hoc impedimento. 340
40. Explicantur tria dubia circa hoc impedimentum. 342.
41. De impedimento cognationis legalis. 344
42. Seruorum coniugia etiam inuitis dominis fuisse valida. ibid.
43. Seruitutem ignoratam dirimere matrimonium, non verò cognitam. 346
44. In quibus casibus seruus ex mattimonio adquirat ingenuitatem, & quo iure. ibid.
45. De impedimento criminis. 348
46. Matrimonium fidelis cum quouis infideli, siue pagano, ludæo, aut Hæretico illicitum esse iure naturæ, diuino, & Ecclesiastico. 349.
47. Coniugium cum infidelibus esse irritum, & quo iure, cum hæreticis verò non esse ita. 351
48. Quid

48. Quid iura disponant de infidelium, & hæreticorum coniugijs, & cùm alter eorum ad fidem conuertitur. 353
49. Pluralitatem vxorum simul illicitam, nisi ex Dei reuelatione. 357
50. Libellum repudij dissoluto vinculo non tantùm permissum in lege veteri, sed licitum, per Christum tamen abolitum. 359
51. Secundum connubium constante primo nullum esse. 360
52. Obiiciuntur nonnulla, & diluuntur. ibid.
53. Quæ fama requiratur de prioris coniugis obitu, vt ad secundum matrimonium transeat alter. 363
54. Post Christum etiam legitimam aliquando cum cõcubina coniunctionem fuisse. 364
55. Validum esse coniugium impotentium etiam ad castè viuendum, negarunt nonnulli. 370
56. Vera sententia, quæ asserit validum esse huiusmodi matrimonium, statuitur, & probatur scholasticorum auctoritate. 371
57. Affertur ratio pro eadem sententia. 372
58. Matrimonium eorum impotentium, de quo est sermo, validum esse iure quoque Ecclesiastico. 373
59. Soluuntur argumenta pro prima opinione adducta. 374
60. Quo casu impotentia dirimat, & obseruantur pro explicatione nonnulla. 375
61. Impotentiam respectiuam posse esse perpetuam, atque adeò ea dirimi matrimonium. 376
62. Quando fœmina cognosci à viro non potest, nisi incidatur, impedimentum iudicandum esse perpetuum. 378
63. Remedium inspectionis ad experimentum virginitatis minùs decens ostenditur. 380
64. Nonnulla corollaria præcedentis doctrinæ. 382
65. De impotentia ex defectu ætatis, maleficij, morbi, aut mixti sexus. 383
66. De triennij experimento, & nonnullis alijs, quæ ad iudicia pertinent. 384
67. Quid sentiendum de eunuchorum coniugio iure naturali. 386
68. Quid disponant iura de eunuchorum coniugijs. 388
69. De impedimento raptus. ibid.
70. De causa dispensationis in genere, & in speciei. 417
71. De forma concedendi dispensationem. 419
72. De causis ex quibus redditur nulla dispensatio, & de vitio falsitatis in genere. 422
73. Explicatur in speciali quando obstet vitium subreptionis. 424
§. 1. Quando redditur nullum rescriptum ex silentio prioris. ibid.
§. 2. De impetratione secundi rescripti ad lites fine mentione primi. 425
§. 3. De impetratione secundi beneficij sine mentione primi. 427
§. 4. Quomodo reddatur nulla dispensatio, quando plura concurrunt impedimenta. 428
§. 5. Quid dicendum de impedimentis matrimonij explicandis. ibid.
§. 6. Quid dicendum de explicatione copulæ. 430
§. Vltim. Quando sit vitium per expressionem falsi. 431
74. De modis quibus dispensatio expirat ex parte illius, cui concedetur. 432
§. 1. Quomodo expiret dispensatio deficiente eo cui cõceditur. ibid.
§. 2. Quando concessio expiret ob renunciationem expressam eius cui conceditur. 434
§. 3. Quando expiret ob renunciationem tacitam. 435
75. De modis quibus dispensatio expirat ex parte concedentis. 437
§. 1. Quando expiret dispensatio morte concedentis. ibid.
§. 2. Quomodo finiatur dispensatio per reuocationem concedentis. 438
76. An expiret dispensatio ex cessatione causæ, vel eius vsus. 441
§. Vnic. Quando cesset dispensatio per huius vsum. 442
77. De interpretatione dispensationum. 445
§. 1. Explicantur clausulæ communes in dispensatione pro foro conscientiæ. 445
§. 2. Explicantur clausulæ dispensationum de foro externo. 446

LIBER OCTAVVS.

De dispensationibus.

Cap. 1. EXplicatur definitio dispensationis. 391
2. Quomodo possit cadere dispensatio in his, quæ iuris naturalis sunt. 392
3. De potestate ad dispensandum in iure diuino positiuo. 395
4. Explicantur communia quædam de potestate dispensandi. 396
5. Explicantur communia quædam de subiecto potestatis dispensandi. 398
6. Inferiorem non posse dispensare in legibus superiorum explicatur, & limitatur. 400
7. De potestate ad dispensandum in pœnis. 403
8. De potestate dispensandi in votis. 405
§. 1. Prima regula statuitur circa vota non reseruata. ibid.
§. 2. Secunda regula circa vota reseruata. 407
9. Nonnulli casus in quibus potest Episcopus dispensare, in votis reseruatis. 408
10. De potestate delegata ad dispensandum in votis. 410
11. De potestate dispensandi in iuramentis. 412
12. De potestate dispensandi in matrimonio spirituali, & residentia. 413
13. De potestate dispensandi in impedimentis matrimonij, tàm dirimentibus, quàm alijs. 415

LIBER NONVS.

De dissolutione matrimonij quoad vinculum, aut torum.

Cap. 1. DE dissolutione matrimonij inspecto iure naturali. 447
2. An matrimonium infidelium consummatum dissolui possit auctoritate Pontificis. 449
3. An matrimonium fidelium ratum possit dissolui auctoritate Pontificis. 451
4. Quid iura disponant de infidelium, & Hæreticorum coniugijs, & cùm alter eorum ad fidem conuertitur. 455
5. An per professionem solemnem dissoluatur ratum coniugium, & quo iure? ibid.
6. Tribus votis simplicibus Societatis dirimi matrimonium ratum. 456
7. Quid dicendum de votis Militarium ordinum. 457
8. Quid dicendum de votis Mantellatarum, hoc est, Beatas, & conuersorum ac donatorum. 460
9. Quid seruandum sit, cùm ante consummationem transit alter coniux ad religionem. 461
10. Quando dicatur matrimonium consummatum, ita vt iam non sit locus transeundi ad religionem. 463
11. Sine licere, nec valere transitum ad religionem. 464
12. Quæ requirantur de iure, vt alter coniux licitè transeat ad religionem consummato matrimonio. 467

17. Quæ requirantur, vt vir contracto matrimonio transire possit ad sacros Ordines. 468
14. De criminis adulterij gratuitate, & pœna. 470
15. De vxoricidio ante sententiam latam. 471
16. Adulterium causam esse diuortij perpetui. 475
17. Quando teneatur diuertere, & quando non liceat alteri coniugi. 476
18. Quid seruandum, si innocens velit diuertere. 478
19. Quid iuris sit innocenti post diuortij sententiam. 479
20. Quando teneatur coniux adulterum abiectum recipere. 480
21. Ex alijs causis licere diuortium. 482
22. Hæresim esse causam diuortij. ibid.
23. De alijs causis, ex quibus liceat diuortium. 484

LIBER DECIMVS.

De primo effectu coniugij, hoc est, De potestate dominativa coniugum in corpus, & voluntatem.

Cap. 1. ACum coniugalem esse licitum. 488
2. De obligatione, quæ nascitur ex coniugio in ordine ad actum coniugalem. 487
3. Statuitur generalis doctrina ad cognoscendum in genere, quando sit licita reddito debiti. 488
4. Quando ratione temporis sit illicita consummatio matrimonij. 490
5. De impedimento consummandi, vel petendi, aut exigendi ex emisso voto. 491
6. De impedimento consummandi, petendi, reddendi ex cognatione prouenienti. 494
7. De impedimento consummandi, vel petendi debitum ex affinitate superueniente. 497
8. Quando sit illicitus actus coniugij ratione finis. 498
9. Quando sit illicitus actus coniugalis ratione temporis. 500
10. Quomodo sit illicitus actus coniugalis ratione loci. 501
11. Quando sit illicitus actus coniugalis ex parte modi. 505
12. Vnde sumenda sit ratio turpitudinis in simplici fornicatione, & pollutione. 506
13. De obligatione vxoris in retinendo semine, & prospiciendo fœtui. 508
14. Quando sit illicitus actus coniugalis ratione damni. 510
15. Quo pacto reddendum sit debitum cum dubio iuris, aut facti? 511
16. De delectationibus morosis, inter coniuges. 514
§. 1. Quando delectatio de opere materialiter malo sit mortalis. 515
§. 2. Prima regula de delectatione in materia venerea. ibid.
§. 3. Proponuntur aliæ regulæ ad alias delectationum materias. 516
17. De potestate mariti ad irritanda vota vxoris. 517
§. 1. De votis emissis ab vxore de consensu mariti. 519
§. 2. De potestate vxoris ad irritanda vota viri. 520
18. An possit votum emittere sine consensu mariti. 521

LIBER VNDEGIMVS.

De originis confirmatione.

Cap. 1. DE originis confirmatione per iustas nuptias. 523
§. 1. Matrimonio inito in articulo mortis confirmari originem. 524
§. 2. Etiam matrimonio præsumpto, mediato, rato, & etiam existentibus alijs filijs legitimis riginem confirmari. 525
§. 3. Matrimonio sine dotalibus instrumentis, & sine parentum, aut filiorum consensu legitimari, & etiam nepotes. 526
2. De qualitate in filijs requisita, vt legitimi reddantur sequentibus nuptijs. 528
§. Vnic. Filios putatiue naturales etiam fieri legitimos sequenti matrimonio. 529
3. Quo tempore requiratur, aut sufficiat in parentibus habitus ad contrahendum. 530
4. De confirmatione originis per rescriptum principis. 532
5. Qui possint legitimare. ibid.
§. 1. De potestate Romani Pontificis ad legitimandum. 533
§. 2. De alijs qui legitimare possunt. 541
6. Qui possint legitimari. 542
7. De forma petendi rescriptum, & conditionibus seruandis. 544
8. De legitimatione ex bona fide matrimonij. 545
9. De legitimatione ob bonam fidem de filiorum nativitate. 547
10. De alijs modis, quibus origo confirmatur. 548
11. De effectu legitimationis. 549

LIBER DVODECIMVS.

De Sponsalibus.

Cap. 1. QVid sint sponsalia. 551
2. In sponsalibus sufficere consensum fictum 552
§. Vnic. Colliguntur ex dictis nonnulla. 553
3. Sponsalium promissionem mutuam esse debere. 555
4. An possit esse promissio matrimonij alteri facta non mutua. 556
5. De alijs, quæ requiruntur ex parte contrahentium, vt sponsalia sint valida. 558
6. Quem effectum habeant sponsalia valida. 559
7. De sponsalibus conditionatis. 561
8. De sponsalibus quibus aduenit iuramentum. 562
§. 1. Quæ obligatio nascatur ex iuramento. ibid.
§. 2. Quæ debeat esse materia iuramenti, vt obligationem inducat. 563
§. 3. Explicatur secunda pars enunciationis, & nonnulla colliguntur. 564
§. 4. Quomodo ea doctrina accommodanda sit actibus contra leges ciuiles. 567
§. 5. Quæ obligatio iuramenti, quando lex illi resistit. 568
§. 6. Quam vim habeat iure ciuili iuramentum actus inualidos. 569
§. 7. Quid dicendum iure Pontificio. 570
§. 8. Ex doctrina tradita colliguntur nonnulla. 571
§. Vlt. Quid dicendum de iuramento per vim, & metum extorto. 573
9. Sponsalia dissolui mutuo dissensu. 575
10. De ingressu in religionem. 577
11. De ordinis sacri susceptione. 579
12. De voto simplici. ibid.
13. De matrimonio. 581
14. De secundis sponsalibus. 582
15. De absentia sponsi. 583
16. De elapsu termini præfixi. 584
17. De superuenienti mutatione, aut impedimento. ibid.
18. Quid dicendum si istæ causæ præcedant, ignorentur tamen. 586
19. De arrha & pœna in sponsalibus appositis. 587
20. De pacto permanendi in aliquo loco. 589

Digitized by Google

APPENDIX.

De matrimonio Catholici cum Hæretico.

Cap. 1. MAtrimonium Catholici cum Hæretico esse validum. 591
2. Matrimonium Catholici cum Hæretico esse illicitum iure Ecclesiastico, & naturali. 593
3. An matrimonium Catholici cum Hæretico adeò illicitum, vt nunquam liceat. 596
4. Satis fit argumentis contra veram sententiam. 599
§. 1. Satis fit quatuor obiectionibus sequentibus. 600
§. 2. Satis fit quintæ & sextæ obiectioni. 602
5. Quæ sint causæ, ex quibus licet matrimonium Catholici cum hæretico. 604
6. An cum periculo peruersionis possit ex aliqua magna causa contrahi matrimonium cum hæretico. 606
7. Quæ cura prolis sufficiat, vt Catholicus contrahat licitè matrimonium cum hæretico. 609
8. An Pontifex dispensare possit, vt Catholicus copuletur hæretico, & quis sit eius dispensationis sensus. 611
9. Quomodo sit celebrandum matrimonium Catholici cum hæretico. 612
§. 1. Forma in celebrando matrimonio sine peccato contrahentis, & Parochi, discutitur. ibid.
§. 2. Qualis intentio Catholici, & quæ in hæretico sit sufficiens ad valorem matrimonij. 613

INDEX
RERVM, ET VERBORVM
NOTABILIVM.

Prior numerus paginam, posterior numerum margini adscriptum notat: vbi autem vnus solus est numerus, is intelligitur esse marginalis paginæ proximè prænotatæ.

A B

ABBAS, vide *Ordinarius*.
Absentia.
Absentiam sponsi esse causam dissoluendi sponsalia. pag.583. n.1
Intellige quando cum absentia mutatur domicilium. 2
Quid quando non est mutarum domicilium, & est iusta causa absentiæ, & quandiu expectandum iure ciuili, & canonico. 3,4
In Absentia contrahentis quomodo consensus exprimatur per Procuratorem. vide *Consensus*.

A C

Actus Coniugalis.
Actus coniugalis licitis. 486.c.1
Vsum matrimonij esse actum bonum ex genere suo. ibid. n.1
Obijcitur primò ex Siricio. 2
Secundò ex Origene. 3
Tertiò ex Hieronymo. 487.4
Posse esse meritoriom gratiæ ex opere operantis, nunquam tamen ex opere operato. 5
Obligatio quæ nascitur ex coniugio ad actum coniugalem. ibid.c.2
Ex matrimonio oriri duplicem obligationem, positiuam, & negatiuam. n.1
Debitum hoc reddendum petendi 2
Tacitè etiam peti, & cuius virtutis actus sit. 3
Ex genere suo esse peccatú mortale non reddere. 488.4
Aliquando esse veniale ex leuitate materiæ. 5
Esse obligationem conseruandi vires, ne fiat coniux impotens. 6
Inferuntur nonnulla. 7,8
Actus coniugij quãdo illicitus ratione finis. 498.c.8
Licitum accessum ad coniugem propter aliquod ex tribus bonis matrimonij, & quomodo eum finem respicere debeat. ibid.n.2
Quando sit peccatum excludere in eo actu finem prolis. 3
An sit peccatum copulari ad significandam vnionem verbi cum natura humana. 4
Accessum ob vitandam fornicationem aut in alio, aut in se nullum esse peccatum. 499.5
Reijciuntur qui dicunt esse copulam venialem, & illis satisfit. 6
Reijcitur aliorum distinctio. 7
Accessum solius delectationis gratia ex genere suo nullum esse peccatum. 8
Neque etiam si fiat tuendæ salutis causa. 9
Ratione mali finis adiuncti erit actus coniugalis malus mortaliter, aut venialiter. 500. 10
Actus coniugalis quando illicitus ratione temporis. ib.c.9
Distinguuntur tempora tria, de quibus est quæstio. ibid. n.1
Prohibetur accessus, cùm sumenda est Eucharistia, at si accesserint, communi iure possunt. 2
Etiam tempore ieiuniorum. 3
Etiam die Dominico. 4
Hæc præcepta iam cessasse. 5
Quale peccatũ sit actus cõiugalis in loco publico. 501.1
Proponitur quæstio de loco sacro. 2
Quid intelligatur nomine loci sacri in hac parte. 3, 4, 5.6.
Actus qui ex se peccata sunt, habere malitiam sacrilegij, & eorum fundamenta. 502.7
Maior explicatio prædictæ sententiæ. 8
Opposita sententiæ præfertur, & eius ratio à posteriori. 9
Eius ratio à priori. 503. 10
Soluuntur fundamenta primæ. 11
de Actu coniugali in loco sacro variæ sententiæ, 12
Neque esse illicitum actum coniugalem in loco sacro, neque eo violari Ecclesiam. 13
de Actu coniugali quid quando est aliàs illicitus. 504.14
An omnis effusio seminis etiam occulta violet Ecclesiam, variæ sententiæ ibid.
Requiri publicam veriis est. 15
Quæ dicatur publica. ibid.
Actus coniugalis quando illicitus exparte modi. ibid.c.11
Clementis Alexandrini, & Hieronymi verbis admonentur coniuges honestatis seruandæ in actu coniugali. ibid.n.1
Afferuntur quæ certa sunt. 505.2
Adduntur alia in eandem rem. 3
Quoties generatio impenditur, esse peccatum in reddendo. 4
Copulam præternaturalem cum coniuge esse illicitam, imo & eos tactus. 5
Seminationem extra vas esse peccatum. 6
Copulam sodomiticam inter coniuges etiam esse adulterium. 7
Posse vxorem reddere debitum marito effundenti semen extra vas, si non sit de eius consensu. 506.8
Licere etiam viro inchoatum coitum non absoluere, si vxor nil aliud exigat. 9
Actus coniugalis quando sit illicitus ratione damni. 510. c.14
Coitus damna ex Clemente Alexandrino. ibi.n.1
Cum periculo, aut notabili damno coniugis non posse reddi. 2,3
Neque si sit leprosus, aut morbo contagioso infectus, teneri alterum concedere. 508.4
Quale peccatum sit accedere ab menstruam vxorem, variæ sententiæ, esse veniale, 5,6
Quid de accessu ad vxorem grauidam. 511.7
Quid de copula statim post partum. 8
Quid de copula tempore lactationis in fantis. 9
Quid de copula tempore amentiæ. 10

A D

Adoptio.
Adoptio cognationem legalem impedit. 344.2

Adultera, Adulterium.
Adulteram abiectam quando coniux teneatur recipere. 508.c.20
Adulterium impedimentum gignit. 348.1
Tres casus, in quibus tenetur abiectum coniugem innocens

nocens recipere, remittiue. 481.1
Item, si constat de iniustitia sententiæ diuortij. 2
Item, si qui litem mouit, factus est nocens. 3
An requiratur, vt adulterium post sententiam commissum, sit publicum. 4,5
Quid si committatur adulterium, postquam sententia transijt in rem iudicatam. 6
Quid si innocens committat adulterium, postquam ipse mutauit statum. 7
Adulterij criminis gradus. 470.2
Obiectio diluitur. 3
Publica pœnitentia puniti adulteri. 4
Pœnitæ adulteræ, etiam si consentiente marito adulterauerint. 5
Gentiles existimasse adulterum licere de licentia coniugis. 471.6
Tam virum, quàm fœminam reum esse adulterij coram Deo: vter grauiùs delinquat. 7
Adulterium esse causam diuortij, & colligitur ex *Matt.* 19. 475.1
Defenditur iste locus ab hæreticorum interpretatione. 2
Adulterium causam esse diuortij iure comprobatur. 3
Orirj ex ipso naturali iure. 4
Quid nomine adulterij intelligatur, & an extendatur ad sodomiam. 5

A F

Affinitas.

Affinitas quid. 332.1
Affinitatis impedimentum probatur ex canonibus. ibid.
Quæ requirantur vt confurgat affinitas. 2
Computatio graduum affinitatis. 333.3
Affinitatem ex fornicatione limitatam ad duos gradus. 4
Matrem cognoscentem consanguineam vxoris in tertio, vel quarto gradu impediri à petitione debiti quidam dicunt. 5
Veriùs oppositum ex declaratione Cardinalium. 6
Affinitas orta ex copula coniugali. ibid.c.32
Affinitatis tria genera, duo iam sublata. ibid.n.1
Restricta ad quartum gradum. 2
In primo gradu lineæ transuersalis non esse irritum matrimonium iure naturali. 3
In primo lineæ rectæ esse irritum, nonnulli opinantur. 4
Veriùs neque in illo esse nullum iure naturali. 5,6
Soluuntur fundamenta contraria. 7,8,9
Ab infideli non contrahi hoc impedimentum. 10

A N

Ancilla.

Ancilla nupta patrono fit ingenua. 347.2
Id prouenire ex iure positiuo quidam sentiunt. ibid.
Veriùs ex iure naturali. 3,4
Idem fieri ex vi matrimonij, quoties ingenuus nubit seruo, nisi aliud obstaret. 5

Annulus.

Annuli donatio, vide *Signa*.

A P

Apostoli.

Apostolos religiosos fuisse DD. auctoritate probatur. 274.1
& ex Patribus. 2
& ex Pontificibus. 275.3
& ex Euangelio. 4

Apostolorum discipuli.

Apostolorum aliquos discipulos verè religiosos fuisse, probatur quoque auctoritate DD. 273.13
Ex censura Academiæ Parisiensis. 14
Ex sacris litteris. 274.15
Obiectio hæreticorum. 16
& ex actis Apostolorum idem ostenditur. 17

A R

Archiepiscopus, vide Ordinarius.

Archipresbyter.

Archipresbyter quis. 195.2
Eius munera. 3
Quid circa sacramenta Archipresbyter vrbanus & ruralis. 4
Quod eius munus in sacramento Confessionis quorundam sententia. 5
Vera sententia. 6
Nihil circa matrimonium posse. 7
Vide *Iurisdictio*.

Arrha.

Arrha in sponsalibus. 587.c.19
Arrhæ significatio, constitutio ciuilis de arrhis. ib.n.1
Eandem constitutionem licere iure Canonico. 2
Arrhas in specie & corpore dari posse. 3
Quantitatem limitatam iure nostro, & quomodo intelligendum. ibid.
Quid quando parentes datis arrhis sponsalia contrahunt, & filij resiliunt. 4

B A

Baptismus.

Baptismus, & confirmatio, vide *Cognatio spiritualis*.

B E

Beatas.

Beatas, h.e. Mantellatarum votum, vide *Votum*.

Beneficium.

Beneficium quando cum falso libello, tacenti quod de iure exprimendum erat, impetratur, vide *Error*.
In Beneficij secundi impetratione fieri debere mentionem primi. 427.17
Obijcitur ex *cap. gratia, de rescriptis i 6.* 18
Vera interpretatio. 19
Quædam limitatio. 20

C A

Capitulum, vide *Ordinarius*.

Canones, & Capita enodata.

Can. 5. Apostolorum. 320.1
c. aliquando, 32.q.3. 108.8
c. aliter dist. 31. 316.25
c. Presbyteris 27. dist. 311.2
c. consuetudinis, dist. 11. 258.8
c. quemadmodum, de iureiurando. 566.29
c. qui insinuante, qui cler. vel vou. 104.10
c. qui post votum, de reg. iur. in 6. 581,5,6,7,8
c. Rodulphus, de rescriptis. 440.22
c. si eo tempore, de rescriptis in 6. 423.10
c. sufficiat, & c. tua, de sponsa duorum. 55.5
c. venjens 2. de eo qui cognouit consang. vx. 268.5

Cardinalis, vide Ordinarius.

Castitas.

Castitas apud Latinos initiatis, siue coniugatis antea, siue non ab initio iniuncti. 317.1
De coniugatis probatur. ibid.
De non coniugatis etiam probatur. 318.2
Ea lex constanter seruata in Leuitis, Presbyteris, & Episcopis. 3
In Subdiaconis diuersa consuetudo. 4,5
Neque illis vniuersè prohibitum coniugium. 6
Non teneri Ecclesiasticos iure diuino ad seruandam castitatem. 7
Antiquissimam esse legem continentiæ in Latina Ecclesia. 8
Seruatam continentiam ex emisso voto. 9
Quid de his, qui minoribus ordinibus initiabantur. 10

Catechismus.

Catechismus quid. 265.1

CL

Clausula.

Clausulæ communes in dispensatione pro foro conscientiæ. 445.9.1
de Clausula personæ, cui committitur dispensatio. ibid. n.13
Requiritur in eo qualitas confessoris approbati. 14
de Clausula continente causam dispensationis. 15
de Clausula continente modum verificandi causam. 16
de Clausula continente modum absolutionis. 17
De operibus iniungendis. 446.18
De laniatione literarum. 19

Clau-

Clausulæ dispensationum pro foro externo. ibid.§.2
de Clausula officialis in dispensatione pro foro externo. ibid.n.10
de Clausula continente causas, variæ referuntur. 21. 22,23,24
Examen faciendum super veritate causarum. 25

CO

Coactio, v. de Metus.

Coadiutor.

Coadiutores gaudere Parochorum nomine. 204.7

Cognatio.

Quid iure aliquo statutum fuerit circa matrimonium consanguineorum. 327.c.30
Prohibita coniugia inter consanguineos ab initio Ecclesiæ. ibid.n.1
Etiam ab initio fuisse nulla. 2
Rationes eius impedimenti inducendi. 328.3
Pœnis affecti sic contrahentes. 4
Qualiter probanda consanguinitas. 5
Non eodem modo computari gradus iure ciuili, & canonico. 6
Tres regulæ ad gradus numerandos. 7,8,9
Quædam difficultates circa tertiã regulam explicantur. 10,11

Cognatio spiritualis.

Cognatio spiritualis non potest contrahi per procuratorem. 76.10
Cognatio spiritualis quæ est impedimentum, solùm nascitur ex Baptismo & Confirmatione. 339.1
Proponitur difficultas ex *cap. omnes* 30.4.1 2
Quid antiqua iura, atque noua disponant de hoc impedimento. 340 c.39
Cognatio spiritualis est impedimentum Ecclesiasticum. ibid.n.1.
Quando cœperit hoc impedimentum. 2
Olim triplex spiritualis cognatio. 3. explicantur. 4.5
Inter suscipientes nulla cognatio. 341.6
Immutata per Tridentinum. 7,8
Quid necessarium vt contrahant suscipientes cognationem. 9
Designato suscipiente, alij etsi suscipiant, non contrahunt cognationem. 11
Secus si non designetur, & simul plures tangant. 342.12
Quid de his, qui tempore promulgati Concilij tenebantur cognatione spirituali. 13
Suscipientem filium infidelis contrahere cognationem quidam dicunt. ibid.n.1
Verùs alij, qui negant. 2
Solutio probationis impugnatur. 3
Alia probatio. 4
Nasci hoc impedimentum ex baptismo minùs solemni. 343.5
& ex baptismo in necessitate. 6
Superueniente cognatione spirituali cum vxore non dirimi matrimonium. 7
Obiicitur ex *cap. peruenit* 30.4.1. 8
Quorundam interpretationes. 9
Prima interpretatio melior. 10
Secunda alia etiam accommoda. 11
Tertia alia interpretatio. 12
Quando inter ipsos parentes non contrahatur spiritualis cognatio ob susceptum filium. 13

Cognatio legalis.

Adoptio est impedimentum. 344.2
Variæ species cognationis legalis. 3
Explicantur. ibid.
Inter quas personas contrahatur hoc impedimentum. 5
Quando comprehendat infideles. 6
Superueniens neque dirimit, neque impedit debiti petitionem. 7
Illegitimam etiam habere cognationem legalem cum adoptato. 8
Huiusmodi cognati non contrahunt excommunicationem latam contra consanguineos nubentes. 9

Coitus.

Cœitus damnum ex Clemente Alexandrino. 310.1
Cum periculo, aut notabili damno coniugis non posse reddi. 2,3
Vide *Debitum, Actus coniugalis, Copula.*

Concessio.

Concessio alia realis, alia personalis. 433.10
Differunt. ibid.
Vide *dispensatio.*
Concessio quando expiret ob renuntiationem expressam eius, cui conceditur. 434.5.2
Vide *Denuntiatio.*

Concubina.

Concubinæ nomen quid post Christum inter Christianos significauerit, an honestum concubitum cum coniuge, minùs tamen solemnem, an verò semper turpe fuerit, & infame nomen. 363.1
Opinio Ferdinandi Mendozæ, eius fundamenta ex iure, & de Ecclesiasticis legibus. 2,3
Obseruatio pro explicatione veræ sententiæ. 366.4,5
Concubinam post Christum aliquando fuisse vxorem minùs solemniter ductam. 6
Probatur 1. ex can. Apostolorum, ex quo illustrantur alij canones. 367.7,8,9,10
Solutio Ferdinandi reiicitur, & aliorum. 432,11,12
Secunda ex Toletano I. 13
Solutio reiicitur. 368.14,15,16,17,18
Tertia ex Isidoro. 19
Quarta ex Concilio Aurelianensi. 20
Vltima probatio. 369.21
Obiicitur decretum Leonis I. 22
Bellarmini interpretatio. 23
Vera explicatio adducitur, & probatur. 24,25,26,27
Alia etiam vera interpretatio. 28

Conditio.

De Conditio vnde deriuetur. 80.1
Conditiones quæ intrinsecè insunt contractibus, aut dispositioni. 83.c.2
Conditio diuiditur in intrinsecam, & extrinsecam. ibid.n.1 & adhuc intrinseca diuiditur. 2
Conditio intrinseca non efficit dispositionem conditionalem. 3
Id verum, etiam si exprimatur à disponente. 4
Prima limitatio eius doctrinæ. 84.5
Quando non eodem modo intelligitur tacitum, & expressum. ibid.
Secunda, quando exprimi prohibetur per legem. 6
& quando agitur ad nullitatem actus non esse patem rationem taciti, & expressi. ibid.
Infertur quid iudicandum de illa conditione, si Deus voluerit. 7
Quid de illa, si Ecclesiæ placuerit. 85.8
Quid de illa, si potero. 9
Quid de illa, si nullum subest impedimentum. 10
Conditiones impossibiles. ibid.c.3
Ex natura rei sub conditione impossibili vitiari contractum. ibid.n.2
In matrimonio, & vltimis voluntatibus non vitiari, sed repelli. 3
Quare, est diuersa iuris dispositio. 86.4
Quotundam ratio reiicitur. 5,6
Vera ratio ex Duareno. 7
Prima ampliatio eius doctrinæ. 8
Non placet, remissiuè. 9
Secunda. 10
Tertia. 11
Contra hanc ampliationem duæ obiectiones proponuntur, & diluuntur. 87.12,13
Prima limitatio communis doctrinæ. 14
Explicatur. 15
Obiectio soluitur. 16
Secunda. 17
Tertia, & vltima. 87.18
Quo pacto intelligenda sit prædicta dispositio. 88.c.4
Difficilis dispositio Pontif. *in cap. fin. de condit. appos.* ibid.n.1

Digitized by Google

Quoad forum animæ attendi intentionem contrahentis. 2
In testamentis non habere locum in foro animæ, quorundam opinio est. 3
Reiicitur. ibid.4.
Idem etiam dicendum in foro animæ in testamentis, vera sententia. 5
Quibus modis possit adiici conditio impossibilis matrimonio. 6
Prima ratio explicandi dispositionem Pontificis *in cap. fin. de cond. appos.* proponitur. 7
Reiicitur. 8
Secunda interpretatio probatur. 8.9
Decisionem Pontificis *in d. cap.* non esse nouam. 10
Quo sensu Pontifex accipiat nomen conditionis *in d. c.* cùm agit. de conditionibus contra substantiam. 11
Nomine conditionis impossibilis non intelligi impossibilem de præsenti, aut præterito. 12
Vis conditionis de præsenti, præterito, aut necessario. 80.c.1
Conditionis diuisio. ibid.n.2
Eius definitio. 81.3
Quibus particulis exprimi soleat. 4
Conditiones de præsenti, aut præterito statim infirmare, vel obligare. 5
Explicatur magis ea doctrina in specialibus casibus. 6
Quid quando disponens existimauit esse futura, quo re vera præterit. 7
Quæ per rerum naturam necessaria sunt non morantur dispositionem. 82.8
Quid quando dies est certus, incertum tamen an futurus sit. 9
Quid quando venturum diem certum est, sed incertum quando eueniet. 10
Distinctione explicatur. 11
Infertur quid dicendum de ea conditione, si fortasse oriatur. 12
Quid de illa, si Antichristus nascetur. 13
Quomodo matrimonium, cùm sit actus legitimus, recipiat conditionem. 83.14
Quorundam explicatio. ibid.
Couarruuias aliter, & reiicitur. 15
Vera explicatio. 16
de Conditione turpi iuris dispositio quæ, & quomodo intelligenda. 90.c 5
Dispositio iuris naturalis & positiui circa conditiones turpes. ibid.n.1
Quomodo intelligenda. 2
Prima limitatio communis doctrinæ in testamentis. 3
Cùm instituitur filius non emancipatus sub conditione, quæ non est in eius potestate. 91
An ea limitatio extendatur ad filiam. 4
Secunda, quando in alienam voluntatem à parte confertur. 5
An ea limitatio extendatur ad legata. 6
Obiicitur ex *l. 41. de legat. 1.* ibid.
Reiicitur Gothofredi interpretatio. 8
Cuiacij interpretatio probatur, & explicatur magis. 9
Cur in stipulationibus conditio in arbitrium permittentis reiecta vitiet. 91.10
Antiquo iure ciuili turpis conditio, si non nupserit, quia iniungebatur viduitas. ibid. 2, 3
Iniungebatur viduitas, si simpliciter iuberetur non nubere. 93.4
Vel si iubeatur nubere alicui, cui nisi inhoneste nubere non poterat. 5
Vel si iubeatur nubere de arbitratu, vel consensu alterius. 6
Non iniungitur viduitas, si iubeatur non nubere alicui certæ personæ, vel in aliquo loco. 7
Si sine incommodo alteri, aut in alio loco potest nubere. ibid.
Neque si reiiciatur in voluntatem alterius, quàm hæredis, vel legatarij. 8
In omni casu haberi pro nō adiecta eam conditionē. 9
Huic affinem conditionem, si sine liberis decesserit, iure ciuili. ibid.
Exceptio à communi doctrina in fauorem libertatis. 10
Ab antiquo iure ciuili discessit ex parte Iustinianus. 11
Iure Canonico valere conditionem, si non nupserit. 12
Valere etiam illam, si continenter vixerit, appositam matrimonio. 94.13
Casus, in quibus iure ciuili viduitas iniuncta reiiciebatur, sublatos iure canonico. 14
Etiam post primas nuptias potest apponi conditio, si non nupserit. 15
Non tamen vt arbitratu alterius. ibid.
Adhuc locum habere conditionem non nubendi certæ personæ, vel in aliquo oppido, licet alibi commodè contrahere non possit. 16
Adhuc etiam posse validè iniungi viduitatem ad breue tempus, & etiam ad longum. 17
Validam conditionem de non nubendo certo generi personarum, scilicet, sanguine iuncto. 18
Conditio, si nupserit, an turpis sit, & quomodo locum habeat. ibid. c.7
Conditionem honestam esse si nubat Titio. 95.n.2
Limitatur, nisi grauamen apponatur in legitima. 3
Vel nisi iubeatur nubere indigno. ibid.
Quid si non nuberet Titio indigne, at ex mandato patris nupsit alteri. 4
Explicatur distinctione adhibita. 5
Conditionem, si nupserit, valere. 6
Relictum sub conditione, si nubat, nullo alio addito, debetur ingredienti religionem ex dispositione Iustiniani. 7
Eam dispositionem non niti in voluntatis testatoris præsumptione. 8
Sed esse præter, vel contra voluntatem testatoris. 9
Quid si legatum vt nubat non sit relictum alicui certæ personæ, sed indefinitè? non posse dari ingredienti religionem, quorundam opinio est. 10
De æquitate iuris probabilius etiam posse dari. 96.11
Sub conditione expressa vt nubat, & non ingrediatur religionem, non deberi ingredienti, quorundam opinio. 12
Probabilius oppositum. 13
Ducenta si nubat, centum si religionem ingrediatur, non deberi ducenta religionem ingredienti quidam dicunt. 14
Probabile oppositum. 15
Quædam fundamenta Rotæ expenduntur. 16,17
Quid de illa conditione, si religionem non ingrediatur, opinio quorundam. 97.18
Deberi etiam si ingrediatur, verior opinio. 19
Adducuntur varia fundamenta, & reiiciuntur. 20,21,22.
Vera ratio. 23
Quid si conditio sit de non ingrediendo talem religionem, vel monasterium. 98.24
Conditiones aliæ, quæ turpibus annumerari solent. ibid.c. 8
de Conditione iurisiurandi quid iure Ciuili statutum sit. n.1,2
de Conditione, si mecum concubueris, quorundam opinio. 99.3.4
Vera sententia. 5
de Conditione, si te virginem inuenero, quorundam opinio. 6
Vera sententia. 7
de Conditione, si decem dederis. 8
Obiicitur ex *l. si ita stipulatus fuero. 97. de V.O* 9
Diluitur obiectio vera interpretatione. 10
Conditio contraria substantiæ matrimonij. c.9
Decisio Pontificis circa conditiones contra substantiam. ibid.n.1

& Verborum .

Esse declarationem iuris naturalis . 2
Quorundam intelligentia decisionis Pontificiæ . 3
Reijcitur . 4
Quomodo dicatur aliquid esse contra substantiam matrimonij . 101. 5
Diuersimodè eas conditiones contra substantiam apponi posse matrimonio . 6
Ex natura rei oriri , quòd conditio contra substantiam vitiet . 7
Cùm ponitur in vim pacti , ita vt obligatio nascatur ex matrimonio , vitiare . 8
Cùm ita ponuntur , vt non nascatur obligatio ex consensu , non vitiare vt contrarias substantiæ . 9
Quid dicendum , cùm ponatur in vim conditionis , quorundam opinio . 10
Vera sententia . 11. 12. 13
Quid cùm ponatur in vim conditionis resoluitur , quorundam opinio . 102. 14
Vera sententia . 15
Quædam argumenta contra decisionem Pontificis . c. 10
Proponuntur argumenta contra decisionem Pontificis . 103. n. 1. 2. 3. 4. 5 .
Sæpè mutatione , vel additione conditionis vnum contractum transferri in alium , quo soluitur primum argumentum . 6
Conditio prima contra substantiam , si generationem prolis euites . 104 c. 11
Quo sensu possit accipi illa conditio , si generationem euites . ibid. n. 1
Multis modis illicitè euitari posse . 4. 2
De Conditione de exponendis infantibus . 3
De euitanda generatione negatiuè quorundam sententia . 4
Euitandæ prolis negatiuè conditionem in quodam sensu reijci . 105. 5
Conditionem de euitanda ex voto licitam . 6
Variè probatur . 7. 8. 9
Vltima pars veræ sententiæ . 10
Conditionem de nunquam petendo , & reddendo validam . 11
Idem iudicium de conditione de non exigendo . 106 12
Quid de conditione illa , vt ego non tenear reddere , quoties tibi non licet exigere , quorundam opinio non licere . 13
Verùs oppositum . 14
Satisfit aliorum fundamentis . 15
Quid de conditione non cohabitandi . 16
Quid de conditione abstinendi sextis feriis . 107. 17
Conditiones duæ aliæ , quæ afferuntur à Pontifice contra substantiam matrimonij . ibid. c. 12
Quomodo nonnulli intelligant illam conditionem : si tuum corpus adulterandum tradideris . ibid. n. 1
Prima pars veræ intelligentiæ . 2
Secunda , & tertia . 3. 4
Nullum matrimonium esse apud infideles animo habendi tot vxores , quot legibus illorum licet . 5
Quid de illa , donec aliam inuenero . 6
Item matrimonium nunc esse nullum ex conditione dandi libellum repudij . 7
Quid si istæ conditiones ab vno tantùm adhibeantur , & alter neque neget , neque contradicat . 108. 8
Quid si post expressam conditionem contra substantiam copulentur . 10
Quorundam opinio . ibid.
Vera sententia . 11
In matrimonio an apponi possit aliqua conditio , & quem effectum habeat . ibid. c. 13
Conditiones honestæ , vel indifferentes , quem effectum habeant in matrimonio , cùm illi apponãtur . 109. n. 1
Matrimonio apponi conditionem posse , & illa suspendi , quorundam opinio . 2
Matrimonio non posse apponi vllam conditionem quæ suspendat . 3
Quædam distinctio pro explicatione veræ sententiæ . 4
Fundamentum veræ sententiæ . 5
Ostenditur primò ex *cap. super , de condit. appos.* ibid.
Variæ interpretationes adducuntur , & reijciuntur . 6. 7. 8. 9. 10. 11
Secunda probatio ex *cap. per tuas , de condit. appos.* 110. 12
Tertia , & quarta ex ratione . ibid. 13. 14
Quædam acuta explicatio primæ sententiæ ; reijcitur . 15. 16
Quo sensu intelligatur conditionem non apponi matrimonio , sed consensui . 111. 17. 18
Quem effectum habeat conditio apposita matrimonio . 19
Cui contractui standum , cùm quis contraxit cum duabus sub conditione . 20
Quid si conditio secundi cõtractus priori loco impleatur . 21
Ex contractu conditionali transire obligationem ad hæredes . 22
Contractu celebrato sub conditione nõ posse iam grauamen addi , neque reuocationem habere locum . 112. 23
Fundamenta primæ opinionis diluuntur . 24
An matrimonium , & alij contractus sub conditione celebrati indigeant nouo consensu post euentum conditionis . ibid. c. 14
Purificari contractum euentu conditionis sine nouo consensu . ibid. n. 1
Secunda sententia distinguit inter matrimonium , & alios contractus . 2
Matrimonium non purificari solo euentu conditionis sine nouo consensu . 3
Probatur . 113. 4
Id verum etiamsi matrimonium possit fieri conditionale . 5
Explicantur quæ dicta sunt . 6
Contractum promissionis validum purificari solo euẽtu conditionis . 7
Contractus traditionem in essentia exigentes non purificantur solo euentu conditionis . 8
Secus qui includunt traditionem . 9
In his impleta conditione statim posse peti rem in iudicio . 10
Alia colliguntur . 114. 11. 12
An id habeant isti contractus ex natura rei . Opinio negans . 13
Oppositum verius . 14
Componuntur istæ sententiæ . 15
Soluuntur argumenta primæ sententiæ . 16
Conditio si Papa , vel Princeps dispensauerit , an sit reputanda inter possibiles . 115. c. 15
Conditio quæ reijcitur in voluntatem Principis an censeri debeat turpis , vel impossibilis , an licita , vel possibilis . ibid. n. 1
Sub distinctione respondetur cum communi sententia . 2
Explicantur quæ obstare videntur primæ parti . 3
Secunda pars veræ sententiæ . 4
Matrimonium sub conditione dispensationis , quæ obtineri non solet , nullum esse . 5
Srobtineri solet , valere in ratione contractus conditionalis . 116. 6
An etiam vt sponsalia , remittitur ad *lib.* 12. ibid.
Si non exprimatur ea conditio , nullum esse , etiamsi statim de dispensatione obtinenda agant . 7
Posse eum contractum confirmari iuramento . 8
Consanguineos sic contrahentes liberari à censuris Clementinæ . 9
In maioratu apposítam conditionem ducendi consanguineam , valere . 10
Idem si teneantur impedimento tantùm impediendi . 11
Conditio quomodo , & quando impleri debeat , aut censeatur

featur impleta. ibid.c.16
Quædam notatio & distinctio præmittitur. ibid.n.1
Quomodo verum sit conditionem debere impleri in specifica forma, & per æquipollens. 2
Præcipuè attendendam voluntatem disponentis. 3
Exemplis illustratur. ibid.
Quando ea non constat, verbis in hærendum. 117.4
Quando non potest impleri per omnia, implenda quatenus possit. 5
Quid seruandum in tempore implendi conditionem. 6
Quid quando conditio est momentanea, aut habet tractum successiuum. 118.7
Conditioni an paruit, quando actus conditione præscriptus fuit nullus. 8
Conditio quando non impleta habeatur pro impleta. ibid.c.17
Quando censeatur impleta conditio casualis. ibid.n.2
Quando non est conditio omnino potestatiua, censetur impleta, si stet per eum, in cuius persona implenda erat. 3
Quid si mortuo, vel viuo testatore accidat deficere personam, in qua implenda erat conditio. 119.4
Opponitur ex *l. inde Neratius*, & explicatur. 5
Si relinquatur legatum sub conditione, si ducat aliquam, & illa renuat, quid dicendum. 6
Quædam limitatio. 7
Quid si is, cum quo contrahere iubetur, decedat. 8
Quid si relictum sub conditione, vt nubat nobili, & primò nupsit ignobili, & postea nobili. 9
Quid si primò renuit, & postea pœnituit, & paruit conditioni. 120.10
Quid si priùs ducat aliam, & postea illam, quæ conditione exprimitur. 11
Quid si illa, in cuius persona parendum est, primò renuat, & postea velit. 12
An qui sub conditione ingrediendi religionem, ingreditur, & non profitetur, legatum capiat. 3
Quid si sub conditione, si nubat de consilio Titij, & ille moriatur ante consilium præstitum. 14
Quid de illa conditione, si pater consentiat, & ille non consensit, vel renuit, vel decessit antequam consentiret. 15
Vide *Seruius*.

Confessio.

Confessionem concubinæ an audire liceat. 339.3
Quid si postquam audiuit peccata eius, cum filia confessionis rem habeat. 4
An sit speciale peccatum, diuersi diuersa sentiunt. 5
De iuris rigore esse specialem malitiam incestus. 6
Iam id consuetudine abolitum. 7

Confirmatio, vide Baptismus.

Coniugatus.

Coniugatos assumptos ad sacros Ordines certum est. 314.1
Explicatur locus Pauli. ibid.
Iniuncta tamen est illis olim castitas tam apud Græcos, quàm Latinos. 2
Discessisse ab ea obseruatione Græcos, variè DD. opinantur. 3
Vera sententia proponitur & explicatur per tres propositiones. 4.5.6.7
Optionem datam apud Græcos in ipsa ordinatione tam antea coniugatis. 314.8
Quàm non coniugatis. 9
Probatur ex Canone Ancyrano. ibid.
Defenditur Canon Ancyranus. 10
Obijciuntur nonnulla ex PP. & diluuntur. 11.12
Electa continentia in ordinatione non licuisse neque vti matrimonijs antè contractis, neque noua inire coniugia. 13
Hinc colligi olim apud Græcos fuisse in ipsa ordinatione professionem castitatis. 315.14
Non electa continentia, si initiarentur, licuisse, & vti ante contractis matrimonijs, & noua tentare. 15
Probatur ex historia Paphnutij. 16
Defenditur & historia & factum Paphnutij à calumnijs. 17.18.19.20.21.22
Post ordinationem non permissum Episcopis contrahere matrimonium inter Græcos. 316.24
Consideratur Canon 13. sextæ Synodi. 25
Cur non obstante ea consuetudine reprehendantur Græci à Nicolao I. ratio redditur, & comprobatur. 317.26.27

Coniugium.

Nonnullæ dubiæ formulæ in specie, an efficiant coniugium. 62.c.9
Coniugia Religiosorum olim valida fuisse. 299.1
Illicita tamen, neque amplius probari ab Hæreticis. 2
A quo tempore fuerint inualida. 3
Prima probatio negatiua, quòd nulla antiquior lex sit, quæ reddat inualida. 4
Expenditur constitutio Iouiniani Imperatoris. ibid.
Canon Illiberitani Concilij. 5
& Valentini. 6
& Siricij. 7
& Arelatensis I I. 8
& Toletani I. 300.9
& Innocentij I. 10
& Leonis I. 11
& Chalcedonensis. 12
& Venatici sub Leone I. 13
& Turonici I. 14
& Gelasij. 301.15
& Aurelianensis I. 16
& Toletani I I. 17
& Parisiensis. 18
& Martini Bracharensis. 19
& Toletani I V. 20
& Gregorij I I. 21
& Zachariæ. 22
& Bauarici. 23
& Colonienſis, & Moguntini. 302.24
Idem ostenditur testimonijs Cypriani, & Innocentij Primi. ibid.c.15
Probatur testimonio Cypriani. 2
Solutio Pamelij. 3
Impugnatur, & soluuntur fundamenta Pamelij. 4
Expenditur testimonium Innocentij I. 5
Quædam solutio reijcitur. 6
Alia solutio etiam reijcitur. 303.7
Ostenditur testimonijs Augustini. ibid.c.16
Testimonium Augustini proponitur & expenditur. ibid.n.1
Prima solutio Erasmi reijcitur. 2
Secunda Ferdinandi de Mendoza reijcitur. 3
Eius argumentis respondetur. 304.4
Tertia aliorum reijcitur. 5
Vltima Bellarmini reprobatur. 6
Ostenditur testimonijs Hieronymi, Epiphanij, Gregorij, Bernardi, & etiam ratione. ibid.c.17
Probatur ex Hieronymo. ibid.n.1
& ex Epiphanio. 305.2
Illustrantur ex Epistola Bachiarij. 3
& ex Gregorio Magno in causa Venantij. 4.5.6.7
& ex Bernardo. 306.8
& ratione. 9
Obijciuntur nonnulla ex Patribus & Concilijs, in quibus Monachi iubentur separari. ibid.c.18
Ex Basilio. ibid.n.2
Ex Concilio Aurelianensi. 307.3
Turonensi. 4
Matisconensi. 5
Gregorio Magno. 6
Triburiensi. 7
& ex alijs Canonibus. 8
Assignantur duæ solutiones ad prædicta testimonia. ibid. c.19
Prima solutio, ibid.n.1
Secun-

Secunda intelligendos eos Patres de separatione quo ad torum & habitationem. 308. 2
Eadem solutio comprobatur ex matrimonijs earum fœminarum, quæ sua sponte sibi velum imponebant. ibid. c. 20
Eodem modo loqui Concilia cùm agunt de matrimonio post votum contumentiæ extra religionem. ibid. num. 1
Olim extitisse aliquos, qui extra religionem gestarent habitum religiosum. 2
Reuocatos ad certam religionem. ibid.
Non fuisse verè religiosos probatur. 309. 3
Efficaciùs. 4
Matrimonia istorum eodem tenore prohibita. 5
Cur ad religionem reuocati, si religiosi verè non erant. 310. 6
Eadem solutio probatur ex matrimonijs earum, quæ initiatorum vxores fuerint. ibid. c. 21. & num. 1
Matrimonia relictarum ab initiatis valida fuisse. 311
Nihilominus prohibita, & separatos. ibid.
Coniugia seruorum, etiam inuitis dominis, fuisse valida. 344. c. 42
Coniugium cum infidelibus esse irritum, cum hæreticis verò non. 351. c. 47
Coniugium fidelis cum non baptizato esse nullum iure Ecclesiastico. ibid. n. 2
Non ita illicitum, vt aliqua circunstantia honestari non possit. 352. 3
Quidam consuetudine tantùm irritum dicunt. 4
Verius lege Ecclesiastica. 5. 6
Obiectioni occurritur. 7
Non esse sacramentum. 8
Coniugium fidelis cum hæretico esse nullum quidam opinantur. 9
Communis docet valere. 353. 10
Olim irritum, nunc validum, verior sententia. 11
Soluuntur fundamenta contraria. 12
De Coniugijs infidelium, & hæreticorum, & cùm alter eorum ad fidem conuertitur, quid iura disponant. ibid. c. 48.
Inter infideles vnum coniugium esse. Legitimum, sed non ratum appellari à DD. Quare. ibid. n. 1.
Cur Theologi dicant in matrimonio infidelium non reperiri tria bona matrimonij. 2
Per Baptismum non dissolui coniugium infidelium. 4
Licere cohabitationem fidelis cum infideli, si absit periculum. 354. 5
Primis temporibus non tantùm licitam, sed præceptam. 6
Postea optionem datam cohabitandi. 7
Postea prohibitam cum Iudæis. 8
Quare prohibita cum illis. 9
Non extendi ad alios infideles eam prohibitionem, licèt etiam consuetudine inducta. 10
Obiectionibus occurritur. 355. 11. 12
Tres casus, in quibus coniugium fidelis conuersi dissoluitur. 13
Ecclesiastico iure concessum quidam dicunt. 14
Verius iure diuino. 15
Dissolui statim atque aliquis conuertitur. 16
Verùs nonnisi cùm tam fidelis contrahit. 17
Soluto glossæ reijcitur. 18
Fundamentis contrarijs respondetur. 356. 19
Requirendum infidelem. 20
Licèt alij aliter sentiant. 21
Quomodo requirendus. 22
Gregorij XIII. literæ de hac re. 23
Coniugem infidelem non morte liberum, licèt alij contra sentiant. 24. 25
Vnde hoc prouenerit. 357. 26
Altero coniuge labente in hæresim non dirimi matrimonium. 27
Illicitam cohabitationem. 28
Limitatur. ibid.
Coniugium impotentium, an validum sit etiam ad castè viuendum. 370. c. 55
Matrimonium eorum impotentium, de quo est sermo, validum esse iure quoque Ecclesiastico. 373. c. 58
Coniugium ratum an dissoluatur per professionem solemnem, & quo iure. 455. c. 5
Coniugij effectus, h. e. potestas dominatiuæ coniugum in corpus & voluntatem. 486. med.
Vide *Matrimonium*.
Consuntio marit, & fœmina.
An Dei potentia fieri possit coniunctio maris, & fœminæ sine consensu vtriusque, Deo tamen supplente consensum. 48. 1
Coniux.
Coniux alio renuente, non potest se in seruum vendere. 347. 6
Obijciuntur nonnulla, & diluuntur. 7. 8
Coniux alter vbi transit ad Religionem ante consummationem, quid. 461. c. 11
Coniux innuens quando teneatur abiectum recipere. 480. c. 20
Vide *Coniugium*.
Connubium.
Connubium secundum constans primo nullum esse. 360. 1.
Leges Ecclesiasticæ, quæ prohibent. ibid.
Obijcitur primò ex *cap. vxor a vxo.* 1
Quorumdam interpretatio. 361. 2
Vera interpretatio. 3
Iuxta illam explicantur Lactantius, Basilius, & Augustinus. 4. 5. 6
Secunda obiectio ex diuersis Canonibus. 7
Quorundam solutio. 8
Vera explicatio. 9
Ex ea illustratur Canon Pœnitentialis. 362. 10.
Pœnitentibus interdicta coniugia. 11
Tertia obiectio & collatio. 12
Quarta obiectio ex Gregorio II. & quorundam interpretatio. 13
Explicationes duæ, veritas. 14
Obijcitur ex alijs Concilijs. 15
Defenduntur ab hæreticis. 16
Explicati Chrysostomus & Hieronymus rigidè loquentes de secundis nuptijs. 17
Variæ eorum Canonum interpretationes. 18
Vera explicatio. 19
Vide *Coniugium, Sponsalia, Nuptiæ.*
Consensus.
Consensum in copulam non esse necessarium ex parte contrahentis, nec explicitum, neque implicitum. 30. c. 18.
Reijcitur Vvieleph, qui asserit non posse constare matrimonium sine consensu expresso in copulam, & spe filiorum. ibid. n. 1
Explicatur testimonium Augustini. 2
Non esse necessarium consensum explicitum contrahentis, est communis sensus. 31. 3
Quomodo requiratur implicitus, variè Doctores explicant. 4. 5
& reijciuntur. 6
Neque requiri implicitum ex parte contrahentium, vera sententia est. 7
Probatur testimonijs Augustini. 32. 8. 9. 10
Idem probatur ex Hugone Victorino. 11
& ex matrimonio Iosephi cum Beata Virgine. 39. 12
& potentis cum impotenti cognita impotentia. 13
& ex matrimonio contracto sub conditione castitatis. 14
Idem probatur optima ratione desumpta distinctione dominij, & vsus. 33. 15
Quas rationes esse in hoc contractu separabiles probatur amplius. 16. 17. 18
& à posteriori idem ostenditur. 19
Inducitur pro hac sententia D. Thom. 34. 20
Solutio argumentorum aduersariorum remissiuè. 21.

Digitized by Google

Index Rerum,

Consensus absolutus secundùm se. 42. init.
Ad matrimonium non requiri parentum consensum, sed solùm contrahentium. ibid. c. 1
Cuius debeat esse consensus, an contrahentis matrimonium, an etiam parentum, vel aliorum, qui contrahendo matrimonio deseruire debeant. 43. init.
Non requiri parentum consensum ad matrimonium, sed solùm contrahentium. ibid. c. 1
Post Tridentinum valere matrimonia filiorum sine consensu parentum, certum esse. ibid. n. 2
Ante Tridentinum multo tempore valuisse, etiam certum. 3
Probatur ex Nicolao I. Innocentio III. Lucio III. & Concilio Colonien si. 4
Antiquiori iure Ecclesiastico valuisse, quorundam sententia est, sed oppositа verior. 5
Probatur primò ex Eustatio. ibid.
Ex Concilio Colonien si. 6
Reijcitur interpretatio Bellarmini. 7
Eandem usu receptam consuetudinem fuisse apud Africanos, ex Tertulliano. 44. 8
Apud Græcos ex Basilio. 9
& Theodoro Balsamone. 10
Idem tempore Basilij in Italia receptum variè probatur. 11
Verosimile fit tunc usu receptum ex duobus. 53. 12
Qua ratione tale matrimonium diceretur voluntarium 13
Valde hanc sententiam distare ab hæreticorum nostri temporis errore. 45. 14
Iure ciuili filijs emancipatis licuisse nuptias sine parentum consensu. 15
Iure ciuili prohibitas nuptias filijs familias sine consensu patris, aut eius, in cuius potestate est. 16
& sine consensu eius, in cuius potestatem erat recasurus. 17
Differimen iure ciuili inter nepotis, & neptis nuptias. 19
Specialis dispositio iuris ciuilis in nuptijs filiarum. 20
Iure ciuili matrimonia filij familias, sine parentum consensu nulla fuisse verior opinio. 21
Ea opinio vera ante copulam: at post, non potuisse dissolui à parentibus, sed valuisse. 22
Vindicatur ea ciuilis dispositio à repehensione Cuiacij, & Gothofredi. 46. 23
In nonnullis casibus licuisse eodem iure ciuili filijs non emancipatis nubere sine consensu parentum. 24
A Consensu parentis; vel eius morte iam nuptias censeri iustas, & filios ex eo tempore conceptos legitimos. 25
Sublata hæc omnia legibus Ecclesiasticis, quibus standum in hac re. 26
Peccare lethaliter filios contrahentes matrimonium sine parentum consensu, nisi iusta causa excusentur. 27
Peccare prælatos fauentes matrimonio filiorum contrahendo sine parentum consensu, cùm filij peccant. 28
Iustas esse leges imponentes pœnam filijs nubentibus contra rationabilem patentum voluntatem, verior opinio. 47. 29
Probatur. 30
Consensum mutuum, & verum in matrimonio requiri, & non sufficere fictum. ibid. 1
Consensus huc honor, reuerentia, affectio, & affectus maritalis in iure vocatur. 2
Variæ rationes, quibus necessitas veri consensus probatur, reijciuntur. 3. 4
Vera ratio desumpta ex speciali natura huius contractus. 48. 5
Quo sensu dicatur consensum esse causam matrimonij. 6
Nullum contractum valere sine vero interno consensu, quorundam opinio est. 50. 2
Omnem contractum excepto matrimonio valere, si adsint signa sufficienter significantia consensum, quamuis consensus sit fictus, vera sententia. 3
Ea signa sufficienter inducere obligationem, probatur primò. 4
Aliter probatur. 5
Quorundam solutio refellitur. 6
Obijciuntur nonnulla ex iure ciuili, & explicantur. 50. 7
Voluntatem proferendi ea signa in eo, qui nouit naturam contractus, & esse voluntatem se obligandi. 8
Idem magis explicatur. 9
Quid dicendum in eo, qui non nouit naturam contractus, & habuit animum proferendi signa illius non tamen se obligandi. 10
Illum in foro externo obligari. 11
Quid in foro conscientiæ, quidam negant, verius teneri. ibid.
Satisfit rationibus primæ sententiæ. 52. 12. 13. 14
Quid facere debeat ille, qui finxit consensum in contractu matrimonij. ibid. c. 5
Qui finxit consensum in matrimonio grauiter peccare contra veritatem, & contra iustitiam. ibid. n. 1
Non valere matrimonium cum eo ficto consensu. 2
Non teneri fictè contrahentem denuò contrahere, quorundam sententia est. 3
Non multum ab his discedit Thomas Sanchez. 53. 4
Fictè contrahentem teneri verè contrahere matrimonium cum eadem, verior sententia. 5
Probatur teneri etiam ex iustitia. 6. 7
Infertur teneri ratione damni, etiamsi illam non cognouit. 8
Idem dicendum etiamsi sint disparis conditionis. 9
Non posse absolui donec verè contrahat. 54. 10
Reijciuntur fundamenta aliorum. 11
Consensu interno tantùm posse perfici matrimonium quidam dicunt. ibid. 2
Oppositum omnino verum in matrimonio. 3
Variè probatur. ibid. & 4
Diluuntur argumenta in oppositum. 55. 5
Quid dicendum in aliis contractibus. 6
Certum non transferri dominium iure ciuili solo interno consensu. ibid.
Eodem iure certum in contractibus respectiuis, & in non respectiuis nullam obligationem nasci. ibid.
In contractibus respectiuis iure naturali obligationem nasci ex consensu meré interno quidam asserunt. 7
Idem alij affirmant de non respectiuis. 66. 8
Verior oppositа sententia, & probatur. 9
Respondetur ad fundamenta primæ. 56. 10
Ad fundamenta secundæ. 11. 12
Quomodo intelligatur possessionem solo animo amitti. 13
Explicatur magis sensus veræ sententiæ. 14
Consensum matrimonij non verbis, sed aliis signis exprimi posse. ibid. c. 7
Consensus internus an sufficiat, vel etiam exteriùs significati debeat. ibid. n. 1
Externa signa an necessariò debeant esse verba. ibid. Vide *Verba*, & *Signa*.
Consensus contrahentis quomodo per patrem & extraneos significetur, illo præsente. 72. c. 14
Decisio Bonifacij VIII. Certum habere locum in sponsalibus, siue pater, siue mater quæ contrahit pro filio, aut filia, siue sint emancipati, siue non. ibid. n. 2
Communis sententia etiam habere locum in matrimonijs, contrarium ob rationum momenta veriùs iudicaretur, nisi tot opponeretur auctoritas. 3
An ea constitutio Bonifacij extendatur ad alios, quàm parentes? Quidam affirmant. 4
Sententia negans. 5
Media sententia. 73. 6
In foro conscientiæ admittitur valere. 7
Etiam in foro externo cum prima sententia, sed rationes probantur. 8
Vera probatio. 9. 10. 11
Proponuntur aliqua contra veram sententiam, & diluuntur.

iuuntur. 12. 13
Contracta sponsalia à parentibus pro filijs absentibus ratificati à filijs debent. 74. 14
Consensus quomodo per Procuratorem exprimatur in absentia contrahentis. ibid. c. 15
Decisio Bonifacij VIII. de contrahendo matrimonio per procuratorem. n 2
Requiri mandatum speciale ad matrimonium. 3
Mandatum speciale ad aliquos casus expressos non posse extendi ad alios, etiam si detur cum clausula generali. 4
Designatum procuratorem ad contrahendum matrimonium pro alio non posse alteri vices suas committere. 75. 5
Si exceduntur fines mandati nihil agi. 6
Secunda pars decisionis Bonifacij de reuocatione mandati ad contrahendum matrimonium. 7
Reuocato mandato ad matrimonium nihil agi à procuratore valide. 8
Non requiri, vt ea reuocatio innotescat procuratori. 9
Non valere ratificationem matrimonij initi à procuratore semel reuocato. 10
Quamcunque reuocationem sufficere, vt nihil agat postea procurator, siue per nuntium, aut epistolam, aut etiam internam. 11
Etiam si mandans iuraßet se non reuocaturum. 12
Debet perseuerare consensus tempore, quo procurator contrahit. 13
Si mandans eo tempore, quo procurator contrahit, incidit in amentiam, nihil agi. 14
Proponitur quæstio de notitia reuocationis mandati in contractibus. 76. 15
Mandatum reuocatione finiri posse, & in re integra sine causa reuocari, secus re non integra. 16
Etiam in alijs contractibus posse accidere vt reuocatio teneat, etiam ignota mandatario. 17
In his actibus, in quibus respublica supplere consensum non potest, non est necessarium vt innotescat reuocatio. 18
Matrimonium spirituale non posse contrahi per procuratorem reuocato mandato. 19
Neque spiritualem cognationem contrahi. 20
Idem de mandato ad excommunicandum. ibid.
Quando respublica supplere consensum potest, in his casibus requiri notitiam reuocationis tantùm, in quibus iure exprimitur. 22
Distinctiones, quibus nonnulli hanc rem explicant, reiiciuntur. 77. 23, 24, 25, 26
Valere mandatum ad renunciandum, si non est nota reuocatio. 27
Discrimen inter contrahendum matrimonium spirituale, & renunciandum. ibid.
Procurator designatus ad resignandum qui iam supplicationem porrexit, potest, & cogitur præstare consensum formalem, etiam mortuo resignante. 28
Hinc filius validè manumittit ex concessione patris si decedat pater, & filius ignarus mortis manumittat. 29
Si libellum repudij mittat, & pœniteat, etiam ignorata pœnitentia cessat repudium. 30
Si quis cum dolo facit, ne nota fiat reuocatio nihil agitur. 31
Commoda explicatio communis sententiæ. 32
Quid dicendum quando mandans iurauit non reuocaturum mandatum. 33, 34
Quid dicendum de reuocatione nuntij, aut epistola in matrimonio. 78. 35
In alijs contractibus quorundam distinctio reiicitur. 36
Vera sententia explicatur. 37
Consensum inter vnius coniugis, & alterius, quæ mora intercedere debeat. 79. c. 16
Non esse necessarium, vt consensus sint simul, & quasi continui. n. 1
Qua regula vtendum in sacramentis ad exigendum simultaneum concursum formæ, & materiæ in sacramentis. ibid.
Non requiri tatione contractus. 3
Quantum temporis intercedere debeat. 4
Idem locum habere post Tridentinum. 5
Cùm renouatur consensus vnius, qui fictè primo consensit, renouari debere etiam alterius consensum. 6
Consensus conditionatus. 80. med.
Consensus ex coactione, vel errore. 121. med.
An requiratur ad legitimam renouationem consensus, vt coniux ignarus fiat conscius nullitatis. 170. c. 25
Quorundam opinio sub distinctione. ibid n. 1
In quouis casu coniugem debere fieri certum de matrimonij nullitate, vt valeat renouatio consensus. 2
Probatur, & reiicitur distincto primæ sententiæ. 202. 3
Quomodo debeat coniux reddi certus, varia dicta Thomæ Sanchez. 4
Reiicitur secundum dictum. 5
Reiicitur tertium. 171. 6
Reiicitur quartum. 7
In materia Sacramentorum non licere sequi opinionem probabilem, sed magis tutam. 8
Ex qua radice hoc oriatur. 9
Ex ea doctrina amplius reiicitur, quod dicebat Thomas Sanchez. 10
Reiicitur vltimum dictum. 11
Quid dicendum de ratificatione professionis. 172. 12
Consensus clandestinus, vide *Matrimonium clandestinum*.

Consilium.

Consulere quando liceat minus malum. 214. 5. 5

Consuetudo.

Consuetudine induci posse impedimenta, & auferri. 254. c. 4
Variæ DD. sententiæ, & distinctiones. ibid. n. 1. 3. 4, 5
Vera sententia consuetudine induci, & abrogari impedimenta. 2
ad Consuetudinis robur duæ primæ conditiones 255. c. 5
Consuetudo debet esse rationabilis. ibid. n. 1
Quomodo ea conditio intelligatur, vera explicatio. 2
Discrimen inter consuetudinem, & præscriptionem. 3
Requiritur etiam cursus temporis. 256. 4
Quomodo determinandum tempus, variæ sententiæ. 5. 6
Iure Hispano determinandum esse tempus licèt abrogata ea lex videatur. 7
Iure Pontificio, & ciuili non esse definitum tempus. 8
Arbitrio prudentis iudicis relinquendum. 9
Consuetudinis conditiones duæ aliæ. 257. c. 6
ad Consuetudinem requiri vsum crebrò iteratum. ibid. n. 1
Arbitrio iudicis relinqui numerum actuum. ibid.
Non requiri vt actus sint iudiciales. 2
Obiicitur, & diluitur. 3, 4
Requiritur etiam consensus Principis tacitus, vel expressus, aliàs nullius vigoris erit consuetudo. 5
Debet esse consensus Principis non tantùm permittentis, sed approbantis. 6
Non satis præsumitur consensus Principis ex doctrina *in c. fin. de consuetudine*. 7
Eandem vim esse consuetudinis, licèt reprobetur per legem, explicatur distinctè. 258. 9
Consuetudo vt deroget legi, parum ad rem facere quòd sequatur scandalum, vel non sequatur. 10

Consummatio matrimonij.

Consummatio matrimonij quando ratione temporis illicita. 490. c. 4
Peccatum esse consummare ante denuntiationes. ibid. n. 2
Nõ esse peccatum consummare ante benedictiones. 3
Obii-

Digitized by Google

Index Rerum,

Obiiciuntur nonnulla, & diluuntur. 4.5.6.7.8
Alia probatio noſtræ ſententiæ. 491.9
Ratione ſcandali, aut excommunicationis poſſe contingere peccatum. 10
de Conſummatione intra bimeſtre, remiſſiuè. 11
Conſummandi, vel petendi, aut exigendi impedimentum ex emiſſo voto. ibid.c.5
Qui emiſit votum religionis, obligari ad ingrediendum ante conſummationem. 2
Peccare eum qui tenetur eo voto, in conſummatione non contra caſtitatem. 3
Tantùm peccare in prima conſummatione. 492.4
Qui tenetur voto caſtitatis emiſſo ante matrimonium, non poteſt conſummationem petere. 5
Illum poſt conſummationem obligari ad reddendum debitum. 6
Defunctо altero coniuge obligari ad abſolutam caſtitatem. 7
An peccet prima vice reddendo, ex alia quæſtione pendere. 8
An contrahens cum voto caſtitatis teneatur ante conſummationem ad religionem tranſire. Prima opinio negans. 9
Secunda opinio affirmans. 10
Eluitur argumentum. 11
Prima ſententia præfertur. 12
Quid de eo qui vouit virginitatem. 13
Quid de voto ſuſcipiendi ſacros Ordines, variæ ſententiæ. 14
Prima opinio præfertur. 15
Quid de voto non contrahendi matrimonium. 493.16
Obiectio diluitur. 17
Quid dicendum de his votis emiſſis poſt contractum ante conſummationem. 18
Quid quando emittuntur poſt matrimonium conſummatum ſine licentia coniugis. 19
Quid quando de licentia coniugis. 494.20
Quid quando mutuo conſenſu emittuntur ea vota. 21
Conſummandi, petendi, & reddendi impedimentum ex cognatione prouenienti. ibid c 6
Quid antiquo iure ſtatutum eſſet, quorundam opinio. ibid.n 1
Nunquam aliquo iure ſtatutũ eſſe vt quouis modo quis teneretur, contraheret hoc impedimentum. 2
Poſt contractum matrimonium ſi leuet, non diſſolui. 495.3
Si in fraudem alterius coniugis renuerit, non impeditur neque innocens, neque nocens à petitione debiti. 4
Si ex neceſſitate fiat, nullum naſcitur impedimentum. 5
Aliquorum ampliatio. 6
Si extra hos caſus teneat ſcienter, oritur impedimentum. 496.7
Si cum ignorantia, nullum eſt impedimentum. 8
Etiam ſi ſit ignorantia facti. 9
Etiam ſi ſit culpabilis ignorantia huius iuris, & facti. 10
Diluitur obiectio. 11
Quid ſi tantùm ſit ignorantia pœnæ huius iuris. 497.12
Ad hanc pœnam non eſſe neceſſarium iudicis ſententiam. 13
Conſummandi, vel petendi debitum ex affinitate ſuperuenienti. ibid.c.7
Ex copula forniciaria cum vxoris conſanguinea oriri affinitatem, & impediri debiti petitionem. ibid n.1
Non extendi hoc impedimentum ad coniugem, qui rem habet cum ſuis conſanguineis, neque cum affinibus alterius coniugis. 2
Si vtrque eſt impeditus, neuter poteſt petere, & reddere. 3
Qui ante conſummationem contraxit hoc impedimentum, non poteſt conſummare, nec tamen tenetur ingredi religionem, ſed diſpenſationem petere. 4
Limita hoc impedimentum intra duos gradus. 5
Per copulam metu extortam non contrahi hoc impedimentum, etiam ſi tantùm fuerit vis abſoluta. 498.6

Continentia.

Continentiæ profeſſionem ab initio apud Latinos extitiſſe, in ſubdiaconatu tamen non ſemper, nec vniuerſè. 317.c.24
Vide *Caſtitas.*

Contractus.

in Contractibus reſpectiuis, v.g. emptione, permutatione, & aliis eiuſmodi, an requiratur ad eorum valorem verus conſenſus, vel ſufficiat fictus, h.e. ſignificatus tantùm per externa ſigna. 50.1
Contractus ex metu ficтè celebratus an valeat. 52
15
Quidam non valere, alij valere dicunt: hoc verius. ibid.
Vide *Conſenſus.*
An tam in contractu matrimonij, quàm in quouis alio, ſufficiat internus conſenſus. 54.c.6
ex Contractu conditionali tranſire obligationem ad hæreſes. 111.22
Contractu celebrato ſub conditione non poſſe iam grauamen addi, neque reuocationem habere locum. 23
Vide *Cordinio.*
Contractus lucratiui, & promiſſorij, an ſpectato tantùm iure materiali ſint validi. 132.c.6
Duo requiri in contractibus, titulum, & voluntatem. ibid. 2
Prima ſententia. 3
Contractus liberalis donationis ex metu graui inualidos iure naturæ vera ſententia eſt. 4
Probatur. ibid.
Ampliatur, & explicatur ratio. 133.5
Probatur ab inconuenienti. 6,7
Prima illatio contra Leſſium. 8
Quid quando datur res non æſtimabilis pretio, pro re pretio æſtimabili. 9
Obiiciuntur duo, & diluuntur. 134.10.11
Quid dicendum de contractibus promiſſoijs, prima ſententia. 12
Vera ſententia: & quædam obſeruationes pro vera ſententia. 13.14.&15
Ex illis deducitur vera ſententia, & probatur. 16
Contractus lucratiui, & promiſſorij, an ex iuris poſitiui diſpoſitione ſint irriti ipſo iure, vel reſcindẽdi. 136.8
Prima ſententia de contractibus lucratiuis aſſerens illos valere iure poſitiuo, reſcindendos tamen. ibid.1
Verùs non valere iure poſitiuo. 2
Idem dicendum iure ciuili, vt oſtendatur, præmittitur quædam obſeruatio. 137.4
Probatur ex iure ciuili. 5,6,7,8
Nihil afferri ex iure, quod obſtet, oſtenditur. 163.8,9,10.11
Neque ex ratione. 138.12,13
Quid dicendum in prorogatione iurisdictionis metu extorta. 14
Quid in mandato ad aliquid agendum, licentia, & diſpenſatione, & priuilegijs. 15
Quid de renunciatione beneficij. 16
Quid de abſolutione, & reuocatione cenſuræ. 17
Quid quando datur promiſſio pro promiſſione. 18
Contractus oneroſi ex metu graui celebrati, an iure tantùm naturali conſiderato valeant, vel non. 134.c.7
Prima ſententia inualidos eſſe contractus, in quibus datur res pro re, ex metu graui factos. ibid.1
Oppoſitum verius. 135.2
Idem dicendum à fortiori, ſi fiant ex leui metu. 3
Diſcrimen inter iſtos contractus, & promiſſorios. 4
Contractus an ſint reſcindendi naturali iure. 5
Quid dicendum de illis ante traditionem rei. ibid.
Quid poſt traditionem, prima opinio. 6
Vera opinio, 7
Soluitur dubitandi ratio. 136.8

Quid

Quid dicendum in contractu mutui. 9
Contractus in quibus datur res pro re, an sint jure positivo irriti, vel rescindendi. 138.c.9.
Prima sententia esse nullos cõtractus onerosos ex metu juris ciuili. 139.n.1.
Oppositum verius, sed rescissionem dari. 2
Opponuntur nonnulla, & diluuntur. 3.4.5
Idem dicendum de venditione, recognitione rerum feudalium, compositione facta in carcere, sententia lata. 6
Argumenta Fortunij proponuntur, & diluuntur. 7. 8. & 140. 9. 10. 11.
Quædam obseruatio Donelli. 12
Contractus iure nulli an vim habeant in foro conscientiæ. 178.c.5
Contrahendi formula, in qua ponitur dictio exclusiua. 63.c.10
Quid dicendum de illa formula, *Non ducam aliam nisi te.* ibid. n.1
Varijs distinctionibus DD. explicant. 2.3.& 64.4.5
Explicatur duplex sensus particulæ, *nisi*. 6
Vera sententia tribus propositionibus continetur. 7
Prima pars probatur. 8
Verificatur etiam in contractibus de præsenti cum particula exceptiua. 9
Secunda pars probatur. 10
Quare aliter iudicatur de exceptiua in propositionibus de futuro, & præsenti, aut præterito. 65.11
Explicatur quædam limitatio secundæ partis. 12
Colligitur quid dicendum in sponsalibus. 13
Tertia pars probatur. 14
Contractus impuberum, vide *Impubes.*
Contrahentium, quibus notum est impedimentum, obligatio quæ. 244.c.33
Contrahentes conscios impedimenti teneri manifestare, aut desistere à matrimonio. ibid.n 1
Idem dicendum de ordinandis. 245.2
Idem de eligendis. 3
Idem de electoribus. 4
An teneantur manifestare copulam remissiuè. 5
Limitantur prædicta, nisi habeat dispensationem in foro interno. 6
Quid Parocho, vel Ordinario agendũ, qui in confessione nouit impedimentum contrahentium. 247.c.35
Non posse vti scientia confessionis, teneri tamen admonere pœnitentiam ne contrahat, si speret profuturum. ibid.n.1
Non posse negari matrimonium publicè petendi, imò neque occultè. 2
Objicitur & diluitur. 3
Noua aperitur via & contrahendi, & effugiendi peccatum. 4
Ordinarius, qui solus nouit extra confessionem, tenetur publicè petenti matrimonium, non negare, vera huius ratio. 248.5
Idem dicendum de parocho. 6
Idem, si nouit foro interno obtentam dispensationẽ. 7
Quomodo se gerere debeant Parochus, & Ordinarius, cùm iam apponitur impedimentum. ibid. c. 36
Oppositio impedimento non potest vlterius parochus procedere neque in matrimonio, neque in denunciationibus. ibid.n.1
Si tantùm vnicus testis sine alijs adminiculis adest, non potest ordinarius interdicere matrimonium. 2
Si contrahentes confessi sunt impedimentum, & postea negent, standum est primæ confessioni. 249.3
Si opponatur impedimentum sponsalium, & neget vnum consensisse, iudicandum est subesse impedimentum. 4
Si impedimentum voti, & dicant se fictè vouisse, non sunt audiendi. 5
Vera ratio. 6
Quid agendum, quando opponitur impedimentum, cuius dispensationem obtentam nouit ordinarius pro foro interno. 7
Oppositio, & non probato impedimento, quæ sint deinceps parochi munera. 8

Conuersi, vide Votum.

Copula.

Copulam non pertinere ad matrimonium. 28.11
Copulam, vel nixus ad copulam, an sit signum matrimonij. 67.c.12
ex Copula non præsumi matrimonium, sed consensum aliquibus adiunctis. 1
Est signum consensus, quando in matrimonio à principio nullo ratione alicuius impedimenti, & in eo dispensante Pontifice adhuc copulantur. 2
Item quando præcesserunt sponsalia secundùm antiqui iuris dispositionem, quæ sit eius dispositionis ratio, explicatur. 68.3
Si accedens protestetur se accedere animo fornicario, non coniugali, non transeunt sponsalia in matrimonium. 4
Iam hæc cessasse vbi receptum Trid. ibid.
Quomodo intelligendum, quod præcedente tractatu de matrimonio copula sit signum matrimonii. 5
Quid si contractis duobus sponsalibus, post secunda copuletur primæ. 6
An conatus copulæ sit etiam signum ac copula? negans opinio præfertur. 69.6
Eorum qui contra sentiunt, fundamenta diluuntur. 8.9.10.11.12.13
Multo minus tactus & oscula sunt signa matrimonii. 70.14
Explicatur magis quod dictum est de conatu ad copulam. 15
Eadem signa habere locum in mutis, surdis, & cæcis. 16
Copulam præternaturalem cum coniuge esse illicitam, imò & eius tactus. 504.3
Copulam sodomiticam inter coniuges etiam esse adulterium. 7
Copulæ explicatio. 430.§.6
An necessariò explicanda copula. ibid.n.32
Nuuarri doctrina consideratur. 33
Objicitur ex Tridentino. 34
Expenditur Tridentini decretum. 35
Examinatur quædam difficultas circa illud. 36. 37. 38. 39.
Dissimulare posse ordinarium si contrahentes bona fide, in ea perseuerent, quamuis sciat dispensationem subreptitiam fuisse. 431.40
de Copula statim post oartum quid. 511.8
de Copula tempore lactationis infantis quid. 9
de Copula tempore amentiæ quid. 10

Vide, *Actus, Matrimonium.*

Crimen.

Crimina quæ impediunt. 270.c.14
Patricidium, siue matricidium impedit. ibid.n.1
Vxoricidium etiamsi deprehensa sit in adulterio impedit. 2
& etiam viricidium. ibid.
Presbytericidium, publica pœnitentia, patrinus filij, attentatum matrimonium cum moniali, raptus alienæ sponsæ impediunt. 3
Hæc impedimenta adhuc vigere quidam opinantur, verùs cessasse. 4
Nec solùm adulterium, neque sola fides, neque sola machinatio gignit impedimentum. 348.1
Fides data vnà cum vero adulterio est impedimentum. 2
Matrimonium consummatum cum alia coniugata validè, est impedimentum. 3
Homicidium cum animo contrahendi ab vtroque perpetratum, est impedimentum. 4
& homicidium ab vno tantùm perpetratum vna cum adulterio. 5
An hoc impedimento teneantur etiam infideles, si conuertantur. 349.6

Index Rerum,

D E

Debitum.

Debitum quo pacto reddendum cum dubio iuris, aut facti. 512.c.15
Reddito debiti quando licita. 488.c.3
Quorundam explicatio. ibid.n.1
Aliorum regulæ quatuor. 2
Vera regula duabus partibus constans proponitur, & explicatur. 489.3
Reiicitur quædam euasio. 4
Secunda pars regulæ. 5
Aliorum fundamentis satisfit. 6
Obseruatio pro maiori explicatione. 490.7
Debitum quo pacto reddendum sit cum dubio iuris & facti. 512.c.15
Quid de doctrina huius capitis latè, & rectè. ibid. n.1.
In dubiis tutiorem partem esse eligendam, tam in dubio iuris, quàm facti. 2
Aliqua inde colligumtur. 3
Obiicitur ex materia sacramentorum. 4
Diluitur obiectio. 5
Iuxta eam regulam procedendum in dubio matrimonij, reddendum, & non petendum debitum. 6
Eius legitima ratio assignatur. 513.7,8
Explicatur etiam ea ratio, quando dubium est de consanguinitate, aut vita prioris coniugis. 9
Opponitur ex motu Pij V. 10
Opponitur ex *c. conquestus, de restit. spoliat.* 11
Opponitur ex contractu cum, ea quam dubitat esse seruam. 12
Quando vterque coniux est dubius, neque potest peti, nec reddi. 13
Excipe in impedimento impotentiæ, quod ipso vsu cognoscendum est. 14
Quid si matrimonium non sit consummatum, & dubium incidat. 514.c.15

Decretum Concilij Trid.

Decreto Concilij Tridentini qui teneantur. 183. c. 7. & 190.c.9.

Delectatio.

Delectationes morosæ inter coniuges. 514.c.16
Omnem delectationem de peccato mortali esse mortalem. ibid.n.2.
Inferuntur nonnulla. 3
Delectationem de ipsa cogitatione non semper esse mortale, & aliquando neque veniale. 4
Obiectioni occurritur. 5
Delectatio de opere matetialiter malo quando sit mortalis. 515.§.1
Referuntur variæ sententiæ. ibid.n.6
Vera sententia statuitur, & explicatur. 7
Delectatio in materia venerea. ibid.§.2
De Delectationibus in materia venerea iudicandum sicut de voluntate efficaci. ibid.n.8
Non licere delectari venereè sub conditione si mulier esset sua. 516.9
Non licere viduo delectari de copula præterita. 10
Non licere sponsis de futuro delectationem de copula futura. 11
Non licere coniugatis alligatis voto delectationem de actu coniugali. 12
Non licere delectationem de pollutione habita inculpabili modo. 13
In alijs materiis à venerea delectatione de opere proprio, quod ipse sine peccato potest efficere, non esse peccatum nisi vitietur ex motiuo expresse adiuncto. 14
Idem est si sit alicui honestum opus, de quo est delectatio. 15
Quando simplex delectatio de opere malo sit mala. 16
Non esse eandem rationem simplicis delectationis & voluntatis efficacis. 517.17
In quibus affectibus possit præscindi opus à circumstantia vitiante. 18,19
Explicatur in alijs materiis à venerea an liceat delectari de obiectis malis, sub conditione si non essent mala. 20

Deliberatio.

Ea Deliberatio requiritur ad matrimonium, quæ satis est ad peccatum mortale. 122.7
Feruore itacundiæ contractum matrimonium valere, nisi ratio absorbeatur. 2
Opponuntur aliqua. 3
Diluuntur. 4
Opponuntur alia de voto & iuramento. 5
Limitatio quædam. 6
Furiosi matrimonium nullum. 7
Obiicitur doctrina glossæ. 123.8
Limitatur præcedens doctrina. 9
Ebrij in ebrietate matrimonium nullum. 10
Obiicitur contra eam doctrinam. 11
Thomæ Sanchez solutio adducitur, & impugnatur. 12.13.
Aliorum solutio reijcitur. 14
Vera solutio adducitur, & explicatur. 15,16

Denuntiatio.

De Denuntiationibus præmittendis Tridentini decretum. 239.1
Denuntiationes non sunt de substantia matrimonij. 2
Non posse neque omnes, neque aliquam emitti sine peccato mortali. 3
Debere fieri in vtriusque parochia. 4
Sufficere vt fiant in parochia habitationis, nisi ordinarius aliud decernat. 240.5
Debere fieri in Ecclesia, nisi consuetudo obstet. 6
& in diebus festiuis, non ferialibus. 7
Non tamen continuis. 8
& perentibus contrahentibus, & per parochum, licèt id consueturdine fiublatum. 9
Non multò post denuntiationes matrimonium cõtrahendum, aut iterum reperendas. 10
Denuntiationes quando omitti possint, & cuius auctoritate. 241.c.31
Tridentini decretum. ibi.n.1
Non posse omitti denuntiationes auctoritate parochi. 2
Quis intelligatur hoc loco nomine ordinarij. 3
Obiectio diluitur. 4
Non intelligi Vicarium Episcopi, nisi committatur. 5
Obiectiones proponuntur, & diluuntur. 6,7
Potest eam potestatem Episcopus concedere Vicario suo. 242.8
Cùm contrahentes sint ex diuersis dœcesibus, & vnus ex eis remittit denuntiationes, non videntur aliæ remissæ. 9
Denuntiationes ex qua causa omitti possint, & debeant. ibid. c.32
Denuntiationum omittendarum non vnam causam esse. 1
Illæ referuntur. 2
Non esse necessariam iudicialem causæ cognitionem. 243.3
Obiectio diluitur. 4
Posse fieri eam dispensationem extraiudicialem. 5
In quibus causis teneatur ordinarius dispensare. 6
Posse aliquando contrahi etiam non petita ea dispensatione. 7
Vera eius ratio. 8
Limitatio veræ sententiæ. 244.9
Quid agendum quando ordinarius negat licentiam, cùm potest. 10
Quæ certa sunt. ibid.
Quorundam sententia. 11
Reiicitur. 12
Verior sententia. 13
Executorem vltimæ voluntatis, cuius conscientiæ relinquitur dispositio, posse compelli ad reddendam rationem. 14
Ad quid teneatur ex vi denuntiationum, qui aliquod impedimentum nouit, occultum tamen. 245.c.34

Qui

Qui tantùm nouit impedimentum ex auditu, non tenetur manifestare. ibid. 1
Explicatur. ibid.
Idem si timet ex manifestatione sibi graue damnum. 246. 2
Tenetur manifestare, quando impedimentum est publicum, & probari potest. 3
Quando vnus solus nouit teneri, multorum sententia est. 4
Oppositum probabiliùs, probatur & explicatur per partes. 5,6,7,8,9,10
Obiectio diluitur. 247.11
Fundamenta contraria diluuntur. 12
Denuntiationes validè fieri tempore interdicti. 263.1

D I
Dispensatio.

Dispensationis variæ acceptationes. 391.1
Definitiones variæ. 2
Vera definitio. 3
Differre ab interpretatione. 4
Differre à permissione, simplici licentia, & absolutione, & abrogatione, & priuilegio. 392.5
Comprehendi omnem dispensationem ea definitione. 6
Dispensatio quomodo possit cadere in his, quæ iuris naturalis sint. ibid.c.2
In præcepta naturalia & diuina propriè dispensationem cadere, quidam affirmant. ibid.n.1
Ea quæ pertinent ad ius naturale distinguuntur. 2
& quæ sunt iuris diuini. 393.3
Non cadere dispensationem in ius naturale, & diuinum. 4
Probatur. 5
Non esse relictam in Ecclesiam potestatem ad eam dispensationem ostendituer. 6
Limitatur prædicta doctrina. 7
Eam tamen non esse veré dispensationem. 8
An remissio voti, vel iuramenti sit propriè dispensatio. 394.9
Quo sensu dicatur per ius gentium & ciuile detrahi naturali. 10
Quædam soluuntur. 11
Qua ratione fiat dispensatio in voto, vel iuramento. 12
Quomodo fiat dispensatio in votis solemnibus. 13
Quomodo Pontifex dispenset in matrimonio rato. 14
Quomodo fiat dispensatio in residentia. 395.15
In impedimentis iuris naturalis nullam dispensationem dari. 16
Nonnulla explicantur & remittuntur. 17
ad Dispensandum potestas in iure diuino positiuo. ibid. cap.3
ad Dispensandum in iure diuino nulli relictam esse potestatem. ibid.n.1,2
Opposita aliorum sententia. 396.3
Obiectiones proponuntur, & diluuntur. 4,5,6,7
Communia quædam de potestate dispensandi. ibid. cap.4
In Ecclesia esse potestatem ad dispensandam in votis, iuramentis, & legibus Ecclesiasticis. ibid.n.2
Eam esse potestatem Ecclesiasticam. 3
Non pertinere ad potestatem ordinis. 4
Impediri etiam posse eam potestatem dispensandi. 5
Quomodo fiat aliquis subditus, vt cum eo dispensari possit. 6,7
Posse Episcopum dispensare cum suo subdito peregrinante. 397.8
Posse superiorem cum se ipso dispensare. 9
Vera doctrina tradita non solùm in Pontifice, sed etiã in Episcopo. 10
Obiectio diluitur. 11
Etiam vera de prælatis religionum. 12
Facultatem ordinariã, & delegatam ad dispensandum esse latè interpretandam. 13
Variæ limitationes eius doctrinæ. 14
Quando datur facultas ad eligendam personam quæ dispenset, est strictè interpretanda. 398.15
Vera eius ratio. 16
Alij refelluntur. 17
Priuilegium Bullæ esse strictè interpretandum. 18
& alia colliguntur. ibid.
Communia quædam de subiecto potestatis dispensandi. ibid.c.5
Eum qui legem tulit dispensare posse. Variæ limitationes reiiciuntur. ibid.n.1
Pontificem in suis legibus, & Concilij generalis, & Apostolicis dispensare posse. 2
Etiam Episcopum in legibus Synodi diœcesanæ. 399.3
Etiam sine Capituli consensu. 4
Quorundam limitatio reiicitur. 5
Quid si lex sit confirmata à Pontifice. 6
Quid si iam lex transierit in contractum. 7
Archiepiscopum ante susceptionem pallij habere potestatem dispensandi. 8
Quando possit cum suffraganeis dispensare. 9
An cum Episcopis suffraganeis. 10
An tempore visitationis. 11
Proponitur quæstio, an Episcopus dispensare possit cum religiosis exemptis. 400.12
Sine prælati consensu non posse. 13
Idem posse quando prælatus irrationabiliter negat cõsensum. 14
Etiam quando prælatus religiosi est impeditus, quod explicatur. 15
De consensu prælati posse. 16
Obiectio diluitur. 17
Magis explicatur ea doctrina. 18
Idem dicendum de prælato religionis. 19
Idem locum habere ad impetrandam absolutionem in casibus à Concilio permissis Episcopo. 20
Quid dicendum de prioribus militarium ordinum. 21
Inferiorem non posse dispensare in legibus superiorũ. 401.1
Obiectiones proponuntur, & diluuntur. 2,3,4
Limita nisi in iure concedatur dispensandi potestas. 5
Quæ intelligitur concessa si in iure dicatur, vt dispensari possit. *(illegible)* ibid.
Maior explicatio. 6
In nonnullis casibus posse. 402.7
& sic consuetudine habetur. 8
Eam potestatem in prædictis casibus non esse delegatam, sed ordinariam. 9
Episcopum non posse dispensare in legibus latis à Cõcilio. 10
Neque Archiepiscopus legibus Concilij prouincialis. 11
Obiectio diluitur. 12
Quando censeatur esse constitutio *Concilij*, & quando Archiepiscopi. 13
ad Dispensandum potestas in pœnis. 403.c.7
Proponitur decisio *in c. ois cler.* & eius ratio. ibi.n.1
Rationes dubitandi. 2,3
Duo agenda. 4
Non loqui textum de degradatione. 5
Neque de dispensatione pœnæ post sententiam latam. 6
Post latam sententiam solùm Principem posse pœnam minuere. 7
Quid concedatur Episcopo in dict.c. 8
In eo casu posse Episcopum dispensare, etiam post sententiam. 9
Obiectiones proponuntur, & diluuntur. 404. 10, 11, 12
Etiam contradicente accusatore dispensare posse. 13
Etiam sine consensu Capituli. 14
Idem posse Capitulum sede vacante. 15
Non id posse Prælati Episcopo inferiores. 16
Neque Episcopi possunt erga seipsos. 17
Neque in criminibus adulterio maioribus. 18
Alia remittuntur. 405.19
Dispensandi potestas in votis. ibid.c.8
Esse potestatem ad dispensandum in votis. ibid.n.1

Eam potestatem olim etiam fuisse in Episcopis ad omnia vota. 2
Competere alijs quasi Episcopalem iurisdictionem habentibus. 3
Iam reseruata nonnulla. 4
In omni alio voto, excepto reseruato, potest Episcopus dispensare. 5
Et in voto emisso in subsidium Terræ sanctæ. 6
Assumendæ crucis, peregrinationis in domum Lauretanam, & non petendi absolutionem nisi à Romano Pontifice. ibid.
Quid de dispensatione in votis alicuius populi. 406.7
Quid de votis emissis in fauorem tertij. 8,9,10
Obiectiones diluuntur. 11,12,13,14
Explicatur quando promissio dicatur fieri homini, vel Deo. 15
Quid censendum, si quis promittat homini se ingressurum in religionem, & confirmet voto, vel iuramento. 407.16
An promissio facta Deo, & homini possit ab homine remitti. 17
Regula circa dispensationem etiam in reseruatis. 18
Posse Episcopum dispensare in voto non contrahendi matrimonium. 19
& in quouis voto castitatis, dummodo non sit castitatis simpliciter. 20
& in voto de suscipiendis ordinibus. 21
Quid de voto assumendi statum eatum, quas Beatas vocamus, & militarium ordinum. 22
Dispensare posse in voto ingrediendi strictiorem religionem, vt in laxiorem ingrediatur. 23
& in materia, in quam commutatum est votum reseruatum. 408.24
Aliorum obiectiones proponuntur, & diluuntur. 25,26
Quomodo possit dispensare in voti peregrinationis. 27
Nonnulli casus, in quibus potest Episcopus dispensare in votis reseruatis. ibid.c.9
Etiam in reseruatis dispensare posse quando non est facilis aditus ad superiorem, & est periculum in mora. ibid. n.1.
Quid de voto castitatis emisso post contractum matrimonium, & consummatum. 2
Quid de emisso post contractum ante consummationem. 409.3
Quid de emisso ante matrimonium contractum. 4
Quid de voto religionis. 5
Posse etiam dispensare in votis conditionalibus, communis sententia est. 6
Oppositum verius de iure. 7
Obiecta proponuntur & diluuntur. 8,9
Eodem modo philosophandum in voto pœnali. 410.10
Obiectio diluitur. 11
Nisi sit votum pœnale absolutum. 12
Debent etiam esse vota verè conditionalia. 13
Item quoties est morale dubium de valore voti reseruati. 14
Quid si emissa sint ex metu cadente in virum constantem. 15
In dubio an sit votum reseruatum, credendū nō esse. 16
Dispensandi potestas delegata in votis. ibid.c.10
Quando censeatur concessa potestas ad dispensandum. ibid.n.1
Concessa potestate commutandi non concedi potestatem dispensandi quidam absolutè negant. 411.2
Oppositum verius explicatur, & probatur. 3,4
Quando censeatur data potestas in reseruatis, & an in omnibus, vel aliquibus. 5,6
Concessa potestate ad dispensandum in votis etiam data censetur ad dispensandum, licèt sint incommodum tertij. 7
Etiam dispensari posse in votis emissis ante concessionem eius potestatis. 412.8
Concessam esse religiosis potestatem dispensandi in votis. 9
Ampliationes eius priuilegij. 10
Non posse in reseruatis Pontifici, etiam in casu necessitatis, quando potest dari Episcopus. 11
Possunt dispensare in voto castitatis emisso ante matrimonium in ordine ad petendum debitum. 12
Dispensandi potestas in iuramentis. ibid.c.11
Habens potestatem dispensandi in votis, potest dispensare in iuramentis. ibid.n.1
An sint iuramenta reseruata, explicatur. 2,3
Concessa potestate ad dispensandum in votis, censetur data ad iuramenta. 413.4
Etiam verum in iuramento promissorio, dummodo non sit acceptata pro motiuo. 5
Obiectiones proponuntur, & diluuntur. 6,7
Dispensandi potestas in matrimonio, & residentia. 414. cap.12
Pontificem dispensare posse in matrimonio Episcopi, cum Ecclesia. ibid.n.1
Obseruantur nonnulla, vt explicetur dispensatio in residentia, & quid statuat Concilium. 2
Cum Episcopis quis possit dispensare. 3
Cum parochis Episcopus, etiam ad absentiam per bimestre. ibid.
Ampliatio prima cum eius limitatione. 4
Secunda. 5
Tertia. 6
Quarta. 7
Obiectio diluitur. 8
Quid dicendum de dispensatione circa beneficia incompatibilia. 415.9
In quibus solus Papa possit dispensare. 10
Dispensandi potestas in impedimentis matrimonij tàm dirimentibus, quàm alijs. ibid.c.13
Solum Pontificem dispensare posse in impedimentis dirimentibus. 1
Variæ limitationes reiiciuntur ibid.
Posse Episcopum dispensare post contractum matrimonium. 2
Etiamsi sint diuites. 416.3
Nec tenetur pauperibus dare pecunias, quibus impetrent. ibid.
Modò etiam impedimentum sit occultum, & bona fide contractum matrimonium. 4
Aliæ etiam limitationes. 5
Posse etiam Episcopum dispensare ante contractum matrimonium aliquando. 6
& quando fuit defectus dispensationis. 7
Quid possit Commissarius Cruciatæ. 417.8
Quis dispenset in impedimento ex affinitate superueniente, ad petendum debitum. 9
Nuntios dispensare solùm in impedimento publicæ honestatis. 10
Quid in his possint religiosi ex priuilegio. 11
Quid de impedimentis impedientibus. 12
Dispensationis causa in genere, & in specie. 418.c.14
Deficiente causa inualidam esse dispensationem in his, quorum obligatio naturalis est. ibid.n.1
Peccare etiam eum, qui petit dispensationem. 2
Dispensare in legibus humanis sine causa etiam esse peccatum. 3
Quale peccatum sit. 4
Idem de Principe, quando secum dispensat. 5
Explicatur quod de iusta causa dictum est. 6
Valida est dispensatio sine causa data. 7
Nisi inferior dispenset in lege superioris. 419.8
Alia limitatio de Principe secum dispensante reiicitur. 9
De causis in speciali remittitur. 10
Summa capita causarum, quæ in dispensando debent attendi, explicantur. 11,12
Quando imponitur mulcta, non dicitur dari sine causa. 13
Dispensationem concedendi forma. ibid.c.15
Expressæ dispensationis non esse aliquam determinatam formam, neque scripturam requiri. 2
Absenti, & ignoranti concedi posse dispensationem, &

& ideò non requiri mandatum. 420.3
Circà tacitam dispensationem variæ sententiæ 4
Taciturnitatem non esse signum tacitæ dispensationis quidam sentiunt. 6
Verius esse signum. 421.7
Quorundam solutio reiicitur. 8
Prima limitatio eius doctrinæ reiicitur, 9
Secunda limitatio, & illatio. 10,11
Ea illatio reiicitur. 12
Quædam corollaria. 13,14
Aliud signum tacitæ dispensationis. 15
Quomodo constare debeat scientiæ in prælato de tali impedimento. 422.16
Quomodo probanda. 17
An ad dispensationis valorem requiratur causæ cognitio. 18
Eluitur argumentum ex Tridentino. 19
Dispensatio ex quibus causis reddatur nulla, & de vitio falsitatis in genere. ibid.c.16
Dispensationem reddi nullam ex silentio prioris dispensationis. 423.5
Explicatur hæc communis sententia tribus regulis. 6 7,8
Ex illis infertur, quando non sit necessaria expressio prioris dispensationis. 9
Dispensatio quomodo reddatur nulla quando plura concurrunt impedimenta. 428.§.4
Quando sunt plura impedimenta, & exprimitur vnum alio suppresso, vitiari rescriptum. ibid.n.21
Quomodo intelligenda ea communis sententia. 22
Limitatio communis sententiæ. 23
Colliguntur nonnulla explicationis gratia. 24
Vitiari dispensationem per expressionem falsi, explicatur. 431.41
De hodierno stylo præcedentem sententiam ordinarij, etiamsi illa iniusta fuerit, valere. 42
Qui dispensare potest, quando erratur in diœcesi. 43
Dispensatio quibus modis expiret ex parte illius, cui conceditur. 432.c.18
Quomodo expiret deficiente eo cui conceditur. ibi.§.1
Quid a gendum distinguitur & proponitur. ibid.n.1
Diuisio facultatis in realem & personalem. 2
Quomodo cognoscenda sit facultas personalis & realis, primò, ex qualitate rei concessæ. 3
Item si concedatur personæ, aut rei, explicatur. 4
Limitatur primò. 5
Limitatur secundò. 6
Quid si verba sint ambigua, & non satis percipiatur, cui faueat magis Princeps, rei, an personæ. 433.7
Limitatio prima. 8
Limitatio secunda. 9
Discrimina inter concessionem realem & personalē. 10
Obiciuntur non nulla, & diluuntur. 11,12,13
Dispensatio, seu concessio non expirat morte eius cui conceditur. 434.14
Dispensatio quibus modis expiret ex parte concedentis. 437.c.19
Quando ipsius morte. ibid.§.1
Distinguitur quid explicandum sit. ibid.n.1
Dispensatio quando expiret morte concedentis, ibid.
Indultum datum alicui, vt dispenset cum aliquo, non determinata persona, non expirat morte concedentis. 2
Quid si determinetur. 438.3,4,5
Insinuatur modus defendendi communem doctrinam. 6
Facultatem vt eligat determinatum confessorem non expirare. 7
Quid de facultate data alicui ad audiendam confessionem determinatæ. 8,9
Quid verba illa, *vsque ad beneplacitum*. 10
Dispensatio quando finiatur per reuocationem concedentis. 439.§.2
Cessare dispensationem per reuocationem concedentis. ibid.n.11
Nam habet locum communis doctrina in priuilegio concesso non subdito. 12
Neque in priuilegijs onerosis, & per modum contractus. 13
Qualis esse debeat intimatio reuocationis. 14
Tàm à supremo, quàm ab inferiori Principe posse fieri eam reuocationem. 15
Quibus modis fieri reuocatio debeat expressa, explicatur. 16
Tacita reuocatio explicatur. 440.17,18,19,20,21
Obiicitur, & diluitur. ibid.n.23
Obiicitur secundò. 441.24
Obiicitur tertiò. 25
Limitatio doctrinæ. 26
Per sententiam non reuocari priuilegium, nisi exprimatur. 27
Dispensatio an expiret ex cessatione causæ, vel eius vsu. ibid. c.20
Quo tempore requiratur veritas causæ. ibid.n.1
Etiam quando ordinario committitur dispensatio. 2,3
Quid si cesset causa, postquam iam ordinarius dispensauit. 4
Obiicitur, & diluitur. 442.5
Obiicitur secundò. 6
Obiicitur tertiò. 7
Obiicitur quartò. 8
Dispensatio quando cesset per eius vsum variè explicatur. 9
Dispensationum interpretatio. 443.c.21
Dispensationem strictè interpretandam esse. 2
Obiicitur, & diluitur. 3
Limitatio prima communis doctrinæ. 4
Non vltra propriam verborum significationem extendendam. 444.5
Extendendam ad necessariò connexa. 6
Quando minus includitur in maiori, vel necessariò coniunctum est, cum illo locum habet argumentum à maiori in dispensatione. 7
Aliàs non valere vertùs videtur. 8
Opposita sententia, & eius fundamenta diluuntur. 9,10
Limitationes communis sententiæ. 11
Dispensatio Pontificis vtrùm necessaria in eo matrimonio contrahendo. 611.1
An requiratur causa ad eam dispēsationem, & quæ sufficiat, & an existente iusta causa possit sine dispensatione contrahi, etiam vbi receptum non est ex consuetudine, vt non expectetur dispensatio, neque exigatur. 2
Qualis requiratur causa ad dispensationem in hac materia. 3,4,5
An iusta subsistente causa possit contrahi matrimonium Catholici cum hæretico petita dispensatione, si negetur, aut etiam non petita. 612.6
Sensus dispensationis Pontificiæ, vt Catholicus contrahere possit matrimonium cum hæretico, quis. 7
Vide *Renuntiatio*, & *Rescriptum*.

Dissolutio matrimonij.

Dissolui matrimonia iure Ciuili aut bona gratia, aut repudio. 447.1
Mutuo consensu. 2
Monachismo. 3
Impotentia, & debilitate. 448.4
Item per deportationem. 5
Captiuitate. Varia tempora distinguenda, 6,7
& quando in expeditione milites degunt. 8
& ob seruitutem. 9
Item repudium. 10
Dissolui an possit matrimonium infidelium auctoritate Pontificis. 449.c.2
Prima sententia affirmans. ibid.n.1
Eius argumenta. ibid.2,3,4
Occurritur tribus obiectionibus. 5,6,7
Verior oppositæ sententia. 450.8
Distinguuntur tres quæstionis status. 9,10,11
Diuersimodè probatur. 12,13,14,15,16
Satisfit argumentis primæ sententiæ. 451.17

Index Rerum;

Dissolui ne possit matrimonium fidelium, auctoritate Pontificis. c.3
In praxi securam esse opinionem quæ affirmat, ibid. num. 1
Prima sententia affirmans, cum suis fundamentis. 2
Secunda sententia negans, & eius auctores. 3
Probatur primò ex Alexandro III. 452.4
Ex Innocentio III. 5
Ex Nicolao I 6
Ostenditur non esse à Christo relictam eam potestatem Ecclesiæ. 453.7.8.9.10.11.12.13.14
Occurritur obiectionibus. 454.15.16.17.18
Colligitur sola auctoritate diuina dissolui posse. 19
Matrimonium per transitum ad religionem. 455.1
Inquiritur quo iure. 2
Quidam dicunt ex iure Pontificio, 3
Verius iure diuino dissolui. 4
Diuersimodè probatum. 5
Quid si alter coniux ante consummationem transit ad religionem. 461.c.9
Spatium duorum mensium assignari non ad professionem, sed ad ingressum. ibid.n.2
Teneri alterum coniugem expectare professionem, etiam iuxta religionis constitutiones, vel defectum ætatis differatur vltra annum. 462.3
Computandum bimestre à die coniugij. 4
Computandum iuxta mensium occurrentium occasionem. 5
& à momento in momentum. 6
Bimestri vti potest coniux, etiamsi non habeat animum ingrediendi religionem. 7
An possit per iudicem coarctari. 463.8
An possit prorogari. 9
Potest iudex determinare tempus ne coniux varias religiones ingrediens alium eludat. 10
Vide *Diuortium*.

Diuortium.

Diuertere quando teneatur, & quando non liceat alteri coniugi. 476.c.17
Coniux innocens, absolutè loquendo, non tenetur dimittere adulterum. ibid.n.2
Duæ limitationes eiusdem doctrinæ. ibid. & 3
Primus casus, in quo dimittere non potest. 4
Secundus casus. 477.5
Obiectio diluitur. 6
Idem dicendum, si vxorem prostituat. 7
Tertius casus, in quo non potest. 8
Quartus etiam casus. 478.9
Coniux innocens si velit diuertere, quid. ibid.c.18
Separationem fieri debere iudicio Ecclesiæ. ibid.n.1
Quid si publicum adulterium sit, sententia negans refertur. 2
Refertur opposita, ibid. obiectio diluitur. 3
Confessio coniugis de adulterio in iudicio criminali, valet etiam in ciuili. 4
Quid si adulterium probari non potest. 5
Quidam affirmant posse diuertere secretò. ibid.
Oppositum verius. 479.6
Satisfit aliorum argumentis. 7,8,9,10
Quid iuris sit innocenti post diuortij sententiam. c.19
Sententiam de diuortio latam esse in fauorem innocentis. ibid.n.1
Inde fit posse innocentem reconciliare sibi nocentem, hunc que teneri parere. ibid.
Limitatur, si res sit integra. 480.2
Coniux innocens ius habet circa mutationẽ status innocentis. 3,4
Innocens, facto diuortio, potest inuito nocente ad religionem transire. 5
Si innocens eligat in sæculo manere, non tenetur abiectum recipere, etiam pœnitentem. 6
Satisfit nonnullis obiectionibus. 7
De fide est alias etiam esse causas diuortij. 481.1
Explicatur locus *Matth. 19.* in quo tantùm est expressa fornicatio. 2
Cur potissimum meminerit Christus fornicationis. 3
Occurritur obiectioni. 4
Si coniux pertrahat alium ad peccatum, esse causam diuortij. 484.1
Inferuntur nonnulla. 2
Alia peccata coniugis non esse causam. 3
Proponitur quæstio de sæuitia. 4
Qualis requiratur sæuitia explicatur. 5
Eius probatio. 6
Requiri in ea causa iudicis sententiam. 485.7
Virum ob vxoris sæuitiam etiam rectè diuertere. 8
Licere postea coniugi ad religionem transire. 9
Diuortij causam coram Ecclesiastico iudice examinandam. 10
Vbi sequestranda vxor pendente lite. 11
Dotem non amittere vxorem, quamuis fiat diuortium ob eius sæuitiam. 12
Minori ob lapsum temporis ad probationem in casu matrimoniali restitutionem competere. 13

D O

Dolus, vide Error.

Dominium.

Dominium transferri posse in corpus, impedium tamen ad vsum. 30.8
Vide *Matrimonium.*

Donatio.

Donationem titulo consanguinitatis, aut amicitiæ, si non est amicus, nec consanguineus, nullam. 338.9
Vide *Votum, Error.*

E B

Ebrius.

Ebrij in ebrietate matrimonium nullum. 123.10

E C

Ecclesia.

Ecclesiam potuisse irritare matrimonia clandestina, explicatur. 177.c.4

E L

Electus, vide Contrahens.

Elemosina.

Eleemosynam ob paupertatem fictam donatam, nullam, nisi de animo donantis constet oppositum. 158.8
Vide *Error.*

Eligendus, vide Contrahens.

E P

Episcopus.

Episcopus si conferat beneficium cum ignorantia beneficij, vide *Error.*
Vide etiam *Ordinarius.*

E R

Error.

Errore circa substantiam dirimi matrimonium, & alios contractus, siue actus. 157.c.10
Errorem auferre consensum. 158.1
Eius variæ diuisiones. 2
Error circa substantialia vitiat iure naturæ. 3
Aliquando error qui est circa substantiam in vno actu, esse accidentalem in alio, & exemplis explicatur. 4
Quo modo error circa substantialia dicatur dare causam contractus, vera explicatio. 5
Quædam obseruatio. 6
Matrimonium ex errore erga personam nullum esse iure naturæ, & positiuo. 7
Eleemosynam ob paupertatem fictam donatam, nullam, nisi de animo donantis constet oppositum. 8
Idem de donatione titulo consanguinitatis, aut amicitiæ, si non est amicus, nec consanguineus. 9
Idem si Episcopus conferat beneficium cum ignorantia beneficij. 159.10
Idem quando cum falso libello, tacenti quod de iure exprimendum erat, beneficium impetratur. 11
Quid dicendum in votis, cùm ex errore singularium concipiuntur. 12
Quis error in emptione vitiet. 13
Errorem virginitatis in seruo qui emitur accidentalem esse.

esse. 14
Obiicitur ex textu *in l. quod tamen, de contrab. empt.* quorundam solutio reiicitur. 15
Respondetur ex propria sententia, & remittitur maior explicatio. 160.17
Alia obiectio ex *l. si sterilis. de actio. empti.* 18
Alia ex *l. Labeo, de contrab. empt.* 19
Alia ex eo quod in stipulatione, & pignoris datione error materiæ non vitiat. 20
Errorem concomitantem circa substantiam etiam obstare matrimonio. 21
De Errore circa qualitatem accidentalem in matrimonio, & alijs contractibus, quid. ibid. c.21
Communis sententia. 161.1
Quædam obseruatio pro eius explicatione. 2
Prima pars veræ sententiæ. 3
Nonnulla inferuntur in *specialibus* materijs. 4.5
Secunda pars veræ *sententiæ*, quando animus expresse fertur in accidentalia contractus. 6,7
Quid si vendat alicui existimans esse amicum. 162.8
Quid *in votis* cum errore accidentali. 9
Quid quando in votis est error causæ finalis, vel impulsiuæ. 10
Obiectio ex *cap. ex parte, de conuers. coniug.* diluitur. 11
Idem dicendum, cùm dolus adhibetur ab aliquo tertio. 12
Quandoque etiam vitiari matrimonium ex errore in qualitatibus. 13
Eum, qui decipit in qualitate, si deceptio sit grauis, peccare mortaliter. 14
Obiiciuntur quædam contra nostræ sententiæ secundam partem. 163.15
Diluuntur. 16
Quare philosophemur diuersimodè de dolo, & metu in contractibus. 17
Quando dolus dicatur dare causam, vel incidere in foro animæ, & externo. 18
Quid iuris sit penes deceptum iure naturali, quorundam opinio. 164.19
Aliorum opinio sub distinctione. 20
Verior sententia. 21
Quid quando dolus incidet tantùm. 22
Quid dicendum iure positiuo, quæ actio competat decepto aduersùs decipientem, communis distinctio. 23,24,25
Nonnulli contrasentiunt. 26
Eorum rationes. 27
Explicatur communis sententia in contractibus stricti iuris. 165.28
Contractus bonæ fidei iure positiuo non valere ex dolo dante causam. 29
Quando dolus dans causam etiam contractui bonæ fidei versatur circa accidentalia, valere iure positiuo, & in hoc differre à iure naturali. 30
Explicantur quæ iura competant decepto, ratione doli interuenientis tam in contractibus bonæ fidei, quàm stricti iuris, siue sit circa accidentalia, siue substantialia. 31,32,33
Oppenitur quomodo si venditio ex dolo circa substantialia non valeat, detur actio ex empto. 166.34
Opponitur ex *l. tenetur 6. de act. empt.* 35
Rursus obiicitur ex *l. si addes 19. D. lecoti.* 36
Opponitur ex vendente rem alienam ad vendentem non sanam. 37
Opponitur ex *l. elegamter, de dolo.* 38
Diluuntur argumenta Lessij contra communem doctrinam. 39
Quid dicendum in hac re iure Canonico. 167.40
Error qualitatis quando refundatur in errorem personæ. ibid.c.22
Cum Errore facti, & scientia iuris, an possit esse consensus ad matrimonium. ibid.c.23
An consensus cum eo errore sufficiat ad matrimonium inter eos validè incundum. ibid.n.1
Variæ sententiæ. ibid.
Explicatur prima pars veræ sententiæ, adhibita distinctione, & liberatur ab obiectionibus. 168.2,3,4
Probatur ratione. 5
Secunda pars veræ sententiæ. 6
Ratificatio matrimonij priùs ex errore inualidi manente eodem errore nulla est. 7

E V

Eunuchus.

De Eunuchorum coniugio quid sentiendum iure naturali. 386.c.67
Eunuchorum species distinguuntur. ibid.n.1
Eunuchorum ingenium ex Basilio describitur. 387.2
Eunuchorum coire potentum valida esse matrimonia, multi censuerunt. 3
Eorum matrimonium in ordine ad copulam nullum esse iure naturali. 4
Probatur etiam ex literis Sixti V. 5
Eorum coniugia ad castè viuendum valida esse iure naturæ. 6
Probatur ex literis Sixti. 388.&7
Quid disponant iura de Eunuchorum coniugijs. ibid. cap.68
Eunuchismum esse impedimentum ad quouis modo contrahendum à tempore Sixti V. ibid.n.1
Quid de eorum matrimonijs dicendum sit iure Ciuili. 2
Noua & contingens difficultas proponitur, & explicatur de quodam spadonum genere. 3

E X

Excommunicatio.

Excommunicatio impeditæ qua ligantur contrahentes. 264. c.10.
Matrimonium initum ab excommunicato valet. ibid. num.1
Peccare, qui excommunicatus excommunicationem maiori contrahit. 2
Si non excommunicatus contrahat cum excommunicato, an peccet, sub distinctione explicatur. 265.3
Quid si contrahant cum excommunicato excommunicatione maiori. 4
Quid si vterque sit excommunicatus, & quot peccata committant. 5
Non posse excommunicatis contrahentibus impendi benedictiones. 6

Executor.

Executorem vltimæ voluntatis, cuius conscientiæ relinquitur dispositio, posse compelli ad reddendam rationem. 244.14

F A

Fama.

Fama quæ requiratur de prioris coniugis obitu, vt ad secundum matrimonium transeat alter. 363.c.53
Variæ sententiæ de fama requisita de prioris coniugis obitu. ibid.1
Certum nuntium requiri probatur ex iure. 364.2
Alter etiam ostenditur ex doctrina Bartoli de fama. 3
Obiectioni occurritur. 4
Nullum esse matrimoniũ contrahentis sine certo nuntio de morte prioris coniugis, ac si iam obiisset. 5
Idem si cum dubio contrahat. 6
Quid si certo nuntio credens contraxerit, & postea maritus apparuerit. 7

F O

Fœmina.

Fœminæ extraneæ, & subintroductæ quæ. 321.5

Fornicatio.

Fornicationem simplicem esse prohibitam. 506.1
Conciliorum decretis pœna imposita fornicantibus. 2
Diluitur obiectio ex epistola Clementis. 3
Vnde sumatur turpitudo fornicationis, variæ sententiæ. 507.4,5
Vera ratio ex frustrato fine seminis, & actus generationis. 6
Quomodo assignandæ operi luxuriæ. 7
Vnde sumatur malitia pollutionis explicatur. 508.8
Vide *Diuortium.*

Index Rerum,

F R

Frigiditas.

Ob Frigiditatem separatum non posse contrahere in cõscientia, nisi ad castè viuendum. 382.1
Quid fieri debeat si secundo nubat. 2
Quid cùm fœmina separatur, quia nimis arcta est. 3
Quid quando separatur ob impotentiam in genere. 4
Quid obseruandum, si in aliquo euentu restituatur separatus priori coniugi. 5

F V

Furiosus.

Furiosi matrimonium nullum. 122.7

H A

Habilitas.

HAbilitas quo tempore requiratur, aut sufficiat in parentibus ad contrahendum. 530.c.3
Proponuntur tres casus, in quibus examinatur quæstio. ibid.n.1.
Si natiuitatis filij tempore parentes sunt habiles, legitimus efficitur sequenti matrimonio. 2
Opponuntur nonnulla. 3.3.4.5.6.7
Idem dicendum, si habiles sint tempore concepționis, non verò natiuitatis. 8
Idem etiam, si intermedio tempore tantùm fuerint habiles. 542.9

Hæresis.

Hæresim esse causam diuortij. 488.1
Prouenire ex iure naturali ob periculum subuersionis. 2
Quid si post separationem Ecclesiæ iudicio factam, infidelis reconcilietur, & corrigatur. 483.3
Qui deliquit, non potest statum mutare inuito innocente. 4
An censeatur remittere fidelis, si post delictum copuletur infideli. 5
An in hoc adulterio spirituali sit locus compensationi. 6
Vide *Diuortium*.

H E

Hermaphroditus.

In Hermaphroditi matrimonio quid seruandum. 384.8

H O

Homicidium.

Homicidium cum animo contrahendi ab vtroque perpetratum, est impedimentum. 348.4
Ab vno tantùm perpetratum vnà cum adulterio est impedimentum. 5

Honestas.

Honestas publica ex matrimonio non consummato. 314 cap.35.
Ex matrimonio rato non consummato oriri publicam honestatem, non affinitatem. ibid.n.1
Antiquissimum esse hoc impedimentum probatur decretis Conciliorum. 345.2
Hoc impedimentum ad quatuor gradus extendi, non comprehendi à Tridentino in decreto de publica honestate. 3
Limitatum esse hoc impedimentum ex consuetudine populi Christiani potius, quàm ex aliquo iure. 4
Quid requiritur, vt ex matrimonio rato oriatur publica honestas. 5
Honestas publica ex sponsalibus de futuro. ibid.c.36
Ex sponsalibus oriri publicam honestatem. 336.n.1
Non esse antiquum impedimentum. ibid.
Ante Bonifacium Octauum non extitisse legem de hoc impedimento ostenditur consideratis canonibus. 2.3
Dispositio Tridentini de hoc impedimento. 337.4
Ex sponsalibus inter impeditos non oriri publicam honestatem. 5
Neque ex celebratis post prima sponsalia. 6
Etiamsi priora fuerint conditionata. 7
Neque ex sponsalibus contractis ante septennium. 8
Neque ex his, quæ mutuo consensu dissoluuntur. 9
Secus si morte. ibid.
Orin tamen ex sponsalibus fidè contractis. 10
Impedimentum hoc tantùm esse iuris Ecclesiastici. 11
Vide *Impedimentum publicæ honestatis*.

I G

Ignorantia.

Ignorantiam mortis non admere iutisdictionem delegatam, est quorundam opinio. 250.1
Verior sententia. 2
Obiicuntur nonnulla, & diluuntur. 3,& 231.4.5
Interpretantur nonnulla iura. 6,7,8,9,& 232.10,11,12
quæ obstare videntur.

I M

Impedimentum.

Parocho, vel ordinario quid agendum, qui in confessione nouit impedimentum contrahentium. 247.c.35
Parochus, & ordinarius quomodo se gerere debeant, cùm iuris opponitur impedimentum. 248.c.36
Impedimenta tantùm impedientia. 251
Impedimenta constituendi potestas. ibid.c.1
Esse potestatem in hominibus constituendi impedimenta, sicut est potestas leges condendi. ibid.n.1
Ante Christi aduentum etiam in ciuilibus Magistratibus eam potestatem fuisse. 2
Contractum matrimonium ab infidelibus contra leges irritantes suorum Principum, nullum. 252.3
Idem de Hebræis, nisi suis legibus viuere permittantur. 4
Idem de infidelibus subiectis Principibus fidelibus sæcularibus. 5
In eiusmodi causis matrimonialibus infidelium legitimos iudices esse Principes sæculares. 6
Idem dic de infidelibus peregrinantibus inter fideles, secus de fidelibus. 7
Iam post Christi institutionem penes Ecclesiam tantùm esse potestatem constituendi impedimẽta, &c. 8
Eius probatio. 9
Obiectiones soluuntur. 10.& 253.11
Eam potestatem reseruatam quidem Pontifici, de iure tamen pertinere etiam ad Episcopos. 12
Iustam causam requiri ad impedimentum constituendum. 254.1
Vera ratio. ibid.
An ex interdicto solo Pontificis nascatur impedimentum irritans. 2
Impedimenta induci posse consuetudine, & auferri. ibi.c.4
Vide *Consuetudo*.
Impedimentum interdicti, vide *Interdictum*.
Impedimentum ratione temporis feriatis. 260.c.8
Vide *Matrimonium*.
Impediãtur excommunicatio, qua ligantur contrahentes. 264.c.10
Vide *Excommunicatio*.
Impedimentum ex catechismo. 265.c.11
Vnde oriatur hoc impedimentum. ibi.n.1
Quæ requirantur vt contrahatur. 2
Hoc impedimentum si permanet, restrictum esse. 3
Verùs tamen sublatum esse per Tridentinum. ibid.
Quid notare debeat parochus in libro. 266.4
Impedimentum cognationis, vide *Matrimonium consanguinitatis*.
Impedimenta dirimentia. 271.init.
Impedimentum cognationis spiritualis, vide *Cognatio spiritualis*.
Explicantur tria dubia circa hoc impedimentum. 342. cap.40.
Impedimentum cognationis legalis, vide *Cognatio legalis*.
Impedimentum criminis, vide *Crimen*.
Impedimentum disparis cultus, vide *Matrimonium fidelis cum infideli*.
Impedimentum ligaminis, vide *Vxorum pluralitas*, & *Polygamia*.
Quando fœmina cognosci à viro non potest, nisi incidatur, Impedimentum iudicandum est perpetuum. 378.c.62
Vide *Incisio*.
Impedimentum matrimonij, vide *Matrimonium*.
Impedimentum impotentiæ, vide *Impotentia*.

Impe-

Impedimentum quòd oritur ex incestu, vide *Incestus*.
Impedimentum voti, vide *Votum*.
Impedimentum superueniens, vide *Sponsalia*.
Impedimentum raptus, vide *Raptus*.

Impotentia.

Impotentium coniugium validum esse, etiam ad castè viuendum, negarunt nonnulli. 370.c.55
Opinio negans valdè contrahi matrimonium inter impotentes ad castè viuendum. ibid.n.2
Eius quinque fundamenta. ibid.2,3,4,5.6
Valere huiusmodi matrimonium probatur auctoritate Scholasticorum, Magistri, & D. Thomæ. 371.1
Aliud testimonium D. Thomæ expenditur. 2
Quorundam explicationes refelluntur. 372.1.4
Affertur ratio à priori nostræ sententiæ. ibid.n.1
& à posteriori. 2
Quorundam solutio reijcitur. 3
Alia solutio impugnatur. 4,5
Probatur quoque iure Ecclesiastico. 373.c.58
Ex *cap. consultationi, de frigidis*. ibid.n.1
& ex *cap. requisuisti, eodem*. 2
Quædam interpretatio refellitur. 3
& ex Gregorio I. *in cap. requisuisti. 33.q.1.* 4
Explicatur phrasis illa, quas vt vxores habere non possunt, habeant vt sorores, ex Hieronymo, Augustino, Clemente Alexandrino, & Concilijs. 374.5
Ad primum argumentum Bonaventuræ respondetur. 1
Soluitur secundum, coniugium inter fratrem & sororem non esse irritum iure naturali. 2
Soluitur tertium, & ratio redditur, cur inter duos homines contrahi non possit matrimonium. 3
Etiam in eo matrimonio committi adulterium. 375.4
Posse voluntate contrahentium separari ordinem ad copulam à contractu matrimonij. 5
Impotentia quo casu dirimat. ibi.c.60
Impotentiam dirimere matrimonium contractum in ordine ad copulam. ibid.n.1
Duplex genus impotentium distinguitur. 2
Impotentia rursùm diuiditur. 3
Alia etiam temporalis & perpetua, respectiua, & absoluta. 376.4
Conclusio initio proposita explicatur. 5
Impotentiam respectiuam posse esse perpetuam, atque ideò ea dirimi matrimonium. ibid.1
Impotentiam respectiuam non esse perpetuam quidam dicunt. ibid.
Verùs oppositum. 2
Eius probatio ex iatione. 3.&377.4
Ex iure Partitarum. 5
Ex iure Ecclesiastico. 6,7
& ex his, quæ DD. oppositæ sententiæ fatentur. 8
Obiicitur ex *c. laudabilem, de frigidis*. 9
Vera interpretatio. 378.10.11
Impotentia ex defectu ætatis, maleficij, morbi, aut mixti sexus. 381.c.65
Ætas requisita iure naturali & Canonico ad matrimonium. 1
Compleium tempus requiri, cùm malitia non supplet. ibid.
Seclusso iure positiuo validum esse matrimonium inter impuberes. 2
Peccant qui ante legitimam ætatem contrahunt. 3
Qua ratione potenita ad copulam debeat probari. 4
Quando quis dicatur proximus pubertati. 5
Maleficium, quàdo censetur perpetuò impedimentū. 6
Qui morti proximus contrahit non censeri impeditus. 384.7
Vide *Triennij experimentum*.

Impubes.

Impuberes inter, & sponsalia, matrimonium esse posse iure naturali: Eccl. siastico designatum septennium sponsalibus, & antiquo iure etiam licuisse matrimonia post septennium. 70.2
Sublatum lege Pontificia, & statutum vt matrimonia ante pubertatem tantùm habeant vim sponsaliū. 71.3
Sponsalia ante septennium nulla, nisi postea consentirent, vel iudicarent se non recedere à priori voluntate. 4
Sponsalia impuberum secuta copula ante pubertatem, transfibant in matrimonium. 5
Inter sponsalia quæ cum re, & verbis de futuro, & illa quæ cum verbis de præsenti, discrimina aliqua esse in iure, illaque explicatur. 6
Impuberum sponsalia verbis de præsenti etiam conatu copulæ transire in matrimonium, & in eo differre ab sponsalibus puberum de futuro. 7

IN

Incestus.

Incestus quid, eius criminis prohibitio. 268.1
Impedit matrimonium Canones eam pœnam statuentes. 3
Incestu superuenienti non dissolui matrimonium. 4
Impedimentum incestus tam viris, quàm fœminis esse commune. 269.6
Impedit siue committatur incestus constante matrimonio, aut non. 7
Hoc impedimentum tantùm oriri ex coniunctione cum affini in 1. & 2. gradu. 8
Non incurri, nisi crimen sit publicum, & quod in iudicio probari possit. 9
Incurri ex coniunctione cum consanguineis in eisdem gradibus. 10
Extenditur ad eum, qui cognoscit fœminam, cum qua est impedimentum publicæ honestatis ex matrimonio rato. non ex sponsalibus. 270.11
Non incurri ex coniunctione cum ignorantia consanguinitatis, vel affinitatis. 12

Incisio.

Incisionem debere pati fœminam, vt sit habilis copulæ quidam docent. 378.1
Verior opposita sententia variè probatur. 2
Quid in hac re Thomas Sanchez. 379.3
Eius fundamenta. 4
Notatio quædam ad solutionem argumētorum. 5
Eorum solutio. 6

Indultum.

Indultum datum alicui, vt dispenset cum aliquo, non determinata persona, non expirat morte concedentis. 437.2
Quid si determinetur persona. 3,4,&438.5

Inhabilis.

Posse Principem aliquam personam in particulari inhabilem reddere. 254.3

Inspectio.

Inspectionis remedium ad experimētum virginitatis minus deceus. 380.c.63
Inspectio fœminarum non reiecta à foro Ecclesiastico. ibid.n.1.
Absurda, quæ in illa inspectione sunt, variè proponuntur. 2,3
Fallacem esse. 381.4
Testimonijs PP. reijcitur Cypriani, Augustini, Ambrosij. 5
Quando adhibenda. ibid.6

Interdictum.

Interdictum impedire, & quid intelligatur nomine interdicti. 238.1
Interdictum parochi non reddit nullum matrimonium. Quid de Pontifice, quæritur. 239.2
Simplex interdictum Pontificis non irritat matrimonium. 3
Id verum, siue interdicat lege, aut præcepto, siue ex causa perpetua, aut temporali. 4
Si interdicat cum clausula irritanti, siue ea sit specialis vel generalis, matrimonium est nullum. 5
Explicantur ex eo nonnulla iura. 6
Pœna imposita contrahentibus contra simplex interdictum. 7
Quale peccatum sit contrahere contra interdictū Ecclesiæ. 260.8

Quid

Quid dicendum de sponsalibus contractis contra prohibitionem. 9
Tempus interdicti, vel cessationis à diuinis. 263.c.9
Sponsaha,& denũciationes validè fieri tempore interdicti. ibid.n.1
Matrimonium in loco, & tempore interdicti validum esse. 2
An sit illicitum variè DD. opinantur. 3
Verius illicitum. ibid.
Obiicitur, & diluitur. 4,& 264.5
Antiquo iure non licuisse benedictiones nuptiales. 6
Nouo licere quidam putant; verius oppositum secluso priuilegio. 7
Ex priuilegio Bullæ, aut simili posse.. 8
Si alter, vel vterque sit interdictus, non possunt benedici. 9
In illis diebus, quibus cessat interdictum, posse publicè nuptias benedici. 10
Tempore cessationis à diuinis non licere, etiam cum moderamine, *cap. alma mater.* 11

I V

Iuramentum.

Iuramentum aliquod emitti negatur per procuratorem. 76.21
An liceat inducere ad iurandum quem scio falsò iuraturum, vel iuraturum verè per falsos Deos. 218.§.8
Non licet inducere ad iurandum sine causa, quem scio falsò iuraturum. 219.n.56
Potest tamen petere a iudice, vt cõpellat ad iurandum, licèt sciat falsò iuraturum. 57
Non potest id facere priuata persona extra iudicium. 58
An possit peti ab aliquo vt iuret rem quam existimat esse veram, & petens iuramentum, scit esse falsam, remittitur. 59
Qui falsò iurat per falsos Deos, quomodo sit periurus. 60
Posse licitè peti iuramentum ab eo, qui iuraturus est verum per falsos Deos, explicatur iuxta traditas regulas. 61
Obiectio soluitur. 62
Quid seruandum in iuramento promissorio. 220.63
Alia etiam breuiter explicantur. 64
Iuramentum ex metu valere iure naturæ. 327.13
Diuisio iuramenti in assertorium, & promissorium, & eius explicatio. 562.2
Vtilem esse quæstionem de vi quam addit iuramentũ contractui. 3
Quæ debeat esse materia iuramenti, vt obligationem inducat. 563.§.2
Enuntiatio secunda de materia iuramenti, etiam debere esse honestam ex se, vel ex fine operantis. ibi.n.8
Iuramenti materiam non fore turpem probatur. 9
Opponitur ex *Leuitici* 5 10
Ex *Iudicum* vlt. 11
Ex 1. *Esdræ* 10. 12
Quarta obiectio diluitur. 564.13
Opponitur ex *c. cum quidam, de iureiurando.* 14
Ex *c. venerabilem, de electione.* 15
Ex *Iosue* 9. 16
Quid dicendum de iuramento de re illicita tempore iuramenti, quæ postea fit licita. 17
Iuramenti materiam non posse esse indifferentem. 18
Sed honestam vel ex se, vel ex fine operantis. 565.19
Non valere iuramentum innocentis damnati ad mortem de redeundo ad carcerem. 20
Iuramentum posterius an possit obligare contra prius, explicatur. 21
Valere iuramentum latroni factum de vsurario. 22
Valere iuramentum de opere virtutis impeditiuo maioris boni. 23
Quomodo iudicandum de iuramento non faciẽdi, vel omittendi aliquid. 24
Quid de iuramento non implendi aliquod consilium Euangelicum, vel de non ingrediendo religionem. 25
Opponitur ex *cap. conceſſum, de ſponſ.* 26
Quid de iuramento alumni Collegij Anglicani. 566.27
Non valere iuramentum de non agendo aliquid, quod si non agat, præbet occasionem ruinæ. 28
Quidquid sit contra legem aliquam obligantem in conscientia, non valere. 30
Ex eo quòd materia iuramenti non possit esse turpis, non rectè colligi quædam iuramenta non valere.. 567.31
Non esse nullum ex eo capite iuramentum appositum stipulationi pœnali de non reuocando testamẽto. 32
Idem dicendum de iuramento addito stipulationi pœnali de contrahendo matrimonio. 33
Idem de iuramento confirmante donationem omnium bonorum. 34
Idem de iuramento confirmante contractus nullos ob bonum publicum. 35
Explicatur ex quadam regula quomodo discernendum sit quando iuramentum confirmans id quod contra leges ciuiles est, sit nullum, quia cadit supra materiam illicitam. 36
Nullum esse iuramentum lege prohibente actum confirmari illo, siue sit lex Pontificia, siue secularis. 568.37
Primam conclusionis partem certam esse. ibid.
Posse resistere Pontificem & Principem sæculatem, ne apponatur iuramentum, probatur. 38
Principem ita posse prohibere, ne adhibeatur iuramentum, vt si apponatur, nulla sit obligatio iuramenti, ostenditur. 39
Tales leges esse iustas, neque aduersari libertati Ecclesiasticæ. 40
Iure etiam ciuili iuramentum non admitti ad firmandum contractum lege prohibitum. 41
Iure seculari nullum esse iuramentum cadens supra contractum iure nullum, quicunque ille sit. 569.42
Quæ probanda sunt proponentur. 43
Primum probatur. 44.45
Secundum probatur. 570.46
Idem dicendum iure Pontificio, & quamuis aliquid addat *iuri ciuili*, non tamen illi contrarium. 47
Iuramentum additum contractibus laicorum iure nullis non firmari iuramento iure Pontificio probatur. 48
Quid addiderit ius Pontificium supra ciuile explicatur. 571.49
Impugnatur Antonius Faber circa intellectum dispositionis Pontificiæ. 50
Tribus obiectionibus fit satis. 51,52,53
Iuramentum additum contractibus nullis ob vtilitatem publicam, non solùm non confirmare contractum, sed neque ipsum iuramentum robur habere. 572.54
Obiicitur & diluitur. 55
Limitatur tradita doctrina. 56
Quando lex prohibet & fertur in personas, nullum esse iuramentum firmans actum contra illam, explicatur exemplis. 57
Inspiciẽdum esse quod iure prohibeatur, & supra quid cadat iuramentum. 58
Alienationem rei dotalis, & alios contractus, de quibus ibi, non firmari iuramento. 59
Quid dicendum de iuramento appositio sponsalibus & matrimonio, explicatur ex dictis, 60
Variæ sententiæ de valore iuramenti metu extorti, iure positiuo. 573.62
Posse ius Pontificium reddere nullum eiusmodi iuramentum. 63
Iure ciuili iuramentum dolo, & metu extortum additi actibus validis nullius esse momenti. 64
Impugnatur in hoc quorundam placita. 65.66
Idem dicendum iure Lusitaniæ atque Castellæ. 574.67
Iure ciuili, & canonico iuramentum vi extortum additum actibus inualidis ob vtilitatem publicam, nullum esse. 68
Idem dicendum iure ciuili, & Castellæ qui additur cõtractibus nullis ob vtilitatem priuatam. 69
Quid dicendum iure Pontificio. 70,71

Reiicitur aliquorum distinctio. 72,73,& 575.74
Iuramentum confirmans matrimonium ex metu irritum. nullum esse. 75
Idem dicendum de iuramento addito sponsalibus ex metu contractis. 76
Vide *Sponsalia quibus adiecrit iuramentum.*

Iurisdictio.

Iurisdictionem datam à Principe sæculari iudici Ecclesiastico *in* laicos sæculares esse, & perseuerare sæculare. 196.13
Iurisdictio Scholastici Salmàrini in scholasticos laicos. 14
Iurisdictio Inquisitorum in familiares extra causas fidei. 197. 15
Iurisdictio Commissarij Cruciatæ, at que subsidij. 16
Obiicitur primò ex iudice ad quē appellationis Scholasticorum. 17
Secundò obijcitur ex eo, quòd censuris agant in subditos. 198.18
Tertia, & quarta obiectio Parami. 19
Vltima obiectio aliorum. 20
Iurisdictio semel concessa à Rege an reuocari possit. 21
Verùs posse, etiamsi non dederit sub conditione. ibid.
Iurisdictio delegata expirat morte delegantis re integra. 228.2
Communis ratio. 3
Obiicuntur nonnulla. 4
Diluuntur. 5,6,7,8
Reiicitur communis ratio. 229.9
Vera ratio. 10
Explicatur ex discrimine iurisdictionis ordinaria & delegata. 11
Potissimum vtriusque discrimen. 12
Quid de iurisdictione per vim legis concessa, etiam delegata. 13
Idem de iurisdictione delegata à Principe. 230.14
Obiectio soluitur. 15
Idem dicendum in delegatis ad vniuersitatem causarum. 16
Non posse delegatum mortuo delegante re integra commissum negotium inchoare etiam de consensu partium. 17
Quid si delegatus ignoret obiisse delegantem re integra. 230.c.24
Iurisdictio delegata quando expiret elapso termino. 232. cap.25.
Summa Alexandri III. *in c. de causis.* ibid.n.1,2
Obiectio proponitur. 3
Diluitur primò. 231.4
Diluitur secundò. 5
Tertia conclusio Alexandri III. *in d.c.* 6
Obiectio proponitur, & diluitur. 7
Iurisdictionem Prælati in Religiosum non oriri ex potestate clauium. 198.22

L E

Legitimatio.

Legitimandi primus modus proponitur. 523.2
A quo sumpserit initium legitimatio per nuptias. 3
Quid statuerit Iustinianus. 4.& 524.5
Quid addirum legibus Pontificijs. 6
Legitimationem per matrimonium non esse iuris naturalis, sed positiui. 7
Obiectio diluitur. 8
Etiam mortis articulo filium legitimari posse. 9
Nonnulli qui contra sentiunt, refelluntur. 525.10
Obiicuntur nonnulla, & diluuntur. 11,12
Etiam matrimonio præsumpto legitimari filium. 13
Obiicuntur nonnulla & diluuntur. 526.14
Etiam matrimonio mediato legitimari filium. 15
Etiam matrimonio rato non consummato. 16
Quamus existant filij ex alio matrimonio. 17
Legitimum matrimonium etiam sine tabulis dotalibus. 18
Non habere locum inspecto iure ciuili quidam sentiunt. 527.19
Verùs oppositum. 20
Etiamsi matrimonium fiat absque consensu parentū. 21
Nec requiri filiorum consensum ad legitimationem per matrimonium. 22
Etiam legitimos reddi nepotes. 23
Obiicuntur nonnulla, & diluuntur. 528.24.25
Requiri in filio legitimando per matrimonium quòd sit ex soluto & soluta. ibid.1
Explicantur nonnulla ex iure Ciuili. 2
Opponitur, & diluitur. 529.3
Nan legitimari filium susceptum ab ijs, qui tenebant impedimento dirimenti. 4
Secus si suscipiatur filius ab initiato minoribus ordinibus. 5
Aut si teneantur parentes voto simplici castitatis. 6
Aut si alter ex parentibus contraxerit tantùm sponsalia. 7
Filios naturales putatiuos legitimos fieri matrimonio etiam præsumpto. 8
Opponuntur nonnulla. 9
Diluuntur. 530.9
Alter modus legitimandi per rescriptum. 10
Quædam limitationes reiiciuntur. 1
Quæ dicatur legitimatio per rescriptum. 2,& 531.3
Quæ deinceps explicanda. 4
Legitimare qui possint. 5
Supremos Principes legitimare posse. 532.c.5
Esse actum mediæ iurisdictionis inter contentiosam, & voluntariam. ibid.n.1
Romanum Pontificem legitimare posse. 533.2
Legitimare an possit in ordine ad temporalia in locis non subiectis illi in temporalibus, quorundam sententia. 3
Aliorum sententia sub distinctione. 4
Verior sententia negans. 5
Refellitur fundamentis primæ. 6
Quando Pontifex legitimare possit dispensando in radice matrimonij. 534.7 8,9
An possit dispensare cum præiudicio tertij. 10
Quibus verbis censentur legitimare dispensando in radice matrimonij quorundam sententia. 11
Vera sententia ex decisione Rotæ. 12
Explicatio quotidianæ quæstionis. 535.13
Imperatores & Principes sæculares supremos legitimare posse sibi subditos. 541.14,15
Posse legitimare per alios & mediatè. 16
An infans à Comite Palatino legitimari possit. 17
An idem Comes legitimare possit aliquem extantibus filijs legitimis. 18
Legitimari qui possint. 542.c.6
Legitimandus debet esse subditus legitimanti. ib.n.1.
Infertur legitimari non posse non subditum, etiam vt succedat in bonis, quæ sunt in territorio legitimantis. 2
Opponitur, & fit satis. 3
Principem sui filium legitimare posse nonnulli docent. 4
Alij verùs negant. 5
Principem sæcularem legitimare posse filium clerici. 6
Opponuntur nonnulla. 543.7,8
Clericum minoribus initiatum, gaudentem priuilegio fori non posse legitimari à sæculari Principe. 9
Opponuntur nonnulla & diluuntur. 10,11
Inuitum legitimari non posse. 12
Qualis filij consensus esse debeat. 544.13
Limitatur ea doctrina. 14
Infans à quibus legitimari possit. 15
Quæ qualitas consideranda in parentibus legitimandi 16
Legitimationem fieri debere ex causa. ibid.1
Explicandum in libello an potuerint parentes facilè nuptias contrahere. 2
Et an sint alij legitimandi, vel extent filij legitimi. 3
Quando necessarium vt citentur agnati & cognati. 545.4
An filius legitimari possit hereditate deuoluta ad agnatos. 5
Quomodo species illegitimitatis explicanda. 6
Opponitur & diluitur. 7
An explicandum, quando est duplicatum adulterium. 8,9

Index Rerum;

Limitatio prædictorum. 10
Filios ex matrimonio bona fide inito legitimos esse: 546.2
Quæ requirantur, vt bona fide matrimonium contrahi dicatur. 3
Id esse dispositum iure Ecclesiastico. 4
Legitimos esse filios susceptos ex matrimonio inito post nuntium de morte viri, etiamsi postea reddatur primo. 5
& susceptos ante sententiam latam de nullitate coniugii, vel lite pendente, prohibiti sint cohabitare: 6,7
Legitimatio ob bonam fidem de filiorum natiuitate. c.9
Filij domi nati constante matrimonio legitimi habentur, etsi sint ex adulterio. ibid.n.2
Maior declaratio eius doctrinæ. 3
Expositos habendos pro legitimis. 4
Aliorum sententia proponitur, & reiicitur. 5
Expositos irregulares non esse. 548.6
Oblatione Curiæ legitimari filium. 1
Obseruatio de Curialibus. 2
Quibus modis fieret oblatio Curiæ. 3
Accurfius refellitur. 4
Legitimatio per adoptionem. 5
Legitimationis effectus. 549.1
Legitimatos per subsequens matrimonium verè esse legitimos. ibid.2.
Per omnia æquiparantur legitimis. 3
Capaces esse eorum, quæ in statutis conceduntur legitimis. 4
Habiles esse ad ordines, & beneficia quæcunque. 5
Habiles esse ad succedendum patri in hæreditate. 6
Admitti etiam ad feuda, & primogenita. 7
Filius susceptus ex concubina, etiamsi postea ex alia suscipiantur liberi constante matrimonio si legitimus postea est præferendus, quamuis aliqui negent. 8. & 550.9
Succedit filius legitimatus per subsequens in maioratu ad quem vocantur filij nati ex legitimo matrimonio. 10
Idem dicendum, etiamsi in odium substituti contrahat matrimonium ad legitimandum aliquem. 11
Eodem modo iudicandum de filijs puratius naturalibus. 12
Quid dicendum de legitimato per rescriptum. ibid.
Quæ discrimina inter vtramque legitimationem quoad effectum succedendi. 13
Vide *Originis confirmatio.*

Lex.

Lex fundata in præsumptione vtplurimum obligat, etiamsi in aliquo particulari deficiat. 180.8

Leges explanatæ.

l.cùm precatio,ff.de precario. 103.7
l.hac stipulatione.ff.vsufruct.quemadm.cau. 9
l.inde Neratius.ff. ad l. Aquiliam. 119.5
l.Lucius Titius. ff. de donat. 103.8
l.si nepotem ex alio 3.ff.de ritu nuptiarum. 45.18
l.4.de legatis. 60.3

L I

Libellus repudij.

Libellum repudij dissoluto vinculo non tantùm permissum in lege veteri, sed licitum; per Christum tamen abolitum. 359.c.50
Libellum repudij non solùm permissum Iudæis, sed licitum. ibid.n.1
Ad gentes etiam deriuatam eam permissionem esse. 2
Licet apud Romanos ferò inductum repudium. ibid.
Sublata repudia à Christo. 3
Obiicitur ex Concilio Illiberitano, & explicatur. 4

L O

Locumtenens.

Locumtenentes Prætorum, vide *Ordinarius.*

M A

Maleficium.

Maleficium quando censeatur perpetuum impedimentum. 383.6

Mandatum.

Mandatum ad excommunicandum per procuratorem exequi. 76.21

Mantellata, vide Votum.

Manus.

Manum porrectio, vide *Signum*

Maritus, vide Potestas.

Matricidium.

Matricidium matrimonium impedit. 270.1

Matrimonium.

Matrimonij essentia, ac institutio. 1.init.
Eius commendatio ex Iustiniano, Iustino, Leone Imp. & Ambrosio. ibid.
Varia vocis matrimonij significatio. 2
Matrimonium & coniugium, & sponsalia, & nuptias vocari. 3
Additur vnius cuiusque vocis ratio. ibid.
Illustratur locus ex Genesi. ibid.
Nuptiarum nomen sæpe à matrimonio significatione distingui. ibid.
de Matrimonij institutione sententiæ variæ. 3.1
Alij institutum à Deo, non tamen immediatè, Adamum protulisse illa verba, *Hoc nunc os*, &c. non Deũ, ex Patribus, & Trident. ostenditur. 2
Alij iure diuino positiuo, & naturali, institutum dicunt. 3
Esse iuris naturalis institutionem matrimonij. 4
Diuiditur ius naturale in iustitiæ, & vtilitatis. 5
Institutionem sumptam pro celebratione fuisse in Paradiso. 6
In hoc sensu explicantur Doctores, & Pontifices, Leo, Honorius, & Concilia Coloniense, & Moguntinum, & Augustinus, & Bonifacius VIII. 7
Neque illis verbis, *Non est bonum hominem esse solum*: neque illis, *Hoc nunc os*: neque illis, *Crescite, & multiplicamini*: neque in Eue formatione, institutum matrimonium. 8
Vnicam tantùm, non duas fuisse institutiones matrimonij, *contra nonnullos.* 9
de Matrimonio contrahendo præceptum extitisse: esse tamen diuinum positiuum nonnulli sentiunt. 1
Verùs est esse naturale deductum ex principijs naturalibus. 2
Explicatur Chrysostomus. 3
Illa verba, *Crescite & multiplicamini*, esse declarationem præcepti. 4
Obiectiones Benedicti Pereira proponuntur, & diluuntur. 6.5
Nunc extare præceptum, & singulos obligare, hæretici docent, & refelluntur. 6
Catholici iam reuocatum, vel tantùm communitatem obligare, non singulos, docent. 7
Verùs, non reuocatum, eius tamen obligationem cessasse cessante causa, confiderantur duplicis generis præcepta naturalia. 8
Consilium de virginitate, non pugnare modò cum præcepto matrimonij. 9
Explicantur nonnulla ex D. Thoma, & elegans Augustini votum. 10
Deficientibus sæcularibus, non fore necessarium vt religiosi nuberent, contra nonnullos recentiores. 11
Non pugnat cum dictis, quòd quis in aliquo peculiari casu teneatur contrahere matrimonium. 12

Matrimonij institutio vt Sacramentum est.

In statu innocentiæ, naturalis, & veteris legis matrimonium esse sacramentum, contra quosdam. 7.1
Matrimonium eleuatũ à Christo ad rationẽ sacramenti. 2
Siricij Papæ testimonium explicatur. 3
Quædam hæreticorum argumenta diluuntur. 4
Quædam Catholicorum sententia asserens non esse propriè sacramentum reijcitur, & ostenditur damnatum fuisse, etiam ante Tridentinum. 5
Examinatur an ex Paulo *ad Ephesios* 5. rectè probetur matrimonium esse sacramentum. 8.6.7
Contra id testimonium hæreticorum, & Erasmi argumenta

menta diluuntur. 8,9
Non colligi ex eo loco, matrimoniũ esse sacramẽtũ. 10
Neque ex Paulo 1. *ad Timotheum* 2. 11
Neque ex Augustini testimonijs. 12
Neque ex eo quòd post Christum matrimonium sit magis indissolubile, quàm antea. 13
Solum haberi ex traditione, idque confirmatur testimonio Trident. quæ traditio ex variis signis colligitur. 9.14
Matrimonium quando sit institutum sacramentum. ibi.c.6
Variæ occasiones, in quibus nonnulli dicunt institutum à Christo sacramentum matrimonij. ibid.n.1
Incerta omnia, certum tantùm institutum. 2
Tridentini testimonium expenditur. 3
Matrimonium infidelium non esse sacramentum. 4
Explicatur Innoc. *in c. veniens de sponsalib.* 5
Explicatur idem Innocentius *in cap. gaudemus. de diuort.* 6
Matrimonium *fidelis* cum infideli, ex nulla parte esse sacramentum. 7
Explicatur locus Pauli 1. *Cor.*7. 10.8
An conferatur tanta gratia in hoc sacramento, quanta in alijs. 9
Non conferre hoc sacramentum primam gratiam ex accidenti, contra nonnullos. 10
Matrimonij forma, & materia.
De materia & forma matrimonij quid hæretici sentiant. ibid. 1
Reiicitur opinio Catherini. 2
Referuntur aliæ, & reiiciuntur vsque ad num. 11
Vera sententia. 12.12
In Matrimonio non distingui materiam circa quam, à materia ex qua. 13
Explicatur magis materia, & forma matrimonij. 14
Eadem est materia matrimonij etiam vt sacramentum est. ibid.15
Eadem est in fieri contra nonnullos, & non tantùm in facto esse. 16
Matrimonium licèt sit sacramentum, non esse sacrilegium violare thorum. 17
Explicantur in matrimonio res tantùm, sacramentum tantùm, res & sacramentum simul. 18
Quomodo Ecclesia aliquid immutauerit circa materiam, formam, & ministrum huius sacramenti. 19
Matrimonij contractum ob eleuationem ad sacramentum reseruatum iudicio Ecclesiæ. 20
Matrimonij minister, vide *Minister.*
Contrahentes matrimonium esse causas instrumentales gratiæ, duplici ratione. 10
Eum, qui contrahit in peccato mortali, duo peccata committere. 11
Matrimonium inter absentes, & per procuratorem.
Matrimonium inter absentes valere, per procuratorem, vel epistolas, etiam post Tridentinum in ratione contractus. 17.1
Non valere in ratione sacramenti, quorundam opinio est. 2
Opposita sententia verior probatur. 18.3
Optima ratione refelluntur Cani, & Caietani fundamenta. 4
Sentiunt nonnulli procuratorem esse materiam matrimonij inter absentes. 5
Explicatur vera sententia. 6
Matrimonio quæ conueniant significationes, & à quo tempore. 18.c.11
Matrimonij bona. 19.n.1
Quo sensu dicatur illis excusari matrimonium, quorundam explicatio. 2
Quo sensu verè dicatur. 3
Tres significationes conuenire matrimonio. 4
Matrimonij sacramentum, dum fit, significare coniunctionem Dei cum anima per gratiam. 5
Vinculum remanens significare coniunctionem Christi cum tota Ecclesia per sacramentum fidei. 6
Matrimonium consummatum habere significationem vnionis hypostaticæ. 7
Quo ordine significentur vniones conuenire matrimonio. 20.8
Istas significationes non conuenire matrimonio à fui initio: & probatur de significatione coniunctionis cum anima fideli per gratiam. 9
Significationem vnionis Christi cum Ecclesia conuenire matrimonio à fui initio, quorundam opinio est. 10
Conuenire tantùm ex institutione Christi, communis, & vera sententia. 11
Quo sensu intelligendus sit Leo, & alij. 12
Explicatur etiam Innocentius *in cap. gaudemus.* 25.13
Magis explicatur quomodo istæ significationes conueniant matrimonio. 21.14
Has significationes conuenire matrimonio sine dependentia inter se, sed separabiliter. 15
Matrimonium esse indissolubile constat ex Concilijs. ibi.1
Idem ex sacra Scriptura probatur. 2
Insolubilitatem matrimonij prouenire ex institutione Ecclesiæ, prima sententia docet. 22.3
Ex diuina institutione oriri, secunda docet. 4
Tertia sententia sub distinctione philosophatur. 5
Quarta sententia ex iure naturali, diuino, & positiuo promanare dicit. 6
Vltima ius tantùm naturale reuocat. 7
Matrimonium esse natura sua insolubile; & nullam ab extrinseco insolubilitatem habere. ibid.1
Obligationi de se perpetuæ non obstare, neque minui, ex eo quòd sit ab extrinseco solubilis. 23.2
Primò probatur ea insolubilitas matrimonij ex natura ipsius contractus. 3
Secunda probatio ex *Matth.*16. 4
Quid respondeat Thomas Sanchez. 5
Ostenditur non esse communem Matthæi expositionem, quam dicit Thomas Sanchez. 24.6
Adhuc magis vrgetur idem locus Matth. 7
Testimonium Matthei non esse restringendum ad matrimonium consummatum. 8
Verba Christi de omni matrimonio tàm fideliũ, quàm infidelium intelligi. 9
Magis confirmatur proposita sententia de insolubilitate matrimonij. 10
Quo sensu possit dici esse insolubile matrimonium ex Dei institutione. 25.11
Explicatur textus *in cap. matrimonium* 27.q.2. quo sensu dicatur sola voluntate fieri, & dissolui coniugium. 12
Non obstare quòd ius naturale sit immutabile. 13
Dissoluuntur alia argumenta aduersariorum. 14,15
Matrimonium ex sacramẽti ratione habere extrinsecam insolubilitatem in hoc sensu, quia est signum cessasse casum, in quo dissolui posset. 26.1.2
Explicatur mens Augustini multis in locis, cùm refert insolubilitatem matrimonij in sacramentum. 3
Explicatur in eundem sensum Ambrosius, & alij. 4,5
Matrimonium consummatum quo sensu dicatur insolubile ex significatione vnionis Christi cum Ecclesia. 6
Matrimonium an in sua ratione includat copulam, vel saltem ordinem ad copulam, & liberos. 27.1
Matrimonium sine concubitu esse non posse affirmantes hæretici refelluntur. 2
Vicinus error Gratiani exploditur. 28.3
Michaël Medina non longè ab his distans reiicitur. 4
Matrimonium concubitu contrahi error est, & probatur primò, & secundò. 5,6
Explicatur locus Augustini. 7
Proponitur sententia Bellarmini. 8
Refellitur Bellarminus. 9,10
Copulam non pertinere ad matrimonium. 11
Proponitur obiectio ex nonnullis canonibus, & soluitur. 12,13
Matrimonium ex sua ratione includere ordinem ad copulam. 29.c.17
Matrimonium an includat ordinem ad copulam spectata natura matrimonij. ibid.n.1
Refertur Hugonis Victorini sententia ex recentiorum mente.

Digitized by Google

mente? 2
Verus sensus sententiæ Hugonis. 3
Reiicitur à recentioribus Hugo. 4
Sententia Almaini proponitur. 5
& reiicitur. 6
Matrimonium ex sua ratione habere ordinem ad copulam vera sententia est. 7
Dominium in corpus transferri posse, impeditum tamen ad vsum. 30.8
Explicatur, quomodo contingat fine læsione iustitiæ. 9
Difficultas ex duabus legibus infinuatur, & remittitur. 10
in Matrimonij contractu an necessariò requiratur ex parte intentionis contrahentium adiunctæ consensus in copulam. ibid.1
Matrimonium B. Virginis cum Ioseph.
Virginitatem apud Iudæos non fuisse in ignominia, nec illicitam, neque inferiorem nuptijs. 34.2
B. Mariam semper vi. ginitatem coluisse, & esse piam, quæ fernauit ex voto. ibid.3
Votum virginitatis emissum à Beata Maria ante Annuntiationem. 35.4
Imò, & antequam desponsaretur Ioseph o, probatur ex Patribus. 5
& ex ratione. 6
Quo temporè vouerit. 7
Votum hoc non fuisse conditionatum, sed absolutũ. 8
Negant nonnulli fuisse matrimonium inter B. Virginem, & Ioseph. 36.9
Reiciuntur ex Patribus. 10
& ex ratione. 11
Proponuntur, & explicantur testimonia Patrum quæ obstare videntur. 12,13
Matrimonij fines.
Tres fines matrimonij soboles, communio, remedium concupiscentiæ. 37.1
In executione nullus necessarius, in radice omnes. 2
Nullum expressè requiri in animo operantis. 45.3
Quis consensus in finem requiratur in operante ad essentiam matrimonij. 4,5
Nihil contrarium fini matrimonij posse intendi. 6
Id explicatur. 7
Intentio contraria substantiæ mattimonij illi obstat, etiamsi mente retenta. 38 8
Reiicitur distinctio Thomæ Sanchez. 9,10
Secus est, quando concomitatur tantùm intentionem contrahendi. 11
Limitatur etiam ad forum interius, & explicatur Pontifex *in cap. fin. de condit. appof.* cùm loquitur de conditionibus contra substantiam. 12
Ex fine vitandi fornicationem non esse licitum contrahere matrimonium, quorundam opinio est. 39.1
Alij sub distinctione explicant. 2
Reiiciuntur ràm isti, quam illi. 3
Nullum esse peccatum contrahere ex eo fine. 4
Licere ex eo fine, & contrahere, & accedere ad vxorem contra distinctionem Simonis de Cassia. 40.5
Explicatur prædicta sententia, & frequenter interuenire peccatum ob delectationem quomodo intelligêdum. 6,7
Explicantur testimonia Augustini, Fulgentij, Basilij, Chrysostomi, Clementis Alexandrini. 8,9,10
An sit peccatum contrahere voluptatis gratia, exponitur non esse peccatum ex genere suo. 11
Explicatur Chrysostomus. 41.12
Non esse veniale peccatum contrahere ob pulchritudinem, & diuitias. 13
Egregium testimonium Chrysostomi de fine spectando in matrimonio 14
Matrimonij causa efficiens.
Matrimonij consensum non solùm verbis, sed & alijs signis exprimi posse 56.c.7
Prima sententia in matrimonio vt sacramentum est, requiri verba, non verò in illo vt contractus est. ibi n.2
Secunda, requiri verba dicit in his qui loqui valent. 57.3
Tertia, non requiri, nisi in casibus iure expressis. ibid.4
Vera sententia posse celebrari sine verbis per alia signa loco verborum. ibid.5
Potuisse Ecclesiam assignare pro forma matrimonij verba tantùm. 6
At non sic disposuisse colligitur ex natura contractus. 7
Idem constat ex eo quòd nulla sit de eo lex Ecclesiastica, & exponuntur varij textus, *& captus fraternitatis, de sponsal.* 58.8,9,10,11
Explicantur alia in iure. ibid.12
Diluitur argumentum desumptum à matrimonio spirituali ad carnale. 58.13
Neque esse necessarium adhibere verba ex Ecclesiæ præcepto. 59.14
Diluuntur quædam fundamenta tertiæ sententiæ. 15
Matrimonium spirituale non posse contrahi per procuratorem reuocato mandato. 76.19
Matrimonium vt validè contrahatur per procuratorem quid requiratur. ibid.20
Quæ mora intercedere debeat inter consensum vnius coniugis, & alterius. 78.1
Corpus & consensus vnius an debeant concurrere simul cum alterius consensu, & exprim. ibid.n.2
in Matrimonio eo ipso quo acceptatur traditio vnius, sufficienter explicari traditione alterius. 7
Idem dicendum, quando contrahitur per nuntium aut epistolam. 8
Oppositum sentit Thomas Sanchez. Eius argumenta diluuntur. 79.9
Matrimonium, & alij contractus sub conditione celebrati, an indigeant nouo consensu post euentum conditionis. 112.c.14
Matrimonium furiosi nullum. 122.7
Matrimonium ex metu contractum esse nullum iure positiuo. 148.2
Iure naturali valere, quorundam opinio. 3
Vera sententia non valere, & quotundam probationes reiiciuntur. 149.4
Vera probatio. ibid.5,6,7
Diluuntur argumenta. 8
Vltimi argumenti solutio. 150.9.10,11
Idem dicendum, quamuis matrimonium ex eo metu consummetur 12
Opponitur contra veram sententiam, & diluitur. 13
Idem etiamsi cogatur ad contrahendum cum quadam fœmina ex certo genere personarum. 14
Idem etiamsi inferatur ab alio tertio. 15
Idem in constitutione procuratoris ad matrimonium. 16
De probatione metus, & purgatione, remissiuè. ibid.
in Matrimonio an possit resilire ex metu graui, qui liber à metu est, nec particeps illius fuit. c.15
Proponuntur quæ certa sunt. 151.1
Prima opinio negans. 2
Vera sententia. 3
Explicatur per partes. 4,5
Solutio aduersariorum reiicitur. 6
Aliter probatur vera sententia. 7
Obiectiones aliorum proponuntur, & diluuntur. ibid. 8. & 152 9. 10.
Qua ratione excusetur à peccato qui ex metu contrahit matrimonium. ibid. c.16
Eum qui ex metu contrahit, si interius nullum consensum habet, mentiri, esse tamen veniale peccatũ. 180.1
Si interiùs consentiat, nõ peccare peccato mendacij. 2
Peccare peccato sacrilegij quorundam opinio. 3
Veriùs oppositum. 4
Si contracto matrimonio ex metu, sequantur sufficientia signa consensus, ratificetur matrimonium. ibid.c.17
Copulà ratificari matrimonium ex metu, si illa iam est sine metu, vbi locum habet. 153.n 2
Item cohabitatione, & quid requiratur. 3
Item illis actibus quibus sponsalia iure antiquo transeunt in matrimonium. 4
Quid si ea signa ex metu fiant, prima sententia. 5
Alia verior. 6

Obiici-

Obiicitur, & diluitur. 7,8
Argumenta primæ sententiæ dissoluuntur. 154.9
Matrimonium ex leui metu contractum an valeat iure naturali, & positiuo. ibid.c.18
Prima sententia. ibid.n.1
Secunda verior non vitiari matrimonium ex leui metu. 2
Probatur ex iure. 3
Ex ratione. 4
Proponuntur quatuor rationes primæ sententiæ, & diluuntur. 5,6.& 155.7,8
Idem dicendum iure positiuo. 9
Vide *Metus*.
Matrimonium eius, qui ex metu gehennæ contrahit, vel simili, valet. ibid. 3
Item eius qui in carcerem *coniectus* est, si non ob eum finem est *coniectus*. 4
Item matrimonium obsessi eum filia obsidentis. num. 5
Item matrimonium, qui vt euadat mortem, quam Rex iustè minatur, offert matrimonium. 156.6
Item eius, qui iniustè ob eum finem mittitur in carcerem. 8
Item si vt mortem euadat ex aliquarum regionum cõsuetudine ducat meretricem. 9
Item si deprehensus in stupro offerat matrimonium, dummodo id non faciat ex minis mortis. 10
Quid quando iudex infert eum metum tantùm iustè secundùm allegata, & probata. 11
Item valet, si iudex promittat impunitatem mortis, quem iustè damnare poterat, si ducat eius filiam. 12
Idem si iudex deprehensum in stupro cogat ducere, si violenter illam cognouit. 14
Idem de medico, qui minatur se defuturum infirmum. 157.15
Matrimonium quando fuit nullum à principio ex defectu aliquo, quomodo debeat renouari consensus. 168.c.24
Quando matrimonium est nullum ratione alicuius impedimenti diriméti, vtriusque consensus renouandus. 169.n.2
Idem dicendum, quando matrimonium fuit nullum ex defectu consensus. 3
Probatur ex responso Clementis VIII. in eadem specie. 4
Opponuntur aliorum argumenta. 5
Diluuntur. 6
Idem dicendum siue consensus defuerit ex metu, vel fictione. 7
Non sufficere, si interiùs renouetur, sed debere verbis exprimi. 8

Matrimonium clandestinum.

Matrimonium quibus modis dicatur clandestinum. 173 1
Sepibus Ecclesiasticis prohibita clandestina coniugia. 2
Matrimonium clandestinum prohibitum ante Tridentinum. c.1
Proponitur decretum Tridentinum. 174.2
Decem conditiones requiri à Concilio in eo decreto. 175.3
Matrimonium clandestinum dici dupliciter. 4
Peccatum mortale esse omittere solemnitatem præscriptam à Concilio. 5
Constitutione Tridentini solos fideles teneri, non infideles. 6
Matrimonia clandestina valuisse aliquando ante Tridentinum. ibid.c.1
Ante Concilium Tridentinum nunquam fuisse irrita coniugia quorundam sententia est. 1
Duæ partes veræ sententiæ. 2
Prima pars probatur. 176.3
Opponitur ex *l. non dubium, C. de legibus*. 4
Prior interpretatio refellitur. 5
Aliæ explicationes reiiciuntur. 6,7,8,9
Eam legem confirmatam iure Canonico. 10
Verus sensus collectus ex integra. 11
Duæ aliæ interpretationes. 177.12,13
Cùm lex respicit personam, vt assignet legitimum auctorem illius, nullus est actus secus factus, licet simpliciter prohibeatur. 14
Secus quando ex alia causa respicit personam. 15
Quid dicendum, quando lex prohibet substantiam actionis. 16
Quid dicendum quando lex prohibet circunstantias actionis. 17
Matrimonia clandestina potuisse irritari ab Ecclesia. ibid. cap.4
Hæreticorum error. 178.n.1
Catholica veritas. 2
Explicatur quomodo Ecclesia potuerit aliquid variare in materia, forma & ministro matrimonij. 3,4,5.6
Explicantur hæc exemplo desumpto ex sacramento Pœnitentiæ. 7
His non obstare, quòd matrimonium sit de iure naturali. 8
Matrimonium clandestinum, & vniuersim contractus iure nulli, an vim habeant in foro conscientiæ. cap. 5
Reiicitur media quædam sententia. 179.2
Quædam extrema sententia. 3
Vera sententia. 4
Legislatores posse irritare actus aliàs legitimos. 5
Distinguitur præsumptio legum, & explicatur primum genus. 6
Explicatur secundum. 7
Lex fundata in præsumptione vt plurimum obligare, etiamsi in aliquo peculiari deficiat, probatur. num. 8
Quid dicendum de sententia lata, quando non subest culpa. 180.9
Quid in filio damnati, vt criminosi, si reuera non fuit pater criminosus. 10
Quid quando religiosis prohibetur ingressus in cellas. 11
Quid dicendum in testamentis minus solemnibus, quorundam opinio. 12
Vera sententia. 13
Quid de matrimonio. 181.14
In nullo casu post Tridentinum esse locum matrimonio clandestino, neque reuocari prius initum posse sine ea forma. ibid.c.6
Matrimonium clandestinum an post Tridentinum in aliquo casu locum habeat, ita vt valeat initum sine parocho, & testibus ex præsumpta voluntate Concilij Tridentini nolentis in eo casu alligari. ibid.n.1
Prima opinio. 2
Vera sententia. 3
Proponitur noua alia difficultas. 4
Non esse necessarium renouare consensum coram parocho & testibus, quorundam opinio est, maximè si occultum est impedimentum. 5
Vera sententia necessarium esse. 182.6
Probatur ex responso Clementis Octaui. ibid.
Excluditur quædam eua sio ex decisione Rotæ. 7
Aliter probatur. 8,9
Reiicitur quædam solutio. 10
Nulla absurda neque inconuenientia esse in nostra sententia. 11
Probantur hæc omnia ex alia decisione Rotæ. 183.12
Proponitur alius casus & eius resolutio. 13,14
Solemnitatis omissio peccatum mortale est. 15

Digitized by Google

Episcopum non posse dispensare in ea solemnitate. 16
Etiamsi contrahatur sciente vicinia nullum subesse impedimentum, seruandam esse formam. 17
Ligari etiam eo decreto ignorantes. 18
Apud quos non est promulgatum Tridentinum, adhuc valere clandestinum. 184.2
Proponitur quid dicendum de peregrinantibus apud eos, inter quos non est receptum Tridentinum. 3
Matrimonium valet, cui assistit Parochus prohibitus assistere. 209.13
Matrimonij clandestini pœnæ. 249.c.37
Matrimonium contractum ab infidelibus contra leges irritantes suorum Principum, nullum. 252.3
Idem de Hebræis, nisi his legibus viuere permittuntur. 4
Idem de infidelibus subiectis Principibus fidelibus sæcularibus. 5
In eiusmodi causis matrimonialibus infidelium legitimos iudices esse Principes sæculares. 6
Idem de infidelibus peregrinantibus inter fideles secus de fidelibus. 7
Principes sæculares fideles quare non possint leges cõstituere circa matrimonium. 253.c.2
Concilium Magistratuum, leges circa matrimonium, nisi probentur ab Ecclesia, nullas esse. ibid. num. 1
Non esse ob defectum potestatis, sed ob reseruationem Pontificis, quidam sentiunt. 2
Verùs esse ob defectum potestatis. 3
Neque circa accessorium matrimonio potest sæcularis Prineeps leges ferre, si eo impeditur principale. 254.4
Valent tamen eius leges circa alia accidentalia matrimonio. 5
Matrimonij coniunctionem solemnem esse vòluit Ecclesia. 260.2
Ideò prohibitæ nuptiæ aliquibus diebus, varia decreta. 3
Diem Epiphaniæ eo decreto comprehendi. 261.4
Non Sabbatum ante Dominicam Aduentus. 5
Quæ prohibeantur illis diebus, variæ sententiæ. num. 6
Antiquo iure etiam matrimonij contractus prohibitus. 7
Nunc solemnitatem tantùm nuptialem prohibitam. 262.8
Iam nullum esse peccatum in ducenda vxore illis diebus. 9
Esse peccatum eo tempore benedicere, aut traducere solemniter. 10
Esse mortale. ibid.
An possit Episcopus dispensare, vt benedicantur, & traducantur sponsi. 11
An possit ministrari solemnitas secundarum nuptiarum illis diebus, proponitur. 12
Quidam affirmant. 13
Verùs non posse. ibid.
Neque solam traductionem solemnem, aut conuiuia illis diebus non licere, licèt consuetudo in hoc spectanda sit. 263.14
Matrimonium in loco, & tempore interdicti. ibid.2
Matrimonium ab excommunicato valet. 364.1
Matrimonium attentatum cum Moniali impedit. 270. 3
Matrimonium an sit nullum iure naturali in aliquo gradu consanguinitatis rectæ lineæ. 329.c.31
Variæ sententiæ. ibid.n.1
Nullam esse rationem, qua determinati possit gradus dirimens in linea recta iure naturali. 3
Solùm dirimere in primo gradu. 4
Ex aliqua causa honestari posse. 5
In alijs gradibus rectæ lineæ non esse irritum iure naturali. 6
Matrimonium sit ne prohibitum iure naturali, & irritum in aliquo gradu lineæ transuersalis. 330.c.32
In alijs gradibus vltra primum lineæ transuersalis non esse irritum iure naturæ matrimonium. ibid. num. 1
In primo esse nullum nonnulli sentiunt. 2
Vera sententia valere, Doctores, qui illam tenent, referuntur. 3
Probatur ex Augustino, & Hieronymo. 4
Ex moribus gentium. 5
Ex sacris literis. 6,7
Ex nonnullis Canonibus, qui expenduntur. 8,9
Nullam rationem esse, quæ conuincat oppositum. 10. 11,& 332. 12,13
Dispensari posse à Pontifice ex iusta causa, & qualis videatur iusta. 14
Sub Ecclesiæ censura. ibid.
Si per procuratorem contrahatur matrimonium, non procurator, sed is, cuius nomine. 341.10
Matrimonium consummatum cum alia coniugata est impedimentum. 348.3
Matrimonium fidelis cum quouis infideli, siue Pagano, Iudæo, Hæretico illicitum esse iure naturæ, diuino, & Ecclesiastico. 349.c.46
Quis infidelis dicatur, & illicitum matrimonium cum illo. ibid.n.1
Veritum iure diuino in veteri lege. 2
& etiam in noua. 3
& iure Ecclesiastico. 4
Sub pœna capitalis prohibitum legibus Romanis nonnulli non rectè probant. 350.5
Cur Iudæis prohibita coniugia. 6
& cum hæreticis. 7
In his locis, vbi promiscuè agunt Catholici cum hæreticis, sine peccato contrahi. 351.8
Etiam coniunctionem fornicariam fidelis cum infideli seuerè punitam. 9
Sponsalia etiam iurata cum hæretico, vel infideli, nulla. 10
Matrimonij impedimenta quæ explicanda sint. 428. 25
Quomodo explicandi gradus. 429.26
Reiicitur Thomas Sanchez. 27
Quomodo explicandum impedimentum cognationis spiritualis. 28
Quid si sit ex publica honestate. 29
Quid si publica honestas concurrat cum affinitate. 30
Quid si petens dispensationem erret in gradu. 31
Matrimonij dissolutio quoad vinculum, aut forum. 490. 7
Matrimonium infidelium cõsummatum an dissolui possit auctoritate Pontificis. 449.c.2
Matrimonium fidelium ratum an possit dissolui auctoritate Pontificis. 451.c.3
Matrimonium ratum tribus votis simplicibus societatis diuini. 456.c.6
Matrimonium quando dicatur consummatum, ita vt iam non sit locus transeundi ad Religionem. 468.c.10
Effusio semine extra vas non consummari matrimonium, etiam aperto claustro puellæ. ibid.n.1
Copula vi extorta consummari matrimonium. 464. 2
Iam non licere transire ad religionem coniuge oppressa. 3
Non posse fœminam, quæ vim patitur, conari ad effusionem seminis iam receptj. 4
Peccare coniugem, qui intra bimestre violenter copulatur. 5
An credendum intrantibus se non consummasse. 6

Digitized by Google

Matrimonio consummato nec licere, nec valere transitum ad Religionem sine licentia coniugis. Ibid. c. 11.
Matrimonio valido dissolui sponsalia. 465.1
Certum dissolui quoad eum, qui non contraxit matrimonium. 2
Dissolui etiam quoad eum qui contraxit quidam docent. 3
Verius oppositum. 581.4
Matrimonium Catholici cum hæretico esse validum. 591.c.1
Enuntiatum Authoris 592.n.1
Contra non pauci. 2
Canones VI. Synodi nullius esse auctoritatis, neque receptos ab Ecclesia. 3
Obstare videtur text. *in cap. fextam Synodum 17. dist.* sed refellitur. 4
Item *cap. habeo. 17. dist.* 5
Auctoris mens de fide canonum VI. Synodi. 6.7.
Hæreticus hic propriè quis. 593.8
Matrimonium Catholici cum hæretico esse illicitum iure Ecclesiastico, & naturali. ibid.c.2
Enuntiatum Authoris quà ius Ecclesiasticum. 594. num.1
Quà ius naturale. 2
Quantum periculum insit eiusmodi matrimonijs, ostenditur. 3.4, & 595.7.9.10
Pontificum & Conciliorum cum Patribus Ecclesiæ mens una. 594.5
Communicantem cum Hæreticis censeri de hæresi suspectum, & fautorem hæreticorum. 595.6
Prohibitionem eius communicationis non tantùm Ecclesiasticam esse, sed naturalem, spectareque vel ad fidem, vel ad charitatem. 8
Corollarium. 11
Matrimonium Catholici cum hæretico an adeò sit illicitum, vt nunquam liceat. ibid.c.3
Tunc saltem licitè contrahi, si hæreticus conuertatur ad fidem, vel conuersionem promittat. ibid.n.1
Illicitum videri istud matrimonium ratione periculi peruersionis coniugis, & prolis. 2
Adducuntur testimonia ex Scriptura, Patribus, & ratione. 3.4.& 596.1.6.7.8
Coniugium Catholici cum Hæretico licet sit illicitum, posse tamen aliquando celebrari sine vllo peccato. 9.& 597.10
Confirmatur exemplis ex Scriptura. 598.11.12
Ex Patribus. 599. 13.14
Corollarium. 15
Soluuntur argumenta ex *Genesi* adducta. 24.26 27.& 28. ibid.1.2.& 600.3
& quod adductum ex *Gen.*34 4
Occurritur obiectionibus ex *Exod. 34. & Deut.* 5.6.7.& 601.8.9
Corollarium primum. 602.10
Secundum. 11
Tertium. 12
Sensus eorum quæ ex Paulo & Patribus. 13
Respondetur ad obiecta coniugiorum Catholici cum hæretico, aut infideli, quæ infelices exitus habuere. 14
Adducuntur alia quæ prosperè successere. 603.15
Quid in istius matrimonio inspiciendum. 16. & 604 17.18
Epistolæ Stephani Quarti oppositæ occurritur. num. 19
Matrimonium Catholici cum hæretico, quando & quibus ex causis licitum. ibid.1
Quid si coniux hæreticus neque ad fidem catholicam transfertur, neque conuersionem promittat. 2. & 605.3
Quæ securitas requiratur, vt prudenter, & licitè illud matrimonium fieri possit. 4
Quod medium ad illam securitatem. 606.5
An etsi non cesset periculum peruersionis, possit ex magna aliqua causa licitè matrimonium cõtrahere Catholicus cum hæretico. 1
Affirmat Author. 607.2
Probat exemplis. 3.4
Probat ratione, & auctoritate Doctorum. 608.5
Probat Patrum, & Pontificum responsis. 609.6
Probat conclusionibus Doctorum. 7
Matrimonium Catholici cum hæretico celebrandum. 612.1
Eius forma. 2
Parochus an peccet assistens eiusmodi matrimonijs. 3.& 613.4.5
De Episcopo, qui præbet licentiam Catholico ad contrahendum matrimonium cum hæretico, quid. 6
Parochus an peccet communicando cum excommunicato in sacramento matrimonij. 7
In eo matrimonio an intercurrentes benedictiones, sacra communio, Missa. 8
Coniugis Catholici qualis intentio esse debet. 614.9
Hæretici qualis. ibid.& 10
Quid si hæreticus existimet matrimonium esse ex causa dissolubile, & licere libellum repudij. num. 11
Qui hæretici iusto errore teneantur. 12,13
Hæretici defenduntur. 615.14
Matrimonij consummatio, vide *Consummatio.*
Matrimonium infidelium, Hebræorum, vide *Impedimentum.*
Matrimonium quomodo dirimatur, vide *Diuortium.*

M E

Metus.

Metus grauis & leuis quis censeri debeat. 124.c.2
Metus est causa coactionis conditionalis. ibid.n.2
Actus ex metu magis est voluntarius, quàm inuoluntarius. 3
Voluntatem ex metu sufficere ad peccatum mortale, si alia adsint. 125.4
Metus definitio proponitur, & explicatur. 5
Corollarium primum. 6
Metus cadens in virum constantem quis. 7
Metum etiam minarum iustum esse, & quarum. 8
Malum quod timetur, debere esse in se magnum. 9
Attendendam tamen circumstantiam sexus, & ætatis, & qualitatis. 126.10
Metum etiam minorem sufficere, quando agitur de impedienda iustificatione. ibid.
Malum graue an semper debeat esse maius eo quod eligitur, & in quo persona timeri debeat. ibid. cap.3
Metus iustus an sit, si quis eligat culpam mortalem, aut venialem ad vitandum malum, quod imminet. Prima sententia affirmat. 1
Secunda negat. 2
Verior resolutio. 3
ad Metum iustum sufficere, quòd timeatur in filijs, marito, vxore, consanguineis vsque ad quartum gradum. 127.4
Idem si in amicissimis, affinibus, domesticis, ascendentibus. Secus in colonis, limitantur hæc. 5
Quænam sint hæc grauia mala, quæ incutiunt iustum metum. ibid.c.4
ad Metus disquisitionem valdè requiri iudicis arbitrium. ibid n.2
Metum mortis, grauis cruciatus, emittendæ libertatis, captiuitatis, carceris insultationis cum armis, iusta etiã causa timendi concurrente, esse iustum. 3
Metum item amissionis status, honoris, verecundiæ, stupri in virgine, in vidua, & etiam in fœmina inhonesta. 128.4

Digitized by Google

Metum item infamiæ iuris, & etiam facti, si tamen grauis infamia sit. 5
de Metu excommunicationis quid, 6
Sub distinctione explicatur. 7
de Metu amissionis bonorum prima opinio. 8
Vera sententia. 9
de Metu amittendi lucri quid. 129.10
de Metu concussionis quid. 11

Metus reuerentialis.

Metus reuerentialis, an censeantur cadere in virum constantem. ibid.c.5
Metûs reuerentialis definitio. ibid.n.1
Comparatione quorum sit metus reuerentialis. 2
Operari ex reuerentia non esse operari ex metu. num. 3
Explicantur quæ certa sunt. 130.4
Prima sententia negat metum reuerentialem esse grauem. 5
Oppositum verius. 6
Redarguuntur DD. oppositæ sententiæ. 7
In concordiam rediguntur. 131.8
Obiectiones proponuntur, & diluuntur. 9,10,11,12
Quid dicendum de precibus importunis. 13
Explicatur status quæstionis. ibid.
Prima sententia. 14
Secunda sententia. 15
Vera sententia. 16
De his, quæ ex metu reuerentiali fiunt, iure naturali, & positiuo quid dicendum. 142.c.11
Variæ opiniones. ibid.n.2
Vera sententia de gestis ex metu reuerentiali iure naturæ. 3
Quid iure ciuili. 4
Renuntiationem hæreditatis paternæ, & ex metu reuerentiæ nullam esse. 5
Neque fideiussionem vxoris pro marito. 6
Neque promissionem de soluendis debitis factam ab vxore, vel filio. 141.7
Contractus onerosos valere iure positiuo, etiam si fiant ex metu reuerentiæ. 8
Quid dicendum de concessione vectigalium. 9
Quid quando metu reuerentiæ adiungitur enormis læsio. 10
Vera sententia. 11,12
Soluuntur contraria. 13
Quid in professione ex metu reuerentiæ. 14
Vera sententia. 15.& 144.16
Soluuntur contrariæ. 17
Quid de consensu præsumpto, quando ex metu reuerentiæ filius tacet præsente patre. 18
Vera sententia. 19,20

Metus leuis.

Metus leuis quem effectum habeat in contractibus tàm iure naturali, quàm positiuo. 140.c.10
Prima sententia extrema refertur. ibid.n.1
Notatur non cohærentia aliquorum, cum suis principijs. 2
Secunda, & tertia sententia sub distinctione. num. 3,4
Vera sententia. 141.5
An ex leui metu competat iure naturali actio ad petendam rescissionem. 6
Non competere. ibid.
Obiicitur, & diluitur. 7
An iure ciuili detur actio passis leuem metum, opinio affirmans. 8
Aliorum opinio sub distinctione. 9
Vera sententia. 142.10
Metus iustè incussus quem effectum habeat in alijs, excepto matrimonio, & sponsalibus. 146.c.13
Prima regula. ibid.n.1
Varijs illationibus explicatur. 3
Secunda regula. 147.4
Varia inferuntur. 5
Soluitur obiectio. 6
Tertia regula. 7
Explicatur. 8
Nonnulla inferuntur. 9
Diluitur oppositio. 10
Quid dicendum sit iure naturali in casu tertiæ regulæ. 148.11,12
Metus iustè illatus an reddat matrimonium nullum. 155. cap.19
Prima regula. ibid.n.2
Valet matrimonium eius, qui ex metu gehennæ contrahit, vel simili. 3
Item eius, qui in carcerem coniectus est, si non ob eum finem coniectus est. 4
Item matrimonium obsessi cum filia obsidentis. 5
Item matrimonium, qui vt euadat mortem, quam Rex iustè minatur, offert matrimonium. 156.6
Secunda regula. 7
Valere eius matrimonium, qui iustè ob eum finem mittitur in carcerem. 8
Item si vt mortem euadat, ex aliquarum regionum cõsuetudine ducat meretricem. 9
Item si deprehensus in stupro offerat matrimonium, dummodo id non faciat ex minis mortis. 10
Quid quando iudex infert eum metum tantùm iustè secundùm allegata, & probata. 11
Tertia regula. 12
Si iudex promittat impunitatem mortis, quem iustè damnare poterat, si ducat eius filiam, non valet. 13
Idem si iudex deprehensum in stupro cogat ducere, si violenter illam cognouit. 14
Idem de medico, qui minatur se defuturum infirmum. 157.15
Quando liceat Principi impedire subditorum coniugium coactione. 16
Posse etiam, si iusta subest causa, quando tantùm cogit ne contrahat cum aliqua. 17
Idem dicendum de Magistris militiarum comparatione suorum militum. 18
Vide *Matrimonium*.

M I

Minister matrimonij.

Ministrum eundem esse matrimonij, vt contractus, & vt sacramentum est. 131.c.8
An sit Minister matrimonij vt contractus, & vt sacramentum est. 14.n.1
Refertur sententia Cani cum suis fundamentis, & etiã Toleti. ibid.
Quid sentiat Ledesma de ea sententia. ibid.2
Esse nota dignam post Tridentinum. 3
Reiicitur probatio quorundam. 4
Etiam post Florentinum esse nota dignam. 5
Ratio qua id à nonnullis probatur reiicitur. 6
Etiam ante Florentinum esse improbabilem. 7
Impugnatur Toleti sententia. 15.8
Diluuntur argumenta Cani. 9
Duos esse ministros huius sacramenti ex sua institutione, & partiales causas, non tamen partialia sacramenta. 12
Requiri in ministris intentionem faciendi, quod facit Ecclesia, vt matrimonium sit sacramentum. 16.1
Sentiunt aliqui inter fideles non posse separari rationem contractus & sacramenti. 2
Opposita sententia verior. 3
Eius fundamenta. 4,5

Fun-

Digitized by Google

Fundamenta contraria diluuntur. 6
Sententia asserens matrimonium prius validum in ratione contractus posse postea effici sacramentum, & duo modi illam explicandi. 7
Verior opposita sententia, & prior modus refellitur. 17.8
Secundus modus reiicitur. 9
Proponitur obiectio, & diluitur. 10
Excluditur alius modus, qui excogitari posset, separandi contractum à sacramento. 11

M O

Monachus.

Monachi nubentes separari iubentur. 306. c.18

M V

Mulier.

Mulieres subintroductæ, & extraneæ quæ. 321.5
Vide *Vxor, Fœmina.*

Mutatio.

Mutatio superueniens, vide *Sponsaliorum dissolutio.*

Mutuum.

Mutuum petere ab vsurario quando sine scandalo liceat. 217.§.7
Sensus quæstionis. ibid.n.45
Licitum esse petere mutuum ab eo, quem scio exacturum vsuras. 46
Licere petere mutuum ad vsuras nonnulli affirmant. 47
Improbatur. 48
Ratio veræ sententiæ. 218. 49
Ab eo, qui paratus non est, non licere petere. 50
Quæ necessitas, vel vtilitas requiratur in postulante. 51
Quid si mutuatarius petat ad negotiandum. 52
Non esse peccatum in soluendis vsuris. 53
Obiectio diluitur. 54

N V

Nuptiæ.

Vide *Connubia, Coniugia, Matrimonium, & Sponsalia.*
NVptiæ nepotis & neptis iure ciuili differunt. 45. 19
in Nuptijs filiarum specialis dispositio iuris ciuilis. num. 20
Vide *Consensu.*

O B

Obligatio.

OBligatio quæ nascitur ex coniugio in ordine ad actũ coniugalem. 487.c.2
Quæ obligatio nascatur ex iuramento. 562.§.1
Prima propositio de vi, quam habet iuramentum natura sua. ibid.n.4
Ex iuramento præcisè solùm oriri obligationem religionis. 5
Quando adest alia obligatio, non esse ex vi iuramenti. 6
Explicatur quare dicatur iuramentum induere naturã actus, cui adiungitur. 563.7

O R

Ordinandus, vide Contrahens.
Ordinarius.

Ordinarij nomine quis intelligatur in decreto Tridentini. 191.c.10.& n.2
Ordinarios in decreto Tridentini esse, Episcopum in sua diœcesi. 3
Capitulum sede vacante. 4
Abbatem Ecclesiæ exemptæ. 5
Cardinales in Ecclesia sui tituli. 6
Delegatum Apostolicum in prouincia suæ legationis. 7
An Archiepiscopus in suffraganeis sit ordinarius. num. 8
Vera sententia non esse, nisi in quibusdem casibus. 192.9
Quædam animaduersio. 10
Quando Archiepiscopus possit absoluere suffraganeum ab excommunicatione. 11
Quid possit Episcopus in Abbatia, quæ est in eius diœcesi. 12
Qui habet in commendam Abbatiam, quæ iura Episcopalia habet, non esse ordinarium. 13
Vicarium Generalem Episcopi esse ordinarium. num. 1.
Quædam quæ obstare videntur, explicantur. 193. 2, 3
In quouis decreto nomine ordinarij etiam intelligi Vicarium. 4
Limitatur. ibid.
Posse decretum interponere in alienationibus minorum. 5
Vicarij, & Episcopi vnum Tribunal. 6
Legitimè gestum à Vicario non posse ab Episcopo reuocari. 7
Episcopo defuncto, excommunicato, interdicto cessare etiam Vicarium. 8
Idem de iure dicendum de locumtenentibus Prætorum. 9
Posse Vicarium audire confessiones, & dare licentiam absoluendi à reseruatis. 10
Posse assistere matrimonia, & licentiam assistendi concedere. 11
Posse de causa matrimoniali cognoscere ex generali institutione. 194.12
Aliter iudicandum de Vicarijs foraneis. 13
In his quæ specialiter committuntur, Vicarium non esse ordinarium, sed delegatum. 14
Aliorum, qui contra sentiunt, distinctiones. 15
Refelluntur. 16
Diluuntur eorum fundamenta. 17
Scholasticum Salmantinum ordinarium esse, nihil tamen circa matrimonium posse. 195.8
Vide *Impedimentum.*

Ordo.

Ordinem sacrum esse impedimentum dirimens, & vnde id prouenit Ordini, & à quo tempore. 322.c.27
Ordinem ab initio fuisse impedimentum impediens. 1
Non tamen ab initio fuisse impedimentum dirimens. 2
A tempore Innocẽtij I. esse impedimentũ dirimens. 3
Ordinem ex iure diuino esse impedimentum, quidam sentiunt. 4
Impugnatur ea sententia. 5
Ordinem ex se etiam secluso voto, dirimere, Ecclesiæ tamen constitutione. 6
Vera sententia dirimere ex voto adiuncto, & constitutione Ecclesiastica. 7
Argumentis aliorum fit satis. 8
Ordo per vim & metum susceptus an impediat matrimo-

Digitized by Google

nium, & ditimat. 325.c.29
Proponitur quæstio. ibid.n.1
Quorundam opinio non valere. 2
Vera sententia. 3
Votum ex metu graui factum validum esse iure naturali. 4,5
Obiectionibus occurritur. 6,7,8
Neque esse inualidum iure positiuo. 326.9
Explicantur nonnulla iura. 10
Expenditur pro nostra sententia Canon Toletanus. 11
Euasio præcluditur. 327.12
Iuramentum etiam ex metu valere iure naturæ. 13
Qui cùm ordinatur, fictè promittit castitatem, sacrilegus est. 14
Quid dicendum de obligatione pueri ordinati ante vsum rationis. 15
Veriùs teneri. ibid.
Virum contracto matrimonio etiam ante consummationem inuita vxore non posse ordinari, neque animo ad religionem transeundi. 468.1
Pœnæ statutæ in iure. 2
Similiter non posse post consummatum, sed teneri ad vxorem redire. 469.3
Quid requiratur, vt quis consummato matrimonio possit secundùm ius ordinari, remissiuè. 4
Limitantur suprà dicta, nisi vxor dederit causam diuortio sua culpa. 5
Opposita quorumdam sententia. 6
Fundamentis illius satisfit. 7
Ordinis sacri susceptio. 579.c.11
Non ditimi sponsalia suscreptione minorum ordinum, sed maiorum. ibid.n.1
An peccet qui post sponsalia ordinatur sacris. Variæ sententiæ. 2
Non peccare, videtur probabilius. 3
Quid de postulato, aut præsentato ad Episcopatum, num.4

Origo.

Originis confirmatio. 323.init.
Originis confirmatio per iustas nuptias. ibid.c.1
Vnde necessitas confirmationis originis, & quid agendum. ibid.n.1
Originem confirmari matrimonio inito articulo mortis, 324.§.1.
Etiam matrimonio præsumpto, mediato, rato, & etiam existentibus aliis filijs legitimis originem confirmari. 325.§.2
Alios modos confirmandi originem vide. 548.c.10
Originis confirmatio per rescriptum Principis, vide *Rescriptum.*
Vide & *Legitimatio.*

P A

Pactum.

PActum de commorando in aliquo loco pro determinato tempore valere. 589.1
Non valere pactum de perpetuò manendo quidam dicunt. 2
Veriùs oppositum. 3
Quatuor obiectionibus fit satis. 4,5.& 590.6,7
Valere pactum, quòd vir perpetuò habitet in domicilio vxoris. 8
Valere, quod in remissionibus iniuriarum apponi solet, ne quis ingrediatur in aliquam vrbem. 9
Duabus obiectionibus fit satis. 10,11
Ex violetione eius pacti non incurritur pœna criminalis, sed ciuilis. Limitatur ea doctrina. 591.12
Pactum illud apponi etiam posse à procuratore, qui habet mandatum ad constituendam pacem cum offenso etiamsi non fuerit expressum in mandato. 13

Parentes.

Parentum habilitas ad contrahendum quę sufficiat. 530. cap.3

Parochus.

Parochus proprius quis. 199.c.13
Parochus proprius in ordine ad matrimonium quis. ibid. §.1
Quædam certa proponuntur. ibid.n.2
Quorundam sententia. 3
Verior sententia. 4
Cardinalium congregationis declarationes. 200.5,6
Explicatio decisionum Rotæ, quæ obstare videntur. 7
Coram Parocho habitationis domicilij posse contrahi, etiamsi paruo tempore alicubi commoretur. nu. 8
Quid de concubina, quæ est in domo concubini. num, 9
Parochus proprius in ordine ad funeralia quis. ibid. §.2
Prima sententia. ibid.n.11
Prima pars veræ sententiæ. 12
Probatur ex iure. 201.13,14
Opponuntur 1.ex *c.nostra,de sepulturis.* 15
& ex *c. fin. de parochis.* 16
& ex *c.quelli,16.q.1.* 17
& ex *c.cum nullus, de temp.ord.* 18
Parochus proprius in ordine ad decimas, & primitias. ibid.§.3
Decima personalis debetur domicilio. 19
Prædialis soluenda, vbi prædia constituta sunt. 202 20
Quid si prædia non sint in aliqua parochia. 21
Quid de decimis mixtis, quorundam sententia. num. 22
Vera sententia. 23
Quid quando pascuntur in vna, & pernoctant in alia. 24
Quid quando non pascuntur, neque aluntur in Ecclesia domini sui. 25
Quid quando Ecclesia parochialis & baptismalis fuerint diuersæ. 26
Parochus proprius vagorum ad matrimonium. 203. cap.14
Decretum Tridentini de vagorum parocho. ibidem num.1
De quibus vagis intelligat. 2
Extendi etiam ad alienigenas. 3
Idem seruandum, etiam si vnus sit vagus. 4
Quemuis parochum illius posse eligi à vagis. 5
Idem etiamsi in fraudem fiat. 6
Etiam siquis in aliquo loco deputatus sit vagorum confessor, non esse proprium parochum ad matrimonium. 7
Parochum qui sine ea diligentia coniungit vagos, peccare grauiter, valere tamen coniugium. 8
Quinam alij Parochorum nomine censeantur. 204. cap 15
Idem de Religiosis, atque de alijs parochis apud Indos dicendum, inter quos parochi munus exercent. ibid. n.2
Ad coniungendos vagos debent Religiosi parochi petere licentiam ab ordinario. 3
Obiicitur, & diluitur. 4
Quæ requirantur, vt Religiosi possint apud Indos esse parochi. 5

Posse

Digitized by Google

Posse coniungére matrimonio cùm transeunt per locum, in quo non est parochus. 6
Rectores,& coadiutores gaudere parochorũ nomine.7
Quis contrahentium Parochus adesse debeat,& in qua parochia. ibid.c.16
Parochus proprius adesse debet. 205.n.1.
Non est necessarium vt vterque parochus adsit. 2
Quis eorum adesse debeat,prima sententia. 3
Illum adesse debere, in cuius parochia contrahitur,& non alium. 4
Quorundam solutio reiicitur. 5
Non obstare declarationem aliquam. 6
Ratio declarationum adducitur. 7
Afferuntur aliorũ fundamẽta,& diluũtur. 8.& 206.9,10
Parochum in aliena parochia coniungentem etiam suum parochum, peccare, & nihil officere. 11
Neque posse de licentia parochi, aut ordinarij. 12
Obiicitur,& diluitur. 13
Si vnus ex contrahentibus sit vagus, quius parochus potest. 14
Si in vnius parochia non est promulgatum Tridentinum, potest sine ea forma contrahi coniugium. 15
Quæ qualitates requirantur in Parocho, qui assistere matrimonio debet. ibid.c.17
Non requiritur qualitas sacerdotij in parocho, vt adsit matrimonio. ibid.n.1
Quorundam obiectiones diluuntur. 207.2,3
Parochus non Sacerdos assistens matrimonio non peccat, potest etiam licentiam concedere, licèt non sit Sacerdos. 4
An possit assistere excommunicatus, vel irregularis. ibid. §. vnic.
Regula generalis statuitur. ibid.n.5
Excommunicatum etiam denunciatum suspensum irregularem parochum posse assistere matrimonio. 6
Suadetur ex declaratione Cardinalium. 208.7
Obiectiones proponuntur. 8
Diluuntur. 9
Parochum excommunicatum assistentem matrimonio non effici irregularem. 10
Peccare tamen, & grauiter. 11
Valet matrimonium, cui assistit Parochus prohibitus assistere. 13
Posse licentiam dare alijs vt assistant Parochum excommunicatum. 209.14
Obiectiones proponuntur. 15
Diluuntur. 16
An peccent contrahentes, dum ab excommunicato Parocho petunt, vt assistat, vel licentiam præbeat. ibid.c.18
Diuisio scandali. ibid.n.2
Alia diuisio in actiuum, & passiuum. 210.3
Prima regula de scandalo actiuo. 4
Quid requiratur, vt quis censeatur dare scandalum actiuum. 5
Eadem obligatio vitandi, si scandalum fratris futurum sit in eodem genere, vel diuerso. 6
Quomodo liceat petere vt Parochus excommunicatus assistat matrimonium. 220.68
An sufficiat ad matrimonij valorem Parochus, qui à legitimo superiore titulum habet, inualidum tamen. 221. c.19
Improbatur quod vulgo dicitur communem errorem ius facere. 1
Nonnulla soluuntur. 2
Regula generalis in hac materia, quando valeant gesta ex communi errore. 3
Requiri vt communi errore officij capax,aut iudex existimetur. 4
Non habet locum quando impedimentum ortum fuit ex iure diuino. 5
Locum habet, quando est impedimentum inductum iure humano. 222.6
Locum habet in his quæ pertinent ad forum exterius.7
Etiam in his, quæ spectant ad forum interius. 8
Obiiciuntur nonnulla, & diluuntur. 9, 10
Etiam habere locum in iudice delegato. 11
Alij dissentiunt. 12
Idem dicendum etiamsi vitium nascatur ex commissionis defectu. 223.13
Etiamsi vitium nascatur ex parte delegantis. 14
Idem in delegato ad causas fori interni. 15
Idem dicendum siue ante delegationem, siue postea fiat incapax tituli. 16
Idem dicendum comparatione eius, qui defectum scit alijs ignorantibus. 17
Idem dic, etiamsi sit cõsessarius quem scio carere iurisdictione. 18
Quid dicendum in matrimonio. 224.19
Parochus putatiuus sine titulo collato à legitimo superiore, an validè assistat matrimonio. ibid.c.20
Prima sententia. ibid.n.1
Verior sententia. 2
Variæ probationes. 3.4.5
Colliguntur nonnulla. 225.6
Quorundam illatio examinatur. 7
Quid dicendum in concessione indulgentiarum. 8
Matrimonium coram Parocho existimato,licèt intruso validum. 9
Tridentini decretum proponitur. 1
Verba Parochi non esse de necessitate sacramenti. 2
Non est necessarium vt Parochus interroget de consensu, si ipsi explicant. 3
Requiritur vt Parochus sit ad eam rem formaliter adhibitus. 4
Nihil refert quòd dolo vocatus sit. 226.5
Explicatur regula iuris, quæ obstare videtur. 6
Alia obiectio soluitur. 7
Necessarium est vt Parochus intelligat quod agitur. 8
An satis sit vt intelligat per interpretem. 9,10.& 227.11
Quid si Parochus affectet non intelligere. 12

Parochus, & Testis.

Parochus,& testes cui actui interesse debeant. ibid.c.12
Regula generalis. ibid.n.2
Non satis esse vt Parochus, & testes sint præsentes sponsalibus,etiam iuratis. 3
Etiamsi post sponsalia quibus adfuit Parochus,sequatur copula. 4
Idem etiam si fuisset præsens copulæ,& non sponsalibus. 5
Idem etiam si adfuisset sponsalibus, & copulæ. 6
Idẽ etiã si parochus adfuisset sponsalib.impuberũ. 228.7
Idem etiam si sit præsens matrimonio conditionato. 8
Assistentia alterius loco Parochi. 236.c.28
Tridentini decretum proponitur. 1
Parochum posse concedere licentiam, an cum facultate subdelegandi,& quid de eorum Vicarijs. 2
Eodem modo iudicandum de Religiosis apud Indos, vbi Parochi sunt. 3
Quid de Archipresbytero, & Archiepiscopo. 4
Quid de Capitulo Sede vacante, Legato, & Vicario Episcopi. 237.5
In eo cui licentia conceditur requiruntur qualitates, quæ in Parocho, & quòd sit sacerdos. 6
Quomodo sit ea licentia concedenda. ibid.c.29
Licentia debet esse expressa. ibid.n.1
Sufficit generalis administrandi sacramenta. 2
Valet data à Parocho etiam contra dominationem Episcopi. 3
Quid quando datur sub aliqua speciali forma, sententia quorundam. 238.4
Impugnatur ab alijs. 5
Concessa licentia in notescere debet, & ostendi. 8
Posse licentiam concedi à Parocho, vt coniungat sibi subditum in aliena patochia, aut diœcesi. 239.9
Obiectio soluitur. 10

Vide *Impedimentum.*

Parricidium.

Parricidium matrimonium impedit. 270.1

Patrinus.

Patrinus filij à matrimonio impeditur. 3

Index Rerum,

P E

Peregrinus.

Peregrini an teneantur legibus populi, quia transeunt. 184.§.1

Proponuntur quæ certa sunt. ibid.n.4

Variæ DD. sententiæ. 5

Vera sententia. 6

Probatur ex iure. 185.7,8,9

Quorundam solutio refellitur. 10

Ratione probatur. 11

& ex his, quæ concedunt aduersarij. 12

Quid dicendum in obseruantia festorum, & ieiuniorum à transeuntibus. 186.14

Peregrinantem esse etiam subditum quoad vim coactiuam. 15

Quomodo possit puniri delinquens in alieno territorio. 16,17

An teneatur de iure remittere delinquentem in alieno territorio. 18

Quid dicendum de excommunicatione, an liget transeuntes. 19

Episcopum non posse excõmunicare subditum in alieno territorio. 187.20

Quomodo philosophandum in contractibus. 21

Quid in contractu dotis. 22

Maior explicatio. 23

Quid in factione testamenti. 24

Obiicitur primò ex Leone VIII. 25

Obiicitur secundò ex Augustino. 26

Obiicitur tertiò ex *l. hæres absens.* 188.27

Obiicitur quartò ex eo, quòd qui breuiori tempore alicubi moratur, non censetur ibi esse. 28

Obiicitur quintò ex *c. i nobis, de sententia excommun.* 29

Vera interpretatio. 30

Obiicitur denique ex variis exemplis. 31

Peregrinos nõ teneri legibus fuæ patriæ, ibi.c.3.& 189.n.1.

Idem dicendum, quamuis ea quæ in patria feruantur, sint iuris communis. 2

Nec potest vti indulgentia fui territorij, si in loco vbi moratur, seruatur ius commune. 3

Idem in festis dicendum. 4

An teneatur, antequam exeat ex loco vbi festus dies est, sacrum audire, variæ sententiæ. 5

Vera sententia probatur. 6

Quorundam solutio reiicitur. 7

Quid de præcepto confessionis annuæ, si iam impletum est in patria. 8

Decreto Tridentini qui teneantur. 190 c.9

Qui sunt ex his locis, in quibus non est receptum Tridentinum, peregrinantes vbi receptum, tenentur contrahere iuxta formam illius. 1

Qui sunt ex his locis vbi seruatur, peregrinantes vbi nõ seruatur, possunt contrahere sine ea forma. 2

Quorundam, qui contra sentiunt, argumentum diluitur. 3

Id esse verum, etiamsi eo accedant animo non seruandi Tridentinum. 4

Aliorum qui contra sentiunt fundamentum diluitur. 5

Quid dicendum in hoc casu in sacramento Confessionis. 6

Quid de commorantibus inter infideles. 191.7

P O

Pœna.

Pœnæ matrimonij clandestini. 249.c.37

Decretum Innocentij III. 2

Pœnam ab eo impositam incurri ipso facto. 3

Quæ ratio pœnæ illegitimitatis. ibid.

Duo simul requiri, vt ea pœna incurratur. 4

Incurri etiam, si ignorent impedimentum. 5

Esse clandestinum etiamsi contrahatur coram parocho, & testibus omissis denuntiationibus, quod effectum illius pœnæ. 6

An ea pœna extendatur ad contrahentes cum quouis alio impedimento, 7

Obiectio soluitur. 8,9

De pœna quod careat spe dispensationis. 10

Quid dicendum de pœna suspensionis per triennium. 11.& 251.12

Inhabilitas clandestinè contrahentium. 13

De exhæredationis pœna. 14

Pœna imposita contrahentibus contra simplex interdictum. 260.7

Pœnæ statutæ in iure aduersùs Religiosos, aut Clericos scienter contrahentes. 324.c.18

Religiosi aut clerici nubentes à sacris ministrandis recipiendis inter ridiculum. ibid.n.1

Puniuntur etiam excommunicatione. 2

Excusari tamen ab ea, etiam ex culpabili ignorantia, obseruatione præmissa explicatur. 3,4

Non comprehendi ea censura cõtrahentes sponsalia. 5

Pœna capitalis, si coniugium sit cum sacris virginibus. 6

Item suspensionis pœna, si in minoribus constituti viduam ducant. 7

Vacare beneficia, & pensiones clericales. ibid.

Non verò eorum qui in sacris constituti sunt. ibid.

Pœnæ in raptores latæ. 390.7,8

An pœna dupli, vel quadrupli debeatur ante sententiam. 588.5

An pœna apposita in sponsalibus debeatur, variæ sententiæ. 6

Quædam certa ponuntur. 7

Licere appositionem pœnæ tàm iure ciuili, quàm Canonico. 8

Expenditur Leonis Imperatoris constitutio. 9

Pœnitentia.

Pœnitentia publica matrimonium impedit. 270.3

Polluto, vide Fornicatio.

Polygamia.

Polygamia illicita. 357.1

Ratione probatur. 2

Repugnare legi diuinæ. 358.3

Dispensari ab Ecclesia non posse. Dispensatum à Deo esse tàm cum Hebræis, quàm cum alijs. 4

Quodnam peccatum fuerit Salomonis de pluralitate vxorum. 5

Iam eam dispensationem à Christo sublatam. 359.6

Non solùm pro Christianis, sed & pro omnibus. ibid.

Pontifex.

Pontifex quid possit circa relaxationem, vel dispensationem votorum. 291.c.10

Vide *Votum.*

Pontificem in ordine ad spiritualem salutem procedere posse vsque ad regni depositionem.

Potestas.

Potestas mariti ad irritanda vota vxoris. 317.c.17

Potestas vxoris ad irritanda vota viri. 320.§.2

P R

Præscriptio.

Præscriptio & consuetudo differunt. 255.3

Preces.

De his, quæ fiunt ex precibus importunis quid, iure naturali, & positiuo. 144.c.12

Quorundam opinio. 145.2

Obseruatio quædam præmittitur. 3

Explicatur vera sententia spectato iure naturæ. 4

& iure positiuo. 5

Auctoritate multorum probatur. ibid.

Corollarium primum. 6

Quid de eo, qui precibus importunis virginem corrupit. 7

Quid de licentia extorta à religioso. 8

Quid de licentia extorta ab vxore. 146.9

Quid de eleemosyna obtenta precibus importunis. 10

Quid de pertinente ad iudi per importunas preces. 11

Presbytera.

Presbytera quæ. 319.1,2

Presbytericidium.

Presbytericidium matrimonium impedit. 276.3

Priuilegium.

Priuilegium amitti per non vsum, quomodo intelligendum.

dum. 435. 21,22
Cuius temporis debeat esse non vsus. 23
Eam doctrinam habere locum in vtroque foro. 436.24
Quomodo intelligatur amitti per contrarium vsum, explicatur, communis sententia. 25,26,27
An satis sit vnus actus contrarius. 28
Obiectio, & diluitur. 29
Quando cesset per egressum eius ex territorio. 30

Procurator.

Procurator designatus ad resignandum qui iam supplicationem porrexit, potest, & cogitur præstare consensum formalem, etiam mortuo resignante. 77.28

Proles.

Prolis bonum. 27.c.16
Vide *Matrimonium.*
Prolis cura quæ sufficiat, vt licitè contrahat matrimonium catholicus cum hæretico. 609.c.7
Filiorū cura in matrimonio habenda. ibi.n.1.& 610.2,3
Quæ cautio sufficiens iudicari debeat, vt Catholicus in eo matrimonio contrahendo excuseur à culpa. 4
Quanta diligentia adhibenda in eo præcauendo periculo. 5

Promissio.

Promissionē sine animo promittendi esse non posse. 552.1
In quo consistat promissio, & quomodo differat à proposito. 2
Promissionem inter homines consistere in verbis. 3
Ex his probatur quod dictum est. 4
Status quæstionis explicatur. 5
Ex promissione sine animo se obligandi, & cum animo promittendi nullam obligationem oriri quidam dicunt. 553.6
Oppositæ sententia verior probatur. 7
Obiectionibus satisfit. 8
Idem dicendum de voto. 10
Idem dicendum à fortiori si promissio sit iurata. 11
Non esse in potestate promittentis se obligare ad veniale, vel mortale. 554.12
Valet etiamsi dubium sit de animo se obligandi, si promisit. 13
Qui sub spe coniugij promissi virginem defloravit, tenetur implere etiam secluso damno. 14
Idem etiamsi dispares in nobilitate, & diuitijs, si nota erat disparitas. 15
In quo casu nobilis fictus promissor nō tenetur. 555.16
Fictè promittentem in iudicio rogatum an promiserit, non posse negare. 17
Promissio matrimonij alteri facta an possit esse non mutua. 556.c.4
Quidam asserunt promissionem matrimonij esse posse non mutuam. ibid.n.1
Veriùs oppositum probatur. 2
Repellitur quorundam solutio. 3
Promissio matrimonij non obligat, neque ex iustitia, neque ex fidelitate ante acceptationem alterius. 557.4
Obijcitur, & sit satis. 5,6
Promissionem matrimonij factam infanti esse nullam. 7
Opponitur, & respondetur. 8
Promissionem matrimonij etiam absenti fieri posse. 9
Si viro promittente fœmina accepter, non esse necessariam repromissionem. 10
Obiectioni aliorum sit satis. 11

Q V

Qualitas.

Qualitates quando refundantur in errorem. 167.c.22

R A

Raptus.

Raptus alienæ sponsæ matrimonium impedit. 270.3
Raptus quid. 389.1
Proponitur quid explicandum. 2
Tria distinguuntur tempora, & quid ab Apostolorum temporibus. 3
Varietatem etiam eo tempore extitisse. 4
Quid iure Tridentini. 5
Limitationes duæ eius decreti. 390.6

Ratificatio.

Ratificatio matrimonij prius ex errore inualidi manente nulla est. 168.7

R E

Rector.

Rectores gaudere Parochorum nomine. 204.7

Religio.

Religionis definitio. 278.1
Status definitio explicatur. 2
Quo sensu dicatur immobilis. 3
In status ratione donationem includi. 4
Peccare contra iustitiam, qui constitutum verè in statu separat. 5
In quo religio conueniat & differat cum alijs statibus. 6
In Religionis statu vnà cum votis interuenire donationis contractum. 279.c.5
Ad statum religiosum non requiri donationem aliquā, quidam opinantur. ibid.n.1
Oppositum veriùs, & explicatur. 2
Proponitur quid probandum sit. 3
Prima probatio ex communi DD. sensu. 4,5,& 380.6,7
Secunda probatio ex quadam Epistola D. Bernardi. 8
Solutio refellitur. 9
Tertia probatio ex pueris oblatis à parentibus religioni. 10
Solutio refellitur. 11.& 281.12,13
Obiectiones soluuntur. 14,15
Quarta probatio ex eo quòd religiosus sit alieni iuris. 16
Quinta ex potestate irritandi vota religiosi. 17
Solutiones reiiciuntur. 18
Obiectiones diluuntur. 282.18,19
Iurisdictionem Prælati in religiosum, non oriri ex potestate clauium. 20,21
Religiones olim tantū cōstitisse voris simplicibus. 511.c.22
Religiones semper constitisse votis solemnibus, communis opinio. ibid.n.1.
Veriùs oppositum. 512.2
Quid, cùm ante consummationem transit alter coniux ad Religionem. 461.c.9
Consummato coniugio non licet transire ad religionē sine consensu alterius. ibid.n.2
Aliàs votum, & professio alterius nulla sunt. 462.3
Diluitur obiectio. 4
Inualidè professū licitè trāsire ad aliud matrimonium. 5
Nullum etiam esse votum religionis ibi inclusum. 6
Si reuocetur ab alio coniuge, non teneri eo defuncto ad religionem transire. 7
Posse exire etiam altero non repetente. 461.8
Opponuntur nonnulla; & diluuntur. 9,10
Coniugem, sie professum posse resilire, etiam si postea alter consensum præbeat. 466.11
Posse exire, etiam si toto tempore vitæ alterius manserit in religione, illo iam defuncto. 12
Qui manſit in sæculo, non potest inuito eo, qui inualidè professus est, transire ad religionem. 13
Potest resilire à religione, quamuis alter, quo inuito ingressus est, adulterium commiserit. 14
Idem omninò asserendum si consensus extorqueatur metu. 15
Quid si cum sola dissimulatione alterius coniugis hæc omnia facta sint. 16
Quæ requirantur de iure, vt alter coniux licitè transeat ad Religionem consummato matrimonio. 467.c.1
Cum licentia coniugis requiri, vt alter religionem ingrediatur, nisi prouectæ ætatis sit. ibid.n.1
Non requiri licentiam Episcopi. 2
Alter coniux si ingrediatur religionem, vt profiteatur, sufficere si ingrediatur religionem sancti Ioannis. 3
Quid si alter coniux neque nolit ingredi religionem, neque profiteri. 4
Data licentia an possit qui consensit, reuocare. 468.5
Ingressu in religionem dissolui sponsalia. 577.1
An per solum ingressum, an verò professio expectanda sit, variæ sententiæ. 2
Verior sententia. 3,4

Digitized by Google

Index Rerum,

Quatuor obiectionibus aliorum fit satis. 5,6,7,8
Quòd si sponsalia sint iurata, difficultas ex *cap. cùm inferiores*, proponitur, variæ interpretationes reiiciuntur. 578.9.10.11
Duæ eius textus interpretationes magis probantur. 12

Religiosus.

Religiosos gaudere Patrochorum nomine. 204.2
Apostolorum aliquos discipulos verè religiosos fuisse, probatur auctoritate DD. 273.13
Ex censura Academiæ Parisiensis. 14
Ex sacris literis. 274.15
Obiectio hæreticorum. 16
& ex actis Apostolorum idem ostenditur. 17
Apostolos ipsos religiosos fuisse DD. auctoritate probatur. 1
& ex Patribus. 2
& ex Pontificibus. 275.3
& ex Euangelio. 4
Verba Euangelij expenduntur magis. 5,6,7,8
Quidam assentiunt. 9.& 276.10
Eorum fundamenta. 11,12
Diluuntur. 13,14,15,16
Obiicitur ratio, & diluitur. 17
Religiosos prioris sæculi liberos dimitti solitos à Prælatis, & vota relaxata. 294.c.12
Religiosos nunquam potuisse discedere sine licentia Prælati. ibid n.1
Olim dimitti solitos relaxatis votis à Prælato, probatur primum. 295.2
Idem probatur testimonio Gregorij. 3
& testimonio Augustini. 4
& ex Basilio. 5
Aliter Gregorio. 6
& ex ratione. 7
Religiosos vouentes paupertatem primis sæculis retinuisse suorum bonorum dominium. 296.c.13
Religiosos olim validè testamenta condidisse. ibid.n.1
Ex Augustino probatur. ibid.
Euasio præcluditur. 2
Secunda probatio ex iure ciuili. 3
Tertia ex canonibus. 297.4
Quando ablata ea facultas. 5
Ratione idem ostenditur. 6
Prima obiectio diluitur. 7
Secunda ex *cap. cùm ad monasterium*, proponitur, diluitur, & explicatur. 8,9,10,& 298.11,12
Vide *Status*.

Renuntiatio.

Renuntiatio quid. 434.15
Vnumquemque posse renunciare dispensationi. ibid.
Requiritur voluntas renunciantis. 16
& signa externa renunciandi. 17
Quid in renunciatione dispensationum, ex quibus nullum ius alteri confertur. 18
Quæ renunciatio tacita. 435.19
Non esse sufficiens signum ad colligendam renunciationem tacitam dispensationis. 20

Repudium.

Repudium serò apud Romanos inductum. 339.2
Repudia sublata à Christo. 3
Vide *Libellus*.

Rescriptum.

Rescriptum vitiari deficiente veritate. 421.2
Obiectio diluitur. 3
Discrimen inter rescriptum gratiæ, & iustitiæ. 423.4
Quædam Abbatis sententia expenditur. 5
Aliud discrimen inter vtrumque rescriptum. 6
Quædam limitatio. 7
Quid de rescripto partim verò, partim doloso 8.9
Expenditur textus *in cap. sicut tempore, de Rescriptis in 6.* 10
Rescriptum quando reddatur nullum ex silentio prioris dispensationis. 424.5
Rescriptum secundum ad lites sine mentione primi non valere, esse tamen annullandum. 425.10
Obiectio diluitur. 426.11
Colligitur explicatio Tridentini. 12
Obiicitur, & diluitur. 13
Obiicitur secundò. 14
Quædam limitatio communis doctrinæ. 427.15
Quid de secunda licètia ad alienàda bona maioratus 16

S A

Sacramentum.

Sacramentum quando ratione petere liceat ab excommunicato. 220.65
Non excusatur quis ex eo quòd petat à suo parocho. 66
Quid, quando scit esse in statu peccati mortalis. 67

S C

Scandalum.

de Scandalo passiuo regula. 210.7
Probatur ex iure. 211.8
& explicatur ratione. 9
Prima obiectio diluitur. 10
Secunda obiectio diluitur. 11
Reiicitur quædam limitatio. 12
Ampliatio doctrinæ. 212.13
Scandali passiui diuisio, & explicatio. 14
Tertia regula explicatur. 15
Obiectioni fit satis. 16
Quarta regula. 213.17
Explicantur Basilius. 18
& Chrysostomus. 19
Quædam obseruatio præmittitur. 20
Quinta regula. 21
Duæ aliæ partes eiusdem regulæ. 22. & 214.23

Scholasticus Salmantinus.

Scholasticum Salmantinum Ordinarium esse, nihil tamen circa matrimonium posse. 195.8

S E

Seminatio.

Seminationem extra vas esse peccatum. 305.6

Seruitus, Seruus.

Seruorũ cõiugia etiã inuitis dominis fuisse valida. 345.c.42
Restricta potestas dominorum in seruos legibus Ecclesiasticis. 1
Ad statuum Monachi, clerici, vel coniugij assumendum domini consensum requisitum, cum dissimile tamen. 2,3
Peccat dominus qui impedit seruorum coniugia, vel maritale consortium. 4
Vel qui vendit seruum in distantem locum, ita vt impediatur vsus matrimonij. 5
Quid si serui contrahentes pareant diuersis dominis. 6
Seruitutem ignoratam dirimere matrimonium, non verò cognitam. 346.c.43
Seruitus ignorata impedimentum dirimens. ibid.n.1
Quo iure, explicatur sub distinctione. 2
Non ignorata non dirimit. 3
Secus est de conditione libertini. 4
Quid si reddat debituru, cum dubio de seruitute pecentis. 5
Detecta seruitute posse eum, qui liber est, separari, quod si nolit, alium esse compellendum contrahere. 6
Seruus quibus vsibus adquirat ingenuitatem ex matrimonio, & quo iure. ibid.c.44
Vide *Ancilla*.

S I

Signum.

Signa quibus explicatur consensus matrimonij. 65.2
Regula generalis de quibus signis explicetur consensus matrimonij. ibid.
Quid de annuli donatione, & subarrhatione. 3. & 66.4 & 5
Quid quando subharratio est signum matrimonij, præcesserat tamen tantùm sermo de sponsalibus. 6
Quid si annulus mittatur ab alijs, quàm à cõtrahente. 7
Quid de porrectione manum. 8
Quid dicendum de signo traductionis. 9
Non sufficere etiam solemnem. 10
Quid sentẽdum de traductione inspecto iure Ciuili. 11
Signa sufficientia in cõtractibus impuberũ, vide *Impubes* 2

S O

Societas Iesu.

Societatis Iesu instituti formam non esse nouam in Ecclesia. 312.3

Solemnitas votorum.

Solemnitas votorum distinguitur, & ostenditur quo iure inducta sit. 284.c.7
Vide *Votorum solemnitas.*

S P

Sponsa.

Sponsæ nomine in dubio intelligi sponsâ de futuro. 552.3

Sponsalia.

Sponsalia validè fieri tempore interdicti. 263.1
Sponsalia vnde dicta. 551.1
Variæ significationis esse. 2
In dubio sponsæ nomine intelligi sponsam de futuro. 3
Sponsalium definitio. 4
in Sponsalibus sufficere consensum fictum. 552.c.2
Sponsalium promissionem mutuam esse debere. 555.c.3
Præmittuntur nonnulla de forma stipulationis. ibid. 1
Sponsalium contractum esse mutuum. 2
Promissionem sponsalitiam antequam alter acceptet, posse reuocari. 556.3
Mortale peccatum esse non implere sponsalia. 4
Si fœmina respondeat, placet, roganti an velit ductum iri, valent sponsalia. 5
Deliberationem, rationis vsum, libertatem, signa externa requiri ad sponsalia. 558.1
Vt sint habiles ad contrahendum matrimonium. 2
Quæ ætas requiratur ad sponsalia. 3
Quid de matrimonio de præsenti inter impuberes. 4
Debere ferri in personam determinatam. 559.5
Nullam esse formam pro sponsalibus contrahendis. 6
Sponsalia valida quem habeant effectum. ibid.c.6
Ex sponsalibus oriur obligatio contrahendi matrimonium, & quomodo obligatio intelligenda. ibid.n.1
Quomodo qui renuit compellendus sit à iudice. 2
Opponuntur nonnulla, & diluuntur. 560.3,4,5
Copula cum sponsa an sit adulterium iure ciuili. 6,7
Non esse adulterium iure canonico. 561.8

Sponsalia conditionata.

Sponsalia conditionata explicantur iuxta ea, quæ de matrimonio. 1
Conditio contra substantiam matrimonij reiicitur ab sponsalibus. 2
An idem de turpi, & impossibili. 3
Sponsalia dissolui mutuo dissensu. 575.c.9
Etiam si sint iuramento firmata. 2
Quid de sponsalibus impuberum. 3
Idem de sponsalibus impuberum præsumptis. 576.4
Quid si ante pubertatē dissensit, & perstat in dissensu. 5
Discrimen inter sponsalia ante septennium, & ante pubertatem. 6
Quid si sponsalia impuberū iuramēto cōfirmentur. 7,8
Quid quando parentes contrahunt pro filijs. 9
Obiectioni fit satis. 10

Sponsalia secunda.

Per secunda sponsalia non dissolui primæ. 581.1
Etiamsi iuramento firmentur secunda. 2
Quid si cum secundis sponsalibus sequatur copula explicatur. 3,4
Quid dicendum in eo casu ante Tridentinum. 583.5
Elapsu termini præfixi etiam dissolui sponsalia. 584.1
Quibus modis soleat terminus præfigi. ibid.
Quid quando verba, quibus terminus præfigitur, sunt ambigua. Duæ regulæ quorundam. 2
Reiiciuntur vt parum solidæ. 3
Verior explicatio. 4
Dissolui sponsalia ex superueniente impedimento affinitatis, vel cognationis legalis, vel etiam rumore de impedimentis. 585.1
Mutatione rerum & circunstantiarum, sub quibus est facta promissio, dissolui sponsalia. 2
Fornicatione à quouis eorum admissa dissolui, idem si spiritualis sit. 3
Morbo contagioso, Gallico, membri mutilatione, debilitate, & similibus. 4
& tetro oris odore. ibid.
Idem de deformitate superuenienti. 5
Idem de notabili morum asperitate. 6
& si capitales inimicitiæ superueniant. 7
Idem si superueniat notabilis paupertas, vel vtriusque, vel vnius, & timor exhæredationis. 8
Vel si aliquid euenerit, vel emerserit, quod si præcessisset, non contraherentur sponsalia. 586 9
Dissoluuntur etiam, quamuis istæ causæ præcesserint, si ignorentur. ibid.1
De fornicatione sponsæ præcedenti ignorata idem dicendum, secus de fornicatione sponsi. 2
Explicatur an tunc sint irrita, vel irritanda. 3
Si contraheret, etiamsi sciret eas causas, valere, vel si post cognitas se cognoscant. 4
Explicatur, an qui patitur, eos defectus teneatur manifestare. 5.& 587.6
An qui patitur defectum, possit ignarum compellere ad implenda sponsalia, exponitur. 7
Cùm ex causa dissoluuntur sponsalia iurata non esse opus relaxatione, neque sententia iudicis, quando iure diriminntur, & causa est manifesta. 8
Sponsalia quibus aduenit iuramentum, vide *Iuramentum.*

S T

Status Religiosus.

Status religiosi antiquitas conuincitur ex eo, quòd Apostolorum discipuli, & sequentibus sæculis alij verè religiosi fuerint. 271.c.1
Hæreticorum & quorundam Catholicorum sensus de initio status religiosi. ibid.n.1
Eius antiquitas. 2
Probatur ex Basilio, & Chrysostomo. 3
Ex testimonio Possidij. 272.4
Ex ferm.1. & 2. de communi vita Clericorum. 5
Probant alij ex sermonibus ad Eremitas. 6
Eos sermones cognitos Vrbinati contra Louanienses. 7
DD. qui illos Augustini esse fatentur. 273.8
Diluitur obiectio. ibid.
Probantur etiam vota monastica ex August. 9
& ex Eusebij decreto. 10
Ex Abdia, & Dionysio. 11
Ex eo quod PP. dicunt manasse religiones ab Apostolorum exemplo. 12
Quidam à Christo institutum dicunt statum religiosum, sed non erectum. 276.1
Oppositum verius probatur ex Patribus. 277.2,3
Probatur ratione esse ex diuino iure. 4,5,6
Alia ratione probatur. 7,8
Solutio refellitur. 278.9
in Statu religionis vnà cum votis intercedere contractum donationis. 279.c.5
Immobilitatem status religiosi prouenire ex donatione, non ex votis. 283.1
Variè probatur. ibid.
Quorumdam solutio reiicitur. 2
Alia

Digitized by Google

Index Rerum,

Alia solutio excluditur. 3
Tertia solutio impugnatur. 4
Ad statum religiosi parum refert immobilitas ex parte præsulis acceptantis. 284.5
Approbatio ad statū religiosorū olim necessaria. 294.c.11
Quid probandum in isto cap. ibid.n.1
Potestatem approbandi religiones fuisse olim penes Episcopos. 2
Probatur 1. ex *c. vnic. de relig. dom.* ibid.
Secunda probatio. 3
Tertia probatio. 4
Sufficere approbationem tacitam, & negatiuam. 294.5
Probatur à simili. 6
& exemplo desumpto ex canonizatione Sanctorū. 7
& optima ratione. 8
Vide *Religio.*

Statutum.

Statutum, vt quis qui nondum habet ius in re bonorum, quæ possessurus est, dominus sit, si non ingrediatur religionem, sin verò omittat non esse licitum. 98.25

Stipulatio.

Stipulationis forma, vide *Sponsalium promissio.*

S V

Suasio.

Suadere minus malum non licet absolutè. 214.25
Licet ad euitandum maius. 26
Explicatio doctrinæ. 27
Quomodo hæc doctrina seruāda in materia iustitiæ. 28

Subarrhatio, vide Signum.

Subdelegatio.

Subdelegandi potestas. 233.c.16
Sententia Pontificis *in c. si pro debilitate.* ibid.n.1
Delegatum non posse subdelegare. 2
Prima limitatio in delegato Principis. 3
Examinatur, & reiicitur ea limitatio. 4.& 234.5.6
Secunda limitatio. 7
Eius explicatio. 8
Tertia limitatio. 9
Reiicitur. 10,11
Verè explicatur. 12
Quarta limitatio. 13
Reiicitur. 14
Diluitur obiectio. 235.15
Explicatur. 16
Quinta limitatio. 17
ad Subdelegādū an causa requiratur in delegāte. ibid.c.27
Proponitur difficultatis ratio. ibid.n.1
Sententia Glossæ proponitur. 2
Non requiri causam ad subdelegandum verior sententia est. 3
Obiicitur & diluitur. 4.& 236.5
Quomodo sit verum subdelegatum à delegato Principis generi in causa graui consulere delegatum. 6

Subreptio.

Subreptionis vitium. 424.c.17
Quid explicandum. ibid.n.1
Aliorum sententia, & vera. 2
Quæ sint ea, quæ iure debent exprimi. 3
Ampliatio eius doctrinæ. 4

Susceptor in Baptismo.

Susceptores in Baptismo quibus nominib⁹ appellari. 337.1
Quibus ex causis adhibiti. 338.2
Etiam fœminas adhibitas. 3
Etiam adhibiti in sacramento Confirmationis. 4
Remoti ab eo munere non baptizati, non Confirmati, Monachi, publicè pœnitentes. 5
Eundem ex causa posse esse in istoque sacramento susceptorem. ibid.
Quot adhiberi possint, variæ leges, nouissimè Tridentinum restringit. 6
In duobus tantùm sacramentis adhibiti susceptores. 7
Ex ea susceptione oriri impedimentum, & tantùm esse Ecclesiasticum. 339

T E

Tempus interdicti, vel cessationis à diuinis, vide Interdictum.

Tertiarius Ordo SS. Francisci, & Dominici, vide Votum.

Testis, vide Parochus.

T O

Tori violatio, vide Violatio.

T R

Traditio, vide Signum.

Triennij experimentum.

TRiennij experimentum, & nonnulla alia, quæ ad iudicia pertinent. 384.c.66
Triennium experientiæ quando non est necessarium, & quando prorogandum. ibid n.1
Si nota impotentia est, non esse necessarium triennium. 2
Quando adhibendum. ibid.
Non requiri triennij experientiam, quando vterque coniux fatetur impotentiam, dicunt nonnulli. 3
Oppositum verius. 385.4
Post triennium non requiri inspectionem, requiri tamen iuramentum, & quale. 5
Quid quando alter negat, & alter fatetur, tribus dictis explicatur. 6,7,8
Obiicitur ex *cap. 1. de frigidis.* 9
Quorundam explicatio. 386.10
Verior interpretatio. 11
An computandum triennium à die intentatæ copulæ? debere esse moraliter continuum. 12

T V

Turpitudo.

Turpitudinis ratio vnde sumenda in simplici fornicatione, & pollutione. 506.c.12

V A

Vagus, vide Parochus.

V E

Vectigal.

VEctigalium concessio, vide *Metus reuerentiæ. Verba quibus contrahitur matrimonium.*
Verborum certę ad contrahendum formulæ, & nonnullæ quæ obseruanda sunt in dubijs. 59.c.8
Ea verba requiri ad matrimonium, quæ sufficienter exprimant consensum de præsenti. ibid.n.1
Verba quando sunt dubia, attendendā mentē loquentis. 2
& si ea constet certò, pro illa iudicandum in vtroque foro.

Digitized by Google

foro. ibid.
Opponitur ex l. 4. de legatis, & explicatur. 3
Exponitur dissensio Tuberonis, & Seruij circa verborum intelligentiam, quando in illis erratur. 4
& ostenditur probabilitas sententiæ Tuberonis. 5,6,7
Sed præfertur Seruij sententia, & explicatur. 8
& nonnulla deducuntur. 9.& 61.10
Quid dicendum quando verborum sensus ambiguus est. 11.12
Attendenda communis significatio inter eos, cum quibus viuitur. 13
Quid si plures sint etiam communes significationes. 14
Quid si adhuc obscura res fuerit? Fauendum matrimonio, si iam contractum est. 15
Quæ dicta sunt, vera esse in vtroque foro. 16
Quæ in alijs materijs colligantur ex hac doctrina. 62.17
Illis verbis, *habebo te in vxorem*, & similibus, non conficitur matrimonium, prima sententia est. 2
Oppositum veritis. 3
Explicatur punctus controuersiæ, & probatur. 4,5
Optima ratio Abbatis, & exemplo certo in iure. 63.6
Quid de verbis illis, *volo te ducere vxorem*, & similibus, Thom. Sanch. opinio, & Couarruuiæ distinctio. 7
Illis perfici matrimonium vera sententia. 8
Idem iudicium de illis, *volo te esse vxorem meam*. 9

Vexatio.

de Vexationis iniustæ redemptione. 215.5.6
Regula generalis. ibid.n.30
Refertur posse offerri pecuniam latroni volenti occidere. 31
Posse offerri pecuniam nolenti administrare sacramentum in periculo mortis. 32
In alio etiam casu cedere religionem misericordiæ. 33
Obiectio prima diluitur. 34
Item obiectio secunda. 35
& tertia obiectio. 216.36
Quomodo in beneficijs habeat locum redemptio vexationis, variæ sententiæ. 37
Vera sententia. 38
Quid ante ius quæsitum. 39
Variæ explicationes. 40,41
Quid in electione Summi Pontificis. 42,43
Quid in Cathedris. 217.44

V I

Vicarius.

Vicarius foraneus; vide *Ordinarius*.
Vicarius generalis Episcopi, vide *Ordinarius*.
Viduitas, vide Conditio si non nupserit.

Vinculum.

Vinculum, quod ex matrimonio resultat, fieri non posse sine consensu contrahentium. 48.c.3
Posse Deum transferre dominium, & vsum alicuius corporis in aliquem absque illorum consensu, quotundam opinio est. ibid.2
Posse Deum id efficere non tantùm sine matrimonio, sed etiam in matrimonio, aliorum opinio est. 3
Vtraque sententia reiicitur, & prima pars veræ sententiæ probatur. 4
Vtraque probatur. 5
Alia probatio. 6
Discrimen inter traditionem corporis ad vsum copulæ, & traditionem aliarum rerum. 49.7
Nulla humana potestate fieri posse matrimonium sine consensu partium. 8
Eadem opinio vera in matrimonio spirituali. 9
Obiectiones proponuntur, & diluuntur. 10, 11, 12, 13. & 50.14
Vide *Consensus*.

Violatio tori.

Violatio tori an sit sacrilegium. 23.17

Vir.

Vir vt contracto matrimonio transire possit ad sacros Ordines quæ requirantur. 468.c.13

Virginitas.

Virginitatem apud Iudæos non fuisse in ignominia, nec illicitam, neque inferiorem nuptijs. 34.2
Vide *Matrimonium B. Virg. cum Ioseph, & verb. Inspectio*.

Viricidium.

Viricidium matrimonium impedit. 870.2

V O

Votum.

Votum, aut iuramentum aliquod emitti nequit per Procuratorem. 70. 21

Votum simplex castitatis, aut religionis.

Votum simplex castitatis esse impedimentum impediens. 266.1
Eius legitima probatio. ibid.
Sine dispensatione non licere contrahere. 2
Peccat etiam qui scienter contrahit absolutè cum ligato voto. 3
Quid si ligatus voto contrahat sine animo consummandi. 4
Quid si nullis præcedentibus sponsalibus contrahat cum animo ingrediendi religionem. 5
Si post votum absque promissione vlla quis defloratit virginem, tenetur implere votum. 267.6
Post votum promissio matrimonij iniqua est. 7
Si votum erat non contrahendi matrimonium, teneri dispensationem, vel commutationem petere. 8
Probabile post votum religionis teneri contrahere, & ad religionem transire. 9
Probabilius cessare obligationem voti in eo casu: eius ratio. 10
Tenetur petere dispensationem. 11
Quomodo respondendum in hac materia interrogantibus. 268.12,13

Votorum solemnitas.

Solemnitatis diuisio. 285.1
Solemnitatem voti religiosi esse ex iure Ecclesiastico, probatur ex Gregorio XIII. 2
Prima solutio reiicitur. 3
Alia solutio impugnatur. 286.4
Tertia etiam solutio. 5
Quarta item solutio. 6
Quinta solutio excluditur. 7
Sexta etiam solutio. 8
Septima solutio proponitur. 9
Impugnatur. 10
Octaua impugnatur. 287.11
Postrema solutio. 12
Fundamentum vnicum definitionis pariter etiam definiri. 13
Expenditur præceptum Gregor. XIII. 14
Proponitur quæstio. 15
Posse concedi solemnitatem essentialem in votis, & iure diuino. 16
Id non pugnare cum Extrauag. Gregor. 17
Tres solemnitates distinguntur in votis religiosis. 288.18

Re-

Digitized by Google

Index Rerum,

Referuntur variè sententiæ de votorum solemnitate legitima. ibid.c.8
Prima opinio de solemnitate voti. ibid. n.1
Reiicitur. 2
Secunda opinio refertur. 3
Impugnatur. 4,5.& 289.6
Quædam solutio excluditur. 7
Aliter impugnatur ea sententia. 8
Obiectio præcluditur. 290.9
Alia sententia refutatur. 10
Voti solemnitas legitima in quo consistat. ibid c.9
Vera sententia de solemnitate voti, auctoritate Doctorum probatur. ibid.n.1
Obiectionibus fit satis. 2,3
Quomodo vota simplicia à solemnibus, & votis extra religionem differant. 4
Solemnitas essentialis in quo differat à solemnitate legitima. 5
Vota solemnia solemnitate essentiali non tolli à Pontifice sine mutatione status, secus solemnia legitimè. 291.1
In vtrifque dispensare Pontificem posse. 2
Explicatur D. Thomas. 3
Potest Pontifex non solùm dispensare, sed etiam obligationem extinguere. 4
Obiicitur ex *decisum ad monasterium*. 292.5
Prima solutio. 6
Reiicitur. 7
Vera solutio. 8
Magis explicatur. 9
Secunda, & tertia obiectio diluitur. 10,11
Votum quo pacto dirimat matrimonium. 311.c.22
Votum solemne iure Ecclesiastico dirimet matrimonii. 312.4
Vide *Solemnitas*.
Votum ex metu graui factum validum esse iure naturali. 325.4,5
Obiectionibus occurritur. 6,7,8
Neque esse inualidum iure positiuo. 326.9

Vota Mantellatarum.

de Votis Mantellatarum, h. e. *Beatas*, & conuentorum ac Donatorum, quid dicendum. 460.c.8
Prima opinio. ibid.n.1
Quid de Tertiarijs Ordinis SS. Francisci & Dominici. 2
De Augustinianis quorundam sententia. 3
Quod initium Mantellatarum in Ordine S. Augustini. 4
Distinguuntur diuersi gradus eiusdem Ordinis. 5
Mantellatas eiusdem Ordinis esse substantialiter Religiosas. 6
Conferuntur eiusdem Ordinis constitutiones cum literis Pontificijs. 461.7
Quid de Mantellatis viris? distinguuntur à Donatis oblatis, sine commissis. 8

Vota vxoris.

An vir habeat plenum dominium in voluntatem vxoris, prima opinio affirmans. 517.1
Negatiua verior. 518.3
Soluuntur fundamenta. 4
Non posse maritum irritare votum vxoris de non petendo debitum. 5
Nec votum de opere faciendo tempore soluti matrimonij. 6
Neque emissum ante matrimonium, si non est materia subiecta. 7
Idem dicendum de votis emissis in priori matrimonio. 8,9
Vota in totum irritata à marito non reuiuiscere, secus si ex parte, vel ad tempus suspensa. 519.10
Vota emissa ab vxore de consensu mariti. §.1
Variæ sententiæ de irritatione voti castitatis vxoris de consensu viri. ibid.n.11
Vera sententia cum distinctione. 12
Quid quando vterq; ex communi consensu emisit votum castitatis, prima sententia. 13
Vera sententia. 14
Posse ex mutuo consensu reuocare validè, licèt cum peccato reuocent, nisi ex causa. ibid.
Quid de aliis votis, variæ sententiæ. 15
Vera sententia. 16
Explicantur Ambrosius, & Augustinus. 520.17

Vota mariti.

Posse vxorem irritare vota mariti in materia ipsi subiecta. 18
Quid dicendum de voto mariti de non petendo debitum. 19
Ex his soluuntur alia dubiola de votis viri. 20
Quando censeantur vir, & vxor votum irritare: 21
Non esse necessarium ad irritationem, vt superior cognoscat votum emissum in specie 22
An requiratur causa ex parte irritantis, vel petentis. Verùm ex nulla parte requiri, licèt secus in dispensatione & commutatione. 521.23,24
Aliqua vota possunt emitti à coniuge sine consensu alterius, alia non. 1
Non omne votum esse manifestandum marito. 2
Quid quando votum emissum versatur in materia subdita superiori. 3
An votum obliget ad impletionem post mortem mariti, explicatur. 4
Prima opinio affirmans. ibid.
Secunda negans. 522.5
Secundæ fundamenta infirma. 6
Explicatur an vir possit emittere votum sine consensu vxoris. 7

Votum simplex.

De voto religionis, castitatis, susceptionis sacrorum Ordinum, si præcedant, dirimere sponsalia. 579.1
Voto religionis subsequenti dissolui. 580.2
Idem dicendum de voto suscipiendi sacros Ordines. 3
Idem de voto castitatis. 4
Tribus obiectionibus satis fit. 5.6,7
Vide *Impedimentum*.

Vota Ordinum militarium.

An idem iudicium ferendum sit de ordinibus militaribus, scil. ex diuino priuilegio irritari matrimonium ratum, non consummatum. 457.1
Sententia negans. 2
Votis Melitensium dirimi. 3
Votis Calatrauæ, & Alcantaræ non dirimi. 4
Olim diremptum eorum ordinum votis. 5
Votis S. Iacobi iuxta Bullam Alexandri III. emissis non dirimi. 6
Ea esse vota simplicia, non solemnia. 458.7
Idem de voto castitatis. 8
Diluitur obiectio. 9,10,11,12,13
Decidituc casus quidam in ea materia. 459.14,15
Quid de votis obedientiæ. 16
Infertur his votis non dirimi coniugium. 17
Aliter dicendum de votis clericorum eius ordinis. 18
Proponitur quæstio habita super professione fororum eius ordinis. 460.19
Subiungitur libellus oblatus Regi, informatio, & iudicium Doctorum Conimbricensium, Cæsaraugustanorum, Toletanorum, Complutensium, Marritensium, Salmanticensium, Valentinorum & Regis Catholici decretum, remissiue. ibid.

Vota cùm ex errore singularium cõcipiuntur, vide *Error*.

Votum

Votum Virginitatis B. Mariæ, vide *Matrimonium B. Virg. cum Ioseph.*

V S

Vsus matrimonij, vide Actus coniugalis.

V X

Vxor.

Vxores relictæ ab ijs, qui initiabantur. 319.c.25
Vxores eorum qui initiabantur, voto castitatis adstrictas etiam olim. 320.n.3
Religionem professa, nonnulli censent. 4
Vera sententia sub distinctione. 5,6,7
Vxores eorum qui coniugati ordinabantur, olim domi retentas. 321.2
Obiectio diluitur. 3
Id postea sublatum. 4
Quid subintroductæ, & extraneæ, variè sentiunt. 5
Idem esse, & conuenire hoc nomen etiam si non essent concubinæ, ibid.
Probatur ex Conciliorum decretis. 322.6,7,8
Alia melior interpretatio eorum vocum. 9
Vxorum pluralitatem simul illicitam, nisi ex Dei reuelatione. 337.c.49
Vide *Ligamen*, & *Poligamia*.
Vxor quid præstare debeat in retinendo semine, & prospiciendo fœtui, dum est in vtero. 508.1
Quando fœtus non est animatus licere facere aliquid, quo sequatur abortus, nonnulli dicunt, oppositum verum. 2
Quando est animatus non posse procurari abortum ad salutem. 3
Licere vti medicamentis ad sanitatem matris, ex quibus præuideatur abortus, quidam dicunt. 4
Eorum fundamenta. 5
Vera sententia. 509.6
Soluuntur fundamenta primæ. 7
ad Vxorem menstruam accedere quale sit peccatum. 510.5. & 511.6
ad Vxorem grauidam quid. 7
Vxor an possit votum emittere à coniuge sine consensu mariti. 521.c.18
Vide *Votum*. item *Fœmina*, *Mulier*, & *Potestas*.

Vxoricidium.

Vxoricidium, etiamsi deprehensa in adulterio, matrimonium impedit. 270.2
Vxoricidium ante sententiam latam. 471.c.15
Proponitur quæstio. ibid.n.2
Quæ certa sunt, explicantur. 3
Quidam licitè, & rectè posse occidere dicunt, tanquam ministrum publicum iam deputatum. 4
Oppositum omninò verum. 472.5
Probatur ex iure Canonico. 6,7,8,9,10
Ostenditur iniustam fore legem, quæ id concederet, variis rationibus. 11. & 473.13,14,15
Ex iure ciuili non colligi maritum in eo casu deputatum esse ministrum publicum iustitiæ. 16
Neque ex legibus nostri regni. 474.17,18
Permissum tantùm vxoricidium, & quare. 19
An ea opinio sit digna aliqua censura. 20
Satis fit fundamentis primæ sententiæ. 21

FINIS.

PROOE-

Digitized by Google

PROOEMIVM.

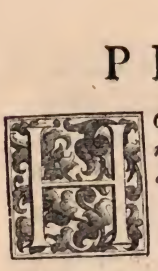

OC opus de Sacramento, & contractu Matrimonij, neque satis magno volumine explicaturi, aptè diuidimus in quatuor præcipuas partes.

Prima *explicat rationem, & essentiam matrimonij.*

Secunda *ea, quæ cum matrimonio pugnant.*

Tertia *effectus.*

Quarta *affinia, siue adiuncta. Ideò totam hanc materiam, quæ magna rerum varietate constat, duodecim libris comprehendimus.*

Primus *agit de essentia ac institutione Matrimonij.*

Secundus *de causa efficienti matrimonij, hoc est, de consensu absoluto.*

Tertius *de consensu, cui adest conditio.*

Quartus *de his, quæ pugnant cum matrimonio ex parte consensus, vt cùm adest coactio & error.*

Quintus *de his, quæ pugnant cum matrimonio ex parte formæ, hoc est, de matrimonio clandestino.*

Sextus *de his, quæ repugnant ex parte personæ contrahentis, impediuntque tantùm, hoc est, de impedimentis non dirimentibus.*

Septimus *de impedimentis dirimentibus.*

Octauus *ob rerum cohærentiam, & connexionem, de dispensationibus agit.*

Nonus *de his, quæ repugnant vinculo & cohabitationi, hoc est, de dissolutione vinculi coniugalis, aut authoritate Pontificis, aut conuersione ad fidem, vel ad religionis statum, & de dissolutione coniugij quoad habitationem, et torum per diuortium.*

Decimus *explicat inter effectus matrimonij potestatem mutuam in vsum corporum, quoad debitum coniugale, et in actus animæ, quoad vota impedienda vel irritanda.*

Vndecimus *agit de alio coniugij effectu, scilicet de originis confirmatione, quam vulgò legitimationem vocant, ac de communione bonorum vtriusque coniugis aliqua.*

Duodecimus *inter affinia matrimonij explicat, quæ ad sponsalia spectant. Ea autem, quæ ad sponsalitiam largitatem pertinent, in alium locum reseruamus. Atque his vniuersam hanc disputationem, quæ et immensa & varia est, comprehendisse videmur. Faxit Deus, vt veritatem attingamus, vel ad eam quàm proximè accedamus.*

LIBER

LIBER PRIMVS
DE
MATRIMONII
INSTITVTIONE,
ET ESSENTIA.

DOCTRINÆ ratio postulare videtur, vt explicemus primo loco, quæ pertinent ad eas quæstiones, quas Philosophi vocant: An sit, & quid sit matrimonium. Cumque in matrimonio sit ratio contractus, & ratio Sacramenti, eius secundùm vtramque rationem quidditatem hoc primo libro explicabimus, vt postea ad alia transeamus.

CAPVT I.
De matrimonij varia appellatione.

SVMMARIVM.

1 *Commendatio matrimonij ex Iustiniano, Iustino, Leone Imperatoribus, & Ambrosio.*
2 *Variæ vocis matrimonij significatio.*
3 *Matrimonium & coniugium, & sponsalia, & nuptias vocari, redditur vniuscuiusque vocis ratio: illustratur locus ex Genes. Nuptiarum nomen sæpe à matrimonio significatione desinguni.*

1 DEmatrimonio disputaturi, nō mirū fi. vt ICC. solēne est, vnumquemque iuris locū ferè ordiri ab eius cōmendatione. quam vt plurimū ex vtilitate ducūt, vt passim videre licet apud Vlpianū: verbi gratia, *in l. 1. D. de minorib. & l. 1. D. si certū petatur.* etiā nos libū hunc, in quo de nuptiis & matrimoniis dicturi sumus, ab encomio, & laudibus argumenti tractandi exordiamur. Quamquam & id argumentum eiusmodi est, vt se ipsum cuilibet tacito naturæ sensu, atque instinctu satis commendet, Iustinianus quidem *Nouella 22. in principio*, hæc habet: *Si matrimonium sic est honestū, vt humano generi videatur immortalitatem artificiosè introducere, & ex filiorum procreatione renouata genera manent in gyrum Dei clemetia, quantum est possibile, nostræ immortalitatem donando naturæ, recte nobis studium est de nuptijs.* Similiter idem Imperator *Nouella 39. in fine proœmij*: *Nuptijs* (inquit) *nihil est hominibus vtilius, tanquam solis facere homines valentibus.* Conferantur cum his aliorum quoque Imperatorum elogia, quibus nuptias exornarunt. Imperator Iustinus minor *Nouella 2. in principio. Nihil* (inquit) *in rebus mortalium perinde venerandum est, atque matrimonium, quippe ex quo liberi omnisque deinceps sobolis series existat, quod regiones atque ciuitates frequentes reddat, inde demique optimæ reipublicæ coagmentatio fiat.* Est hæc inter Iustiniani *Nouellas* 140. Sed rectè Cuiacius eam adscribit Iustino secundo. Leo Imperator, *Nouella* 111. hęc de matrimonij laudibus scribit: *Nihil adeò ad cōseruandum genus humanum esse necessarium, atque quod costa viro attributum est subsidium, cum artifex ille, qui illud condidit, tum ipsa natura documento attestatur. Nuptiæ* (inquit Ambrosius, & habetur *in cap. nuptiæ 32. quæst. 1.*) *terram replent, virginitas Paradisum.* Vt enim idem Ambrosius *l. 1. sup. Lucam. Diuinum munus est fœcunditas parientis. Agant itaque parentes gratias, quia generauerunt; filij quia generati sunt, matres quia coniuges præmijs honorantur. Vernet in Deiladem terra, quia solitur, mundus qua cognoscitur, Ecclesia, qua deuota numero plebis augetur.* Sed hæc ad commendationem matrimonij protulisse sufficiat, quibus etiam non pauca aliunde ab vnoquoque poterunt aggregari.

2 Matrimonium autem, de quo sermo instituendus est, quandoque significat bona materna, vt ex Valerio Maximo *l. 7. c. 8.* Seneca *l. 1. de benefic. 3.* Sueto. *in Augusto.* probat Borcholten *Institut. de nuptijs, in principio, num. 1.* Interdū etiam maris, ac fœminæ coniunctionem, de qua in præsenti agendū est, initio sumpto ab eius varia appellatione.

3 Matrimoniū ergo non vno appellatur modo. *Coniugiū* dicitur, *l. a caligato milite, C. de nuptijs*, quia duos sub eodē iugo perpetuo coniungat: à copulādo scilicet, quod coniungere Auctore Marcello est copulare sub eodē iugo, vnde *coniuges*, quod sint pares eiusdem iugi. Festus *l. 9. Matrimonium* à matre, quia ideò potissimum mulier nubat,

Digitized by Google

vt mater fiat, vel quod matris nomen speret, Augustinus *lib. 19 contra Manich. c. 40.* Quod antea Agellius *lib. 18. cap. 6.* vbi scribit matrimonij dici à matris nomine, non adepto iam, sed cum spe, & omine mox adipiscendo, & secutus est Isidorus *lib. 9. Etymol.* Vel quia ea certa parens prolis, non ita certus pater est, vt testimonio Homeri probat Couarr. *2. p. de matrim. cap. 1. in princip.* Mater enim semper certa est, etsi vulgò conceperit, *l. 5. D. de in ius vocando*, quo patre meritus sit, *l. filium, D. de his qui sui vel alieni iuris*, & iuris præsumptione, nō vera & certa probatione ostendatur, imo impossibilis eius ostensio reputetur in iure, vt multi vulgo probant ex *l. Lucius Titius, D. de condit. & demonstrat.* de quo tamen aliàs. *Sponsalia*, etiam non semel in iure vocati matrimonium docet Couarr. *1. part. de matrim. cap. 1.* Vnde *sponsum* pro marito accipi commune est, & Hispani *dispondado* et *casado*, vt probauit etiam decisio Rotæ apud Seraphinum 140. illique locutioni apud Hispanos standū esse decreuit. Dicitur etiā *Connubium*, siue *nuptiæ*. quasi à nubendo, eo quod velamine tegantur coniuges, cum benedictionem accipiunt. Id quod ad antiquissimā consuetudinem referendum ostendit illud *Genes. 20.* de quo etiam est mentio *in cap. nec illud 10. quæst. 5* Cùm enim Abimelech Saram sororem Abrahæ esse existimans sibi accepisset vxorem, & postea a Domino correptus vxorem esse agnouisset, illamque marito reddere, dixit: *Ecce mille argenteos dedi fratri tuo, hoc erit in velamen oculorū ad omnes, qui tecū sunt, & quocumque perrexeris memento te deprehensam.* Incedebat quippe soluta crinibus mōte virginū. Quare vt non virgo, fed vxor esse cognosceretur, dedit ad emendum sibi velamen, quo operiretur coniugatarum more, mille argenteos, ne alius sororem esse putans decperetur. Sic plenius, quos sequitur Martinus Delrio in eum locum, licet hanc sententiam non sine sale mordicante Saram prolatā existimet. De eodem etiam velamine *Genes. 24. vers. 65. & cap. 38. vers. 14.* De eo etiam Bufonius *de ritu nupt. fol. 29.* Nam certè apud Romanos olim mulier nupta & obuoluta tectaque velamine luteicoloris vt est apud Plinium, in domum mariti deducebatur. Ex quo *nuptiæ* nomen ciuile esse, & potiùs solemnitatem, celebritatemque contractus coniugalis, quam ipsum coniugium denotare aduertit VVesembec. *in Parat. de ritu nuptiarum, 1.* Vnde non ratò *Nuptiæ & Matrimonium*, vt diuersa ponuntur *l. si aduersus 101. in verbis*, *neque nuptiæ, neque matrimonium.* Videndus idem VVesembecius, & Cuiacius *lib. 6. obser. cap. 32.* Sed de matrimonij nominibus late Paludā. *in 4. dist. 26 quæst. 1. art. 1* Ex Hostiensi *in summa tit. de sponsalibus & matrimonijs* Borcholten *Inst. de nupt. a num. 3.* Hugo Donellus *lib. 13. cap. 18. §. Rempub. secuta. appellatione*, & eruditè Petrus Greg. *li. 9. syntagm. iuris. cap. 1.*

1 CVm in matrimonio multa sint, & cōtractus ipse, siue pactio contrahēdi, & mutua virtusque coniugis obligatio, quæ ex contractu sequitur, aut vinculum animarum virtusque coniugis indissolubile & potestas, siue facultas ad vtendum corpore coniugis, & denique vius eius potestatis: ideò variæ de matrimonio definitiones assignantur à Doctoribus, dum vnum quodque horum appellant matrimonium. Hugo Victorinus *lib. 1. de Sacramentis. part. 11. c. 4.* inquit esse *duarum personarum legitimum consortium*, qua definitione proculdubio explicat actionem ipsam contrahendi.

2 Alij potiùs in sua definitione respiciunt vinculum, & obligationem mutuam matrimonij. Vnde Augustinus non in vno loco definit *esse legitimam societatem inter virum & fœminam, in qua de pari consensu se mutuo debet alter*: Alij sic. *Est dominium mutuum corporum viri. & mulieris irrreuocabile, collatum ex mutua translatione corporum in se inuicem facta, ad prolem in christiate, & debite procreandam.* Sic Guillermus Rubion *in 4. dist. 26. quæst. 1. art. 1.* Alias et iam matrimonij definitiones affert Paludanus *in 4. dist. 26. quæst. 1. art. 2.* Ad eandem etiam obligationem, & vinculum respexit Magister *in 4. dist. 27.* cum sic definit? *Matrimonium est viri & mulieris coniunctio maritalis, inter legitimas personas, vitam indiuidualiter retinens.*

3 Parum absita differt communis, & receptæ definitio, quæ assignatur in vtroque iure. *Matrimonium. est coniunctio maris, & fœminæ inter personas legitimas, individuam vitæ consuetudinem retinens.* Sic Alexander III. *in c. illud quoque, de præsumptionibus circa fin. & cap. 2. 27. quæst. 2. & §. mota. Inst. de patri potestate, & l. 1. D. de ritu nuptiarū.*

4 Sed quod *in d. §. 1. Instit. de nuptijs*, dicitur *individua vitæ consuetudo*, dicitur *l. 1. D. de ritu nuptiarum, consortium omnis vitæ*, quibus verbis nonnulli significasse volunt IC. & Imperatorem, quod coniuges perpetuo simul cohabitare debeant. Quod sebsistere non potest. Olim enim iure Ciuili coniugibus licebat diuertere, quotiescunque vellent, vt dicam infra *lib. 9.* & ostendit Cuiacius *lib. 8. comment.* Quare illis quidem verbis significatur coniuges, quamdiu cohabitant, eosdem fortunæ fatibus prosperis, & aduersis expositos esse. Vita namque, non tantum ea, quam viuimus, sed etiam facultates, alimenta, fortunam, quæ viuentibus accidit, significat, vt latè probat Tiraquell. *de nobilitate, cap. 11. n. 267.* Ad animum itaque communitionis nomen aperte refert debet, non ad carnalem corporū, quam non esse essentialem, neque ad integritatem matrimonij pertinere, ostendam infra *hoc t. in cap. 18.* Tum quia affectu nuptiæ introducuntur, *l. si quis 26. C. de nuptijs*; tum etiam, quia animus, & votum contrahentium esse debet. vt matrimonium sit conformium omnis vitæ, & individua vitæ consuetudo, hoc est, vt mutuam diuinatur, *l. 1. de ritu nuptiarum*, vt Iacobus Cuiac. *in prin. Instit. de nupt.* videndus etiam Duarenus *ad tit. Instit. matrimonio de nuptijs. cap. 1.*

5 Sed in eadem *l. 1. D. de ritu nuptiarum*, additur, *Diuina & humani iuris communicatio.* Quod addi nonnulli volunt, non quia necessarium esset, sed inaniorū expectationi gratia: his enim significari censent effectum quendam consequentem matrimonium, scilicet, obligationem Christianæ fidei mutuæ fidem, ad quam obligantur diuini, & humani iuris. Sic explicat Gabriel Vazquez *tom. 4. in 3. part. disp. 1 de matrimonio, cap. 1.* & idem etiam olim dixerat D. Thom. *in Addit. quæst. 44. art. 3.* At vero Paludanus *in 4. dist. 26 quæst. 1. art. 2.* sic interpretatur, quia coniuges debent esse eiusdem sectæ, alias nullum matrimonium erit.

6 Verum ego longè alium esse sensum I. C. Modestinū existimauerim. Cùm rei gratia obseruandum est tantas veterum Ethnicorum superstitiones fuisse, vt platea, balnea, & ipsæ domus, & omnes partes sine Idolis omninò non essent, vt inquit Tertullianus *lib. de spectaculis, cap. 8.* Hinc orta priuata fuit gentilitia sacra, quæ vel in priuato facello, vel in foci, vel in penu, vel in larario asseruato diis cunctis eius familiæ conuenientibus agebantur, de quibus apud Authores multa. Eius, in quam, familiam ab alijs in honore habita non fuit hæc priuata sacra. Hinc legitimus finis, & expli-

Digitized by Google

CAPVT II.

Explicatur definitio matrimonij.

SVMMARIVM.

1. *In matrimonio plura considerari, & idei plures etiam eius definitiones esse.*
2. *Definitur matrimonium, vt dicit vinculum, ex contractu resultans.*
3. *Huic accedit communis definitio.*
4. *Definitio IC. & Imperatoris.*
5. *Diuini & humani iuris communicatio, à quibusdam explicatur, non recte.*
6. *Legitima eius explicatio, Publica, & priuata sacra.*
7. *Nonnulla ex iure & auctoribus illustrata, & n. 7.*
8. *Quid sit illud humani iuris.*
9. *Reprehensio Zabarellæ reijcitur. Quodlibet matrimonium ea definitione comprehendi.*
10. *Matrimonium, vt sacramentum est, varia definitiones ex Adriano Rubione, Valentia & Tolet.*

explicatio ad *l.sacrilegi, D.ad l.Iuliam peculat. Sacrilegi capite puniuntur, sunt autem sacrilegi, qui publica sacra compilauerunt, at qui priuata sacra vel adiculas incuffodiatas tentauerint amplius quam fures, minus quam sacrilegi merentur.* Non inquam ab omnibus priuata facta pari veneratione ac publica colebantur, ideo qui ista violabant, facrilegi, qui illa, minus quam facrilegi. De publicis facris Festus *lib.* 14. de priuatis idem, & Cicero *lib.1. de legib.* Plautus *in Captiuis*, Plinius *in Panegyrico ad Traian.* Valerius Maximus *lib.* 2.c.1. Hinc etiã illa emanuerunt in iure, *ut sacris parentis esse, vel consilium, pro manente in patria poteſtate* Quãdiu enim sub illa erant, eadẽ facra filij veneratione profequebantur. Vnde & soluti patria poteſtate ab eorũ factorũ cultu liberi erant, quaſi in aliam iam familiam tranſeuntes, & facra.

7 Hinc ergo Modeſtin. *in d.l.1. de ritu nupt.* matrimonij dicit eſſe *Diuini, & humani iuris communicationem*, & Gordianus Imperator, *l.4. C. de crimine expil hared.* ait mulierem nuptam eſſe diuinæ, & humanæ domus ſociam. Tranſibat quippe vxor nubẽdo in mariti priuata, priuata facra, vt ex Plutarchi præceptis connubialibus, & Macrobio *lib.* 1. *Satur.c.*15. Haliearnaſſæo *lib.*2. *antiquit.* Rom facilè colligitur Vide etiam Petrum Greg. *lib.9. c.4. nu. fin.* Sicum autem vocat Imperator, vt indiſſolubilem nexũ oſtendat: vnde à ſocietate ad matrimonium argumẽtatur Pontifex in c.1. *de ſponſalib.* Sicum vocauit conjugem Horatius ex lectione Lambini, *lib.*1. *od.* 1. ſociæ conjugis immemor.

8 Illud denique *humani iuris, ſiue in omni e domus*, vt loquitur Imperator Gordianus, ideo dicitur, quia matrimonium eſt communicatio humani iuris, ſiue humanæ domus, hoc eſt, vxor ſequitur domicilium, & forum ſui matriti, *l.cum quadam 5. de iurisdictione, l.ea qua D. ad municipalem, & l.fin. C. de incolis, lib.* 10. & *l.mulieres, C. de dignitatibus lib.*12. & omneni dignitatem à mario accipit. *d.l.mulieres. & in l.fœminæ, D. de ſenatoribus* eamque vidua retinet donec tranſeat ad ſecundas nuptias, *in d.l. fœminæ, de ſenatoribus, & l.1. §.fin, C. ad municipalẽ*, de quibus forteſſe infrà, *lib.*11. & attingit Petr. Greg. *loc.cit.c.4. nu.*6.

9 Hanc autem definitionem communi ſenſu receptam immeritò reprobat Cardinalis Zabarella *rub. de ſponſalib. num.*1. eò quod videatur eſſe communis etiam brutis; cum tamen neque bruta conſuetudinem habeant, neque indiuiſam ſocietatem, neque etiam ſit inter ea connubio, id eſt, connubtionis obligatio, quæ inter bruta eſſe non poteſt. Quare hanc definitionem cum Magiſtro *in 4. diſtinct. 27. cap.1.* amplexi ſunt ferè omnes. Comprehenditur autem hac definitione, quod vis coniugium, fidelium, & infidelium, & antiquæ legis, in quo non rectè Magiſter *loco citato*, & Maior *diſtinct. 26. queſt.1.in principio*, qui hac definitione comprehendi nolunt Iudæorum, & infidelium coniugia. Fallitur etiã Thomas de Argentina *in* 4. *diſt.*27. *quæſt.1. artic.1.* poſt ſolutionem ad quintum, vbi dicit hanc definitionem non conuenire matrimonio infidelium, neque etiam matrimonio rato, non conſummato, quia in aliquo caſu vtrumque diſſolutur ex ſe enim perpetuum eſt, vt dicam infrà *hoc lib. ap.* 12.

10 Sed cùm matrimonium non ſolum contractus quidam, ſed etiam ſacramentum ſit hac definitione ſecundùm vtramque rationem videtur commode poſſe deſcribi. *Eſt ſignum efficax diuinæ gratiæ ad Christianam procreationem in maritali, & indiſſolubili contractu veri & fœminæ naturali diuinitus inſtitutum.* Quam definitionem aſſert Gregorius de Valentia 4. *tomo, diſputatione* 10. *generali, queſt.1. puncto* 1. Breuius definit Ioannes Maior *in quarto diſtinctione* 26. *quæſt.*1. *Eſt ſenſibile ſignum gratiæ, quo inter ſe vir, & mulier perpetuo contungũntur*. Quam definitionem Ferdinandus Rebellus *tomo primo de obligationibus iuſtitiæ, lib.*3. *quæſt.*1. *num.* 5. Aliter, ſed longius deſcribit Guillermus Rubion *in quarto diſtinctione* 28. *quæſt.*2. *art.*1. *Eſt expreſſio quorumcunque ſignorũ ſenſibilium maris, & fœminæ ſibi inuicem ſignificantium traditionem mutuæ poteſtatis corporum perpetuam ad prolem deſuper procreandã, ex inſtitutione Diuina ſignificans gratia efficaciter conferendam ipſis contrahentibus, ad gratioſam communicationem mutuam ſacramentum.* Sed pię cæteris placet breuitate definitio, quam affert Cardinalis Toletus *in ſum. lib.*7. *c.*5. quia comprehendit matrimonium, & quatenus contractus, & quatenus ſacramentum eſt. *Eſt contractus veri, & fœminæ legitimi, quo mutua corporum poteſtas traditur gratia ſpiritualis roboratus.* Cuius ſingulas partes ibidem explicat Nonnihil tamen in hac definitione dicendum, cùm non explicet poteſtatem mutuam ad irritanda vota, ſed tantum explicet poteſtatem mutuam ad vſum coniugalem.

CAPVT III.

A quo ſumpſerit originem inſtitutio contractus matrimonij.

SVMMARIVM.

1 *Varia ſententia de inſtitutione matrimonij.*
2 *Alij inſtitutum a Deo, non tamen immediatè, Adamum protuliſſe illa verba. Hoc nunc os, &c. non Deum, ex Patribus, & Trident. ſi exiſtur.*
3 *Alij vere dixiſſe poſitiuo & naturali, inſtitutum dicunt.*
4 *Eſſe iuris naturalis inſtitutionem matrimonij.*
5 *Diuiditur in naturale iuſ itia & utilitatis.*
6 *Inſtitutionem ſumpſiſſe celebritatis in Paradiſo.*
7 *In hoc ſenſu explicantur Doctores, & Pontifices. Leo, Hieronimus, & Concilia Colonenſe, & Auguſtinum, & Auguſtinus, & Bonifacius VIII.*
8 *Neque illis verbis, Non eſt bonum hominẽ eſſe ſolum meq, illa, Hoc nunc os meq, illis, Creſcite, & multiplicamini neque in Euæ formatione inſtitutum matrimonij.*
9 *Vnicum tantum, non duas fuiſſe inſtitutiones matrimonij, contra nonnullos.*
10 *Matrimonium bicuum eſſe, contra hæreticos, breuiter oſtenditur, & remittitur ad alios, qui late.*

1 SEd quando, & à quo contractus iſte matrimonij, qui cum ipſius generis humani principio ſumpſit exordium, fuerit inſtitutus, non omnes conuenunt. Primum à Deo in Paradiſo inſtitutum volunt fere omnes latiore putant Auguſtin. *lib.*14. *de Ciuitate Dei.c.*12. cùm inquit Deũ impias ante peccatum hominis ab initio conſtituiſſe; & etiam Bonifacium VIII. *in cap. vnico, de voto in 6.to*, cum inquit, matrimonij vinculum ab ipſo Eccleſiæ capite rerum omnium conditore inſtitutum in Paradiſo Volunt autem inſtitutum a Deo hunc modi contractum, vel immediatè, & per te ipſum, illis verbis, *Creſcite & multiplicamini*. Sic Sylueſt. *matrim.*1. *queſt.*2. Almainus *in 4. diſt.26. quæſt.*1. §. *conſequenter dico*. Soto *in 4. diſt.26. quæſt.* 1. *art.*2. *verſ. nihilominus*. Thomas Sanchez *lib.*2. *de matrimonio, diſput.*4. *num.*5. citatis aliis, inter quos citat Diuum Thomam *in* 4. *diſt.* 26. *quæſt.*1. *art.*2. *ad quartum*. Sed non rectè, ſolum enim dicit D. Thom eo loco matrimonium fuiſſe à Deo ante peccatum inſtitutum, in eo quod creauit mulierem in adiutorium viri, & dixit illis, *Creſcite, & multiplicamini*. Quibus verè is non ad illa verba Geneſ ſed potius ad creationem Euæ videtur reuocaſſe inſtitutionem matrimonij cum aliis Scholaſticis. Nouiſſime Aegidius Kominec *diſp.*15. *dub.*10. *concluſ.*2. quamuis addat, vt eſt à nus cum vna quod tamen eſſe dicit ex ine Diuino poſitiuo, de quo poſtea, cum de impedimento ligaminis ſermo fuerit. Vel voluit ali inſtitutum à Deo in ipſa Euæ creatione, illis autem verbis non eſt bonum hominem eſſe ſolum, prædictam quidem fuiſſe à Deo ſecundam matrimonij inſtitutionem. Sic Hugo de ſancto Victore *lib.*2. *de Sacramentis. pag.*11 *cap.*2 Caietan. *Matth.*19. Veratuz 1. *part Speculi coniugiorum artic.*1. *in principio, & 2. part art.* 2. §. *contractus matrimonij*, qué falsò Thom Sanch. citat pro prima ſententia. ſicut Viguerum, & alios Recentiores, ſic etiã ſenſit Rebellus *tom.*1. *de obligat iuſt lib.*3. *queſt.*1. *num.*10.

2 Ruſius alij à Deo quidem inſtitutum volunt: non immediatè, ſed mediante Adam o, cùm ex diuina inſpiratione prorumpuerit illa verba *Creſci. Hoc nunc os ex oſſibus meis*, &c. Sic Magiſter *in 4. diſt.* 26. *cap.*1. Baſſolis *in 4. diſtinctione* 26. *quæſt.*1. *art.*2 Palndanus *ibid. quæſt.* 1. *art.*1. Fracitius Mayronius *in 4. diſt.*26. *quæſt.* vnica inclinat Petr. Gregor. *lib.9. Syntagm. c.6. in prim.* & etiã ad piorem ſententiam Innocentius *in cap. inuenis, de ſponſ. nu.*2.

citat: text. *in cap. gaudemus de divortijs.* Sed nihil ad rem. Cardinal. *in rub. de sponsalib. num. 4.* & Viguerius *Instit. cap. 16. §. 7. versic. 1.* & alij complures Scolastici, quos refert Gabriel Vazquez *disp. 1. de matrimonio, cap. 2. num. 6.* vbi etiam ostendit quam immerito Thom. Sanchez pro hac sententia numeret VValdensem Adrianum, & Alexandrum Alensem Idem etiam sensit Couar. *2. p. de matrimonio, cap. 1. §. unico. num. 6.* Est etiam optimum testimonium Augustini pro hac parte *tom. 7. lib. 1.* contra duas epist. Pelag. *cap. 5.* Adatnum autem inspiratione Deitlla verba protulisse, licèt Hieronymus, & Theodoretus, *Malachiæ 2.* negent, asserunt ramen Augustinus *lib. 9. de gen. ad litteram, cap. 19.* & Theophylactus, & Euthimius *Matth. 19.* Agustinú sequuti sunt Scholastici, Bassolis *in 4. distinctione 26. quæst. unica, art. 3.* Richardus *eadem distinct. 1. art. 1. quæst. 4.* Thom. de Argentina *ibid. quæst. 1. art. 2.* in solutione ad secundú contra conclusionē, Scotus *ibid. quæstione unica*, in *probatione tertia conclusionis principalis* Adrianus *in 4. quæst. 1. de matrimonio. §. Quoad primú*, Paludanus *ibidem quæst. 1. art. 3.* Supplem. Gabriel. *ibidem, quæst. unica. art. 2. §. notandum.* Petrus Soto *lectione 1. de matrimonio*, Dominicus Soto *in 4. dist. 26. quæst. 1. art. 1. in probatione 3. conclusione 2.* Quorum sententia approbauit Innocentius Tertius *in cap. debitum, de bigamis* ibi, exponens illud quod dixerat Protoplastus, *hoc nunc os ex ossibus meis, &c.* Conc. Trident. *sess 24. c. unico de matrimonio, in principio.* cú inquit: *Matrimonij perpetuum illud & indissolubile nexū primus humani generis parens diuino Spiritu instinctu pronunciauit, cum dixit. Hoc nunc os ex ossibus meis, & caro de carne mea, quamobrē reliquet homo patrem, & matrē & adhærebit uxori suæ, & erunt duo in carne una.* Quare lapsus est memoria Martinus Delrio, dū *Genes. 2.* dixit eū Hieronimo illa verba non ab Adamo, sed à Deo prolata fuisse, nec magis placet Pereira qui dixit, ea verba posse accipi, & vt dicta ab Adam », & vt a Moise in ferta fuit narratiuni, obstante enim quæ superius adducebamus.

3 Alij denique iure diuino positiuo, & etiam naturali cōtractum matrimonij institutum affirmant. Sic Scotus *in 4. distinctione 26. quæst. unica, §. per hoc patet.* Suplem. Gabriel. *eadem distinct. quæst. 1. art. 4. dub. 1.* & etiam Richardus, nam *in 4. dist. 26. artic. 1. quæst. 1.* institutum dicit iure naturali, fed præterea *quæstione 3.* institutum a Deo in creatione Euæ, & ab Adamo promulgatum, cum dixit, *hoc nunc os ex ossibus meis.* Sic etiā Medina *c. 4. de continentia, contra. 2.* valde sensit etiā Cardinalis *in rubrica de sponsa. n. 5.*

4 Cæterum, si rem ipsam attentis inspiciamus, planum est matrimonium, vt contractus quidam naturalis est, solo naturæ iure, non iure mera, nempe Diuina voluntate institutum esse. Hanc sententiam docuit Adrianus *in 4. quæst. 1. de matrimonio. §. quoad primum*, quem Auctorem Thomas Sanchez falsò refert pro tertia sententia, affirmat enim aperte matrimonium quoad tanonem contractus non indignisse Dei institutione, eo quod sit iuris naturæ, indicat Aureolus *in 4. d. distinct. 26. quæst. unica propositi. 1.* docet Petrus Ledesma *de matrimonio, quæst. 41. art. 1. dub. 1. & 2.* idem docuit Gabriel Vazquez *disput. 1. de matrimonio, cap. 2.* & indicare videtur Gregorius de Valentia *tom. 4. disp. 10. que 1. punto 2. §. ipsum probatur.* Quam sententiam facile intelliges, si attendas matrimonij institutionem nō esse celebrationem ipsius contractus, neque etiam vsum, sicut neque in fruitu emptionis est eius celebratio; sed esse ipsum tantonem, & fabricatam matrimonij secundum se, ad quod inculum, & opere exequendum vnicuique conuenimus, & faculras ab ipsa naturæ constitutione. Naturalis enim iuris est, & ab ipso naturæ dictamine ortum habet, eram secluſa quacunque dispositione positiuo extrinseca, siue humana, siue diuina posse coniungi consensu mutuo marem, & fœminam ad perpetuam vitæ societatem, ad eamque coniunctionem inculum facultatem habere. Atque id etiam colligitur ex *cap. jus naturale, dist. 1.* desumpto ex Isidoro, in quo post iuris naturalis definitionem in exemplū adducitur, *viri, fœminæque coniunctio*, in matrimonio scilicet. Quomodo autem intelligendum sit, quod ibi dicitur, eam coniunctionē etiam à nō hominibus esse cōmunem, docet Couarruias *2. part. de matrimonio, cap. 1. n. 6.*

5 Sed vt intelligatur apertius, quid sentiamus, cum dicimus matrimonij institutionem iuris naturalis esse, & non alicuius voluntatis diuinæ, vel humanæ, obseruandum est, ius naturale dici, quod conuenit homini spectatis naturæ principijs secundum se, & ex principijs naturæ rationalis optima ratione deducitur, siue spectetur homo secundum se, siue vitam socialem agens. Hoc autem ius naturale, vt aduertit plerique iuris interpretes atque Theologi, duplex est: alterum est iustitiæ, siue necessitatis, alterum est vtilitatis. Iustitiæ quidem vocant, quod non tantum fieri permittit, sed tra iubet, vt oppositum non liceat; velut non furari, non mœchari, reddere depositum. Ius autem vtilitatis vocant, quod non quidem iubet, ita vt oppositum peccatum sit, sed liberam facultatem concedit vtendi re aliqua tanquam vtili, vel honesta. Huiusmodi est vsus ducendi vxorem putant nonnulli: non enim est ius ita præcipiens matrimonium, vt oppositum semper sit peccatum, sed facultatem vnicuique concedens iuxta naturæ rationalis dictamina: sed de hoc *cap. sequenti.*

6 Fatemur quidem quamuis hæc de institutione vera sint, de matrimonij tamen celebratione, quam nomine institutionis forsan intellexere Scholastici, & alij Doctores frequenter. verum esset quod Doctores tertiæ sententiæ dicebant, scilicet contractū matrimonij celebratum in Paradiso illis verbis, *Genes. 2. Hoc nūc os ex ossibus meis*: Illis enim verbis Adami cōsensus expimitur, sine quo matrimonū cōstare nō potest; cui verosimile est alijs similibus verbis Euā respondisse, quibus suū etā cōsensū indicaret.

7 Atque in hoc sensu accepto verbo instituendi, dicunt frequenter Doctores matrimonium in Paradiso exortū fuisse, instituente Deo, hoc est contrahente, & celebrante. Dicitur autem Deus instituisse matrimonium, vel quia primi parentes ex eius inspiratione contraxerunt; vel quia, vt videtur indicare Scotus *in 4. dist. 26. quæst. 1.* Bonauenturæ *art. quæst. 2.* & alij; Deus ipse est Auctor naturæ & contractum ipsum, qui iure naturæ constat, facere dicitur, tam in his qui bene, quam in his qui malè contrahunt, legitimè tamen. Sicut quia naturali iuris contractus sequitur indissolubilitas, vt dicam postea *cap. 12.* eadem ratione dicitur Deus coniunxisse primos parentes indissolubili vinculo, & esse auctor indissolubilitatis matrimonij. Hoc ergo sensu accipiendum, quod apud Matth. *cap. 19.* illa verba, *Propter hanc dimittet homo patrem. & matrem*, Christus tribuit Deo, quæ tamen protulit Adamus ex Augusti sententia ab Scholasticis approbata, & confirmata per Concilium Tridentinum, vt vidimus supra tito cap. *num. 2.* Hoc etiam sensu Deum ipsum authorem matrimonij contracti inter primos parentes fuisse dixit, cum subdidit, *Quod ergo Deus coniunxit, homo non separet.* Eodem etiam sensu Leo Primus *epist. 90.* siue *92. cap. 4.* dixit matrimonium sic ab initio a Deo constituta, vt haberet in se Christū, & Ecclesiæ sacramentum. Endē etiam sensu Honorius II. *in cap. finali, de frigidis, & malef.* Deum matrimonij auctorem, & institutorem vocant. Eodem etiam sensu Concilium Colonense *part. 7. cap. 41.* inquit matrimonium ante lapsum Adæ propter procreandos liberos institutum, & benedictione Dei confirmatum. Hoc etiam sensu Concilium Mogutinum *cap. 36.* docet matrimonium ab initio ad officiū institutum, standē ex benignitate Dei infirmis hominibus ad remedium cessisse. Et denique eodem etiam modo intelligendi Augustinus, & Bonifacius Octauus *supra* citati, *num. 1.* & alij omnes, qui dicūt matrimonium institutum à Deo in Paradiso ante peccatum. Nam vel institutionem vsurparunt pro celebratione, & non stricte, & proprie, vt nos hactenus loquuti sumus, vel impressionē legis naturalis atq; dictami nis, cui conuenit est matrimonij, appellarunt institutionē.

8 Ex his sit primo cū dixit Deus *Gen. 2. Non est hominis hominem esse solum*, non instituisse matrimonium. Neque enim ius, & facultatem concessit illud contrahendi, sed prædixit exequendum, & ad hoc creauit, vt contraherent pro vt ipso iure naturæ poterant. Fit etiam illis verbis Adami, *Hoc nunc os ex ossibus meis*, nequaquam institutum, cùm iure naturali liceret contrahere.

Sed

Sed si ea verba aliquid efficerunt, ostenderunt tantùm celebrationem coniugij. Fit vlterius, neque ipsa creatione Euæ institutum esse matrimonium, nec celebratum; matrimonium enim sine mutuo consensu constare nõ potest, vt dicam *lib. 2. c. 2.* non consensit autem Adamus in creationem. Euæ, quæ eo dormiente formata est. Dictũ verò est in hominum tantùm formatione, *Masculum, & fœminam fecit eos*, quòd inter duos constare deberet matrimonium. Fit etiã illis verbis, *Crescite, & multiplicamini*, nequaquam institutum matrimonium, neque celebratũ; primum enim iuris naturalis fuerat, secundum verò iam factum. cũ Adamus dixit: *Hoc nunc os ex ossibus meis.* Idque vtuntur colligi ex Augustlib. 14. *de ciuitate Dei*, c. 12. vbi ait: *Nos autem nullo modo dubitamus, secundum benedictionem Dei crescere, & multiplicari, Adamum esse nuptiarum.* Et paucis interiectis, *Huic quippe operi Dei etiam benedictio subiuncta est.* Ergo ex Augustini sententia nuptias iam celebratas sequitur benedictio. Præterea idem ostenditur, quia *Gen.* 2. dicitur ædificasse Deum costam, quam tulerat de Adam in mulierem, & eam adductũ ad Adamum eumque dixisse statim, *Hoc nunc os ex ossibus meis.* Ea autẽ verba videntur planè ab Adamo dicta statim atque Euam vidit. Illis verò verbis matrimonij firmitatem Adamum significasse docet Trident. *sess. 24. c. vnicein principio.* Quare matrimonio iam contracto subiuncta est benedictio illa, *Crescite & multiplicamini*, licèt per anticipationem dicta sit à Moyse, *Genes. c. 1.* Vlteriùs idẽ confirmari potest, quia iterum Deus dixisse fertur illa verba: *Crescite & multiplicamini. Genes.* 8. Noe & filijs eius. At illa supponunt ibi iam matrimonium, vt constat ex *Genes.* 7. vxorati enim Noe & filij eius in arcam ingressi sunt, & cum vxoribus egressi. Illis ergo verbis non præceptum continetur, sed vel benedictio conceditur proli generandæ, vel matrimonium approbatur, vt dicebat Concilium Colonienſe loco citato, vel declaratio naturalis præcepti, sed de quo capite sequenti.

9 Præterea colligitur non rectè nonnullos Scholasticos asseruisse duas fuisse matrimonij institutiones, vnam in officium naturæ, alteram in remedium concupiscentiæ post peccatum: sic docuere Ioannes Bassolis *in 4. dist. 26. quæst. vnica. ar. 3.* Richard. *eadem dist. art. 1. quæst. 3.* Palud. *ibid. quæst. 1. art. 3.* Supplement. Gabrielis *ibid q. vnic. §. fecundò notandum, & conclus. 4.* Almainus *in 4. dist. 26. q. 1. §. consequenter dico*, affirmant post diluuium fuisse iterum eam institutionẽ replicatam, cum dixit: *Crescite, & multiplicamini*, Gratianus *22. q. 2. §. sis ita refoundetur*, Couarruuias citatis aliis 2. *part. de matrim. cap. 1. §. vnicon. 6.* Vna ergo rãtùm fuit institutio matrimonij. Id quod verum est, siue loquamur de institutione, propriè accepta voce institutionis, eadem enim est in quouis statu essentia matrimonij, & ius siue facultas contrahendi, siue loquamur etiam de ipsa celebratione. Primi namque parentes non bis, sed semel contraxere matrimonium, & post peccatũ in matrimonio iam contracto permanere voluerunt, sed illud idem quod antea, quando nullus erat motus inordinatus deferuit bat in officium naturæ, postea deferuit in remedium concupiscentiæ. *Matrimonium enim*, inquit Concilium Colonienſe, part. 7. cap. 41. *Ante lapsum Adæ propter procreandos liberos in institutum ac benedictione Dei firmatum quia dixit illis: Crescite & multiplicate, explete terram: peculiariter autem homini, erunt duo in carne vna, propter hanc relinquet homo patrem, & matrem, & adhærebit vxori suæ. Nec ratio communionis, seu benedictio post lapsum defecit. sed tamen quod sanè potuit esse officium. id ægrotis etiam sanctum sit remedium.* Quæ eadem ferè referuntur in Concilio Moguntino sub Paulo III. *cap. 36.*

10 Denique fit contra hæreticos non paucos licitum esse matrimonium, & ostendunt Patres *Gen. 1. & 2. Matth. 19. 1. Corinth. 7. & ad Hebræos 13* & sacræ litteræ cõmendant plures coniugatos, qui Deo sũme placuerunt. Ostendunt etiam Doctores Scholastici *in 4. dist. 26.* ex eo quod matrimonium est secundùm inclinationem naturæ, ad conseruandum genus humanum, & ex institutione naturali, extat etiam de eo præceptum, vt dicam *cap. sequenti* quod de peccato esse non potest. Damnatur etiam idem error in Concilio Gangrensi *can. 1.* & Braccarensi *1. c. 11.* & alibi sæpè, vbi sacramentum esse matrimonium definitur. Sed de hoc latissimè Soto *in 4. dist. 26. q. 1. art. 3.* Gregorius de Valentia *4. tom. disp. 10. generali, quæst. 1. punct. 2.* Gabriel Vasquez *4. tom. in 3. par. disp. 1. de matrimonio, c. 1.* & alij qui contra hæreticos scripsere.

CAPVT IV.

Extitisse præceptum de matrimonio contrahendo, nec reuocatum.

SVMMARIVM.

1 *Præceptum extitisse: esse tamen diuinum positiuum non-nulli sentiunt.*
2 *Verius est esse naturale deductũ ex principijs naturalibus.*
3 *Explicatur Chrysostomus.*
4 *Illa verba, Crescite, & multiplicamini, esse declaratiõem præcepti.*
5 *Obiectiones Benedicti Pereira proponuntur, & diluuntur.*
6 *Nunc extare præceptum, & singulos obligare, hæretici docent, & refellũtur.*
7 *Catholici iam reuocatum, vel tantùm communitatem obligare, non singulos docent.*
8 *Verius, nõ vnum ex, eius tamẽ obligationẽ cessasse cessante causa, cõsiderato duplici generis præcepta naturalia.*
9 *Consilium de virginitate, non pugnare modo cum præcepto matrimonij.*
10 *Explicantur nonnulla ex D. Thoma, & elegans Augustini votum.*
11 *Deficientibus sæcularibus, non fore necessarium vt religiosi habeantur, contra nonnullos recentiores:*
12 *Non pugnant cum dictis, quod quis in aliquo peculiari casu teneatur contrahere matrimonium.*

1 SEd supereſt explicandum hoc loco, an extiterit præceptum de contrahendo matrimonio, & nunc etiã extet. Præceptum de contrahendo matrimonio extitisse indubitatum est apud Doctores, licèt fine fundamento dissentiat Medina *lib. 4. de sacrorum homin. cont. 2. contr. 2.* Idque nonnulli illis verbis contineri putant, *Crescite, & multiplicami*, quibus præceptum esse coniugium existimant, nec sine probabilitate. Sic Richardus *in 4. dist. 26. ar. 3. q. 1. dificult. 4.* Durandus *quæst. 2. num. 5.* Thomas de Argentin. *quæst. 1. art. 1. concl. 1.* Scot. *quæst. 1. conclus. 1.* Supplement. Gabr. *quæst. 1. concl. 3.* Gregorius de Valentia *disp. 10. cr. quæst. 1. punct. 4.* Aegidius *disp. 15. dub. 1. concl. 5.* Nec verò in hoc Doctores isti fauent noſtri temporis hæreticis qui ex eo Genes. loco volunt omnes ad matrimonia contrahenda obligari vt constabit ex his, quæ statim dicam. Alij volunt diuino, & naturali iure præceptum esse, sic Ferdinandus Rebellus *tom. 1. de obligat. iustitiæ, lib. 2. q. 2. n. 3.* & docuerat Soto *in 4. dist. 26. quæst. 1. art. 2. §. in secundò vero membro.*

2 Mihi videtur verius præceptum istud ortum habuisse ex iure naturali; sic videtur indicare idem Scotus *qu. vnic. citatâ*, ante probationem secundæ conclusionis, & *§. per hoc patet.* Paludanus *in 4. dist. 26. quæst. 3. art. 1.* Viguerius *in institutionibus Theologicis, cap. 16. §. 7. vers. 1.* & Gabriel Vasquez *disp. 1. de matrimonio, cap. 3.* Petrus Ledesma *qu. 41. artic. 2. dub. circa 6. principale, conclusione 1.* & *2.* Quod præceptum, licèt non ita clarè, & perspicuè deducatur, ſicut alia, deducitur tamen eindeuiter. Cùm enim natura constituerit diuersum sexum, ad hoc vt propagaretur genus humanum, & propagari non possit vago concubitu, ex ipſa natura videtur orti obligatio ad hãc propagationem, ne fruſtrà ciuſmodi institutio esse videantur. Corruptibilitas etiã ipſa naturæ humanæ suadere videtur propagationem opus esse, ne in duobus hominibus creatã à Deo genus humanũ extinguer etur: deò illis cõcessa propagãdi potentia, quę Angelis incorruptibilis naturæ negata est.

Neque his obstat, quod Chryſostomus libro de Virginitate latè demonſtrare conetur, carnis connubii nõ aliun-

Digitized by Google

de, quam à peccato deriuatum. Agit enim Chrysostomus de connubio ad vacandum martiali actui, quem actum existimauit non fore in statu innocentiæ, sed sine illo multiplicandum genus humanum. Id, quod etiam alij Patres docuerunt, quos referam infra, refellit autem satis Augustinus, vt optimè ostendit Medina *contr. citat. c. 2.*

4 Neque obstant etiam illa Genes. verba: *Crescite & multiplicamini*, illis enim præceptum non continetur, sed benedictionem prolis, aut etiam approbationem iam diximus, *cap. præced. nu. 8.* vide Medinam *controuers. citat. cap. 6.* vide Becanum *in Annal. V. & N.T. cap. 20. quæst. 1.* vbi rectè probat his non contineri præceptum. Vel tantum fuit quædam explicatio naturalis præcepti, non impositio, vt optimè docet Petrus Ledesma *quæst. 41. de matrimo, art. 2. dub. vnic.* in solutione ad tertium principale. Atque hanc existimo esse Scholasticorum mentem, qui appellabant, vt suprà visum est, præceptum istud naturale, sicque potest explicari Cyprianus *lib. de habitu virginū*. Et quidem sine fundamento diceretur ibi contineri præceptum positiuum, cū neque Patres, neque Doctores Scholastici sic interpretati fuerint; contineri verò declarationem naturalis præcepti constat non leui coniectura ex occasione, qua dicta sunt illa verba *Genesis 1. iterum post diluuium, c. 8. & 9.* quando re vera vigebat naturale præceptum. Addiderim tamen declarationem hanc ad modum benedictionis prolatam à Deo ex amore erga genus humanum, cuius propagationem volebat, & ad eam vim, & fœcunditatem indidit vtrique sexui, quem creauerat, & formulam esse benedictionis Augustinus citatus *cap. præced. n. 8.* apertè docuit, & cōtrius ipse probat, dicitur enim *Gen. 1. benedixitque Deus illis & ait: Crescite & multiplicamini.*

5 Verùm Pereira *lib. 4. in Genes.* circa ea verba existimās esse benedictionem subiūctam nuptijs, obijcit primò quia sicut Deus dixit hominibus: *Crescite, & multiplicamini*, dixit etiam aliis animalibus, quibus id præceptum impositum non est. Respondet Diuus Thomas, licet etiam aliis animalibus dicta fuerint, attamē diuersimodè intelligenda, iuxta diuersitatem eorum, quibus dicuntur. Secundò obijcit, quia hominibus non solùm dixit, *crescite*, sed etiā *dominabimini prescribus maris*, quibus nō subest præceptum, sed ius capiendi animalia. Dico verba illa esse diuersa, vnde non mirum, si diuersō modo intelligantur iuxta diuersitatem materiæ, maximè accedente Scholasticorum consensu. Tertiò obijcit, si illis verbis impositum est præceptum, non fuisse constat de eius abrogatione. Sed hoc nullius momenti est, quia, vt dicam statim, præceptum naturale non abrogatur, non reuocatur, licet eius obligatio non pro semper obliget.

6 An autem nunc extet huiusmodi præceptum, dissentiunt Catholici ab Hæreticis, & Catholici inter se. Nam hæretici volunt adhuc extare, & eo præcepto singulos obligari, adeò auersantur vitam cœlibem. Verum hi damnati nam olim fuit à Siricio Papa in Epistola ad Episcopos Africæ, & à Concilio Florentino in litteris vnionis, & à Tridentino *sess. 24. can. 9. & 10.* Refelluntur quæ illis Matth. 19. *Non omnes capiunt verbum istud, sed quibus datum est, & 1. Corinth. 7. Bonum est si sic permanserit sicut & ego, & c.* Et contra eos latè Bellarminus *lib. 2. de Monachis, cap. 30. & 32.* vbi eruditè ostendit contra Hæreticos nunc non esse præceptum, quod singulos obliget ad coniugium. Idem latè Pereira *lib. 4. Genes. in disp. de hoc argumento*, in illa verba, *Crescite & multiplicamini.*

7 Ex Catholicis autem nonnulli reuocatum putant ante diluuium, sic Bonauent. *in 4. dist. 26. art. 1. quæst. 3.* Alij in lege Euangelica reuocatum, Sic Richardus *eodem distinct. art. 3. quæst. 1.* quem sequitur Castro *contra Hæreses verb. virginitas.* Alij dicunt extare præceptum, sed non obligare singulos, sed communitatem tantùm. Quæ communis sententia est, quam docet Bassolis *in 4. dist. 20. q. vnic. art. 2.* Durandus *q. 1. n. 7.* Argentina *quæst. 1. art. 2. conclus. 2.* Scotus *quæst. vnic. §. ex hoc patet*, Paludanus *quæst. 3. art. 1.* Supplem. Gabr. *quæst. 1. conc. 5.* Viguerius *d. c. 16. §. 7. vers. 3.* Soto *in 4. dist. 26. q. 1. art. 2. §. ad huius autem.* Gregor. de Valentia *disp. 10. circ. q. 1. punct. 4.* Rebellus *loc. cit. quæst. 2. n. 4.* Sed refellit eam sententiam Medina, & efficaciter *conuincit c. 3.* & teijcietur facile ex his, quæ statim dicam.

8 Verius ergo videtur extare etiam præceptum nec reuocatum, cessasse tamen omninò eius obligationem Almainus *disp. 26. quæst. 1. folio mihi 100. pag. 1.* obligari docet singulos pro necessitatis tempore, & docet etiam optimè Petrus Ledesma *in dubio proximo citato, in solutione ad 2.* & in dubio circa octauum principale optimè probat ex hoc præcepto singulos obligari, & non tantum communitatē Extare ergo huiusmodi præceptū probatur. Præcepta enim naturalia non reuocantur, licet cessare soleant cessante causa, vt dictum est. Vt enim alibi diximus, quædā præcepta naturalia sunt, quæ non obligant absolutè. sed sub aliqua circumstantia, quæ si desit, cessat etiam eorum obligatio. Huiusmodi est præceptum naturale seruandi honorem, reddendi depositum: atque eiusdem rationis est præcepium de contrahendo matrimonio, obligat enim sub ea circumstantia, si adsit necessitas propagādi genus humanum, qualis initio fuit, quę cùm cessauerit, cessauit etiā obligatio præcepti. Multiplicato enim humano genere non est cur dicamus singulos obligari, nec communitatē, nec Principes, vt contrahere compellant.

9 Ex quibus satis intelligitur nō pugnare consilium de virginitate cum huiusmodi præcepto, cessauit enim hoc tempore eius obligatio; ex quo contra nostram sententiā arguebat idem Medina *loc. cit. cap. 4.* Vnde quando cessauit huiusmodi præcepti obligatio, vt virginitas est in consilio. Quando autem vigebat, non fuit in consilio. Tenebantur ergo præcepto in statu innocentiæ. Ex quo etiam colliges non rectè loqui Quintilianum Mandosium *in c. 1. de conuers. num. 35.* dum concessō matrimonij coniunctione esse de iure naturali primæuo, dixit eā, quæ de iure naturali primæuo fuit, in particularibus casibus impediri, & ita matrimonij præceptum impediri per votum religionis, & continentię. Non enim impeditur præceptum matrimonij, sed quia cessauit eius obligatio, habet locum consilij, & votum continentiæ iuxta dicta.

10 Nec verò D. Thom. *in addit. quæst. 41. artic. 2.* censuit communitatem obligari, sed actus illius multitudinis fini deseruire. Quo sensu alius locus explicandus est, in quo dixit debitum huius præcepti sufficienter impleri à multitudine. Vult ergo S. Thomas actum huius præcepti pertinere ad multitudinem, ita vt neque quilibet in particulari teneatur, & tamen à multitudine ita adimpleatur, vt per aliquos liberè tatisfiat præcepto. Addendum ad S. Thomam *lect. 1. in c. 7. 1. Corinth* affirmare non posse totam multitudinem hominum castitatem seruare, ne impediatur numerus electorum, esset enim contra diuinam dispositionē. Augustinus ramen cap. 10. de bono coniugali vehementer desiderat, vt omnes vellent continentiam seruare, multo enim citius Dei ciuitas adimpleretur. D. Thom. quidē de facto consideratur rerū ordinē. Vnde Hieron. Iouiniano respondens ait: *Dicet, si omnes virgines fuerint, quemodo subsistet mundus? nolo metuere, ne omnes virgines fiant. difficilis res est virginitas, & ideo rara.* Augustinus verò ex hypothesi acutè ratiocinatus est in eo casu, efficaci coniectura assequens eo modo adimplendum esse numerū beatorū.

11 An autem deficientibus hominibus fœcularibus, & tantùm remanentibus religiosis, isti tenerentur contrahere matrimonium, disputant curiosè magis quàm vtiliter recentiores, & affirmant in eo casu teneri, sic Thom. Sanchez *lib. 2. de matrim. dis. 3. n. 5.* Ego potiùs crediderim mūdi iam finē instare in eo casu, & ideo necessarium non esse matrimonium contrahi a religiosis, vt per illos genus humanum restauraretur. Sic etiam sensit Richardus *in 4. dist. 26. art. 3. quæst. 3.* citatque Augustinum *in lib. de bono coniugali circa medium.* Durand. *ibid. q. 2. n. 7.* Gabr. Vasq. *disp. 1. de matr. c. 3.* Petrus Ledesma *q. 41 art. 2. circa finem.*

12 His autē, quæ diximus de huius præcepti cessatione, non obstat, quod aliqui teneantur in aliquo speciali casu contrahere: veibi gratia, hæres alicuius Regni. Id enim nō oritur ex præcepto naturali contrahendi matrimonium, sed ex vi alterius præcepti, quo quis tenetur subuenire suæ Reipubl. inc ommodis. Sic Martinus Ledesma *2. p. qu. 41. art. 2.* Thomas Sanchez *lib. 2. de matrimonio, cap. 3.* Rebellus *lib. citato, quæst. 8. n. 7.*

CA-

CAPVT V.

De institutione Matrimonij, vt sacramentum est.

SVMMARIVM.

1 *In statu innocentiæ, naturalis, & veteris legis matrimonium non esse sacramentum contra quosdam.*
2 *Matrimonium elevatum à Christo ad rationẽ sacramenti.*
3 *Siricij Papæ testimonium explicatur.*
4 *Quædam hæreticorum argumenta diluuntur.*
5 *Quædam Catholicorum sententia asserent non esse propriè sacramentum reijciuntur, & ostenduntur damnatam fuisse, etiam ante Tridentinum.*
6 *Examinatur an ex Paulo ad Ephesios 5. rectè probetur matrim. esse sacramentum. & n. 7.*
8 *Contra id testimonia hæreticorum, & Erasmi argumenta diluuntur & n. 9.*
10 *Non colligi ex eo loco, matrimonium esse sacramentum.*
11 *Neque ex Paulo prima ad Timotheum secundo.*
12 *Neque ex Augustini testimonijs.*
13 *Neque ex eo quod post Christum matrimonium sit magis indissolubile, quàm antea.*
14 *Solum haberi ex traditione. Idque confirmatur testimonio Trident. quæ traditio ex variis signis colligitur.*

1 IN primis obseruandum est in statu innocentiæ, & naturalis, & veteris legis tempore matrimonium contractum quidem fuisse, vt hactenus ostendimus, non verò sacramenti rationem habuisse. Sacramenti, inquam, in eo sensu, quo in noua lege dicimus septem esse Ecclesiæ sacramenta. In quo corrigendi sunt Henricus Anglię Rex *in assertione septem Sacramentorum*, Albertus Pigius *contr.* 10 Castro *contra hæreses, verbo Nuptiæ hæresi* 3. Petrus Soto *de institutione Sacerdotum, lectione 2. de matrimonio*. Catharinus *opusculo de matrimonio, q. 3. 4. & 5.* & his antiquior Alexander Alensis *4. part. q. 1. membr. 2. art. 1.* Horũ enim Doctorum sententiam qui sacramentũ matrimonij, fuisse dicunt ante Christi institutionem, parum tutã existimamus. Primum, quia Florentinum in Decreto fidei definit esse septem nouæ legis sacramenta, & inter ea matrimonium enumerat. Cùm ait *nouæ legis*, planè denotat, post aduentum Christi fuisse institutum. Addit præterea, hæc sacramenta nouæ legis differre multũ à sacramentis veteris legis quia illa non causabant gratiam, sed significabant: hæc verò efficiunt. Quod si etiam in anti qua lege matrimonium veré sacramentũ fuisset, & gratiam contulisset, non rectè id proprium diceretur sacramentorum nouæ legis Eadem veritas constat ex Concilio Tridentino *sess. 24. cap. vnico*, vbi inquit Matrimonium in lege Euãgelica veteribus connubijs præstare gratiam, & ideò inter sacramenta nouæ legis computandum. Quod si tam olim sacram entum fuisset, non præstitisset gratiam veteribus connubijs. Et *Can. 1.* expressè damnantur, qui dixerint nõ esse sacramentum. à Christo institutum, aut non esse nouæ legis sacramentum. Ergo non erat antè sacramentum. & *sess. 7. can. 1.* damnantur qui dixerint sacramenta nouæ legis non fuisse omnia à Christo instituta, idest, primò, & nouiter instituta.

2 Deinde certum est matrimonium à Christo Domino institutum esse sacramentum, ita vt ex eius institutione gratiam conferat. Id quod definitum est in illis Concilijs, in quibus adstruitur septem esse Ecclesiæ sacramenta à Christo institura. Sic Concilium Constantiense *sess. 15.* in qua damnatur articulus octauus Ioannis Hus, qui reijciebat doctrinam hanc de septem Ecclesiæ sacramentis, Eugenius Quartus *in decreto posit Concilium Florentinum*, Senonense *in decreto fidei, cap. 10.* Coloniense *part. 7. c. 1.* Augustinense *cap. 1* 5. Mogutinum *c. 1. 8.* & nouissimè Tridentinum *sess. 7. can. 1.* Sed specialiter de matrimonio idem docuit Lucinus Tertius, *in c. ad abolendam, de hæreticis*. Eugenius Quartus in prædicto decreto, *§. septimum Sacramẽtum*, & Tridentium *sess. 24. cap. vnico, can. 1.* ostenduntque hutusmodi veritatem latissimè Rossensis *art. 12. contra Lutherum*, Stanislaus *in confessione fidei, c. 15.* & vno verbo complectar, omnes quotquot contra hæreticos scripserũt.

3 Impugnantur veritatem hanc hæretici nostri temporis, qui matrimonium de sacramentorum numero reijciũt commotti nonnullis argumentis, quorum plęraque ex his, quæ dicenda sunt in sequentibus, facilè diluentur. Sed præter illa pugnant auctoritate Siricij Papæ *epist. 1. Decretali, n. 5.* vbi matrimonium *pollutionem* vocat, cùm inquit; *Quam formam, & circa mulieres, quæ se post pœnitentiam, talibus pollutionibus deuinxerunt, seruandum esse censemus.* Sed more suo impudenter, & calumniosè id impigunt Siricio. Non enim coniugium verum, & legitimum pollutionem appellat, sed illicitam coniunctionem eorum, qui post peractam publicam pœnitentiam, ad eandem illicitã coniunctionem iterum reuertuntur, propter quam pœnitentiam egerant. Nemo autem propter legitimè contractum matrimonium pœnitentiam egit. Videndus Bellarminus *lib. 4. de Romano Pontifice, c. 10.* de quo testimonio dicam rursus infrà *lib. 10. c. 1.*

4 Nec maiorem vim habet, quod etiam obijciunt in isto matrimonio dotem constitui, & pecuniam dari, & ex consequenti non esse sacramentum. Pecunia etenim non datur pro gratia sacramenti, sed ad sustinanda onera, quæ remanent in matrimonio transacto sacramento; sicut in Baptismi, & aliorum sacramentorum collatione conferri solet pecunia ad reinstrorum alimenta. Sic respondet D. Thomas *2. 2. q. 100. art. 2. & in 4. dist. 26. qu. 3. art. 2. quæstiuncula 6.* Quod idem videmus in religionis ingressu pro alimẽtis fieri. Neque obstat denique quod virginitas, quæ excellentior matrimonio est, non conferat gratiam ex opere operato, ea enim non est instituta in sacramentum, sicut matrimonium. Vnde qui sacramentum matrimonij in gratia recipit, accipit augmentum gratiæ, & ex opere operantis, quia actus est bonus, & meritorius, vt dictum est, & ex opere operato, quia sacramentũ est, licèt sit status minus perfectus. Oppugnat eandem veritatem Erasmus, cuius argumenta refert, & diluit Albertus Pius *lib. 18.* quem omnino vide.

5 Contra eandem etiam catholicam veritatem ex parte sentire nonnulli Doctores catholici, tam iuris interpretes, Glossa, Gaufredus, Hostiensis, & alij, quos refert Ioannes Maior *in 4. dist. 26. quæst. 1.* quam etiam Theologi, inter quos Durandus *eadem dist. quæst. 2. 2 num. 6.* qui matrimonium non esse verè, & propriè sacramentum docuerunt. Quorũ sententiã Aureolus *in 4. dist. 26. quæst. vnica*, dixit derogare sacramentis nouæ legis, & Ecclesiæ determinationi. Et licèt prioribus seculis res ista nõ esset ita perspicua, tamen his temporibus damnará existimo. & alienam à fide, non solum post decreta Concilij Tridentini, sed etiã a tempore Concilij Constantiensis, & Florentini. In quo valde errat Soto *in 4. dist 26. q. 1. art. 3.* Petrus Soto *lectione 1. de matrimonio*, & illos secutus Thomas Sanchez *lib. 1. disp. 10. num. 2.* dum dicunt Soto, & Sanchez, non fuisse rem de fide post Concilium Florentinũ: & Petrus Soto suo tempore esse probabile sacramento Matrimonij non conferri gratiam gratum facientem. Sed errant isti in hoc, vt optimè docẽt Gregorius de Valentia *tom. 4. disp. 10. q. generali quæst. 1. punct. 5. in solutio. 6. obiectionis*, Gabitel Vasquez *disp. 2. de matrimonio. cap. 2. num. 120.* Nam veré ea doctrina de sacramentis definita ab Eugenio Quarto, & recepta ab omnibus Latinis, & etiã quoad sacramentorũ numerum recepta à Græcis, vt testatur Ieremias Patriacha Constantinopolitanus in censura orientalis Ecclesiæ contra confessionem Augustanã *ca. 7.* & Petrus Maronitarum Patriarcha ex Monasterio Cambio in mõte Libani in Cõcilio Lateranensi sub Iulio I. & Leone X. vbi eius professio lecta est *sess. 11.* in qua confitetur septenarium sacramentorum numerum, & Leo X. *in Bulla condemnationis Lutheri*, damnat quod negaret eam vim dandi gratiã sacramentis nouæ legis. Nõ ergo solùm post Tridentini decreta, quorum non meminere vterque Sotus, sed etiam à tem-

Digitized by Google

tempore Constantienſis,& Florentini res eſt ſecundùm fidem certa. A tempore autem Tridentini dubitari non poteſt, ſententiam illam defendi nõ poſſe ſine periculo fidei, cum Concilium expreſe definiat matrimonium conferre gratiam, ſicut reliqua ſacramenta,& in eo differre à ſacramentis antiquis, & matrimonium in noua lege veteribus matrimoniis præſtare gratiam, & eſſe verè & propriè ſacramentum cum alijs, vt conſtat ex *locis citatis* Concil. Trid.

6 Quòd ſi quæras,vnde probari poſſit matrimonium eſſe nouæ legis ſacramentum? Scholaſtici ferè omnes, & etiã multi ex his, qui cõtra hæreneo ſcripſerunt noſtro ſæculo, quos referre non opus eſt, vtuntur ad hujus probationem illo teſtimonio Pauli *ad Epheſ. 5.* qui cum de matrimonio ageret, inquit : *Sacramentum hoc magnum eſt , ego autem dico in Chriſto , & in Eccleſia.*

7 Circa quem locum obſerua primò nõ rectè ab hæreticis Vulgatum reprehendi , nam quod Græce myſterium dicitur , Latinè vertitur ſacramentum , aut ſacrum , vt notum eſt. Deinde falsò Eraſmus , Lutherus , Caluinus, & Beza dixerunt nomine ſacramenti non ſignificari matrimonium , ſed coniunctionem Chriſti cũ Eccleſia. Patres enim communi ſenſu de matrimonij contractu intellexerunt. Sic Ambroſius in eum locum , Hieronymus in longiori expoſitione illius loci, qui refert eundem fuiſſe Nazianzeni ſenſum. Chryſoſtom. *hom. 2. in epiſt. ad Epheſ.* Theophylactus , Oecumenemius *ibidem* , Auguſtinus *lib. de nupt. cap. 1. & lib. de bono conjugali, cap. 8.* ſequuntur iuniores Interpretes & Doctores Scholaſtici,nullo , quem viderim, excepto. Fauet contextus, quia particula, *hoc* , ad id quod præceſſerat,referenda videtur: coniunctionis verò Chriſti , & Eccleſiæ Paulus non fecerat mentionem, ſed coniunctionis viri , & fœminæ, Fauent denique Græca exemplaria , quæ habent ; *Ego autem in Chriſtum & in Eccleſiam* , quaſi habitudo contractus ſacramenti matrimonij in Chriſtum , & Eccleſiam terminetur.

8 Sed obiicit in primis Kemnitius ex Auguſtino *tract. 9. in Ioan.* explicans enim Auguſtinus locum Pauli *ad Epheſ. 5.* ait : *Nequis iſtam magnitudinem ſacramenti in ſingulis quibuſque hominibus vxore habẽtibus intelligeret: Ego autem dicam Chriſto , & in Eccleſia.* Et *lib. 2. de nupt. , cap. 21.* explicans eundem locum, ait : *Quod eſt in Chriſto & in Eccleſia magnum, hoc in ſingulis quibuſque viris, & vxoribus minimum eſt.* Sed in primis dicendi quod attinet ad Paulum : *Ego autem dico in Chriſto , & in Eccleſia*, ſic intelligendum , ego interpretor hoc ſacramentum ſignum eſſe coniunctionis Chriſti, & Eccleſiæ , vt Hieronym. & alios expoſuiſſe diximus. Ad argumentũ autẽ nonnulli recentiores reſpondent. Auguſtinum *locis citatis* nomine ſacramenti intelligere non ſignum , ſed rem ſignificatam. Sed certè alius videtur eſſe ſenſus Auguſt. Vult enim id quod in Chriſto, & Eccleſia magnum eſt , in alis minimũ eſſe , ſcilicet ipſam coniunctionẽ viri , & fœminæ præ illa coniunctione Chriſti , & Eccleſiæ Nihilominus nõ negat coniunctionem viri , & fœminæ eſſe magnum ſacramentum. Vnde illo *cap. 21.* poſt quam dixit Auguſt. *Quod ergo eſt in Chriſto & in Eccleſia magnum , in ſingulis viris. & vxoribus eſt minimum* , addidit, *ſed tamen coniunctionis inſeparabilis ſacramentum*

9 Deinde obiicit Eraſmus non eſſe magnum , quia coniugium viri , & fœminæ nihil magnũ eſt. Non ergo de illo dicitur, *Sacramentũ hoc magnum eſt.* Varie huic obiectioni ſolet ſatisfieri? breuiter dico I egitimam viri , & fœminæ coniunctionem magnũ dici ſacramentum habitudine ad rem , quam ſignificat , & ideò dicitur magnũ ſacramentũ, hoc eſt , ſignum mirabilis coniunctionis Chriſti, & Eccleſiæ.

10 Optimè Gabriel Vaſquez *diſp. 2. de matrimonio. c. 6.* oſtendit ex eo loco Pauli nõ ſatis conuinci matrimonium appellatum eſſe ſacramẽtum propriè & ſtrictè in ea ſignificatione . qua dicimus, ſeptẽ eſſe nouæ legis ſacramenta: ſed ſacramẽti nomẽ ipſum ſupſiſſe , vt ſignificat aliquid abditum , & arcanum. Latet enim in ea legitima coniunctione repræſentatio coniunctionis Chriſti cum Eccleſia. Idem etiam tradidere Iuſtinianus , & Cornelius in eundẽ locum Pauli. Nec verò oppoſitũ nobis perſuadent Patrũ in eum locum expoſitiones , de quo iterum nonnulla dicã *cap. ſequenti.* Id quod verum eſt , etiamſi Paulus tantùm agat de matrimonio fidelium , & de eo tantum dicat eſſe coniunctionis Chriſti cum Eccleſia ſacramentum,de quo infrà c. 11. Vnde conſideratæ catechiſmo Pij V. dicitur *in tract. de matr. n. 15.* Eccleſiam authoritate Pauli certò, & exploratum habuiſſe matrimonium eſſe Sacramẽtum,hoc ſenſu , vt ſit ſignũ coniunctionis Chriſti cum Eccleſia , & ita concludit eſſe ſacramentum , id eſt , ſacrum ſignum , & hanc eſſe veram & propriam eius locis interpretationẽ iuxta Patres , & Tridentinum. Quod verò ſit ſacramentũ conferens gratiam , probatur infrà ex Trid.

11 Probant etiam alij ex 1. *Tim. 3. Saluabitur autem per filiorum ſanctificationem , ſi perman ſerit in fide , & cum ſanctificatione*, Quem locũ aliter leguit Chryſoſt. & nonnulli Græci & Hieronym.contra Iouinian Legunt enim in numero multitudinis *permanſerint* , & referunt ad filios , vt ſenſus ſit , *ſaluabitur mulier per filiorum generationem ſiipſi filij permanſerint in fide.* Saluabitur,ſcilicet nõ tantùm propriomerito,ſed filiorũ etiã. Aliter vero Auguſt.*in Pſalm 83.* Beda , & alij , in ſingulari , ſcilicet , *ſi p manſerit.* Et quamuis in plurali legatur , rectius refertur verbum illud *permanſerint*, ad virum & vxorẽ, vt interpretatur Caietanus: vel ad vxorem , licèt mutatus ſit numerus iuxta Scripturæ conſuetudinem , vt Sedulius & Primaſius docent. Mihi magis placet Auguſtini lectio,& ad vxorẽ referenda verba. Ex hoc ergo loco contendunt probare matrimonium conferre gratiam ex opere operato. Quia, inquit Patulus: *Mulier ſaluabitur ſi permanſerint in ſanctificatione* , quam,ſcilicet in ipſa contractus celebratione recepit . Verũm ex hoc loco non poteſt ſumi efficax argumentum , cùm aliter expliceetur à Patribus , & vt inquit Adamus , ſanctificatio eo loco tantùm videtur ſignificare legis obſeruantiam , & perſeuerantiam in illa: vel vt Diuus Thomas & alij , ſanctificationis nomine caſtitatem intelligunt, iuxta phraſim Pauli .

12 Deinde probant nonnulli Auguſtini teſtimonijs , in quibus matrimonium ſacramentum appellat,cùm ad rationem ſacramenti indiſſolubilitatem matrimonij reuocat. Sed iam nos in lib. de impedimentis , *cap. 10. §. 1.* diximus Auguſtinum nomen ſacramenti non vſurpaſſe propriè , & ſtrictè, ſed latè , & conſtabit magis ex his , quæ dicam infrà *c. 11.* colligi poſſet matrimonium eſſe ſacramentum ex Clemente Alexandrino *lib. 4. Strom. cap. 7* ibi , *Sanctificatur itaque ecclam quod per verbum perficitur matrimonium . ſi conjugium ſe Deo ſubmittat , & cum vero corde adminiſtretur in. fides certitudine : ſanctificatorum corda à mala conſcientia & abluitorum corpus aqua mundat , & habentium fidei confeſſionem .* Ex quo loco idem colligit Gentianus Herueruus. Nec enim matrimonium eſſet res ſancta , ſi tantùm eſſet coniunctio corporum ad explendam libidinem. Sed non eſt ſatis apertum teſtimonium , poteſt enim dici matrimonium res ſancta, quia eſt ſignum rei ſanctæ,ſcilicet coniunctionis Chriſti cum Eccleſia. Denique nonnullas rationes adducunt, quæ magis ſunt congruentiæ quædam , quibus indicatur , conueniens fuiſſe, vt matrimonium in ſacramentum inſtitueretur , vt eleganter oſtendit Gabriel Vaſquez *diſp. 21. cap. 7.*

13 Sed vtuntur aliqui hac ratione, vt probent matrimonium eſſe ſacramentum , quia matrimonium legis Euangelicæ conſummatum eſt omnino indiſſolubile , attamen infidelium in aliquo caſu poteſt diſſolui , vt dicam infrà ſuo loco . Hæc autem differentia non poteſt oriri ex ſola ratione ciuilis contractus , hanc enim æqualiter ſortitur vtrumque matrimonium. Reſerenda erga eſt in rationem ſacramenti. Si enim matrimonium præcisè conſideretur, vt eſt ciuilis contractus , ſicut contrahitur conſenſu coniugũ, ita eodẽ videtur poſſe diſſolui,ſi tamen conſideretur,quatenus ordinatur ad generationẽ prolis. videtur poſſe diſſolui quãdo vxor eſſet ſterilis,etſi aliud non obſtaret. Et ita Auguſtinus *de fide, & operc c. 7. & de bono coniugali , c. 8.* Hieron.*contra Iouinianũ.* Gellius *l. 4. noctiũ Atticarum*, referũt quoſdam ſteriletitatis cauſa ſuas vxores repudiaſſe. Denique ſi conſideretur matrimonium , vt eſt in remediũ

con-

concupiscentiæ, videntur posse dissolui in casu, quo mulier ratione alicuius morbi non possit debitum soluere. Hæc tamen ratiocinatio euertit naturam contractus matrimonij. Supponit enim matrimonij contractum non habere ex natura sua, & ratione talis contractus insolubilitatem. Quod tamen valde falsum est, vt ostendam infra c.13. & 14. Quare ea ratio mihi sùmopere displicet.

14 Dicamus ergo cum Concil. Trid. *sess.24. cap. vnic. in fine*, matrimonium inter sacramenta nouæ legis enumerandum, vniuersalem Ecclesiæ traditionem semper docuisse, & eam fuisse huius veritatis definiendæ fundamentum. Ea autem traditio satis videtur colligi in primis, quod causæ matrimoniales semper ad Ecclesiæ tribunal delatæ sint; quod non fieret, nisi sacræ essent, & nisi in contractu matrimonij præter rationem naturalis contractus, esset etiam aliqua ratio sacra. Deinde, quia matrimonium constituerit Ecclesia tanquam res sacra sactis nuptiis celebrari consueuit, vt constat ex Euaristo *cap. alter 30. qualt. 5.* qui & affirmat hoc habuisse traditione ab Apostolis deriuata. Et Concilium Carthaginense quartum, cui interfuit August. *cap. 13.* meminit benedictionis Ecclesiasticæ, & Missæ celebratæ, dum matrimonium benedicitur, meminit idem Euaristus *in loco citat.* Siricius *epist. 1. cap. 4.* Ambrosius *epist. 80.* Atque ex his meo tuto traditionem Ecclesiæ colligunt Petrus Soto *lect. 1. de matrimonio*, Rebel. *lib. 2. quæst. 3. num. 5.* Gabr. Vasquez *disp. 2. citata, cap. 4. n. 18.* Quibus addit Gabriel Vasquez ibidem eandem traditionem colligi ex eo, quod Ecclesia matrimonium inter fidelem, & infidelem nullũ esse censuerit semper, non ob aliam certè causam, nisi quia non baptizatus non est capax sacræ rei, cum baptismus sit sacramentorum ianua, alias nulla esset ratio nullitatis. Verùm hæc Auctor supponit matrimonium fidelis cum infideli nullum esse diuino iure, de quo alio loco infra agendum est. Et quamuis id concederemus, non o minno ex eo Ecclesiastica traditio conuinceretur. Nam etia n fecluſa ratione ſacramenti à matrimonio, potuit diuino iure nullum reddi matrimonium fidelis cum infideli, quia Ecclesia potestatem non habet in infidelem, vt possent eum ad cohabitationẽ compellere, si post contractum cum fideli matrimonium nolit cohabitare nollet. Quare ratio eadem vim haberet, etiamsi matrimonium non esset Sacramentum.

CAPVT VI.

Explicatur quando Matrimonium sit institutum ſacramentum, et colliguntur nonnulla de infidelium matrimonio.

SVMMARIVM.

1 *Variæ occasiones, in quibus nonnulli dicunt institutum à Christo sacramentum matrimonij.*
2 *Incerta omnia, certum tantum institutionem: Tridentini testimonium expenditur, & n. 3.*
4 *Matrimonium infidelium non esse sacramentum.*
5 *Explicatur Innoc. in c. venient. de sponsalib.*
6 *Explicatur idem Innoc. in cap. quidam dicit. de diuortijs.*
7 *Matrimonium fidelis cum infideli, ex nulla parte esse sacramentum.*
8 *Explicatur locus Pauli 1. Cor. 7.*
9 *An conferatur tanta gratia in hoc sacramento, quanta in alijs.*
10 *Non conferre hoc sacramentum primam gratiam ex accidenti, contra nonnullos.*

1 QVando autem eleuatum sit matrimonium ad quationem sacramenti, non conueniunt Doctores. Quidam quando Deus homo factus est, eleuatum dicunt. Sic Guido *in Enchirid. tract. 1. ca. 1.* Alij in nuptijs Galilææ, quibus Christus interfuit, Indicat Cyrillus Alexandrinus *lib. 2. in Ioan. cap. 22.* Plerique *Natal. 19.* cùm Christus ad primam institutionem matrimonium retocauit. Sic Scotus *in 4. dist. 2. 6. quæst. vnica*, vbi expẽdit illa verba Christi, *Quos Deus coniunxit, homo non separet*, intelligi de coniunctione contractus cum ratione sacramenti, Suppleuent. Gabriellis *eadem dist. quæst. 1. conclus. 7.* Guillermus Rubion *quæst. 1. art. 2. in fine*, Soto. 9. 2. *art. 2.* post *Victoriam in sum.* Rebellus *lib. 2. citato quæst. 3. num. 9.* in vtroque Aureolus *in 4. dist. 26. quæst. vnica ante propos. 3.*

2 Sed res ista incerta est, illud tantùm certum, sacramẽtum à Christo Domino institutum esse, sicque definit Concilium. In quo valde notandum quod Concilũ Tridentinum, cùm ea testimonia proponit, ex quibus constat institutio aliorum sacramentorum, ex nullo Scripturæ loco huius sacramenti institutionem colligit, quasi ea tantùm ex Ecclesiæ perpetua ac constanti traditione deriuata fuerit. Ex eo autem loco Pauli ad Ephesios 5. *Ego autem dico in Christo, & in Ecclesia*, colligitur certe significationem coniunctionis Christi cum Ecclesia metè sacramento matrimonij, vt ex eo testimonio probant Innocentius III. *in cap. debitum, de bigamis*, & Eugenius IV. *in decreto citato*. At verò, vel eam significationem indirani ex institutione Christi, vel matrimonium esse sacramentum, non colligitur efficacitèr, si attendas diuersas in eum locum Patrum expositiones, vt iam dixi *cap. præcedenti*. Et quò ea, quæ dixi, confirmentur apertiùs, adscribo verba Concil. Trident. *sess. 24. in principio*. De prima eius institutione hæc inquit: *Matrimonii perpetuum, indissolubilemque nexum primus humani generis parens, diuini Spiritus instinctu pronunciauit, cum dixit: Hoc nunc os ex ossibus meis & caro de carne mea, quamobrem reliquet homo patrem suum & matrem, & adhærebit vxori suæ, & erunt duo in carne vna.* De reformatione autem matrimonij per Christum sacta hæc habet: *Hoc autem vinculo duos tantummodo copulari, & contineri Christus Dominus apertius docuit, cum postremo illa verba tanquam à Deo prolata referens dicit: Itaque iam non sunt duo, sed vna caro. Statimque confirmem nexus firmitatem ab Adamo tanto ante pronunciatum his verbis confirmauit, quod ergo Deus coniunxit, homo non separet.* In quibus etiã vides naturalẽ firmitatẽ inesse matrim. quæ Deo tribuitur, vt eius Auctori, vt explicabo infra c. 13.

3 Sed de institutione sacramenti matrimonij ista subiungit: *Gratiam vero, quæ naturalem illum amorem perficeret, & indissolubilem vnitatem confirmaret, coniugesque sanctificaret, ipse* CHRISTVS *venerabilium sacramentorum institutor, atque perfector suis nobis passione promeruit. Quod Paulus Apostolus innuit, dicens: Viri diligite vxores vestras, sicut Christus dilexit Ecclesiam. & se ipsum tradidit pro ea mox subiungens, Sacramentum hoc magnum est, ego autem dico in Christo & in Ecclesia.* Ecce tantùm ex eo loco colligit, vt insinuatum tantùm promeruisse Christum gratiam, quæ in hoc sacramento nobis confertur, quæque firmum redderet uexum matrimonij. Vnde statim addit: *Cui igitur matrimonium in lege Euangelica veteribus connubijs per Christ um gratiam præstet, meritò inter vnius legis Sacramenta annumerandum, Sancti Patres nostri, Concilia, & vniuersalis Ecclesiæ traditio semper docuerunt.* Hæc Concilium.

4 Ex dictis colligitur primò. Matrimonium infidelium non esse sacramentum in eo sensu in quo nunc loquimur. Quod quidem verum est, non solùm de matrimonio eorum infidelium, qui Christum præcesserunt, sed etiam eorum qui sequuti sunt. Cuius oppositum docuit Adrianus *in 4. quæst. 1. de matrimonio*, § *ad rationes*, & alij quos optimè refellit Gabriel Vasquez *disp. 2. de matrimonio, cap. 10. num. 111.* Nullus enim, nisi suscepto Baptismo, capax est alicuius sacramentum. Nam Innocentius III. *in cap. veniẽs, de cleric. non bapt.* rogatus an qui dubitans se baptizatum esse, ordinatus est, sit iterum ordinandus: respondit, & baptizandum, & ordinandum, vt definitum fuerat in Concilio apud Compendium. Efique hæc communis omnium ferè Doctorum sententia.

5 Neque obstat primò, quod idem Innocent. *in d. cap. venientes*, dixerit matrimonium, & Eucharistiam posse accipi

cipi à non baptizatis. In quo non placet solutio Zabarellæ *in d.cap.* qui dicit baptizatorum nomine intelligi baptizatos Baptismos flaminis, non verò fluminis, quasi sensus sit, matrimonium & Eucharistiam recipi quidem à nõ baptizatis Baptismo fluminis, baptizatis tamen Baptismo flaminis. Hæc tamen solutio, quam etiam adhibuit Ioannes Maior *in 4. dist. 26. quæst. 3. in solut. 3.* nullo modo probatur. Cùm enim communis Theologorum sententia docet, Baptismum esse sacramentorum tantum, non intelligit de Baptismo flaminis, sed de Baptismo re ipsa suscepto. Dico igitur illa non dici ab Innocentio definitiuè: sed tantùm adducta esse pro parte dubitabili quæstionis pro positæ, quam facilè colligimus non probatam fuisse ab Innocentio, eo quod definiuit iterum baptizandum, & ordinandum. Sic Rebell *lib. 2. cit. quæst. 3. nu. 15.*

6 Neque obstat secundò, quod idem Innocent. *in cap. gaudemus, de diuortijs*, matrimonium infidelium appellet sacramentum. Ibi enim sacramentum ponitur appositiuè, quasi diceret matrimonium, quod inter fideles sacramentum est. Alij respondent Innocentium matrimonium infidelium sacramentum appellasse, latè, & impropriè, quatenus est signum coniunctionis Christi cum Ecclesia. Sic Rebell. *loco citato*, sed non re tè, cùm tantùm matrimonio fidelium eiusmodi significatio conueniat, vt ostendam infrà *cap. 11.*

7 Secundò colligitur, matrimonium fidelis cum infideli, si ex Pontificia dispensatione fiat, ex nulla parte esse sacramentum; quamuis olim oppositum placuerit, cum Soto *in 4. dist 26. quæst. 2. art. 3. in fine*, & Ecchio *hom. 73. de sacramentis.* Id quod verum est, etiamsi infidelis intentionem haberet faciendi, quod facit Ecclesia. Sic docuit Thomas Sanchez *lib. 2. disp. 8. num. 2.* citatis aliis, & Gabriel Vasquez *disp. 2. de matrimonio, cap 4. num. 20. & cap. 10. num. 13.* Cuius rationem breuiter attigit idem Gabriel Vasquez, quia alia sacramenta præter Baptismum, nisi à baptizatis recipi non possunt. Vt autem matrimonium sit sacramentum, oportet, vt vterque coniux baptizatus sit. nam non vnius tantùm corpus, consensus, & verba sunt materia & forma, sed vtriusque. Quare cùm sit vnum numero sacramentum, & vtriusque consensus, corpora, & verba componant vnicam indiuisibilem formam, atque materiam, & ea non sit ex omni parte capax sacramenti, sit vt nullatenus sacramentum constare possit, id enim totum, quod adhibetur à contrahentibus, nõ est ex omni parte materia legitima sacramenti. Quare ea stante dispensatione, tantùm maneret in ratione contractus. Nec tamen argumentum simile sumi potest ex eo quod inter fideles, quando celebratur matrimonium, alter eorum potest esse in peccato mortali. Ex eo enim tantùm efficitur eum, qui in peccato mortali est, carere effectu sacramenti, non verò nõ esse sacramentum ex parte vtriusque. cùm illi, sicut & hæretici, sacramenti capaces sint suscepto iam Baptismo. Quam autem eorum sit infideles non esse capaces sacramenti matrimonij, constabit ex his, quæ dico *in tract. de Ordine, & annexis, lib. 2.*

8 Neque obstat id in quo nonnulli nituntur, scilicet illud Pauli 1. *Corinth. sanctificatus est vir infidelis propter vxorem fidelem.* Nomine enim sanctificationis non intelligitur sanctitas sacramenti, quasi dicat Paulus fidelem contrahentem matrimonium cum infideli percipere sacramentum, sed cùm ageret Paulus de his, qui in infidelitate matrimonium contraxerunt, & postea eorum alter ad fidem conuertebatur, dicit, sæpè eum, qui in infidelitate remanet, ad fidem adduci conuersatione fidelis coniugis.

9 Verùm his duo addenda sunt. Primum est nonnullos Doctores affirmare in sacramento matrimonij non conferri tantam gratiam sanctificantem, sicut in alijs sacramentis. Sic docuit Paludan. *in 4. d. 28. 26. quæst. 4. art. 2. concluſ. 1.* Supplement. Gabr. *eadem distinct. quæst. 1. concluſ. 9.* Ioannes Maior *eadem dist. quæst. 1.* Petrus Soto *lect. 1. de matrimonio.* Viguer. *cap. 16. citato vers.* Hæc tamen res incerta est: non enim certo constat esse inæqualem gratiam quæ ex opere operato confertur in sacramentis.

10 Alterum est non rectè Petrum Soto *lect. 2. de matrimonio*, asseruisse, sacramentum hoc ex accidenti conferre primam gratiam, & remittere mortale peccatum cum bona fide, & existimantes se esse contritos ministri contrahunt. Cùm enim sacramenta pendeant ex institutione Christi, non potest cum fundamento de illis aliquid affirmari, nisi quod ex institutione constiterit. Quare nullum prorsus fundamentum est, vt asseramus matrimonium ex accidenti posse conferre primam gratiam, vt de Eucharistia latiùs ostendimus, disputatione de illo sacramento.

CAPVT VII.

De forma et materia matrimonij, vt contractus, & vt sacramentum est.

SVMMARIVM.

1 *Explicatur quod quæritur.*
2 *Reijcitur opinio Catherini. Referuntur alia, & reijciuntur vsque ad num. 11.*
12 *Vera sententia de materia & forma matrimonij.*
13 *In matrimonio non distinguit materiam circa quam à materia ex qua.*
14 *Explicatur magis materia & forma matrimonij.*
15 *Eadem est materia matrimonij etiã vt sacramentũ est.*
16 *Eadẽ est in fieri cõtra nõnullos, & nõ tantùm in facto esse.*
17 *Licet matrimonium sit sacramentum, non esse sacrilegium violare thorum.*
18 *Explicatur in matrimonio res tantum, sacramentum tantum, res & sacramentum simul.*
19 *Quomodo Ecclesia aliquid immutauerit circa materiam formam, & ministrum huius sacramenti.*
20 *Matrimonij contractum ob eleuationem ad sacramentum referuntur iudicio Ecclesiæ.*

1 HAereticis contra Catholicos gloriantur nullam materiam & formam in matrimonio assignari posse. Quare hoc diligenter ex aminandum est. Sic autem agendus de materia, & forma matrimonij, vt vniuersè explicemus materiã & formam in quouis contractu, de quo non disputant Doctores in communi, sed ex his quæ dicunt in specialibus contractibus, colligenda est eorum sententia. Et quamuis multi contineant in quolibet contractu esse duplicem materiam, alteram circa quam: & hæc sunt ipsæ res, circa quas verſantur contractus, vt in contractu matrimonij corpora, in venditione id quod venditur, in accõmodato, quod commodatum alterà verò, ex qua sit cõtractus, & in hac assignanda valdè diuisi sunt.

2 In primis autem reijcienda est opinio Catherini *in opusc. de matrimonio, quæst. 1. §. Nec ergo in Dei gratia*, vbi asserit verba, & actus contrahentium esse materiam: at verò formam esse verbum Dei sanctificans matrimonia, cùm dixit *Geneſ. 2. Matth. 19. Propter hanc relinquet homo patrem, & matrem*, &c. Ex quo etiam infert ministrum huius sacramenti esse ipsum Deum, qui verbo suo semel sanctificauit matrimonium, & quotidie illud sanctificat. Hæc enim opinio communi sensu reijcitur, vt pote quæ nullo nitatur fundamento: tum quia nullus dixit institutionem pertinere ad formam, quia institutio sacramenti est institutio essentiæ sacramenti, ac proinde eius, quod constat materia & forma: verbum autem Dei ad institutionem pertinet. Tum denique, quia id quod asserit, Deũ esse ministrum, inane est, & quod sciat me non posse cũ eo, quod asserit Eugenius Quartus, *in citato decreto*, sacramẽta omnia tribus perfici, materia, scilicet, & forma, & intentione ministri. Quibus adde ministrum dici, qui nomine alterius aliquid exercet, quod Deo causæ principali conuenire non potest. Pluribus impugnat eam sententiam Gabriel Vasquez *disp. 3. de matrim. cap. 1.*

3 Secunda ergo sententia affirmat consensum contrahentium esse materiam contractus; at verò verba, siue signa exteriora esse formam. Ita sentunt Nauarrus expressè

agens

agens de stipulatione *in summa*, *cap.* 22. *num.* 10. & idem sentit de contractu matrimonij. Idem ex Theologis olim docuerunt Capreolus *eadem distinct. quæst. unica*, *art.* 3. *ad septimum*. Deza *ibidem*, *quæst.* 1. *art.* 3. *notab.* 2. Gregor. de Valet. *tom. 2. disp. 10. generali. quæst.* 1. *punct.* 6. Rebell. 2. *cit. quæst.* 4. *sect.* 3. cæterum quæ esse communis Interpretũ iuris Canonici *in cap. tua nos*, *de sponsalibus*, cùm de matrimonio agunt. Probat Nauarr. ex *lege* 1. §. 1. *D. de verborũ obligationibus*. stipulatio non potest concipi, nisi vtroque loquente. Sig̃um ergo est verba ad formam contractus pertinere.

4 Sed hæc sententia non placet. Quia vel semo est de consensu, prout est quidam actus interior, quo certè modo videtur locutus Nauarrus. Et sic non potest esse materia alicuius contractus. Probo, quia materia contractus debet esse aliquid sensibile & externum, cùm enim contractus isti fiant Reipublicæ Politicæ, eorum, qui non per conceptus, sed per signa externa intelligunt, externa etiam debent esse, quæ in eorum contractibus teperiuntur. Si verò consensus fumatur non pro vtactus interior est, sed vt indicatur per signa, sic non distinguitur à forma, quæ sunt verba explicantia consensum. Debete autem distingui materiam à forma statim probabo. Atque ea ratione intellexit consensum Gregorius de Valentia *loco citato*. Nec quidquam refert, quod idem adducit, in sacramento Pœnitentiæ contritionem esse materiam, quæ mus non sit per se sensibilis. Quia contritio, vt est actus interior, nõ est totalis materia sacramenti pœnitẽtiæ estque etiam sensibilis per verba, quæ etiam sunt materia. Quãus autem non sit inconuenies, si partialis materia non sit per se sensibilis, est tamen maximum, si materia totalis aut sacramenti, aut contractus, cùm ad hominum Reipublicam pertineant, non sit sensibilis. Consensus autem iuxta eorum sententiam est totalis materia.

5 Deinde aliã consideratione reijcitur. Quia materia, & forma in matrimonio, & in quouis alio contractu assignari debent per analogiam, & similitudinem ad materiam & formam rerum naturalium. Materiæ autem est proprium esse indifferentem & communem: formæ verò est determinare materiam, vt constat exemplo rerum naturalium, & inductione in aliis sacramentis, in quibus materia, quæ indifferens est ad diuersos effectus, accedente forma determinatur ad effectum proprium, & specialem cuiusque sacramenti. At consensus non est determinabilis per verba, nec verba determinant consensum; non enim determinatur nisi magis commune à minus communi, verba autem & consensus ex æquo sibi respondent, neque amplius verba significant, quam in consensu est, neque aliquid amplius consensus habet, quàm quod verba significant. Non ergo in verbis, & consensu assignari potest materia, & forma matrimonij, aut alterius cuiusque contractus. Lex autem illa, quæ adducitur à Nauarro, nullius est momenti. In ea enim tantùm dicitur de ratione stipulationis esse interrogationem, & responsionem sub certa verborum forma, quæ est solemnitas requisita in iure ad stipulationem. De materia verò stipulationis ibi seruno non est, vt ex verbis suprà à nobis adductis constare potest.

6 Tertia sententia affert è contrario consensum esse formam, verba autem exprimentia, materiam: quia consensus determinat, & perficit verba, quæ eo secluso nihil efficerent. Sic censet de matrimonio Ioannes Major *in 4. dist. vlt.* 26. *quæst.* 2. Cæterum hæc sententia eisdem rationibus reijcitur, quibus superior. Et præterea impugnatur vtraque sententia ratione alia, quæ potest repetiri contractus celebratus & validus in vtroque foro siue vero consensu, vt dicam infrà *lib.* 2. *c.* 4.

7 Quarta sententia docet formam esse consensum externum expressum, materiam verò actus legitimarum personarum præcedentes consensum. Sic docet Viguar. *in instit. Theolog. cap.* 16. §. 7. *vers.* 4. agens specialiter de consensu matrimonij. Sed hæc sententia in nullo contractu vera esse potest. Neque enim facilè est assignare, qui sint isti actus præcedentes consensum, & in matrimonio non alij sint, quam sponsalia, quæ tamen dici non possunt materia contractus matrimonij, cùm sine illis rectè possit celebrari contractus.

8 Quinta sententia in ipsis verbis contrahentium assignat materiam & formam, dicit enim pueta verba alterius contrahentis esse materiam: posteriora verò formam. Sic Ricard. *in 4. dist.* 26. *art.* 4. *quæst.* 1. *ad primum*. Astens. *in summa. lib.* 8. *tit.* 7. *art.* 1 *quæst.* 3. Angelus *matrimonium* 1. *num.* 2. Victoria *in summa. de matrim. num.* 245. & probabilem putat Henriquez *de matrim. lib.* 11. *cap.* 2. cùm non simul, sed successiuè proferantur ea verba. Sed hic modus explicandi materiam, & formam matrimonij, & aliorum contractuum mihi non probatur. Quia si vterque contrahens dicat simul verba, inquiro tunc, quæ verba habebunt rationem materiæ, & quæ formæ? Et tamen essentia contractus salua manere potest, etiamsi proferantur simul. Adde in contractu debere esse determinatam materiam, & determinatam formam; hoc autem pacto nulla est determinata materia, nec forma, vt constat: siquidem penderet ex ordine temporis & numeri, quod in contractu reali vere affirmari non potest.

9 Sexta sententia aliter in verbis ipsis contrahentium constituit materiam & formam, dicit enim ipsa verba contrahentium mutuò sibi esse materiam & formam. Nã in ipsis consideran potest ratio expressionis trahentis consensus, & ratio expressionis consensus acceptantis, & quatenus sibi inuicem sunt, traditio & acceptatio, sibi inuicem sunt materia & forma. Habet autem rationem materiæ traditio, quia prior est secundùm rationem; acceptatio verò, formæ. Ita docet Soto *in 4. dist.* 26. *quæst.* 2. *art.* 1. Francisc. Suarez *tom.* 3. *de Sacrament. disp.* 2. *sect.* 1. Bellarm. *lib.* 1. *de matrim. c.* 6. Thom. Sanchez *lib.* 2. *de matrim. disp.* 3. Alexander Pesantius *in additionibus ad tertiam partem*, *quæst.* 42. *art.* 1. *disp.* 2. & Recentiores frequenter, cùm de matrimonio disputant, tributurque D Thomæ *in 4. dist.* 26. *q.* 2. *art.* 1. *in solutione ad* 1. & 2. Probant vnica ratione, quia traditio illa est imperfecta, & inefficax, donec acceptetur, & accedente acceptatione perficitur & determinatur. Ergo vtraque verba sunt materia & forma, quatenus per sequentia determinantur, sunt materia, & sunt forma, quatenus includunt acceptationẽ, & determinant.

10 Sed neque hic modus explicandi placet. Quidam impugnant, quia non distinguit nisi tantùm rationem materiam & formam, quod in contractu matrimonij verum esse non potest, cùm adueritetur Eugenio IV. *in præcepto decreto*, qui definit sacramenta constare rebus vt materia, verbis vt forma. Sed inefficax est ista ratio: non enim solùm ratione, sed etiam re distinguit illa sententia materiam, & formam. Nam quamuis ratio traditionis, & acceptationis in verbis & consensu alterius contrahentis tantùm distinguantur ratione: attamen vt sic non est materia & forma contractus, sed consensus vnius, vt traditio, est materia, comparatione consensus alterius contrahentis, qui habet rationem formæ, quos manifestum est re ipsa distingui.

11 Impugnatur ergo, quia licèt possimus distinguere rationem illam traditionis, & acceptationis, tamen meritò vtraque permet ad formam, cùm vtraque verbis exprimatur, & alias in contractu matrimonij non posset esse verum, quod vniuersè dixit, sacramenta perficiri rebus vt materia, verbis vt forma, cùm iuxta hunc dicendi modum, tam materia, quam forma constituatur in verbis. Præterea, quia falsò dicitur traditionem determinari ab acceptione, nam mutuò se determinant traditio, & acceptatio. Sicut enim cùm aliquis offert alteri aliquid gratis, aut titulo commutationis, oblatio illa non complet contractum, donec accedat acceptatio: ita etiam, si acceptatio præcedat, sicut præcedere potest, non habet effectum, neque complet contractum, donec accedat traditionis oblatio ex parte alterius. Id quod plane contingit in postulatione, quæ vim habet acceptationis siue alio nouo consensu, & præcedere debet oblationem traditionis, non subsequi. Vnde *l.* 1. §. *si quis tam. D. de verborum obligationibus*, dicitur: *Si quis ita interroget, dabis, & respondeat, quidni? obligationem oriri*; & tamen

Digitized by Google

tamen acceptatio illa postulationis non habet effectũ, donec alius tradere velit, & eam trahendi voluntatem significet. Non ergo traditio suapte natura materia est, cùm in præsidio casu determinet acceptationem, compleatque contractum. Denique vt suprà diximus, id quod habet rationem materiæ aliquid indifferens & commune debet esse, vt ab alio determinari possit. Hæc autem duo in verbis contrahentium mutuò considerari non possunt, cùm vtraque verba significent traditionem.

12 Verior igitur mihi videtur septima sententia quę docet vniuersè in omni cõtractu materiam esse res ipsas legitimas, id est, nulla lege impeditas de quibus est contractus; formam verò esse verba aut signa externa legitima exprimentia consensum vt in contractu emptionis rem, quę venditur, in matrimonio corpora coniugum, in donatione rem quæ donatur. Sic sensit noster Beatus Henriquus de Vrimaria in annotation. ad Magistrum Sententiarum *distinctione 26. cap. 4.* Paludanus *eadem distinctione, quæstion. 4. art. 3. ad secundum* Bassolis *dist. 27. quæst. 1. art. 1.* verba esse formam, contrahentes materiam. Iacobus Almainus *in 4. distinct. 26 quæst. 1. §. ad vltimum argumentum*, contrahentes esse materiam, & §. *Respon dalia difficultas de formis*, dicit, formam esse verba prolata ab vtroque simul sumpta, Ioannes Gerson *in compendio Theologiæ tractatu 3. in fine*, cum agit de matrimonio, Adrianus *in 4. quæstion. 1. de matrimonio*, §. *ad rationes, verbi, ad secundum principale*, Antoninus *3. part. tit. 1 cap. 2. ante §. primum*, Bonaventura *in 4. dist. 28. quæst. 1.* Palatus *in 4. distinct. 26. part. 2.* Petrus Soto *lectione 3. de matrimonio, versic. requiritur, & lectio 4. versic. sit igitur*. Gabriel Vazquez *tom. 2. in 3. partem disput. 129. cap. 3. & disput. 148. cap. 7. in fine, & tom. 4. disp. 3. de matrimonio, cap. 5.* Paulus Comitolus *part. 1. de contractibus. cap. 4. num. 9.* licèt in eo non rectè, quod contendit materiam proximam, & remotam assignare in contractibus de quo tamen. Illa adde Couarr. *2. part. de matrimonio. cap. 1. §. tenico, n. 8.* & in contractu matrimonij videtur esse mens D. Thom. *3. part. in Additionibus quæst. 45. art. 5. & in 4. dist. 28. art. 3. ratione 2. in oppositum*. quæ est propriæ sententiæ confirmatiua, & in decisione quæstionis, & in responsione *ad 4. dist. 42. quæst. 3. art. 2. in corpore*. Quæ sententia, vel ideo mihi maxime probatur, quia plana est, & vniuersalis doctrina omni contractui, & apprime quadrat verbis Eugenij IV. de matrimonio, quæ statim explicabo. Et præterea ex aliarum impugnatione costat nihil probabilius dici posse, hancque secutos esse plures D. Thom. discipulos, affirmat Petrus Ledesma *q. 42. art 1. dific. 4.*

13 Ex his colligitur primò in contractu non esse necessarium constituere materiam circa quam, diuersam à materiam ex qua, vt nonnulli volunt, sed sicut totum compositum ex accidente, & subiecto dicitur costare subiecto, vt materia ex qua comparatione totius, & ipsum est materia circa quam, comparatione accidentis, ita res ipsæ in contractu dicuntur esse materia ex qua, comparatione huius totius artificialis, & materia circa quam comparatione verborum. Idem exemplum est in quolibet artefacto. Similiter non oportet assignare in contractu materiam remotam distinctam à proxima quamuis in nonnullis sacramentis ita fit. Est enim diuersa tatio huius sacramenti, & aliorum. Nam in nonnullis sacramentis, vt in Baptismo, materia remota est aqua, proxima verò est illa vt applicata per actionem sensibilem, id est, ablutionem, quæ actio diuersa est à verbis, & forma: at verò in quouis contractu materia, vt sensibiliter applicata non distinguitur à forma, verbis enim fit huiusmodi applicatio, non enim aliqua actio intelligi potest, qua applicetur præter verba sequentia donationis vel traditionis, aut tantùm erit aliquid apprehensum per rationem ad modum actionis, quod de contractu reali affirmari non potest.

14 Secundò colligitur in contractu matrimonij materiam esse corpora contrahentium legitima, formam verò verba legitima exprimentia consensum vel loco verborum nutus, siue, vt aliis verbis dicam, formam esse modum sub quo fit traditio corporum. Id quod ex analogia, & similitudine aliorum contractuum comodè explicari potest. Sicut enim in contractu permutationis, aut venditionis res ipsæ, quæ venduntur, aut permutantur, sunt materia contractus, sicin contractu matrimonij, cuius essentia consistit in mutua corporum traditione, corpora quæ traduntur, erunt materia. Et sicut in aliis contractibus materia eorum debet esse legitima, id est, non impedita lege aliqua, sic etiam in matrimonij contractu corpora debent esse legitima, hoc est, non impedita vel natur ali, vel humana lege; de quibus impedimentis ex parte materiæ dicam infrà *lib. 7.* Præterea sicut de aliis contractibus forma est consensus ipse, vt significatus per verba vel signa; ille enim determinat materiam, circa quam versatur contractus: sic etiam in contractu matrimonij forma est consensus expressus per verba, vel signa, quibus determinantur corpora, vt circa illa tractus contractus fiat. Et sicut in aliis contractibus forma, debent esse legitima, hoc est, nulla lege impedita: sic etiam in contractu Matrimonij. Est sicut in aliis contractibus fit tenuit ex parte formæ; ea quæ pro solemnitate lex præscribit, huiusmodi sunt numerus testium, eorum qualitas, tractatus, qui alienationes Ecclesiasticas præcedere solent; sic etiam dicendum est in contractu matrimonij, in quo ea quæ præscripsit Concilium Tridentinum *sess 24. cap 1.* de præsentia duorũ, vel trũ testũ, & parochi vel alterius Sacerdotis de licentia parochi, addita sunt pro forma huius contractus. Vnde si Concilium denunciationes iuberet præmitti ante matrimonium, ita vt aliter contractum esset nullum, re vera illæ tenerent se ex parte formæ huius contractus, & idem dicendum de verbis Sacerdotis, si eodem modo præciperentur; quo ratione facere possit Ecclesia, statim explicabitur, & latè *infra lib. 5.*

15 Tertio colligitur hanc eandem esse materiam, & formam matrimonij quatenus sacramentum est: Nam Christusin nullo penitus immutauit naturam huius contractus, sed illam sub Principum dispositione reliquens, id, quod fuerit legitimus contractus matrimonij eleuauit, vt esset sacramentum, & conferret gratiam. Atque id quod diximus optimè congruit cũ Decreto Eugenij IV. misso ad Græcos post vltimam Sessionem Concilij Florentini. §. *quinto Ecclesiasticorum*, vbi dicit omnia sacramenta tribus perfici, rebus, tanquam materia; verbis, tamquam forma, & intentione Ministri. Ecce in sacramento Matrimonij res, scilicet, corpora contrahentium, & verba exprimentia consensum. At postea *in §. Septimis Sacramentum*, ait, *causa efficiens matrimonij regulariter est mutuus consensus per verba de presenti expressus*. In quo decreto cùm in aliis sacramentis designasset materiam, & formam, abstinuit ab assignanda materia, & forma in sacramento Matrimonij, propter varias Theologorũ opiniones; quia cum hoc sacramentum supponat rationem contractus, illam supponit Eugenius esse materiam, & formam matrimonij, vt sacramentum est, quæ fuerit illius vt contractus est, tantumque assignauit causam efficientem Matrimonij in facto esse, vt vocant, siue vinculi remanentis post contractum coniugalem, non verò sacramenti Matrimonij, quod in actione, siue fieri consistit; sunt enim tunc verba pars illius, atque adeò non sunt efficiens. Quamuis non est improbabile hoc sacramentum non habere materiam ex qua, fed solùm circa quam, sicut de aliis contractibus docent nonnulli. Et quamuis Concilium Florentinum requirat materiam sacramenti, tamen non distinguit inter materiam ex qua, & circa quam, vt late ostendit in sacramento Eucharistiæ. Cùm autem dicit *regulariter*, indicat hoc sacramentum nutibus eam perfici, vel epistola, atque ita non esse verba de ratione, aut constitutione huius sacramenti, vt dicam infrà *lib. 2. cap. 7.* Vnde quod dixerat supra omnia sacramenta constare verbis vt forma, rebus vt materia, limitandum est iuxta id, quod postea de matrimonio dicit, non quia alia sacramenta regulariter perficiantur, aut

Digitized by Google

aut constent verbis, cum in eorum explicatione nunquam Engenius Quartus illud verbū *regulariter* addiderit, nunquamenim in hæc verbis pro forma esse posſunt, ſed quia id in hoc tantùm ſacramento verum habet.

16 Quartò colligitur valdè falſi quoſdam recentiores, qui nobiſcum conueniunt in forma, & materia huius ſacramenti dum dicunt contrahentes eſſe materiam huius ſacramenti, quando conſiderant, vt vocant, in facto eſſe, hoc eſt, vinculi remanentis poſt contractum: at verò ſi conſideretur prout in actione & fieri, materiā aſſignandam eſſe iuxta ſententiam Soti ſupra relatam, & impugnaram: cenſent autem iſti Doctores ſacramentum hoc etiam permanere, ſicut Euchariſtiam. Sed reuera falluntur, ſi enim ſacramentum hoc eſſet permanens, profectò vſus illius gratia non conferret, non ſecus atque vſus Euchariſtiæ, quod abſurdum eſt. Sacramentum igitur hoc tantùm conſtitit in actione, ſicut reliqua omnia ſacramenta, excepta Euchariſtia, & id quod remanet tranſacta actione contrahendi, ſolùm eſt vinculum, & obligatio, quæ remanet inter coniuges, & non eſt ſacramentum, prout de eo loquimur, quatenus eſt ſignum gratiæ ſanctificantis animam. Adde etiam ſi corpora contrahentium eſſent materia huius ſacramenti in facto eſſe, aliquid etiam deberet aſſignari pro forma, de quo tamen non conſtat.

17 Quinò colligitur, cùm Matrimonij ſacramentū tantùm in actione contrahendi conſtitat, licet facilegium cenſeatur viuente priore vtore aliam ducere, vt indicauit Siricius *epiſt. 1. decret. cap. 4.* tamen violare thorum alienum non eſſe ſacrilegium. Cuius diſcriminis ratio eſt, quia qui viuente priore coniuge aliam ducit, volens cum ea contrahere, & reuera conſenſum exprimens, facit irritum ſacramentum, ſicut qui ficta peccata Sacerdoti in confeſſione proponeret, & quamuis eſt ex ſe, diſſoluit prioris coniugij vinculum: quæ quidem ſunt contra religionem debitam ſacramento. At vſus matrimonij non eſt ſacer, neque ſacramento matrimonij conſecratus, cùm ſacramenti ratio tantùm in actione contrahendi conſtitat, & ideò qui peccat in vſu coniugij, vel adulter eſt, non eſt ſacrilegus, neq; eum violat religionē debitā alteri ſacramēto, alias etiā poteſtatio fidei exiſtentis in peccato eſſet peccatū, datur enim gratia ad illā in ſacramēto Cōfirmationis Sic notauit Gabr. Vaſq. *diſp. 3. de matr. c. 7. n. 78.* vide etiam Petrum Ledeſm. *3. q. 41. art. 1. diff. 1 in ſolut. ad tertium.*

18 Sextò colligitur hinc facilè intelligi, quomodo in ſacramento Matrimonij diſtinguantur illa tria, quæ iuxta receptam Scholaſticorum ſententiam diſtinguuntur in quolibet ſacramento, ſacramentum tantùm, res & ſacramentum ſimul, & res tantùm. In hoc enim ſacramento actus exteriores, quibus conſenſus exprimitur, ſunt ſacramentum tantum, quia ſignificant, & non ſignificantur. Res & ſacramentum ſimul, eſt vinculum, ſiue obligatio, quæ remanet ex actione contrahendi, & ſignificatur per exteriora ſigna, & ſignificat coniunctionem Chriſti cum Eccleſia, quam explicabim is infra *cap. 11.* Res tantùm eſt gratia, quæ virtute ſacramenti confertur ſic D. Thomas *in 4. d. 26. q. 1. art. 1. ad 4. & 5.* quem ſequuntur alij Scholaſtici, inter quos vide Petrum Ledeſma *3. q. 42. a. 1. difficult. 2.*

19 Septimò colligitur facilè, quæ ſit ratio, propter quā cùm Eccleſia nihil variare poſſit circa materiam, & formam aliorum ſacramento rum, nihilominus perſonæ aliàs habiles ad matrimonij ſacramentum, fiunt inhabiles ad matrimonij ſacramentum, fiunt inhabiles ſtatuto Eccleſiæ, ita vt nec contrahere valeant, & ſi contraxerint, nullum ſit matrimonium. Pro forma etiam videtur nonnihil immutari ab Eccleſia, cùm pro forma, & ſolemnitate aliqua nunc poſtulet, ſine quibus non ſubſiſtat matrimonij, quod tamen ſine illis firmum eſſet, de quibus ſuo loco dicemus. Nonnihil etiam circa miniſtros immutauit. Cùm enim in hoc ſacramento miniſtri ſint ipſi contrahentes, & illos ad contrahendum inhabiles effecerit, aliquid etiam circa miniſtros immutauit. Dicimus namque nihil ab Eccleſia immutari, circa ea quæ Chriſtus ſtatuit pro materia, & forma huius ſacramenti, vt ſacramentum eſt, id eſt, quatenus eſt ſignum gratiæ ſanctificantis animam ſenſibile, & ex Chriſti inſtitutione. Chriſtus enim (vt diebam ſupra) non aliam definiuit eſſe materiam, & formam pro hoc ſacramento, niſi illam, quam habet, vt contractus eſt, ita vt matrimonium ſemel conſtituerum in ratione contractus habet ex diuina inſtitutione, quòd ſit ſacramentum, retineatque pro materia & forma eandem omnino materiam & formam, quam habebat vt contractus, neque Eccleſia ſtatuit, aut ſtatuere poteſt, vt id quod pro contractu matrimonij eſt materia, & forma, & miniſter, non ſit etiam pro eo, vt ſacramentum eſt. Cùm enim is contractus ſubiaceat poteſtati Principum, ſicut alij contractus, ideò hac ratione aliquid ex parte materiæ, & formæ addi poteſt, & etiam aliqui irritari. Vnde rectè Iacobus Almainus *in 4. diſt. 26. §. ad vltimum argumentum*, dixit. *Dico quod ſunt aliqua ſacramenta, quorum nec materia nec forma eſt ſubiecta iudicio Eccleſiæ: aliqua verò ſic ſe habēt, quod materia & forma eſt ſubiecta iudicio Eccleſiæ. Exemplum primi, vt Baptiſmus, Confirmatio, ſacer Ordo, materia & forma illorum non ſubiacuntur iudicio humano. Ideo dico, quod in talibus nunquam ſtatutum Eccleſiæ eſt de neceſſitate ſacramenti, ſed de præcepto tantùm, quia illa quæ ſunt ſacramenta in ſe non ſubiacuntur iudicio Eccleſiæ, ſic quod Eccleſia nihil poteſt variare quantum ad eſſentiam Sacramenti. Aliud eſt ſacramentum, cuius materia ſubiacuit iudicio humano Eccleſiæ, vt in matrimonio, materia ſunt contrahentes adinuicem. De pœnitentia eſt difficultas, an peccator, qui confitetur, ſit materia. Inſtitit quis ſubiacuntur iudicio Eccleſiæ, ordinatio Eccleſiæ variat etiam Sacramentum. Hinc dicunt Doctores, quod poſſum aliqui prohibetur alteri confiteri, non eſt Sacramentum, ſi alteri confiteri confiteatur, quia natura illius ſacramenti ſubiacitur iudicio humano Eccleſiæ. Eodem modo dico de matrimonio, ordinatio Eccleſiæ impedit, quod non ſit Sacramentum.* Quæ eadem confirmat Adrianus *in 4. de matrimonio. quæſt. 1. §. ad rationes, in ſolut. tione 1. argumenti.* Meritò autem, vt notat Ruardus Tapper *art. 20.* parum à principio, non diſpoſuit Chriſtus, quando matrimonium eſſet legitimus contractus: quia eius ordinationes, & præcepta immutabilia, & indiſpenſabilia ſunt per eius miniſtros, at de his quæ ad contractum Matrimonij ſpectant, non poterant conſtitui regulæ immutabiles, propter mutabilem conditionem, & qualitatem temporum, iuxta quam varietatem expedicbat etiam eiuſmodi leges ſæpè variari.

20 Vltimò colligitur, quia contractus matrimonij, aliàs & ex ſua natura ciuilis, fuit à Chriſto Domino eleuatus ad rationem ſacramenti, licèt ex ratione ſuæ ſecularium Principum poteſtati ſubiectus eſſet, vt circa inhabilitates contrahentium eodem modo poſſint diſponere, ac in aliis contractibus: ideò meritò iam ſolius Eccleſiæ poteſtati credimus referuatum fuiſſe, vt dicemus infrà *lib. 6.* cùm de impedimentis Matrimonij ſermo fuerit.

CAPVT VIII.

Eundem eſſe miniſtrum Matrimonij, vt contractus, & vt ſacramentum eſt, et nonnulla de miniſtro colliguntur.

SVMMARIVM.

1 *Referuntur ſententiæ Cani cū ſuis fundamētis, & etiā Toleti.*
2 *Quid ſentiat Ledeſma de ea ſententia.*
3 *Eſſe non dicendum poſt Tridentinum.*
4 *Reiicitur probatio quorundam.*
5 *Etiam poſt Florentinum eſſe non dicendum.*
6 *Ratio qua id à nonnullis probatur reuocatur.*
7 *Etiam ante Florentinum eſſe improbabilem.*
8 *Impugnatur Toleti ſententia.*
9 *Diluuntur argumenta Cani.*
10 *Contrahentes matrimonium eſſe cauſas inſtrumentales gratiæ duplici ratione. (tere.*
11 *Etiam qui cōtrahit in peccato mortali, duo peccata cōmit-*

12 *Duos esse ministros huius Sacramenti ex sua institutione, & partiales causas, non tamen partialia Sacramenta.*

1 QVamuis matrimonij vt contractus est) ministros esse ipsos contrahentes negari non possit, vt ex dictis etiã inferunt attamẽ eius, vt sacramentum est, ministrum esse Sacerdotem ipsum proferentem verba, & coniungentem illos, docuit Melchior Canus *lib. 8. de locis. cap. 5.* Adducit pro sua sententia complures Auctores, ne contra communem hominum opinionem sentire videatur. Cæterùm Gabriel Vasquez *disp. 3. de matrimonio, cap. 3.* optimè ostendit nullum eius fauere sententiæ, præter Guilliermum Parisiensem, & Theologos Concilij Prouincialis Colonien sis, si conferantur quæ habent *cap. 12. 18. & 22.* Probat autem Canus primo, eo quod Eugenius Quartus, in præcitato decreto dixerit sacramenta perfici rebus, & verbis & ministro. Verba autem in matrimonij contractu, quæ sunt contrahentium, suppleri per signa possunt; cùm tamen verba in aliis sacramentis necessaria minimè suppleantur. Igitur necesse est constituere verba Sacerdotis ad matrimonium conficiendum, vt sacramentum est. Secundo probat, quia matrimonia clandestina ante Concilium Tridentinum erant legitima & firma, non tamen sacramentum. Id quod probare contendit multis productis testimonijs, in quibus matrimonia clandestina reprehenduntur, Non autem ex alio capite potuit prouenire, quod sacramenta non essent, nisi ex defectu Sacerdotis, & ministri. Idẽ etiam probat, quia quando clandestinè contrahebant, non habebant intentionẽ faciendi, quod facit Ecclesia, quæ intentio ad sacramenta valorem necessaria est. Tertiò probat, quia actio sacramentalis est sacra, atque adeò sacrum ministrum requirit, sicut videmus in aliis sacramentis, non verò hominem laicum, & fœminam. Quarto denique quia contrahentes, etiamsi in peccato mortali contrahant, non se existimant esse sacrilegos, neque duo peccata committere. Sentiunt igitur se non conficere sacramentum, atque adeò non esse sacrilegos, nec duorum peccatorum reos. At nouissimè Toletus *lib. 7. c. 6. n. 4.* planè docet ministrum ante Concilium Trident non fuisse necessarium, at postea esse necessarium, & pertinere ad essentiam matrimonij ministrum, & testes. Quibus indicare videtur ministrum eius sacramenti esse Sacerdotem post Concilium.

2 Hanc sententiam Magistri Cano, Petrus Ledesma *de matrimonio. quæst. 42. art. 1. difficultate 4.* existimat ante Concilium Tridentin. etiam post Florentinum fuisse probabilem, & probabiliter defendi potuisse; videntur enim huius Auctores fundamenta probabilia. At verò Soto *in 4. distinctione 26. quæst. 2. art. 2.* negat vllo tempore fuisse probabilem, atque adeò affirmat esse temerariam.

3 Mihi videtur in primis, certum esse sententiam Magistri Cano post Tridentinum non esse probabilem. sed nota dignam. Sic Petrus Ledesma *loco citato, conclusione vltima*, & Gabriel Vazquez *infra citandus*. Et quidẽ id manifestè ostenditur, tum quia iam hoc tẽpore contra Canũ conspirat vniuersa Theologorum scholastum etiam, quia Tridentinum *sess. 24. de reformat. matrimony. cap. 1.* cùm præcepisset, vt præmitterentur denunciationes, & adesset Parochus vna cùm duobus, vel tribus testibus, vt ostenderet quid ad valide celebrandum matrimonium necessarium erat, subdit: *Qui aliter quam presente parocho, & duobus vel tribus testibus matrimonia contrahere, attentauerint, sancta Synodus ad sic contrahendum inhabiles reddit, & eos contractus irritos, & nullos esse decernit.* Concilium autem loqui de matrimonio etiam qua sacramentum est, conitat, quia alias diminuta esset Concilij doctrina, vbi omnium sacramentorum naturam exponit, nisi explicaret, quæ requirantur ad celebrandum matrimonium, quatenus sacramentum est, ne fideles frustrentur gratia in sacramento toties repetito. Atque hinc etiam esse Concilij sensum declarauit congregatio Cardinalium, cuius declarationem refert Petrus Ledesma *loco citato*, quæ sic habet: *Non pertinere ad substantiam matrimonij sacramenti, vt parochus aliqua verba proferat.* Non ergo dici potest Sacerdotem esse ministrum matrimonij, vt sacramentum est.

4 Probant alij, quia sequeretur contra Canum matrimonium contractum inter absentes & per procuratorem nunquam posse effici sacramentum. Quia etiam si postea præsentes contrahant; nihil iam firmitatis adderetur contractui. Sed concederet Canus sequelam, neque in eo maius esset inconuenies, quam in asserendo matrimonium semel contractum sine intentione faciendi quod facit Ecclesia, nunquam effici sacramentum, valere tamen in ratione contractus, quod multi docent, vt dictum *cap. sequenti.* Quare prior illa a nobis adducta ratio potissima est.

5 Deinde videtur, sententiam Magistri Cano etiam post Concilium Florentinum, & ante Tridentinum non fuisse probabilem, & sine nota defendi minimè potuisse, vt docebat Soto, & Gabriel Vasquez *disp. 3. de matrimonio, cap. 4. num. 46.* Id quod hac ratione mihi persuadeo, qua præditi Doctores vtuntur. Quia Eugenius Quartus *in citato decreto, §. Septimum Sacramentum*, cùm assignat causam efficientem matrimonij, hæc tantùm habet: *Causa efficiens matrimony regulariter est mutuus consensus per verba de præsenti expressus.* Sentit ergo Eugenius nullam esse causam aliam efficientem vinculi matrimonij, præter mutuum contrahentis consensum, atque ideò Sacerdotem non esse huius sacramenti ministrum. Illud autem verbum *regulariter*, referri non potest ad consensum. sed ad verba; eo quod suppleri soleant nutibus, aut aliis signis, vt dicam postea *lib. 2. cap. 7.* Nec verò dici potest Eugenium hæc affirmate de matrimonio, vt contractus, & non vt sacramentum est. Tradebat enim eo loco Græcis, & Armenijs doctrinam Catholicam, quam tenet Ecclesia Romana, cumque proposuisset doctrinam de Trinitate, & Incarnatione, prosequitur statim eam quæ ad sacramenta pertinet Agit ergo de matrimonio etiam, vt sacramentum est. Cùmque tam exactè in quolibet sacramento materiam, formam, verba, ministrum ordinarium, & non ordinarium tradiderit, diminuite satis in explicanda doctrina de Matrimonij sacramento processisset si id quod maximè necessarium erat, vt matrimonium esset sacramentum, omisisset, cùm nullam aliam assignet efficientem causam. Etenim ne fideles frustrarentur effectu huius sacramenti, non tantùm docere deberet, quod requiritur ad valorem illius, vt contractus est, fed potiùs id quod requiritur ad valorem sacramenti. Ex quo conuincetur etiam si quis pro Cani sententia dixerit illud, *regulariter*, ideò positum, vt ostenderet mutuum consensum contrahentium solùm causam esse, quando matrimonium valet in ratione contractus; quasi quando valeat in ratione sacramenti, alia efficiens sit causa præter consensum contrahentium. Nam addidisse etiam maximè oportuit, quæ essent necessaria, vt valeret quatenus sacramentum est.

6 Solet etiam hæc pars ab aliis probari, ex eo quod Trident. *sess. 24. c. 1. citato*, definit matrimonia clandestina firma fuisse, quando Ecclesia non improbauit. Sed efficax probatio non est, neque enim negat Cano firma fuisse clandestina matrimonia, sed non fuisse sacramenta ex defectu ministri Sacerdotis.

7 Denique mihi videtur quo magis prædicta confirmentur, non solùm post Concilium Florentinum, sed etiam antea, sententiam Melchioris Cani omni probabilitate destitutam. Primò, quia erat communis Doctorum sensus in contrarium, vno excepto Guilliermo Parisiensi *tract. de Sacramentis, cap. 9. de sacramento matrim quæst. 1.* & Theologis illius Concilij Prouincialis Coloniensis. Deinde quia Pontifices quãdo de matrimonio agunt, tantũ dicunt requiri consensum contrahentium, quorum testimonia referam infrà *lib. 2. cap. 1. & 2.* Agere autem Pontifices de matrimonio etiam vt sacramentum est, planum videtur ex communi sensu Ecclesiæ. Neque enim vnquam in doctrina de matrimonio tradenda distinxere, vt aliqua vera essent de matrimonio, quatenus tantùm contractus est, alia verò de matrimonio, quatenus est contractus, & sacramentum simul. Perfuasum enim semper in Ecclesia

fuit

fuit contractum hunc eleuatum ad rationem sacramenti, & ita quidquid disponit de valore matrimonij, vt contractus est, tradit etiam de eo vt sacramentū est. Præterea, si verba Sacerdotis verè essent forma sacramenti matrimonij ex institutione Christi, eam institutionem nobis aliquando explicuisset Ecclesia, sicut explicuit aliorum sacramentorum institutionem; quod tamen nunquam factum est, aut certè valdè diminutam nobis tradidisset doctrinā de sacramento matrimonij si non explicuisset, quādo matrimonium esset sacramentum ne fideles populi eius ignoratione frustrarentur frequenter huius sacramenti gratia, quæ tamen ad huius onera subeunda maximè conueniens erat, vt concederetur. Præterea, quia matrimonium sine Sacerdote contractu si semper Ecclesiæ praxis iudicauit esse causam Ecclesiasticam; quod non alia ratione indicasset, nisi quia sacramentum erat: alias enim nulla posset reddi ratio, propter quam ad Ecclesiasticum forum pertineret. Nam matrimonium vt contractus est, non repugnat ad secularem Principem pertinere, maximè si notum Ecclesiæ erat eiusmodi matrimonium fic consentiente Ecclesia contractum non esse sacramentum. Denique quia licèt Ecclesia, vt dicebam *cap. proced. n.* 19. potuerit aliqua statuere circa materiam & formam & ministros, addendo inhabilitates, & exigendo solemnitatem aliquam ex parte formæ tamen Ecclesia nunquam potuit effiere, vt alij, quam contrahentes sint ministri huius sacramenti; eos enim tantùm ministros exigit contractus iste in ratione contractus, qui tamen eleuatus, vt conferrer gratiam, nullo addito, nec nouter instituto per Christum.

8 Ex quibus manifestè colligitur valde etiam à veritate discessisse Toletum *loco citat.* cùm dixit ante Trident. non esse necessarium ministrum in matrimonio, cùm iam pridem definierit Eugenius IV. sacramenta tribus perfici, & intentione ministri, & materia, & forma. Tum etiam non potuit Ecclesia aliam ministrum constituere, quàm antea erat. Cùm ergo antea matrimonium esset sacramentum, & ex consequenti haberet ministrū, non potuit alius constitui minister. Nec dici possēt Tolerum loqui de matrimonio, vt contractus est. Nam vt contractus est, nullum habet ipsos contrahentes. Adde etiam solemnitatem præscriptam à Concilio etiam designari pro matrimonio, vt contractus est. Quod si loquatur de eo, vt sacramentū est, antea etiam erat sacramentum, & non habebat ministrum Sacerdotem, & alias habebat ministrum. Quare ea Tolen opinio ferè eadem censura digna videtur, atque opinio Cani.

9 Nec verò argumenta Cani aliquid habent roboris. Ad primum enim constat, quis sit sensus Eugenij IV. cùm dixit causam efficientem regulariter esse consensum expressum per verba de præsenti ex dictis suprà *cap. proced. nu.* 15. & dicam etiam infrà *lib. 2. cap. 7.* Neque secundum maiorē habet vim, o nnes enim Patres, quos erat Cano, in nullo fauent eius sententiæ. Reprehendunt enim matrimonia clandestina, quia contra Ecclesiæ constitutionem contrahebantur; & quia forsan nonnulli ea de causa irrita esse censebant, vt dicam infrà suo loco *lib. 2. cap. 3.* non verò reprehendunt, quia nulla esset in ratione sacramenti ob defectum Sacerdotis & ministri, licèt valida essent in ratione contractus, neque id vel leuiter insinuarunt. Nec vero in his, qui clandestinè cōtrahebant, pugnabat ex eo capite intētio faciēdi quod facit Ecclesia, sicut nec pugnaret in eo, qui cōtraheret domi corā parocho & testibus contra præceptum Ecclesiæ. Ad tertium dicimus actionem sacramentalem sacram dici, quia eleuatur à Deo ad efficiendam gratiam, non verò quia fiat à sacro ministro, vt constat etiam in Baptismo, quan lo consertur in casu necessitatis à laico. Est enim in hoc sacramento id speciale, quod in alia non possunt effectum habere, nisi ab extrinseco ministro conferantur, hoc autem sacramentum etiam sine extrinseco ministro suum effectum habere potest, scilicet coniunctionis gratiam, quæ mutua animorum coniunctione significatur; eam autē coniunctionem nullus præter ipsos contrahentes valet efficere, vt docet D. Thom. *in add. ad 1. quæst. 45.* Ad quartum dico si fortè existimant aliqui non peccare, si contrahunt in peccato mortali, id prouenire ex ignorantia, cùm duo peccata committant, vt dicam statim. Maneat ergo eum communi Doctorū sententia eundem prorsus esse ministrum matrimonij vt contractus, & vt sacramentum est.

10 Ex his colligitur primò ipsos contrahentes esse causas instrumentales gratiæ, siue physicas, siue morales iuxta varias opniones Theologorum: inò sunt duplici ratione causa gratiæ. Primò ministeriales, sunt enim ministri sicut abluens in Baptismo, & absoluens in confessione. Deinde vt causa materialis, concurrunt enim cum forma ad eius productionem; quæ gratia tunc tantùm producitur, cum vtrique cum debita intentione concurrunt. Potest autem contingere vt in vno producatur gratia, & non in altero, si alter eorum exigat in peccato, & non permittat confessionem, vel saltem contritionem.

11 Secundò colligitur contrahentes in peccato mortali matrimonium peccare duplici de causa, & duo peccata committere. Tum quia recipiunt sacramentum in mortali peccato, quod indubitatum est: tum etiam quia illud in mortali ministrant. Quare non rectè Soto *in 4. dist. 1. q. 5. art. 6.* & eum sequitur Thomas Sanchez *lib. 2. disp. 6. nu. 4.* quos etiam sequitur est Aegidius *disp. 24. dub. 3. nu. 34.* qui pec catum veniale tantùm dicit esse ministrare in peccato; sed fallitur Aegidius: si enim confecratio requiritur, nullū potius erit: fallunter etiam Soto & Sanchez, qui docent contrahentes non peccare, quatenus ministri sunt, quia licèt sint ministri per se huius sacramenti, non tamen sunt ministri confecrati, atque ideò non abutuntur consecratione, sicut aliorum sacramentorum ministri. Id certè nullius momenti est, ministrans enim in peccato mortali sacramentum, non peccat, ea ratione, quia consecrationē abutatur: alias peccatet Episcopus in consectatione Chrismatis, in benedictione Altaris, & Diaconus, cùm ministrat altari, vel canit Euangelium, aut concionator in peccato mortali, vel cùm Subdiaconus canit Epistolam, nam ad hæc omnia sunt confecrati ministri, & abuntur consecratione, quæ tamen Soto non admittit. Peccat ergo ministrans in peccato mortali, quia neque Deo auctori sanctitatis, neque sacramento, quod est causa gratiæ, conformis est; cùm tamen sit in eo Dei instrumentum, & inter instrumentum, & causam principalem debeat esse conformitas. Quam rationem assignat D. Thomas *3. part. qu. 64. art. 6. in corpore*, & optimè explicat Gabriel Vasquez *ibidem disput. 136. cap. 1.*

12 Denique colligitur ex propria institutione huius sacramenti non esse tantùm vnum eius ministrum, qui sit causa gratiæ, quæ in eo confertur, sed à duabus partialibus ministrari, eo quod naturale contractus matrimonij nullo modo mutata est, ex eo quod in sacramentum fuerit institutus à Christo, sed manens in sua natura confectatus est. Quare cùm hic contractus postulet, vt minimum duos, & ex altera parte, nempe mulieris, plures etiam vxores esse possunt, si permissum sit cum pluribus contrahere; & huius sacramenti minister non sit, nisi ipse qui recipit, vt iam diximus, sequitur ex sui institutione à pluribus minis tis partialibus ministrari posse. Vnde & plures mulieres dicere possunt, *nos te accepimus in coniugem.* In aliis autem sacramentis vnus tantùm institutus est minister totalis, & integer: qui habet totam potestatem administrandi. Quare si dicatur pluribus abluentibus, *nos te baptizamus*, nullum est sacramentum, quia hæc forma non exprimit ministrum tanquam totalem causam, sed vt partialem cum aliis. Ob id tamen non est dicendum in matrimonio esse partialia sacramenta, sed vnum tantùm indiuisibile, & in ratione signi & causæ gratiæ, vt docet Petrus de Ledesma *de matrim. qu. 42. artic. 1. difficultate 3. ad tertium.*

* * *

CAPVT IX.

Rationem contractus in matrimonio inter fideles separari posse à ratione sacramenti, nec posse denuò effici sacramentum.

SVMMARIVM.

1 *Requiri in ministris intentionem faciendi, quod facit Ecclesia, vt matrimonium sit sacramentum.*
2 *Sentiunt aliqui inter fideles non posse separari rationem contractus & sacramenti.*
3 *Opposita sententia verior. Eius fundamenta, num. 4. & 5.*
6 *Fundamenta contraria diluuntur.*
7. *Sententia asserens matrimonium prius validum in ratione contractus posse postea effici sacramentum, & duo modi illum explicandi.*
8 *Verior oppositæ sententia. & prior modus refellitur.*
9 *Secundus modus reijcitur.*
10 *Proponitur obiectio, & diluitur.*
11 *Excluditur alius modus, qui excogitari posset, separandi contractum à sacramento.*

1 EX doctrina etiam capitis præcedentis, cùm constet contrahentes esse ministros huius sacramenti, & sacramenta omnia, vt definuit Eugenius IV. *in prædicto decreto* perficiantur intention e ministri, facilè colligitur in ipsis contrahentibus debere esse intentionẽ faciendi quod facit Ecclesia. Ad eam autem habendam satis erit, si contrahere velint iuxta communem morem, secundùm quẽ vident fideles alios in Ecclesia contrahere. Quare si neque confusè haberet eam intentionem, nec celebrandi matrimonium, tamquam rem sacram, sed tantùm vt contractũ, reuera non esset sacramentum, ex defectu intentionis necessariæ in ministro.

2 Sed hinc exoritur prima dubitatio, an scilicet matrimonium ea intentione contractum, esto non esset sacramentum, valeat tamen in ratione contractus Nonnulli negant, inter quos est Petrus de Ledesma *de matrim. q. 42. art. 1. dub. 7. in solut. ad primum & secundum*, quem sequitur Thom Sanchez *lib. 2. disp. 10. num. 6.* idem olim sensit Supplem. Gabriel. *in 4. distinct. 27. quæst. 2. art. 3. dub. 2.* nouissimè Aegidius Koninck *disp. 24. d. b 1. conclus. 4.* Quorum fundamentum est, quia ex Christi institutione inseparabilis est ratio sacramenti à contractu matrimonij: vnde intentio non conficiendi sacramentum repugnat intentioni legitimè conficiendi matrimonium, quatenus est contractus; sicut è contra, qui intenderet facere sacramentum, & non contractum, nihil efficeret: quia ex Christi institutione hæc duo sunt inseparabiliter coniuncta, & se mutuò ponunt & destruunt.

3 Verum probabilius existimo in eo casu valere matrimonium in ratione contractus, & separari à ratione sacramenti. Sic docuit Scotus *in 4. dist. 26. q. vnic. §. Sed qualiter.* Bassolis *in 4. dist. 27. q. 1. art. 1.* dum dicit, verba esse necessaria ad rationem sacramenti, non ad rationẽ contractus & ita in multis esse contractum, non sacramentum: & Iacobus Almainus *dist. 26. §. Restat alia difficultas de forma.* vbi negat omnibus signis conficientibus matrimonii esse causam gratiæ, & ita separari vnum ab alio. Ferdinandus Rebellus *tom. 1. de obligat. iustitiæ, part. 2. lib. 2. quæst. 5. conclus. 1.* vbi dicit esse hanc sententiam Doctorum omnium. Idem docet Gabr. Vasq. *2. tom. in 3. p. disp. 128. c. 5. in princ.* Primum mihi huius sententiæ fundamentum est, quia non inuenio fundamentum aliquod, neque in Patribus, neque in Concilij, neque etiam in vnanimi Doctorum fidelium opinione, vnde dedicamus ita eleuatũ esse à Christo contractum matrimonij ad rationem sacramenti, vt si sacramentum non sit, contractus non sit. Quamuis enim non possit esse sacramentum matrimonij sine ratione contractus, cùm legitimus matrimonij contractus sit materia, & forma eius sacramenti, at nullum fore contractum concurrentibus omnibus, quæ necessaria sunt ad valorẽ contractus, ex eo quod non sit sacramentum, non rectè colligitur. Exigo enim ab his Doctoribus, vnde colligant eo modo factam à Christo institutionem, cùm eorum effectio ex institutione dependeat. Eam enim non exprimunt Concilia, neque insinuant. vt notum est, & præterea non pauci Doctores antiqui tenuerunt matrimonia celebrata inter fideles contracta esse quidem firma in ratione contractus, carere tamen ratione sacramenti. Et multò plures docue runt matrimonium inter absentes, & per procuratoreni esse firmum, atque legitimum, non tamen sacramentum, quos referam *cap. fraq.* & non pauci Recentiores iudicant eam opinionem adhuc post Concilium Tridentinum esse valdè probabilem. Non est ergo aliquis communis sensus Doctorum, vnde colligatur rationem cõtractus inseparabilem esse à ratione sacramenti inter fideles.

4 Alterum fundamentum est, quia vbi ius non exprimit contractum matrimonij esse inualidum, censendus est validum in vtroque foro, ex Ioanne XXII. *in Extrauag. execrabilem*, cum communi Doctorum sententia. Nullum autem ius exprimit contractum matrimonij celebratum, etiam cum intentione non conficiendi sacramentum, esse inualidum. Ponamus enim aliquẽ sub ea conditione velle contrahere, illamque exprimat, si turpis, aut impossibilis est, habetur pro non adiecta, *cap. fin. de condit. appos.* in quo capite decernitur solam conditionem appositam matrimonio contra eius substantiam, illud reddere inualidum, cuiusmodi non est ita conditio, vt constat. Si ergo exterius expressa ea conditio non reddit nullum matrimonium, multò minus irritũ efficiet, si mente retineatur: quæ enim mente tetinentur, si non sint contra substantiam contractus, nunquam illi nocent, vt dicam postea suo loco.

5 Denique habemus pro nostra sententia tacitum consensum Ecclesiasticorum iudicum. Nam illi, qui apud nos post Baptismum ad Iudaismum deficiunt, matrimonium contrahunt sine intentione faciendi, quod facit Ecclesia, Vt enim Inquisitorum testimonio constat, prius illi priuatim in suis domibus solent matrimonia contrahere, & postea fingunt se in facie Ecclesiæ contrahere: & tamen sine vlla intentione contrahendi more Christiano, quem potius irridẽt. Cumque hæc cert issimè in iudicio constẽt, nunquã Inquisitores neque in Hispania, neque extra Hispaniam Episcopi Inquisitorum ordinarij munere fungẽtes, iudicarunt illos separandos, aut iterum debere contrahere, vel posse validè alteri nubere. Quare ministri, qui cum ea intentione susceperũt matrimonij sacramentum, hoc est, celebrarunt contractum matrimonij, perpetuo carent effectu sacramenti gratiæ, quæ in illo consertur ex opere operato. Neque hoc mirum: nam etiam qui recipit sacramentum aliquod ex his quæ iterari non possunt, verbi gratia, Confirmationem, aut Ordinem, cum obice tamen perpetuo carebit ea gratia, quam illud sacramentum consecrebat ex opere operato, cùm nullũ sacramentũ, quod non contulit gratiam propter obicem, excepto baptismo, remoto obice gratiam conferat. Non enim constat nobis ea ratione institutũ a esse à Christo Domino sacramenta.

6 Atque ex his facilè diluitur contrariæ sententiæ fundamentum. Constat enim ex dictis rationem contractus validè separari posse à ratione sacramenti. Nec verò inde sequitur rationem sacramenti à contractu ratione separari posse; cùm ratio sacramenti matrimonij, ita supponat rationem contractus, vt non alia sit materia & forma matrimonij quatenus sacramentum, nisi quæ fuerit materia & forma contractus, vt iam superiùs dictum est. Quare qui vellet efficere matrimonium, vt sacramẽtum est, & nollet efficere contractum, nihil efficeret; haberet enim animũ omninò repugnantem substantiæ matrimonij; sed tunc iudicandum de illo esset, atque de eo, qui habet animũ contrahendi, & non animum se obligandi, vt dicam *lib. 2. c. 4.*

7 Sed hinc oritur secũda, eaque maior dubitatio an eusmodi matrimonium quod in ratione contractus validum esse

modi matrimonium quod in ratione contractus validum esse diximus, possit aliquando effici sacramentum. In quo nonnulli, vt colligere licet ex his, quæ dicunt de matrimonio in infidelitate contracto censent matrimonium antea celebratum posse fieri sacramentum: sed licet in hoc conueniant, diuersimodè tamen explicant. Quidã dicunt statim atque baptizantur sine alio nouo consensu effici sacramentum. Sic citatis aliis Thomas Sanchez *lib. 2. disp. 9. n. 5.* Petrus Bollo *in œconom. class. 2. c. 4. §. 7.* parum à principio videtur indicare Deca Hispal. *in 4. dist. 26. q. 2. art. 3.* affert inter alios pro sua sententia D. Thom. *in 4. dist. 39. 7. vnic. art. 2. ad primum*, eò quod dicit matrimonium infidelium esse sacramentum nõ actu, sed habitu. At D. Thom. sacramenti nomine non intelligit sacramentum strictè sumptum pro signo sensibili conferente gratiã, in quo sensu nunc disputamus, sed sacramentum latè sumptum, quia est mysterij quoddam communionis Christi cũ Ecclesia. Quam significationem actu sensit D. Thom. nõ conuenire matrimonio nisi suscepto baptismo. Ex eo autem quod ea significatio conueniat matrimonio ratione baptismi, non rectè infert Thom. Sanch. matrimonium effici sacramentum, & conferre gratiam susceptione baptismi, vt statim dicam. Alij verò aliter explicant, censent enim sacramentum effici non statim atque baptizantur, sed cùm habent nouum consensum, aut antiquum, verbis vel nutibus, vel copula maritali approbant. Videtur indicare Capreol. *in 4. dist. 26. q. 1. an fœderata quæ mulier Dorandi.* Rebellius *2. part. lib. 2. q. 6. concl. 1.* Sic sentit Petrus Ledesm. *de matrim. q. 50. art. 2. dub. 3.* Bellarm. *lib. 1. de matr. c. 5 in fine, & c. 15.* & alij, quos refert idē Thom. Sanch. *ibid. n. 2.* fundamenta istorũ adducã postea.

8 Mihi tamẽ semper verus visum est, tam matrim. fidelium contractum sine intentione faciendi, quod facit Ecclesia, quam matrimonium infidelium nunquam denuò posse fieri sacramentum. Sic Durandus *4. dist. 26. q. 1. n. 14.* Gabriel Vasq. *2. tom. in 3. part. disp. 138. c. 5. & 4. tom. disp. 2. de matrim. c. 10.* sensit etiam idem Thom. de Argentina *eadem dist. 26. q. 1. art. 1. ad primum*, & idem docuisse complures discipulos Diui Thomæ, fatetur Petrus Ledesma *loco citato* nouissimè Aegidius *de p. 24. n. concl. 7.* Et probatur in primis non posse effici sacramentum cùm baptismus suscipitur, vt existimauit Thom. Sanch. idque efficaciter conuincitur. Tum quia alias possent simul tempore cum baptismo plura sacramenta ministrari. Tum etiam, quia cùm baptismus habilem reddat, prius tempore suscipi debet, vt habilis sit ad alia suscipienda. Tum præterea, quia vtintelligeremus matrimonium susceptione baptismi reddi sacramentum, quod antea non erat, necessarium videtur, vt noua apponatur forma, nouaque materia, nouusque consensus, quæ tamen non ponuntur, cùm sæpè qui baptizantur nihil minus cogitent, quam de renouando consensu. Tum denique non est idem matrimonium effici ratum, & effici sacramentum propriè sumptum. Ratum enim efficitur baptismo, ita vt tam causa baptismi non fit dissolubile, sicut dissolui poterat ante baptismum, vt dicam infrà *c. 12.* Sacramentum autem fit, non significatione connubionis Christi cum Ecclesia, quam habere non potest sine nouta materia & forma. Cõtractus enim matrimonij eleuatus est, vt gratiam conferat; vnde ratum fit sine nouo consensu, sola susceptione baptismi, sacramentum autem fieri non potest sine nouo consensu.

9 Deinde probatur neque effici sacramentum, quamuis postea renouetur consensus, vt existimarunt Bellarmius & alij maiori cum probabilitatis specie. Id quod probatur efficacitèr, nam ratio sacramenti matrimonij annexa est fieri contractibus, non vinculo remanenti post contractum; consistit enim hoc sacramẽtum in actione, sicut & omnia alia, excepta Eucharistia, & in eo fieri ipsius contractus datur gratia, nõ postea, vt certa sententia Doctorum est. Post semel autem contractum validè matrimonium non potest denuò esse aliud fieri eius contractus; vinculum enim matrimonij in nullo penitus tam dependet à consensu eorum, qui contraxerunt. Quare cùm etiamsi renouetur consensus, nihil efficiatur circa contractũ antea validum, nec adhibeatur materia & forma, cum solum verbo tenus renouetur consensus; & sacramentum matrimonij tantum consistat in fieri, nec possit esse nisi re ipsa fiat contractus, non potest iam amplius fieri sacramentum.

10 Sed obiicient. Quia si facta venditio non est ita rata, cùm in poterit ate cui usibet ex contrahentibus sit, eam irritare, propriè dicitur denuò facta, cùm ita firma redditur, vt annullari nequeat, sed matrimonium infidelium poterat ab alterutro dissolui eo solo admittente fidem, & dum baptizantur ita ratificant, vt amplius dirimi nequeat. Ergo tunc dicitur contrahi, atque adeò erit sacramẽtum ranquã matrimonium post Baptismum contractum. Sed exemplũ quod adducitur, nullius momẽti est. Venditio enim, quamdiu non est firma, sed consensu partium dissolui potest. nõ censetur facta, sed præcessisse tantum tractatum quendã antecedentẽ venditionem, tunc autem fieri dicitur, cum firmitatẽ accipit. Matrimonium verò, eo ipso quod fit, firmum est ex natura sua, vt dicam postea cap. 17. licet beneficio fidei dissolui possit, alias dicendum esset matrimonium ante Baptismum nondum esse celebratum, sed consensu partium dissolui posse.

11 Sed forsan excogitabit aliquis alio etiam modo separari rationem sacramenti à matrimonio inter fideles, videlicet cùm ob impedimentum peccati non cõfertur gratia, tunc enim contractus remanet, & non sacramentum. Id si quis dixerit, non solum falsum, sed & censura graui dignũ erit. Quia quod ex impedimento matrimonium aut quodvis aliud sacramentum non producat gratiam, non obstat quo minus perficiatur sacramentum. Quia vt sacramentũ quodvis conficiatur, tantum exigit Eugenius Quartus, materiam, formam, & ministrum. At gratia neque est forma, neque materia, neque minister. Ergo etiamsi ratione obicris nõ sequatur, erit perfectũ sacramentum. Adde sequi quod ægro in eodem articulo morbi, & penculi existenti possit repeti sacramentũ vnctionis, si primo suscepisset cũ obice, quod contra praxim Ecclesiæ est sequela constat, quia ratione obicis nullum fuit sacramentum collatum.

CAPVT X.

Matrimonium inter absentes, & per procuratorem valere in ratione contractus, & in ratione sacramenti.

SVMMARIVM.

1 *Valere matrimonium inter absentes, per procuratorẽ, vt epistolas, etiam post Tridentinũ in ratione contractus.*
2 *Non valere in ratione sacramenti, quorundam opinio est.*
3 *Opposita sententia verior probatur.*
4 *Optima ratione vtellentur Cani, & Caietani fundamẽta.*
5 *Sentiunt nonnulli procuratorem esse materiam matrimonij inter absentes.*
6 *Explicatur vera sententia.*

1 VAlidè celebrari matrimonium inter absentes, & per epistolam, vel nuncium, vel procuratorẽ in ratione contractus, satis constat ex *c. ignorantiam 32. q. 2.* & *c. fin. de procurat. in 6.* eamque dispositionem locum habere post Tridentinum adeò notum est, vt probatione non egeat, cùm nihil circa hoc innouarit, sed tantùm aliquid addiderit ex parte formæ, licet nonnulli dissentiant, quos refert Petr. Ledesma *de matrim. q. 42. art. 1. difficul. 7.*

2 Sed an etiam valeat in ratione sacramenti, non leuis Doctorum dissensio est. Nonnulli negant, his sunt Cano *lib. 8. de locis, cap. 5. & in relectione de pœnitentia, p. 5.* Basolis *in 4. dist. 27. q. 1. art. 1.* Caietan. *in opusculo de matrimonio, q. 1.* Victoria *in sum. n. 244.* Viguer. *in institutionib. Theologicis, c. 16. §. 7. vers. 4.* Martin. Ledesma *2. p. q. 44. art. 4.* probabilem iudicant Petrus Ledesma *q. 42. art. 1. diffic. 7. concl. 1.* Ferdinandus Rebellus *de oblig. iustitia p. 2. lib 2. quæst. 5. conclus. 2.* Quamuis autem Caietan. & Catherinus conueniant in hac sententia, procedunt tamen ex diuerso fundamento. Caietanus quidem cum Basolis, & alijs, qua in vniuerfum existimat nullum sacramentum inter absentes conferri posse, eò quod verba requirantur pro forma: Catherinus autem, quia existimat verba Sacerdotis

tanquam ministri esse necessaria ad essentiam matrimonij, vt sacramentum est, cùm sacramenta verbis, & rebus, & intentione ministri perfici Eugenius Quartus definierit.

3 Verius tamen mihi videtur valere matrimonium contractum inter absentes, & in ratione contractus, & in ratione sacramenti. Sic Innocent. *in cap. tuarum, de sponsalibus. num.* 5. Hostiensis *in summa de sponsalibus. §. Qualiter contrahatur*, Paludanus *in 4. dist. 27. q. 2. art. 3. conclus.* 1. affirmat omnia alia sacramenta hoc excepto requirere verba, Couarr. *secunda parte de matrimonio, c. 1. §. vnico, num.* 5. Nauarrus *in cap. fratres, de penitentia, dist. 5. num.* 41. Cathernus *lib. 5. contra Caietanum. c. 2. de matrimonio* Dominicus Soto *in 4. dist. 27. q. 1. art. 3. §. Ex hucfundi.* Petrus Soto *de institutione Sacerdotum, lectione 2. de matrimonio, §. Requiritur.* Gregorius de Valentia *4 tom. disput. 10. quæst. 1. punct. 6.* in solutione ad quartum argumentum Cani, & recentiores frequenter. Etin primis facilè ostenditur ex dictis. Quia Christus Dominus in nullo penitus immutauit naturam contractus matrimonij, fed illam euexit ad rationem sacramenti. Cum ergo per procuratorem 'contractū valeat in ratione contractus, valebit etiam, vt sacramentum, Deinde, quia Ecclesia absolutè definit matrimonium esse sacramentum absque vlla restrictione; non est autem verosimile in re tanti momenti non expressisse Ecclesiam, si matrimonium inter absentes non erat sacramentum, ne fideles frustraretur fructu sacramenti. Præterea, quia in contractu matrimonij per procuratorem initio est vera materia, & vera forma, vt explicabo statim. Est ergo verum sacramentum. Rursus, vt dicebam supra, nulla esset ratio propter quam eiusmodi matrimonium subiectū esset tribunali Ecclesiastico: nam hic contractus solum extrahitur à iudicio Principis sæculars, qua eleuatur ad rationem sacramenti: cùm ergo in his casibus non cleueiur eiusmodi causa non pertinebit ad Ecclesiam. At eas causas semper ad se vocat Ecclesia. Planum ergo est matrimonium inter absentes sacramentum esse.

4 Denique si aliquid obstaret, maximè quod Canus velit verba Sacerdotis esse necessaria: Caietanus vero, quod nō possit sacramentum conferri fine verbis. Sed hæc nullius sunt momenti. Nam contra Caietanum est, quod licet in aliis sacramentis verum proculdubio existimem non posse conferri absenti, quia verba requiruntur pro forma: attamen non idem censeo de matrimonio. Expressè enim Eugenius Quartus, vt iam dictum est supra *cap. 8.* definit causam efficientem matrimonij esse regulariter, consensū mutuum per verba de præsenti expressum, quæ dicto *regulariter*, non potest referri ad consensum vel causam. Quia consensus na est causa matrimonij, vt semper fit, neque alia pro eo esse potest. Quare restat, vt tantùm referatur ad verba. Vnde his verbis planè indicat, quamuis regulariter matrimonium per verba celebretur, posse tamen per literas, aut nuncs celebrari iuxta decisionem Innocentij III. *in cap. cum apud, & cap. vnic. de sponsalibus.* atque ideo inter absentes esse sacramentum matrimonij posse; agebat enim Eugenius de matrimonio, vt sacramentum est. Quo eodem argumento refellitur etiam Canus, contra quem late supra capite octauo. Sed speciatim etiam contra Caietanum est, quia ex eius sententia dicendum esset, non esse institutum a Christo matrimonij sacramentum pro multis, cùm tamen omnes egerint Dei gratia ad onera matrimonij subeunda: ex eo enim fumunt Doctores omnes rationem congruentem, propter quam fuerit conueniens institui matrimonium in sacramentum. Addunt alij contra Caietanum, quia sequeretur matrimonium inter absentes nunquam posse effici sacramentum. Sed hunc argumento concederet sequelam Caietan. vt dixi *sup. cap. 7.* Contra Caietan etiam extenditur prædicta ratio, quia licet verba Sacerdotis essent forma, & ille esset minister; attamen materia deberet esse consensus contrahentium expressus eorum verbis qui si simul cum forma concurreret, & non posset esse vinculum, tam ipsum in facto esse. Sed celebrato iam contractu, quando adesset Sacerdotis benedictio, non est materia in fieri, vt ita loquar. Ergo non erit sacramentum, sola enim forma sine materia nequit sacramentum perficri: cum sacramentum hoc, vt iam sæpè dictum est, non in facto esse, vt dicunt, sed in actione consistat. Posset tamen Canus sequelam concedere. Ea ergo, quæ fupertus, & *in cap. 8.* adduximus, mihi videntur efficacora.

5 Sed quæret aliquis, in eiusmodi matrimonio inter absentes quæ sit materia, & forma, & minister. Ioannes Basilis *in 4. dist. 26. quæst. vnica. art. 2.* censet, quando vnus pio alio contrahit, ministrum esse eum, qui gerit vices alterius, licet cum dubitatione loquatur. Idem sensit Scotus *eadem distinct. quæst. vnica, §. De ministro est aliud dubium.* Supplem. Gabrielis *eadem distinct. quæst. vnica, art. 1. in 2. notabili.* Præterea Thomas Sanchez *lib. 2. de matrimonio, disp. 1. quæstion. 4. num. 2.* docet quidem procuratorem nō esse ministrum, neque eius verba aut signa esse materiam aut formam, sed verba mandantis, quatenus per procuratorem innotescunt; id quod etiam docuerat Petrus Ledesma *quæst. 43. art. 1. difficult. 7. in fine.*

6 Sed ifti non rectè philosophantur, nequit enim intelligi verba ipsorum contrahentium, quatenus innotescunt per procuratorem, esse materiam & formam, quin ipsa procuratoris verba includantur etiam in materia, & forma, sicut consensus expressus per verba ita est materia aut forma, vt etiam ipsa verba includantur. Quare potius dicendum verba procuratoris, vel signa posse accipi, & vt relata ad ipsum procuratorem, quia is exprimere velit suum consensum, & hac ratione nihil sunt materiæ vel formæ: vel accipiuntur relata ad mandantem, & ita pertinēt iuxta nostram sententiam ad formam. Nam verba mandantis non possunt esse completa forma, quatenus suo procuratori exprimunt consensum. Vnde verba procuratoris, quæ nomine mandantis exprimit, non secus se habent, quam si ab ipso mandante proferrentur: ob id ratiōnem non dicitur minister, sed quasi instrumentum ministri, per quem alius contrahit. Hinc fit etiamsi procurator esset in amentia, valiturum matrimonium, si alias esset sufficiens. ad hoc vt mandantis exprimeret consensum, sicut potest epistola declarari Fit etiam procuratorem non necessario debere esse in gratia, cùm contrahit, siquidem neque ipse recipit sacramentum, neque est minister illius. Neque enim habet locum illa ratio, propter quam supra *cap. 9. num.* 10. diximus peccare contrahentem, quia in peccato ministrat: cùm hic non sit minister. Is tantum qui mandatum dedit, debet esse in gratia tempore, quo credet matrimonium celebrandum a procuratore. In denique dimittatem sexus nullius esse momenti in procuratore, cùm sit tantum instrumentum ministrans verba, quibus contrahitur matrimonium. Quæ autem requirantur, vt sufficienter per procuratorem exprimatur consensus, dicam *lib. 2. c. 15.* Atque idē dicta volo de matrimonio per epistolam, aut nuncium, nullas enim dubitat eandem de his omnibus esse rationem.

CAPVT XI.

Quæ significationes conueniant matrimonio, & a quo tempore.

SVMMARIVM.

1 *Proponuntur bona matrimonij.*
2 *Quo sensu dicatur illis excusari matrim. quæ dicebam explicatio.*
3 *Quo sensu vere dicatur.*
4 *Tres significationes conuenire matrimonio.*
5 *Sacramentum matrimonij, dum fit, significare coniunctionem Dei cum anima per gratiam.*
6 *Vinculum remanens significare coniunctionem Christi cum tota Ecclesia per sacramentum fidei.*
7 *Matrimonium consummatum habere significationem vnionis hypostaticæ.*
8 *Quo ordine significentur vniones matrimonio.*
9 *Istas significationes non conuenire matrimonio à sui initio: & probatur de significatione coniunctionis cum anima fideli per gratiam.*
10 *Significationem vnionis Christi cum Ecclesia conuenire matri-*

matrimonio à suo initio, quorundam opinio est.

11 *Conuenire tantum ex institutione Christi, communis, & vera sententia.*

12 *Quo sensu intelligendus sit Leo, & alij.*

13 *Explicatur etiam Innocentius in cap. Gaudemus.*

14 *Magis explicatur quomodo ista significationes conueniãt matrimonio.*

15 *Has significationes conuenire matrimonio sine dependentia inter se, sed separabiliter.*

1 COmmuni sensu Doctores quem probat Eugenius IV. in prædicto decreto, constituunt cum Augustino. *lib. 1. de nupt. concup. cap. 11. & 12.* tria bona matrimonij, quæ ipsum matrimonium excusant, scilicet proles, fides, sacramentum.

2 Quod si a Doctoribus quæras, qua ratione dicantur hæc tria bona excusare matrimonium, non eodem modo respondent. Quidam, qua censent actum contrahendi matrimonium esse, nec esse bonum, nec malum, sed indifferentem. Sic Durandus *in 4. dist. 31. quæst. 1. num. 5.* Basfolus *dist. 26. 4. q. 1. art. 1.* Almainus *in 4. distinct. 26. conclus. 1.* Sed hi Doctores non rectè. Si enim nomine actus indifferentis intelligant actum contrahendi matrimonium esse indifferentem, planè falluntur. Nam actus contrahendi matrimonij institutionis, & præcepti naturalis obiectum est. Eo autè ipso quod aliquid præcipiatur, lege naturali, vel diuina vel humana, in aliqua specie virtutis constituitur. Cùm ergo actus contrahendi matrimonij sit licitus, honestus, meritorius, si debitè fiat, licet & actus aliorum virtutum, non potest dici actione nullam esse indifferentem. Nunc enim non agimus de excusatione actus coniugalis, de quo posita suo loco, potest enim licere matrimonium sine ordine ad copulam, vt dicam postea *cap. 18.* Eodem modo refelleudi sunt Paludanus, Suppl. Gabrielis, Viguerius, & alij, quos referã suo loco, qui ducit excusari, quia habet speciè mali; videntur enim agere de excusatione actus copulæ, non de excusatione actus contrahendi, quod nunc agimus.

3 Quare dicimus ideò dici excusari actum contrahendi matrimonium, quia matrimonium est minus bonum, quã cœlibatus, non quia aliquid malì habeat, sed quia est minus perfectum bonum comparatione alterius, sicut vita activa comparata ad contemplativam. Matrimonium enim, si contrahatur ob finem libertatis, & cum consensu in copulam, impedimentum habet ratione voluntatis actus coniugalis, quæ rationem rubri. Si verò contrahatur sine ordine ad vsum coniugalem, adminus in eo est perpetua seruitus, vt enim allegatus est vxori iuxta Pauli *1. Corinth. 7.* est etiam multa solicitudo placendi vxori, & diuisus est, vt inquit Paulus. Adde etiam alia multa nuptiarum incommoda, quæ eleganter Basilius, & Gregorius Nyssenus, & Chrysostomus prosequuntur in libris de virginitate. Cum ergo status hic imperfectus sit comparatiuè ad alium, & deficiat hominem non à gratia, sed à perfectiori statu; & ab eo abstinendum, moneat Paulus non tanquam à malo, sed vt a bono minus perfecto, & alijs prudentis hominis sic eligere quod melius, & habet excusationem prudentia hominis eligentis matrimonium. Nam in hoc licet manus perfectum bonum est proles, est fides, id est, vitatur fornicatio soluto ne debiti coniugalis, est etiam sacramentum, id est, signum coniunctionis Christi cum Ecclesia indissolubilis. Hæc autem tria bona ad subsistantiam matrimonij pertinere colligi videntur ex Greg. IX. *c. fin. de condit. appos.* Quia scilicet hæc tria, proles, fides, sacramentum signa quædam sunt eius, in quo essentia matrimonij consistit, & licet hæc tria signa sint effectus matrimonij, sunt etiam fines, diuersa tamen ratione. Quomodo autem vnum quod que pertineat ad matrimonij rationẽ, deinceps explicandum est, sumpto initio a bono sacramenti, & significatione, quæ inest matrimonio, & signum est indissolubilitatis, vt in matrimonij ratio, atque substantia integrè explicata maneat.

4 Igitur matrimonium non vnius, sed multiplex & diuersa significatio conuenit. Significat enim coniunctionem Dei cum anima fidelis per gratiam. Significat etiam coniunctionem Christi cum tota Ecclesia, quam sibi desponsauit per sacramentum fidei, *In fide enim*, inquit Aug ser. 29. de verbis Domini, cap. 4. *desponsata est illa, cui dicitur in Canticis: Veni de Libano sponsa mea veniẽs & pertransiens ab initio fidei, ideo & desponsata, quia desponsationis institutum fuit, & promissitur enim ab ipso aliquid, & promissa fide destinetur. cap. quanto, de diuortijs.* Vnde non absque mysterio contigisse censemus id, quod canit Ecclesia eundem diem tribus miraculis decoratum, Magorum adorationi, quæ sibi Christus Gentilium Ecclesiam elegit, & Christi baptismo, in quo desponsaut, & denique nuptiarum consecrationi, quibus Christus interesse voluit aquam in vinum conuertens, quæ signa sunt huius desponsationis. Adstringitur enim fides in matrimonio, quæ etiam in baptismo datur Deo, à qua iam semel in baptismo data soluì non potest, vt inquit Innocentius *cap. quanto, de diuortijs.* Significat denique coniunctionem hypostaticam Dei cum humana natura per incarnationem, quæ supponitur ad coniunctionẽ Christi cum Ecclesia per naturæ conformitatem, nam ex ea oritur, vt fratres nos vocet, sicut enim communicamus carnẽ, & sanguini, ipse similiter participauit ipsidem. Probatur autem has distinguendas significationes esse, quicquid nonulli confundant, quia prima est vnionis per modum connubij, quæ est gratia significata per matrimonium in fieri & vt sacramentum est, & dum fit matrimonium, cùm sit signum gratiæ sanctificantis nos ea supposita analogia, quæ est in eo quod contrahentes coniungantur amore mutuo cum affectum verbis exprimentes Ad eam coniunctionẽ pertinet illud: *Qui adhæret Deo, vnus spiritus sit cũ eo*, vt inquit Innoc. Tertius *c. Debitũ, de bigamis.*

6 Præterea vinculum matrimonij, quod in facto esse remanet, siue quod est effectus coniugalis contractus, sacramentum etiam appellari consueuit, vt constat ex dict. *cap. debitum.* id est, mysterium rei abditæ, & occultæ. Significat enim vinculum illud relictum ex Christi etiam institutione coniunctionem indissolubilem Christi cum tota Ecclesia per sacramentum fidei. Atque de hac significatione, quæ conuenit vinculo matrimonij in facto esse, Augustinum accipio multis in locis *lib. de bono coniugali, c. 7. & 15. c. 18 c. 24. & lib. de fide & operibus, c. 7. & lib. 1. de nupt. & concupiscentia, cap. 10.* & alijs vbi coniunctionem Christi cum Ecclesia matrimonio significari dicit, hoc est, vinculo relicto ex contractu coniugali cuius verba referam postea, atque ideò dixi supra *cap. 5.* his Augustini testimonijs nequaquam probari matrimonium esse sacramentum, stricte sumpto nomine sacramenti. Sic etiam accipio de eodem vinculo Eugenium IV. cùm dixit *in citato decreto*, significari matrimonio coniunctionem Christi cũ Ecclesia. Atque eam significationem coniunctionis Christi cum Ecclesia indicant vinculo remanenti post contractum, vrget Paulus *ad Ephes. 4.* & ex ea sumit argumenta, vt persuadeat viris diligant vxores, sicut Christus dilexit Ecclesiam. Coniunctio ergo illa quæ remanet post coniugalem contractum, signum est coniunctionis Christi cum vniuersali Ecclesia; loquitur itaque Paulus de significatione, quæ inest vinculo matrimonij, non quoruncunque, sed fidelium.

7 Denique cùm matrimonium consummatum est, significant proximè coniunctionem Dei cum natura humana Per incarnationis mysterium, ex quo factum est, vt sibi desponsaret Ecclesiam. Sic docet Innocentius III. *in dict. cap. lebium, de bigamis*, cuius verba placet adscribere. *Cũ duo sint in coniugio, videlicet consensus animorum, & commixtio corporum, quorum alterum significat charitatem, quæ consistit in spiritu inter Deum, & iustam animam, ad quod pertinet illud quod dicit Apostolus, Qui adhæret Deo, vnus spiritus est cum eo: reliquum verò designat conformitatem, quæ consistit in carne inter Christum & Ecclesiam, ad quod pertinet illud quod Euangelista testatur Verbum caro factum est, & habitauit in nobis: profectò coniugium illud, quod non est commixtione corporum consummatum, non pertinet ad illud*

Digitized by Google

lud coniugium designandum, quod inter Christum, & Ecclesiam per Incarnationis mysterium est contractum. Iuxta quod Paulus exponens illud, quod dixerat Protoplastus, hoc nunc os ex ossibus meis, & caro de carne mea, & propter hanc relinquet homo patrem, & matrem, & adhærebit uxori suæ, & erunt duo in carne una, statim subiungit, hoc autem dico magnum sacramentum in Christo, & in Ecclesia. Hæc Innocentius. Vnde Paulus addit rationem aliam propter quam vir debeat suas uxores diligere, eo quod sint una caro. Quorum verborum occasione mysterium ibi reconditum aperiens Paulus, inquit; *Sacramentum hoc magnum est: ego autem dico in Christo, & in Ecclesia*, quasi diceret, hoc verò vinculum & vnio mariti, & uxoris, quantæ sit dilectionis, & amoris causa, indicauit Adam, cùm dixit; *Hoc nunc os ex ossibus meis, & caro de carne mea, propter hanc relinquet homo patrem & matrem*, quos summopere diligebat, & *adhærebit uxori suæ*. ipsámque ita diliget, vt propter animorum concordiam, & corporum commixtionem, duo sub vno & eodem corpore, & sub eadem carne elle videantur. Sed hiſtoria hæc à me recitata, præter ſenſum literæ quem reddit, maritum ſcilicet relicturum patrem, & matrem vt vxori ſuæ adhæreat, ſenſum quoque myſticum habet, quem ſacramentum dixerim. Coniunctionem enim Chriſti cum Eccleſia per incarnationem indicat. Coniunctionem certè maris, & fœminæ ſacramentum vocat Paulus, non verò ipſam vnionem Chriſti, & Eccleſiæ, vt contra hæreticos eleganter probat Gabriel Vaſquez *diſp. 2. de matrimonio. c. 6. a. 44.*

8 Ex quibus plane conſtat non eodem ordine has vniones in matrimonio ſignificari, quem ſeruant ipſæ coniunctiones ſignificatæ inter ſe. Nam prima eſt hypoſtatica, ſecunda in baptiſmo. tertia per gratiam, prima enim radix eſt omnium aliarum. At in matrimonio inuerſo ordine ſignificantur. Nam primo dum fit, ſignificatur vnio per gratiam: deinde per vinculum ex contractu remanens ſignificatur vnio per ſacramentum fidei, & denique cùm conſummatum eſt, ſignificatur vnio hypoſtatica. Et quamuis Innocentius dixerit tantum coniunctionem meminerit. in vnione per gratiam comprehendit ſecundam, quæ eſt per ſacramentum fidei, quia gratia etiam datur in Baptiſmo.

9 At quamuis in matrimonio aptitudo ſuerit, vt ad ea, quæ diximus, ſignificanda aſſumeretur, ſicut & de omnibus aliis ſacramentis ex Auguſtini doctrina docent Scholaſtici, dum agunt de Sacramentis in genere, non tamen iſtæ ſignificationes illi cõuenerunt ab inſtitutionis, vel celebrationis initio. Et quidem ſignificationem coniunctionis Chriſti cum anima fideli per gratiam quæ illi conuenit, quatenus ſacramentum eſt, planè conſtat illi conuenire tantum ab eo tempore, quo matrimonium eleuatum eſt à Chriſto ad rationem Sacramenti. Nam eſt ſignum gratiæ ſanctificantis animam quatenus ſacramentum eſt.

10 At verò de ſignificatione connunctionis Chriſti cum Eccleſia per ſacramentum fidei, & incarnationis myſterium non idem omnes ſentiunt. Nam Gabriel Vaſquez *diſp. 2. de matrimonio. cap. 1. num. 21. & cap. 6 num. 58.* conſet matrimoniũ à ſui initio ſignificaſſe vtramque coniunctionem Chriſti cum eccleſia per charitatem, & vnionem hypoſtaticam: adeoque certam exiſtimat, vt oppoſitam iudicet ſine nota aliqua affirmari non poſſe, ſic docet *num. 57. in fine.* Idem ſenſit Aureolus *in 4. diſt. 26. queſt. vnica*, poſt ſecundam propoſitionem, & hanc ſignificationem habuiſſe ex inſtitutione Dei in paradiſo, cùm dixit Adam, *Hoc nunc os ex oſſibus meis & caro de carne mea*. Adrianus *in 4. de matrimonio queſt. 1. §. Quoad primum*, Soto *in 4. diſt. 26. queſt. 2. art. 2.* in ſolutione quarti argumenti. Fernandus Rebellus *diſt. 1a. 2. queſt. 2. n. 13.* Cornelius de Cornelijs *ad Epheſ. 5.* in illud. *Sacramentum hoc magnum eſt*, & idem olim docuerat Richardus *in 4. diſt. 26. art. 1. queſt. 2. in corpore*, & nouiſſimè Aegidius Kom. *diſt. 24. dub. 1. num. 1.*

11 Immeritò tamé Gabriel Vaſquez nota dignum cenſuit, quod non pauci viri docti Antiqui, & Recentiores planè & apertè docuerunt, cum quibus ego ſentio, & ſententiam etiam *lib. de impedimentis. c. 29. §. 1.* Sic ſentiunt D. Thomas in *4. diſtinct. 26. queſt. art. 2. & 1. 2. queſt. 102. art. 5. ad tertium*. Thom de Argentina *diſt. 39. queſt. vnica, art. 1. ad primum*. Dutand. *diſt. 29. q. 3. num. 5. & 10.* Paludanus *eadem diſt. qu. 4. art. 1.* Deca Hiſpal. *in 4. diſt. 26. queſt. 1. art. 3. notabili 4.* Imò ſere omnium veterum Scholaſticorum ſententia eſt, qui ex hac ſignificatione probãt eſſe ſacramentum nouæ legis. Idem etiam docet Viguerius *in vſtitut. Theolog. cap. 16. §. 7. in fine, ante verſiculum primum, & pag. mihi 464. ante primam concluſionem*. Petrus Soto *lectione 1. de matrimonio*. Ruardus Tapper *art. 1. contra Lutherum §. Sed adueſtur*. Petrus Aragon. *2. 2. qu. 89. art. 7. in dub. circa ſolutionem ad tertium*, §. *Sed vltra hæc iunt duo aduertenda*. Greg. de Valentia *4. tom. diſp. 10. generali qu. 1. punct. 5. in 2. obiectione*. Petrus Ledeſma *de matrimonio, qu. 2. art. 1 diſficultate 6.* & denique idem docent neceſſe eſt, quicunque eo loco Pauli *ad Epheſ. 5. Sacramentum hoc magnum eſt*, probare volunt matrimonium eſſe ſacramentum nouæ legis. Sic Joſius Cardinalis *in confeſſione fidei. c. 5.* & vt vno ore complectar fere omnes, qui contra hæreticos ſcripſerunt. Vnde merito Cornelius de Cornelis *loco citato* hanc ſententiam paſſim teneri ſcribit. Et quidem ipſe Paulus eam indicare videtur, dum loquens de matrimonio primi parentis & fidelium, imò & omnium aliorum (nam de omni matrimonio vera ſunt illa, *Hoc nũc os ex oſſibus meis, &c.*) non dixit Paulus, *Sacramentum hoc magnum fuit*, vt expendit Ruardus; ſed magnum eſt, ſcilicet Chriſto iam exhibito, & inſtituente. Quare licèt ab initio fuerit in matrimonio aptitudo, vt eam Chriſti coniunctionem ſignificaret, attamen eam actu non ſignificaſſe, niſi ex inſtitutione Chriſti, vt doctiſſimi viri, quibus notam inurere nõ debuetat modeſtiſſimus homo, maximè debilibus nixus fundamentis. Illud mihi huius ſententiæ fundamentum eſt, quia cum cuiſmodi inſtitutio non ſit ex natura ipſa coniungi, ſed ſuperaddita, & ſit res facti, oſtendi debet vnde talis inſtitutio diuina conſtet. Nihil autem eſt, vnde probetur inſtitutum fuiſſe matrimonium ad eam ſignificationem, cùm ex loco Pauli non colligatur, vt dicam: altas de omni matrimonio intelligeretur tam fidelium, quàm infidelium, quod negant aliqui ex his, qui nobiſcum non ſentiunt, de omni enim matrimonio Paulus loquitur.

12 Atque in hoc ſenſu, id eſt, de hac aptitudine accipio verba Leonis Primi *epiſt. 90.* alias *92. cap. 4.* cùm inquit: *Vnde ſecretas nuptiarum conſpiratas ſit, vt prater ſexum coniunctionem haberet in ſe Chriſti, & Eccleſiæ ſacramentum*, &c. Nam ex ea radicali aptitudine voluit indiſſolubilitatem matrimonij colligere. Ob eandem etiam rationem merito dixit Innocentius primus *epiſtola 22. cap. 2.* & refertur *in cap. Deinde. d. diſtinct. 26.* non tantum bigamum eſſe, qui poſt baptiſmum, duas duxit vxores, ſed etiam, qui vnã ante baptiſmum, & aliam ſuſcepto baptiſmo, quod etiam Auguſtinus docuit cõtra Hieronymum relatus *in cap. acutus, diſtinct. 26. & 28. queſt 1.* Id enim merito ſtatuitur, nam duobus illis cõtrachis matrimonijs tollitur fundamentum omne ad ſignificãdam coniunctionem vnius ſponſi Chriſti, cum vna ſponſa ſua Eccleſia. Itaque bigamia, quæ in homine fideli conſideratur, quia remittitur aliquid de ſignificatione, quam habet matrimonium inter Chriſtianos ex inſtitutione Chriſti, eadem conſideratur in infidelibus, ſi conuertantur ad fidem. Quia eorum repetito matrimonio, neque habitu, aut aptitudine fuit ea ſignificatio. Quo etiam ſenſu accipie Auguſtinum locis ſupra citatis, cum docet inter matrimonia Patriarcharum, & Chriſtianorum hoc eſſe diſcrimen, quod illa, quia non fuerunt vnius cum vna, aliquid de ſignificatione Chriſti coniunctioni cum Eccleſia remiſerunt, quoad fundamentum ſcilicet, & aptitudinem quam habebant ad ſignificandum; actu enim ſignificare ſolis Chriſtianorum matrimonijs competit.

13 Neque his obſtat, quod Innocentius Tertius *in cap. gaudemus, de diuortijs*, infidelium matrimonium ſacramentum vocet; neque enim ideò ſic nominat, quia matrimonium infidelium eam coniunctionem repræſentat; ſed vel ob aptitudinem, quam ad eam ſignificationem habebat, vel dictum eſt appoſitiue, vt dixi ſupra *cap. 6. num. 6.* Nec verò ex hac, quam hactenus ſtatuimus ſen-

Digitized by Google

sententia nos colligimus matrimonium consummatum infidelium posse dissolui authoritate Pontificis, neque indissolubilitatem matrimonij pendere ex ea significatione, quæ omnia suis locis explicabimus.

14 His addidenim maioris explicationis gratia, eam significationem, quæ conuenit matrimonio, vt sacramentum est, & vt constituitur in ratione sacramenti, hoc est, significationem gratiæ sanctificantis a nimam, solùm conuenire dum fit contractus, & transacto fieri perire, nec posse conuenire sine consensu contrahentium, cum absque illorum consensu non fiat contractus, neque sacramentum. At verò significatio coniunctionis Christi cum Ecclesia per sacramentum fidei, conuenit vinculo perseuerantis matrimonij statim atque baptismum suscepit, si infidelis erat, vel eo ipso quod baptizati vinculum est, idque sine consensu coniugum vt diserte docet Thomas de Argentina. Itaque statim atque baptizantur infideles illorum coniugium antea contractum, est signum coniunctionis Christi cum Ecclesia per sacramentum fidei, & etiam vnionis hypostaticæ, si consummatum iam erat. Quod si matrimonium post baptismum contrahunt, eo ipso, etiamsi in ipso, non fit ratio sacramenti, quod posse coniungere dixi supra c.9. independenter a consensu contrahentium, est signum coniunctionis Christi cum Ecclesia per sacramentum fidei. & postea, cum consummatur, est proximè signum vnionis hypostaticæ.

15 Ex his fit, eas significationes, quas matrimonio conuenire diximus, non dependere inter se mutuò. Nam significatio coniunctionis Christi cum Ecclesia per sacramentum fidei, vel Incarnationis mysterium non pendet à significatione, quæ illi conuenit vt sacramento, hoc est, à significatione gratiæ sanctificantis non per modum connubij. Nam hæc conuenit matrimonio in fieri ipsius contractus, tunc enim est sacramentum. At verò posteriores significationes conueniunt matrimonio in facto esse, hoc est, vinculo matrimonij. Matrimonio etiam fidelium contracto sine intentione saltem confusè faliendi, quod facit Ecclesia, vel matrimonio infidelium, qui post coniugum conuersionem ad fidem conueniunt posteriores significationes, non tamen significatio sacramenti, cum non sit sacramentum, iuxta dicta supra c. 9. In eo etiam qui contrahit cum infideli cum fuit intentionem Ecclesiæ, iuxta eorum sententiam, qui id fieri posse dicunt, est significatio sacramenti, & tamen non est significatio vnionis hypostaticæ, neque coniunctionis Christi cum Ecclesia per sacramentum fidei, cum illud matrimonium non sit ratum. Matrimonio etiam bigami consummato conuenit significatio coniunctionis Christi cum Ecclesia per sacramentum regenerationis: & tamen non conuenit perfectè significatio coniunctionis per incarnationem. Nam, vt loquitur Augustinus *lib. de bono coniugali, c.* 18. normam quandam amittit sacramenti, & Innocentius Tertius *cap. debuerunt*, & terè toto in titulo *de bigamis*, vocat defectum sacramenti, id est, defectum huius significationis, quia carnem suam diuisit in plures, Denique matrimonio ante consummationem non competit proximè significatio vnionis hypostaticæ, vt inquit Innocentius Tertius *in d. c. debuerunt* at matrimonio ante consummationem competit significatio coniunctionis Christi cum Ecclesia per sacramentum fcilicet fidei, vt affirmat Eugenius Quartus in citato decreto. Cum enim absolutè dicat matrimonium significare coniunctionem Christi cum Ecclesia, iuxta illud Apostoli *ad Ephes 5. Sacramentum hoc magnum est: ego autem dico in Christo, & in Ecclesia*, non est, cur tantùm ad matrimonium consummatum restringatur: & cum ea coniunctio non possit esse ea, quæ per mysterium Incarnationis est: qua tantum significatur matrimonio consummato, nec sit coniunctio per gratiam sanctificantem in animam, qua huius significatio tantum conuenit matrimonio in fieri, quando videlicet est propriè sacramentum: restat vt ea coniunctio, quæ significatur vinculo matrimonij ante consummationem sit diuersa alia a reliquis duabus, illa videlicet, quæ est cum Ecclesia per sacramentum fidei. Neque obstat, quod Innocentius Tertius *in d. c. debitum*, significationem vnionis, quæ est per incarnationem, colligat ex eodem loco Pauli quia coniunctio, quæ est Christi cum Ecclesia per sacramentum fidei supponit coniunctionem cum natura humana per incarnationem, vt diceba mus supra isto cap. Vnde vtraque includitur in testimonio Pauli Innocentius verò ad id de quo agebat, expendit coniunctionem, per incarnationem, quæ proximè conuenit matrimonio consummato. At Eugenius, qui de matrimonio vniuersè loquebatur, vtramque comprehendit. Nam matrimonio fidelium vtraque conuenit, ante consummationem quidem significatio coniunctionis Christi cum Ecclesia per sacramentum fidei, & regerationis; & in radice etiam, quia iam translatum est ius vtendi corporis coniugis conuenit significatio coniunctionis, quæ est per incarnationis mysterium.

CAPVT XII.

De indissolubilitate matrimonij variæ sententiæ.

SVMMARIVM.

1 *Matrimonium indissolubile constat ex Concilijs.*
2 *Idem ex sacra Scriptura probatur.*
3 *Insolubilitatem matrimonij prouenire ex institutione Ecclesiæ prima sententia docet.*
4 *Ex diuina institutione oriri secunda docet.*
5 *Tertia sententia sub distinctione philosophatur.*
6 *Quarta sententia ex iure naturali, diuino, & positiuo promanare dicit.*
7 *Vltima in iure tantum naturale renocat.*

1 CVm bonum sacramenti sit significatio coniunctionis Christi cum Ecclesia, quæ signum est indissolubilitatis matrimonij, vt hoc bonum integrè explicetur, examinandum superest, vnde matrimonij in fidelibus illata oriatur, an ex significatione vnionis Christi cum Ecclesia, vel vnionis hypostaticæ, an verò illam habeat ex sua natura, quandoquidem in definitione dicitur individuam vitæ consuetudinem ea coniunctione retineri. Matrimonij enim esse indissolubile vinculum certa fide tenendum est, quidquid olim insanierint Montanistæ, vt refert Castro de hæresibus, *verb. Nuptiæ*, & ex gentibus plures, quos refert Petr. Greg. *lib. 9. syntagm. c. 13. 4. ex num. 4.* & nostri temporis hæretici, qui iuxta arbitrium dissolui matrimonia senserunt quam veritatem per totum docuit Ecclesia Dei Sic Canon Apostolorum 48. Ignatius Martyr in suis epistolis, præcipuè in ea, quæ est ad Tarsenses, & Philadelphienses, & Philippenses, Tertullianus *lib. 4. contra Marcionem post medium*, Clemens Alexandrinus *lib. 2. Stromatum, ad finem*, Concilium Illiberitanum *can. 8. & can. 9. & can. 10.* Gangrense *can. 14.* apud Gratianum *cap. si qua dist. 30.* Innocentius Primus *epist 9.* & habetur apud Gratianum *c. cum enim 34. q. 1.* Mileuitanus sub eodem Innoc. *can 17.* apud Gratianum *c. placuit 33. q. 7.* Africanum *c. 79.* Agathense sub Cœlestino Primo, *can 25.* apud Gratianum, *c. faculare 33. q. 2.* Leo Primus *epist. 77.* apud Gratianum *c. cum per bellicam 32 q. 1.* Concil. Meriense *can. 7.* Sexta Synodus *can. 93.* & vt omittam alia plura, nouissimè Trident. *sess. 24. c. vnic. in prine.* Vnde facultas Louaniensis *art. 18. Matrimonium* inquit, *contractu inter Christianos omninò est indissolubile licet alter coniugũ aut adulter sit, aut sterilis, aut hæreticus, nã & alter sentiens eis anathemate percutiendi sunt.*

2 Constat eadem veritas *Genes. a.* *Relinquet homo, &c.* ex quibus verbis indissolubile vinculum colligit Tridentinum *sessione 24. cap. 1. in principio*, ¶Marci 10. *Quicumque dimiserit vxorem suam, & aliam duxerit mœchatur. 1. Corinth. 7. His qui matrimonio iuncti sunt, præcipit non ego, sed Dominus, vxorem à viro non discedere. quod si discesserit, aut manere innuptam, aut viro suo reconciliari. Roman. 7. Quæ sub viro est mulier, viuente viro vocabitur adultera. si fuerit cum alio viro.* Ea autem quæ contra insolubilitatem matrimonij obijciunt hæretici passim desiumuntur ex eo, quod in lege veteri licebat repudium, quasi in noua lege sublatum

tum nolunt. Sed de hoc agemus infra', cum de impedimẽto ligaminis fermo erit. Adducunt etiam aha argumenta, quibus probant vuiente viro licere secundum matrimonij quæ etiã ibidem dil uemus. Adducunt denique quæ probant fornicationis causa ficere dimittere quoad habitationem & vinculum. Sed de his agemus infra lib. 9. cum de diuortio sermo fuerit.

3 Sed quamuis in hac veritate, conueniant Catholici omnes contra hæreticos, vnde tamen imfolubilitas in matrimonium deriuetur, longè diffident. Nam quidam contendunt matrimonium poit Christum ante consummationem solo Ecclesiastico iure esse insolubile, quamuis à tempore fuæ institutionis diuina lege positiua fuerit insolubile, tam consummatum, quàm non consummatum, licet ex dispensatione in repudio dissolueretur. Sic Michael Medina lib. 5. de celibatu, c. 72. in fine. & 88. & 89. & ex Iurisperitis Decius consil. 112. n. 5. vbi citat Petrum de Ancharano consil. 240. Addunt autem prædicti Doctores, quamuis matrimonium nondum consummatum, ftatum accipiat ex Ecclesiastica constitutione, attamen consummatum esse diuino iure insolubile. Quid autem intelligant nomine diuini iuris explicabo ftatim. Atque de hoc intelligendum dixit, quod Christus dixit, Matth. 19. Quæ Deus coniunxit, homo non separet. In hanc opinionem potissimũ videntur inducti, vt defendant matrimonium ratum nondum consummatum auctoritate Pontificia dissolui posse. Objciunt etiam nonnulla contra firmitatem matrimonij ex iure naturali profiuenientem, quæ ftatum proponam.

4 Secundò non pauci scholastici insolubilitatem matrimonio fidelium, & infidelium conuenire dicunt à principio ex diuina institutione. Sic Guillermus Rubion in 4. dist. 26. quæst. 1. art. 1. & dist. 24. quæst. 1. art. 2. & apertius quæst. 2. art. 1. Richardus dist. 27. art. 2. qu. 1. refert in diuinam institutionem, cui omnes subiecti sunt, & in solutione ad vltimum dicit, si per impossibile ponatur coniuges non esse sub diuina institutione, per mutuum dissensum posse vinculum dissolui. Iacobus Almainus in 4. dist. 26. q. 1. §. Dicitur quarto quod ro. solubile erat, institutuque indissolubile Genesi. cùm dictum est: Propter hanc relinquet homo patrẽ, & matrẽ & adhærebit vxori suæ. Deca Hispalensis in 4. distinct. 26. q. 1. art. 2. notabili 1. sed notabili 3. dicit eam institutionem esse à Christo, Iacobus Latomus in disp. de substantia matrimonij, conclus. 3. idem sentit Zabarella in cap. inter corporalia, de translatione Episcopi. Basiolus distinct. 26. quæst. vnica, art. 2. in fine, & dist. 31. quæst. vnica, art. 2. non ex vi contractus, nec sacramenti, sed ex Deo ita disponente, posset eum aliter. Iannes Maior distinct. 26. quæst. vnica, ex dispositione Dei, valde tamen consonũ naturę matrimonij. Dominicus Soto dist. 27. q. 1. art. 1. ex lege diuina instituente matrimoniũ Petrus Soto lectione 1. de matrimonio. Nec verò hos Doctores explicare possimus; vt nomine diuinæ institutionis intellexerint ipsam matrimonij naturam, cuius Deus auctor est, vt constat ex eorum verbis.

5 Tertiò alij, quamuis non multum à prædictis discrepantes, affirmãt primò aliquam insolubilitatem naturæ iure competere matrimonio pre cæteris contractibus, eò quod dissolui nõ possit mutuo consensu sicut alij nulla ex causa. Deinde affirmant matrimonium consummatum ex sua natura habere etiam maiorem aliquam insolubilitatem, quam non consummatum, licet non omnimodam. Affirmant præterea hanc insolubilitatem non conuenire matrimonio nudè sumpto, sed iuncto diuinæ institutioni. Nam attenta huius contractus natura ante consummationem, dicunt, nullam apparere rationem, ob quam non possint contrahentes mutuo consensu separari, cum nulli iniuriam faciant. Addunt denique omnimodam indissolubilitatem, tantum competere matrimonio consummato fidelium, eamque deniuari ex significatione coniunctionis Christi per vnionem hypostaticam, quæ significatio tantum repertur in matrimonio consummato; atque hanc institutionẽ Christi euehentis matrimonium ad eam significationem ius diuinum appellãt. Sic docet Tabora. Sanch. lib. 2. de matrim. disp. 12. num. 10. citatque pro sua sententia complures, quorum multi eam minime docent, sed quam secundo loco retulimus. Fundamenta, quibus nituntur, adducã postea.

6 Quartò alij iure naturali, & etiam diuino positiuo matrimonium esse indissolubile affirmant. Sic videtur sentire D. Thomas 3. contra gentes. cap. 122. Scotus in 4. dist. 26. quæst. vnica, 3. conclusione principali, & 5. Per hoc patet. Supplementum Gabrielis distinct. 26. quæst. 1. conclus. 2. artic. 3. dub. 1. Ruardus Tapper art. 18. contra Lutherum, pag. mihi 277. Ioannes Maldonado Matth. 19. num. 6. Ferdinandus Rebellus tom. 1. de obligat. iustitiæ. part. 2. lib. 2. quæst. 15. conclus. 1. & 2. qui etiam addit ratione sacramenti firmiorem indissolubilitatem habere.

7 Denique alij affirmant matrimonium ex iure tantùm naturali esse indissolubile, & nudè spectata ipsa natura matrimonij esse perpetuum. Videtur indicare Aureolus dist. 27. quæst. vnica. Conart. 2. part. de matrimonio, cap. 7. §. 3. n. 5. Coitduba lib. 1. Quæstionarij, quæst. 25. Secunda opinio. Viguerius in institutionib. Theologicis cap. 16. §. 7. versu 9. pag. mihi 464. Petrus Ledesma de matrimonio, quæst. 67. artic. 1. dub. 1. Petrus Aragon. loco citato, qui precedentis, Ioannes de Salas de legibus, disp. 5. sect. 8. in fine, Ioannes Azor tom. 1. institutionum moralium, lib. 6. quæst. 4. in fine Gabriel Vasquez disp. 1. de matrimonio, cap. 2. num. 17. & disput. 2. cap. 7. & Recentiores alij, quos consultò prætermitto. Vno igitur verbo discrimen Doctorũ accipe. Quidã matrimonia ante Christũ tã consummata quã non consummata, firma esse volunt lege naturali, & diuina positiua. Alij lege tantũ diuina positiua, alij lege tantũ naturali. At matrimonia post Christũ quidã volunt rata, & firma esse lege tantũ Ecclesiastica, alij lege diuina, & naturali, alijlege tantùm naturali, alij præter legem diuinam, & naturalem dicunt esse etiam firma ex significatione vnionis hypostaticæ, quæ tantùm matrimonio consummato conuenit, atque ita illud tantũ esse iure diuino omninò indissolubile.

CAPVT XIII.

Matrimonium esse indissolubile iure tantùm naturali ostenditur.

SVMMARIVM.

1 *Matrimonium esse natura sua insolubile, & nullum ab extrinseco insolubilitatem habere.*
2 *Obligationi de se perpetuæ non obstare, neque minui, ex eo quod sit ab extrinseco solubilis.*
3 *Primo probatur eam insolubilitas matrimonij ex natura ipsius contractus.*
4 *Secunda probatio ex Matth. 16.*
5 *Quid respondeat Thomas Sanchez.*
6 *Ostenditur non esse communem Matthæi expositionem, quam dicit Thomas Sanchez.*
7 *Adhuc magis vrgetur idem loci Matth.*
8 *Testimonium Matthæi non esse restringendum ad matrimonium consummatum.*
9 *Verba Christi de omni matrimonio tam fidelium, quàm infidelium intelligi.*
10 *Magis confirmatur proposita sententia de insolubilitate matrimonij.*
11 *Quo sensu possit dici esse insolubile matrimonium ex Dei institutione.*
12 *Explicatur textus in cap. matrimonij 27. q. 2. quo sensu dicatur sola voluntate fieri, & dissolui coniugium.*
13 *Non obstare quod ius naturale sit immutabile.*
14 *Dissoluuntur alia argumenta aduersariorum. & n. 15.*

1 VT melius quid in hac re tenendum sit percipi queat, & loquamur conuenienter dignitati matrimonij, de quo satis abiectè plerique Doctores ex supra citati loquuti sunt, per partes procedendum. Affero ergo primum matrimonium per se, & ex natura sua, secluſa quacunque lege positiua, esse insolubile, & quantùm ex se, omnimodam firmitatem, & indissolubilitatem habere, ita vt nulla ei ab

ab extrinseco aliquo firmitas accedat. Quo autẽ sensu, qui nobiscum conueniunt, dicunt matrimonium habere indissolubilitatem aliquam ex ratione sacramenti, explicabo postea. Sic sentiunt Doctores vltimo loco relati *cap. præcedenti.*

2 Huius sententiæ explicandæ, & confirmandæ gratia supponendum est, obligationẽ quæ ex natura sua perpetua est, nõ minus intrinsecè, neque illi obstare, quòd à potestate domino dissolui posse, neque ex eo quod decreuerit supremus dominus in aliquo casu dissolui, naturã firmitatẽ minuit vel reddi minus firmã naturæ suæ; sicut neq; ex eo quod disposuerit non dissoluere, augeri firmitatem. Nonnulla huius rei exempla sunt in o mniũ doctrina certissima. Status enim ex natura sua perpetuam firmitatem exigit, adeò vt si firmitas desit, status ratio cortuat necesse est, vt Theologi docent cum Diuo Thoma 2.2.q.68.*ar.*4. Adde statum religiosum ex se ex sua que natura esse omninò perpetuũ & tamen Pontifex auctoritate à Deo accepta potest dissoluere. Votum etiam absolutum ex se perpetui est, quamuis à Pontifice eadem auctoritate dispensetur. Hoc autem nõ est statum religionis, aut votum nõ esse omninò perpetuum ex se, sed de se esse perpetuum, per accidens autem temporale. Quod ergo matrimonium vel fauore baptismi, vel fauore religionis dissoluatur auctoritate diuina, nõ obstat, quo minus ipsũ matrimonij vinculũ, quantum ex eius natura est, sit omnino indissolubile. Neque ob id dicẽdum est matrimonium non consummatum minus indissolubile, cum etiam cõsummatum auctoritate Dei posse dissolui indubitatum sit, & ostendent ea, quæ de lege repudij in lege veteri dicemus infra suo loco. Quis enim dubitet potuisse Deum relinquere etiã in noua lege repudij formam, eãque licitã, stante etiam ratione sacramenti, sicut olim in populo Iudaico, atque Gentili fieri licebat. Cùm ergo quæris dissolubilitas sit tantùm ab extrinseca potestate Dei, & conueniat matrimonio ab extrinseco, non potest ob id dici matrimonium aliquo modo solubile quãtum est ex se, neque eius firmitatẽ esse ob id diminutam, neque matrimonium cõsummatum ex se, magis insolubile, quam nõ consummatum, cùm integra, & essentialis matrimonij ratio ita constet consensu sine concubitu, vt concubitus nullo modo pertineat neque ad essentiam, neque ad integritatẽ, aut complementum matrimonij, vt dicam infrà *cap.* 18. Igitur ex se, & ex sua natura coniugium omninò insolubile est, solubile autẽ ab extrinseco, vt de voti obligatione, & statu religioso vinculo dicebamus.

3 Hæc ergo obseruatione præmissa videamus, an iste contractus ex natura sua necessario exigat firmitatẽ perpetuam. Si enim postulat, erit per se insolubile omnimodo, licet ab extrinseco, & De supremi Domini auctoritate dissolui queat. Contractũ itaque nunc ex natura sua ita postulare perpetuitatẽ, vt sine ea matrimonij natura consistere nequeat, adeò planũ est, vt à nullo Catholico negari posse videatur, nisi abiectè animis de matrimonio sentiat. Agnoscit veritatem hanc lumine naturali Princeps Poetarum 1. *Eneid.* dum inducit *Iunonẽ Eolo dicentem. Omnes vt tecum meritis pro talibus annos Exigat, & pulchra faciat te prole parentem.* Contractus enim hic ex natura sua est mutui, & reciproci amoris, ex iure naturali ortum habens ad propagationem generis humani. Vnde perpetuitatem exigit, tum vt ardentior sit amor inter coniunctos coniuges: tum vt si melior sit bonorum administratio: tum vt recta sit occasio dissensionum, ardentiorque dilectio inter affines coniugis: tum denique vt adulteriis magis præcideretur causa, quæ frequentiùs eueniret, si liceret dimittere: tum quia sic non certus agnosceretur pater, quo tolleretur religosa filij educatio, euerteretur debita parentibus reuerentia, turbaretur bonum, paxque publica. Quis enim filium tam natum educaret, si verus ignoraretur parens. Quo modo cogeretur alere, quos non genuit; In omnibus autem necessariis ad finem conditio debet accipi secundum exigentiam finis, vt inquit Aristoteles 2. *Physicorum, textu* 78. Præclara in hanc rem sunt Ambrosij verba, quæ transcribo ex lib. 8. *in Lucam, in principio. Noli ergo vxorem dimittere ne Deus tuæ copulæ dissipearis Auctorem. Etenim si alienos, multo magis vxorios debes tolerare, & emendare mores.* Et post pauca. *Quòi cum parualis fœta dimittitur? quo titubante vestigio? Durum si excludas parentem, pignora teneas, vt ad contumeliam charitatis ad dos etiam pietatis inuriam. Durius si propter matrem etiam filios simul pellas, cum magis redimere a patre liberi debeant culpam parentis. Quam periculosum, si fragilem adolescentulæ ætatem errori offeras? Quam impium si eius destituas senectutem, cuius defleueris iuuentutem? Ergo inhonoratum stipendijs, & veteranum Imperator dimittat inglorium, atque impetu sui possessione detrudat, & rusticum laboris effectum agro Ius propulset agricola? An quod in subditos nefas est, in comparem fas est?* Et statim. *Audi legem Domini, cui obsequuntur etiam qui legem seruant, quæ Deus coniunxit, homo non separet. Sed non solum hic cœleste præceptum sed quoddam etiam opus Dei salutar. Pateris ne ero liberos tuos vtuenie te esse sibi vitrico, aut incolumi matre degere sub nouerca? Pone si repudiata non nubat, & hæc viro tibi poterit displicere, cui adultero fidem seruat? Pone si nubat, necessitas illius tuum crimen est, & coniugium quod putat, adulterium est.* Hactenus Ambrosius.

4 Deinde id ipsum probatur ex verbis Christi *Matth.* 19. Cùm enim responderet Iudæis quærentibus, an liceret vxorem dimittere quacumque ex causa, & ea occasione vellet doctrinam veram de matrimonio tradere, illudque in pristinam institutionem reducere, inquit: *Non legistis, quia qui fecit hominem ab initio, masculum, & fœminam fecit eos*, quasi ex numero vnius viri, & fœminæ desumens argumentum ad tollẽdum pluralitatem vxorum. Sed subdit, *Et dixit*, scilicet Deus, *propter hanc dimittet homo patrem, & matrem, & adhærebit vxori suæ, & erunt duo in carne vna.* Quæ verba dixisse Deum, quia Adamus illa protulit, ostendi supra *cap.* 3. Itaque ex illis verbis, *Dimittet, adhærebit vxori suæ, erunt duo in carne vna*, dicta ab Adamo in prima celebratione matrimonij colligit Christus eius firmitatem, ita concludens, *Quos ergo Deus coniunxit, homo non separet.* Igitur ex firmitate, quæ in matrimonio primitus celebrato ad Adamo significata fuerat ex Dei inspiratione colligit Christus matrimonij firmitatem indissolubilem. Ergo non ex ratione sacramenti, aut significationis coniunctionis per incarnationem docet esse insolubile. Quare ex naturali, & diuina lege matrimonij vinculum probasse Christum docet Chrysostomus *eo loco.* Et Concilium Tridentinum *sess.* 24. *in principio*, inquit: *Matrimonij perpetuum, & indissolubilemque nexum primum humani generis parentem diuini spiritus instinctu pronuntiasse, cum dixit, Hoc nunc os ex ossibus meis, & caro de carne mea, propterhanc relinquet homo, &c.* Cùm ergo Concilium illis verbis ab Adamo pronunciatis insolubile vinculum matrimonij aditrui dixerit, & Adamus, vt planum est, & fatetur Thomas Sanchez, non respexerit significationem coniunctionis Christi cum Ecclesia per vnionem hypostaticam, quæ tantùm conuenit matrimonio ex institutione Christi: & Christus ex illis Adami verbis plane doceat firmitatem vinculo matrimonij, planum est non aliunde, quam ex natura matrimonij illam insolubilitatem probari.

5 Verum Thomas Sanchez *disp.* 11 3. *nu.* 7. existimat hæc Christi verba de matrimonio tantùm consummato intelligenda, inquit enim Christus, *Erunt duo in carne vna*, quæ de consummato tantùm vera sunt; & sic ex consummatione petendam indissolubilitatem. Ea autem verba de matrimonio consummato intelligi docuit Augustinus 14. *de Ciuitate Dei, cap* 22. & Innocentius Tertius *in cap. Ad Apostolicam, de conuersione coniugatorum*, exinde probat non posse vnum coniugem conuerti altero in seculo remanente post consummationem. Eisdem verbis ad idem vtitur Gregorius Primus *in c. Agathosa, & in cap. sunt qui dicant* 27. *quæst.* 2. & Alexander Tertius *in cap. Verum, de conuersione coniugatorum*, solui dicit matrimonium per ingressum religionis, quia non fiunt effectꝰ vna caro. Et eodem modo intelligit illa verba Innocentius Tertius *in cap. debitum, de bigamis*, & videtur indicari à Paulo non *ad Ephes.* 5. vt existimauit Thomas Sanchez, sed 1. *Corinth.* 6 *Nescitis, quoniam corpora vestra membra sunt Christi? Tollens ergo membra Christi faciam membra meretricis? Absit. Annescitis quoniam qui adhæret meretrici, vnum corpus efficitur? Erunt enim duo in carne vna.* Hæc Paulus.

Sed

6 Sed in primis dico non esse eam constantem Patrum expositionem, vt non nisi de matrimonio consummato ea verba intelligantur. Nam Chrysostomus de affectu, & amore interpretantur. Hieronymus, & alij de vnitate in prole. Alij, quia Eua formata est ex viro. Abulensis dicit esse vnam carnem fictione iuris, licut testator & hæres, dominus & procurator. Caietanus vnam carnem dici vult vnitate communitatis. Lippomanus *in Genes.* quia vterque habet potestatem in corpus alterius per radicale dominium. Maldonatus, quia vir & vxor dicuntur vna persona, & vnus homo: quoniam vir similis animæ, vxor similis corpori, & quemadmodum anima non separatur à corpore, quamdiu viuit, ita neque vxor a viro.

7 Deinde dico id, quod fortasse non attendit Thomas Sanchez, Christum illo testimonio Genesis duo egisse, & remouisse Iudæorum consuetudinem, & repudium scilicet, & Polygamiam. Quam innocentius III. *in cap. gaudemus, de diuortijs.* & Nicolaus I. *ad cons. Bulgarorum cap. 51. respondent*, dum expendunt non dixisse *vxoribus*, sed *vxori*, & non tres, vel plures, sed *duos*. Illa ergo, *erunt duo in carne vna*, quando de matrimonio consummato tantùm intelligerentur, ad excludendam polygamiam adducuntur a Christo, cui peritia autem ad remouendum repudium & ostendendam coniugalis vinculi firmitatem. Vt enim obseruat D. Thomas *ad Ephes 5* triplicem connubionem inter virum, & fœminam significauit illis verbis Adamus, per dilectionem, consuetationem, & copulam: duas priores illis verbis, *Propter hanc relinquet homo patrem, & matrem, & adhærebit vxori suæ.* Qua enim per amorem, & vinculum animorum fœminæ iunctus est vir, ideò relinquet parentes, vt habitet cum ea, iuxta illud 2. *Esdræ cap. 3. Homo patrem suum relinquet, qui exutus fit eum, & ad matrem se coniungit, & neque patrem meminit, neque matrem, neque reminem.* Tertiam verò coniunctionem indicauit illis verbis: *& erunt duo in carne vna.* Non ergo ex illis vltimis verbis colligit Christus firmitatem matrimonij, vt iste Auctor contendit, & non probat. Iuxta quam interpretandi rationem non mirum, si Pontifices illis verbis, *erunt duo in carne vna*, vtantur, cùm agunt de matrimonio consummato. Ex eo tamen non efficitur inde probasse Christum matrimonij vinculum, aut tantùm in matrimonio consummato constituendam esse omnimodam indissolubilitatem. Quamuis & aliter Pontifices explicari possint, vt ibidem dicam.

8 Denique dico, id quod mihi longè verius videtur, testimonium illud nequaquam ad matrimonium consummatum tantùm debere restringi, sed vniuersè de matrimonio intelligendum, siue sit consummatum, siue non. vt dixi *cap. 11.* & docuit Soto *loco citato.* Tum quia Adamus ea verba protulit de omni matrimonio, etiam ante consummationem, de quouis enim illa verba proferri possunt. Tum etiam quia Eugenius Quintus in decreto illo agens de matrimonio, quod sacramentum est, dixit eo significari coniunctionem Christi cum Ecclesia iuxta Paulum *ad Ephes. 5.* & tamen non agit Eugenius Quartus de matrimonio tantùm consummato, sed de omni cum eius causam efficientem dicit esse consensum. Non ergo ad consummatum tantùm ea verba restringenda sunt. Tum præterea, quia si de consummato tantùm sermo esset, non inde probasset rectè Christus in vniuersum matrimonium debere esse vnius viri cum vna vxore tantùm, sed solum id quod consummatum est: atque ideo matrimonium, quando contrahitur sine consensu ad copulam, imo cum opposito, quod fieri rectè posse ostendam infra *c. 18.* posset esse cum duabus vxoribus, quia non sint futuri vna caro. At Christus vniuersè probauit matrimonium iuxta primam sui institutionem tantum esse vnius cum vna. Ergo illa verba non sunt restringenda tantùm ad matrimonium consummatum. Quare cùm illis verbis, *erunt duo in carne vna*, omnes illæ coniunctiones inter virum, & vxorem significentur, & nulla earum determinata sit, vt comprehendant omne coniugium, nunc Pontifices, & Patres ad hanc, aut illam coniunctionem respiciunt, & diuersimodè accipiunt, quibus non negant illa etiam matrimonio non consummato conuenire, vt & indicasse videntur Patres Triburiensis Concilij *cap. 19.*

9 Nec verò dici potest ea verba Christi, quibus probamus firmitatem coniugij de matrimonio tantum fidelium intelligenda, vt nonnulli volunt, contendentes ex significatione vnionis hypostaticæ indissolubilitatem petij. Quia Adamus non de suo tantùm, sed de omni matrimonio in vniuersum protulit absque limitatione vlla. Qui vis enim coniugatus siue fidelis, siue infidelis vere dicere potest ea verba Adami, *Hoc nunc os ex ossibus meis. &c.* & Christus de illis etiam comparatione cuiusque vxoris verè dicere posset, & reipsa dixit, *Quos ergo Deus coniunxit, homo non separet.* Adde Innocentium I. *in cap. nunquid 28. quæst. 1.* vt probaret filios ante baptismum susceptos admittendos etiam ad hæreditatem esse cum alijs, qui post baptismum susceperunt, inquit: *Ipse Dominus cum interrogaretur a Iudæis, si liceret nimittere vxorem, atque expanere ei fieri non debere, addidit: Quos Deus coniunxit, homo non separet. Ac ne de his putetur esse locutus, qui post baptismum vxores fortiuntur, meminerint hoc, & a Iudæis interrogatum, & Iudæis esse responsum.* Et Innocentius III. *in cap. de infidelibus, de conjang. & affin.* eodem vtitur argumento, & eadem adducit verba, vt probet matrimonia ab infidelibus contracta in gradibus ab Ecclesia prohibitis non separanda, quia illis Christi verbis constat etiam inter eos matrimonium esse. Idem etiam ostendit, scilicet, de omni matrimonio intelligenda Nicolaus Primus ad consulta Bulg. *cap. 51.* Illa ergo Christi verba vniuersè de omni matrimonio intelliguntur, & fic intellexere Pontifices Innocentius Primus, Nicolaus Primus, & Innocentius Tertius. Cum ergo Thomas Sanchez *disp. 10. num. 7.* probet ex eo loco indissolubilitatem matrimonij solùm competere consummato, quamuis daremus eo loco tantùm de consummato agi, adhuc non probaret, in illam significationem referendam esse matrimonij firmitatem. Si enim, vt ipse docet *num. 8.* ea significatio non conuenit matrimonio, ex institutione Christi: qui eleuant contractum istum ad esse sacramenti, efficitur non conuenire matrimonio infidelium eam significationem. At Christi verba, vt decernunt Pontifices, de quo vis matrimonio intelliguntur, etiam infidelium. Non ergo ex ea significatione vnionis hypostaticæ peti potest matrimonij insolubilitas.

10 Denique vt amplius ostendamus insolubilitatem matrimonij non aliunde ortam, quam ex naturali iure, concidamus ista minutiis. In sacramenti rationem ea insolubilitas renocari non potest, si sacramentum sumatur prout factæ tel signum. Quia matrimonium infidelium, cùm contrahuntur ad fidem, non est sacramentum, & similiter matrimonium eorum qui contrahunt, sine intentione faciendi, quod facit Ecclesia: & tamen tam horum, quam illorum matrimonium omninò insolubile est. Non ergo in rationem sacramenti strictè sumptam ea insolubilitas reducitur. Neque in rationem sacramenti, vt significat coniunctionem per vnionem hypostaticam, vt vult Thomas Sanchez: tum quia, cùm ea significatio tantum conueniat matrimonio consummato, sequeretur sine consummatione matrimonij non esse perfectam, & integram ex omni parte matrimonij rationem, cum non sit perfectè insolubile, & insolubilitas sit essentialis matrimonio. Quod tamen falsum esse ostendam infra *c. 17.* vbi probabo copulam non esse partem essentialem, neque integralem matrimonij, imo neque ordinem implicitum ad illam ex parte contrahentis pertinere ad rationem matrimonij. Tum etiam, quia si penes eam significationem coniunctionis Christi per vnionem hypostaticam attenditur perfecta insolubilitas matrimonij, ergo matrimonium secundum bigami tam consummatum non erit ita perfectè insolubile ac primum. Idque constat, qua matrimonio bigami non conuenit perfectè ea significatio coniunctionis Christi cum Ecclesia per vnionem hypostaticam, cum potius sit defectus huius sacramenti, id est, significationis desponsationis Christi vnius sponsi cum vna sponsa, eò quod carnem suam diuisit in plures. Ob quam rationē, vt videmus supra *cap. 11.* Augustinus dixit, in liuisimodi matrimonijs remissam esse eam rationem sacramēti. Tum denique, quia neque ea significatione redditur

tur magis insolubile matrimonium, si res inspiciatur attente, sed tantùm illis significationibus efficitur vt sint quædam signa, quibus à posteriori cognoscimus, quando iam conueniunt matrimonio, cessasse casus aliquos, in quibus Deus supremus Dominus voluit matrimonium dissolui, quod est esse dissolubile ab extrinseco, vt explicabo magis capite sequenti. Qua etiam ratione matrimonium etiam consummatum dissolubile est, cùm à Deo dissolui posse indubitatum sit, vt superiùs diximus.

11 Manent ergo insolubile esse matrimonium ex naturali iure, cùm essentia huius contractus ex naturali institutione, & non ex aliqua positiua constitutione ortum habuerit... vt suprà *cap. 2.* dictum est. Atque eo sensu dici potest, ex institutione Dei matrimonium firmitatem accepere, quatenus Deus est auctor naturæ, cui conformis est contractus iste, sicut suprà *c. 2.* de institutione philosophati sumus, & forsan in eo sensu plures Scholastici locuti sunt, quia ad Deum eius indissolubilitatem retulerunt. Atque in hoc sensu accipio illud Christi Matth. 19. *Quos ergo Deus coniunxit, homo non separet*, non enim præceptum nouum statuit, fed abstulit repudij licentiam, & matrimonium ad pristinum statum reuocauit. Similiter accipio illud Pauli 2. Corinth. 7. *His qui matrimonio uncti sunt, præcipit, non ego, sed Dominus.* Eodem sensu etiam Summi Pontifices perpetuitatem coniugij ad diuinam institutionem non semel retulerunt. Leo primus *epistol. 77. cap. 1.* & habetur *cap. cum per bellicam. 34. quæst. 2.* ibi. *Sed quia nouimus scriptum, quod à Deo iunctum mulier uiro, & uerum præceptum agnouimus, vt quos Deus coniunxit, homo non separet.* Gregorius Primus *cap. sunt qui dicant*, 7. *quæst. 2.* Inde etiam Bonifacius VIII. *cap. nuuico, & de uoto, in sexto*, scribit matrimonij vinculum ab ipso Ecclesiæ capite, rerum omnium conditore, ipsum in paradiso instituente in statu innocentiæ, vnionem, & indissolubilitatem accepisse. Ex quibus omnibus cōstat matrimonij, & aliorum contractuum diuersam esse rationem: & ita non mirum, si alij sola contrahentium voluntate soluantur, matrimonium verò minimè. Colligitur etiam non rectè Ioannem Maiorem *in 4. distinct. 26. q. 1. in princ.* dixisse per vocem *perpetua* excludi ratione matrimonij Iudæorum, & infidelium: illa enim etiam ex se perpetua erant, extrinsecè tamen solubilia.

12 Neque obstat, quòd *in cap. matrimonium, & in cap. omnes, 27. quæst. 2.* dicatur sola voluntate coniungi matrimonia, atque dissolui. Nam præterquam quòd non pauci scriptum homilias illas operis imperfecti in Matthæum, quę Chrysostomi nomine circunferuntur, erroribus sparsis ab hæreticis varietas, dici quidem verè potest illa intelligenda iuxta eorum statum, de quibus agebat, Iudæorum scilicet, quibus licita repudia apud illos, itaque sola voluntate & inducti, & separati coniugia. Sed addo etiam Nicolaum Primum *ad Consulta Bulgarorum, cap. 3.* hoc idem testimonium adducere ad probādum necessarium esse consensum ad matrimonium, illumque solum sufficere, non verò copulam, inquit itaque: *Qui consensus, si solus in nuptijs forte defuerit, cætera omnia etiam cum ipso coitu celebrata fruſtrantur Ioanne Chrysostomo magno Doctore attestante, qui ait, matrimonium non facit coitus, sed voluntas.* Quare id quod dicit voluntate dissolui, & separari idem est, ac si diceret, non fieri sine voluntate, matrimonium, & illa sola fieri. Non ergo est vniuersalis illa iuris regula *de regulis iuris in sexto, nihil iam naturale, & D. de regulis iuris, per eadem causa*, glossa etiam *in cap. 1. de regulis iuris*, multas eius exceptiones adducit.

13 Neque obstant ea quę adducebat Thomas Sanchez, vt indissolubilitatem ex iure naturali prouenientem infringeret. Non enim obstat primò, quod ius naturæ sit immutabile, & tamen ante legem Christi licitum fuerit repudium. Nam quòd Deus qui rerum omnium Dominus est, iure agens supremi Domini, huius vxoris mihi vsum ad rempus conferat, vel auferat, non tollit quominus ex se matrimonium insolubile sit, quandoquidem nulla vis est in rerum natura, quæ possit dissoluere. Sicut Theologi docent communis sensu Angelum, & animam rationalem ab intrinseco incorruptibile esse, quia nulla facultate naturæ in eam re potest, licet destrui à Deo omnium Auctore possit, & status religionis insolubilis, & votum ex se perpetuū est, licet dispensare Pontifex possit, id enim est esse extrinsecè temporale.

14 Neque obstat etiam id quod secundo loco pro se adducit Thomas Sanchez, scilicet ægrè posse reddi rationē, si matrimonium spectetur, vt est ad sobolem procreandam, cur non possit dissolui sterilium coniugium, aut si est in remedium fragilitatis, cur non possit dirimi ob ægritudinem. Sed iesponsdemus, per ea quæ accidentariæ eueniunt, non dissolui matrimonium. Si enim adhuc in humanis legibus spectatur, quod plerumque est, à fortiori in natur ali lege. Adde quando in aliquo matrimonio aliqua ratio non militat, militare tamen aliàs, ex quibus etiam indissolubilitas nascitur. Vnde in sterilium matrimonio, in quo non est officium naturæ, est remedium infirmitatis. Et quando vtrumque desit, vt cùm interuenit ægritudo perpetua, vel impotentia perpetua, remanet individua vitæ societas, quæ est matrimonij præcipuus finis. vt ostendam infrà *cap. 18.* qui in nullo casu deesse potest. Adde ex mutuo amore transferri dominium corporis, quod ex se principium est, & radix etiam copulæ carnalis, licet per accidens aliquo impediatur casu: ratio autem indissolubilitatis annexa est illi translationi dominij ex amore mutuo, quæ perpetuitatem exigit ex genere suo.

15 Neque obstat tertiò, quòd sapientissimi Ethnici rerum naturalium inuestigatores existimauerint esse dissolubile. Nam facilè illi ignorantia iuris naturalis labi potuerunt, cùm non sit hæc res ex his, quæ immediatè deducuntur cum naturæ principijs, vt iam diximus. Nec mirum, si Iudæi, cùm audierunt Christum ad primam institutionem matrimonium reuocantem, dixerint; *Expedit non nubere*. Cùm enim illis ex dispensatione Dei repudia licerent, asperum visum est ab inuetetata consuetudine recedere, & illam abrogari. Poterant hic adduci argumenta Goiller. Rubio *in 4 dist. 27. q. 2. art. 1.* fed infrà commodiori loco diluemus *lib. 2. c. 9.*

CAPVT XIV.

Quo sensu matrimonium dicatur insolubile ratione sacramenti.

SVMMARIVM.

1 *Matrimonium ex sacramenti ratione habere extrinsecam insolubilitatem in hoc sensu, quia est signum cessasse casum, in quo dissolui posset, & n. 2.*

3 *Explicatur mens Augustini multis in locis, cùm refert insolubilitatem matrimonij in sacramentum.*

4 *Explicatur in eundem sensum Ambrosius, & alij, & nu. 5.*

6 *Confummatum matrimonium quo sensu dicatur, insolubile ex significatione omnium Christi cum Ecclesia.*

1 ALtera pars nostræ sententiæ est, vinculum matrimonij suscepto baptismo habere quandam indissolubilitatē specialem ex significatione coniunctionis Christi cum Ecclesia per sacramentū fidei. Ea autem insolubilitas non est intrinseca naturæ matrimonij, neque illi addit aliquam firmitatem intrinsecam, fed extrinsecam solubilitatem tollit in hoc sensu, quia ex casibus, in quibus supremus omnium Dominus dispouit matrimonium dissolui, cessat iam in baptizatis casus ille, in quo dissolnitur matrimonium in fauorem baptizati. Vnde ea fignificatio trimonium in fauorem baptizati. Vnde ea fignificatio coniunctionis Christi cum Ecclesia non est eius insolubilitatis causa, fed signum à posteriori, quo intelligimus sufcepto baptismo iam cessasse illam diuinam dispositionē, qua dispouit, vt matrimonium infidelium, altero conuerso dispouit, vt matrimonium infidelium, altero conuerso ad fidem, altero vero nolente cohabitare dissolueretur. Nam matrimonium eo ipso, quod est baptizati vinculum, est signum coniunctionis Christi cum Ecclesia per baptismum regenerationis, vt dixi suprà *cap. 11.* Quare autem fic dispouuerit Deus, vt matrimonium infidelium altero conuerso ad fidem in illis casibus dissolueretur, non verò quando alter fidelis deficit à fide, cùm maior tunc videatur esse creatoris iniuria, quam in eo, quod

Digitized by Google

non baptizatus nolit cohabitare cum fideli coniuge, explicabo infrà cum de impedimento disparis cultus sermo fuerit *lib.7.*

2 Atque in hoc sensu, & non in alio dici potest significationem illam, quæ conuenit proximè vinculo matrimonij coniunctionis Christi cum Ecclesia per sacramentum regenerationis, efficere matrimonium fidelium strictius insolubile, quam sit ex natura sua. Cumque ea significatio indita sit matrimonio fidelis & baptizati, eo ipso, quod est baptizati vinculum, inde fit, vt matrimonium infidelium cum conuertuntur ad fidem, eo ipso habeat eam indissolubilitatem. Quadrat enim illi statim sine nouo consensu ea significatio. Similiter etiam matrimonium fidelium contractum sine intentione faciendi, quod facit Ecclesia, licet sacramentum non fuerit, fit tamen isto modo indissolubile: eo enim ipso quod est vinculum matrimonij suscepto baptismo, significat etiam ante consummationem proximi eam coniunctionem Christi cum Ecclesia per sacramentum regenerationis.

3 Hoc etiam sensu accipio, quod Augustinus multis in locis matrimonium insolubile dicit ratione huius significationis. Sic *lib.1. de nuptijs, & concup.* 10. *Quoniam non tantum fœcunditas, nec tantum pudicitia, cuius vinculum est fides, verum etiam quoddam sacramentum nuptiarum commendatur fidelibus coniugati*, vnde dicit Apostolus; *Viri diligite vxores vestras, sicut Christus dilexit Ecclesiam.* Ecce nuptijs contractis fidelitò commendari hoc sacramentum coniunctionis Christi cum Ecclesia, docet Augustinus. Sed pergit: *Huius proculdubio sacramenti res est, hoc est effectus, vt mas, & fœmina coniugio copulati, quamdiu viuunt, inseparabiliter perseuerent, nec liceat excepta causa fornicationis à coniuge coniugi dimitti. Hoc enim custoditur in Christo & Ecclesia, vt viuens à viuente in æternum nullo diuortio separetur. Cuius sacramenti tanta obseruatio est in ciuitate Dei nostri in monte sanctæ ciuitatis, hoc est in Ecclesia Christi quousque fidelibus coniugatis, qui sine dubio membra sunt Christi, vt cum filiorum procreandorum causa vel mulier femina, vel ducant vxores, neque sterilè coniugè facilè relinquere, liceat vt alia fœcunda ducatur. Quod si quisquam fecerit, non lege huius sæculi, sibi interuenientè repudio sine crimine conceditur cum alio alia copulare connubia, quod etiam sanctum Dominus propter duritiem cordis filiorum Israel tu permisisse testatur: sed lege Euangelij reus est adulterij, sicut etiam illa si alterj nupserit.* Vide Augustinum inde petere insolubilitatem semper reperiri in matrimonio fidelium, etiam in facto esse, quia membra sunt Christi, hoc est in Ecclesiâ adscripti. Et post pauca subiungit, *Ita inter vinctates manet quoddam tanquam coniugale, quod nec separatio, nec cum altero copulatio possit auferre: manet autem ad nox tem criminis, non ad vinculum fœderis: sicut Apostata anima velut de coniugio Christi recedens etiam fide perdita sacramentum fidei non amittit, quod lauacro regenerationis accepit. Redderetur enim proculdubio redeunti, si amisisset abscedenti.* Hæc Augustinus. His autem postremis verbis indicat Augustinus matrimonio fidelium eam indissolubilem coniunctionem Christi cum Ecclesia, per sacramentum fidei, & regenerationis significari, quæ coniunctio etiam si regeneratus abscedat, amittat fidem, ab Ecclesia abscindatur, non deperditur; & ob eam dici matrimonium fidelium insolubile & ratum, quasi à signo, quia signatum est sacramento fidei, & habens signaculum eius sacramenti, scilicet indissolubilis coniunctionis Christi per lauacrum regenerationis, signum enim est cessasse iam casum illum, in quo fauore baptismi dissolui poterat.

4 Hoc etiam sensu intelligendum, quod ait Ambrosius 1.*Corinth.7. Si autem ambo crediderint per coagnitionem Dei, firmat coniugium.* Hoc etiam sensu intelligendum, quod habet Eugenius Quartus in citato decreto, indissibilitatem esse bonum matrimonij propter hoc quod significat indissibilem coniunctionem Christi cum Ecclesia: tantùm enim vult hoc bonum, quod reperitur in matrimonio baptizati esse indissolubilitatem, non quamcumque eam enim ex sua natura habet, sed extrinsecam tantum, quia scilicet cessat iam casus ille dissolutionis matrimonij in fauorem baptizati, cuius signum est ea coniunctionis Christi, & Ecclesiæ significatio, quæ conuenit matrimonio eo ipso, quod est vinculum hominis baptizati. Nusquam autem neque Concilia, neque Augustinus in eam significationem tantum retulere indissibilitatem matrimonij, sed illam quam non habet matrimonium infidelium consummatum, quod in fauorem baptizati dissolui potest diuino iure, quæ insolubitas extrinseca tantùm est, & neque auget, neque minuit natiuam insolubilitatem matrimonij, vt probatum, & explicatum est *c.præced.*

5 Atque in hoc sensu, cùm ista significatio soleat appellari sacramentum, latè sumpta voce sacramenti, accipio eos, qui dicunt absolutè matrimonium insolubile esse ratione sacramenti. Nam insolubilitatis nomine intelligunt hanc insolubilitatem extrinsecam, & nomine sacramenti intelligunt non sacramentum strictè sumptum, sed quatenus arcanam hanc significationem habet; in quo sensu vt visum est, fæpè Augustinus appellat sacramentum. Sic accipio Concilium Coloniense sub Paulo III. *part. 7. cap.42.* cùm inquit: *In sacramento autem ne coniugium separetur.* Sic accipio catechismum Pij V. *tit. de matrimonio*, §. *sacramento vero*, ibi *Quamuis matrimonio quatenus natura est efficium conuenit, vt dissolui non possit, tamen id maximè fit, quatenus est sacramentum.*

6 Denique assero cùm matrimonium consummatum est, conuenire illi significationem coniunctionis per vnionem hypostaticam proximè & directè, & tunc matrimonium dici insolubile insolubilitate quadam extrinseca in hoc sensu; quod semel consummato matrimonio cessat etiam altet casus ex his, in quibus dispositit Christus vt dissoluetetur matrimonium, scilicet fauore flatus religiosi, quæ insolubilitas extrinseca est, nihil addens, neque diminuens intrinsecam firmitatem, vt iam explicui in matrimonio fidelium: cùm tamen potuisset Deus instituere, vt etiam matrimonium consummatum dissoluetetur fauore religionis si vellet, non obstante ratione sacramenti, & significatione eius vnius; sicut illis non obstantibus matrimonium fidelis non consummatum dissoluitur fauore flatus religiosi. Et iuxta eorum sententiam, qui dicunt eiusmodi significationem conuenisse omni matrimonio etiam ante Christum, & in veteri lege, non obstante ea significatione vnionis hypostaticæ dissoluebatur libello repudij interueniente. Ea igitur significatio non efficit, sed signum à posteriori est, quo colligimus eam extrinsecam solubilitatem cessasse. Atque huius significationis maximè habetur ratio in bigamia. Nã ea inducitur defectus huius sacramenti, id est, coniúctionis per vnionem hypostaticam vnius sponsi cum vna sponsa; appellaturque ab Innocentio II. in *cap. debitum, de bigamis*, defectus sacramenti. Et ideò etiam dixit Augustinus bigami matrimonia deficere à mensura sacramenti. Manet ergo matrimonium naturæ sua esse vinculum perpetuum indissolubile, solumque à Deo dissolui posse, à quo quodcunque tam consummatum, quam non consummatum dissolui potest, vt constat ex lege repudij, de qua suo loco, *lib.7.*

CAPVT XV.

Explicatur quid sit matrimonium ratum.

SVMMARIVM.

1 *Quid sit matrimonium legitimum.*
2 *Quare dicatur ratum.*
3 *Explicatur Innocentius cap. quanto, de diuortijs.*
4 *Quo sensu dicant Scholastici esse ratum matrimonium ob sacramentum fidei.*
5 *Explicatur mens aliorum Scholasticorum in bono sensuum.*

1 EX his, quæ hactenus dicta sunt, non obscurè colligitur, quis sit sensus eius distinctionis, qua communiter à Doctoribus diuiditur matrimonium in legitimum, ratum

ratum & consummatum. Consummatum enim est, quod iam carnalis copula consummauit. Quæ autem requirantur, vt dicatur consummatum, explicabo infrà suo loco. Legitimum autem dicitur, quod iuxta leges est. Vnde matrimonium infidelium quod ipso iure naturali spectato contrahitur, legitimum appellatur. Ratum autem dicitur, quod est signatum sacramento fidei, siue quod est in baptizato, & habet eam significationem coniunctionis Christi cum Ecclesia, vt hactenus explicuimus.

Dicitur autem ratum, non ratione fidei, aliàs matrimonium carechumeni esset ratum, & ante baptismum, si resiliret à fide, altero coniuge conuerso, & baptizato, nolletque cohabitare sine contumelia creatoris, non posset baptizatus ducere aliam, quod absurdum est. Non ergo dicitur ratum ex fide suscepta, & aliàs etiam amissa fide desineret esse ratum in hæreticis. Cuius oppositum definitur ab Innocentio III. *in cap. quarto, de diuortijs*, & Tridentino *sess. 24 can. 5.* cùm tamen maior appareat creatoris cõtumelia. Dicitur ergo ratum reali susceptione baptismi, tanquam causa, & ea significatione coniunctionis Christi cum Ecclesia tanquam signo, vel effectu. Quia scilicet, semel suscepto sacramento baptismi, & ea significatione cessat iam ille casus, in quo dissolui poterat in fauorem baptizati. Quare autem id concessum fuerit infidelis matrimonio, & non hæretici, dicam infra suo loco.

Hinc Innocentius III. *in cap. quanto, de diuortijs*, inquit: *Nam & si matrimonium verum inter infideles existat, non tamen est ratum; inter fideles autem verum & ratum existit matrimonium, quia sacramentum fidei, quod semel est admissum, nunquam amittitur, sed ratum efficit coniugij sacramentum, vt iam in coniugibus illa durante perduret.* Ecce ad sacramentum Baptismi, quod appellat sacramentũ fidei, reuocat quòd matrimonium sit ratum, à quo etiam sacramento, vt sæpè dictum est, habet quod repræsentet coniunctionem Christi cum Ecclesia per lauacrum regenerationis. Nec reuocat Innocẽtius quod matrimonium sit ratum, ad sacramentum fidei quomodocunque, aut in voto, sed ad realem susceptionem Baptismi, quo publicè fidem protestamur. Nam solus Baptismus reipsa susceprus est qui perdurat, ratione characteris: cum tamen fides non permaneat semper, & suscepta non tãtùm semel, sed sæpè etiam amitti possit. Tribuitur ergo baptismo re ipsa suscepto, quod efficiat ratum matrimonium, non fidei. Sic intelligendus Ambrosius 1 *Corinth.* 7. cùm dicit: *Si autem ambo crediderint, per cognitionem Dei confirmat coniugium. Et ibidem. Non enim est ratum matrimonium, quod sine Dei deuotione est.* Nomine enim *deuotionis*, & *credendi* verbo, non fidem vtcunque, sed eorum, qui publica professione in baptismo protestati sunt fidem, vt dictum est ex Innocentio.

Atque hæc est etiam communis Scoliasticorum sententia, matrimonium fidelium esse ratum, eo quod fidelium est, ob susceptum sacramentum fidei. Hi autem sunt Magister *in 4 dist. 39 cap. extremo*. in vltimis ferè verbis, *Ideo non esse ratum quia sine fide*. Paludanus *eadem distinctione quæst. 1. conclusione 3*. Richardus *art. 1. quæst. 2*. Guillermus Rubion. *q. 1. art. 1*. Ioannes Maior *ibidem. quæst. vnica. Quia præsupponit Sacramentum fidei*. Thomas Argentina *q. 1 art. 1. Infidelium matrimonium efficit ratum transeundo ad fidem, sine nouo consensu, aut contractu*. Deca Hispalen. *dist. 16. quæst. 1. art. 4. in solutione ad quantum*, Durandi contra primam conclusionem: *Baptismum esse quoddam opus operatum faciens matrimonium ratum, & sacramẽtum*. Durandus *dist. 26. quæst. 3. num. 14. fieri ratum fide suscepta*. Antonius *3. part. tit. 1. cap. 6. Ratificari per comestionem ad fidem*, & olim Alexander Alensis *4. part. quæst. 3. membr. 5. art. 2. §. 1. quæstiuncula 2*. ad argumenta docuit *effici ratum per sacramentum fidei*, citato decreto Innocenti III. *in dicto cap. quanto, de diuortijs*. Eadem autem est mẽs horum Doctorum, siue dicant ratum esse ob sacramentum fidei, siue esse ratum, quia insolubile est, cùm ex sacramento fidei habeat matrimonium in homine baptizato, significare coniunctionem prædictam Christi cum Ecclesia, qua colligimus cessasse iam vnam dissoluẽdi matrimonij causam iure diuino præscriptam. Verum est nonnullos Scholasticos appellasse ratum etiam coniugium in fidelium, eo quod viderunt esse insolubile ex ipsa matrimonij institutione. Sic Guillermus Rub. *in 4 dist. 27. q. 1. art. 2*. qui ait ratum, id est, perfectum esse omnium matrimonium: ratum, id est insolubile non esse etiam fidelium, quia dissoluitur per professionem. Sed non recte, cùm oppositum nobis tradiderit Innocentius *in dict. cap. quanto*.

5 Quare, quod nonnulli Doctores asserunt, matrimonij effici ratum, quia sacramentum est, si velint idem matrimonium esse ratum, & esse sacramentum, sumpta propriè voce sacramenti, valdè falsum est. Nam matrimonium infidelium, cùm ad fidem transeunt fit ratum, vt docent Ambrosius, & Innocentius, & tamen non est nec potest esse sacramentum. At si nomine sacramenti intelligant vinculum matrimonij, quod ratione huius arcanæ significationis dici soler sacramentum, vt dictum est, recte interpretari possunt, vt idem sit ac si dicerent, fieri ratum susceptione baptismi, cũ in ea susceptione cõueniat matrimonij vinculo ea ratio sacramenti, scilicet significatio coniũctionis Christi cum Ecclesia, vt dictum est. Cum autẽ dicunt esse insolubile, quia ratum, & ratũ quia insolubile, recte dicunt: loquũtur autem de insolubilitate extrinseca, vt dictũ est, quæ illi accedit ex susceptione baptismi, quatenus cessat iam casus ille, in quo poterat dissolui in baptizati fauorem. Rẽ hanc de insolubilitate matrimonij examinaui longiùs, quam par erat; sed rei difficultas non satis explicata hactenus cõpulit, vt diutiùs in eius immorarer explicatione. Quando autem, & in quibus casibus dissoluatur, & qua auctoritate, dicam infrà *lib. 9.*

CAPVT XVI.

De bono prolis.

SVMMARIVM.

1 *Explicatur sensus capitis, & quæstionis disputandæ.*
2 *Hæretici matrimonium sine concubitu esse non posse affirmantes refelluntur.*
3 *Vicinus error Gratiani exploditur.*
4 *Michael Medina non longè ab his distans reijcitur.*
5 *Matrimonium concubitu contrahi error est, & probatur primo, & secundo, & num. 6.*
7 *Explicatur locus Augustini.*
8 *Proponitur sententia Bellarmini.*
9 *Refellitur Bellarminus, & num. 10.*
11 *Copulam non pertinere ad matrimonium.*
12 *Proponitur obiectio ex nonullis canonibus, & soluitur, & num. 13.*
14 *Explicatur aliter Leo in cap.* cùm societas.
15 *Explicatur Ambrosius* in cap. si quis desponsatam.

1 EXplicato bono sacramenti, hoc est indissolubili vinculo matrimonij; explicandum est bonum prolis, quæ sine copula non suscipitur. Vnde examinandũ est, an matrimonium in sua ratione includat copulam, vel saltè ordinem ad copulam & liberos. Sed cùm iste ordo possit intelligi conuenire matrimonio ex natura sua, & etiam ex intentione contrahentis, explicabo primum in hoc capite, copulam non pertinere ad rationem matrimonij: & deinde, quid dicendum sit de matrimonio spectata eius natura, an scilicet includat ordinem ad copulam, & posteà verò, quid de matrimonio ex adiuncta intentione contrahentis, quod fiet his tribus capitulis.

In primis igitur caudus hæreticorum error. Nam Iulianus Pelagianus, vt refert August. *lib. 5. contra Iulianum, cap. 9*. afferebat coniugium sine concubitu esse non posse: vnde & contra ipsum infestebat Augustinus cessare inter aliquos matrimonium statim, atque copulari nõ possunt, vt in sensibus accidit. Id ipsum sensit Vvicleph. vt refert Thomas Vvaldensis *tom. 2. de sacramentis, cap. 140*. definiebat enim matrimonium esse legitimam copulationem,

qua secundum Dei legem licebat eis sine crimine filios procreare.

3 Patum aut ferè nihil ab istorum placitis dissentit Gratianus, *cap quod autem. & cap. inst iuum* 27. *quæst.* 2. Qui etiam plane ducuit non esse verum matrimonium ante consummationem. sed tunc verè matrimonium inter virum & fœminam celebrari, & contrahi. cùm inuicem ex affectu commiscentur, vt constat ex *prædicto cap. quod autem*. Nec verò Gratianum sequitur aliquis Catholicus, quare imprudenter Caluinus pro hac sententia citat Magistrum Sententiarum, cum Magister Gratianu sepôdeat argumentis, vt postea videbimus.

4 Nonnihil ab his discessit ex Recentioribas Michael de Medina *lib. 5. de continentia sacrarum hom. cap. 61.* vbi non esse perfectum ac verum matrimonium sine copula docet, atque ideò inter Iosephum & Virginem non fuisse verum matrimonium. In eo tamen differe se dicit à Gratiano, quod Gratianus asserat matrimonium non contrahi, nisi cùm consummatur, at Medina etiam ante cõsummationem contrahi dicit, non tamen esse verum neque perfectum, sine consensu in copulam.

5 Cæterùm quòd Iulianus, V Vicleph, & Gratianus docuerunt, matrimonium in ipso coitu contrahi, & non antea, erroris nota dignum est. Primò, quia certum est matrimonium in Paradiso, & in statu innocentiæ institutum, vt docuit Bonifacius VIII. *cap. nimica, de voto, in sexto*, & Concilium Coluniense sub Paulo III. *part. 7. c. 40.* & Mogantinum *sub eodem cap.* 36. colligiturque ex illis verbis Christi apud *Matth. cap* 19. *Nõne legistis, quia qui fecit eos ab initio, masculum & fœminam fecit eos.* &c. Sed in statu innocentiæ nulla fuit copula, vt ex Geneſi certum est. Ergo verum & legitimum matrimonium non contrahitur in ipsa copulatione, vt Gratianus affirmat.

6 Deinde quia planè aduersatur doctrinę Eugenij Quarti *in citato decreto*, vbi definit causam efficientem matrimonij, hoc est, vinculi coniugalis esse mutuum consensum expressum. Ergo ante consummationem solo consensu legitimè constat matrimonium. Nec quidquam obstat, quòd Eugenius addat verbum, *regulariter*, id enim refertur ad verba, quasi regulariter verba requirantur ad exprimendum consensum aliquando, vt iam sæpè supradictum est. Eadem veritas habetur *in cap. cum inituur, cap. coniuges, cap. comux.* 27. q. 2.

7 Neque obstat, quod Augustinus loco illo citato liberũ relinquat Iuliano, vt in ea sententia quidquid velit, existimet; tum quia nondum eo tempore adeò examinata ea controuersia erat. ac postea: tum etiam, quia vt constat ex eodem libro cap. octauo, eo tendebat Augustinus, vt ostenderet primos parentes ideo operam dare coniugio, vt generent filios, qui regenerentur postea, ad id autem de quo agebat, parum refetebat Iuliani sententiam condemnare, aut reprobare.

8 At Bellarminus *lib. 1. de matrimonio, cap. 5. in solut. 6. argumenti*, existimauit copulam, non quidem esse partem essentialem sacramenti matrimonij, sine qua eius essentia constare non possit, esse tamen partem integralem, qualis in sacramento Pœnitentiæ est satis factio; additque in hoc plures Doctores Catholicos conuenire, & esse veterum Patrum sententiam, cùm docent inter Beatam Virginem, & Ioſephum fuisse verum matrimonium sine copula. Inquit itaque matrimonium ante consummationẽ esse quidem verum sacramẽtum, & matrimonium, imperfectum tamen, donec consummetur.

9 Sed in primis displicet in hoc sententia Bellarmini, quod dicat plures Doctores id asserere, cum tamen solus Gratianus dixerit copulam ad essentiam sacramenti pertinere. Medina etiam dixit sine copula non esse perfectum matrimonium, neque verum; attamen copulam esse partem integrantem sacramenti nullus docuit, neque vllum pro ea sententia allegare poterit Bellarminus. Licèt enim Richardus *in 4. dist. 26. art. 2. quæst. 3.* & alij dicant integratem matrimonij perfectam esse, cùm consummatur, non tamen dicunt pertinere ad integritatem sacramenti.

10 Deinde non placet, quod inquit esse partem integralem sacramenti matrimonij. idque impugno ista consideratione. Nam vel nomine sacramenti intelligit propriè sacramentum, & eius esse partem integralem dicit. Hoc autem verum esse non potest, nam pars integralis sacramenti effectum aliquem habet ex opere operato, vt satisfactio in sacramento Pœnitentiæ effici remissionem pœnæ temporalis: at copulæ nullum effectum assignare possumus ex opere operato; sine temeritate enim dici nequit copulam efficere augmentum gratiæ ex opere operato. Vel nomine sacramenti intelligit Bellarminus sacramentum impropriè pro signo coniunctionis hypostaticæ; in hoc autem sensu copula non tantùm est pars integralis, sed essentialis. Matrimonium enim quia significat vnionem hypostaticam est matrimonium cõsummatum, quod in sua ratione copulam includit. Solum autem matrimonium consummatum habẽre eam significationem docuit Innocentius III. *in cap. debitum, de bigamis*, vnde infert, eum qui duxit vxorem. quam non cognouit, & ea mortua aliam ducit, non esse bigamum, quia non diuisit carnem in plures, & ex consequenti in illo non est defectus significationis vnionis Christi cum vna Ecclesia. Id quod etiam habetur *cap. Valentino, dist.* 34. Ergo sensit ad eam repræsentationem copulam requiri, atque adeò sacramẽti matrimonij impropriè dicti non est pars integralis, sed essentialis. Id quod docuit etiam Aureolus *in 4. dist.* 27. *quæst. vnic. propos. 1. in fine.* Adde etiam non rectè Bellarminum verum rationem sacramenti matrimonij constituere in significatione eius vnionis, vt iam supra dictum est *cap.* 10, consistit enim in significatione gratiæ sanctificantis animam.

11 Maneat igitur copulam neque ad essentiam, neque ad veritatem, neque ad perfectionem integralem matrimonij pertinere, siue matrimonium consideretur, vt contractus, siue vt sacramentum est: vsus enim reitraditæ in nullo contractu pertinet ad essentiam, vel integritatem contractus. Sic sentiunt Doctores omnes, quos referre supervacuaneum est.

12 Sed obijci potest argumentum ex *cap. non est dubium* 27. *quæst.* 2. vbi dicitur illam mulierem non pertinere ad matrimonium, cum qua commixtio sexus non docetur fuisse; eademque sententia habetur, *cap. cum societas, cap. in omni, cap. quapropter, cap. si quis, eadem quæstione*, quibus canonibus indicatur vel matrimonium sine concubitu non esse, vel saltem ante copulam esse imperfectum, & ea coniunctione, & corporum commixtione perfici.

13 Respondetur tamen ex his canonibus nihil probari contra veram communemque sententiam. Et quidẽ text. *in cap. non dubium*, apud Augustinum non extat, vt monet Soto *in 4. dist. 26. quæst. 2. art. 4. in fine*, & aduertunt decreti Gregoriani censores, extat tamen apud Leonem *cap. cum societas*, quod correctum habetur *epist.* 90. & 92. *ad Rusticum*. Eum autem textum Thomas de Argentina *loco infra citando*, censet intelligendum de impotentibus ad commixtionem sexuum, expenderque verbum illud, *edocetur*, quia per probationem conuincitur non fuisse legitimas personas, cùm fuerint impotentes, atque adeò non pertinere ad contractum matrimonium. D. Thom. interpretatur non esse perfectum matrimonium perfectione accidentali, quæ attenditur secundùm operationem. Soto *loco supra citato*. nomine commixtionis sexus non intelligit copulam, sed ipsum matrimonij vinculum. Verior tamen interpretatio est illo textu solum iudicari vnitatem Christi cũ Ecclesia perfectè repræsentari in coniugio consummato, non verò ante consummationem, sic expositit Hugo *in summa tract. 7. cap. 6.* Thomas de Argentina *in 4. dist. 26. quæst. 1. art. 1.* Supplem. Gabrielis *quæst. 1. art. 3. dub. 4.* Vnde bigamus, qui propter defectum sacramenti reijcitur ab Ordinibus suscipiendis, ille dicitur, qui duo matrimonia consummauit, vt paulò superiùs dicebamus. Atque eo modo interpretandum cum Magistro *in 4. dist. 26. cap. vlt.* quod *cap. cum inituatur. cap. in omni, cap. quapropter cap. si quis*, dicitur matrimonium consummatione perfici, in ordine, scilicet ad mysterium, vt dixit Innocentius *in d. cap. Debitum.*

14 Sed quamuis hæc interpretatio veritatem contineat, & le-

& legitimè alijs canonibus adhiberi possit, attamen verborum Leonis alius est sensus, continetur enim in eo decreto, quod explicabimus infra; cùm de impedimento ligaminis firmo fuerit latissimè. Cùm ergo ibi agat de coniunctione cum concubina, & ancilla, cum qua permanente in statu seruitutis verum coniugium esse nó poterat, vt eo loco ostendemus inquit etiam inter patronú, & concubinam ex eo non posse esse repræsentationem coniunctionis Christi cum Ecclesia, quia non est inter illos matrimonium, non inter eedit autem matrimonium, quia non præcessit nuptiale mysterium, id est, nuptiæ celebratæ non sunt: nuptiæ enim, vt inquit ibi sanctus Leo, sunt inter ingenuos & æquales.

15 Canonis autem *si quis desponsata*, qui ex Ambrosio desumptus est, ex epistola ad *Paternum* 66. quæ est tertia libri sexti Epistolarum in hac noua editione, alium longè sensum esse ab eo, quem vult Gratianus, aduertunt Decreti Gregoriani censores & plane constabit intuenti. Nam in ea epistola Paternum consulit, vt filio suo filium ex filia, hoc est, neptem auunculo nullatenus coniugio copulare velit. Vnde cùm eius consultationem reprehendisset, inquit; *Itaque quid consuluerim consideranti, omne est in quod agere volumus; prius tamen facti interrogemur, & tunc virum laude, an vituperatione dignum sit, ex sti mabimus, verbi gratia, miseri mulieri quibus voluptas est, Medicorum etiã pueri corporibus vile feruunt Sed considerandum virum coniugi an extraneæ, deinde nuptæ, an innupta. Si quis desponsata sibi, & tradita viro ur, coniugio vacat, qui alienæ expugnat pudorem adulterium facit, cuius vel solo nomine reprimitur plerumque tentandi audacia.* Hactenus Ambrosius.

CAPVT XVII.

Matrimonium ex sua ratione includere ordinem ad copulam.

SVMMARIVM.

1 *Explicatur sensus quæstionis.*
2 *Refertur Hugonis Victorini sententia ex recentiorum mente.*
4 *Verus sensus sententiæ Hugonis.*
3 *Reijcitur à recentioribus Hugo.*
5 *Sententia Almaini proponitur, & reijcitur, n. 6.*
7 *Matrimonium ex sua ratione habere ordinem ad copulam vera sententia est.*
8 *Dominium in corpus transferri posse, impedium tamen ad vsum.*
9 *Explicatur, quomodo id contingat sine lasione iustitiæ.*
10 *Difficultas ex duabus legibus insinuatur, & remittitur.*

1 SEd cùm iam constet matrimonium in sua ratione non includere copulam tanquam partem essentialem, neque integralem, superest explicemus an saltem includat ordinem ad copulam spectata natura matrimonij, etiam sine ordinatione, & consensu contrahentis, de hoc enim dicam *cap. sequenti.*

2 Nonnulli Recentiores hoc loco referunt Hugonem de sancto Victore peculiarem in re sententiam sequutum esse 3. *tom. libr. de Maria Virginitate perpetua. cap.* 1. vbi nouum quoddam genus contractus matrimonij excogitasse videtur. Inquit enim, præcipuam causam seu finem matrimonij, & coniugij fuisse vt vir relicto patre & matre adhæreret vxori suæ, non commixtione carnis, sed affectu charitatis, dilectionis, & habitationis. Postea verò adiunctum ei fuisse officium generandi filios in conseruationem generis humani.

3 Hanc sententiam ijdem Recentiores impugnant. In primis, quia si essentia matrimonij in sola illa coniunctione animorum per dilectionem, & habitationem consisteret, posset quidem inter fratrem, & sororem, quin mo inter duos fratres iure ipso naturali esse matrimonium; si quidem inter eos potest esse animorum societas in charitate ad perpetuam habitationem, quod videtur absurdum. Inter eos autem matrimonium non alia ratione esse nequit, nisi quia hæc matrimonij coniunctio suapte natura ad hoc est, vt filij generentur. Deinde quia si sola animorum coniunctione per charitatem, & habitationem matrimonium consisteret, verum non esset: *Propter hanc relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori suæ. Genes. 2. & Matth.* 19. nam propter huiusmodi vinculum tantùm natura, & charitas ipsa non prohiberent cum alio coniungi, quin potius ad manendum cum patre & matre, & diligendos inclinare, nisi talis esset coniunctio, propter quam iure optimo relinquitur pater & mater. Denique si vera esset opinio Hugonis, inter omnes religiosas mulieres inter se, & viros religiosos inter se ipsos verum matrimonium, & coniugium esset, quod est absurdum.

4 Cæterùm ego existimo longè aliam fuisse Hugonis sententiam, ille enim non loquitur de radicali iure, nec negat ex prima sua institutione id habere, sed tantùm loquitur de consensu explicito ex parte contrahentis; negat enim necessarium esse eiusmodi consensum ad veram rationem matrimonij, vt ostendam *cap. sequenti*, probatis ex ipso testimonijs. Quare argumenta illa Hugonis sententiam non impugnant.

5 At Iacobus Almainus *in 4. dist. 26. quæst. 1. §. In quinta verò quæst.*, affirmat, matrimonij rationem consistere in obligatione ad non vtendum corpore alterius coniugis, vel ad non sumendam alteram partem in coniugem, vtente priori parte. Mouetur hoc argumento. Quia vel matrimonium importat obligationem in quamlibet partẽ ad reddendum debitum alteri parti si petat: si sic, ergo tunc infero, quod de facto ille, cuius vxor est adultera, non est amplius vir eius, quia non habet amplius necessitatem tradendi corpus suum mulieri, imò potest renuere, si petat. Vel importat solùm potestatem propinquam vtendi mutuò, & licitè corpore alterius ad vsum carnalẽ. Tunc sic ego infero, quod si vir & vxor post matrimonij consummatum est communi consensu ingrediantur religionem, & vouerint, quod alter non est amplius coniux alterius. Patet, quia neuter illorum habet amplius facultatem talem, puta, quod possit licitè vti corpore alterius quantùm ad istum actum carnalem, imò si viuant, peccant; & tamen vtrumque istorum illatorum est falsum: ergo oportet dicere, quod aliud importat istud vinculum, scilicet obligationem ad nõ vtendum corpore cuiuscumque alterius, vel ad non sumendam alteram quamcumque partem in coniugem viuente priori parte. Hactenus Almainus.

6 Sed hæc Almaini sententia valde aliena est à veritate, pugnat enim cum communi Scholasticorum omnium sententia, de qua dicebamus statim. Deinde illa obligatio negatiua non sumendi aliam in coniugem viuente prima parte non potest esse essentialis, & prima in matrimonio, sed aliam necessariò supponit priorem obligationem. Id; manifestè constat, quia in lege veteri polygamia non tantùm fuit permissa, sed licita. Ergo erat matrimonium sine oblatione vlla non ducendi alteram partem coniugem viuente prima parte. Et ab hac si ea esset prima, & essentialis obligatio, sequerentur ea absurda, quæ contra Hugonis sententiam superiùs inferebantur, neque enim posset reddi ratio, quare inter duos homines coniugium esse non posset.

7 Igitur Scholastici omnes in eo conueniunt, matrimonium quauis contrahentium intentione secluſa, ordinem habere ad consuetudinem & copulam secundum carnem, idque probant argumenta contra Hugonis sententiam facta, neque in hoc vlla potest esse dissensio, si recte intelligatur. Sic igitur explicandum est. In matrimonio, sicut in quouis alio contractu, in quo res datur, & accipitur, duo sunt. Alterum est translatio dominij, quæ est potestas, atque facultas vtendi re illa: alterum est vsus ipsius rei. Prius est radix posteriorij, & ita ad illud suapte natura refertur. Sic igitur in matrimonio cùm sit contractus quidam, in quo datur, & accipitur corpus pro corpore, duo illa inueniuntur, nempe & translatio

Digitized by Google

dominij corporum vnius in alterum, quapte natura refertur ad vsum, & consuetudinem coniugalem secundùm carnem tanquam facultas seu ius vtendi corpore coniugit secundùm carnem, & vsus ipse coniugalis, siue copula. Atque hæc translatio dominij, siue radicalis facultas ad vtendum matrimonio, ita vt si vtatur, non accedat ad alienum corpus, nec formicatio, nec iniustitia sit, est in quo consistit essentia matrimonij.

8 Cæterùm interdum, vt transferatur dominium corporis non liberum, & expeditum ad vsum, sed perpetuò impeditum contingere potest. vt sensit Ioannes Maior *in 4. dist. 30. quæst. 4. §. 1.* in septima ratione suę conclusionis; fatetur enim posse aliquem tradere alteri dominum sui corporis perpetuò impeditum. Idem quoque indicat Paludanus *in 4. dist. 30. quæst. 2. art. 1. concl. 2. num. 6.* cùm asserit salua, & integra substantia, & essentia matrimonij posse tolli ius petendi debitum. hoc est, perpetuò impediri; idē etiam indicat Supplementum Gabrielis *in 4. dist. 28. quæst. 1. art. 3. dub. 1.* Nec verò huic obstat id, quo Almainus *in 4 dist. 30. quæst. 2. §. Dicunt alij*, eam sententiam refellit, quia ipsi videtur impossibile, vt quis habeat dominum alicuius rei, qua nullo modo aut nunquam vti possit, cùm dominium sit ius, atque facultas vtendi, & fructus daretur ea facultas, quæ nunquam in actum prodire posset: possumus enim Almainum facilè in hac eadem materia de matrimonio conuincere. Nam post matrimonium legitimum contractum, & consummatum possunt coniuges se priuare iure petendi vel ex mutuo pacto, vel ex voto castitatis, vel ex professione religionis, & tamen in eis manet dominium in corpora, & radicalis facultas ad copulam perpetuò impedita. Idem ergo à principio fieri potest salua substantia matrimonij.

9 Verum vt intelligatur qua ratione dominium transferri potest, & impeditum perpetuò est, notat optimè Gabriel Vasquez 2. *tom. in 3. part. disp. 125. cap. 7. nu. 83.* duobus modis posse impediri vsum alicuius rei vel ex iustitia, ita vt si quis ea vtatur faciat contra iustitiam. Et huiusmodi impedimentum stare non potest cum translatione dominij. Neque enim posset in eo vsu esse peccatum, contra iustitiam, nisi esset vsus rei alienæ; implicat autem dominium esse translatum, & tem esse alienam: atque ideò, vt suo loco dicemus, matrimonium nequaquam inirī potest sub ea conditione, vt debitum non exigatur, sicut intelligetur, vt vsus ille sit peccatum fornicationis, aut adulterij. Alio modo potest impediri dominium, vel ex virtute religionis, vel ilde promissionis, vel ex deuotione, aut accidenti aliquo, cum hoc autem impedimento etiā perpetuo stare optimè potest translatio dominij. Huius duo signa manifestissima sunt, primū, id est, cuius modo mentionem fecimus, scilicet, si aliqui coniugati iam consummato matrimonio, vel non consummato emitterent votum castitatis, vel iam consummato ad religionem transirent, & professionem facerent perpetuò impediuntur ab vsu matrimonij: adeò vt si postea alter eorum velit repetere alterum coniugem, nequaquam concedetur. Alterum est id quod in religiosis prioribus sæculis contingebat, & probaui latè 1. *part. variarum disputationum, quæst. 3. scholast. cap. 9.* qui retento dominio rerum carebant vsu per votum paupertatis, eodemque pctuantur etiam religiosi Societatis IESV vota simplicia emittentes post biennium; cùm tamen veri domini sint, ita vt contractus sine superioris facultate celebrati de suis rebus validi censeantur. Atque hæc de matrimonij ordine ad copulam secluſa quauis intentione contrahentis.

10 Sed existit hoc loco difficultas, eaque non leuis, quam efficiunt duo iura sibi, vt videtur, pugnantia, nam *lib. 135. D. de verborum obligat. §. 2.* asseri videtur dominium impeditum, & sub conditione ne alienari queat aliquando transferri, sic enim habet: *Ea lege donatum sibi esse à Seia fertum, & traditum*, &c. Sed de hoc latè in commentario nostro *de redditibus Ecclesiasticis.*

CAPVT XVIII.

Non esse necessarium consensum in copulam explicitum, neque implicitum ex parte contrahentis.

SVMMARIVM.

1 *Reijcitur VVicleph. qui asserit non posse constare matrimonium sine consensu expresso in copulam, & spe filiorum.*
2 *Explicatur testimonium Augustini.*
3 *Non esse necessarium consensum explicitum contrahentis est communis sensus.*
4 *Quomodo requiratur implicitus, varie Doctores explicant, & num. 5. & reijciuntur. num 6.*
7 *Neque requiri implicitum ex parte contrahentium vera sententia est.*
8 *Probatur testimonijs Augustini. & 9. & 10.*
11 *Idem probatur ex Hugone Victorino.*
12 *Et ex matrimonio Iosephi cum Beata Virgine.*
13 *Et potentis cum impotente cognita impotentia.*
14 *Et ex matrimonio contracto sub conditione castitatis.*
15 *Idem probatur optima ratione desumpta ex distinctione dominij, & vsus.*
16 *Quæ rationes esse in hoc contractu separabiles probatur amplius, & 17. 18.*
19 *Et à posteriori idem ostenditur.*
20 *Inducitur pro hac sententia D. Thom.*
21 *Solutio argumentorum Aduersariorum remissiue.*

1 REstat explicare quid dicendum de eo sit, an necessario in matrimonij contractu requiratur ex parte intentionis contrahentium adiunctæ consensus in copulam. Cauendus autem est in hoc error etiam VViclephi, qui quoniam dixit, vt videtur *cap. 16.* concubitum esse partem essentialem matrimonij, asseruit enim matrimonium non confici sine consensu contrahentium in copulam expresse. & spe filiorum. Hic enim error enumeratur inter alios eiusdem VVicleph in Concilio Constantiensi *sess. 8.* vel quia ille putauit, tunc perfici matrimonium cùm copulantur coniuges. vt deducit VValdensis *loco it. c. 17.* vel quia existimauit saltem ex parte contrahentium necessarium esse consensum in copulam, & spem generandi filios, damnatur certè eo loco error iste de spe filiorum. Quamuis autem inter quadraginta articulos ibi recitatos error iste non contineatur; non tamen ideò existimandū est nō damnatum esse, vt falsū iudicauit Michael de Medina Gratianum excusans, quia post eorum quadraginta articulorum damnationem hæc verba subiunguntur: *Cæterum est autem libros eius plures alios articulos continere eiusdem damnationis.* Et paulo post. *Propterea in nomine Domini nostri Iesu Christi hac Sancta Synodus sententiam prædictorum Archiepiscoporum, & Concilij Romani ratificant, & approbant, prædictos articulos, & eorum quemlibet, libros eiusdem dialogum, & trialogum, hoc perpetuo decreto reprobat, & condemnat.* Ea autem propositio de matrimonio in trialogo continetur *cap. 2.* quem librum VValdensis *loco citato*, & alibi ter damnatum appellat, scilicet à duobus Archiepiscopis, & in Concilio Romano. Quod si VValdensis non meminit damnationis Concilij Constantiensis, non mirum, cum ille librum suum scripserit ante Concilium Constantiense, licèt post illud in lucem editus fuerit.

2 Neque obstat testimonium Augustini ex *lib. 19. contra Faustum, c. 26.* non multum ante finem, vbi ita loquitur: *Matrimonium quippe ex hoc appellatū est, quod non ab aliud debeat*

debeat fœmina nubere, quam vt mater fiat, quod nobis odiosum est. Quibus verbis indicare videtur Augustinus matrimonium, nisi cum spe filiorum esse non posse. Dicimus tamen nihil fauere Augustinum illi sententiæ. Ibi enim solùm contendit contra Faustum eam mulierem, quæ non ad matrimonij fidem, sed ad concupiscentiam habetur, dimittendam esse? reddit autem rationem verbis citatis, non quod velit docere omne matrimonium fieri, sub expressa intentione liberorum. cum satis sit ad hoc celebrari vt tradatur dominium corporis, quod ex se ad procreationē liberorū refertur, licēt sine animo vtendi coniugio, sed vt ostendat ad fornicationem nō posse fieri, & vxorem ad hunc finem assumptam dimittendam esse.

3 Conueniunt ergo Doctores omnes catholici non esse necessarium ad matrimonium consensum expressum in copulam ex parte contrahentis, sed sufficere implicitū. Et quidem etiam qui dicunt copulam esse partem essentialem matrimonij, adhuc non tenentur dicere esse necessarium expressum consensum in copulam, vt malè existimauit Soto *4. dist. 27. q. 2. art. 2. concl. 4.* sicut licèt mutua corporum traditio sit de essentia matrimonij, non sequitur necessarium esse explicitum consensum in illam, vt ostendamus statim: in explicando autem quomodo debeat esse consensus implicitus in copulam ex parte contrahenti, non conueniunt.

4 Quidam volunt necessariò requiri consensum implicitum, & virtualem in copulam ex parte contrahentis. Hanc sententiam fateri tenentur, quicunque docent matrimonium non contrahi validè sub conditione castitatis; hi sunt Capreolus *in 4. dist. 28. q. unic. art. 3. ad quintum contra 3. conclusionem*. Adnanus *in 4. q. 2. de matrimonio dub. 9.* Soto *dist. 29. q. 2. art. 2. ar. 3. & in prima conclusione*. Couarruuias *2. part. de matrimonio, c. 5. §. 1. num. 3.* & alij Summistæ, quos referam infrà, cùm de consensu conditionato sermo fuerit *lib. 3.*

5 Alij verò sic explicant, dicunt requiri consensum implicitum sub cōditione, si alter coniux petierit, & Deus debitum non relaxauerit. Sentiunt enim isti valere matrimonium sub conditione castitatis. Ita philosophantur Richardus *in 4. dist. 30. art. 1. q. 1. ad 2.* Scotus *eadem dist. q. 2. §. Ie secundo*. Durandus *4. q. 2. num. 8.* Supplementum Gabrielis *q. 2. art. 2. post 7. conclusionem*, Almainus *q. 2. §. Dicunt alij*, Henricus *quodlibeto 9. q. 11.* Sanctus Thomas *in 4. eadem dist. q. 2. art. 2. ad primum, & dist. 27. q. 1. art. 2. concl. 4. & in solu. 3. ad finem*.

6 Sed vtraque istarum sententiarum difficile admodum explicat coniugium Beatæ Virginis post emissum castitatis votum: nam contraxisse emisso voto, & verum fuisse matrimonium ostendam *cap. sequenti*. Deinde cùm votum esset de re Deo absolutè grata, non potuit sub conditione, nisi Deus relaxaret, consentire; aliàs concedi posset firmiter apud se statuisse reddere debitum Iosepho petenti, nisi Deus relaxaret quod indignè absentur de Beata Virgine.

7 Verior ergo sententia est, vt validè contrahatur matrimonium non requiri ex parte contrahentium etiam implicitum cōsensum in copulam, id quod in primis fateri tenentur qui cunque docent Beatam Virginem, & Iosephum ante matrimonium emisisse votum castitatis absolutum, quos referam cap. sequenti. Item illi qui absentur sub condītione expressa castratis seruandæ coniugale fœdus inire posse, ea nque condītionem non repugnare substantiæ matrimonij, quos referam suo loco. Denique quotquot concedunt inter impotentes coitus impotentiā, & etiam inter Eunuchos fore matrimoniū valere matrimonium posse. Idem docet etiam Thom. Sanchez *lib. 2. de matrimonio disp. 28. num. 4.* vbi dū tingit finem implicitum ex parte contrahentis, & docet non requiri eam implicitum in copulam ex parte contrahentis.

8 Hanc sententiam mihi videtur docuisse Augustinus: quid enim insolutum vel intactum reliquit diuinum illud ingenium? nihil certè, aut si quid in eo non inuenitur, contempsit: potius, quam non vidit. Is ergo in lib. de bono coniugali c. 8. hæc habet: *Consequens ergo est connexio societatis in istis, qui vnus honestus fructus est, non coniunctionis marit & fœminæ, sed concubitus: poterat enim esse in vtroque sexu etiam sine tali commixtione, alterius obsequentis amicabilis quidem, & germina communitio*. Ecce matrimonium ad castè viuendum cum vera, & legitima tatione matrimonij. Expendo in hoc testimonio duo. primum, quod filios dicit honestum fructuum, non coniunctionis, sed concubitus. In quibus nomine concubitus non est intelligendus actus ipse concumbendi, sed contractus celebratus in ordine ad concubitum; quasi dicat filios esse finem, quem intendit matrimonium contractum cum ordine ad copulam. In quibus vides manifestè distinguere Augustinum consensum in ordine ad coniugalem animorum coniunctionem, & consensum in ordine ad concubitum, sicut *3. par. q. 29. in addit. art. 2.* diligentiebat Diuus Thom. Expendo deinde dicere Augustinum solam hanc animorum coniunctionem amicabilem & germanam sine commixtione carnali, satis esse ad verum matrimonium, hoc est posse consistere veram rationem coniugij siue ordine ad commixtionem carnalem: eumque esse eius sensum satis constat ex illo verbo, *poterat*, quasi dicat, etiamsi nunquam ad commixtendum fœcarnali et contraxissent, verè reperiri ratio matrimonij posset in coniunctione animorum alterius regentis, & alterius obsequentis ex contractu cum sexus diuersitate, in quo & nostra continetur sententia, & optima eius insinuatur ratio, quam adducam postea. Addi etam potest in confirmationem huius, quòd *cap. 2.* quamuis decidere nolit quæstionem eam, vnde primorum parentum proles posset existere, cùm statuisset fuisse inter eos verum matrimonium, inter alias opiniones refert neque improbat, eam quæ dicerer, sine coeundi complexu aliquo modo alio habituros filios; munere omnipotentissimi Creatoris, potuit ipsos sine parentibus concedere, qui potuit carnem Christi in vtero Virginali formare, qui potuit apibus prolem sine concubitu dare. Et quamuis id incertum videatur Augustino, tamen hoc apud illum certum est, etiamsi hoc ita euenturum esset inter primos parentes, verum constitisse matrimonium. Sentit ergo veram rationem coniugij sine vllo ordine ad copulam reperiri non repugnare.

9 Sed adduco secundo loco aliud testimonium Augustini *ex eodem lib. 3.* vbi cùm examinaret, cur coniugium esset bonum, ita subiungit. *Quod mihi non videtur propterea solam filiorum procreationem, sed propter ipsam etiam naturalem in diuerso sexu societatem: aliquando non tam diceretur coniugium in seribus, præsertim si velam fissent filios, vel minime gennissent. Nunc verò in honolicet agnosco coniugia, & si emarcuit ardor ætatis inter masculum & fœminam, viget tamen ordo charitatis inter maritum & vxorem; quia quanto meliores sunt, tanto maturius a commixtione carnis sine pari consensu se continere cœperunt, non vi necessitatis effetus. Et a non posse quod vellent, sed vi laudis esset, primum nolisse quod possent. Si ergo obseruatur fides bonorū, & alsequiorum inuicem debitorum ab altero sexu, etiam filiantes gentibus, & prope cadauerinus virtusque membris, animorum tamen vtile coniugatorum tanto fincerior, quanto probatior, & tanto securior, quanto placidior castitas perfuerat*. Hactenus Augustinus. In quo testimonio in primis expendendum est duos assignasse Augustinum fines contrahēdi matrimonij, & liberorum procreationem, & ipsam etiam naturalem in diuerso sexu societatem. Deinde hos duos fines ita distinguit, vt non solum consideratione sed & re ipsa separari & possint & contingat: tum in his qui sua sponte vel voto, vel proposito abstinere volunt a carnali complexu, tum in his, qui non sponte, sed natura cogente, vipoté quorum sunt languida & cadauerina corpora, nec dare operam volunt rei vxoriæ nec possunt. Possent ergo languida, & prope emortua corpora inter se conuenire ob solam naturalem in sexu diuerso cōiunctionem. Præterea considerandum est quam in istos duos fines in matrimonio distinguat Augustinus, ex eius tamen verbis in hoc testimonio satis aperte colligi liberorum procreationem non esse præcipuum finem, & talem, quo sublato periret huius ratio contractus, sed solam naturalem animorum in diuerso sexu coniunctionem, in qua feruetur obsequiorū inuicem debitorum ab altero sexu, & honoris fides, esse præci-

Digitized by Google

precipuum matrimonij finem quique ad essentiam firmitatemque matrimonij requiritur: finem autem procreationis aliquando iuste coniungi cum priori fine, aliquando verò deficere.

20 Tertio induco pro hac sententia nonnulla verba Augustini, quæ sæpè repetit agens de coniugio inter Virginē Deiparam & Iosephum *lib 23. contra Faustum, cap. 8. Neque enim quia concubitu non permixtus, ideo non maritus*. Et postea. *Vt & Ioseph Maria maritus diceretur habens eam coniugem non concubitu, sed affectu, non commixtione corporum, sed copulatione. quod est charius, animorum*. Et paulo post. *Mariam Ioseph coniugem non frustra appellatam propter ordinem sexus, & animorum consfœderationem, quamuis ei non fuerit carne commixtus*. Et in fine capitis. *Et ne homines fideles Christi id quod sibi coniuges carne miscentur, tam magnum in coniugio deputarent, vt sine hoc coniuges esse nō posse non crederent, sed potius dicerent fidelia coniugia multo familiarius se adhærere membris Christi, quanto potuissent similiari parentes Christi*. Et lib. 1. de nupt. & concup. cap. 11. *Absit vt inter illos vinculum coniugale rumpatur amore firmius erit, quo magis ea pactia fœdi inierint, quæ charius concordi affectu seruanda sunt non voluptuarijs corporum nexibus, sed voluntarijs animorum affectibus*. Et statim, *Comux vocatur, scilicet Virgo Maria, ex primo fide desponsationis, quam concubitu, nec cognouerat, nec fuerat cognitura, perierat, nec mendax fuerat coniugis appellatio, vbi nec fuerat nec futura fuerat vlla carnis commixtio*. Et lib. 2. de consensu Euangel. cap. 2. *Hoc exemplo nos infirmi infinitatur fidelibus coniugatis etiam seruato pari consensu posse permanere, vacarique coniugium, non permixto corporis sexu, sed custodito mentis affectu*. Ecce in omnibus his testimonijs assert Augustinus vetam rationē coniugij non solùm sine vsu concubitus, sed etiam sine vllo ordine ad concubitum. Et vt ex multis eorum clarè patet, non solùm contendit posse post contractum matrimonium abstineri ab vsu, manente coniugio, sed etiā ante contractum posse amoueri omnem ordinem ad coniugiū, & ita celebrari matrimonium in naturalem tantùm vitæ coniunctionem, vt clarè patet ex hoc posterius loco. Atq; vt magis constet quę vis sit istorum locorum, supponamus duo apud Augustinum certa. Primū est inter Mariam, & Iosephū, fuisse verum cum omni proprietate matrimoniū. Præterendus in hoc Augustinus ab his Patribus, qui aliter loquūtur, nisi eorum verba coinmodè explicari possint, quos tamen in concordiam redigere conatur Canisius *lib. 2. de B. Virgine, c. 1.* parum à principio. Alterum est Beatam Virginem integritatem vouisse, non solùm corde, sed ore, antequam desponsaretur Iosepho. Ita docet *lib. de sancta Virginitate, c. 4.* Ex quo videtur consequens Virginis votum non conditionatum, sed absolutum fuisse, vt postea multi cum Soto recte existimarunt. Quod si hæc duo vera sunt apud Augustinum, vt certè videntur esse, planum sequitur B. Virginem matrimonium celebrasse absque vllo prorsus ordine ad copulam, & sine vllo cōsensu in illam. Qui enim posset sup posito absoluto voto sine peccato? Impossibilis itaque erat ex Augustino consensus in copulam. Et nihilominus hoc non obstante inquit, validum celebrari matrimonium. Sentit ergo cum solo consensu ad castè viuendū etiamsi nullus possit esse consensus in copulam, validum posse esse matrimonium. Adde etiam in omnibus his locis constanter Augustinum agnoscere tanquam sufficientem finem contrahendi matrimonij solam animorum coniunctionem in eadem vitæ societate.

11 Quarto loco adduco Hugonem Victorinum, qui suo sęculo alter Augustinus dici meruit, cuius adeò sunt expressa verba pro nostra sententia, vt satis sit illa proferre, quamuis non expendantur. Is ergo agens de incorrupta Deiparæ Virginitate inter alia, quæ omitto, hæc habet. *Discutiamus, an postulari, quid sit coniugium, & ex eius definitione proposita consideremus, si simul esse potuerunt in Virgine Maria & consensus coniugalis, & propositum Virginitatis. Quid enim est coniugium nisi legitima societas inter virum & fœminam, in qua videlicet societate ex pari consensu vterque semetipsum debet alter. Spontaneus ergo consensus inter virum, & fœminam legitime connectlos facit, quo vterque alteri debitorem sui se spondet, id est, qua coniugium facit. & coniugium est ipsa societas tali consensu confœderata, qua altero vruente alterum ab altero non dissoluit. Est adhuc alius consensus, sed carnalis commercij admixtem exigendi, atque reddendi, similem inter virum, & mulierem pactionem constituens, comet, non effector coniugij, efficium & von vinculū, qui & ipse tamen cum pari ab vtroque voto suscipitur, pari etiā necesse est debito teneatur*. Sed valdè notanda sunt quæ sequuntur. *Huius debiti* (loquitur de carnali commercio) *necessitas illos coniugatos sibi ad inuicem non subijcit, in quibus dum coniugium contrahebatur, vel fuit erat hunus operis consensus non præcessit. Nec tamen hoc officio cessante veritatem seu virtutem coniugij cessare ere denam est, imò potius tanto verius ac sanctius coniugium esse, quod in solo charitatis vinculo, & non in cū cupiscentia carnis libidine fundatum est*. Hactenus Hugo. Vbi notāda sunt duo. Primum est apertè dicere, vt confirgat obligatio aut vinculum reddendi debitum, necessarium esse consensum vel tacitum, vel expressum in copulam carnalem ex parte contrahentis, etiamsi sit radicale ius. Si ergo non fuerit, cessabit profecto aliquis ordo ad copulā in eiusmodi coniugio ex parte contrahentium. Quid enim refert corpus contrahentis esse potens, si ad copulam nequaquam ordinatur, sed ita voluntariè impeditur, ac posset impediri natura ipsa. Itaque potentia corporis, quod tradit ur, si desit consensus aliquis vel explicitus, vel implicitus in copulam, committatur tantùm matrimonij contractum, minimè tamen requiritur. Secundo expende illa verba. *solo charitatis vinculo coniugium verum esse*. Quod si solo vinculo charitatis; ergo hoc & omni alio secluso constare potest, atque adeò secluso etiam quouis ordine ad copulam. Si enim hic esset in matrimonio, non constaret solo charitatis vinculo, & sine concupiscentia carnis, quam excludit Victorinus, quę nihil aliud est Hugoni, quam iste ordo ad copulam. Sed anebontate hactenus pugnatum est satis.

12 Sed sumo secundam probationem ab exemplo, & specialibus casibus. Exemplum est, quia inter B. Virginem & Iosephum fuisse verum matrimonium adeò certum est, vt sine temeritate falsem negari non possit, de quo postea *c. sequentu*: illudque matrimonium celebratum est post emissum votum castitatis. Ergo non potuit esse cum consensū in copulam etiam implicito ex parte contrahentis, propter rationem, quam statim adducam.

13 Deinde id ipsum ostendūr, quod in matrimonio impotentis cum impotenti cognita impotentia decernit Ecclesia. Iamdiu enim statuit verum esse posse matrimonium ad castè viuendum *c. consultationi, & c. requisiti, de frigidis, & c. multorum 27. q. 2.* ibi: *Præsertim, si non tali menti Subdiacono inutta est, vt a carnis voluptatibus abstineret, & c. requisiti 32. q. 1. & super eo 24*. In appendice Concilij Lateranensis sub Alexandro III. p. 6. Quæ latiùs prosequenur infrà, cùm de impedimento impotentiæ sermo fuerit. Sed qui contrahit cum impotenti cognita impotentia, nullatenus potest in copulam consentire, cùm impossibilis sit intra vas, & naturali modo, quare debet esse sub conditione castè viuendi.

14 Præterea quia matrimonium contractum sub conditione expressa castè viuendi validum est, atque legitimū, & licitum. Ergo verum esse matrimonium potest absque consensu in copulam. Antecedens ostendam *infra*, cùm de consensu conditionato sermo erit. Consequentiam probo. Quia aliàs tale matrimonium esset peccatum contra castitatis votum. Idque constat, quia Augustinus *in lib. de bono viduitatis, c. 8.* & habetur *in c. nupturum bonum 27. quæst. 1.* non longè à principio inquit: *Qua expetita & electa, & vori debito oblata, iam non solum capessere nuptias, sed etiam si non nubant, velle nubere damnabile est*. Igitur post castitatis votum velle nubere, aut nubere damnabile est, non certè alia ratione, nisi si celebretur in ordine ad copulam ex parte contrahentis, quam post votum non potest habere sine peccato, aut quia se exponat periculo illā habendi. Id autem vetitū est ex solo naturali iure, & contra illud solum in contrahendo matrimonio peccaretur. Et quamuis Soto *in 4. d. 28. 28. q. 2. art. 1. concl. 2.* existimet post votum nubere esse peccatum, quouis modo id fiat, non tantùm ratione copulę futuræ, aut periculi, sed secundùm

dùm se, ideo quod absolutè, & secundùm se iure humano veritum sit, & asserat hanc esse doctrinam D. Thomæ, & Theologorum omnium, quem sequitur Cordoba *in sum. Hispan. q.* 136. verùm nullo iure, ex his, quæ Soto adducit, conuincitur, neque S. Thomas aut alius ex Antiquis id docuit. Et quamuis idem S. Thomas, Paludanus, & alij absolutè doceãt esse peccatum contrahere matrimoniũ post votum, id tamen intelligunt ratione copulæ futuræ, vel ratione periculi habendi copulam. Quod ipsum clarè exprimunt nonnulli ex antiquis Doctoribus, vt rectè animaduertit Gabriel Vazq. *1. tom. in 3. p. d. sp.* 125. *cap.* 6. *num.* 52. & 53. Solo ergo iure naturali vetitum est contrahere matrimonium post votum. Quod si solo iure naturali prohibitum est, ea prohibitio solum oritur ex eo, quod post votum contraheretur in ordine ad copulam vel cum periculo illius, aliàs non est vnde prohibitum & damnabile sit. At quæ hanc vim iuris naturalis, & præcepti explicuit Augustinus *in dicto c.* Cùm ergo post votum licitè, & validè contrahatur huiusmodi matrimonium, manifestũ est posse contrahi sine vllo ordine ad copulam etiam implicito ex parte contrahentis, aliàs si ex parte illius esset aliquis ordo etiam implicitus, damnabile esset illud contrahere. Atque hanc doctrinam insinuauimus olim *q.* 3. *schol. c.* 8. & *c.* 9. *prope finem.*

15 Nec verò deest optima ratio pro ista sententia, quæ vnica tantum est, & aliquanto latiùs proponenda, vt eius vis magis innotescat in hunc modum. Id quod ad essentiam contractus matrimonij requiritur tantum est, quod sit mutua animorum coniunctio in individuam vitæ societatem cum diuersitate sexus. Sed totum hoc reperiri potest in matrimonio contracto sine vllo ordine ad copulam ex parte contrahentis. Igitur illud est verum, validumque matrimonium, ac sine eo ordine constare potest. Tota difficultas est in maiori propositione probanda, quã tamen & explicare, & probare conabor diuersimodè. In primis ex generali ratione contractus, in quo est traditio dominij, non repugnat matrimonium esse sine vllo prorsus ordine ad copulam, ex illo generali principio passimque recepto, vbi dominiũ distinguitur ab vsu, potest enim esse contractus circa materiam dominij, sine vllo ordine ad vsum, & etiam si alias deficiat vsus; tam enim vsus, quam dominium potest esse vnumquodque separatim integra materia contractus. Vnde duplex dominium in fundo, v.g. distingui solet, vnum directum ac proprietarisalterum vtile quod pertinet ad vsumfructum. Ex hoc ergo vniuersali dogmate nihil repugnaret esse matrimonium, in quo sit mutua coniugum traditio, & dominium directum ac proprium, sine vllo tamen ordine ad vsum, & copulam ex parte contrahentium. Imò impeditis illis omnino. Quid enim repugnat, quo minus in corpore vtriusque coniugis distingui possit dominium directum à dominio vtili, quoad vsum copulæ, quorum vnum ab alio separari similiter possit ex mutuo pacto inter coniuges; concedendo dominium suorum corporum directum, per quod vnus reddatur proprius coniux alterius, denegato tamen vtili dominio, quoad vsum copulæ etiam in perpetuum. Neque enim his obstat specialis ratio matrimonij, vt obstare nonnulli volunt, qui censent non esse potestatem in coniugibus transferendi dominium corporum, sine dominio vtili, & consensu in copulam. Huius oppositum ostendimus, & ex Augustino, & ex Hugone, & ex eo, quod etiam in humano corpore distinguitur vsus à dominio,

16 Præterea separabilem esse hanc obligationem ad copulam à vera ratione matrimonij, & dominium vtile à directo in corpus coniugis, ostendit etiam ea definitio matrimonij. Nam secundùm Augustinum, dum agit de virginitate Beatæ Mariæ, est legitima societas inter virum & fœminam, in qua pari consensu semetipsum alteri debet. Nomine autem debiti non corpurum in ordine ad copulam vinculum intelligit Augustin. sed & obsequiorum vt alter regat, alter obsequatur: & in omnibus his locis, quos adduximus, in quibus matrimonij rationem variè explicat, eam sine vllo ordine ad copulam etiam implicito nobis tradidit. Idem iudicium est de ea matrimonij definitione, quam proposuit Hugo Victorinus. Iuxta Magistrũ verò *in 4. aust. 27. Matrimonium est viri mulierisque coniunctio maritalis inter legitimas personas, vitam insolubilem retinens*. Patumque ab ista differunt definitiones aliæ, quæ traduntur in vtroque iure. *Connectio maris, & fœminæ inter personas legitimas individuam vitæ consuetudinem retinens 22. quæst. 2. Viri & mulieris coniunctio individuam consuetudinem vitæ retinens. Inst. de patria potestate, §. nuptiæ.* Harum omnium definitionem verba atque sensus cum omni proprietate, retinentur, sine vllo etiam implicito consensu in copulam, & separato omnino dominio vtili à directo, & absque vllo contractu in vsum.

17 Præterea quid nos cogit, vt asseramus non posse esse in coniugio translationem dominij corporum ad mutua obsequia vtriusque sexus sine vllo consensu in copulam ex parte ipsorum contrahentium? Nihil certè. Si quid enim est, quod id vt affirmaremus cogeret, maximè finis ille, qui est liberorum procreatio, ad quem hac via eundũ, & perueniendum est. Ista verò finis nequaquam cogit. Vt enim ex Augustino vidimus, non illud est præcipuè quæsitum in matrimonio, imò neque est ita requisitum, vt sine eo ratio coningij permanere non posset, sed ob solam naturalem in diuerso sexu societatem. & cum solo charitatis vinculo stare potest validè matrimonium, excluso etiam fine & scopo liberorum procreationis. *Matrimonia*, inquit Quintilianus *declamat.* 368. *sunt ab ipsa rerum natura inuenta, sic mares fœminis iunguntur, vt imbecillior sexus præsidium mutua societate fortiatur.* Et apud Tacitum *lib.* 4. Agrippina sibi maritum à Tyberio exposcit, subueniret solitudini, inquiebat, daret maritum, habilem adhuc inuentam sibi, neque aliud probis quam ex matrimonio solatium. Præcipuus itaque finis matrimonij est, vt aduersus pericula, & infortunia societatis vitæ vtriusque sexus, obsequijs, præsidio, atque solatijs iuuetur. Vt enim verè & eleganter Imperator Aelius Verus referente in eius vita Spartiano, *Vxor dignitatis nomen est, non voluptatis.* Cùm ergo finis alius matrimonij sit magisque præcipuus, eo solo poterit constare matrimonium.

18 Sed rem istam adhuc concidamus minutiùs, & explicemus magis. Cùm coniux matrimonium contrahit consentiens in copulam implicitè, quia communi modo contrahit, licet consensus videatur simplus, est tamen virtute duplus, intercedunt enim ibi duo consensus, quos à pertè distinxere Augustinus, & D. Thomas loco supra citato, & Hugo Victorinus *supr.* Alter est in coniugalem coniunctionem, vt D. Thomas loquitur, vel, vt Augustinus ait, in naturalem in diuerso sexu societatem. Alter verò est in liberorum procreationem ex Augustini mente, vel in carnalem copulam. Ideò enim est implicitè in carnalem copulam, quia tanquam finem respicit prolem, ita vt carnalem copulam respiciat tanquam medium. Isti autem consensus ita se habent, vt secundus qui est in procreationem liberorum, supponat primum, & illum consequatur; vnde comitem non effectorem coniugij appellauit Hugn. Vinculum enim mutuæ societatis fundamentum est, vt possit esse vinculum vel obligatio ad carnalem copulam, per consensum scilicet contrahentium explicitũ, vel implicitum. Hæc enim causalis vera est, quia in potestate sua coniugem habet, propriaque facta est priori vinculo, ideò vti potest eius corpore ad liberorum procreationem. Tota ergo matrimonij contractus ratio in illa priori obligatione reperitur, cùm in ea à quolibet alio contractu distinguatur, & possit illa separari à secunda ex natura obiectorum, neque sint necessariò connexæ. Sed ex illa duæ obligationes resultant & nascuntur, quasi proprietates ad fidem coniugalem pertinentes, vna impedibiliter fluit, & est obligatio negatiua, de non cognoscenda aliena, in qua sola potest saluari bonum fidei in sacramento matrimonij, vt fuit in B. Virgine, per hoc quod nullo modo committatur adulterium; altera est obligatio positiua reddendi debitum, si ab altero coniuge exigatur, quæ tamen fluit impediibiliter, cùm mutua conuentione separari possit huiusmodi obligatio.

Denique hoc dominium vtile, siue obligationem ad vsum separari re ipsa posse à dominio proprietatis in matrimo-

Digitized by Google

trimonio ostendunt à posteriori multa. Primum. Quia qui post matrimonium consummatū professionem emittunt, neuter habet ius petendi, & aufertur obligatio reddendi debitum propter votum solemne. *cap. cum sis, ex uxorato. cap. veniens, de conuersione coniugatorum*; cum tamē permaneat insolubile vinculum matrimonij, & dominium directum, *c. si quis coniugatus* 27. q. 2. & dicam infra suo loco ex Trid. *sess.* 24. *can.* 6. tum etiam alterō coniugum lapso in adulteriū, alter deobligatur ab obligatione reddēdi debitum. *c. si significasti, & c. gaudemus, de diuortijs*, nam in contractu ea semper inest conditio, si alter fidem & pacta seruet: ex quo perspicitur esse has duas in matrimonio ac diuersas obligationes. Nam quæ est circa dominium directū absoluta est, & sine conditione vlla: at quæ est circa vsum & dominium vtile, est conditionalis reddendi scilicet, si alter fidem seruet. Tum etiam quia hodie contrahentes secundūm consuetudinem, & leges Ecclesiæ nō habent obligationem reddendi debitum intra duos menses, in quibus potest ad religionem transire. *cap. ex publico, de conuersione coniugatorum.* & docet communis Doctorum sententia, vbi etiam videtur huic obligationi, quæ circa dominium vtile corporis versatur, apponi limitatio, non vero primæ obligationi, quod ipsum indicat duas esse distinctas, & separabiles. Tum etiam quia consensus in priorem obligationem explicitus, siue implicitus, non pugnet cum voto castitatis: vnde non peccaret ex eo capite, qui duceret post votum: at verò repugnat cum voto siue explicitè siue implicitè quis in illā consentiat, vt dixi supra *n.* 4. Tū præterea quia prima illa obligatio, in qua matrimonij consistit, est vera contractio, & vinculas, vt eam appellat Concilium Tridentinū *sess.* 24. *cap.* 1. coniunctio autem est relatio æquiparantiæ, id est, æqualis comparationis, coniunctum enim dicitur coniuncto coniunctum. At secunda obligatio est inæqualis comparationis, per eam enim persona obligata manet inferior, & respectu alijus personam, tanquam quæ habet potestatem in illam, & quæ manere potest, sine eo quod illa obligata habeat obligationem eiusdem in aliam, vt constat in coniuge frangente fidem, quæ non habet ius petendi ab innocenti, & habet reddendi obligationem si innocens velit, falsum quamuis ad primam coniunctionē post violatam fidem: nam postea iam censetur remissa iniuria, & consurgit obligatio prius extincta.

20 Quare hanc nostram sententiam sequuntur necesse est, quicunque docent, has duas obligationes esse inter se separabiles, & primam sine secunda manere posse. Quam doctrinam docet apertè Diuus Thomas *loco citato, quæst. 52. art. 1. Ad quartum*, idque probat ex eo, quia est in manu contrahentis remittere, quod sibi debitum est, possetque alios fines matrimonij intendere veluti habitationem inseparabilem, &c. Canisius citato Hugone Victorino *lib. 2. de B. Virgine, cap* 11. §. *cæterum* & alij plures, quos refert, & sequitur Ferdinandus Rebellus *par.* 2. de obligationibus iustitiæ, *lib.* 2. *q.* 1. 13. *sect.* 4. *num.* 30. *in fine*, & nouissimè Ægidius *disp.* 14. *dub.* 4. *a n.* 43.

21 Argumenta, quæ contra nostram sententiam adduci possent, commodiùs proponemus, & diluemus infrà *lib.* 7. cùm de impedimento impotentiæ sermo fuerit. Hæc autem, quæ nunc dicta sunt, ad ea, quæ ibi dicemus, valdè obseruari debent.

4 *Votum virginitatis emissum à Beata Maria ante Annunciationem.*
5 *Imo, & antequam desponsaretur Ioseph, probatio ex Patribus, & ex ratione, num.* 6.
7 *Quo tempore vouerit.*
8 *Votum hoc non fuisse conditionatum, sed absolutum.*
9 *Negant nonnulli fuisse matrimonium inter B. Virginem, & Ioseph.*
10 *Reyciuntur ex Patribus, & ex ratione, num.* 11.
12 *Proponitur, & explicantur testimonia Patrum quæ obstare videntur, & num.* 13.

1 HVius quæstionis sedes est apud Gratianum *in cap. Beatæ Mariæ* 27. *quæst.* 2. quem allegat ex Augustino. Sed re vera conflictus ab illo est, & in Augustini operibus minimè reperitur. Quid autem senserit Augustinus de Beatæ Virginis matrimonio, vel voto dicam statim. Placuit autem hanc quæstionem coniungere cum superiori, quia eius decisio pendet ex his quæ dicta sunt, & communiter Doctores, dum de matrimonio disputant, hanc etiam solent disputationem inserere, & nos etiam id olim inferimus in prima editione libri *de impedimentis matrimonij. cap.* 16.

Pro huius ergo explicatione obseruandum in primis olim in lege veteri apud Iudæos virginitatem non fuisse in opprobrio, vel ignorantia, neque illicitam, aut inferiorem nuptijs. Cuius oppositum rectè scio sensisse D. Thomam, qui existimauit pro tēpore legis Mosaicæ potiores esse nuptias cœlibatu *3. part. quæst.* 28. *art.* 3. *ad primum*, & aperte *in 4. dist.* 30. *quæst.* 2. *art.* 1. *quæstiunc.* 1. quē sequitur Caietanus *3. par. quæst.* citata *in commēt. ar.* & Soto *in 4. dist.* 30. *quæst.* 2. *art.* 1. §. *Igitur quod.* Sensit etiam quoad hanc partem D. Thom. ex Antiquis Henricus Gandauēsis *quodlib 9 quæst.* 11. & Albertus Magnus *in 4. dist.* 30. *art.* 8. *in solutione* 2. quæ incipit, *ad aliud dicendum.* Sed nobiscū ex Scholasticis antiquis sensit Supplementum Gabrielis *in 4. distinct.* 20. *quæst.* 2. *art.* 2. & Recentiores ferè omnes cum Abulensi *in cap.* 30. *num. quæst.* 12. & 22. & cum Chirchoueo in Damasceni *lib. 4. de fide, cap.* 25. Id quod constare potest tum testimonijs Patrum, & Auctorum asserētium multos in lege veteri virginitatem coluisse. Nam Hieronym. *lib. 1. contra Iouinianum*, probat in lege Eliam, & Elisæum, & Ioannem Baptistam, & Euangelistam virgines fuisse. Addit præterea Danielem, & tres pueros Babylonis quos inquit apud Habræos certum esse in castitate vixisse, quinimò Apostolos, qui vxores habebant, eas propter Christum reliquisse, idque significasse cùm Christo dixerunt Matth. 19. *Ecce nos reliquimus omnia.* Nam Dominus respondit: *Omnis qui reliquerit, & c. vxorem, aut filios*, &c. Idem Hieronymus *lib. 2.* contra Iouinianū scribit Iosue virginem fuisse, & ideo in eius morte non fuisse planctum, quia virginitas à morte incipit coronari. Ignatius quoque in epist. ad Philadelphos ante med. in hoc numero præter Eliam, & Elisæum, Ioannem Baptistam numerat Melchisedec, Iesum Naue, & Ieremiā. De Elia idem scribit Ambrosius *lib. 1. de Virginibus, col.* 3. Damascenus *lib. 4. de fide, cap.* 24. cui etiam alios addit Damascenus. Epiphanius *contra hæreses hæresi* 30. addit virginitatem apud Hebræos magnificatam fuisse propter Iacobū fratrem Domini, iupponens illum virginem permansisse. Ex ipsis etiam Iudæis, & gentibus habemus huius rei præclarū testimoniū. Nam Iosephus *lib. 2. de bello Iudaico, c.* 7. & *lib.* 17. *Antiquitat. c.* 2. Plinius *lib. 5. naturalis historiæ, c.* 17. & Solinus *c.* 36. Esse nos absque fœminis omni abdicato Venens, in cōmuni societate summa cū laude vixisse referūt. Vnde Baronius in Apparatu Annaliū testimonio Iosephi docet, & Essenos ante Christum vixisse, & apud Iudæos virginitatē non prohibitā, sed in pretio habitā. His addē Iudith, quā ex eius libri capite vltimo disco, totū vitæ suæ tempus absque liberis in castitate summa cū laude, & gloria transegisse. Damascen. *lib. 4. c.* 25. castitatē in lege veteri appellatam esse ingens votum. Ac denique non pauci Patres illa Isaiæ 56. *Quia hæc dicit Dominus Eunuchis*, de his qui seruabant virginitatē, interpretantur, Hieronym. ibi Augustin. *lib. 1. de virginitate cap.* 24. & *lib.* 14. *contra Faustū cap.* 13. Ambrosius *in exhortatione ad Virgines.*

CAPVT XIX.

De matrimonio Beatæ Virginis cum Ioseph.

SVMMARIVM.

1 *Sedes huius quæstionis apud Gratianum Consilium esse locum, quem posuit ex Augustino.*
2 *Virginitatem apud Iudæos non fuisse in ignominia, nec illicitam. neque inferiorem nuptijs.*
3 *Beatam Mariam semper virginitatem coluisse, & esse primam, quæ seruauit ex voto.*

Basi-

Basilius *de vera virginitate satis post medium*. Gregorius 3. *part. Pastoralis, cap. 19.* Rupertus *in eum locum Isaiæ*. quamuis illa verba aliter, nec omnino male, interpretetur Lyranus & alij. Neque verò his obstant nonnulla sacrorum librorum testimonia, quibus vtuntur, ac potius abutuntur, qui contra sentiunt, quæ optimè diluit noster Alphonsus Mendoza q. 4. *expos. sua*, & Gabriel Vasquez 2. *tom. 3. part. d. sp. 124. cap. 2.*

3 Secundò observandum est, id quod ex dictis consequenti ratiocinatione colligitur, Beatam Virginem nunquam procreandi liberos animum habuisse, quoties de eo incidit cogitatio ante nuptias, fed potiùs firmo proposito virginitatem seruare instituisse. Si enim eo tempore virginitas prohibita non erat, sed licita, & in honore, & in laude, nec præceptum vllum obstabat de danda opera liberorum procreationi, nullus iure negare potest, etiam quod eo tempore melius atque perfectius erat, virginem statuisse: & quod consequenter deducitur, desiderasse ac proposuisse non sub conditione, si Deus voluerit, sed absolutè. Quando enim aliquid opus licitum est, & non solùm licitum, sed etiam aliàs perfectius, absolutè, & non sub conditione desiderari intelligitur. Nec verò optauit, aut desiderauit solùm virginitatem illæsam custodire, sed etiam ad eam seruandam voto se adstrinxit. Primo quidem inter omnes, quæ virginitatem seruarunt ex voto. Vtrumque docent Patres, & vouisse, & primam esse, quæ virginitatem vouerit. Origenes in *cap. 113. Matth.* in illo, *Et factum est, cum consummassent Iesus*, ita scribit: *Arbitrans rationi consentaneum esse virilis quidem prærarin in castitate primum fuisse Iesum, mulierum vero Mariam.* Ambrosius lib. de institutione Virginum cap. 5. *Egregia Maria, qua signum sacræ virginitatis exhibit, & intemerata virginitatis post Christum laudauit.* Augustinus *tract. 10. in Ioannem*, de Maria inquit: *nunc corpi dignitas Virginum.* Huic simile est, quod air Hieronymus *epist. 22. ad Eustochium*, quæ est 22. *mihi Virginitas in Maria dedicatur a Christo.* Multo expressiùs id asserit Abdias Babylonius in vita Beati Bartholomæi. Bernardus *homil. 4. super*, *Missus est*, *column. 4.* non obscurè dicit Mariam primam fuisse, quæ votum virginitatis emisit. Rupertus *lib. 3. in Cantica*, non multum ante finem: *Quia votum egregium Deo prima vouisti virum virginitatis.* Beda *luc. 1.* in illud *Dixit autem Maria ad Angelum*. Eandem sequitur sententiam Lodulphus Carthusianus in vita Christi 1. *part. c. 2. col. 6.* & recentiores frequenter. Quamuis itaque aliæ in lege veteri virginitatem seruauerint, nullam tamen ex his votum emisisse probari potest. Nam quod nonnulli id affirmant de Maria sorore Moysi falsum est, habuit enim virum: vt affirmat Iosephus *lib. 3. Antiquitatum*, *cap. 2.* Et quamuis virginem illa non fuisse demus, vt incertum autorem secutus affirmat Nyssenus *lib. de virginitate*, *cap. 19.* & probat Ambrosius *in exhort. ad Virgines*, & Apponius *lib. 6. comm. in Cant.* & sequitur Canisius *lib. 1. de B. Virgine cap. 1.* & Magallanius *lib. 2. in Cant. Moysi sect. 1. num. 1. & 16.* tamen non sequitur inde ex voto virginitatem seruasse. Quod etiam de Iephthe adduci solet, eius filiam non sacrificatam cruento, sed interuento virginitatis sacrificio, à multisque probatum, de quo late Azor. *tom. 1. institutionum moralium.* nunquam mihi probari potuit; & quamuis daremus virginitatem seruasse, attamen non fuisse ex voto colligitur ex Iudicum 11. *Dimitte me, vt plangam virginitatem meam.*

4 Tertiò observandum est Beatam Virginem ante Annunciationem emisisse votum de seruanda virginitate certissimum est contra hæreticos, huius temporis, quibus cùm exosa sint vota omnia, non placet virginem vouisse virginitatem. Idque indicat illud Virginis Lucæ 1. *Quomodo virum non cognosco*, neque enim actum denotat, ea enim ridicula, & inanis ratio esset, sed propositum ac votum non cognoscendi. Ita colligit ex eo loco Nyssenus oratione in Sanctam Christi Natiuitatem. *Quomodo me virum cognoscere nefas est.* Atque eodem modo intelligunt Augustinus *lib. de sancta Virginitate*, *cap. 4.* Beda *Lucæ 1.* Bernardus *homil. 4. super*, *Missus est*, & *sermon. 2. de Beata Virgine.* Hugo *tom. 3. lib. de Maria virginitate perpetua*, *cap. 1. post medium*, & Theologi communi sensu idem ex eisdem verbis colligunt. Itaque illud, *non cognosco*, idem est ac non possum, ob votum scilicet, vt multis ex sacra Scriptura testimonij ja docet, & probat doctissimus Pater Christophorus à Castro *in lib. de Beata Virgine. cap. 9.*

5 Nec verùm solùm ante Annuntiationem emisit Beata Virgo votum virginitatis, sed etiam eandem Domino confecrauit, antequam desponsaretur Ioseph. Scio refragari nonnullos, nullo tamen firmo fundamento, sed id quod dixi visum mihi verius, & auctoritate, & ratione. Stant enim pro nobis nonnulli ex Antiqui Patribus Abdias Babylonius in vita sancti Bartholomæi, ante matrimonium cum Ioseph virginitatem expresso voto dedicasse Deipar am affirmat. Augustinus *lib. de sancta Virginitate cap. 4.* postquam Beatam Mariam virginitatem Deo vouisse dicit, subiungit. *Sed quia hoc adhuc Israelitarum mores recusabat, de ipsa est vir o iusto, non violenter ablatura, sed potius contra violantes custoditura, quod illa tam voluerat.* Nisi enim *oratione citata*, ex illo: *Quomam virum non cognosco*, infert Beatam Virginem non filiorum causa cum Ioseph nupsisse, imò neque eo fine nubere licuisse; & paulò antea dicit Ioseph o traditam, & Sacerdotibus tanquam virginitatis custodibus. Rupertus *lib. 3.* in Cantica citca finem: *Quia votum*, inquit, *egregium Deo prima vouisti votum virginitatis, attamen sponsi nomen admisisti, desponsari viro non renuisti.* Idem expresse docuit Hugo Victorinus *lib. de virginitate Beata Maria*, *cap. 1.* eoque supposito disputat, quo pacto potuerit postea inire coniugium cum Ioseph o.

6 Et quidem ea mihi videtur esse efficacissima ratio, Quia nisi dum Virginem vouisse castitatem ante matrimonium, sique virginitas eo tempore illicita erat, vt oppositæ sententiæ Doctores fatentur, necessariò dicere debemus Beatam Virginem quando matrimonium contraxit, animo procreandi filios contraxisse, eo scilicet modo, quo tunc secundùm legem debebat contrahere, imo nec aliter contrahere licuisse, quod horret animus de virgine vel leuiter cogitare. Id autem ita esse dicendum manifestè deducitur, quia si eo tempore virginitas prohibita, & præceptum extabat de danda opera liberis suscipiendis, & eo tempore antequam nuberet nondum reuelatione cognouerat sibi permissum seruare virginitatem, quamuis desiderio conditionato ferretur eius animus in virginitatem. si tandem id Deus permisserit; is tamen absoluto consensu, quo matrimonium peractum est, in eum finem ferri debuit, qui tunc erat in præcepto. Certè, si qui contra nos sentiunt, sibi persuasissent, virginitatem esse eo tempore licitam, & non exstitisse præceptum de procreatione liberorum, planè etiam nobiscum concederent Beatam Virginem, antequam desponsaretur voto seruasse Deo virginitatem.

7 Quo autem tempore virginitatem vouerit Beata Maria incertum est. Illud mihi verosimilius, vouisse scilicet, quando matura de eo præcessit cogitatio, dumque adhuc in templo degeret Deo insparante, vt eum statum eligeret fuumque votum postea patefecisse Sacerdotibus, de quo videndus Cardinalis Baronius *in Apparatu Annalium*.

8 Ex his, quæ hactenus dicta sunt facilè colligitur votū virginitatis Deiparæ fuisse absolutum, & nequaquam conditionatum. Id quod hac consideratione explicatur, & confirmatur simul. Illud dicitur esse votum absolutum, cuius obligatio statim locum habet, nullo pacto suspendit. sed executio in statu mandandum est: votum verò conditionatum illud est, cuius executio differtur, & quasi suspensa relinquitur pro aliquo tempore. In eo autem differunt votum emissum de re. & secundum se, & eo tempore licita à voto de re eo tempore, & loco prohibita, quod illud prius statim obligare incipit, posterius verò minimè. sed ab eo tempore, quo definit præceptum prohibere. Verbi gratia. Si quis vouit rem sibi non licitam, vt coniugatus aliquis consummato matrimonio custodiam castitatis inconsulta vxore, eius obligatio suspenditur, donec impedimentum cesset, neque aliter vouere potest, nisi pro eo tempore, optans scilicet, vt impedimentum auferatur, quo id quod vouit, licitè fieri possit. Huiusmodi

Digitized by Google

di sunt vota religiosorum, quæ sunt contra regulam verbi gratia, peregrinationes ac similia. At si quis voueat rem sibi licitam, vt ingredi religionem nullis existentibus impedimentis, ſtatim obligatur voto. Accommodemus doctrinam ſtatum inſtitutio noſtro. Si virginitas tempore legis Moſaicæ prohibita erat, & præceptum exiabat de generatione liberorum, vt nonnullos ſenſiſſe diximus, planè votum de ſeruanda virginitate debuit eſſe conditionale, ſi Deus ſciſcet, ſa cultatem concederet, ſuſpenſaque maneret eius executio, donec Deus ſuam prohibitionem auferret, ſicut de votis religiosorum contra regulam diximus. At ſi virginitas eo tempore licita erat, & in honore & gloria, votum de ſeruanda virginitate fuit abſolutum, & eius obligatio ſtatim cœpit. Neque enim exiſtimandum eſt, ideò conditionale eſſe, quia ibi intelligitur conditio, ſi Deus aliud non decreuerit: hæc enim conditio, quæ in omni voto, etiamſi non exprimatur, intelligitur, cùm res aliqua abſoluté bona eſt, & alterius comparatione perfectior, non ſuſpendit effectum, neque tedit conditionale votum. Neque enim eandem vim habet iſta conditio in voto de re tunc vouenti prohibita, nam in priori voto non ſuſpendit obligationem eius, quia res eſt licita, & melior, ergo ſtatim obligatur: at in poſteriori ſuſpenditur executio, vſque ad illud tempus, quo Deus prohibitionem auferat, vt exemplo deſidenj explicati facilè poteſt. Ergo cùm virginitas ſuerit eo tempore licita & in honore, ac laude: & Deipara antequam deſponſaretur, virginitatem vouerit, planum eſt votum abſolutum fuiſſe, non conditionale. Ea enim conditio, *niſi Deus aliud uoluerit*, etiamſi expreſsè apponeretur voto (cùm tamen nihil magis efficiat, quam tacitè ſubintellecta) non redderet illud votum conditionale. Doctrinam hanc eleganter tradit Gabriel Vaſquez *in 1. parte, diſputat. 124. cap. 1. num. 5. & cap. 4. num. 69.* ex quo nos nonnulla ad huius rei elucidationem, & examinationem mutuati ſumus.

9 Verum ſi hæc quæ hactenus dicta à nobis ſunt, conſtituta ſunt verè, dubitatio exoritur. quo pacto inter B. Virginem atque Ioſephum matrimonium celebrari potuerit. Nonnulli, & ex Catholicis, quos retuli ſupra *cap. precedenti*, facilè ſe ab ea difficultate expediunt, negantes inter Virginem, & Ioſephum verum interuenille matrimonium, eò quod deſuerit vel conſumatio, vel ſaltem conſenſus in copulam, & ſpes prolis.

10 Sed hæc ſententia vt minimum temeraria eſt, & ſi illis fundamentis nitatur, erronea, vt conſtat ex dictis *cap. precedente*. Aſſerendum itaque verum ac perfectum fuiſſe matrimonium Ioſephi cum Virgine. Stant pro hac ſententia Patres, Auguſtin. *lib. 23. contra Fauſtum. cap. 8. & lib. 1. de nupt. & concup. c. 11.* id quod etiam iterum contra Iulianum confirmauit Auguſtinus *lib. 5. contra ipſum. c. 9.* aliquantulum à principio, & Hugo de Sancto Victore *lib. de Maria Virginitate ante partum. cap. 1. §. videamus*, fatuent etiam Patres illi, qui ideò de deſponſata voluiſſe Chriſtum naſci dicunt, ne adulteri aut fornicationis irrogaretur infamia. Lapidabatur enim etiam ſita, quæ in domo patris fornicabatur, ſi eam vir eius Virginem non reperiſſet, Deut. 22. *quia locuta domo*, inquit, *patris ſui fornicata eſt*, quæ ratio ad omnes filias in domo patris fornicantes extenditur. Hæc autem ratio manifeſtè ſuppoſuit verum interuenille matrimonium, aliàs cum id populo notum eſſet, maximè facerdotibus, etiam Ioſepho tradentibus, non ea euitaretur infamia. Hi autem ſunt Origenes *homil. 1. de diuerſit.* in illud, *Ioſeph autem vir eius*. Baſilius *homilia de Chriſti generatione*. Hieronymus in illud Matth. *Cum eſſet deſponſata*. Ambroſius *lib. de inſtitutione Virginis, cap. 6. lib. in Lucam*, *in principio*. Bernardus *ſermone 2. de laudibus Beatæ Mariæ*, ſuper *Miſſus eſt*. Rupertus *lib. 11. de victoria Verbi Dei. cap. 9.* Fatent præterea illi patres, qui ideò dicunt de deſponſata naſci voluiſſe Chriſtum, vt partus eius celaretur diabolo, quam rationem refert ex Ignatio, Hieronymus in illud Matthæi 1. *Cum eſſet deſponſata*, Baſilius *loco citato*, Origenes *homilia 6. in Lucam*. Ambroſius *lib. 2. in Lucam. cap. 1.* Chryſoſtomus *hom. 4. in Matthæum*. Damaſcenus *lib. 4. de fide, cap. 25.* Bernardus *homilia 2.* ſuper *Miſſus eſt*. Quæ ratio licet difficilis ſit, tamen ſenſiſſe patres verum interuenille matrimonium planè conuincit. Ea autem in eum ſenſum explicari commodè poteſt. ſi dicamus in primis non ſemper eius partum celatum diabolo, ſed per aliquod tempus, & forſan prægnationis tempore. Id quod nonnulli patres expreſsè docent. Deinde Deum non excitaſſe illos, vt attenderent ad præteritum illud, an conceptionis tempore à vitio cognita fuerit. Diximus enim alibi à Deo excitari Angelos ad huius potius, quam illius obiecti cognitionem. Cùmque ex alia parte videretpræſens, & conſtans matrimonium, facilè deludi potuerunt, Deo non excitante eorum intellectum ad cognitionem præteriti, ſcilicet quid tempore conceptionis geſtum eſſet, an præceſſiſſet congreſſus cum vitio, vel ſecus. Adde etiam Angelum, cum ſpeciebus naturalibus, quas habebat inditas, etiam ſi vellet attendere, cõgreſſum cum viro præceſſiſſe non cognoſceret: & alias videret præſens coniugium, iudicium certe ferre non potuit, ſed dubitauit, quid in eo caſu factum eſſet; & in id ſe inclinauit mens, vt perſuaderet ſibi Deum aliqua ratione occultare: ſicut philoſophantur Theologi, cùm ab Angelo negant cognoſci naturali virtute, quo pacto exiſtant accidentia in Euchariſtiæ ſacramento, etiamſi ibi ſubſtantiam panis adeſſe non cognoſcit: & cùm etiam non agnoſcebat in Chriſto naturalem ſubſiſtentiam, & tamen per diuinam ſubſiſtere naturam humanam non aſſequebatur. Dubitabat itaque, & credebat ſibi à Deo ob aliquè finem occultari, propendens tamen ex congreſſu cum viro ſuſceptum ſemen, in id inducitus præſente, & conſtante matrimonio. Quare meritò ſancti Patres docuerunt connubium, &c. celatum partum ſcilicet eſſe ex Dei opere, & deluſum dæmonem. Maneat ergo certum ex doctrina Patrum inter Ioſephum, & Virginem nõ tantum ſponſalia, ſed verum, & legitimum interuenille connubium. Id quod vno ore pronuntiant ſcholaſtici omnes cum Magiſtro Sententiarum *in 4. diſtinctione 30.*

11 Illa autem optima videtur eſſe ratio, quia inter Virginem & Ioſephum ſaltem ſponſalia fuiſſe inita dubitari non poteſt. Nam *Luca, & Matth. 1.* appellatur virgo Maria deſponſata, & Ioſeph vir eius. Ergo vel dicendum eſt, etiam matrimonium ſubſequutum, quod intendimus, cùm ſponſalia ſint futurarum nuptiarum promiſſio: vel aſſerendum aut ipſos ſibi inuicem non ſeruaſſe fidem, quam ſibi ſponſalitio contractu obſtrinxerant, aut ſibi mutuò relaxaſſe. quorum quoduis abſurdiſſimum eſt. Optimè autem cum præcedenti abſoluto voto conſtituſſe Virginis matrimonium, liquet ex dictis capite præcedenti, vbi probauimus ſub ea conditione expreſsa caſtè viuendi, & ſine vllo ordine & conſenſu in copulam, valide celebrari poſſe matrimonium.

12 Sed his, quæ de ſanctiſſimæ Virginis cum Ioſepho matrimonio diximus, obſtare videntur nonnulli Patres, qui indicant non fuiſſe matrimonium. Quidam enim ex illis non audent concedere B. Mariam fuiſſe Ioſephi coniugem verè & propriè. Hi ſunt Hilarius *Matth. 1.* Cyrillus Hieroſolymitanus *cath. 12. §. Videmus porro*, Chryſoſtomus *hom. 4. in Matth.* explicans illud, *Ioſeph fili David*, Hieronymus *in c. 1. Matth.* in illud, *virum Maria*. Deinde quia Gregorius Nyſſenus non audet dicere matrimonium illud ſpõſalium rationem egreſsum, oratione in diem natalis Chriſti *colum. 6.* qui etiam cum Bernardo *homil. 2. de laudibus Mariæ*. ſuper *Miſſus eſt*, negant Ioſephum virum propriè dici. Ad hæc alij negant Beatam Mariam eſſe verè vxorem, fed tantùm ſponſam, hi ſunt Tertullianus *lib. de velandis virginibus, cap. 6.* Epiphanius *hæreſi 78.* Gregorius *homil. 16. in Euangelia*. & habetur *cap. ſic quippe, 27. q. 2.* Item quia Auctor apud Cyprianum in ſermone de Paſſione, Ioſephum, inquit, ſola opinione, non reipſa maritum fuiſſe, & Petrus Chryſologus *ſermone 175.* ſolo nomine eſſe maritum dixit, non conſcientia. Denique quia virgo Maria non præſens, ſed futura vxor appellatur ab Origene *hom. 1. de diuerſis*: in illud, *Inuenta eſt*, & ab Hieronymo *loco citato*.

13 Sed hæc omnia teſtimonia Patrum facili negotio explicantur, ſi attendamus nomen coniugis, vel vxoris, vel etiam

etiam viri apud illos non tantùm significare eos, qui legitimo matrimonio iuncti sunt, sed etiam corruptos, & qui consummarunt matrimonium, & in eo sensu negasse Virgini, & incorruptæ nomen coniugis, vel vxoris, & sponsam appellasse: non quod verum matrimonium non fuerit, ac ratum, sed quia consummatum non fuerit. Sic Tertullianus, Hilarius. Auctor ille apud Cyprianum, Cyrillus Hierosolymitanus, Gregorius Nyssenus, Chrysostomus, Epiphanius, Gregorius Magnus, Chrysologus, & Bernardus. Non secus ac Ecclesia aliquando *in Antiphona*, ad *Magnificat* in officio B. Virginis illam vocauit, *innuptam*. Despondendi autem verbum pro nubere, & sponsam pro nupta intelligunt Græci, inter quos Origenes, & etiam Hieronymus: vnde inquit Annunciationis tempore futuram putari vxorem, scilicet quia vulgus existimabat congressurum cum illa Ioseph um.

CAPVT XX.

Ea quæ spectant ad fines matrimonij, vt validè ineatur, explicantur.

SVMMARIVM.

1 *Tres fines matrimonij soboles, communio, remedium concupiscentiæ.*
2 *In executione nullus necessarius, in radice omnes.*
3 *Nullum expressè requiri in animo operantis.*
4 *Quas consensus in finem requiratur in operante ad essentiam matrimonij, & num. 5.*
6 *Nihil contrarium finis matrimonij posse intendi. Id explicatur, num. 7.*
8 *Intentio contraria subitantiæ matrimonij illi obstat, etiamsi minus retenta.*
9 *Resertur d. doctrina Thomæ Sanchez, & num. 10.*
11 *Secus est, quando concomitatur tantum intentionem contrahendi.*
12 *Limitatur etiam ad formam interius, & explicatur Pontifex in cap. fin. de condit. appos. cum loquitur de conditionibus contra substantiam.*

1 EX his quæ superiùs dicta sunt, non erit difficile ea, quæ de matrimonij fine à Doctoribus dici solent, intelligere, & etiam nonnulla corrigere. Conueniunt ergo Doctores omnes duos esse matrimonij fines indubitatos, quos licitè spectare potest, qui matrimonium contrahit. Primus est sobolis procreatio, quod bonum prolis appellant. Alter verò mutuum obsequium, & communicatio operum, de quo Arist. *5. physicorum, c. 3. & lib. 2. c. 3.* & alibi. Docet enim hominem magis esse animal coniugale, quàm politicum, & *1. politicorum, cap. 1. & lib. 1. œconom. c. 4.* dixit, combinationem maris, & fœminæ esse primam societatem, & hæc eum esse aliarum radix, & fundamentum. Addunt etiam tertium finem, scilicet remedium concupiscentiæ, saltem in altero coniuge, hoc est, reddi tionem debiti: an verò etiam in se, dicam statim. Quod enim prius in officium naturæ institutum erat, postmodum sublata gratia, & passione insurgēte factum est etiam remedium concupiscentiæ.

2 Verum isti fines diuersimo lè comparari possunt cum matrimonio, vt rectè notauit Durandus *in 4. dist. 31. q. 2. num. 5.* comparari enim possunt, aut secundùm executionem, aut secundùm obligationem. Secundùm executionem quidem nullus eorum est finis necessarius matrimonij, neque ad eius rationem pertinet, vt patet discurrenti per singulos. At verò in radice omnes necessarij sunt. Neque enim aliud est matrimonij vinculum, quam ius quoddam radicale, ratione cuius habet dominiū in corpus coniugis, ita vt si eo vtatur, non peccet contra iustitiam, neque ad alienam accedat contra temperantiam; sed si impeditur voto, ent contra religionem, si impotentia, contra aliam virtutem, vt dixi suprà *cap. 18.* Itaque reddere debitum, vacare generationi, separari à matrimonio possunt, & similiter cohabitatio. & obsequia: at verò iuris suæ dominij translatio, ratione cuius, si accederent, quamuis alio capite impediri, non peccarent contra castitatem, neque essent iniusti, inseparabiles est à matrimonio, est enim eius essentia. Vnde quid in fine proposito vellet, nollet contrahere, cùm nollet id, in quo essentia matrimonij consistit, quæ ex *cap. 18.* satis intelliguntur, & obseruanda sunt ad ea quæ dicemus *lib. 3. in cap. fin. de condit. appos.*

3 Sed cùm sit finis operis, & finis operantis, finis operis, ad quem ipsum opus per se ordinatur, vel eius principium est operantis verò, qui intenditur ab operante. qui sæpe est idem cum fine operis, quandoque diuersus: certum est in primis nullum finem istorum requiri expressè in animo operantis, cùm matrimonium contrahit, vt liquidò constat, neque enim necesse est expressè intendere prolem, aut remedium concupiscentiæ, cùm valeat matrimonium sine consensu in copulam, vt dixi *cap. 18.* imò & cum opposito intento, atque proposito. Neque etiam necesse est expressè intendere communia obsequia aut significationem illam vnionis Christi cum Ecclesia, quis enim validè contraheret, si hoc necessarium esset, cùm ferè nulli occurrat in mentem ea significatio?

4 Dico ergo primo ad essentiam matrimonij, si illam spectemus, solùm ex parte contrahentis requiri, siue virtualem, siue actualem intentionem in translationem dominij, seu facultatis illius radicalis ad vtendum matrimonio, qui consensus tacitè dicitur esse in copulam, non tacitè ex parte operantis, sed operis, quia ius illud est radix vtendi mutuò corporibus, si alias non impeditentur. Nam qui impedirus voto contrahit, cum hoc ius transferat impedimentum voto, & non liberum, ita consentit in translationem dominij, vt licet in ius illud expressè consentiat, tamen in vsum & copulam non solùm expressè non consentiat, sed expressè dissentiat, & statuat, nunquam se passurum à suo coniuge cognosci. Sic optimè Gabriel Vasquez *tom. 2. in 3. par. disp. 125. cap. 7. n. 78.*

5 Secundò dico, si quis communi modo contrahat, & vt communitèr solet matrimonium expeti, satis est si implicitè tantùm, & in confuso habeat intentionem celebrandi contractum iuxta morem Ecclesiæ consuetum, & vt modo Christiano celebrari consueuit, hæc enim sola intentione, & contractus in ratione contractus valet, & etiam in ratione sacramenti. Ex eo tamen fit, vt qui voto vel impotentia, vel fide prius data impeditus fuerit, cùm dominium, & ea translatio corporum maneat impedita, non possit fic contrahere, quia matrimonium communi more contractum, non tantùm ex fine operis, quod est ius in corpora ad copulam, sed ex intentione virtuali etiam operantis, est in ordine ad copulam: fed debet contrahere cum intentione opposita abstinendi ab actibus coniugalibus; & aliàs peccarer in contrahendo. cùm neque implicitè possit ferri in copulam, vt *cap. 18.* explicatum est.

6 Tertiò dicendum est, nihil matrimonij fini contrarium, vel quod in contrarium finem ordinet matrimonium, potest intendi à contrahente, aliàs sine coniungatur verbis, siue in mente retineatur contrahentis, irritum redditur matrimonium. Sic docet Henricus de Vrimaria *in annotationibus ad Magistrum Sententiarum in 4. dist. 31. in princ. cap. 2.* Richardus *in 4. dist. 31. art. 2. quæst. 1.* Valdensis *de sacramentis. c. 131.* Petrus Soto *lect. 26. de matrimonio, in principio.* Henriquez *lib. 11. de matrimonio, c. 12. num. 7.* Angelus *de matrimon. 2. num. 13.* & alij. Nam eo ipso, non vult matrimonij naturam, si vult illud ordinare in contrarium finem, cùm non possit ab eo separari finis ipsius contractus.

7 Verùm cùm matrimonium duobus modis possit contrahi, vno modo sine consensu neque actuali, neque implicito in copulam ex parte operantis, sed potius cum dissensu expresso: alio modo cōter cum intentione consusa, vel actuali operantis in copulam, fit vt aliquid possit esse contra substantiam contractus matrimonij celebrati vno modo, quod non sit contra substantiam matrimonij,

alio modo celebrati. Verbi gratia intendere concubitum, & prolem, non est contra substantiam matrimonij, vt communiter celebratur inter potentes: at est contra matrimonij substantiam, quod valide possunt etiam impotentes celebrare, scilicet ad caste vnendum, idque præ oculis habendum est, ad nonnulla quæ dicemus *lib.3. de conditione vot.*

8 Ex his colligitur in primis falli non paucos Doctores, qui asserunt vniuersè intentionem contrariam subsistantiæ matrimonij non tollere, si mente retineatur, secus si verbis exprimatur, cùm matrimonium non petficiatur, nisi per exteriora signa. Non enim aduertunt in hoc contractu non satis esse consensu ficitum, sed esse debere consensum verum. At si obiectum vel finis eius consensus est ratio contraria naturæ contractus matrimonij, reuera non habet sensum necessarium, quia non habet animum celebrandi eum contractum, cuius naturam suo consensu destruit. Cùm ergo consensus veré deficiat, quando est finis contrarius matrimonij substantiæ, parum refert an verbis exprimatur, an mente solum retineatur. Id quod magis in speciali sic explicari potest. Non vult contrahere matrimonium, qui non vult illud esse indissolubile, sed ad tempus, donec aliam meliorem inuenerit. Qui ergo eum animum haberet, siue verbis exprimeret, siue mente retineret, nihil ageret ex defectu consensus: is enim quem habet, repugnat omninò consensui necessario ad matrimonij valorem. Similiter si eo animo contraheret, vt reuera non esset obligatio seruandi fidem, ne transferretur ius ad vtendum corpore, vel ad vacandum actibus coniugalibus, siue verbis exprimeret, siue mente retineret, nihil efficeret Quia cùm matrimonium consistat in translatione eius facultatis, cui necessariò connuncta est ea obligatio seruandi fidem, qui eo modo consentiret, vel eum finem spectaret, proculdubio desineret naturam consensus necessarij ac matrimonium, vt rectè notat Thomas Sanchez *lib.2. de matrimonio, disp.19. quæst.2. num.12.* & constat ex dictis suprà *cap.*18.

9 Secundò colligitur nullius momenti esse distinctionem, qua vtitur in præsenti Thomas Sanchez *quæst.citat. num.*11. inquit enim: Si finis matrimonij vestiatur conditione contraria bono sacramenti: verbi gratia, donec alteram inueniam, inualidum esse, siue retineatur mente, siue verbis exprimatur, nam eo ipso non vult celebrare matrimonium indissolubile. At verò si habeat intentionē matrimonium valere, si nō exprimat verbis, & in pactum deducat, sed mente retineat. Hæc quidem distinctio mihi non probatur. Nam si semel demus conditionem eam esse contra substantiā matrimonij, parum refert an mente retineatur, an exprimatur verbis: nam quouis modo deest consensus necessarius, & adeò consensus omninò contrarius illi, qui requiritur ad matrimonium, cùm sit consensus iste celebrandi contractum diuersæ rationis, atque contrariæ omninò substantiæ. Si eiusmodi conditiones solùm iure positiuo excludentur à contractu matrimonij, verum esset eas tantùm verbis expressas vitiare. Sic enim subiacent foro Ecclesiæ, cùm non iudicet Ecclesia de occultis, neque habeat potestatem in actus intemos: at cùm sint contra substantiam contractus, eo ipso iure repelluntur, quo constat essentia, & substantia cōtractus, & ea sit ex iure naturali, vt dixi supra capite secundo, iure quoque naturali repelluntur huiusmodi conditiones à contractu. Vnde siue mente retineantur, siue exprimantur verbis, pariunt eundem effectum. Quis hoc neget?

10 Sed explicemus ista minutiùs discurrendo per eas conditiones, quas contra substantiam matrimonij dixit esse Thomas Sanchez. Et quidem de ea, quæ est contra bonum sacramenti, facile admittit, videt enim apertè ita cum natura matrimonij pugnare, vt si quis sub ea conditione consentiret, reuera non haberet consensum ad matrimonium necessarium. Idem dicendum de ista conditione, *si generationem prolis cuitet*, si rectè intelligatur. Nā tribus modis potest ea conditio intelligi, vel enim potest euitari proles negatiuè, id est, abstinendo ab vsu cōiugij; & hoc sensu neque mente retenta, neque expressa nocet, vt dictum est *cap.*18. imò potest de ea esse pactum, & constat etiam in his qui post votum contrahunt, cùm animo vtrique non se copulandi. Potest etiam vitari contrahē inducendo sterilitatis venena, vel foras emittendo semen, & huiusmodi conditio refert matrimonium ad finem contrarium, cùm finis opens, id est, contractus matrimonij etiam sine intentione operantis, sit proles, & via ad generationem. Quare qui eo modo, & non alio consentire vult, non solùm habet alium finem in matrimonio, sed contrarium fini illi: si quidem cum eo fine contrahit. Cùmque non sit talis contractus cum eo fine, eo ipso, quod ille consentit in eum contractum sub eo fine euitandi generationem per actum contrarium, non habet consensum ad contractum matrimonij necessarium; & ex consequenti, siue retineatur in mente, siue exprimatur verbis vitiat matrimonium. Idem manifestè patet intentione contraria bono fidei, scilicet, *si ex quæst. te adulterandum tradiderit*, si ea iuxta mentem Pontificis explicetur. Potest enim duobus modis intelligi: Primò, si fine iniustitia mea te adulterandam tradideris. Hic sensus planè euertit naturam matrimonij, vult enim contractum, ex quo non otiatur obligatio fidelitatis. Vnde & in hoc sensu etiam ipse Thomas Sanchez admittit etiam mente retentam vitiare. Secundo modo potest intelligi, vt sensus sit, dummodo quamuis cum iniustitia mea tuum corpus tradas cui voluero, & commiscearis illis. Et in hoc casu vel hæc tantùm est turpis conditio, quæ non est contra substantiam & fidem, hoc est, obligationem fidelitatis, & sic non vitiat etiam expressa, habetur enim pro non adiecta: aut si reuera est contra substantiam, quia refert matrimonium ad finem contrarium, in quo vxor vnius tantum debet esse, & non vsus corporis communis, quamuis mente retineatur nocet. Non enim destruit contractum ex dispositione iuris positiui Ecclesiastici, fed naturali, atque adeò eodem iure repellitur. Vnde & in foro interno validum non erit matrimonium ex defectu consensus necessarij habentis eum finem, & non aliter contrahentis.

11 Notanter hactenus diximus vitiare eas conditiones mente retentas contractum matrimonij, quando habentur pro fine consensus, eo enim ipso diximus deficere cōsensum necessarium. At si ea quæ his conditionibus continentur contrarijs bono prolis, & fidei, & sacramenti, proponat quis facienda, actu concomitante consensum; ita vt consensus matrimonij non maneat illis, valet etiam in foro interno. Quia aliud est non consentire nisi sub ea conditione intenta, & illa expresse nitit aliud verò consentire, cum propositō tamen non implendi id quod debetur proli, & fidei, vel sacramento, neque enim ad obligationem contractus necessarius est animus adimplendi.

12 Dixi etiam in foro interno vitiare matrimonium, quamuis mente retineantur, quia in foro exteriori, vbi non constat de intentione & assensu, validum iudicabitur, nisi exprimantur illæ conditiones, & deducantur in pactum, siue sint contrariæ bono sacramenti, siue fidei & prolis. Ratio autem quæ mouet Pontificem in dicto *cap. fin.de condit.* vt dicat illas conditiones esse contra substantiam, & omninò vitiare matrimonium, ea est. Quia reuera ex adhibitione earum conditionum iudicat defuisse consensum in contractu matrimonij, qualem exigit natura contractus, qui quidem non durat in conditione turpi vel impossibili. Id autem ex eo colligit, quia per illud pactum expressa conditione vult nasci obligationem, qua vterque tenetur ad illam adimplendam. Et quamuis ex pacto turpi alias nulla nascatur obligatio, attamen eo ipso quo illi voluerunt obligari ad non seruandam fidem, ad impediendam generationem, voluerunt non obligari matrimonio, quia matrimonium est radix obligationis omninò contrariæ, scilicet & seruandi fidem, & non impediendi generationem. Impossibile autem est eundem animum operantis simul ferri in contrarias omninò obligationes. Quare eo ipso, quo iti expressis illis conditionibus, voluerunt nasci, & sequi ex suo pacto obligationem illam seruandi, noluerunt ex matrimonio nasci obligationem faciendi contrarium,

cum

cùm illæ obligationes sint impossibiles: & ex consequenti fuit animus omnino contrarius subsistantiæ matrimonij, atque adeò invalide contractum esse indicat merito Pontifex. Consonat Augustini sententia *in cap. solet 32. quæst. 2. & lib. 2. de nuptiis Cap. 18.* vbi eorum matrimonium ex consensu excludente procreationem liberorum dicit non esse matrimonium. Inquit itaque: *Nuptiæ autem vt ipsa nuptiales tabulæ clamant, liberorum procreandorum causa marem fœminamque coniungunt. Quisquis ergo procreare liberos, grauius quam concubere dicit esse peccatum, prohibet vtique nuptias, & non iam vxorem, sed meretricem fœminam facit, quæ donatis sibi certis rebus viro ad explendam eius libidinem iungitur. Si enim vxor est, matrimonium est. Non autem matrimonium est, vbi datur opera, ne sit mater, non igitur vxor.* Hæc Augustinus. Meritò quidem sensit Augustinus à Manichæis non celebrari matrimonium, quia nō aderat consensus in eum contractum, qui ordinaretur in susceptionem liberorum. Quod ex natura rei non reperitur in adhibitione aliarum conditionum turpium, vt *si fiernis matrimonium contrahas.* Qui ex matrimonio non nascitur obligatio exitandi furtum aut homicidium. Conditio autem impossibilis siue reiecta, siue expressa ideò viriare iure naturali; non quia esset animus contrarius subsistantiæ matrimonij, sed quia nullus esset consensus. Sed hæc latius profequemur infrà *lib. 3.* His ergo casibus excepta quicumque alius finis addatur, non redditur invalidum matrimonium.

CAPVT XXI.

Qui fines reddant tantùm illicitum contractum matrimonij.

SVMMARIVM.

1 *Ex fine vitiandi cognitionem non esse licitum trahere matrimonium, quorundam opinio est.*
2 *Alij sub distinctione explicant.*
3 *Reijcienter tam isti, quam illi.*
4 *Nullum esse peccatum contrahere ex cosine.*
5 *Lucere ex eo fine, & contrahere, & accedere ad vxorem contra distinctionem Simonis de Cassia.*
6 *Explicatur prædicta sententia, & frequenter intervenire peccatum ob delectationem quomodo intelligendum, & num. 7.*
8 *Explicantur iesse mania Augustini, Fulgetij, Basilij, Chrysostomi, Clementis Alexandrini, num. 9, & 10.*
11 *An sit peccatum contrahere voluptatis gratia, exponitur non esse peccatum ex genere suo.*
12 *Explicatur Chrysostomus.*
13 *Non esse venale peccatum contrahere ob pulchritudinē, & diuitias.*
14 *Egregium testimonium Chrysostomi de fine spectando in matrimonio.*

1 DE nonnullis finibus disputari solet, an licitè & sine peccato adhibeantur matrimonio à contrahere. Et quidem si ex fine prolis, aut significationis aut humanæ communicationis contrahatur matrimonium, licitum esse dubitari non potest, de quibus etiam nonnulla dicam infrà *lib. 10.* At an ex fine vitandi fornicationem, aut ob remedium concupiscentiæ licitè contrahatur, & sine vlla culpa, non conuenunt Doctores. Nonnulli enim existimant contrahere solùm ob fornicationem vitandam esse saltem venale peccatum. Sic videtur docere Magister *in 4. dist. 32. tit. 4. D. Thom. in Additionib. 49. art. 1.* Petrus Soto *lect. 16 de matrimonio. Scotus in 4. dist. 26. q. unica, in fine partes principalis*, dicit esse permissum, vt minùs malum. Maironus *d. q. 1.* sentit etiam esse culpam. Fundamenta eorum adducam statim.

2 Alij sub distinctione respondent; Thomas de Argentina dicit hanc Diui Thomæ sententiam sic esse intelligendam, vt quando est coniux in periculo pollutionis, si ue fornicationis, & ita petit ab vxore ne cogatur ab alio petere, non esse peccatum, vt docet D. Thom. Vnde contrahere ob vitandam fornicationem in simili periculo licitum erit, & absque peccato fiet. Alij aliter distinguunt, dicunt enim quando possibilis est finis prolis, peccatum esse veniale, si contrahunt ob vitandam fornicationem, quia possibili fine primario peruertit ordinem rationis, si intendat secundarium, & minus principalem. At cum non est possibilis, vt in senibus, & sterilibus non est peccatum veniale, quia tunc non est possibilis finis prolis in operante. Sub hac distinctione respondet Thomas Sanchez *lib. 2. disp. 39. num. 26.* Paludanus *in 4. dist. 30. q. 2. art. 4.* Antonius *3. p. tit. 1. c. 10. § 8* & alij.

3 Sed mihi distinctiones istæ inutiliter videntur adhiberi. Nam in primo casu si nullum fornicationis est periculum, nunquam accedit animo vitandi fornicationem, cuius neque minimus rumor est, sed accedit sine dubio gratia voluptatis, vel vt expleat potius libidinem cum illa, quàm vt fornicationem cum aliena vitet. Is enim qui se frag lem sentit, si sæpius conueniat, eft quia semper sibi putat periculum imminere etiam in leui occasione præsenti. An verò ex fine delectationis peccet, dicam statim. Neque secunda distinctio solidum mihi videtur habere fundamentum, vt statim videbimus.

4 Quare mihi persuadeo nullum esse neque mortale, neque veniale peccatum in ea voluntate contrahendi, sic docet Bassolis *in dist. 26. quæst. 1. art. 1.* Gabriel *quæst. 1. art. 3. dub. 1.* Iacobus Almainus *q. 1.* Henricus de Vtimaria *in Annotation. ad Magistrum Sententiarum, dist. 32. q. 1. cap. 1.* inclinat Vigerius *c. 16. de instruc. Theolog. vers. 2.* Durandus *d. 31. quæst 3.* Couar. 2. *de matrimonio, cap. 1. §. vnico. n. 7.* Aegidius *disp. 15. dub. 2. concl. 3.* & alij teste Petro *Soto loco citat.* Petrus Greg. *tract. lib. 9. cap. 6. a num. 2.* Et in primis probari videtur testimonio Apostoli 1 *Cor. 7.* ibi, *Propter fornicationem vnusquisque vxorem suam habeat, & vnaquæque suum virum.* Ecce fine appositione alterius finis consulit Apostolus propter fornicationem vitandam habere vxorem. Neque his obstat quod addit: *Hoc secundum indulgentiam dico non secundum imperium.* Indulgere enim ibi non est veniam dare pro culpa, sed concedi aliquid debere, vide Iustin. Cornelium, Estium, & Salmeronem. Secundò probatur ratione, quam insinuauit Scotus, & Supplem. Gabriels *loco citat.* Quia Deus dereliquit hominem, & sua sibi, in quibus non obligauit ipsum sibi. Dotest ergo homo corpus suum transferre in aliam, vt sic eo bene vti possit cum sua, cùm is peccare prohibitus sit à Deo cum non sua. Ergo facta translatione poterit vti ex eo fine, sicut qui emit rem aliquam, vt rectè ea vtatur aliquo vsu ex multis, ad quos ordinari poterat: solùmque fieri, vt fit vsus minus bonus ex eo fine, non verò malus. Deinde probo simul, & explico prædictam sententiam. Quia si velle contrahere matrimonium ob fornicationem vitandam esset malum, ideò esset, vel quia obiectum illius foret vitatio fornicationis est malum, hoc autem dici non potest, vt planum est. Vel quia vitatur medio illicito, vt cum quis dat eleemosynam ex furto. Et neque hoc dici potest, vt constat, quia matrimonium licet, & actus meritorius esse potest, vt dixi supra *cap. 2.* Quare ea vitatio fornicationis non intenditur malo medio, licet intendatur minus bono. Melius enim esset continere, & tentari, pœnitentijs, afflictione corporis ac orationibus vitare. Vel denique malum est; ex eo quod proponitur fini principaliori, scilicet contrahere propter prolem. Sed neque hoc dici potest. Nam vel contrahens ita se habet in contrahendo, vt excludat primum finem actu vel habitu & alias contrahit in ordine ad copulam, & sic non dubium est committi peccatum non tantum veniale sed etiam mortale, vt docet idem Thom. citatus alijs *ib. d. num. fin. concl. vlt.* neque de hoc dubitat aliquis: vel implicitè tendit in prolem, quæ est finis, vt iſti dicunt, primarius operis, & contractus, explicitè tamen in finem secundarium. In hoc autem ego non video, quæ inordinatio sit, aut qua lege teneatur, quod si expressè vult vnum, expressè etiam velit aliud, cùm re vera non præponat, sed tendat implicitè in prolem, qua

ad eam primò ordinatur ea traditio, expresse verò in vitandam fornicationem, quia ad eam ordinatur matrimonium in remedium. Fatuc his Augustin. *in cap. Iolet. 32. q. 2.* vbi consultum est contractum propter vitandam incontinentiam, & validum esse, & non reprehendit, dummodo non excludat prolis generationem. Præterea, vt ex Viguerio constat, oppositæ sententiæ Doctores fatentur, ad vitandam fornicationem in altero coniuge licite posse contrahi, cur ergo non licebit ad vitandam fornicationē in se cum multo magis teneatur suæ saluti consulere? Præceptum enim de salute spirituali proximi non est primarię, sed secundariæ obligationis, de propria enim est primaria obligatio. Idque magis adhuc ostendo ex eo quod concedunt, si enim ita contrahat ob vitandam fornicationem alterius, vt expresse aut virtualiter excludat finem alterū sibiet prolem, etiam is peccabit mortaliter, si autem implicitè in ipsa traditione communi modo facta feratur in prolem, explicitè in redditionem debiti non peccat, neque ob id dicitur præponere finem secundarium primario; ergo idem in præsenti: prior enim & potior est obligatio vitandi peccatum in se quam in alio. Adde non alium esse animum contrahendi in senibus, & sterilibus, quos tamen ipsi a peccato excusant, senes enim & steriles non excludunt finem primarium: & quamvis expresse ferantur in remedium concupiscentiæ, & vitationem fornicationis, attamen implicite per se feruntur in finem contractus, & traditionis illius, licet per accidens impeditum, quandoquidem non repellunt actu suo consensu finem illum. Recte Aegid *disp. 15. dub. 2. num. 13.* docet ex nullo cap. colligi obligationem esse vtendi re ex fine magis præcipuo, quando alij etiam honesti fines sunt.

5 Ex his colligo non recte nostrum Simonem de Cassia *lib. 1. de iusto. Christiana*, docuisse heitum quidem esse vxorem agnoscere propter vitandam fornicationem, non verò licitum esse ducere ex eo fine, & ideò expendit Apostolum dixisse, *vnusquisque vxorem suam habeat non ducat*, quia ducere ob eum finem non posset, ductam verò ex fine cognoscere liceat. Sed enim hic est finis honestus actus, erit etiam & finis honestus contractus, qui ad eum actum ordinatur.

6 Ex hac considerationc, ac ratione colliget aliquis longè diuersam esse rationem de fine voluptatis, & delectationis. Si enim quis contrahetet eo fine, vt delectatione fruereiur, quæ est in actu coniugali, expresse inhil cogitans de alio fine, neque expresse excludens, peccaret quidem peccato venali, eò quod delectatione abuteretur, quatenus eam mendetet vt finem, in quo fisteret. Delectatio enim non est finis, sed medium, quo Deus voluit ad actū coniugalem inuitare, vt & vitaretur concupiscentia, & proles iequeretur. Qua ergo pertetur ordinem medij & finis, est peccatum; venialc autem esse videtur, quia non apparet tanta deformitas, quæ peccati mortalis rationem attingat, nisi eo modo, quem statim explicabo appetatur voluptas. Sic tenuit Durandus *in 4. dist. 31. q. 3. num. 5.* Viguerius *loco citato, vers. 2. in fine*, & Henricus de Vrimaria *loco citato*.

7 Verùm ego hanc sententiam, quæ communis est, ita explicandam existimo. vt in fine eius voluptatis peccati reperiatur moraliter loquendo & vt in plurimum, sine per accidens. Quia raro accidat, sine peccato exercetur actus illum propter vehementiam voluptatis; at ex genere suo non videtur esse aliquod peccatum in eo quod quis velit expresse, non cogitando expresse, percipere delectationem, & voluptatem heitam. Id quod docuit Iacobus Almainus *in 4. dist. 26. q. 1. in fine*, vbi hæc habet: *Non temperantia est virtus circa delectationes gustus, & tactus, & rationas habet moderari illas passiones, sine delectationes tactus moderari, id est, ad quoddam temperamentum, & medium reducere. Et virtus quæ est circa passiones, inclinat ad fugiendum passiones excessivas, & ad capiendum passiones mediocres. Nam qui nullo modo vellet passiones habere, esset insensibilis. Ergo cum castitas inclinet ad medietatem percipiendum passiones mediocres, tunc actus capiendi eum qua capiendæ sunt, est actus virtutis coniugalis. Ergo velle mediocres capere, cum quo oportet, & vbi oportet, talis actus non est malus, sed potius bonus. Item delectari cum vxore non est malum, alias quilibet cognoscens vxorem peccaret. Sed non est malum, non est prohibitum, quod habeatur illa vxore. Ergo non feratur in ea aliquod prohibitum. Ergo non est malus actus delectari, & non habet vires mutuantur in hominem, quasi peccatum, quod non reperatur in medium finem alium. Ideo non est malus. Nam quod est per se malum, non potest bonum fieri etiam propter bonum finem. & velle delectari cum vxore non est malum ex obiecto: nec ad minus est tam differens ex obiecto: expone tale velle non fit aliqua media circumstantia a consultatione, talis actus non erit malus, & per consequens non oportet necessario, quod omnis actus, quo velit aliquis exercere cum vxore erata delectationis percipiendæ, sit dumodo non consistat delectamento tanquam fine primo, sit malus.*

8 Addi tamen debet, quod prudenter subijcit Almainus, esse excusum in tali actu propter vehementiam delectationis: atque ob hanc causam expè Augustinus affirmat in vsu coniugij esse venalem culpam in Enchirid. c. 78. *Si aliqui posset non esse peccatum misceri coniugi non pro filiorum procreandorum causa, quod est bonum nuptiale, sed carnalis tantum voluptatis, vt fornicationis, sine adulterio, sine coniugium alterius immundum, non mortis, malum, quod turpe est etiā dicere, qui potest tentare Sathanas libido pertrahere, meo intuentiam deuitet ipse matus. Posset ergo, vt dixit potius hoc non esse peccatum: nisi addidisset. Aperitibus hoc autem dico secundum venam, non secundum imperium. Quis autem tam esse peccatum neget, cum dari veniam fuci nubus aperitibus actus adulterios fateatur.* Et idebono coniugali, c. 6. *Coniugalis, aut, concubitus generandi gratia non habet culpam, concupiscentiæ vero seruanda, sed tamen cum coniuge propter fidem non vbi alem habet culpam.* Alia etiam ex Augustino, & Hieronymo habet Magister Sententiarum *in 4. dist. 31. cap. 4.*

9 Ob eandem rationem dicta accipi debent, quæ habet Fulgentius epist. 1. cap. 2. *Cum gelasque sit virtus pabulo ventris officio exigendi debitum ius attribuit, si tu id ad tertium transferendæ libidinis non per amatur ex esse. Is finis vero vxoris coniugio hac est, vt non expenda libidinis, sed sobrietatem prolis obtenti filij coniuges concipio tempore mundantur. Hic ergo quæri debet ex supra dictis, vt colligebat Iustinianus, & hom. 50. in 1. ad Thessal. Propter vxoris communionem, quæ non propter carnalem voluptatem, sed propter virtutem, non turpem, sed honestam, Basilius in de Virginitate: Quid est in Domino Ardore 1. Cor. 7. non vt ille mancipura voluptatibus carnis ad contum pertrahi, sed inducio, & commodioris vitæ rationem impetus eligere.* Clemens Alexandrinus *Stromatum 2. Matrimonium propter liberos, non propter voluptatem esse debet, ideoque Menander, ad seminandos inebat liberos vxori præ tradit filiam.* Et omnino sapienter Plato *lib. 9. de legibus*, matrimonia ineunda dicit, vt reliquat quis liberos, qui dijs seruant pro se. Rursum que paulo post: *Oportet*, inquit, *parentes gignere, & educare liberos qui etiam tanquam lampadem posteris tradant, vt sint semper aliqui Deum colentes mentes ipsius legem.*

10 Hæc quidem & cæteri nodi multa alia ob eam rationē dicta sint, quia vt plurimum ex vehementia voluptate peccatum aliquod venialc cum viu coniugij copulatur, quod accidentale est, a bias sit per se eam deformitatem licet venialem haberet, non posse esse licitus contractus matrimonij, cum nulla possit esse obligatio ad culpam venialem. Vnde vinos sanctissimos coniugatos legimus etiam in illo lubrico puncto sine culpa. De B. Virginis parentibus Ioachim, & Anna apud sanctam Brig. *lib. 1. revel. c. 9.* hæc leguntur: *Et cum filij nuntiatum esset, eos [illegible] gaudio parentes, vnde filius mundi [illegible] esse, quam carnali amore commisce, & voluptatis murmur erat. Procreato autem filio, quod exemplum [illegible] verbo Angeli annuntiantis concubitum esse, non ex voluptatis sentiat qua culpa est, sed contra illum ex suam ad [illegible] Hæc ibi.* Ex partibus decebat formationem sanctæ Dei Genitricis ita fieri.

11 Verùm Franciscus Marronus *in 4. dist. 26. ex [illegible]* esse peccatum mortale accedere ad vxorem solius voluptatis gratia, & ex eodem fine velle contrahere. In hanc sententi-

Digitized by Google

sententiam inducitur illo *Tobiæ 6.* vbi Angelus Tobiæ iuueni reluctanti nuptias cum Sara, eò quod qui illam duxerunt in ipsa prima nocte mortui essent, hæc dicit: *Et tu namque qui coniugium ita suscipiunt, vt Deum à se, & sua mente excludant, & sua libidini ita vacent, sicut equus & mulus, quibus non est intellectus, habet potestatem dæmonium super eos.* Quibus indicatur peccatum mortale esse accedere ad vxorem, vel contrahere matrimonium voluptatis gratia. Sed respondeo illis verbis eos notari, qui voluptatem pro supremo fine habent. Quia, vt inquit Iacobus Almainus *loco citato*, tanto impetu fertur in delectationem, vt ex affectu suo eodem modo delectaretur cum quauis, in hoc enim peccatum mortale esse nemo dubitat. Et similiter de illis dictum, qui finem etiam generationis, & prolis excludunt, abhorrent, potiorem ducentes voluptatem. Sicut & ex eadem ratione Manichæorum matrimonia reprehendit Augustinus. *lib. 22. de Moribus Manich. c. 18.* quia liberorum procreationem excludebant solam voluptatem sectantes: *Nonne vos estis, qui nos solebatis monere, vt quantum fieri posset, obseruaremus tempus, quo ad conceptum mulier posset genitalium viscerum purgationem apta esse, eoque tempore à concubitu temperaremus, ne carni anima implicaretur. Ex quo illud sequitur, vt non liberorum procreandorum causa, sed satiandæ libidinis habere coniugium censeant.* Hæc Aug. Idque etiam indicat comparatio illa, qua equis & mulis similes esse perhibentur. Equus enim, vt ait Arist. *lib. 6. de historia Animalium, c. 22.* salacissimum animal tam maritum, quam fœminarum, & vt habet Græcorum interpretatio, illæ fœminæ filiæ Diomedis impudicissimæ equi dictæ sunt, vnde locus fuit fabulæ de Diomedis equis. Eadem comparatio apud Ieremiam *cap. 5. vers. 7. & 8.* Mulus etiam intemperans animal cùm sit, sterile tamen est adeò vt prodigij loco habitus sit mulæ partus, vt habet Plinius *lib. 8. c. 44.* Quare ex eo loco nihil contra nostram communemque sententiam efficitur.

12 Atque hoc sensu intelligendus Chrysostomus hom. 22. in Genesim: *Non enim ob desiderium procreandorum filiorum conueniebant, sed ob voluptatem, & intemperantiam, concupiscentia illos in hanc immersit pernicium, pulchritudo aspectus, & scortationis, & intemperantiæ eis occasio fuit, & neque hoc contenta addit: sumpserunt sibi ipsis vxores de omnibus, quas elegerant, quod etiam magnam illorum intemperantiam insinuat, quod à pulchritudine victi sunt, & frenum imponere inordinatæ concupiscentiæ sue non valuerunt sed spectando capti, submersique sunt, & ob impium hoc opus indignos se facere, quorum Deus superne curam ageret.* Hæc Chrysostomus.

13 Ex his etiam, quæ dicta sunt, colligi potest, quid sentiendum sit, cùm quis contrahit ob pulchritudinem vel diuitias. Et quidem non esse peccatum mortale satentur omnes, nisi esset ita effrænatus appetitus pulchritudinis, vt etiamsi non esset vxor, ex affectu quem habet, ea potiri vellet. De hoc enim non est dubium. Verùm meo iudicio, neque est veniale peccatum. Sic docet Soto *in 4. dist. 20. quæst. 1. art. 2. concl. 3.* & olim maior *in 4. dist. 26. quæst. 3. concl. 1. & 2.* quos immeritò Thomas Sanch. *lib. 2. disp. 29. quæst. 3. num. 21.* inclusit etiam in hanc sententiam Innocentius *in c. cum vos, de sponsalibus, num. 3.* Ratio, quæ me mouet est eadem. Quia intendere pulchritudinem illam, vel diuitias, vel generis nobilitatem ex se non est malum, vt constat, neque ex medio per quod intenditur, scilicet per contractum matrimonij, dum neque actu, neque habitu ex animi dispositione excludit alios fines matrimonij. Quare in eo qui sic contrahit, nunquam hæc habent rationem totalis finis; finem enim totalem habere non posset, nisi actu vel habitu excluderet fines matrimonij, sed tantùm habent rationem causæ impulsiuæ, in quam expresè fertur: implicitè autem in ipsos fines operis, & contractus; quandoquidem vult traditionem illam, & communicationem obsequiorum & prolem: implicitè autem tendere in eos fines, explicitè in alios, qui ex se mali non sunt, nulla inordinatio est.

14 Sed concludamus hæc omnia eleganti testimonio Chrysostomi *tomo 6. homil. Quales ducenda sint vxores*, ex quo constabit, & non esse peccatum contrahere ob vitandam fornicationem, & quomodo & quando vitium sit contrahere ob diuitias, & pulchritudinem, tunc scilicet cum nihil aliud in vxore spectatur, sed alia vxoris potiora bona postponuntur. Sic igitur habet columna mihi 19. *Ante omnia disce, quanam fuerit causa coniugij, & quamobrem in communem vitam introducitum sit, nec quidquam requiras amplius. Quæ igitur fuit causa coniugij, & cur illud datum est diuinitus? Audi Paulum dicentem. Ad vitandas autem fornicationes quisque suam vxorem habeat. Nõ dixit vt eutetur paupertas, & parentur diuitiæ, sed quid? Vt fornicationem euitemus, vt moderemur concupiscentiam, vt viuamus sobrie, vt Deo placeamus contenti vxore propria, hoc nobis affert coniugium, hic eius fructus, hoc inde lucrum est. Cæue igitur omissis paucioribus scelleris, quæ minoris sunt pretij. Mens enim sobria longè præstat diuitijs. Hoc enim in coniugio spectandum est, maximè vt peccatum effugiamus, vt immunes simus à scortationibus: in hoc quærenda sunt nuptiæ, vt ad vitam pudicè degendam nos adiuuent. Quod ita demum futurum est, si talis sponsa contigerit, cuius reuerentia nos ad temperantiam, & probitatem redigat. Corporis enim pulchritudo nisi comitantem habeat virtutem animi, poterit quidem maritum vsque ad decem aut viginti triginta ve dies capere, sed eandem vim non obtinebit vlterius, quod incentiuum illud amoris vanescat detecta malitia. Atque animi pollent pulchritudine, qui magis temporis processu generositatem suam approbant, acriori flamma vrunt maritorum pectora. Hoc pacto vbi feruida & germana innascitur benenolentia, omne stupri genus exulat, & sic amanti vxoremne in in mentem quidem venit voluptas, nisi legitima, in manenti amoribus proprijs, & per pudicitiam cupienti fauorem cœlestis numinis, cuius auspicijs, & benenolentia inter coniuges sit perpetua, & facilius administretur res domestica.* Et hæc de hoc libro.

Digitized by Google

LIBER SECVNDVS DE MATRIMONII CAVSA EFFICIENTI, ID EST, DE CONSENSV ABSOLVTO SECVNDVM SE.

EXPLICATA iam essentia matrimonij, & quatenus contractus, et quatenus sacramentum est, explicemus oportet eius, vt contractus est, causam efficientem, hoc est, consensum. In quo argumento multa sunt difficilia, et explicatu digna. Cumque consensus iste debeat exprimi exterius, explicabimus etiam quibus signis manifestandus sit, tam quo ab ipso contrahente, quàm ab alijs, qui eius vice contrahunt.

CAPVT I.

Ad matrimonium non requiri parentum consensum, sed solùm contrahentium.

SVMMARIVM.

1 Proponitur quod explicandum est:
2 Post Tridentinum valere matrimonia filiorum sine consensu parentum, certum esse.
3 Ante Tridentinum multo tempore valuisse, etiam certũ.
4 Probatur ex Nicolao I. Innocentio III. Lucio III. & Concilio Colomiensi.
5 Antiquiori iure Ecclesiastico valuisse quorundam sententia est, sed opposita verior. Probatur primo ex Euaristo.
6 Ex Concilio Colomiensi.
7 Rejicitur interpretatio Bellarmini.
8 Eandem usu receptam consuetudinem fuisse apud Africanos ex Tertulliano.
9 Apud Graecos ex Basilio.
10 Et Theodoro Balsamone.
11 Idem tempore Basilij in Italia receptum variè probatur.
12 Verosimile sit tunc usu receptum ex duobus.
13 Qua ratione tale matrimonium diceretur volunt arium:
14 Valde hanc sententiam distare ab haereticorum nostri temporis errore.
15 Iure ciuili filius emancipatis licuisse nuptias sine parentum consensu.
Iure ciuili filijs emancipatis licuisse nuptias sine parentum consensu, ibid.
16 Iure ciuili prohibitas nuptias filijs familias sine consensu patris, aut eius, in cuius potestate est.
17 Et sine consensu eius, in cuius potestatem erat recusatus.
18 Explicatur textus in l. si nepotem ex alio 3. D. de ritu nupt.
19 Discrimen iure ciuili inter nepotis, & nepeis nuptias.
20 Specialis dispositio iuris ciuilis in nuptijs filiarum.
21 Iure ciuili matrimonia filij familias sine parentum consensu nulla fuisse verior opinio.
22 Ea opinio vera ante copulam: at post, non potuisse dissolui a parentibus, sed valuisse.
23 Vindicatur ea ciuilis dispositio a reprensione Cuiacij, & Gothofredi.
24 In nonnullis casibus licuisse eodem iure ciuili filijs non emancipatis nubere sine consensu parentum.
25 A consensu parentis vel eius morte iam nuptias censeri iustas, & filios ex eo tempore conceptos legitimos.
26 Sublata hac omnia legibus Ecclesiasticis, quibus standum in hac re.
27 Peccare letaliter filios contrahentes matrimonium sine parentum consensu, nisi iusta causa excusentur.
28 Peccare prelatos faucentes matrimonio filiorum contrahendo

hendo sine parentum consensu, cum filij peccant.

29 *Iustas esse leges imponentes pœnam filijs inhibentibus contra rationabilem parentum voluntatem verior opinio est.*

30 *Probatur.*

1 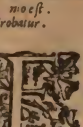 Vgenius I V. in sæpè citato decreto de sacramentis post Concilij Florentinum, cùm ageret de consensu matrimonij, dixit causam efficientem matrimonij esse consensum mutuum, per verba regulariter expressum, in quorum expositione verborum iste secundus liber versabitur. Videndum autem in primis, cuius debeat esse consensus, an contrahentis matrimonium, an etiam parentum, vel aliorum, qui contrahendo matrimonio deferuire debeant.

2 In qua difficultate illud in primis certum: valere post Tridentinum, matrimonium à filiis contractum non expectato parentum consensu; idque constat ex *session. 24. cap. vnico, de reformat. matrimonij*, vbi hæc habet: *Tametsi dubitandum non est clandestina matrimonia libero contrahentium consensu facta rata & vera esse matrimonia, quandiu Ecclesia ea irrita non fecit, & proinde iure damnandi sint illi, prout eos sancta Synodus anathematè damnat, qui ea vera, & rata esse negant; quique falsò affirmant matrimonia à filijs familias sine parentum consensu contracta irrita esse, & parentes rata vel irrita facere posse.* Hæc ibi.

3 Deinde certum, multo etiam tempore ante Tridentinum valuisse matrimonium filij familias etiam inscio vel inuito patre. Probant primò decretum Nicolai *I. ad cons. Bulg. cap. 3.* & est textus *in cap. sufficiat, 27. quæst. 2. Sufficit secundum leges salus eorum consensus, de quorum connubiis agitur, qui consensus, si in nuptijs solus fuerit de vueris, cætera omnia etiam ipso coitu celebrata frustranter.* Sed hoc Nicolai testimonium non videtur vndequaque firmum Duareno, qui existimat ea voce, *solus consensus*, excludi concubitum, quasi dicat, non esse necessarium concubitum, sed consensum. At quicunque attentè legerit, videbit excludi totam solemnitatem nuptialem, aliorumque consensum, cùm tamen eû non excluserit, cùm de sponsalibus agebat, & quamuis postea memorierit concubitus, at ideo est, qua dixit, deficiente consensu contrahentium frustrari nomina, etiamsi coitus interuenerit, id que probat ex Chrysostomi testimonio.

4 Probat secundò Innocentius III. *in cap. Tuæ fraternitatis, de sponsal. bus.* Etiam testimonium Innocentij enervare conatur Duarenus, expendit enim dictum fuisse ab Innocentio, matrimonium contrahi per legitimum virum, & mulieris consensum, legitimum, inquam, id est, talem qui legibus, quæ de parentum consensu, aliisque latæ sunt, non repugnet. Sed fruſtra laborari legitimum Innocentius vocat, qui legibus Ecclesiasticis quæ has aut illas personas inhabiles ad coniugia reddunt, non repugnat, quasi nullus sit consensus, si personæ sint inhabiles. Probat tertio Lucius I I I. *in epistola ad Burgenses Episcopum, in cap. cum causa, de rapt oribus.* Iam hic non habitat, quid diceret Duarenus, nisi non satis sibi æquam videri decisionem Pontificis, quasi mitior, & iustior sit Genuensium, aut V Vitembergensium hæretica decisio. Demique probat Concilium Colonienſe sub Paulo I I I. *part. 7. cap. 47.* Moguntinum *sub eodem in decretis fidei, cap 16. & 37.* Tota ergo difficultas est, an aliquo tempore fuerint irrita. Dicendum primo, quod habeat ius Ecclesiasticum, deinde quid habuerit ius ciuile.

§. I.

Quid dicendum iure veteri Ecclesiastico.

5 Et quidem iure Canonico, & Ecclesiastico semper valuisse ea matrimonia docet Couarruuias *p. 2. de matrimonio, cap. 3. §. 8. n. 1.* & alij frequèter; & iure etiam ciuili valuisse docet *ibidem*, & Iacobus Cuiacius *lib. 2. obseruat. cap. 5.* Conanus *lib. 8. comment. cap. 4. nu. 41.* Pichardus *Institut. de inofficioso testamento, §. in Prouinciali. num. 31.* At quod attinet ad ius Ecclesiasticum semper mihi persuasi matrimonia filij familias sine parentum consensu fuisse irrita primis Ecclesiæ temporibus. Idque constat in primis ex Euaristi decreto *in c. alter. 30. q. 5.* cuius hæc sunt verba: *Alter legitimum sicut à patribus accepimus, & sanctis Apostolis, eorumque successoribus traditum inuenimus, non fit coniugium nisi ab his, qui super ipsam fœminam dominationem habere videntur, & à quibus custoditur vxor petatur, & c. Aliter præsumpta non coniugia, sed adulteria, vel contubernia, aut stupra, aut fornicationes potius, quam legitima coniugia esse non dubitatur, etiamsi voluntas propria suffragauerit.* Quid isto testimonio clarius? Aperte dicit coniugium non legitimè contractum, & sine parentum consensu esse stuprum, contubernium, fornicationem ve; addit que id ita esse, etiamsi voluntas contrahentis adfuerit. Quamuis enim Gratianus in sua Decretorum collectione *in dict. cap. alter*, & in Decretalibus Pontificis nũc excusis habeatur, *nisi voluntas propria suffragata fuerit*; attamen ide ò ab illis, *etiamsi*, mutatum est in *esi*, quia absurdam sententiam illo decreto contineri existimabant, cùm eadem sententia plurimis alijs testimonijs roboretur, quæ statim adducam. Quare meritò ex vetusto codice Antonius Contius legit, *etiamsi voluntas propria suffragauerit*, eaque lectio probanda, & retinenda. Nam si ita scripsit Euaristus, vt in vulgaris codicibus nunc legitur, quid opus tot verbis exaggerasse voluntatem parentum, eamque solemnitatem in nuptijs filiorum desiderari, si eorum sola tandem voluntas sufficeret, vt à Gratiano refertur?

6 Præterea ostendo sensisse Euaristum ea matrimonia sine illa solemnitate. & parentum consensu esse irrita, ex verbis Concilij Colonienſis sub Paulo III. *part. 7. cap. 43. Optandum vt canon Euaristi Pontificis à generali Concilio renouetur, tollamurque illa clandestina matrimonia, quæ inuitis parentibus, & propinquis, timoriti potius, quam Dei causa contrahuntur. Interea verò, dum Ecclesia de hoc prospicit, si non irrita, prohibita saltem sint.* Hæc ibi. Inquiro ergo, quid statuit Canon Euaristi; Si enim prohibuit solum clandestina coniugia, & sine parentum celebrata cõsensu, cut optat Concilium, vt renouetur ille Canon, cùm ab Euaristo ad nostra vsque tempora innumeræ extierint leges, quibus prohibita matrimonia clandestina, vt refert *anu. 5. cap. 1.* Et ab Ecclesia vniuersali statutum id fuerit non semel ab Hormisda, Alexand. III. & Concilio Lateranensi sub Innocentio III. Igitur Canon ille Euaristi, quem renouare cupit Concilium Colonienſe, irritabat sine dubio eiusmodi coniugia. Idemque ex sententia Colonienſis Concilij apertissimè conuincunt illa vltima verba; *Interim, dum Ecclesia de hoc prospicit, si non irrita, prohibita saltem sint.* Ergo irrita esse volebat, sicut fuerunt Euaristi tempore, cuius decretum renouari cupit à Concilio Generali.

7 Non ergo Bellarminus lib. 1. de matrimonio, cap. 20. & communiter Scholastici Euaristum rectè interpretantur, dum dicunt ideò legitimum matrimonium appellasse, in quo illa omnia reperiuntur, non quia, si alias desint, nullum & inualidum sit, quia in foro ex erno, in quo de occultis non iudicatur, non habeatur pro legitimo, cùm planè constet Euaristum loqui etiam in foro animæ, cùm dicat non esse coniugia, sed adulteria, vel fornicationes, stupra, & contubernia, etiamsi voluntas propria contrahentium accesserit. Adde quia vel Ecclesia ita iudicabat illegitimum, vt separaret. & contrahendi alijs licentiam concederet. At sic, aut irritum prorsus illud matrimonium erat, & iudicabat Ecclesia, aut multis adulterijs occasionem præberet Ecclesiæ iudicium. Quod si non separabat sic contrahentes: in quo ergo illegitimum iudicabatur? His addendum, quod Euaristus docet; hanc non esse nouam constitutionem, sed antiquam à Sanctis Patribus, & Apostolis deriuatam.

8 Eandem constitutionem vsu receptam per multa sæcula

cula in Ecclesia apud nonnullas Provincias dubitare non potest, qui aliquam iuris Ecclesiastici cognitionem habuerit. Tertullianus, Africanus, & ipse *lib.2. ad uxorem, cap.5. Vide sufficiam ad enarrandam felicitatem eius matrimonij, quod Ecclesia concilus, confirmat oblatio, & obsignatum Angeli renuntiant, pater ratum habet. Nam neque in terris sine consensu parentum filij recte & sure nubent.*

9 Sed & apud Græcos Basilij tempore eam legem obtinuisse diguosci potest ex eius Epistola ad Amphilochium *cap.38. Puellis, quæ præter Patris sententiam formeatores secutæ sunt, reconciliatis parentibus, videtur res remedium accipere. sed non prouisus ad consummatum restituantur. sed triennio puniuntur.* Quæ autem Basilius habet *can.21. eiusdem epistolæ*, eius nobis sententiam explicabunt: *Qua sine his quæ habent pacta ineunt matrimonia, sunt fornicationes. Neque ergo venerunt parentes Domino, qui consentiunt, sunt ab accusatione liberi, donec coniugio Domi ni annuerint, tunc enim accipit firmitatem coniugium.* Hæc Basilius.

10 Sed audiamus Theodorum Balsamonem in commentario eius epistolæ ad Canonem 38. ostendunt enim quæ ille scribit Euaristi decretum usu etiam, & moribus Græcorum receptum. *Puellas inquit hic Sanctus Pater, eas quæ sunt in potestate parentum appellat. Dicit ergo quod si aliquæ puellæ tradens se ipsas suis amatoribus præter suorum parentum sententiam, & ab illis virum illis aliarum sit, etiam si matrimonio sibi coniunctæ videantur, matrimonium eius quæ est in parentis potestate, non posse consistere sine paterna voluntate. Sin autem parentes ipsarum eis reconciliati fuerint, & eas cum amatoribus cohabitare voluerint, ei rei alla ratione videtur remedium afferri. Quod enim ab initio malè factum est, parentum postea consensu reparare videtur, vis fornicatio in matrimonium deducatur, sed ea non est facta ad communionem accipienda. sed post triennium. Ne facta ante spectes loci in loco poteris rapiam esse puellam. Ex 30. enim cap. & ex alijs didicisti, quod si raptus factus fuerit sine cum puella voluntate, sive ea nolente, non consistit matrimonium, etiamsi qui habitus in potestate, consentiant: sed pone eam per vim in potestate, non rapiam, cum ea illi stupri inulti sequa. Propterea enim sequens consensus facit, vi a culpa remotam sit coniugium: hæc autem vi mihi videtur, locum habent, quando solo consensu consistebat matrimonium, hodie autem, quoniam sit cum sacra benedictione, quamuis parentes consentiant, non sint matrimonium cum sacra benedictione, ne sit res parentum anni expleti fuerint, vel ab Episcopo pro suo arbitratu ad breuius tempus redacti sint.* E quibus constat in primis illis seculis apud Græcos paterum consensum requisitum ad matrimonium filij, nec valuisse si nolle. Deinde etiam sine benedictione Ecclesiastica, & legitimo Ecclesiæ ritu nulla extitisse Balsomonis temporibus apud Græcos, vt constituerat Euaristus. Vtrüque magis intelligitur ex his quæ subiungit. *Cum enim benedictio, quæ consistere non potest in impudere puella, facta esset, & y mariti mortaliter benedicti; matrimonio uncti essent, qualitum est, an qui ex eis nascuntur sint germani, at legitimi. Dicebant enim nonnulli, quod quoniam matrimonium ab initio non consistit propter puellæ impudentiam, qui autem ab unio non consistunt, exuti quæ postea nascuntur, non censu deficunt, quemadmodum lex dicit necessario, nisi fuit secunda benedictio, eos ne legitime connubios dixerit quispiam, hoc ipsum autem etiam debere fieri ascribunt in filia familias, quæ præter Patris sententiam benedicta est, insistentes, quod etiam si postea consenserit, qualiam habet in potestate, non consistat matrimonium. Mi sentiam fuit benedictio. Macarius autem Domini Constantini Nicenus dicebat quidem in filia familias non requiri secundam benedictionem, propterea quod soluta persona, si licet patris contemptui incurrerit, & ipsa per consensum amputatus sit. In impubere autem voluit secundam fieri benedictionem, quod sui commonuit contempti, & nihil habitum sit, & non aliter ei remedium offerri, nisi post correctionem. quod mihi non videtur propter benedictionis reuerentiam.* Hactenus Balsamon. Et *lib.2. juris orientalis circa finem*, exstat vna constitutio Patriarchalis Constantinopolitani Patriarchæ, de hypotheti proposita nuptiarum initarum cum Mitza filio Bombylæ conquerentis ab Anthimio filio cuiusdam Leonis, nullo præcedente vel secuto consensu Bombylæ patris: statuiturque eas nuptias nullas esse, vtpote factas sine consensu paterno cum filia minore 25. annorum, separandasque veluti non differentes à fcortatione.

11 Propter quæ Basilij idem in Italia receptum constat ex Ambrosio *in cap. Honorantur, 32. quæst. 2. ibi, non est enim virginalis pudoris eligere matrimon. Et etiam ibi, electionem meritis parentibus deferat.* Sed Ambr. Leo I. *epist. 92.* habetur *cap. Non omnis 32. q. 2. ibi, paterno arbitrio suis iunctæ carent culpæ.* Adhuc multo post Leonem I. idem in vsu fuisse probat testimonium Hormisdæ Papæ, *cap. tua Sanctitas 31. quæstione 2.* inquit enim. *Tua sanctitas requisiuit à nobis frater venerande, si is adulte. quem pater matrimonium contrahere volt, si sine volumtate filij adulti facere potest. Ad quod dicimus si aliquo modo non consentit filius, fieri non possæ. Potest autem de filio nondum adulto, cuius voluntas nondum discerni potest, pater cum, cui vult, in matrimonium tradere, & postquam fuius peruenerit ad perfectam ætatem omnino obseruare, & adimplere debet. Hæc omnibus orthodoxæ fidei sanctimus, & omnibus tenenda mandamus.* Hęc habet Hormisdas in epist. ad Eusebium, & habentur etiam *cap. 1. de desponsat. impub.* sed glossa non distinguens ea, quæ recentiori iure, & quæ antiquo constituta sunt, illud *obseruare, & adimplere debet*, de debito honestatis interpretatur, non necessitatis. Sed non admittunt hanc interpretationem illa textus verba, *omnino debet adimplere*, quæ non conditum, sed præceptum denotant. itam illa postrema, *hæc omnibus orthodoxæ fidei sanctimus, & tenenda mandamus.* Quibus etiam refellitur id, quod dixit Couarruuias *2. parte de matrimonio cap. 1. §. 8. num. 2. in fine*, quia honestum est filio expectare voluntatem parentis: textus enim verba non tantum indicant honestatem, sed etiam necessitatem. Idem etiam indicare videtur post Hormisdam Pelagius. & habetur *cap. vnico 32. quæst. 3. Patrem puella Ecclesia nostræ famulum. Autem vero eius, liberis consta at esse natalibus, & ideo sua magis electionem coniunctione nepius quam patris eius, cuius nullo modo libertum potest esse arbitrium, decernimus, attendi.* Vult attendi au liberi voluntatem, quia pater in seruitute erat. Fauet etiam adhuc post Pelagium Toletanum I I I. *cap. 10.* & habetur *cap. fin. 32. quæst. 2. ibi, Nec contra voluntatem parentum, vel suam, cogantur maritos accipere.* Atque iuxta hunc sensum potius, quam alium accepterim ego canonem 24. Concilij Aurelianensis I V. qui in hæc verba conceptus est. *Quicunque mancipia sub specie coniugij ad Ecclesia confugerint septa, vt per hoc credant posse fieri coniugium, minime eis licentia tribuatur, atque tales connubia a clericis de fensetur, quia probatum est, vi sine legitima traditione connubi prorelig onis ordine fit statu tempore ab Ecclesia communione suspendantur. ne ita sacris locis turpi cubitu misceantur. De quare decernimus, vi parentibus aut propriis dominis, prout ratio poscit personaru accepta fide excusatis sub separationis prom ssione tradatur, postmodu tamen a parentibus, aut a dominis libertate concessa si voluerint, ex propria voluntate coniungantur.* Hæc ibi.

12 Ob parentum igitur potestatem, & religionem, ob filiorum pudorem, & obseruantiam, ob matrimonij fidem, & honestatem, ob communem bonamque institutæ Reipublicæ rationem, talem consensum non solùm desiderarunt, sed exegerunt Ecclesiæ Patres. Neque id mirum alicui videri debet, si aduertat duo. Primum est, olim etiam parentes filios tradere solitos religioni, & paterna deuotione religiosos effici, quod latè ostendam libro septimo cap. 5. Deinde Episcopos olim in suis Ecclesijs impedimenta constituisse, prout expedire iudicabant, cum posse vnumquemque eorum in sua Ecclesia, quod Pontifex in tota, quod ad multa quidem verum sit, & receptum apud Doctores, de quo infrà *lib. 7. c. 1.* Itaque legem illam Euaristi, si non recepit vniuersalis Ecclesia, (quod tamen fecus se habet, aliquo enim tempore etiam in vniuersali Ecclesia obseruatam fuisse supra ostē dimus;) recepernnt tamen in suis Ecclesijs nonnulli Episcopi, & approbarunt, vt ex dictis non obscure constat.

13 Sed quomodo voluntarium matrimonium sit, cùm habeat regulā: *Velle cum non vi deri, qui obsequitur imperio, vel*

vel do mori, l. 4. D. de ritu. nuris. At Celsus filium familias a patre coactum vxorem ducere, quam non duxisset, si sui arbitrij fuisset, sentit voluisse videri matrimonium constituere, *l. si pater, D. de ritu nupt.* Et sine reuerentia patris facit, vt voluisse videatur. Sed de hoc ego late *lib. 4.* vide interim Cuiacium *lib. 16. obseruat. cap. vltimo.*

14 Id autem quod hactenus asseruimus valdè distat ab heretico rum multi temporis sententia. Illi enim obstinatè defendunt nunc non valere, & patribus eam esse potestatem, vt retinere possint quod falsissimum est. Solus enim Ecclesiæ id esse; tantumque contendimus Ecclesiam id aliquo tempore constituisse, quamuis multis postea legibus Ecclesiasticis abrogatum fuerit. Atque hæc de iure canonico.

§. II.

Quid dicendum iure Ciuili.

15 Quod autem iure ciuili constituum fuerit, inuolutum, & perplexum est nimis: quare per partes ista explicanda res est. In primis igitur dico iure ciuili filijs emancipatis licuisse sine consensu patris nuptias contrahere, *l. filius emancipatus 25. D. de ritu nuptiarum, l. 2. §. si emancipatus, D. de bonorum possess. contra tabulas*, de quo vide Alciatum *lib. 4. Parergon. cap. 22.* Cuiac. *lib. 3. obseruat. cap. 5.* Matheuco *lib. 1. nou. 14. n. 71. num. 4. lib. 5. nouæ compilationis.*

16 Deinde iure ciuili statutum est, ne filius familias cõtraheret filie patris consensu, aut eius in cuius potestate erat. Est hæc communis & vera sententia, neque qui contra sentiunt illam mitigari possunt. Probat 1. textus *in l. 7. de sponsal. ibi, in sponsalibus etiam eorum consensus exigendus est qui desiderat in ius in nuptijs.* In eisdem autem desiderati parentum consensum docet idem Paulus *l. 2. de ritu nuptiarum. Nuptæ consistere non possunt, nisi consentiant omnes, qui coeunt, quorum par sint in potestate, & §. 1. Institut. de nuptijs, & l. 2. C. de nuptijs, & l. si vt proponis 5. & l. si vt proponis 7. eodem.* Sanè autem erat tacitus patris consensus, id est, quod cùm sciret, non contradicere et, vt definit Alexander Imperator *in d. l. si vt proponis 5.* ibi, *cognitus nuptiis vestris non contradixerit.*

17 Tertio dico iure ciuili non tantum desiderari in nuptijs filijfamilias voluntatem eorum, in quorum potestate erat, sed etiam eius, in cuius potestatem esset recasurus, *vt l. Paulus 11. D. de statu hom.* de qua infra. Vnde nepos, qui in potestate aui erat, ex consensu eius patris, in cuius potestate ne non erat, nubere deuebat, satis enim est, quod spes sit fore illum aliquando cum omnibus suis liberis in patris potestate. Idque satis probat textus *in l. oratione 16. D. de ritu nuptiarum. Nepotis vxorem ducentis, & filium sortemire debet, nisi si pater fuerit.* tunc enim aui voluntas satis erat, *l. si nepos 9. de ritu nupt.* Idque iure optimo constituum est, maximè enim nostra interest, qua ex vxore nobis filij generentur, qui nominis nostri, sanguinis, & familiæ hæredes futuri sint & successores.

18 Quare huic dispositioni non obstat textus *in l. si nepotem ex filio 5 D. eodem.* Nam ibi firmo est de nuptijs inter duos consobrinos, in quibus tantum aui consensus requiritur. Iam enim ibi manifestum est, quis eligatur successor & hæres; dispositio autem *dist. ratione*, intelligenda est, quando nuptiæ cum extranea celebrantur, quarum probari etiam à patre, in cuius nomen & familiam transiit, æquum est. Atque hanc interpretandi rationem quam probo, tradit glossa *ibidem*, quæ dicit, *si in potens 3.* & Iulius Clarus *cens. 5. quæst. 48.* Non ergo mihi probatur alia interpretatio glossæ *ibidem*, quæ dicit, ideo *in dict. l.* non requiri consensum patris, sed aui, quia tam defunctus, sciuta certè ea dispositio esset. Quid mirum, si patris iam defuncti non requiratur voluntas, neque etiam patris, si furiosus sit? Neque etiam mihi placet, quod habet Antonius Faber *Institut. in p. principio 4. thesione 4.* scilicet id non requiri consensum patris, quia iam erat emancipatus, & extra patriam potestatem. Quid enim refert filium emancipatum esse ne eius voluntas requiratur? Quod enim requiratur non oritur ex eo, quod sit in potestate vel non sit, sed quia nostra interest, qui nostri fiant hæredes, successoresque sanguinis & familiæ, & bonorum. Quare id quod dixi, longè verius est.

19 Addo deinde iure ciuili discrimen esse inter nepotē & neptem, nam ad nepotis nuptias aui, & patris consensus requirebatur, vt dictum est. At vero in neptis nuptijs tantùm aui consensus sufficere videtur, vt probat textus *in d. 5. in ratione*, ibi, *Neptis vero si nubat, voluntas & auctoritas aui sufficit.* Cuius diuersæ dispositionis rationem eam esse existimauit Accursius, quia mulieris opotet accelerare nuptias, ne quid turpe committat. Frigida ratio, & quæ refutatione non indiget. Perenda ergo ratio huius discriminis est ex vetustis Romanorum moribus, quam tradit Anton. Faber *lect. ad nuptias, principio 4. illatione 2.* & ante tradiderat Ferdinandus de Mendoça *lib. 3. de conf. Concilij Illiberitani, cap. 32 ad canon. 54.* Liberi enim, qui ex nepote defendunt. & aui & patris nomen, agnationem, familiam sequi, & conseruare debebant. Merito ergo aui, & parentis consensus desideratur, cum ad vtrũque maximè attineret, qui in familiam inserebantur. At descendentes ex nepte non in patris, aui que familiam ac nomen transibant, vt dixi supra *l. 1. cap. 2.* Præmonem enim antequam nubceret, virgini non imponebatur, sed nubens mariti, quod erat accipiebat, sic hodie obseruatur in Italia, maximè Romæ. Quare patris neptis nihil intererat, in qua familia liberos susceptura erat: vt autem patria potestas conseruaretur, satis superque iudicatum, si aui requireretur, & expectaretur voluntas. Atque hanc iuris ciuilis dispositionem fortè respexit Pelagius Pontifex *in dict. cap. vnico. 32. q. 2.* vbi aui nuptias ancillæ requiritur aui voluntas, licet alia etiam ratio ex textu colligatur.

20 Sed addendum in filiabus id speciale fuisse, quod etiã si nupsissent, & partita excellissent potestate, attamen si iterum viduæ intra 25. annum, etiam mortuo patre, maris, & consanguineorum voluntas desiderata est, *l. 1. de nuptijs, de puellis, l. in coniunctione 20. de virginibus puberibus, §. sed si filia iuris, C. eodem.* Vnde Augustinus *epist. 233. Rogatus fum inquit, vt conseruarem nuptas puellæ. Faciebam, sed mater puella non adest, & nescit ad nuptias contrahendas voluntatem eius necessariam.* Videndus Cuiac. *lib. 3. obseruat. dict. cap. 5.* Petrus Gregor. *lib. 9. c. 4. num. 11.*

21 Rursus dico iure ciuili matrimonia filij familias sine parentum consensu celebrata nulla fuisse. Communis hæc Doctorum sententia est, quam docet inter alios Petrus Gregor *in lib. 4. synt. cap. 3. num. 16.* & probat textus *in l. 2. de ritu nuptiarum. Nuptæ consistere non possunt, nisi consentiant omnes, qui coeunt, quorum pars sint in potestate.* Sed nonnulli, qui contendunt adhuc iure ciuili valuisse matrimonia sine parentum consensu, respondent textum *in dict. l. 2.* non agere de nuptijs, hoc est, de matrimonialis contractu, sed de ritu, atque solemnitate nupciarum, quasi nuptis parentibus celebrari ea solemnitas non possit. Sed refellat eam interpretationem in primis, vox illa *consistere non possunt.* Deinde nisi excipienda ea dispositio esset, scilicet dicm nuptiarũ solemnitati destinari non posse sine eorum voluntate, in quorum sunt potestate. Præterea valdum contra istos sumitur argumentum ex *l. 7. D. de sponsalib. 1.* quæ est eiusdem Pauli, vbi dicit eorum consensum desiderari in nuptijs. Ergo *in dict. l. 2.* consensus explicatur, non ad diem solemnitati nuptiali destinandum, sed ad nuptias ipsas, & matrimonia contrahenda. Deniq; iura ciuilia eodẽ modo loquũtur in sponsalibus, & nuptijs, *Institut. facilem D. de sponsalib.* Vel ergo cum requirunt vt sine eo celebrata esset inualida. Igitur & ad valorem nuptiarum requirebatur etiam. Vel tantum requirunt, vt impunè & licite fiant, valdè tamen. At hoc dici non potest, quia pater poterat filij sponsalia dissoluere, textus *in l. in potestate 10. de sponsalibus.* Quod quidem iure veteri Latinorum, sine causa fieri non poterat, quod si fieret, ex sponsa dabatur actio, licet fubiatum postea ad maiorem matrimonij libertatem docent Gellius *lib. 4. cap. Aulus Atticarum, cap. 4.* non autem posset dissoluere, si sponsalium valor ab eius voluntate minimè penderet.

22 Denique dico id quo meo iudicio, & diuersa iura com-

Digitized by Google

componuntur, & Doctores etiam conciliari non difficile possent. Quamuis matrimonia sine Aut, & Patris voluntate contracta nulla essent iure ciuili, & pater, & auus eas nuptias contractas posset dissoluere, id quidem ante copulam verum etat; attamen post copulam nequaquam dissoluere poterat, fed valebant nuptiæ: attamen, neque iusta vxor, neque iusti filij quoad successionem, & hæreditatem dicebantur. Sic docet VVesembecius *in Paratitl. de ritu nupt. n. 4. in fine.* Schneidewinius *Institut. de nupt. 2. p. nu. 35. & 36.* licet ibi, ficut in aliis cauté legendus scriptor hæreticus. Duarenus in hanc etiam sententiam inclinare videtur ad titulum *soluto matrimonio de nuptijs cap. 2. §. sequent quæstio est*, cauté quoque legendus, cum agit de his, quæ iure Pontificio nouiori ftatuta sunt: id insinuat Petrus Gregor. *lib. 9. de fymt. cap. 3 num. 8.* Non valuisse ante consummationem, probant quæ dixi *num. precedenti*. In hoc enim sensu illa accipio: at posse copulam non posse dissoluí, probat mihi Paulus *lib. 2. sentent. cap. 17.* & eft textus *in l. 1. §. fin. D. de liberis exhibendis*, ibi: *Si quæ filium fuum quæ mihi nupta eft, velit abducere, vel exhibere fibi deideret, an aduerfus interdictum excepto danda fit, fi forte non concordans matrimonium, forte & liberis fubmixum vehementer dissoluere. Et certo iure utimur, ne haud concordantia matrimonia iure patria potestatis turbentur, quod tamen fic erit adhibendum vt patri perfuadeatur, ne acerbe patriam potestatem exerceat*. Quod autem sine parentum consensu non dicantur nuptiæ legitimæ, nec iusti filij, probat textus *in l. Paulus 4. de ftatu hominum. Tum, qui vxorem patre & ignorante de filij connubtione conceptus eft: licet poft mortem eius natus fit, iuftum filium eius, ex quo conceptus eft, non videri, illis enim nuptijs non consensit pater*. Apuleius *lib. 6. Florid. Imparesque* inquit, *nuptiæ & præcepta in vita, & patre non consentiente facta, legitimæ non poffunt videri, ac per hoc fpurij illi nafcentur*. Itaque impune non contrahent, fi pater improbandarum nuptiarum iustam rationem habuit; iniusta enim vxor, iniusti liberi, iniustæ nuptiæ, vt ex Apuleij testimonio constat. Et *§. penult. Inftit. de nuptijs*, nulla vxor ibidem. Vnde & Augustinus *18. quæft. 1. cap. ultimo*, ait tale coniugium ratum esse, licèt non legitimum, quia non secundum leges.

23 Neque verò eft cur hanc legem, & ciuilem dispositionem Cuiacius *dicit lib. 3. obfervat.* & Gothofredus ad *l. filij 25. D. de ritu nuptiarum, littera A.* imperfectam iudicent, vipote, quæ nuptias sine consensu parentum fieri prohibeat, factas non dissoluat; ficuti, & lex Cincia imperfecta dicitur quę supra certum modum donare vetet, donatum tamen non rescindat. Nam imperfecta non eft, quæ vt pater ante copulam posset dissoluere cõcessit, poft copulam autem habita ratione publicæ vtilitatis non dissoluit, ne iam femel violata fœmina, & relicta meretricium vitam ageret & ob alia plura incommoda, quæ sequerentur. At consuluit etiam indemnitati parentum, honori generis, & familiæ, filios ex illis nuptijs procreatos excludendo ab hæreditate paterna, nullamque dotem exigendo. Atque hinc inferenda lux ad textum *in l. si vxor 39. D. de adulteriis & adulteryi*, vbi iniustam vxorem accusare iure mariti conceditur, si adultera fit, iniusta enim vxor eft, vocat autem vxorem iniustam, id eft, contra leges, de quo vide Cuiac. *lib. 3. obfervat. cap. 6. & lib. 6. cap. 16.*

24 In nonnullis autem casibus etiam iure ciuili impune filij non emancipati nubunt iniustis parentibus, nisi patem eis conditionem non quærant, aut iniuriosè prohibeant eos nubere *lib. 19. D. de ritu nuptiar.* vel nisi furor parentes occupet. *Inftit. de nuptijs, in principio*, aut captiuitatis *l. 5. D. de iure dotium*, his enim casibus Prætoris decreto nuptias inpunè contrahent, *dict. lib. 19. & lib. 5.* ita vt exhæredari non possint, nisi forte propudiosas, aut cum infamia nuptias contraxerint. *Nouel. 115. cap. 3. & lib. 3. §. 5. D. de pass. contra tab.*

25 Denique addendum ab eo tempore, quo patris vel aut consilius accedebat, aut moriebantur, nuptiæ consebantur iustæ, & filij ex eo tempore concepti legitimi; priores vero semper iniusti, & illegitimi, vt constat ex textu *in dict. I. Paulus 4. de ftatu hominum*. Qua matrimonij confirmatio id tempus respicit, quo & defunctus auus, & filius ante conceptus. Filium autem conceptum pro iusto haberi æquum Romanis visum non eft. Sed hic obseruandum discrimen ciuilis dispositionis, in filijs concubinarum, in quibus aliter ftatuium eft. Si enim concubina in vxorem ducereturiur, matrimonio sequenti filij in concubinatu fusceptilegitimi videbantur, quod non alia ratione ab ipsis ftatutum, nisi quia fi filij nati, quando matrimonium ex defectu consensus aut atque parentis erat nullum, postea confirmato matrimonio legitimi habetentur, fpemeret facilè quifquis patris auctoritatem, & consensum, & pro suo arbitrau iniret nuptias filiosque procrearet, quod fpem haberet certam defuncto patre, & auo matrimonium illud iustum futurum, ac filios legitimos habendos, quod & pa tria potestas, & pudicitiæ legibus aduersum iudicauit Romanorum prudentia. At in filijs concubinæ contrariam habent æquitatis rationem, quo illo fauore legis illecti illas fibi in vxores fociarent.

26 Sed iam hæc omnia legibus Ecclesiafticis fublata, vt dixi fupra *numero primo, & fecundo*. Illud tamen ex his ciuilibus legibus planè colligitur naturali iure ad matrimonij valorem non requiri parentum consensum, cùm emancipatus sine illius consensu nubit, matris quoque non requiritur consensus, vt quæ filium in potestate non habeat *lib. 20 C. de nupt.* sufficit aui consensus sine patris consensu, *lib. 16. §. 1. D. de ritu nupt.* Naturæ enim ea vis eft, vt omnibus æque parentibus honor debeatur, *lib. 4. D. de curat. furios.* Efau legitimos liberos habuit, quamuis sine patris consensu contractis nuptijs Geneſis 36. Tobias felicem fuis nuptijs euentum fortitus, quamuis eius nuptijs consensus patris defuit Tobiæ 7. Quare solo iure humano inducta ea necessitas legibus humanis auferri potuit: potuisse autem induci eam necessitatem satis constat, cùm videamus iam inductam neceſſitatem præsentia parochi, & teftium, vt dicam, & explicabo *lib. 5.*

27 Admonendi tamen filijsunt, ne contra voluntatem parentum matrimonia ineant, vt illis conueniat illud Christi apud *Matth cap. 19. Quos Deus conunxit*; aliter enim Deus coniunxisse non dicitur, quos non obsequium parentum, sed libido cõiunxit. Hac etiam de causa Ignatius *in quæft. ad Polycarpum: Decet*, inquit, *vt ducentur vxores, & nubentes cum Epifcopi arbitrio conungantur, vt nuptiæ iuxta præceptum Domini, non autem ob concupiscentiam conjungi videantur*. Sic Deus patris loco functus Euam Adam copulauit, consensu Abrahami Isaac, *Geneſ. 24.* Isaaci Iacob, *Geneſ. 28.* Sanson consensu patris nuptias contraxerunt: lege diuina mandatur parentibus, ne Chananæis filias suas locent *Deuteronom. 7.* hanc etiam authoritatem parentibus in filiorum nuptias concedi constat *Exodi 22. Numeror. 30. 1. Reg. 2. 1. Corinth. 9.* Peccant ergo filij, & lethaliter, si fine parentum consensu nubant, eft enim contra illis debitum honorem in re grauí, quando non eft probabilis suspicio, quod malitiose aut per vim impediatur matrimonium: grauiusque peccabit pater, si contra libertatem matrimonij sine iusta causa filij coniugium impedire conetur. Si enim impedienti iusta subsit causa, non solùm non peccat pater, sed rectè facit, & tenetur efficere, & filius obedire, aut mortaliter, aut venialiter iuxta eam rationem, propter quam pater impedit. Ahàs nunquam iudex iustè posset impedire coniugium, aut ad illud adigere, de quo infrà *lib. 4.* Sic Diuus Thomas *in addit. quæft. 47. art. 6.* quem citatis aliis sequitur Rebellus *2. part. de obligat. iuftitiæ, quæft. 14. num. 6. & 8.* vide Thomam Sanchez *lib. 4. de matrimonio, difp. 12. & 13.*

28 Ex quibus infertur Ecclesiæ Prælatos non sine peccato fauere ante contractum matrimonium filijs volentibus contrahere sine parentum consensu, quando parentes iustè, & ex rationabili causa contradicunt, aliàs, si iustè id prælati facerent, daretur bellum iustum ex vtraque parte, scilicet inter parentes impedientes, & prælatos defensantes, quod multis confirmant Menoch. *lib. 1. conf. conſil. 96. a num. 22.* Cooperantur ergo inquinati filiorum, quod fine peccato non licet. Vnde & cautè Tridentinum *seſſ. 24. cap. 1. de reformatione matrimony*, tunc tantum

vult

Digitized by Google

vult denuntiationes licitè omitti à Prælatis posse, quando probabilis suspicio subest matrimonium malitiosè impediendum; vbi satis aperte insinuat, si iustè, & non malitiosè à parentibus, aut ab aliis matrimonium impediatur, non esse fauorem præstandum ab Ecclesia. Sed de his latè Rebellus *quæst. cui. sect. 11. a num. 9.* qui omninò videndus est.

§. III.

Iustas leges ciuiles contra filios nubentes contra iustam parentum voluntatem.

29 At quæret aliquis, num leges latæ siue iure communi, siue Castellæ, siue Lusitaniæ, siue Galliæ, quæ filios nubentes contra iustam, & rationabilem voluntatem parentum (sic enim intelligendæ sunt) exhæredari possè à parentibus volunt, iustæ sint, atque seruandæ. Veniùm hæc ad materiam de testamentis pertinent, breuiter tamen dicam, quod sentio. Multi negant licitas esse & iustas. Sic Panormitanus, & alij, quos refert Couarruuias *2. part. de matrimonio cap. 3. §. 8. num. 5.* Cuiacius *1. obs. cap. 6.* Sanchez *lib. 4. disp. 25. num. 2.* qui correctas dicit per tus Canonicum, Gabriel Vasquez *disp. 4. de matrim. cap. 2. n. 24.* cui atque Monralanus *in l. 10. tit. part. 4.* At complures alij iustas esse censent, atque seruari debere. Sic nō pauci, quos refert, & sequitur Molina Theologus *tom. 1. de iustit. tract. 2. disp. 176. ex num. 14* Ferdinandus Rebellus *dict. quæst. 14. sect. 2.* Petrus Gregorius *lib. 9. synt. cap. 3. à num. 21.* probare videtur Gonsalredus *in d. l. filij 25. de ritu nupt.* Duarenus *de nup. tit. cap. 2. ver. propefinem.* Multis probat Molina, cuius omnes rationes eo tendunt, quod illis legibus non fit iniuria sacramento; cùm etiamsi nubant filij iuuitis parentibus matrimonium valeat. Alia verò ex parte cedit in magnam Reipublicæ vtilitatem, ne subiato freno ac metu exhæredationis filij familias detrimpent, ignobiles ducentes vxores. Nec verò deest in Principe secularis potestas, quia quando lege vel statuto nullum damnum sacramento matrimonij, neque bono spirituali cōrahentium sequitur. & ex alia parte abusus Reipublicam sæ tantes. pacemq; publicam. & commune bonum perturbantes impediunt, *non video*, inquit Molina, *cur referendum sit, vel Ecclesiam vnquam iure dis se id prohibere principibus secularibus, quo minus eas leges ferrent, vel esse potest item in Ecclesia ad id prohibendum.*

30 Nec verò prætexius eas leges damnandi esse potest, quod opponantur libertati matrimonij. Aduertere tamen oportet, quomodo impediatur libertas iustè ne, an iniustè. Libertas enim requisita in matrimonio rationabili is, & iusta esse debet. Vnde illa non tollit, quod aliquando Principes possint aliquos deterrere à coniugio, vt dicam infra lib. 4. neque quod iudex iustè possit adigere aliquem ad matrimonium: neque quod Ecclesia potuerit iustè eam libertatem restringere, vt clandestina non valeant. Vnde non obstat textus *in cap. gemma. de sponsalibus*, ea enim poena conuentionalis est debita ex patrium consensu; ex eo autem non sequitur Ecclesiam irritas reddidisse leges seculares pœnas statuentes ad impediendos abusus, & peccata noxia ipsi simet contrahentibus, & Reipublicæ bono, & sacramento. Quod si negari non potest iustas esse eas conditiones, quæ in maioratibus apponi solent, vt ad alios transeant, si qui vocatur ad successionem nupserit impari, aut insecto Iudæorum vel Sarracenorum sanguine, quæ priuata lex quædam est, cur etiam non liceat Principibus potestatem facere parentibus, vt hæreditatis, aut legitimæ beneficio prinent filios contra eorum rationabilem voluntatem nubentes. Adde. Quamuis filij alimenta debeantur à parentibus iure naturæ, dum ipsis non suppetit, vnde viuant, aut comparere ipsi suo honesto, aut non indecenti labore possint: attamen ad hæreditatem patemam non vocatur ius naturale, nec enim sunt heredes necessario ex iuris naturalis præscripto; sed vocatur ius humanum iuris naturalis æquitati valde conforme. Iure ergo humano etiam tolli potest ea successio, & quando iusta esset lex sine causa, quamuis in ferendo peccaret Princeps, iata tamen valeret, & obseruanda esset: quanto magis cùm iusta subsit causa, vt in specie de qua loquimur, subest. Ego quidem ita sentio.

CAPVT II.

Ad matrimonium verum consensum necessarium esse, non fictum sufficere.

SVMMARIVM.

1 *Consensum mutuum, & verum in matrimonio requiri, & non sufficere fictum.*
2 *Consensus hic honor, reuerentia, affectio, & affectus maritalis in iure vocatur.*
3 *Varia rationes, quibus necessitas veri consensus probatur, reiciuntur, & num. 4.*
5 *Vera ratio desumpta ex speciali natura huius contractus.*
6 *Quo sensu dicatur consensus esse causa matrimonij.*

1 NEcessarium esse consensum in contractu quouis dubitari non potest sufficit tamen in multis fictus, vt dicam infra *cap. 4.* In contractu autem matrimonij, & mutuus & verus contrahentium consensus requiritur. Mutuum requiri constat ex definitione Eugenij I V. *in citato decreto de sacramentis, ibi, consensum mutuum*: demonstratque ratio ipsa permutationis corporis pro corpore, quæ nisi mutuo permutantium consensu fieri non potest. Verum autem exigi consensum adeò certum, vt non longa indigeat probatione. Probat Alexander III. *in appenatet Laieranensis Concilij, p. 6. cap. 26.* Innocentius *in cap. tuæ, de sponsal.* dum docet pueros ante annos pubertatis per sola verba non contrahere, quia intelliguntur minimè consentire, *& in cap. Tuæ nos, de sponsal. in fine*, ibi, *Desit omnino consensus: sine quo cætera nequeunt fœdus perficere coniugale, & in cap. Tuæ, de sponsa duorum*, ibi: *Solus consensus sufficit, secundum Canonicas sanctiones, & si solus defuerit, cætera omnia irrita sunt.* Fauet manifestè textus *in c. vnico, de procuratoribus in sexto*, definit Eugenius I V. *in citato decreto*, est etiam locus *Genes. 23.* vbi Rebeccæ exquiritur consensus. Probat etiam testimonijs Isidori, Nicolai, Chrysostomi, Ambrosij, Magister sententiarum *in 4. dist. 27. cap. 2. & seqq.*

2 Hic autem consensus nuptias faciens alibi maritalis honor vocatur, & affectio, alibi reuerentia maritalis, alibi affectus maritalis, item plenus honor, vt videre est in his locis, *l. 3. donationes, in princ. D. de donat. l. 1. § 7. cum autem, C. de rei vxoria actione, & l. 14. alia causa. § fin. D. Soluto matrimonio, l. 12. iubemus in fine, C. de repud. cum tabulis 16. § 1. D. de his, quæ vt indignis.* & vide Iustin. *Nouellam 22. & 74.*

3 Sed vt Doctores probent sententiam hanc certissimam, non vna vtuntur ratione. Richardus *in 4. dist. 27. art. 1. q. 2.* dicit speciale esse in matrimonio, vt requiratur verus consensus ex institutione Dei, quasi sine ea institutione valeret fictus. At non placet. Contractus enim eius essentia est de iure naturæ, quate si consensus ad eius essentiam pertinet, ex iure naturali requiritur, & non ex diuina institutione; requiri autem ex ipsa natura huius contractus verum consensum ostendam statim. Thomas Sanchez *loco infrà citando*, hac vtitur ratione. Quia alij contractus non fiunt nisi mutuo consensu, eoque vero, ergo neque matrimonium. Sed displicet ista ratio, ostendam enim *infra cap. 4.* ad alios contractus sufficere tantùm fictum consensum cum verbis externis expressum. Tho. de Ar-

Digitized by Google

Argentina *in 4. dist. 27. quæst. 1. art. 2.* post primam conclusionem probat ex intentione necessaria ad sacramentum, ad quod vera intentio, & consensus esse debet. Sed neque hæc ratio placet, quia iam *lib. 1. cap. 9.* docuimus etiam in homine fideli separabilem esse rationem contractus à ratione sacramenti. Quare licet ea vera intentio requiratur ad rationem sacramenti matrimonij, non inde efficitur necessariam esse ad rationem contractus, cùm possit valere matrimonium, vt contractus sine eo quòd sit sacramentum.

4 Ea igitur communiter assignatur ratio, quam etiam tradidit nobis Magister in quarto *dist. 27.* & Diuus Thomas *eo loco*, & ex illis Thomas Sanchez *lib. 2. de matrimonio, disp. 26. num. 1.* Quia nihil tam naturale, quàm vt ea, quæ nostra sunt, non sine nostra voluntate transferantur in alium. Cùm ergo in matrimonio tradant sibi mutuò corporum potestatem, planum est eam traditionem sine consensu non fieri. Sed necessarium est aliquid addere huic communi rationi, vt conuincat, nã eo præcisè, quod nostrum corpus sit & tradamus alteri ius siue dominium in illud, non efficit necessarium esse verum consensum, potest enim ficto etiam consensu transferri dominium, vt dicam *cap. 4.* in aliis contractibus iure suppletur vtiq; consensum, potest enim ficto etiam consensu transferri dominium, vt dicam *cap. 4.* in aliis contractibus iure suppletur verum cõsensum in translationem dominij. Quòd si ita esset in matrimonio non repugnaret, vel à Deo, vel etiam Republica sine consensu cõtrahentium fieri quod falsum esse ostendam *cap. sequenti.*

5 Quare dico rationem optimam colligendam ex speciali huius contractus natura, quod est vinculum quoddam mutui atque perpetui amoris, animorum corporúmque coniunctio. Id quod explicant illa verba *Genes. 2.* prola. ad Adamo inspirante Deo: *Propter hanc relinquet homo* Nicolaus I. *cap. præsent. 20. quæst. 1. Quod quis non eligit, neque optat, profectò non diligit, quod autem non diligit, facile contemnit.* Repugnat autem mutuum amorem esse sine vero affectu, atque consensu, solùm consensu ficto, aut præsumpto, vt planum est, & recte Nicolaus I. *supra.*

6 Verùm cùm dicimus matrimonij causam efficientem esse consensum, loquimur respectu vinculi remanentis post contractum. Nam si termo sit de ipso contractu, vt vocant, in fieri, tunc consensus per verba de presenti expressus est causa formalis extrinseca, & dixi supra *lib. 1. c. 7.*

CAPVT III.

Vinculum, quod ex matrimonio resultat, fieri non posse sine consensu contrahentium.

SVMMARIVM.

1 *Proponitur quæstio.*
2 *Posse Deum tradere dominium, & vsum alicuius corporis in aliquem absque illorum consensu, quorundam opinio est.*
3 *Posse Deum id efficere non tantum sine matrimonio, sed etiam in matrimonio, aliorum opinio est.*
4 *Vtraque sententia reijcitur, & prima pars vera sententia probatur.*
5 *Vtraque probatur.*
6 *Alia probatio.*
7 *Discrimen inter traditionem corporis ad vsum copulæ, & traditionem aliarum rerum.*
8 *Nulla humana potestate fieri posse matrimonium sine consensu partium.*
9 *Eadem opinio vera in matrimonio spirituali.*
10 *Obiectiones proponuntur, & diluuntur, & n. 11. 12. 13. 14.*

1 SEd quòd magis constet, quàm necessario requiratur consensus contrahentium ad matrimonium, explicemus oportet, an Dei potentia fieri possit coniunctio maris & fœminæ sine consensu vtriusque, Deo tamen suppleente consensum.

2 In hoc video diuersas esse Doctorum sententias. Quidam dicunt Deum posse vsum corporis alicuius fœminæ viro concedere ad tempus aliquod, vel perpetuò, absque eorum consensu, sicut vasa auri abstulit ab Aegyptijs, & dedit Hebræis, sine eorum, à quibus abstulit, consensu. Hanc sententiam videtur tenere Diuus Thomas *prima secundæ, quæst. 100. art. 5. ad secundum. & art. 8 in solutione ad tertium, & secundæ secundæ, quæst. 134. art. 2. ad secundũ.* Gabriel Vasquez *2. tom. in 1. 2. disp. 184. cap. 3. num. 21.* Salas *de legibus disp. 5. sect. 8. num. 42.* Thomas Sanchez *lib. 2. de matrim. disp. 26. n. 2.* nouissimè Aegidius *disp. 14. dub. 5. concl. 2.* & ego olim ex aliorum sententia retuli *1. part. variar. disp. select. 2. in prim.* Fundamenta horum Doctorum adducam postea.

3 Alij verò existimant, non tantùm sine matrimonio posse Deum tribuere alicui vsum corporis fœminæ; sed etiam in matrimonio, sine consensu tamen, sed Deo suppleente consensum. Sic Soto *in 4. dist. 27. quæst. 1. art. 2. concl. 1.* & alij quos refert Thomas Sanchez *disp. cit. num. 3.* Argumenta pro hac sententia proponam postea.

4 Cæterum ego quidem de vtraque communi sententia cogor dubitare. Et in primis Thomas Sanchez non satis perspicuè videtur quæstionis sensum. Duplex hic quæstio vertitur, vna, an contractus ipse fieri possit sine consensu contrahentium, & rectè dicit non posse fieri: alia verò est de iure remanente post consensum, ex quo vnusquisque coniugum habet potestatem in corpus alterius, & cum *num. 2.* dicat id esse sine controuersia, postea *num. 5.* dicit non posse vinculum esse sine matrimonio, cùm tamen id sit vinculum in facto esse, & ius mutuum ad vtendum corpore alterius, quod haberent hi, quibus Deus mutuum in alterutrum potentem concederet. Itaque mihi persuadeo, neque matrimonium fieri posse sine consensu contrahentis, neque posse Deum tradere corpus fœminæ viro extra matrimonij vinculum. Primum quidem docet etiam Thom. Sanchez *disp. citata, num. 4.* & alij quos *ibi* refert, & Petrus Ledesma de matrimonio, *q. 45. art... dub...* Et ea prima pars probatur ista consideratione. Quia matrimonium ex essentia sua est vinculum mutui amoris, definitur enim *animorum corporumque coniunctio*: at vinculum mutui amoris fine consensu esse non potest. Ergo neque matrimonium. Quare quitollit matrimonium animorum coniunctionem, tollit matrimonij rationem, neque magis matrimonium sine mutuo consensu esse potest, quam matrimonij sine matrimonio. Quod si quis respondeat Deum, qui contingeret, allicere eos, quos coniugit, per internam inspirationem, sicut respondet Soto *loco citato in solut. 1. argumenti post 2. conclusionem*, est incidere in nostram sententiam, & à priori discedere. Si enim ea mutua & interna inspiratione alliceretur ad consensum, nihil deest ad veram rationem matrimonij, cùm esset mutua traditio corporum virtusque consensus.

5 Vtraque autem pars probatur simul hac ratione. Quia vt non esset peccatum fornicationis accessus illorum necessarium esset, vt & vir non accederet ad alienam, sed suam, & mulier similiter. Ergo debebat tradi à Deo corpus viri fœminæ, & è contra corpus fœminæ viro, scientibus etiam illis vnum transferri in potestatem alterius; alias nunquam licitè copulari possent, cùm præcepta naturalia indispensabilia sint, vt late dicam infrà *lib. 8.* Ergo acceptabit vterque traditionem: traditio enim sine acceptione intelligi nullo modo neque ratione potest, sine meo namque consensu nihil potest incipere esse meum. Ergo interueniat ibi necesse est mutua traditio & acceptatio. Nam eo ipso quod est acceptatio necessatio etiam per rationem intelligitur tradito; acceptat enim ad vsum non alieni corporis, atque ideò vult etiam corpus non esse alienum. Ergo nihil deest ad verum matrimonij rationem. Quare circunstantia corporis alieni, aliter quam per matrimonium mutuo consensu celebratum tolli non potest.

6 Sed quòd magis constet verum esse quod diximus, cõcida-

cidamus iſta minutiùs, & diſtinguamus. Vel quando Deus tradit viro corpus fœminæ, & fœminam viro, vterque conſentit in eam traditionem, & eam eo conſenſu præmiſſo copulantur. Si hoc dicatur, planum eſt ibi intercedere matrimonium. Quod enim amplius ad matrimonium requiratur, non video. Quod enim Deus fuerit, qui prius tradiderit, parum refert, quandoquidem conſenſerunt inuicem illi traditioni, & cum eo conſenſu, quo voluerunt vnum transferri in poteſtatem mutuam alterius, copulat ſunt. Vel traditio fuit à Deo facta illis reluctantibus, nolentibuſque acceptare traditionem à Deo factam vtcunque de corpore alterius, & noluerunt copulari. Et in hoc caſu, ſi poteſt aliquid acquiri alicui illo inuito, dicemus non eſſe re vera in illis voluntatem oppoſitam traditioni, qua transferuntur mutuò, ſed oppoſitam vſui, quod non tollit traditionem matrimonij. Idque ex indicio colligi poteſt, quia ſi iam illi voluntatem copularentur, non accederent ad alienam, & ex conſequenti erat ſignum animi, & conſenſus illorum, quo conſenſerunt in dictam traditionem. Sed addo nihil poſſe alicui quæri illo inuito, licet auferri poſſit inuito. traditionibus enim, & vſucapionibus dominia transferuntur.

7 Ex hac conſideratione facilè colligitur diuerſam eſſe rationem traditionis corporum à Deo factæ, & traditionis aliarum rerum. Non enim repugnat vas aurum mihi à Deo tradi, nam in hac re non eſt mutua traditio, ſed tantùm acceptatio ex parte mea; ex parte autem vaſis nihil requiritur. Idem eſſet in traditione alicuius in ſeruum. At cùm in traditione corporum ad vſum generationis, non tantùm corpus fœminæ non debeat eſſe alienum viro, ſed neque corpus viri alienum fœminæ, neceſſaria eſt acceptatio, & conſenſus ex parte vtriuſque, quo velint mutuò vnum transferri in poteſtatem alterius, quod ſolùm ad matrimonium ſufficit, & requiritur. Quod autem Deus illis inſinuaret eam traditionem non eſſe niſi ad certum tempus, non cueniret ratioaem matrimonij, cùm Deus illud poſſit diſſoluere, quandocunque voluerit, neque ex eo efficeretur contractum illum aut vinculum non eſſe naturæ ſuæ perpetuum, vt nam dixi ſupra *lib. 1. cap. 4.* Quod enim actus ille non ordinetur ex natura ſua ad prolem, tolli à Deo non poteſt, atque adeò neque quod ea traditio ad eum actum cum conſenſu ex ſe non exigat firmitatem. Neque verò eſt eadem ratio de mchoatione, & diſſolutione matrimonij: inchoari enim ſine meo conſenſu non poteſt, vt dictum eſt, ab eo autem non pendet, neque in conſeruatione, neque in defectione, vt conſtat.

8 Ex his ſecundò colligitur à fortiori nulla humana poteſtate fieri poſſe matrimonium ſine conſenſu partium. Eſt enim mutuus amoris vinculum, & alias poſſet Reſpublica diſſoluere ſtando in mero iure naturali. Verum quidem eſt in aliquibus caſibus Eccleſiam iudicare valida matrimonia, quia in illis præſumit conſenſum eſſe, *cap. ex quibus, cap. venient 2. de ſponſal. & cap. fin. de condit. appoſ.* Attamen ſi certa deficeret conſenſus, matrimonium eſt nullum, neque Eccleſia valere vult ſine conſenſu; ſed quia præſumebat conſenſum, valere volebat, ſicut *in cap. per de procurator. in 6.* ſtatutum, atque mandatum reuocatur procuratori ante contractum matrimonium, etiamſi non peruenerat ad notitiam procuratoris, cenſet Eccleſia nullo modo valere matrimonium, quia conſenſus deficit, à quo firmitatem accipit, vt eo loco Doctores Anchanitanus, Geminianus, Francus, & Zabatella *clem. vnica de renunt. quæſt. 5.* Felinus *in cap. ex parte Decani, de reſcriptis*, & alij docent: ideò hanc diſpoſitionem habere locum, quia in eis Reſpublica ſupplere conſenſum non poteſt, quando ſubitantialiter conſenſus requiritur. Sed dum poteſt Reſpublica iuſta de cauſa compellere aliquem, vt nubat, vt ſuo loco dicemus *lib. 4.*

9 Denique colligitur id quod dixi de conſenſu ſubſtantialiter requiſito ad matrimonium corporale intelligendum etiam de matrimonio ſpirituali Epiſcopi cum Eccleſia; quod quidem ſine vero conſenſu Epiſcopi cum Eccleſia nequaquam contraheretur, ſed etiam de hoc dicam aliquid infra iſto libro *cap. 15.*

10 Sed aduerſus noſtram ſententiam obijcit ur primò. Quia conſenſus eſt cauſa efficiens matrimonij, ſed Deus cuiuſque cauſæ efficientis locum ſupplere poteſt, ſicut abſque ſole illuminare. Ergo & matrimonium inter duos abſque eorum conſenſu perficere. Sed facilis ſoluto eſt, Deum quamcunque cauſam efficientem ſupplere poſſe niſi in eo inuoluatur ſpecialis ratio repugnantiæ, vt videmus in actione vitali, aut libera, quæ actio eſt è voluntate, attamen non poteſt ſecundùm modum libertatis à Deo fieri. Cùm ergo hæc matrimonialis contunctio non tantùm ſit corporum, ſed etiam animorum, per dominium mutuum ad vtendum inuicem; & huiuſmodi dominium ſine conſenſu eſſe repugnet, repugnat etiam, quòd ea cõiunctio, quæ neceſſario debet eſſe voluntaria, ſit ab alio, quàm à contrahentibus.

11 Secundò obijcit Soto. Quia Deus eſt abſolutus dominus non ſolùm noſtrorum bonorum, ſed etiam corporum. Ergo ſicut poteſt bona alia ipſo domino inuito alteri tradere, imo & Principes diuina auctoritate ſibi tradita id facere poſſunt; ita poteſt mulieris corporis facultatem viro facere, & vir poteſtatem mulieri non ſolùm in effectum generandi, ſed etiam ad perpetuam vitæ conſuetudinem, quod ad matrimonium eſt ſatis. Reſpondetur tamen eo argumento optimè probari poſſe Deum matrimonium diſſoluere, etiam contra ipſorum coniugum libertatem, & voluntatem: attamen dare corpus vnius alteri in ordine ad vſum generationis ſine eorum voluntate non poteſt propter rationem dictam. Quia repugnat omnino traditionem ſine acceptatione eſſe, cùmque mutua traditio ſit, erit etiam mutua acceptatio, atque ideò iam adeſt conſenſus vtriuque. Neque verò exemplum, quod adducitur de alijs bonis, quidquam conuincit, vt iam ſupra oſtenſum eſt propter diuerſam rationem.

12 Tertiò obijcunt, quia non eſt dubium, quin Deus maiorem poteſtatem habeat in hominem, quàm homo in ſeipſum. Sed poteſt homo ſe alteri tradere perpetuo. Ergo Deus qui dominus eſt naturæ, & omnium noſtrum, poteſt ſine noſtra voluntate id facere. Reſpondetur tamen ex dictis poſſe quidem tradere in ſeruum me ipſum, & ſupplere meam traditionem; ſicut iure ciuili multis de cauſis etiam inuiti homines rediguntur in ſeruitutem; at in vſum corporis non poteſt. Ratio diſparitatis iam ſuprà à nobis aſſignata eſt. Quia in ordine ad vſum corporis auferri debet circumſtantia alieni ex parte vtriuſque, atque adeò tradi mutuò, & ex conſequenti acceptari, cùm eo corpore vtatur ad generationis actum tanquam ſuo, quod ſine conſenſu eorum, qui copulantur, eſſe non poteſt. Quod ſi is conſenſus adeſt, iam adeſt quidquid neceſſarium eſt ad veram rationem matrimonij. Et quamuis diuerſitas cauſarum nihil referre ſolear ad diuerſitatem effectus; attamen vinculum hoc, de quo loquimur, inuoluit neceſſariò, quod ſit voluntarium, eſt enim mutui amoris coniunctio, vt dicebamus, atque adeò voluntarium eſſe debet.

13 Quartò obijcit Guillermus Rubion *in 4. d. 27. q. 2. art. 1.* Quia inter quoſcunque poteſt eſſe mutuum dominium corporum ad actum copulæ coniugalis exercendum, poteſt eſſe verum matrimonium. Sed poteſt eſſe eiuſmodi dominium reuocabile, & ſolubile ex conſenſu partium; neque propter hoc vnus minùs eſſet dominus corporis alterius, quam modo eſt, vt conſtat. Ergo cum contractu ad tempus reuocabili poſſet ſtare matrimonium. Confirmat ex libello repudij, vbi diſſoluebatur contractus intus. Sed reſpondetur facilè, in primis Deum illud dominium in caſu, de quo loquimur, non poſſe tradere ſine partium conſenſu. Deinde illud fore matrimonium, etiam ſi relinqueret in coniugum conſenſu diſſolutionem. Quia illud vinculum ex ſe perpetuum eſt, & ex ſua ratione, vnde eſſet ſolùm extrinſecè ſolubile. ſicut in corum ſententia, quæ docet poteſtatem diſſol-

uendi coniugij rati esse nunc in Romano Pontifice, non efficitur ex ea matrimonium non esse perpetuum.

14 Vltimò obijcitur. Quia saltem tequitur posse sola Dei voluntate effici vinculum illud solum in ordine ad castè viuendum, cùm quòd efficiatur vnus dominus corporis alterius, nò requirat nisi acceptationem traditionis a Deo factæ, non verò traditionem ab alio factæ. Resp. onderitur tamen, neque hoc modo posse à Deo effici vinculum illud sine consensu eorum, qui vincie bantur, si vinculum illud futurum erat eiusdem vis, & efficacitatis, atque id quod nunc sit per contractum matrimonij. Quia cum deberet esse: adix vtendi corpore alterius in ordine ad generationem licitè, & is visus esse non possit, nisi isti consentiant accedere ad id quod finum est, sine eorum consensu esse non posset, vt iam explicatum est.

CAPVT IV.

In alijs contractibus humanis non requiri consensum verum.

SVMMARIVM.

1 *Explicatur sensus quæstionis.*
2 *Nullum contractum valere sine vero interno consensu, quorundam opinio est.*
3 *Omnem contractum excepto matrimonio valere, si adsint signa sufficienter significantia consensum, quamuis consensus ipse desit, vera sententia.*
4 *Ea signa sufficienter inducere obligationē, probatur primo.*
5 *Aliter probatur.*
6 *Quorundam solutio refellitur.*
7 *Obijciuntur nonnulla ex iure ciuili, & explicantur.*
8 *Voluptatem proferendi ea signa in eo, qui nouit naturam contractus, & esse voluntatem se obligandi.*
9 *Idem magis explicatur.*
10 *Quid dicendum in eo, qui non nouit naturam contractus, & habuit animum proferendi signa illius, non tamen se obligandi.*
11 *Illum in foro externo obligari.*
Quia in foro conscientiæ, quadam negant, verius teneri, ibid.
12 *Satisfit rationibus primæ sententiæ, & num. 13. 14.*
13 *An contractus ex metu factè celebratus valeat.*
Quadam non valere, ab valere dicunt: hoc verius, ibid.

1 DIsputari hæc quæstio potest, & de promissionibus, & de alijs contractibus. Quod promissiones attinet, disseram latè infra *lib. 12. de sponsalibus*; nùc verò quoad alios attinet contractus, quamuis eadem vtrinq; fundamenta sint. Ponimus ergo examinandam an in contractibus respectuis: verbi gratia, emptione, permutatione, & alijs eiusmodi, requiratur ad eorum valorem, verus consensus, an sufficiat fictus, hoc est; significatus tantùm per externa signa. Nam requiri verba in contractibus, aut signa æquipollentia dicam *capite sequenti*.

2 Nonnulli sentiunt sine interno consensu nullam vim habere, & de promissione id expresse docuerùt non pauci, quos referam *lib. 12.* de omni autem contractu obiter docuit Molina *tom. 2. de iustitia, disp. 352. §. Ex quo probabiliter, circa fin.* vbi docet seclusso damno secuto, aut iniuria, aut scandalo non esse obligationem adimplendi, quod sine vero consensu contractum est. Suaderi potest hæc sententia primò à simili de voto. Quia alijs sequeretur ex ficto voto orti obligationem seruandi illud, quia sicut obligatio contractus pendet ex voluntate contrahentis, etiam obligatio voti ex voluntate vouentis. Si ergo sola signa contractus possunt obligare contrahentem, prædicta quoque signa vouendi vouentem obligabunt. Secundò potest à simili probari in contractu matrimonij, qui contractus, vt omnes fatentur, non perficitur sine consensu interno. Ergo neque alij. Tertiò quia non potest esse obligatio sine intentione se obligandi. Ergo si desit, non celebratur contractus. Antecedens probo ex communi descriptione contractus, qui est, *vltro citroque obligatio, ex partium voluntate consurgens.*

3 Hæc tamen sententia mihi non probatur, sed longè probabilior videtur opposita, quæ docet, si adsint signa externa significantia consensum ferió, sine alijs quæ indicent locosse dici, aut fictam esse voluntatem contrahendi, omnem contractum, matrimonio excepto, esse sit promissionis, sine rei se ctuus, validum esse. Ita semebat olim Gabriel Vasquez. & nouissimè docuit *4. tom. in 3. part. disp. 6. de matrim. cap. 3* & cuiusm indicauit Soto *in 4. dist. 27. quæst. 1. art. 3. prope finem.* & indicat Petrus Gregor. *lib. 9. Syntag. cap. 5. num. 6.* idémque sentiunt multi viri docti huius ætatis, & hanc sententiam docere tenentur alij non pauci. Explicare tamen illam oportet, & probare per partes, suppónendo primo hanc quæstionem similem esse illi, quæ in materia de voto disputari solet. An voluntas se obligādi requiratur ad rationem promissionis voti? Quare, sicut in illa quæstione, etiam in hac, distinguendum est. Nam vel semio est de voluntate non impiendi contractum: & hanc certum est non esse necessariam ad contractus valorem. Et similiter distinguenda voluntas proferendi signa contractus, & voluntas se obligandi illo cōtractu. Possumus etiam loqui in eo qui nouit naturā contractus, & in eo qui non nouit, sed ignorantia ductus existimat separari posse voluntatem celebrandi contractum, & voluntatem se obligandi.

4 His suppositis dico primò. Signa externa contractus voluntarie, & ferió facta sunt signa inducentia obligationem ex institutione contractus. Probatur primò ab inconueniente. Quia alias rueret omnis ciuilis contractus, nec sine detrimento. Nam si vendito, verbi gratia, ficta non induceret obligationem iustitiæ, neque transferret dominium rei venditæ in emptorem etiam subsecuta traditione: ergo fictè veindens posset occultè rem suam accipere, & restituere acceptum pretium sine peccato contra iustitiam ipsi emptori. Consequens videtur absurdum, & contra commune bonum, multis enim fraudibus aperiret viam, multaque turbaret. Sequela ex hypothesi manifesta est. Nam si qui vendidit, non transfudit aliquod dominium in emptorem, non peccabit contra iustitiam, quod suum est repetendo, restituto pretio, quod accepit ab emptore. Adde hac via multis scrupulis addtum patefieri circa fecuritatem contractus.

5 Secundò probo ex communi hominum iudicio. Facta enim venditione verbis externis, & te tradita libertè, nullus dicet emptorem non habere plenum dominium rei emptæ, quia etiamsi vendens dicat se fictè vendidisse, omnes ex hoc tantùm non obligabitur in foro conscientiæ ad restitutionem. Neque enim ille fidem habere debet dicenti, se fictè vendidisse, quando nullum signum præcessit, ex quo prudenter indicari possit illum fictè vēdidisse; & quamuis fidem adhibeat, non teneri ad restitutionem aliquam. Denique id comunicit communis cōtrahendi modus. Neque enim nobis, qui eo: pore contamus, aliter possit innotescere internus consensus, quàm per externa signa. Ergo, quando hæc na adsunt, vi prudenter indicentur contractus ille vere celebrate, contractus censendus est perfectus tat one debiti consensus; qui debitus est non solùm ratione veritatis, sed etiam iustitiæ, quæ postulat ad æquitatem contractus, vt in contrahentibus sit animus verè contrahendi & se obligandi. Neque vero simile est, aut naturale ius, aut ius gentium vel ciuile, à quibus varij contractus iudicēti sunt in hominum societate, consensum internum verum voluisse ad valorem eorum. Et de iure gentium, & ciuilibus est notatum non possint actus præcipere internos, & de omni iure ea ostendit tatio: quia cùm iti contractus ad politicum Reipublicæ regimen & bonam administrationem ordinentur, illa satis erunt ad eorum valorem, quæ hominum inter homines animos manifestam. Vide etiam quæ dico infrà *cap. 6.*

6 Cæterùm dicere posset aliquis philosophandum esse

Digitized by Google

esse in hoc casu, sicut & de contractu matrimonij, quando quis ficte contraxitam quo casu obligatur quidem ad vere contrahendum ex fide contractus, non tamen perficitur contractus, quando celebratur ficta, sed quando verus consensus adhibetur: atque ita dici debet in aliis contractibus. Id tamen non placet, sed dicendum est reuera tunc perfici contractum, etiamsi desit animus internus, id quæ probant rationes hactenus allatæ. Et præterea specialiter refellitur hæc opinandi ratio. Quia si quis admittat in his contractibus propter humanum modum contrahendi ortiri obligationem nullitate comparationæ alterius contrahentis vtius, qui ficte contraxit, obligetur ad verum faciendum, id quod verba significant: ergo, si verba sint promissionis, erit obligatio adimplendi promissum, & si verba sint contractus de præsenti, oritur ius quod efficere solent illa verba, quia non potest esse alius modus celebrandi contractus inter homines. Nam celebrata venditione, verbi gratia, per verba de præsenti, & facta traditione, non videtur aliud requiri ad iustam dominij acquisitionem; nihil enim aliud potest esse hominibus notum, vt tuta conscientia possint vti re empta. Quod si ex externo isto modo contrahendi in venditione, verbi gratia, cum traditione rei acquirituridominij, signum est ipsam essentiam contractus consensu debito fuisse celebratam. Dominium enim in hoc casu supponit essentiam contractus; & ita ex veritate aut fictione consensus, quæ non potest esse hominibus prudenter nota aliter, quam per externa signa, non variatur effectus contractus, si in vtroque casu externa omnia paria sint. Rursus vel ex contractu ficto dicitur esse obligatio repetendi externum contractum: & hoc in cunibus contractibus facile refutatur. Qua omnino est inutilis repetitio comparationæ alterius contrahentis, quando non potest prudenter credere efficacem animum præcedentis contractus. In hoc enim casu, sicut ex hoc quod alius affirmet se fictè contraxisse, non potest alius obligari ad reflexionem contractus: ita affirmationem alterius, qua affirmet se velle contractum vero ani no repetere, vel rarum habere, is qui possidet, vere iudicat inutilem, neque credere tenetur. Quæ enim in contractu se mentitum dicit, & in eo etiam casu mentiri potest. Vel denique dicitur esse obligatio ha sendi verum consensum internum, quo præcedens ficta venditio ratihabeatur, & perficiatur contractus. Et contra hoc faciunt omnia, quæ hactenus dixi. Quia humanus modus contrahendi non potest alio modo hominibus esse notus, quàm per externa signa quæ prudenter iudicantur vera exprimentia consensum internum, & liberè omnino exhibita. Et denique id mihi videtur valdè efficax, non esse credibile translationem dominij harum rerum voluisse homines esse dependentem, nisi ab externis signis, quæ omnino liberè exhibentur, & non ab illo, quod nullo alio modo, quàm per externa signa illis potest esse notum. Nam iure naturali id constituitum esse, vt adsit verus animus, nisi in matrimonio, sine vllo prorsus fundamento asseritur. Atque ex his positea multa colligemus in sequentibus.

7 Sed possunt obiici nonnulla ex iure ciuili, quæ videntur indicare esse etiam necessarium animum ad obligationem & contractum, textus *in l. obligationem 7. D. de oblig.* & in iure etiam sæpè ad actum possessionis requiritur animus, quando quidem non solo corpore, sed & animo acquiri dicitur. Verùm intelligenda iura de animo signis obligationis demonstrato, qualis est, quem explicabimus modo.

8 Dico secundò. In eo qui vouit naturam contractus, & signa illa externis liberè prolata inducere obligationem, voluntas proferendi ea signa est voluntas se obligandi, neque separari possunt. Sic docuit agens de voto Sot. 7. *de iust. quæst. 1. art. 2.* & communiter Interpretes D. Thom. 2. 2. *qu. 88. art. 1.* Aragon testatur esse communem Theologorum huius ætatis, sequitur citatis aliis Suar. *lib. 1. de voto. cap. 3. num. 2. de religione.* Probatur ita considerationem. Quia, qui nouit naturam contractus, & ex illis signis nasci obligationem inter homines, eo ipso quòd vult proferre illa signa, vult virtualiter se obligare, & manisit obligatus. Et explico sic. Vel ille qui vult habere signa contractus, habuit voluntatem non se obligandi, priusquam proferret, vel postea, vel simul cùm habuit voluntatem proferendi. Si priorem, adhuc rata est obligatio tractus: quia etiam si talis habuerit voluntatem priorem, agnoscit tamen naturam voti, & scit priorem voluntatem posse retractari: retractat ergo illam per subsequentem voluntatem, quia vere vult, & ex animo proferre verba, quæ sunt signa obligationis. Vere ergo manet obligatus per signa.

9 Si habet simul vtranque voluntatem, hoc est impossibile esse vtranque efficacem, sed erit efficax voluntas contrahendi, inefficax autem voluntas non se obligandi: obiecta enim harum voluntatum inuoluunt repugnantiam, vt optimè demonstrat Suar. *dict. lib. 1. de voto cap. 3. num. 1.* & sequentibus. Si posteriorem: iam parum refert, quia contractus ex vi prioris voluntatis celeoratus est per signa externa, & iam amplius eius retractatio non est in eius potestate, cùm fuerit vltrò citrò que obligatio. Quare non est eadem ratio ac de lege, quam ponit Princeps, quæque potest, quando voluerit reuocare. Nam lex datur per modum imperij, quod reuocabile est: ar contractu semel celebrato, iam non est in vnius tantùm potestate dissoluere, sed vtriusque pendet voluntate. Atque hoc animo intellexerim iura siue ciuilia, siue Castellæ, quæ requirunt ad inducendam obligationem animum se obligandi. Ius enim ciuile satis existimauit voluntatem contrahendi, & hanc verè iudicat esse voluntatem se obligandi. Atque ex his colligemus in materia de baptismo ad recipiendum baptismum, & characterem sufficere voluntatem suscipiendi baptismum, & accedendi ad eam ablutionem suscipiendam; quamuis tunc adesset voluntas non suscipiendi aliquem effectum Baptismi. Quia stante illa priori voluntate, hæc secunda non obest valori, & efficacitati baptismi, sed de his suo loco.

10 Sed quæres, an illius, qui pro tuditate sua non nouit naturam cõtractus, neque illis signis obligationem gigni, & ita volunt proferre seno ea signa, ac si nc animo se obligandi, vere valeat contractus? Et quidem in primis, vt in simili de voto dixit Suarez *d. c. 3. n. 9.* si is non habuit positiuam intentionem non se obligandi, sed simpliciter contrahit, nesciens discernere quæ sint vim habeant illa signa contractus, dicendum est illum obligari etiam in foro conscientiæ, & exteriori. Quia licet ille ignoret naturam contractus, vult illam vi ipsa est, quia, vt Philosophi dicunt, voluntas fertur in re prout est in se, & hoc satis est, vt quis velit, quod ignorat, & hoc sèpè dicitur à Theologis. Quod voluntas intrat, vbi intellectus foris stat. Sufficiunt autem ad rerum valorem generales intentiones faciendi, quod alij solent, vt contingit in matrimonio & aliis.

11 Quod ire vera habeat positiuam voluntatem non se obligandi ex eo error, in foro exteriori certum est iudicandum contractum validum: neque enim iudicat de occultis, nec credet illi dicenti, se non habuisse voluntatem, vt optimè docet Suarez *num. 14.* in simili *de voto*, quia *vt habetur in cap. per tuas, de probationibus, indignum est auxilio legum ut factiones, vt quod quisque sua voce dixerit de præsentiat esse, valeat proprio esse nomine infirmari.* Sed nunquid idem dicendum est in foro conscientiæ? Suar. *num. 13. in fine*, videtur sentire nullam obligationem esse. At mihi vero simile videtur etiam esse obligationem ex eo, quod cùm in contractus iure ciuili instituti sint, non habeimus argumentum aliquod, vnde colligamus iure ciuili requiri aliam animum quàm exteriùs celebrandi cõtractum, vt constat ex toto titulo *de iuris & facti ignorantia*, vbi vniuersaliter statuitur iuris ignorantiam non prodesse, & nocere *l. Regula 9.* id est, vt interpretatur Cuiac. *in l. 7. de iuris & facti ignorantia, & lib. 5. observat. cap. 19.* neque lucro afficit, neque eximit damno, quod ibi multis ostendit. Solum militibus aliquando prodest, & fœminis etiam, & rusticis in certis casibus non nocet, id est, eximit damno. Affignantur enim in iure casus in quibus fœminis & rusticis non noceat ignorantia iuris, id est, eximat à pœna in illis quidem, sibi ius re-

Digitized by Google

quirit dolum, at ignorantia obligationis contractus est ignorantia iuris, non facti. Nocet ergo, id est, non liberat damno venditionis, verbi gratia, contrahentem, & vendentem. Cùm que leges ciuiles in hac materia iustæ sint, licet fundentur in præsumptione, & aliàs lex fundata in præsumptione, vt plurimum non ceſſet ex eo, quod in aliquo caſu ceſſet præſumptio, planè dicendum eſt etiam in conſcientia ſeruari debere, & ex conſequenti etiam valere eum ea ignorantia celebratum contractum, vt nullatenus poſſit in foro interno compenſationem facere, reſtituendo pretium ementi. Hæc mihi vero ſimiliter dicta videntur.

12 Hinc non erit difficile ad rationes primæ ſententiæ reſpondere. Ad primam dico diſſimilem eſſe rationem de voto atque contractu. Votum enim, cùm Deo ſit, cui nora ſunt omnia, non indiget externis ſignis, ſed vero conſenſu. Quare, ſi fictè fiat, id eſt ſine ſignis internis ſignificantibus promiſſionem, cùm Deus decipi non poſſit, nullam vim habet. Id quòd tam in voto ſolemni, quàm ſimplici verum eſt, licet in ſolemni, quod ad Eccleſiam attinet, etiamſi vouens coram Deo liber ſit obligabitur adimplere: vt rectè docet Suarez *lib. 1. creat. cap. 3. prope fin. num. penult.* Interuenit enim ibi, ſicut & in votis ſimplicibus religioſi ſtatus, aliis contractibus traditionis, ratione cuius obligabitur ad implectionem votorum, & ille tenebatur veré vouere, vt dicam infrà *lib. 7.*

13 Ad ſecundam reſpondetur non eſſe ſimilem rationem in matrimonio, & aliis contractibus propter excellentiam eius. Et quidem in contractu matrimonij multa eſſe diuerſa à conſenſu ad alios contractus neceſſario, conſtat ex his, quæ dixi *cap. 2.* & conſtabit magis ex his quæ dicam infrà lib. 4. Cùm ergo ſit mutui amoris vinculum, verius requiritur conſenſus. Adde matrimonium contractum eſſe iuris naturalis, & reliquos ciuilis. Vnde non mirum, ſi in illo natura ipſa indiderit obligationem, vt adſit internus conſenſus: ciuilis autem, cùm ſit ex hominũ inſtitutione, qui nihil poſſunt circa interiores actus, non requirat internum conſenſum.

14 Ad tertiam rationem dico contractum illum perfici conſenſu debito, ex eo quod quis vult contractum illum liberè celebrare, & proferre ſigna externa conſenſus: & ita ſemper vera eſt definitio contractus, *vltro citroque obligatio ex partium voluntate conſurgens.*

15 Sed quæret aliquis, an contractus fictè celebratus ex metu iniuſtè illato ſit validus. Ratio dubij ex vna parte eſt, quia in ea prolatione verborum eſt ſimpliciter voluntarium, & aliàs ſunt verba contractus. Ergo comparatione ad alterum eſt debitus conſenſus. Probabilius tamẽ multis videtur non eſſe validum, quia cùm iniuſtè extorqueantur verba, non videtur ex iuſtitia debitus conſenſus comparatione extorquentis. Vnde qui vim infert, non poteſt eſſe rationabiliter inuitus, ſi ab eo, cui vim infert, decipiatur. Quare ſic celebrata venditione, non tenetur is, qui coactus vendidit, rem tradere, poteſtque ſecluſo ſcandalo compenſationem ſibi facere, & rem auferte ab emente inſtituto pretio. Neque enim per eam traditionem coactam, & ſine conſenſu debito poteſt transferi dominium aliquod. Sed primum eſſe probabilius conſtabit ex his, quæ dicam infrà *lib. 4.* vbi oſtendam contractus iſtos, in quibus datur res pro re, ex quocũque iniuſto metu celebratos eſſe validos naturali iure, & transferri in illis dominium proprier rationem quam ibi aſſignabo.

2 *Non valere matrimonium cum eo ſictè conſenſu.*
3 *Non teneri ſictè contrahentem denuo contrahere quorundam ſententia eſt.*
4 *Non multum ab his diſcedit Thomas Sanchez.*
5 *Fictè contrahentem teneri verè contrahere matrimonium cum eadem vertor ſententia.*
6 *Probatur teneri etiam ex iuſtitia, & num. 7.*
8 *Infertur teneri ratione damni etiamſi illud nõ cognouit.*
9 *Idem dicendum etiamſi ſint diſparit conditionis.*
10 *Non poſſe abſolui donec verè contrahat.*
11 *Reijciuntur fundamenta aliorum.*

CAPVT V.

Quid facere debeat ille, qui finxit conſenſum in contractu matrimonij.

SVMMARIVM.

1 *Qui fingit conſenſum in matrimonio grauiter peccat contra veritatem, & contra iuſtitiam.*

1 DIximus ſuprà *cap. 2.* ad matrimonium verum conſenſum requiri, & nullo modo fictum ſufficere, ſed cùm ſint euentus, cauſuque varij ex hominum malitia, ſi quis fictè contraxerit, explicandum eſt, quæ ſit huius obligatio. Et primò ſupponendum eſt illum grauiter peccare, eſt enim mendacium cum iniuſtitia cõiunctum. Sicut enim qui promittit rem in futurum; tenetur verba facere vera, ita etiam, qui de præſenti aliquid affirmat, naturali iure tenetur veritatem in dictis ſeruare. Cùm ergo ille in ea aſſertione non ſeruet verum, & aliàs ſit materia iuſtitiæ, non eſt cur dicamus, illum vel nullam culpam committere, vel leuem. Quæ doctrina abſolutè intelligenda eſt, & ſine vlla reſtrictione ad peculiares aliquos caſus, & circumſtantias, ratione quarum poterit eſſe culpa venialis, de quibus infrà ſuo loco.

2 Supponamus deinde ſecundò matrimonium in eo caſu contractum non valere quoad forum animæ, neque de hoc poteſt vlla eſſe diſſenſio cum fundamento aliquo. Et licèt aliquos ex iuris Interpretibus dubios eſſe coegerit deciſio Innocentij III. *in cap. 1. qui fidem, de ſponſalibus*, vbi conſtituit, ſi poſt ſponſalia ſequatur copula, valere matrimonium, neque diſſoluendum per aliud ſubſequens. Hoc tamen, vt Abbas *ibidem num. 4.* intelligitur, quoad forum externum. Cùm enim Eccleſia conſtituerit ſponſalia ſecuta copula in matrimonium tráſire, eo quòd præſumat acceſſiſſe vero conſenſu, & animo maritali (neque enim præſumit peccaſſe) & ea præſumptio ſit iuris & de iure, contra quam non admittitur directa probatio, vt ibi tradit Innocentius, & Doctores frequenter docent, iudicat Eccleſia primum matrimonium interceſſiſſe, & ideò ſecundum non ſubſiſtere. Quare, vt benè aduertit Panormitanus ibidem, Pontifex non annullat ſecundum matrimonium diſſoſiuue, ſed loquitur illatiuè, ſcilicet ſi primum eſt præſumptum de iure, ſequitur ſecundum eſſe nullum, ita quòd illatio nullitatis fundata eſt ſupra præſumptionem, ſed ſi præſumptio eſt falſa, quidquid ſequitur corruit, & ſecundum matrimonium erit legitimum. Quare, qui ſic contraheret, tenetur priùs excommunicationem pati, quàm ad primum redire; cum re vera ille quoad Deum non ſit excommunicatus, vt ſuo loco dicam, nulla enim ſubſiſtit cauſa. Aliud hũ ſimile habetur in deciſione *cap. fin. de condit. appoſ.* vt explicabo infrà *lib. 3.*

3 Sed quamuis hæc quæ diximus certa ſint, dubium tamen eſt inter Doctores, cùm tamen omni debet dubio vacare, an ſcilicet, qui fictè contraxit, ſeclulis aliis peculiaribus caſibus, ſcilicet metus, doli, vel quando fœmina deceptionem intellexit, aut fuerunt ſigna deceptionis, quando ſecundum tam coniugium contractum eſt (nam de ea circumſtantia, quando qui fictè contraxit, eſt nobilior, dicam infrà) an inquam is, qui fictè contraxit, teneatur contrahere cum vero conſenſu. Neque inquiro modo, qua forma repeti debeat ille conſenſus, an ſeruata Tridentini forma, an verò in occulto, de quo dicam *lib. 5. cap. 6.* Quidam dicunt non teneri repetere conſenſum, & de nouo contrahere. Pro hac ſententia refert Thomas Sanchez *lib. 1. diſp. 11. num. 3.* Doctores, qui dicunt teneri, ſi virginitatem eius violauerit, vel damnum intulerit. At iſti Doctores non negant ex alio capite teneri. Expreſsè tamen eam ſententiam tenuit Martinus Ledeſma 2. 4. *quæſt. 47. art. 4.* & probabilem faretur Victoria *in ſumm. de matrim. nu. 252.* & alij recentiores quorum meminit Petrus Ledeſma *q. 45. art. 4. dub. 1. §. In hac difficultate in fine.*

Non

4 Non multum ab his differt Thomas Sanchez *lib. 1. disp. 11. cuar. num. 5.* docuit enim, si nullum damnum sequitur fœminæ, cum qua quis fictè contraxit matrimonium, non teneri iterum contrahere. Secus tamen si damnum sequitur. vel infamia, vel quia aliud inire non potest. Idq. verum esse putat, etiamsi non intercesserit copula, nisi forte, inquit, sint disparis conditionis, existimat enim in vniuersum ex nullo contractu cum fictione celebrato obligationem oriri, nisi ratione alicuius damni illati, non verò ex vi contractus.

5 Cæterùm mihi videtur fictè contrahentem contrahere iterum teneri verè & ex animo. Quod quidem ita certum existimo, vt iudicem oppositum omni probabilitate carere. neque vllum aliam, quàm Martinum de Ledesma pro se citare posse Thomas Sanchez, vnde meritò improbabilem censet Petrus Ledesma *loco citato*, indubitatam Petrus Soto *lect. 3. de matrim. §. Primum igitur*, tenet eam Soto *in 4. distinct. 27. qua. 1. art. 3. §. Alia præcipua ambiguitas*, qui omnium esse fatetur, olim tenuit Ioannes Maior *in 4 dist. 27. quæst. 1.* Petrus Gregorius *lib. 9. syntag. cap. 5. num. 6.* Et in primis vel ea ratione mihi persuadeo, quæ apud me in rebus moralibus magnam vim habet. Si opposita opinio semel admittatur, latissimam aperit viam hominibus sceleratis ad decipiendas sæpè fœminas, si semel sibi persuaserint non teneri ad contrahendum, vt benè consideravit Petrus Ledesma *loco cit.* Deinde ea sententia manifestè connititur ex his quæ diximus *cap. præced.* de natiua obligatione contractus, etiam cum ficto consensu celebrari. Nam sicut in promissione de futuro ex naturali iure oritur obligatio vera efficiendi verba, stando promissis, ita etiam in assertione de præsenti est naturalis obligatio efficiendi vera verba præsentia. & non potest quis pro sua voluntate eo ab ea obligatione liberare: quia non potest effici, vt non sit indecens, & turpe coram Deo aliquid de præsenti verbis affirmare, & aliud corde tenere. Cùm ergo asserat de præsenti fictus contrahens: *Ego te accipio in meam*. naturali iure tenetur ad ea verba vera efficienda, nec nisi vera efficiat, ea turpitudine liberatur. Et quidem verba non ad simulandum, sed ad exprimendam mentem dicta censentur. Et nemo existimandus est aliquid dixisse, quod non prius mente agitauerit vt ait Celsius ex Tubertonis sententia, *l. Celsus, l. Labeo 7. de supellect.*

6 Sed quò magis constet illum teneri non solùm sub culpa venali, sed etiam sub mortali, ostendamus non solùm teneri ex voluntate, quod hactenus demonstratum est, sed etiam ex iustitia. Primò, quia si ex promissione acceptata in materia vtili oritur ius iustitiæ in promittentem: multò magis ex traditione de præsenti, quam etiam alter contrahens acceptat, & pro ea traditione verè etiam tradit se ipsum. Ergo habet alter coniux aduersus fictè contrahentem ius iustitiæ ex vi ipsius contractus, scilicet, vt corpus fictè contrahentis sibi reddatur. Idque planum esse videtur. Quia fœmina, quæ peteret in eo casu verè contrahi, iustè petit, & ex consequenti alter iniustè agit non contrahendo, neque enim bellum iustum esse potest ex vtraque parte. Au explicari nobis aduersarij, quodnam aliud ius habere possit fœmina aduersus fictè contrahentem, quæsitum ea traditione seriò acceptata.

7 Denique, qua si res ista consideretur attentiùs, est inseparabile ex natura rei damnum ab eiusmodi matrimonio ficto, quod non aduertit prædictus Doctor, idque planum est. Nam defectus ille est occultus omnino, ita vt nulla legitima ratione constare possit, aut quæ fidem faciat. Neque enim in eo casu testimonium fictè contrahentis quidquam efficeret, neque aliis antea potuit esse notum, quod fictè contractura erat. Nam si vis & dolus abest ex parte eius cum quo contrahit, aut alicuius tertij, quamuis ille prius aliis dixisset se fictè contrahere, quis crederet cùm videret postea nulla vi, nulloque dolo adhibito seriò contrahere. Iudicassent certè omnes priorem voluntatem reuocasse, & rectè iudicauent. Quo ergo pacto illa fœmina liberari à damno potest, si quidè nunquam potest aliud matrimonium inire, neque patietur Ecclesia, etiamsi fictè contrahens absceedat, aut etiamsi de facto contrahat verè cum alia: semper enim iudicio Ecclesiæ, cui nullo modo legitimo potest constare nullitas primi matrimonij, iudicauit primum valere, secundum non subsistere. Quare nisi fœmina lubens remittat obligationem ortam ex eo ficto contractu, nunquam potest damnum illatum cessare, etiamsi fictè contrahens pecunijs damnum refarcire velit. Imò neque ego video, quid ipsa fœmina decepta facere possit, vt damnum excuset, nisi vel religionem profiteatur, vt dissolui ratum non consummatum iudicet Ecclesia, vel copiam illi faciat abscedendi in regionem aliquam longinquam, vbi ille ignotus possit omnino matrimonium contrahere, & ipsa eligat innupta manere. Et adhuc dubito hoc posse fieri à fœmina ipsa sine peccato, cùm nunquam moraliter certa esse possit fictè contrahentem vera dicere, cùm ille se fictè contraxisse manifestat. Quare ipsa enixè debet ne tale matrimonium dissoluatur, nisi si illa liberè & spontaneè velit religionem ingredi, & ibi profiteri.

8 Ex his colligitur primò, fictè contrahentem teneri etiam ratione damni illati in sensu à nobis explicato. non verò ratione damni, quo intulit illam cognoscendo: illam enim consentientem agnouit, & id damnum posset esse reparabile illam dotando, vt alij nuberet, nisi obstaret manus aliud damnum, ex se irreparabile, quod explicui *numero præced.* Vide etiam quæ dicemus infrà *lib. 6. cap. 6.*

9 Sequitur secundò idem dicendum esse, etiamsi sint longè disparis conditionis, in quo valdè fallitur idem Thomas Sanchez: tenetur enim contractum verum efficere, etiamsi sint disparis conditionis in nobilitate aut dignitate, quando re vera nullum signum sint, quo iudicare posset non seriò promitti præter disparitatem. Disparitas enim illa conditionis non est argumentum huiusmodi doli, atque fictionis, vt statim dicam. Teneri autem fictum contrahentem etiam disparem, conuincunt rationes factæ numeris præcedentibus. Et præterea demonstratur ista consideratione. Vel iste nobilis fictè contrahens excusa-tur à celebrando verè contractu propter conditionem disparem nobilitatis, quæ est inter corpus nobile & ignobile. At hoc affirmari non potest. vt constat. nam inæqualitas nobilitatis non est aliqua conditio eneruans contractum matrimonij, cùm sæpè vel ex passione, vel ex aliqua iusta causa fieri possit, vt quis non cõtrahat cum pari. Vel excusatur, quia disparitas illa signum sufficiens est. vt mulier intelligat dolum subesse, atque adeò, si eius disparitatis conscia se tradidit, ipsa se decepit, & sibi imputet. Sed & hoc omni veritate destituitur. Tum quia iam sequitur, si nobilis contrahat cum fœmina ignara disparis conditionis valere, tunc enim cessat præsumptio doli, aut voluntatis deceptionis ex parte fœminæ: cuius tamen oppositum sentit Thomas Sanchez, vt colligitur ex his quæ docet *lib. 3. disp. 10. num. 21.* Tum etiam, quia ad subsistantiam contractus matrimonij pertinent tantùm corpora: alia enim pulchritudo, diuitiæ, nobilitas sunt accidentia materiæ matrimonij. Ergo quãtumcunque cognoscantur nobilitatis, & diuitiarum excessus, cognoscitur etiam intra limites matrimonij nihil deesse ad æqualitatem in contractu seruandam, vt nihil esse, quod impediat eam æqualitatem contractus. Et aliàs non posset esse contractus iste ex natura rei inter homines disparis cõditionis, etiam ex animo. Si enim semper ea disparitas est sufficiens signum ficti consensus, & ita fœmina debet iudicare, ne se ipsam decipiat, consensus fœminæ sub ea persuasione non est sufficiens, cùm non videatur acceptasse consensum ad matrimonium. Ergo si etiam posita ea disparitate in illa bonis, adhuc in his quæ ad matrimonij contractum requiruntur, est æqualitas, non potest ea inæqualitas esse sufficiens fundamentum doli. vel fictionis, atque adeò non est imprudens fœmina, quæ in eo casu sui corporis copiam faceret, neque seipsam decipere diceretur. Cùm enim sæpè multi vin nobiles matrimonium contraxerint cum fœrdidis & ignobilibus fœminis, ex eo aliquo affectu ducti, cur non secum id fieri posse crederet, quod cum aliis factum, cùm aliàs concurrant etiam verba veri, quibus

Digitized by Google

ex animo & seriò se loqui ostendit, & quibus etiam sagacissima fœmina fidem adhiberet. Quare siue prudenter credat, qua videat magnam esse in verbis affectationem, siue quamuis si prudenter se gereret, suspicari deberet illum ficto animo contrahere, illa tamen nihil suspicata est, sed simplici animo eo consensit, naturali iure tenetur nobilis verum contractum efficere, neque ab hac obligatione eximunt, quæ eximerent ab obligatione impleudi sponsalia, vt dicam *lib.* 12. In eo ergo tantùm casu non tenetur nobilis fictè contrahens, quando signa dedit, quibus fœmina sufficienter intelligere potuit dolum illis verbis subesse, vel quando fœmina agnoscens inæqualitatē, reuera intellexit matrimonium dolosè contrahit. Tunc enim si illa re vera dolum suspicata est, siue hanc suam suspicionem non indicauerit, si fu copiam fecit, non id fecit spe contractus, quem fictum esse vere suspicata est, sed ex suo consensu & voluntate. Quæ notanda sunt ad ea, quæ dicemus posteà in simili de sponsalibus.

10 Sequitur tertio fictè contrahentem non posse absolui, donec verè contrahat. An autem satis sit habere propositum efficax, & verum contrahendi, vt absoluatur, antequam re ipsa contrahat, dicimus in materia de sacramento Pœnitentiæ, neque enim in hoc est specialis aliqua difficultas ac in aliis.

11 Sequitur denique nullum esse fundamentum, quo nititur Thomas Sanchez, scilicet secluso damno non teneri ex vi contractus, cùm re vera sit obligatus, sequitur enim semper ex natura sua damnum irreparabile, vt ostendi: & præterea ex vi ipsius contractus, vre iustitiæ, qui fictè contraxit, manet obligatus ad efficiendam veram traditionem corpotis. Neque obstat, quod objcit Thomas Sanchez, quòd si fictè profiteatur, non teneatur secluso scandalo vere profiteri, sed potest ad eum locum se recipere, vbi cesset scandalum. Ergo similiter fictè ducens vxorem, vtrobique enim est ficta traditio, illic monasterio, hic viro vel vxori. Quamuis enim nonnulli Doctores concedant illud antecedens, attamen mihi omnino falsum videtur, vt docet Suarez *tom.* 2. *de Religione, lib.* 1. *de voto, cap.* 4. *num* 15. Nam in professione, & emissione votorum vt dixi *t. pert. variarum, disput. disp.* 3. & dicto latè *infra lib* 7. *cap* 5. interuenit etiam contractus quidam mutuus inter religiosum, & religionem, quem verum tenetur efficere naturali iure, & obligatione fidelitatis, & obligatione iustitiæ, sicut & qui ordinatur sacris sine animo voiendi, tenetur sub mortali votum emittere castitatis, vt docet idem Suarez *ibid.* & dicam *infra cod. lib.* 7.

11 *Ad fundamenta secunda,* & 12.
13 *Quomodo intelligatur possessionem solo animo amitti.*
14 *Explicatur magis sensus vera sententia.*

CAPVT VI.

An tam in contractu matrimonij, quàm in quouis alio, sufficiat internus consensus.

SVMMARIVM.

1 *Explicatur conclusionis quæstionis.*
2 *Interni consensus tantùm posse perfici matrimonium quidam dicunt.*
3 *Oppositum omnino verum in matrimonio.*
Variè probatur, ibid. & 4.
5 *Diluuntur argumentum in oppositum. & exponitur c. Sufficiat. & c. Tua, de sponsa duorum.*
6 *Quid dicendum in aliis contractibus.*
Certum non transferri dominium iure ciuili solo interno consensu, ibid.
Eodem iure certum in contractibus respectiuis, & in non respectiuis nullam obligationem nasci, ibid.
7 *In contractibus respectiuis iure naturali obligationem nasci ex consensu mere interno quidam asserunt.*
8 *Idem aliy affirmant de non respectiuis.*
9 *Verior opposita sententia, & probatur.*
10 *Respondetur ad fundamenta prima.*

1 CVm constet ex præcedentibus ad matrimonium requiri consensum ipsorum contrahentium verum, & non fictum, explicemus oportet, an sufficiat consensus internus, an etiã externus significari debeat. Quod idem quæritmus de aliis contractibus, tam respectiuis, & reciprocis, quales sunt illi, in quibus est mutua traditio, vel repromissio, quàm in non respectiuis, vt in promissione non mutua.

2 Victeph, vt refert VValdensis *de sacram. c.* 152. dixit *in Aver damnatis tradere, cap.* 22. assistente interno consensu, & domino approbante, sine aliquo signo sensibili valide fieri matrimonium, eo quòd præcipuum videtur esse in matrimonio consensus interior, & si iste desit, parum profuit verba. Ex Catholicis autem iure naturali solo interno consensu perfici matrimonium docuisse videtur Innocentius *in cap. tua, de sponsalib.* loqui enim illum de consensu mere interno constat ex ratione, quam adducit. Quia scilicet sequeretur absurditas. quod si vir & mulier eundo per viam, desiderarent inuicem, & placerent, vt essent coniuges, sequeretur, quod inter eos esset matrimonium, quo nihil est periculosius. Hæc Innocentius. Ratione ergo periculi iudicat statuisse Ecclesiam contra ius naturale (sic enim loquitur) vt essent verba vel signa cum consensu. Eadem sententia videtur esse Cuiacij in textu *Tua fraternitas 23. de sponsal. & matrim.* propter illum textum. Nec multum ab Innocentio differunt Richardus *loco infra citato.* qui refert necessitatem externi signi ad diuinam institutionem, qua matrimonium institutum est sacramentum. Videturque huicque sententiæ fauere textus *in cap. cum locum 14. de sponsalibus, ibi, solo consensu contrahitur. & cap. Tua. eodem. ibi, per legitimũ vxri, & mulieris consensum, & in cap. sufficiat 27. quæst. 2.* cuius verba referuntur ab Innocentio 111. *in cap. fin. de sponsa duorum* vbi solum consensum desiderari ad matrimonium docet.

3 Sed quod attinet ad contractum matrimonij certum esse debet, non sufficere consensum internum, nisi externis signis ficetur, quæ certa, & indubitata sententia Doctorum est, tam Theologorum, quàm iuris interpretum. Varias huius rationes adducunt Argentina *in 4. dist.* 27. *quæst. art.* 2. Paludanus *quæst.* 2. *art.* 2. Maior *quæst.* 1. Richardus *art.* 1. *quæst* 3. Soto *quæst. 1. art.* 3. Quia in obligationibus contrahendis ea debet esse expressio, per quam contrahentes sufficiant cognoscere se esse obligatos, aliàs in Republica hac politica nulla ratione potest obligatio consistere: nullus etiam acquirit ius nouum in rem aliquam per consensum alterius, cuius certi res illa, nisi sibi constet de tali consensu. Cùm ergo & in matrimonio sit obligatio mutua, & ius mutuum in corpora contrahentium, necessarium fuit ex ipsa natura contractus humani verbis exprimi, vel externis signis. Est etiam optima ratio, quam adhibent iuris Interpretes, Antonius de Burtio *in cap. tua, num.* 8. Præpositus *ibidem num.* 2. Abbas *ibidem num.* 10. scilicet nisi innotescat mutuò, non esse consensum, sed simul sensum; consensus enim duorum esse non potest, nisi sciant se idem sentire. Cùmque hoc in Republica humana ex natura rei sine externis signis esse non possit, sic in contractu matrimonij non sufficere consensum sine signis externis etiam ex natura rei & spectata naturali institutione ipsius contractus: idque ostendent etiam ea, quæ statim adducemus, cùm idem probemus de reliquis contractibus.

4 Sed præterea speciali quadam ratione probatur in matrimonio nouæ legis inter fideles. Est enim vnum ex septem Sacramentis, vt iam dixi *lib.* 2. *cap.* 5. At sacramentum est signum sensibile gratiæ sanctificantis animam, debet ergo esse in matrimonio aliquid sensibile. Imo ex hac ratione aliquantulum extensa optimè colligitur idem dicendum de matrimonio, vt contractus quidam est. Nam Christus eleuauit tantùm id, quod est inter homines legitimus contractus matrimonij, vt esset sacramentum

tum conferens gratiam. Ergo matrimonij contractus ex se sensibilis est; in his enim quæ sensibilia sunt, instituit Christus veram factamenti rationem; maximè cùm nihil detinerit Christus circa materiam & formam. Vnde, vt sæpè dictum est, Eugenius I V. cùm initio sui decreti de sacramentis dixisset, tribus perfici sacramenta, scilicet verbis, rebus, & intentione ministri, cùm agit in specie de matrimonio, limitans id quod dixerat; ait in matrimonio regulariter repetiti verba, sciebat enim nihil circa contractum istum determinasse Christum. Et quia inter homines contractus ille aliquando etiam perficitur signis: ideò dixit regulariter esse verba, aliàs si sine externo signo perfici contractus matrimonij posset, necessarium fuisset, vt Pontifex diceret: sólùm eum matrimonij contractum, qui externo signo fieret, eleuatum ad rationem sacramenti.

5 Neque obstant ea quæ initio adducebamus. Nam textus ille *in c. tua fraternitas* 25. quo inductus est Cuiacius, explicabitur à nobis latè *c. seq.* Dico tamen modo cum Aegidio *disput.* 24. *dubio* 8. *num* 60. qui inquit in isto capite distinguit consensum cum verbis ab eo, qui exprimitur per nutus, vt planè constat ex contextu *in cap. cum locum* distinguitur consensus sine metu ab eo, qui per metum præstatur, & illum sufficere ad matrimonium dicitur, non hunc. Textum autem *in dict. cap. sufficiat, & c. tua, de sponsa duorum*, non vno modo exponit Paludanus *in 4. d.* 28. 24. *quæst.* 2. *art.* 2. Primò inquit, quia iuris Interpretes præcipuè considerant matrimonium non vt sacramentũ, sed vt contractus est, in quo præcipuè venit considerandus consensus, ideò dicunt solo consensu perfici matrimonium, quia nullum signum determinat, sed hoc aut illud, vt dicam *capitulo sequentib.* Sic etiam explicat Gabriel *eadem dist. initi. quæst.* 1. *art.* 1. *notabilis* 5. Secundò etiam explicat ideò dici, quia consensus cum signis sufficiat, aliàs signa sine consensu nequaquam. Vel denique, si reliqua eius textus attendas, id quidem ideò dicitur, vt exeluderatur concubitus. Agebatur enim de eo, qui duobus matrimonijs copulatus fuerat, ad primam non accesserat, secundam cognouerat, decernit valere primum, & ad illam debere redire, quia solo consensu matrimonium erat perfectum, solo inquam id erat sine concubitu, non sine signis. Concubitus enim, vt ait etiam Quintilianus *declamat.* 247. citra ius non efficit vxores, non efficit nuptias. Verùm circa text. *in d. cap. tua*, aduertendum est cum Cuiacio lectionem vulgatam eius textus esse mendosam, sic enim habet. Vt si quis iuraret se aliquam ductũrum, citra carnis copulam desponsasset, quibus inducatur dispositionem illam fuisse de futuro, cùm tamen sequentia huius textus significent illam sibi desponsasse de præsenti. Veteres ergo libri correctiùs habent. Vt si quis iurasset aliquam, & citra carnis copulam desponsasset, sicque etiam legisse Gallicum interpretem testatur Cuiacius *loc. cit.*

6 Quoad alios verò contractus dubitationem habet, an consensus merè internus satis esse queat ad aliquem contractum perficiendum. In qua re certa nonnulla sunt. Primum est iure ciuili actũ merè interno domi num non transferri, qua vt est in iure *l. de traditionibus, C. de pactis, traditionibus, & vsucapionibus*, non *nudis pactis rerum dominia transferuntur*. Quod si traditio, aut vsucapio intercedunt, etiam signa externa interuenire necesse est. Hinc fit certum esse in contractibus respectiuis, in quibus est ex vtraque parte obligatio, nequaquam ex consensu interno tantum quidquam effici, quia cùm sit contractus vltro citroque obligatio, ad id requiritur manifestatio consensus. Qui enim vendit, verbi gratia, habet vendendi consensum, si tamen alius velit emere, vnde vtriusque consensus vtrique debet esse notus, id quod obiter docuit Molina *tomo 2. disput.* 266. Almainus *in 4. dist.* 45. *quæst.* 2. *circa istam materiam*, & alij. Idem etiam ostenditur, quia in his contractibus respectiuis necessarium est, vt vterque alterius acceptationem percipiat: quod si consensus esset merè internus, non contingeret. Præterea etiam certum est iure ciuili nullam ex consensu merè interno obligationem oriri in contractibus non respectiuis, vt in promissione & aliis. Quia ius ciuile petit acceptationem, vt obliget, saltem in promissionibus, quæ non sunt ad pias causas, vt suo loco dicam. Quæritio ergo est, an secluso iuris positiui dispositione, & stando intra limites iuris naturalis, & eius æquitatem, contractus aliqui celebrari possint consensu merè interno, ita vt obligationem pariant in foro saltem conscientiæ.

7 Prima sententia in hac re esse potest eorum qui existimant de contractibus respectiuis (id quod de aliis etiã dicerent) si miraculosè inuotescerent, solo consensu interno posse celebrari, & obligationem induci. Hanc sententiam videtur tenere Ioannes Maior *in 4. dist.* 28. *quæst.* 1. *ad* 3. & Veracruz 1. *par. speculat. art.* 3. quatenus id asserunt de matrimonio: id enim de reliquis contractibus affirmabunt cum eadem videatur esse ratio. Eorum fundamentum vnicum esse potest. Quia expressio conceptuum per signa externa non videtur per se esse necessario requisita, vt causa ad naturam contractus, sed tantum vt conditio, sine qua non, qua scilicet innotescat voluntas absentium, sicut cùm aliquid per procuratorem, aut tertium innotescit, tantum ille est conditio sine qua non, ac proinde sine eo stare posset contractus.

8 Secunda sententia est aliorum, qui censent etiam in contractibus non respectiuis, qualis est promissio, iure ipso naturali obligationem oriri ex actu merè interno. Ita sentit Ledesma 2. *part. q.* 18. *art.* 1. *dub.* 13. Palacios *lib.* 5. *de pactis, cap.* 4. *n.* 8. Vbi ait, cum cui facta est promissio mentalis, si confessione promittentis sibi constaret, & rẽ promissam recipere non posset, occulta compensatione posse sibi satisfacere, & in hanc sententiam magis inclinat Molina 2. *tom. de iust. disp.* 266. ante argumentorum solutionem, & probabilem iudicant multi Recentiores. In huius sententiæ confirmationem nonnulli multa congerunt argumenta, quæ tamen in diem ferè recidunt, quod propono isto pacto. Integra radix obligationis in contractu est tantum consensus internus. Ergo ille satis est iure naturæ ad inducendam obligationem. Antecedens probo. Quia sola voluntas mea in his rebus mihi legem ponit, non verò voluntas accipientis. Ergo illa sola me obligat, atque adeò ex promissione meæ interna obligatus manco. Quod autem acceptantis voluntas nihil efficiat, ex eo constare potest. Quia iure naturæ necessaria non est acceptatio, vt quis teneatur stare promissis. Et explicatur magis internum consensum esse radicem obligationis, tum quia quamus sit externa manifestatio, si consensus deest, nulla nascitur obligatio, tum etiam quia si illi interno consensui accederet iuramentum, verè esset obligatio: potest ergo actu merè interno quis obligari. Tum denique, quia possessio sola voluntatẽ non possidendi amittitur, *l. 1. §. fi nur. l. 3. §. in amittenda. & l. fequi. 1. §. vltimo. D. de acquirenda possessione*. Signum ergo est solùm consensum internum sufficere ad contractũ celebrandũ.

9 Verior tamen mihi videtur sententia, quæ dicit consensum merè internum satis non esse ad contractus, sed requiri vt verbis exprimatur. Hanc sententiam docet Diuus Thomas 2. 2. *quæst.* 88. *art.* 1. *ver corpore. & in 4. dist.* 13. *quæst.* 1. *art.* 1. *quæstiunc.* 1. Abulens. *in cap.* 1. *Num. quæst.* 144. Cordub. *in summa. q.* 223. Mercado *lib.* 6. *de contractibus, cap.* 1. *c.* 5. *Enrodos vsos*. Aragon 2. 2. *quæst.* 88. *art.* 4. *§. dico secundo*. Henriquez *de excommunicat. cap.* 17. *n.* 5. *in commentar. litt. l.* probabilem indicat Molina *disp. eiusd.* Reliquitur Thom. Sanchez agens de sponsalibus *lib.* 1. *disp.* 3. & alij Recentiores. Huius sententiæ non aliud firmius, neque certius nihi videtur esse fundamentum, quàm quod isti contractus sunt hominis regentis, & constitutiuus Reipublicam hãc politicam, & exinde nam, quæ ex natura sua sine externis signis esse non potest. Quare dum contrahereuult, aut se alteri obligare, planè subintelligit id se velle fecundùm modum sibi connaturalem & humanum, qui est per verba, vel externa signa, quę si desiciant, nequaquã

ex interno consensu tantùm alteri obligatio consurgit. Cuius optimum signum est, quod, vt dixi *cap.* 4. solis exteriùs se obligandi, aut sine vllo consensu, in omnibus contractibus, excepto matrimonio, nascitur obligatio. Ex quo fundamento constat, etiamsi alteri per miraculum innotescerent consensus alicuius, nequaquam adquiri actionem in consentientem, nec posse aliquid acquirere ex his, quæ internis tantùm aliter promiserat. Id enim postulat huius Reipublicæ politicæ constitutio, vt extero sermone aut signis res quælibet agatur. Vt enim præclare Basilius *homil.* 3. in illud, *Attende tibi ipsi*, in principio: *Qui nos condidit Deus, in hoc expetuit sermonis vsum, vt alij sui cordis arcana reuelet, communisque naturæ intuitu suo quisque proximo ex alijs rusissimo necessia pectoris, quasi ex intimo quopiam concluso sua consilia, cogitationesque deprompat. Si enim ipsi viueremus, animæ omnium oculis conspicua atque nuda, inter nos mox contineret per mutuam cogitationem intelligentiam. Nunc, quando anima carnis adoperta velamine, multinarias commiscitur secum, ac versat cogitationes, & verbis opus habet, & nominibus, vt quæ in recondito mentis secessu delitescunt, in apertum eualeant.* Hæc Basilius.

10 Ad fundamentum primæ sententiæ dicendum est, externa signa non esse conditionem, sine qua non perficeretur contractus, sed veram formam contractus, & ideò essentialem partem, atque ex consequenti sine illis nulla ratione perfici, cuius signum est solis verbis contractum perfici, & obligationem nasci.

11 Neque obstat etiam secundæ sententiæ fundamentum, dico enim verum esse radicem obligationis aliquando esse consensum, aliquando verò non, vt constat ex dictis, nunquam tamen consensus merè internus parit obligationem, sed vna cum externis signis, cum quibus constituit vnam integram formam contractus, vt dixi *lib.* 1. *cap.* 7. An autem acceptatio sit iure naturæ necessaria, alibi dicendum, ad institutum tamen parum refert, nam sive sit necessaria, sive non, semper verum est necessariam formam humani cõtractus esse signa externa significantia consensum. Id verò quo probatur solum consensum esse radicem obligationis dilutum est *cap.* 4.

12 Neque obstat etiam, quod si consensui interno adueniat iuramentum, consurgat obligatio. Dico etenim tunc obligationem consurgere non ex ratione consensus, sed ratione iuramenti Deo facti, quod habet rationẽ voti. Deo enim, qui inspector est cordis, pateſt obligari quis actu merè interno, vt fatentur Doctores omnes.

13 Neque obstat etiã quod possessio solo animo amitti dicatur. Quamuis enim nonnulli ex iuris peritis dixerint solo animo possessionem amitti, attamen id omnino falsum est, mirorq. illis in mentem venisse possessionem, quæ actus ciuilis est & huius Reipublicæ politicæ potuisse amitti solo animo. Nam iure ciuili ea per actus ciuiles amittitur, aut manifestatione animi nolentis possidere. Et quidem si solo animo possessio amitteretur, nulla ratio esset, cur pupillus sine consensu tutoris, solo animo amittere possessionem non posset: cuius oppositum habetur ex *leg. possessionem. D. de acquirenda possessione*. Lex enim humana nihil iurisdictionis habet in actus merè internos. Necessarium ergo est, vt animus iste manifestetur negatione actus exercitij, quo possessio continuari solet, vt abiectione, derelictione: aut verbis id significantibus. Nec verò satis intellexerũt illi, quid esset solo animo amitti possessionem, ea enim phrasi non significarunt iura solum internum consensum nullo manifestum signo, sed excludere tantùm voluerunt actus similes ijs, quibus possessio, atque dominium acquiritur. Nec enim ad amittendam possessionem necessaria semper est iudicis sententia, aut contractus, vel traditio aliqua, sed sola derelictio cum animo, imò etiam sine interno consensu amitti possessio potest, si adsint signa externa significantia animi. Ideò ergo Vlpianus *l. si quis* 2. discrimen constituit inter dominium, & possessionem. Quod autem ex phrasi non excludatur signum externum, quo manifestetur animus, colliges ex vltimis verbis legis *si quis* 2. ibi, *Si ea mente possessionem tradidit, vt exrestituatur*. Ecce mentem traditione manifestatam. Constat etiam ex responso Iauoleni *in l. q uarum tam, eodem titulo*, vbi inquit: *Quarundam rerum possessionem animo adipisci*, cùm tamen ipsi lutisperiti negent adquiri solo animo. Sed vide quid animum vocet, coniunctum scilicet cum adhibitione custodis, itaque tantùm excluſit traditionem, quasi dicat, etiam sine traditione & animo, & acquiri possessionem. Vnde idem Paulus *in l. quemadmodum*, inquit possessionem, neque acquiri, neque amitti sine animo & corpore. Nostri Theologi ita sentiunt, & nouissimè Ioannes Azor *tomo 3. instit. moralium lib.* 1. *cap.* 34. *quæst.* 6. Verùm quidquid de eo sit, & quamuis demus solo animo possessionem amitti, non idem in nostro casu dicendum est, quia actus internus nõ sufficit ad dominium transferendum ab vno in alterum, cùm contractus humani forma sint verba, quibus res traditur.

14 Illud autem addendum est in fine huius capitis nos locutos esse tam de matrimonio, quam de alijs contractibus ex natura rei, & spectata ipsa institutione contractuũ. Si enim Deus miraculosè efficeret, vt homines sibi per conceptus loquerentur, sicut & Angeli loquuntur, nõ dubito consensum internum per signa intellectus tunc manifestatum, sufficientem esse ad contrahendam obligationem, & hoc fortasse sensu nonnulli Recentiores docent non repugnare naturæ dominij, quod transferatur per consensum internum, directum iam scilicet, & manifestatum per conceptum alteri, cui innotesceret ex conceptu seclusis signis corporeis. Hoc tamen non tollit, quòminus ex ipsa naturali institutione sint necessaria signa externa sensibilia; quando quidem natura nos animo, & sensu constare voluit, neque in hoc Reipublicæ statu intelligere, nisi per sensus. Quare nunquam probandum, quod nonnullos ex iuris canonici interpretibus dixisse retulimus, verba tantùm requiri ex institutione Ecclesiæ, vel signa sensibilia.

CAPVT VII.

Matrimonij consensum non solum verbis, sed et alijs signis exprimi posse.

SVMMARIVM.

1 *Quid quæratur.*
2 *Prima sententia in matrimonio vt sacramentum est, requiri verba, non verò in illo vt contractus est.*
3 *Secunda requiri verba dicit in his qui logui valent.*
4 *Tertia, requiri, nisi in casibus iure expressis.*
5 *Vera sententia posse celebrari sine verbis per alia signa loco verborum.*
6 *Potuisse Ecclesiam assignare pro forma matrimonij verba tantum.*
7 *An non sic disposuisse colligitur ex natura contractus.*
8 *Idem confirmatur ex eo quod nulla sit de eo lex Ecclesiastica, & exponuntur varij textus, & cap. tua fraternitati, de sponsal. & num.* 9. 10. *&* 11.
12 *Explicantur alia in iure.*
13 *Diluitur argumentum desumptum à matrimonio spirituali ad carnale.*
14 *Neque esse necessarium adhibere verba ex Ecclesiæ præcepto.*
15 *Diluuntur quadam fundamenta tertiæ sententiæ.*

1 NOn sufficere consensum internum, sed necessariũ esse, vt manifestetur exteriùs, constat ex dictis *cap. præced.* sed an ea externa signa necessaria debeant esse verba, dubitationem habere videtur, de qua variæ extiterunt inter Antiquos Doctores sententiæ.

2 Prima sententia docet matrimonij considerari possẽ, & vt contractus, & vt sacramentum est. Vt sit sacramentum, necessariò requirunt verba, quia non nisi inter præsentes celebratum matrimonium sacramentum esse potest, vnde concedunt inter absentes esse quidem contractum, non verò sacramentum: at verò vt sit cõtractus, dicunt

Digitized by Google

dicunt non requiri verba determinata, sed sufficere etiã alia signa. Dubitando potiùs, quàm aliquid definiendo, hæc olim asserit Basolis *in 4. dist. 27. q 1. art. 1.* sequitur Almainus, si tunganitur ea, quæ docet *dist. 27. quæst. 1.* cum his quæ dixerat *dist. 26. quæst. 1.* non longè à fine, docet Cæterarius *tom. 1. opusc. tract 12. q 1.* Victoria *in sum. n. 244.* Vigueritus *in sua institutionibus 2. c. 16. §. 7. vers. 4.* idemque alij Recentiores, qui sibi persuadent matrimonium inter absentes non esse sacramentum, fateri tenentur.

3 Secunda sententia in his, qui loqui valent, requirit essentialiter verba, quasi ab Ecclesia assignata pro forma contractus sint in eiusmodi hominibus. Sic ex Theologis docet Richardus *in 4. dist. 27. art. 1. quæst. 7.* ex iuris interpretibus multi, quos refert Thomas Sanchez *lib. 2. disp. 11. n. 2.* & ex illis Præpositus *in c. tua fraternitas, de sponsal.* latissimè disputat de hac quæst. *a num. 3. vsque ad 9.* & probabilem relinquit, concludens ex iure nihil certi haberi posse. Adducam fundamenta postea. Hi autem Doctores non satis explicant, an verba requirat Ecclesia in loqui valentibus, vt formam necessariam ad essentiam matrimonij, an verò vt necessariam tantùm ex præcepto Ecclesiæ.

4 Tertia sententia, quæ est veluti præcedentis limitatio, docet esse necessaria verba, nisi in casibus à iure præfinis. Sic Innocentius *in dict. cap. tua, & cap. attestationes, de desponsat. impub.* quem fequitur Ioannes Andreas *in dict. cap. tua. n. 8.* cuius etiam opinionis meminit Præpositus *loco cit. num. 4.* Hi ergo neque vniuersè docent in potentibus loqui esse necessaria verba, neque vniuersaliter negant, sed ita temperant, vt fateantur absentes per literas, nuntium, procuratorem celebrare posse; item puellam tacentem præsente patre, item præcedente tractatu de matrimonio. vel sponsalibus secuta copula, aut facto sufficienti: at quando ista desunt, necessaria esse verba. Itaque paucis verbis hanc sententiam explicare possemus, vt in loqui valentibus, nisi in casibus à iure expressis, verba necessaria sint pro forma. Quæ sententia magnam habet probabilitatis speciem & facilè omnes textuum difficultates eximit. Possunt autem huius esse duo potissima fundamenta. Primum id, in quo Innocentius, & Ioannes Andreas innituntur, scilicet, dispositio Pontificis *in dict. cap. tua.* vbi Pontifex, licet asserat posse esse matrimonium sine verbis, vt in mutis: attamen de loquentibus inquit, verba esse necessaria quod Ecclesiam. Quibus id tantùm velle videtur ex Ecclesiæ institutione esse necessaria verba in illis. Nomine autem verborum eo loco non possunt intelligi signa æquipollentia; agit enim de verbis, vt distinguuntur à signis: inquit enim, nec verba sine consigna sensu sufficere, vt in pueris, neque consensum sine verbis inutilem, quia muti sine verbis contrahunt: in aliis autem ex Ecclesiæ constitutione esse necessaria, cùm id opumè statuere potuerit Ecclesia, vt statim dicam. Alias autem interpretationes, quæ huic textui afferri solent, refellam postea. Secundum fundamentum est, quo magis vigentur verba Innocentij. Id enim quod dixit Innoc. *in a. cap. tua*, videtur declaratum decreto Eugen. IV. cùm dixit sæpè cit. decreto *de sacram.* causam efficientem matrimonij esse consensum expressum regulariter per verba. Ergo aliquando necessaria sunt verba: alias hoc sacramentum neque regulariter conitaret verbis, sed sine illis semper posset perfici. Cum ergo Eugen. IV. non semper, sed regulariter verba postulauerit, & sic limitauerit eam vniuersaliter propositionem, quam initio dixit, sacramenta perfici verbis vt forma, necesse est dicere regulariter loquendo, id est, in casibus à iure expressis verba necessario requiri pro forma matrimonij. Explico, & vrgeo magis: si Eugen. non diceret absolutè in sacramento Pœnitentiæ formam esse verba, sed regulariter nullus asseretet in nullo casu esse necessaria verba, scilicet, quando præsenti ministratur. Item, si in sacramento matrimonij non adhibuisset illam particulam *regulariter*, nullus diceret non esse necessaria verba. Ergo cùm solùm indicauerit aliquos casus excipi. planum telinquit, in aliis necessaria esse: ita vt sententia Eugenij huic æquualeat: *Verba necessaria sunt in matrimonio, sicut in aliis sacramentis, nonnullis casibus exceptis, qui à iure exprimuntur, vt dixi mus.*

5 Quarta sententia, eaque communis & verior, docet neque in loqui valentibus, in nullo casu esse verba necessariam formam, sed sufficere etiam, si loco verborum adhibeantur alia signa. Sic Theologi *in 4. dist. 27.* Gabriel. *q. 1. art. 1. notabilis 1. & conclus. 4.* Argentina *locis supra citat.* Paludan. *q. 2. art. 3. concl. 2.* Durand. *q. 1. nu. 5.* Guiller. Rubion *q. 1. art. 1.* Scotus *dist. 26. q 1. post quartam conclusionem.* Maior. *dist. 27. q. 1.* Soto *quæst. 1. art. 4. §. Ex hmusmodi autem conclusionibus.* Thomas Sanch. multis citat. *disp. 11. num. 5.* Gabriel Vasquez *4. tomo in 3. part. disp. 1. de matrimonio, c. 7. in principio ad primum argumentum Cani.* Aegidius Koninck *disp. 24. dub. 8. conclus 2.* iuris interpretes referunt Thomas Sanchez, & Couar. *2. par. de matrimonio, cap. 4. num. 1.* qui & illis subscribit, & Petrus Gregorius *dict. lib. 19. cap. 5. in principio.*

6 Verùm pro explicatione veræ sententiæ præmitto primò Ecclesiam potuisse quidem in nonnullis casibus assignare pro forma necessaria matrimonij verba, neque de hoc poresi esse dubium, & supponunt Doctores 2. & 3. *sententiæ*. Quia cùm matrimonium sit contractus quidam naturalis, sicut poresi contrahentes inhabiles reddere, & præscribere formam contrahendi, solemnitatemque, poterit etiam formam verborum præscribere, sicut aliis contractibus præscripsit olim ius ciuile, stipulationi videlicet, & ea posita forma, & non aliter esse sacramentum; Christus enim nihil immutauit circa naturam huius cõtractus. Quod si statuisset verba esse formam in aliquo casu, non posset suppleri per æquipollens, *l. in principio iuncto. §. si quis via D. de verbor. obligat.* vbi, si quis stipulanti respondeat per nutus, neque ciuiliter, neque naturaliter obligatur, & quamuis nutu possit quis alias obligari naturaliter. *l. 65. §. 3. D. ad Trebel.* & nutu pleraque consistant, *l. 52 §. fin. de obligationibus, & actionibus*, attamen in stipulatione nutu non consistit, neque naturalis, neque ciuilis obligatio. Quia quidannunt, non alium consensum habet nisi stipulationis, is autem nullus est, quia stipulatio pro forma exigit verba, sicut neque nutu hæres institui potest, *l. 29. C. de testament.* Exemplum etiam in scriptura, quæ cum verbis suppleri possit, *l. 4. de fide instrument.* attamen aliquando pro forma ita necessaria est, vt suppleri non possit, *l. 1. C. de iure emphyt. & lib. 17. C. de fide instrument.* Quare tota difficultas huius rei est in ostendendo non assignasse Ecclesiam pro forma tantùm verba in aliquo casu, vt docet communis sententia.

7 Id ergo ista considerationc demonstro. Verba determinatè in matrimonio non requiruntur, quia contractus est ex natura ipsa contractus. Naturæ nainque contractus non repugnat fieri per nutus, & signa aut epistolam, & de sponsalibus in specie habetur, *l. fin. D. de sponsalibus.* Neque requiruntur etiam, quia sacramentum est, & sacramenta perficiuntur verbis, vt forma, rebus vt materia, & intentione ministri, dixit Eugenius I V. *in cuiaro decreto*. Nam idem Eugenius, cùm ageret in specie de sacramento matrimonij, dixit eius causam efficientem esse consensum regulariter per verba de præsenti expressum, quibus indicauit posse etiam sine verbis contrahi: agebat aute.m de matrimonio, qua sacramentum est, vt constat, & probaui supra *lib. 1. cap. 9.* Verosimile autem non est, si verba essent necessaria in loquentibus, fal:em in aliquo casu, vt matrimonium esset sacramentum, id tacuisse Eugenium, qui exactè in vnoquoque sacramento formam, & materiam explicuit: neque est credibile matrimonium aliter euectum esse ad rationem sacramenti, nisi spectatum secundùm id, quod in ratione contractus habet inter homines, ne multum multis casibus fi ustraretur effectu sacramenti. Adde etiam ea, quæ statim addiscam ex legibus Ecclesiasticis, conuincunt neque requiri verba ad matrimonium ni ratione sacramenti. Ecclesia enim, quæ non permittit matrimonium contrahi ni ratione sacramenti, multa constituit, è quibus valere etiam in loquentibus matrimonium facilè colligi potest, atque adeo verba non esse necessaria ad rationem sacramenti.

8 Denique, neque requiruntur ex lege aliqua Ecclesiastica, quam potius plura sunt, quæ indicent non esse necessaria

Digitized by Google

furia verba, etiam in loquentibus, sed per signa alia externa celebrati posse. Nam *c. veniens 2. & cap. si quis fidem, de sponsalib. & cap. fin.* & alibi sæpe, decernitur sponsalia de futuro subsequuta copula transire in matrimonium, vbi id signum externus copulæ præcedentibus sponsalibus sufficiens iudicatur ad matrimonium: vniuersalis autem ea Pontificis dispositio est, neque restringenda ad eos, qui loqui non possunt. Parum autem refert, quod præcesserint sponsalium verba, vt ea ratione dicantur iam fuisse verba in matrimonio, vt respondet Præpositus *loco cit.* Agitur enim de verbis explicantibus contractũ matrimonij, verba autem sponsalium non sunt verba contractus matrimonij. Præterea, quia *cap. vnico, de desponsat. impub. in sexto*, decernit Pontifex matrimonium de præsenti contractum ante pubertatem (quæ sponsalia tantum censentur) transire in matrimonium, vel per copulam, vel per alium modum, quo significetur illum in prior voluntate perseuerare. Rursus in eodem *cap. vnico, § fin.* decernitur patre exprimẽte consensum puellæ, illaque præsente, & tacente, sponsalia fieri. Igitur sine verbis cõtrahentis valere potest. Item *cap. veniens, de eo qui duxit* præcedente tractatu de matrimonio & secuta copula decernitur valere. Item *cap. fin. de connexio seruorum*, expendit Pontifex illum neq; verbo, neque facto consensisse, quibus indicat consensum ostendi, & manifestari posse sine verbis. Item *cap. ex parte, de restitutione spoliat.* cum Pontifex titulum matrimonij probandum esse decerneret, inquit per solam traductionem quam nõ præcesserit sponsalia, probaretur satisfacto ipsa traductionis. Nec verò dici potest hæc argumenta parum roboris habere contra opinionem Innocentij, & Ioannis Andreæ tertio loco relatam, dici enim posset facilè verba requiri, nisi in casibus à iure expressis, & hæc omnia, quæ adducta sunt, esse casus, in quibus ius statuit matrimonium valere sine verbis: & eodem pacto verificari verba Eugenij dicentis regulariter exprimi per verba cùm exprimi debeant, quoties præsentes sunt, & non occurrit aliquis ex illis casibus. Licèt enim negare non possumus opinionem Innocentij probabilem esse, nec posse efficacitet ex iure refelli, adhuc tamen vrgentur prædicta iura contra Innocentium. Quia in multis eorum non distinguitur an præfentes contraxerint, an absentes, an cùm dicunt matrimonium probari facto, vel verbis, an cum dicunt exprimi facto aut verbis consensum, agant tantùm de matrimonio in illis casibus, an in omnibus, & cùm vniuersè ijs quantur, & absque turpitudine vlla de quouis indistincte possint intelligi, non est cur admittamus distinctionem Innocentij. Cui etiam addi potest ea congruens ratio, quam adducit Thomas Sanchez *disp. cit. num.* 5. non esse credibile Ecclesiam in re tanti momenti, si sentiret esse necessaria verba in aliquo casu, id non explicaturam, maximè cùm celebrano matrimonij sit ex rebus, quæ frequentissimè occurrunt, ne frustrarentur fideles fructu sacramenti, & ne adulteria, & stupra vel contubernia pro coniugijs haberentur. Si enim vel in aliquo casu verba sunt de substantia necessaria formæ matrimonij, non potest ignorantia eorum defectum supplere. Quare, ubi eam constitutionem ignorans, contraheret, neque sacramentum, neque contractum celebraret, quod non est verosimile passuram Ecclesiam.

9 Sed neque Ecclesia huius contrarium vnquam aliqua lege constituit. Quia id, quo potissimum videntur Doctores oppositæ sententiæ niti, vt verba esse necessaria affirmarent, est decisio Pontificis *in dict. cap. tua fraternitatis, de sponsal.* ex eo autem capite potius habetur posse matrimonium per signa celebrari. Cùm enim rogarium esset à Pontifice, an verba necessaria essent, respondit Pontifex non esse necessaria, fed consensum tantum necessarium, hoc est, ex his quæ in matrimonio interueniunt ex parte contrahentium, consensu scilicet & signis, consensum esse determinatè necessarium, & qui nullo modo suppleri potest: at verba non esse determinatè necessaria. Quia muti sine verbis contrahunt; qui fari non potest, nungi matrimonio potest, qui consentire non potest, nequaquam matrimonium inibit. Quam esse legitimam huius decreti interpretationem dicit Curiac. ad illum text.

10 Sed ne sibi ipsi repugnet Pontifex, & ne inutiliter multos adduxerit in exemplum illud quod dicit, *sed verba esse necessaria quoad Ecclesiam*, quæ huius quæstionis causa sunt, diuersimodè Doctores interpretantur. Nonnulli, vt idem sit, quod vtilia. His tamen obstat vocis proprietas, licet non negem sæpè dici necessariam quod vtile tantùm est: proprie autem accipienda sunt verba, nisi necessitas vrgeat, *cap. præter, de verb. sign. & I. non aliter, D. de leg. 3.* Alij dicunt verborum nomine intelligi æquipollentia, licèt etiam signa, ita vt dicat Pontifex hoc modo. Ad matrimonium requiri consensum legitimum de præsenti, verba autem, vel æquipollentia esse necessaria, vt constet Ecclesiæ de matrimonio, atque ad probandum adijcit: *Nam & multi sine verbis possunt contrahere*. Vtramque interpretationem proponit Couarr. *2. part. cap. 4. n. 2.* Hanc verò secundam probat Gabriel *in 4. dist. 27. q. 1. art. 1. notabili 3.* inclinat Camisius *de sponsalibus & matrim.* ad istũ textum, & probat etiam, vel non improbat Thomas Sanchez *disp. cit. num. 6.* Sed valdè dura interpretatio videtur, neque satis cohærens textui, vt ostendi supra *loco cap. n. 4.* cùm potius Pontifex agat de verbis, vt ab alijs signis distinguuntur. Alij ista decretali non constituti ius aliquod nouum respondent, sed tantùm accipiendam esse declarationem antiqui, & quæ relinquat ius antiquum in sua vi. Sed hanc interpretationem refellit latè Præpositus *loco citato, num. 4.* quem vide.

11 Dicamus ergo cum Cardinale *in dict. cap.* verba dici necessaria quoad Ecclesiam, ad facilioremprobationem matrimonij, non aliter: id que probat non ex alia ratione esse necessaria, aut ex contractus natura. cùm videamus mutorum coniugia sine verbis valere. Vt autem optimè notat Cardinalis ibi, id quod requiritur non ad actus substantiam. sed ad eius probationem, etiamsi dicatur ipsum esse necessarium, potest expediri per æquipollẽs. Cùm autem matrimonium perficiatur consensu exteriùs expresso, esse inquit Cardinalis, vna simplicitas dicere, quod Ecclesia anguistasset probationem solùm in verbis, cùm facultas probandi sit laxanda. Vnde etiam sine verbis valebit matrimonium, *per cap. proposuit, de probat. l. 4. de fide instrum.* ibi, *Et ideo sine scriptura, si conuenit, an hypotheca sit, & probari poterit, rei obligata erit, de qua conuenunt. Item enim de his scriptura, vt quod actum est per eas facilius probari possit, & sine his autem valet, quod actum est*: *si habeat probationem, sicut & mutus fint dicet se tacito sine scriptis habita est.* Hæc ibi. Adde etiam textum in *lib. 4. de pignoribus*. Verùm, vt magis retineamus proprietatem vocis *necessarium*, addamus duplex esse matrimonium, aliud præsumptum, quod ex facto ipso præsumitur & probatur, scilicet ex secuta copula, vel cohabitatione, aut traductione *cap. ex ea, cap. si quis fidem, cap. per vestras, & capsillud, de sponsalibus*, & in hoc non est, quod laboret iudex: vt aliam probationem requirat, cùm sufficiat eam prædictis casibus ab ipso iure induci. At in matrimonio vero consensum legitimum verbis probandum esse, quæ prolata sint, & testes audierint. Itaque verba dixit necessaria esse ad probationem veri matrimonij, non præsumpti. Ex eo autem quod ad probationem necessaria sint, colligitur suppleri posse, vt in mutis, & absentibus, per æquipollentia, vt dictum est.

12 Atque iuxta hæc accipienda sunt nonnulla in iure, quæ indicare videntur verba requiri, *cap. licet, de sponsa duorum*, ibi, *Si inter virum, & vxorem legitimum consensus interfuerit, ita quod vnus alterum verbis consuetis recipiat, & c. cum nos, de sponsalibus*, ibi, *Et verba sonant matrimonia, quoad Ecclesiam est matrimonium, & in cap. consolationi, eodem* ibi, *Et verba protulissent. & in cap. si inter virum, eodem*, ibi, *Ita quod vnus alterum mutuo consensu. verbis consuetis expresse recipiat, & c. 1. de sponsa duorum* ibi, *Manus stringit, corde & ore consentit*. Nam in aliquibus istorum verbis nomine intelliguntur etiam æquipollentia, in alijs autem narratur, quod factum sit. nõ verò ius constituitur.

13 Neque obstat, quod nonnulli obijciunt à matrimonio spirituali ad carnale argumentum fumi: at in spirituali requiruntur verba *cap. cum inter, cap. quapropter, de electione. & in Clement. de electione, & cap. sicut cum, eodem. lib. 6.* Ergo idem dicendum de carnali. Sed vt iam antea

cœpi

cœpi dicere, non semper valet argumentum ab vno ad aliud; quia non sus sunt multa discrimina, quæ prosequitur Præpositus *loco citato*, & latè Antonius de Buttno *in d. cap. tua fraternitati, de sponsalibus in fine.*

14 Quod si quis quærat, an saltem sit necessarium ex præcepto, vt qui loqui valent, adhibeant verba in celebratione matrimonij. Thomas Sanchez dicit esse peccatum veniale omittere verba, sic *disput. 21. nu. 10.* sic etiam Desfina *quæst. 45. art. 2. dub. 2.* per se inquam loquendo, nam per accidens, & ratione scandali, vt fi ex eo, quod non adhiberet verba, redderetur dubius contractus matrimonij, esset peccarum mortale. Ego quidem non video præceptum aliquod Ecclesiasticum de verbis adhibendis, & Pontifex *in dict. cap. tua fraternitati*, aut *in cæteret de sponsa duorum*, nó intendit excludere alia signa sensibilia expressiua consensus: & ipse Thomas Sanchez admittit nullum in dictis capitibus contineri præceptum, & ideò Alphonsum Regem *l. 5. tit. 2. part. 4.* dixisse tantum, *Conuiene se hagan por palabras para que se pueda probar*, quibus explicasse videtur mentem Innocentij *in dict. tua.* quod si nullum agnoscit præceptum *in dict. cap.* quomodo potuit consequenter affirmare esse peccatum veniale in omissione verborum: cùm peccatum tam mortale, quàm veniale non possit esse, nisi vbi lex & præceptum est, vt enim inquit Apostolus, *Vbi non est lex, non est præuaricatio.* & dixi latè in materia de peccatis. Nec vero ex Trident. *sess. 24 cap. 1. de reformatione matrimonij*, colligi potest necessitas verborum, vt nonnulli existimarũt, cùm dicitur, *Vbi parochus, quasi, & muliere interrogatis, & eorũ consensu intellecto, &c.* Neque enim necessarium dicit Concilium, vt interrogatio fiat per verba, cum surd, & muti parochi verba percipere non possint, & quando parochus interroget eos, qui loqui possunt & audire, non definit Concilium, neque præcepit, vt responsio etiam verbis fiat, sed solùm vt parochus intelligat contrahentium consensum: potest autem ex signis equualentibus intelligere.

15 Ad duo fundamenta, quæ pro Innocentij sententia proposuimus, non est difficilis solutio ex dictis. Nam ad primum iam constat, quo sensu intelligendus sit textus *in dict. cap. tua fraternitati.* Ad secundum etiam iam explicatum est, quo sensu dixerit Eugenius I V. regulariter exprimi per verba consensum matrimonij: ex quo autem nequaquam licet colligere in aliquo saltem casu esse necessaria verba, fed solùm colligitur vnum vel aliud esse necessarium. Et idem dicendum est, si in forma sacramenti Pœnitentiæ diuisset regulariter per verba fieri debere. Diceremus enim non semper verba, neque semper nutus aut literas, sed vnum vel aliud esse necessarium. At quia in eo sacramento absolutè, & sine limitatione, docet verba esse formam, nulla ratione sine periculo fidei affirmari potest, absolutionem posse dari in peccatis, etiamsi absens absolui possit, quod tamen etiam est falsum, vt dixi in materia *de Pœnitentia.*

8 *Sed præferur Seruij sententia, & explicatur.*
9 *Et nonnulla deducuntur, & num. 10.*
11 *Quid dicendum quando verborum sensus ambiguus est & num. 12.*
13 *Attendenda communis significatio inter eos, cum quibus viuitur.*
14 *Quid si plures sint etiam communes significationes.*
15 *Quid si adhuc obscura res fuerit? Fauendum matrimonio, si iam contractum est.*
16 *Quæ dicta sunt, vera esse in vtroque foro.*
17 *Quæ in aliis materijs colligantur ex hac doctrina.*

1 NOnnulla in hoc cap. supponenda sunt, quæ & dubitatione carent, & sunt communia quædam principia, vt postea nõnullas verborum formas examinemus, de quibus Doctores dubitant. In primis autem certum est illa verba requiri, quæ sufficienter exprimunt consensum de præsenti, vt, *te accipio in meam, cap. penultimo. de sponsalib. Habete in vxorem: teneo te, ex nunc prouidebo tibi, vt vxori: ab hac tempore seruabo tibi fidem in vxorem, cap. ex parte 9. de sponsalibus, & cap. si quis 30. qu. 5.* Significat enim consensum de præsenti. Idem est, si vir dicenti, *accipio te in meam*, respondeat, *placet mihi consensus.* Item illis, *volo te in vxorem*, licet de illis sit dubium, *volo te habere in vxorem*, vt dicemus c. sequenti. Atque hæc recepta sunt apud DD. Itaque, si ea verba sunt de præsenti in sono & significatione, non addita particula, quæ suspendat executionem in futurum, vt si dicat, *accipio te in crastinum*: siue verbis de futuro, quæ habeant significationem de præsenti, ratione adiuncti, vt *habebo te ex nunc post hac ambabus diebus vitæ meæ: vir meus esto ab hac tempore* matrimonium perficitur, & in ratione contractus, & in ratione Sacramenti, exprimunt enim consensum de præsenti: de quibus latè Ledesma *quæst. 45. art. 3. dub. 2.* Thomas Sanchez *lib. 1. de matrimonio, disp. 18. à num. 9.* neque in his, quæ certa sunt, est amplius immorandum.

2 Sed vt ciamus quid agendum sit, aut quomodo iudicandum sit; quando verba sunt dubia, supponendum est in primis attendi debere intentionẽ contrahentium, quidnam illis verbis significari voluerint. Sic docet Cardinalis *in cap. ex literis 1. de sponsal. num. 1.* & probat textus *in l. 69. non aliter, de leg. 3.* Quod tamen ita intelligendum dicit Thomas Sanchez *lib. 2. disp. 18. num. 2.* vt non licat illis pro libito verbis sponsalium vti in matrimonio, aut è contra. Isti enim contractus, cùm humani sint debent verbis constare, quæ sufficiant iuxta naturam contractus ad illũ explicandum: intentio enim mentis remota nihil operatur in humanis contractibus, *l. cum plures 62. §. locato horreo, Locati.* pro qua sententia citat nonnullos alios. At Paludanus *in 4. dist. 27. quæst. 1. art. 2. conclus. 5.* existimat in foro externo contia contrahentes iudicari, at in foro interno valere consensum illum, si inter illos de sensu eorum verborum, quem sibi mutuo explicare volebant, conuenerit. Sed hanc Thomæ Sanchez & Paludani sententiam sic intelligo, etiam in foro externo iudicandum esse pro contrahentibus, si de eorum intentione & pacto constaret. Neque enim in re certa interpretatione opus est, *l. continuus 1. 27. §. cum ita fit polutus, in fine D. de verborum obligat.* Quare hanc nostram opinionem tenuit Hostiensis, Angelus, Syluester. Nauarrus, & Na *verb. matrimonium num. 11.* relati à Thoma Sanchez. Fauet nostræ sententiæ, quod ex determinatione iuris verba de præsenti inter impuberes non efficiunt, nisi sensum de futuro, ex præuia dispositione legis. Ergo pariter ex præuia voluntate cõtrahentium, ex natura rei possunt verba de præsenti efficere sponsalia, & è contra. Adde, quod ad matrimonij valorem solùm requiritur consensus signo manifestatus, at ex præcedente pacto, & conuentione, iam significatur inter illos sufficienter. Item sicut signum sufficit in factis pro libito sumptum, etiam in verbis. Quod si quis dicat iam esse necessaria verba secundùm communem modum, quia Ecclesiæ debet innotescere matrimonium, nullius momenti est. Quia ex natura matrimonij non requiritur, quod consensus alijs innotescat, sed solùm contrahentibus, aliàs clandestina nunquam fuissent valida, quæ nullis alijs innotescunt.

CAPVT VIII.

Proponuntur formulæ verborum certæ ad contrahendum, et nonnulla, quæ obseruanda sunt in dubijs.

SVMMARIVM.

1 *Ea verba requiri ad matrimonium, quæ sufficienter exprimant consensum de præsenti.*
2 *Quando verba sunt dubia, attendendã mentẽ loquentis. Et si ea constet certo, pro illa iudicandum in vtroque foro, ibidem.*
3 *Opponitur ex l. 4. de lexatis, & explicatur, ibidem.*
4 *Exponitur dissensio Tuberonis, & Seruij circa verborum varietatem, quando in illis erratur.*
5 *Et ostenditur probabilitas sententiæ Tuberonis, & num. 6. & 7.*

Digitized by Google

scunt. Fauent etiam textus *in d.l. non aliter*, & quæ ſtatim adducam ex iure ciuili. Vnde uerè dixit Rota *decis.68 9. apud Seraphinum, num.2. Cum habemus claram verborum diſpoſitionem. nõ eſt diter ab ea recedendum, niſi certiſſimis argumentis conſtet de contraria mente contrahentium*. Accedit etiam ea doctrina, quam nonnulli Doctores docent, licèt refragrantibus Panormitano & Innocentio *in dict. cap. ex literis*. Simulier aut vir tanta ruſticitate, aut ſimplicitate ſit. vt non intelligat vim & naturam matrimonij, ſed putet ſe ad tempus inuitari ad concubitum, aut ſe poſſe liberè teſtare quandocumque à matrimonio; licet verba fuerint de præſenti, hoc non eſſe legitimum, neque ratum matrimonium. Neque enim recurrendum eſt ad communem iuris intellectum niſi in obſcuro, id eſt, quan do de intentione contrahentium non conſtaret, vt docet Canſius ad textum *in dict. cap. ex literis*. In quo etiã ſenſu crediderim locutum eſſe Thomam Sanchez, neque amplius probant ea, quæ adducit, vt conſtat ex his quæ dicit eadem diſput. *num.3*. Et ratio ipſa ſe prodit. Quia ſi vtrique conſtat, quid illis verbis ſibi mutuò ſignificari velint, planum eſt verbis notis de præſenti explicaſſe ſibi, quid illa ſignificent, & ex conſequenti verbã fuiſſe ſufficientia ad conſenſum. at, ſi ea verbo tum explicatio mutua non præceſſerit, procedit opinio Thomas Sanchez, nec quidquam prodeſſet intentio; nam tunc ea intentio verbis omninò deſtituta eſt, quæ illam explicent.

3 Sed his obſtare videtur textus *in l. 4 ſi quis inſundi. de legat. & fideicom.* vbi dicitur: *ſiquis cum velit veſtem legare, ſupellectilem ſcripſit, dum putat ſupellectilis appellatione veſtem contineri, ex ſententia Pomponij veſtem tantum deberi, quemadmodum ſiquis putet auri appellatione electrum, vel aurichalcum contineri, vel quod eſt ſtultius, veſtis appellatione etiam argentum contineri: rerum enim inquit, vocabula immutabilia ſunt, hominum mutabilia*. Quibus vltimis verbis redditur ratio non contemnenda. Non enim ſenſus eſt, vt interpretatur Aecurſius, hominum vocabula ea eſſe, quæ ab hominibus impoſita ſunt, nulla enim ſunt, quæ non ſint ex hominum placito: ſed propria hominum verba vocat Cornelij, Sempronij, & quæ ab his deriuantur, Sempronianum, Cornelianum. Rerum verò vtauri, vel argenti, veſtis, ſupellectilis, fundi. Hominum autem nomina facilè mutantur; contingit enim vt fundus, qui hodie Sempronij eſt, & dicitur Sempronianum, cras ſit Cornelij, & dicatur Cornelianum: at rerum nomina non mutantur; aurum enim heri & hodie appellatur aurum. Cùm ergo verba, quibus in contractu vtuntur, ſint non hominum, ſed rerum, immutabilia ſunt; atque adeo, qui per verba de præſenti contrahit de futuro, nihil agit; ſunt enim ea vocabula immutabilia. Sed reſpondetur huius legis 4 deciſionem non pugnare cum ea generali regula, quam ſtatuimus ex *dict. l. non aliter*. Aliud enim eſt manifeſtam eſſe, quid ſenſerit contrahens, quia ipſe ſuorum verborum ſenſum explicuit, vt dicebamus; aliud erraſſe in verbis, & ex falſo errore vnum pro alio poſuiſſe. Non patrocinatur ius erranti in nomine appellatiuo, ſed erranti in nomine proprio; cùm hoc frequenter mutari contingat, & facilis admittatur error, illud autem ſit immutabile, & præſumatur etiam eum qui pro ſupellectili veſtem poſuit, ludere potius voluiſſe, quam aliquid legare. At patrocinatur, quando ſuam mentem ſatis explicuit; etiamſi verba, quæ ipſe alijs explicuit eis ſui ſigna conſenſus, eam ex vſu hominum ſignificationem non habeant.

4 Sed vt ea quæ hactenus diximus, circa iſtam l.4. exactius intelligantur, ſciamus oportet, diſceptatum fuiſſe inter veteres Iuriſprudentes Tuberonem & Seruium Sulpicium ſocerum ſuum. Tubero enim non improbabiliter diceba t, ſi de voluntate teſtantis conſtaret legatum competere, etiamſi erratum eſſet in nomine; Seruius autem affirmabat eius, qui legaut, ſententiam inſpiciendam, & in quam rem ſolitus eſſet referre ea, quæ legauit; quod intelligendum, quando ambigebatur, vtrùm id quod legare voluit teſtator, ſub eo vocabulo contineretur, quo illud appellauit. Cæterùm, ſi legaſſet id de quo non dubitabatur, quin in alio genere eſſet, fcilicet ſupellectilem pro veſte, legatum non valere, cùm nomina non ex opinione ſingulorum, ſed ex communi vſu explicari debeant. Et in hac 2. propoſitione diſſenſit Seruius à genero ſuo, & ſubſcripſit ex Pomponio Vlpianus *in d.l.4. de leg. 1.* & Celſius *in l. Labeo 7. §. Seruius 2. D. de ſupellectilis legata*. quanuis nõ diffiteatur ſe magnopere & ratione & auctoritate Tuberonis moueri. Adducit ibi rationes vtrinſque Iuris Conſulti, quas expendunt, & exornant Vaconius à Vacuna *lib.4. declarat. iuris. cap. 5. & 6.* Cuiac. *ad.4.* vbi ſcripſit teliquos omnes Iuris Conſultos à Tuberone optima ratione diſceſſiſſe.

5 Ex quibus apparet non poſſe nos à Seruio diſcedere, cùm eius opinioni legis auctoritatem tribuat Iuſtinianus. Cæterùm ſi mens tantùm tatæ nibus conflictandum eſſet, libenter ego item in Tuberonis ſententiam, vt veritati conformiorem. Cùm enim nomina ad noſcendas res, & vt demonſtrent loquentis voluntatem fuerint inuenta, nihil intereſſe fatendum eſt, an ipſæ res, aut nominum expreſſione, aut alia quacunque de cauſa, de non ſtratione cognoſcatur. Cognitis ergo ex voluntate teſtantis, iniquum videtur ex ſolo errore nominis vitiari legatum innumerabilibus fere iuris locis reclamantibus voluntatem defuncti, vt ſuprenium locum in teſtamentis obtinentẽ ſeruan dã; aliàs mens voci ſubſeruiret, non mens vox, quæ miniſterium & ſequela eſt mentis, quæ potentior eſt voce.

6 Nec me, vt Seruio aſſentiem, ratio Vlpiani poſſet mouere *in d.l.4.* ibi; *rerum enim vocabula immutabilia ſunt, homi num mutabilia*, quin & abſurdum dicerem. Quis nãquc non videt, quenquam, quod libuerit, nomen rei propriæ imponere poſſe, vt eo cognoſcatur, & appelletur domi ſuæ rilis, ſeruis, & familiaribus? Quod enim Pomponius Marcellus Tyberio dixit, *Cuetatem Barbaris homi nibus dare potes, veruis non potes* longè alienum eſt. Nõ enim poteſt quis nomina mutare, vt vſui communi loquendi detoget, at ſibi, & familiæ ſuæ poteſt.

7 Nec deeſſet legis auctoritas, qua Tuberonis opinionẽ ampiecti poſſem. Expendo enim ego textum *in l. cum quidam 8. ff. de ſupellect. legata*, & ſuppono ad inductionem textus argentum eſcarium, vel potorium in ſupellectile non contineri, *d.l. Labeo. §. Seruius*, nec dubitari quin in alio genere ſit. Quo ſuppoſito, inquit Modeſtinus, *Quod ſi quis ſcripſerit domum cum tuto tuo omni & inſtrumento, & ſupellectile legauerit, argentum eſcale, vel potorium non continetur, niſi hoc ſenſiſſe teſtatorem legatarius docuerit*. Ecce textum in quo error nominis appellatiui non vitiat legatum, ſed valet, & admittitur probatio voluntatis coniecturalis defuncti, ac proinde Tuberonis opinionem probaſſe videtur. Nec ſe liberabit, qui dixerit cum Bart. *d.l.8.* de argento eſcali, vel potorio dubitatũ fuiſſe *in d.l. Labeo*, an in ſupellectile contineretuiat quippe reprupert expreſsè literæ textus ibi, *de quibus non ambigebatur, quin alio genere eſſent, vt puta eſcarium argentum, &c.* Nec melius, qui dixerit cum Alberico ibi argentum eſcarium nomine inſtrumenti contineri, ac proinde inſtrumento & ſupellectile legata videri legatum eſcarium argentum. Nam 1. is inſtitutiones aduerſatur literæ, vt cuilibet intuenti conſtabit. Deinde, ſi ſub inſtrumenti appellatione contineatur argentum illud, non eſſet neceſſe Legatario probare de eo ſenſiſſe teſtatorem.

8 In longum hæc diſputatio perduci poſſet, & non difficile Tuberonis ſententia defendi, ſed accedamus tamen ad explicationem Seruianæ ſententiæ. Si teſtator errauerit in nomine appellatiuo, legatum vitiatur, quamuis probet legatarius, de qua re ſenſerit teſtator Rationes tradunt Iaſon *in d.l.4.* & communiter interpretes. Non inficiatur nonnullos exiſtimaſſe adhuc probationes coniecturatæ voluntatis teſtantis admitti, ſed fortiores, quàm in errore nominis proprij, & hanc differentiam colligi ex *d.l.4. de leg.1.* Hæc tamen opinio non placuit Duareno *in d.l.4.* Superiora autem intelligenda ſunt, quando conſtat de tacita voluntate teſtantis; aliter dicẽdum qñ conſtat de expreſſa; tunc enim error nominis appellatiui non vitiat.

9 Ex quo principio oritur 1. quod ſiquis bouem legando dixerit, ego legauim hunc, bos legatus intelligitur. Quia licet conſtet de errore circa demonſtrationem non

Digitized by Google

eſt

est ertatum circa corpus; & certum est per demonstrationem, de qua re sensent testator. Ita gloſſa *in l. que extrinſecus*, Bartolus *in d. l. Paulus Caſſrenſis.* & alij.

10 Secundo ex eodem principio colligitur, quod ſi teſtator dixerit legatario, cum legauero bouem, de mulo ſentiam, ſi poſtea legauerit bouem, mulus legatus videtur. Ita Accurſius *in d. l. 4. de leg. 3.* Bartolus & Paulus de Caſtro *ibi*, & omnes ferè communiter interpretes, & Vaconius *lib. 6.* Nec diſputo modo, an verum ſit, quod ait hoc fieri ex eo, quod nomen appellatiuum tranſeat in nomen proprium. Addo tamen ego hunc errorem proprie dici non poſſe cum ſciat teſtator mulum appellari mulum, & conſultò bouem appeller. Nec deſunt, qui putent in hoc ſecundo caſu legatum non valere, in cor quos Alexander *d. l. 4. num. 8.* & adducit pro ſua opinione Bartolum. Verùm Alexandrum reprehendunt Socinus *ibi num. 4.* & Iaſon *ibidem*, qui & ſatisfacit argumentis Alexandri, & Bartoli doctrinam explicat. Sunt aliqua iura, quæ aduerſari videntur *dicti. l. 4. de leg. 1.* & Ius quæ diximus errore nominis appellatiui vitiari legatum, *Iuborum 30. §. Quod tamen, de leg. 3. l. 3. §. vltimo, de ſupellectilib. legata. d. l. 7. eodem.* His tamen ſatisfaciunt Duarenus & Cuiacius in *d. l. 4.* & apud illos videri poſſunt. Atque hæc dicta ſint, quando de expreſſa intentione contrahentium, expreſſè etiam conſtat.

11 Accedamus ad explicandum, quando dubium eſt de ſenſu verborum; in præcedenti enim hypotheſi nulla de ſenſu verborum, vt ſubſunt intentioni contrahentis, dubitatio eſt. Arguit de hoc Pechius *de reg. iuris 35. in reg. in obſcuris*, Dynus in prædictis regulis, Cuiacius ad *l. 96. in ambiguis, de reg. iuris*. Donellus optimè omnium *lib 1. comment. iuris ciuilis, cap. 15. per totum*, Nonnulla Duarenus *in tit. de legatis, & fideicommiſſ.* & Gothofredus ad *d. l. non aliter, litera C.* breuitate qua ſolet. Ex quibus nos breuiter colligemus, quæ magis ad rem noſtram facere videntur, exemplisque nonnullis illuſtrabimus.

12 In primis ergo verba ambigua eſſe poſſunt, aut quia plura proprie ſignificant, aut qua vnum impropriè & abuſiuè, alterum verò proprie. Quouis modo verba ambigua ſint, ſi de mente legislatoris aut proferentis conſtat, iuxta illam explicanda ſunt verba, *l. non aliter*, vt in ſuperioribus dictum eſt. Quando enim de eius voluntate conſtat, licet à verborum proprietate recedere, & ea abuſiuè interpretari, *l. in ambiguis 96. D. de regulis iuris, l. cum de lamiam 18. §. optimo ergo D. de inſtructo & inſtrum. leg. l. Quoniam indignum, C. de teſtam.* Et ratio id poſcit. Sicut enim in homine, qui anima conſtat & corpore, animæ præcipua habetur ratio, animus orationis ſenſus eſt, verba corpus; corpus igitur ſenſui loquentis ſeruiat neceſſe eſt, iuxta Gregorium *in cap. humanæ aures 22. quæſt. 5. & c. intelligentia 6. de verb. ſignific.* At ſi dubia mens contrahentis ſit, neque quid ſenſerit, ſatis perſpicitur, ſic indagandum. Spectan ea in primis verſimilitudo, *d. cap. inſpic. aut* verò ſimile autem quid ſit eruitur ex comparatione rerum ad inuicem, vel rei ad pretium; ex empliu n ponit Dynus *loco citato*: vel ex antecedentibus & ſequentibus; exemplis illuſtrat Donellus, etiam ex qualitate perſonarum, & ex eo de quo agebatur, ſi enim prius agebatur de matrimonio, ſequentia etiam ad eum finem dicta ex contrahente intelligi debent; ſi de ſponſalibus, ad ſponſalia pertinebunt; & iuxta ea, quæ prius clarè dixit, ea quæ poſtea obſcurè dixit, accipienda erunt. Eruetur etiam id, quod verò ſimile eſt, ſpectata conſuetudine & qualitate loquentis, *ſi ſeruus plurium 5. fin. D. de leg 1.* Poſtea ſpectanda conſuetudo regionis, *d. l. ſi ſeruus 13.* quid etiam habeat loci ius municipale, priùs quàm quid habeat ius commune; vt enim Pechius; *vbi ſtatuta corrigunt ius commune, magis præſumitur ſuam mentem accommodare ſecundum ſtatuta, quam cum iure communi. ſi quis argentum, verſ. ſimilique modo, C. de donat.*

13 At ſi verſimilitudo non conſtat, inſpicienda eſt propria & communis verborum ſignificatio, apud eas tamen gentes recepta, inter quas matrimonium celebratur. Poteſt enim contingere, vt ſigna recepta ad explicandum conſenſum de præſenti ſint aliqua verba, quæ nobis videntur futuri, vt de Indis refert Veracruz *1. p. Speculi art. 19. in fine.* Qua re multum ad iudicia in his, quæ ex verborum ſignificatione pendent, attendendus eſt vulgatus, atq; vſu receptus loquendi modus inter eos homines, etiamſi contra formam iuris ſit. Exemplum eſto. Vidi ego Illuſtriſſimum D. D. Gaſparem à Quiroga ſummæ virum prudentia, cui in quodam oppido prope Complutum orta eſſet queſtio ex eo quod quidam ruſticus decedens Capellaniam inſtituerat proximiori conferendam, niſi remotior eſſet Clericus, *Clericos* Hiſpanè; duoq. reperirentur poſtea lapſu teporis in diuerſis gradibus conſtituti, quorum is remotior erat, contendereat ſibi conferendâ, quia Clericus erat, prout clerici nomen in iure vſurpatur; alter verò contenderet ſe præferendum, quia remotior ille non erat clericus in eo ſenſu, quem teſtator intellexit, ſcilicet Sacerdos: ipſe Illuſtriſſimus Cardinalis per ſeipſum, partibuſq. litigantibus inſcitis, ex oppidis vicinis nonullos ad ſe vocauit agricolas, ab iiſq. quæſiuit, quid apud eos nomine *Clerici* intelligeretur. Illi incunctanter reſpondérunt; *Quem alium Domine, niſi qui Miſſam celebrat.* Cumque rurſus quæreret, an eos qui tonſuram, & gradus haberent, clericos exiſtimarent; addiderunt illi, *Quomodo Illuſtriſſime Domine iſti clerici ſunt, cum qui illis vnitati ſunt coniuncti ſint, & cũ vxore ſint. coniuncti ſint, & cum vxore ſua habitent, & dormiant.* Vnde cõſtra communem vocis clerici in iure ſignificationem, quia iuxta communem loquendi modum inter illos vſu receptum, cui verosimile erat conformem intentionem teſtatoris, clerici nomine Sacerdos tantùm ſignificabatur, adiudicata eſt Capellania propinquiori nullis ordinibus initiato, etiamſi remotior minores ordines haberet. Et communi enim vſu loquẽdi apud illos recepto iudicatum eſt, non habere eum, qui remotior erat, conditionem, qua propinquior excluderetur iuxta teſtatoris mentem conformem vſui communi inter illos recepto. Et verba Mercatorum eſſe intelligẽda prout ea mercatores intelligunt cum Pureo *lib. 1. deciſ 49.* tenet Rota apud Farinacium *p. 2. deciſ. 88. nu. 2.* Attendenda igitur eſt in verbis communis & recepta loquentium ſignificatio, *cap. ex literis 1. de ſponſal. l. Labeo 7. D. de ſupellectilib legata, & in l. amiculus amittitur 132. D. de verb. ſign.* Atque hanc ij iudicando rationem tenuit Rota apud Seraphinum *deciſ. 140.* cuius ſupra meminit *lib. 1. cap. 1. num. 3.*

14 Quod ſi verba plures ſignificationes habeant etiam in communi vſu, propria ſignificatio retinenda eſt, non impropria, iuxta textum *in d. l. non aliter 69. de leg. 3.* aut quando, ſi vnum eorum ſequamur, vitioſa & inutilis diſpoſitio ſit; quod maximè in legibus, & teſtamentis locum habet, exemplisque illuſtrat Donellus. Neque enim præſumendum legislatorem, aut teſtatorem, qui prudens eſſe debet, aliquid vitioſe & inutiliter dicere voluiſſe. Similiter, ſi plures propriæ ſignificationes ſint, ſequitur quod minimum, *cap. in obſcuris, de regulis iuris, in 6. & l. ſi tibi ſcripſum, D. de leg. 1. l. apud Iulianum, §. ſeruo, D. de leg. 3.* in quâ regulam videndi Dynus & Pechius.

15 Ex his ergo iam conſtat, quomodo iudicandum ſit quando ambigua ſunt verba, & ad ſenſum ſponſalitium, vel matrimonij accipitia. vr obſeruauit Rota *in vna deciſ. 519. apud Seraph. num.* quod ſi adhuc obſcura res fuerit in dubijs, iuxta communem Doctorũ ſententiam, fauendum eſt potius matrimonio, ſi contractum iam ſit, & in illius fauorem iudicandum; nam in dubijs fauorabilior eſt cauſa matrimonij. Sic Ioannes Andreas *in c. ex parte*. Præpoſitus *ibid. num. 7.* Anto. de Butrio *ibid. num. 10.* Facit textus *in cap. ex literis, de ſponſalibus, & vndetur, qui matrimonium accuſare poſſ. c. licet, de teſtibus, & cap. fin. de ſententia & re iud.* Vide etiam Decium *conſ. 162. nu. 13.* Fauendum etiam magis fœminis, quæ ſimplicius loqui ſolent. Et denique, quando nihil omninò conſtat, contra eum, qui obſcurè loquitur, ſententia ferrur, *cap. contra eum, de reg. iuris, in 6.* Sic Paludanus *d. ſt. 27. quæſt. 2. art. 4. concluſ. 5. Gabr. q. 1. art. 3. prope fin* Id quod etiam obſeruatur in aliis contractibus, vt contra emptorem & locatorem iudicetur, vt Cuiacius monet *loco citato*. Eſt autem hæc vltima regula, ad quam deuenitur, quando aliis locus non eſt.

16 Illud tamen addendum eſt, ea quæ hactenus dixi-

Digitized by Google

mu, vera esse in vtroque foro. Nam in causa matrimonij id, quod non est matrimonium in foro conscientiæ, non poterit esse matrimonium foro Ecclesiæ; cùm Ecclesia neque efficere matrimonium, quod reuera non est. Solùm in cognoscendi modo est differentia. Nam in foro interno standum propriæ confessioni; in extremo verò allegatis & probatis, vt optimè Couarruuias 2. part. cap. 2. num. 2.

3 Quare verba dubia accipienda sunt, iuxta communem significationem, v. l qualitatem loquentium, vel verisimilia, in causa matrimonij, tam in foro conscientiæ, quàm in extremo, de quo latè Thomas Sanchez d. disp. 18. per totum, vsque ad 27. Imò & idem dicendum in aliis contractibus, cùm leges iustæ sint & fundatæ in præsumptione vt plurimùm, quæ non cessat, ex eo quòd deficiat in vno peculiari casu.

17 Ex hac generali doctrina, qua vsi sumus, in hac materia de matrimonij formulis dubijs, multa colligi possunt in specialibus materijs, quæ satis erit attigisse & indicasse locos. Hinc quomodo sit facienda interpretatio dubiæ, vel ambiguæ verba sunt, de quo latè Donellus dict. lib. 1. cap. 15. & Suarez lib. 6. de legibus. cap. 1. 2. 3. 4. Hinc etiam quomodo interpretanda verba in testamentis & vltimis voluntatibus, quorum nonnulla exempla habet Donellus to. 2. com. & lib. 3. cap. 4. vers. Sed ac de paritate. vbi quod nomine filij, aut post humi intelligatur, ex his regulis colligit. Hinc etiam quod in contractibus quorum exēplar non sit dilla & speciales casus habet Pechius in d. rer. 45. Mihi enim non est locus omnia ista perfequendi, quę longum volumen desideraret.

CAPVT IX.

Nonnullæ dubiæ formulæ in specie examinantur, efficiant coniugium?

SVMMARIVM.

1 *Explicatur sensus capitis.*
2 *Illi verbi, habebo te in vxorem, & similibus non conficit matrimonium prima sententia est.*
3 *Oppositum vera est.*
4 *Explicatur punctus controuersiæ & probatur. & num. 5.*
6 *Opinio ratio Abbatis, & exemplo eorum iure.*
7 *Quod de verbis illis, volo te ducere vxorem. & similibus. Thom. Sanch. aprmo. & Couarruuias distinctio.*
8 *Illis perfici matrimonium vera sententia.*
9 *Idem iudicium de illis, volo te esse vxorem meam.*

1 PRopositumus in genere, quæ sufficere iudicauimus ad enuendum veum sensum, quando formula contrahendi est dubia. Nunc in specie agemus de illis formulis, quæ licet consistent verbis futuri temporis; tamen executionem signifi. ant, & nulla ad ditur particula quæ faciat significare de præsenti, qualia sunt, habebo te in vxorem. & quidem illis vt vxori. Nec verò de his est dubium, quando præcedunt verba, quæ trahant futurum ad præsens, vt recipio te, & habebo in vxorem, vt docent Innocentius in cap. ex parte. & Sponsal. & Cardinalis ibid. n. 11.

2 Prima ergo sententia docet illis non confici matrimonium, sed sponsalia. Quorum fundamentum hoc est. Quia illa verba non exprimunt consensum de præsenti; eodem enim modo vera esset, si de futuro intelligerentur, habebo te in vxorem. vera enim erunt, quamuis inodo te non habeam. Et ita hanc sententiam tenet Couarruuias 2. part. cap. 4. § 1. num. 1. & citatis aliis Thomas Sanchez lib. 1. disp. 8. nu. 18. olim ex Theologis idem tenuerat Paludanus in 4. dist. 27. q. 2. art. 4. concl. 2. eandem enim rationem putat esse huius formæ, habebo te in vxorem. & accipamus te vxorem, idem sensit Gabr. ead. dist. 27. q. 1. art. 5. dub 4.

3 Mihi tamen semper verius visum est eam formulam, habebo te in vxorem, vel prouldebo tibi in vxori, licèt non adda. ur particula, ex nunc, aut alia similis, verum efficere matrimonium. Sic Innocentius ind. cap. ex parte, de sponsal. Hostiensis in sum. de sponsalibus, §. Quidnier contrahatur. num. 13. Cardinalis in d. cap. ex parte, Abbas ibidem, num. 4. & 7. Turrecremata 3e. quæst. 5. Antonius de Butrio in d. cap. ex parte. num. 10. Petrus Gregorius lib. 6. Synap. cap. 5. in principio, & Couarruuias locis citatis, fatetur esse communem. Probari solet ex d. cap. ex parte. Sed non tecte, nā reuera ibi narratur se de extero habiturum in vxorem, quibus non dubitamus verum effici matrimonium.

4 Ego quidem totam hanc litem ad illud punctum existimo reductam, & in eo tantùm cardine verfari, an illa verborum formula, etiam si non exprimatur particula ex nunc, significet tamen executionem ex tunc, ac si exprimeretur. Nam Doctores primæ sententiæ negant, secundæ affirmant. Verba autem illa, habebo te in vxorem, eam vim habere mihi perfuadeo his argumentis. Primò quia in cap. si quis diuinis 30 quæst. 5. valere dicitur matrimonium eius, qui narauit se habiturum in vxorem. Quem textum describit Gratianus ex nouella constit. 74. cap. 5. Nec verò eius vim excludit Thomas Sanchez secutus Gutierrez, & alios, cùm inquit non esse dicturum Pontificis, neque Sācti Ecclesiæ Doctoris, sed desumptum ex Auth. Quibus modis naturales efficiantur legitimi §. Quoniam autem, collat. 6. neque esse ab aliquo Pontifice confirmatum. Tunc enim leges in decretis relatæ censentur vim Canonis obtinere, quando à Pontifice confirmatæ sunt, non aliter, id que docet communis sententia. Sed neque Ioannes Gutierrez, neque Thomas Sanchez satis huius argumenti robur percepisse videntur, quod bona eorum venia dixerim, non eo enim vtimur, quasi lege confirmata à Pontifice, aut robur legis obtinere; sed tanquam explicante vim naturalem consensus his verbis explicati. Cùm enim Ecclesia non determinauerit externa signa in hoc contractu ad explicandum consensum, planum est relinqui in dispositione contractus naturalis, iuxta communem modum loquendi, & significandi; & illa signa, quæ satis sint explicando consensui, satis erunt ad perficiendum, Imperator autem, non aliquid disponens, fed explicans horum verborum significationem & vim, decernit illa habere significationem & executionem de præsenti. Adde etiam dispositionem eiusmodi, vbi non obstat Ecclesiasticæ constitutioni. pondus habere tanquam quæ optimè explicet naturam contractus, circa quem nihil Ecclesia decreuit. Quod non tam cito obliuisci debebat Thomas Sanchez, cùm hanc eandem doctrinam docuisset eodem lib. 1. disp. 6. num. 24. iuxta textum in cap 1. de nouo operis nuntiatione. Quamuis ego leges ciuiles in his rebus matrimonialibus non habere vim legis existimem, vt dicam infrà suo loco lib. 6. cap. 3 §. vnico.

5 Deinde probo quantum ego iudico, manifesta ratione, qua vsi sunt Panormitanus & alij. Planum est in iure in materia obligationum, si non destinetur dies in contractu, incontinenti obligationem contrahi. Sufficiat vulgaris textus l. in omnibus. Ode rep. iuris. Ergo istis verbis, habebo te in vxorem, statim contrahitur obligatio. Id quod etiam concedit idem Thomas Sanchez disp. 18. cad. nu. 18. & 20. Sed inquit esse obligationem postea celebrandi matrimonium, ego tamen statim exequendi matrimonium; quod ic ostendo, expensa & considerata significatione verbi habendi, vt optimè ibi Abbas num. 7. Nam habere pro legitima vxore, non denotat initium contractus. siue, non idem est atque contrahere, aliud enim est habere, aliud contrahere; sed denotat executionem matrimonij: habent enim & tractari pro legitima vxore, non poterit, nisi quæ iam vxor est. Vnde volumus habendi non omnino eadem est cum voluntate contrahendi, fed addit & fupponit voluntatem, cōtrahendi vt si quis dicat, Scholasticos tractari debere tanquam cues, fupponit fieri cues, vt docet idem Abbas nu. 2. Atque hanc certe significationem verbi habendi, indicatur ex illo Simonis de Cassia lib. 11. de fust. Christ. cap. 3. cum explicat illud Pauli, emulquisque vxorem suam habeat. ibi, habere, esse iam dicta vti, non ducere. Cùm ergo ab eo tempore oriatur obligatio tractandi tanquam vxorē, quod fupponit necessario contractum, visus est in eo instanti voluisse contrahere,

Digitized by Google

here, & cõtraxisse de præsenti, vt inquit Abbas. Qui enim vult consequens, vult etiam illud antecedens, sine quo nõ potest peruenire ad illud consequens.

6 Exemplum habemus certissimum in iure ad id explicandum valde accommodatum. Si testator filijs seruum suum purè tutorem dederit, eo ipso directam libertatem concessisse videtur; qui tutor esse non potest, quia seruus est; quare eo ipso, quod tutorem eum esse vult, statim liber est, l. 2. *Instit. qui testam. tut. dari pos.* & dicit Paulus *in l. quaro 32. D. de testam. tut.* Placet, inquit, *eum qui a domino tutor nulla nomination adscripta liberiate datus est, libertatẽ quoque meruisse videri.* Quisquis enim quid vult aut fieri iubet de re aliqua simul omnia velle intelligitur, quæ præcedere oportet, & sine quibus ad prius illud peruenire nõ potest, l. 2. *D. de iur. fideiubor.* & *l illud, de acquirenda hæreditate, & lib. 1. §. 1. D. si usus fructus petatur.* Atque ex hoc intelligendus Imperator cùm inquit in *l. & si. C. de fideicom. lib.* cùm libertatem hanc seruo datam hac ratione, cùm tutor nominatur, fideicommissariam vocat, sicut & alienus seruus tutor nominatur; addit tur nisi aliud euidẽter defunctum sensisse appareat. Euidenter autem apparet testatorem seruo suo directam, & non fideicommissariam libertatem dedisse, cùm seruum proprium purè tutorem dedit. Sic enim verbis purè & statim eum tutorem esse volut. Quod si statim tutor esse non poterit, nisi prius sit liber, planè ita sensit testator, vt seruus quoque statim, ac prõinde directo sit liber. Hæc mihi obuiùt Donellus *comment. de iure ciuili. lib. 3. cap. 3. propefinem.* Sic ergo in proposito, cum ab eo initam, in quo dicit contrahens, *tract ibo te in vxorem, habebo te in vxorem.* obligatio consurgat se gerendi cum illa tanquam cum vxore. in eodem igitur instanti contraxit de præsenti: neque enim ab eo instanti potuit erga illam vt vxorem se gerere, nisi coniugio inito atque perfecto.

7 Sed quid dicendum de his verbis, *Volo te ducere vxorem. vel accepere, vel contrahere, volo te habere, & tenere te, tractare te in vxorem?* Thomas Sanchez *disp. 18. cit. num. 15.* existimat hæc omnia tantum esse sponsalia, quia ea verba verificantur, quamuis proferens modò nolit esse suam vxorem, sed tempore futuro. At verò alij sub distinctione ita respondent, dicuntque ea verba, *volo te habere, tractare*, & similia, efficere matrimonium: at illa verba, *volo te accipere, ducere, tecum contrahere*, non efficere matrimonium, sed sponsalia. Sic Couarr. *2. part. cap. 4. §. 1. nu 4.* citatis alijs. Ratio est. Quia velle contrahere, velle ducere non est contractum esse matrimonium, siquidem velle contrahere non est contrahere. cùm ista verba *ducere, contrahere*, significent inchoationem contractus, vt ex Panormitano dicebamus *num. precedenti*; atque ideo ostendunt nondum esse matrimonium inchoatum. Verbum autem *habendi, trattandi, & gerendi sic pro vxo*, non significat inchoationem, sed executionem & perfectionem contractus cùm non possit vt vxor haberi, nisi quæ iam est, atque etiam illa, *volo te habere vt vxorem*, verba sunt quæ matrimonium efficiunt. Cùm enim verba illa vera esse debeant de præsenti, non potest de præsenti esse animus habendi & tractandi pro vxore, nisi sit consensus contrahendi, vt dictum est. Sic docet Panormitanus *in cap. ex literis 11. de sponsal. num. 1.* Ioannes Andreas *ibidem, prope fin. loco cit.* & probabile putat Thomas Sanchez *disput. cit. num. 24.* Paludanus *in 4. distinct. 27. quæst. 2. art. 2. conclus. 5.*

8 At ego cum hac 2. sententia conuenio in eo, quod dicunt his verbis, *Volo te tractare pro vxore*, verum effici matrimonium iuxta dicta *num. 4. & sequentibus*. Addo tamẽ etiam illis verbis, *volo ducere, contrahere, accipere*, etiam matrimonium celebrari, non sponsalia; diuersaque esse ab illis, *contrahamtecum*. Prima pars nostræ sententiæ iam constat ex dictis. Secunda vero probatur ex doctrina glos. *in l. vendentis, C. de contrahenda emptione*, quæ docet his verbis, *volo vendere, volo emere*, perfectam venditionem esse. Quòd si dicas, non sequitur, volo. ergo facio: respondet Cardinalis *in cap. ex literis. de sponsalibus*, optimè in his, quæ præter voluntatem exigunt aliquid extrinsecum, verum esse, non esse idem, volo & facio, vt volo descendere, & descendo. At verò in his, quæ non exigunt nisi consensum præsentem, contractus valet, quia detegitur ex voluntate; itaque pariu sumitur matrimonio, volo contrahere, & contraho. Standum inquit Cardinalis communi intelligentiæ; putat autem ille communem intelligentiam esse, vt sint idem. Hæc autem vera esse iudicamus absolutè, & ex vi verborum: tales enim circumstantiæ comitari possunt verba ista, siue ex consuetudine loci desumptæ, siue ex his, quæ præcesserunt, vt tantum habeant rationem sponsaliorum, vt ian. dictum est.

9 Idem meo iudicio dicendum de illis, *volo te esse vxorem meam.* Verba enim illa matrimonium conficiunt; habent enim consensum de præsenti, vt sit vxor. Neque illis verbis significari potest consensus inefficax, vt vult Thomas Sanchez *tom. 29.* Is enim significatur *verb. vellem.* Igitur significatur efficax consensus ex vi verbi, nisi ex alijs circumstantijs vellentas quædam significari intelligatur.

CAPVT X.

De formula contrahendi, in qua ponitur dictio exclusiua.

SVMMARIVM.

1 *Quid dicendum de illa formula. Non duca aliam nisi te.*
2 *Variæ distinctionibus DD. expl cant, & num. 3. 4. 5.*
6 *Explicatur duplex sensus particulæ,* nisi.
7 *Vera sententia tribus propositionibus continetur.*
8 *Prima pars probatur.*
9 *Verificatur etiam in contractibus de præsenti cum particula exceptiua.*
10 *Secunda pars probatur.*
11 *Quare aliter iudicetur de exceptiua in propositionibus de futuro, & præsenti, aut præterito.*
12 *Explicatur quædam limitatio secundæ partis.*
13 *Colligitur quid dicendum in sponsalibus.*
14 *Tertia pars probatur.*

1 SEd superest explicandum, quid dicendum quando vsus est particulæ exclusiuæ, vt, *non ducam aliam nisi te*; vel, *nolo aliam in vxorem nisi te.* Idem est si dicas, *præter te*, vel *quam te.* Hæc enim omnia exclusiuum sensum habent, vt rectè cõtra nonnullos docet Thomas Sanchez *dissput. 19 num. 2.* & 10. horum enim omnium eadem ratio est.

2 Ad hanc ergo quæstionem nonnulli sub distinctione respondent. Dicunt enim, si sensus fuerit exceptiuus esse matrimonium, quia exceptiua particula affert affirmationem; si sensus fuerit conditionalis non esse matrimonium. Sic So *in 4. distinct. 27. quæst. 2. art. 2.* Pettus Ledesma *quæst. 43. art. 1. dub. 1.* Sed istisua distinctione rem indistinctam & obscuram reddidere. Id enim ab ipsis inquiritur, quid iudicandum sit in foro externo quando contractus initus est nullis alijs præcedentibus signis, quæ animum indicent præter hæc verba, ex vi significationis verborum, vel ex communi vsu, iuxta quem interpretamur verba.

3 Secundò alij dicunt illam particulam exceptiuam efficere in his contractibus sensum conditionalem tantùm, & non affirmatiuum; itaque sensum esse, si duxero aliquã, te ducam. Sic Couarr. *2. part. cap. 4 §. 1. a. num. 6.* Thomas Sanchez citatis alijs *lib. 1. disput. 19. num. 5.* ex parte Ferdinandus Rebellus *part. 2. lib. 4. quæst....* & quamuis idem Thomas Sanchez *tom. 2. d. num. 3.* agat de contractibus de futuro, attamen *num. 6.* dicit idem dicendum esse in contractibus de præsenti, *nolo aliam, nisi te.* Fundamenta huius auctoris hæc sunt. Primum ex *l. si stipulatio, §. penultim. D. de actionibus empti*, ex qua Doctores colligunt promittentis non venditurum nisi huic, non competere actionem, nisi in casu, quo alijs vendidit. Secundum est ex textu

Digitized by Google

l. Titius, §. fin. de manumiss. testam. ibi, *Onesiphore, nisi diligenter rationes reddideris, ne liber esto*. Quibus verbis magis videtur grauata libertas, quam concessa. Effici ergo illa particula, *nisi*, sensum conditionalem. Denique quia is est communis modus loquendi & intelligendi. Si enim quis voueat, *non ingrediar religionem nisi Carthusianam*, nullus dicet ea voto teneri ad ingrediendum, sed tantùm in eo casu, quo in religionem ingredi decernat. Signum ergo est communi modo loquendi conditionalem tantùm sensum illa particula exprimi.

4 Tertiò alij absolutè docent eam particulam exceptiuam & affirmatiuam & negatiuum sensum effiere. Sic Gabriel *in 4. distinct. 27. quæst. 1. art. 3. dub. 4.* Itaque si sequitur post negationem affirmat, *nullus nisi Petrus currit*, sensus est, *Petrus currit, & nullus alius*. Si post affirmationem sequitur, nega: *omnis nisi Petrus currit, Petrus non currit alijs currentibus*: atque ita hæc esse sponsalia, non ducam aliam quàm te, vel nisi te, id est, ducam te, & nullam aliam; & similiter hæc esse matrimonij verba, nolo aliam nisi te. Sic docet Abbas *in cap. ex parte, de sponsalib. num. 8.* Cardinalis *ibidem num. 4.* Rebellius *loco citato*, dicit hunc esse communem modum intelligendi, licet non sit ex vi verborum, & seruari in praxi, ideoque docent Siluester, & multi alij relati per Thomam Sanchez *disp. 21. num. 5.*

5 Denique alij sub distinctione respondent, particulam *nisi* in vltimis voluntatibus æquiparari conditionali, id est, *si non*; at vero in contractibus facere sensum exclusiuum, & non conditionalem. Sic Additionator Cardinalis *ad cap. ex parte, de sponsalib. litera C.* citatque Antonium de Burro *in cap. præterea requisiti, de appellationibus in 4. notabili*.

6 Cæterùm mihi media quædam sententia videtur eligenda, in quam, si attentiùs rem istam Doctores considerassent, facilè deuenire potuissent, exstitumque ab omnibus probandam. Sed priusquam illam stamam, adnotare placet in primis particulam *nisi* non tantùm habere vim exceptiuæ, sed etiam conditionalis, in quo differt ab alijs particulis exceptiuis. Itaque & significat, idem quod *tantum, solum, præter*. & significat idem, quod *si non*. Inde est, vt sæpè non efficiat, nisi conditionalem sensum; & cùm ponitur vt conditionalis pro *si non*, nihil affirmat, nisi ex adiuncta materia, vel aliunde colligatur. Esse autem conditionalem maximè constat, cùm adiungitur alicui actioni vel verbo, vt in illo, *Non dimittitur p. c. ultimus nisi restituatur ablatum*, & in illo, *Nisi manducaueritis filij carnem filij hominis, non habebitis vitam in vobis. Ioannis 6.* & in illo: *Non dimittam te nisi benedixeris mihi, Genes. 32.* id est, *si non benedixeris, si non manducaueris, si non reddideris*. In his & in similibus semper dispositio conditionalis est, veluti *in dict. l. Titius. §. fin. D. de manumissis testam.* Vnde non rectè Thomas Sanchez probat ea lege particulam exceptiuam sensum conditionalem effiere. Nam *ibi* non ponitur tanquam exceptiua, sed tanquam conditio: *Onesiphore nisi diligenter rationes reddideris, ne liber esto*, ponitur conditio, sine qua non assequetur libertatem, ei idem dixerim *de l. si stipulio, §. penult. D. de actionibus empti, & venditi*. Nam ex ipsa specie facti colligitur illam contractum conditionalem fuisse, non ex vi particulæ *nisi*: vt vult Thomas Sanchez, sed quia expressum fuerat in contractu, vendo tibi rem hanc ea lege, vt si vendideris, non alteri, quam mihi vendas. Quare ex eo textu ad casum, in quo nulla expressa conditione ponitur illa particula, argumentum desumi non potest. Hinc e tà illud: Ne des Titio centum, nisi moriatur mater mea; fiet enim conditionale legatum. Hæc autem vis, quæ latet in particula *nisi*, non latet in alijs exceptiuis, *præter, tantum, quam*, nisi addatur conditionalis particula *si*, vt *præterquam si*. Quando autem ea particula *nisi* non adiungitur verbo, siue actioni alicuius fed tantùm nomini, vel personæ, tenetur habet sensum exceptiuum tantùm.

7 Duæ ergo sunt partes nostræ sententiæ. Prima est. In propositionibus de præsenti, aut præterito semper particula exceptiua includit affirmationem, vt ex parte dicebant Doctores tertiæ sententiæ contra Conarruuias, Thomam Sanchez, & alios. Secunda pars est. In propositionibus de futuro, vel quæ respiciunt tempus futurum, particula exceptiua non includit posi negationem affirmationem. In quo placet Couarruuias, & Thomas Sanchez, & displicent Doctores tertiæ sententiæ. Tertia pars est. Particula exceptiua quando ponitur in propositionibus affirmatiuis, planè affirmat de casu excepto actionem vebi, & remouet ab alijs, siue respiciant tempus præsens, præteritum aut futurum. Demonstremus omnia.

8 Prima pars sic ostenditur & explicatur. Et quidem in propositionibus simplicibus de præsenti negari non potest. Cum enim dico, *Non video nisi te*, sensus est, te video, & nullum alium. Is enim, qui cecus est, aut oculos clausos habet, non diceret vicino, *non video nisi te*, neque enim illum videt. Idem est in enunciationibus de præterito, vt in illo Matth. *Neminem viderunt, nisi solum Iesum*, id est, Iesum *viderunt incontestatum*: si enim neque Iesum vidissent, inepta fatis locutio esset; nullus nisi Petrus currit, Petro non currente inepte diceretur. Cuius manifestam rationem assignabo infrà *in 2. part.* nostræ sententiæ, cum discrimine propositionis de futuro, de præsenti, aut de præterito. Similiter illa propositio, omnes nisi Petrus currunt, inepta esset, nisi Petrus quiesceret, & alius te vera sensus esset falsus.

9 Ex his iam colligi potest idem dicendum in contractibus de præsenti, quando ponitur particula exceptiua. Itaque si quis dicat, non vendo nisi tibi, particula illa affirmat venditionem tibi factam, & excludit alios: non volo nisi te, volo te & nullam aliam. Idque necessariò connectitur. Nam ille tenetur de præsenti vera verba proferre. At non possunt verba esse vera, nisi in hoc sensu. Idque planè demonstro. Nam aut tunc volo te, vel non volo te. Si primum, vnico quod volo: si secundum, ergo falsò dico non volo nisi te, quandoquidem nec te volo, & ideò nullam volo. Non vendo nisi tibi, vel vendo tibi, vel non: si non, locutio est inepta, & falsa propositio; si tibi, ergo affirmat ea particula exceptiua, & post negationem dicit affirmationem. Illis ergo verbis perficitur matrimonium, nolo aliam nisi te vxorem, non habeo aliam nisi te vel præter te, non duco aliam nisi te, non contraho nisi tecum. Neque id videtur vlla ratione negari posse in his contractibus, qui de præsenti celebrantur. Vnde particula exceptiua sequens negationem in illis verbis, cum quibus antea diximus perfici matrimonium, valet siue dubio, vt docuit etiam Ioannes Crotus in repetit. *ita cap. licet, de consuetudine. num. 22.* quæ est *in 5. volum. Reper. Canon.* Rectè ergo Andreas Siculus *lib. 1. consil. 2.* inquit: *Quod si puella nimium se ad concubitum appellantis responderit, Non consentio nisi alio honesto. si ille factum recepit, & verum attulit, matrimonium contractum videri*. Habuit enim de præsenti consensum matrimonij, cùm quod honestè actus ille fieri non posset. Quem immerito reprehendit Alciatus *l. 33. D. de transactionibus*. Alia etiam via posset dici, ea verba efficere matrimonium, quæ dubia sunt propter varias Doctorum sententias. At in dubio fauendum matrimonio est, iuxta dicta supra *cap. 8.*

10 Secunda pars nostræ sententiæ est. In enuntiationibus, quæ respiciunt tempus futurum, particulam exceptiuam non includere affirmationem, nisi aliquid extrinsecum apponatur, quo affirmatio inclinà significetur; vel id postulet subiecta materia, & id de quo agebatur, ostendat. Id in primis declaratur exemplis, illis videlicet, quæ adducunt Couarr. & Thomas Sanchez. Non ingrediar nisi religionem Carthusianorum. Dutum videtur his verbis obligatum aliquem ad ingrediendum eam religionem dicere. Cæsar promisit se hoc anno non gestuium bellum, nisi contra Turcas; ergo contra Turcam gerer, non valet. Idemque censuit videtur ex illa lege, *si stipulatus, de actionib. emp.* ibi, *sed si fundum ita vendidero, vt nulli alij quam mihi eu vendat, actio eo nomine ex vendito est. si a te vendidero*. & in illo, bona nò alienentur nisi rausa dotis, non excipit aliàs, sed in casu quo alienentur. Ergo antequam alteri vendatur equus, non est actio aduersus eum, qui sub ea conditione emit. Non ergo qui dicit

non

Digitized by Google

non vendam, nisi tibi, obligatur ad vendendum illi, nisi in casu quo vendere decreuerit.

11 Quæ autem sit ratio, ob quam aliter iudicandum sit in enuntiationibus, quæ respiciunt tempus futurum, aliter in his quæ respiciunt tempus præsens, aut præteritum, ex eo desumenda est; quia proprium est particulæ exceptiuæ tollere negationem actionis in casu excepto. Verbi gratia in hoc, nullus nisi Petrus pugnat, negationē actionis pugnæ tollit à Petro, quem excipit, & quia id in præsenti aut præterito non potest esse indifferens, vt sit vel non sit, vt conueniat vel non conueniat actio, quando autem respicit tempus futurum, est in differentia, vt sit aut non sit; inde est in propositionibus de præsenti aut præterito inclusa affirmationem, non verò in propositionibus de futuro. Explicemus magis. Nullus est albus nisi Petrus, negatur ab omnibus præsens existentia cum albedine, & hæc negatio albedinis tenouetur à Petro. Et quia de præsenti non potest nō esse vnum ex his duobus, vel Petrum de præsenti esse album, vel non esse, inde est, vt ad hoc quod vera sit propositio, Petrus de præsenti debeat esse albus, alias esset falsa. Si enim de præsenti Petrus non sit albus, cùm non possit esse indifferens ad album, & non album, non diceretur verè, nullus nisi Petrus est albus. Idem est in illa, nullus nisi Petrus cucurrit, aut pugnauit, neque enim Petrus, qui iam præterijt, poterit esse indifferens, vt illi cursus aut pugna conuenirent, aut non conuenirent. At verò cùm dico, non vendam nisi tibi, nego actionem vendendi in futurum omnibus determinatè, & determinatè tibi non nego actionem vendendi. At verò, quia indifferens est pro tempore futuro, vt tibi vendam vel non, possum enim vendere, aut non vendere, & de re non affirmo vera propositio est. An autem id oriatur ex ipsa significatione particulæ exceptiuæ, vel ex communi modo intelligendi, & intelligendi definire certè non audeo. Mihi potiùs videtur ex communi hominum intelligendi modo ortum habuisse, & non ex vi particulæ exceptiuæ. Habuit tamen communis iste modus intelligendi sufficiens fundamentum, vt antea explicatum est. Atque id est, quod iuris interpretes solent dicere, hac particula non affirmari actum, sed potentiam sic Couarruuias *loco citato*, & Pech. *in reg. nond. mittitur, verb. nisi de regul. iuris in sexto.* quod verum esse non potest, si oratio respiciat tempus præsens, aut præsentium; in his enim non est potentia sed actus: sed solùm, quando respicit futurū, ad quem est potentia, & non actus. Sic etiam loquitur Antonius de Butrio *in cap. ex parte, de sponsal.* & alij frequenter.

12 Dixi autem in hac secunda parte nisi aliquid extrinsecum apponatur, quo intelligatur affirmatio inclusa, vel postulet subiecta materia; quia ratione eius, de quo agebatur, intelligi affirmationem inclusam multa exempla ostendunt 3. *Reg.* 22. *Non prophetizat contra me ouem quemquam, sed mendacia, nisi solum contra Regem Israel*, id est, contra illum, & contra nullum alium, 2. *Paralip* 18. *Ne mihi loquaris, nisi quod verum est.* id est, loqueris verum, & nihil aliud nisi verum. Idem in illa, *Nullus nisi Petrus cucurrit*, si Petrus non esset cursurus falsa esset propositio. Id quod à contrario explicari potest. Nam particulæ exceptiuæ omnes æquipollent in effectu itaque idem est *tantum, nisi, præter, solum* & aliæ. At cùm ponitur particula tantùm affirmatiuè, includit negationem. Ergo quando ponitur negatiuè, includit affirmationem. Itaque si tantum Petrus erit albus, id est, Petrus erit albus, & nihil aliud. Si enim aliquid futurum esset album, falsa esset propositio. Similiter quando præcessit affirmatio, hoc modum committendum est hodie, & nullus nisi Petrus occidet, promitto videre hanc domum, & nulli vendam nisi tibi. Atque hæc ratio illius, quod in *l. quibus rebus. §. quidem Titio, D. de condit. & demonstrat. Heres meus te des Titio centum, nisi mater mea moriatur*, debetur legatum mortua matre; non ex alia ratione, nisi quia præcesserat assertiua oratio, quæ centum dederat Titio ex legato. Sic enim dixerat testator: *Centum lego Titio*, & subdit, *heres meus, &c.* vt monuit Couarruuias *d. cap. 4. §. vnico, num. 5. in fi.*

13 Ex his fit, si ea verba quæ sponsalia inducunt, efferantur cum negatione, & particula exceptiua, vt non ducam, nisi te, non contraham, nisi tecum, neque sponsalia, neque matrimonium videri. Non enim ponit ea particula actum cōtrahendi, vt futurum cum alio, sed remoto actu & potentia contrahendi cum alijs, si verum dicit promittens, relinquit potentiam tantùm ad contrahendum cum hoc. Potentia autem contrahendi non efficit sponsalia, sed actio futura contrahendi promissa.

14 Tertia pars nostræ sententiæ est manifesta scilicet, particulam exceptiuam in affirmatiua oratione positam, verè ponere actum in casu excepto, & remouere ab omnibus alijs. In quo conueniunt omnes, vt ducam tantùm te. Quod enim ponat actum in casu excepto, planum est ex vi affirmationis, alias non esset affirmans, aut esset falsa. Quod autem alia ab actu excludantur, habet quatenus exceptio est, alias non esset vera propositio. Quare illis, tantùm te volo vxorem, volo te, & nullam aliam, tantùm te habebo vxorem, contractum videtur matrimonium iuxta dicta. Tantùm te ducam, tantùm tecum contraham sponsalia efficiunt. Atque ex his soluta manent, quæ pro sua sententia adduxit Thomas Sanchez, & Couarruuias. Et hactenus de ista difficultate, quam satis perplexam dixit Couarruuias *loco supra cito n. num. 6.* & de ea vide etiam Crotum Reper. citat. *a num. 23.* qui tamen rem adhuc obscuram & perplexam relinquit.

CAPVT XI.

Tria signa proponuntur præter verba, de quibus examinatur, an fiat matrimonium.

SVMMARIVM.

1 *Explicatur quid disputetur.*
2 *Regula generalis de quibus signis explicetur consensus matrimonij.*
3 *Quid de annuli donatione, & subarrhatione, & n. 4. & 5.*
6 *Quid quando subarrhatio est signum matrimonij, præcesserat tamen tantum sermo de sponsalibus.*
7 *Quid si annulus mittatur ab alijs, quam à contrahente.*
8 *Quid de porrectione manuum.*
9 *Quid dicendum de signo traditionis.*
10 *Non sufficere ex tam solemnem.*
11 *Quid sentiendum de traditione inspecto iure Ciuili.*

1 EXplicuimus hactenus quibus verbis contrahatur matrimonium, & etiam sponsalia: at quia pro verbis substituunt homines alia signa, quæ vel in facto consistunt, vel in aliorum verbis: quibus contrahentis consensus explicatur: ideo agamus opportet, de his signis, quibus matrimonium contrahi censetur, & postea de signis, quæ ex aliorum facto pendent. Sed cùm ea signa soleant & ab impuberibus, & puberibus adhiberi, primò in hoc capite & sequenti agam de signis puberum, in alio de signis impuberum.

2 Et quidem in explicandis signis, quæ in facto consistunt, non magna difficultas est. Sit ergo regula generalis. Quotcunque signum aliquod iuxta communem linem loci, vel communem intelligendi modum, est signum manifestatiuum consensus, & amoris, efficit matrimonii, si adhibeatur, vel sponsalia iuxta id quod ex parte alterius præcessit de præsenti, aut de futuro. Quæ regula traditur à Bon. facto Octauo *in cap. vnico, de disposs. impub. lib. 6.* ibi, *vel per aliam modum*, quo significetur illum in priori voluntate perseuerare. Sed est in specialibus casibus declaranda regula doctrinæ causa.

3 Primò solet adduci signum annuli donationis, quæ subarrhatio dicitur, de quo aliqua Curiarius *cap. fin. de desponsat.*

sponsat impuber. Et iuxta hanc regulam nonnulli dicunt inter præcedendum iuxta id, quod præcesserit ex parte vnius, vt si præcesserit consensus sponsalitorum, donationem annuli efficere sponsalia; si verò præcesserit ex parte vnius consensus de præsenti, subarrhatione fieri matrimonium; quia subarrhatio signum æquiuocum est, & iuxta ea quæ præcesserunt inter prætendum. Sic Thomas Sanchez *lib. 1. disput. 22. num. 1. & 2.* cit. aliis. Quod quidem verum est, quando iuxta loci consuetudinem est anceps signum, & æquiuocum; tunc enim, si præcedunt sponsalia, erit signū sponsaliorum; si matrimonium, matrimonij.

4 At si iuxta loci consuetudinem est tantum signum sponsaliorum, etiamsi ex parte vnius præcedat consensus matrimonij, tantum efficient sponsalia annulus & subarrhatio. Ratio est, quia cùm signa subſtituantur pro rebus idem est, ac si fœminæ dicenti de præsenti, consentio, aliud responderet, se consentiunt esse; non enim fieret matrimonium, cum in vtroque debeat esse mutuus consensus, nec enim claudicare potest vinculum matrimonij.

5 Quod si iuxta loci consuetudinem est signum matrimonij, vt de consuetudine Italiæ testatur decisio Rotæ apud Farinacium *lib. 1. 124. num. 2.* cui consuetudini standum cum glosa *in cap fin. de desponsatione impuber.* Igitur si ea vigente consuetudine vir fœminæ consensum coniugalem exprimenti annulum tradiderit, vel subarrhauerit illam, matrimonium est; exprimitur enim ea subarrhatione consensus coniugalis ex parte viri. Sic glosa singularis *in cap. penult. de sponsal.* quam citatis aliis sequitur Couarr. *2. part. c. 4. num. 4. cum sequentibus.* & Theologi frequenter; idem habet decisio Rotæ apud Farinacium *lib. 1. 173. n. 5.*

6 Sed quid, si iuxta loci consuetudinem subarrhatio sit signum matrimonij, & præcedentibus sponsalibus fiat subarrhatio? Tunc veram existimo opinionem, quam sequuntur Prepositus *in cap fin. de desponsat impuber. in principio.* & Antonius de Buttio *ibidem*, & decisio Rotæ *324. cu. num. fin. & eodem tit. de sio 366. num. 5. decisio 62. n. 11.* qui docent sponsalia transire in matrimonium per subarrhationem. Probant ex *cap fin. de desponſ. impub.* Sed non rectè ex eo colligunt quin potius ex eo colligi mihi videtur sponsalia subarrhatione non fieri matrimonium ex verbis verbis, ibi, *quum is ab ipso viro eadem fuerit subarrhata.* Nam ante pubertatis annos tantùm constant sponsalia, *can. vnico de desponsat impub. §. 2. in 6.* neque amplius indicanda sunt, etiamsi subarrhata fuerint. Adde etiam cum Couarr. *in 2. part. cap. 4 §. 2. nu 2.* in eo cap. agi de desponsatione de præsenti cum communi sententia & ideò non mirum, si existimaretur subarrhatione fieri matrimonium; maximè si iuxta consuetudinem loci esset signum matrimonij, quod tamen regulare non est. Melius probat posset ex *cap. 1. de matrimonio contracto contra interdictum Ecclesiæ*, vbi post promissionē factam nomine puellæ missio donorum censetur efficere matrimonium, & ideo gigneit impedimentum, ne cum fratre postea contrahereret. Ego enim existimo id ex textu colligi, quia persuadeo ibi fuisse matrimonium ratum tantùm, & ex eo ortam publicam honestatem. quia impedimentum ortum ex sponsalibus multo recentius est in Ecclesia, vt dicam infra suo loco. Illud autem matrimonium solum contractum esse dicitur per munerum missionem, amplexus, & oscula. Ratio etiam, quæ me mouet, hæc est, quia signa loco verborum subſtituuntur. Si ergo subarrhatio est signum matrimonij ex consuetudine, si post sponsalia sequatur, idem est ac si verbis protestarentur se contrahere matrimonium. Quare non tam videntur sponsalia subarrhatione transire in matrimonium, quàm subarrhatione fieri matrimonium, tanquam signo consensus de præsenti, atque ita sentire videtur Thomas Sanchez *disp. 22. cit. num. 2.* citatis aliis.

7 At si annulus puellæ mittatur ab alijs, quàm à contrahente, non videntur sponsalia, nec matrimonium, sed donatio. Limitandum tamen, nisi consensū filij, & præcedentibus verbis, aut tractatu ex parte fœminæ mittatur. Abbas *cap. fin. de desponsat. impub. num. 7.* Sanchez *disp. 22. cit. num. 7.* Idem dixerim de pecunia, aut iocalibus si mittantur fœminæ præcedente tractatu inter amicos de contrahendo matrimonio, quem ipsa etiam fœmina fecit præcessisse, præsumuntur enim sponsalia, vt citatis aliis docet Thomas Sanchez *num. 5.* illis enim muneribus veluti confirmatur, ratum habetur, quod ab amicis ea de re gestum est, atque ideò sponsaliorum contractus inuus videtur. Idem iuxta hæc dicendum, quando impuberes contrahunt, & postea mittunt sibi annulos, iocalia, aut pecunias. Nam licèt antiquo iure, quando valebat matrimonium post septennium, si mitteretur, conficiebatur matrimonium, quia indicabant consensum de præsenti confirmati; at verò nouo iure, cùm inter puberes non possint esse, nisi sponsalia, licet contrahant verbis de præsenti, ita etiā subarrhatio & similia, licet ex loci consuetudine essent signa matrimonij, non efficerent nisi tantùm sponsalia, sicut ipsa verba de præsenti, vt postea dicam.

8 Secundum signum adduci solet porrectio manuum. Et si viro exprimenti consensum matrimonij, vel sponsalia, fœmina porrigat manum, signum est matrimonij, vel sponsalium, iuxta id quod præcesserat. Nam qui tacet consentire videtur, cùm agatur de obligatione cōtrahendi. si concurrat actus publicus. Idque in fœminis facilè contingere potest, quia non est difficilè imped n etiam verecundia. Idem meo iudicio dicendum, si vir fœminæ manum apprehendens, dicat, *Do tibi hidem de contrahendo matrimonio, vel tecum contraho*, & illa non rettahat manum, erunt sponsalia, vel matrimonium, iuxta verba prolata ab illo, quidquid dicat Thomas *cu. num. 6.* citatis aliis. Si enim repugnaret manum vtique retraheret. Atque pro hac sententia non inutilitet expendi posset illud ex *cap. 1. de sponsa duorum, non stringat manum*, sed tamen non retrahit videlicet. Ratio quæ me mouet hæc est quia sicut per fœuerare in cohabitatione, quando sunt à principio nullum matrimonium, cessante impedimento, cum fcientia sufficienti, est signum consensus iure saltem antiquo; ita etiam non retrahere manum apprehensam, quæ signum fidei dare solet esse, est reuera porrigere, & fidem adstringere eo actu publico, vel peiseuerantia in eo actu publico

9 Tertium signum, de quo soler esse controuersia, an inducat matrimonium, est traductio sponsæ in domum sponsi. Et Ioannes Andreas *in cap. fin. de sponsalibus*, affirmat esse signum matrimonij sponsalibus præcedentibus, sequuntque alij, quos refert Couarruias *1. part. de sponsalibus. cap. 4. §. 2. num. 2.* Communis autem opinio stat in contrarium; neque enim vllo in iure cautum videtur, vt sponsalia transeant in matrimonium per traductionem, vel aliter, quàm per copulam, cùm que ea dispositio sit exorbitans a iure, non est ad alium casum extendenda, vt dicam *cap. sequenti*. Ar si traductio sequatur consensum de præsenti, videtur sufficiens signum matrimonij. Vnde vniuersim vera videtur doctrina, quam ex Antonio Butrio refert Geminianus *in cap. vnico, de desponsat impub. in 6. num. 7.* excepta copula propter specialem iuris dispositionem, quod actus superueniens declarans consensum, declarare intelligatur secundùm naturam verborum præcedentium, vt si sit de præsenti, intelligatur consensus de præsenti, si de futuro, intelligatur consensus de futuro, quamuis limitanda sit haec doctrina iuxta dicenda in fine capitis.

10 Hinc infertur idem dicendum esse quamuis solemniter sponsa traducta sit; quia nulla traductio quantumuis solemnis in iure habetur signum consensus de præsenti. Et cùm ea dispositio nitatur præsumptione, præsumptionis autem eius ratio hic non militet, neque enim præsumitur euitatio peccati, non est extendenda ad alium etiam casum præsumptum, in quo potest à veritate recedi. Habetet tamen locum, quando dubium probabile esset, an præcessisset sponsalia, an coniugium: in dubio enim hæc traductio persuaderet præcessisse coniugium, & consensum, de præsenti verbis explicatum, vt notat Couarr *loco citato.* fauetur enim matrimonio in dubijs, vt sæpè dictum est, & docent decisiones Rotæ iam citatæ.

11 Verùm hæc quæ dicta sunt de traductione, siue solemni, siue non solemni: iure Canonico inspecto dicta volumus: nam iure ciuili aliter fortassis dicendum esset, scili-

Digitized by Google

scilicet traductionem esse signum nuptialis consensus. Nam ex verbis in accipienda vxore visitatis, & ex certis locis apparet, veterem hunc fuisse & solemnem morem in nuptijs contrahendis, vt noua nupta deduceretur in domum mariti, & ibi pro tradita alli vxore acciperetur. Imò quibusdam locis ius declaratur ex hac deductione primũ nuptias initium cœpisse, neque ante contractas videri, *l. 5. D. de ritu nupt. l. si cui 29. D. de condit. & demonstr.* Atque hinc etiam factum, vt vxorem ducere in vsu iuris, & veterum omnium dictum sit, pro, vxori iungi, & nuptias cum illa contrahere; quem etiam morem fere apud omnes gentes obseruari videmus. Ducere autem vxorem est illi coniungi, sic dictum, eò quod deducebatur ab sponso in domum suam. Adde festiuitatis visitatæ nuptiarum ita mentionem fieri *in l. sanctimus, C. de nupt.* vt ex ea festiuitate eadem lex nuptiarum contractarum tempus æstimari velit, si quis in conditione aliqua nuptias nominauerit. Adeò etiam ea traductio nuptialis consensus signum est proprium, vt absentem mulierem per nuntium, aut Epistolam nubere non posse Pomponius dicat, quia deductione opus est in domum mariti, *l. mulierem, D. de ritu nuptiarum*, & conditionem nubendi tunc videri impletam, cùm vxor ducta fuerit, dicat Vlpianus *in l. cum fuerit. de condit. & demonstrat.* Antellanus quoque Imperator, cùm de donatione consuleretur, quæ dicebatur nuptiarum die facta, & dubitaretur an a sponso, an a marito res donata esset, rescripsit, ita demum videri a marito donatam esse, si in sponsi domo facta fuerit donatio, *l. cum in te. C. de donationibus ante nupt.* Atque idcò etiam Caius *lib. 1. Institut.* ait: *Nuptiæ esse legimus, cùm Romanis Romanam nuptijs interuenientibus, vel consensu vxorem ducit.* Et quamuis inter nonnullos iuris interpretes dissensio sit, an ad matrimonium requiratur traductio simul cum consensu, vel sufficiat solus consensus verbis expressus; & melior interpretum pars senuiat non esse necessarium, vt probat textus *in l. penultima, de donationibus inter virum & vxorem. & l. si donationum, C. de nuptijs*, & docent Duarenus *de nuptijs §. 2. ad tit. soluto matrimonio*, Donellus *lib. 23. comm. cap. 20. §. restat vltimo & solemnitas nuptiarum*, Conradus Ritershusius *ad Iustiniani Nouellas, part. 4. cap. 1. num. 10.* & alij. Attamen hoc apud illos indubitatum est traductionem celebrari coniugij signum esse in iure, vt superiora omnia ostendunt. Vnde Donellus *loco citato*, inquit, in re certa, & consensu certis verbis expresso traductione non esse opus. At si de voluntate contrahentium nihil amplius proponeretur, quam eos velle nuptias celebrare, ibi deductionem ad nuptias pertinuisse intelligitur. non quod præter consensum vellent veteres aliquid amplius adhiberi, sed quod intelligerent his rebus, atque hoc ritu consensum declarari, vt semper in his omnibus vnus & idem esset consensus. Ex traductione igitur tanquam ex certo indicio nuptiarum etiam nuptiæ contractæ arguuntur, quæ est sententia *locis fuerit 15. D. de condit. & demonstrat.* Concilio igitur, sicut de subarrhatione dicebamus, vbi traductio ea solemnis recepta fuerit pro nuptiali signo, eo ritu adhibito sufficienter præsumi mitũ iam matrimonij contractum de præsenti: eadem enim ratio militat, quæ in subarrhatione adhibetur, nam quæ ea traductio loco verborum de præsenti ex Regionis consuetudine. Hic restabat explicandum, quid dicendum esset de taciturnitate præsente alio an satis sit in sponsalibus aut matrimonijs, sed de hoc dicam *cap. 15.*

CAPVT XII.

An copula, vel nixus ad copulam sit signum matrimonij.

SVMMARIVM.

1 *Ex copula non præsumi matrimonium, sed consensum aliquibus adiunctis.*

2 *Est signum consensus, quando in matrimonio a principio nullo ratione alicuius impedimenti, & in eo dispensante Pontifice adhuc copulantur.*

Explicantur varia iuris loca, ibid.

3 *Item quando præcesserunt sponsalia secundum antiqui iuris dispositionem, quæ sit eius dispositionis ratio explicatur.*

4 *Si accedens præstetur se accedere animo fornicario, non coniugali, non transeunt sponsalia in matrimonium. Imò hæc cessasse vbi receptum Tridentum, ibid.*

5 *Quomodo intelligendum, quod præcedente tractatu de matrimonio copula, sit signum matrimonij.*

6 *Quid si contractus duobus sponsalibus, post secunda copulatur prima.*

7 *An coniunx copulæ sit etiam signum ac copulæ negans opinio præferitur.*

8 *Eorum qui contra sentiunt, fundamenta diluuntur, & num. 9. 10. 11. 12. 13.*

14 *Multo minus tactus & osculæ sunt signa matrimonij.*

15 *Explicatur magis quod dictum est de conatu ad copulam.*

16 *Eadem signa habere locum in muris surdis, & cæcis.*

1 ALiud signum, de quo frequens mentio est in iure, est copula consummata. Quæ autem dicatur consummata explicabo infra, cùm de dissolutione matrimonij per transitum ad religionem sermo fuerit *tit. 7.* Verùm antequam explicemus casus, in quibus in iure dicitur copulam esse signum matrimonij, obseruandum est ex copula iure non præsumi matrimonium, vt ibtat glossa *in cap. illud de præsumpt.* & fauet textus *in cap. 1. 1c. quæst. 5.* Solùm ergo præsumitur in iure consensus, quando alia præcesserint, quæ nunc sigillatim explicanda sunt.

2 Primò ergo est signum consensus, quando matrimonio à principio existente nullo ratione alicuius impedimenti, obtenta facultate contrahendi, & in solemnitate dispensante Principe, vbi ea recepta est, persecutant sciẽtes in coniugali commercio, videntur enim nouè consensum adhibere per ea externa signa. Sic glossa *in cap. non debet, de coniugio infidelium*, quam probat Abbas, & communis Doctorum sententia, & colligitur ex *cap. fin. & cap. propositum, de coniugio seruorum*, & *ibidem* glossa Beinai dinotat, ex copula carnali tempore idoneo scienter subsecuta matrimonium præsumi, si prius consensus verbis expressis est, sed ratione impedimenti fuit nullus; copula enim antiquo iure fuit consensus de præsenti post sponsalia, vt dicam numero sequenti. Ergo etiam erit sufficiens signum præcedentis prius consensus, si postea scienter in eodem commercio perseuerent. Atque hac ratione intelligendus videtur Conarruuias *2. part. cap. 4. num 8.* & alij, qui dicunt, si matrimonium de præsenti fuerit nullum, quia viuente altero contractum erat, illo mortuo necessarium esse nouum consensuum. Est quidem copula tempore idoneo signum noui consensus, quæ in his locis, in quibus valet matrimonium clandestinum, locum habent, aut cùm dispensauit in solemnitate Pontifex. Atque hoc eam consensu intelligendum monet Couarruuias, quod ait Paulus, *l. Eos qui 65. D. de ritu nup.* cùm inquit, *Et si contra mandatum contractum sit matrimonium in Prouincia, tamen post depositum officium, si in eadem voluntate perseuerent, nuptias iustas effici, & filios deinde natos legitimos*; perseuerare enim dicitur per cohabitationem. Sic etiam inquit Couarru. intelligendum Vlpianum *in l. si quis in semetipso ordine, eodem tit.* cùm dicit: *Siquis in senatorio ordine libertinam vxorem habuerit, quamuis vxor non sit, attamen amissa dignitate vxorem incipere esse posse*, scilicet, perseuerante commercio coniugali, quod consensus noui perseuerantis signum esse creditur. Atque hinc etiam intelligendus textus *in cap. vement ex 1. de spons. fil.* vbi, cum fœmina sponsalia contraxisset cum quodam inscia parentibus, & postea a parentibus alteri nuptui traderetur, quem illa auersabatur, dicit eique iam se a primo cognitam, atque adeo sponsalia prioia in matrimonium transisse, reperitum est impeditos esse gradu consanguinitatis, atque adeo inter illos matrimonium esse non posse etiam secuta copula. Quare dum causa cum secundo veneretur de validitate matrimonij, ille altam duxit vxorem, & ea alteri.

Digitized by Google

teri nupsit. Res delata est ad Pontificem. Secundus ille interea è vitis discessit. Respondet Pontifex si constiterit, à primo, cum quo sponsalia contraxerat, ecclesiæ iudicio ob impedimentum consanguinitatis separatam, & tertio sine contradictione in facie Ecclesiæ copulatam, & secundum decessisse, cum tertio remanere. Considerat Pontifex secundum decessisse, fortassis enim iterat secundum validum coniugium quo existente valido non poterat cum tertio locus esse matrimonij. Iubetur autem, & compellitur cum tertio remanere, quia habitatione, & commercio post mortem alterius poterat vltimum coniugium constare. Alias, si de valore secundi nulla esset in dubitatio, quid opus erat illa addere: *Et si ille, cui à parentibus fuit copulata, è prasenti vita decessit*. Hinc etiam tum habuit decisio Pontificis *in cap. cum in Apostolica eodem*, vbi illi, qui viuente altero coniuge cõpulati sunt, vno ex eis inscio, pendente tamen lite super valore primi matrimonij, iam pronunciata sententia super nullitate, permittitur vt remaneant copulati, quasi qui, illo impedimento cessante per cohabitationem & copulam consensum nouè ostendisset.

3 Secundò est etiam copula signum consensus, quando præcesserunt sponsalia secundum antiqui iuris dispositionem, quæ locum habet etiam post Tridentini decisionem in his regionibus, in quibus non est recepta Tridentini dispositio, *cap. veniens 2. cap. is qui fidem, cap. fin. de sponsalib.* Atque huc respicit, quod habetur *in cap. 1. de sponsa duorum* ibi, *Est autem fides pactionis, quando aliquis promittit alicui, quod eam ducet, si permiserit rem secum habere, vel etiam pro consensu*. Quod sic explicat *ibid.* Cuiacius, qui conditionem istam hic videri honestam vult, & verè honestam esse affirmat, quia ea verba ita accipienda sunt, si permiserit eam rem secum habere. vel etiam pro consensu, id est, vel in hoc, vt qui sponsalia, sequitur concubitus atque congressus, etiam si pro fide consensus, siue pro matrimonio præsumpto, *vt cap. is qui fidem 30. de sponsalibus* pro consensu nuptiali, pro consensu obsequentiæ rationi, non libidini. Tota autem huius decisionis ratio fundatur est in præsumptione iuris, ex communi Doctorum sensu. Vbi enim duæ præsumptiones esse possunt, vna, quod homo velit eam rem peccatum, vel pœnam: alia quod velit delinquere, in dubio rapienda est præsumptio, quod nolit delinquere & sic pœnam & culpam euitare *l. si contra, C. de compens.* Quare, qui promisit aliquam accipere in vxorem, & cum ea postmodum consumat copulam, dubitare possimus, an voluerit fornicari, an vero tantùm cum vxore coniungi, & sic sponsalia de futuro vera effiicere, vt fiant de præsenti. Cumque ea res occulta sit, & Ecclesia non iudicet de occultis, & alias vnusquisque præsumatur bonus, quando non constat esse malum, præsumit Ecclesia, quod peccare noluerunt, sed affectum matrimonij coniungi, & ideo inducit præsumptum matrimonium. Quod non ita accipiendum est, quasi Ecclesia sentiat ex vi copulæ matrimonium fieri, vt rectè notat Basolis *in 4. dist. 27. q. 1. art. 4. in solution. ad argum.* neque præsumit, quod illa copula sit licita, nisi præcesserit consensus mutuus de præsenti expressus per verba, vel signa certa. Hunc autem consensum sic expressum præsupponit Ecclesia præcessisse, dum rationabiliter præsumit bonum, de quo non est probatum malum, & ideò iudicat matrimonium consummatum. Atque hoc sensu intelligendi Doctores, qui dicunt sponsalia per copulam transire in matrimonium, quia scilicet, executa copula tanquam cum coniuge præsumit Ecclesia tam inter illos præcessisse consensum mutuum vtrique per verba de præsenti expressum. Hinc fit matrimonium secundum contractum nullum esse cum matrimonium præsumptum, *c. per fin. de sponsalib.*, & pari debet quamcumque excommunicationem ne à prima separetur, cùm reuera illa excommunicatione non ligetur, vt dico in tractatu *de excommunicatione*. Videndus Præpositus *cap. fin. de sponsalibus, num. 3.* Quomodo autem contra matrimonium præsumptum admittatur probatio, dicam fortassè in vltimo lib. huius operis, vbi de nonnullis in iudicando de matrimonio ieruandis seriùs fuerit.

4 Quo si tempore, quo accedit ad illam, protestetur se non accedere animo coniugali, sed adulterino, Innocentius *in cap. veniens 2. de sponsi. 1.* censet adhuc valere matrimonium, & transire in coniugium, quia putat haberi pro tuto conditione, atque adeò retineri à contractu, iuxta textum *in cap. fin. de condit. appositis* & ita non audiendum contra præsumptionem Ecclesiæ. Sed reuera ea explicatione præmissa non tenet; est enim contra substantiam matrimonij Pone illum verbis contrahere, quorum loco substituatur copula, ac dicere: *Ego tecum contrahо modo, ex animo tamen tecum fornicandi*, non transeunt ius aliquod, alias non esset fornicatio copula sequens. Idem ergo est, si prius suum animum explicuerint: iam enim non potest copula illa esse signum vel præsumptio consensus de præsenti sufficienter expressi, cum expressus sit contrarius. Sunt etiam contra Innocentium Doctores, qui dicunt admittu indirectè probationem contra eam præsumptionem, quæ non alia est, nisi cùm ostendit etiam se animum non habuisse. In his autem locis vbi Tridentinum receptum est, cessasse hanc notam matrimonij iam prudem ab omnibus receptum est. Tum quia hoc matrimonium reuera est præsumptum, & alias clandestinum, quàtumad pœnas iuris: tritauit autem Concilium omnia matrimonia clandestina. Tum etiam quia remanent eadem inconuenientia, quæ Concilium euitare intendit, si ea dispositio locum haberet. Vide de hoc decisionem Aloysij Riccij 234. *in Praxi rerum fori Ecclesiastici*.

5 Tertio est etiam copula signum consensus matrimonij, si præcesserit tractatus de matrimonio, vt sumi potest ex *cap. veniens, de eo qui duxit*, quæ est etiam sententia Ioannis Andreæ, & aliorum, quos refuli supra *cap. 7. num. 4.* qui dicebant præcedente tractatu de contrahendo matrimonio non tenuisse verba, sed signa sufficere. Hæc tamen præsumptio in eodem sensu accipienda est, iuxta ea quæ diximus *num. 3. cadentes*. Cùm enim copula signum anceps sit affectus maritalis, & fornicarij, non potest inter ipsos coniuges sine signum effectus maritalis, nisi fibi inter eum antea explicuerint consensum mutuum de præsenti, sed præsumuntur explicuisse, cùm per venerunt ad copulam, ne peccasse præsumat Ecclesia de his, quos malos esse non constat.

6 Sed circa signum istud nonnulla dubia occurrunt, quæ explicatione indigent. Primum est, si quis postquam cum alia sponsalia contraxit, & contrahit etiam sponsalia cum alia, teneuerit prima, & post secunda sponsalia copulauit primæ, an transeant prima in matrimonium? Dubitat de hoc Præpositus *in cap. is qui fid. m. de sponsalibus, num. 5.* & dicit in primis casum istum esse matrimonio, vt iam dictum supra *cap 8. num. 14.* Deinde dicit primis sponsalibus per secunda non derogarum, & ita illa valere, atque ideo copula secuta transire in matrimonium. Alij existimant non transire; sed casum istum esse omissum in iure, & ita aliter iudicandum. Fatentur etiam adhuc primam sponsalia valere, idque certum. Cæterùm cùm Ecclesiæ præsumptio in hoc casu cesset, quia semper præsumit aliquem non peccare & velle euitare pœnam, & culpam, præsumit affectu maritali accedere, & in primo consensu perseuerare efficiendi vera sponsalia. Ea autem præsumptionis ratio cessat in hoc casu. Nam per secunda sponsalia ostendit se à prima velle recedere. Ergo interpositis illis sponsalibus copula non est sufficiens signum, quod perseueret in consensu cum prima. Cùmque tota hæc dispositio iuris de signo copulæ fundetur in præsumptione quadam, vt dictum est, quia iudicat Ecclesia sufficiens genus præsumptionis, in hoc casu non videtur sufficiens propter explicatum consensum recedendi à prima in secundis sponsalibus. Negare non possum casum esse dubitabilem: sed hoc posterius mihi verosimilius videtur speculatiuè loquendo, licet in praxi fauebit aliquis matrimonio, quia causa fauorabilis est. Sed si post secunda sponsalia contracta vtranque cognoscit certè cum secunda nullum præsumitur in iure. Sic Soto *in 4. dist. 27. quæst. 2. art. 3. dub 3.* Ratio est aperta, quia sponsalia cum secunda fuere inualida constantibus primis: atque adeò, nisi probetur cum secunda celebratum esse coniugium

per

per verba de præsenti, & cum prima cum consensum non interuenisse, primum præsumitur matrimonium, secundum autem inualidum, & omnino nullum.

7 Secundò dubitatur, an non tantùm copula, sed etiam nixus in copulam sit sufficiens signum contractus matrimonij. In quo aperta satis est decisio Pontificis *in cap. fin. de sponsalib.* posse sponsalia de futuro nixum in copulam non inducere matrimonium præsumptum. Et idem videtur colligi ex omnibus capitibus, in quibus decernitur sponsalia subsecuta copula transire in matrimonium. Vnde Antonius de Butrio *in dict. cap. fin. num. 3.* dicit, quòd licèt in delictis aliquando reputetur conatus pro facto, non tamen in contractibus, & Cardinalis *in cap. adolescent. eod. tit.* inquit, dispositionem quæ exorbitat à iure, qualis est hæc, requirere factum, & Abbas *ibidem num. 2.* quod quando lex inducit aliquid ex certa præsumptione & facto, non satisfieri illi iuri, nisi illud factum sit perfectum, & ita non sufficere inchoationem: vnde etiam in delictis non punitur pœna ordinaria, sed tantum arbitraria. Cuius rationem assignat Abbas, quia cùm hæc sint odiosa, & deuantia a iure communi, restringi debent, vt *in cap. pœna. de pœnitentia dist. 1.* Quod idem statuit, & confirmat Præpositus *in dict. cap. adolescens. nu. 2.* sequitur Rebellus *lib. 2. de matrim. quæst. 10. sect. 1. resp. 3.* Sed rationem huius Ecclesiasticæ decisionis magis explicabo infrà in contrariorum solutione.

8 Verùm nonnulli contra sentiunt, quos refert Præpositus *in cap. iuuenes, de sponsal. num. 4. & cap. fin. num. 5.* & quidem cum magna probabilitatis specie. Inducuntur primò, quia *in cap. vester. de bigam. non ordinandis*, conatus ineundi matrimonij licet inualidi omninò bigamiam inducit. Sed respondetur facilè conatum illum habere ibi locum ex speciali iuris dispositione in eo casu. & quo ad inducendam pœnam non quidem veram bigamiam, sed pœnam irregularitatis propter delictum a clerico commissum. Non verò inde efficitur conatum etiam sufficientem præsumptionem esse ad inducendum matrimonium. Sic Butrio *in cap. adolescent. num. 3.*

9 Secundò probant ex textu *in cap. iuuenis, de sponsal.* vbi ob periculum, vel dubium attentatæ copulæ censetur secundum matrimonium inualidum. Antonius de Butrio & alij respondent conatum illum reputari pro facto ad inducendam publicam honestatem. Sed contra hanc solutionem est, quod publica honestas non contrahitur, nisi ex sponsalibus, aut matrimonio rato non consummato: vero ex nixu copulæ. At Pontifex dicit dissoluere coniugium secundum, tum propter honestatem Ecclesiæ, tum propter prædictam dubitationem. Ergo nixus in illam copulam efficit secundum matrimonium inualidù, & primum validum. Respondent alij ob periculum fornicationis, ex qua illicita copula nascitur. Sed neque hæc solutio vera est. Tum quia diserè, & non sub dubio dicit Pontifex, quod illam complere non potuit. Tum quia si interueniisset, non esset illicita, quia matrimonio contracto licita esset. Deinde iudicaretur non solùm à secundo matrimonio discedere, sed etiam redire ad primum. Nam illud secuta copula post sponsalia præsumeretur verum coniugium. Tertiò alij respondent in minoribus ante legitimam ætatem non valere sponsalia, nisi concurrant duo, & quod sint proximi ætati, & quod fit tentata copula, & neutrum sine altero, ar quando septennis, non requiri copulæ intentionem. Sic Geminianus relatis alijs: *in cap. vnico, de desponsat. impuberum in 6.* Abbas *in cap. iuuenis.* Sed non rectè, nullo enim iure probatur illa duo coniunctim requiri, quando contrahunt sponsalia proximi septennio: imò dummodo malitia suppleri ætatem, idem effectus esset sponsalium, vt infinuabo postea, & probat latè Canisius *in dict. cap. iuuenis.* Denique alij, inter quos Ioannes Andreas, specialem volunt in hoc casu iuris dispositionem esse, quia matrimonium impuberis non valeret, & ita vt aliquem effectum haberet: respexisse conatum. Itaque ex matrimonio simul & conatu ortum est illud impedimentum, non ex altero tantum.

10 Verùm ego duobus alijs modis interpretari posse textum istum existimo. Vt autem primam interpretationem proponam, supponendum est, quod infra suo loco dicemus latiùs, ex aliquorum sententia ante Innocentium III. matrimonia de præsenti post septennium valuisse, dummodo tota haberentur, cùm ad pubertatis annos peruenissent, & etiam ante septennium, si malitia suppleret ætatem. Cùmque ex valido matrimonio oriatur publicæ honestatis impedimentum, decernit Pontifex ex matrimonio illius ante septennium publicam honestatem ortiri. & vt occurreret obiectioni, quæ fieri poterat, non valuisse illud matrimonium ante septennium, valuisse probat, quia malitia suppleuit ætatem. Malitiam autem suppleuisse ætatem colligit ex conatu copulæ. Quare cùm is conatus sufficiens sit ingerere dubium de ætate idonea ad matrimonium, & in dubijs tutior pars sit eligenda, iudicat ortum impedimentum. Itaque conatus ille in copulam non adducitur, quasi is solus inducat impedimentum, neque quia in hoc casu & in alio, vt dicebat Ioannes Andreas, neque quia sponsalia per conatum transeant in matrimonium, sed vt ex eo probetur sufficiens malitia in ea ætate ad valide contrahendum matrimonium. Textus enim iste est Eugenij, qui præcessit Innocentium III. quando matrimonia ante pubertatem valuere. Sed hoc non omnino firmum videtur, de quo infrà *lib. 3. cap. 12.* & alibi.

11 Vel secundò, quidquid sit de eo, an matrimonium in ea ætate tempore Eugenij validum esset, illud certum, sponsalia ante septennium non valere, nisi postea accessisset consensus, *cap. literas, cap. accessit, de desponsat. impuberum.* vel nisi malitia suppleret ætatem, vt contra Panormitanum in hoc capite docent Andreas, Bernardus, Innocentius, qui & hoc septennium ætatis malitia suppleri posse existimant, idemque docet hic ex communi sententia Præpositus, & sequitur Couarruuias *1. part. cap. 2.* & comprobat textus iste, dum loquitur de puella nondum septenni. Facit etiam ratio I. C. *in l. sponsalibus 14. D. de sponsal.* dum putat sufficere in sponsalibus contrahendis, quod sponsi intelligant, quod agunt. Quare non videtur requiri certa, & determinata ætas septennij. Adde quia nisi dicamus in puella, de qua in dicto *cap. iuuenis*, & quæ ante septennium contraxit sponsalia, malitiam suppleuisse ætatem, Pontificis decisio nulla ratione defendi poterit, dum vult eundem iuuenem à consponsa puella, cum qua contraxit, separandum esse. Nam si priora sponsalia nulla fuerunt, nihil impedit, quominus matrimonium cum consobrina valìdum fuerit: *Neque enim aliquod præstat impedimentum, quod de iure non fuerit effectum.* vt habet regula iuris, *non præstat, de regulis iuris, lib. 6.* Igitur in nostro textu iuuenis puellam sibi desponsauerat ante septennium. Id autem quod de intentata copula antea dixit Pontifex, vel factum est post septennium, quo videtur sponsalium consensus indicari, aut approbatio prioris consensus; & ita ratione impedimenti orti ex sponsalibus non inualidis defectu consensus, non potuit cum consobrina matrimonium contrahi. Itaque ille conatus copulæ iuxta hanc interpretationem argumentum est consensus approbationis, non verò ratio, vnde oriatur impedimentum. Dubium autem dicit Pontifex, quia dubitabile est, an esset signum consensus. Vel ea copula est intentata ante septennium, cùm ibi iuuenis puellam desponsauit, & tunc si illa se attentari patiebatur, signum est, quod malitia suppleret in illa defectum ætatis. Sic videtur hoc vltimum insinuare Innocentius *in dict. cap. iuuenis*. ibi: *Non esse verosimile, quod eam corruperit, sed quod malitia suppleret ætatem* & in eundem sensum accipit Præpositus *ibidem*. Cardinalis autem ibidem in fine, vtrumque; quod isto numero diximus, complectitur scilicet ex intentata copula colligi, quod malitia suppleret ætatem, vel indicium esse quod consenserit. Ante septennium enim contracta sponsalia, si postea accederet consensus, valebant, vt dictum est. Concludo itaque duo dubia considerasse Pontificem, quæ hic potuerunt interuenire. Primum an publica honestas esset ex sponsalibus illis ante septennium celebratis, cùm doli capaces comitentur ex attentata copula. Aliud, si copula interuenit, qua

Digitized by Google

qua consummata oriebatur affinitas; & quia in dubijs tutior pars est eligenda, decernit Pontifex, vt separetur matrimonium inium cum consobrina.

12 Tertiò agunt ratione valde probabili. Quia ratio, ob quam Ecclesiam decernit sponsalia subsecuta copula transire in matrimonium, ea est, quia quando est præsumptio, quod homo velit euitare culpam, & pœnam, aut quod nolit cuitare, præsumitur euitare velle: & ita ne præsumar Ecclesia accessisse animo peccandi, præsumit maritalem affectum. Sed eadem ratio est in hoc casu. Nam qui videns sponsam ad concupiscendam eam, iam illam mœchatus est in corde suo, multò magis in conatu copulæ, *cap. nec fides, cap. qui consentit 12. quæst. 3.* Quod si per conatum ad copulam formicari videtur, vt euitetur ea suspicio, per nixum ad copulam præsumitur consensus matrimonij, & affectus maritalis. Sed respondetur maiorem esse rationem quare Ecclesia in vno casu præsumat affectum maritalem, aut præcessisse consensum verbis expressum, in aliis autē non præsumat. Quia per copulam consummatam plane fœmina tradit vsum sui corporis, qui in illa magnopere æstimabilis est, aut quo nihil in illa fœcundium ectam rationem æstimabilius est, quod non reperitur in conatu copulæ. Quare iure præsumit copiam sui corporis fœminam non facere ei, in quem non consensit de præsenti post inita sponsalia. Itaque non præcise ad euitandam suspitionem peccati id disponit Ecclesia, sed ad euitandam in tali materia subiecta cum tali circumstantia, & plena corporis copia, & traditione. Hoc factum post sponsalia iudicat Ecclesia vehementem, & idoneam præsumptionem consensus, non verò alia, quæ minora, & leuiora sunt, & possent facilè præ hominum fragilitate etiam sine consensu matrimonij interuenire.

13 Denique virgen poterit non leuiter. Quia si aliquid obstaret, quominus etiam conatus in copulam esset signū matrimonij post sponsalia, esset decisio Pontificis *in addit. cap. adolescens pin. de sponsal.* in quo dicit conatum in copulam post sponsalia de futuro non inducere effectum de præsenti. At textus ipse non loquitur de eo, qui nubiles annos attigerat. sed de impubere, idque merito de impubere dispositum est. Quia cùm ante annos pubertatis non posset fœmina habere legitimum consensum in matrimonium, *cap. tua, de sponsal. impub.* non mirum si lex eo conatu non præsumat eam consensisse. Lex enim imitatur veritatem, & vbi locum non potest habere veritas, non fingit, nec præsumit *l. quidam verum. D. locati.* Inde etiam iure eiuli Eunuchus non conceditur adoptio, qua parentes esse non possunt *l. arrogato. D. de adopt. & §. naturem. Inst. de adopt.* cùm adoptio naturam imitetur. Loquitur autem de illis, qui nondum peruenierant ad annos pubertatis constat, dicitur enim: *Nam licet sæpe mares fuerit, eam castrari non cognouisse.* Nequa enim non desijt cognosci ex impotentia, alias nullum etiam esset coniugium cum alia, neque contraxisset. Ergo ex ætatis defectu, quo elapso facti sunt viri potentes. Sed respondetur ex textu non colligi ea sponsalia contracta ante annos pubertatis, neque proueuisse ex defectu ætatis, quod illa cognosci non potuerit. Potuit certè ex alia imbecillitate corporali, & temporali, non potuit, qui illa arctior illi, & impar congressus cum illo, non verò cum alio. Quid si fortasse illud verbum, *non potuit*, sit intelligendum, quia scilicet illa resistit? Quare tantùm inter illos sponsalia fuerunt, & ideò valuit secundum coniugium. Dicamus ergo cum communi Doctorum sententia conatum copulæ non esse sufficiens signum ad matrimonium, neque illius idoneam præsumptionem, si tantùm præcesserunt sponsalia.

14 Ex dictis colligi videtur multo minus amplexibus, osculis, tactibus sponsalia transire in matrimonium, vt docet Couarruuias *i part. cap. 4. §. 2. num. 2.* constat ex *cap. 1. de matrimonio contracto contra interdictum Ecclesiæ*, vbi non obstantibus muneribus acceptis à primo, cui desponsata fuerat, & osculis & amplexibus, ad terrum redire compellitur. Quare non iudicauit Ecclesia huiusmodi facta sufficientem præsumptionem matrimonij consensus, sicut præsumit in copula etiam si in illis aliquod peccatum interuenisset, quod magis confirmat id quod diximus suprà isto *cap. num. 11.*

15 Verùm hæc quæ hactenus diximus de conatu ad copulam, intelligenda sunt, quando conatus ad copulam sequitur sponsalia, at si ex parte vnius esset consensus de præsenti, & ftatim alitero consentiente sequatur conatus ad copulam, sufficiens signum erit consensus matrimonij, consebitur enim eo signo mutuam traditionem explicuisse. quod magis constabit ex infra dicendis, videturque esse plurium sententia. quos refert, & sequitur Gemmanus *in cap. nuper. de desponsat. impubun. 6. §. idem quoque, num. 7.*

16 Ea quæ hactenus in isto capite & præcedenti diximus de signis consensus matrimonij, vera etiam sunt in mutis & surdis, cùm edocerī possint, quid sit matrimonium, sicut & edocentur difficiliora alia. Atsi etiam simul cæcus esset a natura, non video quomodo discere posset, quid sit matrimonium aut signis exprimere consensum, secus, si cæcitas non esset à natura, sed superueniisset: de quo latè Thomas Sanchez *lib. 1. disp. 8. quæst. 2. num. 12.* Sed qualiter consensus muti, & surdi cognoscatur latè ante illum Bartolus, & Doctores *in l. mutum 5. D. de acquir. hæredit.*

CAPVT XIII.

De signis sufficientibus in contractibus impuberum.

SVMMARIVM.

1 *Quid agendum.*
2 *Inter impuberes, & sponsalia, matrimonium esse posse iure naturali: Ecclesiastico derogatum septennium sponsalibus, & antiquo iure etiam licuisse matrimonium post septennium.*
3 *Sublatum lege Pontificia, & statutum vt matrimonia ante pubertatem tantùm habeant vim sponsalium.*
4 *Sponsalia ante septennium nulla, nisi post ea consentirent, vel indicarent se non recedere a priori voluntate.*
5 *Impuberum sponsalia secuta copula ante pubertatem, transiuisse in matrimonium.*
6 *Inter sponsalia quæ cum re, & verbis de futuro, & illa quæ cum verbis de præsenti, discrimina aliqua esse in iure, illaque explicantur.*
7 *Sponsalia impuberum verbis de præsenti etiam conatu copulæ transire in matrimonium, & in eo differre ab sponsalibus puberum de futuro.*

1 EXplicuimus hactenus, quæ signa videantur sufficere in his, qui post annos pubertatis, aut sponsalia, aut matrimonia contrahunt, vt censeatur consensus de præsenti interuenire. Nunc superest explicandum, quod de impuberibus, & eorum sponsalibus, aut matrimonijs dicendum. Satis perplexa res est, & inuoluta, & ideò figillatim explicanda, & à capite negotium istud repetendum.

2 In primis obseruandum est, vt infra dicemus, impuberes capaces esse iure naturali ad contrahendum matrimonium, & etiam sponsalia, in quacunque ætate: iure tamen Ecclesiastico definitum illis fuisse septennium. vt iam dixi *cap. 12.* Quod tamen tempus anticipari posset, & malitia suppleri, vt *ibidem* dixi. & dicam latè infra, cùm de impedimento impotentiæ sermo fuerit. Contrahebantur autem inter illos ante annos pubertatis non tantùm sponsalia de futuro. sed etiam matrimonium de præsenti, vt constat ex *cap. accessit*, quod est Alexandri III. *de desponsat. impub.* ibi, *Quia desponsationes & matrimonia ante septem annos fieri non possunt, & cap. à nobis, eodem.* ibi, *Matrimonij nomine coniunguntur, & postea confirmatur matrimonium.* Cæterùm ita contrahebant matrimonium, vt post pubertatis annos ratum habendum esset matrimonium ab vtroque *cap. connebatur*, & *cap. de illis*, & *cap.*

cap. cùm sit, de desponsat. impub. Et quamuis matrimonium eorum impuberum de præsenti non esset ratum, neque firmum, donec ad annos pubertatis peruenissent, & consensu suo ratum haberent, & in eo se perseuerare ostenderent, differebat tamen in multis ab sponsalibus de futuro inter eos contractis. Primum, nam sponsalia mutuo consensu partium dissoluuntur. Hoc autem matrimonium impuberum de præsenti etiam ex consensu partium non dissolebatur ante pubertatis annos, nisi postquam iam pubetes factí vellent discedere, *cap. de illis 7. de desponsat. impub.* in quo cap. Pontifex intelligit sponsalia de præsenti, vt constat ex *verbis, si sua eam mutet*, vbi vtitur verbo nubendi; constat ex *cap. a nobis, eodem.* Item sponsalia non dissoluuntur, vnius tantùm renuentis voluntate: at verò siue impuberes contraxissent, siue pubes cum impubere, expectare tenebatur, vsque ad pubertatis annos, & vno eorum reclamante, vel eo, qui tempore contracti matrimonij impubes erat, separabantur, *cap. de illis, & cap. a nobis, eodem.* Si probare non posset quod in siue quartidecimi anni, vel post quartumdecimum annum consensisset in eum. Neque his obstat dispositio Pontificis *in cap. ex literis, eodem*, vbi puellæ, quæ nubilis ætatis nupsit puero decenni licentia conceditur nubendi, si expectare nolit, donec puer perueniat ad 14. annum. Nam illa fuerat minus parentum compulsa ad illud matrimonium ineundum, vnde dicitur, *secundum ea, quæ proposita sunt.* Planum enim erat ex narratione facti illam nunquam habuisse consensum, atque ideò expectare non teneri, cùm pueri consensus vsque ad 14. annum non subsisteret firmus, & coniugalis, vt *in cap. a nobis 8. eodem*, ibi, *coniugalem consensum.* Quare matrimonium istud impuberum, quod iure antiquo licere diximus, valde simile erat matrimonio sub conditione celebrato, vt multi docent: neque illud vsque ad euentum conditionis sponsalia esse dicunt, sed matrimonium, denuo tamen confirmandum eueniente conditione, vt dicam infrà *lib. 3.* cùm de consensu conditionato sermo fuerit. Quamuis reuera hæc non essent illud, quam sponsalia, fed peculiaribus iuris ptiuilegijs munita.

3 Attamen matrimonia hæc impuberum vel noua lege Clementis III. *in cap. duo puerí, de desponsat. impub.* ibi. *Impediente puerí ætate inter C. & G. matrimonium non fiat*, (quamuis hic textus Clementis non multum vrgeat, cùm nondum septennis esset puer, sed sexennis, vt constat ex principio capitis, & quia confirmandum fuerat post decimumquartum annum, & confirmatum non fuit, sed cum alia consobrina initum, cùm tamen non esset ob impedimentum ortum publicæ honestatis, illis post septennium cohabitantibus, iuxta textum *in cap. vnico. de desponsat. impub in 6. §. 1.* ibi, *nisi per cohabitationem*. Sed de hoc cap. infrà *lib. 2.* cùm de impedimento publicæ honestatis sermo erit, vel Innocentij III. constitutione *in cap. fin. eodem*, in vltimis verbis; ibi, *Si puella nubilis non erat ætatis, cum sæpe præfatus vir desponsauit eandem, & ætatem malitiæ, & prudentia non supplebat, proculdubio inter eos non coniugium, sed sponsalia contracta fuerunt.* Vel potius declaratione iuris, quod verius censeo, iudicatum est ea matrimonia tantùm sponsalium rationem habere, quamuis de præsenti contrahererentur. Bonifacius VIII. *in dict. cap. vnico. de desponsat. impub.* hæc habet: *Sponsalia enim illa, qua iuris dispositione tantum fuerint sponsalia de futuro, licet verba exprimentia consensum de præsenti habuerint, & matrimonium contrahere intenderent contrahentes*, &c. Quod quidem lex postiua facere potuit reddens eos inhabiles, ex quo fiebat eorum consensum, quamuis de præsenti, nullius roboris esse.

4 His præmissis de impuberum matrimonijs, quæ infrà suo loco latiùs prosequemur, hæc dicimus, impuberum sponsalia ante septennium contracta nulla erant, *cap. literas, cap. accessit, de desponsat. impub. cap. vnico, eodem in 6. §. 1.* licet existimem, in his etiam, sicut & in matrimonijs malitiam ætatem supplere, vt iam dixi supra *cap. 12.* Vnde expendo *in dict. cap. literas*, dixisse Alexandrum, *quæ ex tunc sponsalia placere confuenerunt.* Deinde dico ea sponsalia ante septennium contracta valida confebantur si postea consentirent, vel per cohabitationem, aut verba, vel facto ostenderent, se in ea voluntate post septennium perseuerare. *dict. cap. vnico. de desponsat. impub. in 6. & dict. cap. literas & cap. accessit, extra eodem.*

5 Tertio dico sponsalia impuberum, & verbis de futuro, vel verbis de præsenti, & sensu de futuro ob fictionem iuris, subsecuta copula etiam ante pubertatem transibant in matrimonium, *cap. a nobis 8. de desponsat. impub.* nō enim consummatam fuisse copulam colligitur ex illis. *se virginem confiteri, & quia alias non permitteretur ad aliud transire matrimonium.* Facit etiam textus *in cap. ex literis, eodem*, ibi, *ne quo ad eandem carnalitèr accessum habuit.*

6 Denique dico sponsalia de præsenti inter impuberes contracta, vel puberis cum impubere, quamuis fictione iuris reputentur sponsalia, attamen de illis, & de sponsalibus re & verbis de futuro diuersa iuris dispositio est. Nam sponsalia re & verbis de futuro, siue puberum, siue impuberum, non transeunt in matrimonium, conatu copulæ, neque osculis, aut amplexibus, aut cohabitatione, vt dictum est: attamen sponsalia, quæ fictione iuris erant de futuro, per conatum copulæ, amplexus, & oscula cohabitationem, traductionem, duntmodo post pubertatem ea signa adhibeantur, transeunt in matrimonium. Sic sentiunt nonnulli, quos refert, & sequitur Gemmianus *in dict. cap. vnico, de desponsat. impub. in 6. num. 7.* videtur sequi Innocentius *in cap. fin. de sponsa.* quem refert & sequitur Præpositus *ibidem in fin.* Quæ me in hanc sententiam inducunt, hæc sunt. Primò facit textus *in cap. ad ad quod pertuat, de sponsat.* vbi per cohabitationem iam transisse in matrimonium dicitur, & quamuis ibi cohabitationis nomine Innocentius copulam intelligat, tamen contrarium insinuat idem Innocentius *cap. fin. eodem*, nihil est quod nos cogat sic interpretari. Deinde facit etiam textus *in dict. cap. ante flationes*, vbi mixus in copulam ante decimumquartum annum non censetur signum matrimonij, colligitur tamen fore, si vel proximi essent quartodecimo anno. vel compleffent, cùm rogati deberet, an in illam consenserit, scilicet, verbo, vel facto, vel nixu copulæ. Sed efficacius idem ostenditur ex *dict. cap. vnico in 6. §. fin.* vbi dicitur, matrimonium inter impuberes contractum de præsenti, quod fictione iuris censetur sponsalia, elapsu temporis impuberum non conualescere, nisi vel per copulam, vel per alium modum contrahentes eosdem in eodem consensu perseuerare ostendatur. Est ergo præter copulam, & verba alius modus exprimendi valorem eorum sponsaliorum, vt transeant in matrimonium. Si enim alius modus tantùm essent verba, facilius diceret Pontifex nisi per copulam aut verba. Vox autem illa euidenter, etiam in hoc conatu locum habet, loquitur enim Pontifex de euidentia morali & prudentia non animoda, cùm ea etiam neque verbis, neque copula haberi possit, profundum enim cor hominis & inscrutabile. Rationem reddam statim huius dispositionis.

7 Ex quo fit hoc discrimen esse inter sponsalia re & nomine de futuro etiam in adultis & puberibus, & inter sponsalia de præsenti impuberum, quod illa non transeunt in matrimonium, nisi secuta copula, hæc vero ex conatu copulæ. Cuius optimam rationem me iudice assignat Præpositus *in cap. fin. de sponsal. num. fin.* Quia in sponsalibus de futuro, cùm non habeant consensum de præsenti contrahendi, non murum, si lex ac hunc animū præsumendum requirat aliquod factum completum, scilicet copulam, neque vult, quod sufficiat aliquod inchoatum, scilicet, amplexus, oscula, conatus ad copulam. At in matrimonio contracto inter impuberes adest voluntas contrahendi de præsenti, sed voluntas contrahendi non perfecta propter defectum ætatis & ideo ex aliquo actu, per quem demonstretur, post perfectam ætatem consentire, inducitur matrimonium. Vnde probanda est, & ad rem ifam facit doctrina Geminiani, quam capite præcedenti retulimus, scilicet actum superuenientem declarare consensum secundum naturam verborum præcedentium, de quo extat decisio Rotæ apud Seraph. 1060. *num. 1.* Cùmque ille consensus impubertum sensu, & significatione verborum sufficeret ad matrimonium, nisi lege impediretur, non verò consensus de futuro, inde est, vt accedente

Digitized by Google

dente post pubertatem aliquo, quo indicetur perseverare idem animus, etiam si non copula consummata, valeat matrimonium.

CAPVT XIV.

Quomodo per patrem et extraneos significetur consensus contrahentis illo præsente,

SVMMARIVM.

1 *Proponitur quo d disputandum est.*
2 *Decisio Bonifacy VIII. Certum habere locum in sponsalibus sive sit pater, sive mater, qua contrahit pro filio, aut filia. sive sint emancipati, sive non.*
3 *Communis sententia etiam habere locum in matrimoniis, contrarium ob rationum momenta vertus iudicare-tur, nisi tot opponerentur auctoritas.*
4 *An ea constitutio Bonifacij extendatur ad alios, quàm parentes? Quidam affirmant.*
5 *Sententia negans.*
6 *Media sententia.*
7 *In foro conscientiæ admittitur valere.*
8 *Etiam in foro externo cum prima sententia, sed rationes probantur.*
9 *Vera probatio, & 10. 11.*
12 *Proponuntur aliquæ contra veram sententiam, & dilucidantur, & 13.*
14 *Contracta sponsalia à parentibus pro filijs absentibus ratificari à filijs deberi.*

1 DIximus hactenus, quando verbis aut factis ipsius contrahentis significari consensus sponsaliorum aut matrimonij possit; nunc dicendum est, quomodo explicetur verbis aliorum à contrahentibus. Et quia contingere potest, vt alius pro alio contrahat eo absente, vel præsente, de hoc dicam in isto capite, de illo verò in sequenti.

2 Extat de hoc decisio Bonifacij VIII. *in cap. vnico, de desponsi. impub. in 6.* in hæc verba. *Porrò ex sponsalibus, qua parentes pro filijs puberibus, vel impuberibus plerumque contrahunt, ipsi filij (si expressè consenserint, vel tacitè, vt si præsentes fuerint, neque contradixerint, obligantur.* Hæc ibi Pontifex Bonifacius.

Circa quem textum in primis obseruo in sponsalibus de futuro planam esse Pontificis decisionem, scilicet, valere puella præsente atque tacente, siue pubere, siue impubere, vt docet communis sententia contra paucos quosdam, qui negarunt. Id quod inductum est iuris præsumptione tantùm, neque in hoc est aliqua difficultas. Habet locum id, quod dicimus, tam in patre, quàm in matre, *verb. parentes*, in genere. Mater enim etiam potest offerre filium religioni, *cap. 11. q. 2 11. 20. & cap. 1. quæst. 2.* neque etiam minùs mater, quàm pater filium diligit, ne illi consulat. Sic Germinianus *ibidem*, Francus *ibidem num. 12.* citatis aliis. Habet etiam locum, siue filij sint emancipati, siue non: absolutè enim dicit Bonifacius, *pro filijs puberibus*, Francus *loco citat.* Imo etiam ampliatur & extenditur ad filios spurios, vt docent *ibidem*, Ancharranus, & Francus, cum in hoc tantùm consideretur reuerentia debita naturæ, non patria potestas.

3 Sed an hæc dispositio Bonifacij locum etiam habeat in matrimonijs, quæstionem habet. Video communem esse Doctorum sententiam etiam in illis locum habere, nonnullis exceptis. Hi sunt supplementum Gabriels *in 4. dist. 27. quæst. 1. art. 2. concluf. 4.* Angelus *matrimonium 2. num. 5.* & nonnulli Recentiores, quos refert Petrus Ledesma *45. art. 2. dub. 3.* & Henriquez *lib. 11. de matrim. cap. 2. num. 6. iuncto comment. in litteram P.* Bassolis etiam *in 4. dist. 27. quæst. 1. art. 1.* censuit non habere locum in matrimonio vt sacramentum est, quia requiruntur verba contrahentis, sed illo, vt contractus est. At mihi nec tot Doctorum auctoritas detinuerit, planè cum his paucis sentirem hanc constitutionem Bonifacij non habere locum in matrimonijs, sed tantùm in sponsalibus de futuro, inductus duobus fundamentis. Primum est ex verbis ipsius constitutionis; si enim in ea planè agitur de sponsalibus de futuro, cur ad matrimonium extenditur? Agere autem Pontificem de sponsalibus de futuro, plane constat ex omnibus, quæ in ea constitutione continentur. Nam *in §. 1.* planum est, cùm post Innocentij III. constitutionem *in cap. fin. de desponsi. impub.* inter impuberes nō matrimonia, sed sponsalia esse possint. In §. autem 2. specialim agit de matrimonijs eorum impuberum, qui ex tantum fictione iuris sunt sponsalia. In reliquo §. id planissimè constat, quia agitur de sponsalibus contractis in filiorum absentia. & illis ignorantibus. Quis autem dicat matrimonium contiahi in filiorum absentia & illis ignaris? neque id vlli in mentem venire potest. Præterea, quia vel Pontifex in isto §. agit de sponsalibus, & matrimonijs; vel tantùm de sponsalibus, ad matrimonium autem extenditur à Doctoribus. Primum dici non potest, vt probatum: neque secundum; non enim ea, quæ de sponsalibus dicuntur, ad matrimonia etiam extendi semper debent. Cùm enim strictiori sit obligatio matrimonij, quàm sponsalium, multo plura requiruntur exactiùs ad matrimonium, quàm ad sponsalia. Hæc enim multis de causis dissolui possunt, matrimonium autem indissolubile est, Vnde quamuis sponsalia à parentibus celebrata præsente filio, atque tacente sustineri possint, & ficta tenus Pontifex, non idem de matrimonio dicendum videretur, cùm ad matrimonium plena libertas requiratur, vt dicam postea *lib. 4. cap. 14.* & facillimū fit filium vel filiam metu reuerentiali impediri. Metum autem reuerentialem efficere inualidum matrimonium etiam postea *eodem libro*. His accedit, quod cùm tota hæc dispositio de valore sponsalium, quæ celebrant parentes pro filijs, illis tacentibus & præsentibus, nitatur in quadam præsumptione consensus tacentis. non est firmum aliquod fundamentum eos in discesse eam taciturnitatis præsumptionem sufficientem ad iudicandum validum matrimonium, cùm sit res longè maioris momenti, & quæ magis veritate ipsa decidenda est, quàm præsumptionibus, aut illis efficacissimis, & vrgentissimis.

4 Verùm, esto hæc dispositio Bonifacij intelligatur cum communi sententia, tam in sponsalibus, quam in matrimonijs; certum mihi videtur illam locum habere etiam post Tridentinum, dummodo id fiat coram Parocho & testibus. Nam quoad modum significandi consensum nihil immutauit Concilium. Dubitationem tamen habet apud Doctores, an ea dispositio Bonifacij extendi debeat ad alios, quam ad Parentes contrahentis. Nam ad alios etiam extendi posse affirmant non pauci. Hi sunt Ioannes Imola, Germinianus, & alij *in addi. cap.* Nirunitur primo, quia qui tacet, consentire videtur, quando agitur de re naturaliter appetibili. Igitur qui tacet alio pro eo contrahente, in re tanti momenti consentire videtur. Secundò ex *cap. 1. de matrimon. contracto contra interd. Ecclesiæ.* vbi semo est de patre, qui pro sorore contraxerat, & *cap. id quod. de viricio, & cæx parte, de restitutione spoliatorum*, sermo est de patruo. Non ergo solis licet parentibus.

5 Alij verò existimant solis cōcessum parentibus, vt pro filijs præsentibus & tacentibus valide contrahant. Communis hæc Doctorum sententia est, eam sequitur Innocentius *in dict. cap. 1. de matrimonio contracto contra interdictum Ecclesiæ*. Præpositus *in dict. cap. vnico, de desponsi. impub.* Francus *ibidem §. Porrò.* Couarr. *2. part. cap. num. 1.* cit. alijs. Ex Theologis Richardus *in 4. dist. 27. art. 1. q. 3. in solut. 2.* Bassolis, & Paludanus & alij fanent, quatenus de parentibus affirmant, neque de alijs mentionem autem faciunt sed Paludanus expresse *in 4. dist. 27. quæst. 2. art. 4. concl. 4. post illam §. Sed contrariorum videtur verius*, sequitur etiam Thomas Sanchez citatis alijs *lib. 1. disp. 23. quæst. 2. num. 7.* Rebellus *lib. 2. de matrim. q. 10. sect. 1. num. 9.* Non alio nituntur

Digitized by Google

tantur fundamento, nisi quia specialis hæc Bonifacij dispositio est pro parentibus inducta: præsumit enim, cùm magis filios, quam seipsos diligant, rectè & optimè consulere filiorum bono & honesto matrimonio.

6 Alij denique non pauci medium quandam sententiâ secuti sunt, scilicet, in foro externo nullum esse matrimonium contractum per extraneos illis præsentibus, & tacentibus, sed viterius requiri tacitam vel expressam ratificationem: at vero in foro interiori conscientiæ valere filiæ matrimonium fiat per parentes siue per extraneos. His sunt ex Theologis Ricard. *in 4. dist. 27. art. 1. q. 2.* Petr. Ledesm. *q. 4. art. 2. dub. 3.* & alij quos refert Thomas Sanch. *ibidem num. 6.* Sot. *in 4. dist. 27. q. 1. art. 3. §. Præsens autem ambuentes.*

7 Dicam ego quid mihi in his sententijs videtur probabilius. In primis id quod di cunt DD. huius 4 sententiæ de matrimonio sito in foro conscientiæ mihi videtur verissimum. Inductor hac ratione, meo iudicio efficaci, qua negari non potest verba alterius à contrahentibus, præsente & tacente contrahente, esse sufficiens signum ad exprimendum consensum de præsenti, vt constat ex *d. cap. tanc.* verba parentum pro filijs sufficere: alias, si ex se non esset sufficiens signum, non posset Pontifex id decernere, cùm contractus iste contare debeat cõsensu externus sufficienter ex præsso, qua contractus humanus est, & sacramentum sensibile. Habemus ergo iuxta naturam contractus sufficiens signum esse. Ex illius ergo natura sufficiens signum erunt verba alterius illo præsente atque tacente. Neque in hoc, si naturam contractus spectes, differimus est inter patrem, aut matrem, aut extraneos. Atque adeò si spectes naturam huius contractus, valere potest matrimonium per extraneos factum ipso contrahente præsente, atque tacente, quod magis constabit ex dicendis.

8 Denique mihi videtur etiam in externo foro validum debere iudicari huiusmodi matrimonium, vt dicebant Doctores primæ sententiæ: sed, esti sententiã probem, eorum tamen in hac parte rationes minùs probo. Illud enim quod desumitur ex regula iuris, *Quicunque consentire videtur*, futile est. Ea enim regula, vt rectè Pechius *ibidem*, multas patitur exceptiones. Id verò, quod adducitur ex *cap. 1. de matrim. contracto contra interdictum Ecclesiæ*, nullus etiam momenti est. Quia expressè dicitur fœminam & ore, & corde consensisse, accipiendo munera secundum consuetudinem loci, & amplexando, osculando, verumque vocando. Ex *cap. ex parte*, potiùs videtur oppositum colligi, non valuisse traductionem ibi factam per patruum, cùm illam non præcessisset sponsalia, neque matrimonium. Sensit ergo sponsalia celebrata per patruum nulla fuisse. Quare dicendum, etiam si à patruo tradita fuerat, etiam illam consensisse: attamen habuisse facultatem recedendi, cùm ad nubiles annos peruenisset. Cum ergo eo tempore reclamasset iam nec sponsalia, nec matrimonium subsequebantur traductionem, & quæ prægesserant, nulla iam erant per renouationem factam in nubili ætate: vade remanebat debitum omni robore traductio, atque ideo non habebat locum restitutio spoliati. Similiter ex *cap. ad id quod. de sponsal.* nihil probatur. Statuitur enim puella vndecim annorum inuita, permansit animum, & dimidium cohabitando, censet Pontifex consensisse, cum non fugerit tanto tempore, neque reclamauerit. Itaque non ex consensu vitioso, sed quod post traductionem consenserit, & ratum habuerit vitio factum. Illa ergo Doctorum fundamenta mihi non probantur.

9 Moueo ergo ista consideratione, Quia quid specialisse dicemus Pontificem, vt id quod iure naturali iuxta naturam contractus matrimonij locum habere poterat, vt dictum est, ad solos parentes restringeret: an naturalis amor, quo sobolem prosequuntur? is autem non est minor in fratribus, atque adeò ea ratione ea constituto ad fratres etiã extendi deberet: neque enim, vt dicebat ille, *fraterno quisquam est quandoque amori*. Est namque, *frater*, quasi *fere alter*. &, vt docet Pluiarchus de Amore fraterno, omnia dispositi natura inter fratres, vt esset amor vehementior, est enim æqualitas, obstat enim inæqualitas amicitiæ: & quod ex eodem trunco procedere voluit, amputauit occasiones discordiæ. Quod si aliquando inter fratres vehementissima odia videntur, quid mirum: exorbitante à lege naturæ: & aliquando etiam Patres suos fœtus odio habent. Quod autem extranei minùs prospicerent bono contrahentis, non obstat: est enim maior libertas reclamandi, si extraneus contraheret eo præsente, quam si pater, cui obedire sæpè cogit reuerentialis metus. Quare maius, & verosimilius periculum imminere potest, si pater pro filio loquatur, sæpe enim fieri potest, vt ex metu taceat, neque repugnet, quam si extraneus contrahat, quem minùs reueretur. Quare dicamus Pontificem parentum potius quam aliorum memuisse, quia parentes pro cura & sollicitudine erga filios, sunt, qui de illis copulandis agunt frequentius alij nisi vocati raro. Si semel autem vocati sunt, iam sunt velati procuratores, & interuuntij, habentque capi ellam voluntatem contrahentium: aut si non vocati id agerent, mentiõ, qui præsens est & audit, & intelligit, & tacet, consentire præsumitur in hoc casu cùm tam facilè illum, qui eius nomine contrahit, posset repuere.

10 Præterea vrgeo Doctores secundæ sententiæ ex his, quæ ipsi fatentur. Concedunt secundam partem eius § *in d. cap. tanc*, in qua agitur de sponsalibus, aut matrimonijs filijs absentibus contractis à parentibus, extendi etiam ad extraneos. Ste Antonius de Butrio *in cap. tanc. de sponsal. num. 7.* Cai din. *cap. 2. de desponsat. impub. num. 2.* & illos secutus Thomas Sanchez *disp. cit. num. 17.* cùm tamen constitutio Bonifacij tantùm exprimat parentes; & fatentur etiam pari modo sponsalia contracta per parentes, & extraneos ratificari debere, vt statim dicam: neque in hoc differimus esse inter parentes, & extraneos; cur ergo primam eius §. partem non intelligant de vtrisque? Verba enim Pontificis non latiorem viam aperiunt, vt prima pars de parentibus tantùm, secunda de vtrisque intelligatur.

11 Denique quotquot per Baptismum Ecclesiæ gremio adsciti sunt, legibus Ecclesiasticis teneri, cùm tam sint intra Ecclesiam, dubium non est, nisi accedat Pontificis dispensatio. Sed Thomas Sanchez ibidem *num. 14.* fatetur Indos sufficienter contrahere, si præsentes gubernatori contrahenti pro illis non contradicant, nec repugnent, quia ita seruiles sunt, vt sine Gubernatorius arbitrio nihil agant. Cur ergo ad Indos ea lex extenditur? Neque enim inter illos, dum Ethnici erant, seruata consuetudo legi Ecclesiasticæ obesse potuit, imo multo minus ferenda nunc esset eo ipso quòd adeo seruilis animi sint, si quidem præsumi facilè potest, etiam inuitos sæpe contrahere, ne gubernatori repugnent. Quis hoc non videt? sed ideo certè inter eos inuinodi matrimonia valent, quia nulla lege Ecclesiastica oppositum statutum est, iure autem naturali valent, eo quod sufficienter exprimatur consensus.

12 Sed huic nostræ sententiæ videtur obstare 1. Quia, vt notant Doctores *in cap. 1. de fest. & re iud.* & alibi, vbi agitur de obligando, qui tacet, non consentit, nisi in casibus à iure expressis. Cùm ergo non exprimatur in matrimonio, nisi de tacitumitate filiorum respectu parentum, secus erit de extraneis. Alias frustrà *in d. cap.* mentio fieret de parentibus, si idem dicendum esset de omnibus alijs. Cæterùm hoc argumento Paludani rectè etiam conuinceretur, quod ego contendebam supra, scilicet, istam constitutionem Bonifacij, non esse extendendam ad matrimonia filiorum, sed tantum ad sponsalia, cùm de illis fiat expressa mentio, non de matrimonio, quomodo ergo isti Doctores eam extendût ad aliam etiam obligationem, & longè strictiorem, scilicet, matrimonij extendi etiam potest ad parentes, & extraneos, ijsdem eadem, immò multo maior fit ratio dispositionis. Cur autem potius meminerit Pontifex patrum, quam aliorum, explicari supra isto *cap. mum. 9.*

13 Secundò obstare videtur, quia si alteri dicenti, *Accipiote in meum*, puella taceret, neque reclamaret, non haberetur pro expresso consensu, neque tacito. Igitur idem in hoc casu. Respondemus disparem valde esse rationem, nam in nostro casu iam loquitur per alium per quem ex-

primo sufficienter consensum, in casu autem argumenti, neque per se, neque per alium, neque facto neque verbo consensum exprimit, est autem ad matrimonium necessaria mutua sufficiens expressio consensus.

14 Illud denique addendum est, quod docet optimè citatus ab ijs Thomas Sanchez *lib. dem num. 3.* si alijs absentibus parentes pro illis contrahant matrimonium, vel sponsalia, sine id fiat, coram parocho, & testibus iuxta Tridentinum, siue sine illis, antiquo iure, ratificari debere postea a filijs, siue tacite, siue expresse aliquo signo ex his, quæ capitibus præcedentibus diximus sufficere, neque esse necessariam ratificationem expressam, vt copta Innocentium *cap. 1. de desponsat. impub.* docet communis sententia, ex dispositione Pontificis *in d. cap. vnico §. si. ibi, parentum saluerit.* atque in hoc æquam esse conditionem parentum, & aliorum.

CAPVT XV.

Quomodo in absentia contrahentis per procuratorem consensus exprimatur.

SVMMARIVM.

1 *Proponitur quæstio.*
2 *Decisio Bonifacij VIII. de contrahendo matrimonio per procuratorem.*
3 *Requiri mandatum speciale ad matrimonium.*
4 *Mandatum speciale ad aliquos casus expressos non posse extendi ad alios, etiam si detur cū clausula generali.*
5 *Designatum procuratorem ad contrahendum matrimonium pro alio non posse alteri vices suas committere.*
6 *Si excedantur fines mandati nihil agit.*
7 *Secunda pars decisionis Bonifacij de reuocatione mandatis ad contrahendum matrimonium.*
8 *Reuocato mandato ad matrimonium nihil agit a procuratore validè.*
9 *Non requiri, vt ea reuocatio innotescat procuratori.*
10 *Non valere ratificationem matrimonij inita a procuratore fœmel reuocato.*
11 *Quamcunque reuocationem sufficere, vt nihil agat postea procurator, siue per nuntium aut epistolam aut etiam internam.*
12 *Etiam si mandans irrasciat se non reuocaturum.*
13 *Debet perseuerare consensus temporis, quo procurator contrahit.*
14 *Si mandans eo tempore, quo procurator contrahit incidit in amentiam, nihil agit.*
15 *Proponitur quæstio de notitia reuocationis mandati in alys contrahibus.*
16 *Mandatum reuocationis finiri posse, & in re integra sine causa reuocari posse, secus re non integra.*
17 *Etiam in alys contrahibus posse ab eadem vt reuocatio teneat, etiam si non a mandatario.*
18 *In his actibus, in quibus respublica supplere consensum non potest, non est necessarium vt innotescat reuocatio.*
19 *Matrimonium spirituale non posse contrahi per procuratorem reuocato mandato.*
20 *Neque spirituale cognationem contrahi.*
21 *Neque votum aut iuramentum aliquod emitti. Idem de mandato excommunicandum, &c.*
22 *Quando respublica supplere consensum potest. in his casibus requiri notitiam reuocationis tantum, in quibus iure exprimitur.*
23 *Distinctiones, quibus nonnulli hanc rē explicant reijciuntur. & 24. 25. 26.*
27 *Valere mandatum ad renunciandum, si non est nota reuocatio. Discrimen inter contrahendum matrimonium spirituale, & renunciandum.*
28 *Procurator designatus ad resignandum qui iam supplicationem porrexit, potest, & cogitur præstare consensum formam, etiam mortuo resignante.*
29 *Filius validè manumittat ex concessione patris si decedat pater, & filius ignarus mortis manumittat.*
30 *Si libellum repudij mittat, & pœniteat, etiam ignoranti pœnitentia cedat repudium.*
31 *Si quis cum dolo facit, ne nota fiat reuocatio nihil agitur.*
32 *Communis explicatio communis sententiæ.*
33 *Quid dicendum quando mandans iuravit non reuocaturum mandatum. & 34.*
35 *Quid dicendum ac reuocatione nuntij, aut epistolæ in matrimonio.*
36 *In alys contractibus quorundam distinctio reijcitur.*
37 *Vera sententia explicatur.*

1 EVm, qui absens est, matrimonium per procuratorem posse contrahere, satis constat ex dictis suprà *lib. 1. cap.* 10. Quare solum superest explicandum. Quid requiratur, vt matrimonium per procuratorem validè contrahatur.

2 Extat autem de hoc decisio Pontificis Bonifacij VIII. *in c. fin. de procurat. in 6.* cuius constitutionis duæ sunt partes. Prima his verbis concepta est. *Procurator non aliter censetur idoneus ad matrimonium contrahendum, quam si ad hoc mandatum habuerit speciale. Et quamuis alias is, qui constituit ad negotia procurator, alium dare possit, in hoc tamen casu propter magnum, quod ex facto tam arduo posset periculum imminere, non posse deputare alium, nisi hoc & specialiter sit commissum.* Hæc Bonifacius.

3 Ex qua prima constitutionis parte colligitur 1. mandatum generale procuratori datum non sufficere ad contrahendum matrimonium, vt colligunt ex *d. c.* Doctores Anchatranus, Germinianus, Francus *ibidem.* Sed aduertit Anchatranus *ibid. nu. 1.* quamuis glossa *in cap. qui ad agendum, verbo pacisci*, plures casus enumeret; in quibus non sufficit generale mandatum, sed requiritur speciale, adhuc inter eos & matrimonium esse manifestum, & non vnum diuersum, quod in illis sufficiat eos exprimere in genere, vt *de tibi ad petē. num. 4. vsi autem.* sine eo quod exprimat, in qua causa, vt docet idem Anchatranus *in cap. qui agendum, de procurat. an. 6.* licet etiam dicat non esse id vniuersaliter verum in alijs casibus a matrimonio, docet atque idem eum Baldo *in cap. per curam, de elect. in 6. num. 2.* At vero in matrimonio requiritur specifica, & expressa mentionem fa eri dicere, *do tibi mandatum ad contrahendum matrimonium nomine meo*, nisi etiam exprimatur talis femina, vt docet Couarr. *2. part. cap. 4. n. 1.* licet nonnihil videatur repugnare Philippus Francus *in d. fin. n. 4.* Est que optima ratio, quam tradit Bart. *in l. filius, D. de donationib.* quia cùm matrimonium sit vinculum mutui amoris, amor non potest esse inter ignotos omnino, & ideò neque consensus. Vnde etiam dixit glossa *in c. non illud 20. q. 1.*, matrimonium nullo modo inter absentes contrahi posse nisi se aliquo modo nouerint, vel fama, vel alia ratione, cū enim omnino se ignorant ad mutuum consentire non possunt. Et etiam aliud discrimen ab ijsdem Doctoribus constitutum, quod illi casus commissi censentur, si alij similes expressi committantur, *c. qui ad agendum. de procuratoribus in 6.* At etiam illis expressis non censetur compechendi matrimonium. Quare specialis naturæ casus hic est: grauibus autem casibus expressis grauiora non intelliguntur concessa. *Clem. non potest, de procur.*

4 Sed de hoc secundo discrimine dubitare cogor. Quia licet ut his quæ sunt inter se connexa, & se quasi necessario consequuntur, sustineri possit mandatum expressum aliquid ad quod speciale mandatum requiritur, intelligi etiam datum ad illa connuncta, vt mandatum ad vendendum intelligitur datum ad accipiendum pretium iuxta decisionem Rotæ 548. *num. 4.* apud Seraphinum, in quo sensu accipio rextum *in d. cap. qui ad agendum*: at non videtur alias verum expresso aliquo casu ad quod requiritur speciale mandatum, etiam addita clausula generali alios comprehendi. Idque nonnulli probant ex eo quod mandatum datum ad vendendum bona stabilia non prodest ad vendenda iura, & actiones in ea re.

Sed

Sed hæc probatio minus placet, nam de iuribus, & actionibus idem iudicatur, quod de re super qua consistunt, vt tenet cum Tiraquello Rota *decis.* 931. apud Seraphinum, *num.* 4. Multo melius probatur ex eo quod habet decisio Rotæ 831. *ex num.* 1. vbi mandatum datum ad exigendum censum, non censetur datum ad extinguendum illum, & extinctio facta virtute illius mandati iudicatur nulla. Quia quamuis mandatum fuerit datum cum plena, libera, speciali, & generali administratione, tamen ea clausula per verba præcedentia restricta est ad præmissa. Probatidem decisio Rotæ 576. *num.* 2. apud Farinacium 1. *part.* vbi quamuis Episcopus mandatum dederit vicario ad multa, quæ requirunt speciale mandatum, & generaliter cum cōstituerit ad gerenda similia, vel maiora expressis, ac si ipse Episcopus præsens esset, non censetur datum mandatum ad consentiendum donationi iuris patronatus. Quoniam ad hanc non sufficit fuisse expressum aliquid requirens speciale mandatum, etiam cum illa clausula generali. Quorum omnium ea videtur esse ratio. Quia mandata procuratoria sunt strictè intelligenda, & interpretanda *cap. cum olim* 1. *de offic. deleg.* & *cap.* 1. *de procur. in* 6. & *l. qui proprio. §. Item quæritur. D. de procurat.* ex qua etiam ratione colligo mandatum datum ad recipiendum, & consirendum restringendum esse ad pecunias re ipsa receptas, & numeratas, de quo latè Bartholom. Mutinensis *in reperit. in cap. si cautio. de fide instrum. ex num.* 200. Sed quamuis assignatum discrimen dubitabile sit, adhuc tamen verum est, quòd alio speciali casu expresso etiam cum clausula generali, non intelligi matrimonium, & etiamsi mandatum datum esset generale absolutè cum libera, quamuis procurator generalis constitutus cum libera possit quodcunque dominus ipse etiam ea, quæ requirunt speciale mandatum *l. procurator cum libera*, & *ibi* Bartolus. *D. de procurat.* & habet decisio Rotæ 238. *num.* 1. & 2. apud Seraphinum.

5 Secundò colliges cum prædictis Doctoribus, eum qui habet speciale mandatum ad matrimonium non posse alteri vices suas committere, nisi id fit ei specialiter concessum. Sic enim expressit Bonifac. in hac 1. constitutionis parte. Sed obstare videtur idem Bonifac. *in cap. si qui. de offic. & pote. & dele. in* 6. vbi cùm alicui concedatur prouisio alicuius Ecclesiæ, & alicuius certæ personæ, dicit posse alteri vices suas committere, secus si non designetur certa persona, nam tunc videtur electa industria personæ. Sed cùm matrimonium per procuratorem contrahitur, datur speciale mandatum de certa persona. Ergo non videtur requiri industria personæ, atque adeò posse committi alteri. Communis tamen Doctorum solutio est, Ancharranum *in d. cap. fin. num.* 1. Geminiani *ibidem num.* 2. Philippi Franchis *num.* 4. illud dispositum esse in matrimonio spirituali, hoc in carnali. Nam ad illud contrahendum multa credimus potuisse dici procuratori, quæ in mandato exprimi non oportebat, quibus deficientibus nollet contrahere. Adde etiam mandatum in contractu matrimoniali dari ob familiaritatem, quæ interuenit, vel vt maiori cum honore fiat; vnde videtur semper eligi personæ industria, vt rectè considerat Geminianus *in d. c. fin.* §. *& quamuis. num.* 2.

6 Tertio colliges procuratorem excedentem fines mādati, nihil omnino agere, fed irritum esse matrimonium. Quod si fine denuntiationibus contrahat, non videtur fines excessisse mandati, quamuis dicatur concedi, vt iuxta formam Tridentini contrahat. Intelligendum enim de ea, quæ iure affignatur pro forma contractus, vt rectè dicit Thomas Sanchez *disp.* 11. *quæst* 1. *num.* 17. & 18. Ea autem quæ de matrimonio hactenus diximus, locum etiam habere in sponsalibus, docet communis Doctorum sententia.

7 Secunda pars, cius constitutionis Bonifacij, sic habet. *Si procurator antequam contraxerit, a domino fuerit reuocatus, contractum post modum matrimonium ab eodem, licet tam ipse, quàm ea cum qua contraxit, reuocationem huiusmodi penitus ignorarent, nullius momenti existit, cum illius consensus defuerit, sine qua firmitatem habere nequit.* Hæc in secunda parte huius constitutionis.

8 Ex qua colligitur primò procuratorem renouato mādato non posse iam mandantis nomine matrimonium contrahere. Cuius optimam rationem assignat Pontifex. quia ad matrimonium verus consensus requiritur, qui est causa illius, non fictus, neque præsumptus.

9 Secundò colligitur in hoc casu non esse necessarium, vt reuocatio mandati perueneritad notitiam Procuratoris. Id quod iure optimo in casu affirmauit Pontifex, non nouam condens legem, sed ius naturale explicans. Nam consensus in hoc contractu nullo pacto per rempublicam suppleri potest: cùmque procurator, tunc cum contrahit, vices gerat contrahentis, & pro causa eius matrimonij sit consensus mandantis, & expressus per verba procuratoris tunc que reuera nullus sit mandantis consensus, sed contrarius, inde fit vt nullus fiat contractus. Sed an hæc ratio locum habeat etiam in alijs contractibus præter matrimonium, dicam in fine huius capitis.

10 Tertiò colliges hanc Bonifacij constitutionem locum habere etiamsi ille, qui reuocauit procuratorem, ratum habeat positea matrimonium contractum a procuratore reuocato. Si enim ea, cum qua contractum est, non consentiat iterum, nulla est ratificatio qua contractus fuit nullus, vt dictum est, vnde non sufficit vnius consensus de nouo superueniens. Sic Felinus *in cap. ex parte Decani, num.* 11. citatis alijs.

11 Quartò colliges quamcunque reuocationem sufficere, siue per epistolam, siue per verba, seu nuntium, aut etiam per factum contrarium. Sic Couarruuias 2. *part. cap.* 4. *num* 11. Thomas Sanchez citatis alijs *lib.* 2. *disp.* 11. *num.* 10. Vnde dato mandato de contrahendo cum alia, satis videtur primum reuocatum, imò satis esset interna reuocatio, quod attinet ad forum conscientiæ: eam tamen apud Ecclesiam probare necesse est, vt idem Thomas Sanchez *num.* 7. ex D. Thom. *in* 4. *dist.* 29. in expositeraæ Magistri.

12 Adde etiam hanc Bonifacij constitutionem locum habere, etiam si mandans iuramento permisisset, se non reuocaturum mandatum. Sic Glossa celebris *in d. cap. fin. verb. reuocauit*, quam frequenter amplectuntur Doctores. Geminianus *in d. cap. fin.* §. *fine num.* 5. Franciscus *ibidem num.* 6. Felinus *in d. cap. ex parte Decani num.* 12. & 13. Rebell. *lib.* 2. *de matr. quæst* 5. *in fine.* Couarruuias 2. *part. cap.* 4. *num* 11. quam partem quoad matrimonium attinet. dicit nō esse in dubium reuocatam. An autem saltem committatur peccatum contra religionem iuramenti, mihi videtur non committi, vt positea loco explicabo. Quid verò dicendum sit in alijs actibus, & contractibus, dicam *in fine huius capitis.*

13 Denique hinc colliges debere perseuerare consensum tempore contractus procuratores. Vnde licet prius finxisset consensum, si tamen eo tempore mutet, & consentiat, valet matrimonium. Sic Thomas Sanchez *num.* 13. Henriquez *lib.* 1. *de matrim. c.* 2. *num.* 2 vnde si nihil cogitet, vel distractus sit, in sensu perseuerare censetur.

14 Sed quid dicendum est, si qui mandatum dedit, in amentiam incidat? Thomas Sanchez *ibidem num.* 12. valere sentit matrimonium tunc per procuratorem contractum. At ego contra sentio. Ratio quæ mouet, hæc est. Quia pro forma & causa contractus est consensus expressus per verba procuratoris: at eo tempore impossibilis est consensus. Ergo nullum matrimonium. Adde si moreretur mandans, eo tempore nihil ageret procurator: ipsa enim mortis cessaret consensus. Ergo etiam amentia, quæ æquiparatur morti, quod consensum. In quo videtur longè diuersam esse rationem de mandante, si in amentiam incidat, aut si dormiat: ille enim incapax est habendi consensum; hic vero minimè. Neque simile est quod Baptismus petitus ante amentiam, validè conferatur in amentia, *cap. maiores. de Baptismo.* Nam vt Baptismus effectum habeat, satis est voluntatem præcessisse, neque reuocatam, eo enim ipso posita materia, & forma ponitur effectus: at in matrimonio necessarius est consensus perseuetans, etiam in ipso fieri contractus, quia consensus per verba expressus, vel signa, est forma matrimonij. Idem est in sacramento pœnitentiæ, potest enim absolui, qui

ante amentiam dedit signa contritionis, vt dixi in tractatu de pœnitentia, neque enim necesse est simul sint in pœnitentia materia, & forma eius sacramenti. Atque id quod dicimus intelligitur facile, si quæramus an cum illo in amentiam incidente, & præsente, licet explicasset antea consensum, contraheretur matrimonium? minimè sanè. Igitur neque per procuratorem contrahi poterit; si mandans in amentiam incidat.

§. I.

Quid dicendum de reuocatione mandati in alijs actibus.

15 Sed iam quæret aliquis an id, quod diximus in matrimonio non esse necessarium, vt reuocatio mandati innotescat, locum etiam habeat in alijs, ad quæ mandatum datur, ita vt necessarium etiam non sit, reuocationem mandati peruenire ad procuratoris notitiam.

16 Et in primis supponendum est reuocationem mandantis finiri mandatum posse, §. *recte quoque, Instit. mandati.* Quam conclusionem pluribus declarant Mynsingerus, & Schneidewinus, sed melius, & copiosius Antonius Pichardus. Rationem autem, quare cùm ex mandato contractus obligatio oriatur, dissoluatur vnius tantùm dissensu, desumptam ex speciali ratione mandati optimè assignat Donellus *lib.16. commentariorum iuris, cap. 23. §. in his primis*, interest enim tantùm mandantis, vnusquisque autem potest his, quæ in fauorem illius constituta sunt, vti vt voluerit, aut renuntiare *l. si index 41. D. de iudicibus*, & nullus accipere beneficium inuitus cogitur, *l. inuito 69. D. de reg. iuris*. Quæ quidem reuocatio fieri re integra, etiam sine causa, potest: re non integra, nequaquam, sed cum causæ cognitione, vt communis Doctorum sententia docet per textum *ibi in d. §. recte quoque*. Quærendum ergo an in alijs à matrimonio necessarium sit, vt reuocatio mandati perueniat ad procuratoris notitiam? Thomas Sanchez *lib. 2. disput. 21. q. vlt. n. 6.* existimat speciale esse in casu matrimonij, quia in alijs Respublica supplere consensum potest: & in his, quamuis reuocatio non innotescat procuratori, valet quod ab eo gestum est, *Clem. vnica. de renunt.*

17 Sed verosimilius est, quod docet communis sententia, locum etiam in alijs habere. Sic docent Geminianus *in d. cap. fin. §. Iane num. 3.* Francus *ibidem num. 8.* Ancharanus *ibidem num. 1. in fine.* Cardinalis Zabarella *in Clem. vnica, de renuntiat. q. 5.* Felinus *in cap. ex parte Decani num. 10. & sequenti*, quos perperam pro sua sententia citat Thomas Sanchez, idem docet Ioannes Imola *in d. Clem. vnica, de renunt. num. 22.*

18 Quare hanc communem sententiam duabus regulis explico, vt multa comprehendam, & rein implicatam distinctè tradam. Prima regula est. In omnibus alijs actibus à matrimonio, in quibus respublica supplere consensum non potest, si reuocetur mandatum, nihil aget procurator, neque necessarium est, vt ad notitiam procuratoris perueniat reuocatio. Ratio quidem pro hac regula est manifesta. Quia Pontifex *in d. cap. fin.* non constituit nouum ius, sed explicuit ius naturalis rationem, quia scilicet non valet matrimonium sine consensu. Ergo quicumque actus fuerit, qui secundùm suam rationem, consensum verum exigat, ita vrà republica, vel Principe sæculari aut Ecclesiastico suppleri non possit, nullus planè erit eo reuocato mandato ex defectu consensus, sine quo firmitatem habere non potest.

19 Ex his colligo primò hanc decisionem locum etiam habere in matrimonio spirituali contrahendo. Vnde si constitutus est Procurator ad acceptandum aliquod beneficium, vel dignitatem, quæ verè contrahat matrimonium cùm Ecclesia, reuocato mãdato nihil agitur, etiamsi non peruenerit ad procuratoris notitiam. Sic Felinus *ibidem num. 11.* Zabarella *Clement. vnica, de renunt. quæst. 5.* Francus *in d. cap. fin. de procuratoribus, num. 8.* quod idem meritò locum habere dicit, & ampliandum non tantùm, quando reuera matrimonium contrahitur, vt in Episcopali dignitate, sed etiam in quouis alio beneficio etiam in simplici beneficio aliquo modo se Ecclesiæ coniunxit, quod etiam docuit Ioannes Andreas & alij, quos citat. Ratio huius est eadem. Quia sine vero consensu neque matrimonium spirituale potest intercedere. Vnde tam in matrimonio carnali, quam spirituali liberam voluntatem requiri docet Rota apud Seraphinum *decis. 542. numero 16. 17.*

20 Secundò colliges decisionem hanc etiam habere locum in contrahenda cognatione spirituali, quæ, vt dicam infrà, potest contrahi per procuratorem designatum ad officium Patrini. Quis enim dicet sine consensu illud officium exercere posse, & cognationem contrahi? sic idem Felinus *in d. cap. ex parte, num. 10.* pro qua sententia citat Baldum.

21 Tertiò colligo idem dicendum esse, si mandatum daretur ad vouêdum rem aliquam, vel ad se obligandum voto, vel iuramento promissorio, certè si reuocaretur mandatum, antequam qui mandatum habet, votum emitteret, aut iuraret, nulla esset eiusmodi voti obligatio, aut iuramenti, quia iuramentum aut votum sine animo promittendi esse non potest, vt suprà dictum est *in hoc lib. cap. 4.* Idem dicendum, si quis mandatum haberet, vt in aliquem sententiam excommunicationis ab ipso prolatam deferret, & insimaret, si cessasset voluntas in iudice ligandi, & excommunicatione, reuera excommunicatio coram Deo nulla est, quia essentialiter pédet ex vero animo, & voluntate obligantis. Imo idem fortasse dicendum, etiam quando per procuratorem peteretur ad instantiam partis, si pars, quando à procuratore intimatur, vel impetratur à iudice, iam nolit aliam obligari. Quia ea excommunicatio cùm non liget, nisi ad petitionem impetrantis, requiritur verus animus in parte litigante, aut coram Deo nulla erit.

22 Secundam regulam statuo. In his actibus, in quibus consensum respublica supplere potest, nulla certior regula statui potest, quam iudicandum esse in illis iuxta speciales iuris dispositionem; quod in quibusdam casibus cõsensum supplet, & valere vult gesta post reuocationem, etiam illa ignorata: in alijs verò non valere, etiamsi reuocatio ignoretur. Vnde merito Petrus Anchart. *in d. Clem. vnica, de renunt.* dicit omnia iura de hac materia loquentia optimè limitari, siue explicari, & comprehẽdi hac vna exceptione, quia non homo exequitur, sed lex. Atque sic intelligo vndecim illos casus, quos Felinus fallentias vocat, *in d. cap. ex parte Decani*. Neque enim sunt exceptiones ab aliqua generali regula, sed peculiares iuris dispositiones in peculiaribus casibus, in quibus ab vno ad alium argumentari non licet.

23 Quare non probo, quas alij in hac re explicanda addacunt, distinctiones. Quidam enim dicunt, si intererat mandatarij necessariam esse, vt illi innotescat mandati reuocatio, secus si non intererat. Hæc autem distinctio probari nequaquam debet, quia *in d. Clem. vnica, de renunciatione*, tantùm ies agebatur mandantis, constitutus enim erat procurator ad renuntiandum beneficio, & tamen reuocatio non intimata nulla censetur, vt viretur illusio in personis Ecclesiasticis. Adde etiam in mãdato, quod procuratori datur, commodum semper esse mandantis, non mandatarij, & mandantis rem agi, vt eleganter Donellus *loco citat.* & alias non posset dissensu tantùm mandantis reuocari, etiamsi innotescat, sed accedere deberet etiam mandatarij consensus, sicut in dissolutione aliorum contractuum.

24 Similiter etiam non probatur aliorum distinctio, scilicet, in reuocatione expressa semper esse necessarium, vt reuocatio innotescat procuratori: at verò in tacita, quę fit per mortem, non esse necessariam intimationem. Quam sententiam tetellit Imola *Clem. citata num. 11. ex l. si mandassem, vel si mandatum, D. mandati*, vbi fermo est de reuocatione expressa, & tamen non requiritur, vt perueniat ad notitiam mandatarij. Item, si cui mandatum datum sit ad eligendum, & electores ante eligant alium, cessat

cessat mandatarij electio, & hæc est perferenda, si prima sit, & tamen est tacita reuocatio. vt docet Abbas *in cap. de causis. de electione, column. 6.* At in renuntiatione, si mandato dato ad renuntiandum, qui dedit renuntiet prius, non tenet hæc renuntiatio, sed ea, quæ fit per procuratorem, si non peruenerit ad eum prima renũtiatio, vt docet Couar. ex *Clem. vnica. de renuntiatione, part. 2. cap. 4. num. 15.* ex verbo ibi, *Quemodolibet reuocandum*, cùm tamen hæc renuntiatio eius qui dedit mandatum, sit tacita reuocatio mandati ad renuntiandum dati. Igitur hæc distinctio de tacita aut expressa reuocatione nulla est.

25 Neque etiam probo communem, quæ apud Doctores recentes inualuit, distinctionem scilicet, si reuocatio fiat re ad huc integra, non esse necessarium innotescat mandatario: at si re non integra, esse necessarium, vt innotescat. Ego enim id quod *§. recte quoque, Inst. mandati*, dicitur de re integra, vel non integra, ad hoc tantum pertinere puto, vt sola reuocatione, etiam sine causa, euanescat mandatum: at si res non sit in integra, non sufficiat sola, pro libito reuocatio, sed necessaria etiam sit causæ redditio, vt probat ex iure Donel. *lib. 16. cap. 23.* Ad necessitatem autem imitationis parum conferre puto integritatem rei, vt contabit magis, ex his quæ subijciam disposita in iure, siue res sit integra, siue non integra.

26 Similiter non placet aliorum distinctio, qui dicunt, quando agitur de translatione dominij, necessariam non esse reuocationem mandati cogniam esse procuratori: at verò in aliis rebus esse necessariam, aut alias non valere. Hæc enim doctrina fuit distinctio non est constans, neque firma: tum quia *in l. cum quidam. §. 1. & l. qui hominem, §. Titium. D. de solutionibus*, debitor soluens procuratori reuocato, cuius reuocatio ignoratur, liberatur soluendo. Ecce transfertur dominium mandato reuocato. Idẽ constat ex *dd. si mandauero*, de quo vide Felinum *d. cap. nu. 14. fallentia 2.*

27 Hinc videmus procuratorem datum ad renuntiandum beneficium, valide renunciare, etiam si reuocatus sit, si tamen reuocationem ignoret, *Clem. vnica, de renunt.* Qua licet consensus regulariter requiratur, attamen etiã Ecclesia priuatur quis inuitus, vt docet Card. *d. Clem. 4.* Geminian. *d. cap. fin. §. fauet. num. 15.* & alij. Quæ non est eadem ratio in matrimonio spirituali contrahendo, & dissoluendo; dissoluitur enim sine consensu beneficiarij, non verò contrahitur sine consensu. Quæ etiam Clementina locum habet, siue reuocatio facta fuerit, cùm dummodo innotescat, & etiam si designatus fuerit procurator ad renuntiandum in causa permutationis. Intelligitur etiam de tacita reuocatione per nominationem alteriusexpendo enim verbum *dicta Clementina, quemodolibet reuocandam*, vel per priorem renuntiationem.

28 Hinc etiam si quis designatus procurator ad resignandum beneficium, supplicationem porrexit, viuo resignante, si postea moriatur resignans ante præsentium consensium formalem, potest procurator illum præstare post mortem ipsius conditorantis. vt cum multis DD. cit. & Rotæ decisionibus docet Riccius *in praxi ver. decisa fol. 487. num. 5.* Facit textus *in l. nam, & seruius. § seruus Titii, D. de neg. gestis*, vbi procurator post mortem domini valet consummare negotia inchoata. Imo & cogi posse procurator ad præstandum consensum, pro expeditione literarum. Quæ etiam vera sunt quamuis principalis resignãs ante mortem mutasset voluntatem, si illa voluntas reuocata non fuit intimata, iuxta text. *in d. Clem.* Quia non quæuis voluntas reuocatoria est valida, nisi sit expressa iuxta Felin. *in cap. ex parte Decani, num. 15. de rescriptis.*

29 Hinc etiam si pater filio permittat, vt manumittat, si decesserit, & filius ignorans manumiserit, liber est, & manumissus non vindicta, quæ inter viuos agitur, sed testamento, vt est *in l. 15. §. vltimo, D. qui, & à quibus*, vbi filium negatur illum seruum non esse manumissum vindicta. At si non decedat pater, sed reuocet voluntatem etiã si non innotescat filio reuocatio, libertatem seruus non assequitur, quia non manumittitur volente Domino, cùm tamen in eo actu consensum ex supplere potuisset. Quod enim hic nonnulli commiscuntur, ibi tantùm esse nudum ministerium filij, non verò procuratorem constitutum, nullo mihi videtur niti fundamento.

30 Hinc etiam ortum habet, quod dicitur *in l. si pœnituit 7. D. de diuortijs*. Si quis libellum repudij miserit, & postea pœniteat, etiam si pœnitentia incognita sit, & libellus datus, cessare diuortium, & matrimonium durare. Noluit enim in eo casu lex supplere consensum ad diuortium: cùm tamen *in l. Iulianus I. V. eod.* suppleat furiosæ consensum ad repudium, cuius pater nunquam mittere potest.

31 Ex hac etiam diuersa iuris dispositione ortum habet, quod si aduersarius in dolo fuerit, ne innotescat reuocatio, nihil agatur, sed reuocatio etiam ignorata valeat ex *d. Clem. vnica, de renuntiat.* noluit enim in eo casu respublica supplere consensum quamuis posset. Hinc etiam fit in iudicijs sæpe remupublicant supplere consensum, neque reuocationem tenere, nisi innotescat: vt constat ex textu *in cap. nostra 4. & cap mandato 13. de procuratoribus.* Neque verò in hoc differimus est in procuratore constituto ad iudicia, vel negotia & contractus, vt docet Imola *Clement. cit. num. 15.* Sed id pe endat tantùm ex iuris dispositione, quæ in casibus in quibus consensum supplere potuit, aliter & aliter disposuit. Illud specialè in procuratore constituto ad iudicia, quod eius reuocatio debet innotescere aduersario, & iudici *d. cap. mandato*.

32 Quod si quis nolit communi sententia discedere, sic habet regula generalis: In his, in quibus respublica supplere consensum potest, si res adhuc integra est, dum reuocatur, nõ est necessaria innimatio, sed inuitè est, quod post reuocationem gestum est, si res non erat integra, non tenet reuocatio, sed vtile est, quod gestum est. Prima pars limitatur nullis modis. Primò limitant aliqui fauore libertatis *in d. l. si pater*, fic Pichardus *in tit. eodem*. Sed refelluntur ex 2. parte eius legis vbi libertas data à filio viuo parte, reuocato mandato & ignorato, nulla est. Melius dicetur cum Donello, quia tam ex testamento quàm nuncupatiuis intelligitur, cùm intestato decessisset, non mutata voluntate: libertas autem ex testamento dari non posset, nisi testatore mortuo. Vnde comprehendi posset ea limitatio, si in tempus mortis datum mandatum sit: quod adhuc limitandum etiam in rebus, quæ ad hæredes non pertinent. Sic componit nonnulla Donellus *loco cit.* quæ apud illum vide. Limitatur secundò in renunciatione beneficij, vt supra dictum est.

§. II.

Quæruntur nonnulla, & explicantur.

33 Sed quæret aliquis primò, quid dicendum sit, quando iuratur non reuocare mandatum. Nonnulli Doctores dicunt valere quidem reuocationem: at illum reum esse periurij. Sed de hac sententia dubitare cogor, quia *in cap. inter lectio, de iureiurando*. dicitur iuramentum, de non reuocandis alienationibus non seruandum, quia sine dispendio salutis æternæ seruari nequit. Quare ego sic dicerem. Primo, quando est iusta causa reuocationis iuramenti, nõ est periurus qui reuocat. Quæ sint autem iustæ causæ, quibus aliquis excusetur a periurio, dicam fortasse infra, cum de consensu, cui adiunxit iuramentum, sermo fuerit. At quæ in hoc casu intelligo textum *cap. inter lectio*, & docet Philippus Francus *d. l. si pœnituit. num. 5.*

34 Deinde quod ad valorem reuocationis spectat, dico in his casibus, in quibus reuocatio non intimata procratori tenet, etiam si iuret non reuocate, reuocationem tamen secuta nullus est actus: neque enim iuramentum valorem tribuit, sed tantùm addit robur religionis, vt dicam *loco citato*. Iuramentum enim non impedit reuocationem actus de sui natura reuocabilis ex alio capite quam debilitate sua, vt cum lasone tenet Rota apud Seraphinum *decis. 427. num. 7.* At verò in his, in quibus necessaria est intimatio reuocationis, reuocatio contra iuramentum non tenet. Sed si in his casibus reuocatio con-

rta iuramentum intimetur procuratori, tenebit; tunc adhuc distinguendum videtur iuxta regulam quam mihi videor ex Felino colligere *d. c. ex parte accusati, nu. 12. & 13.* Quoties violatio iuramenti est in præiudicium tertij, cui ex contractu quæsitum est ius, iuramentum de non reuocando tenet, ita vt reuocatio sit nulla non consentiente alio tertio. Vnde procurator defignatus ad renuntiandum causa permutationis, si iuratus non reuocare, reuocatio nullius est effectus, nisi is, cum quo pactum est, de permutatione etiam velit, & consentiat. Secus est in testamento iurato, aut procuratore designato ad renuntiandum generaliter, aut etiam in matrimonio, non enim alteri ius quæsitum est, Quare, vt vno verbo dicam, si alias reuocatio sine iuramento erat inualida, nulla etiam erit accedente iuramento de non reuocando: at si valeret reuocatio, valebit etiam quamuis iurauerit se non reuocaturum: peccabit autem peccato periurij, quoties non fuerit iusta causa, quæ illum liberet a periurio.

35 Secundo quæret aliquis, an idem, quod diximus hactenus de reuocatione procuratoris, dicendum sit de renuntiatione nuntij, & epistolæ? Et quidem quod ad matrimonium attinet, planum est per nuntium, & epistolam fieri posse: est tamen necessarium, vt sit destinatus nuntius, qui significet consensum, neque satis esse, si casu perueniat in notitiam alterius: vt bene docet Thomas Sanchez *lib 2. disput. 6. nu. 3. & 20.* Nam id exigit natura contractus, & vt vere dicantur inter se coniungi contrahentes quo ad consensum. Eam autem epistolam, vel nuntium acceptare debet potè Tridentinum coram parocho, & testibus: at vbi Tridentini forma non seruatur, statim sine alia noua intimatione facta ei ad quem mittitur, perficitur contractus, vt constabit magis ex his quæ dicam, cum sermo fuerit de sponsalibus *lib. 11.* Quoad reuocationem autem epistolæ vel nuntij in causa matrimonij, idem omnino dicendum est, scilicet, neque esse necessariam intimationem reuocationis, & sufficere quamcunque, etiam tacitam, interiam, vt supra dictum est.

36 Quod verò attinet ad alia negotia contractusque varijs distinctionibus ratio ista foleat a Doctoribus explicari. Baldus relatus a Felino *in d. cap. ex parte num 15. vers. isaac autem in fine* distinguit. Si agatur de lucro captando, non valet gestum, etiam si ignoretur reuocari: at quando agitur de damno euitando, gesta tenent a nuntio, vel tertio, epistolæ etiam incognita reuocatione. Alter distinguit Felinus *ibidem*, scilicet, reuocationem nuntij vel epistolæ effectum habere etiam cum alteri nocet, etiam ignoratam nisi reuocatio fuerit clandestina, aut fero facta: si enim hæc desint, non poterit reuocanti imputari dolus vel culpa: si tamen nuntius etiam sit propriè nuntius, nam si impropriè sit nuntius, idem de eo, & de procuratore dicit Felinus *ibidem num. 15. vers. intellige secundò.*

37 At mihi verior videtur ea sententia, quam citatis aliis docet Thomas Sanchez *lib 2. disp. 11. num. 7.* Dicit namque hoc esse discrimen inter procuratorem, & nuntium: quod reuocatio procuratoris in multis casibus necesse est innotescat procuratori, vt vim, & effectum habeat: at reuocatio nuntij, & epistolæ nequaquam. Ratione probat, quia nuntius, & epistola solùm præbent nudum ministerium, veluti organum, & ita deficiente consensu tempore præstantionis, nihil agitur, idem ex antiquis docuit Geminianus *in d. cap fin. §. fine, num. 2.* Philippus Franciscus *ibidem num. 7.* Ancharranus *ibidem.* Atque in hoc sensu accipiunt, quod habetur *in l. si pater 7. de manumiss. vindicta*, vbi pater permisit filio, vt seruum manumitteret, postea reuocauit sententiam, filius ignorans manumisit: non tenet manumissio, quia scilicet filius præbebat nudum tantùm ministerium, veluti nuntius aliquis. Sed quàmis istorum Doctorum sententiam probem, fundamenta non probo. Rationem quidem discriminis vix assequor, cùm tam nuntius, quàm procurator sint instrumenta contrahentis, & agant alieno nomine. Vnde rectè Cardinalis *in d. Clem. vnica, de renunciatione, opposit. 5.* dixit inter procuratorem, & nuntium nullam in hoc assignari posse diuersitatis rationem. Neque etiam mihi videtur sufficiens eam sententiam grobare ex *d. l. si pater 7.* tum quia nõ constat ibi tantùm esse nuntium filium: tum etiam, quia quamuis nuntius esset, nulla inter illum, & procuratorem discriminis ratio est: tum etiam quia quamuis pater, & filius persona censeantur, non tamen in omnibus: tum etiã quamuis filij non intersit, adhuc ea ratio non est sufficiens, cùm, vt iam supra dictum, ad mandati reuocationem pœnam referat, quod interfit mandatario vel non. Tum denique quia quid coniecturis egemus: vbi plane l. Cratonem reddit, quare libertas post reuocationẽ etiam ignoratam data nulla sit, *quæ*, scilicet, *mutare parentis voluntatem non dicetur volente Domino manumitti*. Nõ assignat l. C. rationem, quia nuntius, aut quia eadem persona, aut quia nihil intererat mandatarij, sed quia Domini volantas cessauerat, quam voluit ius requiri ad manumissionem ex vindicta: sicut è contrario definit valere manumissionẽ factam a filio ex permissione patris mortuo patre, quamuis cùm manumitteret, mortem patris ignoraret, quia per mortem in eadem voluntate perseuerasse intelligitur, cũ intestatus decesserit. Quare ea solùm ratione mihi probatur prædicta sententia, quia cùm iure tantùm positiuo inducta sit ea necessitas intimationis, quando reuocatur mandatum, ex eo quod in nonnullis casibus decidat ius necessarium esse intimari procuratori reuocationem mãdati, non rectè extenditur, vt idem dicamus etiam requiri in reuocatione epistolæ, vel nuntij. Exemplum habemus non contemnendum in his, quæ suprà dicebamus. Si quis dedit mandatum ad renuntiandum, & præueniens mandatarium, eoque ignorante renuntiet, non tenet hæc prima renuntiatio ex speciali ejus textus dispositione, & tamen si detur mandatum ad eligendum, & electores inscio mandatario eligant, tenet prior electio, quia per hãc tacitè videtur reuocatum mandatum, neque enim in hoc casu ab vno ad alium est extensio. Similiter ergo in proposito. Potuit autem esse maior ratio, cur requiratur vt procuratori innotescat reuocatio, non verò nuntio, ne sæpè illusoria fiant iudicia, & illudatur Ecclesiæ Prælatis, vt habetur *in d. Clem. vnica, de renunciat.*

CAPVT XVI.

Qua mora intercedere debeat inter consensum vnius coniugis, & alterius?

SVMMARIVM.

1 *Explicatur quæstionis sensus.*
2 *Non esse necessarium, vt consensus sint simul, & quasi continua. Qua regula vtendum in sacramentis ad exigendum simultaneum concursum formæ, & materiæ sacramentis.*
3 *Non requiri ratione contractus.*
4 *Quantum autem temporis intercedere debeat.*
5 *Idem locum habere post Tridentinum.*
6 *Cum reuocatur consensus vnius, quia facile primò consensit, renouari debere etiam alterius consensum.*
7 *In matrimonio eo ipso quo acceptatur traditio vnius, sufficienter explicari traditionem alterius.*
8 *Idem dicendum, quando contrahitur per nuntium, aut epistolam.*
9 *Oppositum sentit Thomas Sanchez. Eius argumenta diluuntur.*

1 CAusam efficientem matrimonij diximus esse consensum contrahentium. Quare necesse est, vtriusque consensus concurrat ad matrimonium. Explicandum ergo an simul, an paulo post alter consentire debeat. Nec verò hæc quæstio est eadem cum illa, qua quæritur an in sacramentis necessario concurrere debeant simul materia

ria & forma, nam in hoc sacramento, vt dictum est *lib. 1. cap. 7.* materia sunt corpora, signa forma, planum est, quãdo matrimonium fit, simul concurrere vtrumque. De eo autem hic non inquirimus, sed an corpus, & consensus vnius debeant concurrere simul cum alterius consensu, & exprimi nam in consensu vniusciusque est pars materiæ, & pars formæ iuxta dicta. Supponamus etiam parum referre, prior expliciet, an vir, vel fœmina. Sed an sit ita, difficultas est, leuis tamen.

2 Communis itaque sententia est, Doctorum probata consensu, non esse necessariũ, vt simul exprimantur consensus, neque quasi continuè, vt quamuis oppositum de iure veriùs existimet Abbas *in cap. dilectus, de sponsalibus*, & Antonius de Butrio *cons. 64.* id tamen quod diximus, docet Couarr. *2. part. cap. 4. num. 10.* Maior *in 4. dist. 27. q. 1. in solut. 3.* Thomas Sanchez citatis aliis *lib. 2. disp. 32. num. 3.* id quod communis ista considerationis. Matrimonium non exigit exprimi simul consensum, neque qua sacramentum est, neque qua contractus est. Non quia sacramentum, tum quia si illud non exigit vt contractus, vt statim ostendam, neque vt sacramentum exiget. Nam ad conferendam gratiam ejusdem est a Christo contractus matrimonij iuxe dispositionem, & non immutatus. Tum etiã, quia, si in prolatione formæ, & applicatione materiæ in aliis sacramentis, non modica distantia temporis esse, fuleret, vt in sacramento ordinis subdiaconatus, consertur enim ordo, cùm proferatur forma; proferitur autem, cùm iam omnes materiam, scilicet calicem vacuum cum patena tetigerunt, vt suo loco dicendum est. Idem etiam accidit in administratione sacramenti Pœnitentiæ, nã multo post peccatorum confessionem sæpe exprimitur absolutio. Vnum autem in his ea regula, quam nobis eleganter tradidit Gabriel Vasquez *2. d. 3. part. disput. 128. cap. 7. n. 55.* censetur forma, & materia ad eandem actionẽ sacramentalem pertinere, si interposita mora temporis nihilominus in prolatione formæ aliquid enuntiantis, more humano eadem veritas maner, ac si simul cum materia concurreret. Exhac enim regula colligemus facile plus temporis interedere posse inter materiam, & prolationẽ formæ vnius sacramenti potius, quàm alterius, cùm non eodem modo significent omnes sacramentorum formæ. Si ergo materia, & forma sacramentorum possunt etiam interiecta mora temporis maiori vel minori applicari, multo magis dicendum est in sacramento matrimonij posse contingere, quando consensus exprimitur.

3 Nec verò ea simultas requiritur in matrimonio vt contractus est, vt constat ex aliis contractibus *l. 1. § qui præsent D. de verb. oblig. & l. 1. §. sed verior, D. de contrab. empt.* Id quod apertè conuincitur, cùm videamus per nuntium, epistolam & procuratorem consensum manifestari. Itaque quamuis necessarium sit eodem tempore perseuerare etiam alterius consensum actu, vel habitu, nec reuocatum, attamen simul exprimi necessarium non ex aliqua constitutione Ecclesiastica, quæ nulla extat.

4 Quantum attem temporis inter expressionem consensus vtriusque intercedere debeat, variant Doctores, Soto *in 4. dist. 27. quæst. 1. art. 4. § sed alia hinc nascitur ambiguitas*, etiam multum temporis posse interlabi existimat, dummodo non reuocetur consensus: rectè ramen Petrus Ledesma dicit id prudentis arbitrio relinquendum esse. Fateor tamen si multum tempus intercederet, etiam si animus esset idem, magnam in iure præsumptionem esse cõtra huiusmodi matrimonium, cùm homines facile sententiam mutare solent. Mihi quidem videtur, cùm cõtractus iste sit *do, vt des*, datur enim traditio pro traditione, & acceptatur, nullum ita fœgnem fore, vt diu detineri velit, si impedimẽtum abest. sed se quam cautissimè aut ligari vinculo, aut solui. Quare rarissimè iste casus euenit. Nam quando per procuratorem contrahitur matrimonium, nondum censetur consensus contrahentis per procuratorem expressus, donec procurator significet, vt dixi supra *lib. 1. cap. 10.* qui non se suspensum detineri patietur. Modicum ergo temporis intercedere debet, maximè cùm consensus vnius non sit forma respectu alterius vel materia, sed vterque consensus verbis expressus sit forma: debent autem moraliter coniungi partes formæ. Quod obseruandum ad ea, quæ dicam infrà *lib 4. in fine.*

5 Ea autem, quæ diximus locum habent etiam post Tridentinum in illis locis, in quibus decretum illius obseruatur. Potest enim ita fieri vt parochus, & testes de vtriusque consensu testificentur: vt si quis coram parocho constantiar, & aliter die sequenti coram eodem respondeat. Similiter si quis mandarum dedit ore tenus alicui, vt pro eo consentiret in aliquã specialiter, cuius consensus, & mandati fuit testis parochus, & postea sit etiam testis, & executionis mandati, & acceptationis alterius, & traditionis.

6 Sed dispurat ibidem Thomas Sanchez, an quando quis fictè consentit, & postea tenouat consensum, necessarium sit, vt simul etiam adsit consensus alterius, qui verè contraxit. Negat requiri. Sed de hoc agam latè, quando de matrimonio clandestino fuerit sermo, vbi ostendam matrimonium, quod à principio, quacunque ex causa nullum fuit, non conualescere, nisi iterum coram parocho, & testibus renouetur, vel obtenta dispensatione Pontificis circa solemnitatem, & vtroque consentiente. & admonito prius altero coniuge de nullitate. Hæc enim omnia ex eo pendent, nec passim inculcanda, & repetenda, dicam de his *lib. 4. in fin.* & etiam *lib. 5. cap. 6.*

7 Denique explicemus oportet, an sit necessarium, vt qui acceptat alterius traditionem, præter acceptationem traditionem suam explicet. Er quamuis in sponsalibus non leuis de hoc difficultas sit, à nobis fuo loco latè explicanda: at in matrimonio res est facilis, & aperta, scilicet, non esse necessarium. sed eo ipso quo acceptatur traditio alterius, matrimonium perfici & eam acceptationem habere vim traditionis. vt docet Thomas Sanchez *lib. 1. disput. 5. dub. 1. num. 6.* Quia matrimonium acceptari non potest, nisi vt matrimonium, & ideo claudicare non potest.

8 Ex quo etiam colligo, quando matrimonium contrahitur misso nuntio, vel epistola, satis est ad perficiendum matrimonium, si accepter coram nuntio, & vbi Tridentinum obseruatur, & accepter coram parocho, & testibus, neque opus est, vt mittenti consensum, mittatur acceptatio, vel traditio alterius, vt qui nuntium destinauit acceptet. Nam eo ipso, quod ille, cui missa est traditio, acceptauit de præsenti perfectus est contractus matrimonij, & sensibilis. In quo non rectè meo iudicio loquitur Thomas Sanchez *disp. 7. num. 35.* Adest enim vnius consensus postulans, & acceptans, cùm ipsa postulatio sit intrinsecè acceptatio, vt alibi dicam, cùm de sponsalibus sermo fuerit, adest etiam consensus alterius acceptantis, & tradentis, cùm ea acceptatio sit traditio. Ergo nihil deest ad veram, & perfectum matrimonium. Sed ideo in hac re non rectè Thomas Sanchez, quia non aduertit naturam acceptationis in huiusmodi contractu matrimonij habere intrinsecè rationem etiam traditionis iuxta naturam cõtractus. Quare, si ea traditio explicetur coram nuntio, vel aliquo, perfectum matrimonium est; & ita hanc sententiam citatis multis docet Henriquez *lib. 11. de matrimonio, cap. 2. num. 6. & in comment. litera I.*

9 Sed obijcit cõtra istam sententiam Thomas Sanchez primò. Quia in matrimonio traditio debet esse sensibilis et cui fit: & etiam acceptario, cùm non sit maior ratio de vna quam de alia, & ea acceptatio sit veluti complementum contractus; ergo non perficitur matrimonium, donec acceptatio traditionis constet se tradenti, per nuntium ad id destinatum, vel nuntio ab eodem missio, qui ad id videtur habere potestatem. Secundò, Quia si quando matrimonium inter præsentes contrahitur, vir dicerer *accepto te in meam*, & fœmina responderet ita fecerò, vt nec verbis, nec signis vtro innotesceret eius consensus, non esset matrimonium, quia perinde est, ac si consensus esset internus. Ergo idem in nostro casu dicendum est. Denique, quia nemo acceptare potest, quod sibi ignotum est. Ergo si non manifesteturacceptatio priori tradenti, vel eius nuntio, fed alij, qui non mittatur, vt ibi intimet, non sufficiet.

10 Sed hæc non obstant, facilè enim dilui possunt, si aduertamus, aliud esse contractum esse perfectum: aliud verò, eum, qui priùs traditionem misit, cognoscere se obligatum re ipsa ex contractu perfecto. Contractus quidem per-

Digitized by Google

perfectus iam est eo ipso, quod ille acceptauit traditionem, & explicuit signo sensibili coram aliquo, cùm sint iam omnia ad eum contractum requisita: at verò, vt in sua existimatione homo sentiat se obligatum, necessaria est intimatio, & cognitio acceptationis. Atque hac distinctione dilues, quæ habentur *in 1. & 3. argum.* Secundum autem nullius momenti est; quia in ea specie perinde est, ac si consensus esset internus: neque enim verbis explicatus est, aut signo aliquo: at in nostro casu supponimus iam consensum coram aliquo verbis sufficienter explicatum. Quare quod pertineat ad notitiam tradentis, necessarium est, vt ille sciat se iam obligatum, & ligatum esse, & ita se pro ligato gerat; non verò vt contractus ratio perficiatur. Huius optimum signum est, quod iam semel acceptata traditione alterius, quam per litteras nouit, non potest resilire, quidquid dicat Thomas Sanchez. Nam traditio illa fuit etiam acceptatio, suspensa tamen, donec alter eam acceptaret; ea verò semel acceptata non habet locum pœnitentia, cùm ea acceptio sit etiam traditio quâ ille alius tradens se iuxta contractus naturam in ipsa traditione acceptauit. Alias etiam cùm præsentes contrahunt, si vir prior dicat, *trado me tibi*, & vxor respondeat, accepto, posset vir dicere, *ego non accepto tuam traditionem* & resilire; quod planè sequitur, si facta priori traditione, & acceptata ab alio, adhuc esset necessaria intimatio traditionis, & acceptatio illius. Atque hactenus de consensu absoluto, & secundùm se.

LIBER TERTIVS
DE CONSENSV CONDITIONATO.

SOLET *consensui non semel apponi conditio, & sub ea conditione consentire, qui sine conditione non consentiret: ideò postquam explicui quæ ad consensum absolutum pertineant, dicam nunc quæ spectant ad consensum, cui aduenit conditio. Difficilis sanè locus si quis alius in hac materia de matrimonio, imò & in iure: sed illum explicare conabor, qua possim adhibita diligentia.*

CAPVT I.

De vi conditionis de præsenti, præterito, aut necessario.

SVMMARIVM.

1 *Vnde nomen conditio deriuetur.*
2 *Conditionis diuisio.*
3 *Eius definitio.*
4 *Quibus particulis exprimi soleat.*
5 *Conditiones de præsenti, aut præterito statim infirmare, vel obligare.*
6 *Explicatur magis ea doctrina in specialibus casibus.*
7 *Quid quando disponens existimauit esse futura, quæ vera præterut.*
8 *Quæ per rerum naturam necessaria sunt non morantur dispositionem.*
9 *Quid quando dies est certus, incertus tamen an futurus sit.*
10 *Quid quando venturum diem certum est, sed incertum quando euenit.*
Distinctione explicatur, ibid. & num. 11.
12 *Inferitur quid dicendum de ea conditione, si fol eras oriatur.*
13 *Quid de illa, si Antichristus nascetur.*
14 *Quomodo matrimonium, cum sit actus legitimus, recipiat conditionem. Quorundam explicatio.*
15 *Contrarium alter, & reijcitur.*
16 *Vera explicatio.*

1 CONDITIONIS nomen nonnulli à verbo *condico* derivari volunt. Quibus obstat & ipsa derivatio nominis, dici enim deberet cõdictio, sicut scriptio, & dictio & syllabæ quantitas, cùm secunda brevis sit, à themate autem *condico* longa esse deberet: & denique significatio: *condico* enim est simul cum alio dicere, aut polliceri futurum, vt cùm dies condicitur, quod nihil habet commune cùm conditionis significatione. A verbo *condio* deriuant alij, sustinerique possent, cùm condire sit etiam rem temperare, aut moderari alicuius rei alterius adiectione: conditio autem adiectio est. Sed huic etymologiæ obstat quantitas syllabæ. nam *conditio* secundâ habet breuem: at si à condio deriuaretur, longa esse deberet. Superest quod communiter receptum est, vt à *condo* deri-

detiuetur, quod verbum inter alia ſtatuere ſignificat: id autem præſtat conditionis euentus, vt rem conſtituat, quę absque euentu nulla nimirum eſſet. Hæc latius Donellus *lib.8. Commentariorum c.30.*

2 Sed conditio in communi ſumpta variè diuiditur. Alia enim eſt de præterito, de præſenti, & de futuro: diuiditur etiam in impoſſibilem, & poſſibilem, & poſſibilis de futuro, in neceſſariam, & contingentem: rurſus contingens in poteſtativam, quæ pendet in adimpletione à ſola voluntate eius, & cui imponitur, & caſuale, quæ à voluntate non pendet eius, cui imponitur, *vt ſi naues ex India venerint*: & mixtam, quæ partim aliunde, partim verò ex poteſtate eius, cui imponitur, pendet, vt ſi quis dicat, *Inſtituo Petrum ſi ex India venerit*, de quibus diuiſionibus, & aliis late inter alios Molina *tom.2. de iuſt. tract.2. diſp.206.* Gabriel Vaſquez *in opuſculo de teſtamentis, cap.8. §.2.* & Doctores communiter. Quarum deciſionum ſenſum in ſequentibus latiùs explicabimus.

3 Igitur, quod ad noſtrum inſtitutum attinet, conditio duobus modis vſurpari poteſt. Vno modo ſtrictè pro ſola conditione de futuro contingenti: quæ in vtramque partem euenire poteſt, alterò late. vt comprehendit non ſolùm conditionem de futuro contingenti, ſed quamcùque aliam de futuro, etiam neceſſariam, & de præterito, & præſenti. Conditio late ſumpta, ſic definiri ſolet: *Eſt adiectio diſpoſitionem dependentis, ex ſic, obligare vel incipiat ex aliquo præſenti, præterito, aut futuro. Vt dono tibi centum, ſi amicus meus viuit.* At verò conditio ſtrictè ſumpta definitur à Syluestro, *verb. Conditio in principio.* Soto *in 4. diſt. 29. quæſt. 2. art. 1.* Anton. Gomez *tom. 1. variar. cap. 12. num. 54.* & alijs: communis autem receptaque definitio hæc eſt: *Oratio qua id omne, quod agitur in futurum euentum ſuſpendit, § ſub conditione, Inſt. de verb. obligationibus*, verbi gratia, *Do tibi centum, ſi naues ex India venerint. Si Capitolium aſcenderis, aut etiam ſi non aſcenderis, ſi naues non venerint.* Atque hæc in iure eſt, quæ propriè conditio appellatur, talis enim conditio ſuſpendit diſpoſitionem, ita vt vim non habeat, ni ſi ex futuro euentu. Vnde ex illa tantum oritur obligatio in ſpe, dum conditio non ponitur, §. *ex conditionalis. Inſtit. de verb. oblig.* & ideo ante euentum conditionis legatum non debetur: & ob id valde differt à diſpoſitione in diem, debetur enim ab initio, licet ante diem peri non poſſit, ex quo naſcuntur aliæ differentiæ in iure conſiderandæ, de quibus nunc non eſt dicendi locus.

4 Verba autem, quibus conditio exprimi ſolet, iſta ferè ſunt, *dummodo*, & particula *ſi*, maximè ſi coniungitur cum aduerſatiua *verò*, gloſſa in *l.1.* vbi Bartolus *num.1. verſ. ergo, de condit. & demonſtr.* Ex qua particula teſtilat, vt in alio caſu non habeat locum diſpoſitio *l. ſi ita ſcriptum*, vbi Bartol. *num.2. D. de lib. & poſthumis.* Idem Bartolus *in repetendis circa finem, verſ. contrarium credo. D. de leg.3.* Importatur etiam conditio per ablatiuos, vt ſi dicas: *Soluito primo expenſis omnibus*, iuxta *l. ab emptione. D. de pactis*, & debet in ſpecifica forma impleri, *l. qui hæredi, in principio, & l. Maæuius, D. de condit. & demonſtr.* quæ eſt etiam doctrina Bartoli *l.1. num.24. D. de condit. & demonſtrat.* Illa etiam particula. *Si tamen*, etiam conditionem importat, *l. Titia centum, 70. §. Tutio 100. verſ. conditio. & l. Iulianus in prine. & ibi gl. verſ. & ita, D. de condit. & demonſtr.* Lucas de Peña *in l.1. verſ. Ita tamen, C. de collat. feud. lib.11.* Addectio etiam qualitatis cõditionem importat, niſi illa adijciatur diſpoſitioni imperfectæ: quia tunc impleri debet poſt actum iam perfectum, aliàs non eſt conditio, neque ſuſpendit etiamſi dicatur *cum conditione*, ſed potius habet rationem modi implendi poſt perfectum actum. Conditionis enim proprium eſt vt impleatur ante perfectionẽ, & executionem diſpoſitionis. At quando poſt actum iam perfectum impleri debet, ſolùm moderatur diſpoſitionẽ imperfectam *l. Maula, D. de manumiſſ. teſtam.* vide Menoch. *conſ.78. num.11.* vnde cùm diſpoſitio non eſt conditionalis, non poteſt in conditionem tranſire, etiam ſi addatur vox *conditio. d. l. Maula. 2. in fine, D. de donat.* De quo extat deciſio Rotæ apud Farinacium *2. part.163. n.3.* Illis autem verbis *ſi ita eſt*, non induci conditionem conſtat ex his, quæ dictum modo *num. ſequenti.*

5 Ex his collgitur conditiones, quæ in præſens, vel præteritum referuntur, vt *ſi Titius vxori ſit Conſul factus eſt, ſi filius nauis eſt*. aut ſtatim infirmare obligationem, aut omnino non differre, §. *conditiones, Inſtit. de verb. oblig. Iacobus de Arena in conſilio 100. de verb. oblig. d. l. 20. eodem. Cumo ad præſent 37. & duobus ſequentibus. D. ſi certum petatur.* Quare hæc iſtæ conditiones dicantur, quia ſono verborum conditiones ſunt, attamen re ipſa non ſunt, neque vim conditionis habent: quod etiam in iure non ſemel dictum eſt, *l. 22. de verborũ obligationibus, l. Titius 10. de condit. & demonſtr.* & *l. ſi quæ 39. D. ſi certum petatur, & l. 37. D. de rebus creditis, & l. 3. §. ſi patronus. D. de bonis libertorum.* Vnde matrimonium, & quiuis alius contractus ſub conditione de præſenti, aut præterito celebratus non eſt conditionalis ſed purus.

6 Hinc colliges in contractu alienationis Eccleſiæ ſub conditione impetrandi beneplacitũ Apoſtolici intra biennium, & cùm impetratur beneplacitum, apponitur ea clauſula. *ſi alienatio cedat in euidentem Eccleſiæ vtilitatem*, quæ ponitur in mandato de confirmando, non ſuſpendi gratiam, neque fieri beneplacitum conditionale, cùm reſpiciat tempus initi contractus. Quia licet ſit impedita executio beneplaciti Apoſtolici, quæ eſt dilata in tempus, poſtquam de euidenti vtilitate conſteterit nihilominus effectus Breuis ſtatim ab initio operatur. Nam quod cedat, vel non cedat in euidentem Eccleſiæ vtilitatem, eſt omnino certum in rerum natura, licet nobis incognitum, & præterea illius liquidatio non ſuſpendit effectum beneplaciti. Sic Rota in vna Burgenſis Canon. 28. April. 1597. coram Domino Pamphilio, ſequitur etiã Ludouicus Riccius in praxi fori *Eccleſ. tit. de alienat. rerum Eccleſ. deciſ. 22. num.3.* eſt etiam pro hac ſententia apud Farin. in deciſ. Romanẽſor ſim excuſis nunc vno *vol. 205. 206.* Hinc etiã fit valere abſolutionem à cenſura datam ſub conditione, *ſi fecisti talem rem.* vt docet Nauarrus *in Man. c. 26. num. 128.* & Rota apud Farin. *lib. 1. tract. conſil. deciſ. 56. num. 15.* Hinc etiam fit ſtatim in forma *dignum*, non eſſe conditionalem, quia dignitas iam eſt in rerum natura. ſed ſuſpendere executionem, donec conſtiterit prouiſum eſſe dignum. Vt tenet Rota apud Farinac. *1. part. deciſ. 111. num. 2.* Et in vniuerſum clauſula, *ſi conſtiterit*, non efficit conceſſionem conditionalem, vt tenet Rota apud Seraphinum *deciſ. 1042.* Hinc etiam fit dationem in ſolutum iuxta æſtimationem fiendam non eſſe conditionalem: ſi aliàs non ſit incertitudo neque ratione quotæ, neque ratione loci. Quia ea æſtimatio, non reſpicit dationem in ſolutum, ſed vel refuſionem pecuniarum, ſi plurisve ſupplementum, ſi minus, vt tenet apud Seraph. *deciſ. 264. num. 4.*

7 Sed quid dicendum ſi in contrahentis mente res futura creditur, in re autem ſit præterita, aut ſit præſens, numquid ea conditio ſuſpendit? v.g. *contraho tecum ſi nauis ex India venerint. vel ſi filius puber fuerit*; contingit autem iam naues veniſſe, filiumve ſuſceptum puberem factum eſſe, nunquid contractus eſt purus, an conditionalis? In quo quidem eo iure vtimur, vt ſi ſciatur id quod poſitum eſt in conditione, & iterum fieri poſſit, expectandus ſit euentus. & conditionalis contractus ſit, donec iterum ſtat. Si autem ignoretur, purus eſt contractus, & ſic ſtatisfactum videtur conditioni, ac ſi eſſet de præterito. Sic Iure Conſultus *in l. 11. de condit. & demonſtr. Si tam facta ſint qua conditionis loco ponuntur, & ſcit teſtator, quæ iterum fieri poſſunt, expectetur, vt fiant; ſi verò neſciat, præſenti deputentur, & l. 10. §. 1. D. eodem. ſi legatum ſit, ſi nauis ex Aſia venerit, & ignorante teſtatore nauis venerit, teſtamenti facti tempore dicendum pro impleta haberi, & ſi cui ſic legatum eſt. cum puberes erit, ſimilis modo erit dicendum.* Idem enim expectabat teſtator, vt euenireț, quod cogitabat ignorans, & hoc animo, vt ſi euenisſet, legatum deberetur. Si autem ſciens diſponit, planum eſt de alijs cogitaſſe, non de his, quæ iam facta fuerant, ſiue euenirent, *l. ſolemni 9. de condit. & demonſtr. Solemni dicere eum qui vxorem tuli liberorum vxori legat. de his non ſenſiſſe, quos iam tunc vxor habuit, cum teſtaretur maritus, & l. 62. eodem: ſi ita legatum eſt, cum nupſerit, ſi nupta fuiſſet, & hoc teſtator ſciuiſſet, alterum matrimonium erit expectandum.* verba enim conditionalia in dubio intelligiuntur de futuro, dixit I.C.

in d. l. 11. & qua iterum fieri possunt. Quia si amplius fieri non potest, conditio habetur pro impleta, siue semerit, siue non. Si ignorauerit, ob rationem dictam: si verò sciens possit, quia conditio est impossibilis, & habetur pro non adiecta, vt infra dicam. Vt si dicatur, *contrahо tecum, si Titius pubes fuerit*, ille iam pubes est, cùm iterum pubes fieri non possit, impossibilis conditio reputatur, & habetur pro non adiecta, si sciebat illum esse puberem. Sic explicat Donell. *lib. 8. cap. 21. §. illa etiam de voluntate testatoris.*

8 Sed quæstionem habet, an ea, quæ per naturam necessaria sunt, & futura sint, conditionis rationem habeāt, *vt si sol cras oriatur.* Et quidem, si iuris dispositionem attendamus, ea quæ per naturam necessaria sunt, non reputantur pro conditione fed contractus purus est, § *conditiones. Institut. de verborum obligat. Quæ enim per rerum naturam sunt certa, non morantur obligationem, licet apud nos incerta sint, l. si populus 9. D. de nouat. §. Qui sub conditione stipulatur, qui omni exitura est, pure videtur stipulari; & l. impossibilis 7. de verb. oblig. in fine*, ibi, *si talis conditio inferatur stipulationi, si in cælum non ascenderi: nam vtilis, & præsens, & pecuniam creditam continet.* Discrimen enim constituit iure Consultus inter illam conditionem, *Si in cælum ascenderi*, & hanc, *si non ascenderis.* Illa inutilis est, & impossibilis: hæc vero vtilis, & necessaria; & quia necessaria est, præsentem obligationem, & puram inducit. Communis hæc sententia est quam citatis multis iuris interpretibus, & Theologis docet Thomas Sanchez *lib. 5. disp. 2. num. 2.* Rebellus *2. part. lib. 2. de matrimonio, quæst. 10. sect. 2. num. 11.* Donellus *d. lib. 8. cap. 21. §. imella ateſtatore. prope initium.*

9 Sed cùm licet res certa sit, potest tamen esse aliqua ex parte incertitudo, vt exempli gratia certum est tempus, in quo sit aliquis pubes, scilicet, decimoquarto anno, an verò ad id tempus peruenturus sit, incertum est, similiter etiam futurum aliquid certum est, quando autem futurū sit, incertum est, *vt si morieris*, certum enim est, moriturum, incertum verò quando morietur: aliquando, & futurum esse aliquid incertum est & tempus, *vt si sol cras oriatur*, ideo non eodem modo loquendum in his omnibus conditionibus. Nam quando dies certus est, incertum tamen an futurus sit, vt in pubertate. planum est non censeri conditionem necessariam. Itaque fiquis dicat, *contrahо tecum, si pubes fuerit*, suspenditur vsque ad tempus pubertatis; fieri enim potest, vt non perueniat ad pubertatis annos; & id videtur probari ex *l. si dies*, & *l. si Titio. D. quando dies legati cedat.* Si enim conditio est, cùm quod promittitur aut relinquitur, in aliquem casum differtur, § *sub conditiones. Inſt. de verbor. oblig.* cùm dies pubertatis venire possit, & non venire, planè pro conditione erit. In quo vides magnum esse discrimen inter ea, quæ isto modo necessaria sunt in futurum, & quæ sunt præsentia, & præterita. Nam hæc tam nullo casuarum concursu impediri possunt, cùm facta insecta esse non possint, & ita non moratur obligationem ex insertia nostra: at verò, quæ futura sunt, etiam si pendeant, ex casibus naturalibus, & non liberis, impediri multis modis possunt; & ita non solum incerta nobis sunt, sed ex se capsis, & secundùm ordinarias leges impedibilia, cùm impediri non raro contingat, quare suspendunt, & vim conditionis habent. Atque huius generis esse puto, quod ait Vlpianus *in l. sed & si, fine, D. de iudiciis*, vbi cùm filius relictus esset patre mortuo, & vxore prægnante, non potest filius iam natus dimidiam partem hæreditatis petere. Quia licèt certum per naturam sit patruam matrem, attamen quod filij nascantur, incertum est, cùm ex fortuitis casibus impediri diuersimodè possit. Et similiter etiam quamuis Titia prægnās partiura sit, incertum tamen, an legitimo tempore, ita vt filius superstes sit. Si ergo plures filij quam vnus nascantur, non potest filius iam natus dimidium bonorum capere. Aliter ergo se habet inscitia nostra respectu præsentis: aut præteriti, quod ignoramus esse præsens, aut præteritum, aliter respectu futuri necessarij. De his itaque necessarijs non intelligitur communis sententia, quam posuimus.

10 At quando venturum esse diem certum est, incertū autem, quando euepiet, *vt si morieris*; diffungui debet. Aut enim assignatur tempus mortis alicuius extranei, vt *contrahо tecum, si Titius moriatur*; quod quidem incertum est, an sit euenturum viuo eo, cum quo contrahо vel nitor tuo, vim conditionis habet, suspenditurq. contractus obligatio ea conditione. Idque constat exemplo destumpto ex legato relicto; si enim relinquatur legatum alicui, *si alter moriatur*, si legatarius decedat ante alterius mortem non debetur legatum. quia potest viuo legatario nō venire ea conditio, & probat textus *l. 1. §. 2. D. de condit. & demonstrat. dies quidem incertus est, cum ita scribitur, hæres meus cùm morietur, decem dato. Nam diem incertum mors habet eius & ideo, si legatarius ante decesserit, ad hæredem eius legatum non transit, quia non cessit dies viuo eo, quamuis certum fuerit, moriturum hæredem.* Probat etiam textus *in l. 79. §. 1. D. eodem*, & *in l. 21. D. quando dies legati cedat.* Quare in hoc non rectè loquitur Thomas Sanchez *lib. 5. disp. 2. num. 5. & 6.* Vnde si matrimonium contrahatur sub hac conditione. *si pater moriatur*, suspenditur, & conditionale matrimonium est, & expectandus dies mortis patris, potest enim contingere, vt is, cum quo contrahitur, decedat viuo patre: hoc autem non tantùm est tempus esse præsixum contrahendo matrimonio, vt putat Thomas Sanchez, sed conditionem positam, vt constat ex his, quæ dicam modò, & ex his diuersis effectibus, quos habet obligatio in die. & obligatio sub conditione, quod non satis aduertit Thomas Sanchez.

11 Quod si defignetur mors illius cum quo contrahitur, aut cui relinquitur legatum, vt *lego tibi centum, si morieris; contrahо tecum, si morieris*, purum quidem legatum est, atque contractus, nec conditione suspenditur, sed mora, vt ait Papinianus *in l. hæres meus 78. de condit. & demonstr.* Quamuis enim incertum sit quo die moriturus sit, quia tamen non potest dies mortis non venire, & quidem viuo legatario, aut eo cum quo contrahitur, cùm certum est viuenti debitum iri, non potest esse sub conditione, quæ ponit in incerto, vtrùm res debeatur, an non. Vnde & debetur legatum, & debetur etiam contractus matrimonij, vel alius, tempore tamen mortis, non ante. Is enim sensus est illius conditionis. *si moriatur. non si moriuus fuerit*, esset enim impossibilis conditio, atque adeo haberetur pro non adiecta, sed cùm agit animam, & antea contractus non est, neque perfectum matrimonium sed refertur in diem mortis tanquam in tempus destinatum, in quo contrahendum est.

12 Ex his quæ hactenus constituta sunt, quantum ego iudico, vere & consentaneè ad iuris principia, colliges 1. solutionem eius, quod quærntur. An si quis ita contrahat, *ego tecum contrahо, si sol cras oriatur*, contractum sit matrimonium de præsenti. Ego enim pure contractum existimo, ac suspendi non conditione, sed mora temporis, & hunc esse huius conditionis sensum, nisi ex mente contrahentis aliud conster, sicut dicebamus in contractu sub conditione, *si morieris*, quia quod est certum viuenti debitum iri, vi dicebam, non est sub conditione. Conditio enim ponit in incerto. Quare obligatio quidem ab eo tempore iam est, suspensa tamen vsque ad diem exactionum. Quod secus est in conditionali contractu, vt dictum est, cùm non sit obligatio contractus ante euentum conditionis. Contractui enim, & obligationi pure non repugnat suspendi mora, sed suspendi conditione, vt constat ex supradictis. Atque hæc mihi magis videntur iuri conformia, quam ea quæ habet Thomas Sanchez *disp. 2. cit. num. 6.* nisi in hunc sensum explicentur.

13 Secundò colligo quid dicendum sit, in eo, quod quæritolet, si quis contrahat cum aliqua, *si Antichr. filii nascetur*; nam Thomas Sanchez *disput. cit.* existimat esse purū contractum, non conditionalem. & idem docet Rebellus *lib. 2. cit. q. 10. sect. 1. 4.* & Theologi communiter. Quia non minus certum est, secundùm fidem Antichristum nasciturum, quam solem cras oriturum, vel alium morituru. Verius tamen est, quod docet Couarr. *2. part. c. 2. §. 2. n. 11.* Henriquez *lib. 11. de matrimonio, cap. 12. num. 4.* & olim Adrianus *quæst. 1. de matrimonio. dub. 16. & dub. 17.* esse matrimonium conditionale; cuius ratio constat manifeste ex dictis. Nam licèt certum sit Antichristum nasciturum,

rum, at incertum est, quo tempore & die, & potest contingere vt non nascatur viuo legatario, aut eo, cum quo contrahitur, & ita habet effectum suspendendi. Quod enim in incerto pone, non potest non esse conditio suspendens, vt dictum est.

14 Quæd si quæres, qua ratione matrimonium, cùm sit actus legitimus patiatur diem, & conditiones has de præsenti, & de præterito, aut necessarias? Nonnulli dicunt actus legitimos pati posse has conditiones de præsenti, & de præterito, etiam necessarias de futuro. Sic Ioannes Faber, quem refert Decius *in regula. Actus legitimi 77. D. de reg. iur. num. 11.* Alij dicunt neque has conditiones adijci posse actibus legitimis, quod verius est, quam etiam sententiam sequitur Antonius Pichardus, §. *conditiones, nu. 5. Instit. de verb. oblig.* Nam licèt eiusmodi conditiones non suspendant effectum & obligationem, at suspendunt executionem, sicut oblationes in diem, dum inquiritur de earum conditionum veritate & existentia, quod etiam docuit Decius, *ibidem*. Quo supposito superest difficultas proposita de matrimonio.

15 Couarruuias 2. *part. cap. 3. num 2* inquit non recipere diem, neque conditionem etiam alios actus legitimos, præter receptos *in d. l.* eosque actus legitimos inquit non pati diem, neque conditionem, qui ad hoc instituti sunt, vt effectus statim se habeat purus; huic enim institutioni, vt statim sortiantur effectum, repugnat dies & conditionis adiectio. Quod etiam sequitur Pechius *in reg. actus legitimi §. de reg. iuris in 6. num 2* Dicit autem Couarruuias non apponi diem, neque conditionem matrimonio, sed contensui. Hæc tamen soluto non placet, quia sunt multi actus, qui vocantur legitimi, & tamen recipiunt diem & conditionem, vt constat in tutore testamento dato, & etiã in sententia, nam etiam sententiæ conditio apponi potest, licet minus aliis prohibeatur, quia absurdum est sententiæ validitatem stare in suspensio, & Abbas *in cap. in literis, de off. deleg. num. 4.* censuit conditionem suspensiuam vel resolutiuam vitiare sententiam: at lata sub conditione valet, vt *ibi* Decius ex text. *in l. 3. §. ibidum, D. quando appellandum sit, ibi, non est dicenda sub conditione sententia, dicta tamen valet*, & ideo appellationis tempus cõputatur à sententia dicta, non à conditione impleta ex *l. 37. qui testamenta. D. de excusat. tutorum*, & valet nisi apponatur exceptio; & in matrimonio certum est apponi conditionem posse de præsenti, aut præterito ex sententia omnia, cùm tamen actus legitimi, neque hanc conditionem recipiant, vt superius diximus. Vnde quamuis verum sit matrimonium non recipere conditionem de futuro, vt dicam postea *cap. 14.* Attamen non solùm consensus, sed etiam matrimonium recipit conditionem de præsenti, aut de præterito.

16 Quare responderi debet iuxta doctrinam Decij *ibid.* matrimonium non esse actum legitimum ex ijs, qui conditiones, aut diem non admittunt, neque vniuersæ dicit *in d. l.* actus legitimos non pati conditionem aut diem, sed illos, qui ibidem commorantur, scilicet, emancipationem, acceptilationem, & alios ibi expressos. Id quod etiam docuit Donellus *lib. 5. commentario. cap. 8. §. rursum contraria est*, & alij Doctores, quos ibidē in notatis refert Oyvaldus *lut. F.* Quare cum matrimonium non sit de ibi enumeratis ad nitit diem & conditionem de præterito, præsenti, & necessitatem iuxta dicta, quamuis non admittat conditionem de futuro, vt explicabo postea.

3 *Conditio intrinseca non efficit dispositionem conditionalem.*

4 *Id verum, etiamsi exprimantur à disponente.*

5 *Primaadmittatio eius doctrinæ.*

Quando non eodem modo intelligitur tacitum, & expressum.

6 *Secunda limitatio. quando exprimi prohibetur per legem. Et quando agitur ad nullitatem actus non esse partem rationem taciti & expressi, ibid.*

7 *Infertur quid iudicandum de vita conditionc, si Deus vocauerit.*

8 *Quid de illa, si Ecclesia placuerit.*

9 *Quid de illa, si potero.*

10 *Quid de illa, si nullum subest impedimentum.*

CAPVT II.

De conditionibus, quæ intrinsecè insunt contractibus, aut dispositioni.

SVMMARIVM.

1 *Diuiditur conditio in intrinsecam, & extrinsecam.*

2 *Et adhuc intrinseca diuiditur.*

1 ANtequam conditionis vim explicemus in singulari, expliçandum est, quæ conditiones, licèt conditiones sint, non habeantur pro conditionibus, & quæ habeantur: neque enim omnes quæ conditionis formam habent, inire pro conditione habentur. Reiectis igitur his, quæ licèt sonum conditionis habeant, non tamen habent conditionis vim & effectum. Illa quæ verè conditio est, variè diuidi solet, vt dixi capite præcedenti, quas diuisiones iam figillatim in sequentibus explicabimus. Conditiones ergo aliæ sunt, quæ speciahter & expressè exprimuntur a testatore: vel contahentes. Quas scilicet testator vel contrahens exprimit, extrinsecæque dicuntur dispositioni, quatenus, si non exprimerentur, non adessent: aliæ autem dicuntur tacitæ, quæ insunt contractui, vel dispositioni etiam si non exprimantur; & illæ vocantur intrinsecæ, quia scilicet non pendent ex contrahentis aut disponentis voluntate. Quamuis & istæ extrinsecæ etiam aliquando dicantur, quatenus non sunt à voluntate testatoris, fed aliunde veniant, cùm in his præcipuè attendatur voluntas agentis, Sic eas extrinsecas vocat Papinianus *in l. conditiones 99. D. de condit. & demonst.* Nos autem communi nomine intrinsecas appellabimus, vitandæ æquiuocationis causa.

2 Huiusmodi autem generales conditiones intrinsecæ, aut insunt naturæ ipsa, aut potestate legis. Naturæ ipsa, vt cùm relinquitur id, quod in rerum natura non est, existere tamen posttea potest, vt cùm legatur, quod ex ancilla natum fuerit, aut fructus qui nascentur *l. 1. §. fin D. de condit. & demonstr.* Incertum enim facit natura ipsa, si orta fuerit, an non. Simil ter in contractu matrimonij ex natura conditio inest, *si non sint impedimenta, quæ ure naturæ impediant.* vel, *si nihil adsit contra substantiam matrimonij*. Potestate autem legis insunt tacitè in omni contractu & dispositione quæ iure ipso constituta sunt ad valorē contractus, vel dispositionis, vt in matrimonio, *si non est consanguineus, affinis, vel voto solemni adstricta*, & alia huiusmodi: in legatis verò, vt quando filius grauatur hæreditatem restituere, intelligitur enim à iure, *si sine liberis decedat. l. cum aweem, D. de condition bus & demonstrationibus*, & quando conditio fuit apposita instituto, tacitè iure ipso censetur apposita substituto *in l. licet, de leg. 1.* Item in institutione legati, vel fideicommissi de iure communi intelligitur, *si haueatur hæreditas, l. hæredi 7. D. quando dies legati cedit.* nihil enim valet ex eo testamento, ex quo hæredinas adita non erit, *l. 1. D. de iniust rupto, & l. cum qua, C. de fideicommiss.* Dixi iure communi; nam iure nostro ea conditio non intelligitur à iure, cùm non sit necessaria aditio hæreditatis. Similiter quando relinquitur legatum annuum, subintelligitur conditio, *si viuat*. Vnde primo anno est legatum purum, à secundo verò conditionale, *si viuat*, & mortuo legatario non transit ad hæredes, *l. 4. D. de annuis legatis*.

3 In his autem conditionibus certa iuris definitio est; conditiones, quæ vel natura, vel legis potestate insunt, quæ tacitè in esse videntur, & non ex voluntate contrahentis vel disponentis, non efficiunt contractum vel dispositionem conditionalem, quod in matrimonio & omnibus alijs seruandum est. Sic habet definitio Papiniani *in l. conditiones 99. D. de condit. & demonstr.* & ineſſe legato vel testamento dicuntur, *l. 1. §. fin. D. eodem.* Expectabit quidem

quidem testiam, vel contrahens, veluti si esset dispositio in diem. *l.88. D.de verborum obligationibus.* tamen dispositio conditionalis non est. Tenet Rota apud Farinacium *2.part.dec.f.709.num.4.* Et probatur primò, desumpto exemplo ex legatis. Quia manifesta differentia est. Quando legatum est conditionale ex voluntate testatoris, aut quando ex natura tempus expectat natiuitatis fructum, vel partus ancillæ. Nam in hoc posteriori casu, si legatarius nondum perceptis fructibus, aut adita hæreditate decesserit, non ideo legatum intercidit, sed transit ad hæredes; quod tamen non ita esset, si legatum fuisset conditionale, cederet enim dies legati, neque transiret ad hæredes. *l.5.D.quando dies legat. cedat.Intercedit 59. D.de conditionib. & demonstrat.* Vnde dixit Vlpianus *in l. hæredis 7. quando dies legat. cedat, hæredi adito, moram quidem facit legatis petitionis, cessioni dies non facit.* Rationem autem, quare istæ tacitæ conditiones, quæ conditiones sunt, legato insunt, non efficiant legata, vel contractus conditionales, optimè assignat Donellus *lib.8. cap.12.* parum à principio. Quia licet hæ conditiones sint in eo sensu, vt quibus deficientibus nihil debeatur, nihil agatur; voluntate autem dispondentis non sunt conditiones; tum quia velit nolit testator fiue contrahens, illæ intrant vt dictum est: tum etiam, quia voluntas testatoris non alia esse videtur, quam vt post mortem suam adeatur hæreditas status, ne mora aliqua afferatur eius voluntati & illis, quibus aliquid statim præstitum volut. Et similiter dicendum est in contrahente, eius enim voluntas est vt statim effectum habeat siue in matrimonio, siue in aliis quando absoluta voluntas est. Voluntas autem dispondentis potior est & in testamentis totum facit, *l ex facto, D. de hæred.instit.* & in conditionibus primum locum obtinet defuncti voluntas, eaque conditiones regit: vt definit Vlpianus *in l.10. in principio, de condit. & demonstr.*

4 Sed quid iuris erit, quando huiusmodi conditiones, quæ tacitè legatis, vel contractibus insunt, expriminutur a contahente, vel testatore. Et dicendum adhuc non efficere contractum, neque dispositionem conditionalem. Probatur Quia si quis leget fructus ex Tusculano fundo, si nascentur: aut fundum date iubeat Titio, si adierit hæreditatem, nihil nocet, neque efficit conditionalem dispositionem, *l.hæredit. §. tractari, Icem illud in fi. D. quando dies legat cedat.* Facit etiam, quod legatum illud sine conditione est, *Stichus, si meus fuerit, liber esto. l.ferro 47. D.de condit. & demonstr. Seruo libertatem ita dedit ille, si meus fuerit, liber esto, legatum vel hæreditatem sine conditione dedit, &c.* Nam potestare iuris ea conditio inest. cùm nemo libertatem directam assequi possit, nisi qui testatoris fuerit, & quando testamentum facit, & quando moritur. Facit etiam, quod illa tutoris datio non inutilis est, *si fatis dederit tutor esto*: nam ea conditio, *si fatis dederit*, nec inest, cùm ad tutelam sine fatisdatione non admittatur tutor. *Cod.de tutoribus qui non fa sid.* Ratio autem, quare istæ conditiones, quæ aliàs insunt, etiam si expriminantur à testatore, vel dispondente, non faciant dispositionem, vel contractum conditionalem, ea assignatur eleganter à Donello *loco citat. cap.12.* Quia quæ conditiones tacitè insunt, expriminuntur superuacuè, & frustrà; & ideo perinde est, ac si expressæ non essent *l. Cornelius 69. D.de hæred.instit.* Vnde conditio illa, *si fatis dederit*, non conditionem, sed admonitionem in se habet, scilicet, non aliter ei tutelam committi, quam si fatisdederit, vt habet Vlpianus *in l.mutuo 6. §.11. de tutelis.*

5 Sed cùm dicat Vlpianus *in l. in conditionibus 19. de condit. & demonstrat.* cùm de his tacitis conditionibus sermo esset, *nisi forte hoc animo fuerit testator, vt faceret conditionem.* & Marcellus *in l.47. in fine* docet, *tapentumetotamen mutari res effectum, quanquam id expressersit testator, quod ersi non fecisset, inesset tamen*, ideo ad huius explicationem addendum est communem doctrinam, quam hactenus tradidimus, duobus modis limitari. Primus est. Quando reuera id quod exprimitur non eodem modo intelligitur; ac si non esset expressum. Tunc enim non est eadem, atque tacita conditio, sed alia, quando aliam sensum habet. Sic intelligendus textus *in l. si ita legatum 65. §.1. D.de leg.1. & l.si ita expressum 69.de condit. & demonstrat. si ita expressum fuerit. Titio si voluerit, do lego, apud Labeonem Proculus notat non aliter ad hæredem legatum pertinere, quam si ipse legatarius voluerit ad se pertinere, quia conditio personæ inuincta videtur.* Certè in hac dispositione aliud operatur conditio, si voluerit, expressa, quam non expressa, quia non eadem conditio est. Nam licet semper intelligatur ea conditio, si legatarius voluerit, quia inuito beneficium non datur *l. hoc met §. non potest. D. de donat.* at expressa hanc habet sensum, vt non aliter fiat legatum eius, nisi voluerit. Legatum enim adquiri etiam potest ignoranti *l. cum pater 77. §. surdo 1.legatum 80. D. de leg.1. l.scribi 86. §. cum seruus. D. de leg.1.* Vnde, si tacita conditione non prius adquireretur legatum, quam vellet, planè ea adrecti conditio nihil efficeret: at quia ignoranti, & animum suum non explicanti quæritur, quamuis respui ab illo agnitum legatum possit, inde est, quod illa conditio expressa, *si voluerit*, alia esse intelligatur. Vel dici etiam potest cum Duareno ad *l.3. D. de legatis*, ideo, *si voler.* esse conditionem, quia vt Caius, *in d.l.si ita* expressum inquit, conditio personæ inuincta videtur, velle factum personæ esse, neque ad hæredes transire, alia est enim voluntas hæredis, alia defuncti. Quani etiam interpretationem probat Osvvaldus *ad lib.8. Donelli, cap.12. lit. E.* Idem etiam dicendum in illa institutione sui hæredis, & necessarii, *si volet hæres esto.* Est enim verè conditionalis institutio expectans explicationem voluntatis, & de hæredenecessario voluntatium facit *d. l. Cornelius 69. & l.tam dubitari 76. de hæred. instit.* Vnde hoc discrimen est inter extraneos hæredes & suos, quod si in sui hæredis institutione dicat testator, *si voluerit*, institutio conditionalis sit: at in extraneis, etiamsi exprimatur, *si voluerit*, non sit conditionalis, *d.l.Cornelius & l. verba hac 11. de condit. instit.* Cuius ratio est, quam Iuris Consultus tradit. Quia ea etiam non adiecta futurum erat vt hæres non esset, nisi vellet: extraneus enim non ante fit hæres, quam si voluerit; & hæreditas illi non adquiritur, nisi destinatione animi. Necessario autem & suo etiam ignoranti quæritur hæreditas, & ideò illa conditio, *si voler*, aliquid amplius operatur expressa, quàm tacita.

6 Secundo limitanda est communis doctrina, quando conditio generalis, quæ tacitè inhæret, exprimi prohibetur per legem. Quamuis enim eadem fortè sit expressa atque tacita: at quia contra legis prohibitionem fit, expressa nocet. Atque hinc est, quia lex exhæredationem filij sub conditione fieri vetat, si quis ita dicat, *non Titius hæres fuerit, plus exhæres esto.* nulla exhæredatio est. Quia licet tacitè semper ea conditio insit non aliter exhæredatum filium quam si alius ex testamento hæres existat, tamen quia contra legem prohibentem exhæredari filium sub conditione actum est, ea conditio expressa in exhæredatione nocet. vt exshimauit Donellus. Sed hæc Donelli ratio non est solida, eamque refellit Duarenus *ad d.l.2.* Osvvaldus *d.cap.12. lit.C.* qui optimè dicunt id quod dictum est de exhæredatione nasci ex ipsa intima iuris ratione, non ex speciali prohibitione. Quia prior esse debet exhæredatio filij, quam institutio extranei, non enim potest esse hæres extraneus, nisi exhæredato filio nxta *l.2. §. 2. D. de liberis & post.* Cùmque conditio prior sit ratione & intelligentia quocunque actu, qui sub conditione dispondit, si ita dicat *si haret Titius, filius exhæres esto*, prius videtur velle, vt sit hæres, quam exhæredatio, quod iuri repugnat, vt inquit Osvvaldus. Atque hoc mihi magis probatur, quàm quod Duarenus *ibidem* ait in odium exhæredationis admitti, vt per conditionem, quæ per se inest, expressam exhæredatio vitietur. Similiter, quia iuris tutoris dationem sine conditione esse vult *l. cibus legatum 77. de regulis iuris. & l.mutuo 6. §.1. D. de inuitis, sub conditione non posse tutorem dari placet*, ideo conditio tacita, si exprimatur, nocet *l. qui in testamento 37. D. de exculat tutelæ tutorum. filij legitimum tutorem habenti, tutor datus est, non est ista necessaria excusatio*; vtiosam inquit pronuntiationem, cùm tamen planum sit legitimum tutorem habenti alium non dari, vel non dari nisi ei, qui legitimum non habet.

Hinc

Hinc illud, si satis dederit, non esse condirionem in dationc nuntiis dixit Vipianus *in d.l. mutu*, sed admonitionem non aliter ei tutelam committi, quam si satis dederit, id est, non aliter ei gerere permitiendum, quam si cauerit rem saluam fore. Idem est si conditio exprimatur in acceptulatione, & aliis actibus legitimis, qui non recipiunt idem, neque conditionem; tamen enim conditio expressa nocet, ex quo iam per legem designata est forma, cui addi vel detrahi nihil potest, vt docet Decius *in d. actus le*, i*tem 77. num. 14.* & Duaren. *ind. l 2. de legat. col 4.* Vetum ergo est conditionem tacitam, si exprimatur, nihil amplius operari, quam si non exprimatur, vel nocere, nisi in casu, quo vel alium sensum efficit, vel lege exprimi prohiberur. An autem etiam conditio expressa in legitima noceat, disputat Anton. Pichard. *§. conditiones Inst. de verb. obligat. n. 5.* Illud etiam addendum est ex doctrina Baldi *in l. elegantes §. si quis D. de condict. indebiti*, & sequitur Decius in regula *expresse nocent, num. 2.* vbi agitur ad nullitatem actus propter medium impediens illius productionem ad esse, non esse patem rationem taciti, & expressi, sicut neque in aliis casibus, quos ibi Decius.

7 Ex hac communi doctrina nonnulla facilè colligemus, quæ ad materiam ad matrimonium spectant. Primò colligo, quid dicendum sit si quis ita contrahat, *contrahotecum, si Deus voluerit*. Si enim intelligatur de voluntate Dei generali, non est conditionale matrimonium, sed purum, & stabile perfectum. At si contrahens intelligat de voluntate Dei expressè approbantis per manifestationem aliquam, sic inquit Thomas Sanchez *lib. 3. disp. 1. num 11.* cum nonnullis aliis esse matrimonium conditionale, atque suspendi. Ego tamen adhuc distinguerem. Nam si sensus sit, si Deus suam voluntatem reuelauerit, & manifestauerit per reuelationem, non est conditionale matrimonium, sed purum, quia turpis conditio est postulatio reuelationis, reijcitur autem turpis conditio à matrimonio, vt dicam postea. At si sensus sit, si constiterit factà sufficienti diligentia iuxta factam Scripturam & Canonicas sanctiones, hoc matrimonium Deo placere secundùm ea, quæ ex eius iudicari possunt, conditionale est, & suspendituc, & donec constet, vt dicebat Thomas Sanchez *loc. cit.*

8 Secundò colligo quid dicendum sit de ea conditione, *si Ecclesiæ placuerit*. Thomas Sanchez *disput. 1. cit. num. 12.* existimat semper efficere sensum conditionalem. At ego existimo de hac conditione eodem modo loquendum, atque de præcedenti, *si Deus voluerit*. Potest enim significari & generalis Ecclesiæ approbatio, & specialis. Si generalis, quia probantur omnia matrimonia legitimè contracta, non suspendit: si specialis, suspendit, requirit enim expressam Ecclesiæ inuestigationem, & approbationem.

9 Tertiò colligo, quid dicendum de illa condirione, *si potero*. Hæc enim generalis est, & semper subesse intelligitur, argumento textus *in l. nepos Proculo*, & quæ ibi notat Gothofredus, *de verb. signif.* Quo pertinet elegans locus apud Senecam *lib. 4. de benef. cap 35. & 39. Desituere, inquit, tenuas non erit, si aliquid interuenit nouu. Quid mirarit, cum conditio promitteriti mutata sit, mutatum esse consilium? Eadem mihi omnia præsta, & idem sum. Vidimomnium promittimus, tamen deseritur, non in omnes datur actio, deserentem vis maior excusat. Omnia debent esse eadem, quæ fuerunt, cum promitterem, vt promitterenti fidem teneas.* Hæc Seneca.

10 Quartò colligo illa etiam non suspendere matrimonium, *si consanguinea non est, si nullum subest impedimentum*, siue exprimatur, siue non; nisi, contrahens dicat *si non fuerit inuenta consanguinea*, nam tunc suspendi vult contractum vsque ad inuestigationem Ecclesiæ, & conditionalis erit, vt notat Thomas Sanchez *disput. 1. cit. num. 13.* qui ad lit *num. 14.* expressionem illam, *si non est consanguinea* efficere, vt si contanguinea sit, non incidat in excommunicationem latam *in Clementina vnica, de consanguinitate*, quia effectum Ecclesia punire non potest, cùm contrarius effectus ostendatur, etiamsi contrahant scientes se esse consanguineos, quod & mihi placet.

CAPVT III.

De conditionibus impossibilibus.

SVMMARIVM.

1 *Proponitur quæstio.*
2 *Ex natura rei sub conditione impossibili vitiari contractum.*
3 *In matrimonio, & vltimis voluntatibus non vitiari, sed repelli.*
4 *Quare ista diuersa iuris dispositio.*
5 *Quarundam ratio reijcitur, ibid. &*
6 *Vera ratio, ex Duareno.*
8 *Prima ampliatio huic doctrinæ.*
9 *Non placet, remissiue.*
10 *Secunda ampliatio.*
11 *Tertia amplatio.*
12 *Contra hanc amplationem dua obiectiones proponuntur & diluuntur, & 13.*
14 *Prima limitatio communis doctrinæ.*
15 *Explicatur.*
16 *Obiectio soluitur.*
17 *Secunda limitatio.*
18 *Tertia limitatio, vltima, ibid.*

1 DIximus de conditionibus generalibus, quæ licet conditiones videantur, non habentur pro conditionibus neque vim conditionis habent, oportet iam agamus de conditionibus, quæ à voluntate contrahentis pronueniunt. Et in his quædam sunt, quæ non habentur pro conditionibus, quia pro non adiectis iudicantur, quales sunt impossibiles, turpes, & derisoriæ. De singulis agendum suo ordine, & in hoc cap. de impossibilibus.

2 In qua quidem re certo iure vtimur, imprimis, si attendamus tantùm ius naturale, tam contractus matrimonij, quàm quiuis alius, aut dispositio, vel testamentum celebrari possunt sub conditione impossibili ex natura rei, & ea non adimpleta non habebit vim contractus, aut dispositio, siue vltima voluntas. Ita docent Doctores communiter, quos *infra* citabimus, & Molina *tom. 1. de iustitia, tract. 2. disput. 26. concl. 1.* Rebellus *d. lib. 1. quæst. 10. sect. 4 in principio*. Aperta ratio est. Quoniam quæcunque dispositio, qua quis gratuitò vel onerosè quidpiam confert, vt vim habeat, stando in solo iure naturali, dependet à libera voluntate ita disponentis. Ergo si disponit sub conditione, quam impossibilem cognoscit, neque vult vt aliter dispositio vim habeat, nisi dependenter ab existentia talis condirionis, non aliter vim habebit contractus aut dispositio, quàm impleta ea conditione. Quod idem certum est de quacunque alia conditione, & eodem modo probandum. Vnde communis illa regula *conditio impossibilis non vitiat dispositionem aut matrimonium, aut habetur pro non adiecta*, non est vera stando in solo iure naturali; sed tantùm inspecto iure positiuo: neque ad alios casus extendenda, quam ad eos, in quibus ea dispositio aut definitio iuris reperitur. Quare si apponit quis conditionem impossibilem, explicans se nolle aliter contrahere, vel disponere; vel, etiamsi non explicet, eius tamen consensus ab ea conditione dependet, nullus est omnino contractus, siue dispositio, quæcunque illa sit.

3 Deinde dico Iure Canonico constitutum esse, vt matrimonio conditiones impossibiles & turpes habeantur pro non adiectis, *& fiunde condit. apposita sibi: Alia conditiones apposita in matrimonio, si turpes. & impossibiles fuerint, propter Fauorem eius debent pro non adiectis haberi*. At iure ciuili etiam dispositum est, vt condiriones impossibiles habeantur pro non adiectis, tantùm in testamentis, fatuose vltimæ voluntatis in legatis quidè & fideicommissis sine exceptione illa *l. 5. & l. 6. D. de condit. & demonst. de cond. in-*

ff. §. si impossibilis, Inst. de heredis instit. & l. ab omnibus 104. §. 1. *ff. de reg. i.* In institutione autem hæredis non est vnitas ita vt aliter definitum habeat pro non adiectis. Nam in institutione filij qui in potestate est, conditio, quæ in eius potestate non est, etiam si impossibilis sit, non reputatur pro non adiecta, sed disiunctionem virtute *l. filius* 15. *de conditionib.* quo alias fortasse infra. Hoc autem casu excepto, institutio filij etiam sub impossibili conditione valet, *l. 1. de conditionibus instit.* in quam videndus Gothofredus in explicatione illius verbi, *vel alio modo. & l. 4. eodem in fine, & l. 6. §. 5. de haredibus instit. & l. ac de quadam. & l. 4. de ff. in fine tit. in principio.* Exemplum autem impossibilis conditionis late proponit Duaren. *de conditionibus cap. 4. col. 1.* collecta ex legibus citatis. In omnibus autem aliis contractibus iuri ciuili conditio impossibilis vitiat, nec reperitur, & ex consequenti nullum habebit effectum eiusmodi contractus sub ea conditione impossibili celebratus, *l. nihil plus, ff. de obligationib. & actionib. & §. si impossibilis Inst. Inst. de inutilibus stipulationibus. Si impossibilis conditio stipulationem adiciatur, nihil valet stipulatio.*

4 Sed quare in his rebus tam diuersa iuris dispositio sit, inquirendum est. Et quod ad matrimonium attinet, non longa indagatione opus est. *Propter fauorem matrimonij*, inquit Pontifex *in dec. cap. fin.* cuius causa fauorabilis est, & ita in dubio fauetur matrimonio, vt explicabo *cap. sequenti*. At quare ius ciuile diuersam sequatur viam in testamentis & contractibus, varie Doctores explicant. Sarmiento *lib. 2. select. interpret. cap. 4. 15.* inquit, quia in contractibus conditio pro causa est, vnde si reiceretur conditio, contractus causa carere videretur. Sed non recte. Conditionem enim à causa differre notum est, quare non semper conditio in contractu ponitur pro causa contractus.

5 Secundò aliam rationem acutè satis assignat Donellus, *lib. 6. commentar. cap. 8.* inquit enim id ipsum exigere voluntatem defuncti, vt institutio valeat. Nam si verba dispositionis spectemus, duæ inducuntur contrariæ coniecturæ voluntatis, vna quasi voluerit conditionem expectari: altera, quasi voluerit hæreditatem vel legatum deberi. Ex his autem duabus voluntatibus, quæ contrariæ videntur, id legi debemus quod credibile est, cum contingisse, *l. 24. D. de rebus dubijs*, id est, quod benignius est *l. 10. §. vlt. eodem & l. 12. de re iud.* Benignius autem est, vt potius seruetur, quam intercidat dispositio testantis, *l. 6. in principio. D. ad l. Rhod.* In contractibus autem, cùm eædē duæ contrariæ inducantur coniecturæ, aliam contrariam rationem sequimur, quia in oneribus quemque quàm minime fieri potest, onerari, neque obligari velle se vltra quàm verba efficiunt probabile est, *l. 25. de probat.* Testamentum autem non ad onus, sed ad liberalitatem & munificentiam spectat. Beneficæ autem voluntati conuenit, vt late & prolixè eam in expetemus, quo detur aliquid, non vt nihil, quatenus quidem res in ambigua, & obscura oratione panitur. Sed hæc Donelli ratio quamuis acuta sit, non omnino probatur, quia sæpe institutus hæres grauari solet, vnde non semper testamentum ad meram liberalitatem pertinet. Adde quod *in dd. 2.* dicitur *obtinuit*, quo indicatur potius hanc partem obtinuisse te disputata inter DD.

6 Tertiò dicunt alij tolerari lubricum & incertum vnius hominis in testamento animum in contractibus verò non, quia est plurium consensus, *d. l. non solum 31. D. de obligationibus & actionibus.* Sic Antonius Richardus *loco citato*. Sed hæc ratio non est solida, quia etiam conditio impossibilis habetur pro non adiecta in testamento coram pluribus nuncupato, aut duorum in vnis tabulis, cùm tamen tunc sit consensus plurium.

7 Quare magis placet, quod Duarenus docet ad *tit. de conditionibus instit. cap. 4.* quia in contractibus imputari potest contrahentibus, si quid parum expressum sit vel ambiguum; in testamento autem nulla culpa est instituto aut legatario, quod non curauerit verba apertius conscribi. Quare tamen vltimæ voluntatis id constituum esse dixit Schneidewinus d. §. *si impossibilis, Inst. de inutilibus stipulationibus*, & ad tollendas lites, quoniam mortuo testatore non remanet interpres voluntatis ipsius. Id quod ius positiuum optime potuit statuere; respublica enim & Princeps multum possunt circa dispositionem pecuniarum, & similium bonorum, iustaque de causa potest dominum vnius transferre in alium vt in iure præscriptionis; itaque potuit decernere, vt per vltimam voluntatem, per quam iure naturali dominium non transfertur in alium, transferatur iure positiuo, ac si ea conditio apposita non esset.

8 Hanc communem doctrinam amplabo 1. vt intelligatur, siue ea conditio impossibilis apponatur de futuro, siue de præsenti, siue de præterito. Si enim loquamur secundùm ius naturæ, iudicandum est iuxta dicta, licitet, ex animo contrahentis tantùm pendere; si verò loquamur iuxta dispositionem iuris; existimauit non irritè intelligendam esse quouis modo apponatur conditio impossibilis, siue de præsenti, aut præterito. Sic Durandus *in 4. d. 28. quæst. 1. num. 5.* Adrianus *quæst. 3. de matrimonio, d. n. 11.* Couarr. *2. part. cap. 3. §. 2. num. 2.* Gregor. Lopez *l. 6. verb. monte de oro, ad fin. tit. 4. part. 4.* Sanchez *lib. 5. cit. disput. 4. num. 3.* citatis aliis. Probat autem ex eo Thomas Sanchez, quia ab vltima voluntate reiciuntur conditiones impossibiles de præsenti, vt probat textus *in l. si Mauia 45. de haredibus instit.* vbi ea conditio, *si testatoris tutor*, de præsenti tempore, vt ait glossa, in casu quo testator nunquam habuerit filiam, reiicitur tanquam impossibilis. Ergo etiam à matrimonio. Sed hoc non est firmum fundamentum. Nam totum hoc pendet ex solius iuris humani dispositione. Spectato enim iure naturæ eadem ratio est siue conditio apponatur de præsenti, præterito, aut futuro. Potuit ergo aliter disponi in matrimonio, aliter in vltimis voluntatibus. Quare cùm circa matrimonium non sit alia dispositio, quam *in dicto cap. fin. de condit. appositis*, ex eo tantùm inuestigandum est, an eius capitis dispositio omnes eas impossibiles cōditiones comprehendat. Videtur autem Pontifex omnes illas comprehendere. Quia spectato tantùm iure naturæ non potest alia dispositio esse de conditione impossibili per naturam, & de conditione contraria substantiæ matrimonij, solumque ea diuersitas orta potest ex diuersa dispositione iuris. At ius canonicum à matrimonio non reiicit vllam conditionem contrariam substantiæ matrimonij, siue adiatur de præsenti, siue de futuro. Ergo à contrario reiicit à matrimonio quamcumque conditionem impossibilem: alias non plenè, neque verè vnas conditiones ab aliis discriminaret, si in aliquibus casibus conditio impossibilis haberetur iure canonico pro adiecta non secus atque conditio contraria substantiæ matrimonij.

9 Sed aduersus hanc ampliationem sensit Petrus Ledesma *de matrimonio 10. q. 2. art. 4. dub. 1. § hoc posito & documento*, & merito quidem, quamuis eius fundamentum non mihi placet, magis autem probatur, quod adducit Rebellus *d. 2. quæst. 10. sect. 4. in fine*, & deducitur ex his, quæ dicam capite sequenti, cùm explicuero sensum Pontificis *in eo cap. fin. de condit. appositis.*

10 Secundò amplia ad conditiones iure impossibiles, & quæ sunt contra bonos mores, hoc est, turpes, de quibus dicam infrà suo loco.

11 Tertiò amplia ad conditionem impossibilem existimatam vt possibilem, in quo casu si testator vel contrahens existimauit possibilem conditionem, quæ impossibilis erat, non firmata contractum, vel dispositionem existimauit Donellus *lib. 8. cap. 32. §. hac tamen in re*, & in matrimonio idem existimauit Thomas Sanchez *lib. 5. disp. 4. num. 8.* & Emanuel Costa *Reper. in cap. si pater, de restit. spol. num. 8.* multis citatis. Alij verò dixerunt non vitiare contractum, sed haberi pro non adiectis, ac si cognouisset esse impossibiles. Sic Gabriel Vasquez *opusc. de restit. cap. 7. dub. 10.* Mihi tamen videtur sub distinctione loquendum, iuxta quam istæ sententiæ facile conponentur. Aut certò constat contrahentes vel testatorem eam expsturasse possibilem, aut dubia est testatoris mens. Si primum, vitiatur contractus, non ex eo quod habeatur conditio pro possibili, sed quia, quando constat de mente contrahentis, & illum voluisse nisi conditione, qua scunque illa sit, illud sequendum est, vt dixi supra isto capite.

Si autem dubia mens fuerit, habetur pro non adiecta iuxta iuris communis dispositionem; in dubio enim præsumitur pro testamentis, & matrimoniis.

12 Sed contra sententiam istam obijcit Thomas Sanchez 1. textum *in l. seruo meo mumio fio 58. D. de condit. & demonstr.* quo textu permouetur Donellus, vbi testator seruo libertatem reliquit, & fideicommissum sub conditione, si ad libertatem ex testamento perueneret: is pecuniam accepit ex causa fideicommissi, postea pronuntiatur ingenuus: respondet Papinianus indebita fideicommissi repetitionem esse, non alia certè ratione, nisi quia ea impossibilis conditio, iuxta quam ingenuus ex testamento libertatem accipere non poterat, existimata est possibilis. Ad cuius textus difficultatem Doctores variè respondent, vt videri potest apud Osvvaldum *d. cap. 32. lit. D.* Duarenus *de condit. instit. cap. 4.* & Iulius Pacius *4. centur. quæst. 13.* dicunt defectisse conditionem, si ad libertatem ex testamento peruenerit. Quia per sententiam falsò ingenuus declaratus est, cùm seruus esset, vt indicat illud seruo manumisso. Quare ideò fideicommissum defecisse censendum est, quia defecit conditio. Vel dici etiam potest fuisse errorem in statu personæ, & ideò vitiatam esse dispositionem ratione erroris.

14 Secundò obijcit Thomas Sanchez, quia *in d. cap. fin.* eadem modo loquitur Pontifex de conditione turpi, & impossibili; sed turpis reputata honesta non reijcitur. Ergo neque impossibilis. Sed dicendum eodem modo, & sub eadem distinctione loquendum de conditione turpi & inhonesta, si enim certò constet iudicasse illam honestam, certum est non consensisse, nisi sub ea conditione: at si dubia sit mens, iudicandum erit iuxta iuris dispositionem *in d. cap.* Itaque sic censendum erit, siue prudenter, siue imprudenter reputauerint, aut sibi persuaserint, conditionem illam esse possibilem.

14 Sed hanc communem doctrinam limitabis 1. vt non habeat locum in conditionibus impossibilibus de facto. Dissensio enim est an conditio de facto impossibilis vitiet matrimonium, vel vltimam dispositionem; an verò habeatur pro non adiecta? Nonnulli sentiunt haberi pro non adiecta, licet impossibiles per naturam. Sic nonnulli, quos refert Thomas Sanchez *lib. 5. disput. 4. num. 13.* qua impossibile est homini priuato montem aureum dare, vel ingentem pecuniæ summam. Alij distinguunt, si res sit impossibilis vni, at verò comparatione multorum possibilis, sed difficilis: si tamen sit etiam respectu aliorum impossibilis de facto, dicunt haberi pro non adiecta, sicut illam, quæ est impossibilis per naturam. Sic Gregonus Lopez *in glos. 42 l. 5. tit. 4. partita 4. verbo monte*, sequitur Thomas Sanchez *d. disput. 4. num. 14.* Nituntur in eadem *l.* Alphonsi Regis, qui montis aurei exemplo vtitur, & postea *l. 4. tit. 4. part. 6.* vocat impossibilem de facto.

15 Hæc tamen mihi non probantur. Quare retinendum censeo, quod sustinuimus ait *in d. §. si impossibilis*, eam tantùm impossibilem conditionem reijci, cui natura impedimento est. Et de vltimis voluntatibus sic censet Molina *de primog. Hisp an. lib. 2. cap. 12. num. 17.* eamque communem scribentium esse docet. & Donellus *lib. 8. cap. 32. §. impossibilem conditionem*, Osvvaldus *studem.* Iulius Pacius *cent. 4. quæst. 13.* & alij. In matrimonijs autem idem sensit Couarru. 2. *part. 3. §. 2.* & alij. Et quod attinet ad testamenta, & vltimas voluntates probatur ex *d. §. si impossibilis*, vbi clarè dicitur, *cui natura impedimento est*. Faciet etiam textus *in l. 4. §. 1. D. statu lib.* vbi illa conditio, *si millies dederit*, quæ ingens summa est, vt obseruat Cujacius *lib. 11. observat. cap. 30.* inutilem reddit libertatem relictam. Facit etiam, quod *ibi* dicitur, *pene impossibilis*, hoc est valde difficilis. Difficultas autem præstationis non impedit obligationem *l. continua. §. illud, D. de verb. obligat.* Neque placet ea distinctio, qua vtuntur Gregor. Lop. & Thomas Sanchez. Quia alias nulla erit conditio impossibilis de facto, cùm quidpiam multis hominibus conuenientibus fieri possit, licet difficulter. Facit denique Alphonsus Rex *in l. 4. tit. 4. partita 6.* vbi apertissimè dicit, conditionem hanc *si dederit mihi montem aureum*, institutionem vitiare. Quod verò attinet ad matrimonium ea ratione probatur, quia dispositio canonica concepta est ad similitudinem dispositionis ciuilis. Ergo eodem modo est intelligenda. Quare cùm textus *in d. cap. fin.* dicit conditiones impossibiles haberi pro non adiectis, intelligendum est de impossibilibus per naturam, nam impossibiles de facto non sunt impossibiles, sed difficiles, vt probatum est. Ex quibus constat eodem modo loquendum de ea conditione, *contrahe tecum, si testator impedimentum consanguinitatis vnuerit*: est enim impossibile tantùm de facto. Item de illa conditione, *si inuentum dederis*. cùm possit ab alio dari, licet difficile sit; in quibus, si attendas, Thomas Sanchez non loquitur consequenter.

16 Sed his obstare videtur textus *in l. si quis in institutus sit 6. de condit. instit.* vbi si quis institutus sit, si sepulchrum in triduo proximo mortis eius fecisset, reijcitur pro non adiecta, cùm tamen ea impossibilitas facti sit. Respondetur iudicari conditionem impossibilem per naturam, quia impossibilis est comparatione hominis simpliciter, quamuis ab Angelo, vel Dæmone fieri posset. Vnde Alphonsum Regem *in d. l. 5. tit. 4. partita 4.* qua inducuntur Gregorius Lopez & Thomas Sanchez, intelliges de monte aureo naturali, non artificiali: *in l. autem 4. tit. part. 6.* de monte artificiali, quem dixit impossibilem de facto, cum ibi loquatur de eo, quod per chimicam artem fieri potest.

17 Secundò limitatur vt locum non habeat in conditionibus impossibilibus perplexitatis, vt constat ex *l. si Titus 16. D. de condit. instit.* vbi, *si Titius heres erit, Seius heres esto, & si Seius heres erit, Titius heres esto*, indicatur conditio impossibilis, & nihilominus institutionem valere. Vnde communiter Doctores docent à tradita communi doctrina excipendam esse impossibilitatem perplexitatis, vt loquitur Schneidewinus, §. *impossibilis, Instit. de hæredib. instit.* hanc enim non vitiat, neque censetur inter impossibiles. Sic contingit in specie illius textus. Vt enim inquit Duarenus *de condit. instit. c. 4.* duæ sunt conditiones possibiles, quarum coniunctio reddit euentum impossibilem cùm filij inuicem sint impedimento, cùm enim par sit vtriusque ratio, non constat, quæ earum tolli debeat. Sic etiam sentit Iulius Pacius *centur. 4. quæst. 13. & centur. 7. quæst. 98.* Aliud etiam exemplum de impossibilitate perplexitatis, vide apud Duaren. *ind. cap. 4. col. 2. de socij & hæredibus*.

18 Tertiò limitatur etiam vt non habeat locum in conditionibus impossibilibus ex accidenti, aut lapsu temporis, idque probat textus *in l. cum tale 72. D. de conditionibus, & demonstrationibus*. Vbi testator sic disponens, *Stichus, si soluerit quod Titio debet, liber esto*; post testamentum factum soluit testator: vnde impossibile redditum est, vt Stichus soluerit, & tamen inutilis ea libertas est. Respondet Gothofredus cum Accursio libertatem datam valere fauore libertatis. Sed nescio vnde colligat, nam verba §. aperte docent ita demum valere libertatem si nihil fit debitum, neque aliud statui potest, ex mente probabili, & coniecturas testantis. Nam si nihil debitum fuit testamenti tempore, falsa conditio fuit, & impossibilis. vt in principio §. dicitur, æquipollent enim conditio falsa & impossibilis, & ita habetur pro non adiecta, quia non creditur ludendo aliquid potuisse. Sin verò debita fuit pecunia, & ipse testator fecit ne conditio à legatario impleri posset, eo facto satis demonstrat se à priori voluntate recedere, & legatum adimere. Quare rectè Papinianus ibi, defecisse conditionem dicit. Vnde licet viuo testatore solui non potuerit, quia eo mortuo parietur conditioni *l. 2. de condit. & demonstrat.* & mortuo iam non potuerit pareri, cùm testator in vita soluerit: at quia solui potuit natura sua, ideo non impossibilis conditio censetur, sed defectus conditionis positæ in legato. Atque in fauorem etiam huius sententiæ posset textus *in d. l. seruo meo mumio, D. de condit. & demonstrat.* de *conditione indebi*. Hanc sententiam docet etiam is multis Thomas Sanchez *d. lib. 5. disput. 4. num. 16.* Denique in filij non emancipati institutione limitant Donellus *d. lib. 6.* & Duaren. *de condit. instit. cap. 4.* qui de ea limitatione videndi sunt.

CAPVT IV.

Quo pacto intelligenda sit prædicta dispositio.

SVMMARIVM.

1 *Difficilis dispositio Pontificis in cap. fin. de condit. appos.*
2 *Quoad forum animæ attendi intentionem contrahentis.*
3 *Iniestamentis non habere locum in foro animæ, quorundam opinio est.*
4 *Rejicitur.*
5 *Idem etiam dicendum in foro animæ in testamentis vera sententia.*
6 *Quibus modis possit adduci conditio impossibilis matrimonio.*
7 *Prima ratio explicandi dispositionem Pontificis in cap. fin. de cond. appos. proponitur.*
8 *Rejicitur.*
9 *Secunda interpretatio probatur.*
10 *Decisionem Pontificis in d. cap. non esse nouam.*
11 *Quo sensu Pontifex accipiat nomen conditionis in d. cap. cum agit de conditionibus contra substantiam.*
12 *Nomine conditionis impossibilis non intelligi impossibilem de præsenti, ac præterito.*

1 IAm capite præcedenti proposuimus Iuris Ciuilis & Canonici dispositionem circa conditiones impossibiles, & de quibus conditionibus impossibilibus semota sit: nunc explicandum est, quomodo intelligenda sit prædicta dispositio Iuris Canonici *in d. cap. fin.* quæ valde difficilis explicatu est, ita vt Durandus *in 4. dist. 29. quæst. 4.* dicat se relinquere Doctoribus rem istam explicandam, & Paludanus *eadem dist. quæst. 2. art. 5. conclusione 5.* dicat illud Gregorii IX. decretum satis esse mirabile, & Sotus *in eadem distinctione quæst. 2. art. 2.* fateatur nihil se de hac re certò compertum vidisse, aut legisse, & Couarru. *part. 2. cap. 3. §. 2. num. 9.* dicat sibi videri mirabile, cur matrimonium contractum sub conditione impossibili valeat, & sensum illius capitis esse mire recondium. Et quamuis variæ eius capitis interpretationes à Doctoribus assignentur, quas omnes referunt & refellunt Thomas Sanchez *lib. 5. disput. 5. per totam*, & Rebellus *lib. 2. quæst. 10. sect. 4. ex num. 25.* Ego ramen duas tantum præcipuas referam, & quid mihi de illis videatur exponam.

2 Sed prius tamen supponenda nonnulla sunt. In primis obseruandum est, vt diximus *cap. præcedenti*, in hac cõtrahendi forma sub conditione, quod ad forum animæ spectat maximè attendi debere intentionem & animum contrahentium, à quo pendet, quique etiam volunt illum contractum ex ea conditione pendere. Quare si reipsa consensus contrahentium dependens, fuit à conditione impossibili, vel turpi, na vr nollet aliàs contrahere, contractus est in foro animæ nullus, & idem iudicandum esset in foro externo, si constaret. De matrimonio quidem sic docet citatis aliis Thomas Sanchez *lib. 5. disput. 1. num. 4.* Ioanne Medina *cap. de restit. quæst. 23.* Gabriel Vasquez *opusc. de restitut. cap. 7. dub. 10.* Leonardus Lessius *lib. 2. de iustitia, cap. 18. dub. 15. num. 122. circa versic. prædicta notandum.* Cuius rationem non assignant Doctores: sed quod ad matrimonium attinet, facilis est & aperta, quia matrimonium sine vero consensu esse non potest. Quare si certo constaret, ideo adhibitam conditionem impossibilem, ne effectum fortiretur, cum Ecclesia in eo consensum supplere non possit, non potest validum iudicari.

3 At vero, quod attinet ad testamenta & legata, in quibus ijdem Doctores idem dicendum censent in foro animæ, si certò constaret de voluntate testatoris, non omnes eodem modo procedunt in assignanda ratione. Nam in testamentis Thomas Sanchez *vbi. 1. de matrimon. disp. 34. num. 2.* existimat non esse idem dicendum in foro animæ in testamentis, quia sibi persuasit leges ciuiles repellentes conditiones impossibiles vel turpes ab vltimis voluntatibus, non nisi in præsumptione, sed potius id statuere contra expressam testatoris voluntatem. At Gabriel Vasquez *loc. cit.* censet idem etiam esse dicendum in testamentis, scilicet, si constaret certo de animo testatoris non posse tepere in conscientia. Huius hanc vult esse rationem. Quia quamuis lex humana contractus aliàs validos possit efficere, ex delectu solemnitatis, vel alia ratione irritos, qua reddit personas inhabiles ad contrahendum, & ita licet verè consentiant, nihil operatur consensus: ramè non potest lex humana supplere consensum in contrahentibus, & contractum nullum ex defectu consensus, quia erat sub conditione, repellendo conditionem, rarum efficere. Quia est essentiale iure naturæ contractui cuiuscunque consensum absolutum contrahentium adesse, quod lex humana variare non potest. Cum ergo alium de suppleri non possit consensus, nullus manebit contractus iure naturæ. Quamuis enim in præscriptione bonorum lex ob publicum bonum, contra consensum domini electum, non tamen debitum auferat bona, quia ob publicum bonum ita expedit, & quisquis in hoc consentire deberet: tamen in contractibus, si manent in ratione contractus, non potest suppleri voluntas contrahentium vel dominorum, quia est essentialis. Cùm ergo leges tollendo conditionem non velint extrahere à natura contractus, nolunt, nec possunt supplere consensum: sed præsumunt illum auferendo conditiones, & denegando repetitionem in externo foro. Quare si voluntas verè fuit conditionata sub conditione aliqua impossibili, vel turpi, vel alia, non debet, nec potest forum externus reputare eam conditionem non adiectam, si de animo contrahentium aut disponentium aliàs constet.

4 Sed quamuis huius auctoris sententia placeat, vt dicam statim, eius tamen rationes mihi non omnino probantur. Et in primis planum est ex iure ciuili, vt dixi *cap. præcedenti*, conditionem impossibilem in contractibus non reputari pro non adiecta, sed infirmare contractum matrimonio excepto proprer rationem dictam. Haberi autem pro non adiectis in testamentis institutione hæredis, legatis, & fideicommissis, vt dictum est. Deinde non placet, quod docet respublicam non posse supplere consensum in his contractibus, & donationibus ex testamento, vt constat manifestè ex his, quæ diximus *lib. 2. cap. 15.* de reuocatione procuratoris. Est enim contractus quidam inter mandatum & mandatarium *Inst. de mandato, in principio*, & tamen reuocata voluntate mandantis valet, quod à mandatario posteà gestum est, eo ignorante reuocationem, non alia ratione, nisi qua ibi respublica supplere consensum voluit, & potuit. Quare in hunsmodi dominijs transferendis dicere eur lex operari, licet in præscriptionis lege.

5 Ideo ego existimo standum esse voluntati testatoris, quando de illa constat, qua leges id exprimunt, & quamuis potuerunt, noluerunt tamen supplere consensum. Attendi autem debere voluntatem testatoris non inspectis verbis, constat ex *l. non aliter 69. de leg. 2.* Quando certa mens testatoris est, & dixi supra *lib. 2. cap. 8.* id quod etiam docuit Donellus *lib. 6. cap. 18.* & Cuiacius sæpè *in tom. 4.* Cui etiam fauet, quod ait Vlpianus *in lin condemnibus 29. D. de condit. & demonstrat. In conditionibus primum locum voluntas defuncti obtinet, eaque regit condemnet.* Illa ergo attendenda est, & si certò constet, illam sequemur, sin minus, coniecturis agendum est, an consensus in ea conditione impossibili adhibita defuerit. Ex quo ratio Thomæ Sanchez manifestè refellitur.

6 Sed præterea aduertendum est conditiones istas turpes, vel impossibiles apponi posse contractui matrimonij, vel dispositioni, vno ex tribus modis. Primò in modum conditionis ita vt reuera suspendant cõsensum ante euentum conditionis. Et hoc modo reuera non tam est matrimonium conditionale, quàm sponsalia cum adhuc non sit verus consensus matrimonij, vt dicam infrà *cap. 13.*

& 14.

& 14. Secundo apponi possunt in modum pacti, cuius ferendi obligatio resultet ex contracto matrimonio: & tùc revera consensus est deprauati, volunt tamen manere obligationem in posterum exequendi quod illa conditione continetur. Tertio modo possunt apponi resolutiuè, ita vt sit: quidam consensus de præsenti, velint tamen ita esse obligationem in posterum adimplendi, id quod in illa conditione continetur, vt si adimpletum non fuerit, resoluatur contractus. Atque hoc pacto omnis conditio adiecta matrimonio est extra substantiam illius & vitiat, nec repellitur, vt conitat ex *d. cap. fin.* & explicabo postea *cap. 10.* Quare certum est, quod *in d. cap.* habetur de conditione impossibili, vel turpi, non habere locum, quando eiusmodi conditiones impossibiles vel turpes ponuntur resolutiuè. Solùm ergo difficultas esse potest: an dispositio Gregorij I X. *in d. cap.* intelligenda sit de istis conditionibus, quando apponuntur in modum conditionis, aut in modum pacti, ita vt tunc repellantur à contractu, & habeantur pro non adiectis.

7 Prima ergo interpretatio prædicti capitis ex his duabus, quæ probabiliores videntur, dicit, dispositionem dicti capitis intelligendam esse de his conditionibus appositis in modum conditionis, & in foro externo tantùm, & non in omnibus casibus, sed concurrentibus tribus circumstantijs. Prima est, quando aliunde constare non potest illam conditionem loco adiectam, neque illi conditioni inhærere voluisse, vt docent Couarruuias *2. part. cap. 3. §. 2. num. 6.* Nauarrus *in Manuali, cap. 22. n. m 66.* Valentia *disput. 10. generali. quæst. 3. punct. 3. in fin. sed vera.* Henriquez Canisius *in cap. fin. de condit.* Commune enim est, quando aliqua loco dicuntur non præsumi consensum. Vnde promissio locosè facta non obligat, *l. 3. in fine, D. de obligationibus, & action.* glossa *in l. dolo malo, D. de seruo corrupto*, de quo Alciatus *lib. 2. Parergon, cap. 12.* Qui enim locatur non vult id quod dicit, sed aliud, quod non dicit: vnde & in vulgus emanauit, verba honoris causa prolata, vt & adulatoria & adulatoria, siue ad complacentiam dicta, non obligare, *cap. cum venissent, de iurei.* & ciuitas alijs docet Thomas Sanchez *d. lib. 3. disp. 32.* circumstantia est, quando vterque contrahentium scit conditionem esse impossibilem, & iure statutum esse, vt habeatur pro non adiecta. Hæc enim cognitione stante, si volunt contrahere tali addita conditione, præsumuntur loco illam adijcere, & velle, vt habeatur pro non adiecta, sicut volant iure ipso constituti. Sic docet Ioannes Medina *C. de restitutione. quæst. 23* Couarruuias *2 part. cap. 3. §. 2.* Adrianus *de Ioanfal. dub. 11.* Gabriel Vasquez *de rest u. cap. 7. dub. 10.* Leonardus Lessius *d. l. 2. cap. 18. dub. 15.* Thomas Sanchez *disp. citata*. Itaque si conscius erat iuris dispositis, & nihilominus conditionem apposuit, iure interpretamur eas conditiones pro non adiectis habuisse, nisi alijs clarioribus verbis suam mentem exposuisset. Si autem eam iuris dispositionem ignorabat, non videtur explicare posse illius mentem, nisi mixta conditionem. Tertia enim circumstantia est, quando dubij sunt contrahentes, an ferè. vel loco conditionem apposuerint, nam in dubio iudicium fertur in fauorem matrimonij *cap. fin. de sententia & re iud.* Idque propter animæ periculum, ne videlicet separati, aliisque committi in adulterio degant, si ex parte rei prior contractus forte fuit validus. Sic plerique ex citatis Doctoribus.

8 Hæc tamen interpretatio, quamuis probabilis sit, & plurium Doctorum auctoritate munita, difficilis mihi videtur. Tum quia maior pars contrahentium matrimonium ignorat eam constitutionem Gregorij I X. Tum etiam quia quamuis intelligerent, si ea intellecta constitutione, & vero eius sensu, apponerent conditionem impossibilem vel turpem, potiùs iudicandum esset ab illis ferió appositam conditionem, quàm locosè, & nihil prorsus efficere voluisse, vt satis manifestum videtur. Tum præterea, quia si ex sufficientibus indicijs coniungitur illos per iocum apposusse conditionem illam, parum refert: an scientiam vel ignorantiam habuerint eius constitutionis. Alijs etiam rationibus impugnat eam interpretationem Rebellus *dequæst. 10. sect. 4. num. 26.*

9 Quare mihi magis placet secunda interpretatio, quam tradit idem Fernandus Rebellus *num. 27.* quæ docet in prædicto capite nomine conditionis impossibilis vel turpis intelligi à Pontifice eas conditiones adhibitas in iurationem pacti, vel modi, & præsumere non appositas esse, vt conditiones, sed modos & pacta, quæ in futurum orantur. Cùm enim, si duo contrahant matrimonium sub conditione impossibili, vel turpi per verbum de præsenti nullo alio addito, ex quo de eorum mente iudicari possit, meritò dubitari queat, an voluerint contrahere sub conditione propriè dicta, & suspendente consensum, vsque ad euentum conditionis, an verò sub modo, ita vt velint cótractum matrimonij statim validum esse per consensum absolutum de præsenti, cum obligatione tamen præstandi in posterum tem ipsam, quæ sub conditione continetur, meritò Pontifex præsumit, cùm videat consensum expressum per verba de præsenti, adhibitas conditiones illas vt modos, & pacta, & non vt propriè conditiones. Est autem optima ratio præsumptionis ex eo desumpta, vt optimè assignat Gregor. de Valentia *loco citat.* quia cùm aliqua persona contrahit, non solet id ipsum in vnum & otiosè facere, sed vt expectationi & desiderio personæ satisfaciat: non autem satisfaceret, nisi saltem vellet consensum illum esse de præsenti, quamuis cum obligatione exindè contra adimplendi, quod in conditione expressum est. Atque ita admisso per Pontificem consensu de præsenti, quem præsumit, repellit obligationem inde ortam adimplendi aliquid impossibile, vel turpe, & vult haberi pro non adiectis.

10 Ex quo colligitur. Primò hanc constitutionem Pontificis *in d. cap.* non esse nouam constitutionem, neque enim vitiat verbo, *statuimus*, aut, *decernimus*, sed tantùm inquit, *debere haberi pro non adiectis*. Quare id declarat Pontifex, quod seclusò omni iure positiuo erat, semperque erit seruandum. Nam oriri non potest obligatio ad impossibile, neque ad rem turpem. cùm impossibilis, & turpis nulla sit obligatio. Vnde cuni consensu absoluto de præsenti posito, eòque etiam constituto matrimonio, non posset oriri obligatio ad turpe vel impossibile, Pontifex, qui quando non aliud constat, præsumit ex modo contrahendi, conditiones impossibiles, & turpes positas esse tanquam modos, & pacta, declarat repelli debere à matrimonio, & habendas pro non adiectis.

11 Secundò colligo cùm in eodem cap. Pontifex loquitur de conditionibus contra substantiam matrimonij, sumpsisse conditionis nomen, siue pro conditione vera, & propria, siue pro modo, & pacto. Quia conditio contra substantiam matrimonij, quoniis modo sumatur, illud vi-ret iure ipso naturali, vt explicabo postea: & Pontifex non dixit, vt talis contractus careat effectu, sed, *careat effectu*. vt indicaret se nihil quoad eam partem de nouo statuere, sed tantùm declarare, quid haberet rei natura. Vnde expendi debet verbum illud *contrahat quantumcunque fauorabilis*, quasi diceret, non esse nostræ potestatis, etiamsi vellimus decernere, vt conditio contra substantiam matrimonij habeatur pro non adiecta: at verò in secunda parte capitis, cùm docet conditiones impossibiles vel turpes, quæ non sunt contra substantiam matrimonij, habendas pro non adiectis, dixit seiid facere fauore matrimonij, quia in illius fauorem præsumit non appositas esse vt proprias conditiones. sed vt modos & pacta, atque ideo repellendas, ne fortè cum iniuria Sacramenti separet eos, qui sub modo, & non sub conditione propriè dicta contrahere voluerunt. Quamuis ergo, quod attinet ad præsumendum adhibitas potiùs esse vt modos, quam vt conditiones, fauor verè tur matrimonij, attamen in eo quod ex consensu absoluto de præsenti sub modo turpi vel impossibili non oriatur obligatio, nullus verè tur fauor matrimonij. sed idem dicendum erat seclusò iure positiuo. Atque huius capitis decisione sic intellecta optimè congruit dispositio textus. *in cap. 1. eodem titulo, & condit.* quod alias difficilè explicari potest.

12 Denique ex prædicta interpretatione colligitur id, quod ex *cap. præcedente* in hunc locum distulimus, nomine impossibilis conditionis non intelligi conditionem

impossibilem de præsenti, aut præterito, sed tantùm impossibilem de futuro, quia sola conditio impossibilis de futuro potest apponi in matrimonio, vt modus & pactum, nō vero ea, quæ est impossibilis de præsenti, aut præterito, vt satis manifestum est.

CAPVT V.

Qua sit iuris dispositio de conditione turpi, & quomodo intelligenda.

SVMMARIVM.

1 *Dispositio iuris naturalis & positiui circa conditiones turpes.*
2 *Quomodo intelligenda.*
3 *Prima limitatio communis doctrinæ in testamentis.*
Cum institutus filius non emancipatus sub conditione, qua non est in eius potestate, ibid.
4 *An ea limitatio extendatur ad filiam.*
5 *Secunda limitatio quando in alienam voluntatem à parte conferitur.*
6 *An ea limitatio extendatur ad legata.*
7 *Obijcitur ex l. 42. de legat. 1.*
8 *Reijcitur Gothofredi interpretatio.*
9 *Cuiacij interpretatio probatur, & explicatur magis.*
10 *Cur in stipulationibus conditio in arburium permittentis resecta vitiet.*
11 *Tertia limitatio in conditionibus captatorijs.*

1 IMpossibilibus conditionibus per omnia affines sunt aliæ, quæ etiam impossibiles censentur, non natura, sed iure (nam id possumus quod iure possumus) *Iuncpos Proculo 125. de verb. significatione*, quæ turpes dicuntur, & sunt illæ, quæ contra leges, aut quas legis vim obtinent, aut contra bonos mores sunt. Hu usmodi autem conditiones turpes tam in contractu matrimonij quam in testamentis habentur pro non adiectis, ex dispositione iuris. Nam de dispositione iuris naturalis idem dicendum, atque de impossibilibus dixi supra, *cap. 3.* & 4. X. de matrimonio ita constituta est *in d. cap. fin. de condit. appositis*, & habetur etiam *in l. 6. cum 4. parilis* 4. At in testamentis siue hæredis institutione, siue legatis, siue fideicommissis eas reijci constat ex *l. quod in testamento 20. de condit. & demonstr. l. non dubium 10. de condit. & demonstr.* Vt enim dicebamus id tantùm possumus, quod iure licet, & præcluditur aditus ei, qui *l. Papinianus 15. D. de condit. instit. Quæ facta sunt pro eum, ex testimonium meretur, eandem nostram. & vt generaliter dicam bonos mores, ea nec facere nec fieri credendum est.* Itaque vt rectè Duarenus ad *tit. de condit. instit. cap. 4.* & Donellus *cap. 12. eius.* interpretatione quadam iuris pro impossibili habetur hæc conditio, quamuis reuera non sit impossibilis: siquidem non est impedimento natura, quominus existat hæc conditio, est autem impedimento lex & boni mores. Et ita, si constat fauore matrimonij & vltimæ voluntatis reijcitur conditio impossibilis per naturam, reijcitur etiam conditio impossibilis de iure, id est, turpis. Atque huc pertinet, quod est *in l. 1. D. de conditionibus institutis*, ibi, *vel alio modo*, (sic enim legendum ex correctis Pandectis, vt notant Duarenus, Gothofredus & alij.) *secundum*, autem appellauit *vitium*, quasi velit tam conditionem impossibilem, quam vitiosam repellendam esse, cùm mendosa sit, bonis moribus, & legibus contraria. Exemplum etiam aliud turpis conditionis *in quadam in fine 27. De condit. instit. Titius hæc verba, si reliquas meas res præcesserit*, cui conditioni hæres non paruit. Contra bonos mores ea conditio est, cùm humanum sit cadaueris mortuorum sepelire: vnde laudandum hæredem respondet I. C. & nisi probabilis suspicio sit, illum aliena mente fuisse, cùm ea scripsit, valere institutionem factam, quasi ea conditio turpis habeatur pro non adiecta. Huc etiam pertinet quod dicitur, iniquas defunctorum voluntates improbandas, & reijciendas esse, *l. seruo alieno. de leg. 1. & l. Titio 70. §. Titio centum relicta, D. de condit. & demonstr.* Vbi legatum relinquitur sub conditione, *ne à monumento discedat*, turpis enim iudicatur ea conditio & contra naturalem libertatem, de qua conditione dicam latiùs infra *lib. 12.* Atque huc etiam pertinet, quod ibi habetur de conditionibus deterioris, de quibus videndus est Donellus *pag. mihi 469. colum. 2.*

2 Sed circa hanc communis iuris dispositionem nonnulla aduertenda sunt, quæ ex dictis *cap. 3.* & 4. facilè deducuntur. Primum est, hanc dispositionem ita intelligendam in foro exteriori, nisi contrarium constiterit de mente testatoris, aut contrahentis matrimonium. Nam in eo casu contractus, aut dispositio non valent iuxta dicta *cap. præced.* Secundum est, quando dubia fuerit mens, coniecturis inuestigandam esse, & in dubio præsumendum esse appositam conditionem turpem tanquam modum & pactum, vt dixi *cap. præcedenti*. Tertium est hanc dispositionem habere locum in conditione turpi, etiam si existimetur honesta iuxta distinctionem traditam suprà *cap. 3.* eadem enim est ratio. Quartum denique hanc constitutionem non esse intelligendam de conditione turpi de præsenti, aut præterito, tum quia, vt supra dictum est *cap. præcedenti*, conditio turpis de præsenti aut præterito non potest apponi, vt modus, aut pactum: tum etiam, quia per conditionem turpem de præterito, aut præsenti non nascitur obligatio ad peccatum, neque occasio peccati, sed supponit iam præsens, aut præteritum peccatum. Quam etiam doctrinam citatis aliis docet Thomas Sanchez *disput. 15. num. 5.*

3 At quamuis hæc dispositio Iuris Canonici in contractu matrimonij in conditione turpi nullam patiatur limitationem: attamen iuris ciuilis dispositio in testamentis aliquas patitur limitationes. Non enim omnes conditiones turpes habentur pro non adiectis, sed nonnullæ vitiant dispositionem. Prima itaque limitatio est, quia conditio turpis apposita in institutione filij non emancipati nuncupatæ personæ vitiat institutionem, neque habetur pro non adiecta. Filium enim, qui emancipatus non sit, institui non posse sub conditione, nisi in eius potestate conditio sit: non casuali, non mixta, sine sit turpis, aut impossibilis certi iuris est. & institutum sub conditione, quæ non sit in eius potestate nihil prorsus valere, vtiumque testamentum, *l. vltima. in principio de condit. & demonstrat. & l. filij 15. D. de conditionibus institut. l. si pater filium, C. de institut. & substitut.* sub conditione nec testamentum quidem valet Iure Ciuili ex *l. Lucius Titius 83. D. de condit. & demonstrat.* ibi, *filium suum seruo esse prolaturit*. Et quamuis nonnulli dicant eam conditionem impossibilem esse, quia impossibilis probatio filiationis erat maxime cùm ageret de filio nato extra nuptias: sed refelluntur tamen quia si homini sententia vera esset, non vitiaret testamentum, sed vitiaretur conditio, quia filius spurius non est in potestate patris. Quare melius Duarenus, & Gothofredus ibidem cum Menochio dicunt, ideo ea conditione vitiari, non quod illa impossibilis sit, sed quia non pendet ex potestate filij, cuius persona adscripta est in testamento. Idem contat ex *l. suus quoque 4. de hæredibus instit.* At *in d. l. si pater filium.* additur exceptio, *si sin defectum eius conditionis exhæredetur filius*. de qua conditione Duarenus *de condit. instituta. cap. 4.* Donellus *lib. 6. comment. cap. 22. & 10.* Sed reddere conatur Donellus rationem *in d. cap. 10.* cur cùm in aliis aliorum hæredum institutionibus conditio turpis, & impossibilis habeatur pro non scripta, *l. 3. D. de condition. & demonstrat. & §. si impossibilis, Instit. de hæred. instit.* institutio filij, qui adhuc in potestate patris est, si fiat sub conditione, quæ non sit in eius potestate, non habeatur pro non scripta, sed vitiet dispositionem. Eam autem dicit esse rationem, quia iure caueri est ne sub ea conditione instituatur filius. Institutio autem, sicut & alij actus, qui sunt contra legem, infirmi sunt, *l. non dubium*,

bum. C. de legibus. Quare ex legis sententia hæc filij institutio facta non valet, quia contra legis præceptum est. Institutio autem aliorum sub conditione turpi aut impossibili non est contra legem, quæ non prohibet eas conditiones addere, licèt adiectas infringat. Sed certè non assequor huius rationis subtilitatem. Turpis enim condicio, quæ contra legem scripta est, legibus etiam prohibetur apponi in contractu, his videlicet, quibus ipsum factum prohibetur. prohibetur etiam in conditionem deduci, & nihilominus, si apponatur, habetur pro non adiecta. Quare alia ratio inuestiganda erit.

4 Sed an hæc limitatio extendatur ad filiam dissensio est, Donellus *lib.6. cap* 12. §. *Sed memineritis, & cap.* 19. §. *de conditione institutioni adiecta*, semit filij nomine non intelligi hoc loco filiam. Mouetur ex *d. si quis haredem, C. de institut. & substit. quæ sub condit.* At Duarenus, *cap.4. de conditionibus instit.* rectè me iudice demonstrat *in d.l. si quis haredem.* non queri, an ea filiæ institutio vtilis esset: sed supposito eam vtilem esse, vel quia emancipata, vel quia contraria conditione exhæredata; vel quia testamentum erat à matre quæ non habebat filiam in potestate, inquiritur an recte paruerit conditioni, *si iubeni, cui volebat testator, filium abello diuerteret*. Quare ego non video, cur filij nomine non intelligatur filia, maximè cùm verba proprietas panatur. An etiam ad nepotes ea limitatio extendenda sit, inquiritur. Docent non extendi, *l. 4. & sequent. de hared. instit.* sed de eo latè Duarenus *loco citat.* quem vide, neque enim omnia, quæ ad eius etiale pertinent, persequi est animus.

5 Secunda limitatio communis doctrinæ est, quando conditio in alienam voluntatem confertur aperte, tunc enim institutio hæredis nulla est, & vitiatur, *hæres esto quæ Titius volet, Illa institutio* 32. *de hared. instituend. & l. si quis Sempronium* 68. *Decodem*. Est autem ea condicio contra bonos mores, tum quia certum debet esse consilium testatoris, *Institutæ in hæredes institui possunt*, hic autem non est certum. Tum etiam, quia testamentum est iusta nostræ voluntatis sententia, *l.1. D. de test amentis*, non ergo relinquenda est alterius arbitrio. Tum etiam quia testamentorum vsus comparatus est, vt sibi quisque hæredem instituat, non alius. Dixi autem, *aperte conferatur*, secus si tacitè. Vnde non est eadem ratio huius & positionis, *Titius hæres esto, si Sempronius ascenderit Capitolium*, vel *si Titius voluerit*, quamuis non ascendat, notat nisi volens. Distinxit Papinianus *in d.l si quis Sempronium*. Aliud enim est conferri in factum, aliud in voluntatem alterius. Potest quidem velle ascendere, & multis impediri, ne ascendat: potest etiam ascendere inuitus, & coactus. Ergo qui in ascensum Semproni reijcit conditionem, non reijcit in nudam voluntatem illius, quod iura prohibent, ne ex alienæ voluntate omnino pendeat filij institutio. Quod latiùs prosequitur Donellus *d.lib.6.c.19 §. fed hoc ita est*, & Duarenus *d.cap.*4.

6 Sed an hæc limitatio extendatur etiam ad legata, quæri potest, ita vt sit nulle legatum, quod confertur in alienam, non in legatarij voluntatem, aut habeatur ea condicio pro non adiecta? Placet extendi, & vitiari, atque inutile esse legatum, licut hæredis institutionem *in l. nonnunquam, D. de condit. & demonstrat*. Sed quamuis in nudam voluntatem, neque alienam, vt *in d. l. nonnunquam*, neque hæredis, vt *in l. Senatus* 43. §. 2. ibi, *in hæredis non potest* in arbitrium quasi boni viri, quæ non est nuda voluntas poni potest, *l.7 §. de leg.1. in principio, & l.1. de leg.2.* ibi, *quoniam quasi vero bono ei commissum est, non in meram voluntatem hæredis collatum*. Aliud enim est arbitrium, aliud voluntas, vt constat ex *d. l.75. de leg.*1. Quare ea verba quæ posuit Vlpianus *in d.l.1. de leg.2. nec refert, an leges alicui, si Titius in Capitolium ascenderit, an si voluerit*, verbum illud, *si voluerit*, in hac lege, accipiendum est, pro *arbitratus fuerit*, genus pro specie figura vsitata, atque communi: quod suadent ea quæ præcesserunt, nam scriptum est *in arbitrium alterius*. Sic Duarenus, *cap.4. cit.* Et sic etiam intelligi potest textus *in l.11. fideicommissum, de leg.2.* ibi, *nisi hæres meus voluerit*, id est, *non is suam indicauerit*, vel *fuerit arbitratus*.

7 Sed vrgeo contra hanc Duareni solutionem textum *in d.l.43. de leg.1. §.2. legatum in alienæ voluntate poni potest, in hæredis voluntate non potest*. Comparat voluntatem extranei cum voluntate hæredis, quare circa eadem verfari debet comparatio. Vel ergo comparat arbitrium extranei cum arbitrio hæredis, & sic sicut conferri potest legatum in arbitrium extranei, *l. 1. D. de leg. 2.* potest & arbitrium hæredis, *l.75. de leg.*1. Vel comparat nudam voluntatem extranei cum nuda voluntate hæredis; & sic neque in extranei nudam voluntatem conferri potest. *d. l. nonnunquam, de condit. & demonstr.* neque in hæredis, *d.l.75. de leg.*1. quia hæres nunquam præsumitur velle obligari, *l. sibi hoc, D. de obligat.* Ergo non videtur esse vlla differentia inter hæredem & extraneum, quominus in vtriusque voluntatem conferri legatum possit, vel non possit.

8 Respondet Gothofredus adhuc esse dubitamen, quia licet in arbitrium vtriusque conferri iure possit, vt probatum est, & in nudam vtriusque voluntatem non possit, vt etiam dictum est, cum hoc tamen discrimine, quod in tacitam voluntatem extranei conferri potest legatum, vt si Capitolium ascenderit, in quo tacita voluntas est: at in hæredis tacitam voluntatem conferri non potest, neque in hæredis factum. Vnde inutile legatum est, *do, lego Titio, si Sempronius hæres meus Capitolium ascenderit*, quia non præsumitur hæres velle obligari, vt dictum est: in factum verò extranei rectè conferri potest, *l. 1. de leg. 2.* sed neque hæc solutio placet, & illi manifestè obstat textus *in l. 3. de leg. 2.* vbi vitile legatum est, si cui legetur, *si hæres meus in Capitolium non ascenderit*. Ergo etiam in hæredis tacitam voluntatem conferri potest.

9 Secundo respondet Cuiacius *lib. 2. obseruat. cap. 2.* cùm de extraneo sermo est, illa verba, *si voluet*, duplicitèr posse accipi. Primò vt testator in voluntate Titij posuerit, vt auctor & dator legati sit, atque hoc inutile est, vt habetur *in d. l. nonnunquam, de condit. & demonstr.* Aut hæc verba pro conditione accepit in hunc sensum, *si forte aliquando voluerit*, & tunc non esse inutile, & sic intelligi textum *in d.l. 1. de leg. 2.* ibi, *veluti condito*, vel vt Cuiacius corrigit, *veluti conditionem*. Nam *inl. fideicommissa libertas 41. §. D. de fideicommissibert.* libertatem ita relictam, *si Titius voluerit*, deberi quod conditio potiùs sit quam legati dandi merum arbitrium, & huic conditioni, *si Titius Capitolium ascenderit*, parem facit. Et hoc etiam sensu dictum esse *in l. Senatus 41. de leg. 1.* legatum in alienæ voluntate, vt conditione poni posse. At vero si de hærede fermo sit de legatum nunquam relinqui in eius voluntatem, vt merum arbitrium est, relinqui tamen in arbitrium quasi boni viri innocentis, & fidei, nunquam tamen in eius voluntatem vt conditionem & ideo dictum esse *in d. Senatus, § 2. de leg. 1.* legatum in hæredis voluntate poni non posse tantam conditionem, folumque sustineri duci fauore libertatis. Voluntatem autem pro conditione distinguia nutu planum est ex his quæ diximus supra *cap. 2.* cùm de conditionibus tacitis ageremus. Solum vigeri possit contra hæc text. *in d.l.11. fideicommissum, de leg 3.* ibi, *nisi hæres noluerit*, vbi videtur in eius voluntatem vt conditionem resfundere legatum. Sed expl. candum cum Duareno supra, *nisi arbitratus aliter fuerit*. Itaque sensus erit *in d.l. Senatus*, hoc esse discrimen inter hæredem, & extraneos, quod in extranei voluntate tacita & expressa ve conditione, & arbitrio boni viri, potest conferri legatum: at in hæredis voluntatem tacitam, & etiam arbitrium boni viri potest etiã conferri legatum: in voluntatem verò eius vt conditionem nequaquam, nisi fauore libertatis, vt *in d. l. fideicommissa libertas 46. de fideicomm. libert.*

10 Sed antequam ab hoc discedamus loco, quæret aliquis cur stipulatio in arbitrium promittentis collata non valeat, at legatum in arbitrium hæredis collatum valeat. Sic enim habet Vlpianus *in l. Stipulatio 17. de V. O. Stipulatio non valet in rei promittentis arbitrium collata conditione*. De cuius legis interpretatione elegãter Donellus *ibidem*. Colligam ex ipso quod ad præsens institutum attinet. Commune est vt contractum virtus ea conditio, qua id agitur, vt ex eo nulla nascatur obligatio. Est enim plane contra naturam contractus, qui est vltro, citroque obli-

Digitized by Google

obligatio. Qui autem in stipulationis contractu dicit, dabo si voluero, si volam, si arbitratus fuero, si putauero, id recte agitur ne necessitate dandi adstringatur. Huic simulis dispositio est *in l. in vendentis. C. de cont. empt.* vbi dicitur in vendentis, vel ementis voluntatem collata conditione venditionem esse nullam, quia non adstringit necessitate contrahentes. Hinc etiam Pomponius *in l. sub hac, de oblig. & actionem. Pro non dicto est enim, quod dare, nisi velis, cogi non possis.* Et quamuis ea sit possibilis conditio, quia tempore sequenti velle poterit promissor, adhuc nulla stipulatio est. quia à principio non subsistit, & quod ab initio nullum, tractu temporis non conualescit. Hinc ergo petenda ratio cur stipulatio conditione collata in arbitrium promittentis sit nulla, non autem legatum. Quia contrario modo se habent voluntas testatoris & stipulantis. Quia cum in legatis spectanda sit voluntas testatoris, à qua legatum proficiscitur, semper censetur ita affectus, vt velit præstari quod legat. Vnde & testantium voluntates plenius interpretamur. E contra promissor, cùm se respiciat, & qui quam minimum possit cupiat obligari, ita est affectus vt non obligetur magis, aut vtra quam verba patiantur. Vnde non intelligitur Vlpiani dispositio de arbitrio boni viri promittentis. Si enim de eo intelligeret promissor, valeret stipulatio. Quia si male arbitraretur, reduceretur ad æstimationem boni viri. si verò non arbitraretur, cùm per promissorem non stet, quod non arbitretur, vt dicam infra isto libro, esset impleta conditio.

11 Tertia limitatio est in conditionibus captatoriis, nã licet sint contra bonos mores, vitiant institutionem. Voco conditionem captatoriam, quæ institutionem captatoriam facit. Est autem captatoria institutio, qua testator ita hæredem instituit, *Titius mihi hæres esto, si ille me hæredem instituat. Impiobantur autem omnes, & vitiant* institutionem *l. captatorias 70. D. de hared. inst.* & vt vitiant etiam institutionem adhuc in testamento militis, *l. captatoria, C. de testamento militis.* Vitiant etiam non solùm institutiones, sed etiam legata, *l. captatoria 69. D. de leg. 1.* Improbant ergo leges huiusmodi institutionem captatoriam, vtpote non profectam ex animo beneuolo, sed ad vana spe retinendos, & illaqueandos hæredes excogitatam. At quamuis turpis sit, non habentur pro non adiecta, sed vitiat, vt dictum est. Quid autem requiratur, vt institutio captatoria sit, non est huius loci explicare, de eo tamen late Donellus *lib 6. cap. 15. §. sed prius captatoriam*, & sequentibus. Exstant etiam apud Seraphinum *decis. 359. & 395.* de hoc argumento omnino videndæ.

9 *In omni casu haberi pro non adiecta eam conditionem. Hanc affirmem conditionem, si sine liberis accesserit ture ciuili, ibid.*

10 *Excepto à communi doctrina in fauorem libertatis.*

11 *Ab antiquo iure ciuili discessit ex parte Iustinianus.*

12 *Iure Canonico valere conditionem, si non nupserit.*

13 *Valere etiam illam, si continuetur vxorem, oppositam matrimonio.*

14 *Casus, in quibus iure ciuili vidnitas inuitila reijciebatur, sublatos iure canonico.*

15 *Etiam posse primas nuptias potest apponi conditio, si non nupserit.*

Non tamen vt arbitratu alterius, ibid.

16 *Adhuc locum habere conditionem sia nubendi certæ personæ, velin aliquo oppido, licet alibi commode contrahere non possit.*

17 *Adhuc etiam posse validè iungi viduitatem ad breue tempus. & etiam ad longum.*

18 *Validam conditionem de non nubendo certo generi personarum, scilicet, sanguine iunctis.*

1 SVnt tamen nonnullæ conditiones, de quibus dubitari potest, an sint turpes, & ex consequenti, an si in matrimonio, aut vltimis voluntatibus adhibeantur, iudicari debeant pro non adiectis: quæ sigillatim in hoc capite & sequentibus explicanda sunt.

2 Prima conditio est, *si non nupserit*. De qua conditione aliter loquendum est iure Ciuili atque Canonico, & aliter secundùm vtrumque ius ciuile antiquum & nouum. Et quidem olim in iure ciuile, ea conditio, qua viduitas alicui iniungitur, & sub ea institutur hæres, vel legatum relinquitur, habetur pro non adiecta. Sic indultum esse lege Iulia Miscella, si dicta, qua mares fœminis miscet de matrimonio ordinibus, docet Donellus *lib. 8. cap. 32. nam primum*, & alij. Cum enim vellent Rempublicam ciuium numero augeri, ne studio captandi lucri, & legari retraherentur à matrimonio, institutionem vel legatum sub ea conditione hæredi aut legatario relictum valere voluerunt, etiam eo contrahente matrimonium, *l. quoties 22. l. sed si hoc 61. §. 2 1. l. 63. & sequent, l. cum tale 72. §. si arbitratus. l. mutui 74. D. de conditionibus & demonstrationibus. Si cui capienti hæreditatem vel legatum viduitas iniungatur, legatum vel hæreditas eum capit, siue is vir, siue fœmina sit.* Viduitatis autem nomine non tantùm intelligitur status, qui primas nuptias consequitur, sed celibatus omnis, quare intelligeo etiam si cœditio & viduitas iniuncta siue tam impiæ, siue virgini ea conditio iniungeretur. Virgini enim etiam viduitas iniuncta dici potest, cùm & virgo vidua dicatur, *l. 142. §. 3. de verb. sign.* & rectè legetur virgini, quamdiu vidua erit, *l. 22 filiæ mea. D. de annuis leg.* Quare non rectè nonnulli legem Iuliam restringunt, & dicunt non permissile ad virgines, sed tantùm ad vitium expertas, contra communem sententiam, quam docet Donellus *loco citato*, & Molina *tom. 1. de iust. tract. 2. disp. 207. n. 1.*

3 Hæc autem conditio reiecta est legibus tanquam turpis. Iudicarunt enim principalis Romani illam contrariam esse Reipublicæ augendæ. Vnde veteres illi non minore fauore secundas nuptias prosequebantur, quàm primas, tantùm abest vt illarum liberatem aliquibus pœnis restringere, vel coercere voluerint, vt illos potius mulctarent, qui viduitatem colere, quam iterare matrimonium maluissent, sicut & cælibes mulctabant. Hinc *viduitatis* dicebatur pecunia, quam vidui pro mulcta dabant, & *vxorium*, quam cælibes persoluebant, & apud Festum *in fine librorum, de verb. signif.* habetur, *vxorium perpendisse dicitur, qui quod vxorem non habuerit. & papilo dabat*, vbi adnotat Iosephus Scaliger, apud Athenienses quoque fuisse actionem calibatus, & Lacedæmone fuisse iudicia de seris nuptijs. Etsi enim viditas gemis pudicitiæ sit, & ex antiquis nonnulli valdè honorauerint eos, qui à secundis nuptijs abstinebant, vt constat ex Tertulliano *in lib. de Monogamia*. & ex Valerio Maximo *lib. 2 cap. 1. de matrimonio ritu.* cùm inquit. *Quæ vno contenta matrimonio fuerant, corona pudicitiæ honorabantur: exstimabant enim eum præcipuæ matronæ sinceræ fidei incorruptum esse animum*,

CAPVT VI.

De conditione si non nupserit, an turpis sit, & quatenus locum habere possit?

SVMMARIVM.

1 *Proponitur de quo agendum.*

2 *Antiqua iure ciuili turpis conditio, Si non nupserit, quia iniungebatur viduitas, & num. 3.*

3 *Iniungebatur viduitas, si simpliciter tuberetur nõ mbere.*

4 *Vel si tuberetur nubere alicui, cui nisi inhonestè nubere non poterat.*

5 *Vel si tuberetur nubere de arbitratu, vel consensu alterius.*

6 *Vel si tuberetur nubere de arbitratu, vel consensu alterius.*

7 *Non iniungitur viduitas, si tuberetur non nubere alicui certæ personæ, vel in aliquo loco.*

Si sine incommodo alteri, aut in alio loco potest nubere, ibidem.

8 *Neque si restringatur in voluntatem alterius, quam hæredis, vel legatarij.*

Digitized by Google

animum, qui de posita virginitatis cubile pudicum egredi nesciret, meliorum matrimonium experientiam quasi illegitimæ cuiusdam intemperantiæ signum esse credentes. Quamuis ergo viduitas genus quoddam pudicitiæ sit, Reipublicæ tamen inutilem iudicabant, quam maxime interesset augere cœtum numero. Sed de hoc videndus Donellus, *cap. 32. ante, & Cuiacius in Parat. ad Cod. tit. 40. de indicta viduitate vollenda.*

4 Sed vt viduitas ea conditione iniuncta diceretur, & ideo reiceretur tanquam bonis moribus contraria, requirebatur in primis vt per eam simplicitur iuberetur non nubere, & impediretur coniugium. Similiter etiam viduitas iniuncta censebatur, etiam si ad tempus tantùm iuberetur non nubere, cum facilè fieri posset, vt eo tempore decederet. Cum limitatione tamen, nisi matri iniungeretur viduitas ad tempus quousque, scilicet, liberi fuerint impuberes, vt ea ratione filijs consulatur. Tunc enim non censetur iniuncta viduitas, quia potissima ratio habetur filiorum. *l. Sed si hoc 62. §. vlt. D. de condit. & demonstr.*

5 Similiter etiam viduitas iniuncta censetur, si iubeatur nubere alicui certæ personæ, cui nisi inhonestè contingi non potest: prohibetur enim alijs iungi, nisi huic, huic autem iungi non potest, siquidem honestè non potest *l. filij 5. de condit. inst.* Quare ea conditione mulier perpetuò nubere prohibetur. *26. de condit. & demonstrat. §. 1. Videamus & si ita legatum sit, si Titio nupserit, & quidem si honestè Titio posset nubere, dubium non erit, quin, nisi paruerit condicioni, excludatur a legato. Si verò indignus sit nuptijs eius iste Titius, dicendum est posse eam cui libet nubere legis beneficio, qua enim Titio nubere iubetur, ea eris omnibus nubere prohibetur.* Itaque si Titius indignus sit, tale est, quale si generaliter scripsum esset *si non nupserit.* Imo si verum à namus, durior hæc conditio est, quam illa, *si non nupserit.* Nam & certe eam omnibus nubere prohibetur, & Titio, cui inhonestè nuptura sit, nubere iubetur.

6 Idem dico, indistam, scilicet, viduita em, si iubeatur nubere de arbitratu, vel de consensu alterius: efficietur enim vt illo non arbitrante omnino nubat, *l. si quis arbitratu, & sequent. de verbor. obligat. l. 72. §. 4. de condit. & demonstrat.* & do et etiam Thomas Sanchez *lib. 1. de matrim. disp. 34. num. 19.* Sed quid, si dicatur, *vt non nubat, nisi de consensu Pœtis.* In quo nō rectè loquitur Thomas Sanchez *ibidem num. 21.* dicendum enim iure ciuili, de quo loquimur cùm in nuptijs requireretur consensus patris, vt dixi supra *lib. 2. cap. 1.* legatum valere, quia iuxta leges est illa conditio, & tacitè inest. Nunc autem Iure Canonico, si dicat, *vt non nubat, nisi petita licentia patris*, conditio non reiicitur, quia tenetur petere, vt dictum est *ibidem*, & iuste a patre negari posset. Quamuis autem illa conditio, *vt non nubat nisi arbitratu alterius*, reiiciatur vt turpis, & indiceretur viduitas: non tamen illa, *si non nupserit, nisi de consilio alterius*, docet etiam Thomas Sanchez *disput. citat. num. 24.* Discrimen enim inter consensum atque consilium, elegantèr profequitur Cardin Paleotus *de sacro Consistorio, part. 1. quæst. 3. art. 1. 2. & 3.* vbi elegantèr docet, quando Pontifex in consultationibus teneatur sequi, vel inquirere consensum, aut consilium Cardinalium.

7 Non autem censetur iniuncta viduitas si tantùm iubeatur non nubere certæ alicui personæ, aut certo quodam loco *l. 63. & sequente. de condit. & demonstrat.* dummodo tamen possit & alteri personæ & in alio loco non incommodè nubere. Nam si sine incommodo non potest, verosimile est fore vt a nup tijs abstineat potiùs, quā alibi quærat nuptias cum incommodo. *l. hoc modo 64. de condit. & demonstrat. §. 1. Quod si ea scripsum esset, si Arica non nupserit, interesse an fraus ea facta esset. Nam si ea esset quæ aliquo nuptias non facile posset inuenire, interpretandum ipso iure rescindi, quod fraudem legis gratia esset adscripta.* m. *Legem enim vetilem Reipublicæ sobolis scilicet procreandæ causa tas adimandam interpretatione, & l. 74. eodem.*

8 Rursus non censetur iniuncta vid uitas, si non in personam hæredis, vel legatarij collata sit, sed in alterius, vt *si mulieri, cui nihil legatur, non nubat, l. C. de indicta viduitate tollenda.* Non enim est hic periculum, ne fœmina illa non nubat, spe legati, cùm sine nubat, sine non nubat, nihil lucratura si. Excipe tamen, nisi illa mulier est in potestate eius, cui legatum relinquitur, & vetat filiam nubere. vt legatum adquirat: tunc enim etiam videtur iniuncta viduitas. *l. hæredes, 5. vlt. mo, de condit. & demonstr. aut habitura legatum si alteri relictum, si non nubat.*

9 Hinc colliges contra Ioannem Medinam, qui dicit hanc conditionem haberi pro non adiecta, non in omni casu, fed fuppofito, quod non velit contrahere matrimonium: dicendum enim in omni casu haberi pro non adiecta. sine velit, sine non velit contrahere, vt contra illum docet Thomas Sanchez *disput. 24. citat. num. 4.* qui etiam contra Acoftam docet *num. 5.* haberi etiam pro non scripta tam comparatione primi, quam fecundi matrimonij. Ex quo etiam fit, si ita legatum fit, *centum, si nupserit, ducenta si non nupserit.* pure ducenta deberi, *l. Titia si non nupserit 6. de conditionibus & demonstrat.* quod docet etiam Thomas Sanchez *disput citat. num. 6.* vbi & refellit Ioannem Medinam & Ioannem Gutierrez, quod dixerint, si expressè conftat de voluntate teftatoris non deberi. Immerito autem eos impugnat in hac parte, quia hæc dispositio non eft contra voluntatem expreſſam teftatoris, fed dubiam, vt dixi *supra cap. 4.* contra eundem Thomam Sanchez. Hinc etiam fit his enumeriari conditionem, quæ à liberis non præteandis aueteret, *si sine liberis decesserit*, quia ſimili ratiam auertit matrimonio. vt docet idem Sanchez *n. m. 7.* Nunc autem quando ea conditio apponitur, quomodo intelligenda, & an nomine liberorum filiæ etiam intelligantur explicat Rota apud Seraph. *dec. 580. 1372.* & apud Farinacium *2. part. 217.* & etiam apud eundem Farina cium *in decis. 485. & 508.* Atque hæc quæ hactenus dicta f int de reijcienda ista conditione ab inſtitutione & legatis, extendenda etiam ſunt ad donationes cauſa mortis, cùm æquiparentur quoad effectum. ſicut etiam impoſſibi es conditiones reijciuntur à donatione cauſa mortis. *l. qui sub conditione, §. & in mortis, D. de condit. inſtit.* vt docuit etiam cura alijs Thomas Sanchez *d. disp. 24. num. 4.*

10 Excipe tamen à generali doctrina tradita vnum caſum in fauorem libertatis. Si enim legatu ſit ſeruus mulieri, ſi non nubat, & ſi nubat liber eſſe iubeatur ſeruus, muliere nubente ſeruus liber eſt, neque legatum debetur, *l. Titio 46. §. vltimo. D. de condit. & demonstrat.* Quia maior eſt fauor libertatis, quàm nuptiarum, cùm ſeruo manumiſſo nouus naſcatur ciuis in Republica, ſit enim ciuis, qui manumittitur, *§. vltimo, Inſtit. de libertinis.* & propenſior eſt ea eſſe debet liberalitas in calamitoſos homines, vt rectè Cicero *libr. de officijs*, & hoc etiam modo voluntati teſtatoris paretur.

11 Ab hoc antiquo iure ex parte diſceſſum eſt Nā Iuſt. *Nouella 24. de nuptijs, §. qui verò*, ſtatuit, vt ſiue viro, ſiue muliheri priores nuptias expertis, (de his enim tantùm loquitur) relinquatur legatum aliquod ſub conditione, *ſi non nupserit*, ſiue liberorum habeatur ratio, ſiue quibus alteri finis ſit propoſitus, conditioni parendum ſit, vt legatum debeatur: ſic tamen vt intra annum legatum non accipiat, ſed poſtea, præſt ta tamen cautione de reddendis fructibus ſi contra fecerint, vt ibi latè decernitur. In reliquis autem adhuc retinetur ius antiquum, vt conditio abſoluta non nubendi pro non adiecta habeatur,

12 Hæc equidem iure Cæſarum conſtituta ſunt, & magnopere conferre poſſunt ad vtelligendum, quando nuptiarum libertas conditione aliqua ſollatur, aut impeditur. At iure canonico & Pontificio conditio illa nunquam nubendi nō eſt iuſpis, neque reijcitur tanā diſpoſitione, quā à matrimonio. Idque ex eo conſtat, quia licet apponere conditionem, *ſi rel. etionem perpetuo non voti ingrediatur*, vt contra Bartolum docet Couarruvias *in 3. lib. 1. variarum cap. 1. num. 10.* Antonius Gomez *to. 2. variarum resolutionum, cap. 12. num. 78.* Molina *to. 1. de iuſtitia, tract. 2. disput. 207. citato, num. 6.* cum alijs, quos citant, & Sanchez *d. disput. 24. num. 15.* Et probat apertè textus *in can. 2. de conditionibus appoſitis*, vbi ſeruus manumiſſus ſub hac conditione, vt *Monachus fieret*, qui Monachatui defero Clericī

rici facti sunt, iuberet vt ad monasterium redeant, vel voluntatem manumissoris non præterirì, neque enim Clericatu assumpto adimpletur condicio monachatûs, cum in multis differant. Monachi enim non erant Clerici *d. generaliter, C. de Episcopis & Clericis*. Seruus autem poterat fieri Monachus non Clericus, *subemut. § fervus, & d. servus C. eodem*. Præterea nullus Monachus vxorem habere poterat *Novella 5.* at quidam Clerici scilicet inferiores ordinis poterant vxores habere. Rursus Clerici dejmanantur certæ Ecclesiæ in qua diuino cultui ministeria rei gionis impenderent: Monachi olim non habebant Ecclesiam, sed oratoria. vt constat ex regula Augustini, & *Novella 123. & cap. 6. de statu Monachorum*, & in constitutionibus Iustiniani, quod sæpè legitur · separari Ecclesias ab Oratorijs, ita accipi oportet, vt Ecclesiæ referantur ad Clericos, oratoria ad Monachos. Deinde discrimen est in pœnis Clericorum & Monachorum: Clericorum est degradatio, siue ordine motio; Monachorum vero, sicut & laicorum, segregatio à communione Ecclesiæ Item legimus *in cap. 5. de conuersione coniugatorum*. in prima collectione cœtum Clericorum longè præcellere cœtui Monachorum. Quæ omnia in vnum congessit Cuiacius *ad cap. 2. de appellation.* 2.

13 Nec verò audiendus est Mantica, quem refert & sequitur Thomas Sanchez *d. disput. 34 num. 15. in fine*, qui dicit, conditionem hanc, *si continuerit exuerit*, reijci à contractu matrimonij vel dispositione, quia expellit nuptias: non verò hanc, *si religionem ingrediatur*. nam directè non expellit, sed indirectè inuitando, scilicet, ad perfectiorem statum cælibatus, sicut & conditio religionis. Quare quod hæc conditio iure Pontificio honesta sit, dubitari non potest. In his autem certum iudicium est Pontificium circa honestatem conditionum vt constat.

14 Hinc colligitur eos casus, in quibus olim iure ciuili conditio viduitatis vt turpis reijciebatur, non consistere, sed iam abolitos; eos autem, in quibus admittebatur, etiã nunc vigere. Ex quo in singulari fit primo matrimonium rectè contrahi sub ea conditione, *si vna filia religionem ingrediatur*, vel *non nubat*, cum honesta ea conditio sit, & non turpis. Quare quoad hanc conditionem, qua viduitas perpetuò minuncta repellebatur, sublata est iuris ciuilis dispositio. Et similiter, quando iniungitur, vt ad tempus non nubat, in eo casu, in quo iure antiquo reijciebatur nuncupata dicta. Potest ergo ea viduitas iniungi virginibus, siue perpetuò, siue ad certum tempus.

15 Fit secundò viduis iam primas nuptias expertis rectè apponi posse, & etiam homini viduo, cui conditioni nisi paretur, non sequitur obligatio testa oris. Quæ condicio non solùm respicit tempus post aditam · sed etiam ante aditam hæreditatem, vnde erit necessaria cautio Muriana ad legati confectionem, vel hæreditatis additionem. Ex quo rursus fit quod cùm ea condicio sit successiua, & in futurum eius respiciat tempus ante additionem, & per consequens priuatio relata ad initium impediat hæreditatis adquisitionem, eo casu non possit dari substitutio, sed institutio. De quo ex ar decisio Rotæ 729. apud Seraphinum. At quamuis viduæ valide iniungi possit condicio, *si non nubat*: non tamen potest iniungi condicio nubendi arbitrio alterius, quamuis oppositum tenuit Thomas Sanchez *d. disp. 34. num. 33.* Ratio est aperta, quia possum indicere, vt abstineat à secundis nuptijs, abstinere, & perfectior est status cœlibatus. At si nuptias permittam, non possum earum libertatem restringere. & inhæsus arbitrium conijcere, cùm contrahentium voluntas tantùm requiratur. Et quamuis qui contrahit matrimonium · possit in consensum alienum suam voluntatem conijcere, attamen ab alio cogi non potest, vt id faciat, cogeretur autem metu amittendi lucri.

16 Fit tertio vigere adhuc dispositionem iuris non contrahendi in certo oppido, vel eum certa quadam persona, sicut iure ciuili valebat ea condicio iuxta dicta. Sed in ea parte non stamus iuri ciuili, quatenus si non posset commodè nubere, in alio oppido, vel cum alia persona, videbatur condicio viduitatis indicta & reijciebatur: nunc autem ea condicio valet, cuam si non possit alibi commodè nubere. Ratio est, quia quamuis ex ea incommodum sequatur, illum vel illam non nubere, non est res inhonesta, cu possit apponi condicio non nubendi, iuxta dicta. Quod non audeunt Thomas Sanchez *disp. 14. cit. num. 18. & 19.*

17 Fit quarto nunc posse indici conditionem viduitatis, etiam ad certum tempus, sicut olim iure ciuili; sed hoc a pluribus esse verum quamuis in longum tempus matrimonium protahatur ita vt vltra illud non sit apta nubendo puella. Nam ideo iure ciuili olim non licebat, quia si multum prorraheretur, videbatur iam condicio viduitatis indicta, quam iuxta iudicium virginibus ius ciuile non iquum. At nunc non est ea condicio turpis, quare licui posset indicere conditionem perpetuò non nubendi, ita etiam potest in tam longum tempus protrahere matrimonium, quamuis ad contrahendum inhabilis postea remaneret. Quod etiam non attendit Thomas Sanchez *d. disp. 34. num. 36.*

18 Fit denique à fortiori non valere conditionem de non nubendo certo cuidam generi personarum, ludæorum, Sarracenorum, & similium, quatido iudem retinquit libertas nubendi alijs, & ideo non tollitur libertas matrimonij. Sic citatus alij docet Thomas Sanchez *disp. 41. num. 4.* & de eiusmodi condicione in maioribus apponi solita agit etiam Molina *de primogen. Hispan. lib. 2. cap. 13. num. 18*

CAPVT VII.

De conditione, si nupserit, an turpis sit, & quomodo locum habeat.

SVMMARIVM.

1 *Sensus quæstionis.*
2 *Conditionem honestam esse si nubat Titio.*
3 *Limitatur, nisi grauamen apponatur in legitima.*
Vel nisi subeatur nubere indigno, ibid.
4 *Quid si non nubere Titio indigno, at ex mandato patris nupsit alteri.*
5 *Explicatur distinctione adhibita.*
6 *Conditionem, si nupserit, valere.*
7 *Relictum sub conditione, si nubat, nullo alio addito, debetur ingredienti religionem ex dispositione Iustiniani.*
8 *Eam dispositionem non nisi in voluntatis testatoris præsumptione.*
9 *Sed esse præter vel contra voluntatem testatoris.*
10 *Quid si legatum vi nubat non si relictum alicui certæ personæ, sed indefinitè? non posse dari ingredienti religionem quorundam opinio est.*
11 *De æquitate iuris probabile existimo posse dari.*
12 *Sub conditione expressa vt nubat, & non ingrediatur religionem, non deberi ingredienti quorundam opinio.*
13 *Probabilius oppositum.*
14 *Ducenta si nubat, centum si religionem ingrediatur, non deberi ducentæ religionem ingredienti quidã dicunt.*
15 *Probabile oppositum.*
16 *Quidam fundamenta Rotæ expenduntur, & 17.*
18 *Quid de illa conditione, si religionem non ingrediatur, opinio quorundam.*
19 *Deberi etiam si ingrediatur, verior opinio.*
20 *Adducuntur varia fundamenta, & reijciuntur, & 21. 22.*
23 *Vera ratio.*
24 *Quid si conditio sit de non ingrediendo talem religionē, vel monasterium.*
25 *Statuitur, vt qui quorundam habet ius in vehemorum, qua possessurus est. dem nus sit, si non ingrediatur religionem, sin vero omittat, non esse licitum.*

1 NOn vno modo potest alicui iniungi conditio vt *nubat*, nam vel iniungitur vi nubat certæ, & determinatæ personæ, vel absolutè vt nubat, nullius alterius mem-

mentione facta: vel vt nubat, & non ingrediatur religionem, vel tantùm vt non ingrediatur religionem. Quę omnia sigillatim explicanda sunt, an in eis aliqua ruptuido insit, ob quam hęc autem pro non adiectis in testamentis, & matrimoniis, sicut de turpibus vniuersę dictum est supra *cap.* 5.

2 Quod attinet ad primam conditionem, scilicet, *si nubat Titio*, quamuis Emanuel Sa *verbo legatum, num.* 37. dicat habituros in legatum etiamsi nubat alteri, non tamen video quo fundamento id affirmet. Quare certum est eâ conditionem honestam esse, neque haberi pro non adiecta, *communis legatum* 13. *versic. si Titio nupserit, D. de condit. & demonstrat.* & iure nouiori Codicis *de institut. & substit.* & iure nostro *l.* 14. *tit.* 4. *l.* 22. *tit.* 5. *partita* 9. & docet communiter Doctores, quos refert Thomas Sanchez *de matrimonio, disp.* 33. *num.* 7. nec enim inungitur conditio, si nulli nubat: sed si huic nupserit. Valet igitur legatum relictum *si nubat cum aliqua de familia*, si illa non sit intra quartum gradum. Sanchez *ibid. num.* 9. imò etiam si sit intra quartum gradum, obtenta dispensatione Pontificis, quia non est conditio impossibilis, nec turpis, & tenetur diligentiam adhibere, vt dicamus infrà *cap.* 15.

3 Sed hanc dixerunt limitabis, nisi grauamen apponatur in legatum, ea enim cum lege debita sit, grauari nò potest, *l.* 21. *tit.* 4. *part.* 6. Gregor. Lo. ex *l.* 8. & Thomas Sanchez *num.* 10. Si illud limitabis, quando conditio est, si nubat huic vel illi indigno: reijciunt enim ea conditio, *l. cum tale saluum* 72. *D. de condit. & demonst. & l.* 21. *tit.* 9. & *l.* 14. *tit.* 4. *part.* 6. ad eum possumus quod honeste possumus, *l. omnes Pandectæ de verb. signif.* Vnde turpis conditio est, etiàm si vidutarem non induceret. Aduertat autem optimè Sanchez *num.* 12. si ea conditio inungatur viduæ, non omnino reijcendam. Quia licèt ex ea parte reijci debeat, qua iubetur indigna nubere propter rationem dictam: tamen cum vix duę possit inungi conditio viduitatis, ne transeat ad secundas nuptias, quod eam partem adimplere teneatur, vt ex Acosta, & Tellocensi Sanchez *num.* 12.

4 Sed quid dicendum, si is legatum relictum sit, *si nubat*, cui si nubaret non nubere indigno, & tamen ilia ex mandato patris nubat alteri. Thomas Sanchez *disp.* 33. *num.* 13. citato Baldo & aliis existimat legatum deberi quia contra consensum patris alicui honestè nubere non poterat: cui sat Baldum quidocet citato dicente, vt fœmina Mediolanensis non nubat extra Mediolanum sub pœna talis summæ eam non incurrere, si nubat extra Mediolanum nisu patris.

5 Sed mihi non omninò placet hęc sententia, distinctione enim opus est, quæ manifestè sequitur ex doctrina tradita supra *lib.* 2. *cap.* 1. suppono itaque ex ibi dictis non teneri filium sequi patris consilium, nisi vt dignè nubat. Vnde licèt, qui nubit indigno contra voluntatem patris, peccet, & inhonestè faciat, aut si æquè bene, & conuenienter suo animo possit nubere, cum consensu Patris, & nolit, peccet; at si nubat digno, & alias non æquè suo animo conueniret, & placeret is, cui eam locat pater, non peccat, si nubat sine consensu patris. Hęc certa sunt etiam ex ipsius Thomæ sententia: igitur dicendum, iure quidem antiquo, quo in nuptijs parentum consensus desiderabatur, inhonesta esset conditio nuptiarum, quæ impediret parentum eo consensum seruari in nuptijs, & in eo casu intelligerem, quæ docet Thomas Sanchez. Iure tamen nostro, & quo vtimur, quoties filius non tenetur patris consensum expectare, sed potest licitè nubere contra patris voluntatem, potè legatum relictum si alteri nubat, etiam si nubat ex consensu patris. At in his casibus, in quibus tenetur patris consensum expectare, non petit legatum, etiamsi nubat alteri ex iussu patris. Vtrusque partis ratio est facilis, & aperta. Quia in primo casu honestè impleri potest conditio legati sine patris, & contra patris consensum, in secundo verò non, sed est turpis conditio apposita in legato.

6 Circa secundam conditionem cùm relinquitur legatum absolutè, *si nupserit*, non est dubium iure ciuili, eam conditionem non esse turpem, neque haberi pro non adiecta, vt constat ex dictis *cap præcedenti*; at de iure Pontificio dubium esse posset, eo quod impediatur matrimonij bonum, scilicet, cœlibatus & vita religiosa. Sed certum est hanc conditionem valere, neque enim in conditionibus vt honestæ sint, spectatur, quod in materia vtri, vt sint de melioribus bono, sed satis est sint de re honesta ex suo genere, & circunstantijs, nubere autem est impediat religionem, bonum est.

7 Sed oritur dubium, An legatum relictum alicui certæ personæ si nubat, nullo alio expresso debeatur illi, si ingrediatur religionem. Non quæro modo an debeatur cùm à testatore hic expressa mentio religionis, de hoc enim postea, sed quando tantùm absolutè ponitur, vt nubat. Et certi iuris est deberi. Nam fauore religionis habentur pro non adiectis conditiones nuptiarum & liberorum, si constituit Iustinian. *in Nouella de sanctissimis Episcopis c.* 37. *si quis sub conditione nuptiarum. & Authentico nisi rogati, Cod Trebell.* vbi sanctum est si aliquid donatum, aut legatum sit sub nuptiarum, aut liberorum, fœdione, & dotarium, aut legatarius absque nuptijs religionem ingrediatur, conditiones illas habendas esse pro non appositis: ac proinde bona illa legata, vel donata monasterio aduenire. Quo magis certum est conditionem illam, *si nubat*, non esse impediuam matrimonij boni, cùm etiamsi religionem ingrediatur, nihilominus legatum capiat. Voluntas ergo testatoris aut cogitauit de ingressu religionis, aut non. Si primum, cessat, quia sic conformatur legis dispositioni, vt tradit Menochius *cons.* 555. *num.* 8. si secundum, tunc legis dispositio supplet voluntatem testatoris in fauorem religionis. Vt habet Rota apud Farinacium *à 1. part. decis.* 130. & 450.

8 Sed multum refert cognoscere, quæ si huius decisionis ratio: & cui innitatur Iustin. Non nulli dicunt, nititantùm præsumptioni voluntatis testatoris, præsumit enim lex fore, vt id vellet testator, si occurreret. Vnde inquiunt, si constaret testatorem nihil cogitasse de spiritualibus nuptijs, sed animo suo eas excluisse, non posset dari legatum religionem ingredienti. Simile est in contractu matrimonij, in quo conditiones turpes & impossibiles habentur pro non adiectis ex præsumptione quadam, quæ tamen cessat constante veritate de mente testatoris, aut contrahentis. Sic Thomas Sanchez citatus aliis *d. disp.* 33. *num.* 30. quod quidem probabile est.

9 At inclinat animus magis, vt sententiam non fundari in præsumptione, sed etiam contra voluntatem testatoris voluisse Imperatorem, vt ea conditio in eo casu non obstet, quod citatus Baldo & Felino docuit Vega *in summa post cap.* 66. & Rota apud Farinacium *1. p. dec.* 130. *n.* 6. plane dicit ita dispositum à lege præter. vel contra voluntatem testatoris. Quod equidem rectè à lege fieri posse non est dubium. Quia licèt authoritate priuata non possit aliquid in mebris communi vtilitatis voluntatibus, iuxta Tridentinum *sess* 25. *de reformat. cap.* 8. at Principis authoritate licet, communitat igitur in mebris, & seruatam iudicat eam conditionem commutatione in meliorem statum. Suadet autem, vt aliter interpretemur conditionem hanc, quam alias turpes vel impossibiles fauor religionis, cui parum faueret Imperator, nisi etiam contra testatoris voluntatem legatum in eo casu valere voluisset: maxime cum ea conditio non reijciatur vt turpis, honesta enim est; sed mero & pleno fauore religionis contra imperitum vulgus hominum, qui quod religioni aduenit, admissum & inuile iudicant, quasi otioso hominum detur genus. Quæ ratio non militat in alijs dispositionibus, quando sub conditione turpi, aut impossibili alijs relinquitur legatum. In matrimonio enim necessarium fuit tantùm in præsumptione fundari, & nihil decerni contra voluntatem contrahentis, cùm in matrimonio id sit speciale, vt nisi vero contrahentium consensu vim non habeat, neque subsistat.

10 Sed quid dicendum, si legatum non sit relictum alicui certæ personæ, sed indefinitè ad puellarum matrimonia, an legata illa dari possint transeuntibus ad religionem, quando testator religionem non excluit. Communis opinio est quam citatus multis tenet Thomas Sanchez *dicta disp.* 33. *num.* 32. non posse dari transeuntibus ad religionem.

Qua

Quia dispositio Imperatoris *in authentico citato*, tantùm intelligitur, quando legatum relinquitur alicui certæ & determinatæ personæ: & quia non potest in specifica forma impleri, impletur in ficta. At in isto casu potest legatum in specifica forma impleri; ergo implendum est, non in ficta, *l. Mauri, & l. qui hæredi. D. de condit. & demonstr.*

11 Et quidem de rigore iuris ita dicendum videbatur. Attamen me iudice probabili sententiæ nitens potent etiam patronus eiusmodi legatum dare ingredientibus religionem. Quam sententiam docet Natta *consilio* 296. *num.* 4. Boerius *decis.* 3. *num.* 13. qui etiam pro se explicant Baldum: est quæ communis iam hæc sententia hoc tempore inter Theologos Salmanticenses, quam etiam docuit in libro de impedimentis. Ratio, quæ me mouet, ea est, quia cùm illa constitutio *in d. Authentico*, inducta sit ex mero & pleno fauore religionis, & non ex præsumptione aliqua, suader etiam vt ex eadem ratione extendamus eam dispositionē ad legata indefinite relicta. Deinde quia nulla commoda assignari potest ratio differentiæ inter legatum hoc, & legatum relictum certæ personæ. Quia, si ius naturale attendas, omni legato conditionali, siue relinquatur certæ personæ, siue indefinitè, commune est, vt non subsistat non subsistente conditione. Vnde iure naturali neutrum subsisteret, si animus testatoris est in contrarium: tam enim repugnat spectato iure naturali adimpleto in ficta forma in vno casu, sicut in alio. Quod autem vnum impleri possit in specifica forma, non aliud, patrum refert vt dictum est. Si autem attendas voluptatem præsumptam quando nihil expressè testator, merito censetur in vtroque casu non excluisse statum religionis. Si denique inspicias rationem dispositionis positiuæ, eadem militat in vtroque legato: scilicet fauor religionis. Ergo non est cur aliter de vno, quam de alio iudicemus. Adde etiam fauorem religionis non esse exorbitantem à iure; sed iuri conformem, vt dicam statim.

12 Iam ex his colligitur quid dicendum sit in tertia conditione, quando legatum relinquitur expressè vt nubat, & vt non ingrediatur religionem. In quo casu nonnulli, quos refert, & sequitur Thomas Sanchez *d. lib. 1. disp. 14. num.* 11. censent, nō posse dari ingredientibus religionem, quia standum est voluntati manifestæ testatoris. Est autem iam manifestum testatorem excludere statum religiosi, & ita etiam excludi solet ex omnium consensu in maioratibus, & primogenijs.

13 Verùm consequenter ad ea, quæ hactenus dixi, addo etiam in hoc legatum deberi transeuntibus ad religionē, siue fint legata relicta certis personis, siue indefinitè. Sic tenent quicunque docent conditionem illam, *si non ingrediatur religionem*, esse reiciendam: hi sunt Baldus, & Decius, quos refert & sequitur Acosta *in l. cum tale*, § *si barbaratu. D. de condit. & demonstrat. ampliat one* 11. *num.* 1. Aretinus & Felinus, & Parisiensis, & Euerardus, Rolandus, Ioannes Medina, Bartholomæus Ledesma, quos refert Sanchez *dispu. eu. num.* 11. Sa *verbo legatum, num.* 34. expressè tenuit Rota apud Farinacium 2. *part. decis.* 480. *num.* 9. Rationem iam supra reddidimus, quia existimamus Imperatorem contra voluntatem testatoris in fauorem religionis statuisse, vt pro non adiectis haberentur in casu, quoad religionem transirent legatarius, vel donatarius. Ergo dicendum, quamuis eam conditionem exprimat, reiciunt enim tunc, vt inquit Rota *loco citato*, ea conditio tanquam impropria, & legatum valet. Limitat tamen Medina, nisi tantum dixisset; *si non ingrediatur tale monasterium*. cùm maneant alia, in quæ ingredi possit. Sed de hac limitatione dicam infrà isto capite. Alia autem ratio est de maioratibus, & primogenijs, ob quam in illa ea conditio subsistat. Ego enim non affero eam conditionem neici vt turpem, vt iam dixi, sed velle legem, vt in eo casu non obstet religioni. Quare cùm in maioratibus apponitur, iuste ponitur, & meritò non haberur pro non adiecta in casu, quo primogenium habens ingrediatur religionem. Quia si primogenia iurisdictionem habeant veluti Ducatus, & Marchionatus, non competunt religiosis. Alia autem, quæ instituta sunt ad conseruationem nominis, & sanguinis, familiæque, non conueniunt etiam statui religioso, neque monasterio, de quo late Molina *lib. 1. de primogenio* 13. Quare non licet argumentari ab hac conditione posita in primogenijs ad conditionem hanc ponendam in legatis aut donationibus, quæ non pugnant cum monasterio, & religioso statu, imò maxime consentiunt, vt dicam statim.

14 Ex his enim colliges quid dicendum in ea quæstione, si legentur, *ducenta, si mihi centum, si religionem ingrediatur*; an debeantur ducenta religionem ingredienti. Negat Molina *tom. 1. de iust. tract. 2. disput. 207. a num.* 13. quamuis oppositum probabile iudicet, sequitur Thomas Sanchez *d. disp. 14. num.* 12. Quia is est casus omissus in ea nouella Imperatoris, atque ita standum iuris naturalis dispositioni, quæ vult legatum conditionale impleri subsistente conditione, non verò alias. Quæ etiam fuit sententia Baldi *in l. si ita legatum. D. de condit. & demonstr.*

15 Mihi tamen probabilius videtur deberi integra ducenta ingredienti religionem, si non nubat. Sic docent multi, quos refert Thomas Sanchez *dispu. cit. num.* 12. & Molina *loco cit.* dicit esse magis communem. Emanuel Sà *verbo legatum. num.* 34. & 38. Paulus Comitolus *lib.* 7. *responsorum moralium, quæst.* 7. *circa fin.* Ioannes Molina *D. de restitut. quæst.* 23. Lessius *lib.* 2. *de virtutibus, cap.* 18. *dub.* 15. qui pro hac sententia adducit ex Canonistis plures; & Felinus à Comitolo citatus dicit ab hac opinione in iudicando & consulendo non esse recedendum. Rationem iam assignauimus supra desumptam ex fauore religionis. Et quamuis Baldus dicat fuam opinionem cum naturali æquitate congruere, valdè tamen fallitur, vt inquit Comitolus, quandoquidem eius opinio non parum ab æquitate & pietate differt. Quis enim non videat ita legandi ratione coniugi status, magis quam religionis faueri? Quis neciat, quàm multas virgines abduci à vita religiosa ob exiguam dotem, quæ monasterio est assignanda, quæ si ample esset, facrà monasterij septa non horrerent, quibus perfuasum esset & minore se rerum egestate & paucioribus vitæ incommodis confitturum iri. Præter quam quod ibi monasterium copiosiorem dotem esset adeptum; rum rei familiaris difficultati meliùs subueniret, religiosaque disciplina & viuendi ratio sanctiùs coleretur, nec à laicis personis stipem cogere vel vitæ necessaria auxilia experiere monasteria cogerentur, sublata quoque familiaritas esset, & consuetudo cum profano hominum genere, quæ consuetudo, quàm sit tam viris, quàm religiosis fœminis perniciosa atque exitialis, credibile non est. Multo paupertatem nimiam, qua premuntur religiosæ sodalitates virium sæpenumero procreare paupertati contrarium, cùm quælibet, aut fermè quælibet persona religiosa, vt suis succurrat necessitatibus, suum ac proprium sibi pati parat peculium; quæ omnia, si à Baldo consideratis animaduerta fuissent, nunquam ab eo scriptum fuisset, secundum naturalem æquitatem esse formam illam legandi, quæ à nobis aliisque Doctoribus non paucis est improbata. Quæ omnia non minùs verè, quàm pie Comitolus.

16 Sed contra hanc fecundam sententiam pro prima iudicant Rota *decis.* 480. apud Farinacium 2. *part.* Fundamenta Donunorum hæc fuere. Primum quia legibus constitutum non reperitur, quod fauor monasterij, vel religionis impedire debeat testantium voluntates, quinimò omnibus modis seruandæ sunt, *cap. ultima voluntas* 13. *quæst. 1. l. 1. C. de sacros. Eccles. §. disponat. Authent. de nupt. l. in conditionibus, D. de condit. & demonstrat. l. cum quæsitos C. de leg.* Igitur fauor religionis adeò præponderare non debet, vt destruantur morientium voluntates, quas singulariter priuilegijs decorare voluerunt leges. Sed hoc fundamentum satis ex dictis eneruatur, qua vt ex sententia Rotæ tetuli supra *ipso cap. num.* 9. dispositio Iustiniani *in Nouella de sanct. Epsc. cap.* 37. in fauorem religionis fuit contra voluntatem testatoris. Quid enim magis in iustre receptum quam quod legatum sub vna conditione datum sub contraria adempturn, *l. si legatum para. de adim. legat. Iaticiando. de condit. & demonst.* & amplectitur eandem doctrinam Rota *decis.* 848. apud Seraphinum, *nu.* 8. & alibi sæpè. Sicut ergo in illo casu contra decedentium volun-

voluntates præponderat fauor religionis, ita etiam in hac casu. Neque in eo disceditur ab eo quod per leges constitutum est. Rursus si quando reliquitur legatum expresse vt maritus ingrediatur religionem, contra eam expressam voluntatem testatoris præponderat etiam fauor religionis ex sententia ipsius Rotæ quam retulit supra nostro *num.* 1. magno cum fundamento dicitur etiam in hoc casu præponderare fauore in religionis esse legibus constituendum.

17 Secundò ritum est. Quia eiusmodi dispositio religioni contraria non est, qua non impeditur ingressus in religionem, cùm voluntas legatoris non præsumatur ad hoc ordinata, sed vt pinguius patrimonium relinquat in familia sua; & à voluntate ingredientis alienum exoletur, vt cogitet de bonis, cùm perpetuum vouerat pauperratem, & non ipsi, sed monasterio adquirantur. Sed in quantum detrimentum status religiosi cedat inopia oblendimus *num.* 15. quo enerutur hæc ratio, & ostenditur eam conditio non trahere a religione legantium. Quibus etiam ostensum est neque cum æquitate congruere. Consuetudo autem fruitra obijcitur, cùm non pauciores sint iuris DD qui pro opposita sententia iudicium ferant, & sic consuetudinem & iudicandum dicant. Sed quamuis fundamenta non placeant, at iudicium Doctorum, quod magis apud me ponderis est, ideò in iudicando à prima sententia non esse recedendum censeo, de qua quæstione etiam videndas Cenedo *in quæst. pract. quæst. 55.* qui latè & optimè.

18 Supereſt dicamus de vltima conditione, *do, lego, si rel gionem non ingrediatur, sed in sæculo permaneat.* In quo nonnulli sentiunt non esse reijciendam eam conditionem, sed illi parendum, si capere legatum velit. Sic Thomas Sanchez *de Matr. lib. 3. num. 11.* & hanc sententiam docuit olim Decius *in cons. 71. in prælectis, de probationibus, num. 8.* indictus hoc argumento, cui existimat satisfieri non posse. Quoniam in conditionibus primùm voluntas testatoris inquiritur, *l. in conditionibus, D. de condition. & demonstr.* & facit textus *in l. cum quatho, in fine, C. de testib. & l. cum virum, C. de fideicomm.* & vol mus as defunct totum facit *in l. ex facto D. de hered. inst.* & prinùs legum quod concedatur Monasterio in nouella *de sanct. sanct. Ecclesiis*, intelligi debet, dummodò testatoris voluntas non repugnet.

19 Cæterum consequenter ad ea quæ dicta sunt, dico capi legatum posse, etiamsi religionem legatarius ingrediatur: et quæ magis confirmatis sententia, quam tradit Innocentius *in cap. in præsentia, de probationibus, num. 8.* Hostiensis *ibidem*, Ioannes Andreas *num. 15.* Antonius de Butrio *ibidem colum. 15.* commentarij, Abbas *ibidem num. 42.* vbi testatur hanc opinionem esse communem. Felinus *ibidem, num. 13.* Acetin. *ibidem colum. 13.* disputans contra Baldum. Stat etiam pro hac sententia Bartolus in primo suo consilio, quod incipit, *Primo visi quædem.* Quod consilium esse den vobis transcripsit *in commentario ad l. si vero quis, §. fin. D. de legat.* & sequitur Baldus *in cap. in præsentia, nu. 18.* qui citat etiam Cynum & Bart. Quam sententiam etiam appellat æquam *Imbem in consiliorum*, & Scholastes *ad consilia Bart. in scholio 1. consilij*, aggregat etiam pro hac sententia Baldum in quodam suo consilio, & quendam *Papiensem* in forma Isolli, est Ferrarius in praxi, quam vocant practicam Papiensem qua agitur ex subsitutione, dicit que Bartol. opinionem esse magis communem & approbatam, tribuitque eandem Alexandro Imolæ *cons. 15. volumine 3.* cuius est initium, *super conventionali themate, & in consil. 12. volume 1.* cuius est initium, *super prædicto themate*, columna enim 4. affirmat opinionem Bartoli esse magis communem, & pluribus & famosibus authoritatibus munitam, & per consequens in iudicando non esse ab ea recedendum. Sequitur etiam Angelus Perusinus *cons. 80.* vbi etiam communem dicit opinionem Bartoli, & Rosella *verb. legare, num. 24.* & Paulus Comitolus *loco cit.*

20 Sed quamuis hæc sententia mihi placet, non tamen placent omnino fundamenta, quibus Doctores eam probant. Nonnulli probant, quia quælibet conditio turpis reijcitur ab vltimis voluntatibus, & habetur pro non adiecta. At talis est eiusmodi conditio, quia impedit maius bonum. Ergo habetur pro non adiecta. Hæc ratione vtuntur Hostiensis, Bartolus, Abbas, Felinus, Comitolus, & alij. Cui nonnulli respondent non impedire eiusmodi conditione perfectionis vitæ statum, cùm illi non conueniant diuitiæ opesque, sed potius earum contemptus. Hæc ramen euasio potius est, quam soluto. Nam etiam opes conuenire statui religioso ad strictius perfectionem status obseruandam ostendunt in primis plures rectè instituræ religiones, quæ priùsquam ingoris adhuc renaces sunt, quia suorum necessitatibus consulunt, quod fieri potest, & exigit status religiosi modestia. Nec mirum, dixit enim olim Bernardus, *ubi non est abundantia, non est observantia*, & ante Bernardum Lupus Abbas Cœnobij Ferrariensis *epist. 42.* ad Hincmarum Rhemensem Episcopum, *cum comperisset*, inquit, *monasticam religionem apud nos durare non posse, nisi facultatem fulcremur augmento.* Videndus idem Lupus *epist. 45.* apud Baronium *tom. 10. Annal anno Christi 846 num 14. & 20. & 21.* Greg. etam *lib 2. indictione 11 epist. 17.* de quo etiam nos olim diximus, *quæst. 9. schol. fica. cap. 5.* Deinde qui religionem amplecti vult, licet non auocetur amore diuitiarum, attamen durum illi videtur, cùm se tradat religioni non posse bona sua illi etiam tradere, sed successoribus, sæpe prauis hominibus relinquere in materiam luxuriæ & peccatorum.

21 Sed licet prædicta solutio metitò reijciatur, attamen adhuc ratio illa mihi non probatur. Ea enim conditio, *si religionem ingrediatur*, non est turpis conditio re bene inspecta. Cùm enim in religionem ingredi sit opus consilij, & non præcepti, conditio contra opus consilij non est turpis, nec enim non ingredi religionem malum est; alias si ex se turpis ea conditio est, cùm iure naturæ turpis sit, & non aliquo iure positiuo, nec in maiorathus apponi posset. Potest ergo esse aliquis honestus finis, cuius intuitu excludat quis alium à participatione alicuius commodi temporalis si religionem ingrediatur; quia existimet illi statui non esse adeo necessarium illud temporale commodum, & esse alios in sæculo cognatos, aut penuria oppressos, quibus subuenire æquum sit. Itaque rectè meo iudicio Molina *disp 207. num. 4.* iudicat hanc conditionem non esse turpem, & supra etiam dixi non ideo reijci hanc conditionem, vt turpem ab Imperatore *dict. d. auth* sed tantùm fauore religionis.

22 Secundò probant Felinus, Bartolus & alij, quia contrario non nubendi reijcitur à iure, eò quod impedit libertatem naturalem matrimonij, *quoties, D. de condit. & demonstr.* Ergo etiam reijcienda est conditio, quæ impediting essum religionis, quæ est spirituale matrimonium. Hæc ratione respondet Decius, idcirco fauere leges matrimonio, quia indicere videntur est reprobatum iure. Quam Decij solutionem Comitolus dicit deuiare à regulis Catholicæ fidei, cùm viduus, & cœlibatus status sit excellentior iure Catholicam doctrinam. At Comitolus non intellexit, quid vellet Decius; qui locutus est iuxta antiquiuris ciuilis dispositionem, secundùm quam turpis est conditio non nubendi, vt dixi *cap. præcedenti*, & ideo reiecta. Incumbebant enim prisci Romani multiplicando statui reipublicæ & ciuitatis, & ideo nullum à nuptijs retrahi volebant. Quare hinc argumento Felini facilè responderi posset tum iure nostro conditionem non nubendi non repelli à matrimonio carnali; vt dictum est *cap. præcedenti.* Tum etiam esse specialem rationem, quare ea conditio reijciatur in statu connubiali, non in religioso. Quia cùm iure naturali possit quis eligere sibi statum, retrahitur nuller, cùm vxor indotata non ducatur, aut ferè non ducatur: at statum religiosum sine dote etiam adipiscitur.

23 Ratio ergo, quæ me mouet, hæc est: specialis dispositio in hac re fauo e religionis, quæ habetur in authentico citato. Quæ, *vt supra*, dictum est, nò ex præsumptione sed ex merito, & pleno fauore rel g onis constituitum est, vt donatio aut legatum sub conditione liberorum, & nuptia-

tum non obstaret ingredienti religionem, quo minus cadere posset donationem aut legatum, cum tamen tacitè illi dispositioni inesset conditio de non ingrediendo religionem. Quod si adhuc eam tacitam conditionem reijci voluit Imperator, quanto magis reijci vellet expressam, cùm tota ea dispositio non in præsumptione consensus testatoris, sed contra voluntatem testatoris fauore religionis inducta sit, vt iam dixi supra isto capite. Religiosis autem statum ideo fauore prosequi voluit Imperator, quia potior est causa religionis, quàm filiorum. Nam si alicui bona tua donaueris, & nascatur filius, eius natiuitate donatio rumpitur *l. si vnquam, C. de reuocandis donat.* At si facta donatio monasterio sit non rumpitur, nisi quantum attinet ad legitimam portionem filij suscepti, vt docet Felinus *in cap. fin. de donat.* & citat Baldum *in l. 1. de inofficios. donat.* & etiam glossa *in cap. fin. 17. quæst. 4.* Item donatio Ecclesiæ, seu monasterio facta dommium transfert sine vlia traditione, *l. fin. C. de sacrosanctis Eccles.* filio autem facta non transfert, *l. 2. C. si quis alteri vel sibi, & l. fine emancipati, C. de donat.* Præterea filius solo nutu hæres institui non potest, *l. differtis, C. qui testam. facere possunt*, atqui testamentum ob piam causam nutu factum valet, quod ipsum probat Felinus, Bartoli, Baldi, Imolæ, & Ancharrani authoritate. Potiot itaque causa est religionis quàm liberorum: pia namque donatio, inquit Felinus, animæ ac saluti prospicit donatoris, quæ cuiusmodi sit caducæ longè est anteponenda. Atque ex his solutum est argumentum, quo Decius nitebatur, & cui responderi non posse dicebat. Dico, enim id ex speciali iuris dispositione in hoc casu locum habere contra voluntatem testatoris, quod fecus est in reijciendis conditionibus impossibilibus, & turpibus, vt ante dictum est.

24 Sed quid dicendum si conditio non sit de non ingrediendo religionem absolutè, sed talem religionem, *legotibi centum, si non ingrediaris religionem, & si ingrediaris quinquaginta*, an debebuntur integra centum tali religioni, quæ in conditione expressa est? Diuersæ sunt Doctorum sententiæ. Decius *in d. cap. in præsentia, num. 53.* existimat non deberi, citat Baldum, & idem docet Acosta *l. 1. cum tale § si arbitratu D. de condit. & demonstrat.* Anuplat 15. Enerardus *in loco a matrimonio carnali ad spirituale, num 5.* Nec dissentit Felin. cùm dicit, si quis ita legauerit centum Titio si nubat, quinquaginta si tale monasterium ingrediatur, quinquaginta tantum habiturum tale monasterium, quod in conditione expressa est: at veto si ingrediatur in quodvis aliud monasterium, habiturum integra centum. At Paulus Comitolus *loco cit.* dicit, eam conditionem non obitare, quominus tale monasterium capiat integrum legatum. Primò, quia priuilegium ab Ecclesia & Imperatoribus religioni concessum, vniuersò religionum generi datum est, neque huiusmodi priuilegio religio aliqua particeps est, quia talis est. sed quia religio est. Deinde quia accidere posset, vt vna sanctissima religio, quæ in Ecclesia vnhor esset alijs, eo modo priuaretur successione bonorum eius, qui in religionem ingrediretur. Quæ sententia mihi etiam verosimilior videtur, præcipita autem eius ratio est prima, quam teddit Comitolus desumpta ex speciali fauore religionum.

25 Ec his colligitur illud statutum, quo decerneretur, vt in qui nondum habet iris in re bonorum, quæ possessurus est, dominus sit. si in sæculari comuictu permanear, eorundem autem liberum dommium non nancisca tur, si religionem ingrediatur, nequaquam licitum esse contra Bartolum *in l fin. C. de pactis. num. 6.* cius enim sententiam in hac parte commum Doctorum iudicio condemnatum esse inquit Decius *in d. cap. in præsentia, num. 53.* Facile enim vsu euenire posset, vt priuilegium datum religionibus succedentibus, qui religionem ingrediuntur, inane esset, & inutile. Genus etiam istud statuti libertati Ecclesiasticæ aduersari videtur, ac proinde tenent eius Authores excommunicatione, quæ est in Bulla Cœnæ. Sed de his alio loco latiùs.

CAPVT VIII.

Examinantur alia conditiones, quæ turpibus annumerari solent.

SVMMARIVM.

1 *De conditione iurisiurandi quid iure Ciuili statutum sit, & num. 2.*
3 *De conditione, si mecum concubueris, quæ rundam opinio, & num. 4.*
5 *Vera sententia.*
6 *De conditione, si te virginem inuenero, quorundã opinio.*
7 *Vera sententia.*
8 *De conditione, si decem dederis.*
9 *Obiectur ex l. si sta stipulatus fuero, 97. de V.O.*
10 *Dilnitur obiectio vera interpretatione.*

1 SEd sunt aliæ conditiones de quibus quæri potest, an habendæ sint pro non adiectis, & de illis breuiter agemus *in hoc cap.* Prima est conditio iuris iurandi, an si quis leget alicui, *si iurauerit id se facturum*, ea conditio valeat. Nam *l. 3. de condit. & demonstr.* reijcitur ea conditio iurandi propter duas rationes, quas eleganter tradit Iurisconsultus. Cùm enim faciles sint nonnulli hominum ad iurandum, contemptu religionis, alij perquam timidi metu diuini Numinis vsque ad superstitionem, ne vel hi, vel illi aut consequerentur aut perderent, quod relictum est. Sed quod ad hanc conditionem attinet, ius ciuile habet: *conditio iurisiurandi remittitur edicto prætoris, & auferitur necessitas iurandi, non implendi, potestas enim si voluerit iurare.* Quare non reijcitur vt turpis conditio, in qua & implendi necessitas, & potestas lege improbatur. Huc spectat textus in *d. l. 8. quæ sub conditione, & l. 2. § fin fine de condit. & demonstr.* At quamuis iurandi tollatur necessitas, adimplete tenebitur quod sub iuramento exigebatur, vt *ibidem* habetur. Nec verò conditio cuiusuis iuramenti remittitur, sed qua iuratur aliquid in futurum, se facturum: nulla enim vtilitas testatoris vel tertij in eo quod iuret, si tamen faciat, nisi facto eo quod testator vult, legatum non adipiscitur. At iuramentum in præteritum, vel ad lites dirimendas non reijcitur, neque remittitur necessitas iuramenti, cùm in eo verseturvtilitas testatoris, & magni momenti sit ad dirimendas lites. Quare iuxta hæc componenda sunt nonnulla iura, quæ videntur contraria atque pugnantia. Nam vel loquimur de iuramento in præteritum tempus, quod legibus non remittitur: vel non censentur imponere necessitatem iurandi, telsi quere tamen potestatem. Sic accipio textum *in l. 62. D. de acquirenda hared.* Quæritur enim ibi, an qui hæres institutus est, si iurauerit, ita im ac iurat. hæres sit, cum additone hæreditatis. Diuersa sentiunt I. C. ea tamen sententia probatur in ea lege, iuramentum, si illud sponte præstiterit satis esse, neque necessariam esse additionem hæreditatis, gessit enim se iam pro hærede. Sic etiam accipio textum *in l. municipibus 97. D. de condit. & demonstr.* vbi municipibus relictum, si iurauerint, decidituv posse iurare per administratores. Nam vel ea lex intelligitur de iurando non improbato edicto prætoris. vel deciditur, si illi sponte paruerint, quomodo iuramentum illud experiri possit. Vt enim recte Pacius *centur. 6. num. 46.* id tantùm ibi agitur, vt ostendatur eam conditionem iurandi municipibus impositam non esse impossibilem. ahàs haberetur pro non adiecta: modum autem eam implendi esse per administratores.

2 Adeo autem verum est obligationem iurandi remitti edicto, vt etiamsi alternatiuè dictum sit, si iurauerit se hoc facturum, vel illud fecerit, quo casu vnius partis adimpletione liber erat à conditione iurandi, adhuc etiam remittitur, & remanet cõditio alternatiua sine vlla necessitate iurandi. vt constat ex *l. quæ sub condit. 8. §. 2. & 3. D. de*

de conditionibus & demonstr. Sed de his vide Donellum *lib.8.cap.12.* Qui ab hac generali regula excipit, cùm seruitus minuitur iuramentum de dando aliquid, quod antequam liber sit, dare non possit, non remittitur iuramentum, ne libertas impediatur. *l. si quis libertatem 12. de manumissis testamento*, cùm seruus nisi iam liber iurare non possit, *l.7. in principio de operis libert.* Sed addendum cum Ofvvaldo ex Scipione Gentili idem esse dicendum, quotues, nisi præstito iuramento, obtinen legatum non potest, vt *d.l.7.de operis libert.* vt si dicam: *Titius decem capito, si iuraverit se, cum hæres fuerit?. R mam iturum*, nisi iuret, non capiet, quia aliàs ad capiendum legatum expectare debeie iussum hæredis, cùm tamen solo iuramento possit capere. De quo videndus Ofvvaldus *in nubis ad d. capu Donelli*, & etiam Duarenus *de condit. instit. cap.4.* qui etiam agit de ea conditione si deuerint, an turpis sit, siquidem diuortium licitum fuit Romanorum legibus, quæ apud illum vide.

3 Secundò quæri potest de ea conditione, *contrahe tecum, si mecum concubueris*, an sit turpis, atque adeo circunscribenda. Nonnulli dicunt hanc conditionem non esse turpem, & ita subpendere consensum, quia aduenientecopula sponsalia purificantur, & ante perfectam copulam transeunt in matrimonium. Sic docet Couarr. *2. part. cap.3. num.3.* Hanc tamen opinionem refellit Thomas Sanchez *lib.5 disput.16. num.1.* Quia solùm locum habere poterat ante Tridentinum, non postea, cùm iam sponsalia non transeant in matrimonium per copulam. Sed ego existimo nequaquam refelli hac ratione. Tum quia ipse Thomas Sanchez fatetur aliquando etiam esse locum matrimonio præsumpto post Tridentinum, vt si teste suo conlabe, Parochi & alij. In eo ergo casu possit habere locum opinio quam docet Couarru. Tum etiam dicet Couarru. nunquam sponsalia transisse in matrimonium sed hoc ideo dici, quia vt dixi supra *lib.2. cap.12.* copula ac si signum præcedentis consensus maritalis; aliàs non fuisset licita copula cùm licere non possit, nisi constante matrimonio, vt notum est. Quare dicendum ea sponsalia, si ea quam ut de copula licita & matrimoniali, valere quidem: at quando ponetur ea conditio, iam debuit præcedere consensus matrimonialis, & non potuit manere suspensa obligatio sponsalium vsque ad euentum conditionis. Si verò de concubitu extra matrimonium loquitur, turpis conditio est, & rescienda, si conditiones turpes reijciuntur ab sponsalibus, de quo postea *l.12.*

4 Alij censent eam conditionem, si intelligatur de turpi concubitu, & illicito non suspendere, sed reijci; si verò de concubitu licito & matrimoniali, suspendere vsque ad euentum. Sic docet Thomas Sanchez *lib.5. d.p.16.n.3.* cum Cardinale Alexandro de Næuo & alijs. Rationem red sunt, quia ea conditio non intelligitur in sponsalibus sicut in matrimonio: & Thomas Sanchez alia ratione vtitur, quia scilicet ea conditio censetur alio modo apposita, quam iure inest.

5 Cæterùm mihi longè aliter dicendum videtur: & manifesto, ni fallor, fundamento siue dicat, *contrahe tecum, si consenseris in condum, siue si voueris*, si intelligatur de consensu aut concubitu illicito matrimonium esse futurum, reijcitur enim a contractu tanquam turpis conditio, & in hoc omnes conueniunt. Si verò fermo sit de consensu licito, vel copula licita, non potest esse matrimonium suspensum sed omnino perfectum. Idque ostendit manifesta ratio. Quia necesse est, vt id, quod sub conditione fit, sit posterius ratione & natura conditionis euentu, itaque prius est adimpleri conditionem, quam perfici contractum: vide *supra cap.2.* diximus impossibilem esse illam institutionem, *Si cui hæres erit, filius exhæres esto*, quia Caius hæres esset non potest, nisi prius ratione filius exhæredetur, in hac autem conditione exhæredatio filij esset posterior Caij hæredi instituione, quod repugnat. Igitur consensus perficiens matrimonium, siue contractus perfectus matrimonij posterior esse deberet copula, vel consensu in copulam. At tunc tam consensus in copulam, quam copula essent illicita. Ergo nunquam potest esse licita, nisi prius sit perfectum matrimonium. Nam ea conditio eius generis est, vt nisi constante matrimonio non possit non esse turpis. Ergo vt non sit turpis, tam debet esse perfectum matrimonium, & ex consequenti non potest esse suspensum vsque ad euentum conditionis. Et idem dicendum de quacunque conditione, quæ, nisi perfecto matrimonio, non potest non esse turpis, vt osculo & amplexus, aut quæ necessariò supponunt tam matrimonium vt eon minio bonorum & fori. Quare rectè diuersimè nonnulli iuris interpretes, quos refert Thomas Sanchez *disp.cit.num.2.* hanc non habere vim conditionis, sed exhortationis, quia tacitè inest ea conditio, & non potest non esse perfectum matrimonium. Vel potius ego dicerem illa conditione indicari modum, secudùm quem vult ille contrahi matrimonium, scilicet, non ad castè viuendũ, sed ad vacandum generationi liberorum, iuxta eaquæ de fine matrimonij in copulam diximus *supra lib.1. cap.18. & 20.* Quomodo autem sint intelligenda sponsalia, *contrahamtecum, si concubueris*, iam dixi *supra isto capite.*

6 Tertiò dubitari solet de ea conditione, *si te virginem inuenero.* Nonnulli dicunt, reijci tanquam turpem. Sic nonnulli, quos refert Thomas Sanchez *disp. cit. num.5.* Alij dicunt esse conditionem honestam, & non reijciendam, sed suspendere, quamuis intelligatur, *si te virginem inuenero per copulam*, quia est honesta virginitatis conditio. Sic Soto *in 4. dist.29. quæst.2. art.4. post primum conclusionem.* Denique Thomas Sanchez *disp.cit. num.7.* sic distinguit. Aut iensus est, *si te inuenero ad ginem per explorationem matrimonium* & sic suspendit, quia honesta conditio potest esse, vt scilicet vitet irregularitatem: aut virginitas exploranda est per concubitum, & sic tanquam turpis reijcitur. Sed non constat sibi Thomas Sanchez, quod sic ostendo Hæc conditio, *si te virginem inueniero per concubitum* æquivalet huic, *si secum concubuero*, ad explorandam virginitatem. Ergo eodem modo Thomas Sanchez iudicare deberet de ista, ac de illa, de qua paulò supra, *si tecum concubuero*. Sicut ergo dixit illam aliquando suspendere, si fermo sit de copula licita, idem etiam de ista dicere debuisset.

7 Dicendum ergo est de ista conditione, vt paulò supra dicebamus. Si fermo sit de exploranda virginitate per cõcubitum illicitum, turpis est & reijcienda. Si de exploranda virginitate per concubitum licitum nõ suspendit, quia vt perfectus sit contractus necesse est, vt cõcubitus liceat; attamen tunc explorata virginitas, aut defectus illius non est conditio resoluioria, quę vel vitiat matrimonium quia est contra substantiam matrimonij, vel nihil nocet, vt dicam postea. Eodem etiam modo philosophandum est de ista conditione, *si mihi placuerit in primo concubitu*. Si fermo sit de primo concubitu honesto, non suspendituor conditio ex vi concubitus; sed si complacentia illa ponatur tanquam conditio resoluioria, quę vel est contra substantiam contractus matrimonij, vitiat, vel nihil nocet, vt dicam postea. Sensus enim est, *contrahotecum, & si postea concumbentes tecum nonsatisfuerit mihi virginem, vel displicuerit, manet matrimonium sit nullum.*

8 Denique dubitum est, quid dicendum de ea conditione, *contrahotecum vel contrahomecum, si aetem mihi dederis.* Et quidẽ in hoc certa iuris dispositio est, eam cõditionem non esse turpem, cùm valeat apponi in sponsalibus etiam iuratis iuramentum autem non posse est esse iniquitatis vinculum. Sic constat ex *cap. cælius 3. de conditionibus apposi.*

9 Sed hinc Ponnisius decisioni obstare videtur responsum Celsi iure-Consulti, *in l. si ita stipulatus fuero 97. §. si ita stipulspro. D. de verborobligat. sic in responso celsus dat speciales? causa cognita de eo audiendum. Ego non puto, nec raro probabilis causa cuiusmodi ut pulationis est. Item si vir a mulierem eo modo non in dotem stipulatus est?.* Ex quo liquet eam conditionem reprobari à iure tanquam turpem, cùm per illã reddantur quodammodo venalia matrimonia contra bonos mores, *2. D. de donationibus inter.* Et licet vim valeret talis promissio constante matrimonio, *l. 3. §. & si stipulante, D. eodem*, ita etsi in id tempus promissio conferatur, *l.quod sponsa 4. C. de donationibus inter sponsos.*

10 Verùm facilè respondetur non omnino excludi eam conditionem vt turpem à Celso, sed quando non subest

probabilis causa eius promissionis, & honesta, dum scilicet, aut similis ad oneta matrimonij, vel ad compensandum ætatis aut qualitatis excessum. Et ideò expresse dicitur in textu, *causa cognita actionem denegandam*, id est, si non reperiatur iusta causa eius stipulationis. Sic resp̃ondent Bart. & Paulus de Castro *ibidem*, & alij quos refert & sequitur Thomas Sanchez *lib. 1. de matrimon., disput. 33. num. 4.* Adde Canisium *in 4. decretalium tit. d. cap. de illis 3. de condit. appos. sitis*. Quare non statim ea conditio, *si decem dederis*, reijcienda est, sed adhibenda à iudice cognitio causæ, an ex honesta, & iusta causa facta fuerit. Quod & confirmat eleganstexius *in l. fin. §. Sed D. de actionibus & obbl.* ibi, *Respondi ex personis, ea-* que *cum, cuius noto sed-* æstimaturum, *an altro danda sit*. Valeat itaque ex honesta causa ea conditio, *si centum mihi dederis*, ex causa tamen lucrativa. An vero valeat si sit pœnalis, dicam infra, cùm agam de sponsalibus *lib. 1.* Addendum tamen multo certius esse, si ab alio extraneo ea conditio apponatur, valere, *vt dabo centum Seiæ, si nubat Titio l. 1. C. de instit. & substit.* etiamsi cum illa fœmina extraneus ille antea tem habuisset; licet enim promissione iuitare ad matrimonium, vt iam suprà dictum est *cap. præcedenti*.

CAPVT IX.

De conditione contraria substantiæ matrimonij.

SVMMARIVM.

1 *Decisio Pontificis circa conditiones contra substantiam.*
2 *Esse declarationem iuris naturalis.*
3 *Quorundam intelligentia decisionis Pontificiæ.*
4 *Refutatur.*
5 *Quomodo dicatur aliquid esse contra substantiam matrimonij.*
6 *Diuersimodè eæ conditiones contra substantiam apponi posse matrimonio.*
7 *Ex natura rei oriri, quod conditio contra substantiam vitiet.*
8 *Cum ponitur in vim pœnæ, ita vt obligatio nascatur ex matrimonio, vitiare.*
9 *Cum ita ponuntur, vt non nascatur obligatio ex consensu, non vitiare vt contrarias substantiæ.*
10 *Quid dicendum cum ponatur in vim conditionis quorundam opinio.*
11 *Vera sententia, & num. 12. 13.*
14 *Quid cum ponatur in vim conditionis resolutiuæ, quorundam opinio.*
15 *Vera sententia.*

1 CErti iuris est conditiones appositas in matrimonio contra eius substantiam vitiare contractum matrimonij. Sic definitum est à Pontifice *in cap. fin. de condit. appos.* cùm in eo definiuit turpes & impossibiles haberi pro non adiectis. Appellat autem Pontifex conditiones contra substantiam matrimonij, eas, quæ sunt contra bona illius, scilicet, prolem, fidem & Sacramentum. Ex matrimonio namque consurgit ius & potestas in corpus coniugis ad procreationem liberorum, & obligatio illos alendi, vel educandi, & obligatio fidei seruandæ, & non adulterandi, & obligatio indissolubilitatis. Vnde, si res ita gesta sit, *accipiote in meam, si nullat mihi filios procreaueri, si venena sterilitatis sumas, generatione em euites*, contra eius substantiam est. Quia matrimonium non fit, nisi liberorum procreandorum causa, *liberorum, de verborum significatione*, de quo fine iam dixi suprà *lib. 1. cap. penult.* Inde enim vulgaris illa fœminæ testatio volentis maritum, *volo esse mater & filios procreare, cap requisiti 33. q. 1.* Itaque conditio apposita matrimonio, *si generationem prolis euites*, contra eius substantiam est. Item contra naturam matrimonij fit, quod ita geritur, *esto mihi vxor, quoad aliam inuenero digniorem honoribus & facultatibus meis, cap solet in fine 32. quæst. 1.* Hæc enim est natura matrimonij, vt individuum, quod est in definitione matrimonij, vitæ consuetudinem retineat, *vt individuum* idem sit, atque *perpetuum, l. 1. De iure dot.* Illo autem pacto matrimonium fit ad tempus. Item quod est tertium exemplum positum à Pontifice *in d. cap.* si fic matrimonium ineatur, *si pro quolibet adulterandam te tradiderit*, qua conditione nihil turpius, nihil magis alienum à natura & sanctitate matrimonij, eaque matrimonium vitiat, non tam quod turpis conditione sit, turpes enim habentur pro non scriptis, quàm quod sit contra naturam, originem & causam matrimonij. Conditiones enim contra naturam matrimonij vitiant. Hæc sunt quæ habet Pontifex de eiusmodi conditionibus, *in d. cap.* Cæterùm hæc definitio Pontificis valde difficilis visa est multis multum in ea explicanda laborant. Difficilem autem reddit hæc quæstionis ratio. Quia stare possunt simul hæc duo, vt quis velit se obligare ad aliquem actum, & simul habeat animum non implendi, vt sæpe euenit in vouentibus. Cur ergo stare non potest, quod quis contrahat matrimonium cum voluntate se obligandi ad fidem seruandam, prolem non cuitandam, & individuam vitæ societatem retinendam, & nihilominus, cum animo & intentione faciendi quidquid possit, vt neque fidem seruet, neque filios suscipiat, neque perpetuò in coniugio maneat.

2 Nonnulli existimant ex Ecclesiæ constitutione fieri, vt conditiones contra substantiam matrimonii vitient matrimonium, non verò turpes, & impossibiles. Sed hoc nulla ratione sustineri potest; quia Pontifex in d. capite nullum ius nouum statuit, sed tantùm declaratæ videtur, quid exigat contractus istius natura. Inquit enim; *Si conditiones contra substantiam coniugij inferantur, matrimonialis contractus quantumcunque sit fauorabilis, caret effectu*. Quod si ea cõstitutio Pontificia esset cum illa in præsumptione consensus debiti deficientis inniti deberet, nulla erat ratio, cur in appositis conditionibus contra substantiam consensum matrimonialem non præsumeret, etiamsi fauorabilis sit contractus matrimonij, præsumetet nihilominus in conditionibus appositis turpibus & impossibilibus. Nam si ius naturæ, & consensum contrahentis attendas, tam nullus est consensus, qui nititur impossibili conditioni, quam qui nititur conditioni contra substantiam, cùm vtraque sit impossibilis, vt dicam postea.

3 At verò Gregor. de Valentia *disput. 10. generali. quæst. 3. punct. 3. dubitatione 4.* ex mente aliorum Doctorum, & sua sic se ab ista difficultate expedit. Inquit enim matrimonium cum eiusmodi conditionibus dupliciter posse considerari. Vno modo vt ex natura rei, & quasi metaphysicè imi potest: alio modo, vt solet celebrari, moraliter & ordinatè loquendo. Primo modo inquit, non repugnare, vt matrimonium fiat cum condition contra substantiam illius; posteriori autem modo nequaquam. Moraliter, & iuxta frequentem & communem modum contrahendi, qui illas conditiones principio apponunt, non habent animum obligandi se ad contrarium illarum; & sic errant in ipso modo, & substantia contractus. Et tunc illæ conditiones verè dici possunt esse contra substantiam matrimonij, & contra substantiam obligationis ortæ ex matrimonio. Pontifex autem *in d. cap.* non considerauit metaphysicum modum contrahendi, & ineundi coniugium, sed vt communi modo fieri solet, & ideo dixit esse inualidum matrimonium, cum illis conditionibus contractum.

4 Sed hæc interpretatio decisionis Pontificiæ mihi nequaquam probatur. Ostendam enim statim, non solùm moraliter & ordinatè, aut secundùm communem modum contrahendi, sed nullo prorsus pacto fieri posse, vt matrimonium valeat initum cũ conditione cõtraria substantiæ matrimonij, & alias ea lex fundaretur in præsumptione, quod illi contrahunt ordinario modo, & esset dispositio iuris positiua. Quare cessante præsumptione, si illo modo, metaphysico contraheret, non vitiatent illæ conditiones matrimonium, sicut neque turpes, & impossibiles, & ex consequenti valetet matrimonium sub conditio-

Digitized by Google

ditione contra substantiam matrimonij, quod nullum video concessisse. Hanc autem dispositionem Pontificis non niti in præsumptione iam cœpi dicere contra 1. interpretandi rationem.

5 Vt ergo hanc decisionem Pontificis explicemus, & in quo sensu intelligenda sit, observandum est primò, in cōtractu matrimonij distingui substantiam matrimonij; & passiones: & quidquid est contra quodcumque eorum, dicitur etiam esse contra substantiam matrimonij, vt rectè docet Petrus Ledesma *de matrimonio, quæst. 47. art. 5. pag. mihi 232. concl. 1. 2. & 3.* Et sicut suprà diximus *lib. 1. cap. penult.* in ipso contractu matrimonij reperiri tria bona, fidem, prolem, & sacramentum: quæ quidem bona dicuntur ad substantiam matrimonij pertinere, non secus dùm executionem, sed secundùm obligationem, quia non est de eius substantia actu vti coniuge, & non alio, est tamen de eius substantia obligatio ad seruandam fidem alteri, & obligatio non tradendi corpus suum alteri. Item non est de eius substantia susceptio liberorum; est tamen de eius substantia obligatio non impediendi generationem, & obligatio alendi, si susceperit fuerint, & non enecandi. Similiter est de eius substantia obligatio non dissoluendi vinculum matrimonij, licet non sit de eius substantia actualis, vt ita loquar, communis vitæ conuersatio.

6 Deinde obseruandum est has conditiones, quas Pontifex recenset contrarias substantiæ matrimonij, posse diuersimodè apponi in contractu, aut diuersimodè se posse habere contrahentem. Primo, *Effice hæc, & postea contrahemus*. Secundò, *contrahamus matrimonium, & postea ineamus pactum de his efficiendis*. Non loquimur in his duobus casibus, planum est enim sic nihil officere matrimonio; sed tantùm quando obiectum consensus est matrimonium sub ea conditione perficiendum, vel sub eo pacto, vt obligatio maneat implendi pactum. Atque illud primum est, quod dixit Ledesma *loco citato, pag. 233.* in fine nihil officere, quando ponuntur pet modum acceptionis, sed quando per modum obligationis, id quod etiam olim docuit Adrianus, vt refert Thomas Sanchez *disp. 9. num. 9.* & eius sensum non satis intellexit. Sed rursus addendum est obiectum consensus sub ea conditione diuersimodè posse accipi, primò, si quis ita contrahat, vt velit eas conditiones impleri ante contractum matrimonium, vt sensus sit, *Tecum contraho, si tamen ante perfectum matrimonij contractum sumpseris sterilitatis remedia, & corpus tuum tradiderit*. Si hoc pacto exprimantur in conditione, sumuntur suspensiuè, volunt enim contrahentes suspendi absolutionem, & perfectionem contractus, vsque in euentum talis conditionis. Vel possunt sumi alio modo, non suspensiuè: sed vt post perfectum matrimonium adimplendæ sint, quod magis perspicuum est in conditione de adulterando, adulterium enim supponit contractum matrimonium: & in conditione de resiliendo, supponit enim matrimonium, quod separatione dissoluatur. Et adhuc, cùm exprimuntur conditiones, quæ supponunt matrimonium contractum, vel possunt sumi, vt conditiones resolutoriæ, quasi etiam velit contrahens matrimonium resolui non impleta conditione: vel possunt sumi, vt pacta quædam, ad quæ obligatio maneat contracto matrimonio, atque ad hunc sensum reducenda est distinctio, quam proponit Valentia *dubitatione 4. cuata propefinem*. aut inutilis est.

7 Tertiò obseruandum est non ex aliqua humana constitutione, sed ex ipso iure naturali oriri, vt conditio apposita contra substantiam contractus illum vitiet. Quia sequuntur duo contradictoria manifesta, quæ esse non possunt. Verbi gratia. Precarium, cuius natura talis est, vt tandiu vtendum condatur, quandiu dominus, qui concessit, patitur & reuocetur, quādocunque domino libuerit, qui id concessit, nullum est precarium, si illi adiciatur hæc pactio, vt Domino reuocare non liceat ante certum tempus, quia hæc conditio deficit à precarij natura, *l. cum precario. D. de precario*. Item pignus cuius natura hæc est vt constituatur crediti seruandi causa, ex distractione pignoris, soluetur redacta pecunia credita, inutile & nullum est, si pactio addatur, vt nunquam distrahatur, *l. 4. D. de pignoratitia actione*. Eodem modo Quintus Mutius dicebat conditionem contra naturam societatis non esse ratam habendam, §. *de iisdem, Instit. de societate*.

8 Dico ergo primò, si conditio contra substantiam matrimonij ponatur, non per modum conditionis suspendentis perfectionem contractus, sed vt pactum, cuius implendi obligatio nascatur, cum ipsa perfectione matrimonij, sic iure naturæ vitiat talis conditio contractum matrimonij. Et in hoc sensu habet locum definitio Pontificis *in d. cap. fin.* Ratio autem est meo iudicio manifesta desumpta ex his, quæ dixi suprà *lib. 1. cap. penultimo*. Quia consensus ille in eo casu habet pro obiecto id, quod est initium duarum obligationum omninò inter se pugnantium. Nam eo ipso quod vult matrimonium perfici, vult obligari ad seruandam fidem prolem, & sacramentum. At eo ipso quod vult sub eo pacto contrahere, vult teneri ad omnino opposita. Implicat autem has duas obligationes simul nasci, nam qui vult se obligari ad vnum, eo ipso vult non obligari ad aliud, quod oppositum est, cùm ad opposita simul velle se obligare non possit. Cùm ergo exprimat pactum, ad quod re vera vult obligationē consurgere, quæ opposita est obligationi legitimæ matrimonij, planum est eo ipso nolle obligationem, quæ nascitur ex matrimonio, quæ est opposita illi obligationi, quam vult inducì ex expressa pactione. Atque ita rem explicuit Thomas Sanchez *lib 3. disp. 9.* Petr Ledesm. *de matr. q. 47. art. 5. dub. 4. concl. 2.* & 2. Acgidius *disp. 29. dub. 3 a num. 37.* Ex quo iam constat vitium, quod affert contractui conditio, siue pactio contraria substantiæ matrimonij, non esse ex aliqua hominum constitutione, sed ex ipsa natura rei, ita vt aliter esse non possit. Et quidem in hac specie ego non tam appellarem hanc conditionem, quam pactionē aliquam, qua teneri vellet contracto matrimonio, quod tamen ea ratione contrahi omnino repugnat.

9 Ex his iam facilè colliges, quoties ita conditiones ita ponuntur, vt non nascatur obligatio ex ipso consensu, qui ad matrimonium adhibetur, non vitiare tanquam contrarias, vt si dicas, *contrahe tecum, si feceris, vt aliorum matrimonium dissoluatur*, item *contrahe tecum, quia sumpsisti iam venena sterilitatis, vel tuum corpus alij tradidisti*. Nam ista non pugnant cum consensu matrimonij, cum nulla nascatur obligatio opposita matrimonio, quod contrahitur. Solùm ergo possunt viniare, quando referuntur in futurum, & respiciunt obligationem in futurum aut æquipollent, vt si dicas: *Contrahe tecum, si suscepisti venena sterilitatis, & ad vtendum illis in matrimonio*, de quibus Thomas Sanchez *disp. cit. num. 5. & 7.*

10 Sed quid dicendum, si apponantur in vim conditionis? Thom. Sanch existimat eam viniare matrimonium. Sic habet *lib. 3. disput. 9. num. 9.* & inclinat in hanc sententiam Couarr. 2. *p. c. 3. §. 1 n. 7.* Aegid. *disp. 29. dub. 3. n. 40.* At verò Ludouicus Lopez *instit. uctorio conscientiæ 2. par. c. 42* de conditionibus contrarijs substantiæ matrimonij censet, si ponantur in vim conditionis, ita vt velint suspensum esse contractū vsq; ad euentum conditionis, nō vitiari, sed reijci tanquā turpes. Rationem reddit, quia in eo casu non sunt contra substantiā matrimonij, sed tantum turpes, non enim concurrunt eum consensu matrimonij.

11 Sed explicemus quid in hac re tenendum sit, distinctè, & sigillatim. In primis si loquamur de conditione fumendæ potionis sterilitatis, quæ ante matrimonium adimpleri potest, mihi videtur certum illam conditionem, si in vim conditionis ponatur, *Contrahe tecum si antequam matrimonium perficiatur, sumpseris venena sterilitatis*, tūm esse turpem, & non contrariam substantiæ matrimonij: in quo rectè Lud. Lop. Ratio est meo iudicio facilis, & aperta. Quia adhuc nō est contractus matrimonij neque ex consensu, qui adhibetur ad matrimonium, nascitur obligatio contra bona vel substantiā matrimonij: imò potiùs ex impletione conditionis nascitur obligatio adhibendi consensum matrimonialem. Ergo non concurrit ille consensus obligationis ad eam conditionem cum consensu matrimonij, vt dicebat Ludou. Lopez. Id enim quod sub conditione fit, posteriùs est natura & ratione ipsius con-

ditionis euentu. Quare non est, cur destruat substantiam ipsius contractus matrimonij, qui nondum est, sed sequitur postea euentu conditionis. Et explico magis, quia vel tunc vitiaret ex natura rei, quia destruit substantiam, & hoc non vt dictum est, vel vitiaret tantum ex dispositione Pontificis, qui in odium tam iniquæ conditionis velit matrimonium illud, quod ex euentu eius conditionis sequitur, irritare, vt loquitur Aegid *loc. cit.* At hæc mera iuris humani dispositio esset, si reseinderet contractum celebratum sub conditione turpi, cuius obligatio resultaret ex euentu conditionis turpis. Non ergo rectè, neque consequenter potuit dicere Thomas Sanchez hanc Pontificis dispositionem *in d. cap. fin.* esse tantùm declarationem iuris naturalis.

12 Deinde, si loquamur de illa conditione, *si dissoluere liceat matrimonium*, hæc conditio non potest habere locum ante contractum matrimonij perfectum, aut si vellit habere locum ante contractum matrimonij, illa non est illicita, sed licita ex consensu. Cùm enim ante contractum matrimonij non sit matrimonium, sed tantùm sponsalia, licet ab illis recedere mutuo consensu. Imò & in opinione eorum, qui dicunt esse matrimonium conditionale, licet etiam recedere ante purificatum contractum mutuo consensu. Rectè ergo intelligitur conditionem illam, vt dissoluere liceat, & separari, non posse apponi, vt conditionem illicitam, & contrariam substantiæ matrimonij, si ad contrahendum expectandus est euentus conditionis. Idem dico de illa conditione, *si adulteruerit*. si de vero adulterio loquatur, non potest poni, vt conditio implenda ante perfectum matrimonium, cùm ante illud perfectum de præsenti cum absoluto consensu non sit adulterium. Si vero sensus sit, *dummodo alij tuum corpus violauerit*, ita vt ex euentu eius conditionis resultet purificatio consensus matrimonij, dicendum est turpem esse conditionem, & reijcia contractu non vero esse contra substantiam, vt probauimus de potione sterilitatis. Neque enim concurrit cum consensu ad substantiam matrimonij, sed potius supponitur impleta, antequam sit consensus ad matrimonium requisitus.

13 Rursus si fermo sit de his conditionibus quæ iam supponunt matrimonium perfectum, *vt si adulterium vere commiserit, si filios ex matrimonio sue prolis necet, si alia inuenta dimittere liceat*. repugnat omnino matrimonium celebrari, vel esse consensum matrimonij suspensum, vsque ad euentum harum conditionum, cum non possit esse adulterium, neque ex matrimonio suscepitus filius necari, nec matrimonium dissolui, nisi constante matrimonio. Quare planum est, si vt conditio ponatur, non esse ibi consensum matrimonij. & idem dico de ea conditione: *Si ad impediendum actum coniugalem sibi infundit venena procures, vel in ipso actu coniugij semen extra vas emittas, vt impediatur generatio*. Atque in his etiam procedit decisio Pontificis *in d. cap. fin.* & vitiatur matrimonium, quia reuera non est consensus aliquis matrimonij, neque esse potest. Vt enim rectè Gregor. de Valentia *loc. cit.* in ipso modo contrahendi inuoluitur quædam manifesta repugnantia. Nam hoc ipso quod sub tali conditione contrahentes in vim conditionis volunt suspendere obligationem illius contractus vsque ad euentum illius conditionis, ita vt ante illam non impletam non sit verum matrimonium, & ex alia parte cùm talis conditionis impletio suapte natura præsupponat contractum matrimonij, hoc ipso, quod volunt eiusmodi conditionem euenire, volunt etiam, vt ante euentum matrimonium sit ratum, quæ repugnantes voluntates se destruunt, & nihil efficiunt, cùm intentio contrahentis connectat vnam cum alia, vel ita fit suspensa, vt nolit vnam voluntatem esse sine alia, neque valere sine alia quæ impossibilia sunt.

14 Restat denique, vt istæ conditiones efferantur in vim conditionis resolutiuæ sub pacto: *Contraho tecum, ita tamen, vt si vel filios non necauerris, generationem non euitaueris, alios te adulterandam non tradideris, vel si alium te dixerem inuenire, matrimonium sit insectum, & dissoluere liceat*, & in hac specie variebas Doctorum est. Nam quidam dicunt has conditiones resolutiuas non vitiare, sed repelli, vt turpes, & contractum matrimonij manere purum, sic Alexander de Neuo *cap 1. num. 2. & cap. fin. num. 4. de condit. appos.* Ioannes Andreas *in d. cap. 1. num. 2.* & *ibi* Vincentius Ancharranus *num. 1. & 3.* Abbas *ibid. num. 2.* at Cuiacius *in notis ad text. in cap. 1. de condit. appos.* distinguit, asserituque conditiones has, quæ sunt contra substantiam matrimonij primatio, aut se cundattò vitiare matrimonium, etiam resolutiuas: at verò alias turpes, siue honestas etiam resolutiuas non vitiare, neque admitti, sed circumscribi. In qua secunda parte conuenit cum Doctoribus primæ sententiæ, & sic intelligit text. *in cap. 1. de conditionibus appositis*.

15 Cæterùm quamuis hæc Cuiacij sententia valde probabilis sit, attamen verius videtur, neque conditiones cõtra substantiam, neque quamuis aliam siue honestam, siue turpem resolutiuam apponi posse, quin vitiet matrimonium. Sic tenet Abbas ibi contra eos *in d. cap. fin. num. 2.* Cardinalis *cap. 1. de condit. appos. num. 2.* Præpositi. *ibid. nu. 11. & cfm. num. 4.* Couarr. *2. p. cap. 3. §. 1. num. 10.* Lacelotus *in instit. iuris Canonici lib. 2. tract. de sponsal. §. sponsalia contracta sub conditione*. Ludou. Lopez *loco cit.* Canisius 4. *decretal. ad cap. 1. de condit. appos.* Thomas Sanchez *disp. 9. cit. num. 8.* Atque in hac etiam specie vim habet decisio Pontificis *in d. fin.* Huius autem sententiæ ea mihi videtur esse manifesta ratio, quia eo ipso, quod ex parte contrahentium est resolutiua, est contra substantiam matrimonij. quod ex se perpetuum est. Si enim quis dicat, *Contraho tecum, si dissoluere liceat, alia dimittendo, vel nisi Petrus Consul factus fuerit*, quod interest, aut quod discrimen est, vt non dicatur vtraque esse contra substantiam matrimonij? Primum autem esse contra matrimonij substantiam plane docet Pontifex. Textus autem ille *in d. cap. 1.* ne aliis aduertetur, accipiendus est de conditione turpi, aut impossibili, cum communi Doctorum. Quos etiã in hac parte sequitur Canisius *loc. cit.*

CAPVT X.

Proponuntur quædam argumenta contra decisionem Pontificis.

SVMMARIVM.

1 *Proponuntur argumenta contra decisionem Pontificis, & 2. 3. 4. & 5.*
6 *Sæpe mutatione vel additione conditionis vnum contractum transferri in alium, quo soluitur primum argumentum.*
7 *Explicatur locum precario, D. de precario.*
8 *Opponitur, & explicatur l. Lucius Titius. D. de donat.*
9 *Explicatur l. hac stipulatione, D. usufructu, quemad. cau.*
10 *Explicatur cap. qui insinuante, qui clerici vel von.*

1 VErum contra Pontificis decisionem *ind. cap. relatam, c pastor.* multa videntur obstare. Tota enim ea decisio innititur in eo, quod inter ipso naturali conditio contra substantiam contractus illum viciet necesse est. Quæ doctrina si vera esset, vtique etiam veritatè haberet non solum in matrimonio, sed in quouis alio. Atqui in multis desicere videtur. Primò, quia de ratione donationis causa mortis est, vt quotiescunque donantem pœnituerit, possit reuocari *l. si alienã 13. §. Marcellus, & l. mortis causa 17. D. de mortis causa donat. & Institut. de donat. in principio, & l. hn. tit. 4. part. 1.* Et tamen si contra eã substantiam ponatur conditio in donatione causa mortis vt irreuocabilis sit tam donatio, quam conditio sustinet *l. vbi ita donatur 27. D. eodem.*

2 Secundò. Quia de substantia contractus precarij est, vt solum duret, quandiu concedenti fuerit voluntas, *l. 1. & l. 2. D. de precar.* Et conditio contra substantiam hanc est, vt res precario concessa vsque ad certum tempus teneatur, neque liceat concedenti reuocare, eaque precarij contractum non vitiat *ind. cum precario, D. de pre-*

& l. Lucius Titius 32. ibi quamdiu voluerit, D. de donat.

3 Tertiò. De subſtantia vſusfructus eſt, vt non tantùm fiat, ſed & vt permittatur ei, cui conceditur *l. 1. D. de vſufructu. & Inſtit. eodem, in principio*, valet tamen ſi concedatur vſus fructus ſine vſu *in l. hac ſtipulatione*, ſiue alias, *l. hinc Rivulatione. D. vſufructu quemad. caveat.*

4 Quartò. De ſubſtantia ſtatus religioſorum eſt votum paupertatis, *cum ad monaſterium, ſtatu Monachorum*; & nihilominus valet profeſſio ea conditione poſita, ſi liceat in domo remanere, cum omnibus ſuis bonis, *cæſinnante, qui clerici vel vxoratus*.

5 Quintò. Quia de ſubſtantia commodati eſt, quod ſit gratuitum, & tamen valet, etiam ſi ob pretium, & mercedem fiat, *§. ſit autem 67. & 68. Inſtit. de action.*

6 Hæc tamen non obſtant, & pro ſolutione primi obſeruanda eſt quædam doctrina, quam tradit Bartolus *in l. cùm ita donatur 27. in principio, de mortis cauſa donat.* & alij ex interpretibus iuris, perpetuum quidem eſſe, vt conditio contra ſubſtantiam actus illum vitiet, deſtructa enim ſubſtantia nihil remanere poteſt. At ſæpè contingit, vt vna vel alia appoſita conditione mutetur natura illius contractus, & tranſeat in aliam, cùm enim iſti contractus ſint iure hi nando inuenti, vna adiecta vel detracta conditione fit alius nouus contractus. Hinc eſt, cùm iura velint diſponentium, aut contrahentium voluntates non perire, ſæpè fieri, vt vna conditio contra ſubſtantiam huius contractus ſit inducta, qua transeatur in alium. Quod cum tribus requiritis admittitur. Primum, ſi conſtet de huiuſmodi mente, & voluntate contrahentium. Secundum quod verba id ferant, ad idque adaptari poſſint. Tertium, quod ſit alius contractus in quem poſſit fieri tranſlatio. Sic ergo accipiendus textus *in l. 2. in fin. l. ubi tres donatur.* Nam cùm conditio, de qua in eo textu, repugnet donationibus cauſa mortis, ſi translatio ad donationem inter viuos, quæ ex his eſt, & quia concurrunt illa requiſita quæ diximus. Et planè docet I. C. illam eſſe donationem inter viuos. Eodem modo accipiendus text. *in l. 5. eodem in fine. & l. 45. §. 4.* iuxta interpretationem Gothofredi, & communem, de qua Couarr. *in rubr. de teſtamentis 1. part. num. 12. & 13.* Et iuxta prædictam doctrinam accipiendus eſt textus *in l. 2. in fin. vers. aliquin, D. ſi cert. pe. & in l. certi condit. 9. verſiculo fin. & l. ſeq. D. de rebus dubijs. & in l. cum nemo 81. verſ. ſi vinum. D. de contrahenda empt. one. & l. 1. in fine. D. manda ti*, cum pluribus ſimilibus, in quibus pactum, vel conditio contra ſubſtantiam contractus in cauſa eſt, vt tranſeat in aliud genus contractus. Ex quo etiam ſit ſæpe ex conditione appoſita in feudis tranſiere pœnas ad contractum emphyteuticum, & non feudalem & contractus ex nſus tranſire in pignoratitium. Vide Rotam *decis. 260.* apud Seraphinum.

7 Neque obſtat ſecundum argu nentum ex *l. cum precario 12. D. de precario*. Quia cùm Bartoli interpretatione *in d. l. ubi ita donatur*, quam improbat quidam doctiſsimus *in l. 1. §. ſed ſi mihi num. 38. de verbor. oblig.* & alia eiuſdem, quæ conſectatur & alia Paulæ, & Iaſonis, quam meritò reijcit Couarr. *1. part. cap. 1. num. 24.* & alia quam tradit idem Couarr. & ſequitur Thomas Sanchez *cuar. diſp. 9. num. 14.* quæ nimis reſtringit generaleni regulam, quæ habet conditiones contra ſubſtantiam actus illum vitiantes ex natura rei, quandocumque apponantur, & oppoſitum nullo probatu iure. Alter ergo videtur iſte textus intelligendus. Conſtituamus tamen prius ſpeciem facti. Titius donum dedit Seiæ, vt in Kalendas Iunias precariò poſſideret. Quæritum eſt, an aduerſus Titium volentem ante id tempus precarium reuocare, & poſſeſſionem auferre, competat Seiæ actio, quæ precario accepit, & exceptione adiuuanda eſt. Quæſtionis erat cauſa, quod cum Titius Kalendas Iunias donum precariò conceſſiſſet, id tacitè egiſſe videbatur, vt antea reuocare non poſſet. Reſpondet autem I. C. contrarium, ſcilicet non poſſe Seiam ea exceptione defendi, quia cùm precarij natura ſit, vt ad nutum ſi concedentis, non videtur à tatuta tacitè actum, quod certum fuerit limitatum tempus: imò iuxta precarij naturam videtur ea limitatio conceſſa, ſcilicet, niſi concedentem ante id tempus pœnituerit, vt plane ſignificari videtur in illo verſiculo, *ſed nulla*. Quid autem prædicto limitatio operetur, intelligitur ex *l. 4. verſ. vltimo, & l. certe, in principio, iuncta hac d. l. cum precario, eodem*, ſcilicet vt finito illo tempore finiatur precarium, ita vt vltra illud tempus ſine noua conceſſione tacita, vel expreſſa poſſidere non poſſit, non vero efficit illa limitatio, quod antea non poſſit reuocari. Illa enim verba *in Kalendas Iunias*, inquit Duarenus *3. cap. ad hunc titulum de precario*, ambigua ſunt, & ſenſus erit, vt vltra non poſſideat, non vero, quod non poſſit ante Kalendas Iunias reuocari. Sic etiam interpretatur Accurſius *ibid.* & Molina *tom. 2. de iuſtitia tract. 2. diſput. 298. num. 3. & 4.*

8 Neque huic ſolutioni obſtat textus *in d. Lucius Titius 32. de donation.* ibi, *quamdiu voluerit*. Reſpondetur enim in primis nullum verbum eſſe, quod oſtendat agi de precario. Eſt etiam ſub titulo de donationibus, quare de illis eſt intelligendum. Quis ergo erit eius legis ſenſus? Anton. Faber *2. conſect. cap. 9.* putat, *quam diu voluerint*, vt donationis finem refectamus in voluntatem donantis, non in donatarij. Nam ſi in voluntatem donatarij finis donationis collatus eſſet, hæredes donatoris eam non reuocarent, quam tamen hic reuocant. Sed non eſt neceſſaria correctio literæ, veram enim interpretationem nobis offert Cuiacius *lib. 17. obſervat. cap. 31.* Lex Cincia olim donationibus certum modum impoſuit, eaſque certis ex cauſis fecit inutiles. Et inter cæteras, hoc ius eſt, vt donato, grauiue conceſſo vſu domus, vel cæmeculi non cogatur hæres illum inquilinum ferre, neque ea donatio extendatur vltra donantis vitam, contra hæredis voluntatem, niſi ius etiam voluntas accederet, quamuis dictum ſit, vt quamdiu vellet hoſpitio vteretur. Hæc enim verba ſtrictè accipiuntur iuxta prædictæ legis diſpoſitionem, quamdiu vellet ſe viuo, vel ſe mortuo finente hærede. Hoc autem in mera donatione ius eſt. Nam in remuneratoria vim non habet, vt conſtat ex *l. Aquilius Regulus, D. de donat.* quæ non ſolùm non pugnat cum *d. l. Lucius*, ſed potiùs tacitè confirmat in mera donatione locum habere. Sic conciliat Cuiacius *loco citato*, Gothofredus *d. l. Aquilius*, & alij. De ea autem lege Cincia videndus eſt Roſinus Romanarum antiquitatum, *lib. 8. cap. 21. in fine.*

9 Neque etiam obſtat tertium argumentum ex *d. l. hac ſtipulatione*, & variis interpretationibus omiſſis dicendum eſt eſſe vſum cauſalem, qui naſcitur ex vſufructu, ſi ut calor ab igne, & hic non poteſt ab vſufructu ſeparari, aliter inutile legatum eſſet, *l. 14 §. vſusfructus, D. de vſu & habitatione*. Alius eſt vſus formalis, qualis eſt in ſeruitute, & ab vſufructu ſeparatus eſſe poteſt. In quo ſenſu vſusfructus, & proprietas erga eandem rem apud diuerſas perſonas eſſe poſſunt *tal. per ſeruum. §. fin. D. de vſu & habitat.* vbi ſpecies eſt. Teſtator ab hærede obtinet vſum fundi legauit: hæres eiuſde n fundi fructum Titio conſtituit, & ceſſit: non potuit in ſe transferre vſum, qui Titio in ſolidum legatus eſt. Sic igitur fiet, vt hæres habeat fundi nudam proprietatem: tu nudum vſum, Titius nudum fructum. Vnde non poterit Titius in eo fundo habitare, & à te prohibetur illo venire, niſi fructuum cauſa. Cuiacius *lib. 8. obſervat. cap. 9. in fine*. Verùm eſt benigna interpretatione mentis teſtatoris, cui in dubio fauent iura, ſi legatus ſit fructus, & adimatur vſus, mutilis cenſetur ademptio, *§. Sed ſi vſusfructus legato vſu ademtus, Inſtit. de vſufructu*. Quia vbi qui legato vſufructu ſeruitutem vſus adimere vult, non ſatis ſuum voluntatem explicat, vt diximus ſupra de teſtatore ſub impoſſibili conditione diſponente. Potuit enim adimere prædictam ſeruitutem vſus, quaſi ea ſola formaliter legata, quo ca adempto eſſent inutilis. cùm referatur dicta quod non eſt legatum, argumentum textus *in l. diem 116. de verb. ob. & in §. ſeruus autem, Inſtit. de capitis dimin. time*. cum ſimilibus, priuatio enim ſupponit habitum. Videnda ibi nota Marginalis apud Schneidewinum. Iouat etiam admittere prædictam ſeruitutem vſus, quaſi ex vſufructu vt hæres eam ſeruitutem habeat, vſufructu quoad cætera mancante, qua in ſpecie legatum, & adempto valida erunt. Quam diſtinctionem aperte probat textus *in fine iuran-*

dum

dum 12 §. *si quis vsum fructum*, *D. de accepsilatione*. Vnde cùm vtrinque præsumptiones & coniecturæ conueniant, iuris prudentes in re ambigua plenius voluntatem testatoris interpretantur, argumento textus *in Lin testamenti*, 12. *de regulis iuris*, & respondent legatum valere, & ademptionem vitiari benigna interpretatione facta in fauorem testamenti. Pro qua benigna interpretatione facit textus in *d. per seruum*. §. *sed si fructus*, ibi: *quæ sententia benignior est*. Vnde intelligi potest ratio textus *in l.* 1. *D. de adimendis legatis*, vbi cùm actu legato itet adimitur, optimè respondetur coniectura pro legato sumpta inutilem esse adempitionem. Secundò intelligitur ratio textus *in l.* 1. §. 1. *D. si vsufruct. petatur*, vbi cùm legato adimitur via, vel aditus ad fundum, vitiatur ademptio. Denique inde intelligitur ratio textus *in l.* 1. §. *si ex fundo*. *& l. quinies*, 9. §. *si duo*, & *l. hæreditat.* 34. *D. de hared. instit.* & §. *hæreditas*, & §. *si vtrum. Institut. eodem*.

10 Neque obstat quartum argumentum de quo non est modo locus dispurandi, ideò breuiter dico repugnare professioni status religiosi conditionem contra eius substantiam. Vnde cùm abdicatio proprietatis pertineat ad substantiam voti paupertatis, eo quod status religiosus constat essentialiter tribus votis, conditio contra abdicationem proprietatis efficeret nullam professionem. Quare in illo *cap. infamante*, non habetur mulierem emisisse votum cum conditione proprietatis, sed cum conditione, vt de licentia prælati, & domi suæ remanere posset, quod non est contra naturam status religiosi, & quod bona sua haberet ad vsum, dependentem tamen à voluntate prælati. Sic glossa *in d. cap.* Couarr. 2. *part. cap.* 3 §. 7. *num.* 1 Petrus Ledesma *dub.* 4. *cit.* Thomas Sanchez *disp.* 9. *cit. in fine*, & alij, & de ea quæstione videndus est Præpositus *d. cap. fin. de condition. apposit.*

CAPVT XI.

Examinatur prima conditio contra substantiam, si generationem prolis euites.

SVMMARIVM.

1 *Quo sensu possit accipi illa conditio si generationem euites.*
2 *Multis modis illici e euitari potest.*
3 *De conditione: de exponendis infantibus.*
4 *De euitanda generatione negatiuè quorundam sententia.*
5 *Euitandæ prolis negatiuè conditionem in quodam sensu reijci.*
6 *Conditionem de euitanda ex voto licitam.*
7 *Varie probatur, & num. 8. & 9.*
10 *Vltima pars veræ sententiæ.*
11 *Conditionem de nunquam pariendo, & reddendo validam.*
12 *Idem iudicium de conditione de non exigendo.*
13 *Quid de conditione illa, vt ego non tenear reddere, quoties vir non licet exigere quorundam opinio non licere.*
14 *Verius oppositum.*
15 *Satisfit aliorum fundamentis.*
16 *Quid de conditione non cohabitandi.*
17 *Quid de conditione abstinendi sextus feriæ.*

1 VT magis explicetur prædicta decisio Pontificis *in d. cap. fin.* oportet in singulari explicemus, quid cõtineatur in vnaquaque earum conditionum, quas in exẽplum adhibuit, & dixit esse contra substantiam matrimonij. Primum exemplum est, *si generationem prolis euites*, quæ dicitur esse contra bonum prolis, & ideò contra substantiam. Potest autem hæc conditio secundum diuersum sensum accipi. Primò, si accipiatur resolutiuè id est, si generationem euites, & si non euitaueris, matrimonium sit infectum, & hoc casu vitiat, quia est contra perpetuitatem matrimonij, vt dixi *cap. præcedenti*. Secundo modo potest ita intelligi: *Si generationem prolis ita euitaueris, vt non ita tutem cognoscamus*. & de hoc sensu dicam infra. Tertio modo intelligi potest de euitatione prolis contrariè faciendo aliquid quod sit contrarium generationi prolis, & illicitum. Dicitur autem esse contra substantiam matrimonij, quia est contra passionem, quæ consequitur matrimonium. Nam in matrimonio, quod contrahitur communi modo & in ordine ad copulam, ex parte contrahentis, iuxta explicata *suprà lib.* 1. *cap.* 18. nascitur obligatio, & ad vacandum generationi, & ad nihil efficiendum, quo proles impediatur. Implicat autem ex eodem consensu nasci obligationem ad impediendam generationem, qualis nasceretur, si ea conditio exprimeretur, & deduceretur in pactum, vt explicatum est, *cap.* 9. Et ita quamuis proles non sit de essentia matrimonij, est tamen quantum ad prædictam obligationem, quia est passio consequens essentiam matrimonij. Et quamuis ex eo contractu non semper sequatur obligatio ad incumbendum generationi, vt contingit in matrimonio contracto ad caste viuendum: attamen semper nascitur obligatio ad nihil agendum illicitè contra prolis generationem. Obligatio autem ad aliquid contra illam agendum non potest tlate cum hac obligatione, quæ ex matrimonij natura nascitur, & ideò dicitur vitiare matrimonium. Quod quidem eleganter docet Augustinus *tom.* 3. *lib.* 2. *de morib. Manich. cap.* 18. contra eosdem Manichæos, qui concubitum coniugatis permittebant, sed eo tempore, quo non posset sequi generatio, & sub ea forma matrimonia tribant. Inquit autem: *Ex quo illud sequitur, vt non liberorum procreandorum causa, sed fatuandæ libidinis habare coniugem censeatis. Nuptias autem, vt ipsa nuptiales tabulæ clamant, liberorum procreandorum causa marem fœminamque coniungunt. Quisquis ergo procreare liberos quem connubere, grauius aiuit esse peccatum, prohibet vtique nuptias, & non iam vxorem, sed meretricem famianam facit qua donatis sibi certis rebus, virorad explendam eius libidinem iungitur si enim vxor est, matrimonium est. Non autem matrimonium est, vbi datur opera ne sit mater: non igitur vxor.* Hæc Augustinus.

2 Sed quoniam generatio multis modis illicitè impediri potest, ideo sigillatim explicandi sunt. Primò ergo impediri potest illicitate. Vnde non licet apponere conditionem de fumenda postea sterilitatis ex eodem fundamento iuxta dicta *cap.* 9. quamuis non repugnaret matrimonio hæc conditio, *recum si es sterilis*. Nam prius debet ea conditio verificari, quàm matrimonium perficiatur. Vnde non conuint cum consensu matrimonij. Secundò impeditur per emissionem seminis extra vas. Quatenon est licita ea conditio, vt nunquam consummetur actus intra vas, & vitiat matrimonium propter eandem rationem. Tertiò impediri potest proles illam enecando, vel per abortum, vel statim natam, & in lucem editam. Vnde, vt docet ex Adriano, Ludouicus Lopez *loco* statim *cit.* conditio de abortu, vel nece prolis natæ etiam est contra substantiam matrimonij.

3 Sed numquid conditio de exponendis infantibus erit contra substantiam matrimonij? Videtur enim etiam esse contra bonum prolis. Sed dicendum est tantùm esse conditionem turpem, & reijci, & non vitiare. Nam expositio illa infantis non opponitur susceptioni prolis, & eius vitæ sed tantùm commodæ educationi, neque est verosimile periculum mortis prolis si exponatur. Sicut etiam in naturalibus sunt quædam dispositiones, quæ omninò destruunt formam, aliæ verò, quæ obstant magis commodæ cõseruationi formæ; eodem modo suffocatio prolis obstat omninò fini matrimonij, & illum destruit, expositio verò filij non obstat eidem fini, sed maiori prolis cõmoditati. Sic docet Petr. Ledesma *de matrimonio, quæst.* 47. *art.* 1. *dub.* 4. *in solut. ad quintum argumentum*. Ludouicus Lopez *in instructorio conscientiæ* 2 *part. cap.* 42. *de condit. circa bona matrimonij*.

4 Sed maior difficultas est, an conditio de euitanda generatione negatiuè, scilicet non reddendo debitum, neque copulando se inuicem sit contra substantiam matrimonij.

monij. In quo Doctores diuisi sunt. Quidam dicunt hanc conditionem: *Si est tale matrimonium, si non copulemur, si gonon petam a te debitum, sed reddam tantum tibi exigenti*, esse contractum substantiam matrimonij, & illud vitiare. Hunc sententiam cum multis citatis tenet Thomas Sanchez *lib. 5. d. spu. sanc. 2.* Pettus Ledesma *d. quæst. 47. art. 5. ad 1. & 2.* Ludouicus Lopez *loco citato, cap. 42.* & antea docuerat Adrianus *in 4. qua. 1. 2. de matrimonio, dub. 9.* Capreolus *in 4. dist. 28. quæst. unica, art. 3. ad quintum contra 3. conclusionem.* Soto *d. lib. 29. quæst. 2. art. 3. §. in prima cauci.* Couarruuias *secunda parte de matrimonio, cap. 3. §. 1. num. 3.* Referuntur etiam pro hac sententia Scotus, Henricus, Dittandus. Sed nihil omnino docent, quod huic sententiæ fauere possit. Referuntur etiam Paludanus, & Supplement. Gabrielis: sed isti Auctores potius oppositum docent, vt dicam infrà. Adducit etiam Thomas Sanchez pro hac sententia Diuum Thomam, Bonauenturam, Richardum, sed illi sunt in longè diuersa sententia, vt statim ostendam. Horum fundamenta non alia sunt, nisi quia essimodi conditiones sunt contra bonum prolis. At Pontifex *in dict. cap. fin.* docuit hunc conditionem, *si generationem vel seruet*, vitiare, neque attendit an turpis sit, vel honesta, sed tantùm, quod opponatur fini matrimonij. Nituntur etiam, quia impossibilem indicant translationem dominij corporum mutuam sine vsu.

5 Cæterùm, vt veram sententiam explicem. Dico primò. Si ista conditio, *vt nos non cognoscamus inuicem, neque reddamus debitum*, ita intelligatur, vt fiat ipsa inuicem accesserint, & copulentur, sit fornicatio, quasi ab his peccatis tatione contractus non excusentur, plane vitiat matrimonium, & est contra substantiam contractus. Ratio est. Quia ea conditione fit intellecta nullum transferatur dominium, quod est de substantia matrimonij. Hæc enim duo stare non possunt, vt quis velit transferri dominium, & quod non excusentur a peccato fornicationis. Qui ergò vellet, vt ab eo genere peccati non excusarentur, vellet profectò, vt non fieret translatio corporum, atque adeò vt nequaquam esset matrimonium, quod consistit in ea translatione corporum. Aliter iudicandum esset, si eam conditionem apponerent post contractum matrimonium. Etenim enim a principio vinculum non dissolueretur superueniente conditione. Quare non habet eundem effectum posita in principio matrimonij, & posita, vt dicemus statim. Atque hæc sensu eximio locutos fuisse de hac conditione Diuum Thomam, Bonauenturam, atque Richardum, vt diligenter explicat Gabriel Vasquez *2. tomo 1. 2. a. 2. in partem d. p. 125. cap. 6. num. 69.* videndus etiam Rebellus *lib. 2. quæst. 10.*

6 Dico secundò. Conditio de vitanda copula, siue ex pacto, siue ex voto, posita in contractu matrimonij, cùm primò contrahitur, non est contra eius substantiam. Sic expresse docet Paludanus *in 4. dist. 30. quæst. 2. ar. 1. c. incl. 2.* Supplement. Gabrielis *dist. nc. 28. quæst. 1. art. 3. dub. 1.* Gabriel Vasquez *loco cit.* Rebellus *lib. 2. de matrimonio, quæst. 10. sect. 3. num. 19.* qui & alios refert. Idem etiam docuit Imola *in i. vbi ua donatur, D. de mortis causa donation.* Barbatus *in cap. vt de precario, colum. 1.* Huic etiam sententiæ fauent Abulensis *Numerorum 30. quæst. 31.* Almainus *in 4. dist. 30 quæst. 2.* & alij, qui asserunt Beatam Virginem sub hac conditione expresse consensisse, & tamen matrimonium illius verum fuisse. Atque idem supponunt Sancti Patres, quos allegaui supra *lib. 1. cap. 19.* cùm agerem de matrimonio Virginis cum Iosepho.

7 Et probatur hæc sententia. Primò. Quia si duo voluissent castitatem ante matrimonium, ita vt votum vnius alteri notum esset & è contra, & similiter proposuissent firmum seruandi idem votum etiam post contractum matrimonium, si illud contraherent postea, perinde esset, atque si expressa conditione contraherent, tunc autem fine dubio esset verum matrimonium. Ergo etiam expressa illa conditione. Eadem enim est ratio in vtroque casu, tùm quia in vtroque non esset consensus in copulam, sed tantùm in corporum dominium, quod ex se copulæ principium est. Tum etiam, quia in vtroque casu transferretur dominium corporum, impedito tamen vsu, qui in neutro casu posset esse absque peccato. Tum denique quia in vtroque casu contingi petendi debitum negandum esset, quia peteret contra religionem voti, vt constabit ex his quæ dicam *lib. 10.*

8 Secundò etiam probatur, & simul contrariæ sententiæ fundamentum euellitur. Quia eiusmodi conditio non est ex numero earum, quæ sunt contra substantiam matrimonij. Nam quamuis aliquæ conditiones, quæ dantur esse contra finem matrimonij, sint etiam contra eius substantiam, & appositæ irritent matrimonium, quales est hæc de impedienda generatione, & conditio abstinendi ab vsu coniugij videatur opponi fini matrimonij: tamen non ita opponitur, vt veré sit contra substantiam illius, solùm enim opponitur negatiuè, cùm sit negatio actus coniugalis, & licita, non tamen opponitur contrariè (referendo matrimonium in finem contrarium posse iuè, qualis est impedire prolem. Eius autem capitis definitio debet intelligi de conditione positiuè contraria fini matrimonij, vt illa dicatur esse contra substantiam illius, & irritare, quia destruit verum consensum ad matrimonium requisitum, vt explicatum est *cap. 9.* Hoc autem discrimen ex eo rectè colligitur, quod conditio opposita contrariè fini matrimonij, etiam post contractum matrimonium, & perfectum sine peccato apponi non potest, & ita non mixtum est, si initio apposita illud irritet: at verò conditio, quæ negatiuè tantum opponitur fini matrimonij, licèt postea apponitur, & ita mixtum non est, si non tollat consensum necessarium ad matrimonium, neque illud irritet.

9 Denique probatur. Quia si ob aliquam earum ea conditio esset contra substantiam matrimonij, maximè quia ea conditione impeditetur vsus dominij corporum, quod transferitur in matrimonio, impossibile autem videtur transferri dominium impedito vsu. Sed hæc ratio nullius momenti est. Constat enim ex dictis supra *lib. 1. cap. 18.* in his rebus, quæ non consumuntur vsu, distingui posse vsum à dominio, & contractum aliquem posse vertari circa vnum, & non circa aliud. Ostendimus etiam matrimonium potentis cum impotenti cognita impotentia esse validum iure naturali, & Ecclesiastico: & tamen sunt perpetuò impediti ad vsum matrimonij, nec possunt habere consensum in actum matrimonij, aut in vsum eius dominij corporum, & latiùs etiam dicam infrà *lib. 7.* cùm de impedimento impotentiæ sermo fuerit. Ergo pari ratione non repugnat dominium transferri corporum coniugum impedito vsu ex pacto, sed ex voto. Argumentum etiam desumptum ex matrimonio B. Virginis efficax est. Qua alias nò potest commodè explicari, quo modo Beata Virgo non habuerit consensum (saltem conditionalem in copulam coniugalem, quod tuipse videtur.

10 Denique dico. Si matrimonium contrahatur communi modo, scilicet in ordine ad copulam ex parte contrahentis, siue tacitè, siue expresè iuxta sensum explicatum supra *lib. 1. cap. 17. & 18.* si tunc apponatur etiam conditio de abstinendo ab vsu coniugij, matrimonium vitiatur. Sic expresè docet Gregor. de Valentia *quæst. 2. punct. 4. d. b. 5. prope finem.* Atque in hoc sensu credideram locutos Doctores primæ sententiæ. Ratio est facilis, & aperta. Quia sunt duæ repugnantes voluntates, quæ se inuicem destruunt. Prima est contrahendi matrimonium, ex quo consurgat obligatio reddendi debitum: altera est contrahendi matrimonium, ex quo consurgat obligatio non reddendi; quæ inter se manifestè repugnant. Atque ex his soluta manent fundamenta primæ sententiæ.

11 Sed doctrinæ gratia colligamus nonnulla, in quibus decipitur Thomas Sanchez *d. spu. sanc.* Primo colligitur, si quis ita contrahat: *Ego tecum contraho, si tamen prius te voto castitatis adstrinxeris, vt nunquam me petas, neque reddas debitum*, matrimonium mitum valere. Id quod etiam docuit in hac specie Pettus Ledesma *dub. 4. art. in solu. ad 2. §. Quod vero attinet*, licèt contrariam docuerat Thomas Sanchez *disp. 10.* citata *num. 2.* Ratio est, tum quidem, quia non repugnat ex se fini matrimonij, vt dictum est. Tum etiam, quia vt rectè docet Ledesma in eo casu non opponitur fini, quia non concurrit cum consensu matrimonij, cùm prius debeat esse emissum votum, quam perficia-

ficiatur matrimonium, & sicut ipse Thomas Sanchez docet *disput. 9. num. 6.* conditionem de prius sumenda potione sterilitatis non aduersari fini matrimonij, quia non concurrit obligatio conditionis, cum obligatione matrimonij, cur non concedit etiam non impedire votum factum ante perfectum matrimonium, cùm non concurrat? Alias duo, qui voto simplici castitatis adstricti essent, & vtrique notum esset, non possent valide contrahere, vt dicebam in prima ratione. Est autem omninò eadem ratio, sicut enim in isto casu prius est emissum votum, quàm contrahatur matrimonium: ita etiam in specie huius illationis prius natura, quàm perficiatur matrimonium, fit iam per votum impeditus vsus matrimonij.

12 Secundò colligitur non vitiari matrimonium, si quis apponat conditionem de non exigendo debitum, cuius oppositum docuit Thomas Sanchez *eadem disp. 10. nu. 4.* Et ratio est manifesta. Tum quia ea conditio non est contra substantiam matrimonij vt dictum est. Tum etiam quia sequeretur, si quis impeditus voto, quo emisso non potest petere, licet teneatur reddere, cum alio sciente illud impedimentum voti, contraheret, inualidum esse cõtractum, quia iam impeditus est vsus dominij. At non obstante hoc impedimento validè cõtrahit, & transfert dominium sui corporis, & accipit dominium corporis alterius ex communi omnium Doctorum sententia, quæ votum simplex tantùm dicit esse impedimentum impediẽs. Ergo simili ratione potest transferre etiam dominium impeditum voto sub ea conditione, & voto: nulla enim est in hoc diuersitatis ratio: si enim in ipso fieri, & initio contractus illud impedimentum obstat, cur non obstaret, quod ex antecedenti voto, & pacto sit iam impedimentum appositum? simul enim tempore sequenti coniunguntur obligatio matrimonij & obligatio non reddendi debitum. Expleo magis: quando ille, qui votum emisit ante matrimonium, accedit ad contrahendum, tenetur habere consensum contrarium vsui matrimonij, quantum est ex parte sua, alias peccat, & similiter qui sub ea conditione contrahit, haber consensum contrarium vsu, quantum est ex parte sua, quandoquidem eam conditionem exprimit. Ergo si in vno casu impeditur valor matrimonij, etiam in alio, aut in neutro.

13 Tertiò colligitur, quid dicendum in eo, quod quæri solet, an valeat matrimonium sub hac forma: *Contrahо tecum si ego omnino tenear debitum reddere quoties tibi non licet exigere.* In quo Thomas Sanchez *lib. 5. disput. 11. num. 1. & 2.* ita distinguit. Si sensus fit, vt possim negare, quoties habeo ius ad negandum, quia tu non habes ius ad petendum, vt si adulterareris, tunc conditio valet, neque vitiat matrimonium, quia ea conditio ipso iure inest. Atsi absolutè & vniuersè intelligatur: *Vt ego non tenear reddere, quoties tibi non licet exigere*, est contra substantiam matrimonij, & vitiat. Idem docuit Ludouicus Lopez *dicto cap. 42. pag. mihi 180. columna 2. in fine.* Petrus Ledesma *dicto 4. tract.* circa solutionem ad primum, & ante illos Couarruias *secunda parte, cap. 3. §. 1. num. 6.* Nituntur primò. Quia possunt occurrere multi casus, in quibus vir peccet mortaliter exigendo, & vxor negare non possit, vt si vir emiserit votum castitatis, vel petat affectu fornicario, vel dubitans an valeat, vxore scienie esse validum. Secundò. Quia per matrimonium transfertur ius iustitiæ in corpus alterius, quamuis exigens aliquando peccet contra religionem, vel contra temperantiam. Ergo conditio auferens ius iustitiæ coniugis est contra substantiam matrimonij & illud vitiat. Talis autem est prædicta conditio, de qua loquimur.

14 At ego miror viros doctos eam sententiam sibi persuasisse ductos auctoritate Didaci Couarruias. Est enim longè verius eam conditionem nõ vitiare matrimonium, etiam contractum in ordine ad copulam. Sic docuit Gabriel Vasquez *loco citato de Sphær. 123. cap. 6. num. 63. & cap. 7. num. 77.* Et ratio est facilis, & aperta ex doctrina quam late tradidimus in materia de scandalo, & trademus etiã infrà *lib. 5. cap. 18. & lib. 10.* Quia hæc est regula generalis. *Quoties actus aliquis non potest fieri nisi male, si fiat, non licet illi cooperari, sicut neque petere ab aliquo actum, qui illo non potest fieri bene, vel male, sed necessario male*, & nunquam reperietur aliqua huius regulæ exceptio, aut casus, in quo id liceat. Ergo coniugi illicitè petenti debitum non solùm non tenetur reddere, sed potius tenetur non reddere, quando, si actus tunc fiat, non potest bene fieri ab eo, qui petit. Pone aliquem emisisse votum castitatis, potest qui non emisit exigere, non reddere, quia ille, qui votum emisit, impeditus est ad petendum, non verò ad reddendum: & ita qui soluitus voto petit debitum, non exigit ab alio, qui tenetur voto actum, quem non possit bene efficere, cùm votum non impediat debiti redditionem. At qui impeditus voto, petit actum petit, qui non potest ab altero coniuge beneficii, seilicet cooperationem ad actum petentis, qui malus est contra religionem, vel temperantiam. Hoc ergo supposito iam facilis colligitur ratio. Quia talis conditio iure inest, & licita est, & honesta, & ad quam tenetur coniux, etiamsi non exprimatur. Quare sicut coniux, etiamsi non explicetur, tenetur non reddere coniugi petenti cum manifesto periculo vitæ corporalis petentis, ita etiam teneitur non reddere cum periculo animæ petentis.

15 Neque rationes in contrarium adductæ funt alicuius momenti. Ad primam enim dico nullum esse casum, in quo coniugi peccanti in petitione debiti aher teneatur reddere. Nam si impeditus est voto, non potest petere, nec tenetur reddere, imo tenetur non reddere, vt dictum est. Si autem petat in loco sacro, vel die prohibito, vel tempore menstrui, spectandum est tunc periculum incon tinentiæ petentis quod si teuera interuenerit, tunc ex cõcursu duorum præceptorum prætualet vrgentius, & cessat obligatio minus vrgentis, & ideò licitè petit, & tenetur reddere, qua licita est petitio. Similiter si qui petit existimet matrimonium non valere, non potest exigere, neque alter cõniux tenetur petenti annuere, donec dubius coniux deponat dubium, cum petit, vel per intrinseca prin cipia, vel per ext rinseca, vt dicam *lib. 10.* Sed fefellit Auctores istos, quod viderent in his euentibus eum coniugem, qui neque est impeditus voto, nec dubius licitè exigere, & impeditum vel dubium teneri reddere: cùm tamen sit longè diuersa ratio. Nam in eo coniuge impedito aut dubio petitio debiti est illicita, redditio autem licita, & ita coniux nõ impeditus petit ab impedito quod licite facere potest impeditus, quod tamen secus committ, quando impeditus exigit. vt explicatum est. sed de his dicam latè *lib. 10.* Nec verò secunda ratio est alicuius momenti. Non enim ea conditione impeditur transferri ius iustitiæ, sed translato iure iustitiæ impeditur vsus voto, vel conditione, quæ inest ex ipsa natura matrimonij, quia non potest transferri ius nisi ad licitum vsum corporum, vt notum est.

16 Quarto colligitur quid dicendum sit de conditione non cohabitandi. In quo Petrus Ledesma *dicto dubio 4. in solu. confirmationis ad sextum*, dicit, si sit pactum de non cohabitando ad tempus, non vitiare matrimonium: at si pactum sit de non cohabitando semper, & in perpetuum, vitiare, & esse contra substantiam, quia habetur in definitione matrimonij individuam vitæ consuetudinem retinens. Quod & probat Thomas Sanchez *lib. 5. disp. 10. num. 5.* Addiique si esset pactum de abstinendo à copula sextis feriis, vel certo quodam tempore, esse irritum matrimonium, quia est contra substantiam eius, nempe contra plenam, & totalem corporum traditionem. Sed mihi hæc distinctio non placet. Quare videndum est quid significetur conditione non cohabitandi. Si enim significetur separatio etiam perpetua quoad totum, idem est iudicium, atque de conditione non copulandi, & ea non vitiat, vt dictum est. Si conditione non cohabitandi significetur etiam separatio domus, si id fieret ex conditione seruandi castitatem ad euitandum periculum lapsus, neque etiam esset contra substantiam propter eandem rationem. At si cùm matrimonium contrahitur in ordine ad copulam ex parte contrahentium, simul apponeretur conditio de non cohabitando, destrueretur consensus matrimonialis, vt dictum est. Repugnat enim omninò voluntas obligandi se ad non cohabitandum cum

cum voluntate obligandi se ad vacandum actibus coniugalibus.

17 Quintò colligitur idem à fortiori dicendum de cond noue abstinendi festis feriis. Tum quia non est contra substantiam, vt dictum est, sicut si contraheret sub conditione abstinendi diebus prohibitis ab Ecclesia. Quod enim obstat, cùm iure insit? Ergo enam hæc conditio abstinendi festis feriis non obstat substantiæ matrimonij, sicut enam hoc pactum, ne intra bimestre consummenti, & ad id se voto adstringere, imò & se obligare voto transeundi ad religionem intra id tempus. Quod si hoc non est contra substantiam matrimonij, vt fatetur Thomas Sanchez *disput. 10. cit. num. 6.* cur erit contra substantiam conditio de abstinendo aliquibus diebus ab actu coniugij? Quod enim ea conditio de bimestri abstinentia iure inst parum refert. Si enim ea esset contra substantiam, inesse non posset, & hoc ipsum quod iure insit, argumentum est temporalem abstinentiam, si deducatur in conditionem, non esse contra substantiam matrimonij. Adde, vt ipse Thomas Sanchez eodem numero fatetur, licet contrahere matrimonium sub voto, & conditione conuolandi ad religionem statim post consummationem, quo transitorio tempore sequent vsus matrimonij. Ergo & poterit eam sub conditione continentiæ ad tempus inire matrimonium. Quod enim iure insit ea potestas transeundi, non impedit, imò magis ostendit huiusmodi abstinentiam non esse contra substantiam, & ex consequenti neque votum aut pactum de illa abstinentia. Maxime cùm liceat potestas transeundi ad religionem ante consum nationem vel postea de consensu vtriusque, insit matrimonio, obligatio tamen transeundi non inest. Quare si ea obligatio apponi potest, cùm contrahitur matrimonium ex sententia Thomæ Sanchez, cur non potent obligatio abstinendi certis quibusdam diebus?

CAPVT XII.

Explicantur duæ aliæ conditiones, quæ afferuntur à Pontifice contra substantiam matrimonij.

SVMMARIVM.

1 *Quomodo nonnulli intelligant illam conditionem: si tuum corpus adulterandum tradideris.*
2 *Prima pars vera intelligentia.*
3 *Secunda, & tertia, & 4.*
5 *Nullum matrimonium esse apud infideles animo habendi tot vxores, quot legibus illorum licet.*
6 *Quid de illa, donec aliam inuenero.*
7 *Item matrimonium nunc esse nullum ex conditione dandi libellum repudij.*
8 *Quid si ista conditiones ab vnutantum adhibeantur, & alter neque neget, neque contradicat.*
9 *Exponitur cap. aliquando 32. quæst. 2.*
10 *Quid si post expressam conditionem contra substantiam copulantur. Quorundam opinio.*
11 *Vera sententia.*

1 SEcundum exemplum conditionis cõtrariæ substantiæ matrimonij, quod adducit Pontifex *in d. cap. fin.* hoc est, *Si corpus tuum adulterandum tradideris*. Sed Angelus *in summa verb. matrimonium 1. num. 11.* dicit hanc conditionem non esse contra substantiam matrimonij, ac subinde non viuare matrimonium, sed tantùm reiici vt turpem. Ratio quæ illum mouet, hæc est, quia ad fidem matrimonij, & eius finem sufficit, quod vxor debitum viro reddat, quoties ex get. Ergo substantiæ matrimonij non repugnat, quod illa adulterium committat, & consequenter illa conditio non est contraria matrimonio. Addit tamen Angelus in eo sensu vitiare matrimonium, si ita intelligatur, *ita vt mihi non teneatis reddere*: sic enim est contra substantiam, quia est contra translationem dominij corporis.

2 Cæterùm, vt explicem quod sentio, dico primò. Si sensus huius conditionis est, is quem Angelus vltimo loco dicebat: *Si te adulterandum tradideris, ita vt mihi non teneatis reddere, neque vlla communitate imposita*, planè est contra substantiam matrimonij, & translationem dominij corporis: translatio enim dominio non posset non esse iniustitia in adulterio. Vnde qui vult non esse iniustitiam in eo, quod si um corpus tradat alijs, vult sine dubio non transferi dominum corporum. Et similiter, qui vult alterum coniugem non tenere ad reddendum, cùm contrahat ordinario modo, vult etiam nõ transire dominium corporis, & eo ipso destruit consensum requisitum ad matrimonium.

3 Deinde dico. Si ea conditio, *dummodo corpus tuum adulterandum tradideris*, intelligatur posita in vim conditionis, & suspendens perfectionem contractus matrimonij, si de vero adulterio loquatur, repugnat cum voluntate matrimonij cùm non possit esse verum adulterium nisi constante matrimonio, vt dixi supra *cap. 8.* Si verò ponatur adimplenda ante matrimonium & non intelligatur de vero adulterio, turpis tantum est, & reijcienda. Quia ea ratione non pugnat cum consensu matrimonij, cùm prius debeat esse fornicatio, quam matrimonium perficiatur, vt dixi etiam de alia conditione cap. præcedenti.

4 Denique dico. Si ea conditio ponatur refolutiuè, vel in modum pacti implendi post matrimonium contractum, nullum est matrimonium, & vitiat etiam, vt sonat intellecta. Est communis Doctorum sententia, quam tenet Adrianus *in quæst. 9. de matrimonio*, Sylvest. *verb. matrimonium, 4. quæst. 6.* vbi docet ad bonum fidei in matrimonio vtrumque pertinere, & debitum non negare coniugi, & alteri non commisceri, Soto *in 4. distinct. 29. quæst. 2. art. 3. ad 1.* Couart. *2. part. cap. 3. §. 1. num. 2.* Petrus Ledesma *dub. 4 circ. in solut. ad 7.* Thomas Sanchez *locis citatis*, & alij. Ratio huius desumitur ex eo, quod docet D. Thomas *in 4. dist. 32. quæst. 1. art. 2.* & communi Doctorum sensu receptum est, fidem coniugalem includere duo, & reddere coniugi debitum & alteri non commisceri. Prior est obligatio præcepti affirmatiui, quæ obligat semper, sed non pro semper. Secunda est obligatio præcepti negatiui, quod obligat semper, & pro semper. Cùm ergo ex matrimonio sequatur tanquam passio hæc obligatio præcepti negatiui, non potest stare cum consensu necessario ad matrimonium voluntas obligationis ad oppositum illi obligationis præcepti negatiui.

5 Ex his colligesnullum esse matrimonium nunc apud infideles contractum animo, vel cum conditione habendi tot vxores, quot illis legibus & ritibus permittuntur. Quia licet polygamia non sit directè contra finem matrimonij, attamen nunc cùm sit a Christo sublata, obstat ea conditio fidei coniugali de non commiscendo alienis, & ita etiam ignorata ab illis vitiat matrimonium, quia in re non est nunc consensus requisitus ad matrimonium, vt rectè docet Thomas Sanchez *lib. 5. disput. 12 num. 4.* Atque ex hoc desumi potest optima ratio eius, quod Gregorius XIII. constituit in quodam Breui de dissolutione matrimonij Indorum, quando alter ex eis ad fidem conuertitur, quod referam infrà *lib. 9.*

6 Tertium exemplum additum à Pontifice est, *donec aliam duxerem inuenero*. Quæ conditio, vt dixi *cap. 8.* non potest accipi implenda ante pactum matrimonij. Si autem sumatur siue resolutiuè siue in vim pacti, vitiat contractum, cùm sit contra eius substantiam, quæ perpetuitatem includit.

7 Ex his colligitur matrimonium contractum à Iudæo, vel pagano nunc, sub conditione dandi libellum repudij iuxta eorum leges, esse nullum: quia iam post Christum subla um est repudium nec licet, sicut licebat antea, quare est contra firmitatem matrimonij, de quo videndus Tho-

Digitized by Google

Thomas Sanchez *lib.5.disp.12.num.3.& 5.* Non autem esset eadem ratio siquis contrahetet cum animo dandi libellum repudij, & deferendi vxorem quoad vinculum, cùm Deus reuelaret. ea enim conditio iure inest, cùm Deus possit dissoluere: sicut neque est contra eius substantiam conditio de dissoluendo matrimonio per professionem solemnem in religione: neque in infideli conditio de dissoluendo per transitum ad fidem Catholicam, altero remanente in infidelitate, & cohabitare, cùm hæc ipso iure insint.

8 Sed superest explicandum circa has conditiones contrarias substantiæ matrimonij, an si ab vno tantum adhibeantur, & alter, neque explicet se contradicere, vel repugnare, sed pure contrahat, sit matrimonium validum? Non pauci valere dicunt. Sic multi ex iuris peritis, quos refert Thomas Sanchez *d.lib.5. disp. 13. num.1.* Potissimum argumentum desumitur ex textu *in cap.aliquando 2 1. quæst.2.* & Thomas Sanchez hanc opinionem putat esse probabilem. Alij dicunt esse sponsalia, non tamen matrimonium: sed sine vllo fundamento. Quare verius est non esse matrimonium. Sic tenet Petrus Ledesma *dub.4. ar.in solut.ad 8.* qui & alios refert, & magis probabilem putat Thomas Sanchez *disp.13. ar.un.n.5.* Ego tamen cum Petro Ledesma non solùm hanc sententiam existimo esse magis probabilem, sed etiam oppositam nullam prorsus habere probabilitatis speciem. Ratio, quæ me mouet, hæc est. Quia vinculum matrimonij claudicare non potest, sed resultat ex consensu duorum mutuo necessario ad matrimonium: ac consensus eius, qui consentit sub conditione contraria substantiæ matrimonij, non est is, qui ad coniugium requritur. Ergo ex illo & altero pure contrahente nó potest oriri vinculum matrimonij. Quod non tantùm verum est in foro conscientiæ, sed etiam in foro externo, dum constaret de conditione expressa posita ab vno contra substantiam matrimonij. Nec vero hoc existimo verum in matrimonij cõtractu solùm, sed etiam in quolibet alio, itaque de omni alio contractu dicendum est esse inualidum, quoties conditio contra substantiam matrimonij ab vno tantùm apponitur. Et quidem si de iure naturali fermo sit, facile probatur, quia vnus contrahentium non consentit, nisi apposita conditione prædicta, & ita substantia contractus pendet à mutuo consensu vtriusque. Ergo quando consensus vnius non est sufficiens ad contractum, non potest fieri contractus validus. Deinde ex iure positiuo oppositum non constat, aut sic contrahentes cogendos esse ad contrahendum. Quod si quis dicat, si vnus tantùm apponit conditionem, & alter contradicit, condítio illa non videtur apposita contractui, atque adeò erit validus. Respondetur, ex hoc tantùm, quod alter contradicit, non posse colligi validum fuisse contractum, sed vnum ex eis voluisse contrahere cum ea conditione. cumque alius nolit ea conditione apposita contractum celebrare. constat fuisse nullum.

9 Nec verò his obstat text. *in d.cap.aliquando*, ad quem respondet Thomas Sanchez rectum non loqui de conditione de fumenda potione sterilitatis. sed tantùm de ea in mente retenta. sic autem non obstare matrimonio. Verùm iam ostendi supra *lib.1.cap.penult.* etiam mente retentas has conditiones contra substantiam vitiare, quia cum eo animo non stat animus, neque consensus ad matrimonium necessarius. Quare optimè explicat Petr. Ledesm. ex textu illo non colligi matrimonium, neque ab vno, neque ab vtroque fuisse ab initio contractum, posita conditione contraria Sed matrimonium fuit pure contractum, & postea vel vterque, vel alter curauit de fumenda potione sterilitatis. Dicit autem textus non esse coniugium, & misceri meretrici, non coniugi, non quia non sit verum matrimonij. Sed quia faciunt contra iura coniugij. Alias quomodo posset dicere Augustinus, cuius est textus ille, quando vnus tantùm eam conditionem habet, vnum esse cum ligem, alium verò non esse meretricem, cùm id impossibile sit in eo mutuo nexu coniugij.

10 Sed quid dicendum erit, si postadhibitam eam conditionem contrariam substantiæ matrimonij copulentur, an tunc valebit matrimonium? Nonnulli dicunt valere, quia iam per copulam ostendit se à conditione recedere, argumento text. *in cap.per tuas 3. de condit.appos.* Probabile iudicat Thomas Sanchez citatis alijs *d. disp.13. num.4. & 5.* Alij dicunt ante Tridentinum valuisse illud matrimonium, & ex consequenti in locis, vbi quoad hoc non est receptum Tridentinum, at post Tridentinum iam non esse locum ejusmodi matrimonio.

11 Mihi verius videtur etiam copula secuta non esse matrimonium, vt docet Petrus Ledesma *loco citat. dub.4. in solutione ad 8.* imo idem dicendum siue ante, siue post Tridentinum, vt *ibidem* verè docet. Ratio est, quia matrimonium illud fuit à principio nullum, vt dictum est. Ergo copula postea secuta non efficitur validum. In quo vides longè diuersam esse rationem ab specie text. *in d.cap.per tuas*. Nam ibi sermo est de sponsalibus validis, conditionatis tamen. id est, celebratis sub conditione licita, cuius euentus expectandus est, & ideò secuta copula ante euentum conditionis, præsumitur à conditione recedere. In hoc autem casu nullus omninò fuit consensus matrimonij, cùm destructus fuerit conditione apposita contra eius substantiam, neque sponsalium. Tum quia illa non erant sponsalia, tum etiam, quia vt dicam in tra suo loco, etiam sponsalia cum conditione contraria substantiæ matrimonij, quæ in matrimonium refundatur, sunt inualida. Ergo non est vnde præsumatur consensus matrimonij in hoc casu, sicut in illo. Hæc tamen intelligenda sunt, si ea conditio ab vno tantum expressa ponatur in vim pacti, vel resolutiuæ. At si ponatur suspensiuè, ita vt nolit contractum matrimonij perfici, donec ea conditio sit exhibita in re, cùm iam suprà sæpe dictum sit, hanc non esse conditionem contra substantiam, sed tantùm turpem, & ideò rejici, & circumscribi, matrimonium esse ab initio purum, & secuta copula etiam id ostendet. Quæ omnia constant ex dictis *in hoc cap.* & præcedentibus.

CAPVT XIII.

An in matrimonio apponi possit aliqua conditio, & quem habeat effectum?

SVMMARIVM.

1 *Quid agendum.*
2 *Matrimonio apponi conditionem posse, & illa suspendi quorundam opinio.*
3 *Matrimonio non posse apponi vllam conditionem quæ suspendat.*
4 *Quadam d.Sinclio pro explicatione vera sententiæ.*
5 *Fundamentum vera sententiæ.*
6 *Ostenditur primo ex è super eo, de condit.appos. ibid.*
7 *Variæ interpretationes adducuntur, & reijciuntur, & 7. & 9.10. & 11.*
12 *Secunda probatio ex c.per tuas. de condit.appos.*
13 *Tertia, & quarta probatio ex ratione, & 14.*
15 *Quadam acuta explicatio primæ sententiæ, reijcitur, n.16.*
17 *Quo sensu intelligatur conditionem non apponi matrimonio, sed consensui, & 18.*
19 *Quem effectum habeat conditio appositæ matrimonio.*
20 *Cùm contractui standum, cùm quis contraxit cum duabus sub conditione.*
21 *Quid si conditio secundi contractus priori loco impleatur.*
22 *Ex contractu conditionali transire obligationem ad hæredes.*
23 *Contractu celebrato sub conditione non posse iam grauamen addi, neque renocationem habere locum.*
24 *Fundamenta primæ opinionis diluuntur.*

1 DIximus hactenus quæ conditiones reddant nullum matrimonium, quales sunt contra substantia, & quæ

& quæ etiam purum relinquant, quales sunt turpes, aut impossibiles: nunc oportet agamus de conditionibus honestis, vel indifferentibus, & explicemus, quem effectum habeant in matrimonio, cùm illi apponuntur.

2 Non pauci in eo conueniunt, vt sentiant matrimonio apponi posse conditionem, & eam appositam suspendere contractum matrimonij vsque ad euentum conditionis. Hæc opinio censetur esse communis, & eam tenere debent, si consequenter loquantur, quicunque docent matrimonium sub conditione contractum, posita conditione, non egere nouo consensu, sed statim purificata cõditione valere, quos referam cap. sequenti. Inducuntur ex nonnullis canonibus, in quibus matrimonio appositum conditio *cap. de illis. & c. super eo, & cap. fin. de condit. appos.* & alibi sæpè. Deinde exemplo aliorum contractuum ciuilium, qui celebrantur sub conditione, vt contractus emptionis, donationis, & alij, & similiter legata sub conditione relinquuntur. Ergo idem de isto contractu dicendum est. cui enim non dicatur, nulla ratio est.

3 Ego tamen veritus existimo matrimonio non posse apponi vllam conditionem, quæ suspendat: sed si ponatur in vim conditionis tantùm, esse contractum sponsalium, & non matrimonij. Hanc sententiam tenere debent quicunque docent matrimonium posita conditione egere nouo consensu, & non sufficere priorem, in quo nõ loquitur consequenter Thom. Sanch. vt statim ostendam. Sentit etiam expresè esse sponsalia tantùm Gregor. de Valent. *quæst. 2. punct. 4.* Rebell. *lib. 2. de matrimon. æ. q. 10. sect. 6.* & probabiliorem putat Petr. Ledesm. *q. 47. de matr. art. 5. dub. 1. de condit. honest. post 2. conclus.* Idem docet Cuiacius *cap. 1. de condit. appos.* vbi dicit nullam conditionem quæ suspendat, apponi posse matrimonio.

4 Sed pro huius sententiæ explicatione suppono prius, si conditio etiam honesta ponatur resolutiue vitiat contractum, & non suspendit, vt dixi suprà *cap. 10.* contra Cuiacium, & alios. Deinde si ponatur in vim pacti non suspendit, sed matrimonium est purum, cum obligatione tamen præstandi, quod in pactum deductum est, vt ex dictis constat. At si ponatur in vim conditionis, quasi prius ratione implendæ conditionis, quam matrimonium valeat, vel perfectum sit, vt cum exitimo, quod docet secunda sententia, non apponi eam conditionem matrimonio, neque esse matrimonium, sed sponsalia.

5 Huius sententiæ vnicum tantùm fundamentum est, & ad quod cætera reuocantur. Quia ad matrimonium requiritur consensus verè de præsenti, vt notum est. Sed illic consensus, quantumcunque verba sonent de præsenti, non est de præsenti, sed de futuro. Ergo non est sufficiens ad matrimonium, sed ad sponsalia. Maior nota est, & tota difficultas est in explicanda, & probanda minori. Quã diuersimodè ostendere conatur, & iure & ratione. Ex iure quidem primo ex *cap. super eo, de condit. appos.* vbi cum quæsitum esset ab Vrbano III. An qui in quandam fœminam consentit, si pater eius præstaret assensum, sit ad matrimonium contrahendum compellendus? Respondet Pontifex deficiente conditione non esse compellendum ad contrahendum, & addit illum non esse consensum de præsenti, licet per verba de præsenti euidenter exprimatur. In quo tam constat agere Pontificem de eo, qui per verba de præsenti contraxit sub hac forma, *contrahotecum, si pater meus præstet assensum, vel patri meo placuerit.* Duplici ratione fauet Pontifex Primò, quia dicit, antequam patris voluntas intercedat, non esse cogendum ad matrimonium contrahendum. Ergo ini ercedente patris voluntate cogendus erat. Ergo adhuc pendente conditione non erat consensus de præsenti, alias non cogeretur ad contrahendum præstito paterno consensu. Deinde nobis fauet, quia dicit illum fuisse consensum de futuro. At matrimonium perficitur consensu præsenti. Ergo ille consensus conditionatus non fuit de præsenti, & ex consequenti neque matrimonij, sed sponsalium.

6 Variis modis huius textus difficultatem eludere conati sunt Doctores oppositæ sententiæ. In primis quidam dicunt hunc textum intelligendum esse de eo, qui non tantùm, vt conditionem poluisset consentum paternum, sed etiam in eum reiecit suum consensum, vt illi contulerit potestatem contrahendi, sicut conceditur procuratori, & ita non mirum, si non esset consensus de præsenti, sed de futuro. Sed hæc interpretatio ex ipso textu refellitur, quia dicitur, *nisi voluntas patris postmodum accesserit, non esse cogendum ad matrimonium contrahendum.* Ergo non erit voluntas filij ita collata in voluntatem patris, quasi in procuratorem, vt eius nomine contrahat. Quia si eo modo collata esset, non esset necessarium, vt accedente consensu patris ille alter contraheret, sicut procuratore legitime contrahente non est necessarium denuò contrahat, qui mandatum dedit.

7 Alij respondent id esse peculiare, *si pater voluerit, vel si alias etiam extraneus voluerit*, siue ponatur in contractu matrimonij, siue in quouis alio. Quia quoties meus assensus in tertium alium reijcitur, ita vt eius voluntas mea censeatur, non dicitur esse meus consensus præsens, donec alterius consensus existat: meus enim consensus, & alterius vnum moraliter censentur. Vnde si contractus requirit consensum de præsenti, reuera non celebratur, quia non est præsens consensus. Quare cum illi contrahentes fuum consensum in patris consensum reiecerint, manifestum videtur eorum consensum non esse de præsenti, quia non erat præsens patris consensus, qui moraliter eorum filij consensus censebatur, sed tantum fuit consensus expectandi patris voluntarem, atque adeo insufficiens ad matrimonij contractum. Atque id videtur Pontifex indicare in eo capite. Cum enim dixisset consensum illum, quamuis per verba de præsenti euidenter exprimatur, non esse habendum de præsenti, rationem subdit: *Quia in alieno arbitrio non habuit, sed habendo consistit*, & etiam dixerat consensum liberum non esse, qui in alieno arbitrio collocatur. Et in hac conditione expresè consensum esse de futuro ob hanc rationem, fatetur Rebellus *sect. 2. num. 42.*

8 Hæc interpretatio mihi aliquando placuit in prima editione *lib. de impedimentis matrimonij*, & ea commotus, iudicaui hunc textum non esse efficacem ad hanc sententiam de qua agimus, comprobandam. Sed nunc omnino displicet. Et in primis pugnat contra eam ratio facta contra præcedentem. Si enim in eius voluntatem collata esset voluntas contrahentium, ita vt moraliter eorum voluntas vna tantùm censeatur, sicut voluntas procuratoris, & mandatarij: non esset necessarium postea contrahere matrimonium. Deinde quia iam saltem habemus, quoties consensus contrahentium pendet à conditione, quæ est in alterius extranei, vel contrahentis potestate, non fore matrimonium, sed sponsalia & consensum de futuro. Itaque si dicas: *Contraho tecum, si dederis mihi pecuniam, si pater consenserit, si Capitolium ascenderit*, & denique sub conditione potestatiua, non erit matrimonium. Quod constat, quia eodem modo erunt verba verba Pontificis: *Cum eusmodi consensus non sit habendus de præsenti, licet per verba de præsenti euidenter exprimatur, quia in alieno arbitrio non habito, sed habendo consistit*, & paritet etiam dici poterit de ea conditione, id quod initio dixerat Pontifex, *cum consensu liber dici non possit, quia in alieno arbitrio reseruatur.* Vnde Cuiacius *in d. c. 1. de condit. appos.* docuit solam hanc conditionem posse apponi suspensiuã matrimonij, quia non efficit matrimonium, sed sponsalia. Non ergo potest esse vniuersaliter verum quamcunque conditionem iure non improbatam adiectam matrimonio stare cum consensu matrimonali. Sed præterea etiam eadem interpretatio reijcitur, quia eadem prorsus ratio est de hac conditione, & de alijs, quæ sunt de futuro contingenti: etiamsi mixtæ, vel casuales sint, & eodem modo conuenit omnibus illis definitio Pontificis, & eius ratio, quod sic ostendo. Consensus illius, qui contrahit de præsenti cum aliqua sub conditione, *si pater præstet assensum*, dicitur a Pontifice non esse de præsenti, sed de futuro. quia consensus contrahentium collatus sit in consensum patris tanquam procuratoris, & contrahentis nomine filij, vt ostensum est. Ergo ex eo solum, quod pendebat ab existentia consensus paterni in tempore futuro tanquam à conditione. Sed eadem ratio militat in

quacunque alia conditione de futuro contingenti, pendet enim consensus ab existentia eius conditionis in tempore futuro. Ergo pariter ille consensus sub hac conditione explicatus non est de præsenti, quia consistit in futura re, non facta, sed facienda. Simile enim est quantum ad hoc, factum quod consistit in patris voluntate, & factum quod consisteret in aduentu nauium ex Asia, aut morte alterius.

9 Tertiò respondent alij in dicto casu consensum illum esse de præsenti. & ex consequenti matrimonialem, pendentem tamen à futuro euentu. Vnde cùm Pontifex dicit consensum illum non esse de præsenti, intelligendum est non esse de præsenti perfecto, & absoluto, sed conditionali. Similiter cùm dicit non esse compellendum ad contrahendum matrimonium, nisi posita conditione, vebo illo *contrahendi matrimonium*, significat tantùm consummationem matrimonij iam contracti. Idque sic dicendum videtur, quia à Pontifice quæsitum erat, vtrum sit ad consummandum matrimonium compellendus. Ergo quando respondet Pontifex posita conditione compellendum ad contrahendum, intelligitur de consummatione iam contracti matrimonij, vt correspondeat responsio interrogationi, iuxta text. *in cap. qualiter, & quando. de accusat.* Sic Thomas Sanchez *disp. 4. num. 8.* iunctis his quæ dicit *num. 5.*

10 Sed hæc interpretatio non satisfacit difficultati propositæ, & refello veramque partem interpretationis sigillatim. Non placet quod primò dicit, consensum illum esse de præsenti, conditionali tamen, & sic intelligi Pontificem, cum dicit non esse de præsenti, hoc est, perfectum. Planè enim, & apertè dixit Pontifex non solum non esse de præsenti, quia non est de præsenti perfecto, sed acutè contemplatus vim eius consensus dixit non esse de præsenti, quamuis id sonent verba, sed de futuro, & reddit rationem, quia consistit in consensu non habito, sed habendo. Ergo consensus ille re vera est habendus, & futurus. Deinde vrgeo quod Pontifex dixit consensum illum non esse habitum de præsenti, licèt per verba de præsenti euidentiùs exprimatur. Ergo consensui negat esse de præsenti eo modo quo conceditur verbis expressionè illius de præsenti. Sed verba exprimunt illum consensum de præsenti imperfecto, & conditionato, non absoluto. Ergo negat consensum esse de præsenti, sed tantum reuera esse de futuro. Atque ex his refellitur, quod secundo loco dicit, scilicet verbo *contrahendi matrimonium*, intelligi consummationem matrimonij. Nam quamuis posset dici ea responsione Pontificem docere voluisse interrogantem, etiam aliquid amplius faciendum fupcrese post consensum paternum, ante consummationem, scilicet contrahere matrimonium, vel interrogantem verbo illo *consummandi*, vtrumque intellexisse, ostenditur tamen Pontificem proprie vsum verbo *contrahendi*, qua dixit in secunda parte capitis consensum illum esse tantùm de futuro, & iudicari non posse pro consensu de præsenti. Ergo non potuit verbo *contrahendi*, intelligere consummationem matrimonij iam contracti, sed celebrationem contractus, cùm non possit esse matrimonium cum consensu tantùm de futuro, sed de præsenti.

11 Denique respondet Petrus Ledesma, loco proximè citato, paulò ante secundam conclusionem, Pontificem ibi non dicere, quod post euentum conditionis sic compellendus contrahere, sed quod nondum posita conditione non est compellendus. Sed certè vtrumque dicit. Cùm enim in secunda parte capitis explicet consensum illum tantùm esse de futuro, planum relinquit esse compellendum contrahere posita conditione, cùm vsque ad euentum conditionis tantùm fuerit consensus de futuro, qui non est sufficiens ad matrimonium, sed ad sponsalia.

12 Secundò probatur eadem minor ex *cap. per tuas, de condit. appos.* vbi expresè agitur de contractu per verba de præsenti celebrato, sub conditione, *si pater & patrinus consentirent*, restituerunt illi, sed antequam restituerent, contrahentes copulati sunt. Respondet Pontifex in hæc verba; *Quod cum legitimè constet, quod post contractã sponsalia carnalis est inter eos copula subsecuta, pro matrimonio est præsumendum, quia videntur à conditione appositæ recessisse. Nam etsi probatum sit, quod postquam pater, & patrinus condixere sponsalibus, idem vir mulierem illam carnali connubitione cognouerit, non est tamen ei quo modo probatum, quod antequam ipse cognouisset eandem, pater eius, & patrinus contracti cere curauissent.* Hæc Innocentius. Quæ verba sic expendo. In primis Pontifex contractum illum per verba de præsenti celebratum nõ appellat matrimonium, sed sponsalia. Et quamuis etiam aliquando sponsalium nomine soleat matrimonium significari: attamen in præsenti loco habere non potest. Loqui enim de sponsalibus, vt à matrimonio distinguuntur, ostendit illud, quod vtriusque mentionem facit, & dicit pro matrimonio esse præsumendum post copulam, quia videlicet ante copulam tantùm erant sponsalia. Deinde quia ad controuersiam propositam decidendam recurrit Pontifex ad præsumptionem iuris, & de iure, quæ consistit in copula habita post sponsalia, qua sponsalia transeunt in matrimonium, *cap. si qua fidem, de sponsal.* Ergo sentit illa sub ea conditione contracta non esse matrimonium, sed tantùm sponsalia.

13 Tertiò probatur eadem minor, quia in his qui contrahunt de præsenti, impediti aliquo impedimento, sub conditionè tamen, *si Papa dispenset*, non potest illa esse consensus matrimonij, sed sponsaliorum tantùm. Ergo idem in alijs conditionibus dicendum est. Antecedens patet, quia cum eo impedimento non potest esse legitimus consensus, qui ad matrimonium sufficiat. Et probatur ex iure à simili manifesto. Quia cùm impuberes contrahunt per verba de præsenti, etiamsi illi intendant efficere matrimonium, quia tamen iure inest, ea conditio suspensiua si ad pubertatis annos peruenerint, non sunt matrimonium, sed sponsalia, vt declarat Innocentius 11 1. *in cap. fin. de desponsat. impub. & c. unico, eodem in 6.* vbi expendo verba illa Bonifacij VIII. *qui valuit vt potuit, & non sicut agebatur.* Vnde & in hutusmodi specie etiam Panormitanus, qui docuit esse verum consensum matrimonij in alijs conditionibus, in ista negat esse matrimonium, & ita indigere nouo consensu post euentum conditionis, estque hæc sententia communis inter ipsos Canonistas & Theologos, vt constat ex his, quos refert Thomas Sanchez *lib. 3. disp. 8. num. 9.*

14 Quartò probatur eadem minor, scilicet, tantùm esse consensum sponsalium ratione. Quia eo tempore pendente conditione, si contrahat purè cum alia, valet hoc matrimonium, sicut sponsalia per matrimonium dissoluuntur. Item si quis cum aliqua contrahat de præsenti sub conditione, & postea etiam sub conditione cum alia, si huius primo adimpletur conditio, illud secundum matrimonium valet ex eorum Doctorum sententia, non primum. Item ante euentum conditionis licet resilire mutuo consensu. Quæ omnia indicant re ipsa tantum esse consensum sponsalium. Et ratio quasi à priori est. Quia, vt dixi supra *ipso lib. cap. 1.* hæc est notissima in iure differentia inter obligationem in diem, & obligationem sub conditione. quod obligatio in diem statim oritur, & quamuis ante diem peti non possit, attamen ante diem debetur, & de præsenti obligatio est, & inde est vt cedat dies legatis, & si ante diem decedat legatarius, transeat ad hæredes, neque intercidat aut pereat legatum. At quando est obligatio conditionalis, neque debetur ante impletam conditionem, neque cedit legato dies, & si eo tempore ante euentum conditionis moriatur legatarius, non transit ad hæredes ius legati, sed perit legatum. Ex qua recepta & verissima doctrina manifestum est obligationem, quæ nascitur ex contractu conditionali, non esse obligationem præsentem eius contractus, sed tantùm esse quasi promissiones contractus, qui posita conditione fieri debent, & compelluntur facere contrahentes.

15 Verùm posset aliquis primam sententiam magis explicando dicere ad hæc omnia, quando matrimonium consensui conditionali perficitur, consensum quidem esse de præsenti, suspensum tamen, & nondum patere obligationem, quæ est vinculum matrimonij in facto esse, donec eueniat conditio. Itaque consensum de præsenti esse, obligationè tamen, quæ nascitur ex consensu vinculi matrimo-

trimonium non dum exstare. Exemplis res ista declarati potest. Cum quis profert verba formæ sacramenti, quamdiu durat prolatio, manet suspensa significatio, & effectus non sequitur, donec completa sit prolatio & significatio. Ita ergo antequam eueniat conditio, suspensus est consensus, vt non pariat effectum, hoc est, obligationem vinculi; posito autem euentu conditionis, tunc quasi antecedente iam vltimo complemento consensus præsentis, ponitur obligatio. Declararique amplius potest. Ponamus consensum necessario duraturum per aliquod tempus, donec impleretur illud tempus, nondum diceretur consensus obligationem parere, nisi quando accesseric vltimum instans temporis: in quo consensus finiretur. Sic ergo considerandum est tempus vsque ad conditionis euentum, donec enim eueniat nondum est perfectus consensus, & ideo habet locum reuocatio & contractus purus cum alio, quia cum nondum aduenerit quasi instans sui complementi, nondum peperit obligationem matrimonij. Hanc explicandi rationem paucis attigit Henricus Canisius *in rubrica ad tit. de condit. appos.* circa finem.

16 Sed quamuis acuta hæc explicatio sit, & quæ non difficile sustineri possit, adhuc tamen contra illam est, quod Pontifex in ea conditione, *si pater consenserit*, planè dicat esse consensum de futuro. Et præterea, quantumuis acuté explicetur & verbis adumbretur, si tamen exactius consideretur, totum hoc non transcendit limites sponsalium, vt videmus in effectibus, qui ex eiusmodi consensu conditionali sequuntur, & est euidens signum constantis obligationis & naturæ illius. An autem sit necessarium post euentum conditionis nouum consensum adhibere, & an in hoc sit eadem ratio de aliis contractibus & de matrimonio, dicam *cap. sequenti*.

17 Vnde colliges verum esse quod dixit Couarr. 2. *part. cap. 3 in principio, num* 4. Soto *in 4. dist. 29. quæst. 2. art. 1. ante concl. secundum*, conditiones nunquam reuera apponi matrimonij contractui, quasi efficiatur matrimonium conditionale, sed tantùm apponi consensui, ex quo eueniente conditione sequetur postea matrimonium. Quod quidem licet prædicti Doctores non satis explicent, hunc tamen sensum habet, quia si apponeretur conditio matrimonij contractui, esset conditionale matrimonium, quod reddi deberet purum euentu conditionis, neque nouus consensus necessarius esset, vt in aliis contractibus accidit. At nunquam est matrimonium conditionale, cùm post euentum conditionis contrahatur de nouo matrimonium, vt dicam *cap. sequenti*, tantùm enim sunt sponsalia. Igitur verè & re ipsa non apponitur conditio matrimonio. Ex quo etiam consequens est, vt non apponatur conditio consensui requisito ad matrimonium nam etiam eueniente conditione opus est nouo consensu absoluto, quo tunc reuera contrahatur matrimonium. Apponitur ergo conditio consensui tantùm, ex quo natum est postea sequi matrimonium, & consensus illius eueniente conditione. Probat Couarr. hanc doctrinam *loco citato*, ex eo, quòd matrimonium sit actus legitimus, atque adeo non recipiat diem, neque conditionem iuxta textum *in cap. ad hæc legimus, de regulis iuris in 6. & l. actus legitimi 77. D. eodem*. Hæc autem probatio ex dicta regula non est sufficiens. Dixi enim supra *cap* 1. quomodo intelligatur.

18 Hanc etiam doctrinam docuit post Couarruuias, Thomas Sanchez *lib. 5. disput. 1. concluf. 2.* Sed reuera non satis videtur intellexisse huius sensum, neque quid sibi voluerint Soto & Couarruuias, dum dixerunt apponi conditionem consensui, non contractui; & ita postea *eodem libro disput. 8. num. 5.* docuit matrimonium sub conditione celebratum non egere nouo consensu, neque celebratione post euentum conditionis, sed purificari sicut alios contractus. Quod si verum esset, non posset verè affirmari conditionem non apponi matrimonio, sed consensui. Magis consequenter locutus est Henricus Canisius *loco citato*, qui cùm hanc, quam Couarruuias docet, doctrinam reprehendit, asserit etiam consequenter matrimonio conditionem apponi, & ita post euentum conditionis perficiconsummatione, non tamen denuò celebrari, vel contrahi matrimonium. Sed adhuc posset etiam Thomas Sanchez eam doctrinam suo sensui accommodare; si diceret verum esse conditionem non apponi matrimonio, sed consensui: quia vt dicebam modo in explicatione primæ sententiæ, donec eueniat conditio, nondum consensus completus est, neque obligationem peperit, & ex consequenti neque matrimonium: quod in ea obligatione consistit. Quando autem aduenit obligatio, in qua consistit matrimonium, iam est impleta conditio, & ita consensui quasi suspenso, atque pendenti apposita est conditio, non verò matrimonio, hoc est, obligationi & vinculo, quoniam illud consurgit & supponit impletam conditionem. Sed si hoc attente inspiciatur, nihil aliud est, quam dicere conditionem apponi consensui sponsalium, non matrimonij; cùm reuera consensus ille non matrimonij sit, sed sponsalium, vt dictum est.

19 Quæret ergo aliquis, quem effectum habeat ea conditio apposita matrimonio. Respondetur cum communi Doctorum, conditiones has cõtingentes appositas matrimonio, & alijs contractibus eum effectum habere, vt suspendant obligationem perficiendi contractum donec purificetur conditio, §. *sub conditione, & § ex conditionis, Institu. de verb. obligat.* Oritur tamen inde obligatio expectandi euentum conditionis. Vnde ibi duplex obligatio interuenit. Vna conditionis pendens in futurum perficiendi contractum, si conditio eueniat, alia pura & præsens expectandi conditionis euentum. Quantum verò temporis expectandum sit, dicam *cap. vltimo*.

20 Secundò colligitur quid dicendum sit cùm quæritur, an si aliquis contrahat sub conditione cum aliqua, & postea cum alia etiam sub conditione, cui contractui standum sit, primo ne, an secundo? Nonnulli censent neutrum esse validum, cùm adimpletur conditio, quia est incertitudo, siue diuersitas personarum, quæ vitiat matrimonium, *cap. ex literis 2. de sponsal.* Sic docet citatis alijs Thomas Sanchez *disp. 8. num. 25.* At mihi videtur verius standum esse primo. Quia cùm isti contractus sint æquales efficacitatis, secundum se ante euentum conditionis, secundus non rescindit primum, ac si ipsi contractus essent absoluti, secundus enim est omnino nullus, vt magis constabit ex his, quæ subijciam. Hanc sententiam tenet Petrus Ledesma *disp. 47. art. 5. pag. mihi 252.*

21 Tertiò colligitur: quid dicendum sit in eo, quod quæri soler, cui contractui standum esset in casu, quo conditio secundi contractus priori loco adimpleretur. Quia in hoc casu iam ille secundus contractus videtur absolutus & purus ab omni conditione priori remanente sub conditione. In quo Thomas Sanchez *disp. eit. num.* 18. censet non esse validum primum contractum sponsalium, quia per secundum videtur reuocata voluntas. Ego tamen existimo etiam in hoc casu standum esse secundum ius naturale priori promissioni, quod etiam docet Petrus Ledesma *loc. cit.* Ratio, quæ me mouet, hæc est. Quia vna obligatio pura non rescindit aliam puram, quando vtraque oritur ex sola promissione. At contractus prior conditionalis habet puram obligationem expectandi conditionis euentum, vt iam dixi; is enim cum quo prior contractus celebratus est, ius adquisiuit contra alterum, vt expectaret exitum conditionis, quod etiam fatetur Thomas Sanchez *num. citat.* Quod si verum est non potuit esse verum non valere primum contractum. Neque sufficiens euasio est, quod dicit non valere in ratione sponsalium, sed tantum in ratione promissionis, eo quod recesserit à cõtractu sponsalitio. Sed id verum esset, si sponsalia vnius tantum dissentiri dissolueretur, quod tamen secus est. Manet ergo validus prior contractus conditionalis in ratione sponsalium, qualis erat à principio.

22 Quartò colligitur ex contractu conditionali transire obligationem ad hæredes, quia est obligatio iustitiæ, & ideo §. *ex conditionali, Institu. de verb. obligat.* dicitur *ex conditionali stipulatione, spes est debitum iri, eamque ipsam spem in hæredes transmittimus, si prius quam conditio extet, mors nobis contigerit*. Est q. communis doctrina, vt docet Molina *to. 2. de institia disput. 285. post tertiam conclus.*

Quod de conditione casuali & mixta receptum est. & de potestatiua quæ necessariò personæ adhæret, ita vt sit de aliquo, quod necessario adimplendum est per personam, cui fit promissio. Tamen de potestatiua conditione, quæ non ita adhæret personæ, non est sine controuersia. Bartolus enim & communis Iurisperitorum sententia negat. Existimio tamen veriorem sententiam oppositam transire scribeet, ad hæredes, docet Molinn, *disput. citata*, & probatur ex *l.2. C. de pact. & l.42. tit. 5. part. 5.* & idem coniungitur à simili ex *l. veteres. C. de contrahenda & committenda stipulatione.*

23 Quintò colligo in contractibus ex eo, quod facti sint sub conditione in futurò pendente, neque sit adhuc conditio impleta, non magis habere locum reuocationem, neque magis posse addi grauamen aliquod, aut restrictionem, quam si purè essent facti. Estque communis sententia, & colligitur ex *l. potior, in principio, versicolo videamus, D. qui potiores in pignore habeantur*. Et probari facile potest. Quia in huiusmodi stipulationibus & promissionibus statim atque acceptatæ sunt, atque in suo ordine & gradu perfectæ, eodem modo oritur obligatio & debitum in spe, ac ex ijsdem purè factis oritur obligatio, & debitum in re. Ergo eo ipso quod talis contractus sub conditione perfectus est in suo ordine, neque limitatio, neque grauamen apponi potest. Communis etiam doctrina est contractum conditionalem quantum ad effectum, vt recedere non liceat pendente conditione esse perfectum & purum. glossa & DD. *in l. necessario, §. quod si pendente, de peric. & com. rei vend.* & citatis aliis Rota apud Seraphinū *decis. 724. num. 17. & 838. num. 10. & 1157. num. 4.* qua doctrina magis confirmantur quæ *num. 20 & 21.* dicta sunt.

24 Denique ex his constat ad fundamenta primæ sententiæ. Quod enim fibi velint Pontifices in dictis capitibus iam explicatum est. An autem etiam alij contractus sub conditione celebrati non sint veri contractus, sed futuri sint contractus & tunc fiant, quando adest conditio, posito nouo consensu, dicam *cap. sequenti*, vbi etiam alia argumenta proponam, & dissoluam.

CAPVT XIV.

An matrimonium, & alij cõtractus sub conditione celebrati indigeant nouo consensu post euentum conditionis?

SVMMARIVM.

1 *Purificari contractum euentu conditionis sine nouo consensu.*
2 *Secunda sententia distinguit inter matrimonium & alios contractus.*
3 *Matrimonium non purificari solo euentu conditionis sine nouo consensu.*
4 *Probatur.*
5 *Id verum etiamsi matrimonium possit fieri conditionale.*
6 *Explicantur quæ dicta sunt.*
7 *Contractum promissimis validum purificari solo euentu conditionis.*
8 *Contractus traditionem in essentia exigens non purificatur solo euentu conditionis.*
9 *Secus qui non includunt traditionem.*
10 *In his impleta conditione statim posse peti rem in iudicio.*
11 *Alia colligunter, & 12.*
13 *An id habeant ijsti contractus ex natura rei. Opinio negans.*
14 *Oppositum verius.*
15 *Componuntur istæ sententiæ.*
16 *Soluuntur argumenta primæ sententiæ.*

1 DE matrimonio tantùm hæc quæstio disputari soler, sed explicabimus etiam, quid in alijs contractibus dicendum sit. Prima sententia affirmat in vniuersum contractum omnem tam ciuilem, quàm matrimonij purificari solo euentu conditionis, sine nouo consensu. Ita docent Innocentius & Panormit. *in cap. de illis, de condit. appos.* & plures alij interpretes iuris canonici *ibidem*, Sylueſter *matrimonium 3. num. 6. & 9.* Nauarr. *in summa, cap. 22. num. 63. & 65.* Palud. *in 4. dist. 29. quæst. 2.* Petrus Soto *lect 4. de matrimonio*, Thomas Sanchez *d. lib. 5. disp. 11. 5.* Aegidius *disput. 29. dubio 2.* Hentiq. Canisius *in Rubrica de condit. appos.* & alij. Probant autem de matrimonio simili desumpto ex alijs contractibus. Quia omnes alij contractus conditionales impleta conditione purificantur sine nouo consensu, quilibet enim potest transferre dominij suarum rerum cum tali vel tali conditione. Ergo etiam potest transferre dominium sui corporis sub conditione: nulla enim inter hæc videtur posse assignari ratio discriminis. Secundo probatur. Quia contractus matrimonij celebratus sub conditione, ea impleta habet nonam obligationem. Sed hæc non est obligatio sponsalium, quia ante impletam conditionem erat sponsalium obligatio. Ergo conditione impleta maior obligatio est, quam sponsalium, ac proinde erit obligatio matrimonij. Idem etiam argumentum fieri potest in alijs contractibus. Quia impleta condrione in emptione, verbi gratia, iam est obligatio tradendi rem: obligatio autem signum est perfecti consensus, cùm sit passio illius. Tertio quia consensus nihil efficit vltra intentionem contrahentium, *l. non omnes, D. si certum petatur*. At intentio contrahentium non est contrahere sponsalia de futuro, sed matrimonium. Ergo efficit matrimonium de præsenti, & ex consequenti non est necessarius postea nouus consensus post impletã conditionem. Quarto, si Titius contrahat de præsenti cum Seia ad hunc modum, *contrahe tecum. si consenseris*, in isto casu matrimonium pendet ex futuro consensu libero alterius, illa autem consentiente non est necessarius nouus consensus, vt constat manifestè. Ergo etiam adueniente conditione sine nouo consensu fit matrimonium.

2 Secunda sententia duo docet. Primum est cõtractum matrimonij non purificari euentu conditionis, sed vlterius requiri nouum consensum. Secundum est, alios contractus ciuiles purificari solo euentu conditionis, etiamsi non accedat nouus consensus. Sed inter Authores huius sententiæ dissensio est. Nam quidam dicunt alios contractus à matrimonio purificari solo euentu conditionis ex dispositio iuris positiui tantùm, alias ſenim attento iure naturali non purificarentur, sicut neque purificatur matrimonium. Alij verò dicunt purificari ex ipsa natura rei, etiam sine dispositione iuris positiui. Itaque quidam ex eis cõstituunt hoc discrimen inter matrimonium, & alios contractus ex solo iure positiuo statuente, vt alij contractus ciuiles habeant turpuri impleta conditione: alij verò hoc discrimen dicunt esse ex natura rei, quia ex ipsa rei natura oritur, vt matrimonium non purificetur sine nouo consensu; alij verò purificentur sine noui consensus accessione. In prima parte huius sententiæ conueniunt fere omnes Theologi cum D. Thoma *in addit. quæst. 47. art. 5. circa finem*, vbi dicit, in matrimonio conditionali idem esse atque de consensu qui fit per verba de futuro, atque ideo non effici matrimonium sine nouo cõsensu, sicut & sponsalia sine consensu nouo non transeunt in matrimonium. Idem docuit Victoria *in relectione de matrimonio, p. 1. punct. 2.* Soto *in 4. dist. 29. quæst. 2. art. 2.* post Adrianum *in 4. quæst. 3. de matrimonio, §. sed saltem veremur*. Couarr. *p. 2. cap. 3. num. 5.* Valentia *quæst. 2. punct. 3. dub. 1.* Petrus Ledesma hanc sententiam probabiliorem iudicat de matrimonio, *quæst. 47. art. 5. in dub. 1. de condit. honestis, concl. 2.* Estque inter Theologos communis. Qui sint autem, qui de alijs contractibus diuersimode sentiunt, adducam postea. Atque hæc sententia mihi videtur vera, explicanda tamen per partes tam in matrimonio, quàm in alijs contractibus.

3 Dico ergo primò. Contractus matrimonij non purificatur solo euentu conditionis, sed necessarius est nouus con-

consensus. Hanc partem docent Authores modo citati. Nonnulli probant ex eo, quia matrimonium pertinere dicunt ad eos contractus, qui traditione perficiuntur, ita vt essentia illius consistat traditione, & translatione dominij corporum, quamuis ea traditio non fiat alio actu diuerso à consensu sensibiliter expresso, vt contingit in aliis contractibus, quorum essentia etiamsi traditione consistat, est tamen alius actus traditionis præter consensum sensibiliter expressum. Illi autem contractus, qui traditione perficiuntur non censentur pure solo euentu conditionis, nisi adsit traditio, vt statim dicam.

4 Verùm hæc ratio non est efficax, tum quia contractus matrimonij partim conuenire videtur cum his contractibus, qui traditione perficiuntur, quoniam eius essentia cõsistit in translatione dominij corporum, partim ab illis differt. Id enim certum esse debet semel expresso sensibiliter consensu non esse licitum contrahere cum alio, contra ius prioris coniugis, in quo multum differt ab his contractibus, qui solo consensu perficiuntur, vt verbi gratia, ab emptione & venditione, in qua ante traditionem emptor nõ adquirit perfectum dominium rei, & ita venditor potest valide, licet illicitè celebrare contractum venditionis cũ secundo emptore. Et denique, quamuis certum esset pertinere ad eos contractus, qui traditione perficiuntur, tamen adhuc esset diuersa ratio, ob quam, licet alij contractus non purificentur solo euentu conditionis, matrimonium tamen purificetur. Quia alij pacti consensum sensibiliter expressum requirunt alium actum traditionis, quod in matrimonio non contingit, cùm in consensu ipso sensibiliter expresso fit acceptatio & traditio mutua ex parte vtriusque coniugis. Maximè, cùm ea manuum porrectio possit esse signum traditionis, & possessionis, imò & effectus. Nonnunquam enim solo aspectu adquiritur dominium, & possessio, § 10. *Instit. de rerum diuisione*, ibi, *eo vsque intelligitur esse vnum, donec in conspectu tuo fuerit.* Vera ergo ratio desumitur ex dictis *cap Ipraced.* Quia consensus ille sub conditione celebratus non est cõsensus matrimonij, sed tantùm sponsalium. Ergo eueniente conditione necessarius est nouus consensus de præsenti ad perficiendum matrimonium.

5 Dico secundò. Etiam si matrimonium posset fieri conditionaliter, eo modo quo primam sententiam explicabamus *cap. praced.* adhuc necessarius esset nouus consensus ad perficiendum matrimonium post euentum conditionis. Cuius ratio desumenda est ex peculiari natura huius contractus, indicauitque eam rationem Rebellus *q. 10. sect 6. nu. 41.* Hic enim contractus ob perpetuitatem suam diuersam exigit rationem consensus, & nunquam cõsensus conditionatus sufficit in eo ad transferendum dominium, licet in aliis sufficeret, de quo statim. Alij enim contractus rescindi possunt & transferri dominium ad tempus potest: matrimonium verò, si semel habeat valorem, nunquam potest rescindi, & ideò ex natura ipsa rei non potest fieri sub conditione, sed si fit, absolutè debet fieri, & debet tradi dominium perpetuum. Quam rationem tradit etiam Petrus Ledesma *art. 5. cuius 9 disp. de condit. bonestate in sol. ation. ad argumenta principalis dubij, pag. m bi* 248. *colnm. 1. propè finem*. Vnde sicut matrimonium exigit plenum voluntarium, vt dicam infra *lib. 4.* ita ex eadem radice oriuntur alia duo. Primum est, vt si expromatur consensus de præsenti dependens à futura conditione, & ante euentum conditionis retractetur, non teneat contractus. Id quod certum est apud omnes. & ita iudicat Ecclesia cognita veritate præcedentis consensus, & subsecutæ retractationis. Secundum est, vt non purificetur solo euentu conditionis, sed iterum nouus consensus requiratur, vt contractus iste natura sua perpetuus celebretur plenè, voluntariè, liberè, & cum maxima aduertentia. Quare non est ifti consensui conditionata in contractu matrimonij ea innata efficacitas, vt perficiat cõtractum. Quod inde colligi potest. Quia si eam efficacitatem haberet, parum prodesset retractatio ante euentum conditionis. Et præterea idem potest à signo ostendi, quia si quis sub conditione contraxit cum vna, & ante euentum conditionis putè contrahat cum alia, illud matrimonium valet. Ergo priùs aliud non erat matrimonium. Quare post Tridentinum non satis est matrimonium sub conditione celebratum esse coram parocho, & testibus, neque coram illis impletam esse conditionem, sed id solum necessarium est, & sufficit, vt post impletam conditionem adhit renouatio consensus, tunc enim fit matrimonium, & non antea.

6 Id autem quod diximus intelligendum est, nisi aliquo facto exprimat se à conditione recedere, & nouum consensum indicet. Vnde si quis contraherer sub ea conditione, *si tu fratres assensum præstiterint*. & ante requisitũ consensum copulentur, valet matrimonium, quia recessisse videtur à condutione, & facto ipso præstitisse consensum. Ita respondit Cardinalium congregatio bis consulto Pontifice Quare non eadem ratio est sponsaliorum, & matrimonij sub conditione futuri: illa enim non transeunt in matrimonium subsecuta copula, post Tridentinum, hoc verò maximè. Atque hæc de matrimonio, agamus iam de aliis contractibus,

7 Dico tertiò omnem cõtractum promissionis validum sub conditione futuri euentus purificari solo euentu conditionis. Dixi validum propter sponsalia, quæ celebrantur inter impeditos sub conditione dispensationis, quæ non existimo valere in ratione sponsalium, vt dicam infrà *lib. 1 2. cap. 7.* Hæc conclusio videtur certa, neque potest de ea vlla esse controuersia. Quia vt consurgat obligatio promissionis, sufficit consensus promissorius, vt planum est. Hic autem potest haberi dependenter à conditione futuri euentus. Ergo adimpleta conditione obligatio conditionalis transit in puram. Idque sequenter docent Auctores agentes de contractu sponsalitio, & in specie docet Henriq. *lib. 11. de matrim. cap. 13. § 7.* & de obligatione voti id docent communiter Doctores, cùm differunt de voto conditionali. Quod ita verum est, vt post emissum votum & acceptatam promissionem humanam, non sit liberum ei, qui promittit, discedere à promissione sine causa, & velit nolit, purificatà conditione consurgit obligatio. Vide quæ docet Molina 2. *tomo de iustitia disp. 285. concl. 4.* Fauet etiam his *dec f. Rotæ apud Seraph. t. 156. mu. 5.*

8 Dico quartò de contractibus, quorum essentia traditione constat, censeo non perfici solo euentu conditionis. Id quod certum debet esse apud DD. Et ratio est plana. Quia nisi re ipsa fiat traditio rei, non consistit essentia horum contractuum. Ergo quantumuis purificetur conditio, non est integra horum contractuum essentia, quando non sequitur traditio. Quantumuis enim per verba de præsenti sub conditione de futuro, & adimpleta conditione intelligamus aliquem obligarum ad mutuandum, tamen re ipsa non tradita non intelligitur mutuum, cuius obligatio ex datione rei oritur, vt habetur *Inst. quibus modis re contrahitur obligatio in principio*, vbi dicitur, *vt in mutuatione*. Ex quo loquendi modo Iustiniani planè colligitur non esse obligationem mutui, vbi non est res, ex cuius datione oritur obligatio; obligatio enim mutui re ipsa contrahitur, & ita obligatio soluendi quando aliquid emitur pecunia credita, non est obligatio mutui.

9 Denique dicendum existimo ciuiles contractus, qui in fui ratione non includunt traditionem, purificari solo euentu conditionis, sine nouo consensu. Probatur primo ex *l. hac edictio, D. de contrahenda emptione*, in qua dicitur conditionales venditiones perfici, cùm impleta fuerit conditio. Quam doctrinam meritò recipiunt iuris periti. Ratione etiam probari potest hæc tententia, quia per hæc verba, *vendo tibi rem hanc ex nunc pro tali die sub tali euentu*, purificata conditione oritur obligatio venditionis. Ergo signum apertum est purificari contractum: obligatio enim signum est, quasi effectus, aut passio ad colligendũ contractum. Antecedens patet, quia licet illa verba significent consensum de præsenti, dependentem tamen à conditione de futuro: tamen obiectum futurum horum verborum non est ipsa venditio, sicut siquis diceret, *promitto tibi futurum venditionem*, sed obiectum illius est traditio ipsa futura, ad quam non oritur ius ex tali venditione, nisi purificata conditione, quod est ius conditionale.

10 Ex dictis colligo primo posse eum, cum quo celebra-

tus est huiusmodi contractus, adimpleta conditione petere rem illam in iudicio propter ius adquisitum ex contractu, qui iam est purus semel impleta conditione. Quod si non possit in iudicio probare potest sibi compensationem facere: iuxta regulas occultæ compensationis, de quibus in materia de furto, vtitur enim in eo casu iure suo.

11 Secundò colligo à tempore impletæ conditionis eodem modo philosophandum esse de tempore traditionis emptoris & venditoris, licet si ab eo tempore celebrata esset pura venditio, quia ab eo tempore transit in puram. Vnde ab eo tempore iudicandum est de gabella, iuxta ea quæ dicuntur in materia de furto. Videndus Molina *tom. 2. disput. 217.*

12 Tertiò colligo prædictam doctrinam esse veram, etiam si alter contrahentium ante euentum conditionis velit retractare priorem consensum. Et ratio est, quia contra ius alterius contrahentis retractatio vendentis nihil facit, vt supra dicebam de promissione conditionali.

13 Sed quæritionem habet an huiusmodi contractus, de quibus locuti sumus in vltima conclusione, quod pro inficiendur solo euentu conditionis, id habeant ex dispositione iuris, an verò ex ipsa natura rei. Quidam negant id habere ex ipsa natura rei. Pro qua sententia potest referri Soto *in 4. loco citato*, qui rem hanc obiter attingens dicit præsumi consensum permanere in vtrutque, quousque condito superueniat. & ideo licèt primus consensus fuerit de futuro, impleta tamen conditione confirmatur contractus. Vnde videtur sentire Soto solo euentu conditionis non purificari contractum ex natura rei, licet dicatur purificari, quia præsumitur manere consensus. Pro hac etiam sententia, potest allegari Victoria 1. *part. relectionis de matrimonio puncto 2.* vbi sentit expresse solo euentu conditionis non purificari contractum ciuilem, sed tantùm ex dispositione iuris positiui, quod statuit vt si quis contrahit, vel nolit, stet contractui. Quæ sententia probari potest à simili de contractu matrimonij, & iisdem rationibus, quibus de matrimonio probatur. Quia talis consensus, etiamsi exprimatur per verba de præsenti, pendet tamen à conditione de futuro, atque adeò tantùm est consensus promissorius. Ergo per illum solùm non celebratur contractus requirens consensum de præsenti. Adde quod *in cap. super eo, de condit. apposit.* dixit Pontifex consensum esse de futuro, quantumuis exprimatur per verba de præsenti, si pendeat à futura conditione, de hoc enim erat fermo *in eo cap.* Huc etiam sententiæ fauet Rebellus *loco citato, num. 45.* & eandem tenuit Valentia *disputata, quæst. 3. puncto 3. dub. 1.* & *ad argumentum autem*, qui sic explicans dicit, alios contractus à matrimonio non effici validos in specie nisi reperantur, sed tantùm confirmari tunc promissionem de effectu talium contractuum, quæ fuerat inclusa in verbis de præsenti pendentibus ex futura conditione. exempli gratia. si dicas, *emo à te domum, si pecunia mihi allata fuerit ex India*, non est vera emptio: nec fit verus contractus emptionis, etiam tunc cùm impletur conditio, sed est promissio de emptione, quæ postea confirmatur conditione adueniente. Vt autem efficiatur emptio de præsenti, necesse est tunc repetere contractum. Quare cùm dicitur talis contractus emptionis conditionatæ valere postea, simul atque conditio impletur, non debet hoc ita intelligi, quasi absque alia repetitione, tunc valeat tanquam verus emptionis contractus, sed dicitur valere, quoad effectum quidem emptionis, quia scilicet per leges & per magistratus authoritatem, ij qui sic contraxerunt compelli possunt ad id ipsum præstandum ex antecedenti illa promissione, quod ex vi alioqui emptionis præstari similiter deberet, nempe, vt ipsammet emptionem & venditionem actu exequantur. Et quidem isti Doctores ideò vnuersim eodem modo de omni contractu locuti sunt: quia difficile videtur assignare discrimen inter matrimonium & alios ciuiles contractus, cur matrimonium non purificetur sine nouo consensu, alij verò maximè.

14 Alij tamen existimant quod huiusmodi contractus purificentur solo euentu conditionis sine nouo consensu, oriri non ex speciali iuris positiui dispositione, sed ex ipsa rei natura. Sic docet Petrus Ledesma *loco cit.* impugnans Victoriam in hac parte, & ego ita sensi in prima editione libri de impedimentis matrimonij, *cap. 17. §. vlt.* Et pro hac sententia potest confici primum argumentum desumptum ex communi modo concipiendi, communiter enim fiunt huiusmodi contractus neque renouatur consensus, & ex natura rei possum ego pro mea voluntate transferre dominum rei propriæ, vel purè, vel conditionaliter. Et hoc docent I. C. *in l. cedere diem, de verb. significe. & in d. l. hac venditio. D. de contrab. empt.* vbi asserunt, quod contractus conditionales adueniente conditione perficiuntur. Idem habetur *in l. 2. D. de in diem additione*. Sine fundamento autem dixit Victoria id esse dispositum iure positiuo, quasi eo seclusò, non ita esset ex natura rei. Nam citata verba non significant nouum ius dispositionem, sed iuris naturalis explicationem. Nullum enim est verbum, ex quo possit probabiliter colligi legem voluisse in eo casu supplere consensum, si aliàs non erat celebratus contractus. Id quod maximè aduertendum est in dispositione iuris positiui quando de contractibus est sermo. Sine fundamento enim, & clara dispositione dicendum non est legem in aliquo casu transferre dominium, & disponere contractum censendum esse purum sine consensu contrahentium. Deinde verba illa citata non sunt Imperatoris, sed Vlpiani explicantis potius naturam illorum contractuum, quàm statuentis aliquod ius circa illos. Rursus aliud est forum externum interdum præsumere celebratum contractum propter externa signa, quæ prudenter inferunt internum consensum; aliud verò velle contractum esse validum, etiam quando non sunt signa, ex quibus possit prudenter colligi consensus. Et licet illud prius frequenter iudicaretur in foro exteriori, posteà tamen nunquam sit sine aperta dispositione legis. Ex qua doctrina facilè etiam refelli videtur, quod dicebat Soto. Nam si per contractum celebratum per verba de præsenti sub conditione de futuro, impleta conditione non purificatur ex natura rei, ergo per hæc signa non potest legislator prudenter præsumere purificationem contractus. Legislator autem non ducitur præsumere, nisi vbi externa signa prudenter inferunt consensum.

15 Hoc tamen dissidium inter has sententias ego existimo posse ista ratione componi, si distinguamus institutionem iuris ciuilis, vel eam, quæ fuit ab initio in institutione istorum contractuum (fuit enim isti de iure gentium, aut ciuili, & non de iure naturali) aut specialem aliquam iuris dispositionem, quæ velit post contractam emptionē conditionalem, verbi gratia, iterum renouari consensum. Si de prima intelligatur, non possum non iudicare veram primam sententiam Victoriæ & aliorum, quia existimo ob potestatem, quam habent iura in bona hæc subditorum, potuisse disponere, & sic instituere contractus istos ciuiles, vt per consensum conditionatum secuto euentu conditionis transferretur dominum. Quis hoc neget? Non potuit autem sic disponere in contractu matrimonij, vt consensu conditionato transferretur dominium, quia consensus iste non est matrimonij, sed sponsalium, & ob specialem & magis excellentem naturam huius contractus, quæ absolutum consensum requirit iure naturali, à quo est eius institutio. Vnde supposita hac primæua institutione horum contractuum, rectè Iure Consulti dicunt iuxta illam contractus istos perfici secuta conditione, & ob id non negant fic esse institutum iure ciuili, vel gentium primæua illa institutione, qua isti contractus inducti sunt. Et ideo consequenter iure cauum est, vt posita conditione iam gabella debeatur, non antea, vt dictum est: atque iuxta hanc explicandi rationem non habent vim fundamenta posterioris sententiæ.

16 Superest respondeamus ad argumenta in principio posita. Ad primum iam constat diuersam esse rationem contractuum ciuilium & matrimonij, & in quo ea diuersitas consistat, & vnde ortum habuerit. Ad secundum respondetur ante impletam conditionem esse obligationem puram expectandi euentum, & esse obligationem etiam sponsalium, conditionatam tamen: posita autem conditione

tione non esse nouam obligationem, hoc est, diuersi generis, sed sponsalium etiam, maiorem tamen inter idem genus, quia iam posita conditione est pura obligatio, non tamen sufficiens ad matrimonium, sicut non sufficit purus consensus sponsalium. Ad tertium respondetur in his spectandam esse primò & præcipuè intentionem agentium. Quare, quando de ea nulla esset dubitatio, & constaret illos ita voluisse contrahere per consensum illum conditionatum expressum de præsenti, vt posita conditione non egerent nouo consensu, & alias nihil voluerunt, & sic explicarunt, nihil effectum est. Non matrimonium, quia est consensus de futuro, quantumuis euidenter exprimant verbis de præsenti, vt dixit Pontifex *in d. cap. super eo de condit. appos.* Neque sunt sponsalia, quia illa noluerunt efficere quandoquidem expresserunt se nolle aliquid aliud efficere, si non efficiebant matrimonium. At quando sine ea expressione contrahunt, tantú censentur sponsalia, quia consensus est de futuro, vt dictum est. Ad quartum respondetur, nó effici matrimonium in illo casu conditionale, quia ea conditio, *si Seia in me consenserint*, iure inest, cùm nó possit esse matrimonium sine consensu mutuo. Quare diuersa ratio est, quando contrahentes consentiunt simul, suspenduntque consensum vsque ad euentum conditionis. Quantum autem temporis intercedere debeat inter consensum vnius & alterius, vt simul esse censeantur dixi supra *lib. 2. cap. vltimo.*

CAPVT XV.

An conditio, si Papa, vel Princeps dispensauerit, sit reputanda inter possibiles?

SVMMARIVM.

1 *Quid agendum.*
2 *Sub distinctione respondetur cum communi sententia.*
3 *Explicantur quæ obstare videntur primæ parti.*
4 *Secunda pars vera sententiæ.*
5 *Ad matrimonium sub conditione dispensationis, quæ obtineri non solet, nullum esse.*
6 *Si obtineri solet, valere in ratione contractus conditionalis.*
An etiam ex sponsalia, remittitur ad lib. 12. ibid.
7 *Si non exprimatur ea conditio, nullum esse, etiamsi statim de dispensatione obtinenda agant.*
8 *Posse eum contractum confirmari iuramento.*
9 *Consanguineos sic contrahentes liberari a censuris Clementinæ.*
10 *In matrimonio appositam conditionem ducendi consanguineam, valere.*
11 *Idem si teneatur impedimento tantum impediendi.*

1 QVia tam matrimonium, quàm sponsalia & alij contractus possunt sub ista conditione, *contrahoteo, si Papa dispensauerit in impedimento consanguinitatis: item, si testator sum spurium, si Princeps legitimauerit*, ideo explicandum est, an ea conditio, quæ reijcitur in voluntatem Principis censeri debeat turpis, vel impossibilis, an licita & possibilis, ex eo enim colligemus, quæ sit vis & valor eiusmodi contractuum.

2 Et inhac re certo iure statuimus sub quadam distinctione. In his rebus, in quibus Princeps non solet dispensare, conditio impossibilis ea censetur in iure, *si princeps consenserit, vel dispensauerit*. Secunda pars est. In his, quæ solet concedere, etiamsi ex graui tantùm causa concedat, est conditio possibilis & honesta, *si P. inceps consenserit*. Primam partem tradunt Doctores communiter, quos refert Thomas Sanchez *lib. 7. disp. 45.* & sequitur, *num. 12.* Petrus Ledesma *d. cert. 5. an dub. 3. de quadr. bonestis.* Rebellus *lib. 2. de matrimonio, quæst. 10. sect. 6. num. 46.* Atque iuxta distinctionis primam partem accipienda sunt iura *vbi* l. & *l. stipulatio, & Iacobinus 137. D. de verb. obligat.* vbi expressè dicitur, quod conditio, quæ pendet ex voluntate Principis mutantis ius, censetur impossibilis, *l. talem Iulianus, D. de leg. 1.* vbi habetur quod stipulatio de eo, quod leges prohibent, nulla est, exemplum adhibetur in lege, vt si quis stipuletur fororem suam ducturum: addit etiam lex hoc esse verum, quamuis causa impedimenti non sit perpetua, vt accidit in sorore adoptiua, quæ quamuis possit fieri non adoptiua, per emancipationem, tamen si quis stipuletur cum illa, dum est adoptiua illam sibi nupturam esse, nullius momenti dicitur esse stipulatio, & neque oriri censetur aliqua obligatio, etiam ea emancipata, & sublato impedimento: subdunque textus rationem, quia ea stipulatio ab initio est contra bonos mores. Et *in l. inter stipulantem, §. fauram, D. de verb. obligat.* cùm dicitur quod stipulatio de re sacra vel publica, vel homine libero nulla censetur, licet res sacra possit fieri profana, & publica res priuata, & homo liber possit fieri seruus. Hæc inquam, iuxta non obstant. Intelligenda enim lex *si stipuler*, de promissione absoluta, non conditionata, & quando non exprimitur ea conditio. *si Princeps voluerit.* At vero *in inter stipulantem* ideo non valet stipulatio rei faciæ publicæ, aut hominis liberi sub condtione ad tempus reiecta, quo homo cœperit esse seruus, aut res sacra profana, & publica priuata, quia illud expectare esset inutile & triste, vt ibi ait textus. Non autem est expectandus tristis euentus, *l. cum tale, in principio, D. de condit. & demonstr.*

4 Secunda verò pars probatur in primis ex *l. apud Iulianum 40. D. de leg. 1.* Quoniam commercium eorum, nisi iussu Principis non est, cùm distrahi non soleant. Facit etiam, quia actus prohibitus collatus in tempus habile valet, *in tempus, D. de hæredem inst.* vbi dicitur, *in tempus capienda hæreditatis poste hæredem instituo*: benevolentius est, *vt si quis instituat Lucium hæredem cum capere poterit.* Idem est in legato, *l. Gallus, in principio, & in §. instituens, D. de liber. & posth.* Facit etiam textus *in l. quidam relegatus, D. de reb. dub.* Vbi legatum relictum à testatore in hùc modum, *si aliquis ex meis hæredibus, vel amicis restituto nemo mihi imperauerit, & ante decesserit, quam ei gratias egerim, volo ideo dari centum*: impetrauit ex eis vnus, & antequam sciret testator, ille decessit: Respondet I.C. legatum debeti. Valuit ergo quamuis relictum dependenter à conditione, quæ erat in voluntate Principis. Facit etiam quod quis poterit stipulari sibi dari rem suã sub hac conditione, *si Iua esse æstimet*, & impleta condition esse obligationem stipulationis, quamuis facta purè & sine conditione esset inutilis. *Ista rem meam 21. & Inemo rem 82. D. de verb. oblig.* Facit etiam, quod institutio filij spurij valida est sub ea conditione, *si Princeps eum legitimauerit*, vt docent Doctores *in dd. Gallus, §. vt instituens*, de quo Couarr. *2. p. cap. 8. §. 3. num. 12.* Facit etiam, quod quando inter duos de aliquo beneficio lis est, licet illis pacifici & promittere pensionem, *si Papa dispensauerit*. Quod sine ea conditione illicitum esset, ex communi Doctorum sententia in materia de beneficijs. Denique facit, quod si quis contraheret cum infideli sub conditione, *si conuertatur ad fidem*, obligatio contracta est, vt habetur, *4. tit. 4. part. 4.* & docent Soto & alij, quia consertur in tempus habile, quamuis eo tempore sit inhabilis ad contrahendum cum infideli.

5 Ex hac doctrina, quæ vera est, & communi sensu recepta, colligitur primò, si matrimonij celebretur de præsenti sub conditione, *si Papa dispensauerit inter eos*, in quorum impedimento Pontifex non dispensat, vt inter patrē & filiam, duos fratres: nullum esse omnino, neque vim habere sponsaliorum; quia, cum conditio censeatur impossibilis, quia turpis & contra leges est huiusmodi dispensatio, & reijciatur, manet contractus purus inter inhabiles, & ideo nullus. Idem est si quarnius dispensare soleat Pontifex ex causa, attamen ea causa, ex qua soleat dispensare, non sit inter huiusmodi contrahentes; quia ea dispensatio non potest esse licita, & ex consequenti conditio eius dispensationis turpis est & reijcienda. Vtrumque docet Petrus Ledesima in dubio citato post tertiam conclusionem.

6 Se-

6 Secundò colligo. Matrimonium contractum inter duos impeditos eo impedimento, in quo solet ex causa Pontifex dispensare, & habentes iustam dispensationis causam, validum est in ratione contractus conditionalis. iuxta dicta. Quę sententia communis est inter Doctores, pluresque refert & sequitur Thom. Sanch *disp. 5. nu. 12.* Petr. Ledesm. *in concl. 3. dub. citato*. Aegidius *disp. 29. dub. 2. concl. 4.* Ratio deducitur ex dictis. Quia conditio est honesta, & nihil ibi contra legem fit: lege enim non est prohibitum contrehere sub illa conditione, sed contrahere tempore, quo non sunt capaces purè & absolutè, quod tamen isti non faciunt. Vt enim dixi supra in contractu conditionali duæ insunt obligationes. Prima est pura expectandi dispensationem. altera conditionalis, cuius effectus suspenditur vsque ad euentum conditionis. Cumque prius sit conditionem impleri, vt habet Rota apud Farinacium, *t. 1. p. 268. cit.* alij, quàm contractum perfici, cùm perficitur obligatio sponsalium, iam est tempus habile: implera autem conditione contractus promissorius non indiget nouo consensu, vt dictum est *supraced.* Addunt etiam valere non tantùm vt nudam promissionem, sed vt sponsalia, contra Angles, Petrus Ledesma *dubio illo citato, concluf. 1.* & Thomas Sanchez *disp. 5. citata, nu. 24* Sed hoc constabit ex his quæ dicam infrà *lib. 3. cap. 7. de sponsalibus conditionatis*.

7 Tertiò colligo. Si matrimonium contrahatur inter impeditos non expressa ea conditione, nullum omnino est, & in hoc sensu dixi intelligenda iura suprà citata. Limitandum tamen nonnullis videtur, nisi ex eo quod statim de obtinenda dispensatione agant. colligatur sub ea conditione tacitè contraxisse. Neque obstat quod videatur inesse: non enim iure inest, sed extrinsecus valde est: alias nimquam posset habere locum dispositio Pontificis *in Clementina vnica, de consanguinitate*, de quo videndus Thomas Sanchez *disp. 5. citata, num. 26.* Mihi placet quod statim egerint de dispensatione, & pro ea miserint, non efficere vt tacita subintelligatur conditio, sed necesse esse vt expressè apponatur *I. conditiones extrinsecus, D. de condit. & demonstrat.* glossa *in cap. 1. §. ille verò in verfic. condition. de spons.* in 6. & tenet Rota apud Seraphinum *decis. 1056. num. 1.*

8 Quartò colligo rectè posse eiusmodi contractum confirmari iuramento, quia in petenda ea dispensatione iuxta dicta nullum est peccatum. neque in concedenda; nihil ergo obstat, quominus iuramentum adhiberi possit.

9 Quintò colligo consanguineos eo modo contrahentes matrimonium non incurrere excommunicationem latam *in d. Clement.* vt docet Petrus Ledesma *dubio citato. pag. mihi* 137. Thomas Sanchez *disput. 5. num. 18. & sequenti*. Quia excommunicatio lata est contra eos, qui de facto contrahunt: isti autem non contrahunt de facto, quam rationem assignauit etiam *ibidem* glossa.

10 Sextò colligo maiora: um, siue legatum relictum sub conditione, quæ indigeat Pontificis dispensatione, esse validum, & non esse purum, sed conditionale. Vnde si quis matoratus instituatur, vel legatum relinquatur sub conditione ducendi consanguineam, etiamsi sit in secundo gradu. vel consobrinam, validum est: quia licet difficilè dispensari soleat, solet tamen ex causa. Sic Thomas Sanchez citatis aliis *disp. cit. num. 19. & 20.* pertinebit autem ad legatarium vel successorem onus petendi dispensationem, vt idem probat *ibid. num. 2.*

11 Vltimò colligo matrimonium contractum inter impeditos impedimento tantùm impedienti, *si Papa dispenset*, eodem modo licere, vt docet Petrus Ledesma & alij. Quid autem iudicandum sit in soluendis expensis, docet Tho. Sanch. *ibid.* & Aegidius *disp. 29. cit. dub. 1. prope finē.*

2 *Quomodo verum sit conditionem debere impleri in specifica forma, & per æquipollens.*
3 *Præcipue attendendam voluntatem disponentis. Exemplis illustratur. ibid.*
4 *Quando ea non constat, verbis inhærendum.*
5 *Quando non potest impleri per omnia, implenda quatenus possit.*
6 *Quid seruandum in tempore implendi conditionem.*
7 *Quid quando conditio est momentanea. aut habet tractum successiuum.*
8 *An conditioni paruit, quando actus conditione præscriptus fuit nullus.*

1 REs difficilis in iure ciuili, si qua alia, & quæ non vno comprehenditur, aut continetur loco. Nos ex politionibus iuris interpretibus colligemus nonnullas regulas, & ad institutum nostrum accommodabimus illis relinquentes, quæ ad penetralia iuris ciuilis in testamentis, hæredis institutione, legatis, & fideicommissis spectãt, in quibus non paucæ, neque parum difficiles sunt iuris dispositiones, & in speciem repugnantes. Sed præmittendum est conditiones plures posse, vel vnam tantùm: & plures posse connunctim, aut diuisim, & vel affirmatiuè, quæ consistant in faciendo, aut negatiuè in non faciendo: & has vel esse casuales, quæ ex casu pendent, vel esse potestatiuas, quæ sunt in alicuius potestate; vel mixtas quæ partim etiam pendent ex voluntate partium, partim ex casu aut ex voluntate alterius. Et similiter alias esse promissuas, quæ hoc tempore, quæ tempus determinatum habent fuę ex casu ipso, siue ex facto, quod non potest quouis tempore fieri.

2 In primis obseruandum est communem iuris regulam esse conditiones debere impleri in specifica forma, prout ipsa conditio exigit. Obtinuit tamen vt sæpe impleatur per æquipollens attẽta voluntate testatoris, quæ effectum consideratur. Quæ est doctrina Bald. *in l. si dbo, patroni, §. si quis curaueris, quæst. 1. verf. 11. D. de iureiur.* and. vbi vult quod quando conditio est apposita ad certum finem, sufficit eam impleri per æquipollens. Docet etiam Andr. ab Exea *repet. in rub. de conſtit. num. 101.* Parisius *in cap. ad præſentia de probat. num. 65.* Baptista Fetetus *in tract. h. de probat. nu. 32.* Rota apud Seraphinum, *decis. 598.* Hæc tamen communis regula limitatur cum Rota apud Farinacium *in vol. decis. Rotæ Romanæ. decis. 661. num. 1.* quando fuerit præcisa forma per disponentem designata, ita vt omnino re ipsa voluerit impleri, & non aliàs. Tunc enim non satis est vt impleatur per æquipollens. Neque quod per ipsum non steterit. Ex qua doctrina deiectus est quidam possessione beneficij in Cathedrali non seruata forma constitutionis Pij V. licet æquipollentia adhibita fuerint. Extra hunc verò casum communis doctrina est, sufficere, vt per æquipollens impleatur, probantque DD. ex *l. si fundus, D. de condit. & demonstr. I. Stichum, §. vsumfructum, D. de solution. & si mater. C. de inoff. & substit. sub modo*. Et probari etiam rectè potest ex *cap. primum, de Cler. non resid.* vbi probatur iuramentum impleri fidè, si quis in obsequio Episcopi, vel Ecclesiæ detineatur, censetur enim tunc residens, & seruare iuramentum de residendo, licèt iuramẽtum debeat specificè seruari, *cap. ad nostram, de iureiur. and.* Sed quoniam sæpe contingit, vt multi sint casus, in quibus neque per æquipollens videntur impleri cõditiones, quid tunc agendum sit, aut quomodo iudicandum, subiiciẽs regulis explicandum est.

3 Prima ergo regula sit. In primis in sensu, modo, tempore, & aliis implendæ conditionis potiores partes sunt voluntatis disponentis, aut contrahentis matrimonium, si de illa constat, iuxta ea quæ supra dixi *lib. 1. cap. 8.* de significatione verborum, *l. non aliter 69. D. de leg. 1.* voluntas enim testatoris est, quæ primum locum obtinet, & quæ conditiones regit, vt inquit Vlpianus, *l. in conditionibus 19. D. de condit. & demonstr.* Vnde etiam quando certa non est mens testatoris, sed cõiecturis inquiritur, illi standum, quam coniecturæ dicunt esse mentem testatoris in sensu conditionis: & non esse verbis inhærendum contra voluntatem etiam coniecturis indagatam, docet elegantèr Donel-

CAPVT XVI.

Quomodo & quando impleri debeat conditio, aut censeatur impleta?

SVMMARIVM.

1 *Quædam notatio & distinctio præmittitur.*

Donellus *lib* 8. *comment. cap.* 23. §. *An non pauciora exempla sint.* Duaren. *de condit. instit. cap.* 2. & 4. Vterque non pauca exempla proferunt ex iure ciuili, quorum nonnulla adducam, vt illis propositis intelligatur etiam, quomodo indicandum sit, si in matrimonio, aut sponsalibus apponerentur. Primum exemplum. Vir muheri aliquid legauit, *si liberos habuerit*, illa diuortio facto ex alio liberos suscepit, non debetur legatum, quia non est impleta conditio, quamuis verbis impleta intelligatur, *Iacum vis* 25. & *l. si vir* 61. *D. de condit. & demonstrat.* Neque enim obscurum est testatorem hoc legato voluisse vxorem inuitare ad studium suscipiendæ sobolis ex ipso, non ex alio extraneo. Cur enim sibi vellet prouerari liberos summa ratio est, cur autem vellet alij, nulla est, imo maxima, cur nollet. Aliud exemplum est, Testator filiæ fuæ prædium reliquit his verbis. *Rogo te hæres meus prædium Tusculanum meæ filiæ des, si Philippo nupserit, si non nupserit, idem prædium Philippo, legoque*: decedit illa ante nuptias & exquisitam eius voluntatem, non est impleta conditio, *l. pater* 101. *D. de condit. & demonstrat.* Cuius tario non obscura est. Nam qui prædio illo legato filiæ voluit illam eo inuitare ad nuptias, id quod adiecit, *si non nupserit, Philippo legari*, apertum est, pœnæ causa adiectum, si filia parere voluntati patris non vellet. Pœna autem non coercet eum, quem non scimus facere noluisse, sed tantùm non potuisse. Cùm ergo morte præuenta fuam voluntatem non explicuerit, neque dixerit se nolle parere patris conditioni, non est impleta conditio, quamuis secundùm significationem verborum *non nupserit* videatur impleta. Aliud exemplum. Mater filios hæredes testamento reliquit, *si emancipati essent*, quia volebat hæreditatem quæri filijs, non patri. Accidit vt I. beraeretur patria potestate, non per emancipationem sed vel qua decessit Pater, vel qua per sententiam deportatus est, quo jus patriæ potestatis adimitur. Respondet Imperator *in l. si mater* 2. *C. de institut. & substitut.* expletam conditionem esse, licet non sint soluti patria potestate per emancipationem. Quia consilium matris id tantùm fuit, ne patri adquireretur: hoc autem sequitur, quouis modo excesserint e patria potestate, etiam si non per emancipationem. Simile exemplum est *in l. mulier* 22. *D. ad Senatusconsultum Trebel.* Aliud item apud Duarenum *d. cap.* 3. §. *aliud exemplum, in quo voluntas*, & §. *cæpimus multis exemplis illustrare*, & quod est apud Donellum *lib. citato pag. mihi* 409. *colum.* 2. *in fine*. Huc etiam pertinet, quod furioso aut pupillo dare iussus impleri, si det tutori aut curatori. *l. si fundus* 13. *D. de condit. & demonstrat.* Atque huc etiam pertinet, quod de conditionibus disiunctiuis est apud Duarenum *cap.* 5. *de condit. instit. colum.* 2. *versic. Sed animaduertendum est*. Aliud etiam exemplum accipe ex Rota *decis.* 589. *apud Seraphinum*. Concessa fuerat domus à fratribus S. Stephani Rotundi cuidam Ioanni Antonio de Manilijs, & Susannæ eius vxori, sub his verbis. *ad tertiam dictorum conjugum generationem, & si forte contigisset prædictos coniuges filios non habere, tunc in potestate sit dictis Ioannis alium ad sua bitum nominare. & si forte contigisset ipsum mori nullo altero nominato, tum Susanna prædicta vnam personam valeret ad suam voluntatem nominare, quæ in huiusmodi locatione & emphyteusi succederet*. Euenit quod Ioannes Antonius decessit nominato M. Manilio, qui ipse ante obitum Susannæ decessit, illa nominauit alium, dubitatum fuit an hæc nominatio valeret, quia in vnum casum videbatur data Susannæ facultas nominandi. Responsum, valere. Quia in conditionibus primum locum obtinet mens testatoris, & cùm in huiusmodi materia intentio partium sit prouidere successoribus, verba illa intelligenda sunt, etiamsi nominauerit aliquem, qui præmortuus fuerit antequam casus nominationis aduenerit. Nam ipsi conceditio fit pro certa & determinata causa, non consummatur in primo actu, si durat causa concessionis, vt per Bartolum *in l. 1. no. 5. ad l. Iul. Maiestat.* Nec verò hinc sequitur casum expressum à testatore ad casum omissum produci, contra iuris regulam apertissimam *in l. commodissimè. D. de liberis & posth.* neque recedit à forma conditionis contra ea quæ I. C. cauet *in l. Mæuius* 34. *l. qui haredi* 44. *D. de condit. & demonstrat.* Hæc enim omnia ita componuntur, vt intelligantur esse vera, cum hac tamen exceptione & limitatione, nisi constet de testatoris voluntate, nam in eo casu illum sequimur.

4 Secunda regula. Quando non satis constat de mente testatoris, verbis inhærendum, & ad eorum sensum & formam attendendum, aliàs conditio non impleta censetur, quamuis eundem effectum habere videatur. Hinc non implet conditionem, qui seruo alieno date iussus conditione, dat domino, quamuis eundem effectum habere videatur in iure, quidquid enim seruo datur, domino adquiritur. Neque etiam conditio, *si deportato dederit*, impletur, *si detur ipsi*, quamuis bona deportati sint fisci. Neque enim sunt æquipollentia: neque patia dare seruo & domino, dare deportato & fisco, vt eo loco recte docent Duaren & Donel. *cap.* 33. *cit.* Nam licet seruus acquirat domino, seruus tamen potest in peculio suo retinere, donec dominus ademerit, & ea pecunia vti, sicut deportatus ad victum compatandum. Adde fortan testatorem voluisse, vt per eum seruum domino adquireretur, quo se illi gratiorem seruus faceret, & domini beneuolentiam compararet. Vnde intelliges, quomodo accipiendum sit quod nonnulli dicunt, nihil referre, si conditio ex æquipollenti impleatur. Videndum enim diligenter, an sit reuera æquipollens. Hinc etiam, qui iussus dare hæredi, dat hæredis hæredi, conditionem non implet. *l. sub diuersis* 5. §. 1. *D. de condit. & demonstr.* quamuis id libertatis fauore admissum sit *in d. l. sub diuersis*.

5 Tertia regula sit. Quando conditio non potest per omnia exactè impleri secundùm verba, eatenus implenda est, quatenus possit: & si secundùm substitutam verborum impleri non possit, implenda aliquomodo, prout testator vel contrahens sensisse videbitur. Sic Donellus *cap.* 32. *prope finem* §. *adeo autem verum est*. Huius regulæ exempla sunt. Primum est, *in l. mulier qua vxo* 20. §. *si quis hæredi tarum, D. de condit. instit.* Vbi quæstio est quomodo sit intelligenda hæc conditio. *Titius hæres esto, si Stichum seruum manumiserit*, cùm hæres esse non possit, nisi seruum manumiserit, & manumittere non possit, antequam hæres sit, seruus namque à Domino manumittitur, Dominus autem non est prius quàm adierit hæreditatem *l. 4. C. de his qua a non dominis*. Dicendum est manumisse quadam significatione, id est fecisse quod Dominus solet, quamuis non vtiliter manumiserit, quia à non Domino factum est. Sic autem hæc verba conditionis interpretantur, vt fiat quod possit propter conieciuratam testatoris voluntatem, iuxta quam non est credendum aliter sensisse. Aliud exemplum sit *in l. Stichus si hæred.* 24. *D. de statu lib.* Stichus, si hæredi decem promiserit, hæres esto quomodocunque potest promittere hæredi, vt libertatem consequatur: dicitur parere conditioni quamuis inutilis promissio sit. Nos tamen sic interpretamur conditionem hanc, quia credibile est, ita sensisse testatorem, cùm intelligeret inter dominum & seruum nullam obligationem valuter posse contrahi. Alia huius exempla sunt apud Donellum *loco citato*, & Duarenum *de condit. instit cap.* 5. *prope fin.*

6 Quarta regula sit. Quod attinet ad tempus implendæ conditionis, si illud designatum sit à contrahente, illud tenendum, alias conditio non censetur impleta. *Conde tacet, de condit. & demonstr.* Si autem non sit designatum tempus, si ea conditio pendet ex euentu, *vt si mater ex asse veneris*. tunc impletur, cùm euentus ponitur; neque enim aliud tempus implendæ conditionis credi potest expectari voluisse, neque testatorem neque contrahentes. At verò, si conditio sit in potestate contrahentium, vel hæredis aut legatari, in testamentis testatore mortuo implenda erit; nam eatenus impleti dicitur, quatenus testatori paruerit: non autem censetur paruisse testatoris voluntati, nisi quando illa firma & rata est, & reuocari non potest. Non est autem firma, nisi mortuo testatore. Atque huc spectat illa distinctio promissuæ conditionis, & non promissuæ, de qua Paulus *in l. si sam fabi* 111. *de condit. & demonstr.* At in contractibus accipienda est quam primum possit, vt *contrahor tecum, si decem dederis, si Capitolium*

tulum ascenderis, intelligitur tempus implendæ conditionis, quam primum possit exemplo sumpto ex legatis. *l. hæc condit. 10. 9. de condit. & demonstrat.* Aliter se res habet in institutionibus hæredum, in quo satis est, si aliquo vitæ tempore ascendat. Nam cùm legatario semper commodum sit & lucrum, legati adquisitio, non est, cur tempus implendæ conditionis prorogetur. Ad hæredi potest esse damnosa hæreditatis aditio, & ideo tempore ad captandum consilium opus est. Ne autem proroget in longissimum tempus, partes erunt Prætoris, vt ei præfiniat tempus implendæ conditionis, vt eleganter docet Donellus, *d.cap.33.§.cum autem quæritur intra quod tempus.* At quando conditio consistit in non faciendo, cùm ad sui impletionem exigat totum vitæ tempus, expectandum est tempus mortis: licèt in legatis & testamentis ideo excogitata sit Mutiana cautio. *l. Mutiana, de condit. instit.* qua sub cautione promittens se non facturum bona comparat. In matrimonio autem ea conditio locum non habet, & reijcitur tanquam impossibilis, quando conditio ponitur implenda ab eo, cum quo contrahitur, vt *contrahio tecum, si Capitolium non ascenderis*. Reijcitur enim contractus iste post mortem, quo tempore impossibile est contrahere. Quamuis verùs dicetur eiusmodi conditionem in matrimonio esse contra substantiam matrimonij, quod consensu duorum perficiendum est, & ideò non reijcitur tanquà impossibilis, sed vitiat, sicut quæuis alia conditio contra substantiam matrimonij. Quod in hac specie docuit Rebellus *lib. 2. de matrimonio, quæst. 10. sect. 4. num. 18.* in alio simili, vt si quis dicat, *contrahio tecum, si meas exequias curaueris*, si suspensiuè ponatur, vitiat matrimonium, quia non nisi post mortem eius implen ea conditio potest, quando consensus ducturn esse non potest.

7 Sed in modo implendæ conditionis, illud videndum, an conditio momentanea sit, vel tractum temporis exigat. Si enim momentanea sit, statim illo momento purificatur contractus. At si tractum successiuum habeat, non satis est principium, sed necessaria est perseuerantia, & duratio. Exempla accipe. Legatur siue donatur aliquid alicui, si testamentum fecerit, licet hæc conditio videatur momentanea, re vera nõ est, sed requiritur testamentum, morte confirmatum, & durans, quare vsque ad confirmationẽ per mortem non censetur impleta conditio: sic Angelus *cons. 759.* & ex eo Decius *in l. si quis hæredem, nu. 20. de inst. & substit.* At conditio illa, *si consul factus fuerit, si nupserit*, momento absoluetur, & tantùm respicitur principij Magistratus & nuptiarũ. Quare legatum relictum sub ea conditione *si nupta sequentur* statim atque matrimonium factum est, impleta censetur. Vera enim est Alexandri doctrina, quam refert Decius eo loco, quod quando qualitas adijcitur verbo importanti ordinationem, & principium actus, tũc principium attenditur, *quod ergo, in princ. D. de his qui notant. tib.* ubi, *prætor enim ad initium nuptiarum se retulit*. At si qualitas respicit processum & perseuerantiam actus, tunc non sufficit principium, sed continuatio requiritur. Idem docet Baldus *in l. fin. in principio not ab. 2. de ind. vid. tol.* Rota apud Setaphinum *decis. 503. num. 1.* Ex quo fit semel impletam conditionem iam non habere tractum ad tempus futurum. Rota apud eundem *decis. 1063. num. 15.*

8 At quæri potest, an si actus conditione requisitus sit nullus, censeatur impleta conditio. Exempli gratia donatum est, si consul factus fuerit, si nuptiæ sequentur, cõsul nulliter factus est, matrimonium pronunciatum nullum, an hic paruisse conditioni censebitur? Quæstioni respondemus illum paruisse conditioni, si bona fide, & absque dolo mist matrimonium, vel si titulum coloratum consularus habuit. Contraxit aliquis, qui ob impotentiam separatus est, & matrimonium renuntiatum nullum, paruit iste cõditioni, vt in hac facti specie docet Rota apud Seraphinum *decis. 503. num. 2. & seq.* Quod si dolosè tantùm, scienseque se nullum actum efficere, tantum, vt specie tenus conditionem implere videretur, fecerit, non censetur conditioni paruisse, perinde enim est malè fecisse, ac nulliter fecisse, hoc est, non paruisse.

∴ ∴ ∴

CAPVT XVII.

Quando conditio non impleta habeatur pro impleta.

SVMMARIVM.

1 *Quid agendum.*
2 *Quando censeatur impleta conditio casualis.*
3 *Quando non est conditio omnino potestativa, censetur impleta, si stet per eum, in cuius persona implenda erat.*
4 *Quid si mortuo vel vitio testatore accidat deficere personam, in qua implenda erat conditio.*
5 *Opponitur exemplo Neratij, & explicatur.*
6 *Si relinquatur legatum sub conditione, si ducat aliquam, & illa remat, quid dicendum.*
7 *Quidam limitatur.*
8 *Quid si ita, cum quo contrahere habetur, decedat.*
9 *Quid si relictum sub conditione, vt nubat nobili, & primò nupserit ignobili, & postea nobili.*
10 *Quid si primò remat, & postea pœnitat, & paruit conditioni.*
11 *Quid si prius ducat aliam, & postea illam, qua conditione exprimitur.*
12 *Quid si illa, in cuius persona parendum est, primo remat, & postea velit.*
13 *An qui sub conditione ingrediendi religionem, ingreditur, & non profiteur, teneatur capere.*
14 *Quid si sub conditione, si mihat de consilio Tuy, & ille moriatur ante consilium præstitum.*
15 *Quid de illa conditione, si pater consentiat, & ille non consentit, vel remat, vel decessit, antequam consentiret.*

1 SEd quoniam contingit aliquando conditionem non impletam haberi pro impleta id opus est breuiter explicemus, de quo Donellus *d. lib. 8. cap 24.* & Duarenus *de condit. instit. cap. 6. §. sequitur potremus locus.*

2 Et in primis. Si conditio casualis sit, omnis ea conditio impleatur oportet, & non impleta non habetur pro completa: cùm enim omnis ea conditio pendeat ex casu, necesse est, eum euenitum, qui existente conditione perficiat contractum, non existente non purificare. Limitanda tamen est cum Duareno ista generalis regula, vt dicam postea. Hæc autem generalis definitio constat *ex l. vltima, C. de necessar. serv. hæred. instit.* vbi distinctio adhibetur inter eas conditiones, quæ ex casu pendent, & quæ ex potestate, licet in serui institutione humanitatis intuitu aliud sit quoad causam libertatis.

3 Deinde generalis regula est. Quoties conditio non est omnino potestatiua, sed quæ non tolùm est in potestate eius, cui imponitur, sed pender etiam ab alterius voluntate, non satis est quod non stet per eum, qui implere debet, sed quod stet per eum, qui debiturus erat impleta condition e, aut stet per eum in cuius persona conditioni parendum erat. Exemplum est; *contrahio tecum, do, lego tibi, si nupseris Titæ*, satis est si per Titiam stet, quia non vult, & conditio habetur pro impleta: at si non imples, quia Titia ante petitas nuptias mortua est, non est impleta cõditio. Colligitur ex *l. aure 24. D. de condit. & demonstrat. & l. Iulius 81. eodem, & l. si mire, D. de reg. iuris*, quæ iuna in speciem pugnantia ratione appositæ negationis rectè cõponunt Donellus & Duaren. *locis citatis*. Eadem etiam regula constat ex *l. 2. l. si quis est in testamento 11. l. mulier, & principio, de condit. instit.* & alibi itæpe. Vn de sue contrahenti aliquid humanitus accident, quia cùm dare paratus esset, non potuit, siue illi, in cuius persona erat implenda conditio, quia mortuus est, defecille, conditio dicitur. *l. cum ita 94. D. de conditionibus & demonstrat.* Id quod etiam verum est, quamuis conditiones casuales sint, *rectum contrahio, si nauis ex India venerit*, fuisti impedimento, ne veniret,

ret, impleta conditio est *d. Iulius Paulus 79. D. de condit. & demonstr. §. vlt.* Quod si queras huius rationem, quid enim interest, vtrum non impleas conditionem, quia alter, in cuius persona implenda erat, noluit, aut quia mortuus est, cùm tamen tu paratus sis implere, vt in isto casu non dicatur impleta conditio: in primo vero impleta censeatur? Rationem reddit Donellus *in d. cap. 24.* inquit que eam perendam esse ex voluntate contrahentis, vel disponentis. Nam testantis voluntati vel contrahentis satisfactum est, vbi datum est, cui ille dari voluit, siue illi datum reipsa fit, siue fit oblatum, & accipere noluerit. Et autem qui mortuus est, non potest dici satisfactum esse: nec enim recusauit, cui nihil oblatum est, qui si viuenti pecunia oblata fuisset, forsan accepisset, neque ad rem pertinet, quod per legatarium non stet, id enim effecit casus, non voluntas Titij.

4 Verùm hoc ita accipiendum est, si mortuo testatore illud accidit, in persona eius, in quo implenda promissio est, vt si mortuo testatore mortaritus, cum quo contrahere iubetur, aut aliquid dare. Quòd si viuo testatore decedat, tunc non defecisse conditione dicetur, sed valebit, quia iam tunc ea conditio reputatur impossibilis, & habetur pro non adiecta. Exemplum sit. Testator scripsit, *Titio lego centum, si Stichum manumiserit*, decedit Stichus mortuo testatore, antequam manumittat, conditione defecit, & perit legatum ob rationem dictam. Aliud exemplum est: *contrahe tecum matrimonium, si dederis matri meæ centum*, moritur mater antequam daret, conditione defecit, & nulla sequitur obligatio. Atque iuxta hanc primam partem, accipio textum *in l. inde Neratius 23. §. idem Iulianus, D. ad l. Aquiliam. in 1. part. §. 1.* in ea enim ponit seruum defecisse post mortem testatoris, id est, eo tempore, quo debuit manumitti, & ideo conditione defecit, & heres non admittitur ad hæreditatem. Sic etiã accipit Cuiacius ad *l. 54. turpia legata, §. 2. D. de leg. 1.* At si mortuus est seruus viuo testatore, aut manumissus, vel mortua mater erat tempore contractus, non censetur defecisse conditione, sed reijcitur ea conditio tanquã impossibilis, & purus manet contractus, & dispositio: sic accipe textum *in l. 7. D. de condit. & demonstr. si seruos certos quis manumisserit, hæres esse iussus, quibusdam ex eis, antea mortuis, Neratius respondit, defici eum conditione, nec æstimabat parere posse conditioni, nec ne. Sed Seruius respondit, cum ita esset scriptum, si filia & mater mea viuent, alteram mortuam, non defici conditione. Idem est & apud Labeonem scriptum. Sabinus quoque & Cassius quæ sint impossibiles eas conditiones in testamento positas pro non scriptis esse, qua sententia admittenda est.* Atque in hunc sensum etiam accipio quod scriptum est *in l. turpia legata 54. D. de leg. 1.* Si Titæ legatum relictum si arbitratu Seij nupsisset, & viuo testatore Seius decessisset, & ea nupsisset, legatum ei deberi: quod & alia etiam ratione debetur, vt ad eam l. aduertit Cuiacius, quia cõditio illa tanquam turpis reijcitur iure ciuili. vt dictum est supra, *cap. 4.* Sed sequitur *in §. sequenti: sed si serui mors impedisset manumissionem, cum tibi legatum esset, si eum manumisisses, nihilominus debetur tibi legatum, quia per te non stetit, perueniat ad libertatem.* Intelligendum quidem de seruo mortuo viuo testatore, sicut & dispositio *§ præcedentis.* Quare non est opus interpretatione Donelli *in d. cap 34. §. hæc tamen nonnullas species*, vbi dicit iam hæredem aliquid egisse in manumissione, & viuo seruo iam legatarium aliqua facere, quæ ad manumissionem pertinebant, verbi gratia, ad Magistratum proficisci manumissionis causa, & interea seruum mori, & ideò impletam esse conditionem censeri. Hæc interpretatio necessaria non est, & id quod diximus, magis in textu fundamentum habet. Sic etiam accipio textum *in l. 8. quæ sub cond tione, §. 7. D. de condit. inst.* ibi: *Idem est, & si ita hæres institutus esset quo, Titius hæres esto, si vs Stichum manumittat, aut Titio centum ita lego, vt Stichum manumittat. Nam mortuus Sticho nemo dicet submouendum eum. Non vidit tur enim defectus conditionis, si pareri conditioni non posse, impleudæ est enim voluntas, si potest.* Accipio ergo de seruo mortuo viuo testatore, quia iam impossibilis conditio est, quando accedit tempus parendi conditioni: non enim patere ei tenetur, nisi morte secuta testatoris, cùm antea non esset firma ea voluntas, vt dixi supra *isto cap.* Quare iam eo tempore, quo firma est voluntas testatoris impossibilis conditio est, & ita reijcitur, nec vitiat, neque est defectus conditionis.

5 Sed his quæ modò dicta sunt, fortiter obstat textus *in l. inde Neratius 23. §. idem Iulianus. D. ad l. Aquiliam in 2. par. §.* ibi, *quod si viuo testatore occisus, si hæreditatis est mentionem faciare, qua retrorsum, quam plurimum fuit, inspicitur.* Donellus *loco citato.* Accusi ex Bartoli & aliorum interpretationem reijcit, nec parum efficaciter. Sed nihilo meliorem aliam nobis tradidit. Supponit enim *in d. §.* etiamsi viuo testatore occisus sit seruus, defecisse hæredem conditione, quod tamen repugnat apertissimæ iuris dispositioni *in l. 7. si seruos certos. D. de condit. & demonstr.* Quare si viuente testatore occisus sit seruus, tam ea conditio censetur impossibilis, & habetur pro non scripta *in d. l. 7.* Multa hic comminiscuntur interpretes, & multum referre putant, an seruus mortuus, an vero occisus sit. Ego tamen putabam facilius dici posse *in d. inde Neratius.* Iulianum approbasse Neratij sententiam, qui dicebat in ea specie defecisse hæredem conditione, si viuo testatore occideretur, aut moreretur seruus, atque id tantùm ibi referri. Neratij autem in hoc sententia expresè reprobata est à Seruio, Labeone, Sabino & Cassio. *in d. l. 7.* quibus stantibus ea est ratione ipsa suffragante. Hæc autem quæ diximus, limitat Donellus in causa alimentorum, & aliis, quæ infra dicemus.

6 Ex his, quæ hactenus verè constituta sunt, colligitur facile, quomodo decidenda sint multa quæ quærit & colligit Thomas Sanchez *lib. 1. de matrimonio disput. 13. a nu. 14. vsque ad 28. & disput. 14.* Primò ergo colligitur quid dicendum, si ceu reliquaturi hæreditas, vel legatum, vel maioratus, si cõtrahat matrimonium cum aliq. a. Et quidem si illa, cum qua contrahere iubetur, renuat, valet legatum, & habetur conditio pro impleta, vt ipse docet *disput. 13. num. 19.* & Molina *tom. 1. de iust. tract 2. d. 5. 206. & 207.* Quare requirenda ea semina est. Modum autem in eo seruandum, & quid faciendum, quando femina data opera latitat, explicat Molina luce consultus *de primog. lib. 1. cap. 13. num. 14.* Idem et ir, si femina ali nubat, non enim censetur iuberi viduam ducere, nec expectare tempus viduitatis illius, euenire enim facilè posset mors ipsius legatarij ea adhuc vxorata.

7 Ab hac illatione excipiunt nonnulli contractus, in quibus nolunt conditiones haberi in hac specie pro impletis. Sic Molina Theologus citatis aliis *tom. 2. de iust. disp. 285. num. penult.* quem sequitur Thomas Sanchez *disp. cit. num. 10.* quod quidem mihi etiam magis placet. Inducor hac ratione. Quia qui sub conditione mixta veller contrahere cum aliquo, & illum obligare ad euentum conditionis mixtæ, etiamsi per aliu n in cuius persona adimplenda esset conditio, staret, obligaret ad impossibile, & ea conditio merito censetur impossibilis. Impossibilis autem conditio non reijcitur à contractibus, excepto matrimonio, sed vitiat. Vnde ob hanc ra ionem existimo oppositum non esse probabile, secundùm iuris principia, licet multi etiam id doceant.

8 At si is, cum quo contrahere matrimonium iubetur, decedat, tunc absolutè Thomas Sanchez dicit petire legatum. Sic *disp. 13. num. 24.* citatis aliis. Ego tamen sub eadem distinctione respondeo. Aut deceiserat viuo testatore, aut non. Si eo viuo antequam accessi set tempus parendi conditioni, vule legatum est, & reijcitur ea conditio tanquam impossibilis, iuxta dicta. At si mortuo testatore decedat, petit legatum, vt etiam dictum est. Limitarem tamen in maioratibus, cum Molina Theologo *dict. disp. 285. prope finem.* qui alios refert, quos etiam sequitur Thomas Sanchez *disput. 33. citata, num. 25.* qui alias etiam huius limitationes adhibet, vbi etiam explicat, quid dicendum, quando ab alio tertio impeditur implementum illius conditionis.

9 Secundo colligitur, qui dicendum, si legatum relictũ sit, dãmodò nubat nobili, & legatarius primo nupsit ignobili, postea nobili, de quo Thom. Sanchez *disp. 33. cit. n. 14.*

& cen-

& censet petite legatum, quia subintelligitur ea tacita conditio, vt nubat tantùm nobili, id est, nunquam ignobili: conditio autem negatiua perpetua est. & ex consequenti omnem alium actum, & tempus excludit. Ego sic distinguerem, aut primò nupsit nobili, & postea ignobili, aut è contrà: & adhuc vel viuo testatore, vel postea. Dico ergo, si viuo testatore nupsit ignobili, & testator sciat, & adhuc relinquat legatum, si nubat nobili, videtur sensisse de secundis nuptijs. Quare dummodo post mortem testatoris viduus ducat nobilem, capiet legatum. Quod si decedat legatarius, antequam possit iterum nubere, pent legatum, quod conforme est his quæ diximus supra quando testator in conditione posuit, quod si nubat tam factum, iuxta textum *in l. hac conditio, in l. si tam fusta 11. & l. si ita 69. D. de condit. & demonstr.* Idem dico si testator ignorabat, quia tempus parendi conditioni est post testatoris mortem, quam primùm possit. Expectandum ergo tempus, in quo possit viduus implere conditionem. Quod si primò nupsit nobili, siue ante testatoris mortem, siue post id factum fuerit, non potest iterum nubere ignobili, & si nubat, amittet legatum. Neque his obstat textus *in l. houes, §. hoc fermone D. de verb. sign.* vbi actus simpliciter prolatus intelligitur de primo. Hoc enim verum habet, quando actus præceptus ratione negationis non excludit quemcunque alium. Atque hue etiam pertinent, quæ habet Thomas Sanchez *disp. 34. num. 42.* de ea condition, *si ducat nubilem*, & ille ducat Iudæam. Si enim matrimonium cum illa initum sit, debetur legatum, quia solùm vero matrimonio impeditur. & adhuc locus est implendæ conditioni.

10 Tertio colligitur, quid dicendum in eo quod quæri solet, an si legatum relinquatur Titio sub conditione, *si Seiam ducat*, & cùm tempus aduenit, in quo parendum est conditioni, Titius renuat. & postea pœnitentia ductus illam ducat, an tunc censeatur defecisse conditione, vel illam impleuisse. In quo Thomas Sanchez *ibid. num. 15.* distinguit ex doctrina Bartoli, aut ita isti relinquebatur legatum, vt eo non parente conditioni pertineret ad alium, vel non. Si primum, si cùm tempus parendi aduenit, renuat, defecit conditione, & non habet locum pœnitentia, quia tam ius quæsitum est alteri successori, & nulla variatione licet, cum alterius damno. At si non deuenit ad alium, tunc dicit esse locum pœnitentiæ, imò addit cum Pelaez Mieres, si minor legatarius sit, etiam in primo casu restitutionis beneficio, vti posse audiri sus conditionem non impletam. At de tota hac distinctione dubito. Nam legata relicta sub conditione, ea non subsistente perinent ad hæredem in testamento scriptum. etiam si nihil exprimatur, & si sit hæres instituus sub conditione, ea non impleta pertinet hæreditas ad hæredes ab intestato. Ergo nunquam poterit non quæri ius alteri. Quare si renuit, existimo non impletam esse conditionem, & ideo transire ad alios. De ea autem restitutione minoris in præcipuo casu dubito, nisi forsan ex æquitate quadam sustineatur. Si enim minor curatorem habeat, & solemnia in eo seruata sint, & adhuc renuat, quomodo possit locum habere restitutio non video.

11 Quarto colligitur, quid dicendum sit in eo, quod quæri solet, si alicui relinquatur legatum sub conditione, *si Seiam ducat*, ille autem primò ducit aliam, & illa defuncta ducit Seiam an sit impleta conditio, necne? Mihi placet distinctio quam tradit etiam Molina Iure consultus *loco citato*. Si ante delatum legatum vxor restatore nupserat alteri, expectandus est an tam vidnus possit Seiam ducere, quia conditio legati implenda est, quam primùm possit, vt dixi supra *cap. præcedenti*: poterit enim tempore delatæ successionis illi parere conditioni, & illud tempus respicit conditio adiecta. At si tam mortuo testatore, vel tempore delatæ hæreditatis, vel legati ducat aliam, antequam Seiam, pent legatum, quia conditioni non parut. Idem dicendum est, si iussus ingredi religionem, prius ducat vxorem, & viduus velit ad religionem transire, sub eadem enim distinctione respondendum est.

12 Quinto colligitur quid dicendum in eo, quod quærit idem Author *num. 18.* si grauatus sit aliquis ducere Seiam, & ille tempore quo conditionit parendum est, velit eam ducere, eaque renuat: & postea Seia pœnitentia ducta nubere velit, an tunc teneatur eam ducere, vel si non duxerit pereat legatum. Respondet Thomas Sanchez cum Mantica, & Menochio sub hac distinctione. Si haud tam matrimonium imp. postquam illa renuit, vel hæreditatem adijt, aut legatum tam obtinuit impleuisse conditionem censetur, & valet legatum: at si nondum, cùm Seia pœnitur, obtinuit dominium legati, tenetur parere condrioni, & illam tam pœnitentem ducere. Ego tamen hanc distinctionem non probo. Quia vel ille paruit conditioni, cùm illam requisiuit, & illa noluit, vel non. Si hoc secundum, ergo neque hæreditatem adire, neque legatum obtinere potuit. Si parut, ergo etiamsi nondum obtinuerit legatum, vel adierit hæreditatem, iam amplius ducere non tenetur, quia impleta conditio est. Quare hoc mihi probabilius videtur, cum his quos citant Mantica & Menochius.

13 Sexto colligitur quid dicendum in eo, quòd quæri solet, an legatum alicui relictum sub conditione ingrediendi religionem debeatur, si ingrediatur, & ante professionem exeat: an scilicet tunc eo solo censeatur impleta conditione, de quo agit Thomas Sanchez *d. disput. 34. num. 17. & 18.* Et in primis, si mens testatoris esset aperta, aut constaret verosimilibus coniecturis voluisse illum obligare ad perseuerandum, non debetur legatum nouitio exeunti. Quia cùm hæc conditio perseuerandæ sit honesta, & alias voluntas testatoris sit, quæ conditiones regit, *l. in conditionibus, D. de condit. & demonstrat.* illi standum præcipiè, etiam si verba ambigua sint, vel indicent impletam conditionem. At si non constet de mente testatoris, tunc placet quod docet Thomas Sanchez cum alijs *num. 18.* valere legatum, etiamsi ante professionem exeat. Possima ratio est. Quia licut voto religionis satisfit per ingressum, nec requiritur perseuerantia, sunt enim diuersa inter se ingredi & perseuerare: ita etiam de voluntate testatoris eam legem imponentis iudicandum est. Quare idem seruandum est quod in voto, vt, scilicet, ingrediatur bona fide, & non tantùm in fraudem legati, postea egrediatur, & adsit etiam iusta causa recedendi, quia expertus religionis asperitatem, iudicansque se minus habilem ad eum statum, recedat.

14 Septimò colligitur quid dicendum in eo, quod quæri solet, an si legatum relinquatur alicui, dummodo nubat de consil. Titij, si Titius decedat, antequam consilium præbeat, valeat legatum. In quo Thomas Sanchez *disput. 34. num. 27.* docet, si viuo testatore decedat, aut mortuo, valere legatum, quia per illum non stat. Sed verius respondemus iuxta traditam distinctionem. Si viuo testatore decedat is, cuius consilium requirendum est, valet legatum, quia iam ea conditio est impossibilis, & respicit iuxta textum *in l. cum tibi §. referri potest. D. de condit. & demonstrat. & l. turpa legata §4. §. 1. & 2. D. de lege. 2.* at si mortuo testatore decedat, etiamsi legatarius non sit in mora exquirendi consilium, non tenet legatum, quia non patetur conditionem. Atque idem dicendum, quamuis absens sit, requirendum enim est eius consilium: quia ea conditio non obest libertati matrimonij, vt dictum est, cùm non sit obligatio sequendi consilium, sed inquirendi. Quare, nisi illi conditioni pareatur, non obtinebit legatum. Idem & eodem modo distinguendum est, cùm viduæ imponitur conditio, vt nubat de arbitratu Titij. Quod si ille arbitrari nolit, aut consilium præbere, impleta conditio est iuxta dicta: quod si iniquè arbitretur, ad iudicem recurrendum est. At Iure Canonico non iudico licitam eam conditionem etiam viduæ impositam, vt nubat arbitrio alterius: licet enim possit imponi conditio viduitatis: attamen, si nupturum conditio apponitur, non potest apponi contra libertatem matrimonij, in quo non recte loquitur idem Thomas Sanchez *disput. 4. cuat. numero 42.*

15 Vltimò colligitur, quid dicendum sit, quando ea conditio apponitur, *contrahe tecum, si pater consentiat*, aut

aut de consensu patris, vel arbitratu, vel consilio. Suppono enim quamuis ea conditio ab alio apponi non possit, attamen ab ipsi contrahentibus apponi posse, de quo agit Thomas Sanchez *lib.5. disp.7.* Et iuxta tradita dicendum est, si pater, quando contractus eo modo celebratur desserat, purus est contractus, eò quod reiciatur ea conditio vt impossibilis iuxta dicta. Quod verum est, siue contrahentes sciant, siue ignorent patrem decessisse, iuxta ea, quæ de conditione impossibili cognita vt possibili supradicta sunt. Si autem post contractum decessit pater, antequam eius consensus exquireretur, non est impleta conditio, & licet vnicuique recedere iuxta supradicta. Si autem requisitus pater noluit consilium aut arbitrium præbere, existimo impletam conditionem, vt in simili dictum est. At si primò renuit consilium præbere, vel consensum, & postea consentiat, iam primo paruerunt conditioni, neque tenentur postea contrahere cùm placet, ex vi prioris contractus, nisi iterum consensus renouetur. Quæ omnia iuxta iuris principia à nobis tradita in isto capite conformia sunt, & hæc de isto libro.

LIBER QVARTVS

DE CONSENSV EX COACTIONE, VEL ERRORE.

EXplicuimus hactenus essentiam matrimonij, et quæ ad eius causam efficientem, scilicet, tam consensum absolutum, quàm conditionatum, pertinent, iam deinceps agendum est de his, quæ puguant cum matrimonio. Et quia quædam pugnant ex natura rei cum consensu, quædam ex parte formæ, quia deficit forma præscripta explicandi consensum, quædam ex parte inhabilitatis personarum ideò hoc lib.4. *dicemus de coactione et errore, quæ iure naturali pugnant: cum consensu necessario ad matrimonium, &* lib. *sequenti de defectu formæ, hoc est, de consensu clandestino, et* lib.6. *& 7. de inhabilitatibus, & impedimentis personarum, hoc est, de impedimentis non dirimentibus, et dirimentibus. Sed cùm duplex esse possit deliberatio actus voluntatis, & quæ distinguitur à motu voluntatis primo, vel secundo primo, in quibus nulla libertas, aut leuis libertas est: & etiam deliberatio, quatenus dicit perfectam rationis aduertentiam, atque iudicium, & prout à coactione distinguitur, de vtraque agendum est in hoc libro, in quo etiam quid de libertate in Sponsalibus & alijs contractibus dicendum sit, simul explicabimus.*

CAPVT I.

Ad matrimonium, & Sponsalia requiri deliberationem, quæ ad peccatum mortale satis est.

SVMMARIVM.

1 *Ea deliberatio requiritur ad matrimonium, quæ satis est ad peccatum mortale.*
2 *Feruore iracundiæ contractum matrimonium valere, nisi ratio absorbeatur.*
3 *Opponuntur aliqua.*
4 *Dilauitur.*
5 *Opponuntur alia de voto & iuramento.*
6 *Limitatio quædam.*
7 *Furiosi matrimonium nullum.*
8 *Obijcitur doctrina Ecclesiæ.*
9 *Limitatur præcedens doctrina.*
10 *Ebrij in ebrietate matrimonium nullum.*

11 *Obijcitur contra eam doctrinam.*
12 *Thomæ Sanchez, solutio adducitur, & impugnatur, & 13.*
14 *Aliorum solutio reijcitur.*
15 *Vera solutio adducitur, & explicatur, & 16.*

1 HAec statuatur à nobis tanquam certa & generalis regula. Ea deliberatio, siue ea libertas cum ea consideratione necessaria est ad contractum matrimonij, & ad sponsalia, quæ necessaria est ad peccatum mortale. Hanc expresse tradit Nauarrus *in summa cap.* 18.*num.*7. Idem etiam docent quamplures Doctores, qui existunant in materia de voto eam etiam deliberationem requiri ad obligationem voti, quos suo loco referemus. Huius autem ratio manifesta est, qua promissione obligatur aliquis, & etiam matrimonio ad reuera exequendum id, quod contractum est, quæ obligatio lethalis culpæ teatum inducit ex genere suo. Ergo ea deliberatio, quæ necessaria est ad peccatum mortale, requiritur etiam, vt nascatur obligatio sponsalium, aut matrimonij.

2 Iuxta hanc regulam facilè est in multis casibus philosophari. Primò enim colligitur matrimonium, siue sponsalia fetuore iracundiæ celebrata, nisi tamen sit, vt abhorbeatur ratio atque deliberatio, quod vix contingat, valere. Quia cum fetuore iracundiæ plena deliberatio est sufficiens ad peccatum mortale. Quæ communis Doctorum sententia est, quos refert & sequitur Thomas Sanchez *lib.* 1.*disp.*8.*num.*5.

3 Verùm contra hanc communem receptamq; sententiam nonnulla sunt, quæ possint difficultatem ingerere. Prim im est ex doctrina quorundam asserentium contractus feruore iracundiæ celebratos ratos non esse, nisi postea sedata iracundia pleno iudicio confirmentur. Pro qua doctrina nõ paucos Doctores refert Tho. Sanch. *eadē disp. num.*4. & probari videtur ex *l.luctuosa, siue locatio, D. de pub licanis & vectigal.* vbi statuitur, si in locatione vectigalium vltra modum processum sit, talem locationem nõ admitti. Idem probatur ex *cap. dinortium. de pœnitentia dist.*1. & habetur *in l. qui liquid 49. D. de regulis iuris*, ibi: *quidquid calore iracundiæ, vel sit, vel dicitur, non prius ratum esse, quàm si perseuerantia apparuerit iudicium animi fuisse.* Ex quo infert I. C. vxorem, quæ discessit à marito, si breui reuertatur, non videri recessisse: id quod etiam habetur *in l. diuortium 3. D. de diuortijs.* Deinde probat textus *in cap. si quis iratus 2. quæst.*3. Fabianus Papæ, vbi dicit non esse censendum accusatorem, si quis crimen aliquod alicui obijcit, nisi id, quod iratus dixerit, per scripturam se probaturum fateatur.

4 Sed circa hãc Doctorum doctrinam multa dicimus, In primis illam non posse veram esse, si loquamur tantùm spectato iure naturæ, vt dictum est: adest enim sufficiens deliberatio cum iudicio in feruore iracundiæ. Deinde dico forsan posse esse veram eam sententiam in iure ciuili. Addo tñ id non probari ex *d.l.luctuosa, siue locatio*, ibi enim agit I. C. Paulus de quodam peculiari casu, nempe de conductione vectigalium, & docet, vt sim ea conductione vltra modum consuetum licitando processum sit, talis locatio non admittatur, nisi is, qui locauit, fideiussores & cautiones idoneas obtulerit. Hoc autem non est irritum reddere contractum, sed tantùm præsentibus formam, qua fieri debent vt valeat. Neque etiam probatur ex dicto capite, *si quis iratus*, longè animi diuersa ratio est de accusatione & contractu. Obijcere alicui crimen potius est conuitium, quam accusatio. Vnde præscripsit Pontifex formam accusationis: ex eo autem non fit contractus feruore iracundiæ factos nullos esse, cùm habeant sufficientem deliberationem ad rationem contractus. Dico præterea id maiori cum probabilitatis specie colligi ex *d.l.quidquid, de reg. iur.* Verum ibi non definitur an sint ipso iure irriti, vel retescindendi: fortasse enim ea lege non irritantur omnia facta feruore iracundiæ, sed statuitur vt in iudicio rescindantur. Dico denique quamuis demus id in contractibus iure ciuili statutum esse, at ea dispositio locum habere non potest in contractu sponsalium aut matrimonij, in quibus ea lex ciuilis non habet locum. Quamuis enim ex *c. 1. de nouis operis nuntiatione*, nonnulli colligant standum esse legibus ciuilibus, vbi illæ sacris Canonibus contrariæ non sunt, tamen hoc locum habere non potest in irritatione sponsalium vel matrimonij collatione beneficiorum, & aliis, quæ speciali iure subsunt potestati Ecclesiæ. Quare licèt ea lege irriti essent, omnes contractus feruore iracundiæ facti: ea tamen locum habere non potest in sponsalibus aut matrimonijs, cùm ad hoc nulla potestas sit in principe sæculari. Quibus adde *in d.c.*1. non dici, vt leges sæculares in rebus Ecclesiasticæ potestati reseruatis, hoc ipso, quod de illis nihil iure Canonico statutum est, vim legis habeant: sed tantùm sacrorum Canonum statuta Principum constitutionibus adiuuari explicari scilicet, & confirmari, & vbi desint, ex æquitate quædam & conuenientia verosimile ex illis argumentum deduci.

5 Secundò obstare videtur alia Doctorum doctrina, quæ docet iuramentum & votum feruore iracundiæ nũcupatum non habere vim voti vel iuramenti. Eos D. Thomas Sanchez *loc.cit.* quibus immento annumerat Ricardum *in 4. dist.*38.*art.*2. q.1. Nihil enim eo loco dicit de voto emisso feruore iracundiæ. Quorum doctrina probari videtur ex *l.* 2. *D. ad l. Iuliam Maiestatis*, vbi dicitur iuramentum feruore iracundiæ præstitum irritum esse, & minimè obligare. Probatur etiam ex *c.duodum, de conuersione coniugat. & c. si quis ex literis, de iureiurando in 6.* Dico tamen eorum Doctorum sententiam omni veritate destitui, vt docet communis sententia in materia de voto & iuramẽto. Ea enim deliberatio, quæ satis est ad peccatũ mortale, satis etiam est, vt colatur Deus religione voti & iuramenti. Nec vero prædicta iura quidquam fauent illi doctrinæ. Nam *in d.*2. non dicitur iuramentum factum feruore iracundiæ minimè obligare, sed iuramentum à quodam inconsultè factum, quod ferùo fuo semper ratus perseuerare deberet, non obligare, quod valdè diuersum est. Nam tes illa iurata digna non erat, neque capax obligationis iuramenti, & ideo dicitur inconsultè factum. In *cap.* autem *si quis ex literis*, iuramentum ibi, factum dicitur nullum esse, non quia ex feruore iracundiæ concepterum erat, sed quia contra bonos mores. Iuraueras enim Monachus se non moraturum in claustro cum alio Monacho, quod contra professionem erat. In *cap.* autem *duodum*, nihil est, quod illi doctrinæ faueat. Approbatur enim iuramentum puté & simpliciter factum pro salute & remedio animæ suæ: & quamuis ibi refertur aliquando spe mala & feruenti iracundia inductum esse, vt vouerit, approbatur tamen: quia licet ea spes & ira aliquo tempore fuerat, at quando vouit, nihil horum erat fed pure & simpliciter vouit. Ex eo autem non licet arguere a contrario sensu, quod sæpe infirmum argumentum in iure. Satis enim fuit Pontifici in casu proposito, quãdo votum emissum est, nihil fuisse, quod firmitatem voti impedire posset. Non ergo recte Thomas Sanchez *ibidem num.*11. explicat prædicta iura intelligi de feruore iracundiæ, qui rationem absorbet.

6 Hæc autem, quæ de feruore iracundiæ diximus, intelligenda sunt, quando illo nõ absorbetur ratio: si enim absorbeatur quod raro cõtingit, planum est nullum esse contractum, sicut si ab homine amente fieret. Vnde autem discerni possit an ratio absorpta fuerit, si quis quærat, colligunt nonnulli ex pœnitentia, quæ sequitur, sedatam iracundiam. Alij ex eo quòd votum sine illo feruore emissũ non esset. Sed neutra regula valet, vt satis constat. Quæ enim plenè & deliberatè facimus, sæpe ex aliqua circunstantia postea eorum nos pœnitet, & extra casum illum non faceremus. easque regulas refellit Thomas Sanchez *disp.cit.num.*8. Quare in hoc coniecturis agendum est.

7 Secundò colligitur furiosum non posse contrahere matrimonium, neque sponsalia, *cap. neque furiosus 22. q.*7. *cap. dilectus, de sponsalibus, & l.6.tit.*2. *part.*4. Efque etiam dispositio iuris naturalis, cùm enim ij contractus exigant consensum sufficientem ad peccatum mortale, qui in furiosis & amentibus esse nequit, non possunt abillis validè celebrari. Vide de hoc decisionem Riccij *in praxi matrimo-*

Google

matrimoniali 251. *n.*1. vbi & explicat quomodo probetur furor. Hæc autem doctrina vera est, etiamsi alter contrahens sciat illum esse amentem. Neque enim defectus est ex illis, qui iure potitiuo impediunt, veluti seruitus, quæ ignorata nocet, & cognita non obest: sed iure naturali obstat, non secus ac non valeret matrimonium, quamuis contraheret quis cum aliquo, quem scit non habere consensum contrahendi.

6 Sed huic communi doctrinæ obstare videtur doctrina glossæ *in d. cap. dilectus*, quam refert Thomas Sanchez *disput. citat. quæst.* 3. quæ sentit matrimonium & sponsalia contracta cum furioso esse valida, si contrahens cum eo conscius sit furoris illius. Quod etiam videtur probari ex Fabiano Papa *in cap. neque furiosus* 32. *quæst.*7. *Neque furiosus, neque furiosa matrimonium contrahere possunt, sed si contractum fuerit non separentur.* Cæterùm nunquam mihi persuadere potui Glossam in ea fuisse sententia, neque mihi alicuius mentem eadere potuisse: sed Recentiores isti decepti sunt, eò quod viderunt apud Couarr. 2.*p. c.*1. *n.*7. *in fin.* rem hanc glossam istam patum diligenter expendiuisse, quibus credideruntque loco istam sententiam refutari. Sed neque video in quo Couarr. glossæ negligentiam notare voluerit. In eo enim loco, postquam proposuit dubitationem, quomodo fieri potuisset, vt illa mulier viro furioso copulari voluerit, sicut in eo textu supponitur, quæ nimia stultitia esset, respondet hominem fuisse quidem etiam tempore contractus furiosum, attamen patrem & filiam ignorasse: sæpe enim etiam perpetui furiosi sunt in ea quiete, vt futiosi non appareant, & sic ignorare potuisse. Et sanè ex integra eius textus probatione constat ignorasse, quod quidem facile fieri potuit, si exteriùs signa non apparebant, vt inquit glossa. Nec verò ex *d. c. nec furiosus*, aliquod argumentum desumi potest: cùm enim in secunda parte textus dicitur, *sed si contractum fuerit, non separentur*, id tantùm dicitur superueniente furia non esse dissoluendum iam antea contractum matrimonium, quod dubitatione caret.

9 Hæc tamen generalis doctrina limitanda est. Primò, vt intelligatur de eo, qui tempore contractus est in amentia; possunt enim esse in aliquibus interualla ægritudinis, ac tunc contractus in eo interuallo celebratus esset firmus, vt colligitur ex *c. quamuis* 7. *q.*1. vbi, cùm Episcopus in amentiam incidisset, & alius eius loco postularetur, respondet sine Episcopi consensu fieri non posse, si interualla ægritudinis haberet. Limitanda secundò, vt non intelligatur de his, qui interdum circa aliquam peculiarem materiam insanæ mentis sunt, non verò circa omnes, quia ex vi imaginatiuæ iuxta indiuidui temperamentum id facilè euenire potest, de quo latè Thom. Sanch. *disp.*8.*q.*3.*n.*22. Si enim in materia matrimonij sanæ mentis sit, valebit contractus, etiamsi in alia materia insaniat. Quando autem dubium fuerit, an insanus vel sanæ mentis contraxerit, quod attinet ad forum conscientiæ iudicandum iuxta principia generalia de conscientia dubia, de quibus suo loco. Quod verò attinet ad forum externus, præsumptionibus agendum est: si enim antea in amentiam incidisset, quæ aliquo tempore continuo perseuerauit, præsumitur interualla non habuisse. Sicut è contra si antea non visus est insanus, & postea inueniatur, præsumitur mente sana contractum gestum esse, natura enim hominem sanæ mentis producit, nisi contrarium appareat. Si verò ab eo, qui lucida habet interualla, contractus matrimonij fiat, præsumitur in amentia gestus, nisi ex qualitate & circumstantijs, quibus æquè bene gestum est, atque à concordato viro, aliter iudicandum appareat. Sed de hoc latè Couarr. 2.*part. cap.* 2.*num.*5. *& sequentibus*. & ex eo Thomas Sanchez *disput.*8. *num.*17. & Riccius *loco citato*.

10 Tertio colligitur pari ratione matrimonium aut sponsalia ab ebrio in ebrietate celebrari non posse, atque adeo eandem esse illius amentis rationem. Sic docet communis sententia, & propter idem fundamentum, quia in ebrietate non potest esse consensus sufficiens ad peccatum, qui tamen ad huiusmodi contractus requiritur.

11 Sed aduersùs doctrinam hanc proponit Thomas Sanchez *disp.*8.*q.*3. difficultatem hanc. Quia si quis ante ebrietatem præuidit se consensurum in ebrietate, vel proluturum verba matrimonij, vel sponsalium, videtur in ebrietate habere intentionem virtualem, atque adeo sufficere: sicut in Baptismo præcedens virtualis voluntas satis est, etiamsi incidens postea in amentiam, vt Baptismū suscipiat cum effectu. Item etiam peccatum homicidij imputatur ebrio, si ante ebrietatem præuiderit.

12 Huic difficultati respondet idem Author non esse eandem rationem in casu prædicto de matrimonio, aut sponsalibus, & de Baptismo. Nam in Baptismo non est minister, sed suscipiens: at verò in matrimonio, & Sacramento sunt ministri, & actio ministri debet esse humana. Vnde hac ratione inquit non esset vera absolutio, si quis ante amentiam confessionem audiuit, & habuit voluntatem absoluendi, & postea in amentia absoluit. Addit etiā diuersam esse rationem euentus secuti in ebrietate, verbi gratia, homicidij & matrimonij, vt illud imputetur etiam in ebrietate: hoc vero non. Quia bonum constat ex integra causa, malum ex quouis defectu: & cùm sponsalia & matrimonium sint quoddam bonum, ideo exigunt omnino actionem humanam, homicidium autem, cùm sit malum, non requirit nisi voluntatem in causa: præsertim inquit quod homo tenetur vitare peccatum, & ita si in causa præuidit futurum, voluisse censetur: non verò tenetur contrahere sponsalia aut matrimonium, & ita non mirum, si præuisa ante ebrietatem non valeant in ebrietate.

13 Verùm in solutione huius difficultatis multa dicit, quæ mihi non probantur. Et in primis, cùm reddit rationem discriminis inter ministrum & suscipientem, rem inexplicatam relinquit. Id enim est cuius rationem inquiro sub hac forma. Negari non potest in ebrietate manere virtualem intentionem, vt constat in eo, qui ante Baptismum voluit baptizari. Cur ergo eadem virtualis voluntas, si manet etiam in ebrietate, non sufficiat pro sponsalium & matrimonij contractu, aut si non manet virtute, cur ad susceptionem Baptismi manere dicitur, & etiam ad susceptionem absolutionis, non verò ad sponsalia, & matrimonium? Deinde id quod secundo loco dicit, cùm assignat discrimen inter ministrum & suscipientem, rem inexplicatam relinquit. Id enim est cuius rationem inquiro sub hac forma. Negari non potest in ebrietate manere virtualem intentionem, vt constat in eo, qui ante Baptismum voluit baptizari. Cur ergo eadem virtualis voluntas, si manet etiam in ebrietate, non sufficiat pro sponsalium & matrimonij contractu, aut si non manet virtute, cur ad susceptionem Baptismi manere dicitur, & etiam ad susceptionem absolutionis, non verò ad sponsalia, & matrimonium? Deinde id quod secundo loco dicit, cùm assignat discrimen inter homicidiū & sponsalia in ebrietate secuta, desumptum ex obligatione, quæ est vitandi homicidij, cùm tamen non sit obligatio contrahendi sponsalia, falsum planè est. Nam quamuis vt effectus secutus ex omissione sit voluntarius, & mihi imputetur: necessarium sit, vt ego teneat, alias non dicetur ad me pertinere: vt alio loco dicendum est, quamuis neque hoc certum sit: attamen, vt effectus secutus ex aliqua causa possitiua dicatur mihi voluntarius, non est necessarium, vt præcepto teneat, sed satis est, si ego liberè adhibui causam, ex qua sequeretur, vt satis constat? licet vt peccatum requirat ea præcepti obligatio. Cùm ergo illa sponsalia & matrimonium in ebrietate sequantur ex causa possitiua, quam volui & præuidi, cur non mihi dicentur voluntaria etiam sine obligatione præcepti?

14 Alij eidem difficultati respondent ad susceptionem alicuius Sacramenti sufficere virtualem intentionem, quia susceptio non est actus humanus, quare solùm requiritur ne ponat obicem, ersi adultus fuerit, vt aliquando saltem habuerit voluntatem. nunquamque retractauerit: at verò actionem ministri debere esse humanam. ac proinde requiri ex parte ipsorum, vt actualis consensus comitetur verba ipsa, aut signa exteriora. Atque idem dicendū de quouis alio contractu, quia contrahentes sunt causæ efficientes illius contractus. Sed hæc solutio omni veritate destituitur. Quamuis enim notum sit discrimen inter susceptionem & administrationem Sacramenti, quod illa non sit humana actio, hæc autē maximè & ideo debeat esse ex deliberatione profecta, vt in materia de Sacramētis in genere dicendum est; attamen falsum est, debere simul cū verbis concurrere actualem consensum, sed sufficere virtualem siue ad rationem cōtractus, siue ad rationem Sacramenti. Et quidem in ratione Sacramenti planè constat in Sacerdote consecrante: licet enim non adsit actualis intentio in consecratione, tenet consecratio, si

præcesserit intentio, eò quod aliis medijs actionibus virtute continuetur, quæ oriuntur ex illa expressa priori intentione. Et de contractu idem dicendum esse constat, quia ad contractus non amplius requiri potest, quã actio humana: ea autem esse potest, cum intentione virtuali, vt manifestum est in administratione Sacramentorum. Ergo illa etiam sufficiet ad contractus.

15 Gabriel Vazquez *disp. 5. de matrimonio, c. 3. an. 10.* hanc difficultatem egregiè dissoluit, eiusque doctrinam ab illo latè propositam in summam hoc pacto reuocamus. Duobus modis se habere potest is, qui in ebrietatem incidens contrahit sponsalia, aut matrimonium. Primò, si ante ebrietatem non quidem consensit, sed habuit voluntatem consentiendi, & in ebrietatem incidit, antequam reuera consensisset, etiam præuiso quod prolaturus esset verba in ebrietate. Et in hoc sensu manifestissimum est non contrahi sponsalia, nec matrimonium, neque actionem illam esse aliquo modo humanam, quia libertas omnis finita est cùm incepit ebrietas. Quare consensus, quem in ebrietate fururum præuidit, non est liber, tunc quando præsens est in se, cùm sit in ebrietate: neque est liber ex actu voluntatis, quo præuisus iam est ante ebrietatem. Quia hoc est discrimen inter actus aliarum potentiarum, & voluntatis, quod actus aliarum non aliunde possunt participare libertatem, nisi à voluntatis affectu, ex quo oriuntur, & ita possunt ex præcedenti voluntate, quæ virtute saltem remanet in alijs actionibus, oriri. Vnde homicidia secuta in ebrietate imputantur, non quidẽ, quia cùm fiant, libera sint, sed quia causa ex qua sequuntur, libera fuit libertate participata ex affectu. At verò actus voluntatis non potest libertatem participare ex alio affectu voluntatis priori, sed immediatè à voluntate. Exempli gratia. Actus quo ego diligo Deum, cùm prius habuerim voluntatem diligendi, non habet libertatem ex priori actu, quo diligere volui, sed immediate ab ipsa voluntate. Voluntas ergo consentiendi, & sic contrahendi futuro tempore vel matrimonium, vel sponsalia, quæ tantùm præsessit ebrietatem, & non est voluntas contrahendi, non potest deriuare libertatem consensum voluntatis habitum in ebrietate, quando in ipsa ebrietate non exit liberè à voluntate, à qua deberet immediatè participare libertatem.

16 Secundo modo potest se habere is, qui in ebrietatem incidit, si ante ebrietatem habuit reuera consensum præsentem siue sponsalium, siue matrimonij: non tamen expressit verbo, exprimit tamen postea, cùm ebrius est. Et quidem si præuidit se ea verba dicturum in ebrietate, & antea non dixit sed se inebriaturi, vt diceret, fictitius casus est, quem enim consensum existimemus esse in eo, qui non protulit tunc cùm poterat, & reuera consentiebat? Quare vel id magno argumento est non habuisse illum consensum sufficientem ante ebrietatem, sed velle ita tum quandam inefficacem. Sed demus habuisse, & statim inebriatum, & in ebrietate protulisse verba, adhuc non fit contractus, quia ea prolatio verborum non est humana actio, cùm non coniungatur humano modo cũ voluntate præcedente. Non coniungi autem humano modo à posteriori ex eo colligitur, quia etiam si quis habuisset animum dicendi conuitia in aliquem, si inebriaretur, & in ebrietate proferret, non censetur iniuriam facere, nec conuitiari. sicut neque censetur mentiri, aut fidem frangere. qui in ebrietate facit oppositum eius, quod promiserat. Cùm ergo non sit actio humana, quam omnes contractus humani, & sacramenta postulant, non mirum si non fiat contractus aut sacramentum, quæ ratio non militat in susceptione, cùm non sit actio: atque idem in votis dicendum est. Atque hæc quæ diximus de verborum prolatione, accipe etiam de quouis alio signo exterius manifestante consensum, de quibus dictum est suprà *lib. 2.* nam etiamsi in ebrietate perficeretur, nihil illis efficeretur, cùm substituantur verborum loco.

CAPVT II.

Quis censeri debeat grauis, & leuis metus.

SVMMARIVM.

1. *Proponitur quid agendum.*
2. *Metus est causa coactionis conditionalis.*
3. *Actus ex metu magis est voluntarius, quàm inuoluntarius.*
4. *Voluntatem ex metu sufficere ad peccatum mortale, si alia adsint.*
5. *Definitio metus proponitur, & explicatur.*
6. *Primum corollarium.*
7. *Metus cadeut in virum constantem quis.*
8. *Etiam metum minarum iustum esse, & quarum.*
9. *Malum quod timetur, debere esse in se magnum.*
10. *Attendendam tamen circumstantiam sexui, & ætatis, & qualitatis.*

Minorem etiam metum sufficere, quando agitur de impedienda iurisdictione, ibid.

1 POst explicatam libertatem, quæ in contractu matrimonij requiritur, quatenus indeliberationi opponitur, & necessitati, explicare oportet libertatem requisitam ad matrimonium, & sponsalia prout opponitur coactioni, doctrinamque vniuersalem trademus ad alios etiã contractus: nonnullis tamen, quò id melius intelligatur de graui & leui metu prælibatis. Et de hac materia merus videndus est nouissimè Farinacius *in 2. part. fragment. crimin. v. metus.* qui omnia attingit, & auctoribus cõprobat.

2 Cùm duplex possit esse coactio, vna sufficiens, siue absolutа, altera inducens siue conditionata, sufficientem enim, & inducentem appellant Alex. Alensis *4. part. quæst. 8. membr. 7. art. 2. §. 1.* Altisiodorensis *lib. 2. tit. 11. quæst. 3.* Bonauentura *in 4. dist. 4. tit. 2. quæst. 1. num. 22.* absolutam verò & conditionatam appellant D. Thomas *in 4. distinct. 29. quæst. 1. art. 1.* Gabriel *eadem distinct. quæst. 1. art. 2. concl. 2.* metus quidem non gignit coactionem primam, quam Aristoteles *3. Ethicor. c. 1.* violentam vocat, sed secundam. Voluntas enim ad suum actum absolutè per metum, & coactionem cogi non potest, cùm sit essentialiter voluntarius, (quid enim magis voluntarium, quam velle?) id quod communi sensu docent Theologi, & demonstrat Durandus *in 4. dist. 29. q. 1.* Inductiua tamen & conditionata actione cogi potest voluntas, propter metum enim quarundam rerum, & propter quædam alia, nonulla eligit, quibus sublatis eadem nollet. Igitur, quæ ex metu fiunt, vt inquit Aristot. *loco. citat.* Nyssenus *lib. 5. philosophia, cap. 1.* Damascenus *lib. 2. de fide cap. 21.* mixta sunt ex voluntario, & inuoluntario, quia & fiunt à principio intrinseco, scilicet, voluntate cum cognitione singularium, & repugnante aliquo modo voluntate. Vnde Iureconsultus *in l. si mulier 21. §. si metu coactus, D. de eo quod metus causa*, inquit, *quia quamuis si liberum esset, noluissem, tamen coactus volui*: & ideo dicitur *in cap. verùm, 15 quæst. 1. voluntas coacta, voluntas est.*

3 Nec verò non solùm mixta, sed sunt magis voluntaria, quàm inuoluntaria. In quo non rectè Decius *in regula velle 4. de reg. iuris, n. 2.* & 3. id quod docuit D. Thom. *1. 2. quæst. 6.* & Aristot. *3. ethic. cap. 1.* de his quæ metu fiunt, inquit. *Talesigitur ullus mixti quidem sunt, magis autem similes his, qua sponte homines agunt.* Nyssenus quoque ipsdẽ ait: *videntur magis voluntaria esse.* Cùm verò in eodem capite inquit Aristot. *Simpliciter nemo suas fortunas eligit sponte, & infrà: At simpliciter fortassis inuitus nemo namque talium quidquam per se expetereret vnquam, particula, simpliciter*, non refertur ad *sponte*, aut ad *inuitus*, sed ad fortunas & res, quas proijcit & idem est ac *secundum se*, vt sensus sit, si sumerentur secundùm se, & extra circunstantias metus, essent omnino inuoluntariæ, quia non faceret. Eodem modo Nyssenus *lib. 5. Philosoph. cap. 1.* docet

actiones

actiones ex metu secundùm se esse inuoluntarias, sed propter metum voluntarias. Atque in eodem sensu accipi debet particula *absolutè*, *in cap. maiores, §. item quæritur, de Baptismo*, ibi, *tanquam conditionaliter volens, licet absolutè non velit*: id est, si secundùm se consideretetur Baptismus, nollet illum, ideo conditionaliter volunt, cogendus tamen seruare. Neque obstat etiam S. Thomas, 2. 2. *quæst.* 142. *art.* 3. vbi docet inter ea, quæ fiunt ex metu & ex delectatione hoc esse discrimen, quod illa non sunt simpliciter voluntaria, hæc verò maxime. Nam ibi particula *simpliciter* idem est, quod *omnino*: id est, quæ fiunt ex metu non sunt omnino voluntaria, quia habent aliquid inuoluntarij. Quæ verò fiunt ex delectatione, omnino voluntaria sunt, nihil enim habent admixtum inuoluntarij.

4 Ex quo fit hanc voluntatem ex se esse sufficientem consensum requisitum ad mortale, quia ea est cum plena & vera libertate, quæ requiritur ad mortale, nisi metus aliquando tollat consideretionem necessariam, in hoc enim casu non loquimur. Quod tamen intelligendum est, si cætera adsint ex parte materiæ: nam propter metum incursum solet aliquando mutari obligatio materiæ, quia lex positiua communiter non obligat cum tanto dispendio, nisi in aliquo peculiari casu, vt dicendum est in materia de legibus. Imò interdum lex ipsa naturalis non obligat in sua materia cum metu & periculo grauis damni, neque enim succurrere debeo proximo, aut seruare apud me ensem depositum, nec reddere illum domino, qui vult alium occidere, si mihi incutiat metum mortis, vt forsan dicemus *lib.* 5.

5 Communi autem definitione fic definitur metus ab Vlpiano. *l. 1. D. de eo quod metus causa est instantis periculi, vel futuri mali mentis trepidatio*, conuenitque ea definitio omni metui. Omissis autem variis metus diuisionibus, de quibus nonnulla postea, quod ad nostrum institutum attinet communi tantùm diuisione metus diuiditur in leuem & grauem siue iustum. Cognita autem grauis metus natura, quid leuis metus sit facilè innotescet. *Metum accipiendum Labeo dixit non quemlibet timorem, sed maioris mali*, inquit Vlpian, *in l. metum D. quod metus causa, & I. sequenti* Cauis ait, *metum autem non vani hominis, sed qui meritò & in homine constantissimo cadat ad hoc edictum pertinere dicemus*; & Celsus *D. de reg. iuris, vani timoris* (inquit) *iusta excusatio non est*. Vnde grauis metus dicitur cadens in constantem virum *cap. veniens 2. eap. consultationi, de sponsalibus, & cap. cum dilectus, de his qui vi*. Alexander III. ibi, *non obstante violentia, qua propenebatur illata, cum neque metum mortis, neque cruciatum corporis contineret, & ideo non debuerat cadere*. Et similia verba habentur *in l. interpositat, C. de transactionibus, & l. si voluntate, C. de rescindenda venditione, & in l. si per vim, C. de his quæ vi, & in l. si quidem C. de conuahenda stipulatione*. Idem autem est, siue iura dicant cadere in virum constantissimum, siue constantē, accipitur enim superlatiuum pro positiuo, neque enim nouum est superlatiua pro positiuis accipi. Vnde non incommodè grauem, iustum, siue probabilem metum apte definire possumus. *Metus cadens in constantem virum est instantis grauissimique mali ab homine sibi inferendi vehemens opinio*. Vt enim S. Thomas docet 1. 2. *quæst.* 42. *art.* 1. & 2. 2. 9. 19. *art.* 1. & 3. *p. quæst.* 7. *art.* 6. Timor ad duas quasdam res non patum inter se distantes respectu habet, ad malum inquam, quod per se refugit, & ad bonum seu ad externam causam quæ malum ipsum infligit, cùm verò timor sit vt definit Aristoteles 1. *Rhet. c.* 5. quædam perturbatio aut ægritudo ex perceptione futuri mali corrūpentis, doloremque inferentis, quod non longiùs, sed propriùs abesse oportet, vt illic demonstrat Arist. rectè colligit D. Th. 1. 2. *q.* 42. *art.* 2. timorem, quia mœrore afficit, voluntati esse contrarium, naturæ verò quia potestatem obtinet corrumpendi eius bonum: & sicut inquit D. Thom. *q.* 42. *cit. art.* 3. obiectum spei est bonum futurum arduum: ita timoris malum futurum arduum, quod non potest facilè vitari: & in eodem articulo tam in corpore, quam in responsione ad tertium argumentum illud solum ait terribile, quod causam habet extrinsecam: & in responsione ad tertium, *timor*, inquit, *est de malo, quod non subiacet nostræ potestati*. De metus definitione Farinacius *loco citat. num.* 1. *vsque ad num.* 63. 64.

6 Ex hac tradita definitione metus nonnulla licet colligere, quibus magis in singulari explicetur. Primò sequitur ad metum grauem requiri, ne quis facile possit ijs, quæ imminent, occurrere. Inconstantis enim est ea timere, quę facile alia via euitari possunt, vt satis constat.

7 Secundò colligitur æstimationem imminentis mali eam debere esse, quæ non sit indigna constanti viro, qui medius est inter constantem, & pertinacem vt docet D. Th. *in 4. dist.* 29. *q.* 2. *art.* 2. hoc est, vt probabilis sit, & iusta ratione suscepta. Vt enim inquit D. Thom. *loco citat.* constans ex fotti æstimatione & probabili cogitur *d. l. metum 2. metum autem non vani hominis, sed qui meritò, & c. l. nec timorem, D. eodem. Si quis meticulosus rem vllā fruſtra metuerit*. Is enim, qui sanè probabili fundamento & æstimatione timet, frustra ac vanè timet & meticulosus est. Vnde satis est probabilis timor instantis damni, licèt reuera damnum non sit illatum. *l. nec timorem 7. D. eodem*, ibi, *quia potuisset ea pati, qua dicimus*. Instantis cùm dico, non tantùm proximè imminentis intelligo, sed futuri etiam distanti tempore, si tamen probabiliter timeatur euentuum, id enim vt constans etiam timere potest. Imò & probabilis suspicio metus quoque censetur, *l. nouissimè, §. quod falso*, ibi, *quid enim si metu compulsus, aut metuens, ne compelleretur*: docentque communiter DD. & inter illos Farinacius multis citatis 1. *p. prax. criminalis, q.* 15. *n.* 26. & idem Farinac. *loc. cit. n.* 70. 71. 72. & Rota apud Farinac. 1. *p. dec.* 643. *n.* 2. cum Alex. Parisio, Riminaldo iunioreque eadem ratio. Probabilem enim suspicionem metus inferendi, à quo se subtrahere facilè non potest, in virum constantem cadere quis neget? Cæterùm obstare videtur textus *in l. metum præsentem*, ibi, *metum præsentem accipere debemus, non suspicionem inferendi, sed si vllatus est ab aliquo*, ex quo videtur colligi suspicionem metus nihil operari. Sed reuera operatur, vt constat ex *l. habitatores, C. locati & conducti, & fin.* Quare ea lege non excluditur probabilis suspicio, sed vana & fruſtranea, vt Farinacius *ibid. n.* 72. multis citat. Cùm ea autem probabili suspicione etiā est præsens metus, cùm reuera metum incutiat, & probabiliter timeat esse in fetendum *c. cum dilectus, de his quæ vi*. Iam enim ex probabili suspicione quasi illatus est, hoc est vt inquit Bartolus *in d. l. metum 2. tam res ad hoc verosimiliter venit*.

8 Tertiò sequitur, si is qui minatur, non possit minas exequi, non esse metum grauem, quantumuis minæ graues sint *l. famosi, C. ad l. Iul. Maiestatis*, ibi, *vel ante quid fecerit*. Persona namque spectanda est an potuerit exequi, nec enim constantis est à quocunque sibi metuere. Si enim quis metuit, quod alter minatur, qui non potest id quod minatur efficere, ipse sibi metum infert, vt inquit optimè Donellus *lib.* 1 5. *c.* 39 *§. nihil agit*. Adde vel sufficere vt qui timet probabiliter cogitet, eum qui minatur, posse exequi, vt Theologi docent, quos citat Henriq. *lib.* 11. *de moribus c.* 9. *n.* 4. cui etiam consequens est, vt is qui minatur talis sit, qui minas exequi soleat, *l. metum, C. de his quæ vi*, ibi, *non ex rationibus, sed atrocitate facti probandum metum*, & in eodem genere mali, vel diuersō, eadem enim est ratio. De quo Hippolytus Riminaldus Repet. *in c. 1. de offic. deleg. a num* 22. & Farinacius *loc. cit. num.* 93. 94. *& seqq.* Satis autem esse puto, quod semel minas executus sit in eadem persona, vt probabiliter timeat: imò & in aliena si attento ingenio exequentis probabile sit idem facturum. Sed quid si nunquam ante minatus, nec executus fuerit? Tunc prudenter iudicandum est ex circunstantijs, personæ minas inferentis, inspectoque eius ingenio ad malum valde efferuescenti, cum vehementia affectus erga rem, quam desiderat. His enim pensatis, si prudenter iudicatur executurum minas, metus certè probabilis & grauis censetur. Quòd si enim caditin virum constantem. Debent autē esse minæ alicuius mali, quod alias censeatur graue, vt statim dicam. His etiam adde præceptum tyranni, aut etiam Principis, iuxta ea, quæ dicam *infra cap.* 5.

9 Quartò sequitur malum quod imminet, debere esse in se magnum, & graue malum, & non tantùm compara-

tione alterius minoris mali. Id quod optimè docuit Soto *in 4. dist. 29. q. 1. art. 2. vers. secundo per accidens.* Ratio est aperta. Quia iura ideo rescindunt contractus metu graui celebratos, quia is timor libertatem minuit, siue consensum impedit in viro forti. Leue autem malum in se, quod solum graue est comparatione minoris, non minuit in viro forti libertatem, atque adeo non cadit in virum constantem. Necesse etiam est malum in se graue sit, & non ex vana meticulosi hominis æstimatione conceptum. Vnde minas, quæ tendunt ad cessationem lucri non continere grauem metum, habet decisio Rotæ apud Farinac. *40. vol. 1 consi.*

10 Hoc autem, quod graue malum appellamus, non semper debet esse æquale, sed attendenda est circumstantia sexus & ætatis. Malum enim, quod comparatione viri grauis non iudicabitur, censebitur respectu fœminæ, quia natura est imbecillior sexus. Itaque non requiritur, vt adeò sit graue malum in statu fœminæ, atque id quod imminet viro, vt multis citatis docet Additionator ad Seraphinum *de priuilegijs iuramenti priuil. 110. num. 15. & 16.* & Franciscus Sarmiento *lib. 1. select. interpret. cap. 11. num. 2.* Decis. Rotæ apud Farinacium *lib. 1. 42. num. 3.* & alia apud Seraphinum 771 *num. 4.* Decisio Rotæ *lib. secundo.* apud Farin. 242. *num. 16. & sequentibus & 260. num. 6. & sequent.* Vnde rectè infert ad grauem metum in fœmina non requiri metum cadentem in constantem virum, sed in fœminam constantem, vt cum Præposito, Decio, Butrio, Abbate & alijs docet Rota *eadem decis. 260. num. 7.* & alias manifestè regula quod metus probetur inspecta qualitate personæ. Ad textum autem *in c. consultationi, de sponsal.* rectè respondet Præpositus & Decius, quorum solutionem probat Rota *loc. citat.* Quare non probo quod dicit Hippolytus Riminaldus *Repet. in cap. 2. de offic. deleg. num. 32.* esse peculiarem dispositionem, quod in causa matrimonij requiratur etiam in fœmina cadens in virum. Sentiet etiam nobiscum multis cit. Farinacius *loco citato num. 73. & 76.* In viris item spectari debet, quis robustior sit, qui ve imbecillior, an puer, an adolescens, an maturæ ætatis, ex personarum enim qualitate pensandum esse, & æstimandum, an sit iustus metus, docuit Tiberius Decian *cons. 18. 127. lib. 1.* Socin. senior *cons. 265. num. 5. lib. 2.* & ex Theologis ita docent Soto *lib. 7. de iustitia q. 1. art. 1. ad 2.* Alphonsus Veracruz. *1. p. Speculi art. 8. post 7. conclusionem.* Salon *de iustitia & iure, q. 62. ar. 2. controuers. 5. in 3. cæcius.* Aragon *2. tom. in 2. 2. q. 88. art. 3. §. Pro explicatione huius difficultatis,* Henriquez *lib. 11. de matrimonio, cap. 9. num. 3. in commento.* Thomas Sanchez *lib. 4. de matrimonio, disp. 3. num. 2. & sequentibus* Farinac. *loco citato nu. 74.* Idemque dicendum est ex eadem ratione non tantùm in fœmina respectu viri, sed etiam inter ipsos viros: attendi enim debet personæ qualitas, & ætas. Maior enim in milite & in homine constanti metus requiritur, quam in pusillanimi, & debili, vt videtur colligi ex *l. 3. Dare quibus causis maiores.* ibi, *& hoc ex affectu eius intelligitur,* id est, ex animo eius, cui infertur metus. Adde etiam, leuiorem metum etiam requiri, quam qui cadat in virum constantem, quando agitur de impedienda iurisdictione Magistratus & iudicis, vt cum Hippolyto Riminaldo & alijs docet Farinacius *loc. cit. nu. 77.* Quod fauore iurisdictionis ita obseruari æquitas postulat ad facinorosos homines compescendos.

CAPVT III.

An graue malum semper debeat esse maius eo quod eligitur, & in quo persona timeri debeat?

SVMMARIVM.

1. *An metus iustus sit, si quis eligat culpam mortalem, aut venialem ad vitandum malum, quod imminet. Prima sententia affirmat.*
2. *Secunda negat.*
3. *Verior resolutio.*
4. *Sufficere ad metum iustum, quod timeatur in filijs, marito, vxore, consanguineis vsque ad quartum gradum.*
5. *Idem si in amicissimis, affinibus, domesticis, ascendentibus. Secus in colonis, hi enim tantur hac.*

1 CAeterum circa grauitatem mali, cuius timor cadens in virum constantem dici possit, non nulla inquirenda & examinanda sunt. Primum est, an semper malù quod vitatur, debeat esse re ipsa maius eo quod eligitur, an satis sit, quod in se graue sit, verbi gratia. Si quis eligat culpam mortalem, aut venialem cómittere ad euitandam mortem, is metus cadens in virum constantem censeri debeat. Quidam affirmant huiusmodi metum nó esse grauem: nec enim cadit in virtutem cóstantis eligere aliquid contra rationem ad euitandum temporale malum, etiamsi culpa venialis sit, Docent ex Theologis complures, D. Thomas *in 4. dist. 29. quæst. vnica art. 1. in corpore, & ad secundum.* Gregor. de Valentia *3. p. disp. 10. generali, q. 4. punct. 2.* Comitolus *lib. 3. reſponsorum moralium q. 2. §. Quintum quæsitum,* & vniuersim omnes, ita vt necesse nó sit Doctores referre. Ex Iurisperitis innumeri, quamuis aliqui verum censeant tantùm, cùm peccatum mortale committitur, non verò si culpa venialis: tuque docuit etiam docuit Henriquez *lib. 11. de matrimonio, cap. 9. num. 3.* Sed non consequenter loquitur, nam si rem ipsam inspicias, etiam venialis culpa grauius malum est, quàm quodlibet temporale.

2 Alijtamen existimant, quod licet ex parte obiecti, quæ libet culpa sit maius malum, quam quodlibet temporale: tamen quoad id de quo agitur, non esse loquendum de grauimetu facta comparatione ad id quod eligitur vitandi mali causa: sed tantùm expendendum esse obiectum metus, & si illud eiusmodi sit, quo si reuera constantia vin voluntas retraheretur à propósito, censendus est grauis metus, fiue eligat ad malum illud vitandum peccare lethaliter, aut mortaliter. Ita docuit Petrus de Ledesma *quæst. 47. art. 2. in fin.* explicatque D. Thomam, quem nonnulli aduerſari putant, sequitur Thomas Sanchez *lib. 4. de matrimonio disp. 2.* infinuauitque genuinam huius rationem, quantum ego iudico. Quia leges fiue Ecclesiasticæ, siue ciuiles: quæ contractum ex metu rescindunt, tantùm eo respiciunt, ne faueant extorquenti consensum per iniuriam, vt huiusmodi violentiæ repellantur à republica, non tamen priuatum commodum eius, qui timet. & etiam eo mouentur, quia volunt inegrum & illæsum vnicuique manere consensum. Id autem eodem modo se habet, siue quis eligat peccatum aliquod ad euitandum maius malum, siue non: imo & videtur colligi ex ipsis constitutionibus fiue legibus, cùm in vniuersum contractum matrimonij verbi gratia ex metu grauiinitum irritent: cùm tamen difficile sit non interuenire mendacium in contrahente matrimonium, aut profitére per metum. dum is qui timet conatur decipere extorquentem consensum, & vna cum verbis habet animum non adimplendi. Quod quidem vero simile est Ecclesiam præuidisse, eóq; non obstante statuit matrimonium, alioquin contractus esse nullos. Signum ergo est metum constantis viri considerasse tantùm ex obiecto.

3 Verùm meo iudicio meliùs respondeti potest sub distinctione. Nam in primis quod ad contractus attinet, nó videtur esse locus præsenti quæstioni. Quiuis enim contractus ex natura rei potest celebrari sine vllo peccato, etiáſi metus grauis incutiatur; accidentaleque est, si in eo interueniat peccatum ex fragilitate celebrantis. Vnde non minus si leges, quæ de contractibus loquuntur, tantum respiciát graue malum ex parte obiecti, qua sine peccato possunt contractus ex se celebrari, etiamsi ex metu sint. Quomodo autem isti cóctactus sine peccato celebrari possint, rectè explicat Ioannes Basolis *in 4. distinct. 27. q. 1. art. 2.* hac ratione. Quia si metus inducatur ad contrahendú, vna cum verbis habere potest animum contrahendi, vt absit mendacium, & verba vera sint: eo autem consensu nihil efficitur, vt legibus constitutum est, quæ ita sine vllo mendacio

dacto nihil efficit, & euitat malum. Quod si cum verbis non habeat consensum, fed potius animum oppositum, id mendacium non euenit quidem ex exigentia metus, cùm sine illo damnũ euitare possit, sed ex fragilitate aut ignorantia contrahentis. Extra contractus autem, si ab aliquo exigatur vt vel peccet, vel sustineat mortem, hæc potius sustinenda est, cùm melius sit incidere in manus hominũ, quàm peccare in conspectu Dei, vt dicebat Susanna *Daniel* 13. & alias etiam, qui pro non committendo aliquo peccato occumbũt, martyrij palmam adipiscatur.

4 Rursus quæritur, an istud graue malum debeat timeri in propria persona, an etiam satis, vt timeatur in aliena. Et quidem si immineat filij, grauis metus est comparatione patris, iuxta illud Iuris Consulti *in l.8. D. de eo quod metus causa*, ibi, *cum pro effectu magis in liberis parentes terreãtur*. Cuius rei optimum testimonium est apud Chrysost. *homil.* 29. *in Genes. Quia pater non minorem pœnam & cruciatum habuit, quam filius. Scitis enim quomodo sæpenumero patres erant, vt filiorum pœnas ipsi ferant, & quomodo grauius illis est videre filios supplicio affici, quam si ipsi his forent obnoxij. Factum igitur est hoc, vt ille ob naturalẽ in puerum amorem maiorem sentiret dolorem, & benedictio Dei seruaretur inuiolata.* Quibus ratione reddit Chrysostomus, quare Noe maledixerit filio Cham, vt in filij maledictione puniret parentem. Atque hac eadem ratione Iustinus Mart. *quæst.* 80. dixit ab vrsis deuoratos pueros ilios, qui Eliseo illudebant, quo puerorum clade parentes suggillaret. Optimè etiam Lucianus in Tyrannicida, quem de eo sermonem faceret, qui prætmium postulabat, eo quod Tyranni filium occidisset, pugionem in vulneribus relinquens, quo seipsum occidit pater, *Hæc* (inquit) *nimirum sunt parentum vulnera, ij gladij veriorum Tyrannicidarum, hæc mors digna crudelibus Tyrannis, hæc vltio tantis scelcribus congruit. Cæterum protinus interire, protinus excidere sibi, neque huiusmodi vllum spectare spectaculum, profectò nihil habeat tyrannico supplicio dignum.* Atque huc respexit, quod apud Ouidium *lib* 6. *Metamorph.* Pallas dixisse fertur Aracnæ, cùm illam in araneam conuertit.

Atque ita. Viue quidem. pendo tamen improba, dixit,
Lex æque tibi pœna, ne sis fecura futuri,
Dicta tuo generi, serisque reposibus esto.

Idem etiam dicendum est, si timeatur in vxore, sunt enim vna caro, id quod expressè docuit D. Thom. 4. *dist.* 29. *quæst. vnic. art.* 1. *ad* 2. alij plures. Et ratio est eadem. Quia grauius iudicant parentes prudentes damnum in vxore, quàm in filio, & adulterium, quàm filij necem, *l. codicillis*, §. *matre*, *D. de leg.* 2. ibi, *scis vnum fratrem tuum, vnum filiũ nostrum occidisse, sed & alia grauiora mihi fecit: forsitan aliã quandam testatoris vxorem incurrebat auertat*, inquit Glossa. De grauitate autem adulterij, dicam infrà *lib.* 9. eadem est ratio de vxore comparatione viri. Atque in his conuenit etiam Donellus *lib.* 15. *cap.* 19 §. *non quiuis metus*. Atque id quoque dicendum existimo de alijs consanguineis, vehementes enim est amor ingenitus erga illos, si rerum naturæ spectetur. Argumentum sumi potest, ex *cap. scient cuncti, de electione in* 6. ibi *vel consanguinei eorum*. vbi metus illatus consanguineis, ad incutiendum electori timorem, cẽsetur illatus electori; quod etiam docent ex iuris interpretibus complures. Limitandum tamen vsque ad 4. gradum. Nam vsque ad illum communi sensu & effectu consanguinei reputantur. Excipe nisi malum aliquod eriam remotissimis inferretur, quod in torum genus redundaret,

5 Hanc etiam doctrinam extende ad viros arctissimo amicitiæ vinculo coniunctos. Amicus enim animæ est dimidium meæ, vt dicebat Horatius. Extende etiam ad affines intra eundem 4. gradum, affines inquam ex matrimonio, non verò ex fornicatione: huiusmodi enim affines non agnoscuntur quasi affines, nec erga eos natura aliquè ingeneramit amorem, sed potius odium, tanquam erga eos, qui turpitudinem in memoriam renocant. Extende etiam ad domesticos, vt colligi videtur ex *Clement.* 1. *de excessibus Prælatorum, ver si seruientes*. Vbi considerans textus illatam vim Mo nachis, refert domesticis eorum vim illatam, & etiam ex textu *in c. quicunque, de sententi. excommunicat in* 6. ibi, *in personis suis vel suorum*. Idem quoque dicendum de ascendentibus comparatione descendentium, & è contra, quæ omnia docet etiam cum alijs Farinacius *loc cit. num.* 78. Nonnulli etiam extendunt ad colonos: sed non placet, si rei natura spectetur, nisi forte in aliquo peculiari casu grauis in dominos redundaret iniuria. Hæc autem omnia dicta sunt spectata rei tantùm natura, non peculiari circumstantia. Potest enim aliquis ita esse affectus erga consanguineos suos, vel affines, vel domesticos, imo etiam erga filium aut vxorem, vt, etiamsi illis inferendum sit graue malum, non censeatur grauis metus

CAPVT IV.

Quanam sint hæc grauia mala, quæ incutiunt iustum metum?

SVMMARIVM.

1. *Proponitur quæstio disputanda.*
2. *Ad metus disquisitionem valdè requiri iudicis arbitrium.*
3. *Metum mortis, grauis cruciatus, amittendæ libertatis, captiuitatis, carceris, insultationis cum armis, iusta etiã causa timendi concurrente, esse iustum.*
4. *Item metum amissionis status, honoris, verecundiæ, stupri in virgine, in vidua, & etiam in fœmina inhonestæ.*
5. *Item metum infamiæ iuris, & etiam falsis, si tamen grauis infamia sit.*
6. *Quid de metu excommunicationis.*
7. *Sub distinctione explicatur.*
8. *De metu amissionis bonorum primæ opinio.*
9. *Vera sententia.*
10. *Quid de metu amittendi lucri.*
11. *Quid de metu concussionis.*

SEd deinceps explicandum est, quæ sint hæc grauia mala, quæ metum cadentem in virum constantem incutere sufficiunt. Multa in huius explicatione perstringenda sunt. De multis enim dubium esse potest, cum plura sint mala, quæ imminere possunt naturæ nostræ.

Sed primum supponendum est ad huius decisionem valdè requiri prudentis iudicis arbitrium. Idque docent ex iuris interpretibus multi, Glossa *in cap. cum dilectus, de his quæ vi*, Seraphinus *de priuilegijs iuramenti, priuilegio* 30. *num.* 13. Nauar. *in summa, cap.* 22. *num.* 51. Sarmiento *lib.* 2. *selectarum interpretationum*. *cap.* 11. *nu.* 2. Comitolus *lib.* 3. *responsorum moralium, quæst.* 2. §. 6. *quæsitum*, Farinacius *loco citat. fragm. num.* 67. 68. & 69. & etiam Rota apud Farinacium *lib.* 2. *decis.* 260. Idque constat ex *l.* 3. *D. ex quibus causis maiores*, ibi, *sed hæc vis disquisitio iudicis est*. Nec enim in singulari ita omnia exprimi possunt, vt non sit necessaria iudicis prudentia tam inexpendenda grauitate mali, quod in iure expressum non est, quàm in considerauda qualitate personæ. Nec solùm verum est iure Cæsareo desiderari iudicis arbitrium, sed etiam iure Regni Castellæ, quidquid dicat Villalobos *in Antinomia Iuris Ciuilis & Regij: verb. metus*, cùm expresse *l.* 7. *tit.* 33. *p.* 7. dicatur, *o otro semejante*. vt ergo decernatur an simile, vel æquale malum ita graue sit, atque id quod in iure expressum est, iudicis requiritur arbitrium, & in foro conscientiæ prudentia confessoris.

3 Deinde extra controuersiam est metum mortis cadere in virum constantem, *l.* 7. §. *proinde*, *D. de eo quo metus causa*, *l. interpositas*, *C. de transactionibus*, *cap. cum dilectus*, *de his quæ vi*. Item metus abscissionis alicuius membri, & grauis corporis cruciatus & seruitutis, *l. ago puto*, *l. stichi quidam*, *D. de eo quod metus causa*, *l. si per vim*, *l. si donationis*, *C. eodem* docet cum multis Farinacius *loco cit. nu.* 86. Imo etiam si metus sit amittendi instrumenta libertatis, *in d. l. isti quidem*, aut probabile periculum, quod euenire possit, vt amissis illis redigatur in seruitutem. Adde & metum capti-

captiuitatis, est enim quædam seruitus, nec non etiam exilij, vt expresse docet Scotus *in 4. dist. 29. quæst. vnica*, aliique. Item etiam Carceris & vinculorum, grauius metus est, *I. nec timorem, I. qui in carcerem*. Idque non tantùm intelligo de graui carcere & atrocibus vinculis, sed de quouis carcere etiam priuato, vel etiamsi præstita fide iussione in aliquo loco manere cogatur, vt latè docet Farinacius 1. *part. prax is criminalis, 9 tit. 5. num. 17. & quæst. 35. per totum* vbi ostendit carceriati contractus aut carceran di, si ad eum finem metus carceris iniustè incutatur, nullos esse & *loc. citato, n. 107.* Idem quoque dicendum est de armorum metu *l. 3. in principio. D. de vi & vi arm. & l. 15. tit. 2. p. 4.* ibi, *como si vesse armas* & fauet textus *in l. metum autem præsentem, D. de eo quod metus causa*, ibi, *aliter autem, si armati ingressi sunt*. Rota 1. *p. apud Farinacium, dec. 643. num. 10.* cum multis, quos citat idem Farinac. *de consult. quæst. 131. 2. p. n. 97. & loco citat. num. 88.* Idque verum est, etiamsi ea deponant, cùm tamen possint illis vti. Sed obstare videtur, quod traditur *in l. metum 9 D. eodem*, & *in d. l. 3. §. si quis autem, D. de vi*, non habere quod metus causa actionem, neque interdictum. Vnde vi, cum qui metu armorum fundum deseruit. Dicèdum tamen est, eum qui sola armorum suspicione fundum deseruit, non censeri coactum iusto metu, sed requiri vt ad fundum venientes spectauerit, vel saltem eò properantes viderit, & timuerit probabiliter, etsi armati ingressi non fuerint. Ad quæ reduci debet textus *in l. 1. §. idem Labeo. D. de vi, & in l. non solum 33. §. si dominus, D. de vsucapionibus*. Vt dicatur homines armatos ad fundum venientes existimasse, non qui vane suspicatus fuit, sed qui cum eos venientes aspiceret ad suum fundum tendere, existimauit opinione iusta ductus. Quod si admittas, vt admittendum videtur, non erit necessaria literæ mutatio, quam excogitauit Cuiacius, qui pro verbo *existimauerit*, reponit *existimauerit in d. §. si Dominus lib. 44. D. D. Iuliani*, quem sequuntur Gothofredus ibid. Iulius Pacius *centur. 2. antinomia 70.*

4 Eadem quoque ratio est de metu amissionis status, *I. si quidem* tam citata, de quo Farinacius *loc. cit. num. 90.* vbi & addit, etiam metum verecundiæ, & exemplis illustrat, & Donellus *d. c. 19.* qui recte docet seruitutem, deportationem, stuprum morti æquiparari, & Farinac. *loc. citat. nu. 91.* Et de metu honoris amittendi, cùm prudenti bus vira ipsa charior sit, Idem iudicium esto de tumore stupri, siue in viro, siue in fœmina, *d. l. si quidem*, de quo etiam videndus Comitolus *d. lib. 3. quæst. 2. §. Quartum quæsitum*. Stupri autem nomine non tantùm impelligo vim illatam virgini, sed etiam si virgo non sit, vt multi docent ex Theologis, dummodo mulier honesta sit, siue nupta, siue vidua. Nec enim lex signaculum virgineum considerauit, cùm in hac re idem statuat de viro & de fœmina, sed vim illatam. Imo & existimo quod quamuis in muliere minus honesta non iudicaretur grauis metus in foro externo, vt docent glossa, & Cynus, & communiter DD. *in l. 1. C. de raptu virg.* Baldus *in l. rapiores, n. 1. vers. hoc fallit in meretrice*, & ibi etiam DD. omnes, *C. de Episcop. & Cleric.* Antonius Gomez *ad l. 80. Tauri num. 45.* attamen in foro conscientiæ, si reuera ducta est eo metu, grauis censendus esset. Exponit enim se maximo periculo peccandi. *Quis enim absconde ignem in sinu suo, ita ut vestimenta eius non ardeant?* inquit Sapiens *Proverb. 6.* Vnde etiam in fœmina inhonesta iustum stupri metum esse docet Farinac. *loc. citat. num. 91.*

5 Quamuis autem hæc quæ hactenus diximus certa sint, & communiter recepta, de tribus tamen dubitari potest. Primò de metu infamiæ, secundò de metu excommunicationis. Tertiò de metu amissionis bonorum, vel alicuius lucri. Et quod ad primum attinet, infamiæ iuris metum in virum constantem cadere non dubito, *I. nec timorem & I. si is quidè, §. fin. D. de eo quod metus causa*. Est enim iuxta prudentum æstimationem graue malum. Quod si fit infamia facti, reiecta opinione Iulij Pacij *centuria 2. antinomia 68.* & alia solutione Donelli *lib. 15. cap. 19. par. 8. 18.* qui putat non dari infamiam facti, quæ sententia communiter refellitur ex Couarr. *pract. quæst. 18. num. 2.* & aliis, dicendum est, si infamia grauis sit, & non possit facile declinari, grauem metum oriri, de qua tamen dico quod sentio *in tract. de ord. & ei annexis lib. 2.* sin minus, esse leuem. Nouissimè dissentit Naldus *in sum. v. metus, n. 2.* qui dicit non esse metum iustum, si quis timeat se ab alio infamandum cum falso testimonio, addit tamen si ab illo purgare se poterit Quod tamen non probo, cùm antequa se purget multa grauiaque damna patiatur, & sæpè accidat famæ detrimentum aliquod pati apud multos. Et de hac infamia accipio cum glossa textum *in d. I. nec timorem, D. de eo quod metus causa*, ibi, *nec timorem in famia hoc edicto contineri Pedius dixit*, & indicat id quod subijcit de timore vexationis, quod de leui vexatione debet sine dubio accipi. Ita cum Accursio & Gothofredo ibi docent communiter iuris interpretes, quos referunt Lessius *lib. 2. de iustitia, cap. 17. num. 35.* Thomas Sanchez *d. lib. 4. disp. 5. a num. 13.* & sequitur Farinacius *loco citat. num. 92.* Atque de hac leui infamia locutos existimo plures Theologos, & Comitolum *d. lib. 3. quæst. 2. §* pertinet. qui absolutè docent metum infamiæ non esse grauem eius, scilicet, infamiæ, cui facilè occurri potest. At si grauis infamia sit, proculdubio est obiectum metus cadentis in virum constantem. Simile enim est periculo vitæ, vt inquit glossa *in l. iusta, D. de manumissis vindicta*. Ita docuit inter alios Petrus Ledesma *de matrimonio, q. 47. art. 2. 8. dubium tamen est*, Ioannes Azor *tom. 1. inst. moralium lib. 1. cap. 10. q. 6.*

6 Circa secundum verò, scilicet, excommunicationis metum, non idem omnes sentiunt. Quidam negant esse metum cadentem in virum consta item, quia si iusta est, medicinalis est: si iniusta est, non ligat, nec fortitur aliquè effectum. Ita sentiunt ex iuris interpretibus glossa *in cap. cum dilectus, verb. violentia, de his quæ vi*, & alij, atque ex Theologis Paludanus *in 4. dist. 29. quæst. vnic. art. 2. concl. 2. num. 13.* Soto *eadem distinctione, quæst. 1. art. 2. in fine*. Alij absolutè affirmant esse grauem metum; ita Sephinus *de priuilegijs iurament., priuilegio 29. num. 4.* Bartholomæus Ledesma *de matrimonio, dub. 23. fundamento 3.*

7 Cæterùm mihi magis placet media quædam sententia, quæ communior est inter Theologos & iuris interpretes, & etiam verior. Si excommunicatio iusta est, eius metus non est cadens in, constantem virum, adhibetur enim vt respiciat à culpa, teneturque sibi consulere obediendo. Si verò iniusta est, secundum tem, aut omnino, eius metus cadit in constantem virum: si tamen ei facilè occurri non potest appellando, quia timet excommunicantis potentiam, vel adeundo superiorem, quia dist at, & ipse pauper est. Quamuis enim in foro animæ & apud Deum non liget, attamen multis abstinere debet, ob scandalum euitandum, multis etiam priuatur apud homines, quæ molestissima sunt, & quouis exilio grauiora, vt dixi in tractatu de excommunicatione. Ita sentit Ioannes Azor *tom. 1. lib. 1. cap. 10. quæst. 7.* Comitolus citatis aliis *in d. q. 2. §. Quartum quæsitum*, quæ fuit etiam opinio Ioannis Andreæ, & approbata Rotæ decisionibus: docet etiam Farinacius *loco citat. num. 104. & 105.* ex quibus constat solutio fundamenti primæ sententiæ.

8 Circa tertium verò de metu amissionis bonorum, etiã sunt discrepantes sententiæ. Quidam cadere in virum constantem absolutè negant: alij cum limitatione concedunt, scilicet, quando bona tuendæ vitæ necessaria sunt. Alij, cum omnium bonorum amissio est. Niuntur quia *in cap. cum dilectus, de his quæ vi*, tantùm fit mentio metus mortis, aut cruciatus corporis, inter quæ non est amissio bonorum, & *cap. 2. eodem titulo*, illa verba sunt, *quæ cum à domo & vniuersa possessione expellerentur*.

9 At mihi videtur in primis certum esse amissionem omnium bonorum, siue illa in se exigua sint, vt pote si sint inopis, vel in magna quantitate. Indicerit metum grauem. Quid ni? æquiparantur metui mortis, vt late profequitur Tiraquel. *de nobilit. cap. 1. num. 360.* Atque idem ob eandem rationem licendum existimo de amissione maioris partis bonorum, idque sine sine illis sustentari vita possit, siue non, vt docet Tiraquell. *loc. cit.* & constat ex *l. propter litem. D. de excusationibus*. ibi, *nisi forte de omnibus bonis, aut plurima eorum parte controuersia sit*, & *cap. 1. de rest.*

restituione spoliatorum in 6. Spoliatus dicitur, qui tota sua subſtantia, vel maiori parte deſtitutus eſt. Eſtque hæc ſententia communis inter iuris interpretes, vt videre licet apud Ioannem Gutier. *de iuram. 1. p. cap. 57 num. 20.* Idemque dicendum crediderim cum Couarr. *2. p. de matrim. cap. 3. §. 4. num. 18.* ſi ſit metus amiſſionis magnæ rei, licèt non ſint omnia bona, nec maior bonorum pars, quod etiã docuit Henriquez *lib. 11 de matrim. c. 9. nu. 4.* Petrus Arag. *2. tom. in 2. 2. quæſt. 88. art. 3. pro explicatione huius difficultatis.* quæ etiam docet Farinac. *loc. citat. num. 89.* Nec minus certum eſt, ſi ſit metus amiſſionis inſtrumentorum totius vel maioris partis patrimonij, licet diſſentiat gloſſa *in l. iſti quidem*, verbo, *metum*, *D. de eo quod metu causa.* Docet cum aliis Farinacius *loco citat. num. 114.* Neque obſtat argumentum ex text. *in c. dilectus.* Amiſſio enim omnium bonorum aut maioris partis metui mortis, vt dixi, æquiparatur. In illo verò *cap. 2. de his quæ vi*, factum narratur, in quo omnium bonorum amiſſionis metus incuſſus eſt, non verò quidquam decernitur.

10 Deinde dicendum exiſtimo metum amittendi lucrũ, aut hæreditatem, aut beneficium, quod quis ſperat ab aliquo, ad quod non habet ius ad rem, non cadere in virum conſtantem. Ex iure probari poteſt, quia quamuis pœna repellatur ab ſponſalibus, vt dicam poſtea *lib. vltimo*: ea tamen pendentis hæreditatis non cenſetur non adiecta, neque improbat ſponſalia *l. Titio, §. 1. & l. ſi ita legatum ſit. verſ. ſi Titio, D. de condit. & demonſtr.* cuius optima ratio eſt, quia id non tam eſt metu detineri, vel obligari, quam inuitari ſpe lucri: ſpes autem & concupiſcentia, vt inquit D. Thomas *1. 1. quæſt. 6. art. 7.* non minuit, ſed auget voluntarium. Vnde & profeſſio facta ob ſpem lucri, aut quod idem eſt, metu amittendi lucrum valet. Dixi *niſi habeat ius ad rem*, quia dum accetur à lucro, ad quod habet ius, iniuriam patitur. Atque hic videtur intellectus ad *l. fin. §. ſi fœnerator, D. de eo quod metus cauſa*, illis enim verbis, *inciuiliter abſtinere cuſtodiendo, & à certaminibus prohibendo*, iniuria illata ſignificatur. Hinc colliges, ſi pater minetur filio ablaturum à maiotatu ea, quæ auxerat, iuſtum metum incutere, vt conſiderauit deciſio Rotæ *242. n. 14 lib. 2.* apud Farinac. Quia cùm hæreditas ſit debita filio, potius huiuſmodi minæ continent damnum, quam lucri amiſſionem: etiam dicta doctrina non ſolùm, quando quis habet ius ad ea bona quorum adquiſitione priuatur, ſed etiam ſi non habeat, agitur tamen de amiſſione magni lucri. Cynus *in l. interpoſitas, C. de tranſact.* Iaſon *in l. Titia, num. 10. verſ. ſecundo notabiliter. de V. O.* Roman. *conſ. 121. num. 10. lib. 4.* Roland. *conſil. 100. num. 126. lib. 1.* & cùm his & alijs tenet Rota apud Farin. *lib. 2. citat. deciſ. 242. num. 13.* Vide etiam Farinac. *loc. cit. num. 111. 112. 113.*

11 Sed quæret aliquis, an metus concuſſionis grauis cenſeri debeat? Sufficere enim ad reſciſſionem contractus probari videtur ex *l. illicitas 6. §. illicita, cum ſequent. but, D. de officio Præſidis*, vbi licita negotiatione prohiberi, tributi erogatione vexati, ad hoſpitis receptionem compelli, ſufficientem terrori cauſam præbet, vt Prætor ſe interponat. Facit etiam *l. 1. D. de concuſſionibus*, vbi ſimulatus Præſidis iuſſus iuſtum metum inducit. Verùm hæc pertinent ad titulum de concuſſionibus, in quo diuerſa ratio eſt. Licèt enim concuſſio ſit ſpecies metus, & quidquid concuſſionem ſit, per errorem fieri dicatur: illud tamen addit concuſſio ſupra metum. Quia quod concuſſione ſit, tunc committitur, cùm metu publicæ poteſtatis quidquam à ſubditis extorqueatur, vel ipſo magiſtratu, vel alio, qui tamen terrore dignitatis obijciat minante. In qua ſpecie non vis atrox & ſæua requiritur, vt in noſtro caſu, ſed quiuis metus actionem parit. In odium enim eorum, qui data ad ciuiũ ſalutem poteſtate abuſi, eam in illorum damna conuertunt, id conſtituitum eſt. Sic etiam ratione poteſtatis plurima magiſtratibus, & eorum officio denegantur, quæ omnibus permittuntur, vt matrimonij contractio, *titulo C. ſi quicunque præditus poteſtate*, & oblatio arrharum, *tit. C. ſi Rector Prouincia.* Cui ne obſtet *l. ſi quis 38. de ritu nupt.* vide Curiacum *4. obſerv. cap. 22.* & Donellum *lib. 13. comment. cap. 19. pag. 168.* & generaliter omnium contractuum celebrato, *titulo C. de contractibus iudicum*, & eleganter Donell. *lib. 15. comm. c. 39.* VVeſembecius *in paratitlis ad titulum de concuſſionibus*, & dicemus nonnulla infrà, *c. 13.*

CAPVT V.

An metus reuerentialis, et etiam importunæ preces cenſeantur cadere in virum conſtantem.

SVMMARIVM.

1. *Status quæſt. & definitio metus reuerentialis.*
2. *Comparatione quorum ſit metus reuerentialis.*
3. *Operari ex reuentia non eſſe operari ex metu.*
4. *Explicantur quæ certa ſunt.*
5. *Prima ſententia negat metum reuerentialem eſſe grauem.*
6. *Oppoſitum verius.*
7. *Rediguntur DD. oppoſitæ ſententiæ.*
8. *In concordiam rediguntur.*
9. *Obiectiones proponuntur, & diluuntur, & ſo. 11. 12.*
13. *Quid dicendum de precibus importunis.*
Explicatur ſtatus quæſtionis, ibid.
14. *Prima ſententia.*
15. *Secunda ſententia.*
16. *Vera ſententia.*

1 DVo hæc ſuperſunt explicanda, vt plenè intelligatur quæ ſint hæc grauia mala, quæ ſufficiunt metum grauem inducere. Igitur quod attinet ad reuerentialem metum perſtrinxeram breuiter quæſtionem hanc lib. de impedimentis matrimonij *cap. 29. §. 11.* vbi noſtram explicui ſententiam, quam quia nonnulli non ſatis intellexerunt, reiecere. Rem ergo iſtam examinabo latiùs, & oſtendam quam eo loco docui ſententiam, eſſe veriſſimam. Sed antequam ad eius examen deueniam, præmitto primum metus reuerentialis hanc non abſurdè definitionem aſſignari poſſe. *Reuerentia metus eſt futuri mali exiſtimatio, quod nobis ab his metuimus, in quorum legitima poteſtate ſumus, & quos cultu, & honore dignamur.*

2 Ex qua definitione fit metum reuerentialem cadere in clericum reſpectu Epiſcopi, & in ſubditum comparatione Magiſtratus, in filium erga patrem, in vxorem erga maritum, in pupillum erga curatorem, ſiue tutorem, vt communis eſt Doctorum ſententia. Idem dicendum de genero reſpectu ſoceri: ſocer enim habetur pro patre generi, cùm effectus ſit vna caro cum vxore, *l. quæ parentis 17. D. ſoluto matrimonio.* Idem dicẽdum de auo, ac reliquis aſcendentibus, habemus enim eos parentum loco. Atque idem dixerim comparatione matris, qua muis res dubia ſit. Idem dieendum in ſorore comparatione fratris maioris, & ſororis maioris, & in fratre minore comparatione maioris, & etiam comparatione patrui. Quæ tamen intelligenda ſunt, ſi ab eo gubernentur, & alimenta præbeantur, & cohabitent, alias ſecus dicendum erit. De his latè Thom. Sanchez *l. b. 4. diſp. 6. 4.* neque hæc longiori indigent examine.

3 Secundò colligitur, eum qui ob obſeruantiam debitã parentibus, aut maioribus aliquid agit, nequaquam operari ex reuerentiali metu. Aliud enim eſt debita reuerentia ſuperari, aliud reuerentialis metus. Id quod optimè aduertit Franciſcus Sarm. *lib. 2. ſelect. cap. 11. num. 10.* Qua diſtinctione dicit multa dilui, quæ turbant Barbatium *in cap. cauſa matrimonii, de offic. deleg.* Quod reipſa non attendit, ſed confundit Thomas Sanchez *vbi ſup. 6. citata, 9. 1.* vt ſtatim demonſtrabo. Quare rectè poteſt aliquis operari ex reuerentia ſuperiori, & non ex metu reuerentiæ: & ſimiliter poteſt operari non ex ſuperioris præcepto, & obedientia, ſed ex metu. Hæc enim non ſunt idem. Si enim filius amet obedire parenti, & complaceat in obediendo illi, nullum

nullum est inuoluntarium, & tamen operatur ex reuerentia, metus autem efficit inuoluntarium mixtum. Quare, vt metus reuerentialis sit, necesse est adsit cogitatio imminentis mali, quod sequitur vel timetur ex eo, quod non seruetur patri reuerentia. Quod in eo consistit, quod est patrem habere sibi infensum, & superciliosum, tu ue aspicientem, nec loquentem placidè, etiamsi nec verbera imponat, nec minetur. Quod vt vitiet malum, eligit præstare quod pater vult, metus enim, vt dixi, est cum impendentis mali cogitatione.

4 Præterea obseruandum est nonnulla esse certa in hac re. Primum est. Si eo ingenio superior aut pater sit, vt non offendatur ex eo quod ipsi non præstetur obedientia, aut leuiter offendatur, non fore metum grauem, nec enim potest esse cogitatio impendentis grauis mali quod vitare velit, dum eligit facere, quod pater iubet. Sic docet recte Leonardus Lessius *lib. 2. de virtutibus, c. 17. d. b. 6. n. 15.* Præterea certum est, si metu reuerentiali addantur minæ, vel coniungantur verbera, vel etiam adiungantur importunæ preces, vel verba obiurgatoria, ex his duobus coalescere grauem metum, idque docent Doctores omnes. Minæ enim graues ac verbera sufficiunt metum grauem incutere, multo magis si adiungantur metui reuerentiali. Sic docet multis citatis Thomas Sanchez *disp. 6. quæst. 1. num. 7.* & docet etiam decisio Rotæ 241. *num. 5. & sequentibus, lib. 2.* apud Farinac. & est inter DD. ita communiter receptum, vt non sit necesse illos referre. Sed necesse, vt pater solitus sit minas exequi, & vt ea consuetudo probetur sentit Thomas Sanchez, & alij. Iudico verius in patre non esse necessarium eam consuetudinem probare, vt multis auctoribus, & rationibus ostendit Hippolytus Riminaldus *Repet. in cap. 1. de offic. deleg. num. 25.* & citat. multis sequitur nouissimè Farinac. 2. p. *fragm. crimin. ver. metus, num. 95.* Idem dicendum, cùm adsint virtuales minæ, quas ego sic interpretor, cùm superior facilè, si sibi non obtemperetur, seuire soler in subditos. Sic docent complures Summistæ cum Glossa *in c. qui clerici vel venerint*, & Panormitano *ibidem*. Nam qui factis defuire solet, virtute minatur. etiamsi verbis non minetur, vt etiã docet Thomas Sanchez *disp. cit. num. 12.* & Farinacius *loc. citato, num. 85.* Nec solùm grauis metus censeri debet, cùm contractus celebratur cum eo, qui metum grauem incutit, sed etiamsi ab alio tertio incutiatur, vt cum aliquo ineat contractum, etiam sine eius, qui incutit, vtilitate. In quo nonnullis non rectè locuti sunt. Tota ergo difficultas est, an solus reuerentiæ metus sine minis, aut læsione aliqua censeri debeat grauis metus.

5 In quo varié Doctores sentiunt. Primò quidam affirmant metum reuerentialem non censeri grauem, si absint minæ, verbera. Sic docent Doctores non pauci, quos refert & sequitur Thomas Sanchez *disp. 6. cit. num. 7.* Padilla *in d. 1. interpositas, n. 16.* Molina *de primogen. lib. 2. cap. 3. num. 9.* Duaren. *in comment. ad tit. de eo quod metus causa.* Donell. *lib. 1. commen. cap. 30. §. in primis voluntatem inferendi.* Fachin. *lib. 2. controuers. iuris. c. 96.* & Recentiores alij. Ex quibus nonnulli tot limitationes addunt huic sententiæ, vt re vera censeant solùm reuerentialem metum censeri grauem, vt statim ostendam Fundamenta huius sententiæ adducam postea. Secundò alij metum reuerentialem patris grauem esse iudicant, non verò aliorum. Id que deferendum putant nimiæ patris reuerentiæ. Tertiò alij docent metum reuerentialem censeri grauem in contractibus, qui cum iniciente metum celebrantur, non verò si fiant cum alio tertio.

6 Mihi tamen semper verius visum est solum metum reuerentialem esse grauem, atque adeò in actibus, & contractibus eum effectum habere, quem metus grauis, vt dicam infra suo loco. Quam sententiam non pauci docuerunt, quos refert Menoch *lib. 1. consil. num. 491.* & idem Thomas Sanchez *disp. cit. num 4.* & inter eos Nauarr. *lib. 4. consil. in 2. editione de sponsalib. consil. 36.* Et quidem vim reuerentiæ paucis explicuit *regula, velle, D. de reg. iur. velle non creditur, qui obsequitur imperio patris, vel domini.* Fauet huic sententiæ text. *in l. 1. §. Quæ onerandæ, D. quarum rer. actio non detur*, ibi: *Tamen causa cognita si liquido apparet libertum metu solo, vel nimia patroni reuerentia ita se subiecisse, vt vel pœnali stipulatione se subiecerit, &c.* Huic tamen argumento respondet Duaren. in hæc verba: *Expendenda est diligenter species. Quæstio est an libertus tacens, & non contradicens sit intelligendus consensisse, & promisisse? respondetur non consensisse. Hic enim agitur de præsumptione, qua alteri cedit præsumptioni. Nam præsumptio consensus cedit præsumptioni reuerentiæ. Præsumitur enim libertum consensisse, quia ob patroni reuerentiam noluit contradicere:* Sed reuera hæc responsio facilè eludi potest. Fruſtra enim Duaren. causatur nimiam reuerentiam, & tau orem libertatis. Quia & communis sententia loquitur de tali reuerentia, aut paulo certè minori. & libertatis fauor ibi non perpenditur, sed nimia reuerentia. Præterea facit pro hac sententia text. *in l. penult. D. de furtis*, ibi: *Et hoc modo patronus quoque libertum, & ei cuius magna reuerecundia, &c.* Duareni autè solutionē ad hæc optimè refellit Fachinæus *loco cit.*

7 Addo præterea in hanc sententiam manifestè incidere Thom. Sanchez qui nostram acriter impugnat, vel nõ intellexit, de quo quæstio est, sed nomine metus reuerentialis intellexit reuerentiam parentibus debitam, idque luce clariùs demonstrabo ista consideratione. Metus est impendentis mali opinio, & cùm aliquis operatur ex metu, reuera eligit aliquid quod minus malum iudicat, vt euitet, id quod ipsius iudicio minus est. Vnde qui operatur ex metu reuerentiæ, planè agit aliquid, vt euitet aliud malus malum, quod sequi existimat ex eo, quod non impleat voluntatem patris, vel superioris. Hoc autem malum quod vitare contendit, non est peccatum aliquod, quod sit in non obediendo, & implendo patris voluntatem, sæpe enim in eo nullum peccatum committitur. Est ergo patris ira, & indignatio, quam euitare contendit. Indignationis autem nomine intelligitur totius afectus, vultus intensus, exprobratio verbis durioribus. Hæc autem si citò transeant, & placidus starim vultus, & dulcia verba redeant, graue malum non est, vt sæpenumer omnes, qui reuerentiæ metum grauem putant. Si verò perseuerent, etiam ipse Thomas Sanchez *num. 14.* graue malum esse fatetur, & eius metum censeri sufficere, inquit enim: *Si enim sola timoris probabiliter diuturnam fore indignationem, & semper se habiturum patrem valde infestum, & indignatum obtestamur quæ passim illam inobedientiam, credi derim esse timorem cadentem in virum constantem. Quis enim vir constans aut prudens non reputabit graue malum semper coram oculis habere infensum patrem, aut virũ, aut alium, à quo pender, & cum quo semper versaturus est, maxime, cum vix inuenias qui linguam moderari valeat, ne male sentiat, quinque loquatur de eo, cui infestus est. Et confirmatur, quia vir prudens ita grauè hoc existimat, vt potius eligat relictâ patria, domoq; paterna exul esse, quod graue malũ disputatione præcedenti c. 8. esse diximus.* Hæc Th. Sanchez, si enim verba obiurgatoria eius, in cuius domo deposita fœmina nobilis continebatur, iudicaut injcere metum grauem Rota apud Seraphinum *dec. 879. n. 3.* quanto magis partes inferre valebunt metum grauem. Nec verò dici potest eam indignationem esse minas virtuales, vt mihi respondebat quidam eximiè doctus, non aduertens aliud esse indignationem hanc æquualere minis, quia indignatio æquè graue, imò grauius malum minis est: aliud esse virtuales minas. Vnde minæ non sunt, nisi comparatione eius, qui iratus prorumpere solet in iactiones, & verbera, & non aliter. Dicat ergo mihi Thomas Sanchez si is metus aliquid amplius includit, quam reuerentialem metum, quid nomine metus reuerentialis intelligat? Nam vel intelligit reuerentiam tantùm debitam patri, & superiori, vel in eam quam impugnat, sententiam incidat, nec esse est. Qui enim metum reuerentialem seclusis aliis grauem dicimus, non intelligimus de indignatione patris, quæ citò transit, id enim nullì vnquam in mentem venit, sed de indignatione diuturna etiam semotis minis atque verberibus. Quam indignationem, licet in aliis hominibus, qui ad nos non attinent, parui faciamus, attamen in patre & superiori molestissimè ferimus, & grauissimum malum iudicant prudentissimi quique. Id quod & acutiores alij, qui nostram sententiam

tiam impugnant nimio studio reprehendendi nostra ipsa veritate compulsi confitentur, hoc est, in nostram sententiam incidunt, velint nolint. Quare sepius dico: si semel constet, quid intelligatur nomine reuerentialis metus, nullus poterit à nostra sententia dissentire: nisi verbo tenus, vt ex his quæ diximus constat.

8 Igitur, vt quod semio, dicam, inspectis omnibus, & consideratis limitationibus, quas Doctores, qui à nobis dissident, adjecerunt fuæ sententiæ, mihi videtur facilè in concordiam redigi posse vno è duobus modis. Nam vel loquuntur, quando re vera metus reuerentialis deditansam, & occasionem contractat, non verò causam. Potest enim contingere, vt quis eo metu inducì incipiat, & tame postea iam lubens operetur. Vel dicamus eos agere de metu indignationis leuis superioris, & quæ facilè tranfeat, cùm expressè Thomas Sanchez & Lessius doceat, si indignatio patris etiam sine minis sit diuturna, incutere metum grauem. Quem autem effectum habeat in contractibus metus reuerentialis, dicam infra cap. 11. Nunc tantùm contendo esse grauem.

9 Sed videamus quæ pro sua sententia adducunt Tho. Sanch. & alij. Primò adducitur text. *in cap. ex literis, de despons. impub.* ibi *nolente & inuita minis parentum impulsa*. Sed non video qua ratione ex isto textu opposita sententia comprobetur. Interuenisse quidem in eo casu minas fateor, & ideò irritum declaratur, quod ex illis celebratum est: inde autem non colligitur, si minæ non interuenissent, sed solùm reuerentialis metus, quem hæ leuis explicuimus, non fore declarandum irritum, quod ex eo metu gestum esset.

10 Secundò objicitur text. *in cap. de pactis lib. 6.* vbi dicitur valere renunciationem filij in fauorem patris, nisi vis aut dolus interuenerit. Sed non assequor in quo textus iste faueat oppositæ sententiæ, aut quid in eo textu probet ex metu reuerentiali factam donationem valere. Dicit textus nullam fore, si vis intercedat. Verum sanè. At ego dico ibi nomine vis intelligi metum grauem, atque adeò reuerentialem etiam comprehendi, qui metus gratis est.

11 Sed rursus objcit Diaren. ex *l. si pure cognite. D. de ritu nuptiarum, cognite* enim explicat *imperante*. Matrimonium enim iusto metu cogente factum nullum esse, vt certum metu facta, & tamen contractum reuerentiæ metu firmum est. Sed textus iste non est ad rem, quia in eo de matrimonio filij familias sermo est, in quo filius iure ciuili inspecto liberum arbitrium non habet, cùm illud sine consensu patris contrahere non possit, vt dixi latè *suprà lib. 2. cap. 1.* Quare merito matrimonium patre cogente, id est, imperante celebratum valet, neque id nostræ sententiæ aduersatur, cùm species eius textus militet pecuniaris ratio.

12 Vltimò objicitur text. *in l. fideiussor, § 1. D. de pignoribus.* vbi pater obligat prædium filij sui, & filius scribit instrumentum obligationis, re enim oppignorata metu restituerur filius, verùm quia metu reuerentiæ tantùm coactus est, scribit I. C. tedè contractum esse pignus, & silentium eius loco consensus haberi. Sed textus iste non vrget, quia non constat in ea specie filium fuisse læsum eo charitatis officio, quod patri impendit, dum passus est bona sua obligari, neque cõstat ibi reuerentiæ causa factum fuisse, eo quod pater maximè id vrgeret, ac imperaret, in quibus terminis nostra sententia est intelligenda.

13 Superest explicemus secundum scilicet, quod attinet ad preces importunas, an molestia, quam illæ gignunt, sufficiat incutere grauem metum. Si enim id contigerit, liquidam erit postea quid dicendum sit in ea quæstione, an reddant contractum nullum. Non est autem sermo de precibus non importunis, etiamsi Principibus fint, eas enim planum est non incutere metum cadentem in virum constantem, alias nihil liceret Principibus à subditis postulare. Quod quidem intelligendum est, quando non sunt preces alicuius Principis Tyranni more fœuientis, sed qui humane se generat cum subditis; eius enim preces non adeò magnam vim habent, vt constans vir tenuere non possit. Cum hac enim limitatione intelligenda sunt ea omnia, quæ congerit Tiraquell. *in tract. de pœnis temperant. remiss. causa 15.* quæ probant preces Principis imperij vim obtinere. Id enim quasi ex æquitate quadam, vel decentia aut vrbanitate subditorum intelligendum est, non verò quasi re vera preces Principum imperia sint. Et idem dicendum est de blandiijs Principum, vt docent ex Theologis plures. Quod si quando blandiijs Principum inijci metum cadentem in virum constantem asserunt, intelligè quando illis tacitè insunt minæ, vt dicebamus. Est ergo dubium de precibus importunis.

14 Prima sententia extrema asserit preces importunas, etiamsi cum metu reuerentiali coniungantur, non inferre metum cadentem in virum constantem. Sic docent ex iuris interpretibus nonnulli, iisque numero pauci, ex Theologis Henriq. *lib. 11. de matrim. cap. 9. num. 5.* Ludou. Lop. *2 part. inst ructory de matrim. cap. 40. §. Adde tamen.* Non alio niuntur fundamento, nisi quia non videntur tantam vim habere, vt virum constantem metu commouere debeant.

15 Secunda sententia existimat importunas preces, nisi adiungatur illis reuerentiæ metus, non cadere in virum constantem. Ita sentit Conarr. *de matrim. & profess. part. de sponsal. cap. 3. §. 6. in fine.* Vera Cruz 1. *p. speculi art. 8. post 7 concl. dub. 2.* absoluit idem affirmat Thomas Sanchez *lib. 4. de matrim. disp. 7. num. 7.* In huius confirmationem adducit nõnulla ex iure, & ratione petita. Ratio ea est. Quia cùm importunæ preces ex se magnam vim habeant, si illis adiungatur reuerentiæ metus, sufficere videntur, vt virum constantem moueant. Ex iure vero nonnulla adducuntur satis meo iudicio leuia. Primum est ex *cap. peruenit, de iureiurando*, vbi hæc verba extant, *vel precibus importunis, vel metu, qui cadere in constantem virum*: semo autem est de iuramento, quod Antiochenus Princeps exorsit. Ergo preces importunæ Principis, cui debetur reuerentia æquiparantur metui cadenti in virum constantem. Secundum est ex *cap. cum inter, de electione*, ibi, *coegit inuitum*, vbi Innocentius inquit deuictum instantia precum. Probant itaque hæc argumenta, preces cum adiuncto metu reuerentiæ grauem metum incutere posse non tamen probant partem aliam, scilicet solas importunas preces non sufficere sine adiuncto metu reuerentiæ, quæ quod maximè probandum erat.

16 Mihi ergo in hac re nonnulla videntur dicenda. Primum est, id quod asserit hæc secunda sententia sine dubio verum esse. Si namque metus reuerentiæ seorsim, vt dictum est, injicit metum probabilem, & preces etiam importunæ seorsim, vt dicam statim, à fortiori, hæc duo coniuncta idem efficient. Atque id tantùm probant argumenta secundæ sententiæ, & nihil amplius. Secundum est, idem dicendum esse, si preces importunæ minis coniungantur, etiamsi minæ non adeò graues sint. Cùm enim solùm preces importunæ sufficiant metum grauem injicere, injicient etiam minis adiunctæ. Tertium est idem dicendum esse propter eandem rationem de precibus importunis eius, cui debetur reuerentia, & æquipari ei metui, idque tantùm docent illi Doctores, quos refert Thomas Sanchez *disp. cit. num. 5.* vrgent enim eiusmodi preces. Atque idem dicendum, si eiusmodi preces coniungantur cum præcepto eius, cui reuerentia debetur propter rationem adductam. Quæ etiam multis citat. docet Farinac. *loc. cit. num. 101. & 102.*

17 Denique dicendum est preces importunas seorsim consideratas efficere metum iustum, & cadentem in virum constantem. Docet absolutè Naldus *in sum. verb. metus, num. 4.* Importunas voco eas, quæ instantissimæ sunt, & sæpiùs repetitæ, & inculcatæ iuxta *l. 1. de petitione honorum. lib. 10.* ibi, *importunitatis petentium inhumanæ*, & iuxta illa illud *Iudicum 16.* de eiusmodi precibus meretricis: *Cum molestè esset ei, & per multos dies meiter adhæreret, spatium ad quietem non tribuens.* Sententiã hanc docent ex Iurisperitis gloss. *cit. aliter, verb. & nõ per me 8. q. 1.* Dominicus *cap. fin. num. 1. de rescriptis in 6.* & Ioan. Lupus *relatus de donationibus inter virum, & vxorem § 8. n. 5.* Matienço *lib. 5. Recopilat. tit. 1. l. 10. glos. 1. nu. 1.* Qui docẽt per importunitatem obtenta fieri inuito dante, fiuent etiã alij dum docent

Digitized by Google

docent per importunitatem obtenta non debere valere. Sic Matienço *loco cit. n. 2.* Azeuedo *d. l. cit. 10 lib. 13. nu. 2.* & qui docent electionem factam ad importunum populi clamorem nō valere, & qui docent donationem factam vxori ob nimiam ipsius importunitatem non valere, nec morte confirmari, ficut neque testamentum variatum à morti proximo ob importunitatem additamium. & illi etiā n qui docent parua esse aliquid violenter ac metu fieri, ac precibus importunis, quos refert Thomas Sanchez *disp. cit. num. 4.* Hinc sententiæ non aliter fundamentum est, nisi quia spectata natura ipsa rei, & rationis iudicio, adeò grauem molestiam inferunt instantissimæ preces, vt merito mouere debeant virum constantem ad aliquid efficiendum. Si enim metus cruciatus alicuius corporalis est cadens in virum constantem, grauior cruciatus animæ est instantia precum assidua. Itaque prudentes homines grauissimam molestiam semper iudicarunt, vt constat ex illo Luc. 11. *Propter importunitatem tamen eius surget, & ex eo quod adluximus ex Iudicum cap. 16.* Vnde importibus hæc precum extorquere dicitur, quod obtinet quod verbum violentiam denotat. *Extranc. execrabil. Ioan.* XXII. *de prabendis.* & Principes se constringi sentiunt importunitate petentium. *l. 1. C. de petitione bonorum.* Quod si apud Principes, quotiā n suprema in Republica authoritas est, importunæ preces adeò grauem molestiam afferunt, vt sæpe annuant votis postulantium, quis dubitet etiam secundum rectæ rationis iudicium adeò molestias esse instantes preces, vt merito metui cadenti in virum constantem æquiparari possint? Sed de his videndus est Affl ictis *decisiue 69. num. 4. & 5. & decisio Ped. 67. num. 4.*

CAPVT VI.

An contractus lucratiui, & promissorij spectato tantùm iure naturali sint validi.

SVMMARIVM.

1 *Sensus quæstionis.*
2 *Duo requiruntur in contractibus, titulum, & voluntarium.*
3 *Prima sententia.*
4 *Contractus liberales donationis ex metu graui inualidos iure naturæ vera sententia est.*
Probatur, ibid.
5 *Ampliatur explicatur ratio.*
6 *Probatur ab inconuenienti. & 7.*
8 *Prima illatio contra Lessium.*
9 *Quod quando datur res non æstimabilis pretio, pro re pretio æstimabili.*
10 *Obijciuntur duo, & dilauuntur, & 11.*
12 *Quid dicendum de contractibus promissorijs, prima sententia.*
13 *Vera sententia, & quadam obseruationes pro vera sententia, & 14. & 15.*
16 *Ex illis deducitur vera sententia, & probatur.*

1 IN præcedentibus explicatum est, quis censeri debeat grauis, & leuis metus, iam explicare oporter, antequam ad matrimonij contractum accedamus, quam vim habeat metus iure naturæ in alijs contractibus, an scilicet, eos nullos reddat, an vero valeant. Agemus autem modo de contractibus ex metu iniusto celebratis, nam de illis ex metu iustè incusso dicam infra. Sed cùm contractus possint esse vel lucratiui, in quibus alteruter liberaliter donatur, vel promissorij, in quibus promissio datur pro promissione, vel in quibus datur res pro re, in hoc capite tantùm explicabimus, quid efficiat metus iure naturæ in contractibus lucratiuis, & promissorijs, in sequentibus autem de his contractibus, in quibus datur res pro re, disserēdum erit. Valde autem necessaria est huius rei cognitio, vt intelligamus, quæ obligatio maneat in conscientia. Si enim contractus aliquis metus celebratus nullus est, nec transfertur dominium. & qui contraxit, tenetur rem cum fructibus restituere, vt planum est.

2 In primis autem obseruandum est in cōtractibus duo reperiri, nempe & consensum simpliciter liberum, & titulum, nempe dari, & accepti, iuxta varias species contractuum, aut titulum liberalis donationis, vel gratuitduitis, vt si essent vir & vxor, neque alias essent impediti ad contrahendum iure naturali, validum esset matrimonium etiam ex metu mortis, quia titulus adesset contractui, cùm legitima traderetur materia, & consensus esset simpliciter liber. si ad hoc genus contractus fatis esset voluntarium simpliciter, & non requireretur voluntarium plenum absque metu, de quo infra. At vero cùm vsurarius accipit vsuras ex mutuo, non potest eas retinere, sed debet restituere, non quia desit simpliciter voluntarium, sed quia non adest legitimus titulus, vt possit eas accipere, & retinere. Neque enim fuit titulus dati, & accepti, cùm ille qui dedit pro mutuo, nihil omninò acceperit, pro quo daret, nisi vsum pecuniæ, qui non est alterius valoris, quam dominium ipsum, vt suo loco explicandum est, neque etiam fuit titulus donationis. quia ea debet fieri liberaliter: id autem quod datur in usitu mutui, & alias non daretur, non datur ex liberalitate, neque est titulus gratituidnis, vt constat. Similiter cùm latro exorquet ab aliquo per metum pecunias, non potest illas retinere, non quidē ex defectu voluntarij, sed ex defectu tituli legitimi, cùm neque fit dati, & accepti, neque liberalis donationis, nec gratuitudinis. Vnde vtrumque necessarium est & voluntarium sufficiens, & titulus legitimus. Quam doctrinam egregiè quidem, & distinctè nobis tradidit Gabriel Vasquez 1. 2 *disp. 27. cap. 3. n. 17.* atrigit etiam Ioan. Azor. *to. 1. instit. moralium. lib. 1. cap. 11. quæst. 16. & 17.*

3 Igitur quod attinet ad contractus liberalis donationis, & promissionis, Soto *in 4. dist. 29. quæst. 1. art. 4.* parum memor eius quod dixerat *lib. 6. de iust. q. 1. art. 4.* docet donationem, aut promissionem metu iniusto factam validam esse iure naturæ, quem sequitur Carbo *de restitu. cap. 46. q. 4.* Henriq. *lib. 11. de matrim. cap. 9. n. 4.* Petr. Ledesm. *q. 47 ar. 3. dub. 1. ad 3. & 4. pag. mihi 214.* Thom. Sanch. *li. 4. de matr. d. 9. 8. num. 4. in vltima probatione*, Leonard. Lessius *lib. 2. de iustitia. c. 7. dub. 7. nu 17.* in cuius confirmationem adducit textum ex *l. vltima, C. de his quæ vi.*

4 Mihi tamen verosimilius videtur contractum liberalis donationis, aut promissionis ex metu graui celebratum inualidum esse omnino iure naturæ, ita vt neque naturalis obligatio ex eo sequi possit. Sic docuit Ioannes Bassol. *in 4. dist. 27. q. 1. art. 2.* dum dicit donationem constare nō posse cum coactione. Ioan. Medina *C. de restitutione, q. 3. causa 3. versiculo, si sit remissio.* Petr. Aragon. *2. 2. q. 89. artic. 7.* in dubio circa solutionem *ad 3. concl.* Molina *tom. 2. de iustitia, disp. 267. & 326.* Rebel. *par. 2. de obligationibus iustitiæ. lib. 1. q. 5. concl. 1.* Ioan. Azor *cap. cit. q. 11.* Fuitque etiā sententia D. Thom. *2. 2. q. 89. artic. 7. ad 3. ibi, Talis obligatio tollitur per coactionem, quia ille qui vim inulit hoc meretur, vt ei promissio non seruetur,* & decerni videtur *in l. 28. ff. ti. par. 1.* Probat hanc sententiam Petrus Aragon, quia promissio debet esse de re vtili ei, cui fit promissio, sed non est vtilis illi, cùm non adquirat dominium, si cum coactione donatum est. Hæc tamen ratio principium petit, Id enim quæritur, an valeat eiusmodi contractus, si enim valet, adquirit dominium. & ita erit vtilis donatario, atque id supponunt DD. quos infra referam dum dicunt teneri ante sententiam iudicis, & esse locum compensationi. Ratio ergo huius nostræ sententiæ facilis, & aperta desumitur ex præiacto fundamento. Quia in simili donatione, aut promissione deest titulus sufficiens, vt transferatur dominium in alterum, cui promittitur aut donatur. Nam in primis non est titulus res pro re, cùm non sit donatio ob causam; neque est titulus ipsius donationis, aut promissionis, quia non donatur voluntariè, & liberaliter, sed coactè. Ad liberalem autem donationem maius voluntarium requiritur iure naturę, quā ad alios contractus,

imò.

imò & plenum voluntarium. Neque enim æquitas naturalis patitur, vt quis liberaliter omnino disponat de suis rebus, & tamen coactus aliquo modo, neque enim æquè est, vt commodum ex iniquitate reportet, cùm quis ea via illud intendit. Quare optimè inspecta donationis natura eam definiuit I.C. *in l. donationes, de donat. Donat aliquis ea mente, vt statim velit accipientis fieri, & in nullo casu ad se reuerti, & tantum velit ei liberalitatem, & munificentiam exercere: hæc verè donatio est.* Quibus verbis plenum voluntarium requiris quis ambigat? Vellet enim ad se reuerti, qui inuitus donat.

5 Satis hæc res mihi videbatur esse perspicua, nec longiori discussione indigere, nec probatione. Cæterùm nonnulli, altàs nimis acuti, ad ista cæcutiunt, asseruntque liberalitati tantùm repugnare donationem onerosam, non verò coactionem, atque ita optimè posse liberalitatis rationem cum coactione consistere, quod etiam docuit Lessius *loco citato*. Sed miror alicui in mentem venisse liberaliter dare eum, qui inuitus donat, id quod lumine ipso naturali notum esse videtur. Idem etiam indicat, quicunque liberalitatis naturam attigerunt. Incipiamus ab Aristotele, qui 4. *Topic. cap. 4.* donum vocat esse *datum irredibile*, id est, non alio animo, quam miserendi. At inuitus donans nihil minus vult, quam esse irredibile ex affectu. Deinde Iurisconf. *in d. l. donationes*, ibi, *vt statim velit accipientis fieri, & in nullo casu ad se reuerti.* Expendo hæc verba, quæ nostram sententiam continere adeò certum est, vt qui non videat planè sit cæcus. An ea quæ quis inuitus donat, nollet in vllo casu ad se reuerti? Planè vellet etiam cùm donat. Ergo ea donatio coacta deficit à donationis ratione, quam veram donationem esse iure Consultus affirmat. Præterea Valerius Maximus *lib. 4. cap 8.* liberalitatis fontes docet esse *verum iudicium, & honestam benevolentiam*, & *lib. 5. cap. 1.* eius comites esse humanitatem, & clementiam, Ambros. *lib. 1. de officijs, cap. 30.* sic ait: *Sed cùm de beneficentia loquamur, quæ diuiditur etiam ipsa in benevolentiam, & liberalitatem. Ex his ergo duobus constat beneficentia vt sit perfecta. Non enim satis est bene velle, sed etiam benefacere, neque satis est iterum benefacere, nisi id ex bono fonte, hoc est, ex bona voluntate proficiscatur, hilarem enim datorem diligit Deus. Nam si inuitus facias, quæ tibi merces est? Vnde Apostolus generaliter inquit, si volens hoc ego, mercedem habeo. Si inuitus, dispensatio mihi credita est. & cap. 32. Est autem benevolentia coniuncta liberalitati, a qua ipsa liberalitas proficiscitur.* Fauet etiam Hieronymus, cùm inquit, *liberalitas non cumulatione patrimonij, sed largientis definitur affectu.* Idem etiam ostendit liberalitatis definitio: *Liberalitas est virtus beneficiorum erogatrix, quæ pro affectu habet benemeritam, & pro effectu beneficentiam.* At in eo, qui inuitus donat, neque benignitatis affectus est, neque erogat beneficium. Quod enim aliquis inuitus donat, nequaquam beneficium est, vt rectè optimus Philosophorum Seneca. *Non est gloriosum quod ab inuito, & tergiuersanti sit, nihil facit virtus, quod necesse est.* Et alio in loco: *Hoc quod dedit magnum est, sed dubitauit, sed distulit, sed cum daret gemuit, sed superbè dedit*, & alia quæ sequuntur, itaque ex liberalitatis natura hæc pars mihi videtur à priori demonstrari.

6 Sed & præterea à posteriori eadem sententia probatur ex eo, quod innumeri Doctores, imò omnes admittũt, eum, qui inuitè aliquid extorquet per vim, & metum à donante, tenerì in foro conscientiæ ad restitutionem. Sic Couar. *in reg. peccatum 2. p. §. 3. num. 7.* Adrian. *de restit. §. aggredior, versic. de his omnibus.* Sylueſt. *verb. metus quæst. fin.* Nauarr. *in manuali, cap. 17. num 15.* idem sequitur Thomas Sanchez *disp. 9. n. 4.* tam in contractibus onerosis, quàm lucrariuis, Farinac. *1. p. praxis criminalis, q. 5. nu. 14. versic. amplia 3.* & citat Bald. *in rubrica, C. de rei vendicat.* & Innocentiũ *in cap. quod ſicut, de electione.* & Leonar. Leſſius *d. cap. 17. n. 12.* dicit eſſe communem Doctorum ſententiam. Ergo neque transfertur dominium, neque valet contractus, altàs ſi iure naturali valeret, non eſſet obligatio reſtituendi ante ſententiam, vel poſtulationem reſciſſionis, & transferretur dominium, ſolumque eſſet actio in perſonam non in bona.

7 Rurſus probatur ab abſurdo, quia ſequitur lege poſitiua remota vſuarium non teneri ad reſtitutionem, quod tamen falſum eſt, cùm etiam vſurarius mentalis ad reſtitutionem teneatur, quæ obligatio ex conſtitutione humana prouenire non poteſt. Sequelam probo, quia dici poſſet ibi interuenire dominium exceſſus. At omnes Doctores id vnò ore reijciunt, nó ex alio capite, niſi quia inuitus donat. Ergo ratio inuiti deſtruit naturam donationis. Quare omnes illi Doctores qui eam rationem aſſignat, aſſignant autem omnes, pro nobis ſunt contra Reſcentiores iſtos.

8 Ex his colligo primò, Leon. Leſſium parum ſibi conſtare, cùm docuit ex vna parte donationes metu extortas mero iure naturali valere, & tamen poſtea *n. 44.* docet eum qui ex huiuſmodi contractu aliquid eſt aſſecutus, teneri ad reſtituendum, & eum qui vim paſſus eſt poſſe occultè ſurripere, ſi alia via, quod donauit, recuperare non poteſt. Hæc quidem manifeſtè ſibi ipſis repugnant. Nam ſi valent naturali iure, ergo etiam iure ciuili valẽt, vt Leſſius faretur, donec reſcindãtur. Ergo non eſt locus occultæ compenſationi, neque reſtitutionis obligationi, donec per ſententiam reſciſſio fiat, aut poſtulet is qui vim paſſus eſt, vt dicam *c. ſeq.* Neque eſt ſimile in eo qui furatur, & retinet. Eſt enim in illo ſecluſa quauis lege obligatio reſtituendi ratione iniuſtæ acceptionis. At hic iure naturali non eſt obligatio reſtituendi ex iſtius Doctoris ſententia, cùm valeat donatio: exiſtimat enim iſte auctor ſufficiẽrem titulum eſſe liberalem donationem, etiam cum coactione. & cum illa exerceri liberalitatem poſſe. Quare illa duo conſiſtere ſimul non poſſunt contractum valere naturali iure, & illum ante ſententiam ad reſtitutionem teneri & coactum poſſe occultè ſurripere. Solumque ea doctrina locum habere poſſet, ſi contractus, qui mero iure naturali valeret, nullus eſſet iure poſitiuo iuxta aliorum ſententiam, quam infra referemus. Atque eodem modo reprehendendus eſt Thomas Sanchez *lib. 4. disp. 8. num. 4.* docet valere naturali iure. & *disp. 9.* docet eſſe obligationem reſtituendi ante ſententiam, quem in hac parte merito reprehendit Rebel. *p. 2. lib. 1. q. 5. num. 15.* Quare quicunque hanc reſtituitionis obligationem ante ſententiam agnoſcunt, non poſſunt aſſerere dominium translatum, aut ſibi non conſtat, id quod etiam ſtrictim docuit Ioan Azor. *tom. 1. inſt. moral lib. 1. cap. 11. q. vlt.*

9 Secundò colligitur idem dicendum eſſe, quando datur res non æſtimabilis pretio pro re alhqua prætio æſtimabili. Cùm enim res prior multum excedat illam, quaſi quoad exceſſum, requiritur liberalis donatio. Ideò olim dixi *in tractatu de reſtitutione*, quando puella propter metum iniuſtè illatum conſentit, eſſe obligationem reſtituẽdi in eo, qui ſtuprum intulit. Hinc etiam ſit promiſſiones laltoni factas propter metum iniuſtum nullam inducere obligationem ratione iuſtitiæ, cùm extorqueantur per iniuſtitiam, quod etiam olim docui *n. 2. p. 59. art. 3.* Hinc etiam ſit idem dicendum eſſe fiue iniuſtus metus incutiatur ab eo, cui ſit promiſſio aut donatio, ſiue ab alio tertio, in quo nonnulli Recentiores decipiuntur. Quia ſi ſemel demus contractum iſtum eſſe nullum ratione iniuſtitiæ, & defectu tituli, nec poſſe contrahentem acceptare conſenſum iniuſtè, & ſine idoneo titulo extortum ab ipſo contrahente, idem ſemper dicendum eſt, quamuis conſenſus iniuſtè extorqueatur ſiue a contrahente, ſiue ab alio tertio. Quia ſi quando infertur metus à donatario, ideò eſt inualida donatio, quia eſt defectus tituli ob iniuſtitiam conſenſus, idem etiam eſt, quamuis metus inferatur ab alio tertio. Atque his conſonat diſpoſitio *in l. 1. §. ſiue patrono, D. quarum rerum actio non detur.*

10 Sed contra doctrinam hanc duo poſſunt obijci, quæ ſolutionem exigunt. Primũ eſt votum quodcunque emiſſum ex natura rei, etiam metu cadente in virum conſtantem, & etiamſi non fuerit voluntarium plene obligat in conſcientia, & tamen eſt liberalis quædam promiſſio Deo facta. Ergo pari ratione promiſſio liberalis homini facta vim habebit, etiamſi non fit plenè, & omnino voluntaria. Quidam Theologi exiſtimarunt votum metu fa-

ctum ex natura rei esse nullum, sed non placent, est enim diuersum voluntarium requisitum ad votum, & ad promissionem, idque colligendum est ex natura vtriusque. Nam promissio aut donatio liberalis cùm sit, non potest habere admixtum aliquid inuoluntarij iniusti: eo enim ipso quod vis vel metus iniustè adhibetur, tollitur ratio liberalis donationis. Adde vnum ex conditionibus humanæ promissionis esse, vt variata quacunque circunstantia non sit infidelis, qui promissionem non implet. At si fecerit vis & metus post promissionem, omnes concedunt nullam fore, & posse non impleri. Ergo & à fortiori si ea conditio sit in promissione ipsa. Cur enim quod illam nullam redderet, postquam facta est, non teddet nullam à principio. In voto autem ex natura ipsius satis constat esse voluntarium simpliciter. Cùm enim votum si quidam Dei cultus non requiritur maior libertas, quàm ea, quæ sufficit ad Deum colendum, & honorandum. sicut & cœtera eadem libertas sufficiens est ad peccatum. Si enim quis ex illo metu fornicaretur peccaret. Adde etiam hominis ad Deum nullam esse posse rationem liberalis donationis, cùm nihil Deo liberaliter donari possit, vt alibi ostendo. Constat ergo ex dictis disparem esse rationem.

11 Secundum est, quia si ad huiusmodi contractus requiritur plenum voluntarium, & eo deficiente sunt nulli, sequitur etiamsi celebrentur metu iniustè illato, aut metu eximminente aliqua tempestare, vel morbo esse nullos: tam enim admiscetur inuoluntarium aliquod, atque adeò non remanet plenum voluntarium, quod est legitimus titulus. Sed de huius argumenti solutione dicam infra, cùm fermo erit de contractibus, in quibus interuenit metus leuis, vel iustus.

12 Quod verò attinet ad contractus promissorios, nonnulli cùm disputant de promissione sponsalitia dicunt non esse iure naturali nullam, sed tantùm iure positiuo irritandam. Ratio eorum esse potest, quia non deest titulus legitimus in huiusmodi promissionibus reciprocis, datur enim promissio pro promissione, & est sufficiens voluntarium. Nam voluntarium mixtum simpliciter voluntarium est. Valet ergo eiusmodi contractus promissorius iure naturæ.

13 Mihi tamen verius videtur etiam eiusmodi contractus esse nullos naturali iure. Sic videntur supponere nonnulli, cùm agunt de sponsalibus, sic etiam sentiebat olim Gabriel Vazquez, & docent alij viri Docti huius ætatis. Vt autem hæc sententia explicetur, & inde probetur suppono ex primò, humanam promissionem, vt iudicetur pretio æstimabilis, debere esse aliquo modo vtilem ei, cui fit promissio, alias si inutilis esset, non censetur iudicio prudentum sufficiens titulus comparatione alterius promissionis vtilis, vt constat in omni alio titulo ciuilis contractus. Vnde cùm humana promissio offertur ei, qui non vult eam acceptare, talis promissio prout distincta ab obiecto promissionis non censetur aliquius momenti comparatione eius, cui offertur. Pro missionem autem debere esse de re vtili promissario etiam, docuit Petrus Aragon *loco citato*, & aliàs non posse stare naturam promissionis.

14 Secundò obseruandum est promissionem humanã etiam esse debere de re grata illi, cui fit: aliàs non censeretur iuxta prudentum æstimationem aliquius momenti, aut obligationis. Id quod per se videtur notum, & probatur à simili desumpto ex promissione, quæ inest voto, quod debet esse de re grata Deo. Si enim non est grata promissio, reuera non offertur aliquid vtile, atque ideò euertitur natura promissionis, vt dicebam supra. Hac ratione D. Thom. 2. 2. q. 88. *art. 2. in corpore*, sic loquitur: *Similiter vana esset promissio, si aliqui promitteret, quod ei non esset acceptum.* Et Seneca *lib. 3. de benef.* de eadem re ageus inquit: *Panem lapidosum dare, quem esurienti accipere necessarium sit, esse acerbum.* Vnde spectato communi hominum more non est promissio alicuius momenti ea, quam quis offert alicui quando eum cogit ad acceptandum, & ad mutuò promittendum, neque enim censetur grata.

15 Tertio obseruandum est obligationem promissionis semper oriri subintellectis quibusdam debitis conditionibus, ita vt deficiente conditione debita, infidelis non sit, qui promissionem non adimplet. Atque id pertinet ad promissionis substantiam, cùm eius obligatio ex his conditionibus ita dependeat, vt varietur substantia illius ex variatione subintellectæ conditionis debitæ. Vna autem ex conditionibus debitis, requisitisque ex natura rei est, ne promittenti aliqua inferatur iniuria, ob quam ille sit rationabiliter inuitus, & ideò secundùm communem doctrinam in hac materia dissoluuntur sponsalia superueniente causa, aut cognitione alicuius defectus, qui promittentem reddat rationabiliter inuitum. Ergo multo magis, quando à principio contractus data est causa, censeretur promissio etiam à principio nulla. Hæc autem causa iudicio prudentum satis est sufficiens metus incussus ad extorquendam promissionem: hoc enim metu fit iniuria non tam circa personam, quàm circa rem ipsam, cùm non detur promissio pro promissione, siquidem illi, cui vis infertur, datur promissio inutilis, & nullius momenti pro alia promissione vtili extorquenti per metum.

16 Ex his ergo facilè colligi potest ratio, qua probetur nullam esse eiusmodi promissionem in contractu promissorio. Tum quia ea promissio, cùm non sit voluntaria, sed coacta, inutilis censetur, & ideò qui coactus promittit alteri repromittenti, non acceptat aliquid loco eius promissionis, quam coactus offert, quia eam promissionem, quam alter offert, iste non curat, neque ad se pertinere vult, vt ex præmissis obseruationibus constat. Tum etiam, quia non inest debita conditio in ea promissione, qua deficiente cessat promissionis obligatio, scilicet ne inferatur coactio, quæ reddat rationabiliter inuitum. An idem dicendum sit de metu leui dicam infra suo loco. Et ex eadem principijs oritur ex acceptatione promissionis coacta nullam oriri obligationem, propter rationem dictam. Nam si à principio contractus promissionis fuit causa, quæ rationabiliter redderet inuitum promittentem, illa etiam sufficiens erit reddere rationabiliter inuitum acceptantem, vnde neque tenebitur acceptare ratione voluntarij simpliciter titulo donationis, cùm coactus accepet, neque tenebitur acceptare ratione alterius promissionis sibi oblatæ, qui respectu propriæ promissionis est rationabiliter inuitus. Et ratio est manifesta: quia non vult ipse vicissim obligari. Et ita quando promissio alicuius per vim extorqueretur, alia promissio oblata de re sibi ingrata non est titulus sufficiens, vt eo actu maneat obligatus ad propriam promissionem implendam. Atque ex his solutum etiam est fundamentum eorum, qui contra sentiebant.

CAPVT VII.

An contractus oneroſi ex metu graui celebrati iure tantùm naturali conſiderato valeant, vel non?

SVMMARIVM.

1 *Prima ſententia inualidos eſſe contractus in quibus datur res pro re, ex metu grauis falſos.*
2 *Oppoſitum verius.*
3 *Idem dicendum à fortiori, ſi fiant ex leui metu.*
4 *Diſcrimen inter iſtos contractus, & promiſſorios.*
5 *An contractus ſint reſcindendi naturali iure.*
Quid dicendum de illis ante traditionem rei, ibid.
6 *Quid poſt traditionem, prima opinio.*
7 *Vera opinio.*
8 *Soluitur dubitandi ratio.*
9 *Quid dicendum in contractu mutui.*

1 QVod ad iſtos contractus attinet, in quibus datur res pro re, ſunt nonnulli, qui exiſtimant eos eſſe inua-

inualidos spectato iure naturæ, si fiant ex graui metu iniustè illato. Nauarrus infra citandus tefert pro hac sententia Fortunium, & sequitur Thom. Sanch. *lib. 4. disp. 9. in 4. sententia*, cùm doceat indistinctè omnia extorta per metum etiam leuem esse restituenda, siue id fit in contractibus lucratiuis, siue onerosis, quamuis hæc non conueniat cum his quæ dixerat *disp. 8. num. 4.* vt notauit *cap. præced.* Aperte tamen hanc sententiam docet Rebellus citatis aliis *p. 2. lib. 1. q. 5. concl. 3. num. 15.* Probari potest primò. Quia isti contractus non sunt simpliciter voluntarij, duramen autem videtur hominem re sua priuari contra ipsius voluntatem. Secundò. Quia per metum iniustum extorquet consensum, infert iniustitiam cui iniustitiæ non potest satisfieri, nisi iterum res sua reddatur ei, qui coactus contractum celebrauit. Est ergo contractus ille nullus iure naturæ.

2 Verius tamen mihi videtur eos contractus, in quibus datur res pro re, excepto matrimonio, de quo dicam postea, validos esse iure naturæ, etiam si fiant ex graui metu iniustè incusso. Ita docet Soto *in 4. dist. 29. q. 1. art. 3.* & docuerat Richardus *quæst. 2.* Durand *q. 2.* Palud. *q. 1.* quos sequitur Henriq. *lib. 11. de matrimonio, c. 9.* Qui Doctores idem etiam affirmant de matrimonio, & de aliis contractibus ex cepto matrimonio, idem docet Syluest. *verb. metus q. 8.* Nauar. *in sum. c. 22.* Molina *tom. 2. de iustitia, disp. 326.* Gabriel Vazq. *1. 2. disp. 27. c. vlt.* Probatur ergo nostra sententia, quia substantia horum contractuum solùm requirit titulum legitimum, & simpliciter voluntarium. Exempli gratia, vt sit venditio valida iuxtà naturæ, solùm requiritur simpliciter voluntarium, & titulus pretij pro re. quia non potest esse contractus nullus defectu tituli, què adesse supponimus. Ex parte verò voluntarij non est cur requiratur tam plenum voluntarium, quia illud non est necessarium, ranquam titulus, vt de donatione dicebamus *c. præced.* aut ratione subintellectæ conditionis, vt etiam dicebamus de promissione: quę pro alia promissione offertur. Si ergo contractus est simpliciter voluntarius, validus erit, etiamsi aliquo modo displiceat. Iustitia enim horum contractuum ex æqualitate rei cum re petenda est. An autem idem dicendum sit in contractu ludi, dicà suo loco, interim videndus Molina *disp. 516.* Dixi *excepto matrimonio*, quia ad illud etiam ex iure naturali maius, & perfectius voluntarium requiritur. vt dicam *infra.*

3 Ex his colligitur primò à fortiori idem dicendum esse in his contractibus, in quibus datur res pro re, si fiant ex leui metu, an autem idem dicendum sit de matrimonio ex leui metu, dicam infra. Nam leuis metus non reddit inualidos ejusmodi contractus iuxtà naturæ cùm non tollat titulum sufficientem ad translationem dominij. In quo non tectè Thomas Sanchez, nec Paulus Comitolus *lib. 1. responsi. moral. q. 122.* qui existimant etiam eos contractus iuxtà naturæ irritari ex leui metu. Id autem quod diximus, verum est, etiamsi cuitatio metus esset finis, ita vt absque metu omnino non venderet, quia adhuc est æqualitas rei ad rem, quæ potissimum in his contractibus attenditur. Vnde cum ipsa æqualitate re parum obstat iniuria, quæ illata est per coactionem, cùm iniuria illa & iniustitia non sit circa rem, sed circa personam.

4 Secundò colligitur diuersam esse rationem contractus promissionis reciprocæ, & horum contractuum de præsenti, in quibus datur res pro re. Nam in promissione, quando offertur alia promissio, si coacta est, non censetur ex communi hominum more grata, & ideò neque vtilis. Quam enim vtilitatem ego percipiam ex his, quæ reijcio, & ad me peruenire nolo? In contractu verò de præsenti rei pro re, quando celebratur ratione ipsarum rerum, vtilitas tituli rebus ipsis consideratur, secundùm communem æstimationem. Et ita in hoc contractu promissionis reciprocæ defectus voluntarij refunditur in defectum tituli, quia pro promissione, quà coactus offert, nihil accipit, vt explicatum est. Quod aliter se habet in contractu de præsenti, in quo defectus voluntarij non aufert ex natura rei titulum legitimum. Deinde promissionis obligatio permanere quasi pendens in futurum, subintellectis debitis conditionibus, vt dictum est, & cùm ex eis vna sit, vt promittens non sit rationabiliter inuitus, inde fit, vt si coactus promittat, nulla sit promissio: contractus verò de præsenti solùm pendet ex subsistantia rei & tituli, & ideò aliquale inuoluntarium non pertinet ad substantiam contractus ciuilis. Vnde non mirum, si ex illato inuoluntario promissio illa sit nulla, venditio verò valeat. Licèt enim omnis contractus inualidus sit ex defectu voluntarij circa substantiam contractus, tamen fieri rectè potest, vt aliqua circunstantia pertineat ad substantiam vnius, quæ non pertinet ad substantiam alterius. Atque ex his, quæ dicta sunt, facilè diluuntur primæ sententiæ fundamenta.

5 Sed iam explicare oportet, an contractus iste, in quo datur res pro re ex metu graui celebratus, sit naturali iure rescindendus, si velit is, qui coactus contraxit? Omitto nunc contractum ludi. An enim is, qui per vim attrahit aliquem, teneatur rescindere contractum, pendet ex alio principio, de quo sunt variæ opiniones, de quibus in speciali *tractatu de ludo.* vide interim Molinā *tom. 2. disp. 516.* Obseruandum præterea est sermonem esse posse de rescissione contractus ante traditionem, & post traditionē. Si sermo sit de rescissione contractus ante traditionem, dicendum existimo eum, qui coactus rem suam vendidit, posse iustè rem suam retinere, & non tradere illam, postquam effugit vim coactionis. Ratio est, quia si non est sequuta traditio ex vi coactæ venditionis, non videtur velle obligare ad traditionem, si omnino in potestate illius sit rem tradere, non imminente coactione. Nā qui hic & nūc vendit coactus, ac permutat, ita vt aliàs non faceret, satis explicat se nolle vēdere deficiente coactione, atque adeò si ea deficiat, nolle perficere contractum venditionis. Vnde emens ex eo quòd venditor rem illi non tradat, nō est rationabiliter inuitus. Voluntarium enim illud non est absolutè, sed conditionaliter, nempe si fic coactus non possit effugere vim coactionis ante traditionem, & perfectionem contractus. Quod satis notum est ex illo modo contrahendi, & ideò emens rationabiliter inuitus esse nō potest. Verùm est, quod si sequatur traditio rei etiam cum ea coactione, valida quidem erit traditio, non solùm si fiat cum plena libertate, quod indubitatum est, sed etiam si fiat traditio ex eodem metu, quia in eo casu adest simpliciter voluntarium, & titulus, & contractus est omnino perfectus. Quod si obijcias ex hoc sequi, quod quando promissio extorqueatur metu per aliam promissionem, sit valida promissio cùm detur vna promissio pro alia, & ideò videatur esse sufficiens voluntarium, sic vt in aliis contractibus, in quibus datur tes pro re. Respondetur in primis nos non dicere validam esse venditionem absolutè metu extortam, sed adiunctā traditione valere. Deinde dico diuersam esse rationem promissionis reciprocæ, quia vt supra dictum est, non censetur alicuius momenti, nisi grata sit, grata verò non est illi, qui coactus promisit. Quare quoties extorqueatur metu; deest sufficiens titulus.

6 Difficilius explicatum est, si res iam sit tradita. & consummatus perfectusque contractus, an scilicet de iure naturali, sit obligatio illum rescindendi, si velit is, qui coactionem passus est, quid enim habeat ius positiuum, dicam postea. Supponimus autem id, quod dicebamus supra isto capite, huiusmodi contractus per metum celebratos esse validos. Ratio autem quæ istionis esse potest, quia si semel demus contractum fuisse validum, non videtur quo modo possit manere obligatio rescindendi contractum; vel si maneat, non fuit validus, quia ex contractu valido acquiritur verum dominium rei post traditionem. Ergo ex illo etiam contractu non potest oriri obligatio reddendi rem illam venditori. Difficile enim videtur ius naturale, & constituere validum contractum, & præcipere rescissione millius.

7 Nihilominus tamen mihi videtur probabilius esse naturalem obligationem rescindendi huiusmodi contractus, si tamen is qui coactus cōtraxit, rescissionem postulet. Et probatur. Quia in hoc casu iniustum est, vt coactus quis contraxerit, factum enim est contra ius, quod quilibet habet non alienandi sua bona, nisi cum voluerit omnino liberè, sine vi & coactione extrinseca. Sed hæc

iniustitia compensari potest sine damno alterius contrahentis. Ergo compensanda est. Minor probatur. Quia emens potest restituere rem suam domino, & accipere pecuniam quam dedit pro re, & ita res in pristinum statum restituuntur. Ergo ad id tenetur emens, si alius velit.
8 Ad rationem autem dubij respondetur non pugnare ista duo, & contractum esse validum, & esse obligationem rescindendi, si alter velit. Vt vero ostendamus, qua ratione hæc duo nō pugnent, sed cohæreant, opotter addutterere validitatem contractus, & obligationem rescindendi ex duobus capitibus oriti. Valor nāque contractus oritur ex iusto titulo, & ex voluntate simpliciter, quæ duo, vt constat ex dictis supra isto capite, sufficiunt ad valorem contractus. Et iuxta hanc doctrinam, aliquando euenire potest, vt contractus validus non possit rescindi, si res seruata æqualitate non possit in eundem statum restitui. Ex valore autem contractus post traditionem, sequitur ex natura rei tem venditam esse sub dominio ementis, & ad illum pertinere omnia, quæ per se contantur dominū retinsi illud disponat ius positiuum. At obligatio conditionalis rescindendi contractum, nempe si alius velit, orta est in præsenti casu ex coactione iniustè illata, qua factum est contra ius illius. Quæ quidem obligatio non impedit emptorem esse dominum rei traditæ, dum is, qui vendidit, non petit rescissionem: & ita fructus rei pro eo tempore ad emptorem pertinent, cui tradita res est, & si eo tempore res perieret, ipsi sine dubio periret. Simile est in censu constituto vsque ad certum tempus, quem esse licitum, vbi non viget Bulla Pij V. *de censibus*, docet communis sententia, & ostendemus suo loco. Quamuis enim post illud tempus redimendus sit, hoc non obstat, quo minus venditor census sit dominus illius pecuniæ. Ex dictis constat longè alium habere effectum venditionem à coactam, & obligationem rescindendi, si alius velit. In qua rescissione æqualitas seruanda est in dato, & accepto: quamuis ex alio capite possit obligari is, qui vim intulit, ad refarcienda damna, quæ per se ex ea coactione illata sequtra sunt. Nec verò murum est ex eodem iure naturali duas obligationes adeò diuersas oriri, cùm ex diuersis capitibus prouenient, vt dictum est. Et certè si hæc duo pugnarent, etiam non cohærerent, validum esse contractum iure naturæ, & inualidum iure positiuo. Nam si hæc duo pugnant, nihil refert an ex iure naturali, & positiuo, oriantur: rerum enim repugnantia, & contrarietas secundùm philosophiam non ex causis efficientibus, sed ex ipsis rerum naturis pensendum est.
9 In contractu verò mutui, quando per vim extortum est mutuum, exsibmo in primis inferendem vim adquirere dominium rei sibi tradtæ titulo rei similis reddendæ, quia & est simpliciter voluntarium, vt suppono, & traditio rei, quæ non datur gratis, sed qua similis alia reddenda, est quare sufficiens titulus est ad translationem dominij. Deinde quod ad tempus solutionis attinet, quia tanta vel tanta dilatio mere donatur gratis, inualidum est quidquid de hoc contractum fuerit, cùm donatio debeat esse omnino voluntaria, vt supra dictum est. Quare reddenda res est, quando unque petatur. Vnde contractus iste magis subit naturam precarij, quam mutui. Nam in mutuo assignandum est determinatum tempus solutionis, vt dicemus in tractatu de vsuris. Precarium verò pendet à libera voluntate contractus, vt dixi in tractatu de restitutione, & supra *lib.3. c.10.n.7.* Atque hæc quæ hactenus diximus valde notanda sunt: ad dissoluendos nodos, qui mira occurrent *cap.9.*

2. *Prima sententia de contractibus lucrativis asserens illos valere iure positiuo, rescindendos tamen.*
3. *Versus non valere iure positiuo.*
Probatur ex iure nostri regni.ibid.
4. *Idem dicendum iure ciuili, vt ostendatur, pramittitur quadam observatio.*
5. *Probatur ex iure ciuili, & 6.& 7.*
8. *Nihil afferri ex iouure, quod obstet, ostenditur, & 9 10.& 11.*
12. *Neque ex ratione, & 13.*
14. *Quid dicendum in prorogatione iurisdictionis metu exorta.*
15. *Quid in mandato ad aliquid agendum, licentia, & dispensatione, & primilegij.*
16. *Quid de renunciatione beneficij.*
17. *Quid de absolutione, & reuocatione censura.*
18. *Quid quando datur promissio pro promissione.*

1 EXplicuimus hactenus quid habeat ius naturale tantùm. Superest explicemus distinctè in quouis genere cōtractuum quid habeat ius positiuum, an scilicet reddat irritos, vel ponùs rescindendos velit. Agemus autē de his eodem ordine, ac supra de illis egimus spectato iure naturæ. Itaque in hoc capite sermo erit de donationibus & promissionibus reciprocis, in sequenti verò de contractibus onerosis. Rem enim hanc sine vlla distinctione tam Theologi, quam Iuris interpretes profequuntur, cùm tamen sine distinctione explicari recte non possit.
2 Igitur quod attinet ad contractus lucratiuos, & donationis libet alis, prima sententia absoluit, & sine vlla distinctione docet ex graui metu iniustè incusso celebratos non esse irritos, fed valere mero iure positiuo. Sic docet Glossa *in cap. vnico, de his qua vi in 6. notabili 1.* aliique innumeri Iuris interpretes, quos refert & sequitur Thom. Sanch. *lib.4. d.38.8. num.4.* & ex Theologis Ricard. *in 4. dist.29. art.1.q.2 §. Qui vult tenere*, Paluda *ibi. 1.q.2.art.5.* Sot. *ait.2.q.4.1.art.3.* & alij Recentiores. Argumenta quibus nituntur proponam postea, atque dissoluam.
3 Cæterùm mihi semper vetus visum est huiusmodi cōtractus lucratiuos & quidquid a liberalitate proficiscitur, non tantùm iure naturali, sed etiam positiuo nullum esse. Itaque actus omnes, in quibus legitimus titulus est donatio vel liberalitas, si ex graui metu iniustè illata fiant, e tam iure positiuo sunt irriti ipso iure, requiriturque iudicis authoritas non ad illos irritandos, sed vt a principio irritos fuisse declares. Hanc sententiam teneant necesse est, quicunque in vniuersum docent omnes contractus metu factos esse iure positiuo nullos. Refert pio hac sententia Thomas Sanchez Bartol. *in l. metum autem praseni. cum. § volenti, n.3. D. de eo quod metus causa.* Fortunium *tract.de ultimo fine, illatione 21.num.387.* quod etiam docuit Sarmiento *loco infra citando*, & ex Theologis Soto *lib.8.de iust.q.3.art.7.in solut.ad 3.* Palacios *lib.4. de contractibus, c.9.* Molin. *to.2. de iustit.tract.2.disp.436.in solut.ad 2.* Ludouic. Carbo *de restitut.quæst.46.sect.5.* Rebel. *p.2.lib.14.q.5.n.10.* Et quidem ita esse dicendum iure positiuo nostri regni meo iudicio manifestissimè constat. Nam *l.28.tit.11.part 5.* de promissionibus per metum extortis hæc habentur: *Por miedo, i por fuerça, o por engaño que fiziese prometiendo un hombre a otro de dar, o de fazer alguna cosa maguer se obligue so cierta pena jurando de cumplir lo que prometio, dezimos que no es tenudo de cumplir la promessa, ni de pechar la pena.* Sed videamus quid ad hæc respondeat Greg. Lop. *ibid. verb. tenudo*, inquit intelligendū cum eff ctu, quia datur metus exceptio: sicut *in l.56. tit.5. part.5* in qua de emptione, & venditione sermo est. Sed iste Doctor non satis affectus est discrimen quod iure naturali verfari diximus inter donationes & emptiones, & venditones: si enim id teneret, assequeretur etiam quā meritò Arthor Parritarum aliter de promissionibus, & donationibus, & aliter de emptione, & venditione locutus fuerit. Cùm enim donationes ex metu profectæ iure naturali non valeant, volui etiam iure positiuo non valere, neque obligationem nasci ibi, *no sea tenudo de cumplir*. At verò cùm contractus, in quibus datur res pro re, valeam iure naturali, vt dictum est *cap. precedenti*, statuit

CAPVT VIII.

An ex iuris positiui dispositione cōtractus lucratiui, et promissorij sint irriti ipso iure, vel rescindēdi.

SVMMARIVM.

1. *Quid agendum.*

tuit valere iure positiuo, rescissionem tamen dari, vt dicemus *cap. sequenti*.

4 Sed ostendamus etiam idem dicendum esse iure ciuili. Præmitto tamen primum, cùm dixerimus contractus, qui ex liberalitate procedunt, iure naturali non posse consistere, si adsit coactio, & metus grauis, idque ni fallor aperte fatis demonstratum sit, quando daremus in aliquibus actibus ex his, qui procedunt ex liberalitate, valere iure ciuili, eos videlicet de quibus scriptam dispositionem inuenimus, adhuc ex eo non liceret inferre idem de alijs actibus dicendum esse, quin potiùs tanquam specialis in eo casu dispositio indicanda esset, & omnes alij actus, de quibus iura nihil expressè disponunt, intelligerentur relinqui dispositioni iuris naturalis. Si enim vt intelligamus ius commune antiquum corrigi per nouum, id non asserimus nisi in casibus in iure ipso expressis, multo fortiori ratione correctionem, vel potiùs limitationem iuris naturalis non debemus admittere factam per ius ciuile, nisi expresse, & verbis apertis, ac sine ambagibus statuat. Quare si verba fuerint dubia & quæ possunt reddere sensum correctorium, & non correctorium, potiùs credendum est ius naturale non corrigi, seu limitari, hoc est, credendum est relinqui ius naturale in sua dispositione, & neque immutari, neque coarctari.

5 Hac obseruatione præmissa, quæ mihi videtur æquitati & rationi consona, ostendamus idem dicendum esse iure ciuili idque duplici via. Prima, complures actus ex liberalitate prouenientes in medium proponendo, in quibus aperte iura disponunt non valere. Secunda, ostendendo nullum textum adduci, in quo oppositum apertè deposium sit, sed omnia iura quæ adducuntur, facillimâ solutionem habere, & quam assertores oppositæ sententiæ in multis alijs probare solent, ac debent. Primò ergo de omni promissione iuxta intellectum glossæ *in l. quisin carcerem, D. de eo quod metus causa*, sic habetur. *Qui in carcerem aliquem intrusit, vt aliquid ei extorqueret, quidquid ob hanc causam factum est, nullius momenti, est*, id est, nullius vigoris, hinc enim esse eius particulæ sensum, constat ex *c. ordinarij, in fine, de offic. ordinarij in 6.* ibi, *aliter*, inquit, *facta collatio nullius sit momenti*, id est, vigoris & efficaciæ, secundùm Archidiaconum, Geminianum, Ancharranum, & Francum, *ibid.* Sic etiam docet, & explicat citatis alijs Farin. *1. p. praxis criminalis, q. 35. num. 4.* Sed respondet Ioan. Gutier. *de iuram. confirm. 1. p. cap. 57. nu. 21.* vltra metum adesse ibi dolum. Sed diuinat in textu. Non enim constat, illam detrusionem in carcerem factam esse dolo iudicis, qui prætextu iurisdictionis abuteretur potestate. Præterea, quia qui metum infert, semper in dolo est, vt *in l. si cum exceptione, in §. cum qui. D. quod metus causa. Eum qui metum fecit*, inquit Vlpian. *& de dolo teneri certum est, & ita Pomponius scribit*, & idem Vlpian. *l. 2. §. dolo mali, D. de vi bonorum raptor. ibi, nam qui vim facit, dolo malo facit*, ex quibus legibus idem probat Sarm. *lib. 2. cap. 11. num. 4.*

6 Secundo *in l. 1. §. quæ oneranda, D. quarum rerum actio non detur*, stipulationes omnes in liberto ex metu minuendæ libertatis factæ censentur nullæ, sic enim scriptum est: *Quæ onerandæ libertatis causa stipulatus sum a liberto, exigere non possum: minuendæ autem libertatis causa facta bellissimè ita desumuntur, quæ ita imponimus, vt si patronum libertus offenderit, petantur ab eo, semperque sit metus exactionis ei subiectus, propter quem metum quodvis sustineat patrono præcipiente*. Hæc in textu.

7 Tertio, *l. si mulier, §. si dos, D. quod metus causa*, dotis promissio metu extorta nulla est ipso iure, de quo Barbosa *4. p. rubrica, D. soluto matrimonio, n. 28.* Quartò auctoritas tutorum metu extorta nulla est ipso iure *l. 1. §. vltimo, D. de auctoritate tutor.* Quintò testamentorum testes vi adhibiti vel detenti ipso iure carent iure testificandi, & auctoritate, nullumque est eorum testimonium, *l. qui testamentum, D. de testamentis*. Sextò actus gestus per metum alieno nomine ex munere officij nullus est ipso iure, *l. 1. § fin. D. de authoritate tutor*. Septimò iure Canonico nulla decernitur electio per metum facta, *c. 1. vbi periculum, §. cæterum. de electione in 6.* Octauò absolutio à censura per metum extorta nulla est ipso iure, *c. cùm ex, de his quæ vi in 6.* Quod intellige de excommunicatione iusta nam de iniusta aliter iudicandum est, cùm reuera non ligauerit, vt dixi in tractatu de excommunicatione. Atque hos casus ex Panorm. & alijs refert Sylues. *verb. metus, quæst. 8.* Rebel. *part. 2. lib. 1. quæst. 5. numer. 12.* Less. *d. cap. 17. dub. 6. num. 10.* Ioan. Azor. *tom. 1. instit. moral. lib. 1. cap. 11. quæst. 7.*

8 In omnibus, his expresè statuit ius nullum inesse valorem, si metu extorquentur. & tamen omnes ijs actus ad liberalitatem pertinent. Quæ omnia his versiculis continentur:

Tutor, iudicium, dos, sacrum, copula, votum,
Hæc fex vi facta de iure scias fore nulla,
Cæteraius patitur, sed postea restituentur.

Et declarat Glossa *in c. Abbas, de his quæ vi*, in quibus satis indicatur ea quæ ad liberalitatem pertinent, si metu fiant, esse ipso iure nulla. Sed ostendamus iam vlterius nihil esse in iure, quo conuincatur his actibus exceptis, quos retulimus, omnia alia quæ ad liberalitatem pertinent gesta metu valere. vt dicebat glossa *in c. Abbas 2. de his qua vi*, quod gesta metu valeant, nisi ius expresè irriret. Opponit autem Thomas Sanchez ex iure: primò, quod habetur *in l. 1. D. de eo quod metus causa, ait Prætor. Quod metus causa gestum fuerit ratum non habebo*, verbum enim hoc futuri temporis non ostendit rem esse ipso iure irritam, sed irritandam. Interpretor tamen verba Prætoris, *ratum non habebo*, idest, erga vnumquodque factum iuxta id, quod postulat eius natura me geram, vel declarando irritum, vel irritando, si valide celebratum fuerit. Vel secundo dici potest in hoc textu solùm dici ea quæ fiunt ex metu esse irritanda auctoritate iudicis, si forte valida fuerint, non tamen ibi negatur aliquid metu factum ipso iure esse inualidum. Loquitur itaque circa subiectam materiam capacem. Bartolus quidem *loco citato* illa verba, *ratum non habebo*, sic intelligit, *nullo vnquam tempore*, & ita antequam veniatur ad iudicium ratum non habere, & in iudicio declarare irritum esse.

9 Secundò opponitur textus *in cap. Abbas, de his qua vi. Qui metu, & vi fiunt, de iure debent in irritum reuocari*. Valent ergo mero iure. Respondeo, renunciationem illam beneficij, de qua in eo capite fermo est, nullam esse iure naturæ, cùm ex liberalitate procedat, vt dicam statim. Quare quod vniuersè dicitur debere de iure in irritum reuocari quæ ex metu fiunt, ita interpretor debere vnumquodque irritari iuxta suam naturâ, vel irritando si valeat, vel declarando irritum fuisse contractũ. Vnde optimè Rebel. *q. 5. citata, n. 10.* inquit his verbis Pontificem non negare aliqua esse ante iudicis sententiam irrita, sed hoc tantùm velle, vt quæ vi & metu fiunt, debeant in irritum reuocari, hoc est, per iudicem declarari esse irrita, cũ in iudicio agitantur, siue fuerint irrita, siue non fuerint. Sed præterea ex ipso textu coniunci videtur renunciationem illam fuisse ipso iure nullam. Expendo enim quod cùm illa esset iure naturæ nulla, & ex consequenti nec translatum esset dominium, neque fructus percipi potuissent, ideo iubere Pontificem, vt omnia in integrum restituantur, quia reuera non fuerunt eius, qui accepit. Quo satis indicant Pontifex non translatum esse dominium, & ex consequenti ipso iure nullam fuisse renunciationem, & ideò verba *debent in irritum reuocari*, hunc sensum efficere, id est, declarari. Neque enim aliam sensum habere possunt, cùm dominium non fuisse translatum indicet Pontifex.

10 Tertiò opponitur text. *in l. fin. C. de his quæ vi*, ibi, *Venditiones, donationes, translationes quæ per potentiam extortæ sunt præcipimus infirmari*. Vbi expende idem statui de véditionibus, & do nationibus. Non est ergo vllum discrimen inter donationes, & alios contractus, vt nos assignauimus. Verùm facilè respõdemus eodem modo, quo præcedentia iura explicabamus. Præcipitur infirmari auctoritate iudicis vnumquodque iuxta suam naturam, vel irritando venditionem validè celebratam, vel declarãdo irritam donationem metu extortam. Nec verò infoliens cuiquã videatur, si ita modo verba iuris interpretemur

cùm etiam auctores primæ sententiæ, cùm admittunt exceptiones aliquas, in quibus nonnulli actus dicuntur esse iure posituo nulli, vim eorum verbotum hac ratione interpretari tenentur. Sic enim explicat Thomas Sanchez *d. disp. 8. num.* 10. vocem *irritum*, quæ habetur, *l. 2. C. de rescindenda venditione*, id est, *irrutandum*, & Gregor. Lopez *loco practicat.* eodem modo detorquebat verba Partitarum *in l. 18. tit. 11. p. 5.* Adde etiam iure optimo sic explicari verba iuris. Quia vt dicebam cùm eiusmodi contractus iure naturali nulli sint, vt intelligeretenius iure ciuili, aut canonico validos esse, & in hac parte limitarum esse per ius positiuum, verba debe rent esse apertissima, & quæ sine ambagibus eam moderationem sue limitationem continerent. Sunt autem huius dispositionis verba dubia, vt constat ex ipsa opinionum varietate.

11 Quartò opponitur ex *Instit de exceptionibus* in principio, in illis verbis, *si metu coactus, Tutio stipulari promisit, quod non debuerat promittere, palam est de iure ciuili obligatum esse*. Ecce ferme est de promissione. Igitur promissio metu extorta valida est mero iure. Sed vetam interpretationem ostendit nobis Glossa in eo loco, *credens*, inquit, *te debere quod non debebas*, insinuatur que hæc interpretatio illis verbis, *quod non debuerat promittere*. Itaque non mirum si iure ciuili maneat obligatus: est enim contractus, in quo tes datur pro re, qui mero iure valet, re scindendus tamen est auctoritate iudicis, cum ostenderis te non debuisse, quod promisisti.

12 Sed videamus an magis conuincant rationum momenta, quæ pro se adducit Thom. Sanch. Objcit primò, quia subitantia contractus consistit in consensu, & voluntate, *l. obligationum substantia, D. de actionib. & obligat.* sed in consensu metu extorto est verus consensus, veraque voluntas, *l. si mulier, §. si metu coactus 2. D. de eo quod metus causa*. Fatemur tamen causam efficientem contractuum esse consensum, concedimus etiam consensum coactum esse verè consensum, sed negamus sufficere consensum coactum ad quemcumque contractum. Nam in his quæ ex liberalitate oriuntur, titulus est in ipso consensu, tolliturque coactione, vt apertè ostendimus supra *cap. 6.*

13 Secundò objcit. Quia vel isti contractus metu celebrati sunt irriti iure naturali, & hoc non, vt probat esse fe dixit *disp. 4.* vbi disputat, an matrimonium metu contractum sit nullum iure naturali. Vel sunt iuris iure positiuo, & hoc etiam non, vt probant textus allegati. Sed neque textus allegati eam opinionem probant, vt visum est, neque constat esse validos iure naturali, quin potiùs iure naturæ non valere apertissimè ostendissimus supra *c. cap. 6.* ex defectu iuris sufficientis, quem corruere diximus, si coactio adsingatur.

14 Ex his quæ dicta sunt pro specialibus materijs colligitur in primis prorogatio eam quamcumque iurisdictionis metu extortam nullam esse iure naturæ & positiuo: & tatuet tratus ex *l. 2. eod.* Est enim actus ex liberalitate proueniens quæ dest uitur interuenientie metu, atque hic casus comprehenditur *in d. verb. iudicium*. Quod si quis eum tex um loquitantum in casu, quo litigatores compelluntur consentire in iudicem non suum, & ita prorogare eius iurisdictionem, quæ sine libero consensu esse non potest, adhuc tamen efficitur quamcunque aliam prorogationem iurisdictionis esse nullam. Quia cum standoin iure naturali nulla sit iuxta dicta, nihil de hoc disponente iure positiuo, stantium est dispositioni iuris naturalis, vt dicebam supra illo capite. Quare quod dicebat glossa *in d. cap. Abbas ac his, quæ v.* generaliter ea quæ metu gesta sunt, valere nisi ius specialiter aliter, ego ex opposito pronuntio in contractibus, de quibus loquimur, quæ metu gesta sunt iure naturali, non valent: nisi positiuum valere specialiter iubeat, & ideo nisi adsit expressa dispositio iuris posi iui, censeo non valere. & de prorogatione iurisdictionis idem docuit Azor *d. lib. 1. cap. 11. quæst. 7. § Tertius casus est.*

15 Deinde fit idem etiam dicendum de mandato ad aliquid agendum, si metu extorqueatur: est enim ipso iure nullum, vt docet Hostien. *in cap. Abbas, de his quæ vi*, Panorm *ibid.* Sarmiento *de reddutibus Ecclesiasticis, q. 1. cap. 4. n. 8.* Quamuis contrarium sentiat Azor *d. cap. 11. q. 10.* absque vllo tamen fundamento. Idem dicendum de licentia ad aliquid efficiendum extorta per metum propter eandem rationem, siue à parocho ad nubendum, vel ab ordinario ad audiendas confessiones, vel concionandum. Idem etiam dicendum de dispensatione, & priuilegijs metu extortis quandiu vel tacitè, vel expressè non confirmantur. nulla enim sint ipso iure. Quod intelligeque, quando veré fauores sint, non verò, si ob causam, & obsequia præstita compensationis gratia concedantur, hæc enim in eo casu non proficiscuntur ex liberalitate.

16 Idem etiam dicendum de renunciatione beneficij per metum facta cum Glossa, Butrio, Panorm. Syluest. *locis citatis*, quidquid sentiat Nauarr. *in relectione, cap. cæterum, de restitut spoliator. oppositione 5.* Rebell. & Lessius *locis citatis*, & Azor *d. cap. 11. q. 9.* Noſtræ autem sententiæ ratio est, quia renunciatio debet ex liberalitate oriri. Quia renunciatio magis sapit gratiam, quam iustitiam, decisio Rotæ 706. *num. 1.* apud Seraph. cum Tiraq. *in l. si vnquam, C. de renoc. donat, vel s. donatione largitus*. Quod etiam intelligendum, quamuis sit renouatio alicuius fauoris, qua reducatur res ad terminos iuris communis, eadem decisio *num. 5* cum Iasone. Quare cùm aliter dispofuerit ius positiuum, remanet sub dispositione prædicta iuris naturalis. Vnde renuntians tenebitur ad horas canonicas, & non ille, cui beneficium ex ea renunciatione collatum est, & qui renuntiauit, poterit ad eius titulum ordinari, non enim beneficium illius esse definit. Non tamen poterit ad eius titulum ordinari, qui ex ea renunciatione beneficium accepit. Atque hanc sententiam valde probabilem esse fatentur Nauarr. & Lessius *locis citatis*.

17 Idem etiam dicendum propter idem fundamentum non tantùm de absolutione ab excommunicatione per metum extorta, sed etiam de reuocatione censuræ ante diem, vel conditionem, sub qua promulgata est propter eandem rationem. Idem etiam dicendum de fideiussione, & institutione hæredis, vel legatis relicta, quando hæc metu extorquentur, cùm hæ omnia ad liberalitatem pertineant, & iure naturali nulla sint. Quod etiam verum habet quamuis qui eiusmodi actus faciunt, dicat sponte se facere & non ex metu, vt citatis, multis docet Farinac. *1. p. prax. crimin. tit. q. est. 31. num. 12. & sequentibus.*

18 Denique idem dicendum est in illis contractibus promissorijs, in quibus datur promissio pro promissione. Cùm enim illi iure naturali non valeant, vt dixi *supra cap. 6.* & circa eos nihil dispofuerit ius positiuum, censentur relicti dispositioni iuris naturalis. Ex quibus etiam iam constat obligationem esse restituendi ante iudicis sententiam, & occultam compensationem licitam esse illi, qui coactus contraxit, & dominium nulla tatione transferri.

CAPVT IX.

An contractus, in quibus datur res pro re, sint iure positiuo irritandi, vel rescindendi.

SVMMARIVM.

1. *Prima sententia esse nullos contractus onerosos ex metu iure ciuili.*
2. *Oppositum verius, sed rescissionem dari.*
3. *Opponuntur nonnulla, & diluuntur, & 4. & 5.*
6. *Idem dicendum de venditione, recognitione rerum feudalium, compositione facta in carcere sententia lata.*
7. *Argumenta Fortunij proponuntur, & diluuntur, & 8. 9. 10. 11.*
12. *Quadam obseruatio Doncilli.*

Do-

DOctores illi, quos pro secunda sententia retulimus *cap. præcedenti*, cùm vniuersè doceant omnem contractum esse iure positiuo irritum, simul docent eos contractus, in quibus datur res pro re, nullos esse iure ipso.

2 Verius tamen existimo contractus illos in quibus datur res pro re, siue onerosos, quos iure naturali valere diximus, valere etiam iure positiuo, dari tamen actionem quod metus causa. Hanc sententiam tenent Doctores illi, quos pro prima sententia retulimus *c. præcedenti*, cùm generaliter doceant contractum omnem metu celebratum valere positiuo iure. Et ideò etiam hæc sententiam mihi maximè probatur, quia cùm vtrunque ius naturale, & positiuum concordare possumus, non est cur dissentire dicamus, ne iniustos eos contractus efficiamus. Nulla autem idonea causa est, cur dicamus hos contractus, qui valent naturali iure, fieri inualidos iure positiuo. Probat autem hanc sententiam in primis manifesta dispositio nostri Regni *l. 56. tit. 5. part. 5.* ibi, *Por miedo dyo r fuerya comprando, o vendiendo no deue valer, mas deue ser des fecha, la venta, o compra.* Probat etiam, quod si quis aduerit hæreditatem ex metu hæres quidem fit, datur tamen actio, qua subit onera, cum lucro tamen. Vnde est ibi contractus re i pro re, & probat text. *in l. si mulier 5. §. si metu coactus, C. de eo quod metus causa*, ab illis verbis: *Si metu coactus adiuit hæreditatem, & infrà, sed per Prætorem restituendus sum, & l. si metus causa adierit aliquis hæreditatem, datur tamen abstinendi facultas.* Limitanda tamen hæc communis doctrina in alienatione rerum Ecclesiasticarum quæ metu facta non valet ex speciali iuris dispositione, quæ potuit irritam reddere eam alienationem: sic Glossa *in d. c. Abbas, de his quæ vi.*

3 Verùm huic sententiæ opponitur primò text. *in l. 1. C. de rescind. vendit.* ibi, *irrita est*, quæ verba cùm sint præsentis temporis, inducunt dispositionem ipso iure. Sed communis Doctorum sententia cū Glossa *in d. l. 1. verb. irrita.* interpretatur, irritandam esse.

4 Secundò obijcitur text. *in l. 3. tit. 5. p. 5.* ibi: *Fuer ça ni premia non deue de ser fecha a ninguno de vender, e, si alguno lia fi ieſſe a medio, non valdria.* Sed hæc intelligenda sunt iuxta ea, quæ disposita sunt *in l. 56. eodem tit.* cuius suprà meminimus.

5 Tertiò opponitur text. *in l. qui in aliena. §. Celsus, D. de acquir. hæred. ibi: Qui metu verborum, vel aliqua timore coactus fallens aderit hæreditatem, siue liber sit, hæredem non fieri placet, siue seruus, sit, dominum hæredem non facere.* Ergo aditio hæreditatis, quæ videtur esse cum lucro, non tenet si metu fiat. Respondetur tamen aditionem hæreditatis pendere ex animo adeuntis *l. pro hærede, D. de adquir. hæred.* Quare si desit animus adeundi, non valet. Atque id insinuat textus, cùm dicit, *fallens*, præmiserat enim protestationem se nolle adire. Sic respondet glossa, & sequitur Thomas Sanchez *disp. 8. cit. num. 10. in solutione ad 3.*

6 Hinc inferes si quis coactus vendat, valere venditionem mero iure, idem dicendum in recognitione bonorum feudalium per vim extorta, vt docet Philippus Decius *consil. 468. num. 22.* datur enim res pro re, quanuis bona libera essent ex vi prioris inuestituræ. Hinc etiam inferes compositionem factam in carcere cum reo iniustè detento valere mero iure, infirmandam tamen esse, vt docet Farinac. *1. part. quæst. 5. num. 14.* Neque obstat text. *in l. qui in carcerem*, de qua suprà. *cap. præced.* Illa enim verè restringenda est ad promissiones, & donationes, & ibi exponit Glossa, non verò ad alios contractus extendenda.

Atque idem dicendum de sententia meta lata. Quamuis enim Hostiensis censeat nullam esse sententiam, quæ metu feratur, verius tamen esse oppositum, docet Glossa, Archidiaconus & Panorm. quos sequitur Ioan. Azor *tom. 1. lib. 1. cap. 11. quæ. 8.* Denique ex his colliges in eiusmodi contractibus ante sententiam nullam obligationem esse restituendi in eo, qui vim intulit, cùm contractus valuerint, sed solùm obligationem esse ad restituendum si alius velit. In quo nobiscum etiam consensit Rebellus *loco citato*, cum docet iure naturali valere eiusmodi contractus ex sufficienti voluntario, quod non irritarunt leges. Quibus etiam consequenter addes in prædictis contractibus dominium transferri, idque citatis aliis docet Thomas Sanchez *disp. 8. cit. n. 5.* Quorum ratio facilè deducitur ex dictis, quia est sufficiens titulus, datur enim res pro re, & sufficiens voluntarium, cum eo titulo, vt dixi *suprà cap. 7.* & aliàs per legem non sunt irriti. Transfertur ergo dominium.

7 Sed his videntur obstare, quæ Fortunius obijcit, quibus probare contendit non transferri dominium. Et quidem si de contractibus tantùm lucrativis, & in quibus promissio datur pro promissione fermo esset, rectè sentiret, cùm illi cōtractus naturali iure. & positiuo valeant, vt dictum est. Atqui de hisce contractibus agit, in quibus datur res pro re, oportet, diluamus argumenta quæ opponit. Primò ergo obijcit text. *in l. metum autem præsente, §. volenti. D. quod metus causa*; *volenti autem datur actio, & in rem dandam existimamus, qua res in bonis eius est, qui vim passus est.* Ergo cùm metum passus habeat actionem ad rem ipsam, & in bonis eius sit, non transfertur dominium in accipientem. Respondet Thomas Sanchez licet vendens per metum transferat dominium: at in eodem instanti de æquitate prætoria restituti vitæ eidem vendenti, propter quod res non videtur exisse de patrimonio vendentis fictione iuris: quæ solutio fuit etiam Glossæ Goffred. *in sum. tit. de his quæ vi, n. 6.* & Pauli *in l. si vi, nu. 2. C. de his quæ vi.* Sed ego non probo istas iuris fictiones, nisi vbi expressa iuris dispositio est. Adde etiam in eo casu nunquam ementem fuisse dominum, & consequenter sit iudicem postea non irritare contractum, vt Thomas Sanchez contendit, fed irritum tantùm declarare, si ea solutio vera esset. Secundò respondet, & vt ipsi videtur, melius, actionem hanc quod metus causa, esse mixtam, quia non tantùm datur aduersùs metum inferentem, sed etiam aduersùs rem ipsam, apud quemcunque possessorem existat. *l. item si cum exceptione, §. in hac actione, D. de eo quod metus causa.* & quia qui actionem habet ad rem, ipsam rem habere videtur, regula: *qui actionem 25. de reg. iuris*, ideò in bonis metum passi dicitur esse. Verùm tamen hæc explicanda sunt iuxta ea quæ diximus suprà *cap. 7.* quod non aduertunt Doctores isti, & multis lucem afferent, cum qui coactus vendit, habere actionem in rem, & in personam: in rem quidem, non quia penes illum perseueret dominium, transfulit enim in emptorem, nec quia teneatur emptor statim restituere: sed quia exipsa natura ius habet ad pet endum ab emente rescissionem eius venditionis, secluſa etiam quacunque lege positiua. Et licèt emens per vim non teneatur restituere statim: atque emit, & dominium acquisiuit: attamen quando ille qui coactus vendidit, postulat ab emente rescissionem, iam emptor tenetur reddere, & ab eo tempore caret dominio, & restitutioni obnoxius est, & res petit vendenti, vt dicebam suprà *loco citato*. Neque enim pugnant illa duo, & quod dominium transferatur, & quod emens teneatur iure naturæ rescindere, quando cumque coactus vendidit potestulauerit, vt *ibidem* explicatum est. Cumque id optimè iure consulti tenerent, & intelligerent: merito dixerunt rem illam in bonis esse vendentis, quia semper ius habet, vt restituatur, quoties rescissionem postulauerit. Quare non videtur exisse de vendentis dominio absolutè, & omnino, sed ad tempus, quamdiu scilicet, non postulauerit rescindi, qui coactus vendidit. Cuius appositissimum exemplum est, quod de censu ad certum tempus imposito adducebamus eo loco, atque hæc doctrina rectè percepta valdè proderit ad diluenda nonnulla, quæ alios perturbant.

9 Secundò obijcit quia res illa restituitur cum fructibus metum passo. At si accipiens esset verus dominus, non teneretur fructus restituere, cùm ij sint veri domini. Ergo non est transfatum dominium. Respondetur aliud esse quid statuat ius positiuum, vt eliminet à republica eiusmodi coactiones, & violentias, aliud quid in conscientiæ foro, & ante sententiam teneatur efficere. In foro conscientiæ, & ante sententiam non tenetur restituere nisi cum fructibus, imo nec tem ipsam, nisi quando aiter postulet rescissionem, & tunc tantùm tenetur restituere rem sine fructibus perceptis, quia antequam rescissionem postu-

postularet venditor: erant emptoris, sicut eidem etiam res periret eo tempore, vt dixi *supr. cap. 7.* At verò iure positum per sententiam iubetur omnia restituere, concediturque enim in integrum restitutio *c. 2. in fine, de his quæ vi, ibi. mandamus cum integrentur restituì.*

9 Tertiò opponit. Quia nunquam per traditionem absque iusto titulo transfertur dominium. *l. nunquam, D. de acquir. rer. dom.* hic autem non est iustus titulus Et confirmatur, quia ex defectu tituli non adquirit vsurarius dominium, cùm tamen sit consensus voluntatis damnis pro mutuo. Sed hæc dictis facile diluuntur. Fatemur quidem sine iusto titulo non transferri dominium: at hic titulum iustum interuenire supra satis ostendimus. In vsurarium etiam non transferri dominium dicimus ex defectu tituli, quia cùm ibi non detur res pro re, titulus tamùm est lucralitas, quæ destruitur coactione, & ideo coactio efficit nullam donationem, quia rationem donationis euertit: titulus autem legitimus, quando datur res pro re, non euertitur coactione, vt satis constat ex dictis.

10 Quartò opponit. Quia si transferretur dominium fundi per metum venditi Titio, si hic anteriores creditores habeat, quibus soluendo minimè sit, præferentur venditores in illo tanquam in bonis Titij, quod falsum esse videtur. Respondetur facilè antequam coactus venditor rescissionem petat, non habet creditoris personam, & ita non mirum, si alij præferantur in fundo per vim vendito, & idem est ante sententiam iudicis. At quando venditor ie scissionem postulauit, iam ius creditorum in eius bonis locum non habet, cùm enim desierit emptor esse illarum dominus, extinctum est, ac resolutum ius creditorum in illis: resoluto enim iure dantis, resoluitur ius accipientis, *l. si ex duobus 6. § sed & Marcellus. D. de in diem addictione.*

11 Quintò opponit. Quia plus desideratur ad transferendum dominium rei alicuius in alium, quam ad abdicandum à se ius, & concedendum alteri, vt constat. Sed per traditionem metu factam non auferrur ius metum passi, neque alteri ius retinendi comparat. Ergo a fortiori non transfert dominium. Et confirmatur, quia si metum passus propria authoritate bona recuperaret, sine scandalo, non peccaret. Ergo adhuc manet dominus alia non daretur tei vendicatio. Sed iuxta doctrinam nostram supra traditam hæc facilè diluuntur, quia cohærent optimè illa duo, & quod dominium transferat, & quod nihilominus habeat ius ad rescissionem contractus, si velit is qui coactus tradidit, cùm hæc duo ex diuersis radicibus oriantur, vt explicui *c. 7.* Quare ex eo quod ius maneat ad petendam rescissionem, non sequitur dominium non transferre, aut enentem non posse licitè retinere, quonsque petatur rescissio. Ad confirmationem autem omissa solutione Thomæ Sanchez respondetur ex nostra doctrina facillimè, dicendum esse, antequam coactus venditor rescissionem petat ab emente non posse surripere etiam sine scandalo: eo enim tempore alter verius est dominus, & non habet locum tei vindicatio. At postquam perijt, cùm emptor iam ex eo tempore teneatur restituere, est locus occultæ compensationi & vindicationi. Quæ omnia eo exemplo de censu ad diem certum constituto facillimè explicantur.

12 Illud tamen valdè præ oculis habendum est, quod docet Donell. *lib. 15. comment. cap. 29.* vi dispositio iuris ciuilis circa actus metu factos locum habeat, necessarium esse, vt gestum si eius metus causa. Si enim aliquis quid gesserit ex metu compulsus, & deinde sine nouo metu id fecerit, quod ex priore illo facto sequebatur, non restituetur. Id constat in eo qui ex metu promisit, & postea nullo nouo metu adhibito soluit. *l. 2. C. de his quæ vi,* in ea enim solutione restitutio non datur, neque repetitio. *l. 4. C. eodem.* Videndus omnino Donell. *eo loco,* vbi explicat rectè *in l. ex eo, de cond. ob turpem causam,* qui aduersùs hæc opponi poterat.

CAPVT X.

Quem effectum habeat leuis metus in contractibus tam iure naturali, quàm positiuo.

SVMMARIVM.

1. *Prima sententia extrema refertur.*
2. *Notatur non cohærentia aliquorum cum suis principijs.*
3. *Secunda, & tertia sententia sub distinctione, & 4.*
5. *Vera sententia.*
6. *An ex leui metu competat iure naturali actio ad petendam rescissionem.*
Non competere, ibid.
7. *Obijcitur, & diluitur.*
8. *An iure ciuili detur actio passis leuem metum, opinio affirmans.*
9. *Aliorum opinio sub distinctione.*
10. *Vera sententia.*

1 MAgna est in huius tei explicatione Doctorum varietas, cùm tamen ex his, quæ dicta à nobis sunt, magna eiam huic dubitationi inferatur lux. Prima ergo sententia absolutè docet contractus omnes qui ex leui metu fiunt, non valere iure naturæ, & in foro conscientiæ. Quod tamen intelligunt, etsi iniustè metus illatus fuerit, & etiam quando ad eum contractum extorquendum metus incutitur quas limitationes adducit Thomas Sanchez *disp. 9. num. 7. & 8.* & etiam quando reuera metus causa est, sine qua non consentiret. Hanc sententiam sic vniuersæ accepiam tenent DD. non pauci, qui in foro conscientiæ nullum discrimen agnoscunt inter grauem, & leuem metum. Quos sequitur Thomas Sanchez *lib. 4. disp. 9. n. 2. n. 4.* Paul. Comit. *l. 2. resp. on. 1. moralium, q. 2. §. 2. tamen quæritur & quæst. 3.* Rebel. *p. 2. lib. 1. q. 5.* iunctis his quæ docet *num. 9. & n. 16.* Lessius *d. c. 17. dub. 6. n. 46.*

2 Cæterùm, quidquid sit de sententia ipsa, de qua dicam postea illud modò discendum, quod notabam *supr. c. 6.* non rectè neque consequenter Thomam Sanchez *disp. 9. cit. num. 4.* in vniuersum affertere contractus omnes ex leui metu iniustè non transferre dominium, & obligationem restitutionis esse, cùm tamen *quæst. 8. num. 4.* in victima probatione dixisset contractus nullos etiam ex graui metu non esse iniustè iure naturali. Si enim non sunt iusti, transfertur dominium, vt ipse *ibidem* docet *num. 5.* translatio autem dominij non potest consistere cum obligatione restituendi. Nam si restituere tenetur, ergo alienum retinet: ergo non suum restituto namque alieni est, non eius quod nieum est.

3 Secundo alij sub distinctione respondent, contractus ex metu leui celebratos cum inferente metum nullos esse in foro conscientiæ, & eum qui metum iniuit ad restitutionem teneri: at verò si celebrentur cum alio tertio, valere tertium tamen illum ad restituendum obligari. Sic docet Sarmiento *lib. 2. select. cap. 11. a num. 6.* ex quo interfuit etiam aliam esse dispositionem iuris positiui, & naturalis, qua ad contractus ex leui metu celebratos.

4 Tertio alij aliter distinguunt docentque primò in contractibus lucratiuis, vt in donationibus, & illis, qui ex liberalitate omnium, & etiam in illis, in quibus promissio data, pro promissione, si reuera ex metu etiam leui fiant, dummodo vanitiùmæ rei non sit, non tenere iure naturæ, & in conscientia, nec tranferri dominium, & accipientem ad restitutionem teneri. Itaque si metus etiam non cadens in constantem virum reuera eam promissionem, aut donationem inuoluntariam efficiat, ita vt sine eo omnino non faceret, redditur omnino nulla ex eo metu.

Sic

Sic docent Sylvest. *verb. restitutio 2. pronunciatio 7. num. 2. & seqq.* & DD. omnes primæ sententiæ, & sub hac distinct. Ioan. Azor. *tom. 1. lib. 1. ca. 11. quæst. 16.* Rebel. *d. quæst. 5. concl. 1.* Ludou. Lopez *2. p. instructory, cap. 40. de matrimonio, §. porro & hic.* Cuius ratio ex eo colligenda est, quia libera latati repugnare videtur coactio etiam leuis, vt ostendere videntur ea quæ *supr. cap. 5.* allata sunt. Ergo non relinquitur sufficiens titulus, qui in eiusmodi contractibus ex animo desumitur, & afficitur, atque adeo neque transfertur dominium. Similiter etiam, cùm quis ex metu promittit quod reuera non promitteret si ne metu, promissio ex parte alterius facta, quæ in compensationem, datur illi non placet, neque grata est. Ergo deest etiam sufficiens titulus. Nam pro promissione leui etiam metu extorta nihil datur, quandoquidem qui ex eo leui metu promittit, alterius promissionem nihil ad se pertinere vult, vt *loco suæ*. dicebamus. Deinde dicunt eos contractus in quibus datur res pro re, etiam si ex leui metu oriantur, ita vt metus sit finis, & sine metu non fierent, valere iure conscientiæ, & contrahentem ad nullam restitutionem teneri. Quod etiam docet Ioan. Azor. *loc. cit.* & alij *supra* relati, & interrerque Rebel. pro hac sententia Garciam *de contractibus, lib. 2. c. 19. num. 59.* Ratio autem etiam desumitur ex dictis *supr. c. 6.* Quia etiam cum eo leui metu eit titulus legitimus cum sufficienti voluntario, qua titulus in his contractibus non nascitur ex voluntario, sed ex æqualitate rei ad rem. quæ cùm interueniat in his contractibus, vt suppono, non est cur dicamus non valere.

5 Venit tamen mihi videtur, quod alij vniuersè docêt, contractus omnes ex leui metu factos valere in foro conscientiæ. & in eodem foro nullam esse obligationem restituendi. Sic docet Ioan. Medin. *cap. de restitut. quæst. 3. cal. 9. vers si fiat remissio*, & alij viri docti huius ætatis. Huius sententiæ manifesta ratio, & quæ simul viam aperiet ad diluenda aliarum opinionum argumenta; ex eo desumitur. Quia metus leuis est in potestate patientis metum, cùm que refutare potest, nam & is qui operatur ex metu, non agit prudenter. Quare in eius potestate est impeudentiam reppellere, habetque in se sufficiens principium, vt repellat, & sine metu agat. Quare voluntarie omnino videtur operari qui cum possit facilè repellere, non vult. Idem constat in eo, qui ex metu peccat, & in eo qui ab intrinseco metum patitur. Ex qua doctrina iam facilè constat in promissione, vel donatione non euenti eo metu titulum liberalitatis. cùm in eius potestate sit ex eo metu operari. Constat etiam in contractibus alijs non censeri factam iniuriam aliquam, cùm illam à se facilè repellere possit, sed potiùs voluisse illam pati. Ex qua ratione facilè euenitur tertiæ sententiæ fundamentum. Atque hanc rationem insinuasse videtur I. C. *in l. nec timorem 7. D. de eo quod met. cau.* ibi, *perinde si qui metu coactus, &c. Quoniam neque vi, neque metu factum est.* Vnde leuis metus non habetur ratio in iure, *Clement. 1. & 3. de foro competenti*. In quam sententiam est illud Celsi, *vani timoris nullam esse æstimationem. l. si ques ab alio in princ. D. de rei vind.* Non est enim metus nisi periculum metuatur: non est autem periculum, quod vere periculum non est, etiam si quis periculum esse opinetur, vt recte Donel. *d. lib. 15. cap. 19.*

6 Sed quæret aliquis, an sicut cùm interuenit metus grauis, datur iure naturali actio, vt is qui coactus contraxit, possit petere restitutionem, an idem dicendum sit in contractibus ex leui metu celebratis. Nonnullis videtur affirmandum etiam in hoc casu comperere ius, vt possit rescissionem petere in foro conscientiæ, & teneri iure naturali rescindere eum, qui cum coacto contraxit, quia inferens metum leuem intulit etiam iniuriam. Verùm ex superà dictis constat nullius considerationis esse iniuriam eam, quæ infertur per leuem metum, imo neque iniuriam iudicandam esse, cùm in operantis potestate sit eum metum facilè repellere. vt explicatum est.

7 Huic tamen nostræ sententiæ obstare videntur ea argumenta quibus Doctores primæ sententiæ in vniuersum sibi persuadent esse obnoxia restitutioni, quæ leui metu extorquentur, tam in contractibus onerosis, quam lucratiuis. Obijciunt itaque, quia metu leui contractum extorquens teus est iniustitiæ, cùm à tenitente dare rem accipiat. Ergo tenetur restituere reducens rem ad pristinũ statum, restituensque quod accepit, & accipiens quod dedit, aliàs non reduceretur res ad æqualitatem. Et confirmatur. Quia qui metu cogitur, priuatur per iniuriam sua libertate Ergo debet in pristinum statum restitui, vt probet vel improbet contractum, & ipse ius habet bunc statum sibi assumendi, & quæ gesta sunt, confirmandi vel improbandi. Hoc est præcipuum fundamentum, quo vtuntur Comit. Thomas Sanchez. Rebel. & Lessius. Huic argumento nonnulli respondent eo ipso, quod in contractibus onerosis datur res pro re, non esse commissam iniustitiam in re ipsa, quia non seruauerit æqualitatem, seruasse enim supponitur inter rem, & rem; & hæc æqualitas seruata cùm voluntario ad peccatum sufficienti satis est, vt contractus ille valeat in conscientia, & vt transferatur dominium, nam in eo nulla iniustitia commissa est. Solùm ergo dicunt iniuriam factam esse personæ, quatenus contra eius ingenitam libertatem factum est. Ex eo autem solùm oritur, quod is, cuius libertas læsa est, habeat ius petendi rescissionem contractus, si voluerit, & alter ratione iniuriæ illatæ personæ teneatur rescindere, vt dictum est. Facilius tamen, & veriùs iuxta dicta responderi potest, nullius confideationis esse iniuriam illatam ex leui metu, cùm operans in sua potestate habeat se ex eo metu liberare, & sufficiens principium intrinsecum eam iniuriam repellendi. vt explicatum est. Neque est simile nostro casui id quod adducit Thomas Sanchez de læsione intra dimidium iusti pretij, in qua laesione non datur actio iure ciuili, & tamen restituere tenetur excessum is qui contraxit. Est enim longè diuersa ratio. Quia in eiusmodi læsione non fuit æqualitas rei ad rem, vnde tenetur ad æqualitatem reducere, defuit enim iustus titulus accipiendi excessum illum, cùm nihil pro eo dederit, & ideo est naturalis obligatio restituendi. At in nostro casu est sufficiens titulus ex vna parte, cùm deest æquale pro æquali, & ex alia parte non est illata personæ iniuria, quæ sit alicuius considerationis, vt explicatum est.

8 Superest dicamus, quid sentiendum sit iure positiuo an actus ex leui metu sint irriti, vel irritandi? Nonnulli existimant, siue contractus fiant cum eo, qui metum infert, siue cum alio, licet iure positiuo non detur actio, quod metus causa, succurri tamen officio Prætoris, & rescindi contractum. Sic citatis alijs docet Thom. Sanch. *disp. 9. cit. n. 5. & 6.* cuius ratio est quia æquum non est iudicem pati, vt metum etiam leuem inferens commodum ex culpa sua reportet.

9 Secundò alij sub distinctione respondent, scilicet, si contractus ineatur cum eo, qui metum incussit, sufficere metum leuem, vt rescindatur per iudicem. At si cum alio tertio ineatur, planè requiri, vt metus sit eadem in virum constantem. Sic docet Sarm. *lib. 2. select. cap. 11. n. 6.* Cæterùm hanc doctissimi viri distinctionem vix percipio: quod ista consideratione sic explico. Nam vel ille metus incussus à tertio est, cooperante etiam eo, cum quo contrahit: & sic communis Doctorum sententia est eodem modo iudicandum esse de vno atque de alio, vt multis citatis docet Farinac. *1. part. praxis, q. 35.* Similiter si, illæ est is cum quo contrahetur, non fuerit participes metus incutiendi, attamen contractus metu iniur ad ifantiam incutientis metum, qui eo fine incussit, etiam in eo casu est communis Doctorum sententia, eandem esse rationem vnius, & alterius, & quidem merito. Quid enim refert in vtilitatem tertij cedere contractum, & non in vtilitatem inferentis metum si reuera eo fine infertur? vt citatis multis, docet idem Farinacius *ibid.* Si autem neque is, cum quo contrahitur, participes fuit in metum inciendo, neque ad eum finem incutitur metus, valebit iure naturali, & humano contractus ille, quia non censebitur neque censeri potest ex metu factus, vt manifestum est, & sic affirmat communis sententia, quam docet Farinac. *ibi num. 3.* contractum initum ab incarcerato, etiam iniustè, cùm alio tertio ab incarcerante, si neque par-

particeps fuit incarcerationis, neque ad eum finem incarceratus est, quod est fieri ad instantiam incarcerantis, valere mero iure, & tunc neque restitutionem dari: atque ideo dixi me non assequi, in quo discrimen illud constituatur.

10 Denique alij sentire videntur nullam iure ciuili rescissionem dari in his, quæ ex metu leui gesta sunt, fed ea valida semper iudicari. Id quod indicare videtur Paulus Comit. *lib. 3. responsor. moral. q. 1.* & sic intelligit omnia iura, quæ solùm ad rescissionem petunt metum cadentem in vitum constantem. Non enim inquit audiuntur in iudicijs, qui objiciunt metum leuem, quod existiment iudices eiusmodi metum non fuisse causam rei gestæ: tum etiam ne fora litibus compleantur. Nec vero neutrarium est, vt eiusmodi metum passis subueniatur officio iudicis, cùm, vt explicatum est, nulla aut fere nulla illata fit iniuria, quæ considerari debeat ob rationem sæpius assignatam. Quare, eum qui ex leui metu operatus est, non tam metum ab alio passus fuerit, quam sibi ipsi metum intulerit, siquidem in sua potestate habuit ex principio intrinseco sufficienti eum metum repellere, non succurritur edicto prætoris. Nec enim illud pertinet ad eum qui sibi metum infert. Quod mihi probabilius videtur.

CAPVT XI.

Quid dicendum de his, qua ex metu reuerentiali fiunt, iure naturali, & positiuo?

SVMMARIVM.

1 *Proponitur quid agendum.*
2 *Varia opiniones.*
3 *Vera sententia de gestis ex metu reuerentiali iure naturæ.*
4 *Quid iure ciuili.*
5 *Renunciationem hæreditatis paternæ, & ex metu reuerentia nullam esse.*
6 *Neque fideiussionem vxoris pro marito.*
7 *Neque promissionem de soluendis debitis factam ab vxore, vel filio.*
8 *Contractus onerosos valere iure positiuo, etiam si fiant ex metu reuerentiæ.*
9 *Quid dicendum de concessione vectigalium.*
10 *Quid quando metus reuerentia adiungitur enormis læsio.*
11 *Vera sententia, & 12.*
13 *Soluuntur contraria.*
14 *Quid in professione ex metu reuerentia.*
15 *Vera sententia & 16.*
17 *Soluuntur contraria.*
18 *Quid de consensu præsumpto, quando ex metu reuerentia filius tacet præsente patre.*
19 *Vera sententia, & 20.*

1 IAm supra c. 5. explicatum est reuerentialem metum grauem esse. Quare iam facilè constabat quid dicendum esset de gestis ex metu reuerentiali. iuxta ea, quæ de contractibus ex graui metu celebratis dicta sunt capitibus præcedentibus. Sed quoniam ea, quæ ad morum doctrinam pertinent, magis in speciali tradenda sunt, vt facilius multis casibus applicetur, ideo in specie explicare placet, qui actus ex metu reuerentiali valeant, qui verò sint inualidi.

2 Primo ergo nonnulli affirmant vniuersè gesta ex reuerentiali metu nulla esse. Sic nonnulli, quos refert Thomas Sanchez *disp. 6. num. 2.* Deinde alij secundò dicunt, metum reuerentialem in vniuersum nullum contractum irritum reddere. Sic innumeri, quos refert, & sequitur Thomas Sanchez *ibi num. 4.* quamuis *disp. 9. num. 11.* censeat extorta per metum reuerentialem obnoxia esse restitutioni quæ tamen parum inter se consonant, vt dixi *ca. 6. & præced.* Tertiò alij sub distinctione respondent, metum reuerentialem patris efficere nulla, quæ ex eo metu gesta sint, non verò metum reuerentialem aliorum. Sic nonnulli quos refert idem Thomas Sanchez *ibi num. 2.* Denique alij aliter distinguunt, scilicet contractum initum cum eo, cui debetur reuerentia, nullum esse, non verò si celebretur cum alio, ex metu tamen reuerentiali alterius. Sic alij quos idem author refert *num. 3.*

3 Ego tamen iuxta doctrinam traditam capitibus præcedentibus aliter distinguendum existimo. Dico igitur primò. Illi contractus qui ex liberalitate pendent, vel in quibus datur promissio pro promissione, si fiant ex metu reuerentiali, inualidi sunt naturali iure propter rationem sæpiùs in præcedentibus traditam. Quia in eiusmodi actibus ex graui metu exercitur titulus legitimus: metus autem reuerentialis grauis est, vt dixi *supr. cap. 5.* Secundò dico. Illi contractus, in quibus datur res pro re, etiam si fiant ex metu reuerentiali, sunt iure naturæ validi: remanet tamen ius penes coactum, vt possit rescissionem petere, & qui accepit à coacto, tenetur iure naturali rescindere. Quæ omnia constat ex dictis, neque contra illa aliquid objici potest, quod sit alicuius momenti. Vnde in his contractibus nulla erit in accipiente restitutionis obligatio, antequam qui coactè contraxit, rescissionem petat. Eodem modo philosophatur Ioannes Azor. *lib. 1. cap. 11. quæst. 7.*

4 Si verò inquiras, quid dicendum sit de gestis ex metu reuerentiali spectato iure ciuili. Ego quidem eodem modo procedendum existimo, & sub eadem distinctione, ea scilicet quæ ex liberalitate procedunt, irrita esse iure positiuo si fiant ex reuerentiæ metu. Hinc promissio liberti ex metu patroni facta nulla est *l. 1. §. qua onerandæ. D. quarum rerum actio non detur.* Hinc etiam donatio eo interueniente metu nulla censetur, *l. 1. D. de furtis*, ibi, *sed furtum censetur, si patronus saueret eam scienti, & consentienti seruo.*

5 Atque ex hac prima parte nostræ sententiæ colligitur primò renunciationem hæreditatis paternæ factam metu reuerentiali nullam esse in foro conscientiæ, tenetique patrem hæreditatem restituere filio, aut eius possessorem, si illi constet de reuerentiæ metu, nec posse facere fructus suos. Sicut de possessore malæ fidei indubitatum est. Vnde si non restituatur, potest sibi occultè compensationem facere, id que citatis alijs docet etiam Thomas Sanchez *disp. 9. n. 13.* Adde tamen idem dicendum esse in foro externo, quidquid ipse cum alijs dicat *ibidem.* Ratio, quæ me mouet, hæc est. Quia metus reuerentialis etiam secluso minis grauis est, vt dixi *supra cap. 5.* At metus grauis eiusmodi contractus, aut actus, qui ex liberalitate procedunt nullos efficit iure naturali, vt ostendi *supr. cap. 6.* Ergo ea renunciatio iure naturali nulla est. Id quod, si consequenter loqueretur, concederet etiam, cùm dicat etiam leui metu extorta obnoxia esse restitutioni. Cumque nihil ius positiuum dispositeri quo decernat eam renunciationem metu reuerentiali factam valere, neque expresse, vt constat, cùm nulla afferatur dispositio, neque in genere, qua dispositum sit facta ex metu reuerentiali valere, planè videtur actus eiusmodi relinqui dispositioni iuris naturalis, atque adeo esse nullos. Quæ ratio etiam applicanda est his, quæ subijciam, ne sit opus in vnaquaque illatione eam repetere.

6 Secundò colligitur vxorem simili metu reuerentiali compulsam ad vitanda iurgia, si fideiubeat pro viro, non teneri in foro animæ ex illa fideiussione, quamuis seruatæ sint omnes iuris solemnitates, vt ea fideiussio valeat. Vnde & potest sua bona abscondere, & occultè compensationem facere, si accipiantur ab alio, maritusque tenetur damna refarcire, vt docet etiam Thomas Sanchez *ibid. num. 14.* citatis alijs. Quæ autem iuris solemnitates requirantur ad fideiussionem alio loco disserendum est.

An

An etiam valeat, ſi firmetur iuramento, petendum eſt ex his, quæ dicam infrà *lib.* 1 2. vbi generalem doctrinam trademus, quando actus iure nulli firmentur iuramento. Hęc autem vera ſunt non tantùm in foro animæ, ſed etiam in foro externo. vt dicebam modo, & propter eandem rationem. Vera etiam ſunt, quamuis in ea fideiuſſione dicatur ſe ſponte, & nulla vi compulſum fideiubere. Eodem enim timore, quo inducta fuit ad fideiubendum, cenſetur inducta ad affirmandum, quod ſponte fideiubearlicèt reuera per metum faciat. Vnde per clauſulam *ſponte*, probari non poteſt actum ſponte factum, vt citatis multis docet Farinac. 1. *p.4.15.n.13.* dicitque eſſe communem ſententiam.

7 Tertiò colligitur idem dicendum eſſe, ſi vxor viro morti propinquo, exigentique vt ipſius debita ſoluat, promiſerit, ex reuerentiæ metu ſe ſoluturam debita, nō enim tenetur ſoluere, tum quia fideiuſſio illa eſt ſine ſolemnitate aliqua: tum etiam quia licèt fideiuſſio ſine ſolemnitate valeret, at in hoc caſu promiſſio hæc, & in foro conſcientiæ, & in externo nulla eſt iuxta dicta. Similiter ſi filius ex metu reuerentiali paterno vel materno ad ipſorum inſtantiam, eorumque indignationem timens, promittat debita ſoluere, non tenetur in foro animæ, neque etiam in foro externo propter rationem dictam. An autem ſi ſine metu promittat, teneatur ſoluere, examinat Thom. Sàch. *diſp.9.n.16.* Idem dicendum de teſtamento condito, hærede relicto ex metu reuerentiali, & legatis, cùm ſine vllo onere relinquuntur, & de impediente legatum per metum reuerentiæ, ſicut & de precibus importunis dicam *c. ſeq.* Idem dicendum in remiſſione debiti, aut partis debiti, ſi creditor metu inducitus remittat. Idem dicendum in prorogatione temporis cùm mutuò aliquid datur, vt ſuprà etiam diximus. Horum omnium eadem ratio eſt. Quia cùm actus iſti ad liberalitatem pertineant, in qua requiritur plenum voluntarium pro legitimo titulo, cùm ex graui metu iniuſtè miſcetur inuoluntarium, tollitur titulus liberalis donationis, atque adeo in foro animæ nullius momenti ſunt. Cumque neque in genere, neque in ſpecie ius poſitiuum definiat huiuſmodi actus ex metu reuerentiæ valere, relicti iunt ſub diſpoſitione iuris naturalis.

8 Secunda pars noſtræ ſententiæ eſt. Illi contractus, in quibus datur res pro re ex metu reuerenuali facti valent iure poſitiuo præcisè ex ea radice, teſcindentur tamen ſicut alij auctoritate Prætoris, id quod etiam docuit Comit. 2. *p. de contract. c.* 11 *n.6.* Hinc *in l. fideiuſſ. §. pater. D. de pignorib.* valet obligatio ex domus ex metu reuerentiali facta. Dixi *practice ex ea radice metus reuerentialis*, nam ſi cum metu reuetentiali aliquid aliud coniungatur ſufficiens, irritare contractus eos, in quibus datur res pro re, nulli erunt non ex metu, ſed ex alio capite, aut ſi in eo caſu eſſet peculiaris aliqua iuris diſpoſitio.

9 Ex hac ſecunda parte noſtræ ſententiæ rectè colliges conceſſionem vectigalium, aut nouitributi, quæ comitijs coactus fieri ſolet, etiam ſi extorqueatur metu reuerentiæ, aut quouis alio grauj, valere quidem in conſcientia, nec Principem obnoxium eſſe reſtitutioni. Illa enim conceſſio non pertinet ad liberalem donationē; atque ideò neque exigit plenum voluntarium. Ea enim tributa Regi conceduntur, quo & regnum teneatur, & regni hoſtes debellet, aliſque publicis neceſſitatibus ſubueniat. Vnde nec etiam iure poſitiuo eſt ea conceſſio irrita. Imò ſi cauſæ, quæ ad exigendum tributum requiruntur, ſint verè iuſtæ, & aliter illis neceſſitatibus commodè ſubueniri non poſſit, nec peccat Princeps virn inferendo Regnorum procuratoribus, neque enim ea vis aut metus iniuſtus eſſe poteſt, ſi cauſæ iuſtæ ſunt exigendi tributa. Quod multò magis locū habet, ſi vectigalia impoſita non dependeant ex populi conſenſu, vt inſinuauit *1.p. variar. diſput. relect.* 1.

10 Ex his quæ hactenus dicta ſunt, facilè erit explicare quid dicendum ſit in nonnullis caſibus, de quibus Doctores diſputant. Primus eſt quando metus reuerentialis adhibitus enormis læſio. In hoc enim caſu Azeuinus *in Lumen. poſitar. C. de tranſact. n.4.* Padilla *ibid. num.* 11. & qui alios refert, Burgos de Paz *conſil. 5. num.* 11. exiſtimant contractus quoſuis, excepto Matrimonio, de quo poſtea, ſi enormis interueniat læſio, valere nec reſcindi. Probant ex *cap. quamuis pactum, de pactis in 6.* vbi filia patri pactum fecit, (ecce metum reuerentialem) & renuntiauit integræ hæreditati Patris, ecce læſionem enormem, & tamen ſi ad reuocandum contractum allegetur metus, aliunde probandus eſt ex tex ubi, *non vi, ideſt. metu.* Ergo ex metu reuerentiali cum enormi læſione non reſcinditur contractus. Idem probatur ex *c. cùm contingat. de iureiurando.*

11 Mihi tamen verus videtur in primis quæſtionem hanc non habere locum in contractibus lucratiuis, aut gratuitis, qui liberè facti non reuocantur prætextu læſionis, læſio enim ſolùm conſideratur in contractibus vel reſpectiuis, vel in quibus lucrum ſperatur. Qui verò renunciat, fideiubet, donat, nihil ſperat, vnde non poteſt læſus dici, iam enim à principio ſciebat gratis ſe facere ſine mercede aut ſpe lucri. Quare iſtæ conuentiones ex nulla læſione reuocantur, niſi ad eas ineundas quis vel propter lubricum ætatis, vel propter dolum fuerit inductus, aut ex metu grauj. Sic Molina *lib.2. de Primogen. cap.3. num.* 30. Gutier. *in Authenticо, ſacramenta puberum n.* 118. Surdus *conſ.46.lib.1.* Thomas Sanchez *lib.4. diſp.9.nu.*16. ſicut & remedium *l.2.C. de reſcindenda venditione*, non habet locum in contractibus gratuitis, vt docet Pinellus *in d.l.2. p.2.c p.4.num.4.*

12 Deinde videtur etiam in contractibus non gratuitis verius eſſe ob enormem læſionem eum metu reuerentiali reſciſſionem dari, vt cum Caſtrenſi, & aliis teſtatur Abbas *in cap. cùm contingat, de iureiur. num.7.* Couar. 2. *part. de matrim cap.3.§.6. num.4. & in cap. quamuis pactum, de pactis, num.6.* Fachin. *lib.2. controuerſiarii, cap.96.* Ad id non naſcitur ex metu reuerentiæ, ſed ex dolo. Enormis enim læſio dolum arguit re ipſa, qui perinde contractū nocet, ac ſi fraudantis conſilium interueniſſet, *l. ſi quis 16. D. de verb. oblig. l.5. C. de dolo.* Hic ergo dolus eſt qui reuocat contractum, non metus metus enim ratio non efficit nullos eiuſmodi contractus, vt dictum eſt *ſuprà cap.7.*

13 Neque hiuic ſententiæ obſtant ea quæ adducuntur ex dicto *c. quamuis, & cùm contingat.* Tum quia ex dictis capitibus non conſtat adfuiſſe metum reuerentialem. Neque enim ex eo quod filius cum patre, vel pro patre contrahat, metus deprehenditur, ſed ſola reuerentia quæ multum diſtat à metu, vt dixi *ſuper. cap.5.* Tum etiam in actibus, de quibus in illis capitibus ſermo eſt, ſcilicet renūciationis, fideiuſſionis, & hypothecæ, nō attenditur enormis læſio, ſicut neque in aliis gratuitis. Vnde meritò Pontifex, cùm neque eſſet metus reuerentialis, neque ibi locum haberet enormis læſio, dixit aliunde probari debere metum. Adde etiam non eſſe certum ex enormi læſione probari metum, quamuis alij contra ſentiant. Authores pro veraque parte refert additionator Seraphini *de priuilegijs iuramenti, priuil.* 110. *num.* 17. & 19.

14 Alter caſus eſt in profeſſione religionis, in qua præter conſſionem votorum interuenit contractus cum religione, & obligantur mutuò vt dicam *infra lib.7.* cùm de impedimento voti ſermo fuerit, atque adeo valere deberet ex metu, ſicut alij contractus, in quibus datur res pro re. Nonnulli exiſtimant eiuſmodi profeſſionem metu reuerentiali factam valere, & non eſſe reſcindendam, vel declarandam irritam. Sic ctatis alijs Thomas Sanchez *lib.4. diſp.6. q.2. nu.*18. quam ſequuntur etiam alij Recentiores. Argumenta adducam ſtatim.

15 Attamen mihi ſemper verius viſum eſt in primis, ſi loquamur ſpectato tantùm iure naturali, profeſſionem ex metu reuerentiali factam non valere, ſicut neque factam ex grauj metu. Idque probo ita conſideratione. Nam in profeſſione duo interueniunt, & promiſſio Deo facta per vota, & contractus cum religione quo ſe totum religioni tradit, veluti ſi quis ſe venderet, aut traderet in ſeruum cùm id liceat. Si autem ſpectes votorum obligationem, non eſſet ea obligatio iure naturali irrita, votum enim etiā ex metu grauj factum valet non ſolùm iure naturali, ſed poſitiuo, vt dicam *infr. lib.7.* cùm ſermo fuerit de impedimento ordinis. At ex parte illius contractus qui interuenit cum religione, cùm ſit ex reſpectiuis tradit enim

enim se professionem emittens religioni, & religio etiam obligatur, non videtur subsistere iure naturali, si fiat ex graui metu: eo autem contractu non subsistente non potest votorum obligatio consistere, vt notum est. Quod autem subsistere non possit, si ex metu ea traditio fiat, fic videtur ostendi. Quatuus in isto contractu ex mea parte sit traditio, at ex parte religionis est promissio obligationis in futurum. Quæ promissio datur in compensatione traditionis factæ per professum. At cæpe diximus *supra cap.6.* promissionem debere esse rei vtilis, & gratæ acceptanti, vel ei, cui fit promissio. In hoc autem casu non est vtilis, neque grata, qui enim se inuitus tradit, non vult acceptare, neque iudicat aliam promissionem sibi gratam, neque vtilem, quin potius reijcit, & molestè fert. Ergo naturali iure non subsistit eiusmodi professio.

16 Deinde eadem ratione neque iure positiuo valere. Sic olim docuit cum Nauarro *in Summa, cap.20. num. 51. & in cap. non dicatis 12. quæst. 1.* & innumeris alijs, quos refert Thomas Sanchez *loco proximè citato, num.17.* Et probatur in primis ratione deducta ex suprædictis. Quia reuerentialis metus, quem explicuimus, grauis est, vt dixi *supra cap.5.* sed professio ex metu graui facta nulla est iure positiuo, *cap. periatum, cap. cum dilectus, de his qui vi.* Ergo etiã facta ex reuerentiali metu. Deinde specialiter probatur de metu reuerentiali, *ex cap. puella 20. qu. 1.* vbi nulla dicitur professio eius, quę profiteatur coacta parentum imperio à cõtrario sensu, vt inducit Clemens Tertius *cap. cum virum, de regularibus.* Cùm enim dicitur coacta parentum imperio indicatur, non solùm ex obedientia præcepti paterni habitum suscepisse, quia solùm ex præcepto agere non esset metuere, sed in præcepto coactionem interuenisse, qualis oritur ex metu reuerentiali, iuxta dicta *supra cap.5.* Idem videtur colligi ex *cap. præsent 20.q.5.* sed magis pro hac sententia facit declaratio Cardinalium inter illas, quas exstat Farinacius. Nam *sectione 25. de regularibus*, pag.11.§.2. sic habetur: *obtento est causa cuiusdam domina ad annullandam professionem ex metu reuerentiali factam anno 1586. mense Februarij in Rota coram Domino Oradino.*

17 Neque obstat quod pro se adducit Thomas Sãchez ex *cap. sin qua clerici vel vouentes.* In eo enim *cap. ex duobus principijs*, decernit Pontifex matrimonium esse nullum post professionem ab illa fœmina emissam. Primum est, quia nulla vel modica coactio fuerat, vt ex ipsa integra manifestè constat. Tantum enim abest, quod Regio, vel parẽtum mandato coacta fuerit professionem emittere, quod vbi Rex eius animum resciuit, illum approbans severa adiecta pœna præcepit, vt nullus eius domum intraret ea nolente, neque inde aliquid exportaret. Professa enim fuerat ea lege, vt liceret sibi in domo remanere cum sua subsistantia, ad vsum. scilicet, pro vitæ tempore, quod cum statu religioso non pugnat. Imò cùm quidam quidam ducere volebat vxorem, ea nolente eius domum intrare, vt eam vi duceret vxorem, illa respondit: hoc si fieret propriis sibi manibus necem illaturam, & ne fieret dimississe omnia: ac latuisse, donec videns se destitutam atque coactam, tandem nupsit. Vis ergo potius illa afferebatur, vt nuberet, non vt vouerret. Quare rectè Pontifex iudicauit eusmodi fœminam nulla aut modica coactione perculsam. Secundum caput, ex quo Pontifex nullum decernit matrimonium esse, quia etiam si inuita votum emisisset, attamen cùm biennio in eodem habitu permansisset, tam diuturno silentio videtur exclusa metus probatio. Quare ex hoc cap. nescio quid inferat Thomas Sanchez pro sua sententia, cùm ibi nullo Regis aut consanguineorum meto coacta professa fuerit. Adde aliud esse operari ex præcepto Regis aut parentum, aliud ex metu, quæ aut hor iste non distinguit. Agere enim ex præcepto, & reuerentia sine vllo metu e sse potest.

18 Tertius casus est, in quo valde se torquent nonnulli recentiores, dum explicare volunt, an solus metus reuerentialis annullet consensum præsumptum, si præsente patre, & contrahente pro filio filius taceat. Quidam nullum esse eusmodi contractum dicunt. Nam, cùm is qui tacet, non verè, sed iuris præsumptione dicatur consentire, regula, *Si qui tacet, in 1. & l. qui tacet 685. de reg. iur.* hæc præsumptio consensus eliditur per contrariam, quæ ex metu reuerentiali resultat. Probantque ex *l. penult. D. de furtis.* Sic multi, quos refert Thomas Sanchez *disp.6.n.45.* Alij contendunt taciti, & expressi consensus eandem rationem esse. Idque probant ex *cap. vnico, de desponsat. impub.* §. *fin. in 6* vbi sponsalia valent contracta à parte præsente, & tacente filio. Denique alij, quos refert & sequitur Thomas Sanchez *ibid.n.37.* sub distinctione respondent, scilicet, eum actum, qui fit consensu tacito, irritari per metum reuerentialem, si fit præiudicialis tacenti, alias secus. Quia tacens solùm consentire videtur, in his quæ fauent, non in his quæ præiudicium afferunt. Sed adhuc primam partem distinctionis limitat Thomas Sanchez, vt intelligatur, quando reuera non consentiat inuitus, nam si reuera intentus consentiret, licet ex metu, valeret contractus etiam si taceret. Sic docet eodem *n.37. in fin. & 38.*

19 Cæterùm Doctores isti non satis rem istam explicasse videntur. Quare vt exactè explicem, & consequenter ad ea quæ dicta sunt, meminisse oportet eorum quæ dixi *supra lib.1. cap.14.* taciturnitatem esse signum sufficiens consensus in aliquibus. Denique alij, quos refert & *d. cap. vnico, §. fin. de desponsat. impub. in 6.* siue Pater siue extraneus contrahat. Ex quo fit tacere alio præsente, & contrahente, cui debetur reuerentia, non esse signum metus reuerentialis, vt constat ex eodem textu. Quare ex alijs signis inuestigandus ille metus erit. In alijs autem taciturnitas non est signum sufficiens consensus, vt tradunt Doctores in regula, *qui tacet, in 6.* Quare inutiliter huic quæstioni decidendæ ea distinctio adhibetur. In his enim, in quibus non præsumitur esse signum consensus, qualia sunt, quæ præiudicium afferunt, quid refert interuenisse metum, si enim alias in illis taciturnitas non significat consensum, à fortiori præsente metu non significabit. Quare solùm quæstio est, an his actibus, in quibus taciturnitas præsumitur signum consensus, in his inquam, si adsit metus reuerentialis, & ob eum metũ qui taceat, annulletur actus. 20 Quare dicendum est iuxta dicta, in præcedentibus. Si tacet aliquis ex metu reuerentiali in his, in quibus tacens habetur pro consentiente, siue fit actus lucratiuus, siue detur promissio pro promissione, eodem modo nullum est iure naturæ, & positiuo, sicut si expresse ex metu reuerentiali consentiret. Illi verò actus, in quibus datur res pro re, ex metu reuerentiali facti ipso facto valent, resciditur tamen actione quod metus causa. Si verò sit professio quia pro traditione datur promissio, vt suprà dicebamus, etiã nulla est iure positiuo, & naturali. Quod non prouenit ex eo quod taceat, sed ex eo quod metus incussus fuerit: qui licet sufficiens fuit ad extorquendum consensum ab inuito, coegit etiam vt taceret. Neque alicuius considerationis est limitatio, quam affert Thomas Sanchez. Quod enim internus consentiat, vel non consentiat, parum refert, cùm supra ostenderimus *lib.2. cap.4.* omnes contractus excepto matrimonio perfici fido consensu. Quare tantùm attendenda est coacta voluntas tacendi, quod fuit signum externus consensus. In enim metus, qui sufficeret efficere, vt externùs proferentur verba, quibus perficeretur contractus voluntate insufficienti ad contractum, sufficit etiam ad efficiendum, vt voluntate tacendi coacta non perficiatur contractus. In verò metus cum quo voluntas proferendi verba sufficiens effet, non tollit, quominus sit etiam sufficiens voluntas coacta silendi. Vide DD. de metu reuerentiæ differentes apud Seraphinum *de privil. iuram. privil. 110. in addit. nu. 11. & 12.*

CAPVT XII.

Quid dicendum, de his quæ fiunt ex precibus importunis, iure naturali, & positiuo.

SVMMARIVM.

1 *Quid agendum.*

2 *Quorundam opinio.*
3 *Dissertatio quædam præmittitur.*
4 *Explicatur vera sententia spectato iure naturæ.*
5 *Et iure positivo.*
Auctoritate multorum probatur, ibidem.
6 *Corollarium primum.*
7 *Quid de eo, qui precibus importunis virginem corrupit.*
8 *Quid de licentia extorta a religioso.*
9 *Quid de licentia extorta ab uxore.*
10 *Quid de eleemosyna obtenta precibus importunis.*
11 *Quid de pertrahente ad ludum per importunas preces.*

1 IAm suprà *cap. 5.* explicatum est. an, & quando preces importunæ, censeri debeant grauis metus, quæ hoc loco reuocanda sunt in memoriam. Et quanuis iuxta doctrinam traditam facilè erat intelligere, quid dicendum esset in quæstione proposita, attamen, vt magis in speciali tradatur, & nonnulla alia explicentur, placuit figillatim rem istam examinare.

2 Primò ergo nonnulli affirmant valere naturali iure, & positiuo contractum extortum precibus importunis: attamen rem precibus importunis obtentam obnoxiam esse restitutioni. Sic docet cum aliis Thomas Sanch. si conferantur ea, quæ habet *l. 4. disp. 7. & 10. n. 2.* eam autè sententiam intelligi, quando reuera preces importunæ fuere causa contractus, non verò occasio, vel initium, sed omnino alias non contraheret, sic enim omnes loquuntur.

3 Mihi tamen sub eadem distinctione loquendum videtur. Sed prius quam distinctè proponam, quod sentiendum sit: nonnulla certa præmittam. In primis valdè ridiculum esse affertere omnia, quæ importunis precibus obtinentur, esse nulla. Sæpè enim importunæ preces occasionem aut initium faciendi præbent, illis autem præmissis sine vlla violentia operantur multi. Alij verò volunt se grauari precibus supplicantium, & ne minor sit rogantiũ turba, vt dicebat Seneca, differunt promissa, & vt id, quod concedunt, pluris æstimetur. Atque id existimo respexisse compiures, qui absolutè docent preces importunas non vitiare actum, quia scilicet, illis datum videtur affertere omnia, quæ precum importunitate extorquentur, nulla esse. Similiter etiam certum est, quæ poterit Princeps suo iure imperare his, quos regit, multo æquius posse importunis precibus eadem impetrare, atque adeo extorquere, nullum enim in hoc iniuria afficit, cùm suum ius profequatur. Similiter etiam, qui vi suæ suorumque necessitati opem ferat, importunis precibus impetrat. quæ sibi debentur, aut charitatis, aut iustitiæ titulo nullo illa quæ impetrantur vitio laborant, sed firma sunt, siquidem illi, qui rogari faciunt, suo muneri satisfaciunt, dum largiuntur. Similiter etiam certum est, siquis ad importunas preces adiungat dolos, & mẽdacia, vt hoc artificij genere author sit alteri ad contrahendum, eiusmodi contractus non valere ob errorem. & dolum. qui dat causam contractui, vt dicam infrà isto lib.

4 His suppositis mihi videtur sub eadem distinctione loquendum. Primum spectato iure naturæ non valere illos actus, qui ex liberalitate procedunt, aut in quibus datur promissio pro promissione, vt iam sæpe dictum est. Nam etiam hi contractus ex metu graui nulli sunt iure naturæ, vt supra probatum est: importunæ autem preces grauem metum inferunt. At vero illi actus in quibus datur res pro re, valent iure naturali. sicut diximus de illis, cùm sunt ex metu grau. *supr. c. 7.* Habet tamen nas is, qui importunis precibus deuictus est, vt rescissionem petat, & alter eo petere rescindere tenetur. Pro hac sententia quoad primam partem numerari possunt quicunque docent obnoxia esse restitutioni, quæ importunis precibus obtinentur. si consequenter loquantur, & etiam illi, qui dicunt tractatem ad ludum per importunas preces teneri ad restitutionẽ eius, quod amittit in ludo, qui importunis precibus coactus est, qui sunt innumeri, vt dicam statim, & etiam illi qui dicunt inferentem ſturpum per importunas preces ad restitutionem teneri. de quo statim. Quare non rectè Th. Sanch. vt iam suprà sæpe notauimus, dicit ex vna parte iure naturali valere, & ex alia esse obligationẽ restituẽdi. Quod enim restitutioni obnoxium est, tuum non est quod si alienum est, nullum fuisse cõtractum necesse est.

5 Quod verò attinet ad ius positiuum, eodem etiam modo existimo eos actus, qui ex liberalitate sunt, nullos etiam esse iure positiuo, alios tamen respectiuos valere, rescindi tamen iuxta dicta suprà. Mirari tamen non desinam Recentiores quosdam, qui legerũt nostra, quæ prius breuiter edidimus, quia longiorem disputationem instituti ratio non patiebatur, asseruisse singularem nos in hac re sententiam sequi, cùm tamen preces importunas sufficientem præbere causam, vt rescindatur contractus, adeò communis sententia sit, iuris interpretes, vt qui contra sentiant breuissimo comprehendantur numero. Et quamuis ego multitudinem Doctorum parum curem, solumque vel rationis momenta attendam, vel iuris dispositionem in nullius interpretis verba iurans, quo tamen hanc Recentiorum depellamus calumniam, id ostendamus. In primis glossa *in cap. qualiter. de Rescriptis, & cap. sua, de prabendis*, in principio Matienco *lib. 10. recopil. ut. gloss. 1. num. 2.* Azeuedo *lib. 5. recopilat. tit. 10. lib. 13 num. 2.* docent obtenta per importunas preces valere non debere. Item Glossa *in cap. vnusquisque 22. q. 4. & in cap. sunt qui opes 12. quæst. 4. & cap. sua, verbo, importunitatem, de prabendis*, & *ibi* Ostiensis in principio, & Imola *num. 2. ex cap. Ossui, de electione*, docent electionem factam ad importunum populi clamorem non tenere. Alij etiam non contemnendi docent testamentum à moribundo factum, & mutatum eorum qui adsint, importunitate robore carere. Gomez Arias *l. 2. 4. Tauri, n. 16.* Spino *in speculo glossa Rubrica 2. part. num. 8.* Item Decianus *consil. 65. num. 3. volumine 2.* docet reuocari legatum relictum à viro vxori ob nimiam eius importunitatem. Alij etiam dicunt donationem factam vxori ob nimiam eius importunitatem non valere, nec morte confirmari, quos refert Thomas Sanchez *lib. 4. disput. 7. nu. 4* Qui & refert Iafonem *l. 1. n. 1. D. de condict. indeb.* vbi ait solutum per nimiam importunitatem posse repeti, sicut solutum per errorem. His adde Paulum Comitolum *part. 2. de contractibus, cap. 13.* qui dicit quamuis donationem, vel contractum morum honestati contrarium precibus importunis gestum non esse firmum, & ita esse iudicandum. Deinde his annumero quoquot refert Thomas Sanchez *d. disp. 76. n. 5.* afferentes preces importunas eius, cui reuerentia debetur, dare locum rescissioni, qui quidem non dicunt preces importunas cum metu reuerentiali id efficere. Sed eius, cui debetur reuerentia, quæ duo cùm sint longè diuersa sæpe iste auctor confundit. Docent itaque preces importunas eius, cui debetur reuerentia, æquiparari metui quo ad actus rescissionem. Socinus Iunior *consil. 163. vol. 2.* Mascardus *de probat. conclus. 192. num. 5.* Montalbo *lib. 8. glossa 2. tit. 11. lib. 1.* fori, & etiam illi Doctores qui asserunt contractum gestum ab vxore ob nimiam viri importunitatem esse rescindendam, ac si celebraretur metu, quos sequitur Ioannes Gutierrez *lib. 1. quæstionum canonicarum, cap. 87. n. 17 & 18.* & alij etiam huic sententiæ fauent, qui apud eundem Auctorem videri possunt.

6 Ex his colliges primo ea omnia, quæ capitibus præcedentibus infetebamus, nulla esse vel valida in foro conscientiæ: & externo, si metu graui fiant, cùm preces importunæ metum grauem incutiant. Quare quod in superioribus diximus de donationibus, promissionibus, hæredis institutione, legatis, prorogatione, iurisdictionis, & aliis contractibus respectiuis, eadem dicta sint hoc loco, cùm preces importunæ grauis metus rationem habeant.

7 Secundò colliges, quid dicendum sit de eo, qui defloraut virginem precibus importunis. Quanuis enim difficile sit preces importunas dare causam violationi, licet initium præbere soleant, vt tandem illa illecta etiam voluptate consentiat: attamen si demus fieri posse, vt solùm ob repellendam importunitatem faciat, reuera teneretur virgini restitutionem facere, ac si per vim virginitatem eripuisset. In quo conuenit Thomas Sanchez cum multis, quos refert *disp. 10. num. 2. & 3.*

8 Tertio colliges cum eodem Thoma Sanchez *ibidem n. 9.* licentium precibus importunis extortam à rel gio-

so aliquid obtinendi, vel faciendi, quod sine ea licentia non poterit, nullam esse, & religiosum non esse tutum in conscientia: nec enim illa licentia est, sed violentia, vt dicit Bernard. *de consideratione ad Eugenium*. Idem dicendum licet religiosus dicat se paratum esse ad renuntiandum omnibus, quæ possidet, si superior iubeat, si tamen ob eius querelas, importunitatem superior tacet, vt vitet maius malum: cùm ea non sit licentia voluntaria, sed permissio coacta ad cuitandum maiora incommoda.

9 Quartò colligitur consequenter licentiam contrahendi, quam exiorsit fœmina à marito precibus importunis, nullam esse. & ita contractum ex eo defectu non subsistere, quia reuera vir non consensit sufficienter. Et iuxta hæc in aliis etiam materijs, & casibus philosophandū est.

10 Quintò colligitur eleemosynam importunis pauperum precibus extortam non esse obnoxiam restitutioni. Vnde rectè docuit Syluest. *verb. Restitutio 2. §. 9.* id quod de importunis precibus dixerat in hoc fallere. Eius autem fallentiæ ratio est, tum quia preces pauperis facilè à se quis potest repellere, & ita non censentur metum grauem inferre, sed leuem, atque adeo, qui ex eis precibus dat, voluntarie dat titulo eleemosynæ, & sic exiſtimat ille qui donat. Tum etiam, quia ille nunquam vellet sibi restitui, vt planum est ex communi hominum sensu.

11 Vltimò colligitur, quid dicendum sit de eo, qui per importunas preces attrahit aliquem ad ludendum. De eo enim in materia de ludo latè. Nunc verò breuiter dicimus contractum illum ludi non valere, sed obnoxia esse restitutioni, quæcumque lucratus fuerit is, qui per vim attraxit ad ludendum, vel fuit eius causa, nisi qui lucratur ignarus fuerit, nec particeps eius violentiæ. Ratio autem specialis, ob quam contractus ludi non valeat, cum tamen valeant alij contractus, in quibus datur res pro re, etiam si violentia intercedat, ex eo desumenda est, quia in alijs contractibus iniustitia quæ infertur in ea violentia, sufficienter reparari potest, si is qui passus est iniuriam, rescissionem petat, & illi restituatur, quod vendidit restituto pretio. At verò in contractu ludi ea iniuria, quæ facta est, dum nolens ludere, cogitur, non potest aliter restitui, quam restituto lucro, neque ad æqualitatem reduci, cùm qui ludit coactus, nihil accepert pro eo, quod amisit. Quare cùm iniuria illata semper reparari debeat in eodē genere, in hoc certè reparanda est.

CAPVT XIII.

Quem effectum habeat metus iustè incussus in alijs, excepto matrimonio, et sponsalibus?

SVMMARIVM.

1 *Quid agendum.*
2 *Prima regula.*
3 *Variæ illationibus explicatur.*
4 *Secunda regula.*
5 *Varia inferuntur.*
6 *Soluitur obiectio.*
7 *Tertia regula.*
8 *Explicatur.*
9 *Nonnulla inferuntur.*
10 *Dilucitur oppositio.*
11 *Quid dicendum sit iure naturali in casu tertiæ regulæ, & 12.*

1 PLana, & aperta est doctrina huius capitis. Cæterùm ideo in speciali de hoc disserimus, vt nonnulla in singulari explicemus, in quibus Doctores alij parum consentaneè, & distinctè loquuntur. Placet ergo ea, quæ de iusto metu dicuntur a Doctoribus, his tribus regulis comprehendere.

2 Prima regula sit. *Si quis ex delicto suo, vel ex alia causa timet iustè damnum aliquod, si ex eo metu aliquid agat, donet, aut promittat, contractum ve ineat, vt eo metu liberetur, gesta valent iure naturali, & positiuo.* Sic docent multi, quos refert Th. Sanch. *lib. 4. disp. 8 n. 8.* Iure naturali valere constat ex eadem ratione, quam assignant Iuris Consulti, quia ipse sibi metum intulit, quando iniustè egit, & reuera metus ille non infertur ad eum effectum, neque is, cum quo in eo casu contrahit, metum iniecit, sed ob liberationem ab eo malo, cuius ipse causa non est, cum illo contrahit. Quare nullum caput est, vnde vitietur contractus iste ex parte accipientis, neque ex parte dantis, cum non possit dici dare inuitus rationabiliter, qui se ipsum in eas angustias redegit. Iure etiam positiuo id manifestissimum est. Quia edictum *quod metus causa* sic accipiendum est, vt ad eum pertineat, qui ab alio metum patitur, *l. metum 9. in princip. l. item 14. §. 9. in hac. D. quod metus causa.* Edictum enim delictum coerceret, nullum autem in metu alienum delictum est, vbi nemo hunc metum intulit. Qui ergo iustè timet, non ab alio timet, sed à se ipso, vt eleganter explicat Donellus *lib. 15. commentar. c. 39. §. non est satis.*

3 Hinc mulier erga patronum ingrata, sciens se ingratam, cùm de suo statu periclitaretur, si aliquid patrono dederit, vel promiserit, ne in seruitutem redigatur ob ingratitudinem, valet promissio, vel donatio, nec datur in iudicio repetitio, eius quod donatum est. Si tamen illa vitro ad patronum veniat ingratitudinem agnoscens, & petens, vt patronus eo accepto quod offert, ingratitudinis pœnam remittat, vt aduertit idem Donel. *ibi § sed, & si, & metus intercuerit, l. si mulier, D. de eo quod metus causa.* Hinc etiam, si ille, qui deprehēsus in aliquo delicto, antequam deprehendens illi minetur accusationem, donet aliquid, vel promittat, ne accuset, non datur repetitio. Atque hoc sensu scriptum est in *l. accusationis, C. de bis qui vi, accusationis instituta, vel futura, metu alienationem, seu promissionem cum eo factam, cuius accusationem metus, rescindi postulantes improbum esse desiderium.* Rectè quidem ita scriptum est, inquit Donellus, vbi scilicet nihil aliud proponebatur, quam accusationis metus, neque accusator minabatur accusationem futuram, nisi quid acciperet. Sic enim metus accusationis ab illo non infertur, quo non illato cessat repetitio, sed tantùm infertur ab eo qui deprehensus est. Hoc tamen intelligendum, nisi is qui deprehendit, ex officio accusare teneretur, de quo dicā postea. Hinc etiam si Medico ægroto, periclitans promittat aliquid, vel donet ne se deferat, valet. Quod intellige seclusis perfidia vel obligationem Medici, nam in his casibus alia est ratio, de qua postea. Similiter si aliquis in carcerem conijcitus, vel captiuus, vel à latronibus obsessus, alicui promittat aliquid, vel contractum ineat, vt ipsum ab eo periculo liberet, valent huiusmodi cōtractus. Quod adeo verum est, vt si liberans pro lite arendo captiuo, vel incarcerato aliquid de suo proprio dederit, quod soluit, repetat. *l. nam & Seruius. D. de negot. gest.* ibi, *cum à Lusitanis tres capti essent, & vnus ea conditione missus, vt pecuniam pro tribus afferret, & nisi redijsset vt duo pro eo quoque pecuniam darent, isque reuerti noluisset, & ob hanc causam illi pro tertio quoque pecuniam soluissent. Seruius respondit, æquum esse Prætorem in eum reddere iudicium.* Ecce qui pro captiuo fideiubet, & soluit, ab illo indemnis is releuari, tum quia non est is, qui in periculum coniecit: contractus autem ab incarcerato facti cum tertio, qui neque carceris particeps est, neque fiunt ad carcerantis instantiam valent, vt docet Farinac. *1. p. quæst. 35. cit. n. 34.* Tum etiam quia contractus ille incarcerati est in eius vtilitatem, scilicet, liberationem: contractus autem incarcerati in eius vtilitatem valere docuit Farin. *ibid. nu. 35. & 36.* Quam etiam doctrinā intellige siue carcer sit iustus, siue iniustus, & qui libetat de carcere, non est iudex, de quo dicā in tertia regula. Horum autē omnium rationem eleganter reddit *l. Canl. meriū. §. sed licet, D. de eo quod metus causa.* ibi, *sed licet vim facta a quocunque Prætor completi tur. eleganter tamen Pōponius ait, si quo magistr te de vi hostiū, vel latronum, vel populi tuerer, vel liberarem, aliquid à te accepero, vel te obligauero, nō debere me hoc edicto teneri, nisi ipse hāc vim tibi submisit.*

Cete-

Caterum si aliter vim submisit, teneri me non debere, ego enim operam potius meam mercedem accepisse videor. Hæc ibi. Ex qua prima Regula multa inferemus postea, cùm de matrimonio ex metu iustè illato sermo fuerit.

4 Secunda regula est. *Quando ex metu iustè illato ab eo, qui iustè potuit inferre, quid aliquid factū, siue contractus, siue cum eo qui iustè timuit, siue cum alio tertio ad instantiam tamen inferentis: valet quod ex eo metu gestum est, & iure naturali, & positiuo in omni contractu genere siue lucrativo, siue oneroso.* Cuius ratio manifesta est, quia eiusmodi metus non est grauis, neque enim cadit in virum constantem, cũ iustè ille metus incutiatur, siquidem malum quod minamur, infert iure possumus, & ita ille cui minamur, non obediendo iniustè agit: non est autem viri constantis iniustè agere. Ergo metus, qui infertur, ne quis iniustè agat, non cadit in virum constantem. Cùm autem nulla inferatur iniuria, non potest esse rationabiliter iniurius, sed iubens iuxta rectam rationem operari deberet tanquam is, qui ea faceret quæ cum iure & æquitate conueniunt. Ex quo etiam fit hunc metum non efficere inuolutarium, deberet enim illi conformari quod secus est, quando infertur iniustè. Vnde, si res ista, quæ attinet ad metum iustè incussum, consideretur attente, assimilatur merui, qui est ab intrinseco, habet enim in se principium sufficiens ad expellendum eum metum, si iustè agat. Quòd si iustè non agit, sibi imputet, non incutienti metum. Quam doctrinam recte videtur intellexisse I.C. vt constat ex his, quæ hactenus diximus, & quæ statim dicemus.

5 Hinc fit quemcunque contractum, compositionem concordiam, pactum si fiat ab aliquo incarcerato, etiam si ad eum finem mittatur in carcerem, quia alias ad ea facienda tenebatur, omni iure valere. Cuius optima ratio desumitur ex l. 4. *D. de eo quod metus causa.* ibi, *Sed sum accipimus atrocem, & eam quæ aduersus bonos mores fiat, non eam, quam Magistratus recte imulit*, scilicet iure licito, & iure honoris, quem sustinet. Vis enim non dicitur illa, quæ à Magistratu iure, & licitè fit, sed quæ contra bonos mores infertur, *l. fin. in principio, & §. si iustè, D. eodem*, & iustè factum ab officiali non cadit in metum. Baldus *in l. 9. de his qui per metum iudicis non appellant*; & compulsio necessaria atque probabilis actum non vitiat. *l. 1. D. si quis omissa causa testamenti.* Iuris enim executio nõ habet iniuriam, *l. iniuriam §. 1. D. de iniurijs, Quemadmodum l. Magistratus, D. ad l. Aquiliam.* Tenetur enim iudex pœnas à malefactoribus exigere. Hæc Farinacius 1. *p. quæst. 5 nu.* 17. vt probet compositionem factam à carcerato valere, si iustè iudex carcerem minatus est, ad eam compositionem faciendam.

6 Neque his quæ diximus in hac secunda regula, obstat quorundam iuris interpretum doctrina, qui *in cap. fin. de appellationibus*, asserunt metum iustè illatum excusare patientem illum sua culpa, ne appellationem interponat coram iudice, à quo. Plane enim textus ille intelligitur de metu iniustè incusso à iudice à quo. De iure enim, inquit, talis metus inferri non debuit, cùm non deberet ægrè ferre iudex appellationem, licet ab eo prouocaretur. At si iustè impediret appellationem, quando scilicet iure non debetur, etiam si metu incusso id faciat, non excusaretur non appellans, quia iustè potuit impediri iuxta supradicta. Sic Decius *ibid. num.* 9. Butrio *num.* 7. Imola *num.* 2. Alexand. de Neuo *num.* 20. Francus *n.* 6.

7 Tertia regula est. *Quoties ab eo, qui metum iustè inferre poterat, aliquid contra bonos mores actum est, iure ciuili repetitio datur*; quid autem dicendum si iure naturali dicam postea. Vnde si quis in furto deprehensus ex minis accusationis, vel proditionis, ne prodatur vel accusetur, vel conjiciatur in vincula, donet aliquid vel promittat, restituitur actione quod metus causa. Idem dicendum de adultero, si deprehensus in adulterio à patre, vel matre, vel consanguineis, ex minis eorum aliquid donet, vel promittat, eadem ratione restituitur. *Inec timorem, & l. ifti quidem, D. de eo quod metus causa*, ibi, *ifti quidem, & in l. Iuliam incidunt, quod pro comperto stupro acceperunt, Prætor tamen etiam vt restituant interuenire debet. Nam & gestum est malo more, & Prætor non respicit an adulter sit, qui dedit, sed hoc solum, quod hic accipi metu mortis illat.* Idem dicendum de vxore, si à marito in adulterio deprehensa, ex minis mariti aliquid faciat, quamuis oppositum dicat Rosella *verb. metus num.* 2. Angelus *ibidem n.* 10. Syluester 9. Tabiena *verb. coactio quæst. 8. num.* 9. eadem enim est ratio turpitudinis vtriusque, vt explicabo postea. Similiter contractus factus cum officiali, aut iudice detinente reum in carcere, etiam iusto, non valent, & datur actio ex metu, vt docuit Farinacius *d. quæst.* 5 *num.* 40.

8 Et quidem, quando deprehensus in adulterio, qui deprehendit, minatur mortem, aperta res est, quia cùm non possit iustè occidere: vt dicam infra *lib.* 6. iniustè minatur. Atque ob hanc rationem *in cap. vemens* 2. *de sponsalibus* dicitur nullum matrimonium contractum à iuuene, quem quia pater cum filia deprehendit, interficere voluit, & ideo illam duxit. Nam reuera non potuit iustè occidere, sicut poterat iusta accusare, vel in vincula conijcere. Quare non rectè Corduba *in summa. quæst.* 77. & Ludouicus Lopez *lib. 1. de contractibus. ca.* 9. paulo post initium, in hoc casu affirmant non teneri virum restituere quod accepit ab eo, cui mortem minabatur. Quando autem qui iustè accusare possunt, per minas autem accusationis aliquid extorquent, rejentionem dari etiam affirmo. Cuius rei rationem mihi videntur attentè considerasse iura. Nam reuera in his casibus idem iudicium est ac si metus esset inuste incussus ad extorquendum consensum, quod fic explico ista consideratione. Quia metus ille tantùm inferri potest in ordine ad id, quod ex eo metu sequi naturam est, v.g. Deprehenditur fur in furto, iustè possum minari carcerem, accusationem, vincula, vt restituat, & reddat quod furto abstulit, vel vt puniatur. Vnde actus, qui sequuntur, ad quos iustè metus ille, & secundùm rectam rationem ordinatur, & inferri potest, valent, vt dicebamus in secunda regula. Nulla enim in eo fit iniuria, & sibi imputet, quod se in eas angustias conjecerit. At verò quando metum, quem iustè ad eos actus, ad quos per se ordinatur, possum minari, & infligere, minor, & injicio in ordine ad alios, ad quos non ordinatur, iniustè infero metum, nam ad eum finem metum non possum. Vnde carcere, v.g. qui iustus est ad compositionem faciendam inter partes, vel ad restituendum, si eo ego vtar ad aliquid aliud consequendum, ad quod secundum rationem ea incarceratio non ordinatur, iniustè ago, & metum iniustè infero, & ideo idem tunc iudicium ac de metu iniustè illato ferendum est. Atque hæc maximè præ oculis habenda sunt ad ea, quæ dicemus infra de matrimonio contracto ex metu iustè illato.

9 Ex his colliges cum Donello *loco citato*, si Patronus vltrò ingratæ libertæ seruitutem denunciet, nisi det, aut promittat aliquid, dici metum seruitutis iniustè, & ideo non valere, sicut in eo, qui dat aliquid ex minis, ne prodatur. Et idem dicendum de medico minante se desertum ægrotum, quando alius non erat, infert enim metum contra bonos mores, & vitiatur quod gestum est. Idem si iudex, aut qui accusare tenetur, minetur accusationem, nisi aliquid donet, etiam ex hac causa quod gestum est, rescindi debet, cùm sit concussionis species aliquid accipere ne quem accuses quod & ipsum in crimen publicum cadit, *l. vltima. D. de concuss.*

10 Neque obstat his, quæ in hac regula dicta sunt, quod habetur *in l. idem si obstiterunt, D. de condict. ob turpem causam*, vbi dicitur, *si in adulterio deprehensus dederit sua ne prosequatur repetitionem non dari.* Intelligendum enim est repetitionem non dari actione ob turpem causam. Erant enim Romani religiosissimi, ita vt nihil vellent in iudicio agi, nisi ex præscripta forma, in qua qui caderet à syllaba causa etiam caderet. Erant ergo determinatæ actiones quibus vnumquodque peteretur. Actione itaque ob turpem causam ista repeti non posse rectè definierunt, qua ibi & dantis, & accipientis turpitudo inerat. Accipientis quidem, qua nemo inuitus cogitur accusare: at si non accuset, gratis, & non accepto pretio debet ab accusatione desistere. Quia ergo pretio accepto non accusat, quod vergit in damnum publicum, cùm Reipublicæ interfit puniri delicta, inde est, vt turpis illa acceptio

sit, & gestum sit negotium illud malo more, vt l. Cloquitur in *l. ifti quidem. Dde eo quod metus causa*. Similiter etiã fuit turpitudo ex parte dantis. Quoties enim turpe recipitur, turpe datur, nisi fiat causa redimendæ vexationis iniustæ. quæ in causa de quo loquimur, locum non habet, cùm reuera vexatio illa secundùm quam ille timet carcerem, non sit iniusta. Vbi autem dantis, & accipientis turpitudo est, repetitio non datur. cõditione ob turpem causam. *l. vbi autem 3. D. condict. ob turpem causam.* Vnde considerare debet I.C. *in l. nec timorem, & l. ifti quidem* succurri dixit, non actione *ob turpem causam*, quia vterque turpis fuit, sed actione *quod metus causa*. Cumque actio *quod metus causa*, locum non habeat, nisi quando iniustè metus incutitur, prudenter iudicarunt in his euentibus iniustè metum incuti, eo quod metu, quoad bonum Reipubl. tantùm vti poterat, qui deprehendit aut ad puniendum delictum, vel restituendum, vel concordiam, vel compositionem faciendam abutitur ad alia perficienda: in quo iniustè agit, & ex consequenti iniustè metum infert. Atque his nihil videor veram in hoc Iureconsulti mentem asseruisse, quam nostri Theologi, inter illos Azor *tom. 1. lib. 1. c. 10. quæst. 12.* non attigerunt, cùm existimauerint ob turpem causam rescindi, siquidem nihil minùs ura voluerunt quàm ob turpem causam rescindi. Itaque non ex turpitudine datur rescissio, sed quia reuera in eis casibus iudicarunt metum non esse iustè incussum, sed iniustè. Cuius autem momenti sit negatre actionem ex vno capite, si concedatur ex alio, explicat eleganter Donel. *lib. 14. cap. 25. §. Monendi tamen sumus*, quem omnino vide. Potest hic textus intelligi dè offerente ante minas, tunc enim nulla repititio est, vt dicebam *in prima regula*. Sed quod prius dixi, magis placet.

11 Sed iam quæres, quid dicendum sit iure naturali spectato, an in casu tertiæ regulæ valeat in consientia ea donatio, siue promissio, siue contractus. Et quidem iuxta ea, quæ in præcedentibus dicta sunt, de his quæ ex metu fiunt, dicendum videbatur donationes, & promissiones reciprocas eo metu factas nullas esse naturali iure, valere autem contractus in quibus datur res pro re, cùm in hoc casu dixerimus idem iudicandum esse, ac si metus incussus esset iniustè, attamen sub distinctione respondendum est. Dico itaque primum. Si res ista attentè consideretur, vt docuit Ioannes Azor *loco citato*, reuera nunquam est ibi contractus donationis, sed do vt des, dat enim, vt non faciat alius, id, quod iustè facere poterat, licet illicitè desinat facere accepto pretio, & suo periculo desinit facere: quare alter non donat, sed tantùm dat pro omissione actus pretio æstimabilis, & ideo eo modo accepta non tenetur ante sententiam restituere. Sic docet etiam Thomas Sanchez *lib. 4. de matrimonio, disp. 9.* citatis alijs, licèt nonnulli oppositum ducuerint. Neque huic obstat quod habetur in *l. sin. tit. 14. part. 5. Porende dezimos que si deue tornar loque assi recibo, al que le dio.* Intelligenda enim lex de restitutione pei sententiam. Atque eadem ratio est, siue sit crimen perpetratum, vel perpetrandum, vt docet idem Thomas Sanchez *num. 10.* Vnde in hoc casu non habet locum occulta compensatio, nisi post sententiam.

12 Deinde dico. Si ex eo metu incusso sequatur statim contractus promissorius, nullum esse in foro conscientiæ, quando metus secundùm rectam rationem ad eum contractum non ordinabatur: & ita tuta conscientia posse à promissione resilire. Quia iure naturali non datur promissio pro promissione, quoties alterius promissio non est grata promittenti, neque vtilis iudicatur. Denique videtur contractus alios, in quibus datur res pro re, (securos ex eo metu valere iure naturali, sicut supra ducebamus, cùm iniustè metus infertur. Atque hæc vera sunt, siue cum illo contraham qui ab accusatione de ea causa desistit, siue ille desistat, vt alicui donem, vel cum alio cõtraham. Quem autem effectum habeant blandiriæ, rectè explicat Thom. Sanch. *lib. 4. disp. 7. n. 3.* & in illis explicandis immorari non oportet, cùm certum sit blandicias nequaquam metum nec leuem inferre.

CAPVT XIV.

Matrimonium contractum ex metu iniustè illato esse nullum iure naturali, et positiuo.

SVMMARIVM.

1 *Quid disputandum.*
2 *Esse nullum matrimonium iure positiuo ex metu contractum.*
3 *Iure naturali valere quorundam opinio.*
4 *Vera sententia non valere, & quorundam probationes reijciuntur.*
5 *Vera probatio, & 6. 7.*
8 *Diluuntur argumenta.*
9 *Primi argumenti solutio, & 10. 11.*
12 *Idem dicendum, quamuis matrimonium ex eo metu consummetur.*
13 *Opponitur contra veram sententiam, & diluitur.*
14 *Idem etiam si cogatur ad contrahendum cum quadam femina ex certo genere personarum.*
15 *Idem etiam si inferatur ab alio tertio.*
16 *Idem in constitutione procuratoris ad matrimonium: De probatione metus, & purgatione remissiua ibid.*

1 QVid in alijs contractibus efficeret metus hactenus explicatum est: deinceps verò quid efficiat in contractu matrimonij, & sponsalibus. Agemus autem in hoc capite de effectu metus iniustè illati, postea verò de effectu metus iustè illati,

2 Omissa autem opinione Cardinalis *in cap. 2. de his qui vi q.* 1. asserentis non esse iure irritum, sed rescindendum, non secus ac allios contractus: omissa etiam aliorum opinione, qui dicunt matrimonium ex metu graui initum valere in foro conscientiæ, esse tamen nullum iure positiuo, quæ communi Doctorum iuris interpretum, & Theologorum consensu reijciuntur, communis certaque sententia est matrimonium ex metu graui contractum esse nullum iure Ecclesiastico. Doctores enumerare superuacaneum est in re tam aperta, & omnium probata consensu. Ex iure autem manifestissimè constat *cap. cum locum, cap. veniens 2. de Sponsalibus, c. significat, de eo qui duxit in matrimonium*. Quorum Canonum ratio constabit ex his quæ dicam postea. Nec enim Ecclesia nullum esse statuit ex præsumptione defectus consensus, sed declarat iuris naturalis dispositionem, quia in eo qui coactus contrahit, reuera non est consensus iure naturali sufficiens ad matrimonium: vt ex dicendis constabit. Quare in eo casu, in quo iure naturali non valet, non valet etiam iure positiuo: in hoc enim non est diuersum vtrumque forum, cùm Ecclesia supplere non possit ea, quæ ad matrimonij essentiam requiruntur, quorum vnum est verus consensus, vt dictum est *supra lib. 2.* & plenè liber, vt dicemus statim.

3 Quid autem dicendum sit de matrimonio spectato naturali iure. maior Doctorum dissensio est. Primò enim nonnulli existimant matrimonium ex metu iniusto celebratum esse ratum iure naturali, sed iure Ecclesiastico irritari. Ita docet Paludanus *in 4. distinctione 29. quæst. 1. art. 3.* Durandus *quæst. 2.* Ioannes Maior *quæst. 1.* Almaynus *quæst. 1. art. 3.* supplement. Gabriel. *dist. 27. quæst. 1. art. 1. notabilis 1.* idem docet Ioannes Azor *lib. 1. c. 11. quæst. 6.* Valetia *disp. 9. generali, q. 3. punct. 2. post 2. conclusionem*, Thomas Sanchez *lib. 4. disp. 14. n. 2.* Aegidius *de sacramento matrim. disp. 28. dub. 1. concl. 5* Eorum fundamenta hæc sunt. Primum, quia quod metu geritur, est simpliciter voluntarium: ad matrimonium autè sufficit consensus simpliciter voluntarius verbis expressus. Secundum, quia alij contractus, qui ex metu sunt irriti, tantùm sunt irriti ex iure Ecclesiasti-

fiastico. Ergo, & matrimonium, nulla enim videtur esse discriminis ratio. Præterea, quia quicumque metus etiam leuis minnit libertatem matrimonij, & tamen omnes conueniunt valere iure naturali matrimonium contractum ex eo metu. Et idem argumentum fieri posset, quando quis ob metum intrinsecum contrahit matrimonium. Igitur quod initum ex graui metu extrinseco nullum sit, tantum prouenire potest ex iure Ecclesiastico. Denique quia Baptismus etiam exigit voluntatem, & animum suscipiendi, & iuramentum exigit libertatem: & tamen etiã si Baptismus coactè suscipiatur obligat, *cap. maiores, de Baptismo*, & iuramentum metu extorium obligat. *c. verum, c. si verò, de iureiurando*. Ergo etiam valeret ex natura sua matrimonium, nisi ius Ecclesiasticum illud irritasset. Aliquantulum ad istorum opinionem accedit Guliel mus Rub ion *in 4. dist. 27. quæst. 1. art. 1.* qui dicit in matrimonio tantùm ex institutione diuina requiri libertatem, non verò ex naturali iure.

4 Cæterum leuissimis argumentis commoti Doctores isti à communi sententia discesserunt. Verùs enim sine dubio est matrimonium inirum ex graui metu esse nullũ, non solùm si spectes ius Ecclesiasticum, sed etiam inspecto naturali iure: atque ideo non tantùm in Ecclesia, sed etiam extra Ecclesiam inter infideles nullum esse matrimonium ex metu graui iniustè illato celebratum. Hanc sententiam tenet D. Thomas *in 4. dist. 29. q. vnic. art. 4. quæstiuncul. 1. in corpore*, quem sequitur Turrecremata *3 1. quæst. 2. n. 8.* Altisiodorensis *lib. 4. summæ tr. 9. cap. 7. q. 1. sol. 5.* Scotus *in 4. dist. 29. quæst. 1. art. 2.* Bassolis *dist. 27. quæst. 1. art. 1.* Rebellus *2. p. lib. 2. de matrimonio, q. 11. sect. 1. concl. 2.* Paulus Comitolus *lib. 1. responsorum moralium, quæst. 123.* alijque complures, quos refert Thomas Sanchez *disp. citat. num. 1.* Hanc sententiam nonnulli probant, quia matrimonij est donatio mutua, vel translatio potestatis corporum. At verò donationi repugnat consensus mixtus ex voluntario, & inuoluntario. Sed hæc ratio nullius momẽti est. Nam contractus matrimonij non pertinet ad liberalitatem, sed est contractus rei pro re, datur enim corpus pro corpore, atque adeo ex eo capite non repugnaret cũ voluntario mixto. Alij probant, quia consensus nullus potest matrimonium efficere contra ordinem superioris instituentis matrimonium. Sed Deus instituens matrimonium voluit esse consensum omnino liberum. Igitur non valet. Sed hæc etiam ratio quæ est Bassolis, in eo peccat, quod existimat institutionem matrimonij fuisse ex ordinatione Dei, & ex eius ordinatione requiri liberum omnino consensum, cùm matrimonium sit ex naturali institutione, vt dixi *suprà lib. 1.* Tertiò probat Rebellus, quia votum per huiusmodi metum emissum est iure naturali, & diuino irritum, alioquin semel factum non posset ab Ecclesia irritari. Ergo similiter in matrimonio. Hæc tamen ratio assumit aliquid quod est valdè incertum, imò meo iudicio falsum, scilicet, votum ex metu factum esse nullum iure naturali, validum enim esse ostendemus *lib. 7.* cùm fermo fuerit de ordinis impedimẽto. Et quamuis daremus votum ex metu emissum esse iure naturali validum, non inde sequitur non posse irritari, aut dispensari per Ecclesiam, vt constabit ex his quæ dicemus *infra lib. octauo*. Et denique quamuis concederemus votum ex metu emissum esse inualidum iure naturali, non inde sequeretur idem dicendum esse in matrimonio, cùm votum sit inter promissiones gratis factas, matrimonium verò inter contractus, in quibus datur res pro re. Omitto aliorum rationes, quæ parui momenti sunt.

5 Primò ergo ea sententia mihi videtur efficaciter probari ex iure Canonico, & Pontificum responsis *cap. cum locum, cap. veniens 2. de sponsal. & cap. significauit. de eo qui duxit*, in quibus non loquuntur Pontifices tanquam aliquid statuentes, neque id quidem verba præse ferunt, sed loquuntur, vt potiùs legis promulgatores. Ad hoc argumentũ fatetur ingenuè Tho nas Sanchez *disp. 14. cit. n. 4.* Pontifices ibi nihil noui decernere, sed tũpponere legem antea constitutam. Putat tamen ille ex Ecclesiæ traditione teneri, sicut & legem de nullitate matrimonij infidelis cum fideli. Verùm id est effugere vim argumenti, non diluere. Et quidem de lege irritante matrimonium fidelis cum infideli dicam infra suo loco *lib. 7.* cùm fermo fuerit de impedimento disparis cultus, aut enim nulla talis est lex Ecclesiastica, fed diuina, aut certè etiam lex Ecclesiastica extitit, vt ibi ostendam. In præsenti autem ea solutio non habet locum, si attendas verba Pontificum. Nam Innocentius III. *in c. eum locum*, cùm responderet esse nullum matrimonium illud ex metu contractum, reddit rationem, quia matrimonium consensu perficitur, qui non habet locum, vbi intercenit metus in virum constantem. Quam rationem sic vrgeo. Quia vel senuit Pontifex in matrimonio ex metu nullum omnino reperiri consensum, & ideò non valere. Hoc tamen nulla ratione affirmari potest, cùm constans Pontificum decisio sit in coactione conditionata simpliciter voluntarium repeti, *c. sacris, de his quæ vi, cap. maiores, de Baptismo*. Ergo cùm dicit matrimonium perfici solo consensu, intelligit de plenè libero, alias inepta ratio esset, cùm mixtè voluntarium etiam habeat locum in metu. Eius ergo ratio hæc est. In metu graui non est consensus plenè liber. Matrimonium perficitur solo consensu plenè libero. Ergo ex metu non valet. Vbi vides recurrisse Pontificem ad causam efficientem iure naturali requisitam. Quod si id legibus maiorum statutum esset, se à prædecessoribus accepisse diceret. Et auget argumenti vim quod sæpe alibi, cùm dicunt absolutè consensum requiri, eodem modo loquuntur *c. fin. de procurator. in 6.* & aliis citatis *suprà lib. 2.* Signum ergo est eodem iure, quo requiritur consensus ad matrimonium requiri etiam plenè liberum.

6 Ratio autem huius sententiæ ex ipsa natura matrimonij desumitur. Quia ad illud maius, & perfectius voluntarium requiritur, quam ad alios contractus ciuiles. Id quod ex perpetuitate vinculi matrimonij colligit D. Thomas. *in additionibus ad 3. p. quæst. 47. art. 1.* Et quidem cùm alij contractus sint minoris momenti, & natura sua dissolubiles humana authoritate vel contrahentium consensu, mirum non est, si valide fiant, etiamsi contrahantur voluntariè mixtè. Et præterea multa sunt in alijs contractibus ab omnibus recepta circa consensum debitum in illis, quæ tamen locum non habent in matrimonio. Nam contractus celebratus sub conditione, illa subsecuta purificatur, ita vt non liceat a contractu recedere: & tamen, si matrimonium celebratur sub conditione, non valet sine nouo consensu, etiam posita conditione, vt iam supra dictum est *lib. 3. cap. 14.* Deinde in alijs contractibus conditionatis non licet ante euentum conditionis recedere à contractu: at in contractu matrimonij licet, vt *ibidem* docui. Denique matrimonium nunquam valet sine consensu debito, & tamen valent alij contractus, Imò etiamsi desit animus contrahendi dummodo adsint externa signa valent contractus alij in vtoq; e fio, vt dixi suprà *lib. 2. c. 4.* quod secus est in matrimonio, vt dictum est *lib. 2. cap. 2.* Signum ergo manifestum est aliquid specialius requiri ad consensum matrimonij ex natura specialis huius contractus, quam ad alios, quod, vt dicebam, ex perpetuitate vinculi colligit D. Thomas.

7 Sed & insinuauimus nos aliam rationem suprà, ex qua id quod ad præsens instirutum attinet, facilè colligitur, scilicet esse vinculum mutui ac reciproci amoris. Est enim animorum corporumque coniunctio, idque indicasse videtur Adamus in ipsa institutione, cùm dixit: *Propter hoc relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori suæ*. Hic autem mutuus amor vel adhæsio cum coactione & metu stare non potest: nemo enim adhærere solet rei, quam tenet inuitus, posthabitis præsertim charis parentibus. Præsente ergo metu euertitur voluntarium ad matrimonium requisitum, vt enim habetur *cap. præsens 60. q. 3. Quod quis non diligit, facilè contemnit.*

8 Ex hoc discursu duo priora argumenta primæ sententiæ facilè diluuntur. Constat enim & ad matrimonium non sufficere mixtè voluntarium, & diuersam esse rationem illius & aliorum contractũm, in quibus datur res pro re. Ex eo enim capite non repugnaret validè celebrari cum voluntario mixto, nisi ex speciali ratione ex qua esset plenius voluntarium. Tertij vero argumenti diffi-

tas exigit an ex metu leui reddatur etiam nullum iure naturæ Quid autem in hoc dicendum sit constabit ex his, quæ dicam *infra cap.*8. & etiam quid dicendum sit in eo, quod obijciebatur de metu iustè, vel ab extrinseco illato.

9 Sed restat diluendum vltimum argumentum, scilicet cur baptismus ex metu susceptus, ac iuramentum metu conceptum valeat, non verò matrimonium. Varie respondent Doctores. D. Thomas Bonauentura, & Altisiodorensis eam assignant disparitatis rationem, quia sacramentum Baptismi est opus Dei, non hominum: at matrimonium dependet à consensu hominum. Sed non plenè assequor discrimen istud, nam si consideres actionem, siue effectionem gratiæ, quæ est effectus Baptismi, sicut eius effectus est opus Dei, ita etiam effectus sacramenti matrimonij. Adde ad effectum Baptismi consequendum necessarium esse, & voluntatem, & dispositionem bonam ex parte voluntatis, nunc autem non loquimur de effectu, sed de validitate. Ille quidem valet, & verè confertur, ita vt repeti non sit necesse, si adsit voluntas quamuis coacta. licet non detur gratia. Huius autem rationem inquirimus. cur ad baptismi obligationem seruandam compellatur aliquis, etiamsi violenter illum susceperit & vt baptismi desertor puniatur: & tamen matrimonij vinculo non teneatur per vim contrahens, licet etiam effectum gratiæ non fortiatur?

10 Scotus aliter meditatur discrimina, inquit enim ideo differre, quia conditio baptizati efficitur melior, non sic eius qui adstringitur matrimonio. Deinde quia consensu superioris ratificatur per consensum coactum aliquem fieri filium Ecclesiæ. non autem sic in matrimonio. Tertiò quia per baptismum quis assequitur ius adoptionis: adoptio autem non ita libero indiget consensu, sicut matrimonium. Nam adoptio in eum etiam cadit, qui non est compos rationis: at matrimonium non permittitur ei, qui non potest vti ratione atque consilio.

11 Sed rationes istæ, licet subtiles sint, parum tamen Solidæ, vt de se patet. Quare potissima huius ratio est, quia voluntas coacta, simpliciter est voluntas, & ideò sufficit ad votum, & iuramentum, quod obligat apud Deum, vt dicebam supra. Eadem ergo ratione, cùm ex sacramento baptismi consurgat potissima obligatio in ordine ad Deum, & consequenter ad Ecclesiam, sufficit ad illum id voluntarium, quod ad peccatum mortale satis est, maximè cùm in magnam cedat baptizati vtilitatem. At verò ad matrimonium non satis est voluntarium, quod sufficit ad merendum coram Deo, vel demerendum, sed quod cum perpetuitate, ac reciproco amore cohæreant, cum eo autem non congruit voluntarium graui metu extortum. Quomodo autè matrimonium, & sponsalia ex metu contracta valeant, si firmentur iuramento, dicã *infr.*di.12.

12 Ex dictis colligitur idem dicendum esse quamuis matrimonium ex metu contractum consummetur etiam interueniente metu. Tum quia matrimonium celebratum coram parocho, & testibus nullum ob aliquod impedimentum, nõ potest postea validum fieri nisi coram parocho, & testibus, aut interueniente dispensatione, quæ supplet eam solemnitatẽ, ex declaratione Clementis VIII. quam referam infra. Vnde etiamsi cessasset metus, & copularentur cum plena libertate, & affectu maritali, & quãtumcunque cohabitarent, non supplente dispensatione solemnitatem, nullum esset matrimonium. Quare tam post declarationem Clementis VIII. & Tridentinum locum non habent, quæ de copula, & cohabitatione differt Thomas Sanchez *lib* 4. *disp.*18. Cùm ergo nullum fuisset illud matrimonium ex metu contractum, non potest sine prædicta solemnitate fieri validum. Tum etiam, quia quando sine illa solemnitate validum esse posset, copula illa ex metu non potest efficere validum. Si enim efficere validum, ideò esset, quia præsumeretur consensus ex copula. præsente autem metu mortis non potest præsumi consensus. Adde potius teneri subire mortem, qui sciret matrimonium metu contractum esse nullum, cùm ea copula in eo casu non posset a fornicationis crimine excusari, nec enim excusaretur consensu præcedenti, nec eo qui tunc adesset, si adhuc vigeret grauis metus.

13 Sed adhuc nostræ sententiæ fortiùs obstare videtur, quod matrimonia filiorum cogente patre valuerint iure ciuili, atque canonico, vt constare videtur ex his quæ dixi *supra lib.*2. *cap.*1. Respondemus tamen aliud esse matrimonium fieri cogente patre, aliud fieri de consensu patris. Primum nunquam licuit. Secundum verò maximè. Et quamuis sæpe filius eam vxorem ducetet, quam non duxisset, si sui arbitrij fuisset. nihilominus tamen videtur voluisse matrimonium consistere. *l. si patre, D. de ritu nupt. Quia reuerentia patris facit vt voluisse videatur.* Quamuis igitur non credatur velle, qui obsequitur imperio patris *l.*4. *D. de reg. iur.* maluisse id videtur, quod pater voluit, verecundia immutante voluntatem. Quæ maiorem lucem accipient ex his, quæ dicam statim *n. seq.*

14 Ex his quæ hactenus dicta sunt, in primis colligitur ea, quæ hactenus diximus, locum etiam habere, quamuis tantùm cogatur aliquis ad contrahendum cum quadam fœmina ex certo genere personarum, vt cum alijs docet Rebellus *p.*2. *lib.*2.*q.* 11 *sect.*1. *n.*11. Eiusmodi enim matrimonium est nullum iure naturali, & positiuo. Neque obstat quod consuetudine alicubi inductum sit, vt aliqui non contrahant, nisi cum aliqua ex certo genere, vel etiã lege inducta possit. Ea enim consuetudine aut lege nulla vis infertur, cùm possit non nubere, & præterea lex illa, vel consuetudo acceptata est voluntare, & moribus vtentium, & cùm iusta sit, non infertur vis ab extrinseco, sicut de imperio patris dicendum, cùm filij nubere non poterant, sine eius consensu.

15 Secundò colliges idem etiam dicendum esse, quamuis metus non inferatur ab eo, cum quo contrahitur, sed ab alio tertio. Nam quamuis ab alio tertio sit illatus, nõ est matrimonium plenè voluntarium, & idèò deficit id quod iure naturali, & positiuo ad matrimonium requiritur.

16 Vltimò colliges ea quæ diximus locum esse habere, in constitutione procuratoris ad matrimonium, cùm in ea constitutione procuratoris includatur constituentis consensus ad matrimonium, in cuius virtute operaturus est postea, & contracturus procurator constitutus. Quare si ea constitutio ex metu graui fiat, nulla est iure naturali, & positiuo. Nullam autem etiam esse eam constitutionem procuratoris docuit Thomas Sanchez cum Couar. *disp.*12.*num.*12. Rebellus *dict. quæst.* 11. *sect.*1.*n.*11. Maximè cùm suprà *cap.*8 diximus vniuersè, constitutionem procuratoris metu factam nullam esse. Quia quamuis ea constitutio procuratoris sit contractus quidam, vt elegãter probat Donellus *lib.*16. *cap* 25 at promissio operarum ex parte procuratoris ei, qui illum inuitus constituit, ingrata est & inurbis, & ideò nullius momenti. Quid etiam dicendum sit in dotis promissione per metum extorta, de quo agit Thomas Sanchez *disp.*12.*num.*23. constat ex dictis suprà *c.*8. Quomodo autem probetur metus, & ex quibus in matrimonio, est elegans decisio Rotæ *lib.*2. apud Farinac. 242. *rom.*1. *consil.* Farinac. *decisio*.40. 58. & 69. *& eodem tom.*2. *consil. decis.*218.242.249.260. & 10.1. *decis.*40.1869. & 1. *part. decis*643. & 2.p.463. & apud Seraphinum 818.851. & 859. Et quamdiu durare intelligatur apud Farinac. 2. *vol. consil. decis*361. & 286. & 1. *part. decis.*175. 190. 579. & 2.p. *decis*.464. & 705. & apud Seraph. *decis*.851. 859.863.874.581.887. & 893. Vide etiã Riccium *in praxi decis.*65.*num.*3 Quein etiam effectum habeat protestatio in meu, vide decisiones Rotæ apud Seraphim. 855. *num.*4. & 863. & Seraph. *de priuileg. iur.am. primi.*1 10 *n.*11. & Additionat.*n.*20. Vide etiam de purgatione metus Farina. 2.*p. frag. ver. metus a n.*136. & de probatione metus *a n.*167 & de protestatione metus *a n.*190.

CAPVT XV.

An in matrimonio ex metu graui possit resilire, qui liber à metu est, necparticeps illius fuit?

SVMMARIVM.

1 *Propositiones quæ certæ sunt.*

2 *Prima*

2 *Prima opinio negans.*
3 *Vera sententia.*
4 *Explicatur per partes, & 5.*
6 *Solutio aduersariorum reijcitur.*
7 *Alter probatur vera sententia.*
8 *Obiectiones alterij proponuntur, & dilmuntur, & 9. & 10.*

1 FAcilè constare poterat, quid in hoc casu dicendum esset, ex his quæ dixi suprà in hoc libro *cap.* 7. de obligatione, quæ iure naturali remanet ad rescindendum contractum in quo datur res pro re, si velit is qui metum passus est. Cæterùm quia Thomas Sanchez in dubium reuocare voluit, quod communi Doctorum sensu firmatū est, ideò de hoc specialiter disseram, vt eius argumenta diluam, quibus inductus sensit contra communem, & ab omnibus approbatam sententiam. Supponimus autem in primis matrimonium illud re vera nullum, nullam obligationem peperisse constantius matrimonij in vno & non in alio. Nec enim vinculum matrimonij claudicare potest, & tantùm ex vna parte valere, & non ex alia, vt indubitatum est. An autem eo, qui metum passus est, reuocante consensum conualescat matrimonium à principio nullum, & quomodo reuocatio fieri debeat dicam infra in fine huius libri. Similiter certum nihil videtur, si is, qui liberè consensit, metus particeps non fuerit, neque illius conscius, non videtur obligatus manere ex vllo capite ad non resiliendum, si nolit resilire, is qui vim passus est. Quare tantùm quæstio est in eo casu quo vel metus illati particeps fuit, vel conscius.

2 In hac re Thomas Sanchez *disp.* 15. *num.* 5. nullo Doctore citato, qui in hac re expressè loquatur, sed in alijs casibus, existimauit eum qui libetè contraxit, in conscientia non manere obligatum, sed posse in conscientia resilire, etiamsi qui vim passus est velit tenouare consensum, donec per sententiam iudicis remanere cogatur, & contrahere. Fundamenta huius Doctoris adducam posteà, atque dissoluam.

3 Cæterùm mihi verius videtur eum, qui particeps fuit, aut conscius metus illati alteri, cum quo contraxit, non posse in conscientia resilire, sed teneri obligatione expectandi voluntatem eius, qui vim passus est. Quam sententiam docent Doctores communi sensu, quorum multitudinem vide apud eundem *num.* 4. & sequitur nouissimè Aegidius *disput.* 28. *dub.* 1. post primam conclusionem, qui immeritò refert pro hac sententia Thomam Sanchez, cùm oppositum expressissimè doceat.

4 Sed hanc communem sententiam explicemus per partes, atque probemus. In primis si damnum aliquod secutum sit ei, qui vim passus est, ratione damni etiam idem Thom. Sanchez tenetur fatetur ad non resiliendum. Raro autem contingit eiusmodi matrimonium fieri sine irreparabili damno, maximè si metus occultè fuerit illatus, ita vt probari in iudicio non possit. Cùm enim Ecclesia eiusmodi matrimonium valere iudicet, & alias re vera non valuerit ob metum, nihil remedij supereset ad istud damnum euitandum, nisi denuo consentire vtrumque & renouare consensum, vt dicebam suprà *lib* 2. *cap.* 5. cùm sæpe esset de eo, qui fictè consentit. Quare sicut is qui fictè contraxit, tenetur in conscientia verè contrahere, quia nunquam id fieri potest sine damno ita etiam in nostro casu neque, vt dixi, in hac specie vllum dubium est.

5 Deinde mihi videtur etiam secluso quouis damno eam obligationem inesse illi, qui liberè consensit. Idque probo vnica tantùm ratione deducta ex his, quæ dicebā suprà isto *lib. cap.* 7. de aliis contractibus. Quia in his, in quibus datur res pro re, manet naturalis obligatio in eo, qui vim intulit, rescindendi contractum, si potest is qui coactus contraxit, vt eo loco explicatum est. Ergo etiam in contractu matrimonij is, qui metum intulit, manet obligatus stāndi contractui, si alius velit. Quorum ratio est ea, quam ibi indicauimus huic instituto fuc applicata. Quia iniustum est, vt ille contrahere cogatur inuitus, & in hoc qui coegit, vel coactionis particeps aut conscius fuit, re vera iniustitiam commisit in personam. Ergo remanet obligatio refarciendi, & cùm refarcire possit sine damno alterius, qui vim intulit, refarcienda est, stando scilicet contractui, si alius velit. Ad hoc autem non est necessaria iudicis sententia, cùm ex iniuria illata nascatur naturalis obligatio reparandi, & ideò ante omnes iudicis sententiam ea obligatione tenetur.

6 Sed vt huic rationi respondeat, duo dicit Thomas Sanchez *num.* 6. Primum eam esse leuem iniuriam, atque adeò reparatione non indigere. Deinde dicit non esse necessarium, vt ea iniuria reparetur in eodem genere, iuxta ea quæ dixerat *disp.* 14. *num.* 4. in solutione ad quintum. Idque duobus confirmat exemplis. Primum est. Quia illi, qui coactus baptizatur, infertur iniuria in coactione, & tamen non est restituranda in eodem genere, scilicet annullando baptismum. Secundum exemplum est in eo, qui fide data de matrimonio defloruit aliquam, & postea cū alia contrahit de facto atque consummat, non reparatur ea iniuria reddendo nullum matrimonium cum alia cōtractum. Sed hæc solutio sufficiens est. Et quod primum dicit de leuitate iniuriæ falsum videtur. Quia nihil tam naturale, quàm vt id quod nostrum est, sine facto nostro non transferatur, & tunc maior iniuria infertur, quando id, quod transfertur vel alienatur, maioris momenti est. Cumque in contractu matrimonij de corpore alienando agatur, non potest non censeri grauis iniuria: itaque iudicat prudentum hominum iudicium, cùm agnoscit in hac iniuria mortale peccatum. Id autem quod secundo loco adducit, videtur esse omnino extra rem. Restauranda quidem iniuria est in eodem genere, si fieri potest, & iam non est amplius restauratio impossibilis, & extra potestatem inferentis iniuriam. Quare non reddendum est nullum baptisma collatum, neque secundum matrimonium, quia iam eiusmodi restauratio est impossibilis inferenti iniuriam, & ad impossibile nemo tenetur. At verò in nostro casu restauratio iniuriæ possibilis est in eodem genere, cùm adhuc sint prorsus habiles ad verè contrahendum. Ergo reparati debet in eo genere. Vt enim latiùs docui in tractatu de restitutione, adeò certum est restitutionem faciendam in eodem genere, vt quando in eo genere fieri non potest, iudicauerim nullam manere obligationem satisfaciendi in alio genere per se loquendo. Et ideò dixi pro vita ablata per se loquendo nullam obligationem restitutionis oriri. Cùm ergo in nostro casu fieri in eodem genere restitutio possit, non est cur illum excuset Thomas Sanchez, cùm & alias grauis iniuria sit coactio voluntatis in re tanti momenti.

7 Fauet etiam huic communi sententiæ definitio Pontificis *in cap.* 1. *de eo qui duxit*, vbi definit eum, qui cùm iam esset coniugatus, duxit vxorem ignaram prioris matrimonij, mortua iam prima coniuge non separandum, nisi ad petitionem decipiæ. Quod idem habet. *lex finalis, tit.* 2. *part.* 4. optionem enim relinquit decepto, non decipienti. Nec vero dici potest ex illis tantum effici id debere fieri per sententiam. Nam ante sententiam ea etiam obligatio est, cùm iniuria re vera illata sit, & ex iniuria nascatur obligatio vt iam diximus. Quare ea sententia non inducit de nouo obligationem, sed declarat obligationem inductam ratione iniuriæ illatæ, & compellit ad restaurationem executioni mandandam.

8 Neque huic communi opinioni obstant ea, quæ in contrarium adducit Thom. Sanch. Objcit enim primò, quia vel iste tenetur ratione delicti in pœnam, & hoc requirit iudicis sententiam. vel tenetur ratione iniuriæ, & hæc leuis est, & non necessariò postulat, vt in eodem genere reparetur, & quando fœminæ fieret iniuria attamen si homo est, qui vim patitur, nulla illi iniuria infertur, vel denique tenetur quia ex parte sua se obligauit, & hoc non, quia contractus iste est ex sua natura vtrinque obligatorius. Ergo nō potest vnus ex eis obligatus manere, & non alius. Sed hoc argumentum ex dictis facilè diluitur. Dicimus enim nō teneri ratione delicti in pœnam, neque ratione obligationis matrimonij, cum nulla ibi sit obligatio vinculi matrimonij: sed teneri, quia ratione iniuriæ illatæ consurgit in illo alia naturalis obligatio restauranda in eodem genere, cùm possit, vt dictum est. Nec verò, vt iam diximus, hæc censenda est leuis iniuria, sed gra-

gratuis,cùm in ea coactione committatur peccatum mortale, parque est in eo casu vir, & fœmina. Ea enim iniuria non attenditur penes virum, aut fœminam, vt ea ratione maior censeatur in vno quàm in alio,sed attenditur penes coactionem consensus grauem ab extrinseco prouenientem. In hoc enim iniuria infertur, quod contra voluntatem alienare cogitur, quod suum est, cùm vnusquisque ex sua natura ius habeat, vt id quod suum est, sine eius facto atque consensu non auferatur, vt habet regula iuris.

9 Secundò obijcit. Quia si quis sub hac cõditione compellens contraxisset, *me obligo tibi,si tu nõ mihi obligas*, non maneret compellens alqua obligatione constrictus, nisi ille maneret obligatus. Sed in matrimonio ineſt ea tacita conditio,si alter se mihi obligat,est enim contractus onerosus, do,vt des.Ergo alterò nõ manente obligato neuter obligatur. Sed debile hoc argumentum est. Probat quidem non consurgere obligationem matrimonij, quæ debet esse mutua, vt diximus: non tamen probat non consurgere obligationem naturalem aliam ratione iniuriæ illatæ reparandi illam in genere cùm possit, vt etiam de contractibus alijs onerosis explicuimus suprà *cap.*7.

10 Tertiò argumentatur exemplis Primum est,quia fictè contrahens matrimonium non tenetur in conscientia vetum consensum adhibere secluso damno famæ aut honoris,aut,simili.Sed iam suprà *lib.*2.*ca.* 5. satis ostendi eam esse huius Doctoris singularem sententiam contra communem Doctorum sensum, & teneri fictè contrahentem verum consensum adhibere etiam secluso damno.Secundum exemplum est, quia qui fictè professionem emisit in religione, non tenetur verè consentire, fed potest,si abfit scandalum, recedere in remotum locum. At id etiam ostendimus loco citato esse falsum, tenetur enim verè profiteri, & consentire, neque aliter absolui potest. Fuit enim ibi & promissio Deo facta, & contractus cum religione initus cum traditione sui, vt ostendam *lib.*7. Quare tenetur ex naturali obligatione vera efficere verba contractus. Tertium exemplum est, quia quando ingenuus deceptus duxit ancillam, detecta deceptione non tenetur ancilla consentire, sed potest resistere quamuis ingenuus velit contrahere. Sed etiam id exemplum ostendam esse falsum infrà *lib.* 7. cùm fermo fuerit de impedimento conditionis.

CAPVT XVI.

Qua ratione excusetur à peccato, qui ex metu contrahit matrimonium?

SVMMARIVM.

1 *Eum qui ex metu contrahit si interius nullum consensum habet,mentiri, esse tamen veniale peccatum.*
2 *Si interius consentiat,non peccare peccato mendacij.*
3 *Peccare peccato sacrilegij quorundam opinio.*
4 *Verius oppositum.*

1 NOnnulla priùs supponamus, quæ in hac re sunt extra controuersiam. Primum est, eum qui ex metu contraxit,si re vera profert verba,& nullum interiùs consensum habet, mentiri, & mendacij culpam committere, sunt enim verba contra mentem: estque communis Doctorum sententia, nisi arte vel æquiuocatione vtatur, qua alium contrahentem eludat, vel interiùs subticear conditionem hanc, *si teneor*. Quamuis non satis percipio, quo pacto hæc conditio mente retineri possit, si reuera nullus adest consensus. Nam eo ipso, qui adhibet conditionem illam, consensum aliquem habet conditionatum. Illud autem peccatum ibi commissum ratione mendacij non est lethale peccatum,id quod etiam docet Thomas Sanchez *disp.*16.*n.*2.cuius ratio est,quia mendacium ex suo genere, nisi adiungatur illi malitia contra aliam virtutem, non est peccatum mortale, sed tantùm veniale vt ex certa D. Thomæ doctrina communiter etiã recepta ostendi latissimè in tractatu de insidijs licitis. Addatur tamen hoc peccatum mendacij non esse necessariò coniunctum cum contractu ex metu inito, alias nunquã esset nullus contractus ex metu initus, quia sic contrahẽs esset inconstans, si eligeret malum culpæ ad euitandum malum pœnæ, vt iam explicui suprà *tom.*1.*lib.*2.*c.*5.

2 Deinde certum est, cum quis ex metu grauí contrahit interiùs etiam consentiens, non peccare peccato mendacij, neque contra mentem agere,consentit enim quantum est ex parte sua in contractum illum, licet secundùm leges consensus, quem ille adhibet ex parte sua, non sit sufficiens ad matrimonium. Vnde quamuis confirmet iuramento, non mentitur, verè enim habet consensum illum. Sic docet Couarr. *2.part. de matrim. c.*8. *n.*4. Thom. Sanch. cum alijs *disp.cit.n.*5.

3 Sed difficultas est. An saltem peccet peccato sacrilegij, qui metu cadente in virum constantem profert verba matrimonij. Peccare enim peccato sacrilegij quæstionem habet apud nonnullos, & affirmare videtur Petr. Ledesm. *de matr.q.*47. *art.*3. *circa solutionem ad quartum*. Fundamentum esse potest. Quia iste profert formam sacramenti circa materiam indebitam, hoc autem videtur esse peccatum sacrilegij, vt constat à simili in proferente verba absolutionis circa indispositum.

4 Verior tamen sententia est, neque etiam in eo casu committi peccatum sacrilegij,quæ communis Doctorum sententia est,eamque sequitur Thomas Sanchez *disp.citata*. Valentia *disp.*10.*generali quæst.*3. *punct.*2.§. *Respondeo ad primum Argumentum*, Aegidius *disputat.*28.*de matrimonio dub.*3. Cuius ratio est quia in eo casu nulla infertur iniuria sacramento,quia non est materia sacramenti, nisi contractus legitimus: is autem non tenetur in eo casu apponere eam legitimam materiam, cùm contra naturã contractus matrimonij cogatur contrahere. Christus autem in sua institutione noluit aliam esse materiam sacramenti matrimonij, nisi eum qui verè contractus est, & ex natura ipsius,& ex dispositione legum. In quo vides longè diuersam esse rationem in hoc casu, & in eo qui adducitur in argumento. Er explicatur magis discursu, quem proponit Valentia. Nam qui ita consentit, vel scit,& cogitauit, tunc eiusmodi consensum esse iure inualidum ad matrimonium,vel nescit,aut non cogitat. Si scit,& cogitat, non vsurpabit tunc verba illa tanquam sacramenti formam, sed vt quantum est ex se declaret simpliciter, se consentire in illud, quod à se extorquetur, atque ita non peccabit. Verba enim formæ sacramenti alicuius inualidè vsurpari,tunc solùm peccarum est,quando ex certa intentione vsurpantur alioqui vt forma, secus verò si alia ratione vsurpentur. Non enim est peccatum quod ad cõsectationem attinet, vsurpare illa verba, *Hoc est corpus meum*, quando non ad consecrandum, sed ad alium finem commemorantur. Cùm ergo in eo casu proferens verba matrimonij non intendat proferre formam sacramenti, neque sacramentum conficere, planè non est peccatum sacrilegij. Si autem quis nescit consensum illum esse inualidum, aut etiamsi sciat, tamen de ea re non cogitat, ea ignorantia vel incogitantia excusabit illum à peccato sacrilegij. Nam in tanta perturbatione animi, & grauí imminente periculo facilè erit adesse inconsiderationem inuincibilem in illo casu, sue alioqui dispositio illa iuris sciatur, sue quomodocumque ignoretur.

CAPVT XVII.

An si contracto matrimonio ex metu sequatur sufficientia signa cõsensus,ratificetur matrimoniũ.

SVMMARIVM.

1 *Explicatur status questionis.*

2 Co-

2 *Copula ratificari matrimonium ex metu, si illa iam est sine metu, vbi locum habet.*
3 *Item cohabitatione, & quid requiratur.*
4 *Item illis actibus quibus sponsalia iure antiquo transeunt in matrimonium.*
5 *Quasi ea signa ex metu fiant, prima sententia.*
6 *Alia verior.*
7 *Obijcitur, & diluitur, & 8.*
9 *Argumenta primæ sententiæ, dissoluuntur.*

1 EXplicabo primò quem effectum habeant, quando ista signa sine metu fiunt: de inde quando etiam eadem signa adhibentur ex eodem metu. Sed ante omnia supponamus hanc quæstionem potissimum habere locum in his regionibus, vbi decretum Tridentini de matrimonijs clandestinis nondum obseruatur, & etiam vbi teceptum est, si ea signa adhibeantur coram parocho, & testibus iuxta ea, quæ dicam infra.

2 In primis ergo certum sit post matrimonium metu contractum copula animo maritali facta ratificari matrimonium, iuxta ea, quæ diximus suprà *lib. 2. cap. 12.* si enim copula reputatur signum sufficiens matrimonij, vt faciat sponsalia in matrimonium transire, idem dicendū est in isto casu. Est que com nunis Doctorum sensus, quos refert, & sequitur Th.m. Sanchez *lib. 4. disp. 18. num. 2.* Notandum tamen quod si quis putauerit se obligaturum esse ex priori contractu per metum inito, & ex hac ignorantia cognoscat vxorem, non censendum matrimonium subsecuta copula, quia in hoc casu copula illa non est signum noui consensus ad contrahendum adhibiti, cùm ille ex ignorantia puter valid um esse primum contractū. Quæ fuit doctrina supplementi Gabrielis loco infra citando, & de qua agemus iterum postea in fine huius libri.

3 Secundò certum est etiam per cohabitationem spontaneam tutam haberi matrimonium ex metu factum *cap. ad id, de sponsalibus*, est que communis etiam Doctorum sententia, quos refert, & sequitur idem author *ibid. nu. 3.* Quæ enim recedere potest ab eo, qui vim intulit, & non remedit, satis indicat cessasse metum, & amoto metu consentire, quod vnum ad matrimonij valorem desiderabatur. Vt autem ea cohabitatio censeatur spontanea, non requiritur, vt cum copula conjungatur, vt falsò existimauit Innocentius *in cap. ad id. de sponsal.* & refellit idem Author *num. 4.* Requiritur tamen primò, vt is qui cohabitat sciat primum matrimonium fuisse nullum, alias consentiet ex errore, atque adeò nihil efficiet, vt cœpi dicere, & latiùs dicam *infra*. Deinde requiritur vt ea cohabitatio sit diuturna. Quantum autem temporis intercedere debeat, iudicis arbitrio relinquitur, qui id considerabit inspecta opportunitate fugiendi, & temporis commoditate. Si enim opportunitate existente, & etiam sufficienti tempore ad fugam honestè, & iuxta qualitatem personæ fugientis capessendam, non recessit, signum est metum abscessisse, & velle ex consensu cohabitare. Quibus consonant ea quæ habet Farinacius *1. p. præxi. q. 35. num. 18. & 19.* Denique requiritur consequenter, vt cesset timoris causa, dum cohabitat, durante enim causa metus, durat metus, quamuis actus externus omnino liber videatur, vt docet communis Doctorum sententia quos idem author refert & sequitur *d sp. c. 1. num. 7.* vnde fit necessarium etiam esse, vt cessauerint etiam cum causa metus alia impedimenta, licet enim causa metus cessaret, si tamen alij, vt consanguinei discessium impediant, satis est discedat quando per illos potest. Vnde Monachus non reclamans viuente patre non est in mora eo mortuo non reclamans, si ab alijs Monachis non est datus locus reclamandi, vt consulit Nauarrus *commentario 4. de regularibus, cap. 11. 1. turnus. num. 19. quæst. 3. nu. 71.* Ex quo fit cum eodem Thoma Sanch. *disput. 41. num. 9. & 10.* vt istis actibus censeatur sufficienter purgati metus, necessarium esse ita liberè fieri, vt non possit interpretari alia ratione vel obligatione factos esse, vt constat in solutione vsurarum ex obligatione iuramenti: solutio enim illa non est signum libertatis sufficientis ad donationem, quia interpretari possumus factum esse ex obligatione religionis iuramenti, & eius reuerentia. Sed decisiones Rotæ quæ plenè explicant purgationem metus, retuli suprà *cap. 14. num. fin.*

4 Denique certum sit illis actibus, quibus suprà *lib. 2.* sufficienter diximus sponsalia transire in matrimonium, aut consensum de præsenti priùs inualidum, fieri matrimonium, eisdem etiam ratificari contractum metu initum, si postea sine metu adhibeantur, iuxta ibidem dicta. Quod quidem locum habet vbi non viget Tridentini decreti obseruatio. An verò idem dicendum sit, vbi obseruatur, dicam infrà suo loco.

5 Sed tota difficultas est, an si ea signa etiam ex metu adhibeantur, matrimonium tatum habeatur. Prima sententia affirmat matrimonium consummatum copula etiam ex eodem metu prouenientе esse validum Sic docet Paludanus *in 4. dist. 29. art. 4. concl. 3.* Soto *ibid. quæst. 1. art. 3. circa fin.* Couarruuias *2. part. de matrimonio. cap. 4.* & alij quos refert Thomas Sanchez *disp. 18. num. 13.* Probant primò ex *cap. significauit. de eo qui duxit*, vbi dicitur quòd ille qui cum prima coactè contraxit, possit validè cum secunda contrahere, nisi copula interuerit cum prima. Secundò, quia nisi esset validum, copula esset peccatum: ergo non fieret ex metu vti constantis, atque adeò talis metus non posset annullare matrimonium, quia non est viri constantis.

6 Oppositam tamen sententiam tenet Richardus *in 4. dist. 29. art. 2. quæst. 1.* Supplementum Gabrielis *art. 3. dub. 2.* Nauarrus *in summa cap. 22. num. 51.* Valentia *disp. 10. generali, quæst. 2. puncto 2. §. 4.* sequitur Aegidius *disp. 18. dub. 4. num. 42.* Thomas Sanchez *disp. cit.* extat que nobis elegans decisio Rotæ apud Farinacium *lib. 2. decis. 265.* quam omnino vide. Et mihi placet hæc sententia, quamuis displiceant nonnullæ rationes ex illis, quibus probat Thomas Sanchez, supponit enim in illis matrimonium ex copula per metum consummatum irritari per Ecclesiam, cùm tamen non irritet Ecclesia, fed indicitur irritum, vel quia non adest consensus, vel quia ille non est sufficiens etiam cum copula, iuxta ea quæ dixi suprà isto *lib. 4. cap. 14.* cùm sermo esset de matrimonio per metum cõtracto. Probatur ergò hæc sententia hac vnica ratione. Quia metus cadens in virum constantem reddit nullum matrimonium. Sed hic metus talis est, quantum ad extorquendum consensum quem sequatur copula. Ergo illud matrimonium est nullum defectu consensus. Igitur quæ sequitur copula, non facit matrimonium, cùm desituatur consensu sufficienti, quia contractus præcedens nullus omninò fuit, & ita dicendum est copulam postea subsecutam coactam fuisse, ex metu tamen cadente in virum inconstantem, constans enim semper operatur illa sua virtute, illa autem copula fornicaria fuit.

7 Sed dices. Ergo matrimonium fuit validum, siquidem metus fuit solùm cadens in virum inconstantem. Soto *loco cuato*, & recentiores alij existimant vtramque partem esse probabilem ob istud argumentum. Verumtamen hoc argumentum nihil contra nos probat, quia metus ille solùm fuit viri inconstantis respectu copulæ, at respectu prioris contractus verè fuit metus cadens in virum constantem. Quare prædictæ nostræ probationis vis in hoc consistit, aut ad hanc formam reduci potest. Vel quando copula fit ex metu interuenit tunc maritalis affectus, vel non. Si hoc secundum, copula tantùm non facit matrimonium ex omnium sententia, quia non est consensus, & illa est fornicaria. Vel etiam tunc est affectus, & consensus maritalis. & ille ex metu non sufficit ad matrimonium, sicut neque quem antea extorserat metus. Vnde etiam ea copula ex eo affectu fornicatio est, nisi ex ignorantia accedens excusetur, putans secutus opinionem probabilem, eam sufficere ad matrimonium. Itaque contractus ille matrimonij etiam in eo casu nullus est, ex eo quòd, quamuis inconstans fuerit in eligendo copulam ad euitandum metum, defuit tamen consensus ad matrimonium necessarius.

8 Quòd si dicas. Saltem consensus explicatus per copulam faciet matrimonium, cum copula interdum sit signū talis consensus, & respectu illius metus ille fit viri inconstantis. Respondetur tamen copulam non esse signum expref-

expressiuum consensus coniugalis, neque per illam ratificari sponsalia, etiam quando sponsalia facta sunt liberè, nisi copula ipsa omninò voluntaria sit, & procedat ex consensu maritali, alias non est signum voluntatis concedentis plenum corporis vsum, qualis esse solet inter coniuges. Quæ doctrina aduertenda est pro solutione rationis primæ sententiæ, quæ multum negotij exhibuit nonnullis Doctoribus, & illustrandis illis, quæ dixi suprà *lib. 2. cap. 12 de copula signo matrimonij.*

6 Ad fundamenta primæ sententiæ respondetur. Ad primum ex *cap. significauit*, dico ibi sermonem esse non de copula ex metu facta, sed omnino liberè secuta, & in eo casu præsumit forum exterius repetitum esse consensum sufficientem, vt colligitur ex citato cap. & docet Couarr. *2 part. de matrimonio, cap. 4. n. 2.* & alij. Pro foro autem interiori semper considerandum est, an re ipsa habuerit verum consensum. Sed obijcit Couarruuias semper ex subsecura copula præsumi esse matrimonium, ne præsumamus illum peccare. Hoc tamen nullius momenti est quia vt dixi suprà *lib. 2. cap 12.* copula in tantum est signum matrimonij quatenus omnibus consideratis significat priorem voluntatem sponsalium processisse ad plenum vsque consensum, qualis esse solet inter coniuges, hoc autem, vt dictum est, non significat quando copula ex metu fit. Ad secundum constat ex dictis. Atque hæc quæ hactenus de copula diximus, fortiori ratione intelligenda sunt de cohabitatione, & alijs signis matrimonij, quando ex metu procedunt.

CAPVT XVIII.

An matrimonium ex leui metu contractum valeat iure naturali, & positiuo.

SVMMARIVM.

1 *Prima sententia.*
2 *Secunda verior non vitiari matrimonium ex leui metu.*
3 *Probatur exiuris.*
4 *Ex ratione.*
5 *Proponuntur quatuor rationes primæ sententiæ, & dilauntur, & 6. 7. & 8.*
9 *Idem dicendum iure positiuo.*

1 AGimus de metu, qui inspectis omnibus circunstantijs reputatur leuis. In quo prima sententia affirmat leuem metum reddere nullum matrimonium, quando re vera ita extorquet consensum, vt sine eo metu non fieret. Hanc tenent pauci Doctores Gabriel *in 4 dist. 29. q. 2. art. 2. concl. 4.* Nauarr. *in summa, c. 17. n. 29. & cap. 22. n. 51. nu. ab. 1.* Couarr. *part. 2. cap 3. §. 6. n. 4.* & alij quos refert Thomas Sanchez *disp. 17. nu. 2.* Fundamenta horum proponam postea, atque diluam. Hanc sententiam Thomas Sanchez *ibid. num. 4.* fatetur esse satis probabilem, & sustinendo matrimonium ex graui metu esse irritum iure naturæ maiorem probabilitatem habere.

2 Cæterum verior est secunda sententia, quæ docet matrimonium ex metu leui contractum, etiamsi is metus dederit causam contractui, valere quidem iure naturali, & positiuo. Quæ sententia communis est Theologorum, & Iurisperitorum, quos latè refert & sequitur Thomas Sanchez *ibid. num. 3.* & Rebellus *lib. 2. cor. quæst. 11. sect. 1. conclus. 3.* qui rectè limitat, nisi fortè ex aliquo accidenti contingat, eo metu leui consensum omnino tolli. Probat Thomas Sanchez non alia ratione, nisi quia Ecclesia non irritauit matrimonium contractum ex leui metu, irritauit autem contractum ex metu graui. Sed hæc ratio insufficiens est, cùm iam suprà *cap. 15.* ostenderimus matrimonium ex metu graui celebratum non esse irritum iure tantùm Ecclesiastico, sed naturali. Quare aliunde hæc sententia probanda est.

3 In primis igitur probo ex ipso iure Ecclesiastico, vrgendo rationem allatam, capite citato. Quia ius Ecclesiasticum, dum dicit matrimonium ex metu graui contractum nullum esse, non constituit in eo nouam legem, sed tantùm explicuit iuris naturalis rationem, secundùm quam non est sufficiens ad matrimonium consensus extortus metu graui. Sed Ecclesia eam declarationem non fecit pro matrimonio contracto ex leui metu, sed ex graui. Ergo sensit iure naturali non esse irritum matrimonium ex leui metu. Maiorem huius argumenti probaui suprà *cap. citato*. Minorem verò facilè probare possumus ex *cap. consultationi, & cap. veniens 2. de sponsalibus*, vbi dicitur, audiendum esse eum, qui allegat metum cadentem in virum constantem. Quod si sentiret Ecclesia matrimonium ex leui metu non valere, præciperet etiam audiri ne in concubinatu remanerent. Ad huius autem probationem non vtor *cap. 1. & cap. pemult. de his quæ vi*, quibus vitur Thomas Sanchez, quia in illis agitur de nullitate professionis ex graui metu: & quamuis professio iure naturæ graui metu facta non valeat, vt dixi *suprà*, attamen non est similis contractui matrimonij, in quo datur tes pro re, sed in quo datur promissio pro traditione.

4 Deinde etiam probo ista consideratione. Quia in matrimonio non deest titulus sufficiens ad vt transferatur dominium, cùm detur corpus pro corpore, si adsit voluntarium, quod exigit specialis natura huius contractus. Videamus ergo an specialis rationi huius contractus repugnet voluntarium cum leui metu. Coniugium quidem perpetuum est, & indissolubile: at leuis metus non obstat perpetuitati coniugij, quia sicut facilè negotio concipitur, facilè etiam negotio depellitur. Matrimonium præterea est vinculum mutui amoris. At quominus inter aliquos oriatur amicitia, non obstat leuis metus, sicut nec leues offensæ ex natura sua dissoluunt amicitiam. Pari etiam ratione non videtur obstare educationi prolis, nec esse magni alicuius damni occasio, qui enim leuis metus causa tixas excitaret, impudens iudicari deberet. Adde liberorū procreationem non esse primarium finem matrimonij. Nulla ergo ratio est, propter quam dicamus leuem metū pugnare cū natura matrimonij. Horum autem omnium ratio desumitur ex his, quæ dixi supra: quia qui operatur ex metu leui, non dicitur neque vi, neque metu operari, vt dicebat I.C. quia habet in ius potestate sufficiens principium, quo possit metum repellere. Cùm operetur imprudenter, imprudentiam autem, cùm virium sit, expellere poterit. non liberat, iure optimo censetur liberè operari. In quo vides, etiamsi censeamus contractum matrimonium ex graui metu inuitè illato nullum esse naturali iure, non sequi vllo pacto non valere, si ex metu leui fiat, vt falsò dicebat Thomas Sanchez *loco citato*.

5 Sed vt nihil scrupuli inijcia possit his, qui nostra probauerint, videamus, quæ sint illæ rationes primæ sententiæ, propter quas Thomas Sanchez iudicat satis esse probabilem. Prima ratio est, quia cæteri contractus ex metu leui celebrati sunt inualidi in foro conscientiæ, in hoc sensu, vt per illos adquisita sint restituenda, quia nō sunt plenè liberi. Sed matrimonium maiorem petit libertatē. Ergo ē fortiori irritabitur ex metu. Et confirmatur, qua idē metus sufficiens ad cæteros contractus rescindendos annullat matrimonium. Sed cæteri contractus metu leui rescinduntur in foro conscientiæ. Ergo & matrimonium. Sed facilè diluitur hoc argumentum iuxta dicta supra. Nam cæteri contractus ex metu leui facti neque iure naturali, neque positiuo rescindendi sunt, neque quod leui habetur est restitutio ni obnoxium, aliàs non valeret, vt iam supra non semel ostensum est. Quare assumit hoc argumentum principium omnino falsum, neque satis cum eorum Doctorum doctrina cohærens.

6 Secunda ratio. Quia ius constituens discrimen inter metum grauem, & leuem, nititur præsumptioni, præsumit, enim metum grauem causam esse actus, qui ex metu fit leuem autem minimè. Ius autem innitens præsumptioni,

ni, non habet locum in foro conscientiæ, si stet veritas in contrarium, *cap. tua, & cap. is qui fidem, de sponsal.* Ergo si metus ille leuis fuit causa matrimonij, reuera nullum erit. Hoc etiam argumentum ex dictis facilè diluitur. Dico enim primò nullitatem contractus matrimonij ex graui metu celebrati non esse ex vlla dispositione iuris positiui, quod posset inniti præsumptioni, sed ex ipso naturali iure, quod veritate tantùm nititur: ius autem positiuum solùm declarasse dispositionem iuris naturalis, vt probatum est suprà *cap.* 14. & eodem iure naturali valere matrimonium ex leui metu, inspecta etiam rei ipsius veritate. Cuius ratio colligenda est ex dictis: quia non præsumitur, sed re vera ita est eum, qui ex graui metu contrahit, ex metu operari, cùm non sit in eius potestate grauem illum metum expellere, & præterea etiam ex eo metu operans sit constans. At cùm operatur ex leui metu non præsumitur, sed re vera ita est illum non operari ex metu, neque leuem metum dedisse causam contractui, quia facilè in sua potestate habet illum à se repellere.

7 Tertia ratio est, quia ideò minor metus sufficit in fœmina vt sit grauis, irriteque matrimonium, quàm in viro, quia propter subiectì imbecillitatem minor metus eundem effectum in illa operatur, quem maior in viro. Ergo si leuis metus eundem effectum coactionis, & ablationem plenitudinis libertatis operatur in fœmina, vel in homine imbecilli irritabit similiter matrimonium. Vnde vir incostans ita cogetur per leuem metum, atque constans per grauem. Neque inter eos distat in consensus coactione, sed in motiuo, constans enim non timet ex leui æstimatione, qua inconstans terretur. Respondetur tamen rationem hanc leuis esse momenti. Nam intra terminos grauis metus minus motiuum sufficit in fœmina quam in viro, dummodo tamen maneat operatio intra terminos prudentis, atque constantis fœminæ, vt dixi suprà *c.* 2. At quando metus leuis est, non habet eundè effectum, idque manifestè constat, quia in sua potestate habet leuem metum repellere. Quare si non repellit, ideò quia non vult repellere, ac proinde constans est, & imprudenter agit.

8 Vltima istorum ratio est. Quia ideò metus grauis irritat matrimonium, quod plenam consensus libertatem impediat in viro constanti. Ergo similiter irritabit metus leuis tantùm libertatis auferens in viro, qui natura sua non est adeò constans. Vnde in hoc casu videtur etiam locum habere ratio Pontificis *c. cum locum, de sponsal.* Respondetur tamen verum esse ob eam rationem reddi nullum matrimonium ex metu grau contractum; negamus tamen eandem rationem locum habere, quando interuenit leuis metus. Neque enim is metus aufert plenam libertatem ex sua ratione sed ex culpa operantis. Nam cùm is in sua potestate habeat posse repellere metum leuem, non potest dici operari ex eo, sed ex mera sua voluntate. Vnde nunquam iste metus leuis dat causam contractui. si rectè consideretur. Quod autem inconstans eo moueatur, non efficit, vt gestum illud re ipsa dicatur vi aut metu fieri potest enim, & debet prudenter operari, & vt operaretur prudenter, in se habet principium repellendi metum, quod secus est in metu graui iniustè illato.

9 Ex his denique colligitur idem dicendum esse iure positiuo, scilicet valere matrimonium ex metu leui, vt constat ex prima probatione nostræ sententiæ.

CAPVT XIX.

An metus iustè illatus reddat nullum matrimonium?

SVMMARIVM.

1 *Quid agendum.*
2 *Prima regula.*
3 *Valet matrimonium eius, qui ex metu gehennæ contrahit vel simili.*
4 *Item eius, qui in carcerem coniectus est, si non ob eum finem coniectus est.*
5 *Item matrimonium obsessi cum filia obsidentis.*
6 *Item matrimonium, qui vt euadat mortem, quam Rex iustè minatur, offert matrimonium.*
7 *Secunda regula.*
8 *Valere eius matrimonium, qui iustè ob eum finem mittitur in carcerem.*
9 *Item si vt mortem euadat, ex aliquarum regionum consuetudine ducat meretricem.*
10 *Item si deprehensus in stupro offerat matrimonium, dummodo id non faciat ex minis mortis.*
11 *Quid quando iudex infert eum metum tantum iustè secundum allegata, & probata.*
12 *Tertia regula.*
13 *Si iudex promittat impunitatem mortis, quem iustè damnare poterat, si ducat eius filiam, non valet.*
14 *Idem si iudex deprehensum in stupro cogat ducere, si volenter illam cognouit.*
15 *Idem de medico, qui minatur se deserturum infirmum.*
16 *Quando liceat Principi impedire subditorum coniugium coalitione.*
17 *Posse etiam, si iusta subest causa, quando tantum cogit ne contrahat cum aliqua.*
18 *Idem dicendum de Magistris militiarum comparatione suorum militum.*

1 HVius rei decisio facilè colligi poterat ex dictis suprà *cap.* 13. Sed vt magis in speciali explicetur, & vt variis corollarijs deductis elucidetur, in quibus non omnes conueniunt, ideò figillatim hoc loco rem hanc examinare placuit, procedemusque eisdem regulis, quibus *cap. cit.* rem istam in aliis contractibus explicuimus.

2 Prima ergo regula sit: *Siue ex metu iustè, siue iniustè incusso, siue ab intrinseco aliquis timeat damnum aliquod, quod vt euadat ipse efferat contrahere, & contrahat matrimonium, valet iure naturali, & positiuo.* Sic etiam docet Rebellus *dist. quæst.* 11 *sect.* 1. *num.* 13. & 14. & in hoc conuenit etiã nobiscum Aegidius *disp.* 28. *d.* 6. *p.* 1. *conc.* 4. quamuis in nonnullis huius regulæ exemplis non conueniat. Ratio autem manifesta est. Quia quando metus est ab intrinseco, non dicitur aliquis ex metu agere ea ratione, quia potest à se eum metum repellere benè & ex virtute operãdo. Quando vero est ab extrinseco. si metus est iustè incussus, ipse etiam sibi metum infert, vt dicebat I.C. *in dict. l. si mulier, de eo quod metus causa.* Si autem est incussus iniustè, & non ad eum finem re vera injiciens metum, non est causa illius actus, vt loco citato explicatum est.

3 Hinc infertur primò matrimonium ex metu gehennæ vel mortis subitæ. vel naufragio impedientes, vel ægritudine vrgente contractum cum concubina, valere quidem propter rationem dictam. Potest enim se eo metu liberare, cùm sit ab intrinseca causa, & non extrinseca. Sic docet citatis multis Thomas Sanchez *lib.* 4. *disp.* 4. 12. *num.* 14. Idem dicendum cum eodem Authore *num.* 5. & alijs quos citat, de eo qui ducit vxorem, quia Medicus dicit moriturum ægrotum ex humoris abundantia, nisi copuletur vxori.

4 Secundò colligitur valere etiam matrimonium detrusi in carcerem, qui non ob eum finem coniectus est, etiamsi ille faciat vt carcere liberetur. Non dico modò, si contrahat cum filia iudicis, aut ad instantiam iudicis, de eo enim dicam statim. Vt enim supra docuimus, contractus incarcerati etiam iniustè, qui non fiunt cum incarcerante, neque ad istantiam incarcerantis valet, ex Farinacio 1. *part. dill. quæst.* 35. Valet etiam matrimonium captiui apud hostes ex eodem fundamento, in quo minùs benè locutum esse Innocentium docet Thomas Sanchez *ibid. num.* 7.

5 Tertiò infertur, valere etiam matrimonium obsessi cum filia obsidentis, vt liberetur obsidione, si non ad eum finem obsideatur, etiamsi iniusta sit obsessio. Ille enim à periculo, in quo est, liberari desiderat. Atque idem est à fortiori dicendum, si iusta obsessio sit. Sic docet Thom. Sanch. *disput. cit. n.* 13. Rebellus *d. q.* 11. *sect.* 2. *num.* 5.

6 Quartò

9 Quartò infertur, si Rex deprehensò in homicidio, vel alio crimine, propter quod iuste posset occidere, minetur mortem, & per se tantùm intendat pro crimine supplicium sumere, tu verò, vt mortem euadas, sponte eandem fœminam posras in vxorem, quamuis scias non aliter condonandam esse pœnam, matrimonium valet, vt docet Rebellus *loco citato nu.14. in fine*, propter eandem rationem.

7 Secunda regula est. *Quoties metus infertur iuste ad extorquendum matrimonium, quia ordo iustitia postulat vt cogatur, vel vt fiat recompensatio metus, valet matrimonium.* Ita docent non pauci quos refert & sequitur Thomas Sanchez *disp.11. exit a num.3.* Ratio eadem est. Quando enim iustè metus infertur, non extorquetur consensus iniustè, nec per iniuriam. & is qui cogitur non est rationabiliter inuitus, quandoquidem iure cogitur, & ille in non parendo recedit à iure & æquitate. Vnde ipse potiùs sibi metum infert, vt explicui supra. Eadem regula constat ex *cap.1. & 2. de adulteriis, & cap.ex literis 2. de sponsal.*

8 Ex qua regula colligitur primò iustè posse aliquem detrudi in carcerem, vt contrahat matrimonium, quando fidem dedit, & validum erit eiusmodi matrimonium, quia iustè in eo casu inferri potest metus ad illum finem. Nec verò necessaria erit quorundam iudicum cautela, qui incarceratum extra carcerem constituunt, sub custodia tamen & ab eo sic extra carcerem posito contractum exigunt, quam cautelam reprobat multis citatis Farinacius *dict. quæst 35.num.5.* Si enim iniustè exigeretur consensus, illa cautela nihil prodesset, neque ob id liberè contrahere diceretur. Nam donec contrahens custodem habet, ita vt non possit ire liberè quo velit, dicitur esse in carcere. *l.qui neque, D. de verborum signif.* Dicitur enim detineri ille, qui non potest recedere, & qui non est in libertate sua, sed sub custodia, adhuc dicitur in carceratus, & in vinculis. Facit etiam text. *in l. succurritur, D. ex quibus causis maiores*, vbi carceratus dicitur, qui abire non permittitur. Eandem etiam cautelam reprobat Th. Sanch. *disp.cit. nu.4.* Atque eodem modo iudicandum est, quando aliquis per excommunicationem cogitur aliquam ducere, cum qua sponsalia contraxit, vt docet idem Thom. Sanch. *ibidem n.6.* Est enim illa excommunicatio iusta, & metus infertur ab intrinseco: iustæ autem excommunicationis metum grauem non esse ostendi suprà *sect.vltima.*

9 Secundò colligitur, quod si quis, vt mortem euadat, ad quam damnatus est, ex aliquarum regionum consuetudine, vel statuto ducat meretricem, valet matrimonium, censetur enim à Republica ea sufficiens compensatio delicti. Compensatio autem facta ab incarcerato etiam ex metu ad id incusso, quando expediens iudicatur, valet, vt dixit cum Farinacio *loco citat.* Idem dicendum, si illi, qui capite plectendus est ob homicidium probatum legitimè, promittatur impunitas, si ducat filiam occisi. vel vxorem defuncti, est enim compositio facta iustè per iudicem, valet que, etiamsi vi matrimonium fiat, damnetur ad mortem, dummodo damnetur iustè. Si enim iniustè damnetur, contrahet ex metu cadente in virum constantem. Atque ex hoc capite probanda est, quæ multis in locis viget de eo consuetudo, quam probat etiam idè Thomas Sanch. *ibid n.12.* Valentia *d.sp.10. generali q.3. punct.2. versiculo Tertio sequitur*, Quain consuetudinè ideò defendit Thomas Sanchez, quia metus iam conceptus auferrur ea impunitate oblata si nubat. Melior tamen mihi videtur ratio, quia licet iudici compellere etiam ad compositionem iustam, magistratus enim vim nō infert, vt docebam supra. Vnde Nauarrus, quem refert idem Auctor *loc. citat.* scribit solere Pontifices sub eadem conditione, aut ingrediendi religionem pœnas debitas remittere.

10 Tertiò colligitur idem dicendum esse, si deprehensus in stupro offerat consanguineis matrimonium cum illa, vel in adulterio deprehensus offerat matrimonium cū aliqua consanguinea marito, dummodo id non faciat metu mortis inferendæ à consanguineis, vel à viro. Is enim me tus esset illatus iniustè cùm non possit iustè occidere, sed tantùm comprehendere, & iudici prodere. Valet autem in eo casu matrimonium huiusmodi, quia offertur vel exigitur in præmium, ne prodatur vel accuseur, quod iustè facere poterant, quia ibi potissima est iniuria consanguineorum, vel mariti, & eo tendere debet iudicis sententia, vt illa iniuria compensentur. Quare si sine sententia compensationem offert, quam Lessius iudicat sufficientem, nihil agitur contra bonos mores. In quo vides latum esse dictrmen inter hunc casum, & eos, de quibus agitur *in Iuramentum. & Iusti quidem. D. de eo quod metus causa*, vt iam *suprà* explicatum est huius illationis doctrina conuenit etiam nobiscum Aegidius *disp.28. cit. dub.2.*

11 Quartò infert Thomas Sanchez *disp.13. cit.n.8.* non tantùm valere matrimonium quando iudex re vera iustè infert metum ad eum finem, sed etiam quando infert iustè tantùm secundùm allegata & probata, vt si cogat aliquem ad ducendam vxorem illam, cui fidem dedit, sed post fidem datam illa cum altero rem habuit, cùm tamen probari non possit. Ergo iamen existimo in hoc casu matrimonium ex ea coactione contractum esse omnino nullum, quia re vera est vis & coactio ab extrinseco, cum ea sententia iudicis, quæ fundatur in peculiari præsumptione, omnino deficiat ea præsumptione deficiente, & ex consequenti non obliget. Et quamuis sit bellum iustum ex parte iudicis, id tamen est per accidens, & ratione ignorantiæ, nam etiam ex parte rei est bellum iustum innixum veritate ipsa, quæ præualet præsumptioni, vt alio explicamus loco.

12 Tertia regula est. *Quoties in eo metu inferendo, etiamsi iustam originem habuerit, aliquid fit contra bonos mores, matrimonium ex eo metu contractum nullum est, perinde ac si fieret ex metu iniuste illato.* propter rationem dictam suprà *cap.13.* quam ibi late prosecuti sumus. Atque iuxta hanc regulam intelligenda sunt plures Doctores qui docent etiam metum iustè illatum ad extorquendum matrimonium illud irritare, quos refert Thomas Sanchez *q.15. cit.n.1.* licèt fine distinctione loquantur.

13 Ex hac regula colligitur in primis quod si iudex eū, quem iustè ad mortem damnare debuerat propter delictum contra fe vel alios de Republica commissum, impunitate oblate inuitet, vt filiam ipsius iudicis ducat, non valere matrimonium, vt docuit etiam Rebel. *d.quæst.11. sect.2.num.14. & 15.* in quo non rectè locuti sunt Thomas Sachez *disp.12.n.10.* Aegid. *d.disp.28.dub.1.conclus.3.n.10.* Quia, vt constat ex dictis suprà *cap.13.* ille re vera tunc infert metum iniustè, abutiturque potestate, cùm non fiat vlla delicti compensatio ratione cuius metus iustè possit inferri. Quare idem est ac si incuteretur iniuste, in quo vides longè diuersam esse rationem, cùm metus infertur, vt ducat filiam, vel vxorem occisi, infertur enim ad compensationem delicti, quæ vt diximus licita est. Quare cùm Rex vel iudex damnato ad mortem offert impunitatem, si ducat aliquam, quæ non est ducenda in compensationem delicti, si recte & attentè consideretur, non tam auferrur metus iam antea conceptus, sed infertur denuo, nisi faciat. Commune enim est omnis, qui liberat metu siue iustè, siue iniustè illato aliqua re oblata; vt auferat metum antea conceptum. Fauerque huic nostræ sententiæ ea doctrina, quam refert, & sequitur Farinac. *1.p.quæst.35.cit. num.30.* vbi dicit contractus carcerati valere, quando carcer iustus fuit. Quam tamen limitationem intelligendam dicit, dummodo contractus fiant in carcerantis vtilitatem, non verò si fiant in fauorem officialis, vel iudicis, vel detinentis in carcere: Quia tunc licet carcer ratio fit iusta, promissio carcerati non valet. Et quidem in eo casu est manifesta etiam turpitudo ex parte iudicis, cùm non possit fit reum absoluere à sententia fine iniustitia, sed ide o absoluat, vt nubat.

13 Secundò colligitur, si iudex deprehensum in stupro carceri addicat, & obligare velit, vt eam quam volenté, & sine fide data cognouit, ducat vxorem, non valere matrimonium, quia tunc metus esset grauis, & iniustè illatus, quia tantùm ex iure tenetur vel ducere, vel dotare. Quare iniuriam infert iudex cùm constringit, vel ad ducendum illam vel etiam ad dotandam tantùm, cùm sæpe contingere possit, vt dos concedenda fœminæ sit maior

ior pars bonorum ſtuprátoris,quæ ſufficit inferre grauem metum, iuxta dicta ſuprà. Solùm ergo cogere poteſt ad ducendam illam. vel dotandam ſub diſtinctione, idque docuit Thomas Sanchez. *diſp.ult.num.7.*

15 Tertiò colligitur idem dicendum eſſe ſi Medicus, qui ex iuſtitia curare tenetur, minetur alicui fœminæ ſe deſerturum illam, niſi cum ipſo contrahat, vel cum alio, quem ipſe elegerit, nullum enim eſt matrimonium, quia contra bonos mores metus illatus eſt, atque adeò iniuſtè, ſic docent Aegid. *loc.cit.n.11.* & 12. Rebel. *loco citat.n.16.* Qui tamen ſentit aliter dicendum eſſe, quando Medicus non tenetur ex iuſtitia mederi, ſed petit matrimonium illud im præmium curationis, quod mihi non omnino placet, vt dixi *c.præced.*

16 Iuxta hæc quæ in hoc capite dicta ſunt facilè erit intelligere, quando liceat Principi ſuorum ſubditorum matrimonia impedire. vel eos etiam ad matrimonium cogere. Quando namque iuſta cauſa adeſt. rectè poſſunt Principes adigere ſubditum quem ad matrimonium. Neque id pugnat cum Tridentini decreto *ſeſſ.24. de reformat. matrim. cap.9.* Id enim probant ſuperiora omnia, & Tridentinum Intelligendum eſſe de vi iniuſta, eſt communis ſenſus, alias nunquam poſſet quis iuſtè adigi ad matrimonium, quod abſurdum eſt. Atque de vi iniuſta fermonem eſſe tantùm indicant illa verba decreti. *Cum maximè nefarium ſit abijs inuirium naſci, à quibus iura expectantur.* Adde Tridentini decreto, & excommunicatione ibi lata non ligari Reges, aut Imperatores, cùm de illis non fiat expreſſa mentio. nec ligari etiam patres, ſed tantùm temporales quoſdam dominos, & publicam forenſem iuriſdictionem habentes, vt iudices, & Epiſcopos, vt optimè Thomas Sanch. *lib.4. diſp.22. in fine.* Oportet enim Regē aut Imperatorem exprimi, vt expreſſè Tridentinum *ſeſſ. 22.cap.11. de formatione,*& exprimit Bulla Cœnæ.

17 Secundò colligitur idem fortiori ratione dicendum eſſe, quando non cogit, vt cum aliqua determinatè nubat, ſed tantùm metu, & vi adigit, ne cum certa quadam fœmina ineat matrimonium, liberum relinquens, vel eligat aliam. Nam Concilium expreſsè loquitur de matrimonio. cum certa ac determinata fœmina, vel quando non reliquitur liber ad ineundum matrimonium. Eſt autem moraliter impoſſibile, ſi cui iuſtè impediatur matrimonium cum certa quadam fœmina, aditum etiam intercludi ad ducendam vxorem aliam ſibi conuenientem. Idem quod de Principe, intelligo de parte ſuperiori, & alijs eiuſmodi. Et quidem id verum eſſe continuit antiquus Eccleſiæ vſus, multis enim ob aliquod delictum aditus ad coniugia præcludebantur, itaque coniux à nullo dici poterat, nihilque ab Eccleſia actum contra libertatem matrimonij, vt dixi *ſuprà.*

18 Idem etiam multo potiori ratione dicendum eſt de Magiſtris Militiarum Ordinum reſpectu ſuorum militū. Ordinis enim ſancti Iacobi milites (eorum ſtatuta legi tantùm, ac Bullas Pontificias) à ſua prima confirmatione per Alexandrum III. nubere non poſſunt ſine licentia Magiſtri. Id quod iure optimo ſtatutum eſt, vt videat, conſideretque Magiſter. an eligant vxorem, quæ & ipſis, & ordinis ſplendori ac dignitati conueniat. Præuidit autem ſine dubio Pontifex ſæpe Magiſtrum nonnulla prohibiturum coniugia, quæ ſcilicet milites minus decerent, illique vel amore, vel libidine cæci appeterent; imò ea fuit tota ratio eius conſtitutionis. Neque exiſtimauit in eo lædi libertatem matrimonij, ſi quis iuxta id quod æquum eſt, non iuxta id quod lubet, compellatur abſtinere ab vxore ducenda. Et forſan multis indecoris coniugijs præcluderetur occaſio, ſi Pontifex irrita redderet coniugia equitum Militarium abſque conſenſu expreſſo Magiſtri contracta. Adeoque verum eſt præuidiſſe Pontificem multa eiuſmodi connubia impedienda, idque æquiſſimum iudicaſſe, vt acriter inuehatur Innocentius III. contra equites Milites extorquentes à Magiſtro licentiam ad coniugia, inquit enim: *Cum ioitur in ordine militia ſancti Iacobi iam contractum ante factam profeſſionem matrimonium tolleretur, & poſt etiam ex Magiſtri licentia contrahi permittatur, quidam de fratribus ipſis, ſicut re ſignificante didicimus ex his occaſionem ſumentes à te de ducendis vxoribus minuntur indulgentiam extorquere, qua ſi paſſim daretur, in detrimentum domus non modicum redunderet. Nos ergo indemnitati domus tibi commiſſæ paterna ſollicitudine præcauere volentes, authoritate præſentium inhibemus, ne aliquis fratrū eiuſdem ordinis à te, vel ſucceſſoribus tuis contra regulam veſtram licentiam extorqueat contrahendi, ita vt eadem regula firmiter obſeruetur, &c.*

CAPVT XX.

Errore circa ſubſtantiam dirimi matrimonium, et alios contractus, ſiue actus.

SVMMARIVM.

1 *Errorem auferre conſenſum.*
2 *Eius variæ diuiſiones.*
3 *Error circa ſubſtantialia vitiat iure naturæ.*
4 *Aliquando error qui eſt circa ſubſtantiam in vno actu, eſſe accidentalem in alio, & exemplis explicatur.*
5 *Quo modo error ſubſtantialis dicatur dare cauſam contractus vera explicatio.*
6 *Quædam obſeruatio.*
7 *Matrimonium ex errore erga perſonam nullum eſſe iure naturæ, & poſitiuo.*
8 *Eleemoſynam ob paupertatem fictam donatam, nullam, niſi de animo donantis conſtet oppoſitum.*
9 *Idem de donatione titulo conſanguinitatis, aut amicitiæ, ſi non eſt amicus, nec conſanguineus.*
10 *Idem ſi Epiſcopus conferat beneficium cum ignorantia beneficij.*
11 *Idem quando cum falſo libello, tacenti quod de iure exprimendum erat, beneficium impetratur.*
12 *Quid dicendum in votis, cum ex errore ſingularium concipiuntur.*
13 *Quis error in emptione vitiet.*
14 *Errorem virginitatis in ſexu qui emitur accidentalem eſſe.*
15 *Obijcitur ex textu in l. quid tamen, de contrab. empt. quorundam ſoluto reijcitur.*
16 *Aliorum etiam ſoluto reijcitur.*
17 *Reſpondetur ex propria ſententia, & remittitur maior explicatio.*
18 *Alia obiectio ex l. ſi ſterilis. de actio empti.*
19 *Alia obiectio ex l. Labeo, de contrab. empt.*
20 *Alia obiectio ex eo quod in ſtipulatione, & pignoris datione error materia non vitiat.*
21 *Errorem concomitante circa ſubſtantiam etiam obſtare matrimonio.*

1 HAec eſt ſecunda pars huius libri, in quo propoſuimus explicanda ea, quæ iure naturali pugnent cū matrimonij conſenſu. Dictum hactenus de metu, qui conſenſum tollit, dicendum in ſequentibus de errore. Qui quidem, vt eleganter docet D. Thom. *in additionibus, quæſt.51.art.1.* ideò pugnare dicitur cum matrimonio, quia aufert eius cauſam, ſcilicet, conſenſum. errantis enim nullus eſt conſenſus, cùm actus voluntatis ſine actu intellectus eſſe non poſſit, error autem aufert actum intellectus de bitum, cùm ponat peruerſum iudicium, ex quo ſequitur conſenſus voluntatis diuerſus ab eo, qui ſequeretur ex recta cognitione & iudicio. Et quamuis quo ad hoc idem dicendum ſit de ignorantia, cùm auferat cognitionē, ſine qua non ſequitur actus voluntatis debitus. communiter tamen nomine erroris venitur in ea ſignificatione, quia ea exiſtente ignorantia eſt etiam falſa cognitio in intellectu, quæ eſt error, ex quo ſequitur indebitus actus voluntatis. Solet autem communiter à Doctoribus

bus distingui error personæ, error conditionis seruilis, error qualitatis intrinsecæ, scilicet pulchritudinis, vel virginitatis, error etiam qualitatis extrinsecæ, scilicet, diuitiarum Et quod attinet ad errorem conditionis seruilis, quia ille solùm est ex iure positiuo; vt error seruitutis est, cum seruus iure inhabilis sit ad contrahendum matrimonium cum in genua in certus casibus, de eo agendum est infrà *lib.7.* cum dicemus, de his quæ pugnant cum matrimonio ex parte inhabilitatis personarum, de alijs autem in hoc libro. Spectat enim eorum tractatio potius ad hanc partem, in qua de pugnantibus cum legitimo consensu matrimonij agimus, quam ad aliam partem de inhabilitate personarum contrahentium.

2 Deinde obseruandum est errore accidere posse, ita vt det causam actui, & illum antecedat, & ex eo errore ducatur agens, aut potest concomitanter se habere, cùm quis ita affectus est, vt etiamsi sciret esse aliter, quàm existimat, aut sibi persuadet, nihilominus faceret, quæ latè à nobis in materia de peccatis explicata sunt.

3 Est ergo communis certaque sententia, pro qua non est necessarium Authores referre, quæ docet errorem antecedentem, id est, qui dat causam contractui circa substantialia, cuiusuis contractus, & ex consequenti circa substantialia matrimonij, reddere illud nullum iure naturæ. Vnde Diuus Thomas *loco citato*, dixit errorem circa personam in matrimonio reddere illud nullum, idque iure naturæ ex defectu consensus, & habetur *cap. vnico* 29. *q.1. & cap.tua nos, de sponsal.*

4 Potest autem contingere, vt aliquid sit circunstantia, & accidens respectu alicuius contractus, & tamen pertineat ad substantiam alterius. Persona enim pertinet ad substantiam matrimonij, datur enim corpus pro corpore, & tamen accidentaria est in contractu emptionis. & vēditionis: & qualitas est accidens comparatione matrimonij, & tamen pertinet ad substantiam contractus emptionis. Similiter etiam in alijs sacramentis parum refert error personæ, neque eius error reddit inualidum sacramentum, vt si quis existimet se baptizare, vel absoluere filium Petri, & baptizet, vel absoluat filium Ioānis, valet baptismus, vel absolutio, at matrimonium error personæ nullum reddit. Quia ad alia sacramenta error personæ accidentariè pertinet, tantùm enim debet habere animum baptizandi præsentem, quicunque ille sit, & idem est de absoluente, & ordinante. alias se exponeret manifesto periculo sacrilegij alitet ordinans, vel absoluens, aut baptizans, vt rectè docet Petrus Ledesma *dict. quæst.53. art.2. dub.2.* ante solutionem argumentorum. At in matrimonio cùm sit contractus ad iusticiam pertinens, & qui versatur circa corpora tanquam circa materiam, error in ea materia non potest non esse substantialis, & æqualitatem auferre, quam spectat ratio, & essentia contractus matrimonij. Atque id valdè præ oculis habendum est in vnoquoque contractu, vt intelligamus, quando dolus vel error sit circa substantiam, quando verò sit circa aliquod accidens, vt inde constet validum, aut nullum esse.

5 Sed in explicando, quomodo error dicatur dare causam contractui, dissensio est. Nam Syluester *verb. emptio, num.*20. Medina *C. de restitutione q.*34. Conradus *quæst.* 54. Nauarrus *in summa, cap.23.n.82.* Molina *tom 2. de iustitia, disp.*352. & nonnulli recentiores censent tunc contractum fore nullum, & dolum incidere in contractum vel dare causam contractui, quando deceptus cognita veritate non consentiret, vel quia tunc putant esse defectum consensus voluntatis, vt quidam dicunt, vel quia extorqueretur iniustè talis metus. At Soto *lib.6. de iustitia. quæst.3.art.2.* sentit posse esse validum cōtractum, etiamsi cognita veritate deceptus non esset consensurus. Idem docuit Valentia 2.2.*disp.5.q.20. punct.*4. Gabriel Vazquez 2. 2.*disp.*20.*cap.*3. Sed iudicandum esse validum contractum, quoties deceptio non est circa substantiam, licet sit circa aliquod accidens. Quæ sententia vera est, elucidanda tamen.

6 Vt ergo explicem, quid res habeat tam hoc *cap.* quam *sequenti*, aduertamus in primis valde in his attendendum esse animum contrahentis, cùm huiusmodi obligationes pendeant ex consensu voluntatis. Vnde vt dicamus quid spectato iure naturæ vim habeat, diuersimode aliquis se habere potest in consentiendo, cùm ignorat aliquid. Primò potest contingere, vt expresse feratur consensus in substantiam contractus, & tamen circa alias circunstantias nihil expressè cogitet, sicut neque de oppositis. Et in hoc casu, si error sit circa substantiam, vel circunstantias substantiales, nō valet proculdubio; quia error circa substantialia tollit consensum necessarium, & tedit omnino inuoluntarium, aufert enim ignorantia obiectum, in quo valde error à metu distinguitur. Metus enim non tollit obiectum, & ideo non reddit omnino inuoluntarium actum, quin potius ratione alicuius vtilitatis, quæ versatur in vitando malo imminente officit, vt obiectum amplectatur. Inde est multa ex metu iure naturæ valere, at ex errore circa substantiam nihil esse validum. Non ergo valet argumentuum ab vno ad aliud.

7 Ex quibus multa licet colligere doctrinæ causa. Primò colligitur matrimonium ex errore circa personam inualidum esse, non aliquo iure positiuo, sed naturali, & ita apud infideles etiam esse inualidum matrimonium ex errore circa substantiam, neque posse Ecclesiam efficere, vt matrimonium cum eusmodi errore initum sit validū, cùm supplere non possit in hoc casu defectum consensus, sicut in alijs contractibus ciuilibus potest, vt statim dicā. Quæ omnia docent ita communi sensu Doctores, vt necesse non sit auctores referre: videamur tamen Thomas Sanchez *lib.7. de matrim. disp.*18. *n.*12.14.15. & Petr. Ledesm. *d. quæst.*51. *art.2. dub.2.* Rebell. *lib.3. de matr. q.2.* Aegid. *disp.*31. *dub.1. concl.*1. Valentia *disp.*10.*q.*3. *punct.*2. Toletus *lib.7. summæ, c.7.*

8 Secundò colligitur, si alicui donatur aliquid titulo eleemosynæ, qui reuera non est pauper, sed pauperatem fingit, nulla donatio est, quia paupertas est circunstantia substantialis pertinens ad obiectum eleemosynæ, quæ est subleuatio miseriæ in egente & misero. Sic Thom. Sanchez *disput.*18. *cu. num.*24. & probabile putat Ledesma *quæst.*51. *cu. art.2. dub.*3. *in solutione ad* 2. quamuis ipse aliud sentiat, sine fundamento tamen, & Aegidius *disput. citat. dub.*1. *num.*8. quamuis in eo pugnantia loquatur quod cùm credat secundùm communem modum dandi eleemosynam validam esse, etiamsi non sit verè pauper, quia tantùm intendunt, qui eleemosynam conferunt, subleuatre miseriam existimatam; cùm hoc tamen addit pauperē teneri ad restitutionem. quod stare non potest, si eleemosyne donatio vera est. Nostram tamen sententiam expressè docet Gabriel Vazquez 1.2. *d.disp.*10.*cap.*4. licèt *in opusc. de eleemosyna*, paulo aliter philosophatus sit, & sequitur etiam Ludouicus Turnanus *tom.1. in* 2.2. *disput.*85. *dub.1.* Non tamen negauerim, si constaret de animo donantis eleemosynam talem esse, vt vellet etiam donare, quamuis ficta & simulata paupertas esset, verum esse, quod habet Gabriel Vazquez *in opusculo de eleemosyna, cap.1. dub.vltimo*, & tunc valere donationem, quia in ea specie paupertas non esset causa finalis, sed impulsiua. At quando de animo non constat id quod dixi tenendum est cum alijs Doctoribus, quos ipsi citant. Atque hanc sententiam adeò veram existimo, vt credam oppositam nihil probabilitatis habere, quam solus docuit Soto citatus ab istis Doctoribus, & secutus postea est Petrus Ledesma *loco citato.* Neque obstat, quod qui eleemosynam confert respiciat Deum; cuius intuitu confert. Deum enim respicit vt finem remotum, proximè verò subleuationem miseriæ petentis, quæ tribuit speciem actui & eleemosynæ.

9 Tertiò colligitur, si aliquid donetur titulo consanguinei, aut amici, si reipsa non sit consanguineus neque amicus, vitiatur donatio, & non subsistit. Sic Gabriel Vazquez, & Turrianus *locis citatis.* Ratio est facilis & aperta. Quia cùm hæc actio ex sua substantia pertineat ad pietatem, vel amicitiam, qua obseruamus parentes, vel amicis beneficimus, amicitia vel consanguinitas est circunstantia substantialis eius actionis. Idem dicēdum est, cum donatur aliquid alicui pauperi titulo sanctitatis qui sanctitatem simulat, ea donatio non valet, vt docet Gabriel

Vazquez

Vazquez *de eleemosyna, cap. 9. dub. ultimo, n. 16.* Ratio est, quia iam ille actus pertinet ad religionem, vel obseruantiam; & licet sanctitas esset accidentalis circunstantia actus eleemosynæ, est tamen subſtantialis actui obseruantiæ, vel religionis.

10 Quarto colligitur, si Epiſcopus conferat beneficium cum ignorantia beneficij, exiſtimans se aliud conferre, nulla collatio eſt ob eandem rationem, quia eſt error circa ſubſtantiam, vt in ſpecie docet Gabriel Vazquez *illa diſp. 30 c. 4.* An autem vitiet collationem ſimulata ſanctitas, dicam *c. ſequenti.* Similiter, ſi Epiſcopus crederet ſufficientem ad beneficium, quia ſufficientiam ſimulauit, cùm reuera non eſſet, collatio erit nulla, & tenebitur reſignare, qui accepit, ex eodem fundamento. Quia dignitas perſonæ pertinet ad ſubſtantialia in collatione beneficij, vt optimè docet Gabriel Vazquez *opuſc. cit. c. 3. dub. vlt. n. 18.*

11 Quarto colligitur, quod quando quis impetrat beneficium per ſuiſe ſcripta oblata Pontifici, vel Prælato, vel impetrat reſcriptum ad aliqua, in quo aliqua cauſa exprimitur, vel ſubticetur, qua expreſſa vel non expreſſa non concederetur, talis impertratio eſt nulla. Quia cùm hæc impetrentur iudicè, Pontifex inniitur veritati, & probationibus, & ſecundùm illas vult concedere, & iudicare, imo id aſſerit in reſcripto, *ſi preces veritati nitantur.* Idem dico de abſolutionibus à cenſuris, quæ impetrantur à iudicibus. Ratio huius eſt, quia licet alijs actibus ea ſit accidentalis circunſtantia, in huiuſmodi impetrationibus eſt ſubſtantialis, & ita facit nullam impetrationem, quia Pontifex conced ens reſcriptum, vt innititur veræ probationi, & petitioni, ita etiam ſub eadem conditione concedit ſaltem virtualiter. Intelligimus autem quod neceſſe ſit etiam exprimere, quod iure requiritur, vt cognoſcatur à Pontifice; ea autem quæ vt iudex poſſulat iure cognoſcere, debent patefieri & ſubſtantialia iudicio ſunt, licet alijs actibus eſſent accidentalia. Sic eleganter docet Gabriel Vazquez *opuſculo, & dub. cit. num. 21. & 22.*

12 Sexto etiam colligitur, quomodo ſit Philoſophandum in votis. In illis enim attendendum eſt, quæ ſit ſubſtantia, vel ſubſtantialis circunſtantia illius voti in ſingulari, licet accidetaria ſit rationi communi in illa materia. Nam ex vouentis intentione tantùm conſurgit obligatio. Vnde qui vouet exiſtimans obligationem non ineſſe voto, vel ignorans votum Deo fieri, nullum eſt votum; niſi adeſſet generalis intentio faciendi quod alij in eo caſu faciunt. Similter, ſi aliquis vouear opas, exiſtimans eſſe facile, ſi ea ra maior difficultas ſit, quæ alicuius momenti & conſideratione digna cenſeatur, aliter quam ipſe cogitabat, liber eſt à voto. Quia actio illa vouendi verſatur circa illa ſingularia, quæ reuera aliter ſe habent, quam vouens exiſtimabat. Item ſi quis vouit ingredi religionem aliquã, eamque non nimis aſperam eſſe credebat; ſi nimis aſpera ſit, non tenetur voto in eam religionem ingredi neque in aliam, cùm de alia votum non emiſerit. Item ſi vouit religionem Carthuſianorum. exiſtimans eſſe vſum carnium in cibis, nulla eius voti obligatio eſt. Nam licet ſtatui ac voto religionis accidentaria ſit ea aſperitas maior vel minor; attamen cùm hæc actio circa ſingularia verſetur cum ſuis circunſtantijs, error ille pertinet ad ſubſtantiam huius voti.

13 Septimò colligitur eodem modo philoſophandum eſſe in contractu emptionis & venditionis. Si tes ſit vitioſa, quod vitium ignoraui, nulla venditio eſt: nam in his contractibus, vt ſupra dicebamus, qualitas pertinet ad ſubſtantiam contractus. Vnde qui vendit lapidem ignorans eſſe gemmam, cùm tamen ſit, nulla venditio eſt. eſt enim ignotantia ipſius circa quid. Item ſiquis vendat tem ſacram vt profanam, nulla ipſo iure venditio eſt, *l. qui officv, D. de contr. empt.* quia res ſacra extra commercium eſt. *Inſt. de rer. diuiſ.* In quo differt à venditione rei furtiuæ, quæ valet, vt dicam *c. ſeq.* cuius diuerſitatis ratio eſt, quia vitium rei furtiuæ purgari poteſt: at piaculum eſt fperare rem ſacram profanam futuram Nullaque ea venditio eſt. quia eſt error circa ſubſtantiam rei quæ venditur, cùm omnino ſit extra commercium. Item ſiquis teſtator inſtituat hæredem eum, quem præſentem habebat, exiſtimans eſſe ſfratrem, aut patruum, dicatque, inſtituo hunc meum frarrem aut patruum, inualida eſt ea inſtitutio, nec poteſt ille, qui præſens eſt, aliquid ex teſtamento retinere, item ſi credens eſſe ſuum filium legitimatum, vel adoptiuum, non ſubſiſtente ea cauſa non valet aliqua diſpoſitio. Neque ſi quis inſtituat hæredem, quia exiſtimauit errore deceptus filium ſuum, eum, quem prius inſtituerat, obijſſe; ſecunda inſtitutio hæredis ob cauſam falſam veram exiſtimatam, nulla eſt. Falſa enim cauſa ex doctrina Bartoli vitiat diſpoſitionem & inſtitutionem.

14 Ad errorem etiam qualitatis ſubſtantialis referri ſolet error circa virginitatem, ac proinde ſiquis virginem ſe emere putaſſet, cùm mulier eſſet, emptionem non valere, videtur probare textus *in l. fin. §. ſiquis virginem, D. de actionib. empt.* Cui tamen obſtare videtur textus *in l. aliaquin 11. §. quod ſi ego, D. de contrahenda emptione,* vbi Vlpianus, qui etiam author eſt illius legis de actionibus emptì, contra probat. Dicendum tamen non eſſe hunc errorem circa ſubſtantiam. Eſſet quidem, ſi ego dum virginem emere putaſſem, ſeruum puerum emiſſem, fuit enim error ſexus, qui error eſt qualitatis ſubſtantialis, non verò virginitatis; & ita, etiam ſi mulier virgo non ſit, in ſubſtantia non erratur.

15 Sed aduersus hanc certam & communem doctrinã nonnulla obijci poſſunt, quæ videntur obſtare. Primò enim obſtat textus *in l. quid tamen 14. D. de contrahenda empione,* vbi viriola vendita pretio exquiſito, quæ aurea dicebatur, ſi magna ex parte ænea eſſet, dummodo aliquid auri admixtum haberet, emptio valet. Huius difficultas variæ ſolutiones adhibentur, quas defendunt laudati à Morla *in* Empotio iuris, ad *tit. de contrahenda empione, num. 19.* & ab Oſvvaldo Halligero *in notat. ad Donel. lib. 12. comment. cap. 7. lit. C.* Illis tamen omiſſis reſpondet Morla *d. num. 19.* & Anton. Pichardus *Inſtitut. de empione & venditione, n. 19.* hodie huius legis deciſionem non ſeruari; cuius eam rationem afferunt, quia artificio aquæ, quam Chryſulcam vocant, aurum à quocumque alio metallo ſeparari poteſt. hæc tamen ſolutio probanda non eſt, in primis; quia eius aquæ artificio non poteſt aurum ab alio metallo ſeparari, niſi etiam & metallum ipſum ita euaneſcat, vt reddatur inutile. Sic docet Berchoten *in §. ſi duorum materia, num. 5. Inſt. de rerum diuiſione,* & idem refert Oſvvaldus *ad Donel. lib. 4. comment. cap. 3. lit. C.* Deinde quia quamuis idoneum aliquod artificium eſſet ad eiuſmodi ſeparationem, ſicut adſtruunt Morla & Antonius Pichardus, id quidem prodeſſe poſſet ad euitandam communionem, quæ ex confuſione & mixtione diuerſorum metallorum naſcitur, de qua agitur *in d. §. ſi duorum materia* 27. Ad huius autem legis, in qua verſamur, explicationem nihil confert. Ratio enim propter quam valet venditio eius viriolæ, quæ pro aurea venditur, & partim aurea eſt, partim ænea non ex eo defumitur, quod metalla ſeparari non poſſint, ſed quia L.C. Vlpianus ſentit non eſſe erratum in ſubſtantia.

15 Præterea aliter reſpondet Cuiacius *lib. 8. obſerv. cap. 4.* quem ſequitur Cothofredus *l. 41 cum ab eo, §. menſam, D. de contrahenda empt.* Inquit itaque ſeparanda eſſe, quæ inaurata vel inargentata ſunt. Illis enim aurum vel argentum immixtum & inſuſum eſt, & ideo qui tem inauratam emit pro aurea, non omnino errat in materia, quia in ea ineſt aliquid auri: his autem, quæ argento cooperta ſunt, argentum inſuſum vel immixtum non eſt, & ideo qui menſam ligneam argento coopertam pro argentea emit, omnino errat in materia, menſa enim nulla ex parte argentea eſt, ſed operimento duntaxat lamiæ veſtitia eſt. Hæc Cuiacius. Quæ Cuiacij interpretatio communiter placet Doctoribus. Sed Genoa *in conciliat. legum dicta l. quid tamen & l. cum ab eo*, non probat hanc ſolutionem Cuiacij, quia exiſtimat aduerſari illa verba *d. l. quid tamen, nam ſi inauratum aliquid ſit.* Sed probat Genoa aliam ſolutionem traditam à Nicolao Caſſalis, quæ vt mihi videtur, in idem recidit cum ſolutione Cuiac. ſubdit enim Nicolaus hæc verba. *Non pugnat d. l. 41. §. 1. quia in hac l. 14. non eſt error in materia, reuera enim erat ex auro, ſed non ſolo conſtata, ſiquidem erat viriola ex auro & ære, licet ea*

præponderet: Vnde emptio tenet: sed tamẽ agitur in id quod interest. At in d. l. 41. nihil interat argenti in mensa alterius materiæ, nam tanquã pro solida expresse vendita esset: nec theca seu vestis mensæ inest, si ei adsit, non inhæret, sed adhæret, atque adeo materia illa ex qua mensa constat non est argentea. Vnde nimium non est si emptio nulla sit, quasi stanno aliave materia pro argentea vendito, ut in fine dicitur.

17 Hanc solutionem fateor quidem communiter probari à iuris interpretibus, qui ea ratione existimant eas duas leges inter se conciliari. Attamen ego fateor tarditatem ingenij mei, nunquam huius discriminis rationem assequi potui. Quid enim refert argentum adhærere mensæ, aut æs inmixtum esse auro, quem admodum mensa illa argento cooperta, cùm intus esset lignea, vendita est pro argentea, ita etiam viriola illa vendita erat pro aurea, cùm maiori ex parte esset ænea? Quod enim vel adhæreat, vel misceatur, non tollit quominus virium sit in materia quæ venditur, & ex consequẽti emptor errat circa materiam, quam emit existimans in vno casu materiã totam esse auream, & pro aurea venditam, cùm maiori ex parte esset ænea, & in alio casu totam mensam existimans esse argenteam, cùm tantum operimentum argenteum esset. Sicut enim ex ære & auro artificiosè confecta erat viriola; ita etiam ex argento & ligno compositum erat quoddam arte factum vnum vnitate entis artificialis. Quare mihi olim in prima editione libri de imped. visum est, & nunc etiam videtur veritate carere, quod Vlpianus dicit in prædicta *l. quod autem*, eam emptionem valere, qua vendiruntres inaurata existimanti esse auream, aut res, quæ magna parte est ænea, habet tamen aliquid auri, existimanti totam esse auream. cum ex Aristotelis & Philosophorum sententia in hoc casu sit ignorantia ipsius *quid*. Id quod etiam olim iudicauit Gabriel Vazquez *disput. 30. cap. 4. num 30.* Nisi fortè quis dicat emptorem sufficienter manifestasse defectum viriolæ, aut rei inauratæ, aut saltem dixisse emptori non esse rem illam ex omni parte auream; non tamen sufficienter explicasse quanta esset quantitas auri, vel alterius metalli admixti, & ideo venditorem cogi in id quod interest. Verùm de hac dicam iterum infra *c. 21. §. vnico*, & fortè legitimam intelligentiam harum duarum legum assignabo.

18 Secundò obstare videtur textus *in l. si sterilis, 21. §. 1. D. de actionib. empt.* ibi, *De qualitate autem dissentiamus esse*; intelligitque de qualitate substantiali, vt apparet ex subiecto exemplo. Respondetur tamen verissimum esse vulgatem lectionem, quæ habet, *emptionem non esse*, quam defendunt Eguinarius Baro, Cuiacius *d. l. quod autem* & sic legi in Codicibus Noricis ait Antonius Augustinus *lib. 4. emendat. cap 17. & in manu scripto Codice* Lndouici Charondæ, vt ipse Charonda testatur, quam lectionem etiã adstruit textus *d. l. 21. §. 1.* ibi, *tamen venditor*, quem rectè expendit Cuiacius *vbi supra*. Rectè scio Duarenum, & alios tueri Florentinam lectionem, sed est inutilis labor, sustineri namque non potest.

19 Tertiò obstare videtur textus *in l. Labeo 41. D. de contrah. empt.* vbi aurichalco pro auro vendito tenetur venditor aurum præstare Respondetur tamen ex eo non probari emptionem valuisse, sed id tantùm quod venditor si sciuit aurichalcum esse, tenetur præstare emptori omne damnum, omne interesse, si verò ignorauerit, tantùm eius quod interest rei venditæ nomine. Quod si quis obiciat emptionem valere, ex eo quod detur actio venditi *in d. l. si sterilis §. 1.* facilè satisfit, quia nemini dubium est aliquando ex venditione, quæ non consistit, dari actionem ex empto ad interesse, vt & *in l. qui officij, D. de contrab. emptione*, vbi agitur de venditione rei sacræ.

20 Denique obstare videtur; quod in stipulatione & pignoris datione error materiæ non vitiat, *l. si. id quod 22. de V.O. & l. 1. in fine D. de pignor. action.* Ergo pari etiam ratione dicendum est errorem in materia in contractu emptionis non vitiare contractum. Et confirmatur difficultas ex *l. in venditionibus 9.* & aliis legibus eiusdem tituli, *D. de contrab. emptione*, vbi Vlpianus Marcellum notans in eo tantùm consentit cum eo, quod vendito aceto pro vino emptio valet, si modò ipsum vinum acuit, & ab initio vinum fuit, quia tunc propè eadem substantia est, quam Græci vsiam vocant. Cæterùm si ab initio acetum fuit veluti acetum fictitium, de quo Cuiacius *15 observat. c. 27.* & Gothofredus *in l. si quis vinum, §. sit autem D. de tritico, vino, & oleo legato*, tunc emptio non consistit, cùm errarum sit in substantia. Respondemus tamen in primis stipulationem, & pignoris dationem consistere, quamuis errarum sit in materia; emptionem verò non consistere ex ea ratione, quia materia non pertinet ad substantiam vnius, pertinet tamen ad substantiam alterius. Quod sic explico, quia cùm nihil præstet promissori stipulator, sed ex lucratiua causa habiturus sit id quod promittitur, eius potius interest stipulationem sustineri, quam vitiari. Idem etiam in pignore dicendum est. Si enim æs pro auro datum fit, saltem in ære pignus consistit, cùm melius sit creditori cautionem aliquam habere, quam nullam. At in emptione cùm pretium pro re præstare teneatur emptor, illius interest potius emptionem non consistere, atque ita deficiente eius consensu emptio non valet, cùm in ea vtriusque consensus debeat intervenire. Ad confirmationem autem satis ex ipsa lege constat, quid dicendum sit, neque enim ibi error est in substãtia, quando vinum acuit tantùm, & non ab initio acetum est, sed tantum in qualitate accidentali.

21 Denique in fine huius capitis addendum est, in matrimonio errorem concomitantem circa substantiam efficere matrimonium nullum. Sic docet Gabr. Vazquez *disp. 30. cit. c. 4. n. 30.* Speculum coniugiorum *1. part. 28.* & alij. Itaque si quis errans circa substantiam contrahat matrimonium, ita tamen affectus, vt etiamsi non erraret, nihilominus contraheret, adhuc non valet matrimonium. Quia matrimonij contractus & ratione suæ excellentiæ, & quia indissolubilis omnino est, requirit positiuũ & expressum voluntarum, nec sufficiens est interpretatium.

CAPVT XXI.

Quid dicendũ de errore circa qualitatem accidentalem in matrimonio, et alijs contractibus.

SVMMARIVM.

1 *Communis sententia.*
2 *Quadam obseruatio pro eius explicatione.*
3 *Prima pars vera sententiæ.*
4 *Nonnulla inferuntur in specialibus materijs, & n. 5.*
6 *Secunda pars vera sententia, quando animus expressit fertur in accidentalia contractus, & n. 7.*
8 *Quid si vendax alicui exibuit ut esse amicum.*
9 *Quid in votis cum errore accidentali.*
10 *Quid quando in votis est error causa finalis, vel impulsiua.*
11 *Obiectio ex cap. ex parte, de coniunct. coniug. diluitur.*
12 *Idem dicendum, cùm dolus adhibetur ab aliquo tertio.*
13 *Quandoque etiam vitiari matrimonium ex errore in qualitatibus.*
14 *Eum qui decipit in qualitate, si deceptio sit grauis, peccare mortaliter.*
15 *Obiciuntur quadam contra nostra sententia secundam partem.*
16 *Diluuntur.*
17 *Quare philosophemur diuersimodè de dolo & metu in contractibus.*
18 *Quando dolus dicatur dare causam vel incidere in foro animæ, & externo.*
19 *Quid iuris sit penes deceptum iure naturali: quorundam opinio.*
20 *Aliorum opinio sub distinctione.*
21 *Verior sententia.*

22 *Quid quando dolus incidet tantum.*
23 *Quid dicendum iure positivo, quæ actio competat decepto aduersus decipientem, communis distinctio, & n.* 24. 25.
26 *Nonnulli contra sentiunt. Eorum rationes, & n.* 27.
28 *Explicatur communis sententia in contractibus stricti iuris.*
29 *Contractus bona fidei iure positivo non valere ex dolo dantis causam.*
30 *Quando dolus dantis causam etiam contractui bonæ fidei versatur circa accidentalia, valere iure positivo, & in hoc differre a iure naturali.*
31 *Explicantur quæ iura competant decepto, ratione doli intercurrentis tam in contractibus bonæ fidei, quam stricti iuris, siue sit circa accidentalia, siue substantialia, & n.* 32. 33.
34 *Opponitur quomodo si venditio ex dolo circa substantialia non valeat, detur actio ex empto.*
35 *Opponitur ex l. venetur 6. de act. empt.*
36 *Rursus obiicitur ex l. si addes 19. D. locati.*
37 *Opponitur ex vendente rem alicuam ad vendentem non sanam.*
38 *Opponitur ex l. eleganter, de dolo.*
39 *Diluuntur argumenta Lessij contra communem doctrinam.*
40 *Quid dicendum in hac re iure Canonico.*

1 COmmunis Doctorum sententia est errorem circa qualitatem, nobilitatem, diuitias, & similes non vitiare matrimonium, quia non est circa substantialia, & illis ignoratus adhuc salua manet substantia contractus, & voluntarium requisitum ad eius substantiam. Sic docent Doctores omnes, ita vt necesse non sit Authores referre, quamuis cùm in specialibus casibus loquuntur, valdè discedant ab ea communi sententia.

2 Attamen, vt ego explicem quid res habeat, neque enim existimo posse esse discrimen in re, sed tantùm in modo loquendi, aduertendum est cum Gregorio de Valentia 2. 2. *disput. 5. quæst. 2. punct. 4.* Quam etiam doctrinã amplectitur Ludouicus Turrianus *tomo 1. in 2. 2. disput. 85. dub. 2. §. Secundo sciendum est*, & in re eandem doctrinam sequitur Thomas Sanchez *lib. 7. disput. 18. nu. 21.* accidentalem circunstantiam contractus duobus modis posse cõparari ad voluntarem contrahentis. Primò, vt solùm concomitanter se habeat, vel quia nihil de illis cogitauit, neque de oppositis, vel quia ita affectus erat, vt etiam si cogitaret nihilominus actum perficeret. Secundo modo, ita vt animus contrahentis feratur in substantiam contractus, & simul in circunstantiam, tanquam in conditionem, à qua vult pendere contractum. Quæ distinctio ad hanc rem definiendam, & multa alia, quæ in similibus casibus sese offerre possunt, valdè attendenda est.

3 Iuxta hanc ergo doctrinam, prima pars nostræ sententiæ est. Si voluntas & animus contrahentis circa circunstantias accidentales se habeat primo modo, validus est contractus, etiamsi contingat deceptio circa circunstantias illas, dummodo non sit error circa substantiam. Et in hoc sensu crediderim intelligi communem Doctorum sententiam in principio relatam. Huius autem ratio facilis est. Quia contractus aut quasi contractus, aut actus ipsi sunt simpliciter voluntarij. Est enim actus absolutus hic & nunc, neque vllo modo in sua substantia dependens à cõditione, vel circunstantia aliqua extrinseca, neque ex animo contrahentis, cuius optimum signum est contrahentem ad nullam aduertere. Igitur validus est iure naturæ. Neque enim vt dispositio aliqua valida sit, necesse est dispondentem omnia vniuersim penetrare ac rimari, quæ ipsum à tali dispositione retrahere poterant, sed substantialia tantùm; alioquin nullus ferè qui aliquid ab alio acciperet, vel cum alio contraheret, posset esse in conscientia securus, eò quod iustè timere posset circunstantiam aliquam, vel circa ipsius mores, vel circa aliquid aliud disponentem latuisse, quam si sciret, animum non haberet dispondendi. Et confirmatur amplius. Quia voluntas dispondendi, & contrahendi in eo casu, in quo quis ignorat prædictas circunstantias, non nititur contrariis, neque illis ducitur tunc ad eo pacto dispondum. Vnde si contraria ad eam dispositionem non concurrerunt, neque fuerunt illius causa: ita neque ignoratio in eiusmodi circunstantijs, etiamsi dispondentem retraheret à dispositione, reddunt illam inuoluntariam, estque proinde valida. Quare non est vniuersim vera illa regula, tunc contractum, aut dispositionem nullam esse, quando si aliquis ad aliquam circunstantiam aduerteret, quæ eum latuit, non contraheret, neque existimo in ea vniuersalitate tradi à Doctoribus: expresse namque quod hactenus docui tradit Molina *tomo 2. disput. 209. §. Secundum est.* Ioannes Medina *C. de Restitutione, q. 24. §. Secundum*, Scotus in *4. distinct. 15. quæst. 2. artic. 3.* Quamuis enim specialiter loquatur Molina de dispositione gratuita ob causam per vltimam voluntatem aut inter viuos; eadem tamen ratio est in omni alia dispositione, aut contractu, vt constat, nisi sibi ipsis repugnare velint.

4 Ex hac prima parte nostræ sententiæ colligitur doctrinæ gratia, si quis vendat rem alicui nihil cogitans, an sit amicus, vel inimicus, qui tamen reuera inimicus est, valet contractus, etiam si non vendidisset, si aduertisset inimicum esse. Ea enim circunstãtia, cùm sit extrinseca substantiæ contractus venditionis, non aufert consensum voluntarium. Simili ratione motus aliquis paupertate alterius aliquid illi donat, eleemosynamve largitur, quem tamen latent aliæ circunstantiæ, vt esse infidelem, aut prauis moribus, neque nunc de illis cogitat, quas certè si cognouisset, nulla ratione donare voluisset, neque validam esse donationem, valet quidem, quia substantia largitionis eleemosynæ eò tendit, vt miseria & paupertas proximi subleuetur, cui accidentale est, & extrinsecum quod sit hostis, vel prauus, vel infidelis. Similiter si quis vouit ieiunare sexta feria, si in illam incidat etiam dies Natiuitatis Domini, nisi alia fuerit expressa vouentis intentio, ieiunare tenetur, quia cùm circunstantia illa scilicet, concursus natiuitatis cum sexta feria extrinseca sit, & accidentalis illi voto, planè emissum votum est cum conditione singulorum, in quibus versatur actio, obligat ex consequenti votum. Item si Episcopus conferat beneficium homini capaci, aliàs improbo, & simulanti sanctitatem, cui, si sciret non esse virtute præditum, non conferret, & tamen non aduertit ad eam circunstantiam, collatio est valida, vt docet etiam Gabriel Vazquez *opusculo citato de eleemosyna, cap. 4. dubio vltimo*. Quia ea circunstantia accidentalis est, & non vitiat actum ignorantia circunstantiæ non substantialis. Idem dicendum de Episcopo, qui ordinat aliquem in particulari, quem si sciret vel non habere ætatem, vel afferre literas dimissorias falsas, non ordinaret: nam reuera ordinatus ille est, & ordinatio tenet, quia tantùm error ille concomitanter se habuit, dum non attendit ad eas circunstantias, neque de illis cogitauit. Idem dico, si Episcopus conferret beneficium alicui, ignorans quantitatem fructuum eius beneficij, existimansque tenues esse, cùm tamen essent pingues, collatum tenet, nisi relationem impetratum sit. Nam ex iuris dispositione ex narratione falsa nulla est impetratio, vt dicam in tractatu de Beneficijs Ecclesiasticis, & iam *cap. præcedenti*, attigi nonnulla, & dicam rursus *infra tit. 8. de dispensat.*

5 Denique colligitur contractum matrimonij ex errore qualitatis non vitiari, cum quis ita se habuit, vt nihil de ea qualitate cogitaret, neque ad illam aduerteret. Vt si contrahat aliquis cum fœmina, nil de eius diuitijs, aut nobilitate cogitans, neque de oppositis, valet contractus matrimonij, quamuis fortè, si aduerteret ad ignobilitatem, vel paupertatem, non contraheret.

6 Secunda pars nostræ sententiæ est. Potest contingere, vt quis contrahat expresè cogitans de aliqua circunstantia non pertinente ad substantiam contractus, & hoc dupliciter. Nam vel fertur concomitanter in circunstantiam illam, vt cùm quis contrahere vult cum aliqua, quam gaudet esse diuitem. Et in hoc casu, etiam si error sit circa substantialia, validus est contractus excepto matrimonio, vt dixi *cap. præcedenti*, vt si quis vendat rem auteam existimans inauratam, eo tamè animo, vt etiam si auream esse sciret, nihilominus venderet, venditio valet, solumque restituendus erit excessus pretij, aut supplendus ab

emptore. A fortiori ergo idem dicendum est, si eo modo se habeat circa circunstantias accidentales, ob rationem dictam. Quia ille consensus est simpliciter voluntarius & absolutus, & independes ab ea circunstantia, in quam alio actu fertur tantùm concomitanter.

7 Quod si in eam circunstantiam expresè feratur, & in personam ea circunstantia vestitam vnico, & eodem actu, etiamsi circunstantia sit extrinseca, vel impertinès, existimo proculdubio talem contractum, aut dispositionem esse inualidam in foro animæ, si ea circunstantia quamuis extrinseca non subsistat. Id quod etiam docuit Petrus Aragon *de iustitia & iure. q. 77 art. 5. dub. 3. circa finem in solui secundi.* Rebellus *lib. 1. de matrimonio, quæst. 2. n. 5.* Thomas Sanchez *d. disput. 18. num. 22.* Valentia *loco cit.* Turrianus *disput. 85. cit. dub. 2.* Aegidius *disput. 3. dub. 1. n. 11.* Petrus Ledesma *quæst. 51. art. 2. dub. 3. post secundam conclusionem.* Idem docuit Molina in foro animæ de omni contractu excepto matrimonio, *tomo 1. disp. 151. nu. 2.* iunctis his quæ habet *num. 5.* & de aliis contractibus, & de etiam de matrimonio docuit idem Ioannes Medina *C. de restitutione quæst 32.* Ratio est, quia sine consensu non est validus contractus: at sublata ea circunstantia, quam ille adesse credit, aufertur omnino consensus. Ergo contractus est inualidus. Minorem probo, quia mutata vel ablata ratione aliqua in obiecto actus indiuisibilis, necesse est totam entitatem actus variari, neque enim idem actus voluntatis remanere potest, si aliquid obiecti, in quod fertur voluntas, varietur, sed actum varian necesse est. Illa autem circunstantia expresè tunc cognita, & cogitata in obiecto, & in quam simul fertur voluntas eodem actu pertinet ad rationem obiecti. Ergo ea variata, aut deficiente destruitur tota ratio illius consensus, atque adeò nihil remanet, vnde sit validus contractus. Et confirmatur, & explicatur amplius. Quia in eo casu talis dispositio virtute est conditionalis ex disponentis intentione, si ea subsistat circunstantia, quandoquidem, vt supponimus, animus disponentis expresè nititur illi circunstantiæ, & illa ducitur ad contrahendum. Si autem quis sub ea conditione expresè contraheret, nemini dubium esse poterat rali conditione non subsistente inualidum esse contractum. Idem ergo in nostro casu dicendum est: siquidem consensus ille est virtute conditionalis.

8 Ex hac secunda parte nostræ sententiæ colligitur primò. Si quis vendat rem alicui, quem existimat esse amicum, & ea ratione ducitur & nititur ad rem suam alienandam, vel permutandam, sanè si amicus non est, non valet emptio, neque emens, si id illi certò constet, tetinere tuta conscientia potest. Si enim is expresè eam conditionem adhiberet, *volo rem hanc tibi donare, amicus meus es*, nullus dubitaret ea ratione non subsistente inuahdam esse donationem. Ergo neque in nostro casu, cùm in eo censendus sit consensus virtute conditionalis, qui optimè per consensum conditionalem explicatur.

9 Secundò colligitur ex his facilè intelligi, quæ suprà *cap. præcedenti*, de voto dicebamus, & ex his magis explicari, & confirmari. Quibus addendum est, iuxta hæc etiã de professione iudicandum esse. Neque refert quod error cadere possit in virtu prudentem, aut quod melior facta sit conditio vouentis per professionem, atque ideo decepti dici nequeat, vt nonnulli existimant. Tantùm enim attendendum est id cui innititur: cùm promittit, quod ad conscientiam attinet. Quare si quis religionem ingrediturexistimans sibi non competere maioratum, aut non habere hæreditatem vnde viueret, aliàs expresè non faciturus, his rebus aliter se habentibus professio coram Deo nulla est: imo & existimo audiendum ab Ecclesia, si de errore legitimè constaret, videlicet ex illius verbis, colloquijs, aut protestationibus, vel aliis, quibus animum suum significasset, ante professionem, & reclamaret conuenienti tempore, scilicet, intra quinquennium iuxta Tridentinum, aut restitutionem impetraret à Pontifice.

10 Hinc tertiò constat, quid dicendum sit, quando est error causæ impulsiuæ, siue finalis in voris. Si enim expresè nitatur intentio vouentis non tantùm causæ finali voti, quæ pertinet ad subsistantiam actus, sed etiam causæ impulsiuæ, ita vt ea non existente nollet, reuera non existente etiam impulsiua causa in foro animæ nullum votum est, licet forsan in foro externo aliter præsumeretur. Atque ea fortasse est causa decisionis in *c. magna, de voto*, in principio & fine, ibi, *ad hanc autem indulgentiam*, si verò illi causæ expresè non nitatur, valet votum tam in foro externo, quam conscientiæ.

11 Neque obstat textus *in cap. ex parte 2. de conuers. coniug.* ibi, *Quamuis falsa fit causa*, quia, vt ex eius capitis fine constat, & etiam ex integra, tam ceffauerat ignorantia, & error, cùm velum suscepit, scilicet lepra infectum esse eum. cui desponsata fuerat. Ex quo fit licet occasionem præbuisset voto lepra mariti, attamen cùm religionem suscepit fœmina, illam non ductam eo errore. Adhuc enim cùm res delata fuerat ad Pontificem, nondum professionem emiserat, vt ex fine capitis apertè colligitur. & ideo dixit Pontifex, posse illam votum religionis ex alia causa concipere. Adde in eo cap. Pontificem illi quæstioni tantum directè respondere, an per ingressum in Religionem dissoluatur matrimonium tatum: cui affirmatiue respondet, præcipitque ne fuæ domi maneat, alias compellatur consummate matrimonium. Ex quo clarè colliges tam tempore professionis errorem illum fuisse subiatum.

12 Hinc quartò fit contra Molinam, qui in eo parum consequenter loqui videtur, quando dolus dans causam contractui adhibetur ab aliquo tertio, nullum esse iure naturali. Exsistimo enim consequenter ad ea quæ dicta sunt in omni euentu, in quo dolus dat causam contractui iuxta supradicta, inualidum esse contractum iure naturæ, siue dolus adhibeatur à contrahente, siue ab aliquo tertio. Ratio est eadem pro hac parte, quia nullus est consensus ratione doli.

13 Denique hinc sit vitiari quandoque matrimonium ex errore in eiusmodi qualitatibus, vt cùm animus contrahentis expresè nitatur illi qualitati, quàuis accidentali. Est enim ille consensus virtute conditionalis. Vnde si quis contraheret cum aliqua, quæ existimabat diuitem esse, vel nobilem, vel honestam, vel virginem, ita vt his qualitatibus ducatur ad contrahendum, & his innitatur expresè, aliter nõ cõtractur us, in quo casu talis cõsensus dependet ab ea circumstantia, & illam habet pro conditione assensus, inualidum est matrimonium, si diues non sit, aut nobilis, aut honesta, aut virgo, in foro quidem conscientiæ, si ita res se habeat, & etiam in exteriori foro, si probari potest. Atque ita ego obtinui in quadam causa matrimoniali, vt ex errore in qualitat e nobilitatis, dissolueretur matrimonium. Sæpè enim multo antea, & proximè etiam ante matrimonij contractum explicuerat fœmina, fe quidnis passurum, & mortem sibi illaturam potius, quam cum illo contraheret, si ludæorum sanguine infectus erat. Vnde cùm in vitro defectus nobilitatis manifestus fuisset, matrimonium declaratum est nullum; & huic sententiæ subscripserunt apud Salmanticenses, Valholetanos, Toletanos, Complutenses, & Matricenses, viri ex Theologia, & Iuris Prudentia doctissimi complures, & in Regis Curia fere omnes Iuris Consulti. Quare non dubito, quin in quauis etiam alia specie iudicaretur eodé modo, si iuridicè constaret animus contrahentis innitens eius nodi qualitati accidentatiæ, fed quia valdè difficilis est huius rei probatio, ideo quamuis matrimonium re ipsa fuerit ex eo errore nullum, in foro Ecclesiæ subsistetur, & illi fauerut, sicut & in multis alijs casibus. Atque huic nostræ sententiæ fauet Abbas *in c. cum dilecti 3. de emptione, & in c. cum dilectus, de his quæ vi*, qui cùm dixisset errore fortunæ non dirimi matrimonium, limitat cum Innocentio, nisi esset tantus, & tam insignis dolus, qui remoueret consensum, & falleret prudentissimum quemquam, in quo casu subueniendum est decepto, nisi postea ratum haberet matrimonium: docet etiam Ioannes Schneidewvinus *§. actionem, Institut. de actionib. n. 13.*

14 Denique addendũ est eum, qui decipit in aliqua qualitate, si deceptio grauis sit, aut notabilis, peccare mortaliter, nisi vel excuferur à peccato mortali bona fide. vel occasione alicuius maioris boni, quod sequitur ex illo matri-

trimonio, vt si aliqua, quæ virgo non est, existimat bona fide non esse peccatum sic nubere. Minus autem ea obligatur si non ab alio, sed à se ipsa corrupta fuerit. Vnde confessarius, si videt bona fide contrahere eum qui decipit, aut tantum bonum sequi ex illo matrimonio, vt deceptus non esset rationabiliter inuitus, non tenetur admonere, maximè si non speratfore, vt ille qui decipit desistat à contrahendo.

15 Verùm quamuis hæc quæ in hac secunda parte nostræ sententiæ dicta sunt, luce ipsa meridiana clariora videantur: alij tamen contra sentiunt, & inter eos Leonardus Less. *lib. 2. de virt. Cardinal. c. 17. dub. 5.* qui cùm conclusione secunda dixisset errorem circa accidentalia non esficere contractum inualidum, modò dolus vel error nõ det causam illi contractui; *concludit 3.* dicit, quando dat causam contractui dolus, vel error circa accidentalia (de his enim loqui debet, vt consequenter loquatur, cum his quæ docet *in 1. concluf.*) contractum vel actum non esse omnino irritum iure naturæ, licèt arbitrio eius, qui deceptus est, irritari possit. Argumenta, quibus mouetur hæc sunt. Primum. Quia contractus matrimonij ex eo errore validus est, & validus perseuerat: neque ob iniuriam acceptam irritatur. Secundum, quia dolus iste vel error non versatur circa substantiam, sed circa causam contrahendi, quæ est omnino accessoria & extrinseca, & ideo non tollit consensum, qui aliquo modo sit sufficiens ad rationem contractus. Tertium. Si deceptus velit stare contractui, deceptus non potest resilire, nec ex dolo commodum reportet, vt colligitur ex *cap. 1. de eo qui duxit*, & communi DD. Quod signum est contractum non fuisse omnino inualidum, alias nulla talis oriretur obligatio. Quartum, quia communis Doctorum sententia est contractus strictiuris ex dolo vel metu valere, dari tamen actionem vt exceptione elidantur, *Iodo. C. de inutil stipulat. & Instit. de exception.* initio. quod verum esse non posset, si iure naturæ esset contractus irritus; quia quod iure naturæ irritum est iure ciuili non potest esse validum, & actionem tribuere.

16 Ego tamen adhuc sentio eiusmodi errorem circa accidentalia, cùm dat causam eo, quo explicatum est, modo, reddere contractum & actum nullum iure ipso naturali: vt manifestè, ni valdè fallor, ostendimus, & in foro cõscientiæ, de eo enim expresè locuti sumus. Et quamuis ex nostra doctrina facilis esset horum solutio, placuit tamẽ proponere, vt dum distinctè illis satisfacimus, apertior nostra doctrina remaneat. Primum facilè diluitur: est enim de eo eadem quæstio, & ostendimus etiam matrimonium ex eo errore esse nullum in foro animæ, licet in foro externo nõ præsumatur, nisi factè probetur, vt & nos in quadam causa matrimoniali obtinuisse diximus tres iudicium sententias conformes. Secundum etiam iuxta dicta nullam vim habet. Nam licèt is error circa accidentalia sit, attamen cùm dat causam, vt explicatum est, & illi expresè nititur animus operantis, planè tollit consensum necessarium iure naturæ, & ita in foro conscientiæ actus sit inualidus. Neque maiorem vim habet tertium argumentum, si in memoriam reuocentur ea quæ dixi suprà isto libro c. 7. vbi ostendi, quomodo hæc duo cohæreant, & contractum esse nullum, & esse obligationem in deciente standi contractui, si deceptus velit, sunt enim obligationes diuersæ, & quæ ex diuersis capitibus oriuntur; quam doctrinam quia multi non satis percipiunt, in multis casibus pluribus difficultatibus implicantur. Ad quartũ respondemus ex eodem fundamento: aliud est contractum esse validum, aliud est nasci actionem contra decipientem, vel inferentem metum. Non aufert ius ciuile hanc actionem, vt explicabo postea isto cap. imo neque contractum, in quo dolus dedit causam contractui, validũ esse iubet, vt ibidem explicabo, si tamen verè det causam iuxta iuris ciuilis intelligentiam. Verùm quia ius ciuile, quando error vel dolus est circa accidentalia, non præsumit causam dedisse actui, vt ibidem dicam; ideo in hac spe cie, licet actionem aliquam concedat, nõ tamen iubet esse inualidum, vt lites amputet, & hominum commercijs consulat. Hoc autem non impedit, quominus sit contractus iure naturali inualidus, & in foro conscientiæ. Exemplum est in læsione citra dimidium, in qua ius actionem denegat, cùm tamen iure naturali, & in foro conscientiæ sit actio, & quoad eam læsionem nullus sit contractus, sed omnino nullus ex defectu tituli ad tetinendum eum excessum. Non ergo solùm potest deceptus conari vt irritetur, sed reuerà in foro conscientiæ actus ex eo errore nullus est, quia deficit verè consensus, cùm nitatur circunstantiæ, quæ aliter se habet, ac ipse existimat.

17 Sed quæret aliquis, quare in hoc non sequimur eam distinctionem contractuum, quam supra secuti sumus, cũ ageremus de metu, vt scilicet illi in quibus datur promissio pro promissione, aut lucratiui sint non valeant, si ex metu fiant, valeant autem onerosi. Similiterque in dolo lucratiui & promissorij non valeant, sed tantùm lucratiui. Respondeo facilem huius rationem à nobis infinuatã supra ex differnmine manifesto inter errorem & metum. Quia error dans causam contractui, omnino tollit consensum, vt explicatum est, sine quo non potest consistere contractus. At metus eatenus tantùm obstat valori contractus quatenus admixtus consensui tollit titulum legitimum contractus. Non autem tollit titulum in onerosis, licet tollat in lucratiuis & promissorijs, cùm tamẽ error, qui causam dedit, omnino tollat consensum nõ tantùm in lucratiuis, & promissorijs, sed etiam onerosis, vt dictum est.

§. VNIC.

Colligitur, quando dolus det causam, vel incidat iure naturali & positiuo: et explicatur quid iuris habeat vtroque iure, qui deceptus fuit.

18 Ex his, quæ hoc capite & præcedenti dicta sunt, non est difficile colligere, quid sit id quod sæpe in iure à Doctoribus reperitur est, dolum vel errorem quandoque dare causam contractui, quandoque incidere in contractum. Qui loquendi modus, vt ex dictis constat, aliter explicandus est in foro interno, atque conscientiæ, aliter in foro externo atque ciuili. In foro quidem animæ dolus & error dicuntur dare causam contractui, siue sit circa substantialia, vel accidentalia actus, dummodo reuera operans eo errore ducatur, & illi innitens contrahat, vt isto capite explicatum est. Incidere autem dicitur siue sit circa substantiam, vel accidentalia, quando illi errori non nititur contrahens, sed error concomitatur tan ùm. non antecedit. Hoc enim voluntarium sufficere ad alios contractus valide celebrandos, excepto matrimonio, dixi *c. proxim. fine.* At verò iure ciuili & in foro externo error circa substantiam dicitur dare causam contractui, non enim iudicare poterit ius ciuile de valore contractus, quãdo sit cum errore tantùm concomitante circa substantiã, cùm consistat in eo, quod ille ita affectus sit, vt etiam si sciret cum errorem esse, nihilominus contraheret, quæ occulta res est & de qua iudicare non spectat ad ius ciuile. Incidere autem in contractum error dicitur iure ciuili, quoties nõ est circa substantialia contractus, sed circa accidentalia: tunc enim, & vt lites præcidat, & etiam vt cõmercijs hominum rectè consulatur, non præsumit illum non contracturum, si sciuisset, sed contracturum quidem, minori tamen pretio, si defectum sciret, qui non destruit materiam emptionis, ita vt vna detur pro alia, sed vitiat ita vt non tradatur emptori æquè bona materia, ac ipse existimabat, vt colligi potest ex *l. Iulianus 13. in principio, D. de actionib. empt. & vend.* cum similibus. Quare in iure nunquam dolus dare causam dicitur, quando circa accidentia actus errarum est. Vnde fit posse contingere, & sæpe ita euenire, vt aliquis error det causam contractui

in

in foro animæ, & tamen iure ciuili nequaquam dedisse, sed inciditse tantùm censeatur, vt quando est error circa accidentalia, & reuera ex eo errore ductus, & illi innitens contraxit, vt explicatum est isto capite.

19 Ex qua doctrina haud est difficile explicare, quod quæri solet, quid iuris sit penes decipium in his, quæ ex ei rore fiunt, iam iure naturali, quam positiuo. Dicam primum de iure naturali, posrea de positiuo. Quod ergo attinet ad primum, Ioan. Medina *C. de restitutione, quæst. 33.* Conradus *de contractibus, quæst. 37 actio 14. & sequentibus*, & nonnulli alij existimant, quamuis quando dolus dat causam contractui, etiam circa accidentalia, nullus sit cõtractus, attamen nullam obligationem orti in decipiente ad standum contractui, etiam si decipeus velit. Quorum fundamentum est. Quia contractus est vitio citroque obligatorius; si ergo contractus ex parte vnius non obligat, non potest ex parte alterius obligare. Concedunt tamen, si decipiens habuit animum standi contractui, si decepius vellet, obligationem nasci non refiliendi, sed implendi.

20 At verò alij sub distinctione loquuntur; quæ distinctio mihi etiam aliquando placuit. Dicunt ergo, vel fermo est de quasi contractu, qualis est promissio, aut de contractu de præsenti. Si de contractu de futuro, manet quidem obligatus decipiens ad contrahendum de præsenti, si decepius velit: idque ex ipso iure naturali, quoniã obligatio promissionis acceptate semper intelligitur ea conditione pendente, si is cui facta est promissio, velit sibi eam conditionem impleri. In contractu autem de præsenti, nisi expresserit se velle contrahere alio etiam volente celebrari contractum, non videtur ex contractu de præsenti inualido ortus iure naturæ obligatio celebrandi in futurum. Consensus enim decipitis in eo casu fuit ad celebrandum contractum de presenti. Quod si ille inualidus est, cùm deceptus non maneat obligatus, ad nihil aliud tenetur decipiens, nisi forte ex deceptione aliquod damnum euenerit, aut lucrum cessaverit, quod refarciendum sit, celebrando contractum prius inualidum.

21 Denique Molina *tom. 2. disp. 352. cir. nu. 4.* existimat vniuersè in omni contractu, cui dolus dedit causam, vt explicatum est, decipientem obligatum manere in conscientia ad standum contractui, si decepius velit, quam etiam sententiam videtur sequi Lessius *cap. 17. cir. concl. 3. num. 27 versiculo. Quod autem possit irritari, & mihi magis placet.* Probat Molina quia consensus decipientis sufficiens reuera est, vt decipiens maneat obligatus ex parte sua, quod autem deceptus non maneat, per accidens est decipientis consensui. Hæc tamen ratio contra Medinam & Conradum efficax est, qui admittunt, si is qui decepit, intenderit se obligare, alio volente celebrari contractũ: ex quo efficitur contra ipsos posse esse obligationem ex parte vnius, quamuis alter non maneat obligatus: attamè reuera non est absolutè efficax, quia qui se alteri obligat ex cõtractu ad semper subintelligit, *si tu mihi maneas obligatus*, quando contractus est reciprocus. Quare obligatio decepti non est accidentaria consensui decipientis, neque obligationi contractus. Huius ratio defumitur ex dictis supra *hoc lib. cap. 7.* quia decipiens iniuriam intulit: ratione ergo iniuriæ, quam intulit in deceptione, obligatio est expectandi consensum decepti, quæ obligatio optimè cohæret e poteſt, etiamsi contractus obligatio qui præsens est, nulla sit, vt ibidem latè explicatum est. Vnde qui eo modo deceptus est, poterit ante sententiam compellere in foro animæ, & nisi ſtet contractui decipiens, potest in eodem foro decepius compensatione occulta sibi consulere. Idem dic si deceptus fuerit ab aliquo tertio contrahente, tamen consicio, vel participe doli, aut deceptionis. Quod si non sit particeps neque consciius, obligatio naturalis primaria est in decipiente refarcienti damnum, secundaria & succe ſſiua in alio: in cuius fauorem decepius alius est. Quæ omnia constant ex eodem fundamento, & ex generalibus principijs in materia de restitutione.

22 Atque hæc quidem ita se habent, quando dolus dedit causam contractui, siue ille sit ſtricti iuris, siue bonæ fidei. At si tantùm inciderit in contractum nullam existimo obligationem orti in decipiente iure naturæ & in foro conscientiæ, iuxta dicta supra *isto cap.* Quare nesc io quo ritatur fundamento, quod docet Molina *disp. 352. cir. n. 5.* quod quando dolus incidit in contractum ſtricti iuris, teneatur dolosus in conscientiæ foro reducere contractum ad æqualitatem: si enim reuera incidit tantùm, non est inæqualitas refarcienda.

23 Quod verò attinet ad ius positiuum, quænam actio eo iure competat decepto aduersùs decipientem, communis Doctorum sententia sub distinctione respondet. Dicunt primò. Si contractus sit bonæ fidei, & dolus dedit causam contractui, nullus est contractus: cogitur tamen decipiens ſtare, vel contra illum datur actio. Hanc partẽ sequuntur communiter Iurisperiti, quibus & alijs citatis eandem docet Molina supra citatus *n. 2.* Probantque ex *l. si dolo, C. de rescind. venditione, l. 3. §. ultimo D. pro socio, l. dolo vel metu, C. de unilil. stipulat. & l. ele gantes, D. de dolo.* Per quem textum idem docuit Euerardus *in Topicis loco 41. n. 5.* Dicunt secundò. Si contractus sit bonæ fidei, & dolus non det causam, sed tantùm incidat in eum contractum, non datur decepto optio ad rescindendum contractum, vel non rescindendum, vt cum Conrado, Medina, & Couarruuia docet Molina, *d. 352. cir. n. 11.* Quamuis Sylueſter & Angelus, & alij ab ipso relati oppositum sentiant, dari scilicet optionem. Molinæ tamen fundamentum est quia nulla est in hoc iuris dispositio. Quare neque deceptus sine consensu decipientis, neque è contra possunt à contractu resilire. Datur tamen actio decepto aduersùs decipientem ad repetendum, quod ratione doli plus dedit, licèt non sit laesus vltra dimidium iusti pretij. Probat Molina ex *l. Iulianus §. si vendidit D. de action. empti. & l. si quis affirmauerit, D. de dolo, & l. 37. tit. 5. p. 5.*

24 Dicunt tertiò. Si contractus sit ſtricti iuris, in quo iudex non poteſt ex bono & æquo, sed secundum quod à contrahentibus expressum est, iudicare, *§. bonæ fidei. Instit. de actionib.* Si dolus dat causam contractui, validus est iure ciuili. Datur tamen exceptio decepto, ne cogatur implere aliquid contractus. si implendum restat, aut si impleuit, & sit deceptus in aliquo damno, datur actio aduersùs decipientem, vt refarciat damnum, Sic cum Glossa *in t. elegantes*, Conrado, Angelo, Sylueſtro, & alijs docet Molina *disp. 352. cir. n. 14.* probat ex textu *in l. si quis alter, & V. & l. cum pactum C. de pactis.*

25 Dicunt quartò. Si dolus incidat in contractum bonæ fidei, valet quidem iure positiuo, & eo iure non tenetur decipiens reducere contractum ad æqualitatem aliquam, sed solùm admittitur exceptio de dolo, si contractus ex parte decepti non sit integrè impletus. Si verò impletus sit, conceditur decepto aduersùs decipientem actio de dolo, vt refarciat damnum illatum. Sic docet idem Molina ex Conrado *disp. cir. n. 15.* Atque hæc video communi Doctorum sensu esse recepta, quam etiam breuiter, distinctè, & quantum satis est, explicat Ioannes Schneidewinus. *Instit. de actionum. n. num. 12.*

26 At verò alij hanc distinctionem vt inutilem reijciunt, & fundamẽto in iure carere affirmant, & ideo tam contractum ſtricti iuris, quam bonæ fidei, etiamsi dolus dederit causam, esse validum iure positiuo, licet decepto detur actio, & ex consequenti nullam decipientis obligationem esse ante sententiam. Sic nonnulli, quos refert idẽ Schneidewinus *ibidem num. 24.* & Igneus, Faber. Pertic a, quos refert Couarruuias *in rer. pos. esse 2. part. §. 6. num. 6.* eosdem nouissimè sequitur Leonardus Lessius *lib. 2. de virt. Cardinal. cap. 17. dub. 5. nu. 31.* Aegidius *de Sacram. disput. 23. dub. 9.* Quorum fundamenta sunt ex iure & ratione. Ex iure primo quia emptio & venditio est contractus bonæ fidei, vt constat ex *d. §. actionum*, at in *l. Iulianus 13. de actionib. empti*, datur actio ex empto. ei qui vendit tigna carioſa, & scabiosum pecus. Certum autem est axioma iuris apud omnes receptissimum non dari actionem ex empto, cùm emptio nulla est. Ergo emptio est valida, cui dolus causam dedit, quàuis sit contractus bonæ fidei. Secundò probat ex *l. qui vas 48. D. de furtis*, vbi expresè dicitur, vendentem rem furtiuã fieri dominum pretij. quod planè esset falsum, si venditio esset nulla, cùm tamen dolus dederit causam emptioni, neque enim emptor vo-

voluisset emere, si sciuisset rem esse furtiuam, & ideo inductus est dolo simulantis rem esse suam. Facit pro eodē textus *in l. rem alienam* 28. *D. de contrahenda empt. one*, vbi dicitur *rem alienam qui quam distrahere posse nulla dubitatio est, nam empto est & venditio, sed res emptori auferri potest*. Quibus inibus nihil clarius esse clamat Aegidius.

Nec dici potest ideo hæc esse vera, quia ignoratur rem, quam vendebat, esse alienam, vt consta*t in l. si emptione* 34. §. 1. *D. eod. item si emptor, & venditor scit furtiuum esse quod venit, a neutra parte obligatio contrahitur*, & ſtatim, *Quod si venditor scit, & emptor ignorauit, vtrinque obligatio contrahitur*. Tertio videtur, manifeſtè probari ex textu *in l. si dolo* 5. *C. de rescindenda venditione*, ibi, *Si dolo aduersarij deceptus venditionem prædij ſe fecisse Præses Prouinciæ aditus animaduerterit, ſciens contrarium esse dolum bonæ fidei, qua in huiusmodi contractibus maxime exigitur, rescindi venditionem iubebit*. Cui ſi conferas textum *in l. dolo* 5. *C. de inuitā. ſt. pul.* vbi fermo eſt de contractibus ſtricti iuris, efficacior redditur probatio. Ibi enim hæc habentur. *Dolo vel metu adhibito, actio quidem naſcitur, ſi ſubdita ſtipulatio ſit, per dolū mali tamen, vel metus exceptionem ſubmoueri petito debet*. Quibus legibus inter ſe collatis liquidò conſtare videtur eandem eſſe iuris diſpoſitionem in contractibus bonæ fidei, & ſtricti iuris.

27 Deinde probat rationibus. Prima, quia quando contractus ſit ex metu, non eſt omnino irritus, ſed irritandus. Ergo & quando ſit ex dolo, quia dolus & metus in iure patia cenſentur *l. ſi dolo D. de inuitā. ſtipulat. & c. cum contingat* 28. *de reuocando*. Secunda. Quia id magis conſentaneum eſt iuri naturæ, quo tales contractus non ſunt omnino irriti, ſicut neque omnino validi. Tertia. Quia eſt magis expediens bono publico ad coercendas huiuſmodi deceptiones, qui interdum hac ratione capi poſſunt in aſtutia ſua. ſi is qui deceptus fuit, velit contractum valere, quando eſt ipſi vtilis. Hæc ſunt quibus nituntur Authores iſti, & quibus inducti dicendum a communi ſententia. Sed hæc non obſtant quo minus communis ſententia, quæ docet contractus bonæ fidei dolo celebratos non valere, ſuſtineri poſſit. Quam tamen ego bona iuris peritorum venia moderarer, ac limitarem eo modo, quem expliçabo ſtatim.

28 Dico ergo primo de contractibus ſtricti iuris eos valere mero iure poſitiuo, quāuis detur actio de dolo; idque probat manifeſtè textus *in l.* 22. *ſi id quod aurum, de verb. oblig. ſi id quod aurum putabam, cum ex eſſet, ſtipulatus de te fuero, teneberis mihi huius æris nomine, quoniam in corpore conſenſerimus, ſed ex dolo mali clauſula tecum agam. ſi ſciens me fefelleris*. Hæc *ibi*, valet quidem huiuſmodi ſtipulatio, licet erratum ſit in ſubſtantia, quia in corpore erratum non eſt, contra atque accidit in venditionibus ſtipulatio enim ſtricti iuris eſt. Vnde in ea verba tantùm ſpectantur, quæ ſi fuerint ad contrahēdam ſtipulationem idonea, & conſenſum in corpore fuerit, nihil amplius requiritur.

29 Dico ſecundò. Negari non poſſe contractus bonæ fidei ex dolo dante cauſam contractui iure poſitiuo non valere. Conſtat manifeſtè ex textu *in l.* 4. §. *finali D. pro ſocio ſocietas ſi dolo malo, aut fraudandi cauſa irrita ſit, ipſo iure nullius momenti eſt*, quia bona fides contraria eſt fraudi & dolo, contractus autem ſocietatis bonæ fidei contractus eſt. *Nullius* inquit, *momenti eſt*, vox autem *nullam* ſignificat contractum ipſo iure non valere. & nullos producere effectus, per textum *in l. 1. D. de iuriſdi. rupto, & ex Authen. ex cauſa, C. de lib. præt.* Rurſus conſtat ex eo q. id venditio eſt contractus bonæ fidei, & venditio, in qua dolus dedit cauſam contractui, iure ipſo poſitiuo non valet. Tunc autem dolus dedit venditioni cauſam etiam iure poſitiuo, vt dicebam in principio huius capitis quando erratum eſt in ſubſtantia. Quare quoties dolus eſt in venditione circa ſubſtantiam, nulla eſt venditio. Vendidiſti acetum pro vino, quod ab initio erat acetum. æs pro auro, quamuis res præſens ſit, & non ſit erratum in corpore, nulla venditio eſt, quia erratum eſt in ſubſtantia. Hinc rei, quæ non eſt, nulla venditio eſt, *l. nec empio* 8. *de contrah. empt.* Hinc etiam rei ſacræ religioſæ, publicæ, ac liberi hominis nulla venditio eſt, quia dolus dedit cauſam, cùm ſit in ſubſtantia *l. ſi in emptione*, §. *omnium, de contrah. empt. & apertiſſimè l. qui officij, de contrahenda empt. & §. fin. Inſtit. de emption.* Idem eſt in emptione rei propriæ, cùm enim venditio tendat ad acquirendam rem, quæ venditur, non poſſit comparari, quæ mea iam eſt, *l. ſua res, de contrah. emptione*. His adde nonnulla quæ ſpecialibus legibus vendi prohibentur, & extra commercium ſunt, earū enim venditio nulla eſt propter errorem in materia. Huiuſmodi eſt emptio venena ad occidendum, *l. quod ſæpe* 35. *eodem*. Ad hanc etiam rem pertinet exemplum *in l. Senator* 51. *eodem*. Si quis enim dotuat domum ſuam, vel villam ſuam, ſperans ſe pluris venditurum materiam, & ſingulas res, ex quibus domus eſt conſtructa, quam ipſam domum integram, id ei facere prohibitum eſt ob publicam vtilitatem, & publicum decus, quare & nulla eſt huius rei venditio, ſicut neque legatum.

30 Deinde dico quando dolus dans cauſam contractui verſatur tantùm circa accidentalia etiam bonæ fidei, iure poſitiuo non eſt irritus, & in hoc non conuenit ius poſitiuum cum iure naturali: datur tamen actio, vt explicabo poſtea. Ratio huius tam diuerſæ diſpoſitionis in hac ſpecie & præcedenti ea eſt, quia præſumitur ius incidere tantū, & non dare cauſam, quando eſt circa accidentalia, voluiſſe quidem emere, ſed non tanto pretio, vt explicatum eſt. Hæc moderatione compono omnia quæ contra communem ſententiam allata ſunt. Hinc enim intelliges, quare *inſt. Iuliamus* 13. *de actionibus empti*, quando quis vendit tigna cariosa, aut pecus morboſum, valeat venditio, detur tamen actio, quamuis non ſit vndequaque certum tantum dari actionem ex empto, quando venditio valet, vt explicabo poſtea. Valet ergo ea venditio, quia nō fuit dolus in ſubſtantia, ſed in accidentibus rei, quæ venditur, ſicut de vino, quod acuit, valet venditio, vt definitū eſt *in l. in venditionibus, D. de contrahenda emptione*. Hinc etiam intelliges, quare rei alienæ venditio valeat, tantùm enim dolus eſt circa accidentalia. Neque enim circunſtantia rei furtiuæ perinde ſe habet, atque rei ſacræ. Res ſacra omnino eſt extra commercium, & ſperare, vt de ſacra fiat non ſacra, piaculum eſt *l. inter, §. ſacrum, de V. O.* Quod etiam eleganter docet Donellus *lib. 12. comm. c. 20. §. hoc ius ſuperiori regula*, at circunſtantia rei alienæ purgari poteſt, vt dicebam ſuprà *cap.* 20. Hinc etiam intelliges, quo ſenſu dictum ſit *in d. l. ſi dolo. C. de reſcindenda venditi.* reſcindendam eſſe venditionem eam à Præſide, quā quis dolo inductus fecerit. Intelligo enim de venditione facta dolo circa accidentalia cōtractus venditionis, vt clarè ex ipſo textu deduci poteſt. Ex his autem non poteſt rectè colligi vniuerſè omnes contractus bonæ fidei, quibus dolus dat cauſam valere mero iure. Atque forſan ex hoc c. explicari non ineptè poſſet Vlpian. *in l. quod tamen* de qua multa ſuprà *c.* 20. ſi quis dicat ideo venditionem illam valere ex Vlpian. ſententia, quia reuera vendidit rem, quæ aurea erat, licet aurum illud valdè mixtum ære, & impurum eſſet; quare dolus fuit circa accidentalia. At *in l. cum Labeo* mensa argento cooperta vendita fuerat, & menſæ artefactum non erat argentеum, operimentum autem argenteum, non menſa. quod aufetri poſſet, manente integra forma menſæ, quam pro argentea vendiderat; is illo autem artefacto ex auro & ære ſeparari æs non potuit ſaluō manente artefacto vendito. Et in hoc ſenſu alicurus conſideriationis erit, quod æs mixtum cum auro ſit, aut argentum tantùm adhæreat artefacto menſæ, & abrea ſeparari poſſit integra manente artificiali menſa. quæ argentea fuerat vendita. Ex eo enim fiet dolum in vna ſpecie non fuiſſe circa ſubſtantialia, ſed accidentalia, auri ſcilicet puritatem: at in alia ſpecie fuit circa materiam & rem ipſam, ſcilicet, menſam, quæ legata erat cum operimento tantùm argenteo.

31 Dico rurſus ratione doli interuenientis in contractibus tam bonæ fidei, quam ſtricti iuris, ſiue circa ſubſtantialia, ſiue circa accidentalia verſetur, non vnum ius decepto competit, quod explicari magni momenti erit. Nā primò, ſi deceptus velit ſtare contractui, illi ſtandum eſt. Neq; de decipiens poteſt proprium dolum in ſui fauorem allegando à cōtractu reſilire. Gloſſa *in l. eleganter*, in principio,

Digitized by Google

cipio, *v. nullam* pro constanti supponit Donell. *lib. 13. c. 3. §. Quod si videtur*; allegans enim propriam turpitudinem in sui favorem, auditi non deber, *l. transactione fin. in* 30. *C. de transactionibus*, & dolus nemini patrocinari debet, *l. 2. D. de exceptione. doli*. Simile est quod dicit Glossa *in cap. 1. v. sede vacante*. *Ne sede vacante*, contractum initum cum Ecclesia non seruatis debitis solemnitatibus, esse nullum, nisi Ecclesia velit illum contractum supplendo debitas solemnitates in aduersari præiudicium manere firmum. Non tamen perpetuum est debere manere firmum contractum, si deceptus velit, interdum enim ne quidem eo volente valet. Quid enim, si lex resistat contractui, in quo dolus intercenit. Tunc enim contractus non subsistit, neque in fauorem eius, qui illum valere voluerit, *l. A Diuo Pio, D. de ritu nupt.* & docet Bald. *in l. 1. C. plus valere quod agitur, & in l. non dubium, C. de legibus, & l. ea quæ, C. de donation.*

32 Deinde decepto competit ius non vnius actionis, aliter tamen in contractibus bonæ fidei, aliter in stricti iuris. Quia vt rectè monet Duaren. *ad tit. de dolo malo, cap. 1. pag. mihi 93. col. 2. à medio*, diuersa est præscripta formula ad agendum, iuxta ea quæ olim seruabantur. Si enim sit contractus bonæ fidei, agitur ex contractu, cum ex eo contractu, in quo decepto fuit, nascatur actio, vt explicabo statim: at in contractu stricti iuris agitur de dolo, quæ famosa actio est, & infamiæ plena aduersùs decipientem. In contractu stricti iuris opponitur exceptio doli: in bonæ fidei non est opus ea exceptione, cùm illis insint exceptiones doli ipso iure, at quamuis quoad formam agendi propter veterum superstitionem, hæc sit differentia, quoad effectum tamen nulla est differentia quia vtroque modo dolus eatenus corrigitur, quatenus in eo peccatum est.

33 Rursus decepto tam in contractu bonæ fidei, quàm stricti iuris, siue dolus sit circa substantialia, vel accidentalia, competit triplex actio, siue actio ex empto, tum tamen rerum causa, vel rehibitoria, quia sit vt idem habeat emptor, quod antea habebat, scilicet, pretium, *l. redhibere, D. de ædilitio edicto*. Deinde, si deceptus velit firmum stare contractum, datur actio *quanto minoris*, vellet enim emptor retinere, ita tamen vt in pretio non decipiatur, *l. sciendum D. eodem*. Et quia potest contingere, vt non deceptus esse plurisinterfit, quam vel rem, vel pretij excessum obtinere, datur etiam decepto actio *in id quod interest non fuisse deceptum*: sed cum discrimine, nam actio *redhibitoria, & quanto minoris* datur decepto aduersùs decipientem, etiamsi vendens ignorauerit rei vitium, vel tigna esse cariosa, vel pecus morbosum: at actio *in id quod interest*, non datur, nisi scienti eum defectum vendiderit, & reticuerit, vel si reuera sacram rem esse, aut propriam non sacram, non publicam affirmauerit *l. Iulianus. §. quod autem D. de actionibus empto*. In his enim duobus casibus actio datur etiam in id quod interest. Vnde si rem sacram ignorans esse sacram, neque affirmans esse sacram, vendiderit, nulla quidem venditio est, datur tamen actio redhibitoria; si sciens vendidit, datur in id quod interest. Hæc me docuit Donellus eleganter *lib. 22. c. 20. & lib. 13. c. 3.*

34 Iidem tamen, quæ dicta sunt, nonnulla obstant. Primò contra id quod diximus, quòd dolus versatur circa substantialia bonæ fidei, non valere venditionem, dari tamen actionem ex empto, obstare videtur, quoad actio ex empto non competat, nisi vtilis venditio fuerit, vt recepta est Doctorum omnium sententia. Ergo, si competit actio ex empto, venditio valuit, etiamsi erratum fuerit in substantia, vt si emens emeris rem sacram, aut quæ extra commercium est. Respondendum tamen est emptionem quidem omnino nullam, quod attinet ad res ipsas, vt diserte scribit Modestinus *in d. quæ officij, de contrahend. empt. one*, §. t. quoad cum tamen effectum valere, vt præstetur emptori, quantum eius interest deceptum non fuisse, quo continetur & rei venditæ æstimatio, quanta esset si res esset priuata, & præterea quantum emptor inde lucrari potuisset. Cùm ergo communis Doctorum sententia docet ex emptione nulla non nasci actionem ex empto, sic intelligenda, non quod velit emptionem validam, quod attinet ad res ipsas: sed tantùm quod sit vtilis ad hanc actionem, quæ optimè consurgere potest, etiamsi emptio nulla sit, cùm oriatur ex deceptione & iniuria illata, quæ eo modo refarcienda, vt explicui suprà isto libro *cap. 7.*

35 Secundò his quæ dixi, si quis rem vitiosam vendiderit ignorans, non dari decepto actionem in id quod interest, obstare videtur textus *in l. tenetur 6. §. si ita D. de actionibus empti*. vbi si quis vas vitiosum vendiderit, etiam ignorans, tenetur vt id quod eo nomine emptor perdiderit, emptor consequi debeat. Omissa solutione Donelli *in d. lib. 22. cap. 3. §. illud manet*, siue potius explicando illam magis, dicimus patrem familias, vt ex Varrone constat, teneri singulis mensibus fua vasa picare, & præparare. Quare qui vas habuit vitiosum, valde supina ac crassa ignorantia laborauit, negligens valdè fuit: & ideo ob supinam ignorantiam punitur, & non censetur ignorans vendidisse. Quis enim domi suæ vasa habet ad infundendum, & ignorat an liquotem capere possint.

36 Quod si huic solutioni opponatur textus *in l. sed addes 19. §. t. si quis dolia D. locat.* vbi qui locat pascua, in quibus sunt herbæ nociuæ, quæ gregem immissum interficiunt, si ignorans herbarum vitium locauerit, non tenetur in id quod interest conductori. Sed respondemus facilè diuersam horum esse rationem: in prima facti specie erat supina domini negligentia, qui tenebatur vasa picare aut pice illinire, & præparare: at in secunda specie non est domini locantis negligentia, neque enim tenetur scire an in suis pascuis omnes herbæ vtiles sint, an verò aliquæ nociuæ, quod non ad illum spectat herbarum cognitio.

37 Tertiò obstat etiam eidem doctrinæ videtur, quod si quis vendidit rem alienam, etiamsi ignorans vendiderit, si ea res euicta est ab emptore, tenetur emptori indistinctè in id quod interest, *l. vendita 8. l. euicte 70. de euictionem*. cum tamen qui rem non suam ignorans vendidit, non teneatur in id quod interest. Respondet optimè Donellus *lib. 13. citato, cap. 3.* quia venditione id agitur, vt emptor comparet rem, quam emit. & id, contendit emptor fuisse sciens, siue ignorans vendiderit. Quare si rem non præstat venditor, datur actio aduersus eum quamuis ignorantem, in id quod interest, sicut commune est omnibus faciendi obligationibus, *l. si quid ab alio, in principio, & fine D. de rei vend.* cùm ergo si res vendita euincitur, petinde fit, ac si venditor non præstitisset rem, quæ comparanda erat emptori, ideo condemnator in id quod interest tem habere etiam ignorans. At non est proprium emptionis, vt res sana vendatur, potest [vtique vendi morbosa, quia & morbosam potest quis emere velle, minori tamen pretio. Quare satis elementis incolumitati consultum est, si vel rem redhibere liceat, vel agere quanto minoris emperus esset, etiamsi ignorans venditor fuerit.

38 Denique illi quod diximus venditionem cum dolo circa accidentalia valere, dari tamen actionem, obstat textus vulgaris *in l. & eleganter, D. de dolo*, ibi, *nullam esse venditionem, si in hoc ipso vt venderet circumscriptus est*. verbum autem, *nullam*, id denotat, quod ipso iure nullum est. vt supra docuimus. Respondeo tamen ex prædicta lege nō probari venditionem dolo factam nullam esse, quamuis videam per eum textum communem sententiam à pleriisque doceri. Ego enim consido *in l. eleganter*, ter monem esse de venditione per minorem facta, quam etiam si dolo circumscriptus fecerit, at potuit esse nulla, & quia sine decreto iudicis facta est, & quia quamuis sine decreto iudicis, non fuit in minoris vtilitatem.

39 Ex his iam colliges nostræ sententiæ non obstare, quæ Leonardus Lessius & Aegidius ex iure adducebant contra communem sententiam, omnia enim illa explicata sunt. Sed neque obstant rationes. Non prima. Est enim manifesta ratio discriminis inter ea, quæ fiunt ex metu & dolo, quam indicaui suprà isto capite. Nec verò vniuersè verum est, quæ ex metu fiunt, mero iure valere, vt in hoc libro satis dictum est. Acquiparantur ergo dolus & metus in aliquibus, non in omnibus, cùm sit in nonnullis magna discriminis ratio. Neque obstat secunda, ratio: iure

enim

enim naturæ contractus, in quibus verè dolus dedit causam, siue fuerit dolus circa substantialia, vel accidentalia, nulli sunt, vt explicatum est hoc capite & præcedenti. Quare autem non omnes ex illis ius posituum nullos esse velit, explicui suprà isto cap. Neque denique obstat vltima, quia satis decepti commodo prouisum est tum reddendo aliquos nullos iuxta distinctionem allatam; tum in his, quos valere iubet, concedendo actionem redhibitoriam, vel in quantum minoris, vel in id quod interest, vt explicatum est.

40 Denique quæret aliquis in fine huius cap. an in hac re sit eadem dispositio iuris Canonici, & Ciuilis, quoad valorem contractus facti ex dolo. Baldus *in cap. 17. de plus petit.* docet, hæc quæ hactenus dicta sunt non habere locum iure Canonico, quo dolus dans causam contractui etiam stricti iuris reddit eum ipso iure nullum. Idem probat VVesemb. *2. p. cons. num. 57.* Vbi & addit hoc moribus esse receptum, quod etiam sequitur Ioan. Schneid. *Instit. de action. §. actionum, num. 29.*

CAPVT XXII.

Explicatur quando qualitates refundantur in errorem personæ, & alia colliguntur.

SVMMARIVM.

1 *Quid agendum.*
2 *Quando censeatur error qualitatis refundi in errorem personæ explicatur ex dictis cap. præced.*
3 *Explicatur quidam peculiaris casus Tabienæ, & 4. 5.*

1 SEd quæret aliquis primò quid sit id, quod docuit D. Thomas *in additionibus, q. 51. art. 2. ad 5.* erroré qualitatis resultantem in errorem personæ vitiare matrimonium. Quod Thomas Sanchez & Aegidius vt explicent, valdè laborant, & tandem inexplicatum relinquunt.

Ego quidem iuxta dicta explico facilè. Error illius qualitatis dicitur refundi in errorem personæ, quando & quoties animus contrahentis expresè fertur in personam sub ea qualitate tanquam conditione assensus. Atque sic constat exemplum, quod adducit D. Thomas eo loco de fœmina, quæ consensit in filium Regis, aut primogenitum. Pone enim illum esse præsentem, & in hunc præsentem consentire, quamuis alias existimet esse filium Regis, matrimonium valet, vt etiam fatetur Thomas Sanchez *disput. citata num. 33. & 34.* non alia certè ratione, nisi quia consensus non pendet ab illa qualitate, vt à conditione. Quare quoties consensus fertur in fœminam aliqua conditione vestitam expresè, error refunditur in errorem personæ. Qua si desit illa conditio, iam non est illa persona, in quam consentit vestita illis qualitatibus, sed alia longè diuersa.

3 Ex quibus colliges veram decisionem illius casus, quem refert Tabiena *verb. impedimentum, imped. 1. q. 4. n. 5.* vbi refert quendam ab altero postulasse in vxorem ipsius filiam secundò genitam valde pulchram, patrem verò negasse, sed promisisse ei primogenitã iuueni ignotam, quam ille petijt prius ostendi cuidam suo amico, cui pater pro primogenita quæ turpis erat, ostendit secundò genitam: iuuenis verò audita eius pulchritudine cum primogenita contraxit. Respondit Tabiena fuisse errorem solius qualitatis, quia iuuenis non poterat contrahere cum secundò genita, quam negauerat pater, non rectè respondisse Tabienam, sed esse errorem qualitatis refusum in errorem personæ, si tamen iuuenis consensit in eam, quæ ostensa fuit amico & expresè in illam ferebatur consensus. Cùm ergo non fuerit illi ostensa primogenita, non potuit matrimonii subsistere cum ea, quæ non fuit ostesa.

4 Sed adhuc circa eúdem casum dubitat Tabiena quid dicendum esset, si secundò genita non fuisset denegata. Respondent nonnulli similiter dicendum esse matrimonium valuisse, quia intentio iuuenis semper ferebatur in primogenitam, sibi promissam, quam falsò credebat amico ostensam. Sic docet Thomas Sanchez *disp. citat. n. 36.* At ego etiam in eo casu existimo non valuisse propter eandem rationem, si inquam iuuenis ferebatur in eam, quæ amico fuerat ostensa.

5 Sed adhuc quærunt aliqui, quid dicendum sit si pater plures filias habens, nullam in particulari promisisset, sed vnam ex pluribus, & tunc vnam ostenderet amico, & aliam traderet. Respondet Thomas Sanchez *num. 36.* primò, si pater vnam ex suis filiabus ostendisset, & alteram tradidisset, inualidum fore matrimonium, quia iuuenis intentio determinata fuit ad ostensam, cùm ad nullam aliam potuisset determinari. In quo rectè respondit. Secundò tamen inquit, si pater ostendisset aliquam filiam non suam, & suam tradidisset, validum fore matrimonium, quia tantùm est error in qualitate. Sed hoc non placet, vt dicam statim. Aegidius verò *disp. 31. dub 1. n. 19.* nullum fore matrimonium dicit, siue pater dedisset vnam ex suis filiabus, siue illam quam ostendit; quia iuuenis intentio in nullam determinatè potuisset ferri. Non in illam ostensam, quia ille nullam aliam ducere intendebat, nisi filiam illius patris, neque etiam in filiam illius, cùm ostensa non esset, & nulla magis esset ratio, cur determinaretur in vnam, quàm in aliam. Quod quidem non omnino malè dictum est. At meliùs meo iudicio dicetur valere tunc matrimonium, cùm ostensa amico, nisi etiam iuuenis intentio expresè pendebat à conditione filiationis illius. Ratio quæ mouet, ea est, quia iam intentio ferebatur in ostensam, & alia conditio se habebat tantùm concomitanter: error autem qualitatis concomitans non vitiat matrimonium, vt dictum est. At si expresè eius animus determinatus esset ad eam fœminam cum illis duabus qualitatibus, quia & ferebatur in ostensam, & in filiam illius hominis, verum habet quod docuit Aegidius, cum nulla illarum siue esset filia, siue non, potuisse cõtrahi validum matrimonium.

CAPVT XXIII.

An cum errore facti, & scientia iuris possit esse consensus ad matrimonium.

SVMMARIVM.

1 *Status quæstionis, varia sententia.*
2 *Explicatur prima pars vera sententiæ adhibita distinctione, & liberatur ab obiectionibus, & 3. & 4.*
5 *Probatur ratione.*
6 *Secunda pars vera sententia.*
7 *Ratificatio matrimonij prius ex errore inualidi manente eodem errore nulla est.*

1 EX his, quæ hactenus dicta sunt, colligi potest, quid dicendum sit in eo, quod quæri solet contingit aliquos falsò existimare se teneri aliquo impedimento, scilicet consanguinitatis, vel affinitatis, aut alio dirimente, cum tamen non teneantur, & sub eo errore contrahunt, cùm scientia tamen iuris, scilicet matrimonium inter cõsanguineos, vel affines subsistere non posse. Quæritur an consensus cum eo errore sufficiat ad matrimonium inter eos validè incundum. Sunt duæ sententiæ. Prima affirmat validum inter illos esse matrimonium. Sic citatis multis Thomas Sanchez *lib. 2. disp. 33. n. 2.* Alij verò dicunt non valere, quod etiam docent non pauci, quos ibidem refert, & probabilem sententiam esse iudicat *num. 1.* Ego tamen existi-

existimo non esse inter has sententias discrimen re ipsa, neque Thomam Sanchez ab illis, qui primam tenent dissentire, si res ista distincte explicetur.

2 Duobus modis potest se habere contrahentium animus in prædicto casu. Primus est, si ibi sint duo actus & iudicia, quorum vnum feratur in impedimentum, quem falsò subesse putant, & in scientiam iuris, & supposita ea volunt adhuc contrahere, quamuis ius resistat. Secundus est, vt quamuis habeant eam cognitionem circa factum & ius, aliam habeant, qua ipsis occurrat forte se non teneri eo impedimento, & consensus sit quasi conditionatus, qui sic explicari potest: *Et si non teneamur impedimento, & ius resistat attamen si forte potest inire inter nos matrimonium consentimus in illud.* In primo casu impossibilis est intentio contrahendi, si possint, et si opposirum intendit Thomas Sanch. planè falsum est, & eius argumenta nequaquam id probant. Primo enim adducit argumentum ex *c. 1. de sponsalibus, in 6.* vbi deciditur ex sponsalibus nullis ratione impedimenti oriri publicam honestatem, modo adsit consensus. Supponitur ergo possibilem esse consensū cum impedimento dirimenti. Potest tamen responderi primo intelligendum esse, quando ignorabatur impedimentum, & ita cum ea ignorantia esse consensum potuisse. Deinde responderi potest intelligendum esse, quando contracta sponsalia sunt in ordine ad Papæ dispensationem sub ea conditione, & Pontifex noluit dispensare: fuit enim tunc sufficiens consensus ad sponsalia, conditionatus tamen, & ita potuit ex illis, licet nulla remanenent rationæ impedimenti, oriri publica honestas, cùm non fuerit consensus absolutus, sed conditionatus.

3 Rursus secundò probat ex *Clement. vnica, de consanguinitate*, vbi excommunicantur contrahentes in gradu prohibito, quod inquit non aliter fit, nisi quia supponit esse consensum, eo enim deficiente non incurritur illa excommunicatio. Sed non rectè colligit. Punitur in illa Clementina factum ipsum scienter, & cum præsumptione, siue fuerit alias consensus sufficiens, siue non: id enim ad pœnam excommunicationis non pertinebat, cùm non puniantur sic contrahentes propter consensum, quem Ecclesia punire non potest, sed propter effectum ipsum, & matrimonium exteriùs contractum.

4 Præterea tertiò probat ex eo, quod hæreticus credens baptismum esse rem leuissimam, nihilque valere, veré tamen baptizat, & valide si veré intendit facere, quod intendit Ecclesia, vt fatentur omnes. Ergo cum errore valoris baptismi compossibilis est consensus ad baptismum. Ergo similiter in isto casu, quamuis contrahentes eum eo errore credant non valere matrimonium, possunt habere legitimum consensum. Sed neque hæc probatio sufficiens est. Quia ideò in ha retio potest esse voluntas, & illa intentio faciendi quod facit Ecclesia, quia in eius intellectu præcedunt duo iudicia, vnum speculativum, quo speculatiuè indicat baptismum esse rem irrisoriam, & ita sibi persuadet. Aliud verò practicum, quo cognoscens Ecclesiam aliud docere, iudicat per extrinseca principia, hic & nunc illud agendum, & ideo vult agere, nam cum solo primo iudicio nequaquam posset sequi is actus voluntarius. At in nostro casu, si certò credunt contrahentes subesse impedimentum, quamuis falsò, & simul sciunt cum eo impedimento non posse matrimonium consistere, non possunt habere eum consensum contrahendi, si possunt; nisi præcesserit etiam in intellectu simul cum illo iudicio aliud, quo iudicent posse ipsos falli in ea persuasione, & ita velint contrahere, si quo modo possunt.

5 Est etiam manifesta ratio pro nostra sententia. Quia intentio non potest sequi in voluntate, nisi iuxta id quod in intellectu præcessit, neque contra actum intellectus perseuerantem, potest quidquam voluntas intendere. Ergo cùm in intellectu solùm sit cognitio vera rursus & nulla alia de dubio facti, non potest esse intentio contrahendi si possunt. Quam enim cognitionem sequetur ea intentio? Explico à simili ex doctrina communi in materia de conscientia. Potest qui sibi ex duabus opinionibus persuadet aliquam esse falsam contra propriam conscientiam operari, quia alias habet iudicium aliud scilicet per extrinseca principia oppositum esse probabile, & posse operari iuxta opinionem probabilem. At si tale iudicium non esset, non posset operari contra illam, sed teneretur sequi iudicium illud, cùm non esset sufficiens aliud principium in intellectu, vnde alius actus in voluntate sequi posset. Ergo idem in nostro casu dicendum est. Si sensus illius consensus esset: *Si teneor impedimento, etiamsi Ecclesia repugnet, volo contrahere*, valeret quidem vt dicam statim, quia esset consensus conditionalis de præsenti, & deficit conditio. At non est conditionalis, sed iste: *Volo contrahere contra interdictum Ecclesiæ, & quamus repugnet Ecclesia.* Fertur ergo expresse in obiectum omninò repugnans matrimonio, & ideò non est sufficiens ad matrimonium.

6 In secundo autem casu bene potest esse consensus sufficiens ad matrimonium: quia consensus ille est quasi conditionatus, *si possum*, cumque conditio sit de præsenti, si non teneor forte aliquo impedimento, & reuera non teneatur illo, statim subsistit contractus matrimonij iuxta ea quæ dixi suprà *lib. 2. c. 1. n. 5.* de conditionibus appositis de præsenti, aut præterito.

7 Sed tandem quæret aliquis, an si duo inualidè per errorem contraxerint matrimonium, & postea existimantes esse validum illud, ratum habeant, teneant hæc ratificatio matrimonij supposito errore, qui in principio fuit. Dicendum est nequaquam eum consensum sufficere, nihil enim tam contrarium consensui, quàm error. *l. si per errorem. D. de iurisdictione omnium iudicum.* Cùm enim ea ratihabitio cadat supra actum iam nullum, & qui semper perseuerat nullus, nihil aliud de nouo agunt. Quare necesse est, vt priùs intelligant matrimonij nullitatem, & postmodum ratum habeant, vt constabat ex his quæ dicam in sequentibus. Adde quamuis eo animo essent, vt si scirent fuisse matrimonium a principio inualidum, ratum haberent, vel renouarent, & cum eo animo ratificarent, adhuc non esset ratum, quia ex eiusmodi voluntario non constat matrimonium, vt dixi suprà *cap. 20.*

CAPVT XXIV.

Quando matrimonium fuit nullū à principio ex defectu aliquo, quomodo debeat renouari consensus.

SVMMARIVM.

1 *Status quæstionis.*
2 *Quando matrimonium est nullum ratione alicuius impedimenti dirimentis, virtusque consensus renouandus est.*
3 *Idem dicendum, quando matrimonium fuit nullum ex defectu consensus.*
4 *Probatur ex responso Clementis V III. in eadem specie*
5 *Opponuntur aliorum argumenta.*
6 *Diluuntur.*
7 *Idem dicendum siue consensus defuerit ex metu vel fictione.*
8 *Non sufficere, si interius renouetur, sed debere verbis exprimi.*

1 COmplectemur hoc capite ea, quæ necessaria sunt ad renouandum matrimonium, cùm illud à principio fuit nullum, vel ratione metus, aut erroris, vel quia coniuges aliquo impedimento dirimenti tenebantur. De quo Thomas Sanchez *lib. 2. disp. 35. 36. & 37.* Potuit autem contingere, vt matrimonium fuerit nullum, quia vnus tantùm dissenfit, vel quia fictè se gessit. vel ex metu, aut errore consensit, aut quando est impedimentum aliquod, quod vnus tantùm nouit.

2 Quod

2 Quod suppositò dico primò. Quando matrimonium est nullum defectu alicuius impedimenti dirimentis, etiamsi vni tantùm cognitum sit, renouandus est vtriusq; consensus, & exterius significandus, vt ex communi, certaque sententia docet cum aliis Thomas Sanchez *disp. 53. cur.* Quid autem in profitsione dicendum sit explicabo *cap. sequenti*.

3 Secundò dico. Quando matrimonium fuit nullum ex defectu consensus alicuius ex contrahentibus ratione fictionis, vel metus, vel erroris, non satis est, si vnus tantùm ex eis, cuius consensus à principio defuit, renouet, aut repetat consensum, sed necessarium est, vt vtriusque consensus repetatur. Sic docent multi, quos refert Thomas Sanchez *disp. 32. num. 8.* sequitur Leonardus Lessius *lib. 2. cap. 41. dub. 7. n. 16. in fine*. Neque satis erit internùs renouari consensum, sed necessarium est, vt exteriùs renouetur. Quam sententiam quoad omnes suas partes docuit Paulus Comitolus *lib. 1. respons. mor. quæst. 20. per totam*. Probat hac ratione, quia forma contractus est consensus legitimus vtriusque per signa expressus. Sed ab initio non fuit hæc forma adhibita, cùm defuerit consensus vnius. Ergo iterum adhiberi debet ea forma, vt consitet contractus. Cuius rationis vis magis constabit ex his, quæ dicam in solutione argumenti Thom. Sanchez. Et explicatur magis, quia matrimonium constat vtriusque coniugis consensu. At consensus illius nullus fuit, etiamsi consensisset, cùm cadat supra materiam illegitimam, & inhabilem, scilicet vel nolentem, vel non liberam. Renouari ergo debet vtriusque consensus, dum non possit interlligi permanere consensus, qui nullus fuit à principio. Et cùm contractus iste sit Reipublicæ politicæ, debet esse sensibilis. Quare vt ea renouatione fiat matrimonium, debet esse sensibilis renouatio, & exterior. Nam de his quæ præcesserunt nihil magis curandum est, ae si omnino fuissent infecta, & nihil vnquam actum fuisset. Præterea est etiam alia optima ratio pro hac sententia. Quia consensus illius, qui verè consentit, erroris defectum patitur, cùm ignoret inhabilitatem personæ. At errantis nullus est consensus. Repetendus ergo est consensus vtriusque. Nec valet solutio Ægidii, qui negat hunc errorem obesse, cùm non sit error personæ, aut conditionis. Sed non aduertit hic author errari in persona habili. Quaré hic error refunditur in personam inhabilem defectu consensus, sicut si ignoraret esse consanguineam. Si enim hic inhabilis est iure positiuo, ille, in quo deficit consensus, inhabilis est iure ipso naturali, quod efficacius est.

4 Sed præterea est validum pro nostra sententia fundamentum desumptum ex declaratione Clementis VIII. in hac eadem specie, quando matrimonium fuit nullum à principio ex defectu consensus vnius. Audi Paulum Comitolus hæc referentem *loco citato*, hisce verbis: *Incidit quæstio, cum primaria fœmina viro etiam primario nupsisset, animo tamen à connubio dissentiendi, & multos annos in matrimonio mansisset, necnon libros fuscepisset, mulier tanti flagitij conscia, tam tandem ad sanum mentem redijt, cùm crimina confiteretur sacerdoti ad pœnitentiam. Respondet Comitolus necessarium esse vtriusque coniugis nouum consensum externo signo declarandum, & rursus coram parocho, & testibus. Addit statim hæc verba: Et quamvis non desunt, qui de vtraque difficultate mecum disseruerit, authoritate, capitulisque argumentis recentis cuiusdam Theologi vitibus, adeò omnia conuerfa diligentes ipse literas dedit ad Patrem Stephanum Tuccium Romanæ Pœnitentiariæ Rectorem, vt à quopiam tribunali, cuius iudicio standum esset, responsum impetraret: consuluit is patres doctissimos, & religiosissimus Clementem VIII. Pontificem Maximum, à quo hoc iulit responsum, & ad me Venetias misit. Pontifex responder esse necessarium nouum consensum vtriusque coram parocho, & testibus, admonito prius marito de matrimonij nullitate, sed ad cautendum scandalum sanctitas dispensat, vt secretò inter se contrahant, renouato consensu, cum legitimatione prolis. In pœnitentiam verò mulier per biennium ieiunet semel in mense, & communicet 15. die, & tertiam partè Rosarij recitet quotidie, nisi ex obliuione, vel alio legitimo impedimento. Quare post Apostolicam sedis dispensationè nemini est amplius integrum de re ista secus opinari.* Hęc Comitolus. Definiuit ergo Pontifex quæstionem nostram, scilicet, etiam cùm matrimonium est nullum ex defectu consensus vnius tantùm contrahentis, necessarium esse vtriusque consensum renouari. Si enim post contractum matrimonij, cùm impedimentum aliquodsese ostendit quod per Ecclesiam renouari potest, necesse est, iterùm contrahere, vt etiam docet Thomas Sanchez, & communis Doctorum; quanto magis verum erit id necessarium esse, cùm impedimentum interuenit, in quo Ecclesia nihil potest, quale est defectus consensus vnius. quod est impedimentum iuris naturalis.

5 Verùm contra sententiam istam quam Sedis Apostolicæ iudicium definiuit, sentit Thomas Sanchez, quem ea definitio latuit *lib. 2. de matrimonio*, citatis aliis *disp. 32. num. 9.* Ægidius *disp. 24. dub. 2. num. 50.* Obijciunt primò. Quia cùm consensus alterius validus desse fuerit, & sufficiens ad matrimonium, nec reuocatus iam ex parte huius consensus nihil desideratur, solus adhuc deest consensus illius, qui fictè aut ex metu consensit. Ergo hoc tantùm accedente consalescit matrimonium. Confirmatur quia si is, qui fictè vel ex metu consensit, nullum omnino tunc præstitisset consensum, sed spatio temporis intercèto, manente, in virtute priori consensu, valeret matrimonium. Sed qui fictè, aut ex metu consensit, perinde se habet, ac si non consensisset. Ergo satis est, vt manente in virtute priori consensu alterius, ipse solus consentiat.

6 Sed hæc argumenta leuia sunt, vt à proposita discedamus sententia. Respondetur enim, mli simul moraliter adhibeatur vterque consensus signis expressis, non poni id quod necessarium est ad matrimonium. Quod sic ostendo. In simultate consensus vtriusque coniugis non est attendendum ad id, quod conspicitur in forma, & materia sacramenti Pœnitentiæ, in quo etiam elapso tempore post confessionem peccatorum profertur absolutio, quia id est peculiare in eo sacramento, in quo forma habet modum absolutionis sententiæ. At in matrimonio iuxta dicta à nobis supra *lib. 1. cap. 18.* materia non est consensus vnius comparatione alterius, sed materia sunt corpora ipsa contrahentium, forma autem sunt vtriusque consensus signo exteriori expressi. Quare, nisi simul sint moraliter, ita vt ad eandem actionem ordinati, videantur, non est tota forma, sed pars formæ, atque adeò eum parte formæ non potest constare contractus. Si quis dicat, ego bibo, habeatque poculum in manu, & altero die post prolationem verborum bibat, nullus dicet eam propositionem die præcedenti prolatam fuisse veram. Ergo neque vera erit propositio si quis dicat hodie, *contrahо tecum*, & alter post annum dicat, *contrahо ego etiam tecum*. Quam doctrinam insinuauit nobis Gabriel Vazquez *tom. 2. in 3. part. disp. 128. cap. 7. in fine*, & nos diximus supra *lib. 2. cap. vlt.* Fuit itaque nullus contractus matrimonij à principio ex defectu veritatis formæ, neque fuit in consensu vnius vera pars formæ, & ideò non potest cum sequenti consensu alterius vnum contractum legitimum matrimonij efficere, sed vterque simul renouari debet, quia consensus vnius sine alio nullus momenti aut considerationis est.

7 Ex hac à nobis verè, & iuxta Pontificis decisionem constituta doctrina, multa inferri possunt, oppositis his, quæ eadem disputatione 32. infert Thomas Sanchez. Primò colligitur idem dicendum esse, siue matrimonium desit consensus vnius, ex eo quod fictè consensit, siue quia ex metu consensit, & ita non esse verum quod docet *num. 12.* quòcumque tempore postea fatis esse, si vnius adhibeatur consensus, debet enim simul adhiberi vtriusq; vt dicit Pontifex.

9 Deinde colligitur falsum esse, quod dicit *num. 11.* non esse necessarium exprimatur verbis, fed sufficere si interiùs renouetur. Id enim omnino falsum iudico, in quauis sententia. Ratio est manifesta, quia eò sensus vnius exteriùs expressus est pars formæ contractus ciuilis. Ergo debet esse sensibilis. & coneurrere debent verba vel nutus ex parte vtriusq; alias in eo casu sacramentum perficeretur sine verbis vel signis vtriusq; fed vnius tantùm. Nisi fortè dicat Thomas Sanchez absurdius aliquid, scilicet satis

esse verba ante annum protulisse, & postea habere animum, qua si verbis falsis possit matrimonium perfici, illa autem verba iam non possunt fieri vera, vt constat. An autem necessarium sit, vt vterque coniux in eo casu admoneatur de nullitate matrimonij dicam *c. sequenti.* An verò necessarium sit, vt repetant coram parocho, & testibus, explicandum est *seq. lib.*

CAPVT XXV.

An requiratur ad legitimam renouationem consensus, vt coniux ignarus fiat conscius nullitatis?

SVMMARIVM.

1 *Quærendum opinio sub distinctione.*
2 *In quouis casu coniugem debere fieri certum de matrimonij nullitate, vt valeat renouatio consensus.*
3 *Probatur, & reijcitur distinctio prima sententiæ.*
4 *Quomodo debeat coniux reddi certus, varia dicta Thomæ Sanchez.*
5 *Reijcitur secundum dictum.*
6 *Reijcitur tertium.*
7 *Reijcitur quartum.*
8 *In materia Sacramentorum non licere sequi opinionem probabilem, sed magis tutam.*
9 *Ex quæradice hoc oriatur.*
10 *Ex ea doctrina amplius reijcitur, quod dicebat Thomas Sanchez.*
11 *Reijcitur vltimum dictum.*
12 *Quid dicendum de ratificatione professionis.*

1 IN hac difficultate Thomas Sanchez sub distinctione respondet. Si enim inquit, matrimonium fuit nullum ex defectu consensus vnius, quia fictè consensit, aut ex metu, non est necessarium, vt vterque fiat conscius nullitatis, sed tantùm, vt ille qui fictè consensit verè consentiat, vt iam ex ipso retulimus. Sic expresse docet *lib. 2. disp. 3. num. 10.* At si matrimonium fuit nullum ex defectu impedimenti dirimentis, quod inter ipsos erat, tunc necessarium esse intimare etiam ignaro impedimenti nullitatem contracti matrimonij. Sic docet multis citatis *disp. 36. eodem lib. n. 3. & 4. & sequentibus* illùmque sequitur Ægidius *disp. 24. cit. dub. 10.*

2 Mihi videtur in vtroque casu debere coniugem vtrumque fieri certum de nullitate matrimonij, aliàs quantumcunque renouent consensum, nihil fieri. Hanc sententiam expresè docuit Comitolus *loco citat.* & habemus pro illa responsum Clementis VIII. *cap. præced.* relatum, cùm consultus esset de nullitate matrimonij ex eo, quod vnus ex coniugibus fictè consenserat, *Admonendum quit, priusquam coniuge de matrimonij nullitate.* Similiter in priuilegio, quod concedit Pontifex Commissario Cruciatæ dispensandi in nonnullis casibus, inter eos concedit, vt possit dispensare cum his, qui scienter in gradu prohibito contraxerunt: *Altero*, inquit, *impedimentum ignoranti prius de nullitate prioris consensus certificato.* Nec verò dici potest Pontificem tantùm assignare formam priuilegij, iuxta ea quæ ipse opinatur, & ita seruandam: tum quia ea solutio non potest accommodari responsis Clementis Octaui, supra relatis. Tum etiam quia Pontifices in hoc non formant, quæ iure positiuo inducatur, constituunt, sed ipsum ius naturale explicant. Nam ea admonitio de nullitate prioris matrimonij iure ipso naturali requiritur, cùm error iure naturali obuiet matrimonio. Est autem hic error circa personam, quia refunditur in qualitatem personæ, cùm ille non consentiat, nisi in personam legitimam, & non impeditam, ea autem impedita est. Adde consensum illum ferri secundùm ea, quæ iure insunt, qua pro expressis habentur. Vnde dicendum est, ac si expressè diceretur, *Consentio, si nullum est inter nos impedimentum.* Cùm ergo, si eo modo consentiter, conditione de præsenti non existente, non esset consensus, aliquis, ideò renouari debet vterque, & cognosci nullum fuisse ante contractum. Nam quandiu non fit certus de nullitate prioris coniugij, non contrahit matrimonium, sed tantùm in præcedenti perseuerat, quod nullum fuit. Quare eo ipso, quod necessarium est renouari vtriusque consensum, necessarium est, vt vterque sit conscius nullitatis, alias semper probat id quod iam ante gestum est, & non fertur in nouum contractum, sed in præcedentem. Atque huic doctrinæ fauet etiam Gabriel Vasquez *loco infra citando.*

3 Sed specialiter contra distinctionem illam, quam Thomas Sanchez, & Ægidius sequuntur, militat argumentum. Quia nulla potest assignari commoda diuersitatis ratio, propter quam in vno casu necessarium sit coniugi ignaro intimari nullitatem matrimonij, in alio verò non. Nam sicut contingere potest, vt matrimonium sit nullum ex defectu consensus vnius tantùm, qui fictè contraxit, vel ex metu, ita etiam contingere potest, vt matrimonium sit nullum ratione impedimenti, quod vnum tantùm ex cõtrahentibus attingit, vt si vnus conscius sit esse religiosum sancti Ioannis contrahat cum alia ignoiante, & postea ille occulte dispensationem petat: cur in hoc casu necessarium sit admonere coniugium de nullitate prioris matrimonij, si in primo casu non est necessarium, nulla assignari ratio potest. Quia si errauit alter ex eis existimando illum, cum quo contrahit, non teneri impedimento voti, vel ordinis: ita etiam ignorauit teneri alium impedimento metus, vel esse in illo defectum consensus, quod tamen impedimentum ille alter, cum quo contrahit, non ignorabat.

4 Sed explicandum adhuc superest. Quomodo debeat vel oporteat, vel satis fit, coniugeni ignarum fieri certum de nullitate prioris matrimonij. Thomas Sanchez *d. sp. 36. citato, num. 5. & 7.* hæc habet. Primò dicit, si nullum timeatur scandalum, neque infamia, neque periculum aliquòd attenta conditione viri, & fœminæ, manifestandum planè est alteri coniugi nullum fuisse matrimonium. Et in hoc casu putat opinionem, quæ contrarium docet, non esse probabilem, nec posse probabiliter sustineri. Secundò dicit sufficere, si per cognitionem æquiualentem scientiæ nullitatis prioris matrimonij eruatur consensus, licet coniux eam ignoret. Vt si coniux impedimenti consensus sic ab alio petat, vt consentiat, quasi tunc contraheretur matrimonium: *Dixi me ita vt si inter nos non fuisset matrimonium, consentire, & ex nunc vt me in coniugem, ac si non fuisset hactenus validum.* Quòd etiam docet Emmanuel Sa *verb. matrimonium, n. 3.* in codicibus Hispanis, Ægidius *dub. cit. num. 89.* Tertiò docet Thomas Sanchez *num. 6.* sufficere, etiam coniuges conscij nullitatis, se affectu maritali cognoscant, vt puùs matrimonium inualidum confirmetur. Quartò dicit *num. 8.* vbi esset probabilis timor prædicti scandali, aut periculi, vel infamiæ, nec posset extorqueri consensus eo modo, & cautela, posset tunc operari iuxta aliam opinionem probabilem, quæ dicit satis esse, vt non detecta prioris matrimonij nullitate persuadeatur ignoranti, vt ex tunc habeat illum in coniugem: nam ratione periculi licèt sæpè vti opinionibus minùs probabilibus. Denique dicit *num. 9.* si neque hoc modo posset extorqueri consensus viri, & peteret debitum, quod negare non posset fœmina, posse absque verbis denuo matrimonium illud conficere, copula illa habita affectu maritali ex parte sua, nam ex parte viri certum est haberi copulam affectu maritali, cùm sit ignarus nullitatis matrimonij.

5 Sed non omnino placent hæc istius auctoris dicta. Quod primo loco dicit absque controuersia videtur, quamuis nonnullam etiam dubitationem habere possit, vt constabit ex his quæ dicam circa quartum dictum. Quod secundo loco dicit non probatur, neque existimo sufficere eum modum, vel cautelà extorquendi consensũ. Planè enim inquit Pontifex: *Conscio prius, certificato prius coniuge de matrimonij nullitate*, ea autem ratione, neq; certi-

ficatur, neque sit conscius nullitatis. Deinde est ratio meo iudicio manifesta Quia consensus ille adhuc extorqueatur dolo. Ergo nullus est, sicut extortus metu. Vnde quemadmodum cùm metus adhiberur ad extorquendum consensum, matrimonium ex eo consensu nullum est, & tamen si ipse, qui metu etiam iniustè opprimitur, offeratalteri matrimonium ranquam in præmium, si se expiat a metu, quod alius incurit, matrimonium valet, sunt enim hæc duo longè inter se diuersa, vt diximus suprà hoc *lib.* 4. & fatetur idem Thomas Sanchez: ita diuersa valdè inter se sunt, si quis errore deceptus putans esse matrimonium, diceret ex motu proprio, & à se ipso inductus: *Ego uxe tedebo, vt si obstante aliquo impedimento matrimonium inter nos contractum fuit nullum, illud que cessante, nunc demo volo contrahere*; validum quidem erit matrimonium in hoc casu. Quis dubiter? Aliud verò est, si ea dissimulatione ab alio extorqueatur consensus, in hoc enim casu nullus est, vtpote dolo extortus. Quod optimè explicat exemplum defumptum ex metu, posser enim contingere, vt ille alter certo conscius nullitatis factus non consentiret iam in matrimonium. Consensus autem illius, qui ex errore validum putat matrimonium, alias non consensuri, non est sufficiens, vt docet Emmanuel Sà in Codicibus Hispanis, *verb. matrimonium, num.* 4. Adde etiam quod suprà *ipso libro, cap.* 20. *num. fin.* dixi consensum cum errore concomitanti non sufficere ad matrimonium, hic autem est consensus cum errore concomitanti.

6 Neque etiam placet, quod tertio loco docet, inter coniuges iam conscios nullitatis sufficere, quod se affectu maritali cognoscatur. Tum quia ostendam libro sequèti, post Concilium Tridentinum renouandum esse matrimonium coram parocho, & testibus, nisi dispenset Pontifex. Tum etiam, quia iam suprà *lib.* 2. *cap.* 12. diximus nunquam ab Ecclesia iudicari copulam signum consensus coniugalis de præsenti. Quare coniuges conscij nullitatis, nisi verbis, aut alijs signis æquualentibus sibi mutuò explicent consensum, numquam validè contrahent: per copulam certè, si nulla alia signa vel verba proferant, sibi non significant. & affectus maritalis in occulto manet, cùm tamen ipsis deberet innotescere.

7 Quod quarto loco docet, non omni ex parte probatur. Ego enim in ea specie duo existimo vera. Primum est, si opposita opinio reuera probabilis est in praxi, etiam extra casum necessitatis posse illa vti, & illi se conformare per extrinseca principia. Secundum est, si sit casus necessitatis, & huic opinioni non sit locus, non tantùm potest vti opposita sententia, sed etiam tenetur ea vti, si probabilis iudicatur. Quæ duo constant ex his, quæ dici solent in tractatu de conscientia probabili, & constabunt etiam ex his, quæ statim subiciam. Affert autem in exemplum Thomas Sanchez, quod baptismus in extrema necessitate confertur ostendenti paruuli tantùm extremam partem digiti, & etiam ostendenti signa contritionis absente sacerdote, potest sacerdos in articulo mortis supereuieniens ex relatione aliorum beneficium absolutionis impendere. Exempla tamen hæc non sunt ad rem, de qua agimus.

8 Quare, vt id ostendamus, & simul etiam explicemus quid in hac re dicendum sit, id quod dici soler licere sequi opinionem probabilem, in quauis materia, in sacramentorum administratione non esse vniuersim verum. Nam licet minister sacramenti possit sequi opinionem probabilem in his, quæ tenent se ex parte eius, cui sacramentum confert: at in his quæ tenent se ex parte ipsius conferentis, non potest sequi probabilem, nec magis probabilem, sed magis tutam. Id quod optimè vt soler explicat Theologorum huius ætatis meo iudicio Princeps Gabriel Vazquez *tom.* 1. *in* 3. *disp.* 63. *c.* 2. *num.* 3. Vnde potest se conformare opinioni probabili, quæ docet subiectum sacramenti Baptismi esse quamcunque partem hominis baptizandi, & materiam sacramenti Pœnitentiæ esse signa relata, & non visa, sicut & potest absoluere aliquem quem conspicit tantùm habere attritionem seiuam, scilicet sit opinionum diuersas, an attritio cogmita sufficiens dispositio sit: attamen non posset minister vti forma, quæ esset sub opinione probabili, sed magis tuta. Ad rem ergo.

In nostro casu contrahentes sunt nimisti sacramenti, & qui apponunt formam, quæ est consensus externè significatus: varietas est opinionum, an sufficiens sit consensus taliter explicatus vel non, non videntur posse vti forma dubia etiam probabili, sed magis tuta, sicut neque sacerdos forma absolutionis dubia.

9 Sed addendum quò res ista omnino explicetur, cùm obligatio seruandi opinionem magis tutam in administratione Sacramentorum oriti possit, aut ex virtute religionis, ne fiat irreuerentia sacramento, aut ex virtute charitatis, vel misericordiæ erga proximum, quem frustratemus debito sacramento: obligatio sequendi opinionem magis tutam in sacramentis non nascitur ex lege religionis, vt optimè docet Gabr. Vazquez *c.* 1. *exo.* Quia qui prudenter operatur iuxta opinionem probabilem, non facit irreuerentiam sacramento. Quod enim possit carere effectu sacramenti in ea opinione, non videtur moralis irreuerentia, quæ imputetur operanti, siquidem, ille administrat, probabiliter. & secundùm rectam rationem iudicat non fieri irritum. Sicut etiam, cùm sint variæ opiniones de obseruantia alicuius præcepti, non fit irreuerentia legislatori, neque transgressio censetur, quod operetur aliquis secundum opinionem probabilem minus tutam, cùm qua est periculum faciendi aliquid, quod de ipsa irritum sit. Quare tota ea obligatio oritur ex lege charitatis, & misericordia erga proximum, quia ad hibemus medium inutile. Ratio autem charitatis postulat, vt si proximo possumus certum remedium, & sine vllo dubio, aut periculo adhibere, non adhibeamus illud, quod forsan in re nullius erit momenti.

10 Ex hac doctrina, quæ veritima meo iudicio est, iam sequitur nullum esse peccatum in eo, quod etiam extra casum necessitatis in praxi sequatur opinionem probabilem in hac re, si reuera illam iudicat probabilem per extrinseca principia. Dico si probabilis est. Ego enim illam sententiam nullo modo existimo esse probabilem. Quia in eo quod sequatur eam opinionem in isto casu, nullam iniuriam irrogat sacramento matrimonij, vt explicatum est. Præterea etiam non opponitur legi charitatis, & misericordiæ. Nam licet cùm sacramenta sunt necessaria necessitate medij, agat contra legem charitatis qui adhibet proximo remedium incertum, cùm possit adhibere certum; attamen in hoc casu, cùm sacramentum in hoc non sit necessarium necessitate medij, non infert spirituale nocumentum. Quod ita explicatur. Nam nocumentum, vel consideri potest in eo, quod priuetur effectu sacramenti: at hic effectus non est necessarius necessitate medij ad salutem, vt constat: vel quod illicitè vtatur postea actu coniugij, at neque in hoc vlla culpa est, quia ille bona fide accedit, & ignorantia excusatur vel quia proles erit illigitima, & neque hoc damnum sequitur, quia Ecclesia semper iudicabit illam prolem legitimam, cùm matrimonium fuerit contractum in facie Ecclesiæ, & cum bona fide alterius coniugis, quod satis est, vt proles censeatur legitima, iuxta textum *in. c. ex tenore, qui filij sint legitimi*. Ergo nullum proximo damnum imminet, quod teneatur lege charitatis virare, qui ministrat sacramentum matrimonij. Poterit ergo in praxi eam opinionem sequi, etiam extra casum necessitatis, si illa opinio probabilis est iuxta generalia principia. Hoc solùm speciale erit in casu necessitatis, cùm vrget tanium damnium, quod in eo non solùm possit vti ea forma probabili, sed etiam tenererur ea vti, si probabilis est, vt si forte ea sufficiat, validum efficiererit matrimonium, quia formam certam tunc teneor adhibere cùm possum, & non habet locum probabilis opinio. At quando non possum certam adhibere, probabilem adhibere teneor, quam tamen extra casum necessitatis possem adhibere iuxta opinionem probabilem, quoties non impediret charitatis lex, quæ certè in hac specie non impedit, vt explicatum est.

11 Quod autem vltimo loco dicit, multo magis alienâ videtur à veritate. Tum quia dicam lib. sequenti matrimonium post Tridentinum debere renouari coram parocho, & testibus. Nõ ergo sufficit affectus maritalis copulæ. Tum etiam numquà copula est sufficiens signũ consen-

sus, vt iam diximus. Quare nisi alia signa præcedant, nunquam potest esse affectus maritalis ex parte illorum. Non quidem ex parte coniugis ignari, quia illius affectus instituit matrimonio præcedenti nullo, & ita non est affectus re ipsa maritalis. Non etiam ex parte coniugis scientis nullitatem, quia non explicat alteri suum consensum, copula verò non est sufficiens signum eius explicationis, vt dictum est. Quare in eo casu non deerunt fœminæ remedia, quibus copulam euitet, & euadat animæ periculum, quæ licet dura videantur, eligentur arbitrio prudentis, quæ minus aspera sint. Nihil enim tam asperum, quod euitandi periculi spiritualis causa sustineri non debeat. Adde affectum illum maritalem in eo casu non esse causam efficientem coniugij, neque ratum haberi coniugium, sed tantùm supposito matrimonio præcedenti, vult eo matrimonio vti. Simile est in eo qui vouit ante annos pubertatis, & ex eo quod iustè credit se teneri vinculo voti, illi obseruat, non habet ratum votum, quod prius emisit, neque denuo illud emittit, id quod maximè notari debet, vt dicamus an irritati possit postea elapso tempore pubertatis, vt docuit Gab. Vazq. *disp.* 12. *disp.* 66. *c.* 5. *in fine*.

12 Iuxta hæc, quæ in his duobus capitibus diximus philosophandum est de renunciatione professionis, quæ ex aliquo defectu fuit nulla. Debet enim renouatio fieri coram prælato, neque sufficit si interius renouetur, cùm præter vota sit in ea professione contractus reciprocus inter religiosum, & prælatum, vt explicabo latè infrà *lib.* 7. Quare vterque debet certior fieri de nullitate prioris professionis, neque vllo modo ratificata censetur per actus quos religiosus, vt professus exercuit, cùm eos fecerit existimans se priori professione teneri, vt modo diceb amus de eo, qui vouit ante pubertatem. Quare in his non omnino probo, quæ habet Thomas Sanch. *lib.* 2. *disp.* 32. *n.* 14. & *disp.* 35. *n.* 4. & Aegid. *dub.* 10. *cas.* 2. *n.* 98. & de hoc libro hactenus, & Leonardus Lessius *lib.* 2. *cap.* 41. *dubit.* 7. *n.* 16. sentit autem nobiscum Ioannes Azor *tom.* 1. *lib.* 14. *cap.* 4. *q.* 7. Et induci potest pro hac sententia, quod Gregor. XIV. in ea Bulla qua moderatus est literas Sixti Quinti, de illegitimis præcipit diligentem de illis inquisitionem fieri ante professionem. Ergo expressa acceptatione prælati indiget ea professionis renouatio. Neque ea quæ in contrarium ex iure adducit Lessius, sunt alicuius momenti, non enim constat ex illis ignorantia nullitatis professionis, neque in prælato, neque in subdito, & ideo non mirum, si gestatione habitus professorum, censeatur professus, vidente & consentiente prælato, sed de his suo loco. Et hactenus de hoc libro.

LIBER QVINTVS

DE IIS, QVÆ PVGNANT CVM MATRIMONIO EX PARTE FORMÆ, *HOC EST,* DE CONSENSV CLANDESTINO.

Quinque erunt præcipuæ huius libri partes. Prima de Matrimonij clandestini prohibitione ante Tridentinum, et postea. Secunda de præsentia parochi in matrimonio. Tertia de præsentia alterius loco parochi. Quarta de ijs, quæ ad denunciationes pertinent. Quinta de pœnis clandestinè contrahentium. Hisenim partibus tota hac disputatio de consensu clandestino videtur comprehendi. Qui solemnitatis defectus pugnat cum matrimonio ex parte forma, cùm ea solemnitas præsentia parochi, et testium designata sit à Tridentino pro forma matrimonij, vt constabit ex dicendis.

CAPVT I.

Prohibitum Matrimonium clandestinum ante Tridentinum.

SVMMARIVM.

1 *Quibus modis dicatur clandestinum matrimonium.*
2 *Sepibus Ecclesiasticis prohibita clandestina coniugia.*

1 CLandestinum matrimonium dici volùit Ioan. Andreas, & Abbas *in cap. fin. de clandestina desponsatione*, quodcunq; fit contra interdictum Ecclesiæ tacitè, vel expressè. Hostiensis verò *ibidem* varios recenset matrimonij clandestini modos. Alij tamen cum Alphonso *l. 1 tit. 4. part. 4.* tres tantùm affectunt modos, quibus dicitur matrimonium clandestinum. Primus est, quando sine vllis testibus celebratur. Secundus quando sine parentum cognitione. Tertius est, quando sine Ecclesiasticis proclamationibus, aut denunciationibus. Verùm commodiùs ad ea, quę in sequentibus dicenda sunt, matrimonium clandestinum dicimus vno è duobus modis, vel ex defectu solemnitatis nouo iure requisitæ, vel ex defectu denunciationum, quæ præmitti solent ante contractum matrimonij.

2 In primis autem eorum sit clandestina matrimonia, quæ clam sine denunciationibus fierent, & sine eorum cognitione, quorum interesse poterat, & sine testibus prohibita olim fuisse in Ecclesia multis legibus Ecclesiasticis. Prima scripto tradita lex fuit Euaristi Pontificis, qui ad sedem euectus est anno 112. & habetur *in cap. aliter*, 30. *quæst.* 5. Quam constitutionem ab Apostolis emanasse sine scripto, sed traditione deriuatam constat ex eodem decreto in integra decretali ibi: *Vt a Patribus accepimus, & a sanctis Apostolis, eorumque successoribus traditum inuenimus.* Postea eandem constitutionem confirmauit Concilium Arelatense III. & habetur *c. nullus*, 30. q. 5. Cõfirmauit Hormisdas, & habetur *c. nullus, eadem quæst.* & Concilio in Palatio Vernis sub Stephano III. *c. 13. Vt omnes homines laici publicas nuptias faciant, tam nobiles quàm ignobiles.* Forotulienſe sub Adriano I. *cap.* 8. *Ita dumtaxat vt nemini liceat furtim, rapinam; nuptias conuiuadumtaxat vt nemini liceat furtim, rapinam; nuptias conuiuia celebrare, ne forte per erroris ignauiã, vel certè quod peius est, diabolico instigati amore illicita cõiunctio celebrentur. Sed interpellatis parentibus per aliqua diuitiarum munera requisiti, quin ueris paltis ipsi sibimet per aliqua diuitiarum munera requisiti, quin etiam diligenti cura vicinis vel maioribus natu laici illius, quę postulant fiant, sine vlla lineam generationis virilis, sanè si licet, & spousa, sine vlla lineam generationis virilis, sanè si licet, & spousa, sine vlla lineam generationis virilis, sanè si licet, & spousa, in eo etiam vt sint notitia sacerdotis plebis illius nullæ omnes in eo etiam vt sint notitia sacerdotis plebis illius nullæ omnes*

fiat, quatenus nulla deinceps separationis tribulatio intercedat. Leo IV. in epistola de cura Pastorali prope finem: *Omnibus plebi hus denuntia e, ut nullus uxorem accipiat, nisi publice celebratis nuptijs.* Nicolaus I. ad Consulta Bulgar. *cap. 3.* & habetur hæc quæst. *c. nostrates.* Londinense sub Paschali II. apud Baronium *to. 12. anno 1102. n. 13. ut fides inter virum, & mulierem occulte, & sine testibus data de coniugio, si ab utroque negata fuerit, irrita habeatur.* Alexander III. *in Append. Concilij Lateranensis, p. 6. c. 8. Super hoc inquisitioni tua aliter respondemus, quod si legitimus consensus ea solemnitate, qua fieri solet, præsente scilicet sacerdote, aut etiam eius Notario, sicut etiam in quibusdam locis adhuc observatur, coram idoneis testibus intervenit de præsenti, & c. sine ist iuramentum, sive non, non licet mulieri aly nubere, & p. 49. a. 10.* habetur *c. nullus* ex decretis Hormisdæ Papæ, & *p. 50. c. 17. Quod nobis ex una parte significatum est* Londinense sub Innocentio III. *Ne contrahatur aliquod matrimonium sine trina denunciatione publica in Ecclesia, neque si fuerint personæ incognitæ. Sed nec copulentur aliquæ personæ matrimonio, nisi publicè in facie Ecclesiæ, & præsente sacerdote, & si secus fuerit factum, non admittantur alicubi in Ecclesiis nisi speciali authoritate Episcopi.* Lateranense sub Innocentio III. *c. 51.* habetur *c. 3. de clandestina desponsatione.* Concilium Rauennatense II. sub Clemente V. *c. 19.* mentione facta decreti Lateranensis. Turonense sub Nicolao V. *c. 12. Quia per clandestina matrimonia à sanctis Patribus non sine causa, & merito prohibita multa mala euenirunt, prohibemus ne qui presbyter secularis, aut regularis de cætero talia matrimonia celebrare, aut solemnizare præsumat sub pœna excommunicationis.* Concilium Tridentinum sub Sixto IV. *c. 17.* Senonense sub Clemente VII. *c. 39. in fine: Sed cum ex clandestinis matrimonijs grauia euentant in dies scandala & pericula, volumus omnes contrahentes, consentientes, simul & testes, auxiliantes & adnuantes sententia excommunicationis ipso facto fulminare.* Colonienſe sub Paulo III. *p. 7. c. 43. 44. & 45.* Synodus Augustensis *sub eodem c. 21.* Colonienſe II. *sub eodem, c. 31. & 32.* Mogunt. *sub eodem c. 28. ab illis, & ut periculis.* Nouissimè Tridentinum *sess. 24. de reformat. matrim. cap. 1.* cuius verba infra referemus. Atque hæ sunt leges Ecclesiasticæ, quæ hactenus de matrimonijs clandestinis emanarunt, qua citauimus seruato temporum ordine. His legibus Ecclesiasti. is consonar ius Hispanum *l. 8. tit. 18. part. 3. l. 1. cum sequentibus. tit. 3. p. 4. & l. 46. Tauri,* quę nunc *lex 10. tit. 1. lib. 5. Compilationis.* Nec mitum Ecclesiasticis legis prohiberi si ea etiam vel ipsi, & vicini repudiarunt, & publicè fieri voluerunt variis vicinibus designatis: de quo Petr. Greg. *lib. 9. c. 5. a. n. 17.*

CAPVT II.

Proponitur Tridentini decretum, & eius summa.

SVMMARIVM.

1 *Proponitur decretum Tridentinum, & 2.*
3 *Decem conditiones requiri à Concilio in eo decreto.*
4 *Duplicuter dici matrimonium clandestinum.*
5 *Peccatum mortale esse omittere solemnitatem præscriptam à Concilio.*
6 *Constitutione Tridentini solos fideles teneri, non infideles.*

1 SEd quia torus hic liber versabitur in explicatione decreti Concil. Trident. suprà relati, ideò placet illius verba proponere, & quæ in eo docet colligere. Igitur *sess. 24. de reform. matrim. c. 1.* hæc habet. Tametsi dubitandum non est clandestina matrimonia libero contrahentium consensu facta, rata & vera esse matrimonia, quamdiu Ecclesia ea irrita non fecit, & proinde iure damnandi sint illi, vt eos S. Synodus anathemate damnat, qui ea vera, ac rata esse negant, quique falsò affirmant, matrimonia à filijs familias sine consensu parentum contracta irrita esse, & parentes ea rata, vel irrita facere posse, nihilominus sancta Dei Ecclesia ex iustissimis causis illa semper detestata est, atque prohibuit. Verùm cùm Sancta Synodus animaduertat prohibitiones illas propter hominum inobedientiam iam non prodesse, & grauia peccata perpendant, quæ ex eisdem clandestinis coniugijs sortum habent, præsertim verò eorum, qui in statu damnationis permanent, dum priore vxore cum qua clam contraxerant, relicta cum alia palam coniunhant. & cum ea in perpetuo adulterio viuunt; cui malo, cùm ab Ecclesia, quæ de occultis non iudicat, succurri non possit, nisi efficacius aliquod remedium adhibeatur. Idcirco sacri Lateranensis Concilij sub Innocentio III. celebrati vestigijs inhærendo præcipit, vt in posterum, antequam matrimonium cõtrahatur, tet à proprio contrahentium parocho tribus continuis diebus festiuis in Ecclesia inter Missarum solemnia publicè denuncietur, inter quas matrimonium fit contrahendum. Quibus denunciationibus factis, si nullum legitimum opponatur impedimentum, ad celebrationem matrimonij in facie Ecclesiæ procedatur, vbi parochus viro, & muliere interrogatis, & eorum mutuo consensu intellecto vel dicat: Ego vos in matrimonium coniungo, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, vel alijs vtatur verbis, iuxta receptum, vniuscuiusque prouinciæ ritum. Quod si aliquando probabilis fuerit suspicio, matrimonium malitiosè impediri posse, si tot præcesserint denunciationes, tunc vel vnâ tantùm denunciatio fiat, vel saltem parocho, & duobus, vel tribus testibus præsentibus matrimonium celebretur. Deinde ante illius consummationem denunciationes in Ecclesia fiant, vt si aliqua subsint impedimenta, facilius detegantur, nisi ordinarius ipse expedire iudicauerit, vt prædictæ denunciationes remittantur, quod illius prudentiæ, & iudicio Sancta Synodus relinquit. Qui aliter quam præsente parocho, vel alio Sacerdote, de ipsius parochi, seu ordinarij licentia, & duobus vel tribus testibus matrimonium contrahere attentabunt, eos Sancta Synodus ad sic contrahendum inhabiles reddit, & huiusmodi contractus irritos, & nullos esse decernit, prout eos præsenti decreto irritos facit, & annullat. Insuper parochum vel alium Sacerdotem, qui cum minore testium numero, & testes, qui sine parocho, vel Sacerdote huiusmodi contractus interfuerint, arctiùm ipsos contrahentes grauiter arbitrio ordinarij puniri præcipit. Præterea eadem Sancta Synodus hortatur, vt coniuges ante benedictionem sacerdotalem in templo suscipiendam in eadem domo non cohabitent, statuitque benedictionem à proprio parocho fieri, neque à quoquam, nisi ab ipso parocho, vel ordinario licentiam ad prædictam benedictionem faciendam alij facerdos concedi posse, quacunque consuetudine etiam immemorabili, quæ potius corrupteli dicenda est, vel priuilegio non obstante.

2 Quod si quis parochus, vel alius sacerdos, iuste regularis, siue secularis sit, etiamsi id sibi ex priuilegio, vel immemorabili consuetudine licere contendat, alterius parochiæ sponsos sine illorum parochi licẽtia matrimonio coniungere, aut benedicere ausus fuerit, ipso iure tandiu suspensus maneat, quandiu ab ordinario eius parochi, qui matrimonio interesse debebat, seu à quo benedictio suscipienda erat, absoluatur. Habeat parochus librum in quo coniugum, & testium nomina, dienique & locum contracti matrimonij describat, quem diligenter apud se custodiat. Posterioso Sancta Synodus coniuges hortatur, vt antequam contrahant, vel saltem triduo ante matrimonij consummationem, sua peccata diligenter confiteantur, & ad sanctissimum Eucharistiæ sacramentum pie accedant. Si quæ prouincia alijs vltra prædicta laudabilibus consuetudinibus, & cæremonijs hæc re vtitur, eas omnino retineri Sancta Synodus vehementer optat. Ne verò hæc tam salubria præcepta quemquam lateant, ordinarijs omnibus præcipit, vt cùm primum poterunt, curent hoc decretum populo publicari, & explicari in singulis suarum Diœcesum parochialibus Ecclesijs, idque in primo anno quam frequentissimè fiat, deinde verò quoties expedire vide-

viderint. Decernit insuper, vt huiusmodi decretum in vnaquaque parochia suum robur post triginta dies habere incipiat à die primæ publicationis in eadem parochia factæ numerandos. Hæc Concilium.

4 Ex quibus colligitur primò, decem conditiones assignari à Concilio ad perfectam matrimonij solemnitatem, quarum quattuor à cõtrahentibus, reliquæ à parocho seruandæ sunt. Prima, vt tridno antequam contrahant, peccata confiteantur, & communicent; quod consilium est, non præceptum, quamuis teneantur se per contritionem præparare ad huiusmodi sacramentum: Secunda, vt proprius parochus adsit, vel alius Sacerdos de eius, vel ordinarij licentia, & duo insuper, vel tres testes. Tertia, vt ita declarent consensum, vt si opus sit, parochus de eo, & testes ferre matrimonium possint. Quarta, vt non cohabitent ante Ecclesiæ benedictionem acceptam. Quod si consumment, sublato scandalo, & contemptu legis Ecclesiasticæ, nullum mihi videtur esse peccatum, etiam veniale, maximè si probabile adsit periculum incontinentiæ, vt docuit Nauarrus *in summa cap. 22. num. 83.* cum Soto *in 4. dist. 28. quæst. 1. art. 2.* qui Tridentino decreto interfuit. Vnde Concilium non præcipit, sed hortatur ad benedictionem suscipiendam. Verum est alijs videri mortale, alijs veniale, sed quod dixi videtur verius. Excipe, nisi adsit contemptus, vel scandalum iuxta principia in materia de scandalo, vel lata sit in ea diœcesi excommunicatio contra oppositum facientes. At cùm in his casibus peccatum est, tantàm peccabitur prima vice. Quinta, vt tribus continuis diebus denunciationes fiant publicè in Ecclesia, & inquirat parochus de impedimentis, & ipsos contrahentes vrgeat, si opus fuerit, alias si omiserit, peccabit lethaliter, cùm sit peccatum in materia graui. Satis tamen erit, si absunde habeat etiam nouitiam necessariam, vel per publicationem, aut denunciationem. Sexta, vt vtrumque roget, intelligatque mutuum consensum, quod si omittat, graviter peccat. Septima, vt intellecto consensu dicat: *Ego vos coniungo in nomine Patris, &c.* vel alia iuxta patriæ consuetudinem, quæ verba non sunt necessaria ad effectum sacramenti tanquam pars necessaria. Octaua, vt si probabiliter timetur impediendum malitiosè matrimonium, si trina monitio præcedat, vel vna tantùm præcedente, aut sine vlla, parocho, & testibus præsentibus celebretur matrimonium, posteà autem ante consummationem denunciationes fiant, nisi ordinarius, cuius id prudentiæ committit Concilium, aliter iudicet debere fieri. Nona, vt parochus librum habeat, in quo coniuges, testes, diem, mensem, annum scribat, quæ obligatio sub lethali est, & attinet etiam ad religiosos, qui apud Indos parochi munus exercent. Decima, vt nullus Sacerdos regularis, vel Cæcularis, nisi de licentia parochi aliquos iungat, etiam virtute cuiuscunque priuilegij, aut antiquæ consuetudinis sub pœna suspensionis ipso facto, donec ab ordinario eius parochi, qui matrimonio interesse debebat, absolvatur, sublata tamen excommunicationis pœna lata *Clement. 1. de priuil. ad finem*, ex declaratione Cardinalium.

4 Secundò colligo iuxta ea, quæ in eo decreto dicuntur, dupliciter dici matrimonium clandestinum. Primò, si alter quàm præsente parocho, & testibus celebretur. Secundò, si omissis denunciationibus celebretur, licet in præsentia parochi, & testium, vt dicebamus initio capitis præcedentis.

5 Tertiò colligitur esse peccatum mortale omittere solemnitatem à Concilio præscriptam, sed cum discrimine. Nam omissio parochi, & testium, quamuis parochi verba non sint de essentia matrimonij, nec peccet mortaliter, si omittat verba, in nullo casu licet his, qui iuxta decretum Concilij Tridentini tenentur contrahere, quia ea præsentia parochi, & testium assignata est pro forma contractus, vt explicabo in sequentibus. At omittere denunciationes aliquando licet iusta causa, vt dicam posteà, alias pe ccatum erit.

6 Vltimò colligitur hanc constitutionem Tridentini ad solos fideles pertinere. Vnde infideles etiam inter Christianos degentes, non obligantur ea constitutione, quia est merè Ecclesiastica, de quo Th. Sanch. *lib. 2. de matrim. disp. 7. n. 8.* & fauet tex. *in cap. gaudemus de diuortijs*, vbi de impedimento consanguinitatis scribo est. An autem Ecclesia possit eandem solemnitatem præscribere matrimonijs infidelium, qui Ecclesiæ temporali ditioni subeuntur, constabit ex his quæ dicam *lib. 6.*

CAPVT III.

Matrimonia clandestina valuisse aliquando ante Tridentinum.

SVMMARIVM.

1 *Ante Concilium Tridentinum nunquam fuisse irrita coniugia quorumdam sententia est.*
2 *Duæ partes vera sententia.*
3 *Prima pars probatur.*
4 *Opponitur ex I. non dubium, C. de legibus.*
5 *Prior interpretatio refellitur.*
6 *Alia explicationes recensentur, 7. 8. 9.*
10 *Eam legem confirmat ius Canonicum.*
11 *Verus sensus collectus ex integra.*
12 *Duæ aliæ interpretationes, & 13.*
14 *Cum lex respicit personam, vt assignet legitimum auctorem illius, nullus est actus factus, licet simpliciter prohibeatur.*
15 *Secus quando ex alia causa respicit personam.*
16 *Quid dicendum, quando lex prohibet substantiam actionis.*
17 *Quid dicendum, quando lex prohibet circumstantias actionis.*

1 SEd circa Tridentini decretum, & præcipuam eius prohibitionem, nonnullæ sese offerunt difficultates explicandæ. Quarum prima est, eaque non leuis, an matrimonium clandestinum sine vllis testibus celebratum, fuerit non solùm prohibitum, sed etiam irritum iure Ecclesiastico aliquo tempore ante Concilij Tridentini dispositionem. In qua difficultate nonnulli Recentiores sentiunt ante Concilij Tridentini dispositionem clandestina matrimonia semper fuisse rata, atque valida in Ecclesia Dei. Sic tanquam certum supponit Petrus Ledesma *de matrimonio, quæstione 45. articulo 5. dub. 1.* dicitque esse communem Theologorum, & Iurisperitorum omnium sententiam, quam sequitur Thomas Sanchez *lib. 3. disp. 3. num. 2.* Imò rem hanc dicunt de fide esse. Probant primò ex Tridentino *sess. cit.* ibi. *Tametsi dubitandum non sit clandestina matrimonia libero contrahentium consensu facta, rata, & vera esse matrimonia, quandiu Ecclesia ea irrita non fecit, & proinde iure damnandi sint illi, vt eos: sancta Synodus anathemate damnat. qui ea vera, & rata esse negant.* Deinde, quia si clandestina matrimonia ante Concilium fuere irrita, quid opus erat ea matrimonia per Tridentinum irritari noua dispositione? Denique, quia matrimonium solo contrahentium consensu celebratum iure naturali valet, si talis consensus non fiat irritus à Republica. Sed consensus clandestinus irritus non erat ante Tridentinum aliqua lege. Ergo valebat solo præsenti contrahentium consensu.

2 Cæterùm ego semper vera existimaui duo. Primum est primis Ecclesiæ temporibus per nonnullas annorum centurias nullatenus valuisse clandestina matrimonia. Secundum est posteà eas leges in desuetudinem abisse, valuisseque clandestina coniugia vsq; ad Concilium Tridentinum, quod rursus ea reddidit inusitata. Hoc secundum facilè constat ex *c. 2. c. quod nobis, de clandest. desponsat.* & ex verbis Tridentini supra relatis. Atque id est, quod secundùm fidem certum est, & si de hac nostra secunda conclusione intelligantur Doctores citati rectè loquuntur. Si verò de prima temerè locuti sunt, dum eam de

Universidad Complutense

de fide esse volunt sine fundamento,& antiquitatis ignorantia lapsi sunt.

3 Igitur primam partem nostræ sententiæ docent non pauci, Cassaneus *in Catalogo gloria mundi, consideratione 36.* Corrasius *lib. 1. miscellan. cap.47.* Gentianus Heruetus *in oratione ad Tridentinum*, Ferdinandus Mendoza *lib.3. de confirmando Concilio Illiberitano, cap. 32. ad can. 54.* & ex Iurisperitis illi omnes, qui docent iure ciuili non valuisse filiorum matrimonia sine patrentum consensu, quos retuli suprà *lib. 2. cap. 1.* Eam etiam probat meo iudicio manifestè textus *in cap. aliter 30. quæst. 5.* quod est decretum Euaristi Papæ; cùm enim solemnitatem in matrimonijs adhibendam exposuisset, subijcit: *Aliter præsumpta non coniugia, sed adulteria, aut contubernia, aut stupra, aut fornicationes potiùs, quam legitima coniugia esse non dubitatur, etiamsi voluntas propria suffragauerit.* Quein textum latissimè *lib. 2. cap. 1.* expendimus, & multis aliis legibus Ecclesiasticis posterioribus, & testimonio Concilij Colonienfis ostendimus, hanc esse veram, & germanam intelligentiam decreti Euaristi, & aliorum interpretationes reijcimus. Quare in hoc nō est amplius immorandū.

4 Sed primæ partí nostræ sententiæ obstare videtur difficilis, licet vulgaris text. *in l. non dubium, C. de legibus*, vbi ea quæ fiunt lege contrahere prohibente prō infectis habentur, licet legislator prohibuerit tantùm, neque declarauit infectum debere esse, quod factum est. Quæ ex per canonem approbata est *in cap. Imperialis 25. q. 5. c. vides, dist.* 10. obstat præterea regula iuris *64. de reg. iur. in 6. Quæ contra ius fiunt, debent vtique pro infectis haberi.* Rursus obstat textus *in cap. videtur nobis 35. q. 6.* ibi. *Nam quod contra interdictum, & ordinationem Ecclesiæ factum est, tanquam inordinatum ratum non habeti tam diuinæ, quàm humanæ legis. proclamat authoritas. Et ea qua contra leges fiunt, pro infectis habenda sunt*, l. iubemus, §. fanè, C. de sacrof. Eccles. l. conditiones, D. de condit. instit. Per quæ iura videtur continici matrimonia clandestina semper fuisse nulla cùm fuerint contra prohibitionem Ecclesiæ, & non solùm primis Ecclesiæ temporibus, cùm quidquid fiat lege fieri prohibente sit irritum, & nullum, etiamsi lex non irritauerit.

5 Longa hîc sese offerebat occasio latè disputandi de sensu prædictæ legis non dubium: de qua multa glossa *ibi*, & interpretes, Bartolus, Baldus, & alij, Gregor. Lopez *l. 38. tit. 11. part.* Couarruuias *c. quamuis pactum, p. 2. §. 4.* Ferdinandus Mendoza *lib. 1. de pactis, cap. 4. nu 41.* ex Theologis Salas latissimè *de legibus, disp. 16. sect. 8.* In cuius textus explicatione mirum est, quòm varient interpretes, dum vnusquisque pro libito eas limitationes adhibet, quæ ipsi videntur sufficere ad difficultates euitandas, percurram breuiter, & refellam. Quidam dicunt nullum esse actum, quando simpliciter prohibetur lege, at verò, si addatur pœna vltra prohibitionem, non esse irritum, ne dum apponantur pœnæ, sic docet Syluest. *verb. lex, 4. 28.* cum Cardinale *Clement. 1. de rescriptis.* Idem docet cum aliis Felin. *cap. de restibus.* Sed refellūntur facilè. Quia in primis simplex prohibitio non semper reddit actum nullum, vt constat in ludo, in matrimonio contra votum *cap. rursus, qui clerici, vel voluentes, cap. vnic. de voto in 6.* & etiam in matrimonio contra interdictum Ecclesiæ, & instrumento per clericum tabellionem facto, & in professione ante annum facta prohibita olim, valida tamen, *cap. Apostolicam, de regularibus*. Deinde si præcisè attendamus verba prædictæ legis, adeò vniuersalia sunt, vt illis prædicta distinctio non videatur posse accommodari. Deinde pœnæ adiectio non ostendit actum non esse irritum, quia in simonia reali præter nullitatem actus aliæ inducuntur pœnæ, & idem est in electionibus, aut collationibus beneficiorum. Quare etiam actum cum adiectione pœnæ esse irritum, docuit Bart. *in l. Prætor, D. de noui operis nunciatione, n. 3.* & communis Doctorum, *c. 2. de restibus.* & vt optimè Glossa marginalis in præsenti, interdum, & contractus ipse non valet, & qui contraxerit punitur, *l. nemo mariti res, C. de sacrof. Eccles.*

6 Secundò alij dicunt habendam esse rationem causæ prohibitionis, an perpetua, vel tēporalis sit. Si enim perpetua est, actus prohibitus est nullus, si temporalis, valet etiamsi prohibeatur. Solet enim actus restringi iuxta exigentiam causæ, *l. si stipulor. D. de verb. oblig.* Vnde matrimonium festis diebus contractum valet, & emptio atq; venditio. Sed non est firma hæc interpretatio, nā præterquamquòd non potest prædictę legis verbis accōmodari, non subsistit. Nam defectus ætatis temporalis causa est in minori, & tamen contractus minoris sine tutoris auctoritate nullus est. Item defectus anni probationis ante professionē temporalis causa est. Adde etiam, quis prohibet posse irritari electionem metu factam, & tamē esse temporalis causa. Ex alia parte etiam causa subsistente perpetua non sit actus nullus, votum enim ex se perpetua causa est, & tamen valet matrimonij contra votū factū. Similiter cognatio, quæ ex baptismo contrahitur, perpetua est, & tamen valet, *cap. per eaechoismum. de cognat. spirit. in 6.*

7 Tertiò alij dicunt dispositionem *d. l.* intelligendam, quādo actus prohibetur directè ratione sui, & nō ratione circunstantiarum temporis, vel loci. Quæ communis Iuristarum interpretatio est, qui eam nullo cū fundamento tradunt, sed propter instantem necessitatem quorundam argumentorum. Hæc autem interpretatio non subsistit, & apertissimè refellitur. Quia lex prohibens matrimonium propter votum, vel consanguinitatem non minùs directè fertur in actum in vno casu valet, secus in alio. Et sententia sub cōditione lata directè prohibetur, & tamen valet lata. Item ludus aleatum directè prohibetur, & tamen qui lucratur vere dominus est, vt docet Couar. *in reg. peccatum, p. 2. §. 4. n. 1.* Nauarrus *c. 17. n. 18.* Lessius *lib. 2. cap. 26. dub. 3.* & alij. Item instrumentum facere prohibetur clericus tabellio, & tamē factū tenet *c. sicut te, ne clerici vel monachi.*

8 Quattò alij dispositionem prædictæ legis accipiunt, quando lex respicit solum agentes contra legem. Si enim alios respiciat, in quorum vtilitatem contractus, vel actus celebratus est, valere dicunt, licèt prohibeatur. Sic Greg. Lopez *loc. cit.* & Glossa marginalis *in d. nō dubium. tit. K.* Verùm neque ista interpretatio constans vndequaq; est. Nam licèt instrumentū factum à clerico tabellione valeat, est. n. in cōmodum tertij, attamen etiam alia, quę in vtilitatem alterius facta sunt, nō valent, vt videre licet in contractibus minorum. Idem constat in lege, quæ prohibet quem sine examine exercere tabellionatū, cuius diuersa dispositio esset ab ea, quæ prohibet clerico tabellioni exercere officium, & tamen vtrunq; est in vtilitatem tertij. Non ergo firma est in vtilitatem tertij. Non ergo firma est ea interpretatio.

9 Quinta aliorum interpretatio est, ea esse vera in externo foro, scilicet, ob solam simplicem prohibitionem actū esse nullum, non verò in foro interno. Ita docet Syluester *verb. lex, n. 18.* Panormitanus *cap. ad Apostolicam, num. 11. de regularib.* Mendoza *loco supra citato*, aliique non pauci. Cæterùm adhuc contra eam interpretationem militant ea quæ adduximus, scilicet plures cōtractus esse, qui etiam in foro externo nō sunt irriti, quamuis contra leges fiant, vt diximus de contractu ludi, & de instrumento per clericum tabellionem confecto, & alijs huiusmodi.

10 Quare, vt difficultatem ex prædicta *l. non dubium*, desumptam explicem, dico in primis, quod ex ea lege ciuili ad res spirituales, & causas Ecclesiasticas nullū argumentum desumi posset, nisi ea lex iam per canones recepta esset *in d. cap. Imperialis, & d. c. videtur nobis.* Cælestinus enim primus secutus est Theodosium huius legis cōditorem, electus enim est Cælestinus anno decimo Imperij Theodosij, & lex lata est à Theodosio, & Valentiniano simul qui ad Imperium adscitus est à Theodosio, anno Christi 425. & Cælestini II. Adde prædictam legem intelligendam esse, quando actus capax est irritationis. At matrimonium factum contra legem, vel contra votum irritabile non est.

11 Dico ergo in primis, vt constat ex *integra*, quæ est in Nouellis Theodosij C. Theodos. *tit. 4.* legem illam latam esse contra Curiales quosdam, qui cùm prohibiti essent ad rerum alienarum procurationem accedere, conducebāt vel fideiubebant, contra legis mētem fraudulenter agentes. De illis ergo determinatè loquens, nō de alijs, vult irritum

tum esse pactum, conuentionémve, etiamsi solùm prohibuerit, & id extendendum esse ad veteres, & Nouellas constitutiones, scilicet de eo loquêtes, vt Imperator, quod fieri non vult, scilicet in eo casu solùm prohibuisse sufficiat. Itaque iuxta hanc interpretationem non ita latè patere existimauerim huius legis dispositionem, sicut Bart. & vulgus interpretum existimat, sed solùm ad speciem facti, de qua loquebatur, restrinxerim. Quo constituto omnes huius legis difficultates ab interpretibus propositæ euanescunt.

12 Sed quoniam Ecclesiasticæ leges *d. l. cap. Imperiali, & cap. videtur nobis*, prædictæ legis dispositione vtuntur in aliis casibus, & latius intelligunt, ideò addiderim duas alias interpretationes. Prima est *in d. l. non dubium*, non decerni factum contra legem esse irritum ipso iure sed vt irritetur à iudice in iudicio ope exceptionis, & ideò indigere iudicis sententia. Cui interpretationi fauent illa verba, *pro infectis habeantur, & inutile videri debet, quod factum est*, quo sensu mitior esset huius legis dispositio. Et quidem valdè adiuuant hanc interpretationem, aliæ, quæ adducuntur ex *in d. c. Imperiali, c. videtur nobis, & c. vides*, ibi, *per leges dissolui meretur*.

13 Secunda interpretatio est prædictam legem intelligendam esse eum ea generali regula, ita vt in terris imperio subiectis, vbi ea lex viget, quidquid simpliciter prohibetur, nullum etiam sit. In què sensum passim ferè video accipi à Donello, & docet Molina *tom. 1. de iustit. tract. 2. disp. 88.* Gabr. Vazq. *tom. 2. in 1. 2. disp. 164. c. 3.* Salas *de legib. 1. 5. sect. 8.* Aliique non pauci. Addendum tamen, nisi actus talis sit, vt vel irritari non possit, aut ex lege, vel consuetudine constet eum irritare noluisse legislatorem. Id quod etiam præter citatos DD. docet ex parte Gregor. Lop. *loc. cit.* Azor *tom. 1. lib. 3. c. 16. q. vlt.* Glossa *in d. l. verb. non dubium*. Verba namq; prohibitionis alia sunt à verbis irritationis, vt constat ex legibus Ecclesiasticis Sixti V. & Clementis VIII. Quorum ille annullauit professionē in certis quibusdam casibus: iste autem prohibuit professionem fieri, non tamen irritauit. Quare cùm lex aliquid prohibens non afferat secum irritationem actus, hinc est ex vi prædictæ *legis non dubium*, propter specialem Imperatoris constitutionem afferre irritationē actus, nisi aliunde, vel ex alia lege, vel consuetudine constet nolle irritare. Neq; enim habet locum ea lex generalis, cùm habent locum speciales clausulæ, *l. dolo, D. de verb. oblig. & l. sanctio, D. de pœnis*. Quo constituto cessant difficultates, quæ contra prædictam legem afferri solent, cùm sint ex eis rebus desumptæ, quæ vel irritari non possint, vel quæ constet ex alia lege, & consuetudine noluisse legislatores irritare. Inter quæ est hęc de matrimonio clandestino prohibitio ante Tridentinum; constat enim ex dictis supra isto cap. per multa tempora ante Tridentinum fuisse prohibita, & non irrita, quamuis aliquando etiam irrita fuerint. Neque verò negauerim simplici prohibitione potuisse reddi nullum matrimonium clandestinum, si generali aliqua lege id sic intendere Legislatores explicuissent, vt explicunt de suis prohibitionibus Theodosius: cùm ea parte qua contractus est, legibus subdatur humanis quoad sui valorem, vel nullitatem.

14 Sed explicemus in hoc cap. pro doctrinæ complemento, quomodo, quando lex non habet clausulam irritantem, sed tantùm prohibentem, dignosci possit contractum iuxta illam celebratum esse nullum vel validum. Ego quidem sic statuo. Lex omnis prohibens vel respicit personam, vel actionem. Si personam aliquid circa illam statuendo, vt assignet legitimum auctorem illius actionis, vel contractus, reuera contractus aliter celebratus est nullus, etiamsi simpliciter tantùm prohibeatur. Huiusmodi sunt leges agentes de his qui testari possunt, & quæ definiunt hæredes, & partes hæreditatis, non enim permittunt amplius aliquid accipi, cùm nullus sit titulus. Item quando prohibent Episcopis testari, eo ipso auferunt ab illis administrationem bonorum in testamento: & quando minori prohibent contrahere sine consensu tutoris, tollunt enim ab eo administrationem bonorum, sine qua contractus est nullus. Idem iudicium est de lege prohibente prodigo contrahere. Huiusmodi etiam est lex, quæ prohibet exercere Tabellionatum sine examine, neque enim sine prædicto examine vult aliquem esse legitimum ministrum tabellionatus.

15 Hinc fit non idem esse iudicium de istis legibus, & illis, quæ aliquid interdicunt aliquibus personis, non vt legitimum auctorem assignent, sed propter indecentiam, vel intuitu alicuius peculiaris virtutis à iustitia diuersæ. Huiusmodi est lex, quæ vetat clericis ludum, vel negotiationem, vel exercitium tabellionatus: hæc enim interdicuntur intuitu vitandæ auaritiæ, & vt sine huius sollicitudine vacare Deo possint. Similiter quæ interdicunt Regis ministris munera accipere, nisi aliud addant, nō reddunt eos inhabiles ad retinendum, qua statutę sunt intuitu vitandæ auaritiæ. Vt enim nouum est ex dispar. de legibus, lex præcipiens actum aliquem, constituit illum in materia eius virtutis, cuius intuitu lata est lex. Prædictæ autem leges, vel religionem, vel liberalitatem respiciunt, non iustitiam, nisi id explicent, & transgressores inhabiles ad retinendum efficiunt. Huiusmodi etiam existimo fuisse leges, quæ religiosis olim interdixerunt matrimonia. Neque enim fuerunt multis temporibus inualida, donec id specialibus legibus statutum sint, vt latè demonstrabo *infra lib. 7.*

16 Si verò lex prohibet actionem, aut prohibet substantiam actionis, aut circunstantias. Si substantiam, vel illam simpliciter prohibet, hoc est vetando ne fiat. Et ex huiusmodi prohibitione non colligitur irritum esse id, quod contra fit, vt de prohibitione Iudi talorum constat. Vel ita prohibet, vt assignet eum tormam, qua actio fieri debeat. Et in hoc casu quidquid secus actum fuerit, nullum est, etiamsi tantum simpliciter prohibeatur. Huiusmodi est lex, quæ assignat certum numerum testium, & tractatum, vel certam solemnitatē pro forma contractus. Solemnitas enim illa datur pro forma legitima contrahēdi; deficiente autem forma personæ non censentur legitimæ ad contrahendū, ac proinde omninò sunt excluſæ à contractu. Huiusmodi etiam sunt leges de alienatione minūs solemni, de trāsactione minoris, sine cognitione Prætoris, de solemnitate votorum, & ex multorum sententia leges de testamentorum solemnitate. Atq; huius generis est hæc lex de matrimonio ineundo coram Parocho, & testibus.

17 Quando verò respicit tantùm circunstantias, vel assignat aliquid non pro substantia, vel forma, sed vt melius fiat, non est irritus contractus, etiamsi contra legem fiat. Huiusmodi est lex, quæ decernit pretia rebus, & prohibet vendere, nisi iuxta pretium taxatum iustum. Si quis enim illam transgrediatur, contractus valet, tenetur tamen pretium restituere, cùm lex illa solùm respiciat excessum pretij, non verò substantiam eius contractus. Cur enim lex illa substituatur loco æstimationis communis, idem iudicium est de illa, atque de communi æstimatione. Ad hoc etiam genus pertinet lex Tridentini, quæ iubet præmitti denunciationes, quibus etiam omissis valet matrimonium: tantùm enim illæ institutæ sunt pro forma, qua melius fiat contractus matrimonij.

CAPVT IV.

Ecclesiam potuisse irritare matrimonia clandestina explicatur.

SVMMARIVM.

1 *Hæreticorum error.*
2 *Catholica veritas.*
5 *Explicatur quomodo Ecclesia potuerit aliquid variare in materia, forma, & ministro matrimonij, & 4. 5. 6.*
7 *Explicantur hæc exemplo desumpto ex Sacramento pœnitentiæ.*
8 *His non obstare, quod matrimonium sit de iure naturali.*

Sed

1 SEd iam circa idem decretū secunda difficultas est, quo pacto potuerit Ecclesia irrita reddere matrimonia clandestina contracta? In qua difficultate Hæretici potestatem Ecclesiæ negauerunt. Catholici verò nonnulli tempore Tridentini de Ecclesiæ potestate valde dubitarunt: & Soto *in 4. dist. 28. q. 1. art. 1. in solut. ad 1.* indecisam eam difficultatem reliquit, & Ecclesiæ iudicio definiendam: nec minus dubius Decanus Louaniensis *art. 20. §. Ante professionem religionis*.

2 Cæterum Catholica veritas est potuisse Ecclesiam irritare, vt constat ex Tridentino *loco citato*, & ex his quæ diximus *cap. præced.* cùm teuera, & post Tridentinum irrita sint, & antea etiam aliquo tempore matrimonia clandestina inualida fuerint, aliàs in re grauissima erraret Ecclesia. Probabitur autem eam potestatem Ecclesiæ conuenire, si explicemus modum quo reipsa irrita reddidit. De quo multa Thomas Sanchez *lib. 3. disp. 4. à num. 3.* qui probare contendit Ecclesiam, & directè irritasse annullando contractum, & indirectè inhabilitando personas. Ego tamen rem hanc aliter explicandam existimo, qua etiam explicatione confutita facilè soluentur, quæ idem habet *num. 1.* pro parte contraria negante.

3 Igitur apud Catholicos Doctores certa, & indubitata res est Ecclesiam nihil posse immutare de materia, & forma Sacramentorum, neque quidquam noui addere, vel constituere. Idque colligi videtur ex Tridentino *sess. 21.* in doctrina de Sacramento Eucharistiæ *c. 2.* vbi declarat sancta Synodus hanc potestatem in Ecclesia perpetuam fuisse, vt in sacramentorum dispensatione, salua illorum substantia statueret. Quamuis autem id certum sit inter DD. Catholicos pro omni sacramento, etiam matrimonij, addendum tamen est matrimonij, institutionem sic in vniuersum à Christo factam esse, vt legitimus contractus matrimonij deinceps facer, esset signum, vide licet, & causa gratiæ, nulla quidem mutatione facta in materia matrimonij, quatenus contractus est, sed ita vt maneret in genere contractus ciuilis, & tamen eodem modo permanenti sacramenti ratio adderetur. Quare Christus nullā specialem materiam, & formam, & ministrum perscripsit, sed eandem materiam, formam, & ministrum matrimonij esse voluit in genere sacramenti, atque erant in genere contractus. Hanc autem institutionis sic in vniuersum factæ nulla prorsus ab Ecclesia circa materiam, formam, aut ministrum mutatio facta est, neque ei aliquid additum.

4 Verùm quia matrimonium quatenus ciuilis quidam contractus est, sua pte natura subditur imperio Principis, sicut alij contractus, vt vel ex parte formæ, vel ex parte materiæ ab eis variari possit; ideò hac ratione ex parte materiæ, & formæ irritari potest matrimonium, aliquid materiæ mutando, vel aliquid formæ addendo. Hac ratione materia quæ sunt corpora contrahentium, vt dixi supra *lib. 1.* multis de causis impediri possunt, quo minus sint materia apta, & habilis, & re ipsa iure humano in multis casibus ita factum est. Et quia in his casibus iure humano est irritus contractus matrimonij, consequenter effectum est, vt non sit sacramentum, sublato enim priori, tollitur posterius ab ipso dependens, *cap. translato, de constitutionibus*, iam enim eo iure non manet vertus contractus, & mutata fuit materia matrimonij vt contractus est. Quia personæ, quæ aliàs iure naturali aptæ & habiles erāt ad matrimonium verum & firmum contrahendum, reddit æ sunt inhabiles, de quibus sigillatim *infra lib. 7. & in præsent.* Concilium Tridentinum personas ad clandestinè contrahendum inhabiles reddidit. Non fuit autem ex eo mutata materia matrimonij, quatenus sacramentū est, neque illius institutioni detractum; quia Christus in institutione huius sacramenti non designauit specialiter has, vel illas personas, sed solùm instituit, vt personæ, quæ aliàs legitimæ essent, & quæ secundùm iura esse possunt materia contractus, pro sacramento etiam deseruirent. Quæ sanè institutio omninò immota manet, nec variari potest ab Ecclesia.

5 Sic etiam ex parte formæ matrimonij, quatenus contractus est, ita fuit additum aliquid, vt aliter contractus matrimonij initus nullus esset. Sicut enim in aliis contractibus pro forma se habent ea, quæ pro solemnitate ita sunt præscripta per legem, vt sine illis contractus factus viribus careat, vt cōstatin alienatione bonorum minoris per tutorem facta, vel bonorum Ecclesiæ: sic etiam Concilium pro forma huius contractus addidit præsentiam parochi & testium, ita vt ea forma omissa nullus esset contractus matrimonij. Quo etiam modo potuisset Ecclesia pro forma addere tres denunciationes, & Sacerdotis verba. Ob id autem nihil additum fuit institutioni diuinæ: nam Christus non instituit hoc, aut illud speciatim pro forma matrimonij, quatenus sacramētum est: si enim hoc fecisset, nihil Ecclesia addere potuisset: sed hoc tantùm instituit, vt legitima forma matrimonij quatenus contractus est, pro forma quoque deseruiret pro ipso etiam, quatenus sacramentum est.

6 Deinde, quia in matrimonio prout contractus est, contrahentes ipsi non tantùm sunt materia, sed etiam ministri, ac proinde in ipso prout sacramentum est, ijdem ministri esse debent, hinc etiam effectum est, vt Ecclesia aliquid de ministro mutauerit, inhabiles efficiendo personas aliquas ad contrahendum, & ita etiam adminis trādum, nihil tamen de diuina institutione mutauit circa ministrum, quia Christus hoc tantùm instituit, vt legitimus minister contractus matrimonij esset etiam sacramenti.

7 Quæ omnia explicari possunt exemplo desumpto ex sacramento pœnitentiæ. Quamuis enim Ecclesia aliquid statuerit circa materiam, & ministrum pœnitentiæ, ex quo illud sacramentum irritum & inane esset, quod aliàs quidem firmum, & ratum foret; nihil tamen dicitur mutasse de institutione diuina materiæ, aut ministri. Nam diuina institutione constitutum est, vt materia sacramenti pœnitentia sit confessio peccatorum facta coram sacerdote legitimam iurisdictionem in pœnitentem habente. Quia tamen habere in aliquem iurisdictionem pēdet ab ipsa Ecclesia, quæ actiuæ iurisdictioni sacerdotis debitam materiam applicat, vt in eam completam iurisdictionem exerceat, ideò sacramentum, quod aliàs esset verum & firmum, irritum est, quia scilicet aut superiores Ecclesiæ Prælati sibi aliqua peccata reseruantes in ea iurisdictione non concesserunt, aut aliquibus sacerdotibus nullam materiam applicarunt, nec subditum, in quem vllam iurisdictionem exercerent.

8 Ex his iam colligitur quarè, licet contractus matrimonij sit de iure naturali, vt diximus, & probat textus *Instit. tutus de iure naturali, in principio.* ibi, *Hinc descendit maris & fœminæ coniunctio, quam nos matrimonium appellamus*; quamuis contractus matrimonij sit eleuatus ad rationem sacramenti; nihilominus & Ecclesiastica potestas apud fideles, & seculares etiam potestas apud infideles potuerit matrimonia irritare reddendo inhabiles personas aliquas, de quo etiam dicemus infrà *lib. 6.* sed de huius capitis materia videndus etiam Petrus Ledesma *quæst. 45. de matrimonio, art. 5. dub. 2. pag. 176. col. 2. & seq.*

CAPVT V.

An matrimonium clandestinum, & vniuersim contractus iure nulli vim habeant in foro conscientiæ.

SVMMARIVM.

1 *Quid agendum.*
2 *Reijcitur media quædam sententia.*
3 *Quædam extrema sententia.*
4 *Vera sententia.*
5 *Legislatores posse irritare actus alias legitimos.*
6 *Distinguitur præsumptio legum, & explicatur primum genus.*

7 Ex-

7 *Explicatur secundum.*
8 *Lex fundata in præsumptione vt plurimum obligare, etiamsi in aliquo peculiari deficiat, probatur.*
9 *Quid decendum de sententia lata, quando non subest culpa.*
10 *Quid in filio damnati, vt criminosi, si reuera non fuit pater criminosus.*
11 *Quid quando religiosis prohibetur ingressus in cellas.*
12 *Quid dicendum in testamentis minus solemnibus, quorundam opinio.*
13 *Vera sententia.*
14 *Quid de matrimonio.*

1 SEquitur tertia difficultas, an saltem in foro conscientiæ vim vllam habeat matrimonium clandestinum, quando sine vllo incommodo reuera celebratum est? Et quia res communis est omni contractui vel actui, qui iure humano nullus est, dicam vniuersim de omnibus, & inde colligam, quid in matrimonio dicendum sit. Nam de matrimonio quidem Soto *in 4. dist. 28. quæst. 1.* insinuare videtur validum esse in foro conscientiæ.

2 Reijcienda est in primis media quædam sententia, quam excogitauit Soto *lib. 4. de iustitia, quæst. 4. art. 3.* quæ etiam fertur fuisse Victoriæ, & Ioannis à Peña ex Dominicana familia, leges huiusmodi humanas non intendere, vt contractus à persona legitima celebratus irritus fit, & nullus deficiente omni fraude, sed vt iudicentur nulli. Quod videntur sibi colligere, quia finis legum tantùm est obuiare fraudibus, quod ea ratione satisfit; quare non alia maior vis illis tribuenda est. Hanc quippe sententiam verba multarum legum manifestè explodunt, quæ contractum aliquem nullum reddunt, vt infra videbimus. Quare vniuersè sustineri non potest, licet in aliquo fortasse casu verum sit.

3 Extrema ergo quædam sententia est eiusmodi contractus validos esse in conscientia, modò constet eam veram fuisse contrahentium voluntatem. Ita docet Panormitanus *in cap. qua plerique, de immun. Eccles. à nu. 42. & c. 1. de in integrum restitu. n. vlt.* Adrianus *quodlib. 6. concl. 2.* Sylueſter *verb. hæreditas 3. q. 7. & verb. testamentum 1. q. 5. & verb. Aluenus, §. 15.* Medina *C. de restitu. q. 27.* & alij multi iuris interpretes, inter quos videtur esse communis in *cap. cum esses de testamentis.* Quamuis autem multa fundamenta referantur ab Auctoribus, potissimum tamen est, quia fine legis propter quem statuta est, cessante, deficiat lex ipsa necesse est. Finis autem istarum legum est euitatio fraudum, quę præsumuntur in huiusmodi contractibus, vt in alienatione bonorum Ecclesiæ sine certa solemnitate. Ergo vbi constiterit huiusmodi fraudem non fuisse, non est cur contractus nō sit validus in conscientia. Vt enim habetur *Iustit. de rerum diuisione, §. per traditionem.* nil tam conueniens naturali æquitati quam voluntatem Domini volentis rem suam in alium transferre tam habere. Prior illa propositio habetur in iure, *c. cum cessante. de appellat. & c. si Christus, de iureiurando.* Et confirmatur ex lege diuina de correctione fraterna, cuius obligatio cessat, quando cessat etiam finis legis, scilicet eruditio fratris.

4 Altera extrema sententia est contractus istos iure nullos nullam parere obligationem in conscientia; imò quidquid per huiusmodi contractus adquiritur, obnoxium esse restitutioni, impeditque translationem dominij. Ita docet Innocentius *c. quia plerique, de immun. Eccles.* Baldus *in l. 1. C. de sacros. Eccles. num. 55.* Alexander & Imola *in l. nemo potest, D. de leg. 1.* Couar. *in c. cum esses, de testamentis,* & in regula *peccatum, p. 2. §. 2. c. 1.* Theologis Molina *tom. 1. de iustitia, tract. 2. disp. 8.* Salon *tom. 1. de iustitia, q. 5. de dominio, art. 4.* & auſertus tenuisse M. Cano, & teſtatur Soto vſque ad ſua tempora inter Theologos Salmanticenſes fuisse communiter receptam. Eamque docent alij viri docti huius ætatis, ac mihi ſummopere probatur. Multa argumenta pro illa congerunt Salon & Molina, omnia tamen in vnum fundamentum recidunt, quod proponā, ſi prius nonnulla præmiſero, ex quibus facili ratiocinatione deducatur.

5 Vt ergo noſtra probetur ſententia, & fundamentum oppoſitum conuellatur, ſimùlque ad alia multa egregia tradatur doctrina, ſupponamus primò certum eſſe apud DD. omnes Legislatores non tantùm poſſe obligare ſua lege in conſcientia, & ad pœnam, ſed etiam poſſe irritare actus & contractus aliàs legitimos, ita vt nulli ſint & inualidi, ac ſi facti non eſſent: qualis eſt lex Concil. Tridentini de qua *ſupra*, de matrimonijs clandeſtinis, & aliæ de quibus *cap. præcedents.* Huius optimam rationem reddit Couarruuias, quia licet lex humana decernere non poſſit aliquid circa id, quod deducitur immediatè ex principijs naturalibus, bene tamen circa ea, quæ deducuntur tātùm frequentiùs, & vniuerſaliter, aut quæ ſe habent, vt determinationes iuris naturalis. Ergo poteſt aliquid decernere, aut innouare circa materiam contractus ex his, quæ iure naturali non requiruntur; & ſicut lex præcipiens aliquid aut prohibens obligat in conſcientia, etiam lex irritans contractum, & explicans nullum fore, obligabit in conſcientia.

6 Obſeruemus deinde huiuſmodi leges in præſumptione fundari fraudum, quas euitare intendunt. Duplex autem præſumptionis genus diſtinguendum eſt. Quædam præſumptio eſt, quæ præſumitur à iure in vnoquoque caſu particulari. Hæc præſumptione ſtatuit Pontifex *in c. vehementi, 2. & c. his qui fidem. de ſponſal.* ſponſalia de futuro tranſire in matrimonium legitimum ſecuta copula, quia, licet ad matrimonium requiratur conſenſus abſolutus de præſenti: tamen, ne Eccleſia præſumat acceſſiſſe cum peccato, præſumit habuiſſe conſenſum mutuum & id præſumit non ſolùm in plurimum, ſed etiam in quouis caſu, cùm nulla ſit maior vnius quam alterius. Et hoc genus præſumptionis appellatur iuris, & de iure, quia iuſtè præſumit, & ea de cauſa aliquid ſtatuit, vt non admittat probationem in contrarium. Lex autem in huiuſmodi præſumptione fundata, non obligat tali præſumptione non ſubſiſtente, neque mandatum, aut ſententia iudicis, ſi in ea fundatur: eſt enim ea quædam peculiaris lex pro ſingulari caſu, vt oſtendimus, cùm ageremus de cenſuris, in tract. de excommunicatione. Atque de hoc genere præſumptionis intelligendum eſt commune axioma, *Lex fundata in præſumptione non obligat. ea non ſubſiſtente.*

7 Alterum genus præſumptionis eſt, quando non præſumitur fraus aut dolus in vnoquoque peculiari caſu, ſed in plurimum; & hoc eſt fundamentum cuiuſque legis non ſolùm irritantis, ſed etiam præcipientis, aut prohibentis. Nulla enim lex eſt, quæ non ſtatuatur ad vitandū aliquod publicum incommodum, id eſt, totius Reipublicæ, aut certi generis perſonarum, quæ ſunt in Republica. Vnde ſi talis præſumptio eſſet falſa, lex eſſet nulla, quæ ſtatuitur contra libertatem naturalem. Tamen quia hæc præſumptio nō habet locum in ſingulis caſibus, ſed in plurimum: ideo etiamſi præſumptio legis deſit in vno caſu, non ideo lex vim amittit, nec deſinit obligare in eodem caſu. Et hoc eſt quod dici conſueuit, ceſſante cauſa legis in vno caſu, non ideò ceſſare obligationem legis, vt optimè docuit Caſtro *lib. 1. de lege pœnali, c. 5. documento 3.* Vnde minus bene mihi videtur locutus Molina, qui ſæpè in ſuo opere de iuſtitia pro certo ſumit legem humanam, quæ in præſumptione fundatur, deficiente præſumptione in aliquo caſu, in eo non obligare: nec video quomodo principium iſtud ſtare poſſit, cum concluſione præſentis dubij, quam diximus tenere Molinam. Cùm enim leges irritantes contractus in præſumptione fundentur, ex eius fundamento ſequeretur, cùm deeſt fraus, quam lex præſumit in aliquo caſu, vim habere in foro conſcientiæ, atq; in eo tantùm foro validos eſſe eos contractus, quod tamen ipſe negat in præſenti Emanuel quoque Rodriquez *tom. 1. qq. regular. q. 67. art. 3.* non rectè præſumptionem diſtinguit: nec rectè dicet vniuerſim legem, quæ fundatur in præſumptione, ſtante veritate in contrarium, non obligare, commotus argumento deſumpto ex ſententia, quæ fertur contra aliquem innocentem, quam Caietan. & alij graues Auctores dicunt non obligare, nóſque etiam docuimus *in tract. de excommunicatione, loco cit.* Huius tamen rei diſparem rationem reddidimus in hac obſeruatione.

8 Quod autem lex quæ fundatur in præſumptione, vt plurimum

Digitized by Google

plurimum obliget etiam in casu vbi deest præsumptionis materia probo & ratione & exemplis. Ratio est, quia vt habet receptissimum Theologorum axioma in materia de legibus, non deficit lex, non cessante causa illius legis. Sed causa istarum legum non est fraus in isto peculiari casu, sed in vniuersum, quæ causa non cessat, ex eo quod in isto casu deficiat. Ergo viget adhuc lex, legi autem vtentibus natiua ineſt obligatio, atque adeo etiam obligabit in eo casu etiam. Exempla sunt. Primum, quia lex Tridentini prohibet matrimonia clandestina ad euitandos dolos, & incommoda in Republica: & tamen nullus hactenus dubitauit eam non obligare, etiam si aliquis in aliquo casu contraheret sine fraude, & damno. Cur ergo aliæ leges, quæ in præsumptione fundantur, nō habebunt eandem vim in quolibet casu, etiamsi conſtet veritas in contrarium, cùm non conſtet Legislatores aliquid diuersum pro eo casu statuiſſe, & aliàs quntis teneatur priuatū damnum pati ob commune & publicum bonum, ex eius legis obseruatione sequitur? Secundum exemplum sit in lege, quæ iubet in Republica iudicari, secundùm allegata & probata, quia aliàs præsumit falsum. Etiamsi in particulari casu conſtet falsitatem esse in allegatis & probatis, & nota sit innocentia rei, debet iudex secundùm allegata & probata iudicare. Ecce in hoc casu deeſt præsumptio legis, & nihilominus vim retinet vniuersalis legis, cuius præsumptio est vt plurimum. Ergo idem etiam in aliis dici debet.

9 Ex ista obseruatione multa colligi possunt in peculiaribus materijs. Primum: quamcumq; sententiam latam contra aliquem reuera innocentem, qui tamen probatur innocens, vim non habere in conſcientia, neque adeò illum, vbi absit scandalum, parere nō teneri, vt de excommunicatione iniusta secundùm rem, iusta tamen secundū allegata & probata dictum est *loco cit.* Ea enim lex, cùm tanùm hunc peculiarem casum & personam respiciat, tantam præsumit in isto casu, atque adeo cessante præsumptionis materia in hoc peculiari casu, cessat tota ratio istius legis & sententiæ.

10 Secundò colligitur, quod si quis priuatus sit officijs, vel actibus legitimis, quia descendit à patre criminoso secundùm conſessionem patris, qui metu mortis, aut alio graui id confeſſus est, si filio conſtet veritas in contrarium, potest in foro conſcientiæ vti legitimis actibus. Ratio est eadem, quia sententia illa fuit peculiaris quædam lex quæ fundamentum habuit in præsumptione culpæ in hoc peculiari casu, atque adeo ea deficiente corruit in conſcientia eius obligatio.

11 Tertiò colligo Religiosorum præcepta, quæ sub obedientiæ virtute prohibent ingreſſum in cellas ob aliqua incommoda euitanda, etiam si quis certò sciat se non ingredi eius gratia, cuius euitandi causa illa statuta lex est, obligare nihilominus, & illum sic ingredientem peccare. Quia lex illa non fundatur in præsumptione incommodi, in quouis casu, sed vt plurimum præsumit esse incommoda. Cùmque quamuis in peculiari casu deficiat huiusmodi præsumptio, non inde sequitur in omnibus defecture, ex eo etiam est legem illam vim in conſcientia retinere; nō enim ceſſat causa legis, & ideo neq; eius obligatio.

12 At quæres, quid dicendum de testamentis minùs solemnibus? Id quidem multis disputari solet, perſtringam breuiter. Non pauci propter doctrinam traditam existimant testamenta nuncupatiua tempore pestis celebrata, quod Tabellio adeſse non potuit, quantumuis magno testium numero probari possit voluntas testatoris, & ita reuera se habeat, nullam etiam in foro conſcientiæ obligationem inducere, vbi scriptura lege requiritur. Conueniens enim valdè fuit vltimarum voluntatum falsitati, quę frequentiſſima esse soleat, obuiam iri. Similiter testamentum conditum tempore peſtis cū quinq; teſtibus, quamuis septem inueniri non possint, quamuis illud etiam verum sit, nullam vim inducere in conſcientia, cum sit nullum ipſo iure, *l. 8. C. de testamentis*, in hæc verba. *Casus nouis accontingentes ratione aduersus timorem contagionis, quæ teſtes detterreret, licet aliquid de iure laxatum eſt, non tamen prorsus religiosa testamentorum solemnitas remota eſt. Teſtes enim huiusmodi non bo oppreſſos eo tempore iungi, atque sociari remiſſum eſt, non etiam conuenendi numeri eorum obſeruatio sublata eſt*, siue vt alij legunt, *numeri*. Nullum ergo videtur in foro conſcientiæ, quia fundamentum habet in præsumptione fraudum, quæ frequenter occurrere solent in suppositis testamentis, quæ præsumptio non tollitur ex eo, quod ceſſet in isto peculiari casu. Inde etiā colligunt testamentum ruſticorū, etiamsi numerus quinque teſtium reperiri non poſſit, ſine illo quinario numero conditum non valere. Id enim constitutum videtur à Iustinian. *l. vlt. C. de teſtamentis. Sinuetem in loco illo minimè inuenti fuerint ſeptem teſtes, vſque ad quinq; modis omnibus adhiberi iubemus, minus autem nullo modo cōcedimus*. Idque ex eadem ratione colligunt. Non enim ceſſat tota ratio legis, atque adeo, neque lex ipſa: æquum autem est, vt legi latæ in commune bonum, cedat hic cum priuato suo damno: imo & parum curandum est, si iſte damnum patiatur, dummodo lex, quæ communi bono proſpicit, omninò vigeat. Meritò autem iura adeo exactam solemnitatem requirunt in teſtamentis, quam tamen in contractibus alijs non exigunt, tum quia maioris momenti fraudes sunt in vltimis voluntatibus: tum etiam, qua si de contractu inio ageretur, debitor, qui ex fide promiſſionis conuenitur, poteſt datæ sibi fidei rationem reddere. At cùm de teſtatore defuncto, & vltimæ voluntatis executione agitur, non licet ſopitos mortui cineres excitare, nec recta, veraque voluntatis interpretatio amplius à defuncto requiri poteſt. Tum denique vt defuncti voluntati quoad fieri poſſit, melius conſulatur. Ea enim (inquit Quintilian. *declamat. 311.*) *nihil potentius apud nos, nihil animo noſtro ſacratius eſſe debet*; & vt præclarè ex D. Traiani reſcripto Florentinus *in l. Diuo. D. de teſtamento mil. tis, nullorum magis interest quam ipſorum, quibus id priuilegium datum eſt, eiuſmodi exemplum non admitti. Alioquin non difficulter poſt mortem alicuius militis teſtes exſterent, qui affirmarent ſe audiſſe dicentem aliquem relinquere ſe bonaeui vſum ſibi, & per hoc indicia vera ſubuerterentur*. Neque est cur aliquis impedimenta & neceſſitates obijciat, quæ legibus subijci non videntur. Imperatores enim non latuerunt hæc impedimenta, & difficultates: & tamen apertè fanxerunt nihil de numero teſtium ſublatum esſe. Quid etiamſi nec duo teſtes haberi poſſint, nunquid valeret teſtamentum coram vno teſte? Minimè ſane. Et tamen argumētum ex neceſſitate probat etiam vno teſte adhibito valere: imo & nullo, ſi haberi non poteſt.

13 Cæterùm ego, quod attinet ad teſtamenta minus ſolemnia, contrarium dicendum existimo ex iuris diſpoſitione. Leges enim de eo latæ satis indicaſſe videntur, cùm ſolemnitatem in teſtamento requirunt, hanc eſſe tantum mentem, ne inſtrumenta illa minùs ſolemnia fidem faciant in iudicio, & ne vllo inſtrumento aliquid poſſit exigi; non tamen abſtulerunt vel enetuatunt natiuam obligationem voluntatis teſtatoris. In quo quidem optimè ſenſit Molina *diſput. cit.* ſed non rectè probat *ex l. fin. C. de fideicommiſſ. &. §. fin. Inſtit. de fideicom. hared.* in illis enim, vt facilè conſtabit expendenti, agitur de fideicommiſſis ſine vllo teſtamento relictis, vt conſtat ex illo, *ſi ſine ſcriptura & præſentia teſtium fideicommiſſo derelicto*, cum qua expoſitione congruunt reliqua, quæ in ea lege continentur. Eſſe ergo eam, quam diximus. Legislatoris voluntatem, colligi videtur ex *l. fin. C. de relict eorum*. Paulus reſpondit, *ei ſine teſtamentum patris irritum eſſe apparuerit: tamen iuuetes pupilli, ſiue curatores filij nihil contra voluntatem Diuorum Principum faciſſe videntur, ſi ſecundùm voluntatem defuncti teſtamento ſcripturam præditum ruſticum pupillare venidierunt*, vbi expende illud, *nihil contra voluntatem*, &c. Ergo venditio illa ruſtici prædij iuxta voluntatem defuncti in minus ſolemni teſtamento expreſſam, non erat contra voluntatem Imperatorum, quia ſcilicet eorū voluntas non fuit auferre à teſtamentis natiuam obligationem, licet poſſent; ſed ne in iudicio fidem facerent. Eandem quoque esse Legislatoris voluntatem in illis de minus ſolemni teſtamento latis legibus, conſtat ex iure noſtri Regni, *l. 51. tit. 14. par. 5.* vbi ſolutum ex minus ſolemni teſtamento, etiam ignoranter, repeti non poteſt.

14 Et

14 Et in lege Tauri expresse dicitur, *No valere ni hagase*, signum ergo est tantum vim eius instrumenti in foro externo sustulisse, non verò naturalem obligationem enervasse. An verò idem censeri debeat de fideicommissis, & legatis in testamento minus solemni relictis propter *l. vltimam, C. de fideicommissis*, alibi dicendum est. Atque ex doctrina tradita facile est solutio eorū, quibus alij DD. nitebantur, est enim in testamentis specialis Legislatorū voluntas, quam ex eorum verbis deprehendimus. Argumenta huius capitis inutio adducta ex dictis soluta manet.

15 Denique, quod ad matrimonium attinet, longè facilius colligitur nullum esse in foro conscientiæ, si celebretur sine parocho & testibus, quamuis nulla intercesserit fraus, tum quia neque ea ratio in vniuersum cessat, tum etiam, quia contrahentes omnino inhabiles effectū sunt per Tridentinum ad sic contrahendum. Ex quo fit neque esse idoneos ministros, neque materiam legitimam huius contractus. Id quod communi Doctorum sensu nemine dissentiente receptum est, vt dicebam *supra*.

CAPVT VI.

In nullo casu post Trid. esse locum matrimonio clandestino, neq; irenouari prius initū posse sine ea forma.

SVMMARIVM.

1 *Quid agendum.*
2 *Prima opinio.*
3 *Vera sententia.*
4 *Proponitur noua alia difficultas.*
5 *Non esse necessarium renouare consensum coram parocho & testibus, quorumdam opinio est, maxime si occultum est impedimentum.*
6 *Vera sententia, necessarium esse. Probatur ex responso Clementis Octaui, ibid.*
7 *Excluditur quædam euasio ex decisione Rota.*
8 *Aliter probatur, & 9.*
10 *Reiecitur quædam solutio.*
11 *Nulla absurda neq; inconuenientia esse in nostra sententia.*
12 *Probantur hac omnia ex alia decisione Rotæ.*
13 *Proponitur alius casus & eius resolutio, & 14.*
15 *Solemnitatis omissio peccatum mortale est.*
16 *Episcopum non posse dispensare in ea solemnitate.*
17 *Etiamsi contrahatur scienter vicinis nullum subesse impedimentum, seruandam esse formam.*
18 *Lugo etiam eo decreto ignorantes.*

1 SEd iam circa idem decretum est quarta difficultas. An post Tridentinum in aliquo casu locum habeat matrimonium clandestinum, ita vt valeat initum sine parocho, & testibus ex præsumpta voluntate Concilij Tridentini nolentis in eo casu obligari.

2 Dominicus Soto *in 4. dist. 22. quæst. 1. art. 2.* existimat esse casus aliquos, in quibus valeat clandestinum coniugium, etiam sine parocho & testibus celebrato, quem etiā sequitur Iacobus à Graffis *lib. 2. decision. aurearum, cap. 86.* Primus est, quando virgo sub tutela est iniqui tutoris, & clandestinè contrahit, ne tutor eam tradat viro ignobili. Item si quis lethaliter vulneratus fœminam concubinam, vt filios legitimos reddat, & facilitorem viam paret ad salutem, clandestinè eam illa contrahat, quia copia parochi & testium haberi non potest. Tertio si concubinarij iter facientes, vel alia ratione comprehensi, si in periculo ob concubinatum inciderent, subitò matrimonium secreto contraherent, vt affirmarent se esse coniuges. Quartò. Si aliqui, quibus maximè expediret nubere, & valdè metuerent illo tempore impediendos esse, ne contrahere possint, tunc secretò in matrimonium consentirent, animo postea publicandi.

3 Verùm ego longè verius existimo, & dispositioni Concilij Tridentini conformius in nullo casu iam valere clandestinum matrimonium inter eos, & in illis locis, in quibus Concilij Tridentini lex viget. Quæ communis sententia Doctorum est hoc tempore, & docet Corduba *in summa rei hispana, mast. 51.* & alij discipuli D. Thom. & in terminis Concilij veriorem vocat Petrus Ledesma *q est. 45. de matrim. art. 5.* in dubio, quod incipit, *Aliud autem est, in aliquo casu, pag. 194. col. 1. & sequentib.* Thomas Sanchez citatis aliis *lib. 3. de matr. disp. 17. per totum.* Eamque sententiam mihi persuadeo ista consideratione. Quia præsentia parochi & testium datur à Tridentino pro forma contractus sine exceptione vlla. Ergo numquā valebit aliter contractum. Nam quod in aliquo casu fraus esset, aut eius suspicio, non satis est vt cesset omnino lex, vt dixi *cap. præced.* & minùs inconueniens est, quod in aliquo casu non possit contrahi matrimonium, quia non potest haberi copia parochi & testium, & priuatus aliquis damnum patiatur, quam quod clandestinis coniugijs aperiatur via. Vnde quamuis aliæ leges Ecclesiasticæ in aliis casibus recipiant Episcopi etiam, aut non obligent; attamen istæ leges, quæ fortiam contractibus constituunt, vbi viigent, nullam interpretationem patiuntur quo ad formam, sicut neque leges, quæ impedimenta consanguinitatis aut alia constituunt.

4 Sed maior difficultas est in alio casu. Malitia alterius coniugis contingere potest, vt matrimonium celebretur illo non adhibente consensum internum, sine quo matrimonium est omnino nullum, quamuis adsint exteriora signa. Id celebratum fuit coram Parocho & testibus, postea ad sanam mentem ille rediens vult adhibere consensum, quæ tionem habet, an satis sit occultè iterum contrahere, an rursus adhibendi sint parochus & testes? Si enim primum satis est, valebit in eo casu clandestinum matrimonium, nam quod fuit antea contractum, nullum extitit. Non dissimilis casus est, cùm duo contrauerunt denunciationibus, & solemnitate præcedente, quibus nondum innotuit impedimentum aliquod canonicum, quod obstabat. Contracto matrimonio & consummato, & liberis fusceptis innotescit vel alteri, vel vtrique, impetrant dispensationem a Pontifice prædicti impedimenti. Quæstionem habet, an tunc etiam satis sit clandestinè mutuum adhibere, & explicare consensum.

5 Et quidem in his casibus non pauci docuerunt posse valide contrahi etiam occultè, & non necessarium, vt coram parocho, & testibus renouetur consensus. Hanc sententiam sic absolutè docet Nauarr. *in sum. cap. 22. n. 70. & in noua editione, cap. 16. n. 17.* & affirmat sic postea declarasse Pium V. & sactum Pœnitentiæ Prætorium. & Petrus Ledesma *loco citat.* asserit sic declarasse Cardinales, seque eam declarationem vidisse. Tenet etiam Soto *loco citato.* Thom. Sanchez *lib. 2. de matrim. disp. 37. a num. 3.* citatis multis, & Rebellus *p. 2. li. 2. q. 9. n. 5. & 6.* Et quamuis plerique ex his Doctoribus sententiam istam indistinctè docuerunt, attamen Thomas Sanchez atque Rebellus sub distinctione loquuntur. Dicunt enim eam sententiam procedere, quando impedimentum fuit omnino occultum, & sequeretur scandalum, si iterum coram parocho & testibus contraherent. Ex quo Thomas Sanchez multa infert *numeris sequentibus vsque ad 9.* & postea etiam *n. 14.* valere dicit etiamsi tantùm per copulam ratum habeatur, dummodo ex affectu maritali facta fit. Et idem dicendum scribit *num. 12.* etiamsi impedimentum deductum fuerit ad iudicium, non tamen probatum, manet enim in eo casu adhuc occultum. At verò si impedimentum innotuit, vel testibus, & parocho, vel alicui ex illis, non posse iterum occultè contrahere, quia iam tunc non possunt illi esse testes valoris, sed potius nullitatis matrimonij, vtpote quibus certò constet de impedimento. Id quòd etiam docuit Henriquez *li. 11. de matrim. cap. 3. nu. 7.* Petrus Ledesma *loco citat. dub. vltim.* Imò & addunt idem dicendum esse, si periculum subsit, ne detegatur nullitas, & probetur in foro externo. Addit etiam Thomas Sanchez *num. 11.* idem dicendum esse, licet periculum non sit, si tamen impedimentum sit plenè probabile, si duobus tantùm testibus idoneis probari possit *cap. quoties, de testibus.* Nam si impedimentum plenè probabile est, redeūt in conuenientia, quæ cuitare contendit Concil. Trident.

6 Cæterum ego semper verius existimaui etiam in hoc

casu, siue impedimentum sit publicum, siue occultum, siue probari possit, siue non. locum non esse matrimonio clandestino, sed necessarium esse, vt consensus renouetur coram parocho, & testibus. Quam sententiam probabilem esse docuit Veracruz *in Appendice ad Speculum. disp. 10. concl. 6.* sequitur Ioannes Guttierrez *in quæstionibus Canonicis. l. 1. c. 18. n. 7 & 8. & l. de iuramento confirmat. 1. p. c. 51. n. 21. & 43.* Palacios *in 4. distinct. 27. q. 1. fol. 466.* Bartholom. Ledesma *disp. 17. de matrimonio.* Matienzo *lib. 1. Recopilat. tit. 1. l. 1. glos. 1. n. 3.* Perez *lib. 5. Ordinamenti, tit. 1. l. 5. & quibus refertur Sotus lib. 1. ref. mor. q. 120. n. 2.* & alij frequenter. Et in primis pro hac sententia adducto responsum Clementis VIII. quod ad verbum refert Comitolus *loc. cit.* & retulit supra *lib. 4. cap. 24.* Quòd si quis existimet Clement. VIII. locutum esse tantùm in eo casu, quando impedimentum est publicum, vel probati potest, refellitur sanè ipsis verbis Clementis VIII. dixit enim, se dispensare in solemnitate ob scandalum. Erat ergo occultum, alias si publicum esset, aut probabile in iudicio, nullum sequeretur scandalum, ex eo quòd publicè contraherent; imo potius cessaret scandalum, quod sequeretur necessariò, si aliquo tempore detegeretur impedimentum. Quare vt illi malo occurreretur, iustus erat publicè contrahere, asserentes in eorum cognitionem postea deuenisse impedimentum, & ideo se dispensationem impetrasse, & publicè contrahere. Agebat ergo de occulto impedimento. Quare ex isto decreto colligo melius dixisse Petrum Ledesma dispensasse Pium V. si talis declaratio extitit, quam declarasse ius Tridentini. expressè enim inquit Clementis VIII. *Sanctitas sua dispensat.* Dispensauit ergo prius Pius V. non declarauit.

7 Sed quo hæc euasio tollatur, accipe apud Seraphinū *decis. 900.* in hæc verba: *Retuli RR. PP. DD. meis me consuluisse Illustrissimum, & Reuerendissimum Dominum Cardinalem Carrafam super allegata decisione sacræ Congregationis. Conclusum materia matrimonij per vim & metu contracti, qui Illustriss. D. meus ostendit mihi librum, præsente R. D. meo Comitulo, in quo scripsum erat in hanc sententiam. Quæsitum fuit quid seruandum in his, qui per vim & metum adhibiti sunt ad solemnitatibus a sacro Concilio Tridentino, sess. 24. c. 1. de reformat. contraxerunt Congregatio respondit, si huiusmodi impedimentum sit occultum, & partes postea in matrimonio sic contracto permanere libere consentiunt, consuetudine Papam ex stylo Pœnitentiariæ, quamuis matrimonij sit nullum, vnione etiam occulti impedimenti dispensare, sic vt de nouo possint inter se contrahere, non adhibitis, seu repetitis solemnitatibus a Concilio requisitis. Si vero impedimentum sit manifestum, iterum contrahendum est repetitis omnibus solemnitatibus in primo contractu adhibitis.* Et in fine. *Quæ tamen habita Domini mandarunt, vt si pars nihil relevans adduxit in contrarium, causam expediam.* Hæc ibi.

8 Præterea ostendo sententiam nostram ista considerationē. Quia præsentia illa parochi & testium assignatur pro forma matrimonij, vt tam sæpè dictum est. Contractus autem matrimonij non est, nisi quando sit, tunc enim est sacramentum, & non antea, nec pòstea. Debet ergo tunc adhiberi forma, quando sit. Sed quando primum celebratum est matrimonium nullum fuit. Ergo quando denuo sit, debet adhiberi forma. Quod enim antea apposita fuerit, perinde est, ac si numquam fuisset adhibita, cum tunc nullus extiterit matrimonij contractus. Sed concidamus ista minutiùs, vt clarè perspiciatur, quanta ex opposita opinione rerum perturbatio sequatur. Planè ille, qui ignarus impedimenti contraxit, non tenetur iam impedimenti conscius contrahere iterum cum eadem vxore, sed potest ab ea discedere, & tuta conscientia in alium locum remotum secedens ibi alteri nubere. Ponamus igitur istum renouasse consensum occultè. At cùm id in opinione posium videret, alio secederet, & ibi iterum sine impedimento coram facie Ecclesiæ alteri nuberet, dubitati non potest, quod ad Deum attinet, in casu hoc dubio secundum matrimonium præstare primo, & ex consequenti illi stare tenetur, qui contraxit, quamuis excommunicationibus cogatur ad primum redire, quod sanè in controuersia est, an sit matrimonium. Quæ tamen difficultas cessaret, si renouatio consensus publicè facta fuisset coram parocho, & testibus.

9 Denique argumentum desumi potest ex doctrina Bartoli, & aliorum, quos refert & sequitur Tiraquell. *in tract. cessante causa. tom. mar. 37.* quod dum lex aliquid tanquam formam exigit cessante causa non cessat lex; maximè cùm non cesset in vniuersum, sed in aliquo peculiari casu; cùm tamen niteretur præsumptioni vt plurimum. Quæ doctrina communis inter Doctores est, vt docet Salas *de legib. disp. 11. sect. 3.* & Ioannes Azot *tom. 1. instit. moral. lib. 5. cap. 16. q. 15.* vbi expressè in legibus. quæ assignant formam contractibus; docet, etiamsi cesset ratio, non cessare legem. Cum ergo lex ista Concilij Tridentini præscribat formam isti contractui, & ex alia parte in hoc casu tantùm cessauerit fraus, non in plurimum; imo adhuc & in isto casu possit esse, vt vidimus ratione præcedenti, plane efficitur etiam in eo casu vim habere legem Tridentini, & ideo matrimonium eiusmodi itemum coram parocho & testibus renouandum.

10 Sed videamus, quid ad rationem istam respondeat Thomas Sanchez, quam quidem dissoluere conatur, fed meo iudicio non præstat. Supponit tiaque *disp. cit. num. 3.* aliud esse cessare ratione legis in aliquo casu, aliud verò rationem legis non se extendere ad illum casum. Nam in priori casu lex ex sua generalitate comprehendit casum illum, in eoque locum habuit, alias non diceretur ratio vel lex cessare, cum nec lex, nec ratio in eo casu locum habuerit, & quod nunquam fuit, cessare nequit, in posteriori ver o, numquam ratio legis ampleza est illum casum, & per consequens nec lex ipsa, cùm verba legis quantumuis generalia sint, restringantur iuxta limites suæ rationis. Quamuis ergo ratio finalis detreti Tridentini ea sit, vt vitentur grauia peccata ex clandestinis nupijs consurgentia; hæc tamen ratio non se extendit ad hunc casum, cùm prius matrimonium inualidum fuerit validum, & publicum in foro Ecclesiæ, & proinde, si aliud matrimonium inite vellent, impedirentur ab Ecclesia, quę primum matrimonium validum iudicaret. Vnde ratio eius legis casum istum nunquam comprehendit. Verùm doctrina hæc, licet vera sit, attamen non est ad rem. Tum quia adhuc ostendimus in hoc casu fraudibus locum esse: tum etiam, quia quamuis motiuum condendæ legis fuerit illis malis mederi, quæ ex clandestinis nuptijs oriebantur, attamen non is finis legis condendę fuit, sed voluit Ecclesia ex eo motiuo & consideratione, vt conflatet idoneè de matrimonio validè contracto, & ideo dedit pro forma præsentiam parochi & testium cuicumque matrimonio, Concilium etiam vniuersaliter loquitur de omni matrimonio. Cumque huius contractus hanc formam esse voluerit, planum est casum istum comprehensum fuisse hoc decreto. Vt enim diceremus casum aliquem non compreliędi ea lege, quæ formam assignat actus necesse esset illum excipi lege, nec satis esset, si occasio assignandi formā non repetiatur in eo. Satis enim videtur vt comprehendi dicamus, si actus ille is sit, cui forma præscripta est.

11 Addo præterea ex eo quod lex Concilij in omni contractu locum habeat, nulla sequi inconuenientia, nulla absurda. Quod enim scandalum actiuum sequi potest ex eo, quod dicatur publicè in Ecclesia, inter hos, cùm primo contraxerunt, erat impedimentum, & cùm in eotum cognitionem venit, obtinuere dispensationem, & ideo nunc iterum validè contrahunt. Ne decipiamus nos ipsos, dum scandala fingimus, actiuum enim esse non potest, cùm non sit opus malum, aut habens speciem mali. Si autem fuerit passiuum scandalum & illud oritur ex ignorantia, hac animaduersione præmissa cessat: si ex infirmitate nascatur, non omittendum est ob scandalum id quod mihi in præcepto est, iuxta generalia principia in tractatu de scandalo. Adde ex eo quod omissis denunciationibus, quæ facilè, iusteque in eo casu vt omittantur concedet Episcopus, contractus fiat coram parocho, vel obtenta licentia ab ordinario, etiam sine expressione personarum, si opus fuerit, & coram duobus amicissimis, qui testes sint, quæ scandala oriri possint non video. Et denique, quia quan-

do

do maxima & ineuitabilia incommoda oriretur, ideo in Ecclesia relicta est Summo Pontifici potestas qui adeo grauibus incommodis existentibus dispensabit in solemnitate, vt feciſſe in eo casu refert Paulus Comitolus.

12 Sed, cùm hæc iam typis mandare vellem, incidi in volumen secundum decisionum Rotæ apud Farinacium, vbi reperi decisionem 165. in qua Thomæ Sanchez sententia expresse reprobatur, & approbatur noſtra, ex qua nonnulla hic ad verbum ſubijciam, vt conſtet à noſtra ſententia neque in iudicando, neq; in conſulendo eſſe recedendum. Agebatur de cauſa inter duos Hiſpaniæ Nobiles, quorum alter coniux, fœmina feliciter metu coacta contraxerat, & cohabitauerat longo tempore: Habetur autem in ea deciſione. *Pro faciliori autem & celeriori cauſæ expeditione Romæ inſtante Marchioniſſa, & citato procuratore Domini Philippi ſtatuit, vt videretur, an fuerit neceſſarium, quod matrimonium de nouo cum ſolemnitatibus ab Eccleſia requiſitis celebraretur. Si enim requiritur, fruſtra laboratur ſuper pargatione metus, quæ non ſufficeret. Quod Dominj informante tantum Marchioniſſa affirmatiue reſoluerunt, ſequendo declarationis ſacræ Congreg. Illuſtriſſimorum interpretum Concilij, quam in propriis terminis prius fuerat amplexata Rota in Toletana matrimonij coram Illuſt. Cardinali Seraphino. Quotieſcumq; enim matrimonium non tenet ex aliquo impedimento, quod ab initio vigeat, ſi poſtea ceſſet, opus eſt, quod omnia de integro ponantur, quæ ſunt neceſſaria, & de eſſentia matrimonij, vt ex multis bene comprobat Victoria in ſuis relectionibus Theologicis reiect. 7. de matrim. in 2. punct. 3. p. verſ. in contrarium. nu. 9. & alij per informantes adducti, quorum rationes placuerunt Dominis, quidquid in contrarium dicant moderni Thomas Sanchez lib. 2. de matr. 37. & poſt pauca, num. 8.* hæc habentur. *Vbi autem in matrimonio deficit conſenſus, matrimonium eſt ipſo iure nullum. Abbas in c. 2. n. 2. vbi aly cõmuniter, de eo qui duxit in matrimonium, & c. Sed etiam dici poteſt non fuiſſe contractum, qua vbi definunt ſubſtantialia. mihi dicitur actum. Ioannes Andreas in c. 1. n. 3. vbi etiam Antonius de Butrio, n. 7. Ioannes de Anan. n. 1. de ſacra vnctione. Et propterea omnia ſunt iteranda, & non eſt locus ſuppletioni, vt dicunt poſt Hoſtienſem Ioan. Andreas & alij. Accedit etiam, quod præſentia parochi à Concilio requiritur pro forma, vt dixit Rota in vna Florent. matrimonij, & probatur quia Conc. Triden. procedit annullando matrimonio eo abſente factum. Qua autem ſint de forma debent interuenire in tempore, quo actus producitur in eſſe, Baldus in l. obſeruari. §. fin. n. 5. de officio Proconſulis, & aly. Nec poteſt agi de ratificatione ex ſubſecuto conſenſu, quia ſi matrimonium metu contractum ex conſenſu ſubſequenti conualeſceret; vt ex nunc, nõ vt ex tunc, vt notat Abbas in c. ad hæ. 3. notabili. n. 1. in fine de ſponſalibus. In ratificatione enim actus nullius conſideratur tẽpus ratificationis, Surdus qui allegat alios deciſione 241. n. 7. cum ratificatio actus inualidi nihil aliud ſit, quam nouus actus l. aſſe toto. D. de hæred. inſt. l. abuenire ſolet. D. de V. S. Socinus conſ. 92. n. 11. li. 2. Menochius cõſ. 80. n. 66. Et propterea omnis forma, & ſolemnitas, quæ debet interuenire in actu, vt valeat, interuenire debet in ratificatione. Socinus ibi cum multis cumulatis per informantes, & tenuit Rota in vna Romana donationis coram Illuſtr. Cardinali Seraphino. Nec poteſt deſerire ſolemnitas per prius ſeruata, quoniam, vt dictum eſt, illa debet concurrere de tempore actus, nec poſt ab eo ſeparari, neque iuuare poteſt fictio, aut retrotractio, cum non ſint; quando actus eſt omnino nullus, Bartolus in l. obſeruari. n. 4. D. de officio Proconſul. Quia tunc retrotractio non inuenit principium conſeruabile. Baldus in l. fin. n. 2. C. ad Velleian. & vbi conſenſus requiritur certo tempore, prout requiritur ex diſpoſitione Concilij tempore, quo parochus eſt præſens, nunquam retrotrahitur, Baldus in d. l. fin. n. 2. Facit ſimile de conſenſu præſtito iuxta formam regulæ à Procuratore, qui non implendo mandatum nulliter præſtitit, reſignatio enim non conualidatur ratificatione reſignantis, ſed denuo præſtandus eſt actus conſenſus formalis. Puteus decis. 111. lib. 3. Nullus autem remanet dubitandi locus, cum habeamus in terminis declarationem ſacræ Congreg. qua audita ad relationem ponentis ſine aliqua diſcuſſione Rota in illa Toletana omiſſi longam diſputationem ſuper metus purgatione, & ordinauit, vt cauſa expediretur prout fiat expedita.* Hæc ibi, in quibus noſtra ſententia cõprobatur. & præterea aſſeritur extitiſſe de hoc declarationem Cardinalium. Quare neceſſe eſt, vt de ea, quam Doctores aly pro oppoſita ſententia referunt, dubitemus.

13 Denique caſus alius eſſe poteſt. Duo infideles coniugati ſimul fidem ſuſcipiunt, vt in illis matrimonium Sacramenti rationem habeat, gratiamque conferat, quæ ſtio eſt, an fatis ſit clandeſtinè denuo conſentire, an neceſſario adhibendi ſint parochus & teſtes?

14 Dicendum eſt matrimonium hoc nulla egere renouatione, imo ſi renouetur, nullius eſſe momenti renouationem iſtam. Illotum enim matrimonium in infidelitate contractum eo ipſo, quod baptizantur, fit ratum, cùm antea eſſet tantùm legitimum. Nam iam vinculum illud, quod manet in facto eſſe, vt Dialectici loquuntur, eſt baptizati vinculum. Fidelium autem matrimonij vinculum eſt legitimum, & ratum, nullatenus enim diſſolui poteſt, iuxta dicta ſupra *lib. 3.* vnde non poſſunt iam conuerſi ad fidem, ita contrahere, vt matrimonium fiat ſacramentũ ad recipiendam gratiam. Ratio eſt, quia Chriſtus inſtituit Sacramentum matrimonij eleuans contractum vt eſſet ſactamentum. Huius autem ſacramenti, ſicut & aliorum, excepta Euchariſtia, ratio conſiſtit in fieri ipſius contractus, quod fieri ſupponitur vt fundamentum neceſſarium ad rationem ſacramenti, ita vt non poſſit reperiri ſacramentum matrimonij ſine fieri ipſius contractus. Cumque iam contractus validè celebratus in infidelitate ſit, & poſt ſuſceptam fidem non poſſit inter eoſdem celebrari denuo prior ille matrimonij contractus, inde fit, vt neque poſſint illi iterum conſentire, vt fiat ſacramentum ad ſuſcipiendam gratiam, quandoquidem iam contractus celebratus eſt, in cuius tantùm prima effectione ſiue fieri conſiſtebat ratio ſacramenti. Id quod eleganter attigit Gabriel Vazquez 2. *tom. in 3. p. diſp.* 118. *c.* 5. & olim Durandus *in 4. diſt. 26. quæſt. 3. n.* 14. & explicui ſuprà *lib.* 1. At quando matrimonium ex aliquo defectu erat nullum, cùm nondum celebratus ſit contractus, poteſt denuo contrahi; vt ſic ſacramentum, cùm iterum fiat contractus, qui antea ob defectum nullus erat.

15 Ex dictis colligitur primò, peccatum mortale eſſe, eam ſolemnitatem omittere, nulla enim de cauſa licet, peccant itaque, qui contrahunt vel contrahere intentant. An autem peccet, qui clandeſtinè contrahitur eſt, omiſſis denunciationibus, dicam poſtea.

16 Secundò colligitur Epiſcopum quauis vrgente cauſa diſpenſare non poſſe, vt ea ſolemnitas omittatur. Tum qui Concilium formam ſubſtantialem conſtituit, & reddit inhabiles non quomodocumque, ſed omnino qua dicbone omnem gratiam excludere videtur. Et cùm concedat Epiſcopis poteſtatem diſpenſandi, vt omittantur denunciationes, negare videtur in hoc caſu, *cap. nonne, de præſumptionibus*, & eſt argumentum Gloſſæ *in c. ad audientiam verbo vt duo de Clericis non reſidentibus.*

17 Tertiò colligitur, etiamſi matrimonium contrahatur ſciente maioti parte vicinitæ, vbi fraudi locus eſſe nõ poſſet, adhuc obſeruari debere decretum iſtud. Præſcribit enim forma, quæ per æquipollens ſuppleri non debet, vt ſuprà dixi, & docet Th. Sanchez *in hoc lib. 3. diſp. 17. n. 7.*

18 Quartò colligitur iſto decreto ligari etiam ignorantes, cùm reddatur inhabilis perſona, quod nulla ignorantia ſuppleri poteſt, vt conſtat in materia ſacramentorum, & aliis contractibus. Quamuis enim pœna liberet ignorantia, non tamen reddit actum validum, vt probat textus *in c. 1. de conceſſione prębendæ in 6.* ibi, *Siue ignorauerit, ſiue non, non valebat.* Non enim per ignorantiam ponitur, quod abſtulit inhabilitas, maximè cùm in iſto decreto non adijciatur vt pœna, de quo Sanchez *ibidem num.* 10.

CAPVT VII.

Qui teneantur decreto Concilij Tridentini?

SVMMARIVM.

1 *Status queſtionis.*

2 *Apud quos non est promulgatum Tridentinum, adhuc vigere clandestinum.*
3 *Proponitur quid dicendum de peregrinantibus apud eos, inter quos non est receptum Tridentinum.*
Post ea inuenies aliud summarium.

1 IAm superest postrema difficultas, quinam teneantur huiusmodi decreto? In primis certum est in illis locis, in quibus vel non est promulgatum, vel nõ est receptum, non obligare. Nam Concilium in fine decreti præcipit omnibus ordinarijs, vt cùm primum possint, curent hoc decretum populo publicari, & explicari in singulis suarũ Diœcesium parochialibus, idque in primo anno, quam fæpissimè, postea verò quoties opus fuerit; staturque decretum hoc tantum habiturum vim post triginta dies numerandos à prima die publicationis in eadem parochia. Vnde Catholici omnes, apud quos promulgatum, & receptũ est, eo tenentur, etiamsi postea ad hæresim declinauerint, & etiamsi sint in mortis articulo.

2 Hinc fit in his locis, in quibus decretum Tridentini non est receptum, aut saltem quoad eam partẽ, valere adhuc matrimonia clandestina, licet peccent, si sine iusta causa omittant huius antiqui dispositionem. Quod quidem non nascitur ex eo, quod lex ad sui obligationem exigat, vt acceperint à populo, id enim falsum esse alio loco ostendam. Neque quia lex debeat sigillatim promulgari, sed ex speciali dispositione Ecclesiæ in hoc casu, quæ noluit hac lege fideles obligari, nisi post promulgationem in singulis parochijs factam, tringintaque à publicatione diebus elapsis.

3 Sed quamuis hæc certa sint, superest explicandum, quid dicendum sit de his, qui ex eo loco, vbi seruatur Tridentinum, peregrinantur inter eos, apud quos non seruatur, & etiamsi contra, quandò aliqui ex illis locis professi, vbi non seruatur, peregrinantur inter eos apud quos viget; & quid etiam dicendum de Christianis siue captiuis, siue commorantibus inter infideles. Quas difficultates, quia eo tempore explicare non possumus, nisi explicemus prius, qua ratione peregrinantes obligentur legibus populi, per quem transeunt, ideo de eo specialem instituamus disputationem.

§. I

An peregrini teneantur legibus populi, quà transeunt?

SVMMARIVM.

4 *Proponuntur quæ certa sunt.*
5 *Varia DD. sententiæ.*
6 *Vera sententia.*
7 *Probatur ex iure, & 8.9.*
10 *Quorundam solutio refellitur.*
11 *Ratione probatur.*
12 *Et ex his, quæ concedunt aduersarij.*

4 LOngum de hac re disputationem instituit Thomas Sanchez *lib. 3. de matrim. d. 38.* 18. *quæst. 1.* & quia eius decisio nobis minimè probatur, ideo placuit rem illã hoc loco diligenter examinare. Igitur iste author primò supponit vt certum, quod reuera certum est, nõ esse quæstionem de peregrinis, quando deserto proprio domicilio in aliam locum migrant, tunc enim non aduenæ & peregrini, sed incolæ censentur. Quid autem requiratur, vt quis dicatur domicilium constituere, explicabo infrà *in hoc lib.* Deinde *n. 3.* supponit vt certum peregrinos teneri legibus illius populi, quà transeunt, si aliàs illius leges seruentur eniam in suo territorio. At hoc non videtur veritati consonum, nec satis in hoc author iste secum ipse cohæret, vt dicam postea. Præterea certum etiam videtur apud Doctores peregrinos teneri legibus alterius populi, si per maiorem anni partem decreuerint ibi habitare, etiamsi non commorentur animo figendi domicilium, vt docet Lessius *lib. 4. c. 2. dub. 7. n. 47* Denique etiam certum est, si adsit scandalum, ratione scandali teneri etiam legibus illius populi, idque docent Doctores omnes infra citandi. Solum ergo controuersia est, quid dicendum sit secluso scandalo, & domicilio, & diuturna habitatione, an præcisè ex vi legis teneantur eam seruare illæ transeuntes.

5 In qua difficultate non vna est Doctorum sententia sed maxima opinionum varietas, neque Doctores satis consequenter, atque distinctè loquuntur. Primò ergo, nonnulli dicunt, requiri animum perpetuò manendi, vt peregrini illius populi legibus obligentur. Sic docent multi, quos refert Suarez *tom. 1. de Religione tr. 2. lib. 2. de diebus festis, c. 14. n. 2.* Eam tamen sententiam meritò reijcit; est enim contra rationem, & communem sensum. Quis enim dicat Scholasticos Salmanticæ commorantes non teneri legibus Salmantinis, quamuis non sint perpetuò cõmoraturi? Secundò alij duo dicunt. Primum est non esse necessarium animum perpetuò manendi, sed sufficere quasi domicilium, etiamsi non sit ex animo manendi. Secundum est non obligari, si minori anni parte commorẽtur, etiamsi per multos menses. Quam sententiam sequitur citatis multis Th. Sanch. *disp. cit. n. 6.* Quamuis non pauci ex his Authoribus, quos refert, primam sententiam sequãtur, quam modò retulimus. Addit autem idem author *n. 7.* idem iudicium ferendum esse de legibus communibus, aut particularibus eius populi, vt si in aliquo loco non seruentur, posse eius loci incolas, si aliò transeant, vbi seruantur, non seruare. Sic Mediolanenses, apud quos quatuor primis diebus Quadragesimæ non seruatur ieiunij, non tenentur seruare, si transeant in alium locum, in quo ieiunatur. Addit deinde prædictæ suæ sententiæ tres limitationes. Prima est, vt in contractibus seruentur leges illius populi, excepto contractu dotis. Secunda limitatio est, nisi lex illius populi in quo commoratur, redundet in commune populi bonum. Tertia est, qua excipit vagos homines, cum enim illi nullibi habeant perpetuum domicilium, necesse est, vt alicuius populi legibus teneantur, cùm eo ipso, quo in aliquo loco versantur, domicilium comparent. Sic docet *n. 5.* Eodem ferè modo loquitur Ioan. Azor *to. 1. lib. 5. c. 13. q. 3.* Tertiò alij sub distinctione respondent. Si sint leges communes totius regni, teneri peregrinos eas seruare, etiamsi in loco domicilij non seruentur: non verò si sint leges peculiares illius oppidi, sic Ioan. Medina *p. 76. art. 5. C. de tempo.* Sayr. *lib. 3. de censur. c. 4. n. 15.* Sed immeritò ita distinguunt, eadem enim de omnibus legibus ratio est, vt conitabit ex infra dicendis. Alij denique aliter distinguunt, cùm magna possit esse latitudo in modo manendi, & commorandi in aliquo loco; nam vel aliquot diebus moraturus est, quia est viæ terminus; vel tantùm per eum locum transit ibi prandendo, vel pernoctando crastina die discessurus. In primo casu censent obligari peregrinos legibus eius populi, non verò in secundo. Sic Leonard. Lessi. *loc. supra citat.*

6 Verior tamen mihi videtur sententia, quæ vniuersè docet vagos, & peregrinos, vel iter facientes teneri legibus, statutis, consuetudinibus receptis in eo loco, per quem transeunt, dummodo eo tempore, quo transeunt, occurrat occasio eius præcepti seruandi, vel violandi. Hæc sententia inter Doctores longè communior est, pro qua plures Thom. Sanchez *disp. cit. num. 4. in fine.* Sequitur Franciscus Suarez *loc. citat. a num. 8.* Salas *de legibus disp. 16. sect. 4. conclus. 4.* & qui mihi in his rebus, moralibus præsertim, est vnus pro mille Gabriel Vazquez *3. tomo in 3. partem disp. 184. cap. 3. nu. 28.* vbi hæc habet: *Non quia non existimem in vniuersum verum peregrinos, & alienigenas alicubi habitantes solius negotij gratia, seruare debere consuetudines, & leges eius contractus: nam reuera talibus legibus obligantur, neque opposium aliquam speciem probabilitatis habere puto.* Hæc ille. Idem docent innumeri alij, quos refert Ioannes de Salas *loco citat.*

7 Fun-

7 Fundamenta huius noſtræ ſententiæ deſumuntur ex authoritate & ratione. Quod ad authoritatem attinet, primò adducitur textus in *c. quiſquis, diſtinct.* 41. deſumptus ex Auguſt. *lib. 1. de doctrina Chriſt. c.* 22. cuius hæc ſunt verba. *Quiſquis rebus præterentibus reſtrictius vitatur, quam ſe habeant mores eorum, cum quibus viuit, aut intemperans, aut ſuperſtitioſus eſt. Quiſquis vero eis ſic vitatur, vt meritas conſuetudinis bonorum, inter quos verſatur, excedat, aut aliquid ſignificat, aut flagitioſus eſt.* In quem textum mirum eſt, quam hallucinetur gloſſa. Illud tamen primò monendum eſt, non eſſe legendum *intemperans*. Quomodo enim, qui reſtrictiùs vitatur bonis intemperans eſſet? Legendum ergo *temperans*, qua lectione iam ceſſat primæ partis difficultas. Solum in eo textu illud difficile eſt, *aut aliquid ſignificat*; quomodo enim aliquid ſignificat, qui per exceſſum non ſe accommodat bonorum, inter quos verſatur, conſuetudini? Gloſſa inquit, *Ex eo foret quod habet ventrem infatiabilem, aut cauſa infirmitatis hoc facit.* Sed reuera gloſſa longè diſcedit ab Auguſtini mente, ſenſus enim Auguſtini eſt, flagitioſum eſſe non ſe bonorum conſuetudini accommodare, niſi affatu Spiritus ſancti ad aliquid ſignificandum illi conſuetudini aduerſetur, vt Oſeas, qui acceſſit, non ſine myſterio ad mulierem formicariam, quo exemplo ibidem vtitur Auguſtinus.

8 Deinde facit etiam pro hac ſententia Auguſtinus tetulatus in *cap. illa diſt.* 12. ibi, *Mater mea Mediolanum me ſecuta inuenit Eccleſiam Sabbato non ieiunantem, tunc conſului Ambroſium Epiſcopum; & ille ait; cum Romam venio, Sabbatum ieunio, cum Mediolani ſum, non ieiuno. ſic & tu, ad quamcumque Eccleſiam veneris, eius mores ſer ua.* Vbi gloſſa *verb. Societate*, colligi argumentum dicit ad probandum quemlibet viuere debere ſecundùm conſuetudine eorum. inter quos verſatur.

9 Præterea facit aliud teſtimonium Auguſtini, & habetur, *qua contra diſt.* 8. ibi, *Qua contra mores hominum ſunt, flagitia, pro morum diuerſitate ſunt vitanda, vt paſſim inter ſe gentis aut ciuitatis conſuetudine, & lege firmatum nulla ciuis, aut peregrini libidine violetur; turpis enim eſt omnis pars vniuerſo ſuo non congruens.* Solet etiam afferri textus *in c. in his, diſt.* 11. ex *epiſt.* 89. Auguſtini ad Caſulanum, ſed fruſtrà; tantùm enim eo loco affirmat Auguſtinus, vbi communes leges Eccleſiæ non fuerint, ſeruanda eſſe inſtituta particularis Eccleſiæ, quæ doctrina etiam de incolis vera eſſe poteſt. Propoſui hactenus teſtimonia Auguſtini, quæ non ideo adduco, quia exiſtimem, illa pro iure haberi. Cùm enim non ſint Summi Pontificis, aut Generalis Concilij vbique recepti; vim Canonis non habent, neq; Gratianus illis eam vim tribuere potuit, dum ſuæ inſeruit Collationi.

10 Sed videamus, qui ad hæc Auguſtini teſtimonia reſponderi ſoleat. Nonnulli in primis Auguſtinum interpretantur iuxta ea, quę initio ce ta eſſe diximus, ſcilicet tenere peregrinos conſuetudine eorum, inter quos verſantur, ratione ſcandali, poteſtque ea interpretatio adiuuari ex *epiſt.* 118. ibi, *ſi cuiquam non vis eſſe ſcandalo, aut quemquam tibi*. Hæc tamen interpretatio accommodari non poteſt omnibus Auguſtini teſtimonijs, qui non deſumit rationem ex ſcandalo, ſed quia turpe eſt partem non conformari ſuo vniuerſo: quæ ratio militat in quocunque caſu, etiam ceſſante ſcandalo. Secundò reſpondent alij Auguſt. tantum optimum præbuiſſe conſilium, non præceptum. Sed valdè abhorret ab Auguſtini mente hæc interpretatio. Nam in primo teſtimonio appellat ſuperſtitioſum, vel flagitioſum illum, qui conſuetudines eorum, inter quos verſatur, tranſgreditur; & in tertio teſtimonio dicit eſſe turpe. & contra pactum firmatum, quæ verba, non conſilium, ſed præceptum indicant. Tertio alij dicunt, Auguſt. intelligendum eſſe de his, qui morantur inter alios animo ibi manendi, non autem ſi peregrini ſint. Sed huic interpretationi multa obſtant. In primis *in d. c. illa*, inquit Ambroſ. ſe cum Romæ verſatur ſeruare Romanos mores: Ambroſ. autem non ibat Romam, animo ibi manendi. Deinde vniuerſè præcipit Ambroſ. *ad quamcumque veneris Eccleſiam*; ſine diſtinctione vlla diuturnæ, aut breuis habitationis. Præterea *in d. c. quiſquis*, inquit flagitium eſſe non ſeruare mores eorum, inter quos verſatur, abſolutè & ſine diſtinctione vlla. Adde etiam *in ea epiſt. c.* 12. Auguſtin. dicere: *ad quam forte venerit Eccleſiam*, non verò dicere, *in qua manſerit*, Adde denique Auguſtin. *in d. c. que contra*, ex eo dicere debere ſeruari quia turpe eſt partem non conformari ſuo vniuerſo, vbi etiam expende illa verba, *nam cohærere & coniungi non poſſunt, quibus & ſtudia & vota diuerſa ſunt*. Huiuſmodi autem rationes locum habent, vbicumque aliquis reperiatur, ſiue illac tranſeat, ſiue ibi maneat. Non ergo Auguſtini ſententia ieſtringi poteſt ad eos tantùm, qui ad aliquem locum accedunt animo ibi commorandi.

11 Agamus iam rationibus. Prima autem ratio pro noſtra ſententia colligitur ex eodem Auguſtino, & in qua nititur omnium legum obſeruantia. Quia ius naturale poſtulat, vt pats conformetur vniuerſo. Ergo aduena conformari debet toti Reipublicæ, in qua viuit. Cùm enim iam ſui territorij legibus non teneatur, neceſſarium eſt, vt cõformitate legum viuiatur cum ea Republica, in qua degit. Conformitatem eam ad pacem conſeruandam neceſſariam eſſe probat text. *in c. in non ſolum 8. q. 7. & cellud de electione*, & indicat Auguſt. *ſuper relatum in d. c. illa, diſt.* 11. §. *quod enim*. Quare huius ſententiæ ratio non deſumitur ex eo, quod princeps, vel reſpublica poſſit obligare ſibi non ſubditum; ſed ex eo quod ſtatim atque territorium alicuius ingreditur, fit illi ſubditus ratione perſonæ; cùm conformitatem ſeruare teneatur cum ea republica, cuius illo tempore pars quædam eſt, nec enim ſine ſuperiore legium eſſe poteſt.

12 Demque probatur ad hominem, ex iis, quæ concedit Thomas Sanchez. Quia dum limitat ſuam ſententiam, eam limitationem adhibet, *nu.* 14. niſi legum tranſgreſſio cedat in damnum illius populi, tunc enim etiam peregrini tenentur: vt ſi prohiberetur extrahi aliquid ex eo oppido. Ex hac autem limitatione noſtra ſententia confirmatur. Nam ſi quoties ſtatuta vel conſuetudines loci diſponunt circa bonum & vtilitatem illius, ſeruari debent à quibuſcumque peregrinis, ſemper ſeruanda erunt, quia ſemper eo modo diſponunt, cùm leges ſemper ſerantur propter bonum commune, & ſemper ſpectent ad pacem, & tranquillitatem, & bonum exemplum reipublicæ, quod peregrini illius legibus ſe accommodent, & ex contrario oriri ſoleant diſſenſiones, rixæ atque diſſidia, vt paulo ſupra ex Auguſtino dicebamus. Deinde in alia limitatione iſte Auctor concedit teneri peregrinos legibus eius oppidi, quando alias illa etiam lex ſeruabatur in proprio territorio. Ex hoc autem vel noſtra ſententia confirmatur, vel illud à veritate abhorret, vt rectè deducit Suarez *loc. cit. n.* 15. Quia ille tunc non tenetur ſeruare legem illam in loco vbi eſt præſens, ex vi conſtitutionis, aut conſuetudinis ſuæ patriæ, quia hæc non obligat extra territorium, vt ipſe Auctor concedit, & dicam poſtea. Ergo ſi obligatur, ex vi conſuetudinis aut ſtatuti illius loci, in quo inuenitur, obligatur; quia non obligatur ex lege generali Eccleſiæ, vt ſuppono, & oportet vt ex aliqua lege obligetur. Nihil ergo minus obligaretur, ſi etiam in patria ſua non eſſet eadem conſuetudo, vel lex; quia ſuppoſita abſentia ea lex vel conſuetudo nihil conferet ad hanc obligationem. Quare vel in eo caſu non obligatur, quod auctor iſte reputat abſurdum, vel ſemper obligatur. Et vrgetur magis argumentum. Nam etiam in eo caſu habet locum ratio eiuſdē auctoris, quod ille non eſt ſubditus Epiſcopo loci vbi eſt preſens, & lex alterius Epiſcopi iam non obligat illum. Ergo è contrario, ſi tunc obligatur lege loci, in quo verſatur, ratione eiuſdem loci ſubditus eſt, cùm ſine ſubiectione obligatio legis eſſe non poſſit, & nihil referet, quod in loco domicilij eandem lex ſeruetur, vel nō ſeruetur. Atq; iſtæ rationes eamdem vim habent, etiamſi breui tempore commoretur, ſi tamen ſit tempus habile ad executionem precepti, vt rectè deducit Suarez *ibidem num.* 18. 19. & 20.

§. II.

Colliguntur nonnulla.

SVMMARIVM.

13 *Proponitur quid agendum.*

14 *Quid dicendum in obseruantia festorum, & ieiuniorum a transeuntibus.*
15 *Peregrinantem esse etiam subditum quoad vim coactiuã.*
16. *Quomodo possit puniri delinquẽs in alieno territorio,&* 17
18 *An teneatur de iure remittere delinquentem in alieno territorio.*
19 *Quid dicẽdum de excõmunicatione an liget transeuntes.*
20 *Episcopum non posse excommunicare subditum in alieno territorio.*
21 *Quomodo philosophandum in contrarijs.*
22 *Quid in contrarijs dotis.*
23 *Maior explicatio.*
24 *Qui'd in factione testamenti.*

15 SEd quò magis hæc nostra sententia probata & explicata maneat, colligamus nonnulla doctrinę causa, in quibus perspicuum est teneri peregrinos legibus eorum, apud quos versantur; inde enim non leue argumentum desumetur ad asserendum idem etiam in aliis casibus dicendum esse.

14 Primò ergo ex dictis colligitur, quod attinet ad ieiunia, abstinentias, & dies festos seruandam esse peregrinanti consuetudinem loci, ad quem peruenerit. Id quod verum est siue accedat ad oppidum animo ibi manendi pluribus diebus, siue vno tantùm. In quo non rectè Lessius *loc. citat.* Et quamuis de præcepto Missæ, & de abstinentia varię Doctores sentiant, quos refert Salas *disp. cit. n. 49. ver. & quamuis aliqui Doctores*; attamen eodem modo de omnibus istis præceptis iudicandum est, si conseqüeter loqui velimus, idque hac generali regula comprehendo, & explico. Teneantur peregrini ad ea præcepta seruanda, si tempore, quo morã faciunt in eo loco, occurrat tempus obligationis adimplendi præceptum, alias vetro non. Vnde si occasio fuerit comedendi, tenentur à carnibus abstinere, si in eo oppido abstinetur à carnibus. Idẽ est, si eùm commoretur, initur occasio audiẽdi Missã, quia videlicet dies festus est, & tantum est vnicum factum, quod celebratur eo tempore, quo ille moram trahit, tenetur enim illud audire, quia tunc initur obligatio adimplentionis præcepti, ibidem degentibus: non verò teneretur, si eo tempore quo commoratur, nullum celebraretur factũ, vt docet Suarez. Et similiter si accedat ad oppidũ aliquod, in quo festus dies agitur, & plurium factorum copia est, cùm tempus audiendi factum non istet vsque ad horã 12. quæ est vltimum tempus adimplentionis præcepti, etiam si quis in eo loco prandium sumat, si tamen ante horam 12. profecturus est, nonnulli volunt non teneri audire factũ, dum commoratur, non enim eo tempore initur obligatio adimplendi præceptum incolis illius loci. Sic sentit Franciscus Suarez *loc. citat. n. 22. 23. & 24.* tunctis his quæ docet *c. 15. n. 9. 10. & 11.* At probabilius est teneri eũ sciat, apponendum impedimentum, & antequam egrediatur sit occasio impleni, vt magis constabit ex his quæ dicam, *& seq.* & fauet nobis Salas *loco citat. n. 50 vers. ego autem sic explicarem.* Itaque si eo tempore, quo in eo oppido commoratus est, fuit idoneus ad factum audiendum, cuius tunc erat copia, tenetur audire; non verò si expectandum illi erat. Hinc etiam colliges idem dicendum esse, quamuis ex consuetudine alicuius specialis loci ablata sit obligatio iuris communis, vt docet Suar. *loc. cit. n. 27.* Hinc etiam colliges idem dicendum esse de religiosis, qui ex diuersis Prouinciis, vel domibus ad alia monasteria, vel prouincias accedunt tanquam hospites, tenentur enim legibus eius conuentus, in quo hospites sunt, & eisdem præceptis & excommunicationibus quibus ligantur eiusdem monasterij conuentuales, quidquid nonnulli dixerint libertatis amatores. Quare probandum non est, quod in hac parte docet Emanuel Rodrigues *tom. 1. quæst. Regul. quæst. 68. art. 4.* fentit autem nobiscum Salas *disp. cit. n. 56.*

15 Secundò colligitur peregrinantem non tantùm subditum esse legibus & Episcopo loci quoad vim directiuã, sed etiam coactiuam. Vnde sit delinquentem in alieno territorio illac transeuntem posse à iudice loci puniri. *c. fin. de foro competenti, cap. postulasti. eodem c. si peccauerit 1. q. 1. c. placuit 6. q. 3.* per quæ iura & alia complura idem citatis multis docet Farinacius *1. p. praxis q. 7. num. 1.* Cuius rationem existimant nonnulli ex iuris interpretibus eam esse, quia sortitur fotum ratione delicti. Ego verò eam esse existimo, quia peregrinus subiectus est iudici illius loci, sicut & legibus eiusdem territorij, vnde contra illum ibi delinquentem quauis pœna secundum iura agere potest.

16 Ex quo eodem principio nascitur in primis, eatenus posse iudicem illum ibi delinquentem sus dicere, quatenus ibidem commoratur: si enim egrediatur territorij fines, non amplius illum puniendi potestatem habet: desijt enim esse eius subditus, statim atque egressus est, textus *in Clementina Pastoralis, de sententia, & re iudic. ibi. Quod si punitio criminis intra districtũ imperialem cõmissi ad Imperatorem forsan pertinuisse afferatur, verũ est quòd, si in eodem districtu fuisset inuẽtus delinquẽs, vel ad illũ de more remissus. Quare si eius fines egrediatur, cessat potestas.* In quo vides plane non delictum, sed quia subditus eo tẽpore erat, & in eodem loco commorabatur, legitimam rationẽ esse; aliàs si delictum causa esset, semper, & vbiq; maneret subiectus iudici eius loci, in quo commisit delictum, quod secus est. Sic etiã docẽt Doctores *sup. cit.* & alij communiter.

17 Ex eodem etiam principio nascitur delinquentem, si delicti locum, fines egrediatur, posse alibi comprehensum, ibi puniri, vbi comprehenditur. Iam enim est subditus iudici loci, vbi comprehenditur, & reuera delinquens est, & reus pœnæ: quod etiam habet locum in Regnis cõfœderatis. Sic docent multi secuti Bartolum *in l. non dubito, C. de captiuis, & postliminio reuer.* licèt displiceat Farinac. *q. cit. n. 6.* Idem etiam dicendum in fure, raptore, assassino, & vniuersè in quouis crimine, vt docet idem Bartolus, quem non rectè refellit Farinacius *a. n. 7. & sequentibus.* Atque hinc etiam deriuatur, quod in vrbe Romana quisquis delinquens puniatur etiam extra locum delicti, vt latè *ibid.* Farinacius *n. 12.* non solum quia Romana communis patria olim fuit, ea enim ratio nũc cessat, sed quia quicumq; peregrinus subditur potestati iudicis eius loci, in quo commoratur. Et quidem aliàs dat emus saepissime delicta impunita manere, quod abhorrent iura. Quare mo iudex non tantùm extraordinaria pœna, fed etiam ordinaria puniri potest à iudice loci, in quo comprehenditur, vt docent Doctores non pauci citati à Farin. *eodem n. 12.*

18 Ex eodem etiam principio fit non teneri de iure iudicem vnius loci, delinquentem, quem in suo territorio apprehendit, ad alium iudicem remittere, non solum si iudices illi sint sub diuersis Principibus, vt docet idem Farin. *n. 25.* sed etiam si sub eodem Principe, aut præside, loquendo de iure, secus de more, & consuetudine. Quia cum sub eodem Principe sint illi iudices, potuit cõsensus Principis vel tacitus, vel specialis in hoc casu vnius iurisdictionem limitare, & alteri concedere. Vnde notanter dixit Pontifex *in d. clem. fuerit de more remissus*, de more, inquit, non de iure. Id quod etiam docuit Acc. Innoc. & alij cit. per gloss. *ibi.* neque obstat text. *in c. de prud. ibi* enim tantum explicatur non posse ordinarium procedere, quia ab illo exeepti erant, an verò iudex exempti teneatur remittere, non decernit. Neque etiam obstat text. *in authenticis, vt nulli*, de quo vide gloss. *ibid.* Puniat itaque iudex, qui apprehendit & non remittat. Id quod etiam docuit Couar. citat. à Farin. *n. 30.* alias delicta manerent impunita. Nec rectè Farin. dicit manere impunita ratione defectus iurisdictionis: supponit enim probandum, contendimus namq; nos quemcumque iudicem naturali iure habere iurisdictionem in quemuis inferiorem illac transeuntem, vt probatum est. Adde ramen eum iudicem apud quem delinquit, posse de eo delicto cognoscere, etiam si egrediatur extra territorium, dummodo antequam egrediatur citatus fuerit delinquens; tunc enim iudex, apud quem deliquit, procedere potest ex eodem certè fundamento. Quia iudicium inceptum fuit cùm subditus illius erat: quare ab eodem iudice finiri debet, *l. vbi cœptum, D. de iudiciis.*

19 Ex eodem etiam principio nascitur, si in aliquos lata sit excommunicatio, teneri illac transeuntes. Et quamuis nonnulli distinguant, an ea excommunicatio lata sit per modum sententiæ, seu per modum statuti, vt refert Auila *p. 2. de censuris. c. 3. dif. 2. dub. 3. consil. 3. & 4.* ego tamen existimo eorum eandem esse rationem. Si enim Episcopus

pius excommunicationem ferat in omnes eos, qui sciunt furtum aliquod esse commissum nec reueleant, semper ea excommunicatio viget, quamdiu nō manifestatur. Vnde toto eo tempore ligat etiam transeuntes, neq; in hoc ego aliquam discriminis rationem inuenire possum. Sed de his videndus est Salas *loc. cit. num.* 44.

20 Ex eodem etiam principio colligo contra nonnullos Episcopum non posse sententiam excommunicationis ferre contra subditum suum, existētem tamen in alio territorio, etiam pro delicto commisso in suo territorio. Id quod etiam docuit Gabriel *in 4. dist.* 18. *q.* 2. *concl.* 6. & facit textus *in cap. vt animarum, de constitutionibus in* 6. ibi, *extra territorium ius dicenti non pareitur impune*. At pro delicto extra territorium commisso si ad fuum diœcesim redeat, potest illum punire, siue per excommunicationē, siue alias infligendo, de quo videndus Auila 2. *p. c.* 3. *disp.* 2. *dub* 2. *concl.* 6. Sayr. *lib.* 1. *c.* 6. *n.* 42. & fauent, quæ docet Farin. *loc. cit. n.* 20. Id enim verum est tam secundùm ius Canonicum, quam ciuile, de his tamē late dicam *in tract. de censuris*. Quid autem fieri debeat, quando delictum inchoatur in vno loco & in alio perficitur, & ad quem iudicem spectet eius cognitio, latè docet Farinac. *loc. cit. à num.* 14. quem vide.

21 Tertiò ex tradita doctrina colligitur teneri contrahentes in contractibus ineundis seruare consuetudinem eius loci, in quo contractus ineunt. Sic Felinus citatis multis *c.* 1. *de spons. fil. num.* 23. Thomas Sanchez cum aliis *disp. cit. n.* 56. Salas *loco cit. n.* 51. Vnde & contractus absolutè celebratur, censetur initus iuxta leges loci, in quo fit, & contrahens in eo loco tenetur ad gabellas ibidem soluendas, est enim pars contractus, de quo Felinus *loc. cit. vers. Secundo limita*. Tenetur etiam seruare pretium *ibidem* lege taxatum in emptione: verbi gratia, & venditione tritici, vt docet idem Thom. Sanchez *n.* 12. & 13. Atque idem verum est, siue per epistolam, vel nuntium contractus celebretur, Felinus *ibidem vers. Sed aduerte*. Quod adeò verum est, vt si contractus vitio laboraueri, adhuc censeatur initus iuxta leges populi, in quo initus est, non vbi ratus habitus, vt docet Greg. Lop. *loc. cit. infra citando*.

22 Sed excipit Thomas Sanchez ab hac communi doctrina contractum dotis, quo dicit attendendam esse consuetudinem domicilij viri, iuxta textū *in l. exigere dotem*, ibi, *Illic mulier debet, vbi instrumentum dotale scriptum est*. Quod etiam docuit Felin. *loc. cit. n.* 14. *concl.* 2. qui citat etiam Abbatem pro sua sententia. Cæterum ego existimo etiam in contractu dotali seruādam esse loci consuetudinem, in quo ciusmodi contractus celebratur, quoad solemnitatem contractus, etiamsi vir, & fœmina in eo loco non fixerint domicilium. Tum quia iure ciuili de hoc contractu non est specialis aliqua dispositio, sed tantùm circa exactionem dotis *in d. l. exigere*. Aliud enim est definire, quo loco sit dos repetenda, aliud verò iuxta quam consuetudinem constituenda sit quoad luctum, & alia. In hoc secundo attenditur locus, vbi contractus celebratus, in primo verò domicilium viri. Si enim moueatur controuersia circa dotis exactionem, & recuperationem, voluit ius, & merito quæstionem haberi, vbi domicilium vir habet. Cùm enim bona viri doti obligata sint, planum est exigendam dotem, vbi viri bona cum domicilio sunt. Tum etiam quia iure nostri regni plana est de hoc dispositio *l.* 24. *tit.* 1. *p.* 4. ibi: *Esso mismo seria mayor ella no pudiesse emplear lo contra (ideſt, fuesse en concierto) cala costumbre de aquella tierra do fizieron el casamiento, deue valer quanto en las dotes, en las arras, en las ganancias que fizieron, e no la de aquel lugar, dose cambearo*. Itaq; quamuis si à principio inter eos pactum fuerit de modo, & ratione dotis, illud seruari debeat: at si nihil pactum est iuxta loci consuetudinem factum censetur. Nec verò mihi placet limitatio, & interpretatio Roderici Suar. *in com m. l.* 1. *tit. de las ganancias, lib.* 3. *fori*, quam etiam impugnat Greg. Lop. *ibid.* Expendo enim legem non considerasse locum mariti, sed nuptiarum, quod infringit interpretationem Roder. Suar. Sed de hoc plenius fortasse dicemus, cùm de lucris diuidendis fuerit sermo. Videndus est Iacobus Simancas *de catholicis institutionib. tit.* 9. *a num.* 118. Illud tamen præ oculis habendum est, istas duas quæstiones à multis Doctoribus misceri, atque confundi primam quæ attinet ad forum, vbi peteri debeat, & contineri maritus cùm contractus celebratus est, aliam, quæ pertinet ad solemnitatem contractus, & conditiones in eo seruandas, itaque quamuis conuenire debeat in loco mariti, at verò solemnitas, lucrum, vel acquisitio debet esse iuxta leges populi, vbi celebratur contractus, nisi aliter pacifcantur contrahentes.

23 Imò, vt quod sentio dicam, existimo idem etiam dicendum de foro, scilicet, ad illud forum pertinere iudicia de contractu, vbi celebratus est. Quæ communis iuris dispositio est, *l.* 2. §. *legatis, l. si quis in alia, l. omnem obligationem, D. de iudicijs, cap. ad audit. & c. fin. de foro competenti, cap. Romana*, §. *contrahentes, eodem tit. in* 6. *l.* 8. *tit.* 9. *par.* 1. *& l.* 32. *tit.* 2. *par.* 3. de quo videndus est Gregorius Lopez *dict. l.* 32. *verb. en aquella tierra*, vbi alias huius doctrinæ ampliationes adducit. Sed limitanda tamen cum eodem Greg. Lop. *ibid.* quoties ex mente contrahentium, aut natura contractus colligitur solutionem, & executionem alibi promitti, tunc enim in loco executioni designato conueniri debet, *l. contraxisse, D. de action. & oblig.* Hinc constat, quare ea iuris dispositio sit in repetitione dotis *in d. l. exigere*. Hinc etiam constat, quæ iuris dispositio sit *in l. si haeres absens, D. de iudicijs*, cùm quis contrahit cum aliquo, quem statim ab eo loco scit recessurum, quia nō videtur ibi promissa solutio, secus si ignoraret. Sed de his optimè Salas *loco cit. nu.* 45. quem vide.

24 Denique ex tradita doctrina colliges idem dicendū esse in testamenti factione, scilicet seruandam loci consuetudinem, & legem circa testamētorum solemnitates, vt cum multis docet Thom. Sanch. *disp. cit. num.* 11. Ioannes de Salas *num.* 53. Erit itaque irritum testamentum factum contra formam legis in eo loco vigentis. Vide etiam Quintil. Mandos. *in cap.* 1. *de constitut. num.* 61. vbi etiam aliqua iura concordat.

§. III.
Soluuntur obiectiones.

SVMMARIVM.

25 *Obijcitur primò ex Leone VIII.*
26 *Obijcitur secundò ex Augustino.*
27 *Obijcitur tertiò ex l. haeresis absent.*
28 *Obijcitur quarto ex eo, quod qui breui tempore alicubi moratur, non censetur ibi esse.*
29 *Obijcitur quinto ex cap. à nobis, de sentent. excommun.*
30 *Vera interpretatio.*
31 *Obijcitur denique ex variis exemplis.*

25 SEd videamus quid pro se adducit Thomas Sanchez, & alij, qui adhærent oppositæ sententiæ. Primo adducitur decretum Leonis VIII. vulgo Noni *in epistola aduersus Michaelem Imperatorem Constantinopolitanum, cap.* 19. vbi statuit, vt vnusquisque iuxta suæ Ecclesiæ ritum celebret, licèt in alieno loco versetur. Sed Doctores isti non sunt assecuti huius decreti mentem. Agitur in eo de controuersia inter Græcos, & Latinos super confecrando in Azymo vel fermentato, de quo etiam extat dispositio in Concil. Florent. sub Eugenio IV. vbi statuitur vnumquemque siue Græcum, siue Latinum suæ Ecclesiæ morem in confectatione seruare debere, de quo decreto latè dictum à nobis est in materia de Eucharistia. Quare, vt optimè Gabriel Vazquez *loc. cit.* ea dispositio non est regulanda ex generali doctrina, cum sit speciale decretum Pontificis, & Concilij in eo casu ad seruandam pacem. Si enim iuxta generalia principia dispositio esset, aliter esset dicendum. Ex eo ergo, quod in eo casu statutū est, ad nostram doctrinam argumentum sumere nō licet.

26 Secundò adducitur textus ex Augustino *epist.* 118. *cap.* 9. *epist.* 119. *cap.* 18. & habetur *in cap. ita, dist.* 12. ibi, *Alia qua per loca terrarū regionesq; variantur, sicut est quod alij*

Digitized by Google

alij seruentur Sabbata, alij non, totum hoc genus rerum liberas habet obseruationes. Vbi glossa dixit, liberas esse eas obseruationes, quantum ad extraneos, non verò quantum ad illos, vbi talis cõsuetudo obseruata est, sed valdè aberrat Glossa ab Augustini mente. Dicit enim Augustin. in eiusmodi rebus obseruationes esse liberas, non quòd vbi iam vigent, non teneantur incolæ simul, & peregrini, sed quia sine præiudicio aliquo fidei Catholicæ in his esse varietas potest, cùm tamen in illis, quæ ad fidem pertinent, summa debet esse consensio, nec sit libertas variandi pro regionum recepta consuetudine, aut consensu.

27 Tertiò adducitur textus *in l. hæres absens 19 § proinde, D. de indicijs*, vbi probatur, viatores non sortiri forum ratione loci per quem transeunt: forum autem eius loci sortiri, & ad illius statuta obligari à pari procedunt. Sed textus iste non facit ad rem: tum quia §. præcedenti iam monui distinguendas esse quæstiones de foro, in quo contrahens conuenire debet, & de solemnitate vel lege seruanda in contractibus. Hoc secundùm etiam in viatoribus contrahentibus locum habet, illud verò non nisi in casibus à iure expressis, iuxta dicta *§. præcedent.* Quare quod hoc noluerunt iura peregrinos, in quocunq; loco contraherent, conuenire. Durissimum enim esset inquit I. C. *quotquot locis quis naugiauit, aut deluisse est, toi locis se de fendere*

28 Quartò adducitur, quia qui transit, aut breui tempore diuertit ad locum aliquem, non dicitur moraliter in eo esse, *l. quæsitum 76. §. final. D. de leg. 2. ibi, Rebus quæ in fundo sunt, legatis non accedunt, quæ casu illic fuere, & l. si ita 84. D. de legatis 1. ibi; Nec quod casu ibi sit, magis esse legatum, & cap. nam & ego. de V. S.* Vbi statim obiens, quasi non natus reputatur, nec enim dicitur factum quod non durat, iuxta Glossam *ibi*. Si ergo transeuntes non dicuntur moraliter esse in loco, non tenebuntur legibus, quæ solos existentes ibi obligant. Sed validissimum argumentum est à dispositione illa legatorum ad legum obligationem. Quicunque vbicunque sit iurisdictioni pareat necesse est, ne extra iurisdictionem sit. Quare quantumuis sit minimum tempus, eius iurisdictioni subditur, in cuius loco est, non autem quæcunque in aliquo loco sunt, eius loci domino subdi necesse est. Adde etiam ex voluntate legantis fundum otiri diuersitatis rationem, quæ aliter legari non possunt legato fundo, nisi vt accessoriæ, & connexæ cum illo, cùm connecti nõ possint sine mora, ideò est vt mora necessaria sit, vt rectè docet Suarez *cap. cit. nu. 16.* vbi explicat textum *in l. debitor, D. de pignor.* ea autem, quæ hducuntur ex *c. nam & ego*, per metaphoram dicta sint, Pontifex enim vnius diei vere Pontifex est. Et illud glossæ, vt curiosè locum habere posset in præsumptione, hic autem de veritate agimus, ad quam ea tantùm spectanda mora est, quæ sufficiens est, vt sit subditus legi eius loci, sufficit autem quæcunque, vt dictum est. Sic respondet Suarez *cap. cit. num. 25.*

29 Quintò adducitur textus *in c. à nobis 1. de sententia excommunicationis*, vbi probatur Clemens III. sententiã excommunicationis generaliter lata in eos, qui furtum fecerint, tantùm comprehendi subditos, hoc est, in eius territorio existentes, nec enim de alijs extra territorium interrogari poterat, cùm de illis nulla videretur esse quæstio. Textum istum variè Doctores interpretantur. Non pauci volunt intelligi de excommunicatione lata per modum sententiæ pro futuris culpis, & in ea veram esse dispositionem Pontificis, conantúrque assignare discrimen inter sententiam huiusmodi, & statutum. Sic Panormitanus, & Felinus *ibidem*. Anchar ranus, & Franc. *in c. Romana, de sententia excommunicationis in sexto*. Couarr. *in c. Alma mater 1. p. §. 10 num. 2.* Ea tamen distinctio iam suprà reiecta est. Et quando ea interpretatio admitteretur, dicendum esset, quod addit Suarez, discrimen illud inter excommunicationem per modum sententiæ, vel statuti, tantùm ortiri ex voluntate ferentis excommunicationem, quia præsumitur noluisse ligare alios, quàm incolas, cùm facilè ab illis ignorari posset, verba autem statuti generalia esse, & ideò non limitanda pro libito. Quamquam neque hæc explicatio Francisci Suarez omninò sit firma. Neque enim aliquid est, vnde is animus excommunicantis colligatur. Quod enim facilè ignorari possit ab alijs, non conuincit animum excommunicantis, tum quia eadem ratio militat in excommunicatione lata per modum statuti, tum etiam, quia in eo nullum inconueniens est, cùm eos etiam ignorantia excusaret à censura.

30 Cæterùm ego ad huius textus interpretationem, dico in primis sermonem esse de excommunicatione, non per modum sententiæ pro futuris culpis, sed de excommunicatione statuti, vel legis. Idque mihi persuadeo, tũ quia eius capitis verba de statuto commodè intelligi possunt, tum etiam, quia similis constitutio videtur esse *in cap. ne animarum, de constitutionibus in sexto*. & tamen in eo textu sermonem esse de excommunicatione lata per modũ statuti, docet Couarruuias *in dict. §. n. 11.* cum alijs. Deinde dico in eo textu tantùm disponere Pontificem statuto Episcopi nõ ligari, nisi subditos in eius territorio existentes. Quare subditorum nomine intelligit existentes in eius territorio, siue incolæ sint, siue forenses. Nec verò ea res erat indigna decisione Pontificis, si quidem posset in dubium vocari, an subditi Episcopi, cùm extra eius territorium commorantur, teneantur mandatis sui Episcopi, vel censuris, cùm & adhuc hodie quo ad aliqua in opinione sit. Quare & ea res explicata est à Bonifacio *in c. vt animarum, de constitutionibus in sexto*, vbi: *Subditi eius furtum extra diœcesim committentes manifestè ligari nouerit.* Sic Glossa marginalis *in d. c. à nobis*; & alij Theologi, quos refert Salas *loc. cit. n. 44. vers. Ad hoc argumentum*, & inclinauit etiam in hanc interpretationem Cardinalis Zebarella *in d. c. à nobis*, secundùm primum intellectum.

31 Deniq; adducuntur ad idem probandum varia exempla. Primum, quia infideles, dum transeunt per terras fidelium, non arctantur eorum legibus. Secundum. Neq; regulares legibus territorij. Tertium. Neque nouitij legibus professorum. Quartum. Neque Græci Sacerdotes legibus Latinorum. Sed infirmissimum ex his de summitur argumentum. Nam quod attinet ad primum, planum est infideles non teneri legibus Ecclesiasticis, quarum incapaces sunt, cùm sint extra Ecclesiam, tenentur tamen omnibus alijs legibus sæcularibus eius loci, tàm in delictis, & pœnis, quàm in contractibus, & alijs, quorum sunt capaces. Secundum exemplum non ad rem. Quia religiosi sunt speciali iure exempti, quare idem est ac si in alieno territorio essent. Vnde ex legibus ciuilibus illis tãtùm tenentur quo ad vim directiuam, quibus alij Ecclesiastici, iuxta ea quæ dici solent in tract. *de legibus*, quoad Episcopales vero tenentur in illis casibus, de quibus sermo est in Trident. *sess. 25. cap. 12. de regularib.* Adde etiã religiosos non esse peregrinos in locis, vbi morantur, sed incolas exemptos. Quare frustra ab his petitur argumentum. Idem etiam dixerim de nouitijs, neque enim forenses sunt, non tamen tenentur legibus professorũ, quia nondum appositum est fundamentum, vnde confurgat obligatio, scilicet emissio votorum. Quare his tenentur, quæ ad eorum statum pertinent, sicut diuersi status incolæ in Republica eadem diuersis legibus teneri solent. Vltimum deniq; exemplum nullius est momenti, iuxta dicta suprà *hoc §. in solutione primi argumenti*.

CAPVT VIII.

Peregrinos non teneri legibus suæ patriæ.

SVMMARIVM.

1 *Peregrinos non teneri legibus suæ patriæ.*
2 *Idem dicendum, quamuis ea quæ in patria seruantur, sint iuris communis.*
3 *Nec potest vis indulgentia sui territorij, si in loco vbi morantur, seruatur ius commune.*
4 *Idem in festis dicendum.*
5 *An teneatur antequam exeat ex loco vbi festus dies est, sacrum audire, varia sententia.*

6 Vera

6 *Vera sententia probatur.*
7 *Quorundam solutio reijcitur.*
8 *Quid de præcepto confessionis annuæ, si iam impletum est in patria.*

1 HAc explicata quæstione iam facilè expedietur alia. An scilicet teneantur peregrini legibus sui territorij, dum per alia loca peregrinantur? In qua quæstione communis Doctorum, & vera sententia est non teneri. Sic docet Abbas *in cap. à nobis 1. de sententia excommunicationis, nu.* 11. Felinus *ibidem*, qui testatur esse communem, & cum aliis Thom. Sanch. *disp. cit. n.* 18. Couarr. *4. variar. c.* 10. *n.* 8. Suarez *lib. cit. 1 3. num.* 2. Lessius *d. lib. 4. cap. 2. dub.* 8. Facit pro hac sententia in primis textus *in c. vt animarum, de consist. in* 6. §. *Statuto Episcopi.* Vbi dicitur non ligari subditum furantem extra territorium statuto Episcopi sui excommunicantis subditos furantes. Facit textus *in d. c. à nobis*, iuxta dicta *cap. præcedenti*, de eius textus intelligentia. Facit etiam textus *in cap. Romana*, §. *contrahentes, de foro compet.* vbi contractus subditorum extra territorium non subiacent legibus territorij. Facit etiam textus *in cap. illa dist.* 12. vbi dicitur vnumquemque se conformare debere moribus Ecclesiæ, ad quam accedit. Ratio autem huius communis sententiæ, quia leges illę affixę sunt illi territorio, subditus autē ille iam est alterius territorij legibus subiectus, vt *cap. præced.* probatū est.

2 Ex his primò colligitur, etiamsi ea quæ seruantur in proprio territorio, sint iuris communis, & quæ in aliis, per quæ transit, seruantur, sit contra ius commune, cui vel consuetudine, vel speciali lege derogatum sit, iam non teneri communi lege, fed operari posse iuxta eius loci consuetudinem, vt rectè Suarez *lib. 2. c. 14. cit. nu.* 29. Hinc fit magis in speciali eo, qui per Hispaniā iter faciunt, quamuis ex eo loco oriundi sint, in quibus non vescuntur intestinis die Sabbati, posse illis vesci iuxta Hispaniæ consuetudinem. Item eos qui ex his locis sunt, in quibus lacticinia non comedunt diebus ieiuniorum secundùm ius commune, posse vesci illis in eis locis, in quibus etiā sine priuilegio ex consuetudine adhibentur in cibum. Idem dicendum de aliis cibis prohibitis secundùm ius commune in vno loco, quorum vsus est ex consuetudine in alio, vt de carne suilla die Sabbati in dioecesi Saguntina, & de cetuci bus arietum die Sabbati in nonnullis locis Archiepiscopatus Toletani. Idem etiam dicendum de refectionibus nocturnis tempore ieiuniorum, posse scilicet peregrinantes per Hispaniam eam consuetudinem seruare, licèt deuiet à iure communi, & eadem ratio est de refectione nocturna in vigilia Natiuitatis, & apud Granatenses in vigilia Sācti Ioannis Baptistæ, apud quos etiam in ualuit, vt eadem esset refectio in eius nocte, atque in vigilia Natiuitatis Domini.

3 Secundò colligitur, si in propria patria ex consuetudine non seruabatur ius commune, & in locis, per quæ transit, seruatur, non posse vti indulgentia sui territorij, vt docet optimè Suarez *d. c. 14. num.* 27. & 28. contra Thomam Sanchez *disp. cit. n.* 27. vbi & docet Suarez oppositam sententiam, neque esse probabilem, neque fecuram in praxi. Hinc magis in speciali fit, eum qui discedit à loco, in quo iuxta patriæ consuetudinem ieiunium seruatur, & accedit ad eum locum, in quo carnibus vescuntur, non posse ante exitum cibum sumere, tenetur enim in eo loco lege ieiunij, cùm sit præceptum negatiuum habens vim obligandi pro semper, in quo non rectè loquitur Thom. Sanchez *disp. cit. n.* 21. Quamuis autem certus sit de profectione, adhucviolatur lex ieiunij sumptione cibi, quā diu ibi commoratur, qua lege tantum liberatur, quādo exit extra territorium proprium. Idem dicendum è contra, si egrediatur ex proprio territorio, in quo ieiunium iuris communis ex consuetudine non obligat, & perueniat ad locum, in quo obligat, tenetur lege ieiunij, nisi forte in eo loco, vnde exijt, sumpsisset cibum, aut refectionem aliquam, Quia si antequam exiret ex priori loco, cibum sumpserat, quod licitè facere potuit, cùm ibi non seruaterur ieiunium, iam amplius non tenetur ieiunare, cùm non possit, sicut dicendum est de eo qui semel fregit ieiunium idem, & eodem modo dicendum est fieri posse, vt is, qui ad meridiē vsque ieiunauit, quia in eo commoratur loco, in quo ieiunij obseruatio est, noctu ad cœnandum carnibus vtatur, si in eo oppido pernoctet, in quo nulla est à carnibus abstinentia.

4 Tertiò colligitur idem contingere posse circa obseruationem festorum, vt aliquis exeat ex eo oppido, in quo festus dies agitur, & deueniat ad eum locum, in quo festum nō celebratur, poturit enim ibi seruilia opera exercere, & laborare sine vllo peccato, vt docet Nauarrus *in Manual. c. 13. num.* 5. & *cap.* 24. *num.* 120

5 Sed quæstionem habet, an teneatur priusquam exeat ex eo loco, in quo festus dies est, sacrum audire? Nonnulli existimant, non teneri audire sacrum, si ante meridiem egressus est ex eo territorio. Sic docet cum aliis Th. Sanchez *disput. cit. num.* 21. & sequitur Lessius *dict. dub.* 8. *nu.* 56. Quorum fundamentum est, qua vsque ad meridiem poterat iure differre adimpletionem præcepti, nec enim ante illud tempus instabat obligatio præcepti, & ita ille censetur vti iure, & libertate sua non implendi pro illo tempore, postquam autem discessit ab eo loco, iam omninò liber est ab obligatione præcepti.

6 Ego tamen verius existimo, id quod docet Francisc. Suar. *lib. cit. c. 51. n. fin.* qui existimat teneri audire sacrum, antequam egrediatur cum Nauarr. *loc. cit.* limitatione tamen addita scilicet, si tunc sit copia sacri. Sitamen in eo oppido factum non diceretur, non teneretur expectare, quia obligatio eius præcepti affirmatiui non obligat ad permanendum in loco, fed fupposita permanentia obligat ad audiendum cùm poteſt, & sese offert occasio. Per illum autem non stetit, quo minus non audiret, cùm non esset eo tempore sacri copia. Cuius sententię præcipuum fundamentum est, quia ille nouit se impediendum ab audiendo sacro, quod audire tenebatur professione, & exitu illo, sicut qui incola est eius loci, in quo festus dies est, si certò sciat impediendum fore ab hora nona, ne sacrum audiat, tenetur horam præuenire. Et sicut licet toto die possit clericus recitare diuinum officiū, tamen, si scit superuenturam occupationem, qua impediatur ab officio recitando, tenetur præuenire. Et idem de confessione annua, & aliis præceptis, quæ tempus ad fui obseruationem determinatum habent, vltra quod impleri non possunt, dixi in materia de pœnitentia, cū communi sententia, quam docet Suarez *tom. 2. de religione lib. 4. de horis canonicis. c.* 27. *num.* 36. Ioannes Azot *tom.* 1. *lib.* 10. *cap.* 13. *quæst.* 15. & alij.

7 Sed ad diluendum hoc argumentum Thomas Sanchez, & Lessius conantur assignare discrimen inter nostri casus speciem, & exempla adducta, dicúntque discrimen esse, quia in casu peruenit impedimentum existenti in oppido, vbi festum agitur, licèt excusetur ab obligatione, perfecuet at tamen semper præceptum obligans illū, vnde præuenire debet impletionem præcepti. At verò ille qui egreditur, non tamùm excusatur, sed omninò liberatur ab obligatione, quæ affixa est illi territorio, obligatio autem in eo territorio, non erat pro toto matutino tempore, & quando egreditur, est totalis oblatio obligationis. Ego tamen non video, in quo consistat hæc ratio discriminis. Sicut enim ille, qui manet in eodem oppido occupatus, iam deinceps omninò excusatur ab obligatione, tta vt iā amplius non teneatur nec peccet, ita etiam qui extra territorium egreditur, solùm enim diuersa causa excusationis est, idem tamen effectus.

8 Sed quæres, quid dicendum sit, si quis ab eo loco proficiscatur, in quo finita est Quadragesima, & ipse iam impleuit præceptum annuæ confessionis, & communionis, & ad eum locum perueniet, in quo quia non est receptū Kalendarium reformatum, nondum Quadragesima finita est, an teneatur ibi ieiunare, & iterum confiteri, & sacram Eucharistiam accipere? Lessius *dub.* 7. *n.* 52. affirmat, neque teneri lege ieiunij, neque confessionis, aut communionis, etiamsi ibi figeret domicilium. Cæterùm ego aliter dicendum existimo de præcepto annuæ confessionis, & communionis, & aliter de præcepto ieiunij, & festi. Hoc posteriori fine dubio teneri ex præiactis fun-

fundamentis, eandem enim etiam in hoc casu vim habent, sicut è contra qui proficiscitur ex eo loco, in quo nondum finita est Quadragesima, & peruenit ad eum locum, in quo iam finita est, non tenetur lege ieiunij, sicut de his qui quatuor primis diebus Quadragesimæ peregrinantur apud Mediolanenses dicendum est, quidquid dicat Lessius *dub.* 8. *num.* 59. At de præcepto annuæ confessionis, & communionis alia est ratio. Est enim eius præcepti obligatio absoluta independens à loco, affixa tantùm personæ, vbicunque fuerit, & quandocunque, secundùm quam semel in anno debet confiteri, & ea obligatione non soluitur, quanditu non confitetur: semel autem impleto eo præcepto cessat obligatio, vt manifestum videtur. Est enim ea obligatio ex iure communi, quæ eadem est in duobus illis locis.

CAPVT IX.

Accòmodatur doctrina præcedentium capitum, vt explicetur, qui teneantur decreto Tridentini.

SVMMARIVM.

1 *Qui sunt ex his locis, in quibus non est receptum Tridentinum, peregrinantur vbi receptum, tenentur contrahere ex iuxta formam illius.*
2 *Qui sunt ex his locis vbi seruatur, peregrinantes vbi non seruatur, possunt contrahere sine ea forma.*
3 *Quorundam, qui contra sentiunt, argumentum diluitur.*
4 *Id esse verum, etiamsi eo accedant animo non seruandi Tridentinum.*
5 *Aliorum qui contra sentiunt fundamentum diluitur.*
6 *Quid decidendum in hoc casu in sacramento Confessionis.*
7 *Quid de commorantibus inter infideles.*

1 EX his, quæ capitibus præcedentibus dicta sunt, facile est colligere, quid statuendum sit in præsenti casu circa obseruationem decreti Concilij Tridentini. Et præter ea, quæ diximus esse certa initio *cap.* 7. in primis dicendum est. Incolæ eius loci, vbi Concilium Tridentinum non obligat, quia nondum receptum est, si peregrinantur in his locis, in contrahendo matrimonio formam Tridentini. Sic docet Thom. Sanch. etiamsi sentiat peregrinos non teneri legibus eius loci, in quo peregrinantur *disp. cit. n.* 26. Ledesma *de matrim. q.* 45. *art.* 5. *fo.* 197. §. *Primu certù est*, Salas *disp. cit. n.* 5. *in fine*. Id autem ex eo probat Thom. Sanchez, quia ab ea sua doctrina excipit contractus, cùmque matrimonium sit contractus, videtur excepturs, & ideò celebrandus iuxta consuetudinem populi, in quo fit. Ego verò id ostendo ex his quæ dixi *cap.* 7. quia peregrini tenentur legibus populi, per quem transeunt. Quare si lex Concilij Tridentini eo loco seruatur, eandem etiam tenentur obseruare in contrahendo.

2 Secundò dicendum est, illi qui sunt ex his regionibus oriundi, in quibus Concil. Trident. vim obtinet, si aliò migrent, vbi non est receptum, possunt validè contrahere clandestinè, seruata quoad fieri possit, antiqua lege Ecclesiastica, siue illac transeant, siue domicilium ibidem collocarint. Ita sentit Petrus Ledesma *de matrim. q.* 45. *art.* 1. *part.* 3. *dub. vlt. conclus.* 3. Fernand. Rebel. citatis aliis 2. *p. de obligat. iustitiæ. lib.* 2. *q.* 7. *sect.* 3. *n.* 15. iuxta receptum axioma, *Dum fueris Romæ*, & doctrinam August. *lib.* 3. *confes. cap.* 8. & *c. qua contra, dist.* 8. & *c. illa, dist.* 12. & *cap. quisquis dist.* 41. ex August. *lib.* 3. *de doctrina Christiana, c.* 12. Commune etiam est in contractibus ineundis spectari loci in quo celebrantur, consuetudines. Idémq; probant superiora omnia dicta *cap.* 7. & 8. Cùm enim isti nò teneantur extra territorium legibus suis, & in alieno territorio vigeant leges illæ, etiamsi sint iuri communi contrariæ, non est cur dicamus non posse contrahere iuxta receptam in eo loco consuetudinem, quod etiam docuit Thom. Sanch. *disp. cit. n.* 28.

3 Oppositum sentire videtur Henriq. *lib.* 11. *de matrimonio, cap.* 3. *num.* 8. & alij, quorum fundamentum hoc est. Quia iam ille homo contraxit obligationem seruandi Tridentinum. Ergo quocunque proficiscatur, secum defert eandem obligationem, maximè cùm Concilium inhabiles reddiderit personas ad sic contrahendum, inhabilitas autem semper comitatur personam, sicut consanguinitas & alia. Sed facilè eluditur argumentum, eodem enim probari posset teneri legibus iuris communis, in quouis loco, etiamsi in eo quo peregrinantur, non seruentur. Dico itaque legem illam affixam esse territorio tantùm in quo promulgatum est Tridentinum, vt ibidem decernitur. & non in alio loco, & similiter etiam inhabilitas. Quare in eo loco, in quo promulgatum non est, nõ poteſt ea inhabilitas consistere. In quo vides diuersam esse rationem huius inhabilitatis, & consanguinitatis. Consanguinitas enim, cùm fundetur in sanguine, eadem vbique est, hæc autem loco tantùm promulgationis affixa est. Sed quid dicendum erit, si in vno loco esset impedimentum consanguinitatis in quarto gradu, in alio verò ex consuetudine contraria non esset eiusmodi impedimentum, possent ne illi, qui consanguinei essent, eò peregrinantes contrahere? Mihi affirmandum videtur, quia iam in eo loco cessat inhabilitas.

4 Tertiò dicendum doctrinam traditam in hac secunda conclusione veram esse, etiamsi aliqui in fraudem legis Concilij Tridentini, & vt contrahant sine parocho, & testibus, eò proficiscantur, vt etiam docet Thomas Sanchez. *disp. cit. n.* 29. Idque constat, tum quia contractus non lædítur ex bona, vel mala intentione, ea enim permanet in affectu, nec transit in contractum exteriorem. Hinc enim communi sensu Doctores docent ex praua intentione non oriri restituendi obligationem, si reuera non est illatum damnum. Tum etiam. Quia cùm quis vitiur iure suo, non dicitur dolo malo facere, text. *l. nullus videtur 55. de regul. iur. nullus videtur dolo facere, qui iure suo vitur, & l. 3. §. ius tamen, D. de libero hom. exhib. dolo malo non videtur agere, qui iure suo vitur, & l. cum creditor 55. D. de furtis. Cum creditor rem sibi pignoratam auferi, non videtur contrellare, sed pignori suo incumbere*, cum alijs citatis per glossam *in dict. l.* 3. Atiste vtitur iure suo, neque fraus illicita est, vel dolus malus, quia non est prohibitum aliò proficisci, vbi liceat sine testibus, & parocho contrahere. Igitur iste non facit dolo malo. Sicut si quia statutum est, ne Salmanticæ natus obtineat Collegium Salmaticense, & fœmina aliqua in fraudem legis egrederetur Salmantica partus tempore, in loco vicino paritura, iure suo vti diceretur. Atque his fauet *lex 55. tit.* 12. *lib.* 60. *Basilicon, sine imperialium constitutionum.*

5 Oppositum sensit Petr. Ledesma *eodem dub. vlt. concl.* 1. & 3. *fol.* 198. & Emanuel Rodriguez *tom.* 1. *sum. c.* 219. *num.* 2. *in fine*, & alij, eoque inducuntur argumento. Quia fraus nemini patrocinari debet, *c. sedes, de rescriptis*, patrocinaretur autè in hoc casu. Deinde quia in *l.* 1. §. *ydem ainnt, D. de aqua pluua arcen.* dicitur, cum qui fodiens agrum suum vicini fontem auertit, si faciat dolo malo, nõ posse id facere. Sed leuia argumenta sunt. Primum ex dictis facilè diluitur, neque enim ibi fraus illicita, aut dolus malus est, vt iam diximus. Neque textus ex *dict. l.* 1. est alicuius momenti. Agitur enim de actione doli cõcedenda, qui cùm in agro suo fodiat, & illum excolat, fontem vicini auerterit. Ad eam autem actionem concedendam conficiendat ius animum, cùm sit ea actio aleri nocitua. Hæc verò nostri casus nulli nocet, neque iniuriosa est, vt constat in matrimonijs incolarum eius loci, qui contrahunt sine prædicta forma.

6 Ex his colligo cùm *in cap. omnis vtriusque sexus, de pœnit. & remiss.* statutum sit, vt quis semel in anno confiteatur

tur proprio sacerdoti, & vel ex consuetudine, vel ex declaratione Eugenij IV. vt *in tract. de Parrochia* dictum est, peregrinus posset confiteri illi parocho, in cuius parochia habitat, non quidem ex commissione proprij, sed tanquam proprio sacerdoti sit, inquam, idem dicendum esse, etiam si quis animo solùm confitendi illi parocho eò accedat, & à sua domicilij parochia recedat, ill enim licet alteri confiteri, dum extra suam parochiam est. Scio dissentire Gabrielem Vazquez 4. *tom. in 3. p. q. 98. art. 2.* sed sine efficaci fundamento.

7 Denique dicendum est. Mihi fit valdè verosimile, eos qui inter infideles commorantur, vel mercium congregandarum causa, vel alia ratione, aut inter Turcas captiui detinentur, etiamsi ex his locis sint oriundi, in quibus promulgatum, & receptum est Tridentini decretum, non teneri contrahere iuxta formam à Concilio præscriptam. In eo enim casu locum habet Epiickeia deficit enim lex contrariè, & vitiosa esset obseruatio legis, cùm vel compellendi essent vitam seruare cælibem, vel auferendum illis, quod in remedium infirmitatis est, matrimonium. Curandum illis tamen, vt seruent antiquas leges Ecclesiasticas, quoad fieri posset, scilicet, testes adhibendo, quibus probari coniugia possint: instrumenta etiã de eo publica conficiendo, quandoquidem ne parochi copia est, nec denunciationibus, ac benedictionibus Ecclesiasticis locus; factò etiam examine sufficienti, an illis obstet aliud canonicum impedimentum. Quidem hæc mihi verosimilia videntur, quæ expedireta Summo Pontifice declarari. Sic etiam docuit Thomas Sanch. *disp. cit. n. 35.* Palacios *in 4. d. 28. disp. 1. sect. iam verò ijs explicatis.* Neque obstat quod alijs legibus Concilij, & Ecclesiasticis illi teneantur, quamuis ibi promulgatæ non sint: est enim diuersa ratio, quia voluit Concilium huius obligationem pendere ex promulgatione in parochia, & loco habitantis, vt idem Thomas Sanchez respondet *disp. cit. num. 36.*

CAPVT X.

Quis intelligatur nomine ordinarij in decreto Tridentini?

SVMMARIVM.

1 *Quid agendum.*
2 *Quis censeatur ordinarius.*
3 *Episcopum in sua diœcesi esse ordinarium.*
4 *Capitulum sede vacante.*
5 *Abbatem Ecclesiæ exemptæ.*
6 *Cardinales in Ecclesia sui tituli.*
7 *Delegatum Apostolicum in prouincia sua legationis.*
8 *An Archiepiscopus in suffraganeis sit ordinarius.*
9 *Vera sententia non esse, nisi in quibusdam casibus.*
10 *Quædam animaduertio.*
11 *Quando Archiepiscopus possit absoluere suffraganeum ab excommunicatione.*
12 *Quid possit Episcopus in Albania, quæ est in eius diœcesi.*
13 *Qui habet in commendam Abbatiam, qua iura Episcopalia habet, non esse ordinarium.*

1 EXplicuimus hactenus, quale sit decretum Tridentini, an nouum, an vim habeat in quocunq; casu, & quos astringat, nunc superest, explicemus alia, quæ in forma ipsa, & solemnitate præscribuntur, scilicet, quæ spectent ad ordinarij, & parochi præsentiam. Et quia de ordinario, & parocho in eo decreto magna mẽtio est, illorum enim præsentia necessaria est, & ab illis concedi licentia debet, vt assistant alij, ideò explicemus priùs nonnullis capitibus, quæ ad ordinarium, & parochum spectant, qui scilicet nomine ordinarij, aut proprij parochi intelligantur. Quæ ad ordinarium pertinent, absoluemus *in hoc c. & seq.* postea verò, quæ ad proprium parochum spectant.

2 Ordinarij nomine in prædicto decreto Tridentini intelligimus eos omnes, qui ordinariam potestatem habent Episcopalem, & quasi Episcopalem. Ordinarius enim est, qui lege vel consuetudine, vel priuilegio iurisdictionem, causarumque cognitionem habet, & proprio iure exercet: *l. 1. & quæ, D. de iurisdictione omnium iudicum l. 2. C. de officio eius, qui vices alterius gerit, cap. 2 iudicibus, §. 2. 2. quæst. 6. c. 1. & c. conquerente, de officio ordinarij,* & alijs capitibus eo titulo, tam *in Decretalibus*, quàm *in 6.*

3 Hinc fit primò Episcopum in sua diœcesi, & Archiepiscopum in sua assistere matrimonio posse, & alijs præbere licentiam assistendi, sunt enim ordinarij, vt constat ex prædictis iuribus. Videndus Zenodo *q. 30. n. 45.* quilibet enim in diœcesi dicitur parochianus Episcopi.

4 Secundò sit capitulum sede vacante posse etiam assistere, & alijs licentiam assistendi cõcedere, habent enim potestatem ordinariam, cùm succedant in Episcopali audientia *cap. his quæ, & c. cum olim, de maioritate, & obedientia*, & *ibi* Doctores omnes. glossa *in c. 2. ne prælati vices suas*, Ioannes Andreas *cap. vltimo, de supplenda negligentia prælatorum*. Vnde & posse etiam interponere decretem in alienationibus, docuit Ioannes Azor *tom. 2. instit. lib. 4. c. 27. q. 7.* quamuis de eo olim dissẽsio fuerit, videndus *ibid. q. 6.* Hinc etiam fit posse exequi literas directas ad Episcopum, vel eius officialem, vt his annis superioribus vidimus in literis Apostolicis Scholastici Salmanticensis Domini Francisci Arias, de quo tamen alio loco dicendum est, an verum sit.

5 Tertiò sit, Abbates Ecclesiæ exemptæ, id est, nulli Episcopo subiectæ, & interesse matrimonio posse, & alijs licentiam concedere, habent enim authoritatem ordinariam, & quasi Episcopalem, vt docent Doctores omnes *in cap. Ioannes, de testam. & ibi* Couarruuias *n. 1.* Vnde quæ ab Episcopis, & ordinarijs fieri possunt in his, quæ ad iurisdictionem spectant, etiam ab illis.

6 Quartò fit idem licere Cardinalibus in Ecclesijs sui tituli, in quibus habent iurisdictionem, quasi Episcopalem, textus *in c. his, quæ de maiorit. & obed.* cùm *ibi* notatis, & *ibidẽ* Abbas, Felinus, Butrius, & Ioannes Imola *Clement. ne Romani. de electione*, Ioannes Monachus *cap. 1. de maioritate, & obedientia in 6.* & alij, quos refert Ioannes Azor *tom. 2. lib. 4. cap. 3. q. 2.*

7 Quintò fit idem dicendum esse de legatis Apostolicis in Prouincia suæ legationis, sunt enim ordinarij, & ordinariam auctoritatem habent, vt constat ex *cap. legatui. de officio legati 6.* Vbi dicuntur ordinarij, non delegati, sicut Proconsules, & Præsides Prouinciarum olim erant ordinarij. Neque obstat, quod Prouincia ill is committi dicatur, idem enim est committi atque destinati, siue decerni. Id autem quod diximus, ita intelligendum est tam de Legatis à latere, quàm de Nuntijs siue missis. Adde etiam extendendum, vt non solùm assistere possit, & licentiam dare Legatus ad plures Prouincias destinatus in ea Prouincia, ex qua sunt contrahentes, sed etiam in alio loco, & in alia Prouincia. Legatus enim Apostolicus non tantùm causas, quæ iurisdictionis voluntariæ sunt vnius Prouinciæ potest expedire in alia, sed etiam causas, quæ sunt iurisdictionis contentiosæ. Primum constat, quia *c. 2. de officio legati in 6.* Legatus, & Proconsul æquiparantur. Sed huiusmodi præstare poterat extra Prouinciam Proconsul, *l. 1. D. de officio Proconsulis.* Secundum autem docuit Gundisalvus Villa, Diego *in tract. de officio, potestate Legati à latere. q. 5. ex cap. olim, de iudicijs, & c. finali, de iudicijs*, vbi communis Doctorum sententia est coram delegato posse quemquam etiam extra Prouinciam sisti in iudicio. Et quamuis dissentiat Barbacius *in tract. de eodem argumento.* eo commotus, quia nemo inuitus potest extra Prouinciam ad iudicium trahi, *c. nemínem 2. q. 6.* hoc tamen solùm verum est de iure, vbi autem Princeps id voluit, potest quidem, cùm rantùm in eo derogetur iuri communi, Pontifex autem, cùm Legatum ad plures Prouincias destinat, eo ipso tacitè concessisse videtur, vt causas vnius Prouinciæ in alia expedire possit. Sed de his suo loco, Videndus Thomas Sanchez *lib. 3. de matrim. disput. 28. nu. 8.*

8 Sed quamuis, hæc quæ diximus, communi sensu receptа

cepta sint, sunt tamen nonnulla, de quibus dubitari solet à Doctoribus, & ex illis duo expediemus in hoc capite, alia in sequenti. Primum est de Archiepiscopis, an sint ordinarij in diœcesi suffraganea, ita vt in illa & assistere matrimonio possint, & alijs licentiam assistendi concedere. Glossa *in cap. per singulas 9 q. 3.* Ordinarium esse censet, & glossa *in c. Pastoralis, in principio, verb excepius, de officio ordinarij*, censet habere habitualem iurisdictionē, quatenus visam alligatum. Cumque ea assistentia non sit actus iurisdictionis contentiosæ, videtur assistere posse matrimonio, vel dare licentiam assistendi.

9 Cæterùm communis, & vera in iure sententia est Archiepiscopum in sua quidem Prouincia ordinariam potestatem habere, at vero in suffraganea diœcesi nequaquā, sed tantùm iurisdictionem Archiepiscopalem, vt docet Abbas, & communis *in cap quanto, & c. pastoralis, de officio ordinarij.* Quare maiorem habet potestatem in Episcopos sibi subiectos, quam in clericos suffraganeos, in hos enim Archiepiscopalem tantùm, in illos vero ordinariam potestatem habet. De quibus autem Episcoporum criminibus possit cognoscere, enumerat Glossa *in c. Pastoralis, & c. conquestus 9. q. 1.* Potest autem de omnibus, nisi de illis, quos Pontifex sibi reseruauerit. Tantùm itaque potestatem habet, quando vel per appellationem res ad illum deuoluta est, vt docet communis sententia *c. 1. de officio legati, & cap. Duo, de officio ordinarij.* Vel quando adest Episcopi negligentia, quæ causa sola sufficiens est, vt docet Abbas *in c. ex frequentibus, de institutione*, vbi generaliter ait sola negligentia Episcopi deferri iurisdictionem ad Archiepiscopum, & glossa *in c. Romana, de supplenda negligentia Prælatorum*, dicit in negligentia Episcopi Archiepiscopum supplere vicem eius, *cap. simus 9. q. 3.* Quod tamen limitandum est, vt non habeat locum in delictis, nam in illis, nisi notoria sint, ob solam Episcopi negligentiam non continguit, vt ad Archiepiscopum deferantur. An autem, dum Prouinciam suffraganeam visitat, ordinarium potestatem habeat ex eo quod *c. perpetuo, de censibus in sexto*, conceditur absoluendi potestas, quæstionem habet, de qua agimus infra *lib. 8.* cùm de dispensatione sermo est.

10 Verùm aduertit optimè Thom. Sanchez *lib. 3. disp. 28. num. 4.* cùm causa deuoluitur ad Archiepiscopum per appellationem, prolata iam sententia adhuc non posse concedere eiusmodi facultatem, nisi transacto decennio, & postquam sententia transijt in rem iudicatam. Nam vsque ad illud tempus sententiæ effectus quasi in suspenso est. Quod tamen aliter se habet in Episcopis, nam etiam infra tempus appellationis, si coniunxerit aliquos, vel licentiam dederit, valet, quia ordinarius est, & in hoc casu sufficit facultas ab ordinario concessa.

11 Ex his sit facilè intelligi, quando Archiepiscopus possit absoluere suffraganeos ab excommunicatione lata ab inferiori Episcopo, & quando non possit, de quo Aula *part. 1. de censuris, cap. 7. disp. 1 dub. 11.* Ioannes Azor *tom. 2. instit. moral. l. 3. cap. 34. q. 14.* & nos diximus *in tract. de censur.* Fit etiam Archiepiscopum, vel Patriarcham per facultatem concessam a Tridentino *sess. 24. c. 6. de reformat.* qua conceditur, vt possit absoluere à qualibet censura, & dispensare in irregularitate ex delicto occulto prouenienre, excepta ea quæ prouenit ex homicidio voluntario, non posse absoluere, vel dispensare cum clericis suffraganeis, dicitur enim ibi, vt suos subditos absoluat: illi autem non sunt eius subditi nisi in prædictis casibus. Episcopus autem poterit absoluere, vel cum illis dispensare, habet enim in illos ordinariam potestatem, quidquid dicat Aula *loc. cit. dub. 10. concl. 3.* sed de hoc latiùs fortassis infrà *lib. 8.*

12 Præterea dubitatur an Episcopus possit eiusmodi facultatem concedere in Abbatia, quæ est intra eius diœcesim, v. g. Abbas Metinensis solebat esse intra diœcesim Episcopatus Salmantini. Quæritur, An Salmantinus Episcopus possit concedere licentiam alicui, vt assistat matrimonio, quod contrahitur in Abbatia Metinensi, & inter eius Abbatis subditos, vel etiam assistere? In qua quæstione, iuxta ea quæ de absolutione à censura lata per eiusmodi Abbatem tradunt Doctores, videtur probabilius posse, dummodo vel non vigeat consuetudo in contrarium, vel Abbas non præcripserit iurisdictionem, ita vt Episcopus volens exercere iurisdictionem ordinariā, sit prohibitus ab inferiori Prælato. Videtur Aula *loc. cit. dub. 13. concl. 1.*

13 Denique quæret aliquis in hoc cap. An qui habet in commendam Abbatiam, quæ iura Episcopalia habeat, Intelligatur in præsenti nomine ordinarij. Extat de hoc decisio Congregationis Cardinalium, quæ apud Farinac. *sess. 24. Concilij Trident ni. cap. 1. de reformat. matrimonij*, his verbis concepta est. *Non permittitur hæc facultas commendatario, licet eius Abbatia iura Episcopalia habeat, cuius Abbas appellatione ordinarij venit iuxta Glossa in c. fin. de officio ordin. in 6. Dixit enim S. D. N. quod ordinarius hic non intelligitur, nisi Episcopus, tamen Cardinali Farnesio Commendatario Farfensis monasterij fuit permissum, non autem eius Vicario.* Hæc ibi. Ex quibus dicres neque Commendatarium de iure posse, neq; eius Vicarium, quamuis Commendatario id speciatim à Sede Apostolica concessum fuerit, nisi expresse etiam eidem Vicario Apostolica Sedes concesserit.

CAPVT XI.

An Vicarius Generalis Episcopi intelligatur nomine ordinarij.

SVMMARIVM.

1 *Vicarium Generalem Episcopi esse ordinarium.*
2 *Quedam quæ obstare videntur, explicantur, & n. 3.*
4 *In quouis decreto nomine ordinarij etiam intelligi Vicarium. Limitatur, ibid.*
5 *Posse decretum interponere in alienationibus minorum.*
6 *Vicarij, & Episcopi vnum Tribunal.*
7 *Legitimè gestum à Vicario non posse ab Episc. reuocari.*
8 *Episcopo defuncto, excommunicato, interdicto cessare etiam Vicariam.*
9 *Idem de iure dicendum de locum tenentibus Prætorum.*
10 *Posse Vicarium audire confessiones, & dare licentiam absoluendi à reseruatis.*
11 *Posse assistere matrimonia, & licentiam assistendi concedere.*
12 *Posse de causa matrimoniali cognescere ex generali institutione.*
13 *Aliter iudicandum de Vicarijs foraneis.*
14 *In his quæ specialiter committuntur, Vicarium non esse ordinarium, sed delegatum.*
15 *Aliorum, qui contrà sentiunt, d. Sinclitores.*
16 *Refelluntur.*
17 *Diluuntur eorum fundamenta.*

1 DVbium esse solet inter Doctores, an Vicarius generalis Episcopi in prædicto decreto Tridentini intelligatur nomine ordinarij, ita vt eo præsente possit validè matrimonium contrahi, & ab eodem etiam concedi licentia alijs, vt assistant? Quæ quæstio ex alia pendet, an sit ordinarius, vel delegarus? In quo, licèt nonnulli senserint Vicarium generalem Episcopi non esse ordinarium, Aliatus *in rubrica de officio ordinarij*; attamen vera, & cōmunis Doctorum sententia est ordinarium esse, non delegatum, vt docet Innocentius, Hostiensis, Abbas *in c. tua vobis, de officio vicarij.* Couar. *lib. 3. variar. cap. fin. num. 4.* Thomas Sanchez citatis multis *lib. 3. disp. 29. n. 3.* Ioan. Azor *tom. 2. lib. 3. c. 6. q. 12. & c. 43. q. 5.* Sahagun *in rubr. de officio delegati a n. 10.* citatis multis, & glossa *in cap. licèt, de officio vicarij, in 6.* & alia glossa *in c. perlectis, d. 25. verbi surgia*, & etiam Doctores communiter *in cap. quoniam in plerisque, de officio ordinarij, & c. 2. de consuetudine in 6.* Et videtur hæc sententia contineri *in cap. licet, de officio vicarij in 6. ibi, per commissionem officij iurisdictio illi transferatur.* Itaque licèt Episcopus Vicarium instituat, & solius Principis sit, vel etiam iuris, iurisdictionem ordinariam tribuere

butere, Vicarius quidem ab Episcopo datus, à iure potestatem accipit.

2 Neque obstat primò quod Episcopi nomine exerceat. Verius enim est officij natura, cum primùm ab Episcopo Vicarius creatur, pro Episcopo iurisdictionem habere, ex textu *in l. 2. C. de officio eius, qui vicem alterius gerit*. Ita etiam delegatus gerit vices Papæ, *c. 1. de officio legati*; & tamen habet iurisdictionem ordinariam, *cap. 1. de officio legati in 6.* pro quo sæpe in Rota pronunciatum est. Et quanuis diuersitas aliqua videatur esse in allato exemplo, quia Legatus creatur à Principe, à quo potest tribui ordinaria iurisdictio: attamen etiam Vicario Episcopi tribuitur à iure, cuius Princeps author est.

3 Neque obstat secundò discrimen communiter assignatum inter ordinariam potestatem, & delegatam, quod ordinaria mortuo concedente non expiret, sicut delegata, si res est integra, *cap. gratum, c. relatum, cap. licet vndique, de officio delegati*. Id enim verum est de iurisdictione ordinaria, quæ non adhæret alteri, vt accessoria illius, vt adhæret Vicarij iurisdictio Episcopi: cessat enim morte concedentis, vt etiam positea ipso libro, vel 8. & extincta principali, vt latè Thomas Sanchez *lib. 3. disput. 29. nu. 13.*

4 Ex dictis colligitur primò in quouis decreto nomine ordinarij, nisi ratione materiæ subiectæ aliter interpretari debeamus, intelligi etiam quemcumque ordinarium, vt latè Thomas Sanchez cum aliis *disp. 29. cit. n. 5.* & etiam Vicarium Episcopi. Idque videtur colligi ex Tridentino *sess. 24. c. 6. de reformat.* vbi in absolutione hæresis, quam nolunt impendi ab officiali, illum expressit, quasi si non expressisset, concessa etiam videtur illi eo ipso, quod Episcopo conceditur tanquam ordinario. Itaque vniuersè dicendum est intelligi Vicarium Episcopi nomine, vbi non excluditur, vt in Tridentino *sess. 23. cap. 3. de reform.* vbi dicitur solos Episcopos posse literas excommunicationis concedere pro rebus ablatis, extendi etiam ad Episcopi Vicarios docet Ioannes Gutierreez *lib. 1. qq. canonic. c. 11. n. 8.* Praxis Episcopalis, & Zerolæ *verb. vicarius, §. decimum septimum*. Atque idem etiam dicendum de nomine *Diœcesani*, neque obstat, quod Glossa *Clem. vnic. de for. comp.* vt diœcesani, vbi textus concedit, vt diœcesani possint licentiam concedere Episcopis expulsis, vt iurisdictionem concedant, dicit eo nomine non intelligi vicarios: hoc enim ideò est, quia causa grauis est, non verò quia diœcesani nomine non intelligatur vicarius generalis. Diximus autem *supra*, doctrinam hanc pro subiecta materia esse intelligendam: nec enim in generali vicariatus concessione omnia veniunt concedenda. Eadem, quæ in hac illatione diximus, intellige etiam de vicario capituli Sede vacante, cùm succedat Episcopo Capitulum iuxta dicta, & de vicario generali habentium iurisdictionem Episcopalem, habet enim eandem iurisdictionem, atque vicarius Episcopi. Appellatione autem iudicis, nisi materialiter postulare videatur, non veniunt alij quam iudices ordinarij, non delegati, vt docet Sahagun cum aliis *in rubrica de officio delegati, n. 13. cum seqq.*

5 Secundò colligitur Vicarium generalem posse decretum interponere in alienationibus rerum minorum, in emancipationibus, & manumissionibus, & dare tutores, & curatores, expedire quoque omnia, quæ ad iurisdictionem pertinent, *l. suggerente, C. de officio eius, qui vices alterius*, quæ quidem delegato nò conceditur exerceri, *l. mandata, D. de officio eius, cui mandata est iurisd. & l. ne quicquam, §. ibi decretum, D. de officio Proconf.* iuxta communè Doctorum interpretationem, quam vide in glossa *ibid.*

6 Tertiò colligitur Episcopi, & Vicarij vnum, & idem esse tribunal, & adiutorium, *c. ad non putamus, de consuetudine, lib. 6. cap. Romana, in principio, de appellat. in 6.* Ex quo fit non posse Episcopum appellari à vicario, neque valere consuetudinem contrariam, vt ab eo ad Episcopum appellatio interposita videatur, vt docet communis Doctorum sententia, quamuis nonnulli senserint appellari posse. Sic docuit Gotofredus *in summa de officio vicarij. §. item dubitari, de electione*. Quod tamen de sententia definitiua, non de interlocutoria dicit intelligendum praxis episcopalis *verb. vicarius, §. tertium*. Hinc etiam recusato Episcopo, recusari vicarium docuit Sahagun *loc. cit. num. 11.*

7 Quartò colligitur, id quod legimus, & canonicè gestum est à vicario, non posse per Episcopum reuocari, vel impugnari, vt docet Rebuffus *in praxi episcopalitu. de vicarijs Episcoporum, num. 40.* An autem idem dicendum sit de vicarijs Prætorum, siue locum tenentibus, latè nouissimè Bobadilla *lib. 1. polit. cap. 16.*

8 Quintò colligitur Episcopo defuncto statim cessare iurisdictionem vicarij, & omnia per eum gesta post eius mortem nullius esse momenti. Est enim idem tribunal, & reputatur pro eadem persona *dict. cap. de consuetudine in 6.* & docent innumeri, quos refert, & sequitur Thomas Sanchez *disp. 30. num. 2.* Atque in hoc aliqua ex parte conuenit delegatus cum vicario ordinario. Similiter etiam dicendum cessare vicarium etiam quoad negotia incepta, cùm enim sint idem tribunal cum Episcopo, idè. est, ac si Episcopus, & vicarius obijssent. In quo differt delegatus à vicario, iurisdictio enim delegata re non integra non expirat, *cap. gratum, de officio delegati*, de quo latiùs dicam infrà *§. tolib.* vel 8. Similiter etiam abeunte Episcopo, & mutante sedem cessat etiam vicarij iurisdictio, cessat quoque reuocatione facta per Episcopum, quæ ad libitum esse potest, glossa *Clementina 2. de rescr.* Gemnian. *c. 1. de officio vicar. in 6.* Idem etiam dicendum quando Episcopus excommunicatus est, vel interdictus, vel suspensus, & iurisdictione caret, iuxta decretum Concilij Constantiensis. Suspenditur enim vicarij iurisdictio, glossa *in prædicta Clementina, & c. 1. de officio vicarij in 6.* Thomas Sanchez cum aliis *lib. 3. disp. 30. num. 6.* in his casibus extingui dicitur vicarij iurisdictio. Ex quibus sit excommunicationem latam in vicarium non ligare successorem *cap. pen. de officio vicarli in 6.* Sed addendum est reuocato vicario, vel mortuo Episcopo, aut etiam excommunicato, si vicarius id ignorans administret officium, gesta per eum valere, in quo differt à delegato, vt dicam *infra*. Cuius ratio est, quia ista iurisdictio ordinaria est: publicè autem interest iurisdictionem ordinariam conseruari, vt cùm aliis docet Thomas Sanchez *disp. cit. num. 11. & seqq.* Emanuel Sà *verb. vicarius, n. 3.* Ioannes Azor *tom. 1. lib. 3. cap. 41. q. 14.* Quomodo autem illi debeat innotescere reuocatio, dicam *infrà*.

9 Sextò colligitur de iure idem etiam esse dicendum in locum tenentibus Prætorum, scilicet Prætore remoto, eius iurisdictionem cessare, vt docet Couarr. *in præl. c. 4. n. 4.* Molina *de primogen. lib. 2. cap. 25. num. 12.* Quanuis contrariam opinionem ob publicum bonum Regius Senatus in Hispania nò semel approbauerit propter *l. 7. tit. 5. lib. 3. compil.* & docet Auendano *in cap. Prætor 1. p. c. 3. n. 3.* Azeued. *in l. 1. tit. 9. num. 8. lib. 3. comp.* Bobad. *lib. 2. polit. c. 16. num. 145.* Idem in magistratibus, qui ab oppidotum dominis constituuntur, vt eorum morte iurisdictionem habere desinant, probat Molina *de primog. dict. cap. 25. a n. 6.*

10 Septimò colligitur vicarium Episcopi posse ex officio confessiones audire, & licentiam alijs concedere, vt audiant. Est enim verè ordinarius, & Prælatus in tota diœcesi: quare & proprius facerdos est iuxta textum *in c. omnis vtriusque sexus, & pœnitentius, & remissionibus*. cumque repræsentet eius personam, censetur approbatus ab Episcopo, vt docent innumeri, quos refert, & sequitur Thom Sanchez *disp. 29. cit. nu. 15.* Vnde & posse facultatem absoluêdi à reseruatis dare, docuit Emanuel Sà *verb. vicarius, num. 2.* Episcopi itaque nomine intelligitur in Trident. *sess. 23. cap. 15. de reformat.* cùm Concilium statuit, vt nullus audire confessiones, possit, nisi approbatus ab Episcopo, iuxta dicta *corollario 1.* Quod si *in cap. 2. de officio vicarij, lib. 6.* dicitur illum tantùm habere iurisdictionem in ciuilibus, non excluduntur spiritualia. & sacramentorum administratio, sed tantùm criminalia, vt communiter ibidem interpretantur Doctores.

11 Octauò colligitur posse vicarium generalem assistere matrimonio, licentiam assistendi alijs concedere, cùm Tridentinum in præsenti decreto id concedat ordinarijs, & Vicarius ordinarius sit. Sic Flaminius expressè *de resignat. benef. l. 3. q. 11. n. 20. & 21.* Nauar. *de sponsal. conf. 47. in*

prima editione. Thomas Sanchez *disp.29. cit.num.*18. Zenedo *quæst.*30. *num.*46. An autem necessarium sit, vt Vicarius generalis Sacerdos sit, vt assistere matrimonio possit, examinat Zevallos *q.*604.*n.*56. & affirmat Sacerdotem esse debere, vt ab eo solemnizari possit matrimonium, quem sequitur Zenedo *ibidem* Sed contrarium est verius, vt de parocho non sacerdote dicemus postea.

12 Nonò colligitur posse Vicarium Episcopi generalem de causis matrimonialibus cognoscere, etiam sine speciali mandato, sed solù ex generali institutione, quamuis Rebuff. *in praxi de officio vicarij, n.*155. & quidem alij negent. Oppositum tamen communius, & verius est, vt docet Panormit. & Præpositus *in cap. vl. de cognat.Spirituali*, Couar. 2.*p.de matrimonio c.*8.§ 12.*n.*1. Lambertinus *de iure patron.*3.*p.lib.*2. *q.*2.*a.n.*12. Thomas Sanchez cum alijs *disp.29. cit.n.*18. Ioannes Azor *tom.*2.*lib.*3.*c.*45.*q.*2. & Decius *in cap. si pro debilitate, de officio deleg.* quamuis multa dicat pro opposita sententia, nobiscum tandem conuenit. Et colligitur ex *d.c.fin.de cognat.Spirit.& c.*1.*de frigidis, & maleficiatis*. Vbi causa matrimonialis proponitur coram officiali Cantuariensi. Neque obstat, quod *in cap.ex accedentibus.de excessibus Prælatorum*, dicitur hanc cognitionem esse Episcopalis dignitatis, & in Tridentino *sess.*24.*cap.*20.*de reformat.* dicitur ad solos Episcopos pertinere, his enim verbis non excluduntur Vicarij, vt dictum est corollario primo. Neque obstat etiam stylus Curiæ, quod scilicet huiusmodi causæ delegari non soleant, nisi Episcopis, solent enim etiam Vicarijs, vt probat textus *in cap.propositi, de probat.* & ibidem cum alijs Decius *n.*1. committitur enim causa matrimonialis cuidam Præposito, qui Episcopus non erat.

13 Denique colligitur non idem dicendum esse de Vicarijs foraneis. Est autem Vicarius foraneus, qui iurisdictionem habet extra ciuitatem, in qua est Episcopi sedes in alia certa parte diœcesi, qui non habet potestatem ordinariam, sed delegatam. Vnde eius adiutorium atque tribunal non censetur esse vnum, & idem cum Episcopo; & ab eius sententia Episcopus appellatur, cùm solùm habeat iurisdictionem commissam, vt docet Zerola *in praxi Episcopali, verbi.Carnus, vers.Secundum*, quidquid dicat Anastasius Germonius *lib. de indultis Cardenal.*§. *Tibi quoad vixeris*. Insuper non videtur dignitatem habere, vt rescripta Pontificia directa ad constitutum in Ecclesiastica dignitate, ad illum exiendantur, & ideò neque Conseruatoris munus exercere poterit. Quæ omnia vera sunt, quamuis eusmodi Vicarius Foraneus constitutus sit ad vniuersitatem causarum, vt cum alijs docet Thomas Sanchez *disp.29.cit.num.*11.*concluf.*2. Quare de illo idem dicendum est, atque de iudice delegato, iuxta ea quæ dicemus infra, vel *lib.*8. Vnde neque assistere matrimonio poterit, neque licentiam assistendi præbet, nisi id speciaIiter concessum sit. Quod si causarum matrimonialiũ cognitio in genere concedatur, hoc etiam concessum videri docuit Thomas Sanchez cum Segura *disput.29.cit.nu.*20.

14 Sed illud in huius capitis fine aduertendum est, id, quod diximus vicarium habere iurisdictionem, tantùm intelligendum esse in his, quæ illi competunt ex generali Vicarij institutione; non verò quoad illa, quæ tantùm competunt ex commissione speciali; nam quoad ea est delegatus Episcopi. non ordinarius, vt docet glossa *in cap.* 2.*de officio Vicarij in* 6. & alij quos refert Thomas Sanchez *disput.29.n.*6. & docuit etiam Ioannes Azor *tom.*2.*lib.*3. *cap.*42.*q.*5.

15 Sunt tamen nonnulli, qui aliter sentiunt. & sub distinctione respondent. Primò quidam ita distinguunt. Si commissio alicuius casus fiat, & addatur clausula generalis istorum commissionem esse ordinariam, quia vniuersalis causarum commissio ordinarium constituit, *l.cum Prator* §.2. *D.de iudiciis*. Si verò non addatur clausula generalis, totam commissionem esse delegatam, vt docent Anchar ranus *in cap.*2. *de officio Vicarii in* 6. *num.*2. *quæst.*1. Geminianus *n.*9. Alij autem aliter distinguunt. Si Episcopus vnica commissione, dum constituit Vicarium, committat illi aliquem vel aliquos casus, Vicarius est ordinarius etiam quoad casus commissos. Licèt enim Episcopus conferre nequeat iurisdictionem ordinariam: at quando simul, & semel cum iurisdictione ordinaria commissionem facit, quæ deberet esse delegata, illa ordinaria tanquam digniori trahit ad se minùs dignam, vt tota censeatur ordinaria, iuxta textum *in cap.quod in dubijs, de consecratione Ecclesiæ*, & probant etiam ex *c.translato, de constit.* quia quod de vno dicitur connexo, necesse est, vt de altero intelligatur. Cùm ergo ea potestas simul conferatur ab Episcopo cum ordinaria quæ principalis est, ea etiam erit ordinaria. Idem dicunt censendum esse, si in commissione, aut in principio, aut in progressu fiat mentio vicariatus, vel officij, vt *tali officio nostro committimus*: tunc enim etiamsi seorsim committatur aliquid, est ordinaria, extenditur enim ad eos casus. At si seorsim committatur aliquis, nulla facta mentione officialis, siue vicariatus, delegata tantùm iurisdictio est. Sic sentit Thomas Sanchez *disput.29.num.*8. pro qua sententia refert paucos quosdam iuris interpretes.

16 Sed nulla istarum distinctionum mihi probatur, sed vniuersim existimo quoties aliquis alius casus committatur, siue seorsim, siue simul, esse delegatum, & illam commissionem vnicam pluribus æquualere. Ratio quæ me mouet insinuata iam est. Quia Episcopus iurisdictionem ordinariam conferre non potest; vicario enim à iure cõfertur iurisdictio in casibus, in quib. ordinarius est. Quod autem vel cum clausula generali, vel vnica commissione committat specialem casum, parum refert: neque enim illa duo inter se ita connectuntur, vt vnum trahat ad se aliud quod necessarium erat, vt allegata iura locum haberent, sed separata inter se sunt, & vnius casus cognitio sine alio potest consistere, ac si diuersis commissionibus commissa essent.

17 Quare non obstat textus in *lege cum Prator D. de iudicijs*, quo prior distinctio nitebatur: neque enim ego videò quorsum adducatur, cùm ibi de iurisdictione delegata, & iudice dato sermo sit, non de iurisdictione ordinaria; neque ex ea colligitur inferiorem à Principe posse dare iurisdictionem ordinariam illi, cui lege, vel iure non conceditur: vide glossam *ibidem*. Neque obstat textus *in c. translato*, quod pro se adducit Thomas Sanchez. Ex eo enim, quod est Augustini, tantùm colligitur, vt optimè notat ibi glossa *verb. quod de vno*, id obseruandum vt quod de vno constitutum est, extendatur ad alium casum, & sit idem ius, quando eadem ratio est, & quod de similibus idem iudicium ferendum sit, ad idem enim propositum textus ille inseritur eo loco, aut esset omninò extra rem. In nostro autem casu neque est eadem ratio, neque illa duo sunt similia, sed valdè dissimilia, cùm in vna specie vicarius à iure potestatem, & iurisdictionem habeat, non ab Episcopo; in alia verò specie tantùm ab Episcopo. Neque obstat etiam id, quod adducitur ex textu *in cap. quod in dubijs, de consecratione Ecclesiæ*. Nam illa regula *dignius trahit ad se minus dignum*, vel *accessorium trahitur ad principale*, intelligenda est, quando accessorium sequitur ex principali, aut sunt inter se connexa; non verò quando non est accessorium, sed æquè principale, vt in isto casu. Videndus est Pechius *in regula* 42. *de reg. iur. in* 6. vbi docet illam non esse vniuersalem regulam, vt patet in vino, quod miscetur speciei iam consecratæ, & tamen non consecratur.

CAPVT XII.

Quid dicendum sit de Archipresbytero, & Scholastico Salmantino, an sint ordinarij.

SVMMARIVM.

1 *Quid agendum.*
2 *Quis Archipresbyter.*

3 *Eius*

3 *Eius munera.*
4 *Quid circa sacramenta Archipresbyter vrbanus & ruralis.*
5 *Quod eius munus in sacramento confessionis quorundam sententia.*
6 *Vera sententia.*
7 *Nihil circa matrimonium posse.*
8 *Scholasticum Salmantinum ordinarium esse, nihil tamen circa matrimonium posse.*

1 DVæ difficultates explicandæ sunt in isto capite. Prima est, an Archipresbyter intelligatur nomine ordinarij in isto decreto Tridentini. Secunda est an etiã Scholasticus Salmantinus comparatione scholasticorum sit ordinarius, ita vt & assistere matrimonio possit, & præbere alijs licentiam assistendi?

2 Quod ad primum attinet, obscruo in primis, quod quamuis Decanus Ecclesiæ Archipresbyter vocari soleat, vt probat textus *in cap. ad hoc, de officio Archidiaconi*, attamen Archipresbyter communi sensu in iure intelligitur, qui supra alios presbyter est, & antiquior, sicut olim antiquissimus Episcopus cœpit Archiepiscopus dici. Vnde antiquis temporibus locus illi fuit ante Archidiaconum designatus erat, & in iure titulus *de officio Archipresbyteri* immediatè sequitur titulum *de officio Archidiaconi*. Sed quamuis Archipresbyter minor sit Archidiacono in iurisdictione, est tamen maior in ordine presbyterij.

3 Quæ autem sint Archipresbyteri cathedralis munera, discc ex *cap. 1. & cap. ministerium, & cap. officium, de officio Archipresb.* Est autem Archipresbyter duplex, Vrbanus, de quo *in c. officium, de offic. Archipresb.* & Ruralis alter, de quo *in cap. vt singuli, eodem*, vbi eius officium describitur.

4 Sed quod ad nostrum institutum attinet *in d. c. officium* hæc habentur de Vrbano Archipresbytero: *Confessionem peccatorum eorum, qui foris veniunt, audire, cum omnibus sacerdotibus*. Itaque non tantùm sacerdotum illius Ecclesiæ confessiones excipiebat, vt constat ex *d. cap. 1.* sed etiam eorum omnium, qui aliunde ad Ecclesiam confluebant. De rurali autem hæc habentur. *Vt singulæ plebes Archipresbyterum habeant, propter assiduam erga populum Dei curam, qui non solum imperiti vulgus, verum etiã presbyterorum, qui per minores titulos habitant, &c.* Itaque illi cura tantùm fuæ plebis commissa iure censetur. Ex quibus colliges Archipresbyterum vtrumque curam animarum habere *in dicto cap. officium, & dict. cap. vt singuli.* & eius iurisdictionem non esse delegatam, sed ordinariam, vt docet glossa *in dict. cap. vt singulis*. Idque colligit ex *cap. 1. de officio iudicis ordinarij, & ex cap. ex literis, de consanguinitate, & affinitate*. Fit etiam dignitatem habere non tantùm quæ beneficium est, sed etiam eam, quæ requiritur, vt ad illum literæ Apostolicæ dirigantur, de quo *in cap. statutum, de rescriptis in 6.* & vt officium Conseruatoris habere possit, de quo *in c. 1. & fin. de officio delegati in 6.*

5 Ex hoc autem oritur dubitatio, an etiam Archipresbyter ordinarij nomine censeatur, & ad assistendum matrimonio, & vt licentiam assistendi dare possit in tota diœcesi. Et quidem omnium confessiones audire posse Vrbanum Archipresbyterum docent innumeri, quos refert Thomas Sanchez *disp. 27. n. 1.* Quamuis nonnulli ab eodem relati *num. 2.* aliter sentiant, neque tutum existiment Archipresbyterum licentiam administrandi sacramenta concedere, vel ab illo accipere.

6 Mihi tamen non est dubium iure communi, quod attinet ad sacramentum confessionis, Archipresbyterum vrbanum potuisse olim, & nunc posse ministrare confluentibus ex tota diœcesi, vt docet Emanuel Sa *verb. Archipresbyter*, & in eo casu sibi vicarium constituere, licet absoluere à reseruatis non possit sine Episcopi licentia, neque vllam maiorem iurisdictionem concessam circa alia: præcipitur enim ordinare omnia consulto Episcopo. Quare in iure non intelligitur, neque Episcopi nomine, neque ordinarij, neque diœcesani.

7 Quod verò attinet ad sacramentum matrimonij huiusmodi Archipresbyteri, neque vrbani, neque rurales habent ordinariam aliquam iurisdictionem ad assistendum matrimonio, vel vt probare possint licentiam assistendi, nisi tantùm in Parochia Cathedrali, aut rurali. Quia ius hoc tantùm à Tridentino inductum est, & ante illud nulle istorum partes erant in matrimonio contrahendo, sicut neque ordinarij. Qua re in hoc tantùm standum est decisioni Concilij, cùm in Tridentino tantùm mentio fiat ordinarij, & parochi, istis Archipresbyteris tantùm conueniunt ea, quæ parochis, cùm parochi earum Ecclesiarum sint, neque aliud consuetudine videtur esse receptum, vt docet Ioannes Azor *tomo 2. instit. moral. lib. 3. c. 15. quæst. 7.*

8 Restat dicamus de Scholastico Salmantino. Illum quidem ordinem iurisdictionis habere ex constitutione Pontificis certum est, vt docet Sahagun *rub. de officio, & potestate iudicis delegati. n. 12.* Hinc orta est quæstionis occasio, si enim ordinarius Scholasticorum est, & Concilium dicat matrimonium validum, si contrahatur coram ordinario, vel proprio parocho, aut de eorum licentia, videtur sequi validum fore matrimonium scholasticorum coram Scholastico Salmantino, aut de eius licentia. Sic censuerunt nonnulli, nec ignobiles literarum professores in hac Salmanticensi Academia, quibus ego minimè assentior. Et quamuis pro hac mea sententia multa adduci possent, illud mihi præcipuum, & potissimum fundamentum est. Quia existimo Scholasticum Salmantinum, licet ordinarius sit, attamen in laicos scholasticos non habere Ecclesiasticam iurisdictionem, sed tantùm secularem, & à Rege concessam: ad hoc autem, vt ordinarij munere in eo casu fungeretur, necessaria erat iurisdictio Ecclesiastica. De eo autem, quod pro fundamento assumo, latè disputo in peculiari commentario de hoc argumento ad textum *in cap. aliud est. 11. q. 1.* quem cùm alijs opusculis cito in lucem emittemus. Præcipua tamen eius commentarij capita in compendium redigam §. sequenti.

§. VNIC.

De iurisdictione Scholastici Salmantini breuis, et opportuna digressio.

SVMMARIVM.

9 *Proponetur quæstio.*
10 *Quando possit Pontifex laicos eximere à iurisdictione secularium.*
11 *Probatur.*
12 *Extra eum casum non posse eximere laicum à Principis secularis potestate.*
13 *Iurisdictionem datam à Principe seculari iudici Ecclesiastico in laicos seculares esse, & perseuerare secularẽ.*
14 *Ex his colligitur qualis sit iurisdictio Scholastici Salmantini in Scholasticos laicos.*
15 *Quid de iurisdictione Inquisitorum in Familiares extra causas fidei.*
16 *Quid de iurisdictione Commissarij Cruciatæ, atque subsidij.*
17 *Obijcitur primò ex iudice ad quem appellationis Scholasticorum.*
18 *Secundò obijcitur ex eo, quod censuris agant in subditos.*
19 *Tertia, & quarta obiectio Parami.*
20 *Vltima obiectio aliorum.*
21 *An ea iurisdictio semel concessa à Rege reuocari possit. Versus posse, etiamsi non dederit sub conditione. ibidem.*

9 VT explicatum maneat fundamentum, quo in præcedentibus ostendimus non posse Scholasticũ Salmantinum intereſſe matrimonijs, neque licentiam assistendi concedere, statuamus oportet, qualis sit ea iurisdictio, quæ conuenit Scholastico in Scholasticos laicos:

nam eam quæ conuenit in Scholasticos clericos, non dubitamus esse Ecclesiasticam, cùm solùm à Pontifice illa deriuari potuerit. Et antequam ad huius explicationem deueniam, tres enunciationes præmittam quibus & huic nostræ quæstioni, & multis alijs lucem inferam, quæ quidem etiunt, vt credo, non inuicunda.

10 Prima enunciatio sit. *Quoties salus spiritualis versatur, vel periculum animarum, potest Ecclesia pro concessa sibi à Deo potestate laicos etiam inuitis Principibus subijcere iudicibus Ecclesiasticis.* Communis hæc Doctorum sententia, cùm docent Pontificem in ordine ad spiritualia habere potestatem indirectam in temporalia, & in personas, & iurisdictionem Regum, vel Imperatorum. Pro qua sententia stant Catholici Doctores omnes. Theologæ Princeps D. Thomas 2.2. *quæst.*10. *art.*10. Confensum autem Doctorum ex toto Christiano orbe Conciliorum, atque Pontificum videat Lector apud Bellarminum *lib. de potestat. Papæ contra Barclaium in prologo.* Adeat etiam Francifcum Suarez *lib.3. contra Regem Angliæ c.21. & 22.* sed præcipuè *cap.23.* vbi satis ostendit Pontificem in ordine ad spiritualium salutem procedere posse vsque ad Regni depositionem. Adeat iuris interpretes *in cap. nouit, de iudicijs*, qui textus propria sedes est huius argumenti. Nec enim ego hoc loco ista latè disputare, sed deliberare volo. Et quidem ita postulabat ipsa iurisdictionis spiritualis ratio, quæ sine coactiua iustitia esset, & imbecilla.

11 Sed huius enuntiationis veritatem illud maximè demonstrat, quod primis Ecclesiæ temporibus quibuslibet fidelibus prohibitum fuit experiri coram sæculari iudice, vt latè ostendo in prædicto commentario. Iuxta quem sensum accipio textum *in c. omnis oppressus 2. quæst.6.* maximè si legatur iuxta correctionem censorum decreti Gregoriani, de quo etiam videndus Ferdinandus Mendoza *de confess.* Concil. Illiberitan. *lib.2. ad can.56. pag.226.* Hinc etiam prohibitum olim Christianis Magistratum gerere inter infideles, vel ab illis accipere. ad euitandum scilicet periculum subuersionis, de quo latè agimus in comment. de Canonibus Apostolicis. Hinc etiam prohibitum olim Christianis sub infidelibus Principibus militare, *vt habetur* ostendo. Hinc etiam ortum est, quod de baptizandis filijs infidelium, & separandis docet D. Thom. 1. 2. *quæst.*10. *art.*10. & latè & eleganter examinat Gabr. Vazquez *tom.1. in 3.p. disp.*155. *cap.1. corol.2. vel notabili 2.* Hinc etiam ortum habuit, quod de separandis seruis à Iudæorum potestate habetur *in cap præsenti, & cap. Iudæis 2. de Iudæis*, vbi statuitur, quod illi pretio redimatur propter periculum fidei, quod quidem iure optimo Ecclesia nostræ fidei potuit decernere, & *l. Deo nolens. §. hos & si, C. de Episcopis, & Clericis*, statuitur, vt nullus Christianus sit seruus Iudæorum, Hæreticorum, aut Paganorum, & si quis sub horum seruitute inuenitur, liber sit, quod etiam multis Conciliorum canonibus constitutum est, quos refero *in comment. de can. Apostol.* Quod si quis existimet hoc ideò præcipi, quia Iudæi serui sint eorum Regum, in quorum regnis habitant, valdè fallitur, non enim sunt vere serui, vt rectè docet Gabr. Vazq. *d. disp. cit. cap.5.* Hinc denique ortum est, vt & Pontifex Reges Regno priuare possit, & subditos inuamento fidelitatis absoluere, vt eleganter probat Franciscus Suar. *d. lib.3. c.23. a.n.14.*

12 Secunda enunciatio est. *Extra eum casum solus Principes seculares possit subijcere laicos iudicibus Ecclesiasticis.* In qua enuntiatione conueniunt omnes necesse est, qui sentiunt Pontificem non habere temporalem aliquam iurisdictionem directam in laicos subiectos Principibus sæcularibus, quod fatetur Pontifex *in cap per venerabilem qui filij sint legitimi.* Idemque & testimonijs, & rationibus latè probat Suarez *d. lib.3 cap.5. num.8. sequentibus.* Hinc olim concessum fuit pei sæculares Princeps, vt Episcopi cognoscerent etiam de sæcularium causis: vt vel hac ratione Princeps sæculares magnam erga auctoritatem Episcopalem obseruantiam ostenderent. Fuit ergo in potestate rei vel accusatoris ad Ecclesiasticum iudicem causam perducere, vt apertè constituitur est à Theodosio *lib.1. de Episcopis, & Clericis lib.16.C.Theodef.* & est apud Gratianum *cap.quicunque* 11.q.1. Quem textum latè inducimus in comment. de hoc eodem argumẽto. Atque hinc petenda lux est ad textum *in cap. iudices esse non debent* 11. q.1. Hinc etiam inquisitionis sanctæ Ministri-quos *Familiares* vocant, subiecti fuit Inquisitoribus, & in criuilibus, & in criminalibus fidei causas non concernentibus ex Regia concessione tantùm. Hinc etiam effectum est, vt qui vulnerant ministros sanctæ Officij, dummodo non sit ex odio sanctæ Officij, possint ab ipsis Inquisitoribus puniri ex Regum, & Principum sæcularium concessione, quæ omnia latè in prædicto commentario examinamus, & explicamus: atque ex his duabus enuntiationibus inferimus lucem textui alias difficili, & in cuius explicatione multum se torquet Couarr. & alij *in c. aliud ext.* 11.q.1

13 Tertia enuntiatio sit. *Ea iurisdictio data Ecclesiasticis in laicos a Principe laicali, laicalis manet, nec fit Ecclesiastica.* Quam sententiã docet Petrus Gregorius *in Syntag. iuris lib.15. cap.12. num.36.* Couarruuias *pract. cap.4. num.2.* Bobadillá citat. alijs *lib.2. politic. cap.17. num.14. & 195.* Glossa *in cap. reprehensibile, 23. quæst.8.* Iuris interpretes *in cap. solita, de maioritate & obed.* Vnde non secus atque alios sæculares iudices exercere debete docet Segura *in director. iudic. Ecclesiast. cap.11. num.3.* Bobadilla *lib.3. polit. num.195. & 203.* Atque de hoc iuxta Hispaniorum iura dubitari non potest, vt probat textus *tot. l.52. tit.6. part. 1. & l.8. tit.3. lib.1. compil. & l.5. tit.1. lib.2. & l.28. tit.18. lib. 6.* Cuius sententiæ probationes latè proponimus comment. citat. nunc breuiter indicabo. Quia in primis non repugnat iurisdictionem Ecclesiasticam, & sæcularem manentem sæcularem, in eadem personam conuenire. Remanere autem sæcularem conuincitur ex duobus. Primum est, quia vel ea potestas sit Ecclesiastica ratione causæ deriuantis, vel ratione subiecti recipientis. Non primum, quia ea manat à sæculari Principe, non à Pontifice, vt constat ex dictis *conclus.1. & 2.* à Principe autem sæculari non potest deriuari, nisi iurisdictio sæcularis tantùm. Non secundum, quia, vt dictum est, sæpe coniungitur sæcularis potestas cum Ecclesiastica in eadem persona. Alterum est. Quia iudex Ecclesiasticus ex vi iurisdictionis Ecclesiasticæ non potest laicum capere, neque incarcerare, excepto in criminibus, quæ ad fidem pertinent, sed id præstandum est cum inuocatione brachij sæcularis. Quæ communis est Doctorum sententia, eamque multis probat Bobadilla *lib.1. cap.17. num.167. ex cap.1. de officio ordinarij, & cap. Episcopus, eodem in sexto, & cap. postulasti, de iudicijs, & cap. postulasti, de homicidio, & l.19. in fine, tit.6. part.1. & l.14. & 15. tit.1. lib.4. compilationis, & l.6. tit.4. lib.1.* Videndus est Azeuedo *in dicta l.14.* at huiusmodi iudices Ecclesiastici apprehendunt laicos sine inuocatione brachij sæcularis: remanet ergo iurisdictio sæcularis, & non fit Ecclesiastica.

14 Ex his iam facile est colligere, quid dicendum sit de iurisdictione Scholastici Salmantini in Scholasticos laicos? Censendum quidem illam non esse Ecclesiasticam, sed sæcularem. Cuius probatio facilè deducitur ex dictis. Quia laicos subijcere illi potuit solus sæcularis Princeps. At etiam postea perfeuerat sæcularis. Cuius argumentum est, quia procedit à Principe sæculari, à quo deriuari solùm potest sæcularis iurisdictio, & quia apprehendit sine inuocatione brachij sæcularis: & denique quia à regibus variis modis limitatur prout occasiones exigunt. Vnde superioribus annis exceptum est à iurisdictione Scholastici crimen, quod committitur, dum Regijs iudicibus resistitur, siue die, siue nocte. Et ex eodem principio manat, quod sæpe Reges destinant sæculares iudices, qui de grauioribus criminibus Scholasticorum cognoscant, vt de homicidijs qualificatis, vel effractione carcerum. Idem etiam manifestissimè constat ex legibus *tit.7. lib.1. compilat.* Item quod annis superioribus reassumpsit eandem iurisdictionem, & Gubernatori Regio ciuitatis Salmantinæ ad tempus concessit. Quod summo iure & æquitate factũ est, & iustissimè facere posset, quoties Academiarum paci, & tranquillitati expedire iudicaret.

ret. Quibus consonant ea quæ habentur *in lib. 18. cap. 1. tit. 1. lib. 1. compilat.* Vnde constat iurisdictionem hanc ita à Regibus concessam Scholasticis, vt non omnino à se abalienauerint, sed conditionaliter, ita vt moderari, limitare, & suspendere, & reassumere possint, quoties æquum ipsis videbitur, vt ex facto ipso compertum est. Quare, quamuis sit Panormitani doctrina, quando iurisdictio transfertur donatione in Ecclesiam, fieri Ecclesiasticam; attamen in hoc casu & nostro Regno non habet locum, vt optimè docet Couarruuias *præct. cap. 4. num. 2.* atque hæc non leuiter confirmat constitutio Federici Imperatoris *in Authent. C. ne filius pro patre*, cuius vetba placuit subijcere, vt inde conster, vnde hæc Scholasticorum iurisdictio in Scholasticos laicos deriuata sit, & quomodo illis concessa. In qua inter alia hæc habentur. *Dignum namque existimamus, vt cum omnes bona faciente s nostram laudem & protectionem omnimodo mereantur, quorum scientia totus illuminatur mundus, & ad obedientiam Deo & nobis eius ministris vita subiectorum informatur : quadam specialis dilectione eos ab omni iniuria defendamus. Quæ enim eorum non miseretur, qui amore scientiæ exules facti de diuitibus pauperes, semetipsos exinanuunt, vtam suam multis periculis exponunt, & à vilissimis sæpe hominibus, quod grauiter ferendum est, corporales iniurias sine causa profe runt. Hæc igitur generali, & in perpetuum valitura lege decernimus, vt nullas de cætero tam audax inuentatur, qui aliquam Scholaribus iniuriam inferre præsumat, nec ob alterius cuiuscumque Prouincia delictum sine debitum, (quod aliquando ex peruersa consuetudine factum audiumus) aliquod damnum eis inferat : scituris huiusmodi sacræ constitutionis temeratoribus, & etiam ipsis locorum rectoribus, qui hoc vindicare neglexerint, restitutionem rerum ablatarum ab omnibus exigendam in quadruplum, noraque infamiæ eis ipso iure irrogandæ, dignitate sua se caritura in perpetuum. Verum tamen si istemens quisquam super aliquo negotio mouere voluerit, inuis res optione data Scholaribus eos coram Domino, vel Magistro suo, vel ioffus ciuitatis Episcopo, quibus hanc iurisdictionem dedimus, conueniat : qui vero ad alium iudicem eos trahere tentauerit, etiamsi causa iustissima fuerit, à tali consumine cadat. Hanc autem legem inter Imperiales constitutiones, scilicet sub titulo, Ne filius pro patre, &c. inseri iussimus. Datum apud Rauellas anno D. M.C. LVIII. Mense Nouembri.* Hæc ibi.

15 Hinc etiam colliges iuxta hæc philosophandum esse de iurisdictione Inquisitorum in familiares suos in criminibus alijs diuersis ab hæresi, aut quæ hæresim non concernunt, ea enim sæcularis sine dubio est. Quod demonstrant superiora omnia, & constat etiam ex variis concordijs editis tam pro Regnis Siciliæ, quam Aragonum, Valentiæ & Castellæ, quare nonnullas refert Simancas *tit. 41. n. 16. in edizione Complutensi anno 1569.* & Paramus tam *lib. 3. de origin. Inquisit.* quàm in responsione ad allegationes Iosephi Mur. & Heuia Bolano in Curia Philip. *3. part. §. 1. n. 19.* Constat etiam quia varij etiam casus variis etiam temporibus excepti sunt Regijs constitutionibus, de quibus non possunt Inquisitores cognoscere, quale est crimen familiarum hæreticæ Maiestatis, & nefandum. Idem etiam apertissime constat. quia iurisdictio iudicis, qui de bonis fisco addictis cognoscit; quæ est etiam pars quædam Tribunalis Inquisitionis, Regia absque dubio & sæcularis est, solumque inter laicos exercetur, sine admixtione tamen spiritualis iurisdictionis. Vnde quando circa confiscata bona lis interuenit cum clericis, iudex in bonis confiscatis non exercet iurisdictionem in illos, sed ipsi Inquisitores, vt aduertit Simancas *tit. 41. n. 4.* Idem etiam constat, quia Rex, prout sibi æquum videtur, eiusmodi Inquisitorum iurisdictionem variè limitat, & suspendit. Sic enim in Sicilia suspendisse ab anno 1539. vsque ad annum 1545. fatetur Paramus *li. 2. de origine Inquisit. tit. 2. n. 16. & 18.* & varias alias limitationes, prout casus exposcebant, refert Simancas *tit. 41. n. 16.* Quod quidè fieri à Rege non posset, nisi illa iurisdictio & ipsa laicis esset in sua origine, & sæcularis etiã conseruaretur. Si enim Ecclesiastica fieret, iam amplius non esset illius dominus, vt eam limitare aut suspendere posset. Idem etiam apertissimè constat ex eo, quod sæpissimè contingit in Castellæ, Aragoniæ & Siciliæ Regnis. Quoties enim inter Regis Senatum & Inquisitores controuersia oritur de iurisdictione, Rex ipse consulit, & si qui ex Regio Senatu inquisitionis supre mæ coniunguntur ad ea de controuersia cognoscendum, non conueniunt, Regis iudicium expectatur, & quod illi placet, executioni mandatur. Quod quidem non alium ex euenit, nisi quia Rex Dominus est, & iurisdictionis eius, quę in Regijs Senatoribus, & Inquisitotibus residet, quod prædictos casus. Hunc autem stylum obseruari testatur Simancas *tit. 41. cit. n. 21. &* Paramus dum varias refert concordias *lib. 2. c. 11. n. 17.* Quę omnia euidenter demonstrant hanc iurisdictionem esse sæcularem, & in principio, & sæcularem permanere, ita vt eam extendere, limitare, & suspendere possit Rex qui eam à principio concessit. Vnde etiam ortum habet, quod Rex in huiusmodi cõcessionibus addat eam clausulam, *vt ad ipsius beneplacitum concessa intelligatur*, vt fatetur etiam Paramus *in 1. resp. ad Murc. s. n 80.* Illud etiam rem istam manifestissimè demonstrat, quod adhuc post eius iurisdictionis concessionè excepit Rex quinque casus in Sicilia, vt constat ex his quę idem Paramus refert *d. resp. 1. c. 1. n. 52.* & post concordiam editam Anno 1580. in alia quæ facta est Anno 1591. explicatus à Rege fuit quidam alius articulus, vt idem refert *d. resp. 1. cap. 1. n. 45.* Quod quidem nullatenus à Rege fieri posset, nisi & ea iurisdictio sua esset, & sæcularis perseueraret, euidens siquidem est, iurisdictioni, quæ Ecclesiastica sit, nullam à Rege adhiberi limitationem posse. Quare turpissimè labitur. Paramus, *dum in 2. resp.* pro eadem iurisdictione *a. n. 136.* affirmat Inquisitores numquam hanc iurisdictionem prædictam à Regibus accepisse, contra omnes Doctores, quos suprà retulimus, & contra id, quod etiam ipse fatetur multis in locis citatis, & præterea *lib. 3. de orig. Inquisi. part. 2. num. 144. & 121. in 2. respon. in præfatione num. 2. & 52. & 67.* Quæ dum asserit, grauem infert iniuriam Regibus Catholicis, qui iniustè & iniquè fecisse t contra ius fasque, quoties eam iurisdictionem limitarunt, modificati sunt, aut suspenderunt, aut ad suum beneplacitum concesserunt, quæ ignorantia crassissima est, nec quid grauius dicam.

16 Hinc rursus colliges eodem modo philosophandum esse de iurisdictione Commissarij Cruciatæ, atque subsidij. Nam in illo coniunguntur etiam iurisdictio Ecclesiastica, & sæcularis, & in virtute huius procedunt contra Laicos, & illos sine inuocatione brachij sæcularis comprehendunt, vt constat ex his, quæ latè scribit Perez de Lara *lib. de laudibus tres gratiarum*, maximè *pag. 16. & 64.* Vnde fit, vt ea iurisdictio, virtute cuius procedunt contra Laicos, tanquam quæ à Regibus originem ducit, modificetur, & limitetur, prout ipsis expedire videtur, & probatur *ex l. 10. cap. 5. tit. 10. lib 1. compilat.* & docet Lara *d pag. 64.* Idque ipsum indicat Emblema, quod Lara posuit initio libri, vbi inter alia tuit insignia Pontificia & regia cum inscriptione, *ab vtroque accepit*. Quare eam iurisdictionem, quam Cruciatæ Commissarius exercet in laicos, sæcularem esse dubitari non potest.

17 Verùm diluamus, quę contra doctrinam hanc, vt mihi videtur, certam opponunt nonnulli. Objciunt primò. Quia ex appellatione, hoc est, ex iudice ad quem appellationis, cognoscimus, qualis sit iurisdictio iudicis à quo. Sed iudex ad quem appellationis est Ecclesiasticus, appellatur enim Nuntius Apostolicus ab Scholasticis. Ergo ea iurisdictio Scholastici Salmantini Ecclesiastica est. Idem etiam argumentum probabit iurisdictionem iudicis bonorum confiscatorum inter Inquisitionis tribunal esse Ecclesiasticam, quia ab eo appellatur Supremæ Inquisitionis Senatus. Atque his fauet decisio Pontificis *in cap. Romana. § debet, de appellat. in 6.* vbi Summus Pontifex de Archiepiscopis respondens ita inquit. *Debet autem ad eos spectare Archiepiscopos ab Episcopis prafatæ Prouincia, super causis, in quibus temporalem iurisdictionem exercent, nisi forte de consuetudine, aut priuilegio, siue iure alio specialis sit appellandum, ad alium appellari.* Hęc ibi. Hoc mihi opponebat quidam legum interpres Salmanticen-

sis eximiè doctus, & quia in eius solutione multa dico in prædicto commentario, ideo nunc breuiter dico sicut consensu Regis ea iurisdictio concessa est Scholastico Salmantino, ita etiam consentiente eodem à laicis tribunal Nuntij appellari, sicut & de eius consensu appellatur Supremæ Inquisitionis Senatus à sententia iudicis bonorum confiscatorum. Quare minùs cauè Simancas *tit.36. num.2.* & Zeuallos, *quæst.897.nu.28*2. dixerunt ab eo iudice non deferri causas ad Regum Senatum, vt de vi illata cognoscat. Si enim ea iurisdictio iudicis illius Regia est, & à Rege deriuatur, quid mirum, si non ea ratione deferantur ad Senatum Regium, cùm potiùs per viam appellationis deferri deberent, nisi ad supremæ Inquisitionis Senatus deferri per appellationem Regia Maiestas statuisset. Cùm enim ea iurisdictio re galis sit, designauit iudices appellationis, quos voluit. Quare quod prudenter dixerunt Rodericus *lib.1. de annuat reddit. quæst. 17. num. 75.* & Salzedo citat. ab eodem Zeuallos, quod ab Inquisitoribus non deferuntur causæ ad Regium Senatum per modum querelæ de iniuriæ, aut vis illatæ, etiamsi ex iurisdictione Ecclesiastica procedant, ille Zeuallos inconsideratè extendit ad iudicem bonorum confiscatorum, cuius auctoritas & iurisdictio planè Regia est. Adde etiam in multis casibus ab Scolastico Salmantino supremum Regis Senatum appellari, non Nuntium Apostolicum, vt compertissimum est. Decisionem autem Pontificis *in d.c. Romana* in Hispania non habere locum docet Couarruuias *pract. cap.4.num.2. prope finem*, sicut & in Gallia etiam non seruari docent alij, quos refert *ibid.* Couarruuias.

18 Secundò opponunt, quod & Scholasticus Salmantinus, & etiam Inquisitores censuris agant in eius etiam iurisdictionis defensionem, quod magnum argumentum est esse Ecclesiasticam: ahàs non possent per censuras procedere. Sed respondemus facilè redè quidem, per censuras defendi & iuitè. Primò quidem, quia à Rege expresè concessum Inquisitoribus, vt censuris suam defendant iurisdictionem, planè faretur Param. *resp.1. cap.1. n 52. & 63.* Cùm autem dicimus Regis concessione eam iurisdictionem defendi per censuras latas contra violantes, vel repugnantes, vel quomodolibet impedientes, non ita intelligendum est, quasi Rex facultatem concedat ferendi in ea causa censuras. Id enim nulla ratione prætare posset Princeps secularis. Sed sic explicamus. Inquisitoribus per censuras licet defendere, quod ipsorum est, argumento textus *in cap. dilectis, de sententia excommunicat. in.6.* cuius verba, quia ad rem hanc explicandam, apertissima sunt, libenter transcribo. *Dilecto filio Decano Aretinensi: & infra. Præterea cum omnes leges omniaque iura vim vi repellere, cuilibet quoque sese defensare permittant, licuit vtique ipsi Diacono. (si prædictus balliuus cum bonis suis mundanis iniuriole spoliare, vel ea violenter occupare præsumpserit, vt superius est expressum) contra illius violentiam iniuriámque se tueri. Et paulo infra. Præsertim cum dictus balliuus post latas in eum ab eodem Decano ex aliys causis excommunicationis sententias (sicut idem Decanus asseruit) ipsum tanquam excindæ pronocauit, sententijs ipsis contentis bonis spoliasset eisdem, & propter hoc postmodum ipse Decanus sententiam tulerit interdicti, tanquam spiritualis sit mucrone defendens contra illius iniuriam, & violentiam sibi ab eodem occasione prædictarum sententiarum & in ipsarum contemptum illatam.* Hæc ibi. Quod præcipuè locum habet in iurisdictionis concessæ defensione, vt docet Capycius *decis.124. num.11.* latè Marta *de iurisdict. cap.1. in principio.* Cui quidem defensioni solùm obstare poterat, si Rex eo tempore, quo iurisdictionem concessit, explicaret, se non ad eum effectum concedere, neque vt suam eam iurisdictionem efficerent. Quare dum permittit, vt censuris eam iurisdictionem defendant, non quidem ferendi censuras potestatem concedit, neque enim Princeps secularis posset; sed declarat se non impedire, neque restringere donationem iurisdictionis, ita vt si censuris defendatur ablatam eo ipso velit, sed potiùs vult eorum esse, quibus concedit ad beneplacitum voluntatis suæ, & vt eo tempore sui beneplaciti, vt proprium defendant. Atque hunc effectum habet ea expressa concessio, qua in Regno Siciliæ Inquisitoribus concedit, vt concessam ab ipso iurisdictionem Regiam censuris tueantur; non verò affectat facultatem imponendi censuras concedere, vt nonnulli præuè interpretantur. Ex eo ergo quod per censuras defendant, tam Scholasticus Salmantinus, quam Inquisitores iurisdictionem datam in laicos, non sequitur eam esse Ecclesiasticam iurisdictionem, sed adhuc perseuerare secularem.

19 Tertio opponunt, idque magni ponderis Paramo visum est. Quia ea cognitio causarum & iurisdictio, quam Inquisitores habent in famulares, necessaria est ad procedendum in rebus fidei, & eiusmodi causas expediendas. Cui consequens est, vt ab ea iurisdictio in familiares data censeatur, à quo datur iurisdictio in causis fidei. Cumque hæc Ecclesiastica sit, illa etiam videtur Ecclesiastica. Qui enim dat formam, dat consequentia ad formam: & qui dat iurisdictionem, concedit ea, sine quibus eius iurisdictionis vsus esse nequit. Infirma tamen hæc obiectio est. Vt enim Inquisitores plenissimam auctoritatem & iurisdictionem habeant in causis fidei, necessaria non erat ea in familiares iurisdictio, de qua loquimur, licet conueniens esset. Quæ maior conuenientia, & congruentia præbuit concessioni causam, ita tamen vt necessariam fuerit à Regibus illam concedi. Nec verò ex illis verbis, quibus à Christo Petro, & successoribus ius data est potestas Ecclesiastica, *Pasce oues meas*, vel *quæcumque ligaueris super terrem, &c.* licet colligere habere eiusmodi iurisdictionem, aliàs etiam dicendum esset ex eius concessionis vi posse laicos apprehendere sine inuocatione brachij secularis, quod ab omnibus communi consensu reprobatur.

20 Quarto opponit Paramus *d.li.1. quæst.2.n.115.* Quia accessorium sequitur naturam sui principalis, iuxta iuris regulam, & quando aliquid pioper aliud apponitur, debet ab eodem esse vel non esse assumete; *l. qui res*, §. *si mihi*, *D. de solut. & l. cum seruus*, *D. de condit. & demonstrat.* & facit textus cum glossa *Clement.1. de hæret.* v. *intellectuæ*. At ea iurisdictio, licet à Rege concessa fuerit, attamen vt Ecclesiastica considetari debet, & accessoria vnita Ecclesiasticæ, & eius naturam sequi per textum & notata *in cap. quanto, de iudicijs*. Verùm hoc argumento nihil efficitur, iam enim prideni à iuris interpreubus dictum est accessorium sequi naturam principalis, quando accessorium sine principali stare non potest: quando est eadem ratio, ac dispositio in vno & in alio: & etiam; quoad aliqua, non quoad omnia. Hic autem accessoria hæc iurisdictio à Rege data stare potest sine principali, & diuersam habet causam diuersamque rationem, vt ex dictis constat. Adde iurisdictionem hanc licet sit mixtus nobilis Ecclesiastica, non e sse veré & in rigore accessoriam, sed in laicos principalem, cùm à nullo alio concedatur, limitetur, modificetur, aut suspendatur, quam à Rege, ex quibus constat, ea quæ ex iure adducuntur, non esse ad rem, de qua agimus.

21 Denique mihi opponebat alius. Quia Pontifex potest aliquos etiam laicos eximere à iurisdictione Principum sæculari; vt conuinci potest ex vxoribus, quæ olim etant Presbyterorum, Diaconorum, & Episcoporum, quæ Episcopæ, Presbyteræ, Diaconissæ vocabantur. De quibus multa dicemus infeniùs *lib.7.* Sed ex ignorantia procedit hæc obiectio. Erant illæ religiosæ, neque enim viri ad sacros Ordines assumebantur, nisi esset ab vxoribus promissa continentia, vt ostendo *loco citato*. Ita non mirum, si exemptæ essent à Principum sæcularium iurisdictione. Aliud enim est aliquem laicum remanentem eximere; aliud, statum aliquem Ecclesiasticum instituere, quem qui assumat, exemptus maneat. Nulli autem prohibetur assumere. Scholasticorum autem, qui in Academijs commorantur, aut familiarum sanctæ Inquisitionis non est status Ecclesiasticus, atque ideo, vt eximantur à Principis sæcularis iurisdictione, necessaria est eiusdem voluntas, atque concessio.

22 Restat explicare, An ea potestas semel à Rege concessa,

cessa, vel Scholastico Salmantino, vel etiam Inquisitoribus in familiarium causis, possit à Rege reuocari? De qua quæstione latè agimus in prædicto commentario, nunc breuiter dicimus eam decidendam esse ex generalibus iuris principijs, in materia de priuilegiorum reuocatione. Disputant de ea late Felinus *in cap. nouit, de iudicijs*, Decius & alij *ibidem*, Anton. Gabriel *lib. 3. commun. titulo de iure quæsito. concl. 6. num. 20.* Matienzo *in l. 6. titulo 10. lib. 5. compil. glossa 1. & l. 11. tit. 7. eodem lib. glossa 1. & 9.* & multis citatis Suarez *de legibus lib. 8. cap. 37.* Thomas Sanchez *lib. 8. de matrimonio, disput. 13. num. 2.* Ex quibus discès, quàm facilis sit reuocatio priuilegij omninò gratiosi, & præsertim in materia iurisdictionis, etiamsi absolutè concessum sit: quod multò magis, & absq; dubio verum habet, quando ea iurisdictionis concessio conditionalis fuit, vt in prædictis casibus fuisse ostensum est ex factis ipsis. Quod si de hac certissima veritate dubitauit Paramus *in d. resp. 2. n. num. 149.* in primis errauit in iure. Deinde contendit ille diuersam esse rationem in Inquisitoribus Regni Siciliæ, quos ille vult longi temporis consuetudine legitimè præscripta iam adquisisse ius cognoscendi priuatiuè de causis familiarium. Ex quo, licet in facto veri esset, (quod secus existimo) non posset deduci idem in alijs Prouincijs, & nostro casu dicendum esse. Imò adúderim, quod quamuis in prædictis concessionibus Reges expresè nò reseruassent sibi potestatem limitandi, modificandi, suspendendi; vt reseruasse facta ipsa conuincunt, sed absolutè potestas ea fœcularis concessa esset Scholastico, aut Inquisitoribus, ex natura ipsius delegatæ iurisdictionis oriebatur, vt in delegante potestas remaneret reuocandi, suspendendi, limitandique eam donationem, prout ipsis Rebibus expedire videretur, etiamsi in priuilegij forma concessa esset, vt post Felinum & alios *in d. cap. nouit, de iudic.* affirmant Suarez *d. cap. 37. num. 10.* & Thomas Sanchez *vbi supra num. 6.* atque de his satis: de quibus latè agimus in citato commentario, vbi & nouis quorumdam argumentationculis satisfacimus: iam ad institutum nostrum.

CAPVT XIII.

Quis dici debeat proprius Parochus.

SVMMARIVM.

1 *Quid agendum.*
2 *Quædam certa proponuntur.*
3 *Quorundam sententia.*
4 *Verior sententia.*
5 *Cardinalium congregationis declarationes, & n. 6.*
7 *Explicatio decisionum Rotæ, quæ obstare videntur.*
8 *Coram Parocho habitationis domicilij posse contrahi, etsi per paruo tempore alicubi commoretur.*
9 *Qui... dicendum de concubina, quæ est in domo concubini.*

1 EXplicuimus hactenus, qui censeantur nomine ordinarij, vt & assistere possint matrimonio, & licentiam concedere vt alij assistant. Oportet videamus, quis etiam proprius parochus censeri debeat, dum & is assistere matrimonio, & licentiam assistendi concedere possit. Cùm autem diuersa sint in Ecclesia Dei Sacramenta, non eodem modo de proprio Sacerdote & parocho in omnibus illis iudicandum est. Verùm de proprio Sacerdote in ordine ad alia Sacramenta suis locis satis dictum est, nunc tantùm agemus de proprio parocho in ordine ad Sacramentum matrimonij, & in ordine ad funeralia, decimas, & primitias.

§. I

De proprio Parocho in ordine ad matrimonium.

2 Nonnulla præmittenda, quæ certa sunt. Primum est parochum solius originis, & ex consequenti neque Episcopum illius censeri proprium comparatione contrahentium. Nam cùm Concilium dicat contrahendi esse coram proprio parocho, proprius autem in dubio non intelligitur originis, sed domicilij. Atque id ita sensisse Concilium colligi potest ex eo, quod de vagis statuit, & infra dicemus; cùm tamen illi certum habeant parochū originis, neque in hoc est multùm immorandum. Sic docet cum alijs Thomas Sanchez *lib. 3. de matrim. disput. 23. num. 7.* Deinde certum est, eum qui tuxim domicilium habet siue à paruo tempore, siue multo, ibi contrahere debere coram parocho eius domicilij, neque in hoc est aliqua difficultas. Vnde, si modo mulier contrahat cum viro in sua parochia, & statim se transferat ad parochiam viri mutato domicilio, si matrimonium fuerit nullum, & eadem die iterandum, iam non poterit coram priori parocho contrahi, fixit enim alibi domicilium relicto primo. Ex quo consequenter infertur, eum qui eodem tempore habuerit duo domicilia, coram alterutro posse contrahere, nam vtriusque æquè parochianus est. Id quod non tantùm verum est, cum in vniuersuusque parochia habitat, pro tempore quo habitat respectiuè, sed etiam indifferenter quouis tempore coram eorum quolibet poterit contrahere. Quid ni? Quandoquidem eodem tempore verificatur vtrumque esse parochum illius, iuxta textum *in cap. 2. de sepult. in 6.* & latè docet Thomas Sanchez *lib. cit. disp. 24.* Neque in hoc etiam video esse difficultatem aliquam. De vagabundis dicam postea.

3 Sed cùm in his conueniat Thomas Sanchez, asserit duos alios casus distinguendos esse. Primus est, si quis habet alicubi domicilium & migrat alió breui rediturus, scilicet, vel recreationis gratia, vel vt ruralia opera exerceat. Et in hoc casu censet non sufficere parochum habitationis. Sic enim multos consuluisse testatur Menoch. *cons. 378. volum. 4.* & de eo extitisse quatuor decisiones Rotæ, quas *ibidem* adducit. Secundus casus est, cùm quis domicilium habens in aliquo loco transijt in alium ibi habiturus ad certum tempus causa alicuius negotij expediendi, vt eo expedito ad proprium domicilium redeat, sicut sunt Scholastici in Academia, & mercenarij solicitatores in curia, & qui causa pestis alió confugiunt. Et in hoc casu dicit esse controuersiam. Sanctius sequitur Zenedo *q. 40. a n. 59.* Cæterùm ego hos duos casus ægrè distinguo, nisi tantùm distinguátur ratione temporis habitationis. Quare parum interuerit; an negotij causa, vel pestis, vel mercis, vel studij, vel ruralis operis, aut recreationis aliquis secedat, sed solùm considerandum erit; an maiori anni parte habitet in eo loco in quem secedit, an minori. Si enim per minorem anni partem habitent, certum putat Thomas Sanchez cum Menochio non posse coniungi matrimonio præsente parocho habitationis. Si tamen per maiorem anni partem commorentur, rem esse dubiam existimat, & duas esse opiniones: vnam, quæ affirmat adesse debere parochum domicilij, & non habitationis; aliam, quæ affirmat adesse debere parochum habitationis, non tamen breuis, quas sententias sigillatim infra referemus.

4 Nihilominus ego existimo vtriusque casus eandem decisionem esse, quod attinet ad Sacramentum matrimonij, & in vtroque casu parochum idoneum ad coniungendos matrimonio contrahentes esse parochum etiam illius breuis habitationis. In qua sententia necessarium est conuenianter Doctores, quos refert & sequitur Thomas Sanchez *n. 12.* falsem quando habitatio diuturna est, & maioris

maioris partis anni, & quoad vtramque partem eam expresse docet Emanuel Sá *verb. parochus, n.* 7. vbi hæc habet. *De parochia efficitur quis ratione domicilij, quantum ad pœnitentiam, & Eucharistiam sufficit habitatio per sex menses secundum quosdam. At melius alij sufficere ad sacramenta illic habitare, & non posse commodè ad proprium ire. Ad matrimonium vero sufficit vel modica habitatio.* Expendo autem sic etiam haberi in Aphorismis expurgatis per Magistrum Sacri Palatij: cúmque ex eo libro expuncta fuerint per dictum Magistrum, non tantùm quæ minùs sanâ doctrinam illi videbantur continere, sed etiam ea, quæ contra praxim, & stylum Curiæ asserebantur, vt in multis locis passim videre licet, si parochus breuis habitationis in matrimonio non sufficeret, non est credibile relinquêdum, vel præternissum ab expurgatore, cùm ex eo valor matrimonij sæpe sæpius pendere posset. Nec verò id semel scriptum reliquit Emanuel Sá, sed etiam iterum verb. *matrimonium, n.* 2. vbi sic ait, *Qui alicubi habitant non animo permanendi, quibusdam non videtur posse sibi illo parocho contrahere, at mihi videtur congregatio Concilij aliud sentire, sufficere illic habitare, dum contrahunt*, &c. De vagabundis autem aliter ſtatim senſit.

5 Sed profectamus Cardinalium declarationes. Illæ extant apud Fatinacium in nouissimis *ad sess. 24. Concil. Trident. cap. 1. num.* 2. vbi sic, *Proprius parochus est in cuius parochia contrahentes habis aut tempore quo matrimonium contrahitur*, & num. 4. *quando matrimonium contrahitur inter duos alienigenas, & a parvo tempore in aliquo loco habitantes, qui tamen sint cognisi, & non sint comprehensi inter vagabundos, proprius eorum parochus est intelligitur, in cuius parochia habitant eo tempore, quo matrimonium contrahunt, & eadem sess. c. 7. num.* 2. eadem declaratio habetur.

6 Deinde etiam nostra sententia probari potest primo argumento Thomæ Sanchez, quo etiam pugnauerus cótra ipsum ex parte. Quia idem esse censetur parochus ad coniungendos matrimonio, atque ad confessiones excipiendas, iuxta textum *in cap. omnis vtriusque, de pœnitentijs & remissionibus*. Sed ille proprius Sacerdos habetur ad sacramentum confessionis, in quo quis habitat etiam ad modicum tempus, vt probaui *in tractatu de Pœnitentia*. Ergo etiam ad matrimonium. Nec verò hæc ratio constans, atque perpetua est: neque enim licet argumentum sumere ab vno sacramento ad aliud; plura enim potuerunt à iure exigi, vt quis in aliquo sacramento censeretur proprius Sacerdos, quam in alio. Cuius signum est, quia non ſtatim concessa facultate ad percipienda sacramenta de manu alicuius sine licentia parochi intelliguntur concessa omnia, nec enim comprehenduntur ordo & confirmatio. Cùm enim ea sacramenta ad Episcopũ pertineant, alia semper intelligitur concessa saluo Pontificiali iure. Neque intelligitur concessa facultas ad matrimonium, quia cùm sacramentum matrimonij non ministretur à parocho, sed à contrahentibus, vt probatum est *lib.* 1. & parochus solùm requiratur, vt approbatus testis, non valet argumentum ab vno ad aliud, non enim quemuis censetur Ecclesia eligere in testem. Neque etiam valent argumenta desumpta ex eo quod ad alia, scilicet, funeralia, vel decimas requiratur maioris temporis habitatio. Aliter enim iudicãdum est de proprio parocho in ordine ad ea vtilia parochorum, vt dicam ſtatim. Atq; hoc vno verbo corruunt argumenta Sanctij pro sua sententia, quibus contendit, nonquamcumque, sed per maiorẽ anni partem habitationem requiri ad contrahendum coram parocho habitationis. Cessant etiam argumenta eorum, qui senriunt domicilij parochum requiri, quæ referã §. sequenti, illa enim vera sunt in ordine ad vtilitatem parochi, in funeralibus & decimis. Quare vnicum tantum huius nostræ sententiæ fundamentum ex eo petendum est, quod cùm præsentia proprij parochi solo iure nouo Tridentini introducta sit, & congregatio Concilij, quæ præest declarandis dubijs, quæ ex Concilio oriuntur, declarauit, satis esse parochum etiam modicæ habitationis, sicut Eugenius III. declarauit pro Sacramentis Pœnitentiæ & Eucharistiæ.

7 Ex his colligitur primò non obstare decisiones Rotæ, quas pro sua sententia Menochius refert. His enim ego oppono Congregationis declarationes, quæ maius pondus authoritatis habent, vt diximus in tractatu de beneficijs Ecclesiasticis.

8 Secundò colligitur, cum qui habet alicubi etiam parui temporis habitationem posse cõtrahere, & coram parocho habitationis, & coram sui domicilij parocho, si velit, aut eò fortè accederet parochus domicilij, neq; enim modica illa aut longiori habitatione amittit domicilium, vt notum est. Quare non rectè, neque consequenter Th. Sanchez *disp. 23. citata, num.* 19. asserunt eo tempore non esse parochianum parochiæ domicilij, sed habitationis. Si enim ex adquisito alibi simul domicilio nõ amittit habitationem, cur amittet ex habitatione per maiorẽ anni partem? Quare coram vtroque potest indifferenter contrahere, sicut de eo qui duo domicilia habet eodem tempore, diximus superiùs.

9 Tertiò colligitur non idem dicendum esse de concubina, quæ ex eodem oppido non relicto suo domicilio habitat vel maiori anni parte cum concubino. Ea enim contrahere debet, si velit contrahere cum alio, non coràm parocho concubini, sed proprio. Nec enim ea declaratio Cardinalium est, nisi pro alienigenis peregrinis, & alio commorantibus, exceptis vagabundis. At si à suo oppido, in quo concubina domicilium habet, retento eo domicilio in alio oppidum recedat habitatura cum concubino, etiam minori anni parte, si velit contrahere cum alio, satis esse parochum concubini, in cuius domo habitat eo tempore. Neque obstat, quod concubina non fortiatur forum concubini, sed legitima vxor. Nam certè, quoad sacramenta Pœnitentiæ, Eucharistiæ, Baptismi, & Extremæ Vnctionis, & matrimonij hoc iure vtimur ex speciali declaratione Eugenij IV. & Cardinalium. Sed cùm duo contrahunt, an sufficiat parochus vnius ex contrahentibus, & cuius, dicam infra *c. 16.*

§. II.

Quis nam sit proprius parochus in ordine ad funeralia.

SVMMARIVM.

10 *Quid agendum.*
11 *Prima sententia.*
12 *Prima pars vera sententiæ.*
13 *Probatur ex iure, & n.* 14.
15 *Opponitur 1. ex cap. nostrates, de sepulturis.*
16 *Et ex cap. fin. de parochis.*
17 *Et ex cap. questi. 16. quæst.* 1.
18 *Et ex cap. cum nullus. de temp. ord.*

10 MVlta, quæ ad huius dubij exactam resolutionem pertinent, ex consuetudine recepta pendent, iuxta quam definienda sunt. Ego tantùm dicam, quid ius statuat, cætera ex peculiaribus consuetudinibus definientur.

11 Prima ergo sententia asserit vniuersè habitationem per maiorem anni partem sufficere, vt quis parochiam nanciscatur, etiam sine animo ibi perpetuò manendi, & illi parocho deberi funeralia. Sic Emanuel Sá *verb. parochus, num.* 2. At quantum ad decimas & vtilia sacerdoti, sufficit animus habitandi fere per annum. Eandem sententiam docuit Thom. Sanchez *disp. 23. cit. a n.* 12. pro qua refert complures Doctores, qui tamen maiori ex parte loquuntur de sacramentorũ administratione, & voris commutandis, à quibus tamen ad id, de quo agimus, commodum argumentum sumi non posse iam ostendimus. Sequuntur tamen ex his, quos refert, nõ pauci, quorum fundamenta adducam postea atque dissoluam.

12 Verùm vt rem istam explicem distinctiùs, quasi per partes

partes procedendum est. Dico itaque primò, quod attinet ad funeralia, si quis decessit non electo sepulchro, sepeliendum esse in Ecclesia parochiali domicilij, non habitationis, si commodè deportari possit. Similiter si decessit electo sepulchro, Canonica portio debetur parochis domicilij, & non habitationis. Hanc sententiam expressè docet Abbas *in cap. in nostra, de sepulturis, n.* 10. & affert pro se Ioannem Andream in Nouella, qui scribit eum, qui breui tempore à villa in vrbem se recipit animo rus repetendi bello confecto, si in vrbe decedat, ad villæ Ecclesiam quartam funeris pertinere. Adiungit pro ea Antonium de Butrio in quadam quæstione affirmantem ciues Florentinos ad vitandam pestē, si se Bononiam conferant, eo consilio, vt peste finita ad proprios lares remeant, si diem suum obeant Bononiæ, quartum funeris Florentinæ Ecclesiæ deberi, nec fecus Bononiæ iudicatū esse. Idem contendit authoritate Pauli *Clement. Dadum, de sepulturis*, docentis, cùm quis in aliena parochia, in qua annum vixit, de vita exijt, quartam funeris partem inter Ecclesiam parochiæ, quæ est domicilij, & eam, quæ dicitur habitationis, diuidi. Quibus accedit Paulus Comitolus *lib. 1. responsorum moral.* cap. 2.

13 Hanc sententiam mihi videor ex iure colligere si attentè consideretur iura. Primò. Quia *in cap. 2. de sepulturis in 6.* dicitur canonicam portionem deberi Ecclesiæ duntaxat, qua consueuit audire diuina, & Ecclesiastica sacramenta percipere, quæ verba sunt periphrasis domicilij, vt colligitur ex §. *sequenti*, vbi dicitur, si quis duo domicilia habuerit, pariter in vtroque se collocans, & in tertio elegerit sepulturam, & Ecclesijs domiciliorum diuidendam esse canonicam portionem, quasi pro eodem vsurpet Pontifex Ecclesiam domicilij, & vbi consueuit audire diuina, & percipere sacramenta. Idque insinuat etiam verbum illud *consueuit*, quod non de habitationis parochia, sed de domicilij veriùs & magis per se affirmatur, cum in alia ex accidenti audiat diuina, & percipiat sacramenta. Deinde eandem sententiam confirmo ex *cap. 3. si qui, de sepulturis in 6. Is qui habet domicilium in ciuitate, vel castro, quando transfert recreationis causa, vel vt ruralia exerceat opera in eodem, si non electa sepultura decedat ibidem, non in Ecclesia dictæ villa, sed in sua parochiali, vel in ea potius in qua maiorum ipsius ab antiquo sepultura extitit, sepelri debebit, dummodo absque periculo ad ipsam valeat deportari.* Hæc ibi. In quo textu expendo primùm, secedentem, *vt ruralia opera exerceat*, in quibus quis non videt sæpè maiorem anni partem insumi; & tamen ad hunc pertinere dici ad parochiam annexam domicilio. Quod si quis interpretetur textum de opere rurali, quod citò finitur, diuinat, textus enim vniuersè loquitur, *vt ruralia opera exerceat*. Quid autem rogo, magis interest, vtrùm quis proficiscatur ruris exercendi causa, vel negotij gerendi potest. n. in vtroq; & modicum, & longum tepus insumi. Quare ea verba, *vt ruralia opera exerceat*, exempli causa posita existimo, & addita, ne quis existimarer tantùm ad parochiam domicilij pertinere eum, qui abijt recreationis gratia, quæ paucis diebus concludi & definiri solet: sed etiamsi abeat longiori tempore immoraturus, scilicet, causa exercendi opera ruralia, metendi, vindemiandi, ferendi, in quibus maior anni pars consumitur.

14 Denique considerari pro hac sententia possunt illa verba textus *in cap. de sepulturis, illi Ecclesiæ dari censemus, in qua cœlesti pabulo refici consueuit, & cap. Ad hoc*, ibi, *Ecclesijs in quibus receperunt salutis pabula*. Quæ verba si quis expendat, & cum antecedentibus, & sequentibus componat, planè colliget sermonem esse de Ecclesia annexa domicilio. Ad illam ergo pertinet ius sepulchri, nisi alibi elegerit habitationem; electa autem pertinet ad illam portio canonica, non ad Ecclesiam habitationis. Quod fi ad fiam commodè deportari non possit, & sepulturam non elegerit, ad eam parochiam pertinet, in qua sacramenta suscepit, & habitabat, vt ex *d. cap. 3. de sepulturis in 6.* colligitur, & docuit Emanuel Sà *verb. sepultura, n.* 2.

15 Sed videamus quæ pro sua sententia adducit Thomas Sanchez. Objcit primò textum *in cap. nostra, de sepulturis*, vbi dicitur soluendam esse quartam parochiali Ecclesiæ, de cuius parochia extrahuntur corpora mortuorum, quibus iudicari videtur solam habitationem requiri. Dico tamen ex his verbis adiunctis præcedētibus id non colligi; expresè enim agitur de parochianis alterius Ecclesiæ. Vnde explicandum restat, quæ parochia sit, & ego quidem dico esse illam, in qua domicilium constituerunt, nam illa verba sunt periphrasis quædam domicilij, vt constat ex *c. certificari 9. & cap. nostra 10. de sepulturis*. Adde illa verba esse in narratione facti, in responso autē tantùm dicit Pontifex soluendam esse Ecclesiæ parochiali. Vnde examinandum vlteriùs, quæ sit parochialis, & cuius Ecclesiæ aliquis dicatur parochianus.

16 Secundò obijcit textum *in cap. finali, de parochijs*, ibi, *Cum ad inhabitandum in ea se quamplurimi contulissent*. Dico tamen ibi esse sermonem de his, qui recuperata Aconensi ciuitate alijs occupatis, ibi domicilium elegerant, alio relicto, quod in hostium potestate erat. Itaque potiùs ibi censentur parochiam nancisci ratione domicilij. Idque constat, quia existentibus aliarum vrbium Episcopis, posita ea eas non sunt reuersi, quamuis in eis prædia haberent, non autem est idem in aliquo loco prædia habere & domicilium.

17 Tertiò obijcit textum *in cap. quæsti sunt 16. q. 1.* vbi dicitur decimas persoluendas illis, a quibus per anni circulum Missas audiunt. Respondeo tamen esse specialem & expressam dispositionem iuris decimas prædiales deberi vbi prædia sunt, personales verò vbi sacramenta ministrantur, *cap. vltimo, de sepulturis in 6. & c. in. de parochijs*, vt dicam §. *sequenti*. Quare ex ea dispositione nihil colligitur contra nos.

18 Vltimò obijcit textum *in cap. cum nullus, de temporibus ordin. in 6.* vbi agitur de proprio faciendo ad ordines, dicitúrque illum esse à quo quis oriundus est, vel in cuius Diœcesi beneficium obtinet, aut domicilium collocauit. Sed hic textus potiùs pro nobis est, nam Scholastici in Academia non dicuntur domicilium, sed habitationem habere. Hæc adduximus, non quia difficilem solutionem habeant, sed vt respondeamus illis, quibus pernotus Th. Sanchez oppositam sententiam secutus est, quamuis Panormitani sententiam, quam sequimur, probabilissimam esse fateatur.

§. III.

Quis sit proprius Parochus in ordine ad decimas & primitias.

SVMMARIVM:

19 *Decima personalis debetur domicilio.*
20 *Prædialis soluenda, vbi prædia constituta sunt.*
21 *Quid si prædia non sint in aliqua parochia.*
22 *Quæ de decimis mixtis, quorundam sententia.*
23 *Vera sententia.*
24 *Quid quando pascuntur in vna & pernoctant in alia.*
25 *Quid quando non pascuntur, neque aluntur in Ecclesia domini sui.*
26 *Quid quando Ecclesia parochialis & baptismalis fuerint diuersæ.*

19 QVod ad decimas attinet, supposita communi distinctione decimarum, quæ personales, prædiales, & mixtæ dicuntur, licēt de huius diuisionis veritate dico quod sentio *tr. de Ordine lib. 6.* statuo primum. Decimæ personales, si alicubi sunt in vsu (nam non esse in vsu docet Sà *verb. decima, n. 1.* Suarez *tom. 1. de relig. tract. 2. lib. 1. cap. 21.* & alij) itaque si alicubi sunt in vsu, non spectant ad Ecclesiam habitationi connexam, sed domicilio. Hanc conclusionem mihi videor ex iure apertè colligere. Facit enim pro ea primò, quod sæpè in iure dicatur hasce decimas soluendas Ecclesiæ, in qua baptisma, sacramenta, & manus impositio, id est, confirmatio & Ecclesiastica,

clesiastica, audiuntur, text. *in cap, de decimis 45. 16. quæst. 1. ibi, vbi sacrosancta Baptismata dantur, & cap. questi, 46. ibidem. Familia verò eorum ibi dent decimas suas. vbi infantes eorum baptizantur, & vbi per totum anni circulum Missas audiunt*, quæ domicilium indicant. Quod caput est ex Concilio Cabilonensi 2. c. 19. & ex Ticinensi c. 11. & habetur *cap. in sacris 56. eadem causa & quæstione*, ibi, *vbi Baptismum, prædicationem, manus impositionem, & alia Christi sacramenta percipiunt*. Expendo illa, manus impositionem, quo nomine confirmationis, & ordinis sacramenta intelligi solent. At ordinis & confirmationis sacramenta nonnisi ab eo Episcopo, vbi domicilium, vel beneficium, vel origo est, non ab Episcopo habitationis petì possunt. Facit etiam text. *in c. de Apostolica 20. de decimis*, quod extat *in Appendice Lateranensis Concilij par. 50. c. 39. ibi, In qua Ecclesiastica percipiunt sacramenta*, & text. *in cap. significauit fin. de parochijs, ibi. Neque ab eis temporalia exigunt, quibus spiritualia non ministrant*. Et planè ibi de loco domicilij fermo est. Nam in Aconensem ciuitatem plures relicto domicilio aliarum vrbium, quas hostes occupauerant, transierant. Fixisse autem ibi domicilium ex eo constat. quia iam ad easdem vrbes recuperatas redire noluerat, domicilium autem hostium occupatione extinctum fuerat. Huius autem conclusionis non vna ratio est. Prima, quia decimæ istæ persoluuntur ad sustentationem eorum, qui spiritualia ministrant. Secunda, quia transeunt hæc onera cum persona, non enim inhærent rei, quare æquum videtur, vt illi Ecclesiæ soluantur, quæ spiritualiter fidelem alit sacramentis atque doctrina. Vnde si quis mutet domicilium, licet habeat in alia parochia possessiones, illi debentur, vbi domicilium habet: & licet non mutet domicilium, si tamen extra suam parochiam laboret, etiã per magnam anni partem semper decimas personales soluet illi Ecclesiæ, vbi habet domicilium, quia ibi per se recipit diuina, licet ex accidenti ratione absentiæ contingat quandoq; alibi recipi sacramenta, quæ colligi videntur ex *d. cap. Apostolica, & cap. 2. de sepulturis in 6*. Quod si contingat habere duo domicilia, si vnum accessorium est, principali soluet: si verò in vtroque æqualiter se collocat, inter vtrumque diuidentur.

20 De prædialibus verò decimis statuo secundò prædiales decimas soluendas esse illi parochiæ, vbi prædia constituta sunt. Est communis, certaque sententia, eámque probat textus *in cap. cum contingat, & c. cum in tua, de decimis, & c. quomiam, eodem tit. & c. ultimo in fine, de parochijs, & cap. fin. de restit. spol. in 6*. Cuius optimam esse rationem ita infinuarunt. Nam cum ipsa parochiarum diuisione diuisa etiam territoria sunt, quo factum est, vt vnicuique parochiæ applicarentur ea prædia in sustentationem ministrorum, atque adeò videtur innumerabile, constat ex *c. 1. 13. quæst. 1. & c. si quis laicus 16 q. 1. & c. Ecclesiæ, & cap. quicumque, eadem q.* Et quidem iure optimo ita constituti est. alias magna sequeretur confusio, si permutatione domicilij mutarentur etiam decimæ prædiales, vt eleganter attigit Alex. III. *in c. cùm sint, de decimis*, ibi, *cùm ex hoc Episcopatuum fines confundi non immeritò viderentur*. Quæ ratio, licet in Episcopatibus loquatur, attamen eamdem vim habet in parochiarum diuisione, vt fupponitur *in c. super eo. de parochijs, & in c. ac licet 16. quæst. 1. & c. quicumque, ibidem*. & Tridentino *sess. 14. de Reformat. cap. 9. & sess. 24. cap. 13. in fin.* Eòque magis iuri conformem, & rationi eam dispositionem esse constat, quia per hoc nulli parochiæ fit iniuria, tum quia semper remanet congrua, & idem incommodũ potest pro decuria temporis commutari, cùm frequè ex vna parochia ad aliam mutent domicilia. Accedit etiam leges humanas attendere id quod frequentius, frequentius autem est parochianos ibi domicilium figere, vbi prædia habent: quod si fecus accidat, rarum est, quod non solent leges attendere. Vide Rebuffum *de decimis, q. 5. n. 19. & 4. 6. num. 11. & q. 14. num. 39.*

21 Sed quid dicendum, si prædia non cadant intra territorium alicuius parochiæ? Dicendum est de iure communi ad nullam parochiam pertinere, sed ad Episcopalem mensam, vt docet Abbas *in d. c. cùm contingat*, & Rebuffus *q. 7. num. 8*. Et facit pro ea textus *in c. quoniam*, quatenus dicit decimas noualium pertinere ad Episcopos, si non sint intra terminos alicuius parochiæ, eadem enim videtur esse ratio de prædijs exclusis ab antiquo tẽpore. Cuius ratio ex eo desumitur, quia Episcopus ante parochiarum diuisionem ius habebat disponendi de decimis, prout illi videbatur expedire. Si ergo aliqua prædia nõ continentur terminis alicuius parochiæ, videntur sub antiqua iuris dispositione remansisse, atque ideò ad Episcopum pertinere, qui vel sibi, vel alijs Ecclesijs poterit applicare, iuxta text. *in d. c. quoniam*.

22 Sed restat difficultas expedienda de decimis, quas vulgo mixtas vocant, scilicet, quæ ex fructibus pecorum desumuntur, cui scilicet parochiæ persoluendæ sint. Cuius dubij resolutio incerta videtur, tum quia iura tantùm loquuntur de decimis personalibus, & realibus, de his autem mixtis nullum extat ius quod ego viderim. Præterea cùm mixtæ sint, non apparet, ad quarum potiùs naturam accedant, realiumne, an personalium. Quare Nauarrus *consil. 1. de decimis, num. 10*. existimauit, etiamsi oues non pascantur in loco domicilij, adhuc tamen aliquã partem soluendam esse Ecclesiæ domicilij. Quia cùm sint eiusdem decimæ mixtæ, ideò debent partim accedere ad realium, partim ad prædialium rationem.

23 Verùm statuo tertiò huiusmodi decimas magis ad prædialium naturam accedere, & ideò ibi soluendas, vbi pascuntur greges, vt docet communis sententia, quam tenet glos. *in cap. ad Apostolicæ*, & Doctores *ibi* frequenter. D. Thom. 2. 2. *quæst. 87. art. 3. ad 2*. Alensis 3. *par. quæst. 51. membr. 4. art. 1. in fine*. Rebuffus *d. quæst. 6. num. 23*. Suarez *tom. 1. de religione tract. 2. lib. 1. cap. 7*. Facit pro hac sententia, quia huiusmodi decimæ inter prædiales comprehenduntur in iure, non inter personales, vt docet idem Suarez. Facit etiam, quia decimæ pascuorum debentur Ecclesiæ prædiali, argumento text. *in c. commissum*. Ergo quando pecora aluntur ex aliquibus pascuis, illis debentur Ecclesiæ, cui debentur pascuorum decimæ pro rata temporis. Atque sic in praxi indicandum est, nisi aliud habeat consuetudo. Quod idem iudicium esse existimo, quando ab vno loco ad alium proficiscuntur de locis intermedijs, in quibus paruo tempore commorantur, dum transeunt: existimo enim, nisi aliud exigat consuetudo, tantùm terminorem à quo & ad quem habendam esse rationem, vt Nauarrus voluit *loc. cit. n. 3*. Quòd si non solùm transeant, sed modò in hac, modò in illa parochia per mensem vnum, aut alium commorentur, proportio seruanda est etiam in decimis.

24 Ex his colligitur primò, cùm sæpè contingat vt pascantur interdiu in vna parochia, & pernoctent in alia, quamuis multis videatur soluendas esse decimas Ecclesiæ prædiali, quia ex eius pascuis aluntur, probabilius dicetur cum glossa, Rebuffo, & alijs diuidendas esse decimas inter vtramque parochiam. De animali enim iudicant fiscut de prædio, quod non minùs esse dicitur, vbi alitur, quam vbi iacet, & cubat. Induci potest pro hac sententia text. *in l. si plures, D. arborum furtim cæsarum*, in vltimis verbis, *Si radicibus vicini alitur, arbor tamen eius est. in cuius fundo origo eius fuerit*. Vbi autem oues iacent & dormiunt, ibi accommodatione quadam radices figunt, & ab incolentijs proteguntur.

25 Secundò colligitur idem dicendum esse, quando huiusmodi oues neque pascuntur, neque aluntur per villam anni partem in Ecclesia domini sui, sed in alijs, tunc enim nulla pars decimarum debetur Ecclesiæ parochiali domini, sed illis vbi pascuntur & morantur; fortiuntur enim istæ rationem decimarum prædialium. Vnde non rectè Nauarrus docuit saltem quartam partem soluendam esse Ecclesiæ parochiali domini, nec enim villa tanto reddi potest, quate magis debeatur quarta, quam sexta, vel octaua. Dicamus ergo consequentiùs has decimas sortiri rationem prædialium, & ita iuxta eam regulam in omnibus philosophemur.

26 Tertiò colligitur, quomodo philosophandum sit in eo, quod quæri solet, cui Ecclesiæ debeantur decimæ, parochiali, vel baptismali, quando constituerit esse diuersas. Nam personales parochiali debentur, prædiales illi in

cuius

cuius territorio sunt, nisi obstet consuetudo præscripta, aut alius titulus legitimus, de quo latè Suarez *d. lib. 1. cap. 24.* Illud aduerte sæpè *in* iure pro eodem vsurpari baptismalem, & parochialem Ecclesiam, ne decipiaris, vt monet Suarez *d. c. 4. n. 7.*

CAPVT XIV.

De proprio vagorum Parocho ad matrimonium.

SVMMARIVM. 1

1 *Decretum Tridentini de vagorum parocho.*
2 *De quibus vagi intelligat.*
3 *Extendi etiam ad alienigenas.*
4 *Idem seruandum, etiam si vnus sit vagus.*
5 *Quemuis parochum illius posse eligi à vagis.*
6 *Idem etiam si in fraudem fiat.*
7 *Etiam si quis in aliquo loco deputatus sit vagorum confessor, non esse proprium parochum ad matrimonium.*
8 *Parochum, qui sine ea diligentia coniungit vagos peccare grauiter, valere tamen coniugium.*

1 VAgorum nomine comprehenduntur, qui nullibi certum domicilium habent; quo supposito, constituenda in primis est de illis decisio Concilij Tridentini *sess. 24. cap. 7.* sic enim habet, *Multi sunt, qui vagantur, & incertas habent sedes, & vt improbi sunt ingenij prima vxore relicta aliam & plerumque plures ila viuente duxerint in locis ducunt. Cui malo cupiens Sancta Synodus occurrere, omnes ad quos spectat, paterne monet, ne hoc genus hominum vagantium ad matrimonium facile admittant, magistratus etiam seculares hortatur, vt eos fœuerè coërceant: Parochis autem præcipit, ne iis forum matrimonij interfint, nisi prius diligentem inquisitionem fecerint, & re ad ordinarium delata ab eo licentiam id faciendi obtinuerint.* Hactenus Concilium.

2 Circa quod decretum Concilij Tridentini obseruandum est primò, illud de solis vagis esse, non quibuscumq; sed qui vagantur, & incertas sedes habent. Quare qui in eodem oppido de vna parochia ad aliam vagantur, & dum domicilium in aliqua figunt, quia alio habitatore occupatum est, breui tempore alicubi hospitantur, nõ computantur inter vagos, illi enim in oppido noti sunt. Quare vel in ea parochia, vbi diutiùs habitarunt, contrahent, vel in ea, in qua ad tempus habitant; & idem de illis, atq; de alienigenis cognitis iudicium erit. Idem dicendum de illis, qui in aliqua terra ab vno oppido in aliud per plures annos transeunt; non enim vagi sunt, sed alienigenæ. Vnde Congregatio Cardinalium apud Farinacium *sess. 24. de matrimonio, cap. 7. num. 1.* inquit. *Non dicitur vagans illa mulier, quæ per octo annos in vna, eademque terra habitauit.*

3 Secundò obseruia prædictum decretum extensione quadam, & identitate rationis extendendum non solùm ad eos, qui verè vagantur, & nullibi certas sedes habent, sed etiam ad alienigenas, qui alibi habent domicilium, breui tamen aliquo loco commorantur, & ignoti sunt. Tunc enim ex ea conditione videntur inter vagos computandi, aut saltem hoc decreto comprehendi, quia possunt in istorum matrimoniis eædem fraudes euenire, quibus occurrere vult Concilium Tridentinum. Olim enim sine literis testimonialibus, qui alió commigrarent, contrahere non poterant, vt citatis alijs docet Thomas Sanchez *lib. 3. disput. 11 n. 8.* Atque id quidem manifestè colligi videtur ex secunda declaratione Cardinalium, quam retuli supra cap. vbi cùm de alienigenis matrimonio iungendis sermo esset, additur: *Qui tamen sint cogniti, & non sint comprehensi inter vagabundos.*

4 Tertiò obseruia eandem sufficientem diligentiam adhibendam esse, etiamsi vnus tantùm ex contrahentibus sit vagus. Potest enim idem inconueniens sequi, cui vult occurrere Tridentinum, vt docet Thomas Sanchez cum Vera Cruz *disp. 25. cit. num. 9.*

5 Quartò obserua proprium ipsorum parochum esse quemcumque parochum illius oppidi, quemuis enim possunt eligere, vt docet communis sententia, quam Thom. Sanchez *ibidem num. 11.* probat ex eo, quia idem est eorum parochus ad confessiones & matrimonia. Sed hæc ratio non est efficax, neque constans, cùm non liceat argumentum sumere ab vno sacramento ad aliud, vt dixi *cap. precedenti.* Quare eam conclusionem sumo ex declarationibus Cardinalium supra positis. Cùm enim illi in duabus posterioribus planè docuerint proprium parochum alienigenarum, qui non reputantur inter vagabundos, esse eum in cuius parochia etiam à medio tempore habitant, pro competto relinquunt, si vagi sint, nullum habere certum parochum, sed quemuis eius oppidi assistere posse.

6 Ex his colligo primò idem dicendum esse cum Thoma Sanchez *ibidem num. 11.* etiamsi in fraudem parochi proprij vagari voluerint, vtuntur enim iure suo, iuxta dicta supra.

7 Secundò colligo non rectè Sanctium *ibidem num. 12.* asseruisse, si quis in aliquo loco vagorum confessor deputatus sit ab Episcopo, ita vt nulli alteri audire eorum confessiones liceat; eum etiam esse qui eos coniungere matrimonio debet. Non enim valet ab vno sacramento ad aliud, & ita restricta licentia ad confessionis sacramentum non videtur restricta ad matrimonium, iuxta dicta supra. Adde etiam Episcopum non posse auferre à parocho, qui secundùm iuris dispositionem parochus est, potestatem assistendi, ita vt si assistat non valeat, vt constabit ex his quæ infra dicemus. Quare, cùm secundùm noui iuris dispositionem à Cardinalibus explicatam proprius vagorum parochus sit quiuis parochus eius Diœcesis, prohibitio Episcopi obstare non potest, quominus valide eos coniungere matrimonio possit.

8 Vltimò obserua parochum, qui sine Ordinarij licentia, & diligenti inquisitione vagos coniungeret, peccare grauiter, violat enim legem, & in materia graui. Quare peccatum mortale esse iudico, vt docet Petrus Ledesma *de matrimonio, quæst. 46. fol. 193.* Henriquez *lib. 11. de matrimonio cap. 3. num. 1.* Thomas Sanchez *disput. cit. nu. 16.* Quod idem dicendum de eo, qui de licentia parochi coniungeret, si tamen ipse sciret neque adhibitam sufficientem diligentiam, neque licentiam petitam ab Ordinario. Quod si & Inquisitionem omittat, & licentiam non petat, sed sine ea interfit matrimonio, valet quidem, tum quia tantùm requiritur præsentia parochi proprij, & testium ad valorem matrimonij: tum etiam, quia sola prohibitio sine decreto irritanti in hac materia non efficit inualidum matrimonium. Henriquez *loco citato*, & Thomas Sanchez *disput. cit. nu. 17.* dicunt fic declaratum esse à Cardinalibus, quorum tamen ego declarationem non legi inter eas, quæ excusæ circunferuntur: extat tamen apud me inter quasdam manu scriptas, quas accepi ab Illustrissimo Domino Domino Petro Portocarrero Calagurritano primùm, deinde Cordubensi, deniq; Conchensi Episcopo, Supremæ Inquisitionis Senatus Supremo Iudici, viro, cuius integritatem nulla vnquam delebit oblitio. Inter illas ergo fic habetur. *Vt matrimonium contractum seruatis solemnitatibus traditis à Concilio cum sponso vagabundo, qui reuiuit, & recedere contendit prætextu, quod matrimonium fuerit celebratum, nulla facta sui status inquisitione per parochum, neque parochum habuisse licentiam ab Ordinario suo iuxta dispositionem Concil. sessione. 24. cap. 7. validum sit, & non videri nullum.* Hæc ibi. Vide Zenedum de materia huius *cap. quæst. 30. à num. 66.*

CAPVT XV.

Quinam alij parochorum nomine censeantur.

SVMMARIVM.

1 *Duo agenda.*
2 *Idem de religiosis, atque de alijs parochis apud Indos dicendum, inter quos parochi munus exercent.*
3 *Ad coniungendos vagos debent religiosi parochi petere licentiam ab ordinario.*
4 *Obijcitur, & diluitur.*
5 *Quæ requirantur, vt religiosi possint apud Indos esse parochi.*
6 *Posse coniungere matrimonio cùm transeunt per locum, in quo non est parochus.*
7 *Rectores, & Coadiutores gaudere parochorum nomine.*

1 DE duobus tantùm dubium esse potest. Primò de religiosis in nouo orbe. Secundò de eo, qui ad nutum Episcopi constituitur, est in aliqua parochia vt Rector illius, vel de Vicario ipsius parochi ab eo constituto.

2 Quod ad primum attinet, certum est in locis Indiarum, vbi religiosi parochorum munus exercent, ex concessione Pij Quinti, quam refert Veracruz *in Appendice ad speculum*, idem de illis, atque de alijs parochis dicendū esse, cùm reuera parochi sint. An autem illi concessioni Pij V. derogatum fuerit per Gregorium XIII. in ea Bulla, qua reuocauit omnes proprios Motus Pij Quinti, qui derogant Concilio Tridentino, examinat Zenedo *d. q.* 30. *num.* 48. & 49. & sentit reuocatam esse. Ego tamen existimo Bullam illam Gregorij, neque quoad hunc articulum, neque quoad alios plures esse receptam, Igitur quod ad Sacramentorum omnium administrationem attinet, seruanda ea, quæ de alijs parochis dicuntur sine exceptione vlla.

3 Ex quibus fit posse vagos coniungere matrimonio, & peregrinos, & alienigenas iuxta regulas supernè positas, neque in eo est vlla specialis difficultas. Ad coniungendos autem matrimonio vagos, debent licentiam petere ab ordinario. Quia nullam habent priuilegium, quo derogetur dispositioni Tridentinæ, vt magis constabit ex dicendis. Concilio autem generali derogari non solet per clausulas generales, nisi etiam fiat eius expressa mentio, vt colligitur ex *cap. ex parte, & cap. vltimo, de capellis Monachorum, & cap. eam, de etate, & qual. & c. nonnulli, de referiptis*, & est communis Doctorum sententia, quos refert & sequitur Thomas Sanchez *lib. 3. disput. 26. in. fine.* Id quod maximo iure statuitum est. Cùm enim decreta Concilij tam maturè condita sint, non videtur rationabile illis derogari, sine eorum expressa mentione. Adde etiam, vt meritò docet idem Thomas Sanchez quando Concilium generale recens est, veluti Tridentinum, non sufficere generalem clausulam derogatoriam Concilij generalis, nisi Tridentini fiat expressa mentio.

4 Contra doctrinam hanc sensit Vera Cruz in Appendice ad speculum, qui docet religiosos in partibus Indiarum non indigere licentia ordinarij ad coniungendos matrimonio vagos. Idque probat, quia Pij Quinti priuilegio concedit, vt possint matrimonio iungere, sicut antea consueuerant, poterant autem ante Concilium Tridentinum sine ordinarij licentia ex priuilegio Leonis X. & Adriani VI. & in eodem etiam Pij Quinti priuilegio dicitur ordinariorum locorum, & aliorum quorumcunq; licentia minimè requisita. Cùmque priuilegij verba aliquem effectum habere debeant, *cap. Abbate, de V. S.* ibi, *cum priuilegium sit lex priuata*, imò & syllabæ priuilegij effectu carere non debeant, vt glossa *in cap. solita, de maiorit. & obedientia*, efficitur non esse necessariam licentiam, alias si necessaria esset, nihil nouum concederetur. Respondetur tamen eo priuilegio minimè derogari Tridentino, cùm illius mentionem specialem non fecerimus. Fuit autem eius deberet, vt illi derogatum esset iuxta dicta. Idque magis constat ex clausula derogatoria, posita in eo priuilegio, in qua solùm fit mentio Synodalis, aut Prouincialis constitutionis. Deinde addendū est, cùm & iure communi antiquo, & Trident. prohibitum sit religiosos interesse matrimonio, id statuit Pontifex, vt sicut antea consueuerant, ex aliorum Pontificum priuilegijs assistere sine ordinarij licentia, id possint modò sola licentia sui Prælati, qua parochi destinantur. Itaque ad hoc decernit Pontifex non requiri ordinarij licentiam, non verò concedit, vt ad casum specialissimum contentum *in sess. 24. d. cap. 7.* non requiratur licentia ordinarij. Quare illam petendi obligatio est.

5 Solùm aduertenda sunt duo. Primum est religiosos non posse eam parochorum curam exercere apud Indos, nisi seruetur in primis quod Episcopus, vel Prorex, vel gubernator oppidi illa committat religiosis. Deinde, quod capitulum Prouinciale concedat etiam licentiam in illis oppidis munus parochorum exercendi. Dixi autem nominatim Capitulum, quia ad illud pertinet eam licentiā, & facultatem concedere, adeò vt vbi non est capitulum, non possint fratres eam curam suscipere, nec iniunctam à Capitulo Prouinciali alterius Prouinciæ. Nec verò necessarium est fratres personaliter præsentari, aut nominatim designari à capitulo, sed satis est si Capitulum Prouinciale illis facultatem in genere concedat, quos designauerit Prouincialis. Hæc sunt conformia priuilegio Pij Quinti: de quibus latè Emanuel Rodriguez *tom. 1. quæst. Regular. quæst. 35. art. 1. 3. 4. & art. 5.* docet circa fratres sic designatos à capitulis non posse Episcopos aliquid innouare, neque in assignatis auferendo ab eis iurisdictionem, datur enim à Pontifice.

6 Secundum est, in his locis posse religiosos transeuntes per oppida, in quibus fideles habitant, sine parocho tamen, posse inquam matrimonio iungere. Nam cùm ex amplissima concessione Leonis X. & Adriani VI. possent religiosi in nouo orbe ministrare sacramenta omnia, Pius Quintus illis concessit, vt possent matrimonio assistere sicut antea consueuerant, cùmque circa hoc nihil immutatum sit, nec designatum à Concilio, planè poterunt eos matrimonio iungere.

7 Quod ad sacramentum attinet, certum est parochorum nomine gaudere etiam eos qui proprietarij nō sunt, ex eo quod Episcopus est immediatus parochus, vt in Regno Granatensi, Cordubensi, & Hispalensi, vbi Rectores tantùm ad nutum Episcopi amouibiles constituuntur. Similiter etiam ille, quem aliquis parochus asciuit coadiutorem locantem operas, assistere quidem matrimonio poterit, an verò licentiam aliis assistendi dare possit, dicam postea. Atque his fanè declaratio Cardinalium apud Farinacium *pag. 268.* cùm inquit: *Matrimonij curam coadiutore in administrandis Sacramentis parochi, vel Vicarij perpetui in illa parochia valet.*

CAPVT XVI.

Quis contrahentium parochus adesse debeat, & in qua parochia?

SVMMARIVM.

1 *Proprius parochus adesse debet.*
2 *Non est necessarium vt vterque parochus adsit.*

3 *Quis*

3 *Quis eorum adesse debeat, prima sententia.*
4 *Illum adesse debere, in cuius parœcia contrahitur, & non alium.*
5 *Quorundam solutio reijcitur.*
6 *Non obstare declarationem aliquam.*
7 *Ratio declarationem adducitur.*
8 *Afferum aliorum fundamenta, & diluuntur, & 9. & 10.*
11 *Parochum in aliena parochia contrahentem etiam suum parochum, peccare, & nihil officere.*
12 *Neque posse de licentia parochi, aut ordinarij.*
13 *Obijcitur, & diluitur.*
14 *Si vnus ex contrahentibus sit vagus quinis parochus potest.*
15 *Si in vtrius parochia non est promulgatum Tridentinum, potest sine ea forma contrahi conjugium.*

1 HActenus explicatum est, qui ordinarij, & parochi nomine gaudeant, vt inde colligeremus qui assistere matrimonio possint, & quidem, cùm iam constet qui ordinarij, & parochi nomine censeantur, facilè constat illos assistere matrimonio posse, & necessarium esse, vt aliquis eorum assistat, vel proprius parochus. Nam Concilium non loqui de parocho indefinitè, sed de proprio manifestè constat ex *cap. 1. eiusdem Sessionis*, multis in locis, & cùm de denunciationibus agit ibi, *in proprio contrahentium parocho denuntietur*, & cùm de licentia agit, vt alius assistere matrimonio possit, quam solus proprius potest concedere, & in eiusdem capiti 5 fine, vbi coniungens matrimonio absque licentia proprij suspenditur.

2 Deinde certum est non esse necessarium vt si contrahentes sint ex diuersis parochijs, interfit vterque parochus, sed satis esse vnum ex illis. Quia cùm matrimonium sit inter duos, aut vtrumque coniungere posset, aut neutrum. Ratione itaque connexionis fit, vt vterque fiat subditus illius parochi, & cùm matrimonio iungere illi concedatur, cum eo qui subditus est, potest & non subditum, argumento text. *in l. si communem. D. quemadmodum seruitus amittatur*, ibi: *Si communem fundum, ego & pupillus haberemus, licet vterque non vteretur, tamen propter pupillum, & ego viam retinco*. Est enim res individua, vt ibi inquit glossa, de quo etiam vide Zenedo *quæst. 30. numer. 47.* Adde etiam (quæ potissima ratio est) cùm ius istud iure nouo Concilij Tridentini inductum sit, & Concilium vnum tantum parochum exigat, satis erit alterum duobus contrahentium parochis interesse. Solùm ergo difficultas est, quis contrahentium parochus debeat assistere matrimonio.

3 Et quidem, dum librum de impedimentis primò in lucem emisi, mihi persuasi sufficere quemuis parochum ex duobus contrahentium, & ita parochum viri in parochia fœminæ, & è contra posse illos iungere matrimonio. In eam sententiam inductus fui, quia existimauit de eo extare declarationem Cardinalium, prout nonnulli asserunt, qui tamen eius verba non referunt, sic etiam sensit Thomas Sanchez *lib. 3. disput. 19. num. 11.* cum alijs, qui & docet esse declarationem Cardinalium, & idem citatis alijs docuit Zenedo *disp. 30. cit. num. 56.*

4 At re maturiùs considerata longè verius videtur proprium parochum qui assistere matrimonio debet, esse eum, qui parochus proprius est alterius ex contrahentibus, in ea parochia vbi contrahitur. Itaque in parochia viri erit parochus viri, in parochia fœminæ parochus fœminæ. Sic Nauarr. *in sum. cap. 23. num. 144.* Zeuallos *quæst 604. numer. 60.* Ludouic. Lopez *2. part. instruct. cap. 86. §. Præterea, & 2. part. de matrimonio, cap. 39.* Salzed. *in praxi cap. 73. versic. 14. in nona editione*. Emanuel Rodrig. *in 1. part. summ. cap. 218. num. 5.* Henriquez *lib. 11. de matrimon. cap. 3. numer. 2.* & alij. Extant apud me pro hac sententia tres Cardinalium declarationes. Prima Brugnatensi Episcopo: *Vt si quando vir ad domum vxoris accedit pro contrahendo, & consummando matrimonio, is proprius parochus sit, qui vxoris est, & illis benedictionem sacerdotalem dare poterit de iure, habetur l. 1. declarat. fol. 128.* Secunda Episcopo Leonensi: *Vt proprius parochus sit, qui vxoris parochus est, si in domo vxoris contrahitur, vel eius parochia, vt supra in vna Brugnatensi benedicere sponsos debeat, non obstante quacunque consuetudine contraria, etiam immemoriali.* Tertia. *Vt in hoc casu quando scilicet contrahentes sunt diuersarum parochiarum, sufficiat proprius parochus mulieris, quo inter sit matrimonio, ibidem fol. 167. Idem supra in vna Brugnatensi.* Quibus consonat etiam Concilium Colonense sub Paulo III. *cap. 32.* quod idem sentire videtur.

5 Et quamuis aliquando existimauerim ad has declarationes posse responderi, in illis tantùm dici sufficere parochum vxoris, quando contrahitur in parochia vxoris, & non addi illum præcisè requiri, quasi eo ipso dicant vnum sufficere, non verò negari, quin alter possit esse præsens: hoc tamen responsum mihi videtur refelli ex earum declarationum verbis rectè consideratis. Nam quæstioni propositæ, quis censendus esset in parochia fœminæ, v. g. proprius, respondent Brugnatensi proprium parochum esse vxoris, quando in parochia vxoris. Cumque Concilium dicat contrahendum coram proprio parochum, & congregatio declaret illum esse proprium parochum, manifestè sequitur, coram alio non posse contrahi matrimonium. Expendo etiam in secunda declaratione dictum esse, parochum vxoris esse, qui in eius parochia benedicere sponsos debet. Notà verbum *debet*. Non ergo alius potest, nec parochus viri in parochia fœminæ, alias non vterentur Cardinales verb. *debet*, sed *potest benedicere*, siquidem & alius etiam potest. Expendo etiam in eadem secunda declaratione proprium parochum, qui interesse, & benedicere debebat, vnum & eundem esse. At solus benedicit proprius eius parochus, id quod etiam fatetur idem Thomas Sanchez *disp. citat. num. 19.* Cuius commoda differimus ratio assignari non potest, cùm parochus sit de solemnitate matrimonij, benedictiones verò nequaquam.

6 Nec verò his obstat declaratio alija, non enim video eius verba ab Auctoribus referri, & Thomas Sanchez illam referri scribit à Nauarro. At Nauarrus consilio citato, illam non refert, sed tantùm dicit se audire aliquos ita dicentes, quo adhuc rumore non obstante ille in oppositam sententiam inclinat.

7 Et quidem iure optimo id ita declaratum est à Cardinalibus. Tum quia, vt Nauarr. inquit *in eo consil. 4. de clandestina desponsatione*, sequeretur dari auctoritatem parocho in aliena parochia. Quod tamen in his quæ pertinent ad forum exterius, ægrè admittendum est, maximè cum præiudicio tertij, nisi expresso iure concedatur *cap. Ludouicus 17. quæst. 2. & Clement. 1. de priuileg.* Cumque Concilio Tridentino id expressè non concedat parochus in aliena parochia, tantùm credendum est id fuisse concessam, quod in iure sine præiudicio tertij concedi potest. Tum etiam non opus esse alia declaratione ostendo prædicta considerationes. Quia si vir est in parochia fœminæ, cùm sit proprius parochus fœminæ, & existens in sua parochia, satis consultum matrimonio est, cùm ratione connexionis, vt dicebam suprà isto capit. possit vtrumque coniungere. Si verò vterque extra suam parochiam velit contrahere, si peregrinantur, habent parochum illum, in cuius parochia commorantur, vt iam suprà à nobis demonstratum est. Non ergo est vlla ratio, quæ cogat asserere parochum in aliena parochia posse coniungere matrimonio.

8 Denique in hanc sententiam inclino, quia fundamenta, quibus opposita nititur, imbecilla sunt. Primò probat Thomas Sanchez, quia Concil. Tridentinum solùm petit proprij parochi præsentiam. At parochus non amittit iurisdictionem voluntariam, qualis hæc est dum egreditur proprijæ parochiæ limites. Sed infirma hæc ratio est. Tum quia Concilium expressè petit proprij parochi præsentiam, & vt in aliena parochia alius esset proprius parochus, quam is in cuius

parochia versantur cum præiudicio tertij, exprimit à Concilio deberet: hic autem versatur tertij præiudicium, vt constat. Adde etiam id quod optimè Nauarr. docuit eo loco, frustra desumi argumentum ab actu vel exercitio iurisdictionis voluntariæ ad instituendum nostrum. Nec enim hic intenuit iurisdictio vlla voluntaria, sed nuda præsentia, neque assistentia illa est actus voluntarię iurisdictionis. Tum etiam quia ea doctrina de exercitio iurisdictionis voluntariæ extra proprium territorium eatens locum habet, quatenus iuste alius diuersi territorij conqueri non potest: at hic iusta proprij parochi querela esse potest, & sequitur illi præiudicium, Non ergo est eadem ratio de iurisdictione voluntaria, & de assistentia parochi.

9 Secundò opponit, quia is est legitimus parochus, vt assistat matrimonio, qui est legitimus ad audiendas confessiones. Sed ruxta omnes parochus extra suam parochiam legitimus parochus est ad audiendas confessiones sui parochiani. Ergo etiam in isto casu. Sed respondetur in primis, vt suprà dictum est, non sumi idoneum argumentum ab vno sacramento ad aliud, sed in vnoquoque sacramento spectandum esse, quid decretum sit, maximè cùm hæc præsentia parochi in matrimonio iure nouo Concilio Tridentino vel inducta, vel renouata fuerit.

10 Tertiò opponit, quia assistere matrimonio reducitur ad iurisdictionem voluntariam, cum non exigat causæ cognitionem. Ergo potest extra parochiam exerceri validè. Sed hoc argumentum iam in primo solutum est, non enim est hic actus iurisdictionis voluntariæ, imò cùm versetur præiudicium tertij, potius pertinere deberet ad contentiosam, sicut Panormitan. docuit de legitimatione, quoties est in præiudicium tertij, esse contentiosam.

11 Ex tradita doctrina nonnulla licet inferre matoris claritatis gratia. Primò colligitur parochum in aliena parochia coniungentem suum parochianum peccare grauiter, & puniendum esse, vt docent Henriquez, Salzedo, & Emanuel Rodriguez. Ratio est quia peruertit ordinem Ecclesiasticum in diœcesibus, & parochijs constitutum. Deinde nullum omnino redditur matrimonium, sicut perinde est, ac si alienus omnino parochus assisteret. Quare etiam cessante scandalo graue peccatum est, & non tantùm ratione scandali, vt non rectè docuit Thomas Sanchez *d. disp. 19. cit. num. 18.*

12 Secundò colligitur neque etiam de licentia parochi, aut ordinarij posse alium coniungere in aliena parochia. Quamuis enim ea licentia concedi possit extra territorium, cum ea concessio sit actus iurisdictionis voluntariæ: at verò non potest dari, vt assistat quis extra propriam parochiam contrahentium, cum ipse parochus vel ordinarius assistere non possit, vt dicebamus.

13 Sed contra illationem hanc sentit Paulus Comitol. *lib. 1. responsorum moralium*, & Thomas Sanchez *loco citato*, qui sibi persuadent posse dare licentiam alteri vt coniungat eos in aliena parochia, aut territorio. Inducuntur primò, quia etiam ipse parochus posset eos in aliena parochia coniungere. Sed hoc iam relectum est, & ostensum nequaquam posse. Inducuntur secundò, quia Episcopos suis parochianis peregrinantibus concedere solet, & potest facultatem, vt in alijs locis accipiant sacramenta pœnitentiæ, & confessionis. Ergo etiam dare potest licentiam, vt assistat alius in aliena parochia. Respondetur tamen valdè diuersam esse rationem: tum quia, vt dixi in materia de Pœnitentia, ea licentia necessaria non est ad hunsmodi sacramenta. Tum etiam, quia ea licentia supponit extrema habilia, neque enim concedere potest, vt qui in aliena parochia administrare non potest sacramenta, administret suis, sed ex approbatis in alia. At in matrimonio nullus est idoneus, nisi proprius patochus, proprius verò non potest, nisi in propria parochia. Adde etiam non esse necessariam eam licentiam ad sacramentum matrimonij, cum ad illud recipiendum sufficiat quæuis habitatio extra diœcesim, vt censeatur proprius parochus ad assistendum ille in cuius parochia habitant. Inducuntur tertiò, quia iudex, qui extra suæ iurisdictionis locum iudex non est, potest licentiam concedere minori, vt contrahat extra suum territorium. Ergo idem dicendum est in matrimonij contractu. Respondetur tamen minorem eatenus esse inhabilem, quatenus sine licentia contrahit, semel autem concessa licentia iam esse habilem ad vbique contrahendum. Secus autem contingit in nostro casu, neque enim est quicunque vbicunque habilis ex licentia concessa ad assistendum, sed, intra suæ parochiæ limites.

14 Tertiò colligitur: si alter ex contrahentibus sit vagus, proprium parochum, quia assistere debet matrimonio, posse esse quemcunque, quia quicunque est vagorum parochus, iuxta dicta, vt docet etiam Thomas Sanchez *disputat. 25. num. 14. & 15.* atque hunc posse licentiam dare aliis, vt illos coniungant, dummodo coniungant in propria parochia, nam in aliena non possunt.

15 Vltimò colligitur, si vrus ex contrahentibus sit ex ea parochia, in qua nondum promulgatum est decretum Tridentinum, aut non sunt elapsi triginta dies à publicatione, alter verò si ex parochia; in qua iam publicatum est, atque receptum, si contrahant in parochia, non esse necessariam assistentiam patochi alicuius. Sic respondisse Cardinales apud Farinac. *pag. 277.* circa illa verba, *Irritos facit, & annullat*, vbi hæc habet. *Quæsitum est quid faciendum cum duo clandestinè contrahunt, aut contraxerunt, & in vnius parochia publicatum fuit decretum, in alia non item in qua contrahunt simul, responsum est non obligare decretum nondum in ea parochia vbi contrahitur, publicatum.* Ex quo potest etiam amplius confirmari, quod supra dicebamus eum solum esse parochum, qui assistere debeat, qui est eius parochiæ, in qua contrahitur.

CAPVT XVII.

Quæ qualitates requirantur in parocho, qui assistere matrimonio debet?

SVMMARIVM.

1 *Non requiritur qualitas sacerdotij in parocho, vt adsit matrimonio.*
2 *Quorundam obiectiones dilluuntur, & 3.*
4 *Parochus non Sacerdos assistens matrimonio non peccat, potest etiam licentiam concedere, licet non sit Sacerdos.*

1 IN hoc capit, expedienda nonnulla sunt, de quibus dubitari solet, cum tamen parum difficultatis habeant. Primò ergo quod attinet ad qualitatem sacerdotij, non requiritur ea qualitas in parocho, vel ordinario, vt assistere matrimonio possit, quare coram parocho, vel ordinario non Sacerdote contractum matrimonium valet. Hanc sententiam tenet Emanuel Sà *verb. matrimon. num. 1.* Suarez de excommunication. *disputat. 11. sect. 2. numer. 18.* Thomas Sanchez cum aliis *lib. 3. disputat. 20. numer. 3.* Henric. *lib. 11. de matrimon. cap. 3 num. 5* Aliique non pauci, licèt valde dubitent. Attamen extra dubium ea opinio est, sic enim declararunt illustrissimi Cardinales. Nam inter nouissimas Rotæ decisiones, quas cum declarationibus Concilj excusit Farinac. *decision. 70.* sic habetur. *Abulensis eadem scilicet prima Decembris 1593. congregatio Concilij*

alij tenſuit, matrimonium contractum coram parocho non Sacerdote valere. Quare de eo ampliùs dubitare non licet. His accedit iure optimo ita declaraſſe Cardinales, quia cùm hæc forma ſolemnitatis matrimonij Concilij Tridentini decreto inducta ſit, mirum eſt, nunquam Concilium qualitatem hanc expreſſiſſe in parocho, vbi de eius valore agebatur. Adde etiam, cum in hoc ſacramento parochus non ſit miniſter, ſed teſtis, neque iuriſdictionem vllam exerceat, & ex alia parte, quamuis Sacerdos non ſit, parochi munus, & nomen, & auctoritatem verè retineat, & propriè, ſolumque exigat Concilium præſentiam proprij parochi, abſque dubio dicendum eſt in eo qualitatem Sacerdotij non requiri. Denique his accedit nullum eſſe caput, ex quo poſſimus deducere hanc neceſſitatem Sacerdotij. Non enim colligitur ex verbis, quæ prolatura eſt, cum illa non ſint de ſubſtantia matrimonij, neque etiam ex iuriſdictione, nullam enim iſto loco exercet.

2 Sed contra ſententiam iſtam ſentiunt alij non pauci, quos refert Thomas Sanchez *diſputat. citat. numer.* 1. & Zenedo *diſputat.* 30. *numer.* 54. & 55. Quam etiam ipſe probabiliorem putauit, donec vidit deciſionem Rotæ quam citauimus. Mouentur primò, quia Zeallos *diſputat.* 604. *numer.* 89. aſſerit illuſtriſſimos Cardinales declaraſſe, Vicarium generalem Epiſcopi Sacerdotem eſſe debere de neceſſitate, vt matrimonium ſolemnizare poſſit. Qua etiam ratione commotus idem aſſeruit Zerola *in praxi* 2. *part.* §. *parochus*, *verſ.* 3. Cæterum ego Cardinalium declarationes ſolùm ex aliorum fide non prolatis verbis ægrè extare credo, aut illis certè non commoueor. Maximè cùm videam in nouiſſimis literis Pontificijs Clementis VIII. aut Pauli V. quæ circa qualitatem Vicarij Epiſcopalis emanarunt ſacrum Ordinem in illo requiri, ſacerdotij verò qualitatem non item.

3 Secundo mouentur. Quia Concilium inquit. *Qui aliter, quam præſente parocho, vel alio Sacerdote de licentia parochi*. Ergo indicare videtur parochum etiam ſacerdotem eſſe debere, quia particula *alius* eſt repetitiua ſimilium, probat text. *in l. fugitiui, C. de ſeruis fugit. verb. alia pœna, l. quidam relegatus, & ibi* Bartol. & Socin. *de reb. dubijs*, & melior text. *in authentico ea teſtamenta. C. de collationibus*, ibi, *Aliorum datorum*, vbi idem omnes ſine ſcrupulo docent, quod idem varijs doctrinis, & citatis auctoribus probat Thomas Sanchez *diſputat.* 20. *num.* 2. Sed reſpondetur facilè eam particulam *alius*, eſſe repetitiuam ſimilium, non tamen ſemper, ſcilicet cùm adſunt plures coniecturæ, quibus oppoſitum dicendum eſſe conuincatur. Et quidem particulam hanc non ſemper eſſe ſimilitudinis notam conſtat primùm ex Euangelio Matt. 28. & Marci 15. *Crucifixi ſunt cum eo*, ſcilicet Chriſto, *alij duo latrones*. Deinde ex iure *cap. Nouitianus* 7. *queſt.* 1. *vbi, alios pſeudo-Epiſcopos*, cum de ipſis catholicis Epiſcopis fide integra in preſſura probatis, & in perfectione proſcriptis ſermo eſſet, & *cap. Apoſtolica* 54. *diſtinct.* & eſt text. *in l.* 1. *de conſtit. pecun.* §. *debitum*, ibi, *Ex quocunque alio contractu, & authentica qua ſemel, verb. aliud, C. quomodo, & quando*, gloſ. *in cap. ſedes, verb. matiore, de reſcriptis*, & *ibi* Felinus, & Imola. In quam rem plura adducit Felinus *ibi num.* 6. & eius Additionator *ibidem, verb. alius, litera C.* Quæ etiam doctrina exornari poteſt ex his, quæ habet Donell. *lib.* 17. *commentator. cap.* 10. Alia leuioris momenti adducunt, quæ rectè diſſoluit Thomas Sanchez *diſput. citat. n.* 5.

4 Ex his colligitur primò parochum non ſacerdotem aſſiſtentem matrimonio non peccare, licet enim illi aſſiſtere ſecundùm ius Tridentini, vt dictum eſt. Secundò colligo, poſſe etiam validè licentiam concedere alijs, vt aſſiſtant, etiamſi ipſe parochus Sacerdos non ſit, nihil enim obſtat. Id quòd procedit non ſolùm retenta noſtra opinione, ſed etiamſi dicamus illum per ſe non poſſe aſſiſtere; & explicatur exemplo ſacramenti Pœnitentiæ, poteſt enim licentiam dare alijs, vt ſuorum parochianorum confeſſiones audiant, cùm tamen ipſe audire non poſſit. Atque hæc de qualitate ſacerdotij.

§. VNIC.

An poſſit aſſiſtere excommunicatus, vel irregularis?

SVMMARIVM.

5 *Regula generalis ſtatuitur.*
6 *Excommunicatum etiam denuntiatum ſuſpenſum irregularem parochum poſſe aſſiſtere matrimonio.*
7 *Suadetur ex declaratione Cardinalium.*
8 *Obiectiones proponuntur.*
9 *Diluuntur.*
10 *Parochum excommunicatum aſſiſtentem matrimonio non eſſici irregularem.*
11 *Peccare tamen, & grauiter.*
12 *Limitatur in caſu neceſſitatis.*
13 *Valet matrimonium, cui aſſiſtit parochus prohibitus aſſiſtere.*
14 *Poſſe licentiam dare alijs vt aſſiſtant parochum excommunicatum.*
15 *Obiectiones proponuntur.*
16 *Diluuntur.*

5 IN hac difficultate hæc ſtatuatur regula generalis. Si cenſura vel pœna lata in iure non priuat officio clericum, vel ſuſpendit, aſſiſtere matrimonio poteſt. Huius hæc ratio eſt, quia cùm Concilium tantùm exigat præſentiam parochi, quandiu ille quatuis cenſura irrititus parochus eſt, & eius officium retinet, aſſiſtere poteſt.

6 Hinc colliges parochum excomunicatum validè aſſiſtere matrimonio poſſe, item ſuſpenſum, & irregularem, etiamſi ſit excommunicatus, non toleratus, & nominatim denuntiatus iuxta *Extrauag. ad euitanda ſcandala*. Sic docet Thomas Sanchez *lib.* 3. *diſputat.* 21. *num.* 4. Emanuel Sà *verb. matrimonium, num.* 1. *in fine*, idem videtur ſupponere Suarez de excommunicatione *diſputat.* 11. *ſect.* 2. *num.* 2. *in fin. & num.* 17. *&* 18. & Gabriel Vazquez de excommunicatione, *dub.* 4. nouiſſimè Riccius *in praxi decif.* 243. *num.* 1. Huius autem ea mihi videtur eſſe ratio, licet dictum ſit à Concilio Tridentino matrimonium ſine teſtibus, & parocho, contractum eſſe nullum ipſo iure, non tamen inuenitur decretum in aliquo iure, quod ſi Sacerdos copulans aliquos matrimonio ſit excommunicatus, inualidum ſit. Nam licet iure communi abſtrahantur excommunicati ab adminiſtratione ſacramentorum, tamen vniuerſaliter intelligitur carere effectu, quando miniſter eſt de eſſentia ſacramenti diſtinctus à ſuſcipiente. In matrimonio autem parochus aliquos, contingens non eſt de eſſentia ſacramenti, neque vt miniſter, neque vt ſuſcipiens, quamuis poſt Trident. ſine illo contractum ſit nullum. Idque magis explicatur, & confirmatur, quia matrimonium contractum ab ipſis excommunicatis, valet, licèt Eccleſia potuerit conſtituere, vt illud eſſet nullum, ſcilicet ſi conſtituueret excommunicationem eſſe inhabilitatem ad contrahendum, ſicut ſtatuit conſanguinitatem, aut alia impedimenta inhabiles reddere. Atque hæc eſt potiſsima ratio huius noſtræ ſententiæ. Nam cùm iure nouo Trident. ea præſentia parochi inducta ſit, ſtandum eſt tantùm his, quæ Concil. diſponit, & non alijs, quæ iure antiquo diſpoſita erant, neque enim ſub antiquis excommunicationis affectibus, hic qui nondum erat, cõprehendi potuit. Habemus exemplum in iure ciuili. Pater enim qui tutorem filijs teſtamento reliquit, omnibus filijs

reliquisse censetur, nisi voluntas refragetur. Quod tunc fit, cùm testator de quibusdam non sensit, qui verbo appellatorum non continebantur. Vlpianus *l. in quæstu, §. 1. de testament. tut.* hoc exemplo vtitur. Finge patrem, cùm ignoraret se filium Titium habere, tutores testamento dedisse, magis esse ait, vt huic tutores dedisse non videatur, quippe de eo non potuit cogitare, quem ignorauit, multoque minus de eo sentire, *l. qui cum tu ortibus, §. penult. & vltim. D. de transact.* voluntas autem in testamentis totum facit, *l. ex facto, §. rerum, D. de hæredib. instit. l. si mihi, in fine, D. de leg. 1.* Aliis etiam rationibus probat Thomas Sanchez quæ desumuntur ex eo, quia assistere matrimonio non est actus iurisdictionis, solumque illi assistit, velut testis omni exceptione maior, auctoritatem præbens matrimonio. Sed cùm videamus etiam testes excommunicatos repelli à testimonio, & non in matrimonij contractu, legitima huius ratio ea censenda est, quam adduximus.

7 Induci etiam pro hac sententia potest quædam Cardinalium declaratio, quæ sic habet apud Farinac. *Matrimonium contrahitum coram notorio fornicatore valet, nisi per sententiam condemnato, & confesso.* Id enim non ratione statutur, nisi quia propter notorium concubinatum non suspenditur ipso iure, sed suspendendus est, & puniendus. At qui cùm per sententiam, & iudicialem confessionem sit ipso iure suspensus ab officio, sit vt assistere matrimonio non possit. Simili ergo ratione cùm per excommunicationem maiorem, etiamsi sit denuntiatus, non sit priuatus officio parochi, sed adhuc verè parochus sit, assistere quidem poterit matrimonio. Vnde Emanuel Sa *loco citato*, meritò dixit, *modo non sit per sententiam priuatus officio.*

8 Verùm contra doctrinam huius illationis sentit Auila *de censuris, part. 2. cap. 6. dispuat. 3. dub. 1. conclus. 5.* & videtur inclinare Emanuel Sa *verb. matrimonium, numer. 1. in fine*, dum expresse inquit, *sufficit & parochus tolleratus*. Probat Auila. Primò, quia actus, quos excommunicatus non toleratus exercet, ratione publici officij sunt nulli, vt tradit Sylueſter *verb. excommunicatio, 2. num. 2. & 3.* Nauarrus *in Manuali, cap. 27. num. 36.* Sed in matrimonio assistit parochus ratione publici officij & publicæ potestatis: assistit enim quatenus parochus est, cuius signum est, quia si adhibeantur mille testes, nullius fiunt momenti. Secundò probat, quia contractus, in quibus secundùm ius requiritur de substantia præsentia tabellionis, sunt inualidi, & nulli, si tabellio sit excommunicatus, non toleratus. Sed de substantia matrimonij est præsentia parochi. Ergo non valet coram non tolerato. Maior habetur ex glossa *in cap. decernimus, de sententia excommunication. in 6.* quam sequitur Germinianus *ibi. num. 6.* Franc. *num. 7.* Ancaranus *colum. antepenult.* Sylueſter *excommunicatio, 3. num. 2.* & communiter Canonistæ. Secus dicendum est de testibus, quia non assistunt ratione publici officij, nec potestatis.

9 Sed hæc non obstant. Nam ad primum respondetur ex doctrina tradita hunc actum non comprehensum antiquo iure, sed de eo standum dispositioni Concilij, nullum autem decretum extare, quo irritetur, id enim spectandum præcipuè est, cùm quæritur an iure fieri possit, vel non? Deinde dico assistentiam parochi non esse actum eius, vt ordinem, vel iurisdictionem habet, sed quatenus legitimus testis designatus est, cum facultate substituendi, vt rectè docet Thomas Sanchez *ibidem num. 7.* Adiunxit itaque eam auctoritatem legitimi testis Ecclesia officio parochiali cum potestate substituendi in facerdotem. Quare non comprehenditur illis decretis, in quibus parochis prohibetur administratio sacramentorum, vel iudicibus vsus iurisdictionis, aut ordinis. Neque obstat secundum ex eadem ratione, quia quando illa doctrina de Tabellione vera esset, hic non habet locum, quia non inuenimus decretum Tridentini irritans matrimonium, cui assistit parochus excommunicatus, vel suspensus. Addo præterea neque eam doctrinam de præsentia tabellionis excommunicati esse constantem. Vnde Franciſc. Suarez *de excommunication. disput. 16. sect. 5.* docet in conscientia valere acta tabellionis excommunicati de rigore iuris, licèt ex consuetudine ob opinionem communem Canonistarum censeat in foro externo non valere, & certè nullus textus est in iure canonico, vnde ea sententia deducatur, vt suo loco probatum est.

10 Ex his etiam consequenter colliges secundò non effici irregularem parochum excommunicatum assistente matrimonio, vt expresè docet Franciſc. Suarez *de excommunication. dispuat. 11. sect. 2. numer. 17. cum sequentibus*. Quidquid enim de eo sit, an si excommunicatus benedicat sponsos, maneat irregularis, de quo suo loco, attamen ex eo quòd excommunicatus assistat, non efficitur irregularis. Tum quia hæc non est administratio sacramenti, neque alicuius ceremoniæ sacræ. Tum etiam, quia ex dispensatione Concilij Tridentini ad eam assistentiam non est necessarius aliquis vsus ordinis. Nam etiamsi contingat parochum non esse sacerdotem, coram eo, & testibus fiat validum matrimonium. Imò addo cum eodem Suarez, quod etiamsi sacerdoti conditio in parocho ipso requisita esset, sicut requiritur in eo, qui de eius licentia interest, nihilominus ex vi illius assistentiæ non manere irregularem clericum assistentem. Quia quamuis talis conditio requireretur iure positiuo in ea persona, non tamen exerceret ibi actum ordinis sacerdotalis, sed est qualitas requisita in ea persona ad maiorem fidem faciendam.

11 Tertiò colliges parochum excommunicatum assistentem matrimonio, peccare quidem ex vi eius iuris, in quo prohibita est excommunicato communicatio cum fidelibus. Sentit nobiscum Gabriel Vazquez *de excommunication. dub. 7. num. 7.* Est enim communicare quidem non in sacramentis, ea enim communicatio tantùm est inter fumentem, & ministrantem, sed in sacris, qualis communicatio est in diuinis officijs, Missa audienda, & aliis eiusmodi, quam communicationem etiam Couarru. asserit esse mortale peccatum. Nec verò dici potest parochum illum communicare in re necessaria, & ideò excusari, vt indicare videtur Thomas Sanchez *lib. 3. dispuat. 21. n. 8.* neque enim sacramentum matrimonij videtur esse necessitatis, idque exemplo testis idonei, excommunicati tamen confirmari potest. Imò addiderim non esse venialem culpam, est enim excommunicatio in re adeò grauis & sacra.

12 Quartò colliges cum Franciſco Suarez *dispuat. 11. citat. sect. 1. num. 24.* non peccare quando in articulo mortis esset necessarium assistere, sicut decimus de excommunicato facerdote, qui in articulo extremæ necessitatis ministrat pœnitentiam. Potest enim euenire huiusmodi casus, in quo moraliter necessarium sit, vel ad salutem spiritualis hominis morientis, vel ad magnum commodum temporale filiorum, vt in articulo mortis vxorem ducat, quam vsque ad illud tempus in concubinam habuerat, & quòd nullus alius adsit sacerdos, vel parochus, nisi excommunicatus, qui interesse possit. In eo certè casu quantum est ex parte censuræ, dubitari non potest, quin licitè possit huiusmodi sacerdos adesse matrimonio. Si enim licitè potest minister sacramentum ab excommunicato in eo articulo, censetur enim Ecclesia pro eo tempore excommunicationem suspendere, multo magis hoc verum erit in matrimonio, in quo non est minister, sed testis iure Ecclesiastico qualificatus. Similiter etiam parochus excommunicatus assistens matrimonio excusaretur à peccato metu mortis incusso. Quamuis enim aliæ leges diuinæ de non communicando in sacramentis obligent cum vitæ dispendio, vt probat Gabriel Vazquez *dub. 7. citat. à num. 10.* attamen non habere locum in hac communicatione in sacris, idem docet *ibidem num. 16.*

13 Quintò colliges à fortiori matrimonium valere, cui assistit parochus, cui interdictum est, ne assistat matri-

matrimonio, siue quia generaliter ob imperitiam prohibitus est sacramenta ministrare, dato ob eam causam coadiutore, iuxta textus *in cap. alleratus 27. dist. & cap. nisi cum pridem, de renunciat.* & Tridentinum *sessione 21. cap. 6. de reformatione*, siue specialiter interdictum sit ab Episcopo, ne assistat. Adhuc enim verè parochus est, retinetque titulum parochi, vt cum alijs docet Thomas Sanchez *disputat. 21. num. 11.* & 12. Id quod verum est etiam de Rectore, vel Vicario ad nutum amouibili. Vtrumque declarauit congregatio Cardinalium apud Farinacium *part. 270.* in hæc verba: *An prohibitione facta ab ordinatione parochus contungat aliquos, ita tollatur, seu subsendatur iurisdictio parochi, vt ad celebrandum matrimonium non sit legitimus parochus, matrimoniumque coram eo contractum nullum? Sacra congregatio respondit matrimonium valere. Quod si hac prohibitio facta sit, non ipsi Rectori, sed eius Vicario, qui ad nutum ordinarij amoueri potest, an matrimonium, in quo contra ordinarij prohibitionem Vicarius iste interuenit, validum sit. Congregatio respondit, validum esse.* Hæc ibi. Quare de eo amplius dubium esse non potest. Idem citatis alijs Riccius *in praxi decis. 243. num. 2.*

14 Vltimò colliges validè posse licentiam dare alijs, vt assistant, parochum excommunicatum, etiam non toleratum, vt docet Thomas Sanchez cum alijs *disputat. 21. citat. num. 7.* Emanuel Sà *verb. matrimonium, num. 1. in fine.* Quod quidem ex dictis facilè deducitur, nam assistentia illa non est actus iurisdictionis, nec etiam concessio licentiæ, sed tantùm quasi substitutio testis, cui concessum à Concilio est, vt alium suo loco possit substituere, nec parochus excommunicatus prohibitus est substituere iure nouo Tridentini, quo in hac re vtimur. Alij probant, quia Episcopus, & ordinarius excommunicatus potest alteri concedere licentiam audiendi confessiones, vel ministrandi sacramenta. Sed non placet ea ratio. Nec enim eam licentiam excommunicatus non toleratus potest concedere, vt in materia de excommunicatione tradunt Doctores, ea enim licentiæ concessio ad sacramenta ministranda actus iurisdictionis est, quæ pro commissio sibi muneris ipse ministrare deberet suis ouibus.

15 Sed contra illationem hanc sentit Petrus Ledesma *de matrimonio, quæst. 45. art. 5. dub. 4. fol. 192.* & alij, moueturque non facili argumento. Quia generalis regula est vsum iurisdictionis spiritualis interdictum esse excommunicato *cap. audiuimus 24. quæst. 1.* & alibi passim. Quæ regula ad omnes eos actus extenditur, qui propriè iurisdictionis sunt, quales sunt illi qui propriè sunt iudicis superioribus, & Ecclesiastici, vt præcipere, leges ferre, dispensare, licentiam concedere, ad quodlibet munus Ecclesiasticum exercendum, iudicium ferre, & alij similes, qui numerantur *in cap. accedentibus, de excessibus Prælatorum, & in cap. dilectus, de officio ordinarij.* Sed concessio huiusmodi licentiæ ad assistendum, videtur esse actus iurisdictionis. Ergo ab excommunicato esse non potest. Tota difficultas est in maiori propositione probanda, quæ ostenditur primo. Quia ea concessio pertinet ad parochum, vt parochus est, ratione publici officij, cum nullus alius, quam proprius parochus, quo etiam nomine intelligitur ordinarius, eam licentiam possit concedere. Deinde, quia concessio licentiæ ad administrandum sacramentum Pœnitentiæ, vel Extremæ Vnctionis actus iurisdictionis est, & ab excommunicato concedi non potest, vt expresse docet Suarez *de excommunicatione, disputat. 14. sect. 1. num. 7.* vbi improbabilem censet quorundam sententiam asserentium parochum excommunicatum posse validè conferre licentiam ministrandi sacramentum Vnctionis, ex eo quòd ministratio non sit actus iurisdictionis. Quamuis enim ministratio Vnctionis non sit iurisdictionis actus, attamen concessio licentiæ ad ministrandum est iurisdictionis vsus. Ex quo etiam posset pro ea sententia fiumi non leuis confirmatio. Quia licet assistere matrimonio non sit actus iurisdictionis, attamen præbere licentiam assistendi actus iurisdictionis videtur. Denique conijcitur esse vsum iurisdictionis, quia ediatus Concilium non dixisset, *vel alius de licentia parochi*, posset parochus eam licentiam concedere, quod signum est iurisdictionis eius esse, & ad illum tanquam ad ordinarium pertinere.

16 Sed hæc non obstant, quominus in nostra sententia persistamus. Quare dicendum est eius licentiæ concessionem non esse vsum iurisdictionis, sed quasi substitutionem testis qualificati, cui concessum est, vt alium pro se substituat ad testimonium ferendum de eo matrimonio. Nam assistere matrimonio non est actus ordinis, neque iurisdictionis, vt dictum est. Id quod speciale est in hoc sacramento, in quo parochus non est minister, vt ostensum est suprà *lib. 1.* Vnde licentiam ad assistendum dare, neque iurisdictionis, neque ordinis actus est, sed tantùm vti facultate concessa parocho per Tridentinum, quod parochum ita testem esse voluit, vt alium non nisi sacerdotem pro se posset substituere. Quod quidem, nisi per Tridentinum concessum esset, nequaquam posset parochus efficere, esset enim electa industria personæ, sicut ex doctrina Hostiensis, & communi docet Thomas Sanchez *disputat. 21. num. 9. in fine*. Atque ex his soluta manent quæ modò allata sunt.

CAPVT XVIII.

An peccent contrahentes, dum ab excommunicato parocho petunt, vt assistat, vel licentiam præbeat?

SVMMARIVM.

1 *Quid agendum.*
2 *Diuisio scandali.*
3 *Alia diuisio in actiuum, & passiuum.*
4 *Prima regula de scandalo actiuo.*
5 *Quid requiratur, vt quis censeatur dare scandalum actiuum.*
6 *Eadem obligatio vitandi, si scandalum fratris futurum sit in eodem genere, vel diuerso.*

1 DIximus cap. præcedenti peccare mortaliter parochum excommunicatum, dum assistit matrimonio. Superest explicemus an peccent etiam contrahentes matrimonium coram illo, atque ideò ex isto capite frustrentur fructu sacramenti. Quæ quidem dubitatio in multis alijs materijs locum habere potest. Quare vniuersalem doctrinam trademus, qua explicemus, quando verè dicamur alijs occasionem præbere ruinæ, & peccati, ita vt nobis aliorum peccatum, cui occasionem dedimus, imputetur. In quo explicando hoc ordine procedemus. Primò generales trademus regulas, quibus in hac materia vtendum sit. Secundo loco colligemus in nonnullis materijs, quomodo iuxta præmissa principia philosophandum sit, in quibus ea res frequentiùs examinari solet, quarum resolutio obscura est propter varias, & diserepantes Doctorum sententias.

§. I.

Obseruantur nonnulla, & proponitur prima regula.

2 Antequam regulas meo iudicio optimas statuamus,

primò observandum est, quod ad præsens institutum attinet, scandalum duplex esse, generale quidem est iuxta doctrinam Divi Thomæ 2.2.quæst 43. art. 1. quod est per accidens causa ruinæ alterius, speciale autem quod est per se causa ruinæ. Quod tamen ita intelligendum est, scandalum generale dici, quod quamuis ex se sit occasio ruinæ, attamen est præter intentionem operantis qui non intendit scandalum offerre. At speciale est in quo per se intenditur, & directè ruina proximi. Hic autem non agimus de peccato, quod quis committit, cum directè, & ex intentione fertur in ruinam proximi, quatenus illius ruina est, sed de scandalo generali, quando ex operatione alterius sumitur, vel præbetur occasio ruinę.

3 Secundò observandum est iuxta doctrinam eiusdem Divi Thomæ *in eadem quæstione, art. 1.* scandalum generale duplex esse, alterum actiuum, passiuum alterum. Actiuum est dictum vel factum, minus rectum præbens alteri occasionem ruinæ. Dicitur autem minus rectum, vel quia in se malum est, vel quia habet speciem peccati. Passiuum est, peccatum eius, qui scandalizatur. Hoc autem est in duplici differentia. Nam vel ortu potest ex scandalo actiuo, quod est dictum vel factum minus rectum in altero; & in hoc casu scandalum passiuum coniungitur cum actiuo, ex eo enim nascitur. Vel potest scandalum passiuum ortu ex opere bono alterius non habente speciem mali, estque scandalum passiuum tantum, & non dicitur occasio præbere, sed sumi. Quæ doctrina colligitur ex D. Thoma *loco proximè citato*, & amplectuntur communiter alij. Hoc autem scandalum passiuum tantum adhuc triplex est: nam vel nascitur ex malitia, vel infirmitate, & fragilitate, vel ex ignorantia. Potest enim quis ex opere bono alterius, aut non habente speciem mali, sumere occasionem ruinæ, vel malitia sua, quæ interpretatur in malam partem, & ex eo bono opere sua prauitate inducitur ad peccandum: vel quia licet opus bonum sit, ignorat tamen, qui videt bonum esse, & ea ignorantia inducitur, vel quia fragilis, & infirmus est, & ex opere alias licito pro sua fragilitate inducitur ad lapsum, sicut ex ornatu fœminæ licito labitur fragilis ex fragilitate, prauus ex malitia. & qui licere ignorat ex ignorantia. Tota hæc doctrina traditur à Basilio *in regulis breuioribus in resp. 64.* cuius verba hæc sunt. *Sanè scandalizat quidem aliquis, quandocunque edit is, qui huic legem violat, & exemplo suo alium ad legis violationem inducit, vt serpens Euam, & Eua Adam, vel quandocunque prohibet exequi voluntatem Dei, vt Petrus Dominum, quando dixit, Absit à te Domine, non erit tibi hoc; cui tum dictum est: Vade post me Satana, scandalum es mihi, quia non sapis ea qua Dei sunt, sed ea qua hominum, vel quando ædificat animum imbecillis, ad id quod eorum quæ veritas sunt conuenienter illi, quod scriptum est ab Apostolo his verbis: si quis enim viderit te, qui habes scientiam in idolio recumbentem, nonne conscientia eius cum sit infirma, ædificabitur ad manducandum idolothyta? Et statim. Oritur autem scandalum plur bus ex causis. Vel enim ab eo qui scandalizat, scandalum nascitur, vel ab eo qui scandalizatur, causa proficiscitur cur scandalizetur; atque in his item non vno atque eodem modo. Aliquando enim ex malitia aliquando autem ex infirmitate vel huius, vel illius.* Hæc Basilius. Vnde fit contra Caietanum scandalum passiuum non tantùm esse, quod nascitur ex opere malo alterius, sed latiùs patere cum etiam ex opere bono alterius nasci possit, iuxta dicta. Fit etiam contra Maiorem, & Sotum, & alios scandalum passiuum non tantum esse scandalum Pharisæorum, cùm etiam sit pusillorum, & ignorantium, vt dictum est. Quare Pharisæorum scandalum illud dicitur, quod ex malitia operantis nascitur.

4 His præmissis primam regulam constituamus, quæ in hac materia valde præ oculis habenda est: *Quoties peto ab aliquo actum aliquem, quemuis non ateo bene exercere, sed malè, si exerceat, pecco peccato scandali, & præbeo occasionem ruinæ. Cùm autem peto actum, quem posset exercere bene, sed sua culpa facit malè, aliquando dicitur præbere occasionem ruinæ, aliquando non, iuxta dicenda in regulis sequentibus.* De prima parte huius regulæ nulla potest esse dissensio. Nam si induco ad actum suapte natura malum, planè præbeo occasionem ruinæ, atque idcò pecco. Vniuersaliter itaque, quando malo operè, vel habente speciem mali alteri datur occasio peccandi, siue ille alter peccet ex ignorantia, vel malitia, vel fragilitate, dicor inducere in peccatum. Nulla enim occasione id colunestari potest, ac proinde mihi peccatum illius imputatur. Quod quidem ita contingit, quoties peto ab aliquo actum, quem si exerceat, non potest exercere bene, sed malè.

5 Verùm circa hanc regulam duo sunt obseruanda. Primum est, vt opus aliquod dicatur habere rationem scandali actiui, non requiri, vt opus sit malum ex malo fine operantis, sed aut ex suo obiecto, & circunstantijs habere debet rationem, aut speciem mali. Quare si opus alias ex obiecto, & circunstantijs non sit malum, neque habeat speciem mali, sed tantùm reddatur malum ex prauo fine operantis, perinde iudicandum de illo est, ac si non esset malum ex fine. Ratio verò est, quia qui sumit occasionem scandali, non sumit ex prauo fine, qui manet in mente operantis, sed sumit ex ipso opere cum alijs circunstantijs, ex quibus non habet rationem, aut speciem mali.

6 Secundò obseruandum est eodem modo cessandum esse ab opere, quod est malum, vel habet speciem mali propter scandalum fratris, si scandalum futurum est in eodem genere peccati, vel in diuerso, vt si ex furto sequitur peccatum scandali furti in proximo, vel peccatum homicidij eodem modo ab opere furti cessandum est propter scandalum. Dixi autem cessandum esse propter scandalum, quia non tantùm debet homo cessare à furto, quia furtum est, sed etiam quia furtum est causa alterius furti, aut homicidij propter scandalum. Quare propter hanc duplicem obligationem incurrit homo duplex peccatum, aut duplex furtum, si furto suo est causa alterius furti, aut furtum & homicidium, si causa est homicidij furto suo.

§. II.

Secunda regula proponitur, et explicatur.

SVMMARIVM.

7 *Secunda regula de scandalo passiuo.*
8 *Probatur ex iure.*
9 *Et explicatur ratione.*
10 *Prima obiectio diluitur.*
11 *Secunda obiectio diluitur.*
12 *Reijcitur quadam limitatio.*
13 *Ampliatio doctrinæ.*

7 SEcunda regula sit: *Quoties opere aliquo præceptum ad impleo, siue sit legis naturalis, vel positiua, non dicor præbere occasionem ruinæ, nec mihi imputatur peccatum, siue alius peccet ex scandalo malitiæ, vel ignorantiæ, vel fragilitatis, & ex consequenti non tenetur, nec possum omittere actum illum, vt tollatur scandalum passiuum aliorum.* Hanc regulam docent non pauci, qui constanter asserunt nullum præceptum, siue iuris naturalis, siue humani, dimittendum esse propter scandalum passiuum proximi quos refert, & sequitur Gabriel Vazquez *in opusculo de scandalo*, ex quo ferè tota doctrinam huius capitis desumpsimus, & in compendium redegimus, & docet

docet etiam Gregor. de Valentia 3. *tom. disput. 3. generali, quæst. 18. punct. 4.* & videtur esse doctrinam D. Thomæ *2. quæst. 43. art. 7.* Hæc eadem regula manifestè traditur à Basilio *interrogat. 64.* citatis his verbis: *Aut ergo mandatum Dei aliquo facientes, aut his quæ in libera potestate posita sunt, libere vtente scandalizatur. Quotiescumque igitur in his, quæ ex mandato vel sunt, vel dicuntur, homines offensionem incurrunt, vt in Euangelio quidam in his, quæ à Domino ex voluntate patris fiebant. & dicebantur, enim verò tunc ea in memoriam nobis sunt reuocanda, quæ de huiusmodi hominibus idem Dominus responderit, quando illum adeuntes discipuli sic allocuti sunt, scis quod Pharisæi audito verbo hoc scandalizati sunt? Sic enim illis respondit, sinite illos,* &c. Hæc Basilius.

8 Pro qua sententia facit primo Innocentius III. *in cap. 2. de nouo operis nuntiatione*, cùm inquit: *Tu saltem pro cuitando tam graui scandalo proximorum ab huiusmodi etiam tibi prohibitis non cessasti, cum sacræ Scripturæ testimonio deberas dedicisse, quod licet illa opera, quæ sine peccato mortali committi non possunt, non sunt pro euitando scandalo dimittenda, nec ea debent pro vitando scandalo committi, qua sine peccato mortali committi non possunt, ab his tamen, qua sine peccato mortali committi testatur pariter & dimitti, sit pro scandalo tollendo cessandum, & eis etiam pro euitando scandalo insistendum.* Hæc Pontifex. In quibus vniuersaliter docet nullum esse violandum præceptum pro euitando scandalo, quia aliàs sine peccato mortali violari non potest, atque ideò admpletione præcepti ne qua quam præberi occasionem ruinæ. Sic respondet Couart. sententiam Pontificis intelligendam esse de his tantùm præceptis, quæ etiam occurrente occasione scandali obligant, non de omnibus aliis præceptis, quorum obligatio cessare debet, occurrente scandalo. Sed certè ridiculum esset respondere Pontificem ea præcepta esse omittenda occurrente scandalo, quæ reuera non obligant in ea occasione, & seruanda quæ obligant, nec enim hoc ignorare potuit Episcopus, & aliàs æquè obscurum maneret responsum Pontificis, cùm id explicandum esset, quænam præcepta obligarent occurrente scandalo. Voluit ergo Pontifex vniuersaliter docere seruanda esse præcepta, quæ aliàs seruanda sunt, non obstante occasione scandali. Quia non est accommodatum remedium ad euitandum scandalum omissio præceptorum, quæ aliàs imposita sunt.

9 Secundò probatur, & explicatur prædicta regula ista consideratione. Quia reuera scandalum passiuum proximi vitare non est in præcepto naturali, aut positiuo, quomodocumque & absolutè, sed cum quibusdam circumstantijs: si quidem aliquando etiam consilia prætermittenda non sunt propter scandalum passiuum proximi, etiam contra ius naturale, vt dicam in alijs regulis. Quare videtur circunstantia necessaria, vt obliget præceptum virandi scandali passiui proximi, vt non occurrat nobis interim aliquod præceptum etiam positiuum. Nam mandatum quod nobis impositum est de proximo nostro, est quasi secundarie cuiusdam obligationis. Priùs enim quisque curam habere debet de salute propria, quàm aliena, & priùs debet in se ordinare opera virtutum, quàm in proximo. Esset ergo peruersus ordo, si aliquis omitteret præceptum sibi primariè impositum, etiamsi positiuum tantùm sit, vt curam haberet de proximo, ne contra aliquod præceptum peccaret. Quare, cùm dicimus non esse omittendum præceptum positiuum propter vitandum scandalum passiuum proximi, non dicimus præcepto naturali derogari præceptum positiuum tanquam fortius, sed dicimus occurrente præcepto positiuo cessare quandam circunstantiam necessariam, vt obliget præceptum de euitando scandalo, etiamsi naturale sit. Quæ sanè doctrina in multis alijs etiam attendenda est, quia contingit interdum cessare obligationem præcepti naturalis propter occursum præcepti positiui, quia ex tali occursu tollitur circunstantia necessaria ad obligationem præcepti naturalis. Hac ratione putant nonnulli licitum esse in confessione explicare complicem, quando aliter fieri non potest integrè confessio, non obstante infamia complicis apud confessarium, quia infamare proximum absolutè sumptum non est contra ius naturale, sed infamare absque rationabili causa: videtur autem rationabilis causa infamandi complicem apud vnum confessarium obseruatio præcepti de integritate confessionis, etiamsi præceptum positiuum sit. Sed de hoc latè dixi in tractatu de Confessione. Omitto rationes alias, quæ in huius regulæ confirmationem adduci possent, mihi enim istæ videntur esse potissimæ.

10 Sed contra huius regulæ doctrinam potest obijci primò. Si immineret alicui mors corporalis, dimittendum esset præceptum de audienda Missa. Ergo si aliquis immineret peccatum animæ per scandalum passiuum, dimittendum esset præceptum audiendi Missam. Nam qui scandalizatur, patitur damnum spirituale sciens & volens, & ideò iusta ratio non postulat, vt omittatur præceptum positiuum propter vitandum huiusmodi scandalum. Innocens autem patitur damnum vitæ corporalis iniustus, & ita recta ratio exigit, vt ei succurramus omisso præcepto positiuo. Sed facilius responderi potest obligationem succurrendi versanti in periculo vitæ primariò obligare potentem subuenire, non autem eum, qui laborat, vel premitur. Quare in eo euentu concurrunt duæ obligationes primariæ, vna audiendi Missam, alia subueniendi, & ideò prævalet fortior. In casu autem nostræ regulæ concurrunt quidem duæ obligationes, vna ramen primaria, & alia secundaria, iuxta ea quæ diximus in 2. probatione, & ideò prævalet primaria.

11 Secundò potest obijci. Quia si aliquis velit se ipsum corporaliter occidere, omittendum esset præceptum audiendi Missam, vt mortem illius impediremus. Ergo si quis velit se occidere spiritualiter per peccatum, idem faciendum est. Respondetur tamen obligationem vitandi scandalum proximi tantùm pertinere ad eam virtutem, contra quam scandalizatus peccat, non autem ad misericordiam, quia si ad misericordiam pertineret, ille qui scandalizat proximum, duplici peccato peccaret, vno speciali contra misericordiam, & alio contra eam virtutem, contra quam scandalizatus peccat, & ita scandalum, in quo non intenditur directè ruina proximi, esset speciale peccatum scandali contra misericordiam, quod falsum est, vt alio loco dicam. Obligatio igitur vitandi scandalum pertinet solùm ad virtutem, contra quam peccat scandalizatus. Cùmque hæc obligatio sit secundaria, vt supra dicebamus, necessariò cessare debet occurrente præcepto positiuo primariò imposito, quia eius obligatio in primo loco esse debet. Impedire autem nostrum corporalem proximi fuæ illatam ab alio, siue à se ipso, pertinet ad opus misericordiæ. Huius autem misericordiæ obligatio solum & primariò obligat eum, qui succurrere potest, eum autem qui se ipsum occidit, non obligat. Et quia est maior obligatio misericordia, quam præceptum audiendi Missam, iuxta illud Christi: *Misericordiam volo, & non sacrificium*, ideò in tali necessitate omittendum est præceptum audiendi Missam.

12 Verùm Gregorius de Valentia *disput. cit. quæst. 17. punct. 4. versiculo, tertio sequitur ex eadem regula*, quandam huic sententiæ limitationem adhibet, scilicet, præcepta Ecclesiastica seruanda esse, cùm sequitur scandalum tantùm in eo casu, in quo omnibus pensatis circunstantijs obligant ad sui obseruationem. Si verò ob aliquam circunstantiam occurrentem non obligarent eo tempore, cessandum ab illis esse: iuxta quam limitationem postea *in versiculo, secundo sequitur* post tertiam regulam infert omittendum esse aliquod præceptum humanum quando non est necessarium, vt sic vitetur scandalum infirmorum, vt andire Missam in die Festo, omittendum erit à fœmina ornata, si ex eo sumitur scandalum. Ego tamen fine vlla limitatione, veram existimo propositam regulam. Non enim credo esse casum aliquem, in quo cesset obligatio præcepti Ecclesiastici propter vitandum scandalum, tum quia primatia obligatio non cessat ex secundaria obligatione, vt dictum est. Tum etiam, quia non videtur esse casus, in quo circunstantia scandali oriundi tollat circunstantias necessarias ad obligationem præcepti. Nam in docenda veritate, vel corripiendo,

aut

aut docetur ille qui scandalum patitur, quia est in necessitate, vel corripitur, & tunc non est dimittendum præceptum, primariæ enim obligationi est, nisi forte dimittatur, quia inutilis correctio est. Hoc autem non est cessare ab opere propter scandalum, sed tantùm, quia cessat eius ratio vel necessitas. Si verò docendus est alius, non est dimittendum præceptum docendi. Vt enim inquit Gregorius homil. 7. in Ezechielem: *Si de veritate scandalum sumitur, utilius scandalum permittitur, quàm veritas relinquatur*, & idem docet Beda *in cap. 9. Marci*, & habetur in cap. *qui scandalizauerit, de reg. iur.*

13 Hinc colliges non licere aliquid facere à fortiori contra legis naturalis præcepta negativa, vt occidere, neque dispensare bona, qui eorum dominus non est, nec docere falsum, & similia, vt cuitetur scandalum. Imò addendum est neque licere peccatum aliquod veniale committere, vt mentiri etiam leuiter ad euitandum scandalum, nunquam enim est medium conueniens cuiuscumque etiam leuis peccati perpetratio ad euitandum scandalum, vt rectè docet Valentia *ibidem regul. 2.* Atque ex his facilè erit iudicium ferre de aliorum opinionibus in hac parte, quas consultò omitto, ne longior euadat disputatio, & quia nullum afferunt eorum, quæ dicunt, firmum fundamentum.

§. III.

Tertia, & quarta regula proponuntur, & explicantur.

SVMMARIVM.

14 *Scandali passiui diuisio, & explicatio.*
15 *Tertia regula explicatur.*
16 *Obiectioni fit satis.*
17 *Quarta regula.*
18 *Explicantur Basilius, & Chrysostomus, & num.* 19.

14 SEd antequam illas constituamus, recolenda est distinctio scandali passiui posita supra §. 1. ex ignorantia, infirmitate, & malitia. Ex ignorantia in præsenti est peccatum illud, de quo agit D. Thomas 1. 2. *quæst. 76.* quòd procedit ex ignorantia speculatiua iuris, aut facti. Quamuis enim in quouis peccato sit ignorantia, id est, defectus considerationis, vt alio loco dicendum est, hic tamen tantùm agimus de peccato ex ignorantia speculatiua. Peccatum autem ex infirmitate est peccatum ex passione, vt docet D. Thomas 1. 2. *quæst. 77. art. 3.* Peccatum verò ex malitia explicatur ab eodem D. Thoma 1. 2. *quæst. 78. art. 3.* & inter aliasacceptiones peccati ex malitia ea, quæ maximè pertinet ad nostrum institutum est, qua aliquis dicitur peccare ex habitu. Illud addendum est, quando scandalum præsumitur oriundum in aliquo homine particulari, tunc inspiciendum esse, an oriatur ex ignorantia, fragilitate, aut malitia, & habet in eo casu locum ea consideratio diuisionis scandali. At quando tantum præsumitur scandalum in vniuersum, scilicet in aliquo homine vagè, vt solet accidere in publicis conuentibus, non potest timeri peccatum ex ignorantia, aut fragilitate, sed ex malitia. Ideò autem timeri non potest ex ignorantia, aut infirmitate, quia vt hoc timeatur, cognosci debet qualitas, & conditio personæ: vt autem timeatur peccatum ex malitia, non est necesse cognosci personam aliquam in particulari, sed satis probabiliter timeri potest in publico conuentu hominum, & mulierum futura aliqua peccata ex prauo habitu, qui est in pluribus hominibus, & hoc est peccatum ex malitia.

15 His suppositis tertia regula sit. *Quotiescumque opus nostrum, quod tamen non est in præcepto, est bonum, aut non habens speciem mali, vtile tamen, aut spiritualiter, aut temporaliter nobis, si aliter ex eius operis occasione peccaturus est ex malitia, non præbeo occasionem peccati, neque teneor dimittere ad vitandum peccatum illius.* Sic docet D. Thomas 2. 2. *quæst. 43. art. 7. & 8.* Valentia *punct. 1. tit. 1. regul. 4.* Gabriel Vazquez. *opusculo citato*, & alij communiter. Cuius probatio in primis desumi potest ex Christi exemplo, qui scandalum Phariseorum non curauit, dicens Matth. 15. *Sinite illos, quia cæci sunt, & duces cæcorum.* Quo testimonio ad id confirmandum vtitur Gregorius *homil. 7. in Ezech.* Fauet etiam manifesta ratio. Quia recta ratio non postulat, vt malitiæ alterius cum damno nostro consulamus, etiam temporali: aliquin vnusquisque posset sua malitia nobis nocere, vt opus vtile nobis, aut temporaliter, aut spiritualiter dimittamus. Imò, vt docet D. Thomas *art. 8. cit.* aliquando esset pernitiosum bono communi temporalia bona dimittere, vel condonare eiusmodi improbis ad euitandum scandalum eorum. *Daretur enim* (inquit) *malis rapendi occasio, & noceret hoc ipsis rapientibus, qui retinendo aliena remanerent in peccato.* Sed aduertit rectè Caietanus ibidem, interdum posse, & debere dimitti ea bona temporalia eiusmodi improbis propter vitandum scandalum, non ipsorum, sed aliorum pusillorum, qui sub eorum potestate sunt, & ab ipsis in hæresi, vel aliis flagitijs detinentur, ne amittant bona aliqua temporalia, quæ iniustè occuparunt. Vnde, inquit Caietanus, si princeps aliquis potiùs induceret populum in infidelitatem, aut in ea retineret, quam pateretur sibi auferri bona temporalia, quæ Ecclesiæ, vel alicui alteri Principi iniustè eripuit, vt Ieroboam fecit in populo Israel, ne perderet regnum, & Reges Angliæ his nostris sæculis, dimittenda essent bona eiusmodi temporalia ab Ecclesijs erepta, non propter Principem, sed propter populi salutem.

16 Sed contra hanc regulam obijciet aliquis necessarium esse omittere opus Concilij propter correctionem fratris. Nam si aliquis potest impedire peccatum fratris per correctionem, debet dimittere Missam, quæ non est in præcepto, & corripiat fratrem. Ergo eadem ratione tenetur omittere opus consilij, ne scandalizetur frater, etiamsi scandalum futurum sit ex malitia. Quia etiamsi peccatum futurum esset ex malitia, propter correctionem omittendum esset opus consilij. Respondetur tamen diuersam esse rationem. Nam correctio respicit peccatum fratris, quod non scandalum ex parte corripientis, sed est opus quoddam misericordiæ respiciens malum spirituale proximi, à quo debet ipsum liberare: præceptum autem correctionis, quod est misericordiæ specialis eximiæ virtutis, obligat etiam in eo casu, in quo necesse sit omittere opus consilij, etiamsi sit peccatum fratris futurum ex malitia: quia correctio non respicit peccatum fratris futurum ex malitia, vel infirmitate, sed quouis modo, si tamen sit spes correctionis. At verò scandalum passiuum, de quo intelligitur hæc tertia regula, sumpsit occasionem ex opere bono, & non habente speciem mali, ei autem non est succurrendum per correctionem ex obligatione misericordiæ, sed obligatione illius virtutis, contra quam scandalizatus peccat. Succurrendum autem est auferendo opus, ex quo ille sumpsit occasionem, vt autem auferamus opus bonum, plurimum interest, an ille sumpserit occasionem malitia sua, aut infirmitate, vel ignorantia, vt dixi in hac tertia regula, & dicam in quarta. Nec enim malitia alterius nobis nocere debet, aut impedire nostram vtilitatem etiam temporalem: hoc enim nimium esset, præsertim cùm præcepto illius virtutis, contra quam scandalizatus peccat, non teneamur, nisi secundaria obligatione, vt dictum est. Quare recta ratio postulat, vt prius nos attendere nostræ vtilitati possimus, quam effiere, vt frater noster obseruet præceptum, quod nos secundariò obligat. Ex quo fit, quando nullum nostrum damnum temporale versatur, debere omittere ea, quæ non sunt in præcepto, propter vitandum scandalum ex malitia alterius, cùm reuera fra-

ter

ter ille, etiamsi ex malitia peccaturus sit, in aliquali tamen necessitate versetur, vt rectè docet Valentia *punct. citat. §. existimo etiam*.

17 Quarta regula sit: *Quotiescumque scandalum passivum proximi ortum habet ex ignorantia, vel infirmitate, si opus nostrum non est in præcepto, sed tantum vile spiritualiter, aut temporaliter, quod neque est malum, neque habet speciem mali, omittendum est, aut differendum, alias dicetur eo opere prohiberi occasionem scandali*. Hanc etiam regulam tradit Valentia *loco citato, §. tertia regula*, eámque statuit Sanctus Gregorius *homil. 7. in Ezechielem*, ibi: *In quantum sine peccato possumus vitare proximorum scandalum debemus*. Id ipsum docet Beda *super capitulo nono Matth.* & habetur *in dicto capitulo qui scandalizauerit, de regulis iuris*. Et id ipsum probat glossa *Matth. 15.* in illa verba, *Scis quia Pharisæi*, & recipiunt communiter Doctores. Soluit Christus tributum, cùm non teneretur, & posset non soluere, propter vitandum scandalum ignorantium. Dixi in hac regula *differendum*, quia aliqua possunt esse bona, quæ licet non sint in præcepto, durum tamen esset ea in perpetuum omittere, vt de ingressu religionis docuit Diuus Thomas *quæstione 43. citat. articulo 7. ad quartum*. Ratio autem huius regulæ est, quia aliquid condonandum est infirmitati fratris, aut ignorantiæ, neque nimium est ei succurrere omittendo, quod aliàs nobis necessarium non est, sed differendum erit, donec admoneatur frater. Admonitus enim, si scandalum erat ex ignorantia, tolleret admonitione, & vix contingeret post admonitionem ignorantiam perseuerare, sed potiùs malitiam. Quod si adhuc post admonitionem perseueret re scandalum ex passione, vel infirmitate, quod contingere potest, desistendum erit ab opere, aliàs præbere dicetur occasionem minæ, & scandali, & ei imputabitur peccatum.

18 Atque iuxta hunc sensum accipienda, sunt quæ habet Basilius interrogatione 64. citat. cùm loquitur de omittendis ob scandalum illis, quæ in nostra potestate sita sunt sine vllius præcepti obligatione, inquit enim: *Vbi verò in his, quæ posita in potestate nostra sunt, impingit aliquis, scandalizaturve, enim verò tunc veniendum est in memoriam eorum Domini ad Petrum verborum, quando dixit, ergo liberi sunt filij. Vt autem non scandalizemus eos, vade ad mare, & mitte hamum, & eum piscem, qui primus ascenderit, tolle; & aperto ore eius inuenies staterem, illum sumens, da eis pro me, & te. Et item eorum quæ Apostolus ad Corinthios scribit, his verbis. Non manducabo carnes in æternum, ne fratrem meum scandalizem. Et alio in loco: bonum est non manducare carnem, & non bibere vinum, neque in quo frater tuus offenditur, aut scandalizatur, aut infirmatur. Quam autem meuendum sit in his, quæ videntur posita esse in potestate nostra pati, vt frater scandalizetur, docet præceptum Domini, quo in vniuersum modus omnis interdicitur scandalizandi, quando dicit: videte ne contemnatis vnum ex his pusillis, dico enim vobis, quia Angeli eorum in cœlis semper vident faciem Patris mei, qui est in cœlis*. Hæc Basilius.

19 Eodem etiam modo accipienda sunt illa verba Pauli 1. Corinth. 8. *Si esca scandalizat fratrem meum, non manducabo carnem in æternum*, vbi Chrysostomus: *Neque dixit siue iusta, siue iniusta, sed quomodocunque. Neque dico, inquit, Idolo immolatum, quod etiam propter aliam causam est prohibitum, sed & si quid etiam eorum, quibus vesci licet offendit, ab illis quoque abstinebo, neque vno, aut altero die, sed toto tempore vitæ meæ*. Quæ omnia accipienda sunt de his, quæ sub præcepto non cadunt, ex quibus alij sumunt occasionem scandali ob eorum vel infirmitatem, vel ignorantiam.

§. IV.

Quinta regula proponitur, & explicatur.

SVMMARIVM.

20 *Quædam obseruatio præmittitur.*
21 *Quinta regula.*
22 *Duæ aliæ partes eiusdem regulæ, & 23.*

20 HActenus tantùm explicatum est, quando euitandum sit scandalum passiuum fratris, quod tantùm vergit in damnum spirituale scandalizati. Explicandum hac vltima regula, quid agendum, cùm scandalum passiuum fratris est etiam cum damno spirituali sui, vel alterius tertij. Sunt autem bona temporalia in triplici differentia, honoris, vitæ, & rei familiaris. Tenetur autem homo non tantùm abstinere ab opere, ex quo sumenda est occasio peccati, iuxta supradicta, quæ obligatio oritur ex ea virtute, contra quam committitur peccatum: sed etiam est obligatio euitandi damni temporalis proximi, quæ obligatio nascitur ex peculiari virtute misericordiæ, quæ obligat ad defensionem bonorum proximi.

21 Distinguendum ergo est, an damnum temporale sequatur in bonis temporalibus ipsius scandalizati, an alterius tertiæ personæ. Si damnum est scandalizati in bonis temporalibus, hæc regula seruanda est: *Vt quoties video fratrem sumpturum occasionem ex meo opere dilapidandi bona sua, teneor cessare ab opere pro euitando huiusmodi scandalo, quando talis dilapidatio esset aut contra iustitiam debitam gubernationi suæ familiæ, aut quando ipsum induceret in eam egestatem, à qua ex misericordia deberet ipsum liberare. In aliis verò casibus non debeo ab opere abstinere propter damnum temporale, sed tantùm propter peccatum sequturum ex meo opere iuxta regulas supra traditas. Idem est cùm sumpturus est occasionem ex meo opere infamandi, aut occidendi se ipsum*. Cuius regulæ ratio est, quia in his casibus non solum tenemur respicere scandalum passiuum illius, quatenus peccatum est contra eam virtutem, contra quam ipse peccat, sed etiam propiciere debemus ex misericordia damno temporali bonorum, famæ, aut vitæ. Eodem enim modo ex misericordia debemus subleuare miseriam proximi, in quam etiam ipse voluntate sua incidit, & eam propulsare, aut impedire, quoties imminet periculum illius etiam ex propria voluntate. Scandalum autem passiuum illius solùm impedire debemus secundaria obligatione eius virtutis, contra quam fit peccatum. Quæ obligatio solùm habet locum in casibus superiùs assignatis, obligatio verò hæc misericordiæ est primaria, atque adeò semper locum habet. Quare peccatum tunc contra misericordiam, nisi cessarem ab opere, quod mihi non est in præcepto occurrente præcepto misericordiæ.

22 Sed quid si opus meum sit in præcepto, & ex eo operesumit alius occasionem peccandi, & cum damno temporali suo? Respondendum est hac regula: *Siue sint præcepta positiua, siue naturalia, illa omnia dimittenda sunt, quæ concurrente illo præcepto misericordia fuerint minus stricta obligationis. Quod si strictiora fuerunt, illa seruanda sunt, etiam cum damno temporali scandalizati*. Ex quo fit multa præcepta positiua esse dimittenda, quia strictiùs obligat misericordia, & similiter multa naturalia, iuxta illud; *Misericordiam volo, & non sacrificium*. Fit etiam aliqua positiua seruanda esse; etiam cum eo damno, v.g. præceptum de sigillo confessionis, etiamsi positiuum sit: maioris enim momenti est propter reuerentiam istius sacramenti, & eius vtilitatem, quàm impedire totius Reipublicæ ruinam. Ex quo etiam fit diuersimodè procedi, quando

solum

solum timetur damnum spirituale scandalizantium enim non tenemur dimittere præcepta, fiue æquatur ex malitia, vel ignorantia, vel fragilitate, iuxta supra dicta.

23 Si verò scandalum passiuum connunctum sit cum damno temporali alterius proximi, tunc si tertia pars nostræ regulæ. *Quæries damnum proximi sequitur contra iustitiam, teneor cessare a meo opere: alias & mihi imputabitur peccatum, & teneor etiam ad restitutionem damni alterius.* Verbi gratia, deponit quis pecunias apud nummularium, fiue paratum meis pecuniis fœnerari, siue non paratum, sumpturum tamen occasionem ex eo depositio, vel arma bellica apud furiosum, vel puluerem bellicum apud hostes, imputatur peccatum eius apud quem depono, si ille reuera meo depositio damnum infert, aut fœneratur meis pecuniis, vel simpliciter, vel aliqua ex parte, & præterea teneor ad restitutionem vsurarum, & damni illati proximo. Ita docet Soto *lib. 6. de iustitia, quæst. 1. art. 1. in fine*, Nauarrus *in summa cap. 14. num. 30. citatione 12.* & Sanctus Thomas *quæst. 3. de malo, art. 14. ad 18.* Huius ratio est, quia ille reuera reus est eius peccati. Quare non rectè Caietan. 2.2.q.78. *art.4.* docuit eum qui deponit pecunias apud nummularium quem scit pecunia illa fœneraturum, esse solùm peccare peccato prodigalitatis. Constat enim peccare contra iustitiam, & præterea contingere potest, vt peccato prodigalitatis non pecet, si nummularius fidelis depositarius sit, & suo tempore reddat, vt esse solet.

§. V.

Colligitur quando liceat consulere minus malum.

SVMMARIVM.

24 *Status quæstionis.*
25 *Non licet suadere minus malum absolutè.*
26 *Licere suadere ad euitandum maius.*
27 *Explicatio doctrinæ.*
28 *Quomodo hæc doctrina seruanda in materia iustitiæ.*

24 SVpereſt, vt ex regulis traditis colligamus nonnulla, quæ ad varias materias pertinent non inutilia, neque inucunda illud in primis ad primam regulam attinet, quòd examinari ſolet, an liceat ſuadere minus malum ei, qui paratus eſt maius committere. Cùm enim in ea regula dictum ſit ſcandalum actiuum eſſe, quoties quis petit actum, quem proximus non poteſt exercere bene, ſed neceſſario malè, & id quòd conſulitur, vt minùs malum non poſſit bene fieri, cùm ſit minus malum, videtur effici non licere huiuſmodi conſilium.

25 In quo certum ſit primò ſuadere malum abſolutè peccatum eſſe, quia eſt ſcandalum actiuum ex ſe præbens occaſionem ruinæ iuxta primam regulam. Similiter etiã certum eſt non licere conſulere minus malum, quando ille qui conſulit, habet complacentiam in eo malo, talis enim complacentia abſque dubio peccatum eſt in eo, qui eligit minus malum. Neque excuſatur aliquis illorum ex eo, quòd eſt minus malum, quia comparatio non tollit, quin potius ſupponit poſitiuum. Ex hoc ergo quòd iſtud ſit minus malum, non tollitur quod ſit malum, & peccatum inducere ad illud cum complacentia ipſius, ſicut etiam eſt peccatum illud profequi.

26 Omiſſis autem Doctorum opinionibus, mihi verius viſum eſt licitum eſſe ſuadere minus malum ad euitandũ maius. Quod latè docet Soto *lib. 6. de iuſtitia q. 5. art. 5.* ſequuntúrque alij complures. Et quamuis inefficaciter probari ſoleat, probari tamen poteſt ex Auguſtino *lib. de adulterinis coniugijs. c.14.* & refert *in cap. ſi quod verius eſt. 32. quæſt. 2. & cap. quod ait dict. 14.* vbi fermo eſt de eo, qui cupit vxorem ſuam interficere, vt ducat concubinam, & ſic euitet fornicationem, in hoc enim caſu, inquit Auguſtinus, *vtrunque nefarium eſt, neque debet vnum pro altero perpetrare, ſed vtrunque vitare, ſed ſi ille faciurus ſit malum. faciat quod minus eſt, nempe adulterium cum concubina ne occidat vxorem.* Eſt enim pro hac ſententia inſignis locus Chryſoſt. *tom. 6. in homilia de Sanctis Martyribus Bernice, & Proſdoſe.* cùm excuſat Abraham factum conſulentis vxori, vt diceret ſororem eſſe, quo conſilio videbatur occaſionem dediſſe, vel maluiſſe ſtuprum vxoris. Inquit itaque: *Vt intelligas, ne morte quidem ſua potuiſſe Abrahamum eam adulterio liberare, audi, quid dicat. Et erit cùm viderint te Aegypti, te quidem ſeruabunt, me verò interficient. Futurum igitur erat, vt duo ſcelera patrarentur, adulterium & cædes. erat autem prudentia non vulgaris ex duobus iſtis vnum lucri facere. Nam ſi quidem expoſita vxta ſua liberaturus eam a ſtupro fuiſſet, & occiſo iuſto Saram illi non attigiſſent, velle accuſarer. Sin autem etiam eo morte ſublato pari ratione futurum erat, vt ſtupraretur vxor, qua de cauſa iuſtum occiſat, quod cum duo euentura mala eſſent, adulterium, vt cædes, alterum ſapientia ſua impediuerit, eadem minirum?* In quam ſententiam multa alia ſubiungit, quæ breuitati conſulens omitto. Huius autem ratio eſt, quia qui ſuadet minus malum ei, qui paratus eſt committere maius malum, non ſimpliciter ſuadet malũ, ſed tantùm intendit vitationem maioris mali. Quod quidem non ſolùm verum eſt, cùm ille, cui præbetur conſilium, paratus erat vnum ex illis duobus malis facere, ſed etiamſi non eſſet paratus illud minus committere, neque de illo cogitaret, vt ſi quis diſſuadeat alteri adulterium, & nihil ab illo obtinere poſſit, non erit peccatum proponere ei fornicationem tanquam minus malum ad explendã libidinem, quam aliter diſſuadere non poteſt. Atque id conuincunt, quæ ex Chryſoſt. & Auguſtin. adduximus. Et hac etiam ratione excuſatur factum Lot, *Gen. 19.* & illius Leuitæ *Iud. 19.* Qui ſuaſerunt fornicationem nefarijs hominibus, vt hac ratione euitarent peccatum contra naturam. Et quamuis Lot reprehenſibilis videatur ex eo, quod filiatum curam non habuerit illas profituendo, excuſatur tamen propter bonam fidem, quam habuit, vt conſtat ex 2. *Petr. c. 2.* qui eo tempore, quo eductus eſt de Sodomis, ſcribit iuſtum fuiſſe apud Deum. Hinc etiam excuſantur illi decem viri, qui occurrerunt Iſmaeli, & oſtenderunt theſauros offerentes materiam furti, vt vitarent homicidium.

27 Verùm vt prædicta doctrina locum habeat, requiritur in primis, quod alter ſit in actuali propoſito, & occaſione maioris peccati, nec ſufficit vt ſit in habituali propoſito maius peccatum perpetrandi, vt ex adductis conſtat. Deinde requirtur, quod non poſſit aliter auertere alium à maiori peccato, niſi proponendo materiam minoris. Nam ei qui paratus eſt eras committere ſimoniam, non licet conſulere, vt nunc furetur, quia poterat propoſitum mutare, & ei qui poteſt auertere ab vtroque, non licet conſulere, vt faciat alterum, licet minus malum ſit.

28 Ex quibus etiam colligitur, quid dicendum ſit in materia iuſtitiæ, an liceat minus furtum conſulere ei, qui paratus eſt maius committere? In quo quideni dico breuiter in materia iuſtitiæ in his bonis, quorum quis eſt dominus, qualia ſunt bona temporalia, non tantùm licitum eſſe conſulere minus furtum ad euitandum maius, ſed etiam cooperare cum illo, & adiuuare ad minus furtum, ne maiorem quantitatem furetur. Primum conſtat ex dictis. Secundum autem ratio ea eſt, quia in ea cooperatione dominus nullam patitur iniuriam, nec poteſt eſſe rationabiliter inuitus ex eo, quod alter cooperetur ad minus furtum: cùm potius eenſeatur proſpicere rebus domini, & idem facere, quod dominus ipſe faceret, ſi præſens eſſet, qui libenter offerret, quod minoris valoris eſt, vt retineret quod maioris momenti eſt. Dixi autem verum eſſe in his bonis, quorum quis dominus eſt, quia in alijs, qualia ſunt bona vitę, & corporis, quamuis liceat minus conſulere, ne committatur maius, vt abſciſſionem membri, ne committatur homicidium, non tamen licet cooperari ad abſciſſionem propter eundem finem. Cuius ea ratio diſcriminis eſt, quia illorum bonorum alter eſt dominus, & præfumitur rationabilis domini voluntas, qui ſua voluntate diſponere poſſet de rebus illis. At verò in alijs bonis

non

non poteſt præſumi ea voluntas, cùm ille alter, qui damnum paſſurus eſt, non ſit dominus vitæ, & corporis. Limitanda etiam eſt prædicta doctrina, vt ſolùm locũ habeat, quando qui propoſuit committere maius furtum, conſulitur, vt furetur minus ab eadem perſona: ſi enim conſulatur vt furetur minus ab alia, quod quidem licet iuxta dicta, non tamen licet cooperari, quia non eſt præſumendum in eo caſu dominum illius rei rem ſuam oblaturum latroni, ne maius peccatum committeretur, niſi in eo caſu, in quo ipſe alias ex miſericordia teneretur: vt ſi magnum furtum committendum eſſet contra pauperem, quod dives homo ex miſericordia teneretur impedire, tunc non tantùm licitum eſſet ſuadere minus furtum, ſed etiã cooperari, quia ſi ipſe præſens eſſet, tem ſuã deberet offerre.

§. VI.

Colligitur quid dicẽdum in redemptione iniuſta vexationis.

SVMMARIVM.

29 *Status queſtionis.*
30 *Regula generalis.*
31 *Refertur poſſe offerri pecuniam latroni volenti occidere*
32 *Poſſe offerri pecuniam nolenti adminiſtrare ſacramentum in periculo mortis.*
33 *In alio etiam caſu cedere religionem miſericordiæ.*
34 *Obiectio prima diluitur.*
35 *Item obiectio ſecunda.*
36 *Et tertia obiectio.*
37 *Quomodo in beneficijs habeat locum redemptio vexationis, varia ſententiæ.*
38 *Vera ſententia.*
39 *Quid ante ius quæſitum.*
40 *Varia explicationes, & 41.*
42 *Quid in electione Summi Pontificis, & 43.*
44 *Quid in Cathedris.*

29 REs eſt explicatu difficilis, & maximè neceſſaria. Videtur autem in eo caſu eſſe aliqua ratio ſcandali, & inductionis ad peccatum. Exemplum enim huius redemptionis eſſe ſolet, cùm aliquis non vult adminiſtrare ſacramenta exiſtenti in extrema neceſſitate, an liceat ipſum inuitare ad adminiſtrationem oblata pecunia? In quo caſu, & ſimilibus videtur dari aliqua ratio ſcandali, quia ille qui acceperus eſt pecuniam pro adminiſtratione ſacramenti, peccat accipiendo pecunias, ac proinde ille, qui offert, videtur præbere aliquam occaſionem ſcandali.

30 Sed conſtituamus in hoc generalem regulam obſeruandam in materia iniuſtæ vexationis, & ex ea inferemus non nulla, quæ ſpectant ad peculiares materias. Vt ergo ſit iuſta redemptio vexationis, & alterius peccatum nobis non imputetur, hæc regula ſeruanda eſt. Tunc redimimus licitè iniquam vexationem, quotieſcumque ſuademus, vel præbemus occaſionem pecunia noſtra, vt fiat minus peccatum, & omittatur maius, vel ſuccurritmus pecunia noſtra maiori obligationi. Cuius regulæ ratio eſt. Quia, vt dictum eſt §. *præced.* comparatione maioris peccati licet ſuadere quod minus eſt, vt omittatur maius. Eadem ratione quotieſcumque occurrunt duo præcepta, & neceſſariò alterum omittendum eſt, dimittere debemus minus. Si autem hæc regula locum non habeat in redemptione vexationis, illicitum erit pecuniam offerre, ſicut illicitum erat ſimilem occaſionem offerre ſine vexatione.

31 Ex qua doctrina colligitur primò ſine peccato offerri pecuniam latroni volenti aliquem occidere, ne ipſum occidat, præbetur enim occaſio minoris peccati, ſcilicet furti ad vitandum homicidium.

32 Secundò ſequitur licitè offerri pecuniam nolenti adminiſtrare ſacramentum Baptiſmi, vel Pœnitentiæ exiſtenti in articulo mortis, quando alius non eſt, qui adminiſtrare poſſit. Cuius ratio eſt, quia vel datur occaſio minoris peccati, ſi miſericordia, ex qua aliquis teneturadminiſtrare ſacramenta, eſt maior virtus quam religio, vt videtur docere D. Thom. 2. 2. q. 30. *art.* 4. vel certè, quia quamuis religio, quæ eſt erga Deum, ſit maior virtus, quã miſericordia erga proximum, quia nihilominus, vt docet D. Th. eod. art. ad primum, actus virtutis religionis non ordinatur, ad aliquam vtiliratem Dei: miſericordiæ autem virtus ordinatur in meum commodum, ideò præfertur miſericordia ſacrificio *Oſea 6. & Matth.* 12. & ideò etiam maioris obligationis eſt, vt curam habeamus de ſpirituali ſalute eius, qui eſt in extremo periculo, quam de reuerentia, quam debet miniſter Sacramento, & ob eam rationem recte poſſumus offerre pecuniam.

33 Nec verò ſolum in hoc caſu cedit religio miſericordiæ, ſed ex eodem etiam fundamento deducimus, cùm quis ita ſubitò vocatur ad ſacramentum miniſtrandum alicui in articulo mortis exiſtenti, vt præ feſtinatione non potuerit ſe diſponere ad rectè miniſtrandum, non peccare in ea miniſtratione, etiamſi exiſtat in mortali peccato, neque irreuerenter tractare ſacramentum. Quamuis enim dignior virtus ſit religio, quàm miſericordia erga proximum, tamen quia Deo plus placet, vt proximo, in cuius vtilitatem inſtitutum eſt ſacramentum, ſuccurramus, quàm vt diſpoſitionem aliàs debitam erga ſacramentum ſeruemus: ideò tunc licitè ſacramentum in peccato mortali miniſtratur, & miniſtrari debet. Nec verò hæc ſolùm pendent ex libera voluntate Dei, ſed ratio ipſa inſtitutionis ſacramentorum ſua natura poſcit, ac proinde iure naturali diuino ita dicendum eſt. Nam cùm ſacramentum ea ratione inſtitutum fuerit, vt humanæ miſeriæ remedium eſſet, ratio ipſa poſtulat, vt non cenſeatur irreuerenter tractare ſacramentum, neque Deo iniuriam irrogare, qui vrgente neceſſitate eius, propter quam ſacramentum inſtitutum eſt, illud etiam in peccato miniſtrat, quia priùs à peccato ſine damno proximi iuſtificari non potuit: & eadem ratione cenſendus eſt materiam offerre minoris peccati, quandoquidem ea occaſione ſublata ſuccurritur maiori obligationi. Neque in hoc caſu obligatio maioris virtutis ceſſare dicitur propter occurſum minoris, ſed circunſtantia quædam, quæ neceſſaria erat, vt maior virtus obligaret, adueniente neceſſitate, ad quam tenemur ex minori virtute, ceſſauit. Circunſtantia autẽ neceſſaria, vt obliget religio ad illam reuerentiam erga ſacramentum, eſt ne ſit in detrimentum eius, propter cuius neceſſitatem inſtitutum eſt. Quam doctrinam elegantèr tradidit nobis Gabriel Vazq. *tom.* 2. *in* 3. *p. diſp.* 136. *cap.* 3. *anum.* 40.

34 Sed obijcies primò, quia emere ſacramentum intrinſecè malum eſt, ac proinde ex nulla circunſtantia, etiam occurrendi extremæ neceſſitati licet. Et explicatur, & vrgetur magis argumentum. Quia in hac obligatione pecuniæ, non tantum ſcandalizatur frater accipiens illam, ſed etiam eſt peccatum ſimoniæ, quia in ipſa oblatione pecuniæ emitur ſacramẽtum, quod tam ſimoniacum eſt, quam ipſum vendere. Reſpondetur tamen emere ſacramentum tam ſimoniacum eſſe, quàm vendere, offerre tamen pecuniam in ea neceſſitate non eſſe emere ſacramentum. Quia de ratione emptionis eſt, vt emptor rem, quam emit, æſtimet pretio: qui autem in ea occaſione pecuniam offert, non æſtimat ſacramentum pecunia, neque exiſtimat dominum Dei pecunia obtineri, ſed tantùm contendit mouere animum miniſtri pecunia oblata, vt ſuccurrat extremæ neceſſitati.

35 Secundò obijcitur, quia quamuis licitum ſit redimere propriam vexationem pecunia, ſi aliquis ab aliquo iniuſtè patiatur, tamen hoc intelligendum eſt quando ille, qui iniquè vexat, prodeſſe non poteſt, ceſſando à vexatione, & obeſſe poteſt perſiſtendo in ea, veluti ab eo, qui vexat electum ad aliquod beneficium, redimere licet donando pecuniam. Quia illicita iniquè vexat, vt quamuis obeſſe poſſit perſiſtendo in vexatione, prodeſſe tamen nõ poteſt ceſſando ab ea, quia nihil omninò iuris confert ſic electo. Si tamen ille qui vexat, ceſſando à vexatione prodeſſe poteſt conferendo aliquid iuris, nulla ratione licet

redimere

redimere ab eo vexationem. Quia si pecunia redimatur talis vexatio, videtur emi aliquid spirituale, quod non licet, vt cùm aliquis non vult aliquem eligere ad beneficiũ, quem debebat secundùm rectam rationem eligere, non licet ab eo pecunia redimere huiusmodi vexationẽ, quia cessando à vexatione, & eligendo aliquid iuris consert electo. Sed qui in extrema necessitate non vult administrare sacramenta cessando à vexatione, prodesse potest conferendo aliquid spirituale, nempè sacramẽtum. Ergo ab eo nõ licet hanc vexationem redimere. Respondetur tamen facilè redemptionẽ iniquæ vexationis non tantùm locũ habere, quando ille, qui vexat, obesse potest, sed etiã quando prodesse potest, etiam conferendo aliquid spirituale, si tamen seruetur doctrina superiùs tradita de vitando maiori peccato, aut de seruanda maiori obligatione.

36 Tertiò obijcitur. Quia in eo casu, quo negatur sacramentum indigenti, non est iniqua vexatio: hæc enim est cùm aliquis turbatur a possessione beneficij iuridicè collati. Sed in prædicto casu tãtùm est quædã negatio sacramenti, quæ alterius rationis longè diuersæ videtur esse quã iniqua vexatio. Respondetur tamen iniquam vexationem nõ tantùm esse, cùm quis turbatur à iusta possessione, sed etiam cùm aliquid debitum denegatur: ille enim, cui negatur, quod debitum est, iniquè vexatur.

37 Tertiò etiam colligitur ex doctrina tradita explicatio eius, quod quæri solet, an etiam in beneficijs Ecclesiasticis locũ habeat redemptio vexationis. In quo nonnulli Doctores sub distinctione respondent. Dicunt enim, si is, qui iniustè vexatur, habet ius adquisitum, licitum esse oblata pecunia vexationem redimere. Si tamen nõ habet ius adquisitũ, non licere. Ratio est, quia in primo euentu datur pecunia ad auferenda impedimenta iniusta, quod nõ est emere bene ficiumue verò in secundo casu re ipsa videtur comparare ius ipsum spirituale, quod antea non habebat, qui offert pecuniam. Prædicta distinctione vtitur S. Th. 2.2.q.100.art.2.ad quintum, & alij non pauci. Hanc verò doctrinam sic explicat Soto lib.9.de iust.q.6.art.1.ad quintum, vt nõ sit intelligenda de his, qui vim inferunt iniustè. Hanc enim vim, etiam ante ius adquisitum ad beneficiũ licet repellere: secus si quis iustè vexetur, de qua explicatione dicam infrà. Syluester autẽ verb.Simonia,q.13. & alij Recẽtiores aliter distinguunt. Dicunt enim videndũ esse, an pecunia ante ius quęsitum detur ei, qui potest circa beneficiũ prodesse, vel ei, qui prodesse nõ potest, sed obesse. In priori euentu dicunt esse simoniam, quia emeretur ius spirituale, & ita nõ licere vexationem redimere: in posteriori autem casu dicunt non emi ius spirituale, sed auferri impedimentũ, datur enim pecunia illi, qui nõ potest conferre ius spirituale, & hac ratione licere tunc redemptionem vexationis. Prædictæ tamen distinctiones non videntur idoneæ, ad diluendam hanc dubitationem. Quia, vt dicebam supra isto §. redemptio vexationis tunc habet locum, quando offertur materia minoris peccati, licet enim minus malum consulete, neque alia distinctione, aut regula opus est.

38 Igitur in hac re suppositio, quod sit iniusta vexatio, si enim non vexetur aliquis iniustè, nõ peccat qui vexat, atq; adeò vexatus nõ potest illi offerre materiam peccati, quia tunc non offert materiam minoris peccati, cùm ille alius, vt supponimus, non vexet. Considerandũ ergo est, an qui iniustè vexat, talis persona sit, vt nullum omninò ius spirituale conferre possit, & tunc is, qui iniustè vexatur, poterit redimere talem vexationem, si offert materiam minoris peccati, & saltem non peccabit peccato simoniæ, si quidẽ vexans non potest conferre aliquod ius spirituale. Si verò persona iniustè vexans possit aliquod ius spirituale cõferre, adhuc considerãdum est, an vexatio illa versetur circa materiam beneficij, & rei spiritualis, vel circa aliam, quæ non sit materia simoniæ. Et quidem si iniusta vexatio non sit circa materiam simoniæ, vexatus poterit offerre pecuniam ad redimendam vexationem illam absque peccato simoniæ, quia nihil emit spirituale, sed tantùm aufert impedimentum iniustum, ac proinde hac de causa habet ius ad illud auferendum offerendo materiam minoris peccati. Si autem vexatio versetur circa materiam ipsius beneficijs, verum est, quod secundo loco docent S. Thom. & alij, non esse simoniam, si quis offerat pecuniam ad auferendum impedimentum iniustum contra ius, quod vexatus habet ad beneficium. Tunc enim non emit ius, cùm iam illud habeat, sed tantùm contendit auferre impedimentum illud, ac proinde non offert pecuniam pro re spirituali, & ita non potest peccare peccato simoniæ, & fieri potest, vt nullum peccatum committat, sed solùm offerat vexanti materiam minoris peccati.

39 Secundum verò, quod dixit S. Thom. & alij de eo, qui vexatur ante ius adquisitum, multum habet difficultatis. Quia non potest aliquis iniustè vexari, quia vexans facit contra ius aliquod vexari. Vel ergo tale ius est in materia diuersa à materia beneficij, & tunc vexatus nõ peccabit peccato simoniæ, si talem vexationem redimat pecunia, imò interdum nullum peccatum committet, vt antea dicebam, quia huiusmodi pecunia non datur pro re spirituali, sed pro remotione impedimenti. Quod si vexatio versetur circa materiam ipsius beneficij: ergo vexatus ius habet ad beneficium, aliàs enim non vexaretur iniustè. Ergo si offert pecuniam, non offert ad emendum ius spirituale ad beneficium, quia hoc ius ipse priùs habebat, & prædicti Doctores fatentur non esse simoniam offerre pecuniam, quando quis habet iam ius adquisitum ad beneficium.

40 Soto loc sup. cit. vt vidimus, manifestè concedit licitum esse offerre pecuniam his, qui vexant iniustè, & cum hoc vult S. Thom. intelligendum esse, vt non detur pecunia his, qui iustè vexant. Quæ tamen Soti explicatio manifestè cum D. Th. qui planè loquitur de eo, qui iniustè vexat, & aliàs non diceretur iniusta vexatio. In præsenti autem difficultate loquimur de vexatione iniusta: quia si iusta vexatio est, non esset licitum offerre vexanti materiam peccati. Eodem ferè modo alij videntur intellexisse D. Thomam; dicunt enim non esse licitum offerre pecuniam vexanti, quando opponit iustum impedimentũ, quod deducitur ex c. Matth. de simonia, & ita intelligit sententiam D. Thomæ, & Sylueſtr. Ledesm. lib. 2. de iust. c. 35. concl. 18.

41 Alij alio modo conantur explicare D. Thomam distinguentes de iure in re, & ad rem: ius in re habere dicitur, quod quis habet iam adquisitũ circa rem, quam possidet, ius tamen ad rem dicitur, quod quis habet vt sibi detur res. Dicunt ergo prædicti Doctores, eum qui solum habet ius ad beneficium comparandum, & non habet ius in re, non posse redimere suam vexationem, secus tamen illum, qui habet ius in re. Sed contra hanc doctrinam est, primò S. Thom. simpliciter distinxisse de eo, qui habet ius, vel non habet. Deinde si is qui habet ius in re, potest redimere suam vexationem per oblationem materiæ minoris peccati, eodem modo potent is, qui habet ius ad rem, si contra tale ius vexetur iniustè, quia per talem redemptionem vexationis non intendit emere ius ad beneficium, quod iam habet, sed auferre impedimentum iniustum. Illud ergo solùm præ oculis habendum est, an per oblationem pecuniæ offeratur materia minoris peccati ei, qui iniustè vexat, quia, vt sæpe diximus, nos loquimur cum communi Doctorum de redemptione vexationis iniustę, in qua prædicta regula obseruanda est.

42 Præterea ex prædicta doctrina non est difficile aliã dubitationem soluere, de qua nonnulli Doctores disserunt. An sit licitum in electione Summi Pontificis offerre pecuniam electoribus, vt vnus aliquis determinatè eligatur, quando prudenter timetur Ecclesiæ damnum, si alius eligatur. In quo dubio Caiet. tom.2.opusc.tr.9.q.3. fatetur licitum esse offerre pecuniam, ne eligatur indignus, quod etiam docuit Less. sup.dub.19. Cuius ratio ex dicendis colligetur. Quærimus autem, an expresè possit dari talis pecunia, non solùm vt non eligatur indignus, sed etiam vt in prædicto euentu talis persona determinatè eligatur. Nonnulli negare videntur, quia tunc offertur pecunia pro electione ipsa, & ex consequenti emitur aliquid spirituale.

43 Affirmat tamen licitum esse Soto lib.9. de iust. q.6. art.1. Nau. in sum.c.24.n.102. Valent. 3.tom. disp.10. generali, q.2. punct.3. §.4. Less. dub.19. cit. in fine, & mihi placet.

placet. Quia in hoc euentu potest habere locum redemptio vexationis iniustæ, quæ prudenter timetur, offerturq; in materia minoris peccati, minus enim peccatum est acceptio illa pecuniæ, etiamsi electores simoniam committant, quam vexatio iniusta totius Ecclesiæ, vt per se constat. Ad rationem verò contrariæ sententiæ respondetur eum, qui offert pecuniam in casu assignato, non emere rem spiritualem, quia non existimat rem illam esse pretio comparandam, vt iam explicui suprà isto §. fed solùm vult offerre materiam minoris peccati.

44 Denique ex tradita doctrina facilè colligitur quomodo philosophandum sit in electione ad Cathedras. Si enim vnus ex candidatis dignus est, & cæteri indigni, offerri pecunia potest, non tantùm ne eligantur alij, & ne scholastici suffragium pro illis ferant, sed etiam directè potest offerri pecunia, vt eligatur ipse, qui dignus iudicatur à viris prudentibus, & literatis, qui iudicando non ducuntur amore, vel odio, sed ratione. Quòd si alius dignus etiam sit, non licet pecuniam scholasticis offerre. Idem dico si vnus ex eis dignior sit reliquis, qui non digniores, digni tamen sunt, posse offerre pecuniam, vt eligatur dignior omisso digno. Cuius doctrinæ ratio desumitur ex dictis. Est enim grauius peccatum eligere indignum prætermisso digno, vel eligere dignum omisso digniori, quam furtum committere, quod perpetratur in ea acceptione pecuniæ, vt constat. Vnde licet offerre materiam minoris peccati. Hoc tamen intelligendum iuxta ea, quæ dixi §. præcedenti, si scholasticus paratus sit maius peccatum committere, scilicet eligere indignum omisso digno, vel dignum omisso digniori. Quod si duò reperiantur æquè digni, quia vel re ipsa sunt, vel difficilè de eorum excessu iudicari potest, non licet tunc offerre pecuniam scholasticis, cùm non offeratur materia minoris peccati, si quidem illi in cuiusque ex illis electione, iustè agunt, solùm excipe casum, si scholasticus priùs non incitatus, sed sua sponte pecuniam postulauerit, aut indicauerit, licet enim dare in eo euentu.

§. VII.

Colligitur, quando liceat petere mutuum ab vsurario sine scandalo.

SVMMARIVM.

45 *Sensus quæstionis.*
46 *Licitum est petere mutuum ab eo, quem scio exactorem vsurarum.*
47 *Licere petere mutuum ad vsuras nonnulli affirmant.*
48 *Improbatur.*
49 *Ratio vera sententiæ.*
50 *Ab eo, qui paratus non est, non licere petere.*
51 *Quæ necessitas vel vtilitas requiratur in postulante.*
52 *Quid si mutuatarius petat ad negotiandum.*
53 *Non esse peccatum in soluendis vsuris.*
54 *Obiectio dilutur.*

45 DVbium modis potest peti mutuum ab vsurario. Primus est, cùm tantùm petitur mutuum ab eo, quem scimus exactorem esse vsurarum: alter est, cùm expressè aliquis petit mutuum sub vsuris.

46 Quod ad primum attinet, omissis aliorum opinionibus, mihi videtur certum licere, petere mutuum ab eo, quem scio exactorum esse vsuras. Quæ videtur esse sententia D. Th. 2.2.q.78.*art.*4. Quæ tamen doctrina explicanda est iuxta regulas suprà positas. Nam si aliquis non sit paratus exigere vsuras ex consuetudine, vel ex malitia, sed ex infirmitate, vel ignorantia petituras est, non est licitum ab eo huiusmodi mutuum exigere, vt constat ex dictis in 4. regula, vbi ostendimus dimittendam esse quamcumque vtilitatem temporalem, vel spiritualem propter scandalum passiuum alterius futurum ex infirmitate, vel ignorantia. Si autem aliquis paratus sit exigere vsuras, licitum est propter vtilitatem tantum temporalem, mutuum petere, etiamsi ille reuera petiturus sit vsuras iuxta regulam 3, suprà assignatam. Petitur enim ab illo actus, qui posset benè fieri, & alterius culpa fit malè. Vnde si sine aliquo meo damno possim ab alio mutuum petere, qui sine vsuris concedat, non possum petere ab vsurario, cessat enim vtilitas temporalis.

47 Quod verò attinet ad secundum, difficilius explicatu est, an scilicet ille, qui paratus est dare vsuras, licitum sit dicere, Da mihi mutuum ad vsuras, vel da mihi mutuò centum, & reddam tibi centum & decem: an verò iste talis dicatur cooperari peccato vsurarij. Soto *lib.6.de iustitia,q.1.art.5.* respondet istum non peccare, sicut neque, qui petit à meretrice consensum ad fornicationem, committit aliud peccatum, quam fornicationem, quia fic petendo non inducit meretricem, quam sententiam secutus est Molin. *tom.2.de iustit.disp.*335. At vero Greg. de Valent. *3.tom.de disp.cir.generalis,punct.*4. quem sequuntur Recentiores alij, sic distinguunt, supponentes eum, qui eo modo petit mutuum, non intendere ruinam spiritualem proximi, sed suum commodum, qui ergo peteret ad vsuras, ita vt eius petitio esset coniuncta cum desiderio, vt alter det sic, & non aliter, id est ad vsuras, & non gratuitò, absque dubio peccat, & idem dicendum si habet complacentiam de peccato alterius. Similiter si ille, à quo petit mutuum sub vsuris, aliquomodo excitetur per huiusmodi petitionem ad mutuandum sub vsuris, taliter quod licet alias sit paratus, non tamen semper neque omnibus mutuatur sub vsuris; si denique sit aliquid speciale in ipsa petitione ratione cuius alius mutuetur sub vsuris, in his omnibus casibus peccatū est in tali petitione, & aliqualis cooperatio ad peccatum alterius. Idem docent de eo, qui petit consensum ad fornicandum à fœmina, quæ non omnibus prosterniturr, si ex tali petitione aliquo modo excitetur ad peccandū. At verò quando ista petitio est simplex propositio, ex qua nullo modo alius excitatur, sed mutuatarius solū explicat animum suum, quem habet ad soluendum vsuras, in tali casu non est peccatum, quia potest esse vsurarius ita paratus, vt idē sit ab eo petere mutuum, atque petere ad vsuras, neq; ex hoc secundo aliquo modo incitetur, præsertim quando non est mutuum explicitum, sed palliatum, vt in venditione, vel alio contractu. Quibus addunt Recentiores, quod quando aliquis paratus est ex habitu, & quasi remotè, non licet petere vsuras, ne alter excitetur ad habitu ad actum peccati: tamen si quis actu exerceat vsuras, non excitatur per hoc quod alius petat.

48 Verùm mihi neque Soti sententia, neq; istorum distinctio probari potest, & res videtur in praxi scrupulis, & difficultatibus plena. Vt autem eorum sententia refellatur, & nostra probetur, suppono contra nonnullos nunquā licitum esse inuitare ad actum peccati eum, qui paratus est illud committere. Quod adeò verum est, vt existimem oppositū carere probabilitatis specie. Tum quia sequeretur licere inuitare ad fornicationem, vel homicidium, eū qui paratus est occidere, aut fornicari, & licere etiam hominē paratum non audire Missam die festo inuitare ad ludum, & eo ludo ipsum detinere, ne audiat Missam, dummodo nihil horum fiat ex intentione ruinę proximi. Tum etiam, quia ille, qui inuitat alium ad peccandum, non semper ex eo peccat, quia directè intendat ruinam proximi, sed quia suadet actum tali loco, & tempore, ex quo sequitur malitia contra aliquod præceptum. Vnde fit non licere inuitare ad cœnandum tempore ieiunij cum, qui paratus est cœnare, quia cum illo actu tali loco, & tempore insepārabiliter est coniuncta malitia. Hinc etiam constat, quomodo peccent famuli ministrantes cœnantibus eo tempore. Si enim cibaria, quæ ministrantur à famulis, sunt prohibita simpliciter eo tempore, quales sunt carnes tempore ieiunij, quibus domini non possunt bene vti malè vti, sed necessariò malè vescuntur, in eo casu licitum nō est famulis huiusmodi carnes ministrare, quia reuera cooperantur peccato. Si tamen cibaria talia sint, quibus domini

Digitized by Google

ea hora, & tempore benè vel malè vesci possint, licitum est famulis ministrare, etiam si sciant dominos peccatoros in vsu illorum ciborum. Ex quo magis in speciali colliges, sicut die ieiunij carnes ministrare, quia illarum non potest esse bonus vsus, peccatum famulorum est, ita etiam nocte diei ieiunij hora refectiunculæ ministrare cibaria, quorum rectus vsus in ea refectiuncula esse non potest, peccatum erit propter eandem rationem. Idem dicendum, si extra horas, in quibus eo die vsus ciborum esse potest, cibaria ministret, cooperantur enim violationi præcepti. Atque ex hoc etiam iudicabis, quid dicendum de famulis, qui scienter literas deferunt ad fœminas, cum quibus domini inhonestam consuetudinem habent, vel numos, vel quæ ad vitæ sustentationem necessaria sunt, vel illas dominis iubentibus vocant, & domum adducunt; in his enim omnibus, peccatum est, cùm cooperentur ad malum hic, & nunc. In deferendis autem nummis aliqua ratione excusari possent, si eos deferant, vt mercedem iniquitatis: tunc enim tantùm cooperarentur solutioni debiti, quæ licita est, quamuis ex iniqua causa debitum contractum sit, vt satis notum est.

49 His suppositis facilis colligitur ratio pro nostra sententia. Nam illa propositio peccati, cùm petitur mutuum sub vsuris, est propositio actus, qui ab illo benè vel malè fieri non potest, atque adeò est inductio ad peccatum hic, & nunc. Vt autem ea inductio sit, non est necessarium, vt quis vel desideret, vel complaceat in eo, quòd alter non det nisi sub vsuris, satis enim est, vt proponat materiam, cum qua hic, & nunc contunctum peccatum est, vt dicebamus. Neque quidquam refert, quod habeat tam actu animum peccandi, vt ideò non dicatur inducì: induco enim ego rem ea, quantum ex me est, vt satis constat. Neque etiam placet Innocentio, quam addunt Recentiores vltimo loco, si enim licitum esset in aliquo casu à parato petere mutuum cum vsuris, parum referret, quòd tantùm habitu paratus esset, & non actu. Quare dicendum est nunquam licere petere mutuum expressè sub vsuris, vt expressè docuit Caiet. 2. 2. q. 78. art. 4. Nauar. in Manual. c. 17. n. 262. An autem in casu extremæ necessitatis, vt subuentus indigenti, ad quod ex misericordia teneris, liceat consulere, vt des ad vsuras, ex eo pendet, quod iam supra resolutum est: scilicet licere consulere minus malum, vt cuitetur maius, videndum autem hic, an sit minus malum peccatum inuisti tiæ, quod committitur in vsuris, quàm peccatum non subleuandi extremam necessitatem, quod est contra misericordiam.

50 Relinquitur ergo nunquam esse licitum petere mutuum sub vsuris. Petere autem mutuum ab eo, qui paratus non est, non licet, quia ille non peccaret ex malitia, sed ex infirmitate, & teneor euitare huiusmodi peccatum omittendo opus quod mihi non est in præcepto, sed tantùm vtile. At verò quando paratus, siue actu siue habitu dare sub vsuris, possum licitè mutuum petere, etiam si sciam exactiuum vsuras, si tamen aliqua mea vtilitas aut necessitas verseturi, iuxta ea quæ in principio huius §. dicebamus.

51 Sed opus est, vt magis in speciali explicemus, qualis debeat esse huiusmodi necessitas, aut vtilitas in eo, qui petit mutuum ab vsurario, vt licitè dicatur petere, & non cooperetur peccato alterius. Et in primis non opus est, vt sit aliqua extrema, vel grauis necessitas, vt omnes fatentur. Vnde Caiet. & Sot. quos alij sequuntur, merito affirmant sufficere esse aliquam vtilitatem ad decentiam status, & debitum ornatum mutuatarij, vel ipsius familiæ, vt licita sit hæc petitio ab eo, qui paratus est dare ad vsuras.

52 An verò licitum sit petere ad vsuras, quando mutuatarius petit ad negotiandum cum pecunia sic accepta, dubitationem habet. Ferur D. Th. respondisse cuidam Florentino non licere. Sed intelligebat, vt ego ctedo, quando huiusmodi negotiatio aut non erat necessaria, nec decens statuni alterius petētis mutuum ab vsurario, sed ad lautiùs viuendum. Nam si negotiatio necessaria esset ad vitam agendam, vel vtilis ad conseruationem status, licitum esset petere mutuum ab vsurario propter huiusmodi negotiationem. Imò non solum ad bonum vtile, sed etiam ad delectabile, quod altàs est licitum, potest aliquis petere pecuniam mutuam ab vsurario, vt quando viri generosi, atque illustres petunt ad exercenda torneamenta, vel alios similes equitum actus, aut ludos, vt optimè obseruant Caietan. Sot. & alij. Quod tamen limitandum videtur ad casum, in quo huiusmodi generosi viri aliquam notam incurrerent, si istis ludis non assisterent, præsertim si alij eius conditionis ac status assistunt, & causa istorum ludorum est publica lætitia, & dummodo non fiat excessus in eorum ludorum sumptibus, in quo frequenter peccant equites ratione sumptuum. Responsum ergo D. Th. quòd non liceat petere mutuum ab vsurario ad negotiandum cum pecunia sic accepta, intelligendum est, quando negotiatio neque est licita, nec necessaria, neque vtilis.

53 Sed denique quæret aliquis, an sit peccatum in soluendis vsuris, videtur enim soluens cooperari peccato iniustæ acceptionis. De quo dubio solus agit Valentia, quem ego viderim. Responder autem, quod siquis peccauit petendo mutuum, peccat etiam soluendo vsuras. Cæterum mihi absolutè loquendo, & secluſa praua aliqua intentione solumque spectata vsurarum solutione, videtur nullum in ea inueniri peccatum. Idque manifestè conuincitur argumento desumpto ex *c. debiteret. de iureiurando.* Iuramentum de re illicita non est seruandum, cum iura, & ratio clament, iuramentum non esse vinculum iniquitatis. At iuramentum de soluendis vsuris est obligatorium, & adimplendum ex *d. c. debiteret.* Ergo non est peccatum in soluendis vsuris, altàs non ligaret eiusmodi iutamentum, imo peccarum esset adimplere.

54 Sed obijci potest. Quia qui dat proximam materiam alteri ad peccandum, in hoc ipso peccat: vt si quis dederit vinum ebrio, vel deposuerit virginem apud luxuriosum. Sed qui soluit vsuras, dat proximam materiam vsurario ad peccandum. Ergo peccat. Neque satis est dicere vsurarium esse paratum, quoniam etiamsi aliquis sit paratus inebriari, peccat qui dat illi vinum. Respondetur tamen eum qui soluit vsuras, non offerre materiam proximam peccati, si rectè inspiciatur, in quo differt valdè ab eo, qui offert vinum, vel deponit virginem, sed extorquentur ab eo pecuniæ. Quare non agit, sed patitur iniustitiam, pati autem iniustitiam nullum omnino peccatum est. Quòd autem ille teuera non ofterat, sed tantum patiatur, ex eo colligi potest, quia sæpè potest contingere, vt cogatur soluere, vt si interueneris instrumentum de contractu, & iuramum, vt dictum est. Ergo signum est hunc non offerre materiam, sed pati iniustitiam. De his tamen latè in tractatu de vsuris.

§. VIII.

Colligitur an liceat inducere ad iurandum, quem scio falsò iuraturum, vel iuraturum verè per falsos Deos.

SVMMARIVM.

55 *Sensus quæstionis.*
56 *Non licet inducere ad iurandum sine causa, quem scio falsò iuraturum.*
57 *Potest tamen petere à iudice, vt compellat ad iurandum, licet sciat falsò iuraturum.*
58 *Non potest id facere priuata persona extra iudicium.*
59 *An possit per ab aliquo vt iuret rem quam existimat esse veram, & petens iuramentum, scit esse falsam remittitur.*
60 *Qui falsò iurat per falsos Deos quomodo sit periurus.*
61 *Posse licite petiuramentum ab eo, qui iuraturus est verum per falsos Deos, explicatur iuxta traditas regulas.*
62 *Obiectio soluitur.*
63 *Quid seruandum in iuramento promissorio.*
64 *Alia etiam breuiter explicantur.*

55 Quæ-

QVæstionis huius occasio sumitur ex eo, quòd inducere ad peccatum sit peccatum scandali iuxta dicta: hoc autem videtur esse, si quis inducat alium ad iurandum, quando scit illum falsò iuraturum. Ex regulis autem supra positis facilè huius dubij solutionem deducemus, & prius agemus de primo, postea de secundo.

56 Quod ad primum attinet, in primis certum est non posse aliquem inducere alterum ad iurandum sine causa, quem scit falsò iuraturum. Quia licet petat actum, qui bene fieri ab alio potest, tamen manifestè est contra tationem offerre alteri occasionem peccati absque aliqua causa ex parte ferentis, vt docent Doctores communiter iuxta doctrinam traditam in tertia regula, & in specie docuit Gabriel Vazq. 1. 2. *disp.* 102. *c.6. in fine*, atque hoc sensu accipiendus est Augustinus *in c. ille qui hominem provocat*, 22. *quæst.* 5.

57 Deinde dicendum est posse hominem iusta de causa petere, vt iudex cogat alterum ad manifestandam veritatem sub iuramento, etiamsi sciat falsò iuraturum. Hanc partem probo ex August. *serm.* 28. *de verb. Apost.* & refertur *in c. qui exigit*, 22. *quæst.* 5. vbi fatetur posse hoc iudicem ratione potestatis & officij, qui ad veritatem indagandam tenetur, & exquirendam modo licito, quo possit, & verfatur bonum adimplendi fuum munus, ad quod tenetur ex pacto cum Republica. Ergo qui ab illo petit, rem iustam petit, etiamsi sciat falsò iuraturum. Quam sententiam sequitur D. Thom. 2. 2. *quæst.* 98. *art.* 4. Sot. *lib.* 8. *de iustit. quæst.* 2. *art.* 3. Couarr. *in regula, quamvis pactum, part.* 1. §. 6 *num.* 2. aliique non pauci.

58 An verò possit quis, vt priuata persona, extra iudicium petere iuramentum ab eo, quem scit falsò iuraturum, quæstionem habet. Et quidem placet Augustini sententia affirmantis non licere *in d. cap. qui exigit, & in d. cap. ille qui hominem provocat, ex serm. de Decollatione S. Ioannis Baptistæ*, siue *serm.* 11. *de Sanctis*. Idem docent secuti Augustinum D. Thom. & Couarr. *locis proximè citatis*. Hanc autem esse mentem Augustini facilè intelliget quisquis legerit illius verba. Docet enim licitum esse exigere iuramentum ab eo, qui iuraturus est verum per Deos falsos, negat tamen licere priuatæ personæ exigere iuramentum ab eo, qui falsò iuraturus est, quod tamen dicit licere iudici propter suum officium. Probat autem Augustin. non licere priuatæ personæ exigere iuramentum extra iudicium ab eo, quem scit falsò iuraturum, quia si ille falsò iuraturus est, nullum est bonum, quo possit vti is, qui petit iuramentum. Hoc autem explicat August. assignans discrimen inter illum, qui petit iutamentum ab eo, qui iuraturus est verum, licet per falsos Deos, & inter illum, qui petit iuramentum ab eo, qui iuraturus est falsum: prior enim potest vti ex causa iuramento alterius, vt dicam infra §. quia in illo iuramento est bonum fidei, inquit August. id est, bonum vere assertionis, ex qua potest vtilitas aliqua accrescere petenti iuramentum: in iuramento tamen falsò nullum est bonum inquit Augustin. quo possit vti is, qui petit iuramentum. Cùm enim sit ibi bonum veræ assertionis, quod possit esse vtile petenti iuramentum, & ratione cuius possit ex causa permittere peccatum in iurante. Quam rationem meo iudicio acutè concepit Augustinus, licet breuiter explicuerit. Cùm ergo communiter doceant Doctores, vt vidimus in tertia regula, non posse fine causa peti ab aliquo actum aliquem, in quo ille peccaturus sit, & in prædicto euentu iuramenti falsi non sit bonum aliquod, ex quo petenti accrescat vtilitas, meritò docuit Augustinus id non esse licitum, quod amplius explicabo isto § in sequentibus. quod aliquid peculiare habet circa iuramentum promissorium, hactenus enim locuti sumus de assertorio, peccat autem is eodem peccato, ad quod inducit.

59 Sed quæret aliquis, an Ioannes, v. g. possit petere à Petro, vt eum iuramento affirmet rem aliquam, quam Petrus existimat esse veram. Ioannes autem certo cognoscit esse falsam. Exemplum sit valdè frequens. An possit aliquis in Academia petere ab alio, vt sub iuramento affirmet petentem audisse lectiones Theologiæ, v. g. per maiorem anni partem, quòd appellant *probare el curso*, & tamen, qui petit, scit illud esse falsum, & alter à quo petitur, decepius putat esse verum. In quo generatim docet Ioannes Azor *tom.* 1. *instit. moral. lib.* 10. *cap.* 11. *quæst.* 2. 9. *Quæret*, id non esse licitum. Et ratio est, quia nullus potest inducere aliquem ad actum, quem scit esse peccatum, etiamsi inducitus facturus sit illud ex ignorantia. Sine controuersia enim est, non esse licitum inducere alterum in formicationem, etiamsi ille commissurus sit formicationem ex ignorantia, putans non esse peccatum, aut fortasse esse rem satis, quæ aliena est. Præceptum enim, quo quis prohibetur tale peccatum committere, etiam obligat ad virandum tale peccatum in altero, id est, ad non inducendum illum ad actum, quem inducens scit esse peccatum. Sed hæc sententia vniuersim accepta non est omnino vera, de qua tamen latè ago *lib.* 7. *de ordine, c.* 11.

60 Quod verò attinet ad secundum, An scilicet liceat inducere ad iutandum eum, quem scio iuraturum esse verum, per falsos tamen Deos, supponenda in primis Augustini doctrina sermone 28. de verbis Apostoli, vbi expresè docet fic iurantem esse periurum, si non impleat, aut si falsum dicat, & idem videtur docere Augustin. *epist.* 154. ad Publicolam, & refertur *in cap. monet* 2. 2. *quæst.* 1. & eandem sententiam amplectitur Couarr. *in cap. quamvis pactum*, §. 7. Quam Augustini doctrinam sic esse intelligendam docuit Petr. Aragon 2. 2. 4. 98. *art.* 2. Azor *lib.* 10. *cap.* 12. scilicet, si is, qui iurauit falso errore ductus reuera existimat esse vera Deos. Nam propter conscientiam erroneam peccat peccato periurij, quod elegantibus verbis docuit August. sermone citato. Et ratio est, quam ipse indicat: quia ille ex falsa sua opinione infert iniuriam illi, quem putat verum Deum, etiamsi reuera ille non sit Deus. At si ille qui iurat per falsos Deos, cogitaret non esse veros, non potuit committere verum periurium non implens promissionem, aut falsum dicens. Hoc enim peccatum est irreligiosus contra verum Deum, atque adeò ad implendam promissionem per se loquendo tantùm obligabitur virtute iustitiæ, aut asserendam veritatem ex virtute veritatis, aut infidelitatis: fieri autem potest, vt exterius ex falsa aliorum opinione ille iudicetur periurus, si existimient decepti hominem illum, qui iurauit per falsum Deum, iurasse per Deum verum, quod etiam indicat Augustinus sermone citato. Quo suppositio dubitatio est in primo casu, quando scilicet, qui iuraturus est per falsos Deos, existimat veros Deos esse.

61 Communiter recipiunt Doctores Scholastici doctrinam eiusdem Augustini epist. citat. non longè à principio, qui docet id esse licitum, sequitur Diuus Thomas 2. 2. *quæst.* 89. *art.* 4. Magister *in* 3. *d.* 39. §. *post hoc quæritur*. Vbi refert Augustini verba, & sequuntur *ibi* Scholastici, & interpretes D. Thom. 2. 2. *loco citat. vel quæst.* 89. & sequitur Couarr. *in cap. quamvis pactum, p.* 1. §. 1. *in fine*. Ioann. Azor *d. lib.* 10 *cap.* 11 *citat. quæst. vlt.* Valentia *disp. citat. generali, punct.* 1. Soto *lib.* 8. *de iustit. quæst.* 2. *art.* 4. & alij recentiores. Ratio verò huius doctrinæ petendi est ex his quæ *in regula* 3. & 4. modò dicebamus. Quia subsistente causa possumus vti actu alterius, qui potest benefieri, licet ille alius malè factura sit, & peccaturus ex malitia. Possumus ergo petere ab altero, vt verum iuret, si verum dicturus est, etiamsi iuraturus sit per Deos falsos. Est enim ibi bonum aliquod, & habemus causam ad petendum illud iuramentum, bonum autem est vera assertio illius, quæ nobis vtilis, aut necessaria esse potest. Ergo possumus illud iuramentum petere causa subsistente. Quod autem ille iuraturus sit per Deos falsos, nihil refert, quia nobis nocere non debet, quod oritur ex malitia illius. Quòd si peccaturus esset ex ignorantia, priùs est liberandus ab illa, quàm induceretur ad iurandum, iuxta dicta supra *regula* 4.

62 Sed vt explicetur magis doctrina tradita sic obijcio. Licitum non est petere iuramentum ab eo, qui iuraturus est falsum. Ergo non est licitum petere iutamentum, ab eo qui iuraturus est per falsos Deos, vterque enim iutaturus est ex malitia, vt supponimus. Huic obiectioni satis-

Digitized by Google

fecit iam olim Augustinus loco citato : & sanctus Thomas ex doctrina illius 2. 2. *quæst.* 98 *art.* 4. & nos assignauimus discrimen inter vtrumque suprà isto §. Discrimen autem est, quod paucis verbis, sed disertis reddidit nobis Augustinus, nempe in eo, qui iuraturus est verum per falsos Deos, esse bonum aliquod, quod potest esse vtile petenti iuramentum, nempè bonum veræ assertionis. Si ergo ea vera assertione indiget, poterit petere iuramentum, & vti bene illo, malitia enim iurantis petenti iuramentum nocere non debet. In eo autem qui iuraturus est falsum extra iudicium nullum est bonum, ad quod habeat ius petens iuramentum, vel quod illi vtile esse possit. Pone enim me egere ad aliquid indagandum assertione alterius, si ego scio alium etiam iramento negaturum, quæ vtilitas ad me deriuari potest ex falsa illius assertione extra iudicium? Et ideò dixit Augustinus in tali iuramento, non esse bonum fidei, quo possit vti petens iuramentum, quod mànifestum discrimen est, illudque etiam assignari potest inter illum, qui petit iuramentum ab eo, quem scit falsò iuraturum, & eum qui petit ab aliquo mutuum, quem scit non daturum sine vsuris. Nam qui petit mutuum ab vsurario, petit actum, in quo est bonum aliquod, & habet causam petendi. Potest ergo vti actu alterius qui peccaturus est ex malitia. In actu autem iuramenti falsi, non est bonum aliquod, quo possit vti petens iuramentum.

63 Illud denique notandum est circa iuramentum promissorum, quod etiamsi iurans sit falsò iuraturus, id est, sine animo adimplendi, si tamen petens iuramentum probabiliter, & prudenter iudicat illum impleturum iuramentum, meo iudicio petere potest ab illo, vt iuret, causa subsistente, scilicet vtilitate adimplectionis, quia in adimpletione talis iramenti est bonum aliquod fidei, quod potest vtilis esse iurans, etiamsi iuraturus sit sine animo adimplendi promissionem. Sicut ergo admittit Augustinus aliquem posse ex causa inducere alium ad iurandum, quando iuraturus est verum, etiam si ex malitia iuraturus sit per falsos Deos, quia in eo iuramento est bonum veræ assertionis, quo potest vti petens iuramentum ex causa, ita consentaneè ad doctrinam Augustini dicendum esse posse hominem inducere alterum ad iurandum promissionem, etiamsi iuraturus sit sine animo implendi, si tamen prudenter iudicetur impleturus, in hoc enim euentu est bonum fidelitatis in impletione iramenti, atque adeò potuit illo vti petens iuramentum ex causa idonea.

64 At ex prædictis regulis, ne longiùs procedamus decidenda sunt ea, quæ pertinent ad fœminarum licitum ornatum, & similiter an possit aliquis vendere ea, quibus scit alium malè vsurum, cùm tamen possit benè vti, vt Agnum Iudæo, quem scit immolaturum, aut vestes Idolorum facerdotibus ad immolandum, & an liceat locare domum meretrici, quam scio abiturum esse domo ad peccatum, & an etiam liceat Christianis remigare apud Turcas contra Christianos. In his enim & aliis ea regula obseruanda est iuxta doctrinam traditam, vt liceat exercere eum actum, vel petere, qui potest ab alio benè vel malè fieri, vel quo potest alius benè vti, quando subest aliqua causa vtilitatis, vel temporalis, vel spiritualis petentis, aut exercentis actum, iuxta ea, quæ in superioribus dicta sunt.

§. IX.

Colligitur qua ratione liceat sacramentorum administrationem petere ab excommunicato.

SVMMARIVM.

65 *Quomodo liceat petere sacramentum ab excommunicato adhibita distinctione explicatur iuxta traditas regulas.*
66 *Non excusatur quis ex eo quod petat à suo parocho.*
67 *Quid, quando scit esse in statu peccati mortalis.*
68 *Quomodo liceat petere vt parochus excommunicatus assistat matrimonio.*

65 Difficultas hæc, quæ ex regulis traditis non obscurè diluitur, procedit de excommunicato nondum denuntiato : nam de denuntiato, fatentur omnes non esse licitum ab eo petere sacramenti administrationem. Varias autem distinctiones Doctores in hac re explicanda secuti sunt, quas latè referimus in tractatu de excommunicatione. Nunc autem breuiter pro huius explicatione supponendum est ex eodem tractatu peccare excommunicatum non denuntiatum in administratione, & receptione sacramentorum, neque in hoc fauisse excommunicatis decretum, Constantiense. Quo supposito facilè colligitur iuxta traditas regulas, huius difficultatis explicatio, cùm enim excommunicatus nulla ratione possit propter petitionem administrare sacramentum, sed administrando peccet, aliquando petenti imputabitur peccatum ipsius iuxta regulas supra positas §. 1. 2. & 3. Distinguendum autem est de statu excommunicati administrantis sacramenta, aut enim in eo statu est, vt copia absolutionis haberi non possit. Et in hoc casu semper imputabitur scandalum petenti, qui tunc petit sacramentum ab eo, qui acquiescens eius petitioni, non potest benè, vel malè administrare sacramentum, sed necessariò administrabit malè, eo quòd non est in eius potestate absolui ab excommunicatione, propter quam impeditur ab administratione sacramenti, & tunc petitio habet rationem scandali actiui, quia petit id, quod necessariò malè faciendum est, si fiat. Si autem Sacerdos copiam habeat absolutionis, sed illam nolit, tunc petitio non habet rationem scandali actiui, quia petitur id, quod benè & malè fieri potest, & in potestate concedentis est benè & malè administrare. Solùm igitur erit scandalum passiuum in ea administratione, & in eo casu seruandæ sunt 3. & 4. regulæ supra traditæ §. 3. nempè si minister sacramenti peccaturus sit ex malitia, tunc propter vtilitatem temporalem, vel spiritualem licitum est petere. Quod tamen intellige, si non æquè vtiliter accipi potest ab alio non excommunicato, tunc enim nulla vtilitas excusaret ab scandalo. Si autem peccaturus sit minister ex infirmitate, aut ignorantia, abstinendum est à petitione, donec cesset huiusmodi scandalum, vel post admonitionem, vt ibidem dictum est.

66 Ex his colligitur primò, ex eo solum quod aliquis petat sacramentum à suo parocho, non posse excusari, vt constat ex doctrina tradita. Quare in hoc casu dici non potest subditum vti iure suo petendo sacramentum à parocho. Quia subditus non habet ius petendi sacramentum à parocho, quando ille est legitimè impeditus. Neque in hoc casu dici potest subditus vti peccato alterius, sed potius imitare ad peccatum, si parochus non potest benè & malè administrare sacramentum, vt dictum est. Quia imitare ad id, quòd benè fieri non potest non est vti peccato alterius tantùm, sed ipsum positiuè scandalizare. Tunc autem dicimur vti peccato alterius tantùm, quando sine scandalo actiuo ille scandalizatur, & scandalum passiuum eius nobis non imputatur iuxta regulas traditas. Quando enim imputatur, non vtimur peccato alterius tantùm, sed sumus eius causa.

67 Secundò colligitur quomodo etiam philosophandum sit de eo, qui petit sacramentum ab eo, quem certò scit esse in statu peccatu mortalis. Potest enim ab eo peti, si ex malitia administraturus est malè, & petens non potest ab alio recipere æquè benè, quia ille in sua potestate habet per actum contritionis se disponere, & reddere ministrum idoneum sacramenti. Si verò ex ignorantia aut infirmitate administrabit malè, admonendus erit iuxta dicta.

68 Denique colligitur quomodo philosophandum sit in eo, quod initio huius capitis propositum est an scilicet liceat petere à parocho excommunicato vt assistat matrimonio. Cum enim supra cap. præcedenti illatione 2. diximus peccare mortaliter parochum excommunicatū, dum

Digitized by Google

dum assistit matrimonio, eò quod licet non communicet in sacramentis, communicat tamen in sacris, planum est esse peccatum actiuum scandali inuitare, vt assistat matrimonio, si aliàs copiam non habet, vt absoluatur à censura, iuxta ea quæ in hoc §. dicebamus. Quod si copiam absolutionis habuerit, licebit ab eo petere vt assistat, si tamen non sit alius, qui assistere possit, vel iure ordinario, vel de licentia ordinarij, tunc enim non licebit petere à parocho excommunicato, vt assistat. Quod verò attinet ad petendam licentiam à patocho excommunicato, vt alius eius nomine assistat, quando ab ordinario peti non potest, aliter iudicandum est. Quia cùm petere ab illo licentiam non sit communicare in sacris, ratione vtilitatis petentis potest fieri licita ea communicatio iuxta generalem doctrinam in materia de excommunicatione. Dixi si ab ordinario peti non potest, quia si commodè peti potest ab ordinario, cessat iam ea vtilitas, quæ licitam reddebat eam communicationem cum excommunicato, maximè cùm communicatio cum excommunicato non denuntiato, quæ non est in sacramentis vel in sacris, non sit peccatum, iuxta ea quæ in tractatu de excommunicatione dicta sunt.

CAPVT XIX.

An sufficiat ad matrimonij valorem parochus, qui à legitimo superiore titulum habet, inualidum tamen?

SVMMARIVM.

1 *Improbatur quod vulgo dicitur communem errorem ius facere.*
2 *Nonnulla soluuntur.*
3 *Regula generalis in hac materia, quando valeant gesta ex communi errore.*
4 *Requiri vt communi errore officij capax, aut iudex existimetur.*
5 *Non habet locum quando impedimentum ortum fuit ex iure diuino.*
6 *Locum habet, quando est impedimentum inductum iure humano.*
7 *Locum habet in his quæ pertinent ad forum exterius.*
8 *Etiam in his, quæ spectant ad forum interius.*
9 *Obijciuntur nonnulla, & diluuntur, & 10.*
11 *Etiam habere locum in iudice delegato.*
12 *Alij dissentiunt.*
13 *Idem dicendum etiamsi vitium nascatur ex commissionis defectu.*
14 *Etiamsi vitium nascatur ex parte delegantis.*
15 *Idem in delegato ad causas fori interni.*
16 *Idem dicendum siue ante delegationem, siue postea fiat incapax tituli.*
17 *Idem dicendum comparatione eius, qui defectum scit, alijs ignorantibus.*
18 *Idem dic, etiamsi sit confessarius quem scio carere iurisdictione.*
19 *Quid dicendum in matrimonio.*

1 VT veram huius rei decisionem tradamus, quæ alijs etiam multis casibus communis est, repetenda est res ista aliquanto altiùs. Non pauci Doctores hactenus affirmarunt communem errorem ius facere, glossa *in l. Barbarius, D. de officio Pratoris, verb. reprobari*, & communiter interpretes *in dd. & §. fed cum, Instit. de testam. ordin.* & Thomas Sanchez *lib. 3. disput. 22. num. 6.* communis tamen error hic Doctum est, vt rectè iam notarunt Antonius Guibertus *q. iuris 20. num. 8. & 9.* & multi alij, quos refert, & sequitur Ofvvalad *Dan. lib. 6. cap. 7. lit. I. & lib. 1. cap. 5 lit. A.* vt enim inquit Guibertus, error contrarius est consensui, quem ius omne requirit, absurdumq; est ius quod æquum, & bonum est ex erroribus nasci. Quare nunquam credendum est ex errore ius nasci, sed ex æquitate, & dispositione Imperatorum ob bonum & vtilitatem publicam valere, quod alias mero iure non valeret.

2 Neque obstat text. *in l. 39. D. de legibus, ibi, errore obtentum*, potius enim intelligitur non ius fecisse errorem. Quia enim in similibus casibus, qui contingunt post compertum errorem, non obtinet, planè relinquitur ius non esse, quæ autem antea obseruata, non reuocantur, non quidem quia error ius faciat, sed propter vtilitatem publicam, quia multa facta durant, quæ fieri prohibentur. Et iuxta hæc accipio textum *in d. §. fed cum, Instit. de testam ordin.* & text. *in l. 1. C. eodem*, vbi dicitur, eum qui verè seruus erat, si in communi opinione existimabatur liber, esse testem idoneum. Cùm enim in hoc casu dicat Imperator libertatis Principis subueniri, planum est testamentum illud mero iure non valuisse, alioqui Imperatoris subuentioni locus non esset. Quare non error, sed summa potestas Imperatoris, & benignitas illius iuris causa est, vt inquit Homan. *in §. testes 6. Instit. de testament.* quia ex illo errore facti nihil imputari potest testatori. Sic etiam in eundem sensum accipio text. *in l. 3. in fine, D. de sepulchris legata*, ibi, *error tui facit*. Id quod nonnulli accipiunt de errore non communi, sed vnius tantum, & testatoris, qui existimauit candelabrum argenteum in argento relatum esse, atque adeò argenti esse videri. Sed non probo, communem enim errorem indicat Iurecõsultus ibi, *hodie propter vsum imperitorum*. Quare dico in specie eius textus non tam errorem, quam perspicuam testatoris voluntatem iuris causam esse, & facete ne error in nomine noceat, iuxta ea quæ dixi suprà *lib. 2.*

3 Ex qua doctrina hanc desumo vniuersalem regulam. *Quoties causa publica bonumque publicum agitur, si tamen materia subiecta est potestati Principum, valent ex æquitate, q. gesta sunt cum communi errore*. Facit pro hac regula textus *in d. l. Barbarius Philippus, D. de officio Pratoris*, ibi. *Si seruus, quàdiu latuit dignitate prætoria functus fuit.* Et infrà: *Verum puto nihil eorum reprobari, hoc enim humanius est, cum populus Romanus etiam seruo potuisset decernere hanc potestatem.* Cum qua lege concordat textus *in l. 2. C. de sent. & interlog. & l. 4. tit. 4. part. 3. & l. 8. tit. 19. lib. 3. compilationis*, & in iure Canonico textus *in cap. infamis 3. quæst. 7.* ibi. *sententia ab eo dicta rei iudicatæ firmitatem tenet*. De cuius legis interpretatione multa communiter scribentes, quibus nonnulla, & maioris doctrinæ, & explicationis gratia colligemus.

4 Iuxta hanc ergo regulam in primis inferes, vt locum habeat, ad eam requiri communem errorem, quo ille officij capax aut iudex existimetur. Idque ostendunt verba textus *in d. l. Barbarius, quamdiu latuit, & in d. c. 1. in famis, dum putaretur liber, & in d. l. 4. quando tal yerto como esta fizjesse algun pueblo communalmente*. Si enim vnius tãtùm esset error, nullum sequeretur inconueniens, aut damnũ contra publicam vtilitatem, si eius acta rescinderentur: quare nec satis esset error solius Principis titulum concedentis, neque communis error, si crassus, & supinus sit, error enim ille æquiparatur scientiæ, *cap. cum inhibitio, de clandestina desponsatione, & cap. 2. de consti. in 6.* & docet Thomas Sanchez citatis alijs *d. disp. 22. num. 6. 7. & 8.* Neque obstabit huic communi errori, quod in alio loco notorium impedimentum sit, aut in alio tempore fuerit, si iam ratione distantiæ loci aut temporis vitium occultum est, vt docet cum alijs ideni Sanchez *num. 9 & 10.* Et pro hoc considerari potest text. *in d. l. Barbarius*, verosimile enim erat seruum illum alicubi notum esse; in ea scilicet regione, ex qua profugit.

5 Secundò colliges eam doctrinam locum non habere, quando impedimentum fuit ortum ex iure diuino, atque ideò in regula posui, *si tamen materia subiecta est potestati Principis*. Vnde nec fœmina, quæ vir existimetur communi errore, excommunicare potest, neque non baptizatus, licèt secundùm opinionem eorum, qui censent hanc potestatem fœminæ à Papa concedi posse, aliter dicendum esset, de quo videndus Sayro *lib. 1. de censuris, c. 5.*

num. 16. 17. 18. Huius autem doctrinæ ratio desumitur ex dictis. Si enim ex æquitate iuris disponentis illa valent, planè tantùm locum habere potest æquitas iuris in his, in quibus ipsum ius humanum supplere defectum potest, idque indicant illa verba textus *in d.l. Barbarius, cùm populus Romanus etiam seruo potuisset decernere hanc potestatem.* Ex eo enim valere colligit, quia fingitur respublica supplere iurisdictionis defectum, quam verè confertè potuisset. Vnde sit, si careat iudex vsu rationis, vel furiosus sit, nulla eius acta valere, est enim defectus iuris naturalis, quem nulla principium potestas supplere potest. Idem dicendum si non Sacerdos absolueret, vel ordinaret, cùm enim determinati sint iure diuino ministri, & materia, & forma sacramentorum non possint iure humano supplerì, aut immutari, si deficiat id quod iure diuino constitutum est, parum prodest communis error. Idem est, si quis Clericus sine intentione debita protulerit sacramentorum formas, vel absoluerit, vel baptizauerit, nulla sunt ab eo collata sacramenta ex defectu intentionis, quæ diuino iure ad conficienda sacramenta requiritur iuxta decretum Eugenij IV. *de sacramentis*.

6 Tertiò colliges eam doctrinam locum habere, quando impedimentum est iuris humani, & auctoritate humana introductum, qua aufertur etiam, sicut introductum est, ideò enim valere vult eius gesta, & acta. Quare si seruus testis sit ignorata seruitute, vel tutor eligatur, vel iudex, valent gesta, quia hæc impedimenta iure humano inducuntur, atque tolluntur. Idem dicendum si crimen commiserit, ratione cuius sit ipso facto priuatus officio, si crimen communiter occultum est, & non censetur priuatus, valent acta in eo officio. Vnde gesta à prælato, qui occultè fœminam introduxit in monasterium, valent, ex eodem fundamento, vt docet Petrus Aragon 22. *quæst.* 60. *art.* 6. Idem etiam dicendum, quamuis impedimentum sit ab excommunicatione prouenions, sue in eam incideritante collatum titulum, siue postea. Idque si impedimentum excommunicationis occultum est, mihi facilè persuadeo, cum mihi certum sit gesta per iudicem excõmunicatum non denuntiatum valere, sed rescindi posse, vt ostendi in tract. de excommunicatione, & docet etiam Thomas Sanchez *disp. cit. n.* 30. & Sayro *d. lib. 1. c. 5. a. num.* 32. Inducebat Decreto Constantiensi, & omnia iura quæ in contrarium adducuntur, antiquiora dixi, & ita solùm habere locum in excommunicatis denuntiatis. Idem dicendum ex eodem fundamento, quamuis impedimentum proueniat ab hæresi, hæreticus enim occultus impeditus tantùm est iure humano. Quare ob vtilitatem publicam suppleri ille defectus potuit. Valebant itaque gesta à Pontifice Romano hæretico, quamuis nullum hactenus hæresi infectum Pontificem extitisse in Romana sede ostendo alio loco manifestissimè.

7 Quartò colliges eam doctrinam locum habere in eo, qui per errorem constituitur iudex ordinarius in his actis, quæ pertinent ad forum externum, siue sit datio tutoris, siue collatio beneficij, siue electio, & similia. Adde etiam idem dicẽdum in excommunicatione ferenda. Quamuis nonnulli contra senserint, quos reprobat Hugolinus *de censurit tabula* 1. *cap.* 2. §. 22. *num.* 1. suppletur enim defectus, atque adeo valet, ac si potestatem legitimam collatam haberent, atque ita dicendum docet Thomas Sanchez *cit. disp.* 22. *num.* 11. sicut etiam valet excommunicatio lata à iudice excommunicato occulto, vt latè docet Sayro *loco proximè cit.* vbi refpondet contrarijs.

8 Quintò colliges eam doctrinam locum etiam habere in gestis, quæ pertinent ad forum interius, & suppleri defectus potest iure humano. Idque vel ea ratione mihi persuadeo, quia maximè in hoc verfatur publica vtilitas. Quare si publicæ vtilitatis causa acta valere voluit Princeps, cur non etiam hæc, quæ ad forum conscientiæ pertinent? Alijs rationibus probat Thomas Sanchez, mihi hęc videtur esse potissima; est quæ magis communis, atque recepta sententia, quam tenent multi, quos refert, & sequitur idem auctor *disput. citat. num.* 13. Quare si quis peccata sua confessus fuerit illi, qui verè sacerdos est, carebat tamen iurisdictione, non est repetenda confessio, remanet enim absolutus, ita prouidente Ecclesia, ne magna animarum perturbatio sequeretur. Ex quo etiam colliges, vt latè dico in tract. de confessione, confessarium, qui occultè iurisdictione priuatus, quod ipse nouit, aliquem absoluit, non teneri postea absolutum monere, vt iterum peccata semel iam confessa confiteatur. Quia ille ductus communi errore legitimum confessarium existimans, verè absolutus est à peccatis, & censuris, cùm Ecclesia eam iurisdictionem in eo casu contulisse censeatur, in quo non satis rectè, nec perspicuè loquitur Gabriel Vazquez *de confessione, quæst.* 93. *art.* 3. *dub.* 8.

9 Sed contra huius illationis doctrinam sensere nonnulli, quos refert Palud. *in 4. dist.* 17. *q.* 6. *art.* 2. *num.* 21. opponi potest primò, quia iura supra citata tantùm loquuntur de gestis in foro externo. Quare non sunt extendenda ad conscientiæ forum. Secundò opponi potest text. *in c. dudum 2. de electione*, ibi. *In multarum animarum dispendiũ parochiales Ecclesias retinebat, cùm earum cura, quæ iam priuatus fuerat ipso iure, ad eum nullatenus pertineret, & sic per ipsum eadem animæ miserabiliter fuit decepta.*

10 Sed hæc non obstant. Respondetur enim ad primũ, etiam idem constitutum esse in foro animæ ex eadem ratione, vt dicam infrà *lib.* 11. cùm de legitimatione sermo fuerit: multò autem maior publicæ vtilitatis ratio militat in isto capite. Ad textum ex *d. c. dudum*, non vna responsio est. Glosa ibi. *verb. decepta*, existimat, nihil absolutionis consuluisse parochianis, attamen animas illas non perisse, non quia ille absolutionem concessisset, sed propter fidem, quam parochiam habeant de sacramento, cùm crederent adhuc suum præsentum esse, & ita in sola fide saluatis, *cap. debitum, de Baptismo, & eius effectu, c. Apostolicam, de Presbytero non baptizato, & c. Baptismi vicem, de consecratione. dist.* 4. Duas alias adhibet interpretationes Thomas Sanchez ex Abbate. Prima est, animas deceptas dici, quantum est ex parte Prælati, qui sciebat se esse priuatum, non verò quoad effectum, verè etenim absoluebat. Secunda est illum defectum fuisse publicum, atque ita defuisse communem errorem. Mihi alia longè facilior occurrit intelligentia. Expendo enim verba illa posita non à Pontificia decisione, fed potiùs relata tanquam opposita à parte contradicente electioni illius Archidiaconi. Quin potiùs ex toto eo capite, & decisione Pontificis colligitur probabilem errorem esse potuisse, quamuis omnibus notum esset illum plura beneficia simul obtinere. Contendebat enim cum ipso dispensatum esse, & de eo controuersia excitata fuit, & confirit dispensationis literas subreptionis vitio laborasse. Quare donec ea lis finita est probabili opinione ducti populi illum pro Prælato habebant in illis parochialibus, & ab illo accipiebant sacramenta, & quidem validè. Cui etiam adde fortè illa verba dicta esse comparatione aliquotum, qui scientes defectum ab illo absolutionem petebant, ijs enim inutilis esset absolutio.

11 Sextò colliges eam doctrinam locum habere non tantùm in iudice ordinario, sed etiam in delegato, vel ad vnam, vel plures causas fori externi. Pro quo facit textus *in d. cap. infamiam*, ibi, *Si seruus dum putaretur liber exdelegatione sententiam daret*, vbi apertè fermo est de iudice delegato, & tamen eius sententia fuit intetur. Facit etiam text. *in l. 2. C. de sent. & interloc.* ibi, *Si arbiter datus à Magistratibus*, facit etiam argumentum desumptum à teste, qui communi errore liber putabatur, cùm esset seruus, cuius testimonium in ea causa testamenti admittitur *d. §. sed aliquis, Inst. de testam. & l. 1. C. eodem.* Neque verò ego vllam reperio diuersitatis rationem, quare eadem debet esse iuris dispositio. *l. à Titio* 108. *D. de verb. oblig.*

12 Sed ab hac illatione dissentiunt nonnulli iuris interpretes *in c. cum dilecta de rescriptis*, eo commoti fundamento. Quia ius statuit, vt valeant gesta per iudicem delegatum, quando agitur de communi vtilitate. At cùm delegatus est ad vnam tantùm causam, vel alteram, non verfatur communis vtilitas. Non ergo habebit locum ea dispositio in eo casu. Sed hoc argumentum non obstat quanuis non placeat solutio, quam ex Bartolo refert, & probat Thomas Sanchez *disput. citat. num.* 20. scilicet, fatis esse erro-

Digitized by Google

errorem communem, cum titulo putatiuo, etiam si desit publica vtilitas. Ostendi enim in principio huius capitis vulgatem Bartoli, & Bartolinorum errorem esse existimare iurisdictionem tribui communi errori; tribuit enim publicum ius, & communis vtilitas. Quare placet prior solutio, quam refert Thomas Sanchez, quæ est Abbatis *in d.c. cum dilecta, num.* 10. & Felin. *n.* 3. verfari hîc vtilitatem publicam in qualitate officij, interest etiam reipublicæ iustitiam ministrari.

13 Septimò colliges eam doctrinam locum habere, siue vitium in delegatione proueniat ex defectu delegati occulto, siue sit ex defectu commissionis, quia habeat vitiũ subreptionis, dummodo communiter ignoretur. Nam tam vitium personæ, quam commissionis potest communiter ignorari, & reputari valida commissio, vt docet Th. Sanchez *disput. citat. num.* 19. Neque obstat quod quando dubia est iurisdictio, debet se iudex delegatus iudicem pronunciare: idem enim argumentum de iudice ordinario fieri posset, qui etiam id præstabit in dubio, id autem est faciendum cum opponitur: at cùm communi errore ducti coram illo litigant, neque opponitur nullitas commissæ, aut ordinariæ iurisdictionis, valent gesta per eum. Illud tamen admonuerim non rectè Sanctium, neq; consequenter, ad suam doctrinam reprobare Felinum, dum asserit non valere gesta per delegatum, quando instrumentum delegationis est falsum, licet valeant quando laborat vitio subreptionis. Cùm enim Thomas Sanchez asserat, vt dicam capite sequenti non valere gesta per iudicem, nisi titulus collatus sit à legitimo superiore, non debuit negare Felino, quando instrumentum falsum est, non valere gesta per eum iudicem, siquidem in eo casu non est titulus collatus à legislatore, vel superiore legitimo, sed falso confictus.

14 Octauò colliges eandem doctrinam veram esse, quando vitium non est ex parte delegati, nec commissionis, sed ex parte delegantis, quia scilicet defuit eius intentio, & solùm externis verbis iurisdictionem concessit, vel licentiam, etiam in his quæ spectant ad forum conscientiæ. Est enim communis error, & titulus præsumptus, & publica versatur vtilitas. Idémque docuit Thomas Sanchez *disput. cit. n.* 64. contra Petrum Ledesmam, qui *lib. de matrimonio, quæst. 41. art. 5. fol. 192. col. 2. in fi.* oppositum docuit sine vllo, vt mihi videtur, rationis aut iuris fundamento. Adde etiam id quod capit est, & nos docuimus supra *lib.* 2. in omni contractu, excepto matrimonio, & in omni actu, excepta sacramentorum administratione, vel vniuersaliter in omni actu. in quo iure diuino, vel naturali non requiritur intentio, valere consensum fictum, verbis tantùm expressum. Quod ibidem latè ostendi. Quare huiusmodi licentiæ valent non tantùm ex æquitate, sed mero iure; in quo etiam non satis sibi constat Thomas Sanchez, cùm in sponsalibus, & aliis contractibus sentiat cum Ledesma, vt eo loco notaui.

15 Nonò colliges eam doctrinam locum habere non tantùm in delegato ad causas fori exterioris, sed etiam in delegato ad causas interioris fori, vt si quis ex commissione peccata audiat, qui tamen ratione alicuius defectus prouenientis ex iure positiuo eius commissionis capax non est. Sic docet cum aliis Thomas Sanchez *d. disp. cit. num.* 32. Idque mihi persuadeo imprimis ex his, quæ dixi supra *illatione* 5. de parocho, qui ob occultum impedimentum caret iurisdictione: ego enim nullum in eo discrimen reperio, quia in vtroque casu adest communis error, & titulus putatiuus, & versatur vtilitas publica rectæ administrationis sacramenti. Vnde Concilium Constantiense Decreto *citat. cap. præcedenti*. cùm agit de impedimento censurarum non restringit ad parochos, vt scilicet non teneantur vitari, & eorum gesta valeant in fauorem fidelium, sed vniuersè loquitur, vt latè ostendo in tract. de excommunicat.

16 Decimò colliges idem dicendum esse, siue à principio iudex ob impedimentum antecedens fuerit incapax tituli, siue post acceptum titulum ratione alicuius delicti postea commissi, iurisdictione priuetur à iure, siue reuocetur iurisdictio, Quamdiu enim latet, communi errore gesta valent. Id quod etiam verum est, quamuis ipso iure priuatus esset possessione, quod multis citatis docet Thomas Sanchez *disput. cit. num.* 56. & 58. Facit etiam pro ea sententia, quod iurisdictio delegata etiam re integra mortuo delegante, vel etiam reuocata iurisdictione, quandiu ignoratur iurisdictionis reuocatio, aut mors delegantis, valent gesta per eum, non quidem mero iure, sed ex æquitate, vt dicam infra hoc libro. Vbi quid etiam rei sit in mandato, ignorata morte mandantis latè explico. Atq; idem dicendum quod ad totum confessionis attinet etiã confessarium, cuius iurisdictio reuocata est, vel finita, quia ad tempus tantùm concessa fuit, si tamen id communiter ignoretur, validè absoluere à peccatis ex eodem fundamento, & rationibus supra factis, & docet Thom. Sanch. *disput. cit. num.* 58. Idem est, si postea impeditus excommunicatione fuerit, & denuntiatus sit, & ignoretur eo loco, quia valdè distat.

17 Vltimò colliges eandem doctrinam veram esse non tantùm comparatione eorum, qui communi tenentur errore, ita vt gesta cum illis valeant, sed etiam vt valeant gesta cum eo, qui defectum sciebat. Loquor modò de gestis, quæ ad forum externum pertinent, postea de his, quæ ad conscientiæ forum. Et quidem si impedimentum proueniat ex censura aliqua vel irregularitate, planum est gesta valere etiam respectu scientis impedimentum. Dixi enim supra post Decretum Constantiense nullam esse obligationem vitandi excommunicatum, aut impeditum censura denuntiatum. Quod si iam denuntiatus sit, vel notorius Clerici percussor, idem affirmandum erit iuxta dicta, sicut si teneretur alio impedimento. Ratio autem, quæ mouet, hæc est. Nam cùm ius statuit valere gesta per eum, qui communi errore legitimus existimabatur index, respicit id quod communiter accidit: & sicut error vnius non satis est, ita neque scientia vnius impedict valorem gestorum. Leges enim communiter contingentia considerant *l. nam ad ea, D. de legibus*. Sic docet Thomas Sanchez cum aliis *disput. cit. num.* 42. Limitat tamen ea gesta esse retractanda in odium eius, qui conscius eius impedimenti coram illo iudice causam egit. Sed non video quo nitatur fundamento. Quid enim si non alius iudex erat, coram quo causa agi posset? Ille enim competens erat. Debuitne impedimentum detegere? At fœpè non licet, aut quia occultum, aut quia manifestatio nullius esset momenti, si probari non posset, & contra communem vtilitatem, & bonum publicum, vt potè quod maximè ordinem iudiciorum perturbaret. Quare iustam ille causam habuit, & causam apud illum iudicem agendi, & occultandi impedimentum. Nec verò hæc limitatio Sanchez satis confonare videtur cum ea doctrina, quam tradit *num.* 45. *prope fin.* nullus enim casus erit, in quo ob vtilitatem publicam, & ne iudicia perturbentur, filere non debeat priuatus ille, qui nouit impedimentum.

18 Sed quid dicendum, quod attinet ad conscientiæ forum: licebit ne scienti aliquem confessarium iurisdictione carere, vel quia scit reuocatam, vel finitam, vel fictè concessam, vel quia scit confessarium excommunicatione teneri iam denuntiatum, aut esse manifestum Clerici percussorem, vel saltem esse excommunicatum non denuntiatum, validè ne peret ab eo sacramentum confessionis? In quo ego absolutè dicendum existimo, si impedimentũ sit, quia confessarius excommunicatus est, vel censura impeditus, non tamen denuntiatus, validè quidem sacramentum petit, & administrati, quando pœnitens licitè petit sacramentum, nec ponit obicem peccaminosæ petitionis. Quod quando liceat, iudicandum est iuxta regulas traditas *cap. præcedenti*. Si verò confessarius aliud impedimentum ex dictis habeat, existimo nec licitè peti, nec validè ministrari. Id quod ista consideratione concluncitur. Qua vel pœnitens est in articulo mortis, aut extremæ necessitatis casu, vel non. Si primum, quiuis Sacerdos habet expeditam potestatem absoluendi in extremis, nulla enim tunc censura, vel defectus impedit eum, qui Sacerdos est, quominus possit absoluere, de quo latè dico in materia de Confessione. Si verò est extra mortis arti-

Digitized by Google

articulum, nullus casus est, in quo licitè possit aliquis sacramentum petere. Demus enim in eo oppido non esse alium confessorem, facilè erit aliò proficisci, & confiteri, sed demus etiam non posse aliò pergere: si non est tempus præcepti, nulla est necessitas contitendi: si est tempus præcepti, censendus est non habere copiam confessoris: non habentem autem copiam confessoris, non obligat præceptum. Quare ex obice petitionis prauæ existimo in eo casu comparatione scientis impedimentum, inualidè ministrari sacramentum pœnitentiæ.

19 Ex his, quæ hactenus dicta sunt, non obscurè constat quid dicendum sit in nostri facti specie, videlicet cùm parochus vitium habet à legitimo superiore collatum, & ratione alicuius defectus nō est parochus, an scilicet valeat matrimonium si assistit. Dicendum enim est iuxta dicta valere. Cuius appositissimum exemplum est, quod de teste testamenti affirmat Imperator, §. *fed si aliquis, Institut. de testam. ordin.* Atque idem dicendum est, si concedat alicui licentiam vt assistat, qui communi errore existimatur esse facerdos, vel ipse, qui licentiam concedit, communi errore habetur pro legitimo parocho iuxta doctrinam supra traditam. Neque in hac re præter ea quæ dicta sunt, occurrit amplius notatione, vel considerationę dignum.

CAPVT XX.

An parochus putatiuus, sine titulo collato à legitimo superiore, validè assistat matrimonio?

SVMMARIVM:

1 *Prima sententia.*
2 *Verior sententia.*
3 *Varia probationes, & 4. 5.*
6 *Colliguntur nonnulla.*
7 *Quorundam illatio examinatur.*
8 *Quid dicendum in concessione indulgentiarum.*
9 *Matrimonium coram parocho existi mato, licet intruso validum.*

1 MAior in hoc definiendo difficultas est. Vtgesta valeant tam in foro externo, quam conscientiæ non satis esse communem errorem, sed necessariam etiam titulum collatum à superiore legitimo, quamuis ob aliquod impedimentum sit inualidus; docent non pauci Doctores, quos refert & sequitur Thomas Sanchez *d. spon. cit. 22. ex num. 49.* Quamuis multi ex his quos refert, potiùs nostræ sententiæ faueant, vt dicam statim. Non alio fundamento probat, nisi quia *in d. cap. infamis* dicitur, *ex delegatione sententiam dedit, & in d. l. Barbarius*, dicitur, *nam populus Romanus etiam seruo potuisset decernere hanc potestatem*. Quibus indicari videtur necessarium esse, vt cum communi errore concurrat etiam titulus à legitimo superiore collatus. Cùm enim quod huiusmodi gesta valeant, pendeat ex iuris humani dispositione, standum est his, quæ expressa in iure sunt.

2 Cæterùm mihi probabilius videtur etiam eius, qui caret titulo, est tamen putatiuus & intrusus, valere gesta per eum. Auctores qui nobiscum sentiunt, referam statim, placet enim hanc sententiam per partes explicare, ex quibus sufficienter probata relinquetur.

3 Nam in primis facit, quod negari non potest, iurisdictionem adquiri præscriptione, vt colligitur *ex cap. duo simul*, & docet Panormitan, *ibi num. 2. de officio ordinarij, & c. cum contingat, & ibi* glossi. & Panorm. *num. 5. & 6. de præscript.* & Rota *decis. 2. in nouis, de præscript.* Quòd si præscriptione adquiritur iurisdictio, necessarium est dicere non semper illam haberi ex superiore legitimo, sed tempore & antiqua possessione obtineri.

4 Deinde etiam facit, quia negari non potest iurisdictionem etiam quæri consuetudine *c. cum contingat, & ibi* glosla *in verb. vel consuetudine*, Panorm. *ibi num. 5. de foro competenti, & c. Romana, de officio ordinarij in 6. & c. Romana, vers. neque suffraganeorum, & ibi* glossa *verb. consuetudine, de foro compet. in 6. & c. Romana, & ibi* glossa *de sententia excomm. in 6.* & multis citatis docet Sayro *lib. 1. de censur. cap. 6. num. 31.* Quibus etiam addę, quod eisdem modis adquiritur ius præsentandi, *c. querela, vers. nos igitur, de electione, & c. consultationibus, de iure patronatus*.

5 Præterea facit etiam pro nostra sententia, quod instrumenta confecta a Notario, qui se fingebat Notarium, cùm non esset, valent, in primis, quando sunt antiqua cōcurrente communi fama, & opinione, quod ille esset notarius, vt constat ex allegatis per Iasonem *in d. l. Barbarius, n. 54. limit. 3. n. 55.* & docet Pacianus *de probationib. lib. 2. c. 21. n. 40. cum sequentib.* Valent præterea instrumenta ciusmodi notarij, quando exercuit officium sciente, & sustinente superiore habente potestatem creandi notarios, vt docet Iason *in d. l. Barbarius in 2. limit.* Alexander *cons. 138. n. 8. lib. 1.* Pacianus *d. lib. 2. cap. 21. nu. 33. & sequentib.* vbi id satis probat reprobato Abbate contrariam asserente. Valent etiam gesta per notarium forensem, & de longinquis partibus, si constet eum in sua patria esse quasi in possessione notariatus, licèt non esset, vt docet Alberic. *in d. l. Barbarius, n. 32. vers. Dicemus el 2. nullo vers. Quidquid sit de iure*. Valent præterea instrumenta notarij putatiui in omnibus illis casibus, in quibus de iure præsumitur aliquem esse notarium, vt docet Iason *in d. l. Barbarius, num. 56.* vbi ponit exemplum in eo, qui descriptus est in matricula notariorum, & *ibi* etiam inquirit, an ex iuramento probetur aliquem esse tabellionem. Et absolutè valere instrumenta confecta à notario, qui est in quasi possessione, docuit Bartolus *in d. l. Barbarius, n. m. 6.* Aibericus *ibidem num. 31.* vbi discussa quæstione planè docet in iudicijs ex consuetudine seruari, quamuis affirmet etiā contrariam opinionem teneri communiter à Doctoribus Fulgos. *n. 14.* hanc vt humaniorem in iudicijs seruandam esse dicit. Magnorum etiam virorum auctoritatem subsultam Felinus *in cap. 1. n. 18. de fide instrumentorum*, dicitque esse communem, & Additionator ad Alex. *in d. cons. 138. lit. B. in verb. valeant, & lit. F. in verb. non obstat*; semper hanc sententiam dicit se obseruatam vidisse, Tiraquellus *de legib. connub. glos. 8. nu. 153.* hanc sententiam de consuetudine seruari, & vt humaniorem testatur. Innumeros alios Doctores pro hac sententia refert Additionator *ad Seraphinum de priuilegijs iuramenti, priuil. 46. num. 6.* Horum autem Doctorum sententiam meo iudicio probat efficaciter textus *in authentico de tabellionibus*, siue *nouella 44. cap. 1. in fine*, ibi, *documentis propter viduitatem contrahentium non infirmandis*. Eius argumenti vim non omnino percepisse videtur Thomas Sanchez in hoc sibi ipsi repugnans. Explico vim huius argumenti isto pacto. Tabellioni per eam Iustiniani nouellam interdictum est delegare, atque ita interdictum, vt omnino priuatus sit potestate delegandi, vt ex textu constat. Ergo idem iudicium de illo est quoad delegationem, ac si intrusus delegaret, & de delegato idem iudicium faciendum erit, atq; de eo, qui nullum titulum à superiore habet. Nam quoad delegationem non magis tabellio potens est, quam quiuis alius de populo. Hæc plana, & aperta sunt. Cùmque ideo Thomas Sanchez *disp. 22. cit. n. 5.* profetat hæc verba: *Idem dicerem, quando verus superior delegaret casu quo verè delegare non posset, nam tunc gesta per delegatum non obstante communi errore sunt inualida, eo quod deficiat titulus collatus ab habente potestatem*, hæc ibi. Quomodo ergo ille auctor sui oblitus paucissimis interiectis lineis scilicet, *num. 54. vers. ad confirmationem*, scribit delegatum tabellioni habuisse auctoritatē à vero tabellione, in casu dictæ nouellæ, & quamuis illi interdictum sit, ne delegaret, valere tamen delegationem. Ecce verum tabellionem, & in casu, quo verè delegare non potest, & tamen delegatio valet, & gesta per delegatum non infirmantur, vt idem affirmat. Est ergo opinio Sanctij, & contra textum, & sibi ipsi parum consona. Denique facit ratio communis vtilitatis, quæ non minùs militat in hoc casu, quam in di-

&13

dis superiori capite, atque ideo idem dicendum esse constat, quia eadem debet esse iuris dispositio.

6 Ex dictis colligo primò. Tam notarium, quàm iudicem creatum, vel præsentatum ad beneficia, vel collationem beneficij, vel etiam electionem factam ab eo, qui est in possessione eligendi, aut eum actum exercendi, & cõmuni errore sic existimatur, licet sit intrusus, valere omnia per eum gesta. Idem etiam dicendum, quod ad forũ internum attinet in his, quæ iure humano suppleri possunt. Quare licet quis non Sacerdos, existimatus Sacerdos, inualidè absoluat, attamen Sacerdos existimatus parochus & intrusus, vere absoluit, & confert reliqua sacramenta, quæ Sacerdoti iure diuino conferre licet. Ex quo etiam fit, si quis in parochum constitutus esset ab oppidi consilio, & communi omnium errore existimaretur verus parochus, omnia sacramenta ab illo administrata valuisse, cuius oppositum ex suo fundamento docet Thom. Sanchez *disp. cit. n. 63.* Hic quæso lector animaduertat, quanta animorum perturbatio sequeretur, si omnia sacramenta matrimonij, & confessionis essent inualida. Quod si quis nobis opponat eandem perturbationem sequi, si parochus sine intentione ministrasset, & tamen planum est sacramenta confessionis, Baptismi, & alia in eo casu non valuisse, in promptu est responsio: est enim longè diuersa ratio, quia mtentio in sacramentis iure diuino requiritur, iure autem humano applicatur iurisdictioni materia, & ita ius facit quod potest ad euitandam rerũ perturbationem, & ita censetur in his casibus iurisdictionem contulisse, vel materiam applicasse.

7 Secundò colligit Thom. Sanch. *disp. cit. num. 65.* cum Henriq. *lib. 5. de pœnitentia, cap. 14. n. 4.* Quoties duæ sunt opiniones probabiles, vel circa legitimum ministrum matrimonij, aut confessionis, vel an licentia illi concessa sit legitima, vel an priuilegium bullæ reuocatum sit, vt sæpè inter religiosos alcuius religionis dubitari solet, vel an extendatur ad eum casum, vt in confessoribus approbatis ab vno ordinario, licet opinio negans esse legitimum impedimentum sit fortasse vera, nihilominus, dum veritas latet, & probabili sapientium opinione reputatur probabilis opinio, opposita, confessionem, & alia valere, quia dicit esse communem errorem, titulúmque præsumptum. Ego tamen hanc illationem intelligerem in casu quo nõ esset animus formaliter dubius, cùm non habeamus certam iuris regulam, in dubijs tutiorem partem esse eligendam. Quare cùm in enumodi dubijs tutior pars sit opposita, illa eligenda erit. Et fanè videtur esse longè diuersa ratio inter huiusmodi formale dubium ratione probabilitatis opinionium, & inter communem errorem. Nã cùm aliquis existimatur parochus communi sensu v. g. nulli dubium occurrit. Quare non est cur cogatur aliam partem eligere, cùm de ea nulla contingat dubitatio.

8 Sed quæret aliquis, quod dicendum sit de indulgentijs concessis ab intruso, qui communi errore existimatur legitimus Episcopus? Respondetur eas indulgentias non valere, & quia in intruso non est potestas, quæ iure diuino requiritur ad concedendum, & quia ipso iure non reputantur concessæ in illis casibus, quia non sunt simpliciter ad salurem necessariæ, neque versatur ea publica, & communis vtilitas, quæ in valore sacramentorum Pœnitentiæ, & Baptismi.

9 Vltimò colligo matrimonium contractum coram parocho existimato, etiamsi sit intrusus, & non consituras à superiore legitimo valere, & similiter licentiam ab illo concessam esse validam. Id quod apertè ex præmissis fundamentis deducitur, in quibus, qui nobiscum conueniunt, in hoc dissentire non possunt.

CAPVT XXI.

Explicantur nonnulla alia circa parochi præsentiam.

SVMMARIVM.

1 *Tridentini decretum proponitur.*
2 *Verba parochi non esse de necessitate sacramenti.*
3 *Non est necessarium vt parochus interroget de consensu, si ipsi explicant.*
4 *Requiritur vt parochus sit ad eam rem formaliter adhibitus.*
5 *Nihil refert quod dolo vocatus sit.*
6 *Explicatur Regula iuris, quæ obstare videtur.*
7 *Alia obiectio soluitur.*
8 *Necessarium est vt parochus intelligat quod agitur.*
9 *An satis sit vt intelligat per interpretem, & 10. 11. 12 Quid si parochus affectet non intelligere.*

1 COncilium Trident. *sess. 24. de reform. matrim. c. 1.* inquit. *Ad celebrationem matrimonij in facie Ecclesiæ procedatur, vbi parochus virum, & mulierem interrogatis, & eorum mutuo consensu intellecto, vel dicat: Ego vos in matrimonium coniungo in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, vel alijs vtatur verbis, iuxta receptum vnusquisque Prouinciæ ritum.* Hæc ibi.

2 Circa quam decreti partem in primis obserua, ea verba non esse de necessitate sacramenti: alias esset aliqua verba determinata, si assignata essent pro forma. Cum enim parochus non sit minister sacramenti, vt ostendi in parte *lib. 1.* eius verba nullatenus requiruntur. Communis hæc sententia est, extátque pro illa non vna declaratio Cardinalium apud Farinacium *pag. 268. ibi, Ego vos coniungo. Et si parochus nihil dicat, constat tamen matrimonium.* Et statim, *Non pertinet ad substantiam matrimonij, vt parochus aliqua verba proferat, ideo valet matrimonium, quamuis verba experimenti consensum prolata sint tantum à contrahentibus. dummodo parochus sit præsens, & intelligat id quod agitur.* Et postea. *Quæ verba non pertinent ad substantiam sacramenti matrimonij; ideo valet matrimonium etiam quod verbi consensus prolata sint tantum a contrahentibus, non à parocho, dummodo adsit præsentia parochi, quæ sufficit absque ipsius parochi verbis.* Quare de hoc amplius dubitare non licet, peccare tamen parochum, si omittat ea verba, vel alia iuxta receptam Prouinciæ consuetudinem communis sententia est, quam docet Thomas Sanchez *disput. 38. num. 6.* ex Vera Cruz, & alijs. Qui etiam rectè docet non esse culpam mortalem, leuis enim rei omissio est, an autem ea verba parochi possint per interpretem proferri, vel non, parum refert, quidquid dixeris.

3 Secundò circa eandem decreti partem obseruandũ est contra Sanctium *ibidem num. 9.* quod licet parochus interrogare teneatur de mutuo consensu, si tamen contrahentes non interrogati illum explicant, non existimo esse peccatum omittere interrogationem. Quid enim opus est, si id, quod interrogatione cognoscendum erat, ipsi planè ostendunt. Quod si Concilium inquit, *vtro & mulierem interrogatis*, hæc verba accipe, cùm necesse est, & illis æquipollentia sunt, quæ sequuntur, *& eorum mutuo consensu intellecto*. Neque similiter necessarium est, vt parochus contrahentes interroget de impedimento aliquo, vt rectè contra Vera-Cruz docet Thomas Sanchez *ibidem num. 10.* si enim *in cap. cum inhibi 10, de clandest. desponsat.* iniungitur, vt præter denuntiationes ipsi etiam parochi inuestigent, an subsit aliquod impedimentum, vel intelligendum est, cùm suspicio est alicuius impedimenti, vel dicendum est in desuetudinem abijsse, & iudicari denuntiationes sufficere. Tridentinum autem, cùm præcipit vt parochus interroget contrahentes, de consensu loquitur, non de impedimento.

4 Tertiò obseruandum est, vt parochus dicatur præsens matrimonio, requiri vt sit ad eum casum formaliter adhibitus, & vocatus. Adhibitus enim in iure dicitur, qui rogatur, *l. heredes, §. in testam. D. qui test. fac. poss.* Quare, si casu parochus adfuerit, etiamsi coram illo contrahatur matrimonium, nullum est, nisi parochum casu transeuntem monerent prius se velle contrahere, & ideò valebit parocho tunc gradum sistente: cuius doctrinæ oppositum immeritò docet Thomas Sanchez *disput. 30. n. 11.* Est enim expressè à Cardinalibus declaratum non semel, quę declarationes extant apud Farinacium. Prima *pag. 268. ibi, dummodo sit ad hoc vt ad illum finem.* Secunda pag.

Digitized by Google

273. *Parochus præsens matrimonio debet esse, vt appareat à contrahentibus hanc de causa adhibitus fuisse.* Tertia pag. 276. *an sit matrimonium. si duo contrahant per verba de præsenti proprio parocho præsente, & alij requisitis non omissis, cui contractus parochus formaliter adhibitus non fuit, sed dii forte consuluit, vel consabulationis causa, vel aliud tractandi causa, adesset, audit huiusmodi contractum geri, & postea alter contrahentium velit ab huiusmodi contractu ratione defectus resilire? Congregatio respondit posse, nisi alia interuenerint, quæ parochum à contrahentibus adhibitum fuisse arguant, qua dicuntur adhibitus vt supra, quamuis ex alia causa esset vocatus, dummodo sit adhibitus ad illum actum.* hæc ibi. Quare de hoc amplius dubitare non licet. Vnde si qui transeuntes illac casu parocho ira alte proferrent verba contractus, vt audiret parochus, nihil agerent. Idem dicendum si parocho sacrum agente aliqui contraherent non præmisso aliquo, quo indicaretur adhibitus ad eum actum. Sed quando testis videatur adhibitus, rectè explicat Donellus *de testibus, & lib. 14. comment. c. 14.* cuius doctrina eo loco non parum prodest huic illustrandæ.

5 Quartò obseruandum est, parum referre, quod parochus dolo vocatus sit, aut vi adductus, vel vi detentus, valet certè matrimonium coram eo contractum, dummodo ad eum casum vocatus sit. Facit textus *in l. coram Titio* 209. *D. de V. S.* & inuitos testis in iure valet, vt explicat Donellus *l. penult. de testibus. pag. mihi* 223. Atque in hoc nostro casu ita declaratum sæpè est à Cardinalibus, quæ declarationes extant apud Farinacium. Prima *pag.* 268. *dummodo parochus sit præsens, & intelligat id quod agitur licet dissentiat, & contradicat: adhibitus verò parochus intelligitur, etiam si ex alia causa vocatus sit, dummodo sit adhibitus ad illum effectum.* Secunda *pag.* 273. *An verò si inuitus, & compulsus per vim adsit parochus, etiam contrahatur matrimonium, procedente supra dicta prohibitione ordinaria tale matrimonium subsistat? Congregatio respondit, subsistere.* Hæc ibi. Valet ergo matrimonium coram parocho etiam per dolum adducto, siue per vim ibi detento.

6 Neque obstat regula iuris, *qui potest inuitis* 26. *D. de regul. iur.* cum qua consonat tex. *in l. nec non ignorante, D. de tutorib. & curatoribus, & l. 4 §. 1. D. de fideicommiss.* Matrimonium enim quamuis possit coram inuito parocho contrahi, non tamen ignorante, qui specialiter petit fieri coram parocho. Quare ea regula intelligenda est cum limitatione Dec. *ibid.* scilicet eam veram esse, quando est eadem ratio, prout regulariter contingit. Si enim possit aliquid facere te inuito, & contradicente, possum te ignorante, & absente, nec enim expectari debet præsentia, & scientia, quæ nihil operatur, argumento text. *in l. aliquando, §. fin. D. ad Velleian.* Secus autem dicendum est, vbi est diuersa ratio. vt in nostro casu, in quo coram parocho fieri præcipitur actus matrimonij, & idem est in iudicialibus, in quibus ea regula non habet locum, quia iudicia redduntur in inuitum *l. inter stipulantem, §. 1. de V. O.* & tamen non procedit iudicium contra absentem, cùm citatio requiratur *l. de quoquoque, in principio, D. de re iudic.* Idem est in casu electionis prælati, & actibus capituli, vel collegij, quamuis enim valeant gesta à maiori parte capituli, licet minor contradicat *cap. cum omnes, de constitutionibus*, factum tamen à maiori parte non valet aliquibus absentibus, & ignorantibus, qui adesse poterant: nocet enim plus vnius contemptus, quam paucorum contradictio, *c. per venerabilem. de electione.* Idem etiam est in casu *l. duo ex tribus, D. de re iudicata, & l. si in tres, D. de arbitris*, ibi, *Duo ex tribus arbitris, vel iudicibus iudicare possunt tertio contradicente, & inuito, non autem absente eo, vel ignorante.* Et in *d. l. si in tres*, ratio redditur. *Quia tertius, si esset præsens, posset alios in suam sententiam trahere*, quamuis ea ratio Bartolo displiceat. Horum autem omnium ratio est, quia in his data est forma à iure, quod absentes requirantur, sicut & in matrimonio, quod adsit parochus præsens.

7 Neque obstat etiam textus *in l. 1. in fine, D. de auctoritate tutor.* ibi, *tutor sit mutus retentus sit per vim, non valet, quod agitur, nec enim præsentia corporis sufficit ad auctoritatem.* Respondetur enim disparem esse rationem, quia parochus inter est matrimonio tanquam testis qualificatus, non verò auctoritatem præstans matrimonio, neque vt eius minister, vt dictum est: At verò tutor in contractu pupilli adest tanquam is, cuius consensu fit, & valet contractus, & auctoritatem illi præstans, vt planum est. Quare non licet à tutore ad parochum argumentari.

8 Quinto obseruandum est circa hutusmodi decretum solùm necessarium esse vt parochus assistat, & intelligat quod agitur, vt in decreto continetur: ideò enim nomine Ecclesiæ testis adhibetur, vt possit Ecclesiam certam reddere de huiusmodi contracto matrimonio. Quod præstare non potest, nisi intelligat id quod agitur, qui enim non aduertit, in iure non censetur esse præsens, ex text. *in d. l. coram Titio 209. de V. S. coram Titio aliquid facere iussus, non videtur præsente eo fecisse, nisi si intelligat. Itaque si furiosus sit, aut infans, aut dormiens, non videtur coram eo fecisse.* Videndus Rebuffus *eo loco*, estque communis sententia, quam cum aliis docet Thomas Sanchez. *disput. 39. n. 1.* Qui, & *n. 2.* optimè addit satis esse, si parochus aliquo sensu contrahentium consensum percipiat. verbi gratia visu, si non auditu percipiat, potest enim matrimonium verbis, & signis contrahi, vt dixi supra *lib. 1.*

9 Sed docet idem auctor *n. 3.* satis esse si parochus intelligat contrahentium consensum per interpretem. Pro quo facit primò, quia in sacramento pœnitentiæ ex communi Doctorum sententia potest fieri confessio per interpretem, & satis est, si confessarius intelligat peccata per interpretem. Facit secundò, quod in hoc eodem sacramento matrimonij, in quo contrahentes sunt ministri, satis est si inuicem mutuum consensum per interpretem intelligat, vt docet Couarruu. cum aliis *2. part. de matrim. c. 4. §. 1. n. 3.* A fortiori ergo satis erit, si parochus, qui minister non est, neque iudex, sed testis, quæ aguntur intelligat per interpretem. Facit denique, quod genetale est obligationes aliorum contractuum nasci, etiam si per interpretem fiat *l. 1. §. fin. D. de V. O.* ibi, *vt omnis fermo contineat verborum obligationem, ita tamen vt alter alterius linguam intelligat, siue per se, siue per verum interpretem.*

10 Verum ego valdè de huius ampliationis veritate dubito. Ratio quæ me dubitare facit, hæc est. Qua ea de causa vult Ecclesia parochum, & testes, esse præsentes, vt possint Ecclesiam certam reddere de matrimonio contracto. At si parochus, & testes tantùm per interpretem intelligant quod agitur, nec possunt illi esse certi, neque Ecclesiam certam reddere, innumeris enim litibus patet aditus. Pone enim vnum ex contrahentibus dicere interpretem esse mentitum in eo, quod explicuit ipsum consensisse, in quo casu interpreti etiam iuranti non est habenda fides, cùm interpreti in re dubia non adhibeatur fides, etiamsi contrahens non producat testes alios, vt docuit Donellus *in d. l. 1.* Tum quia ille interpres in eo testimonio vnus est, vnius autem testimonio non creditur *l. iurisiurandi, C. de testibus.* Deinde huius interpretis interest ita existimari, vt dicit, eius enim res agitur in eo testimonio, in fua autem causa nullus est testis *l. nullus, D. de testibus, & l. omnibus, C. eodem.* Quare duobus testibus probare debet alter contrahens, qui vtriusque linguæ periti fuerint, & ibi interfuerint, alium qui negat contensisse. In hoc ergo casu quomodo per parochum probabitur matrimonium apud Ecclesiam? Quamuis enim demus duos alios testes, qui cum parocho adsint, vtriusque linguæ peritos esse, & rectè intelligere, an interpres verè explicet parocho, quid agant contrahentes. At Ecclesia nō tantùm voluit esse duos illos testes, sed tres, scilicet, parochum etiam testem qualificatum. Testis autem esse non potest parochus, nec potest affirmare se scire, neque se audiuisse, sed erit in eo casu testis ex auditu alieno, cuius testimonium ex regula generali non admittitur, *cap. licet ex quadam*, ibi, *Præter communem formam de testibus*, vt *ibidem* notant Canonistæ. Cuius regulæ generalis ea ratio à Doctoribus communiter affertur, quod testis debet deponere de his, quæ nouit, & quibus præsens fuit, & sic per proprium sensum, & non per sensum alterius *c. testes 3. quæst. 6.* Quam rationem reddunt Ioannes Andreas *in d.*

Digitized by Google

d. cap. licet, aliique non pauci. Addit etiam aliam rationem Baldus. Quia ſicut exemplum exempli non probat, ita neque teſtimonium de alieno auditu. Et quidem in eo teſtimonio de auditu alieno cauſa ſcientiæ non eſt manifeſtior dicto, ſed ignotior, & eſt quaſi relatio relationis veritatis. Et quamuis nonnulli Doctores doceant teſtimonium de auditu alieno, aliqualem præſumptionem facere alijs concurrentibus, atque ita parochum, licet ſit teſtis de auditu alieno, tamen fidem facere concurrentibus alijs duobus teſtibus, hoc certè non ſatis mihi placet, quia licet in quouis alio teſte admitti poſſet, non tamen in qualificato, qualis eſt parochus, cuius præcipuum debet eſſe teſtimonium.

11 Quare ego exiſtimo eſſe contra rationem teſtis, qui fidem facturus ſit vt per interpretem intelligat quod agitur, ſed per ſuum proprium ſenſum debet intelligere, alias infirmum eius teſtimonium erit: quod non ita repugnat iudici, ad officium exercendum ſolum exigitur, vt cauſæ iudicandæ compos ſtat, quam per ſe, vel per alium poteſt intelligere. Atque ex hac ratione ſatis diluitur primum argumentum Thom. Sanchez deſumptum ex ſacramento pœnitentiæ. Quamuis addendum eſt non teneri quempiam confiteri per interpretem, quando aliter confiteri non poteſt ex præcepto inſtitutionis ſacramẽti pœnitentiæ, niſi ſolùm in articulo mortis, ſi non ſperet probabiliter ſe habere contritionem, vt docet Gabriel Vazquez *de pœnitentia q. 91 art. 4. dub. 3.* & nos latè diximus in tractatu de Conſeſſione. Ex eadem etiam ratione diluitur ſecundum, & tertium argumentum: nec enim repugnat contractum fieri medio interprete, ad quem ſatis eſt intelligat conſenſum alterius ſimul contrahentis, vel ſtipulantis, vel promittentis. Attamen repugnat naturæ teſtimonij, vt quis ſit teſtis fidem faciens de his, quæ nouit per interpretem, cùm debeat deponere de his, quæ nouit per proprium ſenſum, & quibus præſens fuit, vt dictum eſt. Sed hæc alijs exactiùs cogitanda relinquo.

12 Sed quid dicendum, ſi parochus aſſiſtat inuitus, & affectet non intelligere aures occludens. Thom. Sanchez *diſput. 39. n. 6.* exiſtimat non valere conſignum, quia tunc reuera parochus non eſt præſens, nec teſtificari poteſt de matrimonio contracto. Cæterùm habemus de hoc expreſſam declarationem Cardinalium, quæ extat apud Farinac. *pag. mihi* 273. in hæc verba. *Et quod ſi parochus aſſiſteret, nihil tamen eorum quæ agebantur vdit, vel audiuit, verum tale matrimonium ſit nullum? Sacra Congregatio reſpondit matrimonium non valere, ſi non intellexiſſet, niſi ipſe parochus affectaſſet non intelligere.* Et quidem merito ita reſponſum eſt. Nam eo ipſo, quo parochus affectat non intelligere, admonitus primò velle matrimonium contrahere, eos qui adſunt, tanè iam ignorare nõ poteſt conſenſum contrahentium, atque adeò teſtis eſſe poteſt eius conſenſus apud Eccleſiam. Huic tam apertiſſimæ deciſioni frigidè reſpondet Thomas Sanchez, inquit enim horum verborum ſenſum eſſe, niſi parochus conſultò, & data opera fingat ſe non intelligere, cùm tamen reuera intelleXiſſet. Quaſi qui vocatus ad hoc, vt adſit matrimonio, & monitus à contrahentibus ſe velle contrahere, potuerit non intelligere matrimonium ab illis contrahi, quamuis poſtea aures occludat.

5 *Idem etiam ſi fuiſſet præſens copula, & non ſponſalitia.*
6 *Idem etiam ſi adfuiſſet ſponſalitius, & copula.*
7 *Idem etiam ſi parochus adfuiſſet ſponſat. bus impuberum.*
8 *Idem etiam ſi ſit præſens matrimonio conditionato.*

1 OLim antiquo iure ſponſalia transibant in matrimonio, vt dixi ſupra *lib. 2.* transibant etiã ſponſalia inter impuberes, vel matrimonia, quæ tantùm ſponſalium vim habuerunt, aut per copulam, aut alios actus, quos explicui ſupra eodem lib. hodie autem iam poſt Trident. decretum ceſſat tunc hæc omnia, neque enim transeunt in matrimonium per aliquos actus occultè habitos, niſi actus ſufficiens ad contrahendum matrimonium ſtat coram parocho, & teſtibus.

2 Quare iuxta hæc ſtatuenda eſt vniuerſalis regula. *Parochus, & teſtes debent eſſe præſentes actui ſufficienti ex hominum inſtitutione, vel recepta conſuetudine ad ſignificandum conſenſum de præſenti, & alias matrimonium eſt nullum.* Quæ communis Doctorum ſententia eſt, & ratio facilis. Quia ex decreto Eccleſiæ, ideò requiruntur parochus, & teſtes vt poſſint Eccleſiæ ſufficientem probationem offerre de coniugio eorum. Ergo debent eſſe præſentes actui ſiue ſigno manifeſtatiuis conſenſus, de præſent, aut deficiet forma à Concilio præſcripta.

3 Hinc colliges facilè nonnulla, quæ non indigent longa diſputatione. Primo colligitur, ſi parochus, & teſtes ſint præſentes ſponſalibus confirmatis iuramento, adhuc non eſſe validum matrimonium. Ratio eſt, quia ſponſalia illa etiam iuramento confirmata non habent vim matrimonij, ſed tantùm ſponſalium, quibus additur per iuramentum obligatio religionis, tantùm enim iuramentum confirmat obligationem, quæ eſt in actu, non autem facit transire de vno contractu in alium, vt docuit eleganter D. Thomas *in 4. diſt. 28. 3. vnic. art. 1. in corpore.* Neq; his obſtat text. *in c. ſi quis diuortio 30. q. 5.* ibi enim non agitur de ſponſalibus, ſed de matrimonio. Vnde ſupra *lib. 2.* ex eo textu probaui illa verba, *habebo te in vxorem*, eſſe ſufficientia ad conſtituendum matrimonium, & idem dico de textu *in c. ex morte, de ſponſat.* loquitur enim *ibi* Pontifex de matrimonio de præſenti.

4 Secundò colliges etiam ſi parochus, & teſtes adſuerint ſponſalibus tantùm, licet poſtea ſecuta fuerit copula, nõ effici matrimonium. Quia parochus, & teſtes tanùm poſſunt teſtificari de ſponſalibus, non de copula, per quã ſponſalia iure antiquo transibant in matrimonium. Sic communis ſententia, quam docet Thomas Sanchez *loco cit.* cum Petro Ledeſma *de matrimonio, quæſt. 46. art. 2. dub. 1.*

5 Amplia hanc illationem primò, vt idẽ dicatur, quando parochi, & teſtes fuerunt tantùm præſentes copulæ, non tamen ſponſalibus. Quia copula ſola non eſt ſignum conſenſus de præſenti, vt rectè contra Ledeſmam docet Thomas Sanchez *diſput. 40. num. 7.*

6 Amplia ſecundò eam illationem, vt idem dicatur, quamuis parochus, & teſtes fuerint præſentes ſponſalibus, & copulæ ſequenti. Cuius contrarium docet Thomas Sanchez *loco cit.* ea inductus ratione. Quia mutuus conſenſus de præſenti externo ſigno manifeſtatus coram parocho, & teſtibus conſtituit matrimonium. At illa copula poſt ſponſalia eſt ſufficiens ſignum conſenſus de præſenti, *c. is qui fidem, de ſponſat.* alias male Eccleſia ex ea copula ſequente ſponſalia præſumpſiſſet matrimonium, & ſic copulatos compuliſſet ad cohabitandum. Et idem dicendum exiſtimat, ſi parochus, & teſtes fuerint præſentes ſponſalibus, & cuicumque ſigno, per quod ſponſalia iure antiquo tranſibant in matrimonium. Verùm contra Auctorem hunc perſiſtendum eſt in prædicta ſententia, communis enim docet poſt Tridentinum ſublata eſſe matrimonia præſumpta. Et ratio facilè colligitur ex dictis ſupra *lib. 2. de ſigno copula.* Copulam enim non iudicauit Eccleſia eſſe ſignum conſenſus, ſed præſumpſit, ne peccatum præſumeret, ante copulam ſibi mutuò explicuiſſe cõſenſum de præſenti, ne peccarent, non quaſi conſenſus ſponſalium ſecuta copula fiat matrimonium, & in eo tantùm ſenſu dici poteſt ſponſalia transire in matrimonium

per

CAPVT XXII.

Cui actui intereſſe debeat parochus, & teſtes?

SVMMARIVM.

1 *Ratio quæſtionis.*
2 *Regula generalis.*
3 *Non ſatis eſſe vt parochus, & teſtes ſint præſentes ſponſalibus etiam iuratis.*
4 *Etiamſi poſt ſponſalia quibus adfuit parochus, ſequatur copula.*

Digitized by Google

per copulam, quia scilicet præsumebat Ecclesia verum consensum mutuò significatum de præsenti iam præcessisse inter eos, si quidem ad copulam accedebant. Ex his ergo sic formo argumentum. Vel parochus, & testes, qui fuerunt præsentes sponsalibus de futuro, & postea adfuerunt copulæ, tantùm viderunt copulam nullis aliis verbis auditis, quibus sibi mutuò indicarent, qui contraxerant sponsalia, consensum de præsenti, quo copula esset licita: & sic non possunt testificari de matrimonio, sed de sponsalibus, & copula, quæ potuit esse inter illos affectu fornicatio, etiamsi præcessissent sponsalia, neque ipsi explicarunt non esse ex affectu fornicario. Quare tantùm testificari poterunt, vidi illos copulari, & præsumo, antequam copularentur habuisse consensum de præsenti, licet mihi non constet. Quod quidem non est testificari de matrimonio. Vel cùm viderunt copulam, audierunt etiam verba, quibus illi mutuò sibi manifestarunt consensum de præsenti, ne in copula peccarent: & tunc valebit quidem matrimonium, non quia parochus, & testes præsentes fuerint copulæ & sponsalibus, sed quia præsentes fuerunt illis verbis, quibus consensum manifestarunt, cùm hoc solùm sufficeret ad matrimonium, etiamsi aliis rebus non interfuissent. Ex quibus constat eam rationem, qua inducitus est Thomas Sanchez, parui esse momenti, & constat etiam idem dicendum esse de quolibet alio signo ex se indifferenti, qualis est copula, propter eandem rationem.

7 Tertiò colliges, etiamsi parochus, & testes sint præsentes matrimonio de præsenti impuberum, vel puberis cum impubere, quando malitia nõ suppletur ætatem, adhuc subsecuta copula, aut aliis signis non esse matrimonium, quia illa sponsalia tantùm fuerunt, non verò matrimonii, *cap. finali, de desponsatione impuberum, & cap. vnico, eodem in 6.* Vnde & quamuis fuissent præsentes illi matrimonio, & copulæ postea fecutæ, idem etiam dicendum esset, propter eandem rationem, quam modo dicebamus.

8 Quartò colliges, etiamsi parochus, & testes sint præsentes matrimonio conditionato, si non sint præsentes postea, cùm post euentum conditionis renouatur cõsensus, non esse matrimonium. Ratio desumitur ex dictis supra *lib.* 3. Quia illud matrimonium sub conditione celebratum nõ est matrimonium, sed tantùm sponsalia. Ergo non satis est, quod illi interfuerint. Idem enim est, ac si sponsalibus tantùm adfuissent. Et quamuis ipsi contrahentes dicant se de præsenti contrahere ex nunc prout ex tunc, adhuc est consensus sponsalium, vt ibidem diximus, & ideo habendus est consensus de præsenti cotam parocho & testibus post conditionem impletam. An autem quando matrimonium fuit nullum à principio, corã parocho & testibus debeat renouari, dixi suprà *isto l.b. c.6.*

14 *Idem de iurisdictione delegati à Principe.*
15 *Obiectio soluitur.*
16 *Idem dicendum in delegatis ad vniuersitatem causarum cum simum negotium inchoare etiam de consensu partium.*

1 POstquam explicatum est in secunda huius libri parte, quis intelligatur nomine parochi & ordinarij, qui possunt assistere matrimonio, & licentiam assistendi aliis concedere, vt in sequentibus explicare possimus ea, quæ spectant ad tertiam partem, videlicet de eo, cui licentia delegatur, oportet ad exactam intelligentiam eorum quæ dicenda sunt, præmittamus in hoc capite & eorum quæ dicenda sunt, quæ pertinent ad iurisdictionem sequentibus nonnulla, quæ pertinent ad iurisdictionem delegatam, quando scilicet, & in quibus casibus semel delegata expiret; & similiter, quando & in quibus casibus delegatus subdelegare possit, vt inde deducamus, quando expiret licentia alicui data vt assistat matrimonio, & an is possit alteri eam licentiam concedere, & subdelegare. In hoc autem capite explicabo tantùm primum modum, quo expirare solet iurisdictio delegata, si primis supponamus iurisdictionem delegatam dici, quæ manat ab ordinaria: neque perpetuò annectitur officio, vel sedi.

2 Materia hæc latè explicatur à Doctoribus *in c. 1. de officio deleg.* ex quibus desumam, quæ huic rei explicandæ mihi videntur necessaria. Conclusio autem Pontificis *in d.c.* hæc est. *Iurisdictio delegata expirat morte delegantis re integra.* Idem habetur *in c. gratum. cap. licet vndique, de officio deleg. c. si delegatus 7. cap. fin. §. officium, eodem lib. 6. l. & quia, D. de iurisdict. omn. iud. l. 12. l. 20. tit. 4. par. 3.* Quod etiam obseruatur in mandatis ad lites & negotia, *l. mandatum 5. C. mandat.* & §. *retle, cum sequenti, Instit. eodem. l. inter causas 26. l. si quis alicui 27. §. morte, D. eodem.*

3 Cuius conclusionis ea ratio communiter assignatur à Doctoribus, Bart. *in l. more, de iurisdict. n. 71.* Couar. *lib. 3. var. c. 15. n. 4. vers.* 1. & relatis à Moria *tom. 2. in praludio, num. 92.* & Pichardo *in d. §. retle, n. 8.* scilicet quod iurisdictio hæc pendet à voluntate delegantis, cuius imperio & potestate vtitur, qui delegatam iurisdictionem accipit, *l. 1. §. qui mandatam, l. etsi Prator, D. de officio eius.* Vnde & reuocari mandatum iurisdictionis potest ab eo, qui iudicare iussit, *l. iudicium soluitur §. 8. D. de iudicijs*, cùmque cesset per mortem voluntas, *l. 4. D. locati, l. non solum, §. morte. D. de noui operis nunciat. l. centesimus 46. §. fin. de V. O. cap. si gratiosè, de rescriptis in 6. Authen. de nuptijs. cap. 20. §. deinceps collatione 4.* necesse etiam est mandatum hoc cesset morte mandantis. Ratio itaque ista illi fundamento nititur, quod actus, qui ex libera agentium voluntate pendent, eorum morte finiuntur.

4 Sed contra rationem hanc nonnulla pugnant, quibus ostendi videtur etiam actus, qui ex agentium voluntate pendent, non cessare per mortem. Primò ex *l. Lucius 32. D. de donat.* vbi concessio habitationis ad voluntatem concedentis facta non extinguitur eius morte, sed nouam hæredis reuocationem exigit. Secundò. Precarium tamdiu durat, quandiu is patitur, qui concessit, *l. 1. de precario, & c. fin. de precariis*, & tamen ad hæredes eius, qui precariò concessit, transit, *l. precario 12. §. fi. de precario, l. quæsitum, §. quod à Titio, eodem tit.* Tertiò noui operis nuntiatio pendet ex voluntate nuntiantis, *d. §. morte*; & tamen transit ad hæredem eius, qui nouum opus nuntiauit, *l. prætor 20. §. hoc interdictum, D. de nou. oper. nunciat.*

5 Sed quiquid sit de huius rationis efficacia, hæc quidẽ argumenta non expugnant communem doctrinam, voluntatem, & actus, qui eius durationem exigunt, morte finiri. Atque, vt duo priora diluamus, obseruandum discrimen est inter eos actus, qui vel ex lege, vel ex partium conuentione habent, vt durent ad libitum agẽtis, & quandiu ipse velit, & inter eos, qui eam conditionem habent, vt durent quousque reuocentur. In priori casu actus per mortem cessat, in posteriori non item, sed requiritur hæredis reuocatio. Bartolus *in d. l. more, de iurisdict. num.* 17. quem sequuntur communiter Doctores, Couarr. *d. num.* 4. Valasc*us de iure emphyt.* 1. p. q. 34. Cuius discrimẽnis ratio est. Quia actus ad voluntatem agentium celebratus

CAPVT XXIII.

Iurisdictionem delegatam cessare morte concedentis.

SVMMARIVM.

1 *Quid agendum.*
2 *Iurisdictio delegata expirat morte delegantis re integra.*
3 *Communis ratio.*
4 *Obijciuntur nonnulla.*
5 *Diluuntur, & 6. 7. 8.*
9 *Reijcitur communis ratio.*
10 *Vera ratio.*
11 *Explicatur ex discrimine iurisdictionis ordinariæ, & delegatæ.*
12 *Potissimum vtriusque discrimen.*
13 *Quod de iurisdictione per vim legis concessa, etiam delegata.*

bratus durationē voluntatis requirit, quæ per mortē cessat *d. l. 4 Docuerā*, & per alia iura supra citata: actus verò, qui durat quousque reuocetur, post mortem etiam permanet, quia reuocatio, quæ necessaria est ad eos infirmandos, non potest à mortuo fieri, sed vel à successore, vel hærede. Atque hinc colliges discrimen inter priuilegium concessum, quandiu concedens voluerit, aut quandiu non reuocauerit, vt infinuari videtur *in c. si gratiose*, de quo discrimine iterum agemus infra *lib. 8.* & diximus etiam *in tract. de confessione*, cùm termo esset de licentia concessa ad illud sacramentum ministrandum.

6 Hac obseruatione præmissa facilè explicabitur textus *in d. l. Lucius*, quam objiciebamus primò. Nonnulli omissa interpretatione, quam affert Connan. *lib. 5. comment. cap. 9. n. 15.* & Cuiacius *lib. 17. obseruat. cap. 33.* scilicet in eius legis specie donationem interuenisse, probant interpretationem Accursij *in d. l. Lucius, verb. ex voluntate*, quam etiam sequitur Couarr. *d. cap. 15. num. 5.* Menoch. *de arbitr. lib. 1. q. 69. num. 22.* scilicet in specie eius textus precarium interuenisse. Id tamen ab hæredibus reuocari posse. Precarij enim natura ea est, vt tandiu duret, quandiu à concedente, vel eius hæredibus non reuocatur, quod tamen eis liberum est facere, quandocumque libuerit, etiamsi vsque ad tempus determinatum concessum sit, vel quandiu velit is qui concessit. *l. cum precario, D. eodem.* At eam interpretationem reiecit supra *lib. 3. cap. 10.* Quare statuo cum Cuiacio agi de donationibus, vt ibi dixi. Sed adhuc vrgere videntur illa textus verba, quibus traditur concessionem ad voluntatem concedentis factam post eius mortem durare, ibi, *ex voluntate mea.* Respondetur tamen ea verba non significare ad voluntatem meam, vel quandiu ego velim, sed tantùm confensum concedentis: ideo autem consensus per mortem non cessat, quia precarium intercessit iuxta dicta, vel quia licentia habitandi in domo alterius, etiamsi adjiciatur, *quandiu ipse voluerit*, hæredes concedentis non obligat, *l. Cincio*, quam refert Cuiacius *in d. cap. 33.* Neque huic obstat textus *in l. Aquilius 27. D. de donat.* vbi donata cœnaculi habitatio ab hæredibus reuocari non potest, quia donatio ibi non fuit simplex, & mera donatio, sed remuneratoria, ac proinde accedit onerosò contractui iuxta textum *in l. sed ejs lege*, §. *consuluit. D. de petitione hæredit. l. si verò non remunerandi 12. D. mandati*, docet Pinellus *l. 1. 3. p. num. 71. C. de bon. mat.* Conanus supra *num. 6.* Pacius *cent. 6. anum. 81.* Iex autem Cincia quæ meris donationibus modum imposuit, non pertinet ad remuneratorias, vt ex *l. si pater 35* §. *1. D. donat.* cum aliis deducit Cuiacius *d. cap. 33. & in Posthumis ad lib. 29. quæst. Papin. in d. l. Aquilius*, & dixi *d. c. 10.*

7 Ex eadem etiam obseruatione facilè etiam explicabimus textum *in d. l. cum precario*, quam objiciebamus secundò. Cùm enim precario ea insit conditio, vt duret quousque reuocetur, *l. 2* §. *1. D. de precario*, permanebit post mortem concedentis. Neque obstat *in d. d. l. 1. de precario*, ibi, *quandiu is patitur, qui concessit*, quia ea verba, quidquid inuoluat Menoch. supra *n. 17.* sic accipienda sunt. Quandiu is, qui concessit, non reuocauerit, neque facti eum pœnituerit, vt explicat idem IC. *in d. l. 1.* ibi, *Cum sibi liberi precarium soluere, & in d. l. 2* §. *1. & 2. eodem*, ibi. *Et vt possim reuocare cum mutauero voluntatem*, & docet Couarr. *d. num. 4. vers. 4.* vide quæ dixi *lib. 3. cap. 10.*

8 Nec denique obstat terrium. Respondetur enim edicti de noui operis nuntiat, quod proposuit Prætor, duo esse capita. Primum est ne quid facta noui operis nuntiatione ædificetur. Secundum de opere quod post nuntiationem factum est demoliendo. Nuntiatio, contra quam nihil ædificatum est, quia finitur morte ius nuntiandi finito domnio rei, quemadmodum alienatione *d. §. morte.* Cæterùm si post nuntiationem aliquid factum sit, transit ius operis demoliendi ad hæredem *d. §. hoc interdictum* quem ad hunc casum pertinere demonstrat *l. prætor, in principio.* Ratio differentiæ est, quia in priori casu nuntiatio est integra, & sic ad hæredem non transit: in secundo verò casu nuntiatio est non integra, quia post eam aliquid factum est, & sic ad hæredem transit non sola nuntiatio, sed ius desttruendi quod post eam nuntiationem ædificatum est. Docet Accursius *in d. § morte, verb. extinguitur*, Cuiacius *in Posthum. ad eum text. in l. 48. Paul. ad edictum*, Pacius *cent. 6. antin. 65.* nonnihil Donellus *lib. 15. commen. c. 46. vers. mutatum.*

9 Verùm, licet obiectiones istæ sufficienter dissoluæ sint, & earum difficultas expedita, adhuc tamen non videtur constanter verum, ideo iurisdictionem mandatam siue delegatam morte finiri, quia pendet ex voluntate concedentis, cum aliquando ea iurisdictio ducet donec reuocetur. *Iudicium, 58. D. de iudic.* aliquando finiatur morte *ut d. c. relatum*, & similibus, *& d. l. qua.* Solui dicitur mandata iurisdictio eo modo, quo reliqua mandata soluuntur, quæ certum est etiam sola morte extingui sine reuocatione. Ex alia etiam parte vt expiret, necessarium est sit res integra. Nam re non integra non expirat ex *dict. cap. relatum*, iurisdictio enim delegata, etiamsi in perpetuum concessa sit, expirat morte concedentis te integra etiam concedente inuito.

10 Quare quoad iurisdictionem delegatam attinet mihi verius videtur in ea extinguenda nihil mortientis voluntatem operari, sed totam rem hanc pendere ex legis dispositione. Quod benè probat text. difficilis *cap. si delegatus, de officio deleg. in 6.* vbi mandata hoc modo iurisdictio *donec reuocetur*, finitur morte, si res sit integra: parum ergo refert voluntas concedentis, quando eo inuito expirauit eius morte. Cuius rei ea ratio est, quia licet actus durari quousque reuocentur, non finiantur morte, vt dixi supra, iurisdictio tamen finitur, quia non inspicitur, an is desierit velle, aut potuerit reuocare, fed an mandata iurisdictio talis naturæ sit, vt iuxta legum dispositionem manere potuerit in delegato, quod non satis ad *d. l. more, num. 17. in fine.* vbi Iason *n. 15.* Couarr. *d. n. 4. vers. Primum.*

11 Discriminis autem ratio, propter quam reliqui actus ita facti, *donec reuocentur*, post mortem durant, iurisdictio autem quæ sub ea clausula mandata morte extinguitur, hæc est. Quia reliqui actus sola agentium voluntate perfecti sunt, & sic donec ea reuocentur durant, iurisdictionis autem mandatum sola concedentis voluntate non perficitur, sed requiritur vltra, quod delegatus ea vti cœperit, & ideò delegante mortuo expirat, simpliciter concessa fuerit, siue donec reuocetur. Quia quousque inchoetur negotium, non est iurisdictio efficaciter translata, neque eius delegatio perfecta, sed manet illius principium, & radix penes delegantem, quod morte resoluitur. Et sic habet locum regula *in l. vltigalia 31. D. de pignorib.* Atque hæc ratio colligi videtur ex *eaquamuis in fine eodem lib. 6.* & notat Abbas *in d. c. relatum, n. 5.* & Sahagun *ibid.*

12 Ex his facilè est nonnulla colligere doctrinæ causa. Primò colligitur discrimen præcipuum inter iurisdictionem ordinariam, & delegatam. Hanc enim expirare diximus morte delegantis re integra: ordinaria autem non extinguitur morte concedentis *cap. 2. de officio deleg. in 6.* vbi glossa *verb. declarauimus*, & glossa *verb. Principaliter in d. & quia* Bart. *in d. l. more. num. 17.* Gregor. Lop. *l. 20. tit. 13. p. 2. & l. 2. tit. 3. lib. 6. compil. & ibi* Azeuedo, Molina *li. 2. de primogen. Hispan. c. 2 5. n. 5.* Thomas Sanchez *li. 8. disp. 28. n. 4.* Ratio ex dictis petenda est. Quia iurisdictio ordinaria sola Principis concessione perficitur, & in eius persona radicatur, proinde nihil refert Principem concedentem mori. Abbas *in c. relatum, n. 4. in fine.* Quod adeò verum est, vt licet actus ad libitum, aut voluntatem agentium celebrati morte finiantur, vt supra diximus, iurisdictio tamen ordinaria hoc modo concessa post obitum concedentis durat propter bonum publicum, quod verfatur in conseruanda ordinaria iurisdictione, vt cum multis docet Menoch. *d. q. 69. n. 8.* Ioannes Gutierrez *tom. 1. pract. q. 1 1. a. n. 2.* Molina, & Sanchez *supra cit.* Quare autem iurisdictio Vicarij generalis Episcopi, licèt ordinaria sit, expiret morte Episcopi, dixi iam supra *cap. 10.*

13 Secundo colligitur iurisdictionem per viam legis concessa alicui, etsi delegata sit, non expirare morte concedentis. Quia quod lege disponitur, sfatim perficitur nullo actu eius, in cuius fauorem fit dispositio, & sic non requiritur, quod delegatus iurisdictione vti cœperit. Abbas *in*

cap. irre fragabili, § cæterum. mm. 1. in fine, de officio ordinarij. Facit etiam, quòd lex in viridi observantia esse dicitur *l. Arrianus, C. de Hæreticis*. Quod ad quæscunque literas, siue iustitiæ, siue gratiæ, siue præcepta superiorum per modum legis, & constitutionis, & ita extenditur à Felino *in d. cap. licet undique, n. 1.* & cum aliis docet Thomas Sanchez *supra disp. 28. num. 1. & 2.* & alijs. Qui idem docent, cùm iurisdictio resectipta, vel literæ per modum contractus expediuntur, non expirare mortuo concedente, etiam re integra. Quia contractus sua natura perpetui sunt, & succeßorem ligant, *c. 1. de probation.* & sine vllo actu eius, in cuius fauorem celebrantur, ius illi adquirunt.

14 Tertiò infertur iurisdictionem etiam delegati à Principe expirare eo mortuo re integra. Glossa *in d. & quia, verb. principaliter*, Bart. *in d. l. more. n. 7. ibi.* Iason. *n. 6.* Sanchez *supra mm. 33.* qui plures falsò citat. Quorum sententia probatur expreßè *in d. cap. relatum*, & *in c. licet undique*, & *cap. si cui nulla 36. de prabendis lib. 6. & in cap. fin. § officium, de officio deleg. in 6.* & ratio ex dictis est euidens. Quia iurisdictio à Principe mandata non ante in delegatum efficaciter transfertur, quam ipse ea vti cœperit: cùm enim officium non habeat, cui iurisdictio inhæreat, ex eo solùm capite illam suam potest efficere, quod negotium inchoauerit.

15 Neque obstat, quod habetur *in d. l. & quia.* eum cui principaliter iurisdictio data est, illam non amittere, etiamsi concedens re integra moriatur: Illud enim *principaliter*, vel cum Accursio, & Bart. debet accipi de iurisdictione data à Principe, per quam accipientem constituat ordinarium Magistratum, vel de iurisdictione ita data, vt principaliter in accipientis persona resideat, quo nomine ordinaria iurisdictio denotatur, non delegata. Hæc enim non principaliter à delegato exercetur, sed accessorie, nomine, & vice mandantis. *l. 5. qui mandatum, D. de officio eius.* Quomodo autem cognoscatur, an Princeps iurisdictionem delegatam dare voluerit, an ordinariam, tradit Bart. *supra num 8.* & latiùs idem Bart. *in l. ambitiosa, de decretis ab ordine faciendis*, & latißimè Barbosa *in l. cum Prætor 12. §. 1. de iudicijs, à num. 29.*

16 Quartò infertur prædictam regulam *in d. c. relatum*, admitti etiam debere in delegato ad vniuersitatem causarum, quia eo non militat ratio adducta. Abbas *in d. cap. relatum, n. 7.* Bart. *supra num 19.* & *ibi* Iason latè *num. 19.* qui pro se considerant officium Inquisitorum hæreticæ pravitatis, quos delegatos esse ad vniuersitatem causarum docet Simancas *de Catholicis institutis. tit. 34. num. 3.* Barbosa *supra a n. 44.* non expirare mortuo concedente in fauorem fidei *cap. ne aliquis, de Hæret. in 6.* Ergo in contrarium extat ius commune. Facit etiam textus *in d. § officium.* Neque obstat delegatum ad vniuersitatem causarum æquiparari ordinario, ex his quæ tradit Cou. *lib. 3. variar. c. fin. num. 11.* Gutierrez *lib. 2. Canonic. quæst. 9. 1. num. 8.* Morla *fdlil. tom. 2. quæst. 15. num 11.* Quia id perpetuum non est, neque ad nostrum casum stante rationis diuersitate debet extendi, vt notant supra adducti, & Thomas Sanchez *d. disp. 28. num. 34.*

17 Vltimò infertur mortuo delegante re integra delegatum non posse commissum sibi negotium inchoare, quamuis partes consentiant, glossa Magistralis *in cap. cum venißent 25. de testibus, verb. egerit*, quam cum omnibus *ibi* & Bart. *supra num. 18.* Iasone *n. 7.* sequuntur innumeri relati à Morla *tom. 2. in præludio num. 98.* & Thomas Sanchez *d. disp 28. n. 41.* & Quintana Dueñas *de iurisdictione, lib. 2. tit. de delegata iurisdictione, n. 15.* Pro quibus primò facit iurisdictionem in nostra specie extingui ipso iure *d. § officium, & c. penult. in fine, de officio deleg. in 6.* & *dicto c. si cui nulla, in fine*, & communis Doctorum ex Sanctio *supra n. 30.* & 40. Secùdò facit, iurisdictionem delegatæ non radicari in persona delegati ante vsum eius, vt dixi, & proinde cum delegatus priuatus efficitur, non poterit consensu litigantium iurisdictionem consequi. *l. priuato. C. de iurisdict. ibi*, Sane si partes aliis ab hoc legato consentiant, valebunt illa, non in vim sententiæ, sed contractus. Glossa celebris in *l. 2. verb. non fuit, C. communia vtriusque iudicij.* Gomez *in l. 45. Tauri n. 41.* Anton. Quintana Dueñas *vbi sup.*

CAPVT XXIV.

Quid dicendum, si delegatus ignoret obijsse delegantem re integra.

SVMMARIVM.

1 *Ignorantiam mortis non admittit iurisdictionem delegatam est quorundam opinio.*
2 *Verior sententia.*
3 *Obijciuntur nonnulla, & diluuntur, & 4. 5.*
6 *Interpretantur nonnulla iura 7. 8. 9. 10. 11. & 12. quæ obstare videntur.*

1 QVamuis ex dictis facilè colligatur, quid in hac re dicendum sit, attamen propter varias Doctorum de hoc puncto sententias, placuit rem istam sigillatim hoc capite examinare. Nonnulli censent ignorantiam mortis nõ adimere iurisdictionem delegato, sed vti iurisdictione posse, & non expirare etiam re integra quamdiu mortem ignorat. Innocentius *in d. c. licet undique.* Albericus *in l. si fortè, de officio Præsidis, n. 1. & in l. Barbarius, de officio prætoris, num. 30.* & alij ex Speculatore *in tit. de officio iudicis deleg. §. restat, num. 5.* Quamuis ipse contrarium sententiam sequatur, idem cum quadam limitatione sequitur Thomas Sanchez *lib. 3. disp. 12. num. 59. & disput. 28. num. 4.* Sentit enim cum communiter ignoratur mors, non expirare delegatum, etiamsi ipse sciat mortem: secus est si ipse ignoret, alijs autem communiter nota esset. Fundamenta huius sententiæ proponam postea.

2 Mihi tamen semper verùs visum est delegati iurisdictionem expirare morte delegantis, etiamsi delegatus, & litigantes mortem eius ignorent, quamuis gesta per eum sustineantur non mero iure, sed ex æquitate quadam, vt dicebam supra *ijs de lib.* Glossa *in dict. c. gratum, v. maximè de officio deleg. & in l. eius, qui in Prouincia, D. de rebus cred. verb. ignorantem*, Bart. *dict. num. 18.* Iason supra *nu 8.* Morla *num. 99.* Quintana Dueñas *num. 15.* & relati à Sanchez *lib. 3. disput. 22. cit. n. 55.* Pro hac sententia primò facit iurisdictionem in personam delegati efficaciter translatam non esse, antequam ea vti cœperit, vt dixi *cap. præcedenti.* In his autem, quæ ipso iure fiunt, nihil operatur scientia, vel ignorantia *l. etsam imuitis 32. D. de adquir. rerum dominio, l. an Titius 62. §. fin. de adquirend. hæred. si à furioso 23. cum aliis, de act. & obl.* Tertiò facit mandatum extingui morte mandantis, etsi eam ignoret, qui mandatum suscepit, *cap. fin. de Procurator. in 6. & l. quæsitum 15 §. Iulianus, D. qui & à quibus, & d. l. eius qui in Prouincia verß. Quas verò.* Quartò etiam pro hac sententia facit ratio ex capitis præcedentis doctrina collecta, quia tota hæc iurisdictionis finitio ex legum, & iuris dispositione pendet, & non ex mera voluntate concedentis. Constat autem ex iure delegatam iurisdictionem expirare morte mandantis, nullo autem iure cauetur ignorantiam subuenire, quominus morte delegantis expiret.

3 Sed contra nostram sententiam pro prima opponitur primò text. *in l. si fortè, de officio Præsidis.* Sed reuera textus iste non procedit in delegato, sed in ordinario, cuius iurisdictio non expirat reuocatione superioris, quousque reuocatio hæc & Magistratui, & populo nota sit, debet namque successor decessorem suum de aduentu die certiorem facere. *l. 4. §. recte. D. de officio proconf.* Quæ interpretatio duplici ratione procedit. Prior est, quia ordinarius habet iurisdictionem propriam, & in ea persona radicatam, quæ difficilius tollitur, quæ ratio in delegato cessat, quippe qui delegante mortuo re integra priuatus manet. Posteriori ratio desumitur ex fauore publico, publicè enim interest iurisdictionem ordinariam consetuari, ex quo supra deduximus quid dicendum sit de vicario prætoris prætore mortuo. Sic interpretantur textum *in d. l. si fortè*, Albericus *d. num. 30.* & Annæus Robertus *lib. 3. rerum iudicat. cap. 1. fol. 6. pag. 1.*

4 Se-

4 Secundò opponitur, quia gesta ab eo, qui communiter iudex putabatur, etsi verè iudex non esset, valent, *d. Barbarius, & l. 2. C. de sentent. & interlocut. cap. infamis 3. quæst. 7. & cap. ad probandum, de re iud. & l. 4. tit. 4. part. 3.* Respondetur tamen iusta dicta supra eiusmodi gesta sustineri ex æquitate propter bonum publicum auctoritatem superiotis, vt probant iura in argumento adducta. Nam certè Barbarium Philippum verè prætorem non fuisse constat ex *d. Barbarius*, ibi, *quasi prator non fuerit*, ea tamen, quæ ab illo gesta sunt, non reprobantur ex æquitate propter commune bonum, ne ltes iam decisæ iterum suscitentur. *d. Barbarius*, ibi, *propter utilitatem*, & ibi, *hoc enim humanius est*. Et ita eam legem interpretantur innumeri, quos referunt Antonius Pichardo *§ sed cum aliquis, Instit. de testam. à n. 30.* Morla *supra n. 100. & tom. 2. quæst. 26.* Thom. Sanch. *d. disp. 22. per totam*, Quintana Dueñas *d. num. 15.* Madera *singular. animadvers. cap. 6.* Idem etiam admittendum esse in delegato, quamuis nonnulli dissentiant, quos refert Thomas Sanchez *ibidem num. 15.* mihi verius videtur cum eodem *n. 16. & 56.* & in Sacerdote, qui ex delegatione confessiones audit *n. 39.* vt dixi etiam *supra*. Quicumque ergo ex causa delegatus, qui mandatum à superiore accepit, iurisdictione careat, vel quia rescriptum subrepitium est, vel quia aliter vitiosum, vel quia delegatus iurisdictionis incapax ex impedimento proueniente ex iure positiuo, vel quia delegante mortuo expirat iurisdictio, etsi mero iure non valeant ab eo gesta, valebunt ex æquitate, quandiu vitia hæc communiter ignorantur, vt supra probatum est. Quia quamuis in conseruanda vnius causæ delegatione priuatus fauor verfari videatur, re tamen vera cùm hoc ius ad innumeras causas pertinere possit, & in deleganda iurisdictione publico iure agatur, publicus etiam fauor considerari potest. Nam & testamentum, quod seruus pro libero habitus signauit, eadem ratione defenditur *d. § sed cum aliquis*, etsi in eo priuatum commodum verfari videatur.

5 Tertiò opponitur. Quia mandatum morte aut expressa reuocatione non soluitur, nisi reuocationis aut mortis notitiam habuerit procurator, & qui cum eo contrahit *cap. ex parte 33. de rescriptis, Clement. vnica, de renuntiatione l. si mandatum 15. D. mandati, l. §. 1. verf. Quemadmodùm, D. quod iussu l. fundi venditor, §. 1. D. de adquir. possess. l. 4. D. de manumissis vindictâ l. cum pater 79. §. si Titium l. cum quis 38. §. si debitorem, D. de solution. & d. l. eius qui in Prouincia, verf. placebat, & cap. mandato 13. de procurator.* Respondetur tamen solui reuocationem mandantis aut mortem, etsi vtrique mandatarius, & contrahentes ignorent, quia morte soluitur voluntas, vt diximus; vel quia hoc actum videtur inter mandantem, & mandatarium, vt ipsi soli, non eorum hæredes mandato teneantur, vt optimè, & acutè Donellus *lib. 16. commen. cap. 23. verf. alterò*. Idq; probant iura supra adducta *c. præced.* & est iuris constitutissimi, ab omnibus recepti secundùm Couarr. *lib. præct. cap. 11. num. 2.* de quo iam supra dixi *lib. 2. cap. 15.* Atque id quidem ex mero, & naturali iure sequebatur. In his autem, in quibus respublica consensum supplere potest, suppleuit consensum mandantis etiam eo mortuo, in his, in quibus vel vtilitas publica, vel mandatarij damnum interuenire poterat. Nec enim æquum erat vt quis ex officio suo rectè administrato damnum pateretur, vt Donellus *loco citat.*

6 Atque hinc facilè intelligitur textus *in d. cap. ex parte*. Nam propter auctoritatem iudicorum, ne fiant illusoria, inducitur à iure est, vt gesta per procuratorem reuocatum sustineantur, quandiu reuocatio nescitur, vt probat etiam textus *in cap. mandati 12. de Procurato*. Atque hinc etiam intelleclus ad text. *in d. Clement*. Licet etiam nonnulli credant id statutum, vt in personis Ecclesiasticis variatio vitetur, & ad euitandam illusionem iudicis, de eo tamen iam dixi supra *lib. 2. c. 15.*

7 Hinc etiam petenda est interpretatio ad textum *in l. si mandassem*. Donellus censet mandatum quidem solui, sed mandati actionem manere. Non satis percipio quomodo ex mandato non existente oriri, aut nasci obligatio possit. Melius ergo nos Ius supplet in eo casu consensum ob vtilitatem mandatarij, nemini enim suum officiũ debet esse damnosũ. *l. si seruus 63. § quod verò, D. de furtis*. Ita probant iura *in § secùs Instit. mandati, & l. 26. & l. 58. D. mandati*, & Antonius Gomez *lib. 2. variar. cap. 4. num. 4.* Molina *tom. 2. de instit. disput. 262. verf. An omnis Gomez*, Vnde quando ea vtilitas non verfatur, non supplet respublica consensum. Hinc petenda ratio *d. l. cui qui in Prouin.* cum Donello *supra*, & intellectus ad *l. 2. § sed si quis, de donationib.* cum Dnnello *supra*. Quamquam ex ea l. non constat fermonem esse de eo, qui dedit ignorans. Adde tamen, si mandatarius expensas in re perlerenda fecerit, posse agere actione mandati, si fecerit bona fide, dũ mortem ignorat, iuxta sup. dicta, &c. *l. 15. D. de cond. causa data.*

8 Hinc etiam colligitur intellectus ad textum difficilem *in l. hoc iure 19. § si quis dederit, D. de donationib.* In cuius interpretionem Bartol. *in l. eius qui in Prouincia n. 2.* constituit mandatum donandi non extingui morte, si res donanda fuerit translata in dominium mandatarij *d. § si quis dederit*, ibi, *erat enim dantis*; si verò translata non fuerit, extingui. Laborat autem multum Bart. in explicando quando translata videatur in mandatarij dominium, quod etiam profequuntur Fulgof. & Ias. *ibid. num. 5.* Thomas Sanchez *lib. 1. de matrimonio, disp. 6. num. 7. in fine*. Sed hoc omnino falsum est, siue enim res sit translata in dominium mandatarij, siue non, semper fine dubitatione mandatum donandi extinguitur morte vel reuocatione mandantis ex iuribus, & rationibus supra adductis, nisi in prædictis casibus. Deinde quia Titius disponere non potest de his, quæ ipsius non sunt, fed hæredum. Ai statim atque quis decedit, siue pecunia donanda sit translata in dominium, siue non, ad hæredes spectat. Ergo, & illis actio competit ad eam pecuniam, succedunt enim in iure, & ideo fine eorum voluntate donari non potest: & aliàs nullum sequitur damnum mandatarij, quod illi pecuniam donatam repetant.

9 Quare ego quidem fic intelligo textum *in d. l. hoc iure*. Certum est hæredem succedere in omni iure defuncti, vnde, siquis antequam decederet, dedit pecuniam perferendam ad aliquem fiue mutuatus fuerit alicui eo pacto, vt ille postea donaret alteri, si decedat mandator, fuccedunt hæredes in iure, habentque actionem ad eam pecuniam exigendã à perferente, vel mutuatario. Sed demus perferentem ignorata morte donare, nihil efficit, neque pecunia fit donatarij. Quia cùm is qui perferebat pecuniam, dominium pecuniæ non haberet, & ex alia parte dominium esset tam penes hæredes, qui in bonis succeffores sunt, non poterit in donatarium transferre dominiũ, habentque hæredes ius repetendi, cùm etiam alias ex eo nihil damni sequatur mandatario. Atque id est quod habetur *in l. 2. § penult. D. de donation.* At si is, cui crediiur pecunia donanda, tam cùm illam mutuam acceperit, dominium adquirit: pecuniæ enim mutuatæ dominium quæritur mutuatario, decedente tamen mandatore hæredibus competit ius ad eam pecuniam alteri mutuatam, & datur illis actio ex mutuo aduersus mutuatarium, succedunt enim in omni iure defuncti. Quod si is cui mutuata pecunia est, eam post obitum mandatoris donet, transfert quidem dominium non ex vi mandati, quod iam finitum est, neque id considerauit I.C. fed quia dantis pecunia est, & ratione traditionis. Id quod verum est siue mutuatarius, qui tradidit, ignoret, siue sciat mortem donantis. Sed si sciens dederit, non liberatur ab actione, quam contra illum habent hæredes: si verò ignorauerit, ab ea actione liberatur, habent tamen hæredes defuncti actione aduersùs donatarium vtpote cui donata pecunia sit, quæ donari non potuit, in quo nihil damni sequitur mandatario. Itaque species *d. l. hoc iure, & d. l. 2.* partim conueniunt, partim differunt: conueniunt quidem in eo quod donatio non valet, fed reuocatur petentibus hæredibus, vtpote quia res donata est post mortem donantis, in quam illi pleno iure fubierunt: differunt autem, quia in specie *l. 2.* dominium non erat translatum in donatarium, ex eo quod cùm perferens pecunias illud non adquisiuisset, & penes donantem esset, quandiu non donabatur, succeiserunt hætedes in eo dominio, fine

quorum voluntate in alium transferri non potuit. At verò in specie *l. hoc iure*, dominium quidem translatum est in donatarium, quia res illa non erat tam sub dominio donantis, sed de jure donatarij, non tamen manet liber donatarius ab actione, & petitione hæredum, sed tantùm mandatarius. Ius itaq; mandatum donandi valere noluit mortuo mandatore, sed tantùm mandatarium liberum esse ob ignorantiam, vel eatenus valere mandatum, quatenus mandatarium ignorantem excusaret, non verò quatenus hæredes priuaret iure hæreditatis, in quo successerunt. Vno itaque verbo *in d. l. hoc iure & l. 2.* non constituit IC. discrimen in valore donationis, in nullo enim casu valuit, sed reuocatur, solum in eo discrimen constituit, quod *in l. 2.* non quæritur dominium: at *in l. hoc iure* quæritur propter rationem dictam. Illud autem addendum est circa donationes, si perfecta donatio sit ante mortem, & alicui tantùm indictum sit, vt intimet donationem, valet etiam mortuo ante intimationem donante, nec reuocari poterit ab hærede, cum perfecta sit. Si verò alicui datur res per eum donanda expirat, vt dictum est, finitur enim mandatum donandi morte *d. l. 2. §. sed fiquis*, & ibi glossa *verb. constat.* Couarr. *in cap. 3. de testam. 3. p. n. 13. prope finem.* Gomez *dict. n. 4.* Molin. *d. disp. 263. in principio, & in vers. ixxia.* Thom. Sanch. *d. n. 7.*

10 Rursus juxta dicta etiam interpretor text. *in d. l. 1. vers. quemadmodii, D. quod. iussu*, reiecta enim distinctione Bartoli dicendum est cum glossa *v. quemadmodum, in fine*, ea verba, *& me certiorasset*, non ideo adiecta esse, quod requiratur ad solutionem mandati intimatio reuocationis, sed vt magis intelligatur mandatarius mandati transgressor. Dici etiam potest iussum patris aut domini sola eorum reuocatione solui: actionem autem aduersùs eos ad interesse competere ijs, qui reuocationis ignari bona fide cum filio, & seruo contraxerant, quod tum verum existimo, cum reuocatio sine fraudis suspicione facta proponitur, vt de societate absenti renunciata traditur *in l. 17. §. 1. & l. 68. D. pro socio, & §. manet, Instit. eodem*, Donellus *lib. 16. comment. c. 14. vers. quauis.*

11 Rursus non obstat etiam textus *in d. l. fundi venditor, de acquir. possessione*. Nam Bartolus *ibi, & in d. l. sed si quis, & in d. eius qui in Prouincia, nu. 22.* & gloss. *in v. nam est ibi in fine*, recepta communiter ex latione *ibi, versiculo placebat. n. 1. limit. 8.* Alciato *nu. 21.* Couarr. *pract. c. 11. n. 2.* respondet mandatum ibi non extingui morte, quia processit ex causa necessaria, tenetur enim venditor vacuam possessionem emptori tradere. *l. ex empto 11. de actionibus empti, & l. si fistulas 78 §. 1. D. de contrahenda emptione, & l. magis puto 5. §. si pupillus, D. de rebus eorum.* Quibus adde Pinellum *in l. 1. 3. p. n. 15. C. de bonis maternis.* Communiter ergo recipitur mandatum ex causa necessaria procedens, id est, per quod procuratori iniungitur, vt id faciat, quod ex mandato, vel ex officio, vel ex contractu facere tenebatur morte non solui. Ex quo ad practicabiles quæstiones inferunt Iason *in d. l. more num. 62.* Couarr. *d. cap. 11. n. 1. & 8.* probari videtur ex *l. Papinianus 14. D. de Publicana*, vbi simile mandatum in re tradenda emptori expressa reuocatione non soluitur.

12 Sed hæc interpretatio non conuenit *d. §. fin.* Nam in eius specie certum est mandatum solui morte, aliàs enim liceret mandatario illud exequi, etsi mortem mandantis sciret & eius hæredes prohiberent. Mandata enim, quæ post mortem durant, perfici à mandatario possunt, etiam morte domini cognita, & prohibentibus hæredibus *l. mortis. §. Titia, D. de donat. caus. mort. l. si vero 11. §. vltimo, D. mandati.* Couarruu. *d. num. 2.* Dein de mandatum etiam ex causa necessaria morte non extingui falsum est, vt probat etiam Couarruus, *d. cap. 11. num. 2.* neque aliud traditur *in d. l Papinianus*, vt dicam fortasse *infra.*

13 Aliter ergo Alciatus *in d. nu. 23.* interpretatur textum *in d. §. fin.* Existimat enim, quòd licet dominium non possit transferri ex mandato, quod morte solutum est, etiam si mors ignoretur ex supradictis, possessionem tamen in hoc casu transferri posse, sequitur Couarr. *d. num. 2.* & docuit ante eos Accursius *in d. §. fin. v. velle.* Quæ interpretatio, etsi ab alijs impugnetur, mihi placet, quia cùm possessio facti sit, potuit obstante iuris rigore ex sola traditione transferri, argumento *l. 1. §. sed si vir, D. de adquir. possess.* & facit text. difficilis *in l. mandatum 57. D. mandati*, vbi Papinianus ex traditione facta ab hæredibus mandatarij possessionem, & condictionem vsucapiendi transferri probat, quia bona fide res accepta est, & tradita.

CAPVT XXV.

Iurisdictio delegata quando expirat elapso termino?

SVMMARIVM.

1 *Summa Alexandri III. in c. de causis, & 2.*
3 *Obiectio proponitur.*
4 *Dilutur primò.*
5 *Dilutur secundò.*
6 *Tertia conclusio Alexandri III. in d. s.*
7 *Obiectio proponitur, & dilutur.*

1 ALexander III. *in c. de causis, de officio, & potestate iudicis deleg.* quod ad nostrum institutum attinet tria constituit. Primum est delegatum ad certum terminum fieri posse. Cuius ratio est, quia quemadmodum delegans de certas personas potest delegare, *cap. P. & G. eodem*, & certas causas *cap. ex conquestione, de restitut. spol.* & ad certum locum *c. nouos, de officio vicarij.* Ita ad certum terminum delegatio fieri potest ex voluntate Principis, qui certis temporum limitibus lites includere dignum arbitratur, ne fiant immortales, & partes sumptibus vexentur *l. properandum, C. de iudicijs, & cap. finem litibus, de dolo, & contumacia.*

2 Secundò statuit delegationem ad certum terminum factam eo lapso finiri. Quia limitata causa limitarum producit effectum *l. in agris, D. de adquir. rerum dominio*, & actus agentium operari non debent vltra intentionem operantis *l. non omnis 19. D. si certum petatur.* Quamuis enim iurisdictio natura sua perpetua sit, tamen termini adiecti one efficiuntur temporalis, ex *d. cap. de causis, & ex l. 2. in princ. vers. si & iudex, de iudic.*

3 Sed huic obstare videtur, quod iurisdictio delegati ad certum terminum restricta eo elapso non expirat, sed adhuc iudex in causa procedere potest, text. difficilis *c. venerabilis 20. de iudic.* Respondetur tamen *in d. cap. venerabilis*, non agi de delegatione facta cum temporis præfinitione, quæ finito termino euanescit, sed de delegatione ad tempus non restricta, & dubium est circa instantiam iudicij, quæ triennio perimitur, iuxta tex. *in d. l. properandum, C. de iudic.* cui I aduersari videtur textus *in d. cap. venerabilis*, quandoquidem triennio etiam transacto adhuc iudex in causa procedere poterit in eius specie.

4 Cui difficultati dupliciter responderi potest, primò cum glossa magna communiter recepta *in d. l. properandum*, videlicet differentiam considerandam esse inter ius canonicum, & ciuile. Nam iure canonico instantia iudicij perpetua est ex *d. c.* iure verò ciuili triennio finitur in causa ciuili, biennio in criminali *d. l. properandum. & l. fin. C. vbi de criminibus agi oporteat.* Ratio differentiæ inter vtrumque ius illa elegans assignari potest, quia de iure ciuili à sententia interlocutoria non admittebatur appellatio, nisi vim definitiuæ, & grauamen ureparabile contineret *l. ante sententia, C. quorum appellation non recip.* Scaccia *de appellat. lib. 3. cap. 2. quæst. 17.* Donell. *lib. 28. comment. c. 6.* Villa-Diego *in polit. lib. 1. cap. 4. num. 17.* Quare meritò statutum fuit vt lites triennio finirentur: at de iure canonico indistinctè appellatio ab interlocutoria sententia admittebatur, *c. super eo 12. de appellation* Pax *in praxi to. 1. fol. 171. punct. 6. num. 25.* Petrus Gregor. *lib. 50. cap. 2. num. 12.* Fachin. *lib. 1 controuers. c. 81.* & alij frequenter. Vnde meritò instantia iudicij triennio non finitur *in d. cap.*

5 Secun-

1 Secundò, & melius poterit responderi ideo in specie dicti *cap. venerabilis*, transacto triennio iudicem delegatum adhuc in causa processisse, quia malitiosè, & dolosè fuit triennium elapsum, vt constat ex illis verbis, *per cauillationes, & subterfugia*. Quare, ne ex sua malitia commodum reportaret aduersarius, meritò post lapsum triennium iudex in causa poruit procedere, ex qua interpretatione nulla consideratur differentia inter iùs Canonicum, & ciuile. Quomodocumque tamen accipias dictum *cap. venerabilis*, lex Pontificia in duobus reformata est per Tridentinum *sess. 24. de reform. c. 25*. Primò vt instantia iudicij in quacumque causa triennio perimatur à die motæ litis, de qua Gutierr. de iuramento confirmatorio *3. part. cap. 5*. Secundò vt ab interlocutoria tantum appelletur quæ contineat vim definitiuæ, vel grauamen irreparabile. Quo iure vtimur *3. tit. 18. lib. 7. compil.* vbi Azeuedo *num. 1.* & facit *regula 33. Cancellariæ*. Scaccia *vbi supra d. q. 17. limit. 6. num. 18.* & *limit. 47. num. 83. vsque ad num. 214*. Villa. Diego supra *num. 16.* & *19* Francus *in cap. super eo. de appellat. num. 2.* Rebuff. *in de executione sententiæ, art. 10. glos. 1. n. 2.*

6 Tertiò docet Alexand. II. iurisdictionem ad certum terminum delegatam, & eo elapso finiendam partium voluntate prorogari. Cuius ratio, & Principis voluntate, & iuris constitutione constat. Principis voluntate: quia patitur iurisdictionem à se restrictam extendi, ipsarum partium fauore, quarum gratia præfixus fuit terminus ad iudicandum, cui fauori possunt partes renuntiare, sicut & aliis beneficijs *l. penult. C. de pactis*, vtile enim partibus est coram eo iudice, qui semel de causa cognouit, litigare potiùs, quam nouum iudicem experiri *l. penult. D. de vacatione muner.* Iuris constitutione, ex qua constat primatum iurisdictionem dare non posse, benè tamen prorogare *l. 13. priuatorum. C. de iurisdictione*. Quamuis nec tunc quidem dicendum est partes prorogare, nec iudicem accipere à partibus prorogatam iurisdictionem, sed à iure vel à delegante, qui ea concessit, si partes consensissent, quæ est conditio, sine qua illa iurisdictio ad tempus concessa vlterius non extenditur. Vnde quando partes prorogant, hoc est, conditionem apponunt, ex voluntate prorogantis, aut legis, producitur delegati iurisdictio. Quo fit vt terminus iurisdictioni præfixus in fauorem publicum Ecclesiæ, vel alicuius tertij, prorogari non possit, cùm ex eo litigatorum iuri detraheretur, non suo renuntiarent, Baldus *in l. si quis ex consensu, n. 8. C. de Episcopali audientia*.

7 Neque his obstat, quod *in c. cum dilectus 22. de rescriptis*, & aliis dicitur iurisdictionem delegatam odiosam esse, & quoad possit restringendam, atque ideo prorogari non posse consensu partium. Respondetur enim, quod quamuis certum sit odio sam esse, & restringendam delegationis natura, & iuris interpretatione. Illa enim regula intelligitur, ne scilicet delegatus formam rescripti egrediatur in præiudicium alterius. Nam si ex litigantium consensu terminus prorogetur, qui in eorum fauorem fuit restrictus, nihil contra formam restricti fieri intelligitur, cùm possit quis fauori suo liberè renuntiare *d. l. penult. C. de pactis*. De requisitis autem ad protogationem iurisdictionis necessarijs latè disputant Doctores *in d. cap. 20. de iudicijs, & in l. si conuenerit, D. de iurisdict.* Et alijs in locis, quæ tamen quia ad nostrum institutum parum conferunt, consultò omitto.

3 *Prima limitatio in delegato Principis.*
4 *Examinatur, & reijcitur ea limitatio, & 5. 6.*
7 *Secunda limitatio.*
8 *Eius explicatio.*
9 *Tertia limitatio.*
10 *Reijcitur, & 11.*
12 *Vera explicatur.*
13 *Quarta limitatio.*
14 *Reijcitur.*
15 *Diluitur obiectio.*
16 *Explicatur.*
17 *Quinta limitatio.*

1 HVius rei cognitio valdè necessaria est ad ea, quæ postea dicturi sumus, vt intelligatur, quando is, qui licentiam habuit assistendi matrimonio ab ordinario vel parocho, possit alijs etiam concedere. Agemus itaque in hoc capite de potestate subdelegandi, quando scilicet delegatus subdelegare possit, & de ordinarij, & delegati quo ad hoc, discrimine. Huius autem capitis materia examinari solet à Doctoribus *in c. si pro debilitate 3. de offic. & potest. iud. deleg.* in quo text. hæc habet Romanus Pontifex. Primum est delegatum Pontificis rectè impeditum posse alteri committere negotium subdelegando. Secundum est, si causa grauis est, ita demum hanc subdelegationem admitti, vt subdelegatus debeat consulere delegantem. Tertium est, vt si causæ adeò graues sint, vt sine delegati præsentia terminari non possint, non licere eas subdelegare, quæ tria hoc cap. & sequenti examinanda sunt.

2 Vt autem examinetur primum, hanc statuo generalem regulam, delegatum non posse alteri committere cognitionem causæ sibi mandatæ *l. a iudice, C. de iudicijs l. more, D. de iurisdictione omn. iud. l. fin. D. de officio eius l. 19. tit. 4. part. 3*. Ratio traditur *in d. l. more*. Quia delegatus non suo iure, sed vice, & nomine delegantis iurisdictionem habet, non propriam, id est, in sua persona radicatam in proprietate, sed eius tantùm vsum, & exercitium. *l. 1. 9. qui mandatum l. & si Prætor, de officio eius l. solet. iurisd. omn. iud.* Vnde benè delegati vsuarijs comparantur, vt quemadmodum vsum sibi concessum nemo in alium transferre potest *Instit. de vsu, & habit. in princip. l. sed neque 8. D. eodem*, ita neque delegatus alium delegatum nominare poterit. Ordinario vero magistratui hoc licet, quia proprietatem iurisdictionis accipit adeò in sua persona radicatam, vt abdicate eam à se, etsi maximè velit, non possit *l. penult. de officio Præsidis*, & post antiquiores quos refert Morla *tom. 2. q. 5. num. 4.* sequitur Donellus *lib. 17. comment. ca. 8.* Hanc etiam rationem infinuat Imperator *in d. l. a iudice*, ibi, *cum ipse iudiciario munere fungatur*, nam *verb. munus*, denotatur nudum iudicandi ministerium, & *verb. fungatur*, sepè significatur alieno nomine subrogari, vel substitui *l. 2. 9. mutui datio, D. si certum petatur*, & *verb. ipse* denotatur iurisdictionem delegatam ipsi soli personaliter concedi, quemadmodum omnis vsus personalis est. Quamuis ea verba aliter explicet Barbosa *in d. l. cum Prætor 12. §. 1. de iudicijs, num. 26.* & ex *num. 159*. Thomas Sanchez *lib. 3. disp. 31. n. 1.*

3 Sed huic generali regulæ nonnullæ à Doctoribus adhibentur limitationes siue exceptiones, quas examinare oportet. Primò ergo limitari solet hæc regula in delegato Principis non agnoscentis superiorem, qui subdelegare potest *cap. super quæstionem, §. porrò*, & *§. quæ verò. de Præbendis, §. fin. in principio, & sive, de officio deleg. l. unica, versic. fin. C. qui pro sua iurisdictione, cap. cum causam 72. de appellationibus, cap. 11 cui de officio delegati in 6.* & *ex dicto capite si pro debilitate*. ibi, *vices suas committere & l. 19. tit. 4. part. 3.* docet Fachin. *lib. 12 controuers. cap. 42.* & *47*. Quintana Dueñas *lib. 2. de iurisdict. cap. fin. n. 1.* & *sequentibus*. Donellus *lib. 17. comment. cap. 8.* & *cap. 22*. Antonius Faber *in rationalis in d. l. & quia, de iurisdictione*.

4 Sed hæc limitatio difficilis ex eo redditur, siquidem generalis ratio, quæ impedit delegatos subdelegare, versatur, etiã in Principis delegato, & ideo in omnibus esse debebit vna & eadẽ iuris dispositio, argumento *l. a Titio 180.*

CAPVT XXVI.

Exponuntur nonnulla de potestate subdelegandi.

SVMMARIVM.

1 *Sententia Pontificis in c. si pro debilitate.*
2 *Delegatum non posse subdelegare.*

Digitized by Google

de V. O. l. illud ad l. Aquil. Ratio autem quare delegatus subdelegare non potest, describitur à Iuliano *in d.l.more*, scilicet, vt is mandare possit iurisdictionem, qui eam iure suo habet, & non alieno beneficio. Cùm ergo delegatus Principis iurisdictionis proprietatem non habeat, non potest in alium transferre, cùm ipse non habeat *l. nemo 55. D. de reg. iur.* cuius contrarium, cum in delegato Principum dispositum sit, ratio differentiæ inquirenda est, hæc enim ratio tradita omni del egato communis est.

5 Paulus de Castro & Iason *in d.l. à iudice* illam esse rationem affirmant, quia delegatus Principis in causa sibi commissa maior est quocumque ordinario *c. sane 11. de officio deleg.* Igitur sicut ordinarius delegare potest, ita & Principis delegatus. Cui rationi conuenit alia, quam affert *in l. legatus n. 6. de officio Proconf.* ideo delegatus Principis potest subdelegare, quia accipit potestatem ab eo immediatè, qui dat ordinariam, & propterea talis iurisdictio sapit ordinariam. Hæc tamen ratio non concludit, quia etiam militat in vtroque, scilicet in delegato Principis, & ordinario, hic enim propriam habet iurisdictionem, ex *d. l. more*, & ideo potest eam delegare, quod fecus est in illo delegato qui etiamsi à Principe datus sit, propria iurisdictione non vtitur.

6 Omissis ergo aliis differentiæ rationibus, vera & solida est, scilicet, attenta rei natura tudicem delegatum non posse subdelegare, cum nihil proprium habeat, secus tamen esse in delegato Principis, quia hoc singulare priuilegium illi à iure concessum est, cuius fauore multa specialiter in iure concessa reperuntur *l. bene à Zenone, in fine, C. de quadriennij præscript. & cap. 1. de rerum permutatione.* Pro qua ratione induco text. *in cap. postulasti 18. de officio deleg.* ibi, *ale ge concessa*, & text. *in d. cap fin.* ibi, *cum delegato à Principe id concedatur à iure*, quæ verba non obscurè demonstrant ius speciale vertari in Principis delegato: docet Panormit. *in d. ex pro debitore. num. 9. in principio*, Decius *nu. 4.* Quintana Dueñas *tit. de iurisdict. mandata nu. 4.* Barbosa *in l. cum Prator, in principio de iudicijs, n. 394.* Aliter interpretatur Donellus *lib. 17. comment. cap. 8.* Quod si vlteriùs rationem exigas, quare specialiter ius hoc priuilegium concesserit delegato Principis, & non delegato procuratoris, ea quidem sumenda est ex diuersitate vtriusque delegati, & principis à quo eorum dimanat iurisdictio. Quia sicut principis potestas longè maior est potestate cuiuscumque ordinarij inferioris, ita etiam illius delegatus alijs omnibus debet esse præstantior. Qua differentia euitantur difficultates quibus implicantur Doctores, qui alias diuersitatis rationes sequuntur.

7 Secundò prædicta regula limitari solet in delegato, coram quo lis fuerit contestata, hic enim subdelegare potest, cùm sit effectus dominus instantiæ, argumento eius, quod de procuratore receptum est *in d.l. quod quis 1. neque tuores, l. ita demum l. nulla dubitatio, C. de Procuratorib.* docet glossa *in d.l. legatus & in d.l. à iudice*, & glossa magna *in d. §. ab eo.*

8 Circa hanc autem limitationem duo animaduertenda sunt. Primum est, in puncto iuris hanc limitationem veram non esse, & communiter reprobari, Diuersa enim militat ratio in Procuratore, quam in delegato. Ille enim, postquam dominus litis per contestationem factus est, non potest sine causa legitima reuocari *l. procuratoris 21. C. de procuratoribus*, Paulus de Castro *in l. ante litem 11. de procuraro.* & fauet textus *in cap. 2. de officio deleg. in 6.* obstat tamen textus *in cap. si quem, eodem titulo.* Sed in illo renuit Procurator, in hoc autem consentit, & ita non potuit illo renuente reuocari mandatum absque iusta causa, consentiente verò potuit. Et sub eisdem terminus accipio textum *in cap. mandato, de procuratoribus*: Delegata verò iurisdictio quandocunque reuocari potest à delegante *Iudicium soluitur 18. D. de iudicijs.* & ita Accursium reprobat Bartol. & alij *in d. l. à iudice*, & Panormitanus *in c. cùm Bertholdus num. 19. de re iud.* Pro quibus facit glossa *verb. Procurator in cap. 1. de Procuratoribus in 6.* Alterum est, quamuis hæc sententia in puncto iuris verior sit, tamen contraria Accursij iure Regio probata est *in l. 9. tit. 1. par. 3.* ibi, *Si primeramente no fueren conuenidos, ó dan otro dia a per repuesta ante ellos.* Quibus expressè cauetur delegatum coram quo lis fuerit contestata, posse subdelegare, docet Morla *tom. 2. q. 13 n. 8.* & in praxi obseruandum est.

9 Tertiò communiter limitatur eadem regula in delegato ad vniuersitatem causarum, hunc enim posse specialem aliquam causam ex delegatis subdelegare. Maximè cùm delegati ad vniuersitatem causarum habeantur ordinariorum loco, vt habet decisio Rotæ apud Seraphin. 265. n. 3. Dicitur autem delegatus ad vniuersitatem causarum ille, qui ad causas alicuius territorij delegatus est, vt latè explicat Sanchez *disp. 41. n. 4.* Is enim, licet ab inferiore datus sit, subdelegare potest secundùm communem sententiam vnam aut alteram causam, non verò totam iurisdictionem, docet glossa *verb. neque ipsa lex in d. l. & qua, & verb. delegatus in cap. cum causam 63. de appellat.* Accurs. *in d. l. à iudice vi non debet.* & communem sententiam testatur Iason *in d. à iudice num. 8.* Bartolus *in d. more, num. 11.* Felinus *in d. c. si pro debilitate, num. 1. limit. 2.* Couarruu. 3. *variar. n. 11. in fin.* Thom. Sanchez cum alijs *d. disput. 31. n. 2.* Adducunt pro sua opinione text. *in l. 1. §. ab eo D. qui & a quo.* De quo tamen infra fortasse.

10 Vetius tamen dicendum existimo in strictæ disputandi ratione delegatum ad vniuersitatem causarum nequaquam subdelegare posse, cùm id nulla lege probetur, imò ratio iuris resistat, de qua *in d. l. 1. §. qui mandarum, & d. l. more*, quæ partier in vtroque delegato verfatur, siue simplici, siue ad vniuersitatem causarum, præcipuè cùm manifestè repugnet iuris regulæ, qua cauetur non alium, quam à Principe delegatum posse subdelegare, vt *in d. à iudice*, ibi, *Nisi a Principe datus sit*, & constat ex *d. c. si pro debilitate*, ibi, *vices suas committere.*

11 Neque supradicta communis sententia probatur ex iuribus pro ea allegatis. Nam *in d. l. 1. §. si ab eo*, nulla interuenit subdelegatio, sed vnus tantùm fuit delegatus, cui mandata est iurisdictio, à quo non appellatur mandans, sed superior mandantis ex vero illius §. sensu per glossam 1. ibi, Minus obstat, *ad legatus 12.* quia ea non in iudice delegato, sed dato accipienda est, inter quos magnum est discrimen, vt notat Alciatus *li. 1. Paradox. ca. 5.* vnde potiùs ille textus in contrariam sententiam retorqueri potest.

12 At licèt hæc omnia in se veriffima sint, vim tamen & consuetudine communis sententia sustinetur, quæ in praxi obseruanda est, vt docet Quintana Dueñas *lib. 2. de iurisdictione tit. de delegata iurisdictione, num. 2.* Quia in causis iurisdictionis recedendum non est ab his, quæ diu seruata & recepta sunt, quæ in hoc casu legem vincere potèrunt, vt cum multis docet Barbosa *in d. cum Prator, in principio, ex n 281.* & ita intelligendi sunt Doctores supra cit.

13 Quartò communiter limitatur communis regula in delegato, cui ab ordinario potestas subdelegandi specialiter concessa fuit in delegatione. Quia in tali casu ipse ordinarius delegare videtur, argumento *l. tenum ex familia, §. si de Falcidia, & de leg. 2.* docet Fulgosi. *in d. l. more num. 14.* & intrepide hanc sententiam determinat Ioannes Andreas per text. *ibi in cap. si cui. de officio delegati in 6.* & cum multis communem appellat Nicolas Garcia *de benef. to. 1. p. 5. cap. 8. ex num. 161.* & cum alijs Thomas Sanchez *lib. 3. disput. 31. num. 6. & 7.* Quorum sententia etiam à simili probari potest, nam procurator, qui ante litem contestatam substituere non potest, *l. si procuratorem. 5. si quis mandauerit, D. mandati. 1. quod quis 8. C. de procuratoribus*, id rectè facere potest, si ad hoc speciale mandatum habuerit, vt probat text. *in d. cap. 1. §. 1. de procuratoribus in 6.* & ibi ordinarij frequenter.

14 Cæterùm mihi placet contraria sententia, quam defendunt relati à Fachinæo *lib. 1. controuers. cap. 45.* Moueor primò ex decisione *in d. l. à iudice*, & similibus, vbi facultas subdelegandi Principis tantùm delegato speciale iure conceditur. Quod autem contra rationem iuris accipitur, ad consequentiam producendum non est *l. quod contra, D. de legib.* Secundò, quia si sententia communis vera esset, etiam delegatus à Principe posset subdelegare, etiam cum potestate subdelegandi, cùm non sit maior ratio in vno quàm in alio. Hoc tamen negant omnes communis sententiæ Doctores. Ergo & illud ex quo sequitur falsum

sum est. Tertiò, quia incertus iudex dari non potest, *cap. ad hæc, de rescriptis*, quod per necessariam consequentiã euenireț, si delegato iudici subdelegandi potestas dari posset, maximè cùm communis sententia dicat in eo casu ordinarium delegare videri. Quartò, nam quæ specialiter lege, vel Senatusconsulto, vel constitutione Principum certis Magistratibus tribuuntur, ea in alios ab ipsis Magistratibus transferri non possunt *d.l. 1. D. de officio eius*. Sed potestas delegandi specialiter conceditur certis Magistratibus, *d. cum Prætor*, ibi, *Iudices dari possunt, quibus lege, vel constitutione, vel Senatusconsulto conceditur*. Ergo talis Magistratus eam potestatem in alios transferre non potest. Quam sententiam à triplici impugnatione defendit Fachinæus *lib. 12. controuers. cap. 53*. Quod indicasse tantùm sufficiat, & sequuntur alij quos refert Thomas Sanchez *dispu. cu. num. 5*.

15 Neque obstat primum fundamentum communis sententiæ ex text. *l. vnum ex familia*. Nam concesso per illum tex. subdelegatum à delegante datum videri, repugnat ratio iuris, de qua supra, quod delegata ex defectu potestatis eam ad subdelegandum conferre non potuit, quod secus est in illa specie, quia solùm agitur de nuda electione & ministerio, quo à testatore potuit committi, imo & nostro casu subdelegationis cum potestate subdelegandi ab ordinario dicendum esset subdelegatum censeri nominatum ab ipso delegato, non à delegante, vt communis existimabat. Quod patet expressè *in l. fin. D. qui, & à quo appellatur*, vbi iudex à Magistratibus datus iussu Principis nominatim iudicem declarantis non tam à Principe, quam à Magistratibus datus intelligitur, ac proinde ad Magistratum, non ad Principem appellatur in specie illius textus. Neque etiam supradictis quidquam obstat, quod de Procuratore opponitur ex *cap. 1. §. 1. de procuratoribus in 6*. Nam illud in priuatis iuribus, & negotijs locum habet, quorum dominus est moderator & arbiter: secus in iudicijs & Magistratibus dicendum est, quia iura Magistratuum & iudiciorum non cuiusuis arbitrio, sed ex legum forma, & potestate metienda sunt.

16 Vno tamen casu procedere posset communis sententia, quando ordinarius delegans cum facultate subdelegandi addat, quod *ex nunc illi delegat cui delegatus vices suas commiserit*: tunc enim ipsemet ordinarius subdelegare intelligitur, delegatus autem nullum ministerium, seu electionem exercet, quæ ab ordinario iudice potuit committi alteri. Sic ex mente Dominici *in c. ii cui, de officio delegati in 6* docet Nicolaus Garcia supra *n. 162*. An autem delegatus iudex possit vnum causæ articulum subdelegare, docet Thomas Sanchez *d. lib. 3. disp. 31. n. 10.* & dicendum est posse, si tantùm sit subdelegati nudum ministerium.

17 Denique hæc communis regula limitari solet à Doctoribus Legato Proconsulis, qui licet delegatus sit, habet tamen ius subdelegandi, *l. legatus 12. D. de officio Proconsul. & l. cum Prator, §. is quoque, D. de iudicijs*. Huius tamen limitationis examen ex ea quæstione pendet, an Proconsulis delegatus ordinariam iurisdictionem habeat; an delegatam, quam quæstionem, quia aliena est valdè ab instituto nostro, iuris Interpretibus examinandam relinquimus. Quamuis pro constituto habeamus Legatum Proconsulis non esse ordinarium, sed delegatum; & addimus etiam *in d. l. legatus, & d. l. cum Prator*, tantùm concedi delegato Proconsulis, vt iudicem dare possit, quod quidem valdè diuersum est à facultate subdelegandi. Quare licet Proconsulis Legatus iudicem dari possit, mandatam verò sibi iurisdictionem à Proconsule alijs mandare non potest, docet Alciat. *lib. 2. Parad. c. 5*. Donellus *lib. 17. comment. c. 13*. Fachinæus *lib. 12. controuers. c. 89*. Pacius *centur. 1 antinom. 54*. Decius *in d. c. si pro debilitate, nu. 18*. Felinus *ibidem num. 1. versamen primam partem*. Sed controuertunt Iuris interpretes an quod Legato Proconsulis conceditur, vt iudicem dare possit, concedi etiam debeat alijs delegatis. Sed de hac controuersia videndi sunt Alciatus, Donellus, Fachin. Pacius *supra* citati, qui affirmatiuam partem sequuntur, respondentque contrarijs. Quare respectu subdelegationis nihil speciale est in Legato Proconsulis. Vnde in eo viget etiam adducta regula, quod etiam benè probat Ioannez Gonzales *lib. vnic. var. quæst. c. 15. per totum*.

CAPVT XXVII.

An ad subdelegandum causa requiratur in delegante.

SVMMARIVM.

1 *Proponitur difficultatis ratio.*
2 *Sententia Glossæ proponitur.*
3 *Non requiri causam ad subdelegandum verior sententia est.*
4 *Obijcitur & diluitur, & 5.*
6 *Quodomo sit verum subdelegatum à delegato Principis teneri in causa grauis consulere delegatum.*

1 DIfficilis redditur huius rei decisio propter textus *in cap. relatum, de officio deleg.* ibi, *Si pro debilitate, vel pro qualibet alia iusta causa*, vbi impedimentum requiri videtur, vt delegatus Principis possit subdelegare: at verò *in c. super quæstionum, §. si vero, & c. fin. eodem*, Principis delegato facultas libera conceditur subdelegandi, nulla etiam causa, vel impedimento ftantibus.

2 In hac re glossa *in d. c. relatum, v. liberum* defendit iustam causam esse necessariam ex tex. *in d. c.* in verbis suprà relatis. Facit tex. *in d. c. pastoralis*, ibi, *exigente necessitate, & in c. venerabili*, ibi, *corporis infirmitate grauatus, de officio deleg.* Pro qua etiam sententia facit ista consideratio. Nam delegatus ab inferiori, etiam subsistente impedimento, subdelegare non potest, vt *c. præcedenti* dictũ est: & sic magna datur prærogatiua Principis delegato, si ei conceditur, vt subdelegare possit iusta causa interueniente. Quibus fundamentis hanc sententiam cum glossa defendunt Decius *in d. c. relatum, n. 12*. Rimin. *in l. 1. n. 96. de officio eius*. Menoch. *lib. 2. de arbitr. centur. 1. cas. 60. n. fin.*

3 Contraria tamen sententia in puncto iuris verior est, & in consulendo, & iudicando receptior, nempè non requiri præcisè iustam causam ad faciendam subdelegationem, quam defendunt glossa *verb. exornare in d. c. Pastoralis* sequitur Cardinalis, *ibidem oppositione 1*. Imola *nu. 9*. Felinus *num. 5*. Decius *c. si pro debilitate, ex nu. 9. & sequentibus*, & est communis secundùm Riminaldum, & Mandosium *in d. cap. relatum*. Pro qua sententia primò facit textus *in d. c. Pastoralis, in principio*, vbi in vno tantùm casu prohibetur subdelegatio, videlicet quando facta fit cum malitia vel fraude. Ergo ea cessante, quamuis nullum sit impedimentum, potent delegatus Principis subdelegare. Secundò facit textus *in d. l. a iudice, & d. cap. super quæstionum, §. si vero, & d. cap fin.* suprà in principio adducti, in quibus conceditur delegato à Principe facultas subdelegandi, & non fit mentio de impedimento, vel causa, quæ si necessaria fuisset, credendum non est iuris conditores illam silentio prætermissuros argumento *l. item apud Labeonem, §. ait Prator, D. de iniurijs*, ea enim quæ notabiliter fiunt, nisi specialiter notentur, videntur esse neglecta.

4 Neque huic sententiæ aduersatur textus *in d. cap. relatum, & d. c. Pastoralis*, quibus nititur prima sententia. Respondet enim Panormitanus in præsenti causam necessariam non esse a delegando, nam benè tamen requiri, vt subdelegatus si recusauerit, acceptare compellatur à delegato, & ita iusta causa non requiritur in præsenti quoad actũ delegandi, fed quantùm ad actum compellendi subdelegatum relictantem. Improbat tamen Decius hanc interpretationem *in d. c. n. 11*. Quia si concedimus delegatum subdelegare posse, necessariò fateri oportet compellere posse subdelegatum ad acceptandum, vt omnia cum effectu accipiamus iuxta *l. 1. §. hæc verba, in fine, D. quod quisque iuris*. Præterea hæc interpretatio conuincitur ex *d. c.* & ex eius contextu, in quo non de cõpulsione, sed tantùm de

Digitized by Google

de commissione fit mentio. Facit etiam textus *in d.c. Pastoralis*, contra interpretationem hanc, in quo in vno tantùm casu non compellitur subdelegatus, quando scilicet delegatus malitiosè subdelegare contendit. Igitur regulariter subdelegatus compelli poterit acceptare.

5 Quare verùs dicendum est textum *in d. cap. relatum*, & similes continere formam obseruandam in subdelegatione, non substantialem, vt ex eius defectu actus sit nullus, *l. ad testimon. §. si quis testibus, de testam.* sed solemnem, cuius defectu non annullatur actus, sed iustinebitur delegato etiam sine iusta causa facta, argumento eius, quod obseruatur in denuntiationibus præcedentibus excommunicationem, iuxta glossam, *v. potest, in cap. facto 48. de sententia excommunic.* & docet Couarr. *in c. Alma mater 1. p. §. 9. n. 7.* Gutierrez *Canonicarum quæst. lib. 1. c. 4. n. 4.* Nauarrus *in Manuali, c. 27.* & nos latè dicimus in tractatu de excommun. Idem etiam reperitur in denuntiationibus ad matrimonium requisitis, *c. cum inhibitio 3. de clandestina desponsatione*, & dicemus *infra hoc libro*. Istæ enim denuntiationes requiruntur pro forma solemni, & non substantiali, ac propterea illarum omissio non vitiat matrimonium iuxta glossam *verb. voluerit in d. cap. cum inhibitio*. Intelligo tamen hanc subdelegationem faciendam esse personis discretis, & idoneis, & constitutis in dignitate, vt probet tex. *in c. 1. autorum, de rescriptis in 6.* docet glossa *in d. cap. relatum v. discretis*, communiter recepta. Tridentinum *sess. 21. de reformat. cap. 10.*

6 Sed vlteriùs obseruandum est *in d. c. relatum* statui à Romano Pontifice, vt subdelegatus à delegato Principis teneatur in causa grauiconsulere delegatum. Constituit itaque, vt si causa grauis sit, ea subdelegetur referuato sibi consilio; quo casu delegatus, licet à se abdicauerit iurisdictionem *c. venerabili 37. de officio delegati, quamuis c. si à subdelegato cap. si delegatus eodem in 6.* Tamen consulendus est, non vt iudex, sed vt vir discretus & prudens, cuius consilium licet necessariò sit petendum, aliàs sententia erit nulla ex defectu formæ substantialis, *c. cum dilecta, de rescriptis*. nō tamen erit præcisè sequendum, & valebit sententia, etiamsi subdelegatus in pronuntiando illud non fuerit sequutus. Huius ratio est, nam consilium suapte natura non obligat, sed ad deliberandum excitat, *cap. Cum olim, de arbitris, l. consilij 48 de regulis iuris c. nullus 61. eod. tit. lib. 6.* Atque ex hac natura consilij diximus supra *lib. 3.* conditionem, quæ mulieri apponitur, vt contrahat matrimonium de consilio Titij, validam esse, quia tunc non impeditur libera facultas contrahēdi matrimonium, cùm solùm adstringatur petere consilium, non tamen quòd tamen si conditio apponatur, vt contrahat arbitratu Titij, nulla sit, quia præiudicium affert libertati matrimonij, docet Couarr. *2. p. de sponsalibus, cap. 3. §. 8. num. 3.* Molina *lib. 2. de primogen. cap. 13. num. 15. & 36.* Costa *in l. cum tale 72. §. si arbitratu*, ampliat. vltima *num. 2. D. de condit. & demonstr.* De materia autem huius obseruationis latè agunt Felinus, & Decius *in d. c. relatum*. Et breuiter ad hæc puncta reuocatur, quod fi delegatus in subdelegatione referuet sibi consilium, nulla sit sententia lata à subdelegato sine eo consilio. Decius, *n. 36.* Secundum quod subdelegatus non tenetur sequi consilium, Decius, *n. 37. & sequent.* Limitat tamen, *n. 64.* nisi delegatus præceperit subdelegato, vt sequatur: & limitat etiam, *n. 67.* in ignaris. Tertium non abdicasse delegatum à se iurisdictionem, si sibi referuauit consilium vt iudici, Decius *n. 66.* Quæ apud illum latè videri possunt. Quæ autem causæ subdelegari possint latè explicant iuris Interpretes locis citatis, & ita apud illos videantur, nec enim instituti nostri est eas prosequi.

2 *Parochus posse concedere licentiam, an cum facultate subdelegandi, & quid de eorum Vicarijs.*
3 *Eodem modo iudicandum de Religiosis apud Indos, vbi parochi sunt.*
4 *Quid de Archipresbytero, & Archiepiscopo.*
5 *Quid de Capit. Sede vacante, Legato, & Vicario Episc.*
6 *In eo in licentia conceditur requiruntur qualitates, quæ in parocho, & quid sit Sacerdos.*

1 POstquam iam in genere explicata sunt ea, quæ necessaria visa sunt de fine potestatis delegatæ, & quæ ad subdelegādum requiruntur, superest in speciali agamus de eo, qui assistit matrimonio loco parochi tanquam delegatus illius, cuius causa illa præmissa sunt. De eo tamen, qui assistit loco parochi, Tridentinum *sess. 24. cap. 1. de reformat. matrim.* hæc tantùm habet. *Qui vero aliter quam præsente parocho, vel alio sacerdote de ipsius parochi, vel ordinarij licentia, & duobus, aut tribus testibus præsentibus, &c.* Hæc ibi. Tria ergo videnda sunt. Primum est, quis possit licentiam concedere alteri, vt assistat. Deinde, cui concedenda est, id est, quæ qualitates requirantur in eo, cui conceditur. Tertium, quomodo concedenda, & quis vlus illius, & quæ pœna eius qui assistit sine licentia parochi.

2 Primum ergo, scilicet, quis possit licentiam concedere assistendi matrimonio, facile ex dictis expediri potest. Cōstat enim iam quis fungatur munere ordinarij, & quis delegatus subdelegare possit, de quibus hactenus per plura capita dictum est; quare ex iam dictis ita facilè colligemus, & proponemus in hunc modum. Potest eam facultatem concedere parochus, qui potest delegare, imo & cum subdelegandi facultate, iuxta ea, quæ supra *cap. 6.* explicata sunt. Idem dic de parochis non proprietarijs, quando Episcopus est immediatus parochus, vt in Regno Granatensi, & alijs, potest enim hic assistere, & licentiam assistendi alijs concedere. Quia licet delegati sint, cùm tamen sint delegati ad vniuersitatem causarum, possunt illi delegare speciale aliquā causam, iuxta dicta supra *cap. 26.* extātque de hac re declaratio Cardinalium apud Farinacium *pag. 275.* quæ sic habet. *Vicarij etiam temporales ad nutum amouibiles Ecclesiæ parochialis, qui sacramento, & matrimonijs interueniunt, sicut ipsi interuenire possunt, ita etiam dare licentiam alijs possunt interueniendi. Ita decidit Rota in vna Barcinonensis.* Hæc ibi. Eusinodi autem Vicarij subdelegare non possunt, hoc est, concedere facultatē cum potestate subdelegandi, licet possint in ea forma delegare, *ex nunc ego do facultatem assistendi matrimonio sacerdoti, quem tu delegeris*, nam iam hic posteriori non suo nomine eligit, sed nudum exercens ministerium, vt explicui supra *d. c. 26.* At ille, quem aliquis parochus assumit locantem operas vt adiuuet, delegare non potest, neque is cui ea licentia data est assistendi matrimonio, quæ omnia constant ex traditis supra *in d. c. 26.*

3 Id autem, quod de parocho diximus, locum habet in religiosis apud Indos, apud quos munus Parochi exercēt de suorum Prælatorum licentia, vt pro illis declarauit Pius V. vnde & vagos iungere possunt, licentia tamen petita ab Ordinario, vt ex eodem Breui constat, adiunctis literis Leonis X. & Adriani V. quas refert Veracruz in suo speculo, & constat ex dictis supra *isto lib.*

4 Archipresbyter Ecclesiæ Cathedralis, quamuis olim forsan posset in tota diœcesi ministrare sacramenta, & ideo etiam iungere matrimonio: at nunc testrictior est eius potestas, atque ita non potest nisi in parochia tantùm vna cum parocho, inxta dicta supra *isto lib.* Archiepiscopus autem in territorius suffraganeis ordinarius non est, neque licentiam dare potest, vt constat ex dictis *sup.* Est tamen iudex in causa appellationis, quando per appellationem causa deuoluitur ad ipsum, *cap. Pastoralis, de officio ordinarij.* Vnde in casu, quo nollet Episcopus, per appellationem ad Archiepiscopum deuoluta causa potest licentiam cōncedere, est enim tunc ordinarius: & etiam in casu, in quo sententia transeat in rem iudicatam. Archiepiscopus ordinarius est, in quo casu est diuersitas aliqua inter ipsum, & Episcopum. Nam cùm Archiepiscopus non

CAPVT XXVIII.

De assistentia alterius loco parochi

SVMMARIVM.

1 *Tridentini decretum proponitur.*

non sit ordinarius, nisi in casu, quo sententia transiuit in rem iudicatam, ideò ante id tempus nec potest interesse aliquorum matrimonio, nec licentiam assistendi alteri concedere. At Episcopus cùm sit ordinarius, si velit etiam pendente appellatione licentiam concedere, valet.

5 Idem quod de ordinario diximus, dicendum est de Capitulo Sede vacante: est enim eius potestas ordinaria, & de Abbate nulli Episcopo subiecto, & de Prioribus Militarium in suis Prioratibus, qui nullius diœcesis sunt; & de Cardinali in Ecclesijs sui tituli, & Legato in Prouincia suę legationi; est enim ordinarius, c. 2. de officio legati in 6. iuxta dicta suprà *isto libro*. Quod verum est siue sit Legatus à latere, siue nò, quoad hoc enim nullum inter ipsos discrimen est. Idem etiam dicendum de Vicario Generali: vt habet declaratio Cardinalium apud Farinacium *loco cit.* in hæc verba. *Intelligitur etiam de generali Vicario Episcopi, qui hanc licentiam concedere potest.* Hæc *ibi*. Quod verum est tam de Vicario Generali Episcopi, quam de Vicario Capituli Sede vacante, sunt enim ordinarij, effi ciuntque vnum tribunal, & intelliguntur nomine ordinarij in Tridentino tam in hoc decreto, quam in alijs, iuxta ea, quæ diximus suprà *isto lib.* Ex quibus etiam constat, quid dicendum sit de Vicario foraneo Episcopi.

6 Quod verò attinet ad secundum, scilicet, cui concedenda licentia vt assistat matrimonio, certum est requiri in eo, cui licentia conceditur, eas qualitas, quas supra diximus, requiri in parocho assistente, vt quod non casu assistat, quod attendat, quod sit sui compos, & quoad excommunicationem etiam idem quod dixi supra de parocho, dicendum de eo qui assistit loco illius. Insuper addèdum necessariumesse, vt sit sacerdos, nam non sacerdoti licentia assistendi concedi non potest. Quamuis enim illa coniunctio contrahentium non sit functio sacerdotalis ordinis, & etiam non sacerdos parochus adesse possit tam men, cùm decretum Tridentini, quo tantùm ea forma est inducta, dicat *vel alius sacerdos de licentia parochi*, standū est eius dispositioni. Et quidem per declarationes omnes Cardinalium in quibus de hac re fit mentio semper in eo, cui licentia conceditur, exprimitur qualitas sacerdotis, vt ex sequentibus constat, quæ extant apud Farinacium *loc. cit.* Prima pag. 271. *Matrimonium contractum coram testibus, sed sine parocho, vel alio sacerdote de eius licentia*, &c. Secunda pag. 172. *Matrimonium, quod non contrahitur in præsentia parochi proprij, aut alterius sacerdotis de ipsius parochi, vel ordinarij licentia, nullum est*, &c. Tertia pag. 274. *Matrimonium contractum absque præsentia parochi, seu alterius sacerdotis de ipsius parochi, vel ordinarij licentia*, &c. Quarta pag. 275. *Si sacerdos alienus non habuerit licentiam, neque ab ordinario, neque à proprio contrahentium parocho*, &c. Quinta pag. 476. *Ordinarius iudicare debet matrimonia illa nulla esse, quæ præsente parocho, vel alio sacerdote de ipsius parochi vel Episcopi licētia, & duobus vel tribus testibus contracta non sunt.* Sexta pag. 278. *A proprio parocho contrahentium, vel alio sacerdote, cui ipse parochus, vel ordinarius licentiam dederit*, &c. Quamuis autem ea sacerdoti qualitas requiratur in eo, cui licentia assistendi conceditur, non tamen requiritur, vt is, cui datur, sit sacerdos approbatus, neque alicubi exigitur ea qualitas per Tridentini decretum, nec per declarationes Cardinalium.

5 *Impugnatur ab aliis.*
6 *Explicatur quid verus videatur, & 7.*
8 *Concessa licentia innotescere debet, & ostendi.*
9 *Posse licentiam concedi a parocho, vt coniungat sibi subditum in aliena parochia, aut diœcesi.*
10 *Obiectio solutur.*

CAPVT XXIX.

Quomodo sit ea licētia concedēda?

SVMMARIVM.

1 *Licentia debet esse expressa.*
2 *Sufficit generalis administrandi sacramenta.*
3 *Valet data a parocho etiam contra denuntiationem Episcopi.*
4 *Quid quando datur sub aliqua speciali forma, sententia quorundam.*

1 QVod attinet ad tertium, quomodo scilicet concedenda licentia sit breuiter expediemus, qui ea, quæ ad modum concedendi licentiam, & eius durationem, & reuocationem pertinent, explico latè partim suprà *cap. præcedenti b.* 24. & 25. partim *in tract. de Sacramento Confessionis*, cùm de ministro Sacramenti ex alterius delegatione fermo est; eadem enim est ratio. Dico ergo breuiter licentiam specialiter, & expresè debere concedi; sic enim habet declaratio Cardinalium, quæ extat apud Farinacium pag. 275. ad illa verba decreti, *vel de ordinarij licentia*, quæ sic habet. *Non sufficit tacita, quæ resultat ex tolerantia: requiritur vera, vel commissio generalis administrandi sacramenta, vel si hæc absit, expressa, vel specialis licentia.* Hæc *ibi*. Vnde non satis est tacita, nec enim hic locum habet ratihabitio de futuro. Quod adeo verum est, vt nec sub spe ratihabitionis possit fine licentia contrahi, etiam vt subueniatur alicui in articulo mortis constitutu, cùm aliter contractum matrimonium irritum sit. Aliter censendum est de ratihabitione de præsenti, vt si fieret coram parocho illo vidente & tacente, id enim ad licentiam videretur satis.

2 Sufficit etiam ex eadem declaratione Cardinalium licentia generalis administrandi sacramenta omnia, vel exercendi munia parochum concernentia, & docet Thomas Sanchez *lib. 3. disp. 35. per totam.* Rebellus *lib. 2. de matrimonio, quæst. 8. parum a princ.* Dixi *administrandi omnia sacramenta*, quia Ægidius *de sacramentis disp. 27. dub. 3. n.* 30. existimat non sufficere, cùm ille actus non sit administratio sacramenti. Sed præcisè eo nomine comprehenditur à Cardinalibus in ea declaratione, quare in hoc illis standum est, quia hoc nomine comprehenditur munia omnia parochum concernentia. Non autem requiritur, vt ea licentia detur in scriptis, quia Tridentinum scripturam non exigit, neque postulat, argumento etiam eiusdē Tridentini *sess. 25. cap. 5. de regularib.* & docet cum alijs Thomas Sanchez *disp. 35. cit. n.* 10.

3 Valet etiam prædicta licentia data à parocho, quamuis detur contra interdictum Episcopi, vel constitutionis Synodalis prohibentis, vel in vniuersum ne concedatur, vel ne detur, nisi approbatis ab ordinario, docet Thomas Sanch. citatis alijs *disp. 32. n. 2.* Emanuel Sà *v. matrimonium*, in editione Hispana *n. 2.* & sic etiam habet declaratio Cardinalium, quam refert Farinacius *pag. 270.* hisce verbis. *An prohibitione facta ab ordinario, ne parochus in matrimonium coniungat aliquos, ita tollatur, seu suspendatur iurisdictio parochi, vt ad celebrandum matrimonium non sit legitimus parochus, matrimonium que coram eo contractum nullum sit? Respondit Congregatio, matrimonium valere. Quod si hæc prohibitio facta sit non ipsi Rectori principali, sed eius Vicario, qui ad nutum ordinarij amoueri potest, an matrimonium, in quo contra ordinarij prohibitionem Vicarius iste interuenit, validum sit? Respondit Congregatio, validum esse matrimonium.* Accedit etiam decisio Rotæ in nouissimis, quas excussit Farinacius *tom 1. decis. 270. n. 4.* vbi decidit ut valuisse licentiam datam à parochis assistendi matrimonio contra formam Synodi præcipientis, ne daretur, nisi adhibito notario, & tribus testibus, eo quod Synodus non addiderit clausulam annullantem. Facit etiam alia decisio Rotæ apud Seraphinum *n.* 188. Facit etiam text. *in cap. 2. de matrimonio contra interdictum Ecclesiæ*, ibi, *Contra interdictum Ecclesiæ contracta matrimonia non sunt nulla, licet cum peccato fiant.* Quare non habet hic locum, quod à Inre. Consultis dici solet argumento text. *in l. non dubium, C. de legibus*, quod simplex prohibitio annullet actum, sed requiritur in hoc casu, vt habeat etiam clausulam irritātem, quo vno verbo soluuntur omnia quæ contra nostram sententiam adduci possent. Sed de hoc dixi etiam suprà *isto lib.*

Sed

4 Sed difficultas est, an valeat licentia data sub aliqua speciali forma. Res quidem involuta neque explicatu facilis. Thomas Sanchez, qui cæteris diligentiùs rem istam explicat nonnulla affirmat. Primum docet, quando conceditur ab Episcopo forma, exprimendo in illa id quod iure inest, non reddit actum inualidum, etiamsi non seruetur, sicuti iure ipso non esset inualidus actus quando non seruaretur. Quam regulam habet etiam Couarr. *in c. Alma mater, par. 1. §. 9. num. 8.* Nauarrus *in summa, cap. 27. nu. 37.* Ex qua regula fit, si in prædicta licentia dicatur, *do tibi licentiam, vt possis coniungere aliquos matrimonio, monitis tamen prius ne consumment, donec præmittantur denuntiationes*, si non moneat, valet matrimonium. Quia ea expressio non tam conditio, quam exhortatio est muneris iniungi; iure enim tenetur id facere, licet eius omissio non vitiet actum. Similiter, si dicat Episcopus, *do tibi licentiam assistendi matrimonio, dummodo ne coniungas eos, nisi præmissis denuntiationibus, vel desponsandi impedimento careant*, etiamsi ille, cui ea licentia data est, denuntiationes omittat, matrimonium valet, quia ea conditio iure inest, & nō habet alium effectum expressa ea conditio, quam tacita. Secunda eiusdem Auctoris regula est. Quando conditio, vel est alia extra formam iuris communis, vel aliter posita aut expressa, alium sensum habet diuersum ab eo, quem habet, quando iure inest, non seruata ea conditione, nullum est matrimonium. Eam regulam tradunt citati Doctores. & Thomas Sanchez *disp. cit. n.* 4. Ex quo infert, si Episcopus det licentiam alicui, vt assistat matrimonio, & coniungat aliquos, si diligenti inquisitione facta non inuenerit eos teneri aliquo impedimento, non seruata ea conditione nulla est coniunctio, quia in ea cōditione exigitur diligens indagatio & inquisitio, quæ non exigitur iure communi.

5 Verùm contra duas istas regulas Ægidius *disput. 27. dub. 3. a num. 34.* nonnullas proponit difficultates, quæ illi grauissimæ videntur. Primò obijcit contra primam; quæ iure communi constituitur est, vt nemo ob damnum alterī illatum excommunicatus absoluatur, nisi satisfacta prius parte. Si tamen ordinarius concedat alicui licentiā absoluendi alium ab excommunicatione, modo quātum possit prius parti satisfecerit, multo probabilius est esse eā absolutionem inualidam non seruata ea conditione, quæ tamen iure inest. Secundò obijcit contra secundam. Quia si quis ordinarius tempore Iubilei det alicui facultatem absoluendi fideles à peccatis, si tamen prius moneat, vt lucrentur illas indulgentias, dici non potest absolutionem fore inualidam, etiamsi non præmittat monitionem illā, & tamen conditio illa est præter formam iuris communis. Similiter, si dicat Episcopus, *concedo tibi vt aliquos matrimonio iungas, dummodo præmittas denuntiationes, vel dummodo moneas eos excommunicatione, ne contrahant non præmissis denuntiationibus*.

6 Cæterùm ego aliqua ex parte probo regulas supra traditas. si tamen rectè explicentur. Dico ergo primò, primam illam regulam vniuersè veram esse. Itaque quoties exprimitur id quod iure inest, non efficitur ea concessio conditionalis, vt dixi *supra lib. 3.* sed admonetur officij sui. Quare non habent illæ conditiones alium effectum, si exprimantur, quam quem habent tacitæ ex iure communi. Hoc autem aduertendum diligenter. Si in iure communi subintellectæ non habent effectum irritandi, si nō seruentur, etiamsi expresse non seruentur, non vitiabitur actus. Exemplum est in denuntiationibus præmittendis, & etiā in monendo, ne consumment ante benedictionem, vel ante denuntiationes, quando illæ ex causa postponuntur. Nam iure communi, etiamsi hæc omnia omittantur, non reddit inualida coniunctio. Adde etiam his annumerandum exemplum, *nisi diligenti inquisitione inuenerit non teneri impedimento*, quo exemplo non rectè vtitur Thomas Sanchez *in secunda regula*. Quia hæc etiam conditio diligentis inquisitionis iure inest, vt constat ex *cap. fin. de clandestina desponsatione*; at si ea conditio, quæ iure inest, nō seruata vitiat actum, neque aliter consistit. nisi ea conditione seruata, pariter expressa vitiabit, cùmque effectū habebit expressum & tacitum in hac parte. Ex quo cessat difficultas prima Ægidij contra primam regulam. Nā ea conditio *satisfacto parte quantum fieri possit*, ita tenetur iure inest, vt aliter non valeat absolutio. Quamuis enim iudex possit aliquem absoluere ab excommunicatione etiam non satisfacta parte, quia potest absoluere inuitum, & manentem in peccato, vt suo loco dicemus: attamen non consertur ea iurisdictio, neque iure nec priuilegio, cùm petitur partis satisfactio, ne eneruetur pœna centuræ Ecclesiasticæ, sed debet seruari satisfactio partis, quæ possibilis fuerit, vt dico in tract. de excommunicatione. Quod enim Nauarrus dicit, cùm exprimitur in priuilegio ea conditio, exigi vt nō detur absolutio, nisi repta satisfacta parte, quamuis sit impotens ad satisfaciendum, veritate caret, vt loco citato ostendo. Vnde vniuersaliter verum existimo clausulam iuris communis appositam in priuilegio non aliter intelligendam, aut intelligi positam, quam iure intelligitur posita, nisi speciali cautione detur, vt ex sententia Nauarri docet Gabriel Vazquez *tom. 4. in 3. par. de excommunicat. dub. 20. num. 3.* Vnde etiam si lite mota, quia fœmina opponit alicui secum contraxisse sponsalia iurata, aut sub ipe matumonij illam cognouisse, si tunc det Episcopus licentiam ad coniungendum virum illum cum alia fœmina, si constet non contraxisse sponsalia cū alio, si ille nihilominus eo non inuestigato coniungat, valet matrimonium, nisi Episcopus aliud exprimat, quia censetur data licentia secundum formam iuris communis, Iure autem communi, si parochus sciens vtrum contraxisse sponsalia, & sub ea promissione illam desponsasse, coniungeret cum alia, licet in ea peccaret, matrimonium tamen valeret. Quamdiu enim aliud non exprimitur, intelligitur secundùm formam iuris communis.

7 Secundam autem regulam ego limitarem, vt verum sensum habeat. Dico itaque certum esse totum hoc pendere ex intentione licentiam concedentis. Si enim inuitatur alicui, quod iure non ineſt tanquam conditioni, plānum est non seruata ea conditione non concedendi licentiam, vt *supra lib. 3.* diximus de actibus conditionatis. Itaque si certa est mens concedentis, cessat quæstio. At si dubia sit, quia sæpe aliquid non ponitur, vt conditio, sed vt modus, vel admonitio. vt dixi etiam *lib. 3.* ideò in hoc casu coniecturis agendum est, vt monet idem Thomas Sanch ex *disput. 33. cit. n. fin. in solutione ad 2.* Ad coniectandam autem concedentis voluntatem optima mihi coniectura videtur, qua vtitur Ægidius *loco cit. n. 35.* scilicet spectandum esse finem, ob quem ea conditio apponitur. Si enim finis, quem concedens intendit, euentuit non seruata ea expressa conditione, sentiendum est concedentem illam expressisse in vim conditionis, ita vt voluerit suspendi licentiam, concessionem, & effectum, donec ea condītio seruaretur. At si finis non euentatur, non est sentiendum illam formam expressam esse vt conditionem, sed in vim pacti, neque suspensam licentiam vsq; ad implementum eius conditionis. Hinc fit validam esse absolutionem, quamuis non horretur, vt lucrentur indulgentias: similiter valere matrimonium, cui assistit parochus, cui licentia data est, dummodo sub excommunicatione denuntiet, ne coniungantur non præmissis denuntiationibus. Quia cùm finis Episcopi sit, ne matrimonium sit irritum ob aliquod impedimentum, & ne sint in statu fornicationis, non est sentiendum velle vt, si sine ea monitione coniungantur duo. inter quos re ipsa non est aliquod impedimentum, matrimonium esset nullum, & manerent etiam statu fornicationis ex defectu licentiæ, quæ tamen pericula ipse Episcopus licentia illa eo tenore concessa euitare contendebat.

8 Concessa tamen licentia vti non potest is, cui concedituir, nisi illi innotescat: nec enim satis est quod concessa iam fuerit ad eius petitionem, & innotuerit Nuntio, vel procuratori, vt late ostendo in tract. de Confessione contra Sanctium. Vnde neque satis existimo. si contrahentes dicant, se licentiam habere, vt eos iungere matrimonio possit, solent enim in eo innumeræ fraudes interuenire: nisi forsan adeo virtute & auctoritate polleret, qui diceret, vt de eius veritate nullo modo dubitari posse videatur, de quo Thomas Sanchez *disp. 47.* Ego tamen pete-

re.ia

rem licentiam ostendi etiam à quocumq; viro quantumuis virtute præstanti: nec enim in hoc vlla irrrogaretur iniuria, quod in re tanti momenti, & ex qua valor matrimonij pendet, diligenter conaretur extaneus Sacerdos suo munere satisfacere. Quibus fauet decisio Rotæ apud Seraphinum, 1099. Quando autem reuocatur, debeãne innotescere ei, cui conceditur, & quando expiret vel reuocatione, vel concedentis morte, definiri poteſt ex his quæ dixi sup. isto lib. & ex his quę dico in tract. de Confessione in simili de licentia ad audiendas confessiones.

9 Illud denique addendum est non tantùm valere licẽtiam concessam à parocho, vel ordinario, vt in sua parochia vel diœcesi alter eos coniungat, sed etiam vt id munus obeat in aliena diœcesi. Pone aliquem exulare Salmantica, velleque cum aliqua fœmina Salmanticensi contrahere Vallisoleti, eoque illam adduci velle, facultas concessa ab ordinario Salmanticensi, vt parochus Vallisoletanus eos coniungat matrimonio, valet. Scio contrarium sensisse Nauarrum *lib. 4. conſ. 35. & 52.* negat enim parochum extra suam parochiam, aut Episcopum extra suam diœcesim contrahẽdis matrimonijs inter suos intereſſe posse. Id tamen quod dixi magis placet, & docet Thomas Sanchez *lib. 3. disp. 34.* Ægidius *disp. 27. dub. 3.* Rebellus 2. *p. lib. 2. de matrim. q. 8. n. 5.* Paulus Comitolus *lib. 2. reſponſorum moral.* Nam ex decreto Tridentini *loc. citato*, constat formam ab eo præscriptam, & seruandam in matrimonijs in eo extrinsecè & essentialiter sitam esse, vt adsit parochus, vel alius sacerdos de licentia parochi, vel ordinarij, & duo præterea testes. Igitur reliqua omnia tempus & locus, & alia accidentaria sunt. Quare non addenda sunt huic odiosæ restrictioni iuris naturalis. Cúmque idem possit ordinarius suos coniungere in aliena diœcesi ex declaratione Cardinalium, quam refert Rebellus *loco citato*, cur non poterit licentiam concedere, vt alter suos diœcesanos coniungat etiam in alia parochia? Quod si etiam iudex, qui extra suæ iurisdictionis locum iudex non est, licentiam minori tribuere poteſt, vt extra suæ iurisdictionis locum contrahere possit, cur idem non faciet Episcopus in matrimonij contractu? Cur etiã, cùm Episcopus suis peregrinantibus in aliena Prouincia, facultatem concedit suscipiendi ab alienis Eucharistiæ, & Pœnitentiæ Sacramenta, non præbebit etiam facultatem ineundi matrimonij.

10 Neque obstat id, quo potissimum videtur inductus Nauarrus, scilicet, parochum vel Episcopum extra suam diœcesim esse personam priuatam, & non pollere ea auctoritate publica, quam in celebrandis coniugijs exigere videtur Concilium. Id inquam non obstat, quia Concilij in eo personarum genere, quarum est in matrimonio præsentia necessaria, non requirit alicuius publici officij auctoritatem; aliàs neque simplex sacerdos de licentia parochi, aut testes è priuatorum numero, non essent idoneæ personæ, quod ſiultum est; fed tantùm exigit, vt eiusmodi sint personæ, quæ plenam Ecclesiæ fidem faciant, absſtulit enim matrimonia præsumpta. Adde nomen Episcopi & parochi esse nomen hominis publicam personã habentis, & sustinentis, vnde publica id auctoritate factum iudicari debet, cùm actus ille non sit iurisdictionis contentiosæ, sed voluntariæ, vt dicebam suprà.

CAPVT XXX.

De denuntiationibus præmittendis?

SVMMARIVM.

1 *Tridentini decretum.*
2 *Denuntiationes non sunt de substantia matrimonij.*
3 *Non posse neque omnes, neque aliquam omitti sine peccato mortali.*
4 *Debere fieri in vtriusque parochia.*
5 *Sufficere vt fiant in parochia habitationis, nisi ordinarius aliud decernat.*
6 *Debere fieri in Ecclesia, nisi consuetudo obſtet.*
7 *Et in diebus festiuis, non feriatibus.*
8 *Non tamen continuis.*
9 *Et petentibus contrahentibus, & per parochum, licet id consuetudine fubstatum.*
10 *Non multò post denuntiationes matrimonium contrahendum, aut iterum repetendas.*

1 HÆc est huius libri quarta pars, in qua de denuntiationibus agendum est, quæ præmitti matrimonio solent, de quibus Concilium Tridentinum hæc habet sessione 24. de reformat. matrimonij cap. 1. *Præcipit, vt in posterum antequam matrimonium contrahatur à proprio contrahentium parocho tribus continuis diebus festiuis in Ecclesia inter Missarum solemnia publicè denuntietur, inter quos matrimonium sit contrahendum.* Reliqua quæ Tridentinum circa denuntiationes statuit, proponam *c. seq.*

2 Circa quam decreti partem in primis obseruandum est, denuntiationes non esse de subſtantia matrimonij, quasi nullum sit, si sine illis fiat, valet enim etiam omissis denuntiationibus. Idque non semel declaratum est à Cardinalibus, quas declarationes refert Farinac. & communi Doctorum sensu receptum est, ita vt necesse non sit, neque declarationes, neque Doctores referre. Constat manifestè ex ipso decreto Tridentini. Cùm enim præmisisset, quæ ad denuntiationes pertinent, inquit: *Qui aliter quàm præsente parocho, vel alio Sacerdote, de ipsius parochi vel ordinarij licentia, & duobus vel tribus testibus matrimonium contrahere attentabunt, eos Sancta Synodus ad sic contrahendum omnino inhabiles reddit, & huiusmodi contractus irritos, & nullos esse decernit, prout eos præsenti decreto irritos facit & annullat.* Hæc ibi. Ergo tantùm defectus parochi & testium facit matrimonium nullum, non defectus denuntiationum. Quare cum iure antiquo *cap fin. de clandeſt. deſponſat.* valeret matrimonium fine illis, quoad hoc non est immutatum: sed tantùm tradidit Concilium ordinem & formam, secundùm quam ritè & rectè parochus procedat, ante contractum matrimonij, non verò formam, quæ si desit, annullet actum. Quare in matrimonio non habet verum, vt factum contra legem habeatur pro infecto iuxta text. *in l. non dubium, C. de legib.* cuius explicationem iam suprà tradidimus in hoc libro. Videndus de hoc Thomas Sanchez *lib. 3. disp. 5. q. 1.*

3 Secundò obseruandum est esse in præcepto eas denũtiationes præmittere, ita vt sine mortali culpa omitti nõ possint. Communis Doctorum sententia est, ita vt Supertuetucum sit Doctores referre, plures refert & sequitur Thomas Sanchez *disput. 5. cit. q. 2.* Cuius ratio facilè desumitur ex dictis. Quia est lex Tridentini præceptiua, & in materia valde grauis, & quæ statuitur ad multa incommoda euitanda; quare non est vnde possit dici culpa venialis. Amplia autem vt sit etiam obligatio præmittendi non solùm denũtiationes, sed & tres numero, ita vt vnam omittere sit letale peccatum. Sentit nobiscum Ægidius *disp. 27. dub. 5. num. 51.* quamuis oppositum sentiat Thomas Sanchez *disp. cit. n. 8.* Et ratio est, quia omissio vnius proclamationis non est materia leuis, vt constat ex fine, ad quem ordinatur. Quare parochus, qui id suo arbitratu faceret, grauiter puniendus esset ab Episcopo. Hæc dixerim, quando iusta causa omittendi non subest; nam quid faciendum sit, quando adest omittendi causa, dicam *cap. sequenti.* Neque satis erit ad excusandum à mortali culpa, quod cesset causa denuntiationũ in aliquo peculiari casu, vt dixi sup. vniuersè de legibus in præsumptione fundatis.

4 Tertiò obseruandum est prædictas proclamationes fieri debere in vtriusque parochia, quod licet non satis explicatum fuerit *in d. cap. fin. de clandeſtina deſponſatione*, attamen planè colligitur ex decreto Tridentini. Quia, cùm præcipiat, vt fiant a proprio contrahentium parocho, planè sequitur, si diuersarum parochiarum sint, pet diuersos parochos

Digitized by Google

parochos fieri debere in ipsorum parochijs. Et ratio etiã est manifesta, cùm ideò istæ proclamationes adhibeantur, vt impedimenta si qua fuerint innotescant; poteſt autem impedimentum viri incognitum esse in parochia fœminæ, & è contra: & facilè id accidere poteſt. Quare in vtriusque parochia fieri debent, vt habet etiam Congregatio Cardinalium apud Farinacium, quæ sic inquit. *Quando matrimonium contrahitur inter duos de diuersis parochijs, debent in ambabus fieri denunciationes.* Hæc ibi. Vnde erit etiam peccatum; omittere denuntiationes in aliqua parochia, si tantùm in vna fiant.

5 Sed in quibus parochis fieri debeant, diſſensio eſt. Nam Thomas Sanchez *diſp. 6. num. 6.* dicit denuntiationes fieri debere in vtriuſq; parochia, in qua diutiùs commorati sunt, & verosimilius eſt, vt sciantur impedimenta, ad eum enim finem adhibentur, non autem ita facile innoteſcerent, ſi in ea parochia fiant, in qua à breui tempore commorantur. Sequitur Ægidius *dub. 11. n. 30.* referrq; Thomas Sanchez pro ea ſententia Seguram dicentem ſic declaraſſe Cardinales, ſequitur Riccius *in praxi decis. 257. num. 4* Ego quidem, ſi viderem declarationem Cardinalium, iſtorum opinioni acquieſcerem. Cæterùm neque lego in his, quas ediderunt Farinacius, atque Rebellus, quin potiùs ex his quæ excuſæ habentur, ego colligo in eis tantum Eccleſijs debere fieri proclamationes, de quarum parochia ſunt. Nam cùm Tridentinum dicat eas debere fieri à proprio parocho, declarant Cardinales proprium parochum eſſe, in cuius parochia contrahentes habitant tempore, quo matrimonium contrahitur. Et in alia declaratione expreſè dicitur, vt quando matrimonium contrahitur inter duos alienigenas, qui à paruo tempore in aliquo loco habitant, & non ſunt de vagabundis, proprium parochum eſſe, in cuius parochia habitant tempore, quo contrahunt matrimonium. Et in Regimine Eccleſiæ Bononienſis ſub Cardinale Prælato *par. 3. de Sacramento matrimonij, pag. mihi 138.* ſic habetur. *Poſt tres denuntiationes factas in Eccleſia parochiali, cui tam ſponſus, quam ſponſa ſubditi erunt,* &c. Et ſæpè ibi inculcatur debere fieri in parochia, & teſtimonium petendum à parocho, ad quem pertinet matrimonij celebratio. Et in conſtitutionibus Mediolanen. *lib. 4. de ſponſalibus, c. 10.* in iungitur *ne quis parochus denuntiationes in Eccleſia faciat, niſi petentibus eiſdem contrahentibus: & ſi forte fuerint ex diuerſis parochijs, ne demuntiet, n ſi ab altero parocho certior factus ſit de poſtulato & conſenſu illius, qui ſuæ eſt curæ ſubiectus.* Quæ ideò addùco, vt oſtendam quomodo ea Concilia Mediolanenſia & Bononienſia, quæ Tridentinum ſecuta ſunt, & approbata per Congregationem Cardinalium, vt in ipſis habetur, intellexerint Tridentini decretum de denuntiationibus faciendis in parochiali Eccleſia. Exiſtimo itaque de iure in prædictis præcisè parochijs debere fieri: an verò in aliis etiam fieri expediat, relictum exiſtimo Epiſcoporum iudicio. Nam in Regimine Eccleſiæ Bononienſi *p. citat. pag. mihi 157. col. 2. in principio, In his igitur, aut aliis huiuſmodi caſibus, in quibus aliqua exiſtere poſſit difficultas, ſiue etiam cum dubitatur in qua parochia fieri debeat denuntiatio, parochus ab eadem Illuſtriſſimo Archiepiſcopo quid agendum ſit accipere debebit.* Hæc ibi.

6 Ex his colliges eas denuntiationes debere fieri in Eccleſia, vt conſtat ex omnibus adductis. Quare non poſſunt fieri extra Eccleſiam, etiamſi locus ſit aptus, vt ad multorum notitiam perueniat: niſi fortè alicubi conſuetudo fuerit, vt eiuſmodi edicta voce præconis proponantur in vicinia parochiæ. Nam eiuſmodi conſuetudinem etiam poſt Tridentinum ſeruari poſſe ex conſuetudine immemoriali conſtat ex quadam declaratione Cardinalium, quæ eſt apud Farinacium *pag. mihi 270.* in hæc verba. *An omiſſio edictorum, quæ præcedere debent celebrationem matrimonij ex conſtitutionibus Synodalibus diœceſis, & ex conſuetudine immemorabili, quam ſeruandam eſſe etiam poſt Concilium Tridentinum Congregatio declarauit, reddat matrimonium clandeſtinum, prolemque illegitimam, perinde ac ſi matrimonium contractum eſſet ſine parocho & teſtibus. Congregatio reſpondit negatiue.* Quæ etiam declaratio extat apud Rebellum *poſt lib. 4. de ſponſal. num. 28.* Ex qua declaratione planè colligitur, ſicut immemorabili conſuetudine induci poſſe, vt non eſſent denuntiationes præmittendæ, ita etiam eadem conſuetudine poſſe Tridentinum induci poſſe, ne denuntiationes in Eccleſia fiant, ſed in alio publico loco, & præconis voce.

7 Quartò obſeruandum eſt eas denuntiationes debere fieri tribus feſtiuis diebus, id enim expreſè decernit Concilium Tridentinum, & explicat Mediolanenſe *d. tit. c. 2. vt in illis feſtiuis diebus fiant, quæ Eccleſia præcepto ſeruantur.* Quare in feriali aliquo nec ſemel denuntiare licebit, vt colligitur ex declaratione Cardinalium, quæ extat apud Farinacium *pag. 269.* in hæc verba. *Epiſcopus ob vicinitatem temporis, quo prohibita ſunt nuptiæ, omittere poteſt aliquas denuntiationes ſecundum prudentiam ſuam, & iudicium, non tamen iubere vt in diebus feſtalibus fiant.* Quæ etiam eſt apud Rebellum *loco citato, nu. 19. & 27.* Quare non placet, quod contra hoc docet Thomas Sanchez *diſp. 6. num. 10.* Vnde neque in eo diſpenſare poterit Epiſcopus contra eundem Sanctum *diſſuas. 7. num. 6.* cùm expreſsè prohibeantur etiam extraordinariè facere, ſi rectè expendantur verba declarationum; maximè cùm ſi aliqua ſubſit cauſa, omitti poſſint de Epiſcopi iudicio. Sine peccato ergo mortali feſtalibus diebus fieri nõ poſſunt denuntiationes, & alias nullius erunt momenti. Sic nouiſſimè Riccius *in praxi decis. 257. num. 3.*

8 Sed numquid poterunt fieri tribus feſtiuis diebus continuis, vt tribus diebus Paſchatis, vel interruptis, & aliquo interuallo diſtinctis? In hoc diſcendum non debere eſſe continuos. Sic tanquam iuri conſonum declarauit eſt in Concilio Colonienſi ſub Adolpho titulo cenſuræ & decreta lata pro abuſium refotmatione *cap. 32.* & Prouinciali Moguntino ſub Sebaſtiano *cap. 38.* Verùm neque nimis differendæ ſunt, aut procraſtinandæ, vt habet Concilium Mediolanenſe titulo de ſponſalibus capite ſecundo: illud enim interuallum petit ipſe denuntiationum finis, vt ſic melius detegantur impedimenta. Vnde in nonnullis Eccleſijs prudenter conſtitutum eſt, ne ipſo die vltimæ denuntiationis contrahatur matrimonium, ſed duobus aut tribus elapſis diebus. Sic habetur in Conſtitutionibus Mediolanenſibus *tit. de ſponſalibus, cap 13.* & in Regimine Eccleſiæ Bononienſis *p. 3. citat. pag. mihi 168. col. 1.* & ideò etiam præcipitur, vt ſi temporis anguſtiæ vrgeant, ſtatim poſt tertiam denuntiationem celebrari matrimonium, in ſecunda denuntiatione populus moneatur, denuntietúrque ſtatim poſt tertiam denuntiationem matrimonium eſſe in facie Eccleſiæ celebrandum. Idémque mihi videor colligere ex quadam declaratione Cardinalium apud Rebellum *nu. 12.* in qua præcipitur parocho, vt in illis Regionibus, in quibus ſponſi ſtatim tribus factis denuntiationibus ſe carnaliter cognoſcunt, Epiſcopus prouideat, vt parochus vltima denuntiatione abſoluta in matrimonio ſubitò illos coniungat ad ſtupri periculum euitandum. Ergo vbi abuſus ille non eſt, non ſunt eadem die coniungendi, niſi accedat Epiſcopi licentia, vt habet conſtitutio Mediolanenſis *loco cit.*

9 Quintò obſeruandum eſt haſce denuntiationes non debere fieri de arbitrio parochi, ſed petentibus illis, qui volunt contrahere, vt explicat conſtitutio Mediolanenſis, *cap. 4. 10.* & 18. vbi etiam præteribit modum exploranda libertatis, aut voluntatis contrahentium. At quamuis Concilium dicat fieri debere per parochum proprium, in hoc tamen à nre receſſum eſt apud nos, fiunt enim per ædituum, ſi eque feruatur in praxi. Quamuis, quando ſunt contrahentes ex diuerſis parochijs, & affertur teſtimonium ad parochum, quo præſente celebrandus contractus eſt, teſtimonium debet eſſe chirographo parochi munitum, & alijs, quæ iuxta diuerſas Conſtitutiones Synodales exiguntur in diuerſis Eccleſijs. Sed & antequam præmittat denuntiationes, ſi parochus aliquod impedimentum eſſe intelligit, vel difficultatem etiam ex vnius fide, vel inceptis denuntiationibus, ne vlteriùs progrediatur, ſed Epiſcopum conſulere præcipiunt acta Mediolanenſia *tit. de ſponſal. cap. 10.* etiamſi ea dubitatio contingat ex probabili coniectura, & acta Bononienſia *loc. cit. pag. mihi 153. col. 2. in princ.*

6 Denique

6 Denique obseruandum est non multo elapso tempore post denuntiationes matrimonium esse cõrahendum. Acta Mediolanensia *loco citat. c.22.* præcipiunt, vt intra duos menses contrahatur, quibus elapsis nequeat contrahi matrimonium, nisi præmissis iterum denuntiationibus, aut nisi de licentia Episcopi remittantur. In Regimine Eccles. Bononien. *part. 3. cit. pag. 148 col. 1. in fine*, inungitur, vt elapsis illis duobus mensibus ab vltima denuntiatione computandi non procedat parochus ad celebrationẽ matrimonij, nisi prius admonito Illustrissimo Archiepiscopo, & licentia ab eo in scripsis obtenta, vel à generali eius Vicario. Inter declarationes autem Cardinalium extat quæ dam apud Rebellum *loc. cit. num.* 8. & Farinacium *pag. mihi 166 in fine*, vbi dicitur in Congregatione Cardinalium approbatum fuisse decretum Rauennatensis Cõcilij 2. quo cautum est, vt ij, qui peractis denuntiationibus intra quatuor menses non contraxerint, non possint contrahere, nisi iterum peractis denuntiationibus, arbitrio tamen Episcopi. Et quidem meritò, qua potest longo tempore post denuntiationes elapso superuenire impedimẽtum ex affinitate aliqua. Illud denique addendum, cùm denuntiationes ex causa differuntur faciendæ post contractum, pecuniam mortuæ esse consummare ante denũtiationes, vt dicam infra *lib. 10.*

CAPVT XXXI.

Quando omitti denuntiationes possint, & cuius auctoritate?

SVMMARIVM.

1 *Tridentini decretum.*
2 *Non posse omitti denuntiationes auctoritate parochi.*
3 *Quis intelligatur hoc loco nomine ordinarij.*
4 *Obiectio diluitur.*
5 *Non intelligi Vicarium Episcopi, nisi committatur.*
6 *Obiectiones proponuntur, & diluuntur, & 7.*
8 *Potest eam potestatẽ Episcopus concedere Vicario suo.*
9 *Cùm contrahentes sint ex diuersis diœcesibus, & mus ex eis remittat denuntiationes, non videntur alia remissa.*

1 TRidẽtinum cauit, hæc habet. *Quòd si aliquãdo probabilis fuerit suspicio matrimonium malitiose impediri posse, si tot præcesserint denuntiationes, tunc vel vna tantum denuntiatio fiat, vel saltem parocho & duobus aut tribus testibus præsentibus matrimonium celebretur. Deinde ante illius consummationem denuntiationes in Ecclesia fiant, vt si aliquæ subsint impedimenta facilius detegantur, nisi ordinarius ipse expedire iudicauerit, vt denuntiationes remittantur. Quòd illius prudentiæ & iudicio relinquit Sancta Synodus.* Hæc ibi.

2 Ex quo decreto habemus in primis denuntiationes non posse omitti, neque omnes, neque vnam auctoritate parochi, expresse cauim Concilium inquit, *nisi ordinarius ipse*, &c. Ergo non concedit parocho arbitrium omittẽdi, ad id enim eligitur inuitatis personæ cum dicat etiam Concilium id relinqui iudicio & prudentiæ ordinarij; parochi autem magna ex parte sunt ignari & imprudentes. Et sic intellexerunt Cõcilium Tridentinum acta Mediolanensia *tit. de sponsal cap. 4.* ibi, *Eas autem denuntiationes ne vlla quidem ex parte emittere parochis liceat, nisi Episcopi concessu, idque causis iure permissis.* Idem indicant, *c. 20.* & expresse habet declaratio Cardinalium apud Farinacium *pag. mihi 169. arburto ordinarij nõ parochi.* Idẽ que insinuatur in multis aliis declarationibus. Et quamuis nonnulli existimauerint, quos refert Petrus Ledesma, in casu malitiosi impedimenti parochum dispensare posse, quia id videtur innuere Concilium, attamen longè verius est, neque in eo casu posse, sed omnino denegarans illi facultatem, vt citatis aliis docet Thomas Sanchez *libro 3. disp. 7. nu. 17.* tũ quia satis apertè id habet dicta declaratio tum etiam quia id negatur aliis ex declarationc Cardinalium, qui alias intelliguntur nomine ordinarij; tum etiam, quia sic intellexit Concilium constitutio Mediolanensis *tit. cit. cap. 4.*

3 Potest ergo ordinarius dispensare, vt omittantur, vel omnes denuntiationes, vel aliquæ ex illis, vt docet Tridẽtinum loco citato. Sed nunquid in hoc casu nomine ordinarij intelligẽdi sunt quotquot suprà diximus ordinarium nomine intelligi? Etiam intelligi eos, quos supra isto libro iurisdictionem quasi Episcopalem habere diximus, quia ordinarij sunt cum Nauarro, Henriquez, Emanuele docet Thomas Sanchez *d. lib. 3. disp. 7. n. 4.* Sed in contrarium esse videtur declaratio Cardinalium, quæ sic habet, *Non promittitur hic facultas comendatarijs, licet eius Abbatia in re Episcopalia habeat, cuius Abbas appellatione ordinarij venit iuxta glossã in c fin. de officio ordinarij in 6. dixit enim Sanctissimus Dominus noster quod ordinarius hic non intelligitur nisi Episcopus, tamen Cardinali Farnesio Farcensis Monasterij Commẽdatario fuit permissũ, non autem eius Vicario.* Quare ego non dubito iuxta Cardinalium declarationem hanc potestatem solis Episcopis iure Tridentino cõcessam, & non his, qui iurisdictionem quasi Episcopalem habent, vt Abbatibus aut Vicarijs sancti Ioannis vel similibus. Eadẽ declaratio erat apud Rebellum *num. 22.*

4 Verùm pro sua sententia contra istam solùm adducit Thomas Sanchez hos Abbates & similes ordinarios esse, & ordinarij nomine intelligi. Sed id iam supponit prædicta declaratio, & adhuc dicit Concilij sensum hoc loco restringendum, & nomen ordinarij non ita late patere sicut alibi. Magis hæc explicabuntur ex his, quæ dicam statim.

5 Sed adhuc quæret aliquis, an in hoc loco ordinarij nomine intelligatur solus Episcopus, an etiam eius Vicarius generalis. Ego existimo nõ intelligi Vicarium generalem, & ita illum non posse has denuntiationes remittere, nisi specialiter committatur, docet Henriquez *libr. 11. de matrimonio c. 5. nu. 5.* qui & te ſtatur ſic declarasse Cardinalium Congregationem, ſequuntur etiam multi alij, quos refert Riccius *in præxi decis. 259.* Fauet huic intelligentiæ Concilij quod Toletanũ Congregatũ *anno 1585.* ſic ſenſerit intelligi Concilium Tridentinũ, & Patres Cõcilij Mediolanenſis ſæpè citati ſic habent. *Illas verò denuntiationes ab Episcopo, cum præsens in vrbe vel diœcesi adest, solum remitti deinceps liceat, ab alio præterea nemine, ac ne à Vicario quidem generali, nisi aliud Episcopus indicauerit attenta sui Vicarij qualitate & prudentia.*

6 Contrariam tamen ſententiam tenet cum nonnullis Thomas Sanchez *d. lib. 3. diſp. 7 num. 10* & Riccius decis. citata, ſed Sanchez cum quadam tamen limitatione, quã habet *nu. 13.* niſi Epiſcopus hanc facultatem diſpenſandi ſibi reſeruauerit Fundamenta eius hæc ſunt. Primò quia hæc poteſtas in Tridentino conceditur ordinario, Vicarius autem ordinarius eſt. Secundò, quia in hoc eodem decreto, cùm dicit Tridentinum debere matrimonio interesſe parochum vel alium facerdotem de licentia parochi, aut ordinarij, ibi nomine *ordinarij* intelligitur etiam Vicarius, qui & concedere poteſt licentiam aſſiſtendi. Ergo etiam intelligitur in iſto caſu. Tertiò, quia ante Tridẽtinum poterat ex generali conſuetudine diſpenſare, vt teſtatur Paludanus *in 4. diſp. 18. quæſt. 2.* At Tridentinum id ei non negat, ſed potius concedit. Denique quia quando Tridentinum excludere voluit Vicarium, id exprimit, vt *ſeſſ. 24. cap. 6. de reformation.* ibi, *& non eorum Vicario.*

7 Hæc tamen non obſtant, vt à propoſita diſcedamus ſententia. Primum non obſtat, quia hic habemus ius nouũ à Tridentino conſtitutum, cuius declaratio pertinet ad Congregationem Cardinalium, quæ declarauit in hoc caſu non intelligi Vicarium. Quo etiam dilues ſecundum & tertium argumentum, & quartum ſimiliter, cum, licet non expreſſerit, Concilium in hoc caſu non intelligi Vicarium, expreſſit tamen Cardinalium Congregatio. Ea autem limitatio, quam adhibet Thomas Sanchez, mihi non probatur, & niſi valdè fallor, ſententiam

ipsam, quam sequitur euentu. Si enim Vicarius eo ipso, quo Vicarius constituitur, habet à Tridentino potestatem denunciationes remittendi, non posset per Episcopum tolli, sicut quamuis resistat, & contradicat Episcopus, non potest tollere parocho licentiam assistendi matrimonio, neque potest etiam concedendi alteri licentiam. Quod ergo Episcopus denegare potest Vicario, cui generalē administrationem commisit, signum est non esse illi concessum à Cōcilio, eo ipso quod Vicarius est. Inferior enim contra legem superioris nihil potest *c. inferior, de maioritate & obedientia.*

8 Quamuis autem iure Tridentini Episcopo tantum concedatur, attamen non ita vt delegare non possit. Quare potest Vicario suo generali committere, & etiam alijs, vt recte docet & probat Thomas Sanchez *d. lib. 3. disp. 7. nu. 20.* tum quia in hoc non est electa industria Episcopi, cum id munus demandarum sit personis incertis, ignotis, & tam præsentibus, quàm futuris, vt docet cum nonnullis idem Thomas ibidem. Tum etiam quia, potestas hæc data Episcopo per Concilium, cui sit perpetuò adiuncta sedi Episcopali est ordinaria, vt dicam *libr. 8 de dispensationibus*, & ita potest eam delegare. Quam etiam Vicarium ipsum posse delegare alteri docet Thomas Sánchez *loco cit. nu. 21.* Hoc tamen definiendum est iuxta ea, quæ diximus supra isto libro, an ea quæ speciali commissione committitur Vicario ab Episcopo pertineant ad iurisdictionem ordinariam del delegatam. Vide Felinum late *in c. 1. de constitutionibus col. mihi, vers. quod si dicas, & eò nificabilis, de homicidio in fine*, & latissime *c. fin. de officio del. n. 10.*

9 Illud tamen addendum est, quod docuit Thomas Sanchez *disput. cit. at. nu. 7.* & Ægidius *disp. 27. dub. 6 n. 54.* cum contrahentes sint ex diuersis diœcesibus, & ordinarius vnius remittat denunciationes in sua diœcesi, consequenter dispensare, ne fiant in alia parochia, ficut ratione connexionis potest vtrumque copulare matrimonio. Dubito tamen de huius dicti veritate. Quia sæpè potest contingere, vt impedimentum quod in vna diœcesi nouum non est, sit nouum in alia, & ita ex dispensatione denunciationum in vna diœcesi non sequitur per connexionem, & colligationem aliquam dispensatio in alia. In quo est valde diuersa ratio de matrimonio & denunciationibus. Nam in matrimonio, cùm sit necessaria vinculum durum, necessarió etiam fit, vt qui vnum coniungere potest, possit & alium. est enim matria connexa. At in denunciationibus non est ita necessaria colligatio & consequēta, vt satis constat.

CAPVT XXXII.

Ex qua causa omitti denunciationes possint, & debeant?

SVMMARIVM.

1 *Denunciationū omittendarum non vnam causam esse.*
2 *Illa referuntur.*
3 *Non esse necessariam iudicialem causæ cognitionem.*
4 *Obiectio diluitur.*
5 *Posse fieri eam dispensationem extra iudicialem.*
6 *In quibus causis teneatur ordinarius dispensare.*
7 *Posse aliquando contrahi etiam non petita ea dispensatione.*
8 *Vera eius ratio.*
9 *Limitatio vera sententia.*
10 *Quid agendum quando ordinarius negat licentiam, cum potest.*
Qua certa sunt, ibid.
11 *Quorundam sententia.*
12 *Reijcitur.*
13 *Verior sententia.*
14 *Executorem vltima voluntatis, cuius conscientia relinquitur dispositio, posse capelli ad reddēdam rationē.*

1 COnstat ordinarium in denuntiationibus omittēdis dispensare posse. At id non licet sine causa, quia dispensatio sine causa, etiam in his, quæ iuris politari sunt, licet fiat valide, tamen illicita est, vt dicam late *lib. 8.* Quare intimentur causa necessē est Sed quenam illa erit? Tridentinum in prædicto decreto illam expressit, *quando probabilis suspicio est matrimonium malitiosè impediendum.* An autem ex alia causa, quàm ea quæ inde expressimus, remitti denūciatio possit, dubium est. Concilium Mediolanense *c. 4. cit at.* non aliam agnoscit, ibi, *adque in causis iure permissis*, & apertius idem habet *capit. 22.* At longè verius est posse etiam denuntiationes remitti ex alijs causis, doceat communis sententia, quam tuentur Thomas Sanchez *lib. 3. disput. 9.* Ægidius *disput. 27. dub. 6.* & alij. Idque constat, quia Tridentinum *loco cit at.* quamuis eam causam probabilis suspicionis expressierit, tamen in fine eius clausulæ tonum hoc remittit iudicio, & prudentiæ Episcopi. Atque fic intelligi decretum Tridentinum indicant variæ declarationes Cardinalium, exarat enim apud Farinacium pag. 269. Prima. *Episcopus ob vicinitatem temporis, quo prohibita sunt nuptiæ, remittere potest aliquas denuntiationes secundum prudentiam suam & iudicium.* Secunda. *Episcopus potest posse matrimonium contractum, ante illius consummationem, si ita expedire iudicauerit, secundum prudentiam suam & iudicium, ex aliqua causa arbitrio suo remittere denuntiationes, etiamsi non sit suspicio, quod matrimonium malitiosè impediatur.* Tertia. *Non solum ex causis hic expressis possunt denuntiationes omitti, sed alij etiam arbitrio ordinary, qui illas remittere potest etiam post matrimonium contractum, & ante illius consummationem.* Quarta. *Præter causas hic à Concilio expressas super omissione denuntiationum, etiam alia sunt sufficientes secundum ordinarij prudentiam, atque iudicium.* Hæc ibi. Quare de hoc amplius dubitare non licet.

2 Sed eximamus causas, quas Doctores iudicant esse iustas ad omittendas denuntiationes. Prima causa assignari solet Quando magnates contrahunt, quia hi cum magna delibet. none procedunt, & cessat omne periculum. Quam causam licet non admittat Nauarrus, attamē iustam eam reputant multis citatis Thomas Sanchez, & Ægidius *locis citatis.* Secunda. Quando obstat contrahentium pudor, & verecundia ob inæqualitatem cōditionis, vt si nobilis ignobilem ducat, vel ob inæqualitatem ætatis, vt si valde senex puellam ducat, vel valdè senes inter se contrahant, docet cum alij Sanchez *nume. 3.* Tertia causa est, notabilis contrahentium temporalis cōmoditas, si alias non subest periculum occulti impedimenti, vt quando oporteret ad factionem eito sedandam iniri matrimonium, de qua Sanchez *nume. 18.* Quarta causa est, quando matrimonium omnino creditur per malefactum, aut per parentum, aut orum, vel aliorum factionem inuisè impediendum. Quam causam bene explicat cum alijs idē Thomas Sanchez *disp. 9. cit. nu. 11.* Dixi inuisè, quia Tridentinum inquit *cum probabilis suspicio est malitiosi impedimenti.* Non ait malitiosè impedit, qui iustè impedit, vt cum filius indignæ vult nubere, etiāsi illā deflorauerit, vel sponsalia cōtra eum, aut qua grauiora incōmoda resultabunt ex matrimonio, quam ex omissione. Quare diligēter iudex Ecclesiasticus perpēdere debet, quibus ex causis timeatur parētes aut tutores impedituros, folent enī in hoc nonnullæ fraudes latere. At quādo perpensis causis cōstaret non esse parēti vel tutori iustā causam impediendi, potest Episcopus in denuntiationibus omittēdis dispensare. Idē est, si parentes vel tutores causa cōsumēdi patrimoniū vellent impedire matrimoniū filij, aut minoris. Quinta causa est, quando sine contrahentium infamia aut ścādalo nō possunt fieri proclamationes, vt si aliqui cōcubinarij, qui diu coniugati existimati sunt, velint contrahere, oritur enim infamia, quę vt videtur est sufficiēs causa, docet Thomas Sánchez, *n. 5.* Similiter quādo comprehēsi in flagranti delicto, vt vitent infamiam, dicunt se esse coniugatos. Sanchez *num. 16.* Similiter quando duo contraxerunt matrimonium, quod nullum fuit ob impedimentum occultum, & post longam cohabitationem detecto impedimento volunt iterum contrahere, vitiato scandali

dali sufficiens causa est, vt docet cum aliis Sanchez *num* 9. Sexta causa est, quando sine notabili animæ aut rerum temporalis periculo nō possēt matrimonium differri, donec proclamationes fiāt, vt si aliquis morti proximus vellet aliquam ducere, ad vitandum peccatum, vel ad legitimandos liberos, docet cum aliis Sanchez *numer.* 19. Similiter si aliquis longè profecturus statim sit, & necessarium sit ob eosdem finis statim contahere. Item quando concubinarij ad vitandum peccatum volunt contrahere, & probabile periculum est de mutatione propositi, vel si dotatæ virginis, vt damnum reparet, & eius maritio timeatur: vel etiamsi non violauerit, infamauerit tamen, vel fidem alteri dedit, & probabilis etiam suspicio sit illum mutaturum voluntatem, vel etiam quando instat tempus, quo nuptiarum solemnitas prohibetur, & non possunt omnes proclamationes fieri, iusta etiam causa est dispensandi, etiamsi non adsit inter contrahentes periculum incontinentiæ, vel damnum aliud. Et quātis Mediolanensis constitutio *tit cit de sponsal. cap.* 21. non iudicauerit hanc sufficientem causam dispensandi, attamen sic indicat declarato Cardinalium apud Farinacium his verbis: *Episcopus ob vicinam temporis, quo prohibita sunt nuptiæ, omittere potest aliquas denuntiationes secundum prudentiam suam & indicium.* Quod etiam cū aliis docet Thom. Sanch. *disp. cit at. nu.* 8. Aegidius *dub.* 6. *cit.* Vide etiam de his causis Riciū *in praxi decis.* 258.

3 Sed nonnulla circa eiusmodi causas inquirenda superfunt. Primum est, an sit necessaria iudicialis causæ cognitio, vel sufficiat extraiudicialis. Extraiudicialem sine strepitu, forma aut figura iudicij partisque citatione sufficere probabilius est, docet cum aliis Thomas Sanch. *lib. 2. disp.* 8. Cuius præcipua ratio desumitur ex eo, quod totum hoc negotium à Tridentino tandem committitur iudicio & prudentiæ Episcopi, vt constat ex *d. cap. 1. de reformatione matrimonii.* Quando autem aliquid relinquitur iudicio alicuius idem est, ac si relinquatur conscientiæ & non requiritur iudicialis cognitio, vt constat ex multis iuribus, quæ colligit glossa *in c. finali de voto, & c. nisi cum pridem. de renuntiatione, ad finem*, ibi, *Tibi reduximus relinquendum, & cap. fin. de Hæreticis in 6.* ibi, *Super hoc eorundem conscientias onerantes, &* cap. statuimus, de rescriptis in 6. §. Assessori, ibi, *Quod conscientia relinquatur eiusdem*, vbi glossa, *cum enim hoc conscientiæ relinquatur ipsius, ergo solus Deus hic, & nullus alius est iudex vel cognitor.* quā glossam approbans Philip. Franc. *ibi n. 6.* hæc habet. *Verūcunque aliquid committitur conscientiæ alicuius, non est necessaria alia probatio, vel citatio partium, cum sufficiat probationem concludere foli iudici, ex quo commissio est conscientiæ. Vnde per delegatus negotia expedire prout sua cōscientia dictat. Et ita determinat Lapus* in sua allegat. 61 citat. in principio. *Ita etiam tenet Baldus* inl. certū in 2. col. C. vnde cognati, *& sentit Ioannes Andreas* in c. 2. infra de iuramento columnia, *super v. videri expedire. Licet Bartolus* in extraugā. ad reprimendam, *super v. sine figura vidcatur sentire contrarium de quo ibi per eū, & per Baldum*, in l. 2. in principio, C. de fideicommissis, *dicentem quod lex commendat & fouet illud, quod fit ex conscientia, cui non conuenit de apicibus iuris disputare. Vnde commissum ad conscientiam videtur commissum ad veritatem, & sanè est quod sit munita de iure genium secundum Baldum* ibi. Hæc Francus.

4 Neque hunc sententiæ obstat, quòd dispensatio dicatur esse actus relatarius cum causæ cognitione, nō enim ibi dicitur debere esse cū iudicali cognitione. Neque obstat etiam, quod vbi lex concumittit aliquid faciendum ex causa, illa probari debeat. Limitatur enim, nisi committatur conscientiæ & iudicio alterius; tunc enim tamūm necessarium est, vt animus informetur iudicantis. Neq, obstat etiam quod hæc dispensatio detur etiā pro foro interiori, & exteriori. Dico enim cūm precisè datur dispensatio pro foro interiori, credi petenti. At pro exteriori credi testibus, non tamen in iudicio examinatis & iuratis, sed extraiudicialiter. Neque obstat etiam quod Tridentinū *sess.* 14. *c.* 7. *de reformatione*, dicit, dispensandum causā cognita, & probatis precibus. Id enim ſpecialiter requirit Tridentinū dispēſandum in ea irregularitate ex homicidio; imò inde colligi potest hic non requiri, cum nō exprimat. Sed hinc oritur elegans quæstio, an si Episcopus nolueritdispēſare, ſuccurrendū ſit per viam appellationis, vel ſupplicationis implorādo ſuperioris officiū. De hoc tamen dicam *c. ſeq.*

5 Ex his colligitur poſſe fieri hanc dispēſationem ab ordinario ſine vllo ſtrepitu & figura iudicij, & poſſe etiā fieri extra diœceſim, quia non eſt actus iurisdictionis cōtentioſæ, ſed voluntariæ. Imò etſi cognitio cauſæ iudicialis neceſſaria eſſet, & ea cauſę cognitio non poſſet extra diœceſim expediri, at diſpēſatio maximè, vt ex doctrina Baldi *in l. unica in prine. nu.* 11. *verſ. vlt. nota, D. de Offic. Conſulis*, refert Thomas Sanchez *disp.* 8. *nu.* 6.

6 Sed ex prædictis nonnullæ difficultates emergunt. Primum eſt, an teneatur ordinarius his exiſtentibus cauſis diſpenſare? Et quidem in genere, quando ſit debita diſpenſatio, & quando ſecus, dicam infrà *lib.* 8. In hac autem ſpeciali materia dico tribus primis cauſis concurrentibus non eſſe debitam diſpēſationem, ſed poſſe negari, vt docet Thomas Sanchez *disp.* 10. *q.* 1. *nu.* 6. At in ſequentibus teneri ad concedendam diſpenſationem, quia Prælatus tenetur ſalutifubditorum conſulere. Cūm ergo in illis ea-ſibus immineat vel periculum animæ, vel ſcandalum, vel notabile damnum temporale, tenetur ordinarius ſub lethali culpa diſpenſare, quod idem docuit Ægidius *dub.* 6. *citat an fine*, & deſumitur ex his quæ dicam *libr.* 8. quando teneatur Epiſcopus, aut ſuperior diſpenſare, vbi etiam explicabo, an in diſpenſationibus poſſit apponi multa; ne eadem ſæpiùs repetantur.

7 Secunda eſt, an liceat aliquando contrahere omiſſis denuntiationibus, nec petita diſpenſatione. Nonnulli docent aliquos eſſe caſus, in quibus licet ſi nō ſit copia Epiſcopi, vel ille petitam licentiam deneget. Res tamē facilis explicatu eſt iuxta dicta. In his caſibus, in quibus tenetur Epiſcopus ſub peccato diſpenſare, ſi non ſit copia facilis Epiſcopi, poteſt ſine denuntiationibus contrahi. Quam ſententiam probat Thomas Sanchez à ſimili, quia in aliis rebus vrgens cauſa nō patitur dilationem, iuxta doctrinā Abbatis *in c. relatum, nu.* 6. *de clericis non reſidentibus*, vbi docet, quamuis iuxta illum textū clericus nequeat abeſſe abſque Epiſcopi licentia à beneficio, ſi tamen tempus vel locus non patiantur petere licentiam, poſſe abſq; illa abeſſe per legem 1. *D. de executoria actione, in principio*, ibi. *Interdum locus vel tempus non patitur plenius deliberandi conſilium, & Tutor qui repertorium, D. de adminiſtr. tutorum, in princ.* ibi, *Tutor qui repertorium non fecit, dolo malo feciſſe videtur, niſi forte aliqua neceſſaria & iuſtiſſima cauſa allegari poſſit cur id factum non ſit.* Et paulo ſuprà. *Nihil itaque gerere ante inuentarium factum eum oporteret niſi id, quod nec modicam dilationem expectare poſſit.* Ad idem etiam allegari poſſe textus *in l. 27. in fine, D. de manumiſſis teſtam. & l. 1. §. 2. D. depoſiti, vel contra.* Sed hæc probatio non mihi videtur ſufficiens, poſſet enim aliquis dicere in eiuſmodi caſibus eam deciſionem habere locum, quia lege ipſa iſtæ exceptiones dantur, quod non ita in noſtra ſpecie conſtitutum eſt.

8 Quare melior & vnica eius probatio deſumenda eſt ex generali doctrina, quæ traditur in materia de legibus, quando habeat locum Epijkeia. In primis habet locum, quoties lex deficit aliquonodo contrarię, quam doctrinā indicat D. Thomas, dum ſemper ponit exemplum in caſibus, in quibus lex deficit contrarię, vt ſi redditio depoſiti ſit ad nocendum innocenti, vel ſi obſeruare præceptum non aperiendi portas ciuitatis nocte ſit in periculem plurium ciuium, quos hoſtes inſequuntur, & *in 2. 2. quæſt.* 120. requirit caſum, in quo legem obſeruare ſit nociuū, & ſubdit, *in his ergo & ſimilibus caſibus malum eſt ſequi legem, poſſumus*, vbi Caietan. ſic declarat rationem Epijkeiæ, quia ſequi verba legis, in quibus non oportet, vitioſum eſt, & eodem modo loquitur *1. 2. quæſt. 96. artic. 6. & 2. 2. q. 147. artic. 3. ad 2.* vbi generaliter ait præcipuē ſi caſus ſit talis in quo ſi Legiſlator adeſſet, non decerneret, eſſe legem ſeruandam. Et quamuis inter Theologos magni nominis diſſenſio ſit, an reuera vt lex deficiat contrarię, & habeat locum Epijkeia, neceſſarium ſit, vt eam obſer-

Digitized by Google

pare sit malum, & nociuum, dum quidam negant aliq; affirmant, & licet hoc posterius mihi probabilius videatur; attamen in illis casibus de quibus loquimur, non est ea disputatio necessaria, cũ teuera in illis deficiat lex contrarię, ita vt seruare tunc legem denuntiationum sit nociuũ. Nam concurrunt duo præcepta, vnum positiuum Ecclesiasticum seruandi denuntiationes, aliud alterius virtutis charitatis, misericordiæ, salutis proximorum, quæ magis vrgent & præponderant, atque adeo in eo casu iniquit as esset denuntiationis tempus expectare, & ideo omnis illius legis obligatio cessat, etiamsi sit recursus ad superiorem. Cùm enim superior non possit id quod iniquum est, præcipere, nõ est opus ad illum recurrere, vt ea lex seruetur; imò, neque licẽtiam petere, licet non obtineatur, nullo enim iure cogimur eam licentiam petere, neque ex natura rei est necessaria propter rationem dictam, vt rectè docet Franciscus Suarez *lib.6, de legib. c.8.nu.1.*

9 At verò in his casibus, in quibus Episcopus non tenetur dispensare, non possunt denuntiationes propria auctoritate remitti, sed recurrendum est ad Episcopum. In illis enim nullum est periculum animæ vel corporis imora, vt docet Thomas Sanchez cum Nauarro *disp.* 10. *cit.nu.num.*30. Cuius ratio desumitur ex his, quæ modo dicebamus. Quia in hoc casu non deficit lex contrariè, & ideo, neque cessat eius obligatio. Et quò magis hæc pars confirmetur addo non esse sufficiens indicium, quo iudicetur eos casus non esse in legibus, aut voluntate Legislatoris comprehensos, & ideo non posse illas omitti sine recursu ad superiorem iuxta generalia principia tradita in materia de legibus.

10 Vltima est, quid agendum sit, si Episcopus neget licentiam, in casu in quo potest denegare, an appellatione vtendum sit. Quam difficultatem examinant Geminianus & Francus *in capi. si tatum, de rescriptis in 6. §. Asserforem*, Sed omnium optimè & latè Felinus multis in locis *in cap. super his de accusat. nu.* 11, vbi vide etiam eius Additionatorem, *& in c.1.col.17. de constitutionib. & in c.fin. §. si cui, de officio delegi & in c.significasti el. de homicidio, nuno.4. vers. Antonius hic videtur concordare glossam*, &c. Et in primis certum est, quando Episcopus tenetur concedere dispensationem, iniustè denegat, & in eo casu ab eius iniustitia appellari posse ad superiorem, dicit Thomas Sanchez *disp.*10.q.2. At in eo casu nulla appellatione opus est, cùm possint contrahentes etiam sine Episcopi consensu contrahere, vt modò dictum est. Quare tota difficultas est in casu, quo potest Episcopus denegare, cũ ea dispensatio committatur prudentiæ, & iudicio Episcopi. In his autem, quæ committuntur prudentiæ vel conscientiæ, non videtur habere locum appellatio, quia præsatus iniustitiam non infert, vt cum aliis docet Thomas Sanchez *disp.*10.*cit.nu.*23.

11 Verùm rem hanc difficilem & obscuram reddunt duæ glossæ sibi inuicem repugnantes. Prima est *in c.statutum, §. asserforem, v. relinquitur, de rescriptis in 6.* Secunda est *in Clement. potest. v. oneramur, de iure patronatus.* Illa dicit, ab eo, cuius conscientiæ res commissa est, appellari non posse: secunda affirmat posse, quas variis modis Doctores conciliare conantur, quos refert Felinus *in d. c. significasti de homicid.* & Thomas Sanchez *dicta disp.*10. q.1. qui ita conciliat, si loquamur in his casibus, quando Episcopus tenetur dispensare, tunc dicit habere locum glossam dictæ Clementinæ, & posse procedi per appellationem, quæ habebit in eo casu effectum deuolutium, non suspensiuum, iudicans enim non teneturillis appellationi stare. Potest autem superior actus illum cogere ad dispensandum, & in his casibus glossa prima habebit locũ quatenus non est effectus suspensiuus; docet *disp. cit.n.*10. Si verò loquamur in casibus, in quibus potest negare dispensationem sine iniuria, tunc dicit intelligendam secundam glossam, quia tunc non potest officium & misericordia iudicis implorari, vt dispenset, vel faciat, vt inferior dispenset.

12 Sed mihi hæc conciliandi ratio non placet, & contra primam partẽ est aperta ratio, quia quid opus est appellatione in eis casibus, in quibus etiam sine recursu ad superiorem, & sine licentia non solùm non obtenta, sed neque petita omitti denuntiationes possunt priuata auctoritate, cùm in illis casibus sit iniqua obseruatio legis, vt dictum est? Quare ea prima pars reconciliationis adid, de quo agimus, accommodari non potest. Secunda verò pars etiam non placet. Quia supplicatio & imploratio officii nõ est appellatio propriè, licet effectum quoque habeat appellationis. At glossa secunda affirmat appellari posse.

13 Quare verior videtur conciliandi modus, quẽ probat Felinus *in d.cap.significasti.* scilicet, quòd prima glossa procedat, quantum ad hunc effectum, quod iudicans non teneatur deferre appellationi, neque liget eius manus, quòd manifestè constat. Quemenim effectum suspensiuũ habere posset contra voluntatem non dispensandi? Non tamen excluditur grauatus adire superiorem, vt per illum possit iudicanti inhiberi, & eius sententia retractari, & emendari. Quod explicat Felin. optimo exemplo. In casu hæresis appellari non potest, & eo stante quod iudex non teneatur deferre appellationi, superior simpliciter adiitus potest inhibere & cognoscere.

14 Et his infert Geminianus *loco cit.nu.*& probat Felinus vbi proximè, quod executor vltimæ voluntatis, cuius conscientiæ relinquitur dispositio testamenti, potest per ordinarium compelli, vt reddat rationem distributionis, affirmatque se ita in praxi obseruasse. Addendum cum Felino *ibidem*, quòd vt teneat actus commissus alicuius conscientiæ, opottet, quòd iuret esse ita informatam conscientiam suam, pro qua sententia citat Angelum, & Paulum de Castr. Sed omnino videndus Felin. *ibid.*

CAPVT XXXIII.

Quæ sit obligatio contrahentium, quibus notum est impedimentum?

SVMMARIVM.

1 *Contrahentes conscios impedimenti teneri manifestare, aut desistere a matrimonio.*
2 *Idem dicendum de ordinandis.*
3 *Idem dicendum de eligendis.*
4 *Idem dicendum de electoribus.*
5 *An teneantur manifestare copulam remissiuè.*
6 *Limitantur præcedentia, nisi habeat dispensationem in foro interno.*

1 QVod ad ipsos contrahentes attinet facilè explicatu est ad quid teneantur ex vi denuntiationis. Nam si conscij sibi sint alicuius impedimenti dirimentis, quantumuis sit occultum, & ortum ex peccato, tenentur veritatem dicere, etiamsi ipsis infamia sequatur: aut à matrimonio contrahendo desistere. Sic in specie de matrimonio docet Henriq. *lib.*10. *de Sacramento ordinis c.*18, *nu.*2. *in comment. lit. D.* sequitur Thomas Sanchez *lib.*3. *disput.*14. & docuit etiam expresè in hac specie Gabriel Vazquez 2. *tom in* 1.2. *disp.*168.*c.*6.*n.*47. Franciscus Suarez *lib.*5. *de legib. cap.*9. & alij quos statim referam. Huius autem ratio desumitur ex quadam generali doctrina, quã de inquisitione ad detegendum impedimentum in vniuersum tradunt Syluester *v. inquisitio 1. quæst.*4. Angelus *eodem v.nu.*1. Soto *de tegendo secreto membr.*2.*q.*6. *post* 3. *concl.* Nauarrus *cap. inter verba* 12. *qu.*4. *concluf.*6. *corollario* 63. *nu.*81.& etiam Doctores supra citati. Quia, quamuis nullus debeat rogatus etiam sub iuramento crimen suum manifestare, quando proceditur ad pœnam, nisi cõtra ipsum fuerit semiplena probatio, quia nullus debet esse primus testis contra seipsum, hoc enim nimis durum videtur: tamen quando iudex procedit ad cognitionem impedimenti matrimonij, vel electionis, vel ordinis, quia inde sequeturentur damna contra religionem, vel casta-

ſtitatem, vel iuſtitiam, ſiquis illegitimè contraheret, vel eligeretur, vel etiam ordinaretur, eò quòd matrimonium, vel electio nulla eſſent & ordinatio irrita, eo modo, quo iura eam irritam dicunt, quiſque debet, etiamſi non interrogetur, manifeſtare impedimentum, aut ita ſe gerere, vt nullo modo fiat tale matrimonium, vel electio, vel ordinatio: niſi enim impedimentum detegatur, ſequentur multa damna, quæ vnuſquiſque debet cuitare, etiam cum infamia propria, ſiquidem poterat aliunde omnia illa impedire, ſi ad tale matrimonium aut ordinationem, vel electionem non procederet. Quare ſibi imputet, quod ſe in eas tedegerit angustias.

2 Ex qua doctrina colligemus nonnulla, quibus etiam ea quæ de matrimonio diximus, magis confirmentur. Primò colligitur ordinandum tempore ordinationis, aut ante debere manifeſtare ſuam irregularitatem, vel cenſurã, ſi qua tenetur, vel diſcedere, ita vt non ordinetur ex eadẽ ratione. Conſtat ex *canifi cum pridem de renuntiat.* ibi, *licet irregularitatem huiuſmodi non potuerit ſubijcere, & c. tenetur, de electione*, ibi. *Qui ſunum malunt confiteri reatum, quam laſa conſcientia thronum aſcendere paſtoralem, & c.ex ſequentibus dict.* 50. ibi. *Deponatur quia ſe ordinationis tempore non prodidit.* Eſtque communis doctrina, quam cum multis docet Thomas Sanchez *diſp.* 14 *n.* 2.

3 Secundò colligitur idem dicendum eſſe in electione paſſiua alicuius ad præbendam aliquam, dignitatem, aut præaturam, vel teneri detegere impedimentum, vel recuſare ne promoueatur, iuxta textum *in c.cum nobis* 19. *& c.cum ailectius* 32. *de electione.* Vnde rectè Innocentius *in cap. i. de poſtulat. Prælatorum, num.* 5. docuit, quòd licet quando ſit inquiſitio contra promotum vt puniatur, tunc non licet abique infamia procedere, & in eo caſu loquatur text. *an cap. qualiter & quando, de accuſat.* Quando autem ſit inquiſitio contra promouendum, ne promoueatur indignus, non requiritur infamia, ſed debet ſuperior ex officio inquirere, iuxta textum *in cap. cum nobis, de electione*.

4 Tertiò colligitur idem dicendum eſſe in electione actiua & ſuffragio ferendo. Qui enim ſcit ſe inhabilem ad ferenda ſuffragia, ſiue in Cathedris, ſiue in alijs iuxta conſtitutiones vn uerſitatis, quæ inhabilitatem ipſo facto imponunt, tenetur vel detegere impedimentum interrogatus etiamſi occulta ſit inhabilitas, vel deſiſtere à ferẽdo ſuffragio, alias peruirj reus erit. Quam doctrinam contra Sonum, & Ledesmam docent Gabriel Vazq. *diſp. cit.* 168. *c.6.nu.*4. & *ſeqq.* Franciſcus Suarez *loco citat.* Ioannes de Salas *de legibus, diſputat.* 14 *ſect.* 3. *num.* 44. Quod quidem præter rationem ſupra poſitam hac etiam ratione fulcitur. Quia ibi interuenit pactum tacitum, duumodo is qui admittitur ad ſuffragium ferendum, habeat has vel illas conditiones, alias nequaquam. Pluribus etiam rationibus probat Suarez *loco citato.* Addit tamen rectè Gabriel Vazquez non ſote peruirj reum electorem, etiamſi neget ſub iuramento ſuam inhabilitatem, ſi alia via velit lationem ſuffragij declinare. Ratio eſt. Quia tunc ſolùm tenetur reſpondere ad mentem interrogantis, quatenus neceſſarũ eſt, vt ſi non habet ius ſuffragiandi non ſuffragetur. Sed illo non ferente ſuffragium vel ſchedulam ſignante, mordente, vel rumpente aliqua ex parte, vel aliquid aliud faciente, quo iuxta Academiæ ſtatuta ſuffragium reddatur inutile, tauſiet huic intentioni. Ergo ſatis erit non ferre ſuffragium, ſed alio modo ſe inhabilem oſtendere, aut ſe à ſuffragio excuſare.

5 Quartò colligitur, quid dicendum an cum ab ordinario contrahentes ad diſpenſandum interrogantur euam de copula carnali, teneantur reſpondere? Hoc autem pendet ex ea quæſtione, an copulæ explicatio habita inter conſanguineos ſit neceſſaria ad valorem diſpenſationis, de quo dicam *lib.* 8. ſi non eſt neceſſaria, non tenentur detegere ordinatio interroganti etiam ſub iuramento: ſi autem eſt neceſſaria, tenentur, ne remaneat impedimẽtũ indiſpenſatum, & ſequatur damnum contra caſtitatem ex nullitate matrimonij.

6 Hanc autem doctrinam, quam hactenus tradidimus tam in matrimonio, quam electione, & ordinibus, limitabis, niſi cum impedimentum eſt occultum, & alias habet diſpenſationem pro foro tantùm interno. Tunc enim non tenetur ſe prodere neque manifeſtare, etiam ſi ſub iuramento interrogetur, cum reuera iam ſit ablatum impedimentum illud. Quia cùm iudex in eo caſu non interroget, aut inquirat, niſi ad vitandum peccatum, & illud iam per eam diſpenſationem euitetur, non tenetur reſpondere. Quam doctrinam cum Hoſtienſis, Ant. Sylueſt. & Tabienn. docet Thom Sanch. *diſp.* 14. *nu.* 4. Dixi, *ſi impedimentum eſt occultum*, nam ſi ſit publicum, vel alias laboret eius infamia, tenetur detegere, quia pro foro externo ea diſpenſatio nihil prodeſt; & cum ſit periculum ne probetur in foro externo, tam matrimonium quam electio & ordinatio irrita cenſebuntur. Neque obſtat, quòd contrahentes, ſi exiſtant in peccato mortali, non teneantur detegere, quamuis peccatum impediat dignam matrimonij adminiſtrationem: ſatis enim conſtat rationem eſſe diuerſam, cum poſſint per contritionem ſeipſos diſponere ad dignè adminiſtrandum, vel exiſtimata contritione excuſari, quòd ſatis eſt in iſto ſacramento, vt latè dico *in tract. de confeſſ.*

CAPVT XXXIV.

Ad quid teneatur ex vi denuntiationum, qui aliquod impedimentum nouit, occultum tamen?

SVMMARIVM.

1 *Quid tantùm nouit impedimentum ex auditu, non tenetur manifeſtare.*
Explicatur, ibid.
2 *Idem ſi timet ex manifeſtatione ſibi graue damnum.*
3 *Tenetur manifeſtare, quando impedimentum eſt publicum & probari poteſt.*
4 *Quando vnus ſolus nouit teneri, multorum ſententia eſt.*
5 *Oppoſitum probabilius, probatur & explicatur per partes, & 6.7.8.9.10.*
11 *Obiectio diluitur.*
12 *Fundamenta contraria diluuntur.*

1 NOn diſputo de ordinario, aut parocho, de quibus dicam *cap. ſequenti*, ſed de alijs quibus notum eſt aliquod impedimentum, occultum tamen. In qua re nonnulla ſunt certa, & extra controuerſiam. Primum eſt cum qui tantùm ex auditu nouit impedimentum, nec recordatur à quo, vel quibus audierit, non tenetur manifeſtare impedimentum. Cuius ratio deſumitur ex eo, quòd teſtes de auditu alieno non deponentes, à quibus audierint, nihil probant, & inutile eſt eorum teſtimonium, & nullius momenti, vt innumeris citatis docet Farinac. *c.p. praxis de teſtibus, queſt.* 69. *num.* 75. *cum ſequentibus.* Idem dicendum eſt etiamſi recordentur, à quibus audierint, at illi nõ ſint perſonæ fide dignæ, graues, non ſuſpectæ, aut omni exceptione maiores. Quia eiuſmodi teſtimonium de auditu nullum etiam eſt *cap licet ex quadam, de teſtibus*, qui text. loquimur in probatione conſanguinitatis, quæ eſt impedimentum matrimonij, ibi. *Nec ab infamibus, & ſuſpectis, ſed à fide dignis, & omni exceptione maioribus, cum ſatis videretur abſurdum illos admitti, quorum repelleretur auctores*, & idem multis citatis docet Farinacius *q. citat. num.* 85. & 86 & cum alijs etiam Petr. Nauar. *loc. infrà citando*, & Thomas Sanchez *lib. 1. diſp.* 13 *num.* 7. ſimiliter certum eſt cum qui nouit impedimentum eſſe, diſpenſatum tamen pro foro interno, non teneri; ſi occultum ſit, manifeſtare, quia iam eſt ſublata occaſio peccati, quod vitare intenditur ea denuntiatione. Dixi, *quando eſt occultum*, nam ſi ſit iam manifeſtum, cùm illa diſpenſatio non proſit pro foro externo, tenebitur, iuxta dicenda, vt docet Sanchez *diſp.* 13 *num.* 8.

2 Quarto etiam certum est cum, qui occulte nouit impedimentum aliquod, si timet probabiliter magnum periculum, aut scandalum ex denuntiatione, non tenere manifestare, etiamsi probare possit, vt cum aliis docet Thomas Sanchez *disput. cit. nu. 4.* Emanuel Sà *verb. matrimonium. num. 23.* Non enim tenetur cum tam graui damno fratrem admonere iuxta generalia principia in materia de correctione fraterna. Et in simili docet cum aliis Petr. Navarr *lib. 2. de restitut. cap. 4. num. 228.*

3 Quinto etiam certum est, quando impedimentum est publicum vt probari possit, teneri illud manifestare, quamuis ipse in occulto sciat, & etiamsi sit impedimentum ortum ex peccato, & sequatur infamia contrahere volentibus. Ratio est facilis & aperta. Quia nulla ratio adest, quæ excusét à denuntiando: non secretum, cum publicum sit; non exiſtimatio, quod non proderit, neque effectum habitura sit manifestato quòd probari possit; non punitio, cùm non ordinetur ad punitionem, sed ad vitandum peccatum. Atque id fatentur omnes, maximè tamen illi qui tenent obligari ad detegendum, quamuis solus nouerit impedimentum: illud verò addendum eam denuntiationem debere fieri seruato prius ordine correctionis fraternæ; & cum circunstantijs illius, quas explicant Doctores 2. 2. in materia de charitate.

4 Tota ergo difficultas est, an quando vnus tantum nouit impedimentum, & ex consequenti probari non potest, teneatur illud ex vi harum denuntiationum Episcopo manifestare. Multorum sententia est teneri manifestare, quantumuis occultè nouerit, docet cum multis Thomas Sanchez *disp. 3. nu. 2.* Idem censet dicendum etiamsi secretò acceperit, & etiamsi iurauerit se nulli manifestaturum, & etiamsi accepert sub secreto confessionis, dummodo vera confessio non fuerit. Fundamenta eius hæc sunt. Primum. Quia hæc denuntiatio non tendit ad punitionem criminis admissi, sed ad vitandum peccatum, ne admittatur. Ergo quamuis denuntians probare nequeat, neque eius testimonium sufficeret ad impediendum, tenetur denuntiare, quia aperiet prælato viam, vt diligenter inquirat de impedimentis, & curet cum contrahentibus agere, vt tum monitionibus, tum aliis rebus à contrahendo retrahat. Secundum. Quia in aliis rebus ideo non tenetur vnus testis denuntiare, quod probare nequit, quia eius testimonium non sufficit, vt illi malo consulatur. Hoc autem in præsenti easu locum non habet, cùm vnus saltem testis sufficiat ad impediendum matrimonium. Denique, quia quilibet tenetur superiori præcipienti detegere peccatum inferens tertio damnum, teste D. Thom. 2. 2. *qu. 70. artic. 1. ad 2.* Sed in hoc casu, si impedimentum non detegatur, sequitur graue damnum tertio ob nullitatem matrimonij. Ergo manifestandum est.

5 Caterùm in prima editione libri de impedimentis matrimonij mihi placuit sententia, quæ negat obligationem, esse detegendi impedimentum, si illud est omnino occultum & ipse solus nouit, ita vt probari nullo modo possit. Quam sententiam tenuit Ioannes Maior *in 4. distinct. 21. quæst. 2. artic. 1.* & eidem mihi nunc sententia placet, eamque per partes explicare, & probare conabor, vt magis constet huius veritas, & primum illam sententiam sic vniuersè acceptam veram non esse.

6 Primo ergo, si contrahentes sunt in bona fide, neque existiman subesse impedimentum, nulla est ratio, quæ suadeat eum, qui solus nouit impedimentum, manifestare debere. Tum quia probati non potest impedimentum. Et quamuis Doctores nonnulli dicant etiam quando probari non potest, esse obligationem manifestandi, ideo quidem dicunt quia agitur de vitando peccato, & non inferendo damnum tertio, ad quod solus ille sufficit. At in hac specie nullum est peccatum, quod vitetur, neque damnum quod inferatur quia contrahentes sunt in bona fide, & ideo non peccant contrahendo: matrimonium etiam Ecclesia censebit validum prolesque nasciturlegitima, cùm sit suscepta bona conuugum fide, & matrimonio in facie Ecclesiæ cõtracto; neq; infertur inuria sacramento, cum ibi non sit sacramentum. Ergo nullum est peccatum, quod vitari debeat, nullum etiam damnum imminet, quod repelli necessarium sit, eius autem testis dictum non sufficiet dicam modo. Atque ita hanc partem in eo casu, quo coniuges ignorant impedimentum, docet Emanuel Sà, *v. matrimonium, nu. 23.*

7 Deinde, etiamsi contrahentes sint in mala fide, & illis notum sit impedimentum, & illud non sit ortum ex peccato, quoties ille qui nouit, puta probabiliter non profuturum, non tenetur reuelare, quod etiam docet Emanuel Sà expresè in hac specie *d. nu. 23. in fine.* Cuius ratio desumitur ex generali doctrina in materia de correctione fraterna, quod quando non speratur profuturum, cessat denuntiationis & correctionis obligatio.

8 Quòd si quis dicat vnus testis denuntiationem profuturam, quia impedietur matrimonia, cùm vnus testis sufficiat ad impediendum. Contra est. Quia id non potest esse verum in casu de quo loquimur, quando impedimentum nõ est ortum ex peccato. Pone aliquos habere impedimentum consanguinitatis, aut affinitatis, aut cognationis spiritalis, quod vnus solus nouit, nõ potest vnus testis sufficere ad impediendum. Quia contrahentes non repelluntur a matrimonio contrahendo, nisi propter affinitatẽ & consanguinitatem. At consanguinitas seu affinitas non potest vnico teste probari *Iuxta ea quidam de testibus*, nisi alia etiam adsint admiscula, quæ ponimus in hac specie non esse. Ergo ob istud impedimentum non repelluntur, & ex consequenti nullius est effectus eius testis dispositio.

9 Quòd si rursus dicas non probari consanguinitatem ad dissolnendum matrimonium vnico teste, bene tamen ad impediendum iuxta textum *in c. super eo 22. de testibus.* Ego quidem existimo neque ad impediendum sufficere vnicum testem, quamuis ex eo textu oppositũ multi colligant. Nam textum illum ego accipio non de solus matris testimonium, sed de illo cum aliis admiscuIis, quæ potest eius testimonium diligens Episcopi inquisitio inuenire. Si enim nulla alia inuenta essent, fine dubio non impederetur matrimonium, proposita enim specie illius capitis tãtum exigebat consanguineos & matrem accipiendos esse testes in causa consanguinitatis.

10 Rursus si impedimentum oritur ex peccato, multò mihi certius est non teneri reuelare, siue contrahentes sint in bona fide, siue secus, & nõ speratur eos admonitos à matrimonio contrahendo cessaturos. Quam partem fic diffiniuo & probo, vel illud impedimentum ortum est ex peccato eius qui nouit, pone enim aliquem sacerdotẽ, ex diuersis fœminis duos suscepisse liberos, masculum & fœminam, & illos ignaros impedimenti postea velle cõtrahere, quod impedimentum matre defuncta solus pater nouit, non teneturmanifestare impedimentum consanguinitatis inter illos contrahentes. Neque video qua ratione compelli possit ad eius manifestationem. Si enim confitse diceret se scire illos esse consanguineos non indicans quomodo, aut qua ratione id sciret, & vnde ea cõiuncto tanguinis prouenieret; nullius planè momenti esset testimoni um illud in re adeo graui, neque iudex Ecclesiasticus admitteret, neque iuste posset admittere. Testis enim de consanguinitate deponens non reddita ratione sui testimonij mutilus est, & nullius prorsus momenti iuxta generalem doctrinam receptam in materia de testibus. At figillatim & distincte eorum cognationem exponere sine peccato non explicato non potest. Eum autem ad id peccatum detegendum compellere nulla permittit ratio, neque enim me nulla infamia laborantem prodere teneor ex communi receptaque sententia, etsi interroget: si enim omnes excusant aliquem quando ex manifestatione timetur scandalum, cur hic nõ excusabitur, quado ex manifestatione oritur suæ propriæ infamiæ periculũ. Idem dico, si fœmina ex proprio filio filiã suscepisset eo ignorante, & cum illa vellet contrahere, quæ simul erat filia & sõror ob nefanam coniunctionem, non tenetur mater manifestare, vt docuit in hac specie Paulus Comitolus *libro 1. responsorum moralium, quæstione 112.* Adde etiam eam impudentissimam fœminam de filio scelere confessam, & ignominiæ fordibus contaminatissimam à iudice Ecclesiastico debere repelli, & eius testimonium explodi

Digitized by Google

plodi iuxta textum *in capit. inter dilectos 8. de donation.* & gloſſam *ibi; & l. 4. C. de revocandis donation. & l. Mercatorem. 5. C. de quadriēn. ob turpem cauſam.*

11 Neque obſtat textus *in cap. pater 13. de ſponſalib.* ex quo textu colligunt Doctores communiter ad impediendum matrimonium, etiam quando impedimentum ortum eſt ex propria turpitudine, ſufficere vnicū teſtem de propria turpitudine deponentem. Dico enim in primis ex eo textu nō colligi teneri manifeſtare propriam turpitudinē, ſed ſeciſe narratur: potuit ille etiam cum infamia ſua facere, quod non negamus, ſed negamus teneri. Dico deinde ex eo capite ſine ſufficienti fundamento collegiſſe Doctores eam ſententiam. Quia, vt rectè monuit Cuiacius eo loco, inhiberi matrimonium ibi a Pontifice ea ratione, quam etiam Alexāder adducit, quia quominus eo gnatus ille rem in vulgus proponeret, & teſtibus probaret, metus obſtitit, & potentia mulieris, à qua ſibi timebat, alioqui id palam diuulgaturus erat: & pro eodem eſſe debet ac ſi diuulgaſſet, qui voluit quidem, ſed non potuit ſine periculo. Itaque non ille ſolus nouit impedimentum, & ideo non ſumus in eadem ſpecie. Dico rurſus ex eo capite adhuc non colligi in omni caſu ſufficere vnum teſtē ad impediendum, cūm dicat Pontifex id ſeruandum, niſi iuramentum interueniſſet. Quaſi ſi iuramentum interueneriſt, nolit vnius teſtimonium accipi, ad religionis iuramenti obligationem conuellendam. Quamuis & ea verba quomodo accipienda ſint moneat ex Hoſtienſi Cuiacius ibidem, quare cum ex vna parte obſtet honor proximi, & ex alia non ſit ius aliquod ſtatuens vnius teſtis dicti ſufficere in impedimēto turpi, licet poſſet in iure ſtatui, quod ſufficeret, vt dixi Farinacius, *q. 63. de teſtibus*; ideò cenſetur non teneri manifeſtare.

12 Atque ex his quæ hactenus diximus, facilis eſt ſolutio argumentorum, quæ pro ſua ſententia adducit Thomas Sanchez. Ad primum reſpondetur, quod quamuis ea denuntiatio non tendat ad punitionem, ſed ad euitādum peccatum, attamen in nōnullis caſibus, vt dictum eſt, nullum eſt peccatum, quod vitetur, vt cūm contrahentes ſint in bona fide. Deinde nulla obligatio eſt Epiſcopo inquirendi, & inueniendi ſi peccatum eſt omnino occultum, vt iam dictum eſt; in eo enim caſu loquimur, præterea pro futurum non eſt, vt iam oſtendimus. Ex quo etiam ad ſecundum conſtat. Ad tertium ſimiliter reſpōdetur nullum ex non manifeſtato impedimento inferri præiudicium, tertio, quare non eſt comprehēſus caſus inter eos, in quibus D. Thom. in ea ſolutione dicit non eſſe obligationem ſeruandi ſecretum.

CAPVT XXXV.

Quid agendum parocho, vel ordinario, qui in confeſsione nouit impedimentum contrahentium.

SVMMARIVM.

1 *Non poſſe vti ſcientia confeſſionis, teneri tamen admonere pœnitentem ne contrahat, ſi ſperet profuturum.*
2 *Non poſſe negari matrimonium publicè petendi, imo neque occulte*
3 *Obiicitur & diluitur.*
4 *Noua aperitur via & contrahendi, & effugiendi peccatum.*
5 *Ordinarius, qui ſolus nouit extra confeſſionem tenetur publicè petenti matrimonium, non negare, vera huius ratio.*
6 *Idem dicendum de parocho.*
7 *Idem dicendum, ſi nouit foro interno obtentam diſpenſationem.*

1 SVppono ex his, quæ latè dixi in tract. de confeſſione, non poſſe illos vti ſcientia confeſſionis ad externos actus, quod quomodo & qua ratione intelligendū ſit latè ibi expliciui. Suppono deinde ordinarium vel parochum, qui in confeſſione nouit aliquod impedimenti, teneri contrahentes admonere, ne contrahant. Quod tamen ita intelligendum eſt, ſi ſperet profuturam monitionem, etſi nouit ex confeſſione illius: nam ſi ex alterius etiam complicis confeſſione cognoſcit, non poteſt alium admonere, vt ibidem dixi. Nec verò ad illum admonendum eſt neceſſarium petere licentiam ab illo, cuius peccata nouit in eius confeſſione, & quem admonere vult, vt *ibidem* dico cum meliori Theologorum parte, quia nulla fit iniuria Sacramento, neque ſigillo confeſſionis.

2 Deinde certum eſt ex omnium ſententia non poſſe publicè petenti negari ſacramentum: addo etiam, neque occultè petenti, ſiue à parocho, ſiue ab habente licentiam à parocho. Sic docet communis ſententia, quam tenet etiam cum multis Thom. Sanch. *lib. 1. diſp. 16 q. 2.* Ægidius *diſp. 27. dub. 7. nu. 70.* & Ludouicus Beia *p. 2.* caſuum conſcientiæ *caſu 32.* Ratio eius ex eo deſumenda eſt, quia ea quæ nouit in confeſſione vt Deus nouit, & non vt homo, vt docet D. Thom. *2. 2. q. 70. art. 1. ad 2.* Quare ea nouitia in eo caſu perinde eſt ac ſi non eſſet. Deinde quia ille habet ius petendi à ſuo parocho, vel qui eſt illius loco ſua ſacramenta, neque abſque iniuria poteſt ea illi denegare, niſi adſit manifeſta denegationis cauſa. Quod enim quis tanquam ſibi debitum poſtulat, non poteſt abſque manifeſta cauſa denegari. Impedimentum autem illud, quod per confeſſionem nouit, ignotum eſt, & quaſi non nocet Ergo nullam habet cauſam denegandi. Facit etiam pro hac ſententia textus *in c. multi 2. q. 1. ibi. Nos à communione quemquam prohibere non poſſumus, niſi aut ſponte confeſſum, aut in aliquo iudicio Eccleſiaſtico vel ſæculari nominatum atque conuictum.*

3 Sed his obſtare videtur textus *in cap. ad aures. de temporibus ordinat.* quatenus indicare videtur Prælatum poſſe per id, quod in confeſſione nouit, negare licentiam ſubdito ad ordines ſuſcipiendos. Reſpondet Ludouicus Beja ideo eſſe, quia cùm ſubditus non habeat ius ordines ſuſcipiendi abſque Prælati licentia, poteſt Prælatus ob ſecretam cauſam illum à tali licentia excludere, vt quæ à mera & libera Prælati voluntate pendet. At dicit ſponſi cùm habeant ius ad ſacramenta petenda à parocho, cui hoc ex officio incumbit, idcirco ob cognita in cōfeſſione non poteſt talia ſacramenta denegare illa petentibus, referteque pro hac interpretatione Sot. *in 4 diſt. 12. q. 1. art. 6.* Sed hæc interpretatio non probatur: exiſtimo enim ſcieſtiam confeſſionis ad externam gubernationē nullatenus deſeruiſſe poſſe, vt dico *loc. cit.* Quare reſpondetur ex eo textu nequaquam poſſe colligi ſermonem eſſe de ſcientia confeſſionis. Prælatus itaque cum, quem indignum in confeſſione nouit, non poteſt repellere à ſuſcipiendis ordinibus, licet poſſit propter crimina alias occulta, extra confeſſionem tamen cognita. Quod ex eo textu tantùm colligi poteſt.

4 Cæterùm excogitauit Ludouicus Beja *loco citato*, viā quandam, ſecundùm quam poſſet in eo caſu celebrari matrimonium ad omne peccatum in caſu propoſito effugiendum, quando & Parochus impedimentum ſubeſſe nouit in confeſſione, & ipſi contrahentes ſine ſcandalo à matrimonio deſiſtere non poſſunt. Poſſet enim tunc & teneretur conſulere, vt de communi ſcientia & conſenſu contrahant, non quidem intentione efficiendi verum matrimonium de præſenti, ſed ſub conditione, ſi Papa diſpenſet, animo quidem cohabitandi tantùm quoad domum tanquam fratres, non verò quoad totum, donec accedat diſpenſatio & iterum contrahant. Hæc enim ratione contractus ille matrimonialis, qui alias non licet, redderetur licitus, cùm non ſit prohibitum contrahere matrimonium de præſenti ſub conditione, ſi Papa diſpenſet, & interim ad euitanda magna ſcandala habitare in eadem domo, maximè cùm iure ipſo præfigatur huiuſmodi tempus, in quo poſſint non coniungi ſponſi, licet habitent in eadem domo, & poſſet etiam contrahi matrimonium ſub conditione caſte viuendi, vt dixi ſuprà *libro 3.* ſiue ſit con-

Digitized by Google

conditio castitatis ad tempus, siue perpetua. Et quamuis videantur in ea cohabitatione se exponere periculo fornicandi, dum dispensatio obtinetur tamen id excusatur ex occurrentia ingentis scandali. Vt enim dicimus in materia de confessione, licet non expellere domo eam fœminam, quæ est occasio peccandi, quando sine scandalo ejici non potest. Quæ multorum sententia est, & absolui debet pœnitens, & si non ejiciat, si aliàs sit rectè dispositus, de quo eo loco satis. Et quidem mihi videtur satis rationabilis hæc philosophandi ratio, neque contemnenda pro similibus casibus, si contrahentes velint sub ea conditione contrahere: maximè cùm probabilis opinio sit matrimonium contractum sub conditione non esse necessariò repetendum posita cõditione, vt dixi suprà *lib.* 3. Quod si nolint sub ea conditione contrahere, & perstitant in petendo à parocho vt assistat, assistere debet, quamuis nopenit impedimentum in confessione.

5 Diximus quod facere debeant parochus vel ordinarius, quando impedimentum in confessione nouerit, restat dicamus quid illis agendum sit, quãdo soli ipsi & occultè nouerunt impedimentum. Et quidem si ordinarius ipse solus nouit impedimentum, & nulla via probari potest, tenetur publicè petenti matrimonium non denegare. Id quod etiam in ordinario concedit Thom. Sanch. *disp.* 15. *n.* 11. cũ Henriquez. Ratio est, quia cùm sit iudex, non potest esse testis, & alias non potest probare causam denegandi matrimonũ & ita tenetur secundum allegata & probata iudicare. Et facit pro hac sententia textus *in c. ex tenore, de temporibus ordinat.* ibi, *verumtamen quia peccatum occultum est, si promoueri voluerit, eum non debet aliqua ratione repellere.* Id quod verum est, siue sit impedimentum dirimens, siue impediens tantùm. Hæc tamen probatio non est omnino firma, posset enim ordinarius denegare, vt tunc qui contrahere volunt, appellent ad superiorem, & sic posset ordinarius coram superiori comparere, & exercere officium testis; sicut in simili docent quamplures Doctores debere facere eum iudicem, qui nouit occultè aliquem innocentem, sed secũdum probata nocentem. Dicũt enim in eo casu debere remittere ad superiorem, vt ibi sit testis. Quare vera ratio desumenda est ex nostra doctrina *c. præcedenti*, tradita, scilicet, vnius testis dictum non sufficere, & ideo nõ esse obligationem manifestandi in eo qui scit impedimentum.

6 Deinde quod ad parochum attinet existimo etiam, consequenter ad ea, quæ dixi *cap. præcedenti*, si occultum est impedimentum, & solus parochus nouit, non teneri comparere coram ordinario, & illi impedimentum detegere, mouent enim me eadem fundamenta: sed posse ac teneri assistere matrimonio petentum, siue teneantur impedimento diriméti, siue impedienti tantùm. Vnde, si illi tantum constet, & contrahentes negent, non tenetur parochus rem deferre ad ordinarium, sed potest contingere contra Sanctium *lib.* 3. *disp.* 15. *nu.* 8. Atque hæc quæ diximus vera sunt, siue petant publicè, siue occultè, quando admoniti contrahentes debitere nolunt à contrahendo, propter eadem fundamenta.

7 Idem à fortiori dicendum est, quando licet sciat impedimentum, nouit tamen pro foro interno obtentam esse dispensationem, potest enim tunc dissimulare, & nihil interrogare, neque inquirere de eo impedimento. Quia cùm ea denuntiatio impedimenti ordinetur ad euitandũ peccatum, iam illi fine delicto contrahunt, & ideo non opus est denuntiatione, quod rectè docet in hoc casu Thomas Sanchez *disp.* 15. *ex. num.* 13. & 14. Vnde potest iudex vel notarius excipiens confessionem, etiam confitens dixerit se habere impedimentum voti, & etiam dispẽsationem pro foro interno, admonere confitentem, vt illud taceat & neget, docet idem Thomas Sanchez *ibid. nu.* 26. Idque non solùm ante subscriptionem, sed etiam postea locum habet, iuxta ea quæ de reuocatione confessionis dicam *cap. sequenti*, licet de eo dubitet Thomas Sanchez *ibid. in fin.* An autem idem possint parochus & ordinarius efficere, quando ab alio opponitur impedimentum, cuius dispensationem in foto interno ipsi nouerunt, dicam *cap. sequenti*.

CAPVT XXXVI.

Quomodo se gerere debeant parochus & ordinarius, cùm iam apponitur impedimentum?

SVMMARIVM.

1 *Oppositio impedimento nõ potest vlterius parochus procedere neque in matrimonio, neque in denuntiationibus.*
2 *Si tantùm vnius testis sine alijs adminiculis adest, non potest ordinarius interdicere matrimonium.*
3 *Si contrahentes confessi sunt impedimentum, & postea negent, standum est primæ confessioni.*
4 *Si opponatur impedimentum spontaneum, & neget vnum consensisse, indicandum est subesse impedimentum, vera ratio.*
5 *Si opponatur impedimentum voti, & dicant se fictè vouisse, non sunt audiendi. Vera ratio, & 6.*
7 *Quid agendum, quando apponitur impedimentũ, cuius dispensationem obtentam nouit ordinarius pro foro interno.*
8 *Oppositio & non probato impedimento, qua sint deinceps parochi munera.*

1 DIcemus primò, quod sit parochi munus, vel ordinarij, dum impedimentum opponitur. Deinde quod sit eorum munus, quando non opponitur, aut oppositum non constat legitimè. Igitur primò si quis opponat impedimentum, iam nõ potest parochus vlterius procedere, non tantùm in matrimonio, sed neque in denuntiationibus, si nondum tres denuntiationes factæ, sed rem deferet ad ordinarium. Quod non possit vltra procedere in matrimonio, sed rem deferat ad ordinarium, constat ex *cap. fin. de clandestina desponsat.* Neque enim ad illum pertinet impedimentorum cognitio, sed ad Episcopum, *cap.* 1. *de consanguinitate*, ibi, *Sed pro inducti qui potestatem habent*. Quod autem neque in denuntiationibus vlterius procedere debeat, constat ex intellectum decretum Tridentini ex constitutionibus Mediolanensib. *tit. de sponsal. cap.* 10. & cum multis docet Thomas Sanchez *disput.* 15. *citat. num.* 3. Vnde fit non posse coniungere matrimonio eos, quibus opponitur fides sponsalium frangere, an enim liberi sint, aut subsit causa frangendi, ordinarij iudicium est. Similiter fit non posse parochum iungere eos, quibus opponitur impedimentum, & ipsi negant, neque eos, qui prius coram ipso impedimentum confessi postea negarunt, sed id ad ordinarium deferendum est, qui causam examinet, neque enim illæ sunt partes & munia parochi. Similiter si opponatur impedimentum publice coram parocho, quamuis parochus sciat contrahentes habere dispensationem pro foro interno, non potest illos coniungere. Quia ex quo oppositum est impedimentum, iam non est illius iudicare, sed remittenda res est ad ordinarium.

2 Delato autem ad ordinarium impedimento, si vnus tãtùm testis sit absque alijs adminiculis, censeo non posse interdici matrimonium, nec deberi, propter ea quæ dixi supra *cap.* 34. vnus enim testis etiam in causa matrimoniali non probat, etiam quoad effectum impediendi matrimonium, quidquid dicant multi, grauesque Doctores. Nõ nego posse humana potestate fieri, vt in eo casu sufficeret ianquam plena probatio, testis vnius testimonium. At nullo id iure cautum est, vt ibi ostendi. Ergo non est cur in hac re discedamus à communi iure, quod duorum testimonium requirit, vel vnius cum magnis indicijs. Neque hic habet locum illa regula quæ docet tutiorem partem in dubio esse eligendam, ego enim non sum in dubio, & verum eius regulæ sensum tradam infra *libro* 10. Nam in externo foro procedit ur secundum allegata & pro-

Digitized by Google

probata, cumque hæc non sit legitima probatio, vt dixi, non relinquitur in dubio iudicantis animus.

3 Deinde dico si contrahentes oppositio per vnum testem impedimento nec probato primùm confessi sunt subesse impedimentum, postea negauerùt, standum erit primæ confessioni, nisi probent secundam veram. Est enim reuocationi confessionis locus non solùm in continenti, sed etiam postea. De hac tamen materia reuocandæ confessionis rei multa Farinacius *3.p. praxis criminalis, qu.* 81. *n.* 9. *ex nu.* 315. quem ad hoc vide.

4 Rursus si opponatur impedimentum sponsalium, & contrahens dicat se fictè consensisse, censere debet ordinarius illum tenere impedimento sponsalium. Quia, vt dixi supra *libro* 2. ad valorem sponsalium, aut alterius contractus, non requiritur verus consensus, sed debitus exceptio matrimonio. Vnde ex huiusmodi fictis sponsalibus oritur impedimentum publicæ honestatis, dicam infrà *lib.* 7. dispauntas autem non est fictionis argumentum, vt dixi supra *libro* 2. & dicam infrà *lib. vltimo.* Contraria his docet Thomas Sanchez ex oppositis sponsalibus tenentes *lib.* 3. *disp.* 15. *num.* 7. Quamuis ergo oppositis sponsalibus dicat se fictè consensisse, nisi reipsa constet illum non seriò locutum, & alium cum quo contraxit, aut intellexisse vel intelligere potuisse, nisi valdè cæcus esset, ioco facta sponsalia, non est audiendus reus, sed cogendus per censuras implere matrimonium.

5 Præterea dico. Si opponatur illis impedimentum voti, & dicat se vouisse, fictè tamen, non sunt audiendi. Probant nonnulli, quia quando quis fatetur delictum cum circunstantia excusante, ius admittit delictum, & reijcit circunstantiam, vt ex doctrina Bartoli & aliorum docet Thomas Sanchez *disp.* 15. *cit. num.* 9. *vers. Tandem.* Hæc tamen probatio non placet, quia quamuis maiori ex parte verum sit confessionem qualificatam, vel qualitate adiecta scindi posse, & ex parte probari, & ex parte reprobari; attamen non est vniuersaliter verum, multas enim exceptiones patitur, quas latè prosequitur Farinacius *3.p. praxis qu.* 81. *a num.* 142. inter alias autem limitationes ea est, vt intelligatur in prohibitis à iure communi, & quæ contra se habent iuris præsumptionem, non verò in aliis. At in hoc casu, quo quis fictè, vel sine animo se obligandi votum emiserit, nulla est iuris communis prohibitio, cùm ad ius commune non pertineat de occultis legem aut iudicium ferre. Aliter etiam limitatur, quando qualitas confessionis adiecta iuridicatur aliunde, scilicet, ex probationibus, vel præsumptionibus, quibus ea qualitas probari possit, vt docet idem Farinacius *ibidem nu.* 154. qui etiam *num.* 155. ostendit in confessione qualificata non habere locum eam limitationem, quam ponit Thom. Sanchez *num.* 10. quando scilicet, neque de voto, neque de qualitate constat, nisi per confessionem rei, docet enim optimè, si hæc limitatio admittatur, nunquam posse habere locum eam regulam, quod possit ex parte probari, & ex parte reijci. Quia si de delicto aliunde constat, esset de indubitabili, & tunc non est opus confessione. Quare, etiamsi non constet aliunde de delicto, quam ex confessione rei, potest adhuc scindi confessio, ex parte acceptari, & ex parte reprobari.

6 Melius ergo probat idem Thomas Sanchez *disp.* 15. *cit. nu.* 9. quia quamuis votum fictè emissum non obliget coram Deo, iuxta dicta supra *lib.* 2. attamen in foro externo, siquidem alij, qui opponunt, audierunt illum vouentem, non creditur infirmanti, id quod plena & ingenua voce protestatus est *cap. per tuas, de probationibus*, ibi, *Cùm nemo indignum sit, vt quod sua quisque voce dilucide protestatus est, in eundem casum proprio valeat testimonio infirmare, & lege generaliter, C. de non numerata pecunia*, ex qua eadem fere verba desumpta sunt, de quo videndus est Dynus *in capit. 21. quod semel, de reg. iur. in* 6. cùm ergo voti alius emissio publica fuerit, & publicè constet, non habet locum eius modi infirmatio, quod scilicet non ex animo emiserit. Faciunt etiam pro hac sententia nonnullæ præsumptiones iuris. Prima, quod nemo præsumitur ore protestè, quod in corde non habet, nisi ipsi indicet iocose dici, *l. Labeo 7. D. de suppellectilis* leg. ibi, *non arbitror quemquàm dicere quod non sentiat.* Vnde Menochius *lib 3. præsumpt. 1. nume. 36.* & sequenti, appellat hanc violentam præsumptionem iuris. Secunda, quia delictum mendaci non præsumitur, sed ea præsumptio mendacij semper fugienda est, *cap. 2. de reg. iur. in* 6. & *cap. absit u. q. 4.* Nemo enim existimandus est dixisse, quod non mente agitauerit. Ex quibus meritò semper in voto præsumitur animus se obligandi.

7 Denique quid dicendum, si aliquis opponat impedimentum, cuius tamen dispensationem pro foro interiori obtentam nouit ordinarius, coram quo causa vertitur? Thomas Sanchez existimat in ea specie non posse non requirere, & matrimonium prohibere, donec adducatur dispensatio pro foro externo, refertque pro sua sententia Nauarrum, Emanuelem Rodriguez, & Vegam. Nam ex quo iuridicè oppositum est impedimentum, tenetur iustitiam administrare. Hæc sententia probabilis est: existimo tamen experto & intelligenti iudici non detiturum modum, quo eum liberum declaret ab eo impedimento, & licentiam contrahendi concedat, quem & sequi tuta conscientia poterit. Quod si reus falsis probationibus ostenderit se, impedimento liberum, quamuis iudex falsitatem calleat, cùm alias sciat illum iam coram Deo liberū esse impedimento, poterit iuxta eas probationes ferre sententiam. Hic enim & in similibus locum habet, quod dixit Augustinus *in cap. Dominus 23. q. 2. quod ad iustitiam belli attinet, parum refert, an insidijs, an aperto Marte quis vincat*, de quo argumento late disputo in nostro commentario *de insidijs licitis, tam in bello cruento, quam forensi, & vmbratili.*

8 Verùm non opposito impedimento, aut eo non legitimè probato, iam poterit parochus illos matrimonio iungere. Nonnulli tamen volunt vt prius inquirat ab eis, an rectè sciant doctrinam Christianam, & si nesciant repellat. Illud certum posse præcipi ab ordinarijs, vt repellantur donec discant, docet Thomas Sanchez *disp.* 15. *num.* 19. & refert sententia Metropolitani Salmanticensis ita pronūtiatum esse, & ego in constitutionibus Mediolanensibus *tit. de sponsalibus, cap.* 26. hæc reperio. *Parochus, quos sponsos experiundo viderit doctrina Christiana rudimenta planè ignorare inconsulto Episcopo, ne matrimonio illos ante coniungat, quam ea tam ratione cognouerit dilucidè, qua eo de genere illos planè scire oportet.* Posse autem parochum matrimonio iungere extra Ecclesiam iā dixi supra isto libro iniungitur etiā, vt habeat parochus librū, in quo describantur contrahentes, & parochus & testes, vt constat ex Tridentino *sess. 24. cap. 1.* & idem habetur in constitutionibus Mediolanensibus *cap.* 1. vbi & præcipitur, vt in fine anni quidquid in eo libro parochi singulis annis scripserint, Episcopo describendum tradāt. Placet mihi quod Thomas Sanchez docet *dub. 2. cit. in fin.* teneri parochum sub lethali culpa ad eum librum habendum. Magni enim momenti esse librum illum ad matrimonij probationem, constat ex multis Rotæ decisionibus, quas vide apud Farinacium ex cuius vnā cum *lib.* 2. consiliorum: & ostendā infrà in fine huius operis in quadam Appendice.

CAPVT XXXVII.

De pœnis matrimonij Clandestini.

SVMMARIVM.

1 *Quid agendum.*
2 *Decretum Innocentij III.*
3 *Pœnam ab eo impositam incurri ipso facto.*
Quæ ratio pœnæ illegitimitatis, ibid.
4 *Duo simul requiri, vt ea pœna incurratur.*
5 *Incurri etiam, si ignorent impedimentum.*
6 *Esse clandestinum etiam si contrahatur coram parocho, & testibus omissis denuntiationibus, quoad effectum illius pœnæ.*

An

7 *An ea pœna extendatur ad contrahentes cum quouis alio impedimento.*
8 *Obiectio soluitur, & 9.*
10 *De pœna quod careat spe dispensationis.*
11 *Quid dicendum de pœna suspensionis per triennium, & 12.*
13 *Inhabilitas clandestinè contrahentium.*
14 *De exheredationis pœna.*

1 PRius agemus de pœnis matrimonij clandestini ex defectu denuntiationum, id enim antiquo iure clandestinum dicebatur: mox de pœnis matrimonij clandestini ex defectu parochi & testium, quæ forma iure nouo Concilij Tridentini inducta est.

2 Igitur Innocēt. in Concil. Lateran sub ipso celebrato, & habetur *c. si de clandest. desp.* hæc habet: *Si quis vero huiusmodi clandestina vel interdicta coniugia inire præsumpserit in graue probibito etiam ignoranter, soboles de tali coniunctione suscepta prorsus illegitima censeatur, de patrum ignorantia nullum habeatur a subsidium, cum ille taliter contrahendo non expertes scientiæ, vel saltem affectatores ignorantiæ videantur. Pari modo proles illegitima censeatur, si ambo parentes impedimentum scientes legitimum, præter omne interdictum, etiam in confessu Ecclesiæ contrahere præsumpserunt.*

3 Circa quam pœnam obseruandum in primis illam incurri ipso facto ante iudicis sententiam, cum illa in priuatione consistat, licet alij dissentiant. Deinde obseruandum eam statui, eò quod sic contrahentes legem Ecclesiæ contemnere videantur, & ideo non mirum si filij suscepti ex matrimonio contra dispositionem Ecclesiæ, illegitimi censeantur, quamuis alias filij suscepti ante matrimonium per subsequens legitimi fiant. Nam in hoc posterius casu nihil factum contra reuerentiam matrimonij. Deinde hoc posterius statuit ius, vt inde alliciat homines legitimationæ prolis proposita, quam pater natura vnice diligit, & ea ratione deterat concubinatum, & honestam ineat coniunctionem.

4 Deinde obserua, vt ea pœna illegitimitatis prolis sequatur, duo requiri in eo Canone, & vnum sine altero nō sufficere. Primum vt omittantur denuntiationes: secundum vt ob id in gradu prohibito contrahatur. Vnde si nō omissis denuntiationibus contrahat in gradu prohibito bona fide, legitima proles est: imo etiamsi adsit mala fides ex parte vnius tantùm coniugis ex vi iuris decreti. Canon enim in posterema parte exigit malam ambosum fidem, quando in facie Ecclesiæ, & præmissis denuntiationibus contrahitur. Similiter si omittat denuntiationes, non tamen contrahant in gradu prohibito, legitima proles est. Ex quo inferes ex matrimonio clādestino prolem susceptam esse legitimam nisi in prædicto casu: & etiam per matrimonium clandestinum prolem antea susceptam legitimari, non sic eus ac per solemne, & legitimi coniugium, de quo late infrà *lib.* 11. Vtrumque itaque debet concurrere, vt incidat quis in Canonis pœnam.

5 Præterea obserua eam pœnam incurri quamuis cum ignorantia impedimenti, vel iuris contraxerint, quia ex omissis denuntiationibus præsumitur affectata ignorantia, cum illi taliter contrahendo non expertes scientiæ, sed affectatores ignorantiæ videantur, inquit Pontifex. Itaque in hoc casu culpabilis & affectata ignorantia non excusat à pœna. Vnde non eadem ratio est huius pœnæ, & excommunicationis, quæ lata est *in Clementina vnica, de consanguinei.* Nam ad eam excommunicationem requiritur dolus vetus, & non satis est præsumptus, vt ostendā infrà *lib.* 7.

6 Sed quæret aliquis primò, an si omittantur denuntiationes, & contrahat quis cotam parocho, & testibus, diceretur iure antiquo matrimonium istud clandestinum, quoad hunc effectum. Vide Felinum de hoc *in c. porro 7. de sententia excomm.* Nonnulli sentiunt non dici clandestinum, etiamsi omissis denuntiationibus celebrateur, quando publicè contrahūt est. Ita Abbas *in d. cap fin. de clandestina desponsat.* quam doctrinam moribus receptā esse docet Couarr. *de sponsal c. 6. num.* 10. quia id quod fere tibus vicinis fit, dicitur publice fieri, vt notat Ioannes Lupus *in c. per vestras 3. notab. §. 21 nu. 4. de donationer inter & vxorem.* At Bartolus *in l. fin. D. de ritu nuptiarum*, affirmat clandestinum esse. Illud enim dicitur fieri clam, quod fit omissis his, quæ in eius actu à lege requiruntur. Et quāuis ad id nonnulli respondent, id quidem procedere, nisi aliud æquualens in actu interueniat, quo effectus à lege intentus deducatur, vt in matrimonio publicè contract› euenit, adhuc ad non videtur satisfacere, non enim est æquualens, magis enim res examinatur denuntiationibus præmissis, quibus in omnium fere cognitionem perueniat, quam si fiat matrimonium publicè, & coram testibus, sic enim facilè est multos latere. Quare opinionem Bartoli magis probo, quam etiam sequitur Tho. Sanch. *li. 3. disp. 1.*

7 Secundò quæret aliquis, an hæc pœna illegitimitatis constituta hoc Canone aduersùs eos, qui omissis denuntiationibus contrahunt in gradu prohibito, extendenda sit ad quoduis aliud impedimentum: mihi placet non extendi, & saltem non habet locum in his impedimentis, quæ probari non possunt, vt in defectu consensus, vel alterius omnino occulti. Cùm enim grauissima pœna sit illegitimitas prolis, nefcio cur ad alium casum extendenda sit, vbi expresse de eo tantùm agitur impedimento. Neque obest, quod nonnulli respondeni esse similem casum, eò, demque militare rationem. Nam si hoc esset alicuius momenti innumeræ leges extendendæ essent, quæ non extenduntur ad alios casus.

8 Neque obstat quod legibus Partitarum *3. tit. 2. p. 4. & l. 2. tit. 15. p. 4.* vniuersè idem de omnibus aliis impedimentis statuatur. Nam ex legibus ciuilibus ad Canonicas in materia de matrimonio nullum fumnur argumentum, vt notum est.

9 Neque obstat etiam quod *in cap ex tenore, qui filij sint legitimi*, cùm fermo sit de aliis impedimentis, quia alter eorum erat coniugatus, vt censeretur filius legitimus, expendit textus bonam alterius parentis fidem, & matrimonium publicè contractum esse. Ex eo enim non efficitur secus sentire Pontificem, si esset clandestinum. Satis enim erat bona fides vel vtrusque, vel alterius, quod autem in facie Ecclesiæ cōtractum esset ex abundantia addit ur. Eodem modo accipiendum quod inquit Trident. *sess. 24. c. 5.* cùm pœnam statuit aduersùs omnes foleminates, id est denuntiationes, si ignorantes contrarerint in gradibus prohibitis, neque ad alios casus extendit. Vnde illa verba: *Si verò solemnitatibus adhibitis impedimentum aliquod postea subesse cognoscatur*, restringenda sunt ad impedimentum in aliquo gradu prohibito, sicut ea, quæ & statum subiungitur, ad impedimentum consanguinitatis tantùm pertinent, *In contrahendis matrimonijs, vel nulla omnino detur dispensatio, vel rarò, idque ex causa & gratis concedatur. In secundo gradu nunquam dispensetur nisi inter magnos Principes*, &c.

10 Sed & in eo decreto Trident. *cap. 5.* alia pœna imponitur clandestinc, id est, omissis denuntiationibus contrahentibus sun gtadu tamen prohibito, vt spe dispensationis consequendæ careat, quæ pœna ad alios casus non extenditur. Illis autem non indicatur ablata facultas dispensandi a Pontifice, sed tantùm lethaliter peccare si fine causa dispenset, aut difficilè dispensari, & ob peculiaren præ ordinaria causam.

11 Præterea aduersùs parochum assistentem matrimonio clandestino, id est, omissis denuntiationibus *in d. cap. fin. de clandest. desponsat. §. fin.* pœna lata est, incurrit enim suspensionem per triennium. Est autem inferenda per sententiam iudicis inquit enim, *suspendatur*, quod verbū significat actum iudicis, quid quid nonnulli dicant. Incurritur autem a die sententiæ, etiamsi in eodem triennio sæpè delinquat. Nec potest absoluiab Episcopo intra triennium, est enim terminus suspensionis adiectus, vel ob id maximè quod constitutio illa à Concilio generali condita sit, communis autem Doctorum sententia tenet Episcopos contra Concilium dispensare non posse *in cap. at si clerici, §. fin. de iudicijs*, & dicam infrà *libro* &. Sed elapso termino liber euadit. Vnde licet à suspensione lata in iure, siue ob contumaciam, siue peccatum aliud, & sine

Digitized by Google

sine termino, & non reseruata, possit Episcopus absoluere, vt docet Innocentius communiter recepsus, & Nauar. *c.27.nu.162. cap. super, de sententia excommunicat. & cap. ex literis, de constitut.* Potest enim Episcopus dispensare, vbicumque non inuenitur prohibitum: at quando imponitur ad certum tempus, non potest Episcopus absoluere, sed conditor Canonis, vt tenet Paludan. *in 4. dist. 18. q. 7. in fin.* Sylvest. *v. suspensio 9. & in fine*, & communiter Doctores. Neque in hoc casu habet locum limitatio Trident. *sess. 24. c. 6.* vbi concedit Episcopo, vt absoluat ab omni suspensione ex occulto delicto prouenienti etiam reseruata Papæ. Nam quòd parochus interfit clandestino coniugio, non potest esse occultum delictum,

12 Denique parochus & testes assistentes tantùm puniuntur arbitraria pœna à Concilio, neque alia designata. Quare illa triennalis suspensio, de qua modò dicebamus, non est correcta per Tridentinum. Sermo enim est in diuersis casibus. Illa intelligitur tantùm, quando adest matrimonio clandestino parochus ex defectu denuntiationum: hæc autem, quando adest matrimonio nullo & inualido sine sufficienti numero testium. Vnde parochus non proprius vel regularis assistens matrimonio clandestino, præmissis tamen denuntiationibus sine licentia parochi, aut sine testibus, non punitur pœna Concilij Lateranensis quæ tantùm imposita est assistenti matrimonio clandestino ob defectum denuntiationum, sed punitur pœna Tridentini: est enim matrimonium nunc, sine proprio parocho & testibus, etiamsi præcesserint denuntiationes, omnino nullum.

13 At contra ineuntes matrimonia sine parocho, & testibus, quæ est forma à Concilio præscripta, nonnulla etiam statuuntur. Primum vt sint inhabiles ad sic contrahendum. Quod quidem non intelligitur eo sensu, vt sint inhabiles ad omnino contrahendum coniugium, esset enim grauissima pœna, quamuis non infrequens in Ecclesia, vt dicam infrà *lib. 7.* Concilium non nisi cum limitatione loquitur, *ad sic contrahendum*, & in eo sensu declaratum est Cardinalibus. Ea autem pœna incurritur ipso facto, neque ad id opus authoritate iudicis, nisi forsan matrimonium esset nimis publicum, & necessaria sententia esset, vt vitarentur scandalum.

14 Statuta etiã est exhærè dationis pœna 40. *Tauri*, quæ pœna non est correcta per ius Canonicũ, potest enim ius ciuile pœnas adigere ad exactiorẽ iuris Canonici observationem, sicut & alias etiam pœnas statuit contra hæreticos, quãuis de illis crimnibus agnoscat Ecclesia: indiget autem ea pœna iudicis sententia iuxta generalia principia in disputatione de legibus. Atque de his hactenus.

LIBER SEXTVS
DE IMPEDIMENTIS
TANTVM IMPEDIENTIBVS.

TAM ab hoc libro agere incipimus de his, quæ pugnant cum matrimonio ex parte inhabilitatis personarum. Quædam autem inhabilitates ita impediunt, vt etiam dirimant matrimonium, de quibus agemus libr. sequenti. Aliæ verò impediunt tantùm, & non dirimunt, ita vt illicitè quidem illis obstantibus contrahatur matrimonium, validè tamen. Sunt autem ea impedimenta, aut quæ ortum habeant ex crimine, aut sine illo. Quæ sine crimine impediunt, hæc sunt, interdictum, tempus feriatum, Catechismus, sponsalia, votum simplex: de his agemus primò, de alijs autem quæ propter crimen impediunt, secundo loco: si tamen priùs nonulla præmiserimus cognitu necessaria circa impedimenta in communi.

CAPVT I.

De potestate constituendi impedimenta.

SVMMARIVM.

1 *Esse potestatem in hominibus constituendi impedimenta, sicut est potestas leges condendi.*
2 *Ante Christi aduentum etiam in ciuilibus Magistratibus eam potestatem fuisse.*
3 *Contractum matrimonium ab infidelibus contra leges irritantes suorum Principum, nullum.*
4 *Idem de Hebræis, nisi suis legibus viuere permittatur.*
5 *Idem de infidelibus subiectis Principibus fidelibus secularibus.*
6 *In eiusmodi causis matrimonialibus infidelium legitimos iudices esse Principes seculares.*
7 *Idem dic de infidelibus peregrinantibus inter infideles, secus de fidelibus.*
8 *Iam post Christi institutionem penes Ecclesiam tãtum esse potestatem constituendi impedimenta, &c.*
9 *Eius probatio.*
10 *Obiectiones soluuntur. & 11.*
12 *Eam potestatem reseruatam quidem Pontifici, de iure tamen pertinere etiam ad Episcopos.*

1 MAtrimonium, vt in superioribus dictum est, non solùm Sacramentum est à Christi institutione, sed ante Christi institutionem à principio conditionis humanæ contractus quidam iuris naturalis est. Ex quo efficitur inter homines potestatem esse explicandi, & etiam statuendi, quæ personæ habiles essent, & ad ineunda coniugia, & ad huiusmodi contractum celebrandum, sicut & circa reliquos ciuiles contractus disponit, atque decernit. Id quod tam certum est, sicut certum est esse potestatem in republica condendi leges; constituere enim impedimenta matrimonij nihil aliud est, quã legem aliquam ferre circa matrimonij contractum.

2 Ex his colligitur primò ante Christi aduẽtum & inter infideles omnitẽpore apud ciuiles Magistratus esse potestatem impedimenta constituendi, vt docet D. Thomas *in 4. dist. 39. q. vnic. art. 1. ad 4* Palud. *dist. 26. q. 4. art. 3. in solut. ad 4.* Soto *dist. 39. ar. solut. ad 3.* Victoria *2.p. relectionis de matrim.* Rurdus Tapper *art. 19. contra Lutherum, pag. mihi 106.* & Bellarmin. *lib. 1. de matrim. c. 21. & 22. circa fin.* & cum multis alijs Thomas Sanchez *lib. 7. disp. 3. n.* 3. docuit etiam glossa *in c. siquis ancillam, v. legibus, 29. qu. 2.* & colligitur ex Concil. Tiburiensi sub Formoso Papa anno 895. *c. 29. Quicumque alienigenã, id est alienæ gentis fœminam vtrorumque consultu propinquorum legitimæ, vel suæ vel mulieris lege acquisitã in coniugiũ duxerit, velit nolit, tunẽda erit, nec vltra ab eo separanda excepta fornicationis causa,*

Digitized by Google

causa, quam nisi enim vt Apostolus ait, vnus Dominus, vna fides, vnum baptisma vtrique communis sit nationi, lege tamen habet diuersam, & quamuis ad sacrum mysterium vtrique diluuium. Quare si vnus è duobus vnam carnem in duas dividere, & copulam nuptialem machinetur disiungere, dicendo vxori secundum sua gentis legem iura matrimonij contraxisse & iacere separati posse; canonica institutione desinimus, & nostro omnimque Orthodoxorum iudicio instituimus, vt quod legis imperfectum fit, perficiatur, & sui matrimonij neq; aquam resoluatur. Synodus Romana ait, quod non sit dimittenda vxor post Baptismum, qua habita est & ante Baptismum: Baptismo enim soluuntur crimina non legitima coniugia: cum enim in baptismo transmigerans de vita in vitam, & non mutat vxorem legitimam, &c. Senfit igitur matrimonium iuxta leges proprias, scilicet quę non aduersantur rationi, matrimonium contractum ab infidelibus validum, atque adeo esse potest atem inter infideles leges decernendi circa statum & validitatem, aut inualiditatem personarum. Id quod etiam non obscure indicat Innocentius III. in epaudemus, de diuortijs, & in praxisti gradibus à Paganis, quoad inter eos matrimonium licite sit contractum, qui constitutionibus canonicis non arctantur. Et nihil mirum cum contractus iste perinde vt reliqui in commune bonum ordinentur, quare sicut statuit apud infideles fæculares potestas, ne valeat propinquum bona ri alienatio, nisi sub certa forma, & à personis habilibus facta, potuit etiam lege statuere, vt valeret traditio sui. Eac ratione multa leginus statuta Iure Cæsarum de Ritu nuptarum, & alibi.

3 Secundo colligitur matrimonium contractum ab infidelibus contra leges à suis Principibus latas dirimentes, matrimonium nullum esse: vnde cum ad fidem venerint, vel iterum tenebuntur eum ipsi iuxta Ecclesiæ leges, vel separandi sunt. Quoniam autem sit inter illos dirimens impedimentum, id ex vsu & consuetudine apud illos recepta petendum est.

4 Tertio colligitur, id quod de aliis infidelibus subiectis Principibus infidelibus dictum est, extendi etiam debere ad Hebræos: cum enim sit veram temporalem non habeant, sed alienam Principum gubernationi subijciantur, tenentur in tantibus matrimoniorum, quas Principes infideles tuerunt, quorum dominio subduntur. Leges enim eorum cæremoniales cessarunt Christi morte. Quod intelligo, nisi Principes infideles quorum dominio subduntur, illis copiam fecerint patrijs legibus vtendi, atque secundum illas viuendi, in eo enim casu non quia ipsorum Hebræorum leges sunt, sed quia ab ipsorum Principibus approbantur, aut permittuntur, vim habent. De Hebræis autem subditis Principi fideli, idem quod de aliis infidelibus eidem Principi subditis dicam illatione sequenti audicandum est.

5 Quarto colligitur pari etiam ratione Principes fideles fæculares posse leges validas constituere circa impedimenta matrimonij, quibus tenentur infideles subiecti eorum dictioni, & imperio. Hi enim subditi tantum sunt eorū Principum fæcularij, neque Pontifex vel Ecclesia vlla in illos iurisdictione habet. Quid enim nobis de his qui foris sūt iudicare? Quare legibus Ecclesiasticis circa matrimonium non tenentur, *quando de diuortij*, sed tantum legibus latis à principe fæculari, cuius potestati subijciuntur.

6 Quinto colligitur in causis, & lite matrimoniali, quæ incident inter huiusmodi infideles subiectos Principibus fæcularibus ius infidelibus, legitimos iudices esse ipsos fæculares Principes, non Ecclesiasticos. Matrimonij enim eorum contractus quidam cuiusis est, non habens rationem sacramenti. Sed quid dicendum, si alter eorum ad fidem conuertatur, & lis de matrimonio inter eos detur? Thomas Sanchez *lib. 7. disp. 3. ex. num. 9.* sic distinguit. Aut litem mouet infidelis, & tunc apud iudicem Ecclesiasticum ex minari causa debet, quia actor sequitur forum rei, *c. 5. Clericos, & c. cum sit generale de foro competenti*: aut fidelis litem mouet, & tunc conuenit infidelis debet coram fæculari. Verum ego existimo in primis non posse interuenire casum, in quo infidelis sit reus, si lis moueatur super constantia matrimonij, & perseuerantia in illo. Nam aut no vult cohabitare, & tunc cessat controuersia, matrimonium enim dissoluitur iure diuino, vt dicā infrà *lib. 7.* cum sermo fuerit de impedimento disparis cultus. Aut vult cohabitare, sed fidelis renuit, vel contendit non fuisse matrimonium, aut separandos ex aliqua iusta diuortij causa, & tunc fidelis reus est, actor infidelis. In eo autem casu existimo causam examinandam esse coram fæculari iudice. Ratio est meo iudicio manifesta. Quia non eo ipso, quo infidelis conuertitur, matrimonium prius contractum sit sacramentum, vt ostendi supra *lib. 1.* Semper ergo manet in ratione causis contractus. Quare sicut, si controuersia moueretur inter infidelem, & fidelem conuertum super contractu aliquo inito tempore infidelitatis, cum vterque subditus erat fæculari Principi, & in materia etiam pertinente ad fori illius, coram eodem causa examinari deberet, sic etiam in proposito iudicandum est.

7 Sexto colligitur, id quod huc tenus diximus de infidelibus subiectis Principibus fidelibus fæcularibus, idem dicendum esse de infidelibus peregrinantibus inter fideles, subduntur enim nō legibus Ecclesiasticis matrimonij, sed ciuilibus. Quare iuxta leges fæculares Principis contrahere debent. Peregrini enim aliiganur legibus loci, in quo peregrinantur, & non legibus suæ regionis, vt late diui *lib. precedenti*. De fidelibus autem contrahentibus in terris infidelium, & apud eos commorantibus dicendum est in aliquibus non teneri nunc legibus Ecclesiasticis, quales sunt illæ de matrimonio sub forma Tridentini celebrando, vt dixi *lib. precedenti*. Tenentur tamen aliis impedimentorum legibus, quia eorum matrimonium non subijcitur legibus fæcularis Principis in fidelis, cum sit sacramentum. Quare infidelium legibus nō magis tenentur in casu matrimonij, quam in rebus diuinis, & aliis sacris. Tenerentur quidem, si tantum contractus esset. At cum habeat tam ex institutione Christi adiunctam rationem sacramenti, non est materia subiecta eorum legibus, sed Ecclesiasticis, & iuxta illas celebrari debet. Quare autem nō sit necesse seruare formam Tridentini dixi supra libro præcedenti.

8 At postquam ad rationem sacramenti elenatus est contractus matrimonij, solus Ecclesiasticis iuris est impedimenta constituere. Et quidem in Ecclesia esse potestatem constituendi impedimenta, definitum est in Concilio Tridentino sess. 24. c. 4. *Si quis dixerit Ecclesiam non posse constituere impedimenta matrimonium dirimentia, vel eos qui constituendis errasse, anathema sit.* Et ante Tridentinum, in Concilio Prouinciali Senonensi sub Clemente septimo in decreto de fide *capit. 17.* inter errores damnatos refertur iste: *Ecclesia non potuit illegitimare aliquas personas sic quod non possint contrahere matrimonium*. Constat etiam ex perpetuo vsu Ecclesiæ quæ tones impedimenta constituit, vt ex his quę dicemus de vpoquoque impedimento manifestum erit.

9 Quod autem inter Christianos ea potestas resideat tantum penes Ecclesiam, constat in primis. Quia causa matrimonij, quo ad ea quæ necessario respiciunt rationē contractus, aut ex illa proxime sequuntur, Ecclesiastica est *cap. nam de ordine cognitionum*, ibi, *vtpote quæ ad forū Ecclesiasticum pertinet*, & diffinitur à Concilio Tridentino *sess. 24. c. 12. Si quis dixerit causas matrimoniales non spectare ad iudices Ecclesiasticos, anathema sit*. De quo late Bellarminus *lib. 1. de matrim. c. 32.* & ex antiquis Palæbanus *in 4. dist. 26. q. 2. art. 3.* Tum etiam quia apud Christianos ratio matrimonij à ratione sacramenti quoad iudicia inseparabilis est. Quare ad illud forum spectat contractus iste, ad quod spectat de sacramentorum rebus, & doctrina cognitio. Dixi ea, quæ necessario respiciunt, aut sequuntur ex ista ratione sacramenti, aut contractus, veluti firmitas illius, personarum legitimatio, prolis condicio legitima, vel illegitima, & diuortium. Nam causa dotis, & hæreditatis, & aliæ huiusmodi fæculares sua ratione sunt, & fæculari iudicio relinquuntur. Sunt enim isti contractui extrinsecæ, licet aliquando incidenter etiam ab Ecclesia decerni soleant.

10 Neque obstat his, quę dicta sunt, nihil immutari posse, circa materiam, & formam sacramentorum. Nam licet posita

Digitized by Google

posita sufficienti materia. & forma nihil possit variari, at pertinet ad Ecclesiam decernere quando contractus iste sit legitimus. Est enim contractus matrimonij materia sacramenti vel fundamentum. Christus autem non definiit, quis esset legitimus contractus matrimonij, sed illum extulit ad rationem sacramenti, quisquis ille fuerit, dummodo sit legitimus. Quis autem sit legitimus, Ecclesiæ decernendum reliquit.

11 Neque obstat etiam, quod contractus matrimonij sit iuris naturæ: ius autem naturæ sit inuariabile: contractus namque matrimonij non est iuris naturalis præcipientis, neque enim omnibus præcipit, vt nubant, sed assistit tantùm: huiusmodi sunt multa alia, vt explicui supra *lib.* 1. In illis nulla potest esse variatio. Posteriora verò generis ordinabilia sunt à Republica, prout ad commune bonum expedire visum fuerit. Nec enim in omnibus ius naturale decreuit, quæ personæ essent ad eum contractum ineundum legitimæ.

12 Ex his colligitur, quamuis iam antiqua consuetudine hæc potestas inducendi impedimenta referuata sit, & Pontifici Romano, & Concilio Generali: attamen de iure pertinere etiam ad Episcopos, & Concilia Nationalia, & Prouincialia, vt docuit Victoria *loco citato*: & olim quidem multa impedimenta dirimentia, & impedientia constituta fuere ab Episcopis, diœcesibus, & à Concilijs Prouincialibus, & Nationalibus, quæ postea ab vniuersali Ecclesia, vel recepta, vel approbata, vel partim recepta, aut approbata, & partim explosa, vt planum erit ex his, quæ dicam infrà, cùm de vnoquoque impedimento sermo fuerit.

CAPVT II.

Quare Principes sæculares fideles non possint leges circa matrimonium constituere.

SVMMARIVM.

1 *Concilium Magistratuum leges circa matrimonium, nisi probentur ab Ecclesia, nullas esse.*
2 *Non esse ob defectum potestatis, sed ob reseruationem Pontificis, quidam sentiunt.*
3 *Verius esse ob defectum potestatis.*
4 *Neque circa accessorium matrimonio potest sæcularis Princeps leges ferre, si eo impediatur principale.*
5 *Valent tamen eius leges circa alia accidentalia matrimonio.*

1 EX his, quæ dicta sunt, liquidò colligitur nullas ciuilium Magistratuum leges circa contractum matrimonij validas esse, nisi probentur ab Ecclesia. Constat ex *cap. cum secundum Apostolorum, de secundis nuptijs*, vbi ea lex Cæsarum, quæ infamiam irrogat viduis nubentibus intra annum luctus, abrogatur. *In ijs*, inquit, *sæculares leges non deijciantur Ecclesiasticas imitari, & cap. quadam lex 35. quæst.* 2. reijcitur à Gregorio Primo lex Honorij, & Iustiniani Imperatorum, quæ decernebat valida matrimonia inter consobrinos, cuiuismodi multa alia reperies in iure ciuili. Vnde, & quælibet lex lata à sæculari Principe circa matrimonium, etiamsi non reprobetur ab Ecclesia, nulla est, vt docuit Syluester *verb. matrimonium 2. quæst.* 1. & 2. ex sententia Panormitani *in c.* 1. *de sponsal. & matrim.* & docuerat antea Diuus Thomas *4. distinct.* 42. *quæst.* 1. *artic.* 1. *ad* 4.

2 Sed existit hoc loco dubitatio, an leges latæ à sæculari Principe fideli non valeant, quia Pontifex reseruauit sibi eam potestatem condendi leges circa matrimonia, & interdixit sæculari Principi; an verò quia eas non possunt Principes sæculares concedere ex defectu potestatis? Thomaz Sanchez *disputat.* 3. *citat. num.* 2. cum aliis existimat posse quidem quantum ex se est, attamen eam potestatem sibi reseruasse Pontifices. Probat primò, quia potestas regia ad tranquillitatem, & bonum Reipublicæ tuendum est potissimam instituta, & eius est quod ad hunc finem desideratur prouidere, quale est circa matrimonia ineunda illa impediendo, & irritando. Deinde probat, quia si potest sæcularis Princeps alios ciuiles contractus irritos reddere, cur non poterit etiam matrimonij contractum, cùm id quandoque bonum commune postulet? Huic etiam sententiæ subscripsere non pauci, qui existimant valere statutum ciuitatis, quod inter homines diuersarum ciuitatum non contrahatur matrimonium sub certa pœna, dummodò possint honestè contrahere inter homines fuæ ciuitatis, quod docet Bartolus, & Angelus, & alij, quos pro hac parte refert Felinus *in cap.* 1. *de sponsalibus, num.* 20. *verfic. sexto fallit.*

3 Verùm leuissimis fundamentis commotus Thomas Sanchez concessit eam potestatem sæculari Principi fideli. Quare pro huius rei explicatione dico primò. Nequaquam potest Princeps sæcularis fidelis legem aliquam statuere ad subiectionem matrimonij directè, vel indirectè pertinentem, quæ vim habeat, nisi ab Ecclesia tacitè, vel expresè probetur, ex defectu potestatis. Sentiunt nobiscum non pauci ex Theologis, & ex iuris interpretibus, quos refert Thomas Sanchez *disputat. citat. num.* 1. & omissis leuibus aliis argumentis moueor ea tantùm consideratione. Quia matrimonium, quamuis ex se contractus quidam sit subiectus etiam Principi sæculari, attamen per Christi institutionem eleuatum est ad rationem sacramenti, itaque res sacra est. Ergo non subditur ex eo tempore potestati Principis sæcularis etiam fidelis. Quod enim materia huius sacramenti contractus sit, non satis est, vt possit Princeps sæcularis leges condere, cùm ex quo ea materia per Christum sacra facta est, iam extra eius iurisdictionem, & potestatem sit. Sicut licet homo ante ordinationem sit materia subiecta iurisdictioni sæculari, & similiter bona alia, & prædia; attamen post ordinationem, vel post quam donatione sacra vel Ecclesiastica sacra sunt extrahuntur à dominio sæcularis Principis, & nullam neque in personas neque in bona iurisdictionem habet. Sic ergo, & in nostro casu dicendum est, postquam matrimonio accessit ratio sacramenti. Præterea: si matrimonium etiam post Christi institutionem, quia contractus est, subiectum esset Principum sæcularium dispositioni, nequaquam inuitis Principibus fidelibus posset Ecclesia ab illis auferre eam potestatem leges condendi, & sibi reseruare. Quo enim iure id possit? sicut neque hominem subditum sæculari Principi posset Pontifex eximere à iurisdictione illius, neque interdicere etiam, ne circa alios contractus leges statueret, vt explicui supra libro præcedenti, dum seruo effet de iurisdictione Scholastici Salmantini. Quare nisi ea potestate abuterentur Principes, & aliquid statuerent, quod spirituale sit sacramenti matrimonij rationem læderet, non possent à Pontifice pro indirecta potestate, quam habet in temporalia coerceri, vt ibidem explicatum est. Quare rectè, & consequenter Petrus Soto lectione quarta de matrimonio in fine, cùm falsò existimaret eam potestatem habere Principes sæculares, docuit leges ciuiles ex pietate quadam cessisse in hac parte legibus Pontificijs, atque adeò hodie etiam, si vellent, posse statuere leges irritantes contractum matrimonij. Et meritò quidem falso illo principio admisso docuit non esse penes Pontificem potestatem prohibendi sæcularibus Principibus, ne leges ferant irritantes, quæ matrimonium irritent, & nullum omnino reddant. Vnde in causis matrimonialibus iudicem Ecclesiasticum esse competentem iudicem vel ipsi hæretici testati sunt: sic enim scriptū relinquit Schneidewinus *Institutis de nuptijs parte quarta, de diuortio, num.* 6. ex quibus inferes nullas esse leges de secundis nuptijs, cum Felino *ibidem nu.* 13. & etiam quæ nullum reddunt coniugium contra patentum consensum, cum eodem Felino *ibidem*; & etiam quæ irritant matrimonium inter Præfidem Prouinciæ, & fœminam aliquam eiusdem, & huiusmodi alias cum Felino *in dict. cap. numer.* 10. 11. & 12.

Digitized by Google

4 Secundò dico neque circa acceſſorium matrimonij poſſe Principem ſæcularem ex defectu poteſtatis leges ferre, ſi eo acceſſorio impediuit principale, vt optimè explicat Felinus *in dicto c.n. 13. an ſine*. Idque conſtat *ex regula iuris 49. cum quid prohibetur, prohibentur omnia, qua ſequuntur ex eo*, de qua regula videndi ſunt Dynus, & Pechaus. Vnde etiam prohibentur media, per quæ peruenitur ad illum finem. An autem leges ſæculares punientes filios, qui contrahunt contra parentum conſenſum, valeant, cùm illis videatur impedire principale, quod eſt libertas matrimonij, ex eo pendet, an eiuſmodi leges iuſtæ ſint, de quo iam dixi ſuprà *lib. 2.* vbi oſtendi, quando iuſtæ ſint & quando ſecus.

5 Denique dico. Circa alia accidentalia matrimonio, vel acceſſoria, quæ non pertinent ad eius ſubſtantiam, neque ex ſe impediunt principale, ſæculares Principes pro ſua poteſtate poſſunt leges validas ſtatuere, vt docet Felinus *ibidem*, & latè explicat per nonnullas fallentias *n. 14. & ſequentibus*. Huiuſmodi ſunt leges circa dotem, & lucrum dotis, vel donationes inter virũ, & vxorem, & ſponſalitiam largitatem, & ſimiliter leges, quæ pœnis conſtitutis adimunt prohibitiones Eccleſiaſticas.

CAPVT III.

Inquiruntur alia circa eandem poteſtatem.

SVMMARIVM.

1 *Iuſtam cauſam requiri ad impedimentum conſtituendum.*
Vera ratio, ibid.
2 *An ex interdicto ſolo Pontificis naſcatur impedimentum irritans.*
3 *Poſſe Pontificem aliquam perſonam in particulari inhabilem reddere.*

1 SEd inquirit vlteriùs Thom. Sanch. *lib. 7. diſput. 2. n. 5.* An requiratur iuſta cauſa, vt Pontifex ſtatuat impedimenta dirimentia matrimonium, ita, vt ſi ſine cauſa eam legem tulerit, nihilominus matrimonium contra eam legem valeat. Verùm non eſt in hoc caſu ſpecialis aliqua difficultas, ſed communis omni Principis legi, & ex eo principio decidenda, an lex vim habeat obligandi, niſi iuſta ſit, & rationabilis: de quo in materia de legibus latè. Nunc breuiter dico ius ſemper ex ratione æſtimandum eſſe, & quemadmodum ſine ratione iuſtitia non eſt, ita neque ius. Vt enim Vlpianus *in leg. ius ciuile 6. de iuſtitia & iure, ius ciuile, id eſt, quod neque in totum à naturali iure vel gentium receditneque per omnia ei ſeruit. Itaque cùm aliquid addimus vel detrahimus iuri communi, id proprium, id eſt, ciuile intelligimus*. Ex quibus verbis, vt inquit Mynſinger. *Inſtit. de iure naturali, an principio, num. 22.* planè conſtat humanum ius eſſe determinationem iuris naturalis. Si igitur recedat in totum à iure naturali, non determinat, ſed magis affingit aliquid incognitum naturæ, id eſt, vt Ariſtot. ait, *Quod nullam cauſam in natura habeat*. Non ergo lex, ſed quædam tyrannis, & carnificina cenſenda eſt. Recedit autem à naturali iure lex, quæ ratione non nititur. Rectè igitur ſcriptum eſt ab Iſidoro *in cap. erit autem lex, diſt. 4.* legem eſſe debere ſanctam & iuſtam. Quare quæ rationabilis non eſt, neque ius, neque lex eſt, ac proinde ſalua conſcientia ei legi non parere licet, de quo Bartolus rectè *ad l. vltimam, C. ſi contra ius, vel vtilitatem publicam*. Vt quidem, inquit, Donellus *lib. 1. commentar. cap. 5. verſ. Conſtitutio eſt*, fieri poteſt, vt pareamus, & ius etiam verbo dici poteſt: te autem ipſa nihil niſi vis erit, ius non erit. Sed cur ea, quæ Princeps turpiter iubet, vel prohibet, non dicantur ius, cùm hæc ſæpè iubeant ſeuerius quam honeſta, ius autem appellatum eſt à iubendo. Verùm hic iuſſus ipſo iuſſu habendus non eſt, atque adeò reuera non eſt iuſſus: iubere enim eſt, iubere vt quid fiat, quod & fieri poteſt. Quæ autem turpia ſunt; ea nec facere poſſe credimus *Iſidius, D. de condition. inſtit.* Sed præter Donell. & Mynſingerum videndi ſunt de hoc Cornelius *ad l. 1. de iure naturali, nu. 4. & ſeqq.* Antonius Faber *lib. 1. iuris prudentiæ Papin. principio 1. illat. 1.*

2 Sed inquit vlteriùs Thomas Sanchez *diſp. 2. & ſequentibus*, an ex interdicto Pontificis præcepto ſuo interdicentis matrimonium, ſit irritum coniugium ſit contrahatur contra præceptum illud. Hæc tamen communis difficultas eſt, quæ ex ea quæſtione pendet, ex quibus verbis legislatoris colligatur ædum eſſe irritum, ſi contra legem fiant, & ex eo principio decidenda. De quo Doctores latè in materia de legibus, & iuris interpretes *in Inon dubium, C. de legibus*, & nos diximus ſupra libro præcedenti.

3 Inquirit denique, an ſicut Pontifex poteſt vniuerſæ ſtatuere impedimenta dirimẽta matrimonium, poſſit vnam ſingularem perſonam tantùm inhabilem reddere ad contrahendum cum aliqua fœmina in particulari, vel vniuerſè etiam aliquam inhabilem reddere ad contrahendum matrimonium, cum quauis alia fœmina? Ad vtrumque reſpondet *diſp. 1. a num. 7.* & rectè affirmando id poſſe Pontificem eſſicere iuſta ſubſiſtente cauſa: neque in hoc maior difficultas eſt, quam in eo, quod vniuerſæ conſtituere poſſit impedimenta dirimentia. Imò fortaſſe Eccleſia aliquando homines aliquos in pœnam grauium delictorum inhabiles reddidit ad coniugia. Atque hinc forſan emanauit illud, quod in multis antiquis canonibus legimus, *ſine ſpe coniugij manent*. Sed de his ex communi ſenſu dicam inſtà. Atque id quod de inhabilitandis particularibus perſonis diximus de Principe Eccleſiaſtico, intelligo etiam de infideli comparatione ſuorum ſubditorum, & de fideli ſæculari comparatione ſui ſubditi infidelis, iuxta dicta.

CAPVT IV.

Conſuetudine induci poſſe impedimenta, & auferri.

SVMMARIVM.

1 *Quid quæritur.*
2 *Varia D.D. ſententia & diſtinctiones, & 3. 4. 5.*
6 *Vera ſententia conſuetudine induci, & abrogari poſſe impedimenta.*

1 SEd hoc loco reſtat examinandum, an etiam conſuetudine induci aliqua impedimenta poſſint, vel etiam abrogari. Et quidem tantùm dubium eſſe poteſt circa ea impedimenta, quæ ius Eccleſiaſticum conſtituit: nonnulla enim ſunt quæ iure diuino, vel naturali impediunt, vt de ſolemnitate voti non pauci docuerunt, & de conſanguinitate in primo gradu rectæ lineæ, communis ſententia eſt de impotentia impedimento, & ligamine certiſſimum.

2 In hoc autem non eodem modo iuris Canonici Doctores loquuti ſunt. Vanis enim diſtinctionibus rem iſtã obſcurarunt, dum explicare conantur. In primis Hoſtienſis ſenſit conſuetudinem, dummodo approbata ſit à Pontifice dirimere, & impedire in omnibus iis caſibus in quibus impedit, vel dirimit Canonica conſtitutio, *c. 1. de cognatione ſpirituali, & cap. ſuper eo, eodem titulo, & cap. quod dilectio, de conſanguinitate, & affinitate*. At ſi conſuetudo nec improbata eſt, nec approbata à Pontifice, impedire quidem, non tamen dirimere docuit Hoſtienſis.

3 At Panormitanus *in cap. ſuper eo, citato* ſub alia diſtinctione reſpondet: inquit enim, ſi conſuetudo reddat habiles eos qui ſunt aliàs inhabiles, nullius eſſe momẽti, neque conſiderationis, vt conſtat ex *dicto cap. ſuper eo, & cap. quod pro vxi, de conſanguinitate, & affinitate*, cùm ea conſuetudo ſit reprobata, vt irrationabilis, & contra legem & æquitatem; ſi autem inhabilitet alias habiles,

Digitized by Google

les, valet, *dicto cap. super eo, de cognatione spirituali, & cap. olim, de clericis coniugatis*. Aut etiam consuetudo dissoluit ad tempus, & nunc quoque valet. Quod si in perpetuum dissoluat matrimonium nulla est, nisi vel tacitè vel expressè probetur à Papa. At si non constet de eius approbatione, respondet Panormitanus esse sub distinctione dicendum, si enim scandalum addit, valet consuetudo: quia sicut Papa potest dumnum ius interpretari, ita & consuetudo.

4 Præterea glossa *in dicto cap. super eo*, & alij *ibidem*, sub alia distinctione respondent. Dicunt enim. Quando consuetudo sine scandalo omitti non potest, & alias concurrit cum eo, quod antiquo iure statutum erat, vt si esset consuetudo de non contrahendo in certo vel 7. gradu, quod olim etiam statutum iure fuit, obseruandam esse, vel si probetur à Papa, etiam si non concurrat. Quod si nec probetur à Papa nec concurrat cum antiquo iure, nó posse impedimentum inducere.

5 Denique Thomas Sanctius *de matrim. lib. 7. disputat. 4. num. 11.* & 14. existimat consuetudine induci posse impedimenta, quæ inhabiles reddant alias habiles, & è conuerso: dummodo ea consuetudo sit mixta laicorum, & Clericorum. Nec verò esse necessariam approbationem Pontificis, nec expressam, fed satis esse generalem illam approbationem, qua *cap. final. de consuetudine*, dicitur per consuetudinem posse legem abrogari, & nouam induci.

6 Cæterùm fiuctrà Doctores isti his distinctionibus vsi sunt, cùm res ista decidenda sit iuxta generalia principia in materia de consuetudine. Quare ea impedimenta, quę ex iuris Ecclesiastici dispositione prouenunt, abrogari posse contraria cõsuetudine, & alia etiam induci, tam certum esse debet, quàm certum est abrogari legem posse, & contrariam iuduci, imò & nonnulla impedimenta dirimẽtia inducta esse consuetudine tantum, hoc est, consuetudinem obtinuisse, vt dirimerent, quæ tantùm impediebant, asserunt Doctores non pauci, vt constabit ex ijs, quæ dicam infra, cùm de dispari cultu sermo fuerit. Id tamen verum est, dummodo concurrant ea, quæ necessaria sunt, vt consuetudo legem abrogare possit, & inducere.

CAPVT V.

Duæ primæ conditiones ad consuetudinis robur explicantur.

SVMMARIVM.

1 *Consuetudo debet esse rationabilis.*
2 *Quomodo ea conditio intelligatur, vera explicatio.*
3 *Discrimen inter consuetudinem, & præscriptionem.*
4 *Requiritur etiam cursus temporis.*
5 *Quomodo determinandum tempus, varia sententia, & 6.*
7 *Iure Hispano determinatum esse tempus licet abrogata ea lex videatur.*
8 *Iure Pontificio, & ciuili non esse definitum tempus.*
9 *Arbitrio prudentis iudicis relinquendum.*

1 VT autem consuetudo vim habeat, necessarium est, quòd consuetudo rationabilis sit. Rerum enim impossibilium, aut turpium, nulla est obligatio *l. impossibilium 85. de regul. iuris, & l. generaliter, de V. O.* cùm enim consuetudo vim legis habeat, lex autem honesta sit, necesse est, pariter etiã oportet, vt consuetudo rationabilis sit, *cap. fin. de consuetudine*, & ibi glossa *v. rationabilis l. quod non ratione 39. D. de legibus*. Vsum enim esse grauissimum iuris censorem, & exploratorem, vt non possit non æquum esse, & vtile, quod is probauit, sæpius facto periculo, dixit quodam loco Liuius. Nam certè si quid mali inueheret consuetudo, vt multa iniqua moribus recepta sunt, facere deberemus magistram iniquitatis consuetudinem.

2 Sed in explicando, quæ dicatur esse rationabilis consuetudo, multi laborant. Videndus Menochius *consil. 52. num. 131.* Nonnulli relinquunt arbitrio iudicis, qui considerabit, an finis consuetudinis sit bonus vel malus. Sic Abbas *in dict. cap. fin. de consuetudine*, Schneidewuinus *Institut. de iure naturali, §. ex non scripto, nu. 4. in fine*, Vvesembecius *in Parætitlis de legibus, num. 9. versic. materia circa quam*. Verùm breuiter id explicandum est. Cùm dicimus rationabilem esse debere consuetudinem, non ita intelligendum est, quasi irrationalis sit omnis consuetudo eo ipso, quo est contra legem; sic enim nulla consuetudo rationabilis esset, quæ pugnaret cum lege, quam euertere molitur. Sed ita intelligendum, vt alias, & semota ea lege, quam euertit, turpitudinem, aut deformitatem non contineat, siue contra legem diuinam, aut naturalem, aut rationis æquitatem, quæ lex aut æquitatis tuto vigeret etiã secluſa ea lege, quam euertit. Inde rectè dictum est consuetudine non præscribi iure diuino, Baldus *in l. 2. C. de vſuris, cap. ad audientiam cap. venerabilis, cap. finali, & ibi* Doctores *de mala consuetudine*. Neque etiam iuri naturali. Atque hęc doctrina est, quę asseritur *in c. mala consuetudo, cap. veritatem, cap. consuetudinem, & alij distinct. 8. & cap. vſus, cum alijs distinct. 11.* Ideò etiam edixit Iustinianus nouella 134. *Quę improbo excogitata sunt, ea ne longa quidem consuetudine confirmari volumus*. Et Basilius *epistol. 80. ad Eustathium Monachum*, inquit. *Non putamus æquum esse, vt quæ apud ipsos obtinuit loquendi cõsuetudo, pro lege, & canone habeatur recta doctrina*. Rectè itaque Demosthenes in oratione contra Andriotionem: *Ne dicas*, inquit, *quod factum sit hoc saepe, sed quod sit oportuerit fieri*. Exornat hunc locum Balduinus *Iustit. de iure naturali, §. ex non scripto*, vnde non satis attentè considerarunt rem istam Rochus de Curte *in repetitione ad text. an cap. fin. de consuetudine*, & Felinus *in c. 2. de maiorit. & obedient.* dum dixerunt irrationabilem vsum diuturnitate, & immemoriali tempore transire in rationabilem, nisi pugnet cum humana, aut diuina lege. Omnis quidem vsus, quo euertitur lex initio irrationalis est, quia contra eam legem est, non tamen id significant Doctores, cùm exigunt in consuetudine, vt irrationalis sit, vt explicatum est. Atque hinc ortum habet doctrina Iasonis *in l. de quibus 32. D. de legibus, n. 49.* ad inducendam consuetudinem non esse necessarium titulum, neque bonam fidem. Omnis enim consuetudo, qua lex aliqua euertitur, non potest incipere cum bona fide, cùm primi peccent contra legem scriptam. Quare non placet quod Bartolus *in d. l. quibus, n. 11.* exigit, in consuetudine principium rationabile, id est non ex errore, sed ex certa scientia inducta consuetudo: non enim attenditur principium consuetudinis, vt dictum est, & quia sæpè ignorari necesse est in vetustis rebus principium, quò introductæ sunt *l. si arbiter 28. D. de probat.* quamuis oppositum dicat Suarez *lib. 7. de legib. c. 12.* sine fundamento tamen. Non enim aduertit, quæ allegat iura, nihil probare, quæ consensum populi requirunt, quia eius est legem concedere, requiritur autem scientia Principis, aut eius, ad quem pertinet.

3 Ex quibus etiam intelligitur discrimen inter consuetudinem, & præscriptionem, quia cõsuetudo introduci potest contra legem humanam actibus à principio iniustis, & cum mala fide, præscriptio autem introduci non potest, nisi actibus à principio iustis, & cum bona fide. Vnde mala fides in consuetudine purgari potest, in præscriptione non potest. Cuius ratio apud iuris peritos ignota est. Quia cum præscriptio talis potestatis sit, vt auferat dominium à veto domino, sola concessione legis, vt lites, & contentiones euitentur, necessarium fuit, vt hoc tantùm concederetur possidenti rem alienam à principio bona fide. Nam si mala fide quis rem alienam inciperet possidere, iniquum esset, vt ei concederetur eius rei dominium aliàs facile esset rem alienam rapere, & antiquo tempore præscribere. Quamuis ergo lex humana rectè potuerit ius præscriptionis constituere, non tamen potuit illud concedere rem alienam mala fide possidentibus. At verò vt consuetudo legem vincat, non habet ex virtute propria, sed ex accedẽte cõsensu Principis tacito vel expresso,

Digitized by Google

vt dicam *cap. sequenti*, qui potest legem suam abrogare, ac proinde etiam si vsus incipiat mala fide, ex superueniente tamen consensu Principis efficitur licitus, & mala fides purificatur lege antiqua cessante. Quam discriminis rationem eleganter nobis tradidit Gabriel Vasquez *2. tom. in 1. 2. disput. 177. cap. 7. num. 64. & 65.*

4 Deinde requiritur ad consuetudinem inducendam cursus temporis, hoc est, vt diuturna sit. Sed cuius temporis cursus esse debeat inquiri solet, nec cōuenit Doctorum. Nam *1. commentariorum, num. 6.* & Hotomanus *in §. ex non scripto, Institutæ de iure naturali, & in epitome ad titulum de legibus, num. 4.* requirunt tempus immemoriale, cuius nulla extat memoria. Et probant, quia consuetudo inueterata dicitur *in Ide quibus 32. D. de legibus*. Et antiquitus probata *l. vltima, C. qua sit longa consuetudo*, & vsus longæuus *lege. 2. C. eodem*. Et præterea, quia quod *in §. ex non scripto, Institut. de iure naturali*, dicitur diuturni mores, alibi appellant morem maiorum, *lege. penultima, D. de iustitia & iure lege quinta. D. de iurisditione, & lege prima. §. 1. D. de officio eius, cui mandata est iurisditio, & lege. pœna 9. D. de parricidiis*. Tātum igitur tempus requiritur, quātum superstitum hominum, neque ætas, neque memoria comprehendunt, per textum *in lege secunda, §. vltimo, sunFla lege secunda, §. septimo, D. de aqua pluuia arcenda*. Neque improbat hanc sentiendi rationem Duarenus *ad tit. de legibus cap. 11.* & approbare videtur Balduinus *Institut. de iure naturali, v. diuturni*. Alijs probatur id quod ine canonico receptum est 20. annorum debere esse tempus receptæ consuetudinis: docet VVesembecius *in Paratitlis de legib. n. 9.* & alij, quos refert Ofwvaldus *in Epitome Donelli lib. 1. c. 10. annotatis lit. E.*

5 At Ioannes Schneidewinus *§. ex non scripto, Institutæ de iure naturali, num. 5.* sic distinguit. Si consuetudo sit siue præter, siue contra ius scripti, decem annorum tempus requiritur. Si verò sit præter ius canonicum, decennium non sufficit. Quod si sit contra ius canonicum, quadraginta annorum spatium requiritur, illudque computandum ab initio primi actus, si conitare possit. Excipit ab hac regula quando consuetudo est contra ea, quæ sunt Principi reseruata: tūc enim multò longius tempus requiritur. Ferè idem cum Schneidewino tenet Gregor Lopez citatis alijs *l. 3. tit. 1. part. 1. v. diez o 20. anos*.

6 Communis Doctorum sententia requirit decennium. Sic Donellus *dict. lib. 1. c. 10.* & alij complures, quos refert Ofwvaldus *ibid. in notatis lit. E.* & Gail *lib. 2. observat. c. 131. n. 3.* & Franciscus Suar. *d. 17. de legib. cap. 15. n. 5.* Nam *§. 9. Institutæ de iure naturali* dicitur, *diuturna consuetudo, & in l. 35. D. de legibus* dicitur *longa*, longum autem tempus in iure decennium significatur *l. penult. D. de præscript. longi temporis*. Alij denique aliter distinguunt, & decem annorum consuetudinem requirunt inter præsentes, & viginti inter absentes, docet Azor *in sua summa, C. qua sit longa consuetudo, col. 1. & ali*).

7 Sed vt veritatem distinctè explicemus, procedamus per partes. Primò quod attinet ad ius nostri Regni, illud videtur constituisse, vt satis sit decem annorum consuetudo inter præsentes, viginti inter absentes. Nam *l. 5. tit. 2. part. 1.* sic habetur, *E tal pueblo como este, o la mayor parte del, si vsaren dicho tiempo, assi como en manera de costumbre, & pudan la fazer & deua ser tenuda & guardada por costumbre, &c.* Legem autem hanc Alphonsi Regis loqui de consuetudine circa hominum facta inducenda, non verò de præscriptione circa personas vel iura, planū est ex contextu. Quam ita intelligendā, vt decennium inter præsentes exigat, viginti inter absentes quamuis reclamet ibi Gregorius Lopez, demonstrat tamen contra illum optime Gabriel Vasquez *disput. cit. at. c. 3.* Nisi enim ea ratione intelligatur, nulla commoda ratio reddi potest, cur dixerit decem aut viginti annos requiri, magis quam decem, vel quindecim, vel triginta. Posse autem Principem sua lege designare tempus, quo velit cōsuetudinem obseruatam vim legis habere, dubitari non potest, & ostendit Gabriel Vasquez *cap. citat.* existimo tamen eam Alphonsi legemhodie in Hispania non vigere, sed contraria consuetudine abrogatam, vt idem Auctor sentire videtur, & Franciscus Suarez *dict. libr. 7. cap. 15. numer 7.*

8 Deinde dico neque ex iure ciuili, neque ex Pontificio posse colligi certum, & definitum tempus exigi ad inducendam consuetudinem. Et in primis quod attinet ad ius ciuile sic obtendo. Nam ex eo quod requiratur longa, consuetudo, vel diuturna, non colligitur exigi decennium vt existimant Donellus. Ea enim illarum vocum significatio non est in iure perpetua, neque cōstans. Diuturnum non semper significare decennium, probat mihi textus *in l. 56. Ducat*, vbi biennium significat, & *in l. 2. §. 2. D. de re militari*, vbi significat quinquennium si conferatur cum *l. 1. §. vlt. eodem tit.* Longum etiam ac diuturnum tempus quadraginta annos significare, probat Cuiacius *lib. 18. observat. cap. 29. ex l. 17. §. 1. D. de ritu nuptiar. & l. 12. C. de præscript. triginta annorum*. Ex eo etiam quòd in præscriptionibus requiratur decennium, non satis firmo fundamento colligitur. Latum enim discrimen est inter præscriptionem, & consuetudinem. Vide mentò Antonius, Fab. *1. iurisprud. principio 2. illat. 11.* reprehendit eos qui consuetudinem cum præscriptione confundunt. Nam in præscriptione nullum ius adquiritur in præscribenti, & contra eos solùm contra quos præscribitur, & in tantum, in quantum possedit præscribens, vel quasi possedit. At consuetudo adquirit ius in vniuersum omnibus, cōtra nullum autem præiudicat, id quod pauci attendunt. Nam si contra aliquem præscriberet, maximè contra Principem, vel legis auctorem. Contra hunc autem minimè. cùm nulla consuetudo, siue præter ius, siue contra ius, vim legis habeat, nisi ex eius consensu tacito vel expresso. Quod si ex eius consensu lex est consuetudo, & præualet, nec præscribit contra Principem, fed eo volente inducitur, quod etiam acutè considerauit Gabriel Vasquez *disp. cit. cap. 5. n. 43.* Vnde minùs verè Suarez *d. cap. 15 num. 8.* & alij non pauci distinguunt de consuetudine præscripta, aut nō præscripta, dum volunt vtramque vim legis habere, cùm tamen nulla in consuetudine præscriptio sit. Atque ex eodem fundamento deducitur nihil etiam certi iure canonico definitum esse. Nam *cap. 3. de consuetudine in 6.* agitur de præscriptione contra personas, vt manifestè constat: ostendimus autem diuersam esse rationem, & præscriptionis, & consuetudinis. At *in cap. de consuetudine* tantum dicitur præscriptam cōsuetudinem vim legis habere, quāo autem legitimè præscripta iudicetur, non definitur.

9 Quare longè verius, & æquitati conformius, & rationi existimo, siue loquamur Hispano iure, siue ciuili, siue Pontificio, tempus hoc sufficiens ad inducendam consuetudinem arbitrio prudentis relinquendum esse. Vnde Cuiacius *lib. 20. observat. c. 1.* iudicis arbitrio hoc definiendum relinquit, qui pro negotij qualitate modo breuius, modo longius tempus statuet, sequitur Conradad *l. 72. de legibus, num. 8.* Anton. Fab. ad *l. 38. D. de legibus*. Quantumcumque tempus sufficere dicit, modò adsit pluralitas actuum, & vniformitas. Idem Duarenus *de leg. c. 11.* at gumento textus *in l. 1. de ure deliberandi*. Cùm enim non definitur tempus, ostenditur in ius dicentis potestate esse, quem diem præfiniat, & vt monet Aristot. *t. Rhetoricorum*, in his quæ lege definita non sunt, melius est iudicis arbitrio relinquere. Sequitur Ofwvaldus *d. cap. 10. in not. lit. F.* & Gabriel Vasquez *disp. cit. c. 5.*

CAPVT VI.

Duæ aliæ conditiones consuetudinis explicantur.

SVMMARIVM.

1 *Ad consuetudinem requiri vsum crebri iteratum. Arbitrio iudicis relinqui numerum actuum, ibid.*
2 *Non requiri vt actus sint iudiciales.*
3 *Obiecti-*

3 *Obijcitur, & diluitur, & 4.*
5 *Requiritur etiam consensus Principis tacitus vel expressus, alias nullius vigoris erit consuetudo.*
6 *Debet esse consensus Principis non tantum permittentis, sed approbantis.*
7 *Non satis præsumitur consensus Principis ex doctrina in cap. fin. de consuetudine.*
8 *Explicatur c consuetudinis diff. 11.*
9 *Eandem vim esse consuetudinis dicet reprobetur per legē explicatur distincte.*
10 *Vt consuetudo derogat legi, parum ad rem facere quod sequatur scandalum, vel non sequatur.*

1 REquiritur tertiò ad inducendam consuetudinem usus crebrò iteratus, actuùmque frequentia, facit text. *in d. §. ex non scripto, Instit. de iure naturali, verb. diuturni mores, & in l. 2. C. qua sit longa consuetudo, ibi, qua in oppido frequenter in eodem controuerſi genere ſeruata ſunt & l. an in totum 3. in fine C. de ædificijs priuat.* Quot autem requirantur actus diffensio est. Rem latè examinat Menoch. *lib. 2. de arbitr. iud. centuria 1. caſu 81.* Schneidewinus *Inſtitut. de iure naturali, §. ex non ſcripto, num. 6.* VVesembecius *in Parat. de legib. num. 9. verſ. ad inducendam.* Suarez. citat. alijs *lib. 7. de legibus c. 10.* Nonnulli vnum actum, perseuerātem tamen, sufficere voluerunt, alij duos. Sed neutrum placet. Quia nō esset ex vno actu vel duobus notoria & manifesta consuetudo, quod requiritur, cùm fieri posset, vt populus vel per errorē, vel per ignorātiam, aut etiam scandalum sorte non restitutiet. Præterea requiritur, vt frequenter in vsu fuerit. *l. 1. C. qua sit longa consuetudo.* Et frequenter autem fit non quod bis, sed quod crebrò fit, & assiduè *l. 15. §. aliud 22. D. de iniurijs.* Alij, si actus iudiciales fuerint, duos sufficere volunt, quod docent non pauci Doctores, quos refert Osvvaldus *d. cap. 10. lit. G.* Eorum tamen sententiam plenè refellit Suarez *d. c. 11. num. 12.* Quare vetos imilus est arbitrio iudicis telinquendum, vt docet Connanus *1. comment. cap. 10.* Duarenus *de legib. cap. 11.* Schneidewinus, & VVesembecius *leꝯ citat.* Borcholten *in §. ex non ſcripto, Inſtitut. de iure naturali n. 2.* cit. alijs, & Franciscus Suarez *d. l. 7. c. 10.* cum alijs.

2 Sed illud addendum est non requiri, vt illi actus iudiciales sint, neque quod in contradictorio iudicio pro ea consuetudine lata sententia fuerit. Sic docet Donellus *lib. 1. comment. cap. 10.* Osvvaldus *ibidem lit. H.* Cuiacius *lib. 20. obſeruat. cap. 1.* Corrasius *ad l. 3 §. de legibus*, Anton. Faber *1. Iuris prudentia principio 2. illatione* 1. Gail *lib. 2. obſeruat. cap. 3 1. num. 8.* VVesembecius *loco citat.* Schneidewinus *loco citat. num. 6.* & ex Theologis citatis alijs Gabriel Vasquez *diſput. citat. cap. 6.* & Franciscus Suarez *d. lib. 7. cap. 11.* Idque breuiter huīce probatur argumentis. Et primò quia retum iudicatarum auctoritas non inducit consuetudinem, sed probat. Vnde *l. 3 §. de legibus*, consuetudo à rerum iudicatarum auctoritate secernitur per particulam, *aut*, quæ disiunctionis nota est. Deinde quia vera causa consuetudinis est Principis, aut populi consensus, qui non minus animum suum actibus extraiudicialibus, quam iudicialibus declarare possunt. Præterea multo maioris auctoritatis videtur esse longo tempore, & sine dubitatione confirmatus vsus, quam quod in contradictorio iudicio fuerit obtentum.

3 Sed his obstare videtur in primis Vlpianus *in leg. 34. de legib.* vbi id maximè inspiciendum præcipit in consuetudine, an in contradictorio iudicio firmata sit. Sed respondetur cum Donello *loco citato*, illud consilium esse, non iussum, & vtilem esse explorationem illam, tum vt tempestiuè allegans onere probandi, tum vt certior sit probatæ consuetudinis fides.

4 Deinde obstare videtur text. *in d. lege quinta tit. 2. p. 1.* vbi expressè dicitur. *Deue ſer tenida e guardada por coſtumbre, ſi en eſte tiempo miſmo fueren dados coſſeyramente dos iuyzios por ella de homes ſabidores, & entendidos de iuzgar.* In cuius legis interpretatione valdè laborant nostri Regni Scriptores, quos refert, & refellit Gabr. Vasquez *diſputat. citat. cap. 6.* illis autem reiectis existimat ipse licet iure ciuili, atque canonico non requirantur actus iudiciales, requiri tamen Hispanorum iure ex hac lege. Sed certè absurdissimam sententiam tribuit prædictæ legi huiusmodi interpretatio. Inuoluit enim ea conditio manifestam repugnantiam. Si enim duæ illæ sententiæ essent necessariæ, numquam prima sententia initæ proferri potuisset, cùm non esset valida consuetudo. Quare hoc argumento ea reiecta interpretatione, aliam subijcit Franciscus Suarez *d. c. 11. n. 7.* scilicet duas esse illius legis partes. Prima est consuetudinem esse introductam, & suum effectum habere: & ad hoc tantùm requiri decem vel viginti annorum spatium. Secunda est, quod talis consuetudo sit irreuocabilis ex virtute, & ordinatione illius legis, & ad hoc requiri duos illos actus iudiciales. Sed neque ea interpretatio subsistit. Nam consuetudo, ex quo habet suum effectum, & introducta est, irreuocabilis est, nisi posterion aliqua lege, aut alia cōsuetudine contraria reuocetur, qua etiam ratione post duas illas sententias reuocari potest. Itaque nulla consuetudo est, quæ reuocari non possit, omnis autem habet vim legis statim atque introducta est. Ergo non restat aliquid in consuetudine, ad quod illi duo actus requirantur. Quare ego sic existimo vocem illam Hispanam *ſi*, in prædicta lege non esse conditionalem, sed idem valere, atque, *maximè*, ita vt non exigat Alphonsus pro conditione ad inducendam consuetudinem duos illos actus iudiciales, sed ex superabundanti, quasi dicat: habet vim consuetudo decem vel viginti annorum tempore confirmata, maximè autem vim habet, si pro ea bis iudicatum sit.

5 Denique præter ea, quæ dicta sunt, præcipuè requiritur, vt approbetur consuetudo tacito vel expresso consensu Principis, vel eius ad quem pertineat potestas condendi leges: alias nullius robons erit consuetudo. In quo melius loquuti sunt glossa, Panormitanus, & Hostiensis quam Thomas Sanctius. Quæ doctrina colligi videtur ex *leg. ſed, & ea, & Ide quibus, D. de legibus*, & innititur optima ratione. Quia eiusdem potestatis esse debet legem condere, & abrogare. Quare cùm solus Princeps possit legem ferre, eiusdem tantùm est abrogare: vt verò consuetudo legem abroget, necessarium est accedat consensus Principis tacitus vel expressus circa illam: quamdiu enim ille consentire non præsumitur, resistere censetur, resistente autem Principe, nullo consuetudo locū habet. Neque quoad hoc discrimē est inter leges Ecclesiasticas, & ciuiles, quāuis Pontifex habeat potestatem à Christo, & Principes sæculares à populo. Ex quo enim populus transtulit absolutam potestatem in Principem, illa irreuocabilis est, nec dependens ab eorum consensu, vt inter alios optimè explicat Gabr. Vasq. *diſp. cit. c. 2. n. 16. & 21.*

6 Debet autem præsumi consensus non tantùm permittentis Principis, vt existimauit VVesembecius *in Paratitlis de legibus, n. 9.* sed etiam approbantis, vt confusetudo vim legis habeat, vt docet Gabriel Vasquez *loco citato*, & Suarez *diſt. lib. 7. cap. 12. circa fin.* Id quod meo iudicio nō obscurè colligitur ex *cap. ſuper eo, de cognatione ſpirituali*, ibi, *verum ſi de conſuetudine habeatur, vt tali connigia permittantur in Eccleſia tua, diſſimulare poteris, ita quod nec contradicere, nec tamen videaris præſtare aſſenſum. Quia ſicut grauc eſt antiquam conſuetudinem circum adiacentium Eccleſiarum ſuper vt contemnere, ſic quoque grauius videtur, ſi propter ea huiuſmodi connigia tum indulgeat aſſenſum, cum poſſit ſic in exemplum aſſumi.* Igitur vt assumeretur in exemplum, hoc est, vt vim obtineret legis, necessarium erat, non tantum vt permitteretur à Principe consuetudo, sed vt illi etiam præstaret assensum. Probat etiam planè text. *in d. l. de quibus*. Si enim in ea requiritur cōsensus populi, qui legē potest ferre, consensus quidē populi qui suus actibus eā inducit cōsuetudinē, nō est tantùm permittentis populi consensus, sed etiam approbantis.

7 Nec verò satis est ad consensum Principis approbantis præsumendum generalis illa doctrina *in cap. fin. de conſuetudine*, vt dicebat Thomas Sāchez, quem sequitur Suarez *loco citato*. Idque probatur ex text. *in dict. leg. de quibus*, iuxta considerationem præmissam, si enim actibus populi inducitur consuetudo, penes quem est potestas leges condendi, ergo est speciales consensus legis, & non

generalis. Quare in eo *cap. fin.* solùm traditur generalis doctrina, quæ explicat vim consuetudinis approbatæ à Principe. Sicut ergo reipsa, vt sæpè contingit, non omnis consuetudo probatur à Principe, sed aliæ approbantur, aliæ tantùm permittuntur, nec in potest ob vniuersalem illam doctrinam, in quauis consuetudine præsumi approbatio. Et cum consuetudo specialis quædam tacita lex sit, specialis etiam Principis consensus præsumendus est circa materiam illam, ficut & requisitur ad leges aliquas in speciali ferendas. Nec præsumi potest, nec debet solo illo generali iure explicato *in dict. cap. fin.* voluisse Princ pem tacitum suum consensum in quauis speciali consuetudine præsumi posse. cùm multis consuetudinibus se se opponat. Non igitur præsumendus consensus, nisi præsumatur etiam specialem illam consuetudinem ad eius cognitionem deuenisse, & approbatam. Neque sine fundamento iuris, & rationis, vt Suarez existimat, illum specialem consensum exiguum, vt ex dictis constat. Quamuis autem *in dict. cap. fin.* non exprimatur ad valorem consuetudinis requiri, habetur tamen in illis verbis, *legitimè præscripta*. Quæ autem requirantur, ex ratione colligenda sunt, & ex aliis capitibus.

8 Atque ex his, quæ dicta sunt, petendus intellectus ad *cap. consuetudinis, dist.* 11. *consuetudinis, vtusque longæui non vilis auctoritas est, sed non vsque adeo sui valitura momento, vt & rationem vincat aut legem*. Quod caput desumptum ex *lege secunda Imperatoris Constantini, C. quæ sit longa consuetudo*. In eius autem explicatione multum laborant iuris interpretes, ex dictis autem explanatur facilè. Nec enim negatur consuetudinem vis legem vincendi, sed tantùm assertur id non habere consuetudinem ex sui momento, hoc est, ex sua ratione, sed aliunde, scilicet ex adiuncto Principis consensu. Quasi diceretur apertiùs: magnam auctoritatem habet consuetudo, eam autem non habet ex vi sua, sed ex consensu Principis, quantumuis enim ea sit ædibus humanis confirmata, nisi is accedat, præualere non potest contra legem, aut contra rationem legis. Nec huic interpretationi obstat quod in Republica, quæ popular consensu regitur, ipsa consuetudo ex se vim habeat vicendi legem. Quamuis enim ipsdem actibus, quibus introducitur, confirmetur, cùm adsit consensus legislatorem, at accidentarium est id consuetudini; cùm ea duo, scilicet, consuetudo & consensus legislatorum separari possint, & reuera separantur in Monarchica gubernatione. Atque hic mihi legarinus dictæ legis videtur sensus, quo tollitur antinomia cum *dict. leg. de quibus, verb. rectissimi, D. de legibus*, in quibus conciliandis parum feliciter laborarunt hactenus iuris ciuilis interpretes, quorum omnium interpretationes refert & refellit Nicolaus Genoa *in conciliat. I. legum, pag. mihi* 431. & denique lectori aliquid melius cogitandum relinquit, sibi enim nihil satisfaciens affirmat. Videndus etiam Osvvaldus *dict. lib. 1. cap. 10. in. I.* sed præcipuè *lit. I.*

9 Addendum tandem est consuetudinem vim habere, legem abrogandi, quamuis per legem reprobetur siue simpliciter reprobata sit consuetudo prætenta, quod necessariùm est vt consuetudo reuocata censeatur, *cap. 1. de constitut. in 6. ibi, Quia tamen locorum specialium, & personarum consuetudines, & statuta, cùm sint falsi, & in facto consistant, possunt probabiliter ignorari ab ipsis dum tamen sint rationabilia per constitutionem à se nouiter editam, nisi expressè caueatur in ipsa, non intelligitur in aliqua derogare: siue reprobata sit consuetudo futura*, caueudo scilicet, ne in posterum introducatur: potest enim denuò induci noua sese lapsu temporis ostendente ratione, quæ Principem latuit, cùm eam iterum introduci prohibuit. Cùm enim consuetudo ex consensu Principis tantùm vim habeat, sicut Princeps legem, quam improbauit semel, iterum potest restituere, non secus valet consuetudo iam abrogata cum ab eius consensu pendeat etiam confirmatio consuetudinis. Id quod docuit opinio Cotarru. *lib. 1. variarum, cap. 13. nu. 4.* & Nauarrus *de spolijs Clericorum, §. 15. num.* 8. Excipe, nisi reprobata sit vt irrationalis, vt cum lege dicitur eam consuetudinem corruptelam esse, eo enim indicatur illam consuetudinem ſo-

cluſa lege detegente turpem esse. Quare non est peculiaris aliqua difficultas quod hunc effectū abrogandi legem Ecclesiasticam per cōsuetudinem in matrimonialibus impedimentorum materia, ac in aliis materiis.

10 Ex his fit, vt consuetudine dicamus derogari legi, quamuis ad rem facere scandalum, quod ex eius omissione generari possit. Nam si consuetudo reprobata est, vt irrationabilis, scandalum erit tantùm passiuum, nō actiuum, cuius nulla habenda est ratio, si ex malitia sit. Si verò ex ignorantia, aut fragilitate, admodum dis fiatet erit, iuxta generalia principia in materia de scandalo, & dicta supra libro præcedenti, vt sibi persuadeat consuetudinem illam non habere vim legis: atque adeò eum qui contra consuetudinē eo casu operatur, rectè agere, cùm eius actio consonet legi, & dissonet ab irrationabili consuetudine. Si verò sit tantùm simpliciter reprobata consuetudo, aut obtinet denuò vim contra legem, aut fectus, neque enim inter hæc medium aliquod excogitari potest. Si obtinet, inductum ius est consuetudine impedimentum, vel abolatum, ac si lex ipsa abstulisset, aut mutuisset, atque adeò seruanda non ob scandalum, sed quia consensus adest Principis. Atque hinc est sensus eorum Canonum, quibus interpretum iuris Canonici distinctio nitebatur, *cap. 1. de cognatione spirituali*, ibi. *Nisi consuetudo Ecclesiæ, quæ scandalum generet, aliter se habere noscatur, & cap. super eo eodem titulo*, verbis supra citatis, & *cap. quod dilectio. de consanguinitate, & affinitate*, ibi, *Vnde in hac parte consulitus duximus multitudini, & obseruantiæ consuetudini deferendum, quam aliud in dissensionem, & scandalum populi haturendum quadam adhibita moderate*. Eo enim ipso, quod Pontifices deferendum iudicabant consuetudini, eorum consensus accedebat, ratione cuius obtinebat vim; non verò ratione scandali, licet ob eundum scandalum induceretur. Summus Pontifex, vt consuetudinem in illis casibus approbaret. Quod si consuetudo reprobata nondum vincit legem; quia consensus Principis non præsumitur, quantumuis scandalum sequatur, non dirimet, neque impediet, cùm consuetudo illa vim legis non habeat, atque adeò opus contra illam non generet scandalum actiuum, sed passiuum tantùm sequatur, vt diximus.

CAPVT VII.

De impedimento interdicti.

SVMMARIVM.

1 *Interdictum impedire, & quid intelligatur nomine interdicti.*
2 *Interdictum parochi non reddit nullum matrimonium. Quid de Pontifice, queritur.*
3 *Simplex interdictū Pontificis non irritat matrimonia.*
4 *Id verum, siue interdicat lege, aut præcepto, siue ex causa perpetua, aut temporali.*
5 *Si interdicat cum clausula irritanti, siue ea sit specialis, vel generalis, matrimonium est nullum.*
6 *Explicantur ea eo nonnulla iura.*
7 *Pœna imposita contrahentibus contra simplex interdictum.*
8 *Quale peccatum sit contrahere contra interdictum Ecclesiæ.*
9 *Quid dicendum de sponsalibus contractis contra prohibitionem.*

1 INterdictum quidem impedit contrahere matrimonium ex communi, certaque sententia, siue eo nomine intelligas Ecclesiæ prohibitionem qua vetuit nec clam ineantur matrimonia, quæ superioribus annis etiam clam inita valebant, nunc autem inualida sunt; vel prohibitionem, ne fiue denuntiationibus contrahatur, quibus quidem etiam hodie omissis matrimonium valet, de quo late supra libro præcedenti. Interdicti cuam nomine, potiſſi-

Digitized by Google

potissimum in præsenti materia intelligo prohibitionem hominis interdicentis contrahere matrimonium ob temporalem aliquam causam, scilicet, vel ad fedandum scandalum, vel ad discriminandam veritatem circa aliquod impedimentum, vel ne oriantur graues aliquæ rixæ, vel ob alicuius fatui veneration em.

2 Cæterùm cùm interdicere possit ad tempus, ne contrahatur matrimonium, & Pontifex, & Episcopus, & etiã parochus, vt ex antiquis docuit Paludanus *in quarto dist. 34. quæst. 1. art. 1. concl. 4.* Syluester *matrimonium 7. quæst 1. num. 2.* ex Recentioribus Nauarrus *in summa, c. 22. nu. 68.* Emanuel *Sà de impedimentis matrimonij non dirimentibus, nu. 1.* citatis aliis Thomas Sanchez *lib. 7. disput. 6. nu. 6.* certum in primis interdictum parochi, non reddere nullum matrimonium, si contra interdictum celebretur, quia non spectat ad parochum personas inhabiles reddere ad matrimonium. Solùm ergo de Pontificis interdicto nunc, & olim de Episcopi prohibitione dubitari potest, an sue interdicto reddant inualidum matrimonij post contractum: vt enim dixi supra hoc libro capite primo, ad Episcopos olim de iure pertinuit etiam impedimenta dirimentia constituere. Atque id quod nunc de Pontifice quæritur, locum etiam habet, tam in eius interdicto circa matrimonium infidelium sibi subditorum tanquam temporali domino, & in interdicto Principis fidelis feculeris circa infideles sibi subiectos, & in prohibitione etiam Principis infidelis, si prohiberet alicui, ne matrimonium iniret, cùm penes hos omnes iuxta dicta *cap. 1.* resideat potestas impedimenta etiam dirimentia constituendi.

3 In eo igitur an valeat matrimonium post interdictum contractum, variè Doctores sentiunt, & satis obscurè loquuntur, à quorum opinionibus recensendis abstinebo, meam breuiter, & distinctè proponens. In primis si interdictum matrimonij ineundi simplex sit, & sine clausula, quæ irritum reddat matrimonium post contractum, matrimonium irritum valet. Communis hic sensus Doctorum est, expressaque decisio Benedicti Pontificis *in cap. 2. de matrimonio contracto contra interdictum Ecclesiæ*, & habetur in Appendice Concilij Lateranensis, sub Alexãdro III. *part. 6. cap. 28* ibi enim in fine hæc habentur. *Licet enim contra interdictum Ecclesiæ ad fecunda vota transire nequaquam debuerit, conuentens non videtur vt ob id solum Sacramentum contingi dissoluatur. Alia enim pœna debebat eis imponi, quod contra prohibitionem Ecclesiæ hoc fecerunt.* Et quidem meritò id statuerunt Pontifices, cùm enim grauissima res sit matrimonij irritatio, aut dissolutio, non debuit nuda ac simplici prohibitione reddi nullum. Adde etiam iuxta ea, quæ dixi *lib. præcedenti*, ex lege prohibente non colligi nullum esse quod fecus factum fuerit, nisi in casibus quos ibi expressimus.

4 Hæc autem doctrina verum habet, siue Pontificia, prohibitio sit lata aliqua constitutione, vel præcepto. Nam quod ad præsens institutum attinet, discrimen inter ista duo non assequor. Quid enim interest, an constitutione prohibeatur matrimonium, an præcepto aliquo, vt irritum reddatur post contractum. Sentiũt que in hoc nobiscum Couarruuias *decret. 2. part. de matrimonio c. 6. in Principio, nu. 6.* Lodouicus Lopez *2. p. instructorij conscientiæ de matrimonio, c. 46. §. Porrò aduertendum.* Vualdus *in candelabro de sacramentis 1. part. de matrimonio nu. 83.* & alij. Eadem quoque doctrina vera est siue causa prohibitionis sit temporalis, siue perpetua. Nam siue temporalis, siue perpetua sit, simpliciprohibitione, si alia non adsint, quæ dixi *lib. præcedenti*, non redditur nullum quod secus actum fuerit.

5 At si in eo interdicto vel prohibitione adhibeatur clausula irritans, existimo nullum esse matrimonium post contractum. Id quod verum censeo siue causa sit generalis, siue perpetua, siue clausula irritans sit generalis, qua irritum reddatur, quidquid secus fuerit attentatum, siue sit clausula specialis mentionem faciens matrimonij. Quamuis enim in cuentibus distinguant Doctores nonnulli, & inter eos Thomas Sanch. *lib. 7. disput. 2. conclus. 3. & 4.* Ego tamen nullam inuenio diuersitatis rationem. Ad id moueor, quia Pontifex iuxta dicta supra *hoc lib. cap. 3.* potest inhabilem reddere quamcumque personam in singulari iusta subsistente causa, ne contrahat matrimonium. Ergo etiam ex causa temporali, si illam iustam esse iudicauerit poterit inhabilem aliquem ad matrimonij, ineũdi effiere. Vnde iure optimo nõ pauci Doctores nullã distinctionem admittentium inter clausulam irritantem ex causa perpetua vel temporali, quos refert idem Thomas Sanchez *ibidem num. 7.* Quod etiam eadem doctrina vera sit, siue clausula sit generalis, siue specialis, mihi persuadeo, quia verba ea generalia potè prohibitionem de ineundo matrimonio planè etiam comprehendunt matrimonium: alias non video quem effectum sortiantur. Pone enim lite pendente super validitate sponsalium cum fœmina illum contrahere de præsenti post prohibitionem cum clausula generali irritanti, si ea non reddit inualidum matrimonium, quid erit potè eam prohibitionem irritum, aut quid aliud euenire potest, quod magis sit in præiudicium tertij, cum quo iis interueniet, aut quod magis irritum esse expediat, si fecus attentanum, quam matrimonium? Ergo ea verba matrimonium nullum reddere intendunt, si quid aliud. Nullum ergo discrimen est, quod ad ittam rem attinet inter clausulam generalem irritantem, & specialem. Vnde & in eo non distinxere non pauci, quos refert Thomas Sanchez *ibidem num. 4. 6. 7. & 8.* Quòd enim vt aliquæ leges irritæ reddantur per posteriores, exigant specialem earum mentionem, & non satis illis derogetur per clausulas generales, eorum habet ex speciali ratione, quia in illis cauetur, vt non nisi expressa, & specifica earum mentione facta reuocentur, iuxta text. *in ca. 1. de constitution.* Ostendant igitur nobis qui contra sentiunt, quo iure caueatur, aut vnde conuincant, necessariam esse specificam de matrimonio mentionem, vt potè eam prohibitionem cum clausula generali irritanti non fit inualidum, si cõtrahatur.

6 Atque in hunc sensum accipio textum *in cap. ad dissoluendum, de despons. impub.* vbi hæc habet Innoc. III. *Ne vero quidquam in puellam iuuenem attentetur, auctoritate Apostolica interdicimus, ne in negotio de nouo procedatur vlteriùs, donec vel à denuntiatione cesserint, vel ea probata ordine iudiciario procedatur. Quòd si contra interdictum nostrum in præiudicium ipsius aliquid fuerit attentatum, id irritum esse decernimus, & viribus omnino carere.* Hactenus Innocentius, Eodem etiam spectat responsum Alexandri III. *in cap. tua fraternitas de sponsa duorum*, vbi hæc habet. *De his vero, qui coram te super desponsatione facta per consensum mutuum de præsenti, controuersiam mouent, & appellatione pendente, quam ante sententiam vel cognitionem causæ ad Sedem Apostolicam interponunt, decipiunt alias vxores, hoc arbitramur agendum, vt si à modo in tali casu duxerint appellandum, eis in Ecclesia publicè interdicat, ne ante decisionem causa alind contrahant matrimonium, & si contra interdictum Ecclesiæ publicè fallum venire præsumserint, matrimonium tam præsumptuosè contractum poteris irritare.* Irritant quidem isti duo Pontifices matrimonium post eam prohibitionem contactum, non tamen euincunt simplici prohibitione irritum reddi. Idque meritò illis in eo casu, & tempore constitutũ est. Vnde enim constat ex eodem Alexandro III. *in Appendice Concilij Lateranensis, part. 6. cap.* 8. 17. & 18. eo tempore quarundam Ecclesiarum consuetudo erat, imò & a præcessoribus ita iudicatum, vt si quis incognita prima vxore, quam per verba de præsenti duxerat, aliam duceret, eamque cognoscceret, secundam reuuere cogeretur. Cui consuetudini validè se oppositit Alexander III. vnde & conueniens tempori, & loco iudicauit statuere, ne lite pendente super validitate matrimonij, ad alia vota transiret: quod si secus faceret, irritum esset matrimonium Conuincunt itaque isti canones, & elle potestatem in Pontifice inhabiles efficiendi personas aliquas ad contrahendum, & si ea clausula irritans apposita fuerit, nullum fore matrimonium post contractum. Quare non pugnant cum decisione Benedicti *c. 2. cit. de matrim. contracto contra interdictum Ecclesiæ.*

7 Cæterùm quamuis matrimonium contra simplex interdictum valeat, attamen in pœnam separandi sunt cõiuges

Digitized by Google

ges ad tempus, *cap. 1. de matrimonio contra interdictum Ecclesiæ*, non tamen dissoluendum matrimonium, in quo sensu decernit Pontifex non esse separandos *cap. eodem titulo*, tempus autem quo separati remanere debent arbitrarium est, vt communis tenet Doctorum sententia, ea quæ imponenda coniugi nocenti, qui reddere debitum potenti, & debebat, nequaquam tamen petere, nisi vterq; sit reus. At si periculum incontinentiæ adsit, commutanda ea pœna in aliam. Hinc constat pendente lite super valore matrimonij, vel super appellatione non esse ad aliud transeundum, vt ex dictis constat.

8 At quæri hoc loco potest, quale peccatum sit contrahere contra prohibitionem Ecclesiæ. Nonnulli lethale asserunt, alij tantùm veniale, vt refert Emanuel Sà *verbo impedimenta matrimonij non dirimentia*, nu. 1. ego tamen existimo id dicendum iuxta generalem doctrinam materia de legibus, pensandumque ex materia & circumstantijs, quando ea prohibitio obliget sub mortali, quando sub veniali: poterit enim contingere, vt aliquando lethalis culpa, aliquando venialis sit transgredi eam prohibitionem: frequentius tamen euitamur ein commutalethalem culpam. Idque colligo, tum ex grauitate materiæ tum etiã ex pœna apposita, separationis scilicet, quæ cùm grauis pœna sit, non nisi ob grauem culpam deberet imponi, multoque magis verum est lethalem culpam interuenire, quando prohibitum est sub clausula irritanti, siquis attentet contrahere matrimonium.

9 Ex dictis sequitur quid dicendum de sponsalibus contractis contra prohibitionem etiam, si enim simpliciter interdicantur, valent: sicut valet votum etiam contra prohibitionem emissum, quamuis peccatum sit in emissione voti. At si sub decreto irritanti fiue generali, siue specialj, sunt inualida. Quòd si matrimonium prohibitum sit ex causa perpetua, non habebunt vim sponsalia contrahendi matrimonium, est enim iniqua promissio, cuius nullũ robur est. Si verò sit prohibitum ex causa temporali, valent sponsalia de eo contrahendo matrimonio, nisi obligatio sit pro tempore, quo perseuerat impedimentum. Id bene aduertit Thomas Sanchez *disput. citat. nu. 9. versic. sed quid si Pontifex*.

CAPVT VIII.

De impedimento ratione temporis ferialis.

SVMMARIVM.

1 *Quid agendum.*
2 *Matrimonij coniunctionem solemnem esse voluit Ecclesia.*
3 *Ideò prohibita nuptiæ aliquibus diebus, varia decreta.*
4 *Diem Epiphaniæ decreto comprehendi.*
5 *Non Sabbatum ante Dominicam Aduentus.*
6 *Qua prohibeantur illis diebus. Varia sententia.*
7 *Antiquo iure etiam matrimonij contractus prohibitus.*
8 *Nunc solemnitatem tantùm nuptialem prohibitam.*
9 *Iam nullum esse peccatũ in docenda vxore illis diebus,*
10 *Esse peccatum eo tempore benedicere, aut traducere solemniter.*
Esse mortale ibid.
11 *An possit Episcopus dispensare, vt benedicantur, & traducantur sponsi.*
12 *An possit minister ari solemnitas secundarum nuptiarum illis diebus, proponitur.*
13 *Quidam affirmant.*
Verius non posse, ibid.
14 *Neque solum traducționem solemnem aut conuiuia illis diebus non licere. Licet cõsuetudo hoc spẽlanda sit.*

1 CIrca impedimentum istud examinabo primum, quod ad feriatum tempus attinet. Deinde quod spectat ad tempus interdicti, vel cessationis à Diuinis. Postremò cùm ipsi contrahentes excommunicati sunt, vel interdicti.

2 Matrimonialem coniunctionem, quæ Ecclesiam sua propagatione multiplicat, sæpe Ecclesiæ Patres solemnem esse voluerunt, & honore simul ac reuerentia prosecutã sunt. Inde Valentini Concilij Patres apud Hispaniã *in fragmentis cap. 10* 1. habeutque apud Burchardum *lib. 9 cap. 5* ita sanxerunt. *Sponsi, & sponsa cum benedicendi sunt a Sacerdote, a parentibus, vel a Paranymphis in Ecclesia Sacerdoti offerantur: & cum benedictionem acceperint eadem nocte pro reuerentia ipsius benedictionis in virginitate permaneant.* Quòd eisdem verbis antea Carthaginensis IV. Concilij Patres *c. 13.* statuerunt. Sed præclarè Nicolaus I. ad consulta Bulgarorum *ca. 3.* & habetur, *cap. nostrates. 30. quæst. 5. Nostrates inquit, tam mares, quam fœmina non ligaturam auream, vel argenteam, aut ex quolibet metallo compositam quando nuptialia fœdera contrahunt, in capitibus deferunt, sed post sponsalia, quæ futurarum sunt nuptiarum promissa fœdera, quæque consensu eorum, qui hæc contrahunt, & eorum in quorum potestate sunt, celebrantur: & postquam arrhis sponsam sibi sponsus per digitum fidei a se annulo insignitum dotemque virtute placitam sponsus ei cum scripto pactum hoc continente coram innumeris ab vtraq; parte tradiderit, au mox aut apto tempore, nec videlicet ante tempus lege desinitum, tale quid fieri præsumatur, ambo ad nuptialia fœdera perducuntur. Et primum quidem in Ecclesiam cum oblationibus, quas offerre debent Deo per Sacerdotis manum statuuntur, sicque demum benedictionem, & velamen cœleste suscipiunt, ad exemplum videlicet, quod Dominus primos homines in Paradiso collocans benedixit eis, dicens: Crescite, & multiplicamini. Siquidem, & Tobias antequam coniugem conuenisset, oratione cum ea Dominum orasse describitur. Verumtamen velamen illud non suscipit, qui ad secundas nuptias migrat. Post hac autẽ de Ecclesia egressi coronas in capitibus gestant, qua semper in Ecclesia ipsa sunt solita reseruari.* Hæc Nicolaus. Inde etiam, vt lætitiæ nuptialis modestiæ comes esset, Laodiceni Concilij Patres, qua decebat grauitate sanxerunt cap. 54. *Quod non oportet Christianos euntes ad nuptias plaudere, vel saltare, venerabiliter prandere. Sicut Christianos decet.* Quæ eadem inter fragmenta Ilerdensis Concilij apud Hispanos refert Surius ex vetusto C. manu scripto. Sed concludamus hæc omnia eleganti testimonio Concilij Senonensis sub Clemente VII. in decretis morum cap. 39 *Sanè cum matrimonium à Deo omnium rerum conditore in Paradiso, & in statu innocentiæ institutum fuerit, sicque teste Apostolo sacramentum, proinde cum magna reuerentia, ac deuotione suscipiendum, vt pote in quo sicut & in reliquis sacramentis, gratia conferatur, prohibemus ne in sponsalibus aut nuptialibus benedictionem fiant risus, cachinationes, aut alia ridicula verba enuntientur, quinimo moneantur assidati quatenus teneri, contriti, confessi, ac cum multa reuerentia ad hoc sacramentum accedant. Illum quoque abusum, qui inualuit in quibusdam partibus, vt benedictio nuptialis, & Missa celebrentur statim post mediam noctem, tollimus, & amputamus statuentes quod talia deinceps non fiant, nisi post ortum solem, & illucescentem diem. Siquidem exemplo pernicioso interdum comperta est solemnitates huiusmodi nuptiales sic in latebris, & occulte fuisse clam destitus matrimonijs viam aperuisse, & occasionem dedisse contemnendi tam excellens sacramentum, & lasciuias, & spurcitias quasdam committendi.* Hæc Concil. Sed in nuptiis incundis perulanter atque lasciuiam acriter reprehendunt Chrysostom. *hom. 56. in Genesim, & 42. in alia* & Ambros. *serm. 80. ad plebem, & lib. 3. de virginibus*, Augustinus *sermone de nuptijs, in initio*.

3 Igitur, & in tanti sacramenti, & aliquorum dierum veneratione, ad quos ritè celebrandos vel luctu, vel ieiunijs, & orationibus disponi fideles æquum est, certis temporibus nuptiarum solemnitatem prohibuit. Laodicenum Concil. hæc habet cap. 52. *Quòd non oportet in Quadragesima nuptias, nec natalitia celebrare.* Quæ eadẽ postea inseruit Martinus Bracatensis suæ collectioni *c. 48.* Ilerdense inter fragmenta alius etiam temporibus nuptias cele-

celebrari prohibuit hisce verbis. *Quod nō oportet à Septuagesima vsq; in octauas Paschæ, & tribus hebdomadibus ante festiuitatem sancti Ioannis Baptistæ, et ab Aduentu Domini vsque post Epiphaniam nuptias celebrare. Quod si fatium fuerit seperentur.* Nicolaus I. ad consultas Bulgar. cap. 48. *Vnde nec vxorem ducere, nec comuinia facere in Quadragesimali tempore cōuenire posse nullatenus arbitramur:* quæ quatuor decreta habentur apud Gratianum 33 *quæst.* 4. Addidit etiam Concilium Salegustadiense sub benedicto Octauo canon. 3. *de legitimis autem cōiugis ita uisum est. Quod nullus Christianus vxorem ducere debeat ab Aduentu Domini vsque in octauas Epiphaniæ, & a Septuagesima vsq; in octauas Paschæ, nec in supra notatis 14. diebus ante festinitatem sancti Ioannis Baptistæ, neque in prædictis tribus iuniorum diebus, siue in omnium solemnium diebus præcedentibus noctibus.* Constat enim ex eodem Concilio c. 2. 14. dies ante festiuitatem sancti Ioannis Baptistæ iejunium fuisse lege stabilitum, sicut & Herdense trium hebdomadarum iejunium ante festum sancti Ioannis Baptistæ ostendit usu receptum, de quo *in c. capellanus, de feriis.* Clementina tertia definit, quo pacto debeant intelligi hi dies ante Natiuitatem sancti Ioannis. Concilium Rauennatense secundum sub Clemente V. *c. 19. Et ne ratione tardiſſa ad celebrandum nuptias non possint aliquando ex ignorantia excusare monemus omnes Sacerdotes, parochiales maxime, qui atentis dictis temporibus Dominica ante Aduentum, & Dominica ante Octauam Ascensionis Domini studeant publicè in Ast assiſi solemnus nuntiare, quod nullus celebret nuptias temporibus ab Ecclesia interdictis, scilicet a prima Dominica de Aduentu vsq; post Epiphaniā, & a Dominica de Septuagesima vsq; ad Octauam Paschæ & a tribus diebus ante Ascensionē, vsq; ad Octauam Pentecostes.* Toletanum Concilium sub Sixto IV. in Aduentu & Quadragesima nuptias celebrari prohibet, quæ referemus in fi. Concilium Coloniense II. sub Paulo Tertio c. 33. non alio tempore, quam ita permittant. Deniq; Concilium Tridentinum circa rem istam duo edidit decreta. Primum sess. 24. canone 11. *Si quis dixerit prohibitionem solemnitatis nuptiarum certis anni temporibus superstitionem Tyrannicam ab Ethnicorum superstitionem perfectā, aut benedictionem, aut alias ceremonias, quibus Ecclesia in illis vtitur damnauerit, anathema sit.* In decreto autem de reformatione matrimonij cap. 10. hæc habet. *Ab Aduentu Domini nostri Iesu Christi vsq; in diem Epiphaniæ, a feria quarta Cinerum, vsque in Octauam Paschatis inclusiue antiquas solemnium nuptiarum prohibitiones diligenter ab omnibus obseruari sancta Synodus præcipit. In aliis verò temporibus nuptias solemniter celebrari permittit, quas Episcopi vt ea, qua decet modestia, & honestate fiant, curabunt, sanctā enim res est matrimonium, & sanctè tractandum.* His canones exiterunt hactenus in Ecclesia, in quibus varietatem agnoscis, stamus tamen nunc dispositione Concilij Tridentini.

4 Verum circa huiusmodi decretum multa explicanda sunt. Primum est, An dies Epiphaniæ ea prohibitione cōprehendatur. Dicendum quidem comprehendi, quia Cōcilium in clausula sequenti addit inclusiuè. Quæ particula etiam ad præcedentia referri debet, nam cùm antiquis canonibus comprehēderetur, vt ex dictis constat, nō est cur dicamus in eo correcti ius antiquū si expressè non fiat ea correctio. Ita sentit Emanuel Sa. *verb. impedimenta matrimonij non dirimentia n. 2.* Thom. Sanch. *lib. 7. disp. 7. n. 1. circa fin.* At quia noctu ante Incæ benedictiones nuptiales celebrari olim prohibitum iā vidimus, existimo non cessare huiusmodi prohibitionem vsq; ad lucem diei insequentis eū, qui posterremus prohibitionis est. Vnde merito Concilij Mediolanense quintum, sub Diuo Carolo Borromæo ita cauit. *Ne solēnes nuptias liceat celebrare, nisi post diluculum postridie illius diei, qui postremus est temporis, quo Tridentina cōstitutione nuptiæ celebrari interdicta est.*

5 Deinde quæritur, an diesp ræcedens Dominicam Aduentus, & diem Cinerum (saltem à vesperis comprehendatur eo decreto, ita vt in vespere eorum dierum nuptiæ celebrari nō possint. Et quidem quod attinet ad diem Cinerum conueniunt Doctores non incipere prohibitionē nisi à media nocte, itaque integro die Martis solemniter nuptias celebrari posse. At quod spectat ad Aduentū Domini, non pauci Doctores, & inter eos Thomas Sanchez, existimant in vesperis præcedentis diei esse nuptias prohibitas, nisi vbi consuetudo aliud approbauerit. Ego tamen existimo verius etiam prohibitionē incipere à media nocte, itaq; in Sabbato integro ante Dominicam primam. Aduentus nuptiarum solemnitatem non esse prohibitam. Ad id mouetur, quia licet & Concilium Tridentinū & alia antiqua decreta dicant ab Aduentu Domini non posse solemniter celebrari nuptias, at Concilium Rauennatense secundum, supra relatum expressè primam Dominicam Aduentus nominat, quam certum est à media nocte incipere. Ex quo decreto colligo ratione intellecta sēper fuisse antiquiora Ecclesiæ decreta, quæ ab Aduentu Domini nuptias prohibuerunt.

6 Præterea quæstionem habet, quidnā eo decreto prohibeatur, an solemnis benedictio, quam Hispanè *velaciones* dicimus, an matrimonium etiam inite domum traducere, conuiuari, aliaq; edere lætitiæ signa, an hæc omnia ea prohibitione comprehendantur. Et quidem quod attineat ad matrimonij contractum, non idem omnes sentiūt. Non pauci licere affirmant. Ducuntur, & consuetudine ipsa, & quia nullo iure prohibetur, fic censet plures, quos refert Thom. Sanch. *disput. 7. cit. n. 12.* Alij verò existimant nequaquam licere: fic D Thomas in *4. dist. 32. quæst. vnic. art. 1. quæst. 4. ad primam.* Ricardus eadē *dist. art. 5. quæst. 1. ad primum.* Paludanus eadem *dist. quæst. 1. art. 1. 8.* & alij. Similiter quod ad traductionem spectat duisi Doctores sunt. Nam quidam omnem traductionem sponsæ ad domum sponsi illicitam affeuerant: Emanuel Sa *loco cit. n. secundo*, ex antiquis Sylueſter *verb. matrim. 7. q. 2.* aliique non pauci. At contra sentiunt Doctores frequenter scilicet non quamcumque traductionem, fed tantùm solemnem esse prohibitam, hoc est, traductionem, quā conuiuia, aliaque signa lætitiæ comitantur, quam sententiam cum aliis vt veriorem sequitur Thom. Sanch. *disput. cit. n. 16.* Deniq; etiam quoad consummationem matrimonij non eadem est omnium sententia. Nam quidam non licere affirmant, ita Paludanus *in 4. dist. 32. quæst. 1. art. 4.* Antonius *3. part. tit. 1. c. 17. in fin.* Rofella *verb. impedimentū, impedimento 17.* & alij frequenter tamen Doctores afferunt nullum esse peccatum, si eo tempore cōsummetur matrimonium, siue de prima consummatione, siue de sequentibus sermo sit. Ita sentit relatis aliis Thom. Sanc. *disp. cit. n. 23.*

7 Cæterùm ego existimo distinctione vtendum, si enim antiqui iuris dispositionem attendo, eorum probo sententiam, qui dicunt his temporibus non solùm benedictiones solemnes, sed etiam contractum matrimonij, quamcumque etiam traductionem, & consummationem etiam matrimonij prohiberi. Id vt sentiam, mouet me primò, quod plerique canones nuptias eo tempore celebrari vetant, vt constat ex Laodiceno, Herdensi, Rauennatensi secundo, Concilius supra relatis. Cuius phrasis, si illam planè, & simpliciter interpretemur, sensus est ne nuptias ineant, aut contrahant, frequenter enim *celebrandi* verbum in ea significatione vsu patuit, deinde me mouet quod Nicolaus I. ad consulta Bulgarorum *c. 48. cit.* & habetur *c. nec vxorē 33. quæst. 4.* planè dixit *non licere vxorem ducere*, non rectè autem glossa *ibi*, Abbas & alij *ducere* idem existimat, *ac traducere*. Concilium Salegustadiense relatum similiter loquitur, *quod nullus Christianus vxorē ducere debeat.* Sed apertissimè Concilium Toletanum sub Sixto IV. hanc esse mentem canonum antiquorū docet cùm inquit: *Cùm secundum legitimas sanctiones non sit dubium eos in ligem committere, qui verba legis amplexi contra eius nituntur voluitatem, & quia tempore quo sacrorum canonum decretis nuptiarum celebratio interdicitur, & carnalis copula prohibetur, nonnullos laicos rubere, & carnaliter cōmiscri, ac proinde conuiuia publica, strepitus, & choreas facere, parentes quoque & amicos insuare, & cum histrionibus, & ioculatoribus solemniter nuptias celebrare, & ad Ecclesias sic incedere plerumque contingit. Nos contendentes quod vera sacrorum canonum intentio fuit, non tam Ecclesiæ solemnitates, & nuptiales benedictiones, quam carnales commix-*

Digitized by Google

misxtiones prohibet, & pernicioſam huiuſmodi conſuetudinem direllere cupientes, ſacro approbante Concilio commixtiones præditas, ſtreptitus, choreas, ſocultationes, & alias ſolẽnitates, ac comuniua temporibus quibus ſolemnia Eccleſia inſtruit, & celebrari ſolent nuptiales benedictiones fieri de cætero prohibemus ſtatuentes, vt qui contra huius noſtræ conſtitutionis tenorem ſuperſtitioſe facto ſuperſtitiem excommunicationis incurrat, &c. Quem etiam ſenſum non obſcure indicat Concil. Colonienſe II. ſub. Paulo III. Canon. 33. *Mandamus, & præcipimus vniuerſis parochis, & Preſbyteris, ne quis alibi, quàm in Eccleſia publicè poſt Miſſarum auditum iungendos matrimonio copulet, nec alio tempore quàm iuxta permittunt.*

8 At ſi id quod conſuetudine populi Chriſtiani Prælatorum approbata conſenſu receptum fuit, attendas, exiſtimo tamen ſolemnitatem nuptiarum etiam ante Concilium Tridentinum fuiſſe illicitam, vt conſtat ex additio canone Concilij Toletani. Nunc autem à tempore Concilij Tridentini non tantũ cõſuetudine id receptũ, ſed etiã ante ipſo Tridẽtini decreti, in quo plane indicatur antiquas prohibitiones tantum quod ad ſolemnitatẽ nuptiarum in ſuo robore permanere, dicit enim antiquas ſolemnium nuptiarum prohibitiones ſeruandas diligenter. Tãtum ergo iure Tridentini Concilij prohibeuit ſolemnitas nuptialis. Quo nomine intelligo benedictiones nuptiales, traduchonem ſolemnem, quam comunia, & lætitiæ ſigna comitantur. Aeq; in hunc ſenſum accipio decretum Concilij Mediolanenſis quinti, ſub Duo Carolo Borromeo. *Ne quis cuiuſcum q. gradus conditionis ve ſit ſtatis temporibus, quibus nuptiarum non ſolemnitatẽ celebrari interdictum eſt, domũ ſponſam traducat, aut nuptialia comiuia celebret, aliaue eius generis vetita agat. Qui autem vel per ſe, vel alium contra faceret, aut eius culpa quouis modo participet fuerit, is panam interdictis ab ingreſſu Eccleſiæ ipſo facto incurrat. Illamq; panam illum tamen ſuſtineri volumus, quoad ſponſi Epiſcopi iuſſu ſeparati meritas pœnas pro eo in conditionẽ dederint, arbitrio eiuſdem Epiſcopi, & interdictione huiuſmodi eiuſdem iudicio mereantur.* Cui etiam intelligentiæ fauet Manuale Salmantinũ excuſum anno 1550. Salmant. apud Ioannem Iuntam in tractatu de factamentorum adminiſtratione, vbi hæc habet: *Item nota quod in pradictis ſi poribus non ſolum prohibetur benedictio nuptiarum, ſed etiam traductio ad domum inter coniuges, quæ benedicantur in tempore permiſſo, de quo vide Card. Turrecre. in cap non oportet ei 1. 33. quæſt. 4. qui pulchre loquitur, & Hoſtienſem in ſumma tit. de Feriis, § quid non, verſ. Item matrimonium. Et licet iam ſint benedicti, quia ambo ſunt vidui, vel alia, non debet fieri traductio ad domum ſponſi in tempore prohibito. Laici tamen in hoc habent conſuetudinem in contrarium. Cauant autem ſacerdotes ne, ſint præſentes ad talem traductionem directe, vel indirecte celebrando Miſſam ſecreto, vel publicè in præſentia ipſorum* Hæc ibi. Atq; hæc tria ſcilicet benedictionem, traductionem & comiuia contineri ea prohibitione docet nouiſſimè Naldus *in ſumm. verb. matrimonium, num.* 2.

9 Hinc ſit poſt decretum Trident. Concil. nullum prorſus committi peccatum lethale nec veniale in ducenda vxore, nec in traducenda, ſi abſque ſolemnitate fiat, neq; in conſummatione matrimonij, ſi ante tempora illa contractum eſſet. Id quod verũ eſſe volumus ex vi legis prohibentis illis temporibus nuptias. An verò ſit peccatum ex alio capite, ſcilicet, quia nondum adeſt nuptialis Eccleſiæ benedictio, dixi *lib. præcedent §.* 2. Id quod multò maiori ratione dicendum de ſponſalibus, nullo enim iure prohibitum vnquam ea contrahere quouis tempore. Quod idẽ affirmandum de denunciationibus.

10 Deinde ſit peccatum eſſe, ſi eo tempore prohibito adhibeatur ſolemnis benedictio, aut traducatur ſolemniter ſponſa ad domum ſponſi, vt cenſet inter alios Iacobus à Graffis *lib. peccatiſſimum. lib. 2. c. 8. n. 28.* Quæ autem peccatum ſit non conuenunt Doctores, nam quidam veniale iudicant, alij mortale, alij denique ſub diſtinctione reſpondent dicũtque in adhibenda benedictione peccati interuenire, at in ſolemni traductione nequaquam, ſed tantum veniale. Mihi quidem videtur in violatione eius legis cõmuni peccatum mortale. Et quidem quod attinet ad benedictiones Eccleſiæ, planum eſt, cùm ſit violatio legis in materia graui. Eadem etiam ratione exiſtimo peccatum graue eſſe ſolemnitatem adhibere nuptialem. eſt enim & materia grauis, & multæ grauiſque prohibitionis cauſa. Deinde conſtat ex pœnis appoſitis tranſgredientibus eiuſmodi leges. Nam Concil. Herdenſe habet ſeparari ſiue autem eo verbo intelligas ſeparationem coniugalis toriſiue, quod ego ſuſpicor, excommunicationem quæ in antiquis canonibus non raro ſeparandi verbo ſignificatur graues pœnæ ſunt, quaſque non niſi ob lethalem culpam inſligi æquum eſſet. Rauennatenſe II. etiam profert excõmunicationis ſententiam, & vt ſuſpendantur à conſortio, & commixtione carnali. Toletanum, & excommunicat, pœnam pecuniariam imponit. Colonienſe clericos extra tempora benedicentes ab officio ſuſpendit. Mediolanenſe Vanterdicit ab ingreſſu Eccleſiæ quemque eius culpæ participem. & ſponſos ſeparati iubet, & vlterius arbitrarie puniri Epiſcopi iudicio. Non eſt ergo cur dicamus eius legis tranſgreſſionem venialẽ tantùm peccatum eſſe. Nunc quidem arbitraria pœna puniendum multi cenſent, ego non omnino arbitrariam exiſtimo, ſed iuxta antiquorum canonum formam, cùm Tridentinum dicat diligenter ſeruandas antiquas ſolemnium nuptiarum, prohibitiones, quæ vt vidimus grauiter puniebant eius legis violatores tam ſponſos, quam clericos benedicente.

11 Denique quæritur an Epiſcopus diſpenſare poſſit, vt adhibeatur ſolẽnitas nuptialis illis temporibus. Et quidem olim iure ordinario potuiſſe Epiſcopos diſpenſare, indubitatum eſt cum res ita etiam ad Epiſcopos pertineret, qui & impedimenta conſtituebant, & remouebant, prout expedire iudicabant, de quo iam *c. 1.* Deinde extraordinario iure planum videtur diſpenſare poſſe ſcilicet, ſi aliquis caſus vrgeat, & non ſit facilis aditus ad Pontificẽ, ſicut in multis aliis iudicandum. An autem extra hunc caſum poſt legem latam à Concilio vniuerſali diſpenſare poſſit Epiſc. opus, ex eo pẽdet an inferior ordinarius in lege lata ſuſpenſori poſſit aliquando diſpenſare, quod nonnulli negant, quos refert & ſequitur Thom. Sanc. *diſp. cit. n. 6.* Alij è contra affirmant poſſe ſecuti Sotum *in 4. diſt. 31. quæſt. vnic. art. 4. in fine*, qui nec ſunt numero pauci, nec auctoritate inferiores. Quorum accedo ſententiæ, diſpenſare itaque Epiſcopi poſſe allero, interim dum illi nõ admittur facultas diſpenſandi. Atque etiam poſt Tridentinum in ea fuiſſe ſententia Synodum Neapoli celebratam docet Iacobus à Graffis *1. p. decciſ. lib. 2. c. 8. n. 89.* Nam *c. 40.* inquit, *Ordinarius propter humana pericula, talem licentiam facile, & gratis poteris concedere.*

12 Ex his quæ hactenus dicta ſunt, nõ obſcurè decidemus duo, quæ ex me quæſita ſunt aliquãdo in hoc Epiſcopatu Salmaticenſi. Primum eſt, an in ſecundis nuptiis, in quibus nulla eſt nuptiales benedictio ſponſi poſſent clerici diebus prohibenibus benedictones nuptiales, adminiſtrare alia, quæ in Miſſali pro ſecundis nuptiis deſignantur, an verò teneantur pœnas in iure latis. Et in primis ſuppone iuxta varias locorum conſuetudines, in hoc aliquam diuerſitatem exiſtere. Namvbi hoc Epiſcopatu etiam ſecundò nubentibus cùm ad Eccleſiam deferuntur, in ipſo ingreſſu dicitur Pſalmus, Beati omnes, qui timent Dominum, poſtea etiam aliqua Miſſa pro ſponſo, & demq; poſt Miſſam recitatur quædam benedicho, qua ſpecialiter benedicuntur, & fit quædam exhortatio. In aliis autem diœceſibus multa ex his omnmittuntur, ſolũmque accedunt ad Eccleſiam ibi Miſſam audituri, vt teſtatur Ioannes Gutier. *de matr. c.* 106.

13 Nonnulli viri docti huius Academiæ exiſtimarunt nullam incurrere pœnam clericum, qui temporibus prohibijs adminiſtrat ea, quæ Eccleſia deſignat pro ſecundis nuptiis, eo fundamento commoti, quod illa non ſint nuptialis benedictio, neq; eo nomine cẽſeantur in Manuali. Cæterùm ſi rem iſtam attentiùs conſideraſſent, aliter reſpondiſſent. Mihi enim ſemper viſum eſt, neque eas ceremonias, quæ pro ſecundis nuptiis deſtinatæ ſunt, poſſe tẽpore prohibitio minuſtrari ſine culpa, & pœnis iure latis. Et in primis ad id me mouet, quod proximè ſuperioribus annis

annis vidi in hac Salmanticensi vrbe. Quidam nobilissimi viduj contrahere volebant matrimonium, & cum esset Quadragesimale tempus dispensationem à Sedis Apostolicæ nuntio postularunt, quam denegauit. Quòd magno argumento est etiam eam ceremoniam, licet nó appellet vtur nuptialis benedictio, esse prohibitam illo tempore. Deinde me mouet, quòd iuta, & antiqua, & recentiora vt ex adductis canonibus constat, vniuersè loquuntur, de matrimonio, solemnitate nuptiali. Sicut ergo antiquis canonibus etiam viduorum coniugia erant prohibita, etiam & solemnitas illa nuptialis in nuptiis viduorum de more Ecclesiæ adhibita, prohibita censetur. Præterea. Quia canones tam antiqui, quam recentiores vniuersè prohibent solemnitatem nuptialem, & non solùm nuptialem benedictionem. Illæ autem ceremoniæ, licèt non sint nuptialis benedicho: sum tamen pars solemnitatis nupcialis, vt satis notum est. Denique pro hac sententia sunt apertissima verba Manualis Salmantini, si quidem strictè prohibet ne clerici coram viduis vel aliàs benedictis Missam celebrèt prohibito Quare non dubito in hac futurum esse sententia, quicunque attentè consideraverit verba Canonum, quæ suprà isto cap. retulimus.

14 Ex his etiam colliges alterius casus emergentis decisionem, qui sæpè in hoc Episcopatu occurrit. In nonnullis huius diœcesibus minoribus oppidi, apud Rusticos in more positum est, vt si qui ingruente Aduentus tempore volunt contrahere, benedicantur in Sabbato ante Dominicam primam Aduentus, & in ipsa die Dominica fiat solemnis traductio, sponsis in excelso thalamoin medio foro constructo collocatis, & multis ex eodem, & vicinis oppidis conuocatis occurrentibus, qui post prandia, & comessationes choreas ducunt, & munera sponsis, qui in prædicto thalamo confident, offerunt. Quæ situm est an id licitè fieri possit. Respondi, si iuris dispositio attendatur, hæc esse etiam prohibita eo tempore, quia pertinent ad solemnitatem nuptialem, & expressè traductio, conuiuia, choreæ, imò hæc maximè prohibita sunt, vt ex adductis canonibus constat. Quare licet præcesserit benedictio in die non prohibito, ea solemnitas nuptialis, quæ etiam prohibita est, illis diebus fieri non potest. Quam video esse sententiam Caietan *verb. nuptiæ*, & sequitur Nald. *loco supra cit. Qui facit*, inquit, *illa duo vltima scilicet traductionem, & conuiuia diebus prohibitis peccat mortaliter, licet primum, hoc est, benedictionem fecerit tempore licito.* At videtur iam consuetudine antiqua, & inueterata receptũ, vt ea traductio, & solemnitas fiant eo die prohibito, & legem Ecclesiastica in hac parte abtogasse, & ideò à clericis sustineri posse, dummodo illi non interfint prædictæ solemnitati. Idque non obscure indicatur in prædicto Manuali Salmant ibi, *Laici tamen in hoc habent consuetudinem in contrarium.*

9 *Si alter vel vterque sit interdictus, non possunt benedici.*

10 *In illis diebus, quibus cessat interdictum, posse publicè nuptias benedici.*

11 *Tempore cessationis à diuinis non licere, etiam cum moderamine, c. Alma mater.*

CAPVT IX.

De tempore interdicti, vel cessationis à Diuinis.

SVMMARIVM.

1 *Sponsalia, & denuntiationes valide fieri tempore interdicti.*

2 *Matrimonium in loco, & tempore interdicti validum esse.*

3 *An sit illicitum, varie DD. opinantur.*

Verius illicitum, ibid.

4 *Obijcitur, & diluitur, & 5.*

6 *Antiquo iure non licuisse benedictiones nuptiales.*

7 *Nouo licere quidam putant, verius oppositum secluso priuilegio.*

8 *Ex priuilegio Bullæ, aut simili posse.*

1 QVod spectat ad matrimonij contractum tempore interdicti, & in loco interdicto, extra controuersiam in primis est sponsalia & validè & licitè celebrari tempore interdicti, & loco interdicto. Quod idem de denuntiationibus dicendum est nullus enim canon id prohibet, & aliàs denuntiationes non pertinent ad sacramenta, nec officia diuina. Quod si aliqui antiqui scriptores negarunt posse tempore interdicti denuntiationes fieri in Ecclesia, ideò est, quod olim interdicti tempore non diebatur Missa, atque ideò dum Missa non peragebatur, denuntiationes fieri non poterant.

2 Deinde dubitatione vacat matrimonium initum tempore interdicti, & in loco interdicto validum esse, nullo enim iure redditur irritum, & *in c. capellanus, de feriis*, planè dicitur Romanę Ecclesiæ consuetudine esse, vt quocunque tempore contrahatur matrimonium consensu interueniente legitimo de præsenti. Quod idem dicendum est, etiamsi contraharur ab ipsis interdictis specialiter, & personaliter, vt tenet communis sententia cum glossa *in cap. Alma mater, verb. Sacramenta, de sent. excommun. lib. 6.* Couarruuias *loc. infra citando*, & alij. Quod etiam verum est, licet per Ecclesiam aut iudicis sententiam prohiberetur contrahi matrimonium, si aliàs legitimè contraheretur, valeret.

3 Sed an esto validè cõtrahatur coniugium, licité ineatur tempore interdicti, controuersum est. Non pauci sine peccato initi affirmant. Eos refert, & sequitur Thomas *lib. 7. disp. 8. nu. 2.* cuius fundamenta adducam statim. Alij verò peccatum committi in contrahendo matrimonio sentiunt tempore interdicti, sic sensit Hugolinus *de censuris*, vbi de interdicto, tabula quinta *cap. 7. §. 3. nu. 1. & c. 10. §. 1. nu. 1.* Sayrus *thesaur o casuum conscientiæ, lib. 5. cap. 7. num. 42.* Qui etiam docent fere omnes Scriptores antiquos tantùm sentire validè inire matrimonium, non verò decernere an licitè. Sequuntur enim illi sententiam glossæ *in cap. Alma mater, loco citato*, quæ tamen tantùm dicit matrimonium, tempore interdicti contractum tenere. Adducit pro hac sententia Hugolinus nonnullas rationes futiles, mihi ea videtur esse potissima, quam etiam probat Sayro, quia generali prohibitione vetitum est sacramẽta ministrari tempore interdicti, exceptis Baptismo, Confirmatione, Pœnitentia, & Eucharistia per modum viatici, vt colligitur ex dicto *cap. Alma mater, vers. nulla sacramenta, de sententia excommunicationis lib. sexto, & capite quoniam, eodem titulo, cap. non est vobis, de sponsalibus, & cap. quod in te, de pœnitent. & remission.* Cùm ergo matrimonium verè, & propriè sacramentum sit, nec excipiatur alibi ab ea generali prohibitione, illa comprehendi censetur, argument. *Clementinæ 1. §. porrò, de verborum significatione.*

4 Verùm Auctores primæ sententiæ contendunt receptum Ecclesiæ consuetudine per ius ipsum approbata *in cap. capellanus, de feriis*, vt matrimonium quouis tempore licitè celebretur, atqui ita iam ex canone excipi matrimonium ab ea generali prohibitione. At nisi ego fallor, non rectè id colligunt ex prædicto canone. Mihi enim luce meridiana clarùs videtur Pontificem in illis verbis tantùm velle matrimonium quocunque tempore valere, & eam esse Romanæ Ecclesiæ consuetudinem, & mentem. Atque hunc esse eius capitis sensum mihi persuadeo, primò, ex eo quod dicit matrimonium, quocumque tempore contrahi consensu interueniente legitimo de præsenti. Quæ verba frustra, & inutiliter adderentur, nisi illis verbis de validare tantùm matrimonij sermo esset. Quare totius eius orationis sensus hic est. Quamuis matrimonium legitimo consensu de præsenti interueniente valeat quouis tempore, attamen præterea tempora, quæ ab Ecclesia prohibita sunt, scilicet à die Cinerum vsque ad finem Pente-

Digitized by Google

Pentecostes, &c. licitè in aliis contrahitur.

5 Neque obstat, quòd sacramenti ratio acciderit contractui matrimonij ex Christi institutione. Nam cùm iam verè, & propriè sacramentum sit, & in ratione sacramenti etiam spirituale sit, & Ecclesia generaliter prohibeat tempore interdicti ministrari sacramenta præter Baptismum, Confirmationem, Pœnitentiam, & Eucharistiam per modum viatici, non est curæ ea generali prohibitione excludamus sacramentum matrimonij.

6 Sed quod spectat ad benedictiones Ecclesiæ, in primis statuendum est antiquo iure nequaquam licuisse tempore interdicti, nec in loco interdicto. Sic sentiunt Doctores omnes vno excepto Angelo, nam eo tempore prohibita erant officia diuina præter horas Canonicas, quæ in Ecclesiis consuetudinibus recitari poterãt, & quædam alia officia diuina annexa aliquibus Sacramentis, quæ tunc permittebantur, & vnam Missam in vna quaque Hebdomada pro renouanda Eucharistia. Vnde eo tempore, etiã si quis gauderet priuilegio, quo posset assistere illis officijs quæ tunc licebant, non posset benedictiones eas nuptiales percipere. Neque obstat argumentum, quo commotus Angelus sensit cõtra communem Doctorum sententiam, quod fœlicet principali concesso, concedatur etiam accessorium, & annexum, sicut concesso baptismo, conceditur etiam id, quod ad eius celebrationem necessarij est. Hoc, inquam, non obstat, tum quia nos modò docuimus non licuisse, nec licere principale, fœlicet, contractũ matrimonij tẽpore interdicti, nec loco interdicto quamuis factum teneat. Deinde quia ea proposito debet intelligi, quando accessorium necessario annectitur principali, vt contingit in baptismo. At benedictiones Ecclesiæ multò post contractum coniugium fieri solent.

7 At verò iure recentiori Bonifacij VIII. *in d. c. Alma mater*, quid dicendum sit dubitatio est. Nonnulli enim tempore interdicti benedictiones Ecclesiæ fieri posse cẽsent cum moderatione ibi adhibita, fœlicet, submissa voce, excluſis excommunicatis, & interdictis. Pro hac sententia citatur Couarruuias *in d. cap. Alma mater*, & Aulla *de consortio, q. 5 dispu. 4 sect. 1. dub. 6.* Cæterùm horum Auctorum alius sensus est, quem statim dicam. Quare etiam attento iure nouo Bonifacij VIII. sentiendum est non posse benedictiones fieri in Ecclesia tempore interdicti. Nã seclusio priuilegio tempore interdicti, laici interesse non possunt diuinis officijs. Ex hac igitur parte repugnat benedici coniugatos.

8 Ex dictis colligitur primò eos, qui habent priuilegium assistendi diuinis officijs virtute Cruciatæ, vel alterius cẽssionis posse recipere benedictiones Ecclesiæ, tantùm enim ex eo capite repugnabat. Atque in hoc sensu loquuti sunt Couarruuias, & Aulla locis suprà citatis. Idq; meritò dicunt iure nouo *in d. c. Alma mater*, concesſum fuisse, in quo diuina officia permittuntur excluſis interdictis, & excommunicatis. Olim enim Ecclesiastica officia non licebant, præter ea quæ dixi suprà.

9 Secundò colligitur, siue vterque sponsus sit indictus generaliter, aut specialiter, siue tantùm alter illorum, non posse benedici in loco interdicto. Quia benedictio nuptiarum vtrique sponso fit, debent autem excludi excommunicati, & interdicti. Similiter etiamsi velint recipere benedictiones in loco non interdicto, non licet, quia non possunt esse participes benedictionis, & officij diuini. Idẽ dicendum si sponsus tantùm interdictus sit siue generaliter, siue specialiter, trahit enim quocunque suum interdictum, est que de populo interdicto. At si sponsa tantùm interdicta sit, si quidem specialiter interdicta est, benedici non potest propter assignatam modò rationem, si verò generaliter tantùm interdicta sit, cùm statim atque matrimonio iungitur, fortiatur forum viri, munera, & honores, desinit esse de populo interdicto, atque ideò benedici nuptiæ possunt. Quòd intelligo, vbi benedictiones coniugio superueniunt, non autem vbi consuetudo est præmittendi benedictiones. In eo enim casu cùm nondum iortita sit forum viri, ad hue est de populo interdicto.

10 Tertiò colligo posse nuptias publicè ac solemniter benedici in illis diebus, in quibus tempore interdicti ex priuilegio licent officia diuina publicè, & cum solemnitate, quales sunt quæ continentur *in d. c. Alma mater*. Ad de diem Assumptionis, & Corporis Christi, & etiam dies Sanctorum, in quibus in aliquibus Ecclesiis ex priuilegio cessat interdictum. Intellige licere quantum est ex parte interdicti, si tamen alias tempus non sit prohibitum. Vnde die Natiuitatis Domini, Conceptionis Beatæ Virginis nec Paschæ Resurrectionis non licet ex prohibitione Cõcilij Trident. circa tempus nuptiarum, de qua suprà *cap. 8. 11*. Denique colligitur tẽpore cessationis à diuinis multo maiori ratione dicendum esse non licere matrimonia contrahere, quia etiam tempore cessationis prohibitum, sacramenta ministrare nonnullis exceptis, *c. quod in te, de pœnit. & remissionibus*. Quod caput Doctores frequenter de cessatione à diuinis intelligunt. Multò etiam minùs licent benedictiones nuptiales. Nam cessationis tempore omnia officia Ecclesiastica cessant, ita vt nec eum moderatione, quæ habetur *in c. Alma mater*, celebrari possint, vt acute colligit Couarr. ex *c. si canonici, §. fiautem, de officio ordinarij lib. 6.* vbi ille, qui in culpa cessationis fuit, iubetur soluere canonicos, & clericis distributiones quotidianas, quæ solùm intercesſentibus debentur & hucusq; cessans quod nequaquam decernetur, si officia diuina recitare liceret, iuxta decisionem *in d. cap. Alma mater*. Quare licet ea, quæ ad interdictum pertinent, immutata sint iure illo: at circa ea, quæ de cessatione disposita erant antiquo iure, nihil immutatum est *in d. c. Alma mater*. An autem virtute alicuius priuilegij aliter dicendum sit, spectanda est forma priuilegij, vt de eo feratur iudicium.

CAPVT X.

Impediatne excommunicatio, qua ligantur contrahentes.

SVMMARIVM.

1 *Matrimonium initum ab excommunicato valet.*
2 *Peccare, qui excommunicatus excommunicatione maiori contrahit.*
3 *Si non excommunicatus contrahat cum excommunicato, an peccet, sub distinctione explicatur.*
4 *Quid si contrahant cum excommunicato excommunicatione maiori.*
5 *Quid si vterque sit excommunicatus, & quot peccata committant.*
6 *Non posse excommunicatis contrahentibus impendi benedictiones.*

1 HOc breuiter expediendum est, potissimum enim spectat ad tractatum de excommunicatione, de quo ibi diximus latè. Itaque hic tantùm summa capita attingam. Primò certum est, & omnium consensu receptũ, matrimonium initum ab excommunicatis valere. Rationem reddit eleganter Gabriel Vazq. *tom. 4. in 3. p. de excomm. dub. 4.* quia posita sufficienti materia non potest per excommunicationem Ecclesia facere irritum Sacramentum, in matrimonio autem materia debita est naturalis contractus, qui in hoc casu non est irritus factus ab Ecclesia; vnde vere illo contractu posito matrimonium sit Sacramentum. Contractum autem matrimonij inter excõmunicatos non esse irritum constat, tum ex generali doctrina in materia de excommunicatione, quæ docet regulariter contractum factum ab excommunicato valere, de quo Sayrus latè *lib. secundo Thesauri c. 9.* tum etiam constat ex *c. significasti, 6. de eo qui duxit.*

2 Secundo certum est peccare eum, qui excommunicatus matrimonium contrahit, & peccare mortaliter, si est excommunicatus excommunicatione maiori. Ratio est manifesta desumpta ex communi receptaque doctrina,

quæ

quæ in materia de excommunicatione docet peccare mortaliter, & qui administrat, & qui recipit sacramenta cum excommunicatione maiori. At in sacramento matrimonij idem sunt ministri, & recipientes, scilicet, ipsi contrahentes, vt dixi suprà *lib.* 1. Ergo peccant mortaliter, tam ob administrationem, quàm receptionem. Similiter dico peccare mortaliter, essi tantùm sint ligati excommunicatione minori. Cuius ratio desumitur ex doctrina, quam veriorem existimo in materia de excommunicatione, quæ docet ligatum minori excommunicatione peccare mortaliter recipiendo Ecclesiastica sacramenta, iuxta text. *in cap. fin. de clerico excommunic. mini.* Cumque contrahentes ministrent, & recipiant sacramentum matrimonij, ob receptionem in excommunicatione committunt peccatum mortale. Esse autem duo peccata, quæ committit excommunicatus excommunicatione maiori, dum ministrat, & recipit Sacramentum, constat ex his quæ dixi suprà *lib.* 1. *c.* 8. *nu.* 11. de eo qui in peccato contrahit, eadem enim est ratio.

3 Sed maior difficultas est, an qui non excommunicatus contrahit cum excommunicato, peccet mortaliter? Nonnulli, quos refert, & sequitur Thomas Sanchez *lib.* 7. *disp.* 7. *nu.* 8. censent nullum esse peccatum, si denuntiatus non sit, ex fauore Concilij Constantiensis. Alij affirmant vniuersè peccatum mortale esse. Ego rem hanc decidendam existimo iuxta ea principia, quæ posui supra lib. quinto, dum de petendo assistentiam parochi excommunicati sermo esset. Itaque dico petere ab alio excommunicato, siue denuntiato, siue non denuntiato, vt contrahat, dum ille absolui ab excommunicatione non potest, quia non habet copiam absoluentis, vt si sit excommunicatio referuata à iure vel homine, peccatum mortale est, quia petitur ab eo actus, quem non potest facere bene, sed necessario malè, nulla enim regula ista certior esse potest. At si potest absolui, quia copiam habet, non peccat, qui contrahit cum excommunicato siue denuntiato, siue secus, quia petit ab illo actum, quem posset bene facere, & sine peccato, & sua culpa facit malè. Cóstant hæc omnia ex ibi dictis, & ideò non amplius immorandum. Vnde duo peccata erunt in eo, qui contrahit cum excommunicato excommunicatione maiori, quando absolui non potest ab ea excommunicatione antequam contrahat, & quia ipse communicat in sacramentis cum illo, & quia inducit illum ad indignè ministrandum & recipiendum. Imò tria peccata committit: est enim causa duorum peccatorum in proximo.

4 Hinc dices quid dicendum, si cótrahat cum excommunicato excommunicatione minori, tunc enim nullum committit, quia non prohibetur communicare cum excommunicato illo in sacramentis. Neque enim peccat ob scandalum actiuum. Quamuis enim peccet excómunicatus excommunicatione minori suscipiens sacramenta, attamen qui cum illo contrahit, non est causa eius peccati, cùm possit absolui à parocho, qui præsens est. Quod si non haberet copiá confessoris, á quo absolueretur, idem dicendum est, peccare scilicet contrahentem cum illo, vno tantùm peccato scandali actiui, quatenus inducit illum ad recipiendum sacramentum cum peccato.

5 Atque ex his constat quid dicendum quãdo vterque excommunicatus contrahit, siue enim vterque sit denuntiatus, siue neuter sit denuntiatus, siue vnus denuntiatus, alter non. Idem iudicium est, si absolui possunt ab excommunicatione, vterque enim peccat ex eo quod contrahat cum excommunicato, cùm posset vterq; sine peccato contrahere. Peccant tamen quatenus recipiunt, & ministrant, vt dictum est. At si non habeant vtetque copiam confessoris, peccant, & quia ministrant, & recipiunt in peccato, & quia inducunt se inuicem ad actum, qui non potest ab aliis bene fieri. Quod si vnus habeat copiam confessoris, alter non: ille qui contrahit cum eo, qui non habet copiam, committet peccatum scandali, cùm petat actũ, quem necessario male faciat. Ille verò, qui petit ab eo, qui habet absolutionis copiã, tantùm peccabit ex eo quod excommunicatus recipiat, vel ministret, non verò ex scandalo actiuo. Hæc autem omnia ex dictis regulis, & principijs manifesta sunt, quæ ibi latè traditimus.

6 Hinc etiam constat excommunicatis contrahentibus non posse impendi benedictiones solemnes, quia sacramentalia sunt, sine peccato mortali, at si sponsalia contrahant excommunicati, culpa tantùm venialis est, sicut & in communicatione in aliis contractibus cauibus, vt in specie docet Thom. Sanch. *disp. cit. nu.* 12.

CAPVT XI.

De impedimento ex Catechismo.

SVMMARIVM.

1 *Vnde oriatur hoc impedimentum.*
2 *Quæ requirantur vt contrahatur.*
3 *Hoc impedimentum si permanet, restrictum esse. Verùm tamen sublatum esse per Tridentinum, ibid.*
4 *Quid notare debeat parochus in libro.*

1 CAtechismum appellant Doctores communiter institutionem fidei, quæ fit ante ianuam Ecclesiæ super baptizandis. Contingere autem potest, vt quis non teneat pueros, dum ministratur sacramentum Baptismi, sed antea in catechismo præcedenti, vel cùm iam baptismus domi celebratus est, & postea solemniter tãtùm adhibetur in Ecclesia. Ex eo quod munus exerceat in baptismi celebratione, contrahatur spiritualis cognatio, quæ est impedimenti dirimens, de quo postea. At ex eo quod teneat in catechismo, cótrahitur imperfecta quædam cognatio spiritualis, quæ tantùm est impedimentum impediens, constat ex *c. contrahit, de cognatione spirituali in fin.*

2 Vt autem hoc impedimentum contrahatur, non satis est, vt quis in exorcismis præcedentibus teneat, sed requiri, vt in catechismo, imò ob id solum contrahitur. Sic citatis alijs Thomas Sanchez *disput.* 10. *num.* 5. Rebellus *lib.* 3. *de impedim.* 7. 1 & *num.* 20. Requirit etiam vt in solo catechismo teneat, sic glossa *in cap. contrahit, de cognatione spirituali in fine.* Nec satis est teneat, sed requiritur, vt qui infantis personam gerit, respondeat ad interrogata, dum Sacerdos rogat, an credat. Sic cum Vera-Cruz, Palacios docet Sanchez. Contrahi etiam huiusmodi impedimentum per catechismum, siue præcedat, siue sequatur Baptismum, docet tectè idem Thomas Sanchez cum alijs *disp. cit. nu.* 7. & indepẽdeter à Baptismo, itaque siue Baptismus sequatur, siue non sequatur, idem ortur impedimentum, vt idem docet *num.* 8. & 9.

3 Solùm ergo difficultas est, an per Concilium Tridentinum fierit aliquid innouatum circa hoc impedimentũ *session.* 24. *de reformatione matrimon. capit.* 2. Et in primis certum est, hoc impedimentum, si adhuc permanet, restrictum esse communiter per Concilium ad eos tantùm gradus, ad quos restricta est cognatio spiritualis proueniens ex Baptismo, & Confirmatione. Valentia *disp.* 10. *quæst.* 5. *punct.* 4. Sed maior difficultas est, an sublatum sit hoc impedimentum iure nouo Tridentini. Quidam negant sublatum, sic multi, quos refert Sanchez *disput. cit. num.* 10. At verius ille *nu.* 11 cum alijs sensit sublatum esse hoc impedimentum per Tridentinum. Quod valdè probabile iudicat Ægidius *disput. cit. dub.* 3. *numer.* 14. Potissimum fundamentum est, quia Tridentinum ibi inquit: *Omnibus inter aliàs personas huius spiritualis cognationis impedimentis omnino sublatis.* Et qua existimare aliquis posset Concilium solùm agere de impedimento cognationis spiritualis prouenienti ex baptismo, quod vult non extendi ad alias personas, sicut olim extendebatur, adest declaratio Cardinalium, quæ Concilij sensum esse hunc quem diximus, planè demonstrat. Sic enim habet apud Farinacium *in capitul.* 2. *eiusdem sess. Qui in Ecclesia fuit præsens et, qui domi verè fuit baptizatus: si decimo in Ecclesia fuerunt seruata solemnitates, nullam cognationem*

Digitized by Google

spiritualem contraxit. Itaque committatur ordinario, vt si legitimus probationibus compererit D.N.filium prius fuisse baptizatum, declaret nullum inter N ipsum, & dictum filium adesse impedimentum cognationis spiritualis. Hæc ibi. Est etiam alia apud Rebellum ad idem caput Tridētini *n.*94. quæ est etiam apud Farinacium. Nulla cognatio spiritualis contrahitur, nisi inter personas quæ nominantur hoc decreto. Quare censendū iam hoc impedimentum sublatum. Vnde & cessat quæstio an sit peccatum mortale contrahere cum hoc impedimento, vel veniale tantùm. Quibusdam affirmantibus esse mortale, aliis verò negantibus, de quo Rebellus *lib.3. de impedim.matrim.q.1. n.in fine.*

4 Illud rectè aduertit Thomas Sanchez *disp.10.cit.n.*13. debere parochum in libro, vbi scribit patrinos, exprimere an fuerint in baptismo, an in catechismo tantùm, eò quod in catechismo nullum iam oriatur impedimentum, & ita expedit vt manifestum sit, an sint impediti, vel non.

CAPVT XII.

De impedimento voti simplicis castitatis, aut religionis.

SVMMARIVM.

1 *Votum simplex castitatis esse impedimentū impediens. Eius legitima probatio, ibid.*
2 *Sine dispensatione non licere contrahere.*
3 *Peccat etiam qui scienter contrahit absoluta cum ligato voto.*
4 *Quid si ligatus voto cōtrahat sine animo consummandi.*
5 *Quid si nullis precedentibus sponsalibus contrahat cum animo ingrediendi religionem.*
6 *Si post votum absque promissione vlla quis deflorauit virginem, tenetur implere votum.*
7 *Post votum promissio matrimonij iniqua est.*
8 *Si votum erat non contrahendi matrimonium teneri dispensationem, vel commutationem petere.*
9 *Probabile post votum religionis teneri contrahere, & ad religionem transire.*
10 *Probabilius cessare obligationem voti in eo casu eius ratio.*
11 *Tenetur petere dispensationem.*
12 *Quomodo respondendum in hac materia interroganibus, & 13.*

1 MVlta sunt, quæ circa hoc impedimentum examinari possunt, quæ cōplectemur breuiter, quia nec difficilia sunt; Primò ergo asseredum est votum simplex castitatis esse impedimentum impediens tantùm, nō dirimens. Sic Alexander *3.par.5 c.5. 10. par.6.c.9. par.11. c.1.par.4.5.c.4.* & etiam *in cap.consuluit, & cap.rursus, qui clerici vel vouentes, cap.vnico.de voto in 6.* Alia iura adducit pro hac parte Thomas Sanchez *disp.11. nu.4.* sed non sunt ad rem. Nam illa etiam loquuntur de votis castitatis in religione, & professione emissis, quæ olim non habebant vim dirimendi matrimonij, vt dicam *lib.sequenti.* Rationem huius conclusionis desumunt ex eo quod in voto simplici sit nuda promissio sine traditione, Sed hæc ratio non est sufficiens, tum quia votis simplicibus Societatis Iesu post biennium adest promissio, & traditio; tum etiam quia neque traditio habet vim dirimēdi matrimonium, nisi illi adiungatur ex Ecclesiæ constitutione, & ostendam infrà *lib.7.* multis annis vota religionis castitatis non diremisse matrimonium, quamuis in votis professionis intercedat vera traditio, & acceptatio. Tota ergo ratio eius decisionis ex eo sumenda est, quia cùm votum castitatis ex sua natiua obligatione, non habendi vim dirimendi matrimonij, nisi accedat Ecclesiæ constitutio, quæ sic vouentem reddat inhabilem voto castitatis simplici, & extra professionem emisso, non est annexa eiusmodi vis illa constitutione Ecclesiastica, vt explicabo infra. Dixi voto castitatis simplici, & extra professionem: quia in statu religioso votum simplex castitatis Societatis habet ex constitutione Gregori XIII. dirimere matrimonium, vt ibidem explicabo. Atque idem quod dixi de voto castitatis, dicendum est de voto religionis & sumendi statum clericalem, & ordines sacros, aut non contrahendi matrimonium, pugnant enim hæc vota cum statu matrimonij. Quare impediunt, licet non dirimant. Quod idem dicendum est, siue vota ea sint cōditionalia, siue absoluta, nam posita condītione obligant eodem modo. Quamuis in ordine ad dispensationem possit esse diuersitas, de qua *lib.8.*

2 Ex his colligitur primò eum, qui huiusmodi votis tenetur, sine eorum dispensatione non posse contrahere matrimonium, cùm certa sit obligatio voti impediēs matrimonium, Quod verum est, quantumuis stimulis carnis vrgeatur, ea enim molestia non liberat illum obligatione voti, sed reddit causam dispensationi, atque ita in hac specie docet Thom. Sanch. *disp.11.nu.*18.

3 Secundò colliges absolutè loquendo eum, qui scienter contrahit cum habente, vel ligato huiusmodi votis sine vlla conditione castitatis, aut transeundi ad aliam statum peccare mortaliter, quia petit ab illo actum, quem non potest bene exercere, cùm ille qui tenetur voto non possit sine peccato nubere.

4 Sed quid dicendum, si qui tenetur voto, cōtrahat sine animo consummandi matrimonium. Et quidem si contrahant vterque cum expressa conditione voti castitatis, vel non consummandi, vel eo qui non tenetur voto copiam faciente adimplētionis voti, & separandi eorum, & faciendi ea omnia, quæ pertinent ad implētionem voti, planè nullum peccatum est in contrahendo matrimonij, quia vt dixi suprà *hbr.1.* votum castitatis eatenus impedimentum est ad contrahendum, imò ad volendum contrahere, quatenus est in ordine ad violandam castitatem, vel cū periculo violandæ castitatis. At cùm in hac specie nullum sit periculū, nulla erit etiam violatio voti. Id quod etiam docuit Rebellus *libr.3.de impediment.q.17. num.1. in fine.*

5 Deinde certum existimatur, si nulla præcesserunt inter eos sponsalia, & alter eorum, vel vterque voto affringitur, non posse contrahere matrimonium animo quantuis firmo ingrediendi religionem. Multis ratiocinibus probati solet non omnino efficacibus, quibus etiā vtitur Rebellus *dict. quæst.17. numero* 2. Primo videtur esse ratio. Quia si alter non est conscius & voti, & propositi, iniuriam patitur. At non assequor huius rationis vim, quia cæteri antes non habent transeundi ad religionem intra bimestre tempus, siue ergo sciat, siue nesciat, nullam patitur iniuriam, cùm non possit obligare contrahentem, ne transeat ad religionem, neque pactum de eo fubsisteret. Quare non video in quo afficiatur iniuria. Secundò probant, quia futura professio incerta est, vt pote in arbitrium alterius collata, atque adeo si dimittatur, vel non admittatur, compellitur consummare contra votum. Sed neque hæc ratio est efficax, quia si votum est ingrediendi religionem, satisfecit ille voto, si bona fide ingressus est, licet non profiteatur, aut ad professionem admittatur. Tertiò probant, quia contractus ipse coniugalis pugnat cum obligatione voti non modo de non contrahendo, sed etiam de seruanda castitate. Sed neque votum castitatis pugnat cum contractu matrimonij. Quare aliter in hac re procedendum est, nec potest vniuersè affirmari esse peccatum in eiusmodi contrahendo matrimonio. Si tenetur voto non contrahendi matrimonium, planè peccat contrahens matrimonium, facit enim contra votum, etsi animum habeat non consummandi; nam in ipso cōtractu est violatum votū. Si verò tenetur voto suscipiendi factos ordines, & inscio coniuge contrahit cum illa, peccat, quia se exponit periculo non implendi votum, cum fœmel contracto matrimonio non possit ad factos ordines conuolare sine consensu coniugis, vt definitum est *in*

Extra-

Extraug. antiqua, Ioannis XXII. de voto. & nos dicemus infra. In eo enim differt à transitu ad religionem, & grauem iniuriam ittogaret coniugi, cùm per ordinem non dissoluatur coniugium. Si verò tenebatur voto religionis, si absit periculum remanendi in sæculo, & consummandi, non videtur esse peccatum mortale, secluso eo periculo, contra votum, quia iure ipso concessum est etiam bimestre tempus ad transeundum ad religionem. Quare implere votum potest, & alis coniugi ignaro nullam facit iniuriam, vt dictum est, solum erit otiositas quædam actus & contractus, in quo secluso periculo consummandi non video culpam lethalem. Quod si tenebatur tantùm voto castitatis, & contraxit cum eo qui ignorabat votum, & sine conditione mutua seruandi castitatem, peccat contrahens matrimonium. Quia cùm votum castitatis non sit religionis, exponit se periculo violandi votum, si contrahit sine animo transeundi ad religionem ante consummationem. Nam matrimonium communi modo contractum est in ordine ad copulam, quæ illi qui tenetur voto non licet, at si eum animum habeat, & alias non sit periculum non transeundi ad religionem, iuxta dicta, non erit peccatum mortale contrahere cum eo animo, quia contractus matrimonij sic celebratus non pugnat cum voto castitatis, vt dicebam. Vnde pro sententia negante committi peccatum in eiusmodi contractu citat Rebellus Scotum *in 4. dist. 38.* Calderinum *in cap. rursus, qui clerici*, Angelum, *verb. matrimonium impediment.* 3. Caietan. *de matr. cap.* 2. Nauarr. *c. 16. n.* 30.

6 Sed quid dicendum, quando post emissum votum aliquis defloruit virginem fide data de matrimonio contrahendo. Et quidem certum in primis est, si post votum absque promissione vlla defloruit virginem sue ignaram, siue consciam voti, non teneri contrahere, nec posse, sed ad implendum votum obligari. Sic expresse Gabriel Vasquez *de restitutione, cap. 3. §. 2. dub. 6. §. 2. num.* 21. Ducor ea ratione. Quia sciens, & volens nulla fit iniuria, & ratione stupri non tenetur, vt enim non semel dixi in materia de peccatis, & de sacramento Confessionis, non est malitia aliqua stupri supra simplicem fornicationem, si vim secludas. Quare eis sequatur infamia, sibi imputet, ipsa enim sibi damnum intulit.

7 Deinde dico qui post votum impediens matrimonium defloruit aliquam fide data de coniugio, planum est eam promissionem nullam esse, cùm sit iniqua promissio, promisit enim quod implere non potest. Sed adhuc dicitur illi seciste iniuriam, quatenus illam decepit, & ratione huius illatæ iniuriæ teneri ad refarciendum damnum eo modo, quo possit.

8 His ergo suppositis dico primò. Si tenebatur voto non contrahendi matrimonium, non est dicendum cessare obligationem, sed differri posse: & ratione iniuriæ illatæ cum eo dolo renetur sub mortali petere, aut commutationem, aut dispensationem eius voti, cum qui vis Sacerdos approbatus virtute Bullæ illud commutare possit. Et etiam religiosi virtute suorum priuilegiorum, vt attingam infrà, & ordinarius dispensare possit. Idem dixerim de eo qui tenebatur voto suscipiendi sacros ordines, cùm neque hoc votum sit ex reseruatis.

9 Dico secundò. Probabile est, si tenebatur voto religionis, teneri quidem contrahere, sed ante consummationem debere ad religionem transire. Ratio probabilitatis hæc est, quia potest commodè vtrique obligationi satisfacere. Iustitiæ, contrahendo, sic enim refarcitur damnum illarum illa deceptione, voti autem, transeundo ad religionem. Cùm ergo commodè possit vtrique satisfieri, non est cur dicamus obligationem voti religionis aut cessare, aut differri. Probabile ergo est, istum posse quidem contrahere, sine animo tamen consummandi, sed vel transeundi ad religionem, vel si id nō habuerit locum petendi dispensationem voti ante cōsummationem, quam in eo casu potest Episcopus concedere, vt dicam infrà *lib.* 8. Quod intelligo, si tempus ita instet, vt non possit à Pontifice impetrari dispensatio, neque ab ordinario, qui in casu vrgentis matrimonij posset dispensare, vt dicemus infrà *libr.* 8. Si enim dispensationis perendæ tempus conueniens est, probabilius iudico non posse contrahere non adducta dispensatione. Quia licet possit obligatio voti ex causa emergente suspendi, vt habet communis doctrina, at non possum statum impossibilem voto apponere. In quo videtur esse magnum discrimen inter eum casum & alios, quos in exemplum adducit Sanchez *loco citat.* An autem quando post sponsalia sequitur votum, liceat contrahere, dicam libro vltimo, cùm de dissolutione sponsalium sermo fuerit. Et quomodo qui voto ligati contrahunt, possint consummare, aut petere, & reddere, dicam infrà *lib.* 10. cùm de redditione debiti sermo fuerit.

10 Denique probabilius mihi videtur si quis post votum religionis, aut castitatis virginem corrupit sub spe, & pacto coniugij, vel alam fœminam honestæ famæ, teneri illam ducere & consummare, nisi ea gratis remittat obligationem, aut alia via illi satisfactione præstita libere consentiat, quod docet Thom. Sanch. *lib. 1. de matrimonio, disput. 45. n. 3.* & Gabriel Vasquez *de restit. cap. 3. §. 2. dub. 6. nu.* 20. qui & optimam huius assignat rationem. Quia licet obligatio voti sit antiquior, & ex natura rei secunda promissio nulla esset, quia semper promissio subintelligit eam conditionem, modo liberari inueniat materiam, neque alteri obnoxiam restitutioni. Quare si inueniat materiam impeditam vel promittentem ligatum voto, vel alia obligatione, seruanda non est secunda promissio, obligat enim sicut ipsa intelligitur tacitè vel expressè. At in præsenti non concurrunt duæ promissiones, quarum antiquior sit præferenda, sed interuenit ex vna parte obligatio voti, ex altera verò obligatio iustitiæ reparandi damnum illatum. Hæc autem præferenda est cuicunque obligationi ortæ ex promissione, licet sit antiquior promissio, quam damnificatio. Optimum exemplum est. Si quis promisit Petro se daturum centum, & postea inscit Ioanni damnum aliorum centum, vel quia furatus est, vel quia dissipauit, aut aliud mutilit damnum, si non possit nisi centum soluere, quia alia non habet, tenetur damnum integrè reparare, nec solutere promissum, etiamsi prior fuisset promissio damno illato. Similiter si quis vouisset eleemosynam, & damnum intulisset proximo, nec posset vtrique satisfacere, tenetur damnum reparare omissa voti obligatione. Ratio autem istorum est. Quia qui damnum infert, vsurpator est rei alienæ. At nullus potest vsurpare alienum ad soluendum promissionem. Ergo nec potest vsurpatum retinere, vel damnum illatum non reparare, quod est etiam alienum detinere, vt soluat quod promisit, promissio enim intelligitur semper de propris. Qui autem post damnum illatum vult soluere promissionem, impleri. Prius ergo damnum reparandum est eo modo, quem exigit obligatio iustitiæ, quam quod impleatur votum castitatis, aut religionis, etiamsi prius emissa fuerint. Quod potiori ratione dicendum est, quando quis prius sub spe coniugij defloruit virginem, & postea emisit votum castitatis, aut religionis, implenda est enim obligatio matrimonij ratione damni illati, potiùs quam voti. Eadem ratio est quando quis actu non defloratit, sed sub spe coniugij ita familiariter cum ea egit, vt in populo magna suspicionem genuerit, quod illam corruperit, idem enim prorsus damnum est, ac si corrupisset, & ita eandem etiam satisfactionem postulat.

11 Ex his colliges teneri dispensationem voti petere, si quidem potest, & causa subest, vt eani quam corrupit vxorem ducat. Quod si non petita dispensatione eam vxorem duxerit, & consummauerit, tenetur ad redditionem debiti, non autem potest petere, quia votum illud castitatis reuera validum est, solùm ex ea parte suspenditur obligatio ratione damni illati. Adde etiam teneri ducere, & consummare si aliter non refarciatur perfectè damnum quod prudentis arbitrio relinquendum est, quanuis in foro externo compelletur consummare.

Digitized by Google

52 Sed his quę diximus duo addenda sunt. Primum est interroganti, quid res habeat in hac re, an scilicet contrahere possit, qui impeditus voto est, nec aliud damnum injuit, posse responderi matrimonium cum peccato contrahi, valide tamen, nec in hoc scrupulus vllus est. Parum enim refert, quod alius ex eo sumat occasionem contrahendi cum peccato, & alias idem damnum sequitur, si ea diœcesina materna lingua scribatur, in qua addiscere possunt contrahentes. De quo late Thomas Sanchez *libr. 7. disput. 11. n. 12.* At si votum emisit & simul violator est fœminæ sub spe coniugij, planè respondendum est illum posse peccato non solùm posse ducere, sed etiam teneri contrahere, & consummare, vt explicatum est.

53 Alterum est homini, qui tenetur voto castitatis parato ducere fœminam peccata contra votum pro fragilitate sua, si alia via citò ipsi succurri non possit, posse consuli tanquam minus malum, vt contrahat matrimonium, cum in eo contrahendo vnum tantum peccatum committat, vtiet plurima & post contractum matrimonium facilis sit impetratio dispensationis voti in ordine ad petendum debitum. Quæ doctrina ex illa generali deducitur, qua docetur posse consuli minus malum ad euitandum maius ei, qui pargus est maius peccatum committere, de quo tamen dixi *sup. libr. 5.* Sunt etiam spontalia præcedentia impedimentum impediens non dirimens, de eo tamen late infrà *lib. vltim.*

CAPVT XIII.

De impedimento quod oritur ex incestu.

SVMMARIVM.

1 *Quid agendum.*
2 *Quid incestus, eius criminis prohibitio.*
3 *Impedit matrimonium Canones eam pœnam statuentes.*
4 *Incestus superuenienti non dissoluit matrimonium.*
5 *Explicatur cap. 2. de eo, qui cognouit consan. vxor.*
6 *Impedimentum incestus tam viris, quam fœminis esse commune.*
7 *Impedit siue committatur incestus constante matrimonio, aut non.*
8 *Hoc impedimentum tantum oriri ex coniunctione cum affini in 1. & 2. gradu.*
9 *Non incurrit, nisi crimen sit publicum, & quod in iudicio probari possit.*
10 *Incurrit ex coniunctione cum consanguinei in eisdem gradibus.*
11 *Extenditur ad eum, qui cognouit fœminam, cum qua est impedimentum publicæ honestatis ex matrimonio orto, non ex sponsalibus.*
12 *Non incurrit ex coniunctione cum ignorantia consanguinitatis, vel affinitatis.*

1 FRequentissima olim pœna fuit in Ecclesia, qua interdicebatur matrimonium ob nonnulla crimina, quę ad quinque possimum reducuntur, de incestu dicam in isto cap. de aliis in sequenti.

2 Primum crimen est incestus. Appellamus autem incestum cum affine vel consanguinea in gradu prohibito. Qui ergo ex coniugibus rem habuit cum consanguinea sua, vel alterius coniugis, hoc est affini, incestuosus est. Incestus verò crimen olim seueriissimis Ecclesię legibus vindicium est. In Concilio Illerdensi anno Christi 524. Canone quarto. *De his quę se incestę pollutione commaculant placuit, vt quousque in ipso detestando, & illicito carnis concubernio perseuerant vsque ad Missam tantum cathecumenorum in Ecclesia admittantur, cum quibus etiam nec cibum sumere Apostolus iussit, oportet.* Et apud Gratianum *cap. de his 34. quæstion. 2.* Concilium Agathense sub Symmacho *cap. 61.* inter cathecumenos vsque ad legitimam satisfactionem manere iubet, & habetur *cap. de incestis, 36. quæst. 2. & 3.* Iuuchus Gregorius *lib. 10. epistol. 1. prope finem. Omnes*, inquit, *incestuosi & luminibus sanctę Ecclesię sunt separandi, quousque per satisfactionem precibus Sacerdotum canonice eidem sanctę Ecclesię Catholicę reconcilientur*, Eandem pœnam statuit Moguntinum sub Carolo Magno *Canone 51.* Concilium Veronense sub Pipino *cap. 9.* Moguntinum aliud sub Rabbano Mauro *cap. 28.* Suessionense apud sanctum Medardum, *cap. 8.* Rhemense sub Leone VIII. *cap. 11.* Vvormatiense *Canone 74.* Narbonense *Canone 6.* iubet vt singulis Dominicis publicè in Ecclesia excommunicentur, Concilium Colonense sub Stephano Sexto, *Canone 6.* Illerdense decretum approbat.

3 Inter alias autem pœnas, quibus incestuosi puniti sunt ea fuit, quæ ad nostrum institutum attinet, vt scilicet prauarentur spe coniugij, & illis interdiceretur matrimonium. Primum de eo scripto proditam legem Ecclesiasticam refert Concilium Agathense citato *Canone 6.* vbi *Incestuosos nullo vnquam coniugij nomine deputandos.* Quem canonem in rem hanc intellectum constat ex Gregorio *loco citato* ubi. *Nec eam, quam aliquis ex propria consanguinitate habuit coniugem, vel aliqua illicita pollutione maculauit, in coniugium ducere vllo prorsus licebit Christianorum, vel licebit, quia incestuosus est talia esse, & abominabilis Deo, & omnibus bonis hominibus. Incestuosos vero nulla coniugij nomine deputandos a fidelis Patribus dudum statuimus esse legimus.* Hæc Gregorius. Respuit proculdubio ad Canonem Agatensem, vbi eadem verba repetuntur. Necte moueat, quod in fine Canonis Agathensis dicitur: *Hos quibus illicita coniugia negantur concedi melior a coniugia.* Intellige enim, si crimen incestus non committerim, aut ex indulgentia concessum est, sicut & aliquando factum obseruabimus paulò ea. Idem impedimentum habetur *in cap. concubuisse* ex decretis Zachariæ Papæ *3. quæst. 7. & cap quadam cum fratre vxoris, 32. quæst. 7. & cap. si quis vidnam*, ex Concilio Moguntino, & *cap. qui dormierit, & cap. si quis cum nouerca*, & ex Tribuentis Concilio in multis Canonibus, qui habentur *eadem 32. quæst. 7. cap. si quis sponsam 27. quæst. 2. & cap. in lectum, cap. si quis cum duabus, cap. si quos cum matre, cap. quidam fornicatus est 34. qu. 1. & 2. in cap. 1. de eo qui cognouit consanguineam vxoris, & Alexander III. in cap. 2. & Cœlestinus III. in cap. transmissa, eodem.* Sed præterea accipe alia iura in appendice Concilij Lateranensis sub Alexandro III. *part. 6. cap. 15. & 21. cap. 1. 4. 5. & 7. & pari, 50. cap. 4. & 5. & 49.* Quorum verba non pauca statim referemus, & expendemus.

4 Verum circa hoc impedimentum illud in primis obseruandum est olim nonnullos existimasse per incestum etiam superuenientem matrimonium iam antea cõtractum dissolui. Sic iudicarunt tempore Nicolai I. duo Concilia, vel potiùs concilabula congregata apud Gallos, qui Lotharium Regem à vinculo matrimonij cum Theutpega contracto liberum declararunt, eò quod illam post matrimonium se Lotharij fratri dicerent commiscuisse. Hæc sunt Metense, & Aquisgranense, quæ reprobata sunt in Concilio Romano III. sub eodem Nicolao. Quando enim verum esset Theutpegam se incestus crimine maculasse post consummatum cum Lothario matrimonium, adhuc Lothario illa dimissa aliam ducere non licebat, Idque planè statuitur in omnibus fere canonibus supra citatis.

5 Verum est in appendice Concilij Lateranensis *part. 12. cap. 4.* cuius fragmentum est *in cap. 2. eod. de eo qui cognouit*, in eo, inquam, capite haberi quendam contraxisse de præsenti coniugium cum fœmina filia nouercæ suæ, eamque hortatu quorundam intra mensem non cognouisse, sed à consummando matrimonio abstinuisse per mensem, interim vxor patris sui, quæ mater erat sponsæ propriæ copulatum. Cumque iam elapso mense consummare cogeretur, ille renuit, deferturres ad Episcopi, cuius consultationi Sedes Apostolica respondit, quod si occultum est illum rem habuisse cum nouerca matre sponsæ, non rescindatur matrimonium. At si publicum est,

Digitized by Google

est, imposita, & peracta pœnitentia maiori, quam de adulterio, ille ex dispensatione contrahat matrimonium cum alia, & illa etiam alteri nubat. Quod si cum ea vxore consummatum matrimonium sit, vel antequam noverit copulatur, vel postea, neque ea defuncta aliam ducat. In quo textu planè Pontifex ob incestum commissum ante consummationem, si publicum esset crimen, rescindi volunt matrimonium, ea nimirum vsus potestate, quam ex probabili opinione habent Pontifices dissoluendi matrimonium ratum fidelium, non consummatum. Quod enim in hoc cap. dicit glossa, illam sequutus Henricus Canisius, agi de sponsalibus, & cum filia vxoris patris non matrimonium, sed sponsalia interuenisse, & ideò dissolui sponsalia ex superueniente affinitate, manifestè est contra textum ipsum vt constat ex integra, quæ est in appendice *loco citato*, & obseruat Cuiacius ad eum textum. In principio enim habetur sic, *quod cum quandam vxorem duxisset, quidam diffiduerunt ei per mensem, quo eam duxerat, carnaliter cognoscere*. Et postea, *Transacto verò mense, tam pater, quam alij propinqui coegerunt, vt matrimonium cum sponsa sua consummaret*. Igitur matrimonium contractum quidem erat, non tamen consummatum, deinde ibidem hæc habentur. *Tua igitur inquisitioni taliter respondemus si occultum esset huius delictum, non posset rescindere matrimonium, quod publicè contraxisset*. Ergo de matrimonio valido, & iam contracto agebat Pontifex, nõ de sponsalibus rescindendis. Rursus ibidem dicitur. *Imponenda est pœnitentia maior, quàm de adulterio*. Ergo adulterium commissum est simul cum incestu, & ideò maior pœnitentia. Ergo & matrimonium contractum erat, alias non esset adulterij. Nec te mouerit postrema illa eius capitis verba. *Caterum si sponsam cognouerit, antequam matrem, vel post, nunquam poterit eam vel aliam in vxorem accipere*. Hoc enim ideò dicitur, non quia matrimonium non esset, sed quia consummato iam matrimonio ob affinitatem vel præcedentem consummationem, vel superuenientem consummationi, non licebat vti coniugio, vt rectè exponit Canisius *loco citato*.

6 Secundò obseruandum est hoc impedimentum incestus commune esse tam viris, quam fœmmis, ita vt non tantùm vir qui cõsanguineam vxoris cognouit, sed etiam fœmina, quæ consanguineum viri cognouerit, teneatur hoc impedimento, & inierdicatur coniugio. Constat ex *cap. 20. si quis viduam, 32. quæst. 7.* ibi, *Aut si quæ cum duobus fratribus, aut patre, & filio*, & constat etiam ex *cap. 41. 43. & 44. Triburiensis Concilij*, vbi eadem imponitur pœna fœminæ, quæ duobus fratribus, vel patri, & filio copulata fuit. Quare doctrinam hanc contra expressam canonum decisionem frustra nonnulli in dubium reuocant.

7 Tertiò obseruandum est hoc impedimentum contrahi ex incestu commisso constante matrimonio, siue sine matrimonio. Itaque qui cum consanguinea vxoris defuncta rem habet, siue per copulam fornicariam eã agnouerit, quam pater, aut filius, aut frater etiam agnouit fornicariè crimen incestus committitur, & impedimẽtum ptouenit. Primum constat ex *cap. transmissæ, de eo qui cognouit*. Secundum verò manifestè constat ex *canon. 43. & 44. Triburiensis Concilij*. Nam in primo expressè sermo est de patre, & filio, aut duobus fratribus cum eadem fœmina fornicantibus. In secundo de quodam cum aliqua fœmina fornicanti, quam postea eius frater duxit in matrimonium, & primò ex dispensatione concedit matrimonium. Ergo impeditus erat, siquidem ex dispensatione contrahit. Et in appendice Lateranensis Concilij *par. 12. c. 5.* citato sermo est de eo, qui contraxit cum consobrina eius, quam ante matrimonium cognouerat, & sine cõiugio manere. Idem constat ex *cap. 7. eadem parte, & part. 50. cap. 4.* ob incestum commissum etiam ante contractum matrimonium spes coniugij intercluditur. Idem etiam constat ex *cap. si quis cum duabus, cap. si quis cum matre, & filia. cap. quidam fornicatus est 34. q. 1. &* 2. in quibus etiam ob copulam incestuosam fornicariam nullo subsistente matrimonio priuantur spe coniugij. Idem etiam dicendum est, si incestus commissus ante consummatum matrimonium, vt constat ex integro *cap. 2. de eo qui cognouit* de qua iam suprà, & ex dictis *in hoc n.* & docet etiam Thomas Sanchez *lib. 7. disp. 15. num. 6. &* 7.

8 Quarto obseruandum est hoc impedimentum incestus non oriri ex coniunctione cum qualibet consanguinea vxoris vel viri, sed tantùm cum ea, quæ esset in primo, vel secundo gradu, tam lineæ transuersalis, quàm rectæ. Quare si ea fœmina est in tertio gradu, non oritur ex eo incestus euiusdi impedimentum. Quod ita planè asserit Tostatus, & Concilius, vt valde mirer nonnullos DD. aliter sensisse. Et in primis satis magno argumento esse deberet, quod in omnibus canonibus, in quibus de hoc impedimento sermo est, nunquam ponitur exemplum vltra secundum gradum, sed tantùm consuemoratur filiastra, consobrina, nurus, pater, filius, frater, sotor. Sed quid egemus coniectura? Alexander III. in append. Lateranens. *part. 5. cap. 15.* hæc habet. *Cum quidam repudiata vxore legitima aliam consanguineam eius cognouisset, vxor virum repetit, ille matrimonium negat, & secundo copulam confitetur, matrimonium tamen cum prima probabatur, Pontifex consulitur, qui respondet. Si prima mulier, & secunda se vel prima, vel secunda linea contingunt, tu virum facias vtraque omni contradictione, & appellatione cessante carere, & sine spe coniugij perpetuò manere. Si verò eas in tertio gradu solummodo, vel supra se se contingere constiterit, tu ipsum compellas à secunda recedere, & de commisso Pœnitentia sibi condigna imposita eum priorem sicut vxorem suam recipere, & maritali de cætero affectione tractare constringas*. Hæc ibi, & part. 12. c. 1. *in fine*, ita inquit. *Sane si aliquam vxoris sua consanguineam quæ illi in tertio gradu vel deinceps contingat, carnali commixtione cognouerit, non est propter id diuortium inter eos celebrandum, sed delinquenti est secundum qualitatem personæ, & criminis pœnitentia imponenda*. Non ergo rectè Thomas Sanchez *lib. 7. disp. 15. n. 4.* dicit per Tridentinum restrictum esse hoc impedimentum ad duos gradus, & rare antiquo coniugẽ committent incestum cum cõsanguineis alterius intra quartum gradum teneri hoc impedimẽto, cùm contrarijs ex citatis canonibus constet apertissimè.

9 Quintò obseruandum est, hoc impedimentum non iurium, nisi crimen incestus sit publicum, & quod in iudicio probari possit, licet de eo nulla lis vel controuersia mota sit, cuius contrarium docet immensò Thomas Sanchez *disp. 15. citat. num. 13.* contra manifestas Pontificum decisiones, quas accipe. Alexander Tertius in append. *citat. part. 12. c. 1.* hæc habet. *Si quis parochianorum turum carnaliter forte, vel sororem, vel filiam vxoris sua carnaliter cognouerit, & hoc publicum, & manifestum fuerit, ab ea penitus est separandus. & vterque illorum scilicet tam mæchus, quam mœcha debet sine spe coniugij perpetuò permanere. Si autem hoc secretum, & occultum fuerit, pœnitentiam de commisso debet accipere, et vxori suæ intra tempus pœnitentiæ vel extra debitum si exegerit, soluere*. Etin *eadem parte cap. 5.* cuius verba iam suprà adduximus, & *cap. 6.* ibi: *Si publicum, & notorium fuerit, & eam, quam prius cognouerit vxoris sua consobrinam esse constiterit, aut ali comparent, qui hoc velint, vel possint legitimè comprobare ipsum religionem intrare commoneat, & inducat. Si autem eum ad hoc inducere non poterit, ei de tanto debito dignam pœnitentiam imponas, & ipsum ab vtraque muliere remoueat, & sine coniugio perpetuo manere præcipiat. Sed si delictum eius occultum esse recognoscit, ipsum cum vxore, quam in facie Ecclesiæ duxit, morari permittat; & eidem de commisso condignam pœnitentiam imponat*. Hæc ibi. Vt ergo pateat spe coniugij ob incestum commissum repelli, quotiès publicum, & manifestum. Id ipsum apertè constat ex eadem parte *cap. 7.* cùm quæreretur à Pontifice de simili impedimento incestus, occulto tamen, vbi non imponitur pœna priuationis coniugij, & *p. 50. cap. 4.* idem Alexander III. *in fine* habet: *Si verò id notorium esse dignoscitur, & ab vxore debet separari, & sine spe coniugij per manere*. Itaque crimen hoc publicum esse debet, licet necessariùm non sit, vt iudicis sententia præcedat.

10 Sextò obseruandum est etiam hoc impedimentum incurri, si quis tem habeat cum proprijs consanguineis intra eosdem gradus, priuatur enim etiam spe coniugij

Digitized by Google

eum aliis ob adunisi scelerisstupiditatem. Cuius oppositum multis citatis docuit Thomas Sanc. *disput. 15. cit. pu. 16.* At ego inducor in hac sententiam: primo ex *c. de incestis coniunctionibus*, ex Concil. Agathensi 15 *quæst. 1.* quem quidem canonem in hunc sensum accipiendum esse probat. quod adduximus supra ex Gregorio *in illa epist. 32.* cuius etiam verba plane indicant, eum qui consanguineam suam nouerit, nullo copulandum, nequi eum *Neque eam, quam aliquis ex propria consanguinitate vxorissibi coniugem habuit, aut illicita pollutione maculauit, in coniugium audeat vllo profecto licear Christianorum* In cuius confirmationem adducitur textus ex Concilio Agathensi. Ergo non tantú sermo est de nó ducenda vxore consanguinea, sed de priuatione coniugij eius, qui consanguineam agnouerit. *Vllus* inquit, *Christianorum*, non dicit *vlli ex consanguinitate*, sed absolute, *vlli Christianorum*. Eadem etiam ratione facit text. *in d. c. siquis viduarum 32. quæst. 7.* vbi, *si quis neptem aut consobrinam, &c. si duo, 25, q. 6. in fine.*

11 Extendendum etiam est hoc impedimentum ad eũ qui cognouit illam fœminam, cum qua est tantum impedimentum publicæ honestatis ex matrimonio rato nondum consummato, quamuis ex eo matrimonio nulla sit prorsa affinitas, vt plane cõuincit textus *in c. 2. de eo qui cognouit*, iunctą integra, vt considerauí supra. In specie eium eius textus contractum erat matrimonium tantum, non consummatum. Sed numquid extendendum est ad eum qui cognouit illam, cum qua est impedimentum publicæ honestatis ortum ex sponsalibus validis? Affirmat Thom. Sanchez *disput. 15. cit. nn. 5.* commotus textu *in d. cap. 2.* quem intelligit de sponsalibus de futuro, sed quam in ea interpretatione abertet à veritate constat ex dictis. Quare dico nequaquam extendi, neque enim ad vllo inte cautú est, maxime cùm impedimentum publicæ honestatis ex sponsalibus non sit ita antiquum impedimentum, vt dicã infrà libro sequenti.

12 Denique illud addendum, quod ex citatis canonibus colligatur, istud impedimentum non incurere eum coniugem. qui ignarus cum consanguinea vxoris, vel viri copulatur *cap. 1. de eo qui cognouit*, & alibi sæpe. Neque etiam illam, quæ violenter opprimitur *cap. discretionem, de eo qui cognouit.*

CAPVT XIV.

De impedimentis ortis ex crimine.

SVMMARIVM.

1 *Parricidium, siue Matricidium impedit.*
2 *Vxoricidium etiamsi deprehensa sit in adulterio impedit.*
Etiam Viricidium, ibid.
3 *Presbytericidium, publica pœnitentia, Patrinus filij, attentatum matrimonium cum moniali, raptus alienæ sponsæ impediunt.*
4 *Hæc impedimenta adhuc vigere quidam opinantur verius cessasse.*

1 SEd & aliqua homicidij genera eadem pœna vindicata sunt, quæ breuiter perstringam. Primum est parricidium, quo etiam nomine intelligo matricidium. Sic habetur in Concilio Moguntino sub Rabbano Mauro *c.* 20. & dicitur idem sacris canonibus constitutum esse, & VVormatiense *c.* 30. extendit ad fratricidas, & ex indulgentia concedit licentiam pubendi, ne in grauiora crimina prolabantur. Idem habet Nicolaus I. in Append. Epist. eius *epistol.* 18 & *c. latorem*, 33. *q.* 2. de matricidio loquitur, ex indulgentia etiam connubio præmisso. Ad matres quoque filiorum interfectrices eandem pœnam extendit Alexander III. *in Append. Lateran. p.* 30. *c.* 12. Quibus etiam si inducí non possint, vt in monasterio degant, ex indulgentia connubium concedítur.

2 Secundo eadem pœna punitur, est vxoricidium *c. interfectores 33. q. 2.* quod est Nicolai I. & *c. admonere 33. q. 2. & c. quicumq; eadem causa & q.* Quod verum est, quamuis in adulterio deprehẽsam occidat, etiamsi per leges ciuiles impune fiat. Secus ejusdi occidere auctoritate iudicis tam coniuctam, & sententia condemnatam. Idque indicant verba textus *in d. cap. quicumque*, ibi, *Absque lege, absque certa probatione.* At fœminæ virum interficienti nõ eandem pœnam impositam esse docet Thomas Sanchez *lib. 7. disp. 16. n. 6.* quia existimat diuersam esse rationem sicut in raptu. Sed magis placet quod docet Rebellus *lib. 4. de matr. q. 18. §. de vxoricidio*, eandẽ pœnam impositam esse fœminæ virum interficienti vt expresse constat ex *c. 4. de diuortijs* argument. text. *in can. genitanetur 32. q. 3.*

3 Tertiò eadem pœna punitur est presbytericidium, *c. qui Presbyterum, de pœnitent. aut remiss.* Ad debet esse in iudicio conuictus, juxta Panormitan. *ibidem*, quem sequuntur Toletanus *in summa, lib. 7. c. 19.* & Sa *verb. impedimenta matrimony non dirimentia, nu. 9.*

Præterea, qui ob crimen aliquod in publica & solemni pœnitentia erant, pubere prohibebantur, nisi petacta pœnitentia. Sic habuit Conc. Ariatense II. *c. 21.* Leo I. *Epist. 92. cr c. 12.* Toletana VI. *c. 7.* Regiatiense *c. 7.* Gregor. 7 *lib. 8. Epist. 48.* & peracta pœnitentia matrimonii concedítur *c. audiuimus, c. siquis, cum duobus sequentibus, 33. quæst. 2.*

Deinde qui fit Patrinus filij. ne possit ab vxore debitum petere, mortua vxore interdicitur matrimonio, *c. de eo 30. q. 1.*

Rursus eadem pœna punitur, qui sacram Deo fœminam coniungere sibi matrimonio præsumeret, *c. hi vero 27. q. 1.*

Denique punitur etiam eadem pœna raptus alienæ sponsæ, *c. statutum 27. q. 2.* Atque etiam hac limitatione accipiendum quod est *in c. si autem 36. q. 2.* Punitur autem ea pœna ob iniuriam matrimonio illatam, siue ea fœmina virgo, siue corrupta fit, & eadẽ pœna extenditur ad sponsam raptam, si illa postea raptori consentiat, colligitur ex *d. c. statutum* à contrario sensu. Non autem extenditur ea pœna ad rapientem sponsam de futuro, cùm ea constitutio valde odiosa sit, quamuis opposítum dicat Rebellus sine vllo fundamento *lib. 3. quæst. 18. §. de raptu.* Quæ autem requirantur, vt raptus sit punibilis legibus ciuilibus & Canonicis, & quando dirimat matrimonium cum rapta, dicam *lib. sequenti.*

4 Sed an hæc impedimenta, quæ ex crimine oriuntur, vim habeant, an verò iam in desuetudinem abierint, eò quod multi viri docti in diuersis locis testantur de generali consuetudine non petendi dispensationem, varietas est. Nonnulli adhuc extare dicunt, & vim habere, & sub mortali tenetí non contrahere cum illis, nisi dispensatione petita, & obtenta, sic Rebellus *quæst. 18 citato in fine*, Toletus verò *lib. 7 c. 19.* inconstanter affirmat esse peccatum, nec se in eo firmum esse dicit. At Thom. Sanchez *lib. 7. disp. 17.* existimat iam nullum esse peccatum in istis criminibus sine dispensatione contrahere, quod mihi videtur verius. Quod enim mans signum inducíæ consuetudinis, quod à longo tempore numquam dispensatio petatur. neque Prælati de petenda dispensatione fideles vllo vnquam tempore monere curent, cùm tamen satis verosimile sit esse huiusmodi crimina. Quis autem in eis dispensare possit in casu, quo vigerent, dicam *lib. 8* & hactenus de isto.

****
***
**
*

LIBER SEPTIMVS
DE IMPEDIMENTIS
DIRIMENTIBVS

HÆc *est præcipua huius operis pars, & magis necessaria. Solent aut impedimenta dirimentia his versibus comprehendi.*

Error, conditio, votum, cognatio, crimen,
Cultus disparitas, vis, ordo, ligamen, honestas,
Si sis affinis, si fortè coire nequibis,
Hæc facienda vetant conubia, facta retractant.

De impedimento erroris latè disserui suprà lib. 4. Quare ea, quæ restant, explicanda sunt hoc ordine: Votum, Ordo, Cognatio, quæ nascitur tam ex sanguine, quàm copula, sponsalibus, & sacramento, Conditio, Crimen, Vis, Cultus disparitas, Ligamen Impotentia.

DE IMPEDIMENTO VOTI.

QVM agendum sit de impedimento voti solemnis dirimente, placet à capite rem istam exordiri, & arduam, inuolutam, & perdifficilem materiam de voto monastici solemnitate exactè, quantum in me fuerit, discutere, in vnum colligens ea, quæ de hoc argumento variis in locis scripsi. Pœnitet enim me, dum lego Sanctum in ista disputatione, quod Theologus & è Societate IESV tam parum feliciter de hoc argumento, quod tamen maximè ad Societatis institutum illustrandum attinet, disputauerit, explicabo itaque in quo consistat votorum solemnitas, deinde quo iure introducta sit, & denique quo etiam iure votum monasticum sit impedimentum dirimens matrimonium. Si tamè nonnulla præmisero de religionis statu non inuicunda, neque explicatu facilia, & ad ea, quæ dicenda sunt, de votorum solemnitate valdè necessaria. hinc sumpto principio.

CAPVT I.

Antiquitas status relligiosi conuincitur ex eo, quòd Apostolorum discipuli, & sequentibus sæculis alij verè religiosi fuerint.

SVMMARIVM.

1 *Hæreticorum & quorundam Catholicorum sensus de initio status religiosi.*
2 *Eius antiquitas.*
3 *Probatur ex Basilio, & Chrysostomo.*
4 *Ex testimonio Possidij.*
5 *Ex serm. 1. & 2. de communi vita Clericorum.*
6 *Probant alij ex sermonibus ad Eremitas.*
7 *Eos sermones cognitos Vrbinati contra Louanienses.*
8 *DD. qui illos Augustini esse fatentur.*
9 *Diluuntur obiectio.*
10 *Probantur etiam vota monastica ex August.*
11 *Et ex Eusebij decreto.*
12 *Et ex Abdia, & Dionysio.*
13 *Ex eo quod PP. dicuni manasse religiones ab Apostolorum exemplo.*

1 REligiosum statum, quem esse perfectionis per tria vota perpetuò adipiscendæ docuit D. Thomas, vt infrà suo prosequemur loco, irrident Hæretici, nouitiũ institutum asserunt, & quarto sæculo prope Constantini tempora, cùm viguere Antonius, Serapion, Euagrius, Malchus, Pachomius Macharius, & alij in Lesbia, Palæstina, & Aegypto repentè mundo apparuisse testantur: vota quoque status monastici reiciunt. At quod magis mirandum, atque dolendum, ex Catholicis nonnulli, nescio quo consilio, licet laudent religionis statum, at votorum originem, non nisi Benedicti tempore agnoscunt, non alio, quam Duce Etasmo.

2 Verum contra hos omnes institutũ religiosi venerandæ vetustas nobis demonstranda est, & consequenter etiã votorum monasticorum. Ista enim duo religionis status, & votorum obligatio adeo sunt inter se connexa, atque coniuncta, vt prius illud sine hoc postremo consistere nequaquam possit, vt infrà latiùs ostendemus. Status igitur religionis adumbratus quidem vt nonnullis placet, in naturæ primordiis ante diluuium cum de Henoch dicitur Genes. 5. *Iste cœpit inuocare nomen Domini*, hoc est, cœpit religiosè viuere; vt omittam etiam apud gentes aliquã eius vmbram extitisse, vt docet Clichtoueus in opusculo de laude monasticæ institutionis c. 3. Adumbratus etiam in lege scripta in Nazaræis, qui voto ad tempus adstricti durioris, & seuerioris vitæ genus profitebantur. Quam vitæ rationem ad Heliam, & Helisæum, & filios prophetarum Carmelitanæ Religionis primordia, & immobilia fundamenta refert Hieronymus Epist. 4. & 14. Præcipuè tamen veræ religionis status in Christiana Republica cœpit vigere, cum Apostolis Christo Domino eum statum instituente, & ad eum adhortante.

3 Quam originem & vetustatum vt demonstrem, ascẽdamus à 4. sæculo vsque ad Christum. Probant autem vota monastica, atque ideo religiosum statum antiquiora, Bene-

Digitized by Google

Benedicto fuisse complura Patrum testimonia. Atque vt silentio præteream per Basilium Magnum collectos Monachos & moniales emissis vouis, vt cõstat ex c. 11. de con-fess. monast. & sermone de institutione Monachorum ante regulas fusius disputatas, ex ipsis regulis *interrogatione* 14. & *de vera virginitate*, & *in Psalm.* 44. in illud; *Adducentur Regi virgines*, & alibi sæpe: & vt omittam etiam Chrysostom. *tom.* 5. *ad Theodorum Monachum*, & *contra vituperatores vitæ Monasticæ*, & *Cassianum eius discipulum lib.* 4. *de institutis cœnob. ac.* 23. & 36. & Hyeronimum *in Epistola ad Rusticum*, & *in Epistola ad Eustochium de custodia virginitatis*, & *in epist. ad Demetriadem virginem de virginitate seruanda*, quorum Patrum verba figillatim refert Alphonsus Salmeron *tom.* 8. *in nouum Testamentum tract.* 53. *prope finem*, qui omnes antiquiores Benedicto fuere.

4 Igitur, vt hos Patres omittam, in nostra certè Augustiniana Religione ab Augustini temporibus ad illa tria se-vota adstrinxerunt Eremitæ, & Regulares Canonici. Probatum vnum aut alterum testimonium. Possidius in Augustini vita: *Factum ergo presbyter monasterium intra Ecclesiam mox instituit, vbi cœpit viuere secundum regulam sub sanctis Apostolis constitutam, quod ipse prius fecerat, cum de tranquillitatis ad fua remearet.* Vbi in primis notãdum facræ Eremitanæ religionis institutio prior asserituit institutione vel reformatione Canonicorum Regularium per Augustinum facta. Tum quia monasterium illud nonaquam Canonicorũ fuit, eorũ enim Monasteriũ Augustinus tam ad Episcopatum euectus construxit, vt & ipsi Regulares Canonici olim contra Benedictinos allegarunt referente Basilio Sireno Canonico Regulari. Quare illud *intra Ecclesiam*, idem est, atq; intra diœcesem illam. Tum etiam, quia quamuis monasterium illud Canonicorum Regularium fuisse daremus grans, adhuc prius seruasse dicitur Augustinus cum Eremitis eandem vitam, cùm de Marinis remearet ad Africam, & in Africa ante illud intra Ecclesiam constructum monasterium in alio consisto in horto, quem Valerius Episcopus Augustino concesserat, vt liquet ex sermone 49. de diuersis, cuius quanta sit antiquitas & auctoritas dicam postea. Deinde illud Possidij verbis planè edoceamur, nisi cæcutiamus in nis, in institutum nostrum Eremitanum constitisse eiusmodi votorum. Nam *viuere*, inquit, *cœpit secundum regulam sub sanctis Apostolis constitutam*. At qualis regula custodita sub Apostolis? Præceptorum ne tantùm? Absit, etiam consiliorum, & perfectionis Euangelicæ præstita forma ad quam se voto adstrinxerunt & Apostoli, & eorum discipuli, vt cõstabit ex dicendis in hoc cap. & sequẽti. Quod si ad illorum normam institut Augustinus Eremitas proculdubio, & emittebant vota, cum Augustinus Apostolos vota emisisse planè docuerit, vt dicam *cap. sequenti*. Quod argumentum validè intorquet Aluarus Pelagius *libr.* 2. *de planctu Ecclesiæ, cap.* 56. *prope finem*, vbi ex votis Augustinianorum fratrum probat contra Aduersarios ab Apostolis emissum paupertatis votum.

5 Nostros etiam Eremitas votis religiosorum adstrictos certissimè confirmant ea quæ Augustinus habet *serm.* 1. & 2. *de communi clericorum vita*, vbi apertissimè nostræ religionis initia à Canonicorum Regularum initijs diuersa proponuntur, & referuntur ab Augustino. Eos autem sermones in dubium reuocare, vel ipse Erasmus ausus non est, agnoscit vt Augustini Germanus, qui quatuor ex illis Canones accepit. Primum *in cap. nolo* 12. q. 1. Secundum *in Canone certè* 12. *quæst.* 1. Tertium *in Canone siquis* 14. *quæst.* 2. Quartum *in cap quicumque* 27. q. 4. Agnouit etiam Concilium Aquisgranense ante hos octingentos annos celebratum. Agnouit etiam Venerabilis Beda 2. *Corinth.* 8. Quare & Louanienses in sua editione vt legitimum Augustini fœtum suis operibus insereuerunt. Adde etiam eundem Augustinum *in Psalm.* 75. vbi egregiùm est pro votis monasticis testimonium.

6 Denique nostrorum Eremitarũ vota probat Alphonsus Salmeron *tract. 21. ex serm.* 5. ad Eremitas, qui est de obedientia, & Thomas Valdensis *de sacramentalibus*, *tit.* 9. *cap.* 87. probat ex *serm.* 57. alias 60. *ad Fratres in Eremo*, qui est de perfectione Christiana. Verùm sermones ad Eremitas reuocari ut in dubium à nonnullis Catholicis non alio quam duce Erasmo. Videant q̃ tam illi sequantur Auctoritatem. Pudet me dum Catholicos ita Erasmi amore affectos vt ego. Nos enim illius artifices ineptias admirantes, reddidimus illu tibem dignum qui lateret, & cum neritis obsimonis tenebris cum omni fui pene sepeliretur. At sermonem illum, quem V Valdensis citat, agnouit vt Augustini Bartholomæus Vrbinas *in suo milleloquio*, vt ex indice constat & *v. Monachus, in fine*, cui vtpote doctissimo viro, & in operibus Augustini studiosè versato, & qui ante hos 300. annos scripsit, credendum magis, quam Erasmo hæretico, atque mendaci. Parum ergo considerate Louanienses in censura ad sermones ad Eremitas posteriori illos non agnoscẽ, neque citari ab Vrbinate. Atque vt videat Lector, quam parui momenti sit censura decimi tomi operum Augustini, sciat, illam posse tam à Canonico Regulari Mabutino, cui Louanienses decimum totum censendum commiserunt qui quidquid Eremitanę religionis antiquitatem confirmit et erasum vellet. Sermonem etiam 241. *de tempore*, qui est *de augurijs*, reijcit, eiique in Appendice Sermo 68. cùm tamen sanctus Bonifacius Germanorum Anastes ad Zachariam Papam scribens nominatim Augustini esse dicat, habeatur que ea Epistola in hac recensi Coloniensi editione quæ per Seuenium Binnium *tom.* 4. p. 1. Assumptus autem fuit Zacharias ad Sedem Anno Domini 741. 5. Decembris decentis annis elapsis ab Augustini morte. Quod si vanus Beda testimonio plures sermone Augustini esse fateantur, cui sancti Bonifacij Episcopi & Martyris testimonio, qui que Bedam præcessit, non agnoscemus cum esse ab Augustino conscriptum? Et horum sermonum ad Eremitas, quos incognitos Vrbinati censent, meminit ille *serm.* 49. *de vita*, & *serm.* 54. *de obedientia*, *verb. Monachus*, & *serm.* 60. *de persecutione Christiana*, & *serm.* 62. *de timore*. Quod si ideo Louanienses non agnoscẽ ab Vrbinate fuisse, quia non meminit illorum omnium, necesse est, fateantur multos etiam indubitatos Augustini sermones ab eo non agnosci, si quidem non eorum omnium sermonem facit, quod absurdissimum est. Nec verò quod in quibusdam sermonibus eorum, duobus scilicet, aut tribus aliqua reperiantur, quæ absurda iudicantur, & licet demus ea rem se habere, inde efficitur omnes alios spurios, & adulterinos esse. Quis æquus iudex non iniquum censebit eiusmodi iudicium.

7 Quare sermones ad Eremitas vt Augustinianum sectam agnoscunt non pauci, insigneque Scriptores. Habunt vt ab antiquioribus incipiamus, Prosper Aquitanicus. Augustini discipulus, qui in libro sententiarum, quas fatetur se ex operibus Augustini defumpsisse, aliquas inserit, quas certè nisi in his sermonibus ego hactenus reperire nõ potui, Huiusmodi est sententia 71. quæ reperitur *in serm.* 9. & 71. *ad fratres in Eremo*; & sententia 388. eisdem ferè verbis reperitur *in sermon.* 38. neque alibi reperire potui, licet diligenter quæsierim. Auctor sententiarũ in Prouerbia, qui sunt inter opera Hieron. quiq; Venerab. Bedę attribuitur, æquè ex opere Aug. profert illa vulgaria Carmina.

Quisquis amat dictis abstentum rodere famam, &c quæ extant *in sermon.* 26. Quare ex eo sermone ciasse Bedam affirmant Marianus Victorius Episcopus Amerinus *in censura tom.* 8. *operum Hieronymi*, quæ in eius tomi inmo reperietur. & Sixtus Senes. *lib.* 4. *Bibliothecæ v. Hieronymus in §. de commentarijs in prouerbia*. Huc Carnotensis ante hos quingentos annos 3. *p. sui decreti*, c. 177. S. Antonius Paudanus antes hos quadringentos in 2. *Quadragesimale*, in *serm. feria* 6. *in cap. ieiunij*, *de diligendis inimicis*, testimonium habet ex *serm.* 10. S. Bonauent. *in meditat. vitæ Christi* c. 73. profert tanquam Augustinum sententiam *in sermon.* 17. B. Iordanus *in lib.* quem *Vitas fratrum* inscripsit, *lib.* 2 *cap.* 7. citat *sermon.* 20. & 27. *cap.* 11. citat *serm.* 17. & *cap.* 13 *serm.* 60. & alibi sæpè alios. Landulphus Carthusianus ante hos fere 300. annos 1. *p. cap.* 14. vitæ Christi, & alibi sæpè testimonia ex eius sermonibus profert Fernandus Hispanus Episcopus Tarraconensis in sermone in festo D. Augustini qui extat inter sermones B. Iordani, Francis-

cus

cus Petrarcha ante hos 250. annos *lib. 3. de vita solitaria, tr. 2. c. 5.* V Valdenſis ante 200. annos *loco iam ſupra citato.* Antonin. *3. p. tit. 18. §. 24. c. 14. ante §. 2.* Dionyſ Carthuſ. *ſer. 3. de S. Auguſt.* qui ante annos 150. ſcripſit. Ex ſcriptoribus autem noſtri ſeculi vitis vt Auguſtin. ſermonibus vtitur Alphonſus Salmero. §. *in nouum Teſtamentum, tract. 52.* Nauarrus *comm. 1. de regularibus, num 26.* Franciſcus de Piſa *lib. 2. de Hiſtoria Toletan. c. 24. fol. 163. col. 2.* Loaiſa *in notis ad a. Concil. Toletanum 22.* Illuſtriſ. Antonius de Caſtere Epiſcopus Aſturicenſis *29. ſermone de tempore feria 6. poſt. 4. Dominicam Quadrageſimæ.* Ferdinandus Velloſillo Epiſcopus Lucenſis *in notis ad Eccleſ. Doctores quæſito 31. & 32. dictum.* 10. Auguſtin. Epiſcopus Menopolitanus *in Epiſt Sanctiorum, tab. 1. c. 1. num. 21. & lib. 3. c. 24. nn. 21. & lib. 5. c. 2. nu. 34.* Paulus Morigia *lib. 1. de orig. relig. c. 12.* Renatus Choppinus *lib. 2. Monaſticorum, tit. 3. nu. 7.* Petrus Matuius *in notis ad Antoninum loco, cit. §. 2.* Gabriel Vaz. *4. diſp. 189. cap. 12. nu. 94. & diſp. 190. c. 9. nu. 82. & diſp. 203. cap. 4. nu. 34.* Michael Medina *lib. 1. de continſacrorum hominum, cap. 5.* Ludouicus de Miranda *in manual. prælat. q. 5. art. 1.* Anton. Molina Carthuſ. *in lib. de inſtit. ſacerdot. tract. 1. cap. 5. §. 2. tract. 2. c. 12. & c. 15. §. 3.* Seraphinus Capponi *in cap. 28. Deuteron.* Demochares *de miniſtris ſacrificen altaris, cap. 23. fol. 77. col. 1.* Ioannes Trullus Canonicus Regularis *lib. 1. c. 7. nu. 3. & cap. 18. nu. 10.* Denique inſignis Eremitani noſtri inſtituti aduerſarius Ioannes Maburnus Canonicus Regularis, cuius eſt cenſura ſermonum *tom. 10.* Auguſtin. *in lib. qui ſcripſit; Venatorium Canonicorum Regularium*, & extat MS. *in Bibliotheca S. Victoris Pariſienſis lib. 1. cap. 22.* fatetur hoſce ſermones Carolo Magno antiquiores eſſe Euus verba hæc ſunt. *Paſſim in fronte libri ſermonum iſtorum inuenimus, quod iſti ſermones in Abbatia ſancti Dionyſii fuerunt compertiin quodam libro a presbytero Ioanne Capellano Eccleſiæ Sanctorum Geruaſii & Prothaſii tempore Regis Pipini conſcripto.* Omitto complures ex noſtra religione viros grauiſſimos, & ſanctiſſimos, qui ex his ſermonibus tanquam ex Auguſtini ſœtu teſtimonia depromunt, ne vuiderat teſtibus domeſticis, quibus etiam adiungere poſſem ex aliis inſtitutis nunores alios.

8 At nullam Auguſtinus facit mentionem votorum in regula, quam Pater amanuſſimus ſuis ſuis teſtamento reliquit. Quod opus eſt nominatim memniſſe votorum? Certe ad illa ma adſtringat Eremitas: ad paupertatis votum in illis: *Non dicatis aliquid proprium.* Ad caſtitatem, in illis. *Innecem veſtram pudicitiam cuſtodite*, & multis ſequentibus Ad obedientiam, in illis, *Præpoſito tanquam Patri obediatur.* Non aliter quidem, niſi ſecundum Eccleſiæ receptam conſuetudinem, & religioſam normam ab Apoſtolis deriuatam. quæ, vti diximus, votorum vinculo & obligatione conſtabat. Vnde mentò Aluar. Pelagius *loc. cit.* ex illis verbis actuũ Apoſtolorũ quæ Auguſtinus ſuæ regulæ inſeruit, implicite vota fratrũ Auguſtinianorũ contineri diſertis verbis docet, quo noſtra cũa roboratur ſententia. Adde etiam *in ſermonibus 1. & 2. de communi clericorum vita*, expreſſam votorum mentionẽ eſſe.

9 Votorum etiam monaſticorum vniuerſi meminit Auguſt. *epiſt. 16.* vbi reptehendit Iouinianum æquale præmium reddentem virginibus, & coniugatis, & *epiſt. 24. ad Paulinum* gratulatur, quod multi hanc perfectam vitam elegebant, quam dines inuitauis à Domino recuſabat; & *epiſt. 38. ad Leſſium* hortatur ne reſpiciat retro, ne redeat ad ſæculum, & parentes, & *ep. 71. ad Beniſacium* Comitẽ hortatur ad implendum votum monachatus, quod emiſerat; & *in Pſalm. 32.* laudat monachorum vota, ſicut & *lib. 1. de moribus Eccleſiæ c. 31. & lib. de vnit. Eccleſ. c. 14.*

10 Sed in his omnibus antiquior Euſeb. 1. qui creatus eſt Pontifex anno Domini 309. ante Conſtantini tempora, religioſi ſtatus & votorum monaſticorum antiquitatẽ oſtendit. Nam *ean. deſponſatam 26. q. 2.* dicit tranſeunte ad religionem fœmina coniugata ante copulam matrimonium diſſolui. Nec verò tanquam legem nouam ſtatuit, ſed eam à maioribus deriuatam. Igitur illis ſæculis erat religionis ſtatus, qui dimittere tatum matrimonium. Votum enim ſimplex extra religionem nunquam eam viuũ habuit. vt manifeſtius i eſt, & infrà ſuo loco dicemus.

11 Sed quid auctoribus Apoſtolorum ſæculo poſterioribus indigemus, cùm habeamus Abdiam Babylonicum, ab ipſis Apoſtolis ordinatum, qui in vita Matthæi meminit Iphigeniæ Deo Sacratæ Virginis, & à nuptiis auocatæ. Habemus etiam Dionyſium Areopagitam Apoſtolorum coætaneum *lib. de Eccleſ. Hierar. c. 6.* ad manifeſtè docentem ab illis verbis. *Interrogatur ingredientes: ſi renuntiare proponat rebus ſæculi cum concupiſcentijs ſuis, quo confitente per tunc profiteur clara & alta voce dicens. Ego ſacrio profeſſionem meam Deo, &c.* Quem librum, cuamuis Dionyſio Areopagitæ non eſſe falsò mentiantur hæretici, tamen eum alteri Dionyſio illius Synchrono attribuunt quod etſi daremus illis adhuc relinquitur eo teſtimonio antiquitatem inſtituti monaſtici comprobari, vtpote, qui inter ipſos Apoſtolorum diſcipulos viguerit. Vindicant tamen Dionyſij librum ab Hæreticorum calumnis egregiè Martinus del Rio *in vindicias Dionyſij c. 3.*

12 His præterea accedit, quod ab Apoſtolorum exemplo religiones manaſſe teſtantur grauiſſimi Eccleſiæ Patres. Euſeb. *lib. 1. Hiſtor. cap. 16.* Hieronymus *in lib. de viris illuſtribus in Philone*, Chryſoſtomus *homil. 17. ad populum, & homil. in acta* Auguſt. *ſer. 2. de comm. vit. cleric. & epiſt. 89. c. 4.* Poſſidius *in vita Auguſt.* Iſidorus *lib. 2. de officis, c. 15.* Caſſianus *collat 15. c. 5. Cœnobitica*, inquit, *diſciplina à temporibus Apoſtolicæ prædicationis ſumpſit exordium, & coliat. 16. c. 1. & lib. 2. de inſtitutis cœnobitarum c. 5.* Bernardus *in Apologia ad Guillelmum non longe a fine*, Petrus Bleſenſis *in aduentu ſerm. 4. & ſermon. 41. & ſermon. 50.* Pius IV. *in Bulla edita 18. Ianuarij anno 1564. de præcedentia Canonicorum Regularium.*

§. VNIC.

Aliquos ex Apoſtolorum diſcipulis verè religioſos fuiſſe.

SVMMARIVM.

13 *Apoſtolorum aliquos diſcipulos verè religioſos fuiſſe, probatur auctoritate DD.*
14 *Ex cenſura Academiæ Pariſienſis.*
15 *Ex ſacris litteris.*
16 *Obiectio hæreticorum.*
17 *Et ex actis Apoſtolorum idem oſtenditur.*

13 EX quibus omnibus plane efficitur, non ſolùm prope Benedicti, aut Conſtantini tempora religioſorum ſtatum, & vota monaſtica mundo appatuiſſe, ſed etiam aliquos ex Apoſtolorum diſcipulis verè religioſos fuiſſe, ac emiſiſſe vota, idque probat conſenſus fere Doctorum omnium. Nam aliquos ex Apoſtolorum diſcipulis verè religioſos fuiſſe, & vouis ſe obligaſſe, atque adeo votorum & ſtatus religioſi initium à primis Eccleſiæ temporibus extiiſſe, expreſsè affirmant Albertus Pighius *controu. 14. de votis Monaſt.* Turrecremata *lib. 1. ſum. de poteſt. Eccleſiaſt. c. 76.* Baronius *tomo 1. anno Chriſti 64. a nu. 3.* Gregor de Valentia *in controuerſ. fid. lib. de ſtatu Regioſ. & c vit. eius libri.* Turrianus *lib. 5. per epiſt. Pontifi. c. 2.* Orantius *contra caluinum lib. 5. c. 12.* Ruardus Tapper *art. 20. contra Lutherum*, Driedo *de dogmat. lib. 4. c. 5. part. 5.* Franciſcus Sonnius *in demonſtr de conſtit. Euang. c. vlt.* Creſpetius *in ſumma Catholicæ diſciplina v. Monachus, §. 1.* Garcia Loaiſa *in notis ad Concilium Toletanum III. Can. 4.* Claudius Spencæus *lib. 4. de controuerſitia, c. 10.* Alanus *Dialogo 2. c. 3. & ſeq.* Thom. Stapletonus *in Antidoto in Acta Apoſtolorum*, in illud, *Erant illis omnia communia*, Feliciauus Ninguarda *in aſſertionibus fidei Catholicæ, art. 25.* Oſius Cardinalis, Albertus Pius, Latomus, & alij, quos refert am etiam *cap. ſeq.* His adde Ricardum Cœnomanum in Antidoto contra cenſuram Eraſmi circa regulam Auguſtini.

14 His etiam Doctoribus adiungamus cenſuram Academiæ Pariſienſ. quæ eſt ad finẽ primi tomi operũ Auguſt. in edi-

Digitized by Google

in editione Parisiensis anni 1541. in hæc verba. *Anno Domini millesimo quingentesimo trigesimo anno, die Sabbati vltima Ianuarij fuit congregata sacra Theologia facultas apud Sanctum Mathurinum, per iuramentum post Missa de Spiritu sancto super difficultate orta circa censuram Erasmi super tertiam regulam religiosorum sancti Augustini. Dubitabatur autem a plerisque, an religiosi vouebant tertiæ Augustini, & ad supplicationē Fratris sancti Illoris, qui petebant solutionē illius difficultatis facultas disputaret de materia illa, non solum per deputatos, sed per totam facultatem disputatum est diligenter, & tandem matura precedente deliberatione concluſum fuit, quod religiosi sancti Augustini, & Monachi illius temporis vouebant, & quod illa censura Erasmi non est probanda, sed est scandalosa: & Apologia Magistri nostri Cunomani contraria illi censuræ est recipienda, & digna qua imprimatur.*

15 Sed videamus an etiam ex factis literis confirmari possit aliquos ex Apostolorum discipulis vere religiosos fuisse. Id certe quod memoratur in actis cap. 4. *Erat cor vnum & anima vna, nec quisquam eorum quæ possidebat, aliquid suum esse dicebat, sed erant illis omnia communia nec quisquam egens erat inter illos. Quotquot enim possessores agrorum aut domorum erant vendentes afferebant pretia eorum, quæ vendebant, & ponebant ante pedes Apostolorū, & dimidebant cuiq; prout cuiq; opus erat*, quid aliud quā veræ religionis statū nobis describit, atq; ante oculos proponit? In præfatione Conciliorum de quadruplici Apostolorū Synodo prope finē post hæc verba subiungitur: *Nota ex hoc decreto Apostolicam fundatam esse vitam & conuersationem omnium religiosorum, vitam Beatorum in patria, vbi omnia sunt communia imitantium.*

16 Quòd si hæretici dicant nulla hic interuenisse vota in eo quod memoratur in actis, insanient vt solent. Et in primis id sine speciali voto non fuisse docuit Hieronymus *epist. 8.* Augustin. *serm. 1. & 2. de comm. vit. Clericorum*, vbi dicit id ipsum se cum suis facere voluisse, quod primos Christianos fecisse refertur Apostolorum acta, & ipsuṃ; repeti nulli in ea vita licuisse aliquid habere proprium., idque ex voto & promissione Deo facta.

17 Præterea non nulla scribuntur in eodem Actorum libro, ex quibus voto addictos priores illos Apostolici discipulos non obiit ure colligitur. Quid enim subita illa morte Ananiæ & Saphyiæ propter retentam pretij partē nisi proprietatis commissum ab illis crimen euincitur? Si enim nullo ad mariscstandum & reddendum pretium voto tenebantur, fed tantùm erat gratuita, liberalisque donatio, cur tam seuerè puniti sunt, cùm nec peccarint quidem: Quid obsecro egerunt illa tam seuera obiurgatione dignum seclusa violatione voti? *Cur tentauit Satanas cor tuum fraudare de pretio agri, aut mēriri te Spiritui sancto? Nonne manens tibi manebat, venundatum in tua erat potestate?* In quo fraudauerunt de agri pretio, aut meniti sunt Spiritui sancto, si nullo tenebantur voto Itaque votum ab illis violatum affirmarunt Patres ipsa textus narratione conuicti. Athanasius de Passione Domini prope finem ab illis, *merito igitur reiecta sunt.* Basil. *serm. de institut. Monachorum*, ab illis. verbis *Danda omnino nobis sedulo opera est.* Chrysost. *homil. 12. in act.*, ab illis, *Quare hoc fecisti?* Nazianzenus in carmine illo pulcherrimo, quo præcepta tradit virginibus, & virginitatem summis laudibus celebrat ab illis, *Quis porro ponam.* Et latinis autē Cyprian. *lib. de exhortatione Martyrij*, ab illis, *Quod quis Deo vouerit.* Hieronym. *in Epistola ad Demetriadem de virginitate seruanda*, ab illis, *Ananias, & Sapphyra dispensatoris timidi, & in Epistola ad Rusticum Gallum.* Augustinus *sermon. 27. de verbis Apostoli, & sermon. 10. alias 12. de diuersis, in editione Louanien si.* Fulgentius *in Epistola de debito coniugali, c. 8.* ab illis, *Quā sit malum.* Gregor. *lib. 1. Epistola 33. ad Venantium Italia Cancellarium.* Arator *lib. in acta Apostolorum*, ab illis *Sed quod mutata voluntas.* OEcumenius & Beda *in eundem locum.* Referunt horum omnium Patrum verba, Alphonsus Salmeron *tom. 12. in nouum Testamentum, tract. 21.* Bellarminus *lib. 2. de Monachis, c. 20.* Et patrum etiam fuisse communem sententiam scribit Baronius *tom. 1. anno Christi 34. nu. 264.* Qui & patribus etiam subscripsere, vt hinc liqueat quam temere Caietanus in acta ausus fuerit affirmare, nullam fuisse voti necessitatem. Dicamus ergo cū Sacris Doctoribus, qui nobis dati duces in sacrarum literarum intelligentia, illos primos Apostolorum discipulos vouis paupertatis addictos. Nam eorum expositiones æstimandas iam dudum cautum est in Concilio Romano I sub Zacharia Pontifice contra Clementem Schismaticum, quod multis postea Conciliorum decretis confirmatum, vt alibi probamus.

CAPVT II.

Idem ostenditur ex eo, quòd Apostoli fuerint veri religiosi.

SVMARIVM.

1 *Apostolos ipsos religiosos fuisse DD. auctoritate phatur.*
2 *Ex ex Patribus.*
3 *Et ex Pontificibus.*
4 *Et ex Euangelio.*
5 *Verba Euangelij expenduntur magis, & 6. 7. 8.*
9 *Quidam assentiuntur, & 10.*
11 *Eorum fundamenta, 12.*
13 *Diluuntur, & 14. 15. 16.*
17 *Obiectur ratio, & soluitur.*

1 NOn solùm aliqui ex Apostolorū discipulis, sed & ipsi Apostoli primi omnium emiserunt vera religiosum vota, quasi veri religiosi. Et quidem Apostolos vere religiosos fuisse tribus illis votis adstrictos docent Doctores communi sensu, sanctus Thomas *2. 2. quæst. 88. art. 4. ad 3. & quæst. 188. art. 7.* vouisse inquit religionis statum, quando Christum relictis omnibus secuti sunt. Paludanus *in 4. dist. 38. quæst. 2. definit. 3. conclus. 1.* VValdensis *de sacramentalibus, tit. 9. c. 8. §. n. 4. & 5.* Augustinus Triumphus Anconitanus noster Eremita *in summa de potestate Ecclesiæ, quæst. 84. art. 1.* & alijs sequentibus. Nonnulla eius verba referam infra. Aluarus Pelagius *lib. 2. de planctu Ecclesiæ, c. 56.* Clichtouæus *in opusc. de laude monast. religiosis, cap. 1.* Albertus Pighius *de votis monast. cont. 1. 4.* vbi & Christum instituisse vocat. Ioan. Driedo *de dogm. lib. 4. c. 3. part. 5.* Albertus Pius Carpotum Comes *lib. 5.* qui est de monachis, *lit. E.* Hosius Cardinalis *in confess. Polonica, c. 88.* Ambrosius Catherinus *lib. 2. contra Caietan.* Franciscus Turrianus *lib. 5. pro Epist. Pontif. c. 2.* Alanus *Dialogo 2. c. 1. 4. 5. 6. 7.* Alphonsius de Castro *aduersus hæreses 7. volum.* Dominicus Soto *lib. 7. de institut. 5. art. 1. post 16. conclusionem, & quæst. 2. art. 2. ad 3. & 4. art. 1. ad 1.* Alphonsius Salmeron *tom. 8. in nouum Testamentum, tract. 52. in solutione 8. obiectionis.* Orantius *lib. 5. contra Caluinum c. 14. prope finem.* Bellarminus *tom. 2. lib. 2. de Monachis, c. 5.* Hieronym. Plati *lib. 2. de bono status religiosi c. 20.* Gregorius de Valentia *2. 2. disp. 20. cener. 4. 4. punct. 1. c. 1 & in controuers. lib. de statis & votis religiosorū c. 2.* Ioannes Azor *tom. 1. instit. moralium lib. 11. c. 23. quæst. 8.* Nauar. *in Apologia de redditibus contra Sarmentum n. 1. monito 9. & sequentis, & in 4. commentar. de Regularibus, c. 29. & 30.* Gabriel Vazq *tom. 2. in 1. 2. disp. 165. c. 5. n. 44.* Hi sunt quos ego hactenus videre potui, & præter paucos qui refragantur, quos statim referam, qui dissentiet, aut rem hanc in dubium reuocaret, legi neminem, vt hinc patteat, quam meritò sæpe dixerim sine graui nota oppositum à Doctoribus Catholicis affirmare non posse.

2 Deinde id probo auctoritate Patrum, qui idem docuerunt. Epiphanius *aduersus hæreses hæresi 18.* explicans illud Matth. *17. sunt Eunuchi*, de Apostolis hæc scribit. *Qui nam igitur ij fuerint, quam generosi Apostoli, & monastica vitam degentes!* Chrysostomus *hom. 17. in Matth.* exhortans Monachos ad Religiosam vitā hæc habet. *Vis ò Monache esse discipulus meus, imo vis discipulorū meorum esse discipulus, fac hoc quod fecit Iacob. et Ioan.* Basil. *in constit. monast. c. 29. Et si cuiscer, religiosi liberatoris nostri cuius; sua, alia*

inter nos versaretur, in Institutorū veri perfectique imitatores existunt. Quem admodum enim ille coetus discipulorū choro communia cuncta, seque Episcopum communem Apostolis præbuit. Item hi quoque Antistites abtemperantes, qui modo vitæ suæ præscripta rectè conferuāt, genus viuendi Apostolorum ac Domini imitantur. Augustinus *lib. 17. de ciuitate Dei c. 4. Dixerant enim Potentes illi, Ecce nos reliquimus omnia & secuti sumus te, hoc votum potentissimi vouerat, sed vnde hoc illis nisi ab illo, de quo hic continuo dictum est, dans vota vouenti.* Eadem habet Augustinus *in Psalm* 131. Gregorius Magnus, & habetur *in c. ex auctoritate* 26 16. q. 1. ibi, *Sacerdotibus Monachis Apostolorum figuram tenentibus.*

3 Præterea induco ad idem probandum duorum Pontificum testimonia. Nam Alexander III. *in Append. ad Concilium Lateranens. sub ipso habitum*, p. 50 *c.* 30. ex eo quod Ioannes Euangelista à nuptijs ad religiosam vitam euocatus sit, colligit votum religionis dirimere matrimonium. Quæ inanis collectio esset, si Ioānes verè religiosus non fuisset, neque enim ab eo posset legitimum argumētum desumi. Verba eius hæc sunt: *Beatum enim Ioannem & complures alios ab ipsis etiam sponsalitijs ad vitam contemplatiuam legimus euocatos, & idem eidem mulieri cōfidenter permittere poterit vt transeat ad religionem castitatis votum fernatura.* Quibus etiam consentit Innocentius III. *in c. ex parte, secundo, de conuer. coniugat.*

4 Sed quid imum si Patres atque Doctores in eam sēntiam cōspirauerint, ac Apostolos verè religiosos fuisse constanter asseruerint, quando quidem ea veritas ex Euāgelio non obscurè colligitur, illa enim Diui Petri ad Christum oratio non obscurè confirmat. *Ecce nos reliquimus omnia, & secuti sumus te.* Quibus tria indicantur vota. Nā in illo *omnia*, tam terrena bona, quam vxores intelliguntur. *Quorsum enim*, vt inquit Hieronymus *lib.* 1. contra Iouinianum, *Christus postea de premio ab vxores relusas sermonem tulisset, nisi in illo omnia, vxores etiam intellexisset?* In illo ergo *omnia*, vide discipulorum & paupertatem & castitatem, in illo verò, *& secuti sumus te*, perfectā discipulorum obedientiam agnosce.

5 Atque hunc esse istorum verborum sensum legitimū facilè conuincemus, si ea quæ præcesserant, & cuius occasione locutus est Petrus attendamus. In præcedentibus iuuenem, qui se iam mandata impleuisse à sua iuuentute iactabat, siue ex philautia seipsum decipiens, siue re ipsa mentiens, vt existimarunt nonnulli ex Patribus, ad perfectionis studium capessendū adhortatus est Christus his verbis, *Si vis perfectus esse, vade & vende omnia qua habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum non deficientem in cœlo, & veni & sequere me.* Quæ verba consilium continere, non præceptum, constans videtur esse Sanctorum Patrū sententia. Sic sensit Nazianzenus *Epistola ad Helienum.* Augustinus apertissimè *ad Hilarium epist.* 89. *qu.* 4. *& serm.* 61. *de tempore*, Chrysostomus *Homilia super illud ad Romanos, Salutate Priscam & Aquilam*, Basilius *Epistola* 29. *ad Eustachium Monachum*, Hieronymus *in hunc Matth. locum, & in epistol. ad Hebidiam, quæst.* 1. *& in epistol.* 6. *ad Heliodorum Monachum, & in epistola ad Demetriadem*, idemque sentiūt Doctores alij cōtra huius temporis hereticos. Præcipuè videri possunt Alphonsus Salmeron *tom.* 8. *tract.* 52. qui omnium horum Patrum verba distinctè refert, & Bellarminus *tom.* 2. *lib.* 2. *de Monachis, capit.* 9. & 20. Ioannes Maldonado *in eum locum Matthæi*, qui & non parum efficacibus argumentis ostendit.

6 His autem verbis non tantùm hortatus est Christus, siue consuluit, vt solùm in affectu & præparatione animi relinqueret, vt mentitur Erasmus cum aliis hæreticis, votis Monachorum insensus. Atque id inter Catholicos certum est, & quinque optimis rationibus probat *loco cit.* Salmeronus Suadet præterea optima ratio. Quia quoties sacrarum literarum testimonio manifestò deficimur, dubitationes in hunsmodi quæstionibus ex Romani Pontificis, ex Conciliorum, ex Ecclesiæ vsu & Magisterio hæretibus animis eximi rectè solent. Est etiam & alia ratio ad prædictas dubitationes eluendas, nempè vt Dei cerum, voluntatē in huiusmodi rebus ambiguis ex probatis Sanctissimorum Hominum exemplis, quos vitæ sanctitate ac miraculorum præstantia Deus honestauit, colligamus, vt rectè & prudenter scripserit Augustinus *lib. de Mēdacio ad Consentium, c.* 15. Quod pleraque in veribus Scripturarum intelligere non valentes, in factis sanctorum colligimus, quomodo oporteat accipi, quod tacile in aliam partem duceretur nisi exemplo reuocaretur. Cùm ergo Domini & Sanctorum exempla sint optima facilæ Scripturæ commentaria, consilium istud de relinquendis omnibus, quomodo exercitum sunt Sancti? An in affectu tantùm? minime. Sed cùm hæc Euangelij verba recitari audierūt, re ipsa se omnibus abdicarunt, & nudum Christum rebus temporalibus exeuntes secuti sunt. Id de Beato Fracisco, & Beato Antonio Paduano referunt fidi Historiographi. Idem de sancto Antonio antiquiori scribit Athanasius *in eius vita*, quam nollent Hæretici scriptam ab Athanasio tanto Christiani orbis lumine, vt sic eum nobis eriperent. At Gregorius Nazianzenus atque Hieronymus, Athanasium eam vitam scripsisse testantur. Ruffinus quoque *Ecclesiasticæ Historiæ lib.* 1 *cap. eadem de vita Antonij*, per Athanasium scripta, & eundem etiam librum in Latinum sermonem conuersum, qui hodie extat, commemorat. Augustinus denique *lib. 8. confess. cap.* 6. Antoni; vitam Latine proditam narrat. Sed quid opus horum Sanctorum exemplis? Statim subiunxerunt Apostoli; *Ecce nos reliquimus omnia, & secuti sumus te*, non tantùm affectu, sed re ipsa fecimus. Quæ verba adeo aperta sunt, vt quamcumque aliam euasionem, & interpretationem excludant.

7 Denique illa adhortatione & concilio Christi implicitè continen vota, non minus certum debet esse, si rationem attendamus & Christi scopū. Exigit enim Dominus renuntiationem omnium, non puerilem & temerariā, sed perfectam, & per quam quis ad statum perfectionis asceditat. Quæ autem ea renuntiatio esset, si paulo post redire iterum liceret ad lucra & opes comparandas? Perfectio enim renuntiationis istius nō in eo sita est, vt priuetur ad tempus bonorum possessione, sed vt in perpetuū careat, tam his quæ possidebat, quam his quæ sperare in posterū posset. Nec rursus vera ac perfecta renuntiatio est, nisi pacto aliquo aut promissione firmetur; nullius quippe momenti renūciatio esset, quæ iam facile reuocari posset. Nemo namque, vt est apud L. C. potest sibi legem vllam indicere, à qua recedere nō liceat. Vt ergo in manu alterius huiusmodi renuntiatio fieret, nece sse erat, vt non puerilis, sed firma esset, atque perfecta, qualē Dominus exigebat à iuuene perfectionis, vt ipse dicebat, studioso. Sicut ergo Eumichi nomine & castrationis nuptiarū ius & potestate in perpetuum admist Christus, & promissionem continētie innuit; ira nomine distributionis inter pauperes, votum continetur paupertatis. Sic sentiunt Augustin. *epist.* 89. *q.* 4. *& in Psal.* 103. *Concione* 3. Bernardus *in Declamat. super eum locum Euangelij*, quos sequuntur Recentiores interpretes Salmeron & Bellarminus locis citatis.

8 Quod si ista adhortatione Christi abdicatio bonorū omnium, & obedientia non quæcumque, sed perfecta, nō ad tempus, sed perpetua, non quæ reuocari ad nutum posset, sed voto & promissione firmata continetur, planū est, cui subiunxit Christus occasione Petrus. *Ecce nos reliquimus omnia, & secuti sumus te*, de nō minus perfecta, per petua, votoque stabilita locutum renuntiatione; de eadem certè, quam illi iuueni Dñs consulebat, ad perfectionē, vt videbatur adspiranti. Fuerunt igitur Apostoli verè religiosi.

9 Sed aduersùs veritatem hanc, quam indicat Euangelium, testantur Patres, & vno ore Doctores affirmant, & quæ in magnam cedit laudem, & commendationē instituti Monastici, sentiūt nōnulli Catholici, nec vno modo. Nam quidā nulla vota emisisse Apostolos affirmant. Sic Franciscus Sanmiento *in 1. p. Apologet. & in defensionibus contra* Nauarrū 1 *p. c.* 9 & Gabriel Vazq. non omnino secum consentiens *opuscul. de reddit. Eccles. cap.* 1. §. 1. *dub.* 2. incertum dicit, an Apostoli paupertatem vouerint; sed cōtra hos egimus *comment de reddit. Eccles. dominio & dispens. cap.* 1. §. 2. hoc est *lib. de ordine, & annexis, libr.* 9. vbi ostendimus Apostolos seruasse paupertatem ex voto, & militant quæ supra adduximus.

Pro-

Digitized by Google

10 Probabilius loquuntur alij, qui cum tot testimonijs Patrum Apostolos vota emissse confirmari videant, addunt emissse illos tria vota paupertatis, castitatis, & obedientiæ, simplicia tamen, atque ideò non his verè constitutum religionis statum. Id muniunt & auctoritate & ratione. Adducit Bernardum, qui in Apologia, ad Guilielmū expressè docet, ordinem qui primus fuit in Ecclesia, esse institutum ab Apostolis parū ante finem in hæc verba. *Ita me miserno qualemcumque Monachum, cur adhuc vivo videre ad id deuenisse ordinem nostrum, ordinem scilicet, qui primus fuit in Ecclesia, imò a quo cæpit Ecclesia cuius Apostoli institutores, cuius hi quos Paulus tam sæpè sanctos appellat, inchoatores extiterunt?* Ex quibus verbis non tantùm sequi putāt Apostolos fuisse institutores status religiosi, & non Christum, sed etiam Apostolos non fuisse verè religiosos, quia addit Bernard. *eos quos Paulus Sanctos appellat, fuisse inchoatores.* At iam tunc cūm vocati sunt SS. Apostoli erant Episcopi, atque adeo non erant religiosi in eo statu constituti.

11 Adducunt præterea eúdem Bernardum in Epistola ad Fratres de Monte Dei ferè in principio, vbi agens de religione ait. *Ab ipso Domino familiarissimè celebratæ, ipso oraculo concepta, scilicet in transfiguratione, & addit. Post Passionem verò Domini, calente adhuc in cordibus fidelium effusi cruoris sanguine memoria recenti, solitaria hanc vitam eligentes, pauperes autem, &c.* Ex quibus etiam effici videtur Apostolos religiosam vitam minimè sectatos, sed eorum discipulos præcipuè antibus Apostolis.

12 Sed adhuc ego pro istorum sententia adduco, quæ sequuntur. In primis testimonij Chrysost. *hom. 11 in epist. ad Hebr.* vbi dicit illa verba Pauli: *Vt quis frater nominatur inter vos, ad omnes hic fideles pertinuisse, nec tunc fuisse professionem Monachi, sed omnia tunc D. Paulum ad fidelium vitam exigentes, pauperes autem, &c.* Ex quibus etiam effici videtur Apostolos religiosam vitam minimè sectatos, sed eorum discipulos præcipuè antibus Apostolis.

13 Sed adhuc ego pro istorum sententia adduco, quæ sequuntur. In primis testimonij Chrysost. *hom. 11 in epist. ad Hebr.* vbi dicit illa verba Pauli: *Vt quis frater nominatur inter vos, ad omnes hic fideles pertinuisse, nec tunc fuisse professionem Monachi, sed omnia tunc D. Paulum ad fidelium vitam exigentes, pauperes autem, &c.* Ex quibus etiam effici videtur Apostolos religiosam vitam minimè sectatos, sed eorum discipulos præcipuè antibus Apostolis.

14 Sed adhuc ego pro istorum sententia adduco, quæ sequuntur. In primis testimonij Chrysost. *hom. 11 in epist. ad Hebr.* vbi dicit illa verba Pauli: *Vt quis frater nominatur inter vos, ad omnes hic fideles pertinuisse, nec tunc fuisse professionem Monachi, sed omnia tunc D. Paulum ad fidelium vitam exigentes, pauperes autem, &c.* Ex quibus etiam effici videtur Apostolos religiosam vitam minimè sectatos, sed eorum discipulos præcipuè antibus Apostolis.

15 Id autem quod affirmat D. Thomas intelligendum est, vt eo loco docet Caietanus, quod ritus & ceremonias, quibus postea religiones ornati & stabiliti cœperūt. Qui ratione sanè non viguit religiosæ vitæ institutum tempore Apostolorum, licet viguerit quoad religionem voti, & maioris perfectionis studium.

16 Concilium autem Meldense interpretor eodē modo, atque Bernardum. Fūdatum itaque dico monasticum ordinem ab Apostolis, quia suo exemplo eandem vitam alios profiteri docuerunt, profitentes & ipsi: fundatum quoque, quia ab Apostolis innumeri monachorum greges Christo in cœlum redeunte deriuati sunt, eiusdem Apostolicæ professionis imitatores seduli. De quo etiam monasticæ professionis incremento insigni accipienda sunt verba Concilij Colonien sis Aliàs, si de prima institutione monachismi sentiret, iam post Apostolos incepisse in Ecclesia communi Patrum sensūt ab Apostolis statum religionis deriuantium, repugnarent Patres Concilij Colonien sis. Quæ cūm ita benignè interpretari possimus, non est cur illis absurdam sententiam impingamus. Quamquam & facilè alia ratione componi omnia possent, siquis diceret religiosam vitā & subipso Christo per Apostolos excultam, clericorum scilicet Regularium: at monachicam & solitariam ab Apostolorum discipulis inchoatam. Quid enim si equenmus apud Doctores, quam Canonicorum Regularium vitam ab Apostolis sumpsisse exordium, reformatam postea ab Augustino ad Episcopatum euectio?

17 Sed certant etiā huiusmodi ratione. Si Apostoli fuerunt vere religiosi, sequitur hunc statum institutū a Christo. Ab iurdū esse quod sequitur pto manifesto reliquitur, nec probant. Sequi verò ita ofterndūt. Quia si Apostoli religiosi fuerunt, ante Christi mortem fuisse religiosos necesse est, & antequam instituerentur Episcopi, vt *loco citato* docet D. Th. Habuerunt ergo tunc superiorem aliquem, quod ad statum religionis necessarium est. Hic autem nō poterat esse nisi solus Christus. Ergo si religiosi fuerunt, Christus erit superior & institutor. Esse enim alium superiorem a Christo eo inter vitios degente, dici nequit. Cæterum demus argumento Apostolos, dum Episcopi instituti sunt, non fuisse religiosos, cuius tamen oppositum est fortasse verius, vt infra filo cōstabit loco. Demus vtuentē Christo nullum alium ex discipulis superiorius exercuisse munus, expressè enim Christus iuuenī dixit. *Vem & sequere me.* Matth. 19. Sed Christum fuisse caput quid inconuēnit sequelam admittere, institutum scilicet a Christo religionis statum? quid absurdi est si concedatur, imo cur non concedi debeat, ego non video, de quo iam dicam *cap. sequenti.*

CAPVT III.

Religiosum statum institutum à Christo, & erectum, ac proinde esse ex diuino iure.

SVMMARIVM.

1 *Quidam à Christo institutum dicunt statum religiosum sed non erectum.*
2 *Oppositum verius probatur ex Patribus, & 3.*
4 *Probatur ratione esse ex diuino iure, & 5.6.*
7 *Alia ratione probatur, & 8.*
9 *Solutio reflitur.*

1 GAbriel Vazquez *to. 2. in 2. disp. 265. cap. 5. nu. 48.* existimat, quod ad institutionem status religiosi pertinet, distinguendum esse. Si enim, inquit, instituere idē est quod inuenire, & excogitare statum hunc, aliquæ sequendum proponere, dicendum est à Christo Domino fuisse institutum & prædicatum. Si verò instituere statum religionis idem sit, quod reuera illum erigere sub aliquius capitis potestate & iurisdictione, sic dicendum est, institutionem huius status non esse factam à Christo atque à Deo, neque iuris diuini, sed tantùm Ecclesiastici esse

Digitized by Google

esse. Huius fundamentum est, quia ad statum religiosum requiritur iurisdictio, ratione cuius prælatus accepta ns vota sub sua potestate contineat subditum. Ea autem iurisdictio conferri non potest ex vi votorum, neque ex natura rei, sed tantùm ex voluntate Pontificis ad id habentis potestatem.

2 Cæterùm ex his quæ *c. præced.* dicta dicta sunt facilè colligitur aliter philosophandum esse. Itaque asserimus Christum Dominum non solùm instituisse religionis statum, hoc est, prædicasse, & proposuisse sequendum, sed vere etiam exercuisse, & quidem Christum Dominum religiosum statum instituisse docent Patres. Athanasius *in epistol. 9. Ammon. Monachum*. Basilius *in sermone ascetico*, de abdicatione rerum, & perfectione spirituali non semel hoc instutum à Christo fuisse dicit. Eusebius Cæsariensis *in Epistola ad Marinum*, quos refert & sequitur Simon Logothetes antiquus Auctor *in Chronico*, his verbis. *Ecce quomodo hi Patres in duo genera vita aiunt distribuisse Christum homines in sacularem & in cælestem, in Evangelicam, & Apostolicam*, Chrysostom. *homil. 17. ad populum* vocat philosophiam à Christo introductam. Bernardus in epist. ad fratres de Monte Dei dicit religiosam vitam esse ab ipso Christo familiarissimè celebratam, & alij Patres, quos supra retulimus *c. præced.* Adde Concilium Senonense *in decretis fidei, cap. 9. tom. 4. Conciliorum* vbi Christum illis verbis Matthæi 19. *Si vis perfectus esse*, ad vota obedientiæ & paupertatis adhortatum scribit, & alio loco ad votum castitatis.

3 Ex quibus Patrum testimonijs non solùm colligitur Christum instituisse statum religionis, hoc est, excogitasse & proposuisse, ac prædicasse, sed exercuisse. Quod ita ostendo. Hi patres, qui dicunt Christum instituisse, dicunt etiam Apostolos vere religiosos fuisse, vt visum est *c. præcedent.* Ego non solùm instituit, sed etiam exerit; si enim etant veri religiosi: igitur cum obedientiæ voto; neque enim sine eo religio constat. At eam obedientiam Christo promissam fuisse ex illis conuincimus; *& secuti sumus te*. Et quidem testimonia Patrum, quæ capite præcedenti adduximus, planè conuincunt Apostolos eam vitam non tantùm à Christo ore tenus didicisse, sed opere complesuisse, & executioni mandasse viuente Christo, vt aperte liquet ex verbis Epiphanij, Chrysost. Basilij, & Augustini. Quare non tantùm eius status prædicatio, sed etiam erectio à Christo est. Nam Apostolos verè religiosos fuisse, & sine capite, cuius iurisdictioni parerent, repugnás est. Aduersari igitur Patribus in re tãta, & quod grauius est sine magno fundamẽto, reprehensione nõ caret.

4 Atque his consequens est statum religiosum ex diuino iure, quandoquidem à Christo est institutio & erectio. Non ergo ex Ecclesiastico. Sed præterea probo manifesta ratione statum religionis iure diuino constare, non Ecclesiastico, & præmitto in præsenti, quamuis à Romani Pontificis auctori pendeat approbatio regulæ, iuxta quam & secundum quam vota religiosum constituentia emitti debeant: attamen inde non effici institutum religiosi status esse ex iure Ecclesiastico, maximè cùm olim non indigerent religiones positiua aliqua approbatione, nec Episcopi, neque Pontifici, sed tantùm negatiua. Sicuti quamuis legitimatio personæ, aut illegitimatio ad matrimonium pendeat ex iure positiuo Ecclesiastico, non inde fit matrimonij contractum inter eas personas, quæ quoad legitimationem subditæ sunt Ecclesiastico iuri, esse ex Ecclesiastica lege. Id quod etiam in ordinibus sacris, ad quos personæ reddunur habiles, aut inhabiles iure positiuo, & alijs multis exemplis explicari potest.

5 Hoc ergo posito sic argumentor discurrendo per singula, quæ in religionis statu reperiuntur. Nã status hic nõ est de iure Ecclesiastico considerata institutione. Institutio enim est à Christo, qui formã & modũ status religiosi descripsit, cùmque executioni mandauit, vt ex Patribus probatum est, & ex Euangelica historia. Et quamuis dicere mus Christum inspiratile tantùm, non verò executioni mandasse, adhuc planum est esse de iure diuino. Quia vt modò dicebam, quod Pontifex probet regulam, secundùm quam ea tria vota à Christo præscripta, cùm ea traditione, & sub vno capite emitti debeant, quæ fuit forma status religiosi inspirata à Christo, non sequitur statum religionis iure Ecclesiastico consistere. Sicut cùm Christus ordinem Subdiaconi inspiraueri t, quamuis illum executioni non mandasset, quamuis Pontifex personam legitimam vel illegitimam ad subdiaconatum probet, vel definiat, non sequitur subdiaconatum esse ex iure Ecclesiastico. Similiter cum forma & materia contractus matrimonij, & quod is celebretur mutua traditione & acceptatione, sit iuris naturalis, quamuis ius Ecclesiasticum decernat, quæ sint legitimæ personæ, inter quas possit esse mutua traditio & acceptatio, non sequitur esse contractum illum ex iure positiuo Ecclesiastico. Quamuis ergo Pontifex probet regulam, secundùm quam cum illis votis viuere oporteat, si tamen ea forma trium votorum cum traditione & sub vno capite præscripta à Christo est, status ille iure diuino consistet, non Ecclesiastico. Nec dici potest esse ex iure Ecclesiastico, si consideratur status iste ex parte votientis. Nam licet votorum emissio pẽdeat ex mea voluntate, quod semel illis emissis maneam obligatus, & simul eriam donatus ex alio ibi interuenente contractu, iuris diuini & naturalis est. Vnde rectè dixit Paludanus *in 4. distin. 38. q. 4.* religiosi obligationem esse ex iure naturæ quo se volunt obligare.

6 Idem dico, si consideretur status religiosus ex parte præfulis acceptantis. Nam licet ex eius voluntate pendeat eam promissionem, donationemque accepare, attamen semel acceptata, quod præsuli illi prospicere teneatur in temporalibus, & spiritualibus, & quod potestas dominatiua quæratur acceptanti in vouente, planè est ex obligatione naturali, non minùs restricta, quam ea qua tenetur dominus erga seruum, etiamsi seruitus sit de iure gentium, vel per emptionis contractum introducta; & maritus erga vxorem, pater erga filium. Sicut neque ex eo quod consensus acceptantis requiratur ad matrimonium, efficit illum esse ex iure Ecclesiastico.

7 Secundò eandem veritatem probo alia consideratione bruis & clarius proposita. Religiosi status essentia & ratio constat & votis emissis, & traditione, siue donatione, qua se vouens donat religioni, & ex qua donatione, supposita acceptatione ex parte eius cui se donat, quæritur donatario iurisdictio in donãtem, qua possit illũ cõpellere & punire, quæ omnia demonstrabo *cap. 5. & 6.* At religiosus status secundùm suã naturam & essentiam institutus est à Christo, vt Gabriel Vazq. fatetur. Igitur ex Christi institutione reperiuntur omnia, quæ ad statum religiosum necessaria sunt. Nam cùm ea donatione sui, & votorum emissione, & potestate dominatiua prælato quæsita compleatur status religiosus, & ille secundùm suam essentiam à Christo institutus sit planum est illum omnino constare iure diuino & naturali, non Ecclesiastico. Et explico magis. Qua si ex alio capite dicendum esset statum religiosum esse ex iure Ecclesiastico, id esset, quia cùm iurisdictio ad eum statum necessaria sit, ea iurisdictio constituerur prælato à Pontifice, à quo omnis Ecclesiastica deriuatur. At falsum est iurisdictionem prælati in subditum necessariam ad statum religiosum prouenire à Pontifice, sed solùm ex donatione interuenente, vt locis citatis ostendemus contra eundem Gabrielem Vazquez, solùm enim iurisdictione prouenient ex donatione illa quæritur sufficiens & propria religiosi status iurisdictio. Igitur e nullo capite religiosus status potest esse e iure Ecclesiastico.

8 Denique addo etiam, quamuis demus id, quod vult Gabriel Vazquez, scilicet, compleri iurisdictione collata à Pontifice, & inde effici statum religiosum esse ex iure Ecclesiastico, licet id, inquam, daremus, adhuc dici non deberet religionis statum esse e iure Ecclesiastico. Quia in eo casu potiùs dici deberet potestatem illam à Christo Domino immediatè deriuari in prælatum semel posita regulæ approbatione, vt de potestate iurisdictionis, & clauium in sacerdotes deriuata & Episcopos philosophantur multi, quorum sententias probamus *in tract. de sacramento Penitentia*. Nullus enim in eo casu dicet potestatem

ſtatum Epiſcopi eſſe ex iure Eccleſiaſtico, quamuis quoad approbationem perſonæ, & deſignationem parochiæ pendeat ex Eccleſiaſtica lege. Et quidem ſic potius philoſophandum eſſe ex eo conſtare poteſt, quia cùm omnis religioſus tubditus ſit Summo Pontifici, velut omnium religioſorum generaliſſimo, & ſublatis omnibus delegatis coſiſtere poſſit religio, ſolùm in manu Pontificis emiſſis votis & abillo receptatis, (quid enim vetat religionem aliquam inſtitui, quæ ſolum illum haberet Prælatum?) ea iuriſdictio quam habet Pontifex in religioſum, etiam ſi demus eſſe poteſtatem clauium, non eſſet ex iure Eccleſiaſtico, ſed diuino. Ea enim poteſtas quæ in Pontifice eſſet, comparatione illius ſubditi ex iure diuino eſſet, ex admiſſa hypotheſi, quam Gabrielis Vazquez doctrina contendit. Nihil certè in eo religioſo aſſignari poteſt, quod ad ius poſitiuum Eccleſiaſticum pertineat, quo conſtituatur in ſtatu religioſi.

9 Nec verò eluditur argumentum, etiam ſi quis dicat cum Gabriele Vazquez *in ea diſp. nu.* 43. adhuc tunc eſſe ex iure Eccleſiaſtico complementi illius poteſtatis, quæ profeſſa voluntate voluit curam eorum gerere, ſecundùm regulam à ſe probatam. Quia licet à voluntate Pontificis pendeat acceptatio, ſemel tamen acceptatis eorum votis, iuriſdictio in illos naturalis, & diuini iuris eſt. Neque enim ipſe ſibi ipſi in alium concedere poteſtatem poſſet. Igitur in illa iuriſdictione Pontificis circa illos ſubditos nihil eſt iuris Eccleſiaſtici. Quod autem ipſe probauerit regulam, ſecundùm quam & vota emittenda, & iuriſdictio illa exercenda ſit, non efficit ſtatum illum eſſe ex iure Eccleſiaſtico, vt antea probatum, & exemplis illuſtratum. Vnde planè non video quo fundamento nixi potuerint doctiſſimus vir Gabriel Vazquez, vt aſſereret religioſum ſtatum iure tantùm Eccleſiaſtico conſiſtere; nam quod aſſumit iuriſdictionem neceſſariam ad conſtituendum ſtatum religioſum deriuari à Pontifice falſum eſſe hactenus diximus, & inferius probabimus, & ni fallor demonſtrabimus.

CAPVT IV.

Religionem eſſe ſtatum immobilem,

SVMMARIVM.

1 *Religionis definitio.*
2 *Status definitio explicatur,*
3 *Quo ſenſu dicatur immobilis,*
4 *In ſtatu ratione donationem includi.*
5 *Peccare contra iuſtitiam, qui conſtitutum vere in ſtatu ſeparat.*
6 *In quo religio conueniat & differat cum aliis ſtatibus.*

1 FXplicamus religioſi ſtatus initia, & exordia, cuiuſque inſtitutionem, accedamus ad explicandam eſſentiam religionis, & ea ex quibus conſtat. Cuius gratia obſeruandum eſt in primis religionem iuxta doctrinam D. Thom. 2.2. *quæſt.* 186. *art.* 1. *ad* 4. *& art.* 1. & 4. ac ſæpe alibi, euangelus ſtatum religioſi ſignificat. ſic definiri: *Religio eſt ſtatus perfectionis per tria vota perpetuo adipiſcendæ.* In qua definitione, vt more Dialectis noſtris familiari loquar, eſt genus & ſpecifica differentia. *Status* genus eſt, in quo cum aliis hominum ſtatibus conuenit: *perfectionis per tria vota perpetuò adipiſcendæ* ab aliis hominum ſtatibus religio fecernitur.

2 Præterea obſeruandum eſt, ſtatum, quod in hac definitione genus eſſe diximus, iuxta doctrinam, eiuſdem D. Thom. 2.2. *qu* 118. *art.* 4. & *opuſc* 16. *de vita ſpirituali, c.* 15. ſic definiri. *Status eſt conditio perſona ſecundum ſeruitutem & libertatem cum obligatione immobilis cuiuſquadam ſolemnitatis.* Quam definitionem probant Doctores Scholaſtici, licet repugnet Henricus Gandauenſis *quodlib.* 12. *q.* 29. videatur Gregor. de Valentia 2.2. *diſp.* 10. *gener. q.* 1. *punct.* 1. Hæc autem definitio inductione ipſa confirmatur, in omni hominum ſtatu, qui verè ſtatus ſit; ſic enim conſtat conſtitutos in ſtatu ſeruitutis matrimonij tam ſpiritualis Epiſcopi cum Eccleſia, quàm carn dis viri cum vxore habere conditionem immobilem ſecundùm ſeruitutem & libertatem cum obligatione & ſolemnitate, qua notum ſit illos eſſe in eo ſtatu; qua conditione tranſeunt immobiliter in ius alterius. ſeruus in poteſtatem domini, vir & vxor in poteſtatem mutuam, & Epiſcopus & Eccleſia.

3 Cum autem dicitur, *Status conditio immobilis*, debet intelligi de immobilitate per ſe, & ex natura ſtatus & vinculi, licet ex accidenti & ex poteſtate alterius diſſolui poſſit. Vnde ſtatus eſt conditio ſeruitutis, vt conſtat ex titulo *de ſtatu hominum l.* 2. & 3. licèt voluntate domini poſſit ſeruus manumitti, & libertatem adipiſci, ac fieri proprij iuris. Similiter matrimonium corporale ſtatus eſt, licet matrimonium ratum nondum conſummatum diuimatur per ſubſequentem profeſſionem, vel iure Eccleſiaſtico, vt noonulli ſentiunt, vel diuino poſſitiuo, quod eximo verius, vt dico infra *lib.* 9. & dra aliquid ſupra *lib.* 1. Et matrimonium conſummatum infidelium diſſoluitur altero tranſeunte ad fidem, & nolente cum coniuge cohabitare ſine Creatoris iniuria. Et denique matrimonium fidelium ratum & conſummatum diſſolui à Deo nulla repugnantia eſt, forſan enim id factum in veteri lege, cum ſpecialis locus ſit, vt eo loco oſtendo. Et tandem matrimonium Epiſcopi cum Eccleſia ſtatus eſt, & coniugium natura ſua indiſſolubile & immobile, licet auctoritate Pontificis diſſolui poſſit, vt dico in commentario de canonibus Apoſtolicis, hoc eſt *lib.* 5. *de ordine.* Viduitas autem virginum, & clericorum, qui non ſunt mancipati alicui Eccleſiæ, non proprie dicuntur in ſtatu conſtituti iuxta ſenſum, in quo loquimur de ſtatus natura atque ratione, Sunt enim ſui iuris, neque ſe in alienam poteſtatem tranſtulerunt.

4 Ex quo fit in ipſo ſtatu ex natura & ratione ſtatus includi donationem, quæ is qui in ſtatu conſtituitur, tranſeat in ius & poteſtatem alterius, vt conſtat in dubione facta. Vt enim iure receptum eſt, non poteſt quis ſua voluntate ſibi legem imponere, à qua recedere non liceat, *Igen. D. de arbitris, & ſolle à quo l.* 3. *& tempeſtiuis. D. ad S. C. Trebell.* ibi, *Sed ubi ipſe Prætor hares inſtituus ſuæ fideiam dicat, ipſe it cogere non poteſt, qua à triplici officio iungi non poteſt, & ſe ipſum dicendi, & coactè & cogentis. Sed in his omnibus caſibus, neque ſimilibus principale auxilium implorandum eſt l.* 9. *D. de pactis, difficile eſt vt vnus homo rerum vicem ſuſtineat, & ſe quis à tam principio, D. de leg.* 3. ibi, *Nemo enim eam ſibi poteſt legem dicere, vt à priore ei recedere non liceat, & l.* 7. §. & *D. de donat. inter vir. Quia venditor ſine donator non ſibi vult leuem imponi, nec poteſt, & l. Lucius Titius* 40. *in fine, D. de fideicommiſſ. libert.* ibi. *Quia non ſibi legem dixiſſet. & l. nec ſi volens, C. de liberali cauſa,* ibi. *Nec ſi volens ſcripſiſſet ſeruum re eſſe non libertum, præiudicium iuris in aliquod comparaſſet.* Intelligenda tamen hæc iura ſunt, ſine mutatione ſtatus, ſed retenta propria libertate. At ſi ſtatum mutet, vt vendendo ſe ad pretium participandum, vel dedicando ſe rectè ſe priuate poteſt libero arbitrio anquit Anchar anus *Clem. i. de decimis, in fine, & in cap ſi Religioſus, de electione lib.* 6. *nu.* 1. & 2. Requirit ergo ſtatus ratio immobilis donationem, ſine qua non poſſet vlla conſiſtere immobilitas,

5 Ex quo rurſus fit poſt eam donationem peccatum, iam eſſe contra inſtitutum, ſi quis eum qui in ſtatu eſt conſtitutus, ſe paret à ſtatu vel poteſtate alterius, vel vſu. Itaque ſi ſeruum, virum, vel Epiſcopũ anoces ab operibus, quas debent dominis, coniugibus, vel Eccleſijs, contra iuſtitiam facias neceſſe eſt.

6 Ex his duabus obſeruationibus colligitur religionem in ratione ſtatus conuenire cum ſeruorum, coniugij, & Epiſcoporum ſtatu. Eſt enim ſtatus quidam, in quo mutatur conditio libertatis, tranſitque in ſeruitutem quandam, & fit alienum ius. Atin reliquis differt. Quare à virginibus, viduis, clericiſq; ſolũ differt in ratione ſtatus, ſunt enim omnes iſti ſui iuris, atque adeò verè, & in rigore non

non sunt constituti in statu, cuius ratio mutat conditionem, & transfert in alterius potestatem. Eadem etiam ratione distinguitur ab aliis Christianis, quorum vita non est perfectionis. A seruis autem atque conuugatis, quia longè alias operas postulat religionis status, qui perfectionem exigit. Incumbunt enim religiosi vitæ spiritualis studio, in ordine ad quod distinguntur a Prælatis. Ab Episcoporum autem statu differt, quia Episcopalis status est perfectionis adeptæ, vt docet D. Thomas 2. 2. q. 185. *artic.* 3. Religiosus autem status est adipiscendæ perfectionis, vt in definitione diximus. Vnde autem in religiosis statum ea immobilitas dimanet, & quibus aut qualibus constet votis, in sequentibus latè explicaumus.

CAPVT V.

In Religionis statu vnà cum votis intervenire donationis contractum.

SVMMARIVM.

1 *Ad statum religiosum non requiri donationem aliquam, quidam opinantur.*
2 *Oppositum verius, & explicatur.*
3 *Proponitur quid probandum sit.*
4 *Prima probatio ex communi DD. sensu, & 5. 6. 7.*
8 *Secunda probatio ex quadam Epistola D. Bernardi.*
9 *Solutio refellitur.*
10 *Tertia probatio ex pueris oblatis à parentibus religionis.*
11 *Solutio refellitur, & 12. 13.*
14 *Obiectiones soluuntur, & 15.*
16 *Quarta probatio ex eo quod religiosus sit alieni iuris.*
17 *Quinta probatio ex potestate irritandi vota religiosi.*
18 *Solutiones reiciuntur, & 19.*
20 *Obiectiones diluuntur, & 21.*
22 *Iurisdictionem Prælati in religiosum non oriri ex potestate clauium.*

1 GAbriel Vazquez 2. *tom.* in 1. 2. *disp.* 165. *c.* 4. negat in religionis professione intervenire donationem aliquam, neque traditionem: & ex consequenti ad religiosum statum non requiri donationem aliquam, ex qua nascatur potestas dominatiua, & iurisdictio Prælati in religiosum. Sed totam eam iurisdictionem, quam Prælatus exercet in subditum, quæque ad religionis statum necessaria est, non esse ex iure naturali, neque à voluntate religiosi ortam, sed tantùm à iure positiuo humano deriuatam. Nam semel facta rerum diuisione non est in alicuius potestate concedere alteri iurisdictionem in seipsum. Cùmque omnis potestas Ecclesiastica concessa sit Summo Pontifici à Deo, fit consequens, vt ab eo ad Præpositum religionis deriuetur, & eam spiritualem esse, & prouenire à potestate clauium. Hęc Gabriel Vazquez.

2 At mea atque communis, vt statim demonstrabo, longè alia sententia est, quam sic propono. Cùm religiosus & sit in statu constitutus, & in eo per tria vota perfectioni comparandæ incumbat, siue studeat, nec efficiarò efficiur in religiosorum votorum emissione duos quasi cõtractus reperiri. Primus est donatio quædam, qua se religioni donat. Alter est promissionis, quæ est in voto, qua suas operas promittit in abstinentia à venereis, in vsu bonorum externorum, & propriæ voluntatis, quoties se obtulerit occasio. Prior illa donatio à religione acceptatur, neque enim mentalis donatio esse potest, & in qualibet donatione donatarius intervenire necesse est, alias nulla consungeret obligatio ex iustitia, vt ostendo infrà *lib.* 12. & dixi *lib.* 2. Atque huius donationis ratione transit religiosus plenè in ius alterius, cui se donat, non secus ac ille, qui se olim vendebat in seruum, transibat in potestatem domini titulo venditionis, vt cùm quis maior viginti quinque annis ad pretium participandum se vènundari patiebatur, *l.* 5. *D. de statu hominum, & penult. Instit. de iure personarum*, certis etiam seruatis conditionibus, quas Accursius *in d.* § prosequitur, nasciturque ex ea donatione in religione ius quasi paternum, & dominium in religiosum ex eo præcisè, quod se religiosus ipsi tradidit, atque donauit. Hinc etiam oritur propria & peculiaris iurisdictio, quæ Prælato religionis in religiosum conuenit. Itaque primus ille contractus donationis respicit religionem, cui se donat: secundus verò quasi contractus promissionis respicit Deum, cui fit promissio. Vota enim non fiunt homini, sed Deo, cùm votum sit actus religionis virtutis.

3 Ex his, quæ in nostra sententia diximus quod ad iurisdictionem attinet ortam ex ea donatione, ostendam, cap. ab hoc altero. Nunc opus est, vt quod de donatione diximus, confirmemus contra Gabrielem Vazquez, & pugnemus contra illi in hac re manifestissimis argumentis. Hanc enim donationem in statu religioso intervenire, maximum ad ea quæ in sequentibus dicturi sumus, fundamentum est, & qua posita & constituta, facillimè & apertissimè plures difficultates enodabimus, quæ aliàs difficilè superari possunt. Quo magis mirandum sententiam nostram, vel potiùs communem omnium de donatione in religionis statu interveniente à nonnullis, quorum maximè intererat, parum probari, ne à Gabriel. Vazquez sententia discedant, quam semel imbiberunt, & in cuius placita & verba iurarunt. Dico igitur sententiam huius auctoris quoad hanc partem esse omnino falsam, & vt existimo, singularem. Quare impugnabo hoc capite, quod docet non intervenire donationem in professione per emissionem votorum. Quod autem inde infert, non quæri Prælato potestatem dominatiuam in subditum, & iurisdictionem prælati esse ex potestate clauium, impugnabo infra altero capite.

4 Primo ergo nostra sententia probatur, & opposita refellitur ex Doctorum fere omnium Scholasticorum auctoritate, quibus opponitur Gabrielis Vazquez sententia, & quod magis mirum, sine magno fundamento, aut necessitate aliqua, id ostendo, quia Scholastici omnes consentiunt, cum quis ea vota in religione emittit, intervenire ibi præter rationem voti, traditionem & donationem, qua se religioni donant. Cum enim assignant discrimen inter votum simplex atque solemne, siue potiùs inter votum in religione emissum, (quod quia solemne eo tempore videbant, semper votum in religione solemne iudicarunt,) & inter votum emissum extra religionem, sine ad religionem non pertinens, in eo differre dicunt, quod votum extra religionem promissio tantùm est, at verò votum in religione vnà cum promissione actus futuri habet secum adiunctam traditionem, & donationem, ac translationem sui in ius alterius. An autem ex hoc recte, vel secus inferant in ea traditione solemnitatem consistere, modò non disputo, dicam infra suo loco.

5 Fuit hæc expressa sententia D. Thom. 2. 2. q. 88. *art.* 7. illamque sequitur Dionysius Carthusianus *in* 4. *dist.* 38. *qu.* 2. Durandus *eadem d.* 4. 1. *num.* 8. & 9. & *quæst.* 2. *nu.* 8. Ricardus *art.* 7. *q.* 1. *in corpore*, & ad argumenta, & *quæst.* 2. & 3. Deca Hispalensis *q.* 1. *art.* 3. *notabili* 2. & 3. & *seqq.* Capreolus *ibidem*, Thomas de Argentina *q.* 1. *art.* 3. *in solutione* 1. *post* 3. *conclusionem*, Franciscus Maronius *eadem dist.* § *Quarta particula*, Aluisiodorensis *lib.* 3 *serm. tract.* 28. *cap.* 2. *q.* 3. & *lib.* 4. *tract.* 7. *c.* 7. *q.* 4. *in fine*. Pelbartus *verb. matrimonium* 5. § 46. Dominicus Soto *in* 4. *dist.* 38. *q. unic.* 2. *art.* 1. & 2. & *lib.* 7. *de iustitia, qu.* 2. *art.* 5. Petrus Soto *de iustit. Sacerdotum, lect.* 5. *de matrimonio*. Hi quidem auctores expresè dicunt votum in religione emissum differre à voto extra religionem facto in ea traditione & donatione, in qua enam solemnitatem voti cõstituunt. Et quamuis in eo nõ rectè, quod solemnitatem in traditione ponant, cùm votis simplicibus Societatis IESV Gregorius XIII. definiat verè constitui religiosum, quia per illa se religioni tradit, sequedum sententiio in ea dicat, quibus docet etiã in voto simplici ad religionis statũ pertinente inesse traditionem & donatio-

Digitized by Google

rem. Attamen rectè docuerunt votum in religione emissum differre ab eo, quod extra religionem fit, qua illud secum affert donationem & traditionem personæ; quantus & præditi Doctores explicant opume possent iuxta eam solemnitatem intrinsecam & essentialem, quam proponam infrà.

6 Sed præterea alij sunt Scholastici, qui sine solemnitatem constituant in ea traditione, siue non constituant, sed ex cõstitutione Ecclesiæ ordinis dicant, expresè sat amè agnoscunt in votis in religione emissis traditionem & donationem personæ. Hi sunt D. Thomas *in 4. dist. 38. q. vnic. art. 3. & quodlib. 2. art. 8.* Alexander Alensis *2. p. quæst. 151. n. 3.* Bonaventura *in 4. dist. 38. q. 4. art. 2. ad 2.* Scotus *eadem dist. quæst. vnica, & ibi* Petrus Tataretus Scoti interpres, Ioannes Basolis *eadem dist. quæst. vnic. art. 2. in fine*, Cardinalis Aureolus *eadem dist. q. vnic. art. 1. a medio*, Guilhelmus Rubion *q. 1. art. 1.* Paludanus *q. 4.* Caietan. *tom. 1. opusc. tr. 7.* Et ex huius temporis scriptoribus Henriquez *lib. 2. de matrim. c. 15. & 4.* Gregorius de Valentia *2. 2. disp. 5. generali q. 6. punct. 5.* Petrus Ledesma *de matrim. q. 56. art. 2. ad 6.* Ioannes Azor *tom. 1. instit. moral. lib. 12. cap. 6. q. 6* Ioannes de Salas *de legib. disp. 8. sect. 17. & 18.* Indicauitque olim eandem sententiam Petrus Ancharanus *Clement. 1. de decimis, in fine, & in cap. si religiosus de electione lib. 6. num. 1. & 2.*

7 Præterea hanc etiã donationem indicant, præter obligationem ex voto prouenientem, illi Doctores Scholastici, qui docent cum, qui extrahit professum à religione vi, vel dolo, obligari religioni ad restitutionem ex iustitia, qui nec sum numero pauci, neque auctoritate ignobiles. Hi sunt Palud. *in 4. dist. 15. q. 12. art. 2. concl. 1. & dist. 38. q. 4. art. 1. concl. 4.* Ricardus *eadem dist. 15. art. 5. q. 2. & q. 4. ad 8.* Scot. *q. 3 ad 2.* Gabr. *q. 17. art. 3. dub. 1.* Ioann. Maior *q. 17 in fine, & dist. 28. q. etiam 27. in fine*, Marton. *dist. 16. q. 2. art. 1.* Guillielmus Rubion *eadem dist. q. 2. art. 2.* Antonius *2. par. summ. tit. 2. cap. 2. §. 1.* Syluester *v. restit. q. 1. §. Quantum autem*, qui refert pro hac sententia S. Thomam, Summam Rosellam, & Archidiaconum, Petrus Tataretus *in 4. distinct. 15. q. u. in fine* Adrianus *in 4. de restitutione, de bonis Anania, in solut. 2. confirmationes 2. argumenti*, Leonardus Lessius *lib. 2. de iustitia Cardinal. c. 41. dub. 8. num. 67.* Hi certè omnes obligationem non solum ex religione, sed etiam ex iustitia prouenientem agnoscunt, non minorem, quam si quis ferum alienum auferat. Signum ergo cuidens est agnoscille Doctores istos obligationem iustitiæ præter obligationem religionis; alias si in prælatis erga subditos, esset tantùm ius ex religione prouenientes, nec lædereturiustitia, nec esset obligatio restituendi, sicut ex oppositio fundamento colligit M. Bañes *de iustitia q. 62. art. 2. dub. 3 concl. 2.*

8 Secundò ostendo donationem intercenire, meo iudicio, manifestè ex epistola prima Dui Bernardi, cuius scribendæ occasio hæc fuit. Robertus proximus genere Bernardo à parentibus oblatus fuerat cum fundo monasterio Cluniacensi. Recedit ibi postea & Cistercienscm ordinem ingreditur, per annum probatur, & professionem facit. Illectus postea à Cluniacensibus ad illos regreditur. Ecce item. Defertur quæstio ad Romanum Pontificem Innocentium II. qui adiudicat Roberti Cluniacensibus, quod non satis perspecta causa, neque auditis Cistercienscsibus quæruntur in ea Epistola Bernardus factum fuisse. Totius autem controuersiæ cardo in eo vertebatur, an Robertus Cluniacensibus donatus esset, an tantùm pro missis. Si enim fuerat donatus cum fundo, existente prius donatione, nõ potest secunda Cistercensibus facta subsistere, vt ex iuris principijs notum est. Cluniacenses Robertum sibi non promisisse, sed donatum asserebant. Contra verò cõtendebant Cistercienses promissum tantũ, non donatũ, atq; ideo donationem & professionem Roberti apud Cistercienses validã fore. Inquit enim Bernardus: *Videant et iudicent, quod patius dare debuerit an votis patris de filio, an filij de se ipso præsertim cum filius aliquid minus donauerit. Videat & famulus tuus Legislator noster Benedictus, quid regularius fuerit, vtrũq; quod factũ est ac infantulo nesciente ipso, an quod ipse per se postmodũ prudẽs & sciens fuit, cum iã ætatẽ haberet vt de se loqueretur, quã-q; ã dubium non sit promissum illũ fuisse, non donatũ.* Hæc Bernardus. Interuenit ergo in statu religioso vera donatio.

9 Vidit hoc argumentum Gabriel Vazquez, conatusque dissoluere *disp. 211. c. 4.* Sed quicunque legerit, planè cognoscet illum nequaquam huius controuersiæ eardinem affecutum. Tota ea lis erat de Cluniacensibus, donatus puer esset, an promissus. Cluniacenses donatum probabant, & ideo repetituere ipsum Innocentio proferente sententiam. Bernardus promissum tantùm esse dicebat: promissione autem esse potuerem professionem apud Cistercienses factam. Itaque Bernardus promissio nem opponit donationem, & hanc præualere debere, licet posteriorem. At verò Cluniacenses donationem opponentes donationi, priorem robur habituram, non posteriorem contendebant. Vnde Bernardus, qui promissum tantùm asserebat, rectè suadebat Roberto, vt ad Cistercienses rediret; quamuis à Cluniacensium perfecto vito sanctissimo, ne charitas scinderetur, ad Cistercienses remissus sit. Sicut & mihi professo facere copiam Prælatus posset, ad aliam religionem trãseundi, cum alterius Prælati cõsensu, ex natura ipsa rei, quod illis faciliis requentissimum fuisse cõstat cuius in libris Ecclesiasticis vel mediocriter versato. Quare ex eo quod Bernardus contenderit Cluniacensibus tantùm promissum Robertum, non donatum, nostra manifestè roboratur, & opposita impugnatur sententia.

10 Tertiò eandem donationem probant Concilium decreta de oblatis pueris à parentibus monasterio, qua oblatione quæ rebatur religioni ius in paruulos oblatos, & verè monachi efficiebatur ea donatione parentũ. Concil. Tolet. IV. *can. 49.* hæc habet. *Monachũ aut paterna deuotio, aut propria professio facit. Quidquã horũ fuerit allegatũ tenebit, proinde ad mundũ reuerti intercludimus, & omnem ad sæculũ interdicimus regressum*, habetur apud Gratianũ *can. Monachi 27. q. 1. Et can. 55. Nõ aliter & hi qui detenti à parentibus fuerunt, aut sponte sua amissi parentibus, seipsos religioni deuouerunt, & postea habitũ sæcularem sumpserint, & vxõe à sacerdote comprehensi ad cultũ religionis alta prius pœnitentia renouentur.* Idem repetiti postea in Concilio Toletano X. *can. 6.* vbi inter alia: *Ideòq; si in qualibet minori ætate vel religionis ignorans, vel religioni debitã vestẽ, in vtroq; sexu filij aut vnus aut ambo parẽtes dederint, certè aut nolentibus, aut nescientibus se suscepta nõ mox vitã in filijs abdicauerunt. Sed vel cora se vel coram Ecclesia, palãq; in cõuentu eosdẽ filios talia habere permiserint ad sæcularem reuerti habitum ipsis filijs quandoq; permitti non licebit sed conuelli, & quod tonsuram, aut religiosam vestem aliquando habuerint, mox ad religionis cultum habitumque renouentur, &c.* Idem repetito confirmati postea repetitis eisdẽ verbis ex Concilijs Toletanis in VVormatiensi anno Domini 868. sub Adriano II. *can. 22. & 23.* Quamuis sublata ista nouissimè per Tridentinum *sess. 25. de Regularibus, c. 17. & 18.* quo liberius Deo præsteretur obsequium. Ideò ergo paterna deuotio monachum efficiebat, quia vt ex Bernardo etiam colligebamus, donabatur puer à parentibus monasterio, sicut in mancipium donari alius seclusoiure humano posset ea autem valida existente donatione, & à Prælatis acceptata regredi nequaquam poterat.

11 Vidit etiam nonnulla ex illis Gabriel Vazquez; sed videamus quid ad illa respondeat. Dicit sibi incredibile videri sola parentum oblatione monachum fieri, nisi postea accederet oblatorũ cõsensus, cùm ad paupertatis annos perueniretur. Sed in hoc tamen Doctor labitur, licet excusationem habeat, vt constabit infrà. Adeò tamen notũ est solam oblationem parentum fatis fuisse illis temporibus ad Monachismum, etiamsi à paruulis non probaretur oblatio, etiamsi reluctaretur postea, vt negari non posse videatur. Primò nãq; Cõcilij Toletanũ quartũ expresè dicit monachũ fieri, vel paternã deuotione, vel propria professione. Quod si paterna deuotio propria professione cõfirmanda esset aliter effectũ non habitura, vt Gabriel Vazquez affirmat, nullateus dici posset paterna deuotione monachũ efficij, sed tãtũ propria professione. Nec verò

Digitized by Google

verò adderet Concilium ; *Quidquid horum fuerit, alligatum tenebit*, quandoquidem non quidquid illorum, sed vnum tantùm alligaret scilicet, propria professio. Adde etiam ex Tolerano X quod supra adduximus, adeò apertum testimonium esse, vt vel negari debeat, vel concedi oblationem solam à parentibus factam, etiam sine proprio oblati consensu, satis esse vt monachus efficeretur, & vt oblatus manere compelleretur, & si discederet, punire.ur, vt apostata & transfugi deberent.

12 Sed adhuc profero duo alia irrefragabilia testimonia. Vnum est Gregorij II. *epistol.* 14. quæ est ad Bonifacium Germaniæ Apostolum. Cum enim Bonifacius quæsiuisset à Romano Pontifice, an pueris oblatis monasterio à parentibus, cùm ad annos pubertatis peruenissent, facultas esset concedenda exeundi, si vellent, inquit enim Pontifex. *Addidisti adhuc, quod si pater vel mater filium, vel filiam intra septa monasterij in infantia annis subregulari tradiderint disciplinæ, vtrum liceat eis postquam pubertatis annos impleuerint, ingredi, & matrimonio copulari.* Ecce quæstionem & litem, quæ nobis cum Gabriele Vazquez intercedit. Videamus quid in ea statuat Gregorius XI. *Hoc omnino deuitamus, quia nefas est, vt oblatis Deo à parentibus filij voluptatis frana laxentur.* Quid apertius pro nostra sententia dici potuit? Habemus ergo expressam decisionē Pontificis semel donatos à parētibus cogendos esse ad persistendū in eo institutō. Non igitur pendebat ab oblatorum voluntate approbatio, aut rathabitio donationis factæ à parentibus.

13 Alterum testimonium est Alexandri III. in Appendice Concilij Lateranensis sub ipso celebrati (objicit autem anno Domini 1185. vt inde constet, quod de oblatis dicimus adhuc vsque ad ea perseuerasse.) Is ergo eo loco part. 30. cap. 10. hæc habet. *Significatum est nobis & pro certo monstratum, quod Gribaldus nondum incipiens esse quatuordecim annorum, timore magistri, qui eum literis erudiebat, habitum religionis suscepit in Ecclesia de Ruffini ; & inde sicut puer infra annum exierit, & per sæculi vanitates etiam sex annis, & eo amplius vagabundus discurrit.* Respondet autem Pontifex. *Vnde quoniam huius rei veritas nobis non constat fraternitati tuæ per Apostolica scripta mandamus, quatenus rem ipsam diligenter inquiras, & si inueneris, quod non fuerit à parentibus oblatus, nec inceperit esse quatuordecim annorum quando ad religionem accessit, & eum intra decimum quartum annum voti pœnituerit, & ab Ecclesia recesserit, si in sæculo voluerit remanere, eum ab ipso voto, quod fecit, auctoritate Pontificali absolues, & eum absolutum tam in Ecclesia de Ruffinis, quam populo tua ciuitatis studeas publicare. Si autem à parentibus satis fortè oblatus, seu decimum quartum annum complerue.at, cum religionem intrauit, siue post decimum quartum annum professionem à se facta rata habuit eū ad eandē, vel ad aliā religionē transire Ecclesiastica districtione compellas.* Hactenus Pontifex. Nota disiunctiuè loquutum esse Pontificem. Itaque si oblatus ille à parentibus fuerat, redire ad religionem eo gendus erat imò id quod ex isto Pontificis responso colligi potest, donationi à parentibus factæ tantùm deferebatur, vt eam oblationem in minori ætate factam illæsam manere velint Pontifices, votum autem eius, qui sua sponte decimum quartum annum expleuit se religioni dicauit, nequaquam vim habere, nisi post decimum quartum annum expletum roborarerit, & tatum haberetur.

14 Sed obijcere posset nobis aliquis, (nihil enim lectorem celare volo, quamuis ab aliis non cognitum, non lectum, non visum, quo veram esse solutionem Gabriel Vazquez comprobet,) quod in Conuentu Aquisgranensi Abbatum Sancti Benedicti, sub Paschali primo, hoc est Anno Domini 817. *can.* 36. de oblatis hæc habentur. *Vt puerum pater, aut mater tempore oblationis offerant altari, & sponsionem pro eo coram laicis testibus faciant, quam tempore intelligibili ipse puer confirmet* Sed respondetur facilè, in primis ex eo vt plurimum haberi apud aliquos ita vsu receptū, vt inteligibili tempore puer oblatus oblationē à parentibus factā confirmaret; nō verò id vniuersè in Ecclesia seruari, vt cōstat ex respōsis Pontificū adductis. Deinde dico neq; adhuc ex isto Canone id constare. Nam verbum illud *confirmet*, non permittendo loco, sed necessitatem imponit, idemque est ac si dicat, *confirmare teneatur*. Idque ita esse intelligendum constat ex Pontificū responsis. Cōpellebatur itaque paruulus oblatus, etiamsi nollet, ratam habere oblationem factam à parentibus. Nec verò insuetus est eius tēporis in ea significatione vsus, vt constat cuiuis vel mediocriter quidē docto.

15 Neque obstat etiam, quod in Concil. Tolet. XI. *can.* 1. datur optio oblatis à parente, cùm peruenerint ad annum 15. eligendi vel professionem castitatis vel nuptias. Agitur enim de oblatis non monasterio, sed clericatui: ex vno autem ad aliud argumentum desumi non potest, nec enim status clericalis traditione constat. Multa etiam secus constituta in vno statu quàm in alio. Adde leuius inconueniens iudicatum, vt quis renitente voluntate ex traditione olim facta à parentibus religiosus efficeretur, cum posset à religione dimitti, si prius euaderet ; quam quod ex traditione facta Ecclesiæ à parentibus ordinaretur inuitus, tum propter sacramenti ordinis reuerentiam, ad cuius effectum scilicet gratiam excipiendam consensus suscipientis requiritur : tum etiam, quia semel collati ordines indelebiles erant. Concedo tamen Marcelli Papæ decreto *inc. illud.* 20. q. 1. exploratam obtinuisse voluntatem. Sed illud non fuisse vniuersaliter ab Ecclesia satis demonstrant superiora iura, & insuper iudicium Innocentij in illa causa inter Cluniacenses, & Cistercienses de Roberti donatione, de qua Bernard. *epistol. 1. citata.*

16 Quartò militat contra eandem partem, & hanc, quam contendimus, donationem probat, quod sancti Patres dicant religiosum fieri alieni iuris professione ipsa, seque in alterius dominum transferre ; & consequenter affirmant, si quid accipiat inscio Prælato non tantum sacrilegium, sed furem esse. Ita affirmat Basilius in constitutionibus Monasticis *cap.* 35. Loquens enim de eo qui occultè aliquid habet, inquit, *Proinde persicuum est, qui talis sit, cum de præcidenda, ac morte afficienda anima sua meditari qui exiguis obolis salutem suam addicere, ac prodere paratus sit, & (liceat mihi quæso per vos aliquantulum loqui audaćter, quod sentio) alter Iudas efficiatur, nempe qui à furto exordiatur ; furtum est enim priuata possessio, & in proditionem delinat ; quando vt ille Dominum, sic ille etiam veritatis verbum prodit.* Et idem Basilius in Asceticis *serm. de Abdicatione rerum, col. 5.* inquit. *Si igitur Dei munere talem quempiam virum inueneris, magistrum bonorum operum, hoc apud te constanter teneto, vt nihil omnino quidquam præter illius sententiam facias. Quidquid enim eo inscio facis, id furtum ac sacrilegium esse, tibique exitium, non autem vilitatem vllam apportat.* Plura adduxi *quæst. 9. Scholastica c.* 2. quæ eo loco legi possunt. Adde etiam illud Augustini in regula. *Qui verò occulte ab aliquo literas, vel quodlibet munus acceperit, furti iudicio condemnetur.* Vnde sanctus Gregorius eius nominis *lib. 4 epistol. 44.* in qua continetur Concilium Romanum, in fine inquit de seruis Monachismum ingredientibus, illos teneri strictiori seruitute, quam ea qua ligati erant in sæculo. At vincu'um religionis tantùm strictius non est vinculo iustius, vt notum est. Igitur si alieni iuris fit religiosus professione ipsa, & strictiori tenetur seruitute, planè efficitur in ipsa professione veram donationem interuenire, qua se vere donat religioni ; ac proinde non tantùm ibi interuenire obligationem religionis, sed etiam institiæ.

17 Quintò impugnatur etiam ratione, quā insinuaui ea *quæst.* 3. c. 5. quia cōstans est omniū Doctorū sententia Prælatū vereè irritare vota religiosi, neq; opus est actuotes referre. At similiter certū est Scolasticorū placito potestate irritādi vota esse dominatiuā, vt cōstat in patre, marito, & domino, qui vxoris, seruis, & filiorū vota irritare possunt. Vnde & asserunt Scholastici Prælatū ideo irritare vota subditi, quia ille nō est sui iuris, sed tot is se transtulit in ius alterius. Vnde pletōque materia, quam vouet, non est sua, nec volūtas: sed sicut dominus, quia cum seruus vallet aliquid operari ex uoto, ius habet eius operas exigendi, & in aliis

Digitized by Google

illum exercendi, ideo poteſt eius irritare vota. Idem etiam de Prælato religioſi aſſirmant, quia ius habet ad eius voluntatem & operas, cùm ſe totum tranſtulerit in poteſtatem Prælati, vt in quo velit exerceat, inde eſt quod poſſit impedire ne impleat votum, & ex conſequenti irritare. Conueniunt in hoc Scholaſtici omnes. Et quamuis in eo ſint inter eos diuerſitas, an monachus valide emittere votum poſſit, quibuſdam affirmantibus, licet cum ſubiectione ad Prælati voluntatem, alijs verò negantibus: attamen in eo, vt dixi, conueniunt irritari à Prælato poſſe ex poteſtate dominatiua, quam habet in ſubditum, & quia ſui iuris ſubditus non eſt. Ita ſenſit Alisiodorenſis *lib. 3, ſumm. tit. 28. cap. 2. quæſt. 1.* Ricardus *in 4. diſtinct. 38. artic. 4. quæſt. 1.* affirmatque magis ſubiectum Prælato monachum quam vxorem marito. Ioannes Major *eadem diſt. quæſt. 4. §. Dubitatur qui poſſint vouere*, adducitque teſtimonium D. Baſilij, quod habetur *cap. monacho* 20. q. 4. Palud. *eadem diſt. q. 4. art. 2. concluſ. 6.* Maironius *quæſt. 7nica, §. hic ſunt duo. concl. 3.* Supplementum Gabrielis *quæſt. 1. art. 5. §. Tertio religioſus*, refertque Hoſtienſem pro eadem ſententia, Dutand. *q. 1. nu. 7.* eandem rationem eſſe vult de ſeruo, monacho, vxore, filio familias. Angelus *v. votum 2. num. 3. & nu. 11.* Sylueſt. *v. votum 4. quæſt. 2. diſt. 5.* Roſella *v. votum 2. nu. 14.* Soto *lib. 7. de iuſtitia quæſt. 3. art. 1. & 2.* Nauarr. *in manuali cap. 12. num. 61. & 65.* Ioan. Azor. *tom. 1. lib. 11. cap 17. quæſt. 3 & 16. & ſequentibus.* Et quidem vbi hæc poteſtas dominatiua deeſt, non poſſe votis irritari conſtat, quia Epiſcopus non poteſt irritare vota ſuorum ſubditorum, quorum ſpiritualem curam habet, vt docuit Ioannes Azor. *q. 3. cit.* imo neque Romanus Pontifex fidelium vota irritare poteſt, vt docet idem Azor. *eadem q.* ex S. Th. 2. *quæſt. 88. art. 12. ad ſecundum.* Caietan. *ibid.* Soto *loc. cit.* Nauar. *in Manuali cap. 12. num. 76.* non alia certè ratione, niſi quia eorum poteſtatem dominatiuam non habent.

18 Sed inſpiciamus quid ad hunc communem Doctorum ſenſum reſpondet Gabriel Vazquez. Inquit itaque *in ea diſputatione, cap. 2. num. 19.* Prælatum irritare poſſe votа ſubditi, non ex poteſtate dominatiua, ſed quia illos compellere poteſt ad obſeruationem regulæ, idque habet ex iuriſdictione quadam ſibi peculiariter à iure conceſſa. Vnde alio modo irritat quàm dominus vota ſerui. Ideo enim dominus irritat, quia materia quam vouit non eſt ſua, ſed domini iure ipſo ſeruitutis. Verum contra iſtam ſolutionem eſt in primis nullum eſſe diſcrimen aſſignatum, quia non ſemper ex eo quod materia, quam ſeruus vouet, non eſt ſua, poteſt dominus vota irritare: fieri enim poteſt votum de operibus & actibus internis, irritare autem dominus etiam valet ea vota ex eo, quod voluntas ſerui domini eſt iure ſeruitutis. Similiter etiam Prælatus aliquando irritat vota, quia materia quam accidit voueri à monacho non eſt ſua; quandoque etiam, quia non eſt ſui iuris, vt cùm vota de orando, vel recitando aliquid intenùs emittunqur. Non ergo ex alia poteſtate dominus ſerui vota irritat, & ex alia Prælatus. Deinde quia ea iuriſdictio, ex qua irritat Prælatus vota, quam ipſi a iure conceſſam dicit Vazquez, cùm non ſit dominatiua, vt ipſe fatetur, nullatenus à iure conferri poteſt, neque enim illam concedere poteſt Pontifex, cùm non habeat, quandoquidem, vt dixi, non valet fidelium irritare vota, quia non habet in illos poteſtatem dominatiuam. Quomodo ergo poſſet communicare Prælatis? Adde quòd ſupra probatum eſt, eam iuriſdictionem datam à Pontifice, quam hic auctor conſtituit, nihil conferre ad ſtatum religioſi.

19 Reſpondet Gabriel Vazquez, & licèt inuitus, in noſtram ſententiam labitur. Inquit enim Papam ideò non habere iuriſdictionem, vel poteſtatem irritandi aliorum vota, quia non vouerunt ipſi ſpecialem obedientiam ſicut religioſi. Quod ſi vouiſſent, etiam poſſet ea vota irritare. Sed contra hanc ſolutionem eſt manifeſtum argumentum. Quia vel Vazquez ſecum ipſe pugnet, vel fateatur noſtram ſententiam neceſſe eſt. Ipſe enim concedit ex vi voti obedientiæ factæ confeſſori non ſequi iuriſdictionem vllam. Vnde ſi qua mulier voueret obedientiam confeſſori, non ideò ille poſſet eius vota irritare. Ergo præcisè ex ratione voti obedientiæ non ſequitur iuriſdictio, vt poſſint irritari vouentis vota. Ergo nec etiam Pontifici quæritur ea iuriſdictio ex vi voti. Itaque vel Pontifex antequam aliquis eam ſpecialem obedientiam voueat, habet poteſtatem irritandi vota, vel non. Primum dici non poteſt, vt iam oſtendimus, & fatetur Gabriel Vazquez. Si dicatur ſecundum, ergo cùm poſt ſpecialem obedientiam poteſt, cùm id non proueniat ex vi voti, ſequitur prouenire ex donatione, quæ in ea votorum emiſſione interuenit, ratione cuius quæritur Pontifici poteſtas dominatiua in religioſum vouentem. Adde ſi quis voueret obedientiam Pontifici extra ſtatum religionis, & regulam approbatam, non poſſet vota irritare, ſicut neque alius confeſſarius. Ergo etiam ex ſpeciali obedientia in eo ſtatu, qui cum ea donatione coniungitur, quæritur Pontifici iuriſdictio, & poteſtas dominatiua. Præterea, etiam impugnatur, quia ea iuriſdictio ad irritanda vota à iure conceſſa, quam ſtatuit Vazquez, ortum habet, vt ipſe fatetur, à poteſtate clauium. Atid falſum eſt, non enim habet Abbatiſſa poteſtatem clauium, & tamen poteſt ſuarum monialium vota irritare, vt in ſpecie docuit Ioan. Azor. *d. cap. 17. quæſt. 3. in fine*, & in parte, domino, & coniuge eſt poteſtas irritàdi vota ſine vlla poteſtate clauium, ſed tanpùm œconomica. Non ergo ea poteſtas irritandi vota deriuatur ex poteſtate clauium, cuius fœmina eſt incapax. ſed ex quaſi contractu donationis, qui interuenit in emiſſione votorum, ratione cuius monachus deſi it eſſe ſui iuris, & quærunt Prælato acceptanti poteſtas do ninatiua in illum.

20 Sed obijcit primò Gabr. Vazquez. Si iuriſdictio, quæ eſt in Prælato ex vi ſtatus religioſi ſolùm oritur ex donatione priuatæ perſonæ ſe ſubijcientis, & alterius acceptantis, ſequeretur poſſe iſtum ſtatum nutua vinculque voluntate diſſolui. Sed religionis ſtatus pendet à Summi Pontificis voluntate, nec poteſt conſtitui, aut diſſolui ſolo priuatorum conſenſu. Ergo iuriſdictio propria ſtatus religioſi non na[illegible] ex quali contractu donationis. Miror tamen viros doctos iſta obiectiuncula commoueri, facilimè enim dici poteſt in ſtatu religioſo conſiderari poſſe, & ipſam erectionem ſtatus, aut quod ille in ſingulari vel alle pertinat, vel permaneat in eo ſtatu. Primum quidem non pendet ex voluntate priuatorum, neque ex voluntate Pontificis, inſtituto enim religionis eſt diuini iuris, quamuis quod ſub hac regula, vel illa approbetur, pertineat modò ad Pontificem, cum antea etiam ad Epiſcopos pertineret. Quod autem hic in particulari permaneat in eo ſtatu, ſi religionis ſtatus naturam attendas, diſſolui poſſet ex voluntate Præſulis acceptantis, ſicut & nun: diſſolutur religionis vinculum in Societate Ieſu quo id eos, qui tantùm emiſerunt vota ſimplicia poſt biennium, & olim ſiebatim omnibus religionibus, vt oſtendam infra. Quæ, vti infra dicam, eſt immobilitas per accidens, & extrinſeca; at ex parte vouentis, & ſe donantis diſſolui nunquam poſſet, nam ex parte eius perpetua donatio eſt, & per ſe immobilis, vt infra explicabimus exemplo ſerui, & matrimonij tam ſpiritualis, quàm corporalis. Potuit autem auferri poteſtas illa di nitendi ab infenoribus Prælatis, & referuari penes Pontificem, ſicut & factum eſt. Hoc autem non eſt diſſolui latum religionis, ſed hunc, qui religionis vinculo teneba ur, liberari eius obligatione.

21 Secundò obijcit, quia ſicut facta regnorum diuiſione non poteſt aliqua priuatus eli ere ſibi iudicem cum iuriſdictione, hæc enim deriuari debet à Principe, vt conſtat ex *l. priuatorum, C. de iuriſdictione omnium iudicum. Priuatorum conſenſus, non facit iudicem, & capidiligenti. de foro competenti*, dicit. Eccleſiaſticum non ſe ſubijcere ſeculari tribuendo illi iuriſdictionem. Ita ſimiliter cùm ſpiritualis iuriſdictio à Chriſto conceſſa ſit, & conſtituta penes Romanum Pontificem, ab eo debet deriuari, & non poteſt ex mutuo conſenſu conferri ea ſpiritualis iuriſdictio. Hoc eſt præcipuum fundamentum Gabrielis Vazquez, ſed niſi ego fallor, non magni momenti. Nos enim non dicimus eam poteſtatem ſpiritua-

lem,

lem, quam Christus Summo Pontifici reliquit, posse ex consensu partium alicui attribui, quamuis potestatem spiritualem ex consensu partium tribui potuisse in lege naturæ docuerit Victoria *relect. 1. de potestate Papæ, & relect. 2.* Id quod sequitur ex Ioan. de Salas *tract. de legibus disput. 8. sect. 17.* Quin potiùs asserimus eam potestatem, & iurisdictionem, quæ propria est status religio & quam explicamus à signo per potestatem irritandi vota, non esse penes Romanum Pontificem, neque alicui quæri posse, nisi ex donationis fuit facta à vouente. Vnde cum Christus Dominus instituerit statum religionis, & executionis mandauerit, effectum est simul ea donatione, quæ in eo statu vna cum votorum emissione fit, ex eius institutione talem quæri iurisdictionem Prælato. Itaque talis iurisdictio quæritur ex Christi Domini institutione, & iure diuino sic instituente religionis statum, vt ijs duobus quasi contractibus consteret. Nam præcisè ex trium votorum sola emissione non efficitur aliquis religiosus, vt dixi supra, & dicam etiam infra. Nec verò dico à Christo Domino dari huiusmodi iurisdictionem Prælato, sed quia ex Christi institutione religiosus status constat donatione vouentis annexa tribus illis votis, ideò ex ipsamet donatione nasci eam iurisdictionem Prælato. Quam si spiritualem appellare velis, non renuam, cùm potestatem spiritualem dari ex partium consensu non repugnet, vti ex victoria retulimus, & Christo Domino constituente omnis tollatur dubitatio.

22 Atque ex his quæ dicta sunt facilè impugnatur etiam id quod dicebat Gabr. Vazquez inter ea, quæ impugnanda suscepimus in prima parte eius sententiæ, scilicet iurisdictionem hanc, quæ resident in Prælato, propriam status religiosi oriri ex potestate clauium, quæ per pœnam spiritualem potest compellere ad obseruationem regulæ: tum quia est potestas dominatiua ex donatione prouieniens: tum etiam quia merè laicus potest esse Prælatus religionis, & olim ita erat, & aliande vocabant Presbyterum, qui sacra faceret, vt multis testimonijs confirmari possit, sæpe tamen sit allegasse Gregorium Magnum *lib. 3. epistol. 18.* de quo iterum nonnulla statim. Cum ergo religionis status constare possit Prælato existente merè laico, cui plene subiecti Monachi sint, non est cur dicamus eam iurisdictionem deriuari ex potestate clauium. Vnde & in lege naturæ, quod multi concedunt, statum religionis esse posse nihil est, quod impediat. Adde etiam ex potestate clauium neq; quaquam posse irritari subditorum vota, vt diximus. Quare etiam si quis diceret, cum olim Prælati erant merè laici, saltem in Episcopis refedisse potestatem clauium, nihil dicit, quo argumentum soluat, cùm illi ex ea potestate irritare non possent subditorum vota, vt dictum est: potestasque non est puniendi, cum hæc merè fœcularis sit, nec excommunicandi vel ligandi, aut soluendi, quia hæc extrinseca est statui religioso, nec nascitur ex religionis statu, sed à Pontifice concessa est, vel immediatè à Deo. Idque constat manifestè tum in monialibus, quæ verè religiosæ sunt, & tamen earum Abbatissa potestatem excommunicandi non habet: tum etiam quia primis sæculis monachismus non constabat clericis, vt manifestissimum est, & D. Benedictum clericum non fuisse, sicuti nec B. Franciscum asserit expressè D. Bonaventura in expositione Regulæ *capit. 7.* nec est aliquod fundamentum in regula D. Benedicti, vnde oppositum colligatur. Quod enim aliquando propter delicta repellat à communione reliquorum Monachos, non ea excommunicatio est, quæ censura Ecclesiastica censetur, sed separatio quædam a communione, & conuictu, & mensa per aliquot dies, veluti si pater vt filium puniat, ingressu cubiculi sui interdicat, eiusmodi multa reperies apud Basilium in animaduersionibus ad canonicos, & canonicas. Nec verò obest Benedictum prædicatoris exercuisse munus, id enim diuina reuelatione factum est ob eximiam vitæ sanctitatem, vt asserit Augustinus Anconitanus summa de potestate Eccles. *q. 95. art.* in corpore. Adde etiam potuis consilium optimi, quàm Ecclesiastici prædicatoris obijsse munus. Quare alia debet constitui iurisdictio ab ea differta quam explicamus.

CAPVT VI.

Immobilitatem status religiosi non prouenire ex voto, sed ex donatione.

SVMMARIVM.

1 *Immobilitatem status religiosi prouenire ex donatione, non ex votis.*
Variè probatur ibid,
2 *Quorundam solutio reijcitur.*
3 *Alia solutio excluditur.*
4 *Tertia solutio impugnatur.*
5 *Ad statum religiosi parum refert immobilitas ex parte præsulis acceptantis,*

1 EX dictis duobus his capitibus præcedétibus consequenti ratiocinatione colligitur immobilitatem status religiosi totam prouenire ex donatione, quam inclu dit ratio, & natura status, quod etiam diximus 1. *part. variarum disp quæst. 3. Scholastica, cap. 5.* Ratio est facilis, & aperta Quia hæc sola donatione quouis alio præcisò transit donans in ius alterius, id quod requiritur ad statum, vt iam dictum est, & docet D. Thomas 2.2. *quæst. 88. art. 7. & quæst. 184. art. 1.* Cumque status asserat ex sua ratione conditionem immobilem, planè profequitur ex hac donatione constitui religiosum statum, etiamsi alia remouemus. Do etrinam hanc, quæ ratione manifesta fulcitur, & consensu fere omnium Doctorum probata est, nonnullum dubium remouere volunt, contendunt que immobilitatem hanc in statu religioso prouenire ex vinculo trium votorum. At ex vi votorum præcisè nullo modo immobilitatem status religiosi prouenire posse ostendam, vt credo, manifestè. In primis quia sola donatio, vt visum est, sufficit ad constituendum statum immobilem. Ergo frustra fingitur alia immobilitatis causa. Deinde quia vota non possunt donare aliquem, neque transferre in ius alterius, aut efficere alieni iuris contra Scotum *in 4. dist. 38.* & Michaelem de Medina *lib. 4. de continentia controuers. 7. c. 15. et sequentib.* Neque fecum afferunt religiosam traditionem contra Scotum *lib. 4. de iust it. quæst. 6. art. 3. ad 2. in fine 2. conclusionis.* Tum quia religiosus mutat conditionem à libertate in seruitutem, & fit alieni iuris, & simul obligat se in futurum ad diuersas operationes. Sed hæc duo non possunt esse ab vna, & eadem causa. Ergo cum votis obligetur in futurum, non potest ex vi votorum donari. Minorem, & consequentiam probo, quia non potest vna, & eadem causa obligari in præsens, & futurum, cum sint diuersæ temporis differentiæ. At in statu statim constituitur, ita vt ab eo instanti, in quo se donat, fuit reus fit, fi se furripiat à religione, opera autem ad quæ obligatur, non possunt statim poni, sed cum postea sese obtulerit occasio. Tum etiam, quia donatio fit religioni, non Deo; vota fiunt Deo, non religioni. Vnde sicut Deus non est capax aduentitij dominij, ita neque homo voti. Ergo ex vi votorum non donatur. Neque enim donatio Deo fieri potest, nec se in Dei dominium, & ius transferre, cum semper sit sub dominio Dei, & ita neque ex vi votorum se donat, neque transfert in ius alterius. Tum præterea quia status religionis continet genericam rationem status, & addit differentiam aliquam supra illam. Ergo supponit iam constitutam rationem status, & ex consequenti immobilitatem, cui additur differentia votorum, & ex consequenti non votis, sed donatione fit immobilis. Tum etiam, quia impotibile est eandem esse traditionem, & promissionem simul, imò vnum excludit aliud, semel enim tradita re nō est vltra promissio, cùm traditio respiciat tempus præsens, promissio vero futurum. At votum essentialiter est promissio, & tantum

Digitized by Google

ſum ligat totum hominem in futurum, idque habet quoddam vis votum, totus enim homo caſtitatem ſeruare tenetur. Ergo non poteſt votum eſſe donatio atque traditio. Tum præterea, quia omne votum eſſentialiter conuenit in ratione promiſſionis, nec votum religionis ſolemne, & votum ſimplex differunt in eſſentia, ſed tantum in accidentibus, vt dicam poſtea. Et tamen vota ſimplicia extra religionem non tradunt, vt notum eſt, in religione autem tam vota ſimplicia, quàm ſolemnia tradunt, & donant, vt definit Gregor. XIII, *in Extrau. Afcendente Domino*. Ergo ea traditio aliunde prouenit ac neceſſe eſt, quam ex vi voti ſolum. Tum denique, quia quamtumuis quis emitteret ea tria vota, non poſſet votorum vinculo retineri, ne alio abiret, vi planum eſt in eo, qui emitteret ea vota in manu Epiſcopi, poſſet enim pro libito ſedem mutare, & noua paſcua quærere.

2 Sed reſpondent Ioannes Azor. *tom. 1, lib. 12. cap. 6. quæſt. 1.* Leonardus Leſſius *lib. 2. de iuſtitia, cap. 8. dub. 3. num. 28. & 6. 41. dub 7. num. 61.* in emiſſione votorum non ſolùm eſſe promiſſionem Deo factam obediendi, ſed etiam humanam, & ita illa promiſſione retineri. Sed contra eſt. Tum quia ea humana promiſsio, & acceptatio non eſt neceſſaria ad ſtatum religioſi, Vota enim ſimplicia in Societate Ieſu, non acceptantur à Prælato, & ideò in nullius manibus fiunt. Tum etiam ea humana promiſsio non mutat ſtatum conditionis à libertate in ſeruitutem, neque transfert in ius alterius, vt conſtat de eo, qui promitteret obedientiam Epiſcopo, vel Confeſſori: neque dat poteſtatem irritandi vota, neque retinendi, ne poſsit volens diſcedere ab Epiſcopi, vel Confeſſoris præſentia, & alìò abire. Ergo vinculum, quo retinetur quis mancipatus religiosi, non poteſt eſſe ex votorum obligatione.

3 Sed reſpondent iſdem Auctores ſequuti Nauarr. *lib. 3. conſilior. de regular. conſil. 16. num. 1.* & antiquiores alios, in emiſſione votorum interceedere quendam contractum inter vouentem, & prælatum, vt pro operis ſuis, quas religioſus locat, & obligat, teneatur Prælatus illum regere, & ſpiritualia miniſtrare, & ex vi huius contractus retineri. Sed in primis iam iſti Doctores aliud vinculum requirunt, præter id quod naſcitur ex natura votorum. Deinde longè diſcedunt à veritate. Tum quia ciuiſmodi contractus eſſet planè ſimoniacus, cùm ſæpè Prælatus ſpiritualia miniſtret. Tum etiam quia hæc locatio operarum non conſtitueret illum in ſtatu, nec transferret in poſſeſſorem alterius, vt notum eſt, & alias etiam Prælatum transferret in poſſeſſorem ſubditi, ſicut in matrimonio contingit, quod eſt abſurdum, cùm ſit in eo contractu mutua, & ex conſequenti æqualis obligano. Ea igitur, quæ eſt in Prælato comparatione ſubditi, non naſcitur ex eiuſmodi contractu, neque ex votis, ſed ex donatione, & traditione, qua ſe donauit ſubditus, & Prælatus acceptauit.

4 Denique Gabr. Vazquez *diſput. ſupr. cit.* reſpondet retineri non quidem vinculo proueniente ex donatione, ſed ex iurisdictione quadam annexa votis, ſcilicet, voluntate legiſlatoris ſubijcientis ſibi, ſuorumque miniſtrorum iurisdictioni vouentem tra vota in religione approbata, qua efficitur, vi illos ſemel vouentes detinere poſsint. Sed præterequam, quod *cap. præced* pluribus argumentis oſtendimus, iurisdictionem hanc à Pontifice derinatam non eſſe neceſſariam ad ſtatum religioſi, adhuc ea admiſſa non poſſet, qui tria vota emitteret, retineri à Prælato, quo minùs liberè poſſet diſcedere, quod hac ratione demonſtro. Nemo poteſt, miſi in ſibi ſubiectum iurisdictionem exercere, ui notiſsimum eſt. Ergo ut Prælatus exerceat iurisdictionem in vouentem, debet eſſe illi ſubiectus. Tunc in quiro, quo ſubijcitur. Vel enim ſponte ſubditus ſubijcitur non aliter quam Epiſcopo ſubijciuntur oues, & Prætori ciues, qui poſsunt donuclium mutare, & noua quærere paſcua, eò quod nullo vinculo Prætori ciues, oues Epiſcopo tenentur adſtricti, quo poſsint detineri, & ea ipſa ratione religioſus, licet Deo per tria vota deuinctus ſit, homini tamen nullo modo obligatus, dum ualt in religione manere, poſsit ſubijci iurisdictioni Prælati, ſicut & pœnitens ſubijcitur confeſſori, & dum ualt diſcedere, diſcedat ſicut nouitius, quod nullum ſit uinculum, quo poſsit teneri. Profectò hæc ratione ſubiecto ſponte a intellecta omnem religionis rationem tollit, cùm nihil ſit quo ſtatus roboretur. Quod ſi à Pontificis uoluntate ſubijciatur, & in ſtatu retineatur ſubiectus Prælati iurisdictioni, rogabo ego an ſola Pontificis uoluntas id efficiat, uel ſimpliciter uolentis, quod dici non poteſt propter rationem dictam: uel etiam præcipientis. At hoc nemo concedit. Spontaneum enim ſeruitum quærit, qui dixit, *Qui vult venire poſt me*, & ſponte ſua ſe obligantem, non externo præcepto deuinctum. Accedit quod Epiſcopus ſola ſua uoluntate præcipiente non poteſt quem retinere, ne muter domicilium, niſi ouis ipſa ex ſe aliquo uinculo Epiſcopo ſit adſtricta, & olim religioſi Epiſcopis tantùm ſubiecti erant, à quibus uel tacita, uel expreſſa religioſum probabatur inſtitutum. Et explicatur ulteriùs. Quia religioſus ſit ſeruus religionis, & alieni iuris, & totus transfertur in poteſtatem alterius, non minùs quam ſeruus. Rogo quo transfertur in poteſtatem alterius, ſi à ſe ipſo, habeo intentum, ſcilicet donatione conſtituti in ſtatu immobilis conditionis ſeruilis. Si à Pontificis uoluntate, hoc dici non poteſt, ſeclude enim pœnam delictis, & non erit in Pontificis poteſtate aliquem ſeruum efficere, ſed unuſquiſque, niſi lege pro uiberetur, poſſet ſe ſeruum alterius conſtituere, prohibuit autem lex. Poſſet quidem ea lex aufern, & ea ablata, quiuis naturali poteſtate poſſet ſe ſubmittere in ſeruum, ſicut & olim iure ciuili poterat in aliquo caſu, vt ex iure conſtat. At auctoritate aliena non poteſt effici ſeruus, neque in uus alterius transferri. Debet ergo in religioſis præter tria vota aliud vinculum inueniri, quod religioſi ſeſe addtrinxerini, ne poſſint recedere, & ratione cuius poſſint à Prælato detineri, vt in illos ſuam exerceat poteſtatem, atque adeò ex vi votorum non naſcitur immobilitas religioſi ſtatus, ſed ex donatione quam diximus.

5 E quibus denique conficitur, immobilitatem ſtatus religioſi, eam requiri & ſufficere, quæ eſt pars religioſi ſe donantis, ex eo enim tantùm capite eſt ſtatus iſte ac donatio immobilis, & perpetua per ſe. Quod verò ex parte religioſi Præſulis ſit immobilis non requiritur ad ſtatum iſtum, neque neceſſarium eſt, ea enim eſt immobilitas perpetua per accidens, & extrinſeca. Id conſtat exemplo ſcruitutis, & matrimonij ſpirituals, & corporalis, vt magis explicabimus infra. Imò omnibus votis etiam ſolemnibus ea ſubintelligitur conditio, vt poſſint diſſolui auctoritate Pontificis. Id ergo non tollit immobilitatem per ſe, quæ tantùm attendi debet ex parte religioſi ſe donantis, & conſtituentis in ſtatu. Relinquitur ergo omnem religioſum ſtatum, ſiue ille conſtet uotis ſimplicibus, qualis eſt Societatis Ieſu quoad eam partem, quæ uotis conſtat ſimplicibus emiſsis poſt biennium, ſiue conſtet ſolemnibus includete donationem, qua ſe religioſus religioni donat, & transfert in poteſtatem alterius, & ſit alieni iuris, quamque ſecum affert ipſa ſtatus ratio, & includere etiam promiſſionem Deo factam trium votorum uinculo firmatam. Illa donatione conſtituitur ſtatus, & redditur conditio ſeruitutis immobilis, his votis tolluntur impedimenta, quæ obſtare poterant adquirendæ perfectioni.

CAPVT VII.

Diſtinguitur votorum ſolemnitas, & oſtenditur quo iure inducta ſit.

SVMMARIVM.

1 *Solemnitatis diuiſio.*
2 *Solemnitatem voti religioſi eſſe ex iure Eccleſiaſtico, probatur ex Gregorio XIII.*
3 *Prima ſolutio refellitur.*
4 *Alia ſolutio impugnatur.*

5 Tri-

5 *Tertia etiam solutio.*
6 *Quarta item solutio.*
7 *Quinta solutio excluditur.*
8 *Sexta etiam solutio.*
9 *Septima solutio propenitur.*
10 *Impugnatur.*
11 *Octaua impugnatur.*
12 *Postrema solutio.*
13 *Fundamentum vnicum definitioni pariter etiam definiti.*
14 *Expenditur præceptum Gregor. XIII.*
15 *Proponitur quæstio.*
16 *Posse concedi essentialem vtrisque votis, & iure diuino.*
17 *Id non pugnare cum Extrauag. Gregor.*
18 *Tres solemnitates distinguuntur in votis religiosis.*

1 CAEterum cùm inter vota, quibus adquirit religiosus perfectionem, ea inualuerit diuisio, vt quædam dicantur esse simplicia, quædam solemnia, explicandum deinceps est, in quo consistat hæc votorum solemnitas. Cuius rei gratia obseruandum præterea est solemnitatem nihil aliud esse, quam externam actus formam ritibus, & ceremoniis constantem à personis, locis temporibusque desumptam. Potest autem diuidi in essentialem, & accidentalem. Essentialem solemnitatem voco formam quæ actum aliquem constituat, & ab aliis distinguat. Accidentalem autem, quæ vt iuxta regulas Dialecticorum definimus, adesse & abesse potest absque subiecti corruptione. Hæc autem duplex est, quædam ea quæ appelleur à nobis legitima, sine qua alias actus validus esse posset, at ex voluntate legislatoris necessariò adiungenda est. Alia autem omnino extrinseca, sine qua actus validus esse potest etiam secundùm legislatoris voluntatem. Explicemus hæc omnia exemplo contractus matrimonij. Eiusmodi contractus sola traditione, & acceptatione corporum, cum verbis aut signis animum significantibus constituitur ex natura sua, & ita celebratus valuit à principio. Hanc formam contractus matrimonij, qua multis sæculis constituit validus, voco solemnitatem essentialem. At postea Ecclesiæ constitutione cautum est, vt celebretur coram parocho & testibus, ita vt aliter celebratus non valeat. Hanc voco solemnitatem accidentalem, legitimam tamen, quia licet alias validus esse posset contractus, attamen ex voluntate legislatoris adiungente eiusmodi formam non valet, si secus fiat. Præcipitur etiam, vt præcedant denuntiationes publicæ, & requiratur consensus patris, & alia huiusmodi. Hanc voco solemnitatem accidentalem extrinsecam, quia etiam secundùm legislatoris voluntatem omissa hac solemnitate valet matrimonium. Inquirimus ergo quo iure votorum solemnitas inducta sit in Ecclesiam, & in quo consistat. Hoc posterem explicabo *cap. sequenti.* Primum verò in isto cap.

2 Quamuis Theologi non pauci non agnoscentes aliam solemnitatem præter eam, qua in iure vota religionis appellantur solemnia, cùm D. Thom. 2.2.q.88.*art.*7.& etiam in illis Turrecremata *in c. ficut bonum, à num.* 5. 27.*q.* 1. nulla distinctione facta asseruerint solemnitatem voti esse de diuino iure, attamen interpretes iuris Canonici, etiá Theologi frequenter docent de eadem solemnitate loquentes eam solemnitatem voti ex iure Ecclesiastico tantùm ortam esse. Quod adeo verum esse debet, vt quamus prioribus sæculis inter veteres Doctores nonnulla de hoc extitent controuersia, attamen hac nostra ætate sine manifesta Pontificiæ sedis iniuria oppositum affirmari non possit. Habet pro se hæc sententia ex antiquioribus plures, nec inferioris notæ. Sequuntur enim illam omnes Pontificij iuris Interpretes cum glosia *in c. rursus, qui clerici vel vouentes.* Innoc. Hostiens. Archidiac. Ioannes Andr. Anchar. Felin. Cardin. Abb. & inter Theologos, Sot. *in 4. dist.* 5 8.q. 1. Henr. *quodlib.* 11.q.25. Henriq. *quolib.* 6.q.39. Paludan *in 4. dist* 38 *q.4.art.4.concl.*11. Cajet. 2.2.q.88. *art.*7. Michael Medina *de continentia sacrorum hominum lib.4.contr.7.a* c.28. Palac. *in 4. dist.* 88. *disp.* 2. Astensis *lib.*8.*tit.*16. Angel. *matrimonium 3.impedimen.* 5. Rosella *imped.*4.*n.*2. Omitto quod *in c. rursus, qui Clerici vel vouentes*, dicitur votum simplex non minùs obligare, quàm solemne, quo datur intelligi votum simplex, & solemne non differre essentia, sed tantùm accidentali solemnitate, atque adeò solemnitatem non esse quid essentiale voto. Taceo etiam quòd in *cap. votum, de voto & voti redempt. in 6.* habetur voti solemnitatem sola Ecclesiæ constitutione inuentam esse. Deuenio ad Gregorium XIII. Pontificem Maximum *in Extrauagant. Ascendente Domino, & Saluatore nostro in nauiculam*, qua laudabile institutum Societatis IESV, de nouo confirmauit, atque muniuit ex motu proprio, certa scientia, & de plenitudine potestatis aduersùs nonnullorum calumnias. Cùm enim cuiusdam priuati Doctoris falsas, & temerarias propositiones referret, ex eo ortas fundamento, quod solemnitatem votorum esse de iure diuino existimaret, inquit Pontifex: *Non considerantes solemnitatem voti sola Ecclesiæ constitutione inuentam esse*, & ex opposito prorsus fundamento oppositas propositiones definiit, scilicet religiosos Societatis IESV post emissa vota simplicia, elapso probationis biennio, esse verè & propriè & substantialiter religiosos, non secus ac eiusdem ordinis professos: illa tria vota, etsi simplicia, esse substantialia religionis vota: defertores eius instituti, nisi accedat Præpositi generalis licentia, esse verè apostatas, & apostatarum pœnis subiacere: post illa emissa uota omnino eximi à faculatum iurisdictione. Denique contractus matrimonij post illa uota celebratos in posterum irritos, & nullos esse. Quare sic ego existimo, definitum esse à Pontifice solemnitatem uotorum, de qua erat sermo, esse de iure tantum Ecclesiastico. Quamuis enim definita aliqua ueritate non statim definitur principium, cui innititur: attamen quado unicum tantùm est eius definitionis fundamentum, ita ut cum opposito fundamento stare non possit ueritas definita, una cum conclusione definitur principium. Ita contingit in præsenti. Nec enim conclusio definita à Pontifice stare potest, si uel leuiter dubitetur solemnitatem, de qua erat sermo, esse iure tantùm Ecclesiastico introductam.

3 Sed uideamus quid ad hanc Extrauagantem Gregorij respondeant Aduersarij. Quidam dicunt Gregorium XIII. loqui non de essentiali solemnitate, sed de accidentali sumpta, scilicet pro hoc aut illo modo, aut cæremonia emittendi professionem, aut uota, & de hac uerè affirmasse Pontificem sola Ecclesiæ constitutione introductam. Hæc tamen solutio apertè refragatur Pontificis mentì, atque sententiæ, Dicit enim Pontifex aliquos existimasse uota simplicia Societatis post biennium emissa non constituere aliquem in statu religiosi, non considerantes solemnitatem uoti sola Ecclesiæ constitutione inuentam esse. Ex his autem uerbis apertè sequitur loquutum esse Pontificem de ea solemnitate, quæ constituit uotum solemne, de ea de qua loquebantur Aduersarij: quique non inest uotis simplicibus Societatis. Nam de accidentali illa hoc est, pro hoc aut illo modo professionis faciendæ, nullus hactenus dubitauit sola Ecclesiæ constitutione introductam, & aliqualem eius generis solemnitatem in uotis simplicibus prædictæ Societatis reperiri. De solemnitate uero, quæ constituit uotum solemne iuxta Scolasticorum cõtrouersiam, nonnulli dubitarunt, præsertim tempore Gregorij XIII. & qua putarunt eam solemnitatem iure diuino ad statum religionis requiri, intulerunt errantes simplicia uota Societatis post biennium emissa non constituere simpliciter, & substantialiter religiosos. Contra quos definit Pontifex illa tria uota Societatis, etsi simplicia, substantialia religionis esse fatis, que semper. Ex hac autem definitione apertè sequitur nullam prorsus solemnitatẽ uoti, de qua dubitabatur, esse requisitam ad essentiam & substantiam religionis. Si enim illa requisita esset, prædicta uota simplicia non constituerent substantiam religionis, quod citra inuitam prædictæ definitionis dicì nõ potest. Deinde nõ bene Pontifex colligeret uota simplicia Societatis efficere simpliciter, & substantialiter religiosum, ex eo quod aseueret solemnitatẽ tantũ

accidentalem, hoc est, hunc aut illâ modum professionis facien-dæ esse de iure Ecclesiastico, si tamen Pontifex admitteret solemnitatem prædictam esse de essentia religionis, hæc enim non est in præ dictis vnus simplicibus

4 Ex his etiam facilè excluditur soluto quorundam affirmantium Pontificem dicentem, solemnitatem voti esse sola Ecclesiæ constitutione inuentam, deceptum esse, neque hoc ad definitionem pertinere. Hæc inquam soluto libetior est, qu'im par est, & graui nota atque censura digna, & facillime refutatur. Tum quia non potest esse vera definitio Pontificis asserens vota simplicia Societatis constituere verè, & substantialiter religiosum, & esse substantialia religionis vota, si illa solemnitas, de qua est sermo, de essentia religionis, cùm tamen illa prædicta vota simplicibus non sint. Tum etiam, quia Pontifex intendit damnare temeritatem eorum, qui post alia eius decreta, qui bus laudabile institum um Societatis IESV cõfirmauerat, & emittenies vota simplicia verè religiosos esse declarauerat, adhuc affirmarunt illa vota non efficere verè & proprie religiosum: & assignans causam erroris eorum affirmat eam fuisse, quod non consideranint solemnitatem voti sola Ecclesiæ constitutione inuentâ esse. Quod si demus ista verba prolata esse à Pontifice priuato sensu, & tanquam à priuato Doctore, atque adeò falsa esse: nec recte Pontifex causam erroris eorum assignasset, nec aptam, sed ineptam potius fuit definitioni adiutrix fuisset viam. Tum denique quia credat Pontificem in priuato sensu, & vt priuatum Doctorem locutum contra eos, qui vt decretis præcedentibus ab eo prolatis fidem auferrent, dicebant illum vt priuatum Doctorem locutum? Nullatenus ergo affirmari potest, aut debet, Pontificem errasse in hac parte. Agnoscque ego aliquem apud Complutenses, dum ibi commoraret, qui duas istas solutiones coactus est in publicis disputationibus tacitè, & artificiosè, quo eius honori consuleretur, retractare.

5 Cæterùm nonnulli alij, ne ab ea, quam semel imbiberunt, opinione discedant, variis modis sensum prædictæ definitionis infirmare conantur. Quidam dicunt ea definitione tantùm haberi religiosos Societatis IESV post illa vota simplicia esse religiosos tantum ex priuilegio: at verò professos esse religiosos essentiali iure. Vnde & cum hoc stare solemnitatem voti esse de iure diuino, & vota simplicia Societatis constituere vere religiosos, ex priuilegio scilicet. Hinc tamen solutionem aperte aduertitur definitio Pontificis, qua decernit religiosos Societatis post illa emissa vota simplicia esse vere, & propriè, & substantialiter religiosos, non secus ac eiusdem ordinis, & aliorum professos. Quod si tantùm essent religiosi ex priuilegio, essent quidem religiosi instar professorum, non verò dicerentur esse religiosi, non secus ac professi, deinde definit Pontifex hæc vota simplicia esse subsstantialia religionis vota. At si tantùm ex priuilegio efficerent religiosum, non essent substantialia vota religionis. Nunquid ita affirmabis vere nobilem ex priuilegio Regis habere ea, quæ ad substantiam nobilitatis requiruntur, aut ita esse vere propriè, & substantialiter nobilem, non secus atque illum, qui aauita nobilitate clarus est? Nequaquam. Non ergo quilquam Catholicus, & qui de literis Pontificijs bene sentiat, affirmabit religiosos, cùm ex definitione Pontificis non secus religiosi sint, ac eiusdem ordinis professi. Expendo etiam dixisse Pontificem illa tria vota, & si simplicia, esse suisseque semper substantialia religionis vota. Si ergo non tantùm sunt, sed fuere etiam semper, nequaquam id habent ex priuilegio, alias non fuissent semper substantialia, sed à priuilegij tempore.

6 Rursus dicunt alij religiosos dici, quia sunt in congregatione, in qua sunt professi, qui sunt verè religiosi. Sed isti animaduerunt se aperte, & omni tergiuersatione remota repugnare Pontifici. Quamuis enim hæc ratio sufficiens esset, vt mentem Pontificis in vero sensu explicaret, si tantùm definiret Societatem IESV esse vere, & propriè religionem. Sunt enim in ea aliqui solemniter professi: tamen, cum non tantùm id decernat Pontifex, sed singulos Societatis post emissa vota tatione illorum consurui vere, propriè, & substantialiter religiosos, admittu non potest prædicta solutio. Tum quia ea admissa, qui illa simplicia vota emiserunt, tantùm religiosi essent per analogiam ad professos, atque adeò denominatione tantùm extrinseca. Vnde non esset ita substantiatione religiosi, atque professi. Tum etiam, quia inquit, illa essi simplicia, esse substantialia vota religionis. Igitur illa sola tantùm seclusis solemnibus substantiam religionis valent constituere. Non ergo requiruntur professorum Societatem.

7 Præterea alijideò verè, & propriè religiosos vocari dicunt, quia sint in via ad professionem faciendam, cum quo stare potest, & eos esse religiosos, & votorum solemnitatem iure duuuo ad statum religionis requiri. Sed isti haud dubiè falluntur. Primò quia substantialia hæc esse religionis vota clamat Pontifex. Ergo sine vllo ordine ad solemnem professionem constituunt vere religiosum. Deinde quia coadiutores temporales eiusdem Societatis non sunt in via ad professionem faciendam, cùm perpetuo sit illis per suas leges interdicta professio: & tamen ex expressa definitione Pontificis sunt religiosi post illa emissa vota, non secus ac professi. Tandem, quia si ideò verè, & substantialiter religiosi dicerentur, quia sunt in via in illa religione ad professionem faciendam, eoam nouitij, eo pacto dici possent verè & propriè religiosi. At religiosos Societatis post emissa vota simplicia non magis religiosos esse, quam eiusdem vel aliorum ordinum nouitios ex presse damnatum est à Pontifice. Relinquitur ergo vndequaque firmum, cùm religiosos Societatis per vota simplicia esse verè & propriè, & substantialiter religiosos definiat Pontifex, prædictam solemnitatem voti iure tantùm Ecclesiastico inter eadem esse in Ecclesiam.

8 Sed præterea, quæ dicta sunt in præcedentibus, refellemus adhuc nouas quasdam solutiones ad illam Gregorij Extrauagantem excogitatas ab aduersarijs, dum auctoritati Pontificiæ nolunt acquiescere. Nonnulli ergo, quod minus est, respondent Gregorium loquutum esse de voto solemni Clericorum. Ea tamen soluto facillimè refutari potest. Nam Gregorius XIII. expressè refutat errorem illorum Theologorum, qui contendebant sine voto solemni, non posse aliquem constitui vere religiosum, & de his loquens inquit, illos non considerasse solemnitatem voti sola Ecclesiæ constitutione inuentam esse. Ita autem plane loquebantur de solemnitate, quam putabant esse necessariam ad eius statum, & essentiam. Adde etiam discipulos Diui Thom. è quorum numero erant illi, contra quos definiebat Pontifex, semper cum suo Magistro vere potuisse solemnitatem voti attinans in clericis esse de iure positiuo. Dicit autem Pontifex in eum errorem prolapsos eos, contra quos agebat, quia non considerarunt solemnitatem voti inuentam esse sola Ecclesiæ constitutione. Non ergo agebat de solemnitate voti clericorum, quam ex iure Ecclesiastico prouenire illi constanter existimarunt.

9 Præterea respondent alij Gregorium Decimum tertium solù voluisse votum solemne non habere vim efficiendi traditionè personæ uouentis, nisi statuta forma præscripta ab Ecclesia: cum hoc tamen dicunt uotum solemne natura sua habere efficacitatem ad efficiendam prædictâ traditionem, sicut possit homines pro sua libertate efficere matrimonij, & mutuam corporum traditionè, & tamen non possunt illud efficere, nisi iuxta formâ præscripta ab Ecclesia, ut essentialiter necessaria. Quod constat de matrimonio clandestino post Tridentinum; nullus enim momenti est ex defectu solemnitatis requisitæ à Concil. Volùi ergo prædicti Theologi uotis solemne non habere vim, nisi seruata forma præscripta ab Ecclesia.

10 Hanc solutionem affignare uidetur Petrus Soto de institutione Sacerdotum, lectione quinta de matrimonio: quæ tamen nullius momenti est. Qua Pontifex contendebat definire per uota simplicia absque ea solemnitate, de qua erat sermo posse aliquem constituere religiosum, & refutare. Reconnores illos Theologos, qui in uoto solemni agnoscebant solemnitatem quandà essentialè, & decepti putabant illâ, de qua agebant, esse necessariam

ad

ad statum religionis. Pontifex autem dicit solemnitatem esse solius iuris Ecclesiastici, non diuini, vt inde concludat vota simplicia nos posse aliquem constitui verè religiosum Itaque totum Pontificis institutum illud est, ostendere tria illa vota simplicia paupertatis, castitatis, & obedientiæ, verè & substantialiter constituere religiosum, ac proinde solemnitatem votorum, de qua agebatur, nullatenus esse necessariam ad statum religiosum. Hoc autem ex ea ratione deducit, quia solemnitas votorum, quæ in religione sua emitti consueuerunt, & quam Doctores illi nec clarè nec requirebant vt substantialem ad statum religionis, inducta est iure positiuo Ecclesiastico tantùm.

11 Deinde alij respondent Pontificem solùm dixisse solemnitatem Ecclesiæ constitutione inuentam, hoc est, repertam & cognitam, non tamen dixisse constitere in aliqua forma, & ritu ab Ecclesia præscripto. Verùm hæc istius verbi consideratio nullius est momenti. Contendebat enim Pontifex votum solemne constitui in natione solemnis solo iure Ecclesiastico, vt inde colligeret per vota simplicia posse aliquem verè constitui religiosum, quod non recte deduxisset Pontifex, si solemnitas, de qua erat sermo, esset inus naturalis, & per se requisita ad religionis substantiam,

12 Denique audacter alij respondent definitionem Pontificis veram esse, nempe per vota simplicia Societatis constitui vouentem verè religiosum : addunt tamen rationem definiendi, qua visus est Pontifex, falsam continere doctrinam, deceptumque fuisse Pontificem existimantem, solemnitatem vou esse de iure Ecclesiastico. Non esse autem necessarium, vt omnia argumenta, quæ assumuntur ad aliquid definiendum, concludant, aut veram doctrinam contineant. Verùm ante omnia illud nobis sauet, quod ingenuè fatentur Pontificem nostram opinionem vt veram tradidisse: erat autem Gregor. XIII. Juris prudentia insignis. Quid ? Ante Gregorium eandem sententiam asserunt Bonifacius VIII. *cap. vnico, de voto in 6. Nos attendentes quod voti solemnitas ex sola Ecclesiæ constitutione est inuenta*, & ijs prior indicauit Cælestinus III. *in cap. rursus, qui clerici vel vouentes, cum dixit, apud Deum votum simplex non minus obligare, quam solemne.* Asseruerunt ergo nostram sententiam tres Summi Pontifices, quos omnes, si errare illi dixerint, non tam ratione conuincendi, quam pœna.

13 Deinde vt dicebam *ead quæst. 3. Scholastica.* & rectè notauit Gabriel Vazquez 1. 2. *disput. 265. cap. 2.* Quando aliqua ratio assumitur, vt medium vnicum definitionis, non potest definitio consistere, nisi medium assumptum verum sit. Quod autem solemnitas, quæ in vous religionis reperitur, de qua erat sermo, sit de iure Ecclesiastico, assumitur à Pontifice vt medium vnicum ad inferendam suam definitionem. Ex hoc enim præcisè quod solemnitas, de qua erat sermo, quamque aduersarij necessariam ad substantiam religionis constituerunt, non sit iuris naturalis, euidenter intulit posse talem regulam approbare Ecclesiam, secundùm quam per vota simplicia verè voueatur status religionis atque substantialiter ac per vota solemnia Quod tamen verum non esset, si ad essentiam religionis necessaria esset solemnitas, de qua erat sermo, & alia esset iuris naturalis, ea enim non est de essentia voti simplicis. Quare cum vnica definendi ratio petuncat ad articulum definitionum falsem tanquam quid concernens, planè contra præceptum Pontificis agit, qui refutat prædictam rationem, cùm in fine illius extrauagantis excommunicet eum, qui prædictum articulum, vel aliquid concernens impugnauerit, aut alter interpretatus fuerit, quâ verba sonant. Maneat ergo firmum, ac sine tergiuersatione vlla fateantur eam solemnitatem votorum, ratione cuius vota religionum ante Societatis institutum appellabant illi DD. solemnia: quamque, cùm non ante oculos obseruaretur religio aliqua ceßans vous simplicibus, & illi Doctores ignorantia antiquitatis laborarent, dicebant esse necessariam ad substantiam religionis, in quocumq; illa consistat, tantùm ortum habere ex iure Ecclesiastico, atque adeò ad religionis substantiam nequaquam esse necessariam : & tria vota simplicia ea, de qua agebatur, solemnitate carentia, verè esse etiam substantialia religionis vota. De eo enim erat excitata quæstio adsillis Theologis, contra quos definiebat *ibi* Gregorius XIII.

14 Sed addamus Gregorium XIII. in prædicta extrauaganti ad finem huiusmodi præceptum imponere. *Præcipimus in virtute Sanctæ obedientiæ, & sub pœnis excommunicationis latæ sententiæ, necnon inhabilitatis ad quæuis officia, &c. Ea ipso absque alia declaratione incurrendis, quarum absolutionem nobis, aut successoribus nostris reseruamus, nequis eiusdem Status gradus, & præeminentiæ, dictæ Societatis institutum, vel etiam præsentes literas, vel quemuis earum vel supradictorum omnium articulum, vel aliud quid supradicta concernens, quouis quæsito colore directè vel indirectè impugnare, vel eis contradicere audeant, dictis illius inhibentes; nequis sine extra, sine intra, dictam Societatem, nisi de illius generalis aut inferiorum præpositi licentia, notationes, declarationes, glossas, vel scholia vlla super præmissis facere valeant, nisi quatenus verba ipsa sonant interpretari, aut de eis disceptare, aut scrupulum cuiquam iniecere, aut in dubium reuocare audeant quoquomodo.* Hactenus Gregorius. Sed & præter definitionem Pontificis, superest nobis optima ratio qua probemus solemnitatem non iure tantùm Ecclesiastico introductam esse, quam attingemus in sequentibus cum ostenderimus quid habeant ista tria vota ex natura sua, & quid non habeant, nisi ex adiuncta de ßnitione Ecclesiastica.

15 An verò possit concedi alia solemnitas iuris diuini intrinseca & communis omnibus vous efficientibus substantialiter constituenti, dicantur esse solemna comparatione facta ad nota, quæ non constituunt religiosum, & simplicia comparatione facta ad eam solemnitatem, quam habebant, & habent vota professorum, quamque quia deesse videbant Doctores illi vous Societatis, dicebant non efficere ut religiosum, quæ tibi nem habet cognitione dignam,

16 Ego quidem *in ead. q. 2. Scholastica cap. 9.* dixi appellari posse ea vota Societatis post biennium solemnia solemnitate quadam, quæ iuris diuini esset, licet comparatione facta cum solemnitate Ecclesiastica aliis votis adiuncta dicantur simplicia Eam autem solemnitatem intrinsecam votis quibuscumque constituentibus statim religiosi in eo consistere dicebam quod in emissionem votorum interuenirent duo illi quasi contractus donationis & promißionis, de quibus suprà quibus, & pro promißio Deo, & donatio religiosi, & quod religio probata sit à iurisdictione nem habente, siue sit: Episcopus, siue Romanus Pontifex. Quamuis enim quod religio approbetur tantùm à Romano Pontifice sit iuris Ecclesiastici ; attamen quod approbetur à Prælato tacitè, vel expressè iuris diuini est. Hæc autem omnia essentialia sunt status religioso, siue consistet vous solemnibus solemnitate Ecclesiastica, siue his quæ ad differentiam illorum appellantur simplicia : cumque ita requirantur ex institutione Christi sic institutus status religionis, eaque institutio iuris diuini sit, consebam prædictam solemnitatem esse etiam ex iure diuino . Itaque vno verbo hanc solemnitatem intrinseca, & iuris diuini dico esse eam formam , quam status religiosi habet ex iure diuino , quam non habent vota extra illum emißa.

17 Nec verò id vlla ex parte pugnat cum extrauaganti Gregorij XIII. quia, vt dicebam suprà , intelligendus illic de ea solemnitate, de qua erat sermo videlicet, qua & ex parte Præsulis acceptantis vota essent perpetua , & personæ redderentur inhabiles ad matrimonia, & dominia . Nam ex defectu horum dicebat Doctores illi vota Societatis post biennium non efficere religiosum. Contendit que Pontifex etiam si ea vota careant illa solemnitate, & aliis effectibus, constituere verè & substantialiter religiosum. Quare qui diceret omnibus religiosis vous substantialibus intrinsecam esse solemnitatem iuris diuini, quæ consisteret in illis duobus quasi contractibus & approbatione necessaria . Professorum autem vota esse eam solemnia solemnitate Ecclesiastica , quæ consisteret

Digitized by Google

fteret in illis irreuocabili acceptatione, & illegitimatione ad dominia & connubia, vt explicui quæstione *6. 1. cap. 5.* & dicam infra, in nullo aduertereur, neque Pontificis definitioni, neque eius definitionis fundamento, scilicet, solemnitatem voti, de qua erat sermo, inducëtam iure Ecclesiastico. Imò & ego ita interpretaret D. Thomam. Nam non semel ait solemnitatem consistere in traditione, & esse ex diuino iure. Hanc ego dicerem esse solemnitatem communem quibuscumque votis statum religionis constituentibus, & ex diuino iure ortum habere, eamque in votis Societatis reperiri, nullatenus verò in votis extra religionem, imò neque in illis tribus, quando ab ea donatione, & approbatione legitima, cuiuscumque illa sit, feparantur, cùm non constituant verè religiosum, vt dixi *in illa quæst. 3. cap. 5.* Alibi autem dicit Diuus Thomas solemnitatem consistere in benedictione, & consecratione quadam, quæ est ex institutione Ecclesiæ. Hanc autem consecrationem peculiatem ego interpretor strictam illam deputationem religioni personæ vouentis, quatenus nec requiritur ea donatio ab acceptante potest, & persona fit illegitima ad matrimonia & coniugia, vt explicui *quæst. citata, cap 5.* & dicam in sequentibus.

18 Ex his colligitur sicut in matrimonij contractu eas tres solemnitates distinximus, ita in votis religionum distinguí posse, & deberi. Prima est essentialis, forma scilicet status religiosi diuino iure introducta, quam iam explicuimus, constatque donatione & promissione trium votorum vinculo firmata, quæque communis est omni statui religionis, quæ verè religio sit. Secunda quam appellamus legitimam, quamque Ecclesiæ constitutione inuentam esse probauimus, & in quo consistat explicabimus capitibus sequentibus. Tertia omninò accidentalis, vt quod ea vota emittantur die festo sacerdote Eucharistiam in manibus tenente plurimis adstantibus, quę puré extrinseca est, ita vt fine illa etiam actus sit legitimus. Posteriorem istæ Ecclesiastico iure introductæ sunt. Prima autem diuino iure. Quare cùm iam constet, in quo consistat essentialis solemnitas votorum religionis, explicare oportet, in quo consistat votorum, legitima solemnitas.

CAPVT VIII.

Referuntur variæ sententiæ de votorum solemnitate legitima.

SVMMARIVM.

1 *Prima opinio de solemnitate voti.*
2 *Reijcitur.*
3 *Secunda opinio refertur.*
4 *Impugnatur, & 5.6.*
7 *Quædam solutio excluditur.*
8 *Aliter impugnatur ea sententia.*
9 *Obiectio præcluditur.*
10 *Alia sententia refutatur.*

1 IN primis Ferdinandus Rebellus *2. p. de obligatione iustitiæ lib. 3. quæst. 4. sect. 2. n. 7. & sect. 3. nu. 28* cùm disputat quo pacto votum solemne religionis dirimat nuptias sequentes, inquit, voti solemnitatem consistere in irreuocabili acceptatione Ecclesiastica, qua votum castitatis acceptatur ab Ecclesia, non tantùm quoad ipsam expressam in voto promissionem à professo faëtam, sed etiam quoad renuntiationem naturalis habilitatis ad dominium tam vtile, quàm directum, quod in corpus coniugis habere potest. Inde enim infert iste actor votum solemne castitatis, & professionem solemnem non tantùm iure diuino, & priuilegio dirimere matrimonia sequentia, sed etiam lege Ecclesiastica.

2 Sed cerè hic modus explicandi solemnitatem votorum non placet, istaq; facili, & breui ratiocinatione reijcitur. Quia commune est omni voto inducere in habilitatem ad actus oppositos voto: eo enim ipso, quo quis vouet, libertatem amittit, ut licite in actum oppositum possit exire, ut docuit etiam Supplementum Gabrielis *in 4. dist. 38. q. 1.* Scoto *ibidem quæst. vnica.* Ergo si in eo consistit solemnitas, nullum utique votum erit non solemne: & consequenter non potest solemnitas consistere in translatione iuris, uel libertatis ad actus oppositos, neque in renuntiatione prædictæ libertatis. Quod si intelligeretur hæc tementia de libertate ad actus oppositos voto in hoc sensu, quod, quamuis commune sit omni voto, non posse licitè post ipsum exercitactum oppositum uoto, attamen posse exerceri ualidè, & hanc habilitatem ui exerceat ualide quamuis illicitè renuntiare, & eam renuntiationem esse materiam uoti. Sed contra est, quia ut dixi, *ead. q. 1. c. 9.* nullus potest uouere in habilitatem sui ad aliquid efficiendum, sed inhabilitas ab aliena potestate orti debet. Quandoquidem enim quis uoueat in habilitatem ad contractum, contrahet ualidè si uoluerit. Quare in uoto nulla est promissio renuntiationis habilitatis ad matrimonium, exempli gratia, imo neque esse potest, cùm fieri non possit, ut ego me ipsum inhabilé reddam mea uoluntate. Igitur in eo nõ potest consistui solemnitas.

3 At Gabriel Vazquez *1. 2. disput. 165.* aliam instituit uiã, quam etiam amplexi nonnulli Recentiores. Vt autem hic auctor suam sententiam explicet circa solemnitatem uoti statuit *c. 2.* solemnitatem uoti non constituere aliquem religiosum iure naturali, hoc est, solemnitatem uoti non esse requisitam naturali iure, aut ex natura religionis, quod probat etiam *cap. 3.* eius disputationis ac uere ab eo statum est, nosque docuimus illa *quæst. 3. cap. 4.* Deinde *c. 4.* statuit iurisdictionem, quam Prælatus exercet in subditum, quæ quie necessaria est ad statum religiosi, nam sine iurisdictione aliqua statum religionis non posse constare certum est) eam, inquam, iurisdictionem non esse iuris naturalis, nec ex uoluntate religiosi ortam, sed iure positiuo tantùm derluatam. Nam semel facta rerum diuisione, non est in aliquius potestate concedere alicui iurisdictionem in se. Cumque omnis potestas Ecclesiastica, concessa sit Summo Pontifici à Deo, sit consequens, vt ab eo ad Præpositum religionis deriuetur, & eam spiritualem esse, promanare à potestate clauium. Vnde etiam docet in statu religionis nõ interuenire traditionẽ & donationẽ, è qua resultet potestas quædã dominatiua Prælati erga subditos. Hinc etiam consequentes docet *c. 5.* institutionem religionum esse inris Ecclesiastici, si instituere sit illam erigere sub alicuius capitis regimine & gubernatione, ac iurisdictione. Docet præterea *c. 6. & 7.* ex ui uoti nullum reddi inhabilem ad dominia rerum, uel ad contrahenda coniugia. Ex his infert *cap. 8.* solemnitatem uoti præcisè consistere in eo, quod perpetua sint uota ex utraque parte vouentis, & admittentis in certa regula præscripta cum approbatione Ecclesiæ.

4 Cæterùm hæc sententia probari non debet. Quia neque difficultatem euacuat, nec satis secum ipsa cohæreret. Discurramus per singula huius grauissimi Auctoris placita, & ostendamus quæ diximus. Et quidem, quod hic auctor dixit, solemnitatem voti non esse necessariam ad statum religiosi, iam docuimus supra. Similiter quod dicit ex ui voti non reddi aliquem inhabilem ad dominia ad quirenda, & coniugia ineunda, verum etiam est, idque nos late ostendemus infra capitibus sequentibus, licet extra rem ab isto auctore probentur hæc duo: nihil enim ad solemnitatem votorum, quam statuit, explicandam uel stabiliendam illa conducunt. Tria ergo eius dicta super sunt reijcienda. Primum id quod asserit de iurisdictione status religiosi. Secundum, quod asserit institutum religionis consistere iure Ecclesiastico. Tertium solemnitatem votorum in perpetuitate consistere. Duo illa priora impugnata iam sunt *cap. 3. & 5.*

5 Restat igitur impugnemus tertium, scilicet id quo voti solẽnitatem constituit, quam dicit si tam esse in perpetuitate. Et quidem vt vir eximiè doctus assereret solemnitatem in voto esse ex iure Ecclesiastico, cùm eam solemnitatem in voti perpetuitate constituat, frustra, & extra

& extra rem omnino constituit, nec esse donationem in-emissione votorum, nec potestatem dominatiuam in Prælato, & inutilidichonem illam detinuit à Pontifice, & statum religionis iure Ecclesiastico consistere. Quamuis enim in omnibus ijs diuersa sentiret, adhuc potuit asserere solemnitatem, quam in ea perpetuitate sitam esse dicit, esse ex iure Ecclesiastico, & ita nullum ex vi voti solemnis constitui religiosum. Si enim illa solemnitatem collocaret in eauti dictione ante approbationem regulæ, tecte quidem ille, & ad rem omnia. At cum tantùm in perpetuitate constituat, omnino frustra in illis laboratur. Ex quo magis constat id, quod supra dicebam, tantum Doctorem sine magno fundamento, ac necessitate asseruisse donationem ad statum religionis non requiri, & illum statum iure tantùm Ecclesiastico consistere.

6 Deinde si ita diceret Gabriel Vazquez perpetuitatem esse solemnitatem voti, quia sublata prælato facultas est dimittendi liberum, & Summo Pontifici reseruata, ita vt perpetuitas sola Ecclesiæ constitutione illi sit annexa, rectè diceret, nobiscùmque sentiret. At dicit ita in perpetuitate consistere, vt votum illud, quod solemne vocat, ex se sit perpetuum ex intentione vouentis soli Pontifici reseruatum, at vero simplex ex se sit conditionatũ, & perpetuum non nisi sub conditione. Quæ doctrina falsissima est. Itaquestlam impugno primo. Quia vel ista perpetuitas in voto solemni nascitur ex lege Ecclesiastica, quæ voluit hæc vota esse perpetua, & Sedi Apostolicæ tantùm reseruata, ita vt perpetuitas hæc sit quid extraneum voto, quasi alias etiam à Prælato dimitti posset; sicque non recedit à nostra sententia, quia hanc irreuocabilem acceptationem ex parte præfulis inferioris acceptantis partem solemnitatis assermus. Vel hæc perpetuitatis est quid intrinsecum voto solemni, ita vt ex vi voti, & intentione vouentis habeat eam perpetuitatem. Hoc si dicatur, sequitur solemnitatem non esse ex iure Ecclesiastico introductam. Quia quod votum illud ita perpetuum sit in statu religiosi illis votis constante, esse ex inspiratione Christi docet etiam Gabriel Vazquez. Quod autem eo voto emisso obligetur in perpetuum, nascitur ex ipso voto, obligatióque ex voto resultans naturalis, & diuini iuris est. Quod autem ea vota perpetua emittantur secundùm regulam à Pontifice approbatam, non efficit perpetuitatem voti, aut institutionem illam esse de iure Ecclesiastico, vt iam probatum, & exemplis illustratum est. Alias etiam efficeret obligationem voti simplicis in religione esse iuris Ecclesiastici, quia approbatio regulæ, secundùm quam fit, pendet ab Ecclesiastica lege, cùm tamen communis sensus sit omnis voti obligationem iuris naturalis esse. Similiter si ex iure positiuo penderet legitimatio alicuius personæ ad vouendum, sequeretur obligationem voti facti esse ex iure Ecclesiastico, quod absurdum est. Ergo si votum solemne eam perpetuitatem habet ex se, & ex intentione vouentis, non potest esse ex Ecclesiastico iure solemnitas in ea perpetuitate constituta.

7 Nec verò dici potest, quia votum illud emittitur in regula approbata esse solemne, nam tunc solemnitas non proueniret ex perpetuitate, sed ex approbatione regulæ. Adde etiam quod voti simplicis in religione emissio sit secundùm regulam approbata. Ergo ex eo quod fiat iuxta regulam approbatam non potest dici solemne. Quod si dicas solemnitatem esse ex iure Ecclesiastico, quia secundùm regulam illam statuitur vt emittatur perpetuum, redeunt quæ, obijciebam supra. Nam quod emittantur vota perpetua, alia non perpetua, inspiratuit Christus, vt & isti fatentur. Ergo ea forma ex iure diuino est. Quod autem posito eo voto, si id votum ex se perpetuum est, perpetuò obliget, naturalis iuris est: quod verò Pontifex probet regulam, secundùm quam emittitur, non efficit institutionem iuris Ecclesiastici, nec obligationem. Ergo nec solemnitatem, quæ in ea perpetuitate consistit.

8 Secundò impugno, quia in ea perpetuitate intrinseca voto non distinguitur votum simplex in religione emissum à solemni. Ergo in ea perpetuitate intrinseca voto non potest consistere solemnitas, de qua est sermo. Consequentia nota est, antecedens probatur in primis, quia si distinguerentur, aut esset, quia simplex est conditionale, solemne verò absolutum vt concedit Vazquez. At simplex in religione emissum non est conditionale, nam condicionale votum, vt est concors Doctorum sententia, non obligat, nisi subsistente condicione: votum autem simplex in religione emissum statim obligat. Ergo non est conditionale, sed absolutum: quam doctrinam tradit idem auctor (vt illum proprio gladio iugulem) 3. *part. disput.* 124. *cap.* 4. *num.* 69. vbi inquit, voti absolutè obligationem statim incipere, conditionalis verò suspendi. Vel esset, quia simplex est quasi temporale, votum autem solemne perpetuum ex se. Sed neque hoc dici potest, tum quia, si votum simplex societatis per se temporale est, per accidens perpetuum, non potest esse substantiale religioni, nec efficere statum religiosi. Quia votum ex se temporale non potest constituere statum, sed ad id debet esse votum ex se perpetuum, per accidens autem temporale, vt expresse, non semel docet Diuus Thomas 2. 2. *in materia de statibus*, & vt docuit Paludanus *in* 4. *distin.* 38. *quæst.* 4. in vltimis verbis. Ergo si vota simplicia societatis haberent ex se, quidquid ad substantiam religiosi status necessarium est, debent esse perpetua ex se, licet per accidens temporalia. Tum etiam quia status religionis constituitur per ea vota simplicia in ratione status specie differret ab alio constituto per ea vota solemnia: quia cùm status ex sua ratione requirat firmitatẽ ille habet firmitatẽ per accidẽs, mutabilitatẽ per se: hic firmitatẽ per se, mutabilitatẽ per accidẽns. Tum præterea, quia alias magis obligaret, & strictiùs vota solemne, quã simplex: obligatio enim ex se perpetua maior obligatio est, quam ea quæ est temporalis ex se. At Pontifex *cap. rursus, qui clerici vel vouentes*, &c. planè docet votum simplex non minùs obligare quàm solemne. Absolutè ergo fatendum est vota simplicia societatis esse ex parte, & intentione vouentis perpetua, quamuis per accidens temporalia. Tunc etiam quia ex parte vouentis perpetuum est vtrumque votum, non minùs vnum quam alterum, cùm ille resilire ab acceptata donatione, & promissione non possit, imò ut vniuersum omne votum Deo absolute factum perpetuum est, quamuis relaxari à Pontifice eius obligatio possit, sicut & perpetuus status est seruitutis ex se, quamuis à domino possit manumitti. Nec enim magis seruus vel aliter perpetuus seruus, qui alicui traderetur in seruitutem sub ea expressa clausula, quod, domino placuerit, quam qui sine eius mentione illi traderetur in seruitutem perpetuam: nam vterque seruus est, quantum est ex parte sua, similiter coniugium spirituale Episcopi cum Ecclesia perpetuum est ex se, est enim status, quamuis tamdiu nubat, quamdiu Ecclesiæ Rectori placuerit. Igitur ex parte vouentis vtrumque perpetuum est. Quod enim vouens simpliciter exprefsè meminerit illius, *quamdiu Prapofito generali placuerit*, at vouens solemniter non meminerit illius, *quamdiu Pontifici Generalissimo placuerit*, parum refert. Tum quia quæ ex iure certa, & nota sunt, semper subintellecta censentur, veluti de illa clausula, *Saltua semper in omnibus Ecclesiæ Romanæ auctoritate*, complures Pontifices decreuerunt. Ergo etiam ea particula in voto solemni subintelligitur. Tum etiam ego inquiro ab illis, si quis solemniter vouens diceret exprefsè, *vsquem ad mortem, nisi aliter Pontifici placuerit*, simpliciter vouens dicat, *vsque ad mortem, nisi aliter Prapofito Generali placuerit*, quid erit discrimiuis? An non ent vtrumque perpetuum ex parte vouentis? erit certè, vel vtrumque temporale. Tum denique, si à Prælato Societatis auferret Pontifex potestatem liberum dimittendi, & sibi reseruaret, in quo differret à voto solemni in ea perpetuitate? Nam etiam solemne auctoritate Pontificis dissolui potest. Non ergo differunt in perpetuitate intrinseca voto ex parte vouentis. Ex parte autem acceptantis vtrumque temporale est, quod rectè dixit Paludanus *in* 4. *dist.* 38. *quæst.* 4. *conclus.* 11. esse temporale per accidens. Extrinsecum enim voto est, quod aliter possit obligationẽ remittere, solum ergo possunt differre in perpetuitate extrinseca, quod simplex à Prælato societatis relaxari possit, solemne verò tantùm à Pontifice.

Digitized by Google

9 Quod si aliquando dicitur in constitutionibus Societatis, *& in Extravag.* Gregorij XIII. *Ascendente Domino*, vota illa post biennium, & coadiutorum temporalium ex constitutionium præscripto, & ex vouentis, & admittentis intentione, simplicia esse, non est sensus pendere ex intentione vouentis, quod ea vota simplicia sint, aut solemnia: sed sensus est fore, & à vouente, & ab accepiãte ea esse simplicia, quia scilicet carent solemnitate, qua alia vota affecta sunt. Itaque illud *intentione*, idem est, atque ex cognitione. Et similiter etiam, quia prælatus non vult illum admittere ad vota solemnia, ad professionem, nec ipse etiam vouens intendit professionem facere, ne à Prælato, si fecus admitteretur, alienaretur facultas liberum dimittendi, cùm placuerit.

10 Ex his etiam facilè colliges alienâ esse à veritate sententiam, quæ docet voti solemnitatem in eo consistere, quod fiat in religione approbata. Tum quia, vt constabit ex infrà dicendis, approbatio expressa religionum necessaria non est ex natura religiosi status. Tum etiam, quia multis sæculis in religionibus etiam approbatis emissa fuerunt vota castitatis simplicia, quæ nullam prorsus inhabilitatem inducerent, vt latè in sequentibus capitibus demonstrabo. Tum demique, quia in religione Societatis IESV multo tempore votum castitatis emissum non habuit vim dirimendi matrimonium vsque ad Gregorium XIII. vt postea etiam ostendam. Quod si solum, quòd emitteretur in religione approbata votum castitatis, efficeret solemne, plane, cùm Societatis religio approbata ab initio fuerit, semper castitatis votum eam vim habuisset: quod tamen falsum est. Sed hæc adhuc magis ex sequenti cap. manifesta erunt,

CAPVT IX.

In quo voti solemnitas legitima consistat?

SVMMARIVM.

1 *Vera sententia de solemnitate voti, auctoritate Doctorum probatur.*
2 *Obiectionibus sit satis, & 3.*
4 *Quomodo vota simplicia à solemnibus, & votis extra religionem differant.*
5 *Solemnitas essentialis in quo differat à solemnitate legitima.*

1 RElinquitur igitur legitimam solemnitatem votorum solùm consistere, & in perpetuitate extinseca ex parte acceptantis, scilicet, quod prælato sibi data facultas sit liberum dimittendi, & in illegitimatione quæ ex lege Ecclesiastica accessit aliis votis qua reddiuur vouens inhabilis, & ad matrimonia ineunda, & ad dominia rerum acquirenda. Quam sententiam non nos primi excogitamus, sed ex antiquis nonnulli tradidere, qui in illegitimatione facta vel adiuncta votis ex institutione Ecclesiæ solemnitatem constituerunt. Ex Theologis sic videtur indicare Alexander Alensis 2.*part.quæst.* 153. *memb.* 8. *in principio*, Scotus in 4. *dist.* 38. *quæst. vnica in fine*, Atque in hunc sensum intellexit Scotú eius interpres Petrus Tartaretus eadem dict. q. vnica, in fine, cùm inquit. *Et finaliter reiectis omnibus istis rationibus, rationem dat Doctor, quod votum solemne continentia impedit matrimonium contrahendum, & dirimit contractum, & vnde hoc veniat tota ratio est illegitimatio Ecclesiæ, quia Ecclesia illegitimauit tales habentes votum continentiæ solemniter ad hoc quod sint inhabiles ad contrahendum matrimonium.* Idque sensisse Scotum ex eo magis constat, quod reiecerit ille opinionem eorum, qui in traditione, publicitate, & scandalo, translatione dominij solemnitatem voti constituebant. Idem indicare videtur Bassolis *eadem dist. quæst. vnica art. 2. prope fi.* cùm solemnitatè vocat illegitimationẽ Ecclesiæ, & Cardinalis Aureol. *eadẽ dist. q. vnica, art. §. hæc ratio, & §. videtur mihi* Cajet. 2. 2. q. 88. *ar. 7.* Ioannes Azor eandem tenet sententiam si attentè inspiciatur *tom. 1. inst. moralium lib. 12. c. 6. q. 1. & sequentibus*, sentit enim ille *q. 1.* vota solemnia absque vlla mutatione tantùm ex consentu Pontificis posse fieri simplicia, Leonardus Lessius *lib. 2. de iustitia Cardinalibus cap. 40. dub. 19. num. 14.* ex interpretibus autem iuris canonici idem indicare videtur Archidiaconus *27. q. 1. cap. sicut bonum. nu. 6.*

2 Neque obstat primò quod inhabilitates illæ videantur non solemnitas ipsa, sed solemnitatis effectus. Nam inhabilitates illæ effectus quidam sunt legis præcipientis, non voti solemnitatis, sed potiùs forma, sub qua huiusmodi vota emittuntur.

3 Neque etiam obstat, quod secundo loco obijcit Gabriel Vasquez *cap. 8.* eius disputationis, quod *in cap. quod votum de voto, & voti redemptione in 6.* cùm explicaret Pontifex quod esset votum solemne, respondit Quod solemnitatem fuerit per professionem, aut sacri ordinis susceptionem. Si enim solemnitas esset ea inhabilitas, respondeo, e debere esse solemne esse, quod inhabiles reddat ad matrimonium. Respondeatur enim Pontificem eam proposítam fuisse quæstionem, quod nam votum esset solemne, & ad dirimendum matrimonium efficax. Respondit que illud esse solemne ad post contractum matrimonium dirimendum, quod emittitur in professione, & sacri ordinis susceptione. Itaque assignauit responsum ex subiecto. Si enim quæritum est, quod ita solemne vt inhabilem vouentem redderet ad matrimonium, non respondere deberet, quod inhabilem reddat sed quod emittatur in professione, vel susceptione ordinis: imò cùm rationem assignat Pontifex, quia solemnitas voti ex sola Ecclesiæ constitutione ortum habet, planè indicauit non alia ratione esse solemne, nisi quia voto in ordine, & professione eam inhabilitatem adiunxit Ecclesia, & non alijs votis, cùm tamen possit.

4 Ex dictis infero primò, vota, quæ simplicia in religione vulgo vocant, à votis verè simplicibus, id est ab his, quæ extra religionem fiant, differre quidem valdè, non in ratione promissionis, sed in eo quod ex institutione Christi habent secum adiunctam donationem vouentis religioni factam, qua in statu numobili seruitutis constituitur, & qua diximus constare eam essentialem solemnitatem. At verò ea vota, quæ vulgo simplicia in religione vocantur, vt autem ego loquor vota solemnia solemnitate tantùm essentiali, a vous, quæ vulgo vocantur solemnia, ego autem voco solemnia solemnitate legitima, extrinseca tantùm accidentibus differre, & quoad obligationem ex voto prouenientem non magis stricta esse obligationem vnius, quam alterius, cùm ex parte vouentis sit vtrumque perpetuum, vt dixi *cap. præcedenti*, & cum donatione vouentis, connunctum vt probani suprà *cap. 5.* solúmque addat votum legitimè solemne, quædam extrinseca accidentia adiuncta ex legislatoris voluntate.

5 Secundò colligo solemnitatem essentialem valdè differre à solemnitate legitima: tum in effectibus sese inducbis vi constat: tum etiam quia solemnitas essentialis innutabilis est, nec dependens ab auctoritate Pontificis, nec enim posset efficere vt alio modo consisteret status religionis. At solemnitas legitima variari potest auctoritate Pontificis, à qua est inducta. Ex quo rursus fit, solemnitatem essentialem non posse suscipere magis, & minus. At solemnitatem accidentalem & legitimam posse. Vnde ex hac parte magnam posset Romanus Pontifex religionum diuersitatem constituere, dum aliquibus vous solemnitatem admeret, alijs trahueret; vt si auferret à prælato potestatem dimittendi, & esset acceptatio perpetua ex parte prælatis, non tamen vouentes manerent inhabiles ad dominia, & coniugia, id institutum haberet aliquid solemnitatis: vel si redderet inhabiles ad coniugia, non ad dominia, & è contra, & sic diuersimodè combinatione facta. Imò & extat hodie in religionibus Ecclesiæ quoad hanc solemnitatem legitimam non minima diuersitas. In quibusdam enim vota sunt omni ex parte solemnia, quia vouentes inhabiles sunt ad coniugia, & dominia, & coru vota acceptantur à prælate perpetuo, & in regula cuam approbata expresse à Pontifice.

In

In alijs verò, vt in religionibus militaribus, etiam ex ea parte, quæ clericos respicit, licet vota obedientiæ, & castitatis solemnia sint, ad votum paupertatis non est omni ex parte solemne legitimè, cùm testari possint, quando extra contentum beneficia obtinent, certa quadam moderatione adhibita. In eisdem etiam religionibus militaribus, quod ad equites attinet, votum castitatis, & paupertatis non est solemne legitimè, nubunt enim, & dominia retinent, & adquirunt. Ad votum obedientiæ perpetuum est ex parte prælatis, nec enim potest magister ordinis illos dimittere liberos votorum nexu expressè iam professos, licet olim posset, vt ostendam infra *cap.* 12. Vnde & istud votum obedientiæ non est quoad equites omni ex parte solemne legitimè, cùm tacitè professi dimitti possint à Magistro liberi votis, & nulla existente causa. Imò & fortasse nonnullis monasterijs fœminarum militarium ordinum, licet votum paupertatis, & obedientiæ solemnia sint legitimè, quia & perpetua sunt, & intestabiles redduntur: at votum castitatis non est solemne legitimè, sed validè nubcrent. Et in religione Societatis IESV, quod eam partem, quæ constat votis solemnibus solemnitate tantum essentiali, vulgo simplicibus, votum paupertatis, & obedientiæ non est solemne legitimè, at votum castitatis solemnitatem legitimam habet, dirimit enim matrimonium contrahendum. Et omni religioni ineſt ea pars solemnitatis legitimæ, quod approbata sit expressè auctoritate Pontificia, quæ expressa sedis Apostolicæ approbatio inducta est Ecclesiastico iure, cùm alias solùm negatiua sufficeret etiam Episcoporum, vt dico infrà *cap.* 11.

CAPVT X.

Quid possit Pontifex circa relaxationem, vel dispensationem horum votorum?

SVMMARIVM.

1 *Vota solemnia solemnitate essentiali non tolli à Pontifice sine mutatione status, secus solemnia legitimè.*
2 *In virtute dispensare Pontificem posse.*
3 *Explicatur D. Thomas.*
4 *Potest Pontifex non solum dispensare, sed etiam obligationem extinguere.*
5 *Obijcitur ex c. cum ad monasterium.*
6 *Prima solutio.*
7 *Reijcitur.*
8 *Vera solutio.*
9 *Magis explicatur.*
10 *Secunda, & tertia obiectio diluitur, & 11.*

1 EX his quæ hactenus constituta sunt, facilè colligentur nonnulla, quibus explicetur Pontificia potestas circa relaxationem, vel dispensationem eorum votorum, quibus status religiosus constat. Primò ergo colligitur, vota solemnia solemnitate essentiali, quæ vulgo simplicia in religione dicuntur, tolli non posse à Pontifice sine mutatione status. Nam eo ipso, quod in illis dispensaret, vel illa irritaret, tolleret statum religiosum, & monachum extraheret ab statu, & restitueret in pristinam libertatem, cùm status religiosus sine illis constare non possit. At vota solemnia solemnitate legitima potest tollere Pontifex, quod attinet ad solemnitatem legitimam, sine vlla mutatione status, nec restitutione libertatis. Cui consequens est sola voluntate Pontificis vota solemnia solemnitate essentiali posse reddi solemnia legitimè independenter à voluntate vouentis. Cùm tamen vouens absque propria voluntate non possit manere ligatus votis solemnibus solemnitate essentiali. Nam etiã paruuli oblati à parentibus religioni, cùm ad pauperatis annos perueniebant, tenebantur tatam habere parentum oblationem, vt dixi suprà *cap.* 5.

2 Secundò colligitur, Pontificem dispensare posse *in* votis solemnibus obedientiæ, castitatis, & paupertatis, tam solemnitate essentiali, quam legitima. Si enim potest in simplicibus votis dispensare, poterit etiam in solemnibus, cùm solemnitas legitima supra vota simplicia, tantùm addat constitutionem ex Ecclesiastica auctoritate prouenientem. Atque ita docuit Sanctus Thomas *in 4. dist.* 38. *art.* 4. *q.* 1. *ad* 3. & ex familia Diui Thomæ Paludanus *ibid. q.* 4. Henricus *quodlib.* 11 *quæst.* 25. Antoninus 2. *p. tit.* 11. *c.* 2. Caietanus 2. 2. *q.* 88. *art.* 7. Petrus Soto *lect.* 5. *de matrimonio*, Petrus Ledesima *de matrimonio. qu.* 61. *art.* 2. *ad* 4. Martinus Ledesima 2. *p.* 4. *quæst.* 69. *art.* 7. Catherinus *lib.* 6. *contra Caietanum in quæst. de hac re*, & fatis probabilem sententiam iudicauit olim Victoria in relectione de potestate Papæ. Nam quod attinet ad Doctores è Societatis IESV, quod opus est reeensere, cùm eiusdem instituti ratio hanc sententiam planè supponat.

3 Sed numquam ita sensit Diuus Thomas 2. 2. *q.* 88. *art.* 7. planè videtur asseruisse indispensabile esse votum solemne? Respondet Caietanus Diuum Thomam non omnino certè, sed opinatiuè solùm id docuisse, quia existimauit ita colligi ex *cap. cum ad monasterium*, *de statu monachorum*, de quo statim, & ita ait Caietanus si Sanctus Thomas vidisset explicationem aliorum Pontificum, qui dispensarunt, existimantes oppositum non colligi ex *dict. cap.* planè contrariam sententiam docuisset. At Ioannes Azor *tom.* 1. *lib.* 12. *cap.* 7. *qu.* 1. & alij viri docti huius ætatis contendunt explicare Diuum Thomam, vt in eo articulo solùm voluerit non posse Pontificem dispensare cum monacho in voto castitatis, vt simul possit matrimonium contrahere, sine vlla obligatione castitatis, & esse monachus. Possumus autem eam explicationem deducere ex eodem D. Thoma in eo articulo, eò quod in corpore ait non posse Pontificem dispensare in hoc voto, sicut potest dispensare in voto castitatis electorum. Clericus enim manet in statu clerici etiam ablato voto castitatis: & tamen omnino ablato voto castitatis non manet et monachus in statu religioso, cùm status iste tria vota essentialiter requirat. Deinde cùm Sanctus Thomas impugnat opinionem contrariam, dicit esse quorundam iuris peritorum & ignorantet sic sentire. Et tamen, si de absoluta dispensatione voti loqueretur, sine causa hæc opinionem solùm tribueret aliquibus iuris peritis, quam multi Theologi tempore Diui Thomæ defendebant, & ipse Diuus Thomas, vt constat ex 4. *dist.* 38. *citat.* Non est ergo verosimile Sanctum Thomam voluisse tesitare eam opinionem, sed opinionem aliquorum asserentium posse aliquem simul esse religiosum, & non obligari voto castitatis. Vtcrius potest hic sensus confirmari, quia alias non concluderet Diuus Thomas, quod volebat ex quod de essentia status religiosi sit custodia paupertatis, sicut custodia castitatis; ex hoc enim principio solùm sequitur non posse aliquem retinere essentiam eius status absque aliqua custodia castitatis: non tamen sequitur non posse dispensationem fieri in statu, ita vt persona illa, cui conceditur dispensatio, exi rahatur ab statu religionis. Atque iuxta hunc sensum explicari possunt alia verba eiusdem articuli ab eo qui voluerit defendere Diuum Thomam in hac, quam sequimur, fuisse sententia.

4 Tertiò sequitur Pōtificem nō tantùm dispensare posse in votis religiosorum, sed etiam penitus eorum obligationem extinguere, & irritare, & liberum quem velit dimittere, omnino cessante obligatione trium votorū tam simplicium quam solemnium, & facere de monacho nō monachum etiam solemniter professum, non fecus ac hodie præpositus Generalis Societatis reddit eos qui, simplicia vota emiserunt, cùm dimittit. Quod mirot cur absurdum iudicet Gabriel Vazquez *cap.* 8. *eius disputationis, num.* 91. cùm tamen absurditatis causam retineant. Id enim expresè olim docuit Palud. *in 4. dist.* 38. *q.* 4. *art.* 4. *concl.* 11. & 12. Ricard. *eadē dist. art.* 9. *q.* 1 *in solutione ad* 6. Dutād. *ibid. q.* 2. *in solutione ad primū argumentū, n.* 9. Ioannes Gerson *tom.* 3. *tract. de consensu Euangelistarū, § ex prædictis inf.* 9, Ioannes Azor *tom.* 1. *inst. moralium, li.* 12. *c.* 7. *q.* 1. sæpè. Ex interpretibus iuris canonici, quidam Vincentius, &

Digitized by Google

Ioannes allegat à glosa *in cap. cum ad monasterium, de statu monachorum*, quorum etiam meminit Capreolus *eadem dist. quæst. vnica*, in solutione ad argumenta contra secundam conclusionem. Et quidem ego non video rationem, propter quam non possit imitare vota religionis subitantialia, vt magis constat ex ijs, quæ diximus *ead. q. 3. scholastica, cap. vltim.*

5 At qui sentiunt voti solemnis nullà esse dispensationem posse, duo potissimum objciunt contra id, quod inferebamus modo. Primò, ac præcipuè ex *cap. cum ad monasterium, de statu monachorum*, vbi Innocentius III. *Abdicatio proprietatis, sicut & custodia castitatis, adeo est annexa regulæ monachali, vt contra eam nec Summus Pontifex possit licentiam indulgere.*

6 Canonis huius difficultatem variè dissoluunt Doctores. In primis Ferdinandus de Mendoza *lib. 2. de confirmando Concilio Iliberitano, cap. 30.* in eo canone Summi Pontificis nomine censet intelligi Episcopum, itaque illi non licere in votis solemnibus religiosorum dispensare. Hanc interpretationem nouum quidem refellunt recentiores quidam, quod nomine Summi Pontifícis in libris Ecclesiasticis nunquam intelligatur Episcopus. Hi tamen ignorantia veritatis lapsi sunt, nihil enim ea appellatione frequentius. Itaque olim Episcopi, Summi Pontifices, Summi Sacerdotes, & Simi Antistites dicebantur, & quàm ad id innumera testimonia produci possunt, tanùm indicabo nonnulla. Anacletus *epist. 2.* & habetur *in cap. accusatio 2. qu. 7.* Cornelius Papa *in epist. ad Rufum Episcopum Orientalem*, refertur *in cap. sacramentum 2. quæst. 1.* Eusebius *epist. 3. decretali ad Episcopos Tusciæ*, habetur *in c. manus quoque, de consecr. dist. 5.* Zosimus Papa *epist. 5.* & 6. Leo *Epist. 88. in fin.* & *epist. 99.* & *epist. 105.* & 108. Gelasius *epist. 9. col. 3. in principio*, Hormisdas *epist. 1.* Ioannes Secundus *epist. 4.* & 5. Concilium Rhegiense sub Sixto III. *can. 6.* Tauritanense *cap. 1.* Agathense XI. *canon. 35.* Isidorus *lib. 3. etymologiarum cap. 12.* Alcuinus *de diuinis officijs, C. de singular. vestib.* Nec verò prioribus tantùm seculis ea appellatio Episcopis omnibus tribuebatur, sed etiam temporibus Innocentij III. cuius est *caput, cum ad monasterium*. Quamuis postea Summo Pontifici relegata sit. Idque constat in primis, quia Gratianus *in cap. de presbyteronum, §. sed & hoc intelligendum 56. d.* summos Sacerdotes Episcopos appellat, & Robertus de Monte in supplemẽto ad chronicon Sigeberti, quod scripsit temporibus Innocentij III. Peruenit enim ad annum millesimũ, ducentesimum decimum, is quidem duos Archiepiscopos, & Episcopũ, Summos Pontifices appellat anno 1157. *§. in festinitate sanctí Clementis*, Helmoldus *lib. 2. chronicorum cap. 12.* & apud Baronium *tom. 12. anno Christi 1179. nu. 7. ibi, Ita vt in Concilio Prælatorũ cathedram inter Summos Pontifices collocaret*. Et Arnaldus Abbas Lubecensis *chronicõ lib. 2. apud Baronium tom. 13. anno 1189. nu. 4. ibi, Inter hæc autem Volmesius Ecclesiæ Treuerensis contra voluntatem Imperatoris per manus domini Papæ ad summum Sacerdotium meruit promoueri*. Ob id ergo solutio illa reijci non debuit.

7 Sed quamuis ex ea parte reprehendi non debeat, adhuc tamen resciendа ea interpretatio est, quia falsum est temporibus Innocẽtij Tertij non potuisse Episcopos dispensare in religiosorũ votis. Nam eo tempore, & multis post Innocentium annis pleraque monasteria subiecta erant adhuc Episcopis immediatè, neq; enim adhuc omnia sub vno degebant capite: at religiosorum prælati liberam habuerunt potestatem dimittendi monachos liberos ad obligatione votorum, vsque ad tempora Gregorij Septimi. Qui Honorium Tertium successorem Innocentij Tertij subiectus est, *an religiosi, de regularibus*. Id quod nos demonstrauimus illa quæstione tertia scholastica capitulo vltimo. Quod si religionum Prælatis ea potestas erat, à fortiori Episcopis erat facultas dimittẽdi quem vellent libertum, nunc fecus ac non residet penes Sununum Pontificem. Nondum ergo temporibus Innocentij III. sublata erat Episcopis potestas dispensandi aut irritandi, vel dissoluendi religiosorum vota. Vnde Ferdinandi de Mendoca noua intelligentia canonis Innocentij non subsistit.

8 Quare legitima eius capitis interpretatio est, quæ & communis, videlicet non posse Pontificem ista duo conjungere, scilicet, propositi retinere, castitatem non seruare, cum statu religiosi, vt ei indulgere liceat nam, vt cum proprio & sine castitate vita monachalis sit. Quod quidem certissimum est, quia illa tria vota paupertatis, castitatis, & obedientiæ sunt de substantia statu religiosi, cùm eius institutio ius diuinũ sit, planum est non esse potestatem in Pontifice ad eiusmodi vnione vt sine paupertate, & castitate status religiosus permaneat. Communis hæc interpretatio est Scholasticorum omnium, qui tenuerunt posse dispensare Pontificem in votis religiosorum solemnibus, ita Paludanus *in 4. dist. 38. q. 4.* in argumento contra secundam conclusionem. Richardus *eadem dist. art. 9. q. 1. in solutione ad 2.* Durandus *eadem dist. quæst. 3. n. 19. in solutione 2.* Leonardus Lessius *lib. 2. cap. 40. dub. 19.* Ex interpretibus autem iuris canonici Innocentius IV. *in idem caput*, quem sequitur Panormitanus *ibidem, n. 21.* Couarr. *de testamen. cap. 1. n. 15.* & denique idem etiam ex Theologis docuit Michael de Medina *de continentia sacrorum hominum, cap. 32.* & *33.*

9 Addendum tamen, quod nos *illa q. 3. scholastica*, latè demonstrauimus, abdicatione proprietatis non intelligi abdicationem dominij, cùm etiam retento dominio possit esse vera religio, sed abdicationem vsus fine licentia Prælati. Id enim appellat Pontifex viuere sine proprio, aut proprietate. Sicut etiam nomine custodiæ castitatis non intelligitur tantùm castitas absoluta, sed fine absoluta, fine etiam coniugalis, cum dependentia tamen aliqua in vsu coniugij à voluntate Magistri, qui posset illum auocare à coniugali toro ad militiam. Is enim vsus hac ratione consideratus potest esse materia consilij, & ex consequenti materia voti. Et quidem ita interpretatur proprietatis nomẽ in isto canone interpretes iuris canonici non pauci. Atque ita esse intelligendam eam vocem demonstrauit lanissimè *1. part. variar. de statu. quæst. 3. scholast. cap. penult.* ex ipso responsi Pontificis contextu, & iterũ dicam infra.

10 Secundò objciunt, hac ratione facilè fieri posse, vt quis viuente prima vxore, eam vis matrimonium ratum tantùm dissolutum fuerat per professionem, secundo nubat alteri, Pontifice in votis religionis, cum illo dispensante. Hoc argumento vsi sunt veteres illi hæretici, qui sentiebãt Pontificem non posse dispensare in voto solemni continentiæ. At non solùm id, qui asserebant Pontificem dispensare posse in voto solemni cõtinentiæ, hoc argumentum ridiculum iudicarunt, sed & ipsi qui obiecerunt, ingenuè fatentur nullius esse momenti. Id vltimum constat ex Capreolo *in 4. dist. 38. quæst. vnica, in solutione argumentorum Paludani contra secundã conclusionem*, & Deca Hispalensi *eadem dist. q. vnica*. Illud verò, prius, scilicet, qui sentiebant Pontificem dispensare posse, nullius momenti iudicasse argumentum illud, constat ex Paludano *in 4. eadem dist. quæst. 4. art. 4. in fine*, qui cùm id argumentum sibi obiecisset, hæc respondit. *Sed ad hoc ipsum respondent, & bene, quia sicut non est inconueniens post matrimonium consummatum alterum mori, & sic matrimonium solui, & nihilominus si mortuus fuscitaretur, posset cõtrahere cũ alia prima viuente: sic non est inconueniens, quod post matrimonium initatum, & per ingressum religionis, & per mortem spiritualem soluti, si religiosus per dispensationem fuscitetur ad vitam eisdem, quod contrahat cum alia prima viuente, nec propter hoc habet plures vxores, sed vnam tantùm, quia cum prima fuit solutum matrimonium*, Ricardus *in 4. dist. 38. art. 9. quæst. 1. in solutione ad 6.* Durandus *ibidem quæst. 2. in solutione ad 1. nu. 9.* eodem modo respondent, & ex Recentioribus eandem sibi difficultatem objcit Ioannes Azor *tom. 1. institut. moral. lib. 12. cap. 7.* cùm de eadem re disputaret *quæst. 1. obiectione 2.* & eodem modo respondet & Lessius *lib. 2. cap. 40. dub. 19. ad 4.*

11 Tertiò objciunt. Quia Pontifex nequit efficere, vt calix semel consecratus non maneat in perpetuum consecratus. Ergo non poterit efficere vt professus, qui semel consecratus est Deo per votum solemne, non maneat

tali

tali consecratione consecratus. Sed certè hęc ratio, quam potissimam existimant DD. oppositæ sententiæ, nihil conuincit, vt latè probant Caietan. & Gregor. de Valent. Nam vel sermo est de consecratione, quæ fit per votum, hæc non impedit: quia etiam repetitur in voto simplici. Vel de consecratione, in qua consistit solemnitas, vel quę illi adiungitur, & hæc etiam impedire dispensationem non potest, quia illa est de iure positiuo, & per illam solam non constituitur aliquis religiosus. Et certè si hæc ratio aliquid efficeret, etiam probaret neque Deum posse dispensare, quia non posset facere quin semel consecratus fuerit consecratus, quod dici non potest. Deus enim auctoritate propria potest remittere verbum promissionis sibi factæ, & Pontifex id potest potestate à Deo accepta, vt dici solet de potestate accepta ad dispensandum in voto simplici. Vnde sicut re mutata, aut mutatione facta in re consecrata potest illa in profanos vsus conuerti, vt si forma calicis dissoluatur, potest quis eius materiam in quemlibet vsum applicare, vt omittam, etiam eius vsum ex necessitatis causa: ita etiam mutatione facta, & Pontifice potestate à Deo accepta dispensante in votis, aut dissoluente religionis statum, potest qui iam fuit consecratus, deseruire etiam negotijs sæculi, atque nubere, & suis bonis vti pro libito.

CAPVT XI.

De approbatione ad religiosum statum olim necessaria.

SVMMARIVM.

1 *Quid probandum in isto cap.*
2 *Potestatem approbandi religiones fuisse olim penes Episcopos.*
Probatur 1. ex c. vnic. de relig. dom. ibid.
3 *Secunda probatio.*
4 *Tertia probatio.*
5 *Sufficere approbationem tacitam, & negatiuam.*
6 *Probatur a simili.*
7 *Et exemplo desumpto ex canonizatione Sanctorum.*
8 *Et optima ratione.*

1 SEd quòd magis constet solemnitatem votorum legitimam Ecclesiæ constitutione inductam esse, ostendamus à quo tempore inceperint ea, in quibus solemnitatem votorum consistere diximus. Sed cùm statuerimus quatuor requiri ad votorum solemnitatem. Primum est religionem, in qua emittuntur vota, esse approbatam auctoritate Pontificis. Secundum, vt sint ex parte præsulis acceptantis perpetua, ita vt non possit Prælatus liberos dimittere, votorumque vinculo solutos. Tertium, vt paupertatis votum secum afferat inhabilitatem ad dominia. Postremum etiam, vt voto castitatis coniuncta sit inhabilitas ad coniugia ineunda; ostendamus ab hoc capite nullus sæculis religiones floruisse in Ecclesia sine his accidentibus adiunctis, & neque indiguisse approbatione Pontificis, & olim liberos dimittu solitos monachos à Prælatis, & valuisse monachorum coniugia, & habiles fuisse ad adquirenda dominia. Primum ostendamus in hoc capite, reliqua in sequentibus.

2 Igitur, quod attinet ad religionum approbationem, non fuisse illam olim sedi Pontificiæ reseruatam, sed fuisse eam potestatem penes Episcopos, & loci ordinarios, (quæ est prima pars nostræ sententiæ) adeo certum est, vt ferè probatione non egeat. Sed ne desim instituto suscepto, proferam nonnulla, quibus ostendam. Primum est, quia nulla scripta lex extat, in qua religionum approbatio Sedi Apostolicæ reseruetur, præter eam, quam anno 1212. aut paulò post occasione VValdensium hæreticorum, qui pauperes de Lugduno vocabantur, tulit Innocentius III. in Concilio Lateranensi, & habetur *in cap. nimia, de religios. dom.* vbi statuitur, ne quis nouæ religionis institutum fundaret sine Sedis Apostolicæ approbatione. Quod decretum renouauit Gregorius X. in Concilio Lugdunensi, & habetur *in cap vnico, de relig. dom. in 6.* Ex quo quidem canone multi existimant colligi habuisse olim Episcopos potestatem approbandi religiones, sic censent Ioannes Azor *lib. 11. institut. cap. 23. quæst. 5.* & Cardinalis Bellarminus *lib. 1. de monachis, cap. 4.* & Gregorius de Valentia *2. 2. disp. 10. quæst. 2. p. 2.* Leonardus Lessius *lib. 2. de iustitia, cap. 41. dub. 1. num. 15.* & inclinare videtur Caiet. cum D. Thom. *2. 2. q. 188. art. 1. ad 4.* At Gabriel Vazquez *1. 2. disp. 165. cap. 4.* existimat non colligi ex verbis eius Innocentij constitutionis olim esse penes Episcopos potestatem religiones approbandi, cùm tandùm in ea præcisè contineatur, nequis nouum institutum religiosum fundaret, hoc est, sine Sedis Apostolicæ approbatione, sed assumeret vnam ex approbatis. Quæ duo longè diuersa inter se sunt. Sed non rectè consideratæ decreti sensum videtur, quod sic ostendo. Vel ante eam constitutionem, qui nouum religionis institutum fundabat, indigebat approbatione Sedis, vel non indigebat. Si primum, non ergo ea noua constitutio esset; esse autem nouam constitutionem planè indicant illa verba, *Firmiter prohibemus, ne quis de cætero nouam religionem inueniat*, &c. Si verò non indigebat: ergo earum approbatio erat penes Episcopos. Deinde sic premo eius constitutionis verba. Cum dicit Innocentius *firmiter prohibemus, ne quis de cætero nouam religionem inueniat*, quos excludit? hoc est, inquiro an eam legem indispensabilem efficiat ab omnibus vniuersim. Hoc est, à se & ab Episcopis? Primum esse non potest. Ergo secundum. Absoluit ergo ab Episcopis in eo dispensandi potestatem. Poterant ergo antea dispensare, & religiosum nouum institutum approbare. Aliàs quid ab illis absoluisset, si antea non poterant? Sensus ergo prædictæ constitutionis legitimus iste est, ne quis nouam religionem inueniret, sed assumeret vnam ex approbatis, sine Sedis Apostolicæ licentia, quo ab Episcopis potestatem absoluisse videtur.

3 Deinde hanc potestatem olim penes Episcopos extitisse illud etiam suadet, quod videamus antiquis canonibus religiosorum monasteria pleno iure subiecta Episcopis, constat ex Concilio Chalcedonensi *cap. 4.* apud Gratianum *c. quidam 18. q. 2. Quidam monachorum habitu viventes indifferenter per ciuitates incedunt, necnon & monasteria, & se ipsos præsumptione propria commendant. Placuit igitur neminem aut ædificare, aut constituere monasteria, aut oratoria domum sine cõscientia ipsius ciuitatis Episcopi.* Idem cõstat ex *can. 8.* & Concil. Nicæno *cap. 14.* Aurelianensi *can. 1.* apud Gratianum *c. Abbatis 18. q. 2.* & in Concilio apud Palatium Vernis *cap 3.* & alibi sæpè. Expendo autem *in can. 4.* Chalcedonensi vniuersè prohibitum *noua constituere monasteria*, sine restrictione ad monasteria religionum iam existentium vel nouiter inuentarum. Quare vtrumque commiti videtur Episcopi iudicio, & approbationi. Expendo rursus summum silentiũ in dictis antiquis canonibus de approbatione Sedis Apostolicæ. Mirum autem esset, cùm tam multa de religiosis ordinibus in Conciliis constituta fuerint, & vt nemo religiosum habitum assumeret sine Episcopi licentia *in can. 14.* Nicæno, & vt nullus sine Episcopi consultatione de monasterio ejiceretur in Concilio Meldensi *can. 19.* & ne religiosi sine literis commendatitijs Episcopi vagarentur, in Agathensi *c. 38.* nunquam huius approbationis à Romano Pontifice impetrandi mentionem esse, si illa illis sæculis ad religiosum statum necessaria esset. Summum ergo ea de re silẽtij fuit, quia Episcoporũ approbatio satis erat.

4 Tertiò hãc etiam potestatem Episcoporũ vsu receptã indicat, quod videamus florentissimas D. Basilij, Augustini, & Benedicti religiones multis sæculis in Ecclesia viguisse sine aliqua, quam legamus, Sedis Apostolicæ approbatione. Prima quod ego sciam, & monachorum, & canonicorum Augustini mentio facta est in Synodo Aquisgranensi prima anno Domini 81 *8. can. 113. & 114.* & regulæ eius mentio, in Synodo Remensi sub Eugenio II. creato anno Domini 824. hoc est, ferè quadringen-

Digitized by Google

jis annis post obitum Augustini, & ab Innocentio II. *can. in perniciosam* 18. *quæst.* 2. hoc est, in Concilio Lateranensi sub eo l'ontifice, quod nuper edidit Baronius *tom.* 12. *annal.* anno Christi 1139. & post Innocentium alij plures meminerunt. Basili regulæ prima mentio in VII. Synodo generali sub Adriano anno 789. & ab Innocentio II. *can. ut.* Benedicti verò regulæ meminit Gregorius *libr.* 2. *dialogorum*, *cap.* 9. anno 590. hoc est, annis quinquaginta post obitum benedicti, Zacharias Pontifex anno 741. & Concilium Moguntinum anno 812. Synodus Remensis citata, Alexander II. & Innocentius II. & Alexander III. Pachomij, & Antonij, & Hieronymi regularum, quæ priscis sæculis in Ecclesia viguerunt, nullam Pontificiam approbationem legimus. Communi autem sensui opponeretur, & risu excuteretur, qui diceret toto eo tempore à fundatione vsq; ad approbationem expressam sedis Pontificiæ, religiones vere non fuisse, sed nomine tenus; cum Gregorius X. in *c. 1. unico*, absolutè religiones appellet etiam illas ante Sedis Apostolicæ approbationem inuentas, & idem indicet Bonifacius VII. *cap. unico. de voto in 6.* & ibi glosla *verb. approbatis*, & eodem modo loquatur Bonauentura in legenda Sancti Francisci *cap.* 3. & Antonius 3. *part. tit.* 23. *cap.* 1. ante §. 1. *versic. Dominicus*. Et quamuis Caietanus 2. 2. *quæst.* 88. *art.* 7. §. *confirmatur*, non velit eas simpliciter ante approbationem Sedis Apostolicæ religiones dicere, non tamen cum addito diminuente religiones appellat, sed loquitur de illis tantùm in ordine ad diminendum matrimonium, quod habere non potsit votum castitatis, nisi expressa Ecclesiæ constitutione. Non negauerim etiam ante tempora Lateranensis Concilij petuisse aliquando approbationem religionis à Sede Apostolica. Nam Innocentium Primum nostrum ordinem confirmasse docent complures, & colligunt ex libro Pontificali, in eius vita in quo vniuersè dicitur. *Constitutum fecit de omni Ecclesia, & de regulis monasteriorum*, Idem affirmat liber Pontificalis fecisse Cælestinum Primum. & Prætor Sutor *lib.* 1. *de vita Carthusian. tract.* 2. *c.* 2. assirmat Carthusianum ordinem approbatum ab Alexandro Tertio, qui præcessit Innocentium Tertium. Tanùm itaque contendo eam approbationem Pontificis non fuisse necessariam ad firmitatem status religiosi, neque ad eius rationem.

5 Sed addo deinde (quæ est secunda nostræ sententiæ pars) neque etiam ex essentia status religiosi esse necessariam aliquam approbationem, etiam Episcopi, expressam, sed sufficere tacitam, & negatiuam, qua non resisteret, si enim resisteret, destrueretur status, non secus ac Prineeps potest imitare contractum aliquem vel donationem justa de causa in materia ipsi subiecta. Vnde approbationem Ecclesiæ nó ad essentiam illius ad ornatum tantùm pertinere docuit Diuus Thomas 2. 2. q. 188. *art.* 1. *ad* 4. & *ibi* Caietanus, si attentè legatur Michael de Medina *lib.* 4. *de contin. cautroueri.* 7. *cap.* 3 & 5. *sed eam Pontifices, in fine*, Thomas Sanchez *lib.* 7. *de matrimonio, disput.* 25. *n.* 10. Ioannes Azor *tom.* 1. *lib.* 11. *c.* 23. *q.* 1. Bellarminus *tom.* 2. *lib.* 1. *de Monachis c.* 4. referti etiá solet à nonnullis Trithemius in lib. de laudibus Ordinis Carmelitanic. 1.

6 Deinde non pertinere ad essentiam, sed sufficere tacitam, vel negatiuam probo à simili, quia idem videtur esse judicium de statu religioso vnius certæ, & determinatæ personæ, & alicuius instituti religiosi. At ex eo quod aliqua fœmina, etiam sine Episcopi licentia, etiam sine benedictione, sacrum sibi velamen imponeret, & se pro religiosa gereret, videntè Episcopo aut aliis, & populo nec resistentibus, inter religiosos ita enumerabatur, vt professionem facere compelleretur, nec permitteretur habitum religiosum dimittere. Constat ex Concilio Triburiensi *cap.* 25. & Cœlio in Palario Vermis *cap.* 11. & Toletano XX. *cap.* 5. cùm tamen, & sine consensu Episcopi, & sub eius iurisdictione, & eius benedictione, & consecratione nulla fœmina assumere habitum religiosum posset, vt ostendam infrà. Sicut ergo vt illæ fœminæ rei gioſæ essent, & religiosum habitum gestare compellerentur, aut si dimitterent, ad illum redire, saus erat negatiua Episcopi licentia, ita etiam ad religiosum statum, si eius essentiam, & naturam spectes, non alia requiritur.

7 Præterea explicari potest res ista alio exemplo. Quia quando aliquis, qui sanctitate emicuit, refertur in sanctorum numeri, non est ea canonizatio, quæ illum sanctum constituit: sed cùm jam ille reuera sanctus esset, id efficitur approbatione Ecclesiæ, vt sine periculo, illum omnes venerari possint, illique sanctorum cultum deferre. Ita etiam in nostro casu dicendum est, approbationem Ecclesiæ in statu religioso ad eum tàtum finem deseruire, vt consset nullum esse periculum in eius instituti regulis, constitutionibus, & mediis, quæ ad perfectionem acquirendam apponuntur; non verò, vt reuera religiosum statum efficiat,

8 Denique ostenditur optima ratione ex dictis suprà *cap.* 4. & 5. desumpta. Quia status religiosus à Christo Domino institutus est. Constat autem donatione, qua vouens se transfert in ius alterius, & emissione votorum. Ergo quamdiu Ecclesia non teddidit eam donationem irritam, illique restitit, illa sola sufficit ad constituendum vouentes in statu religionis immobili; cùm Prælatus religiosi in subditum nullam à Pontifice iurisdictionem accipiat, vt eo *cap.* 5. demonstratum est. At iam posta *in dicto cap. ne nimia, de religios. dom. & in dict. cap. vnic. eodem in* 6. ita approbatio Pontificia ad religionem requiritur, vt sine illa religio non sit. Idque optima ratione fieri potuit à Pontifice. Quia, cùm religionis status consset donatione vouentis, ea donatione irrita facta cessat religionis status, Et sicut sæculares Princeps potest humanis donationibus certas quasdam leges præscribere, quibus non seruatis inualida donatio est: ita etiam Pontifex iure optimo potuit ista donationi humanæ, quæ est fundamentum status religiosi, præscribere necessitatem approbationis, hoc est præcipere, vt fieret in religione per Pontificem approbata, & alius nullius esset momenti, Quod totum ab Ecclesiastica auctoritate constat esse profectum.

CAPVT XII.

Religiosos prioris sæculi liberos dimitti solitos à Prælatis, & vota relaxata.

SVMMARIVM.

1 *Religiosos numquam potuisse discedere sine licentia Prælati.*
2 *Olim dimitti solitos relaxatis votis à Prælato, probatur primum.*
3 *Idem probatur testimonio Gregorij.*
4 *Et testimonio Augustini.*
5 *Et ex Basilio.*
6 *Aliter Gregorio.*
7 *Et ex ratione,*

1 IAm explicemus secundum, scilicet, quamuis ex parte vouentis illis temporibus esset perpetua traditio, attamen ex parte Prælati non fuisse acceptationem perpetuam, sed liberos à Prælato dimitti solitos, & vota relata, cùm judicabatur expedire, ita vt in sæculo liberi omnino manerent ab obligatione votorum. Quod, licet minùs obseruatum fuerit ab Auctoribus, attamen sunt nonnulla, quæ euincunt ita factum fuisse. In primis autem certum sit nulli semel professo sine licentia Prælati licuisse discedere contra Eratmum, qui licitum esse dicebat: contra quem videndus Robertus Cænomanus inuectiuo ad censuram Erasmi in regula Augustini, quod extat in operibus Augustini Parisijs excusis anno 1541. constat etiam non licuisse ex Basilio *in constit. Monast. cap.* 22. 24. 34. & 35. qui huiusmodi discessum alibi etiam sacrilegium vocat, scilicet, in regulis susiùs, disputatis *inter reg.* 14. & ex Concilijs passim, cùm discedentes monachos velut Apostatas puniri iubent.

2 Igitur

2 Igitur ad probandum liberos à Prælatis dimissi soliti os uoüis relaxatis, primò ueto simile aliquod argumentum desumi poterit, si consideremus, quam magna erat prisci temporibus facultas expellendi à religionibus, ut constat ex Augustini regula prima, & secunda. Benedictus quoque in sua regula c. 58. ubi agit de professione fratrum, ut illæ ueltes sæculares, quas nouitius probationis tempore gestabat, & una cum emittebat professionem, e uestibulo, diligenter asseruentur: ne, si ad sæculum reuerti voluerit, discedat in habitu religioso. Idem quoque statuit Basilius in Asceticis sæpè, ubi insinuat olim discedere solitos, facileque dimitti *pag. 336. col. 2. ad finem, & 339. col. 1* circa medium, & in regulis fusiùs disputatis *interrogat.* 28. 29. & 47. & in regulis breuioribus *interrogat.* 57. 61. 102. & 155. Quæ satis uerosimiliter indicant illos discedere de licentia Prælati uotis relaxatis. Si enim non esset acceptatio ex parte Prælati quasi temporanea, sed firma atq; perpetua, cur seruandæ essent uestes, ut si uellet retrocedere, eum illis dimitteretur.

3 Secundo loco profero testimonium Gregorij *libr. 2. dialogo. cap. 25.* ubi agens de monacho, qui in ordine Diui Benedicti facultatè discedendi effagitabat, ita inquit; *Cumque eum uir Dei assidùe corriperet, & frequenter admoneret ipse uerò nullo modo consentiret in congregatione perstitere, atque importunis precibus, ut relaxaretur, immoneret, quadam die,* &c. Expendo uerbum illud, *relaxaretur*, Monachus ille facultatè discedendi flagitans, uotis erat adstrictus suæ professionis; si namque nullo teneretur uoto, relaxari minimè diceretur. Relaxari enim est dimitti ab obligatione liberum. Vnde Cicero de senectute: *Ex quo intelligitur quales futuri sint, cùm se planè corporis uinculis relaxauerint,* & alibi passim, & apud Poetas, & in Iure *relaxari condemnatione, l. 12. D. quod metus causa, & C. quod si honestè.* & urgeo magis ea, quæ *in fine c.* habentur, scilicet monachum illum post uisum draconem reuertisse ad monasterium, & denuò professum, aut promisisse se nunquam discessurum à monasterio. Inquiro, uel monachus ille discesserat adhuc ligatus uotis, uel non. Si primum, quid ergo postea denuo promisit se nunquam à monasterio discessurum, quandoquidem iam ad id uotis, ex aliorum iudicio, solemnibus tenebatur: si uerò libet dimissus est, habeo intentum, scilicet, de licentia Prælati, quando expediebat, uota relaxata,

4 Tertiò id probo irrefragabili, meo iudicio, testimonio Augustini sermone primo de communi clericorum uita. Augustinus suis Canonicis regularibus proprium habentibus comminatus fuerat degradationis pœnam. Occasionem autem testamenti conditi à Ianuario, de quo iterum capite sequenti, fragilitatique naturæ in aliquo cedendum ratus, pœnam reuocauit, hortaturque eos ne proprium habeant; aut si habent, diuendant, alienent, vel pauperibus elargiantur, quod si renuant, à monasterio discedant, & in sæculo cum proprio viuant. *Qui volunt* (inquit) *habere aliquod proprium, quibus non sufficit Ecclesia Dei, maneant ubi volunt, & ubi possunt, non eis aufero clericatum.* Ex quibus sic argumentor. Illi canonici, cùm quibus agebat Augustinus, iuerè religiosi erant, & tenebantur voto. Et præterquam, quod iam supra satis ostensum est, adhuc ostenditur ex his quæ dicit in eodem sermone: *Qui societatem communis uitæ iam susceptam, qua laudatur in Actibus Apostolorum, deserit, à uoto suo cadit, à professione sanctà cadit: expellet Deum iudicem, non me.* Illi ergo discedentes à monasterio aut proprium tenentes cadebant à professione, & uoto. Et infrà. *Si aliquem hoc facientem degradare uoluero, non ei deerunt patroni, non deerunt suffragatores, & hic, & apud Episcopos, qui dicant, quid hic mali fecit? non potest tecum uiuere uitam istam, extra Episcopatum uult manere, & de proprio uiuere, non debet perdere Clericatum. Ego scio quantum mali sit profiteri sanctum aliquid, nec implere. Vouete (inquit) & reddite Domino Deo uestro, & melius est non vouere, quam vouere, & non reddere.* Quod autem canonici illi facta ab Augustino discedendi potestate, liberi manerent in sæculo ab obligatione votorum, constat, quia inquit illis ibi licere habere proprij, quamuis essent in periculo damnationis. Quod si teuerètur voto, nõ liceret illis in sæculo habere aliquid proprij, nec tantũ essent in damnationis periculo, sed vere in statu damnationis: sicut & nunc, qui solemniter professus ejicitur è monasterio, manente obligatione voti, nihil tanqã proprium valet adquirere: sed tantũ ius habet quærendi ea, quæ ad victũ, vestitum, & habitationem pertinent, reliqua verò vel cedunt monasterio, à quo ejectus est, vt quidã volunt; vel Episcopo, vt alijs videtur, vel vt alij censent, Pontifici, sicut & ea bona, quæ vacãtia nominantur. Adde, quòd efficacius maneat argumentũ, canonicos illos non fuisse religiosos ad tempus, vt certum est apud scriptores omnes,

5 Quartò profero ex Basilio nonnulla, quæ sententiam nostram non obscurè confirmant. Nam in regulis fusiùs disputatis, interrogat. 14. cùm quæsitum esset de ijs, qui cũ per professionem Deo se ipsos denouerint, professionem illam conantur rescindere, respondet: ceterum horum vnusquisque, si postea quam intra reliquorum fratrum societatem adscriptus fuerit, factam à se professionem resciderit, is perinde debet aspici, vt qui in Deũ peccauerit, quem videlicet professionis fuæ testem adhibuerit, cuique solemni se voto obligauerit. Expendo in primis id, quod interrogatio supponit, aliquos eo tempore conatos rescindere professionem, erat que in more, vt de consensu Prælati rescinderentur, & liberi remanerent, alias quomodo id intentarent aliqui, si illicitum, si non in vsu? Quod autẽ liberi manerent votorum nexu, satis indicat rescindendi verbum. Qui enim ex solemnitate professis fuæ inconsulto, siue consulto amissite habitum dimitteret, non dicetur professionem rescindere, neque qui id conaretur, verè conaretur rescindere. Quare cùm is qui egrediebatur eo tempore ex Prælati consensu, professionem rescinderet, absque dubio votorum soluebatur nexu, quamuis si sine amissitis licentia id faceret, peccaret, sacrilegusque esset, vt ibi Basilius. Ne verò quemquam moueat illa solemnis voti mentio, sciat enim solemne à Basilio vocari, non in eo sensu, quem hactenus sequuti sumus, & quo nostri loquuntur à paucis annis scholastici: sed, vt supra dixi, quia publicum coram testibus in manu antistitis emittebatur, vt constat ex *interrogat. 15. col. 3. circa finem.* Itaque solemne dixit, vt distinguaret à voto extra religionem emisso, non verò vt à simplici solemne distinguaret, eo quo nos solemne vsurpamus modo. Videatur etiam *interrogat. 36.* vbi agens de ijs, qui à reliquorum fratrum societate se separant, ac fecedunt, primo loco enumerat eos, qui discedere volunt, quia sibi dentimento putant contubernium, idque dicit non inconsulto, sed consulto faciendum, quo satis indicat eum liberum remanere. Deinde eum qui mentis imbecillitate, & leuitate commotus vult discedere. Is inquit, *suam curare imbecillitatem debet, alioqui si medicinam noluerit admittere, ipse exclusus a nemine admittatur?* Durum fanè, si vinculis adstrictus ob animi leuitatem dimitteret. Quare ideo facilè, ut inconstans reijciatur, docet Basilius, quia & absoluebatur obligatione uotorum; agebat autem eo loco de his, qui iam professionem emiserant, ut constat ex interrogationis initio.

6 Denique pro hac sententia confici potest non leue argumentũ ex Gregorio, cũ de Venantio Italiæ Cancellario, quæ refero infrà. Religiosi ergo illorũ temporũ discedentes ex monasterio cum consẽsu Prælati, non amplius tenebãtur votis, atque adeo nõ erat illa acceptatio perpetua, sicut nũc est, sed erat in Prælatis potestas dimittẽdi, do nec sublata est à Gregorio IX. *cap. ne religiosi, de regularibus.*

7 Imò uotum obedientiæ in religione emissum non eam habet uim, ut perpetuitatem inducat ex utraque parte, manifestum ese po: est ex generali ratione, quia in uniuersum probatur uota emissa in commodum alicuius tertij cessare, si ille alius respuat promissionem humanam sibi factam, quæ est materia uoti; si pauper nolit pallium accipere, liber manet uouens ab obligatione uoti. Sed cùm quis promittit obedientiam in religione, in eo obedientiæ uoto duæ implicantur promissiones, una humana homini, scilicet, Prælato facta parendi illi, cãquam materia uoti: & altera Deo, quæ est uotum; cuius materia est humana

Digitized by Google

humana promissio, vt docet D. Thom. 2.2.q. 88. *art.* 5. *ad* 3. & hoc idem reperitur ex communi certaque sententia in omni voto emisso in commodum alicuius tertij. Potest ergo religio promissionem humanam sibi factam relaxare, qua relaxata aufertur voti obedientiæ vis. Obedientia autem ablata, castitas, & paupertas promissa non obligant; quia non nisi sub tali obedientia promissa sunt. Religio autem non potest reddi inhabilis ad respiciendam promissionem sibi factam ex propria voluntate: potest enim quilibet vocare suam voluntatem per subsequentem, Debet ergo reddi in habilis ad respiciendam promissionem semel acceptatam, superioris Principis lege, qui eam potestatem iam abstulit à religionum Prælatis, & advocauit sibi,

CAPVT XIII.

Religiosos vouentes paupertatem primi sæculis retinuisse suorum bonorum dominium.

SVMMARIVM.

1 *Religiosos olim valide testamenta condidisse, ex Augustino probatur, ibid.*
2 *Exceptio præcluditur.*
3 *Secunda probatio ex iure ciuili.*
4 *Tertia ex canonibus.*
5 *Quando ablata ea facultas.*
6 *Ratione idem ostenditur.*
7 *Prima obiectioni diluitur.*
8 *Secunda ex eodem ad monasterium, proponitur, diluitur, & explicatur, & 9. 10. 11. 12.*

1 TErtium ex his, quæ proposuimus probanda, facilius confirmabimus, scilicet, eius temporis religiosos emittentes paupertatis votum, non abdicasse à se dominium rerum, sed valide testamenta condidisse, quamuis illicite. In primis probari potest ex Augustino sermon. 1. & 2. de communi vita clericorum. Sed hos sermones Augustini non esse, insignier mentitur Erasmus. Ego tamen audaci, inuerecundo, & effœnato Erasmo, qui cuncta de suo grammaticali cerebro metiebatur, oppono Concilium Aquisgranense fere ante octingentesimo anno in Dei Ecclesia celebratum, quod *cap.* 117. & 118. hos duos sermones, vt Augustini, recepit, & suis canonibus de verbo ad verbum inseruit. Oppono etiam Bedam 2. *Corinth.* 8. qui testimonium citat ex huiusmodi sermonibus, vt tam deinceps, Erasmus, cui non olet, quod bene olet, contiuescat, nec dicat, *olet stylum, stylum non sapit*. In primo ergo sermone inquit Augustinus quendam canonicum Regularem è suo monasterio Ianuarium nomine iam iam morti proximum testamentum condidisse, Ecclesiamque hæredem reliquisse, nec tamen inualidum pronunciat testamentum, quamuis factum illud grauiter reprehendat. Imo sermone 2. inquit duos Ianuarij filios ante ingressum in religionem de legitimo toro susceptos, de hæreditate patris contendentes ita demum à lite absistisse, dummodo subitantia patris inter vtrosque ex æquo diuideretur. Quod quidem ita factum esse inquit Augustinus, renuntiante tamen prius Ecclesia, quæ hæres testamento scripta fuerat à Ianuario. Validum ergo erat illud testamentum, alias necessaria non esset Ecclesiæ renuntiatio.

2 At forsatis existimabit aliquis regulares canonicos non emisisse vota. Sed id dicere sine dubio non recte. Iam enim supra conuicimus in religione Eremitarum, & clericorum ab Augustin. influxia semper in vsu fuisse substantialia religionis vota. Sed & quo magis id constet, expendo præterea Augustinum loquentem in eo 1. serm. de suorum clericorum vita, qua vitam amulabantur Apostolicam, & eam, quam Augustinus prius cum Eremitis professus fuerat, vt ibi aperte testatur: *Ecce quomodo viuimus inter nos, nulli licet in societate nostra habere aliquid proprium. Sed fortè aliqui habent. Nulli licet, & si habent, faciunt quod non licet; bene autem semio de fratribus meis*. Igitur apud illos proprium aliquod possidere peccatum erat. Ergo adstringebantur voto, alias liceret, peccatumque non esset. Sed quoniam aliquis verbum illud *licet*, latiori quadam significatione accipiet, ita vt indecentium quandam tantùm notet, quæ peccati rationem minimè formatur, audiat Augustini verba, quibus notat Ianuarij factum. *Testamentum fecit, hæredem instituit O dolor illius societatis! ô fructus natus non de arbore, quam plantauit Dominus!* Quod si fructus ille non est de arbore plantata à Domino, ergo de mala, & iniqua arbore, & à Dæmone plantata, atque adeo securi excidenda, & in ignem mittenda.

3 Secundo eadem veritas constare potest ex constit. 5. Leonis Imperatoris *tit. Ne quibus, postquam monastica vita institutum subierint, facultates suppeditan, vniuersum hi de illis testiari prohibeantur, sed vt si quo tempore monasterium adierunt, in id quippiam contulerint, in illorum potestate sit, vt quemadmodum velint, de his quæ sibi postmodum parauerint in plenum adsem etiam testamentum condant si verò nihil ab initio intulerint, tum vt de veste statuendi facultatem habeant, monasterium autem alteram partem, sine trientem accipiat*. Et quidem in hac constitutione agere Imperatorem de monachis non solùm ante professionem, sed post, ex multis manifestum videtur. Imprimis enim meminit legis Iustiniani, qua cauit, vt monachis interdicerentur testari, & de rebus suis disponere, si ante professionem non disposuerint, quæ facultas nunquam adempta est monachis, antequam ligarentur voto. Sunt enim eo tempore nouitiatus omnino liberi, eamque legem in sua vi manere vult Leo Imperator. Ergo de monachis iam professis agebat. Deinde inquit, quod si quis liberos ante ingressum in religionem susceperisset, quamuis esset pater, nihilque disponeret ante professionem, & ob id alijs merito sit adempta facultas disponendi, tamen silentium patris nequaquam filijs nocere debere: sed ad hue posse patrem testari de suis bonis, & in fauorem filiorum, & eiam monasterij. Quod manifestè indicat de professis sermonem esse, nam ante professionem, nec silentium patris nocebat filijs, nec patri vlla lege fuit sublata facultas disponendi. Præterea inquit, quod si mori contigerit intestatum, filijs legitimam portionem concederidam, monasterium verò aliquam partem bonorum retenturum. Quis de patris ad filios deuoluenda hæreditate dubitare poterat ante professionem patris? aut quo iure posset monasterium patris hæreditatem exigere? loquitur ergo de monachis iam professis. Denique statuit, vt de bonis postea quæritis, si aliquid ab intito intulit in monasterium, libere testari possit, inquitque: *Quod siquis dicat hoc solo nomine, quod monachus sit, monasterium omnia de se perceperunt, haud scio, si istiusmodi, qua monachos decent, statuat*. At quis vnquam existimauit monasterium ius habere in quæ sita à Monacho, nisi ratione voti rum, quæ in religione emisit? & adhuc eo supposito iure, quo poterat monasterium se turari ad retinenda omnia adquisita à monacho, decernit Imperator illos liberè testari posse. Constat ergo de monachis iam professis eam Leonis constitutionem intelligi. Quare nomine susceptionis habitus monastici professio intelligendam est, vt & alibi docent iuris periti. Si ergo illorum erant valida testamenta, vtique & dominium bonorum retinebant. De testamentis etiam valide conditis a monacho, atque moniali constat ex *Authentico de sanctis Episcopis, collatione 9. §. siqua mulier*, quam de professo intelligendam esse docent iurisperiti complures, & ex summistis Angelus *verb. religiosus, q.* 24. Paludanus, quem citat, & sequitur Sylvester *verb. religio. 3. q.* 24. Quod idem penitus statuit Iustinianus *in nouella constitut. de monachis, §. si mulier*, quamus eius dispositionem extendit postea Leo Imperator *constit. citat.* Constat etiam *ex leg. generaliter, C. de sacrosanctis Ecclesiis, & l. siquis, C. de Episcopis, & clericis*, assignantur hæredes ab intestato tam viris quam fœminis religiosis: quæ omnia satis indi-

Digitized by Google

cant illos post votum paupertatis perseuerasse cum dominio bonorum, solumquem vsum abdicasse, quæ sufficiens materia est voti paupertatis, vt alio loco dicẽdi est.

4 Nec desunt pro hac re leges Ecclesiasticæ. Nam Concilium Lugdunense Lanno Domini 57. celebratum sub Ioanne Tertio canone secundo hæc habet de testamentis clericorum, & rel gioforum secundo loco. *Quia multorum tergiuersationes in fidelium Ecclesiam quæ sunt collatis priuare donantis, ad comunem inuiolabiliter obseruari, vt testamenta, quæ Episcopi, Presbyteri, seu inferiores ordinis clerici, vel deuationes, aut quæcunque instrumẽta propria voluntate confecerint, quibus aliquid Ecclesiæ aut quibuscunque conferre videantur, omni stabilitate subsistant, id specialiter statuentes, vt etiam si quorumcunque religiosorum voluntas, aut necessitate, aut simplicitate aliquid a legum secularium ordine visa fuerit discrepare, voluntas tamen defunctorum debeat inconcussa manere, & in omnibus Deo propitio custodiri.* Concilium Matisconense I. sub Pelagio XI. anno 582. can. 19. *Et licet priori titulo legatur definitum*, scilicet can. 12. vbi de factis agit virginibus, quem infra capitibus sequentibus refe emus.) *Quid de puellis, quæ se diuinis cultibus, aut parentum aut sua voluntate dicauerint, debeat obseruari, tamen qua monacha nomine Agnes, qua de monasterio sepsis fuga ante aliquot annos discesserat, in eodem est monasterio reuocata, & dicitur instigante diabolo agellos, vel quascunque res ad se pertinẽtes aliquibus potentibus velle donare, aut modo per eorum patrocinium se posse de intra monasterij sua septa subtrahere, & voluptatibus saculi clandestina, vel singulari habitatione vacare, ideo præsenti constitutione sancimus, vt tam illa, quam quacunque alia monacha, qua sub hac argumentatione se de religionis habitu ad illecebras saculi, aut res suas protam iniquas inde laberationis causa, quibuscunque dare censuerit, tam illa, qua hoc dare voluerit, quam illi quicunque hoc acceperint, ne quod Deus auertat, ambitionis instinctu religionis videatur regula vitiari) tamdiu sint a communionis gratia sequestrati, quamdiu res ipsas eis, a quibus acceperant, digna pœnitentia satisfactione restituãt.* In primo istorum duorum canonum manifestè decernitur, vt quorumcumque religiosorum testamenta, quamuis necessitate vel ignorantia deficiant in solemnitate læculi legibus præscripta, rata nihilominus maneant, & inconcussa. In secundo verò canone certum est fermonem esse de veré religiosis fœminis, & quæ eam professionem emiserant, aliàs recedere à monasterio posse impunè, constat etiam eas suarum rerum dominium, & proprietatem retinuisse, dominationesque ab illis factas valere nisi in eo casu fiant. Argumentum etiam est illas suorum bonorum retinuisse proprietatem, quod qui in eo casu donata accepissent, non monasterio, cuius certè essent omnia, si monachæ illæ dominio, & propietate carerent, sed ipsis sacris fœminis, quæ donauerant, restitui accepta præcipitur.

5 Sublata autem videtur huiusmodi facultas de suis rebus disponendi per Gregorium Magnum *cap. quia ingredientibus 19. quæst. 3. & cap. perlatum est, eadem causa, & quæstione*, & alij posterioribus legibus Ecclesiasticis. Igitur illis sæculis ante Gregorium, quibus status religionis emissione votorum constans vigebat in Ecclesia, non erat annexa religiosorum traditione, hæc abdicatio dominij, quandoquidem validè de suis rebus disponebant, & contendebant testamenta.

6 Imò neque huiusmodi inhabilitatem sequi ex natura voti paupertatis in religione emissi ostendiur breuiter optima ratione. Quia voluntas cuiusque priuatæ personæ reuocari potest ab eadem per aliam postea subiecutam. Reuocata autem ea prion voluntate cessabit inhabilitas, si qua erat, ad contractum. Eatenus enim aliquis te reddebat inhabilem, quatenus non adhibeat consensum, reuocata autem voluntate, iam adhibet consensum, quo præsente, & constante, & contractu alioqui ex natura rei permisso, nihil deesse videtur, quo minus contractus sit firmus. Quare reddere aliquem inhabilem ad contractum, non est opus priuatæ potestatis, sed Principis lege sua immum facientis contractum, quam si adsit voluntas contrahendi.

7 Verùm his, quæ in hoc capite diximus, duo videntur obstare. Primum est canon 21. Concilij Aurelianensis I. tempore Symmachi Papæ prope annum 507. multo scilicet ante Gregorium Primum, per quem diximus sublatam religiosis proprietatem, dominumque bonorum; in eo enim hæc habentur; *Quod siquis monachus per contumaciam exsisterit indeuotus, aut per aliqua loca vagari, aut peculiare habere præsumpserit, omnia qua acquisierit, ab Abbatibus auferantur, secundum regulam monasterio profuturæ*, &c. Augustinus quoque loco supra citato dicit suos monachos viuere sine proprio. Non ergo retinebant proprietatem monachi. Cæterùm ibi *peculiaris* nomine, similiter, *& proprij*, non tam intelligitur dominium, bonorum, quòd ex citatis legibus, & Augustini, & Concilium testimonijs constat ab illis esse retentum; sed vsum ad fui ipsorum arbitrium sine consensu, & conscientia Prælati, qui vsus contra votum erat. Quamuis enim non abdicassent a se dominium rei, eam tamen administrare sine Prælati dispositione non poterant: omnia enim in communi conferebantur, vt iuxta dispositionem Prælati distribueretur vnicuique prout cuique opus esset. At que id videtur indicasse Petrus, cùm Ananiæ dixit: *Nonne manens tibi manebat, & venundatum in tua erat potestate...?*

8 Secundò obstat *cap. cum ad monasterium, de statu monachorum.* In quo Innocentius Tertius ad finem hæc habet: *Nec aliimet Abbas, quod super habenda proprietate possit cum aliquo monacho dispensare, quia abdicatio proprietatis, & custodia castitatis adeò est annexa regulæ monachali, vt contra eam nec Summus Pontifex possit licentiam indulgere.* Hæc Innocentius. Ecce proprietatis abdicationem esse de essentia regulæ monachalis ita inquit, vt contra eam non possit etiam à Summo Pontifice dispensari.

9 Multa de hoc capite dixi supra capite decimo, quæ videnda sunt: illis tamen suppositis communis expositio est primam sedem non posse in abdicatione proprietatis, & in custodia castitatis dispensare hoc sensu, quia non potest proprietatem bonorum cum rerum abdicatione, continentiam cum matrimonij vsu, hoc est, perseuerante statu religionis componere. Quæ fuit solutio fere omnium veterum scholasticorum, qui Pontificem in voto dispensare posse censebant. Verùm nisi ille solutionem aliquid addatur, non omnino satisfacit. Nam si proprietatis abdicationem in hac Innocentij decretali intelligitur dominium bonorum, quod habet reuera monachus, cùm assumitur ad Episcopatum solutus iam ab obligatione voti, adhuc destruit Innocentius eam, quam sequimur hactenus opinionem, scilicet veram religionem constare posse dominio bonorum retento, si ergo mens Pontificis ea est, ex istorum Doctorum sententia, non posse efficere Pontificem, vt in eat religionis status cum non abdicatione proprietatis, hoc est, cum bonorum dominio, nullatenus ergo cum noto paupertatis in religione posset dominium rerum suarum consistere.

10 Quare ego quidem ita responderem, siue in eo decreto nomine *Summi Pontificis* intelligatur Episcopus, siue Romanus Pontifex (id enim ad rem istam parum refert) *proprietatis* uoce nequaquam intelligi in eo capite bonorum dominium, sed usum rei ex propria auctoritate, sine consensu, & scientia Prælati. Dicit autem ucrissimè Pontifex nulla ratione posse fieri, ut alicui in religione manenti concedatur usus rerum inconsulto suo Prælato, & ad subdi ri num, & arbitrium, id enim ex diametro pugnat cum paupertatis uoto: si enim id indulgeretur, tolleretur omnino paupertatis uotum, & tamen religio absque his tribus votis nequaquam potest remanere. Quare abdicationem proprietatis interpretor, abdicationem usus ex propria auctoritate, & libito absque Prælati scientia, & dispositionem. In hoc enim sensu abdicatio proprietatis, sicut & custodia castitatis regulæ monachali intrinsecè annexa est. Confirmatur in hoc sensu abdicationem proprietatis accipiendam esse primò ex eo, quod in eius capitis principio dicitur:

Digitized by Google

citur: *Ne quis monachorum proprium aliquo modo possideat, sed si quis aliquid habeat proprij, totum in continenti resignet. Si verò post hoc proprietatem aliquam fuerit deprehensus habere, regulari monitione præmia monasterio expellatur, nec recipiatur vlterius, nisi pœnituit secundum monasticam disciplinam. Quod si proprietas apud quemquam inuenta fuerit in morte, ipsa cum eo in ignem perditionis extra monasterium in sterquilinio subterretur, secundum quod Beatus Gregorius narrat in dialogo se fecisse. Vnde si quidquam fuerit alicui specialiter destinatum, non præsumat illud accipere, sed Abbati, vel Priori, vel Cellario assignetur.* Hæc Innocentius. Quæ eadem, & ante Innocentium, & postea multorum Pontificum, & Conciliorum canonibus statuta sunt. Inquiro ergo, quid in his verbis *proprietatis* significetur nomine, *dominium*, an vsus rerum inscio Prælato? Si hoc secundum dicatur, obtinet mea solutio. Si verò dicatur primum, explicem mihi, quomodo apud aliquem eiusmodi proprietas inueniri possit, hoc est, quomodo inuenire poteit illum esse dominum si tamen à se abdicauit rerum vsum? Quomodo etiam apud defunctum eiusmodi dominij retentio reperiri potest, & cum eo in sterquilinio sepelirj? Adde etiam, nec Pontificem existimare posuisse dominum hoc posse apud religiosum reperiri, Cùm enim Ecclesiasticis legibus à tempore Gregorij Magni inestabiles essent monachi, & cùm pauperatem vouerent, secundùm Ecclesiasticas iam illius temporis leges dominio priuarentur, non erat iam in potestate religiosi professi dominium iterum assumere, vel resignare, cuius per leges Pontificias incapax omnino erat. Innocentius tamen præcipit, vt si professo monacho aliquid fuerit specialiter destinatum, non accipiat, sed relignet; item vt si quis monachus habet aliquid proprium, statim in continenti resignet. Resignano autem, quæ monacho iam professo præcipitur, non est dominij abdicatio, quod non habebat, cuius iam per sanctiones Pontificias erat in capax, sed abdicatio vsus ex proprio libito sine præposiu voluntate.

11 Deinde ita esse dicendum constat, quia euidentissimè superiorum temporum legibus & decretis, quæ attulimus, liquet testamenta religiosorum & donationes valuisse. Quas, si dominio caterent, inualidas fore dubitari non potest. Et tamen cùm veræ religionis professione, & voto stabat dominium, vsu tamen manente ad Prælati arbitrium. Non ergo abdicatio dominij intrinsecè annexa est regulæ monachali etiam perfectarente regula monachali; cùm etiam retento dominio possit votum paupertatis in religione subsistere. *Proprietas* igitur in decreto Innocentij idem quod *peculiare* sonat, præcepti autem fuit etiam cum monachorum testamenta valebant, vt peculiare non habeant, liquet ex obiectione prima, id est peculiaris rei vsum, ex propria subditorum dispositione. Id enim peculium significat in iure, vt latè ostendit Brissonius *lib. 14. de verborum sign.*

12 Denique idem ostendo ex eo quod Innocentius illa duo continxit, scilicet, abdicationem proprietatis, & custodiam castitatis; & cùm obedientia etiam intrinsecè necessaria sit ad religionis statum, eius tamen non memimit, non alia, vt credo, ratione, nisi quia eandem esse rationem intelligebat Pontifex de abdicatione proprietatis, & custodia castitatis. Quare cum veræ religionis forma stare posset cum vinculo matrimonij, interueniente etiam vsu coniugis ex voluntate Prælati, qui quando ipse vellet, posset ad militiam euocare, & præcipere abstinentiam ab vxore, quod opus ad consilia Euangelica etiam pertinet, seruata castitate cum fœmina non sua, vt supra ex parte ostensum est, quodque non credimus ignorasse Innocentium, dum dicit abdicationem proprietatis, sicut & custodiam castitatis esse annexam regulæ monachali, sensit planè bonorum dominium, dum modo abdicaretur propria rei & libera administratio independenter, à voluntate Prælati posse cum regula monachali consistere, sicut & vinculum matrimonij seruata iuxta eam formam, quam diximus, castitate. Saltem enim hæc paupertatis & castitatis seruandæ forma adeo annexa est statui religionis, vt nequaquam sine illis posset etiam ex summa Pontificis sanctione religio permanere. Imo addo hanc solà paupertatem, id est, hàc abdicationè proprietatis, liberæ scilicet administrationis, & vsus rei esse propriam & solam materiam voti paupertatis, vt votum est. Nam quod isto capite probauimus, non potest quis se voto suo quantumuis id vouerat, reddere incapacem dominij, sed id ex aliena voluntate præcipiente, vel ordinante ortu necessario debet. Quare vouere non potest in habilitatem dominij, nec in communi nec in particulari. Ad religionis autem statum consuetudinem ea pertinent, quæ præcisè oriuntur ex ipsa natura trium votorum, vt vota sunt; non verò quæ ex accidenti, & extrinseco votorum naturæ accedere possunt. Vnde religio Fratrum Minorum vno è duobus modis redditibus perpetuis caret, aut vtroque, scilicet, vel qua singuli, dum votum paupertatis emittunt, respiciunt vt materiam eius voti non solùm administrationem liberam rei vsu consumptibilis, sed etiam administrationem quamcunque quamuis immobilium bonorum: vel quia ex voluntate & petitione Seraphici institutoris legibus Pontificijs non solùm singuli monachi, quod etiam alijs commune est; sed etiam ipsa religio incapax effecta est adquirendi rerum immobilium dominium, votus enim nec singulorum, nec totius religionis in capitulo congregatæ non potuit inhabilis religio fieri ad immobilium rerum dominium adquirendum. Quamuis enim, si religio in comitijs voueret, & iuraret se non accepturam bona immobilia, neque administraturam, si forte acciperent, peccarent contra votum, dominium nihilominus religio adquireret, nisi Pontificia lege inhabilis effecta esset. Atque idem iudicium est de materia voti castitatis. Nec enim eius materia est, aut esse potest in habilitas ad ineunda coniugia, quamuis enim quis uouere possit expresse se non inturum matrimonium, adhuc tamen, si nuberet, valeret matrimonium; sed huiusmodi inhabilitas ab aliena dispositione ortum habet. Est ergo materia vsus fœminæ tam in matrimonio, quàm extra, consequenter tamen votuet non inire matrimonium in ordine ad maritales actus. Quod quidem planum est, tum in eo, qui post matrimonium ratum & consummatum, de consensu alterius coniugis ad religionem transit, vouet enim castitatem manente matrimonij vinculo tum etiam quia religiosus, qui modo contraheret in ordine ad casse viuendum, sine vllo prorsus ordine ad copulam, peccaret quidem & matrimonium esset nullum, non tamen video quomodo contra religionem, votum castitatis peccaret, cùm in eo ineundo coniugio nullo modo interueniret violandæ castitatis propositum tacitè nec expressè, vt in matrimonio Iosephi cum Beata Virgine ceminus, & fateri tenemur. Atque ex his manet Innocentiana constitutio, vt mihi videtur, exactè elucidata, eamque non minùs accuratè perpendimus & considerauimus.

CAPVT XIV.

Coniugia Religiosorum primis seculis fuisse valida probatur argumento negativo.

SVMMARIVM.

1 *Valida olim coniugia religiosorum fuisse.*
2 *Illicita tamen, neque amplius probari ab Hæreticis.*
3 *A quo tempore fuerint inualida.*
4 *Prima probatio negativa, quod nulla antiquior lex sit, qua reddat inualida. Expenditur constitutio Iouiani Imperatoris.*
5 *Canon Illiberitani Concilij.*
6 *Et Valentini.*
7 *Et Siricij.*
8 *Et Arelatensis II.*
9 *Et Toletani I.*
10 *Et Innocentij I.*
11 *Et Leonis I.*

12 *Et Chalcedonenſis.*
13 *Et Venaticus ſub Leone I.*
14 *Et Turonici I.*
15 *Et Gelaſii.*
16 *Et Aurelianenſis I.*
17 *Et Toletani II.*
18 *Et Pariſienſis.*
19 *Et Martini Bracarenſis.*
20 *Et Toletani IV.*
21 *Et Gregorij II.*
22 *Et Zachariæ.*
23 *Et Bauarici.*
24 *Et Colonenſis, & Maguntini.*

1 DEuenimus ad probationem vltimi, ſcilicet, religioſorum illius ſæculi matrimonia, quamuis non ſint peccatis labe celebrarentur, valida tamen fuiſſe & non irrita. Quod quidem aſſeruit expreſsè, & validè confirmauit Michael de Medina *lib. 4. de contin. ſacorr. hom. contr. 7. ac. 19. vſque ad* 34. Gabriel Vazquez *diſp. 2 cap. cit. ſupra c. 6.* Azorius *tom. 3. inſtit. moralium, lib.* 12. *cap. 6. q. 3.* Hieronymus Plati *lib. 2. de bono ſtatus religioſi, c.* 21. & probabilem putat Ballarm. *lib. de monachis, cap.* 34. dum reſpondet Auguſtini teſtimoni s.

2 Sed antequam probemus, ne in hac re alicui ſcrupulus inijciatur, duo hæc pręoculis habeamus, quorum primum certum eſt, alterum, de quo inter Catholicos ſine fidei periculo dubitari poteſt. Eſt ergo extra controuerſiam inter Catholicos quidquid inſanuant Hæretici, matrimonia poſt emiſſa vota celebrata, numquam fuiſſe in Eccleſia licita, hoc eſt, vt ſine peccato celebrarentur; ſed reuera fuiſſe ſemper coniunctionem ſacrilegam, & multis titulis infamem. Nec verò verſum eſt apud Eccleſiæ patres atque concilia, quod in hoc fauere poſſet hæreticis; cùm oppoſitum vbique clament, vt conſtabit ex his quæ poſtea ſubijciemus. An verò hæc matrimonia peccaminoſè contracta, fuerint valida, (multa enim illicitè fiunt, quæ tamen facta tenent) dubium eſt inter Catholicos; quidam negant, nos verò affirmamus. Quo vno, quod tutò concedi poteſt, hæreticis conceſſo, omnia argumenta, quibus contra votum caſtitatis pugnant, facilimè diluuntur.

3 Id ego probo primum oſtendendo numquam Eccleſiam huiuſmodi matrimonia irritaſſe, vſque ad Concilij generale Romæ celebratum anno 1139. *cap. 7. §. vt lex &* refertur 27. *quæſt. 1. can. vt lex*, vbi hæc habentur. *Statuimus, vt monachi atque conuerſi profeſſi, qui ſanctum tranſgredientes propoſitum vxores ſibi copulare præſumpſerint, ſeparentur: huiſmodi namque copulationem, quam contra Eccleſiaſticam regulam conſtat eſſe contractam, matrimonia non eſſe cenſemus.* Nec verò quia Concilium dixit huiuſmodi copulationem contra Eccleſiaſticas regulas eſſe contractam, ideo exiſtimet aliquis iam ante Concilium iſtud præceſſiſſe Eccleſiaſticas regulas, huiuſdi matrimonia irrità cenſentes. Eccleſiaſticas enim regulas, quas dicit, eas intelligo, quas mox ſubiicitam, quibus tantùm huiuſmodi matrimonia prohibita ſunt, non verò irrita iudicata. Niſi fortè dicamus alludere ad conſtitutionem Calixti II. quæ habetur *in can. presbyteris, diſt.* 27. vbi matrimonia ipſa diſiungi iubentur, & perſonas ad pœnitentiam redigi debere iuxta ſacrorum Canonum diffinitiones, quæ ſcilicet pœnitentiam & modum pœnitentiæ præſcripſerunt. Sedin autem Calixtus anno Chriſti 1119. hoc eſt, viginti annis ante Concilium Romanum ſub Innocentio II. Quod ſi *Canon presbiteris* tribuatur Vrbano II. ſederitque Vrbanus I. anno 1098. planum eſt primis vndecim annorum centuriis non fuiſſe huiuſmodi coniugia in Eccleſia irrita. In omnibus ergo ſanctionibus ante Concilium iſtud, nullum eſt verbum, quod inualiditatem ſonet. Percurramus breuiter.

4 Iouianus Imperator prope annum Chriſti 360. & habetur *in l. ſiquis, num. 5. C. de Epiſcopis & Clericis* hæc ſtatuit. *Siquis non dicam rapere, ſed attentare tantummodò tungendę cauſa matrimonij ſacratiſſimas Virgines auſus fuerit, capitali pœna feriatur.* In hac lege capitalis pœna indicitur attentantibus rapere virgines Deo ſacratas prætextu ineundi matrimonij, non verò matrimonium indicatur nullum; imo inſinuatur validè cum illis ſolere illo tempore inijmatrimonia, alias nunquam iungendi matrimonij cauſa attentarentur rapi. Adde etiam raptum non ſemper fuiſſe in Eccleſia impedimentum dirimens.

5 Illiberitanum Concilium Iouiniano Imperatore antiquius *can.* 13. hoc habet. *Virgines, quæ ſe Deo dicauerint, ſi pallum perdiderint virginitatis, atque eidem libidini ſeruierint, non intelligentes, quòd amiſerint, placuit nec in fine eis dandam eſſe communionem. Quod ſi ſemel perſuaſa, aut infirmi corporis lapſu vitiata, omni tempore vitæ ſuæ huiuſmodi fœmina egerint pœnitentiam, vt abſti neant ſe à coitu; eo quod lapſę potius videntur, placuit eas in fine communionem accipere debere,* Canone iſto nequaquam connitur nulla inita matrimonia cum monialibus, (admitto enim de Virginibus ſacratis agi) nec eſt vllum, verbum, quod vel leuiter de matrimonio agere Canonem inſinuet. Quare de lapſu tantùm carnis ſermo eſt, permanentique in eodem vitio pœna indicitur. Et quamuis daremus de coniugio Monialium ſermonem eſſe, quia duo Concilia, quæ referam ſtatim, cùm de Monialium matrimonijs agunt, ſtius canonis meminerunt, ad hoc puniri tantùm, vt iniuſtè & perperam factum; per nanctemque fœminam in eadem libidine (ſic enim vocat, quia ſacrilega illa coniunctio) etiam in fine vitæ à communione reſcindit. Contendebant enim Patres ſeueritate legis ad eiuſmodi coniugia ineunda idnium, ac tantum præcludere.

6 Concilium Valentinum Galliæ ſub Damaſo I. anno Chriſti 374. Can. 2. *De puellis verò, quæ ſe Deo vouerunt, ſi ad terrenas nuptias ſponte tranſierint, id cuſtodiendum eſſe decreuimus, vt pœnitentia his noviſtatim detur, & cùm data tamen fuerit, niſi plenè Deo ſati fecerint, in quantum ratio poſcerit, earum communio differatur.* Nullum eſt verbum, ex quo colligas inualidum eatum matrimonium fuiſſe; quin potiùs illud, *Ad terrenas nuptias ſponte tranſierint*, ſatis innuit non diſſoluta matrimonia, quamuis ſeuerißimè vindicata. In hoc autem Canone de Monialibus Deo ſacra ſermonem eſſe conſtat ex inſcriptione, quæ ſic habet; *vt deuota ſi ſe maritauerit. Deuotam* autem eſſe teſtigiosam virginem oſtendam infra ad Canonem Concilij Toletani I.

7 Siricius Papa poſt annum 384. *epiſt. 1. cap. 6.* decernit, *Præterea monachorum quoſdam atque monacharum abiecto propoſito Sanctitatis in tantam poteſtatis demerſos eſſe laſciuiam, vt prius clanculo velut ſub monaſteriorum prætextu illicitâ ac ſacrilegia ſe contagione miſcuerint, poſtea verò in abruptum conſcientiæ deſperatione perduĉti de illicitis complexibus hęberi filios procrearint, quod & publicæ leges & Eccleſiaſtica iura condemnant. Has ergo impudicas deteſtabileſque perſonas à monaſteriorum cœtu, Eccleſiarumque conuentibus eliminandas eſſe mandamus, quatenus retruſæ in ſuis ergaſtulis, tantum ſacimus continua lamentatione deflentes, purificatorio poſſint pœnitudinis igne decoquere, vt eis vel ad mortem ſaltem ſolutis miſericordiæ intuitu, per communis gratiam poſſit indulgentia ſubuenire.* Exiſtimabam aliquando Siricium non agere de nuptijs poſt vota, ſed de ſcortatione abſque matrimonij vinculo. Cęterùm Triburienſis Synodus, cuius verba aduciam poſtea *can.* 23. de ſacrilego inter pretatur connubio decreti Siricij mentione facta. Quæ re de coniugis Sanctimonialium loqui cenſeamus Siricium; non tamen ex eius teſtimonio probatur inualidum fuiſſe, quin potius, cũ coniunctionem illam tantum appellet ſacrilegam, nec malitiam contra temperantiam agnoſcat, tacitè innuit alias validam, quamuis contra Pattum regulas celebratam. Et *epiſt.* 2. contra Iouinianum damnat etiam nuptias monialiũ, quas Iouinianus pudicitiæ aduerſarius, & luxuriæ magiſter licere aſſeuerabat.

8 Concilium Ariminenſe I. I. ſub Siricio prope annum Chriſti 390. *can.* 33. hæc ſtatuit. *De puellis quæ ſe vouerunt Deo, & præclari nominis decore floruerunt, ſi poſt viginti & quinque annos ætatis ad terrenas nuptias ſponte tranſierint, id cuſtodiendũ eſſe decreuimus, vt cum his, ſiquibus ſe obliga-*

Digitized by Google

obligauerint, commune priuentur, ita vt eis postulatibus pœnitentia non negetur, cuius pœnitentia communio multo tempore differatur. Quid? Nonne illa. *Spoute transierint, & cum quibus se obligauerint*, validè contractas nuptias osteudunt? Adde etiam dici illis petentibus non negandam pœnitentiam, ob sacrilegè initum coniugium, non verò eos vt inualidè contrahentes separandos.

9 Toletanum I. sub Anastasio anno Domini 400. *can.* 16. ita inquit. *Deuotam peccantem non recipiendam in Ecclesiam; nisi peccare desierit, & desinens egerit aptam pœnitentiam decem annis, accipiat communionem.* Hæc quidem de lapsu. Quæ verò sequuntur, de nuptijs: *Qua autem maritum acceperit, non admittatur ad communionem, nisi adhuc viuente ipso viro castè viuere cœperit, aut postquam ipse decesserit.* Quid in hoc canone, quo nullum matrimonium indicetur? Nihil certè. Imponitur pœna, attamen validum matrimonium, vel illa fatis indicant, quòd ad pœnitentiam admitti velit, discedente è vitus marito. Si enim nullum erat matrimonium, quid opus expectare mariti mortem? Expende etiam nomenclaturam *viri.* Nomine autem *Deuotæ* intelligi Virginem Deo Sacratã, ac verè religiosam, constat ex communi phrasi Conciliorum, quæ eo nomine Virgines verè religiosas intelligunt, & publicè velatas. Et facile constat vel vno testimonio Concilij Aurelianensis III. sub Vigilio prope annum 550. *De raptoribus Virginum consecratarum, seu in proposito sub deuotione viuentium, id statuimus, vt si quis consecratæ vel deuotæ, id est, religionem professæ vim inferre præsumpserit, à communione Ecclesiastica vsque ad exitum repellatur, viatico tantum eis in infirmitatis periculo reseruato. En Deo Deuotam, consecratam, sub deuotione viuentem, religionem professam* pro eodem accipit Aurelianense Concilium, videndus de hac re Ferdinandus de Mendoca *lib.* 2. de confirmando Concilio Illiberitano, *cap.* 20.

10 Innocentius I. anno Christi 404. *epist.* 2. ad *Victricium, num.* 12. Item. *Qua Christo spiritualiter nupserunt, & velari à Sacerdote meruerunt, si postea vel publicè nupserint, vel se clanculo corruperint, admittendas etiam ad agendã pœnitentiam, nisi is, cui se unxerant, de sæculo decesserit. Si enim omnibus hæc ratio cuiloditur, vt quæcunque viuente viro alteri nupserit, habeatur adultera, neque ei agenda pœnitentiæ licentia concedatur, nisi vnus ex eis defunctus fuerit: quanto magis de illa tenenda est quæ antea immortali se sponso coniunxerat, & postea ad humanas nuptias transmigrauit?* Quæ verba, sicut ea quæ modò ex Toletano desumpsimus, explicanda sunt & vrgenda. Quamuis itaque adulteras illas vocet Innocentius, id est, lacrilegas, quia Christo datam fidem violarunt; attamen inualida matrimonia esse, nequaquam inde colligitur. Nec verò ea comparatione, quam adhibet de ea, quæ viuente viro cum altero coniungitur; probari potest senisille Innocentium huiusmodi matrimonia nulla. Postea enim *num.* 13. agens de his quæ voto continentiæ extra rel gionem tenebantur, & tamen post illud votum nupserunt, eadem comparatione vtitur de fide Christo data, solumque docet huiusmodi violationem puniri debere: cùm tamen matrimonium post illud votum celebratum validum sit ex omnium Doctorum sententia. Solùm ergo differre volunt Pontifex virginem, quæ in religione castitatem vouit, & quæ extra contrahentem matrimonium in maiori, vel minori pœnitentia, non verò in matrimonij nullitate.

11 Leo I. qui sedem occupauit anno Christi 440. *epist.* 92. *ad Rusticum Narbonensem Episcopum*, hæc habet cap. 14. *Puella quæ nõ coacta parentum imperio sed spontaneo iudicio virginitatis propositum, atque habitum susceperunt, si postea nuptias elegant, præuaricantur, etiamsi consecratio non accessit, cuius vtique non fraudanteur muneres, si in proposito permanerent.* Et cap. 15. *Ambigi verò non potest crimen magnum admitti, vbi & propositum deseritur, & consecratio violatur. Nam si humana palla non possunt impune calcari, quid eos manebit, qui corruperint sædera diuini Sacramenti?* Inquirete velim an Leo agat *in cap.* 14. de virginibus nondum professis, aut quæ extra religionem simplici voto castitatis tenebantur; *in cap.* verò 15. agat de religionem professis? Si hoc ita est, tantùm vides crimin is grauitatem in istis maiorem, quam in illis indicari à Pontifice. Vel in vtroque capite agit de vere religiosis fœminis, quamuis aliqua ceremonia consecrationis deesset, si hoc sic se habeat, aperiè satis modo ipso loquendi *in cap.* 14. validitas matrimonij insinuatur, easque tantùm præuaricari dicit Pontifex, non verò inualidè contraxisse. Vel denique in nullo cagit de religionem professis, sed tantùm de his quæ simplici voto castitatis extra religionem tamen obligatæ erant; id si quis dixerit, eo conuincì debet quod in Canonicis & Ecclesiasticis libris perpetua phrasis velatæ & consecratæ virginis nomine sanctimonialis intelligatur, vt ex supra adductis canonibus, & subijciendis constabit apertissimè. Verum est eas virgines, quæ religionem profitebantur, nõ semper intra claustra degere solitas, sed in hoc variationem aliquam extitisse in Ecclesia, de quo forsan inferius isto cap. attingam aliqua, quæ alio loco latè propono & examino.

12 Chalcedonense Concilium prope annum Domini 451. sub S. Leone I. *Act.* 1 *can.* 16. & refertur à Gratiano 27. q. 1 *canone si qua virgo*, hæc habet. *Virginem quæ se Deo Domino consecrauit, similiter monachum nõ licere nuptialia iura contrahere. Quod si hoc inuenti fuerint perpetrantes, excommunicentur. Constitutum autem decernimus, vt habeat auctoritatem eiusdem loci Episcopus, humanitatem, misericordiamque largiri.* Hæc verba contra hæreticos probant peccare sic contrahentes, non verò inualidè contraxisse: imo adde illis verbis, *humanitatem, misericordiamque largiri*, forte significatur, vt cum illis, si expedire iudicaret, in voto dispenfaret, nec enim votorum dispensatio a principio Summis solùm Pontificibus reseruata fuit. Nec verò moueantilla. *Decernimus, vt habeat auctoritatem eiusdem loci Episcopus*, quasi his indicetur auctoritatem, quam non habebant, Episcopis concedi; hæc enim verba, quisquis humanitatis & misericordiæ nomine in eo canone vel pœnitentiam, vel absolutionem ab excommunicatione intelligit, multò magis interpretatur tenetur, cùm non fuerit ab huiusmodi crimine absolutio Apostolicæ Sedi ante Concilium istud reseruata, vt ex allatis Canonibus Chalcedonensi anterioribus constat. Non itaque conceditur noua facultas, sed probatur, confirmatur, quam de iure habebat Episcopus, nullo præfinito tempore, quo humanitatem, & misericordiam differre deberet. Adde etiam cùm Episcopo iniungatur, vt ab excommunicationis vinculo absoluat, non tamen vel insinuetur, vt nulliter contraxisse declaret, satis insinuari validè eusmodi matrimonia contracta.

13 Venetieum sub Leone etiam I. anno 453. *can.* 4. statuit. *Eas etiam, quæ virginitatem professæ, & benedictionem fuerint per manus impositionem sub confessatione huius propositi consecratæ, si fuerint in adulterio deprehensæ, cũ adulteris ipsarum arcendas à communione censemus.* Canon iste vel de lapsu carnis tantùm agit, non de nuptijs: fornicationem autem etiam mœchæ nomine significari solitam à Conciliis, cuiuis notum est in libris Ecclesiasticis vel mediocriter verſato. Aut si de matrimonio Monialis intelligatur, pœnam tantùm audis, non verò inualidum contubium, ex hoc canone conijcies. Vox enim illa *adulteris*, quæ forsan posset scrupulum injcere, quasi ea indicetur illam coniunctionem adulterum esse, non nuptias, vt pote cum violata sit fides data immarcescibili sponso, explicabitur à nobis inferiùs etiam ex doctrina Patrum.

14 Turonicum I. tempore Hilarij Papæ anno Christi 481. *canon.* 6 præcipit. *Qui verò se sacratæ Virginibus per coniunctionem nefandam miscuerit, vel propositum professæ religionis dereliquerit, vtrique à communione habeantur alieni, quia si quis templum Dei violauerit, diuperdet illum Deus, donec resipiscentes à laqueo diabuli, qui capti tenentur ad ipsius voluntatem, ad auxilium pœnitentiæ reuertantur.* Nefandam coniunctionem appellat siue de conjugio agat canon, siue de copula extra nuptias, qua illicitè & interueniente sacrilegio contracta, vnde & meritò templi Diuini violatorem appellat, quem non inultum, aut impunitum abire patietur Deus. Itaque hæreticos confodit telum istud, qui omnia sibi licere putant flagitia,

gitia, vòti obligationem,& vinculum non agnoſcunt; noſtra verò ſententia, quæ quamuis peccaminoſe, valide tamen eas iniri nuptias primis illis ſæculis aſſeuerat, nequaquam vel leuiter impugnatur.

15 Gelaſius poſt annum 492. *epiſt.* 9. quæ eſt ad Epiſcopos Lucaniæ: *Virginibus autem ſacris temerè ſe quibuſdam ſociare connubiis, & poſt dicatum Deo propoſitum inceſtare coenobiis, Quos protinus agnum eſt à ſacra communione detrudi, & niſi per publicam probatamque pœnitentiam omnino non recipi: ſed tamen his viaticũ de cælo tranſeuntibus ſi tamè pœnituerint, non negetur.* Pœnã ſtatuit Po tufex, de robore autem matrimonij ſilet.

16 Aurelianenſe I. ſub Symmacho prope annum 514. *can.* 23. hæc conſtituit. *Monachus in monaſterio converſus, ſi pellici poſtea vel vxori fuerit ſociatus, tanta præuaricationis reus, nunquam Eccleſiaſtici gradus officium ſortiatur.* Ecce pœnam impoſitam, non tamen vides inualiditatem matrimonij, vel inſinuatam ſaltem.

17 Toletanum II. ſub Bonifacio II. circa annum 532. *canone* 1. hæc habet de Monachis & Clericis inter alia. *Cauendum tamen eſt his, ne quando ſuæ ſponſionis immemores, ad terrenas nuptias, aut abortiuos concubitus vltra recurrant. Quod ſi fortè fecerint, vt ſacrilegi rei ab Eccleſia habeantur extranei. Sacrilegi dicti merito, quia votum violarunt.* Attende tamen monachis poſt profeſſionem nubentibus ſacrilegij tantum notam inuri. Quod ſi inualidum fuiſſet coniugium, & contra temperantiam, & contra religionem peccaſſent; quare non tantùm ſacrilegi, ſed & intemperantes eſſent. Adde etiam monachos in eo eandem coniungi cum clericis, idèmque ſtatuitur de vtriſque, cùm tamen clericorum Occidentalis, & Orientalis Eccleſiæ votum prioribus ſæculis vim dirimendi matrimonij non habuiſſe, quamuis impediret certè, multo mihi certius ſit, vt alibi demonſtro.

18 Cõcilium Pariſienſe quod Seuerinus appellat III. tẽpore Ioannis Papæ III. & Childeberti Francorum Regis poſt annum Chriſti 559. *can.* 5. ita ſanxit. *Sacrarum etiã Virginum, neque per raptum, neque per competitiones aliquas, quiſquam coniugia ſortiatur. Similiter de earum, erit coniunctionibus abſtinendum, (& hi qui eas rapere, aut competere voluerint, à communione ſunt remouendi) quæ veſtium commutatione tam vidua quam puella religionem, pœnitentiam, aut virginitatẽ publicæ fuerint declaratione profeſſæ. Quod ſi contra interdicta quis venerit, ſacerdotem ſuum audire neglexerit, à communione Eccleſiæ Catholicæ habeatur extraneus, & perpetuo anathemate feriatur.* Hnius Canonis duas eſſe partes manifeſtiſſimum eſt, nec minus certum in prima de ſanctimonialibus, quas ſacras Virgines appellat, agi, earumque coniugia prohibentur, vtpote quæ ſine religionis tranſgreſſione iniri non poſſint. In ſecunda verò parte de his, agit quæ ſola veſtis mutatione religionem ac continentiam publicè declaratunt. Inquiro autem an iſtæ veré religioſæ eſſent, an ſecus? veras non fuiſſe religioſas, vel ex eo conſtare potent, quia etiam in ea parte canonis puellarum meminit, de quibus iam actum in prima, & conſtabit magis ex his quę adducam infra iſto cap. ex Foroiulienſi & Triburienſi Concilijs: vel ſi fortè de religioſis agit, quæ quidem habitus ſola geſtatione ſe eſſe profitebantur, prohibentur tantùm ea coniugia, non verò irrita declarantur.

19 Martinus Bracarenſis in collectione Orientaliũ canonum, quam ad Concilium Lucenſe deſtinauit prope annum 572. *canone* 3. hæc habet. *Si denota fuerit, & maritum duxerit. Si eam pater vel mater in affectum receperint, à communione habeantur alieni. Pater verò cauſas in Concilio ſe nouerit preſtiturum: mulier verò non admittatur ad communionem, niſi defuncto marito egerit pœnitentiam. Si autem viuente eo receſſerit, & pœnituerit, communionem in vltimo vitæ deficiens accipiat.* Idem de iſto, atque de Toletani I. Concilij canone iudicium eſt, eadem enim feré ſunt verba.

20 Toletanũ IV. anno Chriſti 633. ſub Honorio I. can. 56. *Duo ſunt genera viduarũ, ſæculares, & ſanctimoniales: ſæculares viduæ ſunt, quæ adhuc deponentes nubere, laicalẽ habitum non depoſuerunt; ſanctimoniales ſunt, quæ iam mutato habitu ſæculari ſub religioſo cultu in conſpectu Sacerdotis, vel Eccleſiæ apparuerint. Hæ ſi ad nuptias tranſierunt, inxta Apoſtolum non ſine damnatione erunt, quia ſe primũ Deo vouentes, poſtea caſtitatis propoſitum abiecerunt.* Peccare quidem religioſas nubentes plane docet, innalidum coniugium non inſinuat.

21 Gregorius II. prope annum 720. reſpondens ad ſancti Bonifacij conſtitutiones *epiſt.* 14. inquit. *Addidiſti adhuc quod ſi pater vel mater filium vel filiã intra ſepta monaſterij in infantiæ annis ſub regulari traditerint diſciplina, vtrum liceat eis poſtquam pubertatis annos impleuerint egredi & matrimonio copulari. Hoc omnino deuitamus, quia nefas eſt, vt oblatis à parentibus Deo filijs voluptatis frena laxentur.* Vnde idem Gregorius in Concilio Romano I. ſub ipſo celebrato anno Chriſti 721. *canone* 4. hæc ſtatuit. *Siquis monachum quam Dei ancillam appellamus, in coniugium duxerit, Anathema ſit.* Et reſpondent omnes terno, *Anathema ſit.* Eam quidem coniunctionẽ pronesteruo, hibet, & Anathemati ſubijcit eos, qui eiuſmodi matrimonia contraherent; nefas enim violare votum; at irrita eſſe ne quaquam indicat. Addo etiam, cùm ſanctus Bonifacius à Sede Apoſtolica deſtinatus Germanorum Apoſtolus & Antiſtes ſit, qui rogat, cui leges Eccleſiaſticas maximè de luis rebus non eſt verò ſimile fuiſſe ignotas, magno mihi etiam argumento eſt, illis temporibus eiuſmodi matrimonia nondum irrita declarata; imò & Epiſcopos fragilitati aliquid condonantes abſoluiſſe, neſcio quam prudenter ab obligatione voti, quod vt nullo modo fiat, decernit Põtifex, eſſe enim volupiati, fræna laxati. Addo rurſus coniecturam aliam, quam probabit ſine dubio quiſquis eam ſine contentionis ſtudio perſpexerit. Cùm illis prioribus mille annis toties Virgines Deo ſacræ ſe connubiali conIunctione miſcuerint, vt de eo tot leges à Pontificibus & Concilijs ferri neceſſe fuerit, & in eius Concilij Romani principio, cuius explicamus canonem, dicatur: *Quia populi Chriſti aliquot per Italiam commorantes audio temere cõtra Catholicam fidẽ, & patrum ſtatuta patrare, ita vt Deo ſacratas feminas ducere præſumant, mulieres, & propinquas in coniugio ſociare,* magno ſatis argumẽto perſuaſum eſt illis ſæculis, non quidem licitè, validè tamen iniri eiuſmodi coniugia. Si enim invalida eſſe Eccleſiaſticis legibus cautum eſſet; qui fieret, vt toties, in omnibus feré prouincijs nuberent, quamuis contra ſtatuta Patum? An his ſæculis, in quibus de nullitate matrimonij iam conſtat, ſimile quid aut vidimus, aut audiumus inter Catholicos? minimè quidem. Nec verò quemquam moueat, quod in huius Concilij Romani principio ſacrilegæ iſtæ monialium nuptiæ cum inceſtuoſis coniungantur. Neque enim par de vtriſque ratio, Nam inceſtuoſa connubia ſemper, & ab initio non ſolùm prohibita, ſed & irrita eſſe declararum eſt, vt alio loco oſtendo. Quia verò de eo, ad quem gradum & affinitas, & conſanguinitas extendebantur, non erat vna omnium lex, ſed in alijs prouincijs ad plures, in alijs ad pauciores gradus protrahebatur; inde magna populorum perturbatio, & aliquando etiam cum conſanguineis tentata connubia, quæ frequentibus legibus patres in ſuis prouincijs reſecabant.

22 Zacharias Pontifex poſt annum 741. *epiſt.* 7. *c.* 10. in quo de virginibus velatis agit, eadem reſpondent ad conſultationes Pipini Regis Francorum, & eorum Epiſcopos quæ olim dixerat Innocentius, eius etiam Innocentiani decreti mentione facta, & translatis verbis. Quare eodem modo de Zacharia, atque de Innocentio iudicare debemus. Hinc in Concilio Sueſſionenſi ſub Childerico Rege, Duce Pipino, & eodem Zacharia prope finem, ea connubia prohibentur hiſce tantùm verbis: *Similiter conſtituimus, vt nullus Laicus homo Deo ſacratam fœminam ad mulierem habeat.*

23 Nihil præterea innouatũ circa huiuſmodi cõiugia in Concil. Bauarico apud Dingolwingã ſub Adriano I. anno 772. Canone enim 4. hæc habet. *De ſanctimonialibus, quæ in ſeruitio Dei ſunt ſta conſtituit, vt nullus auſus ſit in coniugium & matrimonium ducere: aut ſi quis auſus fuerit contra decreta Canonũ ſta componat, ſicut Canones decreuerunt.* Viſum iam quid anteriores Canones ſtatuerint.

14 Concilium Colonienſe ſub Stephano VI. alias V. celebratum anno Domini 887. *canon. 6.* inſert tantùm Canon in Illiberitani Concilij, & Chalcedonenſis, de quibus ſupra. Mogruntinum quoque ſub eodem Stephano, & Arnulpho Rege anno Chriſti 888. *can.* 26. Canonem probat Concilij Illiberitani nullo addito, neque immutato verbo. Legem aliam de hac re extantem in Eccleſia vſque illud Concilium Romanum, cuius initio capitis mentionem fecimus, vel vſque ad Calixtum II. de quo ſupra, non reperio. Addicemus ſtatim nonnulla alia conſulto omiſſa, vt explicaremus ſimul.

CAPVT XV.

Idem oſtenditur teſtimonijs Cypriani, & Innocentij Primi.

SVMMARIVM.

1 *Qui agendum.*
2 *Probatur teſtimonio Cypriani.*
3 *Soluitur Pamelij.*
4 *Impugnatur, & ſoluuntur fundamenta Pamelij.*
5 *Expenditur teſtimonium Innocentij I.*
6 *Quædam ſolutio reijcitur.*
7 *Alia ſolutio etiam reijcitur.*

1 PRobaturus hactenus religioſorum coniugia olim poſt emiſſa vota valida fuiſſe oſtendendo nullam extitiſſe legem, quæ in firmaret, vſque ad illud Concilium Romanum, vel Calixtum II. de qua argumentandi ratione ſatis videntur eſſe, quæ diximus. Iam aliter eandem veritatem probemus expendendo, ſcilicet nonnulla antiquorum teſtimonia, præter ea, quæ in ſuperioribus, dum recenſeremus canones, inſinuata ſunt, quæ nobis fauere videntur. Et quamuis à nonnullis multa pro hac ſententia adduci ſolent, quæ tamen aut parum roboris habent, aut parum ad rem de qua agimus faciunt: ea tantùm ex multis attingam, quæ meo iudicio, aut manifeſtè aut cum magna probabilitatis ſpecie confirmare videntur id de quo agimus.

2 Igitur valuiſſe matrimonia poſt votum probo in primis ex Cypriano *epiſt.* 62. ex qua deſumpſus *Canon, nec aliqua, & Canon quod ſi pœnitentia* 27. *quæſt.* 1. argumentumque ſumo ex illis verbis: *Quod ſi ex fide ſe Chriſto dicauerint, pudica & caſta ſine vlla fabula perſeuerent, ita fortes & ſtabiles præmium virginitatis expellent: ſi autem perſeuerare nolunt, vel non poſſunt, melius eſt nubant, quam in ignem delictis ſuis cadant.* Hoc loco Cyprianus agit de ſacratis Deo fœminis, atque indicant illa verba: *Quod ſi ex fide ſe Chriſto dicauerint.* Deo enim dicatarũ nomine Eccleſiaſticis in libris ſanctimoniales intelliguntur.

3 At Pamelius in præcidtam Cypriani epiſtolam tribus permotus argumentis exiſtimat nequaquam Cyprianum agere de ſacris fœminis. Primum eſt, quia Cyprianus inquit, *Quod ſi ſe Chriſto dicauerint*, cùm tamen ſanctimoniales ab Epiſcopis conſecrari ſoleant, nõ à ſeipſis tantùm Deo dicari. Secundum: quod virgines, de quibus loquitur, cùm maſculis in domibus propriis habitabant. Tertium quod balneas, ac nuptias illis adire licitum erat; quarum earum duntes fuerint, ac certo habitu non vterentur, vſque adeo vt ornatum earum ſuperfluum reprehendat Cyprianus. Quæ omnia in virgines relatas non competunt. Idem cum Pamelio de ſenſu Cypriani ſenſit Alanus *Dialogo 2. cap.* 21.

4 Sed hæc nullius planè momenti ſunt, facilèque refelluntur, ac in primis falſitur planè, cum exiſtimat ea phraſi, *quæ ſe Chriſto dicauerint*, velatas fœminas non intelligi. Nam quamuis ſanctimoniales velarentur, & ſacrarentur ab Epiſcopis, inde deuotæ, ac ſacratæ frequenter in libris Eccleſiaſticis appellari ſolent: at quia cùm ſacrarentur ab Epiſcopo, ipſæ ſponte ſe Deo vouebant, ipſæ & ſe dicare ac ſacrare ac deuouere dicebantur. Proferam nonnulla, ex quibus phraſis in ea ſignificatione, quam diximus, cõfirmetur. Concil. Illiberitanum *c.* 13 hæc habet, *Virgines quæ ſe Deo dicauerint, ſi paſtum perdiderint virginitatis*, &c. Concilium autem de ſacratis fœminis conſtat loqui; quia Concilium Colonienſe ſub Stephano V. anno Domini 887. *can.* 6. cum in malium matrimonia probhet, eo canone Concilij Illiberitani vtitur, & etiam Chalcedonenſis; & ſimiliter Concilium Mogruntinum ſub eodem Stephano anno 888. *can.* 26. eundem canonem ad idem cõfirmandũ adduxit. Cõcilij quoq; Valentini Galliæ anno Chriſti 374. *can.* 2. *Puellas quæ ſe Deo vouerant*, ſanctimoniales appellat. Carthaginenſe IV. cap. vlt. *Se deuouerunt Deo*, & habetur *cap. ſicut bonum* 27. *quæſt.* 1. Arelatenſe II. ſub Siricio *cap.* 33. *de puellis*, inquit, *quæ ſe vouerint Deo.* Chalcedonenſe ſub Leone *Laſtion.* 15 *can.* 16. & refertur à Gratiano in *cap. ſi quæ virgo*, hoc habet: *Virginem, quæ ſe Deo Domino conſecrauit.* Matiſconenſe II. ſub Pelagio II. can. 12. *De puellis vero, quæ ſe Deo vouerint.* Ex quibus planè conſtat eas, quæ ſe Deo dicauerint ex Conciliorum phraſi ſanctimoniales intelligi. Religioſas etiam fœminas olim etiam in patentum, aut propriis domibus remanere ſolitas, ac non omnes ſimul in monaſteriis vitam egiſſe, apertiſſimum eſt; ſatis ſint ad eius probationem, quæ habentur *de viduis & puellis, & mulieres* 27. *quæſt.* 2. & Concilium Aurelianenſe V. *cap.* 19. ibi, *Illa quæ domibus propriis.* Quod autem ad balneas exerint, non euincit illas ve latas non fuiſſe, vt conſtat ex regula Auguſtini fœminis etiam data: neque enim ab initio omnibus ſanctimonialibus ſeruata clauſura, alio oſtendendum loco.

5 Secundo pugno aduerſantur Innocentij primi epiſt. 2. ad Victricium, vbi *canon* tota inquit. *De monachis, qui diu morantur in monaſteriis, ſi poſtea ad Clericatus ordinem peruenerint, non debere eos a priore propoſito deuiare. Aut enim ſicut in monaſterio fuit, & quod diu ſeruauit, id in melioris gradu poſitus amittere nõ debet, aut ſi corruptus poſtea baptizatus & in monaſterio ſedens ad Clericatus ordinem accedere voluerit, vxorem omnino habere non poterit, qua nec benedicti cum ſponſa poſtea ante in corruptus. Quæ forma ſeruatur in Clericis; maximè cum vetus regula hoc habeat, vt quiſquis corruptus baptizatur Clericus eſſe voluiſſe ſponderet ſe vxorem non ducere.* Hæc Innocentius. Vtgeo ſecundam partem huius canonis, cuius ſpecies facti hæc eſt. Is, qui cùm ante Baptiſmum vxorem duxiſſet, baptizatur, & monachiſmum profitetur, ſi poſtea clericus efficiatur, vel aſſumatur ad clerum, non poteſt vxorem ducere; reddit rationem Pontifex, quia ducta poſt baptiſmum & monachiſmum ſecunda vxore, bigamus eſſet, & ideò remotus à clericali ſtatu, iuxta veterem regulam, hoc eſt, Apoſtolorum canonem. Cenſet enim Innocentius vt conſtat ex eadem Epiſtola *nu.* 6. non minùs Bigamum, & ex conſequenti irregularem eſſe, qui ante baptiſmum coniugio copulatus, poſt baptiſmum illa vxore vel dimiſſa, vel mortua ducit alteram, quàm ſi poſt baptiſmum primus & ſecundis nuptijs copulatus eſſet. Si igitur matrimonium poſt emiſſum à monacho votum nullum erat, quid neceſſaria erat pollicitatio de non accipienda vxore, ne bigamia impediret, quominus ad clerum promouerctur?

6 Quod ſi quis reſpondeat ideò monachum, qui ante baptiſmum vxorem duxerat, polliceri ſe non aliam ducturum, non quia valeret matrimonium poſt votum, ſed quia, licet inualide contraheret, attamen poſt votũ ſolemne caſſitatis matrimonium antẽtum, bigamus cenſebatur, & ideo excluſus ab altaris miniſterio. Qui hæc dixerit attendat in primis Innocentij tempore clericorum caſtitatis votum non eſſe ſolemne, ita vt nullum eſſet matrimonium poſtea ſub ſecutum, vt alio loco demonſtro. Deinde ſciat eum, qui nunc poſt votum caſſitatis ſolemne contrahit inualidè, non eſſe bigamum; arcet tamen ab ordine, non quidem ob ſacramenti defectum, qui in bigamo reperitur, ſed in pœnam, propter affectum intentionis opere ſubſecutum, vt expreſſe Innocentius III. *cap. nuper, & cap. fin. de bigamis*, & antea ſtatum in Aurelianenſi

Conci-

Concilio I. *can.* 13. quem supra retulimus. Quare bigamia similitudinaria quam induxere Doctores nullo fundamento nitur. Scio probari illam ex *c. quotquot* 28. *qu.* 1. qui est canon. 17. Concilij Ancyrani. quod iam isto cap. retulimus; sed qui eum canonem vocant in auxilium, eius sensum non satis percepisse videntur. Statuit quidem, vt qui virginitatem pollicentes nupserint, inter bigamos habeantur. Id autem ita statutum est, non quasi illi bigami sint, nec quia matrimonium ab illis contractum esset nullum; sed qua quamuis in Ecclesia Græca admissi coniugati ad sacros ordines, nec separari ab vxoribus: attamen qui nō coniugati assumebantur rogati an nubere vellent, si negarent, castitatem spondebant, si autem post sponsionem illam nuberent, valebat quidem matrimonium, illi autem separabantur ab altaris ministerio, sicut bigami etiam remouebantur. Rem hanc infrà multis ostendo, & inter se collatis canonibus apertissimè demonstro, modò satis fuerit attulisse Canonem 10. eiusdem Ancyrani Concilij inter Græcos habiti, ex quo *Canon Quotquot*, desumptus est. *Diaconi (inquit) quicumque, cum ordinantur, si in ipsa ordinatione protestati sunt dicētes, velle se habere vxores, nec posse se consentire, bi postea si ad nuptias venerint, à ministerio vel clero cessare debebunt, laicam tantùm recipientes communionem.* Non ergo, quia inualidè contraxisset post votum, ac bigami essent, excludebātur clero deputati *canon.* 19. Sed quia nubente validè, & post votum remouebantur à sacris in pœnam contracti matrimonij. Bigami itaque non erant, vt clamat Innocentius III. non semel. At Innocentius I. *in loc. cit.* vt excludat monachum antea vxoratum contrahentem post votū, non aliam rationem assignat, nisi ex vera bigamia, desumptam (*quia nec benedici cum sponsa potest iam ante corruptus*) quæ veræ bigamiæ peripharisis quædam est. Igitur illud monachi ante baptismum vxorati, & post votum contrahentis validum erat.

7 Quod si rursus quis dicat bigamum dici, bigamia non similitudinaria, sed interpretatiua, ad quam satis est, si alterum matrimonium inualidum fit, alterum validum, & ita illum monachū censeri bigamum, quia ante baptismum validè, post baptismum verò inualidè contraxit; is impugnarur facilè, quia neque clericis, inualidè contrahenter nunc post votum, quamuis ante clericatum validè duxisset vxorem, bigamus est, quamuis repellatur, à ministerio in debiti pœnam, sicut excluditur bigamus, iuxta decisionem Innocentij III. *cap. à nobis, de bigamis*, in simili enim casu inquit, *Professō bigamus non existit, dispensare autem illo tanquam cum marito vidua non licet, non propter defectum Sacramenti, sed affectum intentionis cum opere subsecuto.* Vbi illud *tanquam* non rationem similitudinis notat. At Innocentius I. veram bigamiam illi monacho post votum nubenti obstare dicit. Validum ergo secundum matrimonium, id enim exigit bigamiæ ratio.

CAPVT XVI.

Idem ostenditur testimoniis Augustini.

SVMMARIVM.

1 *Testimonium Augustini proponitur & expenditur.*
2 *Prima solutio Erasmi reijcitur.*
3 *Secunda solutio Ferdinandi de Mendoza reijcitur.*
4 *Eius argumentis respondetur.*
5 *Tertia aliorum solutio reijcitur.*
6 *Vltima Bellarmini reprobatur.*

1 TErtio loco profero Augustinum, qui apertè in hac videtur esse sententia. Ita enim distinctè in libro *de bono viduitatis* asserit post vota religiosorum valere cōiugia, vt non parum mirer tam apertis testimonijs nōnullos tenebras offundere conatos esse. Inquit ergo *cap. 9. Damnantur tales post votum scilicet nubentes, non quia talium nupti a damnandā iudicantur, nec quia coniugalem fidem posterius inierunt. Quod vt breuiter insinuaret Apostolus, noluit eas dicere habere damnationem quæ post ampliorisproposiri sanctitatem nubunt, non quia non damnentur, sed ne in eis nuptiæ damnentur.* Sed apertiùs & distinctius cap. 10. *Proinde qui dicunt talium nuptias non esse nuptias, sed potius adulteria, non mihi videntur satis acutè, ac diligenter considerare quid dicant. Fallit eos quippe similitudo veritatis. Quia enim Christi coniugium dicuntur eligere, quæ Christiana sanctitate non nubant; hinc ita argumentantur. Si quæ viro suo viuo, alteri nubit, adultera est, viuo ergo Christo, cui mors vltra non dominatur, quæ cōiugium etiā elegerat, si homini nubit, adultera est. Qui hoc dicunt acutè quidem mouentur, sed parum attendunt hanc argumentationem quanta errorum sequatur absurditas*, quā in sequentibus latè prosequitur Augustinus. Et cap. 11. *Quapropter non possum quidem dicere à proposito meliore lapsas, si nupserint fœminas, adulteria esse non coniugia: sed plane non dubitauerim dicere lapsus, & ruinas à castitate sanctiore, quæ Deo vouetur, adulteriis esse piores.* Hactenus Augustinus. In quibus apertissimè eorū opinionem, qui huiusmodi nuptias nullas, atque adeo ditimendas existimabant, inconsideratam esse pronuntiat, & sumptam à Christi immortalis viri coniugio similitudinem, à præcedentibus nonnullis Patribus vsurparam, nihilominus fallacem esse, & non vno pede claudicare; & denique eiusmodi nuptias, quamuis illicitè & sacrilegè contrahantur ratione vori præcedentis, & ob huiusmodi sacrilegium peiores sint adulteriis, attamē nequaquam censendas esse adulteria, sed veras & legitimas nuptias. Meritò quidem affirmauit Claudius Spencæus *lib. 5. de continentia, cap.* 2. Augustinum in hac re facilius negari quam solui; neque enim eius apertissima verba alio detorqueri possunt. Sed explicationes & solutiones, quæ à nonnullis adhiberi solent, percurramus.

2 In primis nonnulli istum librum Augustini non esse liberiùs affirmarunt, sed Iuliani cuiusdam Pelagij hæretici sectatoris. Sic Hosius Cardinalis non minus eruditione & pietate, quam dignitate illustris, in illa sua docta Catholicæ fidei professione *cap. 56.* de matrimonij impedimentis. Fuit etiam in eadem sententia Erasmus. Sed huius audacem impudentiam mirum non est tentasse omnia, & suis fœdibus dimouere conatā esse. Et adhuc istius hæreticorum nutritij seminis apices, nostri veneranur. Res digna, quam Christiani homines luctu prosequantur. Cæterùm contra Erasmi iudicium militant veterum omnium testimonia; quæ librum istum, vt Augustinianum, fœtum, agnoscunt; quæ quamuis deessent, satis esset Possidius, qui in indiculo operum Augustini, *inter Epistolas* (inquit) *Iuliani de sancta viduitate.*

3 Secundò nouam aliam inijt viam Ferdinandus de Mendoza *lib. 2. de conf.* Concilio Illiberitano *cap.* 10. Augustinum non agere de matrimonijs earum fœminarum, quæ contrahunt post votum simplex, aut solemne, sed de secundis nuptijs, quas nonulli parum consideratè damnarunt. Sed hæc solutio adeò apertè pugnat cum his, quę ex Augustino retulimus, vt ferè refutatione non egeat. Omitto Doctores omnes hæc Augustini testimonia examinantes in oppositā esse sententia, & vno ore Augustinū de nuptijs post votum celebratis agere, asseuerantes: in testimonio ex *cap.* 9. id apertè cognoscitur, cùm indicat testimonium Apostoli 1. *Timoth.* 5. in quo de viduis post votum ad nuptias transeuntibus sermonem esse constat ex multis Conciliorum 1. *part. variar. disput. qu.* 3. *Scholastica, cap.* 8. & etiam *c. præcedent.* adducēs Canonibus. Inquit etiam Paulum, cùm dixit eas fœminas damnationē habere, ab his quæ viduisse à nuptiarū verbo, ne illas damnasse videretur, alias bonas & validas, sed violationē sancti propositi, hoc est, voti damnasse. Adde etiam, si ibi de viduis nō obstrictis voto sermo est, quomodo inquit eas ad nuptias transeuntes dānationem habere? Quamuis itaque in aliis eiusdē libri secundas nuptias licere affirmet, & ita sibi liat; attamen in eo testimonio ex *cap.* 9. de nuptijs post votū manifestissimè dissentit. In eo etiā, quod adduximus ex *cap.* 10. notissimū est. Si enim non ageret de trāseuntibus ad secundas nuptias post votum, facilè esset Augustin. illi simi-

similitudini respondere, feminas eiusmodi, dum secundò nubunt, non esse violatæ fidei reas, quia tali ei nihil ipsi ponderant. Item non aliter dici potest virum elegisse Christum, cum illo misse coniugium, si secludas votum. Propositum enim tantùm seruandi castitatem non est ad aliud, neq; fides, quare neque electio non coniugis Christi, & ex consequenti neque eius propositi violatio adulterium censetur, cùm illo proposito Christum in virum non elegeris. Quare nomine sancti propositi Augustinus in eo capite non simplex propositum intelligit, sed votum emissum, in qua acceptatione verbi illud frequenter apud Patres vsurpatur, vt ostendunt *loco citato* illa Canones. Denique quomodo, dicetur Augustinus *in eo cap.* 11. lapsus à castitate sanctiores per nuptias, quamuis adulteria iudicare non possit, sed legitimas nuptias, tamen esse pejus crimen adulterio, nisi qua sacrilegium committur in violatione voti: sacrilegium autem grauius peccatum adulterio esse docuit non semel Gelasius opusculo de Lupercalium superstitione abolenda. Eo autem violato separari contrahentes non vult iudicat Augustinus, aut dirimere, sed minuere; voto scilicet relaxato ab Episcopis, penes quos tunc etiam ea potestas residebat, vtupra non semel monui.

4 Sed videamus quid pro se afferat Ferdinandus de Mendoca, quo suam explicationem confirmet. Primum ad Iulianum viduam scribere Augustinum, quæ nullo tenebatur voto. Sed, vt hoc ita esse demus, quid inde? An quia viduitatis propositum commendare cœpit, non potuit ad alia conuincta gradum facere? Deinde quod *lib. 1. de adulterinis coniugijs, cap. 14. & lib. 2. cap. 12.* eiusmodi matrimonia post votum vocat adulteria, & etiam propter consuetudinem alicuius infidelis, si sub conditione celebrandi matrimonij conuerterentur, non esse celebranda? Recte quidem, nec ab his quæ diximus dissentit. Adulteria vocat, imò adulteriis peiora, vt vidimus, non quia vera adulteria sint, aut nuptiæ inualidæ: sed quia sacrilegio implicantur ratione emissi voti; quod peccatum, cùm in huiusmodi contractione matrimonij committatur, optimè docuit Augustinus nequaquam violandum esse votũ, vt aliquis infidelis conuertatur ad finem. Aliud autẽ est illicitã esse violationẽ voti, ato; facrilegas nuptias, quod affirmat Augustinus, & Catholicis indubitatum est; aliud esse inualidas. quod nos negamus cum Augustino.

5 Tertiò dicunt alij Augustini verba intelligenda esse de voto simplici; nuptias post huiusmodi votum validas esse, non verò agere Augustinum de voto solemni. Ego quidem Augustinum loqui de nuptijs post votum simplex non dubito; imò id tota illa disputatione contendo, votum castitatis in religione prisci illis temporibus fuisse votum simplex, non verò solemne. Addet quis loqui de voto castitatis extra religionem emisso, non verò de castitatis religiosorum voto. Sed ego existimo de omni voto loquutum. Quod ostendo primum, quia vniuersè Augustinus nulla excepuone, aut distinctione facta loquitur, est, mirum autem non distinxisse, si inter votum castitatis in religione, aut extra illis temporibus, quoad hoc esset vlla distinctio. Adde etiam nullibi in eius scriptis aliquid reperiri, quo sententiam hanc de inritate nuptiarum post votum limitet, explicet, aut reuocet. Quare de nuptijs post quoduis votum, sine dubio intelligitur Augustinus. Deinde nonnulli Patres, inter quos sunt Basilius, & alij, quos retuli *in ea disputat. cap. 8. & cap. 14.* similitudine illa petita ex coniugio carnali sic quentes vtebantur, agentes de religiosarum & consecratarum coniugijs: quam tamen similitudinem longè à veritate abesse docet. Agit ergo de nuptijs etiam religiosorum, alias extra rem loqueretur, nec in refutando lapum attingeret Augustinus. Adde etiam eundem Augustinum *lib. de sancta virginitate, cap. 34.* hæc habere. *Quas à nubendo aperti dedecoris timor, non propositi præclari amor reuocat, quæ nubere volunt, sed ideo non nubunt, quia impune non possunt, melius nubent, quam vrerentur id est, quam occulta flamma concupiscentiæ in ipsa concupiscentia vastabrentur; quas pœnitet professionis, & piget confessionis.* Quibus verbis apertissime docet virginibus, quæ præclarum castitatem voluerunt (explicat enim testimonium Apostoli 1. *Timoth. 5.*) eam post votum melius illis esse nubere, quam vri, quamuis si non nuberet & alias libidinem non vincant, aut habeandas est pro mortuis iuxta Apostolum, *In delicijs viuens mortua est*. Augustinus autem sibi consonus in libro de bono viduitatis huius etiam de sancta virginitate meminit, quasi eandem doctrinam contineret. Locum vero istum Augustini ex libro de sancta virginitate, de religiosarum fœminarum coniugijs post vota accipi debere, manifestum facit Bernardus, qui *in lib. de præcepto, & dispensatione, versus finem*, ita inquit: *Item pollutis absolui vobis, cur vel S. Augustinus coniugij legi votum quod, quomodo subiectat continentia, ita vt in libro de virginitate (alij viduitate) asserere videatur, nec cœlibatus quidem vita propositum posse præcludere coniugalis, quominus indissolubile maneat, etiam quod à continentibus fallente diabolo fraude sanctitatis voto initum fuerit matrimonium.* Ecce dubitationem Bernardo propositam de validitate matrimonij post emissum votum, quam eo libro asseuerare videtur Augustinus. Vide quid respondeat Bernardus. *Et ad hæc nihil ad præsens certius, breuiusque respondendum occurrit, nisi quod ita sanctis Antistites sapuerit, relicte ipsi viderint. Nam ego in sensibus, absque illustrium Patrum cautus profecto sum omnino nihil aliud æstimare, quam quod B. Apostolo teste quæritur iam inter dispensatores, vt fideles sui inueniantur. Certus sum enim fuse in suo abundauerint sensu, fuse in Dei spiritu sicut & in cæteris, ita & in his ambos extitisse fideles, illum indispensando, quod pro manibus erat, istum in scribendo quod senserat.* Hactenus Bernardus. Quòd si Augustinus de voto castitatis extra religionem emisso tantummodo verba fecisset, & non de matrimonio post quodcumque in vniuersum votũ, facillimum esset Bernardo dicere, illum loquutum de indissolubili matrimonij vinculo post votũ simplex non vero post votum in religione. Neque enim cogitare possumus ignorasse Bernard. matrimonium post votum simplex extra religionem emissum validum & indissolubile esse. Supponit ergo Bernard. Augustinum de matrimonio etiam post religiosorum castitatis votũ agere; quorum tamen matrimoniorum nullitas iam inualuerat tempore Bernardi, cùm anno 1150. vita functus fuerit.

6 Denique Bellarminus lib. de Monachis *cap. 14.* affirmat dici posse Augustinum in hac esse sententia de validitate matrimonij post emissa religiosorum vota, tamen ignorasse legem Ecclesiasticam irritantem eiusmodi cõiugia. Potiùs certè dicere debuisse Augustinũ tale huiusmodi legem non extitisse, quam Augustinum duarum maximarum religionum in Latina Ecclesia erectorem istam legem latuisse.

CAPVT XVII.

Idem ostenditur testimoniis Hieronymi, Epiphanii, Gregorii, Bernardi, & etiam ratione.

SVMMARIVM.

1 *Probatur ex Hieronymo.*
2 *Et ex Epiphanio.*
3 *Illustrantur ex Epistola Bachiari.*
4 *Et ex Gregorio Magno in causa Venantij, & 5. 6. 7.*
8 *Et ex Bernardo.*
9 *Et ratione.*

1 QVartò probo testimonijs Hieronymi in Epistola ad Demetriadem illis verbis: *Quibus aperte dicendum est, vt aut nubant si se non possunt continere, aut cõtineant, si nolunt nubere*. Et in Epist. ad Eustochium bi. *Si qua simulat fugiens feruentem, hunc aperte Apostoli legem: melius est nubere, quam vri.* Erasmus in notis ad primũ locum inquit Hieronymum illis tantum virginibus nuptias permittere, quæ nondum ab Episcopo velum accepissent,

Sed

Sed indubiè velatæ fuerant Demetrias & Eustochium; earumque comites non fœculares virgines, sed sacras compellat, quarum ideo propositum sanctum, cœleste & Angelicum vocat.

2 Quintò probo ex Epiphanio, qui contra Apostolicorum hæresim ita inquit: *Melius indicetur siue reprehensionem, quam condemnationem subire. Qui enim, vt nec apud homines confundantur, occultè fortantur, & sub solitudinis, aut incontinentiæ specie libidinem exercent, habent apud eum si non apud homines confessionem, qui nouit occulta, & omnem carnem pronti quisque peccauerit, in aduentu suo redarguit. Melius itaque vnum habere peccatum, non plura: melius à cursu lapsum palam sibi vnorem sumere iusta legem, à virginitate diu pœnitentiam agere, & sic rursus ad Ecclesiam induci velut mala operatum, & non quotidie multis sæculis sauciari, &c.* Planum autem est eo loco de monachis lapsis à voto continentiæ sermonem esse.

3 Et quò magis perspiciatur Ephiphanium, Hieronymum aliosque eius temporis patres in hac, quam dicimus, fuisse sententia, sciri debet illis temporibus etiam alios sensisse talia coniugia non valere. Et præterquam id constat ex Augustino *c.nuptiarum bonum, 27. quæst. 1.* & ostendi latè ea *q. 2. Scholastica, cap. 7.* oftendi etiam manifestè ex Epistola Bachiari ad Iauarianum, quæ extat *tom. 1. Bibliothecæ sanctorum Patrum* (vixit is temporibus Augustini.) Eius autem epistolæ argumentum hoc est. Monachus Virginem Deo sacratam adulterauerat, ab Ecclesia ejicitur, neque ad communionem admittitur à Ianuario: suadebant autem nonnulli monacho, vt culpam connubij sædere celaret. Id reprehendit ea Epistola Bachiarius, dicens connubium interuenire non posse cum ea fœmina, cuius vir Christus vitebat in æternum. Hæc constant ex ijs, quæ subijcio eius Epistolæ col. 5. *Iam verò illud quale est, quod à quibusdam audiuimus dici, vt illa & ille qui criminis, peccatique conscrtes sunt, veluti in matrimonio coniugio iungantur. Absit hoc à Christi oris eloquio,* &c. Et col. 11. *Tu tamen frater nequaquam scelerato acquiescas, impudicoque coniugio, cuius viam sustentare non poteris. Quimmo & illa, quam tibi fecit scelleris culpa consortem, reuertatur ad virum suum.* Et col. 13. interalia: *Virgo non est, quia corrupta est: viduata non est, quia eius vir viuit in æternum. Vt quid ergo ei nuptias suadetis?* At si cum ijs conferas, quæ Augustinus habet in dicto *c.nuptiarum bonum*, planè intelliges quorum sententiam, verba, comparationemque, vel argumenta refellet Augustinus, & simul colliges Hieronymum, Epiphanium, Augustinum, qui eadem inculcant, planè fensisse contra Bachiarum, atque adeo in eo constantes perstitisse, vt quamuis peccaminosè cõtraherètur ea coniugia, valerent tamen, posseque Episcopum relaxare voti obligationem, quo liberè vti matrimonio possent sine vllo impedimento, vt docuit Claudius Spencæus *lib. 3. de continentia, cap. 1.* dum explicat Cypriani testimonium. Comparationem autem illã, qua vtebantur de ea, quæ viuente sponso Christo, cui fidem dederat, semper adultera est, cuius etiam Innocentius meminit, refellit Augustinus *in c. nuptiarum bonum, 27. quæst. 1.*

4 Sextò rem istam Gregor. etiam Magnus, quem mihi Bernardi testimonium in memoriam reduxit, planè docuit, id quod ex tribus Epistolis ipsiter se collatis meo iudicio non obscurè demonstrabo. Venantius quidam monachus fuerat, & monachisnum professus vota emiserat, institutum desert, quo tumdam a micorum suasu, atque consilio. Fit Italiæ Cancellarius, vxorem duxit, filias duas suscepit, & suas res ipsis testamento reliquit. Ergo vel ille à religione decedens cum expressa, vel tacita Abbatis licentia liber erat votorum nexu, vel religiosi matrimonium valuit, quod modò intendimus. Quattuor ergo nobis probanda sunt, Venantum Monachum fuisse votis astrictum. Deinde egressum è monasterio non velut apostatam & fugitiuum, sed de consensu Prælati tacito vel expresso. Præterea à votis relaxatis extra monasterium longo tempore vixisse vsque ad mortem. Vel denique, si vt apostata egressus est, & ligatus vous, matrimonium eius valuisse. His enim demonstratis planè quod dicimus euincemus. Et quidem verè fuisse Monachum, & non tantùm habitum suscepisse, sed etiam emisisse vota constat manifestè ex *lib. 1. epist. 34.* Cùm enim exhortaretur illum Sanctus Gregorius, vt rediret ad monachalem vitam proposito diuino iudicio, exemplumque attulisset mortis subitæ Ananiæ, atque Sapphiræ, inquit: *Considera quanto periculo in diuino iudicio digneris, qui non numinos, sed temetipsum Deo Omnipotenti cui te sub monachali habitu deuoueras, subtrahis.* Idemque crebra Gregorij ad eum adhortatio conuincit, & quæ habet *lib. 9. epist. 31.* quæ postea referemus. Si enim nulla emissset vota, sed habitum tantùm induisset, frustrà tot apud illum ageret adhortationibus Sãctus Gregorius: frustra exemplum Ananiæ, atque Sapphiræ induxisset, cùm tamen illud adducat velut largueus à minori ad maius.

5 Præterea Venantium non egressum velut apostatam & fugitiuum, constat in primis *ep. 42. lib. 5.* vbi cùm simulatus quidam excitatæ causa Episcopus nollet Venantij oblationes suscipere, neque vt in eius domo sacra fierent permittere, refque ad Gregorium delata esset, iubet Pontifex vt oblationes Venantij fiat antea susciperet, & Missas in domo illius non solum celebran permitteret, sed si vellet Venantius, etiam ipse Episcopus peragaret, sua seruata charitate, exequeretur. Ex quo planè fit, Venantium non velut apostatam & fugitiuum in sæculo remanere, cùm esset enim excõmunicatus, apostata enim religionis etiam eo sæculo erat excõmunicatus. Quo autem pacto ab excommunicato notorio oblata suscipi, & coram eo in eiusque domo sacra fieri publicè non solum permitteret Pontifex, sed etiam præcipere? Deinde non esse fugitiuum, & apostatam comincit, quod nullis in eum excommunicationibus latis actum est, vt ad monasterium redire: cum tamen de sertores instituti monastici anathemate constrictos, vt redirent, planum sit, vt constat ex Concilio Chalcedonensi *act. 15. c. 7.* & multo antea Arelatensi II. *cap. 25.* Idem decreuerat, & post Chalcedonẽse Concilium, Angeganense *c. 9.* sub Leone I. & cõstat passim ex ipsius Gregorij Magni Epistolis, quoties de apostatis monachis sermo est: ad hæc persuadet etiam illum non fuisse vere apostatam, quod tam longo tempore in coniugio permanserit, nullà in eum ob coniugium initum prolata sententia; cùm tamen vt visum est *1. p. var. disp. 2.* & supra *c. 14.* in monachum nubentẽ licet validè lata excõmunicatio fuerit. Adde etiam filiabus hæreditatem ex testamento diuisam, vt constat expressè ex *epist. 31. lib. 9.* earumque filiarũ ordinationem & Imperatori, & Pontifici commendatam, curasseque virumque, vt & res familiaris inter eas dirideretur, & earum consuleretur commodiati. Quæ omnia quo pacto apostata & fugitiuus ita præsteret impunè & palam? aut quo pacto filiabus ex nefarijs & sacrilegis nuptijs illasa seruaretur hæreditas? Hæc ergo omnia indicãt filias illas vt ex legitimo matrimonio susceptas hæreditem paternam adisse. Venantium nequaquam excõmunicationi subiectum, maximoniumque nullo repugnante validum, atque adeo non fuisse apostatam à religione. Ex quibus etiam planum videtur tertiũ, scilicet, illius relaxata vota, vel tacito expresso Prælati cõsensu. Alias enim quomodo ille Italiæ Cancellarius in oculis omnii publicè cõugatus ageret, de suis rebus liberè omninò disponès, nulla inflicta pœna, nulla etiam in illum prolata sententia?

6 Nec verò his quæ diximus obstat, quod in eis adhortationibus Gregorius iudicij diuini feueritatem proponat *lib. 1. ep. 33. & lib. 9. ep. 31.* Diuinam etiam misericordiam; ac iam in extremis constituti horteur, vt saltem eo tẽpore ad habitum dimissum redeat, ne ei tantæ culpæ reatus in æterno iudicio obsistat. Ipse enim adhortationis modus, vt modò dicebam, planè indicat illum excõmunicationi minimè subiacere, quare reatum appellat dimissionẽ habitus non quod fuerit culpa lethalis, & apostasia: sed quia lenitas animi indicata, & turpe & probrosum viro clarissimo recedere ab instituto, & licentiam extorquere. Ob id enim quia retro aspexerat, de statu perfectiori semel incepto lapsus fuerat, sese iterum laqueis sæculi implicuerat, in periculo eius animæ salutem versati;

optimè & verissimè proponit, quoad professionem iteratum reuocaret. Qualia in Epistola Hieronymi ad Heliodorum multa, qui tamen sine peccato ad tæculum regressus fuerat. Et *in epist. 1. Bernardi*, cùm tamen Roberti factum culpa vacaret, & rediens ad Cluniacenses non peccasset, vt liquet ex dictis supra *cap. 5.* Atque in hoc sensu accipiendus etiam Iosimus Diaconus in vita Sancti Gregor. *lib. 3. c. 48.* cùm venantium apostatam appellet, id est, desertorem institutionis & leuitate animi, & importunè exeuntis exeundi facultate.

7 Ex his consequenti ratiocinatione vltimum colligitur, si enim illum vt apostatam impiè egressum, ac votis adstrictum remansisse dicas, cum videas quæ de eius matrimonio ex Epistolis Gregorij relata sunt, planè efficitur ejus valuisse matrimonium post votum. Et quidem eo modo fe rem habuisse videtur colligi ex Bernardo *lib. de præcepto & dispensatione*, vbi *cap. 21.* inquit. *Item postulatis absolui vobis, cur vel Beatus Gregorius nescio quem Venantium habitum monachalem, quem pie susceptat amplexum reiecerat, non solum resumere non coegit, sed etiam omnem legitur indulsisse communionem apostatæ perduranti. Respondeat autem se nihil aliud habere quod respondeat nisi Gregorium, sicut & Augustinum dum sulcit votum continentiæ matrimonium in eo abundasse sensit, & virumque extitisse fidelem: Gregorium in dispensando quod præmanibus erat: Augustinum in scribendo quod senserat.*

8 Denique adhuc temporibus Bernardi, qui obijt anno millesimo quinquagesimo eandem extitisse litem, plurefque sensisse etiam post yòra valere huiusmodi connubia, probo ex *epist. 76.* Bernardus enim ab Abbate Pulracinensi hac super re consulitur. Quidam monachus tam professus institutum defenerat, nupserat. Quæritur à Duo Bernardo quid faciendum? Ille autem, quamuis illicitam fateatur habitus dimissionem, matrimonij copulam, inquit tamen: *Non vobis videtur tutum etiam illam non consentientem dimittere nisi prius Episcopalis auctoritatis accesserit vel Concilium, vel Imperium.* Addit tamen in fine Epistolæ posse Episcopum rectè iudicare, vt separentur. Constat igo tempore Bernardi adhuc sub dubio esse, an valerent huiusmodi coniugia, & Bernard. tutus existimasse, ne propriò consensu separentur post factum matrimonium. Sentit ergo valere, alias si adulterium, aut fœrtatio esset, non expectaret Bernardus iudicium Ecclesiasticum. Nec dici potest illum, de quo erat sermo, non fuisse religiosum votis adstrictum. Sic enim vous soluisse esset, quæ posset suborin dubitatio de validitate coniugij? Nec verò dici potest teneri illum voto castitatis, extra religionem tamen emisso, tum quia planum est sermonem esse de monacho: tum quia nequaquam diceret Bernardus, rectè fieri posse, vt separaretur vinculum; cùm votum continentiæ extra religionem emissum non dirimat matrimonium ex antiqua certaque sententia, quam non est verosimile ignorasse Bernardum.

9 Superest ostendamus ratione, voto castitatis in religione emisso ex natura sua non reddi vouentem inhabilem ad matrimonium. Quia tradito, quæ fit per matrimonium coniugij, & per votum religionis sunt diuersæ rationes, atque adeo se mutuò non impediunt. Sic ut cùm quis iure testamenti vni tradatur, altera verò in matrimonio. Et ista duo vincula non pugnare inter se potest ostendi à posteriori, quia si quis post consummatum matrimonium ad religionem transit, manet vinculum matrimonij cum religionis vinculo, nec vnum altero enerutur atque dissoluitur. Ergo neque votum castitatis in religione emissum impedit ex sui natura vinculum coniugij. Quam etiã rationem reddiderunt Gabriel Vazquez *ait p.* 165. *cap. 7.* & Ferdinandus Rebellus *lib. 3. quæst. 4. sect. on. 2.* Azor *tomo 1. lib. 12. cap. 6. q. 3.* & alij. Relinquitur ergo traditionem, quæ eo tempore fiebat in religione, non reddidisse inhabiles ad matrimonia, atque adeo vous illorum religiosorum defuisse hanc solemnitatis partem.

CAPVT XVIII.

Obiciuntur nonnulla ex Patribus & Conciliis, in quibus Monachi nubentes separari iubentur.

SVMMARIVM.

1 *Obiectiones contra doctrinam capitum præcedentium.*
2 *Ex Basilio.*
3 *Ex Concilio Aurelianensi.*
4 *Turonensi.*
5 *Matisconensi.*
6 *Gregorio Magno.*
7 *Triburiensi.*
8 *Et ex alijs Canonibus.*

1 SEd fortè accusabit nos aliquis, quasi omiserimus Patres, Pontificum, & Conciliorum decreta etiam antiqua, quæ sic contrahentes apertissimè separari iubent, & ad monasteria reduci, & in illis recludi, quibus satis manifestè indicant inualidum matrimonium fuisse, quandoquidem, etiamsi vergat in detrimentum alterius coniugis, ita separant. Quod tamen secus facerent, si reuera valide contraxissent. Propono decreta, quæ dixi, seruato temporis ordine, quo illa edita fuere.

2 Basilius magnus *in epist. ad Amphilochium can. 6. Canonicorum fornicatio pro matrimonio non reputetur, sed eorum connubio omnino diuellatur. Hoc enim & Ecclesiæ ad seueritatem est vtile, & non dubit hæreticis aduersus nos ansam, quod propter peccandi libertatem ad nos attrahamus.* Canonico autem nomine monachos & monniales intelligi interpretatur ibi Theodorus Balsamon, & constat ex phrasi familiari Basilio, cùm animaduertiones scribit ad Canonicos, & Canonicas, *can. 18.* cum de virginibus agit hæc scribit inter alia. *Videamus ergo quid à Paulo ad Thimotheum scriptum est: Viduas iuniores deuita. Quamdiu enim à Christo deliciata fuerunt, volunt nubere habentes iudicium, quod primam fidem irritam fecerunt: si vidua itaque grauissimo iudicio subiecta est, vt quæ fidem in Christum irritam fecerit, quid de virgine putandum est, quæ est sponsa Christi, & sacrum vas Domino dedicatum? Magnum quidem est peccatis, ancillam quoque, quæ clandestinis matrimonijs tradit stupri dominum impedire, & professionem per malam vitam injuria afficere. Sed multo est grauius sponsam fieri adulteram, & vnione cum sponso renouata & dedecore affecta, se incompetentibus voluptatibus tradere. Vidua itaque vt corrupta ancilla condemnatur: virgo verò adultera iudicio subijcitur, sicut eum qui cum aliena muliere cohabitat, adulterum nominamus, eum non prius ad communionem admittentes, quam à peccato cessauerit: ita videlicet & in eo qui virginem habet afficiemur, &c.* Et can. 20. *virorum autem professiones non nouimus, præterquam si quis seipsos monachorum ordini adiudicarint, qui tacitè videntur cœlibatum admittere, sed in illis quoque aliud existimo præcedere oportere, vt ipsi interrogetur, & eudens sponsum accipiatur professio, vt postquam se ad libidinosam, & voluptariam vitam conuerterint, eorum qui fornicantur, pœnitem subeiantur.* Et lib. de vera virginitate pag. mihi 533. col. 2. in principio. *Cum enim virginitatem Domino professa sunt, carnali postmodum voluptate male blanda delinita ac deuicta stupri fœdus honesto coniugum nomine obtegere cupiunt. Non ignorant huiusmodi, quamuis ignorantiam simulant, quæ sponsi dextram & fœdera præuaricata sit eam nec vllis vitra esse sponsam, quem nequitia dans manus dereliquit: nec eius vxorem per vllas leges dici posse, cuius adulterio sponsa libidine incitata coniunxit.* Eadem reperti Basilius *eodem lib. pag. mihi 534. col. 1. & 2. & pag. 535. col. 1. & in sermone de institutionibus Monachorum. col. 2.* E quibus omnibus manifestum videtur Basilium idem sensisse de coniugijs post vota cunctis, atque de ea quæ transit ad secundas nuptias viuente adhuc viro. Ast isthæc

sit hæc non coniugia, sed adulteria sunt sine vllo robore & firmitate. Infirma igitur ex Basilij sententia monachorum & monialium suo tempore coniugia, & non solum illicita atque sacrilega.

3 Aurelianense V. sub Vigilio anno 552. canon. 19. *Quæcumque puellæ seu propria voluntate monasterium expetunt, seu a parentibus offeruntur annum in ipsa pausantes, vestem permeneant. In his vero monasteriis vbi non perpetuò tenentur inclusæ, triennium in ea, qua intrauerint veste permaneant; & postmodum secundum statuta monasterij ipsius, in loco quo elegerint permanere. vestimenta religionis accipiant. Quæ si deinceps fama refringente locæ propositum sanctum sæculi ambitione transcenderint, illæ, quæ domibus propriis stamp puellæ quam viduæ communitatis vestibus conuertuntur, cum his, quibus coniugio copulantur, Ecclesiæ communione priuentur. Sanè si culpa sequestratione sanauerint ad communionis gratiam reuocentur.* Sequestrãdas præcipit Aurelianensis Synodus, id est, separandas.

4 Turonensi II. anno Christi 570. sub Ioanne II. can. 16. *Si qui in monasterio conuersi sunt, aut conuerti voluerint, nullatenus exinde habeant licentiam egrediendi, nec (quod absit) vnus eorum coniugem ducere, aut extra quarumlibet familiaritatem habere. Nam sicut supradictum est, si vxorem duxerit, excommunicetur, & de vxoris male sociatæ consortio etiam iudicis auxilio separetur*, &c. Quid clarius nullitate huiusmodi matrimonij.

5 Matisconense II. sub Pelagio II anno Christi 582. ca. 12. *De puellis verò quæ se Deo vouerint, & præclaræ decoris gratia ad terrenas nuptias transferint, id constituendum esse decreuimus, vt si quæ puella voluntarie, aut parentibus suis rogantibus religionem professa, aut benedictionem fuerit consecuta, & postea ad coniugium & illecebras seculi, (quod potius stuprum est, quam coniugium iudicandum) transferedi præsumpserit vsque ad exitũ cum ipso, qui hunusmodi consortio misceuerit, communione priuetur. Quod si pœnitentia ductu sequestrauerint, quamdiu Episcopo loci illius visum fuerit, a communionis gratia suspendantur, sitamen vt propter infirmitatem, aut iubitaneum transitum vitæ communio illis (miserationis intuitu) non negetur.* Aperta videntur Canonis verba, non coniugium, sed stuprum iudicat, & separari iubet,

6 Gregorius Magnus eius nominis primus post annum 590. *lib. 1. ex Regesto Epistol. 40. ad Anthemium, in fine*, inquit. *Et quia aliquot monachorum vsque ad tantum nefas profilisse cognouimus, vt vxores publicè fortiantur, eos omni habita vigilantia requiras, & inuentos dignæ correctionis in monasterijs Abbatum, quorum monachi fuerint, transmittas.* Et Concilium Barcinonense anno Christi 599. sub Gregorio I. canon. 4. *Pari etiam consideratione præsancientes, vt si qua virgo propria voluntate abiecta laicali veste deuotorum more indutacastitatem seruare promiserit, vel si qui hominem vtriusque sexus pœnitentiæ benedictionem expetendo a Sacerdote perceperint, & ad terrenæ connubia sponte transierint, aut violenter abstractæ fœminæ pudicitiæ violatorem se sequestrare noluerint, vtique ab Ecclesiarum liminibus expulsi sta ab hominum Catholicorum communione sint separati, vt nulla prorsus eis vel colloquij vel consolatio sit relicta.* Concilium Toletanũ IV. Honorio I. anno 633. can. 52. *Nonnulli Monachorum egredientes a monasterio non solum ad sæculum reuertuntur sed etiam vxores accipiunt. Hi igitur renocatis in eodem monasterio, a quo exierant, pœnitentiæ deputentur, ibique desleant crimina sua vnde decesserunt.* Romanum sub Zacharia anno Christi 743. can. 3. *Vt Presbyteram, Diaconam, nonnam, aut monachum, vel etiam spiritualem commatrem, nullus sibi præsumat nefario coniugio copulare. Nam qui huiusmodi opus perpetrauerit, sciat se anathematis vinculo obligatum esse. & Dei iudicio condemnatum, atque a sacro Corpore & sanguine Domini nostri Iesu Christi alienum. Statuentes Apostolica censura, vt quicumque Sacerdotum nos cõmun care præsumpserit, eorum consortio condemnatus, Sacerdotij sui honore priuetur. si autem sic qui contumelij sunt admoniti declinauerint, & ab alterutro fuerint diuisi, pœnitentiæ submittantur, vt Sacerdos loci prouiderit.*

7 Denique adduci potest Tribunense Concilium anno Christi 894. sub Formoso Papa *canon. 23.* vbi de his qui sacro velamine consecratam in coniugium ducunt, postquam reuilit decreta Gelasij, Siricij & Chalcedonensis Concilij hæc disponit *Vnde verbo Domini, & canonum authoritate in hac sancta Synodo præcipimus, vt omnino separentur, vt inramento coniugentur, vlterius sub vno non cohabitare teſto, nec familiari frui colloquio, exceptis in Ecclesia & in publico, aut pariter vllam habere cõmunionẽ, inde suspicio illecebrosi deferij, aut scandalum libidinosis satis inde possit suboriri, si quæ etiam interse diuidenda sunt, diuidant, siue quæ sua prouideat. Retuli sigillatim hæc omnia, quò maiorem vim addamus obiectioni, & vt verbis canonum distinctè perceptis, magis constet nos illis plene satisfacere. Ita autem huic difficultati respondebo, ut ordine quidem, dixerim, confirmem Conciliorum decretis.*

8 His etiam adiungi possunt non pauci antiqui Canones ante Innocentium II. qui habentur in iure *c. Hi ergo, c. per venit ad nos, c. si quis sacro c. si cactos religiosi habitus, c. si homo esset, c. si qua monachorum, c. si quis rapuerit, c. omnes fœminæ, c. & quia 27. q. 1.* Quibus Canonibus nubentes post uota monastica separantur, & ad monasteria reuocantur, Signum ergo est ante Innocentium II. nulla fuisse eiusmodi matrimonia post uotum.

CAPVT XIX.

Assignantur duæ solutiones ad prædicta testimonia,

SVMMARIVM.

1 *Prima solutio.*
2 *Secunda solutio intelligendos eos Patres de separatione quoad torum & habitationem.*

1 VErùm ad hæc omnia, quæ ex Patribus & Conciliis obiecta sunt, duobus modis responderi potest. Primò forsan ilis temporibus Patres aliquos in suis Ecclesiis, & diœcesibus cœpisse irritare eiusmodi coniugia cùm penes Episcopos esset potestas constituendi impedimenta ut dixi *lib. 6. cap. 1.* Atque in his forsan fuisse Basilium, Augustinum autem & alios patres non adhæsisse illorum sententiæ, imo neque id ab vniuersali Ecclesia obseruatum fuisse, vsque ad ea tempora quæ diximus. Quo pacto possent etiam in speciem pugnantia aliquorum Conciliorum uerba componi. Atque hoc sensu accipio Christostom. ad Theodorum Monachum lapsum, cùm inquit: *Bonum quidem nuptias, & ipse confiteor: honorabiles, inquit, nuptiæ & cubile immaculatum: fornicatores autem & adulteros iudicat Deus. Sed te tam seruare non conuenit priuilegia nuptiarum. Angelorum enim societate femel iunctum illud relinquere, & vxoris laqueis implicari adulteri crimen incurrere est. Quamuis frequenter hoc ipsum nuptias uoces, ego tamen & adulterio illud tanto peius affirmo, quanto maior ac melior mortalibus Angelus. Neque ullus tibi forte persuaserit dicens, nihil de non accipienda uxore Dominus præcipit. Nec me ignorare cõfiteor, quod adulterũ interdixit, non nuptias uetuit. Verùm in te adulterij nomen accipiet, si voluerit unquã quod absit, nuptias cogitare. Et quid mirum si nuptiæ tales, quibus offenditur Dominus, adulterio comparantur? Mauis longe audire: homicida iustorum laude donatur, & misericors plusquã homicida punitur: quomiã hoc uetante fit Domino, illud uolente. Et Phinees quidẽ ad iustitia reputatum est, quod impudicũ cũ turpi fœmina uirũ uno gladio percussisset. Saultem autẽ Samuel sanctus Dei in luctibus, lachrymis, precibusque pernoctans, damnationem, cui illũ addixerat Deus, liberare nõ potuit. Quomodo hostiũ ducem, quẽ debuerat trucidare, inuito parcendum credidit Deo: cũ hęc ita sint fugere desistere, si nuptiæ peiores adulterio iudicantur, quoties Christus offenditur. Atque ut illud repetã, quod in principio posui. Epistolę, si militiæ uincula non tenerent, quis tibi defectionis nomen obiceret? Nunc autẽ mihi in te penitus tui iuris est, quippe*

Digitized by Google

qui tanto Imperatori militare cœpisti. Nam si mulier propriu corporis non habet potestatem, sed vir, multo magis hi qui Christo potius quam sibi vivunt cœditionem corporis sui habere non possunt: sed qui nunc, Theodore, contemnitur, ipse tunc sine dubio iudicabit. Hactenus Chrysostom.

2 Secundo vno verbo respondetur tam Basilium quam Gregorium & Concilia explicari, scilicet, loqui de separatione quoad torum, non verò de separatione quoad vinculum. Vinculi namque nullum tam eorū assimilat: iubebantur itaque separari, & ad monasteria reuocari, nō tamen dirimebatur matrimonij vinculum valdè contractum, quamuis interueniente sacrilegio. Iustissimè autem id dispositere Patres, atque Concilia aliqua, vel hac tatione petulantiæ monachorum, & lasciuæ fœminarum occurreret, quæ ne manerent partim sine viro, partim ad iuuandum cum alio inhabiles, ob matrimonium initium cum monacho, sacrilegium quidem, firmum tamen, matrimonia cum tactans hominibus, & fœminis recusarent. Afficiebantur autem, si contraherent, iustissima pœna, quia cum monachis sciertet matrimonia celebrauerant. Itaque manebat simul virumque vinculum illis ad monasteria reuocatis. Sicut & nunc ex Pontificis dispositione fieri proculdubio posset, vt si religiosus post professionem contraheret matrimonium, illud ratum maneret quoad vinculum, fieret verò separatio tori, ita vt ipse maneret in claustro sub præpositi iurisdictione, iustè illa pœna fœminæ irrogata, quod cum illa scienter contraxerat. Atque hunc sensum optimè continent testimonijs Basilex eo milii perfuadeo, quia *can. 6.* ciu eam separationem Ecclesiæ vtiem dicit: non verò appellat necessariam. Tum etiam quia cùm varias ibi rationes assignaret, ob quas vtilis esset huiusmodi separatio, narum est nunquam occurrisse Basilio primam, optimam & adæquatam rationem, scilicet, inualiditatem matrimonij, si eo tempore monachorum coniugia erant inualida post emissa vota. Quare confectionem appellauit Basilius, quia vius illius matrimonij post emissum votum peccati erat. Adulterium autem vocat planè metaphorice, non in rigore fermonis, & quia permanente obligatione voti Deo facti, nō plenè transibat fœminæ corpus in potestatem viri, quādoquidem & illicitus vsus, vtpotein quo interueniret voti violatio; ideo vtitur comparatione desumpta ab ea, quæ viuente viro alteri nubit, non quidem vt eandem vtriusq; rationem esse quoad vinculum affirmaret, quod in casu matrimonij post vota firmum, post priora verò connubia inualidum est: sed quoad corporis vsum, qui in vtroque casu non est sine peccato. Vnde merito separari iubentur, quia in ea quod manebat simul vinculū religionis, & coniugij, nullum peccatum est, nec repugnantia, vt dicemus infrà, in vsu verò culpa committitur. Merito etiam cōmunione priuantur, donec separentur inuicem, & nullatenus ante separationem admittuntur ad pœnitentiam, quia manent in actuali peccato, & eius occasione, dū votum non rescindituv. Addendū etiam est, quamuis ex mea sententia, quam tradoinfrà, possit esse verum & valdum coniugium in ordine ad castè viuendū, sine vllo prorsus ordine ad maritales actus, qui primis illis temporibus sic contraheres, peccarat quidem, non solū si eius religiosi operæ repugnarent cum his, quas ex vi voti debet religiosi, cui se per vota addixit: sed quia Concilia & Pontifices absolutè religiosorum matrimonia damnarunt, & prohibuerunt, quamuis interdum matrimonia in ordine ad vacandum rei vxoræ condemnent, vt planissimè constat ex iam dictis. Non tamen peccatum illud esset sacrilegium, neque enim videtur interuenire voti violatio castitatis, cū nullus omnino ordo sit in eo coniugio ad concubitū, nec alios actus, qui mariūs licent. Peccaret ergo contra eam virtutem, quæ religiosi affectū erga sæcularia moderatur, & quæ suis rebus attendere, & intente vigilare præcipit, si tamen illa vinca tantùm est. Forsan autem non incongruè dicemus prohibitum etiam matrimonium ad castè viuendum fœtanis feminis. *can. 19. Ancyrani sub Sylucstro I.* vbi hæc habentur: *Quotquot virginitatem pollicitam præuaricati sunt, & offitione contempta inter bigamos haberi debebunt. Virgines autem puellas, quæ tanquam sorores cum nonnullis viris habitare voluit, ab eorum consortio prohibemus.* Canonis eius series etiam de virginibus sacriagi indicare videtur. Illis autem, *habitare vt sorores*) matrimonium ad castè viuendum significari docui *q. 5. Scholastica*, & dicam infrà *isto lib.* Similiter nunc, etiamsi matrimonium religiosi contrahatur ad castè viuendum, sine vllo prorsus ordine ad copulam, quale fuit matrimonium Iosephi cum Beata Virgine, peccatum sine dubio est, nullumque omnino connubium, quia ad incunda matrimonia quouis modo religiosi inhabiles effecti sunt.

CAPVT XX.

Eadem solutio comprobatur ex matrimoniis earum fœminarum, quæ sua sponte sibi velum imponebant.

SVMMARIVM.

1 *Eodem modo loqui Concilia cum agunt de matrimonio post votum continentiæ extra religionem.*
2 *Olim extitisse aliquos, qui extra religionem gestarent habitum religiosum.*
Reuocatos ad certam religionem, ibid.
3 *Non fuisse vere religiosos probatur.*
4 *Efficacitas.*
5 *Matrimonia istorum eodem tenore prohibita.*
6 *Cur ad religionem reuocati, si religiosi vere non erant & 7.*

1 SEd age, ait perspiciatur plenè legitimam nos, atque genuinam Canonibus adductis assignare solutionem, fermonem inquam esse tantùm de separatione quoad torum, non verò quoad vinculum; ostendamus eodē modo loqui Pontifices, & Concilia, cum de earumuoto agunt, quæ extra religionem eo tempore continentiam vouebant. Si enim idem statuunt, atque præcipiunt de matrimonio contracto, tam post in religionem votum castitatis concepturn, quam extra, argumentum euidens est, non loqui Patres de separatione vinculi, cum nullus hactenus asseruerit contrahentem post votum simplex castitatis extra religionem, inualidè & infirmè contrahere, sed ratum manere ac firmum. Id igitur ostendemus hinc sumpto principio.

2 Præmittamus quidem prioribus seculis, non tantùm in Ecclesia extitisse religiosas fœminas, aut homines, qui certæ addicti religioni, & gestarent religiosum habitum, & publicam professionem emitterent, cui subscriberent benedicente & consecrante sacerdote, & Episcopo, quam consecrationem nos docet antiquissimus Ordo Romanus, fed etiam non paucos fuisse, qui extra religionem, id est, non certæ alicui addicti religioni, gestarent religiosorum habitū, absque vlla tamen consecratione & benedictione Episcopi expressa & speciali. Hi postea Conciliorum decretis tam fœminæ quàm viri ad certam religionem reuocati, & illam profiten coacti sunt. Constat ex Triburiensi, cuius Canonem referam statim, & ante statuum in Concilio, quod in Palatio Vernis sub Stephano Papa III. & Pipino Rege Francorum habitum est anno Christi - 56. can. 11. *De illis hominibus qui dicunt, quod se propter Deum tonsurassent, & modo res eorum vel pecunias habent, & nec sub manu Episcopi sunt, nec in monasterio regulariter viuunt. Placuit vt in monasterio sint sub ordine Canonico. Et si aliter fecerint, & correpti ab Episcopo suo se emendare noluerint, excommunicentur, & de ancillis Dei eadē forma seruetur.* Hæc Cano. Id quod antea etiam statuium reperio apud Hispanos in Concil. Tol. X. can. 5. *Omnes fœminæ, quæ tam in præteritum probantur religionis veste indutæ fuisse, nihil ad excusationem oppositionum habeat qualibet obiectio, quamuis diuersis aut callidis adūbrare se velint fallacia argumētis, sed ad sacrarissimas Sācliones disciplind Sanctior teneat eas relegatas atque subne-*

xat. Commoue antur sanè Sacerdotis auctoritate, ut sponte redeant, qua fredire noluerint, impulsu Sacerdotis ad religionis habitum reducantur, & in monasterijs redulti ex communicationis sententia feriantur. Hic idem quoq; ordo in illarum condemnatione manebit, quæ quamlibet à sacerdote vel ministro sanctimonia vestem non acceptissent, ipsa tamen induta sunt, aut illo indui habitu consenserunt, qui vel gionis esse cultus ab intuentibus videretur. Sicque coràs Ecclesia vel Sacerdote, aut etiam competentibus quandoq; indutæ visa certis indicijs, aut testimonijs approbantur. Omnes hæ tamen seu post transgressum refumentes iteratam conuersionem sicut præmissum est, & pallio capita cohærent, & conscriptam, roboratamque professionis faciant scripturam, per quam vlterius non sinantur relabi in præuaricationis audaciam, &c. Idem de paruulis statuit *can.* 6. sequenti.

3 Huiusmodi autem fœminæ proculdubio veræ & integræ sicut aliæ religiosæ non erant, quamuis religionis habitum ipsæ gestarent, & compellerentur religiosè viuere, vt constabit ex dicendis. Quod quidem ostendi posset in primis. Quia sine consecratione, & benedictione sacerdotali religiosæ non erant, adeò religioni intrinseca eiusmodi benedictio & consecratio, quia, vt eam nobis tradit Ordo Romanus, erat quædam receptio ab eo, qui potestatē haberet recipiendi, scilicet, Episcopo, & in ea professio emittebatur, vel tacitè, expresso tamen castitatis voto, vt in aliquorum religiosorum professionibus hodie etiam fit; vel expressis etiam omnibus. Et quidem nullum aliud argumentum habemus in dochina antiqui Ecclesiastica, quo virgines sacratas velatas Deo, deuotas, religiosas esse intelligamus, si sine Episcopi consecratione, & benedictione solemni essent eo tempore aliquæ verè religiosæ. Quare non solùm opus erat, vt habitum religiosum gestarent, sed vt ab Episcopo, cui tantùm hæc concessa, Canone facultas, consecrarentur, & benedicerentur. Vnde meritò Conc. Tol. IV. *can.* 56. Sanctimonialem definit, non tantùm, quæ religioso indura sit habitu, sed etiam quæ sub eo apparuerit in conspectu sacerdotis, qua phrasi iuxta antiquam Ecclesiæ consuetudinem, benedictionem, & consecrationem intelligo, quæ publicè fiebat ab Episcopo in Ecclesia, cùm aliqua se ad religionem admitti postulabat. Adde nullam omnino professionem religionis esse nisi sub iurisdictione Prælati, cui promittat religionis obedientiam, cùm obedientia sit adeò necessarium religionis votum, vt sine illa constare nullo modo possit.

4 Sed non est efficax probatio, satis enim erat tacitus consensus Episcopi, si ut de religionum approbatione dixi supr. *cap.* 11. Probatur ergo: tum quia Canone citat. Concilij Toletani X. istæ fœminæ ad certum religionis monasterium reuocatæ iubentur professionem in scriptis facere, eamque sua scriptione firmare. Deinde, qui credi potest eas veræ & in rigore religiosas esse, non secus atque alias, quæ velum acceperant ab Episcopo, si reuera potuerant dicere se sibi ipsis eo animo velum imposuisse, vt liceret deponere, vt constat ex Concilij Tribuniensis *canon.* 25. quem adducam infra isto cap. denique, quia adhuc in istis non reperiebatur vel tacitus consensus Episcopi. Decernitur enim, vt si gestassent habitum, vel coram sacerdote, aut Ecclesia, aut competentibus testibus, aut etiā coram ipsis parentibus, compellerentur ad non admittendum, vt in Concil. Tolet X. *can.* 5. & 6. Itaque satis erat conspectas esse istas fœminas in habitu religioso, vt retinere habitum, & professionem emittere cogerentur, si probari posset illas habitum aliquando gestasse. Ergo non requirebantur vel tacitus consensus Prælati: sine consensu autem Prælati saltem tacito non potest quis effici religiosus. Non ergo huiusmodi fœminæ erant religiosæ proprie & in rigore, sicut aliæ. Neque votum continentiæ illarum erat sicut aliarum votum, perpetuum scilicet, neque eandem habebat vim, quamuis merito ad religionem reuocatæ decreto Concil Toletani X. & in Palauo Vernis, & Tribuniensi.

5 At non pauci reperiuntur Canones, qui eodem modo loquantur de matrimonio post emissum ab istis fœminis extra religionem degentibus continentiæ votum, atque de illarum coniugio, quæ religionem veré professæ fuerant, & consecratæ fuerant, eodemque verborum tenore vtrique connubia interdicunt. Igitur quoad id veré simplex erat virumque votum, atque adeò nequit tam dirimens contractum matrimonij simplex impium quoad hunc effectum, quamuis (quod iam supra semel monui) religiosorum illorum sæculorum vota solemnia quodammodo dici possent, non quidem in eo sensu, quo nunc Scolastici solemnia dicunt, sed qua certis statisque ceremonijs, sacrante & benedicente Episcopo, inter missarum solemnia, & ex lege non nisi in Epiphania Domini, Albis Pascha libus, & natalitijs Apostolorum concipiebantur. Idem autem de vtroque voto continentiæ, eodem modo vtrique interdicta coniugia liquet in primis ex Leone I. *ep.* 92. *c.* 14. & 15. quorum iam supra mentionem feci mus, in quibus de sacratis & non sacratis agit, eodemque exitimo respexisse Symmachum *epist.* 5. *n.* 4. & ex Concil. Parisiens. III. cuius uerba iàsupra recitauimus in 2. *iuss canonis parte*, quam de illis fœminis extra religionem sola habitus mutatione religionem ostendentibus, agere planum est; & ex Concilio Barcinonensi iam relato in principio Canonis, ut ostenduntillaterba, *Deuotarum more induta*. Addo etiam Concilium Foroiulense sub Adriano I. anno 791. can. 11. *Item placuit de fœminis cuiuscumque conditionis, puellis, scilicet, vel viduis, quæ virginitatis, sine continentiæ propositum spontaneè pollicentes Deo mancipatæ fuerint, & ob continentiæ signum nigram vestem, quasi religiosam, sicut antiquus mos fuit in huiusmodi rebus, induæ fuerint, licet non sint à Sacerdote sacratæ, in hoc tamen proposito eas iuguiter perseuerare mandamus. Si verò postea se se sine clanculo corruperint, seu publicè nupserint, digni quidem mundano iudicio corporalibus coercita vindictis segregentur ab inuicem, agant cumtibi diebus vitæ sue pœnitentiam, & à communione corporis & sanguinis Christi priuentur, nisi forte Pontifex rescita illarum pœnitentia, fidigna fuerit, humanius pro uidens poterit communionis gratiam indulgere. In extremo tamen vitæ sue viatico humanius indulto non defraudemus. Et in his rebus præcipuè illa modis omnibus custodiatur interdictio, vt nullis licet at prædictis personis habitum, ad est vestem mutare absque sui Episcopi consentia.* Quæ Canonis uerba nobis explicant, quod prius dixerat Parisiense Concilium, & plane docent, non esse veré religiosas illas fœminas: Adiungo denique Canonem 25. Triburiensis Concilij sub Formoso Papa, qui pro nobis adhuc apertius dimicabit. Inquit itaque. *Viduas autem velare Pontificum nullus attentet, prout constitutum est in decretis Papæ Gelasij, c.* 15. *Quod nec auctoritas diuina, nec Canonum forma præstituit. Quæ si propria voluntate continentiam professæ, vt in eiusdem Gelasij cap.* 21. *legitur, eius intentio pro se reddas rationem Deo. Quia sicut secundum Apostolum, si se continere non poterat, nullatenus nubere vetabatur, sic secum habita deliberatione promissam fidem pudicitiæ Deo debet custodire. Qua auctoritate paterna fultus sententia in hoc facto consentis sancimus, & liberè iudicamus, quod si sponte velamen, quamuis non consecratum sibi imposuerit, & in Ecclesia inter velatas oblationem Deo obtulerit, velit nolit, Sanctimonia habitum vlterius habere debebit, licet Sacramento confirmare velit, eotenore & ratione velamen sibi imponere, vt iterum possit deponere.* Hæc Canon. Loqui autem Canonem hunc de uiduis, quæ quamuis religionis habitum gestarent, religiosæ in rigore non erant, sed uoto continentiæ aut proposito emendationis uitæ tenebantur, apertum est ex decreto Gelasij, quod cit. Gelasium enim eo *c.* 21. de his quæ continentiæ uoto extra religionem tenebantur, agere facilè constabit intuenti. Aut si quis Gelasium de uerè religiosis istudis loqui existimet, ualidum nobis suppeditabit argumentum ad conuincendum continentiæ uotum illo tempore in religione emissum, non habere uim irritandi matrimonia. Eius enim hæc sunt uerba. *Nam de viduis sub nulla benedictione velandis, superiùs latè sufficienterque diximus. Quæ si propria uoluntate professam pristini coniugij castitatem mutabili mente calcauerint, periculi earum intererit, quali Deum debeant satisfactione placare, quia in xta Apostolum, primam*

Digitized by Google

primam fidem irritam fecerunt. Sicut enim si se forsan continere non poterant, secundum Apostolum nullatenus nubere vetabantur, sic habitasse cum deliberatione promissam Deo pudicitiæ fidem debent custodire. Nos autem talibus nullum laqueum debemus innectere, sed solum adhortationes præmij empitemi, pœnasque proponere diuini iudicij, vt & nostra sit absoluta conscientia, & illarum pro se rationem Deo reddat intentio. Cauendum est quippe de earum moribus, aliisuque. Beatus Apostolus testatur, quod plenius exponere præterimus, ne sexus, infirmitatis non tam deterreri, quam admoueri videatur. Hæc Gelasius. Elegat ergo aduersarius quodcumque voluerit, si de veris religiosis viduis, & voto continentiæ in religione Gelasium loqui malit, admittat etiam necesse est huiusmodi votum non dirimere matrimonium, sed validè, post illud contrahi, cùm appertissima sint Gelasij verba quibus, cum in principio dixisset se agere de viduis sub nulla benedictione velandis, id est, non velatis ab Episcopo, & viduarum conscientiæ derelinquit, si nubant, & se nullum laqueum illis velle injicere dicit, sed adhortationibus cum illis agendum, ac denique se Pauli locum ex 1. *ad Tim.* 5. nolle plenius discutere asserit, ne fœminarum fragilitas non tam deterreri à similibus audis, quam admoneri, & incitari videatur. Quæ omnia ita aperte indicant validum viduarum matrimonium, vt nisi qui cæcus sit, nemo possit inficiari. Paulum autem de viduis professis perpetuum castitatis votum ex Concilio Carthaginensi, docuit etiam Concilium Senonense sub Clemente VII. Si verò eligat aduersarius Gelasium loqui de voto continentiæ extra religionem, admittet etiam illas cum eiusmodi voto per Tridentinensem Canonem obligari, velint, nolint ad seruandam continentiam omni connubij spe illis præcisa, idque se libere iudicare affirmant, atque adeò, non secus istis extra religionem castitatem vouentibus ad matrimonium interclusum adituin, ac illis, quæ in religione promiserant; & ex consequenti votum castitatis illis fœculis per religiosos conceptum, non magis infirmasse nuptias sequentes, quam votum continentiæ extra religionem, quod certissimum est nunquam infirmasse.

6 Quòd si quis à me quærat. Si istæ fœminæ verè & in rigore religiosæ non erant, vt constat ex his quæ adduximus, quo pacto ad religionem reuocatæ sunt, nec permissum vestem religiosam deponere, sed in proposito perseuerare compulsæ sunt. Dico quidem id iustissime institutum ab Ecclesia, quæ voluit, vt illæ in semel electo sancto proposito perseuerarent. Adducam ex iure exemplum aliud valdè simile, quo hæc, quæ de istis fœminis & eorum matrimonijs diximus confirmantur. Si aliquis Deo famulari volens in religionem ingrederetur, & habitum, etiamsi nouitij esset, susciperet, animo tamen inuitandi vitæ proposium, recedere à monasterio non poterat, etiam ante professionem, dummodo de ea voluntate constaret: eius beneficium si quod ante ingressum obtinebat, vacabat etiam: si egrediebatur, con pellebatur rursum ad eandem religionem, vel saltem ad laxiorem redire; concessebatur enim renuntiasse probationis tempus, & ideo inter religiosos numerabatur. Constant hæc omnia ex Innocentio III. *in cap. consulti*, & Gregorio IX. *in cap. statuimus, de regular.* & ex recentiori iure Alexand. IV. *in canon solum*, & Bonifacij VIII. *in c. beneficium, de regul. in 6.*

7 At si Doctoribus quæras, an iste, qui eo quod euidenter constaret illum vnam voluisse mutare, compellitur in religione manere, & si egressus est redire, sit verè religiosus, ita vt matrimonium eius non valeat, non secus ac si tacitè vel expressè professus esset. Respondet Cardinalis Zabarella *in d. c. consulti, q. 4.* nequaquam esse verè religiosum, & matrimonium eius valere. Et licet *in d. c. non solum*, æquiparetur tacitè professo in eo, quod non possit ad fœculum reuerti, sed compellatur implere votum, quod intelligitur emisisse; attamen non æquiparatur in alijs. Cardinalem sequitur est Panormit. *in d. num.* 3. vbi etiam sentit contra Innocentium, Hostiensem, Ioannem Andream, & alios valere matrimonium. Probatque idem Panormit. ratione meo iudicio manifesta, quæ explicat Cardinalis rationem. Quia ille qui suscipit nouitiorum habitum cum proposito vitam mutandi, non est tacitè, neque expressè professus. Quia professio non potest esse sine consensu Prælati, qui potest incorporare religionis, & eius qui conuertitur. Sed non est in hoc casu vtriusque consensus, non Prælati nec monasterij. Si enim tantùm habitum nouitiorum concessit, non videtur admittere ad professionem, alias facilius esset habitum iam professorum concedere. Cumque in hac professione sit quasi quidam contractus donationis, vt dictum est supra *cap. 5.* ex quo oritur reciproca obligatio, non potest consistere ex parte vnius tantùm *l. non omnibus l. 2. de action. & obligat.* Non ergo isti veri religiosi sunt cùm eorum professio non sit de superioris consensu. At nihilominus ad fœculum redire non possunt, compelluntque in religione permanere. Pari ergo ratione fœminæ illæ, quæ sua sponte velum sibi imposuerant, aut etiam viri, qui sua voluntate se vestibus religionis induerant, veri quidem religiosi non erant, neque in rigore, vt ex dictis constat. Attamen quia videbantur habere propositum vitam mutandi, & inter velatas etiam obtulerant, & cum religiosis communicauerant, compelluntur habitum religiosum retinere, & si dimitterent, compelluntur redire; & tamen de eorum matrimonijs & aliorum qui verè religiosi erant, idem statuit Ecclesia, & eodem modo separari iubet, cùm illorum matrimonia absque dubio essent valida sicut & istorum hominum, qui habitum nouitiorum assumpserant cum proposito vitam mutandi. Panormitanum sequitur Sylvester *verb. religio 3. quæst. 19.* qui & ad hæc ex eo cōstare eiusmodi homines non esse tacitè, neque expressè professos, quod *in cap. non solum, & cap. beneficium, de regular. in 6.* distinguitur is à tacitè vel expressè professo. Idem etiam sensere alij non pauci. Ergo ex dictis Canonibus non efficitur inualidum fuisse matrimonium verè religiosorum illis fœculis, licet separari iubeantur, cùm quoad hoc eadem sint verba Canonum de matrimonijs earum fœminarum, quæ verè religiosæ non erant, & quæ verè erant religiosæ, vt ex dictis constat.

CAPVT XXI.

Eadem solutio probatur ex matrimonijs earum, quæ initiatorum vxores fuerant.

SVMMARIVM.

1 *Eadem soluio aliter probatur.*
Matrimonia relictarum ab initiatis valida fuisse, ibid.
Nihilominus prohibita, & separatos, ibid.
2 *Explicatur c. Presbyteris.*

1 SEd quòd magis adhuc constet eadem solutio, & *separandi* uerbo, nisi alia addantur non colligi ex antiquis Canonibus dissolutionem uinculi coniugalis, aut nullum fuisse initum matrimonium, adiungamus alia meo iudicio manifesta. Si Episcopi, Presbyteri, Diaconi, uel Subdiaconi, acolythi, uel exorcistæ relicta post eorum obitum nubebar alteri, matrimonium quidem ualidum erat. At quia illis interdictum matrimonium, separarari iubentur. Ergo ex eo quod in nostro casu præcipiant Canones aliquot, ut separentur, tantùm colligitur separatio tori, non uerò inualiditas matrimonij. Illis omnibus, quas retuli prohibitum matrimonium constabit ex Canonibus, quos adducam. Validum uerò fuisse si nuberent, constat ex Concil Tolet. I. anno Domini 400. can. 15. *Si qua vidua Episcopi. Presbyteri, aut Diaconi maritum acceperit, nullus Clericus, nulla religiosa cum ea communi-*

nuia sumat; nunquam communicet: morienti tamen ei sacramentum subueniat. Et quibus planè colligitur valere, quamuis eb delictum à communione secernatur religiosorum, Ecclesiasticorum, & à compunione Eucharistiæ nisi in mortis articulo. At istos separari iubent Canones, Aurelianense I. sub Symmacho Papa anno 507. canon. 15. *Si se quecumque mulier duplici coniugio Presbyteri vel Diaconi relicta coniunxerit, aut cælibati separentur, aut etiamsi in criminum intentione perseuerent, pari excommunicatione plectantur.* Id autem quod in hoc Canone dicitur de duplici coniugio, non est intelligendum simul & viuente Presbytero, vel Diacono; sed quasi diceret secundo coniugio cùm Presbyteri vxor extitisset. Epaunense eodem tempore can. 32. *Relicta Presbyteri, siue Diaconi; si cuicumque renupserint, eatenus ab Ecclesia elongentur, donec à communione illicita separentur, maritum quoque eius simili vsque ad compunctionem seueritate plectendum* Matisconense II. sub Pelagio II. anno 583. can. 16. *Illud quoque vel tum nobis visum est disponere, vt qua vxor Diaconi, vel Acolythi, vel exorcista fuerit, mortuo illo secundo se non audeat sociare marito. Quod si fecerit, separetur, & in cœnobij puellarum Dei tradatur, & ibidem vsque ad exitum vitæ sua pœniteat.* Sed extat etiam de eo decretio Romani Pontificis, scilicet, Gregorij Magni *lib.* 11. Epistolarum Epist. vltima vbi cùm Faustinus defensor puniret Petrum, quod Diaconi relictam marito tradidisset: Petrus verò contenderet non fuisse Diacono iunctã. Respondit Pontifex hisce verbis: *Si in coniugio Diaconi mulierem, de qua agitur, iunctam fuisse constiterit, supra scriptus lator memorato defensori, & reliqui patrimonij ad vindictam modis omnibus, tradatur, & cum competenti emendatione ij qui male sociati sunt, desungantur.* Inquirio igitur vt huius argumenti vis magis eluceſcat, aut relictæ Diaconi vel Presbyteri erant votis adstrictæ, vel non. Si hoc secundum dicatur, validè contrahebant, constat ex Canone Toletani Concilij; & nihilominus separari iubentur. Ergo ea phrasis non connicit nullum fuisse matrimonium. Si primum, tum rursus inquiro, vel eorũ voto erat in religione; & hoc non, quia ex nullis libetis Ecclesiasticis conuinci potest Episcopi, vel Presbyteri, vel Diaconi vxorem, cùm illi ad ordines assumebantur, religiosam vitam profiteri, quamuis continenter viuerent. Et quamuis de vxoribus eorum qui in maioribus ordinibus constituebantur, id dici vtcumque posset; at in vxore acolythi, & exorcistæ affirmari non potest, cùm nec illi ad abstinendum ab vxoribus cogerentur, qui potiùs Presbyteri cum sua Presbytera in lecto dormientes inter lectores ministrare permittebantur ex Turonensi II. *can.* 20. Et tamen relicta exorcistæ & acolythi, si nuberet, separari iubebatur, vt visum est. Si verò tenebantur voto continentiæ extra religionem, vinco, quod volo, scilicet, cùm etiam illæ separari iubeantur, eo verbo non iudicari inualidum matrimonium, sed separationem tori. Idem autem argumentum de Diaconissis fieri potest, illarũ enim votum, quamdiu earum ordinatio perseuerauit in Ecclesia, extra religionem erat: imò & omn'no inter laicos enumerantur *can.* 19. Nicæno vulgato, vt nonnulli volunt, de quo tamen infrà cap. & tamen, si nuberent, separebantur, vt indicari videtur in Chalcedonensi, *actione.* 15. *can.* 15. & constat expresè ex Aurelianensi II. sub Syluestro Papa *can.* 17. Manent ergo ea phrasi, vel separationis verbo, quo nonnulli Canones vsi sunt, non connunci inualiditatem matrimonij religiosorum prioris seculi, sed tantùm separationem tori.

2 Atque hinc etiam petendus intellectus ad *cap. Presbyteri* 27. *d.* quod est Vrbani II. vel Cælestini: disiungi enim ea matrimonia iubentur quoad torum, monachis contrahentibus ad monasteria reuocatis iuxta sacrorum Canonum diffinitiones, non quæ iubeant nulla esse huiusmodi coniugia, sed quæ in pœnam delicti separari iubeant cohabitationem, & pœnitentiæ detrudi, scuereque punire; sicut & propter multa alia delicta separantur, vt constat ex multis canonibus, quæ habentur 27. q. 2. & q. 7. Idem etiam confirmari posset ex matrimonijs pœnitentium, quæ quidem valebant, vt constat ex Concilio Barcinonensi, & Toletano IV. *cap.* 55. & ex Leone I. *epist.* 92. *cap.* 12. & tamen, si matrimonium contraherent pœnitentiæ tempore, separabantur in pœnam violati præcepti; interdicta enim illis erant coniugia.

CAPVT XXII.

Colligitur religiones olim tantùm constitisse votis simplicibus, & quo pacto votum dirimat matrimonium.

SVMARIVM.

1 *Religiones semper constitisse votis solemnibus communis opinio.*
2 *Veritas oppositum.*
3 *Societatis* IESVS *institutiformam non esse nouam in Ecclesia.*
4 *Votum solemne iure Ecclesiastico dirimere matrimonium.*

1 COmmunis hactenus veterum Scholasticorum sententia fuit religionem omnem ad sui substantiam, atque naturam exigere tria illa substantialia vota paupertatis, castitatis, & obedientiæ, eaque solemnia, vt vocarunt non ante multos annos Scholastici, neq; enim huius vocis in illo sensu vsus est apud Scriptores antiquos Theologorum facilè Princeps D. Thomas, vt colligitur ex his quæ docet 2. 2. *quæst.* 88. *art.* 1. & *q.* 184. *a.* 7. & *q.* 189 *art.* 2. ad primum planè & perspicuè docet ad religionem requiri obligationem trium votorum solemni professione munitam & consectatam. Id quoque Innocentius, Hostiensis, Archidiaconus, Ioannes Andreas, Abbas, ac cæteri omnes Canonici iuris interpretes in rubrica *de regularibus* testantur apertè. Ad quorum sententiam accedunt Thomitæ Angelus, Syluester, Tabiensis, Armilla verb. *Religio sue religiosus*: quorum opinio ad nostram vsque ætatem cõmuni sensu recepta inualuit apud omnes. Aiunt enim religiosum quempiam verè, & propriè non esse, nisi solemni trium votorum professione deuinctum. Nam *in cap. Religioso. de sententexcommunt. in 6. §. quamuis*, aperte dicitur: *Quamuis is, qui religionem ingreditur religiosus censeri cum effectum non possit, nisi sit tacitè vel expressè professus.* Innituntur autem, vt credo, omnes non alio maiori fundamento, quam quia religionum status eo, quo scribebant tempore voti solemnibus constare videbant. Hanc ortum est, vt in voto simplici promissionem quandam inesse, voto verò solemni traditionem, & benedictionem tanquam eius essentialem rationem, & benedictionem tanquam eius essentialem rationem ineſſe existimarent, ac penes hoc ista duo votorum genera inter ſe differre putarent. Sed & ex literis Pontificijs Gregorij XIII. quibus laudabile in Christianum Societatis IESV de nouo confirmauit, & vetæ religionis statum esse, etiam quoad eam partem, quæ consta uotis simplicibus post biennium emissis, declarauit, de sumi potest pro hac communi sententia non contemnendum argumentum. Ita enim de hoc instituto loquitur, ut nunquam antea in Ecclesia fuisse hanc formam religionis status satis indicet. Nam Gregor. II. Bulla, cuius initium, *Quanto fructuosius*, &c. postquam retulit illorum sententiam, per tria uota simplicia in prædicta Societate non constitui uetè religiosum autumabant inquit: *Nos considerantes diuinę prouidentiæ thesauros, pro temporum necessitate varia, & inter se dissimilis, ademque salubria ordinum institutæ, & nunc maxime (vt felicissimi totoorbe successus testantur) mirificos in agro Domini fructus, hoc peculiari dilectæ Societatis instituto proferri, &c.* Vbi peculiare uocat Societatis institutum, non ita uocaturus, si iam olim præcelliset. Sed & apertiùs idem Gregorius *in extenuanti, Ascendente Domino*, huic quod diximus fauere uidetur. Postquam enim damnauit illarum propositionum asser-

tores,

Digitized by Google

tores, deceptionis illorum rationem reddi, scilicet, quod statutum Societatis ex statuto aliorum ordinum metiebatur: *Ex aliorum regularium ordinum communibus rationibus, formis, ac statuis, metientes Societatis institutum, peculiares constitutiones, ac naturam votorum simplicium penitus ignorantes*. Quibus indicari videtur Religiosis statum votis simplicibus constantem, ante Societatis institutionem & confirmationem non non visum esse in Ecclesia. Sed vrgeo magis alia eiusdem extraiuagantis verba: *Statuimus, atque determinamus tria vota eusmodi esse simplicia, ex huius Sedis institutione, ac nostra etiam declaratione, & confirmatione esse vere substantialia Religionis vota, ac in dicta Societate tanquam in Religione approbata, per Sedem eandem admissa fuisse, & esse, ac per nos admitti*. Esse simplicia ista vota, quæ verè religiosum efficiant, id habere ex Sedis Apostolicæ institutione, nō alia certè, quam qua Societas institutum admisum est ab Apostolica Sede, & confirmarum. Si enim ab Apostolorum temporibus religionis status votis constiterit simplicibus vllo iam tempore in Ecclesia, nequaquam dicetur vota simplicia ex Apostolicæ Sedis institutione in Religione Societatis admissa. Denique non desunt multi, quibus tantum votis simplicibus Religionis statum cōstare non posse, sed præterea requiri, vt aliqui in ea congregatione solemniter professi reperiantur, adeò certum est, quam quod certissimum.

2 Sed si ea quæ hactenus iam multis probauimus, verè statuta & probata sunt, facile est colligere, quid ipse de proposita quæstione sentiam, & probare. Mea ergo sententia est Apostolorum ætate, & post Apostolorum tempora annis complurbus, religionis statum tantùm constitisse simplicibus votis. Itaque veteres illi religiosi primi, secundi, tertij, aut quarti sæculi, & Basilij, Augustini, & Benedicti Monachi, qui verè & propriè religiosi erant, tàm emittebant tria illa vota simplicia non solemnia ea solemnitate, de qua nunc est sermo, introducta ab Ecclesia, quæ in illegitimitate consistit. Exigetus à me iure vestro aliquem huius sententiæ primum assertorem. Fateor primum omnium Christophorum à Castro è Societate IESV & religione & literis ornatissimum apud Complutenses ante hos nouem annos, hanc viam aperuisse & ostendisse: postea inuenisse me illam leuissime infinuatā apud Hieronymum Plan *lib. 2. de bono statu religiosi, cap. 21*. Quam sententiam, quia mihi visa est ad veritatem accedere, & ad Gregorij extraiuagantem, & prædicti instituti confirmationem elucidandam, & ab iniurijs vindicandum apositissima, auidè arripui, in eius defensionem incubui, antiquorum & recentiorum libros euolui, reperique non nullos Scholasticos, & quod pluris æstimandum est, nequaquam in quæstionem istam intuentes firmissima, omniaque huius sententiæ ieciisse fundamenta. Itaque ego nihil aliud effeci, quam ex illorum principijs istam conclusionem deducere virtute in illis contentam, id quod quis alius, nec nimium emunctu nasi, modo animaduertisset, facilè deducere potuisset. Propono ergo huius sententiæ probationem hoc pacto. Apostolorum ætate & sæculis proximè sequentibus veræ religiones fuerunt in Ecclesia Dei cum emissione votorum, sine quibus essentia religionis non est. Sed solemnitas votorum sola Ecclesiæ constitutione inuenta non erat illis prioribus sæculis, sed multò post est in Ecclesiam inducta. Igitur illa, quæ emittebant illorum temporum veri religiosi, tantùm erant vota simplicia non solemnia, vt explicatum est. Discursus plane euidens est; huius syllogismi maior propositio satis probata est *cap. 1. & 2*. Minoris verò duæ sunt partes. Prima solemnitatem votorum, de qua agimus, sola Ecclesiæ constitutione inuentam, quæ *cap. 4*. est confirmata; secunda verò pars, nondum illis temporibus esse introductam, probata etiam ex his quæ mihi offerunt, & antiquorum scripta, & recentiorum placita in quæstione istam haud nequaquam intuentium. Solemnitatem votorum dicimus esse plenam traditionē ex parte tradentis hoc est, illegitimitatem illi traditioni adiunctam, & omnimodo indissolubilem acceptationem ex parte acceptātis iuxta Pontificia decreta, in religione per Sedem Apostolicam approbata; cùm probatum sit illis temporibus nec religiones indigusse approbatione Pontificis, sed vel locorum ordinarijs vel tacito Ecclesiæ consensu approbari similiter valida fuisse illorum religiosorum post emissa vota coniugia, quamuis illicitè celebrata; retinuisse quoque bonorum dominium, celebraile contractus & condidisse valida testamenta; ac denique non fuisse perpetua ex parte acceptantis, sed de licentia Prælati liberos dimitti solitos, & vota relaxata, ita vt discendentes liberi manerent in sæculo, & sine obligatione votorum, donec procedente tempore & paulatim hæc omnia à Sede Apostolica immutata sunt; planum est illorum religiosorum vota omni prorsus prædicta solemnitate caruisse, atque adeò tantùm fuisse simplicia.

3 Ex quibus colligitur laudabile institutum Societatis IESV hisce temporibus magno Reipublicæ Christianæ commodo destinatum, non esse nouum, sed primæuum in religione seruatum vouendi genus. Quamuis nostris temporibus peculiare appellent Pontifices, (nec enim amplius probant, quæ primo capite sunt allata) ac proinde hallucinatos esse valde, & ignorantia lapsos, qui eiusmodi instituto veræ religionis & nomen, & rationem adimebant. Nam si veterum scripta euoluisent diligentiùs, hanc vitandi normam Societatis IESV, quoad eam partem, quæ constat uotis simplicibus post biennium emissis in religione approbata, eiusdem prorsus rationis esse cum primis illis exordijs monachismi, & antiquo statu monachorum Basilij, Augustini, & Benedicti, qui multis annis apud eos inualuit, facilè compensent.

4 Ex his quæ hactenus tam multis statuta sunt, planè colligitur uotum solemne religionis solo iure Ecclesiastico dirimere matrimonium, ita ut post contractum sit nullum. Itaque quamuis uotum iure diuino impediat matrimonium in ordine ad copulam, neque enim sine peccato contrahi potest; non tamen efficit nullum, nisi mero iure Ecclesiastico, solemnitas adiuncta est uotis religionis. Communis hæc est Theologorum sententia, & interpretum iure Ecclesiastico tantùm introducta. Matrimonium autem post solemne uotum religionis contractum esse nullum constat ex Innocentio II. in Concilio Romano *c. 7.* & habetur *cap. vt lex 17. quæst. vltib.* *Matrimonium non esse consensus*. Id quod recentioribus postea Canonibus sæpè statutum est, *Clementina vnica, de consanguin. & affinit. cap. consuluit. de conuersione coniugatorum, & c. vnico, de voto in 6.* & nouissimè Tridentinum *sess. 24. c. 9.*

De impedimento Ordinis.

Superiori impedimento hoc etiam coniunctum & affine est, de quo agit etiam Gratianus nonnulla *cap. siquis Episcopus, 2. quæst. quot. c. vt lex 27. q. 1. & cap. Diaconus, & cap. Presbyteris 27. d.* Quod ut explicetur exactè, nonnulla præmittenda sunt de continenti, Sacerdotum, tam apud Græcos, quàm apud Latinos obseruata, huic tractationi apprimè necessaria, nec iniucunda, trademusque distinctè, ueterum scriptis firmantes omnia, quæ tamen à plerisque tractatoribus confusè satis discutiantur, & tandem reliquuntur sine examine.

CAPVT XXIII.

Adlectos coniugatos ad sacros Ordines & quid obseruatum in Ecclesia Græca.

SVMMARIVM.

1 *Coniugatos assumptos ad sacros Ordines certum est. Explicatur locus Pauli.*

2 *Iniuncta tamen est illis olim castitas tam apud Græcos, quam Latinos.*

3 *Discef-*

3 *Discessisse ab ea observatione Graecos variè DD. opinantur.*
4 *Vera sententia proponitur & explicatur per tres propositiones, & 7. & 7.*
8 *Optionem datam apud Graecos in ipsa ordinatione tam antea coniugatis.*
9 *Quam non coniugatis.*
Probatur ex Canone Ancyrano, ibid.
10 *Defenditur Canon Ancyranus.*
11 *Obijciuntur nonnulla ex PP. & diluuntur. & 12.*
13 *Electa continentia in ordinatione non licuisse neq; vti matrimonijs ante contractis, neq; noua inire & cõtigit.*
14 *Hinc colligi olim apud Graecos fuisse in ipsa ordinatione professionem castitatis.*
15 *Non electa continentia, si initiarentur, licuisse & vti ante contractis matrimonijs, & noua tentare.*
16 *Probatur ex historia Paphnutij.*
17 *Defenditur & historia & factum Paphnutij à calumnijs, & 18. 19. 20. 21. 22.*
23 *Explicatur c. alter dist. 31.*
24 *Post ordinationem non permissum Episcopis contrahere matrimonium inter Graecos.*
25 *Consideratur Canon 13 sexta Synodi.*
26 *Cur non obstante ea consuetudine reprehendantur Graci à Nicolao I. ratio redditur, & comprobatur, & 27.*

1 IN primis ad maiores ordines electos coniugatos dubitari non debet. Paulus enim *ad Titum* 1. inquit, monens Titum quales esse deberent, qui in Presbyteros seu Episcopos eligerentur: *Siquis sine crimine est, vnius vxoris vir filios habens fideles, non in accusatione luxuriæ.* Præcipit autem vnius vxoris virum eligendum potiùs, quàm qui nullam vxorem duxerit, quia vt inquit rectè Baron. *tom. 1. anno 58. nu. 14.* in Creta, de cuius agebat Paulus Ecclesia, nullum cœlibem, qui nunquam duxisset vxorem, erat possibile reperiri, cogentibus nimirum antiquis Cretensium legibus, vt omnes homines à puero vxores ducerent, quod testatur Strabo *lib. 10.* qui ex Ephoro Rempublicam describit Cretẽsium, cum alioqui etiam si ea lex cessaret, haud facile foret inter Gentiles, qui recenter Christo nomen dedissent, adultum hominem cœlibem reperiri. Quamobrem ad Timotheum Ephesiorum Episcopum scribens hoc ipsum monuit. Quod autem de filijs admonet, inquit Baronius, vt qui ordinandus esset, *filios haberet fideles, non in accusatione luxuriæ*, cò respexisse videtur Paulus, quod apud Cretenses mos turpissimus, atque infamissimus inoleuisset, nimirum vt licitè in pueros insanirent, quos etiam quātumuis nobiles licebat reparare, & apud se amantem ad duos menses detinere, & sic donatum muneribus remittere. Sed quod est deterius, hoc non probro, sed potiùs laudi illi adscribatur, *adeo vt*, inquit idem Strabo, *formosis & illustri genere ortis turpe esset nullum habere amatorem, moribusque eorum imputaris*; habentique à cunctis in honore pueros raptos ait, vt tam in consensu, quam in ambulando primarius illis locus tribueretur, splendidiorique vti veste ab amatore donata permitteretur. Hæc quantumuis obscœnissima, inquit Baronius, referre, licet non sine stomacho, non prætermisimus, vt ex his tum sensus verborum Pauli apetiteatur: tum etiam, vt quantum putorem atq; putredinem sal absterserit Apostolicum, mundo adeò necessarium intelligeretur.

2 Atque quamuis admissi etiam cõugati ad sacros Ordines, initio tamẽ nascentis Ecclesiæ, omnibus tam Græcis, quam Latinis iniuncta castitas, & à proprijs vxoribus antea ductis abstinentia. Sic meritò senat Soto *lib. 7. de iustitia. quæst. 6. art. 2. concl. 4.* Albertus Pighius *controuers. 25. § quod autem interdum*, Michael Medina *libr. 2. de continent. cap. 36.* quos refert, & sequitur Gabriel Vazquez *3. tom. in 3. p. disp. 248. cap. 1.* Detruata quidem ea lex ab Apostolis, qui eam vniuersè præceperunt *can. 25.* Erat etiam apertissimum testimonium Clementis *epist. 2. col. 2.* in hæc verba. *Ad Dominica mysteria tales eligantur, qui ante ordinationem suam coniuges suas nouerint: quod si post ordinationem ministro altaris contigerit, innuadere proprium cubile vxoris, Sacrarij non intret limina, neque sacrificiu portitor fiat, neque altare contingat, neque ab officentibus holocausti oblationem suscipiat, neque ad dominici corporis portationem accedat, neque aquam Sacerdotibus porrigat ad manus, ostia forinseces claudat, minora gerat officia; vereum sine calicem ad altare non susserat.* Hæc Clemens. Verùm circa illa verba, *qui coniuges suas nouerint*, notandum est varie legi. Nam in hac tecenti editione Conciliorum per Seuerinum legitur, *non nouerint*. Cui lectioni consonat Turrianus *lib. 1. pro Canon. Apost. c. 2.* vbi eodem sensu legit. *reliquerint*. Sed Humbertus in ea disputat, contra Nicet. Pectoratum, cuius alibi iam memini sæpius, legit, *nouerint*, addit tamen explicationis gratia, *si semper contineri voluerint*. Quasi dicat eligi posse coniugatos ante ordinationem, si noluerint ante ordinationem esse continentes: at post ordinationem abstinente ab vxoribus debuisse, redigendos alias ad minores ordines & minora ministeria. In fine autem eius Epistolæ testatur Clemens se ea omnia à Beato Petro Apostolo Magistro suo didicisse, ac accepisse. Antiquissimam etiam esse legem continentiæ, & ab Apostolis acceptam docent Patres, quos referam infra. Quare non rectè Iudocus Clichtoueus in propugnaculo de continentia *c. 6. 7. 21. & 22.* quem refert & sequitur Claudius Spencæus *lib. 1. de continen. cap. 4.* non parum à principio, docet in primitiua Ecclesia licuisse sacris hominibus & Episcopis matrimonio ante ordines contracto, & vxoribus vti.

3 Cæterùm licet ea continentiæ lex initio Ecclesiæ communis fuerit, tam Græcis, quàm Latinis hominibus; at procedente tempore non eodem modo, nec eadem lege coniugati admissi ad sacros ordines in Ecclesia Græca & latina. De Græca dicam modo, de Latina, *cap. sequenti*. Et quidem quod ad Græcos attinet, non eadem Doctorum sententia est. Nam Franciscus Turrianus *ad can. 3. Concilij Nicæni*, & Baronius *tom. 1. anno Christi 58. & nu. 20.* exilimarunt nec Græcis licuisse vti matrimoniis antea contractis, neque post ordinationem nouis coniugiis alligari. Horum fundamenta aduersus id quod asseremus, infirma esse demonstrabo, cum nostra probauero. At alijab his auctoribus discedunt in primo, fatenturenim Græcos post ordinationem vti potuisse matrimoniis antea contractis, consentiunt in secundo, scilicet, non potuisse noua matrimonia contrahere post ordinationem. Sic docuit Alphonsus Pisanus *ad finem lib. 3. Concilij Nicæni*, quod edidit in lucem, & extat *tom. 1. Conciliorum* in hac editione Seuerini, & Azor *tom. 1. lib. 13. cap. 12. quæst. 3.* Thomas Sanchez *lib. 7. de matrim. disp. 28. n. 4.* & alij. Qui id pro constanti, atque extra omnem dubitationem supponunt. Denique alij mediam aliam sequuntur sententiam, fatentur enim apud Græcos Diaconis & infra licuisse etiam post ordinationem matrimonia contrahere. Sic Caiet. *tom. 1. opusc. in tract. de dispensat. matrimoni. quæst. vnic. post principium*, Soto *in 4. dist. 38. quæst. 1. art. 1. versus illigitur, & lib. 7. de iustitia. quæst. 6. art. 2. concl. 2.* Gabriel Vazquez, qui licèt *3. tom. in 3. part. disp. 247. cap. 4.* negare videatur, at in Diaconissis admittit *disp. 249. cap. 2.* Quare tanùm negat Presbyteris & Episcopis etiam apud Græcos.

4 At ego existimo, licet à principio Græcis licuerit vti matrimonijs antea cõtractis, nec noua inire coniugia post ordinationem, attamen ab ea quod eos viguisse cõsuetudinem etiã ante tempora Concilij Nicæni. Eam autẽ cõsuetudinẽ tribus propositionibus comprehendo, vt antea etiã docui, cùm hæc in lib. de impedimẽtis matrimonij primò in lucẽ emisi, & cotã multis antea publicè apud Salmanticẽses dictaui nostro cõmentario de beneficijs Ecclesiasticis.

5 Prima propositio est. Cùm aliquis fuit coniugatus, siue non coniugatus ad sacros ordines apud Græcos assumebatur, in Diaconatus susceptione togabatur, amvellet seruare, ac polliceri continentiam. Itaque optio dabatur illis eligẽdi vitam cœlibem & continentem à duc sactæ ordinationis. Quare in hoc maximè Latina à Græcis diffidebant; quod Latinis non dabatur optio, sed

ad feruandam continentiam adigebantur in susceptione ordinum, vt dicam c. seq. at vero Græcis electio dabatur vitæ cœlibis à die ordinationis.

6 Secunda propositio est. Si Græcus, qui ordinabatur, diceret se vellet seruare continentiam, siue coniugatus antea esset, siue non, ordinabatur quidem. At post ordinationem non licebat impune, vel matrimonio vti antea contracto, vel noua tentare coniugia, quamuis inita valerent, vt alibi ostendo. Sed excommunicatione percussi vel separabantur, vel inter inferiores clericos ministrabant.

7 Tertia propositio. Si Græcus cùm ordinabatur, siue coniugatus esset, siue non coniugatus, diceret in ipso ordinis ingressu se non posse continentiam seruare, aut sine matrimonio viuere. Ordinabantur quidem, si Episcopo placebat; ijs autem sic initiatis, si coniugati erant, licebat impunè vti matrimonijs antea contractis, vel noua inire coniugia, si coniugati non erant, Progressu quidem temporis, vt dicam infra, eo insaniæ deuenerunt, vt ordinandos etiam ad coniugia ineunda compellerent, neque quemquam cœlibem initiarent. Tria hæc suo ordine probanda,

8 Primum ergo, scilicet, optionem datam Græcis in ipsa ordinatione, & susceptione diaconatus, coniugatis quidem ante ordinationem constat ex illa Paphnutij propositione approbata in Synodo Nicæna, de qua postea hoc eodem cap. & habetur *in can. Nicæna Synodus dist. 31.* & habetur etiam *lib. 3. aliis Concilij Nicæni*, apud Alphunsum Pisanum. *Iudicio*, inquit, *volentium relinquens continentiam à propris vxoribus*. Colligitur etiam ex his, quę scribit Nicephorus *lib. 12. c. 14.* cùm inquit, *In Oriente omnes atque etiam Episcopi, si vellent pro arbitrio suo, non aliqua legis necessitate coacti, vxorum congressum declinarent, multi etiam spō Episcopali munere fungentes in Episcopalibus adibus liberos multos ex coniugibus, quas sibi ex legitimo matrimonio antea comiunxissent, susciperent*.

9 Omnibus autem etiam non coniugatis optionem datam in ipso ordinationis ingressu apertissimè constat ex Concilio Ancyrano inter Græcos celebrato sub Syluestro Primo, vel paulo antea can. 10. *Diaconi, qui cum ordinantur si in ipsa ordinatione testati sunt, & dixerunt velle se coniugio copulari, vel vt alij vertunt, velle se vxores ducere, qua si sic manere non possunt, his si post modū vxores duxerint, ministerio manentes, propterea quod Episcopui licentiam dederat. Quicumque sanè tacuerint, & susceperint manus impositionem, professi continentiam, & postea nuptijs obligati sunt a ministerio cessare debebunt*. Erat apud Gratianū *can. Diaconi quicumque, dist.* 28. Fit hoc loco mentio Diaconi, non Presbyteri, quia, sicut apud Latinos nunc in Subdiaconatus susceptione fit professio cōtinentiæ, ita apud Græcos fiebat in Diaconatu.

10 Neque obstat, quod nonnulli dicunt, hunc Canonem Concilij Prouincialis esse, atque adeò exiguæ auctoritatis, tum quia modò de antiqua Græcorum Ecclesiasticorum consuetudine inuestiganda agimus, quam distinctè nobis poquit proponere, vt retuera proposuit Concilium etiā prouinciale sit. Tum etiam quia Concilium, istud approbatum, & receptum est frequentibus Græcorum Synodis, vt constat ex *cap. quoniam Sanctæ, & cap. prima adnotatio 26. dist.* & probatur à Leone IV. *in c. de libellis, dist.* 20. Vbi hæc habet, *Quibus autē in omnibus Ecclesiasticis vtimur iudicijs sunt Canones apostolorum, Nicænorum, Ancyranorum, Neocæsariensium*, &c. Probatur etiam Concilium istud in Bracarensi I. *can.* 14. ibi, *Quod de his antiquitus Sancti Patres statuerunt*, respicit enim Ancyranæ Synodi *can. 7. cap.* 14. vt notat Loaysa ad istud Bracarense. Synodi etiam Ancyranæ mentio in Moguntino sub Rabano *Can.* 23. sed quid moror? Ancyrana Synodus approbata est à Nicæna prima Synodo generali, idque constat ex Concilio Florentino *sess.* 7. vbi Andreas Episcopus Colossensis, qui partes agebat Ecclesiæ Romanæ, hæc habet: *Quippe qui non fuerat nescius conuentus multos ante primam Nicænam Synodum congregatos fuisse intio Antiochia contra Paulum Samosatenum; deinde Ancyra aduersus eos, qui renertentes ad fidem, a quā tormentorum metu defecerant, recipere recusarent, postea verò Neocæsaria: quos tamen conuentus omnes Synodus ipsa Nicæna comprobauit, nonnullis eiusdem Neocæsariensis conuentus de septem Diaconibus alijs exceptis, quæ cum non essent probanda refellit*. Hæc ibi. Laborant ergo antiquitatis ignorantia prædicti Theologi, qui quod ea, quæ de continentia Oriētalium docent, Canone Ancyranæ Synodi labefactari vident, eam Synodum reijciunt, nullusque auctoritatis, atque momenti esse volunt, vt pote quæ Prouincialis sit. Videant, quoc, quantōsque patronos habeat Ancyrana Synodus, ex qua constat Orientales rogatos de continentia seruanda in susceptione Diaconatus, & optionem datam, quod hactenus contendimus. Videnda etiam quæ in huius Canonis defensionem habet Gabriel Vazquez *disput.* 249. *cap.* 2.

11 Sed his videntur obstare nonnulla Patrum testimonia, quibus inducit sunt Baronius, atque Turrianus. Primum est Epiphanij in compendio, vbi inquit: *Sanctum Sacerdotium ex virginibus quidem vt plurimum procedit, si verò non ex virginibus, at ex solitariam vitam degentibus. Si verò non sufferenit ad ministerium solitariam vitam degentes, de his, qui continent à propris vxoribus, aut ab vnis nuptijs viduitatem seruantibus*. Obstare etiā videtur Hieronymus, qui contra Vigilantium hæc scribit: *Quid facient Orientis Ecclesiæ? Quid Aegypti, & Sedis Apostolicæ, quę aut virgines clericos accipiunt. Aut continentes, aut ex vxores habuerint mariti esse desierunt*. Tertiō etiam obesse videtur Leo I. *epist.* 82. *cap.* 4. ad Anastasiū Episcopum inter Græcos, scilicet, Thessalonicensem, cum inquit. *Cum extra Clericorum ordinem constituti, nuptiarum societati, & liberorum procreationi studere sit liberum; ad exhibendam tamen perfecta continentia puritatem, ne Subdiaconis quidem carnale connubium concedit, vt & qui habent, sint tanquam non habentes, & qui non habent, permaneant singulares*. Hæc Leo,

12 Sed hæc infirma sunt, vt nos à proposito discedere persuadeant. Primum enim ad omnia ea dici possit, vt in lib. de impedimento matrimonij in nostra 1 editione respondimus, hæc verè dici de his, qui professi continentiam ordinabantur, quibus amplius facultas non erat aut copulandi primis vxoribus, aut aliās ducendi. Sed nunc addo consuetudinem hanc, quam hactenus statuimus, licet apud Græcos in Oriente frequentius receptam, non tamen apud omnes Græcorum aut Orientis Prouincias inualuisse, sed nonnullos cathitatem modo, atque Latinos seruasse. Docet me Nicephorus *lib. 12. cit. c. 34.* quo duersas Ecclesiarum consuetudines profequitur, inquit autem de Thessalia ad cuius Episcopum scribit S. Leo epist. cit. *In Thessalia & hoc faltitatum esse liquet, Licebat clerico cuiuis, priusquam in ordinem eum cooptaret, legitimè vxorem ducere. At si postea, vt consuetudine receptum est, vxorem cognouisset, eo ordine mouebatur*. Quam Thessaliæ seruatam consuetudinem dicit ab Heliodoro Episcopo Tricensi ortum habuisse, vel eius occasione introductam, dum maluit Episcopatū deponere, quam Aethiopicam amatoriam fabulam Theagenis & Clarichææ, quā compoſuerat, supprimere. Vel tertiō denique respondeti potest cum Gabriele Vazquez *disp.* 247. *n.* 40. cùm lex de seruanda continentia post ordines susceptos, licet à tempore Apostolorum cœperit, fuerit Ecclesiastica; potuit vno tempore abrogata esse, & alio reuiuiscere. Quare ex eo quod Epiphanius vel Hieronymus suo tempore seruatum scribunt; non potest colligi firmum argumentum ad reijciendum, quod diserertissimè docent Ancyrani Concilij verba,

13 Secundum verò, scilicet, si cōtinentiā semel professi fuerint, non amplius licuisse impunè vel vti matrimonijs antea contractis, vel noua tentare coniugia, constat in primis ex eodem *can.* 10. *Ancyrano in 2. eius part.* quæ satis aperta est. Constat etiam ex Concilio Neocæsariensi *canon.* 1. vbi Presbyter ducens deponitur ab ordine. Obiter autem expende in eo canone grauius puniri, qui fornicator, vel adulter fuerit, subi citur enim pœnitentiæ inter laicos: agit ergo ille canon de his, qui professi

continentiam ad ordines ascenderant, quibus non licebat sine supplicio nubere. Constat etiam ex Concilio Constantinopolitano sub Anastasio, vt refert Palladius in vita Chrysostomi, in quo Asiani Episcopi Constantinopoli conuenientes Eusebium Valentinianum Episcopum accusarunt, de variis crimnibus, & Sede expulerunt: inter ea tamen sextum crimen erat, quod cum vxori piopriæ abrenuntiasset, rursus illi coniunctus fuerit, filiolque ex ea procreauerit.

14 Ex his facilè colligitur, apud Græcos fuisse professionem continentiæ in ordinum susceptione vsu receptam. Idque ostenditur apertè fere omnia quæ modò adduximus. Constat etiam ex Epistola Basilij ad Paregorium siue Gregorium Presbyterum, quem reprehendit ob subintroductam mulierem, & ab officio suspendit, ac communione priuat, donec dimittat, iuxta *Canonem 3. Nicænum*, quamuis septuagenarius esset. In ea enim Epistola expressa mentio professionis cælibatus. Extat autem post Epistolas Basilij ad Amphilochium cū commentario Balsamonis. Nihil autem est in ea Epistola, vnde colligamus Presbyterum illum fuisse vxoratum, quidquid dicat Turrianus *ad canonem 3. Nicæne Synodi.*

15 Tertium est, si Græci nollent in susceptione ordinum profiteri continentiam, licuit, non vxoratis vxores ducere impunè post ordinationem: vxoratis autem licuit suis vxoribus antea ductis copulari absque supplicio & pœna. Duæ sunt huius postremi nostri asserti partes. Prima non vsquequaque certa, neque communi sensu recepta. At mihi videtur ea manifestè colligi ex *can.* 10. *Ancyrano*, ibi. *Si postmodum vxores duxerint*. Quid clarius? Nec enim hæc verba de vsu matrimonij antea contracti explicari possunt. An etiam id in Episcopis receptum, dicam infra. Sublata autem ea licentia nubendi post ordinationem apud Græcos *canon. 6. Trullano*. Quò fanè indicantur vsque ad illa tempora licuisse Subdiaconis, Diaconis, & Presbyteris. Secundam verò partem de antea coniugatis docent Doctores communi sensu. Nobiscum enim sensere Theologi Scholastici antiqui fere omnes, Ricardus in *4. dist. 37. artic. 1. quæst. 2. in solut. 2.* Scotus *quæst. vnic.* Paludanus *ibid. q. 1. conclus. 4.* Thomas de Argentina *q. vnic. art. 1 in solut. ad 4. contra 2. conclus.* Basolis *quæst. vnic. art. 2.* Soto *eadem d. quæst. vnic.* Petrus Soto *de instit. Sacerdot lect 5. & 6.* nouissimè Gabriel Vazquez *disput. cit. cap. 4.* quem post primam editionem libri de impedimentis vidi. Vnde meritò Quintana Dueñas *lib. 1. rerum Ecclesiast. cap. 6. num. 9.* hunc dicit esse communem sensum.

16 Et quidem sic se rem istam habuisse apud Græcos probabo ita manifestis testimonijs, vt non parum miret, de eo dubitasse tantos viros, qui voluerunt in meridiana luce cæcutire. In primis probo ex *cap. Nicæna Synodus dist. 31.* in quo historia Paphnutij refertur, qui disfuasit. Concilio, ne legem statueret, quæ Episcopos, Presbyteros, Diaconos, & Subdiaconos compelleret ab vxoribus antea ductis abstinere: obtinuitque Paphnutij sententia, & vniuscuiusque arbitrio relicta est continentia à ductis vxoribus ante ordinationem.

17 Sed Turrianus, Baronius & Bellarminus *lib. 1 citat. de Clericis, cap. 20. in solution. ad 5. argumentum* Caluini, & nonnulli alij hanc non historiam, sed meras nugas esse existimant, vt sic declinent argumentum Caluini. Sed refelluntur in primis, quia eandem historiam refert Socrates *lib. 1. c.* 18. Sozomenus *lib. 1. cap.* 12. Cassiodorus *in hist. Tripart. lib. 2. cap.* 14. Nicephorus *lib. 8. cap.* 19. Neque obstat, quod Sozomeni historia non omnino recipiatur in Ecclesia, vt scripsit Gregorius *lib. 6. Epist. 195. ad Eulogium Episcopum*, maximè cùm in historia Concilij Nicæni lapsus valdè fuerit, refert enim illud absolutum fuisse sub Iulio, cùm incohatum, & absolutum sub Syluestro præcessisse non sub solum Iulij, sed & Matei, qui Iulium præcessit, vt constat ex Epistola Legatorum ad eundem Syluestrum; hoc inquam non obstat. Id enim, quod Gregorius scripsit, non ita accipiendum, vt illum in omnibus mentium esse credamus, aut nulla illi sit fides adhibenda; sed tantum de illis, in quibus eius mendacium manifestè deprehenditur. In tempore autem Concilij Nicæni lapsum esse quid mium? In nullo facilius erraturab historicis, quam in temporum designatione.

18 Neque obstat etiam Socratem eius historiæ scriptorem fuisse Nouatianum hæreticum Romano Pontifici infensum, mentiumque in historia Concilij Nicæni, dum dixit nullum in Concilio Nicæno de Paschate Canonem constitutum, cùm tamen oppositum scripserint grauissimi Ecclesiæ Patres, mentitum etiam dum affirmauit Ecclesiam Romanam in quadragesima tres tantùm hebdomadas, excepta Sabbato & Dominico, ieiunare. Adde etiam Socratem multa ex suis libris, præcipuè, quæ duobus complexus est, acceptisse ab scriptis Ruffini Presbyteri, vt ipse affirmat *lib. 1. cap.* 8. Ruffinum autem, & eius opera Gelasium ex sententia Hieronymi inter Apocrypha reiecisse *in Can. sancta Romana dist. 15.* Hæc inquam non obstant, tum quia non constat Socratem eo tempore, quo historiam composuit, Nouatianum fuisse: tum etiam, quia non inde sequitur in ea historia Paphnutij mentitum fuisse, cùm longè alius sit Nouatianorum error: tum denique, si non esset adhibenda fides historiæ Socratis, eo quod Nouatianus fuit; neque etiam esset credendum Eusebio, qui Arriana hæresi infectus & in defensionem Origenis librum vnum scripserit: & tamen eius historiam probat & recipit Gelasius *in dicto can. sancta Romana*, Ruffini autem historia non est reiecta *in d. Can.* sed scripta eius de libero arbitrio, quod de eo non recte senserit. Quare Socratis historiam non admiremus in his, in quibus arguitur falsitatis: at deceptum in hac historia Paphnutij non est vnde conuincamus vel leuibus saltem coniecturis.

19 Neque obstat etiam, quod Eusebius, Ruffinus, & Theodoretus, qui Eusebium sæpè sequuntur, de ea historia siluerint. Nam Eusebius vel ætate, vel alijs negotijs impeditus, reliqua eius fides cum Nicæna non conueniret, cùm Arrianus esset, historiam Nicæni Concilij penitus omisit; sæpe autem contingit, quæ ipsi historici omittunt, ab alijs referri, vt ipsis etiam sacri Euangelij scriptoribus accidisse conspicimus.

20 Adde etiam eandem historiam scriptam à Cassiodoro & Nicephoro, in quos neque hæresis Nouatiana, neque Theodori Mopsuestiæni amicitia, neque Romanæ Ecclesiæ odium, aut à Gregorio Magno concepta suspicio retorqueri potest. Vnde Tripartita Cassiodori historia, quam ex suspectis auctoribus vir doctus & Catholicus concinnauit, fecernès quæ improbanda videbantur, à nullo viro docto hactenus improbata fuit. Eiusdem etiam historiæ meminit Videricus Episcopus Augustanus in epistol. ad Nicolaum I. & illam probat. Denique, quod caput est, habetur inter acta Concilij Nicæni, quæ ex Græco transtulit Alphonsus Pisanus, & Claudius Spencæus *lib. 1. de continent. cap.* 4. non parum ante medium testatur se legisse hanc historiam in codice Græco Concilij Nicæni nondum typis excusso. Is autem codex Vaticanus, ex quo Pisanus transtulit Concilium Nicænum, conscriptus fuit tempore Basilij Imperatoris, & ab eius auctore collectus ex membranis Dalmatij Episcopi Cizizeni, cuius Dalmatij meminit Socrates *lib. 2. histor. cap. 2.* & Quare de hac historia iam amplius dubitare non licet.

21 Sed ruinas huius historiæ veritatem confirmo, quod nihil in ea sit reprehensione dignum. Concilium enim illud Paphnutij nec sine ratione fuit, nec nouum. Non quidem ratione caruit, id enim consuluit Paphnutius tum propter nuptiarum honorem, quas paulo ante infectatus fuerat Eusebius tum etiã in Presbyteris, qui laici vxorem duxerant, vt cõstat ex Concilio Gangrensi in præfat. ad Episcopos Armeniæ & *can. 4.* qui cõtra hunc errorẽ cõceptus est: tum etiam vt cõsuleret multorũ clericorũ fragilitati, nõ enim omnes possent lege contineri: sicut ex eadẽ ratione consuluisse legimus Dionysium Corinthiorum Episcopũ, dum Pynitum Episcopũ admonet, ne cœlibatus onus tantquam necessarij fratribus imponat, vt referunt Eusebius *lib. 4. hist. c. 23.* & Nicephorus *lib. 4. c. 4.* Nec verò nouũ aliquid, aut inusitatũ consuluit Paphnutius, cùm id in multis Orientis Ecclesijs receptum esset, vt liquet ex Ancyrano

Digitized by Google

Can. 10. & Gangrensi *Can.* 4. & testantur Soct. *lib.* 5. *c.* 22. & Nicephorus *lib.* 12. *c.* 34. Nec denique ex eo Paphnutij consilio approbato etiam à Nicæna Synodo quoad Græcos aliquid, quod ipsis faueat, poterit hæreticj colligere; cum enim tantum tertio sit de his, qui ad sacros ordines euecti matrimonia miscuissent, nihil habent, quo celebratum apud Latinos perpetua & nunquam interrupta lege seruatum labefactent, imo neque oppugnent.

22 Sed præterea bi auctores frustra historiam Paphnutij refellunt, cùm id quod ex eo consilio colligitur, scilicet, licuisse apud Græcos vti vxoribus, quas ante ordinationem duxerant, constet ex alijs testibus omni exceptione maioribus. Idem haud obscure colligitur ex *Canonibus Nicænis* 24. & 66. & apertissimè ex *Canon.* 78. Vbi clericis coniugatis lapsis in adulterium duplex imponitur pœnitentia, id quod positea repetitum dicemus in Lateranensi sub Innocentio III. Idem etiam vltimatæ videtur rescripsum Imperatorum Honorij, & Theodosij, *& in l. cum qui* 44. *de Episcop. & cler. in C. Theodosiano libr.* 16. *tit.* 2. vbi hæc habentur. *Illas etiam non relinqui castitatis hortatur affectus, quæ ante sacerdotium maritorum legitimum meruere coniugium. Neque enim clericis incompetenter adiungitur, qua dignos sacerdotio viros fuis conuersatione fecerunt.* Idem etiam affirmat Innocentius III. *in c. cum olim, de clericis coniugatis*, ibi, *superioribus ordinibus minatur matrimonio iam contracto*: & idem Innocentius in Concilio Lateranensi sub *cap.* 14. grauius puniendos clericos Græcos inconsiderate asserui, vi Nicæno *Canon.* 78. statutum fuerat, rationemque reddidit, *quia non abdicarunt copulam coniugalem; secundum religionis suæ morem, cum legitimo matrimonio pollent vti.* Idem testatur Clemens III. *in cap. quæsitum, de pœnit. & remiss.* ibi, *Sacerdotibus Græcis, quibus legitimo matrimonio licet vti.* Idem etiam alientur in Concil. Senonensi, in decretis fidei *cap.* 8. vbi hæc habentur: *Neque volunt Orientalis Ecclesiæ suos ex generitate coercere, vt contractis primum matrimonijs vti non liceret.*

23 Atque hinc interpretandum est illud Stephani Papæ *in Can. Aliter, dist.* 31. vbi hæc habet. *Aliter se Orientalium traditio habet Ecclesiarum, aliter huius sanctæ Romanæ Ecclesiæ. Nam earum Sacerdotes, Diaconi, & Subdiaconi matrimonio copulantur.* Illud enim *matrimonio copulantur*, duobus modis intelligi potest. Primo quod in sacris constitutis Græcis liceret nubere etiam post ordinationem, vt licuisse diximus vsque ad VI. Synodum in Trullo, quæ *Can.* 6. prohibuit Græcis eiusmodi coniugia. Secundò, vt idem sit ac matrimonio vti tam ante, quàm contracto. Qua phrasi in ea significatione vtitur VI. Synodus *Can.* 13. in principio ibi, *Profiteantur se non amplius suis vxoribus copulari*, loquitur autem de more Ecclesiæ Latinæ Tolet anum III. *c.* 5. ibi, *Carnali adhuc desiderio vxoribus copulari*; agit autem de Episcopis, Presbyteris, & Diaconis antea coniugatis, & Innocentius III. *in cap. gaudemus, de diuortijs*, ibi, *fideles omnes matrimonialiter copulari libere possint*, id est, matrimonio iam contracto, vti vt constat ex contexu. Sic exponit glossa *in d. cap. aliter*, quam sequitur sunt Ricard. & Soto *supra citat.* & Quintana Duenas *praxi loco*, & Couarruuias *in 4. decretal. 2. p. cap. 6. §. 5. num.* 1. Thomas Sanchez *disp. citat. num.* 7. Azor *tom.* 1. *lib.* 13. *cap.* 12. *q.* 5. Bellarm *lib.* 1. *de cler. cap.* 21. & probat Sanchez *ex cap. Agathosa* 27. *q.* 1. *in fin. & cap. nosse* 30. *quæst.* 1. Quam etiam interpretationem contra Turrianum latè defendit & probat Gabriel Vazquez *disp.* 224. *c.* 6. *a num.* 79. Illud addendum ex eodem hunc Stephanum fuisse III. sub quo teste Platina in eius vita celebratum fuit Concilium quoddam Lateranense. Quare non debuit Bellarm. *lib.* 1. *de cler. cap.* 21. *& ad quintum* 3. am facile hunc Canonem reijcere, eo quod sub quo Stephano illud Concilium celebratum fuerit, non annotauerit Gratianus.

24 His omnibus illud adijciendum est, contrahere matrimonium post ordinationē solum inter Græcos permissum Subdiaconis, Diaconis, atque Presbyteris. Episcopis verò nequaquam. Idque colligo ex *d. Can.* 10. Ancyrano, adiuncto *Can.* 6. Trullan. At verò vti matrimonijs antea contractis licuisse etiam Episcopis, vt constat ex historia Paphnutij, & Nicephoro *d. l.* 12. *cap.* 34. donec per VI. Synodum id reuocatum est *Can.* 12. cùm præcipitur, vt nec secum in eadem domo vxores ante ordinationem ductas teneant, aut forte ante eam Synodum subiatum, vnde Nicephorus *præsito loco* inquit: *Nunc autem insomnis quidem Episcopus cum vxore sua concumbens, impudicus habetur & suo tempore nullum apud Græcos ad Episcopatum assumi, qui vxorem haberet, sed religiosum tantum, castitatem professum, aut qui perpetuam castitatem seruet & vxorem iam non habeat*, testatur Albertus Pighius *contron.* 1. §. *sed moret* & Gabr. Vazquez *disp.* 248. *c.* 1. *in fine*, idem se a Græcis fide dignis accepisse, dum Romæ commoraretur, scripsum reliquit, cui consentiunt, quæ ex Bassamone referam infra.

25 Ex his iam facile colligere licet, quid rectè, quid perperam statuat *Can.* 13. Sextæ Synodi, qui tamopere & meritò Latinis Patribus stomachum mouit, propono verba, quæ habentur etiam *in Canone quoniam dist.* 31. *Quoniā Romana Ecclesia per Canonem traditum esse cognoimus*, &c. vsque ad fin. Non est reprehensione dignus iste Canon, eo quòs Præsbyteris Græcis permittat, Diaconisque, & Subdiaconis vti coniugio antea contracto nihil in eo alienum à Græcorum consuetudine. Imò neque ego inspecta antiqua Græcorum vtiendi norma Canonem accusarim, quod prohibeat, ne ab initiandis exigatur professio castitatis, hoc est, quod præcepit, ne initiandi copellantur castitatem profiteri, quasi velint castitatis obseruantam vnusquisque arbitrio relinqui, vt consuluerat Paphnutius in Concilio Nicæno. Atramen grauiter reprehendendus in primis, quod cùm Canonem continentiæ Latinæ initio retulisset, quo illū morderet, subdit, *Nos antiquum Canonem Apostolica perfectionis, ordinisque seruantes*, cùm tamen eam legem contineat ab Apostolis emanasse supra ostenderimus, & dicemus etiam infra *cap. sequenti*. Deinde reprehendo, quod in fine Canonis abutatur sententia huius *Canonis* 5. Apostolici, cùm tamē nihil ad rem de qua agimus pertineat, vt dicam infrà. Præterea reprehendendo quod valde toferint sententiam *in Canon.* 18. *Concilij VI. Carthaginensis*, quæ sua sententiæ patrocinium aliquod inuenient. In quo *Canone* 18. non dicitur, vt initiati sacris seruent castitatem, cetus statutis temporum vicibus, sed iuxta proprias definitiones siue statuta, sicut eisdem verbis id cautum fuerat in Concilio Carthaginensi V. *Can.* 3. vt late ostendit Gabr. Vazquez *disp.* 224. *c.* 2. *a p.* 5. *a num.* 60. Nunquam enim Africani Patres permisserunt ijs, qui initabantur, vt vel post ordinationē nuberent, vel vici enitur contractis antea coniugijs, vt planum erit ex *c. seq.*

26 At ti ea, quam diximus, Græcorum recepta consuetudo fuit, cur ob illam reprehendantur à Nicolao I. ad consulta Bulgarorum *cap.* 70. habetur, *cap. consuluendus* 28. *dist. Consuluendum decernitis virum presbyterum vxorem habentem debeatis sustentare & honorare ab a vobis prouenire? In quo reprehendemus, quoniam licet ipsi valde reprehensibiles sint, vos tamen Dominum imitari conuenit, qui solem suum, vt Euangelium testatur, oriri facit super bonos, & malos*, &c. Cur enim vocantur reprehensibiles, ac mali, improbi, si recepiam vsu consuetudinem à magna Synodo probatam sequabantur? Id vt intelligatur, ac simul quare reprehensioni Græci subiaceant, sciendum est procedente tempore eo inuaniæ Græcos peruenisse, quo fere magis Latinis opponerenti, vt omnes qui ordinabantur, ad nupcias cogerent, nec vllum nisi coniugatum ordinarent, Quod olim reprehendebat in Vigilāio Hieronymus, ibi, *Si tamen Episcopi nominandi sunt, qui non ordinant Diaconos nisi prius vxorem duxerint, nulli cælibi credentes pudicitiam, imo oftendentes, quam sanctè ipsi viuant, qui malè de omnibus suspicantur.* In hāc autem insaniam prompserte Græci primū, quantum suspicari possum, post VI. Synodum, cùm in Trullo conuenientes sine capite legumo, odio in Latinos cōcuti illi 13. Canonem ediderint, vbi nec antea cōiugatos priuārt vsu coniugij: nec antea contagatos volunt reijci ad ordinibus suscipiendis, & in eorum suscepticne contineniæ professionem prohibent.

27 Sed

37 Sed & apertiùs hanc Grecorum insaniam nobis ostendit Humberti disputatio aduersùs Nicetam Pectoratum tempore Leonis VIII. quæ habetur apud Baronium *tom.* 11 *in fin.* inquit enim, *Ante omnia autem comprobamus te instituisse ipsi veritati, in eo quod diuisti nostros prius ordinari, deinde vxores sortiri. Quia apud nos, nec ad Subdiaconatus gradus quisquam admittitur, nisi perpetuam continentiam etiam a propria coniuge professurus, nec vllo gradum, vxorem cuiquam ducere conceditur. Sed in Ecclesiam Dei volens efficere Synagogam Sathanæ, & prostibulum Balaan & Iezabel cum Nicolao dicis, Episcopum, & Presbyterum, & Diaconum dicimus qui vnam habet vxorem, ordinari, quamuis viuant eorum coniuges quamuis defunctæ, nec licet eos post manus impositionem innuptos esse, nec insuper ad nuptias ire: aut, si nupserint, alteras amplectis, sed sufficere eis, quas habent, cum ad ordinationem venerunt. O abominabilis Cynice, quomodo non erubuisti tantum nefas euomere? Ergo non licet aliquem post manus impositionem sine vxore esse? si ita est, ipse Ioannes Apostolus, & Paulus, & Barnabas, & omnis continens in gradu Ecclesiastico in culpa est proculdubio. Vnde necesse est, vt futurus Episcopus, Presbyter, Diaconus, prius vxorem sortiantur, qua sibi sufficere habeat ad carnales complexus.* Et idem auctor in eadem disputatione in fine hæc habet; *Illa tamen Ecclesia, ideſt, Orientalis, quam Arrius corrupit, Macedonius prostituit, quagemina vipe rarum ideſt, Neſtorium, Eutichem, Monothelitas, & Theopaſchitas, & reliquas hæreticorum pestes peperit, & aluit, adhuc à Nicolai Hæresiarche complexibus abſtrahi non potuit, adeo vt ad ſacri altaris ministerium ordinandos interroget, an habeant vxores. Qui ſi reſponderint ſe non habere, compellunturprimum ducere, & ſic impoſitionis manum accipere vt noui mariti, & recenti carnis voluptate toti reſoluti, & marcidi, & inter ſanctæ ſacrificia cogitantes, quomodo placeant vxoribus immaculatum Chriſti corpus tractent, atque populo diſtribuant.* Ex quibus planum est receptam, probatamque consuetudinem de professione voluntaria continentiæ in susceptione ordinum, indeterius commutatam à Græcis, vt non solùm optionem non darent initiandis continentiam profitendi, vt in Ancyrano constitutum erat: sed nec eum sacris ordinibus initiarent, nisi prius compulsus duceret vxorem, vt nullus initiatus sine vxore inter eos esset: ob eúmque iam tempore Nicolai I. apud illos receptum abusum (subsequitur enim Nicolaus multis annis Synodum in Trullo) meritò reprehensibiles iudicantur, erant enim grauiobiurgatione digni. Alter respondet Gabriel Vazquez *disput.* 247. *cap.* 6. *à num.* 85. Nunc autem iam eam prauam consuetudinem compelledi initiandos ad coniugia perseuerare docet Hieremias in censura Orientalis Ecclesiæ in Epilogo parum à principio. Atque de Græcis hactenus, iam de Latinis.

8 *Antiquiſſimam eſſe legem continentiæ in Latina Eccleſia.*

9 *Seruatam continentiam ex emiſſo voto.*

10 *Quid de his, qui minoribus ordinibus initiabantur.*

CAPVT XXIV.

Profeſſionem continentiæ ab initio apud Latinos extitiſſe, in ſubdiaconatu tamen non ſemper, nec vniuersè.

SVMMARIVM.

1 *Apud Latinos initiatis ſiue coniugatis antea, ſiue non ab initio minùs licuit.*

De coniugatis probatur, ibid.

2 *De non coniugatis etiam probatur.*

3 *Ea lex conſtanter ſeruata in Leuitis, Presbyteris, & Epiſcopis.*

4 *In Subdiaconis diuerſa conſuetudo, & 5.*

6 *Neque illis vniuerſè prohibitum coniugium.*

7 *Non teneri Eccleſiaſticos ex iure diuino ad ſeruandam caſtitatem.*

1 A Binitio nascentis Ecclesiæ assumpti ad ordines & coniugati, & non coniugati, vtrisque autem apud Latinos minùncta castitas, perpetuòque seruata, vt sigillatim ostendam. Coniugatis ergo prohibitum ad vxores accessum constat ex Clemente Romano *epist.* 2. *cap.* 2. *iam cit. cap. precedenti.* Extat etiam de eodem Lucii Papæ decretum apud Gratianum *c. munitis d.* 81. verbis ferè idem cum testimonio Clementis. Postea Illiberitanum Can. 33 *Placuit in totũ prohibere Epiſcopis, Preſbyteris, Diaconis, & Subdiaconibus poſitis in monaſterio abſtinere ſe a coniugibus ſuis, & non generare filios.* Quod *quicumque fuerit ab honore clericatus exterminetur.* Idem postea Syluester Lin Concilio Romano XL. *cap.* 19. *Nemo enim Presbyter à die ordinis presbyterij ſumat coniugium.* Quo loco per *coniugium* intelligè cotubernium cum fœmina. Vxorem enim ducere non tantùm Presbyteris, sed etiam Subdiaconis interdictum in hoc eodem Concilio *cap.* 8. vt postea referam. Imò & ad hanc à coniugatis promissam continentiam adduxerim *Canon.* 13. ciusdem Concilij mendosum valdè, ità vt censum diuinare necesse sit, *Nemo*, inquit, *niſi velamen cœleſte acceperit, primum coniugi per manus ſacerdotis, ad clericatus honorem accedat.* Intelligo namque sensum esse vt antequam ad clerum promoueretur coniugatus, in manus sacerdotis, ideſt, Episcopi (sic enim olim vocati Episcopi sæpissimè) velamen cœleste acciperet primum, ideſt continentiæ professionem emitteret, quam peripbrasi appellat *cœleſte velamen*, cum transeat initiandus ad spirituale coniugium ineundum cum Christo. Qua ratione antea in eodem Concilio *can.* 10. cùm agitur de ætate, in qua Sanctimonialis benedicenda sit, appellatur *monialis virgo ſacrata maritali conſortio.* Siricius Papa *epiſtol.* 1. *ad Himerium Tarraconenſem Epiſcopum, num.* 7. accessum Sacerdotibus, atque Leuitis propriàs vxores prohibitum ostendit, denuoque pœnam reuocat: & *num.* 9. à Diaconatu vult professionem continentiæ, & habentur apud Gratianum *in cap. aliquanti, diſtinct.* 82. *& cap. quicumque, diſt.* 27. Idem etiam Siricius epistol. 4. *num.* 9. *Preterea quod dignum, & pudicum, & honeſtum eſt ſtudeamus, vt Sacerdotes & Leuitæ cum vxoribus ſuis non coeant, quia in miniſterio diuino quotidianis neceſſitatibus, occupãtur* &c. Quæ eadé postea repetit Innoc. I. *ep.* 2. quę est ad Victricium *cap.* 9. & *epiſtol.* 3. quæ est ad Exuperium Tolosanum Episcopum *num. primo*, decreti Siricij mentione facta. Forte eodem respicit idem Innocentius *epiſt.* 5. & habetur *cap. Maximilianus, diſt.* 81. Idem statuit Arelatense II. *can.* 2. abi *niſi fuerit promiſſa conuerſio.* Carthaginense II. *can.* 2. Taurinatense sub eodem Siricio *can.* 7. Carthaginense V. sub Anastasio *can.* 5. & habetur *c. cum de quorundam diſtinct.* 84. Carthaginense VI. *can.* 2. & Toletanum II. sub eodem *canon.* 1. Telense sub Zosimo, vbi probata est Epistola Siricij de qua supra. Africanum sub Cælestino & Bonifacio *can.* 37. Idem postea Leo I. *epiſt.* 84. *num.* 4. quem *cap. precedenti*, retulimus & *epiſtol.* 92. *ad Ruſticum Narbonenſem, num.* 2. & habetur *in cap. lex continentiæ, diſtinct.* 31. Concilium Arausicanum I. sub eodem Leone *can.* 22. coniugatos ordinari prohibet, nisi in Diaconatu professione castitatis emissa: & *cap.* 23. si aliter ordinetur reijci, & *can.* 24. Taurinatensis Concilij decreti probat, ne promoueantur. Idem repetitum postea in Concilio Turonensi I. *cap.* 1. & 2. *Quod ſi coniugio dederint operã ne miniſtrent, nec vlterius promoueãtur ad ſuperiorẽ ordinẽ.* Agatense *can.* 9. Siricij decretalis mentione facta & *cap.* 16. præcipitur, vt antequam Diaconus ordinetur, vxoris requiratur voluntas nec aliter ordinetur. Gerundense in Hispania canon. 6. *Vſque ad ſubdiaconatum, vt ſemper alterius fratris vtatur auxilio, cuius teſtimonio vita eius clarior appareat.* Aurelianense III. *can.* 2. Ne misceatur etiã Subdiaconi vxoribus antea duĉtis, alias non ministrent. Aruernense *c.* 12. Nec etiam Subdiaconi,

copulentur, sed vt fratres & sorores viuant, alias nec minus ibi trent, nec promouentur. Aurelianense IV. *can.* 17. alias degradentur. Aurelianense V. *can.* 4. Turonense II. *can.* 20 etiam Subdiaconis iniungit, ne misceantur vxoribus. Matisconense I. *can.* 11. Lugdunense II. *can.* 1. Tolet anum III *can.* 1. vult ne viuant in eodem conclaui, imò, si fieri potest, neque in eadem domo. Gregorius *lib.* 1. *epist.* 42. Subdiaconis etiam præcipit, vt ab vxoribus abstineant, & *lib.* 3. *epist.* 5. & *epist.* 24. Aliis Sodorense *can.* 21. etiam Subdiaconis præcipit ne misceantur antea ductis vxoribus, Zacharias Pontifex *epist.* 1. *col.* 1. & *epist.* 7. *canon.* 11. VVormatiense *can.* 9. Moguntinum sub Arnulpho Rege *can.* 19. idem statuit etiam in Subdiaconis, sicut & VVormatiense, Neocæsariense, & Carthaginense II, mentione facta Humbertus *in disputatione citata*. Meldense sub Vrbano II. *can.* 2. Claromontense sub Vrbano II. in fragmentis *columna* 3. *tertia* editionem Seuer. Hæc retuli ex primis vndecim annorum centuriis, recentiora aduersus alio loco. Ex quibus plane constat perpetuo inuictam abstinentiam à propriis vxoribus apud Latinam Ecclesiam his, qui ordinabantur.

2 Nec paucioribus, aut minus antiquis decretis præceptum etiam in Ecclesia Latina iis, qui non coniugati ad sacros ordines ascendebant, vt perpetuò seruarent continentiam, matrimonijs omnino prohibitis. In primis ita statuerunt Apostolici Pauli Clementem Romanum *lib.* 6. *constitut. cap.* 17. *Episcopum ac Presbyterum, & Diaconum ordinari præcipimus, qui sint monogami ad est, vnius vxoris viri, siue vxores eorum superstites sint, siue non, post ordinationem tamen, si vxores non habent, præcipimus, vt non liceat amplius dicere tuas si antea duxerant non alias in matrimonium accipere: sed potius, quod eum haberent, ad ordinationem venerunt, contentos esse* Extat etiam *Canon Apostolorum* 27. quem infra referemus. Omitto Græcorum Concilia Ancyranum, Neocæsariense, de quibus *cap. præcedenti*, Romanum II sub Syluestro *canon.* 3. vbi Subdiaconis vt antiquum ad nuptias apertissime prohibet. Concilium Carthaginense II. *Canon.* 2. vbi non tantùm à propriis vxoribus abstinentia, sed absolute omnibus Episcopis, Presbyteris, & Leuitis castitas indicitur: & *Canon.* 37. Concilij Africani alijs clericis permittitur, vt iuxta Prouinciæ suæ morem degant, id est, Subdiaconis & inferioribus alijs ordinibus, *cap. cum in præterito, distinct.* 84. Venetium sub Leone I. Can. 11. *Presbyteri, Diaconi, Subdiaconi, vel deinceps, quibus ducendi vxores licentia non est*, &c. Eadem repetit Concilium Agathense *Canon.* 29. habeturque *cap. Presbyteri* 34. *distinct.* Aurelianense II. Can. 8. *Si qui Diaconus in captiuitatem redactus vxori fuerit copulatus, rursus ab officij ministerio omnino remouendus est, cui sufficere debet pro alitus sui lenitate impleta parsitentia pro satisfactione communio*. Toletanum II. cap. 1. *professio castitatis ante Subdiaconatum, vel si ante ordines inuserint, velimque initiari, profiteantur etiam abstinentiam à propriis vxoribus*, Aurelianense III. *cap.* 2. *vt nullus clericorum à Subdiacono, & supra, & quis vxores in proposito fuo accipere inhibetur*, &c. Gregor. *ibi libr.* 1. *epist.* 42 *col.* 4. Subdiaconos prohibet ad sacros ordines admitti, nisi se castè victuros profitentur, habetur *in c. ante triennium* 31 *dist. & lib.* 11. *epist.* 31. *interrogati.* 2. tantùm extra sacros ordines conf tutis dat licentiam vxores accipiendi, si se continere nolerint. Continentia etiam præcipitur in Toletano Concilio sub Recaredo tempore Greg. I. *Can.* 1. & in Oleensi sub eodem Greg. I. *Can.* 2. & in Egaiensi, siue Tarraconensi *Canon. vnico*. Toletanum IV. *Can.* 26. iubet emitti coram Episcopo professionem castitatis, & Toletan. VIII. *Can.* 5. 6. matrimonia interdicit, & Conc. Rhemense sub Eugenio II. *cap.* 2. matrimonium etiam Subdiaconis prohibet. Nicolaus primus *epist.* 70. *col.* 3. in eo reprehendi Latinos à Græcis, quod Latini Presbyteros foràm coniuges prohiberent. Mogunt, sub Arnulpho *can.* 19. decreti Neocæsariensis mentione facta, prohibet matrimonium etiam Subdiaconis: & in Moguntino sub Leone VIII. Sacerdotum coniugia prohibentur. In Tolosano sub Victore II. *can.* 6. in Romano sub Nicolao II. *can.* 3. etiam de Subdiaconis. Et Alexander II. *cap. si quis à modo diffinit.* 81. *cap.* 16. & *sequentibus*. Gregorius VII. *libr.* 1. *epist.* 63. Romanum sub Gregorio VII. Moguntinum sub Gregorio VII. Quintilburgense sub Gregor. VII. *can.* 6. Melphitanum sub Vrbano II. *can.* 11. Placentinum sub Vrbano II. *can.* 5. Quintilburgense sub Paschalio XI. Idem etiam statuunt imitatores alij, quæ ab illo referemus singillatim loco.

3 Atque hæc quidem lex de semanda continentia, non contrahendi matrimonium post ordinationem existimo constanter seruatam esse in Ecclesia Latina, & Occidentali in Leuitis, Presbyteris, & Episcopis. Et quamuis Petrus Damianus in epistola ad Chumbertum Episcopum Taurinensem scribat in Concilio Triburiensi constitutum esse, vt liceret sacris hominibus post ordinationem etiam ad matrimonia transire. At ea constitutio non extat in Concilio Triburiensi, & forsan non fuit de nouo matrimonio incundo, sed de transeundo ad vsum matrimonij antea contracti. Quod etiam in re dicitur matrimonio copulari, vt ostendi multis testimonijs *cap. præceden*, At legem continentiæ de abstinendo ab vxoribus antea ductis aliquando etiam interruptam in Ecclesia Latina, non solùm in Subdiaconis, sed & in Episcopis, Presbyteris, & Diaconis existimat Gabriel Vazquez *disput.* 248. *cap.* 2. eo inductus quod Concilium Illiberitanum dicat: *Placuit in totum prohiberi Episcopis*, &c. Illa enim particula, *in totum*, indicat tunc latam legem de seruanda omni tempore continentia à propriis vxoribus; cæterùm non videtur sufficiens fundamentum, vt dicamus eam legem interruptam in Occidentali Ecclesia. Quare illam particulam *in totum*, accipio, id est, vniuersè quia ad omnes extendi Concilium legem illam, tam ad Episcopos, quam ad Presbyteros, Diaconos, & Subdiaconos, cùm tamen de Subdiaconis non esset omnino recepta, vt dicam statim. Igitur lex continentiæ, & de non nubendo, & abstinendo ab vxoribus antea ductis constanter quidem in Episcopis, Presbyteris, & Leuitis seruata est in Occidentali Ecclesia,

4 At in Subdiaconis coniugatis non semper, neque apud omnes Ecclesias Occidentis, sed apud aliquas vsu & lege receptum vt abstinerent ab vxoribus antea ductis, apud alias verò non. Apud Hispanos quidem antiquissimo Canone id prohibuum etiam Subdiaconis, vt constat ex Illiberitano *canone* 33. & Gerundensi *can.* 6. Posteà tamen sequentibus Hispaniæ Conciliis à Diaconis, & supra tantùm obseruatum esse constat ex Toletano I. *can.* 1. vbi tantùm Diaconos vsos vxoribus prohibet promoueri ad Presbyterum, & Presbyteros euam nulla de Subdiaconis mentione facta. Idem habet Toletanum III. *can.* 5. & expressissimè constat ex epistola Siricij ad Hymerium Tarraconensem Episcopum, de qua suprà dicto capite, & habetur *c. quicumque dist.* 78. vbi expressè Subdiaconis vsus coniugij permittitur. Quamuis in Gerundensi, quod post Toletanum I. celebratum est; expresè etiam de Subdiaconis caueatur. Nec mirum non adeo seueram continentiæ legem impositam apud Hispanos Subdiaconis, cùm euam bigami permitterentur in Subdiaconatu ministrare Concilio Toletano I. *canon.* 3. *Item constituit sanctla Synodus, vt lector fidelis si vidnam alterius vxorem acceperit, amplius mihi sit, sed lector habeatur, aut sorte Subdiaconus*. Quamuis bigamus verè remouetur à subdiaconatu, habendus inter ostiarios, lectoresque tantummodo eodem Concilio Toletano I. *cap.* 4.

5 Extra Hispaniam verò in Africa diuersam quoad Subdiaconos consuetudinem extitisse ostendit Concilium Carthaginense V. *cap.* 2. vbi in Presbyteris & Diaconis verò vt seruetur Ecclesiarum diuersa consuetudo, habetur *cap. cum de quorundam, distinction.* 84. Idem constat ex Concilio Africano, sub Cælestino & Bonifacio *cap.* 37. Eandem etiam varietatem extitisse in Gallia & in Italia constat. Nam Arelatense II. *cap.* 2. exigit, vt ad sacerdotium promittatur conuersio; & de Leuitis, & Sacerdotibus Turonense I. *c.* 1. & 2. Agathense *c.* 9. & *c.* 16. Lugdunense II. *cap.* 1. Telense *cap.* 9. vbi reci-

piunt

pitur Epistola Siricij Papæ, quæ tantum Leuitis & Presbyteris vxoris vsum prohibet. Et de Siciliæ Subdiaconis constat ex Gregorio *l. lib. 1. epist. 42.* & habetur *cap. a te triennium dist. 31.* At verò in aliis etiam Subdiaconis expresè prohibetur vsus coniugis, vt in Moguntino sub Arnulpho Rege *cap. 19.* Taurinarensi *cap. 7.* Arausicano I. *cap. 14.* vbi Taurinatense probatur decretum, Aurelianensi III. *cap. 2.* Aruernensi c. 12. Aurelianensi V *c. 4.* Turonensi II. *cap. 20.* Matisconensi I. *cap. 11.* ibi, *vel vniuersi honoratiores cleri*, Altisiodorensi *cap. 12.* Melfitano *ca. 3.* & aliis supra relatis,

6 Nec solùm Subdiaconi coniugati ante ordinationem non coacti vniuersali lege seruare continentiam à propijs vxoribus, sed neque illis vniuersè prohibitum coniugium, non enim apud omnes Ecclesias fiebat professio castitatis in Subdiaconatu. Id quod non obscurè colligitur ex epistola citata Gregorij I. & ex Toletano VIII. *c. 6.* Cùm enim à Subdiaconis exigit castitatis sponsionem, inquit; *Sicut in quibusdam Ecclesijs veritas tradit antiqua, & sacra diuersorum consuetudo subtilare probata.* Igitur aliquarum Ecclesiarum ea erat consuetudo, non omnium. Neque mirum quod tanta varietas in Subdiaconis repe-riatur, cùm Subdiaconatus non ab omnibus Ecclesijs inter maiores ordines reputaretur: vnde nec iuris diuini, sed Ecclesiasticæ institutionis esse ordinem istum nonnulli Theologi docuerunt, licet non rectè. Videmus etiam à Chorepiscopis collatum, quibus maiores ordines conferre illicitum, eâ tantùm concessa, quæ iure Ecclesiastico inducta sunt, de quo alias *lib. 1.* de ordine, & illi annexis. Vnde etiam & facilè cum illis dispensatum, vt nubant, vt dicam infrà *c. 26.* vide etiam textum *in cap. à multis, de ætate & qualit.* Quare licet antiquam legem continentiæ in Subdiaconis esse constet, non tamen illa à principio Ecclesiæ exitit, neque eodem tempore incepit apud omnes Ecclesias.

7 Ex his quæ hactenus dicta sunt, colligitur primò Ecclesiasticos sactis ordinibus initiatos non teneri iure diuino ad seruandam continentiam, sed iure tantùm Ecclesiastico, quo sactis ordinibus annexum est votum continentiæ, vt latè docet Gabr. Vazq. *disp. 247. cit. at.* & nos dicemus nonnulla infrà *c. 27.* & plura in tractatu de ordine, & constat etiam ex his, quæ tam in hoc cap. quam præcedenti dicta sunt de conuentu Subdiaconorum in Ecclesia Latina, & de continentia eorum, qui apud Græcos sacris initiabantur, quorum matrimonia etiam post ordinationem valuisse satis supra *capit. 23.* demonstratum est,

8 Secundò colligitur continentię legem antiquissimam esse in Ecclesia Latina & Græca contra libidinosos Hæreticos, quibus oppugnare contendunt. Vnde ab Apostolis deriuatam meritò dixit Carthaginense II. *cap. 2.* habetur *c. Episcopos, dist. 31. & cap. cum in præterito d. 84.* Apostolica igitur est lex ita, quod non rectè negauit Gratianus *in c. Sors 26. q. 2. & cap. cum igitur 35. q. 1.*

9 Tertiò colligitur continentiam hanc seruatam ab initiatis ex emisso voto, id quod constare potest ex Aurelianensi II. *c. 2.* habetur *c. assumi dist. 28.* ibi, *nisi fuerit promissa conuersio, & cap. nullam dist. 28. & cap. quamquam, dist. 23.* Sed antiquior est *can. 10.* Ancyrani Concilij, & habetur *cap. Diaconi cit.* ibi, *professi fuerint continentiam*, quod assentur non tanquam recens institutum, sed vsu & auctoritate receptum. Cui adiunge etiam *can. 18.* eiusdē Concilij, habetur *c. quotquot 27. q. 1. Quotquot virginitatem pollicitam pro cunaricas sunt, professione contemptainter bigamos habentur.* Quo loco ipse contextus satis indicat agi de clericis, & sacris ordinibus initiatis. Adiuuatque id potest ex Concilio Gangrensi *in fine.* Adde quod initio Ecclesiæ ad statum vidualem non admittebatur, nisi emisso voto continentiæ. Idem ergo in viris seruatum verosimile est. Addendum tamen, sicut in religiosi instituti susceptione erat professio tacita per longinqui temporis gestationem habitus, & etiam expressa; ita mihi videri probabile, quod docuit Gregorius de Valentia 2. 2. *disp. 9. general. q. 5. punct. 3.* Gabr. Vazquez *disp. 247. cap. 6. num. 98. & 99.* fuisse tacitam & expressam professionem continentiæ in ordinibus suscipiendis, ipsamque ordinis Ecclesiastici susceptionem iuxta Ecclesię leges fuisse tacitam promissionem, & emissionem voti conuentiæ; illaque ita obligari & ab Ecclesia compelli, ac si expressè votum emisisset castitatis, non secus ac ij, qui longo tempore habitum religiosum gestauerant, vt constat ex iis quæ dixi supra *cap. 20.*

10 Quod verò attinet ad eos, qui in minoribus ordinibus constituti erant, certum est illis matrimonium contrahere semper licuisse, vt constat ex Canone Apostolorum 25. aliàs 27. *In nuptys autem, qui ad clerum electi sunt, præcipimus, vt si voluerint, vxores accipiant sed Lectores cantoresque tantummodo.* Et *l. 6. conſtitut. cap. 19* ab illis verbis, *Item Ministros, Cantores*, &c. Idem postea repetitum in Concilio Carthaginensi III. *c. 19.* & in Concilio Vasensi II. aliàs II. *c. 1.* & in Toletano II. *c. 1.* explorabatur eorum voluntas de matrimonio ante Subdiaconatum: Aurelianensi III. *can. 1.* Vvormatiensi sub Adriano II. *can. 68.* & Moguntino sub Arnulpho *c. 19.* Quanquam propter Canonem Apostolicum aliquantulum dubitare cogor, an omnibus his qui minoribus ordinibus initiati erant, permitteretur cōiugium post ordinationem, cùm expresè tantùm concedat Lectoribus, atque Cantoribus, nisi forte quis dicat horum nomine omnibus minoribus ordinibus initiatos comprehendisse Apostolos suo Canone.

CAPVT XXV.

De vxoribus relictis ab iis, qui initiabantur.

SVMMARIVM.

1 *Quæ Episcopa presbytera, &c.*
2 *Presbytere nomen in alia significatione etiam vsurpari.*
3 *Vxores eorum qui initiabantur, voto castitatis adstrictas etiam olim.*
4 *Religionem professa nonnulli censent.*
5 *Vera sententia sub distinctione, & 6. 7.*

1 EX his, quæ in superioribus dicta sunt, iam non erit difficile intelligere, quid sibi velint illa nomina, quæ sæpè in libris Ecclesiasticis occurrunt, *Episcopa, Presbytera, diacomissa, subdiaconissa*, & huiusmodi alia. Est enim obseruandum, Episcopas, Presbyteras, diaconissas & subdiaconissas dictas fuisse eorum vxores, qui ad eiusmodi gradus Ecclesiasticos in Ecclesia assumebantur, ipsis etiam vxoribus cælibem vitam agentibus, vt explicaui supra *cap. 21.* & etiam isto c. Vnde eiusmodi nomina non ab aliquo Ecclesiastico ministerio accepta sunt, sed potiùs à virorum ordinibus dedicta, vulgari quodam vsu potiùs, quam vlla vera ratione indita. Constant hæc omnia ex Concilio Turonensi II. sub Ioanne III. *c. 14. Episcopum Episcopam non habentem nulla sequatur turba mulierum.* Ex *Canone* autem 13. constat intelligi coniugem Episcopi, vbi decernitur qualiter se erga illam gerere debeat, vt suspicio coniugij omnino remoueatur. Et Canone 20. *Si inuentus fuerit Presbyter cum sua Presbytera, aut Diaconus cum sua Diaconissa, aut Subdiaconus cum sua subdiaconissa, annum integrum excommunicatus habeatur*, &c. Sic etiam accipiendum quod Gregor. *lib. 4. dialogorum, cap. 11.* scribit de Presbytera. Extat etiam Zachariæ decretum de non admittenda in concubernium Presbytera, diacona, vel monacha. Basilius etiam Epistola ad Paregonium Presbyterum de eisdem meminit. Et Alusiodorense Concilium *can. 21.* Quo iubetur, *ne Presbytera cum suo Presbytero dormiat, & cap. si quis rapuerit Ascetriam Diaconissam monachan 27. q. 1.* ex Iustin. nouella, & antecessore Iuliano.

2 Non tamen negauerim *Presbytere* nomen in alia etiā significatione vsurpati. Significat enim seniores viduas, vt constat ex Concilio Laodiceno *can. 11.* iuxta secundam trans-

Digitized by Google

translationē, quæ *Presbyteras*, id est, *seniores viduas* interpretatur; & apud Athanasium ad virgines iuxta Græcæ vocis Etymologiam Presbytera senior fœmina dicta est. Vnde Photius in suo Nomocanone *tit. 1. cap. 17.* notat diuersam esse Presbyteram à diaconissa. De alia autem acceptatione diaconissæ, & eius officio in Ecclesia dico *in tract. de ordine lib. 1.*

3 Sed antequam ab ijs discendamus, inquirenda non nulla sunt & explicanda. Primum est, an vxores eorum, qui factis initiabantur, voto etiam castitatis adstringerentur. Loquor autem de vxoribus eorum, qui cōtinentiæ lege tenebātur à die ordinationis iuxta dicta capitulis præcedentibus. At voto eas fœminas adstringi facilè dices ex *cap. Agathosa, cum sequentibus 27. q. 2. & cap. qui vxorem 33. q. 5.* & ex Concilio Agathensi *can. 16.* & 17. & habetur *in cap. Episcopus d. 77.* & ex Humberto Leoni VIII. legato in responsione ad Nicetam, & habetur *in ecclesiastica d. 32.* & *ex cap. cum sit, & cap. cum vxor atus. de coniugio conuiugatorum*. Et de hoc multa Doctores *in extrauag. antiqua Ioannis 22. de voto & voti redemptione*.

4 Sed inquirendum vltenus, An vxores eorum, qui initiarentur, religionis professioni adiicerentur? In quo Soto *in 4. dist. 37. q. 1. art. 2.* post secundam conclus. inquit non solùm necessarium fuisse vxoris consensum, sed etiam requiri, vt ipsa religionem ingrederetur, probat ex *cap. Agathosa cit. & cap. cum sit, & c. ex parte, de coniugio conuiugatorum*, consentit glossa *in d. extrauaganti antiqua & in c. coniugatus, de coniugio coniugatorum*.

5 Ego tamen sub hac distinctione respondeo. Primò olim, siue quis assumeretur ad sacros ordines, siue ad Episcopatum, nullo iure cautum erat, vt vxores eorū religionē profiterentur, sed tantùm vt votum castitatis emitterent. Id quod manifestè constat ex *d. c. Episcopus d. 31.* 77. ibi enim tantum dicitur, vxoris voluntas requirenda esse, religionē promissa, post quam ambo conuersi fuerint, ordinetur. Verbum enim illud *religione promissa*, non de professione religionis, sed de emissio voto castitatis in sæculo, quod est opus religionis, interpretor cum glossa *in d. cap. Episcopus. v. religione*. Quod idem significatum verbo illo *conuersi fuerint*. Idque manifestè constat, cum vterque dicatur conuerti: at is qui ordinabatur, nequaquam religionem, sed castitatem tantùm profitebatur. Idem ergo præstabat vxor initiandi sacris, & nihil amplius.

6 Deinde dico iure nouo Alexandri III. *in cap. sane de coniugio coniugatorum*, statutum esse, ne quis vxoratus in Episcopum ordinetur, nisi prius vxor cōtinentiam professa sacrum sibi velamen imponat religiosum vestem; velamen autem sacrum, & religiosa vestis signa sunt non tantùm continentiam in sæculo vouentis, sed religiosæ vitæ se addicentis.

7 Denique dixerim, neque antiquo iure, neque nouiori requisitum fuisse, vt vxores eorum, qui ad alios sacros ordines præter Episcopatum promouebantur, religionem profiterentur, sed tantùm vt continentiam in sæculo vouerent, siue in senili, siue in iuuenili ætate essent constitutæ. Nam textus *in d. cap. sanè*, solum agit de his, qui Episcopi ordinabantur; textus etiam Alexandri III. *in d. cap. coniugatus, de coniuge coniug.* in quo de alijs ordinatis agitur, solùm exigit, vt continentiam profiteantur. ibi, *Nisi ab vxore continentiam professa fuerit absoluta*, quo verbo glossa ibi intelligit simplex castitatis votum. Vnde in eo discriminantur vxores eorum, qui ad religionē transeunt, quod istæ profiteri religionem compelluntur, nisi fenes sint, *c. cum sit, de coniuge coniug.* At eorum, qui ad ordines assumuntur, minimè. Discriminantur etiam vxores eorū, qui ad Episcopatum euchuntur, & qui ad alios ordines ascendunt, quod illæ profiteri religionem, istæ continentiā tantùm vouere coguntur, idque fortè sic constituentibus ob maiorem reuerentiam statūs Episcopali debitam. Quæ quidem in iure satis perplexa & implicata à nobis distincte, & nisi fallimur, verè tradita & explicata sunt. Nunc autem ex consuetudine tantùm recepta non admittitur vir ad sacros ordines, nisi vxor, quæ iuuenis est, religionem ingrediatur, & profiteatur, & quæ senex est, voueat continentiam.

8 Sed hinc oritur alia implicatior quæstio, quam intactā relinquere non oportet, an earum fœminarum matrimonia post mortem Episcopi, Presbyteri, vel Diaconi, quas adstrictas voto continentiæ diximus, valerent? Nulla esse dixit Turrecremata *in cap. si mulier, dist. 28.* eo quod existimauit vota earum esse solemnia, atque adeo dirimere iuxta communem doctrinam *in cap. vnico. de voto in 6.* At glossa *in cap. sicut quidam. eadem dist.* nulla fuisse dicit ea matrimonia ex speciali iuris dispositione, quam sententiā sequuntur non pauci ex antiquis & Recentioribus, quos & refert, & sequitur Ioannes Azor *tom. 1. instit. moral. lib. 6. quæst.* & Gabr. Vazquez *3. tom. cit. disp. 247. cap. vlt. n. 140.* Sicut & matrimonia eorum, qui simplicia vota emiserunt in Societate IESV post biennium sunt nulla ex speciali Gregor. XIII. dispositione.

9 Ego tamen semper existimaui. Primum relictæ Episcopi, Presbyteri, imò & eorum, qui minoribus ordinibus initiabantur, prohibita fuisse coniugia. Constat ex Aurelianensi I. *c. 15.* Epaunensi *can. 32.* Matisconensi II. *can. 16.* extat etiam de eo decisio Gregorij *lib. 11. epist. vltima*, alia etiam decreta retuli supra *cap. 21.*

10 Deinde dico eorum matrimonia valuisse. Nam in Concilio Toletano I. *can. 16.* relictæ Episcopi, si nupserint, negatur Eucharistiæ communio, nisi in fine vitæ, neque alia imponitur pœna. Id quod etiam ex eo cōstat, quia eodem modo Canones Conciliorum loquuntur, & sub eadem forma verborum prohibent matrimonium viduis Episcopi, Presbyteri, Diaconi, & viduis Acolythi & exorcistæ: & si nupserint separari iubent, vt dicit ex Matisconensi cit. Et credi non potest viduam Acolythi in habilem ad matrimonium reddi, cum lus qui in minoribus ordinibus ministrabant, non esset prohibitum cum vxoribus suis dormire, neque teneretur professione castitatis, vt supra ostensum est, imo Presbyteri reperti cum sua Presbytera dormire, inter lectores numerabare permittebantur in Concilio Turonensi II. *can. 20.* Quare, si præcipiunt Canones aliquando, vt huiusmodi viduæ iterum nubentes separentur, intelligendi sunt de separatione tantùm tori ad tempus in pœnam violati præcepti. Quod supplicium olim frequens in Ecclesia ob alia commissa crimina, vt late diximus in superioribus *cap. 20. & 21.* Nunc autem si iam vxor religionem professa est, non valet matrimonii; si verò manfit in sæculo cum voto continentiæ, matrimonium valet, quia tantùm est simplex votum. Atque hæc quæ istō cap. diximus obseruanda sunt ad ea, quæ dicemus inferius *lib. 9.* cum de transitu coniugati ad sacros ordines, & religionem sermo fuerit.

CAPVT XXVI.

Explicatur Canon Quintus Apostolorum, & quæ sint subintroductæ mulieres.

SVMMARIVM.

1 *Explicatur can. 5. Apostolorum.*
2 *Vxores eorum qui coniugati ordinabantur, olim dom, retentas.*
3 *Obiectio diluitur.*
4 *Id postea sublatum.*
5 *Quid subintroductæ, & extraneæ variè sentiunt. Idem esse, & conuenire hoc nomen etiam si non essent concubinę ibid.*
6 *Probatur ex Conciliorum decretis, & 7. 8.*
9 *Alia melior interpretatio earum vocum.*

1 CAnon Apostolorum quintus in hæc verba conceptus est. *Episcopus vel Presbyter, vel Diaconus vxorem suam ne eiciat religionis prætextu: sin autem eiecerit, segregetur, & si perseueret, deponatur.* Hoc Canone Apostolico abusi sunt Patres VI. Synodi in Trullo *can. 13.* vt suam

vt suam legem Ecclesiæ Græcæ moribus', vt ipsis videbatur, conuenientem statuerent, vt visum est supra *cap.* 23. Quare explicanda est huius Canonis sententia, quæ non difficile constat ex his quæ hactenus in præcedentibus dicta sunt. Planè enim colligitur Apostolos in isto Canone non ideo præcepisse Episcopis & Presbyteris, & Diaconis, ne suas vxores domo ejicerent, quasi continentiæ auctores voluerint eas domi retineri ad vsum coniugalem, vt existimarunt Patres in Trullo congregati *can. vlto* 13. & existimauerat etiam Michael Medina *lib.* 2. *de continent. cap.* 16. in quo pugnat cum his, quæ ipse docuerat *eodem lib. c.* 16. 37. & 39. & cum veritate ipsa. Siquidem vt supra *c.* 23. & 24. ostendimus, ea lex continentiæ a propriis vxoribus non est recens in Ecclesia, sed ab ipsis Apostolis denata, & ideo lex Apostolica. Præterea id quod Apostoli præcipiunt, ne vxorem ejiciat religionis prætextu, indicat professionem castuatis ex voto & legens enim aperè dicitur religionis prætextus, id est prætextus obligationis ex religione & voto prouenientis. Cùm ergo eo tempore multi coniugati de vxorum etiam consensu promouerentur ad sacros ordines, etiam Episcopatus, ne maritorum consecratio occasio esset vxorum nimæ, cauerunt Apostoli, & strictè præceperùt sub pœna depositionis, ne quis ex coniugatis ad sacros ordines assumptus eo quæsito colore, quod castitatem in ipsis ordinibus professus esset, earum curam abijceret, sed potiùs domi retineret, illarumque curam gereret.

2 Nam olim primis Ecclesiæ temporibus qui sacris initiabantur, si coniugati erant, vxores domi retinebant, seperata tamen habitatione & diuisa, vt nulla inter eos communicatio esset, vt Apostoli præceperunt. Id constat ex Canonibus adductis *cap. precedenti*, & ex Turonensi II. *can.* 13. *Episcopus cõiugem vt sororem habeat, & ita familiæ gubernatione gubernet domum omnem tam Ecclesiasticã, quam propriam, vt nulla de eo suspicio quæquam ratione consurgat.* Et infrà: *Tamen propter zelotem Deum nostrũ tam longè à sine mansionis propinquitate diuisi, vt nec ij, qui ad spem recuperandæ clericorum seruitutæ nutriuntur familiarum propinqua contagione polluantur.* Idem etiam indicat initium Canonis sequentis : *Episcopum Episcopam non habentem nulla sequatur turba mulierum*, quasi supponat Episcopum Episcopam habentem mulieres comitari, eas scilicet, quæ Episcopæ famulabantur. Idem etiam constat ex Concilio Carthaginensi sub Aurelio *cap.* 17. ibi, *Et quæcunque domestica necessitate antequam ordinarentur iam cum eis habitabant*, & ex Gerundensi *cap.* 7. ibi, *Qui sine vxoribus ordinantur*. Idem indicat Gregorius, *lib.* 1. *ep.* 50. *ad Symmachum*, ibi, *vel etiam vxore, quæ castè regenda est*. Idem etiam constat ex Iuliano *in Authen. de Sanctiss. Episc. §. Presbyteris, collat.* 9. cùm non habentibus vxorem prohibetur, ne secum in eadem domo aliquam fœminam habeant præter Canone permissas, & apertissimè antea lege constituerant Honorius & Theodosius, *I. cum quidam, de Episcop. & Cleric. C. Theodosiano, lib.* 16. *tit.* 2. Idem etiam colligitur ex *can.* 12. VI. Synodi in Trullo, quem expendemus statim, Cùm enim à cohabitatione clericorum remouerentur extraneæ, siue subintroductæ, permissum tamen Canonibus vt cùm illis habitarent mater, auia, amita, vxor, soror, filiæ & filiorum vxores, vt ex citandis Canonibus constat inter se collatis. Nec verò eo tempore incontinentiæ periculo exponebantur, si vxores domi retinere permitterentur, illi enim ministri eligebantur, quorum casta vita etiam post matrimonium longo tempore probata & explorata esset.

3 Neque obstat quod *cap. omnino* 31. *d.* Humbertus explicans hunc Apostolorum Canonem, inquit ita intelligẽdum, vt non abijcerentur vxores à cura maritorum, sed tantùm à toro. Hoc enim ita accipiendum est, quasi eiicerentur à domo, non tamen à cura eas alendi, sed tantùm contendit Humbertus in eo Canone non concessisse Apostolos sacris hominibus, vt cum vxoribus suis dormirent. Separato igitur lecto domi retinebantur.

4 Hunc autem morem vxores domi retinendi perfectum esse videtur, vt ex citatis testimonijs liquet, vsque ad tempora VI. Synodi in Trullo, in quo quod ad vxores Episcoporum attinet hic Apostolorum Canon renouatus est. Siquidem in eo Trullano præceperunt, vt deinceps nullus Episcopus in Libya & Africa cum vxore sua habitaret. Audierunt enim patres, multos in Libya, & Africa offendi, eo quod viderent Episcopos vna cum vxoribus suis habitare in eadem domo. In eo autem Canone inter alia hæc habentur: *Hoc autem decimus non ad ea abolenda, & euertenda quæ Apostolicè antea constituta sunt, sed ad meliora progressionis curam gerẽtes, & ne status Ecclesiasticus in vilibus probro afficiatur*. Rectè namque mouerunt Patres contra Apostolorum Canonem tunc propuntiatile, & ita contra Apostolica instituta decreuisse. At quia id non defenerunt libidine contradicendi Apostolis, sed Episcopalis honoris zelo, ideo dixerunt, *non ad ea abolenda & euertenda*, &c. Supponunt etiam huius Canonis Trullani auctores Africano Episcopos continentiam profiteri : alias iniustè priuarentur vxorum consortio, & nulla præterea esset ratio, cur populi offenderentur ex eo, quod Episcopi castitatem non professi secum in eadem domo vxores retinerent. Quare non rectè Spencerus *lib. de continentia, c.* 4. aliquantulum à principio docuit VI. Synodum non præcepisse, vt Episcopi vxores domo expellerent, sed vt ab illis sese continerent. Aperta enim sunt Canonis verba, quæ iubent vxores domo ejici ob eam scandali rationem. Adde etiam, vt ex dictis abundè sans demonstratum est, apud Africanos non solùm Episcopos, sed Presbyteros, & Diaconos antiquissimam fuisse legem continentiæ. Atque ex his corriges Balsamonem, qui in cõmentario eius Canonis inquit præclarum Canonem Apostolicum exoleuisse quoad Presbyteros, & Diaconos. *Episcopi enim*, inquit, *vt dictum est, post Episcopatum vxores habere non possunt*. Mendum enim subesse videtur, & corrigendum *non exoleuisse*. Cùm enim Balsamon intelligat hoc Canone Apostolico præcipi vt tenuonem vxorum ad mantales congressus, non potuit verè affirmare exoleuisse præclarum Canonem quoad Presbyteros, & Diaconos, sed potiùs quoad Episcopos, quibus subtatum, vt vxores domi retinerent.

5 Sed antequam progrediamur ad alia, explicemus oportet, quid sit id, quod a tempore Concilij Illiberitani, atque Nicæni multis positea Canonibus cautum est; *ne clerici secum habeant extraneas, aut subintroductas fœminas*. In quo explicando iuris interpretes & Doctores in varias sententias diuisi sunt, imo hallucinati. Nam quidã *subintroductas fœminas* vxores esse censuerunt illorum, qui ad clerum assumebantur; extraneas vero fœminas suspectæ opinionis. Sic Turnan. *lib.* 2. *de Charaĉteris. dogmat*. Alij veto existimant subintroductam & extraneam dici eam, quæ libidinis socia in eadem cum clerico domo remanebat. At verò alij existimant variis Conciliorum decretis inter se collaas, eam extraneam dici, quæ licet honestè viueret, nullo tamen coniunctã sanguinis iure, aut matrimonij vinculo tenebatur, & in eadem cum clerico degebat habitatione, itaque extraneæ & subintroductæ eadem sunt; extraneæ quidem dicẽtur, quod neque agnationis, aut matrimonij nexu iungerentur; subintroductæ autem, vt inquit Nicephorus *lib* 6. *histor. cap.* 30. quod clam, & cõtra Canones domum ducerent clerici, vel subintroducerent. Clericorum enim vitam cùm non solùm ab omni malo, sed ab omni mali suspicione alienam esse Patres voluissent, & suspicione præsertim libidinis, quæ cum facerdotali puritate omnino pugnat, ideo ad consortium fœminarum aditum præcluserunt, tatij videlicet id quod res est, flammam fumo, ut aiebile, proximam esse, sicque eius quod vitare uelis, periculi occasionem maturè fugiendam, ut qui corrumpi nolit, à corrumpentium abstinear consuetudine; & qui non iacere cum fœmina, ne adiacear, & qui non cubare, ne accumbat, & qui nec dormire, ne una vigilet, & assiduus sit, ne locus fiat ei, quod Spiritus sanctus docuit, *qui amat periculum peribit in illo*. Solùm ergo Patres suo præcepto eas fœminas excepertunt, quæ tanta essent uel propinquitate, uel necessitate coniunctæ, ut in eis mentis fauna uereretur, cessante ob reuerentiam & naturæ fœdus omni suspicione peculi.

Extra-

Digitized by Google

6 Extraneas igitur eas dici, quæ nullo sanguinis iure, vel matrimonij vinculo pertinerent, tametsi concubinæ non essent, multis demonstrari videtur. Et vt ab Hispanis sumatur exordium. Concil. Illiberitanum *ca.* 27. Gerundense *cap.* 7. *de his qui sine vxoribus ordinantur, & familias domus habent habito secum pro vitæ conuersatione fratre in testimonium, non per quamcumque fœminam, sive etiam, personam extra sublitantia gubernetur, aut per puerum sed per amicum domum suam debeant ordinare, nisi matrem, & sororem in domo habuerint, vt secundum priorum Canonum statuta per earum personas eorum debeat contutari fabſtantia.* Item Toletanum *ca.* 5. Toletanum II. *can.* 3. ibi *Nullus clericorum à gradu Subdiaconatus in consortio familiaritatis habeat mulierem, vel ingenuam, vel libertam, vel ancillam. Sed si sunt, & huiusmodi seruitia matri, vel sorori, vel alij proprinqua contradat.* Hispalense *can.* 3. Toletanum IV. *cap.* 31. *Cum clericis extraneæ fœminæ nullatenus habitent nisi tantum mater soror filia, amita, in quibus personis nihil sceleris æstimari natura fœdus permittit, &c.* 41. & habetur *in cap. quia dum clerici, dist.* 81. ex quibus videtur constare extraneas dici, quæ neque vxores, neque consanguineæ, etiamsi concubina non esset. Cuius legis seueritatem non solùm non temperauit, sed & auxit Brachaarense III. *canon.* 8. dum omnem cohabitationem non solùm cum extraneis fœminis, sed & cum sororibus interdixit, solùm excepta matre,

7 Quod si Gallicana Concilia requiramus, occurrent multa, quæ indicabo citatis tantum locis, non adductis verbis. Arelatense II. *can.* 7. Agathense *can.* 10. & 11. Turonense I. *can.* 49. Turonense II. *can.* 10. & 11. Moguntinum I. sub Carolo *can.* 49. & aliud Moguntinum sub Arnulpho *can.* 10. Si verò spectemus Germaniam, & Episcoporum eius Prouinciæ morem, in promptu est Aquisgranense sub Ludouico Augusto *can.* 39. tepetens enim *can.* 3. Nicænum inquit: *Interdixit per omnia magna Synodus non Episcopo, non Presbytero, non Diacono, neque alicui omnino, qui in clero est, licere subintroductam habere mulierem, nisi forte aut matrem aut sororem, aut amitam, vel eas tantum personas, quæ suspicionem effugiant.* Atque hæc in Occidentali Sanctis Patribus constituta.

8 Si autem ad Orientis Concilia animum conuertamus, non Prouincialia tantum, sed generalia in eandem sententiam conspirarunt. Id enim desumpserunt omnia ex Concilio Nicæno I. *can.* 3. in quo ita cautum est: *Omnibus modis interdixit sancta Synodus neque Episcopo, neque Presbytero, neque Diacono, neque vlli clericorum omnino liceat habere secum mulierem extraneam, nisi forte mater, aut soror, aut amita, aut amita, aut matertera sit,* &c. Quod si respiciamus meridiem, occurrent etiam Carthaginense II. *can.* 3. Carthaginense sub Aurelio *can.* 1ª. & habetur *cap. cum omnibus 81. dist.* Carthaginense IV. *c.* 46. Quibus accedat etiam rescriptum Honorij, & Theodosij *in d. l. cum qui, de Episc. & cler. C. Theodosiane*, & Iustiniani etiam *in Authent. de Episc. & cler. §. Presbyteris, collat.* 9. His enim omnibus effici videtur subintroductas mulieres, vel extraneas, non concubinas, vel libidini seruientes intelligi, vt alij sentiebant, sed eas tantùm quæ sint in obsequio, & clericorum ministerio, etiamsi honestè viuerent, quas vulgo *amas*, siue *criadas* vocamus.

9 Sed videte an aliquid acutius, & venùs, quam hi Doctores inuenerimus. Ego quidem existimo in primis *subintroductas fœminas* non fuisse vxores contra Turrani. Id quod etiam testatur Balsamon *ad can.* 3. iam citatum ex Concilio Nicæno. Deinde existimo eas mulieres, quas subintroductas appellant Concilia, non esse eadem cum extraneis, sed hac ratione differre quod extranea vniuersalius nomen est, comprehendens quamcumque fœminam, quæ neque sanguinis, neque matrimonij nexu coniuncta cum clerico degebat. Subintroductas verò à principio dictas esse, non quasi cumque fœminas suspectas, sed genus quoddam mulierum medium inter vxores & concubinas, quæ pietatis prætextu vt sorores adoptiuæ, admittebantur à clericis, & intra eandem domum recipiebantur, vt notat Scholiastes Eusebij Cæsariensis *lib.* 7. *hist. c.* 26. vbi refert Eusebius Paulum Samolatenum permisisse Presbyteris, & Diaconis duntaxat, qui ei morem gerebant, habere subintroductas fœminas. Itaque quædam fœminæ, quæ sub honesto, sororis adoptiuæ nomine, domi cum clero conuiuebant, subintroductæ olim dictæ sunt. Rem hanc illustrat testimonium Chrysostomi in sermone, cui titulus est, *aduersus eos, qui apud se fouent sorores adoptiuas, est in 5.to. pamihi* 536. in recenti editione Kerbergij, in quit enim statim post initium: *Sunt enim nonnulli, qui puellas nuptias inexpertas domum ducunt, & vsq; in extremam senectam inclusas tenent, ac fouent non procreandorum puerorum gratia, neganti enim fecisse, illis rem habere: neque libidinis causa, aiunt enim, quod illas integras & incorruptas seruant.* Sed post alia explicat Chrysostom. causas, quas vnusquisque prætendebat, vt huiusmodi puellas admitteret. *Defensores, ait, caret virgo neque tutorem, neque patrem sæpe, neque fratrem, & indiget aliquo, qui ei manum præbeat, & solitarie mœrorem consoletur, & vbique se pro eo opponat aduersarius, & ipsam in securitate & portu constituat.* Idem indicat Hieronymus *lib. ad Rusticum Monachum de viuendi forma* & in libro *de viduitate seruanda* cap. 19. Ancyranum Concilium *c.* 16. multo antea: *Virgines autem, quæ consentiunt cum aliquibus tanquam sorores habitare prohibemus.* Hæc ibi. Quod subsecutum postea Nicenum generale I. quod subintroductas & extraneas prohibuit *eo can.* 3.

CAPVT XXVII.

Ordinem sacrum esse impedimentum dirimens, & vnde id proueniat ordini, & à quo tempore.

SVMARIVM.

1 *Ordinem ab initio fuisse impedimentum impediens.*
2 *Non tamen ab initio fuisse impedimentum dirimens.*
3 *A tempore Innocentij II. esse impedimentum dirimens.*
4 *Ordinem ex iure diuino esse impedimentum, quidam sentiunt.*
5 *Impugnatur ea sententia.*
6 *Ordinem ex se etiam seclusso voto, dirimere, Ecclesia tamen constitutione.*
7 *Vera sententia dirimere ex voto adiuncto, & constituone Ecclesiastica.*
8 *Argumentis aliorum fit satis.*

1 His præmissis, quæ nec parum solidè, & vtiliter à nobis præmissa sunt, addendum est, ordinem sacrum, vt ex dictis colligitur, ab initio nascentis Ecclesiæ apud Latinos fine exceptione, apud Græcos verò, in his qui continentiam profitebantur, fuisse impedimentum, siquidem ab initio fuit annexa professio continentiæ sacris ordinibus. Semel autem emisso voto impeditur coniugium, ne licitè contrahatur, & impeditur vsus coniugij antea contracti, Id autem intelligendum est de matrimonio contracto in ordine ad copulam, aliàs non impediretur vsus neque vinculum.

2 Sed quamuis ab initio nascentis Ecclesiæ ordo sacer impediret matrimonium, non tamen ab eodem tempore fuit impedimentum dirimens. Petrus Soto *de institut. Sacerdotum lect.* 5. de matrimonio existimauit ordinem sacrum irritasse matrimonium ab initio. At Fetdinandus Rebellus *part.* 2. *de obligat. iustitiæ, lib.* 3. *quæst.* 12. *num.* 7. à tempore Concilij Aurelianensis III. quia separari inbenitur, si contraxerint, Cæterùm ego consequenter

ad ea

ad ea quæ dixi supra existimo licet illicita semper fuerint coniugia post ordinum susceptionem, non tamen fuisse irrita. Idque colligo primo ex Concilio Ancyrano *cap.* 10. *ci.* 2. *part.* Canonis, vbi contrahentes post emissam professionem continentiæ rediguntur inter laicos, vt communicent, & à ministerio deponuntur tantùm: non autè illis cõcedetur laica communio, nisi separarentur prius, si matrimonium illud esset inualidum. Idem colligo ex Concil. Neocæsariensi *c.* 1. vbi hæc habentur: *Presbyter, si vxorem duxerit, ab ordine deponatur: si verò fornicatus fuerit, vel adulterium perpetrauerit, amplius puniri debet, & ad pœnitentiam redigi.* Vbi duo expendo. Primò à ministerio tantùm deponi in pœnitentiam, non irritum declarari, idque amplius dicо ex 2. *par. Canonis*, vbi fornicationi clerici, & adulterio grauiorem pœnam assignat, *amplius*, inquit, *puniri debet*. Ergo matrimonium antea initum non erat fornicatio, nec adulterium, & seuiori pœna puniebatur. Idem colligo ex Cõcilio Moguntino sub Arnulpho Rege longe post Aurelianense. V. celebrato, scilicet anno Christi 888. sub Stephano Papa *can.* 19. vbi Neocæsariense decretum refertur solummodo, & probatur. Quare eodem modo expendendum est, Idem colligo ex Concilio Toletano I. *c.* 4. prope annum 400. *Subdiaconus qui defuncta vxore, si aliam duxerit, ob officio, in quo ordinatus fuerit, remoueatur, & habeatur inter ostiarios, vel lectores, ita vt Euangelium, & Apostolum non legat, propterea ne qui Ecclesiæ seruierint, publicis officijs seruire videantur. Qui verò tertiam, quod nec dicendum, nec audiendum est, acceperit, abstentus biennio postea inter laicos reconciliatus per pœnitentiam communicet.* Ex quo planum coniugia Subdiaconi non esse irrita. Idem quoad Subdiaconos etiam constat ex Toletano VIII. *cap.* 6. Non itaque erant à principio inualida matrimonia post ordinationem contracta. Nec ego primis mille annis vllam legem Ecclesiasticam vniuersaliter receptã inuenio, quæ irrita redderet huiusmodi matrimonia post ordinationem contracta: quamuis sic contrahentes punirentur, vsque ad Innocent. I. in Concil. Lateran. & habetur *cap. vt lex* 27. *quæst.* 1. *At matrimonium nõ esse censemus*. Et quamuis innumeri Canones repenantur apud Gratianum à distinctione 27. & sequentibus, quibus initiatorum coniugia prohibeantur, in nullo censentur irrita vsque ad Innocentium I. *in d. cap. vt lex*. Et quamuis in nonnullis Canonibus separari præcipiantur: attamen ex eo verbo non satis colligi nullum esse matrimonium dixi in præcedentibus.

3 Attamen iam à tempore Innocentij II. ordo non tantùm est impediens, sed etiam dirimens quouis modo contractum matrimonium, vt de votis religiosorum solemnibus dixi supra. Ita statuum post Innocentium II. in Concil. Rhemensi sub Eugenio II. *can.* 3. & 7. in quo repentur & probatur Canon Innocentij I. *vt lex*, eius mentione facta. Idem postea statutum ab Alexandro III. habetur que in Appendice Concilij Lateranensis sub ipso *p.* 18. *c.* 2. ab illis, *sed si forte in Subdiaconatum, & c. & c.* 4. & *c.* 6. ibi, *Illi verò qui in Subdiaconatu & supra ad matrimonium conualuerunt, possunt & debent mulieres iniuas, & renitentes relinquere, neque huiusmodi connubio matrimonium, sed contubernium est potius nuncupandum, & c.* 12. de Diacono, qui vxorem duxerat, inquit: *Dimissa illa, quam in vxorem accepit, cum non possit (sicut nostri) contrahere matrimonium.* Et nouissime Tridentinum sess. 24. cap. 9. *Siquis dixerit clericos in sacris ordinibus constitutos vel regulares castitatem solemniter professos posse matrimonium contrahere, contractumque validum esse, non obstante lege Ecclesiastica, vel voto, & c. Anathema sit.*

4 Verùm inquirendum hoc loco, quo pacto ordo impediat, & reddat nullum subsequens matrimonium; aut vnde illi conueniat impedire & dirimere matrimonium. Nõ enim vna est Doctorum sententia. Quidam dicunt ordinem factum ex se, & non ratione voti annexi, iureque & constitutione diuina impedire matrimonium. Ita tenuit Franciscus Turrianus pro Canonibus Apostolorum *cap.* 1. & ex antiquis Ioannes Maior *in 4. dist.* 24. *quæst.* 2. vbi affirmat Pontificem dispensare non posse, vt sacris initiati nubant. Indicat probabilem Scotus *in 4. distinct.* 37. *quæst. vnica*. Basolis *ibidem quæst. vnica art.* 1.

5 Ceterum hæc sententia sub stinen non potest. Et primò deiuuatur argumentum ex 15, quæ hactenus dicta sunt, quia & in Orientali Ecclesia admissi coniugan ad sacros ordines, & post illos susceptos vtebantur coniugio & aliquando etiam nubebant, vt aperte satis demonstratum est. Secundò quia Subdiaconatus ad ordines sacros spectat, vt docet Tridentinum *sess.* 18. *can.* 2. & tamen in Ecclesia Latina multis seculis illis nubere impunè licuit, vt constat ex iis, quæ in præcedentibus dicta sunt, & ex Gregorio I. *lib.* 1. *ep.* 42. habeturque *c. ante trienium*, 2. d. 31. Imò & post legem vniuersalem latam in Concilio Lateranensi sub Innocentio II. quæ habetur *in d. vt lex*, vbi etiam Subdiaconorum coniugia nulla redduntur, permissum illis nubere facilibus ex causis, vt liquet ex Lateranẽsi sub Alexandro III. *in Appendice, part.* 1. *c.* 24. 4. ibi, *Si autem Subdiaconi contraxerint matrimonium eos dummodo ante tales fuerint, quod timendum sit, ne pro vna pluribus abutantur, dissimulare poterit cum suis mulieribus remanere, quia tolerandum est malum, vt peiora vitentur*. Dicit autem Pontifex tolerandum malum, non quia iam post eum consensum Pontificis illicitus esset vsus fœminæ: iam enim ab eo tempore, & matrimonium valebat, & licitus vsus, sed malum illud, quod perpetratum est in matrimonio contrahendo, quod & legibus Ecclesiasticis prohibitum erat, & irritum. Idem prorsus statuit idem Alexander *cap.* 13. & iterus *cap.* 14. cuidam Subdiacono, qui se ad eum ordinem recipiendum nimis enormiter & inordinatè gesserat, postulanti vt liceret contrahere matrimonium ita indulget: *Nos itaque studiosius attendentes, quomodo prædictus ordo, cum nullam sibi dignitatem attulerit, vel honorem, matrimonium eius non impedit, discretionis vestræ, & c. Quatenus si matrimonium legitimè duxerit contrahendum, nullus vestrum eum à contracto matrimonio prædicti ordinis obtentu prohibere præsumat, nec sibi propter hoc molestiam inferat, vel grauamen*. Signum ergo euidens est eundem sacrum nequaquam ex institutione, ac iure diuino matrimonium impedire. Denique hæc sententia non obscurè refelluit ex Concilio Tridentino *sess.* 24. *c.* 9. vbi indicatur vel professionem, vel ordinem impedire, vel lege Ecclesiastica, vel voto. Professio enim solemnis, & ordo sacer impedit, & dirimit ratione voti, legis Ecclesiasticæ auctoritate adiuncti ordinibus & solemnitati. Quare non id habet ordo sacer ex diuino iure.

6 Secunda aliorum sententia est, ordinem secundùm se spectatum etiam non adiuncto voto impedire & dirimere matrimonium, ex Ecclesiæ tamen statuto, quod sacris initiatos matrimonio interdixit primò, deinde inhabiles reddidit ad matrimonium. Quam sententiam ex Theologis non pauci secuti sunt, Scotus *in 4. dist.* 37. *quæst. vnic.* Paludanus *quæst.* 1. *art.* 1. *concl.* 2. & *ar.* 2. Thomas de Argentina *ibid. q.* 1. *art.* 1. Basolis *q. vnic. art.* 1. Durandus *ibid. q.* 1. Fernandus Rebellus 2. *p. de oblig. iustitiæ l.* 3. *q.* 11. *nu.* 2. Qui omnes auctores duobus præcipuè nituntur fundamentis. Primum est, quia aliàs non esset duo impedimenta votum, & ordo, sed vnum tantum, si ordo ratione voti impediret, & dimineret. Secundum est. Quia aliàs qui non haberet animum vouendi, & se obligandi voto in ordinis sacri susceptione, non teneretur ad continentiam seruandam. Vt si quis parvulus ordinaretur ante, rationis vsum, ordinatus esset, & coniugia postea attentata nulla: & tamen non ille teneretur voti obligatione.

7 Vetior tamen mihi videtur tertia aliorum sententia, quæ docet ordinem ex adiuncto voto castitatis habere quod impediat matrimonium; dirimere autè ex eo quod illi voto castitatis adiuncta est ea solemnitas, quæ inhabiles redderet ad matrimonium sacris initiato, vt dixi supra, cum semo fuit de votis religiosorum. Est expressa sententia D. Thomæ *in 4. dist.* 37. *quæst.* 1. *art.* 1. sequitur Capreol. *ibid. q.* 2. Ricard. *art.* 4. 1. *in corpore*, iuncta solutione secundi, Sot. *dist.* 38. *q.* 1. *art.* 2. Petr. Sot. *de institut. Sacerd. lect.* 5. *de matr.* Bellarm. *lib.* 1. *de matr. c.* 21. Gregorius de Valentia 3. *part. d.* 10. *quæst.* 5. *punct.* 3. *verb. Ordo, & disp.* 9. *q.* 5. *punct.*

Digitized by Google

5.punct.1.§.2. & Gabriel Vazquez *d.disp.c.2.&* 3. Vnicum mihi probabit sententia fundamentum est deductum ex ijs, quæ dicebam supra. Quia ab exordio nascentis Ecclesiæ, qui ordinabantur, emittebant castitatis votum: & ideo illis prohibita coniugia, & accessus ad vxores antea ductas. Quare votum illis ordinibus adnunctum impediebat primo, fictam nuptias autem addita postea, qua votum in ordinibus sacris emittentes inhabiles reddit sunt ad matrimonia meunda, vt dixit Bonifacius *in c.vnic.de voto in 6.*

8 Neque obstant argumenta secundæ sententiæ. Dico enim ad primum dubium non posse hæc duo impedimenta nihil aliud esse, quam duo vota solemnia, quæ ratione subiectorum distinguuntur, scilicet, quia in ordinis & habitus susceptione emittuntur: id quod aperte docuit Bonifacius *in d.e.vnic.de voto in 6.* Vnde idem est dicere, votum solemnizatum per ordinis sacri susceptionem, vel professionem certæ regulæ dirimere matrimonium ac dicere ordinem, & religionis professionem dirimere. Ad secundum dicimus idem argumentum fieri posse de eo, qui emittit professionem in regula approbata, si verbis tãm proferat, sine animo tamen se obligandi. Dicimus ergo, si aut hic fictè professus lege Ecclesiastica cogitur ad seruandam professionem, cùm Ecclesia de intentionis defectu non iudicet, & ab Ecclesia etiam propter eandem rationem iudicatur inhabilis ad coniugia; & præterea ille fictè professus lege diuina obligatur ad votum eliciendũ, quo se conformet externo signo: & quamdiu id differt est in lethali peccato; idem prorsus dicendum esse de eo, qui sine animo seruandi castitatem ordinaretur, imo & suspẽsum ab ordine dicit Rebellus *quæst.citat.num.9.* cum aliis Doctoribus.

CAPVT XXVIII.

De pœnis statutis in iuare aduersùs religiosos, aut clericos scienter contrahentes.

SVMMARIVM.

1 *Religiosi aut clerici nubentes à sacris ministrandis recipiendis interdicuntur.*
2 *Puniuntur etiam excommunicatione.*
3 *Excusari tamen ab ea etiam ex culpabili ignorantia obseruatione præmissa explicatur, & 4.*
5 *Non comprehendi ea censura contrahentes sponsalia.*
6 *Pœna capitalis, si coniugium sit cum sacris virginibus.*
7 *Item suspensionis pœna, si in minoribus constituti viduam ducant.*
Vacare beneficia, & pensiones clericales, ibid.
Non verò eorum qui in sacris constituti sunt, ibid.

1 CAEterum addendum est nonnullas pœnas esse in iure statutas aduersùs monachos & clericos scienter post vota contrahentes matrimonia. In primis à sacris ordinibus recipiendis, vel ministrandis interdicuntur *c.quotquot*, ex Concilio Ancyrano *cap.* 19. 27. *q.*1. ibi, *Inter bigamos haberi debebunt.* Et postea in Concilio Aurelianensi 1. *can.*22. & habetur *c.montacho* 27. *q.*1. ibi *nunquam Ecclesiastici gradus officium fortiatur.* Hinc Doctores frequenter inducunt Bigamiam similitudinariam, de quo nos nonnulla libauimus 1.*p.disp.vltim.disp.q.*3. *scholastica.cap.*7. & etiam supra isto libro.

2 Deinde etiam statuta est excommunicationis pœna in monachum vel monialem, vel clericum, qui scienter nupserit *in Clementina vnica, de consang. & affinit.* Cuius sunt hæc verba: *Eos qui diuino timore posthabito, scienter in gradibus consanguinitatis, vel affinitatis constitutione Canonica interdictis, vel cum monialibus contrahere non verentur, necnon religiosi, moniales, ac clerici in sacris ordinibus constituti, matrimonium contrahentes, ipsos excommunicationis sententiæ ipso facto decernimus subiacere.* Circa quam excommunicationem notandum in primis esse latæ sententiæ. Deinde nemini referuari. Præterea tantùm comprehendit eos, de quibus expressè fit mentio. Vnde fœminam contrahentem cum clerico, vel monacho etiam scienter, dummodo illa professa non sit, non attingit. Ad hæc excusantur ab eiusmodi excommunicatione, qui ignorantia probabili, siue iuris, siue facti contraherent.

3 An autem ignorantia culpabilis facti, vel iuris excuset hoc loco ab ista excommunicatione quæstionem habere potest. Lex enim Pontificia requirit, vt *scienter Dei timore posthposito contraxerint*, vnde dolum videtur exigere. Verùm vt generaliter tradamus doctrinam, pro eius explicatione notandum, dolum verum esse voluntatem scienter aliquid faciendi, præsumptum verò esse voluntatem faciendi aliquid, vnde peccatum sequitur ex ignorantia vel negligentia crassa. Denique omnis actus malus factus ex ignorantia. Notandum præterea quoties lex assignat pœnam corporis vel fangumis, vel puncti in statu aut fama, lex requirit dolum verum, vt docet Cardinalis singularitet *Clement.1.de pœnit.q.*39. & sequitur Nauarrus *lib.1.consilior.consil.14.num.4.& in c.accepta.de restitut.spol.appos.*8.*nn.*32. & *seqq.& in c.cum contingat, de rescriptis, in 6.*

4 His præmissis Couarruuias & Cordubia sentiunt, quod siquis det opctam rei illicitæ, ignorantia crassa facti, quod inde sequitur, & la a culpa æquiparantur dolo vero, qui requiritur a lege; non tamen quando dat operam rei licitæ. Verum tamen mihi videtur, quod docet Syluester *verb.culpa.n.*3.10. & 11. Panormitanus & Felinus & Nauarrus *supr.* quod si adsit ignorantia crassa facti, excusabit ab excommunicatione, quando sententia illa requirit dolum. Et ratio est, quia si ius dolum verum postulat, cur ad præsumptum extendere debemus? Adde nullam posse assignari differentiam inter eum, qui dat operam rei illicitæ, vel licitæ, vt dicam alio loco. Ex hoc colligit Nauarrus cum, qui ante legitimam ætatem, vel extra tempora iuris, vel sine literis dimissoriis ordinatur, & in eo ordine ministrat bona fide, exitimans se licitè posse ministrare, non efficit irregularem per *extrauagantem. Ex sacris*, quia illa damnat præsumentes celebrare. E quibus etiam planum videtur eum, qui lata culpa cum ignorantia contraheret matrimonium, etiam ab ista excommunicatione excusari eo, quod dicat eum qui *scienter Dei timore posthposito* quæ verba verum dolum significant, non præsumptum.

5 Similiter etiam prædicta excommunicatio non comprehendit eos, qui tantùm sponsalia contrahunt, vt docent Syluester. *v.excommunic.9.* §. 76. Caietan. *in summa eodem v.cap.*47. Nec etiam quando professio facta est in regula non approbata, aut in tertio ordine sancti Francisci, vt docuit idem Syluester *verb. matrimonium* 8. *q.* 4. aut quando professio fit ante 16.annum expletum, aut annono integro non elapso, vel alia ratione, est nulla Nullum enim ius fortiur effectum, vt constat ex Concil. Trident. *sess.*25. *c.*15. *de regularibus*, ibi, *Professio autem facta à sit nulla, nullamque inducat obligationem, & ad alios quoscumque effectus.*

6 Denique eum, qui cum sacris Virginibus coniugia tentauerit, capite plectunt leges ciuiles, *Si quis, C.de Episcopis & Clericis.* Id quod olim etiam in Vestalibus obseruatum esse latè docuit Rosinus de antiquitatibus *lib.*3. *c.*19. ex Dionysio Halicarnassæo, & Plutarcho *in vita Numæ.* Quæ etiam confirmat Concilium Turonense II. *cap.*2. quæ verba referuntur infrà. Quando autem liceat a matrimonio ad religionem transire, & quo pacto dissoluatur vinculum, dicam infrà *lib.*9.

7 Sed adijciendum est clericos in minoribus constitutos, si viduam vel corruptam ducant, suspensionis pœnã incurrere, vt dico *in tract.de ordine, lib.* 2. Quamuis non

Digitized by Google

non videantur graue peccatum committere. Adde etiam quod si habeant beneficia, & ducant vxorem etiam virginem, amittunt illa *cap.* 1. *de Clericis coniug.* Quamuis ibi non dicatur ipso facto vacare beneficia, sed cogendos esse relinquere beneficia. Pensiones quoque amittunt, vt habet communis sententia, quod intelligendum de illis, quæ dantur titulo clericali, vt docet etiam Couarr. *2. part. de matrimonio, cap. 6. §. 3. num. 6.* & sic obtinet ſtylus Curiæ Romanæ. Atque hoc modo intelligendi sunt, qui dicunt pensionem non vacare per matrimonium, quod verum est de pensione, quæ non datur titulo clericali; limita nisi dispensetur à Pontifice vt pensionem retineat, etiamsi contrahat matrimonium, cum quacunque fœmina, iure sibi non prohibita. Quorum verborum sensum extendi etiam ad viduas, & recte ac sine periculo vacationis pensionis cum illis contrahi explicat decisio Rotæ 293. *2. tit. conſ. Farinacii*, quam vide. Notat autem Couarr. *loc. cit. num. 4.* per matrimonium contractum à clerico beneficiato cum impubere non vacare beneficia, quia non est matrimonium, sed sponsalia iure ipso, per quæ beneficia non vacant. Secus autem existimat Couarr. quando clericus contrahit matrimonium nullum ob impedimentum iuris; non propter defectum consensus. Quamuis non desinit, qui oppositum sentiant, & ego nullum inter hæc discrimen inuenio, nam matrimonium cum impubere nullum etiam est iure Ecclesiastico, quod eiusmodi personam inhabilem reddidit. At initiati sacris ordinibus licet grauiter puniantur, si attentent cõiugium contrahere, non tamen priuantur beneficio Ecclesiastico. Quia cum matrimonium sit irritum, si eo priuarentur, cogerentur mendicare. Atque id expresse colligitur ex *c. si qui Clericorum, de Clericis coniugatis, ex 2. p. capitis, vbi* sic contrahentes puniri iubentur, non priuari beneficio, cùm tamen infrà Subdiaconatum nubentes priuentur beneficijs. Sed de his latè dicendum *in tract. de ordine lib. 2.* vbi etiam explicandum, quando clerici, qui contrahunt matrimonium amittant priuilegium clericale. Quando autem coniugato liceat ordinari, & in ordine sacro dissoluatur coniugium, dicam infrà *libr. 9.*

CAPVT XXIX.

Ordo per vim & metum susceptus an impediat matrimonium, & dirimat, examinatur.

SVMMARIVM.

1 *Proponitur quæstio.*
2 *Quorundam opinio non valere.*
3 *Vera sententia.*
4 *Votum ex metu graui factum validum esse iure naturali, &c.*
6 *Obiectionibus occurritur, & 7. & 8.*
9 *Neque esse inualidum iure positiuo.*
10 *Explicantur nonnulla iura.*
11 *Expenditur pro nostra sententia Canon Toletanus.*
12 *Enasio praecluditur.*
13 *Iuramentum etiam ex metu valere iure naturæ.*
14 *Qui cum ordinatur, fictè promittit castitatem, sacrilegus est.*
15 *Quid dicendum de obligatione pueri ordinati antequam rationis. Verius teneri.*

1 SEd quæstionem habet cognitione dignam, an si quis per vim & metum cadentem in virum constantem ordinetur sacris ordinibus, impediatur ad contrahendum matrimonium, & contientiam seruare cogatur. In quo non loquimur de eo, qui post matrimonium inuitus promouetur; nullius enim effectus est ordinatio contra ius alterius coniugis, vt docet communis certaque sententia, de qua etiam infrà *lib. 9.*

2 Non pauci Doctores, inter quos Azor *tom. 1. lib. 13. cap. vlt. q. 2.* & Thomas Sanctius *lib. 7. de matrimonio, disput. 29.* qui & plures alios referunt Theologos, & interpretes iuris Canonici, planè docent ad seruandam continentiam non teneri, & posse validè matrimonium contrahere. Fundamenta, quamuis multa adducant, eo tamen tendunt omnia, quia votum ex metu graui facti nullum est ipso iure positiuo ex communi Doctorum sententia, quam probant ex *c. perlatum, c. cum dilectus, de his quæ vi.* Nullo ergo ille tenetur continentiæ voto, atque adeò non est inhabilis ad matrimonia ineunda.

3 Verùm ego, qui multitudinem Doctorum parum curo, cùm sciam multos sine vllo examine aliorum dictis adhærere; sed tantùm fundamenta, atque rationes considero, longè probabilius iudico, si rationum attendamus merita, votum continentiæ valere in eo, qui ordinatur ex metu graui, & inhabilem ad matrimonium esse; dignum tamen vt eum eo facilè dispensetur. Quam sententiam non pauci sequuti sunt, quos refert idem Ioannes Azor *loco citat.* imò & inter iuris Canonici interpretes fatetur esse communem. Vide de hoc alios Auctores apud Rebell. *2. pub. 1. q. 5. post 2 concl.*

4 Quam vt à fundamentis deducam, obseruandum votum ex metu quamuismis graui factum, si non incutiatur iniustè, validum esse. Quod intelligendum iuxta ea, quæ in materia de voto receptissima sunt, quando non tollitur eo metu libertas idonea ad peccatum mortale. Et constat apertè ex *c. sicut ex literis, de regularibus*; istèque videtur communis sensus fidelium existimantium valida esse vota, quæ homines emittunt, siue in periculo infirmitatis, & mortis, siue alterius mali, vbi metus concipitur ex causis naturalibus, aut ex Dei voluntate immutuitur ad salutem animæ. Licèt ergo non sit omnino perfecta libertas, quando fortassis homines seclusio illo periculo vota non conciperent; tamen quoniam manet absolutè voluntarium, & libertas idonea ad mortale peccatum, ea vota iudicantur valida, quæ ex ea libertate proma nant.

5 Ex quo consequenti ratiocinatione colligitur, quidquid nonnulli dixerint votum metu factum, quantumuis graui, dummodo libertatem non auferat, obligare iure naturali, id quod docent DD. frequenter. Quia cum ea libertate possunt consistere opera virtuum, & Deo esse grata ac meritoria. Vnde, si cætera adsint, vota erunt rata, ac firma. Et quidem ex his quæ dicebamus modò optima ratio colligitur. Nam vota facta ex metu quantumuis graui imminentis periculi iudicantur à fidelibus valida & firma. Igitur etiamsi concipiantur ex metu iniustè illato, dummodo maneat libertas sufficiens ad peccatum. Si enim spectemus naturæ ius, nulla potest in vtroque casu assignari disparitatis ratio.

6 Neque obstat primò, quod votum sit promissio voluntaria Deo facta. Ex eo enim non efficitur nullum esse votum ex metu factum iure naturali, nec colligitur necessarium esse, vt sit omnino voluntarium, cùm videamus vota vrgenti graui periculo concepta sine pleno ac integro voluntario esse valida.

7 Neque obstat etiam, quod ad votum obligans sub veniali non sufficiat libertas, quæ satis est ad veniale peccatum; ex quo videtur effici ad votum obligans ad mortale non sufficere libertatem idoneam ad mortale peccatum. Si enim hæc ratio aliquius esset momenti, planè colligeretur nulla esse vota illa ex metu periculi imminentis, quod absurdum est, & contra communem sensum. Est etiam inter hæc latissimum discrimen. Nam sola libertas & cognitio necessaria ad veniale peccatum non videtur sufficiens ad considerandum onus voti; cum tamen consideratio idonea ad peccatum mortale satis sit ad considerandam rationem voti etiam obligantis sub peccato mortali, vt constat de consideratione eorum, qui in aliquo grauissimo constituti periculo vota emittunt, vt à Deo salutem consequantur.

8 Neque obstat tertium, quod votum sit veluti donatio quædam rei promissæ Deo facta; ad donationem autem

autem requiri in materia iustitiæ perfectum voluntarium, sine eo enim non potest esse donatio. Qua etiam ad donationem ipsam in materia iustitiæ sufficit aliquando voluntarium imperfectum, vt constat in eo, qui in graui periculo conititurus, & graui metu iustè pressus magnam largitur eleemosynam. Quod autem dicitur donationem non esse validam, nisi fiat ex pleno voluntario; sic intelligendum, vt valida non sit, quando extorquetur per vim à donatario; tunc enim non valeret respectu donatarij, qui deest titulus, ratione cuius possit accipere, vt dixi latè supra *lib. 4.* Secus tamen esset si donans ex metu alicuius periculi absque iniustitia faceret illam donationem, vt modo dicebam.

9 Cùm ergo votum etiam ex metu graui factum non sit irritum iure naturali, restat vt absolutè valeat, nisi tedium sit nullum iure positiuo. Quare id videamus. Si enim votum in ordinibus sacris emissum ex metu graui iniusto irritum est iure positiuo, obtinent contraria sententia. At si nullum est ius, quo reddatur nullum, valebit ordo susceptus, & votum continentiæ. Et quidem video DD. frequenter, recentiores præsertim tam Theologos, quam canonistas affirmare quoduis votum ex metu graui factum esse nullum iure Ecclesiastico. Id confirmant *ex cap. per latum, & c. cum dilectus, de his qua vi*, nec vlla alia adducunt iura. Vereor tamen ne ob tanter eos canones considerarint, qui illis inducti eam sententiam amplectuntur. Nam si res attentè perpendatur, ex *d. cap. per latum*, non videtur colligi. Species enim facti in eo capite erat huiusmodi. Mulier quædam religiosum habitum susceperat præcepto mariti, metu mortis compulsa, & postea simulauit se profiteri, scientibus Episcopis ad illam velandam destinatis. Ea marito defuncto contrahit cum alio matrimonium; ad Pontificem delata iubet, vt si probaretur non timore mortis prædictam fœminam religionem intrasse, aut quod fecit postea ratum habuisse, cogeretur ad religionem suscipiendam. Ex hac verò facti specie non constat Pontificem docuisse validum esse votum simplex, quando non emittitur mortis metu. Quæstio enim delata ad Pontificem plane erat de professione religiosa, quam illa fœmina simulauit scientibus Episcopis. Multo minori cum fundamento colligitur ex *cap. cum dilectus*; ex eo enim potiùs efficitur non esse iustam causam relaxandi, qua metus non interfuit, quem conuinciunt nullum fuisse à principio, cum votum, de quo ibi, obseruatum non vrgeat in periculum salutis æternæ, vt ibi dixit Pontifex. Adde argumentum sumi à contrario, quod in iure non semper est efficax. Votum itaque metu factum non esse iure Ecclesiastico irritum, sed fupetiorus auctoritate relaxandum, docuit Ioannes Andreas *in cap. sicut ex literis 2. de regularibus*, Syluester *verb. votum 2.qu. 1. & verb. metus, qua?. 1.* & *verb. iuramentum 7. qua?. 7.*

10 Inueniq; quidem multis Canonibus constituutum nulla esse eius vota, qui ad religionem tabitur inuitus, vt Leonis *Lepist.* 90. Eugenij *in c. sicut qui* 20. *q.* 1. Leonis decreti mentione facta, & *c. prælens* 20. *q.* 3. & *c. insinuante*, *qui clericis vel vouentes*, & denique in Tridentino *sess.* 25. *de Regularibus, c.* 2. Quod etiam de emittendis vota Societatis simplicia per vim verum etiam est, cùm constituant statum religiosi, maximè qua quando antiqui Canones noluerunt valere professionem monasticam ex metu, vota religionum tanyum eran: simplicia, vt ostendi 1. *par. 3. tract. disp. 9. 1. Scholastica a.* 5. & eum supra *hoc lib.* Attamen de his qui ordinantur ex metu, vel alia vota concipiunt, non legi Canonem, qui irritam redderet ordinationem, aut emissum votum. Verum est à Simplicio Papa *epist.* 2. reprehendi Rauennatenfem quendam Episcopum, quod mutum Presbyterum ordinauit; de eo autem nihil aliud decernitur. Et Gregorius Lib. 1. epist 19. *Iustum*, inquit, *est vt nemo crescere compellatur inuitus*, cùm quidam nolens Presbyter ordinaretur. Idem etiam *lib. 2. epist.* 15. & 16. punit Episcopum, qui Archidiaconum vt eum dignitate polleret, inuitum Presbyterum ordinauit, & contra præcepta Pontificis, qui iuliterat, ne cum nolentem ad Presbyterij gradum promouoret; circa ordinatum autem nihil decernit. Cùmque votum metu factum solùm possit esse nullum iure Ecclesiastico (valet enim iure naturali,) non est asserendum inualidum sine expresso iuris fundamento. Neque enim ex simili in eo casu valet argumentum desumptum. Id quod in hac materia ostenditur manifestè, Nam si ius Ecclesiasticum nó reddidisset inualidum matrimonium eorum, qui sacris ordinibus initiantur, sed tantùm monachorum, dicerent aliquis ab vno ad aliud argumentum desumi posse? Minimè sanè; sicut quamuis nonnulli sentiant professione religionis solemni iure Ecclesiastico dirimi matrimonium, tamen, dicere non auderet, etiam sacris ordinibus dirimi, quamuis Interp. Ioannis XXII. non emanasset. Non ergo ex eo, quod ius Ecclesiasticum irritam reddiderit professionem, quæ perpetuò addicit vouentem statui religioso, idem iudicandum est de sacris ordinibus initiato, donec de eo speciatiter aliquid iure caueatur. Et quàuis olim fuerit explorata voluntas, an vellent nubere, cùm ad annos pubertatis peruenissent, vt dixi supra; attamen id non eiunxit irritam ordinationem esse, si ex metu ordinarentur. Nec dici potest eum Canonem interuedisse, & consuetudine populi Christiani receptum, vt eiusmodi votum sit nullum. In his enim, quæ diuini iuris sunt, qualis est obligano voti, si illud valet iure naturali, vt diximus, nihil valet consuetudo, in quò non recte Lessius *lib. 2. cap. 40. dub. 1. nu. 59.*

11 Habemus præterea non pro nostra sententia apertam Concilij Toletani VIII. dispositionem, quæ sic habet c. 7. *Septima assertionis accessus adyt cætum nostrum tam inuerecunda progressio, quam ignobilis ac detestanda præsumptio. Quod dum enim aut euenire necessitatum, aut metus periculorum adeptos fuisse nouimus Ecclesiasticarum, officia dignitatem, & quoniam cum illis hac imponerentur rid sibi fieri noluisse testati sunt, idcirco hac spernere, atque ad priftina perteutant connertia, more quæ redire, tam nequiter cœlestia iura soluentes, quam prompte sæcularibus extant illecebris inhiantes. Qua de re nosse nos conuenit, quod Episcopalis eminentia culmen non interrogato sacris omnibus esse summa percensuit, qua cæteris Sacerdotibus exercenda prohibuit, scilicet templorum Dei sacrationem, chrismæ benedictionem, sacrorum ordinum institutionem. qua tam diuina liter sacrata perstitit, quam excellentissimè conseruntur, quia, & tanto ab est singularitate impenduntur, quanto eidem summo culminis peragenda seruantur. Quomodo ergo, quod in se recipit, à se reuocere poterit, cum hac à nullo alterò conferri, quam a solis Pontificibus nouit, a quibus nec legata solui, nec soluta poterunt ab aliquo reliqari? Sic enim ad Petrum veritas ait. Quodcumque ligaueris super terram, erit ligatum & in cœlo, & quodcumque solueris super terram erit solutum & in cœlo. Nequaquam ergo aliquando poterit profanari, quod diuina iussione simulque Apostolica traditione authoritate sacrum nosciur existisse. Verum sicut sanctum chrisma cellatum, & altaris honor cuelli non queunt: Ita quoque sacrorum decus honorum, quod his compar habetur, & socium, qualibet fuerit occasione perceptum, manebit omnibus modis inconuulsum. Ad extirpandum verò radicitus huius callida machinationis inuisibile argumentum, id sibi rationabiliter dari nouerint in obtetu, quod sacrosancti Baptismatis in apprætiabile donum est semper, & sæpe, non solum nolentibus, verum etiam quod maius est, nescientibus impertitur: sed hoc a nullo penitus profanari permittitur. Quod si, & hic opponitur necdum rationis capaces exsilere, qui hoc probantur accipere, hic omnimodo conticescant; quia si maiores impune non deserunt, quod paruuli vel nescendo vel nolendo percipiunt. Quanto magis non conuenit violare, quod pro mortis aut pœnarum euadenda pernicie, occulta Dei dispensatione dignoscitur obuenisse. Recedant ergo talium desideriorum impudoratsi fautores, & licet inuiti perceperint, quod non merebantur habere, libenter tamen ob cœlestis retinenat præmium, quod nolendo per terrena consequuti sunt necessitatis aduentum; vt tamen inuiti appetant bona diligere qua spante videntur desides impugnare. Quod si quis post hoc perennis dispositionis edictum non fincerit er sacris inhæsrit cultibus, & abnicens à sæ- gratiam*

Digitized by Google

gratiam quam accepit, relabi ad coniugia more sæculi attentauerit, vel eum redire consiterit mox omni Ecclesiastici ordinis dignitate priuatus, vere vt apostata a sancta Ecclesia luminibus, & societate fidelium habeatur prorsus exclusus, monasterij claustris donec adiuxerit, sub pœnitentia retrudendus. Hæc Concilium.

12 Nec est quod istud Concilij decretum reijciatur, quia prouinciale est, cum & nationale sit, & non extet aliqua iuris vniuersalis dispositio in contrarium: sed censendum est explicisse optimè vim naturalem voti etiam ex metu concepti. Nec dici potest ibi agi de metu iusto, & ab intrinseco ratione periculi, id enim manifestè reseritur ex verbis ipsius canonis, quæ retulimus. Addo etiam Augustinum à Valerio viri fama à permoto apprehensum, & licet inuitum Presbyterum ordinatum, vt expressè docet in eius vita Possidonius. Omitto rationes alias, quæ adduci solent, futiles enim sunt, nec magni momenti, hoc tantùm in illis, quæ ex iuris Ecclesiastici dispositione pendent, est possibilium fundamentum.

13 Hinc colliges primò iuramentum metu extortum de confirmando aliquo voto iure naturæ obligare, cùm votum obliget iure naturæ, & similiter etiam obligare iure Ecclesiastico, cùm votum metu extortum; si solemnem professionem, vel substantialia religionis vota exciпias, non sit infirmum Ecclesiastico iure. Quando autem iuramentum metum extortum sit nullum, dico infrà *lib.* 12.

14 Verùm addendum est, quia fieri potest, vt quis expressè nolit promittere cùm ordinatur, & sine voluntate non potest emitti votum, & ea voluntas suppleri per legem non potest: ille qui sic ordinatur, peccaret quidem peccato ficbonis, vt docuit Caietanus *tomo* 1. *opuscul. tractat.* 27. qua denotauit exteriùs ipsa ordinatione se emittere votum, cùm tamen reuera interiùs vouere nollet. Et cùm accederet ad propriam vxorem, vel alienam, peccaret quidem peccato sacrilegij tantùm contra id, quod externus vouisse visus est, & promisisse. Quia id, quod externus promisit, deberet eodem modo adimplere, sicut is qui iuraret falsum sine intentione iurandi, & adducendi Deum in testem, nihilominus peccato periurij peccaret, vt etiam cum eodem Caietano docet Gabriel Vazquez 3. *tom.* in 3. p. *disput.* 247. *c.* 7. *num.* 99.

15 Denique ex his colligi potest, quid dicendum sit in ea dubitatione, an puer ordinatus ante vsum rationis teneretur postea lege continentiæ clericalis. In qua existimo in primis puerum ex tacita professione castitatis obligari etiam ab Ecclesia, sicut etiam in religiosis erat olim tacita regularis vitæ professio, quæ non minus ligabat apud Ecclesiam, quam expressa, vt dixi suprà illo lib. *cap.* 5. Quidquid in contrarium dixerit Thom. Sanchez *lib.* 7. *disp.* 30. *num.* 3. qui ait non esse potestatem in Ecclesia compellendi puerum, vt seruet continentiam ex voto in eo casu, quod tamen falsum est, vt constat ex dictis suprà *cap.* 5. de oblatis religioni à parentibus. Quamuis enim Ecclesia non possit supplere voluntatem in voto, quoad Deum, vt modò dicebamus, nec posset iam ordinatos cogere ad castitatem, si continentia non esset annexa ordini: at cùm iam sit coniuncta, & in ea sit tacita, vt iemissio compellere potest quemcumque ordinatum ad eius obseruantiam, licet ignorantia, aut vis illata idoneam causam dispensationi præbeant; & quandiu non dispensauerit Ecclesia, lethaliter peccat, nisi contineat, peccato sacrilegij, vt supra dicebamus. Quare, nisi cùm puer ante rationis vsum ordinatus, accedit ad rationis vsum reclamaret, & de eo ret se nolle vouere, iudicaretur ab Ecclesia tacitè emissile votum, & ad eius obseruantiam compelleretur, & eodem modo matrimonium iudicaretur nullum, sicut de oblatis à parentibus, & tacitè professis dicebamus suprà *cap.* 5. Quod si ad vsum rationis peruenienis non reclamaret, interius tamen votum non emitteret, eodem modo de illo iudicandum est, atque de eo, qui cum vsu rationis ordinatus ficte emisit votum. Magis autem sine fundamento est, quod asserit idem Thomas Sanchez *ibidem num.* 8. ordinatum post rationis vsum, ante pubertatem tamen, non teneri contra.

tinere. Nam votum post rationis vsum obligat ex natura rei, cùm sit libertas idonea ad mortale peccatum, vt habet communis sententia in materia de voto. Quare, nisi aliquo iure Ecclesiastico reddatur nullum votum, emissumante annos pubertatis, valet quidem ex natura rei: nullo autem iure infirmum est. Nec valet argumentum, quo vtiur Thom. Sanch. desumptum à professione solemni ad vota in ordine emissa, vt iam dixi supra, isto cap. sed de his latiùs dissero *in tractat. de ordine, libr.* 2.

De Impedimento cognationis.

CAPVT XXX.

Qui iure antiquo statutum fuerit circa matrimonium consanguineorum.

SVMMARIVM.

1 *Prohibita coniugia inter consanguineos ab initio Ecclesiæ.*
2 *Etiam ab initio fuisse nulla.*
3 *Rationes eius impedimenti inducendi.*
4 *Pœnis affectis sic contrahentes.*
5 *Qualiter probanda consanguinitas.*
6 *Non eodem modo computandi gradus iure ciuili, & canonico.*
7 *Tres regulæ ad gradus numerandos, & num.* 8. *&* 9.
10 *Quædam difficultates circa tertiam regulam explicantur, &* 11.

1 CONsanguinitas est vinculum ab eodem stipite descendentium propagatione contractum. Ab initio autem nascentis Ecclesiæ prohibita sunt incestuosa coniugia cum consanguineis, quod etiam ante in lege veteri prohibitum erat. Ita decreuit Calixtus I. epist. 2. num. 4. Id enim primum repeno decretum scripto proditum in lege noua: Fabianus Papa *cap. de propinquis*, apud Gratianum 27. *qu.* 2. *&* 3. Iulius I. *c. nullum in vtroque quæst.* 2. Concilium Agathense sub Symmacho *cap.* 6. Epaunense *c.* 30. Toletanum II. *c.* 6. Aurelianense III. *cap.* 10. Aruernense *c.* 11. Aurelianense IV. *c.* 27. Turonense II. *c.* 21. Parisiense III. *c.* 4. Lugdunense II. *c.* 4. Mauisconense II. *cap.* 18. Altisiodorense *c.* 5. & Gregor. I. *lib.* 12. *epist.* 32. *interrog.* 6. *& epist.* 12. Anglicanum sub Adeodato *cap.* 10. & post Toletanum XVII. *can.* 14. ex addita Gregor. II. *epist.* 14. Gregor. III. *epistola* 1. Romanum sub Gregorio II. *can.* 6. & 9. Zacharias *epist.* 7. *can.* 22. Leptinense sub Zacharia *in fine*, Suessionense sub eodem *in fine*, Roman. sub Zachar. *c.* 6. Aretat. IV. *c.* 11. Cabilon. II. *c.* 28. Mogunt. sub Rabano *c.* 29. & *c.* 50. Leo IV. *epist.* 2. *cap.* 5. Ticinense sub Leone IV. *§.* 10. Nicolaus I. ad consulta Bulgarorum *c.* 59. Vvormatiense *c.* 32. & 78. Iaon. VIII. *epist.* 65. Constantinum sub Ioan. X. Salegustadiense *c.* 11. Romanum sub Nicolao II. *c.* 12. Romanum II. sub Alexandro II. Gregorio VII. *lib.* 1. *epistol.* 3. *lib.* 2. *epist.* 35. *&* 39. *& lib.* 6. *epistol.* 20. Anglicanum sub Gregorio VII. Troianum sub Vrbano II. Londoniense sub Paschali II. extat apud Baronium tom. 12. Lateranense sub Calixto II. *can.* 5. apud eundem Baronium, Londoniense sub Honorio II. *can.* 12. Lateranense sub Innocentio II. apud eundem Baronium *tom.* 12. *c.* 17. Alexand. III. in Appendice Lateranensis *part.* 6. *c.* 19. *&* *c.* 42. *&* *part.* 50. *cap.* 29. Innocentius III. in Lateranensi *cap.* 50. Vienense sub Clemen. V. & habetur *Clementina* 1. *de consanguinit. & affinitat.* Palentinum sub Ioanne XXII. *tit. de consanguin. & affinit.* Coloniense sub Paulo III. *part.* 7. *cap.* 46. denique Tridentinum *sess.* 24. *cap.* 3.

2 Sed his omnibus Pontificum Conciliorumque decretis, quibus ab exordio Ecclesiæ prohibita coniugia sunt inter consanguineos, non tamen efficitur fuisse prohibita,

Digitized by Google

habita, sed etiam nulla. Calixtus enim primo loco citatus inquit eiusmodi coniunctionem; nec esse legitimam, nec manere posse, & ideò repellendas, dicitque se in eo decreto secuti maiorum vestigia. Quare non tantum prohibita, sed perpetuò irrita fuit indicata ab Ecclesia. Deinde fere omnibus canonibus citatis paucis exceptis, quos indicabo statim, impedimentum hoc tam in affinitate, quam consanguinitate, vsque ad septimum extendebatur gradum, vel quousque parentela cognosci posset. Solus Nicolaus I. *can. cit.* distinxit inter descendentes per lineam rectam, & transuersales, & in illis voluit in infinitum extendi impedimentum; at in his non tantam extensionem esse. Quamuis autem frequenter prohibitum, & irrita coniugia vsque ad septimam generationem; attamen nonnullis etiam canonibus cautum est etiam antiquis, vt ad quartum tantùm extenderetur, vnde & insita quartum gradum valuere matrimonia tam inter affines, quam consanguineos. Id constat ex decreto Higini *35. quæst. 1. to. cap. si qua mulier*, Fabiani *d. c. de propinquis.* & ex Gregor. *l. ib. 1. epist. 31. interroe. 6.* vbi Anglis recens ad fidem conuersis indultum est, & Gregorio II. *epist. 14.* de eisdem, quamuis erga alios maneret impedimentum vsque ad septimum. Moguntiaco sub Leone III. & Carolo *cap. 54.* V Vormatiensi *c. 76.* Decretum tamen Higini, atque Fabiani, quamuis leges essent latæ ad vniuersalem Ecclesiam, non seruatæ sequentibus Pontificum decretis aliud statuentibus. In peculiaribus autem Prouinciis ad Episcoporum voluntatem, quorum, vti supra diximus, fuit, & impedimenta constituere, & in illis dispensare, restrictum impedimentum est ad pauciores gradus, vel extensum pro vt illis expedire visum. Donec vniuersali lege in Concilio Lateranensi sub Innocenuo III. & habetur *c. non debet de consanguin. & affinit.* restrictum tantùm impedimentum vsque ad quartum gradum: quæ lex nostro etiam tempore perseuerat, sequentibus Conciliis approbata, & confirmata.

3 Quare autem id impedimentum inductum fuerit, multas reddit rationes D. Thomas *2. 2. quæst. 194 artic. 9.* quas late prosequitur Bellarminus *lib. 1. de matrimonio, cap. 29.* Prima desumitur ex reuerentia debita maioribus, & consanguineis. Secunda ex familiaritate inter consanguineos, quæ suspecta redderetur, si inire inter illos matrimonia possent. Tertia ex charitas inter extraneos extenderetur. Quarta, vt moderatius sit vsus coniugalis, quo minus esset, si ad amorem omnem ex sanguine accederet amor coniugalis,

4 Sic autem contrahentes multis pœnis olim affecti, & excommunicati, vt constat ex citatis canonibus, nouissimè tamen in *Clementina 1. de consanguinitate*, de qua *supra c. 8. & lib. 5.* cùm de clandestino matrimonio sermo esset: inferiores etiam filij ex tali coniunctione habiti, quod nullis etiam antea canonibus statutum, & ipsos etiam contrahentes infames esse.

5 Qualis autem fieri debeat probatio petendum ex Alexandro III. *part. 6. in Append. Lateranensis cap. 32. & par. 8. cap. 17. & 18.* & ex Lateranensi sub Innocentio III. *c. 53. Per maiores populi*, inquit Gregorius VII. *lib. 1. epistol. 5.* Troianum sub Vrbano II. *Non quos maritos voluerit.* Londinense sub Honorio Secundo *can. 12. Quod si nota parentela, etiamsi nullis impugnatores existant. Ecclesia separet.* Alexander Tertius. *part. 30. c. 27.* Quibus omnibus inspectis nihquam mihi persuadere potui vnum testem sufficere ad impedimentum matrimonium, si maior non adsit probatio, vt iam cæpi dicere supra *lib. 5.*

6 Sed cùm consanguinitas attendatur per gradus, & lineas, lineaque sit personarum sanguine connunctarum collectio: gradus vero distantia vnius personæ ab alia, videndum quomodo gradus computentur. Et quidem iure ciuili aliter, quàm canonico designatur gradus *cap. Ad sedem Alexandri II. 35. quæst. 5.* Quomodo autem designentur iure ciuili dicendum in materia de testamentis. Iure autem canonico computantur in ordine ad matrimonia iuxta tres regulas, quæ communiter à Doctoribus assignantur. Quamuis non ignorem Salgustadiense Concilium ita numerare, vt duo fratres non dicantur esse in primo gradu, sed filij fratum dicantur esse primi, scilicet, nepos, & nepus. At regulæ communiter receptæ hæ sunt.

7 Prima regula est. *In recta linea ascendentium, & descendentium tot sunt gradus, quot sunt persona ablato stipite*, verbi gratia pater filius, nepos, pronepos, abnepos, quinque sunt personæ, & quator gradus. Vnde filius cum patre est in primo gradu, nepos in secundo, pronepos in tertio, abnepos in quarto. Cuius ratio est, quia tot gradus, quot sunt generationes. Generatio autem inter duos terminos versatur, generantem scilicet, & genitum: vnde vt sint quatuor generationes, quinque personæ esse debent. Constat hæc regula est *cap. parentela 35. quæst. 5.*

8 Secunda regula est. *In linea transuersali æquè distantium ab stipite, quo gradu distant ab stipite, eodem distant inter se.* Vt fratres, quia sunt in primo gradu cum stipite, sunt etiam primo gradu inter se coniuncti. Ratio est, quia illi eadem generatione distant inter se, qua distant ab stipite, tot enim ab stipite ad illos intercesserè generationes, & non plures.

9 Tertia regula est. *In linea transuersali inæqualiter descendentium, quo gradu remotior distat ab stipite, eodem gradu distant inter se.* Vnde quia nepos distat ab auo in secundo gradu, patruus etiam distat solùm in secundo gradu. Ad cuius regulæ intelligentiam placet aduertere cum Bellarmino *lib. de matrimonio, cap. 26.* quisunt in vno latere pon habere habitudinem seu ordinem ad eos, qui sunt in alio, nisi ratione stipitis, in quo vniuntur: & ideò accidentale est. quod inter se distent personæ quantùm attinet ad habitudinem ad personas alterius lateris. Quare non est absurdum, sed plane conuenies, vt abnepos ex vna linea distet eodem gradu à filio alterius lateræ atque à nepote, & pronepote, &c. Quia filius, nepos, pronepos vnius lineæ respiciunt abnepotem alterius solum, quatenus illi tres vniuntur in eodè stipite, à quo abnepos eius lineæ quarto gradibus distat.

10 Sed quæret forta te aliquis cum Bellarmino vbi supra, vnde fiat vt si consideremus personam remotiorem ab stipite, inueniamus illam æqualiter distare ab omnibus personis alterius lateris: si verò consideremus propinquiorem, inueniemus illam distare inæqualiter a singulis alterius lateris. Respondeo rationem huius esse, quia quando consideramus personam remotiùs distantem, vt abnepotem, tunc attendimus distantiam ipsius ab stipite, & in stipite intelligimus omnes, qui sunt in altero latere; & ideò tantùm distat persona illa remotior ab stipite, quantùm ab omnibus personis alterius lateris. At quando consideramus personam propinquiorem, vt filium, tunc non attendimus distantiam eius à stipite, sed distantiam stipitis ad personas alterius lateris, & in stipite tunc intelligimus personam illis propinquiorem: & quia illi pes distat inæqualiter à personis alterius lateris, ideò etiã persona illa propinquior, scilicet filius, inæqualiter distat ab omnibus personis alterius lateris.

11 Dices nimirũ, Quare quando consideramus personam remotam, attendimus distantiam eius ab stipite, & non etiam id facimus, quando consideramus personam propinquam? Respondemus, quia si consideramus personam propinquam, attenderemus distantiam eius ab stipite, requeretur personas à quas alterius lateris esse propinquiores suo collaterali, quàm stipiti, quod est omnino impossibile, cùm non contingantur collaterales, nisi per stipitem. Hoc autem absurdum, & impossibile sequi perspicuum est. Nam si attendamus distantiam filij à patre, & in patre intelligamus omnes personas alterius lateris vsque ad nepotem, tunc distabit filius ab omnibus personis alterius lateris vno tãtùm gradu, quem admodum vno tantùm gradu distat à stipite scilicet à patre. Ergo filius vnius lateris, & nepos, vel pronepos vnius lateris propinquior erit filio alterius lateris, quàm stipiti, quod est impossibile, cùm ratione stipitis illi ex vtroque latere contingantur. Atque hoc est fundamentum illius tertiæ regulæ, tot gradibus in linea inæquali distare inter se collaterales, quot gradibus distat remotior

ab

ab ſtipite, non autem, quot gradibus diſtat propinquior ab eodem ſtipite. Hæc ex Bellarmino loco citato.

CAPVT XXXI.

An in aliquo gradu conſanguinitatis rectæ lineæ ſit matrimonium nullum iure naturali?

SVMMARIVM.

1 *Quid agendum.*
2 *Varia ſententiæ.*
3 *Nullam eſſe rationem, qua determinari poſſit gradus dirimens in linea rectæ iure naturali.*
4 *Solum dirimere in primo gradu.*
5 *Ex aliqua cauſa honeſtari poſſe.*
6 *In aliis gradibus rectæ lineæ non eſſe irritum iure naturali.*

1 NOn eodem modo ſentiunt Doctores omnes. Sed primò agemus de matrimonio inter conſanguineos in recta linea, & capite ſequenti de conſanguineis in linea tranſuerſali.

2 Quod ad primum attinet, licet conſentiant Doctores omnes nullum gradum in lege noua prohibitum eſſe iure diuino, cùm ceſſauerit veteris legis prohibitio, vt interim omittam hæreticorum deliramenta, de quibus Bellarminus *lib. 1. de matrimonio, cap. 25.* attamen nonnulli cenſent aliquos gradus rectæ lineæ prohibiri iure naturali. Soto *in 4. diſtinct. 40. art. 3.* duos ſolos comprehendi cenſet ea prohibitione. Angelus verb. *Matrimonium, impediment.* 8. cum aliis etiam vltra quartum extendi dicit hoc impedimentum iuris naturalis, non tamen vltra vigeſimum. Couarruuias *2. part. cap. 6. §. 6. num.* 12. ad decem tantùm extendit, ceſſare tamen in vigeſimo. Alij tamen communiter in infinitum extendunt. Ita Ricardus *in 4. d. 40. art. 1. quæſt. 4.* Durandus *qu. 1. num. 9.* Bellarminus *lib. citato*, fauet *l. quique 4. in ius vocando.*

3 Cæterùm in primis exiſtimo nullam eſſe rationem propter quam in infinitum, aut ad viginti, aut ad decem gradus illud impedimentum extendatur, cùm vltra ſeptimum gradum, imò multo antea non agnoſcatur parentela, vt antiqua Concilia loquuntur: & ideò impedimentum conſanguinitatis ad ſeptimum tantùm gradum extenderunt. Neque etiam firmam inuenio rationem, propter quam ad duos magis extendatur, quam ad tres, vt inquit Soto. Quare illa omnia videntur magis pro libito, quam pro ratione dicta.

4 Deinde exiſtimo tantùm in primo gradu lineæ rectæ, ſcilicet, matrimonium patris cum filia, filij cum matre prohibitum, & irritum eſſe iure naturali: quam ſententiam ſequutus eſt Caietanus *2. 2. quæſt. 154. art. 9. & in opuſculo de Matrimonio Regis Angliæ ad Clementem Septimum.* Et quidem in primo illo gradu matrimonium eſſe irritum iure naturali, in primis ſuadet omnium gentium conueniens de ea re ſententia, & à natura inſitus honor. Perſæ enim, qui coniugia cum parentibus permittebant, reprehenduntur à Tertulliano *in Apologet. cap. 9.* Chryſoſtomo *homil. de Pentecoſte, in fine.* Auguſtino *quæſt. 61. in Leu.* Theodoreto *in lib. de legib.* Atque inde reprehendit Ariſtoteles *lib. 2. Polit.* communitatem vxorum, quia filij parentibus iungerentur, imò & eum congreſſum abhorrent nonnullæ belluæ, vt ipſe de camelis, & equis refert *lib. 9. de hiſtor. animal. cap. 46.* & Plin. *lib. 8. natural. hiſt. cap. 42.* Vnde mentò Ambroſius *epiſt. 66.* ad Paternum, inquit, matrimonium parentis cum filia repugnare legi naturæ ſcriptæ in cordibus hominum, adeò omnibus horribilis, & turpis eſt congreſſus iſte. Hinc Alexander Alenſ. *3. part. quæſt. 36. num. 6.* rationem reddit, quia confunderentur ordo naturæ. Nam principia generationis eſſent etiam generationis comites, hi parentes, illi filij. Quam etiam rationem reddit Ricardus *d. 40. articul. 1. quæſt. 2.* Nulla præterea de eo connubio extant exempla, diſpenſationes nullæ, ae denique matrimonij æqualitas, & mutua ſubiectio cum naturali poteſtate patris in filium eohærere non poteſt.

5 Nec verò ob id negandum ita intrinſecè malam eam coniunctionem, vt nullo fine honeſta reddi poſſet. Quàuis enim adeò turpis ſit, occurrere poteſt aliud præceptum vrgentius, & efficacius, quo abſque diſpenſatione vlla ceſſet obligatio non contrahendi ea coniugia: vt ſi deficiat genus humanum, vt contingit in primi æui matrimonijs. Quæ exiſtimatio, licet tempore illo non ſatis prudens, filiarum Loi peccatum aliquantulum excuſauit, crediderunt enim penitè genus humanum, atque ideo licere ſibi à parente poſteritatem accipere, imò & nonnulli ex patribus factum filiarum Lot non ſolùm non accuſant, ſed etiam à peccato liberant. Niſi fortè quis dicat matrimonium patris cum filia, matris cum filio diuina aliqua lege potiùs prohibitum, quàm naturali, quæ quia conſonat naturæ, naturalis dicatur, & traditione deriuata ſit: quod mihi aliquantulum arridet, cùm non inueniam firmum aliquod argumentum, quod oſtendat hanc coniunctionem iure naturali nullam, cùm non opponatur ita clarè fini matrimonij, quod neceſſariùm eſſet vt iure naturali irritaret. Quamuis huius diuini præcepti adhuc perſeuerantis nullum inueniam veſtigium.

6 At verò in aliis gradibus rectæ lineæ matrimonium non eſſe irritum iure naturali mihi perſuadeo, in primis, quia nullam ad id aſſerendum firmam, nec verò ſimilem rationem inuenio. Nam ea, quæ ſumitur ex naturali reuerentia debita, quam debet nepos auo, non eſt efficax. Quis enim non videt tam minorem eſſe eam naturalem coniunctionem, & quo magis diſtat, minorem eſſe, atque ideo minorem etiam indecentiam cerni in ea coniunctione, id quod & fatetur Bellarminus cap. 18. Quod autem ſit inæqualitas maior ætatis, ad prohibitionem naturalem inueſtigandam ridiculum eſt: pone enim à Deo per miraculum conſeruari. Adde autem quinquagenarium, & ſexagenarium poſſe habere nepteu, & pronepteu nubilis ætatis. Quod autem ſexagenarius nubat viginti annos habenti, quid obſtat? Quod ciuſmodi coniugia videmus iniri quotidie ſine culpa vlla? Ergo ſi aliud non obſtat, ex inæqualitate ætatis, nec culpa venialis colligi poteſt, multò minùs eſſe irritum matrimonium. Vnde neq; exiſtimo ſecluſo iure poſitiuo eſſe culpam lethalem contrahere in gradibus conſanguinitatis rectæ lineæ, ſaltem vltra ſecundum, vel tertium gradum. Nam iam deinceps non eernitur in illis grauis irreuerentia, ex quo pretenda eſt tota ratio malitiæ. Addo etiam Pontifices atque Concilia in his, quæ citauimus, decretis, vniuerſæ ſtatuiſſe nullum eſſe impedimentum vltra ſeptimum gradū, vel vltra quartum conſanguinitatis. Qua locutione vniuerſè ſtatuitur vltra illos gradus, neque irritum, neque illicitum eſſe. Quod autem loquantur non tantùm de gradibus lineæ tranſuerſalis, ſed etiam rectæ, manifeſtè conſtat, quia cùm ſtatuant cum nullo de cognatione contrahendum eſſe coniugium, vel quouſque ſe parentela cognoſcit, inquiro, an tunc de omni linea intelligantur? Intelliguntur certè, alias deueniendum eſſet in quoddā abſurdum, ſcilicet, ſi illis canonibus non eſt ſermo de gradibus lineæ tranſuerſalis, cùm varie exiterint opiniones de valore matrimonij in gradibus rectæ lineæ infra ſecundum, poſſe validè abſque diſpenſatione vlla iniri matrimonium inter auum, & neptem, vel pronepteu ſequendo opinionem probabilem affirmantium valere. Igitur quando dicunt tantùm vſque ad ſeptimum, vel quartum gradum extendi, vniuerſè de omnibus intelliguntur, ſiquidem non minùs iſti, quam illi conſangu nei ſunt. Denique poteſt ſumi pro hac ſententia aliquale argumentum ex eo, quod nullus gradus lineæ rectæ affinitatis prohibetur naturali iure, ita vt ſit irritum matrimonium, vt ſtatim demonſtrabo, cùm de affinitate ſermo fuerit ex ipſis Conciliorum, Pontificumque decretis: cùm tamen adeò grauis cernatur irreuerentia in matrimonio

priuignicum nouerca,& priuignæ cum vitrico,aut soceri cum aliqua nuru , quæ maior profectò apparet,quam in eo quod nepos nubat auo. Ergo signum est in illis gradibus matrimonium non esse irritum iure naturali , Atque hæc de primo.

CAPVT XXXII.

Sit ne iure naturali matrimonium prohibitum, & irritum in aliquo gradu lineæ transuersalis,

SVMMARIVM.

1 *In aliis gradibus vltra primum lineæ transuersalis non esse irritum iure naturæ matrimonium.*
2 *In primo esse nullum nonnulli sentiunt.*
3 *Verè sententiæ valere, Doctores, qui illam tenent, retinentur.*
4 *Probatur ex Augustino, & Hieronymo,*
5 *Ex moribus gentium.*
6 *Ex sacris literis, & num. 7.*
8 *Ex nonnullis Canonibus, quæ expenduntur , & numer. 9.*
10 *Nullam rationem esse , quæ conuincat oppositum, & num. 11. 12. 13.*
14 *Dispensari posse a Pontifice ex iusta causa, & qualis videatur iusta, sub Ecclesiæ censura, ibid.*

1 MAior in hoc expediendo difficultas est. Nec examinamus modò , an culpa lethalis sit in eo connubio, quod indicabo statim , sed an si irritum matrimonium in aliquo gradu lineæ transuersalis. Et quidè quod attinet ad alios gradus vltra primum , quamuis non omnes consentiant Scholastici, attamen dubitatione vacat non esse irritum in illis matrimonium iure naturali,sed tantùm Ecclesiastico. De quo miror dubitasse nonnullos ex Theologis, cùm sint apertissima Pontificum responsa, & Conciliorum decreta. Nam in Concilio Agathensi *cap.* 61. posiquam de matrimonio inter consobrinos , & patruum , & sobrinam regillet , dicitur ea coniugia tam in posterum prohiberi, vt tamen quæ iam essent contracta, nullatenus dissoluerentur, quod non diceret Concilium, si irrita esset matrimonia iure naturali . Laxarètur enim habenæ libidini . Id quod in Agathensi statuti eidè verbis confirmatum in Concilio Epaunensi *cap.* 30.& Epaunense decretum confirmatur expresso nomine in Aurelianensi IV. *cap.* 27. & Turonensi II. *cap.* 21.& Arelatensi IV. *cap.* 11. & aliis . Et Innocentius III. *in cap. gaudemus,de diuortijs*,expresè dicit matrimonia infidelium in secundo, tertio, & aliis gradibus consanguinitatis contracta non dissoluenda , cùm ad fidem veniunt , ex eo quod illi non teneantur legibus canonicis . Ergo consanguinitas in his gradibus præter primum consanguinitatem tantùm impedimentum est . Ac denique Augustinus *lib.* 16. *de cunt. Dei, cap.* 12. affirmat ante legem humanam nunquam prohibitum esse iure diuino vel naturali coniugium cum consobrina , id est, inter filium , & filiam duorum fratrum . Vnde & seclusa lege canonica non video esse aliquod peccatum in ea coniunctione, cùm dicat Innocentius III. *in dec gaudemus*, in secundo,tertio,& quarto gradu lienum esse coniugium inter infideles , aut licitè esse contractum , quia canonicis legibus non arctantur. Aut si illud est in coniunctione patrui cum sobrina , non mihi videtur esse lethale, talisque natura , vt seclusa lege Ecclesiastica malus de causis,nec minus vigentibus licitè iniri possit. Solum ergo dubitamus de matrimonio contracto in primo gradu lineæ transuersalis in ter duos fratres, an illud sit irritum iure naturali , nec vero dubitamus esse illicitum, id enim fatemur ingenuè.

2 Igitur non pauci tenuunt matrimonium inter fratres esse iure naturali irritum , atque adeò indispensabile à Pontifice. Ita sentit Abulensis Leuit. 18, *qu*, 5. Martinus de Ledesma 2.4.*quæst.* 56.*artic.* 3.*dub.*4.Cathetinus *libr.* 5, *annotationum in Caietanum*, & recentiores alij. Fundamenta huius sententiæ adducam postea,

3 Ego autem verius semper existimaui matrimonium inter fratres non esse irritum iure naturali,sed tantùm positiuo, olim diuino in lege veteri nunc verò Ecclesiastico , Sententiam istam tenent Doctores non pauci , neque infimæ notæ , Diuus Thomas 2.2. *quæst.* 154. *artic.*9. *ad* 3. Caietanus *ibidem*. Alexander Alensis 3. *part. quæst.* 35. *membr.*6. vbi expresse dicit , tantùm lege diuina in veteri populo prohibitum matrimonium sororis cum fratre , & postea in solutione ad 4.argumenta dicit coitui sororis cum fratre, accidisse quod fit incestus. Ricardus *in* 4. *distinct.* 40. *artic.* 1.*quæst.* 2 Durandus *eadem distinct. 2.nica , nu.* 9.Scotus *eadem d.quæst. vnica* , qui planè asserunt in veteri lege diuino præcepto id matrimonium prohibitum , nò vero naturali iure. Carthusianus *ead.* Abulensis 1.*Regū*, c.8.9.14.9. *& seqq.* Armilla *verb.dispensatio*,9.9. & 10.Vera Cruz *in speculo coniug.* 2. p. *art*, 25. Oleaster *Genes.* 20. Guillelmus Hamensis *in eundem locum* , Genesinus Hereuetus *in Clement.* Alexander *lib.* 2. *strom.cap.* 12.*in principio* , & demique M. Luysius Legionensis lic censitur sub Philippo II. Matriti Aprilis 22. anno 1589.

4 Pro hac etiam sententia videntur stare Hieronymus , & Augustinus . Hieronymus in quæstionibus , siue traditionibus in Genesim . *Necdum quippe* (inquit) *inter patruos, & patrum filios impia fuerant lege prohibita, quæ in primis hominibus etiam inter fratres, & sorores imita sunt.* Et postea *in eodem libro Genesis* 20. in illa. *Eremus verè soror mea est de patre, sed non ex matre . Ad rem*, inquit,*fratrissimus est etiam pius , non sororis . Sed quia in Hebræo habetur , verè soror mea est filia patris mei, & non filia matris meæ,& magis sonat, quod soror Abrahæ fuerat , in excusationem eius dicimus , necdum illo tempore tales nuptiæ lege prohibitas.* Hæc Hieronymus . Nec verò repugnat Augustinus *lib.* 15. *de Cunt. Dei, cap.* 16. vbi cùm de fratrum coniugijs sermo esset , inquit : *Quod profectò quanto est antiquius compellente necessitate , tanto postea factum est damnabilius religione prohibente* : quibus indicat accessisse postea prohibitionem per legem,licèt diuinam , vt latas serperet genus humanum,pluribus necessitudinibus exilibus . Qua prohibitione tota recèt dicitur postea nefas ann esse, atque contraria probatur consuetudine . Vnde circa medium capitis inquit. *Quod humano genere crescente, & multiplicato , etiam inter impios Deorum multorum, fallorumque cultores , sic obseruari cernimus , vt etiam si peruersis legibus permittantur fraterna coniugia , melior tamen consuetudo ipsam vetus exhorrere licentiam . Et cum sorores accipere in matrimonium primis humani generis temporibus, non minus licuerit, sic auersetur , quasi nunquam licuerit passerit . Ad humanum enim sensum vel abhorrendum , vel offendendum nos valet plurimum .* Ecce legibus concessam licentiam nubendi dicit, quamuis peruersas leges affirmet, quia sine magna necessitate : quo ipso indicat nulla existente causa fieri licite posse . Etiam consuetudinem id receptum dicit atq; adeo prohibitionem non ab ipsa lege naturæ manasse . His accedit Clemens Alex. *lib.* 2. *strom. cap.* 12. *in principio.*

5 Præterea, si mores hominum consulamus, cum quod ab omnibus receptum,satis indicet ab ipso iure naturæ manare , & quod modò ab his , modò ab illis , tanis etiam offensis non deduci ex naturæ principijs , reperiemus profectò matrimonium inter fratres non ab aliquo libidinoso, & communi sensu reiecto,sed apud multas gentes, easque prudentiæ laude florentes viu , & consuetudine receptum,atque probatum . Siad tenebris obuoluta fæcula te conuertas , & quæ fabulosa propter antiquitatem iudicantur , Saturnus duxisse dicitur sororem . Opem , Iupiter Iunonem , & quamplurima alia Deorum matrimonia , quæ poetæ ac Philosophi finxerunt , è fratribus exiuerunt . Si verò ea historiæ sæculum , quæ literis commendata sunt , & in historia viuunt ,

apud

apud Aegyptios in vsu fratrũ matrimonia reſetunt Diodorus, & Pauſanias in Atticis, Ptolomæum nupſiſſe Arſinoe ſorori tradunt hiſtorici. Apud Athenienſes id in more receptum affirmat interpres Ariſtophanis, fateturque Ludouicus Viues *ad pradicilum locum, & caput Auguſtini*, & Palæotus *lib. de morbis filij, cap. 3. num. 2. & 3.*

6 Ad hæc, ex ſactis literis pro hac ſententia non leuia colligũtur fundamenta. Primum ex *Geneſ. 20.* vbi cum Rex Abimelech, quod deceptus eſſet ab Abrahã dicebat Saram ſororem eſſe, reſpondit: *Cognoui mecum dicens, ſoror ſan non eſt mea: Deinde in loco iſto, & interficient me propter vxorem meam.* Ac hic meus cauſa mentitus ſe dicebat, addit: *Alias autem & verè ſoror mea eſt filia patris mei, & non filia matris meæ, & duxi eam in vxorem.* Quæ verba, quamuis ſi illis vis inferatur, aut variè torqueantur, in alium ſenſum deflecti poſſint, attamen plane, & ſimpliciter, ac ſine tropo accepta noſtram ſententiam planè continent, & Clemens Alexandrinus ſupra citatus, de coniugio cum ſorore accipi. Neque obſtat, quod *Geneſ. 11* appellatur nurus Thare vxor Abrahã filij ſui, ſi enim filia eſſet, non ita appellari deberet, dicendum tunc potius nomine nurus explicandum, & ſignificandum, quam filiæ, Quare non probo quod alij dicunt Saria lesſeham appellatam etiam fuiſſe in eo capite, vt conſtet filiam eſſe Haran, id enim nullo cum fundamento aſſeritur. Neque obſtat etiam, quod Abrahamus, vt matrimonium celaret, & poſtea etiam Iſaac, ſororis appellationem ſuis vxoribus indiderint, quæ inutilis ſimulano eſſet, ſi coniugia cum ſororibus eſſent eo tempore in vſu. Ea enim excuſatione opinio conſtituo vſi Abraham, & Iſaac; quia, licet ea coniugia inter aliquos celebrarentur: at non ita frequenter, vt ſtatim de quibuſuis fratre no ſanguine iunctis ſuſpicari eam id facile poſſet,

7 Sed addo etiam ex 2. Regum 13. argumentum aliud deſumptum ab exemplo Thamar ſororis Amon, quæ ad illum inquit. *Noli frater mi, noli opprimere me vel facere ſtultitiam hanc, quin potius loquere ad Regem, qui non negabit me tibi.* Quo inaniter ſe puella defendere conaretur, ſi illicitum, inauditum, non vſu receptum, aut quod iuſta ſubſiſtente cauſa fieri non poſſet coniugium. Nec verò dici poteſt Thamar non fuiſſe filiam Dauid, ſed priuignam, vt conſtat ex *eodem capite, & lib. 1. Par. cap. 3.* vbi enumeratur inter filios Dauid. Nec etiam dici poteſt illam non fuiſſe ſerio, & ex animo locutam, ſed tantùm vt iuuenem inſantientem eluderet, cùm poſtea dixerit. *Magis eſt hoc malum, quod nunc agis aduerſum me expellens me*, volebat iam, ſcilicet parte conſentiente, more coniugis cũ Ammone fiatre permanere, ideque ſatagebat. Quicumque certè hæc duo antente expenderit, licet non concedat certam eſſe opinionem, quam defendimus, dabit tamen cum magna probabilitatis ſpecie aſſeri poſſe illam ſactis literis confirmari.

8 Deinde ſententiam iſtam deducere conabor ex nonnullis Pontificum reſponſis, Conciliorumque decretis. Agathenſe Concilium *cap. 51.* cùm aliquas inceſtas coniunctiones enumeraſſet, ſubdidiſſetque vnuerſæ, vt omnia quæ dixerat, & dicenda ſuper erant, vno verbo comprehendet, tam inter conſanguineos, quam affines, concludit: *Aut qui ex propria conſanguinitate aliquam, aut quam conſanguineus habuit, concubitu pollutat, aut duxerit vxorẽ.* Cum ergo hæc omnia matrimonia prohibuiſſet, inquit. *Quod ita præſentis tempore prohibemus, vt qua ſunt ante nos inſtituta non diſſoluamus.* Quod decreto coniunci videtur ea matrimonia valere potuiſſe. Pone enim fratres aliquos matrimonio coniunctos tempore eius decreti, inquiro an eſſent diſſoluenda coniugia illa, vel ſecus? ſi hoc ſecundum, vinco quod volo, valuiſſe ſcilicet; ſi verò diſſoluerentur, id manifeſte eſt cõtra tenorem decreti. Quod eiſdem verbis receptum in *Epaunenſi, ca. 30.* & alijs Conciliis, quæ ſupra retuli.

9 Sed expendo alia verba eiuſdem decreti, quæ niſi fallor, aperte, & ſine ambage continent noſtræ ſententiæ deciſionem. Inquit enim, *ſi quis relictam fratris, quæ pene prius ſoror extiterat, carnali conuentione polluerit: Si quis frater germanam vxorem acceperit.* Inquiro enim quis ſit horum poſtremorum ſenſus verborum? Ego quidem eum, quem præ ſe ferunt, eſſe intelligo, ſcilicet, ne quis germanam ſuam vxorem accipiat, alius enim eſſe nõ poteſt. *Germanus enim* inquit Seruius Aeneid. 1. *eſt ſecundũ Varronẽ in libris de gẽtilibus de cadẽ gẽtrice manentibꝰ vt multi dicunt, de eodem germine, ſecundũ quẽ bene fuit Ericem Buta, & Veneris filium Aenea dicit eſſe germanum.* Si enim quis exiſtimauerit ſenſum eſſe, ne frater eius, qui vxorem duxit, ducat in vxorem germanam vxoris primi mariti, ridiculus erit: duo enim fratres duabus ſororibus pubere nullo vnquam affinitatis genere primo, ſecundo, & tertio prohibiti fuerunt. Si autem quis dicat ibi præcipi, ne frater ducat germanam vxoris ſuæ, quam prius habuerat, non minùs alienus ſenſus eſt, tum quia in omnibus codicibus, quos ego hactenus reperire potui, inueniur germanam vxorem non vxoris, & *in cap. inceſtis 35. quæſt. 2. & 3.* eodem modo legitur. Quare corruptum eſſe textum dici non poteſt, cum aliquo ſundamento. Tum etiam, quia quorſum diceret, ſi quis frater, ſed abſolutè, ſi quis ducat germanam vxoris? Non ergo eſt aliud quod referat illa vox, *Germanam*, niſi vocem illam, *frater*, & econtra. Nec dici poteſt hac ſecunda clauſula idem ſignificaſſe, quod prima, vt ex ipſo contextu ſatis liquet. At ſtatim dicit Agathenſe Concilium ne non diſſoluere antea ſecus inſtituta coniugia. Ergo ſentit de omnibus matrimoniis in illis ſaltem gradibus expreſſim prohibitis valere coniugia, aliàs illos relinqueret in manifeſto peccato. Epaunenſe etiam cap. 30. *Si quis inquit, relictam fratris, quæ penè prius ſoror extiterat, carnali conuentione violauerit, ſi quis germanam vxorem acceperit.* Addidique etiam ſe non diſſoluere antea inita coniugia Aurelianenſe IV. can. 27. *Secundùm ſtatuta*, inquit, *Epaunenſium canonum ea ſeneritas teneatur.* Turonenſe II. *cap. 22.* Epaunenſis meminit licèt legat, *ſi quis germanam vxorẽ duxerit*, cùm tamen in ipſo Epaunenſi, & Agathenſi tantùm legatur *germanam vxorem*. Et quidem ita eſſe legendum præter ea quæ diximus, conſtat ex eo, quia matrimonium cum duabus ſororibus iam prohibitum erat priori clauſulam, eo ipſo, quod prohibetur matrimonium vnius vxoris cum duobus fiatribus. Quare his verbis, quæ inducimus, tantùm prohibetur matrimonium fratris cum germana.

10 Denique nulla tatio eſt, quæ oppoſitum non ſolùm efficaciter, ſed nec magna cum probabilitate conuincat. Quod enim nunquam hactenus diſpenſatum ſit à Pontifice Romano, patum refert, licèt demus falſa eſſe, quæ memoriæ prodita ſunt, de quadam diſpenſatione: tunc quia iuſta cauſa, & quæ neceſſaria ad diſpenſandum in eo gradu eſſet, non eſſe occurrit: tum etiam quia quantum ex allatis decretis colligi poteſt, verioſimile eſt nonnulla matrimonia inita inter fratres valuiſſe, aut ſaltem ex illis decretis colligitur non obſtare diſpenſatio, cùm cõcedat vt ſecus inita coniugia perſeuerent, quod olim, vti diximus, ad Epiſcopos pertinebat. Tum denique inquiro ab iſtis, quando audiuimus, vel leginus diſpenſaſſe Pontificem, vt quis nubat duabus ſororibus, & tantam noſtra ætate diſpenſatum in eo eſt à Clemente VIII. & ſuperioribus annis conceſsum, vt relictam fratris alter acciperet; & tamen ignoro an prioris diſpenſationis prionibus ſæculis villum extet exemplum.

11 Neque etiam efficax magis ratio eſt, quæ ex turpitudine deſumitur, ac videtur ineſſe in eo, quod frater ſuã vxorem agnoſcat. Namex eo efficitur tantùm illicitum illud quidem coniugium iure naturali, ſine magna cauſa: attamen non video vnde colligatur eſſe irritum. Addo etiam non minorem, imò, quantum ego iudico, maiorem, aut ſaltem æque grauem turpitudinem cer min eo, quod idem duas ſorores ducat vxores, aut duo fratres eidem vxori copulentur, vtroq; conſummato matrimonio. Quis neget? Et tamen diſpenſatum eo poſſe, & iure naturali valere matrimonium nullus Catholicus ambigit. A Eque grauis, imò grauior turpitudo cernitur in eo, quod quis no uetcam, aut priuignam ducat vxorem, vel relictam auunculi: & tamen ſolo Eccleſiaſtico impedimento ea coniugia diriminntur, vt ex citatis canonibus deducam poſtea.

Item

Digitized by Google

Item non minor turpitudo relucet; quod matrimonium infidelium consummatum dissolui possit, & vterque cum altera consummare coniuge superstite; & tamen auctoritate Pontificis fieri posse non pauci docuerunt. Non ergo ratio ex turpitudine dirimendi vires habet. Adde multò minorem eam turpitudinem esse, si matrimonium esset inter fratres non vterinos, sed tantùm ex eodem patre, non matre, quales erant Sara, & Abraham, Ammon, & Thamar.

12 Id autem, quo nonnulli mouentur, quod suspecta reddereiur cohabitatio fratrum, si inter illos matrimonia licerent, friuolum est. Neque enim ego licere dico, sed nõ licere, valere tamen iure naturali. Quod autem id periculum sequeretur, non ostendit inualidum, sed vt plurimum illicitum, idemque argumentum fieri posset ad reddendam suspectam habitationem cum relicta fratris, aut cum duabus sororibus, & cum sobrina, quæ tamen absque suspicione cum patruis habitant, soceris, & fratribus maritorum, & absque controuersia certissimum est iure naturali valere, & tantùm canonice impediri. Adde etiam filios legales simul cum naturali, & tamen inter legales nullum impedimentum est, & inter legales, & naturales tantum Ecclesiasticum. Quare ex eo quod natura velit communem esse habitationem fratrum, tantùm colligitur iure opimo Deum olim in veteri lege, & in noua nunc Ecclesiam impedimentum constituisse, vt scientes se inualidè contrahere, etiamsi attentarent, abstineant à concubitu.

13 Nec denique vllam vim habet, quod desumitur, argumentum ex responso Innocentii III. *in cap. gaudemus, de diuortijs*, dum tantum dixit matrimonia inter infideles contracta, in secundo, tertio, & quarto gradu consanguinitatis non debere dissolui. Nam in primis Innocentius respondit ad id, quod quæsitum erat, tantùm autem de illis gradibus fuerat quæstio proposita, quare quod attinet ad primum gradum nec negat, nec definit. Et quamuis daremus negare Innocentium matrimonia esse valida in primo gradu, deberet intelligi de recta linea consanguinitatis: id quod etiam respondeant necesse est, qui sentiunt: matrimonium in omni gradu lineæ rectæ esse inualidum iure naturæ. Nam de omni gradu tam lineæ rectæ quam transuersalis non agere Pontificem ex eo constat, quia cùm ea decisio Pontificis tam habeat locum in consanguinitate, quam affinitate, constat tamen in primo gradu affinitatis lineæ rectæ dispensatum. At tandem concludamus nihil in ea coniunctione cerni, quod tollat fines matrimonij, aut eius substantiam, quod necessarium esse, vt dicetemus iure naturali impedire, & dirimere, vt facilè constabit discurrenti per fines matrimonij.

14 Maneat ergo iure naturæ validum esse matrimonij inter fratres: vnde & iusta subsistente causa dispensari in eo posse à Romano Pontifice. Iusta tamen nihil causa videretur, vt quod exempli causa dictum sit, si Hispaniarum Princeps, cùm ex vna parte digna tamia Regia Maiestate vxor non esset, nec sine graui inconuenientiuxta prudentem æstimationem etiam adhuc illam ducere nõ posset, & ex alia parte illæ, quæ pari coniugio copulari possent, essent aut hæresi infectæ, aut suspectæ, vnde probabile periculum immineret, vel peruertendi Regis, vel inficiendi regni, quod non est difficilè euenire: posset certè iustè dispensari, vt cum sorore haberet, maximè si vterina non esset. Ita multi videtur sub Sedis Apostolicæ iudicio, quæ an adhuc in eo casu expediret, prouidè, vt reliqua omnia, & maturè considerare t. Sic dixi in prima editione libri de impedimentis.

De impedimento affinitatis.

CAPVT XXXIII.

Prohibitum connubium cum affini, & de affinitate orta ex illicita copula nonnulla explicantur.

SVMMARIVM.

1 *Affinitatis impedimentum probatur ex canonibus.*
2 *Quæ requirantur vt consurgat affinitas.*
3 *Computatio graduum affinitatis.*
4 *Affinitatem ex fornicatione limitatam ad duos gradus.*
5 *Maritum cognoscentem consanguineam vxoris in tertio, vel quarto gradu impediri à petitione debiti quidam dicunt.*
6 *Verius oppositum ex declaratione Cardinalium.*

1 AFfinitas est propinquitas aliqua orta ex copula suæ coniugali, siue illicita, estque ferè semper impedimentum dirimens, vt ex multis canonibus constat, quos modò citabimus. Hi sunt seruato temporis ordine. Higin. *cap. si qua mulier 35. quæst. 10.* Fabianus *in cap. de propinquis*. Illiberitanum *can. 61. & can. 66.* Neocæsariense *can. 2.* Iulius I. *cap. nullum in vtroque 35. quæst. 2.* Agathense *can. 61.* Epaunense *can. 30.* Toletanum II. *cap. 5.* Aurelianense I. *can. 20.* Aurelianense II. *can. 10.* Vigilius *epist. 3.* Aurelianense III. *can. 10.* Aruernense *can. 11.* Turonense II. *can. 21.* confirmato Epaunensi decreto, Parisiense III. *can. 4.* Lugdunense II. *can. 4.* Matisconense II. *can. 8.* Aluisiodorense *can. 27. 28. 29. 30. 31.* Gregor. I. *lib. 12. epistolarum epist. 31 interrog. 6. & interrog. 7. epist. 32. col. 1. & col. 3.* Gregorius II. *epist. 14.* Romanum I. sub Gregorio II. *can. 5-7-9.* Zacharias *epist. 1. col. 2. in fine.* Romanum I. sub Zacharia *can. 6.* Romanum II. sub Zacharia. Damnant eum qui duxerat vxorem defuncti patris. Arelatense IV. *can. 11.* & idem habet, quæ in Epaunensi. Cabilonense II. *can. 29.* Moguntinum sub Leone III. & Carolo *can. 56. & can. 54.* Moguntinum sub Rabano *can. 29. & can. 30.* VVormatiense *can. 32. & 78.* Gregorius VII. *lib. 7. epist. 9. lib. 8. epist. 3.* Anglicanum sub Gregorio VII. Alexander III. in appendice Concilij Lateranensis *part. 6. cap. 32.* Londinense sub Innocentio III. *can. 10.* Nouissimè Tridentinum *sess. 24. can. 3.*

2 Oritur autem affinitas etiamsi copula sit cum fœmina inuita, & coacta, *cap. ad discretionem, de eo qui cognouit*, & siue sit cum fœmina dormienti, aut vigilanti. Vt autem contrahatur affinitas nec efsaria est in primis carnalis copula. Vnde si semen alicuius viri ope Dæmonis deferatur in vterum fœminæum, probabile iudico non contrahi affinitatem, quidquid Thomas Sanchez. *lib. 2. disp. 21. num. 2.* vt dico infrà *lib. 9. cap. 9.* Quia illi non sunt facti vna caro, nec sibi adhæserunt, & aliàs innumeros scrupulos inuiceret ea opinio dubitantibus hominibus, an ab illis dormientibus decisum semen raptum à dæmone, alioque delatum esset. Vnde neque si casu ad se traheret vteius fœmineus semen viri cum ea ludentis, contraheretur affinitas. Requiritur præterea vt in ea copula sit effusio veri seminis, qua ratione ex copula eunuchorum vtroque teste carentium non oritur affinitas vlla, neque ex copula non consummata aliquorum, si ante decisionem seminis separentur. Parum autem refert ad affinitatem contrahendam, quod fœmina seminet, vel non, cùm eius semen ad generationem necessarium non esse sit constans opinio. Debet autem ea effusio seminis fieri intra vas naturale copula interueniente, quare si quis extraordinarie polluat fœminam aliquam, vel in vase præpostero vel emittens semen post exactum è vase naturali

Digitized by Google

turali membrum, quamuis postmodum casu illabatur semen in naturale vas, nulla resultat affinitas, *c. extraordinaria 35.q.2.C. 3.* sed de his infrà *lib. 9.cap. 9.*

3 Computantur autem gradus affinitatis hac ratione. Qui copulantur non censentur esse affines, sed quasi stipes & truncus, vnde sumitur innium affinitatis. Eius non alij sunt gradus quàm consanguinitatis. Vnde eam regulam tradiderunt nobis Conciliorum decreta, quam postea amplexi sunt Scholastici cum Diuo Thoma, & DD. omnes iuxta parentelam viri numerandam etiam vxoris, & ita quo gradu quis distat in consanguinitate à viro, eodem gradu affinitatis distat ab eius vxore. Ita Concilium Moguntinum sub Rabano *can.* 30. & V Vormatiense *can.* 78.

4 Deinde obseruandum affinitatem ortam ex copula fornicaria olim non minùs extendi, quam ex licita. Canones antiqui, quos modò citauimus, eodem modo de coniugali, & illicito ac incestuoso concubitu loquuntur. Nunc autem iure nouo Concilij Tridentini tantùm extenditur ad secundum gradum inclusiuè. Hoc autem impedimentum affinitatis ortum ex copula illicita, nullo modo dirimet matrimonium iure naturali; imò vix impediet, aut saltem culpa tantùm venialis erit, si quis cum affine ex copula fornicaria contraheret, quare tantùm impedit, & dirimit iure Ecclesiastico; in aliis autem gradibus exceptis duobus, nec impedire iam dudum declarauit Pius V.

5 Sed quæstionem habet hoc loco, an si quis maritus cognoscat mulierem tertio, vel quarto gradu cum sua vxore coniunctam, sibique eodem gradu affinem, impediatur à petitione debiti coniugali. Paulus Comitolus *lib. 1.respons. moral. quæst. 38.num. 2.* existimauit esse incestum, & impedire ius exigendi debiti. Probat primò. Quia incestus grauius crimen est, quàm adulterium *cap. adulterij 32. quæst. 7.* qui Canon est Augustini *in lib. de adulterinis coniugis*. Incestum enim in luxuriæ naturalis speciebus esse omnium pessimum docet D. Thom. 2.2. *quæst. 154.art.12.* Quod etiam liquet ex *cap.quemadmodum, 5.sunt enim eadem causa, & quæstione*. Cùm ergo adulterium priuet iure petendi debitum, multò magis incestus. Denique quia communis Doctorum omnium sententia est ad fque distinctione vlla incestum afferre impedimentum debito exigendo.

6 Verùm mihi videtur probabilius, eiusmodi maritum non impediri ab exigendo debito. Docet Nauarrus *lib. 4. con.de conf consil.3.num. 2. 3.& 4.* qui & addit de ea re in sacro pœnitentiariæ pr atorio disputatum esse, & integram relictam esse quæstionem. Toletus quoque insinuare videtur *lib.7.summa cap.11.* Huius sententiæ non aliud mihi maius fundamentum est, nisi quia hæc impedimenta corrstant iure Ecclesiastico. Nullum autem mus statuit huiusmodi incestum impedire à debiti exactione. Nam iure Concilij Tridentini eorius illicitus gignit affinitatem tantùm, vsque ad secundum gradum. Cùm ergo non pertingat ad vxorem eius mariti, nullum est in iure fundamentum, vt impediri dicamus debiti petitionem. Argumentum autem quod ex adulterio sumitur, nullius momenti est: neque enim adulter peccat, si petat debitum, vt ex supra dictis constare potest. Est etiam pro hac sententia declaratio Cardinalium apud Farinacium *sess.24.de reformat.cap.4.* in hæc verba. *S. D. N. Gregorius XIII. ex sententia congregationis dixit per hoc decretum sublatum censeri impedimentum quoque superuenientis affinitatis post contractum matrimonium, quia si impedimentum dirimens sublatum est, quod maius est, ergo & istud quod solum impedit, ne is per quem contracta est affinitas sine peccato possit exigere debitum, quod minus est: præterea Concilium sustulit tertium, & quartum, ergo in omnibus.*

Hæc ibi.

CAPVT XXXIV.

De affinitate orta ex copula coniugali.

SVMMARIVM.

1 *Tria affinitatis genera, duo iam sublata.*
2 *Restricta ad quartum gradum.*
3 *In primo gradu lineæ transuersalis non esse irritum matrimonium iure naturali.*
4 *In primo lineæ rectæ esse irritum, nonnulli opinantur.*
5 *Verius neque in illo esse nullum iure naturali, & 6.*
7 *Solumtur fundamenta contraria, & 8.9.*
10 *Ab infideli non contrahi hoc impedimentum.*

QVod attinet ad affinitatem ex copula coniugali, nonnulla iure antiquo sancita sunt, quæ iam abolita. In primis tria erant affinitatis genera, & in nullo eorum generum matrimonium validum, constat ex *cap. de propinqui, cap.contradiximus,cap.porro 35.quæst. 2.& quæst.10. per totam*, glossa decretalis Innocentij III. *in cap. non debet,de consanguinitate*, hæ ratione his verbis generatim affinitatis designat. *Si vis habere primum genus affinitatis, adde per carnis copulam alicui de tua consanguinitate aliquam personam, & illa est affinis omnibus consanguineis viri sui in primo genere affinitatis, & hoc genus tantùm prohibitionem habet. Vnde mortuo viro illius mulieris puta fratre tuo, illa non potest habere aliquem de consanguinitate viri sui. Ergo patet quod omnes consanguinei, & consanguineæ vxoris meæ sunt mihi affines in primo genere affinitatis. Si vis habere secundum genus affinitatis, adde personam per carnis copulam primo genere affinitatis, mortuo fratre meo adde illi alium virum, & ille erit mihi affinis in secundo genere affinitatis: & ille secundum antiqua iura non poterat illa mortua accipere aliquem ex consanguinitate prioris mariti vsque ad quartum gradum. Si vis habere tertium genus, adde personam personæ per carnis copulam secundo generi, & sic habes tertium genus.* Apertiùs illa explicat Soto in *4.dist.41. quæst. vnica*, secutus D. Thomam, Bonauenturam, Richardum, quos citat. Si Maria fratri meo esset matrimonio coniuncta, erit mihi affinis in primo genere. Si autem fratre meo defuncto eadem Maria defuncta, ducat Petrum, ille fiebat mihi affinis, in secundo genere: & si Maria defuncta ducat Petrus Annam, illa efficiebatur affinis in tertio genere. Qua ratione fieri posset, vt quis gener vxorem soceri sui habeat, & è contra, si illi secundò nubat. Verùm iure nouo Concilij Lateranensis sub Innocentio III. *cap. non debet,de consanguinit.* fecundum, & tertium genus affinitatis omnino sublata sunt, ita vt iam neque impediant, neque dirimant.

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

2 Præterea iure antiquo affinitas ad septimum gradum extendebatur, vel ad eundem, ad quem consanguinitas, idque ferè omnibus canonibus, in quibus de hoc impedimento agitur, statum est, quamuis etiam nonnulli ex eis ad tertium, & quartum gradum limitauerint. Hi sunt decretum Higinij Papæ, & habetur *cap. si qua mulier 35. quæst.10.& cap.& hoc quoque 35.quæst.2.* Fabianus *cap. de propinqui,eadem*, Gregorius I. *lib.12.31. interrog.6.* ex dispensatione Gregorij XI. *epist.14.* Moguntinum sub Leone III. *cap. 54.* Moguntinum sub Rabano *cap. 29.* Quod vniuersali lege sancitum in Lateranensi sub Innocentio III. *cap.non debet, de consanguinit.* & recenter confirmatum in Tridentino *loco citato*.

3 Solùm superest explicandum, an in aliquibus gradibus affinitatis matrimonium fit nullum iure naturali? & vt in re non nimis difficili parum immoremur, præmittamus in primo gradu lineæ transuersalis non esse irritum coniugium iure naturæ, cùm in eo gradu sæpe iam dispensarit Ecclesia, matura etiam præcedente consultatione, & summo consensu Catholici docuerint in lite mota de matrimonio Regis Angliæ Henrici VIII. Quod si Ioannes Baptista,

Digitized by Google

Baptista Herodem reprehendit, quod vxorem fratris haberet, diuersa longè specties facti est, tum quia abstulerat illam Herodes viuente fratre; vt insinuę Doctores tradunt, quod nunquam licuit in veteri lege, nisi repudium præcederet: tum etiam, quia licet defunctus esset frater Herodis, non licebat lege veteri vxorem fratris relictam accipere, nisi sine liberis decessisset. Herodis autem frater reliquerat filiam Herodiadem. Quare tantùm excæcata libido ad eius regni supplicium, iustorum probationem, & Ecclesiæ examen, illi negotio vires addere potuit, vt ob id matrimonium dispensatione Pontificia contractum in litem adduceretur. Quod autem illud matrimonium prohiberetur *Leuit.* 18. & 20. nihil probat, cùm cessante lege veteri tantùm id habere vim debeat, quod lege naturali alias irritum esset. In multis enim gradibus prohibetur matrimonium in Leuitico, in quibus non est irritum naturæ iure. Quare in hoc iam nequaquam audiendi non nulli ex antiquis Theologis, qui iure naturali irritum affirmarunt.

4 An autem in primo gradu lineæ rectæ affinitatis sit matrimonium nullum, non idem omnes sentiunt. Nam Cananensis de matrimonio Regis Angliæ, Soto *in 4. dist. 41. quæst. vnica, art. 3.* Couarr. *2. part. de matrimonio, cap. 6. §. 2. num. 6.* post Victoriam *relect. de matrimonio, 2. part. num. 5.* Bellarm. *lib. 2. de matrimonio cap. 2.* censent iure naturali impedire, & dirimere, ita vt contractum matrimonium inter vitricum, & priuignam & priuignum, & nouercam sit ipso iure naturæ nullum. Fundamenta refert simul, ac diluam.

5 At mihi semper probabilius visum est non esse inualidum matrimonium in eo gradu iure naturali, sed tantùm Ecclesiastico, quamuis ob reuerentiam debitam turpitudine non carere videatur, vnde nisi iusta subsistente causa illicitè fieret. Hanc sententiam tenet Abulensis 1. *Regum cap. 4. q. 152.* Cajet. *2. 2. quæst. 154. art. 9.* probabilem, tutat Soto *in 4. loco citato*, Fernandus Rebellus *2. part. de oblig. iustit. lib. 2. q. 15. num. 10.* Et quidem ea quæ dixi *cap. 32.* de fratrum matrimonio hanc etiam sententiam persuadent. Nam in eo *can. 61.* Concilij Agathensis, & *can. 30.* Epaunensis expressè prohibetur matrimonium cum priuigna, cum nouerca relicta fratris, relictaque auunculi; & tamen præcipitur ne ante eam prohibitionem matrimonia contracta diffractæ dissoluantur. Quod euidenti argumento est, illa coniugia valere, & dispensabilia ea impedimenta in primo gradu. Quæ decreta posterioribus Concilijs confirmata diximus.

6 Preterea idem manifestè demonstro ex Concilio Aurelianensi III. *can. 1.* vbi hæc habentur. *De incestis coniunctionibus ita quæ sunt, seruentur, vt hi qui aut modo ad Baptismum veniunt, aut quibus patrum statuta sacerdotalis prædicatione antea in notitiam non venerunt, ita pro nouitate conuersionis, ac fidei suę credidimus consulendum, vt contracta huiusque huiusmodi coniugia non soluantur, sed in futurum; quod de incestis coniunctionibus in anterioribus canonibus inter dictum est, obseruetur id est, vt ne quis sibi sub coniugij nomine sociare præsumat relictam patris, filiam vxoris, relictam fratris, sororem vxoris, sobrinam, consobrinam, vel relictam auunculi, vel patrui.* Quid apertius? ecce vult manere huiusmodi coniugia in infidelitate contracta, & non dissolui. Ergo gradu affinitatis inter vitricum & priuignam, inter priuignum, & nouercam, relictã fratris, aut sororem vxoris non dirimit naturali iure. Imo & eos, qui ignorantia le gum Ecclesiasticarum ea matrimonia contraxerunt, idem Concilium statim decernit nõ separandos. Non videtur ista Patrũ Theologi, sicut neque ea, quæ adduxi pro matrimonio fratrum; vnde non mirum si ex antiquæ doctrinæ ignoratione in vana placita distrahantur.

7 Denique nulla sunt fundamenta, quibus opposita sententia nititur. Nam quod Paulus inquit *1. Cor. 5. Auditur inter vos fornicatio, qualis neque inter gentes, ita vt vxorem patris sui quis habeat*, diuersissimi longè habet sensum, potiebantur enim illa vxores patre, & quod innuit Paulus 2. Cor. 7. *Scripsi*, inquit, *non propter eum qui fecit iniuriam, neque propter eum qui passus est.* Adde matrimonia cum nouerca non esse inaudita inter gentes, vt constat ex dictis, & testantur Speculum, Soto, Nauarrus & alij.

8 Quod item adducit potest ex naturali reuerentia, quã priuigna debet vitrico, atque nouercæ, non tantum roboris habet, ex eo enim vtplurimum fit cum peccato contrahi, nisi iusta excuset causa. Adde etiam non minorem reuerentiam deberi a filijs spiritualibus, & legalibus suis parentibus: & tamen ex omnium sententia constat esse impedimentum tantùm Ecclesiasticum, & non iuris naturalis. Huius etiam argumenti vim eleuant ea, quæ supra in simili argumento diximus pro matrimonio fratrum.

9 Nec denique obstat, quod Concilium Aruernense, sub Vigilio Papa *cap. 2.* cùm prohibuisset matrimonium cum priuigna, inquit, *eum qui secus, ausu sacrilego auctoritatem diuina legis, & iura naturæ perrumpere.* Cuius Canonis sententia probatur in Concilio Turonensi II. *canon. 22.* Hæc enim verba ab omnibus explicanda sunt, cùm prohibuerit etiam matrimonium cum sorore vxoris, aut relicta fratris. Quare ea tantùm dixit Concilium, quia iure naturæ matrimonium id videtur turpitudinem aliquã continere, atque adeò illicitum, nisi iusta excusetur causa, propter quam etiam Ecclesia dispensare posset iuste insita prohibitione.

10 Ex dictis colligitur si quis in infidelitate affinitatem contraxisset, non impediri ne contrahat, si eius legibus, quibus tenetur, ea matrimonia sunt valida. Id quod solùm verum existimo, si matrimonium contrahatur in infidelitate, nam si baptizentur ante contractum matrimonium, cùm iam legibus Ecclesiæ teneatur, & illis illæ revera sit affinis, non potest valide inire coniugium, vt tenet Speculum 1. *part. art. 3. & art. 47.* Pro qua sententia sunt Ioannes Andreas, Cardinalis, Butrio, quos citat, licèt non sequatur, Sanctus *disp. 65. num. 8.*

De impedimento publicæ honestatis.

PVblicam honestatem oriri ex duobus capitibus, scilicet, ex matrimonio rato nondum consummato, & ex sponsalibus de futuro, certissimum est, vt ex dicendis constabit, quare de vtroque distinctè agendum est.

CAPVT XXXV.

Ex matrimonio nondum consummato oriri publicam honestatem.

SVMMARIVM.

1 *Ex matrimonio rato non consummato oriri publicam honestatem, non affinitatem.*
2 *Antiquissimum esse hoc impedimentum probatur decretis conciliorum.*
3 *Hoc impedimentum ad quatuor gradus extendi non comprobendi a Tridentino in decreto de publica honestate.*
4 *Limitatum esse hoc impedimentum ex consuetudine populi Christiani potius, quam ex aliquo iure.*
5 *Quid requiratur, vt ex matrimonio rato oriatur publica honestas.*

1 NOn oritur affinitas ex matrimonio rato nondum consummato, sed tantùm publica honestas, quia affinitas fine copula carnali consurgere non potest. *Propinquitas enim sanguinis verbis dicitur, non verbis efficitur*, inquit Benedictus *in cap. lex 27. quæst. 2.* & nouissimè declarauit Pius V. in quodam Breui quod incipit *ad Romanum,*

manam, & Cardinalium congregatio, quorum declarationes extant apud Rebellum *n.* 109. & apud Farinacium *sess. 44. de reform. matrimon. cap. 3.* in hæc verba. *An ex matrimonio contracto per verba de præsenti non consummato oriatur affinitas vel impedimentum publicæ honestatis? Respondet Congregatio non esse impedimentum affinitatis, sed impedimentum iustitiæ publicæ honestatis, & fortius ac maius vinculum, quam impedimentum iustitiæ publicæ honestatis ex sponsalibus de futuro, & hoc Concilij decretum non loquitur de hoc impedimento, sed de illo tantum ex sponsalibus de futuro, ex quibus gradus istius impedimenti colligitur, non intelligit ad secundum gradum redactos, sed tantum illos qui contrahuntur ex sponsalibus de futuro, vt per bullam felicis recordationis Pij V. sub dat. Romæ* Hæc ibi.

2 Est autem hoc impedimentum publicæ honestatis ortum ex matrimonio nondum consummato antiquissimum in Ecclesia, quamuis non multæ de eo leges exiterint. Ego primam de eo scripto traditam legem repetio Iulij I. Pontificis, & habetur *cap. si quis de sponsaverit 3. 27. qu. 2. Si quis desponsaverit vxorem, vel subarrhaverit, & sine præeuentione die mortis, siue irruentibus aliis causis minime eam cognouerit, neque eius superiores frater, neque vllus de consanguinitate eius eandem sibi tollat in vxorem, vllo vnquam tempore*. Idem statuit Gregorius I. *cap. qui desponsatam, & cap. si quis 27. quæst. 2.* & Tribuniense Concilium *cap. quadam desponsauit, eadem causa, & quæstione*, & Alexander III. *in Appendice Concilij Lateranensis, parte 6. cap. 4.* vbi præcipit ne sponsam alterius, si nubili ætati proxima erat, vllus consanguineorum ducat, & *cap. 7. & cap. 10. & cap. 23. & part. 12. cap. 2.* & idem Alexander III. *cap. ad audientiam*, de *sponsalibus*, & Clemens III. *cap. duo*, de *desponsat. impub.* Non ergo rectè Thomas Sanchez dixit non esse textum, vnde hoc impedimentum colligatur, sed tantùm colligi argumento deducto à fortiori, quod etiam asserunt cum Toleto Maure. *3. part. examinis, cap. 16. §. 2. sect. 10. num. 1.* Id quod magis constabit ex *cap. sequenti*, & Magistr. Sentent. *in 4. dist. 27. cap. 5.* nonnulla ex his quæ adduximus, explicat nobiscum de matrimonio rato,

3 Extendebatur autem hoc impedimentum antiquo iure ad eosdem gradus, ad quos consanguinitas vel affinitas, scilicet, vsque ad septimum, vel quoi vsque parentela cognosceretur, cùm leges, Ecclesiæ dicant à nullo de cõsanguinitate posse in vxorem duci, Quod tamen iam immutatum est, tantumque ea hoc tempore impedit vsque ad quartum gradum, sicut & consanguinitas, & affinitas. Nam limitato per Concilium Tridentinum facta de impedimento publicæ honestatis, tantùm intelligitur de honestate orta ex sponsalibus, vt declarauit Pius V. in d. Breui his verbis. *Nos itaque, vt omnis difficultas, dubitatioque tollatur, attendentes, quod sponsalium appellatione, qua dictum Concilium vtitur, non nisi improprie matrimonium verbis de præsenti contractum continetur. Quodque agitur de correctione iuris veteris, quo casu secundum proprietatem verborum dumtaxat procedendum est, præsertim cum longè maiorem rationem prohibitionis in matrimonio per verba de presenti contracto, quam in sponsalibus de futuro vigere à nemine dubitetur: idcirco motu proprio, auctoritate Apostolica, tenore præsentium, declaramus, & definimus decretum Concilij huiusmodi omnino intelligendum esse, & procedere in sponsalibus de futuro dumtaxat non autem in matrimonio sic vt præfertur contracto, sed in eo durare adhuc impedimentum in omnibus illis casibus, & gradibus, quibus de iure veteri ante prædictum decretum Concilij introductum erat, & ita ab omnibus iudicari debere mandamus atque statuimus*. Et declaratio Cardinalium apud Rebellum *num. 101.* & Farinacium *d. cap. 3.* in hæc verba: *Cum ait Concilium sponsalia valida non excedere primum gradum, loquitur de sponsalibus de futuro, quæ propriè ac verè sponsalia vocantur: non de sponsalibus de præsenti in matrimonio rato, quod in suo priori vigore relinquitur, & impedit in omnibus illis casibus, & gradibus, quibus à iure veteri ante Concilium Tridentinũ introductum erat. Bulla Pij V. publicata 12. Iunij 1568.*

4 Sed cùm ex matrimonio nondum consummato affinitatem non orti declarauerit congregatio Cardinalium, sed publicam honestatem, difficile est afflignare, quo iure limitatum sit illud impedimentum, vt tantum extendatur ad quartum gradum. Nam Innocentius III. *in cap. non debet, de consanguinitate*, planè & apertè ajt de affinitate, & consanguinitate, eamque ad quartum gradum restringit. Cùmque ex matrimonio non consummato non oriatur affinitas, & agatur in eo Canone de correctione iuris antiqui, & ideò verba in significatione propria accipienda sint, adhuc non videntur eo decreto restricti gradus huius impedimenti. Et quidem de rigore iuris, ita dicendum videbatur, atque adeò hoc impedimentum extendi etiam vltra quartum gradum, sicut antiquo iure cautum erat. Sed nihilominùs asserendum ex paritate rationis, consuetudine populi Christiani, id probante, quam diximus suprà *lib. 6. cap. 2.* & inducere posse impedimenta, & abrogare, receptum esse, vt tantùm ad quartum vsque gradum impediat, & non deinceps.

5 Vt autem ea publica honestas oriatur ex matrimonio nondum consummato, saltem requirebatur ne esset inualidum ex defectu consensus, vt si metus sufficiens interueniret, vel error personæ vel animus internus, in quo postremo est diuersa ratio matrimonij ab illis contractibus Si enim ea ratione nullum esset, nullum etiam oriebatur, impedimentum, vt constat ex Alexandro III. *in d. cap. 4. & 10.* vbi ideò requirit matrimonium celebratum proximè nubilitati, quasi fi ante illam celebratum fuerit, non contrahatur hoc impedimentum, quia in ea ætate deficit, aut deficere præsumitur consensus. Quamuis Eugenius III. *in Appendice part. 12. cap. 8.* & habetur *cap. inuenis, de sponsalibus*, aliter sentire videatur, scilicet, ex matrimonio ante septennium contracto oriri hoc impedimentum. Sed ideò ita loquitur, quia iam erant proximi septennio, & ita parum distabat, idque colligit, quia tentauit vir eam cognoscere, licèt implere non potuerit, ex quo præsumit malitiam sufficientem ad consensum. Sed de istius capitis sensu multa suprà *lib. 2. cap. 12. a. n. 10.* At si matrimonium fuerit nullum ex alio capite, scilicet, ex defectu solemnitatis, vel ratione alicuius impedimenti, etiam ex eo orti impedimentum publicæ honestatis declarauit congregatio Cardinalium, quã habet Farinacius *ad cap. 3. sess. 24. de matrimonio*, & habetur apud Rebellum *num. 101.* in hæc verba. *Præsupposita declaratione per constitutionem Sanctæ Domini nostri Pij V. super hoc decreto, censuit Congregatio oriri impedimentum iustitiæ publicæ honestatis ex sponsalibus per verba de præsenti etiam nulliter contractis omissa forma decreti Concilij Tridentini cap. 3. huius sessionis, & constat ex cap. ad audientiam, de sponsalibus, vbi existente matrimonio nullo propter impedimentum consanguinitatis, oritur publica honestas*. Ex matrimonio autem conditionali non oriri hoc impedimentum constat ex dictis *lib. 3.* cùm non constet matrimonium consensu conditionato, etiam expleta conditione, & fauet declaratio Cardinalium, quæ idem negat sponsalibus conditionalibus apud Farinacium *loco citato*.

CAPVT XXXVI.

De publica honestate ex sponsalibus de futuro.

SVMMARIVM.

1 *Ex sponsalibus oriri publicam honestatem. Non esse antiquum impedimentum.*

2 *Ante Bonifacium VIII. datum non extitisse legem de hoc impedimento obtenditur consideratis canonibus 2. & 3.*

4 *Dispo-*

4 *Dispositio Tridentini de hoc impedimento.*
5 *Ex sponsalibus inter impeditos non oriri publicam honestatem.*
6 *Neque ex celebrati post prima sponsalia.*
7 *Etiamsi priora fuerint conditionata.*
8 *Neque ex sponsalibus contractis ante septennium.*
9 *Neque ex his, quæ mutuo consensu dissoluuntur, secus si morte, ibid.*
10 *Orari tamen ex sponsalibus filiæ contractis.*
11 *Impedimentum hoc tantum esse iuris Ecclesiastici.*

1 ORitur etiam publicæ honestatis impedimentum ex sponsalibus de futuro. Hoc autem impedimentum existimo non esse antiquum in Ecclesia, nisi forte traditione quadam & consuetudine populi Christiani receptum fuerit primis Ecclesiæ sæculis. Moueor ad hoc primò. Quia vsque ad Bonifacium VIII. qui mille, & trecentis fere annis elapsis à Christi ortu gubernauit Ecclesiam, nullam legum Conciliis & Pontificibus de eo constitutionem, vt statum ostendam. Deinde me mouet, quod Benedictus, qui euamsi nonus eius nominis fuerit (decimus enim esse non potuit, cùm subsecutus sit Bonifacium VIII.) præcessit Alexandrum III. centum & quinquaginta annis & amplius *in d. cap. lex*, planè non agnoscent eiusmodi impedimentum, inquit enim. *Quoniam verè ita prorsus se res habet: ut is modi homines, vi velut secundam filiam illi nuptui copulari, cui primam iam decreuerat desponsare, censuræ Apostolici Magistratus mandamus hoc absque vllius criminis vitio posse fieri, si vtriusque partis federit voluntati. Nam cur prohibeatur, quod prohibendum nunquam sacra Scriptura declarat? Sed neque mundana leges connumerat as personis, qua inter se nuptias non contrahant, de eiusmodi aliquid dicunt. Ne ergo abnegetis, quod negandum nulla ratione docetis.* Præcessisse autem inter illos sponsalia constat ex huius capitis initio, ibi, *simplicibus verbis fuerit desponsata*, item ex illis *nuda sponsionis verba*. Nondum ergo Benedictus tempore hoc impedimem um inualuerat: alias nequaquam tanta asseueratione diceret nullam de eo prohibitionem, neque Ecclesiasticam, neque mundanam extitisse.

2 Quare probabile est ante Bonifacium VIII. qui 6. libr um Decretalium edidit *cap. vnico, de sponsalibus*, nullam scripto legem tradiam quæ ex sponsalibus de futuro diceret ortum impedimentum publicæ honestatis, & ab eo primum de ea re emanasse decretum. An antea consuetudine receptum fuerit, non definito, neque enim est firmum fundamentum, tantùm affero nullam scriptam legem ante Bonifacium. Quod demonstrabo planè, si ea quæ adduci possent, percurrero, ostendero que in illis tantum agi de impedimento publicæ honestatis orto ex matrimonio rato nondum consummato. Nam in primis in illo decreto Iulij I. *c. si quis desponsauerit 3. quæst 2.* planè agitur de matrimonio rato, coniungit enim illa duo, *desponsauerit, & subarrhauerit*. Adde desponsationis nomine potiùs matrimonium intelligi de præsenti, quam sponsalia de futuro. Item iudicium fieri debet de Gregorij decreto, *cap. qui desponsatam*. Rationem enim huic prohibitionis affignat, quia nulli Christiano licet, quam cognatus habuit in vxorem, assumere. Idem dicendum de eiusdem Gregorij decreto *in cap. si. quis 2. hac quæst. 2.* Quamuis autem dicat, *si nequiuerit eam ducere in vxorem*, intelligendum de copula coniugali, idque constat, quia præcessit, *vel illam subarrhauerit*. Ergo præcesserant iam sponsalia de præsenti. Atque de matrimonio de præsenti tantùm ibi agitur *in cap. quidam desponsauit*, hac quæst. dicitur enim. *Quidam desponsauit, & dotauit eam, & cum ea coire non potuit*.

3 Sed deuteniamus ad Alexandrum III. è cuius decretis posset quis argumentum desumere ad existimandum, sponsalia de futuro eo tempore iam pepersse impedimentum publicæ honestatis. Sed si rectè inspiciatur, nihil habet, quod nostræ sententiæ contradicat. Nam *p. 6. cap. 4.* hæc habet: *Sponsum alterius, si eit etatis nobili proximus, nullus consanguineorum aliquando potest matrimonio copulare*. In quo nihi est quod de sponsalibus de futuro actum indicet. Et *cap. 7.* habeturque *cap. accessit, de desponsat. impub.* tantùm asserit, vt si quis puellam ante septennium duxerit, & illa postea in illum virum non consensit, non esse separandum à matre puellæ. Quod si post septennium completum illi desponsata fuisset, hoc absolutus iure fit, cùm puella nondum in illum consenserit, matrimonium tamen cum eius matre nullum esse propter impedimentum publicæ honestatis. Cæterùm etiam existimo in eo cap. agere Alexandrum III. de impedimento publicæ honestatis orto ex rato matrimonio. Cuius rei gratia suppono, quod etiam dixi suprà *lib. 2. c. 17.* etiam tempore Alexandri III. siue sponsalia siue matrimonium ante septennium nulla esse, nisi malitia suppleret: post septennium verò iam sponsalia, quam matrimonia valere: debere tamen confirmari ab impubere, cùm ad nubilem ætatem peruenisset, *cap. continebatur, cap. attestationis, de desponsatione impuberum*, scilicet, à puella cùm ad 12. annum peruenisset. Quare si eo tempore vel proximo nubili ætati non consenserat, fiebat diuortium & separatio matrimonij. Iure autem recentiori Innocentij III. *cap. finali, de desponsat. impub.* statutum nouiter est, vt matrimonia inter impuberes contracta, scilicet ante 12. annum puellæ, vim autem decimumquartum, rationem quidè matrimonij non haberent, etiamsi verbis de præsenti enuntiarentur, etsi subarrhatio præcederet, sed tantum sponsaliorum de futuro. Quod idem postea decreuit Bonifacius VIII. *cap. vnico, de desponsat. impub. in 6. §. 2.* Itaque ante Innocentium III. tempore scilicet Alexandri III. & aliorum, qui post Alexandrum ante Innocentium Ecclesiam gubernarunt, matrimonia ante nubilem ætatem non sponsalia, sed matrimonia erant, dependentia tamen à confirmatione impuberis, cùm ad nubiles annos peruenisset. Ex his fit in eo cap. non de sponsalibus de futuro sermonem esse, sed de matrimonio. Et meritò decernit Pontifex, si ante septennium desponsata puella fuerat, non oriri impedimentum, quia ante septenium neque sponsalia, neque matrimonia valebant eo tempore ex defectu consensus. At sit post septennium, ortiri impedimentum, quia matrimonium illud verè valebat, confirmandum consensu impuberis postea, nec eo tempore vlquam ad Innocentium sponsalium rationem habuit. Nullum autem est verbum in eo capite, quod ostendat de sponsalibus de futuro sermonem esse. Ex qua etiam animaduersione patet intellectus ad textum *in cap. eundem patris, & 9.11. cap. 2.* & habetur *cap. litteras, de desponsat. impuberum*, & ad Clementem III. *in cap. duo, de desponsat. impub.* Quod si quis obijciat mihi eundem Alexandrum III. *in c. ad audientiam, de sponsal.* adhuc dico in eo c. agi de matrimonio per verba de præsenti, nondum tamen consummato. Neque obstat illa verba, *contractis autem a filio priore sponsalibus*, quibus indicari videtur tantùm sponsalia interuenisse, Nam cùm aliquando etiam sponsaliorum nomine desponsatio de præsenti ante consummationem intelligatur, licet minùs proprie, vt constat ex literis Pij V. supra adductis, quamuis fans frequenter, vt docet & probat Couarr. *in quartum decretalium 1. p. cap. 1. num 6. & 7.* affero in hoc Canone non sponsalia de futuro, sed de præsenti intelligi. Ad idque inducor, cùm aduerto rationem, quia Pontifex Alexander probat non posse matrimonium contrahi cum eius sorore. *Quoniam*, inquit, *scriptum est, quod sponsam fratris frater habere non potest*. Hæc autem sententia nullibi de sponsalibus de futuro dicta legitur, sed de præsenti. Quare de illis etiam agebat Pontifex, alias extra rem omnino rationem addidisset. Quare in eo textu ea facti species erat. Quidam homo, cùm vellet alteri suam filiam vxorem dare, intuit se ita etiam illi daturum in vxorem, vt si matrimonium aliqua ratione non subsisteret, ducere t aliam filiam ex alia etiam vxore susceptam: desponsatur de præsenti, & ante consummationem detegitur esse impedimentum cognationis. Separantur, vult nubere alteri sorori ex patre, respondet Pontifex non licere, quia habuerat sororem sponsam, atque ideo esse

Digitized by Google

esse illicitum iuramentum. Sed adducet aliquis Alexandrum III. *in cap. de matrimonio contracto contra interdictum Ecclesiæ*: sed iam suprà *lib.2.cap.11.* ostendi intelligi de matrimonio de præsenti. Oppones etiam textum *in capsimuenis 3. de sponsalibus*, qui est Eugenij, sed iam suprà *libr.2. cap. 12.* dixi intelligi de matrimonio de præsenti.

4 Igitur primus Bonifacius VIII. scripto sanxit, vt ex sponsalibus de futuro oriretur impedimentum dirimens publicæ honestatis; quæ lex perseuerauit in Ecclesia vsque ad Tridentinum. Verùm alia fuit dispositio Bonifacij, alia Tridentini. Olim enim ex sponsalibus certis & absolutis, etiamsi nulla essent, dummodò non essent inualida ex defectu consensus, oriebatur impedimentum ad dirimenda sequentia tam sponsalia, quam matrimonia, non tamen ad præcedentia. Ad quem autem gradum extenderetur, licet non definierit Bonifacius, attamen cõsensu populi Christiani ad eosdem gradus extendebatur, ad quos affinitas vel consanguinitas restricta, iam fuerat ab Innocentio III. qui multis annis præcesserit Bonifacium. At verò iuxta nouo Concilij Tridentini *sess. 24. cap. 3.* tantùm limitatur ad primum gradum, ita vt in reliquis iam locum non habeat. Et præterea statuit, vt tantùm oriatur ex sponsalibus validis, non verò ex his quę fuerint inualida, quauis ratione id acciderit.

5 Ex quibus colligitur primò ex sponsalibus contractis inter illos, inter quos non potest valere matrimonium, ratione alicuius impedimenti, non oriri publicam honestatem.

6 Sequitur secundò ex sponsalibus ecclebratis post priora sponsalia non oriri hoc impedimentum; quia secunda sponsalia nulla sunt. Imò etiam si secunda sint cum consanguinea primæ intra primum gradum, non idcò fiunt inualida priora sponsalia, vt habetur *c. vnic. de sponsal. in 6.* quia licèt ea sponsalia possent gignere impedimentum publicæ honestatis, si priora non fuissent; at quia post prima sponsalia, iam illa cum consanguinea nulla sunt, ideo ex secundis non nascitur honestas publica.

7 Sequitur tertiò ex sponsalibus conditionatis non gigni hoc impedimentum, nisi purificata conditione; quia ante euentum conditionis non sunt pura, neque certa *in d. cap. vnico*, §. *fin.* vt declarant Cardinales apud Farinacium *ad cap. 3. citat.* in hæc verba. *An ex sponsalibus contractis per hæc verba verba: Promittis te ducere vxorem, si facto denuntiationibus non apparebit aliquod impedimentum, oriatur impedimentum publicæ honestatis? Congregatio Concilij censuit non oriri.* Vnde si post sponsalia conditionata ante conditionis euentum quis contrahat secunda sponsalia absoluta, hæc posteriora non valent, neque ex illis oritur impedimentum: quia licet prima ratione conditionis sint quasi suspensa, & effectum non habeant: commune tamen est obligationem absolutam priorem præualere posteriori etiam absolutæ: esse autem obligationem absolutam etiam in priori conditionali, constat ex dictis suprà *lib.3.* & infrà *lib.12.* Quid autem dici debeat de sponsalibus sub conditione turpi aut impossibili constat ex dictis *eodem libr.3.* & infrà *lib.12.*

8 Sequitur quartò ex sponsalibus contractis ante septẽnij nisi post septẽnij apparet eosdẽ cõsensisse, vel mutua habitatione, vel alijs signis, nõ oriri publicam honestatẽ, quia sponsalia ante septennium nulla sunt. Quod si post septennium ante ætatem nubilem contrahant de præsenti, cum illud matrimonium habeat sponsaliorum rationem iuris interpretatione, gignent impedimentum publicæ honestatis. Similiter ex sponsalibus, quæ parentes pro filijs contraxerunt, si filij vel non contradicant præsentes, vel postea rata habeant tacitè vel expressè, cum illa valeant, nascitur etiam publica honestas, secus minimè, inualida enim sponsalia, quæ parentes pro liberis contrahunt. Hæc habentur *cap. vnico, de desponsat. impubl. in 6.* §. 1.2. & 3.

9 Sequitur quintò ex sponsalibus, quæ mutuo consensu dissoluuntur, nullum nasci impedimentum, quidquid nonnulli Theologi dixerint, & inter eos Thom. Sanch. *lib.7 disput. 65 n.21.* & Piasecius *in praxi Episcop. p. 2. cap. 4. num. 22.* Fuerunt enim sponsalia nulla ex mutuo consensu: sic etiam declarauit Congregatio Cardinalium, quia sponsalia illa fuerunt inualida, sic enim habet declaratio apud Farinac. *c.3. cit. Si sponsalia soluuntur de consensu, Congregatio censuit esse inualida*, quam etiam refert Rebell. *loc. cit. n. 99.* Secus esset si morte alterius dissoluerentur, nam in eo casu sponsalia illa perpetua censerentur, iudicaretur enim ille qui obijt in eadem voluntate decessisse.

10 Quod si cùm celebrantur sponsalia, deesset animus se obligandi, ego existimo, etiam ex iustis sponsalibus induci iustitiam publicæ honestatis, quia vt dixi suprà *lib. 2.* contractus omnes excepto matrimonio signis tantùm externis, etiam sine interno animo validè celebrantur. Quamuis ex oppositio fundamento non pauci aliter senserint. Ex quo intelliges diuersam esse rationem, quando consensus deest, vel quando est aliquod impedimentum occultum, ratione cuius sunt inualida sponsalia, prorata enim illa ex defectu consensus interni non sunt inualida, quod non considerauit Thomas Sanchez *lib. 7. disp. 68. n. 13. & seq.*

11 Denique certum est apud omnes hoc impedimentum tantùm esse Ecclesiasticum, & ita non habere locum inter infideles, etiamsi postea conuertant ad fidem contracto matrimonio cũ consanguinea eius, cum quia prius sponsalia celebrauerat. Certum etiam statim post Tridentini promulgationem cessasse impedimentum in aliis gradibus vltra primum. Sic Cardinales apud Farinac. & Rebellum *n 103. Qui ante Concilium Tridentinum in secundo gradu publicæ honestatis erant, post Concilium publicatum seu confirmatum, ritè & absque alia dispensatione contrahere possunt, & contractum inter eos matrimonium est validum iuxta formam huius cap. 3.* quod idem sæpè declaratum est in impedimento cognationis spiritualis vt dicam postea. Quare qui in aliquo ex antea prohibitis contraxisset, is promulgato Concilio tantùm necesse haberet reualidare consensum iuxta formam à Concilio præscriptam.

De Impedimento cognationis spiritualis.

CAPVT XXXVII.

Susceptores adhibitos in Baptismo & Confirmatione, & ex his sacramentis oriri cognationem spiritualem.

SVMMARIVM.

1 *Susceptores in baptismo quibus nominibus appellati.*
2 *Quibus ex causis adhibiti.*
3 *Etiam fœminas adhibitas.*
4 *Etiam adhibiti in sacramento Confirmationis.*
5 *Remoti ab eo munere non baptizati, non Confirmati, Monachi, publicè pœnitentes. Eundem ex causa posse esse in vtroque sacramento susceptorem.*
6 *Quot adhiberi possint, varia leges, nouissimè Tridentinum restringit.*
7 *In duobus tantùm sacramentis adhibiti susceptores.*
8 *Ex ea susceptione oriri impedimentum, & tantùm esse Ecclesiasticum.*

1 QVoties aliquis baptizatur, susceptores habet antiquissima Ecclesiæ consuetudine ab Apostolis deriuata, vt docet Areopagita *c. de baptismo*, & Tertullianus *de corona militis c.3.* Hi susceptores varijs nominibus appellati, quæ eorum officium & munus indicarent. Dionysius fideiussores vocat. Iust inus *qu.56.* ad Orthodoxos, offerentes. Tertullianus *de Baptismo cap.* 28. sponsores

Augustſerm. 106. 163. 215. fideiussores, & epist. 23. ad Bonifacium fidei Doctores, siue, vt alij legunt, fide doctores, quod pro illis loquantur, non, vt corrigebat aliquis, fidei datores. Susceptores enim apposite fidei Doctores vocantur, quia symbolum & orationem Dominicam, atque ita fidem eos, quos de fonte susceperunt, docere iubentur, vt statim ostendam. Huginus Papa susceptores appellat patrinos cap. in Catheclismo, de consecrat. dist. 4. Alcuinus quoque de diuinis officijs cap. de Sabbato in Albis, Strabus de rebus Ecclesiæ c. 23. & Hugo lib. 2. p. de Sacrament. c. 12. & denique Gabriel Vazquez 2. tom. in 3. p. q. 68. art. 7.

2 Adhibiti autem hi patrini siue susceptores tribus potissimum de causis. Prima, quo Ecclesia de suscepto securior fit acceptis fidemsponsibus: susceptores enim, vt dixi, fideiussores & sponsores appellantur. Altera, vt prædagogum Christianus habeat, susceptor si quidem susceptum erudire, & in fide tenebatur cap. nos ante omnia, de consecrat. dist. 4. ex Augusti serm. 215. de tempore, & idem Augusti in lib. de Retlit. Catholica conuersat. Quos ex baptismo susceperitis docete & castigate. Arelatense IV. cap. 19. sub Leone III. Si parentes filios sunt, & patrini eos, quos de sonte lauacri susciunt, erudire summopere studeant illi, quia eos genuerunt, & eis a Domino dati sunt: isti quia pro eis fideiussores exsiunt. Moguntinæum sub eodem Leone III. cap. 47. Deinde præcipimus, vt vnusquisq; compater, vel proximi spirituales filios suos Catholice instruat. Parisiense sub Gregorio IV. lib. 1. cap. 7. Augustin. testimonij meminit in sacra. Nicolaus I. ad consulta Bulgarorum cap. 2. & habetur cap. ita diligere 30. quæst. 1. Sed egregiè iterum idem Pontifex cap. 18. Cum homo ad fidem promittendam ad regenerandi vnis occurrit vndam alium eligit quodammodo patrem spiritualem, videlicet, à quo susceptus instruatur, & omni cultodia munitur, & tanquam depositum quoddam reliqui Ecclesia, reprasentetur, & vt eum, qui filem respuit, quam promisit, ab illo, a quo susceptus est, & qui fidei eius interuenitor extitit debet per omnia reuocari. Idem inculcarunt Recentiora Concilia. Colonienſe sub Paulo III. part. 7. cap. 4. Augustanum cap. 16. Magnum sanè onus atque munus susceptorum, ait Elias Metropolitanus Cretæ in responsis ad Dionysium Monachum de diuersis eius interrogationibus lib. 3. iuris orientalis. Susceptores, inquit, si nesciunt quæ a magno Dionysio definita sunt, & quatenus curam & sollicitudinem habere debeant eius, qui per spirituale lauacrum regeneratur, & ab illis suscipitur, vix quidem ad susceptorum munus prodirent, etiam ardentius accersitis fuæ immutatis. Sed cessante necessitate ab onere instituendi liberos esse docuit D. Thom. 3. p. q. 67. art. 8. Tertia denique ratio est, vt expressiùs referatur generatio spiritualis adhibitis spiritualibus parentibus: patres enim dicuntur, & susceptifilij. Augusti. serm. 106. ibi. Et ideo tam illis qui excipiunt, quam qui excipiuntur, id est, tam patres, quam filij. Hinc susceptores non impropriè compatres appellantur, quasi simul patres.

3 Non solùm autem viros, sed etiam fœminas ad suscipiendos de fonte adhibitas, licet nonnulli dubitarint, planum tamen est. Constat ex Augusti. sermon. 163. & cap. nos ante, de consecrat. dist. 4. & quod ante 30. q. 4. V Valfridus Strabo d. c. 2. Spatrinorū & matrinorū meminit, hisce verbis; Ex hac igitur occasione inuentum est, vt patrini, & matrini adhibeatur susceptui parvulos de lauacro. Constat etiam ex cap. non plures, de consecrat. d. 4. c. quamuis de cognatione spirituali in 6. & Trident. sess. 24. c. 7. ibi, vt vnus tantum siue vir, siue mulier iuxta sacrorum canonum institutа. Iuxta olim fœminas susceptas à fœminis, viros à viris: & ideo Diaconissa rum, ac viduarum benedictionem, permansisse, & in Concilio Nicæno c. 22. viros fœminæ, & fœminas vir susciperе prohibentur.

4 Adhibiti etiam susceptores ad sacramenti confirmationis administrationem, sicut in baptismo. Nam siqui gladiatorum dimicationem subeant, alicuius indigent, cuius ope, & consilio ducantur: qui acbbus, ac petitionibus salutis ipsis conficere aduersarium possint, quanto magis fideles cum sacramēto cōfirmationis, quasi firmissimis armis tecti, ac muniti in spirituale certamen, cui æterna salus proposita est, descendent, ducis, ac monitoris indulgebunt. Hæc in Catechismo Conc. Trid. ad parochos.

5 Illud tamen diligenter obseruandum, ne puerum de fonte susciperet, nisi qui baptizatus esset, neque in sacramento Confirmationis teneret, nisi Chrismate etiam vnctus. Concilium Meteuse sub Stephano V. Lc. 3. Nullus susscipiat alterius à fonte infantem, nisi qui apprime signaculum, id est, abrenuntiationem diabuli, & professionem Catholice fidei tenuerit & in appendice Concilij Lateranensis par. 5. c. 44. extat etiam Canon Moguntini Concilij: In Baptismo, vel Chrismate non potest aliquis suscipere in filiū, qui non est baptizatus, vel confirmatus, & apud Gratianum can baptismate, de consecrat d. 4. Quod adeò verum est, vt si non confirmatus teneat, inualide fiat, hoc est, nulla inde contrahatur cognatio, iuta enim æque loquuntur de non baptizato, & de non confirmato. Exclusi etiā ab eo munere Abbates, & monachi, cum præcipiatur, ne commatres spirituales habeant. Concilij Aluitodorensis c. 15. & refertur in canon. Iuset, de consecr. d. 1. & nos alio loco referimus. Id, quod in multis aliis Conciliis statuum est. Pœnitentes publici, donec peracta pœnitentia reconcilientur, repulsi à susceptione hac in Concilio Parisiensi lib. 1. c. 54. Quos omnes si forte susciperent, existimo nullam contrahere cognationem, sicut de nō confirmatis modò dicebamus. An verò idem possit esse susceptor in Baptismo, & Cōfirmatione, vna tantùm Ecclesiastica lege Pontificis Higinij definitur; neque enim de eo alia extat in c. Catechismo, de consecratione, dist. 4. Id fieri posse, si necessitas cogat, monent tamen Romanæ Ecclesiæ esse, vt in singulis sacramentis diuersi eium susceptores sint. An autem designatæ ætatis esse debeant, non est in iure definitum. Vnde arbitror in quacumque ætate posse esse patrinum, vt docet D. Thomas 4. dist. 42. quæst. 2. art. 7. ad 5. Constituta inter cognationem legalem, & spiritualem manifesta differentia. Quare qui capax rationis est, vt mortale peccatum possit admittere, in quacunque ætate patrini munus obiri potest. Alias nequaquam, cùm ille velut inanime assisteret, fi quid ageretur, non intelligeret, vt recte etiam Thomas Sanchez lib. 7. disput. 61.

6 At de susceptorum numero hæc reperio Ecclesiastici legibus constituta. Primò instituitum, vt vnus tantùm esset, Leo I. cap. non plures, de consecrat. dist. 4. Metense Concilium Can. 3. Infantem nequaquam duo, vel plures, sed vnus a fonte baptismatis susciptat, qua in hunc modo sola diabolo datur locus, & tanto ministerij reuerentia vilescit. Nam vnus Deus, vnum baptisma, vnus qui a fonte susciput, debet esse pater, vel mater in sanctis. Quod quidem mihi dematum videtur ex Concil. Nicæno Can. 22. In quo vni viros, fœminæ fœminas tantum tenere iussi. Indultum postea, vt ad summum tres susciperent, & nō plures. Forsan enim, vt ex Metensi cōstat, vt nō inducerentur in Ecclesia error aliquis, duo adhibebantur susceptores, qua occasione cessante concessum, vt etiam duo vel tres adhiberi possent, Concilium Eboracense sub Cælestino III. Statuimus, ne in baptismate plures, quam tres suscipiant puerum de sacro fonte; masculum duo mares & vna fœmina, fœminam duæ fœmina, & vnus mas. Quod tamen recens Concilium Mogutinum sub Paulo III. Can. 19. statuit ad priſtinum ſtatum reuocari, vt non plures, quam vnus patrinus adhibeatur, quia ex impedimentis cognationum spiritualium periculà, & difficultates non rarò solent euenire. Nouissimè autem Tridentinum vnum tantùm iuxta prisca Canonum instituta adhiberi patrinum voluit, vel ad summum duos, scilicet, vnum virum, vnam que fœminam.

7 Solùm ad hæc duo sacramenta susceptores adhibiti, qui baptizatæ, confirmatæque prolis cognati efficerentur, quia vt Theologi antiqui commentantur, duplex tantùm generatio siue natiuitas, vna in vtero, altera ex vtero. Prima consistit in fœtus animatione ac vita, secunda in ostensione cùm in lucem editur. Primæ generationi respondet Baptismus, in quo quis accipit spiritus vitam: secundæ confirmatio, qua comite quis in hominum conspectum & quasi in aciem venit.

Cùm

8 Cùm ergo susceptores patrum vicem gererent, & susceptos pro filijs haberent, nec minori charitatis vinculo inter se coniungerentur, vt dixit Nicolaus I. *in d. cap. ita diligere*, meritò constituet Ecclesia vinculum cognationis interuenire, atque adeo ad matrimonium impedimentum esse decreuit. Vnde hoc impedimentum cognationis spiritualis solo iure Ecclesiastico inductum est. Quare, si aliquis infidelis baptizet, vel teneat baptizatum, vel confirmatum, spiritualem cognationem non contrahit, de quo in sequentibus dicemus.

CAPVT XXXVIII.

In sacramento Baptismi & Confirmationis tantùm cognationem spiritualem esse.

SVMMARIVM.

1 *Cognatio spiritualis, quæ est impedimentum, solum nascitur ex Baptismo & Confirmatione.*
2 *Proponitur difficultas ex c. omnes 30. q. 1.*
3 *An liceat audire confessionem concubinæ.*
4 *Quid si postquam audiuit peccata eius cum filia confessionis rem habeat.*
5 *An sit species de peccatum diuersi diuersa sentiunt.*
6 *De iuris rigore esse, specialem malitiam incestus.*
7 *Iam id consuetudine abolitum.*

1 HAec spiritualis cognatio, quæ Ecclesiæ constitutione inducta est, solummodo nascitur ex duobus sacramentis, baptismo scilicet, & confirmatione, ad quæ adhibitos susceptores diximus dummodo validè confirantur *cap. fin. de cognat. spirit. in 6.* neque vllum ius aliter decreuit.

2 Verùm contra hoc difficultatem ingerit textus *in cap. omnes, cum duobus sequentibus* 30. q. 1. cùm indicare videatur etiam ex sacramento pœnitentiæ oriri spiritualem cognationem, cùm tam seuerè puniant, & reprehendant Canones eum, qui cum filia spirituali, idest, cuius peccata per confessionem nouit, formicatur.

3 Sed in primis obseruandum est, si quis qui rem habuit cum aliqua, vtroque postea ad sanam mentem redacto, patris spiritualis munus suscipiat, ita vt deinceps eam non cognoscat, non video cur reprehendi debeat, si tamen periculum absit ne ad turpem denuò familiaritatem redeant. Nonnulli enim Doctores, cùm de integritate confessionis sermonem habent, planè dicunt fœminam, quæ sua peccata confitetur illi, qui eorum particeps fuit, satis esse, si dicat, *peccaui in his, qua tu nosti*, si alia peccata non commisit. Ita Ioannes Medina *Cod. de confess. cap. de circunstantijs speciem mutantibus*, & Iacobus de Graphis *decisionum 1. p. lib. 1. c. 20. num. 30.* nec reprehendunt. At si frequenter cum illa rem habuerit eiusque veluti concubina sit, & ne turpis illa familiaritas & consuetudo ad alterius cognitionem deueniat: vel vt turpis amicus exploratum magis habeat fœminæ animum, illius confessionem, cùm se offert occasio, audire velit, nunquam nisi in rarissimo aliquo casu, sentio licitum esse, confessiones excipere eius, cum qua in peccatis perseuerat aut turpi consuetudini. Res est periculis plena, & occasio committendi non pauca facinegia. Quem enim animum esse cogites & confessario, & pœnitenti: qui libidine inardescunt, amicitia & familiaritate tenentur, cùm & pœnitens animum suum illi aperit, quem tenere diligit, & ea repetit, in quibus pariter delectan, & confessarius in eo tribunali, in quo nullum mendacium dici potest, nudum videt fœminæ amicæ pectus? Itaque ratione periculi noui consensus, & committendi sacrilegij istud illicitum asseuero; nisi forte in extremæ necessitatis casu, aut quando imminente præcepto confessionis annuæ non esset copia confessoris ob magnum aliquod periculum, & nulla ratione dissimulari posset omissio præcepti. Nam extra hos casus dicerem illam non habere copiam confessoris, si non alteri, quàm amasio confiteri potest, atque adeo non teneri præcepto confessionis. Locutus sum hactenus de eo, qui audiuit confessionem amicæ, cum qua peccauit ante confessionem. Nam quid sentiendum, si audiat iterum confessionē eius, cum qua peccauit, postquam antea illius cuam confessionem audierat, constabit magis ex his, quæ modò subijciam.

4 Sed quid dicendum de eo, qui postquam alicuius fœminæ peccata audiuit, cùm illa congressus est. Nec loquimur si paulò ante vel post confessionem, aut in ipsa confessione sollicitet, id enim grauæ crimen est, sacrilegium contra reuerentiam debitam sacramento, idque meritò sanctæ fidei iudicibus reseruatum. Ludunt enim isti de diuino Sacramento, & eius vsum impediunt, quantum est ex parte illorum, qui sollicitant in confessione.

5 Sed an sit peccatum speciale incestus cum filia confessionis rem habere dissensio est. Quidam dicunt non esse incestum, eo quod ex aliis sacramentis non oriatur spiritualis cognatio, sed tantùm ex Baptismo & Confirmatione, *cap. fin. de spirituali cognatione in 6.* Neque etiam videtur esse sacrilegium, cùm sacramentum pœnitentiæ non assumatur, vt medium ad illud peccatum committendum, vel fœminam sollicitandam. Ita docet Emanuel de Sà *v. confessio n. 26.* Quamuis in prioribus editionibus dixisset esse quidem explicādam eam circunstantiam in confessione, licet non esset incestus, quod tamen in hac editione Romana immutatum est. Alij verò existimant esse speciale peccatum incestus, & sacrilegij: ita Gallego *de cognat. spirit. cap. 10. num. 3.* At Soto *in 4. dist. 41. quæst. 1. art. 2. vers. Quod si Canonem*, scnit non esse incestum, sed sacrilegium. Quo autem fundamento dicat esse sacrilegium in casu de quo loquimur, planè non video. Nam ex diuino iure non est sacrilegium, cùm non assumatur sacramentum pœnitentiæ vt medium ad peccatū. Nisi fortè sacrilegium esse quis dicat ob eam rationem, quam attingam infrà.

6 Sed non pauci sentiunt esse specialem malitiam incestus ortam ex lege non quidem naturali, sed Ecclesiastica, quæ cognationem spiritualem constituit inter pœnitentem & confessarium, quidam probant ex grauitate pœnæ impositæ illi peccato; deponi enim iubetur sacerdos. Sed non rectè. Nam ex Apostolorum Canone *c. presbyter, d. 81.* Presbyter vel Diaconus ob fornicationem deponi iubetur, quæ pœna postea recentioribus æculis temperata, nisi fornicationem clerici committentur aliæ circunstantiæ. Huius ergo sententiæ non aliud fundamentum esse potest, nisi id, quod insinuauimus de cognatione spirituali inducta ex iure Ecclesiastico; sicut enim peccatum cum filia susceptā in baptismo est incestus, non ex iure naturali, sed ex prohibitione Ecclesiæ, quæ cognationē induxit: ita etiam in hoc casu erit speciale peccatum incestus, si ex iure Ecclesiastico inducta est spiritualis cognatio, de eo enim posset esse dubium. At inductam esse videri potest, quia *in c. omnes cit.* inquit Symmachus. *Quos in pœnitentia accepimus, ita filij nostri sunt, ac in baptismate suscepti.* Ecce cognationem inducit. Et Cælestinus *cap. fin. 30. qu. 1. Sic pœnitet quemodo de filia spirituali.* Vnde quamuis cognatio spiritualis ex pœnitentiæ sacramento non habeat effectum impediendi matrimonij, sicut spiritualis cognatio in baptismo, & confirmatione, in quo sensu Bonifacius VIII. loquitur *c. fi. de cognat. spirituali in 6.* attamen inducit peccatum speciale incestus contra cognationem inductam iure Ecclesiastico. Ita sentiunt Doctores non pauci D. Thom. *in 4. dist. 42. q. 1. art. 2. ad 8.* Turrecremata *in d. c.* & alij quos refert & sequitur Iacobus à Graphis *part. 2. decis. aurearum lib. 1 c. 5. n. 32.* Thomas Sanchez *lib. 7. de matrimonio, disp. 55. an. 3.*

7 Atqh, ex quidem spectato iuris rigore, & antiqua dispositione forsan ita se habent. Posset tamen aliquis existimare me iudice nec immeritò, cum ea cognatio tantum iure positiuo Ecclesiastico inducta sit, abolitam ex contraria consuetudine. Tum quia res ipsa per se clamat non adeò strictam remanere obligationem pœnitenti erga confessarium, sicut suscipienti in baptismo &

confirmatione. Tum etiam, quia in confessionibus quis est qui eam circumstantiam fateatur? Vnde in hac editione Romana Emanuelis de Sa iuxta Codicem expurgatorium Romanum ea propositio, qua olim asserebat explicandam esse eam circumstantiam in confessione, expuncta est, & loco illius contraria propositio excusa. Denique si cognatio spiritualis oriatur ex penitentiae sacramento tam id verum erit circa mares, quam circa feminas, sicut & in baptismo, & Confirmatione contingit. Erit ergo specialis malitia incestus, si quis turpiter misceatur cum eo, cuius confessionem excepit aliquando, quod inauditum est. Nam incestus, qui ex sacramentis Confirmationis, & baptismi cognatione proueniret, videtur ad religionem aut contra virtutem religionis esse, cùm ea cognatio inducta sit ab Ecclesia ex virtute religionis, non ex propinquitate sanguinis, circa quam versatur pietas. Vnde haec incestus malitia propriè sacrilegium est, non verò specialis incestus contra pietatem. Haec omnia multorumque hominum timoratae conscientiae iudicium ac praxi mihi persuadent abolitam eam spiritualem cognationem, si qua erat iure Ecclesiastico inducta contra consuetudinem, vel illa constitutione Bonifacij VIII. *ex fin. de spirit. cognat.* qui voluisse videtur nullam aliam cognationem esse praeter eam, quae matrimonium impedit, ortam ex baptismo & confirmatione, vel potius existimarim illos Canones non inducere veram cognationem spiritualem ex confessionem, sed analogiam quandam, quare in eo peccato nec incestus, nec sacrilegium est, vt ex dictis constat.

CAPVT XXXIX.

Qui antiqua iura, atque noua disponant de hoc impedimento.

SVMMARIVM.

1 *Cognatio spiritualis est impedimentum Ecclesiasticum.*
2 *Quando caperit hoc impedimentum.*
3 *Olim triplex spiritualis cognatio. Explicantur, & 4, 5*
6 *Inter suscipientes nulla cognatio.*
7 *Immutata per Tridentinum, & 8.*
9 *Quid necessarium vt contrahant suscipientes cognationem.*
10 *Si per procuratorem contrahatur matrimonium, non procurator, sed is, cuius nomine.*
11 *Designato suscipiente, alij esti suscipiant, non contrahunt cognationem.*
Secus si non designetur, & simul plures tangant, ibidem, & 12.
13 *Qui de his, qui tempore promulgati Concilij tenebantur cognatione spirituali.*

1 COgnationem spiritualem esse impedimentum nemo dubitat, esseque legibus Ecclesiasticis constitutam. Neque obstat, quod *in cap. non oportet 30. quaest. 3. diuina sententia* dicatur hoc esse impedimentum, & Calcitrinus III. *cap. 1. de cognation. spirit.* in secunda collectione interpretatur *diuina lege*, nulla namque de hoc diuina lex extat, alias non potuisset istud impedimentum variationem accipere. Solùm reperies in legibus. Lumpardi Regis Longobardorum *tit. 24 ne susceptus audeat filiam susceptoris vxorem ducere, quia germani spiritualis sunt.* Quare vel *diuina legis* nomine Canonicam intellexit, qui id non semel fit, vt alibi dico; vel Regiam diuinam legem appellauit, quae vox non rarò Imperatorum legibus applicatur in iure.

2 At quando caeperit eiusmodi impedimentum in Ecclesia, non explicant. Forsan ex Apostolorum traditione deriuatum. Ego quidem primam legem scripto latam non reperio vllam ante Canonem 21. Concilij Nicaeni: *Si cui fidelium cum patre aut matre spirituali matrimonium contrahat, id est, cum patrinis, aut matrinis, & qui hoc commiserit, habetur tanquam Ethnicus, quousque separetur.* Est etiam *Canon 54.* VI. Synodi in Trullo, & *in l. si quis alumnum, C. de nupt.* Inde postea plures alij Canones emanarunt, quibus ea cognatio stabilita, & diuersi gradus distincti, & connubia eiusmodi vinculo interueniente prohibita, quod tam explico.

3 Secundum antiqua iura triplex erat spiritualis cognatio, aut tres illius species. Paternitas, compaternitas, confraternitas. Paternitas est cognatio spiritualis inter baptizantem & confirmantem tenentemque eum baptizato, & suscepto, *cap. de eo 30. quaest. 1.* Nicaenum *cap. 21.* Zacharias *epistol. 7. cap.* 22. Nicolaus I. *ad consulta Bulgar. cap. 2.* & habetur *cap. ita diligere, 30. quaest. 1.* Eaque duplex erat, directa, quam scilicet contrahebat baptizans vel suscipiens cum baptizato; qui filius spiritualis censetur, & etiam indirecta, quia contrahebat illam baptizatus cum vxore patrini, modò ante susceptionem cognita esset à viro. Expressa est decisio Bonifacij VIII. *c. inter, de cognat. spirituali in 6. Nedum*, inquit, *inter baptizatum, & illum qui eum suscipit de baptismate, & inter eundem baptizatum, & suscipientis filios & vxorem, ante susceptionem carnaliter cognitam ab eodem, &c.*

4 Compaternitas est cognatio spiritualis inter patres baptizati naturales ex vna parte, & patres spirituales illius alia, *cap. pervenit, 30. quaest. 1.* Zacharias *epist. 7. nu.* 22. Romanum sub Zacharia *cap. 5.* Quae etiam duplex olim erat, directa, & etiam indirecta. Extendebatur enim ad vxorem compatris, etiamsi non commater fuisset, antea tamen cognitam *cap. suscitatur, cap. si pater, cap. si quis 30. quaest. 2. cap. Martinus, de cognatione spirituali.* Neque verò huic antiquae constitutioni obstat *cap. qui spiritualem, & c. post vxoris, 30. quaest. 4.* loquuntur enim illi Canones in casu planè diuerso. Primus enim Canon dicit duci posse à patre filij naturali baptizati vxorem viduam compatris, si eius vxor commater non erat, quia scilicet vel nondum fuerat cognita ante susceptionem filij de fonte, vel quia erat post susceptionem ducta vxor à compatre. Vnde consulto Canon ille dixisse videtur, *& eius scilicet compatris vxor commater non est*, quasi dicat, si enim commater esset, indirectè saltem duci non posset à patre naturali filij susceptj. Secundus verò Canon in eo casu loquitur, quo Petrus vxorem duxerat fœminam aliquam quae ex priori viro filium susceperat, quem Ioannis viri vxor à fonte leuarat. In eo enim casu planum est iuxta ius antiquum Ioannis vxorem commatrem esse vxoris Petri, non autem esse commatrem Petri, nec directè nec indirectè: cognita enim à Petro fuerat, postquam filium ex priori viro vxor Ioannis de fonte sacro susceperat. Quorum Canonum haec mihi videtur germana intelligentia. Haec autem compaternitas indirecta sublata etiam antea videtur per Bonifacium VIII. *c. 1. de cognat. spirit. in 6.*

5 Confraternitas est spiritualis cognatio inter baptizatum & confirmatum ex vna parte, inter filios baptizantis, vel confirmantis, & suscipientium, *capita diligere, cap. Pitatium, cap. non oportet, c. super quibus, cap. post susceptam, cap. illud 30. quaest. 3.* Exinit autem olim grauis dubitatio, an omnes fratres baptizati confratres essent filiorum eorum qui susceperant, compatrum, commatrumque. Nonnulli omnium, alij eorum, qui prius susceperi essent, alij eorum qui postea. Ac iuxta hanc opinionum diuersitatem intelligendi textus *in cap. super quibus, & cap. post susceptam 30. quaestion. 3.* quos non rectè videtur componere Turrecremata eo loco. Nostram autem illorum Canonum concordiam legitimam esse constat ex *cap. 1. de cognat. spirituali.* Vtrum autem filij, vel filiae ante vel post compaternitatem geniti, possint adinuicem copulari, Canones secundum diuersorum locorum consuetudinem contrarijs intuentur. At licet primus Canon exinde editus natos post compaternitatem copulari prohibeat, alter tamen Canon posterius editus primò videtur corrigere, per quē statuitur, vt siue ante, siue post compaternitem

Digitized by Google

paternitem genitisint simul possint coniungi, exceptailla persona dumtaxat, per quam peruentum ad compaternitatem esset, *cap. 1. & c. super eo, c. cum nos, c. ex literis, de cognatione spirituali in 6.* ibi, *ac inter eundem baptizatum, & suscipientis filios*, Concilium Londonense sub Innocentio III. ibi, *susceptus in baptismo non contrahat cum filia baptizantis ante vel post genita*. Imò id videtur deductum ex Concilio Nicæno *cap. 23.* antiquiori, vbi solùm in ea cognatione designatur filius susceptus.

6 Inter ipsos autem susicipientis patrinum matrinàmque nulla orta spiritualis cognatio etiam olim, vt apertissimè constat ex *cap. quod autem 30. quæst. 4.* quod est Vbani II. *Quod autem vxor cum marito in baptismate simul non debeat suscipere puerum, nulla auctoritate reperitur prohibitum*. Extat etiam de hoc responsum Innocentij III. *lib. 2. epist. in epistola ad Rossanensem Archiepiscopum, pag. mihi 518.* vbi hæc habet: *Quamuis etiam vir & vxor alienum puerum teneant in baptismo, nulla tamen inter eosdem virum & vxorem contrahitur compaternitas, cum vna caro sint per copulam coniugalem, & ideo reddere sibi debitum minime prohibemur*. Hæc ille. Vnde neque peccatum veniale est, cùm sit consuetudine receptum. Idque iure optimo non est prohibitum. Sunt enim pater & mater baptizati; parentes autem copulan non posse æquum non est. Idem etiam colligitur ex *cap. illud etiam fin. 30. quæst. 3.* vbi quis validè ducit filiam suæ spiritualis commatris. Neque enim ibi fermo est de baptizato, aut susceptro, non enim illa diceretur susceptì commater, sed mater. Loquitur ergo de patrino, & matrinæ filia. Cùm enim isti inter se nullo cognationis vinculo tenerentur, validè & filij eorum inter se copulari poterant, & ipsi cum filijs, aut filiabus alterius, quamquam de eo forsan diuersi diuersa sentirent: vt indicatur intextu.

7 Sed tandem Concilium Tridentinum magno Ecclesiæ bono celebratum *sess. 24. cap. 7.* hæc habet: *Vnus autem sive vir, sive mulier iuxta sacrorum Canonum instituta, vel ad summum vnus & vna baptizatum de baptismo susciperint. Inter quos ac baptizatum ipsum & illius patrem & matrem, necnon inter baptizatum ac baptizantem, baptizatique patrem & matrem tantum spiritualis cognatio contrahatur, &c.* E quibus verbis constat decretum Concilij Tridentini sustulisse paternitatem & compaternitatem indirectàm: tantùm enim relinquitur cognatio inter patres spirituales cum naturalibus, & cum baptizato. Sublata etiam est confraternitas omnis, nec compatres inter se, cum baptizante aliquam cognationem contrahunt, sicut neque ante Concilium.

8 Sed addit Concilium, quo omnem eximat scrupulum, & quoad fieri possit, inter paucissimos impedimenta oriantur: *Parochus antequam ad baptismum conferendum accedat, diligenter admittat, ad quos spectabit, scisciteturque, quem vel quos elegerint, vt baptizatum de sacro fonte suscipiant, & cum vel eos tantum ad eum suscipiendum admittat, & in libro eorum nomina describat, doceatque eos, quam cognationem contraxerint, ne ignorantia vlla excusari valeant. Quod si aliqui vltra designatos baptizatum tetigerint, cognationem spiritualem nullo pacto contrahant, constitutionibus in contrarium facientibus non obstantibus*. Hactenus Concilium.

9 Ex quibus Concilij verbis in primis colligo, vt aliquis in administratione horum duorum sacramentorum susceptor contrahat vinculum cognationis spiritualis, satis vt tangat baptizatum vel confirmatum etiam medio vestimento, nec necessarium esse, vt respondeat ad ea, quæ interrogantur, quamuis in eo æquum sit seruari consuetudinem regionis. Eam enim actionem tangendi indicant semper iura, cùm de eo impedimento loquuntur. Necessarium autem est, vt tangat tanquam patrinus, & dum conficitur sacramentum. Dixi, *dum conficitur sacramentum*, quia si antea, vel postea tangat, etiamsi commatris officium gerat, non contrahit cognationem, vt declarauit Congregatio Cardinalium pro commatribus Episcopatus Abulensis, quæ filium à patrino de fonte leuatum postea suscipiunt. Dixi etiam *tanquam patrinus*, quia si materialiter tantùm assistat, aut tangat, vt aliumiuuet, qui senex est, non videtur cognationem contrahere. Quare necessarium est velit officium patrini exercere, & vt patrinus assistat, & tangat, ac quasi fideiussor & fideiussoris animo. Vnde etiam si per errorem leuet filium Petri, existimans esse filium Ioannis, retenta contrahit cognationem: error enim ille non impedit fideiussoris, & patris spiritualis officium, quidquid alij dicant; est enim error personæ in hoc casu circa accidentalia, vt latissimè in superioribus dictum est. Neque eadem ratio est de vxore, quæ per ignorantiam leuat mariti filium. Tum quia de eo est expressa iuris decisio, vt dicam postea, ex quo totum id impedimentum pendet. Tum etiam, quia superuenit matrimonio contracto, & ita non mirum si ignorantia excuset à cognatione. Quare non probo in hoc sententiam Thomæ Sanchi *libr. 7. disput. 58. a num. 7.*

10 At si per procuratorem suscipiat aliquis baptizatum, is cuius nomine suscipit, contrahit vinculum cognationis, vt docet Panormit. *in cap. veniens, de spirituali cognat.* Vbi Cardinal. & Alexand. de Neuo, Emanuel de Sà *v. matrimonium*, vbi de impedimentis *n. 5.* & ex antiquis supplementum Gabrielis *in 4. dist. 42. quæst. 1. art. 1. dub. 1.* & declarauit Congregatio Cardinalium, vt testatur Nauarrus *lib. 5. consil. in fine*, & est apud Farinacium & Rebellum *num. 90. & 92.* Prima est in hæc verba. *Baptizatum de baptismo suscipiant. Procurator non contrahit cognationem spiritualem sibi, sed mandanti, hinc est, quod vnus & aliter qui sit procurator mulieris, baptizatum de sacro fonte suscipere possunt: sed non duo viri, vel duæ mulieres; vnusquisque tamen proprio nomine, vir loco mulieris, vel mulier loco viri*. Secunda hæc est. *Qui leuat aut tenet procuratorio nomine nullam contrahit spiritualem cognationem. Ea quoque cognatio inter leuatum & filium leuantis nullum est impedimentum. Idem in filio baptizantis vel confirmantis*. Hæc Congregatio. Et ratio est, quia per procuratorem fieri possunt ea, quæ iure prohibita non sunt *l. 1. §. rursus, D. de procuratoribus, cap. potest quis, de regulis iuris in 6.* Hic autem qui suscipit, fideiussor est pro illo coram Deo & Ecclesia, vt antea dicebamus. Nullo autem iure prohibitum est, ne eiusmodi susceptio per procuratorem fiat. Adde si per procuratorem patrini munus exerceri non potest, ergo nec contrahit cognationem, qui procuratorem designat; neque alia ex parte procurator, cùm non suscipiat nomine suo, atque adeò baptismus solemnis esset sine fideiussore, & suscipiente Ecclesiæ nomine, (quod inhac materia absurdum est) ac sine spiritualibus patribus. Nec credendum Pontificem tolerare in re adeò graui. Neque obstant Canones, qui actionem personalem sonare videntur, *tangat, accipiat propriis manibus*. Istæ enim actiones, etiamsi per procuratorem fiant, à nobis fieri dicuntur: sicut & profiteri quis per procuratorem dicitur, & intrare, ac vouere. Quare vel iure ipso id statutum est, cùm dicat contrahi inter suscipientes, & aliàs iure valeant actus facti per procuratorem, nisi prohibeantur, vel consuetudo obtinuit, quod minus probo.

11 Secundò colligitur, si designati sint susceptores quicumque alij attigerint, non contrahunt vinculum cognationis, vt expresse statuit Tridentinum. At si nullus designetur in quo grauiter peccat parochus, si succeßiue suscipiant, qui primò suscipit sive vir, sive fœmina, contrahit cognationem. Imò existimo tantùm ab vno contrahi, hoc est, à primo, non verò à secundo: quia Concilium vnum tantùm, sive virum, sive fœminam vult esse patrinum, duos autem ex designatione, vt plurimum. Quare in casu quo nullus designatus sit, vnum tantùm existimo præsumi, vel haberi in iure pro susceptore. At si simul tangant plures, sive viri, sive fœminæ, quorum nullus designatus fuerit, quamuis nonnulli probabiliter dicant nullum contrahere cognationem, probabilius mihi est omnes contrahere. Inducor in hanc sententiam, quia hic casus omissus est à Concilio, nihilque in eo dispositit Tridentinum: vnde videtur standum decisioni iuris antiqui, cùm in eo non corrigatur nouo iure; neque enim à iure antiquo recedendum, nisi in nouo

Digitized by Google

contigatur, *l. præcipimus, C. de appellat.* At iure antiquo omnes, qui tangebant, contrahebant cognationem, *cap. fin. de cognat. spirituali in 6.* Nec deest huic sententiæ rationis fundamentum. Si enim nullus contraheret in eo casu vinculum cognationis, nullus esset susceptor, ac proinde fideiussor pro illo coram Ecclesia. Sensit nobiscum Iacobus de Graffis *decision. aurearum lib. 2. cap. 83. de impediment. matrimonij, num.* 4. Et extat declaratio Cardinal. apud Farinacium, & Rebellum *n.* 95. in hæc verba: *Quem, vel quo elegerunt, Congregatio censuit, si plures suscipiant, omnes contrahere cognationem si non constat quis primò tetigerit, si plures sunt electi, vel nullus, si vnus est electus, ille tantum contrahit. Est gloss. sed bona, vt hac declaratio non aduertatur Concilio Tridentino, intelligenda est, quando plures suscipiunt, certus a parocho condesignatis. Vide* Nauarr. *c.* 22. *Ad am. n.* 39. *& ita examinatus, de cognat. spirit. in 6. etiam nunc habebat adhuc locum, quando plures sic suscipiunt, nullis eorum designatis.*

12 Quod si vel parochus, vel naturalis parens plures, quam duos designauerit, in quo non leuiter peccaret, si successiuè tangerent, primus vir, & mulier tantùm contrahunt, vt dicebam suprà, seruanda enim in eo iuris dispositio. At si simul tangant: omnes designari, omnes etiã contrahunt propter dictam rationem, Atque id, quod dicimus, confirmatum esse declaratione Cardinalium testatur Ferdinandus Rebell. *2. de obligation. iustitiæ, lib. 3. quæst. 6. num. 6. & in Appendice ad lib. 4. sect. 4. num.* 96. in hæc verba: *Quod si plures sint designati, qui omnes baptizatum tenuerunt, qui omnes fuerunt admissi, nec constat quod ex decreto Concilij fuerunt designati ad contrahendum compaternitatem, omnes contraxerunt cognationem spiritualem, qui tetigerunt, punito tamen parocho c. vltim. de cognat. spirituali in 6.*

13 Tertiò colligo etiam siquis ante Concilium infantem tenuisset, & omnia ea cognationis vincula contracta essent, statim post Concilij promulgationem ea cessasse, & posse contrahere cum his, cum quibus antiquo iure nubere non poterat, quidquid nonnulli dixerint, Idque constat declaratione Pij V. *in Extrauag. tit. declaratio Concilij Tridentini, de compaternitate:* vbi declarat cognationem spiritualem antea contractam post Concilij promulgationem spiritualem desisse impedire, exceptis personis decreto Concilij comprehensis: & idem habet declaratio Cardinalium apud Farinacium, & Rebellum *num.* 86. *& 87.* Prima est in hæc verba: *Congregatio Concilij declarauit hoc decretum retrotrahi ad præterita, adeò quod licet omnibus, qui ante hoc decretum a iure antiquo cognationem spiritualem contraxerint, modo non sint expressi in hoc decreto, posse matrimonium inter se absque dispensatione Apostolica, & qui iam contraxerunt post Concilium nulla indigere dispensatione, & ita declarauit Pius V. in vna ex suis constitutionibus 20. Augusti 1566. interalia inter regulas Cancellaria eiusdem Pij V.* Secunda ita habet, *Sanctitas sua ad tollendum omne dubium, non est tantùm qui post Concilium sed illos etiam, qui ante illam cognationem spiritualem contraxerunt, dummodo non sint ex personis, inter quas tantum Concilium voluit deinceps contrahi hanc cognationem spiritualem matrimonij vinculo inter se absque dispensatione aliqua libere, & licite copulari posse, ac matrimonia etiam post confirmationem Concilij absq; dispensatione Sedis Apostolicæ inter eos iam contracta valere, plenamque roboris firmitatem obtinere declarauit per bullã publicatã 20. Augusti 1566.* Hæc ibi.

2 *Verius alij, qui negant.*
3 *Solutio probationis, impugnatur,*
4 *Alia probatio.*
5 *Nasci hoc impedimentum ex baptismo minus solemni.*
6 *Et ex baptismo in necessitate.*
7 *Superueniente cognatione spirituali cum vxore non dirimi matrimonium.*
8 *Obiectur ex c. peruenit 30. q. 1.*
9 *Quorundam interpretationes,*
10 *Prima interpretatio melior.*
11 *Secunda aliæ etiam accommoda.*
12 *Tertia alia interpretatio.*
13 *Quando inter ipsos parentes non contrahatur spiritualis cognatio ob susceptum filium.*

1 SEd nonnulla adhuc supersunt explicanda, Primum est, an si quis fuscipiat puerum patris infidelis nondum conuersi cum infidelibus parentibus contrahat cognationem, Affirmant hi omnes, glossa *cap. 1. 30. quæst. 1.* explainans verbum, *ex lauacro.* Quam Glossam à Doctoribus approbatam in sua summa scribit Author Rosellæ, *v. impedim. imped. 6. n. 26.* Antoninus *2. p. tit. 11. c. 13. §. 1.* & Angelus *v. matrimoniũm 3. num. 11.* Syluester *v. matrimonium 8. & 8. dicto 12.* In qua sententia licèt falsò, creditur esse Diuus Thomas.

2 Negant verò contrahi pauciores: sed inter eos vnus, qui pro mille est, D. Thomas, quidquid Syluester dicat. Nam *in 4 dist. 42. quæst. 1. art. 4.* scribit cum vxore non baptizata nequaquam cognationem contrahi spiritualem, quia spiritualis vitæ est expers. Sequitur est Sotus *eadem dist. quæst. 1. art. 3.* Ferdinandus Rebellus *1. part. de obligat. iustitiæ, lib. 3. quæst. 6.* Quæ sententia non vna ratione probatur. Prima est, quia quamuis certum sit hæreticum capacem esse eius cognationis, si gentilis, vel infidelis baptizet aliquem, vel suscipiat quempiam, cum eo, quem suscipit, vel baptizat, nullam cognationem spiritualem gignit, cùm eius non baptizatus sit minimè capax. Ergo pari ratione neque Christianus baptizans, aut suscipiens contrahit cognationem aliquam cum infideli patente, Antecedens autem docent D. Thomas, Ricardus, Paludanus *4. dist. 42.* & teftatur Sotus *loco citato.* Quod etiam concedit Ioannes Andreas, interpretans illam regulam iuris *ex eo lib. 6.* ad quam disputationem reijcit lectorem Panormit. *in Rubr. de cogn. spirituali.* Verum est glossam *in can. baptismo, de consecrat. dist. 4. & in caperuenit 30. quæst. 1.* & Archidiaconum ibidem significare nonnullos, qui aliter quam Theologi sentiunt, inter quos fuit etiam Angelus. At quod in hac parte docent Theologi firmum sine dubio debet haberi.

3 Sed huic rationi non nulli respondent dupliciter in aliquem spiritualem affinitatem demari posse. Primo modo per se primo directè, & principaliter, & actione, vt ita dicam, ministeriali. Secundo modo per accidens, & accessoriè, quasi consequenter, & patiuè. Primo modo tantùm demuntur in eum, qui baptismo confectatus est, Cum enim hoc genus cognationis sit ex Ecclesiæ statuto, placuit ei, vt qui ex sacro baptismi charactere, cum ipso nulla agnatione teneatur, non possit cognationis spiritualis esse minister, ac procreator. At secundo modo, etiam infidelis eiusdem cognationis est particeps. Verum hæc distinctio manis est, ac sine vllo prorsus fundamento excogitatur. Vnde enim illa colligitur ex iure, aut Ecclesiæ auctoritate? Ex nullo certè capite.

4 Secunda eaque efficacissima ratio est, quia Ecclesiasticis legibus non deuincuntur, qui extra Ecclesiam, vt inquit Innocentius III. *in cap. gaudemus, de diuortijs.* Ergo neque lex cognationis spiritualis ad illos pertinet, qui fons sunt, sicuti neque alia cognationis impedimenta, vt ibi docent Innocentius. Cognatio enim reciproca esse debet. Fieri enim non potest, vt ego illi cognatus sim, non verò ille mihi. Neque verò idem iudicium est de legibus, quibus politia moralis, continetur, & ad quietè agendum constituuntur, & quibus cauetur ne contumelias religioni Christianæ inferat. De his enim, diuer-

CAPVT XL.

Explicantur tria dubia circa hoc impedimentum.

SVMMARIVM.

1 *Suscipientem filium infidelis contrahere cognationem quidam dicunt.*

Digitized by Google

diuersam esse rationem quis non videt ? Addi etiam ea congrua ratio potest : quia qui natus non est, cognationis capax esse non potest. Infidelis nondum per baptismum generatus: ergo cognationis spiritualis particeps esse non potest.

5 Secundò supereſt explicandum, An ea spiritualis cognatio nascatur ex baptismo minùs solemni: nam tam ùm ex eo baptismo qui solemniter ministratur ordo docuit Sotus *in 4. dist. 42. quæst. 1. art. 2.* sine vllo prorsus fundamento. Quare verus est etiam ortus ex baptismo sine solemnitate vlla ministrato. Primò, quia vbi est spiritualis generatio, est etiam spiritualis affinitas. Ergo cùm in minùs solemni baptismo sit spiritualis generatio, erit etiam affinitas. Quod enim postea additur in Ecclesia, sacramentum non est, sed sacramentale. Impedimentum verò nó oritur ex sacramentalibus, sed ex sacramento. Tum etiam, quia qui absque solemnitate baptizat, affinitatem contrahit, vt certum videtur. Ergo & qui suscipit. Quæ enim diuersitatis ratio assignari potest? Tum denique, vt omittam alia, quæ in re minus perspicua necessaria non sunt, impedimentum hoc ex iure Ecclesiastico inductum est, at iura non distinguunt de baptismo solemni, aut non solemni. Ergo neque nos debemus distinguere. Et quidem, si susceptores in Ecclesia designati, vt fideiussores sint, & sponsores pro puero, vt dictum est, non minùs fideiussor est in baptismo minus solemni, quam in solemni, atque adeo eodem modo spiritualis pater baptizati, & ex consequenti tenebitur etiam spirituali affinitate.

6 Addendum idem iudicium ferendum, cum baptismus in necessitate confertur, cùm iura non distinguant, nisi in parte, qui tenet proprium filium, vt modò dicam. An autem cùm baptizatus ob dubium rerum baptizatur, cõtrahatur cognatio, ex dictis patet ; si enim conuenerit primum valere, ex reiteratione nulla contrahitur cognatio, cùm tamùm ornatur ex his duobus sacramentis valide celebratis *c. 1. de cognat. spirit. in 6.* Si verò primo collatum nullum fuerit, contrahitur ex secundo propter eandem rationem.

7 Denique tertiò supereſt explicandum, an siquis ex parentibus naturalibus suscipiat puerum in baptismo, cõtrahat cognationem cum altero coniuge, ita vt nequeant petere, nec reddere debitum. In huius decisione sigillatim procedendum est. In primis illud certum, nequaquam dirimi matrimonium superueniente cognatione spirituali, licet aliquando impediatur matrimonij vsus.

8 Sed his videtur obstare difficilis textus Deus dedit Pontificis in epistola decretali, quæ nuper excusa extitit inter decretales, quæ prodierunt ex Bibliotheca Vaticana, ex qua epistola desumptus est text. *in c. peruenit 30. q. 1.* In qua epist. post ea quæ recitantur in eo canone qui apud Gratian. extat, ista dicuntur : *Mulieres vero cum separatæ fuerint pro hac illicita re à proprijs viris, totam præcipimus recipere dotem, quam in die nuptiali receperunt, & post expletum annum recipiant alium virum, similiter & vir vxorem.* In quibus, cùm à Pontifice quæsitum esset, an mulieres, quæ ob magnum populorum concursum in Sabbatho Paschæ filios suos leuarant de baptismo, si pro eo debeant ad suum proprium redire vsum, respondet separandos, vt nullo vnquam modo se reciprent in coniugio mulieres ac viri, qui quacunque re suos susceperunt natos, sed separent se, ne iudente diabolo tale vitium peccati inolescat per mundum. At si id demus, quanta rerum absurditas sequatur, quis non videt? sebuitur enim in Ecclesia potestatem esse dissoluendi matrimonium ratum consummatum Cum enim iure Ecclesiastico inductum sit cognationis spiritualis impedimentum, si illo superueniente voluit Romanus Pontifex matrimonium dissolui, quandoquidem facultatem concedit, vt post annum peractæ scilicet pœnitentiæ alium virum accipiat, & vir aliam vxorem, planè sequitur iure Ecclesiastico dissolui matrimonium ratum fidelium consummatum.

9 Hugo, quem referunt Archidiaconus & Turrecremata *in cap. peruenit*, exsistunt hic tantum agi de separatione à commixtione carnali ad tempus ad agendam pœnitentiam : vel absolutè in perpetuum retento vinculo, neuionum hoc, quod eo sæculo frequens erat, in dies sæpe ret. Sed hoc, vt vidimus, ipsotextu refelliur, vtosque enim : *Post annum accipiat alium virum, vt vir fœminam.* Nec etiam videtur textus consona inter pre atio, quam refert Turrecremata in eo capite, scilicet sermonem esse non de connunctis, sed de coniungendis, cùm in quæstione proposita dictum sit, *debeant ne viri & mulieres ad suum proprium redire vsum.* Item illa, *autem restituendam à viris, quam in die nuptiali receperunt.* Item illa, *post annum expletum ex eo postquam à proprijs viris separatæ fuerint, recipere posse alium virum.*

10 Veilem huius textus difficultatē ab alijs examinatā videre : sed neque attigit quisquam, cùm integram decretalem non legissent. Mihi ergo ista considerantí se se offert in primis vnus tantùm vocalæ mutatione facilè textum constare, scilicet, si legamus pro *alium*, *illum* cuius facilis in vetustis Characteribus mutatio esse potuit, quasi iubeat Pontifex, vt per annum separentur ad pœnitentiam, & quo eo tempore non desint vxoribus alimenta, restituatur à viro dos, quam die nuptiali acceperat. Adiuuat hoc quod potest hac licet leui coniectura, quod non dixerit, & vir alium vxorem, sed vir vxorem.

11 Vel dico duas esse partes distinguendas in isto casu Canonis, aut de duobus personarum generibus agi in illo, scilicet, de iam coniugatis, quæ proprios filios susceperunt, & de his, quæ ex vago concubitu cum filios iam susceperant, concubinarum suarum, vel eanem, cum quibus sponsalia tantùm contraxerant, filios de fonte leuarant, in tanto hominum concursu : & singula singulis accommodanda. Iis qui iam coniugati filios leuarant de fonte, vt separent se ad tempus, continentiæ, & pœnitentiæ causa. Iis autem, cum quibus vagus tantùm concubitus intercesserit, aut sponsalia, separentur, nec nubant, sed restituatur dos, si qua forte à viro recepta fuerat in die nuptiali, ad est, cùm de nuptijs pacta firmata sint.

12 Vel dico totum textum intelligendum de his, qui filios leuarant, quos de concubinis sine coniugio susceperant. Cui dubitationi optimè respondet, statuere etiam ab alijs Pontificibus, ne se in coniugio reciperent, id est, ne inter eos celebrari posset matrimonium. Et quia fortè aliqui vin & mulieres intelligentes, quod filium leuassent, sibi impedimento non esse, contraxerant matrimonium post leuatos filios de fonte, separari iubet; non quia matrimonium validum dissoluatur, sed quia nullum fuerat ratione impedimenti. Et quia reuera non subsistebat matrimonium, statuit Pontifex reddendam esse dotem vxori, quæ separatur à matrimonio post impedimentum celebrato, & pœtacta vnius anni pœnitentia pro delicto, liberum esse alijs viris copulari. Placet autem textum ipsum de viris vel fœminis, qui filios in concubinatu susceptos leuarant potuis, quàm de alijs, quod dicat quæsitum esse de his, qui proprios filios suos leuarant. Quare non potest vniuersè intelligi de his, qui filios leuarant alterius, & postea cum eorum parentibus contraxerant. Deinde quia addit verbum illud, *nescientes*, cùm tamen ignorantia tam iuris, quam facti coniugium excusat, ne impediatur à petendo, & reddendo debito *c. de his 30. q. 1.* vt dicam staim, & non coniugatum non excusetignorantia iuris, vi dicemus modò.

13 Deinde dicendum est, si vnius ex parentibus in casu necessitatis tenuit, nulla affinitas oritur, ita disponente Ecclesia *cap. ad limina 30. q. 1. & c. si vir. de cognat. spirit.* Est quæ communi Doctorum sententia. Similiter nec deriuatur vllum cognationis vinculum, si cum ignorantia probabili iuris vel facti, aut etiam fraude aliquam effectũ est, vt quis suum filium teneret. De fraude probat textus *in cap. nosse, dictum, c. de eo 30. q. 1. si vir, de cognat. spirit.* De ignorantia textus *in c. de his 30. q. 1.* Venim & hoc sub aliqua distinctione intelligendum. Si enim filium suum ex legitima vxore susceperit, cum ea ignorantia iuris aut facti non contrahitur vinculum cognationis ; at si filius fuerit ex concubina, si ad fuerit ignorantia facti, non contrahitur cognatio, benè tamen cum ignorantia iuris, vt docuit

Digitized by Google

docuit Nauarrus *in ſumm. cap. 22. num. 40.* atque adeò illam vxorem ducere non poteſt. Æquum enim videtur, vt iura potiùs ſaluent matrimonio contracto, quam contrahendo. Quamuis, vt verum fatear, eius diſcriminis non inueniam firmum fundamentum. Sed de hoc iterum infrà *lib.* 10.

CAPVT XLI.

De impedimento cognationis legalis.

SVMMARIVM.

1 *Quid agendum.*
2 *Adoptio eſt impedimentum.*
3 *Variæ ſpecies cognationis legalis.*
4 *Explicantur, ibid.*
5 *Inter quas perſonas contrahatur hoc impedimentum.*
6 *Quando comprehendat infideles.*
7 *Superueniens neque dirimit, neque impedit debiti petionem.*
8 *Illegitimam etiam habere cognationem legalem cum adoptato.*
9 *Huiuſmodi cognati non contrahunt excommunicationem latam contra conſanguineos nubentes.*

1 DE eo Gratianus 30. *q. 3. cap.* 1. *& cap. per adoptionem*, & extat titulus in decretalibus *de cognatione legali.*

2 Supponendum autem eſt, ſiue ſit adoptio perfecta, quæ dicitur *arrogatio*, ſiue imperfecta, quæ communi nomine appellatur *adoptio*, quam in multis differant, quæ recenſere non eſt inſtituti noſtri; attamen quod ad præſens attinet, in eo conuenium, quod vtraque adoptio impedit, & dirimit matrimonium. Quæ communis ſententia eſt. Nam vbi iura de adoptione non diſtinguunt, nec nos debemus diſtinguere, niſi inde aliquas turpitudo ſequatur, quod non recte ſeui fundamẽto indicatur à Thoma Sanctio *lib. 7. diſp. 63. num. 9.* in his quæ iuris Eccleſiaſtici ſunt. Adoptionem autem eſſe impedimentum dirimens matrimonium contra Speculatorem, & Ioannem Andream, conſtat ex *cap. ita diligere, cap. per adoptionem 30. quæſt. 3. & cap. vnico, de cognat. legali*, quibus leges ciuiles probantur, *Ladoptiuus, D. de ritu nupt. & Inſtit. de adoptionibus*, adiuncta definitione Tridentini *ſeſſ. 24. cap. 3.* & 4. Meritò autem eiuſmodi impedimentum inductum eſt, quia lex eas perſonas excluſit à matrimonio, quas neceſſe erat cohabitare, ne ſi inter eas liceret carnalis copula, facilè pateret concupiſcentiæ locus, ad quam reprimendam matrimonium ordinatur. Et quia filius adoptiuus verſatur in domo patris adoptantis, ſicut filius naturalis, ideo legibus humanis prohibitum eſt inter illos matrimonium contrahi. Quæ prohibitio fuit etiam per Eccleſiam approbata.

3 Sunt autem tres ſpecies cognationis legalis. Prima eſt inter adoptantem & filium adoptiuum, & filios etiam adoptati, & eius poſteros, quæ eſt quaſi conſanguinitas recte lineæ, perſeuerateque vſque ad quartum gradum, vt docuit Cardinalis Toletus *lib. 7. ſum. cap. 22. num. 45.* iuxta documentum quod habet *num. 72.* Quoties duo ſic ſe habent, vt alterum ſit metiens, & alterum menſum, lex quæ corrigit & limitat metiens, cenſetur conſequenter corrigere & limitare menſum, ſi eadem in vtroque ratio militet. Cùm enim ſpecialis deciſio de gradibus cognationis legalis in iure Canonico non extet, id menſurandum eſt iuxta conſanguinitatis gradus, nec perpetuò debet extendi.

4 Secunda ſpecies cognationis legalis eſt inter adoptiuum & vxorem adoptantis, & è contra inter vxorem adoptati & adoptantis, quæ eſt quædam quaſi legalis affinitas, menſuraturque gradibus affinitatis ob reuerentiam, quæ parentibus naturalibus debetur. Tertia eſt inter filios naturales & ipſum adoptiuum, ſiue legitimi ſint, ſiue illegitimi, quidquid dicat Nauarrus *in ſumm. cap. 22. num. 41.* cùm iura non diſtinguant, & eadem militet ratio. Quæ cognatio legalis tandiu permanet, quamdiu adoptio *cap. per adoptionem 30. quæſt. 3. & cap. vnico, de cognat. legali.* Extincta enim adoptione extinguitur hæc tertia ſpecies cognationis legalis. Extinguitur autem adoptio vel morte ciuili, vel naturali, vel emancipatione, vel ſi adoptiuus contrahat inceſtuoſas nuptias, vel ſi adoptatus fiat patritius, vel Epiſcopus, de quo communiter videndi Sumiſtæ. Inter ipſos autem legales filios non eſt aliqua cognatio legalis, cùm nullo iure ſtatuatur, eſto cerni poſſit ex conuictu aliquod periculum incontinentiæ: tamen cũ tarò plures adoptari ſoleant, & ius de eo ſileat, non licet extendere, cùm hæc pendeant ex iure Eccleſiaſtico. Similiter inter parentes naturales adoptati, & inter adoptãtes nulla cognatio legalis contrahitur, propter eandem rationem.

5 Ex dictis ſequitur primò inter adpotantem & filium legalem, ac eius filios, & ſimiliter inter vxorem adoptantis ac poſteros adoptati perpetuum oriri impedimentum. Nam iuxta tempus, quo hodie prorogatur hominum vita imminutis corporis viribus, vix fieri poteſt, vt pater legalis perueniat ad quintum gradum deſcendentium filij adoptati. At verò inter legalem & naturalem filium eſſe tantùm impedimentum ad tempus, quo fundamento nonnulli, quos refert gloſſa *in d. c. vnic. de cognatione legali*, exiſtimarunt, ſi filius legalis cum filia naturali contrahat matrimonium, peccare quidem, ſed tamen validum eſſe, eo quod impedimentum tantùm temporale ſit. Verùm horum ſententia manifeſtè eſt contra deciſionem Pontificis *in d. c. vnic.* Quamuis enim impedimentum illud temporale ſit, inducit effectum perpetuum, hoc eſt, quod pro illo tempore nullum ſubſiſtere matrimonium poſſit. Exẽplum eſt in puero ante nubilem ætatem, qui pro eo tempore in habilis eſt ad matrimonium contrahendum *cap. vnico 30. q. 2.*

6 Colligitur ſecundò impedimentum hoc eos fideles comprehendere, apud quos ex legibus proprijs nullum ſit matrimonij ratione vinculi ex adoptione prouenientis.

7 Tertiò ſi hoc impedimentum ſuperueniens non dirimeret, nec impedire debiti exãctionem, quia nullo cauetur iure. Dirimit autem ſponſalia, cùm impediat & dirimat matrimonium, cuius promiſſio eſt in ſponſalibus.

8 Sed quæres quid dicendum ſi filius naturalis ſit illegitimus, an habeat cognationem cum adoptato? Ego exiſtimo cognationem eſſe, & ideo impedimentum. Neque obſtat quod erga filium illegitimum non ſit actus patriæ poteſtatis, poteſt enim alijs modis extingui, ſcilicet morte adoptantis.

9 Illud denique addendum eam excommunicationẽ, quam incurrunt conſanguinei contrahentes, de qua ſuprà, non comprehendere eos, qui tenentur vinculo cognationis legalis aut ſpiritualis. Nullum enim extat ius, & in pœnis locum non habet extenſio ad ſimilem caſum.

De impedimento ſeruitutis, vel conditionis.

CAPVT XLII.

Seruorum coniugia etiam inuitis dominis fuiſſe valida.

SVMMARIVM.

1 *Reſtricta poteſtas dominorum in ſeruos legibus Eccleſiaſticis.*
2 *Ad ſtatum Monachi, clerici, vel coniugis aſſumendum domini conſenſum requiſitum, cum diſcrimine tamen, & 3.*

4 *Peccat*

Digitized by Google

4 *Peccat dominus qui impedit seruorum coniugia, vel maritale consortium.*

5 *Vel qui vendit seruum in distantem locum, ita vt impediatur vsus matrimonij.*

6 *Quid si serui contrahentes pareant diuersis dominis.*

1 QVamuis olim humanis legibus magna dominis, ac late patens in seruos potestas data fuerit, at legibus Ecclesiasticis ea ex parte fublata. Nam illis necis vitæque potestas adempta, vt constat ex Agathensi Concil. *Can.* 68. Epaunensi *Can.* 35. Mogumtino sub Rabano Mauro *cap.* 12. & V Vormatiensi *cap.* 38.

2 Vt autem ftatum eligerent vel Monachismi, vel coniugij, necessarius erat dominorum consensus, cum discrimine tamen. Nam quod ad ftatum religionis attinet, non solum prohibitum ne assumerentur, sed etiam professio irrita ac nulla extitit. Gelasius *epist.* 9. quæ est ap Episcopos Lucaniæ ibi, *generalis quærela*, & Calchedonense *actione.* 11. *cap.* 4. & habetur apud Gratianum 16. *quæst.* 1. *cap. qui vero.* Gregorius lib. 2. epist. indict. 11. epist. 39. *Præterea quia Felix defensor puellam nomine Catellam habere dicitur, quæ cum magis lacrymis, ac vehementi desiderio habitum conuersionis appetit, sed eam præfatus dominus suus conuerti minimè permittit: proinde volumus, vt experientia tua præfatum Felicem adeat, atque puellæ eiusdem animum sollicite requirat, et si ita esse cognouerit, pretium eiusdem puellæ suo domino præbeat, & hac eam monasterio dandam cum personis grauibus domini auxilio transmittas,* & lib. 4. epist. 27. & 44. in fine, & lib. 10. epist. 3.

3 Attamen quod ad ftatum matrimonij pertinet, prohibitum illis quidem ab sque dominorum voluntate contrahere; at semel contracta matrimonia valebant, nec dominus, licet id aliquando præsumpserint, licuit illa dissoluere. Verum quæ dices in Canonibus quos subijciam. Iulius Primus in decreto apud Gratianum *cap. omnibus* 29. *q.* 2. *Omnibus nobis vnus est Pater in cœlis, si autem omnes vnam legem habent, ergo sicut ingenuus dimitti non potest, sic nec seruus semel coniugio copulatus vlteriùs dimitti potest.* Concilium Aurelianense IV. *c.* 24. *Quæcumque mancipia sub specie coniugij ad Ecclesia confugerint septa, vt per hoc credant posse fieri coniugium, minimè eis licentia tribuatur, nec talis coniunctio a clericis defendatur, quia probatum est, vt sine legitima traditione conuentij pro ordine statuto tempore ab Ecclesia communione suspendatur, ne in sacris locis turpi concubitu misceantur, de qua re decernimus, vt parentibus aut proprijs dominis (prout ratio poscit personarum) accepta fide excusati sub separationis promissione tradantur, postmodum tamen a parentibus atque dominis libertate concessa, si voluerint, eos propria voluntate coniungant.* Gregorius Magnus *lib.* 7. *epistol.* 12. *Cabilonense II. canon.* 30. Adrianus in *Append. Concilij Lateranensis part.* 4. 5. *cap.* 7. & habetur *cap.* 1. *de coniug. seruorum.* Id quod rationi valdè consentaneum est. Tum quia nullus Christianus prohibetur accedere ad sacramenta per se instituta in remedium propriæ infirmitatis: tum etiam quia contractus matrimonij est de iure naturali: at vero seruitus introducta est iure gentium; ius autem naturale antiquius & potius est multò, atque adeò fortius. Quam rationem assignat D. Thomas *in addit. ad* 3. *part. quæst.* 52. *art.* 2. Et quamuis potuisset Romana Sedes seruum inhabilem efficere ad matrimonium incundum multo domino, sicut & potest quemuis in singularis inhabilem reddere iusta de causa, & sicut eundem seruum inhabilem ad professionem reddidit, & forsan aliquando apud nonnullas Prouincias imitarunt Episcopi seruorum coniugia contra dominorum voluntatem, vt dixi supra *lib.* 2. *cap.* 1. meritò tamen diuersam in his ftatibus dispositionem edidit. Tum ob rationem dictam, quia matrimonium est propriæ infirmitatis remedium, cuius nullus actus extra matrimonium licet; at religionis ftatus obseruantia aliis etiam medijs suppleri potest. Tum etiam quia coniugatus ex natura matrimonij non ita impeditus est, quominus suas operas impendere domino possit, sicut religiosus, cuius exercitia minùs expeditum relinquunt ad obsequium domino præstandum. Inhonestus euam, & indecens famulatus religiosi in obsequium domini: sicut & ob sacri Ordinis dignitatem, qui characterem imprimit indelebilem, ftatuimus est, vt seruus contra voluntatem domini nec manumissus ordinaretur ab Episcopo scienter, duos dare domino seruos cogeretur Episcopus, *c. si seruus, dist.* 54. ex Aurelianensi I. Aurelianensi V. *c.* 6. Idem ftatuitur, si dominus honesto serui Clerici obsequio contentus non sit. Quamuis in Toletano Concilio, quod habetur in Append. Lateranensi. *p.* 50. *c.* 56. deponi iubetur ab ordine, & tic domino restitui.

4 Ex dictis colligitur peccare mortaliter dominum, qui impedit seruorum coniugia, cùm illis liceat iure naturali contrahere, & pro illis etiam ftent leges Ecclesiasticæ. Peccat etiam Dominus, si impediat inter seruos coniugatos maritale commercium, quantum æquitas postulat, alias frustra contractum esset matrimonium, si negaretur vsus. Imò adeo est ftricti iuris eiusmodi vinculum, vt siue seruj contraxerint inuito domino, siue illo annuente, & consentiente, quoties est probabile periculum in continentiæ, & alias non est notabilis iniuria domini, potiùs fauendum est coniugali obligationi, quàm domini obsequio. Vinculum enim matrimonij ftrictius est vinculo seruitutis. Vnde quando ista duo vincula concurrunt, obligatio coniugij præualere debet, vt docuit Diuus Thomas *supra citat.* quem postea non pauci secuti sunt. In re etiam dubia cauendum potiùs matrimonio videtur. At sicut dominus pati tenetur iacturam aliquam in seruorum operis, quo illis moderatum vsum coniugij liberè concedat: ita etiam tenetur seruus, ad idque compellì à domino potest, ne nubat in loco distanti, si in proximo potest, ne se domini seruitio subtrahat, vt docuit Gabriel *in* 4. *dist.* 36. *art.* 3.

5 Secundò colligitur etiam peccare dominum, qui vendit seruum coniugatum in locum ita distantem, vt impediatur vsus matrimonij. Quamuis enim dominus non prohibetur seruum vendere post coniugium, attamen ita vendere, vt impediatur vsus matrimonij, non potest. Id quod verum est sine domino annuente vel renuente, ac reluctante contraxerit, vt docet Diuus Thom. *vbi supra* & glosia *in cap.* 1. *de seruor. coniug. verb. seruitia*, & alij non pauci, nisi ea vendito fieret ex consensu vtriusque coniugis, aut si cum ingenua vel liberta seruus nupsit, quæ illum abeuntem sequi potest, & tenetur. Ratio autem huius est, quia si dominus peccat impediens vsum matrimonij seruorum, multò grauius peccabit, si perpetuò impediret illum in longinquas partes ablegando. Iinò ex Diui Thomæ verissima sententia cogendi sunt domini ab Ecclesia, ne seruos ea ratione distrahant. Nec vero eadem ratio est de seruo antequam nuberet, & postquam nupsit, vt quia ante coniugium licebat vendere in quecunque loca, liceat etiam post matrimonium: est enim ftrictius & antiquius vinculum, & obligano coniugij præponderans vinculo seruitutis.

6 Quod si seruus contraxerit coniugium cum serua, iisq; diuersis dominis pareant ita loco distantibus, vt inter se inuicem copulari non possint, aut dominus iusta vrgentique causa, quia malè mongeratus est seruus, nec fidelis, & non potest in eodem oppido distrahere, alio in loco vendit, tunc vel dominus vnius cogendus est alterum seruum emere, vel alius eius oppidi incolat, vt seruili conjugati degant in eodem oppido sine periculo incontinentiæ: vel denique alterum illorum emat Ecclesia argumento *cap. fraternitatis* 54. *distinct.* ne impediatur vsus matrimonij. Quamuis autem aliquæ leges ciuiles his, quæ hactenus diximus, repugnent, Ecclesiasticis tamen legibus, ad quas pertinet matrimonij causam suscipere, abrogatæ sunt.

APVT

CAPVT XLIII.

Seruitutem ignoratam dirimere matrimonium, non verò cognitam.

SVMMARIVM.

1 *Seruitus ignorata impedimentum dirimens.*
2 *Quo iure, explicatur sub distinctione.*
3 *Non ignorata non dirimit.*
4 *Secus est de conditione libertini.*
5 *Quid si reddat debitum, cum dubio de seruitute petentis.*
6 *Detecta seruitute posse eum, qui liber est, separari, quod si nolit, alium esse compellendum contrahere.*

1 QVamuis ignoratio vel æqualis, vel etiam melioris conditionis nullo iure dirimat matrimonium, nisi eo modo, quo errore dirimi diximus, cùm dat causam contractui suprà *lib.* 4. At communis certaque sententia est seruitutis conditionem ignoratam dirimere matrimonium, *c. quis libertus, c. siquis ancillam, c. siquis ingenuus, c. si fœmina, c. cuius vir 29. quæst.* 2. Concilium Bauaricum apud Duingolingam *c. 10. de eo quisquis seruorum nobilem fœminam habuerit in coniugium, & non præscuit, ita constituit vt iterum libera esset, dimittat seruum, & postea non redigatur in seruitium, sed esset libera.* Alexander III. *in c. proposuit, de coniugio seruorum.* Innocentius III. *in cap. ad nostram ibi, eodem tit.* Quod quidem verum est, etiam si post matrimonium manumissus fuerit seruus, perseuerat enim idem consensus, ac prius perseuerabat. Imò, quantum ego iudico, etiam si modicum tempus desit, vt libertatem consequatur ex manumissione domini, Idem quoque de liberta ad tempus iudicium est.

2 Quo autem iure dirimat seruitus ignorata dissensio est. Nonnulli censent iure naturali id fieri. Alij verò cum D. Thoma *in dicta quæst. 53. art. 1. ad 3.* censent iure tantùm Ecclesiastico, quod valdè tamen consonum sit iuri naturali, in fauorem, scilicet libertatis, & etiam quia statu seruitutis impediat multum coniugalis debiti obligationē. Ego tamen existimo distinctione vtendum. Si enim error seruitutis sit antecedens, & in eū feratur consensus, nubatque, quia liberum existimauit, certum est iure naturali etiam dirimi matrimonium, reducitur enim ad impedimentum erroris. At verò cùm error seruitutis non dat causam contractui, neque animus expressè quidquam de ea conditione cogitat, in quo casu iure naturali valeret matrimonium iuxta dicta *lib.* 4. cùm sit error circa qualitatem, nullum est iure tantùm Ecclesiastico, vt posterioris sententiæ Doctores affirmant. Quod quidem constituit ius Ecclesiasticum, ne fiat iniuria homini ingenuo. Ex quo fit matrimonium contractum inter seruos infideles ignorata etiam seruitute, in eo secundo casu valere, nisi specialiter eorum legibus aliter statuatur.

3 Diximus autem seruitutem ignoratam dirimere matrimonium. Si enim adsit vel scientia seruitutis, vel saltem opinio, aut probabile dubium seruitutis, matrimonium tenet. Imò etiam si adsit affectata ignorantia, vt scilicet cum ea potiùs fuerit, si inueneris esse mancipium, illam abnicias. Ignorantia enim affectata in eo casu æquiparatur scientiæ. Et quidem id iure optimo se ita habet. Cùm enim hoc impedimentum in fauorem libeti, & ingenui inductum sit ab Ecclesia, iniquum est, commodum reportet ingenuus ex sua iniquitate, aut affectata ignorantia. Verum est contingere aliquando posse, vt contrahens cum seruo, quam existimabat liberam, inualide contraxerit spectato iure naturæ, & foro conscientiæ, & tamen in externo foro, quia non præsumitur ignorantia cohabitare cogatur, vt si adfuerint seruitutis indicia, quæ prudenti hominī statum seruitutis aut ostenderint, aut saltem probabile dubium iniecerint. Addo etiam si ita affectus esset, vt etiamsi iciret mancipium esse, contraheret, adhuc nullum esse coniugium, quia ad matrimonium requiritur plene voluntarius consensus, ille autem est negatiuè voluntarius, atque adeò insufficiens, vt dixi supr. *lib.* 4. Quamuis alij oppositum censeant, inter quos Syluester *verb. matrimonium* 8. *quæst.* 3. Nobiscum tamen Antonin. 3. *part. tit. 1. cap. 3.* Soto *in 4. dist. 35. art. 1.* Pateret certè multis calumnijs locus, cùm facilè esset, & eum, animum asserere, & negare.

4 Diximus etiam seruitutem ignoratam id efficere, quia conditioni libertini non id concessit ius Ecclesiasticum. Vnde quamuis de liberta ad tempus idem iudicium, ac de seruo ferendum, diximus: at conditio libertini etiam ignorata non dirimit matrimonium, neque efficit connubium illegitimum. Neque enim ex iure Ecclesiastico, quo id impedimentum inducta est seruitus anteacta, sed præsens ignorata dimit matrimonium, secus de conditione libertini dicendum, si in ingenuitatem expressè feratur consensus, iuxta dicta suprà *lib.* 4. Tunc enim idem iudicium ferendum esset, ac de impedimento erroris diximus *ibidem.*

5 Sed quæret aliquis primò. An si postquam aliquis vel ignorans, vel probabiliter dubitans de seruitute alterius coniugis, reddat debitum, efficiatur validum matrimonium. Et tunc distinguendum videtur. Nam vel reddit animo fornicatio, & sic nullum efficitur matrimonium: vel reddit debitum animo maritali, & in eo casu validum efficitur *cap. siquis c. ad nostram*, consentiente etiam alio, & si adsint ea, quæ iure nouo Concilij Tridentini necessaria sunt ad valorem matrimonij: nam post Tridentinum clandestina matrimonia nulla sunt. At si accedat animo quasi maritali, hoc est tantùm ne de fraude ius alterius coniugis, quod facere potest, & tenetur iuxta Ecclesiæ præceptum *in cap. Dominus, de secundis nuptijs, & cap. inquisitioni. de sententia excommunicat.* De quo late infrà, reseruato tamē suo iure, vt quoties cōstiterit de cōditione seruitutis, recedere possit, nō efficitur matrimonii eo cōsensu. Nam ille animus tantùm non est affectus maritalis. Ita Gabriel Vazquez *1. 2. disp. 66. cap. 5. num. 29. & 30.* & dicam infra *lib.* 10.

6 Secundò quæret aliquis, an detecta seruitute posset is, qui liber est, separari ab sque Ecclesiæ iudicio. Respondeo separari posse quoad torum, & etiam quoad habitationem, si scandalum absit: alias necessarium est Ecclesiæ iudicium. Quod si defectus fuerit probationis, tuta conscientia potent in partes longinquas recedere, vbi sine vllo scandalo inire cum alio coniugia possit. Si autem detecta seruitute is, qui liber est, in coniugio parmanere velit, seruus si contraxit verè sciens se esse seruum, compellendus est per Ecclesiam denuò consentire, non ex vi primi contractus, qui nullus est vt dixi, sed ob illatam iniuriam. Si tamen bona fide contraxit, existimans se esse liberum, æquum quidem est, non tamen tenetur denuò consentire.

CAPVT XLIV.

In quibus casibus seruus ex matrimonio adquirat ingenuitatem, & quo iure?

SVMMARIVM.

1 *Quæstio proponitur.*
2 *Ancilla nupta patrono fit ingenua. Id prouenire ex iure positiuo quidam sentiunt. ibid.*
3 *Verius ex iure naturali, & 4.*
5 *Idem fieri ex vi matrimonij, quoties ingenuus nubit seruo, nisi aliud obstaret.*
6 *Coniux alio renuente, non potest se in seruum vendere.*
7 *Obijciuntur nonnulla, & diluuntur, & 8.*

Non

Digitized by Google

1 NOnnulli casus assignari solent, in quibus seruus ex matrimonio ingenuus efficitur, qui tamen, quamuis ego iudico, ad vnum, & eandem radicem, atque principium reducuntur, vt ex dicendis constabit.

2 Primo igitur, si patronus ancillam in matrimonium ducat, libertatem adquirit. Quo autem iure id fiat dissentio est. Iure communi ita esse, sentit glossa *in cap. siquis ancillam 2. dist. 34. verb. ancillam*, Archidiaconus, Dominicus, Turrecremata *ibidem*, Syluester *verb. seruitus, quæst. 4. in fine*, & iure nostri Regni ita se habere docet Gregorius Lopez *l. 1. tit. 15. part. 4.* fatenturque communiter Doctores. Thomas Sanctius iure tantùm nostri Regni dicit fieri, non iure naturali.

3 Ego tamen existimo id orisi ex iure ipso naturali, ac proinde locum habere iure communi, cùm de eo nulla dispositio sit. In quo non rectè Thom. Sanch. *lib. 7. disp. 20. n. 11.* itaque, si probauero iure naturali libertatem consequi ancillam, eo ipso quod patronus ducit illam in vxorem, probatum manebit, idem dicendum esse iure communi, cum nulla eius exstat in oppositum dispositio.

4 Et imprimis id ostendo ex ipsa natura matrimonii. Matrimonium enim suapte natura talis virtutis est, inquit optimè Gabiel Vazquez, qui mihi huius sententiæ auctor est *3. part. disput. 81. cap. 8. n. 41.* vt si aliquis ducat vxorem, quam antea seruam, & ancillam habuit, iam deinde illa ad dignitatem matrimonij euecta, absque alia lege, & pacto iure ipso coniugij solùm libera, & ingenua permaneat. Ita enim ardum est vinculum coniugij, vt duo sub eodem thalamo commorentur, & eodem tutilo ac nomine gaudeant honoris Regis videlicet, aut Imperatoris, *Authentica de consobrinis, §. si autem collat. 4. & l. mulieris, C. de dignitatibus*, & in nostro Regno *l. 9. tit. 2. part. 2.* & postquam consummatum fuerit matrimonium dicuntur vna caro. Hanc autem esse naturam matrimonij optimè docuit Leo Pontifex *in capit. non omnis* ex epistola ad Rusticum *numer. 4.* de quo multa infrà cap. 53. in fine. *Nuptiarum fœdera inter ingenuos sunt legitima*. Hæc autem omnia pugnant cum statu seruitutis, atque ideo seruilis conditio matrimonij æqualiate extinguitur. Id quod etiam lex nostri Regni cuata aperte indicat his verbis. *Tan gran fuerça ha el matrimonio, que luego que el padre y la madre son casados se facen perende los hijos legitimos. Esso mismo seria si alguno viuiesse hijo de su seruo, y despues desto se casiasse con elia, ca tan gran fuerça ha el matrimonio, que luego que es fecho es la madre porende libere, e los hijos legitimos*. In quo non legem nouam esse dicit, sed naturalis iuris, & æquitatis rationem explicuit. Vnde repugnat omnino patronum nubere ancillæ suæ in seruitute manenti. Sed eo ipso etiamsi Dominus nolit, ingenua efficitur,

5 Hinc colligo primò tantam esse vim matrimonij, vt quantum est ex se, quoties ingenuus nuberet seruo, extingueret statum seruitutis, nisi repugnaret illi, vel impediretur ea vis iure altero, quæsito domino, & patrono, quo iniuius priuari non potest, cùm sit prior domini conditio. Ex quo consequenti consideratione fit, vt quoties vel perseuerat istud ius impediens, vel contrahens ingenuus non cedit iure suo, matrimonium sit iure naturali nullum, vel Ecclesiastico, vt dicebam cap. præcedenti. Inde fit seruitutem cognitam non dirimere, quia aliud est copulari matrimonio cum illo, cuius est seruus, quod pugnat cum matrimonij vi, & efficacitate. Aliud eum, qui alterius est seruus, copulari cum alia ingenua. Quod, & si dedecet matrimonium, quod æqualiatem inducit, vt cùm vna caro sint medietas ingenua, medietas in seruitutem redacta sit, non tamen repugnat, cedit enim cognita seruitute contrahens iure suo. At quoties ingenuus cōtrahit ingnorata seruitute, & alias est consensus Domini, siue quia ille collocat, siue dotem dc signat, siue videt, & tacet, matrimonium valere censetur, non tam ure positiuo, quam naturali, explicato tamen lege positiua. Id enim indicatur in *Authentica ad hæc, C. de Latina libertate*, ibi, *qui suam ancillam credens tradidit in matrimonium tanquā liberam, siue concesserit dotale instrumentum, siue non, aut scient cam duci, tacuit ex studio, dominium etiam amittit, eaque ad ingenuitatem rapitur*. Idem dicitur de seruo. Vbi conuenienter vtitur hoc verbo, *Rapitur ad ingenuitatem*, quo explicat, & efficacitatem matrimonij. Id enim subtato iure patroni quod impediebat, rapit seruum ad statum ingenuitatis. Cui fauet quod habetur *Authentica de nuptiis, collatione 4. si verò, versic. hoc autem decernimus*, vbi agens, quando Dominus tradit ancillam libero ignoranti seruitutem, inquit. *Non erit iustum tale non consistare matrimonium, sed tacitam libertatem sequi, siue virum, siue ancillam, cum tale aliquid à Domino sit. Et l. 5. tit. 22. part. 4. Casando siervo alguno con muger libre sabiendolo su senor, y non lo cotradizendo, faz se el siruo libre porende*. Idem est si dominus dotem conficiat, quod solium est in liberis personis solùm procedere, inquit Imperator *Lunica, §. sed & si quis, C. de Latina libertate*.

6 Secundo colligitur cum glossa *in d. cap. perlatum*, & aliis ex ipsa vi matrimonij deduci nequaquam posse, nec virum retinente vxore, nec vxorem tenuente viro se tradere in seruitutem, quidquid dicat Thomas Sanchez *lib. 7. disp. 23. num. 2.* de viro, scilicet, posse se subijcere seruituti retinente vxore. Itaque iure ipso naturali est irrita ea venditio, neque approbata vllo iure Ecclesiastico. Probatur eo potissimum fundamento quia vir non habet potestatem sui corporis, sed vxor, & e contra. Non ergo potest cum præiudicio coniugis se alteri tradere. Res enim semel ex iure iustitiæ vni obligata, non potest alteri ex iustitia obligari, nisi alter illorum velit iuri suo in aliquo præiudicari. Igitur cùm renuit, & dominus ius suum illæ sum esse vult, nequaquam potest valere traditio, & ex consequenti nec venditio facta alterius coniugis. Ex eo enim non tantùm vir vxoris, sed etiam vxor vni vota irritare potest, quæ sibi præiudicant, & professio in religione renuente vxore nulla est, quamuis sint vincula diuersæ rationis, scilicet, religionis, & iustitiæ. Et quamuis iure naturali non pugnet virumque vinculum, at iure naturali potest illum à monasterio extrahere, & ad se reuocare, quamuis vinculum religionis maneret. Ergo iure ipso naturali impedit potest vinculum seruitutis. Et quamuis non omnino sequatur præiudicium vxori, tamen aliquod sequi negari non potest, quod illa in isto casu pati non tenetur minima, cùm sit prior in iure.

7 Neque obstat primò, quod obsicit Turrecremata *in d. cap. perlatum*, quod quiuis potest dare quod suum est, vir autem est sui iuris. Nam cùm in ordine ad debitum coniugale non sit sui iuris, non potest constante matrimonio priori, & potiore iure, sui facere traditionem alteri, qua aliqua ex parte lædatur ius vxoris, aut illi sequatur præiudicium.

8 Neque obstat secundò textus *in cap. perlatum*, vbi indicari videtur sine consensu vxoris factam venditionem sui in seruitutem valere. Quæritur enim à Concilio, an vxor eius, qui se vendidit in seruum, sit redigenda in seruitutem. Respondet que, & vinculum matrimonij manere, neque illam seruam fore, cùm libero nupserit. Sed in primis is canon ex Triburiensi prouinciali Concilio desumptus est. Canones autem, quos Gratianus adducit, non maiorem auctoritatem habent, quam hi, ex quibus desumuntur. Deinde dico canonem illum nec negare, nec probare, an venditio valeat, sed quidquid de eo sit, tantùm respondere non esse redigendam in seruitutem vxorem, quæ libero nupsit. Denique dico, vt constat ex initio eius canonis, diuortium præcessisse inter eos: legitimè autem illis separatis quoad habitationem, potuit se vir vendere in seruum sine consensu vxoris, cùm ex ea venditione nullum illi sequeretur præiudicium, eò quod diuortio facto nulla esset debiti redditio.

* * *

CAPVT

CAPVT XLV.

De impedimento criminis.

SVMMARIVM.

1 *Nec solum adulterium, neque sola fides, neque sola machinatio gignit impedimentum.*
2 *Fides data vna cum vero adulterio est impedimentum.*
3 *Matrimonium consummatum cum alia coniugata valide est impedimentum.*
4 *Et homicidium cum animo contrahendi ab vtroque perpetratum.*
5 *Et homicidium ab vno tantum perpetratum vna cum adulterio.*
6 *An hoc impedimento teneantur etiam infideles, si conuertantur.*

1 VT quod ad istud impedimentum pertinet, distinctè tractetur, obseruandum primo, per adulterium tantùm, si non adsit promissio, vel fides data de matrimonio futuro, vel machinatio in mortem coniugis, nullum gignitur impedimentum, vt docuit Gratianus 31. *quæst. 1. cap. illud*, & habetur etiam *in cap. significasti, de eo qui duxit vxorem.* Vnde canon primus, & secundus huius quæstionis, qui vniuersè loqui videntur, intelligendi sunt illis subintellectis conditionibus. Similiter sola fides de contrahendo matrimonio, imò nec matrimonium re ipsa contractum non consummatum, si coniugem cui fidem adstrinxit, non cognoscat, neque impedit, nec dirimit: expressè habetur *in d. cap. significasti, & cap. fin. eod. tit.* Similiter neque machinatio in mortem coniugis, si ab vno tantùm fiat, & sine adulterio, nec impedit, nec dirimit matrimonium, nullus enim id statuit canon.

2 Relinquitur ergo vt quatuor sint casus, in quibus ex homicidio, & adulterio impedimentum oriatur. Primus est. Si adsit verum adulterium vna cum fide data de contrahendo matrimonio, defuncto altero coniuge, impedimentum est dirimens, *cap. Relatum, quæst. 1.* quod est ex Tridentini *cap. 40. cap. propositum. cap. super hoc. cap. significasti, cap. veniens, cap. fin. de eo qui duxit*, &c. Vide etiam *decis. 64. num. 1.* Consil. Farinacij. Requiritur autem vt ea promissio vna cum adulterio fiat, eodem coniuge viuente: si enim promissio fiat viuente vno coniuge, & postea contingat adulterium viuente alio coniuge, aut è contra, non oritur impedimentum; vt docet Panormitanus *in cap fin. de eo qui duxit.* Præterea satis est, vt sit nuda promissio, quamuis non firmetur iuramento. Nec necessarium est vt sit mutua, sed satis videtur, si vnus promittat, alter verò taceat, vt docet Syluester *matrimonium 8. quæst. 9.* & colligitur ex *dicto cap. relatum, & cap. significasti.* Nam illa taciturnitas, cum mutuo, & cœco amore inter adulteros, videtur esse virtualis quædam acceptatio promissionis, & vehemens insurgit occasio machinandi mortem. Quod si alter ex eis non acceptet promissionem, nõ oritur impedimentum: non enim adest fides sponsalionum, quæ sine promissione mutua esse non potest. Requiritur præterea, vt vterque scientiam habeat de adulterio. Si enim alter ex eis existimet virum primum obijsse, quamuis alter adulter sciat non obijsse, nec etiam nascitur impedimentum ex communi sententia Dixi in principio, *verum adulterium*. Nam ad illud ex sententia D. Thomæ, requiritur, & scientia coniugis, & quod primum matrimonium valeat, & quod pollutio fiat intra vas. Vnde qui fide data congrederetur cum muliere extra vas, non impediretur contrahere, quod idem ad casum sequentem obseruandum, neque enim sic fiunt vna caro, de quo Antonin. *3. part. tit. 1.* Sylueſter *verb. matrimonium 8. quæst. 9.* & alij.

3 Secundus casus est. Matrimonium cum aliqua fœmina contractum viuente primo coniuge, & superstite, est impedimentum dirimens, *cap. significasti, cap. ex litteratum, cap. cum haberet, cap. veniens, de eo qui duxit*, &c. Alexander III. *p. 6. in Appendice, cap. 13. significauit nobis.* Extant etiam Nicolai I. responsa *epist. 84. col. 2. epist. 53. col. 2. & epist. 53.* III causa Lotharij Regis, qui Theuperga prima vxore legitima viuente sibi VValdradam coniunxit, & copulauit, & postea retinere volebat. Requiritur autem in primis, vt vterque sciat, se adulterium committere, *cap. propositum*, quod est Alexandri III. *in Append. Lateran. part. 6. cap. 1. & cap. significasti, de eo qui duxit.* Quare si existimarent coniugem viuere, & reuera obijsset, nullum nasceretur impedimentum. Item si quis viuente coniuge suo, ignarus tamen, nuberet alteri, non oritur impedimentum; vel post scientiam non se miscuit carnaliter, nec fidem dedit mixta supradicta. Quod si cum dubio de prioris viri morte contraxit, non oritri impedimentum respondit Lucuius III. *cap. Dominus, de secundis nuptijs.* At si alter eorum tantùm sciat esse adulterium, ille qui ignoraret, ius haberet discendendi, quod si nollet discedere, alter cogendus est contrahere ex *d. cap. significasti*, quæ omnia summa vtuntur æquitate. Requiritur præterea, vt primum matrimonium validum fuerit, aliàs nullum ex secundo oritur impedimentum, *cap. significauit, eod. tit.* Idem etiam iudicium, si contracto primo matrimonio per metum, ipsam carnaliter cognouit, & postea secundam duxat vxorem, simitur ex Alexandro III. *part. 6. cap. 23.* Primum enim matrimonium non valuit nisi per vim etiã consummasset, in eo enim casu, quia primum nullum fuit, nullum etiam oritur impedimentum. Requiritur denique, vt postquam secundum coniugium celebrauerit, secundam etiam agnoscat: si enim ante consummationẽ prior decedat, nõ oritur aliquod impedimentũ *cap. fin. eod. tit.* Qui congressus debet esse intra naturale vas, vt iã dixi.

4 Tertius casus est. Si adsit homicidium alterius coniugis ab vtroque perpetratum animo contrahendi matrimonium, etiam sine adulterio, est impedimentum dirimens, *cap. si quis viuente 31. quæst. 1. cap. laudabilem, de conuers. infidel.* extat etiam de eo decretum in Concilio Meldensi *cap. 69.* & in Metensi *cap. 7.* Tres autem requiruntur conditiones. Prima, vt vterque cooperetur ad necem, siue per se, siue per alium; quare non satis est, si alter sit causa mortis, vel tantùm ratum habeat. Secunda conditio est intentio contrahendi: si enim in vltionem, vel aliqua alia causa faciant, non oritur impedimentum. Imò, quantum ego iudico, etiam non oritur impedimentum, si intentio non significetur exterius. Itaque si omnino animo retineant, nec ibi significent, non oritur impedimentum, quia propter occultum omnino, & mentale delictum non subiacet Ecclesiæ iudicio, neque punitioni. Verum est partato homicidio ab vtroque difficilis esse probationis. Tertia denique, vt occisio sequatur ex illorum opere. Etenim si culpa medici, aut ipsius percussi negligentia sequatur mors, nullum consurgit impedimẽtum. Auctores refert, & sequitur nouissimè Moure *part. 3. examinis, cap. 16. §. 5.*

5 Quartus casus est. Si cum adulterio alter, siue uir sit causa mortis uxoris, siue uxor uiri, occidatque uel suum uirum, uel adulteri coniugem, existit impedimentum dirimens, *in dicto c. si quis viuente, & cap. proposítum, & cap. significasti, de eo qui duxit, & cap. 1. de conuersione infidelium.* Requiruntur autem tres etiam conditiones. Prima intentio occisionis de contrahendo matrimonio significata, ut docet Diuus Thomas *in addition. quæst. 60. art. 2.* cum communi Doctorum, quidquid nonnulli sine fundamento dixerint. Ratio enim huius impedimenti non tantùm est adulteria euitare, sed etiam remouere occasiones occidendorum coniugum his qui uolunt contrahere. Quare si occidit animo contrahendi cum altero nequaquam adulterij participe, aut si occidat, ut liberalis libidini uacet, non existit impedimentum. Secunda est, ut adulterium præcedat occisionem. Nam ius homicidium uult esse impedimentum tantùm, cum utroque conueniente sit: commissum enim ab uno tantùm non gignat cæsinodi impedimentum, nisi una cum adul-

tertio

tertio sit. Tertia vt mors sequatur ex machinatione alterius ex adulteris, siue occidat suis manibus, siue mandato, vt colligitur ex *cap. 1. de consuetudine infidelium*. Nec verò in isto casu requiritur, vt vterque sciat in eo casu tenuerint adulterium, satis est si nouum sit occisori, licet oppositum sentiat Nauarrus *in summa, cap. 22. num. 46.* Debet autem esse verum adulterum, nam si matrimonium fuerit nullum existimatum validum, non oritur impedimentum.

6 Sed quæret aliquis, an hoc impedimentum locum habeat inter infideles? Respondendum est sub distinctione. Nam si alter machinatorum baptizatus erat, matrimonium est nullum, expressa decisio *in cap. laudabilem, de conuersione infidel.* fideli enim existente inhabili lege Ecclesiastica, nullum conceditur matrimonium. At si vterque infidelis sit, probabilius existimo non oriri impedimentum, cùm hoc non impediat ex natura rei, sed tantùm ex lege Ecclesiastica, infideles autem non tenentur legibus Ecclesiæ. Quod si ex his duobus criminibus, quæ necessaria sunt ad eiusmodi impedimentum, alterum committatur in infidelitate, alterum verò post baptisma, nonnullis videtur matrimonium esse nullum, quia delicto commisso post baptisma videtur ratum haberi, quod ante baptismum perpetrauit. Sed non video huius firmum fundamentum.

De Impedimento disparis cultus.

CAPVT XLVI.

Matrimonium fidelis cum quouis infideli, siue Pagano, Iudæo, Hæretico illicitum esse iure naturæ, diuino, & Ecclesiastico.

SVMMARIVM.

1 *Quis infidelis dicatur, illicitum matrimonium cum illo.*
2 *Vetitum iure diuino in veteri lege,*
3 *Et etiam in noua.*
4 *Et iure Ecclesiastico.*
5 *Sub pœna capitali prohibitum legibus* Romanis *nonnulli non rectè probant.*
6 *Cum Iudæis prohibita coniugia.*
7 *Et cum hæreticis.*
8 *In his locis, vbi promiscuè agunt Catholici cum hæreticis, sine peccato contrahi.*
9 *Etiam coniunctionem fornicariam fidelis cum infideli fœuerè punitam.*
10 *Sponsalia etiam iurata cum hæretico vel infideli, nulla.*

1 INfidelis nomine comprehendimus eum, qui nunquam ad fidei cognitionem accessit, qualis Iudæus, & Paganus, aut qui iam à fide defecit, scilicet, hæreticus. Et quamuis in eo an valeat matrimonium, licet illicitè contractum cum Iudæo aut Pagano, vel cum hæretico, non idem iudicium sit, attamen id commune est coniugio celebrato cum quouis infideli, vt illiciè fiat, & cum peccato. Itaque siue Catholicus nubat hæretico, vel Iudæo vel Genili, nisi iusta causa excuset, peccatum est, Nam huiusmodi coniugium in primis illicitum videtur iure ipso naturali, idque constat tum ex periculo peruersionis, qui se exponit manifestè, qui autem amat periculum, peribit in illo. Vnde multa emanarunt decreta quæ communionem, conuiuia, & munuscula, & colloquia, prohibent cum hæreticis. Tum ex mala prolis educatione. Quare Clemens Romanus epist. 4. col. 2. ante med. *Necesse est*, inquit, *vt salutis causa filius, qui se mentem reperit veritatis, à parentibus separetur incredulis, ac rursum pater separetur à filio, aut filia à matre. Quod si dicat aliquis, & quomodo iustum videtur separari filios à parentibus? Audi quomodo, quia cum ipsis, si in errore permaneant, neque illis præderunt, & ipsi cum illis pariter interibunt.* Hinc Toletanum IV. *cap. 59 & 60.* Toletanum XVII. *cap. 8.* filios abstrahi præcipit à Iudæis ad rectè educandum. Tum denique propter graues, quæ oriuntur, dissensiones. Vt enim inquit Philo lib. 1. de monarchia, *Solus Dei cultus est amoris, mutuæque benevolentiæ vinculum insolubile.* Adde etiam viro existenti infideli facilimè impediri exercitia, ad quæ tenetur fidelis vxor. Incommoda autem, & pericula tam corporis, quam animæ magna elegantia, religione, & pietate exprimit Tertullianus *lib. 2. ad vxorem*, quem lectorem adire velim. Ea autem incommoda in hæresi multò magis locum habent, nulla enim pestis, quæ sic inficiat, vt cancer serpit, inquit Paulus 2. *ad Timoth. cap. 2.* in quem locum ita philosophatur Anselmus. *Magis ac magis occupat, & deuorat, ac maculat mentes, in quibus radicare cœperit, sicut morbus, qui dicitur cancer, latius semper occupat, & fœdat, ac deuorat illam partem corporis in qua nascitur. Vel sicut piscis qui dicitur cancer, non in ante sed retrò tendit, sic sermo eorum non auditores suos ad Deum ducit, sed à Deo retrahit, & apostatare facit.* Vnde ex eo quod ea consortia bonos mores corrumpant, eiusmodi connubia prohibuit Ecclesia, vt statim dicam.

2 Iure etiam diuino positiuo prohibitum fuisse constat in lege veteri *Exod. 34.* etiam ratione periculi, *ne scilicet posquam fornicatæ fuerint*, id est, idolis sacrificauerint, *fornicari vos faciant*. Eadem prohibitio extat Deuteron. 7. *Quia seducet filium tuum ne sequatur me: ac magis seruiat diis alienis.* Et 3. *Regum* 11 vbi idem præceptum repetitur. Addit Dominus, *Certissimè auertent corda vestra, vt sequamini Deos alienos.* Et 1. *Esdræ* 9. Prohibita autem fuere Iudæis connubia cum infidelibus in fuga infidelitate manentibus, non tamen si ad eandem religionem transirent. Et quamuis de solis Chananæis, ad omnes tamen vniuersim infideles extendebatur ea eadem ratione atque periculo, vt ostendi 1. *part. Var. disput. quæst. 4.* ex positiua *cap. 8.* Id peccatum grauissimè in Salomone sacra Scriptura reprehendit, quod adamauerit mulieres alienigenas, inter quas filia Pharaonis enumeratur; cùm tamen coniugium cum illa reprehensione caruerit. Eo enim tempore inium fuit, quo Salomonem in Dei præceptis ambulasse sacra Scriptura testatur, vt tenet cõmunis Doctorum sententia contra Theodoretum. Reprehenditur ergo, quod illam ardentissimo profectus amore fuerit, vt nonnulli volunt: vel quod illam in idolorum cultum desciscentem non à se procul abiecerit: imò in illius etiam gratiam fanum ædificauerit. Sed de eo latè Ioannes Pineda *lib. 7. de rebus Salomonis, cap. 5.*

3 Extat etiam in noua lege diuinum de eo præceptum, apud Paulum 2. Cor. 6. *Nolite iugum ducere cum infideli*: quem locum Hieronymus de non ineundo coniugio interpretatur. Neque obstat, quod alij de vitando infidelium commercio exponant, imò inde vrgens argumentum desumi potest: si vel ipsum commercium prohibetur, ne contagione sua fidelis pereat: multo magis abijcienda connubia, in quibus cum illecebris voluptatis seruunt doctrinæ pestiferæ, sese animis tanùm infirmabunt periculosiùs, quanto dulciùs. Et 2. Cor. 7. *Si dormierit vir eius, nubat tantùm in Domino*, id est, cum Christiano, vt inter pretatur Tertullianus *lib. 2. ad vxorem*, Hieronymus *lib. 1. contra Iouinianum*, Ambrosius *in Paulum*, Augustinus *lib. de adulterinis coniugijs*, continentque his verbis præceptum de non iungendo matrimonio cum infideli præter Tertullianum, & Hieronymum, docent Theodoretus, Theophylactus, Anselmus, Sedulius, S. Thomas, Caietanus aliique.

4 Denique iure Ecclesiastico interdicta huiusmodi coniugia. Referam sigillatim decreta, quæ prohibent matrimonium cum infidelibus Gentilibus, quæ cum Iudæis, & quæ tandem cum hæreticis. De infidelibus paganis has accipe leges Ecclesiasticas. Concilij Illiberitani canon. 15. *Propter copiã puellarum gentilibus nunquã*

Digitized by Google

mè in matrimonium danda sint virgines Christiana, ne ætas in flore sumens, in adulterio resoluatur animæ. Et can. 17. *Si quis forte Sacerdotibus idolorum filias suas tunxerit, placuit neque in fine eis dandam esse communionem.* In quibus Canonibus illud obseruandum huius Concilij patres infidelium nuptias cum fidelibus canone 15. interclusisse nulla pœna propolita, Canone autem 17. specialim, ne locarentur filiæ Sacerdotibus gentium seuerissima pœna sancitum. Ea quidem ratione, quia gentium Sacerdotes magnis honoribus,& priuilegijs huius Concilij temporibus ornabantur. Hinc fiebat, vt plerique fideles rerum vanissimarum cupidiores, quam religionis, filias suas illis in matrimonio locarent. Vnde maius inerat periculum, sacerdotibus profana Deorum sacrificia, & alia idolatriæ munera obeuntibus, ne ex illorum societate, & conubernio maculam tanti criminis animis vxores contraherent, & inde ad parentes tanti criminis auctores deriuaretur, Concilium Arelatense I. canon. 11. *De puellis fidelibus, quæ gentilibus iunguntur, placuit, vt aliquanto tempore a communione separentur.* Dubium autem mihi est, an iste Canon de coniunctione coniugali agat, an verò de fornicaria, sicut Nicænum can. 68. & Alexander III. *in Append. part.* 50. *cap.* 4 sincerum enim ex significatione verborum, & anteps, sed in priorem sensum frequenter ace ptur. Nicænum cap. 53. *vt Christiani vxorem ducant ex quacumque generatione, modò ad fidem veniant, sed non debent Christiani dare filias suas nuptum infidelibus, ne ad errorem maiorum perueniantur, & fiant vel Iudæa vel Gentiles propter infirmitatem, & qui non paruerit, a Synodo excommunicatur.* Et canone 67. *Quacumque mulier fidelis viro infideli nupserit, ipsa quoque a communione fidelium separetur, quæ si pœnitentiam maleficij egerit, & eum virum, quem habuerit non posierit, id est, infidelem dimiserit, non est recipienda, nisi eo modo, quo recipitur is, qui postquam fidem negauit, ad fidem reuertitur, debetque ipsa infidelem relinquere.* *Erit autem pœnitentia eius, qui ad fidem reuertitur & eius quæ virum infidelem reliquit, ferre cilicium, dormire super cinerem, constituendumque est eisdem de iciunio, & de bonis operibus, pro vt conuenerit, & postea licebit eum fidelibus conuersari, & communionem sacram accipere, & qui contradixerit a Synodo excommunicatus.* [illegible] *Si quis fidelis filiam, aut sororem non conficiam, neque volentem, neque præsentem dederit nuptum infidel :prohibeatur communione fidelium, ipsa vero, qua data est in matrimonium, non est prohibenda. Si autem qui hoc fecerit pœnitentia ductus à non credente illam separauerit, consituenda est ei pœnitentia, quanta Sacerdoti videbitur, &c.* Cùmque hoc generaliter in Africa prohiberi non posset propter multitudinem infidelium, Gentilium, & Hæreticorum, ne matrimonia ceffarent, prohibita ea coniugia, saltem filijs Episcoporum, & Presbyterorum in Concilio Carthaginensi III. can. 12. *Item placuit, vt filij vel filiæ Episcoporum, vel quorumlibet Clericorum gentilibus, vel hæreticis, vel schismaticis matrimonio non iungantur.* Chalcedonense actione 15. canone 14. *Quoniam in quibusdam prouincijs concessum est lectoribus psaltis vxores ducere, statuit sancta Synodus non licere eiusmodi ea bis accipere fœtæ alterius vxorem. Qui verò huiusmodi coniugio iam filios susceperit, si quidem præuenti sunt, vt ex se genitis apud hæreticos baptizarentur, offerre eos Ecclesiæ Catholicæ communioni conuenit. Non baptizatos autem non posse vitrum apud hæreticos baptizari, sed neque coquari debet nuptura hæretico, aut Iudæo, vel paganonisi fortè promittat ad orthodoxam fidem se per sonam orthodoxa copulam transferre. Si quis hanc definitionem sanctæ Synodi transgressus fuerit, correptioni canonicæ subiacebit.* Eadem etiam matrimonia reprehendunt Augustinus *in cap. cum 31. quæst.* 1. Cyprianus *libr. de lapsis*. Ambrosius *epist.* 70. & 77. *lib.* 1. *de Abraham, cap.* 9. *col.* 4. & 5. cuius verba omnino vide, & Hieronymus *contra Iouinianum*.

5 Sub pœna capitali hæc matrimonia ciuili etiam lege prohibita existimant Cotarnus *in* 4. *Decretal.* 2. *part. cap.* 6. 5. 11. *num.* 3. Paleotus *lib. de nothis, cap.* 3. *a num.* 4. ab Imperatoribus Valentiniano, & Valente *l. vnica, de nupt. gentilium, C. Theodos.* sub his verbis. *Nulli Prouincialium, cuiuscumque ordinis, aut loci fuerit, cum barbara sit vxore coniugium, neque vlli gentilium Prouinciales, atque gentiles affinitates ex huiusmodi nuptijs extiterint, quod in his susceptum vel nouum detegitur, capitaliter expietur.* Hæc autem lex, siue Imperatorum edictum non rectè à Cotarnuio huc instituto accommodatur, cùm Imperatores eo respexerint, ne Romani cum exteris, siue exteri cum Romanis nuptias inirent. Quod ad confectandam Romani sanguinis dignitatem antiquum esse eius Respublicæ institutum testatur Vlpianus in fragmentis tit. 5. *Connubium habent ciues Romani cum ciuibus Romanis: cum Latinis autem, & peregrinis ita, si concessum sit.* Caius institut. tit. 4. *legitimæ nuptiæ sunt, si Romanus Romanam nuptijs interuenientibus, vel consensu ducat vxorem.* Seneca lib. 4. de benefic. cap. 35. *Promisit tibi filiam in matrimonium, postea peregrinus apparuit, non est mihi cum extraneo connubium, eadem res me defendit, quæ vetat.* Hinc Vlpianus docet filios post deportationem susceptos quasi ab alio susceptos videri, *l. ex facto, §. ex facto, ad Trebell.* Cùm enim per deportationem aliquis ciuis Romanus esse desinet, tieretque peregrinus, nec matrimonium, nisi inter ciues constaret, sed dilsolueretur per deportationem, vt scripsit Paulus in *l. si quis sic stipuletur. D. soluto matrim.* ideò Vlpianus ait post deportationem natos, quasi ab alio conceptos videri, quia vere filij non erant iure Romanorum, eorum qui essent deportati, amissis per deportationem omnibus ciuitatis Romanæ priuilegijs, extinctoque simul iure matrimonij.

6 De Iudæorum autem connubijs euitandis hæ sunt leges Ecclesiasticæ. Illiberitanum Concilium cap. 16. *Sed neque Iudæi, neque schismatici dari placuit, eo quod nulla possit esse societas fidelis cum infideli. Si contra interdictum fecerint parentes, abstinere per quinquennium placet.* Nicænum *d. can.* 53. vbi etiam cum Iudæis matrimonia interdixit. Aurelianense II. canone 19. *Placuit vt nullus Christianus Iudæam, neque Iudæus Christianam in matrimonio ducat vxorem, quia inter huiusmodi personas illicitas nuptias esse censemus, Qui si commenti [illegible] fuerint, a communionis gratia sint sine dubio submouendi.* Aurelianense III. canone 13. *Christianis quoque omnibus interdicimus, ne Iudæorum coniugijs misceantur, Arelatense can.* 6. & habetur *cap. fin.* 28. *quæst.* 1. *si qui Iudæica prauitati inuolis societate commiscuit, & seu Christiana Iudæo sue Iudæus Christianæ mulieri consortio misceatur carnali, quicumque horum tantum nefas admissis dignoscitur a Christianorum cœtu atque conuiuio, & a communione Ecclesiæ, cuius societur hostibus, segregetur.* Romanum sub Zacharia *canon.* 10. Meldense *canon.* 73. *in fine.* His adde legem Imperatorum Theodosij, & Arcadij, *lib.* 5. *C. Theodosiano ad l. Iuliam de adulteriis. Neque Christianam mulierem in matrimonium Iudæus accipiat, neque Iudæa Christianus in coniugium societur. Nam si qui aliquid huiusmodi admiserit, adulterij rem commissi huius crimen obtinebit, libertate in accusandum publicis quoque vocibus relaxata.*

7 Quæ autem ad hæreticos spectant iste sunt. Illiberitanum, canon. 16. *Hæreticis, si se transferre noluerint ad Ecclesiam Catholicam, ne ipsis Catholicas dandas puellas, &c.* Videat tamen lector, an legendum sit, *Catholici*, hoc sensu vt hæreticis admonitis, si se transferre noluerint ad Ecclesiam, in pœnam pertinaciæ, nec postea Catholicis conuertis dandas Catholicas puellas. Idem probat Laodicenum sub Syluestro cap. 10. & cap. 31. *Quod non oporteat cum hereticis vniersis nuptiarum fœdera celebrare, aut eis filios dare, vel sumere: sed magis accipere, si tamen Christianos se fieri promittat. t.* Carthaginense III. *cap* 12. tam citat. Chalcedonense *diff. cap.* 14. & Synodus in Trullo can. 67. & habetur IV. *epist. ad Francorum Reges*, hîc e verbis. *Itaque vestra perlatum est notitiæ quod cerie cum magno cordis dolore dicimus] eo quod Desiderius Longobardorum Rex vestra perfuadere dignoscitur excellen-*

excellentiam suam filiam vni ex vestra fraternitate in coniugio copulare. Quod certè si ita est, hæc propriè diabolica est immissio, & non tam matrimonij coniunctio, sed consortium nequissimæ adinuentionis esse videtur. Quam plures comperimus, sicut diuina Scriptura historia instruimur, per alienæ nationis iniustam copulam, à mandatis Dei deuiare, & in magna deuolutos facinora. Quæ est enim præcellentissimi filij magni Regis talis desipientia, vt penitus vel dici liceat, quod vestra præclara Francorum gens, quæ super omnes gentes emitet, & tam splendida ac nobilissima regalis vestræ potentiæ proles perfida, quod absit, ac fœtentissima Longobardorum gente polluatur, quæ in numero gentium nequaquam computatur: de cuius natione, & leprosum genus oriri certum est. Nullus enim qui mentem sanam habet, hoc vel suspicari potest, vt tales nominatissimi Regis tanto detestabili atque abominabili contagio implicentur. Quæ enim societas luci ad tenebras? Aut quæ pars fideli cum infideli? Etenim mitissimi, & à Deo instituti benignissimi Reges iam Dei voluntate, & consilio coniugio legitimo ex præceptione genitoris vestri copulati estis accipientes sicut præclari, & nobilissimi Reges de eadem vestra patria, scilicet, ex ipsa nobilissima Francorum gente pulcherrimas coniuges, & earum vos oportet amori esse annexos, et certè vobis nō licet eis dimissis alias ducere vxores, vel extraneę nationis consanguinitate alias ducere vxores, vel extraneę nationis consanguinitate immisceri. Etenim nullus ex vestris parentibus scilicet, neque auus vester, neque proauus; sed nec genitor vester ex alio regno vel extranea natione coniugem accepit. Et quis de vestro nobilissimo genere se contaminare, aut commiscere cum horrida Longobardorum gente dignatus est: vt nunc vos suademini. (Quod auertat Deus) eadem horribili gente pollui? Item qua nullus exter genitis assumpta coniuge innoxius perseuerauit: aduertite, quæso, quanti qualesque potentes per alienigena coniugia à præceptis Dei declinantes, & suarum sequentes vxorum alieng gentis voluntatem, validis irrepti excessibus, immensa pertulere discrimina. Hæc Stephanus. Adde Bonifacium VIII. *cap. decreuit, de hæreticis in 6.*

8 In his autem regionibus, in quibus respublica hæreticis, & Catholicis constat, sine peccato fiunt eiusmodi connubia, ob communem conuictum, & societatem: & quia minor periculi occasio, cùm parentes nihil de religione curant, tolerante præcipuè Romano Pontifice, vt docuit Ioannes Azor *tom. 1. lib. 8. cap. 11. quæst. 5.* Quamuis iniqua conditio sit, vt masculi patris, fœminæ matris religionem sequantur, vt docet idem auctor *ibid. quæst. 6.* id quod etiam ex dictis facilè deduci potest.

9 Nec Christiano homini mirum videri debet adeò seueris legibus cum infidelibus, & hæreticis connubia prohibita, quandoquidem non minùs feuerè statuerunt patres, vt quæ mulier cum infideli, aut qui fidelis cum fœmina infideli etiam fornicarię misceretur, acriter puniretur. In hunc sensum potiùs quam alium intelligo Concilium Arelatense I. *canon. 11.* quem suprà retuli. Nicænum *cap. 68.* Aruernense *cap. 6.* & Alexandrum III. *in append. p. 504.* 49. Nullum enim efficacius telum ad Israelitarum fidem euertendam excogitauit diabolica perfidia, quam si cum alienigenis Moabitis fœminis idolorum cultricibus fornicarentur, de quo præclarè philosophatur Philo *lib. de fortitudine*, ab illis verbis: Arabum gens. Antiquis etiam Hispanorum legibus paulò postquam restaurati cœpit, quas fueros de Sepulueda vocamus, nō semel constitutum est, vt qui fidelis cum Iudæa vel Sarracena, vel è contra in simili delicto inuenti fuerint, vir præcipitio pereat, mulier igne.

10 Ex dictis colligitur fidem datam, vel sponsalia de contrahendo matrimonio cum infideli, Iudæo, vel hæretico esse nulla, etiamsi iuramento confirmentur, eo quod illicita matrimonia sint, iuramentum autem non potest esse vinculum. inquitatis.

**

*

CAPVT XLVII.

Coniugium cum infidelibus esse irritum, & quo iure: cum hæreticis verò non esse irritum.

SVMMARIVM.

1 *Quid agendum.*
2 *Coniugium fidelis cum non baptizato esse nullum iure Ecclesiastico.*
3 *Non ita illicitum, vt aliqua circunstantia honestari non possit.*
4 *Quidam consuetudinem tantum irritum dicunt.*
5 *Verius lege Ecclesiastica, & 6.*
7 *Obiectioni occurritur.*
8 *Non esse sacramentum.*
9 *Coniugium fidelis cum hæretico esse nullum quidam opinantur.*
10 *Communis docet valere.*
11 *Olim irritum, nunc validum, verior sententia.*
12 *Soluuntur fundamenta contraria.*

1 REstat explicandum an eiusmodi coniugia cum infidelibus, aut hæreticis contracta sint inualida? Primò agemus de infidelibus non baptizatis, deinde de hæreticis.

2 Igitur, quod attinet ad matrimonium fidelis cum infideli non baptizato, concors sententia est esse nullum. Sic Theologi cum magistro *in 4. dist. 39.* & interpretes iuris Canonici *28. quæst. 1.* Vt autem ea recepta sententia explicetur, per partes procedendum. Quamuis matrimonia cum infidelibus toties prohibita sint, attamen non sunt irrita iure naturali, quæ communis Doctorum sententia est. At nonnulli probant exemplo Moysis, Ioseph, Booz, Dauidis, Salomonis cùm filiam Pharaonis, id est, fœminam Aegyptiam duxerit. Sed inefficaciter probant, quia vt paulò superiùs dicebamus, Hebræo populo non erat prohibitum vxores ducere ex alienigenis, si tamen veri Dei cultum transiret, id quod exemplis allatis manifestissimè conuincitur, sed tantùm si in idolorum cultu permanerent. Probatur tamen efficaciter exemplo Esther, quæ nupsit Assuero Regi infideli in infidelitate manenti. Item sancta Monica virum habuit Paganū, teste Augustino *lib. 9. confess. c. 9.* & Clotildis Christiana nupsit Clodoueo Regi Francorum Ethnico, teste Gregorio Turonensi *lib. 2. cap. 28.* vtraque autem erat pia fœmina, & vitros suos ad pietatem conuerterunt. Idem ostendunt etiam alia quæ adduco infra isto cap. Nec deest ratio: nam cultus disparitas non omnino, ac directè opponitur fini matrimonij, ita vt contra substantiam eius esse dicatur. Neque enim pugnat cum individua vitæ societate, cùm fieri possit, vi nec discordiæ, nec dissensiones oriantur, aut rarò. Neque etiam impedit matrimonij finem, hoc est, filiorum procreationem, & educationem. Tum quia, vt ostendimus suprà *lib. 1.* hic non est primus, neque præcipuus matrimonij finis: tum etiam, quia licet difficilè, possei tamen rectè in pia religione proles institui. Non est ergo fundamentum aliquod, vt dicamus matrimonium cum infideli irritum esse naturali iure. Imò neque habemus vnde probemus irritum fuisse iure diuino in veteri lege, sed licet peccaminosè contracta, valuisse tamen. Quod enim Esdras *1. cap. 9.* separauit quasdā Aegyptias, eo factum est, quod illæ, quæ sine peccato forsan ductæ fuerant, cùm defecissent iterum ad idola, sine peccato retineri non poterant, nolentes sine iniuria Creatoris cohabitare. Quare sine fundamento nonnulli recentiores existimant cultus disparitatem dirimere iure diuino naturali, quod falsum esse magis constabit ex his quæ dicemus. Neque obstat fundamentum, quo nonnulli inuentur, quod scilicet, si fidelis ducat

Digitized by Google

infidelę n, & illa postea velit separari, non sit potestas in Ecclesia ad illam compellendam cohabitare, quia est extra Ecclesiam. Dico enim per matrimonium esse communę forum, & fœmi nam sequi forum viri, & cùm alias dignior sit contractus ex parte fidelis, per connexionem ab eodem iudice cum sellitur, cui fidelis subiacet, vel saltem à sæculari Principe, cui per domicilium iam subiacet.

3 Ex his sit conjugium fidelis cum infideli non esse intrinsecè malum, id est, absolutè, & in quauis circunstantia, quale est mendacium, & alia huiusmodi, sed esse ex his, quæ aliqua ablata vel posita circunstantia honestà reddi possunt, qualia sunt occidere, accedere ad fœminam, auferre ab alio bona sua. Ratio etenim naturalis dictat, non esse ineundum huiusmodi coniugium, quatenus dictat non esse faciendum, vel ob periculum subuersionis, vel ob alias causas, quibus cessantibus, vel alijs occurrentibus, quorum strictior obligatio sit, eius etiam obligatio præcepti cessabit. Itaque inspiratione diuina credendum est Esther nupsisse Assuero: & tunc dispensatione Pontificis huiusmodi connubia licitè iniri possent iusta exigente causa, vt docuit Bellarminus *lib. 1. de matrimonio, cap. 23 propos. 4.*

4 Sed ejto matrimonium cum infidelibus non sit irritum iure naturali, aut diuino, explicandum superest, an sit irritum, & quo iure? De eo enim non vna sententia est. Quidam enim id non vniuersali aliqua lege, sed vniuersali consuetudine Ecclesiæ, quæ vim legis obtinet abhinc quadringentis & quadraginta annis introductum existimant. Ita Bellarmin. *libr. 1. de matrimonio, cap. 23. propos. 3.* Rebellus *2. part. de obligat. iustitiæ lib. 3. quæst. 9. circa fin.* Soto *in 4. dist. 39. quæst. vnica, art. 2.* Gregorius de Valentia *3. part. disp. 10. generali, quæst. 5. par. 3.* & *cultus disparitat.* Qui Doctores non alio niuntur fundamento, nisi quia nullam existimarunt Ecclesiæ legem Ecclesiasticam, ex qua colligatur nullum fuisse matrimonium.

5 Cæterum ego existimo verius Ecclesiastica lege, eiusque rectà intelligentia per manus deriuata, esse à multis sæculis irrita coniugia fidelis cum infideli. Nam in Concilio Nicæno, quod est generale primum ætat *canon, 67.* vbi præcipitur vt mulier, quæ infideli nupserit, illum deseliquat, & pro matrimonio contracto peragat pœnitentiam, *Quicumque duas mulieres in matrimonium acceperit, ipse cum secunda excommunicetur: & quæcumque mulier fidelis viro infideli nupserit, ipsa quoque ex Ecclesia reiiciatur. Quæ si pœnitentiam egerit malefici, & eum virum, quem habere non poterat, id est infidelem dimiserit, non eli recipienda, nisi eo modo quo recipitur, qui postquam fidem negauit ad fidem reuertitur, debetque ipsa infidelem relinquere.* Et can. 69. idem inditur, cum statuitur patrem, qui filiam dedit nuptum non credenti, & infideli, debere illam à non credente separare.

6 Nec verò quis dicat ex isto separandi verbo non colligi nullum fuisse matrimonium, tum possit intelligi de separatione tori, vt de matrimonijs per religiosos contractis dicebamus. Hoc inquam in præsenti nullius momenti est, tum quia ideo eo loco Canones aliquos fic interpretamur, qui ex multis aliis Canonibus, testimonisque patrum valere matrimonium religiosorum demonstrauimus. At in præsenti nullus est Canon, quo id concluncatur. Tum etiam, quia, vt ex se constat, in eo casu erat strictum vinculum religionis, quo Deo, & Prælatis tenebantur adstricti: & ideo non mirum si in pœnam delicti separari iuberentur, non dissoluto vinculo, quod in præsenti casu minimè repertur. Non ergo est, cur tantùm de separatione quoad torum interpretemur Et quidem ita intellectam esse hanc legem Ecclesiasticam indicant duo vel tria. Primum est lex illa ciuilis Imperatorum, quam supra retulimus, quæ connubium cum Iudæo, vt adulterium punin iubet, haud dubiè non ea ratione punitura, si validum esset. Alterum est Canon Trullanus, quem postea referemus, qui planè docet irrita hæreticorum coniugia, idque tanquam sæculo suo receptum, non nouitet statuitum: quod à fortiori de matrimonio cum infideli, videur esse receptum eo tempore, non ex alia lege superioris sæculi, quam Nicænis canonibus. Tertium est Concil. Toletanum IV. *cap. 63.* quod iubet vt Iudæi qui Christianas mulietes in coniugio habent, admoneantur ab Episcopo ciuitatis ipsius, vt si cum eis permanere cupiant, Christiani efficiantur, quod si admoniti noluerint, separentur.

7 Neque obstat, sanctissimam Monicam matrimonio iunctam homini infideli; tum quia sicut aliquorum fidelium, cum infidelibus coniugia excusat inspiratio diuina; ita etiam alia excusat iuris naturalis probabilis ignorantia, vt licitè fiant, & iuris positiui, vt fiant validè. At Nicænos Canones ignotos fuisse Africanis constat ex Concilio Carthaginensi expressissimè, vbi à Cælestino petuntur sinceri Nicæni Canones, tantùm enim vnus supra viginti illis noti fuerant. Interfuit autem illi Concilio Augustinus iam Episcopus, vt constat ex *eodem nu. 8.* Tum etiam, quia cùm eo tempore in omnibus fere, in quibus nunc dispensat fedes Apostolica, dispensarent Episcopi, facilè factum est ab illis dispensatum, vt nuberent. Nam Hieronymus *lib. 1. contra Iouinianum,* & Augustin. *lib. de fide, & operibus cap. 19.* suo tempore dicunt fuisse frequentissima eiusmodi coniugia, & quamuis sæpe reprehendere ntur, tolerata tamen, sicut Concilio Carthaginensi III. suprà adducto ob infidelium, & hæreticorum multitudinem: saltem filijs clericorum eiusmodi coniugia inter diximus.

8 Quod si quis quærat an matrimonium fidelis cum infideli seclusa Ecclesiastica lege prohibente aut interueniente Pontificis dispensatione sit Sacramentum? Dici possit ex parte suscipientis baptizati esse sacramentum, si & ille alter non baptizatus intentionem habeat faciendi quod facit Ecclesia, aut contrahendi more Christiano, Cùm enim in hoc sacramẽto ministri sint ipsi contrahentes, necessaria est intentio ministri comparatione suscipientis, vt Florentinum, & Tridentinum definiunt. At verius existimo non esse sacramentum, quia non potest claudicare ratio sacramenti, infidelis autem non est capax sacramenti, vt constat. Et de matrimonio cum infideli non baptizato hactenus.

9 De coniugio autem fidelis cum hæretico dubium est an sit irritum ipso iure? Sinancas *lib. de institi. Cathol. tit. 40. à num. 17.* contendit matrimonium fidelis cum hæretico esse non solum illicitum, sed etiam irritum iure positiuo. Esse illicitum liquet ex dictis: esse autem irritum probat ex illis Canonibus Concilionum, quibus prohibetur. At quia multa prohibentur, quæ tamen facta tenent, inquit iuris regulam esse, quæ lege fieri prohibentur, si fiant pro infectis habenda, *I non dubium, C. de legibus,* & addueti posset decretum Cœlestini I. & habetur *cap. videtur nobis 35. quæst. 6. Nam quod contra interdictum, & ordinem Ecclesiæ factum est, ratum non habeti, tam humanæ, quàm diuinæ legis proclamat auctoritas, quia ea quam inordinatè superduxit prohibitione remotè vxor non est.* Adducit etiam Canonem 72. Sextæ Synodi in Trullo, cuius hæc sunt verba. *Non licere virum orthodoxum cum muliere hæretica neque orthodoxam cum viro hæretico copulari. Sed siquid huiusmodi ab vllo ex omnibus factum apparuerit irritas nuptias existimari, & nefarium coniugium dissolui. Si autem adhuc infideles sunt inter se legitimo matrimonio copulati, deinde alter eorum conuertatur ad fidem, altero in infidelitate manente, si fideli placuerit cum infideli cohabitare, non ea re inuicem separentur iuxta Pauli sententiam.* Ea autem confirmant, quæ ad illius Canonis interpretationẽ, adducit Theodorus Balsamon notans Canonem adueisus Iberos, qui filias suas Sarracenis olim traderent. Sic enim inquit, *lex ciuilis definit matrimonia societatem & communionem diuini, & humani iuris. Hinc ergo consequenter sancti Patres decernunt iure matrimonij non esse conungendum virum fidelem mulieri infideli, vel infidelem mulierem viro fideli, sed etsi quid eiusmodi factum fuerit, diuellendum, ac separandum esse matrimonium, vt quod consistere non possit.* Repetuit iterum in Nono Canone Photius *tit 12. cap. 13.* Alia autem quæ adducit Sinancas, quibus periculum esse in eo matrimonio debet, conuincunt quidẽ illicitum illud esse, non tamen irritum.

10 Com-

10 Communi Theologorum, & interpretum iuris canonici sententia, est ad matrimonium non esse vllo iure irritum. Qui non alio fundamento nituntur, nisi quia non exstat ius Ecclesiasticum, iritans eiusmodi contractum, licet multis interdicantur canonibus.

11 Cæterum ego aliter respondeo posse iudicabam. Suspicabar prioribus seculis irrita fuisse eiusmodi coniugia: at iam à multis seculis contraria consuetudine abrogatum: ac licet peccent, nisi iusta subsit causa, valere tamen. Primùm ita esse credebam, eo quod Canones Ecclesiastici eisdem verbis sæpe prohibent infidelium, Iudæorum, & hæreticorum coniugia, vt constat ex Illiberitano, & Agathensi supra relatis, & ex Chalcedonensi in eodem Canone. Ex quo fit verosimile idem de coniugo cum omnibus istis esse statutum. Cumque ostenderimus coniugia cum infidelibus non baptizatis nulla fuisse, restat vt idem illis seculis in hæreticorum coniugijs obseruatum esse suspicemur. Deinde propter Canonem Trullanum. Quamuis enim illi Canones dubiæ fidei sint, attamen pro legibus suscepros à Græcis persuadet mihi Theodori Balsamonis testimonium, & ea quę in VII. Synodo de istis Canonibus dicuntur, quæ, quamuis eorum fidem non adstruant, probant tamen apud Græcos saltem, & in aliquibus Prouincijs vim obtinuisse legis. De eorum tamen Canonum auctoritate, quanta sit, alio loco dicemus.

12 Sed vrget illud, quod adducit Simancas ex *l. non dubium, C. de leg ibus*, & quod nos addimus ex Cælestino *cap. videtur nobis*. At mihi videtur legem Ecclesiasticam interpretandam circa subiectam materiam. Itaque in eo casu de quo loquebatur Pontifex, scilicet, cius qui secundam vxorem duxerat prima viuente, & desponsata, quam tamen consanguineam esse scibat, recte, & verè docuit Pontifex, nullum esse coniugium, quia contra ordinationem Ecclesiæ, non qualemcumque, sed eam scilicet, quæ nullum reddidit eiusmodi connubium, contraxerunt: aut saltem explicandus Cælestinus, sicut suprà *lib.* 5. explicatus est cum eadem l. *non dubium*.

22 *Quomodo requirendus.*
23 *Gregory XIII. litera de hac re.*
24 *Coniugem infidelem non morte liberum, licet alij contra sentiant, & num.* 25.
26 *Vnde hoc prouenit.*
27 *Altero coniuge labente in hæresim non dirimi matrimonium.*
28 *Illicitam cohabitationem. Limitatur.*

1 QVod attinet ad infideles supponendum in primis inter infideles verum esse matrimonium, in ratione contractus; illudque tatum esse, & indissolubile ex parte sua ea indissolubilitate, quam & iure naturæ, & Deo instituente habuit contractus ille in statu innocentiæ. Non enim ita perfectè indissolubile est ac matrimonium fidelium, cùm non habeat indissolubilitatem ex parte significationis; & quia etiam est casus in quo dissoluatur vt iam diximus *lib.* 1. Atque hoc sensu, quia scilicet in aliquo euentu dissolui contingit infidelium matrimonium consummatum, appellatur à nonnullis Doctoribus legitimum, sed non ratum. Ita loquitur Magister Sententiarum *in 4. dist. 39. cap. extremo*, cui ad vnum adstipulantur Theologi omnes, D. Th. *eadem dist. 4. vnica, art.* 5. Bonauentura *artic. 1. quæst. 1. num.* 28. Scotus *quæst. vnica art.* 1. Richardus *artic. 1. quæst.* 2. Paludanus *quæst. 1. art.* 1. Gabriel. *q. vnica, art.* 2. Imò verò non Theologorum modò hæc sententia est, sed certissimum Innocentij III. Romani Pontificis responsum *in cap. quanto, de diuortijs*, vbi hæc habet: *Nam & si matrimonium verè inter infideles exiſtat, non tamen est ratum; inter ſideles autem verum, & ratum exiſtit, quia ſacramentum fidei, cum ſemel eſt admiſſum, nunquam amittitur.* Adde D. Anabrosium 1. Corinth. *cap. 7. Nos enim*, inquit, *ratum, eſt matrimonium, quod ſine Dei deuotione eſt*, habetur 28 *quæſt. 1. in fine.*

2 Hinc orta est illa Theologorum distinctio, quam adhibet Bonauentura, Ricardus, & Gabr. *locis citatis*, qua, diuiduunt matrimonium in ratum, & legitimum, quale est fidelium. Legitimum, & non ratum, quale infidelium. Ratum, sed non legitimum, quale erat claudestinum fidelium. Hinc etiam Diuus Thomas illa *diſtinct. quæſtione vnica, art.* 2. matrimonium infidelium vocat imperfecti, & materiale, cuius verba subscribo. *Matrimonium principaliter inſtitutum eſt ad bonum prolis, non tantum generanda, quia hoc ſine matrimonio fieri poſſet, ſed etiam promouenda ad perfectum ſtatum, quia qualibet res intendit naturaliter effectum ſuum perducere ad perfectum ſtatum. Eſt autè in prole duplex naturalis perfectio conſideranda, ſcilicet perfectio naturæ non ſolum quantum ad animam, per ea, quæ ſunt de lege naturæ, & perfectio gratiæ. Prima perfectio eſt naturalis, & imperfecta reſpectu ſecundæ, & ideo cum res, quæ ſunt propter finem, ſint proportionatæ fini, matrimonium quod tendit ad primam perfectionem eſt imperfectum, & materiale reſpectu illius, quod tendit in perfectionem ſecundam, & quia prima perfectio poteſt eſſe communis fidelibus, & infidelibus, ſecunda autem eſt tantum fidelium, ideo inter infideles eſt quidem matrimonium, ſed non perfectum vltima perfectione, vt eſt inter fideles.*

3 Hinc etiam dixerunt Theologi tria bona, quę in Christiano insunt matrimonio, ab infidelium abesse coniugio, in eoque bonum fidei desiderari, bonum prolis, & bonum sacramenti. Bonum fidei quia qui Deo non est fidelis, vix homini fidelis esse poteit, *cap. non poteſt*, 2. *quæſt.* 7. Bonum prolis, quia ad cultum Dei ea non instituitur: Bonum sacramenti, quia coniunctionem Christi cum Ecclesia aut Cælestis grauæ cum anima significare non poteſt, quæ latè, & eleganter Ambros. *lib.* 1. *de Abraham c.* 9. *col.* 4. *n.* 5.

4 Secundò obseruandum est per solam baptismi susceptionem non dissolui matrimonium in infidelitate contractum. Sic in Concilio Meldensi cap. 1. habetur que *cap. ſi quis* 28. *quæſt.* 2. *crimina enim in baptiſmo ſoluuntur, non coniugia*. Innocentius I. *epiſt.* 23. habetur *cap. nunquid* 28. *qu.* 1. Triburiense Concilium *c.* 39. ex quadam Synodo Romana. Innocētius III *c. quanto, de diuortijs, &*

CAPVT XLVIII.

Quid iura disponant de infidelium, & hæreticorum coniugijs, & cùm alter eorum ad fidem conuertitur.

SVMMARIVM.

1 *Inter infideles vnum coniugium esse. Legitimum, sed non ratum appellari à DD. Quare, & num.* 2.
3 *Cur Theologi dicant in matrimonio infidelium non reperiri tria bona matrimonij.*
4 *Per Baptiſmum non diſſolui coniugium infidelium.*
5 *Licere cohabitationem fidelis cum infideli, ſi abſit periculum.*
6 *Primis temporibus non tantum licitam, ſed præceptam.*
7 *Poſtea optionem datam cohabitandi.*
8 *Poſtea prohibitam cum Iudæis.*
9 *Quare prohibita cum illis.*
10 *Non extendi ad alios infideles eam prohibitionem, licet etiam conſuetudine inducta.*
11 *Obiectionibus occurritur, & num.* 12.
13 *Tres caſus, in quibus coniugium fidelis conuerſi diſſoluitur.*
14 *Eccleſiaſtico iure conceſſum quidam dicunt.*
15 *Verius iure diuino.*
16 *Diſſolui ſtatim atque aliquis conuertitur.*
17 *Verius non niſi cum iam fidelis contrahit.*
18 *Soluitur gloſſæ reijcitur.*
19 *Fundamentis contrarijs reſpondetur.*
20 *Requirendum infidelem.*
21 *Licèt alij aliter ſentiant.*
22 *Quomodo requirendus.*
23 *Gregory XIII. litera de hac re.*
24 *Coniugem infidelem non morte liberum, licet alij contra ſentiant, & num.* 25.
26 *Vnde hoc prouenit.*
27 *Altero coniuge labente in hæreſim non dirimi matrimonium.*
28 *Illicitam cohabitationem. Limitatur.*

1 QVod attinet ad infideles supponendum in primis inter infideles verum esse matrimonium, in ratione contractus; illudque tatum esse, & indissolubile ex parte sua ea indissolubilitate, quam & iure naturæ, & Deo instituente habuit contractus ille in statu innocentiæ. Non enim ita perfectè indissolubile est ac matrimonium fidelium, cùm non habeat indissolubilitatem ex parte significationis; & quia etiam est casus in quo dissoluatur vt iam diximus *lib.* 1. Atque hoc sensu, quia scilicet in aliquo euentu dissolui contingit infidelium matrimonium consummatum, appellatur à nonnullis Doctoribus legitimum, sed non ratum. Ita loquitur Magister Sententiarum *in 4. dist. 39. cap. extremo*, cui ad vnum adstipulantur Theologi omnes, D. Th. *eadem dist. 4. vnica, art.* 5. Bonauentura *artic. 1. quæst. 1. num.* 28. Scotus *quæst. vnica art.* 1. Richardus *artic. 1. quæst.* 2. Paludanus *quæst. 1. art.* 1. Gabriel. *q. vnica, art.* 2. Imò verò non Theologorum modò hæc sententia est, sed certissimum Innocentij III. Romani Pontificis responsum *in cap. quanto, de diuortijs*, vbi hæc habet: *Nam & si matrimonium verè inter infideles exiſtat, non tamen eſt ratum; inter ſideles autem verum, & ratum exiſtit, quia ſacramentum fidei, cum ſemel eſt admiſſum, nunquam amittitur.* Adde D. Anabrosium 1. Corinth. *cap. 7. Nos enim*, inquit, *ratum, eſt matrimonium, quod ſine Dei deuotione eſt*, habetur 28 *quæſt. 1. in fine.*

2 Hinc orta est illa Theologorum distinctio, quam adhibet Bonauentura, Ricardus, & Gabr. *locis citatis*, qua, diuiduunt matrimonium in ratum, & legitimum, quale est fidelium. Legitimum, & non ratum, quale infidelium. Ratum, sed non legitimum, quale erat claudestinum fidelium. Hinc etiam Diuus Thomas illa *diſtinct. quæſtione vnica, art.* 2. matrimonium infidelium vocat imperfecti, & materiale, cuius verba subscribo. *Matrimonium principaliter inſtitutum eſt ad bonum prolis, non tantum generanda, quia hoc ſine matrimonio fieri poſſet, ſed etiam promouenda ad perfectum ſtatum, quia qualibet res intendit naturaliter effectum ſuum perducere ad perfectum ſtatum. Eſt autè in prole duplex naturalis perfectio conſideranda, ſcilicet perfectio naturæ non ſolum quantum ad animam, per ea, quæ ſunt de lege naturæ, & perfectio gratiæ. Prima perfectio eſt naturalis, & imperfecta reſpectu ſecundæ, & ideo cum res, quæ ſunt propter finem, ſint proportionatæ fini, matrimonium quod tendit ad primam perfectionem eſt imperfectum, & materiale reſpectu illius, quod tendit in perfectionem ſecundam, & quia prima perfectio poteſt eſſe communis fidelibus, & infidelibus, ſecunda autem eſt tantum fidelium, ideo inter infideles eſt quidem matrimonium, ſed non perfectum vltima perfectione, vt eſt inter fideles.*

3 Hinc etiam dixerunt Theologi tria bona, quę in Christiano insunt matrimonio, ab infidelium abesse coniugio, in eoque bonum fidei desiderari, bonum prolis, & bonum sacramenti. Bonum fidei quia qui Deo non est fidelis, vix homini fidelis esse poteit, *cap. non poteſt*, 2. *quæſt.* 7. Bonum prolis, quia ad cultum Dei ea non instituitur: Bonum sacramenti, quia coniunctionem Christi cum Ecclesia aut Cælestis grauæ cum anima significare non poteſt, quæ latè, & eleganter Ambros. *lib.* 1. *de Abraham c.* 9. *col.* 4. *n.* 5.

4 Secundò obseruandum est per solam baptismi susceptionem non dissolui matrimonium in infidelitate contractum. Sic in Concilio Meldensi cap. 1. habetur que *cap. ſi quis* 28. *quæſt.* 2. *crimina enim in baptiſmo ſoluuntur, non coniugia*. Innocentius I. *epiſt.* 23. habetur *cap. nunquid* 28. *qu.* 1. Triburiense Concilium *c.* 39. ex quadam Synodo Romana. Innocētius III *c. quanto, de diuortijs, &*

Digitized by Google

gaudemus. Colligiturque ex illo 1. Corinth. 7. *Si quis autem infidelem habet uxorem, & hæc consentit habitare cum eo, non dimittat*, quod non consuleret Paulus, si nullum esset coniugium per baptisma suscepturn.

5 Tertio obseru undum est, vt quid fe res habeat circa cohabitationem fidelis cum infideli explicetur: in quo varie Doctores locuti sunt, & obscure satis, varia esse distinguenda tempora. Et in primis eadem cohabitationem, si non subsit animæ ac salutis spiritualis periculum, licitam fuisse dubitari non potest, conuenientque in eo Doctores omnes, & liquet ex eodem loco Pauli 1. *Cor.* 7. vbi de cohabitatione termo est, subdit enim: *filios eorum immundos non esse, cum infidelis per fidelem sanctificetur*, quem locum late, & eleganter explicat Gelasius Pontifex in eo opusculo, quod inscribitur. *Dicta aduersus Pelagianos*. Licere etiam huiusmodi cohabitationem plane docet Innocentius III. *cap. gaudemus, de diuortijs. In fauorem*, inquit, *Christiani & religionis, & fides à cuius fidei perceptione vxores fe deseri timentes viri, possent facile reuocari, fideles huiusmodi licitè matrimonialiter copulari, & licitè remanere coniunctis, cum per sacramentum baptismi non soluantur coniugia, fed crimina dimittantur.*

6 Deinde primis illis Ecclesiæ Christianæ temporibus existimo non tantùm licuisse cohabitationem fidelis cum infideli, fed etiam fuisse in præcepto, fecluso periculo, vt dicemus postea. Id quod eo tempore iustissimè præcepium, quo facilius, & infidelis fidelis viri vel vxoris consortio ad veram religionem alliceretur, & ne etiam molestè ferrent fe ab vxoribus vel coniugibus dilectis deseri, ac ita à capessenda Catholica disciplina reuocarentur, vel retardarentur. Vnde non pauci Patres illis verbis Pauli præceptum de cohabitatione contineri dixerunt. Ita Tertullianus *lib. 1. ad vxorem*, Chrysostomus, si Græca consulas, eam locum, Theodoretus, Ambrosius, Hieronymus *comment. in Isaiam, cap.* 15. Seuerianus explanans illud *Vnumquemque sicut vocauit Deus, ita ambulet*, Oecumenius, Absulensis 1. *Reg. S. quæst.* 132. *& quæst.* 189. ex Reccentioribus Turrianus *lib. 5. pro epist. Pontificum., cap.* 3. Illud enim (*dico ego*) legis promulgatio esse videtur, non quidem diuinæ, fed tantùm pro tempotum opportunitate constitutæ ab Apostolis, id quod eo loco optimè deducit Turrianus. Accedit etiam in primis Ecclesiæ temporibus nullam extitisse legem, nullumque decretum quo cohabitatio prohiberatur, quando non erat iniuria fidei. Nam quæ Iudæorum cohabitationem prohibuerunt, recentiora fuit. Id autem quod dixi de præcepto cohabitandi illis sæculis conuenienti, tam verum habet de Iudæis, quam de gentibus, ac Paganis. Planum enim doctrinam illam Pauli de veritate intelligi, maximè cum eo tempore ex Iudæis primi conuerterentur.

7 At postea procedente tempore apud nonnullas prouincias, cùm iam Christiana religio felicius propagaretur, infideles intenterent, paulatim eus obligatio præcepti de cohabitando aboleri cœpit, ac optio relinqui his, qui conuertebantur, vt quod vellent eligerent, vel cohabitarent, vel defererent, & cæhibes manerent, non intetueniente tamen iniuria Creatoris. Ea enim intertiemente non tantùm cohabitatio, fed & vinculum dissolutum, vt dicam postea. Atque id existimabit aliquis probari decreto Eutychiani Papæ, *e. si quis gentilis 28. q. 1.* inquit enim, *si quis gentili gentilis vxore dimiserit ante baptismu, post Baptismū in potestate eius erit eā habere, vel non habere*. Et quidem textus in speciem satis probabiliter cuincens per ea tempora, annum scilicet Christi ducentesimum quinquagesimum, præceptum relaxatum, & optionem datam. At qua Eutychianus loquitur de eo, qui ante baptismum vxorem dimiserat, placuit semper eum Canonem intelligendum de vxore ante baptismum dimissa, repudij legibus, aut aque causa, scilicet, ob crimen adulterij. Nè etenim existimaret licitum sibi esse aliam ducere post baptismum, illa ante baptismum repudiata, dicit posse illam habere vel non habere: ne etiam existimaret se cogi, vt illam restitueret, ac domum reuocaret. Itaque optio data, vel mulierem iusta de causa ante baptismum dimissam secum habere, vel non habere: ita tamen, vt si eligeret non habere, cælibem vitam ageret, nisi iniuria Creatoris intemeniret. Probabilius ergo est apud Africanos Augustini tempore eius præcepti obligationem cessasse: & ab Africanæ regionis Episcopis optionem datam, & inter eos fuisse Augustinum, vt planè constat ex *cap. non solum, cap. tam nunc, cap. si enim 28. quæst.* 1. qui ex Augustino desumpta sunt. Licuit itaque sequentibus sæculis cohabitare, & non cohabitare, fed quam vellent partem eligere, siue conuertentur ex Iudæis, siue Gentilibus.

8 Verum post ea Augustini tempora, quia nonnullæ prouinciæ ex Iudæorum consortio in sua infidelitate remanentium fideles infici, & relabi animaduerterunt, Hispani atque Galli simul decreuerunt, & lege sanxerunt, nè si ex Iudæis aliquis ad fidem conuerteretur, temanere et cum infideli, fed separarentur ab probabile periculum, quod in ea cohabitatione deprehenderant. Extant de eo duo Canones in Concilio Toletano V. prope annum 650. Primus est Canon 62. *Sæpe malorum consortia etiam bonos corrumpunt, quanto magis eos, qui ad vitia prona sunt. Nulla igitur vitra commonio sit Hebræis ad fidem Christianam translatis, cum his, qui adhuc in veteri ritu consistunt, ne forte earum participatione subuertantur. Quicunque igitur à modo ex iij, qui baptizati sunt, infidelium consortia non euitauerint, & his Christianis donentur, & illi publicis cadibus deputentur.* Canon. 63. *De coniugijs Iudæi, qui Christianas mulieres in coniugio habeant admoneantur ab Episcopo ciuitatis ipsius, vt si cum eis permanere nequeunt, Christiani efficiantur. Quod si admoniti noluerint, separentur: quia non potest infidelis in eius permanere coniugio, qui iam in Christianam translata est fidem. Eius autem qui ex talibus nati existunt, fidem atque conditionem matris sequantur. Similiter, & hi qui procreati sunt de infidelibus mulieribus, & fidelibus viris Christianam sequantur religionem, non Iudaicam superstitionem.* Habetur *cap. Iudæi qui 28. quæstion.* 1. Et idem statutum legibus Visegothorum *lib.* 12. *tit.* 1. Dixi sanctam eam legem à Gallis, & Hispanis, quia in id Concilium & Hispani, & Galli conuenerunt, vt ex ipso Concilio constat, vnde magna, & vniuersalis Synodus appellatur ab Concilio Toletano V. *cap.* 2. & postea non semel.

9 De Iudæis autem, non verò de alijs idolorum cultoribus eam legem tulerunt Hispani, & Galli, non quod eo tempore in Hispania omnino abolita esset idolatria, tantumque Iudæi obstinati permansissent. Constat enim ex Toletano XII. & XVI. adhuc in Hispania reliquas idolorum cultus superesse. Idemque in Gallia docent adhuc multo recentiora Concilia. Sed qua de Iudæorum præcipuè pertinacia, & improbitate inieci fui multis iustissimisque de causis Episcoporum animus suspicio. Nam vt in rennenda illi sua lege pertinaciores: fic & in peruertendis aliorum animis propensiores sunt. Illud enim in illo hominum genere non mirari non possumus, quod cùm legis suæ, quo tempore salutaris erat, passim, & iussimisque de causis inconstantissimi defertores existerent, & ab eius obseruantia quodlibet vento, diuelleretur: nunc, quando noxia, constantissimè, aut potiùs obstinatissimè retineant. Vnde nunc etiam Romæ fertur esse consuetudo, vt quadraginta dierum spatium desiguetur, quo alter deliberet. Quod si nolit Iudaismum relinquere, etiam si absque Creatoris iniuria cohabitare velit, Ecclesiæ auctoritate separantur, quoad cohabitationem scilicet.

10 An autem idem præceptum extet de infidelibus, vel extendendum sit, ita vt qui ex paganis conuertitur, quamuis coniux cohabitare velit sine Creatoris iniuria, separati debeat, sicut de Iudæis diximus, dissensio est. Fatentur tamen omnes nullum extare decretum: vel legem latam, qua qui ex Paganis conuertitur, cum uxore infideli cohabitare prohibeatur, neque ego vnquam reperire potui. Fatentur etiam priscis temporibus licitam cohabitationem his, qui ex Paganis conuertebantur, prohibitam tamen Iudæis. Addunt deniq; tam vsu & consuetudine populi Christiani, quæ vim legis obtinet, inductum

Digitized by Google

inductum esse eiusmodi præceptum: itaque iam tam conuersos ex Iudaismo, quam ex alia quauis secta separari debere. nec licitò cohabitare posse, etiamsi nulla metuenda sit Creatoris iniuria. Quia cùm non minùs illi mente obstinati sint, ac Iudæi, probabile periculum est, ne illusisque metus eius periculi. Huic enim honesto titulo cedit quasi fortior ius quæsitum coniugij in contingenti, cuius corporis potestatem habet. Sequuntur sententiam istam nobiles Theologi. D. Thomas in 4. distinct. 39. quæst. vnica, artic. 3. *Pari passu*, inquit, *ambulant nunc vtrique, scilicet gentiles & Iudæi, qua vtrique obstinati sunt. Et ideo, nisi vxor fidelis conueniat viro, non permittitur ei cohabitare, sine sit gentilis, sine Iudæa.* Idem sentit Ricardus *art. 2. quæst. 1. §. moderni*. Durandus *quæst. 2.* Gabriel *quæst. vnica, art. 4. §. Est tamen hodie considerare*. Paulus Comitolus *lib. 1. resp. moral. quæst. 1 24. num. 4.* Quibus ego lubens adhæreo, quamuis dissentiant alij. Cur enim tot auctoribus tam grauibus & pentis, qui de ea consuetudine testimonium ferunt, non credendum existimemus? Cùm vtapud Plutarchum in conuiuio septem sapientum refert Bias ex Thalete Philosopho: *Amicis, etiam quæ fidem excedant, credenda. Amicos autem ille bonos ac virtuti deditos interpretatur.* Maximè cùm ista ex facto, non ex iure dependeant.

11 Neque obest quod Innocentius III. *in cap. gaudemus, de diuortijs*, mille ac ducentis à Christi ortu exactis annis eam cohabitationem probet. Ex eo enim textu Ferdinandus Rebellus *2. p. de obligat. iust. lib. 3. quæst. 10. sect. 2. post secundam conclusionem* existimat corrigi decretum Toletanum Concilij IV. de Iudæis, & præcepium, si quod erat, ausert. Verùm duo sunt in hoc asserto huius auctoris lapsus. Primus, quod decretum Concilij Toletani, quod iam supra retulimus, correctum existimat per Innocentium, cùm nihil minus Innocentius agat, quam de Iudæis. Loquitur tantùm de conuersis ex Paganismo. Cuius euidens ea probatio est, quod capitio erat, an qui infidelitate durante, si in gradibus consanguinitatis inter fideles prohibitis contraxerant, conuersi ad fidem separati deberent. Respondet que Innocentius ea non dissoluenda coniugia, quia eorum legibus non erant ea cum consanguineis prohibita. De Iudæis autem dici verè qui potuit, cùm Mosaica lege intra consanguinitatis & affinitatis gradus dissoluerentur coniugia. Deinde labitur hic auctor, quia Innocentij institutum in eo capite non est decernere, an liceat infideli ad fidem conuerso cohabitatio cum eo, qui in infidelitate remanet: sed tantum coniugium inter consanguineos in infidelitate contractum non debere dissolui; nec veto cuiat an alter maneat in infidelitate, vel non. Denique quamuis demus ex eo Innocentij III. decreto colligi adhuc suo tempore licuisse cohabitationem fidelis cum infideli: non tamen inde probatur licuisse fideli cum Iudæo, vt iam probati, neque conuinciur postea contraria consuetudine illud decretum abrogatum non esse. Doctores autem supra relati, qui multis sæculis post Innocentium III. scripserunt pro tempore consuetudine testificantur.

12 Neque obstabit etiam, si quisquam fortasse dixerit, nunc Indos recens conuersos non separari à coniugibus infidelibus, si velint sine iniuria Creatoris remanere. Nam cum hæc legis Ecclesiasticæ aut consuetudinis, quæ vim legis Ecclesiasticæ ac robur obtinet, prohibitio sit, potuit Pontifex concessionem eam abrogare, si huic tempori & Indorum conuersioni expedire iudicauerit: sicuti propter iustos fines primus Ecclesiæ temporibus nō tanum cohabitatio licita erat, sed etiam in præcepto. Quare & nunc, cùm similia incommoda timerentur, præcepium de separatione cessare, & obligationem cohabitandi remittere dici debet, id quod etiam alij senserunt. Est in hac eadem sententia Cornelius, 1. *Cor. 7. nu.* 174 175.

13 Sunt tamen tres casus in iure expressi, in quibus matrimonium infidelium dissolutur altero ad fidem Christianam transeunte. Primus est, si infidelis remnat habitare cum fideli, discedereque velit. Quod intelligo, nisi fortè infidelis id faciat vtens iure suo, quia, scilicet, is qui conuertitur, cum infidelis esset, aut postea, adulterium commisserit. Atque hic primus casus habetur *cap. simili modo, cap. si vxor 28. quæst. 1. cap. quanto, & cap. gaudemus, de diuortijs*. Secundus est, si infidelis nolit cohabitare sine contumelia Creatoris, vel non audit nomen eius sine despectu, eius laudes prohibet, domesticos ad de fectionem hortatur *in d. c. simili modo, & c. quanto, & c. gaudemus, in d. & c. infidelis 18. q. 2.* Tertius casus est, si per rahat ad peccatum mortale *in d. cap. quanto, & cap. gaudemus, & cap. vxor, & c. idolatria, c. non sollum 28. q. 2.*

14 At quæri potest an ad concessum diuino priuilegio, vt in his casibus dissoluatur infidelium matrimonium, vel in his casibus dissoluatur infidelium matrimonium, vel in iure Pontificio, ad cuius etiam potestatem pertineat iusta de causa dissoluere matrimonium consummatum infidelium. Et sortan existimabit non nemo potuisse id concedi Pontifici priuilegio & auctoritate, quia posset Pontifex ea coniugia intra cenſere, quod existimauit Nauar. *lib. 3. consil. de conuers. coniug. at. consil.* Thomas Sanchez *lib. 2. disp. 7. num.* 2. & refertur pro eadem Socinus *1. volum. consil.* 28. cum alijs quos ipse citat.

15 Sed quidquid sit de hoc, an Pontifex in matrimonio infidelium consummato dispensare possit, in qua iuxta ea quæ infrà *lib. 9.* dicam, pars videtur negabua veriot, in præsenti affirmo matrimonio cōcessum, vt in his euentibus dissoluatur diuino priuilegio in fauorem fidei. Idque colligunt Doctores ex illa Pauli 1. Corinth. 7. *Quod si infidelis discedit, discedat, nec enim seruituti subiectus est frater, aut soror huiusmodi.* Paria enim ista sunt, ac per hoc de his intelligendum Paulum planè docuit Innocentius III. *in c. quanto, de diuortijs*. Et que optima ratio, quia cùm infidelis maneat extra Ecclesiam, & de illo non iudicet, non esset quo compelli posset ad cohabitandum.

16 Sed explicandum superest quando huiusmodi matrimonium in his casibus dissoluatur; an ipso iure ac infidelis discedit, vel pertahit in peccatum, vel non vult sine iniuria Creatoris cohabitare: vel tunc cùm transit ad secunda voia. Nam Panormitanus *in c. quanto, de diuortijs, n. 6. & 7. & in c. gaudemus, eodem n. 15.* Glosia *in d. c. quanto, & in c. sinfidelis 88. q. 1.* Hostiensis *in c. quanto*, de diuortijs. Ricardus in *4. d. 39. art. 2. q. 2. 5.* Angelus *v. Matrimonium, 3. num. 3.* in eamque videtur inclinare Scotus *eadem distinct. art. 3. in fine solut. dubij 2.* Antoninus *3. p. tit. 1. c. 6.* omnes hi Doctores, cùm hæc sententia ex iure aliquo constare debeat, non aliunde probant, quam ex *cap. infidelis 28. quæst. 2.* illis verbis, *Conjunctia quippe Creatoris solut ius matrimonij circa eum, qui relinquitur.* Quibus indicari videtur statim ac contumelia Creatoris adest, dissolui matrimonij vinculum.

17 At mihi probabilior longè videtur eorum opinio, quæ docet non ipso iure dissolui, donec transeat fidelis ad secundas nuptias. Ita D. Thomas *in 4. distinct. 39. quæst. 2. artic. 5.* Paludanus *ibidem quæst. 1. artic. 2 conclus. 1.* probabiliorem censet Maior *ibid. quæst. vnica*, folam amplectitur Turrecremata *in cap. finali modo 28. quæst. 1.* ad 2. argum. profertque eiusdem sententiæ defensorem Bonauent. quamuis hic auctor ambigua vtatur oratione. Eandem tenet Syluester *v. matrimonium 8. q. 10. casu 6.* Armilla, *matrimonium, num. 39.* Soto *dist. 39. qu. vnica, art. 4.* Nauarrus *c. 22.* & Gregorius de Valentia *disput. 10. quæst. 1. p. 7.* & tandem glosia ipsa veritate conuicta de eo in vtramque partem disputans *cap. gaudemus, de diuortijs*. Præcipuum & vnicum huius sententiæ fundamentum hoc est. Quia Innocentius III. *in d. cap. gaudemus*, inquit: *Quod si conuersum ad fidem & illa conuersa sequatur, antequam per causas prædictas legitimam ille ducat vxorem, eam recipere compellatur*. Ergo propter illas tres causas non erat matrimonium dissolium ipso iure.

18 Glosia *in d. cap. gaudemus*, respondet, licet matrimonium sit solutum, tamen restituit iure postliminij in fanorem fidei. Eam tamen merito reijcit Ricardus *loco cit.* Neque enim matrimonium dici potest postliminio redire, cùm eius essentia ex consensu pendeat contrahentiū, & quoniam cùm infidelis sui coniugis conuersi panter sequatur religionem sine nouo consensu, in priori permanet matrimonio, necessario dicendum est illud non fuisse peremptum.

Nec

19 Nec difficile fundamentum primæ ſententiæ diluere. Non enim obſtat illi *Canon infidelis*. Dicimus enim primo, non omnino reijciendam quorundam interpretationem, qui verba illa, *ſolut ius*, intelligunt de ſolutione tori, domicilique. Animaduertunt enim in Canone non dici ſolui vinculum matrimonij, ſed ius, vt ſcilicet vtatur matrimonio. Sed præterea addimus illam legitimam eſſe interpretationem, *ſolut ius*, id eſt, iuſtam cauſam diſſolutionis præbet, ita vt cauſalis ſit enunciatio. Itaque illa vna cum matrimonio quod conſequitur, & nec illa ſine matrimonio, neque matrimonium ſecundum ſine illa primum diſſoluat. Adeo autem neceſſarium, eſt ſecundum matrimonium illarum aliqua ſubſiſtente cauſa ad præcedens vinculum dirimendum, vt aliter reſcindi nequeat vllo pacto. Si enim ſacris initietur, aut religionem profiteatur, ſiue ſimplicibus votis conſtantem, ſiue ſolemnibus, non diruitur matrimonium in infidelitate contractum, etiam ſubſiſtente contumelia Creatoris, quidquid nonnulli Auctores ſine iuris fundamento non ſatis conſideratè dixerint. Quia matrimonium ratum aut conſummatum non diſſoluitur ſacris ordinibus, vt notum eſt: profeſſione autem ſtatus religioſi tantùm diruitur matrimonium ratum fidelium, vel ex Chriſti priuilegio, quod probabo infrà lib.9.vel ex iure Eccleſiaſtico iuxta aliorum ſententiam. Hic autem nihil eorum oſtendi poteſt. Non ergo eſt fundamentum quo dicamus factis ordinibus aut religionis profeſſione diſſolui matrimonium ratum & conſummatum infidelium, etiam ſi cõtumelia adſit Creatoris, ſed id tantùm ſecundo matrimonio, vt fiat, neceſſe eſt.

20 Addendum tamen, vt ſecundum matrimonium in prædictis euentibus celebratum poſſit, neceſſarium eſſe, vt requiratur infidelis, moneaturque an velit cohabitare; alias non poterit fidelis ad ſecundas nuptias tranſire, vt docet communis ſententia, quam tenet D. Thomas *in 4. diſtinct. 39. quæſt. vnica, art. 5.* Gratianus 28. *quæſt. 2.* in fine, & alij interpretes Iuris Canonici in *d. cap. gaudemus*, conſtatque ex literis Gregorij XIII. quas ſubiungemus ſtatim. Cumque gratia non deſtruat naturam, inquiunt eſſet ſine culpa alterius coniugis qui, ſi requireretur, forſan ſanctificaretur, priorem contiactum diſſolui.

21 Scio aliter ſentire nonnullos, ſcilicet non eſſe neceſſarium alterius conſenſum requirere. Ita Panormitanus *cap. quanto, de diuortijs*, cui adſtipulantur Ricardus, Paludanus, Gabriel *locis cit.* & nouiſſime Thomas Sanchez *lib. 7. de matrimonio, diſp. 74.* ſed ſine vllo fundamento etiam pro ſtatu præſenti: habent enim contra ſe literas Gregorij XIII. de quibus ſtatim.

22 Quod ſi reperiri non poſſit, diſtinẽbone opus eſt. Nam vel reperiri non poteſt, quia eſt interdicta communicatio ob certum euerſionis periculum. Et in hoc caſu probabile eſt fatis eſſe experiri voluntatem. Conſtat enim ob eiuſmodi periculum coniugium diſſolui poſſe. Ita docuit Victoria cum aliis quos citat & ſequitur Ferdinandus Rebellus *2. part. de obligat. iuſt. lib. 3. quæſt. 10. ſect. 2. num. 11.* Alias enim ſubiectus eſſet frater ſeruituti, cùm neque cum coniuge infideli communicare poſſit, neque cum alio contrahere contra Paulum 1. *Corinth.* 7. Quod ſi reperiri non poſſit, vel ob difficultatem viæ & itineris, cùm in remotiſſimis verſetur regionibus, vt euenire in his, qui ex Aethiopia captiui, vel ſerui afferuntur, vel ignoratur, vbi ſit alter coniux, adhuc nubere non poteſt, quidquid dicat Thoma Sanchez & alij, niſi diſpenſatio Pontificis accedat, qua ſuppleatur ea admonitio iure præſcripta. Qualem diſpenſationem conceſſam à Pio V. credendum eſt, cùm ſtatuit matrimonia Indorum nouæ Hiſpaniæ, qui ad fidem conuerſi cum fidelibus contraxerant, cò quod vbi coniuges infideles eſſent, ignorarent, valida eſſe. Diſpenſauit certè ac ſuppleuit monitionem iure præſcriptam. Similem etiam diſpenſationem conceſſit Gregorius XIII. ſuis literis, quas nunc ſubijcio. Et quidem ſi iuxta Sanctium eam monitio neceſſaria non eſt, ad quid ergo diſpenſarunt Pontifices? Nec verò ex ea diſpenſatione colligitur diſſoluiſſe Pontificem matrimonium conſummatum infidelium, ſed cùm Pontifex poſſit ius diuinum interpretari, & ex diuino priuilegio diſſoluatur matrimonij in fauorem fidei, cum infidelis non vult cohabitare cum fideli; declarat Pontifex eum caſum verificari, quando tanto tempore fidelis non requiuit ab infideli, & tanta terrarum ipatia impedunt, atque adeo tam tunc poſſe vti diuina conſeſſione & ad ſecundas tranſire nupcas. Litteræ igitur Greg. XIII. ſic ſe habent.

23 Gregorius, &c. *Quoniam ſæpe contingit multos veriſque ſexus infideles poſt contractã gentilis ritu matrimonia ex Angola, Aethiopia, Braſilia, & aliis Indicis Regionibus ab hoſtibus captos à proprijs ſuibus, & proprijs coniugibus in remotiſſimas regiones exterminati adeo, vt ipſi captiui, & qui in patria remanent ſi poſtea ad fidem conuertatur, coniuges infideles tam longo interuallo diſiunctos, an ſine contumelia Creatoris ſecum habitare velint, vt par eſt, monere nequeant: vel quia interdum ad hoſtiles & barbaras prouincias, ne nuntij quidem acceſſus pateat, vel quia ignorant prorſus in quas regiones fuerint tranſlati, vel quia itineris longitudo magnam afferat difficultatem. Idcirco nos attendentes huiuſmodi conubia inter infideles contracta, vera quidem, non tamen adeo rata cenſeri, vt neceſſarie fuadente diſſolui non poſſint, ſingulis diſtorum locorum Ordinarijs & parochis & Presbyteris Societatis Iesu ad confeſſiones audiendas ab eiuſdem Societatis ſuperioribus approbatis, & ad dicta as regiones pro tempore miſſis, vel in illis admiſſis, concedimus facultate diſpenſandi cum quibuſcumque vtriuſque ſexus Chriſti fidelibus incolis dictarum regionum, & ſeruis ad fidem conuerſis, qui ante baptiſmum matrimonia contraxerant, vt eorum quilibet etiam ſuperſtite coniuge infideli, & eius conſenſu minimè requiſito reſponſo non expectato, matrimonium cum quouis fideli, alias tamen rite contrahere, & in eis poſtea carnali copula conſummatis, quod vixerint, remanere licuè valeant, dummodo conſtet etiam ſummarie & extraiudicialiter coniugem abſentem moneri legitimè non poſſe, aut monitum intra tempus eadem monitioni præfixum, ſuam voluntatẽ non ſignificaſſe. Qua quidem matrimonia etiamſi poſtea, inuoluerit coniugei priores infideles ſuam voluntatem iuſtè impeditos declarare non potuiſſe, & ad fidem etiam tempore tranſacti ſecunda matrimonij conſenſu conſtet ſuiſſe, nihilominus reſcindi nunquam debere, ſed valida, & firma eſſe, &c.* Hactenus Gregorius XIII.

24 Diximus in illis euentibus fidelem coniugem liberum & expeditum manere, vt poſſit cum alio fideli contrahere. Reſtat explicemus an cõiux infidelis, vel diſcedit, qui vel cohabitare ſine iniuria Creatoris nõ vult, maneat libet vinculo matrimonij, ita vt ià reipſa contrahere cũ alio infideli poſſit. Ricard. *in 4. ſententiarum diſtinct. 39. artic. 2. quæſt. 3.* duas hac de re contrarias refert ſententias, vnã quæ in fideli poteſtatem tribuit nouarum nuptiarum: alteram, quæ negat. Durandus *eadem diſt. 2.* mirari ſe ait, quomodo potuerit Eccleſia hanc ſeruitutem imponere in fideli cùm nihil ad nos illi, qui foris ſunt, vtinquit Innocentius III. *d. cap. gaudemus, de diuortijs*.

25 Cæterum communis ac vera ſententia eſt, coniugem, qui fidelem coniugem ſequi noluit, non poſſe nouã ſibi coniugem eligere ex fua gente, quæ eſt in eadem perfidia, donec conuertatur. Hanc eſſe communem ſententiam fatetur Durandus *loco cit.* eamque expreſsè docet D. Thomas *in 4. diſtinct. 37. quæſt. 2. artic. 5. ad 3.* hiſce verbis, *Ad 3. dicendum, quod poſt quam fidelis contraxit, ſolutum eſt vinculum matrimonij ex vtraque parte, quia matrimonium non claudicat quantum ad vinculum, ſed quandoque claudicat quantum ad effectum. Vnde in pœnã proris infidelis ei inducitur, quod non poſſit cum alio contrahere magis, quam ex virtute matrimonij præcedentis. Sed ſi poſt ea conuertatur, poteſt ei concedi diſpenſatiue, vt alteram habeat, ſi vir eius aliam duxerit vxorem.* Idem ſenſit Bonauenturata *eadem diſtinct. 2. q. 2.* Turrecremata *in cap. ſimili modo 28. q. 2.* ad 3. argumentum. Habeturque expreſsè hæc ſententia, *in cap. ſi infidelis 28. q. 2.* vbi Ambroſius; *Conſumelia quippe Creatoris ſolut is his matrimonijs, circa eum qui relinquitur: infidelis autem deſcendens & in Deum peccat, & in matrimonium, neque eſt ei fides ſeruanda coniugi, qui propter ea diſcendit, ne audiret Chriſtum*

Digitized by Google

stum esse Deum Christianorum coniugio. Hæc Ambrosius.

26 Hanc autem pœnam non Ecclesia, sed Deus infligit propter iniurtam, qua infidelis ipsum Deum, veram fidem & veritatem sacramenti matrimonij afficit, cuius pœnæ Ecclesia est promulgatrix. Ex quibus facile refelles, quæ pro sua sententia adducit Thomas Sanchez *lib. 7. disput. 77. num. 6.* Neque enim dici potest aut debet vinculi matrimonij remanere: tum, quia matrimonij vinculum mutuum est ex vtraque parte: tum quia fidelis reuera solutus est, cùm in religione Christiana nunquam valeat secundum coniugium constante primo: tum etiam quia inquiram, ex cuius parte solutum sit? Si ex parte viri, quia vir non est alligatus, neque habet fœmina infidelis potestatē in virum. Ergo ex parte fœminæ perseuerauit vinculum, quo illa fuit alligata sit. Igitur & habet fidelis potestatem in corpus fœminæ infidelis, atque adeo ad illam liceret accessus. Nisi forte quis diceret, quamuis fidelis habeat potestatem in corpus, & infidelis adhuc ligatus fidelis sit, impedin tamen ad congressum cum illa potuit iure matrimonij contracti cum fideli, sicut cum ob ingressum in religionem impeditur accessus ad vxorem, cum quasi fuerat consummatum matrimonium: & tamen permanet primum coniugij vinculum. Sed attendere debet, qui hoc dixerit, duo vincula matrimonij esse eiusdem rationis, atque ita fœcum pugnare aliqua ratione etiam secundùm ius naturæ: at vinculum religionis & matrimonij esse diuersæ rationis, & ita nullam inter se repugnantiam habere. Et præterea eum qui religionem professus accederet ad vxorem, non committere adulterium, quod tamen dici non potest de eo, qui conuersus ad Christi fidem, & cōtrahens cum vxore fideli, accederet ad vxorem infidelem, & in infidelitate manente,

27 Et de infidelibus quidem ita se res habet. At quid de hæreticis? In primis si alter ex coniugatis labatur in hæresim, tenet matrimonium, & in nullo casu dirimitur iam consummatum. Id quod expresse docuit Innocentius Tertius *in c. quanto, de diuortijs*. Cum enim matrimonium cum in fideli contractum, aliqua earum causarum interueniente in fauorem fidei dissoluatur, non esset fauor fidei, si ita non fidelis labitur in hæresim, matrimonium dirimeretur. Non esse autem fauorem fidei indicat duabus rationibus Innocentius III. *in d. cap. quanto*, his verbis, *Si vero alter fidelium coniugum vel labatur in hæresim, vel transeat ad gentilitatis errorem, nō creditur, quod in hoc casu is qui relinquitur viuente altero possit ad secundas nuptias conuolare, licet in hoc casu maior appareat contumelia Creatoris. Nam etsi matrimonium verum inter infideles existat, non tamen est ratum: inter fideles autem verum & ratum existit, quia sacramentum fidei, quod semel est admissum, nunquam amittitur sed ratum efficit cōiugij sacramentum, vt ipsum in coniugibus illo durante perduret. Ecce primam rationem, propter quam non esset fauor fidei dissoluere matrimonium fidelis, cum labitur alter in hæresim.* Audi aliam. *Neque obstat quod a quibusdam forsan obijcitur, quod fidelis relictus non debeat inire suo fine culpa priuari, cum in multis casibus hoc contingat, vt si alter coniugum incidatur. Per hanc responsionem quorundam malitia obuiatur, qui in odium coniugum, vel quando sibi inuicem displicerent, se eas posse nt in tali casu dimittere, simularent hæresim, vt ab hisce (nubentibus coniugibus) resilirent.*

28 Quamuis autem matrimonium teneat, attamen cohabitatio illicita, vnde separatur torus & domicilium. Nam cùm matrimonia cum hæreticis sacramenta sint, & valida, vt supra docuimus, idem est hæretico nubere, vel cohabitare cum illo in hæresim labente: eadem enim vtriusque ratio est: quod non ita se habet in aliis infidelū matrimonijs. Quare prohibita fideli coniugato cohabitatio cum hæretico coniuge tam illis Canonibus, in quibus prohibētur nuptiæ, cùm illæ sint validæ: quam etiam alijs, vt dicam infra, cùm de diuortio fermo fuerit. Consuetudine tamen, quando periculum abest, eiusmodi prohibitio abrogatur. Quo fit vt apud Gallos, Germanosque sine vllo peccato Catholici matrimonia cū hæreticis cōtrahant, & cum eisdem cohabitent. Ac de his hactenus.

De impedimento ligaminis.

DE hoc impedimento Gratia. agit *in 27. q. 2. 3 2. q. 4. & 7. 34. q. 1. & 2.* Schol. cum Magistro d. 28. ligamen autem est prioris siue consummati, siue rati tantum coniugij vinculum, quo sequens matrimonium etiam consummatum dirimitur. Vt autem plenè ea quæ ad huiusmodi impedimentum pertinent, tradantur, obseruanda nonnulla sunt, quæ ad pluralitatem vxorum ad firmitatem spectāt coniugij; ita tamē tradenda, vt quæ ab alijs latè, à nobis præstringenda: quæ verò alij breuiùs, quam par erat, à nobis plenius, & planiùs differenda sint.

CAPVT XLIX.

Pluralitatem vxorum simul illicitam, nisi ex Dei reuelatione.

SVMMARIVM.

1 *Polygamia illicita.*
2 *Ratione probatur.*
3 *Repugnare legi diuinæ.*
4 *Dispensari ab Ecclesia non posse. Dispensatum à Deo esse tam cum Hebræis, quàm cum alijs.*
5 *Quodnam peccatum fuerit Salomonis de pluralitate vxorum.*
6 *Iam eam dispensationem à Christo sublatam. Non solum pro Christianis, sed & pro omnibus. ibidem.*

1 QVamuis Valentinianus, alioqui Catholicus Imperator, amore captus Iustinæ, quò eam viuente adhuc Seuera coniuge ducere in vxorem posset, legem ediderit, vt liceret vnicuique duas simul coniuges habere, cui adhæsit ex parte Lutherus, sequacibus etiam Anabaptistis: attamen Catholica veritas polygamiam multarum vxorum simul excludit planè, & illicitam esse docet. Id quod latè ex sacris literis desumptis testimoniis probat Bellarm. *lib. 1. de matrimonio. cap. 20.* videndus etiam Valentia *disp. general. quæst. 1. p. 3.* Vnde Concilium Tridentinum, sessione 24. c. 2. *Siquis dixerit licere Christianis plures simul habere vxores, & hoc nulla diuina lege esse prohibitum Anathema sit.* De Polygamia vide Petr. Gregor. *lib. 9. Syntagm. cap. 2. a. num. 11.*

2 Sed & ratione probatur, quia his, qui in matrimonio propositi sunt fines, aduersari videtur. Licet enim non repugnet vnum virum in multis vxoribus filios procreare; attamen aliquantulum etiam iste finis impeditur. Nam luxuriosi & pluribus fœminis vacantes minùs fœcundi esse solent, vt in Salomone, cui tot erant Reginæ, & concubinæ planum est. Mirum enim quod ex tot vxorum & concubinarum gregibus non nisi masculam vnam prolem Salomon susceperit Roboamum, & duas præterea filias Eraphet, & Basemat 4. Reg. 11. Sic Suidas de illo: *Ex mille vxoribus solus illi mas natus est Roboam filius, & ipse ex alienigena Naam Ammonitide indignus imperio.* Multitudo enim coniugiorum orbitatem facit. Et quidem cum libidine & intemperantia sterilitatem esse coniunctam *Iob 24. vers. 21.* docet Ioannes Pinedabi, *Pauit sterilem* Rem attigit Plutarchus *in vita Licurgi, & libello de garrulitate, & lib. 5. de placitis Philosopborum.* Multo minus coniugiorum multitudo cohæret cum alio fine matrimonij, scilicet socialicohabitatione. Cùm enim vxor non sit ancilla, sed socia, & ideo ex latere viri desumpta, eiusdem est honoris cum viro particeps. Principatus

Digitized by Google

cipatus autem singularitatem requirit, vt Augustinus docet *lib. de bono coniugali, cap.* 17. Cumque etiam matrimonium remedium sit concupiscentiæ. *cap. nuptiarum* 27. *q.* 1. Impeditur hic etiam finis nullitudine coniugiorũ, cùm vnius vir pluribus vxoribus minùs valeat debitum reddere. Adde iras rixasque inter vxores, etiam sanctas fœminas, cùm zelotypia laboret fragilis fœminarũ sexus, & fieri nequeat, vt viri affectus non magis erga vnam ferratur, quam erga aliam, vt liquet *Genes.* 16. & 30. Denique finis matrimonij, quod est sacramentum, absque dubio repugnat: nulla etenim in polygamia vnitatis sacramenti sponsi Christi cum sponsa Ecclesia repræsentatio. His accedit ab initio non institutũ, neque in mundum à Deo inductum matrimonium cum multis vxoribus, cùm tamen eo maximè tempore ad generis humani multiplicationem esset necessarium.

3 Ex quibus constat polygamiam in primis legi diuinæ repugnare. Idque constat: tum quia Nicænum Concilium Canone 24. *Nemo*, inquit, *debet duas vxores ducere.* & statim, *sicut Deus ordinauit.* Tum etiam qua ideo manifestissimè docet, & probat Nicolaus I. ad consulta Bulgarorum cap. 5. vbi fere omnia attingit eius veritatis fundamenta. *Duas*, inquit, *tempore vno habere vxores nec ipsa origo humanæ conditionis admittit, nec lex Christianorum vlla permittit. Nam Deus, qui fecit hominem ab initio, masculum vnum fecit, & vnam fœminam tantum, cui potuit vtique si vellet, duas vxores tribuere, sed noluit. Scriptum quippe est. Propter hoc relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori suæ: non dixit vxoribus. Et iterum: erunt duo in carne vna, masculus scilicet & fœmina in carne vna, & non tres aut plures. Itaque apud quem vno tempore duæ vxores inueniuntur, interim priori retenta posteriorem cognitam amittere, insuper & pœnitentiam quã loci sacerdos prouiderit, compellitur suscipere. Denique hoc tam immane scelus est, vt homicidij quidem peccatum, quod Cain in Abel fratrem suum commisit, septima generatione Catachysmo vindicatum fuerit: adulterij autem flagitium, quod Lamech primus omnium in duabus vxoribus perpetrauit, non nisi sanguine Christi abolitum existerit, qui septima & septuagesima generatione secundum Euangelium lux exti in mundum.* Hactenus Nicolaus. Tum præterea, quia Innocentius III. *cap. gaudemus de diuortijs*, hæc habet. *Verum absonum hoc videtur, & inimicum fidei Christianæ, cum ab initio vna costa in vnam fœminã fuit conuersa, & Scriptura diuina testetur, quod propter hoc relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori suæ, & erunt duo in carne vna, non dixit tres vel plures, sed duo, nec dixit, adhærebit vxoribus, sed vxori, & infra. Nec vlli vnquam licuit in simul plures vxores habere, nisi cui fuit diuina reuelatione concessum, qui mos quandoque, interdum etiam fas censetur per quam sicut Iacob a mendacio, Israelitæ a furto, & Samson ab homicidio, sic & Patriarchę & alij viri iusti, qui plures leguntur simul habuisse vxores ab adulterio excusantur. Sane veridica hæc sententia probatur etiam de testimonio veritatis testantis in Euangelio: Quicumque dimiserit vxorem suam ob fornicationem, & aliam duxerit, mœchatur. Si ergo vxore dimissa duci alia de iure non potest, fortius & ipsa retenta. Per quod euidenter apparet plurimatem in utroque sexu, cum non ad imparitia iudicentur circa matrimonium reprobandam.* Tumdenique, quia Concilium Tridentinũ *sessione* 24. *in principio*, cùm propositurus sit illa verba Geneseos, *erunt duo in carne vna*, subdit. *Hoc autem vinculo duos tantummodo copulari, & coniungi Christus Dom. suis apertius docuit, cum postrema illa verba tanquam a Deo prolata referens dixit: Itaque iam non sunt duo sed una caro* Et infra Canone 2. *Si quis dixerit licere Christianis plures simul habere vxores, & hoc nulla diuina lege esse prohibitum, Anathema sit.* Sed de hoc Bellarminus *lib. de matrimonio, cap.* 11. in secundæ sententiæ impugnatione. Quibus etiam testimonijs omninò citur contra Durandum *in 4. dist.* 33. *q.* 1. Abulensem *cap.* 39. Matthæi *quæst.* 30. repugnare quoque legi naturæ. Id quod intelligendum, vt explicat Ruardus *art.* 16. *pag.* 299. & Gregorius de Valentia 3. *p. d.* 10. *q.* 1. *p.* 3. vt non omnino iuri naturali repugnet, sed quasi secundario, vt ex proposita ratione colligitur, quod etiam docuit Bellarminus *lib.* 1. *de matrimonio, cap.* 11. *an.* 3. *sententia, proposit.* 2. Præcipua tamen in hac re est diuina prohibitio, nam cum valore matrimonij sit plurimas vxorum, quod optimum signum est non ita aduerfari matrimonio, vt directè opponatur finibus illius.

4 Præterea colligitur, in eo. vt quis simul plures vxores habeat, nullatenus ab Ecclesia dispensari posse, in quo non rectè loquuntur Caietanus *Matthæi* 19. & *Marci* 10, quamuis illum excusare conatur Bellarminus *lib.* 1. *de matrim. cap.* 10. Nunquam enim pluralitas vxorum licuit absque diuina dispensatione, vt retulimus modò ex Innocentio III. *in d. cap. gaudemus.* Id quod etiam indicauit Hieronymus in epistola ad Oceanum cùm dixit *lege concessum* & exemplo Patriarcharum & Moysis familiare populo plures vxores habere, & Augustinus *lib.* 3. *de doctrina Christi. c.* 12. vocat *inculpabilem consuetudinem, & lib.* 22. *contra Faustum, cap.* 47. dixit plures simul habere vxores Patriarchas non esse contra naturam, quatenus nõ lasciuiendi causa, sed procreandi fiebat, nec contra consuetudinem, cùm mos esset illius temporis; nec contra legem; nulla enim lege tunc prohibitum. Vnde inquit, *quando mos erat, crimen non erat, & habetur in cap. obiiciuntur* 32. *q.* 4. Ex reuelatione ergo diuina tantum ea pluralitas illo inducta tempore. Si enim vxorum vnitas, vt Patres, & Concilia docent, est ex lege diuina, & naturali, sequitur sine eius dispensatione licuisse nulli. Quæ reuelatio primis Patriarchis expressè facta primùm, ad alios eorum verbo peruenit, & exemplo. Abraham enim tempore rem fuisse omnibus notam planum est, cùm Sara sanctissima fœmina Abrahanum induxerit ad secundam vxorẽ ducendam. Imò eam dispensationem factam non solùm cum Hæbræis, sed etiam cum alijs gentibus, Deo vsum corporis fœminarum ad tempus proillorum libito concedente, cùm Dominus omnium supremus sit: neque ob id ablata ratione matrimonij, sicut non obstat nunc quod Deus possit sua potestate fœminam matrimonio iunctam separare à viro extinctò vinculo, probabilissimum iudicat Bellarm. *lib.* 1. *de matrimonio, c.* 11 *proposit.* 5. Gregor. de Valentia 3. *p. disp.* 10. *generalis q.* 1. *p.* 3. Ioannes Pineda *lib.* 7. *de rebus Salomonis c.* 5. *n.* 5. videatque colligi ex Augusti. *lib.* 22. *contra Faustum c.* 47. & habetur *in d. c. obiiciuntur*, vbi vniuersè protulit, *quando mos erat, crimen non erat*, Et ideo in terra, vbi Iacob quatuor duxit vxores, inculpabilem consuetudinem esse, plures vxores ducendi. Terra autem, vbi Iacob tones nupsit, non Iudæorum, sed & gentilium erat. Adde Efau *Genes.* 26. & 28. plures etiam vxores simul duxit, neque ob id reprehendrur, neque vllus ex gentilibus eius temporis. Quo fit vero simile esse, generalem eam dispensationem fuisse, atque ideo *loco citato* dixit Augustinus, eo tempore legem prohibentem nullam extitisse, quia naturalis lex in ea dispensante Deo non obligabat.

5 Verùm si hæc ita se habent, quod nam fuit peccatum illud Salomonis, quod in sacra Scriptura 3. *Regum* 11. reprehenditur de multis vxoribus adamatis? Nonnulli existimarunt reprehendi, quod plurimas duxerit. Scriptum est enim Deuter. 17. *Rex non habebit vxores plurimas.* Nam licèt in lege Moysi liceret polygamia, attamen certum præscriptum ac definitum vxorum numerum. Sic tradunt Hebræi apud Abulensem 3. *Reg.* 12. *q.* 5. & 3. *Reg.* 11. *q.* 3. qui affirmant Regibus Hebræorum tantùm licuisse decem, & octo vxores habere, Dauidis exemplo, cuius decem, & octo vxores fuisse affirmant Dionysius, atque Lyranus 2. *Reg.* 5. & 15. Sed non præscriptum Hebræis vxorum numerum vetuisse est, confirmatque illud ex 2. Paralip. 11. de Roboam. *Vxores decem, & octo duxerat, concubinas autem sexaginta.* In eoque minimè pecasse docet Abulensis eo loco *quæst.* 24. & 25. Quod autem extat *Deuteron.* 17. de non habendis à Rege plurimis vxoribus, de alienigenis intelligi vult Ioan. Pineda *lib.* 7. *de rebus Salomonis, c.* 4. *nu.* 6. Peccatum ergo Salomonis non in eo cosistit, quod plurimas mulieres adamauerit, sed quod alienæ religionis fœminis iunctus fuerit; prohibita enim cum illis coniugia apud Hebræos lege diuina notum

notum est. Videat lector quæ dixi 1. *c. variar. disput. qu. 4. expositiua, cap.* 8.

6 Addendum tamen eam dispensationem cessasse ante Christum, eo quod causa dispensationis vniuersè cessauerit, esse probabile, vt Bellarminus affirmat *lib. 1. cit. cap. 11. proposit. 5.* Certissimum tamen fublatam esse per Christi, quia *Matth. 19.* reuocat ad primam ex iure diuino institutionem matrimonium. Prima autem institutio polygamiam excludit, vt citata verba à Christo demonstrant, sic interpretantibus Concilijs Nicæno, & Summis Pontificibus Nicolao I. & Innocentio III. suprà relatis. Sed audi Athanasium *qu. 97.* ad Antiochum in hæc verba: *Cum multis iussi in veteri testamento duas aut tres habuerint vxores, quomodo nobis non licebit duas habere vxores, sed ne cum pelliciibus quidem confuefcere? Responsio. Non modò duas vxores habere Deus vetuit, sed & abilla vna abstinere præcepit, dicens: Amen dico vobis, nisi quis ederit patrem, & matrem, & vxorem, & me secutus fuerit non est me dignus. Si non habet, audi mains quid dilium est veteribus, ait. Non mœchaberis. Ego autem dico vobis, quisquis aspexerit vxorem ad concupiscendam eam, iam adulteravit eam in corde suo. Si ergo Christus oculi concupiscentiam adulterium fidelibus esse existimat, qualem inde philosophiam aut politiam fideles petemus supra eos in veteri Testamento? Quid? si enim lices homini duas habere vxores, sequitur quod etiam mulieri duos maritos. Audi igitur Deum de viro & fœmina dicentem: erunt duo in carnem vnam, & non dixit, erunt tres, verùm etiam vnica mulier data viro, & ipsi & mundo infidiata est. Quid futurum cum mundo, si ab initio vni homini fecisset Deus duas vxores? Quod si quaris, quam obrem antiqui duas aut tres habuerint vxores: disce diligenter, quod magna tunc esset diabeli Tyrannis, quam Christus ad nos profectus abolenit, multis dæmonibus ex medio eliminatis, his quidem in abyssum, illis in deserta inculta, & inaccessa loca.* Hæc ibi.

49. & 50. EcKius *Homilia* 47. de sacramentis. Bellarminus *loco citato*, & probabilem putat Ferdinandus Rebellus *p. 2. de obligat. iustit. lib. 2. qu. 1 5 sect. 1 in fine*, & probat eam Ioannes Azor *tom. 1. lib. 6. cap. 2. qua. 3. circa finem*, & Ioannes Maldonado *Matthæi 19. num. 8. quæstione 2.*

2 Eam autem concessionem ad gentes etiam eo tempore extendi vel similè est, ab illisque repudia extra culpam recepta vsu, & consuetudine. Apud Romanos lex quidè Romuli fœminis dimittendi viros negauit, viris autè dimittendi vxores tribus de causis licèuit, si in liberorū venefitio, aut in adulterio foret deprehèsa, aut claues subtraheret, vt anchor est Plutarchus *in vita Romuli*. Quod si aliter quis repudiasset, eius opum vxori portionem dari, reliquum autem Cereri esse iussit sacrum, & qui diuerteret sacra Dis inferis obire. Lege postea duodecim Tabularum diuortia fuisse permissa indicat Tullius *Philippica 2.* contra Antonium scribens: *Nolite quærere, fruges factus est Antonius, mimam illam suam suas res sibi habere iussit ex duodecim tabulis, claues ademit, exegit.* Sed fuit duodecim tabulis diuortia permissa fuerint, siue non fuerint, illud est perspicuum priùs temporibus tantam matrimoniorum fuisse concordiam, vt diuortium Romæ intra fexcentos fer annos nulla domus senserit fuisse dicatur, testibus Halicarnasseo *lib. 2.* Aulo Gellio *lib. 4. cap. 3.* Tertulliano *in Apologetico, cap. 6. lib. de Monogamia, cap. 9.* Primus apud illos Spurius Corbilius sterilitatis causa repudiauit vxorem. Hunc sequitus Sulpitius Gallus vxori nuncium misit, quod eam capite aperto foris versatam agnouisset, vt scribat Valerius Maximus *lib. 6. cap. 2.* Idem fecit Publius Sempronius, quod vxor ludos funebre spectasset. Sed nec impunè diuertere licebat, sed inquirebatur quæ esset iusta causa diuertendi; vide si non subesset, qui occasionem sua culpa præbuit, nullo tabatur amissione dotis, & donationis propter nuptias, vt constat ex Chrysostomo *in sermone de libello repudij*, & aliis. Quomodo autem, cùm hæc lex quæ prohibet separationem vinculi, naturalis, sit, in ea dispensauerit Deus, ex parte explicuimus *1. p. variar. disput. relect. 2. sere in principio*, & latiùs dicendum est *lib. sequenti*. Nonnihil insinuat Ioannes Azor *loco cit.*

3 Cæterùm ea repudia, quibus vinculum dissoluebatur matrimonij, sublata iam per Christum *Matth. 19.* vbi tantùm separatio tori concedit ob fornicationem: de cuius loci intelligentia dicetur *lib. 9.* Quare post Christum non tantùm apud Christianos, sed etiam apud gentes illicita repudia. Videtur colligi ex Augustino *lib. de fide & operibus, cap. 1.* cùm dicat in Africa non admissos ad baptismum Genules, qui dimissis primis vxoribus cum secundis nuptias contraxissent. *Ad hanc autem*, inquit, *videntur disputationem impulsi quod eos nouerint non admitti ad Baptismum, qui dimissis vxoribus alias duxerint, vel fœminas qua dimissis viris alij nupserint, quia hæc non coniugia, sed adulteria esse Dominus Christus sine vlla dubitatione testatur*, &c. Et apertissimè idem docuit Innocentius III. *in cap. gaudemus, de diuortijs*, cùm de repudiata ab infideli fermo esset. *Qui autem*, inquit, *secundum ritum suum legitimam repudiauit vxorem, cum tale repudium ueritas in Euangelio reprobauerit, nunquam ea nuuente potest alia etiam ad Christi fidem conuersus habere*, &c.

4 Sed obijci potest Canon 10. Illiberitani Concilij, vbi dicitur: *Si ea quam Catechumenus reliquit, duxerit maritum, potest ad fontem lauacri admitti. Hoc & circa fœminas Catechumenas erit obseruandum.* Si enim peccatum est vxorem dimittere etiam ad fidem conuersum, dimissaque vxor vinculis primis matrimonij adstricta contrahere non potest cum secundo, quare ab baptismum illa recipiendum admittitur: aut dicendum erit valere modo in fidelium repudia? Sed dicendum videtur, vel quod Hispani Patres agant in isto Canone de Catechumena ægrotante, vt & egerant in Canone præcedenti de fideli, huic enim internis pœnitenti, etiam si actu primum maritum non reliquerit, nec verbis posset, aut posse re possit baptismum morbo grauata, nec ad interrogata respondere, baptismum tamen dandum ipse Augustinus consulit lib. 1. de adulterinis coniugijs cap. vlt. vt adulteri peccatum cum cæteris lauacro regenerationis ablueretur.

Vel

CAPVT L.

Libellum repudij dissoluto vinculo non tantùm permissum in lege veteri, sed licitum; per Christum tamen abolitum.

SVMMARIVM.

1 *Libellum repudij non solùm permissum Iudeis, sed licitum.*
2 *Ad gentes etiam derivatam eam permissionem esse. Licet apud Romanos serò inductum repudium.*
3 *Sublata repudia à Christo.*
4 *Obijcitur ex Concilio Illiberitano, & explicatur.*

1 QVamuis institutio Diuina ipsi naturæ valdè consentanea indissolubile fecerit matrimonium, iuxta ea quæ dixi suprà *lib. 1.* attamen dispensante Deo olim repudia in vsu. Sed an permissa tantùm ad maius euitandum malum; an etiam licita, dissensio inter Doctores est, quibusdam affirmantibus, quibusdam verò negantibus, de quo late Bellarminus *lib. 1 de matrimonio, c. 16. in solutione obiectionis 16.* & Ioannes Arboreus *li. 16. Theosophiæ, cap. 2.* Mihi probabilius est licita fuisse & immunia à peccato, Tum quia nunquam in eo obiurgati Iudæi à Deo, aut à prophetis, neque inter alia eius populi scelera vnquà enumerantur. Tum quia *Deuter. 24.* nuptiæ repudiatarum cum aliis non puniuæ. Non autem est credibile permissa communi lege publica adulteria. Tum etiam quia Abraham perpetuo repudiauit Agar ancillam. Quam non est verosimile manisse ad cœlibem vitam adstrictam, sed vinculum dissolutum. Fuit etiam hæc sententia D. Thomæ, Scoti, Durandi, Paludani *in 4. dist. 33.* Tenuit etiam Michael de Medina *loco cit.* Abulensis *Matthæi 19. quæst.*

Digitized by Google

Vel dicendum est Ecclesiam Hispanicam fuisse ex his, quas idem Augustinus refert consilium illud de non admittendis ad Baptismum his, qui dimissis vxoribus alijs nupserint non obseruasse. Inquit enim lib. de fide & operibus, cap. 19 *Sed quoniam malorum Christianorum mores, qui fuerunt etiam antea pessimi, habuisse non videntur hoc malum, vt alienas vxores ducerent viri, aut alienis viris fœminæ nuberent, inde fortasse apud quosdam Ecclesias negligentia illa subrepsit, vt in Catechumenis competentium nec quæreretur, nec reperiretur hoc vitia, atque inde sæpius esset, vt incipientes & defendi, quæ tamen in baptizatis rara sunt adhuc, sic ea nos negligendo nec defensa faciamus. Talem quippe in quibusdam negligentiam, in aliis imperitiam, in aliis ignorantiam probabiliter dominus somni nomine significasse intelligitur vbi ait. Cum autem dormirent homines, venit inimicus & super seminauit zizania.* Sed hiæ errois, siue ignorantiæ, siue negligentiæ arguat Augustinus has Ecclesias, constat sanè placuisse Hispanis Episcopis diuersum consilium, ne multis à suscipienda fide remanerentur. Quamuis dici etiam potest, & meo iudicio, recte, Canonem loqui de infideli relicta, eò quod ad fi lem cum altero coniuge conuerti noluisset, neque habitare sine Creatoris iniuria: cum enim eo casu existimari posset, diffolui matrimonium, non mirum si ob eam causam relicta & alteri nubens, si postea illa mutato consilio, matitoque, qui illam repudiauerat, ad alia vota transeunte, suscipere velit baptismum, admittatur tanquam quæ legitimè nupta in eo casu videatur.

CAPVT LI.

Secundum connubium constante primo nullum esse.

SVMMARIVM.

1 *Constante primo matrimonia secundum esse nullum.*
Leges Ecclesiasticæ, quæ prohibent, ibid.

1 IGitur cùm ab initio ex institutione matrimonij eius vinculum insolubile, & nec polygama licita, nec repudia, Christo Domino connubia ad pristinum statum reuocante, iure optimo Ecclesia itauit semper legibus latis nullum esse secundum matrimonium prima vxore superstite, atque adeo ligamen esse impedimentū dirimens. Multæ iunt in Ecclesia de hoc statuæ leges, referam tamen nonnullas ex illis citatis alijs. Apostoli Canone 48. *Siquis laicus sua vxore reiecta aliam acceperit, vel ab alio solutam, segregetur.* Eiusdius Papa epist. 2. *Et sicut vxori non licet dimittere virum suum, vel alteri se, viuente eo, seociet, aut eum adulterari, licet forsitan sit vir eius sed iuxta Apostolum, aut viro suo reconciliari debet, aut manere innupta, sita Ecclesia etiam.* Concilium Illiberitanum, cap. 8. *Item fœmine, quæ nulla precedente causa reliquerint viros suos, & alteris se copulauerint, nec in fine accipiant communionem, & Can. 9. Idem fidelis fœmina, quæ adulterum maritum reliquerit fidelem & alterum ducit, prohibeatur ne ducat. Si autem duxerit, non prius accipiat communionem, quam is, quem reliquerit, de sæculo exierit, nisi necessitas infirmitatis dare compulerit.* E quibus constat quam immeritò huic Concilio tribuerint nonnulli admisisse, permisisse ve secundum coniugum durante primo. Nicænum generale primum Canone 24. *Nemo debet duas vxores ducere, & qui hoc fecerit, si fuerit sacerdos, prohibeatur ministerio sacrificandi, & communione fidelium, quoniam ex eius domo secundam, & debet retinere primam.* Et Can. 76. *Quicunque Sacerdos aut Diaconus vxorem suam propter fornicationem dimiserit, aut ob aliam causam ex his, quæ supra acta sunt, aut domo eiecerit propter bona exteriora, aut vt illam alia meliore, aut pulchriore, aut ditiore mutet, vel propter causam concupiscentiæ, quod Deo displicet, & ille ab hac causa dimissa cum altera matrimonium contraxerit, aut non dimissa alteram duxerit, siue liberam, siue seruam, & ambas pariter habeat, deponatur: si verò laicus, prohibeatur Ecclesia, &c.* Innocentius Lepist. 3. cap. 6. Siricius epist. 1. nu. 4. & habetur cap. de coniugali violatione 27. quæst. 2. Cœlestinus I. cap. videtur nobis 35. qu. 6. Toletanum I. Can. 17, & cap. dudum modis, q. 2. Nicolaus I. ad consulta Bulgarorum in d. cap. 51. & cap. cum per bellicam, cum quatuor sequentibus 34. quæst. 1. & 2. Alexander III. in Appendice p. 6. c. 15. & 25. Innocentius III. in c. gaudemus, & diuortij. Concilium Florentinum in decreto Armenis dato. & Colonienſe sub Paulo III. p. 1. cap. 41. & Magunt inum sub eodem in decretis fidei cap. 36. & nouissime Tridentinum sess. 24. cap. 2. & 7.

CAPVT LII.

Obiiciuntur nonnulla, & diluuntur.

SVMMARIVM.

1 *Obijcitur primò ex cap. vxor à viro.*
2 *Quorundam interpretatio.*
3 *Vera interpretatio.*
4 *Iuxta illam explicantur Lactantius, Basilius, & Augustinus, & num. 5. & 6.*
7 *Secunda obiectio ex diuersis Canonibus, n. 7.*
8 *Quorundam solutio.*
9 *Vera explicatio.*
10 *Ex ea illustratur Canon Pœnitentialis.*
11 *Pœnitentibus interdictā coniugia.*
12 *Tertia obiectio & sublatio.*
13 *Quarta obiectio ex Gregorio II. & quorundam interpretatio.*
14 *Explicationes duæ, veritas.*
15 *Obijcitur ex aliis Conciliis.*
16 *Defenduntur ab hæreticis.*
17 *Explicati Chrysostomus & Hieronymus rigidè loquentes de secundis nuptijs.*
18 *Variæ eorum Canonum interpretationes.*
19 *Vera explicatio.*

1 SEd his, quæ modò diximus, nonnulla videntur obstare, quibus efficitur secundum matrimonium validum conitante primo. Et in primis obijcitur difficile testimonium Ambrosij *in cap. vxor à viro 33. quæst. 2.* quod est ex comment. illius 1. *Corinth.* 7. vbi ille quid ob adulterium dimittat vxorem, nuptias permittit: inquit enim.. *Non permittitur mulieri, vt nubat si virum suum causa fornicationis dimiserit, aut Apostasiæ, aut si compellente lasciuia virum quærat vxoris inuerterę, quia inferioris, non omnino hac lege uitur, quia potior. Si tamen apostatet uir, aut ausum quærat uxoris inuertere, nec alij potest nubere mulier, nec reuerti ad illum, & uirum uxorem non dimittere; sub auctitur autem excepta fornicationis causa, & ideo non subiecit diem, sicut de muliere, quod si decesserit maneat sic, quia uxor licet ducere uxorem, si dimiserit uxorem peccantem, quia non item lege constringitur uir sicut mulier, caput enim mulieris uir est;* quo testimonio contra veritatem Catholicam, Pontificum, & Conciliorum decreta vtuntur hæretici, nec hæretici solùm, sed catholici, Catherinus, Ioannes Arboreus *lib. 1. Theosoph. cap. 35.* Couar. *in 4. Decretalium 2. p. cap. 7. §. 7. n. 12.* & Recentiores in Gregorianum decretum adnotationes eandem sententiam Ambrosio tribuerunt.

2 Nonnulli textu difficultate permoti commentaria illa

illa in Paulum non esse Ambrosij scripta, sed Ambrosio potiùs adscripta asseruerunt; & Ioannes Maldonado *Matth. 19 num. 9.* Remigij esse dicit. At Cassiodorus *de Diuinis lectionibus cap. 8.* Ambrosium in Paulum commentarios edidisse testatur. Alij maculatos ab hæreticis, & illam insertam aut intrusam potàs esse sententiam. At in Ambrosij defensionem recte, & vt ego iudico, feliciter insudauit Ferdinandus de Mendoza *libr. 2. de confirmand.* Concil. Illiberitan. *cap. 30.* nec enim illum sua laude fraudare volo, redigam in compendium quæ ille multis.

3 Placet quidem Ambrosium, cùm docet vxorem non posse adulterum maritum dimittere, & alij nubere, posse tamen maritum, legis Iuliæ, & Imperatorum, ac forensis iudicijsuo tempore recepti ssimi rationem habuisse, non Christi atque Cœlestis, cum enim de diuina egit, semper docuit æquam viri & vxoris esse rationem, vt constat ex lib. de Abraham, *cap. 4. & 7. & in Lucam, cap. 16.* Itaque cùm hoc loco dicit. *Non enim permittitur mulieri, vt nubat, si virum suum causa fornicationis dimiserit, quia inferior non omnino hac lege vritur, qua potior,* de permissione ciuili & lege loquitur, quæ potiorem habet causam viri, quam vxoris, vt & Augustinus testatur *lib. de adulter. coniug. cap. 8.* & Chrysostomus *in serm. de libello repudij.* Cùm autem ad finem de vito subdit: *Quia viro licet ducere vxorem, si dimiserit vxorem peccantem, quia non ita lege constringitur vir sicut mulier*, verissimum est de ciuili lege, quam optimè nouerat Ambrosius iurisprudentiæ studijs ab ineunte ætate de ditus, & locis citatis illius etiam crebrò meminit. Nam *lib. de Abraham, c. 4. Nemo sibi blandiatur de legibus hominum, &* cap. 7. *quid putas peccato tuo auctoritatem legem quærendam? & lib. 16. in Lucam*, ibi, *Quia lex humana non prohibet.* Vidit hanc interpretationem Francisc us Turnanus lib. 5. pro Epistolis Pontificum cap. 11. sibique olim placuisse dicit. Hanc etiam & præcedentem tradidit Ruardus Tapper *art. 19. pag. mihi 276.*

4 Atque hinc explicanda etiam tria alia testimonia Lactantij, Basilij, & Augustini, quæ docent maritum alteri nubentem dimissa vxore ob adulterium non condemnari vt adulterum, & contra verò mulierem: eius rei rationem nullam esse; diuersitatem hanc consuetudine teneri. Loquuntur sanè, sicut & Ambrosius, de legibus sæculi suo tempore receptissimis, quæ al ter de fœminis, aliter de viris disponebant. Lactant. *lib. 6. c. 23. Non enim sicut publici iuris ratio est, sola mulier adultera est, qua habet alium, maritus autem esi plures habeat, à crimine adulterij solutus est.* Sed diuina lex ita *duos in matrimonium, quod est in corpus vnum pari iure coniungit, vt adulter habeatur qui quas compagem corporis in diuersa distraxerit.* Vnde cum in eodem cap. dicit. *Sed tamen nequis diuina præcepta se posse circumscribere putet, addantur illa, vt omnis calumnia, & fraudis occasio remoueatur, adulterum esse qui à marito dimissam duxerit, & eum qui prater crimen adulterij vxorem dimiserit, vt alteram ducat.* Illud prater crimen adulterij nõ connectendum cum vltimis verbis, *vt alteram ducat*, sed cum proximè sequentibus, scilicet, *vxorem dimiserit.*

5 Similia verba Basilij Epistola 1. ad Amphilochium. Can. 9. *Domini*, inquit, *dictum, secundum sententiæ consequentiam ex aquo & viris & mulieribus conuenit, quod non liceat à matrimonio discedere præterquam propter fornicationem. Confuetudo enim ita habet, sed in mulieribus quidem multum accurate, & diligenter obseruari inuenimus; cùm Apostolus: quidem dicat, quod qui adhæret meretrici fit vnum corpus.* Et statim. *Confuetudo verò etiam adulteratas vxores, & in fornicationibus versantes inhet à mulieribus retineri. Quare qua cum viro amisso cohabitat, nec sic an possit adulera appellari, hoc est iuxta legem fori, crimen enim hic attigit mulierem, qua dimisit, quam nam ob causam à coniugio decesserit? Si enim pulsata & verbera non ferens pati satius erat, quam à coniuge separari sine iactura in pecunijs non ferens, nec ipsa est iusta excusatio: sine autem quod ipsa viuat in fornicatione, non habemus hanc obseruationem in Ecclesiastica constitutione: sed etiam infidelis viri tussa est mulier non separari, sed remanere propter incertitudinem eventus. Quid enim scis mulier, an virum sis seruatura? Quare quæ relinquit, est adultera, si ad alium virum accesit. Qui autem reliquit est dignus venia, & qua ei cohabitat, non ideo condemnabitur. Sed si vir qui ab vxore discessit, accessit ad aliam, est & ipse adulter, quoniam facit eam adulteri, & qua ei cohabitat est adultera, eo quod alienum virum ad se traduxit.* Eandem sententiam repetito sermone docet in eadem Epist. cap. 21. *Qui autem formicatus est non excludetur a cohabitatione cum vxore, quem admodum mulier maritum suum à fornicatione reuertentem excipiet. Vir autem eam, qua polluta est, a suis adibus amandabit; ac eorum ratio minime est facilis, confuetudo autem sic inualuit.* Hæc certè Basilij doctrina cum Ambrosiana collata planè ostendit nihil esse scriptum alienum ab Ecclesiæ moribus, fed de forensi tantùm vsu fui temporis.

6 Non dissimili sensu loquutus Augustinus *lib. 1. de nuptijs, & concupiscentia, cap. 10. Cuius sacramenti*, scilicet matrimonij, *tanta est obseruatio in Ciuitate Dei nostri, in monte Sancto eius, hoc est, in Ecclesia Christi quibuslibet fidelibus coniugatis, qui sine dubio membra sunt Christi, vt cùm filiorum procreandorum causa, vel nubant fœminæ, vel ducantur vxores, nec sterilem coniugem fas sit relinquere, vt alia fœcunda ducatur. Quod si quisquam fecerit, lege hutus seculi, vbi interuenientè repudio, sine crimine concedit cum alij alia copulare connubia, quod etiam Sanctum Moysem Dominus propter duritiam cordis illorum Israelitis permisisse refert, sur sed lege Euangelij rens est adulterij, sicut etiam illas ij alteri nupserit.* Hinc factum est, vt cùm Patres Concilij Africani in Concilio Milevitano pœnam constituissent Canonicam aduersùs illos, qui dimissis primis vxoribus cum alijs contrahunt *cap. 17.* addiderunt, vt ab Imperatore legem postularent, qua id etiam in foro ciuili non licere pœna proposita sanciretur, vt illud secundum coniugium durante primo, non tantum lege Christi adulterium esset, ac censeretur, sed etiam lege sæculi.

7 Secundò objciuntur nonnulli Canones, quibus apertè contineri videtur, vt adultera dimissa liceat innocenti ad alia iura migrare, præcipue interim nocenti nubendi spe, *cap. si quis sponsam, cap. quidam desponsam 27. quæst. 2. & cap. si qua mulier 31. quæst. 1. & cap. quadam cum fratre, cap. qui dormiunt* 3 Ex Concilio Mogutino, *cap. concubuisti*, quod est Zachariæ, *cap. si quis cum nouerca*, ex Triburiensi *32. quæstione* 8.

8 Isti Canones adeo explicatu difficiles visi sunt, vt Sixtus Senensis *libr. 6. Bibliotheca annotat. 81.* asseruerit Patres, & Concilia ista ad tempus, ne grauiora damna sequerentur, permississe eiusmodi repudia, atque secunda coniugia. Alij autem, inter quos Couarruuias *2. p. de matrimonio, §. 6. num. 13.* planè his Concilijs Illiberitano præsertim adscripsit eam sententiam, quæ docebat licere marito innocenti adultera vxore repulsa cum alia contrahere.

9 Cæterùm in primis falsò sententiam istam Illiberitano tribuunt, vt ex dictis *cap. precedenti* constat. Nec enim textus ille *si qua mulier 32. quæstion. 1.* ex Illiberitano desumptus est, vt & aduertunt meritò decreti Gregoriani censores. Præterea sententia, quæ dictis Canonibus continetur, reprehensione caret: illis enim nequaquam permittitur secundum coniugium durante primo, sed tantùm decernitur, vt à tam grauibus delictis homines auocarentur, vt qui in culpa esset à secundo matrimonio prohiberetur, si forsan defuncta prima, secundo nubere vellet, concessò tamen innocenti libertè, vt iterù nuberet, non quidem prima vxore superstite, sed illa defuncta. Itaque in eo dispar erat conditio nocentis & innocentis, quod innocens defuncta vxore nubere altera ri poterat, at nocens etiam defuncta coniugie innuptus manere debebat. Olim enim in Ecclesia frequentissi-

Digitized by Google

mum id pœnæ genus fuit, vt quidam propter aliqua atrocia delicta ab spe coniugij interdicerentur, sed cælebs illis foret transigenda vita. Proferam ex innumeris nonnulla. Id ergo constat ex *cap. raptor 27. quæst. 2. & cap. statutum est. eadem causa & quæstione, & cap. si quis siniſtram, & de ea 30. quæst. 1. cap. hi vero 32. quæst. 7. can lectum cap. si quis cum matre eap. quidam 34. quæst. 1. & 2. & si quis cum matre, & cap. si homo 35. quæst. 2. & cap. qui propinquam 35. quæst. 3. & capaneclitus 35. quæst. 8. & cap. si autem 36. quæst. 2.* Id quod ab antiquis Patribus inſtitutum, ne vel nocentes illi delicatiùs viuerent, vel ex illa ſtirpe filij infecti naſcerentur.

10 Atque hinc explicandus Canon antiquipœnitentialis Romani. *Contigit tibi vt vxor tua te consolo, & hortante cum alio viro, illa autem nolente adulterium perpetrauit: ſi fecißi quadraginta dies in pane & aqua paniteat & ſeptem annos venum ex his in pane & aqua, & nunquam ſis ſine pœnitentia. Si autem vxor tua hoc probare potuerit, quod tua culpa, & tuo inſſu fecerunente, & luctante adulterata ſit, ſi ſe continere non potuit, nubat cui voluerit, tantum in Domino: tu autem ſine vxoria ſpe in perpetuum maneas. Illa autem ſi conſentiens fuerat, eadem iesunet, qua tibi propoſita ſunt, & ſine ſpe coniugij maneat.* Intelligendus certè canon, vt nubat in Domino, defuncto ſcilicet, lenone coniuge. Atque hunc ſenſum probauerim potius, quã quod alij dicunt, eo canone impunitatem conceſſam vxori, vt dimiſſo illo turpi mariti coniubernio, honeſtas alterius nuptias iuſtè poſſet contrahere. Quamuis id etiam olim Gothi conceſſerunt *lib. 4. legum Viſigothorum tit. 3. ad finem.*

11 Nec mirum, ſi in grauium delictorum pœnam coniugij ſpe priuarentur, quandoquidem in vniuerſè pœnitentibus interdicta coniugia, vt conſtat ex Leone I. *epiſt. 92. cap. 12. In adoleſcentia conſtitutus, ſi vrgente aut metu mortis, aut captiuitatis periculo, pœnitentiam petit; & poſt eatmens lapſum incontinentia, iuuenilis copulam vxoris elegit, nec crimen formicationis incurreret, rem videtur feciſſe venialem, ſi prater coniugem nullam omnino cognouerit. In quo tamen non regulam conſtituimus, ſed quid ſit tolerabilius aſtimamus. Nam ſecundum veram cognitionem nihil magis ei congruit, qui pœnitentiam geſſit, quam caſtitas perſeuerans & mentis & corporis.* Extat etiam canon 8. Concilij Toletani VI. qui decreti Leonis mentionem intulit. Quod ſi pœnitentes olim coniugia contraherent, velut Apoſtatas punitos docuit Toletanum IV. *c. 55* vbi & pœnitentium & religioſorum, ſi coniugia ineant, eandem ſtatuit eſſe rationem. Et ex antiquo pœnitentiali *tit. 1. cap. 11.* hæc inter alia refert Antonius Auguſtinus. *Vinum & medonem* (potionis genus, *quod aquam muſſam appellamus, Graci Hydromel*) *& mellitam ceruiſiam nunquam bibas, vxorem ne ducas, concubinam non habeat, abſque coniugio in perpetuo maneas.* De hoc etiam multi canones extant *33. quæſt. 2. & c. 12. & ſequentib.*

12 Tertiò obijcit poteſt *Canon* 10. Arelatenſis I. ſub Syluestro. *De his qui coniuges ſuas in adulterio deprehendunt & iidem ſunt adoleſcentes fideles, & prohibentur nubere; placuit vt in quantum poſſet, conſilium eis detur, ne viuentibus ſuis, licet adulteris, alias accipiant.* Ecce conſilium, dari volunt, ne nubant; non ergo videtur eſſe prohibitum. Verùm duobus modis iſte canon explicari poteſt. Primum conſilium vocaſſe Patres, non quod præceptum eſſe nollent, ſed quod in viijs corrigendis ea tunc moderatione vterentur, vt ſuadere potius honeſta velut parentes, quam cogere vt iudicis videri vellet. Deinde illa poſtrema verba, *ne alias accipiant*, non eſt quod cogat de matrimoniali copula intelligi, fed de acceſſu ad alias, quaſi dicant conſilio & exhortationibus cum illo agendum, ne vago concubitu cum alijs congrediatur.

13 Quartò ſuntitur argumentum ex Gregorio II. *ep. 14.* & habetur *in cap. quod propoſuiſti 32. q. 7.* Vbi cùm quæreretur à Pontifice quid faciendum viro eſſet, cuius vxor infirmitate correpta non poterat reddere debitum, concedit Pontifex vt aliam ducat, prioris tamen curam non abijciat, Gratianus eo loco iſtud caput Gregorij non ſolùm Sacris canonibus, ſed etiam Apoſtolicis, & Euangelicis doctrinis aduerſari dicit. Poſſet etiam aliquis ſuſpicari eam Gregorij Epiſtolam, è qua deſumitur iſte canon, eſſe fictitiam, eo inuoxs argumento, quod Zacharias Pontifex eius ſucceſſor, cùm ageret in Concilio Romano de matrimonio inter conſanguineos, & in Germania ſeiret eſſe contracta infra quartum gradum ex quadam conceſſione Gregorij præde ceſſoris, eam diligenter quæſitam in archuio Romano dicit inuentam non eſſe. In ea autem, quæ extat epiſtola, è qua iſte canon deſumptus eſt illa conceſſio extat, quæ non reperiebatur.

14 Sed quidquid de eo ſit; vno è duobus modis interpretor Gregorium, duinans potuis; ſi enim nach eſſemus epiſtolas, aut conſultationes Bonifacij, quibus reſpondet, facilius legitimam eius textus interpretationem aſſignare poſſemus. Dico ergo vel intelligendum eum Archidiacono Turrecremata, & Bellarmino *libr. 4. de Romano Pontifice, cap. 13.* & alijs de femina arctationis infirmitate correpta, id eſt, quæ ita arcta erat, vt à viro cognoſci non poſſet. Mentòque dicit Pontifex bonum viro ſi ſic permanſent, ſolebant enim quas vt vxores non poterant, tenere vt ſorores id eſt, ſine copula maritali & actibus, vt dico infra de impedimento impotentiæ. Dico etiam explicari poſſe de fœmina nondum cognita, & de matrimonio tato non conſummato, qua in grauem aliquem morbum incidente, eumque perpetuum coniux volebat ad ſecunda vota tranſire, adquæ indultum à Gregorio; nam, vt poſtea dicam, aliquando Pontifices in matrimonio nondum conſummato diſpenſarunt: id autem non eſt validum eſſe ſecundum matrimonium primo conſtante, ſed potiùs primo diſſoluto auctoritate Pontificis inſta de cauſa ſecundum iniuni, & ex conſequenti vnum tantùm conſtituſſe, forſanque cùm olim fere omnes diſpenſationes, quæ nunc Pontifici reſeruatæ ſunt, penes Epiſcopos eſſent, nonnullique in diſſoluendis matrimonijs non conſummatis ex infirmitate accedente poteſtate abuterentur, vel nonnulli ſæculares ea diſſoluere propria auctoritate licere ſibi exiſtimarent, id vetuit Autelanenſe Concilium II. *cap. 11. Matrimonia contracta, infirmitate accedente nulla voluntatis contrarietate ſoluantur.* Ex quo ſuſpicari poſſumus iudicaſſe nonnullos, ſicut ſponſalia ob morbum ſuperuenientem diſſoluuntur, diſſolui etiam matrimonium; cuius oppoſitum declarat Concilium: nontamen inde colligi poteſt duo ſimul conſtituiſſe matrimonia, ſed vno diſſoluto, aut quod diſſoluum iudicabant, alterum contractum.

15 Quintò obſtare videtur quod in nonnullis Concilijs antiquis ſecundis nuptijs præmis perfecutan duis indulgentia conceditur, vel licet pœna digna ceiteantur, non tamen iudicantur irritæ. Neocæſarienſe Concilium cap. 3. *De his qui in plurimas nuptias incidertunt, tempus qui dem præfinitum, manifeſtum eſt, ſed conuerſatio & fides eorum tempus abbreuiat.* Et habetur *cap. de his qui 31. q. 1.* Cui adiungę eiuſdem Concilij *canonem 7.* vbi præcipitur nc ſecundis nuptijs Presbyteri interſint: *Cùm præcipiatur*, inquit, *Presbyter ſecundis nuptijs tribuere pœnitentiam.* Et Laodicenum *cap. 1.* his qui ſecundò nubunt, cùm iciunijs & orationibus vacauerint; ſtatuit, vt ſecundum indulgentiam reddatur communio. At iſti canones intelligi non poſſunt de his, qui ſucceſſiuè pluribus nuptijs copulabantur, cum illis imponatur pœnitentia, ſecundæ autem nuptiæ ſemper licitæ. Neocæſarienſe autem Concilium probatum eſt à Leone IV. *cap. de libellis diſt. 20.* & recepium eſt in Concilio Niceno I. vt habetur in Concilio Florentino *ſeſſione 7.*

16 Noſtræ religionis, hoſtes quibus is animus eſt, vt variis erroribus patrum libros deturpent, exiſtimarunt his canonibus conuinci fecundas nuptias illicitas eſſe; aduocantque in auxilium Chryſoſtomum *in cap. hæc ratione*, & Hieronymum *in cap. quomodo 31. quæſt. 1.* vbi ille ſecundas nuptias iuxta veritatis rationem verè ſcortationẽ eſſe affirmat, & hic pmiſſas eſſe ſecũdas nuptias ob incon-

incontinentiæ periculum à Paulo. Cæterùm à Catholicis mentibus alienum debet esse hanc sententiam asseruisse Patres, quibus persuasum semper secundas nuptias defunctæ prima vxore licere, aduersùs antiquum Montani errorem, quem postea hæretici eius sectatores Montanistæ, seu Cataphryges, & Pepusiani cum Nouato, & Tertullianus nimia amoris erga coniugem intemperantia lapsus, omnibus ingenij & doctrinæ neruis defenderunt. Extat enim Apostoli doctrina 1. Corinth. 7. *Quod si dormierit vir eius, liberata est à lege viri, cui vult nubat tantum in Domino*. Quæ non permissio tantùm, sed approbatio est. Et ad Romanos 7. *Quæ sub viro est mulier, viuente viro alligata est legi, si autem mortuus fuerit vir eius, soluta est à lege viri. Igitur viuente viro vocabitur adultera, si fuerit cum alio viro: si autem mortuus fuerit vir eius, liberata est à lege viri, vt non sit adultera, si fuerit cum alio viro*. Constat etiam eadem veritas ex Illiberitano *cap.* 72. & Nicæno 6. & Carthaginensi IV. *cap.* 1. Toletano III. *cap.* 10. & Florentino sub Eugenio IV. vbi nuptias tertias, quartas, & vlteriores, nisi canonicum obstet impedimentum, probat. Extant etiam apud Gratianum 31. *qu.* 1. *& tit. de secundis nuptijs*, non pauci canones, quibus probantur.

17 Nec verò his obstant Hieronymus atque Chrysostomus relati *in cap. hac ratione, & cap. quomodo*. Obseruandum enim est, id quod ad multorum Ecclesiæ Doctorum, & Conciliorum, & Pontificum scripta interpretanda vtilissimum est; obseruandum, in quam, ex VII. Synodo Generali contra Iconomachos, persequitores imaginum congregata, *actione* 6. Cùm eo loco quibusdam testimonijs ex Doctoribus Ecclesiæ desumptis, quę obijciebat Gregorius, responderet Epiphanius, in quibus imaginum & Sanctorum virorum picturas reprobare videbantur, inquit: *Consueuerunt Patres nostri sancti, qui voluntatem Dei saluti feram nobis exponunt per exaggerationem mandatorum obseruationem nos docere, & ad quod mandatum illis scopus pergitur, eo præparare auditores, hocque ex tollere & magnificare*. Quod duobus eo loco Epiphanius confirmat exemplis. Primum est, quod Amphilochius Iconiensis Episcopus cùm contenderet fidei adiungendam mandatorum obseruantiam, quò id magis exagerare dixit. *Curæ nobis est virtutes bonorum virorum eligere, ipsis autem templa fabricare, aut imaginem illorum in tabulis circumferre, contemnentes interim illorum virtutes haud quaquam laudabile est*. Quod docuit curandum nobis potiùs sanctos imitari, quam vultus delineare. Secundum est ex Asterio Amasiæ Episcopo, qui quo erogandam esse pauperibus eleemosynam vrgeret magis, dixit: *Ne pignus Christum in vestibus, sed magis sumptu illo, & expensis pauperibus subuenit*. Quibus non reprehendit picturam Christi, sed exagerando demonstrat, quam Deo acceptum opus fuerit pauperum sustentatio. Eodem ergo pacto interpretemur Chrysostomum & Hieronymum, dicamusque eos adeò continentiam commendatam voluisse, vt secundas nuptias, quibus ineſt aliquod incontinentiæ signum, exagerando minùs probasse videantur. Itaque illa per amplificationem, & exagerationem quandam continentiæ dicta accipienda sunt. Scio aliter interpretari Chrysostomum à Bellarmino *lib.* 1. *de matrimonio, cap.* 9. Repellit enim ea testimonia tanquam hæretici, aut ab hæreticis corrupta, non Chrysostomi.

18 Difficiliorem ergo explicationem habent, quæ in argumento obiecimus; vnde Doctores varias interpretationes adhibent. Glossa *in d. cap. de his qui*, existimat canonem istum intelligendum de his, qui simul non successiuè plures acceperint vxores. Quæ interpretatio ipso textu refellitur: indicaretur enim illo probari duo matrimonia simul, cùm tam leuis imponatur pœnitentia, nec separari iubeantur. Cur item præcipereitur Presbyteris, ne eorum nuptijs interessent, & non fidelibus omnibus, cum secundæ nuptiæ primis constantibus nullæ sint & damnatæ. Bellarminus *lib.* 1. *de Conciliis, cap.* 8. *argum.* 4. & 8. & *lib.* 1. *de matrimonio, cap.* 9. Respondet eo canone nõ prohiberi secundum matrimonium, sed solemnitatem secundi, cui solemnitati propriè competit nuptiarum nomen: celebritas enim nuptiarum tantùm semel in Ecclesia Dei fieri consuevit, teste Isidoro *lib.* 1. *de officiis, cap.* 19. *& cap. Capellanum. de secundis nuptijs*. Canon igitur iste prohibet ne Presbyter celebritati secundi matrimonij interſit, quin potiùs pœnitentiam imungat his, qui contra morem Ecclesiæ secundo matrimonio solemnitatem adhibuerint. Eodem modo explicat Laodiceni Concilij Canonem *argumento* 8. Commoda quidem interpretatio, si alia non suppeteret. Commodior tamen videtur interpretatio Baronij *tom.* 3. *anno* 314. *num.* 91. qui inquit, quòd ſicut Laodicenum Concilium *cap. cit.* propter emissum incontinentiæ signum, certi temporis pœnitentiam iniungit, ita hoc canone à bigaminis pœnitentiam requirit, non quod secundum matrimonium contrahendo peccent, ſed quod ſuam incontinentiam manifeſtent, & bigamiam, quæ in humanæ imbecillitatis remedium instituta est, licentiùs vsurpent. Non itaque secundæ nuptiæ reprobantur, ſed ob incontinentiam, quam præ ſe ferunt, aliqua pœnitentia præscripti temporis punitur. Id quod etiam multo post Laodicenum, & Neocæsariense Concilium statuit in ſua Ecclesia Basilius *epiſtol. ad Amphilochium, cap.* 4. in quo bigamis annus pœnitentiæ, trigamis autem tres, & quatuor anni præscripti, & apud nonnullas Ecclesias consuetudine dicit receptum, vt trigamis quinquennij segregatio defigeretur, ita tamen vt inter audientes, hoc est, Cathecumenos numerentur, & postea in cõgregatione fidelium esse permittantur. Quod idem posterioribus ſæculis lege constitutum refert Theodorus Balſamon *eodem loco*, & conſtat ex Synodo in Trullo *cap.* 3. & in Hiſpania Concilium Toletanum I. *cap.* 4. Subdiaconos ſecundò nubentes biennio abſtinere iubet.

19 At alia mihi ſe offert interpretatio, quam propono. Leodicenum Concilium celebratum est, post Neocæsariense, & ante Nicænam Synodum, & eo canone ſecundo allegat Neocæsariensem canonem. Verosimile ergo est Patres Laodicenos Neocæsariensis canonis mentem optimè calluiſſe, & explicaſſe, ac comprehendiſſe ſuo canone. Laodicenem igitur iuxta verſionem ex Græco, quã præstitit Gentianus, Hervetus, ita habet: *Oportere ex Ecclesiastico canone, qui liberè & legitimè secundo matrimonio coniuncti sunt, & clam vxores duxerunt, cùm exiguum tempus præterierit, & orationibus, & ieiunijs vacauerint, eis ex venia dari communionem*. Ex quo conſtat eo canone non ob ſecundas nuptias pœnitentiam imponi, ſed quod clam contraxerant. Itaque non ſecundis, ſed occultis & clandeſtinis nuptijs imponitur pœnitentia. Cùmque is canon Laodicenus citet Neocæsariensem III. planum est Neocæsariensem *in cap. de his qui*, eodem pacto esse intelligendum, latùmque contra eos, qui occultè nuptias posteriores celebrarent.

CAPVT LIII.

Quæ fama requiratur de prioris coniugis obitu, vt ad ſecundum matrimonium tranſeat alter?

SVMMARIVM.

1 *Varia ſententia de fama requiſita de prioris coniugis obitu.*
2 *Certum nuntium requiri probatur ex iure.*
3 *Alter etiam oſtenditur ex doctrina Bartoli de fama.*
4 *Obiectioni occurritur.*
5 *Nullum esſe matrimonium cõtrahentis ſine certo nuntio de morte prioris coniugis, ac ſi iam obiiſſet.*
6 *Idem ſi cum dubio contrahat.*
7 *Quid ſi certo nuntio credens contraxerit, & poſtea maritus apparuerit.*

1 SEd quæret aliquis hoc loco, quæ fama requiratur de prioris coniugis obitu, vt quis ad ſecunda vota

Digitized by Google

possit transire, Quamuis certa sit in hac re decisio Clementis III. *cap. in præsentia, de sponsalibus*, quam referemus postea, non deest tamen varia Doctorum sententiæ. Nam Butrius ea vtitur distinctione, scilicet, famam vel de longinquis, vel ex vicino afferri. Side longinquis afferatur, satis illam esse ad secundum connubium necundum: non autem si de vicino sit, quam Butrij distinctionem probant non pauci. At Nauarrus *in 2. volumine suorum consiliorum, part. 4. consil. penult.* ait relinqui arbitrio iudicis, an fama mortis coniugis absentis satis probet eam sola, an cum aliis coniecturis, etiamsi nulli sint testes deponentes de visu, vel scientia mortis. Alij verò aliter distinguunt; dicunt enim non eandem certitudinem requiri in eo, qui contrahere vult matrimonium; atque in Ecclesia, cuius est facultatem præbere, ac proinde in Ecclesia certitudinem de morte coniugis requiri, in contrahente satis esse famam.

2 Cæterùm nulla istarum distinctionum mihi probatur, certa enim & aperta satis est in hac re decisio Clementis III. *cap in præsentia, de sponsalibus*. *Consultationi tua taliter respondemus, quod quandocumque annorum numero ita remaneant viuentibus viri, fuit non possunt ad aliorum consortium canonice conuolare, nec auctoritate Ecclesiæ permittas contrahere, donec certum nuntium recipiant de morte virorum*. Requiritur ergo certus nuntius, & vt possint contrahere, & vt Ecclesia facultatem præbere valeat; atque ideò non satis est fama. Quam sententiam sequitur in eo loco Panormitanus, inquit enim, *Pondera verbum certum, cùm fama procedat ex auctore incerto, ac plerumque fallaci, vt notatum in cap. vestra de cohabitatione clericor, & mulier*. Ac etiam in persona nuntij debent considerari qualitas personæ, & virtus deponat per verba verosimilia. Nam agitur non de modico præiudicio absentis. Atque huius sententiæ auctorem laudat Bartolum *in l. 2. D. quemadmodum aperiantur testamenta, §. si dubitetur*, & in eam sententiam inclinat Fernandus Rebellus 2. *part. de obligat iustitiæ, libr. 3. q. 3.*

3 Et quidem planè perspicietur ad secundum ineundum coniugium non satis esse famam, si inspectamus ea, quæ de natura famæ, & eius effectibus Bartolus *in l. de minore, D. de quæstionibus*. *Fama*, inquit, *est communis opinio voce manifestata ex suspitione proueniens*. At suspicio certam cognitionem gignere non potest, atque adeo nec mortem probare, vt secundarum nuptiarum fœdera inire possint. Ac *nu.* 11. afferens definitionem famæ inquit, *communis eorum opinio, qui scire debent, & ad quos spectat hoc scire, hoc facit fama*. Vnde idem scribit, vbi de morte alicuius magni viri agitur, & de negotio magno, famam requiri totius ciuitatis: vbi de negotio paruo, famam vicinitæ. Dubitari autem non potest secundum matrimonium rem esse magni ponderis. Ergo ad eam rem fama esset opus totius oppidi. Idem etiam Bartolus in probatione famæ eiusmodi testes exigit, qui dicere possint se huius, illiusque, & multorum voces de aliqua audiuisse. Ideo inquit Bartolus, testis, qui probat famam, debet dicere. *Dico maiorem partem populi hoc sentire, quia audiui maiorem partem populi hoc dicere, aliàs non esset probata fama; si tellis dicit quod publica vox & fama, certè non probat, quia non reddit causam per aliquid quod percipitur sensu, non enim dicit se audiuisse à maiore parte populi, sed dicit quod hoc dicitur. Debet ergo dicere: audiui publicè dici a maiori parte hominum ciuitatis, nu. 1. & 22.* & huius debet inquit *num.* 23. testis nominare aliquam saltem personam honestam, & postea dicere se audiuisse ab aliis. Id quod confirmat Bartolus Speculatorius, & Innocentij testimonio. Quod si nemi nem nominat, ac dicit se non recordari, eius testimonium non valet. Non ergo sufficit sola fama de morte viri ad hunc effectum contrahendi matrimonium, & quamuis sint plures modi probandi mortem alicuius, vel per publicam vocem & famam, vel cùm quis visus fuit ingredi bellum, & non egredi, vel per productionem testamenti cum mandato iudicis, vel per librum Rectoris, in quo describi solent mortui eius parochiæ. At quo ad hunc effectum contrahendi matrimonium reiectis supradictis modis mors non probatur, nisi per vnum testem de visu, qui deponat se vidisse illum mori, & insuper necesse est, quod examinentur duo alij testes, qui deponant de publica voce & fama, de luctu mulieris, & acclamatione de morte viri: sic Riccius *in praxi, decis. 265. num. 2. in fine*. Vide etiam Pasetum *in praxi, p. 2. cap. 4. num. 27.* qui arbitrio iudicis relinquit probationem, sed non recte.

4 Recte fero nonnulos Ecclesiasticos iudices affirmasse Auditores Rotæ non sequi doctrinam Bartoli de fama, idque in manifesto esse ex quadam Rotæ decisione, sed in primis non sequitur omnem eius doctrinam de fama improbatam esse a Rota, eo quod aliquam forte improbauerit. Deinde quia summi iureconsulti doctrinam aliquam condemnare solus videtur esse Romani Pontificis, præterea, quia decisiones Rotæ iudicium habent singularis fidei, non vniuersalis doctrinæ. Denique quia ab ipsis etiam auditoribus Rotæ non ea fides adhibetur ijs decisionibus typis excusis, quæ aliorum teruntur manibus, & qualis debetur his, quæ ab illorum iudicium auctoritate, & voce proficiscuntur. Maneat ergo certum requiri certum nuntium, siue de vicinis, siue de longinquis afferatur, tam vt Ecclesia facultatem præbeat, quam vt coniux superstes ad secunda transeat vota, nec satis esse famam.

5 Ex dictis colligo primò, quamuis reuera obijsset coniux, si fœmina sola fama per modo contraheret matrimonium, nullum reuera fore, properera quod sine certa notitia de morte prioris coniugis sanctum fuisset, si quidem per Decretalem Clementis III. inhabilis est ad secundas fœdera nupturum, donec certus nuntius afferatur de morte viri, ita vt contrahentibus prioris coniugis mortui ignorantia probabilis opituleur. Vnde eodem modo si falsò existimans maritum viuere, illa contraheret matrimonium etiam esset nullum, quantumuis posita condicione si non esset superstes consentiret, propter eandem rationem: inhabilis enim est donec certus afferatur nuntius.

6 Secundò colligo neque posse contrahi validè cum dubio de morte prioris viri. Nam donec certus sit nuntius inhabilis est. Vnde etiam existimo decisionem Lucij III. *in cap. Dominus, de secundis nuptijs*, correctam per Clementem III. quatenus ex eo capite colligitur valere matrimonium initum cum dubio de morte viri.

7 Tertiò colligo, si fortasse certò credens allato nuntio secundum inierit matrimonium, ac postea marium viuere resciuerit, planum est nec posse petere, nec reddere debitum secundo, nec separati debere ad priorem que reuerti. Quod si prior abesse velit, secundi torum deserat, & vitam cœlibem agat, *cap. si virgo ex Augustino 14. quæst. 1.* & 2. At si probabiliter dubitet ac pendeat animo, an vir eius viuat, exigere qui tem non potest, nam in exigendo animum a dubitatione probabili non debet obesse ipsi nocet. Reddere autem potest, quia in reddendo potest dubitationem excludere ex eo dictamine, ne noceat aut lædatius secundi viri, sed de hoc latius infra, *libr. 10.*

CAPVT LIV.

Post Christum etiam legitimam aliquando cum concubina coniunctionem fuisse.

SVMMARIVM.

1 *Quæstio proponitur.*
2 *Opinio Ferdinandi Mendozæ, eius fundamenta ex iure, de Ecclesiasticis legibus, & 3.*
4 *Obseruatio pro explicatione veræ sententiæ, & 5.*
6 *Concubinam post Christum aliquando fuisse vxorem minus solemniter ductam.*
7 *Probatur 1. ex can. Apostolorum, ex quo illustrantur alij canones, & 8. 9. 10.*

11 *Solutio Ferdinandi reijcitur, & aliorum, & 12.*
13 *Secunda probatio ex Toletano l.*
14 *Solutio reijcitur, & 15.16.17.18.*
19 *Tertia probatio ex Isidoro.*
20 *Quarta ex Concilio Aurelianensi.*
21 *Vltima probatio.*
22 *Obijcitur decretum Leonis I.*
23 *Bellarmini interpretatio.*
24 *Vera explicatio adducitur, & probatur, & 25. 26. & 27.*
28 *Aliae tiam vera interpretatio.*

1 CVm suprà *cap.* 50. probaremus secundum connubium durante primo esse, fuisseque inualidum post Christi reformationem, adduximus Toletani I. *canonem* 17. in quo præcipitur, vt vnam tantùm fidelis, vel vxorem habeat, vel concubinam. Cuius occasione, & vt multi canones antiqui, in quibus de concubinis sermo est, intelligantur, & quæ superiùs de concubinis, quas vna cum vxoribus habuerunt Patriarchæ, & Israelitæ, dilucidè ora fiant, examinare libet, quid post Christum inter Christianos concubinæ nomen significauerit, an honestum concubitum cum coniuge, minùs tamen solemne, an verò semper turpe fuerit, & infame nomen.

2 Igitur Ferdinandus de Mendoza *libr. 2. de confirm.* Concilio Illiberitano *cap.* 8. assent concubinæ nomen, si rempublicam Hebræorum excipias, semper in turpem partem acceptum, & infame habitum, nec vxorum vnquam nomine comprehendi. Concubinæ autem nomen semper infame fuisse probare contendit ex iure ciuili, Pontificibus, atque Concilijs. In primis ergo certum videtur ex iure ciuili concubinas in matrimonij iusti nihil habuisse commune cum vxoribus, atque adeo coniunctionem cum concubina nunquam esse honestam ex multis differentijs, quæ in iure statuuntur inter concubinam, & vxorem, quibus ostenditur nihil in iustitia connubij illis fuisse commune. Prima differentia est, quia vxor, si ad alium accederet, vt adultera accusari poterat, concubina non item, Vlpianus *l. si vxor, de adulteriis*, quod adeò verum putauit idem Vlpianus, vt quamuis postea cum concubina matrimonium contrahat, pro præterito concubitu illam accusare non posse dixerit Secunda. Mulier adulteri damnata, vxor à nullo duci poterat, & qui duxerat, pœna legis Iuliæ tenebatur, de adulterijs, quod lenocinio consentire videretur, vt Seuerus, & Antoninus, & Alexander Imperatores rescripserunt *l. crimen, l. castitati, C. de adulteriis*. Qui autem illam in concubinatu habuisset, impunè facere poterat, Vlpiano auctore *l. 1. §. qui aut em, de concubinis*. Tertia. Vxores honestarum matrum familias nomen habebant, earum autem quæ se in concubinatu dedisset, imminuta erat honestas, sicque nisi libertæ patroni, concubinæ matrumfamilias honestatem non habebant, vt Marcellus ait *l. stuprum 4. de vitu nuptiarum*. Quarta. Vxor liberta vel libertina duci poterant, concubina autem haberi non poterat: & si aliquando cum testatione, & turpi quæstu vixisset, eam haberi concessum fuisse, docet Martianus *lib. de concubinis*, postea autem ab Aureliano Imperatore decretum est feminam ingenuam concubinam esse non posse, vt in Aureliani vita ad finem testatur Flauius Vopiscus. Quinta. Concubina cuiuscumque ætatis esse poterat, dummodo duodecim annum excederet, Vlpianus *l. 1. §. cuiusdam, de concubinis*, vxor autem *lege Iulia, vel Papia*, si quinquagesimum, duci non poterat, quia eius sobolis nulla spes erat, Iustinianus *l. sanimus, C. de nupt.* Sexta. Vxor mariti, & bonorum, & temporalium, & sacrorum particeps erat, vt tradit Haliearnassæus *lib. 2. Romanar. antiquit.* Paulus *l. 1. de vitu nuptiarum*. Gordianus Imperator *l. 3. C. de crimine expilata hæreditatis*. Concubina autem nec temporalium, nec sacrorum communionem habebat. Ex quo septima differentia nascitur, nam donationes collatas in vxores irritas fuisse, & nullas, Vlpianus ait *l. 1. donationibus inter virum*; eas verò, quæ in concubinas collatæ essent, valere, etiamsi concubina vxor postea ducta fuisset Papinianus respondit *l. donationes 32. de donationibus*, & Scæuola *l. si pradia 59. de donationibus inter virum & vxorem*. Octaua. Adulterijs vxorem tes mariti amouentem actio fuit non dabatur, quia quasi domina earum erat, vt ex Neruæ, & Cassio Paulus retulit, titulo rerum amotarum: aduersùs concubinam autem actio competebat, vt in extraneam personam, Vlpianus *l. si concubina 17. eod.* Nona. Vxor fortum, domicilium que mariti sequebatur. Vlpianus *l. exigere 65. de iudicijs*, concubina verò proprium tantùm, Callistratus *l. de iure 37. ad municipalem*. Decima. Vxor, quæ in manum mariti conuenerat, illi morienti intestato sine liberis hæres erat, Vlpianus *l. 1. vnde vir & vxor*, concubina verò tanquam extranea persona, nisi hæres instituta, nihil ab intestato capiebat. Vndecima. Vxorem ducere magistratus ex sua prouincia non poterat, Paulus *l. si quis officium 38. de ritu nuptiarum*. At concubinam posse idem Paulus ait *l. fin. de concubinis*. Duodecima. Filij ex vxore iusti erant, & ad parentum bona iure vocari, adeò vt paternorum bonorum quasi domini in eorum vita censerentur, Paulus *lin fus, de liberis, & posthumis*, filij autem concubinæ non solùm iusti non erant, nec legitimi, sed nec filiorum nomen habebant: Vlpian. *l. 6. de his qui sunt sui*, & ideo in parentum bona succedere non poterant. Quod adeo antiquis placuit Romanis, vt si ex concubina primum quis liberos suscipieret, postea que eandem duceret vxorem, & ex eadem filios haberet; susceptos ex concubina non legitimari ad paterna bona per subsequens matrimonium, nec admittendos cum secundis decreuerint. Et si postea emendatum à Iustiniano *l. cum quis, I. nuper, C. de natural. liber.* Decimaterria. Vxor vt dimitti posset diuortio opus erat, eoque solemniter facto, adhibitis septem testibus ciuibus Romanis, Paulus *l. nullum, de diuortijs*. In concubina autem, quia nullum præcessit matrimonium, nullo opus erat diuortio. Vlpianus *l. si concubina, rerum amotarum*. Actus autem omnes sine matrimonio turpes, docuit Aristoteles *libr. 7. Politicorum, cap. 6.* Non ergo in vno, sed in multis vxor à concubina differebat. Cuius commercium tanquam rem turpissimam, & suo imperio indignam sustulit Leo Imperator *nouella constitut. 9.* præclarum illam rationem ex Prouerbijs Salomonis subiungens, indignum esse, cùm è fonte ipso puram aquam haurire possis, lutulentam quærere. Quod si concubinatus aliquid habuisset commune cum vxore, nec prohibita postea concubina, nec pœnis affecta; aut si aliquod concubinatus discrimen esset, non ita generaliter, & indistinctè Iurisconsulti, & Imperatores de concubinis loquerentur.

2 Idem etiam constare videtur ex legibus Ecclesiasticis. Nam quid concubinarum nomine significauerint, in primis intelligi potest ex canone Apostolorum 17. & habetur *cap. si quis dist. 33.* vbi decernitur. *Si quis post acceptum baptisma secundis nuptijs fuerit copulatus, aut concubinam habuerit, non potest fieri Episcopus*, &c. Quod Apostoli nõ constituissent, si concubina vxor esset, cùm Clerici minorem saltem ordinum, de quibus etiam agit canon, vxores habere possent. Idem etiam probatur ex Innocentio I. *epist. 4. ad Episcopum Nucerinum, cap. 4.* & habetur *cap. laici, eadem dist.* Laici, qui vxores habentes baptizati sunt, *ac sic fe instituerent, vt opinio eorum in nullo vacillet, & aut Clericis coniungi possint, aut monasterijs, ex quo baptizati sunt adhaerent, si non concubinam aut pellicem nouerint, si in omnibus operibus bonis vigilauerint, non prohibentur huiusmodi ad Clericorum sortem assumi*. Quo loco pro eodem accipit habere *concubinam*, aut *pellicem*. At cum pellice turpis coniunctio est, fuitque semper. Ergo & cum concubina. Accedit Ambrosius *sermone 65. de sancto Ioanne Baptista*, vbi inter alia. *Sunt enim nonnulli, qui cum legibus vxores duxerint, contra diuinitatis leges sibi sociant concubinas, non intelligentes quod contrahendo matrimonium propriè se vinculis constrinxerant*. Ad hęc Augustinus *hom. 49. in lib. 50. homiliarum*, & habetur *cap. audite, dist. 34. Concubinas vobis habere non licet. Audiant cupientes, quod dico fidelibus, Non habetis vxores? Quanto vobis dãnatio maior erit, si habere voluerint concubinas, & vxores dimittatis*. Et *ferm. 243. de castitate coniugali*. Et

Digitized by Google

illud quale est, quod multi virorum ante nuptias concubinas filis assumere non erubescunt, quas post aliquot annos dimittant, & sic postea legitimas uxores accipiant. Et paulò infra. *Vnde coram Deo & Angelis contestor, atque denuntio, & ista mala semper prohibuisse, & nunquam ei placuisse fuisse, qua præcipue temporibus Christianis concubinas habere nunquam licuit, nunquam licebit. Sed quod pejus est, facunt hoc multi viri iure fori, non iure cœli, non-instituta inbente, sed libidine dominante.* Chrysostomus *sermone contra concubinarios*, duas tantùm vias agnoscit, propter quas viri cum mulieribus cohabitent. Vna quidem vetus est ac iusta, rationique consentanea; matrimonium, quod Deo legislatore instituit. Altera posterior, & ex confessio iniusta, & legi aduersa, nempe concubinatus, siue stuprum, quod à malignis dæmonibus introductum est. Denique confirmat hæc omnia sacra scriptura Leo l. epist. 92. ad Episcopum Narbonensem, num. 4. & 5. cap. non omnis 32. quæst. 2. Cuius sunt hæc verba: *Non omnis mulier unctà viro uxor est viri, qua nec omnis filius hæres est patris. Nuptiarum autem fœdera inter ingenuos sunt legitima, & inter æquales multò prius hoc ipsum Domino instituente, quam initium Romani iuris existeret. Itaque aliud uxor, aliud concubina, sicut aliud ancilla, aliud libera. Propter quod etiam Apostolus ad manifestandam harum personarum differentiam, testimonium ponit ex Geneſi, vbi dicit Abrahæ, eiice ancillam, & filium eius, non enim hæres erit filius ancillæ cum filio liberæ. Vnde cum societas nuptiarum ita ab initio constituta sit, vt præter sexuum coniunctionem, haberet in se Christi, & Ecclesiæ sacramentum, dubium non est eam, mulierem non pertinere ad matrimonium, in qua non docetur fuisse nuptiale mysterium. Igitur cuiuslibet loci Clericus, si filiam suam viro habenti concubinam in matrimonium dederit, non ita accipiendum est, quasi coniugare eam dederit, nisi forte illa mulier, & ingenua falla, & dotata legitimè, & publicis nuptijs honestata videatur. Paterno arbitrio viros nubere carent culpa, si mulieres, quæ à viris habeantur in matrimonio non fuerunt, quia aliud est nupta, aliud concubina, & mox. Ancillam a toro abiecre, & uxorè certe ingenuitatis accipere, non duplicatæ coniugij, sed profectus est honestatis.* Hactenus Leo. Atque hæc sunt, quæ pro se præcipuè affert Ferdinādus de Mendoza.

3 Cæterùm, vt huius controuersiæ vetam decisionem tradamus, simulque pluribus aliis canonibus purum, ac plenam inferamus lucem, obseruandum est primùm, olim ante Christi aduentum in Iudæorum, Romanorum, aliorumque infidelium Republica, licuisse plures primæ classis vxores, & præter eas, secundas alias habere inferioris ordinis, omnibus illis ex dispensatione diuina, quæ de ludeis certò affertur ab Innocentio III. *cap. gaudemus, de diuortijs*, de aliis autem cum probabilitate affirmatur, vt dicebam supra. Ducebantur illæ apud Iudæos cum minori solemnitate, neque eorum filijs debebant hæreditas, legata tanùm relinquebantur, vt ex Geneſi constat, & modo vxores, modò concubinæ dicebantur. *Gen.* 17. & 21. & *Iudic.* 19. Simili enim ratione apud Romanos, non tantùm matrimonia per coemptionem, aut farreationem contrahebantur, sed per vsum vnius anni spatio non interrupum, si enim per triduum abiisset, interrupta vsucapio erat. Ea autem, quæ vnius anni vsu dicebatur, appellabatur concubina. Quas concubinas facilè dimittebant, ludæi quidem licitè Deo in ea lege dispensante: vnde dimissa, alij nubere impunè poterat. De Romanis autem probabiliter affert poteſt licuisse, aut si illicitè dimittebant, quia ea Dei dispensatione cauerunt, excusari ob ignorantiam eius iuris naturalis. Hinc est quod per solubile vinculum differre à matrimonio dixerit Vlpianus *l. 2. de concubinis*, & illegitimum matrimonium appellauerit Callistratus *l. penultima*, & *fin. ad municipales*. Non quidem quia vagus, & omni lege solutus esset concubitus iste, sed eo quod facili negotio solueretur. Vnde & Vlpianus *l. si vxor. §. planè, ad l. Iuliam de adulteriis*, ex hac connunctione adulterium quoque esse existimant, si quidem & illa loco vxoris erat honesta concubina iure illo Pandectarum, appellauitque eo loco vxorem non iustam id est, non solemnitate, sed vsu tantùm, & habitatione copulatam, quidquid aliter interpretetur Accursius, & sequaces alij. Adducit enim in testimonium carmen illud Homeri, *Non soli diluunt vxores inter mortales Atridæ.* Quod accipiendum de Briſeide ab Achille adamata, quam nemin vxorem solemni ritu coniunctam, sed in concubinam acceperat. Quare apud Romanos in ea coniunctione varia obseruata, quæ supra afferebat Ferdinandus de Mendoza quę tantùm ad solemnitatem matrimonij, vel minorem pertinere videntur, non quæ probent contra leges eam coniunctionem fuisse. Adde leges illas Ethnicorum esse, à quibus ad id de quo agimus, Ecclesiasticis moribus receptum, parum firmum argumentum sumi poteſt. Hæc ante Christum. Licebant itaque concubinæ, hoc est, inferiores classis vxores primis, & ingenuus aliis vniuersim.

5 At post Christum cum ab eo *Matthæi* 19. & pluralitas vxorium, ac licentia repudij esset penitus sublata, nullo modo nec Christianis, nec infidelibus licuit præter vxorem habere simul concubinas. Hinc plures Ecclesiastæ, & ciuiles leges emanarunt, in Ecclesia celeriùs, nam à primis temporibus prohibitę simul concubinæ cum vxoribus. Concilium Illiberitanum *can.* 8. & 9. Toletanum, 1. *can.* 17. Postea Concilium Parisiense *lib.* 3. *can.* 13. Hinc etiam sanctorum Patrum obiurgationes contra eos, qui cum vxore coitū habebant, qualia sunt ea fere omnia, quæ ex Ambrosio, Chrysostomo, Augustino retulimus, & ex aliis etiam affert Ferdinandus de Mendoza. Reprehenduntur itaque coniubinæ coniunctiones, simul cum vxore, aut extra coniugium, quod vnum tantùm esse potest, quia in Republica Christiana à Christi tempore nunquam cum vxore concubinam habere licuit. Ciuiles autem leges Imperatorum vsque ad Constantinum in sua infidelitate permanentibus fenùs multo hoc malum falce resecarunt. Prohibuit tamen Constantinus l. *1. C. de concubinis*, quod postea firmauit Iustinianus *l. fin §. fin. C. communia de manum.* & postea Leo Imperator *nouella 9.* & *89.* Atque hinc factum est, vt concubinæ nomen post Christum aliquando pro ancilla sumatur, olim enim ex ancillis desumebantur concubinæ, aliquando pro pellice superinducta coniugi: aliquando pro vxore, minori tamen, ac sine præsumptione Ecclesiæ solemnitate ducta, quod necesse est attendas, vt varia iura canonica, & ciuilia componas, ac iuxta subiectam materiam legitimè interpretęris.

6 Dico igitur concubinæ nomine sæpe post Christum non tantùm significari eam cum qua vagus, & omni lege solutus est concubitus, sed etiam vxorem matrimonio copulatam, minori tamen solemnitate, aut sine solemnitate, cum qua tamen vera matrimonialis coniunctio erat, non quidem vigente prioris coniugis copula, aut prima vxore alia superinducta, sed tantùm quæ minus solemniter ducta esset. Et quidem, si Doctores consulas, communis ista sententia est, & communi sensu receptа. Eam tenet Gratian. *cap. omnibus dist.* 34. *Abi, concubina autem ea intelligitur.* Archidiaconus *in capaci, qui, & cap. Christiano, dist.* 34. Turrecremata *in dictis capitibus*, P. Gregorius *in Syntagmate iuris, lib.* 10. *cap.* 1. *nu.* 16. Bellarminus *lib.* 1. *de conciliis, cap.* 8. *verſ.* 11. Thomas Boeius *de signis Ecclesiæ Dei*, Turrianus *pro canonibus Apostolicis, lib.* 1. *c.* 13. Gabriel Palcot *lib. de nothis, spuriisque filijs, cap.* 12. *num.* 13.

7 Hanc sententiam probo primùm ex Apostolorum *canon.* 17. habeturque *cap. si quis post acceptum baptisma, dist.* 34. Cuius hæc sunt verba: *Si quis post acceptum baptisma, secundas nuptias fuerit copulatus, vel concubinam habuerit, non poteſt fieri Episcopus non Presbyter, non Diaconus, nec prorsus de eorum numero, qui altaris deseruiunt.* Cuius canonis illa verba, *concubinam habuerit*, non sunt intelligenda de ea, cum qua vagus, ac solutus esset concubitus, sed de vxore matrimonio copulata, minori tamen illa solemnitate. Decernunt enim Apostoli, vt qui duobus solemnibus matrimonijs copulatus fuisset, vel alterum minùs solemne, alterum cum concubina contraxisset, hoc est, non solemni coniuge, bigamus censeretur, eo quod duo matrimonia consummauerat.

Quamuis

Quamuis enim certum esset apud Ecclesiæ Patres non licere habere concubinam retenta vxore ; attamen quia sciebant duplex esse & receptum eo tempore vxorum genus, ne quis existimaret tantùm bigamum censeri, qui duas solemni ritu duxerat vxores, non vero qui vnam solemniter, aliam sine solemnitate, declarant vere esse bigamum, & à sacris ordinibus arcendum tam cum, qui duo solemnia matrimonia consummauerat, quàm etiam minùs solemnia, & cum concubinis contracta, hoc est, cum inferioris ordinis coniugibus. Cumque canones ille Apostolici in Antiocheno, vel Hierosolymitano Apostolorum concilio editi fuerint, de quo alio loco disserimus, scribet de Ordine, & annexis *lib. 5.* omnibus quidem, præcipuè tamen ludæis, qui dubitet locutos fuisse Apostolos iuxta communem, atque vsu receptam concubinæ nominis acceptionem in ea Republica? Apud Hebræos autem concubinæ nomen inferioris notæ vxores designabat.

8 Atque iuxta eandem interpretationem accipio textum *in cap. maritum, eadem distinctione. Maritum duarum post baptismum matronarum clericum non ordinandum, neque eum, qui vnam quidem, sed concubinam... non matronam habeat.* Id quidem eodem sensu intelligendum. Neque enim qui post coniugium primum, cum matrona, fecundum autem cum concubina contraxerit, idoneus sacris ordinibus, sed vere bigamus. Circa quod illud aduertendum, à Gennadio, cuius est iste Canon, vt notant decreti Gregoriani correctores, *Matrona* nomen non in eo sensu vsurpatum, quo Gellius vsurpat *lib. 16. noctium Atticarum, cap. 6. in fine*, vbi matris familias nomen à matrona distinguit, matronam appellans, quæ in matrimonium cum viro conuenit; & matrem familias, quæ esset in manu manu, mancipioque, aut in cuius manu, mancipioque maritus esset. Sed matronæ nomen intellexit spectatæ probitatis, & ingenuitatis fœminam: in quo sensu non semel accipitur in iure ciuili, vt Brissonius docet, *lib. de verb. sign. v. Matrona*.

9 Consonat etiam cum Canonis Apostolici sententia, textus *in cap. laici, dist. 34.* qui est Innocentij I. *epist. 4. ad Nucerinum num. 4. Laici, qui habentes vxores baptizati sunt, ac sic fe instituerunt, vt opinio eorum in nullo vacillet, & aut clerici constituti sunt, aut monasteria, ex quo baptizati sunt, adhæserint, si non concubinam, non pellicem nouerint*, &c, non prohibentur eiusmodi ad clericatus sortem assumi. Idem sanè est sensus, prohibet enim Innocentius, ne qui habentes vxores, ac illis defunctis postea cum concubinam habuerunt, admittantur ad clerum : sunt enim illi bigami ob fecundum coniugium cum concubina contractum. Nec verè quemquam moueat, quod concubinam, aut pellicem coniunxerit, tum quia dici potest illa distinctiuè accipi, ac potiùs indicare aliud esse pellicem, aliud concubinam, ac proinde concubinæ nomine etiam coniugalem copulam intelligendam. Tum etiam, quia pellices olim, inquit Festus, non omnino probrosum nomen : Antiqui, inquit, propriè pellicem nominabant, quæ vxorem habenti nubebat. Quare olim idem quod concubina, id est, ordinis inferioris vxor, quæ etiam vxoris loco, sine nuptijs tamen legitimis & solemnibus habebatur, vt inquit Paulus *l. Masurius, de verb. signific.*

10 Eodem etiam pertinere videtur Concilij Germidensis sub Hormisda can. 8. habeturque *cap. siquis de laicis, dist. 34. si quis verò de laicis post vxorem aliam cuiuscumque conditionis cognouerit mulierem, in clero nullatenus admittatur*. Verbo autem illo *cognouerit*, copula significatur coniugalis, vt epigraphe indicare videtur, *de eo qui viduam, vel dim ſſam acceperit*. Expendo autem illa verba, *cuiuscumque conditionis*, vt & viduam, & concubinam, quæ inferioris conditionis vxor erat, comprehenderet: quia quamcumque earum duceret post primam vxorem defunctam à clero propter bigamiam excludebatur.

11 Sed audiamus Ferdinandum de Mendoca, qui in isto Canone Apostolico concubinam turpe nomen esse affirmat, colligitque ex eo, quia si concubina vxor esset, nequaquam Apostoli id constituissent, cùm clerici minoum saltem ordinum, de quibus etiam agit Canon, vxores habere non prohiberentur. Sed aberrat à vero sensu Canonis. Nam Canon Apostolicus non prohibet, ne coniugatus ordinetur, vt falsò deducit, sed ne bis coniugatus admuatur ad clerum, siue vnum quæ coniugium solemne fuerit, siue vnum solemne, alterum sine solemnitate, cum concubina inferioris classis vxore, ob bigamiam contractam. Bigami autem ab omni prorsus ordine excludebantur. Quamuis enim aliquando toleratum, vt bigamus etiam ad subdiaconatum attenderet, vt liquere potest ex Arelatensi II. *cap. 26.* & Toletano I. *cap. 3.* & Sinicio Papa his Conciliis antiquiori, & alijs; attamen à minoribus ordinibus bigamos olim etiam exclusos planissimum est, alioque ostendendum non esse, scilicet *lib. 3. de ordine & annexis*.

12 Ex quo rejicitur interpretatio, quam adhibet Couart. *in Clementina si furiosus l. p. §. 2. n. 3.* qui cum isto Canone Apostolico mereticium concubinarum intellexisset, affirmauit olim eo effici aliquem irregularem iam tamen sublatum vsu. Id enim absque fundamento assertur. Reiicienda etiam interpretatio Francisci Suarez *tom. 5. in 3. part. disp. 45 sect. 2.* Qui cùm idem ac Couart. concubinæ nomen intellexisset, addit, reijci ab altari, qui concubinam habuerit, propter infamiam: infamis enim ad sacros ordines non est admittendus, *cap infamis 6. quæst. 1.* & alijs, sed neque is sensus quadrat Apostolico Canoni, in quo de bigamæ irregularitate agi planum est: in sequenti autem de turpi vita.

13 Secundò probo concubinam etiam post Christum, dictam eam vxorem, quæ minùs solemniter ducebatur ex Concilio Toletano I. *cap. 17.* & habetur *in cap. is. ans dist. 34.* cuius hæc sunt verba. *Si quis habens vxorem fidelem, si concubinam habuerit, non communicet. Cæterùm qui non habet vxorem, & pro vxore concubinam habet, a communione non repellatur, sic vt vnius mulieris sit vxoris, aut concubina, vt ei placuerit, sit communione contentus. Aliàs faciens abiciatur, donec deserat, & per pœnitentiam reuertatur.* Isto textu pro nostra sententia nihil clarius, cùm eum, qui concubinam habuerit pro vxore, non repellat à commune.

14 At Ferdinandus de Mendoca, qui Canonem istum, de vago concubitu contra communem Doctorum omnium sensum interpretatur, inquit eo permitti, vt concubinarius à cõmunione sacri corporis non repellatur, etiam si communicare auderet; idque permissum ob temporum iniquitatem, & peccantium multitudinem. Peccantium etenim multitudo iusta causa est, vt pœna peccat, vel minuatur, vel remittatur. Qua ratione Alexander I I I. *in Appendice, part. 50. cap. 51.* clericis concubinarijs depositionis pœnam mitigauit, & quod magis ad rem, Augustinus *serm. 2. Dominica 22. post Pentecosten*, qui est de castitate coniugali idem Afros Episcopos permisisse, & ob eandem causam dimississimè docet. Inquit enim. *Sed fortè illi qui isto peccato non sunt maculati, dicent. Quare qui hoc agunt, a communione non suspenduntur? Ideo autem tantum scelus à sacerdotibus non vindicatur, quia à multis admittitur. Si enim vnus aut duo aut quatuor, aut quinque mala ista facere præsumerent, & potestatem, & debebant non solum a communione suspendi, sed etiam à conuitio, & colloquio Christiani populi separari, secundum illud Apostoli, cum huiusmodi nec cibum quidem sumere. Multitudo tamen peccantium, sicut tam supra dictum est, prohibet sacerdotes Domini in illis distinguere*. Quod ergo Afris permisum, eodem tempore permissum apud Hispanos, vtrorumque enim effœnatam libidinem scripsit Salvianus Massiliensis Episcopus *lib. 7. de providentia Dei*, adeò vt Afium non esse impudicum, tam inusitatum esset, quam nouum, & inauditum Afium non esse Afrum: & Hispano à Vandalis bellicæ disciplinæ expertibus esse deuictos, quod Hispani pudicitiam execrarentur, illi diligenter cuius impuritatis pœnas luit terrum Hispania per impurissimam Maurorum Africanorum cluuiem diuino vlcisc enumine sub Roderico Gothorum Rege.

15 Sed quamuis hæc interpretatio ad istum canonem, & acute, & eruditè excogitata videatur, non tamen solida est. Et in primis ea ratione refellitur, quia quamuis, vt

Augusti-

Digitized by Google

Augustinus inquit, peccantium multitudo ea geret, vt in sacra distribuenda communione Episcopi tolerarent eiũ concubinarios ad illam accedentes: attamen vniuersali ac publica lege ab Hispanis patribus statutum, ne à Christi corpore percipiendo repellerentur etiam publici, & notipopulo concubinarij, indignum est tantorum Patrum egregia sanctitate. Laxarentur enim ea lege habenę lasciuiæ, & quod publica lege non solùm toleratur, sed etiam præcipi videtur, vires libido sumeret; quare non minueretur peccatum, sed augeretur. Idem certè Augustinus *libro de rectitudine Cathol conuersat.* Inquit adeo graue malum esse concubinam habere, vt qui habet, pcius peccet, quam si adulterium committat, & ob hoc dignum esse, vt à Christianorum separetur consortio. Nec verò quęquam turbet, quod Augustinus scripserit, concubinatus crimen peius esse adulterio, expliceat enim ille sese sermone secundo in Dominica 22. post Pentecosten, dum inquit. *Pro qua re iterum atque iterum voce liberè clamo, quia qui ante legitimas nuptias cõcubinam sibi habere præsumit, peius peccatum facit, quam qui adulterium committit. Quia qui adulterat, adhuc tam graue malum secreto vult agere, in publico autem aut metuit, aut erubescit committere: ille verò qui publicè concubinam habere voluerit, fronte impudentissima rem execrabilem toto populo videre, licenter sepultat admittere. Tanto enim sunt grauiora peccata, quanto diutius infelicem animam detinent alligatam*, inquit Greg. IX. *c. fin. de consuetudine.* Quomodo ergo credi potest Toletani Concilij Patres publicis concubinarijs publica edita lege ita laxasse pœnam, vt id vnũ, quo maxime poterant ad meliorem frugem reuocari, scilicet, si eos à corpore Christi, aut à fidelium communione repellerent, lege publica abstulissent.

16 Præterea, quis credat hunc fuisse Concilij Toletani sensum, cùm sit certo aut fornicaria coniunctio tot Hispani Concilij legibus fuisset paulo antea seuerissimè punita in Illibertano *c.3. Flamines si post baptismum mœchentur, perpetuò arcentur a communione, ne lusisse de Dominica communione credantur.* Et cap. 7. *Quicumque fideles, si post lapsum mœchiæ accepta pœnitentia denuo fuerint fornicati, perpetua communione priuantur. Idem de fœminis, qua maritos relinquunt, & alijs nubant.* Statutum *c.8.* & facularibus virginibus, si fornicatæ fuerint, quinquenij pœnitentia præscribitur. *c.14. & c. 31.* Adolescentibus si post lauacrum fornicati fuerint, legitima pœnitentia præscribitur, & tunc tecnolitari permittuntur, cùm vxores duxerint. Item *c.47.* de marito habente vxorem, & mœchante, & *cap.64.* fœminis quæ cum coniugatis copulantur, decennij pœnitentia præscribitur, si tamen illum reliquerint, alias perpetuò communione priuentur. Et in hoc eodem Toletano Concilio statutum denotam peccantem non recipiendam in Ecclesiam, nisi desistat: & cùm desistent decennij pœnitentia imponatur, & fœmina, quæ illam admisit ad communionem, habetur abstenta, *cap. deuota 27. q.1.* Idem de Presbyteri vel Diaconi filia deuota seruitiis. Item *c.19.* & in Concil. Ilerdensi post Toletanum illud celebrato *c.4.* incesta pollutione se commaculantes repelluntur a Christianorum consortio, & conuitio, tantumque ad tales humenorum Missam admittuntur. Et *cap. 5.* alijs seruientes; etiam si subitò armis fragilitate corruerint, puniuntur, quod si perseuerent, & ab ordinibus, & communione remouentur. Nequaquam ergo credendum est Toletanos Patres fornicationis crimen tot Hispanorum Conciliorum legibus prohibitum, & seuerissimis pœnis vindicatum solutæ pœnæ metu, vt graßaretur impunè.

17 Ad hæc sensum istum alienum esse à Concilij mente, vel ex eo etiam constare potest, quia in illo recepta est Nicæna Synodus cum omnibus suis canonibus. Nam in principio dicitur. *Mihi autem placet constituta primitus Concilij Nicæni perpetuò esse seruanda. Neque abus esse recedendum. Episcopi dixerunt: Hoc omnibus placet, ita vt siquis cognitis gestis Concilius Nicæni aliud, quam statutum est, facere præsumpserit, & non in coepto euertendum putauerit, tunc excommunicatus habeatur, nisi per correptionem fratrum emendauerit errorem.* At in Concilio Nicæno *cap.65. & 68.* tam clericorum, quàm laicorum fornicatio interdicitur.

18 Denique, si verba ipsa Canonis consulamus, plane conuincunt falsitatis interpretationem illam. Nam cùm eum, qui concubinam habuerit, simul cum vxore à communione repellat, quo pacto publicè concubinarium, licet soluius ille lege sit, ad communionem admittet? Adde eandem iubere esse rationem, & æquè ad communionem admittendum vxoratum, & qui concubinam habuerit tantum, aut vnius mulieris, siue vxoris, siue concubinæ sit coniunctione contentus, vt ei placuerit. At si eadem ratio est aut vxorem, aut concubinam habentis, coniunctio cum concubina matrimonialis erat. Expendo etiam verbum illud, *vt ei placuerit.* Si enim concubina permitteretur tantùm in eo Canone, vt minus malum, & non approbaretur, aliquod fanè verbum esset, quod illud vt minus malum indicaret permitti tantùm. At verbo illo, *vt ei placuerit*, optio datur eligendi, vel vxorem, vel concubinam. Ergo licita coniunctio vtraque erat, aliàs quo pacto inter licitam, & illicitam copulam illi optio daretur eligendi; nullo; interim verbo addito, quo turpis ea coniunctio cum concubina declararetur, sicuti eo loco, quem ex Augustino citat Fedinand. de Mendoza, sunt quam plurima?

19 Tertiò probatur prædictus concubinarum vsus ex Isidoro Hispalensi in libro de differentia veteris, & noui testamenti, & habetur *cap. Christiano 34.d. Christiano non dicam plurimas sed nec duas simul habere licitum est, nisi vnam tantum, aut certè vxoris loco concubinam, si comitx deeli.* Quid clarius? verùm respondet idem Ferdinandus de Mendoza in eo loco Isidorum assignasse discrimen inter vetus, & Nouum Testamentum, quod in veteri plurimas simul, & vxores, & concubinas habere licebat, in nouo vnam tantùm, siue vxorem, siue concubinam. Ita tamen id discrimen intelligendum vt tantùm iure fori non licetet, quia in veteri nequaquam punicbantur, nec permittebatur polygamia solùm, sed licebat: in nouo autem, quamuis iure poli non licear, attamen iure fori non punitur, qui vnam tantùm habeat concubinam, si desit comitx. Sed certè violenta interpretatio est, expendo enim illud *Christiano*, id est, secundùm Christi leges viuenti. Deinde quia Noui testamenti nomine non intelligitur vtcumque status Christianæ reipublicæ, fed quà nouum testamentum est iuxta Christi legem, sic enim à veteri segregatur Testamento. vt Theologis indubitatum est. Denique dici vere non potest illum permissum esse externo foro, Ecclesiastico saltem, cùm tot legibus prohibitum peccatum illud, quas supra referebamus. Imo neque ciuili permissum post Constantinum I. & alios, qui postea seu sunt.

20 Denique probatur prædictus concubinarum vsus in Concilio Aurelianensi III. sub Vigilio Papa *c.9. De his qui ex concubinis filias habent, & vxores legitimas post habuerint, aut defunctis vxoribus publicè sibi concubinas crediderint focsandas, id obseruandum esse censuimus, vt sicut eos qui sam sunt per tenorem antiam ordinati, non remouemus, ita statutum ne alterius ordinentur.* Hactenus Concil. Quem textum sic indue. Si ibi concubinæ nomine intelligiuntur fornicariæ fœminæ, reijcerentur ab altaribus, qui concubinas habuissent, tanquam criminosi. At criminosi, & turpis vitæ si in meliorem frugem redirint, non excludunturab ordine suscipiendo. Ergoille, qui licet concubinam habuisset fornicariam, postea tamen matrimonio contracto turpem illam vitam eliisset, non reijceretur ab ordine. Hoc autem Canone præcipitur, vt etiamsi ante matrimonij coniunctionem habuissent concubinas, non amplius promoueantur. Ergo non vagus concubitus, sed lege matrimonij adstrictis intelligitur nomine concubinæ, alias absurdissimam Canoni tribueremus sententiam. Et præterea qui turpiter viuit, non solùm non ordinatur, sed deordinatus ab altari repellitur. At in isto Canone, qui defunctis vxoribus, concubinis sociati sunt, si ordinati sint, per ignorantiam, minisirare permittuntur. Ergo nomine concubinæ vxor minùs solemnis hoc loco intelligi debet, & ideo ob bigamiam ab ordinibus excluſi. Re-

Digitized by Google

sinquitur ergo etiam post Christum extitisse ac perseuerasse istud inferiorum vxorum genus, etiam Ecclesiasticis legibus approbatum: non quod concubinam habere liceret alia vxore viuente, sed quia cum ea matrimonium intercedebat, minus tamen solemne, ac ideo aliquando vocatum non legitimum, & contubernium.

21 Vltimò tandem nostræ sententiæ fauet, dum prædictum concubinarum vsum interdicit Constantinus Prophyrogeneta, vt refert Harmenopol. *in epitome iuris, lib. 4. c. 7.* cum inquit. *Quoniam apud maiores nostros permissum fuisse concubinarum communionem repertimus, quicunque cum ea familiariter ac domestice agere vellet, non absre nos facturos putauimus, si huius quoque mentionem faceremus, ne nobis commissa respublica defæderatur nuptijs inhonestis ac non decentibus. Qua causa moti iubemus, ne qui exinde in suis ædibus concubinam habere liceat, quando per exiguum, aut nullum omnino discrimen inter concubinatum, & fornicationem statuimus. Sed si cum ea communionem aliquam habere gestiat, contra illum matrimonialem cum ea initio, obseruata legis solemnitate. Si verò eam legitimæ vxoris appellatione indignam existimat, nullam per concubitum communionem cum ea exerceto sed ea repellito, & vxorem accipiat, quam indicarit sibi ère re fore.* Vides ibi nuptias appellari cum concubina coniunctionem. At quia sine solemnitate iuris ac publicis nuptijs ducta erat, parum differre dicit à fornicatione, quod scilicet ea contrahendi ratio sine legis solemnitate ansam fornicationi passim aperiret. quæ fuit ratio legitimas nuptias, & publicas introducendi.

22 Venim his, quæ hactenus statuimus, scilicet, post Christum etiam concubinam dictam fœminam quæ minùs solemniter duceretur obstare videtur difficile decretum Leonis primi *epist. 92.* & habetur *cap. non omnis 32. quæst. 2. cap. ancillam, eadem causa, & quæstion.* Cuius decreti verba vt retulimus, cum primam confirmationis sententiam, vbi planè docet coniunctionem cum concubina matrimonium non esse. Vnde ille, qui filiam suam locat habenti concubinam, non tradit eam viro coniugato, sed soluto.

23 Bellarminus *lib. 2. de concil. cap. 8. argumento 11.* respondet Leonem aliter accepisse nomen concubina, quã Patres Concilij Toletani I. Leo enim concubinam vocat eam, quæ assumitur ad consortium tori sine mutuo consensu perpetuo viuendi: Concilium autem vocat concubinam eam, quæ ducitur cum eo consensu, sed priuatim expresso, non per publica instrumenta: tam enim antea nomijnus concubinæ nomen variæ significationis esse & pro loco, & tempore commodè interpretandum. Sufficiens quidem hęc interpretatio, si aliæ non suppeterent: sed suppent aliæ quam ad istum textum adhibuit ante me quem ego viderim, nemo: estque vt ego credo, germana ac solida interpretatio.

24 Cuius rei gratia supponendum est in isto decreto Leonem pro eodem vsurpasse ancillam in statu seruitutis manentem, & concubinam, vt statim ostendem. Inter alia autem media, quibus ancilla statum ingenuitatis ad quirit, illud est, quando patronus illam ducit vxorem. Ea etenim est natura coniugij, vt tollat statum seruitutis, sit enim vxor particeps bonorum, de quo supra, cùm de impedimento seruitutis fuit sermo; cum qua communione in bonis, honore & toro fieri non potest, vt status permaneat seruitutis. Id quod omnium optimè demonstrauit excellentus vir ingenij Gabriel Vazq. in d. sput. de seruitute Christi. Quare patronus, qui carnaliter cum ancilla miscetur, nolens eam ingenuam fieri, sed in seruitute manere, eo ipso non vult cum illa matrimonium contrahere: si enim vellet copula maritali cum illa coniungi patronus, eueheret illam ad ingenuitatis statum. Ideo inquit Leo, *nuptiarum fœdera inter ingenuos sunt legitima, & inter æquales.* Dicit itaque Sanctissimus Pontifex Leo, concubinam, id est, ancillam, quando ingenua non facta copulatur patrono, vxorem non esse, sed seruam, atque ideo eum, qui tradit nuptui filiam concubinam habenti, id est, habenti ancillam, cum qua permanente in seruitute miscetur, non tradere illam coniugato: quia coniungi maritali affectu & illam in seruitutis statu permanere fieri nequit ex ipsa natura matrimonij.

25 Hinc Iulius Papa Leone prior *cap. si quis ancillam 29. quæst. 2.* vetuit tam ambiguitatem decidens decernit, *quod si quis ancillã libertate donauerit, ac in matrimonio sibi sociauerit, legitimi appellandas nuptias. Si enim ex affectu fiunt omnes nuptiæ, & mihi minimi, & legibus contrarium in tali copulatione fieri potest, quare debeat, as nuptias cohibendas existimemus?* Atque hinc etiam exorta illa dubitatio, quam decidit Tribuenensis Canon *in c. perlatum 29. quæst. 2. Perlatum est ad sanctam Synodum, quod quidam ingenuus ingenuam accepit vxorem, & post filiorum procreationem occasione diuortij, cuiusdam seruum fecit, virum necessario mulierem tenere debeat, & si teneuerit, virum illa quoque secundum sæculares legem seruitutí subiici debeat: quæritur. Iudicatum est vxorem minimè debere dimitti.* Vnde orta potuit ea quæstio, an matrimonium solueretur ingenuo vir o se in seruitutem tradente, nisi quia cum seruo in seruitute manente, neque cum serua matrimonium esse non posse existimabant: sed necessarium esse, vt ad statum ingenuitatis cueheretur, vt nuptiæ legitimæ & inter æquales essent.

26 Hæc nostra interpretatio confirmata manebit, si ostendamus sanctum Leonem suo decreto pro eodé vsurpasse concubinam, & ancillam, cum qua rem habet patronus. Id autem in primis constat ex illis verbis decreti, *Aliud est vxor, aliud concubina, sicut aliud ancilla, & aliud libera.* Et ad id probandum adducit, quod dictum est in Genesi ad Abraham: *Eiice ancillam, & filiam eius, non enim heres erit filius ancillæ cum filio liberæ.* Idem etiam illa verba ostendunt. *Nisi forte illa mulier ingenua facta, & dotata legitimè, & publicis nuptijs honestè ata videatur.* Idem etiam ostendit, quod in fine decreti additur, & habetur *cap. ancillam 33. q. 2. Ancillam à toro eiicere, & vxorem certæ ingenuitatis adquirere, non est duplicatio coniugij, sed profectus potius honestatis.* Ergo id quod supra concubinam dixerat, ancillam intellexit.

27 Et demique hinc esse decreti Leonis sensum ostendo manifestè, quia Conc. Triburiense *c. 83.* eiusdem decreti mentionem faciens, ita interpretatur, vt sanctus Leo pro eodem acceperit ancillam, & concubinam. Inquit enim, postquam retulit Leonis verba. *Vnde paternam sequentes auctoritatem sub præsenti huius catalogo Concilij statuimus, & liberè iudicamus, vt quisquis liber libertam, hoc est, ancillam per manumissionem, & regalem largitionem liberam fallam legitimè in matrimonium duxerit, vteriùs habere debebit, tamquam vnam ex nobiliorenere progenitam excepta fornicationis causa, & quandiu illa viuat, nullam aliam accipiat. Et igitur vt ex decretis Papæ Leonis prædiximus, ingenua facta, & dotata legitimè, & publicis honestè ata nuptijs, & propter eaiam non est concubina, sed vxor legibus adquisita.* Hæc concilium, quod idem multò antea docuit Ambrosius *sermon. 65.* Nam post illa, quæ pro contraria sententia adduximus, inquit, *Sed dicet aliquis. Vxorem non habeo, ideo mihi ancillam sociaui. Audi quid dicat Scriptura ad Abraham: Eiice ancillam, & filium eius, non enim erit heres ancillæ cum filio liberæ. Si ergo ancillæ filius heres non est, neque filius est.* Et vt statim. *Mulier igitur tua, si talibus moribus præsta est, vt mereretur consortium, mereatur & nomen uxoris, præsta concubinæ ut libertatem, & nomen uxoris, ne tu adulter sis potius, quam maritus.*

28 Sed adde etiam, quo maiorem lucem inferam huic Leonis decreto, (neque enim quidquam eorum, quæ mihi sese ad Canonum intelligentiam occurrunt, dissimulate volo) suspicor, cum connubia cum concubinis, & ancillis non essent publica, neque cũ publicis denuntiationibus, sed clandestina sine Scriptura, & dote, vt ex citatis testimonijs liquet, suspicor inquam, illa tanta declarata posterioribus decretis. Et ita Leonem I. eiusmodi cum ancillis irritasse connubia clandestina, nisi ingenua fieret, dos scriberetur, publice nuberet: vt expressit etiam Triburiense Concilium eo, quem referebamus, loco. Nec mihi hic valde alienus sensus à Leonis mente videtur, cùm recolo Euaristum multo antea legitimi matrimonij formam sta-

tuisse,

tuisse, vel promulgasse, ita vt secus inita nulla essent, de quo dixi supra *lib.* 1. cùm de matrimonio clandestino fermo fuit. Atque ex his, quæ hactenus dicta sunt, soluta manent omnia, quæ pro prima adducebamus sententia. Omnia enim discrimina, quæ in iure ciuili constituuntur inter vxorem, & concubinam, maiorem solemnitatem in vxore ducenda indicant, quam quæ desideratur in conuentione cum concubina. Adde varia oportere distingui, tempora vt ea, quæ de concubinis in iure ciuili continentur componas. Quædam enim illud tempus respiciunt, cùm licitus concubinarum vsus vnà cum vxoribus ante Christum, qualia nulla sunt in antiquis Iureconsultis. Aha, quando iam Christianis Imperatoribus dominantibus prohibitæ omnino concubinæ. Ac de his hactenus.

De impedimento impotentiæ.

CAPVT LV.

Validum esse coniugium impotentium etiam ad casté viuendum negarunt nonnulli.

SVMMARIVM.

1 *Sensus quæstionis.*
2 *Opinio negans validè contrahi matrimonium inter impotentes ad casté viuendum.*
3 *Eius quinque fundamenta, ibid. & 4. 5. 6.*

1 DVobus modis contingere potest vt matrimonium contrahatur inter impotentes, quos dicemus. Primum cum pacto implicito vel virtuali de futura copula; deinde cum voluntate, & conditione casté viuendi. Si priori modo celebretur matrimonium, nō dubito nullum esse iure naturæ, id quod à Sixto V. videtur definitum in ea constitutione, quam adducemus infra. Rauo videtur esse manifesta, quia in eiusmodi contractu apertè adhibetur conditio contra substantiam matrimonij: quia seminatio impotentis, de quo est sermo, vel omnino est nulla, vel non est intra vas, ex quo fit necessario seminationem impotentis illicitam esse, & contra finem matrimonij, est enim effusio vacua, & inanis, & quæ minimè ad generationem ordinari potest. Obligatio igitur eiusmodi effusionis seminis in contractu apposita omnino redder nullum iure naturæ, iuxta certissimam doctrinam, propter quam, vt dicemus infra, auctoritate Sixti dissoluta omnia, quæ præcesserant. Eunuchorum matrimonia. Dubitamus ergo de secundo modo contrahendi coniugium, an scilicet, valeat matrimonium impotentis cognita etiam impotentia, dummodo ad casté viuendum celebretur, & sine ordine ad copulam.

2 Bonauentura *in 4. dist. 34. art. 2. quæst.* 1. Ricardus, & alij *eadem dist.* quos sequitur Soto *ibid. q. vnic. art.* 2. & recentiores nonnulli existimarunt perpetuam impotentiam iure naturæ dirimere matrimonium, quouis celebretur modo. Imò & aliqui censēt hanc sententiam esse definitam à Sixto V. de quo tamen postea videro. Probari potest hæc sententia primò, quia non potest esse traditio dominij inter huiusmodi personas: traditio namque dominij, quæ in matrimonio intercedit, includit, consensum implicitum in copulam, quod constat ex S. Thoma 3. *p. q. 26. art.* 2. & videtur doctrina Pontificis *c. sufficiat. 27. q.* 2. inter hos autem contrahentes non potest esse consensus implicitus in copulam, neque translatio dominij cum obligatione ad copulam. Quod ex eo declaratur, quod modo dicebamus, scilicet, eiusmodi conditionem appositam in contractu destruere substantiam contractus. Ergo hæc obligatio non potest esse de essentia matrimonij, & ita non potest esse consensus in copulam, quia consensus implicitus in copulam dicitur, qui includitur in expresso alio apte ad copulam, sed in hoc contractu, vt probatum est, materia non potest transferri cum ordine, ad copulam. Ergo non potest esse consensus adhuc implicitus in copulam.

3 Secundò, quia si sola diuersitas sexus cum ordine ad naturalem societatem, sine radicali etiam domino in ordine ad copulam sufficit ad rationem matrimonij, vix potent assignari ratio ad probandum secundùm naturalem rationem non posse esse matrimonium inter sororem, & fratrem ad casté viuendum, quia & sorietas naturalis, & reuerentia, & communicatio honoris potest esse inter eos sine vlla indecentia aut turpitudine. Ergo si necessaria non est translatio corporis cum dominio radicali in ordine ad copulam, videtur cessare omnis ratio inhabilitatis naturalis ad sic contrahendum. Ita argun Gratianus 37. *quæst.* 2. *verse. cum ergo.*

4 Tertiò, quia si potest esse matrimonium, quando à principio contractus materia ita est impotens, vt omnino ex natura rei fieri non possit commixtio seminis prolifici, ergo potest esse matrimonium inter aliquos, quibus ex natura rei tepugnat, vt fiant vna caro, veluti inter duos homines, aut duas fœminas: cùm tamen ex natura materiæ huius contractus ordinetur ad hoc vt coniuges fiant vna caro: propter hoc enim relinquetur pater, & mater, & coniuges tibi adhærebunt in carne vna, per matrimonium scilicet. Quod signum suadet matrimonium requirere translationem materiæ apte ad commixtionem seminum natura sua prolificam, & in generationem relatam.

5 Quartò. Si potentus cum impotenti potest esse validum coniugium, eo modo quem diximus, vel coniuges mutuò habentius, ne alter committat adulterium, vel non habent. Si dicatur primum: contra hoc videtur esse quia adulterio esse non hoc potest, nisi fœmina faciat contra ius mariti; sed in casu non violat mariti ius, ergo neque adulterium committit. Maior notior est, quam vt probatione indigeat, minor verò probari videtur efficaciter, quia non potest fœmina in abusu corporis sui ius mariti violare in hoc casu. Quod ita explico. Quia hic impotens vir non habet ius, quod est veluti passio matrimonij. Deinde ex his quæ concedit opposita sententia, non habet ius radicale corporis alterius coniugis ad hunc vsum ordinatum. Ergo abusus corporis contra ius viri, nequaquam censendum est. Si verò dicatur secundum, contra hoc militat illud Pauli 1. Corinth. 7. *mulier sui corporis potestatem non habet, sed vir, similiter vir potestatem non habet sed mulier.* Deinde videtur se qui posse esse matrimonium validum ex natura rei cum conditione de fumenda potione sterilitatis, ita vt huiusmodi conditio non repugnet substantiæ contractus, quod absurdum est, Quod sequatur probo, quia in specie huius matrimonij, licet illicitum esset, eam potionem sumere, quæ sterilitatem induceret, tamen non fieret contra ius matrimonij, quia vt dixi etiam radicale dominium non diceret ordinem ad copulam.

6 Vltimo denique alio modo declaratur inualidum esse matrimonium potentis cum impotente, qua vel impotentia est incognita alteri, & tunc matrimonium videtur nullum, quia ex communi ratione contrahendi, vbi non interuenit pactum de seruanda castitate, traditur corpus generationi aptum pro apto, ita vt in isto modo contrahendi includatur conditio de tradendo corpus aptum pro alio etiam habili & idoneo, & ex consequenti deficiente conditione nullum redditur matrimonium. Si verò impotentia sit nota vtrique, etiam nō valet matrimonium, quia qui potens est, non potest tradere suum pro alterius corpore, quia nō potest tradere nisi pro corpore apto ad matrimonium. Hæc enim est ratio propter quam fieri nequit vt is qui habilis est contrahat cum inhabili, quia tradere non valet corpus in ordine ad matrimonium, nisi habili & idoneo. Sed impotens vt probatum est, inhabilis est ad contahendum cum ordine ad copulam. Ergo qui impotens non est, non potest contrahere cum impotenti in ordine ad copulam. Ex quo absolutè inferebamus non posse contrahere. Quod si quis dicat posse esse matrimonium sine dominio radicali ad copulam ex libera volun-

Digitized by Google

voluntate contrahentium, militant contra hæc, quæ hactenus adduximus: & addi potest, quia si id licet ex libera voluntate contrahentium, ergo quando vterque esset potens ex libera eorum voluntate, posset valide matrimonium celebrari iuxta ter naturam sine traditione radicalis dominij in ter ipsos coniuges, quod nullus concesserit: & tamen apertè videtur sequi ex dictis, si contractus matrimonij potest subsistere sine dominio radicali in ordine ad copulam.

CAPVT LVI.

Vera sententia, quæ asserit validum esse huiusmodi matrimonium, statuitur, & probatur Scholasticorum auctoritate.

SVMMARIVM.

1 *Valere huiusmodi matrimonium probatur auctoritate Scholasticorum, Magistri, & Diui Tomæ.*
2 *Aliud testimonium Diui Thomæ expenditur.*
3 *Quorundam explicationes refelluntur, & 4.*

1 FAteor tamen mihi semper visum esse probabilius matrimonium potentis cum impotente ad castè viuendum, etiam cognita impotentia, validè celebrari. Sententiam hanc tenent ex antiquis, & recentioribus non pauci, Paludanus *in 4. dist. 34. q. 2.* Antonius *3. p. tit. 1. c. 22. §. 3.* Veracruz *in suo speculo coniug. 1. p. art. 38.* Petrus Soto *lect. 5. de matrim. c. 8.* fusè Medina *lib. 5. de contin. à cap. 74.* & alij viri docti huius ætatis. Sed (quod fugiebat memoriam) in hac etiam sententia videtur fuisse Magister *in 4. dist. 34. in principio*, agens enim de personis illegitimis ad matrimonium, inquit frigiditatem, hoc est impotentiam, & conditionem reddere, nec omnino legitimos, nec omnino illegitimos. Potest ergo ex Magistri sententia cum frigido stare validum matrimonium, videlicet si alter sciat, & ad castè viuendum contrahatur: nam si esset in ordine ad copulam, planè nullum esset, sed ad eo modo contrahendum esset omnino illegitimi, vt dixi supra *cap. precedenti*. Atque ita interpretatus est Magistrum Sanctus Thomas *eadem dist. quæst. 1. art. 2. ad 4.* Addè etiam ita expresè sensisse D. Thomam loco & solutione citata. Cùm ergo argumentum esset in hunc modum: *Si sciat mulier virum esse frigidum, quando eum contrahit, verum est matrimonium. Ergo frigiditas, quantùm est de se, matrimonium non impedit.* Respondet isto pacto. *Ad quartum dicendum, non in quolibet contractu hoc vniuersaliter tenetur, quod ille, qui est impotens ad soluendum aliquid, non reputatur idoneus ad contractum illum, quo se obligat ad eius solutionem. Tamen impotens potest esse tripliciter, vno modo, quia non potest soluere de iure, & sic talis impotentia omnibus modis facit contractum esse nullum, siue sciat ille, cum quo facit talem contractum, siue non. Alio modo quia non fit soluendo de facto, & tamen si sciat ille, cum quo contrahit, hanc impotentiam, & nihilominus contrahit, ostenditur quod allum finem ex contractu quærit: & ideo contractus stat: si autem nescit, tunc contractus nullus est, & ideo frigiditas, quæ facit talem impotentiam, vt homo non possit de facto soluere debitum, & conditio seruitutis, per quam homo non potest de facto liberè tradere, impediunt matrimonium, quando alter coniugum ignorat hoc, quod alius non potest reddere debitum. Impedimentum autem, per quod aliquis non potest de iure reddere debitum, vt consanguinitas, annullat contractum matrimonium siue sciat alter, siue non. Et propter hoc Magister ponit, quod hæc duo faciunt personas non omnino illegitimas.* Hactenus Diuus Thomas. Quo quid clarius, & apertius? Imo & optimam affignauit omnitæ sententiæ rationem quam expèdemus poſtea in illis verbis, *ostenditur, quod alium finem ex contractu quærit.* In quibus apertissimè docet valere huiusmodi matrimonium sine ordine ad copulam, quandoquidem illa interuenire non potest. Eadem habetur *in additionibus, q. 58 art. 1. ad 4.* Quanuis testimonium hoc cum Diui Thomæ non sit ad id, quod modo contendimus, parum habet roboris.

2 Sed profero præterea testimonium aliud ex Duo Thoma *3. part. quæst. 29. art. 2.* Quod nonnulli adducunt pro oppoſita sententia, mihi tamen videtur esse pro ista non obscurè. *Forma*, inquit, *matrimonij consistit in quadam indiuisibili coniunctione animorum, per quam vnus coniugum indiuisibiliter alteri fidem seruare tenetur, finis autem matrimonij est prolis generanda, & educanda.* Et paulo poſt. *Sic igitur dicendum, quod quantum ad primâ perfectionem omnino verum fuit matrimonium Virginis Dei matris, & Ioseph, quia vterque consensit in copulam coniugalem, non autem expresè in copulam carnalem, nisi sub conditione; si Deo placuerit.* Ecce manifestè distinguit D. Thomas consensum in copulam coniugalem, quo nomine tantum intellexit, vt conſtat ex primis verbis, coniunctionem animorum indiuisibilem, & consensum in copulam carnalem, & solo illo consensu in coniugalem copulam, docet esse validum matrimonium, ergo ex D. Thomæ sententiæ verum matrimonium esse potest secluso quouis ordine, & consensu ad carnalem copulam, dummodo sit consensus in copulam coniugalem, qua scilicet coniunguntur in eandem vitæ, mutuamque societatem, atque adeo validè contrahi potest coniugium potentis cum impotenti ad castè vitam transigendam. Et quidem hanc esse mentem Diui Thomæ assirmauit Petrus Soto, & nonnulli alij.

3 Sed non vno modo conantur explicare nonnulli D. Thom. Quidam dicunt solùm velle impotentiam ignoratam reddere contractum inualidum in ordine ad cohabitationem, eandem verò cognitam inducere obligationè simul cohabitandi, non tamen obligationem matrimonij: At hæc explicatio diuinat, nullum vel leue fundamentum habet in Duo Thoma. Quod enim in ilo verbum est de cohabitatione? Adde Diuum Thomam sicut assentem potentiam ignoratam nullum reddere matrimonium, ita assentem potentiam cognitam non infirmare. Loquitur ergo in vtroque casu de impotentia in ordine ad contractum matrimonij. Fauet etiam quod conuinctim loquitur de seruitute, & frigiditate, & de vtraque ingnorata ac cognita vult eandem esse rationem. Signum ergo est tantùm loqui relatè ad valetudinem, vel infirmitatem contractus matrimonij.

4 Hinc quoque aliorum expoſitio refellitur, qui D. Thomam interpretantur de impotentia temporali, ita vt hanc dixerit non impedire matrimonium. Non verò loquuntur esse de impotentiam perpetua. Sed neque hæc est ad mentem, sed potiùs contra mentem D. Thomæ. Tum quia S. Thomas loquitur de impotentia, quæ impedit: temporaria verò neque ex eius, neque aliquius sententia est impedimentum matrimonij. Tum eandem rationem vult esse de seruitute, & impotentia; dum vt autem sola seruitus perpetua ignorata. Tum denique satis refellunt illa verba, quibus dicit D. Thomas eum, qui non est potens ad reddendum debitum, si contractum cum alio sciens celebret, signum esse alium finem, quam copulam carnalem in contractu quærere. Non ergo loquitur de impotentia temporali: nam cum illa bene posset esse consensus, & in copulam coniugalem & carnalem, tantumque de perpetua impotentia dicere potuit cum ea solum stare posse consensum in coniugalem copulam, & alium diuersum finem intendi.

5 Adde etiam matrimonium impotentium, quamuis sit ad mantales actus, donec cognita impotentia, & probata dicant se nolle cohabitare, valere, posteaque dissolui si cohabitare nolint, tenuit Rota apud Farinacium *vol. 2. conſ.*

Digitized by Google

consil. decis. 111. & apud Seraphinum *decis.* 203. *num.* 2. 3. 4.

CAPVT LVIII.

Affertur ratio pro eadem sententia.

SVMARIVM.

1 *Affertur ratio à priori nostra sententia.*
2 *Et à posteriori.*
3 *Quorundam solutio refellitur.*
4 *Alia solutio impugnatur, & 5.*

1 TEstimonia, quibus sententia probari potest, adduxi suprà *lib. 1.* Quare restat probemus illam rationc, nec enim deest optima pro illa sententia ratio, quæ vnica tantùm est, & aliquando latiùs proponenda, & explicanda, vt eius vis magis innotescat in hunc modum. Idquod ad essentiam contractus matrimonij requiritur, tantùm est, quod sit mutua coniunctio animorum in naturalem vitæ societatem cum diuersitate sexus. Sed totum hoc in matrimonio huiusmodi impotentium celebrato ad castè viuendum reperitur. Igitur illud est verum, legitimum, perfectumque matrimonium. Tota difficultas est in maiori propositione probanda, quam & probare, & explicare conabor diuersimodè. In primis ex generali ratione contractus, in quo est traditio dominij, non repugnat matrimonium esse sine vllo prorsus iordine ad copulam ex illo generali principio passiuique recepto, vbi dominium distinguitur ab vsu, potest esse contractus circa materiam dominij sine ordine vllo ad vsum, & etiam si alias deficiat vsusttam enim vsus quam dominium potest esse vnumquodque separatim integra materia cõtractus, quam rationem latè proposui suprà *lib. 1.* & ibi viden potest. Ex quo sit corpus generationi aptum non esse necessariam materiam huius contractus. Si enim aptum corpus necessaria materia, proculdubio propter libertorum procreationem esset. Quorsum enim isto fine secluso requireretur? Hic autem non est necessarius finis, vt ostendimus, eo ergo sublato, & matrimonio propter aliam finem celebrato, quid indigemus apto ad generandum corpore? Itaque concomitabitur tantùm contractum aptitudo hæc, si fortè fuerit in contrahente, non verò erit necessaria.

2 Ostendamus nunc à posteriori, & à signo. Primum. Commune est omni sacramento non consistere, si desit materia ad illud necessaria, nec baptismum sine aqua, Eucharistiam sine pane & vino, pœnitentiam sine peccatis, & dolore, vnctionem sine oleo, & sic in reliquis validè celebratis. Nec ergo matrimonij sacramentum consistit sine vera, & necessaria materia, atque adeo sine corpore apto ad generationem, si illud est materia, quam necessariò postulat. Sed omnium sententia certum est superueniente impotentia perpetua non dissolui matrimonium. Ergo non est necessaria materia ad matrimonium corpus aptum generationi. Neque enim alia ratione, si contingat mutatio sexus, qua naturaliter fœmina mutatur in virum, (Quod fieri posse non dubito, cum id euenerit apud Compluenses eo tempore, quo ibi commorabar, nunc que mihi perfuasi verum esse, quod apud Plinium, & alios antiquiores legi de fœminis in virum naturaliter conuersis.) si ergo huiusmodi mutatio contingat, matrimonium dissoluatur, non alia ratione, nisi quia diuersitas sexus est necessaria huius contractus materia. Si corpus aptum est ita requisitum, vt nisi sit, nulla possit valida interuenire tradutio, tolle corpus aptum, cessabit, & dissoluetur contractus: sicut si sexum mutes, extingues vinculum coniugij.

3 Videntur hanc difficultatem nonnulli ex recentioribus, & disparitatem rationis affignare conati sunt, sed frustra. Quidam dicunt per impotentiam superuenientem non diriui matrimonium, quia natura sua indissolubile est. Sed non satis attendunt, quid respondeant. Non enim imo dissolubile erit matrimonium si dissoluatur materia necessaria deficiente: sicut neque ex eo quod mutato sexu dissoluatur, inde fit dissolubile coniugium esse. Si immuta materia, aut accidentaliter tantùm variata separari possent, variabile esset matrimonij vinculum: attamen quod vera substantiali, & necessaria materia extincta cesset contractus, qui illam exigit, non conuincit matrimonium solubilis esse naturæ. Eodem pacto refellunt hi, qui in eo disparem rationem constituunt, quod quando superuenit impotentia coniugio iam alter coniux possessionem habet. Quid refert possidere si materia necessaria extinguitur? Planè nihil.

4 Sed audiamus actuiores alios. Dicunt disparem esse rationem, quia ad transferendum dominium corporis à principio contractus, necesse est materiam huius contractus aptam esse, corpus autem generationi ineptum, hoc est, copulæ coniugali, per quam coniuges possint fieri vna caro, non est apta materia contractus. Quod verò semel translato dominio materiæ aptæ superueniat aliqua conditio, quæ si antecederet, rederet materiam inhabilem contractui, non reddit materiam simpliciter ineptã vinculo otto ex priori contractu. Id quod in aliis impedimentis facilè constat. Et D. Thom. *in addition. quæst. 59. art. 3. ad 4.* docuit nulla impedire matrimonium contrahendum, si præcedant, quæ tamen dissoluere non possunt, si sequantur. Et notum est exemplum in affinitate primi gradus, quæ ante matrimonium dirimit matrimonium subsequens, & si post matrimonium contractum adueniat, non dissoluit. Sed certè isti difficultatem vel non satis attenderunt, vel dissimularunt, vel sibi ipsis repugnant. Nam si corpus aptum coniugali copulæ in ordine ad generationem est necessaria materia, & naturalis, & substantialis matrimonij, ea sublata tollatur contractus necesse est, sicut de sexu dicebamus. Quod enim mutetur corpus de apto in non aptum non est accidentalis aliqua variatio in materia contractus, sed substantialis variatio ex ipsorum sententia, quæ exigit corpus aptum tanquam veram, naturalem, & necessariam materiam. Ex quo iam colligitur non esse ad rem, quod de impedimentis adducitur. Nam impedimenta affinitatis etiam primi gradus non efficiunt materiam substantialiter, sed accidentarie ineptam contractui, & ex meta iuris positiua dispositione. Imò id existimo fortasse verum de impedimento inter fratres, vt supra ostensum est. Cum ergo iure tantùm positiuo confiet affinitatis impedimentum, non est mirum, si præcedens affinitas impediat ex dispositione iuris, subsequens verò non dissoluat. Neque enim potestas est in Ecclesia dissoluendi verum, & legitimum, consummatum & ab initio validum matrimonium, sed tantum declarandi nullum fuisse, si reuera à principio in firmum fuit. Est tamen potestas apponendi impedimenta, quæ ita impediant, vt contractus non fortiatur effectum. At verò si corpus aptum generationi est materia necessaria substantialiter ad contractum matrimonij vt opposita docet sententia, sicut mutato sexu dissoluitur, dissoluetur etiam superueniente impotentia perpetua ex defectu quidem necessariæ materiæ.

5 Deinde non esse necessariam materiam corpus aptũ copulæ coniugali in ordine ad generationem ex eo constare potest, quia eiusmodi potentia tantùm requiri potest, quando celebratur matrimonium cum ordine ad copulam, quod necessarium non esse ad validitatem matrimonij conuictari potest ex Virginis Beatissimæ coniugio. Simam quæ illa vouerat absolutè virginitatem, & ante matrimonium: erat ergo corpus eius ineptum ad coniugalem copulam: atque adeo neque expressè neque implicitè potuit esse consensus illam absque peccato, aliquidque diminuisset de virginitatis proposito, si etiam sub conditione consensisset in carnalem copulam. Itaque corpus eius, qui virginitatem absolutè vouit ante coniugium, impeditum est, vt nulla ratione possit in copulam consentire, nec in prolem, tanquam in finem setti, cùm in vsu, quod est obiectum eius consensus, sit peccatũ, & sacrilegium. Quod autem corpus impeditum sit impotentia

tentia physica vel morali, ad id de quo agimus, parum refert. Tantùm enim contendimus cum inhabilitate manifesta ad copulam,& prolem,& sine vllo consensu etiam implicito in illam, posse contrahi matrimonium. Quod æquè verum est in vno casu, & in alio. Et explico adhuc magis. Inquiro ab istis, supposita inhabilitate per votum virginitatis antecedens matrimonium, quomodo cum proposito absoluto virginitatem seruandi potest esse vel implicitus consensus in copulam? Quid refert tradere corpus de se aptum ad illam, cùm voluntas renuat: consensus enim ille ideo dicitur implicitus in copulam, quia explicitè transfero dominium corporis habilis ad prolem. Et si non aliud explico, tacitè videtur ferri animus in prolem, & in medium ad illam: attamen si cùm transfero dominium in coniugem, expresse habeo votum seruandæ virginitatis, quomodo est tacitus consensus copulæ? Corpus enim aptum tradere ideo consensus tacitus reputatur, non quia est illud de se habile ad copulam, sed quia dum ego non renuo, tacitè videtur ordinari mea præsumpta voluntate in copulam. Si ergo matrimonium virginis, quæ absolutè, & antecedentèr virginitatem vouerat, & in eodem perstabat proposito, sine vlla prorsus translatione dominij corporis in ordine ad copulam, quæ esse non poterat in hoc casu, quamuis translato suo corpore in potestatem viri ad naturalem vitæ societatem; quæ si non adesset, votum radix est iuris ad copulam, validè, & verè contractum est ad castè viuendum: & iam matrimonium potentis cum impotente cognita impotentia ad castè quoque vitam transigendam, firmum omnino censeri debet inspecta naturali ratione, & æquitate. Ampliùsque patebit ex literis Sixti V. quas expendemus postea. Quid autem secundùm ius Ecclesiasticum dicendum sit, ostendam capite sequenti.

CAPVT LVIII.

Matrimonium eorum impotentiam, de quo est sermo, validum esse iure quoque Ecclesiastico.

SVMMARIVM.

1 *Probatur eadem sententia ex cap. consultationi, de frigidit.*
2 *Et ex c. requisiuisti, eodem.*
3 *Quædam interpretatio refellitur.*
4 *Et ex Gregorio I. in c. requisiuisti, 33. q. 1.*
5 *Explicatur phrasis illa, quas vt vxores habere non possunt, habeant vt sorores, ex Hieronymo, Augustino, Clemente Alexandrino, & Conciliis.*

1 NOn solùm inspecto tantùm naturali iure validè contrahitur matrimonium inter huiusmodi impotentes ad castè viuendum, sed etiam secundùm ius Ecclesiasticum: & eiusmodi matrimonium firmum, & ratum semper iudicauit Ecclesia. Id constat ex nonullis capitibus. Primum est *cap. consultationi, de frigidis, & maleficis.* Vbi Lucius Papa sic inquit. *Consultationi tuæ, qua nos consuluisti, virum fœminæ clausa impotentes commiseri maribus, matrimonium possint contrahere, & si contraxerint, an debeant rescindi, taliter respondemus. Quod licet incredibile videatur, quod aliquis cum talibus contrahat matrimonium. Romana tamen Ecclesia consuevit in consimilibus iudicare, vt quas tanquam vxores habere non possunt, habeant vt sorores.* Hactenus Lucius. In quo testimonio primum expendendum est agi de contractu valido matrimonij, non de cohabitatione aliqua sine contractu, quod planum est ex specie facti quæ proposita fuit Pontifici, indicantque etiam illa verba, *& si contraxerint, debeant rescindi*, quæ veiba contractum sonant. Deinde considerandum est agi de eo, qui contrahit cum fœmina ita clausa, vt aditi non possit, cognita impotentia & non de matrimonio potentis cum impotente, ignorata impotentia, vt quidam obijcient mihi respondebat. Quod tamen falsum esse, vel ex eo constat, quod initio suæ responsionis inquit Pontifex. *Licet incredibile videatur, quod quis cum talibus contrahat matrimonium.* Atqui incredibile esset multos contrahentes reperiri, si semo esset de impotentia ignorata? Id certè euenire facile posset. Quod autem impotentia cognita, quis contrahat, mirum est, cum omnes fere contrahentes patris vel matris dulcissimam appellationem ardenter appetant. Loquitur itaque de impotentia cognita in contractu, de quo dubitare non licet, nisi cæco. Quid ergo fieri debet, cum quis contrahit cum alio cognita impotentia? Poterunt ne inire coniugia ad vacandum rei vxoriæ? Minimè sanè. *Sed quas vt vxores habere, non possunt* (inquit Pontifex) *habeant vt sorores*, hoc est, castè viuant, atque ita se habeant, quod ad oscula, tactus, amplexusque pertinet, ac si cum sorore viuerent. Decernit ergo Pontifex eorum coniugia validè celebrata, dummodo castè viuere velint.

2 Præterea nostram videtur confirmare sententiam responsum Cælestini III. *cap. requisiti, eodem titulo*, vbi hæc habet. *Requisiti quantum tempus indulgendum sit naturaliter frigidis ad experientiam copulæ nuptialis. Et infrà. Nos verò in præsenti consultatione sancimus, vt à tempore celebrati coniugij, si frigiditas prius probari non possit, cohabitent per triennium: quo elapso si nec tum habitare voluerint, & iuxta decretum. Gregorij mulier per iusiurandum iudicium de viro probare potuerit, quod cum ea coire non possit, accipiat aliam. Si autem ille aliam acceperit, separentur. Quod si ambo consentiant simul esse, vir eam & si non vt vxorem, saltem vt sororem habeat.* Hæc Cælestinus. In quibus decernit valere matrimonium, si sit ad castè viuendum, vt eam, qua vxore maritali licentia vti non potest, habeat vt sororem.

3 Sed existimabit quidam ex his, qui se peritos existimant, his & similibus capitulis tantum decerni, vt quantum ad cohabitationem, & communicationem officiorum domus possint se in totam vitam confœderare, & obligare, vt fœmina seruiat viro, & vir alat fœminam, quę quidem confœderatio non matrimonium, sed societas quædam ciuilis est. Sed profectò isti non tam ratione conuincendi sunt, quam Latinè docendi, nam si vel verborum constructionem tenerent, satis hæc sua suppressissent. Quærunt à Lucio Pontifice, quid fieri debeat de matrimonio impotentium cognita impotentia celebrato, & an, si iam contractum est, rescindi debeat. Dicant isti nomine contractus matrimonij, vel rescissionis contractus quid intelligunt? An separationem tantùm habitationis, & huius, quam vocant confœderationem, vel rescissionem vinculi coniugij. Si primum dicant, errant plenè. Si secundum, non ergo de hac ciuili societate agit Pontifex, sed de vero matrimonij vinculo. Quid multa, in re tam aperta expugnanda? Respondet Pontifex: *Et si incredibile videtur, quod quis cum talibus contrahat matrimonium, tamen in similibus*, &c. De contractu ergo matrimonij loquimur, non de cohabitatione, & congregatione ciuili, & iudicium Ecclesiæ illud esse dicit, vt qui sic contraxerunt castè viuant. Sed fœcilitistos quiddam, quod enodabo, & enucleabo statim. Prætera, vt eingam eos vndique telis, quid voluit Cælestinus cùm dixit, *In præsenti consultatione sentimus vt a tempore celebrati coniugij, si frigiditas probari non possit, cohabitent per triennium.* Quid illud est, *cohabitare per triennium?* certè manere cum vinculo matrimonij. Cùm ergo statim addit, *quo elapso, si nec tunc cohabitare voluerit*, cohabitandi verbum significat etiam perseuerare adstrictos coniugij nexu. Quod si cohabitare voluerint, ideò, sic adstricti manere, castè viuât iuxta decretũ Gregorij I. quem, qua citat Pontifex, testem adhibeamus etiam, vt & isti obtruncatur multo magis, & nostra sententia corroboretur amplius.

4 Gregorius ergo *cap. requisiti 33. quæst. 1.* quod ex epistola eius ad Episcopum Rauuennatem sempta desumptum est, ita respondet. *Requisiti de his, qui ob causam frigida natura dicunt se non posse inuicem operâ carni dantes commi-*

commisceri: ille verò, si non potest ea vti pro vxore, habeat vt sororem. Quod si retinaculum coniugale voluerit rescindere, maneant virique innupti, &c. Quid clarius? Si impotens non vult eam, cui vxorius esse non potest, quasi sororem habere, retinaculum coniugale rescindatur. Si ergo haberet quasi sororem, permaneret retinaculum coniugale. Non enim manet tantum ciuilis societas, sed verum matrimonij vinculum sine vllo ordine ad copulam, ad castè tantùm viuendum. Denique grauis mulna Pontifici irrogaretur, si eius decretum esset, vt cohabitarent simul sublato vinculo matrimonij. Tam magno periculo Sanctißimi Patres permitterent habitare simul virum, & fœminam, qui tam anxiè etiam fœtores ipsas, vt Augustinus, quo magis alieni essent à suspicione, pellebant domo? At inquies. Idem sequitur inconueniens, si cohabitent simul nupti prohibiti vacare rei vxoriæ, sed non vides tenere tam illos vinculo indissolubili coniugij. Iudicarunt enim Patres matrimonium ad castè viuendum esse validum, atque ita illis volentibus castè viuere, non diffolui Ecclesiæ auctoritate. His adde Alexandrū III. *in Append. Lateran. Concil. part. 6. cap. 24.*

5 Sed fefellit multos phrasis illa Pontificum: *Quas vt vxores habere non possunt, habeant vt sorores.* Quæ existimarunt significari matrimonia rescindi, tantúmque relinqui coniunctionem aliquam, & cohabitationem ciuilem. Cæterùm ignorantia antiquitatis lapsi sunt, hæc enim formula tantùm significatur coniuges illos non daturos operam ijs actibus, quos licitos efficit maritale consortium inter eos, qui obcundo munera potentes sunt, fed castè victuros, ac si cum sorore verfarentur, manente tamen vinculo coniugij. Id in primis satis liquidò constat ex verbis Gregorij cùm dicat, *Si nolit eam habere quasi sororem, retinaculum coniugij rescindendum esse.* Ergo vt sororem habere, non est sublato matrimonij vinculo in eadem domo simul habitare, fed castè viuere, alias non esset rescindendum vllum retinaculum coniugij, fed & huius phrasis sensum esse, quem diximus, confirmo amplius ex Hieronymi epistola ad Rusticum, qua dicit: *Narrauit mihi vxor quondam tua, nunc soror, atque conseruа, quod iuxta praceptum Apostoli abstinueritis vos ex consensu ab opere nuptiarum, vt vacaretis orationi, &c.* Ecce Rustici coniugem vxoris appellatione significat, quando vxoris actibus concupiscentiæ medebantur; quando verò ex consensu abstinere ab huiusmodi actibus decreuerunt, illi sororis nuncupationem indidit. Et initio epistolæ cùm coniugem appellasset, subdit. *Imò sororis ex coniuge atque conserua.* Confirmo etiam ex Augustino lib. vnico de vera relig. cap. 41. col. 2. *Hoc & fœminis præcipi potest non maritali, sed fraterno iure.* Et paulo post. *Quod in multis viduis, & virginibus Dei, in multis etiam maritatis, sed iam fraterne conjugalia iura seruantibus Christiani populi dispensatione manifestum est.* Hæc Augustin. Antiquior his Clemens Alexan. optimum nobis offert testimonium ad huius locutionis sensum rectè percipiendum *lib. 6. Stromatum, cap. 5. pag. mihi 659. Vxor autem ei soror post libertorum susceptionem iudicatur, tanquam quæ sit eodem patre nata, tunc solum viri recordans, quando filios ad spem erit vt quæ sit vera futura soror posit carnis depositionem quæ diuidit, & distinguit cognitionem spiritualium proprietate sexuum.* Confirmemus etiam phrasim istam in ea significatione vsurpatam Conciliorum decretis. Attentenſe sub Vigilio Papa anno Christi 541. cap. 12. *Cùm presbyteri, atque Diaconi sublimi dignitatis apice præregentur, actibusque omnino sæculi renuntient, & ad sacrum ministerium electi repudient, & quisquis & Presbyter atque Diaconus diuino munere benedictione præcipua vxoris sua priùs fraterfilio efficiatur ex coniuge*, &c. Loquitur de presbyteris ante ordinationem coniugatis, vt constat, quem ordinationem percepta fratrem effici ex coniuge docet, quia scilicet post votum in ordinatione emissum, iterum ad vxorios actus redire non permissum. Turonense II. sub Ioanne III. anno Christi 570. Can. 13. *Episcopus coniugem vt sororem habeat, & ita sanctà gubernatione gubernet, adomum omnem tam Ecclesiasticam quam propriam, vt nulla de eo suspicio quaqua ratione consurgat*, &c. Adiungendus *Can.* 20. ex eodem Concilio, vbi forma præscribitur, quomodo se Presbyter, Diaconus, & Subdiaconi gerere debeant cum vxoribus, quas antea duxissent. Et Manſeonense I. sub Pelagio II. anno Christi 585. Can. 11. *Episcopi presbyteri, vel vtuntur honorationes clerici, cum sublimi dignitatis apice sublimentur, ab illis omnino renuntient sæculi, & sacro electis ministerio repudient carnale consortium, ac permixtionis priùs la contubernium permutent germanitatis affectu, & quisquis eli diuino munere benedictione percepta, vxoris priùs sua frater illico efficiatur ex coniuge*, &c. Adde etiam *cap. presbyter quidam*; 2. *dist.* ex Gregor. Magno, vt sex testibus omni exceptione maioribus res ista maneat probata fans. Hinc etiam emanauit illud *ex carnali fieri spirituale commercium* cap. lex continentiæ, & cap. omnino, vbi etiam eadem fororis phrasis vsurpatur, & iuxta illam explicatur illud Pauli; *Nunquid non habemus potestatem mulierem circumducendi*, 31. d. & de. seriatim, 12. dist. Constat ergo ex huiusmodi impotentes iure naturæ validè ad castè viuendum contrahere, & iure etiam Ecclesiastico eusmodi matrimonia valuisse hactenus, valereque deinceps. Nam Sixtus V. qui nobis opponi posset, de eunuchis vtroque iure esse catenibus expresse loquitur, vt dicam in sequentibus.

CAPVT LIX.

Soluuntur argumenta pro prima opinione adducta.

SVMMARIVM.

1 *Ad primum argumentum Bonauenturæ respondetur.*
2 *Soluitur secundum. Coniugium inter fratrem & sororem non esse irritum iure naturali.*
3 *Soluitur tertium, & ratio redditur, cur inter duos hominescontrahi non possit matrimonium.*
4 *Etiam in eo matrimonio committi adulterium.*
5 *Posse voluntate contrahentium separari ordinem ad copulam a contractu matrimonij.*

1 SVpereſt diſſoluamus argumenta, quæ pro prima opinione confecimus. Impugnant quæ tam id, quod de primo impotentium genere diximinus, quam id quod de Eunuchis poſtea dicemus. Nec vero ex dictis onerosum erit valdè nodos illos non ſcindere, ſed diſſoluere. Ad primum satis conſtat ex his quæ dicta ſunt, ſcilicet non eſſe neceſſariam in contractu matrimonij tráſlationem dominij in ordine ad copulam, ſed tantùm in ordine ad naturalem vitæ coniunctionem, mutuique obſequia; quæ ob vitam domi ſuiſque tranſigendam neceſſaria ſunt, licet illa prima translatio ſit ex ſua natura radix fecundæ: id quod satis nobis probatum eſt ſupra tatione, & ni fallor demonſtratum. Vnde eo argumento rectè probatur non poſſe inter impotentes matrimonium celebrari cum ordine ad copulam.

2 Ad ſecundum reſpondemus, matrimonium inter fratres dicunt iure naturæ prohberi, eius rationem reddent, quam vide apud Rebellum 2. *part. lib.* 2. *quæſt.* 13. *ſect.* 5. Mihi námque longè veroſimilius ſemper viſum eſt non eſſe impedimentum iure naturæ, ſed tantùm poſitiuo diuino vel Eccleſiaſtico, atque ita ſecundum naturæ leges valdè poſſe celebrari coniugia inter fratres; ſed de hoc iam ſupra diſputatum eſt. Hoc ergo poſito nullam vim habet obiectio, fatemur enim ſpectato naturę iure iam ad caſtè viuendum, quam in ordine ad copulam inter fratres valere matrimonia.

3 Ad tertium ſolutio eſt facillima, mirorque alios valdè ſibi in argumento placuiſſe. Non poteſt contrahi coniugiū inter duos homines, aut duas fœminas ad caſtè viuendum, quia ſexus requiritur diuerſitas. Quod ſi vlterius huius rationē quęras, addo petendam ex ipſa natura communis

Digitized by Google

munis Societatis & vitæ; non enim vir cum viro naturalem integram efficit societatem, sed vir cum fœmina, sic enim imbecillior sexus fortiori firmatur, & communia vitæ officia iuxta naturæ exigentiam diuiduntur inter vtrumque coniugem. Nec enim fœminis forensia competunt, & (vt optimè I. C. *l. 1. ff. de postulando*) prohibitæ sunt postulare fœminæ, ne scilicet contra pudicitiam sexui congruentem se alienis negotijs immiscerent, aut virilibus fungantur officijs. Nec verò viros in domesticis tractandis deuenire æquum est. Ideo ergo sexus diuersitas ad naturalem vitæ societatem, quam intendit matrimonium, etiam ad castè viuendum contractum requisita est. Adde requiri ad matrimonium eam translationem dominij, quæ ex se sit radix iuris ad copulam, licet impedimentum adsint. Si enim duobus ita contrahentibus asserretur impotentia, & miscerentur, non essent adulteri, nec fornicatores, sed contra votum agerent, vel contra propositum prius. Illud autem argumentum: Erunt duo in carne vna, quod de primis coniugibus affirmauit Deus, quoque videtur probari id respicere matrimonium, vt fiant scilicet vna caro, inane est ac futile, cùm verba illa complures longèque diuersas patiantur explicationes, quas refert Ioannes Medina *loco citato*, ideo ab illis adducendis supersedeo. Deinde vnde tenet de matrimonio contracto ad procreandos liberos, dixit Deus: Erunt duo in carne vna. Ergo hæc est ratio omnis matrimonij, aut non potest nisi ad procreandos liberos procreari.

4 Ad quartum dicendum est etiam quamuis existimaret aliquis nihil absurdè dicere eum, qui sentiret in eo casu non committi adulterium, nisi expresè accederet pactum de seruanda tori fide, & id pactum, vt vel tacitè, vel expresè intercederet, necesse esse, vt colligi posset non omnino male ex Augustino *lib. de bono coniug. cap. 5.* attamè verius mihi videtur etiam in eo casu adulterium committere fœminam, quæ sui corporis alteri copiam fecerit, parumque refert, quod vir non contraxerit in ordine ad copulam. Huiusmodi namque fides debetur ex ipsa natura coniugij, quod dominium habet vir corporis fœminæ & è contra, quo dominio impeditur fœmina, ne in alienos vsus conueniat, est enim vt diximus id dominium radix iuris ad copulam ex se. Itaque in coniugij contractu meditanda sunt quasi duo iura viri in corpus fœminæ, vnum ad vtendum illo in actibus maritalibus: alterum ne alius eo vtatur, vtrumque ius obtinet vir, qui consueto modo contrahit. Impotens verò qui ad castè viuendum matrimonium celebrat, non habet primum ius licet habeat eius radicem: habet tamen secundum, eo ipso quod vir est, & habet eius corporis potestatem, ne alijs seruiat, qua etiam potestate illius vota irritare potest, & alia, quæ iurisdictione olent, & illa tenetur obsequi. Adde etiam ipso matrimonij vinculo proprium fieri honorem cuiusque coniugis: tenetur ergo fœmina honori viri consulere, contra quem facit dum sui corporis vsum alijs præbet, quamuis contrarerint ad castè viuendum; vnde verbis supra relatis optimè dixit Augustinus: si ergo seruatur fides honoris, & obsequiorum inuicem debitorum ab alterutro sexu, etiamsi languescentibus, & cadauerinis vtriusque membris, &c. Quibus insinuauit etiam in hoc impotentium castissimo matrimonio fidem honoris seruandam, & locum sibi vendicare.

5 Ad vltimum iam constat in matrimonio, de quo loquimur, non tradi corpus habile ad copulam, quin potius inhabile altero coniuge sciente, & contrahi sine ordine ad copulam. Id autem quod infertur posse contrahentes propria voluntate separare dominium hoc in ordine ad copulam, etiam si potentes sint, nihil habet absurdi, sed id est, quod asserumus hactenus, & clamat Augustinus libr. de bono coniugali citato. Itaque concedendum est, licet non possint non transferre dominium, quod est radix eius iuris ad copulam; in eo enim consistit natura matrimonij, vt dictum est.

Et de quæstione ista, quam pauci disputarunt, & nescio an vllus exactè, hæc dicta sufficiant.

CAPVT LX.

Quo casu impotentia dirimat, & obseruantur pro explicatione nonnulla.

SVMMARIVM.

1 *Impotentiam dirimere matrimonium contractum in ordine ad copulam.*
2 *Duplex genus impotentium distinguitur.*
3 *Impotentia rursus diuiditur.*
4 *Alia etiam temporalis & perpetua, respectiua & absoluta.*
5 *Conclusio initio proposita explicatur.*

1 AT si matrimonium secundo modo consideretur, certum est impotentiam dirimere matrimonium iure naturali, quia cùm impossibilis sit vsus, non potest stare contractus, qui non nisi ad illum vsum celebratur. Quare etiam inter infideles eiusmodi coniugium est irritum. Nullum etiam est iure positiuo *cap. 1. & sequentibus quæst. 1. & cap. 1. cum aliis de frigidis & maleficiatis.* Id quod verum est, siue ea impotentia proueniat ex frigitate, aut nimia debilitate, vt in senio confectis, aut ex nimia caliditate, qua effusio copulam antecueniat, si huic morbo medicinæ ope subueniri non posset: vel ex inepta corporis constitutione, aut nimis stricto vase fœmineo, siue ex maleficio perpetuo: & idem est si impotentia sit tantùm respectiua, si eadem impotentia perpetua esse potest, vt dicam in sequentibus. Non tamen inter eam impotentiam enumeratur difficultas pariendi dum modo coire possint: illa enim difficultas ad id, de quo agimus, accidentaria est. Hæc autem conclusio, quæ ex iure notissima illustranda quidem à nobis, & vltimùs explicanda, vt intelligatur de quo impotentiæ genere sermo sit in ea iuris decisione.

2 Supponendum ergo in primis est duplex esse impotentiæ genus. Quidam sunt, qui cùm nullo teste careant, vel saltem vno gaudeant, attamen vel nimia debilitate, vel ex improportione, aut praua compositione inhabiles sunt ad congressum cum fœmina. Alij verò sunt vtroque teste carentes, quos Eunuchos vocamus, mutili, execti, neque viri, neque fœminæ. Isti ad matrimonium ineundum ad castè viuendum non sunt inhabiles iure naturali, neque fuerunt etiam iure positiuo vsque ad Sixtum V. qui suis literis illos reddidit inhabiles ad quouis modo contrahendum, quas refero & expendo late *1. p. var. disp. 4. citat.* & de illis dicam postea. Est tamen Eunuchismus siue cognitus, siue ignotus impedimentum dirimens quouis modo celebrati matrimonium à tempore Sixti V.

3 Præmittamus deinde duplex accidere posse impotentiæ genus, quædam enim est impotentia coeundi, alia verò generandi. Hæc dicitur, quæ sufficiens cùm sit ad eam carnalem coniunctionem, qua vir & fœmina efficiantur vna caro, inutilis tamen est, vt sequi possit generatio defectu seminis natura sua prolifici, aut fœcundi, vnde labor ille non alius quam arenam irrigare. Priori verò impotentia est quæ quamuis sufficiat ad effusionem seminis ex languido membro, nunquam tamen ita erigitur, vt cõgredi cum fœmina valeat, ita vt sint duo in carne vna. Quem languorem miserè deplorant multæ Petronianæ. Circè, nec pudor fœmineus obstat, quominus sæpè dicant illud Quintiliani, *Non satis est maritum solo tantum osculo putari*, illud item cum fœmina apud Apuleium expostulant: *Ego vero maritum rarissimè Venerem meam recolentem sustineo.* Nihil illis inuicundius, nihil quod exasperet magis, quam coacta hæc Veneris abstinentia grata & expectata voluptate carere, si quo legitimo ardore prurtiens fœmina, à viro, cuius effœtæ vires deficiunt, illæsa & intacta dimittatur; statim triste supercilium, tixæ implacabiles iræ, ignes, qui sine illa extinguivix poterunt. Vnde Ouidius.

Sed lateri nec parce tuo, pax omnis in illo est.

Et idem eodem libro.

Blanda trunces animos fertur mollisse voluptas.

Ostendunt sanè se primo loco habere voluptatem, deinde prolis spem. Sed hactenus adhuc explicata non est, quam vocemus impotentiam coeundi. Quamuis enim frigidum membrum, claustra aperte possit, non ideo est potentia coeundi, nisi emitti etiam possit verum semen. Quod propter Eunuchos dixerim, quorum aliquos fortasse cum fœminis congressos, multa & superiora ætatis & posterae testantur exempla, & clandestinæ fœminarum cum illis amicitiæ, quas eo ardentius appetunt, quo suæ voluptate secundis perfruuntur, eorum inscrecunditate illis adimente conceptionis metum. Impotentiam ergo coeundi voco impotentiam verè seminandi intra fœmineum vas, siue sit semen sua natura sterile, siue fœcundum, ratione cuius seminationis fiant vna caro, quod Eupuchis conuenire non potest, cùm verè non semipent ex certo medicorum iudicio, & philosophica ratione, sed vt plurimum humoi em emittant aquea mà seminis ratione omnino diuersum. Nec etiam illis, qui intra vas nihil seminare possunt, qui defectus suppleri non potest, etiam si fœmina cedat iuri suo, si tamen alias contraxit ad vacandum tori vxoriæ. Quare senes, in quibus iam medicinali arte non potest esse copula coniugalis, impotentes censendi ad coeundum. Nostra igitur quæstio nequaquam de impotentia generandi suscipitur, constat enim valida esse matrimonia contracta inter steriles, sed de impotentibus ad coeundum ea ratione, quam diximus.

4 Addamus præterea huiusmodi impotentiam coeundi dupliciem esse posse, aut temporalem, aut perpetuam. Temporalis est, quę medio aliquo facili & secundùm ius, & æquitatem licito auferri potest, & quod infra latiùs explicatur. Et de hoc impotentiæ genere non dubitamus, constat enim matrimonia contracta quomodocumque, siue ad cæstè viuendum, siue ad vacandum rei vxoriæ inter huiusmodi impotentes esse valida, imò & sine peccato fieri posse, quidquid nonnulli dicant, nam præceptum reddendi debitum est affirmatiuum ac obligat pro tempore, quo habilis est. Quod etiam verum est, quamuis sit ignota ea temporalis impotentia alteri coniugi, non enim est error circa substantiam, vt dixi suprà *lib.* 4. Nec si quandoque contingat seminare extra vas, multum id curandum est, dummodo tam vir quam fœmina id certè conentur, vt rectà incedat via, donec pateat aditus. Verosimile enim est Ecclesiam, dum triennij tempus ad experiendum potentiam aut impotentiam coniugum concessit, multa huiusmodi euentura præuidisse, tandemque voluit coniuges in isto conatu esse toto triennio, ita vt si effusio seminis extra vas, vel quid simile accideret, non ex animo, sed præter intentionem, & conatum eorum euenret. Quod maximè aduertendum est ad quarundam fœminarum scrupulos euitandos, de quibus iæpè consultus ita respondi. Impotentia verò perpetua erit à contrario, quæ nullo remedio licito fecundum ius & æquitatem tolli potest, quod ilatim amplius explicabo. Hæc quoque impotentia perpetua rursum duplex, quædam absoluta, qua scilicet impotens est coniux ad quemcumque congressum; quædam verò respectiua, qua coniux impotens est ad congrediendum cum ista, virginę scilicet, an quæ nimis sit arcta, non verò vt congrediatur cum fœmina tam virum experta, vel quam non ita natura clauserit.

5 Conclusio ergo proposita non intelligitur de impotentia generandi, alias inter steriles non posset constare matrimonium, neque de impotentia temporali, siue ea oriatur ex debilitate ratione frigidę complexionis, & iuuenilis ætatis, vel ratione maleficij; vnde ea impotentia non dirimit matrimonium. Sed intelligenda est de impotentia perpetua. An verò de impotentia perpetua, absoluta tantùm, vel etiam respectiua, dicam *cap. sequenti*, cùm ostendamus posse esse impotentiam respectiuam, simul & perpetuam.

CAPVT LXI.

Impotentiam respectiuam posse esse perpetuam, atque idcò ea dirimi matrimonium.

SVMMARIVM.

1 *Impotentiam respectiuam non esse perpetuam quidam dicunt.*
2 *Verius oppositum.*
3 *Eius probatio ex ratione, & 4.*
5 *Exiure Partitarum.*
6 *Exiure Ecclesiastico, & 7.*
8 *Et ex his, quæ DD. opposita sententia fatentur.*
9 *Obiciuntur ex c. laudabilem, de frigidis.*
10 *Vera interpretatio, & 11.*

1 SEd hoc loco existit dubitatio, an conuenire simul possint impotentia respectiua & perpetua? Nonnulli sunt ex Scholasticis, qui constantissimè negant id euenire vnquam posse, sed eum coniugem, qui habilis est ad congressum cum aliquo, habilem etiam remedio aliquo facilè fieri posse, vt congrediatur cum alijs. Ex quo colligunt hanc respectiuam impotentiam neutiquam dirimere matrimonium. Id sensit D. Thom. *in 4. dist. 34. qu. 1. artic. 2. ad 5.*

2 Oppositam nihilominus sententiam absolutè veriorem & tutam in praxi semper iudicaui: quam probabo ratione, iure, & consensu Doctorum, qui priori opinioni adhærent, si prius auctores pro nostra retulero. Ita docet Paludan. *in 4. dist. 34. q. 1. art. 2.* Durandus *eadem dist. 2.* Sylvest. *verb. Diuortium, §. 19.* Antonius *3. part tit. 1. c. 12.* Basilius *in 4. dist. 34. quæst. vnica.* Supplem. Gabrielis *eadem dist. quæst. 1. art. 2.* Veracruz *in speculo, art. 38.* Turrecremata *33. quæst. 1. cap. quod autem.* Hostiensis in summa Glosia *in cap. fraternitatis de frigidis, & malefic. in verb. simili,* & alij recentiores.

3 Sed probemus ratione, quæ vt procedat, suppono inhabilitatem hanc coniugium ad cóueniendum, de qua loquimur, consistere in aliquo naturali defectu, qui alicui eorum vel vtrique inest, obestque ne inuicem congrediantur, qui defectus, vt cæpi dicere, tunc perpetuus iudicari debet, quando medio aliquo facili, & licito secundùm jura, aliquæ vt prudentia & æquitas admittendum iubeat, tolli non potest. Quod enim fieri non potest, nisi aliquo præternaturali medio illicito, aut cum vitæ periculo, aut cum graui aliquo inconuenienti, id nec ius, nec prudentia, nec tuto fieri posse dicat, sed respuit, nec executioni mandandum censet. Vnde, sicut leihale aliquod vulnus medico incurabile est, quamuis chirurgo forte non sit, & è contra grauis aliquis morbus extra remedium est chirurgo, quamuis non ita censeatur à medico; ita meritò Adynaton est inri & æquitati, quod secundum leges illius fieri non potest, id enim impossibilium, quod iure possumus. Addo etiam, vt rationem colligam, euenire interdum posse fœminam aliquam tam arctè esse figilli, vt ab hoc referari nó possint claustra virginitatis, quamuis ab alio valeat. Similiter etiam fieri potest, vt vir aliquis congredi cum aliqua fœmina nequeat, valens tamen aliam corumpere, vt satis docet experientia, nec repugnat ratio. Nam defectus hic vel oritur ex viri debilitate, vel nimis arcto fœminæ sigillo, aut ex improportione, quæ inter vtrosque reperitur. Debilitas aut sigilli constrictio non est eiusdem rationis in omnibus, sed quidam magis aut minùs debiles, quædam magis & minus adstrictæ. Vnde facile est euenire aliquę potentem esse ad tentandum aditum non ita præclusum, qui tamen claustrum aliud perrumpete non valeat: quod idem de fœmina censendum est, ac de impotentia, quę ex membrorum vtriusque coniugis improportione, aut prauitate & distorta compositione prouenit.

4 Ex

Digitized by Google

4 Ex his facili & aperta ratiocinatione colligitur noſtra ſententia, poſſe ſcilicet inter aliquos intercedere reſpectiuam tantùm impotentiam eamque perpetuam. Virum enim aliquátulum debilem cum fœmina adeo arcta iungi matrimonio contingeт, qui perpetuò ad congreſſum erunt inhabiles, & tamen ille aliam, quæ zonam ſoluerit oblectare poterit, & fœmina alium valentiorem non reſpuet. Poteſt ergo eſſe impotentia reſpectiua ſimul & perpetua.

5 Deinde, quantum ego iudico, caſus iſte in iure videtur expreſsè contineri, primò in *l. 4. tit. 8. part. 4.* cuius hæc ſunt verba: *Carrada ſeyendo la mugier, ſeguñ ſe dize en taley ante eſtá, de manera que la vnueſſen de partir de ſu marido, ſi acaeciesſe que deſpues caſaſſe con otro, que la conocieſſe carnalmente, deuela partir del ſecundo marido, è tornarla al primero, porque ſemeja, que ſi con el vnueſſe fincado toda via, tambien la pudiera conocer, como el otro: pero antes que los departan, deuen catar, ſi ſon ſemeyantes o yguales, en aquellos miembros, que ſon menester para engendrar. O ſi entendieren que el primer marido auia van grando miembro, o en tal manera parado, que por ninguna manera no la pudiera conocer ſingran peligro della, magner en el vnueſſe fincado, por tal raẽzon no la deue partir del ſegundo marido, porque parece manifeſtamente, que el embargo que era entre ellos è el primer marido duraua por ſiempre.* Quid clariùs.

6 Ad hæc etiam *in cap. fraternitatis, de frigidis & maleficiatis*, in poſtremo caſu, illius capitis hæc noſtra ſententia intimari videtur cùm de fœmina quadam ſermo fuit, ita arcta, vt à primo viro cui nupſerat, cognoſci nullo modo poſſit, ab illo ſeparata nupſerit alteri, à quo tandem violata fuit. Quamuis enim in illo textu, nec decreuit, nec aperté dixit Pontifex validum eſſe hoc ſecundum matrimonium, tacité tamen id ſenſiſſe indicauit. Quod ex eo colligo, tum quia eo loco explicuit glolla: tum etiam quia poſtquam Pontifex in ſuperioribus locutus eſt de fœmina, quæ ſine magna vi & periculo vitæ tem habere cum viro non poterat, in vno caſu expreſsè decreuerat eſſe matrimonium inualidum, ſubijcit caſum alterum à nobis ſupra relatum his verbis. *Similiter illa, quæ viro, cui nupſerat, adeo arcta eſt*, &c. Quod verbum ſupradicta refert, & id quod ſequitur ſimile illi eſſe, & eſſentiationis adſtruit, atque ideo indicant ſe idem in iſto caſu ſtatuere, quod decreuerat in primo. Et præterea, quia ſecundus iſte caſus ſupponit primum, & aliquid inſuper addit in hunc modum. Priùs conſtituit Innocentius fœminam ita arctam, vt nullo medio niſi violento, & cum manifeſto vitæ periculo referari poſſit, & hanc expreſsè ceſſinit matrimonio ineptam. Deinde in ſecundo caſu il agit ex hypotheſi, quod hæc ita arcta mulier cuidam ruberet, à quo iudicio Eccleſiæ ſepararetur, illaque alteri iungeretur poſtea, cui non ita arcta eſſet, vt cognoſci non poſſit, ſed paulatim ſimul vitam agentes, communi, & iuxta naturam medio huic ſecundo fieret habilis, quod tamen nec ars nec medicina ſine vitæ manifeſto periculo efficere potuiſſet comparatione primi, diſcutit an ſecundum matrimonium ſit validum, an verò primum. Et quamuis in his non facilè iudicandum docet, cùm multa pendeant ex euentu futuro, & multæ fraudes interuenire poſſint, tamen ex Innocentij doctrina in eo capite colligitur ſenſiſſe hoc poſtremum matrimonium valere, quia priori viro reddi apta nõ poterat, niſi cum alio, cuius comparatione minùs arcta eſſet, congrederetur, quod medium illicitum cùm ſit à iure reijcitur.

7 Sed oſtendo præterea hanc eſſe mentem Pontificis in eo capite ex eius textus ſpecie, quæ talis eſt. Quædam fœmina iuncta matrimonio ita ſe arctam dicebat, vt à viro, cui nupſerat, per multos annos cognoſci non poſſet. Adhibitæ ad inſpiciendum fœminæ iudicarunt illam omnino inhabilem cuicumque viro ex defectu naturalis inſtrumenti: ideo diuortium celebratum eſt, & matrimonium declaratum nullum: illa poſtea commiſceuit alteri, à quo referata ſunt clauſtra illa. Ecce item. Inquiritur à Pontifice quodnam ex his duobus matrimonijs valeat? Reſpondet in primis edocendum ſuiſſe Pontificem, quo medio referatæ fuerint illæ fetæ, an artificio medici, vel viri concubitu, vel alio quolibet modo. Sed quoniam de hoc nil perlatum eſt ad Pontificem, addidit deinde ſecundum matrimonium nullum, primum verò firmum, nec ſine ratione ſententiam profert, quia ſcilicet impedimentum illud etiam comparatione primi non erat perpetuum, quod ex duplici capite colligitur. Primum quod præter diuinum miraculum per opus humanum abſque corpotali periculo potuit remoueri; & deinde, quia vt experientia conſtitit, potuit alteri homini, qui ſimilis priori erat, copulari. In quo reſponſo Pontificis expendo duo aut tria, quæ valdè ad rem noſtram facunt. Primum illud eſſe perpetuum impedimentum, quod niſi per miraculum, aut illicitum medium remoueri non poteſt, & vbi id interuenit matrimonium fore nullum. Igitur ſi aliqua ita arcta ſint comparata Titio, v. g. vt ab illo non niſi per miraculum, aut illicito medio cognoſci queat, perpetuum inter iſtos impedimentum cenſendum eſt, atque adeo de coniugij nullitate dubitari non debet. Et quidem ſatis oſtendit Pontifex valdè attendendum eſſe ad proferendam ſententiam, quo medio remouen poſſit impedimentum, cum cognitionem requirebat inedij, quo præfata mulier reddita fuit habilis ſecundo. Deinde expendo definiſſe Pontificem inter præfatos coniuges non perpetuum impedimentum interuenille, non quidem ex eo tantùm, quod ab alio viro cognita fuerit illa fœmina, ſi enim ita decreuiſſet, manifeſtè noſtræ aduerſatetur ſententiæ; ſed inquit, *quòd ipſe cognoſcibilis erat illi cuius ſimili commiſceretur*. Perpende illud, *ſimili*, ciuſdem ſcilicet compoſitionis & ſtructuræ, quare non potuit eſſe primo viro inhabilis, quæ habilis erat viro eodem modo à natura compoſito, & efformato. Summo argumentum à contrario. Si ergo à diſſimili viro in rerum compoſitione, quantitate, & figura cognoſceretur, reuera iudicaretur perpetuum eſſe huic fœminæ cum priori viro impedimentum. Sed expendo denique obſtare ices, quæ ad inſpiciendam illam fœminam ſunt adhibitæ, declaraſſe carere illam naturali inſtrumento, atque ideo omni viro ineptam: cuius tamen oppoſitum oſtendit expeuentia, atque meritò præſumpſit Pontifex primum matrimonium fraudibus diſſoluttum eſſe: atque ideo ad illud reuocandum. Quod tamen diuerſum eſt à noſtro caſu, de quo agimus, vt videant omnes, quam parum firmum ſuidamentum contra nos deſumant nonnulli prioris ſententiæ aſſertores ex huius capitis prima parte, quam hactenus conſideraumus:

8 Denique confirmo ſententiam noſtram ex his quæ oppoſitæ ſententiæ Doctores fatentur. Dicunt enim, ſi mulier aliqua, quæ iudicatur inhabilis viro, cui nupſerat ab illo ſeparetur, & poſtea copulata alteri, cognoſcatur ab eo, ad priorem virum redire debet: quod ſi nec tunc prior vir cui illa rem vxoiam habere poſſit, ad ſecundum reuertatur, declaratque illi fœminæ cum priori viro perpetuum eſſe impedimentum. Quod nihil aliud eſt, quam tandem noſtram fateri ſententiam, agnoſcereque perpetuam impotentiam comparatione alicuius cum habilitare ad alterum, quod à principio negabant. Nam ſi inquiras ab illis turſus, quid ſi ille nubat alteri, illamque cognoſcat, rurſus ne tertio reuocandus erit ad priorem vxorem, quam iam ſecundo reuocatam agnoſcere non potuit? Sed pone adhuc tertiò ad primum virum reductam cùm poſſe cognoſci ab eo, qui aliam fœminam potuit agnoſcere? declarabitur certè perpetuum cum priori impedimentum interuenire, qui tamen ſecundæ copulari potuit. Eſt ergo impedimentum impotentiæ reſpectiuæ ſimul & perpetuæ.

9 Sed his quæ diximus obſtare videtur, quod *in c. laudabilem de frigidis*, ait Cæleſtinus III. fcilicet, eum qui ob frigidam naturam ab alio ſeparatur, ſi alteri nubat, poſtea ſeparandum à ſecundo coniuge & reddendum primo ibi: *Si autem ille aliam acceperit ſeparentur*. Et in fine illius textus: *verùm ille aliam duxerit, tunc hi qui iuraverant, rei periurij teneantur, & peralia penitentia cogantur ad priora connubia redire*. Eadem ante Greg. I. quę citat Cæleſtin. reſponderat *in c. quod autem c. requiſiſti 33. q. 1.*

10 Verùm isti Canones intelligendi sunt de eo qui frigidæ naturæ absolutè se esse dixerat, itaque impotentiam absolutè opposuerat. Vnde meritò, si aliam ducit, ad primam redire cogitur, quia si impotens esset impotentia absoluta, omni fœminæ inhabilis esset. Quare, qui postquam ob impotentiam perpetuam separatus alteri nubit, meritò cogitur ad priorem coniugem redire, nisi fortè ille ad religionem transierit, & professionem emiserit, aut etiam vota simplicia, quæ verè religiosum constituant. Cùm enim non sit consummatum matrimonium, ex Christi priuilegio dissoluitur, & in eo casu tenet matrimonium impotentis cum secunda, si illi inhabilis non est. At si is qui separatur fuerit sacris ordinibus initiatus, reuocatur ad priorem vxorem, quæ probans se perpetuò impotentem, alteri verò nupsit; reddereque tenetur is, qui sacris initiatus: petere autem debiti solutionem non potest; itaque hi canones non loquuntur in specie nostri casus.

11 Et quidem hanc esse legitimam interpretationem ex eo cuinco, quia Gregorius in suo responso, cuius meminit Cælestinus III. citat Brocardicum, quod habetur *cap. 1. de frigidis*. At in eo textu de absoluta impotentia sermo est; dicitur enim *in principio*, ibi, *& nunc primum dixisti te frigida esse natura, ita vt non possis coire, neque cum illa, neque cum aliqua alia*. Ergo de absoluta impotentia sermo erat. Adde ex eo etiam conuinci id quod diximus verum esse, quia alias absurda esset Ecclesiæ decisio. Fac enim, postquam à secundo viro separatur, & reuocatur ad primum, adhuc esse ineptam primo? Quid faciendum in eo casu? Restituenda sine dubio secundo, cùm primo enim manere non potest ad maritales actus, quæ vult mater fieri. Ergo non de impotentia respectiua, sed absoluta in illis canonibus sermo erat. Nisi velimus dicere eos canones intelligendos de impotentia respectiua, & ideo, eam quæ nupsit secundo, separari ab illo, & ad primum redire præcipi, quia similis conditionis & structuræ erat iuxta textum *in cap. fraternitatis, de frigidis*, vt iam ostendimus. Quouis ergo modo illos canones interpreteris, nobis nequaquam aduersantur.

CAPVT LXII.

Quando fœmina cognoscì à viro non potest, nisi incidatur, impedimentum iudicandum esse perpetuum.

SVMMARIVM.

1 *Inciſionem debere pati fœminam, vt ſit habiles copulæ quidam docent.*
2 *Verior oppoſita ſententia variè probatur.*
3 *Quid in hac re Thomas Sanchez. Eius fundamentum, & 4.*
5 *Notatio quædam ad ſolutionem argumentorum.*
6 *Eorum ſoluitio.*

1 SEd nondum satis explicatum est, quomodo impotentia possit esse respectiua simul & perpetua, nisi explicemus amplius, quodnam sit impedimentum perpetuum. Diximus enim vniuersè eam impotentiam perpetuam iudicari debere, quæ medio secundùm iura licito remoueri non potest. Quod in speciali magis explicandum est. Equidem, si nisi per miraculum, aut violentum remedium, quod secum afferat vitæ periculum tolli non potest impotentia, perpetuam illam esse manifestum est. At verò an medium aliquod, quo virginitatis clausura deseretur, ita vt viro vel impropriè dicto, vel aliquantulum debili pateat facilior aditus, cui tantùm clausura virginitatis obsint, adhiberi debeat, non omnes conueniunt. Existimarunt nonnulli Theologi licitum esse & adhibendum, teneriquefœminam illud pati, vt cum viro, cui nupsit, valeat conuenire. Sic censet D. Thomas *in 4. dist. 44. quæſt. 1. art. 2. ad 5.* quem sequuti sunt alij frequenter,

2 Cæterùm ego quid quid dicant Doctores nostri, quàtumuis graues & omni æstimatione digni, medium illud omnino respuendum affero. Itaque, si quominus aliqua fœmina virò suo congrediatur, tantùm obstat virginitas, quam tamen annorum congressu, atque conatu non violauit, sed adhuc permanet integra, enamsi illa integritas medio aliquo facili, hoc est, quod in vitæ periculum non adducat, puta medicamento, vel cauterio, vel aperiendo sigillum, tolli possit, & reddi mulier habilis, vt commisceatur viro, tale impedimentum censendum est perpetuum, & matrimonium declarandum nullum, nec fœmina tenetur huiusmodi remedium pati, sed per me à coniugij onere libera esto, & alteri nubat, qui claustra naturali, non asciuia clause referare possit. Semit nobiscum Durandus *in 4. dist. 34. q. 2.* Palud. *eadem distinct. & quæſt.* Supplement. Gabriclis *eadem dist. quæſt. 1. artic. 2.* & M. meus Luysius Legionensis hac de re consultus ita respodit Salmanticæ *Aprilis 3. anno 1570.* in causa matrimoniali Illustrißimorum D. Francisci de Fonseca, & D. Ioannæ de Azeucdo. Ratio quæ me mouet hæc est. Illud est impedimentum perpetuum, quod tolli non potest, nisi medio aliquo miraculoso, vel cum vitæ periculo, vel quod ius & æquitas minimè iudicant. Sed medium hoc defloranda fœminam artificio aliquo, secluso vim cõgressu, eiusmodi est, quod nec ratio, nec natura, nec iura permittant. Igitur adhiben non debet, sed perpetuum censendum in pedimentum, siquis non naturaliter, sed artificiosè fœminam valeat violare: si minorem probauero, ad exitum perducta res est. Eam ergo multis medijs ostendo. Primum, quia fœminam aliquam esse virginem integram, intemeratam, illibatam, non est vitium, neque defectus aliquis naturalis, quinimo magni res pretij apud honestas fœminas, atque adeo non tale est, quod aliquo medicamento indigeat, velut ægritudo aliqua vel morbus, neque qui secundùm ius & æquitatem aliquam debeat adhiberi medicina. Si ergo, quod fœmina virgo sit, tantùm obest, quo minùs à viro, cui nupsit, agnoscatur, & mater fiat, non debet vt amittatur virginitas ille flos, remedium aliquod adhiberi. Non est opus valentibus medicis, sed male habentibus: morbi medelam exigunt, non sanitas, quod confractum est, ligamine & consolidatione eget, non quod integrum; quod deficit debito & naturali ritu in priſtinum restitutas, oportet; at quod sanum, integrum, vegetum, & in suo statu secundum naturam est, quid reparatione medicamentis obstetricante manu opis habet? Non ergo quæratur ignis, ferrum aut aurum ille, quam ægritudinem dicant alij. Deinde fœminam virginem artificio corrumpi, vt possit viro conumbere, horret natura honestas que non patitur, ac proinde fieri requaquam debet. Natura namque virginem hunc flos fœmineo inseruit corpori, vt erga maritos argumentum esset bene & honeste actæ vitæ, pignus seruatæ in posterum fidei, ac veluti pretiosißimum munus, quod viris prima nocte congressus offerent, ac virgineo illo sanguine, velut Elephantos purpura in sui amorem raperent, ei quando extingueretur, accederent, cõspitum excitarent, & memoria peraëti sacrificij illos etiam sibi placarent iratos. Flos enim ille virginitatis, nec satis digne æstimari, nec commode restitui potest. *Sola virginitas*, inquit Apuleius *Apol. 2. cium semel erepta eſt, reddi nequit, ſola apud maritum ex rebus dotalibus remanet. Nulla reparabilis arte laſa pudicitia eſt*, ait ille. Quæ, vt Quintilianus ait *declam. 276. in fine, virginitatem perdidit, florẽ ætatis amiſit & cui prima illa gratia apud maritum futura præpta eſt.* Flos certè ille virginitatis illibatus mirabiles fui amores concitare solet. Tertullianus *lib. de virgin. velan. vt non ad virgines potius exarſerint, quarum flos etiam humanam libidinem excuſat.* Hæc gemma fœminas pretiosas reddit, & æstimabiles, illaque deperdita margarita ipsæ se ipsas viles æstimãt & odcrunt. *Ego enim ferre non potero opprobrium meũ*, dixit ad Amon fororeius Thamar 2. *Reg. 13.* Quasi violata eius probro esset obnoxia, flocci habendæ ideo

Digitized by Google

idq; satis indicauit, quod post cōmissum incestū, cū à fratre ejiceretur, subiecit: *Maius est hoc malū quod nunc agis aduersum me, quā quod ante fecisti, expellēs me.* Nullius enim pretij, erat iam defiorata puella, & a violatore dimissa, tantùm cum illatæ iniuriæ solamen erat, si illam sibi desponsaret. Vnde & subditur: *Mansit itaque Thamar contabulata in domo Absolon fratris sui*, Hebraicè *desolata sin cæsar se mas. magis volent*, inquit Lyranus, *nuptæ manere, quā a viro sibi data violata inueniri.* Et ex hoc patet commētia & puritas illius tēpons in virginibus despōsandis. Optimè in hanc rem quadrant Catulli versus in Epithalamio.

Vt flauis septis secretus nascitur hortis,
Ignotus pecori, nullo contusus aratro,
Quem mulcent aurę, firmat sol, educat imber,
Multi illum pueri, multę optauere puellę:
Idem cum tenui carptus defloruit vngue,
Nulli illum pueri, nulla optauere puella.
Sic virgo, dum intacta manet, dum chara suis, sed
Cum castum amisit polluto corpore florem,
Nec pueris iucunda manet, nec chara puellis.

Res ergo videtur non ferenda, & ab omni ratione aliena, & contra id quod exigit rectè instituta natura, fœminam honestam cogere, vt à se abalienet, antequam viro suo copuletur, id quo gratior ipsa viro esse possit, virginem florem præcipuam in matrimonio dotem, honestatis argumentum, indubiæ fidei certissimum pignus, pacis & mutui amoris assiduum nutrimentum. Præterea commune est cuicumque contractui obligationem inducere iuxta solemnitatem, formam, & conditiones, quibus celebratur: ac proinde cùm matrimonium contractus quidam sit, in quo vir & vxor se mutuo tradunt in vsum matrimonij, ea conditio subintelligitur, quamuis non exprimatur, si ad eum vsum apti fuerint. Manifestum autem est non subintelligi, vt apti sint ad vsum tertij, sed inuicem alter alterius comparatione habilis, vxor quæ se tradit viro, vt ab illo cognoscatur, non verò à medico, igne vel auro, vel obstetricis manu. Qui enim se illi traderet, vt virginitatem artificio amitteret, & id quod infigne eius ornamentum est, in detrimentum verteretur? Non ergo iuxta naturam huius contractus cogi potest fœmina, vt patiatur aliquo artificio sibi virginitatem erpi, quæ sola obest viri debilitati, cùm valentiorem alium facile sit tori participem efficere. Denique, quod maximam apud me vim habet, si artificio aliquo referari virginitatis claustra aptum, ac sine incommenienti, & æquitati consonum medium esset, cur nunquam Ecclesia præcepit, definuit, consuluit, aut permisit fieri ad componendas multas lites, quibus plena sunt iudicum Ecclesiasticorum tribunalia? Tantùm trium annoum cohabitatio decreta est, qua fieri potest, vt quæ primo congressu resistit ianua, assidue conanti atque pulsanti pateat. Et cùm euenire facilè possit, vt quæ post triennium intacta fuigit è toro, apta esset illius viri congressui, modo artificio aliquo latior aliquantulum fieret illa rimula, nunquam id iudicauit, consuluit, vel sustinuit. Signum ergo est medium hoc vt illicitum & iniquum, contra fas & honestatem negiectum non dimissum ab Ecclesia. Demus semel id sustinuisse fœminam, & adhuc membra viri iacere semimortua, languida, aut ob prauam structuram inepta, quid deinde faciat fœmina ferro, vel artificio violata? Quo confugiet? Quo nam si diuortium postulauerit, suā causam munier? Iustitiā ostendet, si iaminue nia tur flos ille veluti succifus aratro? Quamuis enim ferro execta sit, attamen causam illius non admittet Ecclesia, sed præsumet à viro, si ille artificium interuenisse neget, vsu & cohabitatione corruptam. Ne ergo viri doctissimi fœminæ grauissimum onus imponant, illam ve cogant, patiatur se non natura, sed arte violari. Hæc mea in hac re sententia est.

3 Sed quod ad istam quæstionem attinet; Thomas Sanchez *lib. 7. de matrimonio, disp. 93.* sentit eam incisionem licere, ac fœminam eam pati debere. Sequitur in eo D. Thomam (non abnuo) complures que Scholastícos alios, qui speculando magis locuti sunt, quàm peculiarem aliquem casum pertractando; qui si ad eorum manus deuenisset, & hic & nunc quæ res circumstant, considerassent attentiùs, in aliam sententiam declinassent.

4 Sed videamus quæ pro se affert, ista sunt. Quia cùm verum sit matrimonium ius sui corporis transtulit in virum. Ergo vbi commodè potest, sine magno incommodo aptam te reddere viro tenetur. Confirmatur: si enim vir non posset mouere ad fœminam cognoscendam, nisi certo situ aut pulchra, ornata ve pretiosis vestibus sit, quis dubitabit teneri fœminam eo situ vti, ac pretiosis indui vestibus, fucisque facies decorare ad viri imbecillitatem adiuuandam? Deinde quia incisioni illi, & medicaminibus susceptis præponderat ius ad vsum matrimonij, periculum inconuenitæ maximum, ac pollutionum vtriusque coniugis, cùm perpetuò cohabitare debeant tāquam veri coniuges. Tandem quia hæc obligatio nascitur ex eo, quod quicunque tenetur ad aliquod obsequium, tenetur subinde ad requisita illius ad exhibitionem. Quare hæc obligatio non nascitur ex impedimento præstito per mulierem, sed ex iure matrimonij, cui aliter satisfieri nequit. Hæc ad verbum ex illo.

5 Sed quamuis ex quadam ratione, quam pro nostra sententia confecimus hoc capite, ista facillimè diluantur, & me silente concidant, attamen propter tardiores aliquos respondemus in contractu matrimonij celebrati in ordine ad copulam esse traditionē corporis apti in vsum, & iam pro corpore apto. Tradit itaque fœmina corpus aptum, vt vtatur eo etiam vir ex se aptus, non verò se tradit inepto, vt tertia, aut quarta ratione dicebamus, cùm sit contractus rei pro re æqualis æstimationis. Hinc oritur ius, quod confert matrimonium, non esse aliud, quam vt vir aptus vtatur apto corpore. Si ergo ineptus fuerit ad corporis vsum, quod de se aptum illi in vsum traditur, nullum habet ius in matrimonio vir in corpus fœminæ. Qui ergo impotens est ad virginem agnoscendam, cùm reuera illi sit ineptus nisi incidatur, & alias ea incisio turpis sit & illicita, vt probauimus, nullum ius habet ad eius vsum. Quia cùm hoc ius solùm conferri debeat ex vi contractus, non censetur contractus validus, nisi subsistente hac subintellecta conditione mutuæ aptitudinis. Atque hæc notatione omnia soluta manent.

6 Quare ad primum dicimus fœminam per contractum matrimonij ius sum tradere viro apto, non inepto, atque in non aptum nullum transferri ius. Addo etiam in eo medio magna incommoda reperiri, quæ iam dixi. Confirmatio frīuola est. Quid enim mutationis situs, ac vestium cum virginis incisione, & viri impotentia comparatione virginis? Ad secundum, si uir est ineptus simpliciter ad virginem, nullum consurgeret ius matrimonij, quod præponderet incisioni. Nam virgo non se tradit ex natura contractus illo modo celebrati, nisi habili, & corpore de se apto, quasi emit corpus etiam aptum ad illam in eo statu, quo se illi tradit. Concupiscentiæ verò nullum est periculum, dissoluitur enim matrimonium, ut in ea causa, quam dixi, prætiudicatum est. Tertium & postremum eodem pede claudicat, supponit enim teneri corpus virginis de se aptum ad obsequium viri ad virginem prorsus inepti, quod non negamus, iste uero auctor nulla ratione sufficienti confirmat. Potest quidem fœmina, si uoluerit, incisionem pati, obligari autem ad illam non potest. Si autem iam incisa adhuc à uiro cognosci non possit, non tenebitur uir illam alere, sustinuit enim sua sponte, ac se obiecit illi periculo, atque ideo nullam iniuriam intulit. Sicut qui sine ulla ui agnoscit uirginem, etiam si matrimonium amittat, nec æquè bene nubere possit, ad nullam restitutionem tenetur, qui uiolauit. At si contra eius uoluntatem incideretur, & postea adhuc inepta esset illi uiro, non liberarem uirum ab onere dotis sufficientis constituendæ, vt æquè benè nubere alteri posset.

****
***
*

CAP.

CAPVT LXIII.

Remedium inspectionis ad experimentum virginitatis minus decens ostenditur.

SVMMARIVM.

1 *Inspectio fœminarum non reiecta à foro Ecclesiastico.*
2 *Absurda, quæ in illa inspectione sunt, variè proponuntur, & 3.*
4 *Fallacem esse.*
5 *Testimonijs PP. reijcitur Cypriani, Augustini, Ambrosij.*
6 *Quando adhibenda.*

1 IN *capsue cuiquam, & cap. quod si pœnitentia 27. quæst. 1.* à Cypriano probatur fœminarum inspectio ad explorandam virginitatem, ibi, *Inspiciantur uterum virgines ab obstetricibus diligenter*. Quod non reiectum à iudicibus Ecclesiasticis, in *cap. fraternitatis, & cap. litteræ, de frigidis & maleficiatis*, planum est.

2 At multa sunt, quæ inspectionem hanc fœminei corporis reprensione potius, quam probatione dignam ostendunt. In primis quia nuditas, vel virisipsis indecens est. Herodotus *lib. 1.* apud Lydos, ac plerasque gentes etiam barbaras indecorum viris fuisse tradit, si se nudos ostenderent. Nam vt ait Cicero, *hoc solum animal natum est pudoris, ac verecundiæ particeps*. Apud Nicephorum *lib. & cap. 4.* cùm Ammon ille Ægyptius & Theodorus eius discipulus infignes Monachi, annem quemdam trajicere vellent, Ammon nudare se coram Theodoro noluit, & recedere iussit: mox cùm suam ipse nuditatem erubescere t, diuino numine in sublime leuatus, in vteriorem ripam peruenit. Pubertas olim inspecto corpore iudicabatur; exinde tamen lex ciuilis, quo honestiùs consuleret, certo annorum & ætatis termino hoc definiri voluit, *l. 3. de minorib. & l. 2. C. si minor. & l. fin. C. quando tutor*. Inhonesta enim nuditas corporis inspectio virisipsis indecens est. Quare monebat Clem. Alexandr. lib. 2. Pædag. *c. 6. Omnino ergo abstinendum est à turpibus auditionibus, & verbis, & spectaculis, ed multò magis a factis turpibus mundos esse oportet, tam in ostendendis & audiendis aliquibus partibus corporis, quas non decet, quam in contemplandis secretioribus partibus*. Neque enim turpem iusti denudationem in animum induxit aspicere modestus illius: sed texit modestia, quod nudarat obtectas, spectandum lapsum inscientia. Quod si viris indecens nuditas est; fœminis quidem impudica, atque probrosa videtur. Audamus cumdem Clementem Alexandrinum *lib. 3. Pædag. cap. 5.* dum balnea vel in balneis lasciuam intemperantiam fœminarum reprehendit hisce verbis: *Atque ipse quidem suis se maritis non exuerint, simulatum pudorem, probabiliorem præferentes. Licet autem alijs volentibus, quæ domi fuerit inclusa, undas videre in balneis: hic enim se exuere spectatoribus, tanquam corporum canonibus non erubescunt. Sed Hesiodus qui dicendum corpus fœmineo non exhibarare lauacro suadet. Viris autem & fœminis communia aperta sunt balnea, & inde exnutrice ad intemperantiam, (à vitijs enim hominibus amor proficiscitur) perinde ac si sit eis pudor in lauacro obrutus. Quæ autem non vsque adeo omnem exuerunt pudorem, externæ quidem excludunt, tuna autem cum suis ministris collauantur, & seruis nuda extruntur, & ab eis fricantur, pertimescentis libidini concedentes, vt fœuere contrellet. Qui enim nudis dominabus ad lauacra introduuuntur, student se expiare ad cupiditatis audaciam malo more emetum circumscribentes. Atque veteres quidem Asbletæ virum maium ostendere erubescentes, dum certamen peragebant, at cunctis subligaculis seruabant verecundiam: ista autem dum simul cum tunica pudorem exuerint, volunt quidem videri pulchræ, similiter autem male, vel inuitæ communicantur. Etenim per ipsum corpus apparet lasciuiæ concupiscentia, quemadmodum hydropicis per cutis superficiem humor, qui continetur: quod autem in virogne ægrotat ex visu cognoscitur. Oportet ergo viros sepulchrum veritatis exemplum præbentes fœminis, erubescere una cum eis exui, lubricumque ac periculosum aspectum effugere. Qui enim curiosus, inquit, respexit, iam peccauit. Oportet ergo domi quidem parentum & famulorum pudore affici: in vijs autem eorum, qui sunt obuiam, in lauacris verò multierum, in solitudine autem sui ipsius: vbique autem Verbi, quod est vbique, & sine ipso factum est nihil. Hæc enim solum ratione fit, vt quis nunquam labatur, si Deum sibi ipsi semper adesse existimat*. Hactenus Clemens. Vnde Herodotus dum Gygis historiam describit *lib. 1.* mulierem deposita tunica deponere verecundiã simul, quæ verba iterum iterum videatur Cyprianus *lib. de habitu virg. Simul*, inquit, *cum amictu vestis honor corporis, & pudor ponitur denotanda ac contrectanda virginitas reuelatur*. Venus Dea impudicitiæ nudo & intecto corpore depingitur, Cupido nudus; atque etiam obscœna Priapi imago nuda repræsentatur. Vnde fœminis honestis nihil magis curæ, quam ne nudæ conspiciantur. Inscius Acteon vidit fine veste Dianam, & à canibus ideò discerptum finxit Ouid. *lib. 3. Metamorph.* Tyrrsias vates cæcitate plectitur, quod Mineruam nudam conspexisset, vt ait Propertius *lib. 4.* Milesias virgines sola nuditatis infamia à mortis voluntariæ voto retraxit, statutum enim, vt quæ sibi mortem vltro consciuissent, nudæ cum laqueo efferrentur. Pudore solo tam inhonesti funeris deterrita. Gellius commemorat *lib. 15. cap. 10.* Hinc ad virgines exhortatio Basilij lib. de vera virginitate pag. mihi 531. *Adeo*, inquit, *natura ipsa crinibus tam tunc a principio mulieris caput operuit, eosque admonens non decere mulierem non modo vllum membrorum cæterorum, verum nec caput quidem temerè & indifferenter aperiendum. Et quoniam falsæ absentibus vitijs id attentare consueuerunt, ideo digniatem aliam præstantiorem virtus adiecit, dicens. Propter Angelos, qui & vbique præsentes sunt, & omnia quæ geruntur inspiciunt. Reuereatur ergo omnis mulier, sed virgo in primis Angelos etiam cùm domi sola nulli vnquam arbitris vsa fuerit. Et cum corpus necessariò curandum erit, & capitis vitas, & singularim ea gerens constringent, id opus celeriter exigat; & quantum fieri potest, operiat membra non solum suos Angelorumque oculos verens, verum & eos, in sua exercitationis domicilio ad verecundiam studioso semper exercens. Quod si neque cùm sola est, nudari sine ratione permittitur, quanto minus fratribus in Christo præsentibus? & pudore retinetur & tunica se ipsam pudicè ac verecundè componet, nec solum nihil membrorum, qua operta sunt, violari vlla ratione permittet, verum summa secura & observatione circumtegere, vt non solum ipsa illæsa, atque illibata permaneat, sed & qui eam intuentur, nullam ex eius ad pectus ignominiæ materiam capiant. Videntes, inquit, filij Dei filias hominum, quod pulchræ essent, denuluti sunt ad eas, sufficit quippe vel modicè nudata pulchritudo. Deæquoque filios ad voluptatem emollire, & quasi homines eius causa morientes mortales ostendere*. Hactenus Basilius.

3 Quod si vel ipsa fœminei corporis nuditas infamiæ habetur loco, quid dicendum cùm in his Ecclesiastici fori visitationibus illud sit indignissimum, & cæteras corporis partes, quas honestiùs pertinentes reuelare licet, opertas manere, illis detectis, quæ natura velut obscœnas celari & abscondi voluit, Ambrosius lib. 3. de virgin. *An quidquam est tam pronum ad libidines, quam incondita moribus, qui a vel natura abscondit, vel disciplina velauit, membrorum operta nudare?* Maximum inuniæ genus & diuini numinis contempturn reputari legimus, quoties aliquis in Ecclesiæ sanctuario pudenda nudauerat teste Nicephoro *lib. 11. c. 28.* Iulius Cæsar moriens simitra manu sinum ad ima deduxit, quo honestius caderet, etiam inferiori corporis parte velata. Olympias Alexandri mater, cum Cassandri iussu interficeretur, moriens, ne quid posset in eius corpore indecorum videri, capillis & ueste crura cõtexisse ferunt apud Iustinũ *lib. 14.* Ouid. *lib. 3. Metamorph.*

Tunc

Tunc quoque cura fuit partes velare pudendas,
Cum cadere, castitiæ decus fervare pudoris.

Diuus Ambrosius idcirco inquit indumenta operiuntur hominum genitalia, ne deformi visu obtutum, aciemque prætringant oculorum inuentium. Barbari persecutores in Christianarum mulierum martyriis, quo grauior esset infamia, partes eas detegi & nudari iubebant, quas naturalis pudor abscondi volunt apud Nicephorum *lib. 7. cap. 8.* Accedit etiam turpis & inhonesta membrorum contrectatio, qualis olim in mancipijs licebat, quæ venalia prostrabant, vt inquit Seneca lib. 1. controu. 2. *Nuda in litore stetit ad fastidium emptori, omnes partes corporis & inspectæ & contrectatæ sunt.* Vnde Augustino Cæsarinter cæteras libidines obijci solebat, quod matres familias & adultas ætate virgines denudari atque perspici iuberet, tanquam Thoranio Mangone vendente apud Suetonium in Augusto *c. 69.* Tyranni etiam olim, cùm in Christianos fœuirent, nudari sacras virgines, contrectari, & cunctorum ludibrio expositas refert Nicephorus *lib. 10. cap. 9. in principio.* Hæc ergo nudatio corporis, inspectio contrectatioque, quam persecutores Christiani nominis martyrij instar & infamiæ loco statuebant, à foro, iudicijs explodenda potiùs, quam probanda.

4 Ad hæc, eiusmodi fœminarum inspectio ad explorandam corporis integritatem, vtcumque admitti & tolerari posset, si aliqua veritatis probatio inde eliceretur. At verò peritis notissimum nihil inuenire fallacius visitationibus istis. Panormitanus enim & alij *in c. fraternitatis, & c. fin. de frigidis*, referunt mulieres quasdam repertas esse, quæ secretiores partes suas adeò arctas medicamentis effecerant, vt ne quidem cum illis coire posset. Arnaldus à Villa Noua insignis medicus *lib. 2. breuiarij, cap. 6.* refert mares, quæ filias impudicas habebant, certe iam ante corruptas, consueuisse adhibitis medicamentis adstringentibus in secretiores puellæ partes indere vesicam quandam piscis; quæ cùm tenuis esset, & sanguine aspersa, facilè conting ebat, vt in primo coitionis impetu rupta vesica facilè sanguis erumperet, qui falsa & fallaci virginitatis nota nuptæ indusium macularet. Nec mirum incertas aut dubias, aut fallaces esse huiusmodi virginitatis indagationes. Nam licet quidam dissectores hymen esse exiguum rent pelliculam quandam, siue membranam in ore vteri annuli forma, cuius ruptione virginitatis defloratio fieret, & ideo ea opinione ducti veteres, vt virginitatis integritas noscereturir. inquirendum censuerint, an pellicula illa rupta & effracta esset, an verò integra: attamen id fabulosissimum esse recentes Anatomici demonstrant, nullamque esse partem in ore vteri, quæ virginitatis custodia sit, & in corruptione pereat; sed virginitatem consistere in quadam naturali, & separabili partium adstrictione, & Symphisi, & coalescentia, ob eamque in corrumpenda virginitate sanguinem effluere, vt docuit inter alios Franciscus Vallesius *lib. de sacra philosophia cap. 25.* Hinc meritò iuxta naturæ frequentem cursum, dispositionemque statuit Deus *Deuteron. 22.* vt indumentum sanguine noux nuptæ maculatum seruaretur à parentibus ad faciendum virginitatis fidem. Non quod fraudes ementin corporis integritatem non possint, aut quia etiam ex integra fœmina semper sanguis effluat; audiui enim non semel puellæ cuiusdam congressum primum de cuius honestitate & integritate dubitari non poterat, fuisse sine sanguine: sed quia frequens ordo ac naturalis dispositio id fecum afferat, vel frequenter eruptio sanguinis eueniat.

5 Accedunt testimonia Patrum, quæ hanc inspectionem minùs probant, imò reprobant. Nam in primis Cyprianus, qui probare illam videtur, non nimis tamen inspectioni deseri, cùm dixerit. *Neque aliqua puet se posse hac excusatione defendi, quod inspici & probari possit an virgo sit, cum & manus obstetricum, & oculi sæpè fallantur.* D. Augustinus lib. 1. de ciuitate Dei, cap. 18. *Obstetrix*, inquit, *virginis cuiusdam integritatem manus veluti explorans, siue malevolentia, siue inscitia dum inspicit, perdidit.* Sed cœlebit dum eleganbius Ambrosij verbis, quæ trascribo, licet longiùs euadat testimonij, ex *lib. 6. epist.* 1. in editione Romana ad Syagrium Veronensem Episcopum, qui Indiciam puellam Deo sacram per mulierum inspectionem malè iudicauit. *Ita nec ego liberum erui accusare omnibus, & cum probatione desiderari, patebit, vt genitalium secretorum petam inspectionem, & addicentur sacræ virgines ad huiusmodi ludibria, quæ & visu & auditu horrori, & pudori sunt? Denique non minima etiam in suis litteris tentata expressionis verecundia est. Quæ ergo sine damno pudoris in alienis auribus referuari non queunt, ea possunt in virgine sine eius tentari verecundia? Inuenisti tibi vile mancipium, procacem vernulam, cur nò abstarsit pudibundo ministerio, & exponas eius modestiam, cum præsertim nihil sanctius in virgine sit, quam verecundia? non enim sacra virgo vi corpore tamummodo integra sit, quæritur, & non vt in omnibus eius insensus maneat pudor: virgo Domini sui est nexa fulcris ad sui probationem; nec alienis dotibus eget, vt se virginem probet, nec abstorum occultorumque inspectio, sed obuia omnibus modestia adstipulatur integritati. Non placet Deo quam non suorum gratiam monorum probatur non probatur Domino, quæ vnius obstetricis iuditio testimonio, quod plerumque queritur præsto. Ea ergo tibi loculpes videtur ad fidem qua & redimi & falli potest, vt excuset ream, & crimen tegat, aut nesciat, & non possit flagitium reprendere? Neque verò illud iustum arbitror, quod tuis comprehendisti litteris, quia nisi inspecta fuerit integritas periclitetur, & in certo sui fluctuet. Ergo omnes quæ inspectæ non sunt, periculum subierunt pudoris, ergo & quæ nupture sunt, prius inspiciantur, vt nubant probatiores? Ergo & qua velandæ sunt, prius subiciendæ sunt huiusmodi attrectationis? Non enim visitantur, sed attrectantur, & retinis secundum tuam sententiam inspicitur no probata, quæ confecrata. Quid quod etiam ipsi Archiatri dicunt non satis liquido comprendi inspectionis fidem; & ipsi medicinæ veteres Doctoribus sæ sententia fuisse, nos quoque visu hoc cognoiumus sæpè inter obstetrices obortam varietatem & quæstionem excitatam, vt plus dubitatum sit de ea qua non fuerit inspecta. Siquidem & proximo id comperimus exemplo. Nam quædam conditionis servilis Altini inspecta & refutata, postea Medrolani non meo quidem iussu. Sed Nicem ex Tribuni & notarij domini vel patronis sui voluntate, visitata est apertissimę & locupleti fœmina huiusmodi artis; & cum simul ista supperierent, vt neque pauperias obstetricis suspectam faceret fidem, neque indocilitas imperitiam; tamen adhuc manet quæstio. Quid prohibit igitur eam inspici cum damnatio maneat? Nam vi quisque voluerit, aut imperitam medicam, aut redemptam asseret: ita sine effectu vllo iniuria inspectionis est. Quid deinde fiet? Quotiescumque emerserit qui non credat, totiès virgo attrectabitur? Nan si vnquam se visitandam abnuerit, secundum assertionem inam de crimine consitebitur. Et facilius est vt refutet, quod nunquam fecerit, quam quod fecerit. Variabuntur igitur obstetrices, ne suspecta aliqua reperatur grauis. Erit itaque inter partes (quamquam paucorum etiam in magnis vrbibus hic vsus medendi fit) erit inquam vel malenola vel imperita, quam pudoris clauistra præteream; & per imperitiam integro notam afferat pudori. Videsin quod periculum inducas virginalem professionem, dum obstetricem adhibendam putas? Vt tam non folum verecundię fug dispendio, sed etiam obstetricis incerto periclietur. Et paucis intenectis. *Quid igitur suspella & dubia capiamus, cum maiora sint alia examinandæ veritatis documenta. & testimonia, in quibus expressiora insignia uel temerati pudoris sint. Quid enim est quod magis publicum sit, quam offensa pudoris, & defloratio virginitatis? Nihil profecto, quod magis se probet, quam castitatis dispendium. Tumescit aliuus, & incedentem fœtus sui onera grauant: ut præmittamus alia quibus se uel tacita prodit conscientia. At forte plerumtatis obtentu, abscondi in aliquibus possit flagitium. Hic verò cum editus partus, & exposuus, uel necatus, & dum inuidia magis, quam probatione consulitur) dissipatus sit per aures uniuersorum strangulata est liberalis culuminum sii peperit: nepe Veronæ fuit, sub eadem frequenter auriginibus, & mulieribus, in honore enim semper erat. Visebatur & a Sacerdotibus propter pudicitiæ reuerentiam, & grauitatis speculum. Quomodo ergo potuit occulere crimen i quod fc_ uel specie sui proderet? quomodo texit uerum? quomodo nò*

Digitized by Google

refugit aſpectum mulierum? oculos ſalut antium? Quomodo parturienti vocem repreſſit? ſed hoc non patitur dolor. Denique ſcripturas hos maximos dicit doloret, qui ſunt parturientis. Sic enim inquit, dies Domini ſubito venit, & improuiſus adeſt, vt dolor partus, qui imerciudit omnis effugia deluſerendi. Hæc eſt verior documentorum fides, quam erubeſcunt & mulieres. Denique Elizabeth occultabat ſe menſibus quinque, eo quod ſterilis conceperat in ſenectute. His ſignis & ipſa Maria virginitas apud ignaros myſterij, probri ſuſpectabatur; vnde & Joſeph eui deſponſa erat ſuſpectum habebat vitium, dum adhuc naſciret Dominica Incarnationis Sacramentum. Quid ergo? Negamus inſpiciendas virgines? Interim, quod tuſquam legerim, non adſtruo, nec verum arbitror. Sed qua ſperaque ad ſpeciem facimus, non ad veritatem, & errois gratia quam plura frequenter præcendimus (ſunt enim qui neſciant recte facere, niſi metu pœnæ) relinquamus hoc illis quas non verecundia reuocat a lapſu, ſed ſolus imiuria deterrat metus, apud quas nulla cura pudoris, & caſtitatis gratia ſed pœna timor eſt. Relinquamus vernaculis, quibus formido eſt deprehendi, magis quam peccaſſe. Abſit a Virgine Sacra, vt obſtetricem nouerit, partus putatur, & remedium doloris ducitur, non examen pudoris. Relinquamus etiam illis, ſi qua grauibus appetita ealuminijs, opprelſæ teſtimonijs, ſtrangulatæ argumentis ad id confugiant, vt ſe offerant inſpectioni, quo corporis probetur cuſtodia, ſi tamen deprehendi poteſt; in quibus mutat pudoris gratia, & diſciplina integritatis. Mi alc tamen ſe habet cauſa vbi potior eſt carnis quam mœſtipſ arogat nia. Malo morum ſignaculo quam corpori claſtro virginitatem exprimi. Hactenus Ambroſius. At hæreamus communi opinioni, quæ inſpectionem probat cũ Rota apud Far. *in 2. vol. conſ. deciſ. 226.* licet fallacem etiã fateatur, vide etiam deciſ. Rotæ Rom. Far. *deciſ. 264. n. 11. 12. & 1. vol. conſ. eiuſdem deciſ. 26. & eius Additio. lit. A. & lit. E.* Vno enim coniunge negante, alio affirmante impotentiam, ad eam inſpectionem deueniendum. Quamuis viro diceuti ſe carnaliter cognouiſſe, credendum ſit, etiam ſi mulier neget *cap. continebat de deſponſ. impub. ca. ſi quis acceperit* 33. q. 1. Innocentius *in cap. ex parte, n. 4.* Ioan. Andr. *n. 9.* Butrio *n. 35. verſ. quandocunque probant, de reſtit. ſpol.* Abbas *in cap. 1. n. 3. de clandeſt. deſponſ.* Rota apud Farinacium *tom. 2. conſ. deciſ. 111. & deciſ. 2. num. 6. & in lib. deciſ. Rotæ Rom. eiuſdem deciſ. 281. & 284. nu. 3.* Adde etiam *in cap. duo pueri, de deſponſat. impub.*

CAPVT LXIV.

Nonnulla corollaria præcedentis doctrinæ.

SVMMARIVM.

1 *Separatum ob frigiditatem non poſſe contahere in conſcientia, niſi ad caſtè viuendum.*
2 *Quid fieri debeat ſi ſecundò nubat.*
3 *Quid cum fœmina ſeparatur, quia nimis arcta eſt.*
4 *Quid quando ſeparatur ob impotentiam in genere.*
5 *Quid obſeruandum, ſi in aliquo euentu reſtituatur ſeparatus priori coniugi.*

1 EX dictis hactenus in capitibus præcedibus nõnulla operæt colligere & doctrinæ, & maioris diſtinctionis gratia. Primum eſt iuxta dicta *cap. 60.* Si aliquis ob frigiditatem ſeparatur ab vxore, ſi reuera frigidus exiſtat, non poſſe in conſcientia aliud inire matrimonium ad mariales actus, ſed tantùm ad caſtè viuendum, vt dixi *cap. 54.*

2 At ſi transierit ad ſecundas nuptias in ordine ad copulam, ſecundum matrimonium eſt nullum, diſſoluendumque ſine alia probatione. Nam ſi reuera eſt frigidus, non poteſt conſtare ſecundum matrimonium; ſi autem finxit ſe frigidum, non eſt diſſolutum te ipſa primum coniugũ, quo valido ſecundum eſt nullum. Imò & quamuis prima vxor obiiſſet, vel tranſiiſſet ad religionem, in qua profeſſionem emiſiſſet, adhuc diſſoluendum ſecundum, donec probet deceptam eſſe Eccleſiam, ac ſe potentem eſſe. At ſi prima vxor adhuc viuat, vel illa alteri nupſit, vel adhuc cœlibem vitam agit, non debet ad primum cum illa matrimonium vir ob frigiditatem ſeparatus reuocari, ex eo ſolum quod frigidus ſecundum inierit matrimonium, niſi conſtet conſummaſſe, aut fornicatum eſſe; id quod diſcutiat neceſſe eſt, antequam deceptam eſſe Eccleſiam pronuntiet, & primum matrimonium inſtauret. Nec primam uxorem alteri nuptam ob id ſolum, donec conſummatio aut fornicatio conſtiterit, ſeparare debet, uel ſcrupulum iniicere: ea enim tuto & reddit & exigit, cùm Eccleſia ſententia muniatur, quam non eneruat factum prioris cõiugij ad fœdus nuptias tranſeuntis, niſi cõſummet. Atque hinc fit, ſi prima uxor ſeparata, uiro ad ſecundas nuptias tranſeunte, uellet ad aliud etiam matrimonium tranſire, prohibendum id auctoritate iudicis, donec his finiatur, etſi re ipſa nupſerit ſeparanda uſque ad diſcuſſionem litis; nec uerò illa immunis erit à peccato, nam ante examen ſecundi matrimonij habet illa dubium probabile de ualiditate primi matrimonij cum ipſa contracti, & cum eo dubio non poteſt aliud inire, neque adiuuari poſſeſſione ullæ, eſt enim poſſeſſio malæ fidei. An autem poſſet reddere in eo caſu debitum, conſtabit ex generali doctrina, quam trademus infra. Quo uero pacto intelligi debeant canones, qui aduerſari uidentur, explicui *cap. 62.*

3 Secundo colligitur iuxta dicta in ſuperioribus. Si mulier aliqua ſeparatur à uiro, quia illa nimis arcta eſt, & illa ſecundum ineat matrimonium, cùm diſtinctione procedendum. Si enim diſſolutum eſt matrimonium primum, quia illa iudicatur cuicumque uiro ob architudinem inepta, de illa idem iudicandum, atque de frigidi ſeparatione modo dicebamus. Si autem illa tantùm reſpectiuè arcta erat, & non abſolutè, ſi tranſiit ad ſecundas nuptias, cum iuxta dicta legitimè nupſerit, non eſt ſtatim à uiro ſecundo ſeparanda, & primo reſtituenda, ſed conſiderandum, an à ſecundo ſimilis proportionis cum primo fuerit cognita, in quo caſu diri procedere deciſionem Pontificis *in cap. fraternitatis.* Si enim à ſimili uiro cognita eſt, ad primum reuocari debet, & ſecundum coniugium declarandum eſt non ſubſiſtere. Vnde ſine ſufficienti ſummaria probatione non eſt turbandum poſterius matrimonium, cuius iuſta ac legitima poſſeſſio eſt. At ſi uir diſſimilis ſit à quo cognita eſt, ſecundum omni lite remota iudicandũ ualuiſſe. Quid autem dicendũ ſit, quando diſſoluto matrimonio ob maleficium, is qui maleficio impeditus erat, tranſit ad ſecundas nuptias, dicam *cap. ſequenti.*

4 Tertiò colligitur pari ratione philoſophandum eſſe, quando matrimonium ſeparatum eſt ob impotentiam in genere, non explicato impotentiæ genere. Tunc enim inſpiciendus diligenter proceſſus de eo confectus in prima cauſa, depoſitione teſtium, rationeſque, quibus iudicarunt impotentem eſſe. Ad iudicis enim munus pertinet in ſententia cauſam explicare impotentiæ in ſpeciali. Vnde ſi fremuit, quæ ab eo, cui impotentiam in genere obiecit, ſeparata eſt Eccleſiæ iudicio, licèt nubit ſecundo, à quo ſeparari non debet, ſi uirtranſeat ad ſecundas nuptias, donec inſpectum diligenter ob quam impotentiam ſeparentur. Aliter iudicandum, ſi quis ob impotentiam in genere ſeparatus ſecundò nubat, ſeparandus enim ſtatim ille à ſecunda coniuge, donec examinetur ob quam impotentiam ſeparetur; ſtat enim contra illum præſumptio impotentiæ.

5 Denique colligitur, ſi in aliquo ex dictis euentibus contigerit coniugem reſtitui priori coniugi, ſemel tantùm eam reſtitutionem faciendam, concedendumque trieni ſpatium iuxta ea, quæ infra à nobis dicenda ſunt. Quod ſi nec tunc agnoſci poſſit, ſeparandos iudicandumque inter illos aui frigiditatis perpetuum interuenire impedimentum. Eo autem triennio durante ad experientiam conceſſo, is, cui ſecundò nupſerat, ad aliud matrimonium tranſire non poteſt, ſed expectet, donec experientiæ tempus oſtendat primum illud coniugium ycl ualidum fuiſſe,

vel

vel nullum. Quod si re ipsa nupserint, reparentur ad idem vsque tempus, vt ratio ipsa connuncit.

CAPVT LXV.

De impotentia ex defectu ætatis, maleficii, morbi, aut mixti sexus.

SVMMARIVM.

1 *Ætas requisita iure naturali & Canonico ad matrimonium.*
Completum tempus requiri, cùm malitia non supplet, ibid.
2 *Secluso iure positivo validum esse matrimonium inter impuberis.*
3 *Peccant qui ante legitimam ætatem contrahunt.*
4 *Qua ratione potentia ad copulam debeat probari.*
5 *Quando quis dicatur proximus pubertati.*
6 *Maleficium, quando censetur perpetuum impedimentum.*
7 *Qui morti proximus contrahit non censeri impeditus.*
8 *Quid seruandum in matrimonio Hermaphroditi.*

1 QVod ad ætatem attinet, in primis certum est pueros ante rationis vsum inhabiles esse iure naturali, ad matrimonium, cùm non possit esse in ea ætate sufficiens consensus, sine quo non valet matrimonium. Certum etiam est iure ciuili requiri an num. 14. in viro expletum, in fœmina 12. ad valide contrahendũ, iuxta quod iudicium ferendum erit de non subditis Ecclesiæ. Iure quoque Canonico eadem ætas requiritur ad valide contrahendum: *cap. continebatur, cap. attestationes, cap. ex literis, cap. puberes, de desponsat. impub.* In quibus Canonibus expenditur nondum puellam expresse 12. annum, nec puerum 14. quod non esset opus considerare, si vltimus annus inchoatus sufficeret. Malitia autem supplere potest ætatem, & in foro conscientiæ & externo, si illa constiterit, vel ex habitu corporis, aut alijs de quibus *cap. nullus, cap. fin. eod. tit.* Quod nisi iure Canonico statutum esset, locum non haberet in foro conscientiæ propter generalem doctrinam circa leges præsumptioni innitentes traditam suprà *lib. 5. vt decif. 246.* Farin. *in vlt. solut. tit. 1. conf. decif. 72.* quando malitia supplet vt addit. Vt verò malitia ætatem supplere dicatur, non satis est potentia coeundi, nisi adsit etiam discretio, qua de matrimonij valore, ac onere possit iudicare, & *cap. fin. de desponsat. impuber.* appellatur prudentia. Quare qui se habilem esse dixerit ante ætatem, probandi onus incumbit, sicut completa ætate is quam negat, probare debet. In dubio autem an præfinitum tempus completum sit, inhabiles iudicabit Ecclesia, etiamsi exigua temporis distantia sit. Neque enim hic locum habet illa regula, *quod parum distat*, sicut neque in alijs, in quibus ius præfinitum tempus exigit, vt in anno probationis religiosi, & in ætate ad ordines: si enim vel vnus dies, aut hora desideretur, vitiat factum: cum enim ius præfiniat tempus, exigatque illud esse completum, nisi malitia suppleat non est locus paucorum dierum supplemento. Quod si illa suppleat, parum refert an duo vel tres dies, aut etiam plures desint. Imo existimo nec satis esse, vt completa ætas censeatur, vltimum diem ineptum esse quando malitia non supplet ætatem, vt de anno probationis dicendum est. Neque obstat quod iure ciuili alia sit dispositio in testamentis. Quod enim à iure ciuili ad canonicum in hac re argumentum desumi potest, aut à testamentis ad matrimonia, vbi est expressa decisio Pomnficum?

2 Ex his colligitur primò sublato iure positiuo ex natura rei validè matrimonium inire posse inter impuberes, modo adsit sufficiens rationis vsus. Impotentia enim illa, si consummare non possent, temporalis esset, atque adeo non dirimeret; sicut neque si quis contrahat in præcidia pubertatis ætate, & tamen pro vt diuersæ hominum complexiones & temperamenta sunt, nõ possit vxorem agnoscere, non ideo separandus, quæ communis inter Interpretes sententia est *in cap. impuberes, de desponsat. impuber.* Sæpè enim eam impotentiam perpetuam non esse experientia docuit. Idem dic de fœmina, quæ etiam 12. annum agens ob teneram ætatem adhuc à viro cognosci non potest. Quod si vir iam annum agens 14. adhuc coire non possit, expectandus vsque ad 18. qui est perfectæ pubertatis, & fœmina vsque ad 14. An verò, si adhuc copulari non possint incipiat ab eo tempore triennalis experientia dicam infra. Valet ergo matrimonium impuberum inter infideles si ad sit consensus, & non sit impotentia perpetua, nisi suis ipsorum legibus impediantur.

3 Secundo colligitur grauiter peccare eos, qui ante legitimam ætatem contrahunt, nisi ad sit vrgentissima causa aut ignorantia excusentur, qua minus coniugio sint apti, ea id fecuere prohibeatur in *cap. non est de desponsat. impub.*

4 Sed quæret aliquis primò, qua ratione potentia copulæ in impubere probari debeat? Licet nonnulli sentiant nullam eius probationem esse, nisi copulam cum ea, quam ducit; dicendum tamen probari etiam posse per copulam cum alia; frequenter enim, nisi aliud constet, præsumitur habilis ad alias. Item ex conatu ad copulam præsumitur potentia *cap. attestationes, de desponsat. impub.* Item ex signis etiam corporis probari potest *cap. de illis 2.* vbi indicatur propinquitas pubertati, & coeundi potentia. Signa ergo eius sint. Ea tamen arbitrio iudicis cum medicorum consilio relinquenda, qui loquentur inspecta ætate, qualitate, corporis educatione, foli ac cœli natura, fœminis etiam effusione, si aliquando id contingat, & alijs. Idẽ proportione quadam de fœminis iudicandum, vt ex apertione sigili, menstruis, & alijs. Non autem satis videtur iuramentum impuberis in re tanta quo ad copulam vel vxori, vel alteri, nisi reperiatur corrupta, probetur que traditum esse virginem: in eo enim casu, quamuis fatis etiam esse possit, credetur tamen iuramento. Addendum autem, discretionem, quæ necessaria etiam est ad malitia vt dixi non posse præsumi ex copula, neque ex conatu ad illam, quæ si desit non satis est potentia coeundi ad valorem coniugij: sed alijs signis inuestiganda est.

5 Quæri secundò potest, quando puer dicatur proximus puberiati, vt valeat nubere. Diuersi diuersa sentiunt, sine idonco tamen fundamento. Quare probabilius est id relinquendum iudicis prudentiæ, cùm de eo iura nihil decernant: qui non tam annorum considerabit numerum, quam qualitatem, regionis temperiem, proprietatesque vel plura signa exigetad declarandum illum esse pubertati proximum, quo magis vel minùs distet ab ætate legitima iure præscripta.

6 Quod verò ad maleficium attinet, si perpetuum illud sit, planum est dirimere matrimonium iuxta dicta de impotentia naturali perpetua *cap. 54.* & iuxta text. *in cap. finali 33. q. 1. & cap. final. de frigidis.* Dicitur autem maleficium perpetuum, quod non nisi per aliud maleficium naturaliter tollit potest, aut non nisi per miraculum, quo nomine non intelligimus exorcismos, & orationes Ecclesiæ, quod enim ijs tollitur temporale est *cap. fin. 33. q. 1.* Nec etiam perpetuum est, quod ab ipso tantùm maleficio diffolui potest, circa peccatum tamen, cùm iam naturali virtute tolli possit. At si maleficium temporale sit, planum est diuimere. Vnde si Ecclesiæ iudicio separatur, & post sententiam Ecclesiæ habilem se inuenit ad illam cognoscẽdam, manifestum est instaurandum primum matrimonium, sicut de his quitalso fugidi iudicati fuerint dicebamus supra cap. . Quod si post triennij experientiam legitimam fuisse ad Deum preces, exorcismos, & alia Ecclesiæ medicamenta adhibita, adhuc se experitur maleficio impedimum, & separatus, si alteri nupserit, cum illaque cõsummauerit coniugium, si separatus est tanquam maleficio impedius perpetuo & absoluto quod omnes, reddendus est primæ: cui si adhuc fuerit inhabilis, censendum est maleficium esse respectiuum, perpetuum tamen comparatione illius. Si tamen separatus est tanquam maleficio tantùm respectiuo ligatus, etiamsi postea se habuerit

bilem experiatur ad primam, illi restitui non debet, sed manere cum secunda, etiamsi reuera sciat cessasse aut dissolutum maleficium quoad primam, iuxta text. *in cap. fin. 33. quæst. 1.* adeo enim aperta est eius decisio, vt non pari mirer alios oppositum docuisse, nisi eludamus auctoritatem Hincmari Archiepiscopi Rhemensis, cuius est Canō ille, ac dicamus illum, sic quidem, at falsò existimasse. Sed reuera prudenter iudicauit. Nam ex quo per triennium experti se inuicem sunt, ipsum ab eo tempore Ecclesia censet nullum fuisse coniugium, quia perpetuum iudicat impedimentum. Exemplum apposissimum, idque irrefragabile est, quando aliquo cohabitante per triennium cum virgine, & non petente copulari separatur ab illa, cùm enim vix vigesimum annum attigeret, & diuersa est hominum complexio, ac temperamentum, non valuit virginem agnoscere: at postea crescente vel aucto calore natiuo tam magis robusto, vegetoque corpore aliam virginē eiusdem etiam compositionis agnouit quam duxit. Valere secundum hoc coniugium sæpè iudicaunt Hispania, nec instaurauit primum. Sicut ergo in hoc euentu auctoritate Ecclesiæ separatis coniugibus tenet secundum, ita etiam cùm post legitimam experientiam separati sunt ob maleficium. Cuius quidem facilimam rationem reddent, qui dicunt Deum Ecclesiæ reliquisse potestatem dissoluendi matrimonium ratum nondum consummatum, quam cōmunicari potuisse dubium non est; communicatam autem fuisse non est certum. An autem liceat maleficium dissoluere maleficio, aut maleficos de eo consulere, dicendum est infra.

7 Denique duo breuiter addenda sunt. Primum non censeri impotentiam ad incundum coniugium eum qui morti proximus, desperata salute ducit vxorem, quo vel absoluatur à peccato cum concubina, vel prolem antea susceptam reddat legitimam. Est enim corpus de se aptū, licet extrinseco morbo impedito eius obruatur potentia.

8 Secundum est in matrimonio Hermaphroditi cum distinctione procedendum esse. Si enim æqualis est sexus, valet eius coniugium in quouis sexu, prius tamen eligat sexum iuramento cautione præstita, non alterius sexus aliquem futurū vsum: nec antea illum copulabit parochus, quā id Ecclesiasticus iudex decreuerit. Quod si vidua sexus vtatur alio sexu & nubat vt fœmina, qui prius nupsit vt vir, peccat quidem; at coniugium valet, cùm sit corpus aptum, & nullum sit ius Ecclesiasticum, quo reddatur inhabilis. Si verò in eo præualeat alter sexus, poterit nubere iuxta illum, qui fortior est. At si iuxta eum, qui imbecillus, vt eius sexus vsus naturalis esse non possit, planum est iure naturali esse irritum matrimonium, perinde enim est, ac si duo eiusdem sexus coniungerentur. Quod si sexus sit, possitque cum alio sexu licet valentiori esse naturalis vsus imbecillioris sexus, non video cur non teneret matrimonium, quandoquidem iure naturali potens est, & nullo iure Canonico redditur nullum.

men iuramentum, & quale.
6 *Quid quando alter negat, & alter fatetur, tribus dictis explicatur, & num. 7. & 8.*
9 *Obijcitur ex cap. 1. de frigidis.*
10 *Quorundam explicatio.*
11 *Verior interpretatio.*
12 *An computandum triennium à die intentatæ copulæ? debere esse mor aliter continuum.*

1 AD dissoluendum coniugium ratione impotentiæ, in quo nulla iudicis diligentia superflua iudicari debet, cùm grauissima sit causa, in qua de dissolutione agitur matrimonij, vt possit esse idoneum experimentū tēpus, assignatur in iure regulariter triennij tempus. *cap. laudabilem. de frigidis.* Quomodo autem huic decisioni nō obstat *cap. 1. de frigidis*, explicabo postea. Ita tamen assignatur, vt si antea impotentia deprehendi possit, non sit necessarium triennium expectare, nec liceat, cum tantum bona fides potentiæ excusare possit maritales actus, expresse enim ibi, *si frigiditas prius probari non potest, & cap. 1 de frigidis*, de matrimonio sensi, in quo virtus extincta, non erit opus triennium expectare, cùm iam in ea ætate quoquis decrescat. Quod etiam sæpe tenuit Rota decisionibus infra citandis. Neque item mihi satis videtur triennium, quando ætates sunt pares, & corpora improportionata, vt si quinderim annorum puella nubat quadragenario, robustoque viro; potest enim contingere, vt vsque ad vigesimum annum non sint habiles, vt sæpe exitus comprobauit. *cap. si de frigidis.*

2 Sed vt ea quæ de hoc triennij experimento statuunt *in dicto cap. laudabilem*, melius explicentur, obserua. Impedimenta naturalia posse considerari in implici differentia. Quædam enim necessariò & euidenter concludunt impotentiam, quædam verosimiliter, quædam verò dubiè & præsumptiuè. Quam distinctionem sequuntur Butrio *in d. c. laudabilem.* Præpositus, & Alexander de Nauo & alij *ibidem.* Simpedimenta euidenter & necessariò concludant, non est locus experimento. Neque dispositioni iuris *in d. cap. laudabilem.* Propter rationem dictam *num. 1.* & tenuit sæpe Rota apud Seraphinum *decis. 687. & 2. vol cons.* Farinacij *decis. 24.* & in decis. Rotæ Romanæ per eundem Farinacium *decis. 166. 284. num. 1. & 2. & 1. p. decis.* Farinacij *decis. 695.* Est autem euidens signum vtilium amputatio, testiculorum defectus, aut si arida virilia sint, ita vt vi motiua careant, tunc enim euidens est non posse penetrare vas fœmineum. Item si ita arcta fœmina sit, vt euidens sit à nullo viro cognosci posse sine periculo vitæ, quod qua ratione limitauerim constabit ex dicendis. Ant quando ab alijs matrimonijs fuit ratione frigiditatis separatus, secus si ratione magnitudinis. Quod si quis quærat an impotentia quæ pateat ex improportione, vt quia fœmina arcta sit, & in viro magnitudo virgæ censenda sit euidens, & necessariò concludens, ita vt in eo casu non sit locus experimento. Quidam dicunt esse signum euidens & necessario concludens, ita vt neque sit necessarium iuramentum, neque cohabitatio triennalis. Sic Innocentius, Ioannes Andreas, Præpositus. Butrio *in d. cap. laudabilem.* At contrarium est verius non esse signum necessariò concludens, quæ tutior sententia est, eamque tenet Rota cum alijs *1. p.* apud Farinacium *decis. 659. num. 4.* Ratio est quia oculus matronarum sæpè fallitur, & medicorum etiam iudicium & experimentum sæpè decipitur. Et cùm agatur de re grauissima, ista posterior sententia magis amplectenda est. Non est autem euidens impotētia maleficium, potest enim alijs rationibus & alijs medijs, si triennij tempus expectet. An autem triennium prærogandum sit dicam postea. Quod si impedimenta sunt tantùm verosimiliter concludentia impotentiam, tūc requiretur iuramentum coniugum, cum septima manu propinquorum, vt dicam infra, neque tunc requiritur cohabitatio triennalis. At si dubia sint, adhibenda est forma iuris *in d. cap. laudabilem*, quæ est solemnitas probatoria, & ideo omnino seruanda, vt sæpè tenuit Rota *in decis. cit.*

3 Sed hic nonnulla quærenda & explicanda sunt. Primū an triennalis hæc probatio requiratur, quando vterque coniux

CAPVT LXVI.

De triennij experimento, & nonnullis aliis, quæ ad iudicia pertinent.

SVMMARIVM.

1 *Triennium experientiæ, quando non est necessarium, & quando prorogandum.*
2 *Si vera impotentia est, non esse necessarium toiennium.*
Quando adhibendum sit.
3 *Non requiri triennij experientiam, quando vterque coniux fatetur impotentiam, dicunt nonnulli.*
4 *Oppositum verius.*
5 *Post triennium non requiri inspectionem, requiri ta-*

coniux fatetur impotentiam non existentibus manifestis signis, aut verosimiliter euidentibus. Affirmant non pauci non requiri, sed tempus arbitrarium cum coniugum iuramento, & septimæ manus propinquorum. Ducuntur, quia *cap. 1. de frigidis*, concedituir reclamatio intra biennium tempus: & quia *cap. laudabilem*, triennij tempus requiritur cùm alter fatetur, alter negat impotentiam: at in casu quo vterque fatetur oppositum, videtur statui, cùm exordium eius §. sit particula aduersatiua. Tum denique quia quæ maior probatio peti poterit, quam vtriusque coniugis confessio in re adeo grauj?

4 Cæterùm mihi verosimilius videtur etiam in eo casu requiri triennij probationem, quæ communior, & inter Theologos, & iuris interpretes sententia est. Et quidem quod vterque coniux fateatur impotentiam, non solum non aufert triennalis experimenti necessitatem, quin potiùs inducit; nam facilè timeri potest, ne inter ipsos coniuges fit collusio, vellentque à matrimonio recedere, vnde maior cura insistere debet iudex probationibus, illasque diligentius conquirere, quanto illi magis appetunt dissolutionem matrimonij. Cum enim alter eorum tenuit, adhibebit etiam ille curam, vt pro se probationes idoneas afferat, & aduersarij infringat. At si concordes existerint coniuges, ac separari velint, cautiùs procedat iudex, ne ab illis decipiatur. Et præterea id etiam constat, quia *in d.c. laudabilem* primùm vniuersè decidit ur in probationibus dubijs triennij tempus expectandum: at postea distinguuntur duo casus, vt decernat Pontifex an vltra triennij probationem requiratur alia, & in casu, quo vterque fatetur impotentiam, requirit iuramentum coniugum & propinquorum, quod intelligendum vltra triennalem experientiam, vt constabit legenti. Quod enim vterque coniux fateatur impotentiam, non est sufficiens ad rectum iudicium probatio, tum ob rationem dictam, tum etiam quia ipsi coniuges, qui impotentiam fatentur, ignorare possunt, an sit naturalis, vel perpetua, an ex maleficio, vel ex alia causa proueniat. Cùm ergò nullum aliud fundamentum sit ad excludendam triennij experientiam quàm sufficiens probatio impotentiæ, & non sit huiusmodi confessio vtriusque coniugis deficientibus signis verosimiliter euidentibus, quæ manifestam faciant impotentiam, nulla prorsus ratio est propter quam dicamus *in d. cap. laudabilem*, decisionem de triennij experimento locum non habere in fecundo casu illius capitis. Atque hus diluimus prioris sententiæ fundamenta. De intelligenta autem capitis primi *de frigidis*, dicam postea.

5 Sed addendum in primis post triennij probationem non requiri, neque esse necessariam inspectionem, nullum enim vidus superesset remedium. Deinde esse necessarium & iuramentum coniugium, & septimæ manus propinquorum: timeri enim collusio potest etiam elapso triennio: idque iuramentum habet locum etiamsi inspiciatur an virgo sit: fallax enim ea inspectio, & præterea adhuc est collusionis periculum. Quare adhibendum omnino est illud iuramentum; ob decisionem Pontificis *in d.c. laudabilem*, & eo omisso nulla esset dissolutio matrimonij facta ex *c. fin. de frigidis*; nisi forte ex aliquorum sententia fama communitatis aduersus assertionem coniugum illud suppleret; quæ limitatio non omnino probatur, cum ius *in d. cap. fin.* exigat eiusmodi iuramentum, pro dissolutionis forma. Debent esse testes, quatuordecim, septem propinqui vxoris, septem viri, cùm vterque asserit impotentiam: aut si non tot existerint propinqui, saltem vicini. Quod si nec tot testes reperti potuerint, arbitrio iudicis telinqui docent multi. Quod si nec vicini, nec propinqui exuterint, assumi debent ad iuramentū testes bonæ famæ, & omni exceptione maiores, quod potiùs ex mente *c. fin. de frigidis*, quàm ex eius expressa decisione colligendum est. Quamuis autem in forma dicti iuramenti dicatur, vt concipiatur tactis sacrosanctis Euangelijs, attamen vsus obtinuit & consuetudo, vt tactu etiam crucis concipiatur. Nec verò eodem modo iuramentum facient coniuges, & propinqui; illi enim certò iurant se nunquam copulatos, nec posse copulari, ineptos esse, nec carnis aculeos sentire, quamuis vxor blanditijs allexerit, nec copulam recusarit: at isti se credere illos vera dicere. Atque hinc fit, si postea vir inueniatur non esse frigidæ naturæ, nequaquam esse periurj teos testes illos, qui solùm de crudelitate deposuerunt: esse tamen reos periurj ipso coniuges, & de illis tantùm accipiendum, quod habetur *in d.c. laudabilem, & cap. 33. quæst. 1.* ipsa enim ratio cogit eos Canones interpretari. Nec verò coniuges solùm in foro externo habentur quasi periuri, vt nonnulli volunt; sed reuera rei periurij sunt, ideoque iure optimo vt periuri puniendi; quia iuramentum eorum non quomodocumque concipitur, aut generaliter, sed etiam in particulari, vti diximus modò. Ea enim, in quibus vertatur iuramentum, quod ab illis exigitur, certò nosse possunt, atque ideo non possunt non esse periurj rei. Ex quo etiam fit iudicem Ecclesiasticum non debere iudicium ferre, eò quod coniuges tantum allegent generalem impotentiam; sed in specie probationem exigat, & iuramenta, vt veritas elarùs perspiciatur.

6 Secundò queret aliquis, an ista triennij probatio requiratur, quando alter negat, alter fatetur impotentiam, nec exigentibus signis euidentibus: vel an alia maior probatio requiratur. In quo, vt distinctè ac sine ambagibus nostram proferamus sententiam, statuo primùm, si signa adsint euidentia frigiditatis, vel verosimiliter euidentia iuxta supradicta, quocunque tempore fœminam audiendam, siue ante triennium, siue elapso triennio post multos annos, etiamsi vir asserat à se cognitam. Constat ex *c. laudabilem, & cap. fin. de frigidis*, nec enim illud matrimonium valere vnquam potuit: parùmque obest viri assertio, cùm adsint euidentia impotentiæ signa.

7 Deinde, si signa sint tantùm verosimilia, & taciturnitas fuerit à principio quod qua ratione dicam, constabit statim, etiam expectandum triennium, siue fœmina affirmet, vir autem neget: & ante triennij lapsum nullus iuramento deferendum. Id quidem mihi videtur certum, si res ista considerentur attentè. Nam cum signa non sint certa, nulla probatio maior esse potest, quam experientia triennij. Vnde vsus & cohabitatio triennalis ob nullius ex coniugibus testimonium deferenda vel omittenda est. Planum enim non ità facilè de viri impotentia an absoluta an respectiua sit, posse ferri iudicium.

8 Præterea tertiò statuo elapso triennio experientiæ, si mulier asserat se incognitam, vir autem affirmet, & alias non sint aliæ probationes conuincentes, credendum viri iuramento potiùs, qui caput est vxoris, *cap. si quis accepevit 33. qu. 1. & c. 1. de frigidis*; & dixi supra *isto lib. c. 63.* Neque verò obstabit, quamuis mulier se exhibeat inspiciendam, & incorrupta appareat, cùm ea inspectio fallax omnino sit, vt ostendi supra, ac possit fœmina in odium viri facilè se virginem ementiri. Nec etiam patiur honestas, vt coram testibus coeant, possent enim facilè impedimenta verecundia. Quare, si vnus ex eis neget, alter affirmet, & alias non suppetant testes, qui aliquando ab illis audierint se non posse copulari, aut alia signa sint, quibus fœminæ assertio roboretur, standum vir iuramento, meo iudicio, quantumuis fœmina se virginem ostentet. At si eo elapso triennio fœmina se cognitam asserat, & vir neget, fœminæ potiùs in ea causa adhibetur fides, nisi vir oppositum probet, illi enim incumbit probatio. Est enim præsumptio in fauorem fœminæ, tum quia frequenter stimulis carnis excitantur, tum quia non facilè crediur illam velle cum impotenti cohabitare: itaque docet communis sententia. Dixi breuiter quæ mihi videntur cum æquitate congruere, in hoc enim Doctores tot distinctiones & limitationes adhibent, vt rem potiùs obscurent, quàm explicent.

9 Sed his quæ diximus videtur obstare textus *in cap. 1. de frigidis*, à versiculo, *illam autem*, vbi dicitur, si illa proclamet post annum, aut dimidium dicens virum secum coire non posse, viro negante, non audiendam: quia si proclamare voluit, cur tandiu tacuit: citò enim, & in paruo tempore scin potuit, si secum coire potuisset. Deinde statuitur, si statim post mesem vel duos proclamet, & asserat virum frigidæ esse naturæ, si hoc probari potest per rectū iudicium separandos, & illi liberas concedendas nuptias.

10 Huius capitis decisio valdè torquet interpretes. Nonnulli sentiunt non habere vim textus, quia nec ex Pontificibus, nec Conciliis, nec Patribus Ecclesiæ desumpsium est. Alij correctum esse dicunt per decisionem *in cap. laudabilem, & cap fin. de frigidis*, Sic Turrecremata *cap. si quis acceperit 33. q. 1.* alij verò qui textum istum, & vim textus habere volunt, & non esse correctum asseuerant, nitrè torquentur. Dicunt quidam, si mulier initio non proclamauit non esse audiendam, donec sit elapsum integrum triennium: limitant autem, nisi alias signa euidentia, vel verosimiliter euidentia impotentiæ sint, in eo enim casu etiamsi non proclamauerit initio, audiri fœminam debet. Sic docet citatis aliis Thomas Sanchez *lib. 7. disp. 109. num. 5.* Alij dicunt textum procedere de fœmina corrupta, non de virgine: corrupta enim, quæ initio non proclamauit, non potest postea probare facilè frigiditatem viri, si ille asserat à se etiam cognitam.

11 Verùm ego existimo in primis textum istum non loqui de causis euidenter probantibus impotentiam. Id quod manifestè deducitur. Nam cum adsint ea signa, siue ab initio proclamet, siue non, auditur, neque enim tunc licet vllo pacto cohabitano, vt diximus. Loquitur ergo textus in eo casu, quando signa sunt verosimilia tantùm, vultque, vt si proclamauerit mulier, siue virgo, siue corrupta, intra duos menses à die intentatæ computandos etiamsi vir renuat, & aliàs sint sufficientes probationes ad rectum iudicium, separentur non expectato triennio. Nam etiam *in d. cap laudabilem* decernitur, vt si antea probari, aut deprehendi impotentia possit, non expectetur triennium, quod in defectum aliarum probationum decernitur à iure. Quare ex hac parte nõ pugnant hi duo Canones. At si fœmina non proclamet, nisi post annum, aut dimidium: & vir affirmet se esse potentem, & illam cognouisse, siue ea corrupta, siue virgo, ad eius potestatem deuenere: tũc etiam, le virginem ostentare velit, non audiendam. Quid ergo tunc fieri debet? Id sanè non explicatur *in d. cap. 1.* At explicatum est *in d. cap. laudabilem*, vt decernatur, scilicet, experientiæ triennium muliere negante, & viro asserente, vt inde sufficiens desumatur probatio. Præsumit enim ius *in dict. cap. 1. de frigidis* malitiam vxoris, quæ eo tempore tacuit: atque ideo meritò ab eo tempore decernendum à iudice experimento triennij tempus. Nisi fortasse postea eam vtroque consentiente, & sufficientibus aliis adhibitis probationibus iuxta dicta, separationem postulent: tunc enim non est necessarium triennium expectare, sed standum decisioni *in cap. laudabilem*, qua de eo casu agit. In pœnam itaque taciturnitatis potior habetur ratio iuramenti viri, & ab eo tempore decernitur triennium, sicut constitutum postea per *cap. laudabilem*. Vide quàm inter se omnia cohæreant.

12 Temò quæret aliquis qua ratione assignandum, vel computandum illud triennium? Multis videtur in primis magis cum æquitate congruere, si numeretur à die intentatæ copulæ, quæ quia solet intentari, quam primum à die celebrati coniugij, idque præsumpsit Pontifex, ideo dixit computandum à die celebrati coniugij *d. cap. laudabilem*. Quod idem in maleficio dicendum est, vt colligi videtur ex *cap. fin. de frigidis*, ex eo enim constat triennium cohabitationis computari sine decreto iudicis. Quare, etiam si non defigneturà iudice, fed ante litem motam transactum sit, non est aliud triennium denuo computandum. Verùm tutior & communior sententia est, vt triennium computetur à decreto iudicis. Ab eo enim die præmittitur peccatorum confessio, & Eucharistiæ perceptio, & maior diligentia incipit adhiberi, & in re tanti momenti nulla est superflua. Vnde hanc opinionem sæpè tenuit Rota *vol. 2. conf.* Farinacij *decis.* 192. multis citat. & 226. & 1. *vol. conf. decis.* 27. & in decis. Rotæ Romanæ per Farinac. *decis.* 277. Idem etiam tenet Riccius *in praxi decis.* 339. *num.* 1. cum aliis. At nisi videretur Rotam frequenter aliter in eam sententiam, ample & eleter dictionem quam Addito Farinacij habet. *d. decis. tit. 1. conf. 9. pœnitentiam*, vt à decreto iudicis & inuncta pœnitentia computetur triennium, quando impotentia creditur esse ex maleficio, non verò quando est ex frigiditate, tunc enim à die coniugij si cohabitauerint computatur, est enim apertus textus *in d. cap laudabilem*. Illud etiam obserua cum Rota *d. decis. 126. cap. 1. & 2.* si ante iudicis decretum præcessit triennalis cohabitatio esse in arbitrio iudicis iuxtis causis concurrentibus illud ad breuius tempus reducere, proponuntur autem in ea decisione iustæ causæ. Quod etiam sæpe commissum iudicis arbitrio docet Riccius *decis. cit. num. 3.* Præterea debet esse continuum moralis quadam ratione ex *cap. fin. de frigidis*, hoc est, sicut solent coniuges cohabitare, & sibi inuicem copulari. Quod si magno temporis spatio ea cohabitatio interrumperetur, supplerì deberet. Denique addendum istud triennij tempus instaurandum, & denuo assignandum quoties Ecclesia, competens cohabitare & redire ad primum coniugem iubet. De probatione autem copulæ, quæ difficilis est, vide *decis. Rota 32. num. 1. conf.* Farinac. & eius Additionem *lit. A.* De aliis autem quæ magis in speciali ad iudicia pertinent, videatur Thom. Sanch. *lib. 7. disp. 112. &* alij, nam hi insinuasse sufficiat.

CAPVT LXVII.

Quid sentiendum de Eunuchorum coniugio iure naturali.

SVMMARIVM.

1 *Eunuchorum specie distinguuntur.*
2 *Eunuchorum ingenium ex Basilio describitur.*
3 *Eunuchorum coire potentium valida esse matrimonia, multi censuerunt.*
4 *Eorum matrimonium in ordine ad copulam nullum, esse iure naturali.*
5 *Probatur etiam ex literis Sixti V.*
6 *Eorum coniugia ad casse viuendum valida esse iure naturæ.*
Probatur ex literis Sixti, ibid. & 7.

1 EVnuchorum tres esse species docuit Paulus *lib. 6.* in hæc verba. *Erant vero faciendi multi modi. Quidam enim fiebant excisione testium, quidam veretri, etiam cum testibus qui mingebant fistula ænea, vt nunc quoque quibus ob morbum ea pars est secta: quidam fiebant tefticulorum attritione, ea verò erat puello in balneum demisso paulatim testiculos atterere, vsque dum velut dissipatu euanescerent, atque contorquere, vt vena, qua alimentum illis defert, velut nodo intercaperetur, atque ita illi tabescerent. Itaque erant eunuchi testibus excisis solis, aut etiam cum veretro & contritis, qui propterea vocabantur Thlibiæ.* Has tres eunuchorum species videtur multo ante comprehendisse Moyses *Deuteron.* 23. dum inquit. *Non intrabit eunuchus attritis vel amputatis testiculis & abscisso veretro in Ecclesiam Domini.* Inter hos autem eunuchos ij, quibus penitus virilia excisa sunt, non posse concumbere, nè tutilimum est: eos autem, quibus testes tantùm abscissi, vel attriti, coire posse dubitari non debet. Illi chatissimi puncipibus, vel quia perpetuo flore iuuentæ illorum abutebantur, & habebant in delicijs, vnde & vænibant magno pretio, vt apparet ex 27. §. & *si puerum D. ad l. Aquiliam. & l. 1. C. de commu rerum alienat.* Quintilianus in declamat. *Mango iratus pretium excisſæ virilitatæ producit.* Idem lib. 5. inst. ora. cap. 12. *Non alio medius fidius vitio dicentium, quam quo mancipiorum negotiatores formæ puerorum excisſæ virilitate lenocinantur.* Et paulo post: *libidinem inuet ipsum ipsum effœminati sexus mendacium, nunquam tamen hic continget malis moribus regnum, vt si qua fecerit pretiosiora fecerit & meliora.* Vel etiam qui eos, quibus virilia penitus abscissa, adhibeant in vxorum custodiam, vel fœminarum nobilium. Hinc locus apud Ouidium *lib. 2. amorum elegia 3.*

Hei mihi quod domina, neque vir neque fœmina seruat.
Mutua

Mutua nec Veneris gaudia nosse potest.

& infrà.

Ista mares tractent: tu spes depone viriles.

Sunt tibi cum domina signa ferenda tua.

2 Hi verò, quibus tantùm eunuchi testes vel attriti, charissimi fœminis, optati valdè, cùm eos nactæ sint ad libidinem procliviores, & fatiandæ veneri ideo aptiores, quia cùm semen non emittant, semel armati non ita citò deponunt arma, & dissimilandæ illarum turpitudini conuenientiores, cùm cœpere se non posse certò sciant. Hinc multa apud Martialem & Lucianum in eunuchos dicteria & sales. Sed mihi satis fuerit testimonium elegantissimum Basilij *lib. de vera virginitate*, ex quo ista, quæ diximus, confirmantur, & explicatur eunuchorum ingenium. Cùm ergo de his, qui vnà cum testibus abscederunt quoque genitalia locutus esset, subiungit. *Nam qui ad virilitatis annos cum genitalibus iam per ætatem ad coitum idoneis peruecti solos postea testes abscindunt, eos aiunt acrius atque ardentius inflammari libidine, & ad concubitum impatientissimè ferri. Neque id solum verum tuto iam vt sibi videtur, violare quæcumque potuerint. Aunt enim abscissis inferius testibus qui a lumbis ac renibus reliquo genitali membro semen administrant oppilari statim superiores poros, feruente verò in renibus obscœna libidine, atque ita semel exspumante inflammari quidem ad id emittendum virum: cumque feruens in intimis id effundere nequeat, eo quod sibi ad concumbendu referuandi, armari, atque ad actu profsilire nefarium. Ita abscissionem testium illecebram ad fallendum mulierem astutè machinans, impudicitiæ illis iam flagitiosissimæ miscetur. Nam is quidem qui naturalia integra habet instrumenta concubitus, excipientibus superne patris testibus semen illudque fundentibus, emisso iam semine alleuiatus concupiscentiæ flagrantis remittit ardorem. Is autem qui non habet vnde quod intrinseus prurit, euacuat, vix extinguit libidinis æstum, quo ad vt ferunt, huiusce rabiem satigatio soluat. Attestantur his, qua dicimus non solum naturæ ratio, verum & plurima ætatis nostræ documenta, sicuti quod à fœmine reuerentiæ viro, camisicque, ac viro meritis ornato reuerentè adducimus. Audebat enim confessam sibi esse mulierem eunuchum, cui illa à Domino, suue à viro suo credita fuerat, quasi virum impudicè sibi commisceri solitum, præsumebatque, vt ait, actum turpitudinis ipsa sua insacunditate, ac seminis priuatione facturis. Neque hic solus, sed alius quoque nobis vnanimis haud quaquam facilè mentiri solitus, retulit virginem quandam Ecclesiæ canonicam sibi cum esulatu nuntiasse, quod in cubiculo ipsius eunuchus fuerit, qui illam vitioso complexu retur affectu, totusque toti effusus, cum non haberet quo posset concupiscentiæ suæ satisfacere, dentibus trebatur, ardenter in carne concubitus rabiem morsu indicans. Atque ob eam, quam diximus abscissionis illecebram, quod ignara & imprudens rei esset, tentatione implicatam virginem.* Et inferiùs similitudine bonis elegantissima in medium producta subiungit. *Quocirca & ipse se ad actum faditatis similiter formans amorem spirat incredibilemque vesaniam, imò & ad coitum feruens, etsi ea parte non violet, fœmine turbulentus incumbens, ipse tamen ac si corruperit, satisfecerit que cupidini, ita sceleris imagine affectus est.* Hactenus Basilius, videndus idem Magnus Basilius *libr. de instit. monachorum, cap. 4. & epist. 87.* vbi graphicè depingit eunuchorum mores.

3 De his ergo eunuchis, qui coeundi facultate non carent, valdè olim dubium fuit, an possent valida inire conjugia, non solùm vt castè viuerent, sed etiam vt fœminis copularentur. Affirmarunt quidam ex Theologis, inter quos videtur esse Medina *loco citato*, iuxta quam opinionem, quæ vulgò probabilis habebatur, in nostra Hispania, quàm plura celebrata sunt eunuchorum matrimonia vtroque teste carentium, donec superioribus annis Sixti V. auctoritate separati sunt, & in posterum nubere quomodocumque prohibiti. Alijsex Scholasticis negarunt, sed vtrique indistinctè. Neque enim secernunt matrimonium istorum ad castè viuendum tantùm celebratum à coniugio cum consensu in copulam: nec distinguunt satis quod iure naturæ spectato, quid Ecclesiastico dicendum sit. Itaque nos breuiter, certiusque & enucleatiùs quàm alij, his duobus capitibus explicemus: quod attinet ad istorum coniugia iuxta naturæ ius in sito absolemus: quod verò ad ciuile & Ecclesiasticum attinet, asseremus in sequenti.

4 In primis igitur istorum eunuchorum coniugia vtroque tefte carentium cum implicito vel explicito consensu copulæ inualida esse, semperque fuisse iuxta naturæ leges, multi tam certum est, quam quod certissimum: nec licet de hoc quamlùm ego iudico vlli dubitare catholico, nisi Pontificis auctoritati refragari velit. Ostendo breuiter. Quia consensus in copulam ideo in matrimonio licet, quia ordinatur ad prolem, vnde & effusio illa debet esse verisimilis, quamuis aliquo accidenti sit forsan infœcundum. In huiusmodi autem Eunuchorum connubio congressus vacuus & inanis est, nec solùm ob accidens aliquod in prolem ordinari non potest: sed quia verum semen non emittunt, neque iaculantur, fed forsan elabitur humor aliquis quem specie diuersum à semine indubium est. Non ergo licet illis iure naturæ matrimonium in ordine ad copulam ad prolis bonum minimè ordinabilem. *Carnalis certè, vel inuenilis incontinentia*, inquit Augustinus libro de bono coniugatorum cap. 3. *Etiam si vitiosa est, ad propagandæ prolis redigitur honestatem, vt ex malo libidinis aliquid boni faciat copulatio coniugalis. Deinde quia reprimitur & quodammodo verecundius æstuat concupiscentia carnis, quam temperat parentalis effectus. Intercedit enim quadam grauitas feruitida voluptatis, cum in eo ipso quod sibi vir & mulier adhærescunt pater & mater esse meditantur.*

5 Hinc optima ratione desumpta Sixtus V. Eunuchum coniugia iam contracta irrita fuisse, & nulla declarari iussit. Itaque non dissoluit matrimonium antea validum: fed declaruit nullum fuisse à principio eiusmodi coniugium. Vnde iudices, quibus Breuis eius executio commissa est, fœminis nubendi liberam facultatem fecerunt, quia illos non ad castè viuendum contraxisse constabat. Quod efficaci argumento est ad infirmitatem matrimonij istorū secundùm ius naturæ comprobandam.

6 Deinde horum Eunuchorum coniugia, si ad castè viuendum celebrentur, valida esse spectato tantùm iure naturali, verum existimamus, sicut de primo impotentium genere dicebamus supra: eadem enim ratio vtrumque planè demonstrat. Atque id quod dicimus non obscurè demonstrant verba Sixti V. quæ profero. Cùm illi proposium esset ab Hispanarum Nuntio dubium de his Eunuchorum coniugijs, & linbus, quæ ea de re quotidiè suboriebantur, respondet. *Nos igitur attendentes, quod secundum Canonicas sanctiones, & naturæ rationem, qui frigidi sunt impotentes idem minime apti ad contrahenda matrimonia reputantur: quodque prædicti Eunuchi aut spadones, quas tanquam vxores habere non possunt, eas dem habere vt sorores nolunt: quia experientia docet tam ipsos dum fe potentes ad coeundem iactitant, quam mulieres qua eis nubunt non vt castè viuant, sed vt carnaliter inuicem coniungantur, prauæ & libidinosæ intentione sub prætextu matrimonij turpes huiusmodi coniunctiones affectare: qua cum publici scandali occasionem præbeant, & in animarum damnationem tendant, sunt ab Ecclesiæ Dei prorsus exterminanda. Et insuper considerantes, quod ex spadonum coniugijs nulla vtilitas prouenit, &c.* In quibus verbis manifestè dicit Pontifex, fe ideo moueri ad prohibenda in posterum huiusmodi coniugia, quia Eunuchi eas, quas vt vxores habere non possunt, vt sorores habere nolunt, cum non contraxerint ad castè viuendum, sed fœminis turpè commisceantur. Sequitur ergo ex natura rei matrimonium istorum esse validum. Amplusque expendendum est, cùm dixisset Pontifex eorum, qui frigidi sunt matrimonia secundùm Canonicas sanctiones & naturæ rationem nulla reputari, rationem huius reddit in sequentibus illis verbis, *Quod neque eas habeant vt sorores*, cùm consitet non ad castè viuendum copulatos, erat; necessaria hæc causæ reddidio, quia manifestum est iuxta Sacros Canones impotentiū priora generis

coniugia ad castè viuendum celebrata, & vt eas, quas vxores habere non possunt, habeant vt sorores, esse valida atque firma. Itaque ea quæ ad castè viuendum non sunt, & secundum naturæ rationem & Sacros Canones irrita omnino fiunt. Igitur ea ratione, quæ diximus, valida sunt spectato naturæ iure.

7 Præterea, cùm Sixtus decerneret de matrimonijs iam contractis quid faciendum esset, hæc præcipit. *Eos etiam, qui sic iam de facto contraxerunt, si apparet eos non vt caste simul viuant contraxisse, sed actibus carnalibus operam dare, simul vt in vno & eodem lecto dormire conuincantur, similiter separari curet.* Separandi autem verbo non tantùm significat, vt quoad habitationem separentur, aliquo remanente vinculo, sed vt contracta matrimonia declarentur irrita & à principio nulla, vt constat ex his, quæ paulo ante præcedentes, & reuera ita declaratum est ab huius causæ iudicibus, qui & Nuntium Apostolicum & Sixtum consuluerunt, vt à multis eorum certò cognouimus. Si ergo probarentur ad castè viuendum contraxisse, nec actibus carnalibus dare operam, nec separarentur, nec eorum contractus declararetur nullus. Adde enim, cùm paulo superius Pontifex locutus esset de matrimonijs in posterum contrahendis, diuisteque eos ad quomodocumque contrahendum inhabiles fore, & similiter vniuersè protulisset etiam eorum, qui contraxerant, matrimonia declaranda nulla, quasi restringens eam vniuersalem propositionem, & explicans, de quibus matrimonijs iam contractis loqueretur, distinguit de his, qui ad castè viuendum cõtraxerant: ac de his non vult suam constitutionem intelligi, nec morem in hoc antiquum Ecclesiæ reprehendit. Quibus rectè perpensis manifestè colligitur hæc eunuchorum coniugia ad castè viuendum spectato solo naturæ iure valere. Nec video quid contra sententiam istam opponi possit, præter ea quæ adduximus supra pro opinione Bonauenturæ de pluto impotentium genere.

CAPVT LXVIII.

Quid disponant iura de Eunuchorum coniugiis?

SVMMARIVM.

1 *Eunuchismum esse impedimentum ad quouis modo contrahendum à tempore Sixti V.*
2 *Quid de eorum matrimonijs dicendum sit Iure ciuili.*
3 *Noua & contingens difficultas proponitur & explicatur de quodam spadonum genere.*

1 QVamuis eunuchorum matrimonia ad castè viuendum celebrata iure naturæ non sint irrita, & iuxta antiquos Canones valida essent atque firma, vt supra de prioris generis impotentium coniugio probatum est, attamen à tempore Sixti V. eunuchi omnes inhabiles pronuntiati sunt ad quomodocumque contrahendum, hoc est, siue in ordine ad copulam, vel vt castè viuant. Idque duplici ratione, quam expressit Pontifex, verbis adductis cap. præcedenti, & quia hunusmodi matrimonia nullius sunt vtilitatis in Ecclesia, & quia, vt experientia compertum est, non eo est ingenio eunuchorum grex, vt ad castè viuendum contrahant matrimonia. Id quod satis confirmant verba Basilij, vt interim omittam plures alios, qui idem confuerunt. Eunuchissimus ergo de inceps est impedimentum iure positiuo introductum, impediens & dirimens matrimonia, etiamsi ad castè viuendum contrahantur. Verba Sixti sunt post illa, quæ cap. præcedenti retulimus: *Commutimus fraternitati tuæ & mandamus, vt coniugia per dictos, aut alios quoscumque eunuchos, & spadones vtroque tefle exarentes cum quibuslibet mulieribus prædictum defectum sine ignorantibus, sine etiam scientibus contrahi prohibeas, eosque ad matrimonia quomodocumque contrahenda inhabiles auctoritate nobis à declares. Nota auctoritate Pontificia dici redditos inhabiles ad quomodocumque contrahendum, non naturaliure, & tam locorum ordinarios, ne huiusmodi coniunctiones de cætere fieri quoquomodo permittant interdicat, quam eos etiã qui sic de facto contraxerunt, separari curet, & matrimonia ipsa sic de facto contracta nulla, irrita & innalida esse arcernat. Eos etiam qui sic iam de facto contraxerunt,* &c.

2 Vt quid Iure Ciuili de istis coniugijs statutum sit, breuiter pertingamus, aut delibemus, distinguendæ sunt voces. Eunuchorum appellationem latiùs aliquando porrigi, vt ad omnes spadonum species pertineat, probat Brissonius *lib. de verb. sing. v. Eunuchus*. In promptuque est illud Matth. 19. *Sunt eunuchi, qui de matris vtero sic, nati sunt, & sunt eunuchi qui facti sunt eunuchi ab hominibus, & sunt eunuchi, qui seipsos castrauerunt propter regnum Cælorum*. Prior eunuchi appellatio naturæ lusibus, & impotentes comprehendit. Spadonum etiam, sæpe generatis appellatio est, eaq; tam hi, qui natura spadones sunt, item thlibiæ, thlasiæ, castrati, sed etsi quod aliud genus spadonum est, continetur *l. 128. de verb. significat. l. 4. §. contendimus D. ad l. Cornel. de sicariis*. Mamertinus in panegyrico, *nec fœminas tantum fecl spadones quosque, quos quasi consortio generis humani extortos ab vtroque sexu, aut natura origo, aut corporis clades separat*. Ex Sixtus in suis literis, cùm agat de vtroque teste carentibus, eunuchos & spadones appellat, quod monuerim, ne aliquibus minus lynceis tenebræ offundantur. Quamuis autem hæc interdum ita se habeant, tamè spadones nonnunquam à castratis separantur, *§. sed & illud, Inſtit. de adoption. lib. 6. in fine, & lib. 7. D. de aditione edicti*, & apud Lucianum in eunucho, eunuchorum condito, quàm spadonum vilior habetur, quod spadones aliquando virile aliquid experti fuerint. Vnde proprie aut specialiter spadones sunt, qui valetudine aliqua præpeditu, aut vitio corporali liberis operam dare non possunt, *l. 2. & l. 4. §. vltimo, D. de adoptionib.* Itaque vt rectè ex iure colligit Brissonius, spado specialiter appellatur, cui sterilitas, morbus, vitium ve corporis impedimento est, quominus generare possit, non item is, cui necessaria ad generandum pars corporis deest, sicut & furculi, qui nihil attulerunt, spadones ab agricolis appellari docet Columella *libr. 3. cap. 10*. Eunuchi verò propriè appellantur castrati, seu quibus vilitas excisa est, quos eo ambitu verborum designauit Lucanus *lib. 10*.

Nec non infelix ferro mollita iuuentus.
Atque exscisa virum.

l. 1. & 2. C. de eunuchis, & l. 5. C. qui testamenta facere possunt. Inter hos ergo spadones & eunuchos specialiter dictos, siue castratos, hoc est discriminis in iure, quo I spadonibus secundum iura ciuilia nubere licebat, castratis verò, siue his, quibus genitalia abscissa erant, non item, *l. si seruus §. fin. D. de iure dot.* Spado quoque potest matrimonij causa manumittere, non verò castratus *l. 14. §. fin. D. de manum. vin.* spadoni licebat posthumum hæredem scribere, quoniam nec ætas, nec sterilitas ei rei impedimento erat: castratus verò secus *l. 6. §. spadonem D. de liberis & posthumis*. Is etiam qui generare non possunt, quales sunt spadones, adoptare possunt, *§. sed & illud, Instit. de adoptionibus*. Itaque castratus, siue eunuchi etiam ciuilibus legibus à matrimonio repelluntur, spadonum, de quibus locuti sumus, matrimonia licebant in iure ciuili: cùm tamen ea tantum, quæ ad castè viuendum contrahuntur, valida censenda sint ex iure naturæ & Ecclesiastico.

3 Sed cùm per Sepulueidam hoc anno transitem, quidam amicus medicinæ professor & eximie doctus eam mihi quæstionem decidendam proponit, quæ eo anno in tribunali Ecclesiastico Segouiensi controuersa fuerat. Quidam vtroque teste læsus fuit, vocatur chirurgus, qui vnum testem amisit, cumque alium etiam vellet auellere, prohibuere parentes. Ille intra corpus recondit, neque intestinorũ defectui pateret via. Nasciuntur pilibarbaque. Postea procedente tempore voluit contrahere ma-

re matrimonium. Disceptatur in tribunali Ecclesiastico an sit habilis ad coniugium, vel excludendus propter literas Sixti V. de quibus hactenus dictum est. Huic autem quæstioni propositæ statim respondi extra dubium mihi videri illum habilem esse contrahendo matrimonio. Cumque ratio ex me quæreretur; eam statim reddidi, quia Sixtus eos tantùm eunuchos inhabiles esse ait qui utroque teste careret. Hic verò non caret utroque teste. Neque qui remanstit attritus fuit, sed intra viscera reconditus. Non ergo inter eos computandus est, quos Sixtus inhabiles reddidit. Rem etiam maturè considerans inueni ratione quoque medica fulcriri posse. Quia testis ille intra corpus reconditus non ideo factus est inhabilis aut elaborationi seminis, aut emissioni. Ergò perinde ille habilis est, ac si vnus testiculus pendens remanssset, & integer in suo statu naturali. Antecedens probo. Et in primis non esse inhabilem testem elaborando semini, quia ex eo quod intra corpus recondatur, non habet qualitates conseruationi contrarias, sed similes; cùm testis qualitates sint calditas & humiditas: conseruatio autem fit à similibus. Id ipsum etiam conuincit quod fœminei testes sint etiam intra corpus recluſi. Imò eadem cum viro genitalia habere fœminam positione, tantùm ac magnitudine differentia, tam pridem docuit Galenus *lib. 2. de semine*, his verbis: *Est enim proportio maxima inter genitalia masculi & fœminæ. Omnia siquidem genitalia membra tum masculus, tum fœmina habere eadem videntur, positione tantum & magnitudine differentia. Quin & vasa testes nutrientia vtrique sexui ex eisdem venis & arteriis procedunt*, &c. Quod ergo intra corpus testes collocentur, nihil obest naturali eotum conseruationi & temperamento, & ex consequenti neque veri seminis elaborationi. Sed neque situs ille obstat effusioni seminis geniti ab eo testiculo, quod quidem sanè constabit legenti Galenum *lib. 1. de semine*, vbi non recta via, sed per ambages, & flexuosos meatus semen & elaborari, & defcendere in pudendum facilè comperiet. Audiui autem pro hac sententia iudicatum esse in Tribunali Segouiensi. Eadem facti species sæpè occurret in hoc Episcopatu Salmantino, multis enim vtroque teste læsis eadem curatio frequenter adhibetur, ideò huius quæstionis mentionem facere decreui, vt tam Ecclesiastici iudices, quam medici rem istam maturè considerent. Quod si nullus ex his, quibus ea curatio adhibetur, filios suscepit, parum interest, si verum semen emittitur, barba, pilisque non flaccidis, sed virentibus ornati sunt: neque enim generandi potentia requiritur ad matrimonij valorem, sed coeundi, & verè seminandi, vt supra me dixisse memini. Et de his hactenus.

CAPVT LXIX.

De impedimento raptus.

SVMMARIVM.

1 *Quid sit raptus explicatur.*
2 *Proponitur quid explicandum.*
3 *Tria distinguuntur tempora, & quid ab Apostolorum temporibus.*
4 *Varietatem etiam eo tempore extitisse.*
5 *Quid iure Tridentini.*
6 *Limitationes duæ eius decreti.*
7 *Pœna in raptores lata, & num. 8.*

1 RAptus communi, certàque definitione dicitur, *violenta extractio è domo parentum*. Ex quo fit eum, qui vim non infert, sed vel precibus illam extrahit è domo parentum, vel quia illa iam consensit in matrimonium, raptorem non dici, neque raptorum pœnis subiacere. Id quod constat ex Concilio Romano sub Zacharia *cap. 4.* vbi excommunicatur raptor, *nisi*, inquit, *eam desponsatam habuerit*, & aperte Lucius III. ad Burgensem Episcopum, *Respondemus, quod cùm ibi raptus dicatur admitti, vbi nihil antea de nuptijs agitur, ille raptor dici non debet, cùm habuerit mulieris assensum, & priùs eam desponsauerit, quam cognouerit, licet parentes reclamarent, à quibus eam dicitur rapuisse*. Raptus enim sine violentia non est, § *item lex, Instit. de public. iudic.*

2 Verùm, vt ea, quæ de hoc impedimento ius Canonicum statuit, distinctè percipiantur, more nostro diuisis temporibus & fœculis quid de hoc Ecclesia decreuit proponamus, illud interim repetentes, quod sæpè supra notauimus, in ius magnas partes Episcoporum fuisse, & in his impedimentis multa ordinasse, & reuocasse, prout expedire iudicabant.

3 Igitur circa hoc impedimentum tria tempora obseruo. Primum ab initio nascentis Ecclesiæ, & Apostolorum fœculo vsque ad Tridentinum. Secundum intermedium quoddam ante tempora Innocentij III. vltimum à Tridentino. Dico igitur à primis Ecclesiæ temporibus vsque ad Tridentinum, vt plurimùm obseruata lege, raptum non alia ratione fuisse impedimentum Ecclesiasticum, nisi quatenus, vel quandiu consensus raptæ deerat. Cumque consensus iure naturali ad matrimonium requiratur, exinde efficitur, non alia ratione dirimi ille matrimonium, nisi quia vis illata ac consensus coactus dirimit matrimonium, de quo tam supra *lib. 4.* Atque adeo iure naturali dirempta matrimonia per raptum: si enim puella etiam in potestate raptoris consistens, & quandocumque consentiret, tenebat matrimonium. Id constat ex Apostolorum *Canon 66.* quo non aliam permittitur duci ere, nisi raptam, etiamsi pauper sit, & colligitur ex Aurelianensi I. *Canon. 4.* vbi indicatur matrimonium cum raptore valere, si puella raptori consenserit, quamuis restituti patri iubeatur, & raptor ille addici in seruitutem, aut pretio se redimere. Idem colligo ex Concilio Meldensi *cap. 64.* quibus insinuatur valere matrimonium etiam in potestate raptorum, & *cap. 65.* vbi præcipitur, vt si qui raptores nondum nupsissent raptis tempore illius constitutionis, se parentur, & patri filiæ restituerentur primùm, & postea nuberent de consensu patrum. Idem indicat Nicolaus I. *epist. 30.* Innocentius III. idem apertissimè statuit *cap. fin. de raptoribus*. Id quod vsque ad Tridentinum pro lege vniuersali fuit.

4 Dixi quidem ad ab Apostolorum temporibus vt plurimùm obseruatum, quia inter hæc annorum spatia apud quasdam Ecclesias nonnullis Episcopis in Concilijs decernentibus, raptus impedimentum fuit ad quouis modo ineundum coniugium, tam etiam rapia, etiamsi redderetur potestati parentum, quàm cum alijs. Vtrumque disce clarissimè ex Canonibus, quos subijciam. Meldensi *Can. 66.* statuit vt in posterum raptor sine spe coniugij perpetuò maneat. At Synodus Regiatiena sub Leone IV. Canon. 10. *Quæ verò vel vidua vel adhuc sponsa non fuerunt, & absque ipsarum & parentum voluntate rapiuntur, nihilominus vel parentibus, vel propinquis restituantur, & alijs si voluerint nubant: nam ipsorum à quibus rapta sunt legitima demum vxoris nullatenus esse possunt*. Et Concilium Cabilonense, habetur *cap. de puellis 36 quæst. 2.* ibi, *iuxta Canonicam auctoritatem ad coniugia legitima raptores sibi vendicare nullatenus possint; & cap. fin. eadem quæstion.* quod citatur ex Aquisgranensi Concilio, *eas*, inquit, *nullatenus habeant, vxores, quamuis in postmodum conueniat, aut eas docuerint, vel nuptialiter cum consensu parentum suorum acceperint*. Verùm ea, quæ his canonibus statuta sunt, priuatæ quædam leges fuerunt ab his, apud quos celebrabantur Concilia, seruatæ, cùm penes ipsos ea potestas tunc esset constituendi impedimenta. Præualuit antiqua lex denuò confirmata auctoritate Innocentij III. *in d. c. fin. de raptoribus*.

5 Tertiò denique nouissimo iure Concilij Tridentini *sess. 24. c. 6.* Raptus cœpit etiam esse impedimentum Ecclesiasticum: antea enim vt dixi dirimebat naturali iure tandiu, quàdiu voluntas raptæ & consensus deerat. In eo enim capite hæc dicitur: *Irritum fecit esse matrimonium, quàdiu rapta in potestate raptoris fuerit secus tamen si ab eo separata, & in loco tuto ac libero constituta eum habere voluerit.*

Digitized by Google

6 Circa quod decretum duo breuiter obseruanda. Primum tanùm habere locum in his locis, in quibus receptum est Concilium Tridentinum, aliàs seruandum quod antiquo iure statutum *in dict. cap. fin. de Raptoribus*. Alterum est id decretum tanùm intelligendum esse de raptoribus, nec extendendum ad raptrices fœminas, vt notat Speculum *in Append. ad articulum* 32. 1. *part.* difficile enim ius præsumit virga eam inferri violentiam. Quamuis si reuera esset etiam inuenì illata vis, matrimonium esset nullum iure naturali ob consensum coactum.

7 Verùm aduersùs raptores multæ editæ leges Ecclesiasticæ, quæ variis adhibitæ pœnis illos deterrere conabantur. Potissima excommunicatio fuit à primis Ecclesiæ temporibus Apostolorum *cap.* 66. Chalcedonense *act.* 11. *Canon.* 27. cùm consentientibus & adiuuantibus, etsi clerici, deponi iubentur, Symmachus *epist.* 5. Aurelianense IV. *cap.* 12. VI. Synod. *cap.* 92. Romanum I. sub Gregorio II. *cap.* 10. 11. Romanum sub Zacharia *cap.* 7. Parisiense I. *cap.* 6. & habetur *cap. de puellis* 36. *quæst.* 2. Regiaticinum sub Leone IV. *cap.* 10. Nicolaus I. *epist.* 30. VVormatiense *cap.* 77. idem repetit, quod Chalcedonensis Canon statuerat. Metense *cap.* 7. Meldense *cap.* 68. Meldense *cap.* 7. & Alexander III. *in Append.* Lateran. *par.* 6. *cap.* 4. & nouissimè Tridentinum *loco citat.*

8 Sed & præterea raptor vendì habetur & in seruum patri puellæ, aut se redimere pretio conceditur, & hoc si ad Ecclesiam confugerit in Concilio Antelianensi I. *cap.* 4. Filij ex raptu ante coniugium suscepti inhabiles sunt ad dignitatem Ecclesiasticam, & etiamsi postea ex coniugio nascantur, inhabiles esse volunt ad sacros ordines. Meldense *cap.* 64. & raptores sine spe coniugij remanere. Et denique Tridentinum præter excommunicationem alias addit pœnas in raptorem, & dantes consilium, auxilium, & fauorem. Decernit enim eos perpetuò infames, & omnium dignitatum incapaces; clericos de proprio gradu decidere; & vt raptor insuper teneatur raptam, siue duxerit, siue non duxerit, decenter dotare iudicis arbitrio. Quæ tamen pœna locum non habet ante ipsius iudicis sententiam, vt constat ex verbis & tenore decreti. Ac de his hactenus.

¶

LIBER OCTAVVS DE DISPENSATIONIBVS.

VALDE frequens in praxi huiusmodi argumentum est, & circa quod passim plures difficultates occurrunt. Sed cùm in dispensatione interueniant & potestas dispensandi, & causa dispensationis, & qui dispensationem impetrat, & præterea etiam contingere possit, vt semel impetrata dispensatio expiret: ideo agemus primò *de his, quibus competit dispensandi potestas:* secundò *de causis, quæ ad iustam & validam dispensationem requiruntur.* Tertiò *de defectu ex parte impetrantis, siue quia veritatem reticeat, vel falsitatem exprimat, vel mandatum ad impetrandum non habeat.* Quartò loco *explicabo quibus modis extingui, vel cessare, aut expirare dispensatio possit. Ac denique nonnulla alia circa dispensationis interpretationem & formulas dicemus. Quibus complectemur omnia, quæ ad dispensationis materiam pertinent tam in genere, quàm in specie, vt semel ea, quæ de hoc argumento ad alias etiam materias pertinent, absoluamus. Eò enim doctrina gratior lectori est, quo videt plura in specie coniuncta, quæ in diuersis materiis ex illa deciduntur: & breuiter omnia non tam disputando, quàm docendo, & probando, ne crescat hic liber in immensum.*

CAPVT I.

Explicatur definitio dispensationis.

SVMMARIVM.

1 *Variæ acceptiones dispensationis.*
2 *Variæ definitiones dispensationis.*
3 *Vera definitio.*
4 *Differre ab interpretatione.*
5 *Differre à permissione, simplici licentia, & absolutione, & abrogatione, & priuilegio.*
6 *Comprehendi omnem dispensationem ea definitione.*

1 DISPENSATIONIS nomine significari solere distributionem, certum est: idque non solùm in sacris literis Lucæ 12. *Quis putas est fidelis dispensator?* & apud Paulum, *Dispensatores mysteriorum Dei*, & alibi sæpe: sed etiam in iure Ciuil. *l. 62. D. de solut. & l. 166. & l. 203. de verb. signif. & l. 1. C. si aduersus fiscum*, & in iure Canonico *c. dispensatio 43. dist. & in extrauaganti prigenitus, de pœnit. & rem.* Indulgentiarum distributio, dispensatio vocatur. Attamen, quod ad præsens instituum attinet, ea vox applicata est ad significandum actum, quo quis ab obligatione legis eximitur: sed cum variis modis legis obligatio tolli possit, derogatione, abrogatione, interpretatione, ab illis, si propriè & strictè sumatur, dispensatio differt, vt statim perstringemus breuiter, quia de eo alij latissimè.

2 Definiri autem dispensatio sic solet: *Est relaxatio iuris communis cum causæ cognitione facta ab eo, qui ius vel potestatem habet*: quam definitionem tradidisse videtur Panormitanus *in c. 1. de Schismat. n. 4.* Nauarrus *in sum. pr. alud. 9. num. 15.* & alij. Sed cum vera dispensatio sine causæ cognitione dari possit, vt dicam postea, probari ea definitio non debet. Itaque reijcit eam particulam tandè Panormitanus suprà citatus, Bartolus *consil. 28. volum. 2.* Decius *in cap. si clerici, §. de adulteris, de iudicijs* & alij, quos infra referemus, cum sermo erit de necessitate causæ ad dispensationem & eius valorem.

3 Communis ergò dispensationis definitio est. *Dispensatio est iuris alicuius relaxatio.* Quam definitionem tradunt Doctores citati *num. 2.* quos iecimus Suarez *d. legibus, lib. 6. cap. 2.* Salas *de legibus, disput. 20. sect. 1.* Ioannes Azor, Gabriel Vasquez, & alij *locis infra citandis.* Thomas Sanchez *lib. 8. de matrimonio, disput. 2. num. 2.* addit, *ab eo, qui potestatem habet*, vt iudicet causam esse iustam dispensationis; sed sine causa. Nam id tum in ipsa ratione dispensationis includitur, quæ ù non fit ab eo, qui potestatem habet, dispensatio non est. Igitur dispensatio eximit aliquem ab obligatione alicuius legis, quæ & manet circa alios, & ipsum obligaret in eo casu, nisi princeps obligatione liberaret. Sic videtur colligi ex *cap. ipsa pietas, §. si inquirunt 23. quæst. 4.* Vbi Augustinus appellat *vtilitatem contra integritatem securitatis, & cap. necessaria rerum dispositione 1. qu. 7.* vbi Gelasius appellat *relaxationem, moderationem, temperamentum canonum paternorum*, & ex *cap. sanctæ, & cap. si qui. eadem q. 7. & c. de multa, de præbendis*, & alibi sæpe, vbi dispensatio conceditur.

4 Ex hac dispensationis definitione primò colliges dispensationem in quauis materia fit, non esse interpretationem legis, siue in casu certo, siue dubio, contra nonnullos ex Theologis, qui declarationem esse dispensationem sentiunt. Facit pro nobis in primis, quia sequeretur ex eo Pontificem in lege humana & naturali dispensare, cùm illas interpretari possit. Id autem quod sequitur, falsum esse docet communis Doctorum sententia, de qua agamus *cap. 2.* Facit etiam, quia dispensatio est actus iurisdictionis, vt dicam postea: legum autem interpretatio nequaquam, argumento textus *in §. constat autem ius nostrum, Instit. de iure naturali, vers. respondeat prudentum.* Nisi enim à Cæsare ius respondendi datum esset, eorum interpretatio nullam legis haberet vim, neque dispensationis, cum haec sine iurisdictione esse non possit. Facit præterea, quia cù adest certa causa vel probabilis, in qua deficiat lex, declarare tunc in eo casu legem deficere non solum pertinet ad eum, qui iurisdictionem habet, sed quod ad totum populum attinet, etiam ad quemuis hominem dictum, qui attenta causa potent iudicare. Denique idem exempla declarant, cum enim Pontifex v. g. dispensat cum Hispanis, vt data illa eleemosyna duorum argenteorum non teneantur lege communi prohibete in quadragesima lacticinia, planum

planum est, non interpretari tunc ea data eleemosyna, vel causa adhibita, non obligari Hispanos lege communi abstinentiæ, & in eo casu deficere legem communem comparatione illorum, sed reuera eos eximit ab obligatione legis communis: atque ita dispensationem non esse interpretationem docet Suarez *cap. cit. num.* 3. & 4. Salas *loco cit.* Gabriel Vasquez *tomo* 2. *in* 1.2. *disputat.* 178. *cap.* 2. Thomas Sanchez *lib.* 8. *de matrimonio, disputat.* 1. *num.* 1. & *lib.* 2. *sum. cap.* 17. *quæst.* 1. *in numeris citatis*.

5 Secundò infertur dispensationem differre à permissione, quia permissio stricte & propriè sumpta non aufert peccatum, neque culpam, atque adeò, neque legis obligationem: at dispensatio tollit, licet aliquando etiam latè sumpto permissionis vocabulo, soleat sic appellari dispensatio *cap. dispensationes* 1. q. 7. Differt etiam dispensatio ab absolutione; cùm propriè proferatur absolutionis nomen. Nam absolutione à peccatis, à censuris nulla relaxatur lex, quin pœnis executioni mandatur, cùm lex nibeat hominem dispositum absolui à peccatis, hominem recedentem à contumacia, & ob edientem Ecclesiæ absolui à censura, & ritibus communioni fidelium: dispensatione autem vulneratur lex. Sic glossa *in cap. cupientes*, §. *cæterùm de electione in* 6. Panormitanus *in cap. sam literis, num.* 3. *de restibus*, & Doctores citati *num. præcedenti*. Differt etiam dispensatio à simplici licentia, quo l hæc non tollit obligationem legis, sed apponit conditionem quandam, quam lex ipsa postulabat. Vt cùm lege statuitur, ne quis fiumentum extrahat sine legis licentia, cùm illa conceditur à Rege, non dicitur in sua lege dispensare. Similiter cùm quis de licentia Pontificis ingreditur monasterium sacrarum fœminarum, vel cùm monachus de licèna Prælati aliqua insumit, vel donat, non dispensu Prælatus in voto, neque in obligatione claufuræ, sed adnibet conditionem necessariam, quamque lex ipsa petit, ne scilicet vel donatio, vel ingressus in monasterium fieret sine licentia. Sic Doctores citati. Suarez *num.* 11. & Salas *loco cuato*. Differt etiam à legis abrogatione, & etiam derogatione. Abrogatur enim quod omnino tollitur, derogatur, verò, quod ex parte *l.* 1. *de verbor. signific*. Vnde cùm lex pro tota cõmunitate omnino tollitur, & non ad tempus, abrogatio dicitur: cùm verò tollitur omninò vel comparatione partis communitatis, vel cõparatione materiæ legis, si lautudinem habet, derogari dicitur, & tamen in nullo eorum euentuum dispensatio est. Suarez *num.* 12. Denique dispensatio differt à priuilegio, non quidem in eo quod priuilegium concedi possit sine causa, & dispensatio nõ possit dari sine illa, vt ex Rebuffo, Mandolio, Emanuele Rodriguez refert Thomas Sanchez *disput. cit. num.* 1. cùm valeat etiam dispensatio sine causa, vt dicam postea; sed quia priuilegium sæpè datur non contra ius commune, sed præter ius, vt cum Princeps concedit alicui posse tale legitimandi, quam ipse habet. Cùm ergò priuilegium est contra ius, ea priuata lex dispensatio dicitur iuris communis. Quando verò est præter ius, non est dispensatio, sed priuilegium propriè dictum; sic Suarez, Salas, Thomas Sanchez *locis citatis*.

6 Tertiò infertur hac definitione dispensationis comprehendi nõ solùm dispensationem in iure communi, sed etiam dispensationem in statutis municipalibus, aut priuatis. Absolutè enim dictum est, alicuius iuris relaxatio. Sequitur etiam comprehendi non solùm dispensationem iuris humani, sed etiam dispensationem obligationis voti, vel iuramenti, aut matrimonij rati, quorum obligatio est ex diuino iure vel naturali, vtsuis locis explicatum est.

Quomodo autem dispensationis verba sint interpretanda latè, an strictè dicam infra, in fine huius libri. Solent adduci variæ diuisiones dispensationi, sed res facilis, & quæ ex dicendis satis intelligetur, de illis Salas *disp. cit. sect.* 2. *de dispensat.*

* * *

CAPVT II.

Quomodo possit cadere dispensatio in his, quæ iuris naturalis sunt?

SVMMARIVM.

1 *In præcepta naturalia & diuina propriè dispensationem cadere, quidam affirmant.*
2 *Ea quæ pertinent ad ius naturale distinguuntur.*
3 *Et quæ sunt iuris diuini.*
4 *Non cadere dispensationem in ius naturale, & diuinum.*
5 *Probatur.*
6 *Non esse relictam in Ecclesiam potestatem ad eam dispensationem ostendatur.*
7 *Limitatur prædicta doctrina.*
8 *Eam tamen non esse veræ dispensationem.*
9 *An remissio voti, vel iuramenti sit propriè dispensatio.*
10 *Quo sensu dicatur per vim gentium & ciuile deirahi iuris naturalis.*
11 *Quadam soluuntur.*
12 *Quæ ratione fiat dispensatio in voto vel iuramento.*
13 *Quomodo fiat dispensatio in votis solemnibus.*
14 *Quomodo Pontifex dispenset in matrimonio rato.*
15 *Quomodo fiat dispensatio in residentia.*
16 *In impedimentis iuris naturalis nullam dispensationem dari.*
17 *Nonnulla explicantur & remittuntur.*

1 PRopriè dispensationem cadere in aliqua præcepta naturalia & diuina docuit Thomas Sanchez citatis multis Theologis, & iuris interpretibus *lib.* 8. *de matrimonio disput.* 6. *num.* 5. *& sequentibus* fundamenta, quibus innititur, quæ leuissima sunt, adducam infrà isto capite.

2 Sed pro huius explicatione obseruãdum est primò ea quæ ad ius naturale pertinent non vnius esse generis. Primum est, eorum, quæ præcipit ius naturalis independenter ab alicuius opertantis, aut exequentis consensu, vt non esse mentiendum, non fornicandũ. Huiusmodi enim obligatio nõ supponit consensum aliquẽ voluntatis operãtis, ex cuius positione consurgat obligatio non mentiendi, aut non fornicandi. Alia etiam præcipit lex naturalis, sed quę in sua obligatione præcepiua pendent à priori consensu voluntatis humanæ, quia supponunt actum voluntatis operantis, vt ea obligatio consurgat. Huiusmodi est: obligatio in voto, iuramento, matrimonio, & alio contractu: obligatio siquidem horum naturalis est; nascitur tamen supposita voluntate vouentis, iurantis, contrahentis, ita vt si ea voluntas non esset, non consurgeret. Rursus alia etiam sunt de iure naturali solùm permissiue, aut concessiue. Huiusmodi sunt contrahere matrimonium, licet enim contractò matrimonio obligatio inde nata sit iuris naturalis attamen non præcipit absolutè omnibus, & in omni casu contrahere, sed concedit, vt constat ex dictis sup. *lib.* 1. Item libertates, capuitates, & alia huiusmodi. Alia denique sunt, quæ fundamentum habent in iure naturali, licet non præcipiantur, dicuntur tamen accedere ad æquitatem naturalem, & illi conformari; quale est filium succedere patri ab intestato, æquitati enim naturali conuenientis est, vt ad illum, cui esse ipsum datum est à patre, pertineant euam bona per patrem quęsita. Cui enim patrem magis naturale est aquiri, quam filio? Vnde Papianus *in l. scripto 7. in fine D. de ædil. vi*, recte concludit, *non sic parentibus liberorum, vt liberis parentum debetur hæreditas. Parentes ad bona liberorum ratio miserationis admittit, liberos natura simul & parentum commune votum*, & *l.* 1. *eodem. & l.* 5. *de inofficioso testamento*. Id quod & expressit Paulus 2. *Corinth.* 12. *n.* 14. *non debent filij parentibus thesaurizare, sed parentes filijs*.

Deinde

3 Deinde obseruandum est eius diuinum duplex esse, positiuum & naturale. Positiuum diuinum dicimus, quod tantùm omnem est Dei ordinatione & voluntate sic præcipientis, vt lex de sacramentis recipiendis, de credendis his articulis, & alijs huiusmodi. Naturale verò diuinum est, quod positis terminis & materia, naturalis ratio dictat esse faciendum, vt posita institutione sacramentorum, naturalis ratio dictat esse sanctè tractanda, & posita institutione ministrorum Ecclesiasticorum, qui populum pascant, naturalis ratio dictat, & alendos illos, & residere debere, & posito conjugio spirituali cum sua Ecclesia, naturalis ratio exigit, vt illi seruetur fides, neque ab ea discedat.

4 His igitur obseruationibus præmissis statuo hanc certam ennuniationem. *Nulla est potestas in Ecclesia, neque ordinaria, neque delegata ad dispensandum in præceptis iuris naturalis, aut diuini naturalis, quorum obligatio est absoluta independens ab hominum consensu, iuxta sensum explicatum supra isto cap. n. 2.* Communis est Doctorum sententia, Sic ex iuris interpretibus docet Glossa *in c. sunt quidam 15. quæst. 2.* per illum textum, & sequentem; Glossa *in c. proposuit, de conclusione prebendæ.* Turrecremata in summa *lib. 1. c. 54. & 57.* Natar. *consil. 4. de dispensatio. impub. n. 16.* & simitur ex eodem *in casu quorundam, de Iudæi*, Glossa *penultima per totam.* Couar. *in regula peccatum part. 2. §. 4. n. 6. & 7. in 4. decretal. par. 2. c. 6. §. 9. n. 3.* Ex Theologis etiam innumeri, quos refert Thomas Sanchez, & non sequitur *disput. 6. cit. n. 4.* Suarez *de legibus lib. 2. cap. 14. n. 5.* Gabriel Vazquez *disp. 21. 179. cap. 2. & sequentibus.*

5 Facit autem pro hac sententia primò. Quia iuris naturalis auctor est Deus: inferior autem non potest in legem superioris dispensare, *cap. inferior, dist. 21. Clementina, in Romani, de electione.* Sed efficax probatio videri potest, qui enim dicunt dispensari posse, dicent id non fieri auctoritate humana, quæ circa legem superioris nihil posset: sed potestate à Deo tradita ad dispensandum in nonnullis casibus. Sed adhuc efficax argumentum est. In primis quia multa clamant talem potestatem non esse relictam Principibus humanis, cùm omnium mentibus fixum infideat immutabilia esse præcepta naturalia. Sic Glossa *in dict. cap. cum tanta, & in §. 1. distinct. 5.* vbi Gratianus ait ius naturale esse immutabile, quod repetit *in §. vlt. dist. 6. & §. Sed & naturalia. Insist. de iure naturali gentium, & ciuili, diuina quadam prouidetia constituta semper fixa, atque immutabilia permanent.* Vnde matertm Dionysij tyranni Siciliæ dixisse ferunt, cùm filius conatus esset illis stuprum inferre, tyrannos quidem leges posse mutare, sed iura naturalia prorsus soluere nullo modo posse, sic Mynsingerus *dict. §. n. 4.* Facit etiam textus *in Clem. Pastoralis, de re iudic.* vbi, *cum illa Imperatores tollere non liceat, quæ iuris naturalis exiit unt.* Facit etiam textus *in cap. super eo, de vsuris*, vbi super vsurarum crimine nullam posse dispensationem fieri colligit ex eo, quod illico vtriusque testamenti pagina detestetur, quò facilè ostendiuur esse contra naturales ius, cùm in testamento vetere inueniamur lex naturalis in Decalogo. Facit etiam quod iura clamant consuetudinem contra ius naturale non posse legem, aut obligationem inducere *cap. cum tanta, de consuetudine.*

6 Deinde non esse relictam huiusmodi potestatem ad dispensandum in his præceptis, de quibus loquimur, ex eo constat, quia melior Theologorum pars asserit, neque a Deo dispensabilia esse præcepta iuris naturalis absoluta, quæque non pendent ex hominum consensu tanquam ex materia obligationis. Cùm multa non sint mala quia prohibita, sed è contra, sint prohibita à Deo, quia mala. Sic contra nonnullos ex Theologis latè, & optimè docet Gabriel Vasquez *d. sput. 179. cap. 2.* Suarez *lib. 2. de legibus cap. 15.* & alij. Et explicatur breuiter, & facilè, quia inter præcepta naturalia etiam absoluta, quædam sunt, quorum obligatio reperitur in quauis circunstantia occurrenti. Ita omninò immutabilia sunt: quia in quauis, quæ ponatur, circunstantia, & in quouis euentu occurrente semper repetitur ea deformitas. Huiusmodi est deformitas mendacij, & deformitas odij Dei. Alia verò sunt, quæ ad sui obligationem exigunt peculiares circunstantias, quibus ablatis tollitur materia præcepti, & ex consequenti obligationis præcepti. Vnde ista præcepta mutabilia sunt, non quidem quia præceptum ipsum dispensatur, aut tollitur, si rectè inspiciatur, sed quia aufertur circunstantia, quæ constituebat materiam præcepti. Vnde manet actionis subtantia sine circunstantia illa. Mutatur autem vel ex voluntate Dei, vel alia ratione. Declaratur exemplis. Hominem interficere malum est, sed si is, qui alterum ad occidendi inuadat, occidatur, non est malum. Idem est si quis occidat publica auctoritate. Deest enim iam circunstantia aliqua ad malitiam necessariò requisita, scilicet, quod fiat auctoritate priuata, neque ob detensionem vitæ. Simili ratione furari malum est, sed si quis in extrema necessitate constituus aliquid ex alterius bonis sibi capiat,] vt fuæ occurrat necessitati, non est malum. Deest enim circunstantia rei alienæ inuito rationabiliter domino. In necessitatis enim extremæ casu nihil alienum est, cum sint omnia communia. Malum quoque est alterius opes, & bona inuadere. At si faciat istlu Dei, malum non est, quia tollitur circunstantia rei alienæ. Non reddere depositum, malum est; sed si furioso domino negetur, non est malum. Vnde, si aliquando Deus iussit filium innocentem occidi à parente pio & optimo, vel vt Aegyptios spoliarent Hebræi, aut vt Chananæorum fines inuaderent, & occuparent, aut Hoseæ, vt acciperet sibi mulierem fornicariam, non dispensauit in præcepto naturali non occidendi, non furandi, non fornicandi, sed abstulit materiam præcepti, nam præceptum naturale occisionem prohibet priuata auctoritate facta; prohibet etiam contrectationem rei alienæ, vel accessum ad non suam. At Abraham, Israelitis, & Hosiæ præcepit is, qui dominus est vitæ, & mortis, & omnia bonorum, quo ablata est circunstantia alienæ rei, quæ erat necessaria ad materiam præcepti, ex qua consurgebat obligatio. Qui autem ablationem hunc circunstantiæ dispensationem esse dixent, mihcrle stupidus est. Alijs cùm ea circunstantia variis, multisque modis tolli possit ab hominibus, vel occurrentibus euentibus, vt in exemplis propositis constat: ili homines, & euentus dispensare dicerentur in legem naturali, quo nihil absurdius, & à communi sensu alienum magis. Atque hac etiam ratione explicata, potest per ius gentium liue ciuile fieri aliqua mutatio ex parte materiæ iuris naturalis, ita vt ea variata cessset etiam legis naturalis obligatio. Quod quidem non est legem naturalem vaiare, sed mutare materiam, vt explicatum est. Quod varijs exemplis declarat Suarez *lib. 2. de lege c. 14. cit.* Si erga ea præcepta neque à Deo dispensabilia sint, neq; in illis dispensari potest ab humano Principe, neq; ordinaria potestate, neque delegata, & nomine Dei.

7 Verùm hæc, quæ hactenus dicta sunt, accipienda quidem, vti diximus, de præceptis absolutis iuris naturalis, quorum obligatio non pendet ex hominum consensium, tanquam ex materia. Nam ea præcepta quorum obligatio pendet ex consensu voluntatis humanæ, vel eius efficacia ad aliquid agendum, mutabilia aliquo modo, & dispensabilia sunt: non quidem directè auferendo obligationem legis naturalis, sed remissione aliqua facta ex parte materiæ, vt contingit in iuramento, & alijs similibus, sicut & inter homines remittit homo homini promissionem factá, qua remissione cessat obligatio naturalis promissionis.

8 Et quamuis Thomas Sanchez *lib. 4. sum. c. 37. n. 14.* velit in vota, & iuramenta propriè dispensationem cadere, & relaxari ius diuinum vel naturale, neque verum est, neque intelligi potest, quod ita demonstro. Quia vel tollitur, & relaxatur obligatio naturalis manente in vno voluntate vouendi, & in Deo acceptanti; & hoc non, quia est impossibile velle Deum acceptare promissionem, aut ratam manere acceptationem à Deo factá, & alias relaxari obligationem, & non manere, vt suus constat, nam positis illis extremis non potest non consurgere obligatio, neque vlla potentia impedit. Aut relaxatur ablata eius acceptatione a Deo facta, & remissa, & sic incidet in nostrum explicandi modum, scilicet, ideo cessare obligationem voti vel iuramenti, quia fit remissio eius promissionis ex parte eius, cui promissio facta est. Quem etiam explicandi modum sequuntur Suarez *loco citat. de leg. & tomo 2. de religione lib. 6.*

lib.6.de voto c.9.n.1 §.Gabriel Vazquez *disput.179.cit.c.2.* Lessius *lib.2.de iustitia cap.14.dub.12.n.94.*

9 Sed an hæc remissio voti, & iramenti obligationis, quam nos explicuimus, dici dispensatio debeat, controvertunt Doctores. Nonnulli volunt esse propriè, & in rigore dispensationem, quatenus remittitur obligatio à Deo, cui facta est promissio, aut nomine Dei. Quod quidem non tenentur, cùm tantùm mutatur circumstantia præcepti. Sic Gabriel Vazquez *disput.179.c.3. in fine.* At Suarez *de leg.l.2.c.14.n.1* cùm Bologneto existimat, si propriè, & in rigore loquamur, hanc non esse dispensationem iuris: sed tantùm appellari dispensationem, quia sit per quandâ remissionem, quare potùs videri relaxationem, vel dispensationem facti, non iuris. Atque in hunc loquendi modum inclinat animus magis, vt in rigore non sit dispensatio, licet communiter à Doctoribus ita voceiur. Idque ostendo, tum quia cum priuatus homo promittenti remittit fidem datam, dispensare cum illo dicereiur, quod, licet admittat Gabriel Vazquez *loco cit.* tamen satis impropria locutio est, & contra communem vsum: tum etiam quia talis potius esset abrogatio quam dispensatio, cùm in totû à voluntate vel promittentis auferrur obligatio; tum etiam quia potiùs accedit ad naturam absolutionis, quam dispensationis: tum denique quia sicut mutata circumstantia diximus suprà *num.6.* tolli materiam præcepti, & eius obligationem, ita etiam obligatio voti aut promissionis requirit circumstantiam necessariam acceptationem eius, cui fit promissio, qua circunstatia ablata cessat etiam obligatio inde consurgens. Quare, nisi ob stiret communis omnii sensus, ego eodem modo loquerer de omnibus præceptis, & obligationibus naturalibus, scilicet, mutationem circunstantiæ tolli obligationæ præcepti, non per dispensationem, sed quia mutatur materia præcepti, vnde consurgit obligatio. Sed non recedamus à communi modo loquendi, qui ideò hanc dispensationem vocat, quia in his promissionibus, & contractibus obligatio illa pendet ex consensu hominum, & ex illo nascitur, & remitti fides data potest; neque enim nouum est ab aduentûs aliquid nominare, sicuti matrimonium solet significari sponsalium vocabulo, vt dixi suprà *lib.1.cap.1.*

10 Ex his quæ dicta sunt, multa facilè colligemus, quibus Thomas Sanchez, & alij inducebantur, vt crederent dispensare proprie posse in lege naturali, & diuina. Hinc etiam constat primò, quo sensu nonnulla iura ciuilia dicât per ius gentium, vel ciuile detractum esse iure naturali, *Imanumissiones,& Iuscivile,D.de iustitia, & iure, & in §.ius autem,Instituta de iure naturali,& §.seruitus,Institut. de iure person.* ibi, *contra naturam.* Cùm enim multa dicantur ad ius naturale pertinere, non quia præcipiat ius naturale, sed tantùm quia permittat, vel concedat, vel illi conformia sint, aut in eo fundamentum habeant, vt explicui suprà *lib.1. n.2.* ideò multa dicuntur in iure ciuili aut gentium introducta contra eiusmodi ius naturale vel permittens tantùm. Sic communitas rerum iuris naturalis esse dicitur §. *quadam enim naturali iure, Instituta de rerum diuisione,* & diuisio rerum ab hominibus introducta, *cap. ius naturale distinct.1.& cap.quia iure, distinct.8.* & *cap.dilectissimis 12.quæst. 1.* dicitur rerum diuisio per iniquitatem introduct. Similiter etiam libertas, quæ iure naturali hominibus conuenire dicitur, tamen per ius gentium, quo captiuitates, & seruitutes introductæ sunt, auferrur *dict.l. manumissiones,& l.libertas D.de statu liberi,* & §. *ius autem, Inst. de iure naturali.* Quamuis enim natura dederit hominibus libertatem, & ideo iuris naturæ esse dicatur, quòd à natura omnes homines liberi nascebantur; *Institut.de libertinis,in principio,* attamen non prohibuit libertatem alienari vel tolli, cùm ipsum hominem sui iuris constituerit. Hinc etiam quamuis iure naturæ sit, ne quis locupleteiur cum alterius iactura, & incommodo *l. nam hoc natura D. de condict.indeb.& l.iure natura, D.de regul. iuris,* tamen contra hoc ius vsucapio est introducta damno quidem domini, bono vero Reipub. cui ea quæ sunt falutaria, iusta, & legitima præ cæteris habentur, vt ait Cæus *l.1.D.de vsurpat.& vsucap.* Non enim naturalis lex ita quemque dominum rei suæ esse voluit, vt non posset potestate reipublicæ iusta de causa dominium mutari. Hinc etiam modus, & forma pacfigitur testamentis, & numerus testiũ designatur, & solemnitas adhibetur matrimonio. Natura enim non statuit, vt cum tot testibus, & non pluribus testamentaria dispositio aut contractus matrimonij valeat. Quare illis legibus non detrahitur, sed additur, iuri naturali in his in quibus illud tantùm assistit, non præcipit.

11 Neque obstant ea quibus Fortunius Garcia *in dict.l. manumissiones.num.8.* reiicit eam distinctionem iuris naturalis permittentis, & præcipientis. Nec enim ex hac distinctione sequitur non posse dici magis naturalem esse ius iutum, quam libertatem, aut rerum diuisionem, quam communitatem bonorum, cum hæc secundùm ius naturale dicantur, quia cum ipsa natura cœperunt. cùm tamen non inceperit seruitus, neque rerum diuisio, neque vsucapio. Quare non rectè intellexisse videtur Fortunius, quo sensu Theologi, & alij dicant illa esse de iure naturali, & hanc distinctionem iuris naturalis, permittentis, & præcipientis in scholas inuexerint.

12 Hinc etiam constat 2.Qua ratione fiat dispensatio in voto vel iuramento. Hæc enim sunt ex his, quæ ex hominum arbitrio pendent, & consensu, & ita in illis non relaxatur obligatio legis naturalis directè, quod propriè dispensatione fit; fed remittitur debitum ortum ex humano consensu nomine Dei, cui ea promissio facta est, & est pars illius obligationis. Concessit enim Deus Pontificis, vt ipse debita remittat rationabili ex causa, quod explicabo postea. Et sicut me cedente alterius hominis promissioni, cessat etiam promissionis obligatio; sic etiam Deus, iuxtam illi debitum est, quod voto fuit promissum. Vnde non dispensat Pontifex nomine Dei in lege naturali, sed remittens debitum, & ius ad tem illam tollit obligationem. Quam potestatem propter multa inconuenientia vitanda, credimus à Deo concessam esse Pontifici, vt suo nomine remittere eam promissionem possit. Quem expiendi modum sequuntur Suarez, Vasquez, Lessius, & Sa las citati supra *numero* 8. quem reijcit Thomas Sanchez sine fundamento vllo, vt ibi dixi.

13 Hinc etiam constat tertiò, quomodo Pontifex dicatur dispensare in votis solemnibus religionis, & facere de monacho non monachum. Nam quod attinet ad obligationem voti, remittit nomine Dei, sicut aliorum votorum obligationem, cùm eadem sit in voto solemni, & simplici *cap. rursus, qui Clerici vel vouentes.* Solemnitas autem, cùm sit introducta iure positiuo *cap.vnico,de voto in 6.& in extrauagant. Ascendente Domino in nauculam,* tollitur etiam potestate Ecclesiastica. Et præterea quia cum materia voti obedientiæ sit promissio facta homini, hoc est prælato, & ipsi Pontifici, quæ promissio confirmatur voto, non accepta ta aut reiecta promissione cessat obligatio voti obedientiæ; ea autem cessante, cessat etiam obligatio paupertatis, & castitatis, quæ tantùm in eo statu promissa sunt. Neque obstat vulgaris textus *in cap.cum ad monasterium,de statu monachorum,in fine,* dico enim breuiter sensum esse religiosum statum constare essentialiter tribus votis, paupertatis, castitatis, & obedientiæ ex institutione Christi, & ita non posse Pontificem facere, vt permaneat ille status, aliquo ablato voto paupertatis, castitatis, aut obedientiæ. Sed de hoc late dictum est suprà *lib.7.cap.10.& 12.* cùm de impedimento voti sermo est.

14 Hinc etiam constat quartò. Quomodo Pontifex dicatur dispensare in matrimonio rato nondum consummato iuxta eorum sententiam, quæ docet dispensare in eo posse Pontificem, licet ea mihi speculatiuè non placuerit, vt dico infrà *lib.9.* cùm tamè naturali iure fit indissolubile. Nam perpetuitas matrimonij prouenit ex contractu ipso, vt dixi suprà *lib.1.c.11.* qui contractus verbis perficitur vnà cum interno consensu, ratione cuius vnus coniux debet alteri ita fidem seruare perpetuò, vt neuter illorum posset alteri fidem remittere, hoc ita postulante natura contractus ad bonum communitatis, & Reipublicæ conseruandæ. Deus autem, qui est Auctor, & Dominus omnii, & voluntatis humanæ, potest remittere vinculum ortum ex verbis, & fide contractus. Qua remissione

non

non dicitur Deus propriè dispẽsare *in* præcepto naturali, præcipiendo indistolubiliatem, non enim facit facultatem contra præceptum naturale matrimonij, permanẽte ipso contractu matrimonij; sed remittit, quasi verbum, & fidẽ contractus auctoritate sua suprema, & ita dissolut contractum: sicut in aliis contractibus, qui natura sua respectu voluntatis humanæ perpetui non sunt, quisque potest alteri remittere verbum. Et quia hic fit ea relaxatio fidei datæ, dicitur aliquo modo dispensatio; sic explicat Gabriel Vasquez *disp.179.cap.3.prope finem*.

15 Hinc etiam constat quinto, quomodo Pontifex dicatur dispensare in residentia Pastorum & Episcoporum, in suis Ecclesiis, supponamus enim iure naturali diuino teneri ad residendum, vt videtur docere Tridentinum *sess. 23.cap.* 1. vbi dicitur residentiam pastorum esse de iure diuino, de quo tamen dico *in tract. de ordine, & annexis lib.* 7. Eo autem supposito nonnulli existimant non esse dispensationem, sed interpretationem, sic Gabriel Vasquez *in opusculo de beneficijs Ecclesiasticis, cap. 5 dub.*... At cum videamus Pontificem licentiam non residendi concedere sæpè pro causis, quæ non ita graues, neque vrgentes videntur, certe non est dicendum esse interpretationem, sed dispensationem, vnde, & in Tridentino *sess. 6. cap. 1. de reformat.* dispensatio vocatur, & in ipsis indultis sic à Pontificibus appellatur. Quare in hac re eodem modo philosophandum est: atque dicebamus *num. præced.* de matrimonio corporali. Nam inter Episcopum, & Ecclesiam coniugium spirituale intercedit, sic *cap. ater corporalia, de translatione Episcopi, & cap. cum pridem, de renuntiatione*, & ostendi in nostro commentario de canonibus Apostolicis, & extat Calixti decretum *in cap. sicut alteriùs vxor 7. quæst.* 2. Est ergo obligatio ex contractu de fide inter Ecclesiam, & pastorem, Quare sicut in matrimonio corporali remittit Deus, & Pontifex nomine Dei obligationem ex contractu, & verbis ortam, & ideo dispensare dicitur: sic etiam in præsenti, cum dispensat Pontifex in residentia, aut cum transfert Episcopum ab vna Ecclesia in aliam, remittit eum nomine Dei obligationem fidei perpetuæ ortam ex verbis, & contractu inter pastorem, & Ecclesiã. Sic explicat Suarez *de lib. 3. de legibus, cap. 4. num. 22.*

16 Hinc etiam infertur sextò in impedimentis matrimonij quæ iure naturali diriminutur matrimonium, nullã posse dispensationem dari, illa enim ex pura ratione, & natura pendent, & non ex voluntate humana. Sic docet Suarez *lib. 2. de legib. cap. 14. n. 23.* & Thomas Sanchez *lib. 8. de matrimonio, disp.* 6. Huiusmodi est impedimentum impotentiæ, cùm contrahitur in ordine ad copulam, & actus maritales, vt ostendi suprà *lib.* 7. cùm de impotentiæ impedimento esset sermo, & impedimentum erroris, cùm auferat consensum, sine quo matrimonium esse non potest. An autem Deus pro sua potestate possit efficere matrimonium sine consensu coniugum, dictum est suprà *lib.* 2. Et impedimentum metus cadentis in vitum constantẽ, quod nostra sententia iure naturali matrimonium dirimit. Simile etiam est impedimentum ligamnis, quamuis hoc impedimentum auctoritate diuina tolli possit, cùm in veteri lege fuerit licita vxorum pluralitas, vt dixi *lib.* 7. Non tamen relicta est ea potestas Ecclesiæ, vt in aliquo casu auferre possit istud impedimentum. Simile etiam ex aliorum sententia cultus disparitas, & consanguinitas in primo gradu etiam lineæ transuersalis. Quæ tamen ego existimo tanùm dirimere iure Ecclesiastico. Vnde si aliquando concessum est, vt matrimonium inter fideles cõtrahatur, factum est dispensante legislatore in lege meré humana, & Ecclesiastica, ductusque est Pontifex opinione probabili, quæ id licitè fieri posse docet, vt *lib.* 7. ostendi.

17 Hinc etiam constat septimò inutiliter à iuris interpretibus, præcipuè à Felino *loco infra citando*, adduci nonulla exempla, vt probent dispensationem cadere in ius naturale, videlicet, dispensationem datam aliquando in solutione decimarum, aut cùm aliquando ablata est expõsio Clericorum. Nam ego in commentario de decimis, & in commentario ad canonem, *si quis suadente*, hoc est, *lib. 3. & 6. de ordine, & annexis*, ostendi taxationem decimarum, & modum exemptionis Clericorum à sæcularia iurisdictione ortum habuisse ex iure Ecclesiastico.

CAPVT III.

De potestate ad dispensandum in iure diuino positiuo.

SVMMARIVM.

1 *Ad dispensandum in iure diuino nulli relictam esse potestatem, & 2.*
3 *Opposita aliorum sententia.*
4 *Obiectiones proponuntur, & diluuntur, & 5. 6. 7.*

1 SVppono Deum, qui eam legem tulit, in ea dispensare posse, quis dubitet? Secundùm legem autem ordinariam ea dispensatio non creditur illi homini concessa, neque potestas ad dispensandũ in illis præceptis, nisi Ecclesiæ constet, & per illam approbetur quæ est columna veritatis, iuxta regulam Innocentij *in cap. cum pridem. de renuntiatione, versic. sed dices*, cum sequenti. Supponoetiam priuata auctoritate Pontificem non posse dispensare in eiusmodi præceptis, est enim insenor: & facit textus Innocentij III. *cap. inter corporalia, de transl. Episcopi.*

2 Statuamus ergo cum communi, certaque sententia nullam potestatem esse relictam à Deo in Ecclesia dispẽsandum in lege diuina positiua. Quam sententiam sæpè docuit D. Thom. *2.2. q. 88. art. 10. in solut. ad 3.* & *1. 2. q. 97. art. 4. ad 3. & quodlibet. 4. art. 13.* & alibi. D. Thomam sequuntur Theologi communi sensu vno vel alio excepto, & ex iuris interpretibus Sylueſter *verb. Papa. quæst. 16.* Couuarr. *in 4. Decretal. part 2. cap. 6. §. 9. nu. 4.* citatis aliis. Facit autem pro hac sententia primò textus *in cap. sunt. quidam & cap. contra statuta Patrum, & cap. omne quod 28. quæst.* & in eadem alias, quod enim ibi dicitur contra statuta Patrum nihil agere Pontificem posse, intelligendum de statutis, quæ Apostoli à Christo accepta tradiderunt. Facit etiam textus *in cap. fin. dist. 14.* vbi sanctus Leo distinguit quædam statuta immutabilia ab aliis, quæ mutantur pro varietate temporum. Atque idem postulare videtur Ecclesiæ vnitas, quæ maximam deformitatem, & diuersitatem pateretur, si semel daremus dispensari posse ea, quæ habemus ex institutione Christi pertinentia ad fidem, & sacramenta: cùm tamen vel in his, quæ ex Ecclesiastica constitutione pendent, tanùm studeant vnitati, & conformitati omnium Ecclesiarum, quoad fieri possit, vt indicant reformationes officiorum Ecclesiasticorum, & antiquis, & nostris sæculis non semel factæ tam per prouincialia Concilia, quam per Romanos Pontifices, de quo aliàs. Facit etiam efficax ratio, quia vel in omnia casu dere potest dispensatio, vel tantùm in aliqua. Primum negant etiam Doctores pro secunda sententia. Pro secundo nulla potest assignari commoda regula, quia si aliqua dispensabilia credunt, quia potest contingere casus, in quo maius commodum verteturin non obseruando, ferè nullum est præceptum diuinum positiuum, cum quo non possit in aliquo casu adeo vrgens occurrere circunstantia, in qua expediret non obseruari, vt cùm in extremo baptizandi periculo non adesset manum aqua naturalis, sed alia, & cùm non est panis triticeus ad consectandum, sed hordeaceus, neque vinum, sed sicera, vel cùm alicui morienti non adest Sacerdos, sed laicus: vel cùm ingens damnum sequitur ex obseruatione sigilli confessionis. Quare si ea legitima ratio esset, omne quidem præceptum esset dispensabile.

3 Sed contra sententiam istam sentiunt ex iuris interpretibus nonnulli, Panormitanus *in cap. proposuit, de concessione prebendæ, & cap. cum ad monasterium, de statu monachorum*. Felinus *in cap. in Ecclesiarum, de constitut. num. 19.* &

Digitized by Google

19.& 20. Citatque Innocentium *in cap. 1. de Baptismo*, & idem *in cap. de constitutionibus, num.* 23. citat etiam Angelum *in l. 1. de sententiam passis.* Decius *cons. 112. n. 3. & in d. cap. quæ in Ecclesiarum, n. 44. & 45. in nouis.* Nequemultum ab hac sententia discedit Thomas, Sanchez *lib. 8. disp. 6. num. 6.*

4 Adducunt primò quod Christus dixerit: *Quodcumque ligaueritis super terram*, Matth. 19. Quibus verbis completa potestas videtur data Pontifici, si quidem ex illis colligitur potestas ad dispensandum in voto, iuramento, & matrimonio rato nondum consummato, & inde colligit Innocentius III. *in cap. inter corporalia, de translatione Episcopi*, potestatem dispensandi in matrimonio spirituali Episcoporum cum Ecclesia. Sed hoc non obstat, respondetur enim illa generali clausula, non cõprehendi alia, quia non constat nobis Ecclesiæ traditione, aut praxi dispensãdi potestatem in præceptis diuinis positiuis datam esse Põtifici, sicut traditione, & praxi constat posse dispensare in votis, iuramentis, matrimonio spirituali, & corporali tantũ rato, nondum consummato. Vnde non potest inde colligi posse dispensare in matrimonio rato, & consummato ob eam rationem, quàm diximus.

5 Adducitur secundò, posse Pontificem dispensare in professione solemni religionis. Sed hoc non obstat. Nam vel id facit, quia remittit obligationem voti Deo factũ; vel melius, quia cùm Pontifex etiam sit religiosorũ prælatus ordinarius, remittit promissionem ipsi factã, quæ fuit materia voti, qua sublata cessat obligatio voti. Sicut si tibi promitterem pallium sub voto te nolente acceptare, vel promissionem remittente, cessaret voti obligatio. Sublata autẽ obedientia, cessat etiam obligatio paupertatis, & castitatis, quæ non nisi sub ea obedientia promissa sunt, vt latè excun *lib. praced. cap. 12.*

6 Adducunt tertio loco Pontificem dispensasse in ministro confirmationis, vt aliquando non esset Episcopus. Sed negamus eam dispensationem esse, fed executionem institutionis Christi, quam accepimus traditione Ecclesiæ cũ Concilia dicant tantùm ordinarium ministrum confirmationis esse Episcopum. Sic Eugenius IV. in decreto de Sacramentis in Concilio Florentino, & latè explicamus *in tract. de Sacramento confirmationis.*

7 Quartò adducunt Pontificem dispẽsasse, vt in quibusdam Regionibus faeniciurn aliaris celebraretur in vna tantùm specie vt retulit Volaterranus, & alij fieri posse fatentur, quos sequitur Turrecremata *in 6. comperimus, de cons. dist. 2.* Antonmus *3. part. tit. 13. c. 6. §. 1.* Respondetur tamen eam historiam Volaterrani esse omnino confictã, & falsam prorsus esse eorum sententiam, qui dicunt posse in eo dispensare Pontificem, cùm non remaneat integra significatio, neque conuuij, neque sacrificij, vt ostendimus in tractat. de Eucharistia, & docet optimè Gabr. Vasquez *3. tomo in 3. part. disp. 228. per totam*, Sed de his iterum dico *in tract. de sacrificio Missæ.*

10 *Vera doctrina tradita non solum in Pontifice, sed etiam in Episcopis.*
11 *Obiectio dilutur.*
12 *Etiam vera de prælatis religionum.*
13 *Facultatem ordinariam, & delegatam ad dispensandum esse late interpretandam.*
14 *Variæ limitationes eius doctrinæ.*
15 *Quando datur facultas ad eligendam personam quæ dispenset, est strictè interpretanda.*
16 *Vera eius ratio.*
17 *Alij refelluntur.*
18 *Priuilegium Bullæ esse strictè interpretandum & alia colliguntur, ibid.*

1 OStendimus hactenus iuris diuini, & naturalis non dependentis ab hominum consensu dispensationem non esse. Vt ergo incipiamus explicare potestatem ad dispensandum in iure aliquo ex his, in quæ cadit dispensatio, nonnulla circa potestatem dispensandi in cõmuni præmittenda sunt, valde in praxi necessaria.

2 Primò ergo certum sit in Ecclesia esse potestatem ad dispendum in votis, iuramentis, & legibus Ecclesiasticis, sicut in Principe secuiari est potestas ad dispensandum in suis legibus, vt constat ex vsu perpetuo Ecclesiæ. Et de potestate ad dispensandum in iure Ecclesiastico aperta ratio est, cùm constet esse potestatem cõcedendi eadem leges; eius autem est relaxare, cuius est cõdere, *cap. anteriorem, dist. 21.* De potestate autem ad dispensandum in votis, & iuramentis constat, quia datam esse Pontificiã Deo eiusmodi potestatem, valde expediebat ad regimen spirituale animarum, vt experientia constat. Sed de hac potestate ad dispensandum in Ecclesia relicta late Doctores tũ in materia de legibus, tum in materia de voto Thomas Sanchez *in summa, lib. 4. c. 37.* Suarez *tom. 2. de religione, lib. 6. de voto, cap. 9. a n. 6.* latissimè, & *in tract. de legibus, lib. 6. a cap. 10.* Salas *de legibus, disput. citat. sect. 3.* latè etiam Decius *cons. 223. n. 12.* vbi in scholio citantur complures, & iuris canonici interpretes *in cap. a de voto.*

3 Ex quo fit primò hanc potestatem dispensandi siue in legibus Ecclesiasticis, siue in votis, iuramentus, & similibus esse potestatem Ecclesiasticam, vt constat ex eius origine, fine, & materia, atque adeo in sæcularibus, neq; fidelibus, neque infidelibus nequaquam reperiri, neque in Clericis coniugatis, cùm illi tantùm quoad quosdã effectus, & seruatis quibusdam circunstantijs Ecclesiasticis vocentur, & reputentur, *cap. vnico, de Clericis coniugat. in 6.* & Tridentinum *sess. 25. de reformatione, cap. 6.*

4 Secundò fit non pertinere ad potestatem ordinis, nullus enim ordo deputatus est ad huiusmodi ministerij dispensandi, sed ad potestatem iurisdictionis. Vnde Episcopo confirmato, & nondũ consecrato cõpetit; & potest cõmunicari tãum insignitis prima tonsura, sicut & potestas excommunicandi, vt citatis Suario, Lessio, & Sayro docet Thomas Sanchez *d. lib. 4. cap. 37. nu. 16.* & 20.

5 Denique fit eam potestatem dispensandi impediri, sicut, & potestatem ad alios actus, in quibus exercetur iurisdictio, vi ex communicatione nominatim facta, vel ob manifestam Clerici percussionem, quæ nulla possit tregiuersatione celari, cùm vt dixi in tractatu de excommunicatione, per id impedimentum hominis facta ad iurisdictionem pertinentia sint irrita. Fit rursus in hac dispensandi potestate locum habere, quod in alijs etiam actibus iurisdictionis locum habet, scilicet, valere, cùm adest titulus, & communis error, iuxta ea quæ tradunt Doctores *in l. Barbarius Philippus, ff. de officio Prætoris*, & nos diximus suprà *lib. 5. cap. 19.* & 20.

6 Sed cùm dispensationis actus sit iurisdictionem habentis, & iurisdictio sine subditis neque constare, neque intelligi possit, *cap. cum inferior, de maioritate, & obed.* explicare oportet, qui nam censeantur subditi ad dispensationis beneficium percipiendum. Et planum est in primis eos qui fixum alicubi domicilium habent, subditos esse prælato Ecclesiastico eius diœcesis, vt cũ illis dispensare possit. Deinde probabile, est quamuis non fixerit ibi perpetuò domicilium, sed notabili tempore commoretur expedi-en

CAPVT IV.

Explicantur communia quædam de potestate dispensandi.

SVMMARIVM.

1 *Quid agendum.*
2 *In Ecclesia esse potestatem ad dispensandum in votis, iuramentis, & legibus Ecclesiasticis.*
3 *Eam esse potestatem Ecclesiasticam.*
4 *Non pertinere ad potestatem ordinis.*
5 *Impediri etiam posse eam potestatem dispensandi.*
6 *Quomodo fiat aliquis subditus, vt cum eo dispensari possit, & 7.*
8 *Posse Episcopum dispensare cum suo subdito alibi peregrinantem.*
9 *Posse superiorem cum se ipso dispensare.*

dienti alicuius negotij causa, posse etiam dispensationem petere à prælato diœcesis, vt docet Thomas Sanchez *lib 3. de matrimonio, disp. 23. num. 12. & 13. & lib. 4. sum. cap. 37 n. 27.* Suarez *tom. 1 de religione, libr. 2. de diebus festis, cap. 14 num. 6.* contrarius his, quæ docet *tom. 2 lib. 6 de voto, cap. 11. num. 11.* Denique docet idem auctor cum eo, qui per aliquem locum transit peregrinando, nequaquam eius loci Episcopum dispensare posse, sic docet *num. 24. cit. cap. 37. lib. 4. in sum.*

7 At mihi aliter in hac re philosophandum videtur, si enim sermo sit de dispensatione in legibus Ecclesiasticis, quæ eo loco vigent, existimo Episcopum etiam cum transeuntibus dispensare posse, vt, v. g. laboret in die festo eius oppidi, non ieiunet. Et ratio est manifesta. Quia reuera ille, vt probant supra *lib. 5. cap. 7. a nu. 4.* tenetur legibus illius oppidi. Ergo & relaxari potest ius illud à prælato loci; neque enim est alter, qui cum illo in eiusmodi legibus possit dispensare. Ex qua ratione deduco manifeste etiã transeuntem eo in loco subditum esse Episcopo loci, vt possit eum eo etiam in votis dispensari, si causa subsit, vt si contrahendum sit matrimonium ad restaurationem aliquius damnillati fœminæ, vel ad legitimationem filiorum parente existente in mortis periculo. Verum est in votis non esse vsu receptum, vt dispenset, nisi Episcopus domicilij. At id non prouenit ex defectu potestatis, sed ex defectu causæ; si enim subsistat, potest, & prælatus habitationis quamuis breuis, dispensare cum eo, quoniam illo tempore est vere subditus illius. Quare hæc subiectio in ordine ad dispensationem non omnino regulanda est per parochiæ adquisitionem, sed per subiectionem, quam etiam sine adquisitione parochiæ potest habere. Vnde cum Scholastícis Salmanticæ commorantibus dispensare Episcopum loci posse, docet Henriquez *lib. 14. de irregularitate c. 20. prope finem, & cap. 18. §. 2. litera R.* ex declaratione Pij V. & *litera Q.* docet licere idem Scholastico Salmantino ex constitutione Apostolica, quandiu sunt Scholastici. Neque his obstat quædam declaratio Cardinalium, quæ est apud Farinacium *sess. 24.* Trident. *c. 6 de reformatione*, vbi dicitur, alienum diœcesanum in alio Episcopatu commorantem posse absolui, non dispensari, ab eo, in cuius diœcesi commoratur, id enim intelligẽ iuxta dicta, si nulla subsit necessitatis causa.

8 Non tamen ideò negandum, posse Episcopum domicilij dispensare cum suo subdito alibi peregrinanti in votis, siue prælatus, siue votiens sit intra, aut extra diœcesim; cùm sit actus iurisdictionis voluntariæ. Illud etiam addendum ad effectum dispensationis non requiri, vt subdito volenti conferatur, nam etiam inuitus relaxari potest obligatione legis, sicut enim impositio ex eius voluntate non pendet, ita neque relaxatio, vt docet Ioannes de Salas *disp. 20. cit. sect. 3. diffic. 2.*

9 Quamuis autem ad dispensandum requirimus subditum, non tamen exigimus illum distinctum à dispensante. Quare & secum dispensare potest prælatus in legibus à se positis, & in votis, & iuramentis propriis, sicut, & cum alijs subditis dispensare potest. Quæ communis Doctorum sententia est. Et de Romano Pontifice, & alijs Episcopis docet Felinus *cap. 2. num. 20. de sponsal.* Couarr. *in cap. alma mater, part. 1. §. 1. num. 7.* Henriquez *lib. 6. de pœnit cap. 4. n. 3.* Thomas Sanchez citatis multis *lib. 8. de matrimon. disp. 3. & lib. 4. summæ, cap. 37. nu. 40.* Suarez *de legib. lib. 6. cap. 12. ex num. 8.* Salas *de legib. disp. 21. sect. citata, difficult. 3.* & latiùs *sect. 1.* Cuius ea ratio est, quia licet actus iurisdictionis coactiuæ requirat distinctionem personarum, cùm idem à se ipso cogi non possit, id quod etiã constat in sententia, & absolutione, quæ etiam sententia quædam est. At dispensatio est actus iurisdictionis voluntariæ. Quare ex eo capite non repugnat secum dispensare, cùm eadem necessaria non sit coactio. Neque etiam repugnat, vt secum dispenset ex aliquo iure prohibente talem dispensationem. Facit etiam pro hac sententia quod sepæ in actu iurisdictionis voluntariæ, & alijs non repugnat eundem plurium personam sustinere, vt latè Abbas *in cap. ex literis de probat.* Pro quo facit textus *in l. si consul. D. de adoptionib. & l. vnica, D. de officio consulis, & in cap. quod sicut, §. super eo, de electione, & in cap. à collatione, de appellationib. in 6.* Quare si alicubi in his, quæ iurisdictionibus voluntariæ sunt, prohibetur, ne quis duorum personam sustineat, specialis iuris determinatio est ad euitandam ambitionem, vel alia inconuenientia, & fraudes, vt in *cap. fin. de constitut. & cap. per nostras, de iure patronatus, & Clement. 2. de rebus Ecclesiæ alienandis, & l. 1. D. de auctoritate tutorum*, vbi regula iuris, est *in rem suam tutorem auctorem fieri non posse, & l. 9 D. de pactis*, cum concordantibus, quæ ibi apud Gothofredum videri possunt. Facit denique quod Cardinalium congregatio iam dudum declarauit posse Episcopum concedere facultatem alicui confessario, quem elegerit, vt ipsum absoluat, vel cum ipso dispenset, in his, de quibus mentio in Tridentino *sessione 24. cap. 6.* sicut & ipse alios posset absoluere, & cum alijs dispensare: quæ declaratio extat apud Farinacium ad idem caput, eandemque refert Cardinalis Toletus *in sum. lib. 1. c. 89. num. 7.* Pro qua sententia citat etiam Antoninum.

10 Atque hæc doctrina vera est, non solùm in Pontifice Romano, & alijs etiam Episcopis, qui possunt secum dispensare, in omnibus casibus, in quibus possunt cum subditis, sed etiam verum est, siue id habeant Episcopi ex iurisdictione ordinaria, siue delegata, quando non est delegata limitata ad certum quoddam genus personarum. Sic docet Thom. Sanch. *lib. 8. disput. 3. num. 8.* Pro qua allegat D. Thomam, Antoninum, Syluestrum, Turrecrematam, & alios.

11 Neque obstat textus *in c. magnæ, de voto*, vbi Innocentius III. loquens de Trecensi Episcopo, qui peregrinationem vouerat ex certa causa, quæ iam cessauerat, quasi Episcopum laudans ait noluisse illum absq; Sedis Apostolicæ consilio se voti obligatione exemptum iudicare. Respondetur enim id supererogationis, & consilij opus fuisse, non necessitatis.

12 Eadem etiam doctrina intelligenda est de prælatis religionum, generalibus, prouincialibus, prioribus, & vice prioribus, quando in eorum absentia vices etiam eorum gerunt. Habent enim iurisdictionem quasi Episcopalem in suos subditos, idque citatis multis docet idem Thomas Sanchez *disput. 3. cit. nu. 9.* Suarez *d. c. 12 n. 12.* Idem quoque dicẽdum de his, qui habent iurisdictionem quasi delegatam dispẽsandi sine limitatione, aut cum aliqua communitate, cuius ipsi sunt pars: non enim debent esse potioris conditionis quam alij.

13 Sed cum dispensandi potestas sit ordinaria, & delegata, quam solet, an potestas delegata ad dispensandum, sit latè vel strictè interpretanda. Non loquor de dispensatione ipsa, de qua postea, fed de potestate ad dispensandum concessa. Hæc autem quæstio duabus enunciationibus absoluitur. Prima est delegatio potestatis ad dispensandum alicui facta generaliter sine expressione personarum fauorabilis est, & latè interpretanda. Sic communiter iuris interpretes *in cap. at si Clerici §. de adulteriis, de iudicijs, & in c. vltimo, de simonia, & in l. Gallus §. & quid si tantium D. de liber. & posthumis, & in l. 2. D. de verborum obligationibus*, Ioannes Gutierrez *lib. 2. quæst canon. c. 15. n. 125.* Couar. *de matrim. part 2. c. 8. §. 8. n. 6.* Suarez *de leg. lib. 6. c. 17.* & innumeris allegatis Sanchez *lib. 8. de matrimonio disput. 2. n. 1.* Qui & nonnullas rationes adducit pro hac parte parum efficaces, quas omitto, & Emanuel Sa *verb. dispensatio, num. 7.* Probari autem potest *ex cap. fin. de simon. & cap. per venerabilem, qui filij sint legitimi.* Quamuis autem illi textus loquantur de potestate ordinaria, adhuc ex eis potest argumentum deduci in hunc modum. Potestas ordinaria ad dispensandum fauorabilis est. Ergo & delegata. Quod enim hoc vel illo modo adquiratur potestas, non variat eius naturam. Deinde facit, quod hæc potestas non sit contra ius, fed secundum ius, & ordinata ad publicum bonum, & regimen, in quo nulla odij ratio esse potest.

14 Prædictam autem enunciationem limitabis primò, vt intelligatur fieri extensiõ seruata verborum significatione, & ad casus adaptabiles casibus expressis. De quo vide Sà loco supra cit. Vnde non fieri debet transitus de

casu ad casum. Limita etiam vt non extendatur ad latam verborum significationem si consuetudine iam esset explicata ea dispensandi potestas certa, & determinata ad certam significationem. Limita etiam, nisi ea potestas concessa sit in præiudicium tertij, scilicet prælati inferioris, si tamen graue præiudicium sit, de minimis enim non habetur ratio; semper enim iudicandum est Pontificem nolle præiudicium inferre tertio, nisi exprimat. Rursus etiam limitatur, vt non extendatur ad ea, quæ iuris diuini sunt. Quam limitationem meo sensu explicat Thomas Sanchez *ibidem num.* 5. vt non censeatur in ea concessione potestas data ad dispensandum in iure diuino, quam solet sibi Pontifex specialissimè reseruare, & non sine magna causa concedere, quod in sequentibus magis explicabo.

15 Secunda enunciatio sit. Cùm facultas conceditur alicui supplicanti ad eligendam personam, quæ cum ipso dispenset, est odiosa potestas, & restringenda. Idem est sine fiat ea concessio ad petitionem partis, siue ad petitionem delegati, & siue fiat determinatæ personæ, siue electio personæ committatur ei, cum quo dispensandum est, vt cùm in literis dicitur, *discreto viro Theologiæ Magistro aut decretorum Doctori*. Hanc etiam enunciationem ponno de mente eorum Doctorum, quos retuli, licet secundæ parti aduersetur Thomas Sanchez *dispu. 12. ii. num. 6. in fine*. Probari solet communiter ex textu *in cap. sicut nulla, de prabendis in 6.* vbi dicitur gratiam concessam ad prouidendum de beneficio, nulla facta mentione personæ, non expirare morte concedentis re integra: at gratiam concessam super prouisione certæ personæ facienda expirare etiam re integra. Verùm textus iste non est ad rem, vt recte demonstrat Suarez. Aliud enim est potestatem non manere, aliud verò esse latè interpretandam, siue diu siue breuiperseueret. Idque manifestò constat. Nam dispensandi potestas concessa supplicanti permanet mortuo mandante etiam re integra, vt postea dicemus, & tamen est strictè interpretanda.

16 Quare vera atque legitima ratio est. Quia eiusmodi dispensatio siue concedatur ad petitionem dispensantis vel dispensandi, quando exprimitur persona, non tam est dispensandi potestas, quam dispensatio ipsa ex parte Pontificis, cuius executio committitur alteri. Vnde metuò Fel. *in c. fin. de simon. n. 8. limit. 2.* generaliter docet esse dispensationem odiosam, quoues persona nominatur, & rationem reddit, quia tunc non est vna simplex facultas dispensandi, sed quasi dispensatio in esse producta, solum executionem expectans. Dispensatio autem strictè interpretanda est, vt dicam infra in fine huius libri.

17 Vnde non recte Thomas Sanchez *cit. disp. 2. n. 6. in fine*, docet, si dispensandi facultas concedatur ad petitionem dispensaturi esse latè interpretandam, si tamen sit in fauorem dispensaturi. Nam vt rectè Suarez *d. lib. 5. de legibus cap. 17. num. 8.* ea gratia eadem est. Quare non videtur cur magis fauorem illius sit latè interpretanda, & non infauorem alterius. Deinde quia quouis modo concedatur continet virtualem dispensationem ex parte Pontificis: ergo quouis modo concedatur, strictè interpretanda est. Neque obstat *in dict. cui quod nulla*. Limite tur id quod dictum est, scilicet, expirare gratiam factam alicui determinatæ personæ re integra, cùm addatur, *si non ob summi ad eft eius facultas datur, sed eius cui prouideri mandatur gratiam vel fauorem*. Ex quo à contrario sensu videtur colligi, quando gratia sit in fauorem dispensaturi esse fauorabilem, tam enim dixi ex eo textu tahiliter colligi manere vel non manere gratiam, non verò esse latè, vel strictè interpretandam, quæ tamen inter se valdè diuersa sunt. Cur autem, si concedatur in fauorem dispensaturi, non expiret eam re integra, dixi latè supra *lib. 5. cap. 23.* & attingam turfus infra *ibidem*.

18 Hinc fit priuilegia bullæ esse strictè interpretanda, quia sunt concessa dispensando, vt docet Thom. Sanchez *ibid. n. 7.* Fit etiam contra Abbatem *in c. fin. de clerc. pugn. in duello, n. 5.* Facultatem Episcopo concessam ad dispensandum circa beneficia esse latè interpretandam, cùm non sit dispensatio, sed dispensandi potestas, fit etiam in dubio an potestas dispensandi extendatur ad aliquem casum extendi debere, quia potestas latè interpretanda est. Quod secus in dispensatione contingit. Alia plura quæ ex hac doctrina colligi poterant, attingam in sequentibus, cùm de dispensandi potestate in particulari fuerit sermo.

CAPVT V.

Explicantur communia quædam de subiecta potestatis dispensandi.

SVMMARIVM.

1 *Eum qui legem tulit dispensare posse. Varia limitationes recipiuntur.*
2 *Pontificem in suis legibus, & Concilij generalis, & Apostolicis dispensare posse.*
3 *Etiam Episcopum in legibus Synodi diœcesana.*
4 *Etiam sine capituli consensu.*
5 *Quorundam limitatio recipitur.*
6 *Quid si lex fit confirmata à Pontifice.*
7 *Quid si ipsa lex transierit in contractum.*
8 *Archiepiscopum ante susceptionem palij habere potestatem dispensandi.*
9 *Quando posset cum suffraganeis dispensare.*
10 *An cum Episcopis suffraganeis.*
11 *An tempore visitationis.*
12 *Proponitur quæstio, an Episcopus dispensare possit cum religiosis exemptis.*
13 *Sine prælati consensu non posse.*
14 *Idem posse quando prælatus irrationabiliter negat consensum.*
15 *Etiam quando prælatus religiosi est impeditus, quod explicatur.*
16 *De consensu prælati posse.*
17 *Obiectio diluitur.*
18 *Magis explicatur ea doctrina.*
19 *Idem dicendum de prælato religiosi.*
20 *Idem locum habere ad impetrandam absolutionem in casibus à Concilio permissis Episcopo.*
21 *Quid dicendum de prioribus militarium ordinum.*

1 POst explicata ea, quæ communia sunt potestati dispensandi, oportet explicemus ea, quæ communia sunt subiecto huius potestatis dispensandi: conueniunt in primis Doctores cõmuni sensu habere potestatẽ dispensandi eũ, qui legẽ tulit, cũ pendeat ab eius voluntate. Quod tamen nonnihili limitant, nisi lex lata fuerit in modum contractus, & in commodum alterius, vt si statuatur, vt quicumque in aliquam ciuitatem transierit, gaudeant aliquo priuilegio. Hæc tamen limitatio non est vniuersaliter vera, dicunt enim alij Doctores ex magna causa posse etiam eam constitutionem abrogari, aut dispensari, at de eorum sententia sæpè dubitauimus, neque enim vniuersè de omnibus dici potest, priuilegia enim per modum contractus extraneis, & non subditis concessa, reuocari minimè possunt, etiamsi ad nimis bonus materiam, pertineant, de quo latè *in tract. de priuilegijs*. Sed de hoc dicam rursus infra isto cap. Alij etiam limitant, vt non possit in lege à se facta dispensare, quando iuramento confirmata fuit. Sed neque hæc limitatio placet. Quia iuramentum semper subintelligit conditionem æquitatis, quare nisi causa superueniente posset. Adde siue loquamur de Pontifice, siue de Episcopo, posse dispensare se cum in iuramento, sicut potest cum subditis, vt dicebam, capitulo præcedenti. Quare non obstante iuramento potest dispensata prius iuramenti obligationem in lege à se lata dispensare.

2 Iuxta hæc in speciali dicendum est Pontificem dispensare posse in legibus à se conditis, & in toto iure canonico, & in legibus Concilij generalis. Quia vel Concilio superior est: vt demõstrauimus materia de fide: vel si Cõcilium

Digitized by Google

lium includit Pontificem, est æqualis. Potest autem Princeps dispensare in legibus latis ab habente æqualem auctoritatem in eadem fede. Vnde fit Pontificem posse dispensare in quacumque lege etiam Apostolica humana, vt cum multis affirmat Couarruuias *de matrimonio 2. part. c.6.§. 3. nu. 6.* Quia licet Apostolorum magna sit dignitas: attamen in potestate iurisdictionis non est inferior illis, nec Petro. Inxta hæc etiam idem affirmandum est de Episcopis, qui possunt etiam cum suis subditis dispensare. An autem, & cum religiosis possint, difficultas est: examinanda tamen infrà, cum agemus in speciali de dispensatione in votis, & irregularitatibus.

3 Ex quo inferes etiam Episcopum, vel Archiepiscopum dispensare posse in legibus Synodi diœcesanæ. Nam in huiusmodi Synodis sunt superiores, cùm illi foli leges ferant, illi subserbant, non alij, & ifti Concilio interfint parochi, & alij, qui nulla condendi leges potestate gaudent; & leges illæ tantùm obligant diœcesim, quæ pleno iure subest Episcopo. Sic docent Ioannes Azor *tomo 1. lib. 5. cap. 15 quæst.* 3 Thomas Sanchez *disp. 17. n. 35.* Suarez *d. lib. 6. de legibus, cap. 15. num.* & Nauatrus *in summa. cap. 25. num. 74. in fine, & in comment. de simon. num.* 4. Ioannes de Salas *disp. 20. de legib. sect. 4. num.* 43. Quibus accedit Bellarminus *libr. 1. de Concilijs, cap.* 4. vbi dicit Synodos diœcesanas vix posse appellari Concilia, cùm in eis ordinariè nullus sit iurisdictionem habens, nisi Episcopus. Quare his legibus non arctantur quoad vim coactiuam, quidquid dicat Emanuel Rodriquez, & alij. Vnde in eis dispensare potest, sicut in propijs.

4 Hanc doctrinam amplia, vt Episcopus in legibus dispensandis non pendeat à capitulo, quidquid nonnulli contra senserint. Non enim prohibetur iure diuino, cùm iurisdictionem habeant, neque humano, cùm non extet ius humanum prohibens, quin potuis in iure vbicumque dispensatio committitur, solius Episcopi fi mentio *cap. at si Clerici, §. de adulteris, de iudicis*, & alijs, quæ ibi refert Glossa, & Tridentinum *sess. 14 cap. 7. & sess. 24 cap. 6.* Quare non solùm de consuetudine, sed etiam de iure existimo Episcopum in huiusmodi dispensationibus non egere capitulo. Neque obstat, quod dispensationem dicant esse rem arduam; ardua autem non possit Episcopus sine suo capitulo expedire, iuxta textum *in cap. penult. 15 quæst. 7. & in cap. quanto, de his quæ fiunt a Prælato.* Dico enim dispensationem non reputari rem arduam, *& in cap quanto, & cap. nouit, eodem*, tantùm dicitur vt fiat de consilio capituli. Quare consensus solum requiritur in casibus à iure expressis, qui ordinariè spectant ad ius, siue indemnitatem capituli, siue Ecclesiæ.

5 Sed hanc Episcoporum potestatem ad dispensandum nonnulli limitant multis modis. Primò limiant vt non possit Episcopus dispensare in legibus à se latis, si iuramento confirmauerit, sic cum aliis docet Ioannes Azor loco infra citando. Sed hanc limitationem reprobat, & mentò Sanchez *disp. 17. ex num.* 31. ob rationes supra factas isto cap. Vnde quamuis Episcopus sine relaxatione iuramenti dispensans contra iuramenti obligationem agat, attamen dispensatio valebit: periurum enim non impedit rei valorem, vt docet idē Sanch. quē in his omnibus sequitur Ioan. de Salas *disp. 20. cit. sect. 4. n. 42 limit.* 3.

6 Secundò limitant alij, nisi lex Episcopi aut Synodi diœcesanæ fit iam confirmata per Pontificem, in ea enim lege dispensare non possit. Sic docet idem Sanchez *dispu. citat.* Ioannes Azor *tom. 1 lib. 5. cap. . quæst. 7.* Sed doctrina huius limitationis difficultate non caret, quia vt infrà videbimus, multi dicunt posse dispensare Episcopum in lege Pontificis lata pro eius tantùm Episcopi diœcesi. Quare, & videtur posse dispensare in lege à Pontifice confirmata pro illa diœcesi. Sed dicendum est, vt rectè Ioannes de Salas *disp. 20 cit. sect. 1. diffic.* 11. hanc limitationem vt verum sensum habeat, intelligendam esse de vera confirmatione. Nam si tantùm confirmatæ sint, decendo eas esse laudabiles, & à subditis debere obseruari, non videtur eas fuas facere, vt sæpè contingit in constitutionibus religionū, quas benedicit. Quare & potest Episcopus in huiusmodi legibus à Pontifice hoc modo folum approbatis dispensare, & illas abrogare in toto vel ex parte.

7 Tertiò limitant alij, nisi ea constitutio transierit in cōtractum, vt supra isto capite referebam. Nam Sanchez *disp. cit num.* 20. existimant, si constitutio Episcopi transierit in contractum in alterius commodum, vt si statuisset omnes ad vrbem confluentes gaudeant aliquo priuilegio, non posset reuocare respectu eorum, qui iam venerunt, eo quòd ex illo contractu iam sit illis quæsitum ius. Verùm magis explicāda est huiusmodi limitatio. Si enim sine ab Episcopo, siue ab alio Principe constitutio fiat animo se obligandi ex iustitia, & in materia, in qua potest se obligare ex iustitia. iam non est constitutio, sed contractus, alias quoties Princeps mit contractum cum regno sub certus conditionibus, legem ferre diceretur, quod est absurdū. Continiētque is contractus promissionem, ex qua acceptata, & adueniente conditione oritur ius iustitiæ in alio, & obligatio iustitiæ in Principe: & tunc si faceret cōtra promissionem, non tam diceretur dispensare, quam facere contra ius tertij, & contra contractum initum, & violaret legem naturalem iustitiæ. At quando Princeps vel nollet, vel non posset se obligare ex iustitia, aliter dicendum esset, tunc enim posset dispensare, quia non esset cōtractus, sic docet Salas *disp. citat. sect. 4. num. 42 limit. 1.* De subiecto autem potestatis ad dispensandum in votis, & iuramentis, dicam in sequentibus.

8 Sed de Archiepiscopo quæri possunt duo. Primum, est an ante susceptionem pallij habeat potestatem dispensandi. Dicendum est habere, quia Archiepiscopo ante susceptum pallium solùm prohibentur exercere ea, quæ sunt potestatis ordinis, *c. quod sicut, §. super eo, de electione, & in cap. suffragandi, de electione*, dicitur esse integrum. Archiepiscopo committere alicui Episcopo confecrationem sui suffraganei non dum accepto pallio; quo indicatur licere illi, quæ ad iurisdictionem pertinent. Quare textus *in cap. nisi specialis, de auctoritate, & vsu pallij*, de ijs quæ ad potestatem ordinis spectant, intelligendus est.

9 Secundum est, an possit dispensare cum subditis suffraganeis? In quo, licet Doctores sub obscure loquantur: at dicendum est absolutè non posse. Quia in causis suffraganeorum solum est iudex per appellationem, *c. de officio legati, c. de eo, de officio ordinar. & cap. pastoralis, eodem, ibi, cum in eum exceptis quibusdam articulis nullam habeat potestatem.* Idem constat ex *c. noūtro, de pœnit. & remiss.* an quo solùm conceditur, vt possit in suffraganeis Ecclesijs indulgentias concedere. Quod si possit alia etiā munia exercere, non id specialiter concedereteur. Sic sentiunt Suarez *tom. 2. de Religione. lib. 6. de voto. cap. 10. n. 8.* Henriquez *lib. 14. de irregularit. cap. 18. n.* 3. Aula *de cens. part. 7. disp. 10. dub. 6. post 1. conclus. not. ab. 2. & 2. part. cap. 7. disp. 1. dub. 10.* & alij quos refert, & sequitur Sanchez *lib. 4. summæ, cap. 38. num.* 11 Quare solùm dispensare ille potest, quando eum recurrunt, aut per appellationem, cùm inferior qui teneiur dispensare, non dispensat, aut eius officio implorato, quando non dispensat, adest tamen iusta causa dispensandi, vt etiam dixi supra *lib. 5. cap. 10. à nu. 8.*

10 At hæc, quę de Archiepiscopo diximus, duobus modis limiari solent. Prima limitatio est, vt saltem cum suffraganeis Episcopis dispensare possit. Quam sententiam docent Henriquez *cap. citat. n.* 13. Aula, & alij quos refert Sanchez *cap. 38 citat. n.* 16. Quorum nonnulli dicunt id esse verum tempore visitationis; alij absolutè. Hanc limitationem Sanchez *ibidem* probabilem putat. Ego tamen nō probo, sicut neq; eam admittit Suarez *cap. 11 n. 3. eod. lib. 6. de voto.* Tum quia ex iure non constat hanc potestatem habere in Episcopos suffraganeos, nisi in certis casibus, iuxta textum *in d. cap. pastoralis.* Tum etiam, quia ea poreſtas necessaria non est; si enim sermo sit de dispensatione in legibus Pontificis aut Concilij Generalis, aut Prouincialis, neuter regulariter dispensare potest, & in eo casu, in quo potest dispensare Archiepiscopus, potest & Episcopus cum suis, & quod erga alios potest, & in se ipsum potest. Quod idem dicendum de dispensatione in votis, iuramentis, irregularitatibus, & alijs.

11 Secunda limitatio, quæ solet adhiberi ea est, vt Archiepiscopi possint dispēsare saltem tempore visitationis;

quia tunc est legitimus eorum superior. Sed hanc limitationem iure optimo rejicit Suarez *tom. 1. in 3. part. disp. 41. sect. 2. n. 12. & tom. 2. de Religione. lib. 6. de voto. cap. 10. num. 9.* Facit quod *in cap. fin. de cenſibus in 6.* tantùm concedatur potestas absolvendi, non verò dispensandi. Sunt autem istæ diuersæ potestates. Tum etiam, quia tempore visitationis non potest suis suffraganeis diuisoria concedere, nec legitimare, vt Doctores docent.

12 Sed antequam progrediamur vlteriùs, explicemus oportet, an Episcopus, vel Archiepiscopus possit benè ejusmodi dispensationis impendere religiosis exemptis. Dico exemptis; quia his, qui ipsi subiecti sunt, non dubitamus posse impendi, non secus atque aliis secularibus, non loquimur quando prælatus habens potestatem dispensandi, in eo casu remitteret ad Episcopum: tunc enim planum est posse, sicut posset idem prælatus aliis suas vices committere dispensandi iuxta ea, quæ de potestate subdelegandi dixi supra *lib. 5. c. 26.* In qua difficultate quidam affirmant, quidam negant, quidam distinguunt.

13 Mihi videtur primò: Sine prælati consensu non possunt Episcopi dispensare cum religiosis exemptis, neque eos absoluere. Quæ communi sensu Doctorum recepta conclusio est. Nam ea exemptio, cùm in fauorem religionis præcipuè concessa sit, non expedit eius quietu, tranquillitati, & bono regimini, vt quuis religiosus tenuente prælato possit illi exemptioni renunciare. Quod idem de fauore concesso Clericis in exemptione à secularibus potere definit Pontifex *in c. si diligenter, de foro competenti.*

14 Verùm hanc conclusionem limitat Molina *tom. 4. de iust. tract. 2. disp 61. num. 5.* vt cùm prælatus religiosi talem potestatem non habet, & irrationabiliter negat religioso licentiam, vt absoluatur ab Episcopo, tunc possit ab eo, aut absolutionem, aut dispensationem petere; secus si ex rationabili causa neget, in dubio autem rationabilis causæ præsumendum pro prælato iuxta generalia principia in materia de conscientia. Cuius limitationis doctrinam probat etiam Thom. Sanch *lib. 4. sum. cap. 19. num. 36.* Tum enim censetur habere facultatem religiosus, vt se ipsum possit Episcopo subijcere per quādam epiekeiam. Nec enim credi debet Pontificem eam exemptionem, quam in bonum religionis, & religiosi concessit, verti in incommodum, & laqueum animarum religiosi, & in incommodum, si euagari cogantur, & ad Sedem Apostolicam adire. Atque iuxta hæc de monialium exemptarum absolutione in nonnullis casibus philosophandum erit. Mihique vehementer placet hæc doctrina.

15 Secundò limitant alij, vt possit Episcopus religiosum absoluere, vel cum illo dispensare, quando prælatus est excommunicatus, denuntiatus, vel de functus est, vel longè abest. Quam limitationem probat Sanchez *c. 21. cum* Henriquez, & Syluestro *num. 35.* & mihi placet propter rationem *num. præcedenti* factam. Sed addit idem Auctor, *num. 38.* hæc esse intelligenda, nisi in prælato superiori sit potestas absoluendi vel dispensandi; in eo enim casu, quamuis inferior negaret licentiam, vt se subijceret Episcopo, vel esset ex communicatus, aut denuntiatus, vel longè abesset, recurrendum esset ad superiorem, alias in religionibus odiosa esset refutatio. & magna ex parte bonum regimen detrimentum pateretur. Quam quidem doctrinam ego etiam libenter admittam, nisi necessitas vrgeret, & etiam prælatus superior longè abesset, & facilè adiri non posset, iuxta ea quæ de potestate Episcopi ad dispensandum in rebus Papæ reseruatis dicam *cap. sequenti.*

16 Dico secundò. De consensu prælati, qui non habet eam potestatem dispensandi, aut absoluendi in illis casibus religiosum sibi subditum, potest Episcopus dispensare cum religiosis, sicut cum aliis sibi subiectis. Quam sententiam docet Molina *disp. cit. at. num. 4.* ex Sylueſtro *v. absolutio 9. num. 2. & 3.* Suarez *tom. 4. in 3. p. disp. 30. sect. 2. num. 3.* qui & dicit ita esse in praxi receptum, Auila *de censuris 2. p. c. 7 disput. 1. dub. 6.* Henriquez *lib. 14. de irregul. cap. 20. num. fin. & in comment lit. O.* vt omittam antiquiores alios, quos refert, & sequitur Sanchez *cap. 39. cit. nu. 32. & sequentib.* Facit pro hac sententia primò textus *in cap. luminoſo 18. quæſt. 2.* vbi habetur Episcopum de consensu prælati siue Abbatis exercere posse iurisdictionem in monasterio exempto. Ex quo deducitur optima ratio, quia Molina & Sanchez probant sententiam istam, quia licèt religiosis concessum sit priuilegium exemptionis, cùm tamen id concessum sit vt melius cum minori quiete Deo famulentur, videlicet ita concedi, vt de consensu prælati renuntiari illi possit, quoties prælatus, & ad spirituale regimen, & bonum religionis expedire iudicauerit.

17 Neque contra hanc doctrinam est textus *Clement. de sententia ex communicat.* Dicendum enim est cum Panormitano *in cap. ſignific aſti, de foro competenti*, ideo ibi concedi Episcopis auctoritate Apostolica absoluere fratres mendicantes ab excommunicatione, de qua ibi est sermo, non quia religiosi sint ab illo exempti, sed quia Pontifex eius absolutionem ibi reseruauerat. Quare nisi suas vices Episcopo committeret, absolui, ab illo etiam de consensu Abbatis non possent.

18 Et quo minùs de hac secunda enuntiatione dubitari possit, addico, quidquid sit de iure communi, at ex priuilegijs ita dicendum esse, sunt enim non pauca religiosorum priuilegia, quibus conceditur, vt de consensu suorum prælatorum possint se Episcopis subijcere quoad absolutionem, & dispensationem: vt refert Cordubа *in compendio priuileg. mendicantium in ſuis additionibus, v. abſolutio ordinaria quo ad fratres, §. 1.*

19 Ex his colliges primò idem dicendum de subiectione prælati religiosis comparatione Episcopi in similibus casibus: si enim potest facultatē dare, vt alij se subijciat, potest, ejā se ipse subijcere ad eundem effectū, & propter eandem rationē, sicut etiam suprà diximus *cap. præcedenti*, cùm qui cum alijs dispensat, possit secum dispensare.

20 Secundò colligo etiam hanc subiectionem locum habere ad impetrandam absolutionem, & dispensationem in casibus, de quibus in Tridentino *ſeſſ. 24. c. 6. de reformat.* Atque in illis poterunt religiosi petere dispensationem absolutionem ab Episcopis, ac prælati consensu nixta dicta.

21 Tertiò colligo Priores militarium ordinum, quibus reuera non competit potestas absoluendi aut dispensandi in præcedēs casibus in Trid. *dict. c. 6.* solùm enim Episcopis ea facultas conceſſa est, vt declarauit cōgregatio Cardinalium, vt dico late in tract. de sacramento Pœnitentiæ & irregularitate, non ideo existimari debet priores cōditionis existere vel religiosos, vel seculares illis subditos cùm facilè in hoc remedium adhiberi possit, & subditos tam seculares, quam religiosos remittat ad Episcopum, vt in similibus casibus vel absoluat vel dispenset. Episcopus autem erit, in cuius diœcesi commorantur; aut si nullius diœcesis sint, ad Metropolitanum tamquam ad ordinarium Metropolis, vel ad Nuntium, qui legatus est à latere, qui habet potestatem absoluendi etiam religiosos, vt cum alijs docet idem Sanchez *c. 21. n. 25.* & Imò, & addidenim posse remitti ad vicinum Episcopum, etiam si illius diœcesis non sint. Tum quia ista subiectio sit tantummodo ex voluntate prælati quoad hunc effectum. Tum etiam, quia nisi fuisset priuilegium exemptionis, ad eum iure communi illi exempti pertinerent.

CAPVT VI.

Inferiorem non posse dispensare in legibus superiorem explicatur, & limitatur.

SVMMARIVM.

1 *Inferiorem non posse dispensare in legibus superiorum.*
2 *Obiectiones proponuntur, & diluuntur, & 3. 4.*
5 *Limita nisi in iure concedatur dispensandi potestas.*

Qua

Quæ intelliguntur concessa si in iure dicatur, v. dispensari possit, ibid.
6 *Maior explicatio.*
7 *In nonnullis casibus posse.*
8 *Et si consuetudine habeatur.*
9 *Eam potestatem in prædictis casibus non esse delegatam, sed ordinariam.*
10 *Episcopi non posse dispensare in legibus latis à Concilio.*
11 *Neque Archiepiscopus legibus Concilij provincialis.*
12 *Obiectio diluitur.*
13 *Quando censeatur esse constitutio Concilij, & quando Archiepiscopi.*

1 EX communi atque certa doctrina tradita *cap. præcedenti, nu.* 2. qua docuimus posse vnumquemque dispensare in legibus æqualem auctoritatem habentium, & etiam inferiorum, colligitur facilè, eum qui inferior est, non posse dispensare in legibus superiorum vllo modo. Sic habet communis sententia, quam docet glossi. vltim. *in can quibusdam, de pœnis, & in cap. cum singula, §. fin. verb. Canonici, de Prabendis in 6.* Innocentius *in cap. dilectus, de temp. ordinat.* Couarr. cum aliis *de matrim.* 2. *p. cap. 6. num.* 13 Ioannes Gutierez *lib.* 1. *Canon. quæst. cap. 5. num.* 10. & multis citatis Suarez *dict. libr. 6. de legibus, cap.* 14. *nu.* 4. Gabriel Vasquez *tom.* 2. *in* 1 2. *disput.* 178. *cap.* 2. Salas citatis multis *de legibus disp.* 20. *sect.* 3. *nu.* 20. Sanchez *lib.* 8. *de matrimon. disput.* 5. *num.* 9. & *libr.* 2. *summe, cap.* 40. *num.* 1. Facit in primis pro hac sententia *in cap. proposuit, de concess. prab. cap. cum inferior, de maiorit. & obed. cap. dilectus, de tempor. ordin. c. inferior* 21. *dist. & cap. sunt quidã, & c ideo* 25. *q.* 1. *Clem. Ne Romani, de electione, & l.* 1. *C. de legibus.* Facit præterea manifesta ratio, quæ ex iſtis Canonibus desumitur. Quia inferior non potest sua vi, & potestate impedire legem superioris absque eius voluntate. Ergo neque dispensare in eius lege, cum dispensatio auferat voluntatem superioris sua lege obligatis. Facit denique quod potestas dispensandi in legibus superiorum non est ex his, quæ conueniunt inferiori nisi prohibeantur, sed ex his quæ non conueniunt, nisi concedantur, vt probat textus *in dict. cap. dilectus*, ibi, *Cum ei à iure non sit permissum*; quod magis explicabo statim *in solut.* 2. & idem ostendit communis doctrina, quæ negat Episcopis dispensandi potestatem in multis irregularitatibus, & alijs, in quibus non est prohibita specialiter dispensatio; & ex eo capite solum negat, quia non inuenitur concessa potestas, vt colligunt Doctores ex *cap. at si Clerici, §. de adulteriis, de iudicijs*, vbi censent non posse dispensare in criminibus adulterio maioribus, quia non reperitur conceſſum, vt dicemus *cap. seq.*

2 Neque obstant huic communi doctrinæ nonnulla, quibus permoti pauci quidam Doctores existimarunt inferiorem posse dispensare in legibus superiorum. Neque enim obstat primo textus *in cap. nuper, de sentent. excommunicat.* Vbi dicitur eo ipso, quod legislator non reseruauit sibi absolutionem ab excommunicatione, inferiori concedere; vnde idem dicendum videtur ac de dispensatione. Respondemus enim in primis iam eo ipso Canone concedi à superiori facultatem absoluendi, idque constat, cùm eo Canone concedatur etiam parochus facultas absoluendi à censura non reseruata per Canonem: cùm tamen nullus sentiat parochum habere potestatem dispensandi in omni lege vel pœna non reseruata. Deinde dico aliud esse absolutionem, aliud dispensationem, vt dixi suprà *cap.* 1. Absolutio non est contra ius, sed secundum ius, & ita non mirum si concessa intelligatur absoluendi potestas, quandiu non prohibetur: quòd secus se habet in dispensatione, cùm sit vulnus legis, vt dixi suprà *cap.* 1.

3 Neque obstat etiam communis illa propositio, quod Episcopus potest in suo Episcopatu, quòd Papa in tota Ecclesia, nisi prohibeatur. Quam regulam sequuntur multi Canonistæ *in c. at si Clerici, §. de adulteriis, de iudicijs*, vt videre est apud Felin. & alios. Respondemus namque eam propositionem non esse vniuersaliter veram, sed intelligendam in his, quæ ad commune regimen, & gubernationem spectant; & antequam emanet lex Pontificia, quæ aliquid decernat; nam sua constitutione excipit eo ipso ab ordinaria iurisdictione inferioris. Et quidem sic intelligi debere eam propositionem conuincitur ex multis, quæ non potest Episcopus, verbi gratia, definire in sanctorum numerum redigere, & alia huiusmodi.

4 Neque obstat rursus textus *in l. necnon 26. post principium*, ibi, *ius non prohibeat, D. ex quibus causis maiores*, vbi Prætor concedere restitutionem potest, nisi lex aliqua prohibeat. Respondeuit enim, quod I. C. ibi non agit de restitutione, quæ saltem directè concedatur contra leges, sed magis præter illas, & propterea, non requirit, quod lex concedat, sed satis est, quod non prohibeat restitutionem, quia si non prohibet potest prætor in ea specie concedere, quod longè diuersum est à dispensatione, de qua agimus, quia cùm sit contra ius communem, & legem in ea materia statutam, aut prohibentem, quæ per dispensationem relaxatur, propterea necessariò requiritur lex aliqua, quæ disponendi potestatem vel tacitè vel expresè inferioribus concedat, & in hoc casu procedit regula, quæ habet prohibitum dici omne id, quod non reperitur cõcessum iuxta *cap. 2. de translat. Episc.* Quamuis non procedat in specie *dict. legis nec non*. Tum etiam quia dici potest in hac materia dispensationis semper dari prohibitionem, & censeri inferioribus expresè denegatam dispensandi facultatem, vbi non reperitur concessa: quia licet ius specialiter non prohibeat in hoc vel illo casu, generaliter tamen prohibet per illas leges, quæ iubent canones, vel ius commune ab inferioribus seruari, qui non possunt in contrarium dispensare, *cap.* 1. *de constitutionibus, cap. quod super his. de maioritate, & obed. c. cum inferior, eodem*. Quæ prohibitio licet specialis non sit, est tamen expressa, sicut *in dicto cap. at si Clerici*, expressa conceſſio est.

5 Verùm hanc communem doctrinam limitabis multis modis. Primò nisi in iure concedatur dispensandi potestas siue generali clausula, siue in aliquo peculiari casu. Plures autem casus in quibus ea potestas conceſſa est attingam infra. Quoties autem in lege aliqua additur, vt in ea dispensari possit, eo ipso intelligitur dispensandi potestas Episcopo concessa, vt docet communis sententia, interpretum iuris, ne ea verba sint otiosa, atque superflua, *cap. si Papa, de priuileg lib.* 6. cùm per id notum sit eam legem esse à Pontifice dispensabilem. Romani enim Pontificis auctoritas semper censetur excepta *c. significasti, de electione*, neque de eo aliquis dubitare poterat, eùm non sit iuri subiectus, *c. innotuit, de electione, cap. proposuit, de concessione præb.* Tum etiam, quia potestas dispensandi ampliè est interpretanda, vt dixi *c. præcedente*. Hanc doctrinam tradit Innocentius *in dicto cap. dilectus, de temporib. ordinationum*, & sequuntur alij Doctores *in dicto cap. at si Clerici, §. de adulteriis, de iudicijs*, & *ibi* Felinus. Atque hanc sententiam probat Glossa finalis, & communis *in cap. penult. de pœnis*, & expresè sequitur *lex octaua tit.* 14. *part.* 1. Glossa *verb. dispensatur, in cap. postulasti, de Clerico excommunicat. & in cap. quisquis, de electione*, vbi communis, & post Innocentium & antiquiores ibi docet Henricus Bohic *num.* 26. Ant. *num.* 17. Cardin. *num.* 5. Abbas *num.* 5. & 6. Couarr. *in c. alma mater. part.* 1. §. 7. *num.* 8. Sanchez *disp.* 14. *num.* 8. Salas *disp.* 20. *sect.* 3. *num.* 21. Hugolinus *de potestate Episcopi, cap.* 57. §. 5. Neque obstat textus *in cap. cum ex eo, de elect. lib.* 6. & *in cap.* 1. *de ætate, & qualitate, eodem lib.* in quibus habetur dispensari posse, & adijcitur per Episcopum, quæ adiecto superflua videretur, si vera est doctrina tradita. Respondetur enim ibi mentionem fieri de Episcopo, cui per illa iura conceditur potestas dispensandi, quæ antea negabatur.

6 Quæ etiam limitatio locum habet, quamuis solus Pontifex possit eam pœnam imponere: licet enim is qui potest imponere, possit tantùm soluere, id tamen intelligendum in canone non conceditur absoluendi vel dispensandi potestas, vt fortasse latiùs infra. Ea etiam limitatio extenditur, quàuis lex lata sit à Concilio Generali, si enim cõceditur vt dispensari possit, censetur etiã dispensatio cõ-

cessa, non tantum Pontifici, vt nonnulli volunt, qui ea concessione Concilij non indiget, cùm sit superior Concilio; sed etiam Episcopo: & id affirmant communiter Doctores *in cap. quisquis, de electione, & in cap. in quibusdam de pœnis*, dum fatentur in casibus eorum capitulum posse Episcopum dispensare. Sed de huius limitationis doctrina vide Thomam Sanchez *lib. 8. de matrim. disp. 5. a num. 1. vsque ad quartum*, & Salas *de legibus, disp. 20. circ. sect. 4. difficult. 8. nu. 22.* At hæc prima limitatio non habet locum quando constituto non ligat subditos, sed Episcopum, si eum ipsum adstringat, non potest in facto suo dispensare, vt contingit in casu textus *in c. 2. de bigamis*, cùm ibi poena imponatur tantum ipsi Episcopo, & dicemus *c. sequenti*.

7 Secundò limitabis prædictam communem doctrinam, vt non habeat locum in nonnullis casibus, in quibus Episcopo erat facultas dispensandi in superiorum legibus. Primum. Quando est materia leuis, & parui momenti, quam limitationem docet Caietan infra citandus, Emanuel Sa *verb. dispensatio*, Salas *loc. cit.* & alij. Deinde in casibus frequenter occurrentibus, Neque enim est verosimile legislatorem velle, vt in casibus frequenter occurrentibus, & ad bonum regimen necessarijs, ad illum recurratur, vt in vnus communibus, festis, ieiunijs. Sic Caietanus 2. 2. *quæst. 147. art 4. & in summ. verb. ieiunium*. Nauarr. *in summa c. 21 n. 21.* Salas *sect. cit n. 22. cas. 5.* Vnde in huiusmodi casibus admitti posset Episcopum dispensare posse in omnibus sibi non prohibitis. Denique in casibus extraordinarijs, quando necessitas vrget, & est periculum in mora, vel impotentia adeundi superiorem, vt citatis multis tradunt Thomas Sanchez *lib. 2. de matrimon. disp. 40. & lib. 8. disp. 6. num. 20. & disp. 9. n. 22* Suarez *lib. 6. de legib. c. 14. nu. 10.* & iuris canonici interpretes *in dict. c. at si clerici*. Huius autem rationem nonnulli petunt ex consuetudine. Sed alij melius ex præsumpta rationabili voluntate legislatoris, quam optimè considerat Salas *sect. cit. nu. 23.*

8 Tertiò quoque limitabis præfatam communem doctrinam, nisi ex consuetudine habeatur, quòd inferior dispenset in lege superioris: consuetudine enim ei quæritur iurisdictio *cap cum contingat, de foro competenti*, cum multis, quæ adducit ibi Glossa, *verb. consuetudine*. Vnde consuetudine receptum est, vt parochi, & qui de iure dispensare non possunt, dispensent in nonnullis frequenter occurrentibus, vt in ieiunijs, & festorum obseruatione, quo ad vacandum nonnullis operibus, non verò in alijs, vt docet Sanchez *lib. 8. disp. 9. cap. 27.* Suarez *c. cit. nu. 11.* Itaque omnia hæc, quæ his tribus limitationibus comprehendimus, sic breuiùs tradi possunt: inferiorem non posse dispensare in legibus superiorum, nisi cùm adest superioris voluntas, quæ vel est expressa, vt cùm in iure conceditur, vel præsumpta, vt cùm habetur consuetudine, vel præsumitur etiam ex leuitate materiæ, occurrentium frequentium casuum aut necessitatis vrgentis causa.

9 Hanc autem potestatem quam habent inferiores ad dispensandum in legibus superiorum in prædictis casibus, non credimus esse delegatam, sed ordinariam consertur enim ex vi muneris, quod habet in se radicatam totam illam iurisdictionem, & alias est perpetuò concessa fedi Episcopali. Quare censetur ordinaria iuxta regulam, quæ docet iurisdictionem in perpetuum concessam, etiamsi sit ex priuilegio, esse ordinariam. Quam doctrinam docet Felin *in cap. ex eleuet, de officio ordin.* cum alijs, Glossa *in c. fin. eodem*, & citatis multis docent Couarr. *3. variarum. c. 2. nu. 6. & 10.* & Thomas Sanchez *lib. 2. de matrimonio, disp. 40. num. 14.* Sic potestas legati ad dispensandum in votis, & in legibus est ordinaria, & sumitur ex *c. quod translatio, de officio legati*. Ex quo fit eam potestatem delegati posse alteri, vt tradit Felin *in dicto c. finali, de officio ordinarij*, & latè Thomas Sanchez *lib. 2. de matrimonio, disp. 40. citat. à num. 14.* Sic etiam potestas concessa prælatis mendicantium, vt possint cum religiosis dispensare, vel illos absolucre in certis casibus, non est delegata, sed ordinaria, quia est ex commissione perpetua, vt docet Collector priuilegiorum Fratrum Minorum, *verb. absolutio ordinaria, quoad fratres in fine, num. 27. dub. 2. ex* doctrina Bartoli, & Baldi *in l. vnica, D. de officio consulit*. Cuius hæc sunt verba. *Nono quæritur vtrum commissio facta aliquem ordinarium seu delegatum. Respondeo, si est commissio perpetua facti ordinarium, si temporalis delegatum. Quod multum interest scire, vt cognoscamus quomodo possint religiosum prælati suæ vices delegare*.

10 Sed prædictam illationem, qua statuimus inferiorem nò posse dispensare in legibus superiorum, ampliabis primò, vt etiam verum habeat in Episcopo respectu legum, quæ latæ sunt in Concilio Prouinciali. Concilium enim Prouinciale superius est Episcopo, vnde in eius legibus dispensare nò potest, nisi in dictis casibus, & tunc dispensat non quasi in sua lege sed quasi in lege superioris. Esse autem Concilium Prouinciale superiorem Episcopo conuincitur ex *dict. 18. per totam*, apud Gratianum, *& cap. saluo 9. quæst. 3. & cap. graue nimis, de prabendis, & cap. sicut olim, de accusationibus*, vbi supponitur Concilium Prouinciale, posse leges condere, quas Episcopi seruare teneantur. Id quod etiam renouat Tridentinum *session. 24. c. 2.* Idem probat, quod Concilium Prouinciale olim habuit potestatem cognoscendi de causis Episcoporum, & illas terminandi etiam vsque ad diffinitiuam, licet pro varietate temporum varié etiam fuerit apud nonnullas metropoles ea restricta, aut etiam extēsa potestas, vt olim ostendi *in cap. 1. de iudicijs*.

11 Amplia rursus eandem illationem, vt locum etiam habeat ea doctrina in Archiepiscopo comparatione Concilij Prouincialis. Archiepiscopus enim non est superior Concilio Prouinciali, sed inferior, pro quo facit textus *in cap. multis, dist. nil.* 17. vbi indicatur a Metropolitano ad Concilium causam esse deferendam, & idem olim multis editis Canonibus constitutum fuit, vt dixi *loco citato*. Facit etiam quod iurisdictio Concilij non est ab Archiepiscopo, cùm ille solus possit ibi causas Episcoporum iudicare, nec ferre leges pro eorum Diœcesibus, vt constat. Præterea Concilium maiori consentiente partes leges fert, quibus alij subscribere teneantur, vt constat ex Concil. Toletan. Octauo, *Canon. 11.* & Colonicnsi sub Paulo Tertio *par. 1. a cap. 17.* habent enim etiam alij Episcopi suffragium decisiuum, *cap. sicut olim, de accusationibus*. Quare hanc doctrinam tradit Cardinalis *in Clement. 1. §. penultim. de appellationibus in sexto*. Suarez *dicto lib. 6. de legibus, cap. 25. nu. 5. & 7.* Thomas Sanchez qui multa congerit *libr. 8. de matrimon. disp. 17. num. 36.* quem omnino vide.

12 Neque obstat textus *in cap. graue, de prabendis*, ibi, *Metropolitanus verò, delictum superioris iudicio relinquatur ex parte Concilij minuendum*, quo indicatur Metropolitanum non posse per Concilium Prouinciale punirì. Respondetur nam que Archiepiscopum non esse superiorem Concilio Prouinciali, sed eius caput ordine dignitatis: & ideò ob eius dignitatis reuerentiam nolunt e eius peccatum punirì à Cōcilio, vt tradunt *ibidem* Abbas, Hostiensis, & alij: Archiepiscopus ergo, & Episcopus non possunt in Concilij Prouincialis legibus dispensare, sed recurrendum est ad Concilium vel ad Primatem, vel ad Pontificem, nisi in casibus, & limitationibus supra ipso capute explicatis.

13 Sed quæres, quando censeatur esse constitutio Concilij, & quando Archiepiscopi. Respondetur si dicatur. Nos Archiepiscopus & Episcopi, vel Archiepiscopus de consensu Concilu, consensus enim necessitatem importat, secus si diceretur de consilio Concilij, censetur enim esse Archiepiscopi. Sic docet Thomas Sanchez *lib. 8. de matrim. disp. 5. num. 11. disput. 17. num. 36. in fine*, ex Anchariano, Hostiensi, & alijs. Neque his obstat textus *in l. aliud est vendere*, vbi dicitur eum qui facit actum consentiente alieno, non tribui huic, sed illi. Respondetur enim id intelligendum, quando ille, qui consentit, non est præditus potestate faciendi, sicut etiam *in cap. 1. de renuntiat. in sexto*, licet dicatur lex edita de consensu Cardinalium nihilominus est ea lex Pontificia, quia Cardinales nullam potestatem habent eius legis statuendæ.

CAPVT

CAPVT VII.

De poteſtate ad diſpenſandum in pœnis.

SVMMARIVM.

1 *Proponitur deciſio in capite 1 ſi clerici, & eius ratio.*
2 *Rationes dubitandi, & 3.*
4 *Duo agenda.*
5 *Non loqui textum de degradatione.*
6 *Neque de diſpenſatione pœnæ poſt ſententiam latam.*
7 *Poſt latam ſententiam ſolum Principem poſſe pœnam minuere.*
8 *Quid concedatur Epiſcopo in diſt. c.*
9 *In eo caſu poſſe Epiſcopum diſpenſare, etiam poſt ſententiam,*
10 *Obiectiones proponuntur, & diluuntur, & 11. 12.*
13 *Etiam contradicente accuſatore diſpenſare poſſe,*
14 *Etiamſi poſſe ſine conſenſu capituli,*
15 *Idem poſſe capitulum ſede vacante.*
16 *Non id poſſunt Prælati Epiſcopo inferiores.*
17 *Neque Epiſcopi poſſunt erga ſeipſos.*
18 *Neque in crimen bus adulterio maioribus,*
19 *Aliæ remiſſiue.*

1 HAbemus in hac re deciſionem Alexandri III. *in cap. & ſi clerici, §. de adulteris, de iudiciis*, cuius hæc ſunt verba. *De adulteris verò & aliis crimin bus, quæ ſunt minora, poteſt Epiſcopus cum clericis poſt peractam pœnitentiam diſpenſare.* Expedit enim aliquādo clericis in peccatum prolapſis ignoſcere, ſi vel pœnitentia, vel temporis diuturnitate, vel vitæ innocentia mutatos eſſe conſtiterit, vt conſtat ex multis canonibus adductis à Gratiano 1. q. 7. In grauioribus autem criminibus Romanum Pontificem adire oportet, quia æquum eſt, vt qui grauius aliquod crimen commiſit, eum laborem patiatur Romanum Pontificem adeundi, vt abſolutionis, ſiue diſpenſationis difficultate, pœnæ magnitudine à crimin bus arceatur, & aliis exemplo ſit. In cæteris autem ad conſulendum clericorum laboribus, & expenſis ius Pontificium Epiſcopis diſpenſationem conceſſit, vt ſicut deponunt, peracta pœnitentia reſtituant, quia eos, ad vitæ emendationem maximè dirigere intendet, vt colligitur ex forma tradita *in cap. cum non ab homine, de iudiciis*, & ex fine iuris Canonici, de quo latè Doctores *in cap. nouit, de iudic. & c. fin. de præſcrit.*

2 Sed certè huius textus deciſio difficilis apparet. Quia vel ea accipitur poſt ſententiam, aut ante ſententiam latā, ſi ante ſententiam, non ſolùm Epiſcopus, ſed quicunque inferior etiam in criminibus maioribus poterit ex cauſa pœnam minuere, *l. quod ergo, §. pœna grauior. D. de his qui notantur infamia* maximè ſi procedatur iudicio inquiſitionis, *c. inquiſitionis, de accuſat.* Si poſt ſententiam neque Epiſcopus poterit. Quia per ſententiam qua quis ad pœnam damnatur, adquiritur reipub. ius *l. ita vulneratus, D. ad l. Aquiliam cap. vt fame, de ſent. excommun.* cuius remiſſio ſolùm pertinet ad Principem, *l. Diui fratres, D. de pœnis*, cum ſimilibus.

3 Secundò etiam difficilis appparet, quatenus docet in criminibus adulterio maioribus cum clerico depoſito Epiſcopum diſpenſare non poſſe. Quia diſpenſare poſſe enā in maioribus, nempe hæreſi & facilegio conſtat ex *c. presbyteris, & ex cap. ſiquis presbyter 50. diſt.* Non ergo rectè reſtringitur ad adulterium & minora crimina.

4 Duo in iſto textu explicanda ſunt, vt explicata maneant, quæ ſpectant ad poteſtatem diſpenſandi in pœnis. Primum eſt, quod attinet ad id quod affirmat, ſcilicet in adulterio & minoribus diſpenſare poſſe cum clerico depoſito peracta pœnitentia. Secundum eſt quod ſpectat ad id quod negati videtur, ſcilicet in maioribus adulterio criminibus diſpenſare non poſſe.

5 Et vt explicemus primum, præmitto textum iſtum loqui non de depoſitione reali, quæ degradatio dicitur, quæ fit ad relaxandum clericum curiæ ſæculari: de qua *in cap. degradatio, de pœnis in 6. & in cap. cum non ab homine, de iudiciis*; ſed de depoſitione verbali, de qua *in cap. nouimus, de verbor. ſignific. & cap. qualiter, & quando 2. de appellat. & in d. cap. degradatio.*

6 Deinde præmitto textum iſtum loqui de diſpenſatione pœnæ poſt ſententiam latam contra Baldum *ibidem n.* 17. Arctinum *ibidem*; & Preſpoſitum *in cap. Epiſcopus, nu.* 7. 11. *quæſt.* 3. qui de diſpenſatione pœnæ ante ſententiam latam accipiunt. Nam ſi loquamur ante ſententiam latā, aperta, & communis eſt iuris deciſio & Doctorum reſolutio, ſcilicet, ſine cauſa Epiſcopum, alium ve iudicem non poſſe minuere pœnas lege ſtatutas, conſuetudine aut ſtatuto receptas, iuxta textum *§. portet. Authent. de iudicibi, index non debet eſſe lege ipſa clementior, & l. §. in fine, D. ad S. C. Turpill. & c. de cauſis, de officio deleg. & c. licet, de pœnis.* Facit enim quęſtio, arbitrio iudicis commiſſa eſt, nō pœna. Cum cauſa autem poteſt pœnas etiam lege, ſtatuto, vel conſuetudine receptas minuere, vel augere, ex cōmuni etiam Doctorum ſententia, *l. ſi ſeuerior, C. ex quibus cauſis, l. hodie, D. de pœn. l. quia ergo, §. pœna grauior. D. de his qui non at. infam.* & alibi ſæpe. Cuius optima ratio eſt deſumenda ex qualitatibus, circunſtantiiſque delictorum, ex quibus crimen ipſum quandoque fit magis excuſabile, quandoque verò magis atrox. Cumque omnes circunſtantiæ non poſuerint lege definiri, ideo & iudicis arbitrio horum conſideratio commiſſa eſt, vt iuxta hæc augeat vel minuat pœnam lege ſtatuam. Neque verò hoc eſt iudicem eſſe benignorem lege, aut contra legem agere, aut à lege recedere, ſed potiùs legem ſetuare, quæ ita diſponit non ſolùm in citatis conſtitutionibus, ſed etiam per illam regulam, quam etiam ipſum naturæ lumen mentibus hominum indidit, quæ tradit pœnam eſſe commenſurandā delicto, *l. Iſtatuimus, C. de pœnis cap. ſicut dignor, de homicid. cap. vt clericorum, de vita & honeſt. cler.* Sed de his latiſſimè citatis multis Farinac. *t. p. praxis criminalis, q. 17. per totam*, cuius varias adducit & ampliationes, & limitationes.

7 Tertiò præmitto poſt latam ſententiam neque in matoribus, neque in minoribus criminibus poteſt iudex pœnam imminuere, ſed ſolùm princeps. Cùm enim iudex ſuo iam officio fructus ſit, non poteſt pœnam minuere vel augere in dicta ſententia inflictam, *l. mortis, §. alte ferè, D. de pœnis. l. Diui fratres cum ſimilibus, D. de remiſſ.* & communem hanc ſententiam eſſe teſtatur Couarr. *in pract. q.* 35. ſed in hoc aliter ſe habet ius ciuile, aliter Canonicum. Nam iure ciuili, ſiue procedatur ex accuſatione ad inſtantiam patris, vel ex inquiſitione ex officio, poſt latam ſententiam non poteſt minui pœna, ex *d. l. Diui fratres*, & communi reſolutione *in §. pœna grauior.* At verò iure Pontificio, licet quando proceditur via accuſationis, non poſſit pœna poſt latam ſententiam minui, attamen, cùm proceditur via inquiſitionis, & ex officio poteſt iudex Eccleſiaſticus pœnam minuere etiam poſt ſententiam, *cap. inquiſitionis in principio, de accuſation.* & facit etiam textus *in cap. commiſſi, §. necnon, de hæreticis in 6.* vbi in crimine hæreſis reo vel ad fidem reuerſo, vel vti ſuſpecto ad carceres damnato, poteſt iudex etiam poſt ſententiam latam pœnam mitigare. Quam diſtinctionem docuit Alciatus *in dicto §. de adulteriis, num. 2.* & ante Alciatum *in dict. ca. inquiſitionis, notab. 1.* Felinus *ibidem notab. 3.* & communiter receptam dicit Tiraquellus de pœnis temperandis *cauſa 53. nu. 2.* At textus, in quo explicando verſamur, nec loquitur de diminutione vel augmento pœnæ ante latam ſententiam, nec poſtea, ſed de diſpenſatione, quæ longè diuerſa eſt.

8 His præmiſſis ſtatuendum eſt Epiſcopo iure iſto conceſſo poteſtatem diſpēſandi in pœnis inflictis clerico propter adulterium, vel alia minora crimina peractā pœnitentia, ſiue fuerit iudicium accuſationis, ſiue inquiſitionis.

9 Ex qua huius textus deciſione colligitur in primis Epiſcopum poſſe diſpenſare cum eiuſmodi clerico, etiam poſt ſeuten-

Digitized by Google

sententiam & rem iudicatam, vt probatur manifeste ex ipso textu: Nam *in versic. si verò*, probauit confessum vel conuictum clericum, etiam à suo iudice deponendum esse, & consequenter *in hoc §. de adulteriis*, clericum sic depositum in adulterio & minoribus criminibus Episcopum dispensatiue posse restituere. Atque ita sentit glossa *2. in c. ideo, 2. quæst.* 6. communiter Doctores *in isto §.* Silua *de benefic. 4. part. q 7. num.* 8. Maiolus *de irregularit. lib. 1. c.* 22.

10 Sed hucillationi obstare videtur in primis textus *in cap. ideo sancta 2. quæst.* 6 vbi depositi restituto Pontifici referuatur. Respondet glossa *ibidem* textum intelligi de clerico actu deposito, in hac autem depositionis actualis pœna solùm Pontificem dispensare posse: hunc verò textum loqui de verbaliter deposito diximus suprà. Sed adhuc solum Papam dispensare probat *glossa in cap. ex tuę, de cleric. non residentibus* ℣ componit tamen hæc glossa, *v. moniti cap. clerici, de clerico excommun. minist.* dicens iustè depositum restituitum tantùm à Papa, iniustè depositum ab Episcopo. Aliter componit Glossa *v. Synodus cap. Episcopus* 11. *quæst.* 3. depositum pro contumacia restituit ab Episcopo; pro crimine verò à solo Pontifice. Sed nulla istarum solutionũ necessaria est. Quamuis verum sit actu depositum à solo Pontifice restitui. At *in d. cap. ideo*, non agitur de restitutione clericorum, sed Episcoporum, quæ ad Summum Pontificem spectat, sicut & iudicia Episcoporum, vt late *in ea de iudicijs*.

11 Secundò obstare videtur textus *in cap. siquis presbyter 7. quæst.* 1. vbi clericum depositum, quia à suo Episcopo fecedens ad aliam Ecclesiam transierat, non potest Episcopus restituere. Respondetur tamen facile illam depositionis pœnam à Concilio constitutam esse, & similiter etiam prohibitam restitutionem omnino, ibi, *sine speciali restitutionis manead.* Quare non mirum si Episcopus non possit restituere.

12 Tertiò obstare videtur, quòd clericus per sententiã de adulterio, furto & aliis criminibus damnatus efficitur infamis, *l. 1. & 2. D. de his qui notantur infamia 4. non potest 65. D. de furtis*. Episcopus autem non potest clericum famæ restituere, quia id supremo Principi referuatur *l. 1. D. de postulando c. cum & 24. ibi, a Sede Apostolica de re iudicata*. Sed respondetur eam regulam procedere, quando directè & principaliter agit ad restitutionem famæ, nò verò quando indirectè, vel per consequentiam dispensationis, vel alterius actus, quem infectum efficere potest, vt in proposito, quia tunc inferior restituere potest, *d. l. 1. vers. pro qua*, & Glossa *in cap. Eugenium, v. infamia 2. q. 3. & in cap. domino sancto, v. atque ignominiam 50. dist.* Et quæ communis Doctorum, & facit regula *in l. 1. D. de auctoritate iudicum, l. quotiès, C. de iudic & cap. penultim. vers. delegatis, de in integrum restitutione*.

13 Secundò infertur etiam contradicente accusatore posse Episcopum dispensare cum eiusmodi clerico in pœna depositionis. Quod quidem patet ex *d. §.* concedente Episcopis liberam dispensandi facultatem; idque docent hic Abbas *num.* 18. Felinus *num.* 14. Decius *num.* 22. Alciatus *num.* 3. Hoc tamen restringendum est, nisi sit ea dispensatio in præiudicium tertij, veluti si aliquis impetrauit beneficium pendente accusatione in cuentu priuationis, vel si beneficia deposito alteri iam collata sint, argumento textus *in c. quamuis de rescriptis in 6.* vbi restitutio concessa alicui intelligitur sine præiudicio iuris alterimedio tempore quæ sit, & *l. quod si minor 25. §. non semper, D. de minoribus*; vbi minore hæreditatem repudiante, si substitutus adierit & adminutiuerit, & pecuniam comparauerit, si minor restitutionem postulauerit, non concedituradpecuniam laboribus substituti adquisitam, ex quibus ita probarunt Abbas *n.* 18. Decius 155. Sahagunt. *n.* 14. *in hoc* §. Caldetinus *conf.* 21. *de rescriptis*, & alij non pauci.

14 Tertiò infertur facultatem hanc dispensandi in eiusmodi pœnis competere Episcopo sine consensu capituli. Et quamuis nonnulli de iure aliter dicendum existiment, attamen ego de iure & consuetudine existimo hanc illationem esse veram, & quod ad consuetudinem attinet communiter recipiam, vt dixi *cap. precedenti*. cum glossa *in c. cum ex eo, de elect. in 6.* per textum *ibi iuncta cap. 3. de consuetudine, lib. 6. & cap. ea nos citur, de his quæ fiunt a maiori parte capituli*, quam glossam sequuntur Anton. Imola, Cardinalis *in d. §. de adulteris*. Vide Ojedam *de benef. incon. part. 2. p. c. 31. num.* 20.

15 Quarto infertur hanc facultatem dispensandi competere etiam capitulo Sede vacante. Cùm enim ea potestas sit iurisdictionis ordinariæ, & per eam neque futuro, neque Ecclesiæ vacanti aliquod præiudicium inferatur, & iure communi competat Episcopis, vtique transiere debet in capitulum Sede vacante, ex regula *in cap. cum olim*, vbi *glossa fin. de maioritate & obedientia, cap. prouri, eodem lib. 6.* cum similibus, vt docent Abbas & Decius *in isto §.* cum aliis citatis ab Ojeda *vbi suprà num.* 30. Quod idem verũ est in quouis alio casu, in quibus dispensandi facultas competit iure communi, vt docet pluribus relatis Nicolaus Garcia; 3 *part. cap. 7.* Salas *de legibus, disp. 8. sect. 16.* Sanchez *lib. 4. summa c. cap. 38. num 47. & lib. 2. cap. 21. num.* 4.

16 Sed prædictam decisionem huius textus limitabis primò, vt non habeat locum in Prælatis Episcopo inferioribus, hi enim dispensare nequeunt cum clericis super adulterio, vel aliis criminibus minoribus, nec in aliis casibus similibus, in quibus contra canones & illorum prohibitionem dispensauit Episcopo concedit, quod verbum Episcopus ex proprietate sermonis, & intentione iuris, & communi vsu loquendi, inspecto iure Canonico, non conuenit aliq; Prælatus, qui Episcopi non sunt; & Episcopis propter maximam eorum auctoritatem & dignitatem magis defertur, *6. 2. de officio deleg. in 6.* & lex Pontificia de illis magis, quam de aliis inferioribus confidit, & negotia grauia illis potiùs, quàm aliis committit, vt constat ex plurib⁹ capitulis Concilij Tridentini. Vnde, licet in aliquibus casibus expressè vel tacitè concedatur aliis Prælatis, si Episcopi non sunt, dispensandi potestas *c. 2. de eo, qui furtiuè ordines suscepit, c. relatum, de clericis non residentibus*, nihilominus extra illos casus non possunt illi dispensare, neque habent generalem facultatem, quæ per hunc textum conceditur, vt cum Innocentio *in d. c.* 2. docent Abbas *hic num.* 13. Decius *num.* 16. Alexander de Neuo *num.* 2. An autem Prælatis ex exemplis competat facultas dispensandi, quæ Episcopis conceditur in Tridentino *sess.* 24. *de Reform. c.* 6. dico *in tract. de irregularitate*.

17 Secundò hanc decisionẽ limitabis, vt quamuis conueniat Episcopus comparatione suorum subditorum, non tamen conueniat in ipsos. Non enim potest secum dispensare, ac se restituere, vt non obstante suspensione vel depositione possit in diuinis ministrare. Quod primò deducitur ex isto text. *ibi, cum clericis sui*. Secundò, quia cũ per sententiam legatus sit, quæ ipsum Episcopum concernit, & sententia sit actus iurisdictionis coactiuæ, non potest absolui, nisi ab eo, à quo legatus est *cap. cum inferior 16. de maioritate, & obedient.* Quare licet in aliis, cum seipso dispensare possit, iuxta dicta suprà *c. 4.* attamen in specie huius textus nequaquã. Nam si Episcopi, vel alij Prælati depositi sint propter crimen adulterij, vel alia minora crimina per sententiam superiorem, ab eisdem tantùm superioribus sunt restituendi *cap. ideo 2. q. 6.* neque inferior potest contra legem, vel sententiam superioris dispensare, *ad cap. cum inferior*, nisi in casibus à iure permissis, vt dixi suprà *c. 6.* Non verò permittitur Episcopis dispensare in crimine adulterij, & quæ minora sunt, nisi cum suis clericis, & pœnitentia peracta, vt dictum est.

18 Vtumo limitabis decisionem huius textus vt locum non habeat in criminibus etiam adulter. o minoribus, quoties vel tacitè vel expressè prohibetur Episcopis dispensatio. Siquidem per eam specialem derogatur generali concessioni huius texus, iuxta *reg. 34. generi per speciem derogatur in 6. & cap. 1. de rescr.* Et quemadmodum generalis prohibitio, & regula negatiua, quæ habet Episcopos dispensare non posse in criminibus adulterio maioribus, minime procedit in his, in quibus specialiter expressè, vel tacitè conceditur dispensandi facultas, vt dicemus infra. Sic è conuerso generalis concessio & regula affirmatiua huius textus locum non habet in criminibus adulterio maioribus, in quibus expressè, vel tacitè specialiter denegatur dispensandi potestas; quia, vt vulgò dicitur, plus tol-

lit

sit negatio, quam concedit affirmatio. ex *l. si Rufinus, C. de testam. milegloss. in an l. hoc genus 105. de condit. & demonstr.* Atq; in specie huius textus explicant Felinus *ibidem num.* 4. Decius *num.* 8. & 9. & plures, quos refert Tiraquellus *in l. si unquam, v. revocatur, C. de revocandis donat.* Licet autem prædictis Doctores ex aliorum sententia existiment dispensationem in proposito prohiberi, quoties lex vtitur verbis præcisis, videlicet, *omnino inhabilis perpetuo repellatur aut deponatur, nullo modo, vel nullatenus admittatur*, aut similibus, iuxta glossam *verb. concedatur*, vel *verb. nullo modo in Clement. 2. de ætate & qualitate* & glossa *v. perpetuo an cap. cupientes, & verb. caterum, de electan.* 6. Nihilominus tamen, quod attinet ad istum textum per huiusmodi dictiones & verba præcisè, quæ tantummodo referunt iuris communis dispensationem, & explicant id, quod iuris est ante dispensationem, non videtur Episcopis dispensandi potestas eis iure communi competens denegata, vt satis probat hic textus *in c. penultimo. de pœnis*, ibi, *prorsus*, iuncta *glossa fin.* vnde nisi lex vlterius procedat, & clarioribus verbis vtatur, veluti si spem dispensationis, aut dispensationem ipsam neget, vt *in c. si quis presbyter 7. q. 1. cap. 1. in fine, de electione in 6. & 1. de temp. ordin. eodem lib.* Trid *sess. 24. de Reform. matr. c. 5.* nō censetur dispensandi potestas sublata, quia potestas per istum textum & similes concessa tolli non debet, nisi verba aut intento legislatoris id necessario euincant. Ex quibus soluta manet prima ratio dubitandi. Atque hæc de primo.

19 Restabat explicare secundum, scilicet, quod attinet ad potestatem dispensandi in pœnis ob grauiora crimina adulterio impositis, quæ isto textu videtur Episcopis denegari. Sed ea quæ hic dici possunt, constant partim ex his quæ diximus supra *cap. 6.* de dispensatione inferioris in legibus superiorum, & partim ex his quæ dico in tractatu *de irregularitate*, siue in opere *de Sacramento ordinis, lib. 2.* vbi videnda.

CAPVT VIII.

De potestate dispensandi in votis.

SVMMARIVM.

1 *Esse potestatem ad dispensandum in votis.*
2 *Eam potest etiam olim etiam fuisse in Episcopis ad omnia vota.*
3 *Competere aliis quasi Episcopalem iurisdictionem habentibus.*
4 *Iam seruata nonnulla.*

1 EX dictis *cap. 4. num.* 2. constat esse potestatem in Ecclesia ad dispensandum in votis relictam à Deo, ob commune animarum commodum, cùm prælati Dei nomine relaxent, siue remittant obligationem ortam ex promissione Deo facta. Certum autem est in primis hanc potestatem dispensandi in quouis voto esse in Romano Pontifice etiamsi extendas ad vota solemnia religionis, vt iam dixi *c. 2. & lib. 7. cap. 10.*

2 Deinde certum est hanc etiam potestatem dispensandi in quouis voto olim non solùm fuisse in Romano Pontifice, sed etiam in Episcopis pro suis diœcesibus. Hanc autem potestatem in Episcopis Doctores probant ex *cap. 1. de voto*, ibi, *sed eius qui præsidet* Quamuis nonnulli eam negent, at sine fundamento tuto, vt rectè docet Suarez *tom. 2. de religione, lib. 6. de voto, cap. 10.* Probat etiam Sanchez, quia Episcopus potest in sua diœcesi, quod Romanus Pontifex in vniuersali Ecclesia, sic docet *li. 2. de matrimonio, disp. 61. num.* 3. sed infirmum valdè esse argumentum, quod ex eo desumitur, ostendi su prà *c. 6.* Extendebatur etiam olim hæc Episcoporum potestas ad dispensandum etiam in votis solemnibus religionis, cùm enim esset religiosorum ordinati, alijs remittentibus obligationem promissionis obedientiæ ipsis factam, reliqua euanescebant vota, quod si solemnitas constitit, vt ego iudico, in illis inhabilitatibus ad certos quosdam effectus, etiā Episcopi prout expedire iudicarunt eos in habilitates induxerunt quandoque, & etiam fustulerunt, vt constat ex his quæ latè dixi *lib. 7.*

3 Similiter communi sensu receptum est potestatem dispensandi in votis competere aliis quasi Episcopalem iurisdictionem habentibus, vt Capitulo Sede vacante, Abbatibus: excipe parochos, qui id nullo iure possunt, neque consuetudine. De quo Sanchez *lib. 8. de matrimonio, disp. 7. & lib. 4. summ. cap. 38.* Suarez *lib. de voto, cap. 10. citat. n. 11.* & communiter Canonici iuris interpretes *in cap. 1. de voto*, Innocentius, Hostiensis & alij. Quando autem Archiepiscopus habeat eam potestatem dispensandi constat ex dictis supra *cap. 5.* De Regularibus autem comparatione suorum subditorum dicam speciali capite,

4 At nonnulla vota iam diu reseruata fuere Summo Pōtifici, scilicet votum castitatis, religionis, peregrinationis in Terram Sanctam, constatque ex *cap. ex multa, de voto*, & etiam consuetudine, & docet Ioannes Azor *tom. 1. lib. 11. cap. 19. quæst.* 3. Nunc autem reseruata sunt Pontifici vota castitatis, religionis, peregrinationis in Terram Sanctā, & ad sanctum Iacobū in Compostella, & ad sanctos Apostolos Petrum, & Paulum in vrbe, vt constat ex constitutione Sixti IV. quæ incipit, *Et si Dominici gregis in extravag. de pœnit. & remiss.* & ex vsu cōmuniter recepto. Hæc autem intelliguntur reseruata tārum, si absoluta sint; quod magis constabit ex dicendis, & similiter an sint plura alia reseruata.

§. I.

Prima Regula statuitur circa vota non reseruata.

SVMMARIVM.

5 *In omni alio voto, excepto reseruato, potest Episcopus dispensare.*
6 *Et in voto emisso in subsidium Terræ Sanctæ. Assumendæ crucis, peregrinationis in domum Lauretanam, & non petendi absolutionem nisi à Romano Pontifice ibid.*
7 *Quid de dispensatione in votis alicuius populi.*
8 *Quid de votis emissis in fauorem tertij. 9. & 10.*
11 *Obiectiones diluuntur. 12. & 14.*
15 *Explicatur quando promissio dicatur fieri homini, vel Deo.*
16 *Quid censendum, si quis promittat homini se ingressurum in religionē, & confirmet voto vel iuramento.*
17 *An promissio facta Deo & homini possit ab homine remitti.*

5 IVxta doctrinam hanc duæ regulæ colliguntur. Prima est, *In omnibus aliis votis exceptis, potest Episcopus & alij Prælati, quos diximus, dispensare, sicut & olim poterant, cum non sit illis prohibitum.*

6 Ex qua regula fit primo Episcopum dispensare posse in voto emisso in subsidium Terræ sanctæ conuertendi debita, quidquid nonnulli Doctores dixerint, vt rectè docet Suarez *lib. 6. de voto, cap. 22. n.* 13. neque enim iure aut consuetudine probatur eiusmodi votum commutandi debita in subsidium Terræ Sanctæ esse reseruatum. Quam etiam sententiam probat Sanchez *lib. 4. sum. c.* 40. *num.* 8. Neque obstat textus quo illi Doctores vtuntur *in c. magnæ, de voto*, ibi enim tantū agitur de peregrinationis voto in subsidium Terræ Sanctæ. Idem dico de voto assumendæ Crucis in qualibet expeditione, scilicet, non esse reseruatum, contra nonnullos propter idem fundamentum, & probat

Digitized by Google

probat Suarez *cap.15.cit. num*, 12. Idem dico contra Nauarrum de voto peregrinationis in domum Lauretanam; ea enim refertatio vel non extat, vel non fuit vsu recepta, vt docet Azor *loco cit.* Suarez *d.cap.21.n.14.* Sanchez *d. c. 40.n.10.* Idem dicendum de voto, etiamsi perpetuum sit, & non temporale, & de voto non peccandi nunquam, si tamen illud validum est, de quo alibi. Cùm enim hæc vota possint per Patres & Prælatos religionum irritari ex potestate dominatiua, vt dicam infrà *lib.* 10. poterunt etiam dispensari per Episcopum, cùm nullo iure aut consuetudine reseruata reperiantur. Idem denique dicendum est de voto non petendi absolutionem voti, nisi à Romano Pontifice, de quo nonnulli dubitarunt, dicendum tamen posse etiam in eo Episcopum dispensare, vt docet Ioannes Azor *loco cit. qu.5.* 15. eo quòd votum istud hactenus reseruatum non est, & quod vouens voluerit obligari ad nõ petendam dispensationem, nisi à Summo Pontifice, tamen cùm non potuerit votum illud in materia reseruata constituere, & ita potent Episcopus vtens sua facultate ex causa dispensare. Sic etiã docet Suarez *d.c.12.n.15.* & Sanch. *d.lib.4.c.40.n.13.*

7 Sed quoniam diximus in hac prima regula Episcopũ dispensare posse in omnibus votis, illis quinque exceptis, duo occurrũt, de quibus dubitari potest. Primum est, quid dicendum in votis populi alicuius, cum præcedentium votis adstricti sint, vel ad seruandũ sestum, vel ad aliquid defendendum, vt nunc Salmanticenses ciuitas cum laude summa se adstrinxit voto ad defendendam semper publicè, vel occultè, puritissimam ab omni labe originali, liberam B. V. Conceptionem. Et quidem si loquamur de illis qui emiserunt vota, planum est posse Episcopum dispensare, cùm non sit votum reseruatum, si verò loquamur de successoribus, illi non tenentur ratione voti, quæ est obligatio personalis, sed ratione statuti factũ à populo. Vnde statutum illud non potest consensu populi amplius tolli, nec enim pendet ab eius consensu; potest tamen tolli auctoritate Episcopi, qui vim præbuit illi statuto, vel Principis superioris. Sic docet Suarez *lib.6. de voto, cap.9. num.*1. quem sequitur Sanchez *lib.4. sum.m.cap.41.nu.*3. Quamuis enim iuxta textum *in cap. conquestus, de feriis*, ad statuenda festa requiratur vna cum Episcopo consensus populi, attamen id nõ obstat, quominus Episcopus solus tollere possit eiusmodi statum. Nam non pendebat obligatio à voluntate populi tãquam ab habente iurisdictionem & potestatem.

8 Secundum est, quid dicendum in eo, an Episcopus dispensare possit in votis in fauorem tertij emissis, & eadem difficultas procedit de emissis iuramentis. Loquimur autem, quando promissio est acceptata à tertio, & voto aut iuramento confirmatur. Nã si non fit acceptata, planum est posse dispensari, tunc enim non est quæstium ius aliquod: vnde in promissione eleemosynæ etiamsi dirigatur intentio ad determinatum pauperem, & puim locum, & in voto de Missis dicendis ante acceptationem pij loci vel pauperis, dispensare potest Episcopus, vt latè docet Sanch. *lib.4.sum.c.41.q.2.n.7.vsq.ad* 17.

9 Hoc suppositio communis opinio est in tali voto vel iuramento non posse Episcopum neque Pontificem dispensare. Sic Toletus *lib.4.sum.cap.*26. Aragon 27.q.88.vi detur que esse manifesta ratio, quia iam cum obligatione eius voti coniuncta est obligatio iustitiæ. Non potest autẽ Pontifex dispensare cum damno aliorum circa dominia & ius iustitiæ, Eandem doctrinam, & ex eodem fundamanto docet Azor *lib.11.cap.9.q.11.*; Sanchez *loc. citat. q. 7.num.6.* & 13. Suarez *lib.6.de voto cap.15.n.7.* Addit autẽ Azor aliquando ex grauissima causa posse Pontificem dispensare in tali voto vel iuramento. Et Molina *tom.1.de iustitia,tract.2. disp.149.* fatetur id posse Pontificem propter communebonum. Cui doctrinæ fauent afferentes posse Pontificem dispensare in matrimonio rato nondum consummato cum præiudicio tertij. Prædicta autem communis opinio sic temperanda est vt necessarium sit ad communebonum promissarium pati detrimentum aliquod. Si enim potest Pontifex alia via prospicere communi bono, sine causa infertet damnum tertio, quod non licet. Et quia communiter non occurrit talis euentus, ideo frequenter Doctores docent non posse Pontificem in prædicto voto aut iuramento dispensare. Similiter etiam ea doctrina temperanda est, quando promissio hominis facta valida fuit, neque promissarius intulit vim promittenti. Si enim votum vel iuramentũ confirmet promissionem per vim exortam, de quo infrà dicam *lib. vltim.* dispensari etiam potest in tali iuramento aut voto, vt constat in iuramento de soluendis vsuris, iuxta tetum *in cap. debitores, de iure iurando, & loc.cit.* dicemus.

10 Idem dicendum in promissione facta pro loco determinato, aut alicui Sancto, vt docet Sanchez *d. c.41.num.* 11. & 12. Si enim acceptatur ab Ecclesia, manet tantùm in ratione voti, & cum ea vota Deo fiant, licet etiam cedant in cultum religiosum alicuius sancti, quandiu non sequitur acceptatio, semper manent in ratione voti. Neq; illi sancto peculiare aliquod ius adquiritur, cùm non sit votum in vtilitatem eius temporalem, vt rectè docet Sanchez *lib.6. de voto, c.15.n.*10.

11 Sed his obstare videtur primò *l.2. D.de pollicitationibus*, §.2. ibi, *Si decimam quis bonus vouit, decima non prius esse in bonis desinit, quam fuerit separata, etsi forte qui decimam vouit decesserit ante fe positionem, hæres ipsius hæreditario nomine decimæ obstrictus est, voti enim obligationem ad hæredem transire constat.* Respondetur sermonem ibi esse de votis realibus, tunc enim ea obligatione deiunctæ sunt res ipsæ, & transeunt ad hæredes sub eo onere, sicut & cum onere soluendi debita alia, ad tantem intelligendũ, nisi per dispensationem, aut commutationem liber sit ab obligatione voti, tunc enim si liber non fit, datur actio vel canonica vel ciuilis vt imploratoiudicis officio compellat impleri votum. Id enim potest iudex præstare, etiamsi ille cui votum factum est, nondum acquisierit ius iustitiæ. Et iuxta hæc intelligenda est Glosla *inc. scimus* 12.q.1. quæ solùm dicit ex pollicitatione Deo facta posse aliquem eõueniri, & idem habet Glosl*in casuramenti* 22.q.5.quamuis neque ex illis canonibus probetur.

12 Secundò obstare videtur, *c.quicumque* 12.*quæst.* 1. *& cquia Ioannes* 12.q. 5. Sed reuera hæc iura non loquuntur de puro voto, sed de donatione facta Ecclesiæ auctoritate Episcopi; *& in* 24. nulla prorsus fit mentio de actione, quam habet Ecclesia, qitando illi promissio fit.

13 Tertio obstare videtur textus *in c. ex parte, de censibus*, vbi actio datur ad soluendũ vota realia ex parte Ecclesiæ. Respondetur tamen non loqui de actione contra vouentẽ, sed contra hæredem, quia reuera facta fuit at Ecclesiæ, donatio id enim indicat species illius textus. Similter etiã verũ est actionem dari contra hæredem. Quæ autem actio detur docet Gothofred. *in d.l.2.§. 2. de poll.lit.* L. Quaratione detur actio contra hæredem iam explicatum est.

14 Quartò obstare videtur textus *in l.illud, C.de sacrof. Eccles.* vbi habetur in causa pia ius adquiri etiam absenti. Sed textus iste non est ad rem, neque enim agit de votis, sed de donationibus, quę pijs locis fiunt sine scripitura. Ex eo autem non colligitur, quod factæ in absentia eorum, qui possunt acceptare, sint firmæ ante acceptationem, vt dico *lib.vltim.* de promissione sponsalitia.

15 Sed iam oportet explicare quando promissio dicatur fieri homini. Id quod ex materia promissionis & aliis circunstantijs facilè iudicari potest, v.g. Si Ioannes promittat Petro se daturum illi aliquam eleemosynam, & Petrus acceptet eam promissionem hæc promissio facta est homini, si tamen Ioannes solùm promitteret, Deo se daturum illam eleemosynam Petro, & talem promissionem confirmaret iuramẽto vel voto, posset Pontifex subsistente causa in eo dispensare. Non enim est ibi facta promissio hominis, sed votum de danda eleemosyna homini, quod longè diutiusm est, & ad dispensationem vel commutationẽ voti valde considerandum. Atque idem dicendum de voto contrahendi cum fœmina aliqua paupere ad subleuandam illam inuitu paupertatis, potest tamen remitti à fœmina: de quo Sanchez *libro.1. de matrim. disput. 52.nu.7.* & 8.

16 Ex hac doctrina explicanda est ea difficultas, an si quis promittat Petro se ingressurum in religionem, & voto vel iuramento confirmet talem promissionem, an hæc pro-

Promissio censenda sit facta homini, uel Deo. Multum autem refert id cognoscere, vt iudicemus, an in eo voto vel iuramento possit Episcopus dispensare, vel Pontifex. Et quidem si ex tali promissione & ingressu aliqua vtilitas temporalis accrescat Petro, iudicandum est ibi esse aliquam promissionem humanam, & de dispensatione illius voti vel iuramenti censendum est iuxta doctrinam traditam. Solùm ergo remanet dubium, quando ex illo ingressu religionis nihil omnino vtilitatis temporalis accrescit Petro. In quo euentu mihi probabilius est posse causa subsistente dispensari, quia tunc nihil fieret cum damno, & detrimento Petri, vt supponimus, cùm ex impletione eius promissionis Petrus nullum emolumentum temporale comparet. Et videtur huic sententiæ fauere D. Th. 2.2. q. 89. art. 1. dum docet non posse hominem remittere promissionē sibi factam de ingressu religionis, v. g. loquitur autem manifestè de promissione facta principaliter Deo, vt constat ex illis verbis, *quia promissio non est ei facta principaliter, sed Deo.* Addit tamen S. Th. quod si promissio Deo facta pendeat à voluntate alicuius hominis, tanquam à conditione, cessabit obligatio eius illo remotente. Qua vniuersim omnes promissiones conditionales cessat defectu conditionis, cùm promittens noluerit obligari, nisi condition subsistente.

17 Sed quæres, an promissio facta Deo & homini possit ab homine remitti? v. g. promittat Petrus Ioanni se daturum illi aliquam eleemosynam, quod etiam promisit Deo, quæsio est, an hæc promissio simpliciter cesset, ex eo quod promissarius remittat promissionem sibi factam. Quidam absolutè negant. Alij absolutè affirmant. Mihi distinctione vtendum videtur. Nam vel promissarius tantū remittit obligationem iustitiæ ortam ex promissione acceptata, acceptura, nihilominus, si alter suum votum implere voluerit, Et in hoc casu non cessat obligatio voti, quia adhuc remanet materia honestæ voti, & non est cur esset eius obligatio, cùm fuerit absolutè factum, & non conditionale. Si autem promissarius vtramque obligationem remittat, explicans se nolle vllo modo acceptare, cessat omnino obligatio, solùm enim obligauit votum ad dandā eleemosynam, si alter voluerit acceptare. Cui consonat ea doctrina de voluente ingredi eenam religionem, quo voto liberatur, si religio noluit recipere.

§. II.

Secunda Regula circa vota reseruata.

SVMMARIVM.

18 *Regula circa dispensationem etiam in reservatis.*

19 *Posse Episcopum dispensare in voto non contrahendi matrimonium.*

20 *Et in quonis voto castitatis, dummodo non sit castitatis simpliciter.*

21 *Et in voto de suscipiendis ordinibus.*

22 *Quid de voto assumendi statum earum, quas Beatas vocamus, & militarium ordinum.*

23 *Dispensare posse in voto ingrediendi strictiorem religionem, vt in laxiorem ingrediatur.*

24 *Et in materia, in quam commutatum est votum reservatum.*

25 *Aliorum obiectiones proponuntur, & diluuntur, &* 26.

27 *Quomodo possit dispensare in votis peregrinationis.*

18 SEcunda regula sit. *In his votis, qua reservata sunt, potest etiam Episcopus dispensare, quando non est tota materia voto promissa, aut non directe, propter quod deficiunt à vera & integra ratione, & materia vti reservatis.* Ex qua regula doctrinæ causa oportet deducamus, nonnulla, vt illa integrè explicata maneat.

19 Primò ergo colligitur posse Episcopum dispensare in voto non contrahendi matrimonium. Docet Syluest. *v. votum. 4. quæst. 4.* Angelus *quæst. 7.* Soto *in 4. dist. 38. q. 2. art. 1.* Thomas Sanchez multis citatis *lib. 8. de matrim. disput. 9. & in summ. lib. 4. cap. 40. nu. 66.* Azor supra *quæ.* 5. Suarez *d. lib. 6 de voto, cap. 21. num. 9.* Nauarr. *in summa, cap. 12. num. 76.* Qui etiam testatur hanc opinionem in facto Pœnitentiæ fori receptam esse. Et ratio est, quia ex prædicto voto non contrahendi matrimonium non obligatur voluens ad seruandam castitatem simpliciter, si voluerit animus ex verbis pollicitationis iudicandus est. Non enim est idem non contrahere matrimonium, & castitatem simplicitet. Potest enim quis non contrahere matrimonium, & seruare votum circa illud, & non seruare castitatem: potest ergo in eo Episcopus dispensare. Huius contrarium docuit Caietanus *2. tom. opuscul. tract. 11. quæst. 1.* Eo quod existimauit esse votum castitatis simpliciter, in quo tamen est manifestè deceptus.

20 Secundò colligitur posse Episcopum dispensare in quolibet alio voto castitatis, dummodo non sit castitatis simplicitet, vt si quis emisit votum castitatis pro certo tempore, vel comparatione alicuius determinatæ personæ. Et eodem modo potest Episcopus dispensare in voto, quod coniux emisit de non petendo debito, siue sit de consensu contingis, siue non. Hæc enim non sunt vota castitatis simpliciter. Idem dico de voto seruandi virginitatem, si tantū in animo habuit seruare integritatem corpori; secus si in animo habuit absolutè castitatem seruare. De quibus omnibus vide Sanchez *lib. 8 disput. 9. ex num. 6. & d. c. 40. à n. 41.* Idem etiam de voto voluendi castitatem, aut aliquod reseruatum. Nam votum voluendi castitatem, non est votum castitatis, vt manifestum est.

21 Tertiò colligitur posse Episcopum dispensare in voto, quod quis emisit de suscipiendis sacris ordinibus, hoc enim votum non est reseruatum, cùm non sit votum castitatis. Sic Nauarr. *consil. 32. q. 2. de voto. Azor supra quæ. 9.* Suarez *d. cap. 21. num. 7.* Sanchez *d. cap. 40.* Sed quid dicēdum de eo, qui sub distinctione emisit votum suscipiendi ordines sacros, sed ingrediendi religionem an in hoc casu posset Episcopus dispensare? Et adhuc in eo casu dicendū est, posse. Sic Azor *quæst. 10.* Sanchez *lib. 8 de matr. disp. 9. n. 14. & d. c. 40. in summ. à n. 42.* Ratio est, quia votum illud impleri potest per materiam, quæ non est reseruata, scilicet, per suscipiendum sacri ordinis, quod idem latè demonstrat Suarez *d. lib. 6. de voto, cap. 24.*

22 Quartò colligitur posse Episcopum dispensare cum fœmina, quæ votum de assumendo statum earum, quas vulgò *Beatas* vocant, & religiosæ non sunt. Votum enim huiusmodi non est religionis, atque adeo non est reseruatum Pontifici, ut in specie docuit Thomas Sanchez *disp. cit. num. 23.* Henricus *lib. de indulg. cap. 3. n. 6.* Petrus Arragon 2.2. q. 88. *art. 2.* uerum hæc illatio intelligenda est de illarum statu, qui religiosus non fuerit. Nam votum earū, quæ religiosæ sunt, etiamsi in dombus propriis eōmorentur, & seorsim denegant, non potest dispensare. Esse enim aliquas ex illis uere religiosas sanus ostendo infra *lib 9.* cum de dissolutione matrimonij ex uoto earum uotis sermo est. Potest etiam dispensare in uoto religionis non approbatæ, & in uoto paupertatis & obedientiæ extra religionem approbatam, docet Sanchez *lib. 4 summ. cap. 40. num. 73. & 74.* Sed nunquid in uoto religionis militaris equitum, excepto ordine S. Ioannis? Sanchez *in summ. lib. 4. c. 40. n. 73.* existimat posse, quia dubium est an sint religiones. Mihi extra dubium est, religiones esse, & ita dispensari non posse.

23 Quinto colligitur, quid dicendum sit de dispensatione in uoto ingrediendi strictiorem religionem, an possit dispensare, ut laxiorem ingrediatur. Quamuis autem nōnulli uideatur non posse Episcopum dispensare, quia uotum est religionis absolutum. Mihi tamen placet dispensare posse, ut laxiorem ingrediatur, sic docet citatus multus Sanchez *lib. 8. disp. 9. num. 17.* Emanuel Sá *verb. voti dispensatio.* Cuius ea aperta ratio est, quia Episcopus in eo casu non dispensat simpliciter in uoto religionis, absoluēdo uouentem ab eius obligatione, sed solum in circunstātia strictioris religionis; ac proinde quoad illam non est refer-

Digitized by Google

reseruatum Pontifici . Qua eadem ratione conuincitur posse Episcopum dispensare in voto perseuerandi in religione , cùm illud diuersum sit à voto ingrediendi religionem; & etiam in voto exequendi statim votum religionis, vt scilicet possit differre eius executionem . Non enim est dispensatio in voto, sed in quadam eius circunstantia ; sic Thomas Sanchez *ibidem disp....n.8.& 19.& lib.4.summ. cap.40.75.& 76.*

24 Sextò colligitur Episcopum etiam dispensare posse in materia, in quam à Pontifice commutata sunt prædicta vota reseruata,sic Henriquez *lib.7.de indulgent. cap.3.n.5.* Emanuel Sà *verb.votum,num.vltim.* Sanchez *disputat.9. citat.num.20.& lib.4.summæ, cap.40.num.46.* Aragon 2. *quæst.88.art.12.* ante solutionem *ad* 1. & alij,quos refer. Cuius ea ratio est quia post commutationem prioris voti materia non est reseruata Pontifici . Potest ergo Episcopus dispensare.Et idem dicendum de quouis alio habente priuilegium ad dispensandum in votis,in quibus potest Episcopus dispensare.

25 Contra doctrinam huius illationis sentit glossa *in c.a. de fortilec.* Archidiaconus ad text. *in c latorem 33.q.2.* Azor *libc.it.c.* 18.q. 11. dubiam sibi eam opinionem esse dicit,Probant primò, quia subrogatum sapit naturam eius, cuius loco subrogatur, *l.1.C.de rei vxoriæ actione.* Cùm ergo sit votum castitatis aut religionis,cuius loco subrogatur materia illa,in quam facta est commutatio,reseruata erit,sicut votū castitatis,aut religionis. Secundò,quia onus illud,in quod facta est commutatio,videtur impositum ex præcepto Pontificis ; in præcepto autem superioris nō potest inferior dispensare, *l.minor magistrat. D. de arburis*, vt dixi etiam iam supr. *c.6.*

26 Sed hæc non obstant.Non primum,tum quia subrogatum sapit naturam eius, cuius loco subrogatum in fauorabilibus,non autem in odiosis , qualis est reseruatio . Ita communiter explicant eam propositionem iuris interpretes, quos sequitur Thom. Sanchez *loco supra citat.* Qui etiam respondet cum Euerardo eam propositionem esse intelligendam, vt subrogatum sapiat primarium naturam eius, cuius loco subrogatur,non autem accidens . Poterat autem Episcopus ante reseruationem dispensare in voto sui subditi,vnde non mirum,si sublata reseruationis materia,& in altam commutata possit dispensare . Neque obstat secundum, respondetur enim non esse ibi peculiare præceptum Pontificis,fed ex causa concessa est in gratiam vouentis facultas dispensandi aut commutandi vtro alicui dicto; ea tamen lege aut conditione, vt vouenti imponat pia aliqua opera : non tamen præcipit Pontifex illa pia opera ita manere sub obligatione,vt non possit Episcopus ex causa in illis dispensare.

27 Septimò infert Thomas Sanchez *lib.4.summ. d. cap. 40.num.77.* posse Episcopum dispensare in votis peregrinationis , quando expressus animus vouentis fuit negotij alicuius peragendi graua,quod probabile est; probabilius tamen & certius, quod addit *num.78.* posse Episcopum dispensare in qualitate peregrinationis , vt non eat pedestet,vel mendicans, & in similibus circunstantijs,sicut de circunstantia religionis dictum est.

4 *Quid de emisso ante matrimonium contractum.*
5 *Quid de voto religionis.*
6 *Posse etiam dispensare in votis conditionalibus, communis sententia est.*
7 *Oppositum verius de iure.*
8 *Obiecta proponuntur & diluuntur, &c.*
9. *Eodem modo philosophandum in voto pœnali .*
11 *Obiectio diluitur .*
12 *Nisi sit votum pœnale absolutum .*
13 *Debent etiam esse vota vere conditionalia .*
14 *Item quoties est morale dubium de valore voti reseruati .*
15 *Quid si emissa sint ex metu cadente in virum constantem.*
16 *In dubio an sit votum reseruatum , credendum non esse.*

1 SEd solent assignari nonnulli casus, in quibus etiam in votis Pontifici reseruatis potest Episcopus dispẽsare,quos breuiter examinari oportet. Primus est,quando non facilè patet aditus ad superiorem,& alias est inges periculum spiritualis salutis. Itaque vtraque conditio requiritur,& vna sine altera non sufficit , vt vocet Suarez *loco infra citando.* In eo verò casum dispensatio conceditur ex præsumpta intentione Pontificis. Nauarr. *in summ. c. 12.n.76.* Aragon *art.12.citat.* Cordubа *lib.1. quæstionarij, quæst.11.* Thomas Sanchez *disputat. 9.tit.num. 22. conclus. 2.& lib.4.summ.cap.40.à num.24.* Suarez *lib.6. de voto, c. 26.&* Recentiores frequenter.In praxi tamen magna prudentia opus est. Periculum autem erit sufficiens non solū incontinentiæ,sed etiam grauis scandali, vel magni damni,quo à tertiæ personæ immineat , vt si quis emisso voto violasset aliquam,& illam ducere vellet,ad reparationem honoris , & timor esset ne impediretur à cognatis , rectè posset Episcopus dispensare. Sic Thomas Sanchez *num. citat.* Diximus autem, si non potest adiri superior , nam si potest, aut is qui à Pontifice habet priuilegium dispensandi,non potest Episcopus dispensare, vt docet idem Thomas Sanchez *num. 25. in fine.* Atque hæc doctrina vera est tam in votis reseruatis affirmatuis , quàm negatiuis, licet in his frequentiùs accidere possit occasio dispẽsandi; in illis verò potiùs differendi obligationem , quod cognita causa,& si non potest facilè adiri Pontifex, potest Episcopus facere,tuto aliter . In talibus autem casibus non concedit Episcopus simpliciter & obsolutè dispensationem auferendo obligationem voti, sed tantum ex parte quoad illum finem & effectum , vt in sequentibus magis explicabitur .

2 Atque ex hac doctrina colligitur quid sentiendum sit in ea quæstione , an possit Episcopus dispensare in voto castitatis absolutè emisso post contractum matrimonium, & consummatum. Cuius quæstionis varias species recenset Thom.Sanch.*d.lib.8.dis.*11. fed sine fructu.Quare ego ita vniuersè statuo, sine hoc votum sit emissum ab vno tãtùm coniuge de consensu, aut sine consensu alterius, siue ab utroque coniunctim, aut seorsim , sue per modum cõtractus,si adest periculum incontinentiæ , dispensare potest Episcopus ad petendum & reddendum debitum. Ducor in hanc sententiam ista consideratione. Quia si tantū unus emisit,& alter non vult ad religionem transire, semper habet ius petendi,& ille qui uouit obligationem reddendi,& eiusmodi uotum non fuit absolutæ castitatis,fed non petendi,neque enim potuit contra ius tertij se ad omnimodam & perpetuam castitatem obligare. Similiter si uterque quomodocumque uouerit, si uoluerit in sæculo remanere, & cohabitare, cùm sit morliter certum periculum incontinentiæ, & non possit ita breuiter adiri Pontifex,est legitima & iusta causa dispensandi. Nam ex eo , quod uterque uouerit,neuter amittit ius iustitiæ ad corpus alterius,licet sit impedimentum uinculo religionis. Adde si uir potest irritare nota coniugis etiam castitatis, de quo fortassis infrà *lib.* 10. si ille irritet uotum uxoris , iam potent petere, & ipse tenebitur reddere . In quo casu etiam Thom. Sanchez fatetur Episcopum dispensare posse.

CAPVT IX.

Nonnulli casus, in quibus potest Episcopus dispensare in votis reseruatis .

SVMMARIVM.

1 *Etiam in reseruatis dispensare posse quando non est facilis aditus ad superiorem,& est periculu in mora .*
2 *Quid de voto castitatis emisso post contractum matrimonium, & consummatum .*
3 *Quid de emisso post contractum ante cõsummationem.*

3 Ex eadem etiam doctrina colligitur, quid dicendum in voto castitatis emisso post contractum matrimonium ante consummationem. Et quidem transacto bimestri non est mihi dubium, cum iam eo tempore alter coniux habeat ius petendi, & ipse vouens teneatur reddere; vnde & Episcopus potest dispensare. Sed idem dico, etiam si sint intra bimestre. Idque constat, quia ille non tenetur religionem ingredi, etiamsi habuerit animum ingrediendi cum vouit, sed potest ab eo animo desistere. In quo vides tam esse notum periculum incontinentiæ. Potest ergo Episcopus dispensare. Quod licet neget Thom. Sanch. *disp.1 1.n.4.* attamen meo iudicio sine fundamento, neque satis consequenter ad ea quæ habet *disp. 12. n. 6.* Neque enim ex eo quod quis castitatem vouit, etiamsi tunc occurrat, non posse illud votum impleri, nisi ingrediendo religionem, censetur emisisse votum ingrediendi. Idque ex eo constat, quia si in eo euentu petat dispensationem à Pontifice, satis erit petere dispensationem voti castitatis, nec necessarium erit dispensationem voti religionis petere.

4 Rursus ex eadem doctrina colligitur, quid dicendum, an Episcopus dispensare possit in voto castitatis emisso ante matrimonium contractum. In qua facti specie tria tempora confidero, vel cum adhuc perseueratne voto matrimonium consummauit, vel cum contraxit post votum, sed non consummauit, vel cum nondum contraxit. Si loquamur in primo tempore, & post consummationem, ex dictis planum est, tunc posse Episcopum dispensare ad petendum debitum propter rationem allatam numeris præcedentibus; est enim periculum præsens, & non patet momentaneus aditus ad superiorem. Sic etiam consuetudo obtinuit, pro qua consuetudine plures Auctores refert & sequitur Thomas Sanchez *disp.12.nu. 4.* Vnde eam dispensationem in eo euentu Episcopus dare poterit, etiam in præsentia alicuius delegati, qui aliàs ex priuilegio posset, cum ea consuetudine iurisdictionem adquisiuerit. *cap. cum contingat, de foro compet.* In secundo verò tempore, scilicet post contractum, & ante consummationem, etiam censeo Episcopum posse dispensare. Quia, vt dicebam *num. præcedenti*, non tenetur ille religionem ingredi, & ex consequenti adest periculum incontinentiæ. Quare etiam in eo casu dispensare Episcopum ex consuetudine docet idem Thomas Sanchez *disp. 12. num. 16.* In tertio autem tempore ante contractum matrimonium iudicandum est, sicut supra initio istius capitis dicebamus, cùm feliciter grate percipium immineat, nisi cõtrahat vel ad exonerandam conscientiam, vel legitimandos filios illegitimos, vel restituendum honorem puellæ violatæ; quod si differretur graue periculum immineret, aut inconuenientia sequerentur, posset Episcopus dispensare, vt in specie docuit Suarez *libr. 6. de voto, c. 26. num. 13.* Est autem discrimen inter dispensationem, factam in hoc posteriori tempore, & aliis duobus prioribus, quod in illis cum dispenset Episcopus ex iurisdictione adquisita per consuetudinem, potest dispensare, etiam si pateat recursus ad illum, qui delegatam auctoritatem habet; imò etiam in præsentia Pontificis, vt docet Thomas Sanchez *disp.cit.n.6.* At in hoc tertio tempore, cùm tantum dispenset Episcopus ex præsumpta intentione Pontificis propter manifestum periculum non, potest dispensare, si facilis sit aditus ad Pontificem vel delegatos, qui auctoritatem habeant iuxta dicta suprà in principio huius capitis.

5 Denique ex eadem doctrina huius primi casus colligitur, quid dicendum sit de dispensatione in voto religionis. Si enim quis post contractum matrimonium & consummatum religionem vouit, si fuit sine consensu coniugis, implere non potest eo renuente; si verò consentiat, potest & tenetur, nec dispensare potest Episcopus, cùm nullum tunc fingi possit periculum. Similiter si contracto matrimonio emisit votum ante consummationem, non potest Episcopus dispensare, cùm nullum etiam periculum sit, & transire ad religionem possit. Idem dicendum quoties ob delictum alterius coniugis potest illud votum impleri, vt cùm alter ex eis adulteraut, antequam iterum reconcilienter & copulentur. Idem à fortiori dicendum, si ante contractum matrimonium vouit religionem. Licet enim necessarium sit inducere vxorem ad legitimandos filios ante fortè susceptos, nequit Episcopus dispensare, cùm possit matrimonium inire; & postea ante consummationem ad religionem transire. Vide Sanch. *dict. lib. 4. sum. cap. 40. nu. 64.* Quod tamen temperandum est, nisi siue ante votum, siue post votum data fuerit fides de contrahendo matrimonio, & sub ea fide duxerit mulier cognita fuerit, iuxta dicta suprà *lib. 6. cap. 12.* In eo euentu, cùm ducere teneatur, & consummare, potest Episcopus dispensare; si tamen illud votum in eo casu aliqua indiget dispensationem. An verò dispensare possit Episcopus, quando votum factum est in fauorem prolis susceptæ, explicandum est ex his quæ dixi suprà *cap. præced. §. 1. de dispensatione voti emissi in fauorem tertij.*

6 Secundus casus est. Quando eiusmodi vota fuere conditionalia, vt ingrediar religionem, aut castitatem seruabo, si hanc rem obtinuero. Censet enim communis sententia in eo voto, siue antea, siue post impletam conditionem posse Episcopum dispensare. Sic Couarr. *in cap. quamuis pactum 1. p. §. 3.* Medina *in summ. cap. 14. §. 6.* Aragon *d. art. 22.* Sà *v. voti dispensatio*, Henriquez *lib. 7. de indulgen. cap. 3. num. 6.* Thomas Sanchez *disp. 10.* citat. aliis & *libr 4. summ. cap. 40. quæst. 3. per totam*, & Suarez idem docet de votis pœnalibus *libr. 6. de voto, cap. 23. num. 1. &* 6. Quorum Doctorum illud tantùm fundamentum est. Quia, licet votum impleta cõditione iam maneat purum; attamen in radice non fuit principalis intentio vouentis eum statutum eligere: & cum materia reseruationis odiosa sit, stricte interpretanda est, vt solum extendatur ad vota, quæ sunt omnino absoluta, & in quibus ex primaria intentione promittitur castitas vel religio, non verò, quando in pœnam & non ex prima voluntate.

7 Hæc quidem sententia in praxi probabilis est, & tuta conscientia illam quis sequi potest in operando propter Doctorum auctoritatem. At in puncto iuris oppositam semper veriorem iudicaui, quam etiam docent Nauarr. *in summ. cap. 12. n. 43.* Suarez *lib. 6. de voto, c. 12. n. 11.* agens de votis conditionalibus, Azor *loco suprà citat. quæst. 10.* & aliꝰ viri docti huius ætatis. Ratio, quæ me mouet, hæc est. Quia impleta semel conditione hæc vota transeunt in puram, vt notum est, ac si nunquam præcessisset conditio, argumento textus *in l. potior, D. qui potiores in pignore.* Vota autem reseruata pura & absoluta indispensabilia sunt ab Episcopo.

8 Neque obstat primò, quod originem habuerint conditionatam. Nam in omnibus aliis contractibus idem prorsus effectus sequitur ex illis puris facta conditione, ac si à principio puri fuissent, & non conditionati. Vt sponsalia conditionata impleta conditione inducunt impedimentum publicæ honestatis, *ex. vnic. §. illi, de sponsal. in 6.* Et simoniaca datio beneficij sub conditione de futuro purificata conditione, obnoxia est censuris & pœnis impositis. Ergo etiam in voto. Nullum enim est fundamentum ad excipienda vota.

9 Neque obstat secundò, quod vota ante pubertatem emissa, solùm ratione radicis sint irritabilia à patre, etiam post pubertatem. Ergo etiam in hoc casu ratione radicis conditionatæ: dico enim esse disparem rationem. Quia per pubertatem non extrahitur materia illa à potestate patris, dum non confirmatur de nouo. At verò in præsenti casu per euentum conditionis extrahitur à potestate Episcopi, quia adquirit statum absolutum. Illud autem votum dum non confirmatur, perseuerat semper votum impuberis. Illud tamen communiter admittitur ea vota conditionalia ante euentum conditionis dispensabilia esse ab Episcopo, vt docet Suarez *libr. 6. de voto, cap. 22. num. 3.* cum Toleto, Lessio, Victona, Ledesma, & aliis. Est enim ea obligatio imperfecta, non absoluta. Quod tamen ego sic intellexerim, non quia tollatur aliqua obligatio voti, quæ ante euentum conditionis nulla est, sed quia euanescat iam obligatio expectandi conditionis euentum, ita vt eueniente postea conditione nulla consurgat obligatio.

10 Atque iuxta hæc, quæ dicta sunt, eodem modo philosophamur de votis pœnalibus, quouis modo fiat votum pœnale. Rectè enim meo iudicio Thom. Sanchez *dict. c.* 40. censet eandem esse rationem voti pœnalis & conditionalis, & eodem modo philosophandum esse, si attente inspiciatur. Itaque ante delictum commissum vota pœnalia dispensabilia esse ab Episcopo conueniunt Doctores omnes, vno excepto Nauarro. Quod intelligendum est eadem ratione, qua id explicabamus modò de votis conditionalibus. At posſt delictum commissum item censeo, licet in præxi probabile sit ea vota esse dispensabilia, in puncto tamen iuris dispensari non posse, quia iam illa vota sunt pura.

11 Neque obstat, quod huiusmodi vota non fuerint emissa ex primario affectu religionis, aut castitatis, sed ex affectu vitandi peccatum, aut ex voluntate circa aliquam conditionem; Ponnisi autem solùm reperiuntur ea vota, quæ quis emisit ex affectu primario erga religionem, aut castitatem. Hoc inquam non obstat: quia non est idoneum aliquod fundamentum ad asserendam hanc restrictionem in huius reseruationis, cùm absoluite reseruentur prædicta vota, si sint pura & absoluta. Quod autem dicitur de primaria, vel secundaria intentione ad essentiam voti, nihil omnino refert, cùm obligatio voti tantùm exigat sufficientem libertatem, & continentem materiam. Alias autem quando quis intuitu commoditatis temporalis, vel propter mortem vitandam, aliàs non facturus, cum metus est ab intrinseco, vouet religionem, aut castitatem, essent dispensabilia vota, cùm tunc non sint primariæ intentionis.

12 Cæterùm ex ea communi doctrina, quam probabilem, & in praxi fecuram esse dixi in hoc secundo casu, colligitur primò in voto absoluto pœnali, id est quando est absolutè emissum ad vitandum insamiam, nõ posse Episcopum dispensare. Iam enim ea vota non pendent ab euentu delicti. Idem est, si delictum iam sit de præsenti, vel prætento: sicut enim conditio præsens, aut de præterito non suspendit, iuxta textum *in l. cum ad præsens*, eum duabus sequentibus, *D. si certum pet. atur*: ita etiam delictum iam patratum, vt siquis dicat in pœnã peccati, quod hen commisi, vel nunc propono, si fuit, vel est lethale. Sic Suar. *lib. 6. de voto c. 23. n. 9. & 11.* & Thom. Sanch. *lib. 4. sum. c. 40. nu. 87. & sequenti.*

13 Secundò colligitur illam communem doctrinam admittendam esse, & locum habere, quando verè sit votum conditionalia. Potest enim contingere, vt tantùm sint vota apparenter conditionalia, & re ipsa absoluta, vt quando particula *si*, non habet vim conditionis, sed solum designat tempus implendæ obligationis. Ex quo fit votum hoc *ingrediendi religionem, si pater meus decesserit*, esse absolutum, & solùm sensum esse, quando pater meus decesserit. At illud votum, ingrediar religionem, *si pater meus liberos habuerit*, conditionale est ex communi modo vouendi. Quamuis etiam posſit esse absolutum, si ex intentione vouentis susceptio liberorum tantùm definiatur tanquam tempus. Is tamen sensus præsumendus non est, nisi expresse de eo constet. Sic docent Suar. *lib. 6. de voto, cap. 22. num.* 8. Thomas Sanchez *in summ. dict. cap. num.* 83. Item votum hoc, *promitto castitatem, nisi pater sine liberis decedat*, absolutum est, & non conditionale, quia illa condicio non ponitur ad suspendendum effectũ. Vnde si interim fornicetur, erit violator voti. Ponitur ergo ad præfigendum terminum obligationis, *si pater decedat sine liberis*. Quare potest Episcopus dispensare, quia tantùm est votum temporale castitatis. Sic citatis aliis Suarez *cap. citat. num.* 9. Sanchez *num.* 84. Quamuis negari non posſit etiam ex intentione vouentis posse illis verbis designari tempus incipiendæ obligationis, & sic erit votum conditionale, & ante euentum conditionis non obligabit.

14 Tertius casus assignari solet à Doctoribus, quoties est mortale dubium de valore voti reseruati, tunc in eo dubio potest Episcopus dispensare, quomodocumque dubium illud oriatur, siue quia nõ sunt conijcturę sufficientes, siue quia sunt probabiles rationes ad dubitandum. Sic docet Suarez *d. lib. 6. de voto, c. 6. n. 6.* Sanch *lib. 4. sum. c. 40. nu. 26.* Facit ratio, quia cùm reseruatio sit odiosa, vt iam dixi suprà *cap. præcedenti*, restringenda est ad casus certos, alij autem non comprehenduntur sub reseruatione, vt docet idem Thomas Sanchez *lib. 1. summæ, cap. 10. nu. 74.* cetatis Suarez, & Henriquez.

15 Ex qua doctrina colligitur primò posse Episcopum dispensare in eiusmodi votis reseruatis, quãdo emissa sunt ex metu cadente in virum constantem. Quamuis ego existimem illa vota valere iure naturali, & positiuo, id quod etiam docet Suarez *lib. 6. de voto, cap. 26. n. 4. & 5.* & alij quos retuli suprà *lib. 7. cap. 29.* cùm de ordinis impedimento sermo esset. Attamen probabile dubium est an ea vota valeant, vel sint nulla iure Ecclesiastico, et hoc communis sententia docens non valere, quam citatis aliis sequitur Thomas Sanchez *lib. 4. summæ, cap. 40. num. 31.* & etiam *c. 3.* & ideo quia eorum votorum valor est sub opinione, poterit in eis Episcopus dispensare, vt docet Suarez *ibid. num. 5.*

16 Secundò colligitur in dubio etiam, an sit aliquod votum reseruatum, necne, in benigniorem partem esse interpretandum, & censeri non reseruatum, & posse in eo Episcopum dispensare ex eodem fundamento. Vnde cùm dubium sit, an vota pœnalia, & conditionalia sint reseruata, sequitur ratione eius dubij posse Episcopum in eis dispensare, etiam purificata conditione, & commisso delicto. Rursus etiam casus assignari solent, sed nullius momenti sunt, & veritatę carent. De quibus Th. Sanchez *d. c. 40. n. 27. & seqq.* Sicut etiam veritate caret casus alter, quem assignat Th. Sanch. *d. c. 40. n. 47.* quando quis voluit tantùm se obligare ad veniale, cùm iuxta receptą principia in materia de legibus, obligatio venialis vel moralis, non sit in vouentis potestate.

CAPVT X.

De potestate delegata ad dispensandum in votis.

SVMMARIVM.

1 *Quando censeatur concessa potestas ad dispensandum.*
2 *Concessa potestate communi dani non conceditur potestas dispensandi quidam absolutè negant.*
3 *Oppositum verius explicatur, & probatur, & 4.*
5 *Quando censeatur data potestas in reseruatis, & an in omnibus, vel aliquibus, & 6.*
7 *Concessa potestate ad dispensandum in votis etiam data censetur ad dispensandum, licet sint in commodum tertij.*
8 *Etiam dispensari posse in votis emissis ante concessionẽ eius potestatis.*
9 *Concessam esse religiosis potestatem dispensandi in votis.*
10 *Ampliationes eius privilegij.*
11 *Non posse in reseruatis Pontifici, etiam in casu necessitatis, quando potest dari Episcopus.*
12 *Posse dispensare in voto castitatis emisso ante matrimonium in ordine ad petendum debitum.*

1 EXplicuimus hactenus potestatem ordinariam ad dispensandum in votis non reseruatis, & reseruatis, explicemus nunc potestatem delegatam. Non autem agimus de potestate concessa virtute Bullæ vel Iubilæi, nec de potestate alicui concessa ad commutandum, sed solùm ad dispensandum. Quæ quidem non intelligitur concessa, ex eo quod concedatur facultas ad absoluendum reseruatis casibus, vel censuris, vel irregularitatibus, sed exprimi debet facultas ad dispensandum in votis, sunt enim prorsus diuersa; neque plus valent, quam sonant, vt in specie docet Suarez *libr. 6. de voto, cap. 12. numer. secundo*. Et docet etiam communis doctrina potestate concessa ad commutandum non intelli-

Digitized by Google

intelligi potestatem concessam ad dispensandum in votis. Quia ex concessione minoris priuilegij non censetur concessio maioris. Magis autem est dispensare, quã cõmutare. Sic docuit Paludanus *in 4. dist. 38. q. 4. art. 3.* & communem dicit & supponit Thomas Sanchez *lib. 4. summæ, cap. 53. q. 2. num. 2.* Ego tamen hanc communem sententiam distinchione explicandum existimo. Nam vel conceditur solùm expressa facultas commutandi in æquale, vel etiam in minus. Et quidem, si sola prior facultas concedatur, non censetur concessa facultas dispensandi, & hoc sensu accipio communem sententiam: si tamen concedatur facultas commutandi etiam in minus, manifestè involuitur in ea concessione facultas aliqua dispensandi, eo quod quoties commutatio fit in minus, remittitur aliquid prioris obligationis, & non solùm fit commutatio materiæ.

2 An autem concessa potestate dispensandi concedatur potestas commutandi vota, dissensio est. Nauarrus *in sum. c. 12. num. 79.* videtur negare generaliter loquens, eo quòd istæ sint facultates diuersæ, & ita potest vna concedi sine altera. Eandem opinionem sequitur citatis alijs Thomas Sanchez *lib. 8. de matrimonio, disp. 2. n. 15. & lib. 4. sum. cap. 53. n. 4* Quamuis reuera non discedit à nostra sententia.

3 Contrariam tamen docet Paludanus *loco suprà citat.* Syluester *verbo votum 4. q. 3.* Soto *lib. 7. de iustitia, qu. 4. art. 2.* Emanuel Sà *verb. voti dispensatio, n. 19.* Suarez *lib. 6. de voto, cap. 12. à n. 10.* Lessius *lib. 2. de virtutibus, cap. 40. dub. 11. n. 94.* & alij huius ætatis. Quam sententiam probo ista considerationc. Qua negari non potest eum qui habet facultatem dispensandi, posse facere aliquam commutationem, v. g. in minus bonum, quod etiam admittit Thomas Sanchez *d. c. 53. n. 5.* Tunc enim remittit partem prioris obligationis, vt modo dicebam, & simul commutat aliam partem materiæ. Qui enim simpliciter potest dispensare ex causa, manifestè potest id quod est minus in eodem ordine. Minus autem est auferre partem obligationis, quam auferre, & remittere integram obligationem. Ex hoc autem vlteriùs infero maiorem probabilitatem, secundæ sententiæ. Nam in eodem ordine, qui habet potestatem ad maius aliquid, habet etiam potestatem ad id quod minus est in eo ordine. Sed in ordine commutationis minus est facere commutationem in æquale, quam in minus bonum; & vt probatum est, is qui habet potestatem dispensandi, potest facere commutationem in minus. Ergo potest etiam facere in æquale.

4 Huic rationi respondent nonnulli consequentiam nõ concludere, eo quod maior scientia requisita est ad faciẽdam commutationem inæquale omnino, quam in minus. Hæc tamen responsio facilè refutatur. Quia non est necessarium, vt is qui habet talem potestatem, solùm proprio iudicio, & labore cognoscat bonum æquale, sed potest id facere ex iudicio viri prudentis, & docti. Sicut ad dispensationem faciendam non est necessarium, vt is qui dispensat, discursu proprio tantum agnoscat causam iustam dispensationis, sed cognita causa ex Doctorum hominum iudicio potest dispensare, & frequenter hoc modo fit. Et quidem ab hac sententia non discedit re ipsa Thom. Sanch. Nam *d. lib. 4. sum. c. 53. n. 4.* inquit se non dubitare existente iusta causa ad dispensandum, posse quoque meè commutari votum ab illo Commissario. At nunquam delegatur facultas ad dispensandum in voto quouis modo, sed tantum iusta causa subsistente, aliàs esset nulla dispensatio, vt dicam infrà *in 2. part. huius libri.*

5 Cæterùm per datam potestatem dispensandi in votis absolutè non censetur cõcessa facultas dispensandi in votis reseruatis, nisi ea specialiter exprimantur. Quod amplia, etiamsi facultas concessa sit legato à latere. Ille enim tantum potest dispensare in votis Episcopo concessis, vt docet Th. Sanch. *lib. 8. de matrim. disp. 9. n. 25. & lib 4. sum. c. 40. nu. 14.* Amplia etiam vt non intelligatur concessa in generali votorum omnium indulto, nisi exprimantur, vt docet Suar. *libr. 6. de voto c. 25. nu. 3.* & ex eo Th. Sanchez *d. c. 40. num. 15.* Amplia etiam vt eo generali indulto non solùm non intelligatur concessa potestas dispensandi in votis castitatis, & religionis absolutis, sed neque in tribus votis peregrinationis, quamuis nonnulli oppositum dixerint, quos sequutus fuit Thom. Sanch. *disput. 9. citat. nu. 2.* Sed mutauit sententiam *d. c. 40. n. 16.* cum Suarez *lib. 6. de voto, cap. 15. n. 4.* Pro quo facit ratio, quam reddit Pontifex *in cap. si Episcopus, de pœnit. & remiss. in 6.* vt sub generali concessione non veniant sine expressione casus reseruati. Neque enim in generali concessione veniunt, quæ non esset quis in specie verosimiliter concessurus iuxta regulam *in generali 81. de reg. iur in 6.* Facit etiam textus *in extrauag. Et si dominici 2. de pœnit. & remiss.* Quem textum ad hunc tantùm finem induco, vt ex illo ostendam, æquiparari hæc quinque vota reseruata quoad huius specialis licentiæ necessitatem.

6 Imò quamuis concessa potestate ad dispensandum in omnibus votis reseruatis absolutè comprehendantur omnia quinque: attamen non semper concessa potestate ad dispensandum in aliquibus reseruatis intelligitur concessa ad dispensandum in omnibus, sed his regulis vtendum, de sumptis ex communi doctrina, stylo, & consuetudine receptis. Si conceditur potestas dispensandi in omnibus votis, exceptis voto castitatis, & religionis, intelligitur concessa potestas ad dispensandum in votis peregrinationis. Similiter, si concedatur potestas dispensandi in omnibus votis, excepto voto peregrinationis Hierosolymitanæ, intelligitur concessa facultas dispensandi in votis duarum peregrinationum, vt docet Suarez *d. lib. 6. c. 25. n. 7.* & Th. Sanch. *d. c. 40. nu. 18.* Quorum communis ratio est. Quia exceptio firmat regulam in contrarium. Quæ regula desumitur ex *c. Dominus 12. q. 7. & cap. 2. de coniugio leprosorum.* Et quamuis exceptio regulariter non ampliet regulam ad casus, qui ea non apposita non clauderentur sub illa, neque enim exceptio ampliat, sed restringit, iuxta *l. 1. D. de reg. iurit.* At hoc fallit, quando exceptio illa, si omissa foret, non clauderetur sub regula. Nam tunc illa apposita eam ampliat ad casus similes, & si ea non adiecta, non clauderentur sub ea regula. Quod latè prosequitur Suarez *loco citat.* & alias illa exceptio inutilis esset, neque esset de contentis sub regula, vt si dicas, omnis homo præter equum currit, equus enim non continetur sub homine. Ita etiam sensus istius erit, concedo potestatem dispensandi in omnibus votis exceptis omnibus reseruatis, id enim iam certũ erat, cum ea vota reseruata sint. At si concedatur facultas ad dispensandum in omnibus votis exceptis peregrinationum trium, non intelligitur concessa potestas dispensandi in votis castitatis & religionis, quæ maiora sunt, & quæ reseruari solent, etiam quando alia conceduntur. Vnde ex concessione minorum non arguitur voluntas Pontificis concedendi maiora. Quod si dicatur, concedo potestatem ad omnia reseruata exceptis tribus votis peregrinationis, tunc planè cõcederetur potestas ad dispensandum in aliis duobus, aliàs nullius momenti esset excepto. Quod si concederetur sub hac forma, concedo tibi potestatem ad omnia vota; etiam castitatis vel religionis, concessa intelliguntur etiam vota non expressa peregrinationis, vt rectè contra Suarez docet Th Sanch. *d. c. 40. n. 21.* Quia particula implicatiua etiam importat idem esse in minoribus casibus, vt probat Eueradus in loco à natura dictionum implicatiuarum, vt si Pontifex concedere, potestatem absoluendi ab omni censura, etiam ob hæresim incursa. Ea tamen forma loquendi non censetur cõcessa potestas ad dispensandum in voto æquali, scilicet religionis, vel castitatis, sed tantum in expresso ex illis duabus. Vnde quod attinet ad votum castitatis, vel religionis non expressum, quod æquale est, non censetur concessa potestas dispensandi in illo non expresso, vt docet Suarez *lib. de voto c. 25. cit. num. 10.* Atque hæc quidem dicta sint ex communi Doctorum sensu.

7 Concessa etiam potestas ad dispensandum in votis censetur etiam concessa ad dispensandum in votis emissis in commodum tertij, quæ remanet in ratione voti iuxta dicta suprà *cap. 8. §. 2.* Quia tunc non est quæsitum, ius tertio, cum nondum sit acceptata promissio. At verò cùm iam est acceptata, non censetur concessa facultas ad dispensandum in eiusmodi votis, cùm ad dispensandum in

illis,in casu quo fieri potest, requiratur suprema potestas, & ea non censetur concedi, nisi exprimatur . Imo in multis priuilegijs solet apponi clausula,*nisi vota fit in præiudicium tertij*,non quia necessitatum sit exprimere,sed maioris claritatis gratia.vt docet Suar. *d. lib.6.c.15.n.fin.*

8 Illud etiam addendum potestatem concessam ad dispensandum in votis non intelligi tantum concessam ad vota emissa ante eam publicationem priuilegij, sed etiam postea. Quod amplia intelligendum,quando ea priuilegia perpetua sunt, veluti concessa religiosis, Amplia rursus, vt locum habeat etiam quando priuilegia temporaria sunt, vt intelligatur concessa potestas ad omnia vota facta post concessionem,& ante publicationem. Amplia etiam, vt comprehendantur etiam vota post publicationem temporalis priuilegij facta. Id quod multis rationibus probat Suar.*lib.6,de voto,c.13.*& Thom. Sanch.*lib. 4.sum.c.53.q.3.n.26.* sunt enim ea verba Bullæ generalia. Et similiter potestas Bullæ ad absoluendum à peccatis, omnia peccata complectitur,etiam postea commissa, Ergo idem dicendum in votis. Sic etiam docet Henriquez *lib.6.de indulg. cap.30.num.1.*

9 Diximus adhuc de potestate delegata ad dispensandum,& quando,& ad quæ vota censeatur delegata: restat dicamus quibus ea ipsa delegata ad dispensandum in votis. Extant autem duo priuilegia concessa religiosis,vnum ab Innocentio VIII. vt possint religiosi dispensare in votis,in quibus possunt Episcopi,excepto voto peregrinationis vltra duas diætas. Sed extat aliud amplius concessum à Martino V. fratribus Benedictis, & per communicationem aliis, quo conceditur , vt possint dispensare in votis Episcopo reseruatis , quod priuilegium cum aliis refert Emanuel Rodriquez *tom.1.quæst.regular. q.63.art. 3.* & Thomas Sanchez *lib.4.sum.cap.43.num.4.*

10 Amplia primò prædictum priuilegium, vt possit religiosus in eis dispensare, etiam quando materia videtur reseruata,votum autem defectu à ratione reseruationis defecta alicuius circunstantiæ,vt explicui suprà *c.8.§.2.* Quia reuera illa vota nō reseruata . Vnde in specie potest dispensare in voto ingrediendi religionem , vt ingrediatur laxiorem , & sic dispensau , si bona fide eam laxiorem ingrediantur , & non perseuerent , non tenentur voto stricturis religionis . Et quamuis religiones nonnullæ habeant stricturis priuilegium dispensandi , vt in suam ingrediantur , dummodo perseuerent : attamen restrictio priuilegij non impedit laxioris vsum,vt in multis constare potest,de quo vide Sanchium *d.c.43.n fin.*Sicut Episcopus etiam sine Synodo potest Missarum numerum minuere , licet Trident.*sess.25.de reform.c. 4.* dicat id posse Episcopum cum Synodo : quia ante Concilium solus Episcopus poterat,vt sequitur Nauar.docet Th.Sanch.*n.fin cit.*Amplia secundò , vt etiam ex vi ejus priuilegij religiosus dispensare possit in votis factis in commodum tertij,quando non est acceptata promissio à tertio, sed tantum manet in ratione,voti iuxta d.suprà c.8.§ 2.cum in eis possit Episcopus iure ordinario dispensare. Amplia tertiò , vt virtute eius priuilegij possint religiosi dispensare non solùm cum subditis illi Episcopo,in cuius diœcesi commorantur , sed etiam cum aliis ad se venientibus ex quauis diœcesi,vt recte docet idem Th.Sanch.*d.c.43.n.15.*contra Manuelem, & alios . Quia cum ea potestas concessa sit à Pontifice , qui habet potestatem in omnes fideles , non est cur inde limiteur . Amplia quarto virtute eius priuilegij posse dispensare religiosos etiam extra Sacramentum cōfessionis: nec enim in eo priuilegio dicitur, *audita prius confessione*. Et idem dicendum esset,quamuis in eo priuilegio diceretur,*in foro pœnitentiæ* , Latiùs enim patet vox illa , *forum pœnitentiæ*,quam *sacramentum pœnitentiæ*,vt constat. Sic docet Suar. *lib.6 de voto, c.16.* quem sequitur Th. Sanch. *lib.4.sum.c.43.n.17.*& *lib.8.de matrim disp. 16.n.11.*& de eo nos fortasse nonnulla infrà *vlt.part huius lib.* Amplia quintò , vt virtute huius priuilegij possint religiosi dispensare in votis factis, non solum ante concessionem priuilegij,sed etiam ante publicationem , immo etiam si facta sint post publicationem priuilegij,vt docet etiam alijs Th. Sanch.*lib.4.sum.c.53.q.vlt.num.20.* Suar.*lib. 6.de voto, cap.*

12. Sà *v.votum, in fine*. Facit pro hac ampliatione primò doctrina Glossæ *in cap.quia circa.v.futuri,de priuileg.*quæ docet verba generaliter , & indefinitè posita in priuilegijs extendi ad futura. Facit etiam quod in Bulla v. g. potestas ad absoluendum a peccatis etiam extenditur ad peccata commissa ante, & post publicationem, vt modo dicebamus . Ergo idem dicendum de dispensatione . Eodem enim verborum tenore conceditur , neque est vnde limiteur . Quare sine fundamento alij aliter opinati sunt, quos refert Th.Sanch.*ibid.n. 25.* Huius autem ampliationis doctrina vera est, siue sint ea priuilegia perpetua , siue temporalia,vt docet Sanchez *ibid.n.24.& seqq.*

11 Prædictam tamen potestatem dispensandi religiosorum ex eo priuilegio limitabis primò , vt non extendatur ad vota reseruata Pontifici, etiam in casu necessitatis,quādo ratione casus occurrentis potest Episcopus, vt explicui suprà. Sic docet Emanuel Rodriquez *loco suprà citat.art. 6.*Thom.Sanch.*lib.4.sum.c.43.n.7.*Suar *lib.6.de voto, cap. 26.nu.17.& seqq.* Ratio est ; quia in generali concessione non venium vota reseruata. Ea autem vota reseruata , sunt, vt ex eo quod Episcopus ex benigna interpretatione mentis Pontificis dispenset, non desinunt esse reseruata . Quare cum ea vota non censeantur expressa , nisi expriamantur , vt dictum est, non possunt religiosi virtute eius priuilegij dispēsare in votis reseruatis in casibus,in quibus potest Episcopus , hoc est, in casu necessitatis.

12 Sed sublimata eam limitationem, vt possint religiosi dispensare in voto castitatis in ordine ad petendum debitum, dummodo votum sit emissum ante contractum matrimonium, non verò si sit factum post matrimonium cōtractum . De eo enim tantum loquitur priuilegium, vt docet Emanuel Rodriquez *1.tom.qq.regul.q.63.art.2.* Quod amplia siue sit matrimonium consummatum , siue non , (quamuis contrarium dicant nonnulli sine fundamento) siue etiam eo tempore in quo licebat duorum : verba enim priuilegij vniuersalia sunt . Quam etiam doctrinam docet Thom.Sanch. *lib.4.sum.c.43.n.num. 10.& lib.8.de matrim.disp.cit. a n.3.ad.5.* Non agimus hoc loco de iuribus,aut Bulla,quia in illis non conceditur potestas dispensandi in votis, sed tantùm communiter,quæ duo diuersa sunt, vt dictum est .

CAPVT XI.

De potestate dispensandi in iuramentis.

SVMMARIVM.

1 *Habens potestatem dispensandi in votis,potest dispensare in iuramentis.*
2 *An sint iuramenta reseruata,explicatur.*& 3.
4 *Concessa potestate ad dispensandum in votis ,censetur data ad iuramenta .*
5 *Etiam verum in iuramento promissorio dummodo non fit acceptata promotio .*
6 *Obiectiones proponuntur,& dilauntur,*& 7.

1 DIximus hactenus de dispensatione votorum tam per potestatem ordinariam , quàm delegatam. Dicamus iam de potestate dispensandi in iuramentis . De qua , suppositis his , quæ circa votorum dispensationem diximus , pauca superiùs explicanda . Constat igitur eum qui habet potestatem ordinariam ad dispensandum in voto , posse etiam dispensare in iuramentis factis , sicut diximus suprà *de voto*,& eodem etiam modo iudicandum est de iuramentis pœnalibus & conditionalibus . Duo tamen superiùs examinanda .

2 Primum est,an sint aliqua iuramenta reseruata Pontifici , sicut & aliqua vota . Tabiena *v.iurare.q.*20.existimat nullum iuramentum esse Pontifici reseruatum , sed posse ex causa ab Episcopo relaxari: ex eo autē quod Pōtifex sint aliqua vota reseruata , non colligitur esse etiam iuramenta . Quia maiorem existimat Tabiena obligationem voti,quam iuramenti . Ex eo autem quod reseruetur, quod est maius, non sequitur reseruatum quod est minus,

3 Cæte-

3 Cæterùm communis sententia est, quando iuramentum factum est in confirmationem voti Deo facti, si votum est reseruatum, etiam reseruari iuramentum. Atque hoc modo intelligo communem sententiam, quam docet Caiet. 2. 2. q. 89. art. 5. Soto lib. 8. de iustitia, qu. 1. art. 5. Suarez lib. 2. de iuramento, cap. 40. Cuius ea ratio est. Quia dispensatio iuramenti in tali casu fit remittendo priùs obligationem voti, qua ablata auferitur obligatio iuramenti. Ergo quando votum est Pontifici reseruatum, et etiam reseruatum iuramentum, cum illud non tollatur, nisi per ablationem obligationis voti. Amplia hanc communem doctrinam, vt ea etiam verum habeat, quouis modo fiat iuramentum promissorium. Nam si ab eiusmodi iuramento secluduas promissionem, tantum remanet in ratione assertorii, & sensus erit se iurare habere propositum sic faciendi, & aliud ego mente concipere non possum. Quare non probo in hac parte, quod docet Thom. Sanch. lib. 8. de matr. disp. 13. & sequitur Suarez lib. 2. de iuramento, cap. 1. posse esse iuramentum promissorium, quod tamen non includat rationem voti. Eo enim ipso, meo videri, destruitur ratio promissorij iuramenti. Et quamuis eam opinionem veram esse daremus, adhuc contra Sanchum dicendum est, neque in eo modo confirmato proposito castitatis, aut religionis, aut materiæ reseruatæ iuramenti posse Episcopum dispensare, nisi in his casibus, in quibus potest in voto, vt prudenter docet Suar. lib. 2. de iuramento, c. 40. nu. 8. Solum in hoc casu posset esse locus dispensationi Episcopi, iuxta eam regulam, quam posuimus suprà cap. 9. cum de valore voti reseruati dubium est, & an sit reseruatum.

4 Alterum est, an potestas delegata ad dispensandum in votis extendatur etiam ad dispensandum in iuramentis, in quo hanc certam regulam statuo. Quoties conceditur potestas ad dispensandum in votis, censetur concedi ad dispensandum in iuramentis, sic docet Suarez lib. 6. de voto, cap. 1. a. 4 n. 6. Si verb. votum, de voti irritatione, n. 16. Probabilem putat Less. lib. 2. de virtutibus, cap. 40. dub. 11. n. 94. alios etiam refert Suar. pro hac sententia, & tenent viri docti huius ætatis. Et quamuis in huius sententiæ probationem desumi tolerant argumenta ex ea regula, *cui conceditur id quod est maius, concessum videtur quod est minus*, quod argumentum in hac materia vim habere latè deducit Suar. *loco citat.* cum reuera & sit minus vel idem vinculum, & militet eadem ratio: at quia ea regula varias patitur limitationes, melùs probatur ex ea ratione, quam adducit Suar. *ibid. nu.* 11. & 12. scilicet, quia secundùm communem æstimationem ea iuramenta promissoria votis æquiparantur, & pro votis habentur, in quibus Deus constituitur creditor. Reputari autem pro votis probari videtur ex textu *in c. peruenit 2. de iureiurando*, in quo textu regula tradita habetur etiam *in c. scripturæ, de voto*, de propriè ad votum pertinet, & tamen etiam ponitur sub titulo de iureiurando. Facit etiam quod non pauci Doctores iuris canonici docent tale iuramentum promissorium includere votum, vnde & appellant votum. Facit etiam quod per professionem religionis, sicut extinguuntur alia vota, ita etiam extinguuntur iuramenta. Facit denique quod in ordine ad finem, scilicet, consequendum effectum iubilæi, eodem modo conducit voti & iuramenti dispensatio. Quæ omnia arguunt mentem concedentis esse in voto includere iuramentum.

5 Amplia tamen hanc communem doctrinam primò, vt verum habeat in quouis iuramento promissorio, dummodo promissio non sit acceptata ab homine, cum adhuc remaneat intra obligationem voti. In quo non rectè aliter sentiendum esse volunt Suarez *d. c.* 14. *n.* 13. Amplia secundò, vt locum habeat etiam quando iuramentum confirmat votum, in quo etiam sentit nobiscum Tho. Sanch. lib. 4. *sum. c.* 33. *q.* 3. *n.* 18. & Suarez *d. c.* 14. *n.* 14. & 15. & alij. Cuius optima ratio ea est. Quia ex vna parte qui facit votum, & illud confirmauit iuramento, solum voluit perseuerare iuramentum perseuerante obligatione voti. Ex alia parte nullum est ius, quo dispensatur per facultatem dispensandi in voto non intelligi votum iuramento firmatum. Cum ergo per dispensationem in voto auferatur etiã materia iuramenti, ceſſabit etiam obligatio iuramenti. Vnde gratis à Doctoribus oppositum sentientibus assumitur in ea generali concessione, quæ concedit votorum dispensatio, tantùm concedi vota pura, & non affecta iuramento. Amplia tertiò prædictam doctrinam, vt etiam intelligatur, quamuis iuramentum non cadat supra votum, sed supra rem ipsam, & concomitetur votum tantùm, si ita reuera accedere potest; nam etiam tunc potest dispensari iuramentum, vt docet Suarez *d. c.* 14. *n.* 19. & *seqq.* Contra Thom. Sanch. *d. c.* 33. *n.* 20. licèt probabile putet oppositũ. Nam si solùm esset votum, dispensabile esset, & etiam, si solum esset iuramentum: ex eo autem, quod sint simul cõcomitantia illa duo vincula, vnum non mutat suam naturam, ex consortio alterius; vt si quis teneatur irregularitate ex homicidio casuali, & ex voluntario, hæc coniunctio nõ tollit, quominus possit, in casuali Episcopus dispensare iuxta formam Tridentini.

6 Verùm contra doctrinam hanc sensere nonnulli, qui absolutè negant potestatem delegatam ad dispensandum in votis valere, ad dispensandum in iuramentis. Sic Ioannes Azor *tom.* 1. *lib.* 11. *c.* 9. 2. Lessius *loco sup. cit.* & alij: Inducuntur primò. Quia cum conceditur priuilegiũ gratis, non est laxe interpretandum, sed strictè. Si ergo conceditur facultas ad dispensandum in voto, non est extendenda ad vinculum iuramenti, iuxta regulam textus *in c. porrò, de priuileg.* Secundò, quia ista funt vincula diuersæ rationis. Cum autem conceditur maius, concessum intelligitur minus, si sint eiusdem rationis, vnde in dispensationibus matrimonij, quoties impedimenta sunt diuersæ rationis, non censetur sublatum vnum impedimentũ minus ex ablatione maioris. Et *in cap. cui de non facerdotali, de præbin.* 6. dicitur, potestatem ex priuilegio datam ad prouidendum de maiori præbenda, non esse extendendã ad minorem præbendam. Tertiò, quia quando conceditur priuilegium ad dispensandum in votis, solet in nonnullis concedi etiam ad dispensandum in iuramentis. Signum ergo est necessarium esse tale priuilegium expressum.

7 Sed hæc non obstant. Non primum. Respondetur enim si iuramẽtum confirmet votum, cessante obligatione voti cessare etiam obligationem iuramenti, vt dictum est. Quod si non confirmet votum, quod vix esse potest, attamen quoad Deum secundùm æstimationem communem pro eodem reputantur, vt dictum est. Neque obstat secundum. Eodem enim modo respondetur, quamuis sint diuersæ rationis pro eodem reputari, & sublata obligatione voti non posse remanere obligationem iuramenti, & Doctores oppositæ sententiæ non satis probant ex vi prædicti priuilegij non posse fieri dispensationem in voto iurato: nos autem contendimus implicitè ibi concedi potestatem ad dispensandum in iuramento. Textus autem ex *c. cui de non facerdotali*, non est ad rem, nam vel ibi fermo est non de dispensatione, sed de mandato: mandati autem fines diligentes sunt obseruandi ex textu in *l. diligenter, D. mandati*, vt exponit Nauarrus *quæst. 3. de reddit. bus, monito* 10. vel, vt interpretatur Couarr. *t. variar. c.* 10. *n.* 7. intelligitur, quãdo præcribitur certa quantitas in redditibus beneficij, quæ est quasi taxa quædam determinãs speciem beneficij, extra quam voluntas concedentis non extenditur; hæc tamen interpretatio reipsa non discordat à prima. Neque obstat tertium. Sæpè enim conceditur aliquod priuilegium expressè propter diuersitatem opinionum, quia alij Doctores asserunt, alij negant necessariũ esse; id quod multis exemplis passim occurrentibus explicari potest, & nos attulimus aliqua in commentario de hons canonicis, hoc est. *lib. 4. de ordine, & annexis.*

CAPVT XII.

De potestate dispensandi in matrimonio spirituali, & residentia.

SVMMARIVM.

1 *Pontificem dispensare posse in matrimonio Episcopi, cum Ecclesia.*

2 *Obseruantiæ nonnulla, vt explicetur dispensatio in residentia, & quid statuat Concilium.*
3 *Cum Episcopi, quis posset dispensare.*
Cum parochis Episcopus, etiam ad absentiam per bimestre, ibid.
4 *Prima ampliatio cum eius limitatione.*
5 *Ampliatio secunda.*
6 *Ampliatio tertia.*
7 *Ampliatio quarta,*
8 *Obiectio diluitur,*
9 *Quid dicendum de dispensatione circa beneficia incompatibilia.*
10 *In quibus solus Papa possit dispensare.*

1 DE potestate dispensandi in matrimonio corporali siue tato tantum, siue etiam consummato, latè dico infrà *l.b. seq.* Quare in hoc cap. dicendum est de dispensatione in matrimonio spirituali Episcopi cum Ecclesia, hoc est, cuius facultate transferri possit Episcopus ad aliam Ecclesiam. Et quia de hoc latè dico *lib. 1. de ordine, & annexis*, ideo nunc breuiter dico tantùm fieri posse auctoritate Pontificis iuxta textum *in capsanter corporalis, de translatione Episcopi.*

2 Difficilius explicatu est, quod pertinet ad dispensationem in præcepto naturali de residentia beneficiarij in sua Ecclesia. Vt autem explicemus illud, obserua in primis, Residentiam Pastorum, qui curam animarum habent, esse de iure diuino naturali, vt tam dixi supra *isto lib.* Deinde obserua non esse declarationem, sed veram dispensationem, quando alicui licentia conceditur, vt absit a sua Ecclesia, vt superius etiam dixi. Exiant autem decreta Tridentini pro Pastorum residentia *sess.6. de reform. c.1. & sess. 23. de reform. cap. 1. & sess. 24. de reform. cap. 12.* Et quod attinet ad Pastorum absentiam duo statuit Concilium. Primum est vt ex tota causa possit vnoquoque anno ad duos aut summum ad tres menses abesse, siue eorum spatium continuum sit, siue interruptum. At verò ob causas assignatas *in d. sess 23. c.1.* conceditur etiam vt possit longiori tempore abesse. Secundum est, idem obseruandum esse in absentia parochorum. De residentia autem canonicorum agitur *sess 24. cap. 12.*

3 Sed quod attinet ad dispensandum in ea residentia Pastorum ex causa, potestas ea dispensandi cum Episcopis *ibid. sess. 21. c. 1.* dicitur spectare ad Romanum Pontificem, aut Metropolitanum, & eo absente ad suffraganeum antiquiorem, qui iden habebit potestatem ad licentiam concedendam Metropolitano, quæ licentia inscriptis obtineri debet. Solùm excipitur casus, in quo propter aliquod munus & Reipublicæ officium Episcopalibus adiunctum abesse conuigetit. Cùm enim illæ causæ notoriæ sint, & interdum repentinæ, ne eas quidem significari Metropolitano necesse est. At cùm parochi Episcopus est, qui dispensare potest, vel eius Officialis, qui in scriptis licentiam concedet. Quare contra Nauar. dicendum est cum Gabriel Vasquez *de benefic. cap. 4. §. 2. dub. 3.* iuxta decretum Tridentini non tantùm esse necessariam licentiam ad absentiam vltra bimestre, aut trimestre, sed etiam ad absentiam per bimestre. Quod etiam adducens declarationes Cardinalium docet Nicolaus Garcia *de benef. 2. p. cap. 2. a nu. 22.* & olim docuit inter Salmanticenses Doctor Frechulla *in cap. nouit, de clericis non residentibus in 6.* Vtrumque ergo necessarium est, & honesta causa, & licentia Episcopi etiam ad bimestrem absentiam; nec sufficit tacita licentia, sed requiritur expressa, eo quod Concilium requirit illam in scriptis, vt docet etiam Nicolaus Garcia *loco cit. num. 35.*

4 Amplia primò, vt etiam ea forma decreti obseruanda sit, quamus graues absentiæ necessitas occurrat, vt docet idem Nicolaus Garcia *ibid. nu. 34.* Sed limitatur hæc ampliatio, nisi talis sit necessitas, vt sit periculum in mora, nec possit propter distantiam peti licentia: tunc enim potest discedere, & quam primum ordinarium certiorem facere, vt causam probet, & licentiam præbeat, sic enim declarauit Congregatio Cardinalium, quam *ibid.* refert.

5 Amplia secundò, vt non sufficiat licentia tacita, sed requiratur expressa, vt dixi suprà; nec sufficiat petita, sed requiratur obtenta, vt etiam declarauit Congregatio Cardinalium, quam refert Nicolaus Garcia *ibid. nu. 47.* Quare si inferior neget, existente iusta causa, recurrendum est ad superiorem per viam appellationis, interim tamen abesse non potest,

6 Amplia tertiò, vt etiam locum habeat prædictum decretum, quamuis abesse debeat ratione studij. Adhuc enim requiritur licentia superioris expressa, ne indoctiles ea de causa abesse contingat, vt docet idem Nicolaus *ibidem, nu. 87.* Sic etiam declarante Congregatione Cardinalium. Quamuis forsan de iure antiquo *in cap. fin. de magistris*, non esset necessaria talis licentia Episcopi, per quem textum *in d. cap. fin.* correctum videtur ius aliud antiquius Alexandri III. *in cap. relatum, de cleric. non resid.* sed hanc ampliationem limita, vt solùm locum habeat in studentibus, non in docentibus. Hi enim absesse possunt sine licentia Episcopi, etiam hodie. Sic declarantibus Cardinalibus. Illis enim concessa facultas est antiquo iure per Sedem Apostolicam *in d. cap. fin.* Quam Cardinalium declarationem refert idem Nicolaus Garcia *p. 7. cap. 2. nu. 559. prope finem.* Rursus limita eandem ampliationem, nisi consuetudine inductum sit, vt non petatu licentia Prælati ad absentiam; posse enim consuetudine induci non dubito: tunc autem censeretur abesse de licentia Sedis Apostolicæ sustinentis & tolerantis; nam vt sine aliqua licentia absit, contingere non potest, cùm obligatio residendi sit ex diuina lege. Et quamuis illam declarare etiam prudens homo possit: at dispensare in illa nullus potest, nisi qui iurisdictionem habet. In hac autem lege residendi non tantum fit declaratio, sed vera dispensatio, vt dixi fu rà *isto lib.*

7 Amplia rutius prædictum decretum Tridentini, vt nō satis sit licentia capituli non vacante sede, quando consuetudo non adest. Quia hæc lex de residendo est lex superior 5, & non potest dispensare, nisi is, cui in iure conceditur dispensandi potestas; ea autem solùm Episcopis conceditur & sic declarauit Cardinalium Congregatio, vt docet Nicolaus Garcia *ibid. num. 404.* Vnde neque valebit statutu n, vt sufficiat licentia Capituli, quia eiusmodi statutum est contra ius *cap. super his, de maiorit. & obed.* nisi in forma specifica confirmatum sit à Sede Apostolica. Sed limita hanc ampliationem, nisi consuetudine inductum sit, vt eiusmodi licentiam præbeat capitulum. Nam consuetudine adquiri iurisdictionem, constat ex *cap. cum contingat, de foro compet. & cap. duo, & cap. irrefragabili, de officio ordinary.* In quo nō mihi placet Nicolaus Garcia *ibidem a nu. 417.* Si enim, vt ipse Auctor concedit *nu. 91. & 73.* consuetudine fieri potest, vt discedat aliquis sine licentia Episcopi, cur etiam consuetudine non poterit induci, vt discedat de licentia Capituli. Quare, si ea sit legitimè præscripta iuxta textum *in cap. fin. de consuetudine*, potest capitularis abesse, & facere fructus suos, ac si haberet licentiam Episcopi. Neque obstant declarationes Cardinalium, quas ibidem adducit Nicolaus Garcia: illæ enim intelliguntur de ea consuetudine non præscripta. Quis enim neget posse præscribi & præscriptionem habere? Vel intelligendæ sunt de consuetudine dandi licentias sine iusta causa in eo casu, quem explicabo statim.

8 Neque obstat etiam, quod Nicolaus Garcia vocat istam consuetudinem irrationabilem, cùm ipsa capitular

ni causa, cùm ad dispensandum in lege humana validè nõ requiratur iusta causa, vt dicam infra. Et iuxta hæc philosopheturr vnusquisque, vbi ea consuetudo viget, an sit tutus in conscientia. Si enim sit animarum Pastor, non potest tutò vti ea licentia, quam sine rationabili causa dederit capitulum, quia est inualida dispensatio. At si fuerit ex his, qui animarum curam non habent, si consuetudine introductum est, vt ex leui causa dispensetur per capitulum in residentia, tutus in conscientia est cum ea licentia, & faciet fructus suos in iudicio & in conscientia.

9 Ex dictis de residentia in beneficijs constat quid dicendum sit de dispensatione circa beneficia incompatibilia simul habenda. Certum enim est ea sine dispensatione haberi non posse ex Tridentino *sess. 7. cap. 4. sess. 24. cap. 17.* Quis autem dispensare possit in pluralitate beneficiorum obuenenda sic sentiendum. In pluribus simplicibus beneficijs, aut vno curato & alio simplici potest Episcopus dispensare, si sint in diuersis Ecclesijs, imò in eodem, dummodo sint simplicia & diformia. Vnde potest dispensare cum aliquo, vt habeat dignitatem & canonicatum, non tamen in eo quod habeat duos canonicatus. Quam licentiam cum haberet Episcopus, iure antiquo, non abstulit Tridentinum *sess. 7. c. 4. de Reformat.* tantùm enim induxit vacationem beneficiorum, quando contra formam Sacrorum canonum obtinerentur plura. Potest itaque plura beneficia etiam hodie confere Episcopus, dummodo vtrumque personalem residentiam non requirat ex Tridentino *sess. 24. c. 17.* & sub eodem tecto, & dummodo vnũ non sufficiat ad congruam vitæ sustentationem ex declaratione Cardinalium quam refert Nicolaus Garcia *p. 1. cap. 5. §. 4. num. 177.* & videtur insinuari à Concilio *d. cap. 17.* In capellanijs autem, quæ sunt ex patrimonio laicorũ, vt plures quis habeat, existimo nullam esse necessariam dispensationem, quia cùm nominetur à Patrono laico, potest cui voluerit conferre patronus per præsentationem, vt docet Gabriel Vasquez *de beneficijs, cap. 4. §. 2. art. 1. dub. 10.*

10 Verum ad obtinenda plura beneficia, qualia sunt personatus, dignitates, officia perpetua, curata, solus Papa potest dispensare, nõ Episcopus, vt docet communis sententia, quam citatis multis sequitur Nicolaus Garcia *p. citat. num. 337.* & est textus *in cap. de multa. de præbendis.* Et quamuis Pontifex ibi loquatur de pluribus beneficijs in eadem Ecclesia; tamen communi Doctorum sensu idem censetur de dispensatione ad obtinenda plura ciusmodi in diuersis Ecclesijs. Limitandam tamen est hæc doctrina, nisi consuetudine inductum sit, vt plura quis habeat sine dispensatione. Nam in his beneficijs, quę iure naturali residentiam non requirunt, potest induci consuetudine, vt non sit necessaria dispensatio, neque causa ad effectum tuto retinendi fructus. In his autem quæ requirunt residẽtiam iure naturali, potest quidem consuetudine induci, vt dispensatio necessaria non sit, ea enim dispensatio iure positiuo requiritur, vt docent D. Thomas; & Corduba, quos refert & sequitur Gabriel Vazquez *loco citat. dub.* 1. non tamen vt sine causa, vt iam dictum est. Atque ex his philosophandum est, quando & in quibus beneficijs dispensatus; vt plura habeat sine legitima causa, sit tutus in conscientia. Limitant etiam alij eandem doctrinam, vt exigẽte causa necessitatis possit Episcopus in eo dispensare. At in præsenti materia nulla potest esse tam vrgens necessitas, quæ impediat, vt non possit adiri superior.

CAPVT XIII.

De potestate dispensandi in impedimentis matrimonij tam dirimentibus, quàm aliis.

SVMMARIVM.

1 *Solum Pontificem dispensare posse in in impedimentis dirimentibus.*

Variæ limitationes reijciuntur.

2 *Posse Episcopum dispensare post contractum matrimonium.*

3 *Etiam si sint diuites. Nec tenetur pauperibus dare pecunias, quibus impetrent.*

4 *Modo etiam impedimentum sit occultum, & bona fide contractum matrimonium.*

5 *Alię etiam limitationes.*

6 *Posse etiam Episcopum dispensare ante contractum matrimonium aliquando.*

7 *Et quando sint defectus dispensationis.*

8 *Quid possit Commissarius Cruciatæ.*

9 *Quis dispenset in impedimento ex affinitate superueniente ad petendum dubitum.*

10 *Nunc qui dispensare solum in impedimento publicæ honestatis.*

11 *Quid in his possint religiosi ex priuilegio.*

12 *Quid de impedimentis impedientibus.*

1 IN primis quod attinet ad impedimenta matrimonij dirimentia certi iuris est solùm Pontificem dispensare posse, quia illa sunt iure communi inducta, & à superiore, in eo autem non potest Episcopus ordinarie dispensare iuxta dicta supra tit. libro. Ita docet communis sententia, quam citatis multis sequitur Thomas Sanchez *lib. 8. de matrimonio disp. 6. nu.* 14. Hanc autem communem doctrinam nonnulli limitant ad Legatum à latere, vt etiã ille dispensare possit. Sed sine fundamento dicitur, etiamsi à latere sit. Nam tantum potest in prouincia suæ legationis, quod Episcopus in sua Diœcesi, & ita tantum potest dispensare in his casibus, in quibus potest Episcopus, quos explicabo ftatim. Limitant etiam alij, vt non intelligatur ea communis doctrina in impedimento cognationis spiritualis orto ex baptismo minus solemniter celebrato, vel in impedimento publicæ honestatis proueniente ex sponsalibus, si non patet facilimus aditus ad superiorem. Sed sine fundamento ponitur ea limitatio. Eadem enim est ratio de his, & de alijs impedimentis. Quare, nisi in eo casu, quem infra attungam, non potest Episcopus dispensare: in eo autem potest etiam in omnibus alijs impedimentis. Tertio limitant alij vt possit Episcopus dispensare, quãdo dubium est, an sit impedimentum vel non. Sed neque hæc limitatio placet. Nam si omnino dubium est, an interueniat impedimentum nec ne, præsumendum est pro libertate matrimonij, & censendum est non inesse, licet ob scandalum vitandum erit alicuius momenti Episcopi declarare non esse necessariam dispensationem. At si magis præponderet præsumptio pro impedimento, tunc petenda est dispensatio à Pontifice, vt docet etiam nobiscũ Salas *de legib. disp. 10. sect. 3. num. 28.* Similiter si oriatur dubium ex opinionibus, si vtraque probabilis est, potest existimare non esse impedimentum, & sic sine vlla dispensatione contahere.

2 Limitanda ergo est præcedens communis doctrina primò, vt possit etiam Episcopus dispensare cum habentibus dirimens impedimentum, post contractum tamen matrimonium bona fide, & præmissis denuntiationibus, si tamen non facile patea adius ad superiorem, vel qua est virgens periculum incontinentiæ, & sine graui scandalo separari non possunt. Huius contrarium tenuit Nicolaus Garcia *p. 1. cap. 5. a num.* 343. nostram tamen sententiam docent non pauci Doctores, quos idem refert *num.* 240. & Gabriel Vasquez *1. 2. disp. 178. cap. 2. num. 16. propè finem.* Rebellus 2. *part. de obligat. iust. lib. 3. quæst. 5. nu.* 10. citatus aliis, qui etiam consuetudine receptum esse testantur, & Salas *de legib. disput. 10. sect. 3. num.* 25. citatis multis. Tenet etiam multis cit. Riccius *in praxi decis.* 261. Cuius duas rationes assignat Riccius. Prima, quia Romanus Pontifex id concessisset, si de eo requisitus esset ob animarum salutem. Ergo perinde est ac si concessisset, iuxta doctrinam Glossæ *in l. tale pactum §. fin. de pactis.* Secunda. Quia Episcopus potest contra ius commune statuere, modo id faciat ex euidenti & necessaria causa, quæ superiorem ad id concedendum mouetet, argum. *l. hominem. D. mandati,* & ita Iason *in lamnes populi, sect. 2. D. de iust. & iure.*

Amplia.

3 Amplia tam hanc primam limitationem, vt locum habeat, quamuis contrahentes sint duites, in quo à Riccio dissentio, qui conditionem paupertatis cum aliis tribus requirit, quia etiam in illis potest vrgens necessitas occurrere ex distantia ab vrbe Romana, & periculo incontinentiæ, vt docet Thomas Sanchez *disput. 40. num. 5.* Habet etiã locũ prædicta limitatio, quando contrahentes defectu inopiæ non possunt dispensationem petere, cuique sufficiens impedimentum, Nec verò tenetur Episcopus illis concedere pecunias, vt impetrent dispensationem. Quamuis Episcopum ad id obligat Gabriel Vasquez *loco citato* melius tamen nobiscum Salas *disput. 20. sect. 3. num. 27.* cũ sint alia opera etiam magis bona, in quibus possit Episcopus suas pecunias insumere, & alias Doctores paupertatẽ contrahentium iudicent esse sufficientem causam, vt impedimento dirimẽte possit Episcopus dispensare. Amplia denique hanc primam limitationem, vt etiam locum habeat, quamuis occurrant duo occulta impedimenta, siue plura. Quia licèt, cùm conceditur alicui facultas delegata dispensandi in aliquo impedimento, non censeatur mixtum comprehendi in simpliciattamen cùm in hoc casu necessitas sit, quæ tollit reservationem, sicut tollit comparatione simplici, tollit etiam comparationẽ mixti.

4 Verùm prædictam limitationem primam subsimitabis. Vt enim ea limitatio locum habeat, debet intelligi de impedimento occulto, vt cit. multis docet Riccius *loco cit.* Quare si impedimentum fuerit publicum, non potest dispensare Episcopus, quia nullum scandalum sequi potest ex eo, quod separentur. Præterea debet esse bona fide cõtractum matrimonium: si enim mala fide contractũ est nõ potest Episcopus dispentare. Quia cùm ea dispensatio detur ab Episc. ex præsumpta licẽtia & consensu Pontificis, vt dictũ, est non potest in eo casu præsumi, ne faueatur audaciæ & iniquitati. Idque constat ex Tridentino *sess. 24. de reformat. matrim. cap. 5.* cùm velit carere spe dispensationis. Non enim dignus est, qui benignitatem Ecclesiæ facilè expetiatur, cuius salubria præcepta temere contempsit. Satis tamen erit bona fides alterius tantùm ex contrahentibus, quamuis oppositum dicat Nicolaus Gracia *part. 1. cit. num. 357.* nobiscum tamen sentit Thomas Sanchez *liber. 2. de matrimonio, disp. 40. num. 4.* Ratio mihi videtur esse. Quia ex Tridentino decreto non colligitur vnius tantùm malam fidem sufficere, vt spe dispensationis careat; & alias ex iure communi, iuxta textum *in cap. cum inhibitio de clandest. desponsat. & cap. ex tenore, qui filij sint legitimi.* Vnius bona fides sufficit vt proles nascantur legitima, & vt tale matrimonium reputetur ab Ecclesia. Idẽ ergo in nostro casu dicendum est. Similiter etiam vt prædicta limitatio locum habeat, requiritur, vt solemnitates Ecclesiæ non omittantur iuxta Tridentinum *loco cit.* Quare si illæ omissæ fuerint ex præsumptione & temeritate, nõ potest Episcopus dispensare ob rationem Tridentini iam considerata. Quod si omittat de licentia Episcopi, nõ dicentur temerè, neque ex præsumptione omissiæ.

5 Sublimita rursus prædictam primam limitationem, vt non possit Episcopus dispensare, si est facultas recurrendi ad Nuntium, qui habeat potestatem dispensandi. Quia sola necessitas est, quæ in eo casu præbet facultatem dispensandi. Si autem potest ad eum recurrere, qui dispensare potest, necessitas cessat, vt docet Thomas Sanchez *dispu. 40. cit. num. 8.* Limita etiam vt talis Episcopi dispensatio tantùm sit pro interiori foro, vt docet Henriquez *lib. 12. de Matrimonio, num. 2.* quamuis de hac limitatione dubito, cùm considero tationes, quibus nititur ea facultas dispẽsãdi in his casibus. Limita etiam vt ea facultas, quam in eo euentu diximus conuenire Episcopis, non competat his, qui ex priuilegio habent casus Episcopales. Quia iste casus non competit Episcopis iure ordinario, sed ratione vrgentis necessitatis. Vnde non dicitur esse absolutè casus Episcopalis, vt docet Henriquez *lib. 10. de Pœnit. cap. 14. n. 7.* Thomas Sanchez *disp. 40 cit. num. 9.* Denique limita, vt neque in isto casu eum possit officialis Episcopi. Neque enim hanc potestatem habet ex generali commissione, nisi ipsi committatur, vt docet Henriquez *lib. 12. de matrimonio, cap. 3. n. 2.* Sanchez citatis multis *dispu. 40. citat. nu.* 12. Sed quamuis ex generali concessione non possit officialis Episcopi dispensare, potest tamen, si ei specialiter committatur. Nam suas vices in his casibus, qui iure necessitatis competunt Episcopis, posse delegari vicarijs, docet Thomas Sanchez *disp. 40. citat. num. 14.* Riccius suprà cit. & alij. Quia reuera illa iam est ordinaria iurisdictio, cũ competat Sedi. Et idem dicendum de casibus Episcopo concessis per Tridentinum *sess. 24. de Reform. cap. 6.* quidquid alij negent. Cùm autem ibi Tridentinum dicit *per vicarium specialiter deputatum*, tantùm significat ex generali concessione non intelligi concessam vicario ab Episcopo potestatẽ ad eiusmodi casus, vt rectè docet Thomas Sanchez *dispu. 40. cit. num 17.*

6 Secundò limitatur communis doctrina tradita in principio capitis, vt etiam possit Episcopus dispensare in impedimentis dirimentibus, etiam ante contractum matrimonium, in casu necessitatis, si non patet aditus ad superiorẽ. Nam intercedente posse casum necessitatis etiam ante cõtractum matrimonium, non dubito Vt ejusmodi mortis proximus ad legitimandos liberos, vel restaurandum honorem, vel pro bono pacis, deberet citò contrahere, & obstante impedimento dirimens. Sic docuit Thomas Sãchez *disp. 40. citat num. 7.* Et licèt hic auctor exsistimet solum ipsum esse in hac sententia, eam tamen multo antea docuerat Gabriel Vasquez *dispu. at. 178. cit. cap. 2.* Qui eodem modo loquendum existimat de dispensatione in impedimento dirimente ante & post cõtractum matrimonium, si necessitas adsit. Idem etiam sequitur est postea Ioannes de Salas *de legibus, dispu. 20. sect. 3.* Cuius ea manifestissima ratio est. Quia ratione vrgentis necessitatis tollitur reseruatio, sicut cum iam matrimonium contractum est: & ea necessitate vrgente potest inferior in legibus superiorum dispensare, vt dixi supra isto libro. Facit etiam pro hac sententia argumentum desumptum à simili de dispensatione in voto reseruato in casu necessitatis, cum tamen eius obligatio naturalis sit, atque adeo strictior. Facit etiam quod *cap. 2. de desponsat. impub.* hæc habentur: *Districtius inhibemus, ne aliqui ante ætatem canonibus præscriptam coniungantur, nisi fortè aliqua vrgentissima necessitate interueniente, vt pote pro bono pacis talis coniunctio toleretur.* Qui textus non loquitur de tolerantia permissionis, sed approbationis, cùm verba dubia in meliorem partem accipieda sint, *cap. 2. de reg. iur.* Cumque quoties in iure conceditur, vt possit dispensari in lege, & non designatur persona, censetur conessa Episcopo dispensandi potestas, vt dixi supra isto lib. relinquitur posse Episcopum dispensare in impedimento ætatis ex vrgenti causa. Quod idem de aliis impedimentis dicendum est, cùm sit eadem omnino ratio in simili casu. Contra hanc tamen doctrinã huius fecundæ limitationis sentit Nicolaus Garcia numero citato, non alio fundamento, nisi quia Episcopus non potest dispensare in lege superioris, & quando id posset, deberet esse casus necessitatis publicæ, & communis, non priuatæ. Sed erratvalidè, vt constat ex his, quæ dixi supra, & etiam ex textu modo adducto *de desponsimpuber.* illa enim causa priuata erat.

7 Tertia limitatio communis doctrinæ assignari potest, quando aliqui contraxerunt, dispensatione impedimenti impetrata, subreptitiè tamen, & ideò nulla; tunc enim docent multi posse Episcopum dispensare illam dispensationem confirmando. Et iuxta hæc accipiunt textum *in cap. quia circa, de consanguinitate*, vbi consultus Innocentius III. de quibusdam, qui subreptitia impetratione matrimonium contraxerunt, sic respondet: *Dissimulare poterit, vt remaneant in copula sic contracta cum ex separatione graue videat scandalum imminere.* Quamuis enim facto & impunitatẽ Principis non inducatur dispensatio iuxta textum *in cap. cum iam dudum, de præb.* attamen cum Princeps dicit se tolerare, videtur dispensationem inducere. Huius limitationis doctrina valde probabilis est, eamque ibi tradunt Doctores, Glossa, Hostiensis, Cardinalis, Hennicus, Alexander de Næuo, & alij. Cæterùm non est omnino fiuna, vt docet Thom. Sanchez *lib. 2. de matrimon. disput. 25. num. 15.* cùm textus iste aliam sensum habere possit. Dicit enim Thomas Sanchez sic intelligendum illos

illos bona fide cõtraxisse, & existimasse se validam dispẽsationem habuisse, & ideo Pontificem decernere, vt relinquantur in sua bona fide & putatiuo matrimonio. Verùm hic intellectus ideo mihi non probatur, quia cùm facilliimo negotio, scilicet, dispensatione Pontificis tollente impedimentum illud, possent illi manere in vero matrimonio, nõ est cur dicamus voluisse vt manerent in matrimonio putatiuo. Quod autem non admouerentur nullitatis, parum obesse videtur ad valorem matrimonij. Pone enim Pontificem dispensasse illis tam ignorantibus, diximus enim supra posse dispensationem dari mutuis & ignorantibus, iam illi deinceps copulerentur animo mariali, & ex consequenti cum sufficiente consensu, qui talis præsumeretur iuxta ius antiquum. Adhuc tamen mihi ea limitatio non videtur firma. Quia ex eo textu tantùm colligitur vel Episcopum tam in eo casu dispensasse, vel Pontificem concessisse Episcopo, vt dispensaret in eo casu. Ex quo non licet regulam generalem deducere, vt possit Episcopus dispensare, quoties dispensatione subreptum contractum est matrimonium.

8 Quarto limitatur prædicta communis doctrina, vt nõ solùm Episcopus in d. casu necessitatis, sed etiam Commissarius Cruciatæ habeat potestatem à Pontifice dispensandi in impedimento occulto post contractum matrimonium bona fide, ex parte saltem alterius coniugis, vt refert Thomas Sanchez *lib. 2. de matrimonio, disput. 40. num. 8.* qui etiam adnexit hanc potestatem solùm esse concessam commissario non aliter nisi detecta prius alteri coniugi nullitate matrimonij. Quare, si ea non detecta expediret celebrari matrimonium vtgente necessitate, cessat facultas commissarij, & locum habet iurisdictio Episcopi, & ad illum est recurrendum. Hæc tamen animaduertisse non placet, existimo enim clausulam illam non apponi in eo priuilegio tanquam quid peculiare, sed quia ex natura rei necessarium est coniuges admonere de priori nullitate, alias nihil efficient, quamuis sæpe renouent consensum, iuxta ea quæ suprà *lib. 3.* Deinde ea potestas non conuenit commissario pro omnibus impedimentis, sed tantùm pro impedimentis affinitatis, ex copula fornicaria in primo vel secundo gradu, neque conuenit, nisi contracto matrimonio. Quare ad plures casus se extendit, quod de Episcopo dictum est. Hæc autẽ potestate vti potest Commissarius Cruciatæ etiam in præsentia Pontificis, cùm non limitetur in eo priuilegio. Habet etiam commissarius potestatem legitimandi prolem susceptam ex eo matrimonio ad omnes ordines & beneficia. Quod intellige quando proles suscepta sit post cognitam nullitatem ab vtroque. Nam antea suscepta legitima proles est *cap. ex tenore, qui filij sint legitimi*, neque dispensatione indiget. Non autem videtur esse alius, cui concessa sit potestas dispensandi in impedimentis dirimentibus matrimonium, præter eos quos diximus. Posse autem Pontificem dispensare in radice matrimonij, & quando dispenset, & efficiat prolem legitimam, explico infrà *lib. 11.* cùm de originis confirmatione sermo est.

9 Atque hæc de dispensatione in impedimentis matrimonium dirimentibus dicta sint. Sed qua solet contingere, vt contracto iam matrimonio superueniat affinitas ex copula fornicaria, siue cum affini, siue cum consanguinea, qua superueniente impeditur debiti petitio iuxta textum *in c. transmissa, de eo qui cognouit consanguineam vxoris*; ideo explicandum est, quis possit in illis impedimentis ad petendum debitum dispensare. Et quamuis nonnulli existiment pertinere ad solum Pontificem, & vt sequitur alios dixit Nicolaus Garsia *p. 11. c. 5. num. 355.* Alij verò tantum in casu necessitatis id concedant Episcopo, & quãdo non patet aditus ad superiorem: attamen verius est inspecta consuetudine posse Episcopum in huiusmodi impedimẽtis dispensare, siue pateat aditus ad superiorem, siue non. Quia iam consuetudine adquiescunt iurisdictionem dispensandi. Eti iem dicendum de impedimento consanguinitatis spiritualis, si aliquod extat, vt si quis teneret filium suum, & leuaret de fonte baptismi, posset etiam Episcopus dispensare. Vtumque etiam multis docet Thomas Sanchez *lib. 8. de matrim. disp. 12. à num. 13.*

10 Præterea Nuntij Hispaniæ habere solent facultatem dispensandi in impedimento publicæ honestatis, ante & post contractum matrimonium, & prolem legitimandi, vt refert Nicolaus Gracia *de benef. p. 11. cap. 5. num. 367.* Deinde etiam habet auctoritatem Commissarius Cruciatæ ad dispensandi in impedimento orto ex affinitate superueniente ad petendum debitum, vt constat ex Bulla Latina, & aduertit cum Emanuel Rodriquez, Thomas Sanchez *lib. 8. disput. 15. num 22.* At in impedimento cognationis spiritualis superuenientis, quamuis Emanuel dicat posse dispensare Episcopum, contrarium tamẽ est verius, cò quod verba sint expressa de impedimento affinitatis, neque licet colligere extendendam esse concessionem. Nam licet dispensandi potestas latè interpretanda sit, ad eos tamen tantum casus extendi debet, qui sub concessionis vẽbis comprehenduntur, vt dixi suprà *isto libro.*

11 Denique posunt etiam religiosi medicantes, qui communicant cum aliis in priuilegiis dispensare in eodẽ impedimento superueniente, ex copula fornicaria in ordine ad petendum debitum, virtute cuiusdam priuilegij, cuius tenor est, *Possunt dicti confessarij, si sint viri docti, & iuxta formam Tridentini approbati, ex commissione Prouincialis dispensare in foro conscientiæ ad petendum debitũ cum his qui consanguinitatem sui coniugis post matrimonium carnaliter agnouerint.* Cuius priuilegij mentionem faciũt Vera Cruz *in speculo coniugatorum, artic. 21. de impedimento incestus in fine.* Palacios *in 4. dist. 1nst. 22. disp. 2.* Emanuel Rodriquez *tom. 2 quæstion. regul. quæst. 63. art. 1.* Tomas Sanchez *lib. 8. de matrimonio, disp. 16.* eoque tutissimè vti posse sensit contra nonnullos. Non potest autem eiusmodi priuilegium extendi ad dispensandum in cognationis spiritualis impedimento, vt existimauit Emanuel Rodriquez, cùm sint expressa verba priuilegij, vt diximus paulo suprà. Quare in his ad Episcopum recurrendum est.

12 Quis autem possit dispensare in impedimentis impedientibus tantùm, non est necesse immorari. Nam si sermo sit de impedimento proueniente ex voto, satis suprà dictum est; si verò sermo sit de impedimento proueniente ex sponsalibus contractis cum alia, solus Pontifex potest, & non nisi in casu necessitatis. Si verò sermo sit de aliis, consuetudine obtentum est, vt non sit necessaria dispẽsatio ad contrahendũ, cùm aliquis illis affectus est. De qua consuetudine testatur Thomas Sanchez *lib. 7. de matrimonio, disp. 17.* & nos etiam diximus suprà *lib. 6. in fine.*

CAPVT XIV.

De causa dispensationis in genere, & in specie.

SVMMARIVM.

1 *Deficiente causa inualidam esse dispensationem in his quorum obligatio naturalis est.*
2 *Peccare etiam eum, qui petit dispensationem.*
3 *Dispensare in legibus humanis sine causa etiam esse peccatum.*
4 *Quale peccatum sit.*
5 *Idem de Principe, quando secum dispensat.*
6 *Explicatur quod de ista causa dictum est.*
7 *Valida est dispensatio sine causa data.*
8 *Nisi inferior dispenset in lege superioris.*
9 *Alia limitatio de Principe secum dispensante reiicitur.*
10 *De causis in speciali remissiue.*
11 *Summa capita causarum, qua in dispensando debent attendi, explicantur, & num. 12.*

Quan-

13 *Quando imponitur multa, non dicitur dari sine causa.*

1 DIximus supra *cap.* 1. & 2. dispensantionem cadere in nonnulla, quorum obligatio naturalis est, & etiam in alia, quorum obligatio consurgit ex lege Ecclesiastica, iam explicandum; quomodo requiratur causa ad dispensandum tam in vno, quam in alio. Et certa regula sit. *Ad dispensandum in voto, iuramento, matrimonio rato & residentia Pastorum, denique ad dispendum in his, quorum obligatio naturalis est, requiritur iusta causa, qua deficiente non solum illicita, sed etiam inualida dispensatio est.* Sic docet communis doctrina, quam tradunt Theologi cum D. Thom. 2. 2. *quæst.* 88. *art.* 2. & 12. *quæst.* 87. & iuris interpretes cum Glossa *in cap. non est, verb. adimplere, de voto*, & alij innumeri, quos referunt, & sequuntur Salas *de legibus disput.* 20. *sect.* 4. *num.* 30. Thomas Sanchez *lib.* 8. *de matrimonio disput.* 17. *n.* 3. Facit pro hac communi sententia manifesta ratio. Quia cùm in his rebus dispenset Prælati Dei nomine, non est credendum datam illis potestatē ad destructionem & dispensationem, sed ad dispensationem fidelem atque prudentem.

2 Ex qua communi doctrina colligitur in primis, non solùm nullam esse eiusmodi dispensationem sine causa obtentam, sed etiam esse peccatum mortale petere dispensationem sine causa in istis rebus, cùm nec licitè, nec validè possit dispensatio à superiori concedi, nec tutum esse illum, cum quo dispensatum est, nisi ignorantia probabili excusetur. Quod valdè obseruandum est, ab his præsertim, qui licentiam non refidendi impetrant, ne cum manifesto animarum periculo absint ab Ecclesiis, & fructus lucrifaciant beneficij, quos tamen suos facere non possunt: non secus ac si cum illis in hac parte non fuisset dispensatum.

3 At verò si loquamur de dispensatione in legibus humanis & his, quorum obligatio ex iure positiuo depender, in primis asserendum est, esse peccatum dispensare in lege sua, vel superiorus sine iusta causa. Sic docet communis sententia, quam tenet. D. Thomas 1. 2. *q.* 97. *art.* 5. Turrecremata *in cap. consequens, distinct.* 11. Hostiensis *in summa, de filijs presbyterorum. in fine, v. non omitto*, & alij multi, quos referunt & sequuntur Suarez *lib.* 6. *de legibus, cap.* 18. *num.* 4. Salas *disputat.* 20. *sect.* 5. *num.* 50. Facit pro hac sententia primò textus *in cap. quod pro remedio & in cap. necessaria* 1. *quæst.* 7. & facit etiam Tridentinum *sess.* 25. *de Reformatione, c.* 18. vbi inquit dispensare sine causa nihil aliud esse, quàm ad transgrediendas leges aditum aperire. Facit etiam, quod idem Tridentinum *sess.* 24. *cap.* 5. *de Reformatione*, statuit, vt dispensationes matrimonij dentur ex causa. Facit etiam textus *in l. relegati, de pœnis*, ibi, *nisi Imperatori ex aliqua causa.* Quo nomine perperam Glossa intelligit voluntatem Imperatoris pro causa, cùm certū esset neque explicatione dignum Imperatorem non dispensare, nisi ex sua voluntate. Facit etiam textus *in l.* 4. *in principio. D. de damno infecto*, ibi, *Pratiorem posse destinatum terminum ex causa dare.* Facit denique ratio Quia cùm Princeps sit fidelis & prudens dispensator potestatis sibi traditæ, abutitur ea potestate, qui sine causa aliquem eximit legis obligatione. Vt enim Paulus 2. *Corinth.* 10 potestas non est data in destructionem, sed in ædificationem.

4 Cuiusmodi autem peccatum sit dispensare in lege humana sine causa, disputant nonnulli. Et non pauci existimant esse peccatum mortale ex genere suo. Sic docet Couarru. *de matrim. 2. p. cap. 6. §. 9. n. 7.* Suarez *lib. 6. de legibus cap.* 18 *num.* 7. & alij cuos referunt Thomas Sanchez, & Salas locis infra citandis. At verò alij, quod probabilius est, dicunt tantum esse peccatum veniale ex genere suo, nisi adsit aliquis scandalum, aut graue damnum aliorum, vt si eximatur aliquis à foluendis tributis. Quod enim quis eximatur à lege, & non alius, si nihil aliud adsit, præcisè non videtur grauis inæqualitas, vt citatis multis docet Salas *disputat.* 20. *citat. sect.* 5. *n.* 54. & Thomas Sanchez *lib.* 8. *de matrim. disp.* 18. *num.* 7. Quando autem Tridentinū seuerè prohibet dispensationes sine causa, ideo est, quia timet damna, quæ ex eiusmodi dispensationibus sequi solent, & possunt. Atque ex his facilè dilues argumenta, quibus nititur Suarez *loco citato.*

5 Ex dictis colligitur idem dicendum esse de Principe secum dispensante sine causa, peccare scilicet, si sine causa secum dispenset, vt docet Suarez *loco cit. num.* 11. Est enim eadem ratio, & alias nunquam fua lege obligaretur, & rediculà esset ea obligatio, quam sine vlla causa pro suo libito posset auferre. Fit etiam subditum petentem à Principe dispensationem sine causa in legibus humanis, peccare eodem modo ac Princeps peccat mortaliter, vel venialiter, iuxta dicta paulò suprà. Quia petit rem irrationabilem, & communi bono contrariam. Potest tamen accidere, vt subditus excusetur à peccato ratione ignorantiæ, & tamen prælatus non excuseur, cùm facilius sit subditus ignorantia inuincibili laborare, quàm prælatum. Sicuerò è contra, si subditus causam falsam offerat prælato, contingere potest, vt prælatus dispenset sine peccato, subditus tamen peccet, vt docet Suarez *n.* 12. & 13. Fit etiam teneri prælatum reuocare dispensationem datam sine causa vel sibi vel alijs: tenetur autem subditus peccato mortali vel veniali iuxta dicta. At verò subditus vtens dispensatione sine causa data, licet peccaret in petendo, attamen in vsu eius dispensationis non peccat, vt citatis multis docet Suarez *lib.* 6. *cit. cap.* 19. *num.* 14. Quia ille in eo casu non cooperatur peccato dispensantis, sed vtitur effectu dispensationis, & peccati. In quo est valdè diuersa ratio subditi & superioris. Superior enim secum dispensans, cùm teneatur dispensationem sibi fine causa datam reuocare, peccat in vsu eius dispensationis, quia perseuerat sciens & prudens in non reuocando.

6 Cùm autem dicimus iustam causam esse debere, vt licita dispensatio sit, non intelligimus ita iustam esse debere, vt dispensatio necessariò concedi debeat, sed iustam esse posse; quamuis non sit necessaria. Vnde aliquando contingere potest, vt dispensatio ex causa non sit debita ex iustitia, nec que præcepto, & tunc, si subditus petat dispensationem, & illi denegetur, non statim potest agere contra præceptum, sed recurrendum est ad superiorem. Similer etiam potest aliquando contingere, vt sit debita dispensatio ex lege vel præcepto, argumento textus *in cap. Dominosanctò, dist.* 50. vbi id notant Glossa, & Turrecremata, & argumento etiam textus in Tridentino *sess.* 14. *cap.* 7. *de Reformatione*; adhuc tamen, quamuis in eo casu denegetur, non statim subditus potest agere contra legem. Quia iniustitia prælati non tollit legis vinculum. Quare recurrendum erit ad superiorem, vel per viam supplicationis, vt nonnulli magis probant: vel per viam appellationis. Quod si sit periculum in mora, & graue detrimentum immineat, & eius legis obseruatio deficiat contrarię, Epicheia vtendum, aliàs non licet: & multò minus, si deneget supremus Princeps, quia ad aliam non est recursus, vt docet Suarez *d. cap.* 18. *num.* 20. & *sequentibus.*

7 Verùm quamuis dispensatio in lege humana sine causa sit illicita; attamen etiamsi sine causa detur, est valida. Sic tradit communis sententia, quam docent communiter Doctores *in cap. qua in Ecclesiarum, de constitutionibus*, plures refert, & sequitur Couarru. 2. *p. de matrimon. cap.* 6. §. 9. *num.* 8. & *sequentibus.* Suarez *lib.* 6. *de legibus, cap.* 19. *n.* 6. Thomas Sanchez *lib.* 8. *de matrim. disp.* 17. *num.* 24. Salas *de legibus, disp.* 20. *sect.* 4. *num.* 37. Facit pro hac sententia, quod absolutio à censura data fine causa ab auctore censuræ est valida, *cap. venerabilis, §. sanè, de sententia excommun. in* 6. Facit etiam ratio, quia Princeps voluntate sua legem constituit. Ergo eandem tollere potest, nec enim aliquo iure impeditur, quominus legem positam auferre possit, licet peccet auferendo. Vnde dispensatio Episcopi vel Archiepiscopi in suis legibus, vel Synodi Diœcesanæ sine causa valet, etiamsi iuramento confirmatæsint, cùm possit secum in iuramento dispensare; & etiā si sint confirmatæ à Pontifice, nisi Pontifex confirmatione illas leges suas fecerit, vt docet Salas cum alijs *sect.* 4. *citat. num.* 42. Oppositam doctrinam, scilicet dispensationem in lege humana fine causa datam non tantùm esse illicitā, sed inualidam, videtur sentire Gabriel Vasquez *tom.* 2. *in* 1. 2. *disput.*

l.2. disputat.178 cap.4. cùm nonnullis iuris interpretibus, sed meo iudicio sine efficaci fundamento: tantùm enim probant dispensationem non esse licitam, non tamen probant esse invalidam.

8 Sed hanc communem doctrinam limitabis primò, quando inferior dispensat in lege superioris, tunc enim dispensatio sine causa data est invalida. Est communis doctrina, quam citatis multis docet Salas *sect.4. citat.num.31.* quia cùm in eo casu dispensare censeatur ex voluntate superioris, & compassione præsumpta, non censetur data sine iusta causa; quod adeò verum est, vt quamuis prælatus inferior bona fide procedat existimans esse iustam causã, dispensatio sit nulla. Sic docet Salas *sect. 4. citat.num.35.* contra Thomam Sanchez. Ex qua etiam limitatione fit dispensationem Archiepiscopi vel Episcopi in legibus Concilij Prouincialis sine causa esse invalidam; quia dispensat in lege superioris, vt cum multis docet Salas *loco cit.n.45.*

9 Secundò limitant alijad dispensationem superioris secum, dicunt enim eam dispensationem sine causa esse nullam, sic docet Suarez *lib.6.de legibus, cap 19.nu.14.* Hæc tamen limitatio mihi non placet. Quare existimo dispensationem datam à superiore ibi ipsi, etiam sine causa, validam esse quamuis illicitam, & licet teneatur superior eã dispensationem reuocare, gesta tamen quæcumque ex ea dispensatione valent, dum non reuocat. Facit manifesta ratio. Quia quod Princeps teneatur sua lege, dependet, vel suponit voluntatem ipsius, legislatoris conseruantis legẽ; si igitur cesset voluntas superioris conseruantis legem erga se ipsum, cessat etiam naturalis obligatio, secundùm quam tenetur conformari populo, non secus ac si ea lex nunquam lata fuisse respectu Principis.

10 Sed quæ debeant esse causæ iustæ in particulari ad dispensandum, longum esset explicare. De causis dispensandi in residentia Episcoporum agit Nicolaus Garcia *de benef par.7.* De causis dispẽsãdi in votis latè Thomas Sanchez *lib.4.sum.m.* & de causis dispensandi in matrimonio rato non consummato, dicemus aliqua *lib.sequenti.* De causis autem dispensandi in aliis impedimentis matrimonij latè idem Thomas Sanchez *lib.8.de matrim.disput.17.* Riccius aliqua *in praxi decis. 260.n. 7.* Sed præterea de causis dispensationis videndi sunt Ludouicus Lopez *1. p. institut.cap.4.* Emanuel Rodr.*tom.1.quæst.Regular.quæst. 22.artic.5.* Soto *lib.1.de iustitia,quæst.7.art.8.* & *vltimo*, Sylueſter *v. dispensatio.* Proponam tamen breuiter nonulla capita, ex quibus facilè erit in singulis materijs iudicare.

11 Et in primis res ista, & iustitia causæ multùm pendet ex hominis arbitrio, ad quod expendi debent aliquæ circunstãtiæ, tẽpus, vtilitas, qualitas personæ, mentis, & scientiæ, necessitas, pietas, euentus rei, multitudo, scandalum multitudinis, quarum aliquæ considerantur *cap. fraternitatis, distl.14.cap.necessaria, cap.requiritis, cap. tali 1. quæst. 7.* Omnes autem istæ causæ, & aliæ reducuntur ad vtilitatem publicam, vel priuatam. Ex eo capite valdè inspicitur in dispensationibus dignitas personæ, cùm dispensatio cũ illis pertineat ad bonum commune reipublicę, vel religionis, iuxta doctrinam Diui Thomæ *2.2. quæst. 63. artic.2. ad 2.* & gratiam ipsis Principibus præstare vtile iudicatur: & id attendi iubet Tridentinum *sessione 24. de Reformatione matrimonij*, cùm decernat, vt in secundo gradu dispensetur inter magnos Principes, licet etiam inter alios possit Pontifex dispensare pro sua potestate.

12 Non semper requiritur ad iustitiam causæ, quòd proximè, & immediatè tendat in commune bonũ: satis est si remotè, & indirectè, sicut bonum priuatum ordinatur in publicum, & commune. Bonum enim publicum pendet ex bonis priuatorum. Hinc *cap.requiritis 1. quæst.7.* aliquæ causæ continentur, quæ respiciunt priuatum bonum. Hinc etiam dispensatur frequenter ob inopiam mulieris, vel periculum incontinentiæ. Hinc etiam D. Thom. *1.2. quæst. 97.artic.4.* maius bonum personæ, cum qua dispensatur, aut vitationem maioris mali censet esse iustam dispensandi causam. Et in Tridentino *sess.23.cap.1. de Reformat. & sess.25.cap.18.* quatuor attinguntur causæ, Christiana charitas, vrgens necessitas, debita obedientia, & reipublicæ vtilitas. Hinc etiam glossa *in dict.cap.requiritis*, timorem futuri mali, spem futuri boni, cuitationem scandali inter iustas causas dispensationem enumerat.

13 His adde, quòd quando dispensauo concedi dicitur sine causa, maior tamen pecuniaria compensatio imponitur in sumptus publicos, adhuc tunc non dicitur dari sine causa ob eam ipsam rationem. Quia maior compositio pecuniæ iniungitur illi, cum quo dispensandum est. Ea namque cessetur iusta causa dispensandi: sicut & in indulgentijs concedendis, quæ iustã etiã exigunt causam. Iusta quoque iudicatur eleemosyna conferenda, ab eo qui accipit Bullam, & conuertenda in subsidium terræ Sanctæ. Quod etiam expedit communi bono. Alia magis in speciali petantur ex auctoribus suprà citatis,

CAPVT XV,

De forma concedendi dispensationem,

SVMMARIVM.

1 *Quid agendum.*
2 *Expresse dispensationis non esse aliquam determinatam formam, neque scripturam requiri.*
3 *Absenti, & ignoranti concedi posse dispensationem, & ideo non requiri mandatum.*
4 *Circa tacitam dispensationem varię sententię.*
5 *Ese posse tacitam dispensationem verius est.*
6 *Tacituritatem non esse signum tacitę dispensationis quidam sentiunt.*
7 *Verius esse signum.*
8 *Quorundam solutio reiicitur.*
9 *Prima limitatio eius doctrinæ reiicitur.*
10 *Secunda limitatio, & illatio, & num.11.*
12 *Ea illatio reiicitur.*
13 *Quadam corollaria, & 14.*
15 *Aliud signum tacitæ dispensationis.*
16 *Quomodo constare debeat scientiæ in prælato de tali impedimento.*
17 *Quomodo probanda.*
18 *An ad dispensationis valorem requiratur causa cognitio.*
19 *Etuitur argumentum ex Tridentino.*

1 EXplicata potestate, & causa ad concedendam dispensationem, iam explicandum est, quæ sit concedendæ dispensationis forma. Non autem agimus in præsenti de explicandis nonnullis formulis, quæ in dispẽsationibus apponi solent, de illis enim dicemus aliqua in fine huius libri, sed de forma se tenente ex parte concedentis dispensationem.

2 In primis autem supponendum est dispensationis cõcedendæ duplicem esse modum. Primus est, cùm expresse conceditur, secundus verò, cùm tacitè tantùm, & secundùm præsumptionem, & ideò diuidi solet dispensatio in tacitam, & expressam. Et quod ad expressam attinet; certum est nullam esse præscriptam verborum formam, sed illam concedi posse verbo dispensandi, indulgendi, aut similibus. Neque item necessarium est, vt exprimatur in particulari, & specificè id, in quo dispensatur. Potest enim etiam esse dispẽsatio sub hac forma: *Dispenso tecum super aliquo impedimento, si teneris*, vt ex praxi constat. Expressio autem personæ necessaria erit, si ad peculiarem personam dirigatur, vel per nomen, vel æquipollentia: aliàs, si verbo tantùm concedatur, non erit necessaria. Sed addendum etiam, neque requiri scripturam ad valorem dispensationis. Tum quia neque ad valorem ad legis necessaria est, neq; ad valorem priuilegij. Tum etiã, quia vniuersè scriptura necessaria non est ad valorẽ actus, nisi

Digitized by Google

nisi vbi ad eius valorem iure requiritur, vt credo me dixisse supra lib. 5. Casus exprimit glossa *in cap. 1. postquã, verb. in scriptis, de censibus, in 6.* & casus extat etiam in Tridentino *sess. 25. cap. 5.* sic hæc omnia docet Suarez *lib. 6. de legibus, cap. 13. num.* 1. & de scripturæ necessitate videndus Petrus Gregorius de rescriptis *lib. 1. cap. 54.* Neque obstat, quod ad agendum sine mandato nemo regulariter admittatur, id enim ideo fit, quia est in præiudicium tertij.

3 Neque etiam ad valorem dispensationis, cùm absenti conceditur, requiritur mandatum eius, cum quo dispensatur, sed etiam si ignoranti impendatur, valet, licet non habeat effectum, donec ab illo acceptetur obligatio, quidquid dicant Panormit. & Hostiensis, quos refert Suarez supra *num.* 5. tenuunt autem nobiscum idem Suarez *ibidem num. 6.* cum Rebuffo atque Nauarro, Sà *verbo gratia. tit. 1.* Ioannes Azor *tom. 1. lib. 5 cap. 23. quæst. 12.* Salas *disput. 20. sect. sectione* 14. Petrus Gregorius *in cap. nonnulli, verb. absque specialis mandato, de Rescriptis, lib. 2.* Hugolinus *de irregularit. c. 6. 2. num. 5.* pro quo citat Felinum, Baldum, Glossam, atque Nauarrum. Idem docent etiam alij, quos refert, & sequitur Thomas Sanchez *lib. 8. de matrimonio, disput. 26. num. 4.* Cuius ea præcipua ratio est. Quia nullo iure cauetur, vt necessarium sit speciale mandatum ad valorem dispensationis. Nam *cap. innotuit, de electione*, in illis verbis, *cum non ad postulandam dispensationem, sed ad petendam confirmationem ipsius fuerint nuntij destinati*, non loquitur Ponufex de speciali mandato eius personæ, pro qua postulabatur gratia, sed de mandato capituli illam gratiam per procuratorem impetrantis, qui cùm excessisset limites mandati, ideo non admittitur. Et præterea illa non fuit impetratio gratiæ, sed confirmatio irritæ electionis, quæ sine mandato capituli fieri non poterat. Item ex eo c. non colligitur fore inualidam, si daretur sine mandato, sed Pontificem noluisse concedere, quod longè diuersum est. Et denique potiùs ex eo cap. colligitur petitionem fore validam sine mandato petentis, cùm ibi non eius, cui fiebat gratia, sed capituli mandatum requiratur. Præterea *in cap nonnulli, de Rescriptis*, agitur de rescriptis iustitiæ, de quibus diuersa ratio est, vt dicam statim. Rursus *in l. vniuersis C. de precibus Imperator. offerend.* potiùs habetur rescriptum per quemcumque impetrati ab Imperatore valere. Cumque, vt iam dixi supra isto libro, dispensatio concedi possit etiam inuito, non est cur non valeat etiam dispensatio concessa ad petitionem amici sine vllo speciali mandato. Et quidem hoc dicit crimen assignant Doctores inter rescripta gratiæ atque iustitiæ, quod hæc, quæ sunt ad hæc, sine speciali mandato obtinent non possunt, & nulla sunt *cap. nonnulli, de rescriptis, & final. &* plures casus enumerat glossa *in cap. qui ad agendum, de procuratoribus, in 6.* & Rebuffus *ad §. 1. de electionis derogatione, verb. speciali.* At rescripta gratiæ, & ad beneficia possunt impetrari ab aliquo nomine alterius sine speciali mandato, vt *in dicto cap. nonnulli*, notat glossa *in cap. ad aures, de rescriptis*, cùm hic cesset ratio, scilicet, ne augeantur lites, quas semper iura præcidere volunt. Illud tamen rectè obseruat Petrus Gregorius *loco cit.* Quamuis impetrare gratiam possit vnus pro alio sine speciali eius mandato, vt dictum est, non tamen acceptare, vt notat decisio Rotæ 323. *tit. de Rescriptis*. Est enim hoc discrimen inter acceptationem, & collationem, quòd concessio valet, etiam antequã acceptetur, cùm solùm pendeat ex voluntate concedentis, aut dispensantis: at acceptatio personalis est, & fieri debet ab ipso, cui prouidetur de beneficio, vel conceditur gratia, argumento textus *in cap. si tibi absenti, de præbendis in 6.* ex his conflat dispensationem concedi posse ex motu proprio, & ex certa scientia sine vllius petitione. Quia vt dixi, dispensatio concedi inuito potest. Quod etiam docet idem Suarez *dicto cap 23. num.* 8. & ita non esse de rigore iuris necessariam supplicationem, aut petitionem aliquam.

4 Difficilius explicatu est, quod attinet ad tacitam dispensationem. In quo magna est Doctorum varietas. Nonnulli absolutè hanc tacitam dispensationem omnino negant. Alij dicunt supremos tantùm Principes posse tacitè dispensare, non alios. Alij neque supremis Principibus omnino concedunt, sed cum distinctione quadam, scilicet, si dispensent in legibus suis: at dispensent in his quæ iuris diuini sunt, qualis est obligatio voti, & iuramenti aut rati matrimonij, negant tacitè dispensari posse. Alij neque inferioribus omnino negant potestatem tacitè dispensandi, sed cum discrimine: si enim dispensent in suis legibus, concedunt illis potestatem tacitè dispensandi, nõ secus atque supremo Principi; at si in legibus superiorum, nequaquam, cùm debeat esse talis dispensatio cum causæ cognitione, quæ non potest esse sine expressa dispensatione. Quas opiniones, & earum auctores referent Suarez *dicto lib. 6. de legibus, cap. 13. num. 11. & 12.* Thomas Sanchez *lib. 8. de matrimonio, disp. 5.* Salas *de legibus, disp. 20. sect. 9.*

5 At verius est absolutè loquendo tam supremis Principibus, quam etiam inferioribus concedendum esse tacitæ dispensationis genus. Quæ communis Doctorum sententia est, quam tenent Paludanus, Antoninus, Medina, quos refert, & sequitur Suarez *dicto cap. 13. nu. 13. & tom. 2 de censuris, disp. 21. sect. 3.* Thomas Sanchez, & Salas *locis citatis.* Sà *verb dispensatio, num. 12.* Huius potissima ratio est. Quia in omnibus his, hoc est, tam supremo, quam inferiori Principi est potestas dispensandi, & alias iure non est præscripta certa forma dispensandi. Ergo potest valere tacita dispensatio. Quod enim requiratur cognitio causæ, nihil probat. Tum quia non requiritur cognitio causæ iuridica, vt dicam statim: tum etiam, quia si tacitæ dispensationis non potest esse iusta causa, neque supremo Principi concedi deberet. Tum denique, vt rectè Suarez, aliud est quibus signis declarentur dispensatio, aliud verò, quæ requirantur ad dispensationem tacitam, quæ sunt inter se valdè diuersa: & licet ad valorem dispensationis requiratur iusta causa, hoc tamen impertinentes est ad explicandum, quibus signis intelligatur concessa tacita dispensatio, quod nunc agamus. Quare sine dubio valida erit tacita dispensatio, si alia concurrant: sicut, & è contra expressa dispensatio posset esse nulla, aut illicite ex defectu causæ. Quod si quis obijciat. Quod quamuis Episcopus sciens admittat excommunicatum ad diuina, non absoluit illum validè, nisi vtatur forma Ecclesiæ, *c. cum desideret, de sententia excommunicationis*. Ergo eodem modo dicendum est in aliis actibus non esse locum tacitæ dispensationi. Respondet Thomas Sanchez aliter iudicandum esse de absolutione ab excommunicatione, quia euidenter absolutio requirit certam formam præscriptam ab Ecclesia. Sed melius, & verius dici potest nullam esse, in iure præscriptam formam verborum, quæ requiratur, vt substantialis ad absolutionem à censura, vt cum multis docet Suarez *de censuris disput. 7. sect. 9. num. 2.* Ad textum autem *in cap. cum desideret*, responderi pote Pontificem præsumpsisse noluisse Episcopum ab excommunicatione absoluere, cum facilè potuisset vti forma Ecclesiæ, & illa vsus non fuerit. Quare existimauit per ignorantiam, vel inaduertentiam illum admisisse ad diuina nulla absolutione præmissa.

6 Tota autem difficultas versatur in explicandis signis tacitæ dispensationis, & ex quibus colligatur dispensatiõe prælatum. Primum signum est, scienna, & patientia prælati, vt cùm quis videnter, & sciente prælato efficit aliquem actum, quem sine dispensatione efficere non potest. Verùm circa signum istud non vna est Doctorum sententia. Quidam existimant non esse sufficiens signum dispensationis. Pro qua sententia Thomas Sanch. *disput. 4. n. 25.* citat glossam, Ancharranum, Cardinalem, Immolam, Maiolum, Sairum, & alios, & reuera hanc eandem sententiam tenet Suarez *lib. 6. de legibus, c. 13. n. 22.* dum inquit, licet in foro conscientiæ hæc sententia verum habeat, esse tamen ptudenter intelligendam, ita vt sola taciturnitas nõ sufficiat, nisi addantur aliæ circunstãtiæ, vt si defectus nouus esset vtitque, & esset iusta causa, non petendi consensum expressum, & ex consuetudine vel familiaritate inter superiorem, & subditum præsumi posset ea voluntas superioris. Alij verò dicunt, hanc taciturnitatem, & scientiam non esse sufficiens signum in foro externo, benè tamen in foro interiori.

Mihi

7 Mihi tamen probabilius videtur esse signum sufficiens ad præsumendam dispensationem. Quam sententiam docent Paludanus, Antoninus, Nauarrus, Azor, Panormitan. & Alexander quos refert, & sequitur Suarez *cap. 13. num. 17.* Thomas Sanchez *disput. 4. citat. num. 26.* Salas *disput. 20. de legibus, sect. 9. num. 87.* Et probo in primis argumento deducto a simili. Quia scientia, & tacituruitas concediturisdictionem, & facultatem ad administrandum sacramentum Pœnitentiæ, quod sine iurisdictione administrari non potest, vt dixi in tractatu de confessione, & docet Suarez *d. cap. 13. nu.* 20. Thomas Sanchez *lib. 3. de matrimonio, disp. 35. num. 30.* Salas *loco citato*, Gabriel Vasquez *de pœnitentia, quæstione 93. art. 2. dub. 2.* Toletus *lib. 4. summ. cap. 10. & cap. 13. nu. 3.*

8 Verum Suarez cum negare non possit sola scientia, taciturnitate iurisdictionem queri; assignare conatur discrimen inter hanc licentiam & dispensationem, & licentiam posse dari ex taciturnitate, dispensationem verò minimè. Rationem differentiæ inquit esse. Quia ibi actio non est simpliciter prohibita, sed solùm, vt non fiat absque superioris voluntate, quæ conditio extenditur ad voluntatem præsumptam ex communi, & prudenti iudicio: hic autem actio est simpliciter prohibita, & ob eam rationem mala, & ideo est necessaria de præsenti aliqua voluntas, quæ prohibitionem, & malitiam auferat. Sed discrimen non assequor. Vtraque actio est simpliciter prohibita, & sicut in vna requiritur facultas, in alia dispensatio: & sicut in vna ea conditio subintelligitur, *nisi prælatus concesserit*, ita etiam in alia, *nisi prælatus dispensauerit*; & sicut vna, donec accedat facultas est illicita, atque peccatii: ita etiam alia donec accedat dispensatio: & sicut peccatum vnius tollitur per licentiam, ita etiam alterius per dispensationem aufertur. Quare, sicut voluntas prælati requiritur ad vnum, requiritur etiam ad aliud. Ergo sicut ad vnum sufficit voluntas præsumpta, sufficit etiam ad aliud, aut certè nulla commoda ratione ostendi potest, cur voluntas præsumatur ad licentiam sufficienter ex taciturnitate & scientia, & non præsumatur ad dispensationem, cùm hæc sit etiam facultas agendi contra legem. Secundo probatur ea ratione. Quia si prælato vidente, & scientefit actus prohibitus, qui fine dispensatione esse non possit, cùm possit prælatus cohibere, & non cohibeat, & alias teneatur cohibere, non potest non esse reus peccati, iuxta doctrinam generalem 1. 2. *quæst. 6. de voluntario*. At non præsumendum prælatum ita palam fe peccato obnoxium reddidisse. Credendum ergo est illum dispensasse, vt recte fieret actus. Illud tamen addendum est pro conscientiæ foro, vt rectè fiat actus, licentiam præsumendam, & dispensationem, non postquam factus est, sed cùm quis sc illi faciendo accingit. Nam si postquam factus est, præsumatur, iam factus esset ante dispensationem acitam, & ideo cum peccato.

9 Sed hanc sententiam limitant nonnulli diuersis modis. Primò dicunt quidam tunc præsumi dispensationem ex scientia, & taciturnitate, quando nota est prælato tanquam iudici. Sed non placet hæc limitatio. Quia dispensatio fieri potest fine cognitione iudiciali causæ, vt dicam statim. Sic hanc limitationem reprobat Thomas Sanch. *disp. 4. cit. n. 19.* Salas *de legibus, disp. 20. sect. 9. n. 86.*

10 Secundò limitat Thomas Sanchez, vt nunc patientia, & taciturnitas habeat locum tacitæ dispensationis, cùm facilè Episcopus videns prohibere posset, & non prohibet. Si enim hæc circunstantia concurrat, nullam aliam iure causam taciturnitatis præsumere possumus, quam voluntatem dispensandi. Sic limitat Thomas Sanchez *disp. cit.* quem sequitur etiam Salas *loc. cit.*

11 Ex qua limitatione inferunt prædicti Doctores ex taciturnitate, & scientia Pontificis, qua sciens aliquos contraxisse matrimonium irritum, designat tamen illos permanere, non præsumi voluntatem dispensandi, tum quia non possit eos separare sine scandalo, & aliis incommodis; tum etiam, quia non prodesset dispensatio ad valorem matrimonii, cum deberent denuo contrahere. & consensum renouare cognito impedimento, & beneficio dispensationis, & alter ex coniugibus forsasse nollet contrahere; ex quo sequerentur damna proli, & alteri ex coniugibus; & alia inconuenientia cõsideratione digna, vt docet Thomas Sanchez *disput. citat. num. 26.* Salas *sect. citat. num. 87. in fine*. Atque in hunc sensum accipiunt textum *in cap. super eo, de cognatione spirituali*, ibi, *In Ecclesia tua dissimulare poteris ita quod neque contradicere, neque tuum videaris præstare assensum*. Quo textu inducius Suarez vniuersè tenuit taciturnitatem non esse sufficiens signum dispensationis: non tamen debuit ex eo quod in specie illius textus non præsumatur dispensatio vniuersè colligere taciturnitatem cum scientia non esse sufficiens dispensationis signum in aliis materijs.

12 Sed hæc illatio non omnino mihi probatur, neque illam vniuersaliter veram existimo. Quamuis enim taciturnitas, & scientia in matrimonio irrito iam cõtracto non sit dispensationis signum, sed contrahentes in bona fide versantur, requiritur enim scientia & dispensantis, & dispensati. Similiter quando mala fide iam est contractum matrimonii, & propter scandala, & alia incommoda dissimulatur. At non video, quare cùm initio contrahitur coram ipso, qui dispensare potest, in ea enim specie loquimur, non sit censenda dispensatio. Idque hac consideratione conuinco. Vel tunc potest prælatus facilè illud matrimonium impedire, vel nò nisi cum magno scandalo. Si primum, constat ex horum Doctorum sententia esse dispensationem tacitam, cùm facilè potest impedire, & non impedire. Si secundum, à fortiori præsumendum est dispensare prælatum, ne in eo casu committatur peccatum, & illi contrahentes sint in malo statu, vel alia damna sequantur. Cumque aliàs dispensatio neque exigat petitionem partis, neque consensum, non est cur negemus in eo casu dispensationem dari. Quare mea quidem sententia doctrina tradita de signo taciturnitatis nequaquam limitanda est, fed absolutè dicendum taciturnitatem cum scientia esse tacitam dispensationem, cùm coram legitimo prælato sit actus dispensatione indigens. Atque hanc sententiam existimo veram non tantùm in foro interno, sed etiã in externo, dùmodo probetur scientia prælati, & nõ sint alia signa, quæ denotent nõ cõsensisse, vt si tùc verba oppositum significantia protulisset, aut quid simile.

13 Ex qua doctrina colligitur primò, si tacente, & scientepræla to aliquis efficiat actum, qui fine dispensatione esse non potest, censeri omnino concessam, & absolutè ablatum impedimentum: vt si quis pluribus irregularitatibus impeditus celebret coram eo, qui dispensare potest, illo videnre, & scienre, censetur in omnibus dispensatus, cùm qualibet eorum impeditus nõ posset celebrare. Imò, & censentur etiam in posterum subiatæ. Quod si dispensatio tamùm sit necessaria pro ea vice, non censetur dispensatum cum illo ad alios actus, nisi ad eum, qui fit præsente prælato.

14 Secundò colligitur hanc doctrinam eodem modo esse veram, siue supremus Princeps dispenset in legibus humanis, siue in his, quæ iuris diuini sunt; veluti votis, & iuramentis, cùm eadem prorsus ratio sit de omnibus istis. Idem etiam dicendum, quamuis sit inferior. Quia si præsente inferiori fiat actus, censetur dispensare in his, quæ potest, siue sit lex ab ipso lata, siue sit lex superioris, dummodo sit in illis casibus, in quibus inferiorem posse dispensare in legibus superiorum diximus suprà *isto libro*.

15 Aliud signum tacitæ dispensationis assignatur communiter à Doctoribus, cùm prælatus præcipit aliquem actum cum scientia impedimenti, qui sine dispensatione eius impedimenti fieri non potest, tunc enim censetur dispensare: quia præcipiendo actum, præcipit id fine quo ad eum peruenti non potest, & facit textus *in Iquidam D. de re iudicata*. Princeps enim, qui illi dignitatem dedit, omnia gerere decreuit, & *l. Barbarius D. de officio Præsidis*. Et Princeps non censetur præcipere iniquitatem, neque efficere actum inualidum. Sic docet communis sententia, quam citatus Innocentio, Hostiensi, Panormitano, Rebuffo, Antonio Gabriele, & aliis docet Suarez *dicto lib. 6. de legibus, cap. 13. num. 14.* Sanchez *disput. 4. citata, à num.* 2. Ioannes Azor *tom. 2. lib. 7. cap. 22. quæst. 2.* Quę sententia nõ solum vera est in supremo Principe, sed

Digitized by Google

etiam in inferiore, siue sit in lege sua, siue superioris, dummodo sit in casibus, in quibus potest dispensare iuxta dicta. Eadem enim est de vtroque ratio. Requiritur autem, vt sit scientia in prælato talis impedimenti, alias nihil operabitur, non enim extenditur voluntas ad tollendum illud impedimentum, quod ignorat, cum ferri non possit in incognitum.

16 At tota difficultas est. Quomodo constare debeat de ea scientia? Et quidem quoad forum internus attinet, quouis modo constet, satis videtur. At in externo foro probanda est, cum sit res facti, & non præsumatur, vt communiter Doctores, quos refert, & sequitur Thomas Sanchez *disputatione quarta, citata numero tertio*, Suarez *libro sexto de legibus, capitulo decimo tertio, numero decimo quarto*. Nec enim tenetur, nec potest Princeps singula facta subditorum nosse *cap. 1. de constitutionib. in 6.* cum si talis Princeps sit pastor ouium, quia facile absque culpa, siue cum illa ignorare potest. Necessarium ergo est scientiam dispensantis probare.

17 Quis autem debeat esse modus probationis scientiæ docent Doctores, quos refert, & sequitur Thomas Sanchez *disputatione citata*. Breuiter dico non esse inter præscriptum eorum genus probationis, sed sufficere, si per testes constet, vel alio modo. Vnde non est necessarium, quod constet scientia ex tenore dispensationis, neque per scripturam, cum etiam in priuilegiorum materia communis sententia sit, posse priuilegium per testes probari. Imò, & addendum est, non probari, ex particula *ex certa scientia*, apposita in dispensatione. Quia ex particula solùm operatur quoad expressa, non vero quoad extrinseca ignorata, cum præsumi non possit principem omnia dispensati vitia cognoscere, vt cum Felino, & Menoquio docet Thomas Sanchez *disput. 4. num. 6.* Neque obstat, quòd motus proprius Pontificis constare non possit, nisi ex clausula opposita, *proprio motu, cap. motu proprio de prabendis in 6.* Est enim diuersa ratio. Namotus proprius includit negationem, scilicet, nunquam supplicauonem oblatam Pontifici, quæ impossibilis probationis est, iuxta textum *in l. Rector. C. de probationibus, & cap. quoniam vero eodem*. Vnde recte Glosia *in d. cap. motu proprio*, inquit. *Quid enim scimus si ante annum aliquis supplicauerit Pontifici?* At certa scientia non includit negationem, sed affirmationem, scilicet actum positiuum sciendi, qui probari potest iuxta dicta.

18 Denique explicandum est circa formam dispensationis, an requiratur causæ cognitio. Mihi placet non requiri in supremo Principe, eslque communis, & certa Doctorum sententia: quam docet Ioannes Azor *tomo 1. lib. 4. cap. 1. q. 4.* cum Innocentio, Glosia, Panormitano, Baldo, Alexandro, Felino, Rip a, Curtio, & Couarruuias. Idem ego existimo dicendum de inferiori Principe, quan do in sua lege dispensat. Sienim suam legem validè tollere potest sine causa tam superior Princeps, quam inferior, a fortiori potent validè dispensare sine causæ cognitione. Deinde dico dispensationem inferioris in lege superiors requirere quidem iustam causam, vt dictum est: at si sine causæ cognitione fiat in foro conscientiæ valere, donec reuocetur in externo foro. Quam sententiam docent citatis multis Salas *disput. 20. sect. 9. num. 79.* Thomas Sanchez *lib. 8. de matrimonio disputatione 17. nu. 11.* & Recentiores alij. Quare qui vtitur ea dispensatione securus est in conscientia. quidquid dicat Ioannes Azor *quæsito 9. citato*, Hanc enim dispensationem esse validam constat, habet enim quidquid necessarium est ad valorem dispensationis, cum nullo iure habeatur, vt nulla sit dispensatio. Imò existimo cum nonnullis valere etiam in externo foro donec reuocetur per superiorem. Quod si causa valde notoria sit, neque in externo foro esse necessariam causæ cognitionem, docent: Glosia *in cap. manifesta, 2. quæst. 1.* & alij, quos sequitur Salas *in loco citato num. 79. versamo quidam*.

19 Neque his obstat Tridentinum *sessione 23. de Reformat. cap. 18* ibi, *causa cognita*, vbi indicare videtur inferiorem in legibus superiorum, non nisi causa cognita dispensare debere. Respondent enim Salas, & Thomas Sanchez decretum illud tam loqui de Pontifice, quàm de alijs Prælatis; & tamen constat posse Pontificem dispensare sine causæ cognitione. Deinde dicunt illa dicta esse secundùm præsumptionem. Quia quando non præesset causæ cognitio, censetur subrepitia. Vel dico etiam illa verba, *cognita causa*, intelligenda esse de cognitione causæ extraiudiciali, secundùm quam constet causa dispensandi, non verò iudiciali.

CAPVT XVI.

De causis ex quibus redditur nulla dispensatio, & de vitio falsitatis in genere.

SVMMARIVM.

1 *Quid agendum.*
2 *Viuiani rescriptum deficiente veritate.*
3 *Obiectio diluitur.*
4 *Discrimen inter rescriptum gratiæ, & iustitiæ.*
5 *Quadam Abbatis sententia expenditur.*
6 *Aliud discrimen inter vtrumque rescriptum.*
7 *Quadam limitatio.*
8 *Quid de rescripto partim vero, partim doloso. & num. 9.*
10 *Expenditur textus in cap. si eo tempore, de Rescriptis in 6.*

1 Dispensatio nulla reddi potest ex tribus capitibus, vel ex defectu potestatis, vel ex defectu causæ siue iustitiæ, vel ex defectu consensus dispensantis. Quando dispensatio reddatur nulla ex defectu potestatis, satis superque explicatum est supra multis capitibus. Quando verò sit nulla ex defectu causæ vel iustitiæ, explicui *cap. 14.* Quare nunc tantùm restat explicare, quando dispensatio sit nulla ex defectu consensus vel ex defectu dispensantis. Potest autem contingere defectus voluntatis, vel ratione coactionis, vel ratione deceptionis. An, & quando sit dispensatio nulla ex defectu consensus ratione metus, & coactionis, constat ex dictis *lib. 4.* Restat ergo dicamus de nullitate dispensationis defectu consensus ratione deceptionis. Quæ contingere potest vel quando impetrans subticet exprimenda, vel exprimit falsa. In his enim casibus dicitur dispensatio subrepitia, & obreptitia, quæ verba idem significant, licet nonnulli canonistæ studiosè distinguere conentur.

2 Sed antequam accedamus ad hæc in singulari explicanda, præmittenda nonnulla sunt, quæ absque controuersia videntur esse, & alia, quæ ad titulum *de Rescriptis*, pertinent, deliberanda tamè sunt ad melius percipiendam doctrinam, quæ præsentis institutis est. Primò ergo certum sit rescriptum omne siue gratiæ, siue iustitiæ vitiosum reddi defectuitate veritatis, tunc enim deest consensus Pontificis, qui rescripsum illud concedere non vult, deficiente veritate. Constat hæc doctrina ex multis Canonibus, quos in sequentibus adducemus: & apertè ex *cap. 1. de Rescriptis*, ex quo præcipua conclusio deducta hæc est. *Rescriptum Apostolicum, etiam si non exprimat, habet hanc subintellectam conditionem, si preces veritate nitantur.* Facit etiam textus *in cap. sedes, eodem*, ibi, *mendax precator penitus carere debet, & in c. si proponente in principio*, iuncto fine infra eodem, *& in capite quia circa, de consanguinitate*, & fauet textus *in l. quod si nolim, D. de edilitio edicto*, & facit etiam textus *in cap. anter dilectos, vers. vltimo, de fide instrumentorum*, vbi dicitur rescriptum debere restringi, & accipere interpretationem à suppliante. Quam regulam explicat Felinus *ibi* col. 4. *& in cap. super litteris, num. 22. de rescriptis*, & alij.

3 Neque obstat textus *in l. finali, C. de diuersis rescriptis*, ex quo videtur colligi esse necessarium, quod in rescripto apponatur ea clausula, *si preces veritate nitantur*, & non sufficere

sufficere, quòd sit tacitè subintellecta. Respondent enim nonnulli id verum esse de iure ciuili; at quod habetur *in dict. cap.* 2. procedere de iure Canonico licet etiam de consuetudine seruetur decisio *in dict. cap.* 2. etiam in foro sæculari. Sic Abbas, & Decius *in dict. cap.* 2. & Padilla *in dict. l. fin.* Sed non placet, quia ille textus non continet nouam decisionem correctoriam iuris ciuilis, sed sententiam latam in iudicio contradictorio secundùm iura antiqua. Quare textus *in l. fin.* in illis verbis *sub ea conditione proferri præcipimus, si preces veritate nitantur*, sic intelligendus videtur, vt ea lege non præcipiatur, quòd exprimatur ea clausula in quolibet rescripto, sed quod omne rescriptum censetur prolatum sub ea conditione, & clausula, licet non exprimatur. Et ratio est, quoniam in iure paria sunt, quòd à iure subintelligatur, & quod exprimatur, quando exprimitur eodem modo quo inest, *cap. significasti, de eletione, & l. 3. D. de legatis* 1. & dixi supra *lib. 3.* cùm sermo esset de conditionibus, quæ iure insunt. Huius autem textus decisionem extende vt ea clausula intelligatur in quouis rescripto, etiamsi concessum sit ex proprio motu, vt do. et Decius *ibi num.* 5. Ripa *numer.* 26. & alij. Limitanda tamen est eiusdem textus decisio, *si preces veritate nitantur*, vt non procedat in subreptione commissa sine dolo, quando illa fuit leuis, imò etiamsi notabilis iuxta dicenda statim.

4 Secundò est obseruandum inter rescripta ad lites, & gratiæ hoc potissimum esse discrimen, quòd rescriptum ad lites, etiam subreptitium, non est ipso iure nullum, interim quod non eliditur ope exceptionis, *cap. caterum, de rescriptis*. At rescriptum gratiæ subreptitium est ipso iure nullum, etiamsi nulla opponatur exceptio, *cap. finali, de filijs presbyterorum in* 6. Verùm contingit aliquādo etiam rescriptum ad lites esse ipso iure nullum, scilicet, quando dolosa, & fraudulenta fuit impetratio etiam in re leuissima, *cap. super literis, cap. sedes, capite ex tenore, capite si proponente, de rescriptis*. Et facit textus *in capite* 1. *vt lite pendente in* 6. & docet Abbas *in dicto cap. super literis, nu.* 2. Barbacius *num.* 25. Decius *numer.* 1. Atque hanc limitationem adhibendam probant illa verba *in dicto capite super literis, nullatenus de causa cognoscat, & in dicto cap. caterum, in versiculo verum*, ibi, *non immeritò ut, qui tali dolo, vel fraude*, nimirum, quia in casu finali illius textus tale rescriptum est ipso iure nullum, & ideo debet in expensis condemnari. Neque obstant textus qui videntur aduersari *in l. præscriptione, C. si contra ius, & in cap. dicenti*, 25. *quæst.* 2. quibus communi videtur rescriptum etiam cum dolo valere, neque annullari posse, variis enim interpretationibus omissis, dico cum Fulgosio *in dicta lege* hunc textum *in dicto cap. super literis*, loqui de mendacio concernente ipsam impetrationem rescripti, at dictam legem loqui de mendacio concernente iustitiam partis, & meritā causæ.

5 Sed Abbas *in dicto cap. sedes, de rescriptis, num.* 4. existimat subreptionem rescripti in exprimenda falsitate magis vitiare rescriptum, quam in tacenda veritate, illam enim semper esse dolosam, hanc verò minimè. Sed conuincit hanc Abbatis sententiam textus *in dict. cap. super literis, eodem*, in principio, & vers. *inter alios*, vbi Pontifex promisit se loquens de subreptione tam in tacenda veritate, quam in exprimenda falsitate, distinguit, an subreptio fuerit dolosè commissa, vel per simplicitatem. Supponit ergo ex vtroque capite subreptionis posse committi dolum, & posse etiam fieri per simplicitatem vel ignorantiam. Imò de stylo Curiæ secundùm quem Papa non dispensat, sed committit dispensationem ordinario, præmissa causæ cognitione, & informatione super veritate narratorum magis, poterit ex quorundam sententia nocere subreptio in tacendo verùm, quam si exprimat falsum. Nam subreptio in exprimenda falsitate, cùm ordinarius declarauit rescriptum non esse subreptitium, & causas in eo contentas esse veras, & consequenter dispensauit, & deinde contractum est matrimonium verbi gratia, non poterit amplius irritari, quoniam illa declaratio, & sententia Episcopi, qua præmissa dispensauit Episcopus etiam si fuisset inuista fuit valida, & transijt in rem iudicatam, *cap. cum inter, de sent. & re iudic. ex eo qui appellat. §. si verò 2. quæst. 6.* & consequenter valet dispensatio, nec potest amplius irritari. At si subreptio fuit in tacenda veritate potest matrimonium euerti, quia de eo non expresso nihil iudicauit ordinarius, cùm non sit deducta in eius tribunal. Sed de hoc magis infra *c. seq. §. vlt.*

6 Tertio obseruandum est rescriptum ad lites non vitiari ex subreptione in re notabili, dummodo per simplicitatem vel ignorantiam facta fuerit, & qua cessante Papa non negasset rescriptum, licet concessisset cum difficultate *dict. cap. super literis*. Si autem sit omninò gratiosum, non valet, vt probat idem textus in illis verbis, *Saltem in forma communi, & ibi, non sequens forma, & cap. constitutus, de rescriptis, & cap. quia circa, de consanguin.* Quod si subreptio notabilissima etiam per simplicitatem commissa fuerit, qua cessante Pontifex potiùs negasset rescriptum, quam cum difficultate concessisset, subreptitium est vtrumque rescriptum, siue gratiæ siue iustitiæ, *dict. cap. ex literis, vers. si verò.* Cum discrimine tamen, quòd ad lites non est nullum ipso iure, sed est annullandum ope exceptionis. At verò rescriptum gratiæ est ipso iure nullum, vt dictum est. Huius autem numeri doctrina *cap. seq.* magis explicabitur.

7 Quartò obseruandum est. Si subretio per simplicitatem vel ignorantiam fuerit in re leui, qua subreptione cessante Pontifex cum eadem ferè facilitate rescriptum concessurus erat, nihil obest rescriptum, sed vtrumque tam ad lites, quàm gratiosum valet mero iure, neque annullari potest, quam doctrinam nonnulli probant ex *dict. cap. super literis*. Sed reuera agit de notabili subreptione, & de rescripto ad lites, melius probatur ex textu *in cap. postulasti, in fine, de rescriptis, ibi, de leui non scribimus*.

8 Sed quid dicendum erit de rescripto, quòd partim verum, partim falsum, & subreptitium est. Et in primis Doctores sentiunt, si subreptio fuerit dolosa, & cum dolo commissa in vno capitulo, etiam alterum vitiari, & totum rescriptum non valere, quia textus *in dict. cap. super literis, & cap. sedes*, vniuersè loquuntur, & sine vlla distinctione. At si per ignorantiam, vel simplicitatem factum fuerit, totum valere. Sic docent Abbas, & Decius. Atque ex hac distinctione explicandum putant textum *in cap. si eo tempore, de rescriptis in* 6. Vbi subreptio commissa quoad capitulum de beneficio curato non vitiat rescriptum quoad aliud capitulum de beneficio simplici, qua scilicet subreptio prioris capituli fuit commissa sine dolo.

9 Sed hæc Abbatis sententia non placet, neque vitiatum ex parte, siue ex dolo, siue ex ignorantia vitiare totum rescriptum in partibus separatis, est que communior sententia, & videtur probari ex *cap. si eo tempore*, vbi indistinctè valere dicitur. quoad capitulum secundum de beneficio, simplici. Neque obstat textus *in dicto cap. super literis*, ibi, *nullum ex illis commodum consequatur*. Debet enim limitari, vt intelligatur in illo dumtaxat capitulo, non verò in aliis, si plura habeat capitula inter se distincta. Neque obstat textus *in cap. ad audientiam, de rescriptis, & in l. si ex falsis, C. de transactionibus*, vbi vitium falsitatis deprehensum in vno capitulo vitiat in aliis. Respondeur enim loqui de falsitate, quæ deprehensa in vno capitulo inficit totum rescriptum, etiam in aliis: non verò quando capitula sunt separata, & inter se distincta.

10 Sed circa textum *in dicto cap. si eo tempore*, aduertendum est, quod etiam indistinctè in casu illius textus valet rescriptum in secundo capitulo de beneficio simplici, siue primum capitulum ad beneficium curatum fuerit subreptitium scienter, & cū dolo, vel per simplicitatem, & ignorantiam. Cæterùm diuersimodè valebit secundum capitulum de beneficio simplici, quando primum capitulum de beneficio curato fuit subreptitium cum dolo. Nam priori casu quando primum capitulum de beneficio curato fuit subreptitium per simplicitatem, & ignorantiam, valebit secundum de beneficio simplici indistinctè, hoc est siue beneficium curatum primò vacauerit, siue secundo loco. Nam etiam si rescriptum illud alternatiuum de beneficio cum cura vel sine cura de iuris rigore debuerit verificari in primo curato vacante, vt *in cap. mandatis, de*

prebendis in 6. tamen in isto casu, quia impetrans non potest consequi curatum defectu ætatis, & nulla interueniente illius fraude vel culpa, potest expectare secundum simplex, argumento textus *in cap. 2. de renunciat. in 6.* At verò in secundo casu, quando subreptio in primo capitulo de beneficio curato fuit dolosa, secundum capitulum de beneficio simplici ita demum valebit, si illud simplex contingat primò vacare, Nam si fortè primo vacauerit curatum, in quo de rigore iuris erat verificanda gratia, quamuis illud non posset consequi, quia hoc contingit interueniente eius dolo, præditum curatum impedet, vt non possit expectare aliud simplex, ne melior sit conditio delinquentis, iuxta textum *in cap. cum qui, vers. insuper, & cap si beneficia de prebendis in 6.*

CAPVT XVII.

Explicatur in speciali quando obsset vitium subreptionis.

SVMMARIVM.

1 *Quid explicandum,*
2 *Aliorum sententia, & vera.*
3 *Quæ sint ea, quæ iure debent exprimi.*
4 *Ampliatio eius doctrinæ.*

1 SEd quamuis hactenus in genere dictum sit subreptionem vitiare, & quæ subreptio reddat rescriptum ipso iure nullum, vel annullandum, & eam regulam constituerimus ex *dict. cap. super literis.* At non est explicatum in speciali, quæ suppressa, quæ ve falsa expressa redderent Pontificem difficilem ad concedendum vel negandum. Id autem est, in quo explicando maior difficultas versatur; & ex cuius explicatione colligendum est in singulari, ex qua suppressione, vel expressione sit rescriptum irritum. Quam partem Canonistæ non satis distinctè explicuerunt.

2 Diuersæ sunt Doctorum sententiæ. Prima docet eam suppressionem vera reddere dispensationem nullam, vel rescriptum vitiare, quæ si exprimeretur, aut omnino tolleret, aut difficilem redderet rescripti concessionem. Pro qua sententia Thomas Sanchez *lib. 8. de Matrim. disp. 21. nu. 9.* refert Panormitanum, Felinum, Dominicum, Francum, Immolam, Scaphileum, & alios. Alij dicunt esse gratiam subreptitiam, quando tacent id, quod si expiimeretur, non concederetur, vel cum aliquibus moderationibus. Cui fauet textus *in cap. dudum, vers. nos igitur, de prebendis in 6. & cap. fin. de filijs presbyt. in 6. & l. cum tales 7. §. fallam caulam, D. de conditionibus, & de nominationibus.* vbi dicitur tunc vitiari legatum ex defectu causæ, si probetur fore, vt cognita veritate testator non legaret. Alij denique dicunt, quod non ex quauis suppressione eius, quod iure deberet exprimi, Pro qua sententia Thomas Sanchez *dispu. cit. numer. 11.* refert, & sequitur Gloss am, Calderinum, Bellameram, Cui sium Iunioremq., Henriquez, Petrum Ledesmã, Emanuel Rodrig. & Sã. Eam etiam docet Salas *disp. 20. de legib. sect. 15.* & alij. Eaque sententia magis ad veritatem accedit. Non enim potest esse vniuersè verùm suppressionem eius, quod si sciret Princeps, non dispensaret, reddere vitiosum rescriptum. Nemo enim negare potest rescriptum valere, quãuis impetrans beneficium sit criminosus, modò non habeat iuris impedimentum, quamuis Pontifex, si sciret, non esset beneficium concessurus. Idem est, si Episcopus concedit beneficium, quod non concederet, si sciret esse de genere Iudæorum, aut Sarracenorum. Quod etiam multis aliis exemplis planum fieri potest. Similiter etiam, neque pars affirmatiua, vniuersaliter vera est, valere solicet rescriptum, quando vitium id, quod non expressum est, non impediret concessionem, vt constat ex *cap. si motu proprio, de prebendis in 6.* vbi suppressio vitiat, quia nõ obstante nihilominus concessurus esset Papa, vt dicam infrà.

3 Explicandum tamen sigillatim est, quæ sint ea, quæ iure debent exprimi, neque enim in his constant inter se Doctores. Primò ergo nonnulli volunt dispensationem reddi nullam, si primùm petatur, & negetur, & taceatur petitam, & negatam prius fuisse dispensationem. Sic Menochius *lib. 2. de arbitrar. calu 303. nu. 6.* censendum tamen dispensationem ex eo capite non vitiari, vt docet Th. Sanch. *lib. 8. disp. 22. n. 14.* Suarez *lib. 6. de legib. c. 22. nu. 1.* Facit pro hac sententia, tum quia nullo iure disponitur; tum etiam quia neque est sufficiens ratio, quæ conuincat. Quia si aliqua esset, maximè, quia præsumendum est superiorem non concessurum dispensationem, si prioris denegationis memoriam haberet. At hæc præsumptio non habet locum, quando plures rationes in secunda petitione allegantur, quãm in prima: neque etiamsi nulla addatur de nouo, si prima causa erat sufficiens, qua ob denegationem non reddit minùs sufficiens.

4 Amplia doctrinam hanc, vt etiam habeat locum, siue idem sit superior, à quo secundò petitur dispensatio qui negauerit, siue eius prædecessor; & siue dispensatio negata sit ab inferiori, & petatur à superiore: imò etiam, si negata sit a superiore, & petatur secundò ab inferiori ordinariam iurisdictionem habente. Quia superior ea denegatione non reseruauit sibi dispensationem, vt notum est; neque abstulit ab inferiori iurisdictionem ordinariam cõcedendi, cùm posset etiam sua tantùm voluntate negare. Neque obstat, quod cùm superior leges confirmat, censeatur tollere potestatem ab inferioribus dispensandi in illis. Nam alia ratio est de confirmatione, alia verò de negatione dispensationis. In confirmatione adest decretum, quo suam facit eam legem, & ex consequenti aufert potestatem dispensandi in illa, nisi in casibus supradictis. At verò negationi dispensationis non inest aliquod præceptum vel prohibitio. Huius contrarium docuit Thomas Sanch. *lib. 8. disp. 14. nu. 5.* sed sine sufficienti fundamento. Extende etiam, vt valeat dispensatio data à delegato, quãuis à superiore negata sit. Potestas enim delegata generaliter commissa non est restringenda: & ratio facta probat sola denegatione non esse restrictam iurisdictionem delegatam, sicut de ordinaria diximus,

§. I.

Quando redditur nullum rescriptum ex silentio prioris.

SVMMARIVM.

5 *Dispensationem reddi nullam ex silentio prioris dispensationis.*
6 *Explicatur hæc communis sententia tribus regulis, & num. 7. & 8.*
9 *Ex illis infertur, quando non sit necessaria expressio prioris dispensationis.*

5 SEcundo ergo redditur nulla dispensatio siue rescriptum ex taciturnitate veri, quando obtenta est prior dispensatio, & impetratur secunda, tacendo primam dispensationem esse concessam. Quæ communis doctrina est, quam tradunt communiter Doctores *in c. 2. de filijs in presbyt. in 6.* Couar. 1. *variar. c. 20. n. 1.* Molina *lib. 2. de primog. c. 4. n. 50.* Gutierrez *lib. 1. canonicarum quæst. c. 15.* & citatis multis Thom. Sanchez *lib. 8. disp. 22. nu. 2.* Quæ communis doctrina intelligitur, quando dispensationes sunt circa eandem rem, nam si sint de diuersis omnino rebus, dicunt non esse necessarium exprimere, vt ad obtinendam dispensationem in irregularitate, non est necessarij exprimere dispensationem prius in voto factam.

6 Sed in intelligentia huius communis sententiæ multa dicit Thomas Sanchez *loco citat.* cuius tamen explicatio non placet, & reddam rationem in sequentibus. Quare ego communem hanc sententiam existimo esse veram, & illam

illam tribus regulis explico. Prima est. Tunc necessarium est primam dispensationem vel rescriptum obtentum exprimere, quando casus est à iure expressus; aliàs secundum rescriptum erit nullum. Atque ita intelligitur textus *in c. penult. de præscriptionib.* vbi dicitur esse subreptitium præiudicium secundum exemptionis amplioris obtentum sine mentione prioris priuilegij exemptionis magis restrictæ eidem, & in eadem materia, & respectu eiusdem concessi. Vnde Innocentius *ibid. nu. 4.* intelligit textum illum tantùm in materia de qua loquitur, quoties plurium priuilegium cædit in præiudicium tertij, & concessum est cum aliqua limitatione moderante præiudicium tertij, & conseruante ius, quod illi de iure communi competit, vt explicant poteſt exemplo decimarum. Non enim censendum est velle Principem inferre graue præiudicium tertio, vt optimè deducit Suarez *lib. 6. de legib. cap. 23. num. 8. & sequentib.* vnde quoties militaueritt eadem ratio, habebit etiam locum eadem iuris decisio *in dict. cap. penultimo.*

7 Secundò etiam habet locum prædicta communis sententia, quando commemoratio prioris dispensationis necessaria est, vt Princeps non ignoret totum impedimentum, quod aufert. Et sic accipio textum *in cap. 2. de filyt presbyt. in 6.* vbi dicitur. Quod si illegitimus obtinuerit dispensationem ad vnum beneficium, & non facta mentione sui defectus natalium obtineat secundam dispensationem ad plura, hanc esse subreptitiam. Quare non erat in d. casu necessaria mentio primæ dispensationis ex ea præcisè ratione, quia præciserat; sed tantum defectus natalium, quæ duo valdè diuersa inter se sunt. Quod quidem ideò statuitur, quia defectus natalium non fuit ominò sublatus per primam dispensationem, & ideo debuit intimari, vt valeret secunda; & ita ex eo solùm capite requiritur expressio primæ dispensationis, vt intelligeretur totum impedimentum; quod Princeps auferebat. Sic textum alium intelligunt Dominicus Francus. Couar. *2. p. de matrim. c. 8. §. 8. n. 5.* Suarez *dict. lib. 6. de legib. c. 23. nu.* 7. Quia illegitimus dispensatus ad vnum beneficium non ideo est dispensatus ad plura. Vnde si ille illegitimus declarando se esse illegitimum peteret dispensationem secundam, non facta mentione prioris, valeret secunda.

8 Tertiò etiam locum habet prædicta communis doctrina; quando expressio primæ dispensationis necessaria est, vt Princeps intelligat qualitatem vel quantitatem gratiæ, quam facit per viam vel plures dispensationes. Cuius regulæ ea manifesta ratio est. Quia si Princeps non intelligat quantitatem gratiæ quam facit, non poteſt eam velle, & ex consequenti ex ea ignorantia, & taciturnitate vitian rescriptum necesse est. Hinc fit, siqui obtinuit dispensationem non residendi in beneficio per quinquennium cum perceptione fructum, si expleto quinquennio petat dispensationem per aliud quinquennium, non expressa prior, nulla est dispensatio, vt docet Ioannes Andreas, quem refert, & sequitur Felinus *in c. penult. de præscrip. num. 2.* quod intellige, si continuum fit quinquennium. Item siquis petit dispensationem in voto castitas ad matrimonium contrahendum, & mortua ea vxore petat aliam, si taceat priorem, vitium subreptionis est, quia ignorat Pontifex, quantam relaxationem faciat in eo voto. Item si quis petat dispensationem in vxoricidio ad contrahendum, & postea commisso simili delicto, petat aliam sine mentione prioris, posterior est nulla, argumentum textus *in l. 3. C. de Episcopali audientia*, dicentis, *vt remissionem criminis, nisi semel commissa, non habeant, &c.*

9 Ex his colligitur quando non interuenit aliqua circõstantia ex dictis, non esse necessarium priorem dispensationem exprimere, fed valere secundam sine mentione prioris. Ex quo fit vlteriùs, cum quis ad tollendum scrupulum, vel dubium prioris dispensationis petit aliam de eadem re, vel impedimento, vel defectu, vel voto, & illam obtineat æqualem quoad gratiam, & explicationem quoad circunstantias, secundam valere sine mentione prioris. Facit, quia contra nullum ius est, nec tacetur aliquid, quod reddat inuitam postenorem dispensationem, ob deceptionem vel ignorantiam. Vnde valida quidem manebit vtraque dispensatio, cùm secunda petatur ad corroborationem primæ, & vtraque simul sumpta non excedat intentionem concedentis. Fit etiam valere secundam, quando postulatur ad extensionem primæ sine præiudicio tertij, v. g. si cum aliquo dispensatum sit in irregularitate ad minores ordines, & postea petat dispensationem ad omnes explicata irregularitate, vel post vsum primæ dispensationis petat dispensationem ad sacros ordines expressa etiam irregularitate, valet sine mentione primæ dispensationis. Et idem est si dispensatus in irregularitate ad omnes ordines, petat postea dispensationem in interstitijs, quia iam subiatus est omnis defectus per primam dispensationem. Idem est, si post obtentam dispensationem in voto v. g. castitatis ad contrahendum matrimonium, postea petat aliam mentione facta tantùm voti, valet secunda, vera enim est narratio totius impedimenti auferendi. Quod intellige, siue vsus fuerit prima dispensatione, siue illa ob superueniens impedimentum euanuerit. *Quia non præstat impedimentum, quod de iure non foruitur effectum, de regulis iuris in 6.* Verum si votum commutatum fuit ex prima dispensatione in aliqua iciunia, vel pia opera, si secunda petatur mentione facta voti, est nulla; quia reuera tunc votum non subsistit, & ideo falsa est narratio, sed solùm obligatio diuersa à voti obligatione. Idem dicendum quando dispensatio conceditur quasi secundùm diuersas partes eiusdem legis inter se non vnitas, vt cùm dispensatur in aliquo ne ieiunet in hac quadragesima, & postea petat dispensationem pro alia non facta mentione prioris. Quo etiam modo philosophandum est in dispensatione de laborando diebus festis, aut non recitandi, aut non residendi. Et idem dicendum, quando petitur dispensatio ad contrahendum matrimonium inter consanguineos, & postea petitur alia, valet secunda sine mentione primæ. Sed quid dicendum, si ille non fuerit vsus prima dispensatione? Si impedimentum superueniat, quominus ea vti possit, valida est. At si non superueniat impedimentum, Thomas Sanchez *libr. 8. disput. 22. num. 13.* existimat adhuc validam esse. Mihi videtur probabilius in eo casu secundam esse subreptitiam, & non valere, fed necessariam esse exprimere primam, vt vel Pontifex renunciationem accepter, vel illam irritet, vel vtramque validam esse velit. Est enim nimia quædam indulgentia, & verosimilius est non fuisse eam concessurum Pontificem, si proponeretur. Coniunguntur enim, & fit ex vtraque vna exorbitans gratia, quæ ratio locum non habet, quando iam vsus est prima, vel superueniente impedimento non habuit effectum. Iuxta hæc sentiendum est de licentia ad aliena bona maioratus, de quo dico infrà §. 2. *in fine*.

§. II.

De interpretatione secundi rescripti ad lites sine mentione primi.

SVMMARIVM.

10 *Rescriptum secundum ad lites sine mentione primi non valere, esse tamen annullandum.*
11 *Obiectio dilutur.*
12 *Colligitur explicatio Tridentini.*
13 *Obijcitur, & diluitur.*
14 *Obijcitur secundo.*
15 *Quadam limitatio communis doctrina.*
16 *Quid de secunda licentia ad alienanda bona maioratus.*

10 IVxta hæc etiam dicendum est in rescripto iustitiæ impetrato primo debere explicari in impetratione secundi, alias subreptitij erit secundum, quia sic in iure definitum est, vt probat textus *in c. 3. de rescriptis, & c. si autem, & cæterum; eodem, & in cap. vt debitus honor, de appellationib.* Licèt autem subreptitium sit, non est ipso iure

nullum, sed annullandum exceptione prioris, vt cum communi sententia docet Abbas, Felinus, & Decius *in d. cap. 3.* Iason *in l. præscriptione, nu. 3. C. si contrarius, vel vitiatum publ.* & Menochius *de arbitr. lib. 2. casu 201. nu. 3.* licèt oppositum dicat Barbatius *d. cap. 3. nnm 9.* vt enim iam supra dictum est hæc potissimam differentia inter restitutã gratiæ atque iustitiæ.

11 Neque hinc quod diximus non esse iure nullum, sed annullandum, obstat primò, quod *in d. cap. 3.* habetur in illis verbis, *neque secunda litera*. Respondemus enim verum esse quod subreptitium rescriptum non est firmum, quia potest per oppositionem annullari, sed interim valet. Neque obstat secundò textu *in cap. si autem, de rescriptis*, vbi dicitur secundas literas non valere. Respondetur enim illum textum intelligi, quando pars hoc dicit opposita exceptione. Neque obstat tertiò textus *in cap. constitutus, de rescriptis, ibi, errrui decernentis*. Dico enim in specie illius textus fuisse nullum rescriptum subreptitiũ ad lites cum toto processu, quoniam fuit datum accessorie cum gratia principali subreptitia pro illius executione, & quemadmodum gratia principalis subreptitia fuit nulla, ita etiam subreptitium fuit accessorium ad lites. *Accessorium in 6.* & facit elegans textus *in c. si super gratiam; de officio deleg. in 6.* Atque hic esse intelligendum textum *in d. cap. constitutus*, resolut Nauarrus *in cap. cum contingat, in principio, de rescriptis*, Neque obstat quartò textus *in cap. super literis, eodem tit.* vbi, *nullum ex illis literis commodum consequatur*. Respondetur enim textum illum procedere, quando subreptio fuit commissa ex dolo, quo casu rescriptum siue gratiæ siue iustitiæ est omnino nullum, vt dictum est supra, & ita docent Abbas, & Decius *in d. cap. super literis*. Neque obstat denique textus *in cap. 1. de rescriptis in 6.* vbi ipso iure non valet rescriptum ad lites subreptitium, videlicet impetratum ab excommunicato. Respondentur enim decissionem illius textus esse nouam, & specialem in odium excommunicati contra iura antiqua decretalium, videlicet *in cap. prudentiam, §. sexta nobis, de officio, & pot. ind. deleg.* indicatque verbum illud *in d. cap. non valeat*, quod est imperatiui, & significat esse nouam constitutionem, & recessisse ab antiqua decissione.

12 Ex qua doctrina, scilicet, quod rescriptum ad lites subreptitium valeat mero iure, colligitur intellectus ad Tridentinum *sess. 25. de reform. cap. 10.* videlicet quod quamuis rescriptum ad lites subreptitium impetratum contra antiquam formam *in c. statutum, de rescriptis in 6.* sit nullum ipso iure, vt probatur ex *d. cap. in §. fin.* at verò huiusmodi rescriptum impetratum contra nouam formam dicti Concilij Tridentini non est nullum ipso iure, sed diumtaxat subreptitium, & annullandum ope exceptionis. Moueat me illa verba Concilij *subreptitia censeantur*. Quo loco est aduertendum circa intelligentiam prædicti decreti, quod si habens dignitatem sit nominatus in Synodo & ex iudicibus Synodalibus, eo defuncto succedens indignitate non succedit in nominatione, aut delegatione, vt probat prædictum decretum *in verſ. si aliquem*. Vnde si conuentio directa iudicibus Synodalibus, & eorum cuilibet per ejtorem præsentetur ante successorem in dignitate non nominatum occasione textus *in cap. quoniam Abbas, de officio deleg.* Tum præsentatio, & processus nihil valent, cum sint contra formam delegationis, vt *in cap. cum dilectus, de rescriptis*. Et sic etiam intelligi debet decretum aliud Tridentini *sess. 24. de reformat. cap. 20.* vbi prohibetur delegari causas in prima instantia. Sed quia ibi non opponitur decretum irritans, delegatio, & rescriptum valebit, quamuis subreptitium, & consequenter processus, si non opponatur exceptio, ex doctrina supra tradita, & principio textus *in cap. dilectus 2. de prabendis*, & facit glossa ordinaria *in Clement. 1. v. inhibentes, de iurepatron. & in cap. cum desideres glossa fin. de senten. excommunic.* Quæ glossæ sunt communiter approbatæ, vt docet Couarr. *in cap. Alma mater, de sententi. excommunican 6. 1. part. §. 9. & §. 11. nnmer. 7.* Ex qua resolutione colligitur etiam declaratio ad text. *in cap. plerumque, de rescriptis, & in cap. vt debitus honor, de appellationib.* scilicet quod terminus vnius anni constitutus *in d. cap. plerumque*, ad hoc, vt post præsentationem prioris rescripti factam coram proprio iuxta formam *in dict. c. vt debitus honor*, possit quis excipere de illo contra secundum rescriptum, locum habet, quando impetrans primum rescriptum cœpit conuenire per secundum, antequam præsentaret suum primum rescriptum. Sed si impetrans primum rescriptum non fuit ciuatus per secundum, poterit vti suo primo, etiam post elapsum terminum illius anni.

13 Verum contra id quod diximus, subreptitium esse secundum rescriptum ad lites non facta mentione primi, videtur obstare primò textus *in cap super literis, de rescriptis, per sinter alios*, ibi, *Nam si tales*. Respondent nonnulli textum *in d. cap.* procedere, quando subreptio leuis est, & per ignorantiam, vt *in cap. dudum, de prabendis in 6. verſ. considerantes, & cap. postulasti, de rescriptis*. Sic Abbas *in d. cap. super literis*, & communem dicit Nauarrus *in cap. si quando, exceptione 3. de rescriptis*, & Couarr. *libr. 1. variar. cap. 20.* Vnde, & intelligunt textum *in d. cap. super literis*, tam de rescripto ad lites quam gratioso. Sed hæc communis intelligentia non placet, neque textus *in dict. verſ. Nam si tales*, procedit in rescripto ad lites, neque in subreptione leui, agit enim de subreptione notabili, quæ cessante Papa motiuo non negatur, quamuis cum difficultate concedatur: & etiam in illo verſ. tantùm agit de rescripto ad lites, & non gratioso, vt constat ex illis verbis *prædicti versiculi, Saltem in forma iuris communis*, & in verbis sequentibus, *non sequens formam in ipsis literis expressam*. Etidem etiam communiter ex verbis finalibus, quando prosequitur Pontifex vltimam subreptionem, quando talis fuit vt illa cessante nullas literas dedisset, quo casu rescriptum ad lites dicitur esse nullum. Ex quo sit in casu præcedēti loquitum fuisse Pontificem de subreptione notabili, quæ difficiliorem reddidisset, licet non negasset. Loquitur ergo solùm in rescripto ad lites, & non gratioso. Quare versiculus ille hanc conclusionem infert, scilicet, rescriptum ad lites subreptitium per ignorantiam, etiam in re notabili, non posse annullari, si Pontifex licet cum difficultate concessisset, vt supra dicebamus. Quo posito magis vrget argumentum contra id quod diximus secundum rescriptum subreptitium etiam per ignorantiam annullari posse exceptione, & oppositione prioris. Respondetur ergo quod in isto casu subreptio notabilis, etiam per ignorantiam annullat rescriptum opposita exceptione. Quia præiudicat primo impetranti: Pontifex autem nunquam intendit præiudicare tertio, *vt in cap. super eo, de officio deleg. & cap. quamuis, de rescriptis*. Atque ex hac ratione desumpta ex præiudicio tertij intelligi potest difficilis decisio textus *in cap. quamuis 1. de prabendis 6.* vbi mādatum de prouidendo in diœcesi in odium impetrantis non includit beneficium Ecclesiæ Cathedralis, quia nulli alteri fit præiudicium, nisi soli impetranti, ad reprimendam eius ambitionem, vt constat ex *verſic. Quamquam*. At mandatum de prouidendo in Prouincia debet verificari secundùm verborum naturam, de primo beneficio vacante etiam in cathedrali Metropolitana, quæ non potest reseruari, ne alias inferatur præiudicium suffraganeis, qui comprehendebantur in mandato de prouidendo in Prouincia. Atque hic videtur elle verior intellectus eius textus *in verſecus verò*, quem non assequuntur glossa, & alij.

14 Secundò obstare videtur cum Glossa textus *in cap. 2. de officio deleg.* vbi primum rescriptum nō præualet contra secundum non faciens mentionem prioris. Respondet communis sententia in casu illius textus vnum, & alterum rescriptum fuisse eiusdem datæ, & non constare, quod esset primum, & ita ratione icertitudinis vitiari vtrūque, iuxta regulam *in l. duo sunt Titu, de testamentis*. Sic Abbas, Felinus, & Decius *ibid.* Neque obstant illa verba textus, *non facta mentione priorum literarum*, dicuntur enim priores, non in data, sed in præsentatione. Hanc tamen communem intelligentiam antiquorū reprobat vera & germana lectio eius textus, quæ habetur *2. tom. Concilior.* ex cuius litera constat, quod vnum & alterum rescriptum non erant eiusdē datæ, sed vnū erat impetratū prius alios. Respondetur ergo in specie illius textus primū non præua-

præualuisse contra secundũ, quia vnum, & alterũ erat impetratum ab eadem parte, & præfentarum vtrumque vel coram diuersis iudicibus, vel coram eisdem quæ diuersa rescripta continebant diuersam formam, & ita pro varietate literarum non poterant cognoscere, neque ex vno, neque ex alio rescripto.

15 Sed limitari solet doctrina tradita, vt non habeat locum, quando primum rescriptum vitiosum est, & tunc nõ fit subreptitium secundum ex eo quod nõ fiat mentio primi, iuxta *regularis in 6. non præstat impedimentum, quod de iure non fortitur effectum.* Sic limitat Abbas *in cap. ex parte de rescriptis*, & probat ex eodem textu, qui tamen meo iudicio non videtur ea limitationem probare, cũ venus sit in casu illius textu neque habere locum primum referiptum, neque secundum, sed procedi per nouum tertium rescriptum, & nouam commissionem factam in casu illius textus, & constat ex verbis illis, *Quam cum esset profectus, & ad iudices literas impetrasset*, &c. Fauet etiam huic limitationi, quod habet Molina *lib. 4. de primogen. cap. 3. nu. 14.* dum dicit non esse necessariam mentionẽ facere clausulæ, quæ nulla est, vel elidi exceptione potest, cùm petitur facultas à Rege aliquid ex bonis maioratus alienandi, cũ facultas prohibita erat ab instituitore, etiamsi Rex concederet, vel iniunctum fuerat ab instituitore, vt non impetraretur ea facultas, nisi in libello oblato Regi explicaretur id prohibitum esse ab instituitore maioratus. Cuius quidem doctrinæ ea ratio est, quia ea prohibitio instituentis maioratum nihil obest potestati Principis, quominus possit facultatem concedere alienandi bona maioratus ex rationabili causa, & ita ea clausula nullius momenti est.

16 Ex hac eadem doctrina multi docent, quod si quis cui facultas ad aliendas res maioratus semel concessa fuit, velit iterum nouam facultatem ad bona maioratus alienãda, tenetur facere mentionem de prima, aliàs secũda nulla censenda erit. Placet tamen magis distinctio, quam sequitur Molina *d. lib. 4. cap. 3. num. 42.* inspiciendum esse, an secunda facultas concedatur ex eadem causa qua prima, aut ex alia. Si ex eadẽ causa concedatur, proculdubio nulla est, cùm Princeps eam facultatem non concessisset, vt pote ignorans eius indulgentiæ quantitatẽ. Si verò ex alia causa concessa fuit, non video, quare necessarium sit prioris mentionem facere, cùm ex noua causa noua etiam facultas concedi debeat.

§. III.

De impetratione secundi beneficii sine mentione primi.

SVMMARIVM.

17 *In impetratione secundi beneficij fieri debere mentionem primi.*
18 *Obijcitur ex cap. gratia, de rescriptis in 6.*
19 *Vera interpretatio.*
20 *Quadam limitatio.*

17 IVxta eandem etiam rationem dicendum est in impetratione secundi beneficij mentionem fieri debere primi, quia in iure statuum est, tum ob reprimendam ambitionem, tum ne fequatur præiudicium aliis, si omnia in vnum conferantur, & etiam Ecclesiis, si pauciores ministros haberent. Probat textus *in cap ad aures. cap. cum adeo. cap. constitutus. cap. postulasti. cap. ad audientiam secundo, cap. in nostram, de rescriptis. cap. gratia, eodem lib. 6. cap. cum sine cura, de prabendis, & Clement. 2. de officio delegati.* Quod procedit in impetratione à Pontifice, & eius legato, non verò in impetratione ab Episcopo, & Archiepiscopo, iuxta textum *in Clementina 2 de officio ordinarij.* Quam doctrinam extende, etiamsi primum beneficium sit tenue, & in sufficiens ad sustentationem, *cap. si proprio motu, de prebendis li. 6.* Quæ fuit eius textus noua decisio, quidquid alij dicant. Nam iure antiquo decretalium non erat necessaria mentio primi, si tenue erat, & in sufficiens; idque indicat mihi illud verbum *in d. cap. nolumus obtinere*, quod significat nos nouum, vt docet *glossa penult. in Clement. vnica, de rer. permutat.* & constat etiam ex iuribus ætatis, & *capitul. dilectus secund. de prabend.* in quibus Pontifices semper se restringunt ad habentem, primum beneficium sufficiens. Neque obstat textus d. officilis, qui nonnullos mouet *in cap. si proponente, de rescriptis*. Respondetur enim, quod ibi annullat rescriptum, nõ ex eo quod fuit prætermissa mentio primi beneficij tenuis sed quia fuit dolosa impetratio. Cùm enim haberet beneficium, dixit se nullum habere: dolus autem vitiat omnino rescriptum etiam in re leuissima, vt dixi suprà *cap. 16.* ex communi certaque sententia. Sed neque quando prouidetur in forma Digni, necessaria est mentio primi, & in pẽsionibus etiam non esse necessariam, quia pensio non est beneficij Ecclesiastici, dicendũ in materia de beneficijs.

18 Sed prædictæ resolutioni obstare videtur textus *in c. gratia, de rescriptis in 6.* vbi gratia ad secundum beneficiũ non est subreptitia, & nulla etiam nõ facta mentione primi, *absenti, & ignoranti collata.* Respondent nonnulli textum istum loqui, & procedere quatuor cõcurrentibus. Primum, quod ignorantia sit probabilis. Secundum, quod nemini fiat præiudicium. Tertium, si Papa aliàs erat factus, atiam facta mentione primi beneficij. Quartum, & vltimum, quod decisio illius textus non est extendenda ad alios casus. Ita intelligunt Abbas *in cap. super literis, de prabendis, num 6.* Decius *num. 7.* Betonus *in 1. lectura, nu. 40.* Probat Menochius *de arbitrariis lib. 2. casu 201. num. 53.* Sed hæc intelligentia non placet. Nam certum est nõ concurrere in specie huius textus tertium requisitum. Cõstat enim ex principio capitis loqui, etiamsi beneficium sit pinge, & non possit reuneri enm secundo, Quo casu certũ erat Pontificem non concessurum. Atque ad id expendo illa verba textus, *Verumque tamen, sit talia sint beneficia, qua simul nequeunt de iure teneri*, &c.

19 Quare vera eius textus interpretatio est, quod gratia, de qua ibi est sermo, non fuit subreptitia ex eo, quod non fuit facta mẽtio de priori beneficio collato absẽti, & ignorãti. Cum enim ea collatio facta esset absenti, & ignoranti, ante scientiam, & acceptationem nõ erat quæsitum ius, neque erat primum beneficium effectum suum, per textũ *in cap si tibi absenti, de prabendis in 6.* Quem textum declarat Couart. *lib. 3. variarum, ca. 16.* & proinde illius beneficij prioris nondum adquisiti non fuit necessaria mentio. Sic Betonus *in d. cap. super literis, num. 41. vel 43.* & in repetitione eusdem textus *nu. 49.* Neque obstat huic interpretationi, quod textus *in d. cap. gratia*, immittatur in ignorantia. Inquit enim, *cum tempore impetrationis nesciret*, quo datur intelligi, si ad fuisset scientia fieri debere mentionem primi. Respondetur enim ex ignorantia colligi nondum illud beneficium esse illius effectum proprium, vt dictum est. Si autem sciret, & nec repudiaret, neque admitteret, quo obtineret secundum, cum dolo ageret, & ita esset nulla impetratio iuxta dicta. Atque iuxta hanc etiam interpretationem intelligitur textus *in Clement. gratia, de rescriptis.* quod, scilicet, de expectatiua illa, de qua fit mẽtio in illo textu, non debuit fieri mentio in impetratione secundi beneficij. Licet contra sentiat Felinus *in cap. in nostra, de rescriptis*, per eundem textum. Sed sine ratione, nam textus *in d. cap. in nostra*, non loquitur de expectatiua, & iure ad rem, sed de receptione in canonicum, licet sine præbenda.

20 Limitanda tamen decisio textus *in d. cap. gratia*, nisi per procuratorem habentem ad id speciale mandatũ acceptatum esset beneficium, tunc enim fieri debuit mentio prioris, iuxta glossam *in cap. si tibi absenti, de prabendis in 6.* communiter approbatam, & resoluit Couart. *lib. 3. variar. cap. 16.* Nam si euismodi primum beneficium absenti, & ignoranti collatũ, & ab eius procuratore speciali fuit acceptatum, subreptitia esset impetratio secundi beneficij, non facta mentione primi, cum tam beneficium effectum sit eius proprium. Contrarium sentit glossa *in d. cap. gratia, verb. ignoranti*, quã plenè, sequuntur, sed meo iudicio contra manifesta iuris principia, vel dogmata.

Quomo-

§. IV.

Quomodo reddatur nulla dispensatio, quando plura concurrunt impedimenta.

SVMMARIVM.

21 *Quando sunt plura impedimenta, & exprimitur vnum alio suppresso vitiari rescriptum.*
22 *Quomodo intelligenda ea communis sententia.*
23 *Limitationes communis sententiæ.*
24 *Colliguntur nonnulla explicationis gratia.*

21 TErtio loco communis Doctorum sententia est, reddi nullam dispensationem, quando sunt plura impedimenta, & exprimitur vnum suppresso alio. Quam sententiam multis citatis docet Thomas Sanchez *lib. 8. disp. 23. num. 2.* loquens de dispensatione ad matrimonium, & vniuersè eandem doctrinam docet Suarez *lib. 6. de legib. cap. 24. num. 2.* Adducit Thomas Sanchez nonnullas iura in huius sententiæ confirmationem, quæ parum aut nihil probant, vt rectè *ibid.* ostendit Suarez.

22 Sed quamuis hæc sententia communis sit, difficilis tamen, quia in multis videtur valere dispensatio vnius fine alio, vt si quis velit ducere consanguineam, & simul etiam teneatur voto, valida erit dispensatio voti etiam tacito impedimento consanguinitatis. Item si quis teneatur voto religionis, & castitatis, valebit dispensatio vnius, non expresso alio, maxime si prius quis obtineat dispensationem voti religionis, quam castitatis. At in impedimentis matrimonij receptum est, vt dispensatio non valeat in vno impedimento, si non exprimatur aliud, cùm tamen in dispensatione irregularitatum multi docent valere dispensationē in vna fine alia. Quare ego hanc communem sententiam sic intelligerem, vt necessarium sit vtrumque impedimentum exprimere, quando dispensatio postulatur ad vnum, & eundem effectum, neque alia causa afferri potest tollēdi vnum impedimentum, quam aliud. Ratio autem huius sententiæ sic explicatur ex eo desumitur. Quia illa omnia efficiunt quasi vnum impedimentum grauius, quod sæpè est in causa, vt negetur dispensatio. Quare oportet totum impedimentum integrum cognoscere.

23 Sed hæc cōmunis sententia limitatur primò, vt non habeat locum, quando vnum ex illis impedimentis aliter tollipotest, vt cùm concurrit votum, quod irritatione auferri potest. Secundò limitatur nisi cōcurrat impedimentum occultum cum pulico, etiam si ex eius publicatione non sequeretur infamia, vt rectè docet Thomas Sanchez *lib. 8. de matrimonio, disp. 23. nu. 7. & 8.* Quia non præsumitur Pōtificem velle, vt id occultū manifestetur, & ideo constitutus est pœnitentiarius: cui tamen manifestandum est vtrumque impedimētum etiam illud, in quo Pontifex dispensauit, vt ex stylo Curiæ refert Thomas Sanchez *dict. n. 7.* Sic autem procederet, qui vxorem interfecit animo ducendæ concubinæ, exempli causa, & non plenè probatum est delictum, punitum tamen arbitraria pœna. Narrat Pontifici quod de eo crimine diffamatus fuerit, & punitus arbitratia pœna defectu probationis; Pœnitentiario autē narret veritatem, cùm ex eo non resultet periculum manifestationis, si quidem exprimuntur nomina.

24 Ex dictis colligitur in primis, siquis teneatur voto, & impedimento consanguinitatis, si petat consanguinitatis dispensationem vtrumque explicandum. Si verò prius voti dispensationem petat, non est necessarium explicare vtrumque. Quia potest esse idonea ratio dispensandi in voto castitatis, etiam si nolit contrahere cū consanguinea. Item si teneatur voto religionis, & castitatis, si prius petat dispensationem in voto religionis, potest valere dispensatio in vno fine alio, quia ex diuersis finibus & rationibus potest esse dispensatio in illis votis. At si prius petat dispēsationem voti castitati, censet Franciscus Suarez *dict. 24. num. 8.* esse nullam eam dispensationem. Quia nullius momenti est dispensatio in castitate, illi qui manet adstrictus voto religionis. Sed dubito de veritate huius sententiæ. Quia cùm votum religionis non sit votum perseuerandi, potest esse vtilis dispensatio voti castitatis, si non perseueret, & ideo ex diuersa, & iusta causa peti, & adduersum effectum. Fit etiam, siquis teneatur pluribus irregularitatibus, & petat dispensationem ad ordines, omnes explicandas. Quia vna omnium dispensationum causa est. Quamuis in hac re sub ea distinctione procedat Suarez *cap. 21. n. 30. & sequentib.* vt tunc necessarium sit plures irregularitates exprimere, quando grauitas vnius fine alia explicari non potest. Sed quod dixi mihi videtur verius ob rationem adductam. Illud tamen obiter aduertendum est, si petatur dispensatio irregularitatis contractæ ex homicidio presbyteri non expressa circunstantia Sacerdotij eam valere, vt contra Nauarrum, & alios docet Salas *disp. 20. sect. 15. §. quartum dubium est.* Cuius ratio est. Quia eiusmodi circunstantia, nec iure, nec stylo, nec consuetudine exprimenda est. Cùm ergo non sint indicia de contraria voluntate Pontificis, valida censenda est dispensatio.

§. V.

Quid dicendum de impedimentis matrimonii explicandis?

SVMMARIVM.

25 *Qua impedimenta matrimonij explicanda sunt.*
26 *Quomodo explicandi gradus.*
27 *Reijcitur Thomas Sanchez.*
28 *Quomodo explicandum impedimentum cognationis spiritualis.*
29 *Quid si sit ex publica honestate.*
30 *Quid si publica honestas concurrat cum affinitate.*
31 *Quid si petens dispensationem erret in gradu.*

25 QVod ad matrimonium spectat, in primis omnia impedimenta explicanda sunt, cum ad vnum, & eundem effectum ordinentur, & in eadem dispensatione propter rationem dictam. Similiter distinctè explicanda est qualitas impedimenti, vt quoto gradu se vel consanguinitatis, vel affinitatis, vel publicæ honestatis contingant. Non enim ex eadem causa conceditur in his gradibus, neque cum eadem compensatione, sicut cùm petitur legitimatio filij, necessarium est explicare qualitatem illegitimationis, an sit spurius vel ex adulterio vel facrilegus. Similiter in affinitate explicandum est, an oriatur ex copula licita vel illicita, quia est diuersa qualitas impedimenti. Quamuis si explicetur affinitas in tertio vel quarto gradu non sit necessarium, aliquid amplius explicare, cùm post Tridentinum sola affinitas orta ex matrimonio rato extendatur ad tertium vel quartum gradum. Similiter necessarium est explicare numerum consanguinitatum, vel affinitatum, vel cognationum spiritualium, vt si duplici ex parte se contingant in secundo consanguinitatis gradu, vel si quis rem habuit cum duabus consanguineis, quam vult ducere vxorem intra secundum gradum. Quod licet nonnulli negent, probabilius tamen censeo, quod dixi cum Sanchez *lib. 8. disp. 24. n. 5.* Efficiunt enim hæc vnum vinculum longè grauius vt dicebam supra. Et simile optimum est in dispensatione cum illegitimo ex adulterio. Si enim non explicetur, an adulterium sit ex vtraque parte, censetur irrita dispensatio, vt docet Molina *tom. 1. de iustitia, & iure. 2. disp. 173. verf. Hinc colligitur.* Vnde constat planè diuersam esse rationem, si affinitas orta sit ex pluribus ac ibus repetitis, cum eadem tamen consanguinea: tunc enim non est id necessarium explicare, quia non consurgit minus impedimentum affinitatis ex vna, quam ex pluribus copulis cum eadem. Quare si ante dispensationem factam per ordinarium

Digitized by Google

partium sæpius quis copularetur consanguineæ vxoris ducendæ, non esset necessaria alia dispensatio. Secus esset, si post dispensationem per ordinarium factam iterum illa cognosceret. Tuc enim iam esset noua affinitas, cùm priori per dispensationem esset omnino sublata.

26 Rursus in explicatione graduum consanguinitatis si sint infra quartum gradum, non erit necessarium dispensationem petere iuxta declarationem Cardinalium. Atque hinc intelligenda est etiam mens Pauli III. in motu proprio pro Indis, qua pro illis ablatus est tertius & quartus gradus cognationis, & ita si concurrant primus vel secundus gradus cum tertio, non sunt impedii. Intelligitur autem ille motus proprius, de Indis Neophytis, & tam in affinitate, quam consanguinitate, omnesque etiam Indorii prouincæ eo nomine comprehenduntur. Quod si sit inæqualis gradum intra quartum, iure quidem antiquo tantùm sufficiebat explicare remotiorem non facta mentione propinquioris, quando erat gradus inæqualis, tantùm enim est vnicum impedimentum simplex *c. fin. de cõsanguinitate*. Attamen constitutione Pij V. decretum est, vt sola fiat mentio remotioris, habitis tamen literis declaratoris super propinquiori. Loquitur autem Pius V. tantùm in consanguinitate & affinitate. Quare habebit locũ in affinitate ex fornicatione, non tamen in publica honestate ex rato matrimonio, in qua sufficiet attento iure cõmuni explicatio remotioris gradus. Similiter non habet locum illa constitutio, cũ gradus remotior est extra quartum. Quia tunc non est necessaria dispensatio, vt declarauit congregatio Cardinalium apud Farinacium. Similiter nõ est locus illi constitutioni, quãdo propinquior gradus fuerit primus comparatione stipitis, vt si concurrat secundus, tertius, vel quartus cum primo, exprefsè enim excipitur in d. propio motu. Quare eodem modo procedendum est in explicatione impedimenti affinitatis ortæ ex fornicatione occulta cùm petitur pro foro interiori. Non enim est necesse explicare propinquiorem, nisi propinquior sit primus gradus. Eiusmodi autem literæ declaratoriæ, quas exigit Pius V. non sunt necessariæ ad matrimonij valorem, sed pro foro externo, & ad vitandum scandalum. Quare si fiat illis dispenset Ordinarius, siue credens allatas esse, siue ex malitia, matrimonium valet, neque retractari potest, vt docet Thomas Sanchez cum aliis *disp. citat. num.* 28 *& seqq.* Igitur si absit scandalum, probabile est non peccare eos, qui non adducunt literas declaratorias; & certius est non esse necessarias, cùm dispensatio petitur tantùm pro foro interno,

27 Si ergo hæc vera sunt, vt & docet Thomas Sanchez, non video, quomodo stare possit, quod docet *eadem disput. num.* 12. non satis esse explicare inæqualitatem gradus, si fœmina sit, quæ propinquior est, sed explicari debere, an ea fœmina sit in secundo, vel tertio. Quod etiam docuit Molina *tom. 2. tr. 2. disput. 163 vers. Illud tamen*. Si enim literæ Pij V. absolute, & sine distinctione docent non esse necessarium propinquiorem exprimere nulla facta distinctione fœminæ aut viri, nescio quo fundamento deducatur esse necessarium explicare propinquiorem, si fœmina propinquior sit stipti quam vir. Quare dicamus neque in eo casu esse necessarium, & multo minus in affinitate, siue ea oriatur ex copula licita, vel illicita ob candẽ Pij V. constitutionẽ. Ex quo eodẽ fudamẽto deduco contra Sanctium *n.* 14. non esse necessarium explicare an ea distantia sit in linea recta, vel transuersali. Si enim ex constitutione Pij V. nõ est necessaria inæqualitatis explicatio, quando gradus propinquus concurrit cum remoto; ergo neque necessarium est explicare qualis sit ea propinquitas, vel distantia. Si enim in recta linea consanguinitatis est impedimentum naturale vsque in infinitum, dispensatio esse non potest. Si verò non extenditur in infinitum, & petitur in eo gradu, in quo dispensatio esse potest, non video cur necesse sit distantiam explicare. Quare, nisi Pontifex aut stylus Curiæ id exigat ad valorem dispensationis, id teneamus.

28 At si impedimentum sit cognationis spiritualis, explicari quidem debet, si sit cum filia spirituali; quia licet sit distantia, attamen propinquior gradus est primus cum patre eius, quam tenuit. Et quamuis Pius V. in sua constitutione non agat de impedimento cognationis spiritualis, colligitur tamen ex ea Pontificem in primo gradu dispensare nolle. Cui adde id quod Thomas Sanchez dicit eadem disputatione, *n.* 15. non legi dispensationem patris cum filia spirituali, licet legatur concessa dispensatio inter parentes spirituales & naturales. At postea cognoui quod Greg. XIV. dispensauit cum patre, & filia spirituali, pater erat Nobilissimus Hispanus, & apud Mediolanenses Regius Præfes, filia nomine Ersilia; quorum insuastas nuptias, insuastamque prolem vita breui (forsan veneno) extinctam Mediolanenses viderunt.

29 Quod si impedimentum sit ex publica honestate in gradu inæquali, non est necesarium exprimere ortam esse ex matrimonio rato, cùm id planè constet ex eo, quod post Tridentinum non potest extendi honestas publica prouenies ex sponsalibus vltra primum gradum; & ideo in eo impedimento nulla sit distantia. Si verò sint in primo gradu, necessarium putat Thomas Sanchez *disput. citat. num.* 16. explicare an prouenerit ex matrimonio rato, vel ex sponsalibus. Quia illud impedimentum grauius. Sed non video huius rei firmum fundamentum.

30 Si autem simul concurrat publica honestas cum affinitate, id est, cùm quis vult ducere consanguineam vxoris, quam cognouit matrimonio consummato, cum qua & habet impedimentum publicæ honestatis ex constanti matrimonio rato, & affinitatis ex consummato, placet in eo casu distinctio, qua vtitur Thom. Sanchez *disp. cit nu.* 38. Si explicetur affinitas ex copula licita, vel intra tertiũ & quartum gradum non est necessarium explicare publicam honestatem, iam enim ibi intelligitur & necessariò includitur. At si explicetur affinitas in genere, nõ valet, quia in affinitate in genere, non includitur publica honestas. Maximè cùm supra dixerimus necesarium esse explicare, an affinitas sit ex copula licita, vel illicita, & non sufficere, si exprimatur affinitas in genere. Pro qua sententia refert Thomas Sanchez, Abbatem, Alexandrum, Præpositum, Tabienam, Loazes, & alios ex Theologis. Sic etiam censiuerunt matrimonium inter Catharinam, & Henricum VIII. Regem Angliæ defensores, vt constat ex Nicolao Sandero de Scismate Anglicano *lib.* 1. *pag. mihi* 58. vbi hæc habentur: *Ventamus tam ad illud vltimum caput, in quo vim maximam aduersarij suam esse astruebantur. In precibus Pontifici oblatis hæc verba continebantur: Dudum inter Dominam Catharinam, & Principem Arthurum Henrici fratrem matrimonia per verba de præsenti fuisse contracta. Nonne his verbis satis exprefsè proponitur iustitia publicæ honestatis impedimentum, quod ex solo matrimonium contractu oriebatur. In isdem verò precibus mox sequitur illud matrimonium carnali copula forsitan fuisse consummatum. Nonne hinc etiam affinitatis impedimentum elicitur, si forte carnalis copula intercessisset? Propterea enim adiectum est illud forsitan, vt in omnem euentum matrimonio consuleretur, etiamsi carnalis copula, quæ venera non intercessit, casu quopiam intercessisset. Cum ergo Papa ex re narrata intellexerit, duas ad summum res obstitisse, quominus Catharini Henrico nuberet, vnã, quod ea fœmina prius Arthuro Henrici fratri nupta fuisset: alteram, quod ab eodem Arthuro forsitan fuisset cognita: idemque Pontifex tota re intellecta, non modo affinitatis in toto genere, sed huius ipsius affinitatis impedimentum (quod inter Henricum, & Catharinam ex nuptijs Catharinæ cum Arthuro prius contractis, & copula forsitan subsecuta consummatis, interuenerat) auctoritate sua sustulerit, nonne eo ipso, sustitia etiam publicæ honestatis impedimentum, quod copulam carnalem præcedit, multò magis sustulit? Nam si Henrico Regi permittitur vt fratris vxorem, etiamsi carnali copula fuisset cognita, tamen ducat: Nonne multo magis eam ducere permittitur, si nupta fuisset, & non etiam cognita fuit?* Hæc Sanderus.

31 Denique, si petens dispensationem erret in gradu, Thomas Sanchez *disp. citat. num.* 7. existimat, si error sit in gradu inferiori exprimens per errorem gradum proximiorem, vt tertium pro quarto, valere dispensationem. Quia faciliorest esset dispensatio. Quod quidem probabile est, cùm

Digitized by Google

eùm quartus includatur in tertio. At si erret explicando minorem gradù pro maiori, non valere, quia erat in substantia gradus. Et idem dicendum, quamuis sit communis error, excusabitur enim à culpa, non tamen valebit dispensatio. Similiter, si impedimentum est minus, & per errorem exprimatur maius, diuersi tamen generis, vt si sint affines in secùdo gradu, & explicetur esse consanguineos in secundo, non valet dispensatio. Quia in dispensatione non est argumentum à maiori ad minus, nisi quãdo minus includitur in maiori, vt dicebamus de errante in gradu inferiori, & exprimente superiorem. De quo Thomas Sanchez citatis aliis, *num.* 29.

§. VI.

Quid dicendum de explicatione copulæ.

SVMMARIVM.

32 *An necessariò explicanda copula.*
33 *Nauarri doctrina consideratur.*
34 *Obijcitur ex Tridentino.*
35 *Expenditur Tridenti decretum.*
36 *Examinatur quadam difficultas circa illud, & 37. 38 39.*
40 *Dissimulare posse ordinarium si contrahentes bona fide, in ea perseuerent, quamuis sciat dispensationem subreptitiam fuisse.*

32 DE hac te agit latè Thomas Sanchez *lib.* 8. *de matrimonio, disp.* 25. qui probabilius existimat cum multis aliis explicationem copulæ necessariam esse ad valorem dispensationis. Mihi tamen semper probabilissimũ visum est, quod si post copulam carnalem cum consanguinea impetretur dispensatio ad contrahendum matrimonium, non facta mentione de copula carnali, dispensatio valet, & non est subreptitia. Quia copula illa carnalis, si fuisset expressa, facilorem reddidisset Pontificem ad concedendam dispensationem. Quando autem tacetur veritas, quæ si fuisset expressa, faciliorem reddidisset Pontificem ad concedendum rescriptum, non censetur subreptitium, iuxta doctrinam glosiæ *in cap. super literis, de rescriptis, verb. literas*. Quæ glosia est communiter approbata, vt resoluunt *ibidem* Felinus *num.* 8. Decius *num.* 9. Beroius *n.* 75 Atque hoc quod de copula dximus sine dubio verissimum fuit ante Concilium Trident. vt docet Nauarr. *in manuali latino, cap.* 22. *num.* 86. *& in cap. si quando, de rescriptis in* 4. *exceptione*. Quæ etiam doctrina verissima fuit etiam quando copula carnalis malitiosè intercessit cum animo extorquendi dispensationem per illam copulam. Nam quamuis in isto casu expressa copula pro causa debuit etiam exprimi prædicta malitia, vt docet Nauarr. *in d.* 4. *exceptione*, tamen si dispensatio fuit impetrata, tacita copula, & non exprimendo illam pro causa, potuit etiam taceri prædicta malitia, & dispensatio in isto casu, proculdubio non est subreptitia.

33 Addit tamen Nauarrus *in manuali, cap.* 8. *num.* 86. post Concilium Tridentinum *sess.* 24. *de reform. cap.* 5 modum fuisse impetrandi dispensationem propter copulam esse prohibitum, licet antea fuisset approbatus, atque adeo de hodierno stylo dispensationem ad contrahendum matrimonium per aliam causam censeri subreptitiam, si non fiat mentio de copula carnali præcedente. Verùm hæc doctrina meo iudicio abhorret e videtur à iuris vtriusque principijs. Quia incongruum videtur, quod copula carnalis, quæ olim moue bat ad pietatem, & effectibat faciliorem dispensationem, hodie ingeat difficultatem, & reddat difficiliorem dispensationem. Quare verius videtur, vt dixi, quod etiam hodie, sicut olim copula carnalis inter prohibitos non reddit dispensationem difficiliorem, sed faciliorem, atque ideo non esse necessarium in supplicatione copulam explicare, neque teneri eos, qui dispensationem petunt, ad interrogationem ordinarij de copula respondere; sed posse sin peccato negare reticendo interim, vt *ibi* dicam. Imo & quamuis in rescripto dicatur, *si copula non fuerit*, si ea dispensatio sit obtenta pro foro externo, adhuc valet, quamuis negetur, dummodo ea copula non probetur in exteriori foro; quia ea clausula intelligenda est iuxta naturam eius dispensationis. Quæ omnia probabilia etiam iudicat Thom. Sanchez *loco cit.* Vnde mentiò reprehẽdi ordinarij, qui quando ea clausula nõ apponitur, interrogant de copula habita. Nec me mouet, quod soleat exprimi copula de stylo Curiæ. Mihi enim propter ea quæ dixi, valdè dubium est, ex eo stylo effici explicatione copulę necessariam esse ad valorem dispensationis. Et vt lector sciat se tutò sequi posse hanc sententiam, eam tenet Nauarr. *lib.* 4. *consil an.* 1. *edit. tit. de cõsang. consil.* 1. *& 5. & tit de sponsal. consil.* 2. *& in* 2. *edit. consil.* 8. 9. 10. 11. Quando, Salzedo, Bernardus Diaz, Costa, Gutierrez *q. can. lib.* 1. *cap.* 5. *n.* 11. Zaullos *qq. præl.* 737. Man. Rodrig. *tit.* 1. *sum. in* 2. *edit. cap.* 238. Vide etiam Henriquez *lib.* 12. *de matrim. cap* 2. *num.* 4. 5. 6.

34 Neque obstat textus dicti Concilij Tridentini *in d. cap.* 5. Nam expressè loquitur, quando inter prohibitos interuenit copula carnalis cum animo de facto consummãdi matrimonium antea inter illos scienter contractum. Nã quemadmodum matrimonium ipsum scienter contractũ reddit difficilem dispensationem, sic à fortiori reddere debet difficiliorem, si fuerit copula carnali consummatum. Id quod etiam ante Concilium Tridentinum dicendum erat ex bene fundata iuris Pontificij doctrina. Vnde colligitur quod Concilium Tridentinum nihil innouare voluit, quando copula carnalis interuenit sine matrimonio.

35 Sed circa prædictum decretum Tridentini aduertendum est, quod si prohibiti non contrauerint matrimonium de præsenti, sed sponsalia tantùm de futuro simpliciter, etiã sine conditione, *si Papa dispensauerit*, non procedit illud decretum, neque efficiuntur indigni dispensatione, quoniam decretum illud loquitur & procedit contra incuntes matrimonium, & ita non habet locum contra incuntes sponsalia de futuro, iuxta glosiã *in Clement vnica, de cõsanguinit. & affinit. y. contrahere*. Communiter approbatam per Doctores, *ibi*, vt docet Nauarrus *in manuali, cap.* 22. *num.* 43. & Couarr. 2. *part. de matrim cap.* 6. *in fine principij*.

36 Ex quo explicari potest magna illa difficultas, vtrum pœna illius decreti contra incuntes matrimonium in gradu prohibito, & præsertim contra consummantes per copulam carnalem, habeat etiam locum contra celebrantes scienter sponsalia de futuro, secuta inter eos copula carnali. In qua difficultate nonnulli resoluunt post Tridentinũ. *sess.* 24. *de reformat. matrim. cap.* 1. reuocatam videri decisionem *in casu quo fides de sponsalib.* & ideo in præcedẽtibus sponsalibus de futuro, & secuta copula carnali non posse resultare præsumptum matrimonium de præsenti, siue inter habiles, siue inter inhabiles contrahendum: & addunt etiam, quod ante Conc. Trid. in terminis decreti *in d. c. 5. & in Clement. vnica, de consang. & affinit.* præcedentibus sponsalibus de futuro scienter inter prohibitos & inhabiles, & secuta inter eos copula carnali resultabat præsumptum de facto matrimonium, & incurrebant pœnam statuitam contra incuntes matrimonium in gradu prohibito, vt docet Glosia *in d. Clement. vnica, y. contrahere*, cõmuniter approbata per Doctores *ibi*, & resoluit Nauarrus *in manuali, cap.* 22. *num.* 43.

37 Hæc tamen glosia atque communis sententia non placet. Nam decisio texus *in d. cap. is qui fidem*, quando vigebat, fundabatur tum in fauore matrimonij, tum maximè in iuris præsumptione, ex qua nemo præsumitur delinquere, *ceu lote misericordes, de regulis iuris li. in vrbe. D. pro socio*. Et ideo ad cutandum pec catum fornicationis præsumebatur consensus matrimonium de præsenti per copulã præcedentibus sponsalibus de futuro, vt explicui supra *lib.* 2. & istæ ambæ rationes militabant quando hæc omnia interueniebãt inter habiles ad contrahendum matrimonium, & quando poterat matrimonium valere, & cutari

Digitized by Google

etiiari prædictum peccatum fornicationis. Non autem hoc procedere poterat inter habiles ad contrahendum, quia tunc nullus poterat dari fauor matrimonij, cùm esset nullum: nec poterat etiam peccatum fornicationis nullo existente matrimonio. Quinimo, sicut quando poterat valere matrimonium, præsumebatur consensus ad euitandũ peccatum: ita quando non poterit valere matrimonium etiam inter inhabiles, & prohibites, debet præsumi dissensus ad matrimonium, vt euitetur peccatum, si non copulæ, saltem contemptus, & inobedientiæ contra Ecclesiam.

38 Ex qua doctrina colligitur maior quædam declaratio prædicti decreti Tridentini, & etiam textus *in cap. fin. de condit. appositis, in fine*, videlicet quod si inhabiles ad contrahendum matrimonium de facto illud contrahant per verba de præsenti sub conditione impossibili, contradictus est ridiculus, & non consentiunt in matrimonium, & non incurrunt excommunicationem *in d. Clement.* 1. nec indigni efficiuntur dispensatione ad iterum contrahendũ, nec ex dicto contractu oritur impedimẽtum publicæ honestatis, cùm matrimonium fuerit nullum ex defectu cõsensus, argumento textus *in l. non solum, D. de action. & obligation. iuncto cap. 1. in principio de sponsalibus in 6.* Neque obstat quod *in d. c. a. final.* conditio impossibilis remoueatur, & habeatur pro non scripta fauore matrimonij. Nam respondeo illud verum esse fauore matrimonij, quando potest valere matrimonium inter habiles, secus verò inter inhabiles, vbi non potest valere matrimonium, nec militat fauor matrimonij.

39 Denique addendum est ad dictum decretum *in verbo. si verò.* Quòd si iuxta ante à principio in gradu prohibito fuit contractum matrimonium adhibitis solemnitatibus, tunc facilius impetratur dispensatio, vt dicitur in prædicto decreto. Quod etiam procedit, quamuis postquam superuenit scientia de impedimento, perfectauerint in matrimonio, & in copula. Quia in hoc casu, sicut non habet locum pœna dictæ Clementinæ, vt docet Glossa *ibi verb. contrahere* communiter approbata, ita etiam non habet locum pœna dicti Concilij Tridentini, & non efficiuntur indigni dispensatione.

40 Adde rursus, quod si post contractum matrimonium bona fide, & consummatum per copulam, si contrahentes perseuerent in bona fide, & habeant probabilem ignorantiam, quod dispensatio fuit subreptitia, quamuis hoc intelligat ordinarius, potest dissimulare, & tacere propter pericula, quod imminet ex separatione matrimonij. Quæ doctrina colligitur ex *cap. quia circa, de consanguinitate, & affinitat.* ibi, *dissimulare poteris*, & refoluit Couarr. *2. part. de matrim. c. 6. §. 10. num.* 15. ibi eam probare tenetur ex Abbate *in dict. c. a.* 7. Felino *n.* 2. Betorio *num.* 4. & aliis.

§. VLT.

Quando sit vitium per expressionem falsi.

SVMMARIVM.

41 *Vitiari dispensationem per expressionem falsi, explicatur.*

42 *De hodierno stylo precedentem sententiam ordinarij, etiamsi illa iniusta fuerit, valere.*

43 *Quis dispensare potest, quando erratur in diœcesi.*

41 QVando dispensatio reddatur nulla ex expressione falsi late explicat Thomas Sanch. *lib. 8. de matrimonio, disput. 21.* Suarez *lib. 6. de voto, cap. 27. num.* 8. Breuiter tamen ita se res habet. In primis, si falsitas expressa vitiat impedimentum in quo dispensandum est, non plenè explicat, plenè dispensatio nulla est ex subreptionis vitio. Quod in votis facilè, & optimè explicat Suarez *loco citat.* Deinde si falsitas exprimatur in causa, vt si causa falsa apponatur, dispensatio est nulla, quia non solùm in dispensatione voti ad eius valorem requiritur causa, sed etiam ad dispensandum in aliis, cùm dispensatio petitur ex causa. Hoc autem intelligendum est de causa finali motiua. Quod si plures causæ proponantur, si virtuque est insufficiens per se, & integrans viam causam sufficientem, si aliqua earum ex falsa, corrupta dispensatio. Quia illis nitur voluntas dispensantis. Stantibus quæ hactenus dicta sunt *ex. de postulatis, de rescriptis*, quam late docet Couar. *lib. 1. variarum, cap. 20. num.* 5. Iudicabitur autem vtrumque insufficientem esse, quando ex quacumque illarum ceteris non fuisset concedi dispensatio. At si vna causa sit sufficiens ex consuetudine, & stylo, & ea vera, alia autem, quæ additur, sit falsa, communior sententia est, quæ docet valere, quã sequitur Thomas Sanchez, & probat multis citatis *disp. 21. n. 32.* Quod verum est, etiam si falsis testibus ea causa probetur, dummodo illa vera sit, in dubio autẽ an sit causa finalis, quæ exprimitur in dispensatione, vel impulsiua, cẽsendum est esse finalem, vt docet idem Auctor *ibidem nu.* 20. In dubio verò an dispensatio sit valida, hæc regula vtẽdum, vt in dubijs tutior pars eligatur, iuxta regulam iuris, in opinionibus autem probabilis eligatur, quæ duo sunt valdè inter se diuersa.

42 Illud etiam addendum est, quod dicebamus suprà *cap. præced.* quando de hodierno stylo Curiæ Papa non dispensat, confidit de precibus supplicantis, nec de precij veritate, fed committit ordinario, vt præcedenti diligenti inquisitione super precum veritate, & causis ipse ordinarius dispenset, in isto casu, postquam præcessit inquisitio, & ordinarius declaraut, causas expressa esse veras, sententia illa, & declaratio, etiam si forte fuerit iniusta, est valida, & habet auctoritatem rei iudicatæ, & retractari non potest, *cap. cum inter, de sententia & re iudicata. cap. siquis, versic. si primo contra aut litigatoris 2. quæst. 6.* & proinde sequens ordinarij dispensatio, & matrimonium ex illa cõtractum valet, & deinceps retractari non potest; præterquam in duobus casibus. Primò, quando à principio rescriptum fuit subreptitium cum dolo vel fraude, iuxta ea quæ dicta sunt *c. præcedenti.* Secundò quando post eas festes adhibiti fuêt precum veritate fuerunt corrupti iuxta textum *in cap. 1. de exceptionib.* Potest etiam addi tertius casus, quando dispensatio vel rescriptum ad dispensandum fuit subreptitium, licet per ignorantiam, & subreptitio fuit notabilis in tacenda veritate, vt suprà etiam dicebamus. Nã licet dispẽsatio subreptia in exprimenda falsitate per ignorantiam, non possit impugnari post contractum matrimonium, vt modo dicebamus; tamen dispensatio subreptitia in tacenda veritate semper potest impugnari etiam post contractum matrimonium, quia nulla præcessit cognitio & probatio iudicialis. Ac proinde si mulier vidua, præfectum fuscepto filijs hoctacto petat dispensarionem ad contrahendum matrimonium cum consanguineo, vel affine in gradu prohibito, videtur quod talis dispensatio etiam, per ignorantiam commissa in tacenda veritate, semper est subreptitia & nulla. Quoniam lex nullam curam habet de huiusmodi viduis maritandis. *Authent. cui relicto. C. de indicta viduitate*, sed duntaxat de virginibus, aut aliis innuptis mulieribus maritandis, *l. 1. D. soluto matrimonio. l. cum tale. §. si arbitratus. D. de condit. & demonstr.* vbi late declarat Costa.

43 Denique addẽdum est, cùm dicit Thomas Sanchez *disp. cit. n. 32.* quando erratur in diœcesi eius, cum quo dispensatur, dicendo esse Salmantinum, qui erat Abulensis, ideoque committitur dispensatio Episcopo Salmantino, nullum dispensare posse. Quia verò ordinario petentis nihil est commissum; falsò autem commissum est aliquid, sed per errorem. Probabilius tamen censeo oppositum, quod etiam Thomas Sanchez putat esse probabile. Constat enim de mente Papæ id esse, vt petentis ordinarius dispenset. Ille ergo solus cum eo potest dispensare, sicut & ipse Thomas Sanchez *disp. cit. n.* 38. probauit, quando erratum est in nomine ordinarij, vel petentis, adhuc potest ordinarius cũ petente dispensare. De alijs, ex quibus potest esse suspicio falsitatis in rescriptis, videndi sunt Doctores *cap. 9. & 10. de rescriptis*, & Petr. Grego. *lib. 1. de rescriptis, cap. 4.* &

Digitized by Google

cap.48. & Farinacius *in lib.de falsitate*, communia enim illa sunt omnibus rescriptis.

CAPVT XVIII.

De modis quibus dispensatio expirat ex parte illius, cui conceditur.

SVMMARIVM.

1 *Quid agendum distinguitur & proponitur.*

1 SVpponamus prius tres status dispensationis distinguidebere. Primus, quando non est executioni mandata, neque dispensatio facta, indultum tamen concessum est. Secundus quando dispensatio est iam facta,& habuit suum effectum proximum; scilicet remotionem vinculi, vel impedimenti. Tertius,quando iam est executioni mandata,& habuit suum vltimum effectum,vt quando iam est contractum matrimonium ex dispensatione impedimenti,vel ordinis susceptu ex dispensatione irregularitatis. In hoc vltimo statu planum est, nullo iam modo cessare pet se dispensationem; habuit enim iam consummatum effectum, & ille non potuit non esse licitè factus. Quare explicandum, quando cessare possit in aliis primis statibus. Est autem eadem quæstio de dispensatione, rescriptis,priuilegiis, & licentia ad confessiones, vel ad aliquid efficiendum, de quo late Thom.Sanchez *lib.* 8. *de matrim.à disput.*27. Suarez *lib.*8.*de legib .à cap.*30.Salas *de legibus disp.*20. *sect.*16.& etiam *disputat.* 17. per varias sectiones, cum agit de priuilegiis. Potest autem desinere dispensatio vel ex parte formæ, hoc est, causæ dispensationis vel priuilegij; vel ex parte concedentis, vel obrenuntiationem, aut reuocationē & similes modos, de quibus sigillatim agendum est in sequentibus. Is autem cui conceditur dispensandi facultas, vel priuilegium, potest esse in causa,vt exprot ea concessio,vel quia eius vita finitur,quia renuntiat, vel quia non vtitur. Quæ deinceps explicanda sunt , & quid res habeat in vnoquoque eorum.

§. I.

Quomodo expiret dispensatio deficiente eo cui conceditur?

SVMMARIVM.

2 *Diuisio facultatis in realem & personalem.*
3 *Quomodo cognoscenda sit facultas personalis, & realis,primo,ex qualitate rei concessæ.*
4 *Item si concedatur persona aut rei, explicatur.*
5 *Limitatur primo.*
6 *Limitatur secundò.*
7 *Quid si verba sint ambigua,& non satis percipiatur, cui faueat magis princeps,rei, an persona.*
8 *Limitatio prima.*
9 *Limitatio secunda.*
10 *Discrimina inter concessionem realem & personalem..*
11 *Obijciuntur nonnulla,& diluuntur,*& 12.13.
14 *Dispensatio seu concessio non expirat morte eius cui conceditur.*

2 SEd vt explicemus quando expiret ob mortem eius cui concedituir facultas dispensandi, vel priuilegij, explicare oportet celebrem illam diuisionem facultatis,siue priuilegij in realem & personalem, semel enim cognito, quid sit vnumquodque istorum,facilè constabit,quando finiatur morte eius, cui concessum est. Diuiditur ergo ea facultas siue licentia in personalem, & realem, vt colligitur ex *Lin omnib.*68.*&* in *Lpriuilegia* 57. *de reg.iuris,& in 1.forma,§.quæ, de constitut.& in 1.exception.7.de except.*

3 Quærunt autem Doctores, quid sit facultas siue licētia realis,quid personalis. Et quidem,si verba rescripti plana sunt & aperta , cessat quæstio . Si verò clarè non constat ex eo Principis aut Legislatoris intentio , coniecturis agendum est, quæ varie traduntur à Doctoribus. Mihi sequentibus obseruationibus articulus iste videtur concludi posse. Primo inspici debet qualitas rei in concessione cōtenæ. Nam si hæc natura sua sit personalis, personalis etiam erit concessio, vt docet Suar. *lib.*8.*c.*3.*n.*13. Menoch. *lib.*5. *præsumpt.*103.*nu.* 35. Qua ratione officiorum concessio semper extinguitur cum persona. Barbosa *in l. quæ tale,num.79.in fine,D. soluto matrimonio .*

4 Secundò, concessio,quæ personæ conceditur , personalis est; quæ verò causæ aut rei, realis est,vt probant adducta supra in diuisione concessionis. Dicitur autem persōæ concedi, non solùm , quod Titio verbi gratia, detur, sed etiam quod detur certo personarum generi,vt marito, verbi gratia, aut militibus, aut minoribus. Barbosa *ind. l. quæ tale num.* 14. Suarez *d.cap.* 3. nisi personarum mentio fiat sub nomine collectiuo , & quatenus corpus vnum constituunt. Sic concessio facta capitulo vniuersitati, realis censetur , sicut & ciuitati, *l. forma*, §. *quamque, de censibus* Menoch. suprà *num.* 23. & 24. Quia corpora hæc nunquam pereunt, *l. proponebatur, de iudic.* Idemque est, si ciuibus concedatur, aut canonicis, qua censetur concedi ciuitati, & capitulo, *l.2. D. de rebus dubijs* Fachineus *lib.5.contro.cap.*41. Rei autem concedi dicitur quod fundo, verbi gratia, aut patrimonio conceditur , *l. via*, §.*quacunque, D. de seruitut. rusticor. l. fi aqua ductus , D. de contrahend.empt.l.*3. §. *rebus , de consitus*, vel adhæret causæ, vt munus,depositū,aut similibus , *l. priuilegia* 157. *de reg iuris.* Menoch.*d.præsumpt.*103*num.* 26. & 27. vel adhæret dignitati, *cap.quoniam ab eo,de officio deleg. l. anna* 20.§. 1. *de annis legat* , Menoch. *de arbitr. quæst. 68. num.*16.Barbos*l. quia tale, num.*78.

5 Hæc tamen limitanda sunt primo , si concessioni personali aliquid addatur, quod illam perpetuam efficiat,erit concessio realis, veluti si conceditur aliquid Titio in perpetuum,& illi, & eius successoribus , vel hæredibus *l.* 1. §. 1.*de iure immunit.l.*10.*tit.*8.*p.*3. & docent plures , quos sequuntur Menoch. *d.præsumpt.*103. *num.*38.Suarez *d.c.* 3.*n.*12. Garcia *de Nobilit.glossa* 1.§ 1.*num.*25. *& glossa* 6. *num.*38 *versic.* 8. Et si Barbosa *in d.l.quia tale, num.*11. distinguat inter priuilegium meræ reale, & remuneratorii , & alij quos referunt Doctores citati , existiment eo verbo *in perpetuum* solùm denotari vitam eius,cui fit concessio. *l.*1.*D.pro socio* . Quorum sententiam non probo. Quia concessio quælibet,quantumcumque personalis sit, durat ad vitam eius, cui conceditur. Ergo,vt dictio *in perpetuum* aliquid operetur, debet efficere concessionem realem. Neque obstat textus *in d.pro socio.* Quia in societate incunda ideo verbum perpetuum eam non extendit vltra vitam , quia nullo pacto socij efficere possunt vt societas transeat ad hæredes , *l. cum, duobus* 25.§. *idem respondit l. adeo* 60.*pro socio* . Sic etiam immunitas in perpetuum cōcessa,si talis est,vt ad posteros transire non possit,durat solùm ad vitam,etiam adiecto verb. *in perpetuum* , vt docet Garcia omnino videndus *d.*§. 1.

6 Secundò limitatur , si concessio personalis fiat personaliter rei , erit realis , quemadmodum è conuerso , licet verba dirigantur ad rem ; si tamen concessio fiat intuitu personæ, censebitur personalis, *l.penult. de seruitut. legat. & d.l.in omnibus* . Sic priuilegia concessa ninoribus , & fœminis cum contrahunt, & fideiubent alia sunt. Quia licet personis concedantur , retribuuntur tamen intuitu læsionis & deceptionis. Facit *l.iuris gentium*,§.*pallorum,D. de pactis.* Quodque in quibuscumque dispositionibus magis debeat attendi causa proxima, quā verborum sonus. Ita cum alijs,quos referunt, Menochius *d.præsumpt.*103.*num.* 1.& 16 Barbosa suprà *num.*3. & latius ex *num.* 14. *versic. secundo amplia.* Suarez *d.cap.*3.*nu.*7. Hæc tamen res ita accipienda sunt , vt nō sufficiat personam vel rem esse motiuum concedentis eam facultatem, vel cōcessionem, vt statim

tim reale vel personale. Fieri enim potest, vt contemplatione personæ quidquam detur, quod reale sit. Velut si Princeps, vt gratificetur Titio concedat eius familiæ, vel patrimonio facultatem, vel priuilegium aliquod: erunt enim realia, *lib.1.§. permittitur, D. de aqua quotid.* Sic etiã priuilegium quod datur patri comparatione liberorum, durat eis mortuis, argum. *d. fin. C. de naufrag.* & notat Barbosa *vbi supra, num.* 19. & è conuerso priuilegium Titio datum intuitu dignitatis, respectu hæredum & successorum in bonis, non in dignitate, est personale, *l. sordidorum, C. de exsecrat. mundi. lib.* 10. Requiritur ergo ad hoc, vt concessio sit personalis causa concessionis, ideſt quod Princeps præcipuè intendat prouidere, & fauere personæ, vtque sit reale requiritur quòd principaliter intendat prouidere rei, etsi moueatur contemplatione personæ. Atque ita accipi debet, quod habetur *in d. in omnibus*, vt notant sup. adducti, quibus adde Emanuelem Rodriquez *1. tom. qu. ast. Regular. quæst. 6. art. 19.* & pro interpretatione textus difficilis *in d. penult. D. de seruitut. legat.* vide Barbosam *dict. num.* 14.

7 Tertiò si verba, & mens concedentis ambigua sint, vt non conster, cui magis fauere voluerit, rei, an personæ, & quod concessione continetur tale sit vt possit esse perpetuum, & temporale debet præsumi personale priuilegium, aut concessio. Quia in dubio concessionis præsumendæ sunt personales, & restringendæ, vt dixi supra, & dicam infrà *cap. vlt.* Id autem verum est in ea concessione, quæ derogat iuri communi. Nam si sit priuilegium, quod non deroget, beneficium erit, & ideo ampliandum, *l. 3. D. de constit. Principum*, iudicandumque in dubio reale ex sententia Bartoli *in d. l.* 3. quod cum aliis probat Suarez *d. cap. 3. num.* 17. Menoch. supra *num.* 20. Quibus magis accedo, quam his qui dicunt concessionem in dubio realem iudicandam esse, quos sequitur Emanuel Rodriquez *d. 1. tom. q. 56. art. 12. in fine*. Tiraquellus *de iure primog. q. 40. num.* 72. Magis etiam dictis adhæreo, quam aliis, qui ad conieçturas recurrendum putant cum Barbosa supra *nu.* 4. Menoch. *num.* 29. Nam eo casu loquor, quo vel nulla conieçtura, est vel adeo sunt hinc inde æquales, vt in neutram partem inclinet magis animus, fed omnino verſetur in dubio.

8 Hæc tamen doctrina limitatur primò in concessione, vel priuilegio conuentionali, quale est quod à Principe non gratis, fed accepta pecunia, vel alterius rei compensatione tributur, & ideo ex pacto eum eo inito desc endit, & ideo conuentionale dicitur, ad differentiam concessionis vel priuilegij puri, quod gratis & liberaliter expeditur; hoc enim præsumitur esse reale, *l. 2. de iure immunitatis*, quia fortitur rationem contractus, quòd transit regulariter ad hæredes, *d. §. pactorum & l. ult.* 41. *D. de pactis, l. si pactum 9. de probation.* & docent relati à Menoch. *num.* 22. & Barbosa *num. 6. ad finem*. Quod ita accipiendum est, vt in ambiguitate verborum hæc concessio conuentionalis iudicetur realis. Nam si verba ad personam magis referantur, aut aliunde conster hanc fuisse mentem concedentis, erit personalis. Nam & contractus in personam concepti eam non egrediuntur, *dict. §. pactorum*, & probat Suarez *d. lib. 8. cap. 4. nu. 9.* Vnde non videtur tutum, quod docuit Iason *in l. si sic* 33. *ex n.* 12. *de V. O.* immunitatem concessam sub nomine proprio censeri realem, si fiat ex contractu: contrarium enim puto verius, nisi aliud conster ex mente concedentis, aut verbis, vt notat Barbosa supra *num.* 43.

9 Secundo limitant aliqui in concessione facta propter benemerita, quæ in dubio censetur esse realis, vt cum aliis quos refert, tradit Menoch. *vbi supra n.* 14. Quia hæc concessio non tam censetur gratuita, quam conuentionalis, quemadmodum de donatione remuneratoria dicitur, quę pro titulo oneroso habetur. Creditur enim qui ita donat, magis debitum soluere, quam liberaliter donare, vt cum multis docet Castillo *lib. 3. quotid. c. 4. num.* 39. Sed contrarium verius puto ex *l. 1. versicul. plane, D. de constitut. Principum*, & quia merita, quæ sunt causa proxima concessionis, personalia sunt. Ergo & concessio talis censeri debet in dubio ex *d. in omnibus*. Ita plures cum Menochio supra *n.* 12. Barbosa *n.* 6. etsi Suarez *d. c.* 4. *n.* 2. non rectè videatur hanc sententiam percepisse. Neq; obstat, quòd diximus de donatione remuneratoria, quia verius est eam vt gratuitam haberi debere, nisi merita talia sint, vt tribuãt actionem ad agendum in iudicio, & latè probant Pinellus *in l.* 1. 3. *p. num.* 60. *C. de bon. mater.* Caballos *in communi, qu.* 273. Escobar *de Ratione c.* 24. *n.* 24. Parladot. post Sex quicẽtiriam *quæst.* 15. multę tamen donationes remuneratoriæ sustinentur, quæ nullæ sunt, si gratuitæ, & vniuersaliter omnes absque tertij præiudicio, vel in modica quantitate valent. An requiratur probatio meritorum, quæ in concessione referuntur, explicat Garcia *de nobilitate glossa* 2. *nu.* 17. Sunt qui tertiò limitent hanc doctrinam in concessione immunitatis. Sed nihil speciale in ea constituendum puto. Vide Barbosam supra *nu.* 5. Menochium *nu.* 41.

10 Ex his colliges valdè inter se differimiari concessionem realem & personalem. Nam personalis ad hæredes non transit, *l. 1. §. personis, D. de iure immunitat. à maritum* 13. *cum sequent., D. soluto matrimonio, l. 1. §. permittitur, D. de aqua quotid. l. sordidorũ, C. de exsecrat. mundi. lib.* 10. Neq; cedi potest ex regula, *l. si ex pluribus* 48. *D. de administration. tutorum*, qua traditur ea cedi non posse, quæ ad hæredes transmitti non possunt. Neque fideiussoribus competit *d. l. 1. exceptiones 7. de exceptioni*. Neque vxori communicatur, *l. quod Principi* 38 *cum l. sequenti de leg.* 1. & *l. Principe, de legibus*. Cùm tamen concessione quæ realis est, & cedi & transmitti possit, & nunquam intercidat ex dictis iuribus, *l.* 3. *de cessibus*. Ratio horum est, quia iura realia cùm rei adhæreant, semper illam sequuntur *l. Imperatores de Publicanis, C. sine censu vel reliquis*. Personalia verò cum persona pereunt, *l. vnica, §. ne autem, C. de caducis tollendis, §. similiter, de vsufructu, l. cum quis* 55. *l. fi. de V. O.* Donellus *de iure eligendi lib.* 15. *comment. cap.* 2. & in facultate conduonis implendæ, Couarr. *pract. c.* 29. & in aliis casibus Antonius Gomez *tom.* 1. *var. c.* 11. *nu.* 20. Garcia *de Nobilitate glossa 6. num.* 3. & *verſic.* 8. Gutierez *de gabellis, quæst.* 166. *num.* 3. latè Barbosa *in l. quia tale* 14. *solutomatrim. n.* 77. *in fine*, & *in d. l. maritum, n.* 18 *in fine*.

11 Sed huic resolutioni obstat primum, quia priuilegium minoribus concessum, vt restituantur, personale videtur, quia fideiussoribus non competit, *d. l. exceptiones, in fine & in l. in causa* 14. *de minoribus*; & tamen ad hæredes transmittitur, *l. non solum, de in integrum restitutione l. minor.* 19. *§. si de minoribus l. ea quæ. §. 1. C. de temporibus in integrum*. Secundò obstat quòd priuilegium marito & aliis concessum, vt *in quantum facere possunt, conueniantur*, personale est, *d. quia tale*; & tamen ad mariti filios transit, *l. etiam., soluto matrimonio*. Tertiò priuilegium, quo patroni gaudent, ne à libertis in ius vocari possint sine venia, *l. adoptiuum* 8. *verſ. patroni, de in ius vocando*, personale videtur quia ob personæ reuerentiam datur, & tamen communicatur vxori, *l. 1. C. de in ius vocando*. Item illud, ne vltra quam facere possit conueniatur, *l. non tamen* 10. *de rei vindicat.* Item priuilegium filij, *l. mulieris, C. de dignit. lib.* 11. *C. l. fin. C. de incolis, lib.* 10. *C. & l.* 11. *C. de Fabricensib. lib.* 11. *l. ne ad diuersa, C. de silentiariis, lib.* 12. *l.* 3. *C. de Episcopis & Clericis*. Tiraquellus post *leges connubiales glos.* 2. *num.* 54. & priuilegium nobilitatis, *d. l. mulieres d. l. fin. & l. fœminæ, D. de Senatoribus, capis qui* 5. *mulier, de sepultur.* 6. Brissonius *de iure connub. num.* 31. Otalora *de Nobilitate 4. p. principali, c.* 8. Garcia *de Nobilitate glossa* 1. §. 1. *nu.* 44. Ergo priuilegia personalia competũt aliis præter eos, quibus concessa sunt.

12 Sed primæ difficultati relictis latè traditis à Barbosa *in d. l. quia tale, num.* 48. rectè fuus fuit Donellus *libr.* 21. *comment. cap.* 14. *pag. mihi* 548. omnino videndus. Notat enim priuilegium restitutionis in integrum non esse mere personale, sed causæ cohærere & rei. Neque enim statur minoribus eo solùm, quod minores sunt, sed quia circumscripti, & læsi, *l. quod si minor.* §. 1. *& l. non omnia, D. de minoribus*, & ideo ad quoscumque hæredes transit. Fideiussoribus autem speciali ratione non prodest. Nam interea cum qui cum minore contrahit, & fideiussorem minoris, tacitè actum videtur, vt hunc nõ prosit restitutio videtur enim datus acceptus fideiussor in eũ casũ, quo minor se

Festituat, vt adjutus hoc periculum securus constituatur creditor fideiussore accepto. Proinde ei non prodent restitutio, ne decipiatur creditor. Quod qualiter contingat Velleiano, cui is excepto fideiussoribus prodest, dd. exceptiones, & aliis iuribus cōtrarium probantibus, eruditè prosequitur Donellus supra. Cùm enim nulla mulierum maneat obligatio, neque fideiussorum mulieris, quæ illi accessoria est.

13 Secundæ difficultati respondetur, quòd quamuis priuilegium personale non videtur transire ad filios, transit tamen speciali ratione in casu *d. l. etiam 19. soluto matrimonio*. Quia illud priuilegium conceditur principaliter in fauorem matrimonij, & sic communicatur filijs ex eodem matrimonio suscepris, quemadmodum communicatur etiam illis priuilegium tacitæ hypothecæ & prælationis, si dotem matris petant aduersus nouercam, & filios ex secundo matrimonio susceptos *l. assidua, vers. exceptis, C. qui potiores*. Quod non ita accipiendum est, vt idem priuilegium, quod patri conceditur, duret in filio; hoc enim repugnat naturæ priuilegij personalis, sed vt censeatur filio nouum priuilegium concedi, arguimento *l. repeti, D. quibus mod. pfus fruct. amitit. l. stipulatio, 38. §. sed & si quis D. de V. O.* & notat Barbosa *in d. l. quia tale, & in l. maritum, num. 79.* Atque iuxta hæc philosophandum est in his, quæ in tertia difficultate continentur. Priuilegium enim, vt à liberto patronus sine venia conueniri non possit, etiam ob naturalem reuerentiam vxori patroni concessum est, vt habeatur *in d. l. 1.* & priuilegium nobilitatis communicatur fœminæ fauore matrimonij, quare huiusmodi priuilegia valde accedunt ad realium naturam potius enim videntur adhærere matrimonio, quam personis, vt de nobilitate & foro dicam *lib. 11.*

14 Ex his, quæ hactenus dicta sunt, facilè colliges dispensationem siue concessionem, quando ea conceditur personæ, expirare eius morte, non vero quando conceditur fedi, aut dignitati vel officio, vt explicatum est. Quia prima est personalis, secunda verò realis. Ex quo rursus fit dispensationem, siue commissionem dispensandi factam vicario, eo amoto non posse transire ad Episcopum, sed ad successorem Vicarij. Nam Episcopatus & Vicariatus sunt diuersæ dignitates; licet Vicariatus non sit dignitas, sed quasi dignitas. Atque idem dicendum, quamuis ipse Vicarius in Episcopum eiusdem Diœcesis eligeretur, non enim nunc poterit illi competere commissio fed successori, siue sit Vicarius Episcopi, siue capituli in fede vacante. De quo videndus Salas *disput. 20. sectione 17.*

§. II.

Quando concessio expiret ob renunciationem expressam eius, cui conceditur?

SVMMARIVM.

15 *Quid renunciatio dicatur, vnumquemque posse renunciare dispensationi.*
16 *Requiritur voluntas renunciantis.*
17 *Et signa externa renunciandi.*
18 *Quid in renunciatione dispensationum, ex quibus nullum ius alteri conferitur.*

15 APpellamus in præsenti renunciationem dispensationis, aut priuilegij, non quidem non vsum, quæ impropriè satis renunciatio dicitur: fed quando quis ita abdicat à se ius vtendi dispensatione, vt iam amplius ea vti non liceat; quod enim quis, qui habet dispensationem in impedimento matrimonij, nolit contrahere, & ea vti, non potest verè renunciatio dici. Certum autem est vnumquemque posse renunciare dispensationi, vel priuilegio, *cap. si de terra, & cap. accedentibus, de priuil. cap. ad Apostolicam, de Regular. l. si quis in conscribendo, C. de pœnis*, & ibi Glossæ atque DD. communi sensu. Potest tamen ea renunciatio fieri vel expressè, vel tacitè: dicam in hoc §. de expressa, postea de tacita.

16 In primis ergò ad expressam renunciationem requiritur voluntas renunciantis, & abdicantis à se ius, & potestatem vtendi priuilegio, si fuerit totalis renunciatio, vel parte priuilegij, vel pro vno actu, si fuerit partualis. An autem sufficiat voluntas exprefla renunciandi omnibus priuilegijs, vel concessionibus in genere, vt censeatur renunciasse speciale priuilegium, vel concessionem, vel requiratur specifica, & specialis, explicabo latiùs infrà, cùm de reuocatione dispensationis fuerit sermo. Eadem enim videtur proportione quadam colligi ratio. Quantùm autem libera esse debeat constat ex dictis *lib. 4.*

17 Deinde ad renunciationem in foro externo non tantùm esse necessariam voluntatem, sed etiam, imò maximè requiri signa externa manifestantia voluntatem renunciandi. Nàm in foro externo adeò necessaria sunt externa signa, vt illa sola in multis actibus sufficiant etiam sine interna voluntate, vt explicui suprà *lib. 2.* Id quod præsertim locum habet, quando renunciatio talis est, vt fiat in gratiam alterius, vel ius illi remittat, vel conferat. Atque hæc est communis Doctorum sententia, cum doceant renunciationem priuilegij non esse irreuocabilem, nisi sit ab alio acceptata, vt habet glossa *in cap. venissent, de eo qui mittitur in possessionem, verb. obtuli, & ibi* notat Baldus *nu. 8.* & Iason *in l. postquam liti, C. de pactis, n. 1.* cum aliis.

18 Sed quoniam complures concessiones & priuilegia sunt, ex quorum renunciatione nullum alteri ius conferatur, vt concessio de non iuuando, de comedendis lacticinijs, eligendi confessiorem, exigendi decimas, ideo explicare oportet, an ad renunciationem istorum sufficiat sola voluntas abdicandi à se priuilegium vel concessionem, vel possit propria voluntate ea renunciatio reuocari. De qua quæstione latè Suarez *lib. 8. de legibus, c. 33. à num. 11.* Sed res est, quæ meo iudicio facilè explicari potest, neque longa discussione indiget. Quare statuo non sufficere interiorem voluntatem. Quia ea non egreditur fines propositi: per propositum autem quis sibi legem non imponit, à qua recedere non liceat, vt est in iure. Vnde, si feciudas promittionem internam, quæ fit Deo, nulla potest ex actu hominis interiori aliqua in ipso obligatio consurgere. Hinc fit, si concedantur dispensationes, quæ aliquem eximant à lege, si priuilegium vel dispensationem illam semel acceptauerit, quamuis illam à se abdicare proponat, potest eam voluntatem reuocare, & ea dispensatione vti, cùm per eius propositum non subijciatur iterum priuilegiatus legi communi, à qua absolutus erat. Idem dicendum de his facultatibus, quæ conceduntur ad aliquid agendum pro aliquo tempore, quod sine ea facultate fieri non poterat. Atque idem indicandū de his facultatibus, per quas delegatur iurisdictio. Nō enim ea iurisdictio mihi v.g. cōcessa, & à me acceptata aufertur etiāsi ego interius à me abdicare velim. Iam enim licet in vsu dependeat à delegato, at in permanēta à delegāte. Alias eā plura incōmoda sequerētur, multi scrupuli, si is esset sufficiens modus eam iurisdictionē auferēdi. Est ergo necessaria externa manifestatio, & acceptatio alterius, siue is sit alter, cuius interest talis renunciatio, vt c. *licet, de Procur. in 6.* siue sit prælatus qui concessit, is enim debet renunciationem acceptare, vt cum Sanchio, & Loazes docet Suarez *loco cit. n. 21.* à principijs enim voluntate pendet nutatio, & concessio earum facultatum, & ita expedit bono regiminis, & gubernationi. Contingit autem ea acceptatio dispensantis, & cōcedentis vel expressè, vel antecedenter, cùm in ipsa concessione positum est, vt si Titius non acceptauerit habeatur pro nō concesso, vel ad alium transeat: vel ex iure ipso, quia sic in aliquibus iuribus constitutum sit de peculiaribus priuilegijs, vt non vsu, vel contrario vsu reuocata, & amissa, vel renunciata censeantur, vt *d. c. si de terra, de priuil.* Sic enim intelligenda est regula iuris, quòd remittenti ius suum non amplius liceat regressus ad illud *cap quam periculosum 7. quæst. 1. & l. quæritur D. de Aedil. edicto*. Quis autem possit suo priuilegio renunciare expli-
cat Salas *de leg. disputat. 17. sect. 13. numer. 69.*

§. III.

Quando expiret ob renunciationem tacitam.

SVMMARIVM.

19 *Quæ renunciatio tacita.*
20 *Non esse sufficiens signum ad colligendam renunciationem tacitam dispensationis.*
21 *Privilegium amitti per non vsum, quomodo intelligendum, & num. 22.*
23 *Cuius temporis debeat esse non vsus.*
24 *Eam doctrinam habere locum in vtroque foro.*
25 *Quomodo intelligatur amitti per contrarium vsum explicatur communis sententia, & n. 26. & 27.*
28 *An satis sit vnus actus contrarius.*
29 *Obijcitur, & diluitur.*
30 *Quando cessat per egressum eius ex territorio.*

19 MAior autem difficultas est in explicando, quando & quomodo extinguì possit dispensatio, siue priuilegium per tacitam renunciationem. Tacita autem renunciatio coniecturis colligitur ex nonnullis signis, quæ videntur indicare illum tacitè renunciasse. Quæ signa vel desumuntur ex non vsu eius concessionis, vel ex contrario vsu, aut actibus qui non videntur stare cum animo vtendi dispensatione. Potest etiam esse sermo in præsenti de renunciatione veræ & propriæ dispensationis, quæ concedatur, v. g. ad auferendum impedimentum aliquod matrimonij, vel de renunciatione alicuius priuilegij. De hoc alibi, cùm de priuilegijs fuerit sermo, latè; nunc breuiter agemus.

20 In primis igitur, si de vera dispensatione loquamur vix potest esse locus tacitæ renunciationi. Nam vel ea præsumi deberet ex non vsu: id autem dici non potest, quia quod quis non vtatur dispensatione, stare optimè potest cum voluntate retinendi potestatem vtendi dispensatione: atque adeo non vsus non est sufficiens signum renunciationis. Vel deberet ea renunciatio colligi ex aliquibus actibus: qui videantur significare animum renuntiandi. At neque hoc dici potest, neque facilè assignabitur actus aliquis, ex quo ea renuntiadi voluntas sufficienter præsumatur. Soleta nonnullis assignari quando petitur secunda dispensatio post primam circa idem, quia, scilicet, de prima dubitauit, tunc enim videtur renuntiare primæ. At insufficiens signum est colligendi renunciationem. Quia ex eo quod quis secundam dispensationem obtineat magis fauorabilem, aut magis apertam, non videtur esse animus amittendi priorem. Quod si aliquando obtenta secunda dispensatione cessat prima, id non est ob renunciationem impetrantis, sed quia redditur nulla ob ea, quæ dixi supra, cùm de causis, ex quibus redditur nulla dispensatio, ferme esset. Multò certius est non renuntiari primæ, quando secunda dispensatio esset nulla, cùm animus esset, primam omittere, si secunda valeret. Idem censeo, si quis post obtentam dispensationem, aliquid agat, quod cum vsu eius dispensationis stare non possit. Vt si post quam impetrauit dispensationem, vt consanguineam ducere possit, & ducat aliam, vel votum emittat castitatis aut religionis, non videtur renuntiasse dispensationi obtentæ, cùm possit defuncta ea, quam duxit, consanguineam ducere, & etiam emisso voto matrimonium validè contrahere, licet cum peccato. Quare, licet cum vsu dispensationis sit incompossibilis ille actus, non tamen cum ipsa dispensatione & potestate. Vnde si stare potest cum ipsa dispensatione, non est vnde colligatur ea tacita renunciatio. Siue ergo sit iam dispensatio in primo vel secundo statu, non sunt ea signa tacitæ renunciationis. Et quando demus ex superueniente, voto impediri vsum primæ dispensationis, non tamen censetur renunciatio, idque à posteriori constare potest. Si enim quis petat voti dispensationem, non indigebit rursus dispensatione super impedimento consanguinitatis, sed ea, quam prius obtinuerat, vti poterit. Idem quoque dicendum iudico, si quis rumpat instrumentum, vel in dubium dispensationem eontinens. Istud enim signum quàuis vehemens videatur indicium, cùm non possit esse vtilis dispensatio in foro externo sine literis authenticis; at non est sufficiens, ni eiusmodi ruptio instrumenti ad Principis notitiam perueniat, & ab illo accepretur. Nam sine ea acceptatione nulla dispensationis reuocatio valere poterit.

21 At si loquamur de priuilegio, communis DD. sententia est, per non vsum priuilegium amitti, glossa, Innocentius, Abbas, Felinus, Decius, *in cùm pridem, de constitut.* Sed ea communis sententia explicanda primò, vt locum habeat & intelligatur in priuilegijs affirmatiuis, quæ sunt ad aliquid agendum: nam in negatiuis, quæ in non agendo consistunt, non potest habere locum renunciatio tacita per non vsum. Similiter est intelligenda de non vsu, non quouis, sed quasi priuatuo; si enim quis non vtatur priuilegio, quia neque se offert tempus, neque occasio vtendi, non nocet hic non vsus. Adesse ergo debet opportunitas vtendi, & scientia, atque potestas ad vtendū, vt illo non vsu præsumamus voluntatem renuntiandi, quæ est communis sententia, quam docent Gabr. Vasq. *loc. infrà citando*, Salas *de legibus, disp. 17. sect. 13. num. 63.* Azor *tom. 1. lib. 1. c. 22. quæst. 8.* vbi ex hac doctrina nonnulla colligit. Quare priuilegium minorbus concessum, vt possint suis vti, etiam si per simplicitatem aut iuris ignorātiam per multos annos non fuerint illis vsi, videtur datum ad tollēdos scrupulos, nisi intelligatur de priuilegijs respectibus, de quibus statim, quod non credo.

22 Deinde neque ea doctrina intelligitur in omnibus priuilegijs affirmatiuis. Est enim aduertendum priuilegia posse in duplici differentia distingui. Quædam sunt quasi respectiua, conceditur enim priuilegium, ex quo redundat in alios aliquod grauamen, vel seruitutis genus, vt sunt priuilegia decimas accipiendi, imponendi tributa, & eligendi, ex priuilegio cum grauamine aliorum, & priuilegium etiam nundinarum. Alia sunt quasi absoluta, quæ solùm concedunt priuilegiato priuilegium circa actiones suas sine aliorum grauamine, vt facultas non ieiunandi, non recitandi, comedendi lacticinia, dicendi sacrum ante hotam cōfuetam, quibus etiam annumero priuilegium eligendi confessorem, tum quia nullum grauamen redundat in parochos, sed potius iuuamen: tum, etiā quia valdè cedit in vtilitatē spirituālē eligentis. Prioris generis priuilegia amittuntur quidē per non vsum, sed non quemcūq; sed quia ex parte alterius, à cuius grauamen ceadent, est præscriptio contra priuilegiatum, si desinat vti, præscribit enim is in cuius damnum redundat: sicut etiam contra seruitutes præscriptio est. At priuilegia secundi generis, non video quomodo per non vsum amittantur, nisi iure ipso sit definitum, & determinatum tempus, intra quod vti debeat priuilegio. Et in eo euentu potuis expirat priuilegium ex defectu conditionis in rescripto oppositæ, quam ex tacita renunciatione, cùm fœpè contingat elabi tempus sine aduertentia vlla. Indicat hunc modum dicendi Salas *loc. cit. n.* 64. sequitur Suarez latè *dict. lib. 8. c.* 34.

23 Rursus, vt communis doctrina locum habeat, dicunt requiri tempus decennij non vsus priuilegij. Bart *in l. 1. D. de nundin.* & *ibi* Doctores, Panormitan. Decius, Felinus & alij *in c. cùm accessissent, de constit.* & cōplures alij, qui id docent præcipuè inducti textu *in dict. l. 1. de nundin.* Sed non satis firmum mihi videtur fundamentum ex eo desumptum. Quia textus ille loquitur in speciali quodam casu, & cùm ea lex restringens priuilegium odiosa fœpè sit, non est ad alia priuilegia extendenda, quæ quando nō repugnant iuri communi, latè sunt interpretanda. Tum etiam quia lex illa loquitur de priuilegio nundinarū, quod reducitur ad prioris generis priuilegia, de quibus *num. precedenti*. In illis autem habet locum præscriptio, & ita illud tempus ad eorum amissionem satis erit, quod sufficit ad præscriptionem alterius contra priuilegium. Et de huiusmodi priuilegijs intellige textum *in l. 42. tit. 18. part. 3.* Vt

Digitized by Google

go nstabit attente consideranti verba legis. Quare mea quidem sententia est, in illis priuilegijs, quæ præscriptione alterius contra priuilegiarium tolluntur, decennium non vsus sufficere. At vero alia, quæ absoluta sunt, contra quæ non præscribitur ab alijs, non amittit propter putum non vsum, cuiuscumque temporis sit, niti in alicuius priuilegij peculiari concessione tempus non vtendi detiatur. Is autem non vsus per decennium debet intelligrab vltimo vsu priuilegij computandus, fauet *lex. 1. de mundin.* Quamuis iuxta legem Partitarum intelligi posset de non vsu a tempore concessionis tantùm, fed prius illud communius est, atque magis receptum.

24 Illud denique addendum est, hæc quæ hactenus diximus de cessatione priuilegij per non vsum, habere locum non solùm in foro externo, sed etiam in foro conscientiæ. In his enim casibus, in quibus priuilegium cessat, quia contra illud præscribitur, non minùs iusta est lex præscripuonis, quàm in alijs rebus. Diximus autem suprà *lib. 5.* leges fundatas in præsumptione vt plurimum, obligare etiam in foro conscientiæ. Similiter, quando præscribitur in indulto eertum tempus, in quo si desinat esse vsus, amittitur priuilegium, non video cur non obligent etiam in conscientia, ficut vniuersè de alijs legibus dicendum est. Igitur, vt vno verbo concludam, nunquam per non vsum purum, si aliud non addatur priuilegium, neque dispensatio expirat, quia hactenus solùm quando coniungitur cum præscriptione, vel indultum est quasi conditionale, ostensum est finiri. Id quod etiam sentire videtur Gabriel Vasquez 1.2 *disp.177.n.54.& 56.*

25 Eodem ferè modo explicandum est, quomodo priuilegium amittatur per vsum contrarium. Quamuis enim recepta iuris interpretum sententia sit per contrarium vsum priuilegium amitti; ego tamen iuxta propositam distinctionem existimo ea priuilegia, quæ absoluta esse diximus, nunquam amitti per vsum contrarium priuilegio v. g. priuilegium non iejunandi, quamuis quis ieiunet, aut recitet, nunquam amittitur. In quo non rectè consulit Salas *disp.17 citat. sect. 13. num.64. §. Nihilominus*: sicut si cui ob habitualem ægritudinem concessa licentia sit ad non ieiunandum, non quia ieiunet, cessat ea licentia. Similiter, si alicui antecessori concedatur facultas vacandi à lectionis onere, nõ quia ipse adhuc lectoris munus obeat, eam facultatem amittit. Quare doctrina communis, quæ docet per vsum contrarium amitti priuilegium, ad ea quæ respectiua diximus, limitanda est, eaque locum habet in priuilegijs negatuis, quorum vsus esse contrarius potest.

26 Vt autem ea communis doctrina adhuc in his priuilegijs locum habeat, requiritur, vt fiat ex obligatione, & quasi se subdendo obligationi, quam priuilegium auferebat. Alias enim, si cum protestatione faciat, non est actus priuilegio contrarius, quæ est doctrina Bart. *in l. 1. C. de his qui sponte*, quem in hoc sequuntur alij iuris vtriusque interpretes tum *ibi*, tum *in c. cum accessissent, de constit.* Rursus necessarium est, vt qui eum actum contrarium exercet, potens sit illi priuilegio renunciare. Si enim in eius potestate non est, quamuis actum exerceat contrarium, non dicitur renunciasse. Siquidem non magis operatur tacitum quam expressum. Sicut ergo expressa eius renunciatio, nullius esset effectus, sic neque ea tacita renunciatio, quæ præsumitur ex vsu contrario. Sic accipe textum *in cap. contingit, de sent. excommun.* vbi quamuis clericus se violenti percussioni subijciat, adhuc non amittit priuilegium Canonis. Sic etiam accipe decisionem *in cap. si diligenti, de foro competenti*. Quamuis enim clericus se iudicum patiatur à sæculari, iudicium est omnino nullum, quia in eius potestate non est illi priuilegio fori renunciare, neque in toto, neque in parte. Sic etiam priuilegia concessa alicui corpori mystico, vt tale est, non amittuntur singulorum actibus contrarijs, sicut & neque priuilegia religioni in communi concessa, quamuis aliquod inter hæc priuilegia discrimen sit, quòd attingamus postea. Oportet ergo sit vsus contrarius eius qui renunciare priuilegio possit, alias nullius momenti est ad inducendam præsumptam renunciationem priuilegij.

27 Requiritur rursus, vt vsus contrarius priuilegio illud euertat, quod talis vsus contrarius sit, cum præscriptione legitima coniunctus. Vnde ea, quæ præscriptioni contraria sunt aut interrumpunt, repugnabunt etiam amissioni priuilegij, vel efficient, vt contrarius vsus non obsteet. Quam doctrinam cum alijs docet Gregor. Lopez *libr. 42. tit. 18. p.3.* sequitur Suarez *d lib.8.c.3 §.n.10.* & ex *d.* non obscure colligitur, & fumitur ex *c. si de terra de sepult. & c. accedentibus, de priuileg.* Cuius ea ratio est, quia quando cum vsu contrario intercedit præscriptio, reuera sit contra priuilegij facultatem, & tunc potest is in cuius grauamen redundabat priuilegium se tueri aduersus priuilegiarium præscriptione & consuetudine. Quamuis autem hæc vera sint, vt vsus contrarius euertat totam facultatem priuilegij tam presenti, quam futuro tempore, at quoad præsentem actum solus contrarius vsus sine præscriptione nocet, vt ex *dd.42.* colligitur, & ex doctrina communiter recepta, quam cum alijs docet Suarez *d.c.25.num.9.* verbi gratia, quis immunis à soluendis tributis, patitur absque protestatione exigi tributum, & solui, nocuit hic contrarius vsus in soluiis, non in soluendis.

28 Ex qua doctrina colligitur vnum actum contrarium non sufficere ad euertẽdum priuilegium simpliciter, cum in vno actu non possit interuenire præscriptio. Quod verum est, siue priuilegium concessum sit communitati, siue personæ priuatæ; per vnum quidem actum contrarium siue communitas, siue priuatæ personæ non amittitur priuilegium simpliciter. Amittitur autem per vnum actum contrarium secundum quid, & quoad illum solum actum. Exemplis declaratur hæc doctrina. Habet quis vniuersale priuilegium, ne subeat aliqua munera publica, si spontè ad aliqpod eligatur, non ideo amittit priuilegium, ne eligatur ad alia, imò neque vt non eligatur ad illud alia vice *d. voluntaria, C. de exensat. aut.* ibi, *voluntaria tutela munera priuilegio nihil derogant*. Id est, quoad alia munera suscipienda præter voluntariè suscepta, vt ibi exponit Glosia. Quando enim in actu contrario priuilegio potest cognari alia præsumptio, quàm renunciatio totius priuilegij, non est ea renunciatio præsumenda: est enim ea præsumptio odiosa & restringenda: & modica coniectura sufficit ad excludendam præsumptionem tacitæ renunciationis. In vno autem actu potest esse alia præsumptio, scilicet, id factum esse, vel in alterius gratiam, vel ad vitandam litem, aut simulia, & iuxta hæc accipe quod est *in l. final. D. de priuil. veter. auor. veteranos, si passi sunt se inordinem legi, muneribus fungi cogendos esse*. Quod intelligo de his, quibus se ea vice subiecerunt, & quoad ea quæ inde conte quuntur. Similiter si communitas aliqua habens priuilegium non soluendi decimas, aliqua vice de consensu totius conuentus soluat, non præsumitur renuntiasse, neque amittere priuilegium *cap. accedentibus, de priuil.* sed ad timendam litem id fecisse, & laudabiliter fecisse. Amittunt autem quoad solutum, quod est amittere secundum quid. Idem dico si quis immunis à solutione vectigalium se pactus fuerit scribi in libro eorum grauaminum, & non contradicat intra decem dies, nõ amittit priuilegium, sed quo ad illum actum, donec accedat legitima præscriptio. Atque hæc est doctrina Bart. *in dicta l. voluntaria, & in l. vltima, D. de constitut. Princ.* & Alexandri *cons.33.* quod refert, & valde commendat Gregor. Lopez *l.42.* citata, vbi & alia pro hac sententia videri possunt. Iuxta quam doctrinam corriges ea quæ docet Panormitan. *in dict. cap. cum accessissent, de const.* & Felinus *ibid.* non omnino sibi constantes, & qu Abbatem sequitur Salas *disp. 17. citat. sect. 13. nu. 65.*

29 Neque his obstat textus *in d. cap. cum accessissent, de constit.* In eo enim agitur de priuilegio quodam, quod non habebat tractum successiuum, sed vna tantum vice finiebatur, scilicet electione illius in Canonicum. Adde consensu capituli ordinarum statutum à Pontifice confirmatum, & ita etiam totius capituli ablatum. Quare ex eo capite probari non potest per vnum actum contrarium priuilegium tolli, vt cum Bartol. & alijs explicant Salas *disputat. citat. sect. 13. num. 65.* & Suarez *dict. lib. 8. cap. 35.* Quomodo autem priuilegium per abusum amittatur,

Digitized by Google

tur, explicat cum alijs Suarez *d.lib.8.cap.36.* illud certum, non expirare ipso facto pro futuro tempore, sed tantùm quando in abusu non seruatur forma priuilegij, euanescere quoad illum actum præsentem, & dignum se constituere, qui pro futuro tempore priuetur. Meretur enim priuilegium amittere, qui conceila sibi abutitur potestate, *c. vbi dist. 74. c. priuilegium 11. quæst. 3. c. licet, de regular. cap. vt priuilegia, de priuileg. cap. contingat, 2. de sent. ex communicat.* & fæpè alias. Meretur, inquit, non verò ipso facto priuatur. Videndus de his Salas *disput. 17. citat. sect. 13. num. 67.*

30 Denique aliquando cessare potest dispensatio aut priuilegium per egressum eius, cum quo dispensatum est, ex illo territorio. De quo latè Suarez *d.lib.8.cap.26.* & Salas *de legibus, disputat. 17. sect. 10.* Azor *tom. 1. instit. moral. lib.5.cap.23. quæst. 6.* Breuiter tamen dico considerari debere, an ea dispensatio data sit à Pontifice, an ab Episcopo; & an sit dispensatio in lege communi, vel in lege propria, & priuata eius territorij, cuius tamen contrarium seruatur in alia diœcesi. Si enim in lege communi dispensatio sit, siue ea data à Pontifice, siue ab Episcopo, in casibus in quibus potest. adhuc videndum an sit data ratione loci, vel ratione personæ. Si primum: non egreditur fines territorij: si secundum, maximè. Quod si dispensatio sit in lege particulari illius territorij, non habet locum extra territorium, vbi contraria lex obseruatur, quia finita est ea dispensatio terminis illius. Atque hæc de modis de quibus dispensatio finitur ex parte eius cui dispensatio conceditur.

CAPVT XIX.

De modis quibus dispensatio expirat ex parte concedentis.

SVMMARIVM.

1 *Distinguitur quid explicandum sit.*

1 LIbro quinto latè à nobis explicatum est, quomodo per mortem concedentis, aut reuocationem expiret iurisdictio delegata: sed nunc agendum in speciali est, quando data dispensatio expiret, vel per obitum concedentis, vel per eius reuocationem, vel etiam per secundum rescriptum de eadem re, quæ in singulari explicanda sunt.

§. I.

Quando expiret dispensatio morte concedentis.

SVMMARIVM.

2 *Indultum datum alicui, vt dispenset cum aliquo non determinata persona non expirat morte concedentis.*

3 *Quid si determinetur persona, & 4. 5.*

6 *Insinuatur modus defendendi communem doctrinam.*

7 *Facultatem vt eligat determinatum confessorem non expirare.*

8 *Quid de facultate data alicui ad audiendam confessionem determinatæ personæ, & 9.*

10 *Quid verba illa, vsque ad beneplacitum.*

2 IN quo in primis statuo. Indultum datum alicui, vt absolute dispenset cum alijs nulla etiam definita persona, non ea expirat morte concedentis. Sic docet Thomas Sanchez *lib. 8. disp. 28. num. 72.* cùm agit de licentia audiendi confessiones absolutè, Suarez *lib. 8. de legibus, cap. 3. num. 5. & 7.* Salas *de legibus, disp. 20. sect. 17.* & de licentia confessiones audiendi idem docuit Aegidius *disp. 8. dub. 10. nu. 72.* citatis alijs. Quæ conclusio dependet ex duobus principijs in iure Canonico receptis, & de quibus iam nonnulla suprà *lib.* Primum est hoc esse discrimen inter literas iustitiæ & gratiæ, quod illæ expirant morte concedentis re integra, & fiunt ut *ex cap. gratum, cap. relatum, & alijs de officio & potestate iudicis deleg.* & dixi suprà *lib. 5.* At verò literæ gratiæ, si contineant gratiam factam, non morte concedentis; secus si contineant gratiam faciendam. An hoc secundum de gratia faciendo sit omnino certum, dicam in sequentibus, nunc sumo primam partem, quæ apud omnes admittitur. Quod principium colligitur ex *cap. si cui nulla, de prabend. in 6.* vbi decidetur facultatem conceſſam conferendi beneficia minimè expirare morte concedentis, secus si sit licentia conferendi certis & expressis personis. Vbi glossa rationem reddit. Quia in primo casu est gratia facta, nullo alio indigens comparatione eius cui facta est, scilicet, collatoris beneficij: in secundo casu non est facta sed faciendа. De qua regula multa Thomas Sanchez *disp. cit. num. 64.* & Suarez *cap. 31 cit.* Ex qua doctrina facile nostra sententia probatur, quia eiusmodi dispensatio conceſſa ad dispensandum absolutè in primis non est facultas ad exequendum aliquid iustitiæ. Ergo ex hoc capite non expirabit morte concedentis. Præterea connet gratiam factam ipsi dispensaturo. Gratia enim facta dicitur, quando perfectè conceditur ei, in cuius fauorem datur, & independenter ab alio, cui facienda committatur: faciendа autem dicitur, cùm non conceditur absolutè ei, in cuius fauorem datur, sed dependenter ab alio, cui facienda committitur. Ergo hæc dispensatio, siue indultum dispensandi non expirat morte concedentis. Quia ea gratia est iam plene facta dispensaturo, qui illam ex tunc possidet plenè atque perfectè. Atque hæc doctrina in praxi recepta est, quam in alijs rationibus probat Sanchez *d. n. 72.* Atque eodem modo philosophandum est in prorogatione iurisdictionis in foro interno, & in licentia eligendi confessiorem absolutè data, cùm sit gratia iam facta, comparatione pœnitentis. Illud tamen addendum est circa hanc doctrinam, illam veram esse, siue indultum illud cõcedatur à Pontifice, siue ab inferioribus, nulla enim in hoc est ratio differentiæ. Quamuis enim iura sæpè loquantur de Pontifice, non tamen excludunt alios inferiores, sed loquuntur in casibus propositis & gratia exempli, de quo Aegidius *loco citat.* & Thomas Sanchez *disp. citat. nu. 73. prope finem.* Idem etiam dicendum siue materia sit odiosa, siue fauorabilis; nam in vtraque est gratia facta, vt idem etiam dicendum, quamuis res sit omninò integra, vt idem docet, *n. 5.* cum communi Doctorum.

3 Sed quid dicendum, si detur alicui indultum, vt dispenset cum aliqua persona determinatè, an tunc expirabit morte concedentis re integra? In quo Thomas Sanchez *d. lib. 8. disp. 28. nu. 73.* sentit expirare re integra morte concedentis. Cuius non aliud videtur esse fundamentum, nisi quod determinat ex *d. c. si cui nulla, de prabend. in 6.* vbi potestas collata alicui ad conferendum beneficium, non determinatis personis censetur non expirare gratia facta. Expirare autem potestatem conferendi beneficium determinatæ personæ, quando non in fauorem conferentis conceſſa potestas est, sed in fauorem recipientis, vbi glossa rationem reddit, quia prima est gratia facta; secunda verò est gratia facienda.

4 Cæterùm hæc sententia, quam video esse communem, difficilis valdè est, & in praxi habet nonnulla, quæ valdè dura videntur. In primis facultas conceſſa alicui ad dispensandum cum aliqua determinata persona, non est res iustitiæ, sed gratiæ, atque ideo magis regulanda est per regulas gratiæ, quam iustitiæ. Deinde gratia facta iuxta dicta non expirat morte concedentis: in hoc autem casu hæc est gratia facta comparatione eius, cui conceditur ea potestas. Nullus enim fingi potest casus, nulla conceſſio, quantumuis sit in fauorem alterius, & dispensandi, qui nõ sit etiam in fauorem dispensaturi, cùm ea persona sit magis intenta, & assumatur vt magis idonea & prudens ad eam dispensationem faciendam. Rursus sequeretur

licentiam concessam alicui, vt audiret confessiones determinatæ personæ expirare morte concedentis, quod videtur dictum. Tum quia etiam comparatione confessionis est gratia facta. Tum etiam qua licentia data pœnitenti ad eligendum talem confessionem non expirat, cùm etiam sæpe contingere possit, vt sit gratia etiam confessionis, & non solùm pœnitentis. Ergo etiam in prædicto casu, nulla enim commoda assignari potest diuersitatis ratio, nam in vtroque casu est etiam favor pœnitentis & confessionis.

5 Quare non sine sufficienti fundamento dici posset etiam facultatem concessam alicui, vt dispenset cum aliquo determinato, non expirare morte concedentis. Sequitur Emanuel Sà verb. *dispensatio*, nu. 6. est que in praxi secuta sententia. Nam correctio Romana, quæ abstulit ab eo anchoræ etiam omnia quæ in praxi non erant omnino tuta, hanc sententiam in eo auctore intactam reliquit. Fauet Salas *de legibus, disput.* 20. *sect.* 17. *con.* 6. probabilem putat Suarez *dict. cap.* 3 1. *num.* 14. & 15. Solum oportet explicare tenorem *in dict. cap. si cui nulla*. In cuius explicationem multa dici possent, valdè enim in hac doctrina explicanda torquemur Doctores. Ego tamen dicerem vniuersè loquendo omnem licentiam vel facultatem, vel rescriptum concessum vni in ordine ad effectum causandum ab alio, censeri gratiam statim factam ex vi priuilegij ante quem cumque eius vsum, si materia gratiæ, sit spiritualis; imò, & in quacumque materia, dummodo non sit iure prohibita vel excepta. Itaque habebit locum nostra doctrina in omnibus casibus, in quibus contrarium non statuatur ipso iure. Reperimus autem iure ipso aliter statutum in duplici casu. Primus est materia ambitiosa, qualis est beneficialis, vt *in dict. cap. si cui nulla*, & *cap. si super gratia, de officio, deleg. in* 6. Alter est in materia fori contentiosi, vt *in cap. gratum, & cap. relatum, & de offic. deleg.* ad quam etiam reducuntur leges, quæ statuunt mandatum expirare morte mandantis re integra. Quare decisio non est ad omnes casus extendenda.

6 At si quis communem doctrinam tenere velit, attentè considerare debet, an cùm datur facultas alicui in ordine ad aliam determinatam personam, sit potiùs in vtilitatem accipientis, aut conferentis. Stentim vultus verfetur accipientis, expirat. Quia non est gratia facta, sed facienda, & ad illum cui conceditur potestas conferendi tantùm pertinet, tanquam mandatum quod expirat morte mandantis. Quod limita nisi ea gratia quamuis facienda sit accessoria gratiæ iam factæ, quæ est decisio Pontificis *in cit. super gratia de officio, & potest. deleg. in* 6. vbi expressè Pontifex ideo non vult perire potestatem datam executoribus super gratia iam facta, licet ea potestas adhuc non habuisset effectum, & potiùs respiceret commodum alterius quam executorum, quia erat accessoria gratia factæ. Vnde sicut hæc non perit morte concedentis, neque æquum est perire eam potestatem executoribus datam, cùm facta reddatur inutilis.

7 Iuxta quam etiam communem doctrinam dicendum est facultatem concessam alicui vt eligat sue determinatæ sue indeterminatæ confessorem, non expirare morte concedentis, qua cùm non sit ob fauorem confessionis, sed pœnitentis, iam est gratia facta, & beneficium legitimè, & plenè possessum à pœnitente, cui præcipuè ea concessione fauetur. Idem dico de facultate eligendi aliquem, qui dispenset super aliquo voto vel impedimento, vt cùm committur viro docto, & discreto in Theologia, vel iure canonico, quamuis decedat Pontifex nondum electo eo, qui dispensaturus est, non expirant, quia fuit gratia illa facta comparatione eligentis, sicut, & de facultate concessa alicui ad comedendum carnes, vel recitandi, vel dicendi Missam in priuato oratorio, vel etiam dimissionis ad ordines suscipiendos. Quia hæc omnia statim atque accepta sunt ab eo cui conceditur, iam sunt gratiæ factæ illis, qui acceperunt, & non sint in gratiam, & fauorem eligendi ad id munus implendum, sed in gratiam, vel fauorem eius, cui conceditur ea facultas.

8 Solùm superest an iuxta hanc doctrinam dicendum etiam sit potestatem datam alicui confessori ad audiendam confessionem determinatæ personæ expirare re integra morte concedentis. Affirmat expirare Thomas Sanchez *loc. citat.* Salas limitat communem doctrinam in hoc casu, & excipit à generali regula, nempe quo fundamento, Suarez *cap. 31. citato*, negat habere locum in hoc casu, quia illud iudicium magis est gratiæ, quam iustitiæ. At non sufficiens videtur assignari ratio, cùm in aliis indultis, quæ dantur determinatæ personæ, & in ordine ad determinatam personam, etiam reperiatur tanquam gratiæ potiùs, quam iustitiæ: & nihilominus expirare censeantur morte concedentis. Quare ego dixerim, si nihil speciale in concessione exprimatur, non censetur expirare morte concedentis, idque ipso iure ante Pontificis *in dict. cap. si cui nulla*, & attente animaduerto. Consuluit enim dixit Pontifex. *Si non ob suam, sed eius cui præsideri mandatur gratiam & fauorem*. Vt expiret ea gratia concessa alicui in ordine ad determinatam personam, deberet esse ob solam gratiam tertij, his enim æquinalet illa vox, *non ob suam*. Quare si simul sit in gratiam & fauorem vtriusque non expirabit. Quia cum ex ea parte sit gratia facta & gratia facta non expiret, neque possit claudicare ex aliqua parte, necessario per consequentiam sit, vt ex omni parte maneat. Verùm autem in ea concessione gratiam & fauorem vtriusque tam confessoris, quam pœnitentis communiter loquendo, planum videtur esse.

9 Sed contingere etiam potest, vt ex aliqua capite etiam non expiret eiusmodi indultum, vel dispensatio morte concedentis, scilicet, attenta forma concessionis, de quo latè Suarez *d. lib.* 8. *c.* 32. Thom Sanch. *disp.* 28. *à num.* 49. *vsque ad* 62. Salas *loco supra citat.* In primis si dicat concedo tibi pro tempore vnius anni vel diuturn, valet enim eo definito donec finiatur annus, vt liquet etiam in priuilegijs Bullæ, de quo exemplo agit Thomas Sanchez *num.* 78. Deinde si in indulto dicatur, *quandiu voxero, quandiu voluero, vsque ad meum beneplacitum*, his verbis limitatur indultum ad vitam tantùm concedentis, & ideo expirare eius morte. Nec enim post mortem habere potuit voluntatem, vel beneplacitum, & similiter ex *cap. si gratiæ, de rescriptis in* 6. In quo conuenunt etiam ibi interpretes. At si dicatur *ad beneplacitum Sedis vel Apostolicæ, vel Episcopalis* cùm sedes etiam eo mortuo duret, non expirat indultum morte concedentis, vt docent Doctores *ibidem*. Idem est si in concessione dicatur *donec reuocauero*, si obeat antequam reuocet, non finitur in dictum eius morte, vt explicabo statim.

10 Ex qua doctrina colliges, cùm in concessione dicitur, *vsque ad meum beneplacitum*, illa verba aliquid amplius operantur, quàm si absolutè diceretur, *concedetibi licentiam*. Quia absoluta concessio solùm requirit, vt cùm sit, interueniat consensus, de perseuerantia autem eius consensus nihil statuit, neque postulat, & ideo talis concessio nunquam finitur ob solam negationem voluntatis, sed debet finiri per contrarium actum, & retractationem prioris. Sicuti & cùm dicitur quandiu non reuocauero, postulat enim reuocationem vi finitur ea licentia, & ideo si ante mortem non reuocet licentiam, non expirat, quia iam post mortem reuocare non potest. At cùm dicitur, Ad meum beneplacitum, tunc vltra consensum in fieri ipsius priuilegij, requiritur perseuerantia eiusdem voluntatis. Et inde fit, vt amitti possit eiusmodi concessio non solùm per contrariam voluntatem, sed etiam per defectum prætiuam voluntatis concedentis, si illicet per defectum durationis illius beneplaciti, quæ contingit per mortem concedentis.

§. II.

Quomodo finiatur dispensatio per reuocationem concedentis.

SVMMARIVM.

11 *Cessare dispensationem per reuocationem concedentis.*

12 *Nam*

12 *Nam habet locum communi doctrina in priuilegio concesso non subdito.*

13 *Neque in priuilegijs onerosis & per modum contractus.*

14 *Qualis esse debeat intimatio reuocationis.*

15 *Tam a supremo, quam ab inferiori Principe posse fieri eam reuocationem.*

16 *Quibus modis fieri reuocatio debeat expressa explicatur.*

17 *Tacita reuocatio explicatur, & 18.19.20.21.*

22 *Explicatur e. Rodulphus de rescriptis.*

23 *Obijcitur, & diluitur.*

24 *Obijcitur secundo.*

25 *Obijcitur tertio.*

26 *Limitatio doctrinæ,*

27 *Per sententiam non reuocari priuilegium, nisi expri-matur.*

11 CErtum est & communi DD. omnium sensu receptum finiri etiam posse dispensationem tam in primo, quam in secundo statu, si is qui concessit, reuoceat. Et sumitur ex generali doctrina in materia de priuilegijs, quæ docet reuocari posse beneficium gratuitum à concedente, sicque finiri. Quam doctrinam de priuilegijs docet late Suarez *lib.* 8. *c.a.* 37. *n.* 4. citatis multis, & Thomas Sanchez *lib.* 8. *de matrimonio disp.* 33. *ex n.* 2. Salas *disp.* 47. *citat. sect.* 14. & *disp.* 20. *sect.* 19. & alij frequenter. Quare cum eiusmodi dispensatio sit quoddam beneficium gratuitum, poterit reuocari à concedente. Et idem dicendum est de quauis licentia ad aliquid faciendum, vel eligendi confessorem, & similibus.

12 Sed circa hanc communem doctrinam aduerte primò illam in primis non intelligi de priuilegio concesso no subdito. Illud enim communis Doctorum sententia docet irreuocabile esse. Quia cùm iam transfuderit ius in aliam, qui non est subditus, non potest amplius reuocare. Sic communiter Doctores *in c. nouit, de iudicijs*, & multis citatis Suarez *d. lib.* 8. *cap.* 37. *n.* 2. Itaque tam ab ipso concedente, quam à successoribus seruari debent, cùm id exigat ratio pacti & conuentionis iustæ.

13 Deinde ea doctrina limitatur, vt non habeat locum in priuilegijs onerosis, & per modum contractus etiam subdito concessis ex eadem ratione. Vnde per reuocationem eum clausula generali non censeri reuocatum priuilegium concessum in forma contractus, quale est illa privilegium Bullæ. Cuius ratio est, quam aduertit Thomas Sanchez *lib* 8. *disput.* 33. *num.* 10. Quia per eam clausulam generalem non reuocantur priuilegia concessa per modũ contractus, vt docent communi sensu Doctores, quos refert, & sequitur Thomas Sanchez *disp.* 7. *n.* 8. Suarez *d. lib.* 8. *c.* 38. *n.* 3. Priuilegium autem Bullæ concessum est per modum contractus remunerati, cùm dicatur ibi, *Propter dilectas de limosina*, &c. Quam etiam doctrinam præter citatos docet Salas *disput.* 17. *citat. sect.* 8. Qui refert etiam pro eadem Henriquez, & Emanuelem Rodriquez. Eandem vniuersè de omni priuilegio dato subdito per modum cõtractus docet Suarez *d. cap.* 37. *n.* 5. ex ea ratione. Quia postulat naturalis ratio, vt seruentur pacta iusta à Principe inita cum subditis. Quare similia priuilegia reuocari valide non possunt, nisi duo concurrant. Primum est, vt in illa reuocatione ponatur clausula; *Non obstantibus indulti & priuilegijs concessis etiam per modum contractus*. Secundũ est, vt iubeamus restitui id sub cuius onere indultum concessum est, vt docet idem Thomas Sanchez *disput.* 33. *cit. nu.* 20. Quæ validè obseruanda sunt ad ea, quæ nonnulli dicunt de reuocatione Bullæ comparationer religiosorum. His accedunt quæ docet Suarez *d. lib.* 8. *cap.* 37. *num.* 6. vbi probat priuilegium remuneratiuum esse irreuocabile etiam datum subdito, quia hoc valdè accedit ad priuilegium ex contractu. Ob hoc tamen negari non debet reuocari aliquando à Principe posse iusta ex causa, & bono publico necessaria, sine vlla tamen compensatione debita saltem ex iustitia, vt notat Suarez *ibidem*. Habet ergo locum hæc communis doctrina in priuilegio tam gratuis concesso, quo transferatur ius aliquod in subditum, vt priuilegium percipiendi decimas, quàm quo conceditur facultas aliquid faciendi contra legem. Sed cũ discrimine. Nam primum non nisi ex iusta causa reuocari potest, cùm æquum sit ratas manere Principum iustas donationes, licet si reuocetur, non sit necessaria aliqua compensatio, vt rectè Suarez *ibid. nu.* 9. At secundum etiã sine causa reuocari potest valide, licet quandoque contingere potest, vt non fiat honestè.

14 Secundò addendum est, quamuis nonnulli DD. fateantur, & cum illis Suarez *d. lib.* 8. *cap.* 40. *num.* 7. vt concessio reuocata censeatur sufficere, quòd quomodo libet innotescat ei, cui concessa est; attamen mihi videtur probabilius necessarium esse, vt ea reuocatio intimetur per nuntium ad id destinatum, vel simili modo. Quam sententiã de sumo ex ea doctrina, quæ asserit reuocationem iurisdictionis siue ordinariæ, siue delegatæ, vt formatur esse cẽsum suum, deberi intimari per nuntium ad id destinatum. Quã doctrinam probat & sequitur Thomas Sanchez *lib.* 3. *de matrimonio, disp.* 30. *num.* 11. & 13. & *disp.* 36. *num.* 9. & nos docuimus supra *lib.* 5. Quam etiam docet Emanuel Sà v. *g. nu.* 1. vnde illi, qui gaudet priuilegio Bullæ, debet intimari reuocatio, vt illo priuatus censeatur, aliàs valebit, quidquid virtute illius gestum erit,

15 Tertiò addendum & obseruandum est circa eandẽ communem doctrinam indubitatum esse eam reuocationem posse fieri à concedente, non solùm, quando supremus Princeps est, quòd certum est, sed etiam si inferior sit. Quare vnusquisque ex eis priuilegium omnino gratuitum à se concessum reuocare potest, licet nonnulli distinguant inter supremum & inferiorem Principem, sed sine fundamento, vt rectè monet Suarez *cap. cuiato, n.* 2. & *sequent.* Verùm in reuocatione, quæ per inferiorem fieri potest, adhuc adhiberi debet distinctio. Si enim inferiori dispensationem suæ priuilegium concessum contra ius priuilegium, & speciale Diœcesis reuocet, valida erit ea reuocatio etiam sine causa. At si dispenset, vel concedat priuilegium contra legem superioris in illis casibus, in quibus licere diximus supra in principio huius libri, nonnulli censent posse ab illo reuocari sine causa, & reuocationem valere; quia ea concessio, quamuis sit contra superioris legẽ, pendere videtur à voluntate concedentis, & ibi videtur inclusa conditio, *si voluero*, vel *quamdiu voluero*, id quæ probabile putat Suarez *dict. lib.* 8. *c.* 40. *n.* 37. *nu.* 15. & in hunc sensum explicat Doctores qui sent unt non posse reuocari sine causa, vt intelligantur nõ de valore dispensationis, sed de honestate, quia non fieret licitè, & honestè. Limitat autem idem auctor *ibidem num.* 16. nisi forte in ipsa concessione fuerit limitatum tempus. In eo enim casu valde probabile iudicat non posse sine causa reuocari, argumento texius *in cap. vnico, de commod.* Cùm non deceat beneficio nos decipi, sed iuuari. At aliis probabilius est priuilegium, siue dispensationem ab inferiori concessam in lege superioris reuocari ab inferiori non posse valide sine causa, vt: sit eadem ratio, & concessionis, & reuocationis. Cùm enim ea fiant ex tacita voluntate superioris, non est vnde colligamus esse voluntatem illius, vt non concedatur valide sine causa, reuocetur autem sine illa. Cuius sententiæ fauent Doctores quos habet Suarez *ibidem num.* 14. Quare subditum ab inferiori absolutum ex causa lege superioris, non potest alligare inferior eadem lege, cùm non possit eam legem ferre. Dispensationem denique vel priuilegium concessum ab inferiore potest etiam sine causa valide Pontifex reuocare. Alios verò superiores non posse sine causa validè probabile valdè iudicat Suarez *ibidem nu. fin ali.* Quia non est in eorum potestate inferiorem sine causa sua ordinaria iurisdictione priuare.

16 Sed explicare oportet quonodo fieri debeat reuocatio vel dispensationis vel priuilegij. Et in primis quando fit apertis verbis, & expressis, & in specie, nulla dubitatio est. Similiter reuocari potest directè quidè non tamen in specie, sed in genere, vt *non obstantibus priuilegijs quibuscumque*. Quæ reuocatio sufficiens est, nisi in tribus casibus. Primus, quando priuilegium est per modum contractus, in qua specie, vt dicebam supra isto capite, necessarium

est

est exprimere in reuocatione priuilegia,etiamsi per modũ contractus fuerint contractus fuerint cõcessa,vt docet Thomas Sanchez *disput.at.33.* & Suarez cum aliis dicto *lib. 8. cap.33.num. 3.* Secundus est, quando priuilegia habent clausulam, vt derogari non possint sine speciali specifica eorum mentione, vt docent Doctores *in cap. nonnulli, de rescriptis in 6.* & quia non est cogendus Pontifex,vt ea de verbo ad verbum referat, satis erit si dicat *non obstantibus priuilegijs,sub quacunque forma concessis,sed,vt in Clemẽt. 1.de sepult.in fine.* vel *non obstante tali vel tali clausula,* aut alio simili modo iuxta *Clement. 2. de sepult.* Tertius est quando priuilegium quod derogatur est insertum in corpore iuris: tunc enim, quia iuris communis rationem habet, non satis est derogare priuilegia,nisi derogetur etiam iuis communi, vt notat glossa *in Authent.quia,C.vbi de crimin.verb.omnis priuilegio,* communiter approbata per Doctores iuris interpretes & Theologos.

17 Solet etiam iurius reuocari priuilegium tacitè, id est, cùm Princeps facit aliquè actum, qui cum priuilegio stare non potest. Tunc autem censetur esse tacita reuocatio priuilegij, cùm præsumitur adesse voluntas Principis ad reuocandum. Adesse autem eam voluntatem iure præsumimus, quando adest etiam scientia priuilegij. Nam si ignoret, reuocauit non præsumitur. Atque hanc conditionem requirit colliges ex *c.1.de consuetud.in 6.* & ex *l. idem Papianus,§. sunt. & alij, de exceptationibus tutorum* . Vbi facultas alicui tutori data ad mutandum domicilium, tunc censetur esse facultas diminendi munus,& solicitudinem tutoris, cùm data est ex rescripto Imperatoris, setentis illi tutorem esse. Est que communis doctrina ab omnibus recepta *in cap.nonnulli,de rescriptis* . Sed in hac tacita reuocatione aduertendum diligenter, quanta repugnantia sit inter actum Principis,& priuilegium . Si enim tantùm opponatur parti priuilegij,non reuocabitur totum,sed secundùm partem,aut pro illa vice , vt si iubeat semel exigi tributum ab eo,qui priuilegium habet non soluendi,non censetur reuocasse priuilegium in totum,sed ea tantùm vice . Quia cùm reuocatio sit odiosa , non est extendenda vltra præcisam necessitatem ; & si repugnantia non est maior, non potest etiam virtualis, & præsumpta voluntas esse maior.

18 Potissima autem difficultas est in explicando, quando ea tacita voluntas,& fictitia Principis præsumenda sit, cùm verba non habent clausulam reuocationem , sed solũ est noua dispositio repugnans priuilegio . Cuius rei explicandæ gratia fuppono derogari posse priuilegium,vel per legem aliquam vniuersalem repugnantem priuilegio , vel per priuilegium aliud aijs concessum , vel per sententiam datam contra priuilegium .

19 Dico ergo primò. Per legem vniuersalem,si in ea non est clausula derogatoria , non reuocantur tacitè priuilegia,quæ in corpore iuris non continentur *cap.1.de consuet.* Quia Princeps non præsumitur scire omnia particularia iura: priuilegium autem non contentum in corpore iuris peculiare ius est. Cùm autem contineatur in corpore iuris iam ius commune est. Ad derogandum autem iure cõmuni non est necessaria specialis , neque generica illius mentio, sed tantum prominatio legis repugnantis , dicit solet in materia de legibus,& explicat Suarez *lib.6.cap.27.* Sed nonnulli doctrinam hanc de reuocatione iuris communis limitant, vt non habeat locum contra Concilium generale . Tunc enim dicunt esse necessariam specialem clausulam derogatoriam illius. Probant ex textu *in c.nonnullis,de rescriptis,ibi,expressam mentionem,& in c.ex parte, de capel. Monach.ibi,de qua nulla mentio est.* Quæ limitatio communiter approbatur à Doctoribus , illam probat Padilla *in l.vnine,§.C.de aiu.rescriptis,* & Thomas Sàch. *lib.cit.* Cæterum ego de hac limitatione semper dubitaui,& oppositam iudicaui in puncto iuris esse verissimam, neque eiusmodi specialem derogationem Concilij generalis,vt illi derogatum censeatur.Sic que declarauit Pius V.in quadam extrauagant,& praxis Ecclesiæ idem testatur ad derogationem Concilij generalis sufficere etiam generalem derogationem , & sequitur etiam glosia *in dict. c.ex parte,* ibi approbata per Innocentium, Abbatem, & alios, & ipse Abbas *in c.1.de restit.num.14.& in dict.cap.nonnulli,num.10.*

20 Neque obstat text.*in d.cap. nonnulli* . Respondetur enim textum illum procedere in particulari decisione illius. Regula ergo iuris est in contrarium,quod scilicet sufficiat derogatio generalis. Neque obstat etiam text.*in d.c. ex parte,ibi,de quo nulla mentio est* . Debet enim intelligi quod nulla mentio aut derogatoria erat,neque specialis , neque generalis,cùm proculdubio sufficeret generalis .

21 Deinde dico: per aliud priuilegium posterius, siue, vtrumque sit generalem,siue vtrumque speciale , sine primum speciale,& secundum generale non derogatur priori per posterius, nisi sit in eo clausula derogatoria iuxta formam requisitam in alio priuilegio. Quam doctrinam cum aliis docent Suarez *dict.lib.8.cap.39.num. 6.* & Salas *de legib.disp.17.sect.14.* Ratio est . Quia Pontifex censetur secundum concessisse ex ignorantia primi *c. 1.de constit. in 6.* atque adeo non potest præsumi ex ea concessione voluntas reuocandi. Fauet textus *in c.cum ordinem,de rescript.* vbi speciale priuilegium Cisterciensibus datum non derogatur per secundum generale sine mentione illius. At si prius priuilegij generale fit,& posterius speciale,dero gatur priori,etiam nulla facta mentione priuilegij generalis *c.1.de rescriptis, cap. Pastoralis,§. quoniam, eodem, & cap.fluuiusilis.de officio legati.cap.dudum,vers.nos vetitur de prabendis in 6.& in regula generis,lib.6. & in l. doli clausula, D.de verborum obligationibus,* vbi etiam alia iura allegat ad probandum quod etiam quando species præcedit, derogat generi subsecuto , quod tra in genere non posset includi species,quæ ante præcessit. Et facit eatiam doctrina Bartoli *in l.1. D. de rebus dub.* Quam etiam doctrinam elegantèr profequitur Suarez *dict.lib.8.cap.39.num.7.* Salas *disp.17.sect.14.* Ratio est , qua Princeps concedendo generalem fauotem non censetur abstulisse sibi potestatem faciendi speciem gratiam illa generali non obstante, & in prædictis iurnbus ita explicant concessiones suas , vt velint sibi potestatem ad eam gratiam faciẽdam reseruare sine dependentia ab expressione , seu commemoratione prioris priuilegij. Quæ omnia considerat Bonifacius VIII. *in cap.dudum.de prebend.in 6.*

21 Ex quo principio colligi potest declaratio ad textum *in cap.Rodulphus.de rescriptis,* cuius ea decisio est , quod clausula rescripti contra quosdam de Diœcesi Salmantina non comprehendit ciues Salmantinos. Contra quam decisionem pugnare videtur textus *in c.de officio ordinarij,& in c.cum Episcopus, eodem lib.6.* vbi habetur appellatione Diœcesis comprehendi ciuitatem. Nec vero satisfacit cõmunis solutio,quæ ait,quod rescriptum ad lites cum sit exorbitans,& consequenter mandatum de prouidẽdo, quia est ambitiosum,& odiosum contra verborum proprietatẽ ex defectu intentionis facta mentione hominum Diœcesis,vel beneficiorum Diœcesis,non comprehendit homines aut beneficia ciuitatis,vt docet *glossa quamuis in c. cæpimus,de ætate,& qualitate,*communiter approbata per Doctores ibi.Ea namque communis solutio communi videtur ex textu *in cap.quamuis,in principio, de prabendis in 6.* Vbi facta mentione beneficiorum Diœcesis in mandato de prouidendo ambitioso,& odioso,solùm excipiuntur,& nõ includuntur beneficia Ecclesiæ Cathedralis. Ergo excepta Cathedrali bene includuntur beneficia ciuitatis. Respondetur ergo, quod *in dicto cap.Rodulphus,* ex peculiari iuris ratione non potuerunt comprehendi homines ciuitatis per illam clausulam contra quosdam Diœcesis Salmantinæ , quia præcesserat in eodem rescripto mentio ciuitatis eiusdem,videlicet ita impetrando contra Episcopum Saginensem,& contra quosdam alios eiusdem Diœcesis Saginensis.Vnde quia præcessit mentio specialis ciuitatis in clausula generali subsecuta facta mentione Diœcesis,non potuerunt iterum comprehendi homines ciuitatis .

23 Sed huic doctrinæ videtur obstare primò textus difficilis *in c.ex parte,de officio delegati,* Vbi secundum rescriptum speciale ad Archidiaconum alicuius non derogat priori generali ad quemcunque Archidiaconum in eadem Ecclesia primò vacaturum. Sed respondeo ad eum textum cum glosia *in c.1.de rescriptis* in casu illius textus etiam

etiam primum scriptum fuisse speciale in effectu, quia verificandum erat in primo Archidiaconatu vacante; vt *in c. 2. de renuntiat. lib. 6. & cap. mandato, & c. si clericus, de prabend. lib. 6.* & ideo secùdum rescriptum non potuit verificari in præiudicium primi. Atque hæc est communis huius textus intelligenda, quam etiam amplectitur Beroius *in dicto cap. 1. de rescriptis.* Sed aduerto vlterius, quod etiamsi in casu illius textus secundum rescriptum non concurreret cum primo ad eundem Archidiaconatum, auunculi videlicet, quia primò vacauerat alius Archidiaconatus, quem primus impetrans debuit omnino occupare, vt probant iura allegata; nihilominus secundus impetrans non potuit obtinere Archidiaconatum auunculi post vacantem, ne irrogetur præiudicium Ecclesiæ, quam Papa non intendit grauare duobus mandatis dissimiliter prouidendo, *cap. literis, rescript. lib. 6.* & faciunt verba eiusdem text. *in 1. & x parte in vers. quoniam igitur*, ibi, *Nullatenus scripsissemus.*

24 Secundò obstare videtur textus *in cap. ex sua, de filijs presbyt.* vbi secundum rescriptum speciale non derogat priori generali. Respondet glossa *in d. cap. 1. de rescriptis*, communiter approbata, & per Abbatem *ibid. n. 14.* quod in specie illius textus tempore, quo filius impetrauit secùdum rescriptum speciale, iam fuerat dispensatum virtute prioris generalis cum illo filio clerici. Faciuntque verba eiusdem textus ibi. *Dispensationem tuam posteriorem literarum intuitu nolumus irritari.* Sed hæc solutio defendi non potest. Primò quoniam secùdum rescriptum, de quo ibi, non fuit impetratum contra illum, cum quo Episcopus dispensauit, sed in genere contra quemcumque immediatè obtinentem Ecclesiam, quam pater obtinuerat, vt constat ex ipso textu. Vnde colligitur quod per huiusmodi rescriptum non fuit dispensandi potestas reuocata cum quocumque. Maxime quia prima gratia generalis censetur facta ipsi Episcopo, qui debebat dispensare pouis, quam illis, cum quibus erat dispensandum, iuxta textum *in cap. si cui nulla, de prabend. in 6.* Vnde fit textum *in d. cap. ex sua*, etiam intelligi de dispensatione facta post secundum rescriptum, & virtute posteriorum literarum. Dico ergo vtrumque rescriptum, de quo in dicto capite mentio fit, fuisse generale. Addo etiam non fuisse circa eandem omnino re, cùm in secundo id impetrauitum fuerit, vt Ecclesiæ assignarentur filijs clericorum, etiam si non possent ostendere se per Episcopos institutos. Quod tamen quoad hanc partè infringit Pontifex *in d. cap. ex sua*, non verò dispensationem vtriusque rescripti virtute factam.

25 Tertiò obstare videtur, quia princeps præsumitur ignorare prius priuilegium generale, cùm non sit de corpore iuris. Ergo posterius non continet virtualem voluntatem derogandi priori priuilegio. Respondetur tamen illam ignorantiam esse concomitantem, quia nō minus cōcederetur specialis gratia, etiamsi generalis veniret in memoriam *d. c. dudum*, de *prabendis in 6.* & præterea princeps potuit illam scientiam, siue memoriam sibi esse necessariam, vt specialem facere posset, vt ibidem dicit Pontifex.

26 Limitanda tamen hæc doctrina est, vt non habeat locum, quando per prius priuilegium est alteri quæsitum ius ad rem, argumento textus *in cap. fin. de concess. prabenda, lib. 6.* neque enim simile est Principem velle inferre præiudicium tertio in re tam sua sine maiori cognitione causæ, vt docet Panormitan *in cap. venient, de rescriptis, num.* 12. Quod valdè consonat æquitati.

27 Denique addendum est per sententiam non reuocari priuilegium, nisi quādoquis in pœnam delicti eo priuatur, quæ expressa reuocatio est, sed reprobatur. Quia eo non obstante sententia fertur contra priuilegiatum, vel quia nullum est priuilegium, vel abolitum vel ob aliam defectum. Atque hic est sensus textus *in cap. fuborta, de re iudic.* ibi. *intelligitur reprobasse.* Sed de hoc vide Suarez *d. lib. 8. cap. 39. num. 4.* Salas *disp. 17. sect. 1. 5.*

CAPVT XX.

An expiret dispensatio ex cessatione causæ, veleius vsu.

SVMMARIVM.

1 *Quo tempore requiratur veritas causæ.*
2 *Etiam quando ordinarius committitur dispensatio, &c.*
3 *Quid si cesset causa, postquam iam ordinarius dispensauit.*
5 *Obijcitur, & diluitur.*
6 *Obijcitur secundò.*
7 *Obijcitur tertiò.*
8 *Obijcitur quartò.*

1 REpetendum est in memoriā id quod supra diximus de diuersis dispensationis statibus, vel etiam priuilegij. Primus est, quando nondum literæ expeditæ sunt. Et supponō vt certum necessarium esse, si dispensatio vel priuilegium dantur ex causa, vt in eo statu causæ verè sint, alias priuilegium non subsistit, etiam si postea veritatem habeant, cùm executioni mādandum est. Itaque eo maximè tempore quo impetratur dispensatio exigitur veritas causæ, cùm dicat Pontifex, *si præceps veritate nitantur.* Quod autem ante concessionis tempus, cùm offerebatur libellus, causa non subsisteret; parum obest, si tamen in ipsa concessione subsistunt. De quo vide Riccii *in praxi, decis. 261. num. 2.*

2 Secundus status est, quando Pontifex dispensationē concedit, & ordinario committit, vt dispenset. In quo etiā statu ita necessarium est causæ veritatem perseuerare, vt ea deficiente nulla sit dispensatio, quamuis tempore oblationis libelli, & precum causa subsisteret. Sumitur ex *cap. qua a circa, de consanguinitate & affinitate*, ibi, *Cum tamē ante dispensationem oblatam vitam fuisset mutata carnis ingressa vnica filia, quam habebat.* Requiritur ergo perseuerantia causæ tempore concessionis. Petebatur autem dispensatio in eo capite ex causa prolis, ex *c. si eo tempore, de rescriptis in sexto.* A tas legitima requiritur, cum rescriptum datur, neque satis est si adsit tempore collationis. Hinc diligenter hi, quibus dispensatio committitur, attendant in verificatione causarum, an causa infamiæ, quæ fortè allegari solet post concessionem Pontificis, orta fuerit ex familiari conuersatione, non antea, ex eo enim potest censeri dispensatio subreptitia.

3 Tertius tamen status est, quando commissa à Pontifice dispensatio est Ordinario, nondum tamen dispensauit. Et etiam in hoc statu causa perseuerare debet, alias ruit dispensatio. Vnde si qua fœmina dispensationem impetret, vt cum consanguineo nubat ex defectu doris, licet ea causa vera extiterit tempore concessionis, si tamen cessauit antequam Ordinarius dispenset, existimo tunc dispensationem illam cessasse, cùm non ponit coram Ordinario verificari causæ, ex quibus ei dispensatio commissa est.

4 Quartus denique status est, postquam iam ordinarius dispensauit, nondum tamen ea dispensatio mandata est executioni. In quo statu difficilius est explicare, an tunc cessante causa cesset dispensatio, & priuilegium. Non autem loquimur de cessatione causæ impulliuæ, fed finalis, & eius quæ præbuit sufficientem causam dispensationi. Et quidem in eo casu, & statu cessante causa cessat etiam dispensationem docut citatis alijs Thomas Sanchez *lib. 8. disp. 30. num. 14.* cuius fundamenta, quibus in eam sententiam inductus est, referam paulo post. Mihi tamen videtur verius non cessare dispensationem quacumque causa cessante, neque vinculum semel tam ablatum redire. Quā sententiam docuit glossa *in regula Argumentum, de regulis iuris in 6.* & alij plures quos refert Sanchez *disput citat. num. 13.* & refert etiam, & sequitur Suarez *lib. 6. de legib. cap.*

Digitized by Google

cap.10.num 14 *15.& seq.& lib.8.cap.30 per totum*,& videtur docere Riccius *loco citat.* Quæ sententia in primis probatur ex absurdis, quæ ex opposita sequ necesse est. Si enim ea vera esset, necessario dicendum, si cum aliquo ex causa ord nes suscipiendi dispensetur in irregularitate, & iam dispensatione obtenta nolit ad ordines promoueri, irregularitatem effici. Item si ob coniugum sit dispensatu cú aliquo in voto castitatis, & postea noluit nubere, iterú tenetur voto. Et si alicui monasterio indultum est priuilegium non soluendi decimas ob monasterij paupertatem, si postea ad pinguiorem fortunam deueniat, non posse eo priuilegio gaudere. Item si cum aliquo Neophyto dispensatum esset ad dignitatem vel officium ob morum honestatem tanquam ex causa motiua, sequeretur si mores, mutaret, rursus inhabilem effici; & his similia multa contingere possunt. Ratio autem pro nostra sententia est manifesta. Quia gratia dispensationis iam consummata est in relaxatione legis, siue impedimenti. Ergo si tam est sublatum impedimentum, illa non potest reddi inualida, cum semel iam facta licita, & iusta, & habuerit effectum. Quæ etiam ratio proportione quadam accommodari priuilegio potest. Quare cum communis Doctorum sententia docet priuilegium cessare ex cessatione causæ, vt vera sit, intelligi debet, non de cessatione causæ negatiuè, sed contrarie, ita vt cessatio causæ reddat illicitum vsum priuilegij, siue contra ius diuinum, & naturale, siue contra ius positiuum Ecclesiasticum, vel humanum, vt recte, & late probat Suarez *d.cap.30.ex num.7.* & sic accipe iura, quæ indicant cessante causa cessare priuilegium, *cap. generaliter 16. quæst.*

1. *C. cap tua,de clericis non residentibus,*& alia.

5 Sed huic sententiæ videtur obstare primò textus *in l. ex facto,in principio, D.de iuligari*, vbi decidit tur priuilegiú patri concessum substituendi filio furioso, cessare filio iam mentis effectio,& cuanefcere substitutionem antea factam. Sed hic textus potius fauet nostræ sententiæ, quia filio reddito sanę mentis iam erat iniquum priuilegium, & contra bonos mores,& in præiudicium tertij. Vnde *ibid.* dictum est: *Quæ iniquum incipit esse priuilegium Principis, si adhuc ual valere dicamus.* Aufert enim testamenti factionem honum sanę mentis. Reddebatur ergo iniquus vsus eius priuilegij ex cessatione causæ.

6 Secundò obstare videtur. Quia lex in communi desinit obligare cessante legis causa negatiuè,& in vniuersali,& fit inualis. Ergo idem dicendum est de priuilegio, facilius enim tolliturius extraordinarium,& speciale, quale est dispensatio,& priuilegium, quàm commune *l. eius mihi.*§.*i.C.ad SC Velleianum*. Respondetur tamen non esse eandem rationem legis,& priuilegij. Nam lex obligationem inducit, priuilegium autem fauorem eius,cui conceditur. Vnde lex cessante causa in vniuersali cessat, quia desiit esse lex,& amittit proprietatem, quæ requirnitur ad rationem legis,cum fiat inutilis communitati. Priuilegium autem vel dispensatio iam facta ex eo, quod cesset causa, non redditur inutilis illis,cui concessa est. Vnde non licet argumentum sumete à lege ad dispensationem.

7 Tertiò obstare videtur. Quia concessio priuilegij aut dispensationis sine causa esset illicita, vt supra dictum est, cùm non licat sine iusta causa violare ius commune. Ergo, & conseruatio eius priuilegij, cùm semper videantur principes concedere, argumento texius in *l. Vranius 72. D.de fideiussorib.*vbi, *vt quæ admodum incipere aliat non possint, sta neque remanent.* Non est autem præsumendú Principem velle cóseruare priuilegium in eo statu,in quo non concederet,& iudicaret illicitam esse eius concessionem. Vnde habetur in iure *l.3.D.de cõdict.sine causa,& in l.nihil interest, D.de nautico fœn.* paria esse à principio nó habuisse causam, & illam esse desuisse. Sed respondetur in primis priuilegij, aut dispensationis conseruationem non esse actionem aliquam positiuam concedentis, & ita non esse malam, & illicitam; tamùm enim priuilegium ad sui conseruationem exigit, quod nó reuocetur a superiori iuxta dicta supra isto libro. Deinde dico, quamuis ea actiu cõseruatiua priuilegij aut dispensationis mala esset, non ideo effectus, hoc est priuilegium vel dispesatio redderetur mala. Vt enim supra diximus licet vsi dispensatione data, etiam à principio sine causa, cùm tamen sit vsus effectus peccati,non verò ipsius peccati. Rursus dico non probari in Principe, quando priuilegium, aut dispensationem cõcedit esse debere eam intentionem, vt tandiu duret, quandiu duraueri causa. Licet enim in his, in quibus ea est intentio Principis per cessationem causæ cesset concessio, vt accidit in iuribus allegatis, *& in c. Abbate,de V.S.* ibi, *Tãdiu monasterium ipsum debeat hac honoris prærogatiua gaudere, donec ibidem vigerit obseruantia regularis*; tamen non probatur esse necessariam eam intentionem in Principe concedente priuilegium, vt manifestè constat ex adductis exemplis. Sicut enim multa illicitè fiunt, quæ tamen facta conseruantur licitè: sic etiam multa licitè conseruantur, quæ tamen illicitè concederentur. Licet ergo præsenti rerum statu non concederet princeps dispensationem, aut priuilegium, attamen rectè potuit ab initio cõcedere intentione absoluta. Tum quia beneficium Principis decet esse munsurum: tum etiam quia multis scrupulis,& dubitationibus aperiretur ianua: tum etiam quia fœpe causa temporalis sufficiens est, vt moueat Principem ad concedendum priuilegium, vt videre est in multis religionibus, quibus à principio ob aufteritate vitæ,& reformationem concessa priuilegia sunt, quæ nullus dixit cessare,eò quod mores ab illa pristina feuentiate deflexerint. Similiter sæpè donat quis alicui licitè ob indigentiam, non donaturus licitè, nisi ea suppositia: & tamen nullus dicet mile facere, si eum recouoret indigentia cessante.

8 Denique obstare videtur exemplum desumptum ex priuilegio concesso ad non ieiunandum, vel ad comedendum carnes diebus prohibitis propter ægritudinẽ: in quo casu quandocumque cesset causa cessat etiam priuilegii. Sed hæc obiectio nullius momenti est. Quia dispensatio illa licet videatur vna,est vultate multiplex, sicut & obligatio Quadragesimæ. Vnde cum pereuntur ad quemcumque diem, debet esse causa, vt dispensatio sit valida pro eo die, qua est quasi alia dispensatio ex causa,& diuersa à dispensatione præcedenti. Atque his soluta sunt ea, quæ pro sua sententia adducit Thomas *d.num.*14.

§. VNIC.

Quando cesset dispensantio per eius vsum.

SVMMARIVM.

9 *Quando dispensatio cesset per eius vsum varie explicatur.*
10 *Dispensationem ad vnum actum restrictam eo finiri.*
11 *Si non restringatur,& materia sit iterabilis,non finitur.*
12 *Colligentur nonnulla explicationis gratia,& 13.*
14 *Si cum aliquo dispensetur vt ducat vxorem prolis causa, & eam susceperit, possint iterum contrahere.*

9 SEd denique explicandum superest,an cesset dispensatio per primum vsum eius dispensationis, de quo Sanchez *lib.8.disp.31.*Salas *de legib.disp.27.sect.13.& disp. 20.sect.10.* Azor *tom.1.instit.moralium , lib.5.c.13.q.5.* & antea Nauarrus *in c.placuit,de pœnit.dist.6* & Felinus *in c.2.de tregua,& pace,* & alij. Rem hanc variis distinctionibus explicare DD. conati sunt. Nam quidam dicunt in odiosis vno actu finiri dispensationem, & priuilegium: at in fauorabilibus non finiri vnico actu. Quam distinctionẽ probat Felinus,& Azor *loco citato*, innumeraque proferit exempla tam odiosa,quàm fauorabilia. At si ea philosophandi ratio legitima esset. omnis dispẽsatio,& priuilegij, quod contra ius cõmune est,vno actu finiretur, quia odiosum est,vt dixi suprà,& dicam etiam capite sequẽti. Quod tamen vniuersè dici de omni dispensatione non potest.

Quare

10 Quare rem hanc aliqua vniuersali regula non posse definiri crediderim, sed diuersis, & iuxta diuersas materias. Dico ergo primò. Quando dispensatio ad vnum actu restringitur, planum est illam vno actu finiri, vt si dispensetur quis ad vnum tantùm matrimonium, semel inito matrimonio, valido tamen, & quod ante mortē valida ex causa non dissoluatur, expirat, vt recte Sanctius *disp. 13. nu. 2. vsque ad 5.* Verum obseruat optimè si ex illa dispensationis forma votum commutes ad hoc tantùm vt matrimonium tunc contrahere possis, non effici restrictum ad primum matrimonium, sed tantùm vt in eo voto commutatio fiat in ordine ad nubendum, manente obligatione voti quoad alia, & ad seruandam castitatem extra coniugii.

11 Deinde dico. Si dispensatio detur sine restrictione vlla, & in materia iterabili, non censetur finiri vnico actu, & idem dico de priuilegijs. Quam regulam tradit Sanctius *disp. cit. quæst. 1. conclus. 1.* Ad iudicandum autem, quando ea concessio sit absoluta, & pro pluribus actibus, multum refert considerare perseuerantiam causæ, quamuis ea nō semper necessaria sit, & circunstantiam personæ, loci, & temporis occurrentis, vt inde colligatur intentio. Prodest etiam considerare materiam ipsam, circa quam versatur priuilegium, an sit ita odiosa, vt rarò, & non nisi expresse soleat in ea iteratio aut multiplicatio concedi.

12 Hinc inferes dotis promissionem primo actu finiri *in Ldotis promissio, D. de iure dotium.* Ipsa enim materia, & circunstantiæ connuncunt de eo tantùm matrimonio agi. Licentia alicui data, vt plura simul obtineat beneficia, ad duo prima tantùm extenditur *cap. non potest, de prabend. in 6.* Est enim ambitiosa materia, & iura valdè detestantur hanc beneficiorum in vna, & eadem persona coniunctionem. Ex eadem considerationc, licentia alicui data ad ingrediendum monasterium Sanctimonialium, si aliud non explicetur, primo ingressu finitur. Idem dici quando dispensatur cum aliquo, in gratiam tamen determinatæ personæ, scilicet, vt illam ducat, qua defloruit, vel qua pauper est, non censetur dispensatus ad aliam: quia illa circūstantia personæ ostendit limitari ad vnum tantum actum. Item facultas data patrono laico, vt posīquam vnum Clericum nominauit, & instituendum obtulit, possit aliū nominare, & offerre, ad vnam tantùm nominationem extenditur *cap. quod autem, de iurepatronatus.* Item si quis emit iuctus, qui ex prædio aliquo percipiuntur, primos tantum intelligitur emisse, & sic in alijs. Atque iuxta hunc sensum accipio quod est *in l. boues, §. hoc sermone, D. de V. S.* vbi dicitur sermonem simpliciter prolatum vnico actu finiri.

13 Ex contraria autem consideratione colliges licentiā alicui datam vt nubat non expirare primo coniugio, etiāsi data sit ex causa periclitantis continentiæ. Diximus enim non cessare dispensationem semel datam etiam cessante causa finali. Item dispensatus absolutè in irregularitate, ad omne beneficium, & ordines minores, & maiores dispensatus intelligitur. Similiter, is cui conceditur obsolutè licentia legendi libros prohibitos, potest semel, & iterum legere, & sic in alijs. Item facultas alicui data confessarium eligendi non finitur primo actu, vt notauit Palud. *in 4. dist.* 17. 4. 3. nisi forte cum peritur pro testeruato in illis religionibus, vbi consuetudo est, vt limitate concedatur. Idem dicendum de facultate comedendi cibos prohibitos diebus ieiunionum, de potestate offerendi sacrificium in domo priuata, de facultate concessa alicui, vt possit interesse diuinis officijs tempore interdicti; de facultate testandi, cui ea sit ambulatoria, & morte tantùm confirmetur testamentum. Item si quis legauerit alimenta, non intelligitur de primis tantùm alimentis, sic enim postulat intelligi alimentorum materia. Item si quis legauerit alimenta vxoris Titij, non tantùm de prima intelligitur, nisi dicat fuæ, tunc enim tantùm intelligitur de illa, quam de præsenti habet. Vide alia plura exempla apud Felinum, & Azonium *loc. cit.*

14 Sed nunquid, si cum aliquo magnate solemniter professo dispensatum est, vt ducat vxorem suscipiendæ prolis causa; & ille eam in primo matrimonio susceperit, poterit ne ea defuncta iterum contrahere? Negat Thom. Sanch. *disp. 31. citat. n. 12.* Quia cessant iam dispensationis causa. Ego quidem nō ex ea ratione dicerem dispensationem cessare, sed quia attenta persona, & circunstantijs, & materia, prudenter iudicari potest non extendi intentionē dispensantis vltra primum matrimonium, ex quo suscepta proles sit. Atque hæc de modis, quibus dispensatio expirare solet, semel concessa.

CAPVT XXI.

De interpretatione dispensationum.

SVMMARIVM.

1 *Proponitur quid agendum sit.*
2 *Dispensationem strictè interpretandam esse.*
3 *Obiectur, & diluitur.*
4 *Limitatio prima communis doctrinæ.*
5 *Non vltra propriam verborum significationem extendendam.*
6 *Extendendam ad necessariò connexa.*
7 *Quando minus includitur in maiori, vel necessariò coniunctum est, cum illo locum habet argumentum a maiori in dispensatione.*
8 *Alia non valere verius videtur.*
9 *Opposita sententia, & eius fundamenta diluunt, & 10.*
11 *Limitationes communis sententiæ.*

1 REm hanc latè examinat Thom. Sanchez *lib. 8. disp. 34. & 35.* quia non multum in ea est difficultatis, ideo breuiter percurram nonnulla, quę in hac materia cognoscere æquum est ad dispensationum intelligentiam in praxi. Tria ergo explicanda sunt breuiter in hoc capite. Primum an dispensatio sit latè vel strictè interpretanda. Secundum quomodo explicentur clausulæ dispensationū, quæ afferri solent pro foro interno. Tertium de intelligētia eorum, quæ sunt in dispensationibus pro foro externo.

2 Quod ad primum attinet, certi iuris est dispensationē, quamuis aliter dictum sit de potestate dispensandi supra isto libro, esse strictè interpretandam, cùm sit odiosa, qua iuris telaxatio est. Quæ doctrina communi sensu Doctorum recepta est, ita vt necesse non sit illos enumerare. Constat ex *cap. 7. de filijs Presbyt. in 6.* Facit etiam ratio. Quia si lex, quæ corrigit ius commune, est strictè interpretanda *cap. quia a iure, de regul. iuris in 6.* à fortiori dispensatio, quæ est vulnus legis. Atque idem propter eandem rationem sentiendum est de priuilegijs, an quibus aliquid cōceditur contra ius commune.

3 Neque obstat, quod beneficium Principis latissimè sit interpretandum *cap. olim, de V. S. & l. beneficium, D. de constit. Principum.* Omissa enim aliorum solutione respondetur id esse intelligendum de beneficio Principis, quod non est contra ius, quale est dispensatio, sed præter ius. Sic Thom. Sanchez *lib. 8. disput. 1.* pro quo citat glossā, Innocentium, Butrium, & alios. Tum etiam beneficium Principis latissimè est interpretandum, quando est præter ius, in concedentis tamen præiudicium; at in aliorū præiudicium strictè. Sic Sanch. *ibid.* cum Alexandro de Nexuo, & Præposito, & Iasone, & alijs quem sequitur Salas *de legib. disp. 20. sect. 1. 0. num. 88.*

4 Hæc tamen communis doctrina limitatur primò. nisi Princeps ex proprio motu dispenset: tum enim est ex mera gratia, & liberalitate Principis, & latè interpretanda, vt colligitur ex *cap. si motu proprio, de prabendis 6.* vbi etiā dicit Pontifex se non facere motu proprio, nisi exprimat, & cùm exprimit facere, etiamsi rogatus faciat. Sic Thomas Sanchez *ibid. n. 5.* cum multis alijs, quos refert, & sequitur Salas *disp. cit. sect. 10. num. 89.* Secundò limitatur, quando dispensatio est iuri communi inserta, tunc enim communē fauorem continet, cum sit omnibus æqualis. Atque eadem videtur esse ratio de dispensatione, quæ per modum priuilegij toti communitati conceditur, vel religioni. Hæc docet

Digitized by Google

docet Henrinquez *lib.9.cap.22.num.3.* Sanchez *num.13.* Salas etiam multis fol.cit.*n.90.limit. 2.* & *3.* & *6.* Tertio limitatur, quando dispensatio fit in aliquo statuto, vel consuetudine exorbitante a iure communi. Quia tunc, cum reducatur tes illa ad ius commune, latè est interpretanda. Sylvester *v.priuilegium q.3.dicto 3.* Enrique *lib.7.c.10.n.3.* Sanchez *n.11.* Salas *fol.cit.limit. 5.* Quarto limitatur, vt non ita restringèda sit, quod reddatur dispensatio captiosa, & inutilis argumento textus *in cap. ſi ciuitas, de ſententia ex communi.in 6.* debet enim intelligi priuilegium iuxta materiam, quam tradit, vt cum Sarmiento, & aliis docet Salas *limit.&* 7. vnde ex hoc capite licentia testãdi Episcopis, & Monachis non finitur in primo testamento: quia testamentum vsque ad mortem reuocabile. est Rursus aliq limitant, nisi Princeps teneatur dispensare: vnde dicunt dispensationis, quæ fiunt ex necessitate vel vtilitate Ecclesiæ exigente ampliandas esse, vt ex debitoris non proueniẽtes. Aliis modis limitari communis doctrina solet, quitamen à veritate alieni sunt.

5 At quamuis dispensatio sit strictè interpretanda, in eo tamen sensu, vt non vltra propriam verborũ significationem extendatur, secus tamen, si propria verborum significatio seruetur. Quod multi docent, quos refert Sanchez *n.11.* Sic tamen intelligendum, vt neque extendatur ad omnia, quæ intra propriam verborum significationem cõtinentur, quoteus vel vsu vel stylo, vel iure restricta sint verba dispensationis, ita vt non extendatur ad illa omnia, quæ illis verbis propriè significantur. Hinc enim fit, vt dispensatus ad ordines non intelligatur dispensatus ad maiores, sed ad minores: & illegitimus, cum quo dispensat Pontifex vt ordines suscipiat, tantùm possit minores ordines suscipere, vt cum Hothensi, Gothiredo, & Innocentio sensit Azor *tom.2.inſtit.moral.lib.6.cap.3.qua.6.* nisi ibi minores ordines habeat, & Pontifex sciat, ne sit eius priuilegium, sine effectu *cap.ſi Papa.de priuileg. in 6.* Similiter spurius dispensatus, vt factos ordines, suscipiat, non intelligitur eo ipso habilis ad beneficia etiam simplicia, vt cum Dominico, Franco, Antonio, Abbate, & aliis dicit idem Azor *ibid. q.3.* Et spurius dispensatus ad beneficia non ideo dispensatus est ad dignitates, vt cum Panormitano, & Ioanne Andrea, & Rebuffo in praxi affirmat idem Azor *ibid.q.7.* Et spurius, cui à Romano Pontifice concessa, est vt ad dignitates ascendat, non intelligitur concessum, vt ad dignitates etiam maiores promouẽri possit, quod cũ Archidiacono, Ioanne Andrea, Franco, Dominico, Antonio, & Rebuffo docet Azor *ibid.q.8.* Item spurius dispensatus ad beneficia, & dignitates nõ censetur dispensatus ad dignitates, quibus cura animarum inest. Et spurius dispensatus ad beneficia cui cura animarũ, non ideo potest ad dignitates eligi. Quæ docet cum aliis Azor *q.9.* & *10.* At Episcopis, cui concessa est potestas conferendi beneficia simplicia, potest etiam canonicatum conferre. Quæ cõmunior sententia est, quam tuetur etiam magis conformem indicat Azor *ibid.quæſt.11.* Salas *diſp.20.cit.ſect.10.num.91.* Sà *v. diſpentio.n.13.* Sanchez *diſp.2.cit.num.16.* & *ſeqq.* In quibus etiam omnibus concordat Sayro *lib.de theſ. cap.11.à n.19.* & Anila *7.part.diſp.3. dub.6.notabili.4.* licet nonnullis dissentiat, nisi stylus Curiæ aliam amplectenda suadeat. Nam ea potestas conferendi beneficia simplicia spurijs ordinaria est: & quando esset delegata, latè est interpretanda, quod secus est in dispensatione. Horum autẽ omnium ea ratio est. Quia vel iure, vel stylo, & consuetudine ea verba in his dispensationibus restricta sunt, & ita in illis non præsumitur intentio cõcedentis, quæ valdè inspiciẽda est *cap.1.§.ex parte verò, de conceſſione prębendæ in 6.* Ea enim intentio facit, vt sæpe etiam recedamus à tenore verborum & priuilegij, vt in simili dixi latè supra *lit.2.*

6 Similiter non ita strictè dispensatio interpretanda est, vt nõ extendatur etiam ad ea, quæ sunt necessario connexa. Vnde dispensatus ad duo beneficia incompatibilia, dispensatus ad non residendum in vtroque. Et dispensatus quis in minori ætate, vt obtinebat beneficium parochiale, dispensatus est vt non promoueatur intra annum, alias esset dispensationes inutiles. Quæ etiam cum Sanctio *num.19.* docet etiam Salas *ſect.10.cit.num.91.*

7 Sed quarter aliquis an in dispensationis intelligentia locum habeat argumentum à paritate rationis, vel à maiori ad minus. Et in primis certum est habere locum, quando minus includitur in maiori, vel ei necessariò coniunctum est, vt dispensatus expressè ad sacerdotium, dispensatus est ad inferiores ordines, sine quibus ad sacerdotii pertingi non potest, vt diximus etiam paulo supra. Vel dispensatus vt possit facere testamentum, potent etiam codicillum facere, hæc enim duo includuntur in genere vltimæ voluntatis. Vnde *inl. Marcellus, ff.de donationibus cauſa mortis*, dicitur. *Nam & mortis cauſa donare potenti, cui teſtari conceſſum eſt.* Vel etiam dispensatus vt comedat ouа, potest etiam comedere lacticinia, quia vna, & eadem videtur esse prohibitio ouorum, & lacticiniorum, quod primarium originem à carnibus trahant *eadenique diſt.4.* Quare quoties vnum in alio includitur, dispensatus ad vnum, est dispensatus etiam ad alius. Difficultas ergo est, an valeat in dispensatione argumentum à pari, vel a maiori.

8 Et mihi quidem versus videtur non valere, sed standum esse tenori dispensationis, neque extendendum esse ad parem vel similem casum, aut etiam ad minorem. Quæ communis sententia est, & eam *in num.cit.* sequitur Thomas Sanchez *diſp.1.cit.at.num.32.* Salas *diſp.20. citat.ſect. 10.num.93.* Azor *tom.2.lib.6.cap.3.quæſ.10.* Sayor *lib.7. Theſ.cap.14.num.17.* Nonnulli probant ex *cap.fin.de tranſlatione Epiſcopi*, vt dicitur dispensatum ad Archiepiscopatum non extendi ad Episcopatum. Sed non videtur efficax. Nam in eodem textu dicitur maiorem quandoque esse solete rationem dispensandi ad Archiepiscopatum, quam ad Episcopatum, propter maiorem Ecclesiæ vtilitatem, vel necessitatem. Probatur orgo ex *cap.cui non Sacerdotalis,de prębendis in 6.* vbi ille, cui integra prębenda conferri mandatur, non potest dimidiam accipere, etiamsi in ea Ecclesia sint quadam integræ, & quædam dimidiatæ. Facit etiam regula *quæ à iure, de regul. iuris in 6.*

9 Contrarium sentit Decius *in regula*, *Non debet*, *D. de reg. iuris*, *& in cap. quia tantum*, *numer.15.* quem secuti sunt alij, & probabilem eorum opinionem iudicat Sanchez *diſp. cit. numer. 32.* Probat primò. Quia iis concedit hanc extensionem in aliis, etiamsi odiosa sit *l. nec in ea 22. D. ad l. Iul. de adulter.* ibi, *Sed qui occidere poteſt adulterum, multo magis poteſt eum iniuria afficere, & inl. in ſuis 11 D. de lib. & poſthumis* ille qui habet vitæ, & necis potestatem, habet etiam in eius bonis, vnde colligunt DD. licere adulterum spoliare, quia licet interficere, & *cap. ex parte tua, de decimis*, priuilegium de decimis non soluendis extendiad noualia, & subiungitur ratio: *Quia vbi conceditur maius, minus quoque conceſſum eſſe videtur.* Sed ad hæc omnia iura non est difficilis responsio. Cùm enim hæc sint priuilegia, siue facultates in corpore iuris in certæ, latam interpretationem recipiunt, iuxta dicta supra initio huius capitis. Nos autem agimus de dispensatione vel priuilegio ex iura iuris communis corpus.

10 Secundo probat Decius ex *cap.per venerabilem, qui filius ſint legitimi*, ubi, *quod in maiori conceditur, licitum quoque eſſe videtur in minori.* Et fit eo loco argumentum à spiritualibus ad temporalia, imò, & à simili, & in materia odiosa, qualis est legitimatio. Sed respondent Panormitanus atque Felinus ea communem in allegatione partis; atq; ideo illis nihil probati. Deinde responderi potest eam esse limitationem quandam communis doctrinæ.

11 Hæc enim communis sententia multis modis limitatisolet. Primò limitant nonnulli, inter quos Sanchez *diſp.cit.num.34.* Quando ratio expressa in dispensatione, procedit etiam in casu non expresso, quia tunc non est extensio dispensationis, sed declaratio. At multum de hac limitatione dubito. Tum quia multa exempla sunt, in quibus ea limitatio verificari non potest. Dispensatur cum aliquo, vt domi habeat oratorium propter vxorem sæpius grauidam, non potest ad aliam ea extendi dispensatio, & comparatione diuersarum personarum multa his similia exempla adduci possunt. Tum etiam vrget argumentũ Felini. Quia non est cur quando tollitur maior

ratio,

ratio, vocetur extensio dispensationis, & non liceat: & tamen quando est eadem ratio, dicatur declaratio. Quod enim ratio sit expressa, vel non sit expressa, parum refert, si tamen eadem ratio dispensationis in vtroque militat, aut maior; expressi enim, & taciti eadem ratio est, vt dixi supra *lib.3.* Secundò alij limitant, vt non procedat in dispensationibus fauorabilibus, in quibus agitur de publico religionis fauore, vt in dispensatione illegitimi ad ordines *d. cap.per venerabilem.* Præiudicium enim, quod ex ea legitimatione ad ordines alijs sequitur, non curant iura, cùm talis spurius sit in iure odiosus *Lpost emancipationem, D.de leg.* 1. Et cum multis docet Thomas Sanchez supra citata disput. *num.* 33. Aliæ etiam limitationes parui momenti huic doctrinæ communi adlubeti solent, quas omitto.

§. I.

Explicantur clausulæ communes in dispensatione pro foro conscientiæ.

SVMMARIVM.

12 *Quid agendum.*
13 *De clausula personæ, cui committitur dispensatio.*
14 *Requiritur in eo qualitas confessoris approbati.*
15 *De clausula continente causam dispensationis.*
16 *De clausula continente modum verificandi causam.*
17 *De clausula continente modum absolutionis.*
18 *De operibus iniungendis.*
19 *De laui atione literarum.*

12 Diuersæ clausulæ sunt earum dispensationum, quæ pro foro conscientiæ concedi solent, tam pro impedimentis matrimonij, quàm pro votorum aut aliarum inhabilitatum dispensatione, quas breuiter percurremus.

13 Prima clausula est, in qua executio dispensationis cõmittitur, *discreto viro confessori Theologi magistro, vel decretorum Doctori.* In hac continetur qualitas eligendi ad eam dispensationem exequendam, scilicet, Doctoratus, vel Magisterij in Theologia, aut in iure Canonico. Non ergo sufficit Doctor in iure ciuili, non Licentiatus in decretis, aut Theologia, nõ publicus earum facultatũ professor in Academia approbata, quantumuis idoneus. Quia diriguntur hæ literæ ad homines in ea dignitate constitutos iuxta textum *in cap.statutum, de rescript. in 6.* Vnde neque sufficit, qui communi errore Doctor existimatur, si reuera non est: neque illi, qui ex instituto aliquarum religionum Magistri vocantur, requiritur enim vt eo gradu sit insignitus in aliqua Vniuersitate approbata, non aliter. At si approbatus sit, quamuis indoctus, eas literas exequi poterit. Solùm addendum est religiosos, qui in priuilegijs communicant, dummodo per generalem aut de eius licentia per alios superiores deputati sint, posse eiusmodi literas exequi ex concesso priuilegio Societati IESV per Gregorium XIII. cuius meminit Sanchez *disp.* 34.*num.* 11. Salas *de legib. disp.* 20. *sect.* 10.*num.* 97. Emanuel Rodriquez *tom.*1.*qq. regul.quæst.*63.*art.*8.

14 Requiritur præterea in eodem executore qualitas confessoris approbati ab Ordinario, quæ etiam clausula apponitur in Bulla Cruciatæ. Qualis autem approbatio requiratur, & cuius ordinarij, late explicui in tractatu de sacramento Pœnitentiæ, & inde petenda sunt. Illud tamen admonuerim censeri approbatum, si communis error adsit de eius approbatione, quamuis reuera non sit approbatus, iuxta dicta latè suprà *lib.* 5. Deinde, euamsi tantùm sit approbatus cum limitatione ad certum genus personarum, posse eas literas exequi, quia iam in illo repetitur conditio approbationis, quam sine restrictione vlla requirit Pœnitentiarius. Sic Thomas Sanchez *disp.cit.*34.*num.*16. At non placet. Tum quia licet ea doctrina posset in religiosis confessarijs sustineri, iuxta ea quæ dixi loco citato; at in alijs confessoribus nequaquam. Quia sicut in priuilegio Bullæ concessoris intelligitur cõfessor approbatus, qui comparatione eius, qui eligit, sit approbatus, vt dixi *ibid.* cùm veriori, & communiori sententia, ita etiam in præsenti. Quod si vnus confessor nolit exequi dispensationem, quia iudicat illam esse subreptitiam, potest adiri alius qui exequatur, vel idem potent retractare sententiam, vt contra Nauarrum rectè docet Sanchez *lib.*8.*disp.* 27.*nu.* 40. Quare fori conscientiæ, & exterioris, quoad hoc est diuersa ratio.

15 Secunda clausula continet dispensationis causam, scilicet, *periculum incontinentiæ quia continenter viuere nõ sperat.* Ad cuius verificationem non satis est, quod quomodocumque ístimulis carnis agitetur, sed quod ita vexetur, vt probabile periculum sit frequentis lapsus, & incontinentis vitæ, & id indicant alia verba, quæ apponi solent, vt maximè dubitet continere posse, & probabile sit periculum incontinentiæ.

16 Tertia clausula continet modum verificandæ causæ, *si ita inueneris post diligentem oratoris examinationem, & consilia præhita.* Diligens examen præmitti debet super causarum veritate, non tamen recipiendo testes, sed examinato ipso oratore, & recepto ab eo iuramento, cui in eo fides adhibenda est. Cùmque examen hoc assignetur pro forma executionis, adeò necessarium videtur, vt eo non præmisso, quamuis causæ veritas subsistere, nulla esset dispensatio, vt cũ Ioanne Guierrez docent Sanctius *disp.citat.num.*26.& Salas *sect.* 10 §.3. At monita siue consilia non sunt alia, quam quæ ordinantur ad veritatis manifestationem, eaque non existimo esse de substantia, cum Sanctio *ibid.num.*27. Sed nunquid ad eius veritatis manifestationem oportebit ab oratore exigere iuramentum? Negat Sanchez *num.* 21. Quia hæc dispensatio iuxta fori pœnitentiales leges exequenda est. At cùm in alijs non omnino seruentur leges fori pœnitentialis, non video cur non possit ab eo exigi iuramentum. Adde, si causa sit manifesta, atque notoria, vel ipsi confessario rectè cognita, non esse necessarium examen quod ad cognoscendam causæ veritatem ordinatur. Sed quid si confessarius sciat causam esse falsam, tenebitur credere, & exequi dispensationem? Negant Thomas Sanchez, & Salas in quo valdè iudicium hoc recedit à iudicio confessionis. Nullum denique oratori etiam exigenti testimonium de dispensatione reddendum est, cum ea tantum data sit pro foro interno, ad quod nulla testimonij necessitas est.

17 Quarta clausula est. *Eundem à mutatione propositi absoluas hac vice in forma Ecclesiæ consueta, & iniunctã ei pœnitentia salutari.* Intelligè de mutatione propositi, quam culpabilem esse constiterit, est enim retrocessio à meliori proposito, quæ regulariter cum culpa est. Sed hic potissima difficultas versatur, an ea dispensatio fieri debeat audita confessione, & in testamento confessionis Thomas Sanchez *in hac disput.nu.*29. negat, sequitur Salas *disput.*20.*sect.*10.*num.*98. Cuius fundamenta hęc sunt. Quia si pœnitentiarius vellet hanc executionem fieri in foro pœnitentiæ & confessionis, id exprimeret. Deinde quia in his litetis non vtitur verbo, *fori pœnitentiæ*, sed *fori conscientiæ.* Totum autem conscientiæ aliud est à foro pœnitentiæ: illud confessionem postulat, hoc non: vt probat Sanchez ex Proposito *in cap.præterea*, el 2. *num.* 5. *de sponsal* Emanuel Rodriquez *tom.*1. *quæst. regular.qu.* 60. *art.*10. Ego quidem eam opinionem existimo esse probabilem: probabiliorem tamen eam, quæ requirit, vt fiat in sacramento confessionis. Et in primis ea distinctio fori pœnitentiæ, & fori conscientiæ non est satis firma, & facilè conuellitur ex Tridentino *sess* 24.*cap.*6.*de reformat.* vbi forum conscientiæ ex ipsius Sanctij sententia significat forum pœnitentiæ, quandoquidem censet posse eam dispensationem dari extra sacramentum confessionis. Quare ex eo quod in his literis vtatur pœnitentiarius ea voce in foro pœnitentiæ, non potest vlla firma ratione colligi fieri debere extra sacramentum. Deinde omnia quæ in his literis continentur, indicant sacramentalem confessionem. Primum, quia vtitur *absoluendi* verbo, cuius non est vsus in dispensationibus. Deinde quod ait

in forma Ecclesiæ consueta, quæ particula ostendit idem sacramentum. Rursus, quia requirit in executore eius dispensationis qualitatem confessionis approbati ab ordinario. Nulla autem alia commoda assignari ratio potest, quare ea conditio requiratur, nisi hæc. Si enim propter idoneitatem, sufficiebat qualitas magisterij, aut Doctoratus in Academia approbata, quæ sine dubio maius est argumentum idoneitatis, quam qualitas confessoris. Atque ex hus soluta manent fundamenta Sanchi. An autem idem dicendum sit de commutatione votorum per Bullam Cruciatæ, ex eius clausula petendum.

18 Quinta clausula continet ea opera, in quæ commutari ea vota debent, vel iniungenda sunt oratori in dispensatione. Circa quæ obseruanda non esse in arbitrio confessoris illo liberare his operibus, & omittere, videntur enim ex lege literarum necessario iniungenda. Erit autem in eius arbitrio ea moderari, quantitas enim non est designata. Debent tamen esse supererogationis. Vnde confessio, quæ inter ea opera numeratur, impuni quidem non potest frequentior quam menstrua, vt saltem aliquo die mensis confiteatur, potest tamen præscribi bimestris, aut trimestris, sed cui non satisfaciat per aliam, ad quam ex voto vel pœnitentia, aut ex alia causa necessaria teneatur, in quo immeritò Salas discedit à Sancho. Ea enim semper mens est iniungentis pœnitentias, vt aliquid supererogationis imponat, nisi explicet, vt dixi in materia de pœnitentia.

19 Sexta clausula petit, vt *hæ literæ dilanientur facta dispensatione, nec tradantur oratori, & si tradita fuerint, nihil ei prosint*, quod intelligo in foro externo, quia ea videtur esse mens Pontificis, & pœnitentiarij. Septima clausula apponi solita petit, vt *impedimentum occultum sit*, occultum autem hoc loco vocatur, sicut & apud Tridentinum *sess. 24. cap. 6.* non quod probari in iudicio non possit sed quod, licet multis cognitum, deductum tamen non sit ad forum contentiosum iuxta ea, quæ dico in opere de sacramento Ordinationis *lib. 2.* Octava clausula apponi solita in his dispensationibus pro matrimonio contrahendo, cõtinet legitimationem prolis pro foro conscientiæ, quæ quomodo intelligenda sit petendum est ex *lib. 11.* Additur etiam vt vterque coniux fiat certus de nullitate matrimonij. De cuius necessitate satis dixi supra *lib. 2. circa finem*. Denique additur, *gratis vbique*. An autem per eam clausulam excludatur consuetudo, quæ in multis partibus est legitimè præscripta accipiendi stipendium laboris, petendum est ex materia de simonia, & nos explicamus in eo opere *lib. 8.* vide Sanchum *disp. 35. a num. 9.* Salas *sect. 10. ad. propè finem*, qui hæc dicunt.

§. II.

Explicantur clausulæ dispensationem pro foro externo.

SVMMARIVM.

20 *De clausula officialis in dispensatione pro foro externo.*
21 *De clausula continente causas, varia referuntur, & num. 22. 23. & 24.*
25 *Examen faciendum super veritate causarum.*

20 PRima clausula est, in qua ponitur officialis, cui dispensatio committitur, quo nomine quis intelligatur constat ex dictis supra *lib. 5.* Vnde dirigi possunt ad priorem nullius Diœcesis, quasi Episcopalem iurisdictionem habentem, vt expresse decreuit S.D.N. consultus de hac re, vt testatur Riccius *in praxi decis. 252.* Sufficit autem si literæ præsententur coram vnius ex contrahentibus ordinario, quando sunt diuersæ Diœceseis. Praxis enim obtinuit, vt in his dispensationibus obtinendis non explicetur Diœcesis.

21 Secunda clausula continet dispensationis causas, quando ex causa conceditur. Variæ autem assignari solent. Prima est extinctio magnæ litis, ad quam etiam pacificandam pertinet, quod cedit in bonum publicum, ex doctrina D. Thomæ *q. 63. artic. 2. ad 2.* & cuiusvis scandalorum *cap. 2. de nouo operis nunciatione*. Vnde sæpe allegari solet pro causa quitatio inimicitiarum, quæ oriuntur ex eo, quod ea fœmina vel infamata sit per viri copulam, vel per frequentem ingressum in eius domum. Sed inspiciendum attentè an ea infamia orta sit post concessam Romæ dispensationem, an antea: sæpè enim in hac defectus dispensationis esse solet. Huc etiam reduci debet, quando dispensatio in matrimonio videtur necessaria ad obuiandum alicui magno delicto, vt fumitur ex doctrina D. Thomæ *2. 2. quæst. 67. art. 4. in corpore*.

22 Secunda causa assignari solet, quando ob loci angustiam, & nimis propagatam fœminæ prosapiam non reperitur matrimonium æquale, nisi inter consanguineos. Expedit enim matrimonia inire æquales contrahi. Satis autem est ad eius causæ verificationem, quod in eo oppido non inueniatur, quamuis in loco vicino inueniri possit, vt declaratum est à Cardinalibus, quam declarationem ad verbum refert Sanchez *lib. 8. disp. 19. num. 12.* Similiter ad huius causæ veritatem sufficit, quod morali hominum æstimatione in eo oppido non iudicentur pares illis, nisi consanguinei. Eius autem patritatis iudicium multùm pendet ex arbitrio, ex multis enim circunstantiis perpendenda est, generis qualitate diuitijs, ætate, filiorum numero, aspernitate ingenij.

23 Tertia causa assignari solet defectus dotis, ratione cuius vel periculum incontinentiæ est, vel nubere æquali non potest. Non tamen dicitur dote carere fœmina, quæ habet dotem, vt virum competentem mereatur; licet ea dos non sufficiat ad nubendum potentiori consanguineo, qui illam ducere vult, vt prudenter docet Sanchez *disp. 19 num. 17.* Nec etiam dicitur dote carere, quæ nihil habet, at eius parentes diuites sunt, etiamsi patri limè sit erga illam geranr: cum habeat ius succedendi, & compellendi. Quod si eo iure carent, vt in aliquibus regnis de consuetudine est, inops censen debet, sicut & illa, quæ nõ habet dotem competentem expectata sua portione legitima, nisi melioretur, & etiam illa quam frater dotare vult, nullo tamen pacto ea voluntas firmata est, quo certa fit ea dos, & etiam illa, cuius parentes ita indigent bonis quæ habent, vt nulla se parte spohare possint ad illam dotandam; vete enim inops est, cùm nihil habeat, quo onera matrimonij sustinere possit. Ad hunc etiam dotis defectum annumeratur, quando hæreditas aliqua duobus relicta est sub ea conditione, si nubant, aliàs diuidenda: expedit enim bono cõmuni familiarum conseruatio. Item si fœmina dotem habeat competentem, at tot iudibus implicatam, vt viro indigeat, qui ea negotia tractet, & maximè conueniens sit ad ea peritus aliquis consanguineus. Vidimus enim etiam dispensatum ex hac causa. Quod si ea fœmina dotem habens illi renunciauit eo animo, vt paupertatis titulo dispensationem obtineret, Sanchez existimat dispensationem obtentam non valere, & nihi placet eius ratio desumpta ex defectu intentionis Pontificis. At si alio animo renunciasset, & absque pacto retro donandi, quamuis cum spe accipiendi à donatario, sine pacto tamen, valere dispensationem probabilius est. Sed an renunciare possit hæreditati vel legato obuenienti, postquam Romam missit ad dispensationem impetrandam, vel post quam dispensatio concessa est, ne frustretur effectu dispensationis, dum modo non fiat ea renunciatio fraudulenter, quæstionem habet, & quæ pendet ex principijs, de quibus agimus in commentario de rebus Ecclesiæ alienandis, hoc est, in tractatu de Ordine, & annexis *libr. 10.* Vbi explicamus an repudiatio legati habeat alienationis rationem, & inde petenda. Agit de eo Sanch. *disp. 19. num. 27* quem interim vide.

24 Solent etiam pro causis eporti conseruatio diuitiarum in eadem familia. Item conseruatio illustris familiæ; ex qua causa multus viris principibus concessa dispensatio est. Item excellentia meritorum petentis. Adde, & sanguinis qualitas, vt si magni principes sint, quo nomine, si nulla alia particula determinans addatur, intelligo non

non tantùm filios Regum, & Principum supremorum, sed etiam eos, quos dominos titulares vocamus, & præcipuè Magnates, Hispanè Grandes. Denique etiam proles sulcepta ex consanguinea, *cap. quia circa, de consanguinitate*, vt dixi suprà *isto libro*.

25 Tertia clausula continet examen faciendum super veritate causarum. Quod quamuis per testes constare debet, & in foro externo: non tamen censetur esse necessaria de iure cognitio iudicialis, sed extraiudicialis sufficit. Vnde si notoria causa sit, putant nonnulli non esse necessariam aliam causæ cognitionem. Sed vt multis incommodis obuietur, oppositum video seruari in praxi. Circa alias clausulas nihil est speciali obseruatione dignum. Videatur Thomas Sanchez *disputatione* 35 Cuius autem expensis dispensatio obtinenda sit apud illum, vide *disput.* 56. & hactenus de *isto libro*.

LIBER NONVS
DE
DISSOLVTIONE
MATRIMONII
QVOAD VINCVLVM,
AVT TORVM.

Libro quarto explicatum est, quid pugnet cum matrimonio contrahendo: nunc explicanda sunt quæ pugnent contracti matrimonii vel vinculo, vel habitationi. Potest enim contingere, vt contractum semel validè & legitimè matrimonium dissoluatur omninò, aut cohabitatio separetur, & diuortium fiat. Sed vinculum dissolui contingit aut potestate Principis Ecclesiastici, aut conuersione ad fidem, aut statu religioso: torus autem, aut cohabitatio separatur, vel per conuersionem ad religionem, vel ex causa alia ad diuertendum sufficienti, perpetua, vel temporali. Hæc igitur omnia hoc libro complectimur, & explicare conamur.

CAPVT I.

De dissolutione matrimonii inspecto iure ciuili.

SVMMARIVM.

1 *Iure Ciuili soli matrimonia, aut bonagratia, aut repudio.*
2 *Mutuo consensu.*
3 *Monachismo.*
4 *Impotentia, & debilitate.*
5 *Item per deportationem.*
6 *Captiuitate. Varia tempora distinguenda, & n. 7.*
8 *Et quando in expeditione milites degunt.*
9 *Et ob seruitutem.*
10 *Item per repudium.*

1 PRIVS quam explicemus quid habeat circa dissolutionem matrimonij Ius Canonicum aut Diuinum, explicare placet, atque breui narratione cõplecti, quid habeat Ius Ciuile. Nam quamuis matrimonium indiuiduâ vitæ consuetudinem retineat, *l. 1. D. de ritu nuptiar.* tamen aliquot sunt modi, quibus dissoluitur Iure Ciuili; vsque adeo verum est, quod Imperator ait, *Nouell.* 22. *cap. 3. Eorum quæ in hominibus subsequuntur, quidquid ligatur, solubile est.* Inter viuos igitur dissoluuntur matrimonia Iure Ciuili duobus potissimùm modis, vel bona gratia, vel interueniente repudio. Bona gratia dissolui dicuntur, id est, dulciter, sine querela, sine libello repudij, amica separatione, vt inquit Tertullianus *in lib. de Monogamia*. Comprehendit autem hic modus plures dissoluendi matrimonij rationes.

2 In primis olim mutuo consensu dissoluebatur, sicut & mutuo consensu contrahitur, nulla interueniente causa, ex constitutione Anastasij Imperatoris *in l. 9. si constante, C. de repud.* sicut & ab emptione licet recedere mutuo partium consensu. Qui modus dissoluendi coniugij sublatus est à Iustiniano *Nouell.* 117. c. 10. vnde sumpsum est *Auth. quod hodie, C. de repud.* Sed iterum Iustinus filius eandem antiquam legem reduxit, & patris constitutionem abrogauit, & est inter Nouellas Iustiniani 140. Exponitque rationes, ob quas ea constitutio seruari non potuerit, quamuis laudatissima fuerit, & optimo studio Legislatoris erga matrimonium excogitata & promulgata. Ex cuius proœmio nonnulla accipe eleganter scripta ab illis, *Verum permulti nos audierunt, &c.*

3 Deinde alius etiam modus bona gratia soluendi matrimonij eodem iure fuit Monachismus. Si enim vel vnus ex coniugibus; vel vterque in monasterium fuerint ingressi studio castitatis, & perfectioris vitæ, dissolui coniugium statuit Iustinianus *Nouell.* 22. *cap. 5. Nouell.* 117. *cap.* 10. *l.* 53. *Sancimus*, §. 3. *Adhæc, & l.* 56. *de nobis, vers. nam & maritis, C. de Episcopis & Clericis, & Auth. quod hodie, C. de repud.* Cuius constitutionis duplex ratio est. Prima fauor perfectionis & castitatis. Secunda, quòd monachismus morti cõparetur. Vnde *d. l.* 53. scripti est: *Sed secundum quod in casum mortis facta est pactum, quod videatur is qui discretit a communi alterius connictu, mortuus esse in alterius contubernio.* At quando ea ratione matrimonium dissoluebatur, ea bonorũ diuisio erat. Si vir exigeret monasticam

sticam vitam vxore in sæculo relicta, dos reddenda est vxori; quæ etiam ex donatione propter nuptias adquirit iuerum, quod sibi pacta est in tempus mortis mariti. Quod si mulier monasticam vitam eligat relicto viro in sæculo, donatio propter nuptias, & ex dote lucrum ad virum pertinebat, quod pactus est in casum mortis vxoris. Quod si vterque eligant monachi simum, dos sine diminutione ad maritum venit, donatio propter nuptias ad virum pertinet, *d. l. 5. & l. 16. de Episcopis, & Clericis.* Videndus etiam Cuiacius Nouel. 22. Quæ bona monasteno quærantur, in quod ingressi fuerint. Hæc autem catenus vera sunt, si nulli exstent ex eo matrimonio liberi; si enim exstent illis restituatur dos, & donatio propter nuptias *Nouella c 117. c. 10. Auth. quod hodie C. de repud.* vbi etiam pœnæ statuuntur contra eos, qui improbabili pœnitentia ducti luxuriosè vixerint.

4 Tertius quoque modus dissoluendi matrimonij bona gratia est impotentia, siue debilitas, quam frigiditatem appellat Ius Canonicum. In quo id ius est. Ante Nouellas Iustiniani legitimam præbebat dissolutioni causam, si marius integro biennio ab initio matrimonij nunquam rem habere cum vxore potuisset, *l. 10. in causis, C. de repud.* Sed biennium mutatum est à Iustiniano in triennium fauore matrimonij, *Nouel. 22. cap. 6. & Auth. quod hodie, C. de repud.* Quod authenticum legale respexit Pontifex *in cap. 3. de frigidis*, vt notauit Cuiacius in recitation. ad decretales *ibidem*. Cùm enim matrimonium suscipiendorum liberorum gratia ineatur, & in tabulis nuptialibus id inseratur, vt multis probat Cuiacius *ad Nouel. 22.* & Brisson. de formulis P. R. nulla spes liberorum esse potest, si vir adeo impotens est, vt integro triennio maritali officio fungi non potuerit. Ius autem Canonicum in eo casu aut soluit antea validum matrimonium, aut declarat nullum à principio extitisse, iuxta dicta supra *lib. 7.* Quod tamen bona fide initum coniugium laborem in actu maritali experiendo excusauit. Ex ea autem causa soluto matrimonio, & dos restituitur vxori absque vlla diminutione, & donatio propter nuptias penes maritum remanet *l. 16. in fine, C. de repud.* Quia cum nulla hic interueniat culpa, sed potiùs calamitas, nulla etiam pœna esse debet, *l. sanctimus 22. C. de pœnis.* Neque solum ob impotentiam, sed etiam ob sterilitatem licuit ab vxore diuertere, & matrimonium dissoluere, *l. 60. varicus, §. 1. & l. 62. D. de donat. inter vir.* Exemplum nobis offert Aulus Gellius *lib. 4. c. 3.* & Valerius Maximus *lib. 2. cap. 1. & 4.* Primus enim Corsilius vxorem sterilitatis causa dimisit, vbi & addit. Corsilium quamuis tolerabili ratione fuerit vsus, hominum tamen reprehensione non caruisse.

5 Quartus etiam modus soluendi matrimonij bona gratia est per deportationem, vt expressè affirmat textus *in l. si quis sic stipuletur D. soluto matrimonio*; & non obscurè deducitur ex *l. 1. C. de repudijs*, ibi, *Si causa in quem maritus incidit, non mutet mulieris affectionem*. Quod acutè expedit Cuiacius *tom. 3. ad tit. C. de repudijs*. Quod si alibi in iure deportatione non dicitur solui matrimonium, *l. res 14. C. de donationibus inter l. 5. D. de bonis damnatorum*, & alibi, hos modos dissoluit Cuiacius, quem sequitur Gothofredus *in d. loco de donation. inter* adhibita distinctione, vt scilicet, iure Ciuili dissoluatur matrimonium, non verò iure gentium. Quia istæ nuptiæ non sunt cum Peregrino, id est, non ciue. Iustæ enim nuptiæ tantùm sunt inter ciues Romanos *Instit. de nuptijs*. Deportatio autem peregrinum facit. Vnde cùm *in d. l. 1.* mulierem mutare affectionem posse, satis indicatur deportationem esse iustam causam diuertendi, & quærendi nouu mariti post annum deportationis. Est enim deportatio perpetua. Vnde & diuersam huius & captiuitatis rationem docet rectè eo loco Iacobus Cuiacius. Quamuis & dici etiam possit antiquiori Imperatorum iure fuisse diuortij causam sublatam tamen nouiori. Ea enim iura quę deportatione dissolui matrimonium negant, nouiora esse videntur, si tempotum senem attendas.

6 Præterea soluitur etiam matrimonium captiuitate, in quo distinguenda etiam diuersa tempora sunt. Olim enim vetustiori iure captiuitate diminebatur matrimonij. Sicut seruitute *l. 1. D. de diuortijs & repud. l. siquis sic stipuletur §6. D. soluto matrimonio, & Lin bello 12. §. sed captiui 4. D. de captiu. & postlimin reuerf.* Quæ dispositio adeo dissoluebat matrimonium, vt coniuge captiuo, etiamsi alter vellet in domo manu remanens, perseuerare coniugium, non posset *d. l. 12. §. 4.* & neque iure postliminij recuperaretur vxor à captiuitate reuersio manto, *l. 8. non vi à patre, & l. cum duæ species 14. §. 1. D. de capt. & postlim. reuerf.* In quo valde differunt Patria potestas in filium familias, & ius mariti in vxorem, siue matrimonium, illa enim recuperatur, hoc non dictis legibus, quia iure postliminij ea quæ iuris sunt recuperantur, non quæ facti; matrimonij autem ius ex facto consurgit. Excipe nisi soluta captiuitate mulier nondum alij nupta velit redintegrare matrimonium, *d. l. 8. & l. 14. D. eodem*. Quæ quidem vxor, si nondum esset nupta, & nulla probabilis esset causa non redintegrandi matrimonium, cogebatur renouare, aut tenebatur pœna dissidij, diuortijque iniusti, *d. l. 8. in fine*. Ab hac vniuersali lege & regula excipiebatur liberta nupta patrono, eius enim coniugium perseuerabat, etiam patrono in captiuitatem abducto, ob maiorem reuerentiam, quam liberta debebat patrono; & ita eo tempore libertæ nubere non licebat, *Iun eo iure 45. §. Verumo D. de ritu nuptia*. Atque hæc vetustiorì iure constituta sunt.

7 At iure Nouellarum Iustiniani matrimonium nō dissoluitur. Nam vel constat maritum viuere in captiuitate, vel incertum est viuat, necne. Priori casu non licet ad nouas nuptias transire, & si transierit, pro adultera punitur. Quod si incertum, expectare iubetur coniux per integrum quinq; triennium à die captiuitatis. Quod si neque tunc certum sit, licet ad secundas nuptias transire, quasi priore matrimonio bona gratia dissoluto, & sine libello repudij. *Nouel. 22. col. 7.* Verùm postea Leo Imperator *Nouel. 5.* negauit vllo vnquam tempore licere alteri contugi ad nuptias transire, nisi secundùm formam eorum, qui in expeditione versantur constituram à Iustiniano *in Nouella 117. §. ceterum*. Quid in hoc seruet Ius Canonicum, dixi supra *lib. 7.* cùm de impedimento ligaminis ferno esset.

8 His coniunctus est modus soluendi matrimonij, quādo in expeditione milites degunt, in quo varia etiam tempora distinguenda sunt. Nam primo fuit tempus, in quo matrimonium militum in expeditione degentium dissoluerctur bona gratia *l. 61. vel senectutem D. de donat. inter*. Deinde ex constitutione Constantini *in Lvxor 7. C. de repudijs*, vbi vxori, cuius maritus in militia est, conceditur nubere, si per integrum quadriennium expectauerit, nullo accepto interim nuntio de marito salute, & si publicè deposuerit contestationem suam ad ducem militiæ, sub cuius signis maritus militabat. Rursus Iustinianus, *Nouel. 22. col. 14.* mutauit quadriennium in decennium, aliis ex constitutione Constantini in suo robore permanentibus. Denique, si insp iciamus ea, quę Iustinianus statuit, *Nouella 117. colum. 11.* iam ea causa videtur subiata, cùm absque certo nuntio de morte mariti causa militiæ absentis, noluerit licere vxori ad matrimonij aliud transire, vbi etiam pœnas constituit Iustinianus, si aduersùs hanc eius constitutionem fiat, quæ eo loco videri possunt.

9 Tandem bona etiam gratia soluitur matrimonium. Iure Ciuili ob seruitutem, vt si alter coniugum ex libero fiat seruus, *Nouel. 22. col. 9.* Superueniens enim seruitus non multùm à morte differt; & quia iure Romano cum seruis non est connubiū, neque libero homini cum serua, neque dos, neque donatio propter nuptias, *l. 3. C. de incest. & inutil. nupt. Lancilla 58. D. de condit. & demonst.* Vnde soluto per seruitutem matrimonio locus est conuentionibus, pactionibusue in casum mortis, hoc est, ea quæ quisq; coniugū pactus est de lucranda dote, vel donatione propter nuptias, nō secus ad quirunt ur alteri, ac si mortuus esset, qui in seruitutem redactus est. Quod si ab initio cōtrariset quis matrimonium cū serua, quā liberam existimabat, non soluitur matrimonium, sed declaratur nullum per sententiā, *Non. 22. col. 10.* Qua errantis nullus est consensus, *l. si per errorem 15. D. de iurisd.* & *l. 2. D. de iudicijs*.

10 Sed præter eos modos soluēdi bona gratia matrimonium,

nium, quos hactenus annumeraimus, iure Romano soluebatur per repudium: repudium autem coniugij a coniuge mittebatur per nuntium aut libellum datum, vel missum ad domum eius, *l.6.C. de repud.* & notat Cuiacius, & per clausum etiam a demptionem, de quibus Brisson. late lib. de formul Roman. Est etiam repudium duplex, rationabile vnum, quod iustis causis fiebat; irrationabile aliud, quod sine rationabili causa. Et quamuis olim non essent certo numero definitæ repudiorum causæ, sed arbitrariæ, & positæ in officio, & disquisitione iudicum, at postea legedefinitæ fuit tam ex parte viri, quam ex parte vxoris. Plures fuere olim ex constitutione Theodosij *l.8.C. de repud.* quæ à Iustiniano postea ad minorem numerũ redactæ sunt, de quibus *in Nouella 22.col.16. & Nouell. 177.* Oportebat tamen causas repudij iudici allegari, atque probari *d.l.8.§.12.& 3.& d.Nouella 22.* Ex eisdem etiam Nouellis petendum, quibus poenis afficeretur, qui causam repudio præbuit. At quando irrationabile repudium erat, si mulier esset, dotem & lucra amittebat, illorum vsufructu apud maritum remanente, si liberi communes essent: sin verò nulli, pleno iure ea marius capit, & intra quinquennium nubere prohibebatur *d.l.8.* Quod ius aliquantulum immutatum est per *Nouel. 12.& 177.* Nam mulier per omnem vitam nubere prohibebatur, & in monasterium detrudebatur. Quæ poena posteriori Nouellarum iure communis est viro & vxori *Novel.127.& 134.* vt notat etiam Cuiacius, ad Nouel. 22. Olim etiam mulier sine iusta causa diuortium faciens deportationis pœna afficiebatur, & vsque ad acicula capitis, vt ait Imperator, in domo mariti deponere cogebatur, *l.1.C. Theodos. de Repub.* Atque hæc in pecto Iure Ciuili: tam deinceps de Canonico, & his quæ moribus nostris recepta sunt.

CAPVT II.

An matrimonium infidelium consummatum dissolui possit auctoritate Pontificis.

SVMMARIVM.

1 *Prima sententia affirmans.*
Eius argumenta, ibid.& num.2.& 4.
5 *Occurritur tribus obiectionibus,& num.6.& 7.*
8 *Verior opposita sententia.*
9 *Distinguuntur tres quæstionis status, & n.10.& 11.*
12 *Diuersimode probatur,& n.13.14.15.& 16.*
17 *Satisfit argumentis primæ sententiæ.*

1 NOnnulli existimarunt matrimonium consummatum infidelium dissolui posse Pontificis auctoritate, sic sensit Nauar. *lib.3. consil. de conuersione coniugatorum, consil.3.num.12.§.ad secundum dubium.* Thom. Sanchez *lib.2. disput.17.num.2.& 3.* & refertur pro eadem sententia Socinus *1.vol.consil.28.* Quorum sententia his, mihi vt videtur, niti potest fundamentis. Primò, quia ex probabili sententia, de qua *cap.sequenti*, cum possit Pontifex dispensare in matrimonio fidelium rato nondum consummato, nulla videtur esse ratio cur etiam iusta de causa non possit matrimonium infidelium consummatum dissoluere. Si enim rectè consideres matrimonium infidelium etiam consummatum, & legitimum, ratum nõ est, vt supra Pontificum & Doctorum auctoritate probauimus: at matrimonium fidelium etiam non consummatum ratum est. Nec verò infidelium matrimonium ideo ratum non est, quia in aliquibus casibus, diuino priuilegio dirimatur: ea enim ratio, ti alicuius momenti est, conuincet etiam matrimonium fidelium non consummatum, multò potiori iure non appellandum esse ratum, cùm dissoluatur auctoritate Pontificia in religionis professione, & in multis alijs casibus nec satis difficile. Si ergo, quòd in aliquo euentu dissoluatur consummatum infidelium, sufficiens causa est, vt ratum non dicatur, satis etiam erit dissolui sæpè auctoritate Pontificis non consummatum fidelium, vt inde non appelletur ratum. Si verò significationem attendas, excellit matrimonium fidelium non consummatum. Nam, vt inquit Innocentius III. *in cap. debitum, de bigamis*, significat coniunctionem Christi sponsi cum Ecclesia, qua significatione omnino caret infidelium matrimonium etiam consummatum. Ergo, si illud Pontificis auctoritate dirimitur multis de causis, dissolutumque sæpè est, nulla conueniens ratio videtur reddi posse, ob quam matrimonium infidelium etiam consummatum rescindi nequeat. Atque ad hæc reducuntur duo priora argumenta Nauarri *loco citato*.

2 Præterea probat, quod licet nec Papa, neque alius Princeps possit regulariter dissoluere contractus suorum subditorum inter se, neque cum ipsomet factos, iuxta regulam *id quod nostrum D. de reg. iuris, & cap. conuenior 23.quæst.* & potest tamen iusta de causa id facere vt docet communis sententia. Sed contractus matrimonij non dum consummatus, licet sit iure naturæ validus, tamen ante cõsummationem destruitur legis supernaturalis vinculo, & spiritualis significationc. Ergo potest Papa illum dissoluere iusta de causa.

3 Deinde, quia licet Papa, & alius Princeps non recognoscens superiorem non debeat velle præiudicare tertio sine ipsius consensu iuxta prædictam regulam *id quod nostrum est*, potest tamen id facere consentiente parte, iuxta eandem regulam, quæ habet, *id quod nostrum est, sine facto nostro ad alium transferri non potest*, intelligitur cõsensus expressus, vel tacitus, vel aliquid aliud æquiualens. Ergo vtroque consentiente poterit Pontifex dispensare.

4 Præterea inniti possunt Doctores illi in literis Gregorij XIII. quas paulò infra referemus, in quibus decernit, vt si infidelis coniugis consensus, an velit cohabitare, requiritur non possit, consecta super eo probatione legitima, liberè, & licitè is qui conuersus est, alteri nubat, valeatque matrimonium istud, etiamsi postea infidelis coniux accesserit, probetque vel se non fuisse requisitum, aut quo minus responderet impeditum fuisse legitimè; vellèque se aut ad fidem conuerti, aut saltem sine Creatoris iniuria vitam agere cum charissimo coniuge. Quas literas illi sententiæ inniti, aut illam fupponere, qui negauerit, nescio qua ratione iustam esse defendet eam decisionem Pontificis, aut iuri consentaneam.

5 Neque huic opinioni obstabit, quod *Matth.19.* dixit Christus, *Quod ergo Deus coniunxit, homo non separet.* Dicent enim Doctores illi dixisse ea verba Christum Iudæis, & de quæstione apud eos controuersa circa repudia disputantem. Itaque dictum non de infidelium, sed de fidelium matrimonio, vt notauit Innocentius I. relatus *in c.nunquid 28.q.1.* Quo etiam pacto dicent illa intelligenda apud Matthæum *ibidem: ab initio autem non fuit, fic* scilicet dicta de matrimonio fidelium, quòd Verbi cum humana natura indissolubilem vnionem repræsentat; alias si ita absolutè, & vniuersè ea verba intelligerentur, cõsequerent etiam matrimonium ratum fidelium non consummatum rescindi non posse Pontificis auctoritate: illa enim dicta sunt de matrimonio in statu innocentiæ. Dei institutione contracto, in quo statu nondum consummatum erat.

6 Neque obstat etiam Innocent. I. *in c.nunquid 28.q.1.* & alij canones, de quibus supra, qui docent baptismo non dissolui coniugia, sed ablui crimina. Nec enim isti Doctores id ita esse negabunt. Sed quamuis constantissimè affirment baptismo non dirimi coniugia, dicent tamen ex eo non effici, quin iusta de causa possint a Pontifice dissolui.

7 Neque denique obstat, quòd matrimonium ratum fidelium consummatum dissolui non possit, dicent enim esse longè diuersam rationem ob speciale nem significationem, quam habet ex doctrina Pontificis *in cap. quanto, de diuortijs, & c. debitum, de bigamis.* Nec denique inficiatos esse momenti dicent censuram Academiæ Parisiensis, si qua forte de hac re extet, quæ ad meã nondũ cognitio-

nem peruenit, forsan enim illi de matrimonio consummato fidelium locum sunt, si uti & eam opinionem speculum coniugiorum intolerabilem errorem censet.

8 Verùm ego semper existimaui omnino certum matrimonium infidelium consummatum non posse dissolui authoritate Pontificis. Et quidem hanc fuisse hactenus communem Doctorum sententiam, licet de matrimonio fidelium rato aliter iudicauerint, dubitari non potest, & expresse Gabriel Vasquez *disput. 2. de Matrimonio, c. 6. nu. 58.* falsissimam docet esse quotundam doctrinam, qui ex eo quod indissolubilitatem matrimonij ex significatione vnionis hypostaticæ orirí existimauerint, deducere non dubitarunt matrimonium consummatum infidelium, cùm ad fidem conuertuntur, dissolui posse auctoritate Pontificis, eò quod non sit signum coniunctionis Christi cum Ecclesia. Id quod anno Domini 1588. cùm ipse, Gabriel Vasquez Romæ esset, à Summo Pontifice Sixto V. obtinere pro viribus contenderint, & repulsam passi sunt, in quorum sententiam ipsum nunquam subscribere voluisse affirmat.

9 Sed explicationis gratia distinguendi sunt tres quæstionis status. Primus est, cùm vterque infidelis est, & in hoc casu planum est non posse dissolui à Pontifice, quia non habet in illis potestatem; neque est vnde credamus à Deo relictam esse hanc potestatem Pontifici, quamuis relinqui possit: vnuersæ enim scriptum est à Paulo, *Quid ad nos de his, qui foris sunt, iudicare?*

10 Alter status quæstionis est, cùm vterque est conuersus ad fidem, & matrimonium consummatum erat ante baptismum, non postea. Et in hoc casu etiam iudico non posse Pontificem dispensare, neque dissoluere. Quia iam suscepto baptismo est illud matrimonium ratum, & consummatum. Parum autem refert, quòd ante baptismum consummatum fuerit. Id quod à posteriori colliges, tum quia reuera effecti sunt vna caro. Tum etiam, quia ex matrimonio consummato ante baptismum nascitur post baptismum affinitas, vel irregularitas. Ergo reputatur pro consummatione, ac si post baptismum facta fuisset, aliàs ea impedimenta non orirentur ex copula habita ante baptismum.

11 Tertius status quæstionis est, quando vnus ex eis tantùm est conuersus ad fidem altero in infidelitate remanente. Et etiam in hoc casu existimo nequaquam posse Pontificem dissoluere, & in primis hanc sententia probatur ex dictis *lib. 1. cap. 12. & 13.* de indissolubilitate matrimonij prouenientè ex iure naturali tantùm, cui nihil firmitatis addit significatio. Igitur si consummatum infidelium dissolui posset auctoritate Pontificis, planè etiam consummatum fidelium, maximè cum multorum opinio sit eam significationem coniunctionis hypostaticæ à principio cuicumque matrimonio conuenire, vt retuli suprà *lib. 1.* Certè potestas dissoluendi matrimonium consummatum reduceretur ad quoddam incertissimum fundamentum, quod in re tanti momenti sustineri non potest.

12 Præterea, quia quamuis demus matrimonium ratum fidelium auctoritate Pontificis dissolui posse, de quo *cap. sequenti*, attamen Doctores, qui id asserunt, probabilem assignant rationem, ob quam credamus à Deo relictam eam potestatem dispensandi in votis, quorum obligatio est de diuino naturali iure; attamen vt credamus dispensâte Christo in eo quod dixit *Matthæi 19. Quod Deus coniunxit, homo non separet*, relictam esse potestatem in Ecclesia ad dissoluenda matrimonia infidelium consummata, nulla subest idonea ratio. Nam si alter infidelis conuertitur ad fidem, vel alter vult cohabitare sine Creatoris iniuria, vel non: si hoc secundum, iam diuino iure dispositum est, vt separetur vinculum, *cap. si infidelis 28. quæst. 1. & 1. Corinth. 7. si infidelis discedit, discedat.* Si verò vult cohabitare, separari non potest, ex decreto Pontificis, *cap. quanto, de diuortijs*, quod expendam infra. Quod autem aliquid gentiles ad fidem facilius conuerterentur, si liceret illis dimitta prima, aliam, quam magis diligunt, retinere, nulla idonea causa est; nisi laxare libidini habenas, & velle vt Euangelium libidini, & voluptati deseruiat. An qua Germaniæ clerici ad Ecclesiæ gremium redirent, si illis licentia incundi coniugia concederetur, id indulgendum esset? Minimè tanè. Quo enim pacto credamus illum ex ea religionem esse affectum, qui erga legis naturalis obligationem malè affectus est? aut quo animo religionem Christianam amplectetur, quam videt fuæ voluptati & delicijs obsequentem? Adde, quando ex parte vnius facilis redderetur ingressus, ex parte tamen alterius, qui se deseri molestè ferret, esset difficilior, vt expendit opinio Innocentius *in c. gaudemus, de diuortijs.*

13 Deinde colligamus etiam non relictam huiusmodi potestatem Pontificij à Deo, ex his, quæ certa sunt, hac consideratione. Nam matrimonium istud consummatum infidelium, vel dissolutur illis existentibus Cathecumenis ante fidem susceptam, quod dici non potest, quia ad Ecclesiam non pertinet ea quæ foris sunt iudicare, neque in eos, qui nondum re ipsa fidem publicè professi sunt susceptione baptismi, suam exercere potest iurisdictionem. Si verò, cùm iam alter eorum ad fidem conuersus est, altero in infidelitate remanente, cùm in nondum conuersum nullam habeat Ecclesia iurisdictionem, separare non potest volentem cohabitare sine Creatoris iniuria, & perseuerare in contractu à se inito firmo iure naturali. Si verò iam vterque ad fidem conuersus est, eorum matrimonium susceptione baptismi sine nouo consensu fit ratum iam consummatum, vt ex Pontificum decretis & Doctorum communi sententia probaui *lib. 1.*

14 His accedere possunt varia decreta, quæ non posse dissolui vehementer insinuant. In primis clamat Paulus 1. Corinth. 7. *Si consentit habitare cum eo, non discedat.* Dicunt Pontifices Baptismo non solum coniugia, sed dimitti peccata, Innocentius I. *in cap. nunquid 28. q. 1. Melduense. cap. siquis 28. quæst. 2. Triburiense, cap. 39. anquit. Synodus Romana ait quod non sit dimittenda vxor post baptismum, quæ habita est ante baptismum: in baptismo enim soluuntur crimina, non coniugia*, idem habetur *in cap. gaudemus, de diuortijs.* Quibus verbis indicari videtur non tantùm de facto non solui coniugia, sed nec posse dissolui. Atque hanc esse sensum in primis colligo ex *dict. cap. 39.* Concilij Triburiensis, vbi sermo erat de coniugijs fidelium, diuersarum tamen gentium, & ibi præcipitur, vt inter eos matrimonium contractum valeat, ita vt non liceat amplùs discrete se non secundùm suæ gentis morem contraxisse; & ilatim argumentatur tanquam à minori ad maius affirmatiuè dicens: *Synodus Romana ait, quod non sit dimittenda vxor post baptismum, quæ habita est ante baptismum: in baptismo soluuntur crimina, non tamen legitima coniugia. Cum enim in baptismo transmigrat de vita in vitam, & non mutat vxorem legitimam, quomodo mutat eam, quæ non mutat vitam, sed transit degenerem gentem.* Itaque ex eo probat nequaquà licere eis disiungere nuptialem copulam, aut vnam carnem in plures diuidere, liquidem adhuc mutata vita per baptismum non potest separari fidelis ab vxore prius ducta. Quod si matrimonium infidelium consummatum dissolui posset, non recte argumentari ducerent Patres Tribuenses Concilij.

15 Præterea etiam idem ostenditur ex loco Pauli 1. *Corinth. 7.* Tantùm enim Paulus in eo casu vult separari, quando dici possit subiici fidelis seruituti, & in præiudicium fidelis foret, si non dissolueretur, vt si nollet cohabitare, vel non sine peccato, vel sine contumelia. Ergo quãdo non habet locum ea ratio, quod maneret fidelis subiectus seruituti, non habet locum dimissio. Quæ omnia confirmantur testimonio Innocentij III. *in cap. quanto, de diuortijs*, ibi, *Si enim alter infidelium coniugum ad fidem Catholicam conuertatur altero vel nullo modo, vel non sine blasphemia diuini nominis, vel vt eum pertrahat ad mortale peccatum, ei cohabitare voluerit, qui relinquitur ad secunda, si voluerit, vota transibit. Et in hoc casu intelligimus quod ait Apostolus, si infidelis discedit, discedat, frater enim vel soror non est seruituti subiectus in huiusmodi, & Canonem etiam in quo dicitur, Contumelia Creatoris soluit ius matrimonij circa eum qui relinquitur.* In quibus Innocentius in illis tantùm casibus censet habere locum verba Pauli, quæ docent matrimonium infidelium posse dissolui; alias non diceret, *& in hoc casu*

casu etiam intelligimus, quandoquidem etiam extra illum casum posset discedere dissoluto matrimonio, atque solū de his casibus intelligendum Paulum, quasi dicat nos nō habere alia argumenta ad dissoluendā huiusmodi coniugia, præter testimonium Pauli, qui legem diuinam scripto tradidit. Paulum autem solum in his casibus intelligi Innocentius. Ergo sentit non esse alium casum, in quo dissolui possint, aut id sine fundamento asserit.

16 Denique quia, vt diximus suprà lib. 7. cùm de impedimento disparis cultus sermo fuit, temporibus Augustini videtur aliquantulum remissum præceptum fidei impositum de non dimittendā vxore, & tunc dabatur optio, vt si velint, dimitterent, innupti tamen manerent. Et cùm penes Episcopos esset facultas dispensandi, qualis hodie residet in Pontifice, nunquam tamen censuere dispensandū. Inquit enim Augustinus *in cap. sic enim 28. quæst. 1. non solum quia perniciosissimè scandalizantur offensi, verum etiā quia cum in alia coniugia ceciderint viuentibus illis, à quibus dimittuntur, adulterinis nexibus colligati difficillimè resoluuntur*. At si matrimonium consummatum infidelīū dissolui eorum auctoritate posset, facillimè resolueretur, dissoluto scilicet matrimonio inter fidelem dimittentem, & infidelem dimissum.

17 Nec verò argumenta adducta pro prima sententia sunt alicuius momenti. Ad primum enim dicimus, licet demus posse Pontificis auctoritate dissolui matrimonium ratum fidelium non consummatum, de quo *cap. sequenti*, non ideo dicendum est, posse dissolui matrimonium cōsummatum infidelium. Est enim ratio, ob quam possit cū aliquo fundamento asseri facultatem illam concessam, vel relictā Ecclesiæ in eo casu, quę sine fundamento asseritur in isto, vt ostensum est. Nam quod diuina auctoritate dissolui posset, non dubitamus, cùm in lege veteri nō solùm permissa, sed licita repudia fuerint, vt diximus suprà suo loco. Itaque non est petenda ratio ex eo, quod matrimonio consummato infidelium non cōueniat ea significatio, quæ conuenit consummato fidelium ex nostra sententia suprà *lib. 1. cap. 10*. Sed ex eo quod non est vnde talis facultas concessa colligatur, quin potiùs multa sunt, quæ oppositum conuincunt, vt supra ostendimus. Secundum argumentum inane est, licet enim alios contractus posset potestas humana dissoluere iusta de causa, quia ipsi natura sua non sunt perpetui; hic tamen natura sua perpetuus est, & inde omnem firmitatem habet, vt dixi *lib. 1. c. 12. 13*. Et eodem modo respondetur ad tertium non pendere in hoc contractu dissolutionem ex consensu partiū, & ita solum à Deo supremo Domino posse dissolui. Cūque non constet datam esse à Deo Pontifici facultatem dissoluendi, fed potiùs oppositum, non potest etiam cum partium consensu is contractus dissolui. Ad vltimum dico illas literas Gregorij XIII. neque niti illi opinioni, neque illam supponere, sed meritò præsumit Pontifex coniugem, qui tanto tempore non apparet, & ita latet, vt inueniri nō possit, licet requiratur, reuera nolunse cohabitare. Illi autē postea accedenti non credit non habuisse voluntatem nō habitandi, siquidem tanditu latuit etiam requisitus, nec quæsiuit maritum, sed præsumit meritò priorem voluntatē non cohabitandi reuocasse, quātumuis ille probet se fuisse legitimè impeditum, & iudicat eas probationes non nisi veritate; eam autem reuocationem iam alio matrimonio per fidelem inito locum non habere. Vel dic in eo casu non dispensare Pontificem, sed declarare diuinum ius, & quomodo intelligendus sit casus ille, quando non vult infidelis cohabitare fcilicet, vt non solùm quando requisitus non vult, sed etiam quando longo tempore elapso non venit, ne fidelis, vt inquit Paulus, fi seruituti subiectus in huiusmodi. Atque ex his quæ in hoc capite dicta sunt, colligimus suprà suo loco, cùm infidelis conuertitur ad fidem, infideli nolente cohabitare, matrimonium iure diuino dissolui.

CAPVT III.

An matrimonium fidelium ratum possit dissolui auctoritate Pontificis?

SVMMARIVM.

1 *In praxi securam esse opinionem quæ affirmat.*
2 *Prima sententia affirmans, cum suis fundamentis.*
3 *Secunda sententia negans, & eius auctores.*
4 *Probatur primò ex Alexandro III.*
5 *Ex Innocentio III.*
6 *Ex Nicolao I.*
7 *Ostenditur non esse à Christo relictam eam potestatem Ecclesiæ, & num. 8. 9. 10. 11. 12. 13. & 14.*
15 *Occurritur obiectionibus, & num. 16. 17. & 18.*
19 *Colligitur sola auctoritate diuina dissolui posse.*

1 GRauis hæc disputatio est, in qua quidquid affirmes, innumeros patronos habet. Illud tamen statuamus primùm, quod ad praxim attinet, securam esse partem quæ affirmat, & ideo tuta conscientia Pontifices dispensare potuisse, vt sæpè dispensasse referunt Antoninus *3. part. tit. 1. cap. 21 §. 3. in fine*, Nauarrus *in manuali, cap. 22. num. 25*. Vt enim tuta conscientia faciant, sufficit probabilis Doctorum opinio, quam hactenus non damnauit Ecclesia, quæ asserit dissolui posse. Esset autem valdè temeriarium asserere illos Summos Pontifices in eo euidenter errasse, vt docet Gregorius de Valentia *4. tom. disput. 10. quæst. 1. puncto 7*. Solùm ergo dubitatio est speculatiuè loquendo, quidam in hac re fuerit probabilius.

2 Prima sententia affirmat licere Pontifici dissoluere matrimonium ratum fidelium nondum consummatum. Sic communiter Canonistæ, & aliqui ex Theologis, quos refert & sequitur Thomas Sanchez *lib. 2. disput. 14. num. 2.* Gabriel Vazquez *1. 2. disput. 165. cap. 7*. Tenuit etiam Rota non semel, aliquas decisiones retuli suprà *lib. 7* cùm de impedimento impotentiæ sermo esset, dicunt enim matrimonium inter impotentes non declarari inualidum, sed dissolui. Idem etiam sequitur Rota apud Farinacium *vol. 2. conf. decis. 86. num. 1*. Huius sententiæ fundamentum vnicum tantum esse potest, scilicet, quo ostendatur hanc facultatem à Deo relictam esse Pontifici. Nam quod nulla humana potestate dissolui possit, certum videtur. Quare reliquum est, vt diuina potestate Ecclesiæ capiti collata, dissoluatur. Perfuadent autem sibi eam potestatem à Deo relictam Ecclesiæ capiti, quia ea potestas extendi debet, præsertim in casibus, qui Ecclesiæ vtiles sunt. Credibile enim est Deum suo Vicario eam potestatem contulisse, quæ vero Ecclesiæ regimini necessaria erat, cùm non deficiat in necessarijs. Potestas autem dispensandi in matrimonio rato erat valdè necessaria; nam ea ratione multa scandala cessant; quæ oriri necesse est, vbi clandestina vigent, & cum alia publicè secundò contrahuunt. Nam cùm Ecclesia de occultis iudicare non possit, compellit ad matrimonia secundo loco contracta. Igitur ne manerent fideles absque remedio, credendum est eam potestatē relictam. Idemque confirmari videtur ex potestate dispensandi in voto, cùm, tamen illa strictissima obligatio sit maximè cùm solemne est. Secundò argumentatur Thomas Sanchez. Quia matrimonium ratum non habet omnimodam infolubilitatem ex ea parte, quæ est in officium naturæ, neque ex ratione sacramenti & significationis, cum non significet vnionem hypostaticam. Ergo non est cur Pontifex in Ecclesiæ bonum non possit illud dissoluere.

3 Aliis probabilius visum est nequaquam posse dissolui matrimonium ratum fidelium auctoritate Pontificis, neq; eam potestatem relictam à Deo Pontifici. Hanc sententiam docent Theologi fere omnes, Bonauentura *in 4. distinct. 27. art. 3. quæst. 2.* Scotus *distinct. 3 1. quæst. 1. versic.*

Tertio

Digitized by Google

Tertio modo dici potest, Ioannes Maior *distinct. 27. quæst. 2.* Paludanus *ibidem q. 1. art. 2. & quæst. 3. artic. 3.* Almainus *de potestate Ecclesiæ cap. 1.* Victoria *in Summa de matrimonio, num. 38. & 304.* & *relectione de potestate Papæ, & Concil.* Soto *lib. 7. de iustitia, quæst. 2. art. 5. versic. Ideo peregre, & in 4. distinct. 27. quæst. 1. artic. 4.* Vbi dicit contrariam sententiam nec probabilitatis umbram habere, Petrus Soto *lib. 10. de matrimonio, §. post hoc.* Martinus de Ledesma *2. part. 4. quæst. 69. artic. 7. ad finem.* Vicarius *2. part. Speculi, artic. 28 ante 4. conclusionem.* Conchalus *... quæ quæst. 25.* Aragon *2. 2. quæst 88. artic. 11. ante §. proper hæc argumenta.* Ruardus *artic. 18. pag. mihi 287.* Gregorius de Valentia *disput. 10. quæst. 2. puncto 7.* Ludouicus Lopez *2. p. Instructiori de matrimonio, cap. 34.* Petrus Ledesma *de matrimon. quæst. 67. artic. 2. dub. 2.* & alij recentiores, & ex iuris interpretibus Alexander de Næuo, *cap. duas, num. 14. de sponsa duorum*, & sui immemor Panormitanus *in cap. ex parte, de consortibus coniugator. in versnos autem*, vt statim referam. Turrecremata *in cap. sunt qui dicunt 27. quæst. 2. ar. 3. num. 5.* Tabiena *verb. dispensatio, quæst. 3. num 4.* Couarr. *3. part de matrim. cap. 7. §. 4. n. 3.* Gunterrez *libr. 2. quæst. Canon. cap. 17. a numer. 12. in fine*, & alij complures, quos refert Thomas Sanchez *loco citato.*

4 Et in primis contra factum recentiorum Pontificium opponitur iudicium antiquorum. Nam Alexander III. in Append. Concilij Lateran. *p. 6. cap. 8.* inquit: *Super hoc inquisitioni tuæ taliter respondemus, quod si legitimus consensus ea solemnitate, qua fieri solet, præsente sacerdote, aut etiam eius notario, sicut etiam in quibusdam locis adhuc obseruatur, coram idoneis testibus interueniat de præsente, vt ea quod vnus alium in suum mutuo consensu verbis expressis receptat virtuque dicendo: Ego te recipio in meam, & ego in meum, siue fit iuramentum siue non, dicat mulier, aliquibere, & si mupserit, & fuerit carnalis copula subsecuta, ab eo separari debet, & vt ad primum debeat Ecclesiastica distinctione compelli, quamuis aliter sentiant, & aliter etiam a quibusdam prædecessoribus nostris fit aliquando iudicatum.* Eadem habet *cap. 17. Porro si qui vir, & mulier.* & *cap. 18. solicitudinem tuæ*, & *cap. 22. super eo.* & Innocent. III. *in eadem parte c. 31. super eo.* Atque vt hotum canonū vis intelligatur suppono ce tulimum in Ecclesia fuisse tenendum matrimonium, constante primo, nullum omnino esse, neque vnquam ostendi potere Pontifi em aliquē in ea opinione fuisse, vt existimauerit primum matrimonium ratum secundo matrimonio consummato, dissoluit, vt falsò existimauit Thomas Sanchez *disp. 11. n. 4.* vt ostendimus *lib. 7.* cum de impedimento bigamiæ fermo fuit, vbi diximus per omnes annorum centurias semper Ecclesiam iudicasse nullum matrimonium secundum, constante primo. Quare iudici non possum, vt tam absurdam sententiam attribuam alicui Pontifici, quam explodit diuina lex, & ipsa naturalis ratio, & concors Patrum, & Ecclesiæ fenius Res ergo ita se habuit. Nonnulli Pontifices, qui Alexandrum III. præcesserunt, iudicarunt se posse dissoluere primum matrimonium tantum ratum, itaque te ipsa fecerunt, secundo contracto, & consummato ad nullas euitandas dissensiones, vt iam deinceps dissoluto primo, pollent tuta conscientia in secundo, quod cohabitatione confirmabant, remanere, maxime cum, vt ex ipsius Alexandri verbis constat, sæpe ea tata matrimonia, de quibus in nonnullis capitibus fermo fuit *lib. 11.* clādestina fuerint. Ita que non censuere Pontifices posse valide secundum matrimonium contrahi constante primo non consummato, sed primum non consummatum, dissoluerunt iudicio suo, vt iii secundo iam consummate permanerent, sic fidelitu quietise consulere exstimantes. Reprobant autem eorum præcessorum iudicium Alexander III. *in addi. Appendice Concilij Lateranensi*, & Innocentius supra citatus.

5 Sed præterea etiam ostendo, quia Pontifices non iudicarunt causam sufficientem vllam ad dissoluendum matrimonium ratum nondum consummatum, cùm tamen attigerint nonnullas ex his, propter quas Recentiores Pontifices dispensarūt. Sentiunt ergo illi nullam esse causam, ob quam matrimonium ratum dissolui posset. Id quod dixi continuit manifestè testimonium Innocenti III. qui *in c. ex parte de conuers. coning*: Archiepiscopo Lugdunensi scribit in hæc verba *Ex parte tua est intimatū quod cùm quedam mulier velum viduitatis coram duobus Abbatibus assumpsisset benedictione solemni cum celebratione Missæ ac Latania, cui debuit accedente, quidam nobilis proponebat se priusmulierem ipsam medianti bus interuentijs per verba de præsenti, arrha etiam interposita desponsasse, & infra. At illa se in illum consensisse confessa dixit, quod audierat, cum esse lepra percussum, & ob hoc eius fuerit abominata complexus, & infrà. Nos autem inquisitionis tuæ taliter respondemus. Quod, & si posset non inconsulte videri, quod ex quo matrimonium inter legitimas personas per verba de præsenti contrahitur, illis viuentibus in nullo casu possit dissolui, vt viuenter religuo alter ad fecunda vota transmigret, etiam si vnus fidelium, inter quos est ratum coniugium, fieret hæreticus, & nollet permanere cum altero sine contumelia Creatoris, nisi forte secu fieret ex revelatione diuina, quæ superat omnem legem, sicut à quibusdam sanctis legitur esse factum. Non tamen volentes a prædecessorum nostrorum vestigijs declinare, qui responder consulti, antequam matrimonium sit per carnalem copulā consummatum, licere alteri coniugum relinquo incon sulto ad religionem transire, ita quod reliquus ex tunc legitimè poterit alteri copulari, hoc ipsum tibi consulimus obseruandum in articulo prænotato, quamuis falsa sit cusa per quam ad susceptionem velo prædicta mulier est industa, cum sine qualibet tali causa id ipsum religiosis obtentu facere potuisset.* Hactenus Innocentius. In quo Canone expendo primum lepram superuenientem matrimonio rato non iudicatam esse ab Innocentio III. sufficientem causam dissoluendi matrimonium, quam tamen sufficientem iudicat Thomas Sanchez *lib. 2. disp. 16. n. 5.* Deinde expendo illa verba, *in nullo casu posse dissolui etiam alter o in hæresim incidente, nisi tantum ex diuina reuelatione*; atque adeo ob solum ingressum religionis, qui casus habetur ia ex diuina reuelatione. Sensit ergo Innocentius nullam idoneam causam dissoluendi matrimonium ratum, nisi quæ consisteret ex diuina reuelatione. Vnde Panormitanus ipsa veritate compulsus, quamuis alibi *in cap. ex publico, de coniugio coniugat. orum.* oppositum senserat, in hoc capite *in versnos autem*, hæc scribit: *Hic notat optimum argumentum, quod matrimonium contrahtum per verba de præsenti, etiam carnali copula nondum consummatum, non posse dissolui nisi in casibus a iure expressis. Vide de quibus ex tamen in versiculo, nullo casu, iuncto versiculo, noluerit, & sic bene facit ille textus ni argumento Papæ non posse dissolui ere tale matrimonium, nisi ex causa in iure expressa vel omino simili.*

6 Idem etiam constat. Quia si quis matrimonium contraxerit cum aliqua, & ante copulam in amentiam inciderit, vel si membra genitalia amiserit, etiamodi matrimonium dissolui non posse iam prudem respondit Nicolaus Pontifex *in cap. hi qui matrimonium, 32. quæstione 7.* cum inquit. *Hi qui matrimonium sam contraxerunt, & vni ex duobus dementia aut furor, aut aliqua infirmitas accesserit, ob hanc infirmitatem, & causam, coniugia talium solui non possunt. Similiter sciendum est de his, qui ab aduersarijs excæcantur, aut membris truncantur, aut a barbaris exciti fuerint.* Nec Nicolaus. Ex quibus manifestum est superuenientem impotentiam nō videri Nicolao sufficientem causam dissoluendi matrimonium: & tamen Thomas Sanchez *disputat. citata 16. num.* cum aliis quos refert, existimat, sterilitatem, vel etiam odium, & inimoratia præbere sufficientem causam dissoluendo matrimonio. Vnde Panormitanus refert, quod cùm quidam peteret ab Innocentio Octauo dispensationem de matrimonio non consummato, & Innocentius respondere et se non posse; dispensationem petens hāc opinionem à glosa recitatam allegauit. Cui Innocentius, Maledictus, qui te docuit.

7 Hactenus contra factum Recentiorum Pontificum obiectimus præcessorum iudicium; superest ostendamus hanc potestatem dispensandi in matrimonio rato, nequaquam relictam Pontifici à Deo, tum ab absurdis, quæ

quæ videntur sequi, tum ratione, quasi à priori desumpta. Nam in primis, si auctoritate Pontificia dissoluitur, sequeretur inde matrimonium ratum per ingressum religionis dissolui eadem auctoritate, & non diuino iure. At nos infra hoc libro demonstrabimus dissolui diuino iure. Ergo non est dissolubile auctoritate Pontificia. Si enim vt in eo casu, in quo agebatur de eligenda meliori vita dissolueretur matrimonium, necessaria fuit diuini, iuris dispensatio, & ea nobis innotuit per Ecclesiam, satis magno argumento est non relictam esse eam facultatem pro aliis casibus, vt in similibus argumentabamur c. præcedenti non posse dissolui matrimonium consummatum infidelium auctoritate Pontificis, siquidem vt dissolueretur in fauorem baptismi necessaria fuit diuina dispensatio a Paulo tradita. Et quidem per professionem non dissolui auctoritate Pontificia illud planè ostendit: quia si id auctoritate Pontificis inductum esset, posset Pontifex statuere, vt nunquã per sequentẽ professionem dirimeretur, quod cuius videtur absurdum.

8 Præterea, quia difficile videtur contra iustitiæ quæsitum tertio Pontificem legem ferre, aut matrimonium dirimere. Id, quod in minoribus aliis contractibus perspicuè videmus. Nam de seruo fine domini consensu nequaquam ad religionem admittendo extat decretum Gelasij Papæ *epist. 9. §. Generalis etiam querela.* Et Gregorij *l. 10. epist. indict. 11 epist. 19. & lib. 4. epist. 37.* Vnde, quamuis status clericalis perfectior sit statu matrimonij, & etiam status Episcopalis monachatu, adhuc per eum statum nunquam dirimitur matrimonium ratum, neque ad illum licet ascendere contra prioris coniugis etiam nõdum cognitæ voluntatem. Et cùm maxime videretur expedire, nunquam hactenus Ecclesia decreuit per transitũ ad clericatum, aut Episcopatum dissolui. Argumentum ergo est contra ius iustitiæ per matrimonium ratum acquisitum coniugi, non esse relictam potestatem Pontifici irritandi matrimonium, cùm tutu adeo perfecto nunquã eam vim communicarit Ecclesia. Quam enim rationem afferre possimus, propter quam dicamus non statuisse Ecclesiam, vt in honorem clericalis & Episcopalis status, qui in supremo gradu est in Ecclesia, matrimonium ratum dissolueretur, si illud dissoluendi potestatem à Deo accepit? Nullam certè quæ videatur idonea.

9 Deinde sequeretur habere etiam Pontificem potestatem ad dissoluendum matrimonium fidelium, etiam consummatum, quòd nullus concedet. Sequelam probo. Nam consummatum matrimonium, quodattinet ad rationem, essentiam, integritatemq; matrimonij, nihil amplius habet, quàm matrimonium ratum; copulam enim, qua consummatum efficitur, non pertinere ad essentiam, integritatemque mãtrimonij ostendimus *lib.* 1. Itaque ea copula non traditur corpus, præcesserat enim mutua traditio in contractu, & quia ea præcesserat, ideo licita fuit copula, sed tamẽ est vsus quidam rei traditæ, sicut vsus vasis auri vel argenti post emptionem factam; neque similiter per copulam quæritur coniugi maius aut fortius aliquod ius, cùm per contractũm matrimonij etiam non consummati non tantùm quæsitum sit ius ad rem, sed etiã in re. Adde possessionem etiam ipsa traditione celebrari in contractus. Itaque in se neque substantiæ, neque integritatis, neque iuris aliquid amplius habet consummatum, quam non consummatum, sed tantùm addit vsum aliquem rei traditæ atque possessæ, qui saltem in sterilibus non obstaret dispensationi, cum ex ea dispensatione non sequeretur indebita prolis educatio. Ergo si traditio illa perpetua subiacet potestati Pontificis, etiam subiacebit, quamuis aliquis eius vsus interuenerit. Neque obstat aliquid peculiaris significatio, quæ conuenire dicitur coniugio consummato; & non conuenit non consummato, tum quia multi ex his, cum quibus disputauimus, sentiunt hanc significationem non esse peculiarem fidelium matrimonijs. sed conuenire etiam matrimonijs infidelium, & coniugijs antiquæ legis, in qua tamen dissoluebatur etiam licitè matrimonium consummatum. Tum etiam, quia *supra lib. 1. cap. 11. & 13.* ostendimus ex significatione non reddi matrimonij vinculum magis insolubile. Adde etiam, quod statim ostendemus, eandem prorsus rationem: ex qua Doctores isti colligunt à Deo relictam Pontifici huiusmodi potestatem, conuincere datam etiam esse potestatem dispensandi in matrimonio consummato fidelium.

10 Denique obstendo sententiam istam quasi à priori, quia nulla prorsus ratio est, vnde efficaciter colligamus eam potestatem collatam esse Pontifici. Ea enim, quæ adducitur, quia expedire videbatur ad multa scandala vitanda, & fidelium quieti consulendum, cùm sæpè post clandestina matrimonia non pauci cõtraherent cum alia in facie Ecclesiæ, & ideo cum illa cohabitare relicta prima compellerentur ab Ecclesia, quæ non iudicat de occultis, multus modis infringuur, & enerauatur. In primis, nã licet scandala actiua euitanda sint, & in scandalo passiuo quod ex proximi fragilitate prouenit, aliquid sit condonandum eius infirmitati; attamen scandalo, quod prouenit ex deprauatorum hominum malitia, nulla ratio postulat, vt occurratur indulgendo, sed coercendo & reprimẽdo. Cùm ergo, qui clandestinè cum aliqua contraxerat, postea contrahit cum alia, cum qua scit nullum esse coniugium, satis indicet prauum animi affectum, parum curandum de seditione, quæ ex eo oriri potest, sed legibus comprimendus, vt ifter Ecclesiæ iudicio. Et alias ea potestate concessa, homines sic contrahentes impunè fœminas illuderent, cum scirent dispensandum à Pontifice ob scandala & dissensiones, si publicè etiam cum alia contraherent.

11 Deinde eam rationem locum habere dici vtcumque posset, si alias Ecclesia potestatem non haberet, qua huiusmodi malis posset occurrere. Habet autem, quandoquidem potuit omnia clandestina matrimonia irrita reddere, quod & fecit: & licet non in omnibus regnis ea lex obseruetur, potest tamen Ecclesia suo iure vbique promulgare, & ad eius legis obseruationem omnes vnuersim compellere. Si ergo tam facilè illis damnis occurri potest, cur dicemus potestatem dissoluendi matrimonij natura sua insolubile relictam Pontifici ad peculiares casus?

12 Præterea: quia ea ratio, si probat aliquid, conuincit etiam esse in Ecclesia potestatem dirimendi matrimonij fidelium consummatum. Quoties enim matrimonia clandestina contrahentes consummabunt etiam clandestinè antequam cum secunda publicè contrahant? Si ergo pro data sibi potestate Ecclesia compellit ad cohabitandum secundæ, cum qua publicè contraxit, & ideo dissolutum esse vult primum, planè vt illorum animorum quieti consultum esset, non tantum expediret collatam facultatem ad dirimendum ratum, sed etiam consummatum; alias ea scandala, quæ isti graue malum putant, non cessarent, neque haberet Ecclesia quidquid ad bonum regimen necessarium est.

13 Denique, si et hac via occurreretur grauibus inimicitijs atque discordijs, quæ dissoluto aliquo matrimonio rato sedari possunt, ideo concessam huiusmodi facultatem putant, eadem etiam ratione conuincitur datam etiã vt dispenset in matrimonio consummato fidelium. Nulla enim hactenus Nauarrus aut alij eius sententiæ, validi propugnatores adeo grauia incommoda emersisse in Ecclesia, aut adeo perniciosas seditiones excitatas legerunt, vel audiuerunt sedatas dissoluto matrimonio rato, quæ comparari vlla ex parte possint cum his seditionibus, quæ toti Ecclesiæ lugubres extitere, & dissoluto, matrimonio consummato facilè sedari potuissent. Nam, vt ea omittam, quæ olim vidit Gallia, atque Germania, dum nõnulli Reges repudiatis primis vxoribus cum aliis de facto, non de iure contraxerunt, quorum coniugiorum causa Christianus orbis sæpe afflictatus est, quid comparari potest cũ Anglici Regni iactura, quam multis sæculis lugebit Ecclesia, cui facilè occurri potuisset dissoluto matrimonio rato consummato Henrici VIII. cum Catharina. Quod si tot adeo grauia incommoda, quæ hactenus vidit Ecclesia, & præ quibus omnia alia leuissima sunt, non conuincunt collatam esse à Deo Pontifici potestatem dispensandi in matrimonio consummato, qua potestate concessa ingentia scandala, vt isti loquuntur, cessarent, graues discordiæ,

Digitized by Google

scordiæ, & toti orbi Christiano perniciosæ sedatæ essent, cur lenta alia incommoda, & scandala actiua ex hominū malitia profecta, quæ dicant isti sedari dissoluto matrimonio rato, conuincent datam esse eiusmodi potestatem Ecclesiæ, maximè, cum faciliori medio illis malis Ecclesiam potestate sibi tradita occurrere posse ostendemus?

14 Et quò magis constet magnum esse huius rationis pondus, placet percurrere causas quas isti Doctores asserunt iustas dissoluendi matrimonium ratum. Prima est conditionis disparitas, nam matrimonia, vt fuauia sint, inter æquales esse oportet. Secunda grauis timor scandali futuri, ex quo mox & neces orti possent credi, tur, tertia fornicationis timor, eo quod vxor non placeat. Quarta, si vir omni conatu quærat vxorem reppellere absque sanioris mentis spe, cui adde odium, quod inter coniuges emersit. Quinta lepra superueniens, & adde etiam contagiosum morbum. Sexta impotentia superueniens, imò & addunt ali ste ultatem. Septima, quando alter coniugum dicit se non habuisse animum contrahendi, & vt præstet verum consensum nullo modo induci potest. Octaua, vt vir efficiatur Episcopus. Posteriam addunt aliquā mutuum coniugum consensum: hæc certè omnia simul in vnum coniuncta leuissima sunt, si comparentur cum his, quæ supra retulimus, & dissoluto matrimonio cessassent. Et vt verum fateat, quotnes has causas ab Auctoribus assignatas cōsideremus, videtur mihi fere omnibus dissoluēdis matrimoniis viā apertuisse. Nullum enim fere contrahitur, in quo istarum causarum aliqua reperiri non possit, aut harum exemplo aliæ similes, cùm tamen licet daremus posse Pontificem dispensare, non nisi cum magno Principe, & vbi alterius Regni actura immineret, faciendum esset. Idque sic ostendo. Obligatio status monastici, apud Deum non maior est, neque studior, quam est iuuisibet altenus von simplicis, vt diximus supra libro septimo cùm de impedimento voti sermo fuit, & tamen, cùm Pontifex dispenset in votis simplicibus, statu monastico nullum liberat, nisi ne alicuius Regni deficiat hæres, quia matrimonium quodam spirituale cum religione, cui se etiam tradidit, contractum est. Et tamen sæpè ex non dissoluto statu monastico graues ræ, immunitæ infelices exitus, soin cationis pericula, animus auersus ab institutis regularibus sine probabili correctionis spe, defectus consensus, quem vt præstent inducti non possunt, morbi contagiosi superuenientes, quibus reduuntur inhabiles ad obiequia præstanda religioni: cui se traditionis contractu obligarunt, mutuus etiam religionis, & religiosi consensus. Quod si nulla istarum causarum idonea censeretur ad dispensandum in obligatione status monastici in matrimonij vinculo iure naturali insolubili, & cx cuius dissolutione maiora possunt incommoda sequi, quàm cx dissolutione status monastici, adeo s.nes causas dicemus sufficere. Nequaquam sanè. Itaque non esse cócessam Pontifici facultatem dispensandi in matrimonio rato nondum consummato sensi olim t. *part. 1. variarum, disp. quæst. 3. Scholastica, & lib. de impedimentis cap. 19. 5. secundo*, & nunc idem sentio, sentiamque dum viuam.

15 Neque obstat huic nostræ sententiæ, quod habetur in Appendice Concilij Lateranensis sub Alexandro III. *part. 6. cap. 26.* ibi enim apertè de sponsalibus iuratis sermo est, non de matrimonio contracto per verba de præsenti. Neque obstat etiam quod habetur *eadem parte cap. 28.* tum quia illud caput est Benedict, qui præcessit Alexandrum III. fatetur tamen ipse prædecessores suos aliquando aliter iudicasse. Tum etiam ibi solùm sponsalia præcesserant, & id allegabat fœmina ibi *solafide de contrahendo matrimonium*, & constat etiam, quia Pontifex in eius captis fine statuit secunda eius fœminæ vota valere, & non dissoluenda, si nihil obstarent, quam quod contraxerit cōtra prohibitionem, & interdictum iudicis Ecclesiastici, qui illi fœminæ alias nuptias interdixit ante finitam litem. Vnde inquit, *licet enim contra interdictum Ecclesiæ ad secunda vota transiue nequaquam debuerit, conueniens non videtur, vt obsit sibi sacramentū coniugii dissoluatur*. Neq; obstat etiā, qđ habetur in *c. duobus modis 27. q. 2.* ibi enim fides sponsalioru appellatur pactionis, matrimon. verò fides cōsēsus.

16 Nec denique obstant, quę pro sua sententia adducit Thomas Sanchez, & alij. Et quidem, quod primo adducebatur loco, ex dictis solutum est. Potest autem aut dispensandi in votis concessum Ecclesiæ, vt credamus, multo maiora vrgent argumenta. Facilè enim promittunt homines, facile eos pœnitet promississe, ita que magna in eo fragilitas est. Adde promissionem sibi factam facilius Deum remittere, quam ius proximo quæsitum euertere, adeò no stræ salutis studiosus est. Id quod etiam videmus in nonnullis aliis, in quibus occurrente præcepto religionis, & misericordiæ, quod simul adimpleri non potest, præualere vult præceptum misericordiæ, iuxta illud, *misericordiam volo, & non sacrificium*, vt suo loco dicendum est. Quod verò attinet ad dispensationem voti solemnis, redditur facilè diuersitatis ratio Quia in professione fit etiam traditio religioni, quam accepit prælatus, & eo non acceptante non obligat illa vota, quorum fundamētum est traditio, cumque Pontifex sit ordinarius, cui etiam tanquam religionis superiori fit traditio, eam traditionem potest reijcere, eaque reiecta cessat obligatio status religionis in illo, vt supra latè dixi *lib. 7.* Quod secundo adducitur loco nullius momenti est, vt constat ex dictis *lib. 1. c. 12. & 13.*

17 Sed vrget fortiter pro prima sententia idem Alex. III. *in Appendice Lateranensis Concilij, p. 12. c. 4.* & extat *in ca. 2. de eo qui cognouit*, vbi plan: coniugium ratum non consummatum cum filia eius, quam postea cognouit, iubetur rescindi, si crimen est publicum, non verò si sit occultum. Suppono in eo textu agi de matrimonio iam contracto, nō de sponsalibus, vt ostendi supra *li. 6.* cùm de impedimento incestus fermo esset. Respondeo ergo ibi non agi de dissolutione iam contracti matrimonij, sed de vsu, & cohabitatione, & tria respondet pontifex. Primū. Quod si occultum est crimen, non separentur, cùm publicè contractum sit non solùm quoad vinculum, sed neque quoad torum. Alterum est, quod si crimen est publicum, qua fcilcet cognouit matrem sponsæ, si tamen non cognouit ipsam sponsam, concedatur dispensatio, & possit aliam ducere, & illa alium, quod intelligo illa defuncta, non aliter, sicut *lib. 7.* explicui multa. Non enim vult spe coniugi carere, si non cognouit filiam eius, quā polluerat contracto matrimonio Tertium est, si cognouit sponsam, vt careat omnino spe coniugij, etiam illa defuncta, quæ olim frequens pœna fuit.

18 Deniq; adhuc obijci potest textus *in Extrauag. Antiqua, de voto*, vbi dicit Pontifex votum solemne per facti otdinis iuscepionem non dirimere matrimonium ratum, redditque rationem, *quia neque iure diuino, neq; per Sacros Canones reperimus hoc statutum*. Sed respondetur primò Pontificem voluisse reddere rationem in omnium sententia, sciebat enim varias de hoc esse sententias. Itaq; idē est, ac si diceret? Votum solemne religionis, quidam dicūt iure diuino, alij Ecclesiæ habere vim dissoluendi ratum matrimonium: at de ordine sacro nullum quoad hoc extat ius diuinum, neq; Ecclesiasticum. Vel secundò dici potest nomine Sacrorum Canonum intellexisse nō leges Ecclesiasticas id statuentes, sed referentes priuilegium diuinum, sicut extant Canones referentes priuilegium diuinum concessum religioso statui & professioni.

19 Ex his quæ in his capitibus dicta sunt, plane constat matrimonium solum auctoritate diuina dissolui posse. Nā cùm Deus sit Dominus omnium, postquā corpus mihi tradidit, a me auferre etiam sine meo consensu, vnde sequitur etiam solùm in his casibus posse dissolui, in quibus Deus explicuit velle dissolui, qui tantum sunt duo, & in fauorē religionis, cùm consummatum non est, & in fauorem Baptismi etiam consummatum. In his autem casibus voluisse Deum matrimonium dissolui habemus auctoritate Patrum, & Ecclesiæ traduione, ex qua etiam habemus non esse datā facultatē dissoluēdi cōsummatū fidelitū licet fieri etiam à Deo potuisse cùm Patres & Ecclesia doceant non licere coniugi vouere continētiam alteio inuito poit vsum matrimonij, quæ omnia in sequentibus explicanda sunt.

CAP.

CAPVT IV.

Quid iura disponant de infidelium & hæreticorum coniugiis. & cùm alter eorum ad fidem conuertitur.

Caput hoc suprà lib.7.c.49.positum fuit, alieno quidem loco, per incuriam, inde auellendum, & hic debitè collocandum.

CAPVT V.

An per professionem solemnem dissoluatur ratum coniugium, & quo iure?

SVMMARIVM.

1 *Dissolui matrimonium per transitum ad religionem,*
2 *Inquiritur quo iure,*
3 *Quidam dicunt ex iure Pontificio,*
4 *Verius iure diuino dissolui.*
5 *Diuersimodè probatum.*

1 DIssolui matrimonium ratum, siquis coniux ante consummationem transeat ad religionem, haud dubium est, licet dubitauerint fine fundamento nonnulli. Probat decretum Eusebij *tom.3.Conciliorum*, post eius epistolas, & est apud Grattianum *in c.desponsatam 27.quæst. 2.*& ex Gregorio I. *lib.6.epistolarum,epist.20.*& Alexand. *in appendice Concilij Lateranensis,p.5.c.4.* & *8.*& *p.50.ca. 30.*& *41.*& Ioanne XXII. *in extrauagante Antiqua, de voto*, & Trident. *sess.24.can.6.* Est autè disputatum quoad hoc notandum inter professionem solemnem, & sacros ordines, quod qui matrimonio iunctus ante consummationē initiatur sacris ordinibus, non manet liber à vinculo matrimonij. Nec enim sacer ordo dirimit matrimonium ratū nondum consummatum. At verò, qui statum religionis suscipit, & vota emittit, liberatur à vinculo coniugij. Vnde alter coniugum potest ad secunda vota transire. Id quod de ordinibus sacris duximus definitum esse à Ioanne XXII. *in d extrauag.* Idemque dicendum de ordine Episcopatus non dirimere matrimonium præcedens, vt cōstat ex perpetuo Ecclesiæ vsu,& quia nō extat aliquis textus, ex quo colligatur illud priuilegium concessum esse Episcopatui, sicut religioni. Vnde autem ortum fuerit, vt sacer ordo non dirimat matrimonium antea contractum, dirimat autem status religionis, id vno verbo dicendum ex eo prouenire, quia ius illud quo dirimitur matrimonium ratum per vota religiosorū non eū effectum tribuit sacris ordinibus.

2 Quod autem fuerit ius illud, diuinum ne, an Ecclesiasticum iam explicare aggredier. Inquiro itaque, an religionis status iure diuino, an potius Ecclesiastico, & Pontificio habeat vim dissoluendi matrimonium ratum nondum consummatum.

3 Existimarunt nonnulli, nec pauci, nec ignobiles hanc vim denuatam esse ex iure Pontificio. Ita glossa *in c. vnico de voto,in 6.* quā secuti sunt alij Canonistæ: & ex Theologis Michal Medina *lib.5.de continent. Sacror.homin.a c. 87.* Gabriel Vasquez *1.2.disp.163.c.7.* ex quo infert auctor iste, eam vim tantùm esse communicatam votis solemnibus religionis, non autem votis simplicibus suæ Societatis, quia nulla extat lex Ecclesiastica, quæ eū effectum tribuat votis simplicibus Societatus. Hi omnes Doctores illo principio niuntur, quod existiment in Pontifice residere potestatem ad dissoluēdum matrimonium ratū consummatū.

4 Sed mihi longè verius videtur, & maiestati religionū conuenientius, subsequētem professionem eiusmodi vim habere ex Christi priuilegio, quem institutorem status religiosi fuisse dixi suprà *lib.7.* Sententiam istam tradidit Scotus *in 4.dist.3.t.quæst.1.* Abulensis *t.Reg.capit.8.quæst.9.*& *10.*& *113.* Victoria *de potestate Papæ,p.m.1.ad primum.* Soto *in 4. distinct.27.quæst.1.art.4.conclus.1.* Petrus Soto *lect.1.de matrimon.§.post hoc.* Corduba *lib.1. quæstionarij quæst.21.§.Ad rationes.*& Ferdinandus Rebellus *p.2.lib. 3.q.4.sect.2.n.12.*& alij Recentiores.

5 Et in primis fundamentum illud, quo Medina, & Vasquez complures alios secuti nituntur, scilicet, posse dissolui coniugium ratum non consummatum nulla de causa Pontificia auctoritate, mihi valdè incertum est, vt dixi suprà *c.3.* Primum igitur mihi atque præcipuum fundamentum est: quia non reperitur aliquod decretum Ecclesiasticum, quo vis dissoluendi matrimonium ratum tribuatur professioni solemni, sed potiùs ex nonnullis decretis colligitur ab Apostolorum tempore traditione deriuata pro constanti habitum in Ecclesia, quod magno argumento est traditionem esse diuinam, & institutionē Christi. Profero sigillatim, quos ego canones hactenus reperire potui à recentioribus incipiendo, qui sunt in corpore iuris.

6 Ioannes XII. *in Extrauag. Antiqua, de voto*, inquit votum solemnizatum per sacri susceptio rem ordinis non esse sufficiens ad dissoluendum matrimonium antea contractum, etiamsi per carnis copulam non fuerit consummatum, cùm nec iure diuino, nec per sacros canones reperiamus hoc statutum. Adeque, nisi aliquam de religionibus approbatis, quarum professio ad castitatis custodiā, & abdicationem temporalium, & sui superioris obedientiam suos professores adstringat, ipsum canonicè contegerit ingredi, & eius regulam expressè vel tacitè profiteri. In quo testimonio nio primū expendo illud *iure diuino*, quo ti cùm postea dicat Pontifex dissolui per professionem religionis, inti diuino eam vim videatur adscribere: maximè cùm nullus de eo ante Ioannem XXII. extitisset canon, vt videbimus. Expendo præterea id solum exigere Pontificē, vt status religionis dirimere valeat matrimonium ratum quod in ea fiat trium votorum emissio. Igitur vniuersè ea vota, quæ vere religiosum efficiunt, id habent priuilegium dirimendi ratum matrimonium.

7 Innocent. III. *in c.ex parte 2.de conuert.coning.* in simili causa fœminæ, post contractum per verba de præsenti matrimonium ante commixtionem carnalem transcuntis ad religionē ita respondet. *Nos autem inquisitioni tuæ taliter respondemus, quod, & si possit non inconsulte videri, quod ex quo matrimonium inter legitimas personas per verba de præsenti contrahitur illis viuentibus in nullo casu possis dissolui, vt viuente reliquo alter ad secunda vota transmigret etiam si vnus fidelium inter quos est ratum coniugium, fieret hæreticus, & nollet permanere cum altero sine iniuria Creatoris, nisi forte fieret ex reuelatione diuina aqua superat omnem legem, sicut a quibusdam Sanctis legitur esse factū. Nos tamen nolentes a prædecessorum nostrorū vestigiis declinare, qui respondere consulti, antequam matrimonium sit per carnalem copulam cōsummatum, licere alteri coniugum reliquo inconsulto ad religionem transire sta quod reliquus ex tunc legitimè poterit alteri copulari, hoc ipsum tibi consulimus obseruandum in articulo prænotato*, &c. Ecce reuelatione diuina, quæ superat omnem legem ait Innocentius ratum matrimonium dissolui, & non aliter, cumq; per trāsitum ad religionem dissolui dicat, planum est sentire illum tanquam ex diuina reuelatione deriuatum, id semper respondisse Pontifices. Sancti enim, à quibus id factum dicit, post matrimonium ratum non consummatum, ad religionem conuolarunt, atque id eos fecisse dicit ex reuelatione diuina. Concessum igitur statui religioso à Christo priuilegium istud, & ex consequenti non tolūm professioni solemni, eo modo, quo nunc vocamus solemnem, sed etiam professioni vere, & substantialiter constituenti statum religiosi.

8 Antiquior Innocentio Alexander III. in variis de eo edictis canonibus nihil habet, quod aduersetur nostræ sententiæ,

Digitized by Google

tentiæ,imò fauet non semel. In appendice igitur ad Concilium Lateranense sub ipso celebratum *parte 50.c.4.* hæc habet: *Tua nos fraternitas duxit consulendos, quid de his agere debeat, qui desponsant aliquas mulieres, & processu temporis autequam eas ducant, vel cognoscant, aliasin vxores accipiunt. Super hoc vtique consultationi tuæ taliter respondemus, quod si vir, & mulier se se inuicem receperint, expresso consensu mutuo de præsenti, neuter eorum altero superstite poterit ad alia vota se transferre, & si posset ad monasterium transmigrare.* Non tanquam re à se nouiter statuta id respondit Pontifex. Idem *eadem part.c.3. Sane super eo, quod quidam mulier viro suo fidem dedit, & ipse illi, quod matrimonium inter se contraherent, & viro volente sa cramentum seruare, mulier castam dispositi ducere vitam, discretioni tuæ taliter respondebimus, quod si sancti non fuerint, mulier permittatur ad religionem transire, & Domino relicto sæculo militare. Quod si facere noluerit, & in sæculo casté viuere disposuerit, qua hoc suspectum esse posset, & ad virumlibet, ad bonum seelicet, & ad malum haberi posset, ipsum matrimonium consummari constringas. Beatus enim Ioannem, & complures alios ab ipsis etiam sponsalitijs ad vitam contemplatiuam legimus euocatos, & ideo eidé mulieri confidenter permittere poteris, vt transeat ad religionem casti tatis votum seruatura.* Ecce ad Ioannis Euangelistæ, & aliorum Sanctorum exemplà recurrit, qui à coniugio ad religionem euocati sunt, vt inde respondeat confidenter permittendum esse mulieri iam nuptæ ad religionem transire. Ex quo fit in primis Ioannem Euangelistam verè religiosum fuisse, quandoquidem eius exemplo vtitur Pontifex, vt ostendat statum religionis dissoluere matrimonium ratum: quod idem de aliis Sanctis, quos in exemplum adducit, affirmandum est: alias Pontifex non recte colligeret. Fit etiam non posse dici Ioannem Euangelistam vinculo coniugij iuretium permansisse, cum eo exemplo non tantùm Pontifex Alexander decernat licere à nuptijs ad religionem migrare: sed etiam reliquum coniugem à matrimonij nexu liberum remanere. Id quod etiam eisdem inductum exemplis Innocentium III. respondisse supra retulimus. Nec verò potest aliquis existimare Ioannem, & alios Sanctos, quorum Pontifices meminere, ab sponsalibus posse ad religionem transire, sed etiam à matrimonio celebrato, per verba de præsenti mutuo consensu. Vere ergo illi sancti coniugati fuerunt.

9 Idem Alexander *in appendice eit.p.5.c.8.* & habetur *in cap.ex publico, de coniugatorum*, inquit inter alia. *Caterum quia præfata mulier, licet à præfato viro desponsata fuerit, adhuc tamen, sicut ipsa asserit, ab ipso est incognita, fraternitati tuæ per A. S. mandamus, quatenus si supra dictus vir mulierem ipsam carnaliter non cognouit, & eadem mulier sicut ex parte sua nobis proponitur, ad religionem transire voluerit, recepta ab ea sufficienti cautione, quod vel ad religionem transire, vel ad virum suum redire infra duorum mensium spatium debeat, ipsam cõtradictione, & appellatione cessante, à sententia quatenetur absoluas. Et statim: Sanè quod Dominus in Euangelio dicit, non licet viro vxorem suam visi causa fornicationis dimittere, intelligendum est secundum interpretationem sacri eloquij de his quorum matrimonium est carnali copula consummatum, &c.* Nen ad aliud caput reuocat Pontifex dissolutionem matrimonij per subsequentem statum religionis, nisi ad facti eloquij interpretationem, quando videlicet Ioannem, & alios à nuptijs ad religionem euocauit Concessum igitur id diuino priuilegio statui religioso absolutè. Denique idem Alexander *eadem part.5.capa.* & habetur, *c. verum, eodem titulo*, semper sibi consonus inquit. *Verum post consensum illum legitimum de præsenti licitum est alteri, altero etiam repudiante monasterium eligere, sicut quidam sancti de nuptijs vocati fuerunt, dummodo inter eos carnis mixtio non intercesserit, & alteri remanenti, si commonitus seruare noluerit continentiam, licitum esse videtur, vt ad secunda vota transire possit.* Quæ eodem modo expendenda, ac consideranda sunt, sicut aliud ex eodem Alexandro testimonium paulò supra consideratimus.

10 Sed fortè reuocabit nos aliquis ad Eusebium Pontificem, qui anno 309. texit Ecclesiam. Gratianus enim *26 quæst. 2.cap.desponsatam*, ex eo retulit decretũ istud. *Desponsatam puellam non licet parentibus aliꝰ viro tradere, licet, tamen illi monasterium si voluerit, eligere.* Hæc Eusebius. In quibus, vt planum est, isto tenore verborum, non, non tam à se tatutam legem indicat, sed quæ iam vsu recepta esset in Ecclesia. Verbo enim eo, *non licet*, noua lex non inducitur, sed id statuta exprimitur, vt ex multis canonibus, liquet passim. Adde etiã posteriores Pontifices, vt visum est, non Pontificium præd ecessorum decretis, aut Conciliorum Canonibus eam sententiam confirmare, sed tantùm exemplo Ioannis, aliorumque Sanctorum ex inspiratione diuina ad religionem à nuptijs transmigrantiũ: atque adeo vt rem traditione acceptam à Christo, & per Apostolos deriuatam accepisse. Non ergo eius legis Eusebius primus institutor. Atque hoc mihi præcipuum huius sententiæ fundamentum videtur: quamuis sint etiam duæ rationes non contemnendæ, quas insinuo. Prima, quia si Ecclesiastica lege vis dirimendi matrimonia detiuata esset in vota religionis, posset etiam Ecclesiæ auctoritate auferri: nullus autem, vt credo, concedet posse Pontificem vniuersali lege impedire transitum à nuptijs ad religionẽ. Secunda est, quia contra ius iustitiæ quæ situm tertio non posset Pontifex legem aliquam statuere, id quod in minoribus aliis contractibus cernitur, & de seruo sine Domini consensu nequaquam ad religionem admittendo, extat Gelasij Papæ decretum *epist. 9.9. generaliter etiam querelæ.* Vnde quamuis status clericalis perfectior sit statu matrimonij, imò status Episcopalis perfectior sit statu monachali, adhuc per eum statum non dirimitur matrimonium ratum, nec ad illum licet ascendere contra propriæ vxoris etiam incognitæ voluntatem. Argumentum ergo est contra ius iustitiæ per matrimonium ratum adquisitum coniugi non esse potestatem in Ecclesia irritandi matrimoniũ, cùm statuit adeò perfecto nondum eam vim communicanti Ecclesiæ: sed id Christi priuilegio, quod omnem legem superat, statui religionis concessum tantùm.

CAPVT VI.

Tribus votis simplicibus societatis dirimi matrimonium ratum.

SVMMARIVM.

1 *Vota Societatis post biennium dirimere matrimonium ratum.*
2 *Occurritur tribus obiectionibus, quibus alij permoti sentiunt oppositum, & 3.4.*

1 EX dictis colligitur primò consequenti ratiocinatione idem dicendum esse de votis simplicibus post biennium emissis in Societate, scilicet eandẽ vim habere dirimendi matrimonium ratum ex priuilegio quoque diuino, quamuis in nefent Gabriel Vazque 1.2.*disp.* 165. & Thomas Sanchez *lib.2.disp.*18. *num.6.* & Henriquez *lib.* 11.*cap.8.num.7.* Si enim concessum est religioso statui ex Christi priuilegio, & ab initio eum effectum habuit status religiosus, vt modò ostendimus: & antiquus ille religionis status tantùm constabat votis simplicibus, vt demonstraui 1.*part.variarum disput.quæst.* 3. *Scholastica, cap.* 8. *& supra lib.* 7. Liquido colligitur vota Societatis post biennium emissa eandem habere vim, quandoquidem verè religiosum efficiunt. Concessum enim illud priuilegium à Christo statui verè, & substantialiter religioso, & ex consequenti non solùm professioni solemni, eo modo, quo nunc vocamus solemnem, sed etiam professioni veræ, & substantialiter constituenti statum religiosi, qualis fuit

fuit per tria vota in Societate post biennium. Quod etiam ex eo validè confirmatur, quia Sancti illi quorum exemplo persuadent sibi Pontifices factum ex reuelatione diuina, scilicet Ioannes Euangelista, Alexius Theon quidam, atque Macarius Romanus illis sæculis claruerunt, in quibus nondum erat votorum religionum introducta solemnitas. Quod idem affirmandum est de decreto Eusebij Papæ. Quamuis enim daremus Eusebum eius legis primum conditorem extitisse, quod tamen falsissimum est, adhuc concedendum eam vim inesse votis Societatis. Nam Eusebij tempore nondum Ecclesiastica votorum solemnitas introducta erat, sed illorum temporum sub Eusebio religiosi, qui Basilij, Augustini, & Benedicti monachos præcesserunt, tantùm constabant votis simplicibus, quæ tamen verè religiosos efficerent.

2 Nec verò his obstat primò vota post biennium emissa in societate esse simplicia: vota autem simplicia non dirimere matrimonium ratum. Hæc enim vota, quamuis appellentur simplicia, vt distinguantur à votis affectis solemnitate Ecclesiastica: attamen intrinsecam solemnitatem habent, vt dixi suprà *libr.* 7. Quare vim habent dirimendi matrimonium. Priuilegium enim illud concessum statui religioso, quibuscumque ille constet votis, dummodo sufficiant ad verè constituendum religiosum.

3 Nec etiam obstat secundò, quod sanctissimus Pater Ignatius coadiutori temporali, qui de nuptijs ad religionem transibat professionem concesserit solemnem: id enim factum est, non quia meo iudicio fuerit necessarium; sed quo omnis tolleretur dubitatio, & nulla iutibus occasio relinqueretur. Quamuis si de hoc aliqua lis modo oriretur, non dubito quin ista pars obtineret.

4 Nec denique obstat, quod si aliquis coniunctus matrimonio ante consummationem ad Societatem transiret & post biennium vota emitteret, & ratum coniugium dimeretur, fieri posset vt secundò validè nuberet, videlicet si post eorum votorum emissionem à Prælato dimitteretur, liber votorum nexu. Hoc argumento commotus relinquit opinionem istam Gabriel Vasquez 1. 2. *disp.* 165. concedimus tamen tequelam, & in hoc nullum inconueniens esse existimamus. Quia idem omnino sequitur ex natura rei in eo, qui solemniter profiteur, & etiam Doctores, qui contra senserunt, idem fateri tenentur multis sæculis in Ecclesia id locum habuisse. Quia si hæc vis dirimendi matrimonium ratum concessa est votis religionis iure diuino, vt ego existimo, vel tantum Ecclesiastico, vt illi dicunt, cum ipsi fateantur vota religionum multis sæculis non habuisse vim dirimendi matrimonium post cōtractum vsque ad Innocentium II. vt mihi videtur, vt autem ipsi sentiunt, vsque ad tempora Gregorij I. planè sequitur illo tempore dissoluto puiori vinculo per vota monastica, statim illis emissis potuisse validè contrahi aliud matrimonium, illicitè quidem auctoritate propria, licitè verò relaxante vota Pontifice, vel Episcopo, vel religionis Prælato. Quare quod Gabriel Vasquez maximum inconueniens iudicat in suis votis, necessariò concedere debet iuxta suam sententiam in votis etiam solemnibus toto illo tempore, quo ipse etiam censet in Ecclesia ea vota solemnia non habuisse vim irritandi matrimonia post contracta. Quare leuissimo ductus argumento, & quod in eo Doctore magis mirot, non satis sibi consonus, vota suæ Societatis denegauit, quod in eorum maximam auctoritatem cedit.

3 *Votis Melitensium dirimi.*
4 *Votis Calatrauæ, & Alcantaræ non dirimi.*
5 *Olim diremptum eorum ordinum votis.*
6 *Votis S. Iacobi iuxta Bullam Alexandri III. emissis non dirimi.*
7 *Ea esse vota simplicia, non solemnia.*
8 *Idem de voto castitatis.*
9 *Dilnitur obiectio,* 10. 11. 12. 13.
14 *Decidituv casus quidam in ea materia,* & 15.
16 *Quid de votis obedientiæ.*
17 *Infertur his votis non dirimi coniugium.*
18 *Aliter dicendum de votis clericorum eius ordinis.*
19 *Proponitur quæstio habita super professione sororum eius ordinis. Libellus oblatus Regi, informatio, & iudicium Doctorum Conimbricensium, Cæsaraugustanorum, Toletanorum, Complutensium, Matritensium, Salmaticensium, Valentinorum & Regis Catholici decretum, remissiuè.*

1 SEd quæret aliquis primò (nullam enim, quæ sese mihi offerat, difficultatem intactam placet relinquere) an idem iudicium ferendum sit de ordinibus militaribus, scilicet, ex diuino priuilegio irritari matrimonium ratum non consummatum.

2 Omnibus ordinibus militaribus etiam Sancti Ioannis negauit Sanmiento *lib. de reddubil. Ecclesiast. part. 4. cap. 1. num.* 13. referteque pro eadem sententia Sotum *in 4. dist. 27. quæst. 1. artic. 4.* Loquitur autem Soto de his Ordinum militarium religiosis, qui militanti, non qui in claustro degunt, siue viri, siue fœminæ; horum enim votis censet etiam dirimi matrimonium ratum non consummatum.

3 Ego tamen cum distinctione procedam, vt res ista omnino plenè & exactè decidatur. Et in primis quod attinet ad Melitenses non dubito eorum votis dirimi matrimonium ratum nondum consummatum, siue de equitibus, siue de his qui clero deputantur, etiam ante facti ordinis susceptionem, fermo fit. Est eorum votum castitatis solemne, vt iam declarauit Congregatio Cardinalium, quamuis cum aliquibus dispensauerit Pontifex, vt nubant. Nec mirum cùm in voto solemni dispensare posse Pontificem iam statuerimus suprà *lib. 7. cap. 10.* Sic de Melitensibus censuit Nauarrus *consil. 1. de conuers. coniug.* Azor *tom. 1. lib. 13. cap. 6. quæst. 4.*

4 Præterea sine dubio asserendum est, votis religiosorum militum Calatrauæ, & Alcantaræ, quibus tantùm promittur castitas coniugalis, non dirimi: nam antea contractum matrimonium stare potest cum ea religionis professione. Quare quicumque eos duos ordines profitentur sine viri, siue fœminæ sint, si tantùm votum castitatis coniugalis emittant, non possunt sua professione liberari à vinculo matrimonij rati non consummati. Neque de hoc vlla potest esse dissensio, etiamsi verè, & propriè religiosi sint, vt apud me certissimum est. Nam literæ Pontificiæ plenè docent antea coniugatos ad religiones eas admitti posse, postquam cum illis dispensatum est in voto castitatis.

5 Deinde existimo votis religiosorum militum Ordinis Calatrauæ, & Alcantaræ, quando nubere non poterant ex sui ordinis speciali instituto, etiam tunc dirimi matrimonium ratum non consummatum. Nam licet demus illa vota fuisse simplicia, cùm verè & propriè religionis status votis simplicibus constituatur ex definitione Gregorij XIII. vt iam probaui suprà *lib. 7.* & ex consequenti illi verè & substantialiter religiosi essent: planè relinquitur illi statui religioso cum castitate absoluta etiam concessum priuilegio diuino, vt dirimat matrimonium ratum nō consummatum. Neque in eo asserendo vlla maior difficultas est, quàm in eo quod de votis Societatis asseruimus. Quod idem maior ratione de eorum ordinum fœminis & clericis dicendum, cùm ab initio cum castitate absoluta instituti sint, nec quoad illos vlla ex parte immutata sit confirmatio Pontificum quoad votum castitatis.

6 Sed in eo quod attinet ad religiosos Ordines Sancti Iacobi sub quadam conditione respondeo (attendat qui legent, ne iam calumnias meditetur.) Si qui eum ordinem

CAPVT VII.

Quid dicendum de votis Militarium Ordinum.

SVMMARIVM.

1 *Proponitur quæstio.*
2 *Sententia negans.*

profitentur, siue equites, siue fœminæ (nam de clericis dicam statim) eum profitentur ex confirmatione Alexandri III. quę in stabilimentis eius sub ordinis initio præmittitur, & non ex aliis litens Pontificijs, quibus ea forma votorum, sub qua eum ordinem confirmauerat Alexander III. immutata aliqua ex parte sit: si inquam tantùm ex ea confirmatione, & iuxta illam eum ordinem profitentur. Dico primùm illos quidem verè & propriè esse religiosos tam viros, quam fœminas, adeò vt qui votum de suscipienda religione emiserit, satis illud adimpleat, si eum ordinem siue vir siue fœmina suscipiat, nisi forte aliud immente habuerit, quando vouit, cum ad substantialiter statum religiosum constituendum, nulla requiratur in votis solemnitas. Eo sque esse verè & substantialiter religiosos adeò certum existimo, vt oppositum iudicem nimis licentiosè dictum, ne dicam grauius, cum pleno ore literę Pontificiæ illos appellent religiosos, & etiam eũ castitate cõiugali vera religio constare possit, eo quod sicut in pauperate latiuus est, ita etiã in castitate, quæ est materia voti,

7 Adeo vt literis eorum vota tantùm simplicia esse non solemnia. De voto paupertatis id constat, quia iam constitutione Innocentij VIII. Pauli III. & Gregorij XIII, quod etiam à Paulo, & Gregorio Clericis concessum, equites testari possunt cerus quibusdam limitationibus, quæ præscribuntur in stabilimentis ordinis *tit. 5. cap. 4 & 5.* Dominiumque suorum bonorum à principio retinuerunt, cum filijs sua patrimonia, & legitimæ portionis intactæ remanerent, vt constat ex equitum regula *cap. 13. in fine*, vbi militum filijs, si religionem patris sectari nolunt, quæ eorum sunt, concedi liberè præcipitur, additurque: *Porque establecido es, que ningun Freyle desherede a su hijo.* Quam regulam dictatam à Cardinali Alberto multo post ea Pontifices suis literis inserentes approbarunt, præcipuè Iulius II. Quare ea facultas, quæ posita per Innocentium concessa est, tantum meo iudicio indulsit, vt quòd alias valide facere poterant, cùm non essent incapaces dominij, fiebat tamen illicitè ratione voti, facere iam sine peccato possent, vt de testamentis religiosorum in vniuersum priscis sæculis demonstrauj *part. 1. variar. disp. quæst. 3. scholastica, cap. 8.* & dixi suprà *lib. 7. cap. 13.* Itaque paupertatis votum in eo ordine, etiam à sua prima confirmatione non est solemne, cùm eius voto solemnitatem in inhabilitate ad dominia constituerimus, vt diximus suprà *lib. 7. cap. 9.* Quod idem de fœminis dicendum esset, scilicet illas valide testari posse, quamuis illicitè, cùm circa illarum testamenta nulla emanauerit Pontificum dispensatio: nisi antiquissima consuetudine intestabiles essent. Posse enim consuetudine inhabilem fieri ad actum aliquem, sicut & lege humana, cõstat ex dictis sup. *lib. 6. c. 3.*

8 Similiter castitatis votum ex vi illius primæ confirmationis non est solemne, est enim votum castitatis coniugalis; neque ex literis Alexandri III. aliud colligi potest, siue loquamur de equitibus siue de fœminis (nam de clero deputatis etiam ante sacrorum ordinum susceptionem alia ratio est, quam infra dicam) & ex vi tantùm illius confirmationis Alexandri, imò neque ex literis Lucij III. Vrbani III. Innocentij III. Honorij III. Innocentij IV. Iulij II. qui prædictas literas Alexandri III. confirmarunt, nullo penitus immutato, vt constat ex his, quæ refert Dida eus Mota eiusdem ordinis Canonicus Regularis lib. 1. de confirmatione ordinis Sancti Iacobi per totum.

9 Neque his obstant illa verba ex literis Alexandri III. ibi, *Ad suscipiendam quoque prolem, quæ in timore Domini nutriatur, & infirmitatis humanæ remedium, iuxta institutionem Domini, & indulgentiam Apostoli qui ait, bonum est homini mulierem non tangere; propter fornicationem autem vnusquisque vxorem suam habeat, & similiter mulier virum suum, quisque continere nequiuerit, cõiungium sortiatur, vt seruet immaculatam fidem vxori, ne tori coniugalis continentia violetur*, &c. Ex quibus verbis ibi, *si se continere nequiuerit*, posset aliquis suspicari castitatem coniugalem, quæ in eo ordine promittitur tantùm illis concedi, qui se continere nequeunt, quasi videatur etiam Pontifex annuere, vt in ordine Sancti Iacobi castitas absoluta & perpetua vouea tur ab his, qui se volunt & possunt cõtinere, quales sunt fœminæ, & clero deputati, qui semper obseruarunt. Similia habent Innocentius III. & alij Pontifices, qui eum ordinem confirmarunt: dicunt enim in suis literis: *Habeantur in ipso ordine, qui cælibem, si voluerint, vitam ducant; sint etiam, qui iuxta constitutionem diuinam coniugibus vtantur.*

10 Hæc, inquam, non obstant, facilè enim dicimus illis verbis, *qui se continere nequiuerit*, non regulam, aut vinculi formam in stitui, fed confirmari eam, quæ à primis eius militiæ Magistris ordinata & constituta erat, quam vt iustam & rectam esse ostendat, testimonio vtitur Apostoli, ibi, *qui continere nequiuerit*, ex quo colligit Deo acceptam & gratiam esse castitatem cõiugalem, atque ideo esse possę materiam voti, & sub regulam à Sede Apostolica approbatam cadere. Itaque ea verba non ideo inseruntur, vt inde occasionem aliquis accipiat promittendi in eo ordine absolutam, perpetuamque castitatem, quasi id votum regula ipsa probatum sit, neque id commodè vlla ratione inferri potest. Quod nonnulli ex eo probant, quia inde id absurdum sequeretur, vt in eodem Monasterio & ordine illæ sorores vel viri, qui nollent, aut non possent se continere, castitatem coniugalem vouerent tantùm, alijs qui continentiam amplexarentur castitatem absolutam vouentibus. Quod tamen manifestè reprobat Concilium Hispalense: & habetur *cap. in nouæ actione 16. q. 1. ibi, In vno enim, eodemque officio non debet dispar esse professio.* & ibi: *Constituentes, vt bi qui in administrationibus Ecclesiæ Pontificibus faciantur discrepare non debeant neque professione, nec habitu. Et Clementina 1. de electione ex Concilio Viennensi sub Clemente V.* ibi: *Cum rationi non congruat, vt homines qui disparis professionis vel habitus sint in eisdem monasterijs socientur.*

11 Neque illa verba aliorum Pontificum quidquam obstant; idem enim in suis literis addunt, *Sit tamen omnibus præcipua cura, & cautela, vt qui coniugium sortiti fuerint continentiam custodiant coniugalem: & qui sine coniugio manere decreuerint, inuiolatam teneant castitatem.* Quod idem in regula, & in stabilimentis eisdem verbis omnibus equitibus iniungitur, quos tamen certum est non teneri, etiamsi non nubant, ad vouendam castitatem absolutam. Quare, cum de omnibus vniuersim nullibus ea verba dicantur, nulli sque illorum, euamsi non nubat, teneatur ad seruandam castitatem absolutam, non possunt aliter, quam diximus, intelligi.

12 Neque obstat etiam, quod in eisdem literis Alexandri III cum prohibeatur huius ordinis religiosis, etiam laicis, transitus ad aliam religionem absque Magistri licentia dicitur: *cum sint in ordine vestro leuia statuta, vbi quisque districtius valeat conuersari*, quibus existimabit aliquis indicari esse in eo ordine ex confirmatione Pontificis Monasteria, in quibus absoluta castitas promittatur. His enim verbis meo iudicio neque leuiter indicatur id. Sed cùm viri huius ordinis milites degant in domibus propris, sint etiam eleticorum monasteria, in quibus possent, & tolerent, si vellent, arctiorem vitam sequi non quidem quia strictioribus votis ibi teneretur, sed quia in commune degerent, sorasq; egredi sine licentia non possent, horis diurnis & Matutinis assisterent, seque in alijs humilitatis ac pœnitentiæ operibus exercerent, quibus in propris domibus non est locus, vt ex regula constat. Atque in hunc sensum accipiendum est, quod in alijs literis habet idem Alexander III. cum inquit. *Nos igitur ipsius (scilicet Petri) & aliorum fratrum precibus inclinati statumus, vt locum aliquem arctiorem haberent, in quo fratres, qui sine vxoribus vellent esse, & caste viuere sub arctiore regula possent Deo deseruire, quod & ipsi sicut audiuimus, facere curauerunt.* Cum enim ibi literæ de religiosis equitibus loquatur, non possunt intelligi de voto absoluto cõmentæ, cum nullus equitũ, etiã si caste viuat, illius obligatione teneatur sed quia in Monasteriis clericorũ cõmunè vitã sequi possent, si peterent à Magistro licentiam ibi commorandi.

13 Quare, nisi aliæ emanarunt literę Pontificiæ, quæ me latent, quibus innouetur ea confirmatio Alexandri III. in voto castitatis, quantumuis aliqui eius ordinis, siue sua sponte, vel ordinatione eius, qui facultatem non habeat, castita-

castitatem absolutam voueant, voto tantum tenentur simplici, nec nisi ad coniugalem castitatem admittere prælatus poteſt, cum non alia ſit forma vouendi à Pontifice præſcripta: caret enim in eo caſu prælatus facultate accependi, quæ emittuntur vota. Niſi forſan contraria conſuetudine vota de ſimplicibus facta eſſent ſolemnia: nam poſſe ſolemnitatem indici conſuetudine non dubito. Ea autem conſuetudo præſumi non poteſt, cùm animus ac verba profitentium indicant ſe profiteri iuxta antiquam ordinis confirmationem.

14 Ex quo inferes, quid dicendum ſit ad cum caſum, qui ex me quæſtus aliquando. Quidam Ordinis Sancti Iacobi miles, cùm profeſſionem emiſiſſet, caſtitatem abſolutam vouit: nubit poſtea, filios ſuſcepit, decedit, quæſtio mota eſt à conſanguineis eius rei conſcijs contra filios, an eſſent legitimi, & exhæredandi, eo quod illegitimi viderentur propter votum caſtitatis abſolutè emiſſum à patre. Reſpondi validum matrimonium fuiſſe, quia vel votum id nullius roboris fuit: ſed tantùm admitti potuit à prælato, vt votum caſtitatis coniugalis, cùm non ſub alia forma approbata ſit ea religio à Pontifice quoad laicos: vel tantùm fuit votum ſimplex caſtitatis, atque adeo impediens tantùm non dirimens matrimonium. Idem etiam dicendum eſſet, ſi modo Magiſter ordinis de conſenſu Capituli mutaret votum caſtitatis coniugalis ſuorum equitum in abſolutum, ſi id non fieret approbante, aut confirmante Pontifice; neque enim ad eam commutationem Magiſter poteſtatem habet.

15 Eadem etiam conſultatio propoſita fuit Magiſtris & Doctoribus Salmanticenſibus anno Domini 1615. menſe Aprilis in hæc verba: *Pedro ſiendo Cauallero de la Orden de Santiago, al tiempo que profeſſo ſpontaneamente, y por ſu deuocion, y tambien con acuerdo y conſentimiento, y decreto de ſu Maeſtre y Capitulo y Freyles que le admitieron a la profeſſion hizo expreſſamente voto de caſtitad abſoluta, y no conjugal. De allí a algunos anos acabandoſele la deuocion ſe caſo en el lugar donde viuia cõ vna Senora de muy grande calidad, y ſin licentia ſu Maeſtre: de matrimonio tuuo hijos. Deſpues de la muerte del dicho Cauallero vnos ſobrinos ſuos pretenden, que ellos han de ſuceder en el mayorazgo del Cauallero, que es muy grande y de mucha calidad, attento à que el dicho Cauallero, no ſe pudo caſar, ni aquel matrimonio valio, ni los hyos del ſon legitimos por auer ſido matrimonio hecho contra el voto ſolemne de caſtidad. Los hyos del dicho Cauallero defienden ſu legitimidad diziendo, que aquel matrimonio fue valido, porque aquel voto de caſtidad que ſu padre hizo en la profeſſion, no fue mas que vn voto ſimple, como le pudier a hazer en ſu caſa. Y el dicho Maeſtre, Capitulo, y Freyles no pudieron por ſu acuerdo, conſentimiendo, ni parecer hazerle ſolemne, ni admitirle como voto de caſtidad abſoluta. Y que aun antes parece que ſu padre no hizo profeſſion ninguna, ni aquellos votos tuuieron fuerça, pues la dicha profeſſion para que tuuiera fuerça auia de ſer debaxo de Regla aprobata por la Sede Apoſtolica, y aquella profeſſion en la forma que ſe hizo no tiene aprobacion, y anſi parece que quedaron aquellos votos en vazio, y ſin fuerza ninguna. Preguntaſe ſi el dicho matrimonio valio, y ſi aquellos hyos ſon legitimos?* Cui cõſultationi ita reſponſum eſt. *Parece me valido el matrimonio, y los hijos legitimos, porque eſte voto de caſtidad omnimoda no pudo ſer ſolemne, y la razon es, porque el Maeſtre y Capitulo no tuuieron authoridad para admitir eſte voto como ſolemne, ſino debaxo de la forma de caſtidad cõjugal, y lo que excedio de eſta que do quando mucho en fuerza de voto ſimple.* Huic reſponſioni ſubſcripſere Magiſter Fr. Auguſtinus Antolinez ex Auguſtiniana familia, Primarius Theologiæ anteceſſor. Magiſter Ioãnes Marquez Veſperinus anteceſſor. Magiſter Fr. Fraciſcus Cornejo Cathedræ Philoſophiæ Moralis Magiſter Fr. Franciſcus Dominquez nunc Cathedræ Scoti. Ex Dominicanis Magiſter Fr. Petrus de Ledeſma Veſperinæ nunc Cathedræ Theologiæ. Ex Ordine D. Benedicti. Magiſter Fr. Antonius Perez. Magiſter Fr. Didacus de Salazar. Ex Ordine D. Bernardi Magiſter Fr. Luiſius Bernaldo Sacrarum literarum interpres Primarius. Magiſter Fr. Angelus Mantique. Ex Ordine Sancti Franciſci. Fr. Ioſeph Vaſquez tunc Prælatus Monaſterij Salmanticenſis. Ex Societate IESV. PP. Valentinus de Erice, Benedictus de Robles, Barnabas Matute, Ludouicus de Roa, Chriſtophorus de Caſtro. Ex Ordine Carmelitarum. Magiſter Fr. Bartholomæus Sanchez Theologicæ facultatis Decanus, & Dialecticæ Cathedræ Primarius moderator. Magiſter Fr. Petrus Cornejo Cathedræ Durandi. Quibus etiam acceſſit Magiſter Andreas de Leon Canonicus Eccleſiæ Cathedralis Salmantinæ. Ex iuris autem interpretibus DD. Dominus Franciſcus Pacheco de Guzman, ex Collegio inſigni Archiepiſcopi Toletani Primarius tunc Iuris Pontificij. Marcus Diez Primarius Iuris Cæſarei Dominus Alphonſus Guillen de la Carrera tunc Iuris Cæſarei Veſpertinus, nunc Iuris Pontificij Primarius anteceſſor; & Petrus Ruiz Barrios Veſpertinus etiã Iuris. Pontificij, quorũ omnium ſubſcriptiones apud me habeo.

19 Votum denique obedientiæ non eſt ſolemne. Nam in Magiſtro reſidet facultas liberos dimittendi ab obligatione votorum, cùm placuerit, ſicut & nunc id efficiunt Prælati Societatis. Idque colligo ex illis verbis Alexandri III. in Bulla confirmationis: *Statuimus quoque, vt nullus fratrum, ſine ſororum poſt ſuſceptionem ordinis veſtri, & promiſſam obedientiam redire ad ſaeculum audeat ſine Magiſtri licentia.* Et quamuis aliquis ſuſpicari poſſet per Gregorium IX. qui Alexandrum III. ſubſecutus eſt, ſublatam vniuerſè Prælatis omnibus religioſorum facultatem liberos dimittendi ſubditos, vt dixi 1. *p. variar. diſput. q. 3. Scholaſtica, cap. vltim.* Attamen quod attinet ad Magiſtrum Ordinis Sancti Iacobi eam facultatem ſublatam non eſſe conſtat, quia eadem Bulla Alexandri III. nullo penitus immutato confirmata eſt à multis Pontificibus, quorum plures Gregorium IX. ſecuti ſunt. Igitur, cùm milites plerumque in ſuis domibus degerent, vt conſtat ex antiqua regula, illo verbo, *redeundi ad ſaculum*, nequit intelligi vita priuata, & in priuata domo, ſed dimiſſo habitu liberum eſſe votorum obligatione, ſiue redire ad ſæcularem vitam. Vnde conſequenter ad eã facultatem Magiſtro conceſſam ſtatutum eſt *tit. 5. cap. 15. Ordenamos que ſiempre que a nueſtro Capitulo pareciere algun Cauallero, que no fuere expreſſamente profeſſo, no es conueniente para la Orden, la pueda quitar el Habito ſin dar cauſa, porque ſe le quitan y echan le de ella, aunque aya mas de vn ano que le recebio.* Nam quamuis iſti religioſi milites non teneantur Decreto Tridentini de anno probationis, obligantur tamen quoad hoc antiquo iure, quo valida erat tacita profeſſio, & vetè religioſum efficiebat non ſecus ac expreſſa. Ea autem non obſtante liberum dimittit Magiſter, etiam hodie tacitè profeſſum, cùm expedire iudicat. Non ergo eſt huius ordinis Magiſtro ſublata facultas liberum dimittendi ab obligatione votorum, & Põtifici reſeruata, atque adeo ſimplex omnino eſt votũ obedientiæ, iuxta ea, quæ dixi ſupra *lib. 7.* cum de votiimpedimento ſermo fuit.

17 Ex quibus omnibus conſtat votis equitum Ordinis Sancti Iacobi non dirimi matrimonium ratum nondum conſummatum, vt de aliis militibus ſupra dicebamus. Et idem dicendum de votis fororum, ſi illæ profiteantur iuxta confirmationem Alexandri III.

18 Solùm ad iuderim aliter iudicandum eſſe de clericis ordinis Sancti Iacobi. Cùm enim hi clerici ante inſtitutionem Ordinis Sancti Iacobi Canonici Regulares eſſent Sancti Auguſtini, in Monaſterio de Loyo, aſſumpti ſunt à militibus, vt ipſis ſacramẽta miniſtrarent, & ſpirituali doctrina erudirent, vt patet ex regula, & ex confirmatione. Quare quamuis Alexander III. etiam eos Canonicos ſub Magiſtri regimine viuere demceps voluerit (merè enim laicum poſſe eſſe Prælatum religionis dixi ſupra *lib. 7.*) tamen antiqua eorum vota & profeſſionem non mutauit: Prælatus itaque mutatus eſt, non viuendi, neque vouendi forma. Cùmque illi antea, ſicut Canonici Regulares, caſtitatem abſolutam vouerent, generali lege Innocentij II. *c. vt lex 27. q. 1.* inhabiles effecti ſint Canonici Regulares exprefsè, vna cum Monachis, & iis ſacris Ordinibus conſtitutis, planè videtur ſequi eorum vota & nunc & ab

spirito, matrimonium antea contractum dirimi, & à tempore Innocentij II. contrahendum etiam, & impediri, & dirimi efficiturque præterea castitatis votum in illis, etiam ante sacrorum Ordinum susceptionem, esse solemne à tempore Innocentij II. licet antea simplex fuerit, sicut & de omnium aliorum religiosorum voto castitatis simplex fuisse vsque ad Innocentium II. ostendi supra *lib.7.* suo loco. Licet in paupertatis voto de solemnitate aliquid imminutum sit, cùm testabiles sint de licentia Prælati, & non alias vt dixi supra. Nec verò ad clericos extendenda facultas Magistri liberos dimittendi ab obligatione votorij, neque id colligi potest ex confirmatione Alexandri III. Non est autem mirum in vna eademque professione quædam vota emitti solemnia, quædam minùs solemnia, aut etiam simplicia. Cùm enim solemnitas ex Pontificis auctoritate pendeat, magnam in eo veritatem pro suo libito potest constituere, vt dixi supra.

19 Sed vt maior lux his quæ dicta sunt inferatur, placuit subiungere & libellum Regi Catholico oblatum, & etiam informationem, occasione cuiusdam noui decreti supremi Senatus Ordinum, quod erga sorores Sancti Iacobi Salmanticenses emanauit, & quid à Rege Catholico decretum sit re maturè discussa & considerata, quæ quidem erunt & Lectori, & doctis hominibus non iniucunda: sed muto consilium, & referuo ea omnia in Appendicem huius operis.

CAPVT VIII.

Quid dicendum de votis Mantellatarum, hoc est, Beatas & cenuersorum ac Donatorum.

SVMMARIVM.

1 *Prima opinio.*
2 *Quid de Tertiariis Ordinis SS. Fracisci, et Dominici.*
3 *De Augustinianis quorundam sententia.*
4 *Quod initium Mantellatarum in Ordine Sancti Augustini.*
5 *Distinguuntur diuersi gradus eiusdem Ordinis.*
6 *Mantellatas eiusdem Ordinis esse substantialiter Religiosas.*
7 *Conferuntur eiusdem Ordinis constitutiones cum literis Pontificijs.*
8 *Quid de Mantellatis virit? distinguuntur à Donatis, oblatis siue commissis.*

1 SEcundo quæret aliquis, an etiam votis mantellatorum tam virorum, quàm fœminarum, quas Hispanè *Beatas* dicimus, dirimatur matrimonium ratum nondum consummatum. Nam Soto *loco citat.* & non pauci alij viri docti existimarunt nequaquam earum votis dirimi matrimonium nondum consummatum.

2 Sed in primis quod attinet ad mantellatas, siue Tertiarias Ordinis Sancti Francisci, & Sancti Dominici, quæ collegialiter viuunt, & emittunt tria vota substantialia, dubitari amplius non potest. Earum enim professio solemnis est, vt respondit Paulus III. consultus de eo à Fratribus Dominicanis, & constat ex literis Sixti IV. quas refert Emanuel Rodriq. *tom. 3. quæst. Regul. q. 72. art. 11. & 2.*

3 Quod autem attinet ad nostras mãtellatas, quas *Beatas* vocamus, licet Emanuel Rodriquez, & multi alij viri docti senserint earum votis matrimonium non consummatum non dirimi, ego tamen aliter sentio. Atque vt res ista radicitus intelligatur, nõnulla dicamus ex Bullis Pontificijs desumpta hinc ducto principio.

4 In ordine Eremitarum Sancti Augustini mantellati & mantellatæ non erant vsque ad Bonifacium VIII. qui 7. Idus Nouembris & Pontificatus anno 11. concessit, vt quæcumque mulieres, si aliàs essent idoneæ, neque aliud obstaret Canonicum impedimentum, quæ habitum regularem prædicti ordinis ad instar mantellatarum, siue pinzochetarum Ordinum Fratrum Minorum ac Prædicatorum habere voluerint, & gestare, tam virgines & matronas, quàm viduas in mantellatas seu pinzochetas dicti Ordinis Eremitarum recipere, & admittere ac earum singulis habitum regularem, & regulam eiusdem Ordinis Fratrum Eremitarum, ad instar huiusmodi mantellatarum, siue pinzochetarum Ordinum Fratrum minorum, ac prædicatorum, pro vt secundùm Deum saluti animarum earundem visum fuerit salubrius expedire, valeat Prælatus illisque sic receptis idem Pontifex concedit exemptionis priuilegium, immunitates, libertates, indulgentias, & alia priuilegia Ordini Eremitarum concessa, & in posterum cõcedenda, eodem modo, quo Eremitis competunt, aut competere possunt. Idem confirmauit postea Sixtus IV. inserius Bonifacij literis, vbi etiam affirmat idem institutum confirmasum fuisse à Martino, & Eugenio suis prædecessoribus, pro vt inter nostri Ordinis priuilegia & literas continetur. Postea verò multis annis elapsis anno Domini 1470. Paulus II. pridie Kalendas Septembris, Pontificatus sui anno 6. id quod de mantellatis fœminis concessum tantùm fuerat, indulsit etiam, vt ad viros extenderetur, & eisdem omnino potirentur, quibus mantellatæ. Atque hæc in nostro Eremitarum ordine origo mantellatorum, & mantellatarum fuit.

5 Deinde obseruandum diuersos gradus in ordine nostro reperiri, vt ex literis Pontificijs constare potest. Sunt fratres tam clerici, quam laici, moniales, mantellatæ, & conuersi, & denique oblati, siue donati, siue commissi. De oblatis dicam postea. Mantellati autem à conuersis valde distinguuntur, in quo non rectè, nec inspectis literis Pontificijs nonnulli locuti sunt. Nam mantellati omnibus priuilegijs, immunitatibus, exemptionibus, indulgentijs, non secus ac Eremitarum fratres gaudent: at vero conuersi tantùm indulgentijs. Extat de eo inter nostras literas Pontificias, quæ dan Iulij II. anno 1512. & Pontificatus 9. in quibus declarat fratres, moniales, & mantellatas omnibus priuilegijs & indultis in Mari Magno concessis; at sola zona præcinctos, quos quarti gradus appellat, tantùm gratijs & indulgentijs. Vltimantellati, conuersi etiam dicti, vt ostendam statim. Atque hi sunt, de quibus facta supplicatio est apud Sixtum IV. per Congregationem Lombardiæ, vt liceret illis, quando sacrisfe inunus obeunt, sacra vasa contingere. Præter hos omnes sunt etiam alij, qui dicuntur oblati, siue Donati, siue Commissi, qui se ipsos religionis ministerio offerunt, de quibus mentio in nonnullis literis Pontificijs, quæ in eorum fauorem datæ à Celestino V. anno 1294. & ab Innocentio VI. anno 1352.

6 Prætetea dico nostri ordinis mantellatos & mantellatas, si non collegialiter viuant, sed in domibus proprijs commorentur, sub arbitrio tamen & gubernatione Prælati (est enim duplex inter nos earum genus, quædam quę in commune degunt, aliæ quæ in domibus propijs) omnes ergo illas dico esse propriè & substantialiter religiosas, & tam virorum, quam fœminarum professionem non minùs solemnem esse, quàm fratrum atque monialium nostri ordinis. Hanc sententiam apertè ni fallor demonstrabo. Primò ex constitutione Bonifacij VIII. cuius supra meminimus, eas enim initiui vult iuxta mantellatas Ordinis minorum, ac Prædicatorum, id est, quæ ab illis Tertiariæ vel de pœnitentia nuncupantur. Illas autem solemnem professionem emittere iam supra ex literis Pontificijs ostendimus. Igitur & nostrarum professio solemnis est. Cui adde nostrum ordinem in concessis & concedendis communicare cum omnibus alijs ordinibus mendicantibus, quare quod de illis, de nostris etiam dictum esse censendum est. Adde etiam in prædictis literis Bonifacium constituere, vt illis concedatur habitus regularis, & regula nostri ordinis, quæ satis indicatrilas sub nostra regula militare, eademque vota emittere. Secundò idem ostendo ex literis Iulij II. quarum supra meminimus, in quibus mantellatas cõmunes esse vult ex exemptiones, immunitates, priuilegia, indulgentiasq; corrigatis autem iam indulgentijs: quod signũ est mãtellatos tam viros, quam fœminas,

Digitized by Google

nas, non secus ac alios duos nostri ordinis gradus, fratres scilicet & moniales religiosos esse. Præterea quia cùm Leo X. in Concilio Lateranensi statuisset, quod mantellatæ & pinzochetæ quorumlibet ordinum in propriis domibus habitátes eligere valerent sepulturam, vbi voluissent: & quod die Paschatis tantùm Eucharistiam, nec non extremam vnctionem, cæteraque Ecclesiastica Sacramenta, pœnitentiæ Sacramento dumtaxat excepto, à proprio Sacerdote recipere: & ad onera, quæ laicis incumbunt, perferenda teneri, & coram iudicibus sæcularibus conuenin posse, quæ omnia indicant illas non esse religiosas: postea, quia occasione illius decreti aliquæ dubitationes ortæ fuerant, idem Leo X. prædictum statutum Motu proprio & ex certa scientia & potestatis plenitudine decretit & declarauit minimè intelligêdum de facientibus votum castitatis, ita vt mulieres virginalem vitam vel cœlibem, solemniter vouentes, etiam in consanguineorum, vel affinium suorum, vel in domibus propriis, aut seorsim habitantes, omnibus priuilegiis, immunitatibus, fauoribus, gratijs, indultis spiritualibus, & temporalibus Ordini & Fratribus Eremitis Sancti Augustini concessis & concedendis, &c. quæ refert Emanuel Rodriquez *tom. 3. quæstion. regular. quæst. 7. articul. 2.* Ex quibus manifestè constat, cùm nostræ mantellatæ, etiamsi in domibus propriis commorentur, professionem emittant, earum professionem esse solemnem.

7 Denique nostri Ordinis constitutiones exactè literis Pontificum consonant, & de his mantellatis tam viris quã fœminis, & donatis, siue commissis, quoad perfectionem, & habitum ista decernunt. *De habitu 2. p. constitut. cap. 5. Conuersi ordinis nostri vti possunt tunica alba, vel nigra, & birreto albo, vel nigro intra monasterium: quando extra conuentum ire contigerit deferant tunicam nigram cum manicis ad modum cappæ ordinis, corrigiam ex corio amplam & mantellum nigrum ante pectus ligatum. In capite deferant galerum, siue pileum nigrum & honestum. Donati, qui alio nomine dicuntur oblati, siue commissi, qui quidem ordini perpetuæ se donant, offerunt, seu committunt, non tamen sicut fratres professionem faciunt, vestibus honestis in forma, materia, & colore ad libitum indiuntur.* Nota illa *sicut fratres professionem non faciunt*, de donatis & oblatis ad ea quæ dicemus postea. De professione autem ista habentur *eadem 2. part. cap. 4.* cum modus professionis faciendæ à Fratribus Cleto deputatis præscriptus esset, subiungitur: *Professio laicorũ & conuersorũ fiat in Capit. sine cantu, vestes eorũ benedicantur illa solum oratione, D. Iesu Christe, &c. & postea vestiatur, vota emittant, sicut clerici, dicatur: Te Deum, cum versiculo, & orationibus, & accipiantur ad osculum pacis, atque pro professis exinde habeantur: pro fratre laico benedicatur cappa cum corrigia: pro conuerso corrigia, & mantellum. Commissi vero professionem facere nec tenentur, nec debent.* Et p. 4. constitut. c. 1. *De professione mantellatarum vtriusque sexus personarum confici publica instrumenta per manum Notarij volumus. Ipsarum etiam mantellatarum vtriusque sexus personarum specialem curam, nisi Reuerendissimus Pater Generalis aliter disponendum duxerit, Priori loci propinquioris committimus cum potestate sufficiendi eis vnum de confessoribus suæ familiæ pro tempore deputatis cum auctoritate, quam iuxta Apostolica indulta, & nostri sacri Ordinis instituta habere noscitur super fratres suos. Corrigiatis verò nostri Ordinis personis nullus frater alia Sacramenta Ecclesiæ, sine sacerdotis earum parochialis licentia ministrare præsumat, præter ea, quæ quibuscumque sæcularibus à nostris fratribus ministrare consueuerunt, eo quod Sanctissimus Dominus Leo Papa X. indulgentijs dumtaxat & non alio exemptionis priuilegio huiusmodi corrigiatas personas gaudere per suas Apostolicas literas declarauit.* Hactenus nostræ Constitutiones.

8 Ex quibus planè colliges primùm mantellatos, siue conuersos solemnem professionem emittere, cùm eadem sit ratio de professione illorum, atque laicorum, & vtrique vota emittant sicut clerici, & mantellatas sine proprio viuere, & ligatas votis, etiamsi in domibus propriis degant. Deinde colliges Oblatos Donatos, siue Commissos nõ esse religiosos, nullaque vota emittere teneri, nec posse. Licet hic aduertendum est, nos vulgari nomine Donatos vocare eos, qui reuera & iuxta constitutiones nostras Donati nõ sunt, sed Mantellati, & Conuersi, idque patet, quia hi quos vulgariter Donatos appellamus, professionem emittunt iuxta formam à constitutione præscriptam, & inter alias fratrum professiones asseruantur, & Notarij testimonio quandoque vt reliquæ muniuntur. Itaque nomine tenus Donati sunt, re ipsa Conuersi, & Mantellati. Vnde & consequenter de eo consultus sæpè respondi, asseruique de eo iuxta literas Pontificias & constitutiones nostras dubitari non posse eos quos nunc inter nos vulgari nomine Donatos vocamus, re ipsa esse Conuersos, & proprie & substantialiter religiosos, eorum solemnem professionem esse, & matrimonium antea contractum dirimi & impediri simul ac dirimi contrahendum. Quod secus de Oblatis, atque Donatis, qui reuera tales sunt, dicendum est, cùm eorum nulla prorsus vota sint.

CAPVT IX.

Quid seruandum sit, cùm ante consummationem transit alter coniux ad religionem.

SVMMARIVM.

1 *Quid agendum.*
2 *Spatium duorum mensium assignari non ad professionem, sed ad ingressum.*
3 *Teneri alterum coniugem expectare professionem, etiamsi iuxta religionis constitutiones, vel defectum ætatis differatur vltra annum.*
4 *Computandum bimestre à die coniugij.*
5 *Computandum iuxta mensium occurrentium occasionem.*
6 *Et à momento in momentum.*
7 *Bimestri vti potest coniux, etiamsi non habeat animum ingrediendi religionem.*
8 *An possit per iudicem coarctari.*
9 *An possit prorogari.*
10 *Potest iudex determinare tempus ne coniux varias religiones ingrediens alium eludat.*

1 CAput istud versabitur in explicatione textus *in cap ex publico, de coniuct. coning.* vbi hæc habentur. *Mandamus quatenus, si prædictus vir eam carnaliter non cognouerit, & eadem ad religionem transire voluerit, recepta ab ea sufficienti cautione, quod vel ad religionem transire, vel ad virũ suum redire intra duorum mensium spatium debeat, sp[a]m absoluat. Hæc ibi.*

2 Circa quod decretum obseruandum est primò istud duorum mensium spatium assignari à iure, non vt intra illud profiteatur, sed vt religionem ingrediatur, vt docet communis sententia, quam cum aliis docet Thomas Sanchez *lib. 2. de matrimonio, disput. 24. num. 4.* Cuius ea ratio manifesta est. Quia annus probationis datus est in fauorem nouitij, & monasterij. Non videtur autem hoc ius commune correctum in dicto capite. Absque textu autem expresso non licet à iure antiquo recedere, aut correctionem admittere, & ne detur iuris correctio impropriãda sunt verba. Quare annus iste neque à iudice breuiari potest, nisi tantùm à Pontifice, & magna ex causa, cùm inferior non possit in lege superioris præscribentis annum probationis dispensare. Idque hodie multò magis dicendum est, cùm Tridentinum *session. 25. de Regular. cap. vigintiquinque*, definiat annum expletum probationis, ita vt alias professio facta sit nulla, & ea sit generalis constitutio absque restrictione, aut limitatione vlla. Quare planum est Concilium Tridentinum reuocare voluisse, quidquid antiquo iure de breuiori

Digitized by Google

tempore probationis constituum erat. Sed accedunt etiam duæ declarationes Cardinalium, quæ extant apud Farinacium *ad sess. 25. cap. cunct. de Regular.* Quarum prima sic habet. *Professionem valida ante expletum probationis annum. Sed quia Canones permittunt, vt quis post tatum matrimonium religionem ingredi possit, quid fiat, si quam religionem ingressus de vna transeat ad aliam, aut plures, & ita tempus professioni differatur, aut talis compelli possit ad tempus hoc breuiandum maximè cum iste de transitus ex vna religione ad aliam fieri videatur in fraudem eius, qui in seculo remanisit? Congregatio anno 1588. respondit, non posse compelli.* Alia sic habet. *Mulier si 12. annis maior intra duos menses ingrediatur monasterium, & habitum susceperit, & deinde expleto 16. anno, & ipso anno probationis professionem emittat, iuxta hoc decretum, interea vir expellet donec annus probationis habeatur, & professio sit emissa.* Hæc ibi. Ex quibus tolligitur tempus probationis abbreuiari non posse, sed hos duos menses dari ad ingressum: post ingressum autem annus integer probationis præterire debet ante professionem. Vnde etiam videtur per Tridentinum correctum esse quod habetur *in c. ad Apostolicam, de Regular.* Atque in hac etiam sententia est Thomas Sanchez *libr. 2. disput. 24 num. 7.*

3 Hinc fit, si fœmina, cùm annos pubertatis attingit, ingrediatur monasterium, rursum teneri expectare vsque ad 16. annum fœminæ, donec profiteatur, cùm ex decreto Tridentini antea profiteri non possit, & vidimus declaratum à Cardinalibus. Sed quid si coniux ingrediatur religionem Sancti Francisci de Paula, in qua professio non fit ante annum 18. ex eius regulæ statuto, nihilque compelli potest, vt profiteatur 16. anno completo iuxta Tridentini decretum? Dicendum est compelli non posse, attamen si profiteatur 16. anno completo professionem tenere. Sic enim habet declaratio Cardinalium apud Farinacium *loco citato. Sed quid si ex instituto alicuius regulæ non fiat professio ante 18. annum completum, vt sunt de Sancto Francisco de Paula, an sit eorum professio nulla, si eam emiserint post tempus Concilij, sed ante tempus in eorum regula statutum? Et quia ex verbis regulæ non annullatur talis actus professionis, sed tantum imponitur pœna eum recipienti, & quæ quæ confirmatione superiorum, Congregatio censuit professionem tenere argumento capitis ad Apostolicam de Regular. & iuxta hæc videndum quid etiam dici debeat de professione monialium primitiuæ regulæ sanctæ Claræ, quæ non emittunt professionem ante 18. annum. Videnda sunt verba regulæ, an annulleant secus facta m. Si enim annullant, non valebit aliter facta professio, quia Concilium tantum intendit excludere professionem ante 16. annum factam.*

4 Secundò obseruandum est circa prædictum decretum hoc tempus bimestre computari à die contracti coniugij, non à die benedictionis solemnis, maximè cùm sæpè videamus per annum eas benedictiones differri, neque sit tempus necessarió præfixum. Esset autem nimis durum si toto eo tempore expectare teneretur coniux, & postea annum probationis. Sic video supponere Doctores omnes, licet non omnes satis consequenter suis principijs. Qui enim dicunt esse peccatum consummare matrimonium ante benedictionem, nescio quomodo possint bimestre spatium computare à die contracti coniugij. Pone aliquem non accepisse benedictiones solemnes etiam per tres menses, toto eo tempore non habet ius exigendi, neque consummandi, cùm non possint ex eorum sententia sine peccato consummare. Nos autem dicimus nullum, neque peccatum veniale esse in consummando ante benedictionem, vt dicemus *lib. sequenti, &* ideò rectè asserimus bimestre à die coniugij computandum, & transacto tam cogendum esse coniugem, vt debitum reddat.

5 Tertio obseruandum est hoc bimestre computàdum, sicut computantur menses occurrentes iuxta temporis occasionem. Sic enim existimo decretum intelligendum, quoties alicui pœnam mensium imponit, vt scilicet illi menses intelligantur iuxta computationem occurrentem. Vnde fortè fiet, vt alicui plures dies, alteri pauciores contingant, vr si in mense Ianuario imponatur pœna pauciorubus diebus illam sustinebit, propter Februarium, ingruentem: si autem mihi luli pluribus, propter eos duos menses longiores. Atque hunc etiam existimo esse communem hominum sensum in vota emittendis. Quare si quis vouit per duos menses ieiunare incipientes à prima die Ianuarij, tenetur ieiunare 31. diebus Ianuarij, & 28. Februarij, & sic voto satisfaciet. Similiter si imponatur pœna suspensionis per mensem aut duos menses, suspensus intelligitur illis diebus, quos continent duo menses tunc occurrentes à die sententiæ. Vnde si bissextilis Februarius fuerit, dies ille eo anno pertinebit ad suspensionem, & ieiunij votum, nec potest ille celebrare, neque alter non ieiunare vltima die Februarij. Hæc mihi videntur, iuxta communem hominum sensum dicta, qui menses accipiunt iuxta communem eam computationem, & distributionem singulis mensibus designatam. Nisi enim aliud explicetur, sequimur semper communem hominum sermonem, vt dixi supra *lib. 2.* Iuxta hæc ergo intelliges, quot dies attribuendi sint his duobus mensibus, quos ad deliberandum designat Pontificis constitutio. Alter sentit Thomas Sanchez *lib. 2. de matrim. disp. 24. q. 4.* Sed non video fundamentum efficax, quo probet dicendum in eo esse à cõmuni modo, & recepto menses computandi.

6 Illud tamen optimè declarat Thomas Sanchez numerandos esse eos menses à momento in momentum, & in completos esse debere. Commune enim, & receptum esse dicit, quod tempus incipiens ab aliqua determinata die computandum est à momento in momentum, iuxta textum *in l. 1. §. minori, ff. de minor.* Sed quæret aliquis quare non sufficiat dies inceptus pro completo. Huius rationem Thomas Sanchez desumit ex eo, quod de minorum ætatis complemento in iure constitutum est, Quod tamen fundamentum omnino infirmum est. Nam etiam ab illo in iure cum de minoribus agitur, cœptus dies pro completo habetur, *l. quia ætate, ff. de testam.* & similee est quod habetur *in l. in vsucapionibus, ff. de vsucap. & l. vltima de diuerl. & tempor. præscr.* in vsucapionibus tempus à momento in momentum nõ computatur. Quare dicendum est cum Duareno *in l. nec per liberos, §. ait Prætor, de minor.* in fauorabilibus diem inceptum reputari pro completo, in odiosis verò exigi complectum. Sic intelligitur responsum Vlpiani *in l. 1. ff. de manumiss.* vbi tunc quis minorem non esse, qui dum supremum agit anni 20. vt eo die possit seruum manumittere. Sic etiam accipiendum est quod habetur *in dict. l. qua ætate*, vbi agitur de testamento condendo, fauorque testamenti fiuadet, vt benignius interpretemur, & concedatur potius condendi testamenti facultas, quam vt denegetur. Ex qua ratione alia componit Duarenus *loc. cit.* Sic ergo in hoc *capæ publico*, fauore religionis completus dies exigitur. Qui idem fauor verfatur in anno probationis, vt profiteri quis non possit ante 16. annum completum, maximè cùm lege Tridentini requiratur annus expletus, & dicatur etiam, vt per annum in probatione maneat: non est autem tam per annum in probatione, nisi compleatur, facit *l. 99. de V. O. §. si intra biennium.* Atq; sub ea distinctione procedit Gothofred. *in omnibus ff. de action. & oblig.*

7 Quartò obseruandum est eius temporis spatio posse vti coniuges, etiamsi non habeant animum ingrediendi religionem: eo enim tempore non tenetur alter alteri reddere debitum, sed licitè negant. Communis est DD sententia, quam illis citatis sequitur Thom. Sanch. *disp. 24. cit. nu. 5.* Et quamuis transacto bimestri iam coniux teneatur reddere, & alter nullam iniuriam inferat, si renuentem comprimat illata violentia: at si adhuc transacto bimestri transeat ad religionem, factum tenebit. Non enim amisit priuilegium ingrediendi religionem, & assumendi statum perfectiorem, si nondum consummatum est matrimonium. Vnde nec reuocari potest ab assumpto statu: imò, si sub excommunicatione lata præcipium sit, vt transacto bimestri consummet, & ille eo elapso non consummet, incidet quidem in excommunicationem ob contumaciam: sed si transeat ad religionem absoluendus erit, quæ rectè docet Th. Sanch. *disp. 24. cit. nu. 6.*

8 Sed

Digitized by Google

8 Sed illud difficilius est, an istud bimestre iure concessum possit per iudicem coarctari? Thom. Sanchez ea vtitur distinctione. Quando tempus est legis constitutum arctari non potest à iudice; at quando relinquitur designandum ministerio iudicis, potest arctari, & ita existimat in praesenti à iudice restringi posse eo fundamento commotus, quod non sit tempus concessum à lege, sed designandum ministerio iudicis. At in primis non video, quæ verba *in dict. cap. ex publico*, insinuent tempus hoc designari a iudice, sed potius iam esse per iudicem designatum. Deinde dico, etiamsi lege ipsa designatum sit, & definitum tempus, adhuc breuiari posse à iudice, licet raro, & ex maxima causa. Sic colligo ex *l. 2. qui pro tribunali ff. de re iudic.* Id quod ratissimè locum habet, & debet fieri cum causæ cognitione; & quamuis Bartolus, & alij assignare consentur causas, ex quibus licet restringere, & moderari tempus, attamen non possunt generaliter definiri, quæ consistunt in sola æquitate, *l. si neuesse, de diuersis temporis præscript.* Totum hoc committitur arbitrio iudicis, qui iudicabit cõsideratis omnibus circunstantijs, vt est *in d. l. 2. et l. nonnunquam. ff. de iudic.* Potest autem id tempus moderari tam delegans, quam delegatus, licet non positi iudex datus. Ego enim delegatum existimo longè differre ab eo, quem iudicem datum appellant iura. Atque hanc doctrinam de limitatione temporis per iudicem verum existimo, in quocumque tempore legitimo, & lege præstituto, vt possit etiã iudex illud moderari, vt in tempore exceptionum opponendarum, *l. exceptiones, C. de probation.* Quod etiam tẽpus mutatur arbitrio iudicis, *cap. pastoralis, de probationibus*, cùm malitiosè differtur oppositio exceptionum. Item tempus lege statutum ad agendum, *l. sicut, C. de præscriptione triginta annorum.* Ex causa tamen aliquando tenpus mutatur, *l. cum Titio de accusationibus, & l. diffamatri, C. de ingen. manumiss.* Item tempus datum ad appellandum non potest ita iudex coarctare, vt legem præscribat Superior, intra quod definiat, & sententiam ferat, *cap. ex insinuatione, de appellationibus.* Statuit tamen tempus intra quod & præsentet iudici, & appellationem prosequamur *ca. ablata, de appellationibus.* Quare non sunt audiendi, qui dicunt id constituum esse *in dict l. 2.* de tempore dato ad soluendum: oppositum enim exempla allata cõuincunt. Vnde ea non est lex aut constituto, sed prudentum interpretatio, quam imitari debemus in iure interpretandoæquitas enim illa, siue Epiikeia à nulla parte iuris seiungi debet, *l. 2. ff. de iustitia & iure, & l placuit, C. de iudicis.*

9 Sed nunquid potest iste terminus bimestris temporis prorogari à iudice? Potest quidem, iuxta textum *in dict. §. siquis condemnatus*, etiamsi hic terminus in iure definitus sit, & ea prorogatio valebit, appellan tamen ab ea prorogatione potest. Sed operæ pretium est explicemus textum *in dict. §. siquis condemnatus*: ex eo enim colligemus quo modo in prorogatione huius temporis philosophandum sit. Quærit Vlpianus cùm in edicto sit præstitutum tempus ad soluendum, & iudex tempus designauerit, vnde computandum sit illud tempus? Sub distinctione respondet Vlpianus distinguens duos casus. Alter est, cùm iudex statuit breuius tempus, quam legitimum. Pone iudicem designasse vnum mensem, obsit, uitas est in hac sententia, quæ potest ita accipi, vt tres menses habeat, qui transire vult ad religionem, duos ex lege, vnum ex iudice: vel vt tantùm habeat vnum mensem. Hic interpretatione opus est, quia non expressit, nec tempus legitimum excluist, & possumus interpretari pio transeunte, vt ei tempus legitimum salutem sit: alter autem interpretatio, vt tres menses habeat, dura etiam alteri coniugi. Sic ergo interpretabimur vt repleatur per legem. Itaq; si mensem designauit iudex sine exclusione tẽporis legitimi, vnũ habebit ex definitione iudicis, alterũ ex suppletione legis. Alter casus est, si iudex statuat longius tempus legitimo, vt puta quatuor mẽses, ambigua est interpretatio. Nam vel possumus sic interpretari, vt habeat se x menses, duos ex lege, alios verò quatuor ex iudicis definitione, quæ sanè dutissima est interpretatio in re adeo obscura, quoniam est contra alterũ coniugem. Quare sic interpretabimur, vt illo tempore legitimum etiam tempus comprehenderit iudex, & vltra illud duos tantùm menses addiderit. Nec enim ad tempus legitimo breuius, aut ad tempus ipsum legitimum possunt reiba iudicis referri, cùm apertè posuerit maius tempus legitimo. Quod si ab ea concessione sententiæ appelletur, curret tempus a confirmatione sententiæ. Si verò deserta sit appellatio, vtigo receptum est à die pronuntiatæ sententiæ, à qua est appellatum, computari. Quoniam si appellatio desertur, petinde est, ac si nunquam fuisset appellatũ *l. vltima, §. illud, de temporibus appellat.*

10 Illud deniq; addendum est, quod rectè monet Thomas Sanchez cum aliis *disput. 24. cit. numer. 9.* si coniux ab vna religione ad aliam trãseat, & varias mutet in fraudem altenus coniugis, posse iudicem designare tempus in quo eligat religionem, in qua vel transacto probationis anno profiteatur aut ad coniugem redeat: aliàs sic illudi facilè posset alter coniux, qui in seculo remanet expectans alterius professionem non sine ingenti incommodo.

CAPVT X.

Quando dicatur matrimonium consummatum, ita vt iam non sit locus transeundi ad religionem?

SVMMARIVM.

1 *Effusio semine extra vas non consummari matrimonium etiam aperto claustro puella.*
2 *Copula vi exorta consummari matrimonium.*
3 *Iam non licere transire ad religionem coniuge oppresso.*
4 *Non posse fœminam, quæ vim patitur, conari ad effusionem seminis iam recepti,*
5 *Peccare coniugem, qui intra bimestre violenter copulatur.*
6 *An credendum iurantibus se non consummasse.*

1 NOnnulla sunt communi sensu recepta, quæ breuiter proponenda sunt, quia in illis nulla difficultas est, licet non desint, qui contra sentiant. Primò certum est effusione seminis extra naturale vas, non consummari *c. extraordinaria 3. quæst. 3.* Deinde dico cum communi sententia, solam penetrationem vasis sine seminatione intra vas non esse sufficientem copulam, vt consummetur matrimonium in conscientia, & coram Deo, vt docet cum aliis Thomas Sanchez *lib. 3. de matrimonio, disputat. 21 n. 5.* Quia reuera non sunt effectꝰ vna caro, nec enim efficiuntur vna caro nisi per commixtionem seminum, vt colligitur ex *capit. lex 29. quæst 2.* ibi, *Quod nullam facit sanguinis cõmixtionẽ.* At si nec effusione seminis nõ est sanguinis commixtio. Dicunt etiam vna caro ex ea copula, quæ ad generandum satis esset: ea autem sine seminis effusione non potest esse ad generandum sufficiens. Dixi coram Deo. Nam in foro externo, si probetur penetrasse claustra puellæ, præsumetur etiam seminasse, & non audietur, & meritò, cùm puella defloratа maneat, & sine remedio fere viuere cogatur, vt docet idem Thomas Sanchez *num. 8. & 9.* Neque verò in hoc expendendum est, an fœmina seminauerit, neque id illam probabilitatem habet, quidquid contendat Thomas Sanchez *num. 8.* vide enim quot quantisque scrupulis, & dubitationibus exponeretur consummatio matrimonij si ea seminatio fœminæ attendenda esset; nec refert, an sit necessarium semen mulieris ad generationem, vel non: tanum enim hic attenditur ad consummationem seminatio intra vas eius, qui præcipuas partes in generatione habet. An autem sufficiat, si semen virile penetret fœminæ vas, siue ante, siue ope dæmonis, vt consummatum matrimonium dicatur, communis est opinio sufficere, quia sunt effectꝰ vna caro, scilicet, vnus filius in principio, & in semine. Sic cum communi sententia suppo-

supponit vt certum Thoma Sanchez *ibid.nu.* 2. Quamuis mihi videatur res satis dubia, & mitilis scrupulis exposita, qui vix humano iudicio desiuri possint. Vtrumque requiretem ego, & communchonem, & seminationem intra vas, sed nec definio. Illud certum copulam antecedentem nō esse sufficientem ad hoc, vt matrimonium subsecutum dicatur consummatum. Quia consummari debet per matrimonialem copulam; ea autem matrimonialis nō fuit. Neque enim hic habet locum retrotrachio, quæ sufficit ad legum mandam prolem: ea namque fucto iuris non est inducta ad hunc casum, sicut ad illum, vt dicam infra *li.ii.* Quare si duo se fortuitæ nē cognouissent ante matrimonium, & postea fuisset consultum esset honori vnius matrimonio contracto, posset iam alter ad religionem transire, quasi nulla præcessisset copula, si aliud non obstaret, & ita consuluis sæpè respondi. Loquor absolutè, si enim copula præcedens fuisset ex fide data de matrimonio contrahendo, nisi damnum illatū sufficiēter reparetur matrimonio, vel femina consentiat, non potest ad religionem transire. Hoc autem per accidens contingit, & non ratione consummationis.

2 Sed maior difficultas est. An copula violenter extorta intra bimestre sit satis, vt dicatur matrimonium consummatum, ita vt iam non sit locus transcundi ad religionem. Dixi intra bimestre. Quia si post bimestre, quamuis per vim aut metum extorqueatur iam consummatum est coniugium, quia habet coniux ius consummandi post bimestre. Et in primis hanc copulam siue vi, siue metu extortam sufficere ad consummandum matrimonium communior opinio est. Quam citatis multis docet Thomas Sanchez *disp.*22.*num.*4. & ratio est facilis: quia iam tunc vna caro, & ea copula est ad generationem sufficiens, & ex ea oritur affinitas, quæ non nascitur nisi ex consummato matrimonio. Licet in hoc non satis consequenter loquatur Thomas Sanchez cum his, quæ postea ex ipso referemus. Verūm quamuis consummatum ea copula matrimonium sit, adhuc non desunt, qui sentiant posse fœminam, quæ vim passa est, ad religionem transire. Sic citatis aliis docet Thom. Sanchez *disp.ci.n.*6. Emanuel Sà *v.matrimonium num.*16.

3 Mihi videtur non posse iam transire ad religionem in eo casu. Quam sententiam docet magna Theologorum pars, quos refert *ibid.* Thomas Sanchez *nu.* 5. Ratio quæ me mouet, hæc est. Tum quia iam matrimonium consummatum est, & iura sine distinctione loquuntur. Quare vbi ius non distinguit, nec distinguendum est, nisi turpitudo sequatur. Tum etiam quia cùm in eo casu non dissoluetur vinculum, si fœmina ad religionem transiret, graue nimis esset virum innuptum de inceps manere, & sine coniuge, quod nisi causam de disset perpetui diuortij, ferri nō debet. In isto autem casu nō dedit perpetuo diuortio causam. Non ergo potest eo inuito ad religionem transire. Tum præterea, quia graue nimis esset virum obligare ad suscipiendum religionis statum, cùm nolit contineie. Adde denique tationem hanc. Quia vel illa fœmina transire potest ad religionem in eo casu ex vi priuilegij, quod vel Ecclesia, vel Christus concessit religioni, vt liceat eligere meliorem vitam, qua dirimatur status matrimonij. Et ex hoc capite iam non potest ad religionem transire, quia illud priuilegium tantùm est concessum in comparatione matrimonij non consummati. In hoc autem casu etiam ipse Tho. Sanch. fatetur consummatum esse. Concessum etiam in eo priuilegio est, vt dirimatur matrimonij, quod tamen in hoc casu non dirimitur, cùm reuera consummatum sit. Vel potest fœmina ad religionem transiere ex iuris decisione, quæ concedat transitum ad religionem post consummationem. Et hoc non: quia in eo euentu nulla est causa ex his, quæ iure cōstitutæ sunt ad trāseūdū ad religionē inuito coniuge. Non est autē extēdēda iuris dispositio ab adultetio, & hæresi ad istum casum. Quæ enim paritas rationis inuenīri potest, licet Thom. Sanchez æquiparare voluerit. Quare cōtrariam sententiam à praxi omnino alienam existimo. Atque ex his solues argumenta, quibus permotus Thom. Sanch. *loc.cit.* oppositū docuit.

4 Sed multō minus fetendum est in eo auctore, quod asserit in eius disputationis fine posse fœminam, quæ in eo casu vim patitur, incontinenti conari ad semen emittēdum iam receptum, quia tunc inquit semen nō habet pacificam vasis possessionem. Si dum reluctatur fœmi na, eueniret vt semen effunderetur extra vas, illam ego a peccato liberam iudicarem. At semel eiusum semen atque receptum cuius nullus alius vsus, est, nisi in ordine ad generationem, emmittere turpissimum est. Neque verò quia fœmina posset, dum vim patitur, virile membrum extrahere, ideo potest, & semen iam receptum emittere. Nam aliud est impedimenta apponere, dum quasi in via est ad consummationem violentus aggressor; aliud verò semen ejicere, cùm iam ad finem perueniens est, & consummatū matrimonium, vt satis constat. Et denique inquiro ab isto Auctore, quo fine honestari possit ea ejectio seminis. Nā vt ea honesta esse posset, necessarium esset, vt duo concurrerent præcepta, vnum efficacius alio. Hic autem concurrit præceptum naturale non ejciendi semen cum consilio suscipiendi habitum religiosum. Quomodo ergo potest illa effusio honesta reddi?

5 Ex dictis inferes peccare quidem lethaliter coniugē, qui ante bimestre exigit violenter copulam, quia grauem irrogat iniuriam, cùm impediat, vel impotem reddat coniugem ad transeundum ad religionem. Idem etiam fatetur Thomas Sanchez, sed nescio quam consequentur ad suam sententiam. Si enim ille sentit adhuc posse violenter cognitam ad religionem transire, nullam fœminę iniuriam intulit, cùm non præclusent aditum ad religionem, & ex alia parte non acceserit ad non suam. Potius sibi ipsi damnum intulisset, si ea opinio vera esset, cum ea fœmina transeunte ad religionem, & ibi profitente non dissoluetur vinculum matrimonij.

6 Sed nunquid credendum erit sponsis iuramēto affirmantibus se non copulasse, neque consummasse matrimonium. Respondetur sub ea distinctione. Si puella virgo est, & talis apparet conspectui matronarum, quamuis vadlē incerto, vt dixi *supr.lib.* 7. creditur eorum iuramento. Si vero corrupta iam erat, adhuc distinguendum est, si non est in domum viri traducta, ex eo sumitur sufficiens indicium, vt credatur iuramento. Quod si traducta est, nō defertur iuramento argumēto textus *in c.super eo,de eo qui cogn.* Vbi ad diffoluendum matrimonium parum confert confessio partium aliis defuturo probationibus.

CAPVT XI.

Sine licentia coniugis consummato matrimonio nec licere, nec valere transitum ad religionem.

SVMMARIVM.

1 *Quid agendum.*
2 *Consummato coniugio non licet transire ad religionem sine consensu alterius.*
3 *Alias votum, & professio alterius nulla sunt.*
4 *Diluitur obiectio.*
5 *Innalidè professum licitè trāsire ad aliud matrimonium*
6 *Nullum etiam esse votum religionis ibi inclusum.*
7 *Si renouetur ab alio coniuge, non teneri eo defuncto ad religionem transire.*
8 *Posse exire etiam altero non repetente.*
9 *Opponuntur nonnulla, & diluuntur, & 10.*
11 *Coniugem sic professum posse reuiire, etiam sit postea alter consensum præbeat.*
12 *Posse exire, etiam si toto tempore vita alterius mansevit in religione, illo iam defuncto.*
13 *Qui mansit in sæculo, non potest inuito eo, qui invalidè professus est, transire ad religionem.*

14 *Potest*

14 *Potest resiliere à religione, quamuis alter, quo inuito ingressus est, adulterium commiserit.*

15 *Idem omnino à fortiori dicendum si consensus extorqueatur metu.*

16 *Quid si cum sola dissimulatione alterius coniugis hæc omnia facta sint.*

1 HActenus explicatum est, quando dissoluatur matrimonium quoad vinculum, tam in sequentibus explicandum, quando dissoluatur quoad torum, & habitationem. Sed quia dissolui potest, & per consecrationem ad religionem vel sacros ordines, vel per delictum, primò de illis, postea de his agendum est. Et primum, quando dissoluatur per transitum ad religionem: postea verò, quãdo dissoluatur per transitum ad ordines. Et quoniam quædam requiruntur, vt licitè fiat transitus, alia verò vt validè, nunc explicabo, quid requiratur vt validè fiat, postea quid requiratur vt licitè, & iure fiat.

2 Certum igitur est illi, qui iam matrimonium consummauit iuxta dicta *cap. præcedenti*, non licere ad religionem transire inuito coniuge. Pono non esse causam perpetui diuortii *cap. sunt qui dicant, cap. Agathosa, cum sequentibus 27. quæst. 2.* Habet enim coniux potestatem in corpus alterius. Quare sine eius consensu alterius iuris fieri nõ potest, *cap. si dicat, cap. notificatii, cap. mulier 33. quæst. 5.* Idem constat ex Hieronymo *epist. 14. ad Celantiam*, & Augustino *epist. 49. ad Armentanum cap. vna sola, & epist. 199. ad Editum cap. quod Deo, cap. secundum 33. q. 2.* & ex Gregorio *lib. 9. epist. 39. ad Theotistam*, & fauet Basilius *in regulis fusius explicatis inter regatione* 12. Neque obstat factum Thzonæ Abbatis, quod laudat Cassianus *collatione 21. c. 9.* qui post quinquennii habitationem vxorem dimisit. Vel enim ibi interfuit inspiratio diuina, vel occulta violatio tori, quam vir iustus manifestare noluit, vel ignorantia inuincibilis, quæ excusauit factum. Vnde peccat profitendo, neque valida professio est, *cap. notificasti 31. quæst. 5. & cap. veniens, de coniugio, coniugat. & cap. quidam, eodem*, redue coginur ad vxorem, nec petit, licet reddat debitum, *cap. placet, & d. cap. quidam de coniugio*.

3 Ex qua communi, recepta que doctrina multa facilè colligantur. Primum est votum illud castitatis, quod conuux, qui altero inuito ad religionem transiit, emisit in professione esse omnino nullum, nullamque obligationem parere, si ille intendebat tantùm ea vota emittere in illa professione, & ea obseruatione, & statu regulari. Quia, cũ in religionis professione sint, & promissio facta Deo, cuius fundamentum est traditio, qua se ipsum religioni tradidit, vt supra *lib. 7.* latè à nobis explicatum est, si traditio illa nulla est, nec etiam vota Deo facta, quæ illam supponunt. Vnde videmus eo qui potestatem habet remittente eam donationem, cessare votorum obligationem, vt constat in Societate IESV: & Pontifice liberante ab eius donationis obligatione, *vt ibidem* explicatum est. Quam doctrinam insinuauit Thom. Sanchez *lib. 7. disp. 34. n. 3.*

4 Sed huic illationi obstare videntur textus *in d. c. quidẽ, & dicto cap. placet, de coniugium coniugatorum*. In quibus plane dicitur hunc coniugem teneri ad id quod potuit promittere, scilicet, non petendum debitum. Ergo consurgit aliqua obligatio ex huiusmodi voto castitatis, licèt professio sit nulla. Respondetur tamen ibi Pontificem loqui ex præsumptione quadam, & vt tutiorem partem eligat, præsumit enim illum habuisse, dum emisit professionem, voluntatẽ se obligandi eo modo quo posset. Et quia se obligare potest non obstante vinculo, & vsu matrimonij ad non petendum debitum, ideo dicit saltem hanc partem illum seruare debere. At si cui de intentione constaret non esse illo adstrictus voto coram Deo Quod si eã, quam præsumit Pontifex intentionem habuisset, planum est non posse petere debitum, neque humiliter, neque vllo modo ab vxore, si ad illam rediit, sed tantùm reddere. Atque hoc modo philosophamur etiam in explicando iure Pontificio in materia de iuramento confirmatorio, vt dicimus infrà *lib. 12.*

5 Secundò colligitur hunc, quem inualidè professum diximus, transeuntem ad aliud matrimonium non peccare, si non habuit eum animum, quem Pontifex præsumit *in dict. cap. quidam*, & validum contrahere matrimonium. Quod minor negasse nonnullos. Si enim non tenuit illa professio, ergo deest solemnitas aliqua, quæ impediat. Et quamuis concederemus manere id castitatis votum, quod præsumit Pontifex, impediret quidẽ, non tamẽ dimitteret, cùm tantũ remaneret in ratione voti simplicis castitatis.

6 Tertiò colligitur idem dicẽdum esse de voto religionis implicito, quod est in illa professione, scilicet, nullum est nullamque obligationem parere, qua donato illa de se facta religioni non potuit subsistere. Quare neque tenetur ad religionem in communi, neque in particulari. Vnde sicut Cardinalium Cõgregatio declarauit eum, qui non expleto probationis anno professionem emisit, non remanere obligatum ad religionem in communi, neque in particulari, neque in foro conscientiæ vllam obligationem imposuim, idem in isto casu dicendum est, cùm reuera sit inhabilis ad profitendum. Sed de his latè Thom. Sanchez *lib. 7. disp. 14. cit. nu. 4.*

7 Quarto colligitur eiusmodi professum inuito coniuge si reuocauis exiuit, non teneri defuncto alio coniuge ad religionem redire *c. quidam, & c. placet, de coniugium coniug.* In quorum primo dicitur non teneri: in secundo verò dicitur tantùm adhortationibus eum illo agendũ, vt redeat, non tamen cogendum. Cùm enim eiusmodi votum fuerit omnino irritum, vt dictum est, & nulla ex ea professione orta fuerit obligatio, non est, cur obligetur ad religionem redire. Id quod verum est, etiam si coniugem reuocantem pœnituerit reuocationis. Quia cùm nulla voti fuerit obligatio, parum refert quod alium coniugem pœnitet, vel non pœnitet.

8 Sed nunquid poterit iste inualidè professus exire sua sponte, & habitum deserere, altero non repetente? Thomas Sanchez licere affirmat exire propria auctoritate, & licentia non petita. Id mihi videtur difficile. Sed existimo debere rem hanc examinari in iudicio. Non dico vxorem debere repetere, sed fiue repetente vxore, siue eo petente, qui nulliter professus est, debere in iudicio causam, agi Cũ enim constet illum publicè professum esse, constet etiam necesse est de nullitate professionis. Ad id me mouet, quod in Tridentino habetur *sess. 25. de Regul. cap. 19.* vt ex quacumque causa velit habitum dimittere, qui professus est, res examinetur coram prælato, & ordinario, alijs tanquam Apostata puniatur. Non ergo iste poterit habitum sponte dimittere, illud enim sponte ibi, idẽ est ex propria auctoritate. Inducit etiam me quædam declaratio Cardinalium, quæ extat apud Farinacium *d. cap. 16.* fo. habet. *Quidam vir Hispanus propter publicum vxoris sua adulterium illam dimisit, & in partibus longinquis sub ordinario obedientia ex Breui Pauli IV. vitam Eremiticam per multos anno duxit. Qua relicta religionem sanctis Basilij ingressus vbi per quinquennium demoratus est, ubiq; professus. Sed ante dicte religionis ingressum semel adulterium commisit, & demum examinata fuit eius vita à Prælato prædicta religionis, cui omnia peccata confessus est. Quibus auditis Prælatus eum habitu priuauit, vt aut ad vxorem rediret, aut aliud remedium quæreret. Quarimus mandari, quid agendum ad instantiam dicti viri? Congregatio censuit, scribendum esse Ordinario loci dicta vxoris, qui prout sibi est in isto casu procedat. Illustrissimi Domini inclinabãt, quod mulier cogeretur repetere virum, aut præstare ei consensum, vt in religione maneret, aut ipsa quoque religionem ingrederetur iuxta notata in c. Agathosa 27. q. 2.* In qua declaratione satis aperte insinuari videtur rem hanc propria auctoritate fieri non licere. Sicut enim ille, qui tam non erat innocens, profiteri non potuit contra ius coniugij; ita neque iste sine licentia vxoris, & tamen res committitur ordinario iuxta iuris formam decidenda, & media, quibus decidi possit, indicantur, quamuis & facilè etiã esset illius professionem nullam declarare.

9 Sed his obstare videntur nonnulla, quæ objcit Thomas Sanchez *disput. cit. at. num. 15.* Primò, quia coniux, qui profitetur sine alterius licentia, est reus in iniuriæ tanquã raptor rei alienæ, & abductor. Ergo tenetur eam in iustitiam lethalem reuocare. Non negamus teneri, sed præ-

ceptum

Digitized by Google

ceptum impleat, & obligationi satisfacit, si seruatis his quæ iure seruari debent, restitutionem faciat. Quare dum deest tuendo se vxori agit per media iuris, immunis est à peccato, sicut & qui agit de restituendo per media, quibus vt datur.

10 Secundò adducit textum *in c. accedens, de conuers. coniug.* vbi Pontifex narrat virum de licentia vxoris metu extorta professum existe, neque illius exitum reprehendit Deinde *in cap. 2.* quod est Alexandri II. 32. *quæst. 5.* vbi, idem factum non reprehenditur, sed claré videtur approbari, vbi, *non enim violentia, sed ex pars voluntate & consensu hoc debet fieri.* Et idem videtur astrui ex *c. vna sola 33. quæst. 5.* quod est Augustini vbi, *Nam & vouenda talia non sunt à coniugatis, nisi ex consensu, & voluntate communi: & si prauoluerè fallum fuerit, magis est corrigenda temeritas, quam perfulenda promissio.* Sed hæc non obstat. Nam *in cap. accedens*, narratur tantùm virum illum ad sæculum redijsse: at non constat ex eo cap. quomodo redierit, an ipse habitum sponte dimiserit, an electus fuerit à Prælato cogenti causa, aut ob culpas, & defectus aliquos, & ita ex eo cap. firmum argumentum sumi non potest. Neque obstat etiam textus *in d cap. 2. 33. quæst. 5.* Et quidem ex vltimis verbis posset aliquis colligere potiùs ibi reprehendi eam habitus dimissionem cum festinatione, dicitur enim, *neque vir professa continentia habitum cum festinatione debet mutare.* Sed ista mendosa esse aduertit decreti Gregoriani censores, sic enim legendum: *Neque in monasterium recipiendus est, nisi vxor illius fœminæum monasterium elegerit aut professa continentiam habitum cum festinatione mutauerit.* Dico ergo illum non egressum propria auctoritate, sed reclamante & repetente vxore, & causa cognita. Idque colligitur ex textu, cùm inquit. *Tua vxoris reclamationibus, emulationibus, planctibus, tuæ familiæ dispensionibus deuictus.* Quæ sanè indicant molierem repetuisse, reclamasse, & ita tandem egressum. Augustinus autem *in d. cap. vna sola*, tantùm affirmat ea vota de communi consensu facienda, quod verissimum est, & secus facta corrigenda, & non implenda. Sed non exprimit, quomodo sit corrigenda temeritas, neque est vllum verbum, vnde colligatur, Augustinum agere de corrigenda temeritate post transitum ad religionem: & quando ageret, intelligeret corrigendam cum causæ cognitione, & seruatis his quæ de iure seruari debent. Adde etiam his nihil probari contra formam nouiter inductam per Tridentinum in habitus dimissione quacumque ex causa.

11 Quintò colligitur coniugem eo modo professum, etiamsi postea vxor licentiam præbeat, adhuc posse resilire, & causam nullitatis professionis prosequi. Quia toto eo tempore præcedente consensum vxoris professio fuit nulla, ex concessione autem consensus non conualescit; sed eo posito consensu debet denuo profiteri in manibus Prælati, admonito prius Prælato, & profitente de nullitate professionis, vt iam dixi supra *lib. 4. circ. fin.* Imo neque etiamsi se ingerat postea actibus professorum, erit valida tacita professio. Quia ea tacita professio induci non potest, nisi seruatis de iure seruandis. Est enim necessarium, vt prælatus sciens nullitatem, & sciens iam adesse consensum admitteret ad professorum actus, & pateretur, si se illis ingereret, alias tantùm censetur ratam habere professionem priùs factam, quod nullius momenti est ad illam reualidandam, iuxta principia, quæ ibi tradidi, & docet Thomas Sanchez *disp. cit. num. 16.*

12 Sextò colligitur coniugem illum inualidè professum, qui toto vitæ alterius coniugis tempore in religione mansit, eo defuncto posse egredi è religione. Id quod verum est si alter in toto vitæ tempore reclamauit, & contradixit. Planum est eam professionem ab initio nullam non conualuisse lapsu temporis, sed neque morte coniugis: opus enim erat noua ratificationem iuxta dicta *num. præcedenti.* Sola enim mors alterius coniugis non sufficit ad ratam habendam professionem. Et idem est, si ille ignarus mortis coniugis in sua professione persistit, & cùm conscius factus est eius mortis, exire vult, & ad sæculum regredi. Nó enim conualescit professio etiam post mortem coniugis, si ignoretur: sed semper censetur in priori professione nulla persistere & iuxta illam operari, iuxta dicta *n. præcedens.* Quod si iam conscius mortis in religione perseueret, concurrentibus etiam his, quæ diximus *num. præcedenti*, fit tacite professus, & ad sæculum redire non potest. Atque in hoc casu intelligo textum aliàs difficilem *in c. consulat, 10. de conuers. coniug.* cui Thom. Sanch. secutus glossam non affert idoneam interpretationem. Mihi germana videtur, quod ille conscius mortis vxoris perseuerauit in monasterio per annum, & amplius. Ex ipso enim textu videtur colligi ante id tempus iam defunctam vxorem, & ideo Pontifex iudicat illum tacitè Professum, & non licere ad sæculum redire, neq; contahere, & si contraxerit, dirimendum matrimonium.

13 Septimò colligitur eum, qui in sæculo mansit, non posse eo inuito, qui validè professus est, ad religionè transire: quia ea professio non tenuit, & ex ea non amisit ius, nec alius diuerteret eo inuito, cùm non dederit causam perpetui diuortij, vt docet cum aliis Thomas Sanchez *dispur. cit. n. 23.* Quod si vterque religionem ingrediatur si vterque sit ignarus consensus alterius, neutrus professio valet, iuxta ea, quæ hactenus dicta sunt. At si vterque conscius sit transitus alterius, ipso facto licentiam mutuo consensu concessisse videntur, vt docet Cardinalis *in dict. a. quidam de conuers. coniug.* & sequitur Thomas Sanchez *disp. cit. n. fin.*

14 Octauò colligitur eum coniugem inualidè professum posse etiam resilire à religione, quamuis coniux, sine cuius licentia ingressus est, adulterium commiserit, post alterius professionem. Nam licet coniux adulter amiserit per adulterium ius repetendi coniugem professum *cap. venient, de conuers coniug.* attamen adulterio coniugis manentis in sæculo non conualescit professio alterius. Quare cùm ea sit omnino nulla, potest à monasterio recedere, vt docet cum aliis Thomas Sanchez *lib. 7. disp. 36. num. 3.* Expendit ad hoc textum *in dict. cap. veniens*, vbi de vito cum licentia metu extorta professo, & adultera postea vxore sic dicitur: *Mandamus quatenus si ita est, præfatum Laurentium in monasterio, quod intrauit, perseuerare libere permittatis.* Non cogitur, vt profiteeret, sed permittitur eius libertati perseuerantia. Quare nullum monasterio ius quæsitum est quo retineri possit illum, inualidè professum, etiam ità adulterante vxore.

15 Nonò colligitur eadem, quæ hactenus in isto capite diximus de eo, qui sine licentia vxoris profitetur, dicenda prorsus esse de eo, qui transit ad religionem de licentia vxoris extorta metu cadente in virum constantem, vel ex iusto metu, iuxta dicta supra *lib. 4.* Ea enim licentia metu extorta perinde est ac si nulla esset, *cap. 2. 23. quæst. 5.* Quod est Alexandri II. & *cap. accedens, de conuersione coniug.* vbi tanium est metus verborum, atque granaminum: vnde illius professio nulla est, & consequenter illi licent quæ cumque hactenus in isto cap. licere diximus illi, qui sine vlla vxoris licentia profitetur. Communis est Doctorum sententia quam multis citatis, sequitur Thomas Sanchez *disp. 36. n. 1 & sequentibus.* Idem dicendum si graui dolo extorta fuerit licentia; errantis enim nullus est consensus iuxta dicta supra *li. 4.* Idque videtur colligi ex *d. c. veniens*, in quo, nisi mulier inhonestè vixisset, audiretur, eo quod dolo decepta fuerint, aut nisi postea commonita à sensum præbuisset, & non duxisset repetendum. Quare ea, quæ hactenus diximus de eo, qui sine licentia coniugis religionem ingrediatur, etiam dicēda sunt de eo, qui dolo extorquet licentiam, ut docet etiam Thomas Sanchez *eadem disput. 35. num. 9.*

16 Vltimò colligunt aliqui eodem modo loquendum, & eadem etiam, quæ hactenus dicta sunt dici debere de eo, qui professus est cum sola vxoris dilimulatione, quam Thomas Sanchez dicit esse communem sententiam. Licet enim in aliquibus rebus non contradicere pro consensu reputetur, ut dixi supra *lib. 2.* attamen cùm in isto casu requiratur licentia, dissimulatio non habetur pro licentia. Neque his obstat textus *in dicto cap. consulsit, de conuers. coniug.* quem iam supra isto cap. explicuimus At mihi hæc doctrinam non placet. Quia cùm non possit ad religionem admitti, nisi legitima informatione præmissa de moribus

Digitized by Google

tibus viri, & statu, casus hic euenire non potest, vt dicam etiam infrà c. 13.

CAPVT XII.

Quæ requirantur de iure, vt alter coniux licitè transeat ad religionem consummato matrimonio.

SVMMARIVM.

1 *Cùm licentia coniugis requiri, vt alter religionem ingrediatur, nisi prouelit ætatis sit.*
2 *Non requiri licentiam Episcopi.*
3 *Alter coniux ingreditur religionem, vt profiteatur, sufficere si ingrediatur religionem sancti Ioannis.*
4 *Quid si alter coniux neque nolit ingredi religionem, neque profiteri.*
5 *Data licentia an possit qui consensit, reuocare.*

1 VT post consummatum matrimonium transeat aliquis ad religionem licitè, & seruatis his, quæ iure seruari debent, non solùm requiritur licentia alterius coniugis, vt dictum est *cap. præced.* sed vlteriùs exigitur, quod si cõsentiat vir, vt vxor religionem ingrediatur, ipse etiam ingredi debeat, neque possit in sæculo remanere *cap. Agathosa, cum sequentibus 27 quæst. 2. & cap. qui vxorem 33. quæst. 5. & eum sit, & cap. cum vxoratus, & de conuers. coniug.* Nisi fortasse vir sit adeo prouectæ ætatis, vt sæculo sine periculo manere possit, vel nisi vir creetur Episcopus. Si enim ex religioso potest assumi in Episcopatum, etiam antequam ingrediatur religionem assumi potest. Similiter si vxor consentiat, vt religionem ingrediatur, illa etiam compellitur intrare religionem, neque in sæculo remanere permittitur, nisi prouectæ sit ætatis, *cap. vxoratus, cap. ad Apostolicam, & significauit 18. de conuers. coniug.* Eadem enim vtriusque ratio, & par conditio. Atque iuxta hæc intelligendus textus *in cap. 1. de conuers. coniug.* nec repugnet alius, in quibus magis distincte locuti sunt Pontifices. Nisi dicatur tempore Alexandri Tertij non esse præceptum, vt fœminæ ad religionem transirent, sed promissa continentia in sæculo remansisse, vt dicam infrà c. 13.

2 Præter licentiam coniugis Episcopi licentia de necessitate non requiritur, neque ad valorem professionis, neq; ex necessitate præcepti, neque vt coniux postea reuocari non possit à manere in sæculo, vt cù aliis docet Tho. Sanchez *lib. 7. disput. 32. num. 3.* Et quamuis *in c. si vir, & vxor 27. quæst. 2.* indicari videatur licentiæ necessitas, attamen neque irritus dicitur actus, & præterea non constat in eo textu de ista specie sermonem esse, & deniq; iam vsu abolitum est illud præceptum, si quod extitit. Neque enim consuetudine receptum est, vt petatur Episcopi licentia. Vide Panormitanum *in c. 1. de conuers. coniug.*

3 Cùm ergo vno coniuge ingrediente religionem, alter si iuuenis est, ingredi etiam religionem compellitur, non quidem ingreditur, vt ibi tantùm degat tãquam in aliquo honesto loco reclusus, & seruet continentiam, sed vt verè profiteatur. Id enim plane docent iura citata iuprà *num. 1.* cùm eodem modo de vtriusque conuersione loquantur. Sufficiet autem ingredi religionem sancti Ioannis. quod immeritò negat Thomas Sanch. constatque ex praxi, & ego vidi sic seruari. Fœminis etiam licebit monasterium sancti Iacobi ingredi, & in eo ordine profiteri, & satisfaciunt iuxta obligationi. Quidquid enim de eo fuit, an ea seminarium vota sint simplicia, vel solemnia, illa verè religio est, & per quam votum religionis impletur, & dum alter coniux superstes est, inhibilis est ad contrahendũ matrimonium, cum per nullius religionis ingressum vinculũ dirimatur, vt dictum est. At si qua prouectę ætatis est alter coniux, concedatur illi, vt in sæculo remaneat voto castitatis emisso, votum eiusmodi perpetuæ castitatis esse debet, *c. de conuers. coniug. ibi, aut perpetuæ castitatis votum emiserit.* Id tamen votum nunquam solemne fit, sed solum est simplex. Neque enim est votum solemne, nisi in professione religionis approbatæ, aut sacti ordinis suscepione, *cap. vnico, de vot in 6.* Vnde defuncto coniuge professo valebit etiam matrimonium remanentis in sæculo, qua nullo iure irritum est, vt cum multis docet etiam Thomas Sanchez *disp. 32. n. 8.* Quod si etiam in ea ætate senili suspectæ continentiæ sit, cogendus est religionem intrare, aut licentia alteri deneganda est, vt transeat ad religionem: iura enim, quæ de hoc loquuntur, maximè curant, vt vitetur incontinentia remanentis in sæculo, & ideo exigunt ne sit suspectæ conuenuiæ, vt constat ex *cap. cum sit, de conuers. coniug. ibi, Si ita senex est, & sterilis, quod sine suspicione possit esse in sæculo.* Et etiam colligitur ex *cap. vxoratus, ibi, quæ suspicione non careat, & cap. ad Apostolicam, & cap. significauit, eodem.* Multò minus sufficiet votum, quando manens in sæculo iuuenis est, licet probatæ continentiæ sit. Iuuenibus enim variis incontinentiæ motibus agitatur & lubrica est via virtin adolescentia, vt inquit Sapiens Prouerb. penult. At si senex in sæculo remanens post alterius professionem incontinenter viuat, & votum non seruet, nonnulli existimant cogendum religionem ingredi, & ibi profiteri ob rationem, quam in ea decisione Pontificum considerauimus. Neque obstat, quod non emiserit votum religionis, cùm iure ipso si suspecta eius continentia esset, teneretur ingredi religionem. Oppositũ tamen probabile iudicat Sanchez *disp. citat. nu. 12.* sed ad monasterium aliquod reuocandum, nõ vt profiteatur, sed vt ibi continenter viuens votum seruet. Eo autem, qui religionem ingressus est, probationis tempore exeunte, iam votum castitatis eius qui remanserat in sæculo non obligat; emissum enim est sub ea tacita cõditione si aliter profiteretur. Cessat ergo defectu causæ, & conditionis. Quare tenetur exeuntem recipere, & illi debitum reddere, & alter poterit exigere, nisi absolutus, & independens fuerit animus vouentis. Tunc enim poterit reddere, sed non exigere, iuxta ea quæ dicemus infrà *lib. 10. c. 5.* Hæc autem, quæ dicta sunt de obligatione eius, qui in sæculo remanet, intelligę quando de licentia eius alter transit ad religionem. At si sine licentia transeat, & professus fit, nullo iure, qui remanet in sæculo cogitur, etiam si iuuenis sit, continentiam vouere, cùm in sua potestate habeat alium repetere, & alterius professio nulla fuerit iuxta dicta *cap. præcedenti.* Quis autem dici senex debeat latè disputat Thomas Sanchez *disp. 32. cit. à num. 1. & seqq.* At in hoc casu res arbitraria est, & ex circunstantijs personæ, valetudinis, roboris, & anteactæ vitæ considerãda, & definẽda. Et quamuis in aliis legibus, quæ communitati imponũtur, vt in priuilegio lachrima comedẽdi, nõ ieiunãdi, & diaconissarũ ætate determinetur senilis ætas ad sexaginta annos, quia leges illæ fundantur in præsumptione vt plurimum: attamen in hoc casu cùm sit specialis dispositio hunc tantum respiciens, in vnoquoque iudicandum est ex proprijs circunstantijs, & ideo non potest certa regula definiri.

4 Sed quid si is, qui religionem de licẽtia alterius ingreditur, profiteatur, & alter non velit, neque religionem ingredi, si iuuenis est, neq; votum emittere, si senex. In primis dicendum est professionem alterius valere ex eo solũ, quod licentiam concessit, quamuis contra ius actum sit, vt sine voto vel ingressu alterius in religionem ille profiteretur, *cap. Agathosa 27. quæst. 2.* vbi textus considerat ad iudicandum de valore professionis viri vnum è duobus: vel quod consensum præbuerit, vel quod etiam conuersionẽ promiserit. Quorum vnoquoque subsistente vult Gregorius ratam esse, & validam viri professionem. Melior textus *in capex parte 9. de conuers. coniug. ibi, Quia verò licet præditus D. vxore sua in sæculo remanente de iure ad religionem nequiuerit profiteri. &c.* Quare siue coniux in sæculo manens iuuenis votum emittat, siue non emittat iuuenis, neque senex, professio valet. Vnde si reuocanti cõcedatur de quo statim, teneturdefuncto coniuge ad religionem redire, & matrimonium postea contractum est nullum

Digitized by Google

nullum *dict.cap.ex parte*; & coniugi reuocanti potest reddere debitum non petere. Ex eo enim quod non seruauit ordinem iuris in altero coniuge requisitum, suspenditur obseruatio uoti quoad alterum, solúmque seruat, quod ex parte sua est. Neque obstat textus *in dict.c. vxoratus, verb. nullatenus*. Reddit enim ibi Pontifex nullam professionẽ, quæ sine licentia coniugis est: non uerò, quæ sine conuictione est, ut planè constat ex textu.

5 Deinde, si is qui manet in sæculo, uotum emisit, siue sit huius iuris conscius, siue ignarus, non datur reuocationi locus. Quam sententiam cum aliis docet Thom. Sanchez *disp.* 33. *num.* 9. Ego ea inducor ratione. Quia eo ipso quo licentiam concessit, renuntiauit à se quod alter peteret debitum, & in id consensit, & eo ipso quo ipse uotum emisit, renuntiauit ius petendi, & se reddidit impotem ad petendum. Ergo tam non est amplius reuocationi locus. Sed is qui iuris conscius, licentiam concessit, & uotum emisit, cogitur in monasterium ingredi, non quidem ut ibi profiteatur (profit hoc illi iuris ignoranta probabilis) sed tantum ut continenter, uiuat, & ita defuncto coniuge potent alteri uafidè nubere obtenta uoti illius simplicis dispensatione. Vtumque docet Thomas Sanchez *disp.* 33. *cit. q. vlt.* At si uotum non fecit, sed consensum præbuit, & est incôtinentiæ periculum, mihi probabilius uidetur esse reuocationi locum, siue sit iuris conscius, siue non. Conscio quidem subueniendum iudicis officio, cuius est infirmitati subditorum consulere, & fragilitati ac periculo prospicere. At ignarus ius habebit, ut ipse reuocationem petat adiutus ignorantia probabili: & si ea ignorantia, quia iuris est, quæ raro probabilis esse præsumitur, in foro externo denegat actionem, subuenit illi iudicis officio æquum est. Atque hic mihi uidetur esse planus & apertus sensus Alexandri III. *in cap. 1. de conuers. coniugat.* Species facti hæc est. Vtrum laicus uxoratus, qui præsentibus facet dotibus, & monachis, ignorante Episcopo, de licẽa, & permissione uxoris monasterium ingressus professionem fecit, uxore in sæculari habitu remanente, nec transeunte ad religionem, aut perpetuam castitatem uouente, ab Episcopo suo possit ad uotum uxoris reuocari, an illa compellenda sit continẽtiam obseruare. Ecce eadem, quam examinamus quæstionem, quando scilicet consenit, sed qui mansit in sæculo, neque mutauit habitum, neque religionem promisit, aut continentiam: uideamus responsum Pontificis. *Dicimus quod nisi vxor ad religionem transierit, aut perpetuo castitatem seruare promiserit, vir potest & debet de monasterio reuocari.* Quæ uerba generalia sunt, neque restringenda, non ad uxorem senem. Si enim senex esset, nõ exigeretur ab illa sub distinctione, ut aut habitum religionis assumeret, aut uotum teneret, sed tantùm ut uotum faciens in sæculo remaneret. Si incontinens, aut incontinentia suspecta, non exigeretur, ut uotum tantum faceret, sed ut ad religionem transiret. Neque etiam est restringenda ea decisio Pontificis ad ignarum iuris, uel conscium: ipse enim textus satis indicat eam fœminam admonitam fuæ obligationis, nihil eorum facere uoluisse. Quare siue conscius, siue ignarus sit, qui in sæculo remanet, si ad religionẽ transire non uult, neq; continẽtiam nouere, reuocari officio Episcopi coniux præfectus debet. Atque hoc etiam respõso Pontificis confirmatur, quod dicebamus modo, de eo, qui votum fecerat, & tràsire ad religionem nolebat, cum solùm reuocandum dicant, si neque continentiam uoueri, neque religionem adierit. Ergo si votum emitteret, non reuocaretur. Contrarium docet Thomas Sanchez in eo, qui non tenetur voto *disp.cit.num.*14. Sed nostram sententiam tenet glossa *in dict.cap. de conuers. coniug.* Cardinalis *ibid.* Henriquez *in dict.c vxoratus, nu.*8. Palacios *in 4.dist.*27. *disp.*2. *fol.*590. & alij.

* * * *
**

CAPVT XIII.

Quæ requirantur, vt vir contracto matrimonio transire possit ad sacros Ordines.

SVMMARIVM.

1 *Vtrum contracto matrimonio etiam ante consummationem inuita vxore non possit ordinari, neque animo ad religionem transeundi.*
2 *Pœna statuta in iure.*
3 *Similiter non potest post consummatum, sed teneri ad vxorem redire.*
4 *Quid requiratur, vt quis consumato matrimonio possit secundum ius ordinari remissiùe.*
5 *Limitantur supra dicta, nisi vxor dederit causam diuortio sua culpa.*
6 *Opposita quorumdam sententia.*
7 *Fundamentis illius satisfit.*

1 CErti iuris est virum contracto matrimonio, etiam ante consummationem, non posse inuita vxore ad ordines sacros promoueri. Excipio eos casus, in quibus licet inuito coniuge ab alio diuertere, etiam consumato matrimonio, tunc enim poterat etiam ordinari, *cap. coniugatus, de conuers. coniug* & Ioannis XXII. *in extrauagant. Antiqua, de voto*. Nec enim ordo facer diriuit matrimonium ratum nondum consummatum, sicut diriuit status religionis: quia illi ordini priuilegio diuino cõcessum non est, uel Apostolica constitutione iuxta diuersas sententias, de quibus supra. Quod si hæc efficacia diriuendi matrimonium ratum deriuata est in statum religionis constitutione Apostolica, vt opinantur multi, non est dubium posse etiam eadem auctoritate in sacros ordines deriuari. Adeò autem verùm est non posse virum inuita vxore ordinari, vt neque etiam animo ingrediendi religionem statim ordinan possit. Est enim mortale peccatum, & cùm facilè mutetur animus hominis, si consummare matrimonium, inuitam sacro ordini inserret: & sine distinctione vlla Ioannes XII. seuerissimis verbis eam ordinationem interdict. Itaque etiam promotum cum eo animo, non excusant à peccato mortali, Sanchez cum aliis *lib.*7. *disp.*38. *num.*3. & Gabriel Vasquez 3. *tom.in* 3. *part. disput.*247. *cap.*1. *num.*134. Vnde & Episcopus, qui scienter illum ordinaret, peccaret grauiter: & qui vellet eo modo ordinari non detegens huiusmodi matrimonium, proculdubio furum ordinaretur, & pœnas iuris impositas sic ordinatus incurreret.

2 Quod si quis extra casus iure permissos ordinetur ante consummatũ matrimoniũ sine licentia vxoris, irregularis manet, quia vt statuitur *in dict. extrauagant.* etiam dissoluto matrimonio, vel per mortẽ vxoris, vel per ingressũ vxoris in religionem, vir neque in suscepto ordine ministrare, neq; ad aliũ ascendere, neque ad beneficium aliquod assumi potest, nisi in religione aliqua approbata profiteatur: & in eo casu potest eum eo dispẽsare, nisi sit aliud canonicũ, quod obstet. Nec verò is, qui sacris initiatus est, inuita vxore ante consummatũ matrimonium, cõpelli potest ad ingrediendum religionem, vt docuit etiam optimè Ricardus *in 4. distinct.* 34. *art.* 3. *quæst.* 2. sed vt cõstat ex eadem extrauagãti illi datur optio, vt vel religionẽ ingrediatur, vel consummet matrimonium. Dicitur enim, *ad ingressum huiusmodi sic ordinatus si matrimoniũ consummatũ nõ fuerit, per Diœcesanũ instãter moneri præcipimus & induci. Quod si forsan remuerit implere, ipsum, si sponsa eius institerit. per censuram Ecclesiasticam compellendum decernimus contractum matrimonium consummare.* Ex quibus verbis planum est primo non esse compellendum

Digitized by Google

dum ad ingressum in religionem, etiam quando non est consummatum matrimonium, quia votum castitatis in ordine emissum non est votum religionis, neque implicite. Secundo esse compellendum consummare, si nolit ingredi religionem, ea tamen conditione requisita, si coniux insistat. Ergo ea non instante neque petente nō potest ille consummare matrimonium, neque ad eam accedere. In quo diuersam esse rationem eius, qui ordinatur inuita coniuge, & eius, qui profiteur recte agnouit Thomas Sanchez *disput. 38. num. 16.* Quia ibius professio omnino fuit nulla: ordo autem susceptus valuit, & Ecclesia ordini castitatē annexuit, & ille promisit. Tertiò vxori licitum esse reuocare, & instanti, concedendum esse matrimum, quamuis ad Episcopum euectus esset, nisi dispensaret Pontifex in matrimonio rato, iuxta communem sententiam in praxi tutam, de qua supra isto libro. Quartò, licet ille inuita vxore ordinatus non possit consummationem petere, attamen teneri reddere debitum vxori consummationem petenti. Quare non video quo fundamēto Gabriel Vazquez *loco citat.* (nisi forte fuerit error typographi) dicit eum, qui post matrimonium ratum non consummatum recipit ordinem sacrum, ita emittere votum solemne continentiæ, vt non dissoluatur matrimonium ratum, nihilominus eo voto ita teneri, vt neque petere, neque reddere possit vxori debitum coniugale, inquitque tauone manifesta demōstrari, quam subiicet. At ego existimo ratione manifesta demonstrari posse sic ordinatum reddere debere vxore instante. Quia si non potest petere vt consummet, quia illicitum est, & peccatū, ergo non posset per præceptum superioris compelli ad consummandum, esset enim præceptum iniquum. Siquidem præciperet actum omnino illicitum ex illius sententia. Cūm ergo Pontifex dicat, si vxor institerit per censūrā compellendum esse consummare matrimonium planū est illi licere, imò debere reddere petenti vxori consummationem. Vnde consultò Pontifex non dixit absolutè illum sic ordinatum compellendum esse consummare matrimonium: sed si vxor institerit: sciebat enim illum iam impeditum, vt non possit iponte ad vxorem accedere, & consummare: sed tantùm petenti vxori reddere debere eum, qui contra ius vxoris ordinatus esset. Sed de hoc iterum redibit sermo infra *lib. 10. cap. 5.*

3 Similiter is, qui contra voluntatē vxoris, vel ea ignorante post matrimonium consummatum ordinatur, sine dubio tenetur ad vxorem redire, & ei debitum reddere, quamuis ab ea petere non possit. Sicut enim iure statuti est, vt vir, qui contra volūtatem vxoris aut ea nescia professus est, & religione reuoceturr, & tradatur vxori, *cap. quidam, cap. placet*, & aliis *de consertion. coniugator.* vt dictum est supra: ita de eo, qui sine consensu vxoris ordinatus est, sentire oportet, vt reddatur vxori, seruet autem votum castitatis ex parte sua, vt docuit Panormitanus, *cap. 1. de conuers. coniug. nu. 7.* Angelus *v. matrimonium 4. nu. 11.* Siluester *v. diuortium, quæst. 17. d. 4.* Tabiena *matrimonium 1. quæst. 3.* & communis DD. Atque idem omnino seruandum est, si vxor vel dolo, vel metu licentiā præbeat. Neque opus est si metus mortis, sed satis est metus iustus, qualis etiam est verborum, atque grauaminū, vt colligitur ex *c. accedens, de conuers. coniug.* Similiter putant prædicti DD. posse ab vxore reuocari eum, qui ordinatus est ipsa sciente, & non contradicente. Idque colligitur ex *c. consuluit, de conuers. coniugat.* Ex quo capite ego non video, quomodo colligatur; nullum enim est ibi verbum, ex quo colligi possit vxoris dissimilatione valuisse professionem, vt supra etiam diximus. Quare cùm hoc iam accidere non possit, nisi publica iudicis auctoritate interueniēte, & facta informatione de moribus, & vita, & statu ordinandi, approbataque per iudicem, casus hic nunquam euenire poterit, vt cum dissimulatione tantùm vxoris ad ordines promoueatur iam vxoratus, vt dicebam etiam supra de eo qui religionem ingreditur *c. 11. in fine.* His adde *in c. fin. de tempor. ordin. in 6.* statutum esse, vt neque tonsura clericali initietur coniugatus, nisi velit vel religionem intrare, vel ad sactros ordines promoueri constituta pœna in Episcopum qui contra fecerit.

4 Diximus non posse ad ordines promoueri, neque antea, neque posse consummatum matrimonium sine licētia vxoris. Restabat explicaremus, quæ requiātur, vt quis post consummatum matrimonium secundum iura promoueri possit præter licentiam obtentam ab vxore, & quod onus incumbat vxori: sed ea late explicuimus supra *lib. 7. cap. 25.*

5 Addendum autem est ea quę diximus de necessaria coniugis licentia, vera esse, nisi vxor dederit causam diuortio sua culpa: tunc enim etiam ipsa renuente potest vir ad sacros ordines promoueri, celebrato priùs diuortio, iuxta ea quæ dicemus in sequentibus. Sic colligunt Doctores communiter ex *c. Agathosa 27. quæst. 2.* Quamuis in eo capite tantùm agatur de eo, qui ex culpa vxoris transit ad religionem; & *cap. constitutus, de conuers. coniug.* tamen eadem omnino ratio est, de promotione ad sacros ordines, & de ingressu in religionem, quantum ad hoc, & ita hanc sententiam sequuntur expressè Soto *in 4. dist. 27. art. 4 sub finem, & dist. 36. quæst. unica, art. 5. sub fin.* & Panormitan, *in dict. cap. constitutus*, & Syluester *verb. diuortium, quæst. 7. dist. 1.* Armilla *eodem v. nu. 11.* Tabiena *matrimonium, 1. q. 3.* citantque Syluester, & Armilla Paludanum, quatenus docet in omni casu, in quo licet consumato matrimonio religionem ingredi, licete ad ordines promoueri: quod ipse docet *in 4. dist. 27. artic. 2.* parum à principio. Colligunt autem hanc sententiam nonnulli ex *d. c. constitutus.* Sed immeritò: ibi enim tantùm decernit Pontifex non extrahendum à religione, neque impediēdum quo minus religionis votum implere possit, quod quidem non fuit à Pontifice definitum ratione voti ordinibus annexi, sed fauore religionis.

6 At contra sentiunt nonnulli, qui existimant, quod quamuis post diuortium liceat ad religionem transire inuita coniuge, non tamen licet ad ordines promoueri. Sic Innocentius, Hostiensis, Ioannes Andreas *in cap. veniēs, de conuers. coniug.* Antonius de Buttio, Ancharanus, & Henriquez *dict. c. constitutus.* Assensis *in sum. lib. 8. tit. 11. art. 2. quæst. 9.* Fundamenta sunt duo. Primum quia eo ipso, quod vir ordines suscipit, debet ſtatim vxor emittere votum continentiæ, ad quod eam compellere non oportet, ut eo ipso quod vir ingrediatur religionem, mulier non teneatur votum emittere. Secundum. Quia *in d. c. constitutus*; dicitur virum illum, qui ex causa adulterij vxoris ordines susceperat, scrupulis agitatū, & religionem ingressum fuisse. Hoc autem non alia de causa fecisse videtur, nisi quia post ordines suscepros inuenit se non posse in sæculo remanere.

7 Sed hæc non obstant nostræ sententiæ. Ad primum facilè respondetur nullo iure constare vxorem teneri votum castitatis emittere, quando diuortio facto vir ad ordines promoueatur, sicut neque quādo ingreditur religionem. Eam enim obligationem voti iure imponunt, quando de consensu vxoris fit ite transitus, non verò quando ex culpa, Vnde non est cur negetur licentia atque facultas ordines suscipiendi post adulterum vxoris. Neque obstat secundum, & omissis variis interpretationibus, quas refert Panormitanus, dico virum illum Hugonem nomine, qui cùm esset Acolythus, vxorem duxerat, & postea propter adulterium reliquerat, stimulis conscientiæ vexatum, quod putaret se id non potuisse facere, & sicut refertur ab Antonio Augustino in integra, consilio monachorum Cistertiensium eorum ordinem ingressus est, quod illi putarent hoc in iure permissum esse, non autem ad superiores ordines ascendere. Verum, vt ibidem dicitur, tandem rem totam Abbati manifestauit, qui hoc ei consilium præbuit, vt animæ suæ saluti prouideret. Quod scilicet ipse etiam dubitaret, an Hugo potuisset religionē ingredi, & ideò ad Pontificem res delata est. Parum autem refert quod Hugo dubitauerit, & scrupulis agitatus fuerit, an potuerit ordinari: fuit enim ea dubitatio ex ignorantia profecta, sicut & dubitatio monachorum, & Abbatis. Respondet igitur Pontifex non ad conscientiæ stimulos de ordinibus susceptis, quia de hoc minimè rogabatur, sed ad scrupulū de ingressu in religionē, in qua permanebat, de quo fuerat interrogatus de Abbatis consilio

Digitized by Google

Reſponder autem, ſicut fuerat à Gregorio I. definitum *in d.c. Agathoſa*. Et idem de ordinibus ſuſceptis reſponderet, ſi rogaretur; ſicut autem diximus facto diuortio ob adulterium poſſe ad ſacros ordines promoueri innita coniuge, idem dicemus etiamſi diuortium factum ſit ex alia cauſa, dummodo iecidam iura admittatur, aut ea perpetua ſit. Si enim ſit cauſa temporalis diuortij, exiſtimo non poſſe ad ſacros ordines innita coniuge tranſire.

CAPVT XIV.

De criminis adulterij grauitate, & pœna.

SVMMARIVM.

1 *Quid agendum.*
2 *Grauitas criminis adulterij oſtenditur.*
3 *Obiectio diluitur.*
4 *Publica pœnitentia punitis adulteri.*
5 *Punita adultera, etiamſi conſentiente marito adulterauerint.*
6 *Gentiles exiſtimaſſe adulterium licere de licentia coniugis.*
7 *Tam virum quàm fœminam reum eſſe adulterij coram Deo vtergrauius delinquat.*

1 IAm accedimus ad agendum de diſſolutione matrimonij quoad torum, & habitationem ex culpa coniugum, quod communi nomine vocamus diuortium: licet etiam diuortium diſſolutionem vinculi ſæpe ſignificet in iure ciuili. Solent autem eius aſſignari diuerſæ cauſæ. Prima eſt adulterium alterius coniugis, de cuius criminis grauitate pauca præfari libet iſto capite.

2 Grauiſſimum eſt adulterij crimen, & inter grauiſſima ſecundum locum obtinere, iam pridem docuit Clemens Romanus epiſt. 1. col. 3. *Ne forte*, inquit, *fornicij labes occaſione accepta tanquam venenum peſſimum ſerpat in vobis, cauere, & antenenire neceſſarium eſt ne quod in vobis adulterij occultum coaleſcat incendium, & quod in omnibus peccatis adulterio grauius? Secundum namque in pœnis obtinet locum. Quamiam quidem primum illi habet, qui aberrant à Deo, etiamſi ſobrie vixerint*, & habetur *c. quid in omnibus* 32. *quæſt.* 7. Cui conſonans Gelaſius *epiſt.* 1. *col.* 4. primum ſacrilegio locum tribuit. Eandem ſententiã Clementis tectiato nomine probat Nicolaus I. *Epiſtol.* 42. *circa fin.* & ad conſulta Bulgaror. *cap.* 51. homicidio comparans grauius longè ſenſit eſſe adulterium. Inquit enim, *Denique hoc tam immane ſcelus eſt, vt homicidij quidem peccatum, quod Cain in Abel fratrem ſuum commiſit ſeptima generatione Cataclismo vindicatum fuerit: adulterij autem flagitium, quod Lamech omnium primus in duabus vxoribus perpetrauit, non niſi ſanguine Chriſti abolitum exiterit, qui ſeptima, & ſeptuageſima generatione ſecundum Euangelium luxerit in mundum.* Chryſoſtomus in quodam ſermone, cuius titulus eſt, *carnis concupiſcentiam ne ſectemur* inter adulterium, & homicidium facta collatione præfert adulterium. Imò idem Chryſoſtomus *homil.* 62. *in Ioannem*, cõparat cum Idololatria, & neſcio quid maioris grauitatis in violatione coniugij agnoſcit, ex eo quod Paulus infideli vxori cohabitare permiſerit, quando id ſine fidei inuina fieri poteſt; adulteram verò dimittendi copiam faciat; imò, vt ipſe Chryſoſtomus exiſtimat, etiam iuadeat. His etiam concordant Imperatores *l.3. C. Theodoſiano de indulgentia criminum*, vbi adulterum annumeratur inter fœdiora crimina, & Vlpianus *in lib. regularum in fragmat. de doribus.* §. 5. Congruit quoque Iſidorus *libr.* 3. *epiſt.* 76. vbi adulterum cum aliis vitijs coniugum comparans, ideò atrocius eſſe dicit cæteris omnibus, quod euertat ipſam ſubſtantiam matrimonij. Accedunt Ethnici. Nam Thales Mileſius, vt auctor eſt Diogenes in eius vita, percontanti adultero, an iurare liceret ſe non admiſiſſe adulterium, reſpondit periurium adulterio grauitate criminis cedere, quod ita intelligendum eſt, quia maiora afferre ſolent incommoda, tum adultero, tum reipublicæ. Adde etiam illud Ephronis apud Stobæum, qui cum omnia comparans malo omni præpoſuit, ait enim, *non eſt adulterio maius vllum malum*. Et rurſus, *quid enim maius adulterio?* Denique Bart. *rubrica de adulteris* affirmat adulterium præter læſæ maieſtatis crimen eſſe maximum. Et quamuis negare non poſſimus quædam ex his per hyperbolen dicta eſſe, attamen vel crimen adulterij dicitur ſecũdum tenere locum, quia lædit hor, quem vita charorem iudicant, qui recte ſentiunt, vel vt dixi, ratione detrimentorum, quę ex adulterio ſequuntur.

3 Neque obſtat textus *in cap. at ſi clerici de iudicijs*, vbi videtur annumeram inter leuiora crimina. Reſpondet enim Cuiacius *ibidem* hunc eſſe Pontificis ſenſum, vt adulterium, qui vnuis per ſe graue ſit, at in ordine ad pœnam degradationis, vel ſuſpenſionis eſſe minoribus annumerandum: quia ſæpius ex noſtra imbecillitate ortum habet. Aliud obiici poteſt ex Auguſtino, de quo dicam *cap. ſeq.*

4 Ideò Eccleſia inter ea peccata, quæ publica pœnitentia expiabantur, contra adulteros non leuem, ſed grauem pœnam ſtatuit, Illi ſtatarium *c. 8. vt nec in fine communionem accipiant c. 31* ſi vxores duxerint, ſacta, legitima pœnitentia ad communionem admittut. *c. 47.* ſæpius lapſum etiam in fine communione priuat. *cap. 64.* ſi vſque ad finem vitæ in adulterio perſeuerat, etiam in extremis negatur communio; quod ſi reliquerit, decem annorum pœnitentia præſcribitur. *Can. 8.* Catechumenæ adulteranti vſque in finem differtur Baptiſmus. *Can. 7. 8.* Fidelis coniugatus cum Iudæa vel Gentili deprehenſus arcetur à cõmunione; occulteque poſt quinquennium communioni reſtituitur. Grauius enim adulterium inter fideles, quã inter fidem & Paganum puniendi patres eius Concilij iudicarunt. Ancyranum *cap.* 20. ſeptem annorum pœnitentiam adultero deſignat, vt ſic tandem per ſuos gradus reſtituatur communioni. Totidem Martinus Bracarenſis *in ſua Collectione*, quæ eſt poſt Bracarenſe II. *c. 7. 8.* Zacharias *epiſt. 7. caput.* 25. Decreti Auctyrani mentione facta V Vormatienſe *cap.* 44. Nannetenſe *c.* 12. *& 14.* Toloſanum ſub Victore II. antiquos renouat Canones. Rauennatenſe II. ſub Clemente V. *c.* 29. excommunicari decernit, ſi indurato animo non emenderit vſque ad mortem, & Eccleſiaſtica ſepultura priuari. Palentinum tub Ioanne XXII. *tit. de adulteris* excommunicatione perculit. Aliud Palentinum ſub Vrbano VI. excommunicationis, ipſo facto incurrendæ ſententiam profert, & niſi duobus ante obitum menſibus domo emerint, careant Eccleſiaſtica ſepultura.

5 Nec minore feueritate punitæ adulteræ, etiamſi adulterant conſentiente marito. *Si conſcio*, inquit Illiberitanum *capit. 70. marito, & ipſo conſentiente fuerit vxor machata, placuit nec in fine eis dandam eſſe communionem, ſi vero eam reliquerit & ſeparati fuerint, & digne pœnituerint, poſt decem annos accipiant communionem*. Olim enim nonnullæ vxores, cum audirent ipſas non habere poteſtatem ſui corporis, ſed viuum, licere ſibi putabant ad torum alterius vin accedere, ſuo annuente, vel prædente licentiam. Diſce ad id hiſtoriam ſub Conſtantini temporibus ex Auguſt. *lib. 1. de ſerm. Domini in monte, cap. 16. Sed tamen*, inquit, *virum quod ait Apoſtolus, Mulier non habet poteſtatem ſui corporis, ſed vir, ſimiliter & vir non habet poteſtatem ſui corporis, ſed mulier, poſſit in tantum valere, vt permittente vxore, qua maritalis corporis poteſtatem habet, poſſit vir cum altera, quæ nec aliena vxor ſit, neque à viro diſtincta concumbere. Sed non ita eſt exiſtimandum hoc, nec etiam fœmina permittente viro facere poſſe videatur, quod omnium ſenſus excludit. Quamquam nonnulla cauſa poſſint exiſtere, vbi & vxor mariti conſenſu pro ipſo marito hoc facere debere videatur, ſicut Antiochia factum eſſe perhibetur. Nam Acindinus tunc præfectus, qui etiam Conſul fuit, cum quendam libra auri debitorem ſibi exigeret, neſcio vnde commotus, quod plerumque in iſtis poteſtatibus pernicioſum eſt,*

est, quibus quodlibet licet, aut potius putatur licere, comminatus est iurans & vehementer affirmans, quod si certo die, quem constituerat, memoratum aurum non exolueret, occideretur. Itaque cum ille teneretur immani custodia, nec se posset debito illo expedire, dies metuendus imminere, & propinquare cœpit. Et forte habebat vxorem pulcherrimã, sed nullius personæ, qua subuenire posset viro. Cuius mulieris pulchritudine, cum quidam diues esset accensus, & cognouisset maritum eius in illo discrimine constitutum, misit ad eam pollicens pro vna nocte, si ei misceri vellet, se aurum daturum. Tunc illa, qua se sciret, non habere sui corporis potestatem, sed virum suum periculi ad eum dicens paratam se esse pro marito id facere, si tamen ipse coniugalis corporis Dominus, cui tota illa cæsitas deberetur, tauquam de re sua, pro vita sua vellet id fieri. Egit ille gratias, & vt iam fieret, impetrauit, nullo modo iudicans adulterium esse concubitum, quod & libido nulla, & magna mariti charitas se iubente & volente flagitaret. Venit mulier ad illum illius diuitis, fecit quod voluit impudicus: sed illa corpus non nisi marito dedit, non concumbere vt solet, sed vincre cupienti. Accepit aurum, sed ille qui dedit, fraude subtraxit, quod dederat, & / suppositi simile ligamentum cum terra: quod vbi mulier tam domi sua posita inuenit, profiluit in publicum eadem mariti charitate clamatura quod fecerat, quia facere coacta est. Interpellat præfectum: fatetur omnia, quam fraudem passa esset ostendit. Tum vero præfectus primò ferum, quod suis minis ad id ventum esset, pronuntiat tanquam in alium sententiam diceret, de Acindini bonis auri libram fisco inferendam: illam verò mulierum dominam in eam terram, vnde pro auro terram accepisset, reduci. Nihil hic in alteram partem disputo, liceat cuique æstimare quod velit: non enim de diuinis auctoritatibus deprompta historia est, sed tamen narrato hoc facto, non ita respuit hoc sensus humanus, quod in illa muliere viro viuente commissum est quem admodum antea, cum vllo exemplo res ipsa poneretur, horruimus. Hactenus ex Augustino.

6 Id quod etiam licere suo exemplo viri vulgo sapientes iudicari censuerunt. Grauissimum enim virum Catonem vxorem suam Martiam Hortensij domum filijs impleturam tradidisse Augustinus refert *lib. de bono coniugali. capit.* 18. & *lib. de fide, & operibus, capit.* 7. Socratem, quem Apollinis oraculo sapientissimum iudicatum veneratur antiquitas, tanquam armenti matricem amico suo ad propagandam sobolem vxorem tradidisse scribit: irridetque vtriusque sapientiam Tertullianus *in Apologetico, capitul.* 39. Certum enim est etiam alterius permissu neutrum coniugem libidini sine adulterij reatu inseruire posse.

7 Reus autem est adulterij non minùs vir quàm vxor. Adulterium autem vtique prohibitum lege Dei, humana tamen aliter docet Ambrosius *lib.* 1. *de Abraham, cap.* 4. *col.* 2. & *cap.* 7. *col.* 1. pulchra contra adulterium scribit. Licet aliqua ratione fœmina adultera grauiùs peccare censeatur. Castitas enim, pudicitiaque fœminas decet magis sine dubio, quam viros. Vnde fœminæ tum ob hanc causam, tum ob partus periculum grauiùs peccant; confunduntur enim adulterio incerta stirpe familiæ, parentibus illegitima soboles adscribitur, vt cũ iustis liberis eandem partem ferant. Vnde, & iure ciuili maritus de adulterio accusare vxorem potest, non è contra. At ratione scandali, cùm vir caput familiæ sit, & suo exemplo mores probos docere debeat, grauiùs etiam peccare, quam fœminas, docuit Augustinus. *lib.* 2. de adulterinis coniugij capite octauo, & lib. de decem chordis capite tertio, habetur que 32. q. 1. Sed de adulterij grauitate, & pœnis diximus non pauca in nostris sacris concionibus quadragesimalibus, in concione de adultera Christo oblata.

CAPVT XV.

De vxoricidio ante sententiam latam.

SVMMARIVM.

1 *Pœna criminalis adulterij mors.*
2 *Proponitur quæstio.*
3 *Quæ certa sunt, explicantur.*
4 *Quadam licitè, & rectè posse occidere dicunt, tanquam ministrum publicum iam deputatum.*
5 *Oppositum omnino verum.*
6 *Probatur ex iure Canonico, & 7. 8. 9. 10.*
11 *Ostenditur iniustam fore legem, quæ id concederet, variis rationibus. 12. 13. 14. 15.*
16 *Ex iure ciuili non colligi maritum in eo casu deputatum esse ministrum publicum iustitiæ.*
17 *Neque ex legibus nostri regni, & 18.*
19 *Permissum tantum vxoricidium, & quare.*
20 *An ea opinio sit digna aliqua censura.*
21 *Satis fit fundamentis primæ sententiæ.*

1 MVltæ sunt statutæ pœnæ aduersus adulteros, dotis, & paraphernalium amissione latè iuris periti, & inter eos Farinacius *4. tom. 9. 142. part.* 1. Pœna autem criminalis est mors. In qua primò certũ est non esse æquam fortem mariti, & vxoris, neque enim licet vxori maritum criminaliter oppetere *l. 3. tit. 20. lib. 3. noua Recopilat.* nec compensari eam accusationem similis adulterij exceptione, sed adhuc potest adulteria licere marito criminaliter accusare. Tota ergo difficultas est an iure poli marito licet vxorem in adulterio deprehensam occidere.

2 Magna & annorum, & verborum contentione superioribus annis inter nonnullos DD. Salmaticenses disputatum est licetne marito occidere vxorem in adulterio deprehensam, ita vt non solùm impune, sed tuta conscientia id faciat. Nam ciuilibus legibus, & regni Lusitaniæ atque Castellæ eam impunitatem concedi pro comperto est: ideò nos aliquid breuiter dicamus, & nostram sententiam, quam eo tempore iustis de causis exprimere noluimus, explicemus.

3 In primis certum est, nec de eo dubium esse potest, priuata auctoritate, sibique vsurpata, nunquam licere occisionem, atque ideo maritum, vt priuatam personã, nequaquam posse occidere vxorem in adulterio deprehensam. Id quod ex generalibus principijs desumendum est. Deinde certum, si leges sæculares, quæ maritis facultatem faciunt vxores occidendi, permittant tantùm, quales sunt leges latæ de vsuris, & meretricibus, & alijs huiusmodi, nunquam posse dici licitum vxoricidium. Nam quod fit lege tantùm permittente, nunquam licere potest in conscientia. Et quia, vt ostendemus sit atim, leges ciuiles non probarunt adulteræ occisionem mariti manibus, ideò illarum legum rationem habentes Doctores antiqui vno ore illicitum vxoricidium in eo casu docuerunt.

4 Sed extitere nonnulli, qui licere marito vxorem in adulterio deprehensam occidere affirmarunt iure Castellæ, & Lusitaniæ, non quidem tanquã priuatæ personæ eam sibi potestatem vsurpanti, sed tanquã ministro iustitiæ. Publicum enim ius illarum legũ illos ministros mortis efficit, illisque facultatem tribuit, vt in flagranti possint occidere, non secus ac si post causæ cognitionem, & sententiam latam illos exequendæ mortis ministros destinaret. Deputat enim maritum tanquam ministrum publicæ auctoritatis iustæ executioni. Atque id quidem rectè fieri posse lege lata, etiam inaudita adultera, quia notorius excessus examinatione non indiget *cap. bona, de electione.* Quando enim crimen notorium per deprehensionẽ, ac nullatenus excusari potest, non est necessaria nec citatio, nec sententia ad pœnam irrogandam, vt docet Bartol. per

Digitized by Google

ſextum *in Iuſtus ſuſtium, num. 1. Dde his qui notantur infamia.* Hanc ſententiam tenent multi Doctores, quos refert Thomas Sanchez *lib. 10 diſp. 8. num. 27.* & Leonardus Leſſius illam probabiſſimè iudicat, cui ſubſcripſere apud Salmanticenſes non pauci, quorum alij verum, alij probabilem, & omni cenſura liberam aſſeruerunt.

5 Cæterum in primis hæc ſententia mihi videtur omnino falſa, & improbabilis, de cenſura autem dicam poſtea. Iudico itaque nullatenus licitum eſſe marito vxorē in adulterio deprehenſam occidere ; & quamuis id impunè faciat, iniuſtè tamen, & cum peccato, atque adeò legibus vxoricidium non probariſed permiſti. Communis hæc ſententia DD. vt teſtatur Couarruuias *de matrimonio, 2. p. c. 7 n. 15.* Iul. Clar. *§. adulteria*, à qua communi ſententia in re tanti momenti non videtur recedendum. Probabo ſententiam iſtam vniuersè. Primo teſtimonijs, deinde ratione, denique oſtendendo, neque ex ciuilibus legibus, neq; ſæcularibus Hiſpaniæ, & Luſitaniæ id colligi poſſe, non ſolùm firma, ſed nec probabili conſequentia.

6 Igitur prò noſtra ſententia contra priorē pugnat Nicolai I. Pontificis reſponſum *in cap. inter hæc 33. q. 2.* qui Albino Epiſcopo roganti, an mulierem in adulterio deprehenſam liceat marito occidere, iuxta id quod mundanæ leges ſciliceat Longobardicæ, quæ tūc à Romanis obſeruabantur, licebat, inquit: *Sanctæ Dei Eccleſiæ mūdanis nunquam conſtringitur legibus, gladium non habet, niſi ſpiritualem: non occidit, ſed vnit ficat.* Quibus non obſcurè eam legem improbare videtur. At in hoc caſu eadem eſt lex Longobardica, atque Caſtellæ, & Luſitaniæ. Ergo ſi illa non probatur à Pontifice, neque etiam iſtæ, atque adeò illæ leges permittunt tantùm, non probant.

7 Idem argumentum ſumitur ex *cap. quicunque, ſequenti, ibi, Quicunque propriam vxorē abſque lege, & ſine cauſa, & certa probatione interfecerit, publicam agat pœnitentiam.* Ergo ante legitimam probationem non licet occidere, idq; meritò, vt oſtendam, cùm ratione pugnauero.

8 Præterea elegans nobis ſuppeditat teſtimonium Stephanus Papa *in cap. admonere 33. quæſt. 1.* Cùm enim Hatſulphus vxorem interfeciſſet, adulteriumq; prætexens, in eiuſque probationem teſtem vnum tantùm adduceret, grauiter reprehēditur a Stephano, & ſeuera ei imponitur pœnitentia. In quo primum expēdo poſt mortem vxoris examinatam cauſam adulteri, & requiſitas ab eo probationes: quibus, quid opus eſſet, ſi illi iuſtè, & in conſcientia occidere vxorem fas eſſet? Deinde notanda illa verba: *Prius cauſa criminis erat ſubtiliter inueſtiganda, & tunc, ſi ita fuiſſet inuenta ſecundum legis tramitem debuit occidere vltionis vindictam.* Nam *ſi verum, quod abſit, fuiſſet, ſicut ille adulter menitus eſt, poſt ſeptem annos pœnitentia peracta dimittere eam per approbatam cauſam poterat, ſi voluiſſes: occidere tamen eam nullatenus debuiſti. Non enim Deus vult mortem peccatoris, ſed vt conuertatur ad pœnitentiam, & viuat.* Quibus quis non videt improbari vxoricidium patratum humana lege permittente? Lex enim Eccleſiaſtica teſpicit forum animæ.

9 Sed adeſt etiam optimum Auguſtini teſtimonium *lib. 2 de adulteriis coniugij, c 15.* & habetur *cap. ſi quid, q. 2. Poſtremo quero abs te an liceat marito Chriſtiano ſecundum legem veterem, vel Romanas vxorē occidere?* Et poſt pauca reſpondet non licere, adeoque graue crimen eſſe vxoricidium, vt è duobus malis minus malū ſit vxorem aliam ducere prima ſuperſtite, quam priorē occidere. Agebat autem Auguſtinus de marito vxorem in adulterio deprehendente, ac iuxta leges ſæculi occidente. Quare iure ciuili, & ſæculi vſque ad Auguſtini tempora illicitam eam occiſionem, dubitari non poteſt. Illud tamen obſeruandum Auguſtinum ideò dicere grauius mahum eſſe occidere coniugem in adulterio deprehenſam, quam aliam vxorem ducere, & adulteram illa viuente, nō quod adultenium leuius malum ſit homicidio, cùm enim oppoſitum oſtendi ſupra *cap. præcedenti*, ſed quia in hoc peculiari caſu in homicidio eſt malitia contra iuſtitiam, ſicut in adulterio: & præterea eſt culpa contra miſericordiam, præbet enim ſe maritus inmiſericordē erga ſalutē ſpiritualem coniugis, quam ipſe in extremo periculo conſtituit; quod peccatum grauius eſt alia malitia contra caſtitatem, quæ eſt in adulterio. Quam enim ſtrictè obligetur hoc præceptum miſericordiæ circa ſpiritualem proximi ſalutem, attingam infrà.

10 Nec mirum ſi vxoris necem Eccleſia improbarit, cùm Concilium Toletanum I. *cap. 7.* Clericis tantum cōcedat vt vxores ſuas adulterantes præter necem cuſtodiendi, atque ligandi poteſtatem habeant, macerandique ieiunijs, non tamen mortiferis *cap. placuit, quæſt. 2.* Et viuerſim de vxoribus laicorum hæc ſtatuit Triburiēſis Synodus ſub Formoſo Papa *cap. 46. Si cuius vxor conſtuprata fuerit, & propterea maritus capitali ſententia delere illam machinauerit: ipſa verò vrgente mortis periculo ad Epiſcopum confugerit, & auxilium quæſierit operoſiori, ſi poteſt Epiſcopus labore defendat, ne occidatur, ſi verò non poteſt, nullo modo liceat ei requirenti eam virā reddere ad occidendum, quæ ſe ei obtulit ad defendendum, ſed ſolerti cura tranſmittet eam ad locum, quem ipſa delegerit, vt ſecura viuere poſſit. Si verò interdum maritus eam inuenerit, & repetierit, ſecundum ſæcularem poteſtatem habeat quid agere ei velit. Sed audiat ſanctum Auguſtinum dicentem: Cùm enim vir à virtute nomen accipit, mulier à molliti ad eā fragilitate, quare contra crudeliſſimam libidinis beſtiam vult vnuſquiſque vxorem ſuam eſſe victricem, cùm ipſe ad primum libidinis iſtum vitium cadit? Nā quidquid contra fidem Catholicam mulieribus non licet, nec viris licet.* Expende illud Concilij *ſecundum ſæculum*, id eſt, ſæculares leges à quibus tamen longè abeſt Eccleſiæ animus. Permittunt ergo tantùm leges ſæculi, non verò in conſcientia vxoris necem licitam reddunt. His certè teſtimonijs ſatis conſtat Imperialibus legibus horum Patrum tempore non licuiſſe occiſionem vxoris in adulterio deprehenſæ, quandoquidem illam reprehendunt, vt illicitam.

11 Sed, & ratione probemus in vniuerſum licere non poſſe Idque manifeſtè meo iudicio oſtenditur ex iniuſtitia legis, quæ id præciperet. Si enim oſtendero non poſſe eſſe legem, quæ licitè concedat marito facultatem occidendi vxorem in adulterio deprehenſam, planum erit neque vllam extare legem, quæ deputet illum miniſtrum tē li executioni, cùm lex omnis iuſta eſſe debeat, aut legis ro nen non obtineat. Et non poſſe legem ferri, quę cōcēdet ā, vt malefactores obuios quiſque poſſit occidere iuſſu Principis docet Soto *lib. 5. de inſtitia, q. 1. artic. 2. ad 1.* Mercado *lib. 6. ſum. c. 5. §. ſuelen a las vezes.* Et in hac ſpecie idem docet Gabriel Vaſquez *de reſtit. c. 2. §. 2. dub. 2. nu. 7.* Oſtendo igitur eius legis iniuſtitiam in primis, quia ea lex innumeris fraudibus, & maritorum inſidijs aperiret viam. Nam cùm vir odio haberet vxorem, aliquemque ſibi haberet offenſum, occidere conaretur, ac diceret ſe illos inueniſſe inflagranti delicto. Item cùm nonnulli ex maritis ſint, qui ſuarum vxorum lenones eſſe ſolēt, quiq, & ipſi vxorum amaſios procurant, ſæpè contingere poſſet, vt ſi ratione perſoluendę mercedis inter ſe diſſenſirēt, illum occideret, vxorem vulneraret, ac crimen, cuius ipſe auctor, illis obijceret. Quæ in ſimili dixit Imperator *l fin. C. de male ſ. & Mathemat.* dum prohibet, ne quis ſine delatione ad iudicem Magos occideret. Verba hæc ſunt: *Quicunque maleficiorum labe pollutum audierit, deprehēderit, occupauerit: illico ad publicum pertrahat, & iudicum oculis communi hoſtem ſalutis oſtendat. Quod ſi quiſquam agitatoribus, id eſt, aurigis, ſeu ex quolibet alio genere hominum contra hoc interdictum venire tentauerit, aut clādeſtinis ſupplicijs etiam manifeſtum reum maleficæ artis oppreſſerit, vltimum ſupplicium non euadat, gemina ſuſpitionis obnoxius, quod aut publicum reum, ne facinoris ſocios publicaret, feuerit ati legum, & debita ſubtraxerit quæſtioni: aut proprium fortaſſis inimicum ſub huiuſmodi vindictæ nomine conſilio atrociore confecerit.*

12 Deinde eius legis iniuſtitiā apertiùs adhuc demonſtro. Nam quoties aliquis actus, vt hic, & nunc exercetur, non poteſt ſine manifeſto periculo peccandi fieri, cumque ex ipſa rei natura coniungitur, non poteſt actus ille vt licitus lege probari. Quam multa prohibita ſunt ſolùm

ratione

ratione periculi annexi? Certè compluræ: ideò enim prohibita cum dæmone colloquia, eiúsque inuocatio: & si secludas periculum ruinæ animi, non facilè eius prohibitionis rationem reperies. Videamus ergo an vxoricidiú, cùm in ipso delicto comprehenditur vxor cum adultero, possit, & valeat sine periculo peccati fieri, an habeat necessario, & ex natura ipsa rei adiunctum peccati periculum? Habet quidem. Quis enim dubitet, dum ardet animus zelo vindictæ, dolet illatam iniuriã, quam suis oculis aspicit, vlciscendæ iniuriæ animú non adesse? Quem tamen ex natura rei non præsumit ius, cùm post obiectã in iudicio crimen, cauteque cognitionem, ille committit executionem vindictæ: iam enim lapsu tẽporis frigescente iniuriæ memoria, & aliquantulum sedato animo, aut saltem concesso respirandi tempore ab iniuriæ pondere, verosimile est, aut saltem prudenter præsumi potest, non moueri zelo vindictæ: ius certè occasionem eam deputatione non præbet. In flagranti autem executionem concedere, aut deputare ministrum, ac in eo casu non esse ex natura rei coniunctum periculi vltionis, qui dixerit, ferreus est, aut nue frigidior. Quare ex natura rei coniunctũ certè peccati periculum illi subiæ executioni.

13 Sed & alia etiam ex parte periculum adest, cùm vxor in peccato occidatur. Quantula enim res est hominis honor præ salute æterna cuiusuis, cùm eam curare debeat quis, maximè quando teneatur etiam cum dispendio tẽporalium suo. Cùm ergo vxor mariti potestati commissa sit, & ad illum spectet de eius æterna salute curam gerere, tenetur illi consulere etiam cum illo dispendio, maximè cùm alia via illi honoris iactuæ licitè subueniri possit. Vnde non video quo licitè possit occidi vxor in flagranti delicto deprehenta, cùm adulteros exponat periculo dãnationis æternæ: Quis neget, quoties quis administrat sacramenta, probabilem opinionẽ debere sequi, peccateq; si non faciat, ex ea solùm ratione, quia in periculũ adducit salutem æternam eius, cui ministrat? Quod si adeò stricta obligatio est, vt cesset inter dum religionis præceptũ, ne desit, qui sacramenta ministrat eleemosyne, vt cum ea in peccato ministrat, quod se, volens citò subuenire extremè indigenti sacramẽto, præparare non potuit, quis maritum eximet ab obligatione nõ exponendi periculo salutem æternam vxoris, quam sine in extremum coniicit periculum, si occidat illam in adulterio deprehensam? Aut quis legem, quæ id decerneret, iustam existimaret.

14 Et quo magis constet non licere marito ex ea lege vxorem occidere, videamus quo prætextu posset lege statui, vt in adulterio deprehensam occideret. An vt iniuriam sibi illatã vlciscatur? At hoc illicitum esse quis ignorat, qui Christianus sit. Si vt supplicium sumat. Quomodo de summa existente in peccato, & eius curæ commissa, non concesso ei ad sacramẽtalem confessionem spatio, sumi licitè potest? Si enim damnato ad mortem id tẽpus concedunt iura, & iniusta esset lex, quæ id denegaret cum tamen damnati ad mortem per sententiam tempus habuerint animum præparandi, & conuertendi, quanto iniustior, quæ concederet marito potestatem occidendi subitò in peccato repertam nullis ad id conceptis inducijs? Quod si eam facultatem concedunt marito tanquam cõtra inuaforem honoris quem iustè licet occidere, etiamsi sciam esse in peccato mortali, hoc quidem locũ habere non potest in præsenti, & vide quãta rerum turpitudo sequatur. Ex eo enim fieret mariti non tantùm lege ciuili, Castellę, & Lusitanię, sed iure naturali esse deputatum ministrum, aut posse occidere adulterum, & adulterã, nec indigere ea deputatione virtute legum. Nam inuaforem honoris occidere ideo licet, quia iure naturali vim vi repellere fas est. Rursus ex eo fieret, nõ posse adulterũ, nec adulteram se defendere, & mariti inuadẽtem occidere, si alia via eripi ab eius potestate nõ potest, atque adeò irregularem esse adulterum, si occidat maritum, cum tamẽ vtuerse statuatur oppositum *in Clement si furiosus, de homicidio*. Cùm enim bellum non possit esse iussum per se ex vtraque parte, si maritus ius habet occidẽdi adulteros, non potsunt aduleri ius habere occidẽdi maritum, si aliter nequeunt vitę suæ consulere; & ex consequenti iniustum erit homicidiũ in defensionem proprię vitę ex parte adulterorum, non secus atque damnatus ad mortem, qui detinetur in carcere, aut extra carcerem non potest à ministris iustitię cum eorum offensione se defendere, vt docuit S. Thomas 2.2. *q.69. art.4.* ob eandem rationem, quia scilicet est bellum iustũ ex parte ministrorũ, & idcò ex parte damnati non potest esse bellum iussum. Adde; quo magis perspicuatur non habere locum in præsenti regulam iuris naturalis, qua vim vi repellere licet, non esse eandem rationem, cùm quis occidit inuasorem, quẽ etiã in peccato occidat. Tum quia ille non est meæ curę commissus, vnde prę ceptum de æterna salute proximi non ita strictè me obligat. Tum etiam, quia inuaforem licet occidere, quando aliter non possum effugere, quare ille inuasor voluntate sua vult perire: at vxorem adulteram aliter potest maritus corrigere; vnde non est eadem ratio. Tum etiam, quia ego non sum de mea salute securus, si me permittam occidi, & magis teneor proprię consulere, quam alienę. Tum etiam, quia non teneor subuenire saluti spirituali proximi cum proprię vitæ dispendio, nisi quando ille est in extremo discrimine, ex quo non potest se nisi mea ope liberare, vt si infans esset moriturus sine baptismo; at inuasor se ipsum potest eripere, & liberare: quod secus in nostro casu euenit, vir enim est, qui inducit illam in extremum discrimen, & eius ope liberari potest: quare occidere non potest sine manifesto peccato.

15 Denique eius legis iniustitia ex eo constare potest, quia si, vt infra dicemus, ob adulteriũ occultum viro euidenter cognitum, quod in iudicio probare nõ potest, nequit vir in conscientia vxorem dimittere, cùm non adeò grauis pœna diuortium sit, nec irreparabilis: & legem quę statueret, vt id liceret, iniustã iudicaremus, eo quod nullus fraudibus aperiret viam, quo pacto ob adulterium soli viro cognitum euidenter dicemus concessum esse, vt occidat, quę grauissima pœna est, & semel illata irreparabilis. Nec verò alicuius momenti est, quod dicunt ex eo sum illum esse manifestum, & ideò posse legem deputare maritum vt ministrum publicum. Idque frauolum esse, hac ratione demonsiro. Si vir reperiat vxorem in adulterio, & non statim occidat, sed velit vinculis alligare vtrumque & spatium tempons illabatur, iam non habet ius occidendi, sed deferre debet ad iudices. Ergo non deputarunt iura illum executionis ministrum: aliàs cur etiã elapso tempore non potest illos, quos in vinculis detinet, occidere sine delatione apud iudicem, cùm manifestus excessus, vt illi dicunt, probatione non egeat. Signũ ergo manifestum est vxoricidium in eo casu permissum tantùm ob doloris vehementiam ex iniuria concepti, non verò probatum vt licitum in foro animæ. Adde, quid quid de eo sit, an excessus notorius indigeat probatione, de quo modo nõ disputo, adhuc licet id esset verum, in hoc tamẽ casu nõ licet habere pro notorio, & irrefragabili delicto. Quis enim scit, vt supra dicebam, an leno maritus esset: an consensisset, vt quia ipse impotens, cum alio cõcumberet, vt prolem ex eo susciperet, quod factum non semel. An etiam id adulterium vi illata commissum esset, an in amentia, quę sunt exceptiones, & dispulliones eius criminis, ac ex consequenti causę cognitionem deposcunt. Nunquam ergo ille ita notorius excessus est, vt iudicis auctoritatem non exposcat.

16 Denique neque ex legibus secularibus ciuilibus, aut Castellę, aut Lusitanię colligi potest ea deputatio, quam fingebat prima sententia. Non quidem ex iure ciuili. Nã lex 12. tabul. vt ab illa ordiamur, hęc habet: *Moechum in adulterio deprehensum necato*. Sed permissionem imperandi verbo solere significari, qui ignorat, ignorãtissimus est. Adde etiam quid lex duodecim tabularum ad ius positum, atque conscientię? Neque ex textu *in l. Gracchus, C. de adulteris*, permittitur marito, vt occidat adulteras, si vilis sit. Expende limitationem, si ille minister deputatur, quia in excessu manifesto non est necessaria probatio, quorsum ea distinctio vilis aur principis viri. Sed addit lex eum legitimè interfici, ergo licitè. At verbũ illud *legitimè*, non semper significat in conscientia, quod iussu est,

ſed quod ſecundùm lege, quod non contra leges, ideoque occiſio illa legitima, quod lege permittente facta eſt, vnde neque punitur per legem. Præterea planum eſt lege ciuili nequaquam id conceſſum: quia *in l. nec timorem, D. de eo quod met. cauſa*, dicitur de eo, qui adultero in adulterio deprehenſo minatur mortẽ, & eo metu aliquid exſorquet, dari reſciſionem, quia iniuſtè fecit, additque: *Quanquam non omnem adulterum liceat occidere niſi ſe ipſo defendat*, & ideò ait iure occidi non poſſe. *Et l. iſti quidem, eodẽ tit.* dicit *malo more geſtum eſſe* Quare quod habetur *l. 24. D. ad l. Iuliam, de adulter. § ſi*, habere ius occidendi, liceat adulter ſit magiſtratus, reſtringendum ad patrem tantùm, cui omnem adulterũ permiſſum occidere in domo, in qua habitabat pater, aut gener *l. 20. 22. & 23. eod. tit.* matri etenim tantum licuit occidere adulterũ, ſi tamen vilis eſset. Vnde *l. 25. eodem*, ſtatuitur, vt ſi maritus deprehendat adulterum quem poſit, aut nõ liceat occidere, poſſe eum retinere horis 20. cõtinuis, & teſtes inducere in accuſatione teſtimonio futuros deprehenſum in adulterio. His adde Nouellã conſtitutionem 117. *c. 15.* ex qua intelligitur apertius non licuiſſe maritis vniuerſim occidere vxorem, neque adulterum etiam in adulterio deprehenſos, dicitur enim: *His quoque etiam illud adjicimus, vt ſi quis ſuorum ſanſpiciatur aliquem velle ſua vxoris illudere calliditati, & conteſtationes eis ſcripto tres deſtinauerit habẽtes teſtimonia trium virorum fide dignorum, & poſt has tres ex ſcripto conteſtationes inuenerit eum conuenientem ſuæ vxori, ſi quidem in ſua domo, aut ipſius vxoris, aut adulteri, aut in popina, aut in ſuburbanis eſſe licentiam marito proprij manibus talem perimere, nullum periculũ ex hoc formidantis. Si verò in alio loco talem inuenerit cum ſua vxore loquentem, non minus tribus teſtibus fide dignis comocatis per quos probare poſſit, quod cum ſua vxore commiſerit, iudicis tradere crimina examinanti.* Et poſt paũca. *Quia verò ita temperantum aliqui impij, vt etiam in venerandis domibus præſumant in talibus ſe miſcere ſceleribus, & ibi de peccatis tractare, vbi conſueuerunt Deum timentes, peccatorum veniam poſtulare.* Digna Imperatore ſententia) *iubemus vt ſi qui tales inueniatur in locis venerabilibus alienæ vxoris dum in ſuſpicione eſt poſt tres, ſicut dictum eſt, conteſtationes loqui, licentiam eſſe eius marito vtraſque perſonas defenſori Eccleſiæ, aut aliis Clericis tradere, vt ad eorum periculum diuiſim iſti ſeruentur, donec iudex hoc cognoſcens amittat ad Epiſcopum ciuitatis, quatenus eis ſit tradantur*, &c. Vide ex his omnibus quam longe abſint iura ciuilia à deputandã mariti in miniſtrum iuſtæ executionis, ſi in adulterio deprehendat, cùm ſolùm concedatur, & cum limitatione adulterum occidere, nullibi autem vxorem occidere permiſſum: id enim tantùm patri, & certis quibuſdam conditionibus per legem conceſſum eſt, ſiue permiſſum potiùs. Cur autem patri potiùs, quam marito committatur occiſio filiæ, ratio redditur *l. 13. tit. 17. part. 7.*

17 Nec verò id apertiùs colligitur ex legibus noſtri Regni. Nam *l. 12. 13. & 14. tit. 17. part. 7.* tantùm habentur eadem, quæ in iure ciuili continentur, & *in Nouella 117.* Solumque concedit marito facultãs occidendi adulterum, non tamen vxorem. Quare ex legibus Partitarum adſtrui non poteſt ea deputatio, quam fingit prima ſententia. Sed neque ex iure nouæ compilationis. Nam *lib. 8. tit. 20 l. 5.* conſtat me iudice manifeſte occiſionem vxoris in adulterio deprehenſæ fieri à marito propria auctoritate, & non ex deputatione legis: propria autem auctoritate non licere occidere etiam adulteri, fatentur. Id igitur oſtendimus. *El marido que matara por ſu propria auctoridad al adultero, y a la adultera, aunque los teme in flagranti delicto, y ſea iuſtamente hecha la muerte, no gane la dote, ni los bienes del que matare, ſalvo ſi los matare, o condenare por auctoridad de nueſtra juſticia, que en tal caſo mandamos que ſe guarde de la ley del fuero, que en eſte caſo diſpone, que es la ley primera deſte titulo.* Inquito enim quid ſignificetur hoc loco illo verbo, *matare por ſu propria auctoridad.* Planum certè loqui Regem de occiſione quæ fit, dum in flagranti deprehenduntur adulteri. Ea enim occiſio opponitur illi, quæ fit iam per iudicis ſententiam. Ergo in eo caſu auctoritate propria occidit maritus, & non ex deputatione legis. Aliàs, quæ ratio eſſet, cur ille, qui in flagranti deprehenſos occidit, ſi iam eſt lege Caſtellæ deputatus miniſter, quia exceſſus eſt notoris priuaretur bonis occiſorum, non autem qui occideret interueniente ſententia, quandoquidem in vtroque caſu exequitur vt miniſter legis iuxta illos? At manuũ occidens in flagranti priuatur ſemper occiſorum bonis, Ergo ſemper occidit auctoritate propria, & non auctoritate legis: aliàs non opponerentur, non diſtinguerentur iſtæ duæ occiſiones, quaſi vna fiat auctoritate priuata, & alia auctoritate legis, vel iudicis.

18 Nec verò his obſtat, quod in ea lege dicebatur. *Y ſea iuſtamente hecha la muerte*: eo enim verbo tantùm impunitatem concedit à crimine. Iuſta itaque mors illa eſt, non tamen iuſte illata. Nec fortus aliquod argumentum ſumitur ex *l. 1. eiuſdem tit.* ibi, *Si muger caſada fizziere adulterio, ella, y el adulterador ambos ſean en poder del marido, y faga dellos lo que quiſiere, y de quanto han.* Ea enim lex non loquitur de marito deprehendente in flagranti, ſed per ſententiam iudicis procedẽte, idque conſtat ipſi ex declaratione quæ eſt *in d. l. 5. & l. 4. eiuſdem tit.* Tum etiam quia illa verba *ſi fiziere adulterio*, nimis generalia ſunt, & ex illis ſumere maritus occaſionem poſſet occidendi etiam poſtea. Nil itaque ibi dicitur, quo indicetur legem loqui de marito, qui in ipſo crimine deprehendit: ſed tantùm eius eſt ſenſus tradendos a iudice marito, vt quod libuerit faciat: & in eo caſu etiam bona retineat, niſi forte liberi extiterint. Tum etiam id conſtat, quia in hac eius primæ legis hæc habentur. *Y ſi por ventura la muger no ſue en culpa, y fuere forzada, no aya pena.* Quomodo autem diſcerni poſſet an mulier culpa caruiſſet, ſi in ea lege daretur marito poteſtas occidendi in ipſo crimine deprehenſos? Tantùm ergo illa prima lex intelligitur de his, qui occidunt poſt examen cauſæ. Tum denique hanc eſſe eius legis mentem mihi perſuadeo, quia ea ex legum foro deſumpta eſt: eo autem tempore, quo fori leges vigebant, ſeruabatur apud Hiſpanos Partitarum ius, in quibus ea poteſtas marito non conceditur. Seclusa ergo ea fori lex explicuit, quod in legibus Partitarum expreſsum non erat, ſcilicet, auctoritate iudicis condemnatos adulteros mariti poteſtati tradendos, inſuperque occiſorum bona non extantibus liberis. Nec maioris efficacitatis exiſtimo Luſitaniæ leges.

19 Licet ergo tantùm per leges impunè occidere ob vehementem dolorem, quem maritus animo concipit ex illato dedecore. Tantus enim eſt huius iracundiæ impetus, vt leges, & ſi manus non arment ad vindictam, tamen illas non omnino exaerment, id tribuentes iuſto dolori, vt vir impunè poſſit necem infertre adultero. Cuius permiſſionis rationem obtulit Caſſiodorus excuſans illũ, qui occidit adulterum huius verbis: *Quis ferat hominem ad leges trahere, qui matrimonij nixus eſt iura violare? Ferus inſitum eſt copulam ſuam extrema decertatione defendere, dum omnibus animantibus eſt inuinctũ, quod naturali lege damnatur. Videmus tauros fœminas ſuas cornuũ cõcertatione defendere: arietes pro ſuis fœminis capitaliter inſanire, equos admixtas ſibi fœminas colaphis, & morſibus vindicare, ita pro copulatis ſibi animatis ponunt, qui verecundiã non nouuntur. Homo autem quomodo patiatur inultum relinquere adulterium, quod ad æternum ſuum dedecus cognoſcitur commiſiſſe?* Vnde a Sapiente ſcriptum eſt Prouerb. 6. *Scelus, & furor viri non parcet in die vindictæ*, ſiue *in die iudicij*, vt habent Septuaginta, hoc eſt, in iudicio publico. Nam apud Hebræos nunquam licuit per legem aliquam priuatã poteſtate in adulterum ſæuire: ſed ad iudices crimen deferendum erat, vt ipſi de ſupplicio, & cauſa decernerent. *Neque acquieſcet*, inquit Salomon, *cuiuſquã precibus*, videlicet, exorari, & flecti neſcius ob furoris vehementiam, qui ei tantus ſit leniri ad mulieris non poteſt. Vnde Chryſoſtomus *in lib. de virgin.* ita coniugis ob adulterium fœuientis dæmonem internum appellauit. *Neque* denique *ſuſcipiet pro redemptione dona pluriſima*. Vix enim vnquam inuentus eſt maritus adeo ſordidus, vt dedecus, quod ex adulterio coniugis euenuat, pre-

Digitized by Google

pretio aliquo compensandum existimet. Quod efficit natura de decoris, cum nullus sit ita impertitus æstimator, qui honorem non cunctis opibus præferendum iudicet.

20 Demonstrauimus hactenus falsissimam esse eam sententiam, negatat dicamus, an aliquid periculi contineat, censuraque aliqua digna sit eo modo explicata, quo primæ sententiæ Doctores illam explicare diximus. Leonardus Lessius illam probabilem iudicat, & multi Salmanticenses probabilem, & nulla nota dignam iudicarunt, damnandibus tamen alijs. Ego meum in hac re iudicium non interpono, dicam tantum, quo alij permoti cessura dignam iudicarunt. Eadem propositio expurgata videtur auctoritate ordinaria, & expuncta ex aphorismis Emanuelis Sa. Ille enim libro Aphorism. conscientiæ, *verb. homicidium, num.* 14 hæc habet: *Adulterum tradita viro a iudice, vt occidat, si velit, potest occidere, est enim tunc minister iustitiæ voluntarius.* At *nu.* 15 ita scribit: *Occidere in adulterio deprehensam vxorem vel filiã, uemque adulteram licere aiunt quidam, alij melius negãt.* Medina *de restitutione, qualt. 3. can. 4.* Couarruuias *par. 2. de sponsalibus, cap. 7. §. 7. num.* 8. Nauarrus *cap. 25. num. 3.* Soto *lib 5. de iustitia, qualt. 1. art. 3. & in 4. dist. 37. quæst. vnica.* Planum est, cum Sa dicit alios negare, & alios affirmare, citatis etiam testibus, loqui de ea sententia, quam priores auctores defendunt. Hæc autem propositio, quauis cum illa moderatione scripta sit, quia tamen probabilem non est, licet minus probabilem iudicabat sententiam affirmantium licere, expurgata est ea propositio in expurgatorio Romano. Nam cum Aphorismi Emanuelis Sa expurgantur, hæc sunt eo loco, *pag. 234. num* 15. *Dele, licere aiunt quidam, &c. vsque ad finem, & corrige, non licet in foro conscientiæ*, iuxta quem codicem expurgatorium Aphorismi postea excusi *verb. homicidium, num.* 15. ita habent: *Occidere in adulterio deprehensam vxorem vel filiam, itemque adulteri, non licet in foro conscientiæ.* Quod si quis à me quærat, quantæ auctoritatis sit codex ille expurgatorius, credideram non exiguam eius auctoritatem esse, nec nisi consultis fidei iudicibus in Curia Romana in lucem edi, sicut, & quem in Hispania excudit supremæ Inquisitionis Senatus. Vnde extra Hispaniam illi codici multum deferri, vel illud indicat, quod libri omnes post eum Codicem Romanũ excusi correcti iuxta illum imprimuntur. Quod quidem magno argumento est magno consilio, & publica auctoritate, ordinaria scilicet, factum esse, siue eduum in lucem: at ne ex eo aliquis remaneat scrupulus, posset aliquis dicere, ideò expungi, quia absolutè probabile iudicauit licere eam occiionem, non expungendum, si diceret id legibus Castellæ annuentibus licere, quia deputant virum vt ministrum iustæ executionis. Eius tamen Codicis expurgatorij non tanta auctoritas est, vt notam inurat illi opinioni quam reijcit, vt late demonstro in nostro Commentario de insidijs licitis. Itaque ex eo quod in eo Codice Romano expuncta sit ea propositio, non sequitur vlla censura dignam esse.

21 Atque ex his constat fundamentũ illud, cui nitebatur prima sententia, posse scilicet eam facultatem concedi per legem, vt in casu notorio excepiatur sententiam inaudita parte, nullius esse momenti; tum quia propter ea, quæ diximus, inutila esset ea lex, tum etiam, quia adhuc non potest dici illo notorius excessus. Quare is casus, in quo inaudita parte procedi potest, (fortan enim aliquis esse potest, vt alibi dicam) longè à nostro duerfus est; vnde ab illo ad istud desumere argumentum non potest, nisi iuris, & æquitatis ignarus.

2 *Defenditur iste locus ab hæreticorum interpretatione.*
3 *Adulterium causam esse diuortij iure comprobatur.*
4 *Oriri ex ipso naturali iure.*
5 *Quid nomine adulterij intelligatur, & an extendatur ad sodomiam.*

1 IGitur meritò Christus Dominus, qui matrimonij contractum ad sacramenti dignitatem euexit, & ad suam primã institutionem reuocauit. *Matth.* 19. causa fornicationis diuortium concessit. Ex quo testimonio causam desumpserunt hæretici, vt adstruant licere ob adulterium dimittere, & dimittenti aliam ducere, quasi is sensus sit verborum Christi. Qui dimiserit vxorem suam ob aliam causam, quam ob fornicationem, & aliam duxerit, mœchatur; si verò ob fornicationem dimiserit, & aliam duxerit, non mœchatur; & quicumque ob aliam causam, quam ob fornicationem dimissam duxerit, non mœchatur. Cæterum, vt iam supra, hæreticorum is sen.us est. Nam post Christum sublata repudia, quacumque ex causa, vt ibidem ostendimus: vnde viuente prima coniuge nunquam licuisse etiam post adulterium secundum matrimonium, eo loco communem esse Patrum, & Conciliorum sententiam ostendimus.

2 Et quidem ex isto loco perperam colligi dimissam ob adulterium liberam remanere multa conuincunt. Primùm quia ea concors Patrum, & Conciliorum sententia fuit, qui ita hunc locum intellexerunt. Secundò quia per Christum sublata repudia, id quod Christus Dominus ex eo confirmat, quia vnius tantùm viri vna vxor esse debet. Quæ ratio suppositã indissolubilitate matrimonij nulla esset, si liceret vni dimissa alteram ducere, quacumque ex causa dimittatur. Tertiò, quia Christus hoc loco indissolubilitatẽ adstruebat matrimonij. Ab eo autem alienum erat dimittendi hcentiam concedere, causa fornicationis. Quartò quia melioris esset conditionis adultera, quam quæ ob mœchum dimittur, cùm illa libera remaneret, hæc secus. Quintò, quia Matcus *cap.* 10. Lucas *c.* 10. Paulus *Roman. 7. & 1. Corinth. cap. 7.* absolutè pronuntiat nulla ex causa licere dimittere, & separari vinculum: non quidem oppressum silentio adulterium, si ea causa sufficiens esset, & id locus apud Matth. indicaret, cum posteriùs scripserint Euangelium & Epistolas. Denique, quia apud Matthæum tantùm dixit Christus. *Qui dimiserit vxorem suam nisi ob fornicationem, & aliam duxerit, mœchatur*, quorum planus sensus est: Quicumque dimiserit vxorem ex alia quacumque causa, quam ex fornicatione, quibus ostendit non licere ob aliam causam dimittere. At ne quis existimaret dimissa ob eam causam vxore solui matrimonij vinculum, subiungit; *& qui dimissa vxore ob fornicationem scilicet, aliam duxerit, mœchatur, & qui dimissam eam ob fornicationẽ duxerit, mœchatur.* Repetendum itaque est à communi relatium *qui*, quasi arguat. Si enim ob eam causam non dissolutur matrimonia, nulla alia dissolui. Vel vt alij interpretantur, quicumque, nisi ob fornicationem, vxorem dimiserit, mœchatur, qua facit eam adulteram, & qui aliam duxerit, quacumque, scilicet ex causa dimittat primam mœchatur, dum superstes est prima: & qui dimissam quacumqne ex causa ducit, mœchatur, cum superstes sit eius vir, quo superstite non licet alteri copulari, vnius enim tantum est vna vxor. Sed de huius loci intelligentia vide etiam Maldonado ibidem. Bellarm. *di. 1. de Matri. c.* 16. Valentiã *disp. 10 generali q. 1. puncto* 7. Salmeronium *to. 6. in nouum Testamentum a disput.* 45. & Benedictum Pererium *in c. 7. ad Rom. per 4. primas disputationes*, vbi etiam de loco Ambrosij disputat, de quo nos multa suprà *lib. 7.* in eamque sententiam propendit, quæ sentit eos Commentarios non esse Ambrosij. Mihi enim non vacat omnia hæc persequi, sed multa insinuare tantum.

3 Ex eo ergo Matthæi loco habemus diuortij perpetui sufficiẽtem causam esse adulterium: & quamuis alias etiã diuortij causas esse iudicarit Ecclesia, vt cõstat ex Alexãdro Tertio *in Appẽd. Lateran. q. 47. c. 4. & p. 50. c. 22. c. 63.* & Vrbano III. *c. 6. de diuortijs*, potiũma tamẽ inter potiũ-

CAPVT XVI.

Adulterium causam esse diuortii perpetui.

SVMMARIVM.

1 *Adulterium esse causam diuortij, & colligitur ex Matth. 19.*

Digitized by Google

ſimas eſt alterius coniugis fornicatio.Inde etiã complura Eccleſiæ decreta emanarunt, quę inſinuat ſeruato tẽporis ordine Clemẽs Romanus *lib.6. conſt.c.4.* Nicęnum *c.15. & 66.*Anglicanum ſub Adeodato *c.10.* Toletanum *c.8.* Agathenſe *c.25.* Veneticum *c.2.* Anglicanum *I. c.10.*Pariſienſe *lib.3 c.2.*Triburienſe *c.38.* Sueſſionẽſe ſub Pipino Rege,Stephanus Papa *epiſt.24.*o.Romanum III. ſub Nicolao I.*col.1.& 2.*Nicolaus I.*epiſt.22.& epiſt.27.col.3. & epiſt.: 2. col. vlt. & epiſt. 3 1.col.3.* & ad conſulta Bulgaror. *c.96.*Adrianus II.*epiſt.6.*Ioannes VIII.*epiſt.65.col.2. epiſt.* 188. & 198. Mogutinum ſub Alexandro I I. Gregorius VII.*lib.1.epiſt.48.*Mogutinum ſub Paulo III.*cap.26.*

4 Atque id quidem,quod & à Chriſto , & à multis canonibus ſtatutum eſt,oritur ex ipſo naturę iure,ſecundum veriorem ſententiam. Quia cũm coniux naturali iure teneatur fidem ſeruare,quando ille debitam fidem violat , ex naturæ iure cõcedit ur,vt ſeparari poſſit,& abijci, quod recẽ ciuitas alijs docuit Thomas Sanchez *lib.10. diſp.3. num.4.*Suntque in hac re pares tam vir,quam vxor,quidquid nonnulli dixerint,vt conſtat ex *cap.fin.32.q.5.* & ex his , que diximus ſuprà *lib.7.* Vterq; enim ſibi mutuò obligatur ex nuſt tia ad fidem ſeruandam. Ex quo fit contra hoc nullam prędalere conſuetudinem poſſe , vt diuortij non liceat: neque præſcribi vllo tempore contra petitionem diuortij:ſed quocumque elapſo peti poſſe , vt colligitur ex *cap.admonere 32.quæſt.2.* Vbi adhuc poſt ſeptennium facultas eſt diuertendi ab adultera vxore.

5 Adulteri autem nomine , cum dicimus prærbere iuſtam cauſam diuortio perpetuo,nonnulli etiam intelligũt ſodomiam ſiue viri ſiue vxoris cum alia fœmina,cõſummatam tamen,id eſt, effuſo ſemine intra vas prępoſterũ . Caro enim , inquiunt , ea ratione duciditur in plures per concubitum,ſiue agant,ſiue patiantur. Vnde colligit extraordinariam pollutionem ſiue ſolius , ſiue cum aliena , ſiue cum propria non eſſe perpetui diuortij cauſam, ſed ad tempus . Quod enim peccatum grauius ſit adulterio , non obſtat , hic enim ſolùm attenditur diuiſio carnis in plures , quę eſt cauſa perpetui diuortij . His etiam addunt beſtialitatem,cùm caro coniugis diuidatur in eamem beſtię,cùm qua copulatur. Verùs tamen mihi videtur nec peccatum neſandum , nec brutalitatem cauſam eſſe perpetui diuortij cum adulterio comparãdam. Quia cùm diuiſio carnis in plures in iure dicitur eſſe cauſa diuortij, de ea intelligendum, quæ iuxta vſum naturalem eſt : Ide ue cõſtat, quia ea diuiſione inducitur in iure bigamia , & irregularitas Nulla autem turpis conuentio extra naturale vas bigamiam, irregularitatem inducet ex bigamia orti , vel vera,vel ſimilitudinaria,aut interpretitiua,ſi forſan ille ſunt,vt manifeſtum eſt. Tantùm ergo illa adulterij nomine intelligenda eſt.Sed quamuis ſpeculatiuè loquendo mihi videatur quod dixi : attamen in praxi cenſeo nõ recedendum a priori ſententia quæ communis eſt inter DD. quos refert , & ſequitur Riccius *deciſ.137.* in praxi licet nullo iure probatur.Nam quę afferuntur ex *cap.adulterij, cap.flagitia.cap.non ſolum 32.q.7.* ſolùm probant grauitatem criminis , non verò eſſe cauſam diuortij. Sed an ob conqueſtum fœminæ dicentis ſe à viro tantum ſeparari debeat quæſtio eſt . Nonnullis videtur ſufficere propter doctrinam Innocentij *in cap.1. de adult.* Sed oppoſitum verius, quia nemo eſt idoneus in proprio facto, *l.nullus,ff. de teſtibus, & l.omnibus, C. eod.* Quare vltra aſſertionem multeris, debet innoteſcere aliquod indicij, ex quo mouetur iudex ad ita judicandum . Sic Riccius *deciſ.cuar.* Fauet communi ſententiæ Hieronymus *in cap.omnes accuſationes 42. quæſt.7.* Aha autem crimina præbeburt diuortio cauſam non perpetuam , ſed ſicut aliæ cauſæ , de quibus in diebs canonibus ſemo eſt . Ex his ſit a fortiori oſcula actus , & amplexus neo eſſe cauſam perpetui diuortij , niſi ob illa ex adunctis eſt unſtantijs præſumatur adulterium. Quemodo autem probari debeat adulterij ad effectum diuiſionis matrimonij, tradit deciſio Rotal37.apud Farinacium *2.volcon.ſ.*

CAPVT XVII.

Quando teneatur diuertere, & quando non liceat alteri coniugi.

SVMMARIVM.

1 *Quid explicandum.*
2 *Coniux innocens,abſolutè loquendo,non tenetur dimittere adulterum.*
Dua limitationes teinſdem doctrinæ ibi.& 3.
4 *Primus caſus,in quo dimittere non poteſt.*
5 *Secundus caſus.*
6 *Obiectio diluitur.*
7 *Idem dicendum,ſi vir vxorem proſtituat.*
8 *Tertius caſus in quo non poteſt.*
9 *Quartus etiam caſus.*

1 SEd vt ea , quæ circa diuortium adulterij cauſa remanent explicanda,tradantur diſtinctè,& apertè, conſideremus duo tempora ſigillatim : primum ſtatim poſt adulterium commiſſum ante ſeparationem : ſecundum poſt factum diuortium , & ſeparatos coniuges , innocentem à nocente.

2 Igitur quod attinet ad primum tempus,vt quæ in illo geri debeant intelligantur obſcena coniugi innocenti nõ eſſe impoſitum neceſſitatem dimittendi adulterum coniugem,ſed illum retinere,& cum illo cohabitare poteſt , vt expreſsè Nannetenſe Concilium *c.21.* & conſtat ex *c. de Benedictlo,cap.quod autem,cap.non erit, cap. cum veniãtur,cap.apud miſericordem 32.q.1.* Id autẽ cum duabus limitationibus accipiendum. Prima, niſi vir innocens ad ordines promoueri velit , nec enim poteſt vxorẽ adulteram accedere,aliàs irregularis,etiamſi ignarus: etiãſi coactus ſententia iudicis, quam æquam eſſe non poſſe certũ mihi eſt , niſi grauiſſimum aliquod malum timeretur,niſi copula retur nocenti , quod præponderaret iuri innocẽtis. Nec enim in ea copula attenditur culpa , ſed bigamia interpretatiua, & detectus ſacramenti vnius cum vna. Ita decernit Cõcilium Neocæſarienſe *c.8.* Quod ſuę inſeruit collectioni Martinus Bracarenſis *c.45.*& habetur *c.ſi laici 24.diſt.* de quo ſuo loco.Imò ſi clericus ſit, in eodem capite,& domo reijcere compellitur , aliàs ab altaris remouetur miniſterio.

3 Secunda limitatio eſt,niſi ſcandalum ex adulterio alterius coniugis ſequatur . Ex hoc enim ſolo capite ſcilicet cuitandi ſcandali eſt obligatio diuertendi , quę ceſſat , ſi ſcandalo alijs medijs conſulatur . Si enim adſit ſcandalũ coniugem nocentem retinere iudicatur,perinde atq;eius adulterijs fauere . Sic accipiendum quod habetur *in capſicut, & c.dixit Dominus, cau coniugio, c.ſi quis.& ſi quis 2.* Qui canones præceptum indicare videntur. Sic etiam accipiendum,quod eſt apud Clementem Romanum *lib.6. conſtit.c.14.*vbi & eadem ratio redditur. Sic enim dicitur: *Similiter qui retinet eam, quæ legem naturæ violauit, legis violator eſt S. R. E. Qui adulterum retinet ſimilus, & impius. Abſcinde eam,inquit a carnibus tuis:quia non eſt auxiliatrix,ſed inſidiatrix:quæ mentem ad alium declinauit.* Intelligendum ſanè, quando ſcandalum ex retentione ſubeſt: tunc enim tenetur abijcere , ne criminis particeps videatur,id quod in alijs etiã canonibus reperitur . Sic intellexit eos canones M.ſententiarum *in 4.diſt.35.c.2.* quẽ ſecuti ſunt eo loco graues Theologi D. Thomas , Bonauentura , Paludanus,& alij. Relinquitur ergo non teneri dimittere coniugem adulterum,ſed poſſe vt iure fuo.

4 Sed obſeruandum prętereà nec ſemper poſſe dimitti ob adulterium . Sunt enim nonnulli caſus , in quibus coniux non poteſt nocentẽ ejicere, & ejectam tenetur ad ſe reuocare. Primus caſus eſt,ſi innocẽti valde dubia ſit propria continentia , aut probabiliter ſe timeat incontinentẽ fore:quem caſum notat Paludanus *in 4.diſt.33.q.2.art.3.* con-

ceneluſ.4. Quia non tenetur vir plus corrigere vxorem, quam dominus famulum, inquit Paludanus, ſed dominus famulum excommunicatum non tenetur expellere, ſed licitè poteſt ab eo licitum obſequium exigere. Igitur & vxorem. Adde ſtrictius eſſe, & pius præceptum de ſalute propria, quàm de aliena. Nam aliena ſalus ſecundanæ obligationis, cùm ordo charitatis à te ipſo incipiat. Ergo non poteſt correctioni & ſupplicioconiugis nocentis inſiſtere, cum diſpendio ſuę continentiæ. Quare diligenter tunc conſideradum erit, quod grauius malum ſit, adulterium innocentis, an diſpendium famæ. Addo etiam id mihi ideo iuſtiſſimum videri, quia ſi coniux innocens poſtea fiat nocens, non poteſt nec vxorem abijcere, nec abiectam non recipere in conſcientia. Ergo ſi probabiliter timet, tenetur non dimittere.

5 Alter caſus eſt ex communi certaque ſententia, cùm etiam alter coniux mœchatus eſt, tunc enim vir non poteſt vxorem dimittere tuta conſcientia, Non enim habet actionem ob iniuriam, cùm mutuam iniuriam ſibi intulerint, *cap. penult. & vlt. de adulteriis, cap. ſignificaſti, & cap. ex literis, de diuortijs, cap.1. & ſeqq. per totam 32. q.6.* & in Appendice Cöcilij Lateranen. *part.6. cap.14.* In criminalibus enim delictorum perſecutionibus dolus cum dolo, delictum cum delicto compenſari ſolet, *l. vltima, §. ſi & ſtipulator, D. de eo per quem factum erit, l. ſi duo 36. D. de dolo malo, l. ſi ambo 10. §. quoties, D. de compenſat. l. viro atque vxore 39. D. ſoluto matrimonio, §. Marcellus, D. de dolo malo & metus except. paria crimina*, inquit Innocentius III. conueniente aure ciuili, *compenſatione mutua delentur, d. cap. fin. de adulteriis.* Vnde Vlpianus *in l. ſi vxor, §. ad l. Iuliam, de adult.* inquit, *Iudex adulterij ante oculos habere debet, & inquirere an maritus pudicè viuens mulieri quoque bonos mores colendi auctor fuerit. Perinde quum enim videtur eſſe, vt pudicitiam vir ab vxore, exigat, quam ipſe non exhibeat. Qua res poteſt & virum damnare, non rem ab compenſationem mutui criminis inter vtrumque communicare.* Quam ſententiam ſumpſiſſe videtur Vlpianus ex reſcripto Antonini Imperatoris, cuius partem refert D. Auguſtinus *lib.2. de adulterinis coniugijs, cap.8.* cuius hæc ſunt verba. *Sanè mea literæ nulla ex parte cauſa præiudicabunt. Neque enim ſi penes te culpa ſunt, vt matrimonium ſolueretur, & ſecundum legem Iuliam vxor tua Eupaſia nuberet, propter hoc reſcriptum meum adulterij damnata erit, niſi conſtet eſſe commiſſum. Habebunt autem ante oculos hoc inquirere, an cum tu pudicè viueni illi quoque bonos mores colendi auctor fuiſti. Perinde enim videtur eſſe, vt pudicitiam ab vxore exigat, quam ipſe non exhibet. Qua res poteſt & virum damnare, non ob compenſationem mutuę criminis rem inter vtrumque componere, vel cauſam ſalti tollere.* Quo decreto ſumma iuris naturalis æquitas continetur, dum quis ea iubetur alijs facere, quæ ſibi iuſtè fieri vellet, idemque ius maritis præſcribit. Nec minùs hue pertinet præceptum Lactantij Firmiani *lib.6. diuinarum inſtit. Exemplo comitentia docenda eſt vxor vt ſe caſtè gerat. Iniquum enim eſt vt id exigas, quod ipſe præſtare vel nolis, vel no poſſis.* Quod cum Seneca *Epiſt.34.* ſcripſit. *Improbus eſt, qui ab vxore pudicitiã exigit, ipſe alienarum corruptor vxorum.* Et Auguſtinus *lib.1. de ſerm. Domini in monte. Nihil iniquius eſt, quam fornicari. Occurrit enim illud, an quo alterum iudicas, temetipſum condemnas, eadem enim agis, qua iudicas* (alludit ad verba Pauli *ad Romanos 2.*) *Quapropter quiſquis fornicationis cauſa vult abuciere vxorem, prior debet eſſe a fornicatione purgatus & mundus.* Et *ſerm.48. de verbis Domini. Si dulcis eſtis vxores, ſeruate vos vxoribus veſtris, quales vultis eas inuenire, tales & ipſæ inuenie vos. Quis inuenis eſt qui non caſtam velit ducere vxorem? & ſi acceperus eſt virginem, quis non intactam deſideret intactam quæ rit? intactus eſto. Puram quæris? num enim illa poteſt? & tu non poteſt? Item illa. Tu exigis ab vxore vt delicet, & non vis reddere hoc vxori? & vis vxorem tuam vltricem eſſe libidinis, tu vltius taces?* Idem elegantiſſime addit, *vbi melius viuit mulier, quã vir, ibi capite deorſum pendet domus.* Alludit quippe ad illud Pauli num, *vir capus eſt mulieris 1. Corinth. 11. & ad Epheſ. 5.* Videantur plura *cap.2. 2. & 3. & vltimo 32. q.6.* Quibus etiam ſimilem locum apud Gregorium Nazianzenum obſeruauit Cuiacius *ad Nouellam 22.*

6 Verùm his, quæ dixi paulo ante de compenſatione doli cum dolo, delicti cum delicto, obſtare videtur textus *in d. l. ſi vxor 13. §. Iudex D. ad l. Iul. de adulter.* ibi, *Quæres poteſt & virum damnare, non rem ob compenſationem mutuam criminis inter vtrosque communicare.* Ecce hic non admittitur compenſatio, ſed vterque coniugum damnari dicitur. Facilis tamen ſolutio eſt. Dico enim compenſatione mutua paria deleri crimina, tue dolum cum dolo compenſari, quoad ius priuatorum, non autem quoad vindictam publicam, ſiue quoad vigorem publicæ diſciplinæ. Huic enim compenſatio nihil debet detrahere, ſicut neque tranſactio priuatorum de crimine, quidquam præiudicare poteſt, Cùm igitur adulterium ſit crimen publicum, poteſt is, qui iuriſdictioni præeſt, nulla habita ratione compenſationis, nihilominus & virum & vxorem adulterij reos ad ſupplicium rapere, pœnaque afficere.

7 Idem etiam dicendum eſt, ſi vir ſuam vxorem proſtituat, ſiue lenocinium exerceat: tunc enim ob adulterium, cuius ipſe auctor fuit, repudiare eam non poteſt. *c. diſcretionem, §. quod ſi forſitan, de eo qui cognouit.* Huc pertinet *l. cum mulier 47. D. ſoluto matrimonio.* Vbi eleganter Scæuola: *Cur improbet maritus mores, quos ipſe aut ante corrupit, aut poſtea probauit.* Videatur & *l. 2. §. ſi publico, D. ad l. Iul. de adult.* Ratio autem videtur eadem eſſe, quæ ſupra allata eſt, videlicet mutua compenſatio parium criminum lenocinij cum adulterio. Sed neque exiſtimare debemus, quod vel vxori adulterium, vel viro lenocinium abeat impunitum, ſed magiſtratui nihilominus aduersus vtrumque ſua pœna manet integra, *d. l. 2. §. ſi publico.* Quæ doctrina vera eſt etiam ſi non proſtituat inuitam; nam *in d. cap. diſcretionem* illud, *præſertim inuitam*, non accipitur pro *tantum*; quin potiùs indicat maximè vel conſentiit, cùm prohibere poſſet, quamuis quoad infligendam pœnam à nudice ob adulterium, conſiderari debeat, an inuita, an volens & conſentiens proſtituatur. Non autem cõſentire adulterio cẽſendus eſt vir, ſi occaſionem præbeat alimenta negando, ejiciendo è domo, vel non reddendo debitum. Nam quod habetur ex Chryſoſtomo *in cap. ſi tu abſtines 33. quæſt. 2.* ibi, *tribuit ei fornicandi licentiam*, intelligo occaſionem. Nec enim ea quæ diximus proximè inducunt ad adulterium. Quare ſi vxor ob paupertatem ſe alterius libidini proſtituerit, ſeparari ſe ab illa vir poteſt, *cap. ex literis 5. de diuort.* Eleganter Vlpianus, *Non eſt ignoſcendum ei, qui obtentu paupertatis turpiſſimam vitam agit, l. palam 43. D. de ritu nupt. & c. ſignificaſti, de diuort.* Et potiùs quærlibet mala ſuſtinenda ſunt, quam aſſentiendum peccato, *c. mane 31. quæſt. 5.* Item ſi a marito vxor ob ſæuitiam fugiẽs adulteretur, diuertere ab illa poteſt; non enim dedit occaſionem proximam adulterio. Idem dic, ſi adulteretur infidelis eo quod fidelis non admitteret eius conſortium ſine Creatoris iniuria. An autẽ, vt adulterium alterius ſit publicum, vt diuertere poſſit, dicam *cap ſequenti*.

8 Tertius caſus, in quo non poteſt diuertere, eſt, quando adulterium commiſſum eſt ſine culpa coniugis adulteri: debet enim eſſe formaliter adulterium, *cap. an lectum 6. 32. q.2.* de qua te videndus eſt elegans Commentarius Ioannis Corraſij in Arcſtum Toloſanum de quodã Pſeudo Martino, cuius hiſtoriam attingit etiam Henriquez Stephanus in Apologia pro Herodoto. Vnde ſi vxor cognita ſit per fraudem ab aliquo ſe virum ſimulante, excuſatur ab adulterij labe. Similiter ſi per vim cognita ab aliquo fuerit & compreſſa, quamuis multi ſentiant non excuſari, ſed virum poſſe petere diuortium, meo iudicio etiam excuſabitur, ſi illata vis reddidit omnino inuoluntariam copulam. Quod contingere poſſe dubitari nõ poteſt. In hoc enim caſu ea ratio prohibet diuortium. Quia ea fœmina iniuriam non intulit, & abeſt dolus malus, ſine quo non eſt adulterium; diuortium autem ſolum habet locum ratione illatæ iniuriæ. *Non poteſt fieri, vt niſi quis mœchetur prius in corde, mœchetur in corpore, c. de pudi-*

Digitized by Google

pudicitia 32. q. 5. & c. non poteſt, cum duobus ſeq. eadem cauſa, & qualt. Atque iuxta hanc accipio textum *in l. 39. vim paſſam D. ad l. Iuliam, de adulter.* & faciunt etiã nonnulli Canones 32. 7. 5. Huc etiam pertinet, ſi mulier, quæ viro ſuo in captiuitate, aut expeditione per plures annos commorante, conſeſtationes de morte viri depoſuerit, quas veras eſſe credebat, quia ſcilicet teſtes fide digni ſub iuramento depoſuerant, ipſum obiiſſe. *Nouella 117. c. 8. & Authent. Item de C. de repudijs, & ait præſentia de ſponſal.* atque ita alteri nupſerit, poſtea verò priore marito reuerſo, ſe abſtinet a conſuetudine poſteriorismaritu cupiens ad priorem reuerti; tunc non poteſt adulteri; inſimulari, neque prior vir ab alia diuertere propter eandem ratonem. Vide de his Farinacii *q. 94. 241. 95 & ſequentibus.*

9 Quartus caſus eſt, in quo maritus non poteſt diuortiũ petere ab vxore, cui reconciliatus eſt poſt commiſſum adulterium, vel ſi ſciens ipſam adulteram, in coniugio tamen retinuerit. Nam hic quoque ſerò accuſat mores mulieris, quos ſemel probauit. Atque vt inuariatum actio tollitur diſſimulatione, & reconciliatione tacita vel expreſſa. ſic etiam crimen adulterij inter coniuges aboletur tum diſſimulatione, tum reconciliatione. Satis autem ad reconciliationem erunt vel externa verba, quibus ca labes cõdonetur, vel etiam copula, vel etiam tactus & oſculatio: me & inſpectio viri in genio ſatis erit conuictus, conuerſatione poſt cognitionem adulterij, vt habet deciſio Rotæ 193. apud Farinacium *lib. 2. Conſiliorum*, & notãt DD. *in d. l. ſi vxor.* Dixi *poſt adulterij cognitionem.* Quia ſi vir conſcius adulterij non eſt, quamuis perſeueratieiit cum vxore, & actus maritales cum ea exercuerit, non cenſetur reconciliatus. Et ſcientia non præſumitur, niſi probetur, *l. verius D. de probation.* Idem eſt, ſi vtetque fuerit nocens, & ſibi mutuo remiſerint iniuriam. At ſi poſtea alter labatur in adulterium, poteſt etiam peti diuortium ab alio, etiãſi alius ſemel, alius verò pluries adulter extitiſſet. An verò, ſi nocens coniux iam correctus alterum admoneat, ea correctio vim habeat reconciliationis, nonnulli dubitant, & affirmant, habere reconciliationis vim. Sed non reſtẽ quantum ego iudico. Nam ex ea correctione non colligitur reconciliatum eſſe vtrumque, ſed tantum eum condonaſſe, qui admonet. Quare, qui peti nax eſt, non cenſetur cõdonaſſe. Vnde iniuria perſiſtit, etiamſi alter qui admonuit condonauerit, non poteſt eſſe diuortium. Imo is, qui admonitus eſt, cui condonatum adulterium eſt, & ipſe reconciliari nolurt, poteſt diuortij petere, ſi poſt admonitionem in non deliquat. Quod ſi deliquerit, neuter poteſt diuortium petere, perſeuerat enim iniuria iniuria.

CAPVT XVIII.

Quid ſeruandum, ſi innocens velit diuertere?

SVMMARIVM.

1 *Separationem fieri debere iudicio Eccleſia.*
2 *Quid ſi publicum adulterium ſit, ſententia negans reſtertur.*
3 *Præſertur oppoſita, ibidem obiectio diluitur.*
4 *Confeſſio coniugis de adulterio in iudicio criminali, valet etiam in ciuili.*
5 *Quid ſi adulterium probari non poteſt. Quidam affirmant poſſe diuertere ſecreto.*
6 *Oppoſitum verius.*
7 *Satisfit aliorum argumentis, & num. 8. & 10.*

1 EXplicuimus hactenus, quando teneatur diuertere coniux ab adultero, & quando non poſſit: ſupereſt explicemus iam, ſi innocẽs velit diuertere, qua ratione id præſtare debeat. Igitur ſi innocens, qui ius habet diuertendi, nolit retinere nocentem, ſed ſeparationẽ eligat, ea ſeparatio iudicio Eccleſiæ fieri debet ex communi ſententia, & indicat Concilium Nicenum, *Canon. 51.* Innocentius *Lepiſt. Ad Exuperium.* Tholoſanum, *c. 4.* Concilium Veneticum, *cap. 3. ſine adulterij*, inquit, *probatione.* Toletanum XII. *Canon.* & & ex aliis Canonibus idẽ conſtat, quos ſubijcimus ſtatim.

2 Sed duæ hoc loco dubitationes exiſtunt, quæ enodandæ ſunt. Prima eſt, an ſi adulterium ſit ipſo facto publicum & notorium, coniux innocẽs neceſſariò expectare debeat iudicis ſententiam, vt dimittat nocentem? Negant poſſe dimitti ex Theologis Gabriel *in 4. diſt. 35. q. vnica, concl. 5.* ac pro ſe refert Panormit. Idque docuerunt nonnulli alij. Verius tamen mihi videtur in eo caſu, quando adulterium per ſe notum eſt, nõ eſſe neceſſarium Eccleſiæ iudicium expectare. Hæc videtur eſſe expreſſa deciſio Alexandri III. *in cap. ſignificaſti, de diuortijs*, iudicantis eum, qui ob notorium adulterium vxorem dimiſerat, Eccleſiæ iudicio non expectato, ad eam accipiendam nõ debere compelli, niſi forte conſtaret virum cum adultera adulterium commiſiſſe. Quam decretalem Innocentius, Hoſtienſis, Ioannes Andreas explicantes, admonent notorium adulterium dici, quando iudicij, & alijs notum eſt, vel ſunt probationes in promptu, vel, vt addit etiam Panormitanus, quando adulter crimen confeſſus eſt in iudicio; cui addo verum eſſe, etiamſi in alio iudicio, ſcilicet, ciuili confiteatur, ea enim cõfeſſio nocebit in iudicio criminali, vt conſtat ex deciſione Rotæ *cit. cap. praced.* Atque hanc noſtram ſententiam apertiſſimè docuit Panormitanus *in dict. cap ſignificaſti, & cap. fin. de adulteriis, n. 6.* vt mirer pro oppoſita allegari à Gabriele: afferitque in ſui fauorem textum *in cap. Agathoſa 27. q. 2.* vbi qui propter adulterium mulieris ingreſſus eſt monaſterium, licitè feciſſe dicitur, ſi poteſt de adulterio conſtare. Eandem etiã ſententiam docent Theologi & Summiſtæ communiter. D. Thomas *in 4. diſt. 35. quæſt. 1.* Ricardus *artic. 1. quæſt. 3.* Durandus *quæſt. 1.* Carthuſianus *eadem diſtinct. quæſt. 1.* qui docent non eſſe neceſſarium Eccleſiæ iudicium, ſi adſint probationes in promptu aduerſus nocentem, Ioãnes Turrecremata *in cap. ſicut, hæc quæſtione v. retinet meretricem.* Paludanus *in 4. diſtinct. 35. quæſt. 1. concl. 2.* Maior *eadem diſtinct. quæſt. 1.* Ab hac etia celebri opinione ſtat Antonius *3. part. tit. 9. cap. 8. §. Angelus, v. adulterium, nu. 3.* Sylueſter *eodem tit. n. 8.* Roſella *v. diuortium, num. 11.* Tabiena *v. adulterium, num. 1.* quamquam corrigendus error in citatione verborum Panormitani, quæ de ſumpta ſunt ex cõmentario *in cap. plerumque, de donat. inter virum & vxorem, num. 4.* Armilla *ver. diuortium, numer. 7.* Nauarrus *in ſum capit. 22. num. 23.* Riccius *in praxi deciſ. 236. in fin.*

3 Neque obſtat textus *in cap. porrò, de diuortijs*, vbi etiã ſi conſanguinitatis notitia ſit, iubentur non ſeparari, niſi auctoritate, & iudicio Eccleſiæ: eſt enim ſpecialis diſpoſitio iuris in eo caſu, quia nõ tantùm priuatur iure poſſeſſionis, ſed etiam proprietatis; ita vt vnuſquiſque maneat liber ad nuptias, quæ grauiſſima cauſa eſt, & ideo indigens Eccleſiæ diſcuſſione. In diuortio autem ob adulterium tantùm penuatur poſſeſſione, quæ ſi ſtatus fuerit, facilè reſtituì poteſt, cum non diuimatur matrimonium.

4 Illud tamen addendum eſt, quando adulterij cauſa cognoſcitur in iudicio ad ſeparationem, confeſſionem vnius coniugis in iudicio criminali, etiam valere in hoc iudicio docet Rota cum aliis, *deciſ. 250. num. 2.* apud Farinac. *2. volum. conſ.* Sed quid ſi exorta controuerſia ſuper impotentia, maritus confiteatur adulterium, poterine vxor ex tali confeſſione agere contra maritum ad ſeparationem tori. Videtur pars negatiua verior. Quia licet adulterij ſit legitima cauſa ſeparationis tori, & bene probetur per confeſſionem adulteri, *cap. ſi mulier, cum ſit adulterijs*, tamen confeſſio, de qua quæritur, repellenda eſt; & quia eſt contra formam expreſſam *in cap. ex literis, de diuort.* & quia facta eſt acceſſoriè, & incidenter ad aliũ effectum, & de re non deducta in alio iudicio, quo caſu non præiudicat ad alium effectum: & quia dicta confeſſio contradicit confeſſioni vxoris, & poſitioni impotentiæ. Sed de hoc vide Riccium *in præxi deciſione 242.*

5 Secunda dubitatio eſt, an ſi adulterium ſit occultũ, vt pro-

probari ab innocente non possit, valeat ille non expectato Ecclesiæ iudicio tuta conscientia vxorem dimittere? Nam liberè posse domo ejici propria auctoritate, hoc est sine Ecclesiæ sententia, quamuis per Ecclesiam recipere compellatur, docuit Paludanus *in 4. dist. 35. q. 1. art. 3. concluſ. 4.* Soto *dist. 36. q. vnica, art. 2.* Rebellus *2. q. de obligat. iuſtitiæ, lib. 2.* Thomas Sanchez *libr. 10. diſput. 11. num. 12.* Idem antea docuit Panormitanus, *cap fin. de adulteriis*, & eorum scholiorum auctor, quibus Panormitani commentarius illustratur. Fundamenta referam paulo post.

6 At mihi magis placet, si crimen probari non potest, nullatenus etiam secreto, & clam posse ejici è domo fœminam, nec posse fugere in partes longinquas, sed cohabitare debere. ita sentit D. Thain *4. dist. 35. q. 1. artic. 3.* Bonauenturaeadem *dist. 4. q. 1.* Ricar. *art 1. q. 4.* Turrecremata *in c. faculares 32. q. 2. ex* Carthaginensi Concilio, cui Auguſtinus interfuit, & repetitur postea in Agathensi c. 2. profert enim excommunicationis sententiam in eos, qui vxores diuinitum, antequam in iudicio probentur, & examinentur idem etiam adstruu videtur ex *cap. 3. & 4. eiusdem quæſt.* & his quos supra referebamus canonibus, cuius opinionis argumenta hæc sunt. Tum quia nullus debet esse actor, & iudex; tum etiam quia diuortium est pœna publica, & ob publicum crimen imponenda: tum etiam quia crimen proximi occultum non est in vulgus prodēdum, quod accideret, si ob occulta coniugum adulteria diffidia fierent. Tum denique ea, quæ potiſſima ratio est, quia lex, quæ prohibet separationem coniugum, etiā fornicationis causa ante probationem, & Ecclesiæ iudicium data est iure optimo, vt occurratur hominū malitiæ, iniquitati, & fraudi, cumque eiusmodi leges in præiumptione fundentur, & præsumptiones vt in plurimum, non deficiunt, nec cessat earum obligatio, etiamsi in aliquo peculiari casu deficiat præsumptio, & ratio legis, vt iam ostendimus supra *lib. 5. c. 5.* Quare iſtæ leges etiam obligāt in conscientia eum, qui adulterij cognitionem habet, & probari non potest, quia est occultum, vt tuta conscientia separare habitationem non possit. Aliud autem est teneri seruare huiusmodi legem communem, aliud verò si ferretur contra illum sententia, vt etiam illi copularetur. Nam huic sententiæ parere non tenetur in conscientia, discriminis autem rationem inter legem, & sententiam ostendi latè *loco citato.*

7 Sed videamus, quid pro se afferant Auctores illi. Paludanus eo mouetur, quia siquis, inquit, furatus est mihi centum, & probare non possum, occulta compensatio licet. Quando enim iudicis copia haberi non potest, aut propter defectū iudicis, aut aduersarij, aut aliter sine culpa huius, ille potest sibi ius dicere: alias omnia bella essēt iniusta: vindicatio enim non solùm est vittus subditi, sed etiam iudicis: verùm hæc facilè diluuntur. Aliud enim est res certas, & liquidas recuperare: mea enim vbicunque reperero auferre possum, aliud pœnam publicam imponere, quale est diuortium, quod auctoritate publica fieri necesse est. Bella autem multa iusta fuere, quia geruntur ab eo, qui habet auctoritatē publicam, & in promptu habet causam iustam, atque probabilem, quod non contingit in præsenti. Vindicatio autem tunc est subditi, cùm vim vi repellit.

8 Panormitanus duo affert, alterum excogitatum à se, alterum ab antiquis etiam inuentum. Primum est quod id *cap. Agathoſa 27. q. 2.* Gregor. Magnus consulus de ingressu coniugis in monasterium, quod maritus Agathosę ea inuita reliquit, respondet, fas illi fuisse ingredi, si mulier fornicata fuerat. Ex quo argumētum sumit Panormitanus. Si enim requireretur sententia ad amittēdam istam seruitutem coniugalem non valuisset ille ingressus ante sententiam. Sed non aduertit Panormitanus in eo textu clarè indicari præcedere aut cognitionem causæ, aut probationes in promptu, & non agi de separatione propter occultum adulterij. Hoc enim inquit Gregor. *lib. 6. epiſt. 44.* ad notarium Panormitanum, ex qua deiumptus canon ille: *Si verò nihil horum eſt, nec quoddam fornicationis crimen, propter quod licet viro dimittere vxorem præditam mulierem commiſſę cognoueris, ne illius conuerſio relictę in ſæculo fieri poſſit perditionis occaſio, volumus vt maritum ſuum illi, etiamſi tonſuratus ſit, reddere debeat, omni excuſatione ceſſante.* In quo respōso Pontificis planū est requiri causæ cognitionem Ecclesiasticam, & confessionem, ac professionem mariti Agathosæ ex Ecclesiæ pendere iudicio. Non ergo de occulto adulterij crimine sermo est in eo textu, neq; ad id induci vlla ratione potest.

9 Secundum Panormitani argumentum quod iam à Theologis excogitatum, & solutum erat, illud est, quia Christo Domino dicente licere dimittere vxorem causa fornicationis, sententia iudicis nō videtur necessaria. Verum ad hoc argumentum D. Thom. & alij respondent à Christo datam fuisse Ecclesiæ legem, ad quam illa sententiam, iudiciumque formare debeat, sententiam autem minime tuliſſe, sed hanc omnem eidem Ecclesię condonasse. Siquidem sententia, vt illi ipsi Theologi affirmant, nihil est aliud, quam legis applicatio ad singulare factū. Applicat enim generalem legem ad peculiare factum. Ecclesia, siue iudex.

10 Denique Panormitani Scholiastes validum argumentum duxisse se credit ex *c. dicit Dominus 32. q. 1.* vbi dicitur propter fornicationem, aut suspicionem fornicationis liberè dimittitur vxor. Illud enim liberè excludit sententiam, quia est canon latæ sententię *in c. pro humano ver. liberè, de homicidio, in 6.* Item excludit sententiam *c. de illis, de ſponſalibus. 1. de regul. iuris in 6. & c. fin. de teſtamentis, lib. 6. & c. fin. de pœnis in 6.* Sed hoc argumentum, quod ille plusquam Achilleum exiſtimat, nullius momenti est, nimium enim probat. Ex eo namque efficeretur, nunquam necessariam esse legem, siue sententiam Ecclesiasticam, si ea vis est illius vocis, *libere*. Quare vox illa, *liberè*, cùm multiplicis significationis sit, iuxta materiam canonis explicanda est: Instituto autem illa cōgruit expositio, vt *liberè* idem sit, quod tuta conscientia, licitè. At si dicat, quoties de fornicatione constat, vel de eius vehementissima suspicione, quę iudici vim possit afferre, & quæ manifesta sit, liberè vxor siue Ecclesiæ auctoritate à viro hoc ei permittente, siue ab Ecclesia ipsa dimittitur. E quibus sit transire ad religionem non posse, si occultum crimen est, professionem emissam esse nullam, & ab ordinario reuocandam ad coniugem. Nulla enim iniuria infertur religioni, ad quam non licet transitus, quandiu tamen est occultum, & improbabile.

CAPVT XIX.

Quid iuris sit innocenti posſi diuortii ſententiam?

SVMMARIVM.

1 *Sententiam de diuortio latam esse in fauorem innocentis. Inde sit posse innocentem reconciliare sibi nocentem, hunc que teneri parere.*
2 *Limitatur, si res sit integra.*
3 *Coniux innocens ius habet circa mutationē status innocentis, & num. 4.*
5 *Innocens facto diuortio, potest inuito nocente ad religionem transire.*
6 *Si innocens eligat in ſæculo manere, non tenetur abiectum recipere, etiam pœnitentem.*
7 *Satisfit nonnullis obiectionibus.*

1 SEparato iam coniuge innocenti, vel per sententiam, vel ob notorium adulterij, videamus quidnam iuris sit nocentis & innocentis. In quo præ oculis habendum sententiam latam esse in fauorem innocentis, & nocentis odium. Ex quo principio multa decidēda. Vnde iuxta id in primis obseruandum, licet dissentiant nonnulli sibi nocentem reconciliare fas esse innocenti in innocentia persistenti, & tenetur in eo casu nocens parere, & sequi

Digitized by Google

ſequi innocentem, etiamſi iudex ſententiam non retractet. Ratio eſt, quia cùm ea in fauorem innocẽtis lata ſit, & odium nocentis, non eximitur nocens ab innocentis poteſtate, ſi velit innocens iuri ſuo cedere adquiſito per ſententiam; alias eſſet ſententia illa in damnum innocentis, & in fauorem adulteri, quod iniuſtum eſt. Ita docent innumeri, quos refert, & ſequitur Thomas Sanchez *lib. 7. de diſp. 10. num. 3.*

2 Id tamen intelligendum, ſi res ſit integra ex parte innocentis: ſi enim vel validè profeſſus, vel ſacris initiatus ſit, habet iam ſtatum immutabilem, ſeque tradidit religioni, vnde nõ poteſt ad coniugem redire, ſuit enim profeſſio habilis ad profitendum, ſecus ſi nouitius ſtatim, vel tantùm in minoribus conſtitutus, poteſt enim reconciliari, habet enim ius ſuſtinæ ad coniugem nocentem, illudque ius nondum impeditum eſt alio iuſtitiæ iure, quale habet religio in profeſſum iuxta dicta ſupra. Idem eſt, ſi tantùm impediatur voto ſimplici, extra religionem tamen, poteſt quidem redire, licet peccet, cùm ſe exponat periculo violandi votum, tenebiturque reddere, ſed non exire, vt magis explicabimus infra.

3 Deinde vrata ideo fundamentum obſeruandum eſt, cùm ea ſententia in odium nocentis, & fauorem innocẽtis lata ſit, adhuc innocentem ius habere circa mutationẽ ſtatus nocentis hoc pacto. Si nulla præceſſit ſententia, ſed ob adulterium ſeparati inuicem ſint, adhuc non licet adultero ſtatum mutare inſcio innocenti. Quia, cùm iuxta dicta, innocens, quamdiu ipſe non mutat ſtatum, habeat ius liberum, & expeditum ad reuocandum ad ſe nocentem, ſi velit, non poteſt nocens quidquam agere, vel diſponere contra illud ius. Vnde ſi mutarit ſtatum, nihil prorſus efficiet, ſed reuocari ab innocenti poterit, quo inſcio mutatio ſtatus facta eſt. Si verò præceſſit iudicis ſæcularis ſententia intimidentis ſeminam adulteram ad monaſterium, concedunt innocenti biennium, vt deliberet an velit coniugem repetere, & intra illud biennium profeſſio adulteri nulla eſt: ſecus elapſo. *Authent. ſed hodie C. ad legem Iuliam de adulteriis*, quæ diſpoſitio iure Canonico reuocata non eſt. Quod enim ius Canonici ſtatuit, vt altero coniuge ad religionem tranſeunte, alter nõ remaneat in ſæculo, intelligendum eſt, ſi res ſit integra, & mulier adultera non exiterit. Sed cùm de licentia vtriuſque ſit tranſitus: non verò in caſu præſenti, vt dixi ſupra iſto libro. Dubito tamen, an hodie poſt Tridentinum, in quo probationis tempus ad annum redactum eſt, locum haberet illa probatio biennij. Elapſo namque anno integro, ſi legitimæ actus ſit, ſit tacitè profeſſus.

4 Si verò præceſſit ſententia iudicis Eccleſiaſtici de diuortio, licet variæ de eo ſententiæ exiterint, nos tamen conſequenter ad ea, quæ modò dicebamus, ſcilicet, teneri nocentem reconciliari innocenti, ſi velit innocens, dicimus ratione huius iuris, quod adhuc manet integrum apud innocentem, nõ poſſe nocentem inuito, aut inconſulto innocenti ad religionem tranſire, vel ſacris ordinibus initiari, nec votum ſimplex caſtitatis emittere: & etiam ſi profeſſus ſit, vel ſacris initiatus, vel votum emiſerit, poſſe reuocari ab innocente, & votum irritari, iuxta ea, quæ diximus ſupra *lib. 7.* cùm de voto ſermo eſſet. Nõ enim valet profeſſio contra ius coniugis innocentis. Valet autem mutatio ſtatus facta a nocente, ſi vel innocens ſciens non contradicat eo enim ipſo cedit iuri ſuo: vel ſi diligenter monitus nolit reconciliari, *capit. gaudemus, de conuerſione coniugatorum*, ibi, *A te diligenter commonitus iam non vult reconciliari.* Is autem qui innocens eſt, non ideo cõſtringitur etiam religionem ingredi, ſed poteſt in ſæculo remanere, cùm poſſit ob adulterium ſeparatim vitæ: & alias graue iugum imponeretur innocenti.

5 Tertiò obſeruandum eſt iuxta idem fundamentum, coniugem innocentem poſſe iam facto diuortio ad religionem liberè tranſire, etiam inuito coniuge nocente: ea enim ſententia lata eſt in fauorem innocentis: vnde innocens vtitur iure ſuo. Conſtat ex Gregor. *l. 1. epiſt. 32. & l. 9 epiſt. 44.* & habetur *in dicto cap. Agathoſa 27. q. 2. e. conſtituto, c. veniens, de conuerſ. coniug.* Similiter poteſt ad ordines tranſire, quia ius coniugale amiſit reus ob culpã adulterij cõmiſſam, manente licet vinculo. Id autem nequaquam licet ante ſententiam, vel diuortium ob notorium adulterium, vt ſi crimen occultum ſit, iuxta ea quę diximus *cap. precedenti.*

6 Quarto obſeruandum ex eodem fundamento, ſi innocens eligat in ſæculo remanere lata ſententia, & facto diuortio, nulla lege conſtringitur, nocentem recipere, ſicut neque retinere, etiam ſi nocens pœnitentiam egerit, & ad meliorem mentem reuocatus ſit. Quæ adeo communis, & vno ſenſu recepta ſententia eſt, vt mirer nonnullos Theologos id oneris imponere voluiſſe connugi innocenti, vt recipere nocentem emendatum teneatur. Illum enim eo onere liberat Bonauentura *in 4. diſt. 35. art. 1. q. 5.* Durandus *q. 2.* Paludanus *q. 2. artic. 2.* Maior *q. 1. prope finem.* Gabriel *q. 1. art. 2. concl. 7.* Ad cuius probationem multa congerit Patrum teſtimonia, idem Soto *in 4. diſt. 39. quæſt. vnica, artic. 3. concl 4.* Neque alia mens eſt Sylueſtri, *v. diuortium, q. 8.* Probat autem Gabriel hac ratione, quia vxorem peccantem ejicere lex eſt, *capit. dixit Dominus 32. quæſt. 2.* At quod legis eſt, pœnitentia non deletur, aliàs qui fuerit pœnitens, plectendus non eſſet pœna legis. Quæ ratio placuit etiã nonnullis Theologis. At ſi illa propoſitione, *legis eſt vxorem nocentem ejicere*, intelligant continere præceptum, falſum aſſumit; vt iam ſupra oſtendimus: tantùm enim conceditur per legem facultas, vt ejiciat, ſi velit, extra caſus tam explicatos, in quibus ejicere non poteſt. Optima ergo ratio eſt, quia ob iniuriam illam, ſi publica, vel in iudicio probata ſit, iure naturali oritur ius diuortij. Ergo nulla lege cogitur retinere: aliàs nullum ius emanaret, ſi retinere, vel non abijcere cogeretur.

7 Verùm huic communi ſententiæ videntur obſtare nonnulla. Primũ eſt textus *in c. Ego dixi 34. quæſt. 1. & 2.* ex libro Hermæ Paſtoris, mandato 4. vbi dicitur, *Si vir non receperit ſuam vxorem, iam pœnitentem, magnũ peccatum facere, & caput autem 32. quæſt. 1.* ibi. *Nunc autem poſtquam Chriſtus ait adulterę, Nec ego te condemnabo, quis non intelligat debere maritum ignoſcere, quod videt genouiſſe Dominum amborum?* Et *cap. ſi vir, de adulteriis*, ex Concilio Arelatenſi ibi: *Quod ſi mulier dimiſſa egerit pœnitentiam, & voluerit ad virum ſuum reuerti, debet, ſed non ſæpe recipere peccatricem.* Quæ omnia retulit Magiſter Sententiarum *diſtinct. 35 cap. 2.* Attamen illis probare tantùm contendit, ſi pœnitentiam egerit, poſſe reconciliari. Quare iſta omnia vel interpretanda ſunt tanquam optima conſilia, non præcepta, & de honeſtatis, & æquitatis debito, non de legali, vel forſan fuere præcepta loco & tempori accommodata ob peculiares cauſas, vt ſi ex ſeparatione; cum emendata iam fuiſſet vxor, maius aliquod damnum timeretur, tunc enim domum reuocat, vt ſtatim dicam.

CAPVT XX.

Quando teneatur coniux adulteram abiectam recipere?

SVMMARIVM.

1 *Tres caſus, in quibus tenetur abiectum coniugem innocens recipere remiſſiue.*
2 *Item ſi conſtat de iniuſtitia ſententiæ diuortij.*
3 *Item, ſi qui litem mouit, factus eſt nocens.*
4 *An requiratur, vt adulterium poſt ſententiam cõmiſſum ſit publicum, & notum.*
5
6 *Quid ſi committatur adulterium, poſtquam ſententia tranſijt in rem iudicatam.*
7 *Quid ſi innocens committat adulterium, poſtquam ipſe mutauit ſtatum.*

1 SVnt autem nonnulli caſus, in quibus tenetur abiectã recipere maritus. Nonnullos explicui ſupra iſto libro

sbro *cap.* 17. qui etiam post sententiam diuortij locum habent. Vt si teneo iuratus sit, & iniurian condonet; item si mea est probabile periculum suæ inconuenientiæ.

2 Alius casus est, si illi consteterit de sententiæ diuortij iniustitia, siue quia postea certò intellexit falsam esse adulterij suspicionem, vel se deceptum à testibus, tunc enim non obstante sententia lata tenetur in cõscientia ad coniugem redire, defecit enim præsumptio, cui ea sententia nitebatur, iuxta doctrinam traditam suprà *lib. 5. cap.* 5. Et contra sententiam quam transire in rem iudicatam in his tantùm quæ sunt in odium nocentis, probabile est, potest reus agere beneficio generalis restitutionis de promptis testibus & probationibus. Quod si innocens statum mutauerit, restituendus est: nulla est professio in præiudicium innocentis; & quamuis non repetatur ab altero coniuge, qui innocens condemnatus est, potest è monasterio egredi sine scandalo. Idem die de professione secuta post remissionem iniuriæ, aut quandocumque non est liberum expedimur que ius coniugis transeuntis ad religionem; potest quidem exire è monasterio, si sine scandalo fiat, etiam si non repetatur ab altero coniuge. Neque in hoc casu locum habere videtur decisio Tridentini, *sess. 25. de Regularibus, cap.* 19. vbi inquit. *Quicumque regularis prætendat sepe per vim & metum ingressum esse religionem, aut etiam dicat ante ætatem legitimam professum fuisse, aut quid simile, veluti habitum dimittere quacumque de causa.* Licet enim Concilium videatur loqui valdè vniuersè, attamen in nostro casu non loqui planum videtur, cùm statim dicat, *quod si habitum sponte dimiserit.* Is autem, qui vxor obligatus dimittit habitum, non sponte dimittit; erat enim is perpetuò inhabilis ad matrimonium, sicut si seruus absque domini facultate profiteretur.

3 Alius etiam casus est; videlicet, si is qui litem mouit, etiam est nocens, vel factus sit nocens. Si enim adulterium etiam commissit ante sententiam latam, tenetur reddere: constat enim illi de iniustitia sententiæ nec quidquam obest, quod mutauit statum iuxta dicta. Idem dicendum, si adulterium commissum est post latam sententiam, antequam transeat in rem iudicatam, siue quia non elapsus est appellationis terminus; vel non emanarunt tres concordes sententiæ, vel quia, licet transierit tempus, at quia reus minor est, beneficio restitutionis illi subuenitur. Nam in eo etiam casu, si is qui litem mouit, eo tempore adulterium commitat, non potest in conscientia litem mouere, cùm adhuc locum habet compensatio.

4 Sed, vt ea, quæ in isto casu continentur, magis in singulari explicentur, nonnulla difficultates explicandæ sunt. Prima difficultas est, an adulterium post sententiam eo tempore commissum debeat esse publicum, an fas est sit occultum? Fortè enim existimabit aliquis non satis esse, si adulterium sit occultum, sed publicum esse debere, vt teneatur à lite cessare, aut ad se reuocare post sententiam diuortij, cùm alterius coniugis adulterium fuerit in Ecclesiæ foro probatum. Nam quamuis vterque infideles sibi mutuò extiterint, attamen legibus Ecclesiasticis potius est ius eius, cuius adulterium probari potest, cùm concedant leges Ecclesiasticæ separationem illi, quam tamen negant, cùm adulterium est occultum, ac constare nequit. Huiusmodi autem leges non tantùm respiciunt, aut intendunt fidei mutuam obseruationem inter eos cõiuges, sed etiam vt è honori inuicem consulatur, ac si fortè fragilitate labatur coniux aliquando, ita tamen se gerat, vt fiat, quam occultè fieri possit, ne scandalum generetur, & alter coniux lenocinio fauere videatur. Si enim istæ leges Ecclesiasticæ tantum respicerent, ne violaretur fides debita, etiam propter occultum adulterium dimittere liceret, cùm non minus in eo fides lædatur, quod tamen falsum esse supra ostendimus.

5 Cæterum verius videtur etiamsi occultum sit adulterium ex vna parte, eum qui occultè adulter est, non posse in conscientia publicum adulterium dimittere: sic D. Thomas *in 4 distinct.* 35. *quæst.* 1. *art.* 6. Paludanus *quæst.* 1. *artic.* 2. *casu* 1. Nauarrus *cap.* 22. *num.* 23. & alij. Idque planum videtur. Nam in hoc non attenditur forum externus, sed animæ. Quamuis enim qui publicè adulter est, separabitur Ecclesiæ iudicio, non verò qui occultè adulter est: at in foro animæ, qua ratione potest, qui iniuriam intulit, & is cuius iniuria compensata iam est, petere restitutionem iniuriæ? Quod idem in exemplo debiti pecuniarum planissimum est. Quare quòd Ecclesia neminem velit separari, nisi ob adulterium probatum, vel notorium, non fuadet occulto adulterio non compensari iniuriam. Illud enim statuit, vt occurreret hominum fraudibus. Cùmque ex alia parte non sit obligatio dimittendi, sed tantùm facultas, nisi in casibus iam expressis, non est quod cogat adulterum occultum ad petendum diuortium. Quod si aliquando magnum sequeretur scandalum ex retentione adulteri notorij, tunc expendendum iudicio prudentum, quid esset maioris momenti, iniuria illata coniugi adultero, qua contra fas priuaretur iure coniugij, an damnum ex scandalo vel iactura honoris adulteri occulti.

6 Secundò quæret aliquis, quid si pareretur adulterium, postquam iam perfecta sententia est, & transit in rem iudicatam, an eo tempore debeat reconciliare sibi coniugem dimissum? Dico in primis probabile valdè esse reo competere actionem, vt petat restitui sibi coniugem, & audiri debere, vt tenet communior sententia inter iuris interpretes & Theologos. Quamuis enim sententia lata sit; attamen illa respexit statum præsentem, iuxta quem lata est; vnde non tollit ius reo compensationis, si innocens fiat nocens. Scio alios aliter sentire, leuissimis tamen commotos fundamentis. Quare quod attinet ad conscientiæ forum, qui commisit adulterium post diuortij sententiam nondum mutato statu, etiamsi non compellatur à iudice, tenetur reconciliare sibi coniugem dimissum. Ratio aperta est, quia semper tenetur alteri etiam dimisso seruare fidem. Vnde etiam post diuortium peccans adulter est, & contra iustitiam agit. Ergo iniuriam intulit. Ergo compensanda, nullo enim impeditur; non quidem, status vinculo: supponimus enim nondum mutasse statum; nec ob sententiam latã, illa enim recõciliationis non aufert facultatem, vt supra dicebamus. Quod si adhuc post sententiam, ea non reuocata potest liberè innocens nocentem reuocare ad se, multò potiori iure id debebit facere, qui iam innocens factus est, non obstante præcedente sententia, quæ in illius fauorem erat, quia innocens, & quandiu innocens existebat, non aliter.

7 Sed quæres tertiò. Quid si adulterium commitat is, qui innocens erat, post quam mutauit statum, vel suscepit facros Ordines? Et quidem si non facta est separatio legitimè, hoc est, vel notorium non est adulterium, vel licet notorium sit, deducto illo ad forum iudiciale, nondum expedita sententia est; vel si prolata, nondum tamen transijt in rem iudicatam, aut antequam transiret, præcessit condonatio, idem iudicium est eadem est, ac si adulterium commissum esset re integra. Quare, cùm religio non habeat ius in professum perseuerante ac vigente iure alterius coniugis contra fas, iusque spoliati, professio non tenuit. Inualida autem professione perinde iudicandum, ac si immutato statu adulterium commissum esset. Vnde & à iudice restituendus, imò & ipse reconciliari tenetur, ac egredi è monasterio potest sine scandalo, si fieri potest, vt iam dixi. Quare etiamsi probet postea adulterium antiquum coniugis, cuius causa voluit se cedere, non potest ad religionem redire, & peccat litem intentando, quia etiam is, qui innocens erat, adulter fuit ante sententiam, & quando professio nulla erat. In quo non recte locutus Thomas Sanchez, nec consequenter *lib.* 10. *disp.* 9. *num.* 34. A fortiori idem dicendum, si nouitius commisit adulterium in eo casu, non enim potest permanere in religione, neq; profiteri, fed tenetur exire è religione, quia commisso adulterio ante professionem iam est factus nocens, nocenti autem non licet diuertere. Quod si præcessit diuortij sententia, donec transeat in rem iudicatam, idem dicendum iuxta dicta. Nam vsque ad illud tempus non potest validè profiteri. At si iam transierit in rem iudicatam, adhuc distinguendum. Nam si nouitius est, vel in minoribus constitutus, vel voto simplici, extra religionem tamen, deuinctus, & eo tempore in adulterium incidit, redire tenetur iuxta sententiam modò tradi-

Sf tam,

tam, quia cùm factus sit nocens nondum mutato statu, amisit ius diuertendi, quia est locus compensationi etiam post latam sententiam, & postquam transit in rem iudicatam, si alio non impediatur fortiori iure: veluti vinculo religionis, aut Sacrorum ordinum statu: eo etiam tempore nullum habet religiosus in religiosum, cùm nondum se tradident religioni. Si autem iam professus, vel sacris initiatus adulterium commisent, nec tenetur, nec potest iam redire. Nam iam religio validum adquisiuit ius in religiosum, quando voluens erat habilis ad profitendum, quo impeditur ius coniugis priùs dimissi, nec extinguitur sequenti fornicatione, est enim longè strictius tus religionis, ant mutationis status, quod præponderat iuri coniugis dimissi. Ex quo inferes esse ius recipiendi dotem, si post sententiam is, qui innocens fuit, adulter fiat ante professionem validam, vel mutationem status: idque deducitur ex eodem fundamento, quia compensantur delicta etiam post latam sententiam, iuxta dicta in superioribus.

CAPVT XXI.

Ex aliis causis licere diuortium.

SVMMARIVM.

1 *De fide est alias etiam esse causas diuortij.*
2 *Explicatur locus Matth. 19. in quo tantum est expressa fornicatio.*
3 *Cur potissimum meminerit Christus fornicationis.*
4 *Occurritur obiectioni.*

1 MOlestè ferunt hæretici, quod Ecclesia diuortium concedat quoad torum aliis de causis, quam ob fornicationem, quam expressit Christus *Matth.* 5. & 19. At certum de fide est alias etiam esse causas diuortij præter adulterium carnale. Id quod definitum est à Tridentino sessione 24. de matrimon. canon. 8. *Si quis dixerit Ecclesiam errare, cùm ob multas causas separationem inter coniuges quoad torum, seu quoad cohabitationem ad certum incertum ve tempus fieri posse decernit, anathema sit.*

2 Neque verò his obstat quod Christus *Matth.* 19. ad dimissionem coniugis solùm meminerit fornicationis siue adulterij: dicendum enim est ex Euangelio etiam constare alias causas diuortij, & separationis, vt dicemus. Quare, vt rectè intelligamus eam Christi sententiam, limitanda est primo ad matrimonia fidelium, vt detur locus Apostolo præcipienti separationem coniugij contracti inter infideles. Præterea intelligenda est Christi sententia de dimissione ratione criminis, non verò ratione maioris perfectionis: cum qui causa maioris perfectionis dimittur, non sit vxori causa mœchandi. Aut enim matrimonium dissoluitur professione, si non erat consummatum: aut alter etiam coniux conuertitur altero ad religionem transeunte. Cur autem Christus tantum meminerit fornicationis, cùm possit aliis de causis fieri diuortium, Augustin. *lib. 1. de sermone Domini in monte, cap. 26. & sequentibus*, respondet, ideo esse, quia nomine fornicationis omnia vitia intelliguntur. Sed neque ipsi Augustino ea placuit interpretatio. Loquitur enim sine dubio Christus de fornicatione carnali: & alias non ex quocumque peccato licet dimittere vxorem, cùm tamen quodlibet peccatum mortale nomine fornicationis mysticè in sacra Scriptura significari soleat.

3 Duas ergo ob causas Christus potissimùm meminit causæ fornicationis, & non aliarum causarum diuortij. Prima est. Quia Christus assignauit ibi causam perpetui diuortij. At verò nulla alia præter adulterium est perpetua. Nam si alter coniux committat adulterium, licet temel, etiam si resipiscat, non teneturalter reducere, neque acceptare per se loquendo, nisi ex aliquo accidenti, vt dixi supra. At siue incidat in hæresim, siue crudelis sit, siue ad peccatum perturbat, si corrigatur, & desistat à peccato, redeatque ad meliorem fiugem, cessat ratio diuortij. Alia enim crimina per accidens opponuntur matrimonio: fornicatio autem per se opponitur obligationi fidei quæ ex matrimonio nascitur. Secunda causa est, quia sola fornicatio est propria causa dissolutionis matrimonij; aliæ autem causæ etiam communes sunt aliis consœderationibus, & communitatibus, quæ dissoluuntur accedentibus etiam illis, verbi gratia hæresi, aut perttachione ad peccatum. Christus autem non meminit earum, quas sciebat esse communes omnibus etiam aliis consœderationibus: sed meminit eius, quæ sola est propria causa separationis matrimonij: cùm hæc sola, vt dixi, opponatur per se bono fidei coniugalis. Sic explicat rem istam Bellarminus *lib. 1. de matrimonio, cap. 14.* Canisius *cap. 2. de diuortijs, in fine*. Adde etiam materiam separationis tori totam esse arbitrariam tam ratione subiectæ materiæ separationis, quam ratione iusti metus, vt cum Abbate in capite literas, numero septimo de restitutione spoliatorum tenet Rota apud Seraphinum *decisione 226. numer. primo*.

4 Neque obstat etiam, quod vxori dimissæ præberi videatur causa fornicationis. Quia quando dimissio iusta est, periculum fornicationis non imputatur dimittenti, sed ei, qui dedit causam, cur dimitteretur. Alias etiam eodem argumento probaretur non licere dimittere ob fornicationem, cùm sæpè etiam sit periculum incontinentiæ coninge dimisso. Cum enim hic sint duo pericula, vnum coniugis incontinentis, alterum nocentis, potiùs Ecclesia vult consulere periculo innocentis, vt rectè docet *ibidem* Bellarminus.

CAPVT XXII.

Hæresim esse causam diuortii.

SVMMARIVM.

1 *Hæresim esse causam diuortij.*
2 *Prouenire ex iure naturali ob periculum subuersionis.*
3 *Quid si post separationem Ecclesia iudicio satisfam, infidelis reconcilietur, & corrigatur.*
4 *Qui delinquit, non potest statum mutare inuito innocente.*
5 *An confessatur remittere fidelis, si post delictum copuletur infideli.*
6 *An in hoc adulterio spirituali sit locus compensationi.*

1 CErtum est hæresim vnius coniugis causam præbere diuortio sufficientem *cap. fin. de conuers. coniug. cap. 2. & cap. anno, de diuortijs, cap. non solum, c. de idololatria* 28. *q.* 1. Huius autem præcipua ratio desumenda est ex generali prohibitione, qua hæretici vitari præcipiuntur ad Titum 3. *hæreticum hominem post vnam, aut alteram monitionem deuita*, de quo latè agimus in commentario de Canonibus Apostolicis, hoc est, *tract. de ordine, & annexis, lib. 5.*

2 Ex quo constat in primis, ex iure ipso naturali oriri hanc diuortij causam, cùm ius naturale præcipiat vitandum esse periculum subuersionis. Vnde, potest ab hæretico propria auctoritate recedere ob periculum, quod statim vitandum vrget. Et debet separatio fieri non tantùm quoad torum, sed etiam quoad cohabitationem, & obsequia, ne cum illis vlla communicatio intercedat: & aliàs meritò cohabitans, vel nubens hæretico scienter habet contra se eiusdem criminis præsumptionem, vt latè Farinacius *in tract. de hæresi quæst. 190. §. 3. num. 50.* Et si militer mulier receptans maritum hæreticum tanquam fautrix hæreticorū puniturr, nisi probetur nō causa hæresis, sed affectionis maritalis recepisse, vt docet idē Farinacius

de

de hæresi *qu.* 182. *num.* 150. *& sequenti*. Secundò constat non ficut in matrimonio carnali vel femel adulterasse, satis est ad diuortium, etiam si non omnino corrigatur, sic in hoc casu dicendum est; sed cum restrictione, nisi emendetur. Si enim respiscat coniux hæreticus, non potest alter diuertere. Loquor antequam Ecclesiæ iudicio separetur. Itaque ante iudicium Ecclesiæ tenetur respiscentem admittere. Quia non est causa perpetui diuortij, sed temporalis, in quo valdè differt ab adulterio carnali. Vnde ante Ecclesiæ iudicium nequit coniux Catholicus ad religionem transire, vt dicam statim, iuxta textum *in c. fin. de conuers coniug. & cap. duo, & cap. de illa, de diuortijs*. Quare, si coniux Catholicus ante Ecclesiæ iudicium religionem intrasset, & professus fuisset, professio nulla esset, & reuocari posset, ac repeti, sicut supra dicebamus de eo, qui sine licentia coniugis ad religionem transit: & si ordinaretur, reuocaretur instante coniuge, sicut supra etiam dicebamus de eo, qui sine licentia coniugis ordinatur.

3 Sed quid dicendum, si iam fuerit Ecclesiæ iudicio separatus, & coniux infidelis reconciliatur, & corrigatur, nunquid tenetur coniux fidelis reducentem recipere? Diuersæ sunt Doctorum sententiæ. At mihi videtur hæc res aperte in iure decisa. Dico ergò, si Ecclesiæ iudicio separatus est, iam non tenetur ad coniugium emendatum redire, neque compelli potest, sed ipsi liberum erit in sæculo remanere, aut religionem assumere. Liberum esse ad religionem transire, quando Ecclesiæ iudicio separatio facta est, planè decidit in *c. fin. de conuersione coniugatorum*, ibi, *Mulier qua in fide remansit potest nolente viro qui ab infidelitate reuertitur, propter quam ab eo fuerat iudicio Ecclesiæ separata, ad religionem liberè conuolare*. In quo textum infidelitatis nomine apostasiam à fide intelligi planè indicat, quod fuerat Ecclesiæ iudicio facta separatio. Si enim esset infidelis, qui nunquam fidem suscepisset, non pertinuisset ad Ecclesiæ iudicium, nec separatio facta fuisset Ecclesiæ iudicio, sed diuino iure, vt supra dictum est. Expendo autem in eo capite non imponi necessitatem conuolandi ad religionem quasi vel debeat illum recipere ab infidelitate redeuntem, vel conuolare ad statum religiosum, sed libera conceditur facultas. Quare, & eo textu iubindicatur posse, si velit, remanere in sæculo, neque ad virum reuerti, etiam correctum, & emendatum. Quare nihil video in hac decisione quod immutatum dici possit aut correctum per alia iura. Facit etiam pro hac sententia textus *in cap. de illa 6. de diuortijs*, ibi. *De illa, qua à viro fuo labente in hæresim ipsius consortium fine iudicio Ecclesiæ declinauit, videtur nobis, quod mulier ei, cum reuerfus fuerit, eſt reddenda, quæ, & ſi reuerti noluerit, compellatur. Si verò iudicio Ecclesiæ ab eo receſſit, ad recipiendum eum nullatenus dicimus compellendam*. Quid apertius? Atque iuxta hunc sensum accipenda sunt verba textus *in cap. quanto, de diuortijs*, ibi, *Per hanc ipſam reſponſionem illa ſolutur quæſtio. Vtrum ad eum, qui ab hæreſi vel infidelitate reuertitur, is qui permanſit in fide redire cogatur*. Hoc est, quando ante iudicium Ecclesiæ receſſit, nec existimarent hæresi dissolutum matrimonium. Atque huius sententiæ optima ratio est. Quia separatio à coniuge Catholico pœna est propter hæresim inflicta. Non ergo vult Ecclesia, vt præueniens coniux Catholicus iudicium Ecclesiæ separetur propria auctoritate, cum possit ille negare se esse hæreticum, neque omnino constet. Atque hanc sententiam expresse tenet Iacobus de Graffis *part. 2. decisionum, lib. 1. cap. 12. num. 22.* & Simancas *de Catholicis institutionibus, tit. 40. num. 16.* licèt aliquantulum ab hac recedere videntur, sequitur etiam cum aliis Thomas Sanchez *lib. 10. disp. 15. num. 19*. Potest ergo innocens coniux ad sacros ordines promoueri, si voluerit, altero inuito, & potest etiam ad religionem transire post Ecclesiæ iudicium, nec enim in hoc est differentia vlla inter sacros ordines, & religionem vt dicebam sup. *cap. 13*. Dicitur autem Ecclesiæ iudicio separari, non quia necesse sit specialis sententia de diuortio: sed quando iam est de hæresi per Ecclesiam condemnatus, cum hæc separatio sit pœna, quæ consequitur hæresis delictum, vt adnertit Thomas Sanchez cum aliis *ibid. n. 20*.

4 At quamuis coniux Catholicus non possit compelli post Ecclesiæ iudicium, vt redeat ad coniugem resipiscentem; attamen ille qui deliquit, non potest statum mutare, neque ad sactos ordines, neque ad religionem transire, sine Catholici consensu, atque licentia, vt de coniuge adultero supra etiam dictum est: & si sine licentia id faciat, professio erit nulla, & reuocabitur, & restaurantur omnia, quæ de eo, qui sine licentia coniugis post consummatum matrimonium ad religionem transit. dicta sunt in superioribus. Hæc autem vera sunt, nisi Catholicus, vel professus esset, vel sacros ordines suscepisset: tunc enim reconciliatus ille potest statum religionis, vel clericalem amplecti. Quod si ante consummatum matrimonium sententia lata sit, vterque liberè potest ad religionem conuolare, & dissoluetur matrimonium professione iuxta dicta supra *cap. 11. & 12*.

5 Sed quid si post hæresim vnius coniugis alter Catholicus illi copuletur, censebiturne remittere? De hoc latè disputat Thomas Sanchez *disputat. citata numer. finali*. Mihi duo videntur. Primum est, in quo cum eo auctore conuenio, copulam ante sententiam habitam non esse condonationem, neque in foro externo præsumi condonationem, cùm nondum habuerit ius diuertendi perpetuum, sed tantùm ad tempus ratione periculi. Secundum est, in quo ab eo dissentio. Si copula habeatur post sententiam, iam censetur condonatio, & in foro externo ita præsumetur. Cùm enim ea separatio non tantùm inducta sit in pœnam hæresis, sed etiam in fauorem Catholici, & ideo sit voluntaria Catholico, si ille velit diuertere, si re vera iam copulatus est vxori post sententiam, cessisse videbitur iuri suo: & ita iudicandum est, quamuis ipse Catholicus oppositum affirmet, iuxta ea quæ supra dicta sunt de innocenti, quando post adulterium copulatur adulteo. Nam inter has duas species nullum quoad hoc potest assignari discrimen, quamuis assignare conetur Thomas Sanchez *disputatione citata in fine*. Cùm enim ea separatio relinquatur libera, & in potestate, & voluntate aut arbitrio Catholici, planum est eam in eius fauorem etiam esse magna ex parte inductam. Iam enim non est periculum perueritionis emendato coniuge fidelis: fed quia infame, & molestum esset Catholico cum illo cohabitare, datur facultas, siue permissio diuertendi, si velit.

6 Sed quæres tandem, an in hoc adulterio spirituali fit compensationi locus, sicut diximus esse in adulterio carnali. Et in primis, si vnus ex eis commisent adulterium, alius verò lapsus fuerit in hæresim, adulter ante sententiam non potest ab hæretico diuertere, cùm ante sententiam nullum sit ius diuertendi, quod compensari possit. At hæreticus potest diuertere ab adultero, cùm ex eius peccato quæsitum sit ius innocenti in eo crimine, saltem quando notorium est adulterium iuxta supra dicta: si verò loquamur, post quam iam hæreticus condemnatus est, existimo neque adulterum teneri recipere hæreticum reconciliatum neque hunc teneri admittere adulterum, cùm sint hæc crimina diuersæ rationis. Et quamuis crimen hæresis longè sit adulterio grauius: attamen in ordine ad matrimonium magis pugnat coniugium cum adulterio, quam hæresis maiorque iniuria matrimonij est. Ex quo etiam infertur, si vterque lapsus fuerit in hæresim, non esse compensationi locum. Quia iura tantùm concedunt coniugi Catholico, vt possit alium emendatum repetere, non autem concedunt coniugi nocenti. Cùm ergo vterque nocès fuerit, neuter habet ius repetendi alterum, sicut habet quando vterque commisit adulterium. Cuius diuersitas nascitur ex eo quod dicebamus, quia iniuria in adulterio fit directè matrimonio: at crimen hæresis non infert iniuriam coniugio, & ita non sequitur ex crimine vtriusque nasci ius in alterum, aut compensatam iniuriam ad repetendum alium ad vsum matrimonij.

***
**
*

CAPVT XXIII.

De aliis causis , ex quibus licet diuortium.

SVMMARIVM.

1 *Si coniux pertrahat alium ad peccatum , esse causam diuortij.*
2 *Inferuntur nonnulla.*
3 *Alia peccata coniugis non esse causam.*
4 *Proponitur qualitio de sæuitia.*
5 *Qualis requiratur sæuitia explicatur.*
6 *Eius probatio.*
7 *Requiri in ea causa iudicis sententiam,*
8 *Virum ob vxoris sæuitiam etiam vellè diuertere,*
9 *Licere poslea coniugi ad religionem transire.*
10 *Causam diuortij coram Ecclesiastico iudice examinandam.*
11 *Vbi sequestranda vxor pendente lite.*
12 *Dotem non amittere vxorem , quamuis fiat diuortium ob eius sæuitiam.*
13 *Minoris ob lapsum temporis ad probationem in casu matrimonialis restitutionem competere.*

1 SOlent etiam aliæ causæ diuortij enumerari , quæ breuiter explicandæ sunt. Vna est , cùm coniux pertrahit alterum coniugem ad peccatum, & ad illud sollicitat. Probat textus *in cap.2. de diuortijs,& capidolatria* 28.q.2. Et quamuis in his canonibus tantùm agatur de eo, qui ad infidelitatem pertrahit: attamen eadem ratio est, de inducente ad alia peccata , cùm sit periculum peruersionis,quod euitandum esse lex naturalis dictat iuxta illud Christi Matth.18. *Si oculus tuus scandalizat te, erue eum , & projice abs te.* Vbi inquit Hieronymus sententiam, Christi esse, vt sibi , qui nobis coniunctı sunt , & etiam instar oculorum vt parentes, filius, vxor causa sint vtinæ ab illis recedamus. Quod etiam eleganter profequitur Chrysostomus *homil. 17.in Matth.*Integra namque cum Deo amicitia gen non potest , nisi aliæ rescindantur. Et præterea , quia quem sui delicti non vere pœnitet , ille nunquam à Deo veniam sperare potest. Vera autem pœnitentia consistere nequit, nisi omnis peccandi propinqua amputetur occasio, *cap. Satisfactio de Pœnitentia distinct.* 3.ex Augustino *de Ecclesiasticis doctrinibus, c.* 54. Neque id mirum, cùm & locus ipse , vbi lapsus est quis in peccatum, telinquendus sit , vt eleganter admonet Isidorus *lib.* 2.*de summo bono,cap.* 10. relatus à Gratiano, *cap. Valet. distinct.* 81.*cæterum est,inquit,inde etiam corporaliter auelli, vbi quisque illecebris deseruiit. Nam locus vbi quisque prauè vixit,hoc in aspectu mentis apponit , quod sæpe ibi vel cogitauit , vel gessit* . Atque ita hanc sententiam docent Paludanus *in* 4. *dist.* 35.*quæst.* 1.*art.* 4.*concluf.*4.& *dist.* 39. *quæst. vnica,art.* 3. Antoninus 3 *part.tit.* 1.*cap.* 21. Syluester *verb.diuortium,quæst.* 6. Nauarrus *in summa cap.* 22. Bellarm.*dicto lib.* 1.*cap.* 14. Camillus *cap.* 2 *de diuortijs , & in summa iuris canonici , lubr.* 2.*cap.* 21. & Thomas Sanchez *lib.* 10.*disput.* 17.*num.* 5.

2 Ex quo colliges enim virum, qui lenocinium cum vxore exercet,vel qui in domum suam introducit,qui vxorem sollicitet,eosque solos cum vxore relinquit, præbere infiam diuortio causam. Sic Angelus in summa tit. *Matrimonium quomodo separetur,&* Sylu.*verb diuortium, nu.* 2. Item si velit coniugem suorum furtorum participem facere,& vt illis cooperetur furta tegendo, & simulando: vel si velit,vt vxor pellicem foueat, & alat, & similia, quæ vergunt in animæ periculum. Vnde his casibus potest,& debet propria auctoritate ad tempus secedere , ad euitandum periculum, donec accedente sententia separetur authoritate iudicis. Constat autem huiusmodi diuortium, tantùm esse temporale . Quare cessante ea inductione ad peccandum, tenetur coniugem recipere , etiam post Ecclesiæ iudicium.

3 His autem criminibus exceptis, quamuis coniux vanis aliis scelenbus arreatus sit, si non est causa peruersionis coniugi, non potest diuertere, vt docet communis sententia *in c.* 2.*de diuortijs* . Quamuis nonnulli confutant posse coniugem aliquando ad tempus se subtrahere coniuchi alterius, si id expedire iudicauerit, vt alter resipiscat. Verùm in hoc exequendo maturo iudicio, & magna prudentia opus est: possunt enim facile mutuò maiora sequi damna tam animæ, quam corporis, & irreparabiles rixæ, vt experientia ipsa compertum est.

4 Restat vt dicamus de sæuitia, quæ assignari solet causa sufficiens separationis tori, immo cohabitationis, *c. literas,de restitutione spoliator.& tranfmissa, eodem , & c.* 1.*vt lite non contestata,*ibi, *Verum quia dicebat mulier se virum habere suspectum* .

5 Sed circa hanc causam breuiter explicanda nonnulla sunt. Primum qualis sæuitia præbeat iustam separationis causam? Illam dico sæuitiam sufficientem, qua in-utitur iustus metus cadens in virum constantem, qui constare debet ex grauis factis coniugis. Veluti si vir gladium appofuerit ad collum & gulam vxoris,*l. metum. D.quod metus causa,*& Glossa *in c.dilectus,de his quæ vi* , animo tamè occidendi vel feriendi. Si enim aliqua aste fiat ad eruendum secretum,& arcanum aliquod, non est sufficiens sæuitiæ signum , vt habet decisio Rotæ apud Farinacium, *tom.* 1.*dec.* 371.*n.* 10. Similiter, si insidias vitæ patauerit alter alteri per venenum, vel malefica,vel alio modo, inquo est æqua conditio viri & vxoris. Similiter minæ de occidendo , si tamen præ terribili ingenio soleret exequi iuxta dicta *supra lib.* 4. & docet decisio Rotæ 371. *cit.n.* 3. Maxime si his minis accedat iniuriæ , & aliæ malæ tractationes, quæ excedant terminos leuis correctionis in uito in vxorem permissæ , vt docet Rota eodem tomo apud Farinacium *decis.* 193. *nu.* 5. Similiter etiam percussiones graues & atroces, vt si ex illis secutus esset fœminæ abortus,vt indicat Farinacius *lib.* 2.*eod* 157. *n.* 6. Satisque esse puto semel abortum secutum esse; aut si illæ percussiones essent sanguinolentæ, Farinacius eodem contibo,*n.* 10. vel in facie,capite, vel oculo illatæ fuerunt, vel cum hasta, seu baculo fracto in percussione, vel in pectore, vnde per aliquot dies sanguinem expuerit vel in manibus, ita vt per aliquot tempus illis vti non posset, vel quæ facerent, vt della in lecto aliquot diebus iaceret. Adde etiam verbera, si illa sunt immoderata, & quæ excedant leuem correctionem viro permissam. Nam vtio licere leuiter vxorem verberare correctionis gratia suppono. Rota *decisione* 371. *cit.n.*4.& 5. Verum negari non debet iudicium de sæuitiæ qualitate esse arbitrarium , & multum in hoc posse iudicis arbitrium, qui immoderatam sæuitiam & molestam tractationem iudicabit, attenta qualitate personarum & fœminæ quæ vexatur. Rota *decis.*1 56.*n.* 3. apud Farin.*loco cit.*& *decis.* 38.*nu.* 2. Si enim illa nobilis,pudica, honesta,& morigerata fuerit, minores molestiæ censeri debent sæuitiæ nomine. Adde his etiam,quando ex signis factis,discordis affiduis colligitur odium capitale , Rota *decis.* 1 56. *cit.num.* 1. Atque hæc quæ diximus verum habent,quamuis vxor sua culpa viri sæuitiam , vel odium in se concitauerit . Thomas Sanch.*lib.*10 *disp.*18.*n.* 5. Canisius *c.* 2. *de diuortijs* . Quæ fuit etiam sententia Panormitani *in d. c.literas,de restit.spoliat.*per textum *in c.de benedicto cum Glossa* 32.*q.*1. de quibus etiã vide Rice. *in praxi dec.* 235.*n.* 3.

6 Sæuitiæ probatio,cùm ardua hæc materia separationis sit,concludens esse debet. Rota cum Parisiensi,Baldo,& aliis *decis.* 371.*cit.n.* 1.hæc in ea materia probent testes singulares,quando omnes probant sæuitiam in genere; Rota *decis.* 156.*cit.nu.* 2. Vnde non creditur coniugi de sæuitia marti,nisi probet,Palacios Rubios *in c.per vestras, nu.* 5. *notabili* 17.*de donat.inter.*Rot.*decis.*190.*n.*7.apud Farinac. *lib.*11. Vnde neque est sufficiens probatio,quod cum alia vxore fœmus fuerit. Potuit enim ex aliis causis cum illa intercedere capitale odium, quod ad quærelionem cum alia non multùm faciet,Rota *decis.* 371.*cit. num.*7.nisi probetur priorem vxorem inculpatè vixisse , & benè morigeratam fuisse , & nullam sæuitiæ , neque odio dedisse causam,

sam, quod difficilimæ probationis est. Probata autem plenè sequitia non debet esse locus cautioni alterius coniugis de non offendendo. Nulla enim ratio permittit tripidantem vxorem committere fragilitati cautionis, quod semper fieri solet vbi damnum & læsio timetur, Rota *decis.* 156. *cit. num.* 3. Cautsius cum aliis *c. 2. de diuortijs.* Riccius *decis. cit. nu. fin.* Sed cùm ea non plenè probatur, & resultant indicia terribilitatis viri, tunc restituenda est vxor cum idonea cautione præstita à viro de non offendendo, vt docet Abbas *in d.c.ex transmissa, num.* 1. & 2. *de restitut. spoliator. & in cap.* 1. *num.* 7. *vt lite non contestat.* & Rota *decis.* 371. *cit. num. fin.* sufficiens autem cautio dicitur, quæ fit pignoribus vel fideiussore, *l. si mandato Titij* 29. *§ fin. D. mandati*. Quamuis & iuratoria cautio sufficiens dici posset, si eam magis maritus timeat. Glossa & Innocentius *in d. c. ex transmissa*, quod iudicis æstimationi relinquitur. Couarr. 2. *pract.* 7. *§.* 5. *num.* 1. *vsque ad* 6. Et quamuis iuris regula sit viro non habente pignora aut fideiussores, quia pauper, aut aduena, & sufficere cautionem iuratoriam de non offendendo; at id non habet locum, quando persona est suspecta, vel extat timor offensionis, sic Riccius *in praxi decis.* 254. *ex nu.* 2.

7 Verùm ratione sæuitiæ non licet fœminæ sine iudicis auctoritate discedere, *c. porrò, & c. significasti, de diuortijs.* Et quamuis ob viri sæuitiam permittatur vxori ab ipso discedere, *dict. cap. literas, in fine*, id tamen solùm procedit, quando maritus esset nimis sæuus, & esset periculum in mora, aut non posset facilè adtus ad iudicem, *d. cap. literas.* Neque in hoc casu locum habet restituto spoliati propter imminens periculum, sed recepta per iudicem in continenti probatione oblata per fœminam illam in loco honesto deponi debeat. Ex iusta autem causa vxori discedenti ad litigandum deberi sumptus & alimenta, docet Rota *decis.* 250. apud Fatinacium 2. *rol. consil.* & Riccium *in praxi cit.* aliis *decis.* 253. *n.* 6.

8 Sed quæstionem habet an licet etiam viro diuertere propter sæuitiam vxoris, sicut vxori propter sæuitiam viri? Et mihi quidem non est dubium parem vtriusque in hac re causam esse, si vxoris sæuitia in virum probetur, militat enim eadem ratio. Et sic in suptemo Regis Catholici Senatu pronunciatum est in lite super diuortio inter D. Annam Palomeque, & Ioannem Moreno eius virum, & fuadent ea quæ adducit Thom. Sanch *lib.* 10. *disput.* 18. *num.* 8.

9 Atiam pronunciata sententia diuortij perpetui ratione sæuitiæ, licebit vxori, vel diuertenti inuito altero coniuge ad religionem transire, neque poterit reuocari, licet diximus de eo, qui diuertit ob adulterium, vel hæresim; nec enim in hoc est aliqua maior difficultas. Ille autem, qui ob sæuitiam condemnatus est, non potest statum mutare inuito altero, vt dictum est; ea enim sententia in fauorem illius qui vexatur, lata est. Quod si postea copulentur, censebitur reconciliatus alter alteri, neque habebit querela locum, nisi nouæ se offerant causæ. Fatinacius *libr.* 2. *consil.* 156. *nu. fin.* Atque ea quæ diximus de sæuitia, dicenda etiam sunt cum communi DD. de furore superueniente, esse scilicet causam separationis. Couarr. *d. §.* 5. *n.* 6. maximè quando vitæ periculum alteri imminet.

10 Illud rursus addendum est causam diuortij coram Ecclesiastico iudice tractari debere, etiamsi agatur de separatione propter adulterium. Couarr. cum communi 2. *part. cap.* 7. *§.* 6. *num.* 14. Cùm enim hæc res ad matrimonium pertineat, solus iudex Ecclesiasticus de ea cognoscit, *cap.* 2. *de iudic.* & facit Trident. *sess.* 24. *de matrim. Canone vltim.* Quamuis de Adulterio cognoscat etiam iudex fæcularis, quatenus agitur ad pœnam illius publicè infligendam ex Constantini constitutione *in l. quamuis* 30. *C. ad l. Iuliam, de adult. si vir adulter sit gladij, si verò vxor, vt ea in monasterium detrudatur, Authent. Sed hodie. C. eodem*, Quoad diuortium autem, etiam propter adulterium, tantùm agitur coram iudice Ecclesiastico, cùm in hac specie agatur de iure ipso inter maritum & vxorem, quod magis priuati iudicij est, & publicam vindictam non respicit, *cap. tua* 5. *de Procuratorib.* Vnde & Christus *Matth.* 5. & 19. causam repudij non remisit ad iudicem fæcularem, sed ipse iudicauit, & Paulus *1. Corinth.* 7. causam coniugij inter fidelem & infidelem ipse decidit.

11 Præterea addendum est pendente lite inter maritum & vxorem super separatione cohabitationis sequestrari posse vxorem de iure non tantum apud honestas matronas, sed etiam apud monasterium, nisi probetur aliqua vxoris infimitas, quæ id impediat. Nam & religiosæ honestæ matronæ sunt, & locus tutior, & aliàs iudices non possunt semper notitiam in particulari habere honestarum matronarum. Neque obstat quod textus *in cap. ex transmissa, de restit. spoliat.* dicat vxorem lite pendente, si vir odio illam prosequatur, alicui probæ & honestæ matronæ esse committendam vsque ad causæ decisionem, vt illam studiosè custodiat, non tamen constituit ne possit in aliquo etiam monasterio sequestrari. Cùm enim finis legislatoris fuerit, prouidere de loco tuto, ne interim mulier aliquam violentiam patiatur, aut damnum, ideò DD. *in dict. cap.* sequestrationem in aliquo religioso loco fieri posse censuerunt, sic Burtio *ibi, num.* 9. & Abbas *num.* 4. & alij. Adde etiam & collocari posse in domo patris, vel matris, vel patris, vel fororis vxoris; imò & ea domus videtur esse præferenda monasterio, de quo vide Riccium cit. aliis *in praxi decis.* 242.

12 Vltenius etiam addendum est, quamuis diuortium fiat ob sæuitiam vxoris, non ideò dotem amittere. Licet enim *in cap. plerumque, de donat. inter.* statuatur mulierem dotem amittere, quando eius culpa sequitur diuortium. Dicendum tamen est eam conclusionem procedere, quando culpa vxoris quæ dedit diuortio causam, est ex illis, propter quas iura exprimunt, dotem amitti, qualis est adulterium, & mors, vt de adulterio constat ex *dict. cap.* inter quas non numeratur sæuitia, neque aliæ, de quo latè Menochius *libr.* 2. *de Arbitrar. cent.* 3. *cap.* 387. *num.* 12. 15. 22. 23. De morte autem constat ex *l. si ab hostibus* 11. *in §. si vir vxorem, D. solut. matrim.* & cum pluribus docet Fatinacius *de homicid. quæst.* 120. *nu.* 60. Nec quidquam nocet quod mulier percutiat, sed requiritur vt aut occidat maritum, vt exprefsè tenet Aretinus *in dict. §. num.* 20. *col.* 3. Baldus *in l. hæreditas in fine, D. de his quibus vt indignis*, & Iason *ibi. num.* 4. Peregrinus *de Iure Fisci, lib.* 2. *tit.* 3. *num.* 14. Fatinacius *dict.* 4. & *nu.* 55. Antonius Gomez *de delictis, cap.* 3. Rub. *de homicid. num.* 51. vbi plures alios refert.

13 Denique addendum est Minori in lite matrimoniali ob lapsum temporis ad probationem competere restitutionem in integrum, de quo latè Sforzia *in tract. de restitutione in integrum*, vbi vtramque opinionem refert. Ego autem eam, quæ affirmat competere beneficium restitutionis, veriorem iudico. Quia licet ad valorem contractus matrimonij sufficiat ætas per iura designata duodecim & quatuordecim annorum, ea tamen exceptio quædam à regula generali de restitutione minorum existimanda est, & ideo firmat regulam in contrarium. Vnde ad reliquos omnes casus excepto matrimonii contractu minor remanet, & gaudet restitutionis beneficio. Maximè cum in hac parte graue illi præiudicium & damnum sequeretur, si maneret indefensus ob lapsum termini, & omissam probationem.

***
**
*

LIBER DECIMVS DE PRIMO EFFECTV CONIVGII, HOC EST, DE POTESTATE DOMINATIVA CONIVGVM IN CORPVS, ET VOLVNTATEM.

EXPLICATIS his, quæ cum matrimonio pugnant, agendum iam de effectibus Coniugii. Sunt autem præcipui eius effectus potestas dominativa mutua, ex qua nascitur & vsus corporis in actu coniugali, & potestas irritandi vota, similiter legitimatio filiorum, & denique communio bonorum, honoris, & fori. De primo effectu agemus in hoc libro, de aliis verò in sequenti.

CAPVT I.

Actum coniugalem esse licitum.

SVMMARIVM.

1 Vsum matrimonij esse actum bonum ex genere suo.
2 Obijcitur primò ex Siricio.
3 Obijcitur secundò ex Origene.
4 Obijcitur tertiò ex Hyeronimo.
5 Posse esse meritorium gratiæ ex opere operantis, nunquam tamen ex opere operato.

1 CERTVM in primis est ex doctrina Catholica vsum matrimonij non esse actum ex se malum, sed potiùs ex se licitum & honestum. Sic contra nonnullos hæreticos, qui ex eo capite reprehendunt matrimonium, docet Catholica veritas, & communis Patrum sensus, quem adduximus supra *lib.* 1. cùm probaremus licitum esse contractum matrimonij, hoc enim ex eo sequitur manifestè. Nam cùm ex matrimonio oriatur obligatio ad actum coniugalem, si actus coniugal⁊ malus esset, matrimonium etiam iniquum esset, eò quod obligaret ad malum & peccatum. Adde etiam in eo actu coniugali seruari iustitiam, cùm reddatur id quod debetur, debent enim se inuicem sibi coniuges iuxta Paulum.

2 Sed aduersùs hãc doctrinam Catholicam potest obijci primò ex Siricio Papa ad Himerium Tarraconensem Episcopum, vbi verba illa Apostoli, *Qui in carne sunt, Deo placere non possunt*, ad coniugium accommodare videtur, quasi qui nuptijs copulantur, Deo placere non possint. Idem cum prohibet sacerdotibus matrimonium, illis verbis vtitur, *Sancti estote, quoniam ego sanctus sum, & mundamini qui fertis vasa Domini*. Est ergo immunditia in coniugio in eiusd. epist. *cap.* 5. *matrimonium pollutionem* vocat. Sed respondetur in primis, vt ab hoc vltimo incipiemus, & dico non matrimonium appellari *pollutionem* à Siricio, sed coniunctiones illicitas aliquorum, qui peracta pœnitentia ad eas redierunt, propter quas egerunt pœnitentiam. De his enim agit, qui actæ pœnitentiæ inhibitos denuò appetiuere concubitus. Sic respondet Bellarminus *tom.* 1. *lib.* 4. *de Romano Pontifice, cap.* 10. Verum etiam responderi potest Siricium loqui de matrimonijs etiam pœnitentium, quibus erant prohibita coniugia, vt alibi dico, & multis testimonijs ostendo. Quam coniunctionem *pollutionem* vocat; quia contra legem inita matrimonia erant, sicut matrimonium eius, qui post votum contrahit, sacrilegium appellari potest, ob peccatum in eo contrahendo commissum, licet valeat. Deinde dico *cap.* 6. & 7. *eiusdem epistolæ*, Siricium reprehendere coniugia clericorum, qui iam in sacris constituti erant, quibus per petitionem Ecclesia Latina prohibita fuere coniugia, vt suprà *lib.* 7. licet non omni tempore fuerint inualida, vt etiam ibidem explicatum est. Quare dicit Siricius clericos viuentes in carne, hoc est, turpiter viuentes, Deo placere non posse in illicitis matrimonijs. Nam licet eo tempore non essent irrita, attamen eorum vsus, cum voto castitatis teneretur, non poterat sine peccato esse. Et ideò etiam rectè addidit Siricius, *Sancti estote, quoniam ego sanctus sum*. Peccabant enim in huiusmodi actu coniugij ratione voti, sicut & qui coniugati assumpti fuerant ad sacros ordines, peccabant accedentes denuò ad vxores post emissum votum, non quidem contra tempertantiam, sed contra religionem, quod satis erat, vt actus ille diceretur immundus, & iniquus ob violationem voti, cuius habenda ratio. Addo etiam aliquâ ratione posse dici ea verba Pauli, quæ adduxit Siricius de legitimè contracto matrimonio, quam ità tim explicabo.

3 Secundò obijcitur textus *in c. connubia* 32. *qu.* 2. quod est Origenis *homil.* 6. *Numeros*, vbi dicitur in coitu, & actu coniugali non adesse præsentiam Spiritus sancti. Respondet Bellarminus *tom.* 3. *de matrim. lib.* 3. *cap.* 3. in primis non esse tantæ auctoritatis in Ecclesia, vt eius testimonio moueri debeamus. Deinde Origenem eo loco nihil certi pronunciasse, inquit enim, *Ego autem dicei non vsquequaque pronunciem: puto tamen, &c.* Denique Origenem, cùm dicit in illo actu non adesse Spiritum sanctum, non dicit nullo modo adesse, sed non adesse ad cumactum efficiendum speciali aliquo auxilio. Id enim Origenes docet non omnia Sanctorum opera esse ex Dei auxilio.

auxilio. Quia quæ dam, etiam si à sanctis fiant, mala sunt: alia verò sunt bona, sed naturalia; & ideò non exigunt auxilium Spiritus sancti peculiare, & inter hæc constituit opus coniugale. Cæterum ego clanorem esse puto Origenis sensum eo loco. Negat præsentiam Spiritus sancti in eo actu, non in ordine ad gratiam actualem, vel habitualem, sed in ordine ad gratiam gratis datam, scilicet, prophetiæ. Inquit enim: *Connubia legitima carent quidē peccato: nō tamen tempore illo, quo coniugales actus geruntur, præsentia Spiritus sancti dabitur, etiamsi propheta esse videatur, qui officio generationis obsequitur.* Negat ergo assistentiā Spiritus sancti in ordine ad prophetiam. Quare nihil ex eo contra nos colligi potest.

4 Tertiò objici potest Hieronymus, qui *lib. 1. contra Iouinianum*, actum matrimonii *turpitudinem, & immunditiam* vocat ex illo 1. Regum 21. *si mundi sint pueri, manducent*, & Apocalypsis 21. *His sunt, qui cum mulieribus non sunt coinquinati, virgines enim sunt.* Deinde Gregorius *respons. 10. ad interrogationem Augustini, cap. vir cu propria, 33. qu. 4.* inquit, *Vir cum propria vxore dormiens nisi lotus aqua intrare Ecclesiam nō debet, sed neque lotus statim debet.* Sed ad Hieronymum, & duo sacræ Scripturæ testimonia respondetur, actum coniugalem, quamuis sine peccato fieri possit, habere tamen quandam turpitudinis notam, non quidem moralem in ordine ad Deum, sed naturalem propter deformitatem, & rebellionē concupiscentiæ, & membrorum. Inde enim oritur, vt homines huiusmodi actibus vacaturi se se abscondat, & *Leuit.* 18. & 20. eius actus instrumenta *turpitudo* vocantur. Ob hanc ergo causam dicitur Apocalyps. 21. *His sunt, qui cum mulieribus non sunt coinquinati*, &c. Reg. 21. *Si mundi sunt pueri, manducent*, & eadem ratione Paulus 1. *Corint.* 7. inquit: *Virgo cogitat quæ Domini sunt, quomodo placeat Deo, vt sit sancta corpore, & spiritu.* Speciali ergo modo placet virgo, quo non placet coniugata, & speciali modo virgo sancta est corpore & spiritu, quo non est sancta coniugata, scilicet, corpore, ob eam quam diximus turpitudinis naturalis notam ex concupiscentia, & rebellione prouenientem, quæ afficit pudore & verecundia. Ob eandem rationem Gregorius exigit, vt lauentur, nec ſtatim Ecclesiam ingrediantur, ob decentiam quandam, ſicut & de actu pollutionis in somnis, quamuis sine vllo peccato sit, dixit Hieronymus contra Vigilantium: *Quod si me nocturnum phantasma deluserit, basilicas Martyrum intrare non audeo, ita totus & animo, & corpore contremisco.* Quibus loci sacri reuerentiam maximam ostendit. Vel ideò ea dicit Gregorius, quia vix actus ille sine veniali culpa exercen potest, quamuis & sine culpa possit, vt dixi supra *lib. 3. prope finem.* Alias obiectiones omitto, quæ videri possunt apud Rainerium de Pisis *verb. matrimonium, 2. 2. col. pen.*

5 Ex his constat actum coniugij posse esse meritorium gratiæ ex opere operantis, si in gratia fiat, & cùm debitis circunstantijs, & fine, & ex auxilio gratiæ, ſicut loco citato retuli de sanctis Ioachim & Anna conuenientibus, ex reuelatione sanctæ Brigittæ facta. Sed quæret Thomas Sanchez *lib. 9. disp. 1. num. 3.* An in eo actu detur gratia ex opere operato. Respondet duo. Primo est tunc non conferri, quia actus coniugalis non est sacramentum, neque pars sacramenti, quod rectè ab illo dictum est. Addit autem secundò non rectè antiquitus, cùm matrimonia clandestina erant valida, dum sponsalia de futuro transibant per copulam in matrimonium, dari gratiam ex opere operato in ea priori copula. Hoc tamen longè distat a veritate. Quia non erat copula, quæ efficiebat sponsalia transire in matrimonium, sed consensus præcedens copulam sufficientibus signis ante copulam explicitus, quem præsumit Ecclesia ad suisse ante copulam, vt explicui supra *lib. 2.* Quare in eo consensu significato dabatur Sacramenti gratia ex opere operato, non in copula. Intrdent enim hæretici nonnullos Catholicos, & merito in hac parte, quod illis venerit in mentem in copula dari gratiam ex opere operato, & copulam esse signum sensibile, quo Sacramentum matrimonii conficeretur.

CAPVT II.

De obligatione, quæ nascitur ex coniugio in ordine ad actum coniugalem.

SVMMARIVM.

1 *Ex matrimonio oriri duplicem obligationem positiuam, & negatiuam.*
2 *Debitum hoc reddendum petenti.*
3 *Tacite etiam peti, & cuius virtutis actus sit.*
4 *Ex genere suo esse peccatum mortale non reddere.*
5 *Aliquando esse veniale ex leuitate materiæ.*
6 *Esse obligationem conferuandi vires, ne fiat coniux impotens.*
Inferuntur nonnulla, ibidem, & num. 7. & 8.

1 EX contracto legitimè matrimonio duplex obligatio oritur in ordine ad usum corporum, una negatiua, & alia positiua. Negatiua est non tradendi corpus suum alteri uiro, uel fœminæ, æqua enim est utrusq; conditio. Quare etiamsi matrimonium contractum sit ad casté uiuendum, uel inter impotentes cognita impotentia, hæc obligatio semper perseuerat, & ratione huius obligationis, qui accedit ad alium uel aliam, adulter est, obligat sæpe, & pro semper, sicut de quauis negatiua obligatione dicendū est. At positiua obligatio est reddēdi debitū coniugi petenti, uel tacitè, uel expresſè. In qua obligatione iux ta dicta supra *li.* 1. ius quidem exigendi, hoc est, potestas in corpus illud in ordine ad usum transiit in potestatem coniugū, est passio necessaria consequens matrimoniū, & ab illo inseparabili. Atius istud impedii posse diximus, uel impotentia, uel uoto. Ex quo efficitur, ut licet accessus in eo casu non esset contra iustitiam, esset tamen cōtra religionem, uel aliam uirtutem. Loquor autem quando communi modo, & absolutè contrahitur, & tunc dico nasci mutuam obligationem reddendi debitum. Quæ obligatio, cùm sit affirmatiua, obligat semper, sed non pro sēpe, sed cum alter coniux rectè, & legitimè petierit. Dixi *rectè, & legitimè*, quia multa sunt, quæ impedire possunt debiti reddit ionem, exercuseque à reddendo, quæ in sequentibus explicanda sunt.

2 Dixi esse obligationem reddendi debitum petenti, quia reuera ex matrimonio non oritur obligatio petendi; in nullo enim casu tenetur petere, cùm, etiamsi in eo sit periculum incōtinentiæ, possit orationibus, & ieiuniis mederi illi periculo. Tum etiam, quia non est obligatio reddendi, nisi petatur: talis enim est huius debiti natura, vt nō debeatur nisi cùm exigitur. Dixi etiam tacitè, vel expresſè. Nihil enim refert, an petatur verbis, vel factis. Sæpe enim fœminæ naturali pudore impeditæ non petunt expresſè, sed tacitè, & aliquibus signis. Quare, si prudenter iudicet vir ex signis petu debitum à fœmina, & appeti copulam, tenetur tacitè petenti, vt est communis Doctorum sententia. Atque id quidem præ naturali fœminæ verecundia, frequenter in illis accidet, in viris rarò. Quod si aliquis vir, vel ob naturalem pudorem, vel ob reuerentiam erga fœminam, quia magnæ auctoritatis est, vel ob eius morū asperitatem, non auderet verbis petere, sed signis postulare, eadem prorsus ratio esset: tenetur enim fœmina reddere viro tacitè petenti, vt cum communi sententia docet Thomas Sanchez *disp. 2. num. 4. & 5.*

3 Addo etiam esse tacitum petendi genus, necesſitatem ipsam, & periculum incontinentiæ in coniuge. Quare si vir attenta fuæ vxoris natura, ingenio, & moribus, præuideat periculum incontinentiæ in aliquo casu, tenetur illi subuenire exigendo ab ea debitum: quæ exactio in eo casu potiùs redditio quæ dam est, qua necessitati clamanti, & exigenti subuenitur. Matrimonium nanque etiam in remedium concupiscentiæ institutum est: & ad bonum fidei spectat vitare etiam incontinentiæ periculum. Cuius autem

Digitized by Google

autem virtutis actus sit reddito debiti in eo casu, disputat. Thomas Sanchez *disp.cit.num.7.* affirmatque potius esse actum charitatis, quam iustitiæ. Dicendum tamen est, si sequantur opinionem eorum, qui dicunt actum moralem non posse esse in duplici genere virtutis, sicut potest esse in duplici malitia, ad crendum est actum illum, si fiat ex fine subuentionali, utinæ proximi, esse quidem charitatis formaliter: materialiter vero iustitiæ. Quia reddituri debitum necessitati ex cõtractu, ex quo etiam est obligatio vitandi fornicationem in conjugio. At si ex suo, & proprio fine, scilicet, reddendi debitũ exerceatur, erit iustitiæ. Quod si actus e x aliorum sententia potest duas bonitatis species participare, erit quidem in duplici specie, iustitiæ, ratione finis proprij actus, & charitatis, ex fine adiuncto operantis.

4 Est autem peccatum mortale ex genere suo non reddere debitum coniugi petenti legitimè, & rationabiliter. Quia cùm actus sit in materia iustitiæ, in ea materia regulantur est obligatio mortalis, nisi excusẽt materiæ leuitas ex communi Doctorum sententia. Quare si omnino neget fine causa, mortale peccatum est, etsi tarò, & magna cum difficultate reddat: quia notabiliter defraudaret coniugem debito. Item si ex negatione debiti scãdala, discordiæ, & inimicitiæ oriantur, periculumque incontinentiæ timetur, fiue pollutionis secum, siue cum alio, mortale peccatũ est negare. Item, si coniuge se excusante ex causa non omnino sufficienti, alter conjux instanter peteret, negari non posset sine mortali peccato. Quæ omnia cum alijs docet Sanchez *disp.2.cit.num.*14. 15. & 16. Rebellus *lib.1.de matrimonio, quæst.*16. Emanuel Sa *v debitum conjugale, num.*11. Hæc autem omnia intelligenda sunt regulariter, & nisi suosit iusta negandi causa, de qua dicemus postea.

5 At quamuis hæc reddito debiti sit in materia iustitiæ, patitur aliquando leuem materiam, ita vt ratione leuitatis materiæ non sit culpa mortalis negare debitum coniugi petenti, vt quando non sæpè negaret; sed vel vna, vel alterauice; vel si petenti mane, reddat nocte, aut paulo postquam petit, vel si nimis immoderatè alter peteret, & ille iuxta rationis metas reddere: aut etiam, quando non ita instanter petit sibi reddi, sed remisè. Quod ex natura, ingenio, & moribus petentis prudenter arbitrio iudicandum est, Emanuel Sa *loco cit.num.*18. Sanchez *disp.cit. num.* 11.12. & 13. Limitant autem prædicti DD. hæc esse vera, nisi in petente subsit periculum incontinentiæ, tunc enim regulariter illa subuentionem est sub mortali. Dico *regulariter*, quia contingere potest, vt ex parte eius, a quo exigitur, sit iusta causa præponderans negandi, de quo infrà.

6 Ex doctrina hactenus tradita colliges hanc vniuersalẽ regulam, obligationem esse in coniugibus conseruandi vires, quibus indigent ad moderatè, & iuxta rationem vtẽdum coniugio. Nam ex iustitiæ, quæ obligat ad reddendum, obligat etiam ad media necessaria, vt reddi debitum possit. Ex qua regula fit primò peccare mortaliter eum, qui medijs illicitis se reddit impotentem ad vacãdum actibus coniugalibus. Vnde si vel pollutionibus voluntarijs, vel ad alias accedendo, se reddit notabiliter impotentem, vt non possit reddere debitum vxori iuxta leges prudentiæ exigenti peccat, si ad id aduertat, duplici peccato, & contra castitatem, & contra iustitiam.

7 Deinde fit ex eadem regula, si quis ieiuniis, vel abstinentijs se reddat etiam notabiliter impotem, peccate mortaliter, & tenetur non seruare. Quod verum est, siue ieiunia sint voluntaria, siue ex Ecclesiæ præcepto, qua fortius est istud iustitiæ vinculum. Hoc autem decernendum est attenta valetudine viri, & vxoris cõditione, & ingenio. Quedam enim sẽgnius, quædam ardentiùs incitantur Veneris stimulis. Vnde uota ieiuniorum, abstinentiæ, peregrinationum, & aliarum asperitatum in xta hæc etuni licita, aut illicita, si obstent, uel non obstent reddituni debiti. An autem hęc uota coniugum sint ipso iure irrita, dicam infrà isto libro.

8 Rutius etiam ex eadem regula infert ur uxorem, si abstinentijs, ac ieiunijs pallida, & deformis reddatur, timetique possit ex causa odiosam futuram marito, & auertendum coniugis animum ab ipsa ad quærendas alias, quod attento uri ingenio, & moribus iudicandum est, tenetur desistere ab huiusmodi abstinentijs, etiamsi sint ex Ecclesiæ præcepto ob eandem rationem strictioris obligationis. Sic Armilla, Nauarrus, Angles, Bartholomæus Ledesma, allegati, & probati à Sãcho *disp.3.cit.n.11.* Emanuel Sa *verb. ieiunium, n.9.* Idem dicendum dicit Sanchez de fœmina nuptura, si illis reddatur deformis, quod aliquantulum durum videtur. Imò & addit idem auctor *n.14.* esse obligationem fœminæ desistẽdi à ieiunio Ecclesiæ ad præceptũ mariti, si notabiles discoldiæ, & rixæ inde orirí probabiliter timeãtur: pro qua sententia refert Medinã, Bartholomæũ Ledesmã, Nauarum, & alios. Et idem docet Ioannes Azor *tom.1 institutionum moralium lib.7. cap.29. quæst.7.*

CAPVT III.

Statuitur generaliter doctrina ad cognoscendum in genere, quando sit licita reddito debiti.

SVMMARIVM.

1 *Quorundam explicatio.*
2 *Aliorum regulæ quatuor.*
3 *Vera regula duobus partibus constans proponitur, & explicatur.*
4 *Reiicitur quædam euasio.*
5 *Secunda pars regulæ.*
6 *Aliorum fundamentis satisfit.*
7 *Obseruatio pro maiori explicatione.*

1 ANtequam in specialì explicemus casus, in quibus non licet coniugi petere, aut reddere debitum, statuamus in genere, quando liceat, aut non liceat. In quo explicando Doctores diuisi sunt, cum tamen sit res meo iudicio certissima, & apertissima. Nonnulli ergò hac regula vtuntur. Quando petere nõ est secundùm se malum, sed solum ex Ecclesiæ prohibitione, reddens minimè peccat, imò peccatum esset non reddere. At si ex se sit malum petere, non licet reddere. Hanc regulam tradit Abulensis *ca. 5. Matthæi quæst.*224. Hæc tamen regula falsa est, & nullo fundamento nititur, vt ex dicendis constabit.

2 Deinde Thomas Sanchez *lib.9. disp. 6.* qui rem hanc præ cæteris distinctius, & exactiùs explicare conatus est, 4. regulis vtitur, ex quibus etiam varias casuum decisiones infert. Prima regula, quam tradit *nu.4.* est negatiua. Non quoties peccat coniux petens debitum, peccat alter reddendo, neque eximitur ab obligatione reddendi. In cius probationem duo adducit exempla. Primum est, si vir affectu fornicario velit vxorem cognoscere, & ita exigat, petens letaliter peccabit, at vxor tenetur reddere. Secundò est: si coniux existimans esse nullum matrimonium ob impedimentum dirimens petat debitũ, coniux certò sciens non esse irritum, nõ potest debium negare, quamuis alter eo errore ductus pecet exigendo. Probat etiam tatione. Qua reddens debitũ inique petenti non cooperatur peccato exigentis, fonnaliter loquendo, quia tantùm cooperatur actui ex sua naturalicito coniugatis, & quem ipse debet alteri reddere, quantumuis ex parte alterius sit peccatum. Reddens enim non cooperatur petitioni, fed copulæ, quæ alias licita est, & à se debita. Et confirmat. Quia neque cooperatur directè, cùm non inuitet ad peccatum, neque indirectè, cum non teneatur euitare peccatum exigẽtis. Addit tamen idem auctor *n.5.* Quoties absque timore odij, & indignationis, aut incontinentiæ alterius coniugis peccantis in exactione, negare potest, teneri præcepto correctionis fraternæ ad auertendum alterũ. Secunda regula est, quam habet *n. 6.* Quoties exigens solus culpæ venialis reus est exigendo: reddens vacat culpa, tenetur; reddere, quia ex iusta causa potest excusari ab ea culpa veniali.

Digitized by Google

æniali. Tertia culpa, quam habet *n.* 7. Quãdo exigere debitum est culpa lethalis, non ob aliquam circunstantiam tenentem se ex parte actus, sed ob circunstantiam personalem, vt si malo fine petat, vel alligatus voto, vel impedimento affinitatis, tantùm abest, vt reddens peccet, vt potius reddere teneatur. Probat, quia cum actus ille non sit ex sua natura illicitus, sed tantum ex circunstantia se tenente ex parte reddentis, qui nullo defectu laborat, poterit esse non solùm licitus, sed debitus ex iustitia. Secundò: Quia voto castitatis adstrictus non amisit dominum corporis alterius coniugis per matrimonium adquisitum, sed tantùm peccat exigens in ordine ad Deum, cui fidem voti violat. Ergo coniux à quo exigitur, tenetur reddere rem suam; sicut, si nummos apud alium depositos peteret aliquis ad fœneandum. Et confirmat à simili, Quia si quis certam quantitatem pecuniæ apud alium deposuisset, & postea neque donans, neque promittens, soli Deo vouereret se illos minimè petiturum, tenetur ille, apud quem deposuit petenti reddere, vtpote nullum habens ius retinendi, neque dicere tur cooperari facilegæ violationi voti. Ergo idem in isto casu dicendum est. Quarta regula quam habet *n.* 16. Quando petens delinquit mortaliter ob aliquam circunstantiam illius actus, & non solùm ob circunstantiam personalem, tunc etiam reddere est mortale, vt si petat in loco sacro, aut publico, aut cum periculo aborsus, aut modo prohibito, quia tunc non solùm petuio, sed & redditio afficitur malitia, & vtra vtraque est illicita. In his duabus regulis etiam consentit AEgidius *disp. 24. dub. 4. concl.1.* & 2. Cæterum ità regulæ, neque solidæ sunt, neq; veræ, neque satis inter se cohærentes, vt ex dicendis constabit.

3 Quare ego vnicam tantum constituo vniuersalem regulam, qua rem istam definio. Quotiescumq; petens debitum peccat in petitione, siue ratione circunstantiæ se tenente ex parte actus, siue ex parte personæ petentis, si nõ est in potestate petentis se ab ea circunstantia, quæ reddit illicitam petitionẽ pro vt tunc exercitam, liberare, est peccatum in reddendo. At cùm petitio mala est circunstantia, à qua ipse petens se potest ipsa petitione perseuerante liberare, non est peccatum reddere. Hanc regulam tradidi *in lib.7. de impedimentis matrimonij*; & quamuis non ita distinctè explicent, concedunt tamen, qui docent peccatum esse reddere debitum coniugi petenti, cùm est impeditus voto. His sunt Ricardus *in 4. dist. 32. art. 2. quæst.* 1. Guillielmus Rubion *quæst. 2. art. 2. conclus.* 2. Astensis *in summa 2. part. lib. 8. ca. 10. art. 2. quæst. 2.* Syluester *matrim. 7. quæst. 5. dicto 6.* Hugolinus *de matrimonio, cap. 10. num. 2.* Paulus Comitolus *lib. 1. responsor. moralium, quæst. 136 nu. 9. versic. Magis est generalis, & tuta.* Fauent etiam huic regulæ, qui docent, quando vterque contus est dubius de validitate matrimonij, peccare vtrumque si petat, & reddat, quos referam infra suo loco. Totam hanc regulam quoad vtramque partem colligo ex doctrina, quam elegãter tradidit Gabriel Vasquez 1.2 *disp. 65. cap. 5. & 6. & in opusc. de scandalo, art. 1. dubio 3.* & præcipuè *art. 8. dubio 4. num. 31. & dubys sequentibus.* Ratio verò huius regulæ, quoad primam partem, hęc est vnica, & manifesta. Quia reddens debitum illi, quem scit cum peccato petere ob impedimentum, quod ab eo actu hic & nunc exercito separabile non est, cooperatur peccato alterius, quod committit in actu exteriori prauè vtendi corpore alterius coniugis. Ergo non licet. Antecedens probo. Quia vt sic reddens dicatur cooperari peccato, non necessarium intendat ruinam proximi, sed satis est cooperetur ad actum, qui hic, & nunc non potest fieri bene, vel male: sed necessariò malè. At vsus illius corporis hic, & nunc, pio vt est ab eo homine impedito voto, vel impedimento, non potest bene fieri: neque enim in eius potestate est iunc tollere impedimentum. Ergo cooperatur illi. Et explicatur amplius. Quia, si ille potest reddere licitè petenti alio co modo quo diximus, non solum potest, sed tenebitur, & ex consequẽti non reddens peccat. Ergo contra virtutem aliquam. Contra nullam autem peccat. Non contra iustitiam, quia petens iniquè nullum habet ius iniquè petendi: id enim possumus quod iure possumus. Quare licet ille, qui impedimentum habet voti vel loci, vel aliud, habeat dominiũ circa corporis, cuius vsum exigit, id tamẽ dominium quoad vsum impedimentum est voto. v.g. & non habet ius, nisi ad vsum licitum. Ilij autem sub ea circunstantia est illicitus. Ergo non facit contra ius illius, qui negat in eo casu.

4 Neque quidquam obstat ea differentia de circunstãtia se tenente ex parte personæ, aut ex parte actus. Quia circunstantia illa, quæ ie tenet ex parte personæ, vitiat actũ pro vt hic & nunc fit iuxta vera principia Theologiæ, sicut & actus ipse confessionem administrandi vitiatur ex excommunicatione, qua tenetur sacerdos, quamuis secundũ se actus ille sit bonus, & non afferat secum eam circunstãtiam, & alias licium esset petere sacramentum ab excommunicato, qui absolui non potest. Quod tamen falsum esse docet Gabriel Vasquez *art. 8. cit. dub.* 4. & nos ostendimus supra *lib.* 5. ex manifesta ratione, quia tunc petit sacramentum ab eo, qui acquiescens eius petitioni non potest benè, vel malè administrare sacramentum, sed necessariò administrat malè, cum non habeat copiam absolutionis; & tunc petitio habet rationem scandali actiui, quia petit id, quod necessariò faciendum est malè, si fiat. Sic ergo, qui cooperatur vsui corporis cum petente impedimento, v.g. voto, peccat, quia licet ille vsus, ex se sit licitus, & non afferat secum eam circunstantiam voti, at pro vt hic & nunc exercetur, non est licitus. Circunstantia enim illa vitiat non solùm petitionem, sed etiam vsum petentis, cui vsui alter cooperatur reddens. Et explicari potest exemplis. Is enim, qui ministrat carnes in die Veneris, aut cœnam ieiunanti parat, peccat; quia actus ille, licet secundũ se non sit illicitus, attamen ex circunstantia temporis illicitus est. Item si quis ministraret cœnam scienti habere votum ieiunandi illo die, peccaret: vel qui ministraret carnes Carthusiano, quem sciret non posse carnes comedere, ci tamen hæc omnia non sint secundùm se mala, sed ex circunstantia personæ.

5 At quando is, qui petit malè ideò malè petit ex aliqua causa, quam ipse tollere & remouere ab eadem petitione potest, licitè reddo, vt cùm petit ex prauo fine, licitè reddo, & peto. Quia cooperor actui, quem ille hic & nunc potest benè exercere, & sua culpa facit malè, & ideò mihi non imputatur eius peccatum. Hac ratione non peccat, qui petit sacramentum cõfessionis ab eo sacerdote, quem scit esse in peccato mortali, quia potest habere actum contritionis, quo dignè ministrat, & sua culpa non habet. Hac etiam ratione non peccat, qui petit mutuum ab vsurario, quem scit exactuum vsuras, quia ille petit tantum mutationem pecuniæ, quam posset bene exercere. Nec etiã peccat ex eadem ratione, qui dat pecuniam exactam ab vsurario, quia actus ille dandi etiam hic & nunc non est malus, & actũ accipiendi posset vsurarius benè exercere reddendo, quod datur vltra sortem, & sua culpa facit male. Itaque vno verbo tem istam cõprehendens dico. Quoties peto actu ab aliquo, vel adiuuo ad actum, qui hic & nunc non potest ab illo fieri, bene vel male, pecco, & cooperor peccato illius. At cùm post fieri bene: & culpa faciẽtis fit malè, non pecco, neque cooperor. Quam doctrinam latè docui supra *lib.* 5. & ex ea satis multa deduxi in praxi valde necessaria.

6 Ex his iam facilè est respondere ad fundamenta Sanctij. Et ad ea, quibus primam regulam negatiuam probat, facillima est ex dictis solutio. At primum exemplum dico posse reddi debitum coniugi petenti ex prauo fine, quia ille actus numero potest ab illo benè vel malè fieri, & eius culpa ille vsus est malus, quod secus contingit, quando, qui petit, aliquo voto vel impedimento tenetur. Ad secũdum exemplum dico, si coniux reddens fciat dubium alterius, non posse reddere petenti, licet possit petere. Quod manifestè conuincitur ex eo, quod cùm vterque dubius est, non potest reddere, nec petere. Si enim non esset peccatum in reddendo petenti cum dubio, impediti quidem illi essent ratione dubij ad petendum, non autem ad reddendum. Ad rationem etiam constat. Ofter dimus enim, quomodo in ea redditione cooperetur peccato alterius in eo prauo vsu. Minimè tat enim materiam fui corporis, qua non potest alter bene vel malè vti, sed necessariò male: si-

cut

cut famulus etiam ex præcepto, & subiectione, domino ieiunanti ministrans cœnam aut carnes, peccat & cooperatur ob ministrationem materiæ. Similiter etiam ad fundamenta tertiæ regulæ facile respondetur. Ad primum dico, actum illum & vsum corporis tunc non tantum esse malum ex parte petentis, sed etiam ex parte reddentis, qua ministrat materiam illicito vsu huic & nunc. Ad secundū dico, quamuis a strictus voto castitatis adhuc habeat dominium corporis coniugis, tamen dominium illud impeditum est quoad vsum potiter rationem dictam. Quare exemplum, quod addiciur de reddente nummos deponenti, quem sciō repetere illos ad fornicandum, nō est ad rem, nam finis adiungitur ex malitia operantis, & posset hic & nunc bene vti salua reddītione, sicut dicebamus, cū petit vsum corporis ex primo fine. Ad confirmationem dico, sī ille, apud quem deposita pecunia est, ignarus est voti, ignorantia excusatur, & non peccat reddendo. At si cōscius voti est, iam ille potenter in suos vsus consumere, si cū voluit non petere, voium fecit de non extrahendo ex potestate illius, ueque per se, neque per alium; fuit enim illa quædam donatio. At si tantum votum fuit de non extrahendo per se, non potest reddere ille petenti, bene tamen alteri petenti eius nomine.

7 Addendum tamen, quò ea regula perfectè tradatur, cum leges aliqua decernunt, quæ pugnant cum debiti solutione, attendendum esse, quod vinculum sit fortius, vt notauit Scotus *in 4. dist.* 32. tunc enim vinculum fortius præualere debet. Hinc colliges, cùm ex copula periclitatur vita, vel salus alterius coniugis, non reddendum debitum, quia fortius est vinculum vitandi homicidium, & tuendi propriam vitam, quam vitandi incontinentiam alterius coniugis, qui fe, si voluerit, continere potest. Similiter, si prolis abijciendæ est probabile periculum, aut quod mōstruosè effingatur, aut si iam peperit, & vxor puerum educatura re veta sit præ sua inopia, & si prægnans fiat ex lacte iam grauidæ, imminet probabile periculum vitæ pueri, aut si noiam prolem suscipiat, pudicitia & uxoris & filiarum, quas ante susceperat, periclitatur, cūm illis alendis atque educandis non sufficiat, non potest reddere propter eandem rationem. Item urgente obligatione uoti, ob quod inique petit, qui exigit, uel iniuria constante ob adulterii, uel intra duos menses à matrimonii contractu, præponderat enim, & potius est ius negantis, ut infra latius & sigillatim explicabo. At cum præcepta occurrunt Ecclesiastica de continentia seruanda temporibus festiuis, aut ieiuniorum, aut ob percipienda sacramenta, nō adeo strictè obligant, ut præponderent periculo incontinentiæ, ut explicuit Nicolaus Lad consulta Bulgar. c. 50. & 63. quem latius infra referemus.

CAPVT IV.

Quando ratione temporis sit illicita consummatio matrimonii.

SVMMARIVM.

1 *Quid agendum.*
2 *Peccatum sit consummare ante denuntiationes.*
3 *Non esse peccatum consummare ante benedictiones.*
4 *Obijciuntur nonnulla & diluuntur, & 5. 6. 7. 8.*
9 *Alia probatio nostræ sententiæ.*
10 *Ratione scandali, aut excommunicationis posse contingere peccatum.*
11 *De consummatione intra bimestre, vel missiue.*

1 DIximus licere actum coniugij absolute loquendo, & obligationem nasci ex matrimonio ad usum corporum. Restat faciamus gradum ad examinandum: quando sit peccatum in prima consummatione matrimonij, & deinde dicemus de peccato in consequentibus actibus coniugalibus. Potest autem illicita reddi cōsummatio, aut quia extra tempus debitum exigitur, ut consummetur, aut ratione alterius impedimenti. Primum expediemus *in hoc cap.* secundum uerò *in sequenti*.

2 Primum ergo tempus, de quo dubitari potest, illud est, in quādo denuntiationes ex causa omittuntur, ne matrimonium malitiosè impediatur, peccatum sit consummare, ante aliquam vel aliquas denuntiationes factas iuxta Episcopi vel Ordinarij decretum. Extat enim decretum Tridentini *sess. 24. de matrim. cap 1.* cum aptè de denuntiationibus ex causa omittendis in hæc verba: *Coram parocho, & duobus aut tribus testibus in præsentibus matrimonijs celebretur, deinde ante illius consummationem denuntiationes in Ecclesia fiant, vt, si aliqua subsint impedimenta facilius detegantur, nisi ordinarius ipse expedire indicauerit ut prædicti denuntiationes remittantur.* Circa quod decretum nonnulli existimant non esse peccatum consummare ante denuntiationes, quando parochus & ipsi contrahentes sciunt nullum subesse impedimētum. Nam si de eo dubij sint, aut non certa, absque controuersia est peccare mortaliter. Sic Bartholomæus Ledesma *de matrimonio, quæst. 22. in fine.* Petrus Ledesma *de matrimonio, quæst. 43. art. 4. fol. 186.* & alij. Mihi tamen probabilius videtur esse peccatum mortale ante denuntiationes consummare etiam in eo casu, docet cum aliis Thomas Sanchez *lib. 3. de matrimonio, disp. 11. num. 3.* Probat, quia matrimonium in rinsecè ordinatur ad copulam, & prohibetur ante denuntiationes, ne forte fiat copula fornicaria. Sed hæc ratio ineffica est, si iam facta est sufficiens diligētia à parocho & contrahentibus, & sciunt nullum subesse impedimentū. Quare ea mihi videtur esse ratio legitima. Quia lex Tridentini de præmittendis denuntiationibus, nisi remittantur ordinarij judicio, vel omnino vel ex parte, obligat sub mortali, & fundatur in præsumptione vt plurimum. Ergo, quamuis in eo casu cessaret inconueniens, adhuc obligaret lex, quia non cessat præsumptio vt in plurimum. Quam doctrinam supra satis explicui *lib. 5.* Ex qua conclusione facilè colligitur, non solùm peccatum esse in prima consummatione, sed etiam in alijs, donec denuntiationes fiāt, aut omnino remittantur, ex eodem fundamento. Semper enim manet eius legis obligatio, vt rectè etiam docuit Sanchez *disp. 11. cit. num. 5.*

3 Secundum tempus est, quod intercedit à contracto matrimonio vsque ad benedictiones Ecclesiæ. Quare dubitari potest, an sit peccatum mortale consummare ante acceptam benedictionem. Nonnulli peccatum mortale esse dicunt. Antoninus *3. parte. c. 16.* Alij mortale tantum agnoscunt in prima cōsummatione, non verò alijs actibus coniugalibus, qui sequuntur. Alij esse peccatum in petendo, non autem in reddendo. Alij denique non esse mortale, sed venale, quod plerique docent. Et quidem, si ex causa differantur benedictiones, communis Doctorum sententia est licere ante illas actum coniugalem; Azor *tom. 3. institut. moral. lib. 3. c. 31. quæs. 9.* Deinde dico mihi probabilius videri, neque esse peccatum aliquod venale absolutè loquēdo, & sechso licādalo aut excōmunicatione. Sic Nanar. Vera-Cruz, Palacios, & alij quos refert, & sequitur Sanchez *lib. 1. disp. 12. n. 6. & 7.* & Ioannes Azor *qual. cas.* Cuius sententiæ ea vnica ratio est. Quia vel hæc obligatio prouenit ex naturali iure, vel Ecclesiastico. Non primum. Quæ enim naturalis connexio est matrimonij, cum Ecclesiæ benedictionibus: cùm matrimonium sit contractus de iure naturali, benedictiones verò inductæ fint auctoritate Ecclesiæ. Neque etiam secundum. Quia Tridentinum *sess. 24. cap. 1.* tantùm dixit, *Hortatur sancta Synodus*, quo verbo consilium, non præceptum indicatur: sicut & cùm idē Concilium loquebatur de præmittenda confessione, antequam contrahendum matrimonium, usum est eodem verbo. Nullus autem dicet esse præceptum præmittendi confessionem ante aliquod sacramentum excepta Eucharistia, quamuis sit conscius culpæ mortalis, sed sufficere contritionem ueram uel existimatam, ne indigne accedat.

4 Sed solent adduci nonnulla ex iure Ecclesiastico, quæ uidentur continere præceptum. Primo adducitur decretū Euaristi Papæ *in cap. aliter 30. q. 5. Aliter non fit coniugium, nisi sponsa tempore sacerdotaliter, vt mos est, cum precibus, & oblatio-*

obl ationibus à Sacerdote benedicantur. Sed iam suprà *lib. 2. cap. 1.* de hoc textu latè locuti sumus, & ostendimus tempore Euaristi Papæ non fuisse validum matrimonium absque ea solemnitate, & ritu cum quo cumque clandestini.

5 Secundò adducit ex Siricio Papa in epist. ad Himerũ Tarraconensem Episcopum c. 4. vbi ait: *Illa benedictio, quam nuptur æ fœminæ Sacerdos imponit, sacrilegium est si violetur.* Verùm eo loco Siricius nomine *benedictionis* tãquam à signo, & à posteriori explicuit matrimonij vinculum; quia non dabatur nisi contracto matrimonio; & non loquitur de violatione benedictionis, sed de violatione coniugij. Verba apertissima sunt, sic enim habent: *De coniugali autem violatione requisisti, si desponsatam alij puellæ alter in matrimonium possit, accipere. Hoc nefas omnibus modis inhibemus. Quia illa benedictio, quam nuptur æ Sacerdos imponit apud fideles, cuiusdam sacrilegij instar est, si illa transgressione violetur.* Quare non probo duas interpretationes, quas adducit Sanchez *disp. 11. cit. nu. fin.* Prima est loqui Siricium, quando prorsus, & omnino omittitur benedictio. Secunda est, loqui de secundis nuptiis, in quibus non benedicitur vidua. Ex verbis enim relatis satis constat vtranque interpretationem alienam esse à Pontificis mente.

6 Tertio adducitur ex Concilio Lugdunensi, & habetur *in cap. nulli 30. quæst. 5. ibi, Nulli ex propinquitate sui sanguinis vxores ducant, nec sine benedictione Sacerdotis.* Sed hoc textu in primis fortè idem præcipitur, quod ab Euaristo præceptum fuerat, & ita vtriusque idem erit iudicium. Vel dico in eo canone tantùm haberi, ne prætermittantur benedictiones, non verò ne consummetur matrimonium ante benedictiones, quod nos intendimus.

7 Quartò adducitur ex *cap. consanguineorum 35. q. 4.* vbi sine benedictione copulati non admittuntur ad testimonium. Sed dico puniri illos, qua clandestinè contraxerãt, & ideò arceri à testimonio ferendo. Quare existimo etiã tempore Concilij Carthaginensis inualuisse legem Euaristi, sicut *lib. 2. cap. 1.* ostendimus etiam adhuc seruatam multo postea tempore Basilij, Ambrosij, & Hormisdæ, & eo tempore non contrahi matrimonium sine illis benedictionibus, quia vtrumque fiebat simul; quod etiam nunc inter aliquos fideles consuetudine receptum est, vt simul in Ecclesia & matrimonium contrahatur, & sponsi benedicantur.

8 Quintò adducitur ex Concilio Carthaginensi IV. *Sponsus & sponsa, cum benedicendi sunt eadem nocte pro reuerentia benedictionis in virginitate permaneant.* Explicat Thomas Sanchez de consilio, non de præcepto. Ego tamen dico loqui Concilium iuxta legem Euaristi, & nomine benedictionis intellexisse matrimonium ipsum, quia sine ea solemnitate non fiebat. Denique dico, quamuis his canonibus præceptum esset, vt non consummaretur matrimonium ante benedictionem; tamen consuetudine contraria abrogatum, & ita explicatum in Tridentino, cùm dixit tantùm se hortari, vt non consummarent ante benedictiones.

9 Sed & præterea alij nostram sententiam hac ratione confirmãt. Quia iure Ecclesiastico cautum est, vt intra bimestre tempus à matrimonio possit coniux deliberare de religione suscipienda, & non possit cogi ad reddendum debitum. Quod si non possent licitè cõsummare ante benedictionem, sequeretur non tantùm bimestri, sed multo tempore non posse cogi ad consummandum, cùm sæpè differatur per annum, quia non posset sine peccato consummare. Dicerent quis posse benedici statim post bimestre, & ita consummare; cogereturque benedictionem accipere, altero coniuge petente bimestri elapso consummationem. Sed hæc sine vllo iuris fundamento dicuntur.

10 Hæc autem nostra sententia inteligenda est absolutè loquendo. Nam ratione scandali prouenientis, ex eo quod consummetur ante benedictionem, vel ob excommunicationem latam contra eos, qui ante benedictionem consummant, posset esse peccatum mortale. At quando ratione illorum conitgent esse peccatum, tantùm erit in prima consummatione, non postea, cùm ea prohibito si esset, solùm respiceret debitum ordinemque *tit. cit. num. 11.* Sed non video, cur, qui omitteret denunciationes, peccaret semper, quoties vteretur coniuge illis non præmissis: at qui benedictiones omittit, non peccet, quoties consummat ante benedictionem? Sed ad hæc responderi posset diuersam esse rationem vtriusque legis. Prima enim fundatur in præsumptione si audis vel impedimenti, quæ præsumptio semper perseuerat, donec denuntiationes præmittantur. At vero secunda lex non fundatur, nisi in quadam decentia præcedum ordinem seruandi, & ita non seruato eo ordine in prima consummatione, nullum deinceps peccatum est.

11 Tertiũ tempus est bimestre, quod ad deliberãdũ datur à contracto matrimonio. Sed si cõstentiat vter q; nullum peccatũ est. Si aliquis ex eis rentiat, alter non habet ius petendi, & si per vim exto: queat, peccabit mortaliter, quia violat ius alterius in re grauiter; reddat ea copula alterũ inhabilem ad ingressum religionis, vt dixi suprà *lib. 9. cap. 9.*

CAPVT V.

De impedimento consummandi, vel petendi, aut exigendi ex emisso voto.

SVMMARIVM.

1 *Quid agendum.*
2 *Qui emisit votum religionis, obligari ad ingrediẽdum ante consummationem.*
3 *Peccare eum qui tenetur eo voto, in consummatione non contra castitatem.*
4 *Tantum peccare in prima consummatione.*
5 *Qui tenetur voto castitatis emisso ante matrimonium, non posse consummationem petere.*
6 *Illum post consummationem obligari ad reddendum debitum.*
7 *Defuncto altero coniuge obligari ad absolutã castitatẽ.*
8 *An peccet prima vice reddendo ex alia quæstione pendere.*
9 *An contrahens cum voto castitatis teneatur ante consummationem ad religionem transire. Prima opinio negans.*
10 *Secunda opinio affirmans.*
11 *Eluitur argumentum.*
12 *Prima sententia præfertur.*
13 *Qui de eo qui vouit virginitatem.*
14 *Quid de voto suscipiẽdi sacros ordines, varie sentẽtiæ.*
15 *Prima opinio præfertur.*
16 *Quid de voto non contrahendi matrimonium.*
17 *Obiectio diluitur.*
18 *Quid dicendum de his votis emissis post contractum ante consummationem.*
19 *Quid quando emittuntur post matrimonium consummatum sine licentia coniugis.*
20 *Quid quando de licentia coniugis.*
21 *Quid quando mutuo consensu emittunt ea vota.*

1 POtest reddi illicita consummatio matrimonii ratione alicuius voti antea emissi, quod isto cap. explicare aggredimur. Et primo loco agemus de voto castitatis, simplici inquam, nam cum solemni non contrahitur validè matrimonium iuxta dicta suprà *lib. 7.*

2 Primo si loquamur de voto religionis, certum est illũ, qui emisit religionis votum, obligari ante consummationem matrimonij ad ingrediendum religionem. Ratio est manifesta. Quia ante consummationem matrimonii potest votum illud implere. Ergo tenebitur.

3 Secundo etiam certum est eum, qui tenetur eo voto, peccare in consummationem matrimonij, non quidem contra castitatem, quoniam non est emissile votum castitatis, sed religionis. Peccat ergo cõtra votum religionis, quia libere apponit impedimentum impletioni voti, cùm post consum-

Digitized by Google

consummationem matrimonij non possit ille ad religionem transire,vt dixi *lib.praecedenti*.

4 Tertio etiam constitutum est apud Doctores eum,qui habet votum religionis,in prima tantùm consummatione peccare : post consummationem autem perinde posse petere & reddere,ac si nullo voto teneretur. Quia, vt diximus,iste non fecit votum castitatis, & ita etiamsi petat non peccat contra castitatis votum,quod nullum est,neq; contra votum religionis.Quia per consummationem matrimonij iam tacitus est impotens ad implendum votum,perseuerante matrimonio. Vnde etiamsi postea petat, aut reddat debitum , non apponit amplius impedimentum implerioni voti. Impossibilium enim nulla est obligatio.

Quod si alter coniux adulter fit,iam, qui votum emiserat, liber est impedimento matrimonij, & trâsire ad religionẽ potest,& debet. Similiter etiam dissoluto per mortem eo matrimonio iam tenetur voto religionis , cessauit enim impedimentum, & si denuo contraheret, eodem modo philosophandum erit. Videndus de hoc Sanchez *lib. 9. disp. ; 4.q.* 2. Ioannes Azor *tom. 1.lib.* 11. *cap.* 21.*quæst.*8. De peccato autem eius coniugis, qui redderet debitum alteri petenti consummationem cum eo voto, iudicandum est iuxta regulam traditam supra *cap.* 3.

5 Dicamus iam secundo loco de voto castitatis ante matrimonium emisso. Et primò certum est hominem cũ eo voto contrahentem non posse petere consummationẽ. Ita communiter DD.Et ratio est manifesta,quia quamuis ad hoc,ille potest seruare votum castitatis. Ergo tenetur implere.

6 Deinde certum est post consummationem matrimonij huiusmodi hominem obligari ad reddendum debitũ, & colligitur ex *c. quidam , & c. placet. de connersi. coniug.* Et ratio est. Quia post consummationẽ matrimonij coniux habet ius petendi debitum, habet enim potestatem corporis alterius,& ideo alter ille coniux tenetur petenti coniugi debitum reddere. Petere autem ille etiam post consummationem non potest propter rationem dictam.Quia quamuis ad hoc implere potest votum emissum.

7 Tertio etiam certum est illum hominem defuncto alterò coniuge obligari ad seruandam castitatem simpliciter,sine enim votum perpetuæ castitatis , & mortuo altero coniuge iam est in potestate illius simpliciter implere votum. Ad hoc igitur obligabitur ex vi voti prius emissi. Atque id certum est, & sine controuersia apud Doctores.

8 Sed tota difficultas est, an qui emisso voto castitatis contraxit matrimonium, peccet etiam reddendo primæ vice,& consummando ad petitionem alterius. Quod ex ea quæstione pendet,an ille qui votum castitatis emisit,& eo emisso contraxit matrimonium , teneatur religionem ingredi,vt seruet votum castitatis . Quia iam illud est vnicum medium,quando alter non vult seruare castitatem,& hoc medium est in potestate coniugis . Si enim teneatur, peccabit quidem consummando , quouis modo fiat siue petendo,siue reddendo. Quod si non tenetur, peccabit,si consummet petendo,non vero si consummet reddendo.

9 Quorundam opinio est hunc hominem non obligari ad ingressum religionis,etiamsi peccauerit cõtrahens matrimonium,esset enim nimis durum hunc hominem obligare ad medium ita difficile,præsertim cum ipse non promiserit religionem,sed solum castitatem Docet Soto *in 4. dist.* 38.Corduba *in summa.quæst.* 136. Thom. Sanchez *lib. 1.de matrim.disp.* 46.& *lib.9.disp.* 34. Lellius *lib.* 1.*de virtut. cap.* 41.*dub* 6.Aegidius *de Sacramentis,disp.* 34. *dub.* 5. *conclus.*1.n.25 & plures alii ex Recentioribus.

10 Aliorum verò opinio est,hunc hominem obligari ad ingressum religionis. Loquuntur autem hi DD. quando alter coniux non vult communi consensu seruare castitatem. Sic docuit expresse D.Th. *in* 4.*dist.*38.*q.*1. *art.* 3.*q.*2. *ad* 3. & 4. Syluest. *v.matrimonium.* 7.*q.*5. Ricardus *in* 4. *dist.cit.* Ioannes Azor *tom.* 1.*lib.* 11.*cap.* 21.*quæs.* 2. & multis huius ætatis. Et in primis certum videtur coniugem obligari ad ingressum religionis,si post contractum matrimonium,& ante consummationem illius,emisit votum castitatis.Secluso enim ignorantia sic vouẽtis castitatem,agnouit etiam vnicum medium seruandi illud votum esse statum religionis renuente altero coniuge seruare castitatẽ. Tenebitur ergo illud medium eligere. Deinde etiã quando emisit votum castitatis ante matrimonium,obligari videtur ad religionem post contractum coniugium ante cõsummationem illius. Quia iste potest votum implere per medium moraliter possibile ex Dei gratia: ergo obligatur ad illud implendum. Ille autem sua culpa & voluntate se in eum coniecit statum, vt ad seruandam castitatem debeat eligere illud medium. Quapropter, si velit consummare matrimonium , peccabit contra votum, ipse enim vouit castitatem simpliciter secundùm totam suam latitudinem.Ergo non solùm peccabit si petat,sed etiam si reddat petenti cõsummationem matrimonij.Tempore enim designato à tuæ neuter coniux tenetur alteri petenti reddere . Ergo qui emisit votum castitatis, tenebitur ingredi religionẽ ante consummationem matrimonij . Quia non obligatur ad consummandum matrimonium ex vna parte,& ex alia est in potestate ipsius cum Dei gratia eligere medium illud.

11 Quod si contra hanc sententiam obiicias , si vouens non emisit votum religionis,sed tantùm castitatis. Sine causa ergo obligatur ad ingressum religionis.Respondetur expresse solum vouisse castitatem,consequenter tamẽ obligari voluisse ad aliquod medium requisitum, & moraliter necessarium ad implentionem voti. Si ergo sua voluntate in eum statum deuenerit , vt nullum aliud mediũ sit in potestate illius ad seruandum votum , nisi ingressus in religionem, tenebitur illud eligere ex vi voti. Nam ex vi illius tenetur ad medium necessarium ad implendum suum promissum Nec verò hoc medium iudicandum est impossibile,sed possibile moraliter ex Dei gratia; neq;ste dicetur coactè suscipere statũ religionis, vt nõnulli existimãt,ipse .n. sibi vim intulit, qui se in eas redegit,tanguistas.

12 Negare non possum hanc sententiam secundùm esse valdè probabilem: attamen pro prima valdè vrget decisio Ioannis XXII. *in extravag. antiqua, de voto* , in qua decernit initantum sacris in quibus votum solemne castitatis emittitur , etiamsi initietur post matrimonium contractum ante consummationem , non tenen religionem ingredi,sed aut ingredi , vel consummare ; imò neque ingressus in religionem illi inijungitur, sed tantùm admonetur, & consilius inducitur , non compellitur . Quare ego non video quomodo ea stante decisione Pontificis secun da sententia defendi queat . Sed de hoc iterum statim. Iuxta hæc etiam philosophandum est : si vterque castitatem vouerit,hoc excepto,quod in consummatione vterque peccabit.& etiam postea quoties petat aut reddat.Vide Azor c. 21.*cit.q.*5.

13 Quod si inquiras quid dicendum sit de eo qui vouit virginitatem. Cuius difficultatis decisio ex eo pendet,an votum castitatis absolutæ & perpetuæ includatur in voto virginitatis, an verò eius vox sensus tantùm sit non amittere statum virginitatis. Si enim hic secũdus fuerit animus vouentis,peccabit quidem in prima consummatione,siue petendo,siue reddendo, non postea, cùm sit facta impossibilis obseruatio voti . Si verò primus fuit vouentis sensus,qui etiam regulariter esse soler in vouentibus virginitatẽ,eodẽ modo philosophandũ erit,atq;de votocastitatis.

14 Dicamus tertio loco de voto suscipiendi sacros ordines,an is qui fecit uotũ suscipiendi sacros ordines,& contraxit matrimonium,teneatur ne ante consummationem matrimonij religionem ingredi,ut in ea possit ordines sacros suscipere.Et ratio dubij est,quia post contractum matrimonij hoc unicũ restat mediũad implẽdũ illud uotũ.In qua re fuit contrariæ opiniones,sicut in præcedenti casu . Negat obligari Soto *loco citat.*& Tho. Sanchez *lib.9.disp.* 34.*n.*6. Affirmat tamen Azor *c.*21.*cit.q.*9. Quia ratio facta de uoto castitatis hic habet eandem uim in homine agnoscente naturam uoti , & qui fua uoluntate deuenit in eum statum,in quo iam non restat aliud medium ad suum uotum implendum,nisi ingressus religionis .

15 Hæc opinio probabilius est.Prima tamen mihi uidetur probabilior iuxta ea,quæ dixi supra *lib praced.c.*11; de eo,qui post matrimonium ante eius consummationẽ inscia uxore sacris ordinatur.Extat pro hac sententia decisio

Ponti-

Pontificis *in dict. extrauag. Antiqua*, *de voto*. Vbi hæc pars apertè decidit ur. Quod si quis respondeat Pontificem in eo loco nihil de hac quæstione definire, sed solùm illi quæstioni finem imponere, an ordo sacer dirimat matrimonium ratum non consummatum, sicut professio. Circa eã aute, an sic ordinatus teneatur ingredi religionẽ, vt hæc ratione vxor libera maneat, nihil definit, sed in casu, quo nolit ingredi, dicit compellendum consummare, si vxor institerit. Hæc tamen cuasio eit potiùs, quàm solutio. Quamus enim *in dict. extrauag.* præcipuè intendat Pontifex eam quæstionem definire de inefficacitate sacri ordinis ad dirimendum matrimonium ratum, attamen etiam ex professio explicat Pontifex, quid sieri debeat in eo casu, quando initiatur sacris ante consummatum matrimonium, & nullam necessitatem imponit initiato transfeundi ad religionem. Neque etiam dici potest illam esse specialem decisionem Pontificis in eo casu, quo vir post contractum matrimonium ante consummationem initiatur sacris. Sed certè Pontifex attentè meditatus naturam alius voti, & communem vouendi modum, & quã difficiles exitus habeat status religionis contra voluntatem assumptus indicauit illum sic vouentem noluisse se obligare, neque implicite ad religionem. Præterea, quia nulla potest assignari ratio propter quam, qui initiatus sacris, & obligatus voto solemni castitatis, non compellitur religionem intrare, sed tantùm admoneitur, & qui tantùm habuit votum suscipiendi sacros ordines, compellatur intrare, cum multo maior indecentia sit in primo, quam in secundo. Non tamen negauerim, si cùm quis emittens votum suscipiendi sacros ordines, aduertit non esse aliud medium seruandi votum, nisi ingrediendo in religionem, & adhuc voluit illud votum emittere, teneri ad ingressum religionis, quod idem dixerim de vouente castitatem, post contractum matrimonium ante consummationem. At hic regulariter non est communis vouendi modus. Pontifex autem communem vouendi modum attentè contemplatus est, & ideò non agnouit in illo obligationem transeundi ad religionem.

16 Dicamus vltimo loco de voto non contrahendi matrimonium. Et in primis certum est, si vouerit non contrahere matrimonii, peccare cõtrahendo. Sed an peccet cuã consũmando distensio est. Diuersæ sunt opiniones. Quidã affirmant nõ peccare in consumando. Sanch. *disp. 34. cit. n. 7.* Alij verò existimãt peccare consũmando. Mihi placet ea distinctio qua vtitur Ioannes Azor *d.c. 21. qu. 7.* consulendam esse mentem vouentis. Si enim in animo habuit tantùm vouere, non contrahere, non verò in animo habuit se obligare ad non consummandum, peccabit in contrahendo tantùm, non in consummando: at verò si vtrumque voto suo comprehendit, peccat etiam in consummando. Quod si dubius animus sit, an se obligauerit voto ad non contrahendum, vel etiam non consummandum, dico in eo dubio, potùs ex natura rei interpretandum vouisse, nec contrahere nec consummare, cùm videatur voluisse abstinentiam à nuptijs, quæ vtrumque includunt, cùm nuptiæ ordinentur ad consummationem. Sicut quando quis dubitat, an votum emiserit, necne, potiùs standum est emisisse votum, vt suo loco dicemus. Quare in eo casu ex ipsa natura voti impeditur consummatio.

17 Neque obstat, quod iurans contrahere matrimonium, impleat iuramentum contrahendo, non verò tenendo consummare. Ergo & qui vouit non contrahere, non censeur vouisse non consummare. Respondetur enim, iuramentum inducere naturam & conditiones actus, cui adiungitur, cùmque in contractu matrimonij semper salua maneat conditio, *nisi voluerit ad religionem transire*; inde est, quod etiam in iuramento eadẽ condito intelligatur, neque ad plus obligat iuramentum. At quando quis vouit non contrahere, votum non induit naturam actus cui adiungitur; fed id quod vel ex natura rei comprehendit obiectum voti, vel animus promittentis. Quare, cùm in casu non constet de promittentis animo, illum interpretamur iuxta naturam rei, iuxta quam nuptiæ ad cõsummationem ordinantur. Quæ solutio mihi magis placet, quam illa, quam ex Paludano adducit Ioann Azor *loc. cit.* 18 Ex traditis hactenus, meo iudicio facilè colligitur solutio inultarum difficultatum, quas mouet Thomas Sanchez *disp. 36.* & latè disputat, nec verò longa indigent disputatione cum ex dictis facilem habeant solutionem. Primò ergo colligitur, quid dicendum sit de prædictis votis, si emittantur post contractum matrimonium ante consummationem. Si enim fermo sit de voto religionis, tenetur implere: & transire ad religionem, cùm detur iure ipso bimestre tempus ad eligendum statum religiosum. In quo conueniunt Doctores omnes. Si verò fermo sit de voto castitatis, nonnulli iuxta sua principia dicunt illum teneri ante cõsummationem ingredi religionem ad illud votum implendum; cùm superstit illud medium moraliter possibile, & ita peccare quouis modo consummet. At nos iuxta nostra principia dicimus illum in consummando peccare, si exigat, non verò si reddat. Si rursus loquamur de voto assũmendi sacros ordines, si expresse factum sit excludendo statum religiosum, votum est nullum. Similiter si votum sit suscipiendi sacros ordines sine licẽna vxoris ante transitum ad religionem, etiamsi cum animo ingrediendi postea, votum est nullum, quia est de re illicita. Peccatum enim est velle promouere ad sacros ordines sine ingressu in religionem sine licentia vxoris. At si votum fuit suscipiendi sacros ordines in religione, neque tempus definitur, scilicet, dissoluto eo matrimonio, tenetur ad religionis ingressum ante ordinationem, id enim inclusum est in voto, & alias peccabit consummando cõtra votum religionis & assumendi ordines sacros: non verò peccabit post primam consummationem. Denique, si loquamur de voto non incundi matrimonium, si votum factum est post illud coniugium initum, non potest intelligi nisi de non incundo aliud eo dissoluto. Si verò votum sit non consummandi, & agnoscit naturam voti, tenetur ad religionem transire, & peccabit consummando prima tãtùm vice, nam deinceps nam est impossibilis adimpletio.

19 Secundò colligitur quomodo philosophandum sit, quando ea vota emittuntur post matrimonium consummatum, sine licentia tamen coniugis. Nam primò devoto religionis dicendum est, si emittatur statum implendum sine coniugis licentia, nullum esse votum, cùm sit de re illicita, siquidem consummato matrimonio transire ad religionem non potest sine licentia coniugis. At verò, si absolutè fiat non determinato tempore, tenetur implere: vel si coniux licentiam præbeat, vel si fiat noceus ob adulterium, cùm tunc possit ab ea recedere: vel dissoluto matrimonio per mortem, quia votum illud emittitur pro tempore conuenienti. Si verò fermo sit de voto castitatis, illudque sit de non petendo, valet quidem votum, teneturque non petere: est enim ea materia licita & in eius potestate constituta. Quare potest eam continentiam & abstinentiam ab actu coniugali ex parte vouere, & fauet Augustinus *in cap. si dicat 33. quæst. 5.* Quod si sit votum castitatis absolutum, quamuis nonnulli censeant non obligare, neque validum esse, verius est valere, vt constat ex *cap. placet, & cap. quidam, de conuersation. coniugat.* quæ iura rectè considerat Thomas Sanchez *lib. 9. disputat. 34. num. 15.* & Aegidius *de sacramentis disput. 34. dub. 6. concluſ. 2.* & nos dicemus infra isto libro. Sed quod si alter coniux adulter sit, poteritne licite in eo casu, qui votum castitatis absoluturn emisit, reddere? Affirmat Sanchez *disput. 25. cit. num. 28.* eo quod *num. 26.* docuerat votum istud quoad partem non reddendi fuisse omnino irritum: at mihi hoc videtur difficile. Existimo enim quoad partem non reddendi, quando ex iure institiæ exigitur, omnino fuisse nullum: at quoad partem non reddendi, quando alter non habet ius exigendi, vt contingit in isto casu, esse validum. Ratio, quæ me mouet, hæc est. Quia tota castitatis materia cecidit sub eo voto. Ergo quoad eam partem est impedita ob impossibilitatem status. Vnde in hac parte resolvit Sanctus, Aegidius *dub. 6 cit. num. 41. & sequentibus*. Et quidem prædicto modo emitti votum illud ex eo constat, quia si solùm materia eius voti esset de non petendo, posset eo dissoluto matrimonio aliud inire; cùm eam alio inito matrimonio posset idem votum im-

Tt plete

plere non petendo, cùm tamen Thom. Sanchez dicat non posse iniri. Ergo signum euidens est totam materiam castitatis esse eo voto comprehensam, quoad petitionem tunc, quia in eius tantùm potestate est; quoad redditionem verò, quando tu alterius impeditum fuerit. Impediur autem & culpa commissa, aut morte, & sic tunc tenebitur implere quoad totam materiam. Vnde consequenter assero cum, qui votum castitatis emisit siue ante, siue post consummationem, peccare contra votum non solum petendo, sed etiam reddendo, quoties liberum est reddere; aut quoties alter petit illicitè. Ex tunc duplex peccatum committere: vnum, quia cooperatur illicitæ petitioni; aliud verò contra votum: quia in eo casu est sublatum impedimentum proueniens ex iure alterius, & ex consequenti est libera tota materia comprehensa voto, & possibilis. Si rursus loquamur de voto assumendi ordines factos, consummato matrimonio, nisi reniciatur votum in tempus, quo solutus matrimonio sit, sed pro tempore præsenti, iterum est votum, vipote de re illicita. cùm transire non liceat ad sacros ordines sine licentia coniugis. Votum autem non consummandi matrimonium in isto casu loxum non habet: quare intelligendum est de alio matrimonio, isto dissoluto per mortem.

20 Tertio colligitur, quid dicendum sit de prædictis votis, quando emittuntur de licentia coniugis post consummatum matrimonium. Et quod attinet ad votum religionis facilè explicatu est. Si enim de licentia coniugis votum religionis tunc implendum emittat, si petita petat aut reddat, non peccabit contra votum, sed solùm quatenus sine causa votum non implet, & alter retardat ad impletionem voti. At is qui licentiam concessit, tenetur præstare ea, quæ requiruntur, vt alter transire ad religionem possit consummato matrimonio, quæ explicui supra *lib. 9. cap. 11. & 12.* & aliàs non tenebitur vouens ad religionem transire. Quod si de licentia alterius votum castitatis emiserit, si illud non petendo fuerit, ille qui licentiam concessit, ad nihil tenetur, sed exigere potest, cùm is, qui vouit ex eius licentia, non se inhabilem aut impedimentum reddiderit ad petendum, neque per eam licentiam visus est renuntiasse iure suo. Sed si expresse licentiam concedet ad vouendam absolutè castitatem tam in petendo, quam in reddendo petenti, eo ipso ex pacto, & conuentione non poterit, qui licentiam concessit, petere, cùm ex eius beneplacito alter vouerit castitatem etiam in reddendo, quo ipso videtur etiam à se renuntiasse ius exigendi, docet Aegidius *disputat. 34. dub. 6. concluf.* 3. cum Lessio *lib. 2. de virtut. cap. 40. dub. 15. & cap. 41 dub. 6.* Vnde peccabit reddens, & exigens iuxta regulam supra traditam *cap. 3.* & peccabit vterque contra religionem, quatenus vterque cooperatur violationi voti, nisi forte, qui licentiam dedit, utinet si post votum alterius, de quo infra isto libro. Similiter dicendum est de voto suscipiendi sacros ordines. Si de licentia coniugis fiat votum, licitum est, & statim obligat ad eius impletionem: & vxor, quæ licentiam concessit, tenetur ea præstare, quæ requiruntur, vt alter ordinetur, iuxta dicta supra *lib. 9. cap. 13.* & si petat aut reddat, peccat contra votum, quatenus impedimentum apponit implendo voto.

21 Vltimò colligitur, quid sit dicendum, quando vterque de mutuo consensu emiserunt eadem vota. Eprimò, si vterque emisit votum religionis, constat teneri ad ingrediendum statim: & si petant, & reddant, peccare, quatenus impedunt executionem voti: si verò fuit votum castitatis, peccant in petendo, & reddendo, cum actus ille non possit bene fieri, sed malè, & vterque cooperetur peccato alterius iuxta dicta supra capite tertio. Similiter, si vnus ex eis miserit votum suscipiendi sacros ordines, alter verò castitatis, eodem modo peccat vterque ob non admpletum votum.

Quę omnia ex dictis aperta sunt, neque longa indigent discussione, videndus Thom. Sanchez *lib. 9. disputat. 36. & 37.*

CAPVT VI.

De impedimento consummandi, petendi, & reddendi ex cognatione prouenienti.

SVMMARIVM.

1 *Quid antiquo iure statutum esset quorundam opinio.*
2 *Nunquam aliquo iure statuium esse vt quouis modo quis teneret, contraheret hoc impedimentum.*
3 *Post contractum matrimonium si teuet, non dissoluo.*
4 *Si in fraudem alterius coniugis tenuerit, non impeditur neque innocens, neque nocens à petitione debiti.*
5 *Si ex necessitate fiat, nullum nascitur impedimentum.*
6 *Aliquorum ampliatio.*
7 *Si extra hos casus teneat scienter, oritur impedimentum.*
8 *Si cum ignorantia, nullum est impedimentum.*
9 *Etiamsi sit ignorantia facti.*
10 *Etiamsi sit culpabilis ignorantia huius iuris, & facti.*
11 *Dilutior obiectio.*
12 *Quia si tantum sit ignorantia pœnæ huius iuris.*
13 *Ad hanc pœnam non esse necessariam iudicis sententiam.*

1 MVlta, quæ in hac re dici poterant de impedimento cognationis spiritualis, dixi supra *lib. 7.* cùm agerem de impedimento cognationis. Sed pertinaxmus nonnulla, quæ huc vberius explicanda remsimus. Primò ergo nonnulli existimant antiquo iure siue quis scienter, siue ignoranter teneret, aut baptizaret proprium filium, contrahere hoc impedimentum, & priuari debita petitione. Sanchez *lib. 9. disp 26. nu. 7.* Aegidius *disp. 34. dub. 8. nu. 65.* Probant ex *cap. 1. 2. & 3. 30. q. 1.* vbi id indifferenter statuitur, quæ iura correcta fuisse dicunt per textum *in cap. si vir. de cognatione spirituali.*

2 Ego tamen existimo in primis (procedemus enim figillatim, vt distinctius explicemus) nunquam, quod ego sciam, constitutum fuisse aliquo vniuersali canone, vt quouis modo quis teneret confirmandum, aut baptizandum, contraheret hoc impedimentum. Atque, vtid ostendamus, sciri debet, atque distingui, in canonibus quandoque agi de hoc impedimento antequam ineatur matrimonium, quandoque de eodem impedimento contracturo matrimonium, quatenus post id impedimentum contrahendi coniugium: quando agi de hoc impedimento contracto iam post celebratum matrimonium cum illa cuius filium leuat: quandoque etiam agi de eo in ordine ad separationem vinculi, quandoque in ordine ad separationem tori. Primò ergo si quis proprium filium tenuillet siue cum scientia, siue cum ignorantia filiationis, impedimentum nascebatur, ita vt matrimonium post contractum esset nullum, & ideo separarentur, si contraherent, quoad torum, & vinculum. Atque iuxta hunc sensum accipio textum *in c. 7. pervenit 30. quæst. 1.* de cuius textus interpretatione multa diximus supra *lib. 7.* & illum intelleximus de fœminis, quę contraxerant matrimonium cum illis, quorum filios extra matrimonium susceptos in concubinatu leuauerunt, vtibi demonstraui ex integra eius capitis. Sic etiam accipio textum *in cap. 2. si quis filiastrum 30. quæstione 1.* itaque iubetur ab vxore separari, quam duxerat, quia cum ea intercesserat impedimentum ob leuatum filium illius fœminæ ante contractum matrimonium in confirmatione: & insuper in pœnam priuatur spe matrimonij. Atque sic intelligendum esse textum illum, & non de impedimento illo superueniente matrimonio contracto, videor

videor colligere ex eo, quod idem caput habetur apud Iuonem *part. 9. cap.* 80. & quamuis in titulo habeatur ex Concilio apud Vermenas, at in margine habetur ex Mogantino sub Carolo Magno *cap. 55.* & in Moguntino de separandis illis agitur, qui cum eo impedimento contraxerant. Cui expositioni accedit glossa *ibidem*. Sic etiam accipio textum *in cap. de eo 30. quæst. 1. in 1. part. Canonis*. Ex quibus clarè liquet in matrimonio sic contracto nullam esse posse debitu petitionem, neque redditionem, cùm matrimonium sit nullum. Quid autem dicendum sit, quando est dubium de valore matrimonij, dicam postea. Quare non video, quo fundamento dici potuerit prædicta iura *in cap. 1. & 2. 30. quæst. 1.* esse reuocata *in cap. si vir, de cognatione spirituali*: idque affirmari non posse magis adhuc constabit ex sequentibus, cùm planè in prædictis Canonibus non agatur de isto impedimento, quando fuerunt matrimonio, sed de eo impedimento iam contracto ante matrimonium initum.

3 Deinde dico. Si contracto matrimonio contingat aliquè coniugem leuare filiũ alterius coniugis ex alio matrimonio, vt si post cõtracti coniugij cum illo perperiisset fœmina prægnãs relicta ex prion viro, aut fœmina leuaret filium viri ex concubina, nequaquam dissolutur contractum matrimonium. Atque hoc tantùm conuincunt plura iura, quæ in alium sensum referuntur, & nihil amplius. Sic accipio textum *in cap. 3. 30. q. 1.* Loquitur enim de iam coniunctis, & de vxore quæ vni filium ex alia fœmina susceptum leuauit, decernitur que eos iungi posse, quia, nisi de vtriusque consensu, non potest etiam causa religionis coniux dimittere coniugem, quam cognouit. Sic etiam accipio textum *in cap. 4. dictum est nobis, eadem 30. quæst. 1. & c. 5. de eo, in secunda parte Canonis*. Quare illud *si nuptui permanere volunt*, sic accipiendum, id est, si fibi inuicem non copulari elegerint, bonum est, vt exponit *ibidem*. Turrecremata, cogitque ita interpretari ipsa cohærentia textus. Agit enim de matrimonio iam contracto, & de leguinus coniugibus. Sic etiam accipio textum *in c. 6. de his, eadem causa, & quæst. 1.* negat separationem coniugij ex superuenienie cognatione, & in eodem sensu loquitur textus *in cap. 7. ad limina, ibidem*. Imò in eo tantùm sensu accipio textum *in cap. si mulier 2. de cognat. spirit.* Tantùm enim contendit separandũ non esse coniugij vinculi, siue sciẽter, siue ignorãter tenuerint adhuc quin scie tibus, & diuertere cupientibus hac via ad dilolutione matrimonij pateret aditus. Et sic in hac specie non ideo minùs matrimonium in suo statu perdurat quod in causam causa cecidert, cum tamen, si præcederet, incidere non posset, quod & in aliis cauſis sæpè fit *l. 83. §. 1. de regulis iuris*. Et demique rite contractum matrimonium ex post facto nõ vitiatur *l. 3. C. de interdicto matrimonio*. Sic Cuiacius ad textum *in dict. cap. si vir*. Ex quo magis aperte constat *dict. cap. si vir*, non reuocari decreta *in cap. 1. & 2. 30. q. 1.* cùm loquantur in casibus valdè diuersis.

4 Rursus dico tertiò. Si post contractum iam matrimonium vir siue mulier susceperint filios alterius coniugis in fraudem, & malitiosè, vt inde occasionem capiant negandi debitum coniugij, prætextu cognationis spiritualis, non impeditur is, qui innocens est, sed neque qui fraudulenter egit, à petitione debiti, licet punibile delictum sit. Scio nonnullos asserere eum, qui fraudulenter egit, impediri, & priuari debiti petitione. Sed non probo, sentitque mecum ipsa veritate inductus Aegidius *disp. 4. dub. 8. nu. 66.* Et quidem antequam eum legissem, miratus sæpè mecum fueram DD. in aliam abijsse sententiam sine vllo iuris fundamento, nullus enim textus est, vbi id constituatur. Nam *in cap. 3. nosse desiderat 30. quæst. 1.* loquitur quidem de ea, quæ habens odio virum, id faceret, vt ab illo separaretur: & tamen ibi decernitur absque distinctione aliqua, non esse fraudandos inuicem, sed vt iterum reuertantur in ipsum: & *cap. 4. dictum est*, decernitur vt propter fallaciam, & fraudem, quandiu vixerit, agat pœnitentiam, non tamen se parentur inuicem: & *cap. 5. de eo*, eum qui ex industria fecerit, id est, in fraudem (sic enim accipio) nequaquam separentur, quamuis ex industria agens priuatur spe coniugij. Sic etiam accipio textum *in cap. de his*, punit enim quandiu viuunt eos, qui fraudulenter id egerent. Illud enim, *si inscientia sicut asseritis*, non accipio de ignorantia, vt communis interpretum; sed de scientia, & industria, ita vt illud *in scientia* non sit vna vox, id est, ignorantia, sed duæ, vt separauit, & distinxit editio correcta Parisiensis, in qua solus textus iuris canonici ex usus est, id est, si ex scientia, & industria, maximè cum statim addiderit, *licet peccatum sit*. Nam si inscienter omnino esset factum, siue ex ignorantia facti vel iuris, peccatum, euitari quis dubitat? Nec verò quemquam inoneat, quod in fine capitis dicitur, *vt dignam pœnitentiam agens Domino dicat: Dilecta, & ignorantias meas ne memineris*. Ignorantiæ enim nomine, quoduis peccatum intelligi, arque que censeri non paucorum interpretatio est. Et etiam in hoc sensu accipio textum *in dict. cap. si vir*, dictum enim, accipio de his, qui ex malitia tenuerunt, vt fraudarent coniugem vsu coniugij. Inquit enim: *Quod si ex ignorantia, siue malitia id fecerint non sunt ad inuicem separandi, neque alter alteri debitum debet subtrahere*. Et infrà. *Quia si ex malitia eius, sua fraus patrocinari non debet, vel debet*, quod idem iterum fuerat in dictis capitibus, quæ de dolose agentibus interpretatur etiam Turrecremata. Ex quo adhuc magis constat decisionem *in dict. cap. si vir*, non esse correctionem iuris antiqui in hac parte. Et est etiam optima ratio, quam affert Aegidius ex ipsa prudentia desumpta. Qua molestissimum esset aliquem cum eadem in lecto dormire; & non posse petere ex lege Ecclesiastica. Vide quam multis peccatis præberetur occasio manifesta. Neque eadem ratio est de voto alterius coniugis, ipse enim se in eas angustias conicit. Accedit etiam alia ratio. Qua non potest quis esse cognatus alicui, quin è conuerso etiam ille sit illi cognatus. Ergo non posset impedimentum cognationis ortu ex parte vnius, quin oriretur ex parte alterius. Vnde cognati essent de mutuo: cùmque non areeatur à debito, nisi ratione cognationis, sic iura fine distinctione docent non esse separandos, non esse subtrahendum debitum, quibus verbis vtrumque comprehendunt, & debiti exactionem, & petitionem: planum est eum etiam, qui fraudulenter egit, & posse reddere, & petere debitum, neque in eo casu contrahi impedimentum spirituatis cognationis, cùm istud iure positiuo tantùm inductum sit. Idem etiam dicendum, si ex mutuo consensu malitiosè factum fuerit, non enim priuantur iure petendi, neque reddendi ob ea quæ dicta sunt. Vnde potest, & tenetur alter alteri reddere, quia sine peccato petit iuxta dicta supra *c. 3.* & docet etiam Thomas Sanchez *lib. 9. disp. 28. conclus. 2.*

5 Dico quarto. Si iam contracto matrimonio aliquis in necessitate proprium filium baptizauerit, nullum nascitur impedimentum. Vnde non impeditur reddere, aut petere debitum Quam conclusionem planè, & apertè docet Pontifex Ioannes Octauus *in cap. ad limina 30. qu. 1.* Et quamuis iste canon tantùm loquatur de parente, qui baptizat communem vtriusque coniugis filium, idem tamen dicetur de eo qui baptizat in necessitate filium alterius coniugis tantùm. Atque idem etiam dicendum de eo, qui baptizat in necessitate vxorem ad fidem conuersam. Et licet, cùm ea necessitas explicatur, in dicto capite dicatur eum qui in absentia sacerdotum baptizat, intelligi nomine sacerdotis, quemcumque alium ministrum, qui baptizare posset. Exprimitur autem potius sacerdos, quia est in precepto Ecclesiastico, ne baptizet iure ordinario nisi sacerdos. Quod si quis parens videns filij necessitatem, etiam præsentibus aliis accederet ad baptizandum filium sine vlla aduertentia, subitò raptus animi festinatione, & dolore, nonnulli putant non contrahere cognationem, Sanchez *lib. 9. disput. 19. num. 2. in fine*, quod probabile est.

6 Hanc prædicti textus decisionem extendunt nonnulli ad patrinum, vt etiamsi parens in necessitate filii teneat & leuet in baptismo, non contrahat hoc impedimentum, & ita petere possit, ac reddere. Sic multi, quos refert, & sequitur Thomas Sanchez *disput. cit. nu. 3.* Ego tamen non extenderem. Quia nulla talis patrini necessitas in baptismo est. Cui rationi non satisfacit Sanctius. Idem no-

Digitized by Google

piſcum ſenit Henriquez *lib.* 11. *de matrimon. cap.* 15. *num.* 11. Petrus Ledeſma *de matrim. queſt.* 56. *artic.* 1. *dub.* 1. *in principio*, & me præſente idem olim Conſultus reſpondit Compluti Gabriel Vaſquez. Cùm enim iura ſolùm agant de baptiſmate in neceſſitate, & alias non ſit æquè neceſſitas actus baptizandi, & leuandi vice patruti, non eſt cur ad patrinum eam deciſionem extendamus. Atque id verum exiſtimo, non ſi quouis modo teneatad baptiſmum, ſed ſi teneat animo patrini, in quo probo, quod docet Thomas Sanchez *ibid. num.* 4. & Sa *v. matrimony impediments, in antiquis, num.* 23.

7 Dico quintò. Si contracto matrimonio alter coniux aut communem, aut alterius tantùm filium teneat, ſcienter tamen, non verò in fraudem, aut fraudandi animo, contrahitur hoc impedimentum: & ſi vnus tantùm fecerit ſine ſcientia alterius, is priuatur debiti petitione. Quod ſi ex ſcientia vtriuſque, neuter poteſt petere, neque reddere. Multæ ſunt huius enunciationis partes. Prima eſt incurri hoc impedimentum, licet negauerint nonnulli, hique pauci, communis tamen ſententia eſt, quam multis citatis docet Thomas Sanchez *lib.* 9. *diſp.* 26. *nu.* 7. Tota autem difficultas eſt in huius partis probatione: eo enim potiſſimum nituntur, qui contra ſentiunt, quod in nullo iure conſtituatur reperiatur, quod impulit etiam Franciſcum Suarez vt diceret 3. *part. quæſt.* 67. *art.* 8. in rigore oppoſitum verum eſſe. Ego tamen exiſtimo communem hanc Doctorum ſententiam in iure validum habere fundamentum, eo quod tam antiqua iura, quam recentiora decretalium definiant hoc impedimentum non naſci vel cùm in fraudem, vel ob neceſſitatem leuatur, aut baptizatur. Ergo cùm exceptio firmet regulam in contrarium, planè colligitur, ſi vel malitia, vel neceſſitas abſit, incurri hoc impedimentum. Id quod diximus planè conſtat ex *cap.* 3. 4. 5. 6. *& cap. ad limina* 30. *quæſt.* 1. Neque obſtat, quod Thomas Sanchez dicit *ibidem* hæc reuocata eſſe iure decretalium *in dict. cap. ſi vir.* Oſtenſum enim eſt ſigillatim, & diſtinctè nihil eſſe in dicto capite contrarium prædictis antiquis canonibus. Sed præterea idem connincunt ex textu *in dicto cap. ſi vir*, cùm expreſsè ſolùm excludat hoc impedimentum naſci, quando ex ignorantia vel malitia aut fraude factum eſt. Ergo non excludit caſum in quo agitur ſine malitia, vel fraude, aut ignorantia. Idque ſic explico, ſi fiue fiat ſine ignorantia, & malitia, ſiue non fiat, non arcentur à debiti petitione ex hoc impedimento: ergo nulla neceſſitas erat exprimendi caſum ignorantiæ, & malitiæ, ſiquidem in nullo caſu contrahebatur. Cùm ergo ſpecialiter conſtituerit Pontifex in eo facto ex malitia vel ignorantia, planè indicat ſine ignorantia, & malitia iterum hoc impedimentum, & arceri à debiti petitione.

8 Dico ſextò. Si contracto matrimonio leuet aliquis proprium filium, vel communem, vel alterius coniugis cum ignorantia, liber eſt ab eo impedimento, & poteſt petere, & reddere *cap. ſi vir de cognatione ſpirituali*. Quæ enuntiatio pendet ex generalibus principijs a nobis traditis in materia de peccatis. Sed explico concluſionem. In primis illam intelligo veram, ſi loquamur de ignorantia iuris, dari enim poſſe ignorantiam inuincibilem iuris humani oſtendo *loco citato*, & inſuper ignorantiam inuincibilem iuris, quæ excuſat a culpa, excuſatur etiam à pœna. Quæ pars, quod attinet ad Deum, certiſſima eſt; quòd verò attinet ad forum externus, difficilior eſt, in iure enim difficile admittitur iuris ignorantia, ſi ſi niſi in minoribus, fœminis, militibus, ruſticis: attamen ſi illa probetur, excuſat etiã in foro externo, vt late Caſtro *lib.* 1. *de lege pœn. c.* 1. *ad fin. & lib.* 2. *c.* 1. 4. & cum Soto, & Couarr. docet Suarez *de legibus, lib.* 5. *cap.* 12. *num.* 5. *&* 6. Salas *de legib. diſp.* 15 *ſect.* 9. Idque conſtat. Quia vniuerſalis doctrina in iure eſt, *quod culpa careat in damnum vocari non debere cap.* 2. *de conſtitut.* & facit regula, *Ceſſante cauſa ceſſat effectus; cap. cum ceſſante, de appellat.* facit etiam textus *in cap. Apoſtolica, de clerico excommunicato. & cap. vt animarum, de conſtitut. in* 6. *cap. propoſuiſti. dist.* 82. *Ignorantibus* inquit, *non eſt venia deneganda, & lege vltim. D. de decretis ab ordinar.* decitur pœnam non imponi propter ignorantes, ſed propter ſcientes. Vnde infert rectè Suarez *cap. cit. num.* 8. & Salas *ibidem num.* 10. *in fine*, quod ſi quis ignorans iuris, per iudicem condemnetur, quia defecit in probatione ignorantiæ, ſi ipſe ſic in conſcientia certus de ſua ignorantia inculpabili, licet exteriùs teneatur parere, tamen in conſcientia non tenetur, poteſtque illam condemnationem omittere cauendo ſcandalum. Idem eſt ſi lex præmant imponat ipſo facto, nec enim tenetur quis in conſcientia illam implere in eo caſu. Quare ſi quis inuincibiliter ignoret legem Eccleſiaſticam, quæ leuantem propriũ filium, aut alterius coniugis priuat petitione debiti, iuta conſcientia poteſt petere, & reddere. Quamuis ſihum leuauerit in baptiſmo aut confirmatione, aut etiam ſi baptizauerit eum eadem ignorantia. Suppono enim hãc priuationem petitionis debiti in pœnam ſtatui, vt rectè docet Thomas Sanchez *lib.* 9. *diſp.* 30. *num.* 11. Secus eſſet, ſi id factum eſſet ante contractum matrimonium. Quia impedimentum illud non naſcitur vt pœna delicti, ſed vt inhabilitas ob indecentiam. Vnde in legibus inhabiles reddentibus parum excuſat ignorantia, vt docuit optimè Suarez *eodem lib.* 5. *cap.* 22. *num.* 4. *&* 7. At quando tam eſt contractum matrimonium, ponitur etiam vt pœna delicti commiſſi: & ita ignorantia probabili, & inuincibili, ſicut excuſatur à culpa, excuſatur etiam à pœna legis.

9 Extendenda etiam eſt prædicta enunciatio ad ignorantiam facti, in quo magis eſt certa, cùm in iure admittatur frequentius ignorantia facti. Quare, ſi ſciens legem Eccleſiaſticam ignoret illum, qui leuat, tenet, aut baptizat ſuum filium eſſe, vel ſui coniugis, non impeditur ab exigendo debito, vel reddendo. Probatidem textus *in dict. cap. ſi vir*, & eadem ratio ſuprà facta. Quia factum illud omnino caret culpa. Ergo & pœna. Sic expreſsè Azor *tom.* 3. *lib.* 3. *cap.* 31. *quæſt.* 10. *difficult.* 3. Hæc autem ignorantia per iuramentum probanda erit *cap. in literis* 34. *quæſt.* 1. Cùm enim delicta æſtimentur ex animo, & proposito delinquentis, *cap. cum voluntate* 54. *de ſententia excommunicat. & l. qui iniuria* 55. *D. de furtis*, meritò ignorantia excuſationem metetur.

10 Sed addo idem etiam dicendum eſſe, quamuis ea ignorantia tam huius iuris, quam facti ſit culpabilis, dummodo non ſit affectata ignorantia. Itaque quamuis leuet, vel baptizet, cum ignorantia vincibili, imò, & craſſa, vel iuris, quia ignorauit legem Eccleſiaſticam, vel facti, quia ignorauit eſſe proprium filium, vel coniugis, adhuc non priuatur ius petendi, atque reddendi. Quam partem deduco ex manifeſto iuris principio, quod quando lex requirit ſcientiam vel dolum, non ſufficit dolus præſumptus, ideo excludit dolum vel ſcientiam quæuis ignorantia etiam craſſa. Quam doctrinam tradit Caietan. *in ſumm. v. excommunicatio*, explicando fere ſingulas excommunicationes, Nauarrus *in ſum. c.* 27. Tiraquellus *in. tract. de pœnis, temper. cauſa* 13. *num.* 1. *& ſequentibus*, vbi, & plures refert, quos etiam ſequitur Suarez *dict. lib.* 5. *cap.* 12. *num.* 14. *&* 15. *tom* 3. *part. diſput.* 4. *ſect.* 3. *a num.* 9. Salas *diſput.* 9. *ect. num.* 114. Thomas Sanchez *lib.* 9. *diſp. quæſtionali.* 33. *num.* 19. & 20. conſtatque ex *l. ſed & ſi lege* 3. *ff. de pœnit. hæred. l. agitur* 12. *verſic. generaliter, D. de liberali cauſa. ſi quis id quod, verſic. dolo malo, D. de iuris & iacti. omnium iud.* & dixi eam ſuprà *lib.* 7. cùm agerem de impedimento voti. Et ratio ſic ſuadet eſſe dicendum. Quia pœnæ, vt in iure dicitur, lemendæ ponùs ſint, quarum exaggerandæ *cap. pœna, de pœnitent. diſtinct.* 1. & *l. pœnis, D. de pœnis*. Quando autem lex requirit ſcientiam, & dicit, *Si ſcienter, ſi præſumpſerit, ſi auſus fuerit, ſi libere hoc fecerit*, ipſamet lex moderatur pœnam, neque vult illam incurri, niſi quãdo peccatum aut factum contra legem talem circunſtantiam habet. Quare quando adeſt ignorantia etiam craſſa, excluditur ille modus, quem lex requirit ad inflictionem pœnæ. Cùm ergo lex *in dict. cap. ſi vir*, in caſu, de quo loquimur, ſcientiam petat, quæuis ignorantia etiam craſſa excuſat ab ea pœna.

11 Neque obſtat textus *in l.* 1. *D. ſi menſor falſum modũ dixerit*, vbi dicitur ignorantiam craſſam æquiparari dolo. Nam reuera, & in conſcientia ſola affectata ignorantia æquipa-

Digitized by Google

æquiparatur scientiæ, quia sola illa inducit directè voluntarium, vt notat glos. *in cap. nos, de tempor. ordin. in 6.* In textu ibi, *satis expresso*. Quare prædicta lex intelligenda est, quoad reparationem damni subsecuti. Vide Gotofredum *ibi*, & Salas, & Suarez *locis citatis*. Qui enim negligenter vel ignoranter crasse exercet ministerium suum, tenetur refarcire damna sequuta, non minùs, quàm si ex scientia fecisset, vt explicat glossa *in l. in actionibus, verfic. si etiam, D. de in litem iurando.*

12 Sed numquid extendenda est prædicta enuntiatio ad ignorantiam huius pœnæ iure statutæ? Pone aliquem rectè nosse legem prohibentem, & nosse etiam se leuare proprium filium, vel alterius coniugis, aut baptizare: ignorare tamen ea lege pœnam statutam esse, qua prinetur iure exigendi debitum, numquid excusabitur? Quod quidem ex ea quæstione pendet, an ignorantia solius pœnæ satis sit ad excusandum factum à pœna per legem imposita? In qua nonnulli affirmant excusare. Alij distinguunt inter legem humanam punientem actum iam damnatum & legem denuò damnantem, & punientem actum. Alij distinguunt inter legem imponentem pœnam ipso facto, & iudicem punientem, de quibus latè Felinus *in cap. secundò, de constitutionibus, num.* 6. Mihi tamen videtur regulariter loquendo factum non excusari ex ignorantia pœnæ, vt cum Couarruuia, & aliis docet Suarez *lib. 5. de legibus, cap. 12. num. 11.* Salas *dicta sect. 9. nu. 113.* Et ratio est aperta. Quia ignorantia pœnæ non excusat à culpa, cùm etiam ignorata pœna cognoscatur integra prohibitio: & vt lex obliget, non sit necessaria adiectio pœnæ, obligat enim quamuis pœnam non adiciat. Dixi *regulariter* propter censuras, in quibus est specialis ratio ratione contumaciæ, de quo suo loco. Et etiam, quia si ignorantia pœnæ redundet in ignorantiam obligationis legis, quia scilicet non cognoscitur quanta sit legis obligatio, excusare potest ignorantia pœnæ, vt monet idem Salas, & Suarez *locis citatis*. Ex hoc ergo principio iam constat, si quis sciat legem Ecclesiasticam, quæ prohibet leuare filium proprium, vel coniugis in baptismo, aut confirmatione, vel baptizare, & similiter si sciat illum esse communem vel alterius coniugis filium, quamuis ignoret pœnam appositam, qua priuatur iure exigendi debitum, non excusabitur: sed non licebit illi petere, licet possit, & teneatur reddere iuxta principia tradita.

13 Denique dico, vt incurrat quis huiusmodi priuationem iuris petendi debitum ratione cognationis spiritualis superuenientis, non est necessaria aliqua iudicis sententia. Quæ enuntiatio pendet ex his, quæ in materia de legibus disputantur, an lex imponere possit pœnam ipso facto, ita vt opus non sit sententia iudicis. Et conueniunt fere omnes pœnam, quæ consistit in inhabilitate, posse à lege imponi: talis autem est hæc pœna priuationis iuris petendi debitum ob cognationem superuenientem. Neque in hoc est aliqua specialis difficultas examinanda. Vide Sanchez *lib. 9. disp. 30. num. 2.*

tenetur ingredi religionem. Sed dispensationem petere.

5 *Limita hoc impedimentum intra duos gradus.*

6 *Per copulam metu extortam non contrahi hoc impedimentum: etiam si tantum fuerit vis absoluta.*

1 NOn magna difficultas est in hac re explicanda, quare breuiter enunciationibus quibusdam illam complectuntur. Dico ergo primò. Certum est ex copula fornicaria cū consanguinea vxoris affinitatē oriri, & hāc affinitatē impedire debiti petitionē *c. 1 de eo qui cognouit*, nō tamen impedire redditionem debiti *c. discretionem, & c. penult. & c. fin. eodem*. Neque obstat textus *in c. qui dormierit 27. qu. 2.* ibi etiam verbo *reddendi* significatur petitio debiti, vt exponit glossa. Hoc tamen intelligendum, quando copula cum consanguinea talis fuerit, vt sufficiat ad consummandum, & ad contrahendam affinitatem iuxta dicta suprà *libr. 9.* Extende doctrinam, etiam si ea affinitas sit occulta, cùm incurratur ipso facto, & ante iudicis sententiam, vt in simili de cognatione explicui *cap. preceden. in fine*. Extende etiam ad vtrumque coniugem, si vterque fuerit in culpa, vt eorum alter cognoscat consanguineam alterius; vt rectè docet Thomas Sanchez *lib. 5. disp. 27. num. 3.* Quod colligitur à contrario sensu ex *cap. discretionem*, ibi, *Cum iniquitatis participes non fuerit*. In eo autem casu neuter poterit petere, aut reddere, quia non licet reddere iniquè petenti iuxta dicta suprà *cap. 3.*

2 Ex his colligitur primò hoc impedimentum non esse extendendum ad coniugem qui rem habet cum suis consanguineis, quia licet grauius crimen incestus sit, at ex eo nulla oritur affinitas cum alio coniuge, ratione cuius impediatur petere debitum. Neque extendendum etiam ad affines coniugis, & ita si rem habeat cum affine sui cōiugis, non contrahit affinitatem cum coniuge. Quare solùm ad consanguineos vxori extendi debet. Sequitur etiam hunc incestuosum petētem debitum peccare mortaliter ex communi sententia. Adde etiam coniugem reddentem, si id impedimētum sciat, peccare etiam mortaliter, neque enim iniquè petenti reddere poteſt, iuxta dicta suprà *cap. 3.*

3 Secundò colligitur. Si vterque coniux id impedimentum contraxerit, quia vterque rem habuit cum consanguineis vxoris, & vterque conscius est impedimenti, neutrum posse petere, neque reddere, iuxta dicta suprà *cap. 3.* Quod si malitiosè hoc fecerint, vt inuicem fraudent, vterque poteſt, & petere, & reddere, vt constat ex *cap. si vir, de cognat. spirit.* & dixi, *cap. præced.* de eo qui ex malitia leuat, aut baptizat vt contrahat cognationem, & impediat.

4 Tertiò colligitur eum, qui ante matrimonij consummationem contrahit affinitatem ex illicita copula cum consanguinea coniugis, non posse consummare petendo debitum: est enim illicita ea petitio iuxta dicta: & primo bimestri teneri eum non reddere, dum in eo tempore liber sit ab obligatione reddendi, vt in eo tempore deliberet quid sibi faciendum sit, an ingredi religionem expediat, vel dispensationem impedimenti petere ob periculum imminens petendi debitum à coniuge. Obligare autem illum ad ingrediendum religionem nimis durum videtur iuxta dicta suprà *cap. 5.* Neque est eadem ratio de eo, qui votum castitatis emisit. Quia is priuatus est per votum iure petendi atque reddendi; at qui contraxit affinitatem, solùm priuatur iure petendi, non obligatione reddendi; & ita elapso bimestri tenebitur reddere, si petatur debitum. Quare cum quoad hanc partem liber maneat, & facilis dispensationis sit, non est cur ad ingressum in religionem obligetur, maximè cum etiam neque adstrictus voto teneatur iuxta dicta suprà *cap. 5.*

5 Dico secundò. Quamuis iure antiquo affinitas orta ex copula illicita extenderetur, sicut orta ex licita, & iuxta gradus cōsanguinitatis: attamen iure nouo Cœlij Tridētini tantū extenditur vsque ad secundum gradum. Quare si quis ex coniugibus rem habeat cum consanguineo

CAPVT VII.

De impedimento consummandi, vel petendi debitum ex affinitate superueniente.

SVMMARIVM.

1 *Ex copula fornicaria cum vxoris consanguinea oriri affinitatem, & impedire debiti petitionem.*

2 *Non extendi hoc impedimentum ad coniugem, qui rem habet cum suis consanguineis, neque cum affinibus alterius coniugis.*

3 *Si vterque est impeditus, neuter potest petere, & reddere.*

4 *Qui ante consummationem contraxit hoc impedimentum, non potest consummare, nec tamen*

alterius in tertio vel quarto gradu, nulla affinitas contrahitur cum coniuge, & ex consequenti non impeditur à debiti petitione. Quam sententiam docuimus supra *libr. 7.* cum de affinitatis impedimento sermo esset.

6 Dico tertiò. Per copulam metu extortam non contrahitur hoc impedimentum, neque priuatur ea, quæ inuita cognita est, iure petendi debitum. Quam enunciationem colligo ex textu *in cap. discretionem, de eo qui cognouit*. Eum autem textum nonnulli accipiunt non tantùm de via absoluta, & colligi videtur ex illis, *vnde cum adulterio cohabitasse, donec elabi potuit*, quod non est argumentum præcisè vis, quod etiam sensit Nauarrus *in summ. cap. 27. num. 63.* At ego cum Sancho *lib. 9. disp. 31. nu. 4.* tantùm accipio de via absoluta ex illis verbis, *in quantum potuit resistentem*. Quare si non fuit vis absoluta, sed conditionata, & cum peccato contrahit impedimentum, neque potest petere. Inducit primò ratione textus ibi, *Sed neque affinitas, quæ post contractum legitimè matrimonium inter virum, & vxorem iniquè contrahitur, ei debet officere, quæ huiusmodi iniquitatis participes non existit, cum fuerit non debeat sine sua culpa priuari*. At hic commissa culpa est. Ducor deinde quod *ea pin sacris, de his quæ vi, ob* eusmodi vim non censetur liber ab excommunicatione in canone constituta, quia culpa non vacat. Idem ergo in isto casu dicendum est contra Nauarrum. Illud tamen monuerim, non satis consequenter loqui Thomam Sanchez. Cùm enim *lib. 4. disp. 2* dicat grauem metum non esse æstimandum comparatione mali, quod eligitur, ad malum quod euitatur, fed tantùm expendi debere obiectum metus, & ita grauem metum esse, quamuis eligatur peccatum, dummodo sit graue malum ex se, quod vitatur, modò dicit non esse grauem metum nunc, quamuis eligatur concubitus ad euitandam mortem, dicere enim debuit nunc esse grauem metum, si consequenter loqui vellet, & ita nullum esse impedimentum, quod ex ea copula sequitur per vim extorta. An autem requiratur scientia, & quomodo excuset ignorantia, & quæ excuset, explicatum est *cap. precedenti*. Quoad hoc enim eadem est ratio, cùm etiam ab hanc affinitatem contrahendam requiratur, quod scienter fornicatus sit cum consanguinea coniugis *cap. 1. de eo qui cognouit*.

CAPVT VIII.

Quando sit illicitus actus coniugii ratione finis?

SVMMARIVM.

1 *Quid agendum.*
2 *Licitum accessum ad coniugem propter aliquod ex tribus bonis matrimonij, & quomodo eum finem respicere debeat.*
3 *Quando sit peccatum excludere in eo actu finem prolis.*
4 *An sit peccatum copulari ad significandam vnionem verbi cum natura humana.*
5 *Accessum ob titandam fornicationem aut in alio, aut in se nullum esse peccatum.*
6 *Reiciuntur qui dicunt esse culpam venialem, & illis satisfit.*
7 *Reiicitur aliorum distinctio.*
8 *Accessum solum delectationis gratia ex genere suo nullum esse peccatum.*
9 *Neque etiam si fiat tuenda salutis causa.*
10 *Ratione mali finis adunctí erit actus coniugalis malus mortaliter, aut venialiter.*

1 EXplicuimus hactenus, quando ratione impedimenti voti, cognationis, aut affinitatis impediatur vsus coniugalis, vel initio, & prima consummatione, vel post consummatum matrimonium; deinceps explicandæ sunt aliæ circunstantiæ, ex quibus vitium potest actus coniugalis, quæ ad hæc capita reduciuntur finis, tempus, locus, modus, & damnum. Quæ omnia singulis capitibus explicabimus, & in hoc ea, quę pertinent ad circunstantiam finis, quæ quidem magna ex parte explicata sunt ex his, quæ diximus supra *lib. 1. prope finem*, de fine matrimonij.

2 Primo ergo accedere ad vxorem alicuius finis gratia, qui pertineat ad tria bona matrimonij, licitum est, & actus virtutis: vt si quis accedat ferundæ fidei communicationis indissolubilis, vel liberorum gratia. Certa est Doctorum sententia. Hinc Augustinus in libro de bono coniugali, & refertur à Magistro *in 4. dist. 31. concubitus coniugalis generandæ prolis gratia non habet culpam*. Quia cùm isti sint fines, ad quos matrimonium ordinatur natura sua, si isti mali essent, vitiosus esset contractus matrimonij. Quomodo autem quis in eo actu coniugali debeat sibi eum finem proponere, vt actum bonum exercere dicatur, petendum est ex generalibus principijs, quæ tradi solent 1. 2. *de bonitate & malitia humanorum actuum*. Vt enim sit aliquis actus virtutis requiritur, vt sit propter ipsum, id est, propter ipsum honestatem virtutis iuxta doctrinam Arist. 2. *Ethic.* 4. Quam rectè explicat Gabriel Vasquez 1. *tom. in* 1. 2. *disp.* 91. *cap.* 10. Debet ergo effectus expressè ferri in honestatis finem, vt actus ille dicatur esse virtutis, siue ex generali intentione erga honestatem, vel speciali; alias tantùm erit actus ille virtutis materialiter, non formaliter. An autem sufficiat habitualis intentio, qua matrimonium vel eius actus antea relatus, sit ad finem bonii nulla retractatione secura, vel necessaria sit actualis, & quæ dicatur esse habitualis voluntas, ex ibi traditis facilè explicari possunt. Sed addit Thomas Sanch. *lib. 9. disp 8. num. 3.* si actus coniugalis referatur ad bonum prolis, necessarium esse ad euitandam venialem culpam, vt non sistatur in suscepetione prolis, sed vlterius ea proles referatur in Deum, & eius obsequium. Hoc tamen non placet, si intelligatur de actuali relatione per actum voluntatis, fed satis est ea virtualis relatio, qua bonum peculiare referatur ex se ad bonum suum, & primum finem, vt explicant Theologi 1. 2. *quæst.* 21. Gabriel Vasquez ibi *disp.* 6. Quare satis est, quòd finis ex se bonus sit, neque est necessaria vlla vltior relatio, sed tantùm quod non excludatur expressè, iam enim ea expressa intentione tolleretur finis bonus peculiaris virtutis.

3 Sed rursus inquirit idem Thomas Sanchez *ibid. num.* 20. Quale peccatum sit excludere in ipso actu coniugali finem prolis. Respondet non esse mortale, sed tantùm venialè peccatum, si aliàs ipso actu, & eius modo non apponant impedimentum. At ego existimo id magis declarandum esse. Si coniuges opere ipso actus coniugalis, aut aliis medijs non adhibent impedimentum generationi, voluntas illa, qua excluderent prolem, non potest esse efficax, fed ineficax, & velleitas quædam, qua nollent esse prolem. Huiusmodi autem actus inefficaces voluntatis sumunt speciem ab obiectio, non prout à parte rei est, fed vt in mente expressè proponitur iuxta principia in 1. 2. de quo enim dicam infra nonnihil, cùm de motoris delectationibus sermo fuerit. Quare inspiciendum est, ex quo fine expressio sit istius desiderium. Si enim est ratione paupertatis, non est malum neque venialiter, sicut neque desiderare mortem alicuius ob bonum fictum, quod ex eius morte sequi potest, vt docet optimè Gabriel Vasquez 1. *tom. in* 1. 2. *disp.* 3. *cap.* 111. At si finis, ex quo expressè nascitur ea velleitas, sit malus, erit desiderium malum, & peccatum veniale, aut mortale iuxta finem sibi expressè propositum, ex quo mouetur ad illud desiderium, vel velleitatem.

4 Sed rursus quæritidem Auctor *ibidem numer.* 13. & 14. an si quis vellet expressè consummare ad significandum vnionem verbi cum humanitate, esset in eo actu peccatum aliquod? Respondet *nu.* 14. esse peccatum venialè, quia petuerit ordinem in fine; rectus enim ordo postulat, vt actus sit propter finem intrinsecum primò, & deinde propter extrinsecum. At mihi videtur in eo nullà esse culpam. Quia operari propter bonũ sacramenti, est operari propter ipsam perpetuam vnionem, in quo non

video quid peccati sit. Deinde quia qui ex pluribus finibus honis & honestis, quos potest actus præfigere, constituit sibi aliquem, non ideo excludit alium finem intrinsecum, nisi expresse reiciat, & ita constitutione alterius boni finis licet extrinseci non sit actus vitiosus. Nec video fundamentum, quo probet Thomas Sanchez semper esse constituendum finem intrinsecum, prius quam extrinsecum, dummodo intrinsecus non excludatur, neque tacitè, neq; expresse. At in isto casu non excluditur expresse, vt suppono, neque tacitè, quia finis expressus non opponitur intrinseco fini. Ergo non est vnde dicatur in hoc fine præstituendo vllum esse peccatum, vt docent nonnulli, quos refert supplem. Gabr. *in 4. dist. 31. quæst. vnic. art. 2. propos. 3.*

5 Dico secundò. Actus coniugalis ad vitandam fornicationem expresse sue in alio coniuge, siue in se, est licitus, & honestus. Quod sit licitus ad vitandam fornicationem in alio, docet communis Doctorum sententia. Quia est actus charitatis ex fine salutis proximi, & etiam iustitiæ reddeie indigenti quod suum est. Quod autem etiam sit actus licitus, si fiat causa vitandæ fornicationis in se, constat ex his quæ diximus suprà *lib. 1. c. vlt.* Vbi ostendi hùc esse honestum finem contrahendi matrimonij, Si enim lex charitatis suadet, vt vitem fornicationem in altero cõiuge, cùm charitas bene ordinata incipiat à se ipsa, & præceptum de salute propria sit primariæ obligationis, & de salute proximi sit secundariæ obligationis, vitare in se ipso peccatum, non potest esse malus finis, nec venialiter. Quod enim nõ sit præcipuus finis matrimonii, parum refert, dummodo præcipui fines non excludantur tacitè neque expresse, vt dicebam modò. Quod autem possit aliis medius perfectioribus, & spiritualibus mederi concupiscentiæ, parum etiam refert. Quia ego non tenco r vlla lege ad vitandum peccatum per medium perfectius: sed per medium ex se licitum, & honestum, neque vlla obligatio ostendi potest exequendi semper quod perfectius est: aliàs opera perfectiora non essent in consilio, sed in præcepto. Cùm ergo hoc medium sit licitum, & honestũ, licet minus bonum: alias vitatio fornicationis sit bonus finis, non est vnde vitietur ille actus, cũ habeat bonitatem ex medio, & ex fine, aut saltem ex medio non vitietur. Sic docent multi. Ricardus *in 4. dist. 31. art. 3. quæs. 2.* Durand. *ibidem q. 4. num. 7.* Maior *quæst. vnica, concl. 4.* Nauarr. *in summa, cap. 16. num. 32.* Hugolinus *de matrimonio, cap. 2. c.* Sà *verb. debitum coniugale, num. 5.* Azor *tom. 3. lib. 3. cap. 31. quæst. 2. difficultate prima* Toletus *lib. 7. cap. 22. in principio.* AEgid. *de sacram. disp. 34. dub. 1. concl. 1. n. 6.*

6 Quare audiendi non sunt ex antiquis innumeri, qui dicunt esse culpam venialem. Pelbartus *in Rosario aureo v. matrimonium 3. §. 22.* Raynerius de Pisis *in summa Theologiæ v. matrimonium cap. 13. in principio.* Quam dicit esse doctrinam D. Thomæ *in 4. dist. 31. part. 2. art. 2. concl. 5.* & ali multi, quos refert Thomas Sanchez *lib. 9. disp. 9. num. 2.* Adducũt nonnulla ex Patribus, quæ quomodo intelligenda sint, dixi *lib. 1. cap. vlt.* Deinde probat Pelbartus, quia aut ille impellitur à concupiscentia, & tunc impulsus ille culpa venialis est: vel non impellitur, & tunc vitiur superfluo medio. Sed respondetur concupiscentiam non esse actum, à quo eligitur vel imperatur actus matrimonii, sed concupiscentiam insurgentem præbere causam, propter quam voluntas vult ad sedandam illam eligere actũ coniugij. In quo distinguendi sunt iuxta principia Theologiæ duo actus. Vnus in parte sensitiua motus concupiscentiæ, qui si probetur à voluntate sine plena deliberatione, potest in eo esse culpa venialis. At nos non loquimur de eo actu, qui inuoluntarie consurgit ex appetitu, aut motu concupiscentiæ, fed de alio actu, quo ex plena deliberatione ad sedandum eum motũ eligitur actus coniugalis. In hoc dicimus ex genere suo nullum esse peccatum neque venialeꝫ cum neque deniuctor ex fine, qui est vitano peccati concupiscentiæ, neq; deniuctur ex medio, quod honum est, scilicet, vti coniuge. Tertiò probat Raynerius. Quia quando finis actus coniugij non est aliquod ex bonis matrimonij, peccatum est. At assumit probandũ. Solum est necessarium illa bona non excludere, neque tacitè neque expresse, apponere autem aliũ finem bonum expresse nullum peccatum est, neq; id probare possunt Doctores oppositæ sententiæ.

7 Deinde neque audiendi sunt alij, quos refert, & sequitur Thomas Sanchez *lib. 9. disp. 9. num. 4.* qui sub alia distinctione respondent, scilicet tunc vitam vacare, accedere ad coniugem vitandæ fornicationis causa, quando nequit alijs modis stimulos carnis sedare: secus quando potest alio medio ab incontinentia abstinere, tunc enim est peccatum veniale. Sed hęc distinctio scrupulis plena est. Quis enim potest affirmare se aliis mediis non posse stimulos carnis sedare? Ad quam multa experimento compro bandaastringerentur coniuges ad seruandam continentiam? Quare etiam si facili medio possit sedare concupiscentiã, si tamen nolit, nullum peccatum est. Quia non tenetur medio perfectiori, & magis bono concupiscentiam sedare, sed tantùm medio ex le licito, & honesto. Sed probat Sanchius suam sententiam. Primò. Quia vbi alia media, conuenientia ad finem assequendum occurrunt, venialis peruersio est debiti ordinis medium de se ordinatum ad prolis generationem, & fidem seruandam ad alium finẽ referre. Sed non percipio huius rationis vim. Si remedium concupiscentiæ, ad quod etiam ordinatur matrimonium vt ad finem, opponeretur fini intrinseco matrimonij in toto aut parte, forsitan argumentum esset non omnino malum. At cùm non opponatur, neque excludantur alij fines, neque tacitè, neque expresse, nulla in hoc ordinis peruersio est, vt iam diximus. Secundò probat, quia cùm copula rationem ali sorbeat, priuetque tanto bonò, imprudenter eligitur, vbi medium facilius ad est. Sicut imprudens est fumens potionem amaram, aut venas scindi permittens quo saluem adipiscatur, potens faciliori medio ad eam testiui. Sed neque hoc argumentum est alicuius momenti, certum enim est eam priuationem vsus rationis, quæ contingit in actu venereo & cõiugali, ex ea parte præcisè nullum esse peccatum, neque veniale ex genere suo, quod ex doctrina Diui Thomæ docuit Raynerius *v. matrimonium. c. 12.* actus enim coniugalis non priuat ratione secundùm habitum, sed secundùm actum. Non est autem peccatum quod aliquis actus melior secundum genus suum, quandoque intermumpatur pro aliquo minus bono actu, magis tamen necessario, sicut, & vita contemplatiua intermumpitur actibus actiuæ minùs boms. Exemplum autem nullius momenti est. Quia fcissio venæ, & potio amara non habent aliam finem, quam restitutionem sanitatis, quæ cum restituit possit facili medio, prodigalitas quædam est, fest fanguinis, & laboris corporalis pro salute. At matrimonijactus habet etiam alios fines bonos præter remedium concupiscentiæ, quos non excludit tacitè neque expresse, qui in remedium concupiscentiæ vitur coniugio, cùm eodem tempore possit etiam expresse vti ex alijs finibus intrinsecis. Illud tamen vt certum admittunt DD. omnes, si quis vna cum alijs finibus, expressis appetat remedium concupiscentiæ; nullum fore peccatum, qui iam non est ea causa mouta, sed impulsiua, & nulla peruerfio est cũ fine principali intendere etiam alium minus præcipuum.

8 Dico tertiò. Actus coniugalis solus delectationis ex genere suo non est peccatum aliquod. Constat hæc pars ex dictis supra *lib. 1. cap vltim.* vbi ostendi hunc finem ex se non esse malum, & huius conclusionis fundamenta explicui, & satisfeci his, quæ contra obiici poterant ex sacra Scripturа, & Patribus & ratione, & quæ adduxit Thomas Sanchez *lib. 9. disp. 11. num. 1. & 4.* qui oppositam sententiam secutus est cum Ioanne Azor *c. 11. diffic. 4.* qui dicit esse veniale peccatum. At non ideo admitti debet peccato carere coniugatos, quando cibis calidis, aut vnguentis, oleis, musco, & alis medicamentis vtuntur ad excitandã, & accendendam magis voluptatem. Hæc enim intemperantia voluptatis est, & veniale peccatum. Loquuti autem sumus de ea voluptate, quam ex genere suo affert actus coniugalis.

9 Dico quarto Actus coniugalis tuendæ, aut restaurandæ saluris causa non est peccatum, neque venialè. Docet Almainus *in 4. distinct. 31. quæst. vnica.* Maior *quæst. vnica, conclus. 3.* Sà *verb. debitum coniugale.* Henricus *lib. 11. de matrimon.*

Digitized by Google

trimon.cap.1 §.nu.5. A Egidius *disputat.34.Aub.1.conclus 2, num.10,*& alii. Ratio est eadem.Quia finis non est malus, sed licitus,scilic et restuntio,aut conseruatio fanitatis: medium etiam est licitum,scilicet actus coniugalis, & etiam conuenies ad eum effectum,vt & Medici docent. Ergo non est vnde deriuetur malitia. Quod autem alio etiam modo possit vti ad conseruandam sanitatem, illamque tuendam,vel restaurandam,parum refert, neque conuincit culpam venialem. Quia satis est vti medio ex licito, & alias conuenienti.Neq; ita est in ordinatio aliqua,quod referatur actus coniugii ad alium finem præter intimfecos. Esset quidem inordinatio, si excluderet tacitè vel expresè, at non excludit vt constat. Ex quibus soluta manèt ea,quibus inducit s Thom. Sanchez sibi oppositum persuasit cum aliis *lib.9 disp.10.nu.1.*& Azor *c. cit difficult.2.*

10 Denique dico. Si actui matrimonij addatur finis aliquis mortaliter,aut venialter malus,erit peccatum mortale,aut veniale. Idè est, si quamuis rectè incepius actus sit, postea muteut affectus voluntatis. At coniugi reddenti debitum malus alterius finis nihil obest,quominus reddere possit,& teneatur. Neq; enim eo inficitur redditio , aut petitio alterius, cum exerceat, vel eo petetur ad actum, quem alter sua culpa facit malè, vt explicuit ex certi simis meo iudicio principijs, quæ tradidi suprà *c.3.*

CAPVT IX.

Quando sit illicitus actus coniugalis ratione temporis.

SVMMARIVM.

1 *Distinguuntur tempora tria, de quibus est quæstio.*
2 *Prohibetur accessus,cum lumenda est Eucharistia,at si accesserint communi iure possunt.*
3 *Etiam tempore ieiuniorum.*
4 *Etiam die Dominico*
5 *Hæc præceptaiam cessasse.*
6 *Quid tempore excommunicationis.*

1 POtest etiam ratione temporis reddi illicitus concubitus. Tempora autem distingui possunt , aut cum sumenda Eucharistia est,aut cùm ieiunandum est,aut dies Dominici,& festiui, de quib us suo ordine referà antiquas Patrum constitutiones ,

2 Igitur in primis si coniux ad sacramentum velit accedere sequenti die,fuerque obligationi satisfacere , illicitus erit concubitus . Granatus enim tempore communionis coniuges abstinere debere probatum reliquit Hieronymi, Ambrosij, Augustini, Chrysostomi , & Gregorij testimonijs,& *in cap.omnis homo.de consecratione, distinct. 4. omnis homo ante sacram communionem à propria vxore abstinere debet tribus aut quatuor aut octo diebus* . Quem Canonem ex Concilio Illibe ritano citat,cùm tamen non extet, vnde autem desumptus sit affirmare non audeo. Scio tamen Diuum Augustinum non semel docuisse , vt abstineterit à coniugibus in solemnitatibus Ecclesiæ , & quoties communicandum esset. In sermone 226.de tempore Dominica 10. post Pentecosten sermone secúdo hęc habet. *Ille bonus Christianus est,qui quotiesc solemnitates veniunt, vt securius communicet ante plures dies castitatẽ cum propria vxore custodit, vt secura, & sincera conscientia ad altare Domini cailo corpore,& mundo corde præsumat accedere* . Quod si panes Propositionis , inquit Hieronymus,non poterant ab his, qui vxores tetigerant, comedendi,quanto magis panis ille,qui de cœlo descendit, non potest ab his,qui coniugalibus paulo antea adhæsere amplexibus, violari ratque contingi,non quò nuptias condemnemus, hoc enim non dicimus, sed quando eo tempore,quo carnes agni manducatum sumus , vacare oportet bus carnis non debeamus. At si copulati fuerit,non impediuntur communicare die sequenti. Quia,vt docet Diuus Thomas *3.part.q 81. art.7.* non ex quadam necessitate præceptum est,sed consilium ex decentia, & congruentia propter immunditiam corporalem,& mentis distractionẽ, quæ ex hutusmodi actibus excitari plerumque solet,vt dicit etiam Gregorius *in cap.vir cum propria 33.q.2.* Quia etiam ratione ab ingressu remouetur Ecclesiæ eodem capite,vt dixi suprà *cap.1.* Idem dic de debito soluendo post communionem. Quantum autem temporis elabi debeat à debiti solutione vsque ad communionem , non potest certò definiri.fed id iuxta cuagationem mentis, quam patiur in actu,definiendum est. De quo benè Tho. Sanch. *lib.9.disp.13.& nos in tractatu de Eucharistia.*

3 Deinde,si iciuniis vacandum est. Inuinctum enim est coniugatis, vt quo pœnitentiam agere etiam videretur, ne coniungerentur temporibus ieiuniorum. Extat de hoc antiquum Liberij Papæ decretum. *Abstinendum in his sacratissimis quadraginta diebus à coniugibus, & piè viuendum,vt sanctificatæ cor de,& corpore ipsi dies transeantur, donec perueniatur ad diem sanctum Paschæ,* &c.Idem postea respondit Nicolaus Primus ad consulta Bulgar cap. 50.*Quid de eo qui quadragesimali tempore cum vxore sua coeat,si su iudicandum: Episcopi vestri,& sacerdotes,qui ab constituetur,ar bitrio considerandum,ac definiendum commutimus,qui singulorum mores agnoscere poterunt:& vnusquisque vestrum causas librati personis ac temporibus discernere, seu moderari debebunt.Porro cum ea eodem tẽpore sine aliqua contaminatione dormire omnino liceret , si ignis,& paleæ sine lasione communionem aliquam habuissent,vel si diabolica fraudis astutia nescirentur. Nam vbi masculus cum fœmina pariter conuersantur, difficile est insidias hostis antiqui desse, qua minutum non desuere vbi salutaria fratris & sororis Ammonis , scilicet , & Thamar extitit paruissimo spatio commorato.* Hæc Nicolaus non minus verè,quam sanctè .

4 Die item Dominico abstinendum ab vxoribus Patres admonuerunt. Pœnitentia enim dierum statuitur in illum qui die Dominico cum vxore cùcumberet in pœnitentiali Romano antiquo, quod retulit Antonius Augustinus *tit. 3.cap.20.* eorum quæ ille compilauit.Quod idem ad consulta Bulgarorum *cap.63.* respõdet Nicolaus Primus his ce verbis, *Consulis præterea si liceat die Dominico nocturno, vel diurno tempore cum vxore sua coniungi,aut dormire.? Quibus respõdemus quoniam si Dominico die ab opere nũdano cessandum est,sicut supra docuimus , quanto potius à uoluptate carnali,& omnimoda corporis pollutione cauendum? Præsertim cum Dominici diei nomen, quod nihil eodem die præter quę Domini sunt Christianus agere debeat, liquido manifestat.* Et in fine. *Porrò ut verbis utar Apostoli hoc ad utilitatem uestram di co,nõ ut laqueum vobis inijciã, sed ad id quod honestior est,et quod facultatẽ præbeat sine impedimentum Dominum obsecrandi* . Erga quem diem tanta fuit antiquorum reuerentia,vt in illo matrimonium sõcrahere sine pœnitentia non liceret, vt ex Triburiensi Cõcilio refert Burchardus *lib.19.decretorum, cap.157.* Multo tamen mirabilius, quod memoriæ tradidit sanctus Augustinus sermone 244. de tempore .*Qui uxorem suam in profluuio positam agnouerit,aut in die Dominico,aut in qualibet alia solemnitate se continere noluerit , qui in eo concepti fuerint,aut leprosi,aut Epileptici,aut etiam furiẽ,Dæmoniaci nascuntur* .

5 Hæc tamen præcepta iam mihi videntur euanuisse,vt docet etiam Ioannes Azor *tom. 3. lib. 3. cap. 31. quæst.7.* Quare,cùm solùm actus coniugalis illis diebus esset illicitus ex prohibitione Ecclesiastica,existimo cessante ea pro hibitionem iam etiam cessasse eam obligationem. Quare tunc solum vsus coniugii ante sumptionem Eucharistiæ erit peccatum veniale , quando ob euagationem mentis minùs aptum reddat coniugem ad sumptionem illius . Quod quidẽ non prouenit ex præcepto Ecclesiastico , sed ex diuino dispositionem,& attentionem requirente. Adde etiam, quando ea præcepta vigebant,non habuisse locum , quoues erat incontinentiæ periculum , vt indicauit Nicolaus Primus *cap.63 citat.*

Solet

Digitized by Google

6 Solet etiam ad hanc temporis circunstantiam reduci, quando alter ex cõiugibus excommunicatus est, aut vterque: de quo latè Thomas Sanchez *lib.9.disputat.* 14. Res hæc in materia de excommunicatione examinata tamen est, ideo nunc breuiter perstringam. Dico itaque licitum esse vxori cum excommunicato viro cohabitare, & ab eo petere debitum, & reddere *cap.quoniam multos* 11. *quæst.* 3. & est communis Doctorum sententia. Quam etiam docet Comitolus *lib.6. responsorum moralium, quæst.* 14. *nu.*2. quamuis nonnulli dissentiant. Et idem dicendum est, quãdo sola vxor est excommunicata, vt multis citatis docuit Gabriel Vasquez *tomo 4.in 3.part. de excommunicatione, dub.* 9. Auila *de censuris, part.* 2. *cap.*6. *disputat.* 11 *dub.* 5. Nolunt enim illi priuare coniugem neque alium eo iure, quod habet supra excommunicatum. Atque idem dico, siue vxor habita sit postquam incidit in excommunicationem, siue antea. Vnde neque peccat petendo ab excõmunicato, neque reddendo. Et idem est, si vterque sit excommunicatus, non enim peccant inuicem petendo aut reddendo, quæ omnia eo loco latè à nobis disputata sunt.

CAPVT X.

Quando sit illicitus actus coniugalis ratione loci?

SVMMARIVM.

1 *Quale peccatum sit actus coniugalis in loco publico.*
2 *Proponitur quæstio de loco sacro.*
3 *Quid intelligatur nomine loci sacri in hac parte, & 4. 5. 6.*
7 *Actus qui ex se peccata sunt, habere malitiam sacrilegii, & eorum fundamenta.*
8 *Maior exclusatio prædictæ sententiæ*
9 *Opposita sententia perfertur, & eius ratio à posteriori.*
10 *Eius ratio à priori.*
11 *Soluuntur fundamenta prima.*
12 *De actu coniugali in loco sacro varia sententia.*
13 *Neque esse illicitum actum coniugalem in loco sacro, neque eo violari Ecclesiam.*
14 *Quid de actu coniugali, quando est alias illicitus. An omnis effusio seminis etiam occulta violet Ecclesiam varia sententia ibid.*
15 *Requiri publicam veritus est. Quæ dicatur publica, ibid.*

1 SI actus coniugalis fiat in loco publico, certùm est esse peccatum ratione scandali; est enim ex se occasio ruinæ adspectantibus. Neque mirum est, si homines hominum oculos in actu coniugali cuitent, siquidem, & nonnulla animalia ratione carentia cuitare dicuntur, vt de Elephantis, & aliis tradunt Historici.

2 Quod verò attinet ad locum sacrum an reddat actum coniugalem illicitum, difficilius explicatu est. Eius tamen intelligendi gratia dicemus primò, quid censeatur nomine loci sacri, quod ad hoc instituum attinet. Deinde, an, seclusa iuris prohibitione sit peccatum sacrilegii delictum commissum in loco sacro. Tertiò an ea iuris prohibitione comprehendatur copula ex se licita, qualis est actus matrimonialis. Denique an comprehendatur omnis illicita, an tantùm notoria, & publica.

3 Igitur quo ad primi attinet sufficienter explicat Thomas Sanchez *lib.9. disput.* 15 *quæst.* 3. *per totam.* Suarez 3. *tom. disput.* 81. *sect.* 4. Quare breuiter ea in compendium redigemus quia & difficultate carent, & fere communi Doctorum sensu recepta sunt. Nomine loci sacri quoad hunc effectum intelligitur in primis Ecclesia benedicta aut consecrata, ante quam consecrationem non erat locus sacer. Quo nomine intellige etiam Ecclesiæ corpus, quod ad ipsum spatium Ecclesiæ spectat, quod diuinis officiis peragendis dicatum, aut benedictum est. Vnde si supra tectum Ecclesiæ peccatum committatur, non dicitur fieri in loco sacro; neque si subtus pauimentum Ecclesiæ in spelunca vel cauerna aliqua, dummodo hęc loca nõ sint deputata aut diuinis officijs, aut sepeliendus corporibus, ad quæ pareat additus per Ecclesiã, dicuntur enim spectare ad Ecclesiæ corpus; vt si sit capella aliqua in altiori loco edita, & constituta, in qua fiat sacrum, & ab existentibus in Ecclesia audiatur, & videatur, vt rectè docet Sanchez *disputat. citat. num.* 26. & 27. Similiter si extra limen Ecclesiæ committatur crimen, non censetur fieri in loco sacro, limen enim diuidit sacrum à profano. Item neque si in camens Ecclesiæ adhærentibus, quæ non constituũt vnum corpus cum Ecclesia, neque in turri adhærenti, in qua cymbala constituta sunt; neque in eo loco, quem sacristiam vocant: nec enim efficit vnum corpus cum Ecclesia, sicut capellæ conficiunt. Idem dicendum de choro, quando separatur ab Ecclesiæ corpore, vt contingit in Ecclesijs monalium: non verò quando non separatur, siue sit in loco infimo, siue in edition, vt solet esse in monasterijs Ecclesijs, tunc enim censetur locus sacer, quia pertinet ad corpus Ecclesiæ. Idem etiam dicendum de cellulis, in quibus mulierum confessiones audiuntur. Et quidem de ea parte, qua confessarius adstat, certum fere videtur, cum separetur pariete à corpore Ecclesiæ. Et idem dixerim etiamsi separetur tãtùm velo ab eo loco, in quo fœminæ sunt. Nam existimo etiam eum locum, in quem mulieres ingrediuntur, vt peccata confiteantur, non esse locum sacrũ nec enim pertinet ad Ecclesiæ corpus, quod diuinis officiis deputatum est: quamuis per portam, quæ respicit corpus Ecclesiæ, sit aditus ad eas cellulas. Ad quod expendo vltima verba *in cap. vnico, de confractione Ecclesiæ in sexto* ibi, *licet de vno ad aliud per portam intermediam habeatur accessus.* Aliter sentit Thomas Sanchez *ibidem num.* 32. & communis, sed quod dixi mihi videtur probabilius. Idem dixerim de his cellulis, quas *tribunas* vocant, ex quibus Principes, qui domos Ecclesijs coniunctas habent, solent audire Sacram: de his enim idem iudicium ferendum est, atque de camens Ecclesiæ adhærentibus.

4 Nomine etiam Ecclesiæ intelligeillam, etiamsi non sit omnino ædificata, sed incepta, præmissa tamen benedictione Episcopi, quia ita eo loco, & sacra peragi, & mortui sepelirì possunt. Adde etiam, & gaudere priuilegio immunitatis Ecclesiasticæ, vt docet Suarez *tom.1. de religione, lib.*3. de reuerentia debita locis sacris *cap.* 9. *num.* 2. Quamuis mefficax inde sumatur argumentum, cum multa loca gaudeant immunitate Ecclesiastica, vt sunt monasteria, quę non censentur loca sacra quoad hunc effectum, de quo modò loquimur. Similiter si Ecclesia extendatur, vel addatur capella, censetur locus sacer propter eandem rationem; at si Ecclesia tam sit destructa non censetur eo nomine, vt rectè aduertit Thomas Sanchez *nu.* 39.

5 Nomine etiam Ecclesiæ intellige Ecclesias etiam monasteriorum, & hospitalium, dicuntur enim loca religiosa neque ad vsus profanos redire possunt *cap.ad hæc, de religiosis domibus.* Item ad diuina officia, & Dei cultũ deputata perpetuò sunt, eaque de putatio ab Episcopo facta in hospitalibus locum benedictionis supplet, quod etiã docet Ioannes Azor *tom.1.lib.*3. *cap.*31 *quæst.*4. in dubio autem præsumitur id esse factum de licentia Episcopi, si publice ibi sacra fiant, adsint cymbali, vel cymbalum, in publico loco constituta, cum celebrantur diuina, omnes sine discrimine admittantur. Idem dixerim de ærenitatis, quæ in oppidorum suburbijs, aut propè vrbes ædificari solent in honorem alicuius sancti, in quibus sacra fieri solent aliquibus anni diebus, si tamen benedicta sint, alias eadem ratio est de illis, & de pruinis oratoriis.

6 Censetur etiam locus sacer cœmeterium Ecclesiæ benedictum, cum eodem modo, atque Ecclesia polluatur, *cap. vnic. de consecrat. Eccles. in* 6. licet nonnulli sine fundamento.

Digitized by Google

damento repugnauerint. Similiter loca sacra censentur religiosorum clausura, si benedicta sint, quæ duntaxat officiis deputata sunt, & sepeliendis mortuis, Corduba *in summa, quæst.* 12. Claustri nomine intelligo non atrium exterius cœlo apertum, sed spatium, quod est inter parietes, & columnas, nisi forte illud spatium apertum habeat rationem cœmeterij, vt apud Carthusianos contingit, alias vero religiosorum habitacula, & etiam oratoria priuata, etiamsi ibi sacra fiant, non censentur loca sacra quoad hunc effectū ex communi sententia, quam sequitur Thomas Sanchez *ibidem num.* 39. & 42.

7 Secundum tam existimandum est, quod etiam difficilius est, sed usu non prohibitione, peccatum commissum in loco sacro habeat specialem rationem sacrilegij. Nonnulli existimant actus, qui ex se peccata sunt, si in Ecclesia fiant, habere malitiam sacrilegij, seclusa Ecclesiæ prohibitione, & spectato solum iure naturali, & hæc esse prohibita, vt sacrilegium, quia mala & sacrilega. Quam sententiam præ cæteris expressit Suarez *3. tomo in 3. part. disp 8. sect. 3.* sed latius *tomo 1. de religione, lib. 3. cap. 10. 7.* Pro qua citauerat Doctores *cap 1. num. 6.* Cuius fundamenta hæc sunt. Primo Quia nulla videtur esse ratio, quare sicut datur in hac materia sacrilegium, quia prohibiti, quia de se, & secundum suam naturam tale est. Secundò probat inductione. Quia actus coniugalis, esti licitus si fiat in loco sacro, ex ipsa rei natura indecentissime fit. Vnde, & multi dicunt etiam ob periculum incontinentiæ vitandum, non posse ibi haberi, non quidem alia ratione, nisi quia ex se habet inordinationem quandam intrinsecam, si in loco sacro fiat ob suam turpitudinem. Sicut etiā exonerare ventrem in loco sine necessitate cogente flatum rationi apparet esse indecentissimum, & turpissimum. Tertiò probat ex eo, quod Paul. 1. *Corinth.* 11. significat esse irreuerentiam Ecclesiæ in illa manducare, & bibere commmni, & ordinario modo, nihil discernendo inter illa & prosanum locum. Ergo est irreligiosum ex natura rei sine prohibitione Ecclesiæ. Cui videtur fauere Basilius *in regul. breu. reg.* 330. qui ex verbis Pauli colligit non esse communibus cpulis locum in Ecclesia. Fauet Hieronymus *in eundem locum Pauli*, Ambrosius *ibidem*, Chrysostomus *ibidem Homil.* 27. ibi, *Sed etiam Ecclesia afficitur contumelia: sicut enim Dominicam Cœnam facti priuatam, etiam rursus locum vtens Ecclesia tanquam domo.* Anselmus *ibidem* contemni dicit, dum in Ecclesia carnales cibi sumuntur, Diuus Thom. *ibid. lect. 4.* dicit non esse licitum Ecclesiā his communibus vsibus applicare. Quartò probat, quia vsus calicis sacri in mensa vulgari ex natura rei est sacrilegus, & contra reuerentiam debitam rei sacræ, vt colligitur *Danielis* 5. ex punitione Balthasaris, qui profanauit vasa Domini diuinis vsibus applicata. Vnde Hieronymus ibidem: *Quandiu vasa fuerunt in Idolio Babilonis, non est iratus Dominus. Videbantur enim rē Dei secundum pranam quidem opinionem tamen diuino cultui consecrasse. Postquam autem humanis vsibus diuina contaminant, statim pœna sequitur post sacrilegium.* Ergo potest etiam in communi vsu loci sacri dari sacrilegium ex natura rei. Quinto probat ex facto Christi ejicientis ementes, & vendentes de templo. Ergo factum illud reputauit sacrilegium eo modo, quo tunc fiebat, & videntur communiter docere Patres. Sed ea malitiosa non erat ratione alicuius prohibitionis positiuæ. Ergo ex natura rei, atque ideo de nostris Ecclesijs idem dicendum est. Vltimò probat. Quia canere in Ecclesia lasciua aut vana, vel pulsare in cythara, aut organo sonos profanos sacrilegium est, quia loco sacro iniuria fit, dum in loco dicato ad Dei laudem profana hæc sunt. Vnde ad eam speciem sacrilegij spectare, qua facto loco fit iniuria, docuit Caietanus 2. 2. *quæst. 91. art. 1. §. inter hæc circa finem.* Ergo eadem ratione quæcumque actiones vel diuina impediunt, vel habent indecentiam in loco sacro, habent etiam malitiam sacrilegij ex natura rei.

8 Deinde, quò magis eam sententiam expleat, addit Suarez *dicto loco. num. 6. & sequent.* Hanc malitiam sacrilegij non conuenire quibusque actibus malis, etiamsi in loco sacro fiant, sed tantum peccatis externis, siue quæ externis consummantur. Vnde in cogitationibus turpibus, aut blasphemiis habitis in loco sacro, vel aliis quantumuis grauibus nullam agnoscit speciem sacrilegij, Quia tunc locus facer non est circunstantia obiecti, sed tantum personę peccantis in loco sacro, eo quod actus iste internior non infert specialem iniuriam loco sacro, cùm non sit sensibilis. Sentit tamen cum Syluestro *in Rosa aurea casu 6.* esse grauiora peccata, sed non in noua specie malitiæ. At externa peccata, quæcumque illa sint, dicunt ex se ordinem ad sensibilem locum, & ideò aliquam irreuerentiam continent. Dicit denique dicto capite septimo numero non hæc externa peccata in loco sacro regulariter non habere malitiam mortalem sacrilegij; fed tantùm venialem, quod docet cum Lessio *lib. 2. de virtutibus, cap. 45. dub. 3.* Quamuis Corduba *quæst.* 190. dicat quælibet mortalia peccata facta in Ecclesia esse mortalia. Quæ autem nudeanda sint mortalia, quæ venialia, attendendum dicit ex maiori vel minori deformitate, quæ est in peccato. Secundùm quam magis, vel minus opponitur pudori, & sanctitati templi. Vnde potest contingere, vt aliqua peccata, licet ex suo genere minus grauia, opponantur magis templi sanctitati, & maiorem infetani irreuerentiam, qualia sunt fornicatio, & pollutio. Et addit etiam, numerum videcimo tactus impudicos in paribus inhonestis, pro quo refert Syluestrum, Cordubam, Ludouicum Lopez, Emanuel Rodriguez, Petrum Ledesmam, & docet Salas cum Lucio II. *tom. 2. tract. 13 disputat. 6 sect. 22. in fine.* Et quamuis non possint certa regula definiri, quod attinet ad nutus, iocos, verba, sed prudentis arbitrio relinquendum sit: erit tamen optimum signum ad iudicandum de grani irreuerentia, quando grauis scandalum generatur; apprehenduntur enim illi tic operantes, non tolùm vt luxuriosi, sed etiam vt irreligiosi.

9 Cæterum mihi semper probabilior visa est sententia, quæ docet seclusō iure positiuo, & Ecclesiastico nullum peccatum in Ecclesia commissum habere specialem malitiam sacrilegij in confessione explicandam. Quam sententiam docuit Caietanus 2. 2. *quæst. 99. ad 5. dub. 6 & tom. 1. opusculorum, tractatu 3.* quæ est 17. responsionum, *in 1. 2. dub. 2.* & licet non ita aperte idem etiam docuerat puma secundæ quæstione septima, aperte etiam docet Soto *lib. 2. de iustitia. quæst. 2. art. 4.* Victoria *in summa, quæst. 196.* Angles *in floribus quæstione nona in difficultate. An locus sacer in quolibet peccato speciem mutet.* Nauarrus *in manuali, cap. 6. num. 11. & in cap. confideret de pœnit. dist. 5. in principio, num. 19. & sequentibus*, Ioannes Gutierrez *lib. 1. canonic. quæst. cap. 31. num. 25.* Sanchez *lib. 9. disputat. 15. num. 5.* Valentia *2. 2. disput. 6. general. 9. 45. punct. 1. Preterea ad eandem speciem*, Gabriel Vasquez *tom. 1. in 1. 2. disputat. 98. num. 5. 6.* inclinat Ioannes Azor *tom. 3. lib. 3. c. 3. quæst. 3.* Quæ sententia primò probatur à posteriori ea ratione, quam assignat etiam Thomas Sanchez, cuia nō omnia peccata commissa in loco sacro sunt sacrilegia. Ergo quod aliqua sint, alia verò non sint, non potest prouenire, nisi ex lege Ecclesiastica. Antecedens constat. Quia furtum in Ecclesia commissum est sacrilegium, non tamen deceptio proximi per mendacium, vel falsum iuramentum. Dare alapas alicui in Ecclesia, & calcibus, aut fuste impetere non est sacrilegium, vulnerare autem, ita vt effundatur sanguis, sacrilegium est. Item pollutio voluntaria in Ecclesia sacrilegium est, & tamen verba inhonesta, sollicitatio fœminæ, oscula, tactus impudici, & cogitationes quantumuis turpes, imò & contrectatio pudendi alicuius animalis, ex quo sequatur effusio seminis in Ecclesia, non est sacrilegium, vt docet maior, & melior DD. pars. Consequentia autem probatur. Quia si id prouenit ex natura rei, per hæc omnia infertur iniuria loco sacro, & ita omnia ea essent sacrilegia: & pari etiam ratione sacrilegia essent actus interni mali in Ecclesia. Quę si enim sit locus sensibilis, parum refert, quia consecratio spiritualis est, & illi consecrationis videtur interni iniuria, dum is locus eligitur ad prauas cogitationes, Vnde Syluester *verb. confessio 1. quæst. 10.* sensit cogitationem turpem in Ecclesia, esse mortale peccatum. Et sanè nulla inter hæc assignari potest distinctionis ratio.

Quod

Quod si quis concedat in omnibus his esse speciem sacrilegij, tenetur etiam concedere esse ferè in omnibus mortale peccatum, nisi leuitate peccati commissi excusentur: at cùm committitur peccatum quodcumque mortale, erit peccatum mortale sacrilegij. Quia graue est, quod in eo loco homines de peccatis agant, vbi conueniunt Deum timentes ad venium de peccatis postulandam., Hoc autem nullus concedere ausus est, neque communis hominum æstimatio, quæ in his rebus moralibus magni momenti est, vnquam existimauit commissi peccatum sacrilegij. Quod si ex aliquibus prauè factis in templo scandalum generetur, erit quidem peccatum scandali iuxta regulas, quæ de peccato scandali generalis, & specialis tradi solent: non verò speciale peccatum sacrilegij.

10 Atque ex his, quibus à posteriori probata est nostra sententia, colligitur etiam secunda ratio à priori. Quia nó omnia, quæ in templo fiunt, habent specialem irreuerentiam cum loco facto, vt facer est, aut cum eius deputatione, & benedictione. Quare, vt optimè Caietanus 2. 2. *loco citato*, inquit, directè agere contra sanctitatem loci, vt sit sacrilegium, in eo consistit, quod est incurrere voluntarè in illud, ad cuius contrarium inest sanctitas loco. Vt v.g. si quis extrahat aliquem violenter à loco sacro, facit contra illud quod inest sanctitas, scilicet, ne extrahatur aliquis per violentiam ab illo. Similiter, vt non impediantur sacræ, ad quæ locus ille deputatus est, per ablationem consecrationis aut benedictionis. Quare is tantùm dicetur sacrilegium in hac parte committere, qui factis suis consecrationem Ecclesiæ, & benedictionem aufert. Et explicatur magis, quia negari non potest Ecclesiam prohibitione sua, qua vetat aliquem actum fieri in Ecclesia, posse constituere illum in specie sacrilegij. Vnde cùm prohibet iocos, conſabulationes, placita, venditiones fieri in Ecclesia, sacrilegus erit, qui contra fecerit ex Ecclesiæ prohibitione, vt rectè docet etiam Suarez *d.lib.3. cap.4. in principio*. At aliqua absolutè fieri prohibet, alia verò non, nisi in ordine ad violationem loci facti. Vult enim si fiant Ecclesia ita pollui, vt facta fieri in ea non possint, nisi reconcilietur. Quare ea, quæ hoc modo prohibentur, non erunt peccata sacrilegij, nisi quatenus violant Ecclesiam, ita vt reconciliatione indigeat. Cùm ergo sanctificari locum ad hunc vel illum effectum sit ex lege positiua, & ex illa dependeat, quod in hoc loco sacrà fiant vel non, planè qui non agit contra eum effectum, ad quem sanctificatus est, non committit sacrilegium contra Ecclesiæ benedictionem, & consecrationem. Quare licet peccata in loco sacro commissa maiorem grauitatem habeant: at vt inquit Caietanus 1. 2. *quæst.* 7. aggrauatur per accidens, id est, in sua malitia specifica, non tamen nouam speciem malitiæ contrahendo Quia illis non aufertur benedictio, & consecratio, ita vt non liceat in eo sacrà facere seclusa Ecclesiæ lege, & ita nec profanari dicetur. Solùm ergo in illis peccatis erit peccatum sacrilegij, in quibus Ecclesia voluerit deferri cultum Deo per immunitatem Ecclesiæ ab illis, & ita ea agere in loco sacro erit illam immunitatem violare. Quinque autem constituuntur eiusmodi peccata, inter quæ est effusio seminis, quæ autem comprehendatur hoc nomine explicabo infra isto capite. Verùm hactenus locuti sumus de eo, qui peccatum committit in Ecclesia sine contemptu tamen formali. Nam si adsit contemptus, planum est esse sacrilegium. At peccatum contemptus est ex his, quæ in expresso affectu contemnantur, sicut peccatum ingratitudinis, inobedientiæ, & scandali, quando specialia sunt.

11 Neque his obstant fundamenta, quibus nititur Suarez Ad primum enim respondetur primò peccatum contemptus loci facti esse prohibitâ ex se anie omnem prohibitionem Ecclesiæ. Deinde dico fiuisse in omni peccatorum specie quæm aliqua prohibita, quia mala, & mala, quia prohibita. Nam in abitinentia à carnibus nonnullis diebus, & in ieiunijs, & innumeris aliis, quæ ex mera humana constitutione pendent, non possunt assignari aliqua prohibita, quia mala, sed tantùm mala quia prohibita. Ad secundum d.co inductionem esse nullam, assumit enim probandum, scilicet actum coniugalem in Ecclesia esse illicitum ratione loci; id enim negamus cum veriori sententia, quam explicabo infrà isto cap. Similiter dico exonerate ventrem in Ecclesia, si ita fieret leuandæ naturæ gratia, non esse sacrilegium; præsumitur autem in foro externo sacrilegium, quia præsumitur factum in contemptu, quando sine vrgente necessitate. fit sicut blasphemus, qui in imaginè exipueret, præsumeretur hæreticus, quamuis reuera possit esse sine hæresi, imò agnoscendo reuerentiam in imagine, cui ex odio in protypum insultare vellet. Ad tertium dico; primò à Paulo damnari eas epulas in Ecclesia ratione contempus, quem præ se ferebant, dixit enim, *aut Ecclesiam Dei contemnitis*, & ideò etiam à Patribus damnari. Dico deinde à temporibus Apostolorum esse præceptum Ecclesiasticum non coniuuandi profanè in Ecclesia, quod & posteriorum Pontificum, & Conciliorum decretis confirmatum est. Qua lege posita iam esset contra religionem id facere. Lex enim, quando præcipit, constituit actum in materia specialis virtutis. Ad quartum facilis est solutio. Omnia enim sancta habent præceptum naturale sanctè tractandi, contra quod peccatur peccato communissionis indignè tractando, & hoc fuit peccatum Balthasaris. Ex eo tamen nihil colligitur cõtra nos; nec enim negamus posse contra reuerentiam templi peccari eo peccato, cùm in contemptum religionis, & consecrationis fit aliquid in templo. Asserimus tamen eo seclusso non esse speciale peccatum sacrilegij ex iure naturali sine prohibitione Ecclesiastica. Eodem modo respondemus ad quintum. Ad sextum denique dicimus eiusmodi opera esse sacrilegia ex prohibitione Ecclesiæ, quam indubitatum est posse aliqua sua lege constituere in materia religionis, ita vt factum contra illam sit sacrilegium ex iure tantùm Ecclesiastico. Qua etiam ratione dicimus in effusione seminis, & sanguinis, & aliis, esse sacrilegia ex Ecclesiæ prohibitione, & ita ex ea non probatur esse sacrilegia ex iure naturali.

12 Constat ergo ex his, quæ dicta sunt, peccata, & alia etiam, quæ peccata non sunt, si in templo fiant, non habere speciem sacrilegij, nisi ex constitutione Ecclesiastica. Quare iam videamus an actus coniugalis in loco facto habeat ex iure posituo malitiam sacrilegij, siquidem ex natura sua non habet, vt dictum est. In quo non est eadē Doctorum sententia. Quidam absolutè, & sine vlla distinctione docent actum coniugalem in loco facto esse peccatum ex circunstantia loci; ex quo cõsequens erit iuxta nostra principia supra *cap.5.* non posse petere, nec reddere sine peccato. Quia ab alio actus peti non potest, qui nequit fieri benè vel malè, sed necessariò male. Quam sententiam tenet Paludanus *in 4. dist.* 18. *quæst.8. art.4. & dist.*31. *quæst.3. art.2.* Antoninus 3. *part. tit.*1. *cap.*20. §.3. Caietanus *in summa, verb. matrimonium, cap. vltimo*, Armilla *verb. debitum, num.*6. Valentia *tom.4. disp. 10. generali, quæst.6. punct.*2. §.7. & sine vlla etiam distinctione loquitur Graffis *in decisionibus, cap.*48. *num.*26. & Toletus *lib.5. cap.*8. *num.*14. Verùm alij sub distinctione respondent. Dicunt enim actum coniugalem necessarium vitandæ fornicationi, aut incontinentiæ, vt cùm longa obsidione inclusi morantur coniuges in Ecclesia, non habere malitiam sacrilegij, neque posse pollui Ecclesiam, & esse licitũ. Cùm hac distinctione loquitur Auila *de censuris, part.*5. *dub.*1. §. *secundus casus est*. Victorellus *ad librum & caput citatum*, Toleti *verb seminis* Azor *tom.*1. *lib.*10. *cap.*26. *quæst.*13. & *tom.*3. *lib.*31. *cap.*31. *quæst.*3. Sairot *lib.*5. *de censuris, cap.*16. *nu.*19. Suarez *tom.*1. *de religione, lib.*3. *cap.*6. *num.*3. AEgidius *de Sacramentis, quæst.*83. *art.*3. *dub.*1. *num.*231. & cum eadem distinctione loquitur Thomas Sanchez *disp.*15. *cit num.*7. & 12. citatis multis.

13 Denique alij docent nullum esse peccatum, si coniuges copulentur in loco sacro, neque Ecclesiam violari, siue copulentur in casu necessitatis, siue non, sic docent Glossa *in cap. Ecclesiis, verb. semine, de consecratione, dist.*1. vbi Hugo, Laurentius, & Gandulphus, Archidiaconus *ibidem, & in ca. vnico, de consecratione Ecclesiæ in 6.* Henricus *cap. finnum.*3. *de consecratione Ecclesiæ.* Rosella *verb. consecratio 1. num.*9. Gerson. 2. *part. in compendio*

Theolog.trall. de Sacramento matrimonij Alexander Alensis *2. part.qu.ast.147. membro 2.* qui tantùm dicit esse peccatum propter contemptum Sacramenti,& alii etiam, quos refert Glosa *in cap. vnico, de consecratione Ecclesiæ in 6.* Emanuel Sa *verb.Ecclesiæ,num.14.* & hanc sententiam esse fortasse veram dicit Soto *in 4. dist. 13. qu.ast.2. art.3. versic. de quarto*, & potest etiam pro hac sententia referri Gabriel Vasquez *disp.98.cit.num.6.* dum dicit, neque pollutionem in loco sacro esse speciale peccatum facrilegij, nisi sit publica, quia Ecclesiam non violat, vt statim referam. Horum accedo sententiæ hac inductus ratione. Quia actus maritales in loco sacro non habent labem sacrilegij ex naturali, aut diuino iure, fed tantùm ex constitutione Eccl.iastica,quæ statuit nonnullis actibus Ecclesiam violari, & reconciliandam esse, vt dicebam supra. Videamus ergo an in his Ecclesiasticum statuat maritali effusione feminis locum sacrum pollui. Si enim non statuit, non est cur dicamus actum maritalem in loco sacro,etiam extra casum necessitatis; esse sacrilegum, imò neque culpabilem, a fcandalum abfit. Adducitur ergo textus ex *cap. fœmineæ,ſi., de adulteriis*. At ibi de copula clerici cum alienis vxoribus. In *cap.Ecclesiis, dist. 68. & de consecratione, dist.* 1. quod desumitur ex Concilio Nicæno, tantum dicitur violari Ecclesiam, ſi cuiuſcumque,hoc est, siue viri, siue fœminæ pollutione maculetur.Eo autem verbo non significatur maritalis actus. Atque idem dico de *cap.fin.de consecrat.Ecclesiæ*. Debet ergo esse illicita seminis effusio. Actus autem maritalis ex se non est illicitus, & ex iure non ostenditur illicitus. Ergo non est vndedicamus esse illicitum & sacrilegum in loco sacro. Quod etiam à simili ostendi potest in effusione sanguinis, quæ quando iusta est,non habet speciem sacrilegij.

13 Restat ergo, vt tantùm effusio seminis ex se illicita, & quæ cùm peccato mortali sit, polluatur Ecclesia, & illa sola commissa in loco sacro habeat speciem sacrilegij. Quare & violabit etiam actus coniugalis, quando aliàs cum vtriusque peccato fieret, quamuis casus iste valdè dubitabilis sit . Superest ergo explicemus vltimum, an omnis illicita copula, vel seminis effusio in loco facto habeat specialè malitiâ sacrilegij. Nonulli id affirmant de omni seminis effusione,quæ cũ peccato est,siue sit occulta,siue publica.Sic Paludanus *in 4.dist.31.qu.ſi.2. art.2. n. 14.* Antoninus *3 part.tit.1.cap.20.§.2.* Adrianus *in 4.qu.ſ. 14.de matrim.§. pro huius ſuccinctæ.* Nauarrus *in ſumma , cap.16.num.32.verſ.4.* Thomas Sanchez *disp.15.cit.num. 11.in fine* Suarez *d.lib.3.cap.7.num.4.*

15 Cæterùm communis Doctorum sententia est non pollui Ecclesiam , nisi id delictum sit publicum si effusio occulta sit, neque polluitur, neque speciem habet sacrilegij. Sic Toletus *lib. 5. ſummæ cap.* 8. Videtur ellus *in annotationibus eiuſdem*. Azor *tom.1.lib.10.cap. 26. queſt. 13.*dicet aliquando diuersè loquatur *tom. 2. lib. 3. cap.31. qu.5.6.* cùm dicit pollui Ecclesiam in habitu,non in actu, donec innotescat, Aula *de cenſuris, part.1.tit.dub.3. concl. 2.* Sa *verb. Eccleſia,num.19.* Sairo *loco ſupra citato, num. 21.in fine*. Graffius *deciſionum,part.1.cap.48 num.26.*Aegidius *de Sacramentis ,queſt.83.art. 3.dub. 1.num.* 130. Gabriel Vasquez *diſp.9 8.cit. num.6.* Qui DD. simul tetigimus esse communem sententiam. Eam probat optima ratio, quam insinuat Gabriel Vasquez. Quia, cùm ea effusio seminis ideo tantùm sacrilegium sit , quia ex constitutione Ecclesiastica locus sacer illa profanatur, & tollitur consecratio, aut benedictio, (nulla enim alia ratio est ob quam sit speciale peccatum,) fit vt notoria tantùm effusio speciale peccatum sacrilegij sit. Aliis etiam rationibus non contemnendis vtitur AEgidius *loco citat.* Quia cùm humana effusione seminis pollui censeatur Ecclesia, quia ureuel entiam infert,& reuentia consistat euã in communi hominum æstimatione, sicut & fama hominum, necessarium est, vt notoria sit hæc quasi Ecclesiæ diffamatio. Alias rationes apud ipsum vide. Quare qui sentiunt non esse sacrilegium in his peccatis,nisi ex Ecclesiæ constitutione,quos retuli supra isto capite,difficilè defendent per pollutionem occultam Ecclesiam pollui, aut violari,vel habere speciem sacrilegij. Publicùs autem hoc loco dicimus, non id,quod itridicè probari posset; sed quod vel ipsa confessione rei in iudicio, vel euidentia facti in multorum notitiam deuenit, & est quasi diffamata Ecclesia,& denigrata eius reuerentia , vt expresè docent multi ex Doctoribus citatis. Vnde,ſi duo,vel tres aut pauci homines scirent pollutionem in loco sacro admissam , adhuc neque egeret Ecclesia reconciliatione, neque esset speciale peccatum sacrilegij. Quo etiam sensu accipiendum esse delictum publicum in decreto Tridentini *seſſ. 24.cap.6.de reformat.*ostendo latè *de ſacramento Ordinis, lib. 2.*

CAPVT XI.

Quando ſit illicitus actus coniugalis ex parte modi.

SVMMARIVM.

1 *Clementis Alexandrini, & Hieronymi verbis admonentur coniuges honeſtatis ſeruandę in actu coniugali.*
2 *Afferuntur quæ certa ſunt.*
3 *Adduntur alia in eandem rem.*
4 *Quoties generatio impeditur, eſſe peccatum in reddendo.*
5 *Copulam prater naturalem cum coniuge eſſe illicitam, imò, & ſortaſſis.*
6 *Seminationem extra vas eſſe peccatum.*
7 *Copulam ſodomiticam inter coniuges etiam eſſe adulterium.*
8 *Poſſe vxorem reddere debitum marito effundenti ſemen extra vas, ſi non ſit de eius conſenſu.*
9 *Licere etiam viro inchoatum coitum non abſoluere, ſi vxor nil aliud exigat.*

1 INoscant pudicæ aures, multa enim in hoc cap. explicanda sunt puris animis molesta fatis. Sed attingemus tantùm illa,non inhærebimus. Sed prius admonêdi sunt coniuges præclaris verbis Clem. Alexandrini *lib. 2. Pedagogi, cap.* 10. Vbi hæc habet: *Cæterum quibus vxores ducere conceſſum eſt , vt pedagogo opus fuerit , vt non interdiu naturæ myſtica celebrentur orgia , nec ex Eccleſia, verbi gratia, aut ex foro manè rediens galli more coeat, quando orationis , & lectionis, & efficacium qua interdum ſiunt operum tempus eſt : veſpere autem oportet poſt comitia quieſcere, & poſt gratiarum actionem qua ſit Deo pro bonis quæ accepimus.Non ſemper autem concedit tempus natura, vt peragatur congreſſus matrimonij, eſt enim continẽtio eo deſiderabilior, quo diuturnior. Neque verò nocturiquam in tenebris ſit immodeſtè , & intemperanter gerendi eſt : ſed verecundia tanquam lux rationis , in animo eſt inſudendæ. Nihil enim à Penelope telam texente differemus ſi interdiu quidem texamus dogmata temperantię , nocte autem ea retexamus, cum in cubile venerimus. Si enim honeſtatem oportet exercere , multò magis vxori tuæ oſtendenda eſt honeſtas , inhoneſtas vitando comunctiones, & quod caſtè verſeris cum proximis fide dignum è domo adſit teſtimonium. Non eſt enim , non eſt aliquid honeſtum apud eam reputandum , apud quam non eſt teſtata, ac probata honeſtas in ſcribus illis voluptatibus.Beneuolentia autem qua fatetur ſe ferri præcipitem ad congreſſionem , exiguo floret tempore , & cum corpore conſeneſcit, nonnunquam autem etiam præſenejcit flaccefcente iam libidine, quando matrimonialem moderationem , ac temperantiam meretricia voluptates iniuria affecerint . Amantium enim corda ſunt*

Digitized by Google

sunt volucria, amorisque irritamenta extinguuntur sæpè pœnitentia: amor que sæpe vertitur in odium, quando reprehensionem sentirit satietas. Impudentium verò verborum, & turpium figurarum, meretricioriumque osculorum, & hujusmodi lasciuiorum nomina, ne sint quidem memoria tenenda, beatum sequentibus Apostolum qui apertè dicit. Fornicatio autem, & omnis immunditia, vel plura habeatis cupiditas ne nominetur quidem in vobis sicut decet sanctos. Relle ergo videtur disse quispiam: Nulli quidem profuit coitus, bene autem cum eo actum, si non etiam laseris. Congruenter autem Clemens tem præcauè scribit D. Hieronymus. *Nihil interest quam ex honesta causa quis insaniat. Nude & Xystus in sententijs. Adulter est in suam vxorem amator ardentior. In aliena quippe vxore omnis amor turpis est, in sua nimius. Sapiens vir iudicio debet amare coniugem, non affectu. Reget impetus voluptatis, nec præceps feretur in coitum, nihil est fœdius quam vxorem amare quasi adulter am.* Hæc D. Hieronymus *lib. 1. aduersus Iouinian.*

2 Sunt in hac re nonnulla certa, alia verò de quibus dubitatio est. Primò certum est posse esse peccatum in actu coniugali ratione modi. Ad discernendum autem peccatum in modo commissum nõ alia certior regula assignari potest, quam hæc. *Solus ille modus concumbendis cum vxore in vase naturali peccatum est, qui aptus est impedire generationem; at si non impediatur, nõ est peccatum mortale.* Quæ doctrina satis ex se aperta est, & communi Doctorum sensu probata. Addunt tamen plerique DD. nullo coeundi modo in vase naturali generationem impediri. Sic Thomas Sanchez cum multis *disp. 16. n. 5.* At mihi difficile videtur id quod assumitur, nullo scilicet coeundi modo ex his, quos excogitauit libido, impediri generationem. Quare tem hanc medicis relinquamus; Theologis, qui celibem vitam agentes experimento discere nõ possunt. speculari turpe, scribere turpius est. Quare id à Medicis definitum accipiamus, & illos confessarij consulant, cum eiusmodi casus in confessionibus occurrerint.

3 Verùm huic generali regulæ nonnulla adenda sunt. Primum est falsem esse peccatum veniale in petente tantùm propter ardentem appetitum voluptatis, quam indicant eiusmodi mutationes, nisi quando ex ista causa fiat, quia aliter vsus copulæ esse non possit, vt docet cum aliis Thomas Sanchez *ibidem, num. 7.* Deinde non esse peccatum mortale, si eo copulæ modo aliqua pars seminis elabatur, dummodo retineatur alia. Docent enim Medici non totam seminis quantitatem in matrice retineri. Rursus neque esse peccatum mortale, quamuis ex eo modo concumbendi, non ita certum sit fore prolem, nec enim coniuges tenentur vti medio certiori ad prolem suscipiendam. Sed satis est si vtantur conuenienti. Rursus, si experimento constet fœminam aliquam ratione suæ debilitatis complexionis, & temperamenti semen non retinere, si aliquo certo copulæ modo coniungantur, cùm tamen retineatur alio, esse peccatum mortale vti illo modo, quãuis ex se non esset impeditiuus generationis. Satis enim est ad maliriam peccati in hac fœmina experimento cõpertum generationem impediri, cuius oppositum sine fundamento docet Thomas Sanchez *disp. cit. nu. 5.* Denique illud addendum est, non esse necessarium, vt vterque simul concurrant in seminis effusione, cum semen fœminæ certius sit apud Medicos & Philosophos nõ esse actuum principium generationis. Quare expectare vir non tenetur, licet posset etiam effuso semine adhuc copulam continuare, vt fœmina seminet. Imo & addit Thomas Sãchez *disp. 17. nu. 10.* non solùm posse virum præuenire fœminam seminando, sed etiam tactibus irritare venerem, quamuis sciret id futurum, quod etiam docuit Henriquez *lib. 11. de matrim cap. 15. num. 3.* Res certè esset scrupulis plena, si ad hoc quod liceret copula, necessarium esset, vt vtriusque semen simul concurreret. Quare non est censendum eam obligationem esse impositam naturali iure.

4 Ex his colligitur, quando sit peccatum reddere viro vel vxori petenti debitum aliquo speciali modo. Nam quoties generatio impeditur iuxta dicta peccatum mortale erit in reddẽdo, vt etiam docet Sanchez *ibidem, nu. 8.* At quando tanùm est peccatũ veniale in eo copulæ modo iuxta dicta, Thomas Sãchez *ibidem*, existimat nullũ esse peccatum in reddendo, quia censet excusiri à venali culpa ex alterius petitione. At iuxta principia tradita suprà *num. 3.* censendum est cum eodem in hoc casu non esse peccatum veniale ex parte reddentis, non quidem, quia excusetur à culpa veniali ob petitionem alterius, sed ex ibi traditis. Quia peccatum veniale in hoc casu nascitur ex ipso affectu petentis, & vehementi appetitu voluptatis, cui appetitui & affectui non cooperatur alter coniux reddens, sed exercet actum licitum coniugibus, & ordinatum ad generationem. Adhuc enim & ille modus posset exerceri sine eo appetitu & affectu.

5 Secundò certum est copulam viri cum vxore præternaturalem esse peccatum mortale. Quia coniuges solùm habent potestatẽ ad vsum corporis, qui matrimonio deseruiat, nõ aliter. Vnde sit primò copulam fodomiticam cum vxore peccatum esse mortale, & nullo modo honestari posse: idque non tantùm verum existimo de copula fodomitica consummata, sed etiam inchoata. Quare inchoare copulam in vase præposteto vxoris, quo sẽ magis excitet, aut turpissimæ voluptatis gratia, animo tamen cõsummmandi in vase naturali, etsi absit periculum effusionis seminis, mortale peccatum est, quia hæc omnia sunt ex se ordinata ad alterum luxuriam, & inptoportionatam copulæ naturali. Docet Sanchez *disput. 17. numer. 5.* Non ergo omnes tactus licent inter coniuges, & ita neque licebit perficiare pudendum in vase præposteto vxoris, & aliud asserere mera turpitudo est, & habenas laxare libidini.

6 Secundò sit seminationem extra vas vtriusque vel alterius coniugis esse peccatum mortale nullo fine excusãdum, si consultò id accidat. Est enim peccatum mollitiei, cuius intrinseca malitia est, de qua dictam postea. Idque verum est siue fiat in medio, siue in fine copulæ quoius tempore. Docet citatis aljs Thom. Sanchez *disp. 17. n. 13.* Constat hæc veritas *Genes. 38.* vbi filius Iudæ interfectus à Deo dicitur, quia rem detestabilem fecit, effundebat enim semen extra vas vxoris, quò generationem impediret. Dixi *si consulto fiat.* Quia potest quandoque contingere sine vlla culpa, vt in vitis potentibus, dum cõgredi cogitantur, poterit euenire vt ex festinatione præter intentionem semen effundatur, id enim non vitio, sed naturæ festinationi & vigori tribuendum est, vt cum Soto, Bartholomæo Ledesin, Petro Ledesina, Grassis, Emanuele Rodriguez, & Vega docet Sanchez *disp. 17. cit. nu. 1. in fine.* Secundò in impotentibus tempore ad experiendum cõcessio. Quandiu enim dubia impotentia est, possunt copulari, imo debent; hoc enim impedimentum nõ nisi experimento cognoscitur. Et quamuis sæpè contingat semen extra vas effundi, nullum peccatum est, satis est conari ad copulam, donec certò constet impotentia. Nam tunc iam erit peccatum mortale. Atque iuxta hæc philosophãdum est in senibus præ ætate debilibus, de quo Thomas Sanchez *disp. cit. nume. 20.* Licebunt tamen inter istos coniuges senes, amplexus & osculą, & tactus, vbi abest periculum pollutionis, quæ nec inter impotentes inuenes admittenda sunt, cùm inter illos non possit constare matrimonium, nisi ad caltè viuendum, vt dixi suprà *lib. 7.*

7 Sed quæres, nunquid inter coniuges copula fodomitica aut mollities habebunt etiam aliam speciem præter fornicationis contra naturam. Mihi videtur cum Thom. Sanchez *disp. 18.* esse etiam malitiam adulterij: quod etiã docet Ioannes de Salas *2. tom. in 1. 2. trac. 13. disp. 5. sec. 36.* cum aljs, quamuis rationem non assequatur. Hunis autẽ ea ratio est. Quia bonum fidei, vt dixi *capit. 1 isto lib.* obligat etiam negatiuè, id est, ad nihil faciendum contra finẽ generationis. Quare habet potestatem coniux in vsum seminis in ordine ad generationem. Quandocumque ergo generationi subtrahitur, fit contra ius coniugis, atque adeo specialis mihi videtur esse malitia. Sicut & ius habet, vt neque cogitationem figat in alia, nec vel cogitatione delectetur, vt tradit Vazquez *1. 2. disputat 212. numero 10.* licet non omnino firmus. Et probat Salas *tract. citat. disputat. 9. sect. 22. à medio.* Satis autem erit dicere se-

Digitized by Google

peccasse contra castitatem peccato contra naturam, & se esse coniugatum, & eam cum qua copulam sodomiticam habuit, esse propriam coniugem, alias non explicabitur sufficienter iniustitiæ malitia & species.

8 Sed circa modum reddendi duæ existunt difficultates breuiter explicandæ. Prima est, an si maritus procreãdorum liberorum pertæsus, fatiandæque libidinis appetens, dum suam vxorem agnoscit, tempore consummandæ copulæ extra vas semen effundat, seseque ab illa separet, possit vxor reddere petenti debitum licitè & sine culpa. Iudicarunt viri doctissimi, vxorem peccare, sociam que esse peccati, atque adeò non posse reddere exigenti debitum. Probabant multis argumentis, quæ nullius momenti sunt, tantùm enim probant, coniunctionem illam, si fieret vtroque consentiente, esse illicitam. Quare ego existimo, peccare quidem grauiter virum & fœminam, si de eius consensu id faciat; at si illa non consentiat, licitè posse reddere, & petere debitum à marito, etiamsi ille perperam reddituras sit. Ratio desumpta est ex generali doctrina, quã latiùs tradidi supra *libr.* 5. Quoties peto achi ab aliquo, quem ille potest bene vel malè præstare, non pecco, neque præbeo causam peccati, alter enim sua malefacia malè facit, cum recte possit efficere. Hæc regula, vtimur vt explicemus licere petere mutuum ab vsurario, quia ille potest sine vsura mutuari; & licitè etiam petit excæmmunicatus ab excommunicato, qui sua culpa non absoluitur, non verò petit posse ab illo sine parochus sit, siue non, etiamsi paratus sit, si absque sua culpa absolui non potest ab excommunicatione. In eo enim ea fu nó potest recte actum illum exercere, atque adeò directè cooperor eius peccato. Quæ latiùs supra *lib.* 5. pro secuti sumus. Et quidem, si vera esset illa prior sententia, non solùm non posset vxor marito ita præuè affecto reddere petenti, sed neque ab eo petere, eadem enim militat ratio.

9 Secunda difficultas est, an virgo cum vxore concumbenti liceat inchoatum coitum non absoluere. Negant Syluester *verb. debitum coniugale, q.* 7. & Rosella, Azor *tom.* 3 *lib.* 3. *c.* 24. *q.* 9. Fundamenta insinuabo statim. Mihi licere videtur, cum duabus tamen limitationibus. Prima, ne subsit probabile peccatum pollutionis alterius coniugis. Secunda si vxor ea inchoatæ copula contenta sit, si enim consummatam exigeret, reddenda esset. Doctores, qui licere dicunt, hi sunt; Paludanus *in* 4. *dist.* 31. *quæst.* 3. *art.* 2. Antonius 3. *p. tit.* 1. *c.* 20 §. 6. Angelus *in verb. debitum coniugale, numer.* 7. Armilla *v eodem, num.* 9. Sà *verb. eodem, num.* 17. Ratio quæ me mouet hæc est. Quia multis titulis id efficere potest, vel vt suæ valetudini cõsulat, qui vna etiam medetur infirmitati fœminæ, cuius eo modo sedatur concupiscentia: ne liberos plures habeat, quos alere non potest: ne voluptati intemperanter seruiat, vacare enim rei vxoriæ voluptatis tantùm gratia veniale peccatũ est: ne fœtum opprimat. Sicut enim tactus, etiamsi ex natura sua ordinetur ad actum, liciti sunt, quãtuis non sit vltra progressus; cur non etiam licebit inchoatum coitum absoluere cum duabus illis limitationibus? Neque enim hoc est ptolem impedire contrarie, quod sanè peccatum esset, sed negatiuè, quod non est peccatum.

6 *Vera ratio ex fructrato fine seminis, & alius generationis.*
7 *Quomoda assignanda operi luxuriæ.*
8 *Vnde sumatur malitia pollutionis explicatur.*

CAPVT XII.

Vnde sumenda sit ratio turpitudinis in simplici fornicatione, & pollutione.

SVMMARIVM.

1 *Simplicem fornicationem esse prohibitam.*
2 *Conciliorum decretis pœna imposita fornicantibus.*
3 *Dilutur obiectio ex epistola Clementis.*
4 *Vnde sumatur turpitudo fornicationis varia sententia, & 5.*

1 OCcasione eorum, quæ dicta sunt, placuit hoc loco rem istam examinare difficilem explicatu. In primis autem obseruandum est simplicem fornicationẽ prohibitam esse, & illicitam. Constat ex multis sacræ Scripturæ locis. Sed vt earum testimoniorum percipiatur vis, sciri debet fornicationis nomine non tantùm simplicem, quam vocant fornicationem, hoc est, concubitum eorũ, qui vinculo religionis aut matrimonij solũ sunt, sed etiã adulterium: sicut & mœchiæ nomine tam vagus, quam adulterinus concubitus intelligi solet. Et quidem de mœchiæ nomine id asserit Augustinus *libr.* 2. *super Exodum, cap.* 71. & multò antea Tertull. *lib. de pudicitia, cap.* 4. & 5. & post illos Isidorus *in Exod. cap.* 26. fornicationis enim nomine adulterium interdum significari concubitum, vel illud ostendit Matth. 5. *Qui dimiserit vxorem suam, excepta causa fornicationis.* Igitur illicitam esse fornicationem non tantùm colligitur ex illis sacræ Scripturæ locis, in quibus de fornicatione tantùm sermo est, sed etiam ex illis, in quibus prohibetur mœchia. Quod etiam Augustinus censuit *in lib. cit. super Exod.* vbi inquit: *Sed si non omnis fornicatio etiã mœchia dici potest, vbi sit in decalogo prohibita illa fornicatio, quam faciunt viri, qui vxores non habent, cum fœminis, quæ maritos non habent, virum omnino possit ignore. Sed sicut furti nomine bene intelligitur omnis illicita vsurpatio rei alienæ (non enim rapinam permisit, qua furtum prohibuit, sed vtique a parte totum intelligi voluit, quidquid illicitè rerum proximi auferatur) proselytũ & nomine mœchiæ omnis illicitus concubitus, atque illorum membrorum nõ legitimus vsus prohibitus debet intelligi.* Fornicationem quoque reprehendit Clemẽs Romanus *lib.* 6. *Constitutionũ apostolic. cap.* 28. & 29. *& lib.* 7. *capit.* 3. Tertullianus *lib. cit. circa finem.* Clemens Alexandrinus *lib.* 3. *Stromatum a principio.* Origenes *homilia* 7. *in Genesim circa finem*, vbi illud exponit: *Transierunt Euphratem circa finem*, vbi illud exponit: *Transierunt Euphratem circa finem, vbi multiplicatis fornicationem tuam.* Ambrosius 1. *Corinth.* 6. super illud. *Qui adhæret meretrici, vnum corpus est.* Hieronymus *lib.* 3. *in epist. ad Galat. cap.* 5. in illa verba: *Manifesta sunt opera carnis.* Extat etiam elegans oratio Gregorij Nysseni in illa: *Qui fornicatur, in corpus suum peccat.* Denique omnes Patres vno ore, ac spiritu reprehendunt.

2 Extant etiam Conciliorum decreta non pauca, quæ fornicantis pœnam imponunt. Adeò fuerè puniti Concilium Illiberitanum, quò homines petulantes intra pudicitiæ limites contineret, vt nec in fine vitæ communionem darẽt, *c. ap.* 2. & *cap.* 7. ad Clerum promouẽt prohibet *cap.* 30. & leuari pœnitentiam, cum vxores duxerint *c.* 31. & *caput* 72. Suessionense duce Pipino sub Zacharia ibi, *Diuersas fornicationes non faciant.* Nannetense sub Formoso Papa cap. 13. *si qua mulier non habẽs virum, aut vir, non habens vxorem, fuerint fornicati, tribus annis pœnitẽant.* Basilienſe *sess.* 20. *capit.* 1. *in fine. Et cum omnis fornicationis crimen lege diuina prohibitum sit, & sub peccati mortalis pœna necessariò euitandum, monet omnes laicos tam vxoratos, quam solutos, vt similiter à concubinatu abstineant.* Concilium Lateranense sub Leone X. *sess.* 9. *in reformatione Curiæ, & aliorum, & sess.* 11. eadem verba repetit ex Basilienſi. Vnde hæresis est id pertinaciter negat ex *Clementina ad nostrum, de hæreticis.* De huius peccati grauitate nonnulla optimè Destructorium vitiorum *part.* 1. *cap.* 4.

3 Neque obstat, quod ex *epist.* 4. Clementis I. opponi posset, vbi cùm philosophi cuiusdam vulgarẽ illud adduceretur. *Amicorum omnia esse debere communia*, inquit, *in omnibus etiam vxores comprehendi.* Nam epistolam confictam esse, & ab hæreticis confarcinatam late conatur ostendere Ferdinandus de Mendoza *ad Canonem 2. Illiberitani Concilij*, de quo nos in Apparatu nostro late dixi-

mus

mus;& præterea Gregoriani decreti cenſores deeſſe illa, veri a affirmant in epiſtola Clementis, quæ extat manu ſcripta in Bibliotheca Vaticana,quod ſcripſit antea Franciſcus Turrianus *lib.6.pro epiſtolis Pontificiu,c.2.* Qua medicina vulnus epiſtolæ illatum ſanari tecte, quis dubitet.

4 At cum ad hunc peccati turpitudinem & deordinationem aſſignandam pertuerint non ita facile redditur, neque quæ omnino fauſta erat ratio Deiſtructorium vitiorum,*p.3.cap.4.*pro ratione reddit ordinationem diuinam, & legem Dei prohibentis, vt caro refrænaretur ab inipſis deſideriis: ſed non recte: tomicatio enim non eſt mala, quia prohibita,ſed e contrario,ideò eſt prohibita quia mala. Neque verò quis pro ratione merito redduerit voluptatem. Sic Sánchez *lib.7.diſp.17.c.5.* Voluptatis enim ſtudium raro ad peccati mortalis rationem peruenit, niſi ratione materiæ, cum qua coniuncta eſt, maiorem inordinationem habeat. Quamuis enim ſolius voluptatis gratia acceſſus ad coniugem peccatum veniale eſſet ex aliorum ſententia, attamen mortale non eſt ſolus voluptatis ſtudium,niſi quatenus vel nocumenti inde ſequitur corpori,vt in voluptate cibi,& potus, vel quatenus auocatur ab aliis ſtudijs, aut operibus, quæ ex præcepto deberent fieri:vel quatenus eſt materia prohibita. Neceſſum ergo eſt, ſi dicamus hanc voluptatem veneream eſſe in materia illicita, & debito ordine carere, aſſignemus rationem cur illicita ea materia ſit, cur debita careat ordinatione: inde enim reddetur voluptas illicita.

5 Nonnulli nec puniri,nec ignobiles ideò cenſent illiciſam, quia eo vago concubitu fraudantur filij debita educatione, carent veris parentibus: ad filiorum autem rectã educationem vtroque parente opus eſt. Hanc inter alios rationem reddit Cardinalis Toletus *in ſumma,lib.5.c.10.* & nouiſſime Leonardus Leſſius *de virtutibus cardinalibus,lib.4.cap.3.dub.7.* Iaſtas cereque conatur argumentis, quæ contra illam obiici ſolent. Et vt illa vtcumque diluerentur, mihi tamen illud contra eam ſeſe offert,quod malitia ſimplicis fornicationis pugnare debet cum virtute temperantiæ. At obſtare rectæ filiorum educationi contra virtutem temperantiæ non eſt, ſed vel contra charitatem erga proximum:vel contra iuſtitiam, qua reipublicæ tenemur. Quo autem pacto intemperate quis agat in eo non video. Deinde,quia eam aſſignare debemus malitiã in ſimplici fornicatione, quæ perfecuere etiã in aliis peccatorum luxuria ſpeciebus. Reliqua enim luxurię peccata ſuppouunt malitiam fornicationis, nouamque aliam addunt veluti adulterium ſupra malitiam fornicationis addit iniuſtitiam,ſtuprũ, cũ vis infertur ſimiliter, inceſtus contra reuerentiam debitam proprio ſanguini, pollutio quod extraordinarię fiat,brutalis cum diſparis naturæ cõplice,ſodomia cum diſpari ſexu. At malitia quæ in eo cõſiſteret,quod filiorũ fruitretur debita educatio,non repetitur in adulterio Quãuis enĩ manto iniuria fiat,& adulterinus exponatur pro legitimo,adeſt tñ vtriuſque genitoris cura,vnde nec fraudatur proles debita educatione.

6 Ergo, vt legitimã huius peccati,ac turpitudinis inordinationem aſſignem,quæ in omnibus ſpeciebus luxuriæ communis ſit, tupponamus ſemen, actum generationis, & voluptatem, quæ in ipſo actu, & effuſione ſeminis reperiuntur,a natura inſtitutam ad prolem ſuſcipiendã, huiuſque legitimum eſſe finem:& quo faciliùs homines generationi vacarent,quę ad generis multiplicationem neceſſaria,eam inditam voluptatem. Hinc factum eſt,vt,quò finem,& effectum fortiretur generatio,matrimonium ab ipſo naturę iure ortum habuerit. Non enim ſolùm effuſio ſeminis præter naturam,aut etiam contra naturam, & cũ beſtia eum effectum impedit, ſed etiam vagus cõcubitus, & omni lege ſolutus . Vagum autem concubitum generationi,ac ſuſceptioni filiorum obeſſe tradunt Medici, & experientia docet.Illæ enim,quæ ſępiùs cum diuerſis hominibus copulantur,rariſſimè concipiũt. Et quaſi à ſigno iſtud oſtendatur,quod communis, receptaque ſententia docet, matrimonium vnius vxoris cũ pluribus viris ipſi naturæ repugnare.Impeditur enim matrimonij finis,ſcilicet, prolis ſuſceptio, quamuis & alia etiam aſſignari incommoda ſoleant, de quo nonnulla ſupra libr.7. Neque verò obeſt,quod in concubinatu ita ſe gerant vir, & fœmina, ac ſi ſeruaretur tori fides in coniugio. Id enim accidentarium eſt in vago concubitu: concubitus enim nõ adſtringit ex natura ſua ad tori fidem, ſicut obligat ex ſe coniugium,ſed liber manet vtq;que,vt congredi cum alio poſſit.In his autem non eſt ſpectandũ, quod accidentale eſt. & præter naturam ſoluti concubitus, ſed quod per ſe eſt. Id quod in aliis multis etiam affirmandum, vt in eo, qui audit confeſſiones cum periculo pollutionis, & in experimento impotentium per triennium,cùm tamen ſit periculum emiſſendi extra vas. Quia in his rebus tantum inſpicitur quod per ſe intenditur:& in hac eadem materia, fatentur illi,qui rationem deſumunt ex educatione prolis fraudata. Accedat Iſidorus Peluſiota *lib.4. epiſt.129 col.1. in fine*, vbi hæc habet: *Quemadmodum qui in mari frumentum,aut aliud quidpiam ſemen proijcit,in ſemen peccat dum id prohibet ad generationem peruenire, ita etiã is,qui in meretricem ſemen ſuum proijcit, in corpus ſuum peccat, ipſa perimente id quod natum fuerit*. Sed accipe teſtimonium aliud Ruperti ex *libr.2.de operibus Trinitatis,a.65. Huic autem cauſa non ſtudere,*(ſcilicet multiplicationi generis humani) *ſed potius ſua libidini intendere conuincitur quicumque vir, ſiue mulier legitimum torum tranſgrediturr. Etenim mulier multis ſubdita viris,non fecundior,ſed turpior fit.* Obſtat itaque ſolutus concubitus ex natura ſua fini ſeminis, & actui generationis: fraudatur enim ſemen ſuo effectu, ſcilicet, prole. Vnde prolis ſuſceptionem in vago concubitu præter votum eſſe,ſi eius natura ſpectes, & in eo à coniugio differre Patres docuerunt. Clemens Alexandrinus *lib.2. Padagogi,cap.10.* cùm de ſoluto concubitu eſſet ſermo: *Ne feminet,vbi non vis tibi naſci quod eſt ſeminatum.Neque illam omninò ingas mulierem,praterquam tuam ipſius vxorem, cum qua ſola tibi licet pertingere carnis voluptates.*Sed addo præclarum Auguſtini teſtimonium ex *lib.4. Confeſſionum,c.2. In illis animis vnam habebam, non eo, quod vocatur legitimum, coniugio cognitam ,ſed quam indagauerat vagus ardor inops prudentiæ, ſed vnam tamen,ei quaque ſeruans tori fidem. In qua ſanè experirer exemplo meo quid diſſaret inter coniugalis placiti modum,quod fœderatum eſſet generandi gratia,& pactu libidinoſi amoris, vbi proles etiam contra votum naſcitur, quamuis iam nata cogat ſe diligi.* Idem etiam oſtendunt ſterilitatis adiunctę potiones,vel vt ſequatur aborſus;aut, ſi id minùs euenit ex voto, recès narorum ſuffocatio,quò proles pereat, indicantes ſanè eam coniunctionem non prolis, ſed tantùm libidinis cauſa fictam, atque adeò vagum concubitum vel lege ſolutum ex ſe obſtare fini ſeminis, generationiſque. Adeò verum eſt quod Tertullianus , & Auguſtinus alicubi affirmant , libidinoſos Deum ſtenlem elegiſſe. Conſtitit ergo ea fornicationis malitia in ſtudio effrænatæ voluptatis abſque eius voluptatis naturali fine , ſcilicet prolis procreatione . Hucque alluſit Clemens Alexandrinus *loco citato* , cùm non ſemel dixit non eſſe iniuria afficiendum ſemen,iniurius enim illi eſt, qui fraudat debito fine.

7 Hinc facilè colligitur, quomodo luxuriæ ſpecies aſſignentur : ſemper enim in illis effrænatã hoc ſtudium voluptatis ſine debito fine naturali reperitur, vt cõſtat in inceſtu,ſtupro, ſacrilegio, qui ſoluti concubitus deformitatem habent,adduntque malitiam vel contra religionem, vel iuſtitiam,aut reuerentiam. In adulterio etiam idé cõſpicitur. Quia licet iudicare aliquis poſſit eo coitu prolem nõ impedirı,impeditur ſanè ex fe,quia vagus eſt,& omni lege ſolutus, atque adeò nõ magis huius,quam illius, per accidenſque erit,ſi ſubſit generationis effectus . Peccata etiam contra naturam tollere eius voluptatis naturalem finem planiſſimum eſt , cùm ſeminetur in locis petroſis , vt in lege dicebat Moyſes , id eſt , vbi proles omnino ſequi nõ poteſt Seminis autem vel generationis actus nullùm aliũm finem ſortiri poteſt:*Cum ſemen*,vt ait Clemes Alexandrinus *loco cit. ſit dux, princepſque generationis,& ſubſtantia , quæ ſimul habet inſitas natura rationes. Quæ ſunt autem ſecundum naturam rationes abſque ratione præter naturalibus mandando meatibus,ignominia,et probro afficere eſt valde nefarium,& impium.*

Digitized by Google

8 Hinc etiam facilè assignatur ratio malitiæ pollutionis voluntariæ, quam existimarunt nonnulli assignari non posse legitimam. Ea certè in eo consilit, quod vitur quis ea voluptate absque naturali fine, & modo præmemorato. Seminis enim, & actus generationis, cuique voluptatis nullus alius finis esse potest, quia alium vsum non habet semen, quam quod sit genitale, & generationis dux, & princeps. In quo valdè differt ab emissione sanguinis: sanguis enim cum sit alimentum, non immò si iustè minuatur per incisionem venæ, quando fini, hoc est, nutritioni animalis obest; sicut ex eodem fine abstinemus à ciborū copia. At semen est superfluum alimenti generationi tantùm destinatum. Vnde nisi in ordine ad eum finem, ea emissio seminis, eaque voluptas quæri non potest. Neque obstat, quod sæpè noceat retentio seminis, imò & abundantia teddatur sterile, vt Medici censent: potest enim intra corpus arte mouu, & medicamentis purificari, & prolificum effici, & saluti consuli eo medio, effusionis autem remedium respuendum omnino, cùm eius actus nullus alius finis præter generationem sit.

CAPVT XIII.

De obligatione vxoris in retinendo semine, & prosiciendo fœtui.

SVMMARIVM.

1 *Qualis obligatio fœmina in retinendo semine.*
2 *Quando fœtus non est animatus licere facere aliquid, quo sequatur abortus nonnulli dicunt, oppositum verum.*
3 *Quando est animatus non posse procurari abortum ad saluiem.*
4 *Licere vti medicamentis ad sanitatem matris, ex quibus præuidetur abortus quidam dicunt.*
5 *Eorum fundamenta.*
6 *Vera sententia.*
7 *Soluuntur fundamenta prima.*

1 DIximus in modo copulæ coniugalis valdè cauēdum esse, ne talis sit, vt impediatur generationis status vt consequenter explicamus, quid vxor præstare debeat in retinendo accepto semine, & prosiciendo fœtui, dum est in vtero. Et primum facilè explicatu est. Certum enim illam nihil posse facere ad generationem impedièdam, non venena sterilitatis sumere, non potionem, neque statim post copulam conari ejicere, surgere, aut aliaquæ facere, quibus expellatur. Nec verò necessarium est, vt diu immota permaneat, breui enim tempore matrix semen recipit, & ad se rapit, aut ti minùs disposita est, ejicit. Illud tantùm prohibemus, ne ipsa ad electionem conetur, fiustraret enim semen suo fine, esset que peccatum mortale.

2 Quod vero attinet ad secundum, cùm certum sit peccatum lethale committi, si talis sit modus coniectus, ex quo sequatur abortus, dubium tamen esse potest, an liceat aliquando aliquid facere, quo sequatur abortus, quando est medium necessarium ad saluteni fœminæ restaurandam. Et in primis quando fœtus nondum est animatus, nonnulli affirmant in eo casu licere procurare abortum, sic docent Syluester *v. Medicus quæst. 4.* Antonin. *3. part. tit. 7. c. 2. §. 2.* Nauar. *in summa, c. aput. 25 num. 22.* Couarr. *in Clement. Si furiosus 2. part. §. 3 numer. 1.* & alios sequitur Sanchez *libr. 9. disp. 20. num. 9.* qui adeò certam hanc sententiam existimat, & communem, vt dicat se nullum dissentientem inuenisse. Fundamenta eius hæc sunt. Quia illud verè non est homicidium, sed quædam pars viscerum nondum animata, & ideò non est cur conseruanda sit illius vita materno discrimine imminente, maximè cùm matre pereunte fœtus nequaquam informabitur anima rationali. Cæterùm mihi verius videtur nunquam licere abortum directè procurare etiam nondum animati fœtus, quamuis liceat medicamenta applicare; quæ sanitatem directè causeut. licet inde sequatur abortus. Sic docet Gabriel Vazquez *opusc. de restitut. cap. 7. §. 2. num. 25. & cap. 2. §. 1. dub. 7. n. 8.* Petrus Nauarra *lib. 2. de restit. c. 3. difficult. 2. de indirecte occidente, num. 132.* Adducit Nauarra textum ex Augustino *in cap. aliquando 32. quæst. 2. & in cap. si aliquis de homicidio*, & Tertullianum *in Apologet. c. 9.* sed nihil probatur illis testimoniis, explicari enim commodè possunt de abortu sine causa facto, & cum peccato. Primo igitur partus tuio est efficax, qua vtitur Gabriel Vazquez. Quia actus ille, licet non sit homicidium, est tamen de se malum, & contra naturam, sicut semen extra vas effundere; imò & magis est contra naturam generationis, conceptum iam semen effundere. Ergo hoc medio non licet vti ad sanitatem fœminæ, sicut licet vti abscissione membri. Quia talis euacuatio ex se non est ordinata in salutem, sed ad actum generationis, ad quem solùm ordinatur seminis effusio, & retentio illius in matrice. Sed respondet Thomas Sanchez nullam pollutionis non sitmi ex damno, quod generationi sequitur, sed quia ea voluptate delinitis hominibus magnum periculum imminet re cuitandi generationem, & matrimonia: verùm contra est, tum quia hoc ipsum ostendit semen natura sua ad generationem tantùm ordinari, & nullum aliam habere vsum in corpore. Sed de ratione prohibitionis pollutionis dixi iam suprà *cap. 12.* Præterea probat à posteriori Petrus Nauarra optima ratione. Quia si liceret ea euacuatio fœtus nondum animati ad vitandam mortem matris, & restauendam sanitatem, liceret etiam procurare abortum nondum animatum, cùm ad famam, & statum conseruandum opus esit. Casus enim sese offerre potest adeò premens, vt nullo alio medio possit mulier eripi, nisi abortu fœtus nondum animati. Quod tamen ipse Thomas Sanchez non vult admittere *numer. 10.* Sed nullo conuenienti assignato discrimine. Neque ratio, qua vtitur prima sententia, difficilem habet solutionem. Concedimus nàque non esse homicidium, negamus tamen partem esse visceruni, cuius euacuatio liceat, sed omninò esse contra naturam & finem generationis.

3 At verò quando fœtus animatus est, conueniunt quidam DD. non posse rectè procurari abortum, etiamsi hoc sit vnicum medium conseruandæ vitæ matris. Sic docet citatis aliis Thomas Sanchez *disput. 20. cit. nu. 7.* Syluester *loco supra cit.* Cordub. *in quæstionario 4. 38 8. dub. 3.* Gabriel Vazquez *c. 2. de restitut. §. 1. dub. 7.* Aragon *1. 2. quæst. 64. artic. 7. in dubio ante difficultatem contra 3. conclus. concl. 2.* Et ratio est. Quia non licet intendere mortem alicuius, vel illam accelerare, vt alius saluetur, quia est medium intrinsecè illicitum, quod non potest reddi honestum ex fine.

4 Sed difficultas est, an liceat vti medicamentis, quæ conducant quidem, & habeant effectum sanitatis, ex eis tamen præuideatur secuturus abortus, qualia sunt sanguinis missio, purgatio, vnguenta, & alia similia. In qua nonnulli affirmant licere. Cordub a *q. 38. cit. dub. 7.* Petrus Aragon *loco cit. concl. 1.* Thomas Sanchez cum aliis *disput. 20. cit. num. 14.* Sed quamuis in hac sententia sit accepta vniuersè conuenit multi, attamen diuersimodè eam limitat. Quidam dicunt id licere fœminæ, non tamen medico, vel obstetrici. Alij excipiunt casum, quando esset spes probabilissima fore, vt matre ab his medicamentis abstinente, licèt cum vitæ periculo, fœtus in lucem prodiret, vt baptizari posset; quia ordo charitatis obligat ad præferendam vitam spiritualem proximi extremè indigentis vitæ corporali propriæ, Petrus Nauarra *loco cit at. numer. 134.* Alij restringunt, vt non sit licitum vti illis medicamentis, quando æquè ordinantur in matris salutem, & fœtus periculum: exiguum enim vt sint magis effectiua ad matris, quam abortus. Sic ex Cordubæ *in sum.* Ludouico Lopez, & aliis refert Sanchez *disp. cit. num. 18.* Addit autem Thomas Sanchez *ibidem num. 19.* quando medicamentum esset anceps, an sit allaturum auxilium, vel mortem, si salus matris desperata est, licere vti eo remedio in dubio.

5 Fundamenta eius, in quo conueniunt isti DD. hæc sunt.

sunt. Primò. Quia actiones humanæ speciem sumunt ex eo, quod per se est in intentione operantis, non autem ex effectu per accidens subsecuto, vt docet Diuus Thomas *1.2.quæst.74.art.7.in corpore*. At principalis intentio in his medicamentis fertur in sanitatem matris; fœtus autem, mors, & abortus per accidens, & præter intentionem accidit. Ergo est licitum vti illis medicamentis. Secundò. Quia pollutio non minùs est intrinsecè mala, quam extinctio fœtus animati: & tamen, quamuis illam procurare non liceat, fas est illam permittere dando operam vt fiat licitè, vt studio, confessionibus audiendis, aut etiam rei indifferenti, vt equitando, & iter agendo. Tertiò; quia per accidens & præter intentionem occidere innocentem nulla est culpa, vt contingit in bello iusto, & in eo qui equo currens aliter euadere non potest, quàm occidendo puerum iacentem in via, cùm id præter intentionem accidat. Ergo erit licitum homicidium in isto casu fecutum per accidens. Quartò. Quia inuadente fera matrem fugientem cum fœtus periculo damnaret nemo. Quintò. Quia potiùs mater videtur habere ius ad medicamenti salutiferum cum morte fœtus, quam fœtus cum morte matris, cùm hic pendeat à matre, non è contra: matre enim vi morbi sublata moti etiam fœtum ferè necessarij est. Sextò. Quia si proles iam nata materno lacte extremè indigeat, & matri ad seruandam vitam necessarium sit, vbera exsiccare posset vtique non obstante fœtus morte per accidens secuta, magis enim tenetur suæ saluti, quàm fœtui consulere. Ergò idem dicendum erit in nostro casu.

6 Sed quamuis hæc sententia probabilibus in speciem nitatur argumentis, mihi duo videntur dicenda. Primum est. Si remedium sit missio sanguinis, quo subtracto, quia est alimentum, fœtus ejiciendus præuidetur, licet vti eo remedio ad tuendam matris vitam. Alterum est, alia remedia etiam ad tuendam vitam matris, ex quibus sequitur fœtus nimiatura abiecto non per subtractionem alimenti, sed per alterationem aliquam positiuè causatam ex medicamento vel potione, nequaquam licent, sed est peccatum homicidij illa adhibere. Hanc sententiam quoad vtramque partè docuit Gabriel Vazquez *de restit. c.1. §.1 dub.7.num.28 & c.5.§.2. dub.6. nu.23. & sequentibus*, & nonnullis confirmat, quæ in compendium redigam.

Prima ergo pars probatur. Quia licet sanguis sit alimentum prolis, tamen sanguis ita est alimentum prolis, vt etiam sit matris illi deseruiens ad vitæ sustentationē. Vnde licet proles ius habeat ad illud alimentum, sed etiam mater habet, & prius ius ad illum sanguinem vt fuerit illi opus: non enim tenetur intra se retinere alimentum proli, nisi prius suæ saluti consulens. Neque obstat quod non possit qui extremè indigenti auferre cibum ad propriam vitam tuendam, ex quo illi sequatur mors, vel acceleretur, & ex consequenti neque poterit sanguinem mittere prægnans vi saluetur, si inde spiceretur secutura mors fœtus. Dico enim esse longè diuersam rationem. Nam quādo quis autem cibum ab extremè indigenti, facit contra ius illius, quia aufert ab illo cibum, ad quem ille solus, cū illum possideret, habebat ius. At verò in hoc casu proles ita habet ius ad sanguinem, vt & mater etiam habeat ius ad illum tanquam alimentum, & ita prius suæ saluti debeat consulere, neque intra se retinere etiam ad tuendam vitam prolis, quod sibi nocium est. Nam cùm mater ex solo superfluo teneatur alere, non tñ ex sibi nocuo, ideò potest etiam cum damno prolis mittere sanguinem sibi nocium. Neque obstat etiam, quod vita spiritualis prolis in vtero periclitetur, quia mater non tenetur vitam temporalem pro illa perdere, cùm de sua salute spirituali dubia est, & alias ad id non teneatur ex officio, vt docet Vazquez *ibidem*. Secunda verò pars probatur ab eodem *capit.3.§.2. dub.6.* Quia potione etiamnoti positiuè occidit innocens, & voluntarie, quando quidem prædixiderit periculum fœtus. At positiuè occidere innocentem voluntariè homicidium est, & nunquam licet etiam ob propriam vitam. Nullus enim ius habet ledendi aliquem innocentem, vt se defendat, quod tamen secus est in subtractione alimenti vt dicebamus, quia ius naturæ concedit alimentum primò matri, eò quod ita natura ordinatum est, vt illa tueatur vitam prolis ex superfluo tantùm,

7 Ad fundamenta oppositæ sententiæ facilis est solutio. Ad primum dico difficilem explicatu esse mentem Diui Thomæ de speeie, quam sumit actus humanus ex re indirectè volita, de quo latè dixi 1.2. in materia de peccatis. Ar modò dico certam apud me doctrinam esse etiā actum humanum, qui consummatur exteriùs, speciem sumere etiam ab eo, quod est indirectè tantùm volitum: neque esse necessarium vt circunstantia nocumēti fit expressè volita, sed satis est sit indirectè volita, vt tribuat speciem actui: vt cùm quis vult iacere sagittam in ferā, propè quam videt esse hominem, siue id faciat ex ignorantia culpabili, siue præuidens, non tamen intendens, siue directè intendēs, eadem est species homicidij. Quam doctrinam eleganter & solidè nobis tradidit Gabriel Vazquez *tom.1.in 1.2.disp.102.capit.4. num.5.* Quare vt applicatio eius medicamenti habeat malitiam homicidij, nō est necessarium sit homicidium per se intentum & directè, sed satis est præuideatur periculum, & applicetur causa, ex qua sequatur probabiliter. Ad secundum respondet optimè Gabriel Vazquez *d. cap.3. §.2. dub.6.* esse disparitatis rationem inter homicidium & pollutionem; quod pollutio non imputatur peccato, nisi sit per se intenta, etiamsi sit voluntaria indirectè: quia tota illius malitia consummatur in actu intentionis, aut saltem in applicatione medij non habentis aliud effectum. Quam etiam doctrinam tradidit 1.2.*disput.cit.* & Ioannes Azor *tomo 3. lib.3 c.23. quæst.3.* At verò peccatum homicidij consummatur exteriùs, & in actu exteriori reperitur primaria illius malitia; & ita nunquam licet aliquid voluntariè facere, vnde sequatur probabiliter homicidium positiuè. Quia tunc sine intentione illius nihilominus imputabitur, & nō est causa sufficiens excusans homicidium tueri vitam propriam, quoties homicidium est innocentis. Quod enim ius esse potest tuendi eo modo propriam vitam? Ratio autem quare vt pollutio imputetur peccato, debeat esse intenta, à posteriori quidem est. Quia certum est ex omnium doctrina posse aliquem vacare bonis acibus, etiamsi præuideatur periculum pollutionis; quod in multis casibus explicat Azor *loco proximè citat.q.4.5.6.& 7.* in quibus non est peccatum ex defectu tantùm intentionis. A priori autem ea videtur esse ratio. Quia effusio seminis, aut procuratur ab homine immediatè, vel in causa non habente alium effectum: & sic iam est per se intenta: aut sequitur sine intentione, & sic sequitur ex naturali virtute expultrice, quæ naturaliter operatur nobis etiam nolentibus, & reluctantibus, & in rebus necessarijs occupatis, quæ ad lēgè alia conducunt. Atque ob id necessarium est ex natura ipsa, vt ad huius malitiam requiratur directa intentio, quod longè aliter se habet in homicidio, cùm non possit sequi ex naturali aliqua potētia in nobis naturaliter operante. Ad tertium respondetur, esse diuersam rationem de occisione innocentis in bello iusto. Innocentes enim tūc cum nocentibus occiduntur ad impetrandam victoriam, quæ aliter obtineri non potest, ita exigente bono publico, quod præponderat. Quod autem in alio exemplo adducitur, falsum est. Non enim potest quo fugiens occidere innocentem iacentem in via, vt docet idem Gabriel Vazquez *de restit.cap.2.§.1. dub.7.* quia est positiua occisio innocentis. Ad quartum respondet idem Vazquez *dub.7.cit.* disparem esse rationem. Quia fuga matris tunc ex natura sua fit in conseruationem vtriusque, & non tantùm vnius, sed æquè vtriusque; & ita parum refert, quod inde sequatur mors fœtus: at medicamentum applicatur in defensionem matris, & positiuam occisionem fœtus, quod non licet. Ad quintum consitat ex dictis nullum esse ius ad tuendam propriam vitam cum periculo innocentis. Ad vltimum etiam constat ex dictis non teneri matrem alere de sibi nocuo, & esse diuersum rationem de subtractione cibi, & de aliorum medicamentorum applicatione.

Digitized by Google

CAPVT XIV.

Quando sit illicitus actus coniugalis ratione damni?

SVMMARIVM.

1 *Coitus damna ex Clemente Alexandrino.*
2 *Cum periculo aut notabili damno coniugis non posse reddi, & num. 3.*
4 *Neque si sit leprosus aut morbo contagioso infectus tenetur alterum concedere.*
5 *Quale peccatum sit accedere ad menstruam vxorem, varia sententia esse veniale, & num. 6.*
7 *Quid de accessu ad vxorem grauidam.*
8 *Quid de copula statim post partum.*
9 *Quid de copula tempore lactationis infantis.*
10 *Quid de copula tempore amentiæ.*

1 NOn pauca, neque exigua damna ex coitu oriri elegãter describit Clemens Alexãdrinus *lib. 2. pædagogi, cap. 10. ante medium*, hisce verbis: *Quod si hoc ipsum ad ducenda sit vxor, veniat in considerationem, quomodo liberè permittitur, sicut nutrimento, ita etiam coitu semper vti, tanquam necessario? Ex eo ergo videri possunt nervi tanquam flamina differriæ extendi, & in vehemẽti congressus intentione disrumpi. Iam verò offundi etiam caligínem sensibus: robur quoque imerrumpit. Patet hoc in animantibus rationis expertibus, & in iis quæ in exercitatione versantur corporibus. Ex quibus hi quidem qui abstinent, in certaminibus, superant aduersarios: illa verò à coitu abducuntur, itaque adeo vix circumaguntur, & trahuntur omnibus viribus, & omni animi impetu perfectè exinanita. Paruam epilepsiam coitum dicebat Sophista Aberditanus existimans morbum immedicabilem. An non enim ex eo consequuntur resolutiones, qua exinanitioni eius-que quodammodo adscribuntur magnitudini? homo enim ex homine enascitur & vellitur. Vide damni magnitudinẽ: situs homo per exinanitionem coitus abstrahitur. Dicit enim. Hoc nunc os ex ossibus meis, & caro ex carne mea. Homo tantum exinanitur semine, quãtus cernitur corpore, est enim generationis inutium id quod recedit: quin etiam conturbat ebullitio materiæ, & compagem corporis labefactat, & commouet. Lepide ergo dixit ille, qui interroganti, quomodo adhuc rebus ueteretur venereis: Bona verba quaso, ego verò lubenter ilthinc, tanquam ab agresti, & insano domino profugi.* De quo etiam argumẽto multa Galenus *lib. 2. de sanitate tuenda*. Damnum autem hoc cõsiderari potest, & ex parte reddentium debitum, & ex parte prolis, atque hæc duo complectemur breuiter in hoc capite, nec enim difficilem explicationem habent, & de his latè Thomas Sanchez *lib. 9. disp. 21. cum quatuor sequentibus.*

2 Si ergo damnum ipsorum contrahentium consideretur, vel alterius ex illis, primò certum est, & cõmuni Doctorum sensu receptum, cùm coniugis vita in discrimen adducitur, non esse obligationem reddendi debitum, nec posse ab illo peti sine peccato mortali. Apertissima huius ratio est, quia vtitur Ricardus *in 4. dist. 31. art. 1. q. 1.* Quia noluit Deus virum obligari mulieri in his, quæ sunt contra rectam inclinationem naturæ: recta autem inclinatio hominis per prius est ad actum nutritiuæ potentiæ, quo conseruatur proprium individuum, quam ad actum generatiuæ: siquidem prius sumit de nutrimento, quod necessarium est individuo, & superfluum refertur ad actum generationis. Hinc fit hominem nõ teneri ad actum generationis in præiudicium notabile incolumitatis corporis propri. Atque eodem spectat illa ratio Durandi, quod iuxta ordinem charitatis, quilibet tenetur plus sibi, quam alteri: & ideo, si redditio debiti redundet in periculũ propriæ personæ, non tenetur quis alteri debitum reddere. Atque in hoc conueniunt omnes excepto Gabriele, cuius argumentum adducam. Quia mulier debet posthabere valetudinem suam spiritualì vitæ mariti. Verùm hoc facilè diluitur, nec enim maritus est in extrema necessitate spiritualis salutis, vt illi prospicere teneat nec etiam cum periculo vitæ suæ. Vir enim liberari potest voluntate sua, si libidinem vincat. Quibus etiam fauet Thomas Sanchez *disput. 24. num. 12.* Ex qua ratione colligitur non solùm coniugem posse non reddere, sed etiam teneri non reddere, cùm non habeat suæ vitæ dominium, & hæc sit maior, & potior obligatio, & ideo obligatio matrimonij ad vsum corporis eam exceptionem semper contineat. Similiter etiam ex eadem ratione constat esse peccatum mortale in petendo ab illo propter generalem doctrinã à nobis traditam *cap. 3.*

3 Secundò certum est apud Doctores, & cõmuni sensu receptum, in quarto distinctione 32. cum notabili valetudinis detrimento non teneri, nec posse reddere debitum, neque ab eo exigere sine peccato propter eandem rationem. Vnde coniuge febre laborãti non potest reddi debitum, neque grauiter vulneratonec dolore affecto, si tamen copula grauiter noceat illi dolori, aut vulneri. Similiter post partũ dum non tenetur coniux reddere, nec potest, si experimento cognouit graue salutis detrimentum sequi. In hoc autem consulendi sunt medici, & præterea iudicium ferendum ex temperamento, & complexione hominis, cùm in aliquibus possit esse notabile damnum, in aliis leue. Similiter, si sæpe ac sæpius petat, & coniux ex ea reddítione notabilem debilitatẽ incurrat, negare potest, & tenetur sub mortali, vel veniali pro quantitate damni illati,

4 Tertiò certum est, si coniux sit leprosus, atque eodem morbo, qui integer est, infici facilè potest, non teneri reddere debitum eum qui sanus est, nec posse. Sic docẽt Paludanus *in 4. dist. 32. quæst. 1. art. 1. conclus. 1.* Durandus *quæst. 1 nu. 8.* Aureolus, & Gabriel *eadem distinct. quæst. 1. art. 2. conclus. 1.* Azor cum aliis *tomo 3. lib. 3. c. 31. quæst. 20.* Ratio est eadem desumpta ex notabili salutis detrimento. Nec mirum, cùm sponsalia superueniente lepra dissolui iam olim responderit Vrbanus tertius *capit. 3. de leprosorum coniugio*, quod est in Appendice Concilij Lateranensis *part. 3. c. 26. 3.* Paulo aliter. Atque idem dicẽdum, si quilibet alio morbo contagioso, verbi gratia Gallico laboret coniux, ex quo sanus notabile salutis detrimenti pati possit. At si de Medicorum sententia vel non sit periculum infectionis, vel non instanteanem in vno vel altero congressu, attenta compositione, & temperamento coniugis, reddere potest, & tenetur, & potest ab eo peti. Atque in hunc sensum accipiendus est textus *in cap. 2. de leprosorum coniugio*, in quo dicitur reddendum esse debitum coniugi petenti etiam lepra infecto. Similiter dico, si magnus sit horror coniugis sani, quem concipit de leproso, vel infirmo coniuge, ita vt pro complexione, ad nauseam prouocetur, & valdè horreat, censeo cum Thoma Sanchez propter horrorem excusari à reddendo debito. In quo valde attentè consideranda est complexio coniugis, ne licentia detur non reddendi sine sufficienti causa. Atque iuxta hæc iudicandum est de obligatione cohabitandi cum leprosolicet non negauerim actum charitatis esse & valdè meritorium, si ex Dei amore velit cohabitare, nec deserere ita infirmantem coniugem, etiam cum periculo suæ infectionis.

5 At si attendamus damnum prolis, multa sunt, de quibus disputari solet. Primùi est, an liceat accedere ad vxorem tempore mẽstruorum? Et in primis certum est apud omnes, quod quando menstrua sunt præternaturalia, vel perpetua, vel diuturna, licitum esset petere, & reddere. Similiter ad vitandum difficium, & odium vxoris, cùm tũc pacis bonum excusẽt, quæ cum aliis docet Ioannes Azor. *dict. lib. 3. capit. 31. quæst. 13.* Adde etiam certum esse licitum esse petere debitum, & reddere ad vitandum periculum incontinentiæ, vel in se, vel in coniuge, vt docet idẽ Auctor *ibidem*. Quare dubium est, an sit peccatum extra hos casus accedere ad menstruatam vxorem. In quo dubio sensi aliquãdo esse mortale peccatum, cùm viderem de

de eo Patrũ testimonia. Nam Clemens Romanus libro sexto, constitutionum Apostolicarum, *cap.* 27. hæc habet. *Cum natur alis purgatio cernitur in vxoribus ne se cum illis cõmisceant mariti, vt prolis consulatur. Id enim lex probibuit, cum ait: Ad eam quæ patitur menstrua, nõ accedes: neque cum grauidis rem habebis. Qui enim habent, non liberis, sed voluptati operam dant. Qui autem studiosus Dei est, non debet esse studiosus voluptatis.* Gregor. *libr.* 12. *epist. interrogatione* 10. *Nisi purgationis tempus transierit, viris suis non debent admiscerí; quippe qua & sine partus causa cum consuetis menstruis detinentur, viris suis misceri prohibeantur, sta vt morte lex sacra feriat, si quis vir ad menstruatam mulierem accedat.* Eadem habet Nicolaus Primus ad consulta Bulgarorum *cap.* 64. Cum menstrua etiã coitum detestatur Hieronymus *in c.* 18. *Ezechiel.* & Augustinus *q.* 64. *in Leuit.* Si enim, cùm verosimile periculũ salutis est culpa lethalis est vxori copulari: in hoc casu, & propriæ valetudinis, & monstruosæ prolis periculum subest, vt constat ex his, quæ Leuinus Lemnius tradit *lib.* 1. *de occultis natur æ miraculis, capit.* 8. & alij medici confirmant. Non ergo videtur licere fœminæ menstruorum tẽpore viro petenti sociam se, & ministram præbere ad opus iniquitatis. Atque ideo eo tempore nequaquam ad concubitum cogi potest, quia eo tẽpore non debet, cùm non accedat ad illam vir absque peccato: peccato autem cooperari non licet. Atque eandem sententiam sequitur Azor *quæsito citato*, & ex Theologis innumeri, & ex iuris peritis non pauci, quos refert Thomas Sãchez *lib.* 9. *disp.* 21. *num.* 2. Alij dicunt nullam esse culpam, idque probabile, putat Sanchez *ibid. num.* 7.

6 Denique alij dicũt esse culpam venialem, quod mihi videtur probabilius, & sequitur Thomas Sanchez *loco citato*, & Ægidius *disp.* 24. *dub.* 9. *conclus.* 2. Itaque regulariter peccatum veniale erit, nisi excusetur ex eo, quod vitiget incontinentiæ periculum. Ratio autem huius inordinationis non est desimẽda ex præceptis, & legibus Ecclesiasticis, quas iam exiſtimo exoleuisse, sed ex ipsa rei natura. Quia videlicet semen fluſtratur præcipuo fine, scilicet, prolis effectu fine causa. In quo tantùm leuis culpa reperitur, cùm omittatur finis præcipuus fine causa, vel excusatione aliqua. Quando enim est incontinentiæ periculum, iam consequitur alium finem licet minus præcipuum. Atque inde legimus an rationem prohibitionis antiquæ apud Moysem *Leuit.* 18. desumptũ Clemens Alexandrinus *lib.* 2 *pedagogi, cap.* 10. his verbis. *Hic ipse ergo Moyses, cum suis quoque vxoribus prohibet congredi, si forte eas detineant purgationes menstruæ. Non enim purgamento corporis id quod est maximè genitale seminis, & quod mox homo futurus est, polluere est consentaneum: nec sordido materiæ profluuio, & quæ expurgatur inquinamentis in audace & obruere: semen autem degenerat, sneptumque redditur si matricis succis priuetur. Nec vero vllum vnquam induxit veterum Hebræorum coeuntem cum sua vxore pragnante*, &c. Quare si incontinentiæ periculum non excuſet, peccatum saltem veniale est, si menstrua vxor petat, vel ab ea petatur, & si reddat, quia cooperatur illicito vsui congressus in casu iuxta nostra principia tradita supra *cap.* 3. In quibus dissentit Thomas Sanchez *disput.* 21. *citata, numer.* 16. nec mirum cùm dissentiamus in principijs: parum autẽ error siue meus siue illius in principio, magnus sit in fine necesse est.

7 Ex his colligitur primò, quid dicendum de copula coniugali cum vxore grauida. Si enim sit periculũ abortus, mortale peccatum est ex communi sententia; Et ratio est aperta ex dictis. At si non subsit periculum abortus, sit tamen incontinentiæ, nullum est peccatum in reddendo, neque petendo. Quod si neque periculum incontinentiæ sit, veniale peccatum exiſtimãt multi propter eam rationem, quam assignat Clemens Alexandrinus *loco supra citato*, cùm inquit: *Neque vero vllum vnquam induxit scilicet Moyses veterum Hebræorum coeuntem cũ sua vxore pragnante. Sola enim voluptas siquis ea etiam vtatur in coniugio est præter leges, & iniusta, & a ratione aliena. Rursus autẽ abducit Moyses a pragnantibus quousque pepe-rint. Renera enim matrix sub vesica quidem collocata, super intestinum autem quod rectum appellatur posita, extendit: collum inter humeros in vesica, & os colli, quod admittit semen, impletum occluditur, rursusque inane redditur fœtui qui pargatur. Fructu autem deposito semen deinde suscipit.* In quam sententiam multa subiungit. Quod mihi probabilius est, cum Azor *tom.* 3. *quæst. ci at.* licet alij neque culpam venialem agnoscant, inter quos est Thomas Sanchez *disput.* 22. *num.* 6. Ægidius *dubio* 9. *citato conclus.* 4.

8 Secundò colligitur, quid dicendum de copula statim post partum ante purificationẽ ex sanguine. In hoc enim casu eodem modo iudicandum est, atque de ea, quæ est cum vxore menstruata: & Ioannes Azor *cap. citato*, q. 15. regulariter exiſtimat esse venialẽ. Nec videtur quo fundamento Thomas Sanchez, cùm agens de accessu ad menstruatam agnoscat culpam venialem, in hoc casu neget *disputat.* 22 *num.* 11. Nam & proli, & fœtui, si concipiatur eo tempore, damnum inferri constat ex Galeno *libr.* 1. *de sanitate tuenda.*

9 Tertiò colligitur, tempore, quo lactatur infans, nullũ esse peccatum vxori copulari per se loquendo. Quia in hoc nulla de formitas est. Dixi per se loquendo. Quia si valde inopes sint, & si vxor concipiat, non habebit lac, quo filium alat, aut certum esset notabile proli detrimentum sequi; quod tamen sequi indicat Galenus *loco citato*, non excuſarem a culpa congressum illum, cùm eo subtrahatur alimentum extremè indigenti, quod tamen alimẽtum sine suo damno retinere poterat coniux. Neque verò tenetur, aut potest periculo incontinentiæ subuenire cum morte, vel notabili damno innocentis, quem alere tenetur. Neque ab his dissentit Thomas Sanchez *disput.* 22. *num.* 14.

10 Denique colligitur tempore amentiæ, si vxor amẽs sit, & furiosa, non licere copulam ob periculum manifestum prolis: facilè enim euenire potest, vt suffocetur, eiusmodi periculum non est in viro etiam furioso. Quod si insani sint, non tamen furiosi, sed sicut simplices pueri, non est peccatum illi reddere debitum. Videndum etiam ex medicorum consilio an amens ex coitu deterior fiat, & maius salutis detrimentum patiatur: tunc enim iudicãdum erit copulam esse illicitam mortaliter, vel venialiter iuxta tradita supra isto capite. Quare qui sanus est, non poterit ab insano in eo casu petere, neque reddere sine peccato mortali, aut veniali iuxta regulas, quas tradidi supra *cap.* 3.

CAPVT XV.

Quo pacto reddendum sit debitum cum dubioturis, aut facti?

SVMMARIVM.

1 *Quid de doctrina huius capitis latè & rectè.*
2 *In dubijs tutiorem partem esse eligendam, tam in dubio iuris, quam facti.*
3 *Aliqua inde colliguntur.*
4 *Obijcitur ex materia sacramentorum.*
5 *Diluitur obiectio.*
6 *Iuxta eam regulam procedendum in dubio matrimonij, reddendum, & non petendum debitum.*
7 *Eius legitima ratio assignatur, & num.* 8.
9 *Explicatur etiam ea ratio, quando dubium est de consanguinitate, aut vita prioris coniugi.*
10 *Opponitur ex motu Pijs V.*
11 *Opponitur ex cap. conquestus, de restitu. spoliat.*
12 *Opponitur ex contrarijs cum ea, quam dubitat esse seruam.*

Quan-

Digitized by Google

13 *Quando viterque coniunx est dubius, neque potest peti, nec reddi.*

14 *Excipe in impedimento impotentiæ, quod ipsa vsu cognoscendum est.*

15 *Quid si matrimonium non sit consummatum, & dubium incidat.*

1 DOctrina huius capitis valdè necessaria est, & quæ ad plures in specie casus decidendos valdè cõfertillam præ cæteris, quos ego legerim, tradidit vertàs atque solidùs Gabriel Vazquez 1.2. *disput.66. a.c.2.* cuius doctrinam in compẽdium redigentes huic insertimus loco. De eo etiam egregiè postea scripsit insignis Magister Complutensis non nunùs moribus quam doctrina cõstitutus Ludouicus Montesino 1.2.*tit.1.disp.29.q.4.*

2 Sed antequam doctrinam tenendam circa istud punctum tradamus, suppono primò celebrem illam sententiam in iure canonico, *in dubijs tutiorem partem esse eligendam*. Quam regulam expressè tradunt Pontifices *in cap. ad Audientiam, & capit. significatli, primo, & secundo. de homicidio. & cap. innouerit, de sponsalibus*, vbi in dubio homicidij præcipitur abstinendum à ministerio altaris propter suspicionem, aut dubium irregularitatis: reddit autẽ rationem Pontifex, *Nam in dubijs tutior pars est eligenda*. Et quamuis nonnulli eam regulam solùm velint intelligi in dubio facti, non iuris, at in vtroque dubio obseruandà esse docuit Gabriel Vazquez 1.2.*disput.65.cap.3. & disp. 66.cap.1.* & Ludouicus Montesino 1.2.*disp.29.quæst.4.§ 1. nu.82.* Et quidem locum etiam habere in dubio iuris hac aperta ratione conuincitur. Quia eadem ratio, quæ suadet habere locum in dubio facti, suadet in dubio iuris. In dubio autem facti habemus manifestam definitionem Pontificis in dictis capitibus, qui non tanquam nouè statuit in dubijs tutiorem partem esse eligendam, sed potius supponens regulam illam tanquam veram ex ea colligit, in dubio homicidij habendum illum vt irregularem. Ratio autem propter quàm in dubio facti eligenda est tutior pars, ea est, ne forte fiat illud, quod reuera malum, & peccatum est. Idem autem periculum est in dubio iuris: quare eadẽ regula seruanda. Adde nullam commodam assignari posse regulam quando in iuris dubio sit eligenda tutior pars, quàm ibi fecus.

3 Ex quo sit primò, cum qui tenue beneficium habet, & dubitat vtrum reciture teneatur, peccare lethaliter si non recitat. In eo enim casu habet conscientiam dubiã: at cum ea operari non deposito dubio non licet. Idem dicendum, cùm quis dubius est, an votum emiserit: tenetur enim sequi tutiorem partẽ, vt optimè docuit Gabriel Vazquez *disp.65.cauit.3.* & in aliis multis, quæ non rectè infert Sanch. *lib.3.disp.41.à num.1.* ob diuersa fundamenta, ex quibus procedimus. Sed nunc non est locus omnia prosequendi.

4 Sed huic vniuersali doctrinæ, quam statuimus in dubio tutiorem partem esse eligendam, obstare videtur id, quod communi sensu receptum est, scilicet in administratione Sacramentorum, cum necessitas adest, licere sequi opinionem probabilem, etiam si non sit probabilior, si eo tempore non potest esse vsus probabilioris sententiæ, eo scilicet fine ne pereat talis proxumi. Similiter in casu, quo baptizatus fuerit aliquis adhibita forma, vel materia dubia, & de qua sint variæ Theologorum opiniones, iterari debere baptismum sub conditione ei formæ, & materia indubitatæ, ne salus parùuli exponatur periculo, si forte maneat sine sacramento. In his autem non videtur eligi tutior pars. Quia si quis non iteret sacramentum baptismi, vel non vtatur opinione illa probabili, cum probabiliori vti non potest, tantùm se exponit periculo peccandi contra virtutem Eleemosynæ, vel misericordiæ: at verò si repetat sacramentum baptismi, vel operetur iuxta eam opinionem probabilem, se exponit periculo peccãdi contra religionem, & irrogandi iniuriam sacramento. Ergo non eligit tutiorem partem. Tutior enim pars est, vel in qua eligitur quod alienum est a culpa, vel saltem est minus malum. Minus autem malum est peccare contra misericordiam, quàm contra religionem.

5 Dicendum tamen adhuc in eo casu eligi tutiorem partem, & ideo repetendum sacramentum sub conditione, vel in casu necessitatis operandum iuxta opinionem probabilem si non sit locus probabilioris; sicut & eadem ratione in casu necessitatis extremæ is qui est in peccato, ministrare potest sacramentum sine peccato, si tẽpus ita vrgeat, vt ministro non sit locus pœnitendi. Nam, vt docet vere, & solidè Gabriel Vazquez *2.tom. in 3.part. disp. 136.capit.4.* quamuis sit maior vtilitas religio erga Deum, quam misericordia erga proximum, tamẽ quia Deo plus placet, vt proximo in cuius vtilitatem institutum est sacramentum, succurramus, quam vt dispositionem aliàs debitam erga sacramentum seruemus, ideo tunc licitè, & sanctè Sacramẽtum in peccato mortali celebratur, & celebrari debet. Quam rationem breuiter attigit D. Thomas *2.2.quæst.10.art.4.ad 1.* Et hoc sensu intelligitur illud Hos.6. *Misericordiam volo, & non sacrificium, & scientiam Dei plus quam holocaustum*. Eadem ratione licet iterato sacramento sub conditione, non tolleretur vi conditionis iniuria sacramenti, adhuc repetendum esset in dubio. Periculum enim repetendi baptismum, quod videtur esse contra religionem, minorem obligationem inducit, quam periculum salutis proxumi, vt ei iterum remedium sacramenti cõcederemus. Id quod, vt notat optimè idem Gabriel Vazquez *loco citato, & disput.146.cap.3. num.31.* non solùm nascitur ex libera voluntate Dei, sed etiam ipsa institutio sacramenti id suapte natura deposcit, & iure naturali diuino ita dicendum est. Nam sacramentum institutum est in remedium humanæ miseriæ: & ita ratio ipsa postulat, vt non censeatur irreuerenter tractare sacramentum, nec Deo iniuriam irrogare, qui vrgente necessitate eius, propter quem institutum est, illud ministret in peccato, vel repetat in dubio. Neque in hoc casu obligatio maioris virtutis cessare dicitur occurrente minore, sed circunstantia quædam, quæ necessaria erat, vt maior virtus obligaret, adueniente necessitate, ad quã ex minori virtute tenemur. Circunstantia autem necessaria, vt obligat religio illam reuerentiam erga Sacramentum, & Deũ est, ne fit in detrimentum eius, propter cuius necessitatem institutum est. Hæc Gabriel Vazquez. E quibus constat etiam in illo casu locum habere regulam illam in dubijs tutiorem partem esse eligendam. Sed de sensu huius regulæ dico plura de ordine, & animexis, *lib.2.*

6 Sed eam certa iuris regula sit, *in dubijs tutiorem partem esse eligendam*, & in matrimonio dubium oriri possit, vel si credens certo priorem coniugem cum alio contraxerit, & de prioris obitu dubitare incipiat: vel de aliis impedimẽtis dubium incidat, explicatione indiget, quo pacto is in eo genere debeat coniux qui dubitat. In variis quidem sententias DD. diuisi sunt, quas latè, & efficaciter impugnat Gabriel Vazquez, cui adhæret Thomas Sanchez *lib.2. disp.41.* Refert etiam & refellit Montesina *disput.21.q.4.§.4.* Habemus tamen in ea te expressam decisionem Pontificis *in capit. Dominus, de secundis nuptijs, & in capit. quisitionis, de sententia excommunic.* In primo hęc respondet Lucius III. *Si verò aliquis, vel aliqua id hactenus non obseruauit, & de morte prioris coniugis adhuc sibi existimat dubitandum, & quæ sibi nupsit, debitum non denegat postulanti, quod à se tamen nouerit nullatenus exigẽdum*. In secundo vero Innocentius III. *Verum cum conscientia pulsat animum ex credulitate probabili, & discreta, quamuis non euidenti, & manifesta, debitũ quidem reddere potest, ed postulare non debet, ne in alterutro, vel contra legem, vel contra iudicium conscientia committat offensam*. Hæc respondere Pontifices.

7 Legimus in huius decisionis rationem, & ex principijs ipsius rei petitam tradit Couarr. *2.parte, de matrimonio, cap.7.§ 2.n.7.* quem postea fecuti sunt alij. Nititur autem regula sup. dicta, *in dubijs tutior pars est eligenda*. Ex duabus autem partibus illa tutior est, vel in qua nullum peccatum est, vel si necessarium sit ex duobus malis vnũ eligere, illa tutior sit, in qua minus malum reperitur. Quoties enim duo mala occurrunt, vt necesse sit alterum eligere, illud eligendum est, quod alias minus esset, *cap. duo mala, capit. nerui testiculorum distinct.13.* Id quod ratio-

ratione manifesta comprobatur. Nam cùm in nullo casu concedendum sit aliquem esse perplexum, ita vt nō possit aliquam partē fine peccato eligere, & ex duobus malis, si alterum necessario eligendum est maior sit ratio, vt eligatur id quod minus est, sequitur illud sine peccato eligi posse: & quod alias absolutè ex se consideratum malum esset, tunc non esse peccatum: cessat enim propter occurrentiam alterius, ac proinde eam partem esse tutiorem, si eligatur occurrente alio maiori malo.

8 Ex hoc autē principio ita colligit Couarruuias. Quia cùm ex duobus malis minus sit eligēdum, minus malum est reddere in dubio matrimonij, quam non reddere. Esse autem minus malum ex eo constat, quod reddens solùm se exponit periculo incontinentiæ contra castitatem; at in non reddendo exponet se periculo peccandi contra ius matrimonij. Grauius autem peccatum est contra iustitiam, quam contra temperantiam, vt docet Diuus Thomas 2. 2. *quæst.* 58. *artic.* 12. licet hominibus peccata contra iustitiam turpiora videantur. Vnde hæc maior obligatio non nascitur ex præcepto Ecclesiæ coniugibus imposito de reddendo debito in dubijs; Ecclesia enim non aliud præcipit, quam id, quod coniux iure naturali facere debet, cum in dubio est animus. Si enim aliàs in dubio non deberet reddere, non posset Ecclesia id præcipere cum periculo incontinentiæ, aliàs posset facultatem concedere aliqua ex causa accedendi etiam ad non suam.

9 Verùm quia contingere potest, vt dubium sit de matrimonio ratione alicuius impedimenti consanguinitatis, vel quia existimatur viuere prior coniux; in quo dubio reddens debitum exponit se periculo commitendi peccatum non solùm contra castitatem, sed etiam incestus, vel etiam iniustitiæ contra primum matrimonium, in negando autem, solùm se exponit periculo agendi contra iustitiam: ideo addendum est, quando Pontifex *in capit. Dominus, de secund. nupt.* expresè agit de reddendo debito in dubio prioris matrimonij, adhuc in his casibus eligi tutiorem partem, & minus malum. Quia in dubio circa mortem prioris coniugis magni momenti est possessio, ratione, cuius cauta matrimonij posteriores multo maior, & potior est. Ex quo sit esse maius malum non reddere petenti, qui est in possessione secundi matrimonij, quam exponere se periculo incontinentiæ, & adulterij contra primum matrimonium. Itaque in eo casu non est minus malum reddere, quia peccatum non reddendi sit contra plures, & maiores virtutes, cùm tanum sit contra iustitiā. Sed quia conditio possidentis multo fortior est, tantæque efficacitatis, & virtutis, vt nulla sit iniuria contra prius matrimonium reddere in dubio debitum petenti. Quare ex hac parte multo fortius manet ius matrimonij secundi, quam primi, cùm in fauorem secūdi sit certa possessio, & ex alia parte fit maior obligatio iustitiæ, quam castitatis. Idem dicendum si dubium sit de impedimento consanguinitatis, adhuc enim maius est periculum in non reddendo ratione possessionis. Nam possessio matrimonij bona fide cōtracti multo maioris momenti est vt fiat iniuria coniugi petenti in non reddendo, quam dubiū consanguinitatis, vt fiat iniuria sanguini in reddendo. Cum ergo periculum iniuriæ vnius omnino tollatur per possessionem, in qua est ius quoddam quæsitum per matrimonium, restat, vt ex alia parte periculum incontinentiæ nō impediat, qua censeretur multo minus, quam periculum iniustitiæ. Inter alias autem duas partes, licitè petere, & non petere planè constat tutius esse non petere, atque ita optimè constare decisionem Pontificum in prædictis casibus. Addit etiam rectè Monte sinus quod ille reddendo debitum non se exponit periculo incontinentiæ & incestus, nisi solùm materialiter, quoniam habet iudicium prudens, quo iudicat id, quod secundùm Canones est definitum, licitè et, in casu dubij reddendum esse debitum coniugi petenti.

10 Sed contra doctrinam istam opponi potest primò, quod Pius V. in quodam Breui Indis ad fidem conuersis, qui cum pluribus vxoribus contraxerant, & primam inuenire non poterant, concessit vt cum secunda remanerent, etiamsi certū non esset de morte prioris coniugis. Sed in primis ex hoc argumento, si esset alicuius momēti, sequeretur etiam posse reddere, & teneri cum mala fide, quia illi Indicum mala fide cum pluribus vxorū us contraxerant. Quare respondetur Pontificem locutum esse iuxta text. *in c. quædemus, de diuort.*, secūdùm quem licet infideli conuerso alium coniugem ducere, si infidelis vel nō vult cohabitare, vel non vult sine iniuria Creatoris, vt dictum est sup. *libro* 7. Ex eo autem, quod coniux diu quæsitus inuenire non poterat, meritò præsumpsit Pontifex infidelem coniugem nolle cohabitare sine Creatoris iniuria, vel absolute cohabitare nolle. Ex quo eadem ratione explicuimus supra *libr.* 9. alias literas Gregor. XIII. quam etiam sequitur Gabriel Vazquez *disp.* 66. *cit. cap.* 5.

11 Secundò opponi potest text. ex *c. conquestus, de restit. spoliat.* vbi Innocentius III. in eo casu, in quo agitur de impedimento matrimonij, & quæstio est, an fieri debeat restitutio spoliati ante probationem, respondet, si non oseritur statim probationes, debere fieri restitutionem ad habitationem, & torum, si verò afferantur in continenti, tantùm restitui debere ad habitationem, non ad torum propter periculum incestus. Ex qua decisione videtur effici, non obstāte dubio de impedimento matrimonij, posse debitum peti, Sed respondetur facile decisionem illam Pontificis totam inniti præsumptioni. Ex eo enim, quod afferantur in continenti probationes, præsumitnullum subesse impedimentum, & ideo peti, & reddi posse debitū. At si coniuges quamuis non afferant in continenti probationes, vel certò sciunt, vel dubitant impedimentum esse, potius tenētur pati excommunicationem, quam copulari. Neque obstat, quod habetur *in cap. literas*, coniugem posse petere, vel reddere, quando impedimentum tantùm est ex iure positiuo, refertur enim tantum, vt opinio quorundam Antiquorum, oppositum tamen decisum est *in cap. sanquisitionis. de sententexcommunic.*

12 Tertiò opponitur. Quia si quis contraxerit ignoranter cum seruā, & postea de eo impedimento incipiat dubitare, & de conditione vxoris, & ex consequenti de valore matrimonij, reddere potest, & petere, si velit denuò contrahere cum illa matrimonium, non tamen obligari potest ad reddendum. Quia præiudicaret suæ libertati. Nō ergo est vniuersaliter verum coniugem in dubio teneri reddere debitum, licet non possit petere. Respondetur tamen ad hūc casum coniugem dubium de conditione vxoris teneri reddere debitum petenti. Quia id præstare potest sine detrimento suæ libertatis. Quamuis enim reddat animo coniugali, non obest suæ libertati, quia non eo ipso habet ratum, vel approbat matrimonium quod ignorans cum serua cōtraxit, sed accedit eo tantùm animo, vt reddat id ad quod obligatur in dubio matrimonij, ne sorte iniuriam irroget alteri coniugi. Quam etiam obligationem reddendi debitū eo pacto & animo, agnoscunt alij Doctores, qui oppositum sentiunt, quoties contingit dubium de seruitute leue sub quadam distinctione conatu discordantes in hoc sententias conciliate Montesino *loc cit at num.* 145. sed quod dixi probatur magis.

13 Ex dictis colligitur primò, quando vterque coniux est dubius, aut cum mala fide nulli licere petere, & ex cōsequenti nec reddere. Pontifices enim in dictis capitibus decernunt dubium coniugem petere non posse. Quare qui negatet petenti in eo casu, nihil facit iniustè, cùm non possit rectè, & licitè reddere. Deinde fit idem dicendum esse, quamuis mala fide alter tantùm contraxerit: ea enim mala fides efficit, vt petere non possit, non tamen obstat quò minùs reddat alteri coniugi bona fide contrahenti, vniuersè enim decernit Pōtifex dubium coniugem posse reddere, & non petere.

14 Deinde colligitur, si dubiū sit de impedimento impotentiæ, & frigiditatis licitū esse petere, & reddere. Ratio est, quia quando dubiū est de impedimento matrimonij, nus habet vnusquisq; inquirēdi de prædicto impedimēto. Impedimentum autem frigiditatis inueniri gan nō po test, nisi vsu, atque conatu, ideo licebit in tali vsu, & inuestigatione perseuerare tempore ab Ecclesia præscripto, vel dū experientia compertum sit non posse vti coniugio.

Denis-

Digitized by Google

15 Denique colligitur, si matrimonium nondum consummatum, & dubium incidat de valore matrimonij, toto tempore duorum mensium non posse reddere debitum. Ratio est aperta: quia toto eo tempore liber est, & licitè, ac secundùm iura negare potest. Ergo negando nō se exponit periculo agendi iniustè, atque adeo totius est eo tempore negare, quam reddere. Elapso autem eo tempore non debet retinere alterum coniugem suspensum, sed vel detegere dubium, vt impedimētum examinetur, si tamen eam reuelationem profuturam credat, non nociturum. Quod si non credat fore alicuius momenti, reddat debitum, & non petat. Nam nimis videtur durum obligare dubium coniugem ad ingressum religionis, vt ea ratione liberum relinquat alium coniugem ad ineundum cum altero matrimonium: quia nisi status religionis suscipiatur sponte, difficiles solet exitus habere, & multæ aliæ causæ fœle offertre possunt, ob quas ad ingressum in religionem cogi non possit. Scio aliter sentire alios: at mihi id videtur probabilius, vt sentit etiam Gabriel Vazquez *disp.111.cap.6.in fine.*

CAPVT XVI.

De delectationibus morosis inter coniuges.

SVMMARIVM.

1 *Quid agendum.*
2 *Omnem delectationem de peccato mortali esse mortalem.*
3 *Inferuntur nonnulla.*
4 *Delectationem de ipsa cogitatione non semper esse mortale, & aliquando neque veniale.*
5 *Obiectioni occurritur.*

1 DE hoc argumēto dixi latè 1.2. *in materia de peccatis quæst.74.ad articulum* 8. Ea tamen, quæ ibi dixi, redigam in compēdium, generalem etiā doctrinam comprehendens, quæ ad iudicandum in quatis delectatione morosa sufficiens sit, de qua etiam agit latè Ioānes de Salas 1.2.*tract.* 13 *disp.*6. per multas sectiones. Duo igitur in hoc capite examinanda sunt. Primum an delectatio morosa de re formaliter mala sit peccatum mortale. Secundum, an delectatio de opere materialiter malo sit etiā mala mortaliter, & quibus regulis vtendum sit.

2 Igitur quòd ad primum attinet, dicendum est primò delectationem omnem de peccato mortali esse mortalē. Quod videtur esse secundùm finem certum *Prouerbiorū 2. lætatur cum malefecerint, &* docent Augustinus *tom.2. epistola* 119. *cap.*10. *& tom.*8. *in Psalmum* 9. ibi, *Exultabo super salutare tuum, &* Psalm. 50. *in principio, &* Psal. 57. in illud, *sicut aspidis surdæ, & tomo* 10. *serm.*17. *de verbis Apostoli, capit.*2. Gregorius 1. *moralium, capit.*3. Isidorus *lib.2.de summo bono, capit.*39. Bernardus *libr. de dispensat. capit.*42. & docet D. Thomas 1. 2. *quæstion.*34. & cum eo Scholastici omnes. Imò Aristoteles 10 *Ethicor. cap.*3. non esse malam delectationem, & fideles omnes se accusant, dum lætantur, vel se iactāt de malè factis. Et ratio est: quia illa delectatio est affectus vitalis liber, & de obiecto malo formaliter ergo est mala: sicut enim consensus efficax effectiuus accipit malitiam ab effectu malo, ita etiam consensus affectiuus erit malus, si versetur circa obiectū malum, licet non sit effectiuus. Vnde fit gaudium de peccato commisso nō solum esse malum, quia nascitur à voluntate efficaci mali operis, sed etiam formaliter ratione sui, quamuis ab eo amore efficaci non oriatur. Sicut etiā ille, qui gaudet de peccato proximi, peccat, licet illud gaudium non fuerit ortum à voluntate efficaci adiuuandi proximum ad peccatum. Nam effectus ille terminatur ad obiectum hic, & nunc intrinsecè malum spectatis omnibus circunstantijs. Vnde nullo honesto motiuo honestan potest gaudiū de peccato proprio, vel alieno, quia obiectum illud habet intrinsecam turpitudinem. Neque obstat, quod possit aliquis gaudere de peccato, vt est causa alicuius boni, quod ex eo ortum est. Nam gaudium de peccato, vt est causa boni effectiuè, est gaudere de effectu ipso, non verò de peccato, vt infra magis explicabo.

3 Hinc colligitur primò delectationem morosam esse mortalem, siue sit delectatio volūtatis, & appetitus sinuū, vt frequenter accidit, siue sit solius voluntatis, quod forte est possibile, siue sit solius appetitus voluntate permittente, cum facilè posset, & deberet reprimere prædictam delectationem, aut voluntate, quamuis non delectante formaliter, imperante tamen appetitui delectatione. Deinde fit esse peccatum mortale delectari de mortali siue sit in materia venerea, siue alia, siue prohibita iure naturali, siue positiuo. Nā si quis gaudeat, quod liberè comedent carnes die prohibito, peccat mortaliter: est enim gaudere de transgressione legis. Quam illationem probat consensus fidelium, qui indifferenter damnat delectationem morosam, de quouis malo opere, & rationes etiam eodem modo de omnibus procedunt. Rursus fit esse mortale delectari de quouis opere mortali, quod quis credit se fecisse, licet non fecerit: quod æquè est certum, quia in ordine ad effectum perinde est, quod accidisse putetur, ac si acciderit. Denique fit esse mortale delectari de quouis opere mortali, quod neque accidit, neque accidille creditur, neque periculum est, ne accidat, sed in mente fingat se violasse legem ieiunij, aut fœminam corrupisse, & de ea violatione delectatur ac si accidisset, sine dubio peccat mortaliter. Et huic instituto fauent quædam testimonia Patrum, quæ ad aliud afferri solent: & Augustinus 12. *de Trinitate c.*12. Gregor. & habetur *c. hoc etenim, dist. 49. vers. ponderosus.* Et ratio est, quia bonitas, vel malitia affectus sumitur ex obiecto verè, vel apparenter repræsentato. Ergo cum delectatio tunc tendat in obiectum apparenter malum, erit mala: idque non minùs certum est, quam ea, quæ hactenus diximus.

4 Secundò dicendum est. Siquis opus mortale cogitet, & delectetur, non de ipso mortali cogitato, sed de ipsa cogitatione, non est mortale, & aliquando neque veniale, & sæpe laudabile est. Docet D. Thom. 1. 2. 74. *art.* 8. & communis sententia, quæ ex dictis manifestè probatur. Nam affectus est malus ex obiecto malo: sed cogitare mortalia non est malum, aliàs non ageremus de peccatis sine peccato. Ergo delectatio de cogitatione peccatorum non est mala, neque peccatum.

5 Sed obijcies, tempore Diui Thomæ, vt constat ex *d. art* 8. erat probabilis opinio nullam delectationem morosam de re illicita esse mortale peccatum, & hoc etiam tempore idem existimarunt nonnulli viri Docti, & de opere prohibito iure positiuo, communis sententia docet, nullam delectationem esse malam & de opere prohibito iure naturali non omnem delectationem esse mortalē sentiunt non pauci. Quo modo ergo tam apertus error in fide est asserere delectationem morosam de opere malo non esse malam? Respōdetur tamen Catholicorum sententiam, quæ liberat omnem delectationem morosam, aut aliquam a culpa mortali, non loqui de delectatione morosa de peccato formaliter, siue re ipsa, siue secundùm opinionem, aut fictionem: hoc enim apertè pugnaret cū fide; sed loquitur tantùm de delectatione morosa circa opus malum materialiter. Vt siquis videns ægrotum die Veneris comedere carnes, delectetur in se, ac si comederet, non cogitans de prohibitione in illa die, fed mente, & affectu abstrahens ab omnibus circunstantijs, quæ actum illum reddunt mortalem, & de illo sic precisè sumpto delectatur, quod quidem obiectum secundum se non est malum. Quæstio ergo, quæ inter Catholicos disputatur, & de qua diuersi sentiunt, non est, vtrum delectatio de opere mortali materialiter, quod, scilicet hic, & nunc, si mādaretur executioni, esset mortale, sit semper mortalis, quantumuis desit voluntas illud faciendi, & periculū talis voluntatis, & quantumuis cogitatione, & affectu obiectum denudetur ijs circunstantijs, quibus si executioni mandaretur esset mortale. In primo sensu locuti sumus

in 1. conclusione, & eius corollarijs: in secundo verò loquemur in sequentibus.

§. I.

Quando delectatio de opere materialiter malo sit mortalis?

SVMMARIVM.

6 *Referuntur variæ sententiæ.*
7 *Vera sententia statuitur, & explicatur.*

6 NOn vna est Doctorum sententia. Primò enim quidam affirmant nullam delectationem mopsam esse mortalē, Huius sententiæ meminit D. Thom. *artic. 8. citat.* & probabilem Corduba *libr. 1. quæstion. q. 23.* communiter tribuitur Martino de Magistris, quem tamē Vazquez 1. 2. *disp. 10. cap. 3.* docet, nunquam de omni delectatione fuisse locutum. Eius autem sententiæ sensus est nullum obiectum esse adeo intrinsecè malum, quod non possit præscindi à circunstantijs vitiantibus obiecti, & de quo sic præcisso voluntas simpliciter delectatione gaudere non possit. Secundò alij docent in alio extremo omnem delectationem esse mortalem, quantumuis ab extrinseco, & ex solo iure positiuo probibeatur: docet Ioānes Medina *C. de rest. q. 21. §. Mihi tamen.* Tertiò alij dicunt nullam delectationem de opere prohibito solo iure positiuo esse malam, & omnem delectationem de obiecto prohibito iure naturali esse malam intrinsecè. Sic Ledesma 1. p. 4. q. 1. *art. 7.* Corduba *lib. 1. quæst. 30. d. 1.* Gabriel *in 4. dist. 15 q. 3. art. 3. dub. 3.* qui & alios refert pro hac sententia. Imò recentiores, vt docet Gabriel Vazquez *disput. 111. c. 1.* contendunt secundam partem huius sententiæ esse communem, apertè deduci ex omnibus ferè Theologis, cum D. Thom. *q. 74. cit. art. 8. in corpore, adiuncta solutione ad 5.* Quartò alij docent neque omnem delectationem de opere materialiter malo lege positiua prohibito, neque omnem de opere prohibito iure naturali esse bonam, peque omnem esse malam mortaliter, sed alias esse malas mortaliter, alias venialiter: alias indifferentes, alias bonas, siue tantum iure positiuo. Sic Gabriel Vazquez *à disp. 111. vsque ad 116.*

7 Nostra tamen sententia duas habet partes. Prima est. Non omnis delectatio morosa libera est à mortali peccato. Loquimur autem, quando delectatio est de opere, non vt malum est formaliter. Atque hanc partem amplectitur communis Doctorum sententia apud Vazquez *disput. 109. cap. 2.* & recentiores alij *art. 8. citat.* Estque adeo certa vt oppositum temeritate non careat. Secunda pars. Non omnis delectatio morosa est mortale peccatum. Ita Doctores 1. 2. & 4. sententiæ contra secundam, quam intolerabilem, ridiculam, & periculosam appellat Vazquez *disp. 110. cap. 2.* vt pote quę multis indoctis poterit esse occasio grauis ruinæ sine vllo fundamento. Ratio autem vtriusque partis colligenda est ex differentia voluntatis efficacis, & delectationis. In quo primum certum est sæpè licere delectari de aliquo, quod non liceret facere, delector enim de suspensō latrone, quē iustè non possem suspendere. Differentia verò inter voluntatem efficacem & delectationem est, quod voluntas efficax ponit obiectum cum omnibus circunstantijs: & quia obiectum cum omnibus circunstantijs est malum & prohibitum, etiam voluntas illius efficax, quamuis nō feratur directè, & expressè in omnes circunstātias, mortalis est & easdem species malitiæ habet, atque obiecta ipsa. Delectatio autem, qua est affectus non effectuus rei, sed rem ipsam supponens, potest præscindere vnam formalitatem ab alia, & amare bonam aut indifferentem relicta mala: & tunc malitia non est volita directè, vt constat, neque indirectè. Quia tunc amatur aliquid indirectè, quando ponens vnum, ponit consequenter aliud: quod nō habet locum in affectu, qui non ponit, sed supponit rem, non secus ac si inuincibilis ignorantia esset illius circunstantiæ, à qua præscindit. Quia autem accidit aliquando obiectum non ab extrinseco, sed ab intrinseco habere malitiam, sit vt delectatio circa illud opus & obiectum habens malitiam ab extrinseco ex variis circunstantijs loci, temporis, certeque personæ, denudari possit à malitia, alia verò non possit. Atque hæc ratio est, quare non omnis delectatio sit mortalis, neque omnis sit libera à mortali. Quæ autem delectatio sit mala vel non sit, subiectis regulis explicandum est.

§. II.

Prima regula de delectatione in materia veneréa.

SVMMARIVM.

8 *Delectationibus in materia veneréa iudicandum sicut de voluntate efficaci.*
9 *Non licere delectari venereè sub conditione si mulier esset sua.*
10 *Non licere viduo delectari de copula præterita.*
11 *Non licere sponsis de futuro delectationem de copula futura.*
12 *Non licere coniugatis alligatis voto delectationem de alio coniugali.*
13 *Non licere delectationem de pollutione habita inculpabili modo.*

8 PRima ergo regula sit. *Omnis delectatio morosa in materia veneréa est mala, & de illa eodem modo iudicandum est quoad malitiam & speciem illius, atque de volitione efficaci veneréa.* Ratio huius regulæ est. Quia huiusmodi delectatio hoc habet singulare, vt ex volutate redundet in appetitum, & resīdēs in appetitu habeat vim accendendi sanguinem, & fouendi corporis ardorem, & subministrandi libidinis materiā ex diuersis partibus vocatam. Vnde principium præbet operi externo nō minus quam oscula, tactus, & amplexus libidinosi, vt rectè Nauarrus xta doctrinam D. Thom. & sum. Tabiena, quos refert Gabriel Vazquez *disput. 112. cap. 1.* quidquid ipse contradicat *cap. 2.* Atque hoc fundamentum, quod caput est nostræ sententiæ contra Vazquez, præterquam ostendit ratio facta, & experientia, confirmant etiam nonnulla egregia Patrum testimonia. Primum est Ambrosij *libr. 1. de pœnit. cap. 13.* his verbis: *Est enim flamma, quæ interna vrit, vnde hunc ignem non alligemus in sinu mentis, & excessu pectoris, ne interioris nostri hominis vramus exuuias, & forensē hoc nostræ animæ vestimentum, velamenque eas male edax libidinis flamma consumat, sed transeamus per ignem, & si quod incidit amoris incendium transiliat meni, & non alliget adulterinam cupiditatem vinculis cogitationum, nullosque sibi nodos assūāe nexu meditationis adstringat, &c.* Secundum est eiusdem Ambrosij *in Apologia Dauid posteriori. Ligauit* (inquit) *aliquis ignem in sinu suo? Caue igitur tu, ne intra sinum tuæ mentis ignem in sinu tuo? Caue igitur tu, ne intra sinum tuæ mentis ignem libidinis & amoris accendas: ne corporeum vestimentum illo animi consumatur incendio, ac perpetuitatem refurrectionis amittas. Si per libidinum faces tibi putaueris esse gradiendum nam qui vritur corde, comburitur corpore.* Alludit Ambrosius ad illud Salomonis Prou. 6. *Numquid potest homo abscondere ignem in sinu suo, vt vestimenta illius non ardeant?* Ignem enim ex Ambrosij sententia in sinu alligat, absconditque ille, qui impudicam & turpem delectationem per cogitationem menti, aut cordi adibuit. Hæc vero corpus, quod instar est vestis, qua anima vtitur, incendio suo corripit atque ad opus turpitudinis perficiendum, quasi funalibus facibus perducit. Confirmat etiam Augustinus *serm. 150. de tempore. Quomodo enim* (inquit) *si aliquis carbonem ignis apprehenderit, si citò proiecerit, nihil nocebunt ei: si verò eos diutius tenere voluerit, sine vulnere eos tollere non poterit: ita ille qui ad co-*

cupi-

Digitized by Google

cupiſcendum oculos deſixerit & libidinis malum in corde ſuſcipiens moras in ſuis cogitationibus habere permiſerit, excutere eas à ſe ſine animi occiſione aut plaga non poterit. Similia habet Chryſoſt. *epiſt. 4. ad Olympiadem.*

9 Hinc infertur primò non licere homini ſoluto delectari venereè ſub conditione, ſi mulier eſſet ſua. Nam quidquid ſit de ea quæſtione, an ſit poſſibilis delectatio conditionalis & de ea quæſtione an liceat in ali s materiis, certè in materia venerea non licet. Quia licet obiectũ non ſit de præſenti, & poſita ea conditione fieret licitum; attamen ipſa delectatio præſens eſt, & de præſenti principium ex ſe operis illiciti. Sic docent, quamuis ex diuerſo fundamento Caietan. Armilla, Nauarrus, Corduba, Medina Valentia, & alij plures, quos refert & ſequitur Thomas Sanchez *lib. 9. de matrim diſputat. 42. in cor ollarijs 1. concluſ.*

10 Secundò infertur non licere delectationem venereã coniugis vidui ortam ex cogitatione copulæ habitæ tempore matrimonij. Non quia obiectum eius directum ſit illicitum, non enim eſt magis illicitum, quàm delectationis iudicis de occiſione latronis facta eo tempore, quo iudicium exercebat: ſed quia delectatio eſt principium operis illiciti externi, quod non accidit in aliis delectationibus, vt dicam poſtea. Sic Petrus de Soto ex alio fundamento, & cum Nauarro plures refert, & ſequitur Thomas Sanch. *loco cit.* & Gabriel Vazquez *diſput. 114. capit. 2.* contra Palud. Angel. Valentiam, Victoriam, Medinam. Sã, & alios, quorum fundamentum ex dictis euerſum eſt; & alias eodem modo probarent licere ſoluto, qui nunquam contraxit matrimonium, delectari de copula habenda tempore matrimonij, quod abſurdum eſt.

11 Tertiò infertur non licere ſponſis de futuro delectationem veneream de futura copula ex eodem fundamẽto. Quia eiuſmodi delectatio de præſenti eſt principium operis illiciti. Ita docent, licet ex alio fundamento, Gabriel Vazquez, & Thomas Sanchez *locis cit.* cum Recentioribus. & fere omnes, qui contrarium ſentiunt in corollario præcedenti. Pro quibus contra nos poteſt eſſe hoc argumentum. Nam ex noſtra ſententia fit eſſe mortale peccatum coniugatos abſentes delectari de copula, ſiquidem illa ob abſentiam haberi de præſenti non poteſt. Sequelam concedunt Nauar. Corduba, Sã, & alij, quos refert Sanchez *diſputat. 44. numero 2.* Alijs autem videtur hoc nimis ſcrupuloſum, maximè cùm non videatur eadem ratio procedere, quæ in caſibus ſuperioribus, quia delectatio illa ordinatur ad copulam cum coniuge, quæ tunc eſt licita; licet per accidens ſit impoſſibilis. Sic docent communis Doctorum, quos ſequitur Sanchez *ibidem num. 3.* Mihi primum videtur dici magis conſequenter, & verius.

12 Quartò infertur nõ licere delectationem veneream de copula coniugatorum, qui ſe voto caſtitatis obligauerunt, aut quibus vſus matrimonij præcepto Eccleſiaſtico interdictus eſt, vt quando contrax contraxit affinitatem, aut cognationem cum altero coniuge, ratione cuius remouetur à petitione debiti. Nam illis eſt illicita copula. Ergo etiam delectatio illa non minùs, quam volitio efficax, vt dixi. Hæc illatio eſt contra Sanchez ſupra *num. 19.* Nec tamẽ ſequitur ex ea eſſe mortale coniuges delectari in loco ſacro, de copula habita vel habenda extra illum: tum quia voluntas ineffi cax copulandi extra locum ſacri peccatum non eſt: tum etiam, quia coniugalis copula etiã in loco facto non habet malitiam, vt dixi ſupra. Multo ergo minùs delectatio.

13 Quintò infertur ex eodem fundamento non licere delectationem veneream de ſeminis effuſione in ſomnis habita, vel alio modo inculpabili. Quidquid enim ſit de ea quæſtione, an liceat delectari opere facto inculpabiliter, attamen in materia venerea non licet propter rationẽ dictam. Sic docent, quamuis ex alio fundamento Soto, Medina, Ledeſma, Corduba, & alij, quos refert, & ſequitur Zumel *1. 2. q. 74. art. 8. aliſput. 4. dub. 2. & 4.* Sunt tamen alij non pauci, qui docent licitum eſſe delectari de dicta ſeminis effuſione ob ſanitatem, vel alium honeſtum finem, veluti mitigationem tentationis leuata iam natura. Sic Vazquez *diſput. 103. cap. 2.* cum Alexandro, Adriano, Sylueſtro, & alijs, quos refert Zumel *loco citat.* ſed meo iudicio in re non differunt. Nam gaudere de ſeminis effuſione ob ſanitatem non eſt gaudere de pollutione, ſed de bono ſanitatis ſecuto.

§. III.

Proponuntur aliæ regulæ ad alias delectationum materias.

SVMMARIVM.

14 *In aliis materijs à venerea delectatione de opere proprio, quod ipſe ſine peccato poteſt efficere, non eſſe peccatum niſi vitetur ex motiuo expreſſe admiſſo.*

15 *Idem eſt ſi ſit alicui honeſtum opus, de quo eſt delectatio.*

16 *Quando ſimplex delectatio de opere malo ſit mala.*

17 *Non eſſe eandem rationem ſimplicis delectationis & voluntatis efficacis.*

18 *In quibus affectibus poſſit præſcindi opus à circunſtantia vitiante, & num. 19.*

20 *Explicatur in aliis materijs à venerea an liceat delectari de obiectis malis. ſub conditione ſi non eſſent mala.*

14 SEcunda regula ſit. *Nulla delectatio moroſa de opere proprio, de quo poteſt ipſe habere honeſtam voluntatem efficacem eſt mortalis, niſi delectatio illa vitietur ex motiuo extrinſeco expreſſe admiſſo.* Quæ doctrina communis eſt, & meo iudicio euidens. Quia quod licet facere, licet appetere, & licet etiam gaudere de licitè appetibili. Non enim mala delectatio eſt, niſi quia eſt de obiecto malo; malum autem obiectum nõ eſt quod licitè appetitur. Nec video cur delectatio de eleemoſyna exhibita ſit bona, & de druitijs comparatis ſit indifferẽs, & de vindicta ſumpta ſit mala, niſi quia obiectum eſt bonum malum, vel indifferens. Ex quo ſit licere iudici delectari de ſuſpenſo latrone, quia licet velle occidere latronem: & coniugibus delectari de copula habita, vel habenda, quia licet illam efficaciter velle. Et quamuis Gabriel Vazquez *diſp. 111. cap. 1. num. 9.* hanc regulam reprobet, ea tantum ratione, quia ſolutus licitè poteſt ſtatuere vxorem ducere & tempore matrimonij ad illam accedere: & tamen ante tempus celebrati matrimonij delectatio illa mortalis eſt, ea ratio non mutat regulam propoſitam. Quia, vt dixi *in 1. regula §. præced.* alia eſt ratio de delectatione venerea, quæ eiuſdem rationis eſt cum efficaci voluntate. Quare ab illa ad alias delectationes argumentum deſumi non poteſt.

15 Tertia regula. *Quoties volitio efficax operis eſt vnimoraliter honeſta, cuicumque alteri licet delectatio de tali opere alieno, niſi ex motiuo extrinſeco vitietur.* Sermo eſt de aliis delectationibus à venereis. Et a poſteriori probatur. Nam quia rudex licitè ſuſpendit latrones, & ægrotus comedit carnes in quadrageſima, & Deus peccatores punit, licitè delectamur de omnibus iſtis, dummodo nõ delectemur ex motiuo inhoneſto. Nam ſi delectamur de damnato latrone ex motiuo vindictæ, mortalis eſt delectatio. Et ratio a priori eſt. Quia delectatio illa habet obiectum licitum. An verò licita ſit delectatio de factis alienis, ſiue propriis inculpabiliter vel in amentia, aut ſomno factis, quæ ex ſe ſunt intrinſecè mala, dicam infrà.

16 Quarta regula. *Affectus ſimplicis complacẽtia, & delectatio de obiecto & opere quocumque, tunc eſt mala, quando motiuum eius directũ & formale, quod, & ſub quo includit circunſtantias, ſub quibus excutio talis operis prohibetur iure naturali, vel poſitiuo: attamen non eſt mala, quando ex parte motiui deeſt aliqua circunſtantia, qua deficiente voluntas efficax non eſſet mala.* Hæc regula ſimul illuſtratur exemplo arqi probatur. Non licet ſano in quadrageſima

esus carnium, nec homini priuato occiso alterius, neque iudici occiso animo vindicatæ, certè siquis contempletur se sanum comedere carnes in quadragesima, aut non factum iudicem hominem occidere, aut iudicem creatum animo vindicatæ aliquem occidere, & de his obiectis delectetur, delectatio mortalis est, quia est de obiecto vetito circunstantijs vitiantibus actum. Sed si die veneris statuat comedere carnes die Dominica, & de carnibus ea die comedendis delectetur, die veneris, ea delectatio non est mortalis. Huiusmodi enim affectus non est malus, nisi qua est de obiecto malo, & obiectum non est malum, nisi quia contrarium legi: obiectum autem prout hunc deiudicatur à circunstantia vitiante, & obijcitur menti & affectui simplici, non est contrarium legi. Ergo ea delectatio, quæ speciem sumit ab obiecto per intellectum proposito non erit peccatum.

17 Neque hinc licet inferre eandem esse rationem cujusuis delectationis, & voluntatis efficacis. Valdè enim differunt. Primò, quia volitio efficax mala esse potest, licet non tendat directè in circunstantiam vitiantem opus, non tamen delectatio, quæ non transitin efficacem volitionem qualis est venerea, cuius differentiæ ratio tradita est supra isto cap. in principio. E quo etiam prouenit secunda differenua, quod quis efficaci voluntate sæpè non potest honestè aliquid prosequi, quamuis directè non attendat malitiam vitiantem, & circunstantiam, vnde sumitur vitium, eò quod à parte rei non est sine tali circunstantia, & consequenter non posset non attingi indirectè circunstantia à volente eiusmodi opus. Attamen delectatio morosa, cùm non sit effectiua, potest affectiuè amplecti circunstantiam licitam, & omittere eam qua opus vitiatur: & ideo sæpè de opere, quod non possumus licitè efficaciter velle, potest esse licita delectatio abstrahendo à tempore, vel loco, vel alia circunstantia vitiante opus.

18 Sed superest explicandum, in quibus operibus possit effectus præscindere opus à circunstantia vitiante, & consequenter versari circa ipsum opus sine malitia mortali. In quo dicendum est primò id fieri posse in opere prohibito iure positiuo: nam hæc opera sunt mala ex lege extrinseca prohibente, quæ cessare potuit. Ex quo etiam fit, quia neque imaginatiua neque appetitus, nisi ex imperio directo intellectus & voluntatis, tendit in transgressionem legis, ideo ferè nunquam simplicem affectum appetitus sensitiui in opere prohibito solo iure positiuo esse mortalem, Nota tamen, si quis delectetur de hoc opere hic & nunc & sub hac individuali libertate facto esse mortalem delectationem. Nam in obiecto directo huius delectionis inuenitur legis transgressio: cùm ad libertatem requiratur rationis iudicij, quo opus illicitum esse cognoscitur.

19 Dicendum secundò, non posse eam separationem fieri in eo opere, quod iure naturali quauis circunstantia existente prohibetur, quale est odium Dei vel mendacium. In huiusmodi enim operibus non potest præscindi opus à malitia, cùm semper & vbique sit malum independenter à quacumque circunstantia, atque adeo delectatio de illo semper est mala. At verò in opere prohibito iure naturali spectatis aliquibus circunstantijs, præscindi potest à circunstantia, sub qua prohibetur, & cõsequenter à malitia, vt patet in furto, ad quod tequirit circunstantia rei alienæ, aut in homicidio, ad quod exigitur, quod fiat priuata auctoritate. Huiusmodi ergo delectatio abstrahendo ab illis circunstantijs non est mortalis. Atque hinc etiam constare potest, quomodo possit esse sine peccato delectatio de iniusto duello. Possunt enim ibi ars, ingenium, robur, & sanguinis etiam effusio præscindi à circunstantia vitiante, ab iniquo animo. Dobet Petrus de Soto *lect. 9. de diffcrimine peccat. §. At verò*. Caiet. *vt delectatio*, aliique complures.

20 Ex dictis colligitur, quid dicendum sit, an liceat delectari de obiectis malis sub conditione, si non essent mala. Supponamus autem dari posse simplicem affectum condrionalem, qui tendat in obiectum vestitum tali conditione, qualis est hic, latrones occiderem, si essem iudex, qui affectus resoluitur in hunc placet mihi occisio latronis à me iudice secundùm meam æstimationem facta. Nam iuxta dicta, cum eadem distinctione procedendum est. Primò, si conditio, qua obiectum induitur, tollit ab illo formalem rationem malitiæ, licitus est prædictus affectus v.g. si essem iudex, latrones occiderem, si hæc res aliena non esset, illa vterer hoc vel illo modo. Denudari autem possunt per conditiones à malitia ea obiecta, quæ vel sunt prohibita iure positiuo, vel licet sint prohibita iure naturali, attamen eorum malitia dependet ab aliqua circunstãtia iuxta dicta. Denique, si per illam conditionem non remoueatur malitia, vt contingit in his, quæ in quacumque circunstantia mala sunt, non licet huiusmodi delectatio, cùm obiectum quacumque conditione posita remaneat, malum. Locuti autem sumus de delectationibus diuetsis ab his, quæ sunt in materia venerea: nam de venereis dixi supra in tegula prima.

CAPVT XVII.

De potestate mariti ad irritanda vota vxoris.

SVMMARIVM.

1 *Quid agendum.*
2 *An vir habeat plenum dominium in voluntatem vxoris, prima opinio affirmans.*
3 *Negatiua verior.*
4 *Soluuntur fundamenta.*
5 *Non posse maritum irritare votum vxoris de non petendo debitum.*
6 *Nec votum de opere faciẽdo tempore soluti matrimonij.*
7 *Neque emissum ante matrimonium, si non est materia subiecta.*
8 *Idem dicendum de votis emissis in priori matrimonio, & 9.*
10 *Vota in totum irritata à marito non reuiuiscere secus si ex parte, vel ad tempus suspensa.*

1 HActenus explicata est potestas coniugum in corpus mutua in ordine ad solutionem debiti. Restat vt explicemus in hoc libro alium effectum matrimonij, scilicet potestatem coniugum mutuam voluntatem, quę spectatur in ordine ad irritationem votorum, ex quo deducemus postea facultatem coniugum ad vouendum. Et quia ex eisdem principijs deducitur, agemus etiam vniuersè de facultate vouendi eorum, quæ in aliena potestate sunt, vxorum, religiosorum, seruorum, & filiorum, qui sub patria potestate sunt. Sed de ea facultate vouendi postea, nunc de potestate mariti ad irritanda vxoris vota.

2 Sed primum omnium explicandum est, an vxor subijciatur marito quantum ad dominium voluntatis ad irritationem votorum. Affirmarunt nonnulli & ita docuerunt posse maritum omnia vota vxoris irritare. Quam opinionem probabiliorem iudicat Thom. Sanch. *lib. 9. de matrimon. cap. 39. n. 4.* Quem infra interpretabimur, eamque tribuit glos. *in c. manifestum 33. q. 5.* & Gratiano *ibid.* licet non satis aperte loquantur. Tribuit etiam glossæ ordinariæ, & Hugoni *in c. 30. Num.* Verum glossa & Hugo expresè excipiunt votum continentiæ, quantum ad non petendum debitum, & ideò manifestè sentiunt maritum non habere dominium absolutum voluntatis vxoris; sed ea tantùm vota irritare posse, quæ illi subijciuntur ratione materiæ. Refert etiam Bonau. *in 4. distinct. 32. in* expositione literæ, ibi tamen Bonauentura manifestè excipit votum continentiæ: citat Durand. *in 4. distinct. 38.* sed ibi solùm contendit Durandus posse maritum emittere votum aliquod, quod mulier non possit irritare, de quo dicemus infra. Refert etiam Abbat. *in c. Scripturæ de voto*, Palud. *in 4. d. 38. q. 3. art. 1.* Abulen. *in c. 30. Num. q. 84.* Rosella *v. voto 2. supplemin 4. dist. 32. q. vnica, art. 2.* Isti tamen omnes excipiunt votum immoderatum eleemosynæ, & ideò sentiunt voluntatem vxoris non subijci viro simpliciter, sed

ratione materiæ voti. Alios verò refert, qui necessariò explicandi sunt de dominio ratione materiæ, quia, vt dicam §. *sequenti*, generatim docent posse subditum quemcumque sine consensu superioris emittere votum de materia non subiecta superiorem. Citat distinctè Sotum *lib. 7. de iustitia, qu. 3. artic. 1.* Sed ibi apertè docet Soto posse vxorem emittere votum de non petendo debito, quamuis, vt infra videbimus, in eo fateat huic opinioni, quod existimat posse maritum irritare illud votum, de quo infrà dicemus. Probat verò hanc sententiam Thomas Sanchez *num. 4. cit. & cap. 30. Num. vbi hæc habentur: Si habuerit maritum, & vouerit aliquid, & audiens vir statim contradixerit, & irritam fecerit pollicitationem eius*, &c. Contendit que ex lectione LXX. & quotumdam aliorum deducere sermonem esse de omnibus vniuersim votis, in quem sensum citat Augustinum *tom. 4. qu. 59. in Numer.* & Ambrosium *lib. de Paradiso, cap. 10.* & referitur *cap. fin. 33. qu. 5.* Tandem ratione probat, quia vir est caput vxoris, vt constat. Ergo ille subiicitur vxor simpliciter.

3 Contrariam tamen sententiam sequuntur plures iuris periti in *cap. Scriptura, de voto, & in dict. cap. manifestum*, & ex dictis constat plures Doctores citatos pro priori opinione hanc ampliecti, & sequitur Antonius *3. part. tit. 2. cap. 22. §. 1.* Marton *an 4. dist. 38. qu. 1.* Palacios *in disput. 7.* Valentia *2. 2. q. 88. punct. 6.* Azor *tom. 1. lib. 11. cap. 17. q. 12.* Nauarr. *in sum. cap. 12. num. 64.* & plures alij, quos refert Thomas Sanchez *disput. cit.* Et mihi hæc sententia videtur probabilior, nempe maritum non habere dominium voluntatis vxoris simpliciter ad irritanda quæcumque vota, sed tantùm ratione materiæ, & exiſtimo hanc esse sententiam D. Thomæ. Nam *2. 2. quæst. 33. artic. 8. ad 2.* fatetur posse vxorem sine facultate mariti facere eleemosynam, aliquam de aliquibus bonis propris. Ergo manifestè supponit maritum non habere dominium absolutum voluntatis vxoris, quantùm ad omnia. Potest ergo ex mente S. Thomæ vxor sine consensu mariti votum facere de ea eleemosyna elargienda. Deinde ratione probatur, & explicatur hæc opinio. Quia ex natura contractus matrimonij non deducitur tale dominium vniuersale voluntatis vxoris. Hic enim contractus ex natura sua ordinatur ad generationem prolis: educationem eiusdem, & individuam vitæ societatem: & ideò vir est caput vxoris, quantùm ad regimen familiæ, & bonorum administrationem. Vniuersale autem dominium voluntatis simpliciter, quàm ad omnia vota nullo modo ad argumento probatur.

4 Ad primum autem, quod adducitur ex *c. 3. Num.* respondemus a multis ita explicari, vt non intelligatur de omnibus vniuersè votis, & Carthusianus, & Augustinus *loco citat.* pro contraria opinione manifestè restringunt ad aliqua solùm vota. Intelligendus ergo est locus iste de votis, quæ ratione materiæ aliquo modo subijciuntur potestati viri. Et eodem modo potest explicari Ambros. & D. Thomas *art. 8. cit.* Cæterùm si consuetudinis textium, facilè colligitur eam locutionem generaleam esse. Quod etiam dixit Marius eo loco. Quare dicendum est illam legem specialem latam pro illo populo, & tam cessasse. Ratio verò non concludit, vt constat ex dictis.

5 Ex hac doctrina non erit difficilè colligere solutionem multarum difficultatum, quæ ad præsens institutum attinent. Primo enim colligitur quod iij dicendum in eo dubio, an maritus possit irritare votum vxoris de non petendo debitum. In quo aliquorum opinio est posse virum hoc votum irritare. Ita sentit Sotus *in 4. dist. 32. quæst. 1. art. 3. & lib. 7. de iustitia, quæst. 3. art. 1.* Aragon *2. 2. quæst. 88 art. 8.* & multi alij, quos refert & sequitur Thomas Sanchez *disp. cit. nu. 11.* qui refert pro hac opinione D. Thom. *in 4. dist. 32. in fine expositionis litera*: ibi tamen D. Thomas expresse loquitur de voto castitatis simpliciter. Hanc verò opinionem merito deduxit Thomas Sanchez ex priori illa opinione de absoluto dominio mariti circa voluntatem vxoris. Contrariam tamen sententiam existimo verioremesse, quam sequuntur gloſa & alij *in dict. cap. manifestum*. Hugo *Numer. 30.* Bonauentura *4. distinct. 32. in expositione litera*, Paludanus *distinct. 38. quæst. 2. art. 2.* Syluester *verb. votum 4. quæst. 2.* Valentia *de voto, punct. 6. §. extremum autem*. Probanda verò est hæc doctrina ex principio tradito. Quia maritus ex vi contractus matrimonij solùm adquirit ius in vxorem, vt obligata sit ad reddendum debitum, libera tamen manet ad petendum, & propterea materia prædicta voti non subiicitur potestati mariti. Probatur autem est mariti nō habere dominium voluntatis vxoris simpliciter quoad omnia; & ideò solū potest ea vota irritare, quæ versātur circa materiā sibi subiectā.

6 Secundò ex eadem doctrina colligitur, an possit maritus irritare votum, quod facit vxor de opere faciendo tempore soluti matrimonij, si mariti moriatur, affirmat Thomas Sanchez *disput. cit. num. 14. 15. & 16.* vbi tres refert opiniones. Constat tamen dicendum esse maritum non posse tale votum irritare, eo quod materia non est illi subiecta. Et ex eodem principio deducendum est, an possit maritus irritare votum vxoris de ingrediendā religione post mortem mariti. Affirmat cum aliis Thomas Sanchez supra *num. 19.* Contrarium tamen est verius propter doctrinam traditam de materia subiecta, aut non subiecta marito.

7 Tertiò colligitur, an possit maritus irritare vota vxoris emissa ante matrimonium. Affirmat Thomas Sanchez supra *num. 23. &* probat ex Augustino *quæst. 56. in Numeros*, & est *in cap. noluit 33. quæst. 5.* Et quia vir habet dominium supra voluntatem vxoris. Aliter tamen nostri philosophandum est cum Doctoribus supra relatis, scilicet, virum posse solùm irritare ea vota vxoris, quorum materia sibi subiecta est. Et hoc est considerandum in votis, quæ emisit vxor ante matrimonium, an in matrimonio materia illorum votorum subijciatur viro, vel non & an ex intentione vouentis relata fuerint ad tempus soluti matrimonij per mortem viri. Legatur Azor *libr. 11. cap. 18. quæst. 14.* & hac ratione explicandus est Augustinus. Concedit verò Thomas Sanchez supra *numer. 27.* non posse maritum irritare votum castitatis vxoris en ipsum ante matrimonium, loquitur autem de irritatione in totum, & secundùm nostram doctrinam, ratio constat ex dictis. Concedit vlteriùs idem Thom. Sanchez non posse maritum irritare votum vxoris emissum ante matrimonium de ingrediendā religione, quod secundum nostram doctrinam verum est, tenetur enim vxor, si moriatur maritus, ingredi religionem ex vi voti emissi ante matrimonium, cuius materia relata ad illud tempus nequaquam est mariti subiecta.

8 Quartò colligitur, an maritus secundi matrimonij possit irritare vota, quæ fecit vxor tempore primi matrimonij? Quod potest intelligi de vota emissis ex facultate primi mariti, & de vota factis sine consensu illius. Quidam docent posse maritum secundi matrimonij irritare omnia vota facta tempore primi sine facultate primi mariti. Docet Thomas Sanchez *loco cit. num. 2.* & probari potest. Quia secundus maritus eadem habet potestatem, ac primus. Sed primus poterat irritare quæcumque vota emissa sine consensu ipsius. Ergo idem poterit secundus maritus. Et explicatur à simili. Nam vnus superior religionis habens æqualem potestatem cum prædecessore poterit ea vota irritare, quæ prædecessor poterat. Alij verò recent ores Theologi contrarium docuerunt, vt refert Thomas Sanchez supra *num. 2.*

9 Nobis autem iuxta doctrinam traditam philosophandum est. Diximus enim mariti solùm posse ea vota irritare, quorum materia ipsi subijciuntur. Iuxta quam regulam considerandum est, an vota emissa ab vxore tempore primi matrimonij verſentur circa materiam subiectam secundo marito. Si enim talia sint, siue emissa fuerint ex consensu primi mariti, siue non, potest secundus maritus ea irritare ratione materiæ subiectæ. Si autem non versentur circa materiam subiectam, non potest secundus maritus illa vota irritare. Ex quibus facilè est resellere nonnulla, quæ docent Auctores primæ sententiæ, quam specie disputant de vota emissis ab vxore tempore primi matrimonij ex facultate mariti. In quibus comparatione secundi mariti obseruanda est doctrina à nobis tradita de materia voti subiecta vel non subiecta secundo marito. Idem disputant aliqui an possit maritus irritare

vota

vota vxoris, quæ fecit ante matrimonium existens sub potestate patris vel tutoris. Et in specie affirmat de omnibus vniuersim votis Thomas Sanchez *disput. cit.* Arbitratur enim, vt videmus, maritum habere dominium voluntatis vxoris, & ideò in præsenti dubio docet maritum non habere minorem potestatem, quam habuit pater siue tutor. Verùm in hoc etiam obseruanda est doctrina tradita, & considerandum est an materia voti subiaciatur potestati mariti.

10 Quintò colligitur, an vota vxoris irritata à marito reuiuiscant soluto matrimonio per mortem. Qui tamen vt benè notauit Thomas Sanchez *lib. 9. disput. vlt. nu. 3.* vel reprobandi sunt, vel explicandi, vt loquantur non de irritatione in totum, sed vel de irritatione secundùm partem, vel de suspensione pro tempore matrimonij. Si enim votum aliquod veré esset omnino irritatum, nullo modo reuiuisceret ex vi prioris voluntatis quamuis vouens posset denuò vouere. Sciæ autem oportet diuersò modo loquendum esse in hoc dubio secundum diuersas opiniones relatas in principio capitis de potestate mariti supra, voluntatem vxoris. Qui enim sentiunt maritum habere dominium voluntatis vxoris simpliciter, consequenter dicunt quodcumque votum vxoris posse à marito ita in totum extingui, vt nunquam reuiuiscat. Sed secundùm nostram doctrinam considerandum est, an voti materia talis sit, vt possit simpliciter obligatio extingui à marito, vel tantùm suspendi pro tempore matrimonij. Si enim simpliciter extinctum fuit, non reuiuiscit soluto matrimonio. Si tamen solùm potuit suspendi pro tempore matrimonij, soluto eo implendum est. Ex quo sequitur tempore matrimonij non fuisse extinctum votum castitatis, seu religionis emissum ab vxore animo implendi post mortem mariti. Et idem erit de quolibet alio voto secundùm partem, aut in totum relatum ad tempus soluti matrimonij. Et idem obseruandum est circa irritationem votorum vxoris, quæ emisit ante matrimonium. Disputat verò Thomas Sanchez supra *nu.* 41. de votis emissis ab vxore tempore diuortij, in quibus obseruanda est regula tradita de materia subiecta, aut non subiecta viro.

§. I.

De votis emissis ab vxore de consensu mariti.

SVMMARIVM.

11 *Varia sententia de irritatione voti castitatis vxoris de consensu viri.*
12 *Vera sententia cum distinctione.*
13 *Quid quando vterque ex communi consensu emisit votum castitatis, prima sententia.*
14 *Vera sententia.*
Posse ex mutuo consensu reuocare valide, licet cum peccato reuocent, nisi ex causa ibid.
15 *Quid de alijs votis, varia sententia.*
16 *Vera sententia.*
17 *Explicantur Ambrosius, & Augustinus.*

11 DE his votis est specialis difficultas, agemus primò de voto castitatis vxoris emisso de consensu mariti, & postea de alijs votis. In primo ergo nonnulli dicunt non posse maritum tale votum irritare, quia per cõsensum planè videtur cessisse iuri suo. Non ergo habet ius petendi debitum post concessam facultatem vxori. Et videtur esse sententia Ambrosij lib. de Parad. *cap. fin. 33. quæst. 5.* ibi, *vota verò continentiæ alterius permissa ita ab alio vel in offerri, vt post promissionem non valeant in irritum deduci.* Quam opinionem secutus est D. Thomas *in 4. dist.* 30. Riccardus, & Paludanus *ibi*, & alij quos refert Thomas Sanchez *disp. 40. num.* 16. Contrarium docet Soto *lib. 7. de iustitia, q. 4. art. 2.* & *in 4. dist. 32. quæst. 1. art. 3.* Palacios *ibid.* Thomas Sanchez *supra num.* 17. Probant, quia actus ille emittendi votum semper manet *sub* dominio mariti.

12 Verior tamen videtur prior opinio, si rectè explicetur de manto renuntiante iuri suo. Duobus enim modis potest marius concedere facultatem vxori, vt faciat votum aliquod. Primò vt non absoluté concedatur facultas, & fiat promissio non reuocandi illam; sed expresè, aut implicitè solùm concedatur pro vt marito visum fuerit in futurum. Et hoc modo potest maritus reuocare facultatem, & votum irritare. Secundò, si absoluté concedatur facultas, & explicitè, aut implicitè fiat renuntiatio iuris & humana promissio non reuocandi illam, & in hoc casu non potest postea irritare votum. Quia ius circa materiam illius transtulit in vxorem, ipse autem non potest irritare votum, nisi ratione materiæ subiectæ. Quando verò vno aut altero modo cõcedatur facultas, ex circunstantijs iudicandum est. Fundamentum secundæ sententiæ solutum est ex dictis.

13 Ex hac verò doctrina soluendum est aliud dubium, nempe, an quando vterque coniux ex mutuo consensu emisit votum castitatis, possit maritus irritare votum vxoris. Affirmant Paludanus *in 4. disput. 32. quæst. 2.* & quidam alij recentiores. Probant primò. Quia etiam post votum manet vxor subiecta viro. Ratione ergo subiectionis poterit votum illud irritari. Secundò quia potuit concedi facultas non absolutè, neque cum animo se obligandi ad non reuocandam facultatem in futurum. Tertiò, quia si mutuò sibi promiserunt coniuges & concesserunt facultatem absolutè cum animo se obligandi ad non reuocandam facultatem concessam, poterit contractus ille promissorius mutuo consensu dissolui, quo dissoluto poterit maritus irritare votum vxoris. Alij verò dicunt non posse maritum tale votum irritare. Soto *lib. 7. de iustitia, q. 3. art. 1.* & cum alijs Thomas Sanchez *disp. cit. num.* 20.

14 In hoc tamen obseruanda est doctrina prius tradita, de modo, quo conceditur facultas emittendi votum. Si enim solùm conceditur, prout visum fuerit coniugi, qui noluit obligari ex iustitia ad non reuocandum, poterit votum irritare: secus tamen, si absolutè concessa est, & cum obligatione iustitiæ de non reuocanda facultate. Ex qua doctrina facilè intelligitur, quid probent argumenta primę opinionis. Solùm circa vltimum est inter recentiores aliqua controuersia. Aliqua enim indicant non posse coniuges rescindere priorem contractum. Alij verò affirmant, quia est contractus humanus, qui ex natura sua non postulat perpetuitatem, neque iure positiuo prohibita est dissolutio talis contractus. Poterit ergo priuata voluntate contrahentium dissolui. Atque hoc mihi videtur probabilius propter dictam rationem. Quamuis timendum sit non fieri sine peccato contra votum, nisi alia sit iusta causa aliqua. Sic autem dissoluto contractu mutuæ promissionis poterit vir irritare votum illud, iuxta principia tamen supra tradita.

15 Quod verò attinet ad alia vota vxoris emissa ex consensu mariti, & distincta à voto castitatis, negat posse maritũ irritare Philiarcus de officio Sacerdotis *tom. 1. part. 2. lib. 3. cap. 4.* Quod enim possit superior irritare votum subditi emissum ex consensu ipsius, solùm putat esse verum in superiore religionis, non autem in marito comparatione vxoris. Probat ratione supra facta. Quia maritus concedens facultatem planè videtur cedere iuri suo, & obligari ad non reuocandam facultatem. Alij tamen oppositum docent, Bonauenturam *in 4. distinct. 32 in expositione litera*, & alij.

16 Pro explicatione tamen obseruandi est, quod priùs dicebamus posse votũ emitti ab vxore ex facultate mariti, ita tamen, vt non obligetur ad non reuocandã facultatem. Et hoc casu poterit irritare votum, iuxta secũdũ opinionẽ, quæ potest probari ex Augustino *de adulterinis coniugijs 3. c. 5.* vbi loquens Augustinus de potestate mariti ad irritanda vota vxoris ait: *Nam cum ad peccatum eiusdem viri voluerit pertinere si prius permiserit, & postea prohibuerit, & tamen non dixit, quod mulier quod vouerat faciat.* Deinde colligitur ex Ambrosio *lib. de parad. cap.* 10. & refertur *cap. fin. quæstion. 5.* Ratione etiam probatur ex supra-

supradictis. Quia maritus non uit ex iustitia obligari ad non reuocandam facultatem. Alio modo potuit ita concedi facultas, vt maritus vel omnino transferret dominium materiæ voti, vel saltem ex iustitia vellet obligari ad non reuocandam facultatem, & tunc non poterit irritare votum, licet factens contra iustitiam possit impedire executionem voti pro tempore matrimonij: quod ex supra dictis explicandum est.

17 Sed quæri potest, quo sensu Augustinus, & Ambrosius conceserint posse mariu irritare vota, & simul peccare. Nam iuxta doctrinam traditam à nobis, sine peccato potest votum irritare, quando non cessit iuri suo, sed facultate concessit facturus in futurum, quod sibi vtilius esset. Respondeo citatos Patres duobus modis explicari posse. Primo, quando vir, etiamsi noluerit obligari ex iustitia, obligatus tamen mansit ex fidelitate. Tunc enim valdè potuit irritare votum, quia neque transtulit dominium materiæ, neque ius iustitiæ, peccat tamen contra fidelitatem. Secundò, si nomine irritationis intelligant, Patres impedire executionem voti pro tempore matrimonij, etiam quando alias tenebatur conitx non impedire: eo quod ex iustitia obligatus erat ad non reuocandam facultatem, & ad non impediendam executionem voti: licet, vt dixi, te ipsa faciens contra iustitiam possit impedire, quod obseruandum est pro specialibus dubijs. Ex doctrina tradita de irritatione inferunt nonnulli posse superiorem religiosi irritare humanam promissionem, quam eius subditus fecit alicui priuatæ personæ ex consensu ipsius superioris. Sed meritò refutat Thomas Sanchez *suprà num.* 14. Quia ex tali promissione acceptata comparat promissarius ius, contra quod non potest superior aliquid facere. Nec enim habet ius ad inferendum dominum tertiæ personæ, & ideo non est eadem ratio de irritatione promissionis humanæ, & de irritatione voti.

§. II.

De potestate vxoris ad irritanda vota viri.

SVMMARIVM.

18 *Posse vxorem irritare vota mariti in materia ipsi subiecta.*.

19 *Quid dicendum de voto mariti de non petendo debitum.*.

20 *Ex his soluuntur alia dubiola de votis viri.*

21 *Quando censeantur vir, & vxor votum irritare.*

22 *Non esse necessarium ad irritationem, vt superior cognoscat votum emissum in specie.*

23 *An requiratur causa ex parte irritantis, vel petentis. Veritas ex nulla parte requiri, licet secus in dispensatione & commutatione, & 24.*

18 ALiqui Doctores ita loquuntur, vt negare videantur posse vxorem irritare aliquod votum mariti Azor *lib.* 11. *cap.* 17. *quæst.* 11. 12. Petrus Ledesma *q.* 64. *de matrim. artic.* 4. Et forè mouentur ex eo quod mulier non habeat potestatem in virum. Contraria tamen sententia communis est, quam sequitur Toletus *in summa lib.* 4. *cap.* 18. Valentia *de voto punct.* 6. *in fine*, & communiter interpretes D. Thomæ 2. 2. *ad eandem quæst. art.* 8. Quia licet vxor sit subiecta viro, potest tamen habere dominium & ius supra materiam aliquam: ac proinde, si votum mariti versetur circa illam materiam, potest vxor votum illud cassum reddere ratione subiectæ materiæ, ita vt pro tempore constantis matrimonij non possit maritus illud implere. Quod si mariti votum vel non erat de materia subiecta vxori tempore matrimonij, vel simpliciter referebatur ad tempus dissoluti matrimonij per mortem vxoris, non potest vxor illud irritare iuxta dicta in præcedentibus. Hoc autem nō possunt negare Auctores prioris opinionis, licet in modo loquendi ab alijs differre videantur.

19 Ex hoc ferendum est iudicium de voto, quod potest maritus facere de non petendo debitum, an possit irritari ab vxore. Affirmant aliqui & sequitur Henriquez *lib.* 1. *de matrim. cap.* 15. *nu.* 8. & plures alij quos refert Thomas Sanchez *loco cit. num.* 7. Et ratio est, quia tale votum videtur esse contra ius vxoris. Si enim maritus non petat debitum, obligabitur vxor ad petendum contra pudicitiam, insitam fœminis. Secundo alij asserunt non posse vxorem tale votum irritare eo quod votum illud non est de materia subiecta vxori. Nam ex contractu matrimonij solum manet maritus obligatus ad reddendum debitum vxori petenti, non tamen ad petendum. Quam opinionem propter illud fundamentum docuit Palacios *in* 4. *distinct.* 38. *dub.* 2. & nonnulli alij, & Thomas Sanchez *loco cit.* qui addit obligari nihilominus virum ad petendum aliquando, vt hæc ratione ex tali voto nullum onus imponatur vxori, & sententiam sic explicatam secutus est Nauarr. *in summ. cap.* 12. *num.* 64. Valentia *punct.* 6. *cit.* Neque est magnum discrimen inter Doctores vtriusque opinionis. Et mihi placet non posse virum emittere tale votum cum damno vxoris, non quia ipse teneatur petere, sed quia tenetur reddere, & necessarium est vt nihil faciat maritus, propter quod vxor pudica trahatur à petendo debitum. Et ideo meritò D. Thomas *in* 4. *dixit* 38. *quæst.* 1. *art.* 3. *quæst.* 2. *ad* 4. docuit, posse virum obligari ad petendum aliquoties, quia hoc potuis esset reddere vxori petenti, si non expresse, saltem implicite, & hac ratione nihil fieret contra materiam & ius quod habet conjux. De alijs autem vouis emissis ab illo philosophandum est iuxta traditam doctrinam.

20 In hac etiam parte possunt esse aliquot dubia sicut in simili de vouis, quæ fecit vxor ante matrimonium. Ex eodem tamen principio soluenda sunt, & considerandum est, an tempore cōstantis matrimonij versentur circa materiam subiectam vxori. Si enim talia sint, poterunt ab vxore irritari, vel in totum, vel secundum partem pro quantitate subiectæ materiæ. Neque quantum ad hoc, aliquid interest quod vota illa emissa fuerint ante matrimonium, aut tempore matrimonij. Si autem vota illa non sint contra ius vxoris, neque exerceantur circa materiam illi subiectam, nihil poterit vxor circa illa facere. Addendum tamen vota mariti emissa tempore matrimonij ex voluntate tamen impleudi illa post matrimonium, si vxor monaturn non potte ab vxore irritari, quia referuntur ad tempus in quo materia non est subiecta vxori. Vnde si maritus votum faciat de castitate seruanda, aut de ingressu religionis dissoluto matrimonio per mortem vxoris, votum erit ratum, & firmum, sicut cum alijs Doctoribus dicebamus de similibus vouis vxoris; & de his vouis emissis à marito idem in specie docuit Thomas Sanchez *disput.* 40. *num.* 11. Disputant deinde alqui, quid dicendum sit circa vota manti emissa ex facultate vxoris. In quo tamen philosophandum est iuxta nostra principia, sicut in simili. De vouis vxoris emissis ex facultate manti supra dictum est. Et idem iudicium ferendum est in alio dubio, an reuiuiscant vota mariti, quæ vxor irritauit. Considerandu enim est materia votorum, & an vxor potuerit simpliciter irritare, vel solum secundùm partem pro tempore matrimonij.

21 Sed superest explicandum pro huius doctrinæ complemento, quando censeatur aut vir irritare votum alterius. In quo docent communiter Recentiores non esse iudicandum superiorem aliquem simpliciter irritare votum, & similiter virum vel vxorem, ex eo solùm, quod semel aut iterum negat facultatem ad faciendum opus promissum. Docet Valentia 6. *punct.* 6. *citat.* Thomas Sanchez *disput.* 43. Aragon 2. 2. *quæst.* 88. *art.* 8. Eo quod in eo, qui ignorat votum subditi, negare prædictum facultatem non est sufficiens signum irritationis. Requiritur ergo, vt superior agnoscat aliquo modo votum subditi, & post talem cognitionem non erit difficilè ex verbis & circunstantijs iudicare, an velit superior irritare, vel simpliciter, vel secundum partem. In quo rectè philosophatur Thomas Sanchez *loco supra cit.*

22 Illud tamen explicare oportet, an sit necessariū ad irritationem, vt superior cognoscat votū emissum in specie,

Nonnulli.

Nonnulli Recentiores affirmare videntur argumento desumpto à simili de cognitione necessaria ad dispensationem, vel commutationem voti, necessariam enim esse, vtis qui dispensat, vel commutat, habeat cognitionem voti in specie. Hoc tamen argumentum parum habet efficacitatis. Quia ad dispensationem necessaria est cognitio voti, ad terendum iudicium de causa dispensationis, an sit satis idonea comparatione voti, vt in illo fiat dispensatio. Certum enim est apud Doctores omnes dispensationem in voto sine causa esse invalidam, vt dixi *supra lib.* 8. Ad commutationem autem faciendam à superiore etiam est necessaria cognitio voti in specie. Nam vel commutatio fit in minus, & tunc admittetur dispensatio, ad quam necessaria est cognitio causæ, vt dicebamus, & cognitio voti: vel commutatio fit in aliquid æquale, & ad hanc commutationem etiam est necessaria cognitio voti: alias non poterit is, qui commutat, iudicare, an commutatio fiat in æquale, vel non. Hæc autem non habent locum in irritatione. Quia ex parte irritantis non requiritur causa aliqua ad irritationem: & ideò sufficit, si superior dicat se irritare quodcumque votum emissum à subdito de materia sibi subiecta. Quod obseruandum est in quolibet superiore comparatione eius, cuius potest vota irritare. An verò subditus teneatur aliquando manifestare superiori se fecisse votum, vel in genere vel in specie, de materia subiecta superiori dicam *cap. seq.*

23 Demum explicandum est, an ad irritandum requiratur causa ex parte subditi petentis. Aliqui Theologi dicunt ad irritationem esse necessariam causam, non tamen satis aperte loquuntur, an sit necessaria causa ex parte irritantis; & nos iam diximus cum communi DD. ex parte irritantis non esse necessariam causam ad irritationem. De causa verò requisita ex parte subditi Recentiores alicui sentiunt esse necessariam causam ex parte illius, vt iustè petat irritationem voti, sicut necessaria est causa ex parte petentis dispensationem. Et ratio vtriusque videtur. Quia contra rationem est, si vouens velit liberari ab obligatione voti absque aliqua causa, siquidem ipse voluntariè omnino votum emisit. Putant autem prædicti DD. idoneam causam petendi irritationem esse difficultatem implendi votum, si onus sit alicuius momenti.

24 Alij verò absolutè docent non esse necessariam causam ex parte petentis irritationem voti. Quæ opinio mihi videtur probabilior. Quia qui votum emisit, non obligatur ex vi voti ad non petendam ablationem illius per legitimam potestatem, sed solùm ad implendum votum, perseuerante obligatione illius. Sicut ergo subsistente causa posset petere dispensationem voti, ita etiam, sine causa potest petere irritationem. At dispensationem enim voti ideò est necessaria causa ex parte petentis, quia simpliciter est necessaria etiam ex parte concedentis dispensationem. At verò ex parte irritantis non est necessaria causa, ac proinde is, qui emisit votum, potest sine causa irritationem petere ab eo, qui habet legitimam potestatem irritandi. Cùm enim ille possit votum irritare sine causa, is qui petit, planè postulat rem, quam ille potest iustè facere, etiam nulla causa subsistente. Ergo iustè posset talem irritationem petere. Ex hac verò doctrina soluta manet ratio opinionis contrariæ. Assignatum enim est discrimen inter petentem dispensationem, & petentem irritationem ex natura dispensationis, & irritationis.

3 *Quid quando votum emissum versatur in materia subdita superiori.*
4 *An votum obliget ad impletionem post mortem mariti explicatur. Prima opinio affirmans.*
5 *Secunda negans.*
6 *Secunda fundamenta infirma.*
7 *Explicatur an vir possit emittere votum sine consensu vxoris.*

1 EX his quæ capite præcedenti dicta sunt, facilè colligitur quæstionis propositæ resolutio, & quæ vota possint emitti à coniugibus sine consensu alterius. In hoc enim consideranda est materia voti, si enim talis materia matrimonij legibus, & officijs sit contraria, non potest vxor votum emittere sine consensu mariti, neque è contra, iuxta doctrinam Augustini *in cap. voluit, & cap. manifestum 33. quæst. 5.* & ratio ex dictis petenda est, quia scilicet de materia alteri subiecta non potest vouens sine consensu illius disponere. Si verò materia voti non sit subiecta marito, neque debita illi, potest vxor votum emittere, quia vt supponimus, materia illa non est subiecta dispositioni mariti. Ita docuerunt interpretes iuris canonici *in cit. cap.* & Theologi *in 4. dist. 3.* & & Recentiores cum D. Thom. 2. 2. *quæst. 88. art. 8.*

2 Sed solet esse difficultas, an teneatur vxor votum suum manifestare marito. In quo philosophandum est, sicut in simili philosophantur DD. de voto emisso à religioso. Affirmant enim nonnulli de omni voto id esse necessarium, qui putant ad omne votum esse necessarium consensum superioris, tunc enim non poterunt impleri sine illius consensu. Verùm si votum sit tale, quod non requirat superioris consensum iuxta doctrinam traditam, non erit necessarium illud manifestare, vt cum Caietan. & aliis docuit Azor *loco supra citat. quæst. 6.* Quia materia talis voti non est subiecta superiori. Si autem votum impleri sine superioris consensu, cui subiacet materia illius, & de qua subditus nō posset pro sola sua libertate disponere.

3 Sed adhuc quæstionem habet, an quādo votum emissum versatur circa materiam subditam superiori vel coniugi, teneatur vouens ex vi voti non solùm petere facultatem ad faciendum opus promissum, sed teneatur etiam manifestare superiori se emisisse votum, negat Caietanus *quæst. & art. cit.* Nauarrus *in summa, cap. 12. num. 69.* Quia votum illud solùm videtur emissum sub ea conditione, si superior consenserit. Si ergo petat facultatem, & superior nolit eam concedere, iam videtur omnino absolutus à voto. Affirmant tamen Soto *lib. 7. de iustitia, quæst. 3. art. 1.* Valentia *loco citato.* Sed in primis certum est potuisse vouentem, quando emisit votum, vtroque modo emittere expressè, vel vt tantùm obligaretur ad petendam facultatem vel vt expressè etiam obligaretur ad manifestandum votum. In quo euentu obseruanda est forma voti emissi. Dubium ergo tunc tantùm est, quando absolutè emisit votum, neque aliquid cogitauit de manifestatione illius. In qua specie, si manifestatio iudicetur medium idoneum, vt superior concedat facultatem, mihi probatur sententia Soti. Quia ex vi voti obligatur vouens ad media necessaria ad obseruandum votum, præsertim cum adeò facilia sint. Quod si manifestatio voti non iudicaretur aliquid habitura efficacitatis ad obtinendam facultatem, non esset obligatus ad manifestationem voti emissi, semper tamē teneretur petere facultatem ad faciendum opus. Cùm enim vouens agnoscat materiam voti subiectam esse suo superiori, hoc ipso quod emittit votū secluſa ignorantia, vult obligari ad petendam facultatem à superiore, vel coniuge.

4 Peculiaris autem difficultas est, an votum vxoris possit illam obligare ad impletionem post mortem mariti. Certum verò est posse vxorem expressè emittere votum aliquod, quod obliget ad sui obseruationem marito defuncto, v.g. si promittat post mortem mariti se seruaturam castitatem. Secundò potest vxor expressè aliquid vouere implendum tempore matrimonij, & in hoc considerandа est materia voti iuxta doctrinam traditam. Quæstio ergo manet de voto absolutè emisso, quod impleri po-

CAPVT XVIII.

An vxor possit votum emittere sine consensu mariti.

SVMMARIVM.

1 *Aliqua vota possunt emitti à coniuge sine consensu alterius, alia non.*
2 *Non omne votum esse manifestandum marito.*

test, & tempore constantis matrimonij, & marito defuncto, an teneatur vxor implere votum. Et intelligitur dubium à Doctoribus, quando maritus voluit irritare illud votum, virum in eo cuentu manserit omnino extincta obligatio, vel impedita solùm pro tempore matrimonij, In quo prima sententia est affirentium huius voti obligationem, quantumuis maritus velit votum irritare, non extinguit omnino, sed impedit tantum. Ita sentit Rosella *v. votum 2. num. 7.* & 13. Valentia *punct. 6. citat.* Aragon. *art. citat. §. si quis autem*, & plures alij, quos refert Thomas Sanchez *libr. 9. de matrimonio disp. 39 nu. 14.* & 15. & insimuli Hostiensis, Ioannes Andreas, Innocentius, Antonius de Butrio *in cap. scripturæ, de voto*. Et probari potest. Quia materia huius voti relata ad tempus mariti defuncti non est subiecta marito, & altàs votum absolutè emissum est, & potest impleri pro illo tempore. Ergo implendum est. Loquimur enim in euentu, in quo voluens absolutè emisit votum, nihilque omnino cogitauit de tempore impletionis. Cùm ergo impediatur impletio tempore constantis matrimonij renuente marito, differenda erit ad tempus, in quo posiit vxor votum implere. Et confirmatur. Quia si votum est absolutè emissum, & nullum est signum virtualis alicuius intentionis voluntis, necessarium est voluentem esse in puro dubio circa tempus impletionis. In pluro autem dubio tutior pars est eligèda, vt diceb amus supra isto libro. Tutior autem pars est implere votum dissoluto matrimonio per mortem mariti. Hæc sententia multum habet probabilitatis, præsertim cùm ea, quæ adducuntur pro contraria opinione parum efficacitatis habeant.

5 Secunda opinio est tale votum vxoris tenuente marito & irritante omnino extingui. Ita sensit Soto *lib. 7. de iustitia, quæst. 3. art. 1.* Ioannes Azor *supra*, & Thomas Sanchez *loc. cit.* cum aliis, quos ipse refert pro hac opinione. Probari autem solet primo. Quia obligatio semel extincta non teuiuiscit, *eum ex causa, C. de remiss. pignor.* Quod per se certum est de obligatione absolutè extincta, & constat in remissione, v. g. debiti pecuniarij. Ergo renuente matrio omnino extinguitur obligatio voti emissi tempore matrimonij, cùm materia sit illi subiecta tempore emissionis voti. Secundò probari solet hæc opinio ex *cap. quidam, & ex cap. placet, de conuers. coniug. ad.* ex quibus id videtur colligi.

6 Verùm quæ pro hac opinione adducuntur, non probant efficacter primam sententiam esse falsam. Et quidem ratio adducta nullius est momenti. Quia, vt benè vidit Rosella, & etiam concessit Ioannes Azor, DD. primæ sententiæ, non concedunt obligationem illius voti extingui renuente marito, sed impedari tantùm pro tempore matrimonij, pro quo voti illius materia subiecta est marito. Duo autem iura cit. explicat Valentia ex inthiuto, & alij. Scire autem oportet *in dict. cap. quidam*, proponi Pontifici dubium de quodam, qui intrauit monasterium renuente vxore, & illa repetente coactus est ad matrimonium redire. Duo autem quæruntur. Alterum, an mortua vxore sit ille cogendus ad ingrediendum monasterium; alterum, an mortua vxore possit aliam ducere. Respondet autem Alexander III. ad primum. Quod votum non tenuit, & ideò ratione voti non esse cogendum redire ad monasterium. Ad secundum respondet non posse mortua vxore alteram ducere. Ratio autem prioris est. Quia non potuit maritus renuente vxore emittere votum validum castitatis simpliciter seruandæ, & ideò dixit Pontifex votum illud nõ tenuisse quantum ad hunc effectum. Ratio autem posteriori ea est. Quia potuit maritus obligari ad non petendum debitum, hoc enim erat in eius potestate. Ex hoc autem sequitur ipsum non posse mortua vxore contrahere matrimonium. Quod intelligendum est de matrimonio hoc contracto, & propter periculum faciendi contra votum, si iterum contraheret. Quod si dicat quis potuisse illum obligari ex voto obedientiæ ad redeundum in monasterio, respondent Doctores votum illud non fuisse validum ad effectum constituendi illum subiectum prælato religionis, & ad nihil obligari ex vi illius. Ex his autem constat ex illo c. nihil colligi contra primam opinionem. Nam ideò ille non mansit obligatus ad ingrediendum monasterium mortua vxore, quia non fecerat votum ingrediendi religionem, neque de hoc est sermo, sed fecit professionem, & hæc sunt nulla, quia ingressus est monasterium & professionem emisit renuente vxore, *in cap. placuit*, similis casus est, de vxore, quæ existimans mortuum esse virum, ingressa est religionem, & repetente marito coacta est egredi iuxta responsum Cœlestini III. qui apertè fatetur illam non habere obligationem redeundi ad religionem mortuo viro, licèt dicat esse optimum consilium. Ex quo cap. nihil colligitur contra primam sententiam, præsertim cum in eo non sit sermo de voto aliquo emisso à fœmina existimante constare matrimonium, quin potiùs falsò iudicante maritum esse mortuum. Propter quæ, vt dixi, prima sententia multùm habet probabilitatis, quamuis in praxi possit quis amplecti secundam.

7 Potest autem esse dubium, quid esset iudicandum de prædicto voto vxoris, quando illa non manifestauit votum marito ante mortem ipsius mariti. Sed quid dicendum sit in hoc casu iuxta nostram doctrinam iam constat ex dictis. Disputant deinde DD. an possit vir emittere votum aliquod sine consensu vxoris. Negant Innocentius, Antonius de Butrio, Ioann. Andreas *in cap. scripturæ, de voto*, & fortè mouentur ex eo, quod maritus & vxor sunt pares in causa coniugij. Verùs tamen est quod docuit Hostiensis & Abbas *in dict. cap. scripturæ*, & glossa communiter recepta *in cap. manifestium 33. q. 5.* & alij frequenter, nempè posse maritum sine consensu vxoris plura vota emittere, quæ ratione materiæ non sunt vxori subiecta. Cum autem vir sit caput vxoris, 1. *Cor.* 11. plura habet, quæ non sunt vxori subiecta, quam habet vxor, quæ non sint subiecta marito. Non potest autem maritus emittere votum de non reddendo debito coniugali vxori petenti, cùm quantum ad hoc sint pares in causa coniugij maritus & vxor. Et sic est intelligenda prædicta propositio adducta pro priori opinione. Nam sicut vir habet dominium corporis vxoris, ita & vxor habet dominium corporis mariti. Et iuxta hæc quæ hactenus dicta sunt philosophandum etiam est de votis religiosorum, & seruorum, & filiorum ante annos pubertatis, & de eorum irritatione. Solum addendum est hanc potestatem irritandi esse ex naturali iure, vt ostendi supra *lib. 7.* quamuis limitatio temporis, intra quod possint vota irritari, prouenerit in aliquibus ex iure tantùm positiuo. Et de his hactenus.

***

**

*

LIBER VNDECIMVS
DE ORIGINIS CONFIRMATIONE.

IN hoc libro explicandi sunt duo alii effectus matrimonii. Primus est originis confirmatio, quam legitimationem vocant, de qua etiam Iustinianus Nouella 74. & 89. sit etiam eius mentio in aliis quibusdam Nouellis 12.78.18.117. eodemque pertinet titulus in Cod. de naturalibus liberis, & matribus eorum, & quibus causis iusti efficiantur, item §. vltimo, Instit. de nupt. Eam autem disputationem de originis confirmatione, in duas partes commodè diuidimus: prima est de modis, quibus origo confirmatur, secunda est de effectu huius confirmationis, & vtilitate tam ad spiritualia, quàm temporalia bona, siue libera sint, siue primogenia, & feudalia. Nam de communione bonorum, de qua hic dicere cogitabam, dissero alibi latè.

CAPVT I.

De originis confirmatione per iustas nuptias.

SVMMARIVM.

1 Vnde necessitas confirmationis originis, & quid agendum.
2 Primus modus legitimandi proponitur.
3 A quo sumpserit initium legitimatio per nuptias.
4 Quid statuerit Iustinianus, & §.
6 Quid additum legibus Pontificijs.
7 Legitimationem per matrimonium non esse iuris naturalis, sed positiui.
8 Obiectio dilnitur.

1 NATVRA quidem ab initio, dum de filiorum procreatione sanciret, scriptis nondum positis legibus, omnes similiter quidem liberos, similiter autem produxit ingenuos. Primis namque parentibus primi filij similiter quidem liberi, similiter autem legitimi à natura fiebant: bella verò & lites, libidines, atque concupiscentiæ causam deposuerunt ad aliud schema; seruitutem namque inuenit bellum, naturales autem calliditatis casus. Lex autem rursus huiusmodi debella curans libertatem seruis molita est. Imperatoria verò constitutiones aperuerunt his, qua nō recte facta sunt, ad ius legitimum vias. Hactenus præclarè Iustinianus Nouella 89. Authent. Quibus mod. naturales efficiantur sui, cap. 1. quæ ferè eadem non minùs eleganter scripsit. Authent. Quibus mod. efficiantur legitimi, cap. 1. Nouella 74. Explicemus igitur modos, quibus huic malo mederi conati sunt tam canonicæ, quàm Cæsareæ cōstitutiones: & primò agemus de originis confirmatione per matrimonium, & postea de aliis modis, quibus origo confirmatur.

2 Primus modus inter eos, quibus illegitimè nati fiunt legitimi, est per consequens matrimonium, cap. tanta, qui filij sint legitimi, & cap. conquestus 1. cap. transmissa 1. & c. causam 4. eodem. Confirmat etiam textus in l. Diui Constantini, & in Iubemus, & in Icum quis, C. de natural. liber. & §. fin. Instit. de nupt. & Nouella 74. & 89. & iure nostri regni, l. tit. 113. part. 4.

3 Sed circa beneficium istud obseruandum est primò annte Constantinum in iure Digest. & apud antiquos IC. & Principes magnum de hac originis confirmatione per sequens matrimonium silentium esse. Filij enim illegitimi pro nullis habiti, vtpote qui sine patre & cuitate essent, vt eleganter docet Antonius Faber in Iurisprud. tit. 9. principio 2. allar. à principio vbi ostendit ante Constantinum nullam in iure ciuili naturalium liberorum mentionem esse, & disoluit, quæ obstare videbantur. Quare à Constātino Imperatore, qui, vt ait Zeno in d. l. Diui fide Christiana Romanum munuit imperium, ortum habuisse videtur. Sed strictè valdè eius constitutio fuit, tantū enim subuenit filijs susceptis ex ingenuis concubinis, & non ex aliis fœminis; & non nisi deficientibus legitimis, iustisque filiis. Eius autem vestigijs insistens Imperator Zeno in d. l. Diui statuit, vt qui ante eius constitutionis tempus filio ex ingenua concubina susceptum, non existentibus iustis filijs efficerentur legitimi, & sui hæredes. At verò, si tempore eius editæ constitutionis nullos ex concubina filios haberent, & postea ante dotalia instrumenta confecta, & nuptias initas susceperent ex ea concubina liberos, nolut illos fieri legitimos, etiam subsequentibus nuptis: Cum liceat, inquit, eadem mulieres sibi prius ure matrimonij copulare. Latius patuit Anastasij Imperatoris dispositio in l. subemus, C. de natur. liber. volut enim per subsequens matrimonium legitimos fieri liberos ex quacumque muliere concubina susceptos, siue suscipiendos. Et quidem Anastasij Constitutionem voluisse valere etiam in posterum hanc rationem naturalis prolis legitimæ faciendæ, constat ex illis pragnatos seu procreandos, & etiam ex illis, in posterum nihilominus, quæ separata oratione legenda sunt, vt notauit Accursius, & probat Cuiacius ad Nouellam 12. §. secunda pars huius Nouellæ, qui nonnullis notulis adiectis eam legem alias subobscuram facilem reddit. Quod autē ea etiam Anastasij constitutio se extenderet ad filios susceptos, etiamsi non esset ingenua concubina, colligi videtur ex illis verbis vniuersalibus, aliqua mulieres vxoris loco habentur. loquitur enim Imperator sine restrictione vlla.

4 Subsecutus Iustinian. Icum quis, eodem, vbi idem constituit. At idem Iustinianus in l. nuper. eod. quandam dubitationem sustulit, quā nimia quorumdam subtilitas excogitauerat, scilicet, anteriores liberos, id est, ante initum matrimonium susceptos, nisi in vtroque tempore viuentes, & superstites inueniantur. Constituit itaque beneficium istud locum habere, etiamsi post dotalia instrumenta confecta nullos legitimos susceperint, vel decesserint. Additque multò magis filium, qui concepetus non constante matrimonio fuerit, natus verò subsecuto, legiti-

mam

mam prolem nasci, quia sibi ipsi auxiliator est. *Satis enim* inquit Iustinianus, *absurdum est, si filij post datem progenitis anterioribus liberis adiutorium offerant, & ipsum puerum vel puellam sibi opitulari non posse.* In eo etiam à Zenonis constitutione recessit. Quod Zeno tantum ex concubina ingenua fuisse potos liberios legitimos essici voluit; at verò constitutio Iustiniani de libera loquitur, cum qua sit connubium. Liberæ autem nomine etiam intelligitur libertina.

5 At postea idem Iustinianus nouiori Authentic. iure latiorem esse voluit eam dispositionem. Cum enim adhuc eatenus eo beneficio gauderent, si filij legitimi suscepti non essent ex alia coniuge, vt constat ex Zenonis & Anastasij constitutionibus, sublatum tamen ab eodē Iustiniano *Authent. de incestis nupt.* siue *Nouella* 12. vbi explicat sensu *in d. l. cum quis*, neq; enim eo sensu statuisse, vt etiāsi alij legitimi superessent, locum haberet. Sed rursus *Nouella* 18. *c. vlt. Authent. Sed noua. C. de natural. liber.* idem extendit ad filios ex ancilla cōcubina susceptos: si tamen alij legitimi non, superessent quod perpetam omissō ab Haloandro notat Cuiacius *ad Nouella* 12. *propè finem.* Voluit enim contractus cum ancilla nuptijs legitimos effici. Denique adhuc quoad filios ex ancilla susceptos eam limitationem etiam sustulisse videtur *Nouell.* 178. *c.* 3. *collat. 6. tit. 6.* Cum his concordat nostri Regis Alphonsi dispositio *l. 1. tit. 13. p. 4.* ibi, *Otro si en los legitimos los hijos, que home ha en muger que tiene por barragana si despues de esto se casa con ella* Et postea eadem lege, *Esso mismo seria si alguna ancilla se casasse con otro, despues que casasse con ella.* Nomine autē *Barragana* intelligitur iure nostro fœminam, quæ vel ingenua sit, vel saltem libertina, cōstat ex *l. 1. tit. 9. tituli eadem part.* ibi, *Esta tal* scilicet ingenua. *puede ser recebida por barragana, segun las leyes.* & infra: *Otro si puede ser recebida por tal muger la que fuesse forra como la sierua.* Omnes itaque cōstitutiones Imperatorum, quantumuis huiusmodi beneficium extenderint, nōdum tamē peruenire voluerūt ad filios susceptos ex alia fœmina, quā ex concubina ingenua ex constitutione Constantini aiq; Zenonis, aut etiam libera ex lege Anastasij & Iustiniani: vel denig; ancilla, vt & ide Iustinianus & Alphonsius fatentur. In cōcubinatu enim potest esse & aliena libera, & ingenua, vt Martianus IC. trēfodit *l. 3. D. de concubinis.*

6 Latior denique excepit dispositionem eiusdem Pontificia constitutio. Ius enim ciuile, vt modo dixebam, & aduertit Panormitan *d. cap. tanta nu.* 14. solum voluit hoc beneficium tribui ex concubina susceptis filiis, nō autem illis qui ex ea suscepti essent, quæ concubina non esset, vt cōstat ex principio *Institut. de haered. qua ab intest. deferuntur*, & ex *§. fin. Instit. de nupt. & Nouella* 89. *c.* 8. vt apertius vertit imperialis constitutio *de Nupt. tit.* 2. in hæc verba: *Si quis autem dotalia conscripserit instrumenta ad mulierem ab initio liberam, vel libertinam, cum qua tamen licet omnino cohabitare, concubina loco cum eo habentem consuetudinem, cum vel tam esset pater filiorū legitimorum, vel eiusmodi filiorum nondum factus esset pater legitimum esse matrimonium, & filios tam qui prius suscepti fuerunt, quam qui adhuc erāt in vtero, ei esse germanos, ac legitimos sancimus: & licet ei non nati sint postea filij, aut etiam nati decesserint nihilo secius germana est ac legitima prior proles. Eius enim in filios fic natos affectio, quę etiam ad dotale instrumentū incitauit, eam dedit etiam secundis filijs occasionem, vt posteà essent legitimi.* At ius canonicum ad omnes ex quauis fœmina susceptos liberos extēdit *in d. c. tanta.* in quo hęc sunt verba: *Tanta est vis matrimonij, vt qui antea fuit genitj, post contractum matrimonium legitimi habeantur. Si autem viuente vxores sua aliā cognouerit, & ex ea prolē susceperit, licet post mortem vxoris eandem duxerit, nihilominus spurius erit filius, & ab hæreditate repellendus præsertim si in mortem vxoris prioris alteruter eorum aliquid fuerit machinatus.* Hæc Alexander III. *in d. c.*

7 Ex hac obseruatione infero primò, beneficiū hoc cōfirmationis originis per subsequens matrimonium non esse naturalis iuris cōstitutionem, sed humani. Itaq; quidquid ex Theologis nōnulli dixerint, non habet matrimonium ex naturalis iuris, & efficacitate, vt legitimā reddat prolē antea fuscepta, sed id concessū matrimonio est ex humana constitutione ciuili, & Ecclesiastica. Idq; planè conuincunt Imperatorū hactenus prolatæ constitutiones Constantini, Zenonis, Anastasij, & Iustiniani, ex quibus de huius beneficij primo Authore constat, & quid ab vnoquoque factū innouatū. Præterea idē conuincitur ex eo, quod habet Zeno *in d. l. Dini in fine* dum ait, eo beneficio non gaudere, qui concubinas hactenus habuisset, si filios nondum susceperisset. Id enim plenè indicat beneficium hoc ex lege pendere, non ex natura coniugij. Ad hæc Iustinianus *Nouella 89. cap.* 8. hunc modum legitimationis à se inuentum affirmat quatenus Cōstantini & Zenonis, & Anastasij limitationes tenuerit. Præclarè enim Iustinianus *Iicum quis, C. de natural. lib. cum enim affectio priorss sobolis, & ad dotalia instrumenta conficienda, & ad posteriorem filiorum... edendam progeniem præsiterit occasionem, quomodo nō est iniquissimum ipsam stirpem secūda posteritatis priorē quasi iniustam excludere? cu gratias agere fratribus suis posteriores debeant, quorum beneficio ipsi sunt iusti filij, & ordinem consecuti.* Denique inter alia multa illud maximè ostendit verum esse quod dicimus, quod Iustinianus *eadem Nouella 89. cap.* 2. beneficium confirmatæ originis per subsequens matrimonium pendere voluit ex voluntate filij, ita vt qui consentirent legitimi, qui verò renuerent naturales haberētur. Ergo id non prouenit ex natura coniugij, alias id beneficium ad omnes ex æquo filios etiam reluctantes peruenire. Atque hanc sententiam expressè docet Couarru. *2. part. de matrimon. cap.* 8. *§.* 2. *num.* 21. vnde infert posse beneficium istud contraria lege tolli, contra Iasonem *consil.* 234. *vol.* 2. qui dixit non posse tolli, quia id iure diuino sanctum est.

8 Sed hinc illationi videtur obstare textus *in d. cap. tanta*, vbi hæc habet Pontifex: *Tanta est vis matrimonij, vt qui antea fuit genitj, post contractum matrimonium legitimi habeantur.* Quibus verbis videtur istud beneficium reducit ad efficacitatem matrimonij. Id ipsum indicare videntur verba Regis nostri Alphonsi *in d. l.* 1. *La muger que ellos huos a tales no sean legitimos, quando nacen, tan grande fuerça ha el matrimonio, que luego que el padre, y la madre son casados se fazen por ende los hios legitimos.* Attamen ego dixerim illa verba non indicare natiuam efficacitatem matrimonij ad confirmandam originem, sed eā quidem illi conuenire, vnde autem habeat non explicant. Habet autem ex iuris humani dispositione, vt planè ostensum est.

§. I.

Matrimonio inito in articulo mortis confirmari originem.

SVMMARIVM.

9 *Etiam mortis articulo filium legitimari posse.*
10 *Nonnulli qui contra sentiunt, refelluntur.*
11 *Obijciuntur nonnulla, & diluuntur, & 12.*

9 SEcundo colliges huiusmodi beneficium habere locum, etiamsi in mortis articulo constituitus sit pater; potest enim in eo etiam articulo contracto matrimonio filius legitimari. Id quod hodie consuetudine receptum est, & secundum ius Canonicum res aperta. Secundùm ius autem ciuile idem dicendum est, quia oppositum non disponitur: & ideò valet, nisi iure prohibeatur. Sic Anton. Gabr. *commun. concl. lib. 6. tit. de legitimatione, concl. 1. amplia.* 8. Anton. Gai. *lib. 2. observat. 141.* Borcholten *§. fin. Instit. de nupt. n.* 8. Contadius Ritersh. *ad Iustinian. Nouellas, par. 4. cap. 12. nu.* 8. Ioannes Schneid. *Instit. de patria potest. n.* 23. citat. alios, & Gregorius Lopez *in l. 1. tit. 3. p. 4. lit. C. in principio, & in fine vol.* Couarr. *2. part. de matrimon. cap.* 8. *§.* 2. *n.* 10. *& seqq.* Molina citat. alios *tom. 2. de iustit. tract. 2. disput.* 172. *num.* 13. Ioannes Azor *tom. 3. lib. 2. cap. 43. quæst.* 11. Sayro *lib. 6. de censuris, capit.* 10. *numer.* 22. & nouissimè

Thomas

Thomas Sanchez *lib. 7. de matrimon. disput. 1. à num. 4.* & denique communis sententia ex interpretum iuris *in d. canta, & in d. nuper, & in d. §. fin. Instit. de nupt.* Quorum ratio esse potest favor legitimationis, & honor matrimonij, cui sine imitatione coni esium est, vt confirmet originem. Quare id etiam habebit in mortis articulo, cum ad extremum vsq; spiritum contrahi matrimonium possit.

10 Verùm contra illationem hanc sensere alij, quos refert Cardinalis *in d. cap. tanta*, inducta imprimis; quia in mortis articulo constitus inepius est ad actum coniugalem, & ex consequenti inhabilis ad coniugium. *cap 2. de frigidis & maleficis.* Deinde ex textu *in d. nuper*, ibi, *spem sobolis tollendæ*, quam spem morti proximus animo cocipere non potest. Deniq; qui videtur in fraudem hæredum fieri. Sed falsò id affiumarunt, & ex ipsis luftiniani verbis facilè conuincuntur, cum vclit legitimam prolem fieri per matrimonium, fiue antea, fiue postea nulli suscipianturliberi. Fortuitus autem casus prius beneficium tollere non potest. Neq; obstat puncum argumentum, valet enim matrimonium sine concubitu, imo & cum voto nó concumbendi *c. sufficiat, & cap Beata Maria 27. q. 2. & l. nuptiæ 30. de recud. iuris*, & nos latè demonstrauimus suprà *lib. 1.* Neq; obstat etiam secundum ex *d. nuper*, quam Cynus, & Baldus *ibid.* Schned. *loc. cit. nu. 22.* Cardinalis *in d. cap. tanta*, sic explicant, satis esse spem sobolis tollendæ, cùm eo matrimonio proles efficiatur legitima, & ita noua filij qualitas procreatur. Solidior tamen solutio est spem sobolis nequaquam ad matrimonium requiri, vt ostendi *lib. 1.* contra huius temporis & antiquos hæreticos. Denique neque obstat tertium. Quia nulli iniuriam irrogat, qui iure suo vtitur, vt etiam diximus suprà *lib. 5.*

11 Sed ad hæc ista illationi opponi potest Quia matrimonium morte soluitur. Ergo non potest actus incipere, vbi definiri debet: facit textus *in l. Titio cum moritur, D. de vsufructu*, vbi Modestinus: *Titio cum moritur vt vsufructus inutiliter legari intelligitur, in id tempus videlicet collatus, quo a persona discedere incipit.* Et facit etiam textus *in l. vsumfructum, cum moriar, D. de vsufructu legato, & l. hæres meus, § quamuis. D. de cond. & demonstr. & l. si pater mulieris, D. de iure dot. & l. cum pater D. de pactis dotalibus, & l. Iulianus, & l. libertas D. de manumiss. testam.* Respondetur tamen cum Sarmiento *lib. 1 select. interpret. c. 7. num. 6.* magnum esse discrimen inter actus celebratos in articulo mortis, aut quando actus aliquis confertur in diem mortis. In primo casu valet, etiamsi tunc contingat tempus mortis: in secundo verò inutilis est. Explicemus ex iure ipso. Libertas seruo collata in tempus mortis inutilis est *in d. l. libertas D. de manumiss. testam. Stichus cum moritur liber esto*, nullius momenti existimanda est: & tamen morienti seruo non inutiliter libertas datur *l. vnica, C. de lat. lib. tol.* vbi ciectus seruus moriturus liber efficitur. Similiter, si vendam tibi vsumfructum, qui morte mea finitur, & statim moriar, venditio valet *l. necessario, § fin. D. de periculo, & commodo rei vend* & tamè sub illis verbis, *cum moriar*, nulla venditio est ex *dict. l. vsumfructum cum moriar*. Ex quo constat, quid dicendum sit in matrimonio. Attamen ego aliter dicendum existimo, scilicet, in his, quæ conferuntur in tempus, in quo fieri non potlunt, inutilem eam stipulationem esse, sic visus fructus & libertas, at verò ea, quæ tempore mortis locum habere possunt, vtiles habere stipulationem. Facit textus *in l. 45. §. 1. ad V. O. & l. vnica, vt actiones ab hæred. ut l. 1. C. de contrab. & commut. stipulat.* Vel rursus dici potest apertiùs aliud esse instans, momentum mortis, quo homo desinit esse, & sinitur; aliud tempus moti proximũ quod articulus mortis dicitur; in primo casu vitiatur dispositio iuxta dicta in præcedenti solutione; in secundo verò valida est. Matrimonium autem non reuicitur in tempus, in quo homo desinit esse fed in tempus motti proximum, in quo valide & licitè celebrari potest. Vel denique ad ea explicanda iura, quæ adducta sunt, vide Donell. *in l. 45. de V. O. §. 1. num. 1. & sequentibus*, vbi eleganter explicat quid in ea stipulatione *cum moriar* habeat ius Digestorum & Iustinian.

12 Sed deniq; prædictæ illationi videntur obstare nonnulla ex pari, aut simili deducta. Quia in mortis articulo constitutus, non videtur posse testari, quia mens morituri, mortis cogitatione perturbatur *l. hac consultissima, §. atq; humana, D. qui test. menta facere possit vel non.* Quod fœminecis & morituri balbutiens lingua sit. *l. quoniam indignum, C. de testam.* Præterea, quia in articulo mortis constitus testis esse non potest, quia vacillat intellectus memoria, & morti propinquus pro mortuo habetur, mortisque dolore atque cruciatus metu alienus ab intellectu est, vt DD. notant *in d. l. hac consultissima ad quæ dicem, de manumiss. testam. & cap. literas 22. de præsumpt.* Præterea tertio. Quia si vulneratus in mortis articulo ex vulnere constitutus asseratse vulneratum, & percussum ab aliquo ea incul patio nullius roboris vel momenti est, neque ad capiendum nec torquendum reum, qui percussor esse denunciatur, & videtur probari ex *l. siquis in gravi, § siquis moriens, D. de S. C. Syllan. & Claud. siquis moriens dixisset a seruo vim mortis sibi illatam esse, dicendum est non esse credendum domino, si moriens hoc dixit, nisi potuerit etiam comprobari* Quarto, si testis in articulo mortis constitutus ad fuæ conscientiæ exonerationem dicit se falsum deposusse in aliqua causa, nullius momenti est ea declaratio, vt docent communiter DD. *in d. l. siquis in gravi, & probat textus in d. cap. literas*, & Felinus & alij *ibi.* Idem de notario asserente in eodem articulo ad suæ conscientiæ exonerationem falsum instrumentum fabricasse; nec enim ideo enematur instrumenti vis, vt est communis D. D. *in d. l.* Idem etiam de iudice, qui in articulo mortis fatetur se iniquè protulisse sententiam in favorem alterius, cui non creditur in suæ sententiæ prædicium. Id quod etiam docet communis DD. *ibidem.* Sed de his singulis disputare longum esset atque molestum. Breuiter dico testamenti factionem morientibus non denegari, si fanæ mentis sint, indubium esse *l. seniores, C. qui testament. fac.* Quod verò ad testis morientis depositionem attinet, & alia quæ subiungimus, latè & quantumsatis est, Farinacius citatis aliis *1. part praxis crimin. quæst. 46. per totam & 2. part. quæst. 80. opposit. 40. à num. 105.* Solùm addo ex illis ad id, de quo agimus, nullum argumentum desumi, quia matrimonij contractus iure naturali licitus in mortis articulo prohibitus non est.

§. II.

Etiam matrimonio præsumpto, mediato, rato, & etiam existentibus aliis filiis legitimis originem confirmari.

SVMMARIVM.

13 *Etiam matrimonio præsumpto legitimari filium.*
14 *Obijciuntur nonnulla & diluuntur.*
15 *Etiam matrimonio mediato legitimari filium.*
16 *Etiam matrimonio rato non consumato.*
17 *Quamuis existant filij ex alio matrimonio.*

13 TErtiò colliges etiam hoc beneficiũ confirmationis originis prouenire ex matrimonio non tantũ vero, sed etiam existimato & præsumpto. Non loquor in hac illatione, quando filij sunt existimatiuè naturales, sed quando sunt verè naturales, matrimonium autem est præsumptum. De primo enim casu dicam *c. seq.* Itaque, si quando filij suscepti sunt, coniugium esse poterat interparentes, ita vt filij verè naturales extiterint, & postea superuenierite aliquo impedimento occulto, siue cum bona fide vtriusque, siue alterius tantùm contrahatur coniugum, legitima proles erit ex eo matrimonio præsumpto. Voluit enim Ecclesia legitimos reddi eo matrimonio, quod ab Ecclesia & lure probaretur. Illud autem probatur, si occulto existente impedimento, & bona fide initũ sit. Idq; ea potissimum consideratione conuinciur.

Quia

Digitized by Google

Quia si matrimonium bona fide saltem vnius coniugis contractum est, proles tunc suscepta nascitur legitima *c. cum inter. c. perlatum c. quod nobis, iuncta glossa c. ex tenore, qui filij sint legit.* Si ergo prolem tunc susceptam effecit legitimã matrimonium bona fide contractum, nulla est ratio, cur non reddat etiam legitimam antea susceptã, cum fictione iuris retrotrahatur ad tempus ante susceptã prolem. Atque hanc fuisse in his legislatorum voluntatem colligi etiam potest ex fine legis, & huius dispositionis. Finis enim fuit, tum vt decoraretur respublica correctis natalium defectibus, tum vt in honesta consuetudo tolleretur, allectis parentibus legitimationis spe. Parentes autem bona fide contrahentes, quod in se est fecerunt, nec per ipsos fletur, quin matrimonium valeret, ac proinde a quim est, vt etiam huiusmodi matrimonium vim habeat confirmandi originem. Nam, vt habet regula iuris *in 6.* cum non stat per eum, ad quem pertinet quominus conditio impleatur, haberi debet perinde ac si impleta fuisset. Adde etiam titulum putatiuum in iure operari effectum ven tituli, vt constat in materia iurisdictionis *l. Barbarius Philippus, D. de officio Prætoris, & l. 1. C. de senteut & interloc. & cap. infamis 3. q. 7. v. verum tamen*, & dixi supra *lib. 1.* Quare, cum hic sit titulus putatiuus matrimonij, & vterque in possessione coniugum, reddet filios naturales legitimos. Hanc sententiam sequuntur, qui docent matrimonio præsumpto fieri legitimos filios præsumptæ naturales; id enim a fortiori concedere tenentur in nostro casu, quos referam *c. sequent* & in hac facti specie expresse nobiscum sentit Molina *de primogen. lib. 3. cap. 1. num. 11. ad fin. eius numeri.* Canisius cum alus *in d. cap. tanta, pag. mihi* 348. & Nicolaus Garcia *part. 7. de benef. cap. 2. n. 30.* cum alijs, quos refert.

14 Sed contra hanc illationẽ sensit Panormitanus *in d. cap. tanta n. 9.* Couar. p. 2. *de matrim. cap.* 8. §. 2. *nu.* 20. Franciscus Sarmiento *d. lib. 1. cap. 6. nu. 2. verisimile*, in *secunda editur specie*, & Molina *com. 1. de iust. tract. 2. disput. 172. num.* 12. ob hæc argumenta. Primò. Quia textus *in d. cap. tanta*, inquit, *Tanta est vis matrimonij*, quæ de vero matrimonio debent intelligi, quia regulariter verba simpliciter, & non secundum quid intelligi debent, *l. 1 qui in perpetuũ D. si ager vectigalis.* Appellatione igitur matrimonij non potest venire matrimonium præsumptum. Secundo. Quia effectus hic legitimationis *in c. tanta*, tributur matrimonio. At si putatiuum sufficiens esset ad legitimam reddendam prolem, planè non tribueretur hic effectus matrimonio, sed bonæ fidei, siquidem nullum fuit matrimonium. Sed hæc non obstant. Ad primum enim respondetur verba propriè, & non secundum quid accipienda, nisi aliud suadeat, & finis, & ratio legis, & mens loquentis, & institutus, vt in iure notum est. Quare ex fine & iure optimè colligimus *in d. cap. tanta*, eam vim esse matrimonij veri, atque præsumpti *cap. 2. & penult. qui filij sint legit.* Ex quo etiam constat ad secundũ. Tributur namque ille effectus non tantùm bonæ fidei coniugum, sed etiam matrimonio, quod Ecclesia verè existimat, & iudicat matrimonium, ac probat propter occultum impedimentum. Idque ex eo manifestum est. Quia parentum ignorantia, nisi accederet etiam iudicium & approbatio Ecclesiæ, non redderet sobolem legitimam vt constat ex *c. cum inhibitio, de clandestina desponsatione, & ex cap. quod nobis, qui filij sint legitimi*, ibi, *Postmodum ab Ecclesia comprobato.* Neque sufficeret etiam Ecclesiæ approbatio sine bona fide, vel vtriusque vel alterius tantùm.

15 Quartò colliges subsequenti matrimonio legitimam prolem reddi, quamuis non subsequatur immediatè. Itaque, si quis suscepit filios ex concubina, & posteà ducat aliam coniugem, qua demum mortua contrahat matrimonium cum prædicta concubina: filij antea ex ea nati legitimantur, non obstante matrimonio interiecto. Sic docet Abbas *in d. cap. tanta.* Angelus *in d. §. fin. Instit. de nupt.* Schneid. *de patria potestate, nu.* 22. Couar. *in d. §. 2. nu.* 28. citatis aliis, Azor *tomo 2. lib. 2. cap.* 13. *quæst.* 5. Sayro *lib. 6. de irregularitate, cap.* 10. *nu.* 19. cit. alijs. Quibus etiam addè Perum Gregorium *in syntagm. iur. p.* 2. *lib.* 10. *ca.* 4. *nu.* 5. qui adducit textum *in d.l. diuid. cum quis l. nuper, C. de natural. liber.* Canisium *in d. cap. tanta. pag.* 351. Cuius ratio est. Quia sufficit parentes tempore suscepti filij potuisse contrahere, vt constat ex *d. c. tanta.* Est etiam pro hac sententia elegans textus *in l.* 8. §. 1. *D. commun. prædiorum.*

16 Quintò colliges filios susceptos fieri legitimos matrimonio subsecuto, licet tantum sit ratum, & non consummatũ. Et ea enim efficacia concessa est in iure matrimonio. Matrimonium autem ratum et si non consumatum verè matrimonium est. Id quod in specie docuit Sayro *d. lib. 6. cap.* 10. *nu.* 28. Quod idem affirmare debent, quicumque sentiunt per copulam præcedentem matrimonium posteà sequutum non consummari, fed esse debere copulam matrimonialem, non fornicariam, vt dixi suprà *lib. 9.* Adde, quamuis matrimonium ratum eam vim habeat, non tamen eam concessam sponsalibus de futuro. Excipe ius antiquum, & etiam nunc, vbi Tridentini decretum receptum non est. Legitimantur enim filij antea susceptj per sponsalia, quoties illa ex dispositione iuris transeunt in matrimonium. Quia tunc operantur, non quatenus sponsalia sunt, sed quatenus vim matrimonij obtinent ex iuris dispositione.

17 Sextò colliges huiusmodi beneficium habere locũ siue existant alij filij iustè suscepti ex alio matrimonio, siue secus, quamuis enim de hoc dubium fuerit, atque refricthor dispositio Constantini, Zenonis, & Anastasij, attamen latior Iustiniani *in l. cum quis, & Nouell.* 74. & 89. vbi siue existant alij legitimi & iusti filij, siue non existant, volut Iustinianus per subsequens matrimonium legitimam prolem effici, vt ex his, quæ suprà diximus, constat. Ex quibus etiam patet hoc beneficium pertinere nõ tantùm ad filios ex concubina, sue libera, sue ancilla susceptos, sed etiam ex quauis alia soluta fœmina. Quamuis enim de hoc, vt visum est, strictior fuerit iuris Cæsarei dispositio, Pontificij tamen constitutio, cui in hoc standum est, fic statuit, vt docet etiam Abbas *in d. cap. tanta num.* 14. Azor *d. lib. 2. c. 13. q. 7.* Couar. p. 2. *cap.* 8. §. 2. *nu.* 4. & Greg. Lopez. *d. l. tit. 13. part. 4. v. Que tiene por Barragana.* Licet non explicet, an id existimet dicendum iure Pontificio tantùm, vel etiam ciuili. Quare non probo, quod Antonius Gabriel *de legit. conclus. 1. num. 51.* existimat id esse verum non solùm iure Pontificio, sed etiam ciuili.

§. III.

Matrimonio sine dotalibus instrumentis, & sine parentum aut filiorum consensu legitimari, & etiam nepotes.

SVMMARIVM.

18 *Legitimum matrimonium etiam sine tabulis dotalibus.*
19 *Non habere locum in specie iure ciuili quidam sentiũt.*
20 *Verius oppositum.*
21 *Etiam si matrimonium fiat absq; consensu parentum.*
22 *Nec requiri filiorum consensum ad legitimationem per matrimonium.*
23 *Etiam legitimos reddi nepotes.*
24 *Obiiciuntur nonnulla, & diluuntur, & 25.*

18 SEptimò colliges nihil aliud requiri, quã subsequens matrimonium, atq; adeò huiusmodi beneficij locum habere, siue dotalia instrumenta confecta fuerint, siue secus. Et quidem de hac illatione secundum ius Canonicum dubitari non potest, iuxta cuius dispositionem filij ex quacunq; fœmina suscepti, dummodo inter illos coniugium esse possit, legitimos fieri sequuto matrimonio. Constat autem coniugium secundùm ius Canonicum etiam sine dotalibus instrumentis. Id etiam constat ex toto titulo, *qui filij sint legitimi.* Atq; huic iuri standũ est tanquam in hac materia potentiori,

19 An

19 An verò idem dicendum sit secundum ius Cæsareũ multi dubitarunt. Quamuis enim verum sit ex iure ciuili posse nuptias iustas constare solo consensu etiam sine scriptura dotis, *l. nuptias 30. D. de regulis iuris, nuptias nõ concubitus facit, sed consensus.* Vnde ad matrimonij substantiam non esse necessarias tabulas nupriales non dotem, non donationem propter nuptias, non celebritatem nuptiarum, non pompam, siue solemnitatem, constat, *l. 13. in principio D. de donatio. & l. vltima, in principio, C. de donation. ante nuptias. l. 9. si vicinis, l. 13. neque sine, l. 21. & Caligate & l. sequenti C. de nupt. & l. 4. de pignoribus l. 4. de fide instrumentor.* & diximus etiam nonnulla supr. *lib. 1. & 2.* Itaque quamuis hæc vera sint, attamen in huiusmodi nuptiis, quæ conueniunt cum ea, ad quam prius consuetudinem habuerat, dotalia exigi instrumenta, vt legitima fiat proles, do cent non pauci, Barcholeti *Inſtit. de nupt. § fin. num. 9.* Ritersh. *ad Nouell. part. 4. cap. 12. nu. 7.* Couarruuias. *d. § 2. num. 8.* Azor. *d. lib. 2. cap. 13. q. 4.* inclinat Schneid. *Inſtit. de patria potestate, nu. 22.* Angelus, Aaldus, Lucas de Pena & Præpositus, quos refert Fachinæus *lib. 3. controuers. cap. 51.* quos etiam ipse sequitur *in fin. eius cap.* spectato iun ciuili, licet aliter dicẽdum sentiat iure Canonico, cui in hoc standum est, quod etiam sequitur Canil. *in d. cap. tanta, loco supra citat.* Non alio fundamento mouentur, nisi quia beneficium hoc nure humano inductum est, & ideo non aliter locum habet, nisi iuxta iuris ciuilis dispositionẽ. At iure ciuili beneficii hoc non est concessum, nisi dotalibus confectis instrumẽtis. *Nouell. 12. cap. 2. Nouell. 18. & Nouell. 117. cap. 2. & § fin. Inſtit. de nuptijs, & § 2. de hared. que ab intest. defer.* & vbicumque Iustinianus de hac confirmandæ originis fatione agit, dotalium instrumentorum meminit. At Antonius Gabriel *de legit. conclus. 1. nu. 12.* fub distinctione loquitur. Si enim fuerint filij legitimi, addit esse necessaria instrumenta: quod si non extent, censet non necessaria. Verum huc nullo iuris fundamento nititur, vbique enim de hac re eodem modo loquitur Iustinianus, & exprimit instrumenta dotalia: quare aut semper, aut nunquam requirunt ur.

20 Verius ergo mihi videtur ad beneficium istud ex subsequenti matrimonio confetendum etiam attento iure ciuili, non requiri instrumenta dotalia. Sic Donellus *lib. 2. comment. cap. 21. vers. Nuptijs cum eadem muliere*, . Sed satis esse valide matrimonium. Idque mihi persuadeo ista consideratione. Quia id, quod potuissimum permouit Constantinus, Zeno, Anastasius, & Iustinianus eas constitutiones ediderunt, id fuit, vt spe legitimandi prolem, prauam ac turpem consuetudinem relinqueret, & affectum. Quare ea legitimationis efficacia concessa videtur honestæ coniugali contunctioni, vt ex ipsis constitutionibus constat, non verò dotis promissioni, aut confectioni instrumenti. Cum ergo sine dotalibus instrumentis nupuæ valere & consistere possint, habebunt sanè eundem effectum *l. in omnibus causis id obseruetur, D. de regulis iuris.* Quod fi Iustinianus exigere videtur instrumẽta dotalia in locis allegatis, dicendum cum Donello *ibidem* exigi quidem, non ad beneficium confirmandi originem, sed ad nuptiarum probationem certam, ne quid hic à coniugibus simularetur ad statum confirmandum, cùm eo tempore non aliter constare soleret nuptias esse contractas, quam dotalibus instrumentis confectis. Quã rationem assignare videtur Impetator *§. illud autem Authent. quibus mod. naturales efficiant legitimos.* Vel dicendũ idque satis aperte videtur colligi ex *Nouell. 89. §. reliqui igitur dotalia instrumẽta* per periphrasim appellat *nuptias* à signo, & cab adiunctis, quemadmodum solemnitate appellantur tædæ nupriales, filius conceptus ante dotalia, natus post dotalia. Quare non efficitur dotis, aut dotalis tabulæ confectionem exigi, vt matrimonio subsequenti legitima proles fiat. Addo etiam considerationem aliam, qua nostra magis confirmetur sententia. Quia cum possit ea ouigo confirmari ex matrimonio contracto per eum qui in articulo mortis fuerit constitutus, quando non est facile dotale instrumentum confici, plane sequitur huiusmodi instrumenta dotalia non requiri, vt aliquid subsistantiale ad confirmandam originem. Quam rationem si attendissent, qui *in 3. illatione* nobiscum sentiunt, in hac seniurent eriam nobiscum.

21 Octauò colliges eam vim conuenire matrimonio etiam absque consensu parentum. Itaque ipsis reluctantibus & inuitis parentibus proles fit legitima, si semel contrahant coniugum. Hic enim fauor matrimonio concessus est, cui parentes renuntiare non possunt. Sic communis sententia, quam expresse Sayto *dict. lib. 6. cap. 10. nu. 23.* Molina *tom. 1 de iustitia, tract. 2. disput. 172. num. 5.* Iuanes Azor. *tom. 2. lib. 7. c. 13 quæ. 12.* Couarruuias *part. 2. cap. 8. § 2.* Neque obstat textus *in dict. Authent. Quibus mod. natural. effic. sui. Nouell. 89. cap. 15. si verò 15,* vbi consensus parentum requiritur, Vt enim constat ex constitutione fermo est de his, qui legitimi fiunt rescripto, at priuilegio Principis, non dispositione iuris, vt *loco citat. nu. 23.* citatis aliis interpretatur Couarruuias.

22 Nonò colliges, neque etiam vltra matrimonium requiri filiorum consensum, sed ipsos etiam inuitos legitimos fieri. Pro quà sententia facit Bartol. *in vltima, D. de his qui sunt sui iuris*, dum affirmat infantem posse fieri legitimum, sequitur Barbacius *consil. 33. vol. 2.* Ioannes Azor *dict. lib. 2. cap. 13 quæst. 12.* Molina *loco citato, in præcedenti*, Couarruuias *dict. § 2. nu. 16.* & Sarmiento *lib. 1. selectar. interpretat. cap. 8 post. principium.* Hæc tamen illatio intelligenda est iure Pontificio spectato, vt apertè Couarruuias fatetur *dict. nu. 16.* vbi se purgat à calumnia Sarmiento, qui etiam in eadem sententia est. Nam si attendamus ius ciuile, planum mihi videtur vltra matrimonii requisitum fuisse filiorum consensum. Facit textus *in Authentic. quibus mod. naturales efficiantur sui. Nouell. 89. cap. 11. Generaliter autem in omnibus qui per præditum modũ deducuntur ad legitimum ius, tunc id volumus obtinere, . cum & filij ratum habuerint. Nam si soluere ius patriæ potestatis inuitis filij non permittum est patribus: multò magis sub potestatem redigere inuitum filium, & nolentem, siue per oblationem ad curiam, siue per instrumentorum celebrationem, siue per aliam quamlibet machinationem, tanquam sortem metuentem paternam, iustum non est, neque imperij, & legislatoris ponimus proprium.* Atque ita inspecto iure ciuili citatis alius sensit Fachinæus *lib. 1. controuers. cap. 54.* in eo tamen contrigendens, quod exiſtimauerit ide seruandum esse iure Pontificio. Quia cùm iure ciuili ita aperte constitutum sit, neque contrarium iure canonico sit sanctum, tacitè vel expresse illi inhærendum censet; sicut enim leges non dedignantur sacros Canones imitari, ita & sacrorum statuta Canonum Principum constitutionibus adiuuantur *cap. 1. de no. 1 operis nuntiat.* Corrigendus itaque in eo. Nam omnia iura Pontificia aperte clamant, soli matrimonio id concessum, etiam sine tabulis, sine consensu, *Tanta* enim, inquit Pontifex, *est vis matrimonij.* Atque huc iuri standum est, quod præualet in hac parte etiam in terris imperij, vt dicam infrà. Verùm quidem est potuisse id etiam constitui, vt non nisi consentientibus filijs legitimi fierent ex matrimonio parentũ, cùm enim ea legitimatio inducta sit humano iure, potuit his vel illis conditionibus induci. Corrigendus etiam Sarmiento in ratione, qua conclusionem probat, scilicet, quia nemo potest efficere, vt effectus legis nõ sequatur; si facit actum legitimum *I. nemo potest. D. de l. 1.* sicut patres non possent pacto efficere, vt filij non legitimentur. Hæc enim ratio verum habet, quando reuera ita lege constituitum est iat quando lege constituitur, vt ea legitimatio pendeat ex filiorum consensu, non potest actus legitimus eum effectum parere, vt iuri ciuili notum est.

23 Dico colliges, subsequenti matrimonio non solùm effici legitimos filios antea susceptos, sed etiam nepotes, quamuis tempore contractus matrimonij filij decesserint. Hanc sententiã citatis aliis tenet Couarruuias *§. illo. 2. nu. 22. & seqq.* Fachin. *lib. 3. controuers. cap. 56.* Ioannes Azor. *dict. lib. 2. cap. 13. q. 13.* Molina *disp. 172. nu. 10.* after Molina *lib. 3. de primogenitis, cap. 1. n. 9.* Antonius Gomez *ad l. 9. Tauri nu. 51. & 62.* cum aliis quos citant. Facit pro hac sententia textus *in l. si filium, D. de gradibus, si filio meo mortuo Titium adoptauero, videri eum de suis, & fratrem*

Digitized by Google

fratrem fuisse. Hæc ibi. Ex quo sic ducitur argumentum. Quamuis mortuus filius, eius tamen frater censetur adoptatus, nec ideo ad huiusmodi gradum deficit habilitas extremi a quo. Ergo & patri ratione nepotes ex filio legitimi erunt, quamuis mortuus filius. Facit etiam efficaciter alia Fachinæi ratio, cuius suprà *nu. 9. versic. Secunda pars*, meminimus. Quia ideo filius subsequenti matrimonio legitimus efficitur, quia fictione iuris matrimonium retrotrahitur ad tempus, in quo nondum susceptus filius. Sed si matrimonium contractum antea esset, filius defunctus legitimus esset, & nati ex eo. Ergo idem est, etiam si postea contractum matrimonium sit maximè cum hęc pendeant ex legislatoris voluntate.

24 Verùm contra illationem hanc sensere non pauci, Decius *consil.* 343. Anton. Gabriel *de legitimat. conclus.* 1, *nu* 12. Gregor. Lopez *dict. l. 3. tit. 1 3. partita 4 col. 2. in fine.* Canisius *in dict. cap. Tanto part. 357.* & alij quos refert Fachinæus, & Couarruuias *locis citat.* Probant primò ex textu in *l. qui libertinus 37. D. de operis libert. Posthumus liberti hæredes patris sui non liberat, quod proficisci liberatio ab uberto debet. Nec quisquam post mortem liberari intelligi potest*, &c. Si ergo filius posthumus non liberat libertum ab operis, à quibus liberasset nondum quinquennis, pariter etiam filius mortuus non liberabit filios à defectu natalium. Secundò probant. Quia in nepotes deriuatur legitimatio per filios. Si ergo filius illegitimus est quia iam defunctus, quando contrahitur matrimonium, non poterit nepotibus legitimatio quæri. Debet enim esse extremum habile, per quod nobis adquiritur *l. 1 §. 3. & §. Cæterum de adquirend. possessione.* Tertiò probant ex textu *in l. is qui 44. D. de adoptionib.* vbi dicitur non posse quemquam adoptari ex filio iam mortuo, quia deficit habilitas extremi, & in eo casu fictio non procedit iuxta text. *in l. si is qui pro emptore 15. D. de vsucap.*

25 Hæc tamen non obstant nostræ sententiæ. Ad primum enim respondetur aut ex *l. qui libertinus*, argumentum peti ab exemplo: aut ex illa ratione legis: *nec quisquam post mortem liberari intelligi potest*. Si argumentum dicitur ab exemplo, est omnino diuersum. Vt enim libertus operas non debeat, requirit ius, vt duos, plureſve filios, filiaſve habeat, præter enim qui suas operas bestijs locauerit, aut his amissis filium quinquennem. Quare ea præsens conditio esse debet, vt operas patrono libertus non debeat. At non colligitur ex iure filium vitam necessariam esse, vt deniuetur legitimatio ad nepotes. Si verò argumentum sumitur ex ratione illa perpetua non est, scilicet neminem intelligi posse post mortem liberari. Fuit quidem ea opinio Antiquorum Iure Consultorum, improbata tamen à Iustiniano §. *post mortem Instit de inutil. stipul. & l. vnica. C. vt alliones ab hared. & l. 11. C. de contrab. & committ. stipul.* vt in *dict. l. qui libertinus*, & in *dict.* §. notauit Gothofredus, & Donellus *in l. 45. §. 1. de V. O.* Neque obstat secundum. Dicimus enim extremum esse habile pro eo tempore, quo fingitur retrotrahi matrimonium. Fingitur enim ab initio esse contractum, vt iam dictum est. Neque obstat tertium. Vt enim docet Couarruuias & ex textu ipso colligitur, non potest aliquis, vt nepos ex filio adoptari, nisi nominatim dicatur, ex quo filio.

5 *Secus si suscipiatur filius ab initiato minoribus ordinibus.*

6 *Aut si teneantur parentes voto simplici castitatis.*

7 *Aut si alter ex parentibus contraxerit tantum sponsalia.*

1 VIdimus hactenus, quo beneficium legitimationis adquiratur, scilicet, matrimonio, siue vero, siue præsumpto, siue rato tantùm, siue etiam consummato, & siue contubatur in vita, siue in mortis articulo, & solo matrimonio reddi prolem legitimam siue dotalibus instrumentis, & siue filiorum, aut parentum consensu, legitimos reddi non tantum filios, sed etiam nepotes defuncto filio. Examinadum non quæ qualitas requiratur, aut quales filij esse debent, vt legitimationis beneficium subsequentibus nuptijs possint adipisci. Habemus autem in hoc expressam iuris dispositionem, vt scilicet filij suscepti ante fit soluto, atque solura, id est, ex his parentibus, inter quos matrimonium constare possit. Sic iure Pontificio cautum *in dict. cap. Tanta*, & alijs suprà relatis *cap præcedenti. in principio*, & etiam iure ciuili §. *fin. Instit. de nupt.* ibi, *Quia mulier libera procreatus*: & constat etiam ex alus legibus ibidem relatis. Exigitur enim, vt vxor esse possit. Quare secundùm hanc vtriusque iuris dispositionem canonici, & ciuilis eam vninersalem regulam tlatimus. Quotiescumque ex aliquo impedimento dirimente inter parentes matrimonium esse non potest iure Pontificio: etiam si dispensabile sit, aut quones inter aliquos iure ciuili matrimonium esse non poterat, etiam si impedimentum illud temporale esset, proles ex eo matrimonio suscepta non potest reddi legitima per subsequentes nuptias. Quam regulam vt explicemus magis, colligamus in speciali non nulla.

2 Primò ex dicta regula colliges intellectum ad multa in iure ciuili. Hinc intelliges dispositionem iuris *in §. sed & aliud, Authent. quibus mod.* si habuit filium ex indigna non legitimari per subsequens coniugium. Quia, scilicet, attento iure ciuile non potuit esse coniugium inter eos atq; ideo neque eo iure fiebant legitimi filij. Atq; in hoc sensu, scilicet, secundùm ius ciuile locuti sunt Auctores, quos refert Fachin. *lib. 3. controuers. cap. 53 in principio.* & probat textus *in l. C. de naturalibus liberis*, ibi, *Senatores vel præfectos*, &c. Quo loco nō *præfectos*, sed *perfectissimos* legendum esse monet Cuiacius *ad Nouell. 89. &* Brisson. *de V. S. 7. perfectissimi*. Quod nomen dignitatis fuisse, probat ex Augustino *epist. 98.* & ex *l. n. C. de quæstionibus & ex C. Theodos.* vbi sæpe. Idem etiam constat ex text. *in l. humoibem, C. de incestis nupt. lib. 5.* Iure enim ciuili prohibentur nuptiæ Senatoris cum indigna, & similiter Senatoris filij & etiam Clarissimi *l. 44. de ritu nupt. & l. semper. §. 1. eodem & l. 3. C. de nupt. Vlpian. in fragment. tit 13. & palam quæstum facere, D. de ritu nuptiar.* Videlicet ne ordo Senatorius huiusmodi contaminaretur nuptijs: de quo latè Brissonius in libro de iure Connubij principio. At postea Iustiniani Nouellis Senatores, viri clarissimi, & viri perfectissimi cum eis, si resipiscant, connubium habent exceptis ancillis. Quare antiquata videtur *l. 1. C. de naturalibus liberis*, & Antiquata etiā Martini lex cuius pars est text. *in d. l. hamilem.* Reuocantur autem in Nouell. 117. *cap. 6.* Hinc etiam intelliges textum *in l. & si contra. C. de nuptijs.* Illi enim, qui in Prouincia erat matrimonium prohibitum erat cum oriunda, vel ibi domicilium habeite, & *l. si quis officium 38. D. de ritu nupt.* Potentatus enim nuptias prohibet. Quo consūto iure optimo cautum est, vt eo tempore suscepti filij nunquam iusti fiant. Et postea suscepti filij deposito officio nuptijs perseuerantibus iusti, legitimique nascantur: non secus ac si duo consanguinei conscij impedimēti nuptias contraxissent, qui tamen postea dispensatione obtenta iterum confirmassent, & vtroque tempore liberos procreassent, primi illegitimi remanent, posteriores verò legitimi nascuntur. Et in eundem sensum accipe textum *in l. eos qui 65. §. 1. de ritu nuptiarum.* Sic etiam accipe texturu *in l. siquis in Senatorio 27. eodem.* Senator enim cum libertina nubere non potest. At deposito Senatorio

CAPVT II.

De qualitate in filiis requisita, vt legitimi reddantur sequentibus nuptiis.

SVMMARIVM.

1 *Requiri in filio legitimando per matrimonium quod sit ex soluto & soluta.*

2 *Explicantur nonulla ex iure Ciuili.*

3 *Opponitur, & diluitur.*

4 *Non legitimari filium susceptum ab ijs, qui tenentur impedimento dirimenti.*

Digitized by Google

natorio ordine iam illam vxorem habere poteſt. Huiuſmodi multa alia reperies in eo titulo. Idem etiam dicendum de tutore comparatione pupillæ, quia pupillam ducere non poterat, ne pupillæ in re familiari circunſcribatur ab his, qui rationes eis geſtæ tutelæ reddere compelluntur *l. libertum, D. de ritu nuptiarum*. Atque hoc eodem ſenſu accipiunt multi reſponſum Iuris Conſulti *in l. Paulus, de ſtatu hominum* ſcilicet filios ſuſceptos ab eo, qui parte aut inuito, aut ignorante contraxit, mortuo auo legitimo non fieri neciuſtos filios: ſuſcepti enim eo tempore, quo matrimonium iniri non poterat. Sed non rectè ſic accipiendum exiſtimant, oſtenditmus enim ſupra libro ſecundo, capite primo valuiſſe iure ciuili eiuſmodi coniugium ſemel conſummatum; attamen in pœnam excluſi filij eo tempore ſuſcepti ab hæreditate ſunt, videlicet, ne auo inuito ad ſacerdotium hæres de quo videndus Gothofredus *in l. ſilius emancipatus 25. D. de ritu nuptiarum*.

3 Sed his obſtare videtur *regula, Non firmatur, de regulis iuris in 6*. Connaleſcit enim in his caſibus matrimonium à principio nullum. Vetùm non eſſe illam regulam vniuerſalem, ſed interdum tantùm habere locum, videtur indicare Gothofredus *in dd. ſi quis in Senatorio*, & ſequitur latè Bruſſon. *dict. lib. de iure connub*. Aliam adhibet ſolutionem Pechaus *in dict. regula, num. fin*. quæ apud illum videri poteſt. Videndus etiam Dynus *ibidem*. Mihi placet non ſola temporis tractu conualeſcere huiuſmodi matrimonia, ſed acceſſu noui conſenſus poſt officium depoſitum, vel ſenatoriæ dignitatis primationem. Idque intra indicant *in dict. ſi quas officium 38. de ritu nuptiarum*, ibi, *ſi poſt depoſitum officium voluerit mulier nuptias contrahere, & l. eos qui 63. eodem*, ibi, *& tamen poſt depoſitum officium, ſi in eadem voluntate perſeuerat*. Non ergo tempori, ſed nouo conſenſui tribuitur confirmatio & valor.

4 Secundo colliges filios ſuſceptos non ſolùm viuente alio coniuge, ſed etiam ſi ſoluti parentes ſint, ſi tamen ex conſanguinea, aut affine, aut publica interueniente honeſtate, aut diſpari cultu, aut furia, vel errore, aut denique interueniente quouis impedimento diuimente, iuxta ea, quæ de impedimentis matrimonij iura diſponunt, nequaquam ſubſequentibus nuptijs fieri legitimos. Quæ communis Doctorum ſententia eſt, nemine denipto, & per plures numeros eam latè proſequitur Sayro *d. cap. 7. a nu. 16*. Huius autem & præcedentis illationis ea ratio eſt, quia filij ſuſcepti ante nuptias legitimi fiunt illis ſubſequentibus fictione iuris, vt ſæpe dictum eſt. At, vt fictio, quæ veritatem imitatur, locum habeat, neceſſe eſt, vt ſint extrema habilia, vt conſtat exemplo adoptionis, quæ naturam imitatur *Inſtit. de adoptionibus*. Vt ergo matrimonium ſubſequens confirmet originem, neceſſarium eſt, vt eo tempore, ad quod retrotrahitur, parentes potuerint validè copulari per iuſtas nuptias: atque ideo, ſi eo tempore impedimentum extiterit, cùm non potuerit iniri coniugium, neque poſtea ſecutum confirmabit originem.

5 Tertiò colliges, ſiquis in minoribus ordinibus conſtitutus filios ex aliqua fœmina ſoluta ſuſcipiat, nullo alio interueniente impedimento, ſubſequentibus nuptijs legitimos reddi. Sic docet Cardinalis *in d. c. Tanta, num. 4*. Ioannes Andreas *in regula, Sine culpa, de regulis iuris in 6*. Couarruias cit. alijs *d. cap. 8. §. 2. num. 5*. Fachin *lib 3. controuerſ. c. 52*. Maiolus *de irregular. c. 41. n. 15*. Fauet. Sylueſt. *v. illegitimus q. 4. &* expreſsè *v. legit q. 8*. quos ſequitur Sayro *lib. 6. de irregularitate, c. 8. n. 17*. Cuius ea euidens ratio eſt, quia cleticus in minoribus conſtitutus, cuam ſi habeat beneficium Eccleſiaſticum, non eſt ad matrimonium inhabilis. Quamuis enim conſtante beneficio iniri non poſſit, & ſtatim atque nubit, amittit, vt dixi ſupra *lib. 7*. attamen id omittere in eius, & non in alterius poteſtate eſt: nulla itaque diſpenſatione indiget, vt habilis ad matrimonium fiat. Ex quo vides diuerſam eſſe huius rationem, & eius qui impedimento diſpenſabili tenebatur tempore ſuſcepti filij. Quam diuerſitatis rationem miror non aduertiſſe Franciſcum Sarmiento *lib. 1. ſelect. cap. 5. num. 7*. & Antoninum Gabrielem *de legitimatione concluſ. 1*. cum alijs, qui oppoſitam ſententiam ſequuti ſunt nullo cum fundamento iuris aut rationis. Idem dic de filio ſuſcepto à monali, ſi in anno probationis ſit, regula enim continentiæ nondum tenetur *e. ſtatuimus 23. de regulari*.

6 Quartò colliges, filios ſuſceptos ab eis, qui tantùm ſimplici voto caſtitatis tenebantur, & alias non erant inhabiles ad coniugium, ſubſequente poſtea matrimonio legitimos reddi. Sic probabile putat Ioannes Azor *dict. lib. 2. cap. 13. quæſt. 10*. licet oppoſitum verius exiſtimet. Mihi huius illationis hoc videtur eſſe certiſſimum fundamentum; quia votum ſimplex caſtitatis non impedit, & dirimit matrimonium celebratum: prolis autem legitimatio non aliunde prouenit, quam ex valore matrimonij quod eo tempore eſſe poterat. Finge ergò ad ſtrictos voto ſimplici matrimonio copulari, proles ex eo matrimonio ſuſcepta legitima naſceretur, non alia ratione, niſi quia validum matrimonium eſſet. Cui ſententiæ ſubſcripſere omnes Doctores Salmantini *anno 1614*. quos retuli ſupra *lib. 9*. Ergo fictione iuris retrotrahitur matrimonium, prolem ſuſceptam voto ſubſiſtente reddet legitimam, quamuis cum ſacrilegio contra votum procreatam. Ex qua ratione facilè dilues ea, quibus permotus idem Ioannes Azor *loco citat*. verius exiſtimat in eo caſu non legitimari prolem antea ſuſceptam.

7 Quinto colliges filios ſuſceptos ex muliere, quæ alteri deſponſata erat de futuro, redditi legitimos ſubſequenti matrimonio. Sunt enim verè naturales, & ſine diſpenſatione vlla per matrimonium diſſoluuntur ſponſalia *cap. ſi inter, de ſponſalibus, & cap. 1. de ſponſa duorum, & cap. fin. 27. quæſt. 2*. Licet enim cum peccato contrahatur coniugium, valide tamen. Atque hoc ſenſu intelligenda eſt diſpoſitio *in l. 11. Tauri*, quæ eſt *9. tit. 8. lib. 5. compilat. inſtamente ſin diſpenſation*. Vnde filios iſtos naturales eſſe docuit Lara *in ſi quis alueris, num. 93. D. de liberis agnoſcend*. Couarruias *1 part. de ſponſal. cap. 1. n. 17*. Molina *tom. 1. de iuſtit. tract. 2. diſp. 167*. Thomas Sanchez *lib. 1. de matrimon. diſp. 2. num. 8*. cuius oppoſitum ſine fundamento iuris aut rationis docuit Sarmiento *dict. lib. 1. cap. 5. num. 5*. Cetuantes *in l. 11. Tauri, nu. 145*.

§. VNIC.

Filios putatiuè naturales etiam fieri legitimos ſequenti matrimonio.

SVMMARIVM.

8 *Filios naturales putatiuos legitimos fieri matrimonio etiam præſumpto.*
9 *Oppoſitum nonnulla.*
10 *Diluuntur.*

8 SExto colliges filios ſuſceptos ab his inter quos re ipſa matrimonium eſſe non poterat, ignorabatur tamen ab altero eorum, vel ab vtroque impedimentum, ſi ſequitur poſtea præſumptum matrimonium ex eadem ignorantia valet, filios inquam putatiuè tantùm naturales, at re ipſa, vel inceſtuoſos, vel adulterinos, legitimos fieri. Quod filios re ipſa naturales legitimos efficiat matrimonium ex ſuperueniente impedimento, & ignorato præſumptum, dixi ſupra *cap. præced*. nunc vero contendo filios exiſtimauit naturales legitimos fieri matrimonio etiam præſumpto. Sic ſenſiſſe videtur Sylueſter *v. filius q. 8*. Pro qua etiam citat Ioanneni Andream, & Antonium de Butrio *in dict. cap. tanta*, ſequuntur alij, quos refert Couarruias *dict. §. 2. num. 19. & 20*. Ioannes Azor *dict. lib. 2. cap. 13. quæſt. 9*. Emanuel de Sà *v. filius, nu. 19*. fauet quod docet Canſius *in dict. cap. tanta pag. 357*. Conuincitur hæc ſententia ratione facta præcedenti *d. num. 8*. vel 9. Qua ex matrimonio illo præſumpto retrotractò ad illud tempus cùm ea bona fide naſceretur proles legitima, & ratione bonæ fidei extrema ſunt habilia. Ergo fictio iuris in eo caſu idem operabitur, atque veritas. Vel idem, atque ſi ex matrimonio bona fide inito proles ſuſciperetur. Quare nó eſt cenſendum hunc caſum omiſſum à legislatore, ſed tacitè comprehenſum *in cap. ex tenore*.

6 Sed contra illationem sensere non pauci Doctores, neque infimæ notæ, Calderinus, & Abbas, quos refert Sylvester *loco citat.* sensit etiam Couarruuias *dict.* §. 2. *num.* 19. & 20. Molina *de iustit. tract. 2. disput.* 172. *num.* 11. Alter Molina *de primogen. lib.* 3. *c.* 1. *num.* 11. & ahi quos citat, sensit etiam Antonius Gabriel *de legitim. at. comclus.* 2. Sarmiento *lib.* 1 *select. interpret. cap.* 6. *num.* 2. Fachinæus *lib* 4. *controu. cap.* 54. citatus aliis, & cum aliis Nicolaus Garcia *de benefic. part.* 7. *cap.* 1. *num.* 33. Opponunt primò. Quia tempore suscepti filij matrimonium esse non poterat inter illos impedimento subsistente: ius autem humanum, ex cuius constitutione ea dispositio pendet, noluit hoc beneficium conferri, nisi natis ex his, qui valide matrimonio iungi poterant. Vnde nulla bonæ aut malæ fidei distinctione facta inquit Pontifex *in dict. cap. tanta si autem vir vivente vxore sua aliam cognouerit, & ex ea prolem susceperit, licet post mortem vxoris eandem duxerit, nihilominus spurius erit filius.* Secundò opponuntur argumentum ex textu *in cap. cum inhibitio*, 9. *siquis vero, de clandestin. desponsat.* vbi dicitur filios natos ex matrimonio clandestino, licet ignorantes contracto, legitimos non esse, *de parentum ignorantia* inquit textus, *nullum habitura subsidium prolei, cum illi taliter contrahendo nõ experies scientiæ, vel saltem affectatores ignorantiæ esse videantur*, vbi ignorantia, quando coniuges agunt contra id, quod est iure prohibitum, non admittuur. Igitur, & in nostro casu non admittuur ignorantia. eo quòd mulier se cognoscit permittit contra rationem. Denique opponunt Sarmiento & Fachinæus, & alij quia quando quis dat operam rei illicitæ, opinio eius vel error nihil operatur, nec eum excusat, fed inspicitur contra eum veritas, non opinio. *Iuxta qui innocentem.* 9. *si iniuria, D. de iniurijs. cap. continetur cap. sua, de homicidio.* Igitur si vir copuletur mulieri, quam solutam putat, si ea fuerit coniugata, cùm rem illicitam faciat, non efficit quo minus filius adulterinus non sit.

10 Sed hæc, quamuis nostram sententiam difficilem reddant, non tamen obstant. Respondetur enim ad primum verum esse tempore, quo susceptus filius est, contractu matrimonium inter parentes non potuisse re ipsa: potuisse tamen secundum opinionem populi, & approbationem Ecclesiæ ob occultum impedimentum. Atque id tantùm exigit a Pontifice in sua decisione, cuius ea manifesta ratio est. Sola enim opinio populi ignorantis impedimentum sufficiens est, vt qui re ipsa inhabiles sunt ad matrimonium, iudicentur habiles, & matrimonium eorum prohibetur ab Ecclesia. Si ergo secundùm opinionem posse contrahi matrimonium satis est, vt contractum secundùm opinionem sobolem protect legitimam: cur etiam, si retrotrahatur posse secundùm opinionem contrahi, non idem efficiet, cùm sit eadem omnino causa? atque adeo idem omnino dicendum, *l. in omnibus causis id obtinuit, D. de regul. iuris.* Neque obstat secundum ex textu *in cap. cum inhibitio.* Probat enim non satis esse bonam fidem, fed vlterius requiri approbationem Ecclesiæ, vt dixi supr. *cap. præced. n.* 9. Adde etiam in eo, qui clandestinè contrahit contra interdictum Ecclesiæ, adhuc nec bonam fidem esse, sed etiam desiderari à iure, idque indicant illa verba, *non experies scientes, vel affectatores saltem ignorantiæ videantur*; bona enim fides cum scientia vel ignorantia affectata esse nequit. Neque obstat tertium. Quamuis enim grauis de eo quæstio sit, an qui dat operã rei illicitæ, teneatur de omnibo, quod sequitur ex eo: & nonnulli affirmeni, attamen ego semper oppositum existimaui, non tenen de eo quod sequitur, si cum opere illicito adest inuincibilis ignorantia, de qua quæstione late Farinacius *a part. praxis criminalis q.* 126. *an.* 66. Illi ergo in ea copula non commiserunt peccatum incestus. Quare fupectuchens matrimonii bona etiam fide initum reddet prolem illan legitimam, qua fi retrotrachim ad illud tempus. Sed & illud fubtili consideratione addendum est extra rem, & inutiliter omnino argumentum delumi ex opere illicito: fic enim fubtili consideratione indicandum est. Quandiu opus iudicatum illicitum, filius etiam illegitimus habuus est, ex illegitimitatis specie, quæ ab eo actu prout illicito promanare potuit: nulla autem alia de riuari potuit ex eo opere cum prædicta ignorantia, quam naturalis: nam quoad eicum hominum incestus non fuit opus illicitum, cùm eius peccati ratio in eo opere defuerit. At quando fichone iuris matrimonium retrotrahitur ante tempus susceptæ prolis simili fichione, & actus ille vel opus fingitur fuisse copulæ coniugalis, & licitæ, quæ quidem ea fubsistente ignorantia licita fuisset Vnde consequitur, vt legitimatio non procedat ex opere illicito, fed ex opere fichone iuris licito. Sicut ergo ex opere illo, dum matrimonium bona fide contractum contaret, non illicito, fed licito, proles sequeretur legitima: ita etiam ex opere ante cedenti, quod ea fichone iuris licitum iudicatur, ob bonam matrimonii fidem proles reddtur legitima. Quam rationem parum acuté mihi considerasse videntur iuris interpretes.

CAPVT III.

Quo tempore requiratur, aut sufficiat in parentibus habilitas ad contrahendum.

SVMMARIVM.

1 *Proponuntur tres casus, in quibus examinatur quæstio.*
2 *Si nativitatis filij tempore parentes sunt habiles, legitimus efficitur sequenti matrimonio.*
3 *Opponuntur nonnulla, & 4. 5. 6. 7.*
8 *Idem dicendum, si habiles sint tempore conceptionis, non vero nativitatis.*
9 *Idem etiã si intermedio tẽpore tantum fuerint habiles.*

1 SEd sistamus hoc loco. Diximus reddi legitimos filios susceptos ex fœmina, cum qua nuptiæ inítæ esse poterant; videamus quo tempore satis sit, vt posuerit inter eos constare coniugium, an tempore conceptionis prolis, an tempore nativitatis & partus. Pone aliquem cum consanguinea cõsuetudinem habere, graudam pueto reddi, inter eos tunc ratione impedimenti consanguinitatis non potest esse coniugium, dispensationem impetrant a Romano Pontifice præstantionis tempore, quæ fiunt extrema ad coniugium habilia, nascitur eo tempore puer, & parentes filio nato contrahunt, censebitur ne filius ille legitimus, eo quod licet conceptionis tempore inter eos matrimonium esse non possit, potuit tamen esse partus tempore, impedimento consanguinitatis subiato ex indulgentia Pontificis? Hæc certè res negligenter discussa a Doctoribus est, à nobis aliquando exactius discutienda. Mihi tres facti species, aut tres casus hoc loco posse considerari videntur. Primum proponimus: esse secundum. Tempore conceptionis filij parentes coniungi matrimonio pollunt. Sed eo tempore ante filij natiuitatem vnus ex parentibus cum consanguinea alterius tem habet, ex quo ortum est affinitatis impedimentum, quo constante nascitur proles, quando parentes matrimonio copulari non possunt, censebitur ne legitima soboles, quæ nascitur eo tempore, quo parentes impediti ad matrimonium erant? Esse tertium. Demus tempore conceptionis filij intercessisse impedimentum consanguinitatis, obtinetur dispensatio, qua fiunt habiles parentes ad coniugium eo intermedio tempore: fed ante partum ex copula aliqua fornicaria superuenit impedimentum, quo minus cõtrahere possint, satis ne erit, vt proles reddatur legitima, eo intermedio tempore, prægnationis (scilicet, potuisse cõtrahere, quamuis tempore conceptionis, & natiuitatis inhabiles fuerint? De prima tamãm specie agunt DD. duas alias non attigerunt, nos de hisstibus sigillatim.

2 In prima igitur specie semper existimaui prodesse puerõ natiuitatis tempus, vt legitimus efficiatur, itaque satis esse, si natiuitatis tẽpore potuerint parentes contrahere, licet conceptionis tempore non potuerint, vt proles suscepta restituatur natalibus. Sic docent Ioannes Andreas, Hostiensis, Antonius de Butrio, Cardinalis *in dict. cap. tanta*. Couarr. *dict. cap.* §. 5. *num.* 2. Gregorius Lopez *dict. lib.* 1. *tit.* 13.

tit.1 §.partita 4.lit.C.col.2.à medio, Cuiacius *ad Novellam* 12.Fachinæus *lib.3.controuers.cap.*50. Thomas Sanchez *lib.8.matr.disp.7.n.19.& disp.34 n.47.*Mol. *tom.1.de iustitia, tract.2.disput.178.num.4.* Sayro *lib.6.cap.10.num.* 29.citatis aliis Azor *dict.cap.1.§.quæst.* 3. & alij, quos refert Nicolaus Garcia *d. cap.1.num.*35. Quod quidem verum est iure Castellæ, & Cæsareo, Castellæ quidem, quia ita disposítum est *in l.1.1. Tauri, qua est 9.tit.8.lib.5.compilat.* Iure quoque Cæsarum apertè conuincitur ex textu *in Imper, C. de naturalibus liber.* vbi hæc habentur: *Et generaliter definimus id, quod super huiusmodi casibus variabatur, definitione certa concludimus, vt semper in huiusmodi quæstionibus, in quibus de statu liberorum est disputatio, non conceptionis, sed partus tempus inspicitur, & hoc fauore facimus liberorum, vt editionis tempus statumnis esse inspectandum, exceptis bis tantum casibus, in quibus conceptionem magis approbari infantium magis vtilitas expetebat.* Idem apertissimè constituum est ab eodem Iustiniano *Nouell.89.cap.8.*ibi, *insuper etiam ex rationabilibus hoc adiectum est causis.* Facit etiam pro hac sententia textus *in l.qui in vtero 7. D. de statu hominum*, ibi, *qui in vtero est, perinde est, ac si in rebus humanis esset constitutus quando de commodis eius agitur.* Si ergo de incommodis, habetur pro non nato, neque constituto. Illud addendum, id demum ex speciali iuris dispositione, non verò ex suprædictis fichone iuris, cùm si matrimonium transferatur ad tempus, quod nis fingit, eo tempore non posset stare matrimonium ante susceptam prolem. Quare nouæ dispositione opus fuit supra generalem illâ, qua cautè fuit, vt legitimi fierent liberi ex solutis parentibus susceptí.

2 Verùm contra huius illationis doctrinam sentiunt Salicetus *in l. filium*, C. *de suis & legitim. hared.*Sarmiento *lib.1. select. interpr. cap.5.&* nonnulli alij, quos ipse refert, Canisius *in d.cap.tanta, p.*360. & Nicolaus Garcia *loco citato, num.* 38. fuit autem horum Doctorum fundamenta satis in speciem probabilia. Mouentur primò ex textu *in l.Paulus 5.D.de statu hom.*vbi conceptionis tempus inspicitur, etiam quando filius non est vtile, ibi, *cum qui viuente patre, & ignorante de conceptione filij, conceptus est, licet post mortem aui natus sit, suiti un filium ei, ex quo conceptus est, esse non videri.* Respondet Fachinæus *loco citato* non inspici tempus natiuitatis in specie *d.l.Paulus*, quia nec eo tempore inspecto legitimi filij esse poterant. Nam matrimonium contractum fuerat à filio familias viuente patre sine eius consensu: quo casu erat inualidum, nec patre mortuo validum efficiebatur. Addit Couarruuias matrimonium tempore conceptionis contractum, vt legitimum esset post filiorum natiuitatem mortuo auo, necessarium fuisse vt denuo confirmaretur nouo consensu, non autem constare nouum accessisse consensum post filij natiuitatem, & aui mortem. Verùm neque Fachinæus neutiuitatem, & aui mortem. Verùm neque Fachinæus neque Couarruuias argumento videntur satisfacere. Nam licet demus matrimonium contractum à filio familias sine consensu patris, & consummatum nullum fuisse, cuius oppositum oblendi supra *lib. 2. c. 1.* valebat tamen defuncto patre, quando tam factus sui iuris, & solutus erat patria potestate, in quo casu nulla patris, neque aui, in cuius potestate non erat, requirebatur voluntas. Adfuisse etiam consensum post aui mortem, quo confirmaretur alias inualidum, colligitur ex cohabitatione, si quidem natus postea filius est. Alias, si nullum etiam post aui mortem esset matrimonium, nullusque nouus consensus adfuisset, frustra quæreretur, an iustus patri filius esset, & tidiculum Iureconsulti respondsum. Valuit itaque matrimonium post mortem aui. Atque in eo consistit argumenti vis, quod cùm matrimonium illud post mortem aui valuerit, & quando filius natus est: nihilominus, quia conceptionis tempore nullum erat, vtpote contractum sine parentum consensu, non efficitur filius legitimus. Quare ego respondeo esse peculiarem dispositionem iuris in eo casu, quando matrimonium fit sine parentum consensu, inspecto etiam iure ciuili: susceptí enim ex eo coniugio nunquam quoad successionem efficiebantur iusti filij, licet valuerit quidem, vt dixi latè supra *lib.2.cap.1.*

4 Mouentur secundò ex textu *in l. & si contra, C. de nuptiis* vbi matrimonium inualidum officij tempore, deposito officio, censetur validum ex consensu, additurque filios postea natos esse legitimos: vbi quæritur glossa. Quid sit ratio respondet esse illegitimos, vt habetur *in l.Paulus, D. de statu hominum.* Cæterùm, si hoc argumentum non prematur magis, nullius momenti est. Facilè enim dici potest, filios susceptos à Præside, post depositum officium esse legitimos, antea verò non, quia dum fungebatur officio, inualidum erat matrimonium. Vnde illi filij tanquam susceptí ex fœmina, cum qua matrimonium esse non poterat eo tempore, nunquam fiunt legitimi sequenti postea confirmatione matrimonij. Quis hoc non videt? Neque casus illius legis quidquam habet commune cum dispositione textus *in l.Paulus*, vt constat. Si textus ageret de conceptionis & partus tempore, & vtrumque compararet inter se, rectè procederet argumentum. Attamen de hoc neque vllum verbum est.

5 Sed vrgens adhuc fomes potest argumentum ex *d.l. & si contra*, cuius hæc verba. *Etsi contra mandata Principum contractum sit in Prouincia consentiente muliere matrimonium: tamen post depositum officium, si in eadem voluntate perseuerauerit, inter nuptias efficiuntur, & ideo postea liberos susceptos natosque ex iusto matrimonio liberos esse responsum viri prudentissimi Pauli declarat, quod habetur in l. eos qui, de ritu nupt.* At vbi Latini Codices legunt *susceptos natosque*, *lib.* 28. *Basilicon*, Thalelæus legit *conceptos, natosque postea.* Quæ lectio, si vera est, validè nostram sententiam oppugnat, siue potiùs expugnat, quasi velit Imperator, vt legitimi liberi nascantur ex eo Præsidis matrimonio post officium depositum confirmato, non solùm nati, sed & concepti sint, post depositum officium. Attamen ego Latinam lectionem retinendam censeo, eamque pro nostra sententia expendo atque considero. Non enim Imperator dixit. *postea conceptos*, sed *postea susceptos, natosque*, quasi satis superque existimauerit ad legitimationis beneficium obtinendum si proles natiuitatis tempore ex legitimo coniugio nasceretur. Ad. de etiam *in lib. Basilicon 28.tit.de nuptiis*, ex versione Gentiani Hervetti, sic legi: *Sed si postea contenta fuerit mulier contracto cum ea matrimonio, qui postea natscuntur filij sunt legitimi.* Quod etiam nostram sententiam confirmare videtur, *nascuntur* enim dixit, non *concipiuntur*. Adde etiam *in d.l.eos qui, de ritu nupt.*Paulum, quem laudat Iustinianus, eodem modo scripsisse, *ideo postea liberos natos ex iusto matrimonio legitimos esse*. Frigide autem glossa *in d.l.eos qui* existimauit aliter esse in concubina. Non enim aduertit cum concubina vxoriam coniunctionem esse potuisse, cùm tamen inter Præsidem, & eius Prouinciæ fœminam consistere coniugalis copula non posset.

6 Mouentur tertiò ex *l.liberi a. C. de fus & legit. hared.* vbi dicitur natum ex seruo & libera esse spurium quamuis postea patri libertas superueniat, & natalium restitutio, quod non aliter dispositum est, nisi quia primum tempus inspicitur. Respondetur tamen textum istum ad rem nò esse. Nam iure ciuili liberi cum serua coniugium esse non poterat, nisi patroni tantùm cum ancilla, quæ eo ipsò nouion Iustinian iure libertatem assequebatur & vxoris locum vnde iuxta regulam generalem traditam spurius natus erat filius natus ex seruo & liber, quia inter parentes matrimonium esse non poterat. Nihil itaque proficit filio iam nato restitutio natalium, & ingenuitas superueniens parenti quæsita, sicut neque filio suscepto ex consanguinea superueniens dispensatio iuxta dicta.

7 Quod si vrgeas verba illa, *ex libero conceptus & serua*, vbi non dicitur *natus*, sed *conceptus*. Ergo quod conceptionis tempore nõ potuerit inire coniugiũ, satis est ad beneficium istud excludendũ; alias enim esset ex libero natus & serua: fed vox illa *conceptus* pro *nato* accipienda est, itaque intellexit Cuiac. *ad tit.5.4.lib.1. verfic. hoc locus demonstr.*

8 In secunda autẽ facti specie, quãdo scilicet conceptionis tempore poterat inire coniugiũ, non verò tẽpore natiuitatis ex superueniẽte impedimẽto dirimẽte, ego quidẽ existimo adhuc huic beneficio locũ esse, & originẽ confirmari. Docet Ludou. Molin. *tract.2. de iust. disp.172. n.4.* Quod quidẽ mihi persuadeo, & ratione, & exẽplo. Ratio est, qua

Digitized by Google

hactenus vsi sumus. Matrimonia cõfirmat originẽ fictio-
ne iuris transferentis matrimonia in aliud tempus, in quo
nondum erat proles suscepta. Finge ergo transferri ad
tempus ante susceptam sobolem, eo tempore extremã
existunt habilia & contractum matrimonium valeat, &
supernientiens impedimentum tantùm impediret vsum
conjugij, non eius valorem. Idque maximè dicendum,
cùm iure humano aliter non dispensetur, quod quidem se-
cus dispon potuisset, cùm hæc originis confirmatio ex
humana dispositione pendeat. Exemplo etiam id ipsum
confirmari potest, desumpto ex libertatis beneficio. Quo-
nis enim tempore contingat matrem esse liberam, siue
conceptionis siue natiuitatis, siue inter medio tempore,
liber nascitur filius *Institut. de ingenuis*. Quare idem dicen-
dum videtur fauore prolis de confirmatione originis. Imò
& videtur hæc sententia colligi ex *d. Imper. C. de natur. li-
ber.* ibi, *Et hoc fauore facimus liberorum, & ibi, exceptis his
tantùm casibus, in quibus conceptionem magis approbari
infantium magis vtilitas expostulat*. Cùm ergo in hoc ca-
su vtilitas infantis expostulet inspici conceptionis tempus,
planum videtur prodesse proli, quod conceptionis tem-
pore nullum impedimentum extiterit, quamuis superue-
nerit postea, cum nascitur filius. Facit etiam pro hac sen-
tentia, quia cùm agitur de partus commodo, filius pro na-
to habetur *l. qui in vtero 7. D. de statu homin.* & calamitas
matris filio nocere non debet *Institut. de ingenuis*, sicut &
neque calamitas patris debet nocere filio *l. ex liberis 17.
D. de vsufructu*. Facit etiam, quod partui concepto quæ-
sium videtur ius legitimationis ex fœdere iuris, quod ex
impedimento matris tolli non potest *l. id quod nostrum 11.
de regul. iur. & nemo alterius odio prægraviari debet, c. non
debet 22. de regul. iur.* Punitur enim partus sine culpa,
quod iura prohibent *c. sine culpa 18. de reg. iur. in 6. in pœ-
na pios debeant tenere authores l. fancimus 22. C. de pœnis.*

9 In tertia denique specie, quando tantùm inter medio
tempore potest matrimonium contrahi, licet minùs cer-
ta res sit, idẽ tamen mihi persuadeo ex addicto exemplo
libertatis. Et præterea, Quia id quod in prima & secun-
da specie quæstionis hactenus diximus, statutum à inte-
erit tantùm fauore liberorum. Hic autem eadem verita-
tur ratio: & vbi ratio eadem est, ibi ius idem esse debet *l.
illud. D. ad l. Aquil. & Institut. de legitima patron. tutel. & &
qua non differunt iuris dispositione l. a Titio 108. de V. O. & &
quorum æqualis est sanctitas, eorum æqualis celebretur fe-
stinitas ac fere debet 8. dist. 78. & dist. 76.* Atque hæc de
originis confirmatione per subsequens matrimonium.

CAPVT IV.

De confirmatione originis per rescriptum Principis.

SVMMARIVM.

1 *Alter modus legitimandi per rescriptum.*
2 *Quædam limitationes reijciuntur, & 3.*
4 *Qua dicatur legitimatio per rescriptum.*
5 *Quæ deinceps explicanda.*

1 CONfirmatur etiam ortus rescripto & indulgen-
tia Principis, quæ legitimatio, quamuis etiam
absolute dispensatio soleat appellari *eap. per venerabilem,
qui filij sint legitimi, v. dispensatio*; differt tamen à relaxa-
tione, siue dispensatione, qua in aliqua ad aliquem specia-
lem casum suppletur defectus natalium, quod illa simpli-
citer legitimatio dicitur, hæc autem posterior dispensatio
quædam tantùm, vt docet cum communi sententia Co-
uarr. *p. 2. de matr. c. 8. §. 8. nu. 1.* Azor *dict. lib. 2. cap. 14. q. 2.*
Molina *tom. 1. tract. 2. de iust. disp. 173. nu. 5.* Antonius Ga-
briel cum aliis *de legitim. concl. 8.*

2 Verùm Antonius Gabriel doctrinam hanc duobus
modis limitat. Primus, vt etiam legitimatio dicatur, cùm
quis ad aliquem specialem casum habilis fit, si Princeps
nihil amplius præstare poterat. Itaque solùm proprie dis-
pensatio est quando fit ab eo, qui cum potestate tem habeat legitimandi in amplioribus casibus, nolut amplius con-
cedere: secus verò quando legitimatio restringitur, eo
quod legitimans amplioribus facultatem non habebat, si-
ue vt utar verbis *dispensandi*, sine *legitimandi*, potius enim
attendendum est ad id quod fit, quam ad id quod verba
sonant. Mihi tamen hæc limitatio non placet. Nam
etiam si habilem reddere ad specialem casum prouenat
ex stricta facultate limitata concedentis, adhuc dispensa-
tio tamen est, non legitimatio: alias daremus aliquem
posse esse partim legitimum. Quod non minùs absur-
dum est, quam afferre aliquem esse posse partim seruum
partim liberum *l. si duobus 5. D. de statu lib.*

3 Secundo limitat Antonius Gabriel, vt legitimatio di-
catur, non dispensatio quando persona est generaliter ha-
bilis; est tamen restricta successio, vel effectus, qui ex le-
gitimatione sequitur, vt si dicatur, te legitimum effici, ita
tamen vt inde nullum præiudicium filijs legitimis sequa-
tur, aut ita vt parti succedas in qua portione pater voluit.
Quæ quidem limitatio verè constituta videtur con-
tra Antonium Gomez *in l. 9. Tauri num. 18.* qui tantùm
dispensationem esse vult. Sentiunt nobiscum Couarr. *d.
§. 8. nu. 1.* Emanuel Acosta *§. & quod si tantum p. 2. num. 52.*
Molina *libr. 3. de primog. cap. 2. nu. 38.* Qui & refert iuxta
hanc opinionem in supremo Castellæ Senatu iudicatum,
Gama *decis 38.* & alij quos refert. Pro quo facit, quod
Carolus V. & Philippus II. explicuerint in nullo legiti-
mationis Principis rescripto confequi quemquam in Ca-
stellæ regno parentis nobilitatem, Hispanis *hidalguia*. Vn-
de deciendum esset nullam in Castræ regno legitimatio-
nem esse, sed quantumuis amplam esse dispensationem,
quod est valde absurdum.

4 Quare legitimatio est, quoties persona sit generaliter
habilis, & legitimatio non restringatur siue restringatur
effectus, qui ex illa sequitur, siue non: dispensatio autem,
quando ipsa habilitania legitimationis restringitur. His
adde legitimationem censendam, si statur verbo *legiti-
mus*. Sed de his vide Rotam apud Farinac. *2. p. decis. 626.*
Ex quo constituto discernine sequimur aliud, videlicet
cùm dispensatio est, cùm sit stricti iuris, vt dixi supra *libr.
8. cap.* non plus valet, quam sonant verba stricte sumpta,
neque habet priuilegia quæ legitimans competunt, vt no-
tant Doctores *in cap. 1. §. vltimo & cap. 2. de fil. presbit. in 6.*
Legitimatio autem amplè est intelligenda, vt dictum est
eodem libro. Vnde etiam in ea legitimatione, qua restrin-
gitur aliquis peculiaris effectus, gaudet legitimatus omni-
bus priuilegijs, quibus gaudere solent legitimati à Princi-
pe, illis exceptis, quæ restringuntur.

5 Verùm neque omnibus concessum est habiles reddere,
& naralibus restituere, neque omnes restitui possunt,
neque ex quacunque causa aut quauis forma. Quare
videamus hæc tria. Qui possint beneficium legitimatio-
nis concedere. Quibus concedendum. Qua ex causa,
& forma, & Quibus seruatis conditionibus.

CAPVT V.

Qui possint legitimare.

SVMMARIVM.

1 *Supremos Principes legitimare posse.*
2 *Esse actum medij iurisdictionis inter contentiosam, & voluntariam.*

1 QVod ad primum attinet, illud constitutissimi iu-
ris esse debet, eam potestatem residere penes
supremos Principes, siue Ecclesiasticos, siue seculares nõ
agnoscentes superiores in temporalibus, & respublicas li-
beras: cùm enim hæc differentia legitimi, & illegitimi à
quoad spiritualia, quà temporalia, legibus tantùm humanis
introducta sit, planum est ad eos pertinere legitimandi
potesta-

potestatem; ad quos spectat leges condere, & inhabiles introducere. Possunt itaque supremi Principes, vt docet communis certaque sententia: imò Baldus *in l. 1. in principio, C. de iure annul. aur.* dicit esse de seruatis Principi, & Paulus de Castro *cons. 225.* Decius *cons. 150. n. 5.* & Abbas *in d. cap. per venerabilem, num. 23.* docent esse vnum ex regalibus ex *l. 9. aut Prator, D. de publicum. & in Authent. quibus mod. natur. effic. sui in §. illud, ibi, per rescriptum nostrum,* & non obscurè colligitur ex *d. cap. per venerabilem.* Quare licet inferiores Principes possint habiles reddere ad Ecclesiastica aliqua munera, vt ad ordines, & beneficia Ecclesiastica simplicia, attamen legitimare non possunt.

2 Ex his colligitur legitimare esse actum iurisdictionis, idque colligitur ex *dict. cap. per venerabilem*, ibi, *iurisdictionis nostræ.* Sed cum veteres distinxerint iurisdictionem in contentiosam & voluntariam *l. 2. D. de officio Prator.* Voluntaria, quæ exercetur in volentes, in his quæ extra iudicium contentiosum sunt, aliquando causa cognita vt adoptio, manumissio, emancipatio, & alia. Contentiosa verò, quæ in iudicijs ciuilibus, quia exercetur in inuitos & contendentes. Non verò ciuicumque contentiosa cõuenit, etiam voluntaria conuenit. Quia in voluntaria magna res versatur causa status, quæ maiores iudices requirit. Quæstionem ergo habet ad quam istarum iurisdictionum legitimatio pertineat. Communis sententia ad voluntariam reuocat. Mihi placet mediam quandam iurisdictionem esse constituendam cum Donello *libr. 7. commentator. cap. 8. versic. iurisdictionem.* Quæ scilicet exercetur in inuitos quidem sine causæ tamen cognitione vt datio tutoris, iuniis enim dantur tutores. *Imec non, D. de tutor. & curator datis,* & dantur etiam inuiti, quia tutela publicum munus est, quod sine iusta excusatione detrectari non potest. *Institut. de excusat. tutor. in principio*: & curatores dantur inuiti, licèt non inuitis, *Institut. de curator.* dantur tamen sine iudicio, cõtentioso scilicet, *iudicij* enim nomine contentiosa quorundam, fatcit *l. 4. §. 1. de interrog. in iure fac. & l. 34. de legib.* ibi, *Contradictorio iudicio*, id est contentioso, ex quo liquet esse aliud non contentiosum. Ad hanc ergo mediam iurisdictionem pertinere credo legitimationem. Quia aliquando potest esse inuitis aliis, vt insta dicemus, sicut detutore dictum est. Mediam illam iurisdictionem agnoscit Donell *loc. cit.* & in legitimatione insinuauit illam olim Abbas *in d. cap. per venerabilem, num. 13.*

§. I.

De potestate Romani Pontificis ad legitimandum.

SVMMARIVM.

3 *Romanum Pontificem legitimari posse.*
4 *An legitimare possit in ordine ad temporalia in locis non subiectis illi in temporalibus, quorundam sententia.*
5 *Aliorum sententia sub distinctione.*
6 *Verior sententia negans.*
7 *Respondetur fundamentis prima.*
8 *Quando Pontifex legitimare possit dispensando in radice matrimonij, & 9.*
10 *An possit dispensare cum praiudicio tertij.*
11 *Quibus verbis consentur legitimare dispensando in radice matrimonij quorundam sententia.*
12 *Vera sententia ex decisione Rotæ.*
13 *Explicatio quotidianæ quæstionis.*

3 EX his, quæ dicta sunt, facilè est colligere ius legitimandi esse penes Romanum Pontificem, quia legitimatione fiunt legitimati habiles ad spiritualia. Nam cùm leges Ecclesiasticæ, quæ inhabiles reddant illegitimos ad Ecclesiastica munera, Pontificum auctoritate introductæ sint, ad eosdem etiam ea legitimatio pertinet. Ad temporalia autem legitimare in terris Romano Pontifici subiectis in temporalibus planum est pertinere ad eundem non secus atque ad alios supremos Principes.

4 An verò idem ius legitimandi ad temporalia habeat in his locis non subiectis in temporalibus Pontifici, dubiæ quæstionis est. Varias de eo sententias Panormitanus refert *in dict. cap. per venerabilem, nu. 22.* Tres sunt potissimæ. Nonnulli absolutè, & sine vlla distinctione Pontifici id ius competere planè concedunt. His sunt Syluester ex sententia Hostiensis, Augustini, Triumphi, Antonini, quos refert, & sequitur Azor *d. lib. 2. c. 14. q.* An ratione mouentur. Quia Pontifex potest in ordine ad spiritualia naturales & spurios legitimos efficere. Atis, qui ratione sui muneris potest quod maius est, potest quod est minus, vt in allegatione *d. cap. per venerabilem*, continetur, vbi argumentum sumitur à maiori. Cùm ergo spiritualia longe maiora sint quam temporalia & ciuilia, potest Romanus Pontifex legitimationem concedere ad temporalia eo ipso, quod ad spiritualia restituit.

5 Alij verò sub distinctione respondent. Dicunt posse quidem Romanum Pontificem, dum non est quæstium ius; sed datur in futurum, v. g. petitur legitimatio viuente patre, cui nondum successere alij filij, neque habent quæsitum ius, dispensare Pontifex potest, & legitimare ad temporalia. At verò, si quæstium ius sit, & mortuo patre, nequaquam potest. Sed hæc distinctio non procedit ex firmo fundamento, neque satis firma est, habet enim Pontifex potestatem multa faciendi etiam contra ius quæsitum alteri, illudque potest multis modis tollere & immittere: vt cum aliquem creat Episcopum, vel Cardinem eximit à patria potestate, & quia ius habet creandi Cardinalem, eo ipso habet potestatem tollendi ius quæsitum patri. Solut etiam aliquando seculares à iuramento præstito obsequij, & fidelitatis *cap. 2. §. illorum, de hæreticis 6. & cap. ita quorundam, de Iudais.* Similiter etiam probabili sententia potest dissoluere matrimonium ratum, non consummatum contra ius quæsitum marito. Similiter etiam immutare qualitatem aliquam requisitam à fundatore in Capellania pro aliqua vice contra ius quæsitum alijs vocatis per fundatorem iuxta doctrinam Abbatis *in. cap. cum accessissent, de constitut.* quam multi sequuntur.

6 Quare ego quidem eorum accedo sententiæ, qui dicunt non licere Pontifici legitimare aliquem in ordine ad temporalia in locis ipsis temporaliter non subditis, nisi quandoque, & in causis arduis, vt explicabo statim. Sic Ioannes Andreas, Antonius de Butrio, Abbas *in d. cap. per venerabilem*, Bart. *in Authent. ex complexa, C. de incest. nupt.* Tabiena *verb. legitimus, quæst. 2.* & in hanc inclinare videtur Emanuel Sa *verb filius, num. 10.* & Canisius *in cap. per venerabilem p. 367.* Molina *lib. 3. de primog. cap. 2. numer. 11.* Quam sententiam mihi persuadeo ista consideratione. Quia ea solùm ratione Pontifex duos gladios habere dicitur, scilicet, spiritualem, & temporalè, non quidem quia duas iurisdictiones habeat, sed quia ex eadem iurisdictione, quam habet à Deo in ordine ad spiritualia, sequitur vt etiam indirectè sæpè in temporalibus habeat, quoties ad spiritualia necessarium erit. Quando autem causa spiritualis non postulat, nequaquam illi concessa facultas est ad temporalia. Pro qua doctrina facit textus *in c. 1. de homicidio, in 6.* & quæ dixi suprà *lib. 5. cap. ...* & quæ docet Intissimè Bellarmin. *in Apologia de potestate Papæ*, & Suarez *in defensione Apologeticæ contra Regem Anglia*, variis in locis. Non ergo in omni casu potestatem habet Pontifex restituendi aliquem natalibus, quod ad temporalia pertinet. Quod etiam vel ex eo colligere possumus, quia lex de inhabilitate illegitimi ad temporalia ciuilis est, lata à Principe seculari in suæ ditionis loco. Leges autem sæculares quãdo non aduersantur bonis spiritualibus, nec mutare, nec abrogare neque in illis dispensare potest Pontifex. Quare merito Innocẽtius III. *in d. cap. per venerabilem*, inquit, *Id autẽ in patrimonio Beati Petri liberè potest Apostolica sedes efficere, in quo & Summi Pontificis auctoritatem exercet, & summi Principis ex equitate potestatem.* Et infrà: *Insuper cùm Rex superiorem*

in temporalibus minimè recognoſcat, ſine iuris alterius læſione in eo ſe non lædat iurisdictioni ſubjacere potuit. Et paulò ſtatim, *Quod non ſolum in Eccleſia patrimonij, ſuper quo ple-num in temporalibus gerimus poteſtatem, verum etiam in aliis regnoſtris certis cauſis in ſpecie temporalem iuriſdi-ctionem cauſaliter exercemus, non quod habeat iure præiu-dicare velimus*, &c. Ergo Pontifex Innocentius fatetur, non niſi certis cauſis inſpectis, & cauſaliter ſe temporalem in aliis locis auctoritatem exercere. Cur itaque nos dicemus plenè, & liberè habere in temporalibus legitimandi iuriſdictionem in locis alterius ditioni ſubiectis? Ius igitur habebit, quando ſpirtualis cauſa: neceſſitas poſtulauerit, non aliter, vtpotè iures ad ipſum deferatur, quia temporalis Princeps deeſt vacante Imperio. Regno aut Principatu. Vel quia id facere princeps ſæcularis aut non poſſit, aut nolit, aut non curet, cùm tamen aliquin ſacere debeteat. Vel quia ad pacem, ſalutem vel commune bonum fidei, vel religionis, aut Reipubliæ Chriſtianæ ſpectet ea natalium reſtitutio. Et in hoc ſenſu accipio quod habet deciſio Rotæ, quam refert Nicolaus Garcia *part. 7. de benef. cap. 2. poſt num. 41. §. verum aliqui ex do-minis*, & eſt etiam apud Farinac. *part. 1 deciſ. 173*.

7 Neque obſtat primæ ſententiæ fundamentum, vt enim ex dictis conſtat, non eſt conceſſa Pontifici iuriſdictio temporalis directè, ſed indirectè iuxta modum explicatum, quatenus ſubſeruit bono fidei, & Eccleſiæ, & eius neceſſitas poſtulat, non aliter. Quare, licet multò maiora ſint temporalia, quam ſpiritualia, attamen non eſt conceſſa iuriſdictio ad temporalia. Neque obſtat, quod in principio *d. cap. per venerabilem*, vtatur Pontifex eo argumento à maiori ad minus; vt enim optimè Abbas *ibid. n. 6.* ea ratio non connatur in deciſione Pontificis, ſed in allegatione partis petentis indultum.

8 Sed cùm conſtet Pontificem directè legitimare non poſſe ſæculares non ſubditum in ordine ad temporalia, quæſtio eſt non leuis, an ſaltem poſſit legitimare indirectè, diſpenſando ſolùm, in ratione matrimonij, vt quando nati ſunt filij ſub figura matrimonij, quamuis inualidè contracti. Si enim ex fornicatione nati ſint, dictum eſt iam in præcedentibus non poſſe Pontificem quoad temporalia, neque directè, neque indirectè legitimare, cùm non ſit aliquid quod per conſequentiam trahat eam legitimationem. Et quamuis nonnulli ſenſerint non poſſe Pontificem diſpenſare in radice matrimonij, abſque vllo tamen firmo fundamento. Quare dicendum eſt primò. Quando matrimonium fuit nullum ex defectu requiſito iure naturali non poteſt Pontifex legitimare prolem diſpenſando in radice matrimonij, vt ſi v. g. fuit nullum ex defectu conſenſus. Sic docet citatus alijs Thomas Sanchez *lib. 8. de matrimonio, diſp. 7. nu. &* 10. & Sayro cum alijs *lib. 6. de irregular. cap. 11. numer. 6. verſ. ceterùm eſt*. Licet enim princeps ſupplere quandoque poſſit conſenſum, vbi non eſt, *cap. ij qui, de ſponſal. & in l. 3. C. de re-uxor. act.* id tamen ſolùm verum eſt in his, quæ ab humana auctoritate pendent, & in quibus Reſpublica ſupplere conſenſum poteſt, non tamen in Sacramentis, vbi nihil, quod ad eſſentiam eorum attinet, immutare humana auctoritas poteſt, neque in his, in quibus naturali iure verus conſenſus neceſſarius eſt, vt explicitè late *ſupra lib. 3.* Quare cùm in matrimonio Pontifex defectum conſenſus ſupplere non poſſit, nec poterit etiam diſpenſare in radice matrimonij, quod nullum fuit à principio ex defectu illius, quod iure naturali requiritur.

9 Secundò dicendum eſt. Quando matrimonium fuit nullum ex aliquo impedimento iure humano inducto, vt conſanguinitatis, ſolemnis profeſſionis, vel ordinis, & ſimilium, poteſt Pontifex legitimare aliquem diſpenſando in radice matrimonij. Communis eſt Doctorum ſententia, quos refert, & ſequitur Thomas Sanchez *diſp. eitat. num. 4.* Sayro *dicto num. 6. verſic. quartus eſt*, Molina *lib. 3. de primog. cap. 2. num. 12.* cit. alijs, & cum multis Nicolaus Garcia *d. p. 7. cap. 2. num. 41. & 42.* Cuius ſententiæ vnica & poſſima ratio eſt. Quia quod illi filij illegitimi nati ſint, ortum eſt ex nullitate matrimonij proueniente ex iure Canonico. Poteſt autem Pontifex ſuam legem abrogare, non tamùm vt locum non habeat in futurum, ſed etiam vt effectus, vel damna præterita aboleat, ac ſi ea lex nunquam edita fuiſſet, vt probat textus *Clement. vnica, de immunitate Eccleſ.* & probat etiam quod ſuprà *cap. 1.* diximus de legitimatione per ſubſequens matrimonium. Retrotrahitur enim matrimonium ex diſpoſitione iuris ciuilis, ac ſi eo tempore ante prolem ſuſceptam eſſet contractum. Ea autem diſpenſatione extanie per conſequentiam damna, quæ iure ciuili deriuantur in illegitimos, ſicut quando legitimantur quis per ſubſequens matrimonium. Am autem ea legitimatio in radice matrimonij facta ſine cauſa valeat, peniendum eſt ex generali doctrina de diſpenſatione, quam tradidimus ſuprà *libro octauo*.

10 Sed circa hanc poteſtatem Pontifi. is diſpenſandi in radice matrimonij, duo ſuperſunt explicanda. Primum eſt, an poſſit Pontifex diſpenſare in radice matrimonij, etiam cum præiudicio tertij. Nonnulli enim volunt poſſe diſpenſare vtcunque pure, quando nondum eſt alteri quæſitum ius, ſed ſpes quærendi: attamen quando iam eſt ad hæredes deuolutum ius, non poſſe. Sic Angelus *in ſumma verb. Papa, num. 4.* Sylueſt. *eod. verb. in fine*. Cæterum probabilius eſt etiam poſſe in eo caſu, vt ciatatis alijs docet Thomas Sanchez *diſp. 7. citat. num. 6.* Sayro *d. num. 6 prope finem*. Molina *lib. 3 de primog. cap. 2. num. 12 in fine*. Ratio huius eſt, Quia Pontifex diſpenſando in radice matrimonij nihil aliud agit, quam tollere legem Eccleſiaſtic. am impedientem matrimonij valorem, & retrotrahere illam abrogationem ad præteritum tempus, quam poteſtatem non impedit quod hæreditas ad alios deuoluta ſit, vt conſimiliter ea, quæ paulò ſuperius diximus. Ea autem abrogata lege, & retrotracta ad tempus contracti matrimonij, per quandam conſequentiam efficitur, vt alij habiles ex tunc ad eam hæreditatem adeundam, quam alij adierunt, ea tacita condione, niſi alterius emeſerit potius sus. Et quinire ſuo vtitur, ſicut in ea ſpecie vtitur Pontifex, nulli præiudicium infert.

11 Alterum explicandum ſupereſt, quid requiratur vt Pontifex diſpenſare intelligatur in radice matrimonij, & eo modo legitimare aliquem. In quo hanc certam regulam obſeruã iam dicit Sanchez, vt Pontifex in ſua diſpenſatione intelligatur legitimare diſpenſando in radice matrimonij, nec eſſe illum eſt expliceſ ſe legitimum reddere matrimonium ex tunc. Ea enim poſe aufert impedimentum inter matrimonij, & prunde eſt, ac ſi ab initio legitimum eſſet ilet. Vnde nixta propoſitam regulam inferi, ſi Pontifex in diſpenſatione concedat, vt valide ineatur matrimonium *prolem ſuſceptam, ſi qua ſit, & ſuſcipiendam legitimam decernendo*, non eſſet diſpenſatio in radice matrimonij, neque proles ſuſcepta redderetur legitima, quoad ſucceſſionem, vt docet etiã Molina *loco cit.* Cùm enim eiuſmodi legitimatio res ardua ſit, non eſt credendum his clauſulis generalibus ſub ſilentio fieri. Quare ea verba, *decernendo prolem ſuſceptam & ſuſcipiendam legitimam*, accipienda ſunt impropriè circa prolem ſuſceptam, aliter veto & proprie circa ſuſcipiendam. Quod minus inconueniens ad cuiandum mattis admittendum eſt. Similiter ſi Pontifex tantùm in diſpenſatione diceret ſe ſic ea. am concedere perſuerandi in eo matrimonio, non conſeruetur in eius radice diſpenſare, ſed tantùm ab eo tempore cenſere legitimum. Imò neque quoad aliquid legitimaretur proles antea ſuſcepta, cùm illud non exprimeretur, neque indicaretur in rescripto Pontificis. Idem dicendum ai alij volùt ſi Pontifex in rescripto diceret, *legitimamus matrimonium*, niſi diceret *ex tunc*. Nihil enim eſt in eo rescripto, quod ex proprietate verborum cogat aſſerere diſpenſatum eſſe in radice matrimonij, ſed tantùm ab eo tempore legitimum eſſe coniugium antea inualidum. Quod etiam docet Henriquez *lib. 11 de matrimonio, cap. 20. numer. 2.* quamuis oppoſitum dicat Molina *loco citat.*

12 Sed hanc opinionem Thomæ Sanchij reiecit Rota, cuius deciſiones, quia multa continent, quæ in hac materia magni momenti eſſe poſſunt, ſubijcimus, quarum prima ſic ſe habet. Pro illegitimitate Martini rationis pluta deducebantur per informantes. Primò, quod Martinus natus

Digitized by Google

natus est ex coitu incestuoso, cùm parentes essent tertio consanguinitatis gradu coniuncti *cap non debet, de consang. & affinit.* Vnde non fuit effectus legitimus per subsequens matrimonium, Abb. *in cap. tanta, nu. 14. qui fil. sint legitimi*, & in his terminis Rota coram fel. rec. Clemente VIII. tunc auditore in causa Syracusana legitimitatis, 19. *Octobris* 1573. Nec sufficit dispensatio, quia non potest operari hunc effectum, cùm non sit in radice matrimonij quia tempore concepti onis Martini copula non fuit affectu maritali. Anchar. *cons.* 409. *sub nu. 4. vers. sed est discutiendum.* Abb *in cap. per venerabilem nu. 21. qui fil. sint legitim.* Put. *decis.* 483. quæ incipit, *Math. Gabellà lib. 2.*

Ad hæc responsum fuit, quod legitimitas probatur, ex subsequenti matrimonio celebrato iuncta dispensatione Papæ.

Non obstat oppositio, quod Martini, & Vrsulæ copula non fuerit affectu maritali, & sic dispensatio non tangit radicem matrimonij. Nam tollitur primò, quia affectio maritalis adfuisse ab initio præsumitur. Nam qui hodie nuptias contrahit, ex qua aurea libero rus suscepturi, regulariter præsumitur eundem ab initio animum habuisse matrimonij contrahendi. Cache. *in decis. Pedemont.* 154. *nu.* 4. contra quam præsumptionem nihil est probatum in casu nostro, & est in genuina probanda ab hæredibus adversarijs vt in decis. R. P. D. nici Cauallerij in hac causa facta.

Nec facit, quod tunc præsumitur consensus, & effectus maritalis, quando de facto & nulliter contractum est matrimonium, & subsequitur copula, in quibus terminis procedit Rota *in d. decis. Siracusana*, & ponit exemplum Ioã. Andr. *in d. cap. per venerabilem nu. 40. vers. si prolem* Nam Doct. dicunt, quod legitimatio non sit in radice matrimonij, nisi in prole genita ex coitu matrimoniali, saltem ex affectu, vel consensu. Ita dicit Anchar. allegatus, *d. cons.* 409. *sub nu. 4.* post Ioan. Andr. *in d. cap. per venerabilem nu.* 30. & *ibi* Abbas *sub nu.* 22. repetit eadem verba, fuit consensus, & affectione, sine quibus non est matrimonium de facto, & non potest suppleri consensus, & ita sunt intelligendi alij DD. Vnde cùm satis sit coitum fuisse ex affectu, vel consensu maritali, in hoc præsumitur adfuisse, & adfuit. Licet non sint publicè celebrati actus matrimoniales, de qua publicitate non loquuntur Doctores.

Neque ista negativa probatur ex narratiua dispensationis, vbi habetur, quod Martinus & Vrsula scientes se tertio consanguinitatis gradu esse coniunctos, non se cognouisse, vt crimini admisso facilior esset dispensatio, fed sola varsana libidine victi ergo non secreto affectu maritali. Nam vis huius narratiuæ est, reddere Papam faciliorem ad concedendam dispensationem, quæ fuisset difficilior, si ea intentione, vt facilius dispensationem impetrarent, se cognouissent: fed præter omnem intentionem velle excludere consensum, & affectum maritalem in copula, de quo nullum verbum, & qui esse poterat consuetus cum illa varsana, & incestuosa libidine ante obtentam dispensationem.

Secundò non obstat oppositio, quia dispensatio prolis per subsequens matrimonium fine solemnitatibus iuris ciuilis est mdulgentia iuris Canonici *in d. c. tanta*, Couarr. *in 4. Decret. 2. p. c. 8. §. 2. n.* 18. vbi subdit Papam teuocare posse, si iusta ratione placeret. Sicut igitur Papa constitutione vniuersali decreuit prolem susceptam legitimam esse per subsequens matrimonium, non intelligendo de susceptа ex coitu incestuoso, ita nihil prohibet, quo minus ex iusta causa possit etiam prolem ex isto coitu susceptam legitimam decernere, & ius Canonicum extendere & maiorem vim tribuere matrimonio quã habeat de iure. Et Papa hoc pacto imprimit qualitatẽ effectui producto ante esse matrimonij vt dicit Anton de Butr. *d. cap tanta*, in principio, quod a iure non erat indultum: & hoc patet, si quidem Martinus & Vrsula exposuerunt Papæ coitum incestuosum prolem ex eo susceptam, & alia, quibus non obstantibus Papa concessit mandauum de dispensando, cum decreto legitimationis prolis susceptæ, & suscipiendæ, quod sufficit. Marescha. *p. c. 1. n.* 126. *de consti. in* 6. & operatur vbiq; effectum suũ contra sententiam Præpositi. *in d. cap tanta, col. 68. in fine*, & secundùm communem, & veriorem opinionem de qua per illust. D. Cardinalem Manticam *de coniect. lib. 11. tit. 12. num.* 14. post Cauuarr. *in d. cap.* 8. §. 2. *num.* 8. vbi in specie in contrarium allegat, & reprobat Præpositi. & Angel. & eosdam reprobat Gabr. *consil. 21. nu. 14. lib.* 1. qui multos adducit, alias nimium esset restricta facultas dispensandi fecuta copula, & prole suscepta, non celebrato palam matrimonio de facto, quæ tamen vt plurimum esse necessaria ad cuitanda scandala quorum timor remanet et in prole non legitimata. Vnde falsum est dicere, quod de ficiat potestas, vel intentio Papæ in his dispensationibus, quod legitimationem prolis præterquam quod spiritualia, vt dicunt modern. Cordubens. *de matrimonio lib.* 8. *disp.* 7. *nu.* 14. Nam quod potestatem in his, quæ à iure humano, & positiuo prohibentur, qualis est casus propositus, absque aliquius dubitatione Romani Pontifices amplissimam habent potestatem *cap. proposui*, §. *licet autem, de concess. prabend.* Ferdinand. de Loazes *in tract. de matrimonio Regis Angliæ, dubit.* 2. *in resposu ad primum partis negatiuæ fundamentum, nu.* 1. *vers. in his enim, & in responsu ad 6. argument.* post Abb. *in cap. per venerabilem nu.* 22. *vers. aut non tenuit impediente lege canonica, qui fil. sint legitim.* & *ibi* omnes, quibus accedit, quod nullus alius præter Papam potest se ingerere de matrimonio, & consecutiuus, vt dicunt DD. allegati per Gabr. *de consil.* 21. *nu.* 14. & addit neminẽ de hoc dubitari, quinimo vt dicit idem Loazes *vbi supra dub.* 10. *nu.* 26. dispensatio ad accessoria, & consecutiua trahitur, vt voluit gloss. notab. quam ibi Doctores cõmuniter sequuntur *in c. quia tantum, de prabend.* Anton. de Butr. Abbas, & Doctores *in c. cum in cunctis, de elect.* Socin. *consil.* 136. *incipit*, Quæstio principalis, vbi sunt hæc verba clara, *Ille autille, D. de §. fidei.* 2. Et de intentione dubitari nõ potest, intentio enim principalis est dispensare super matrimonio non obstantibus constitutionibus, & ordinationibus Apostolicis, & consecutiuè prolem susceptam, & suscipiendam legitimam decernere, vt legitur in literis, fiue mandato de dispensando, quia absolutè impedimentum canonicum, respiciendo principium, quando adfuisse præsumitur effectus maritalis & si illicitus tunc vt dictum est supra.

Secundo loco opponebatur contra mandatum illius qui matrimonium celebrauerat cum Vrsula, tanquã procurator Martini, quà nullibi reperitur, & non præsumitur ex allegatis, sed fuit responsum sufficere probationem mandati ex testibus. *Iun exercendis litibus, C. de fide instrum. cap. 1. de procuratorii.* Boer. *decis.* 281. *in principio.* vbi plures allegat, & de mandato deponit frater Thom. vt *in summario, nu.* 4. & dicit: Iud vidisse, & legisse, & idem tertius testis *in summario. nu.* 6. qui concordat cum fratre Thom. quibus admiculantur testes *ibidem* deponentes de auditu, & multum facit, quia pro hæredibus Mariæ dicitur, dum impugnant mandatum, quod continebat conditionem de eo non vtendo, nisi de tempore, quo Vrsula viuere non posset: nec ostenditur, quod in alio casu sit vsus procurator, & satis est, quod Vrsula tunc erat in graui periculo mortis constituta.

Tertiò dicebatur, matrimonium non fuisse contractum coram parocho, iuxta formam Concilij Trident. *sess.* 24. *cap. 1. de reformat. matrim.* sed placuit responsio, satis fuisse satisfactum Concilio per assistentiam Sacerdotis de licentia Illustr. D. Card. Zapatæ tunc Episcop. Pamp. & ita decreuit S. Congregatio Concilij.

Licentia vero probatur ex depositione ipsiusmet. D. Cardinalis, qui licèt non recordetur de explicita licentia ad hoc data fratri Thomæ: tamen deponit de licentia petita ad illos coniungendum in matrimonio, non præcedentibus monitionibus propter periculum, quod erat in mora, & quod ei respondebat, quod dabat licentiam, & dedisset cuicumque Præsbyterio, vt coram ipso celebraretur dictum matrimonium, & quod frater Thomas intelligere potuit quod illam dabat, qui est vir doctus, & bene intelligens, & idem frater Thomas testatur se habuisse.

Quartò oppugnabant matrimonium. vt inde excluderetur legitimitas, quia constabat, quod die 26. mensis Iulij anni

Digitized by Google

anni 1599. hora 8. de mane fuerat conceſſa diſpenſatio in ciuitate Pampil. vt in ſummario hæredum *nu.6.*& eadem die fuit data licentia contrahendi, & matrimonium contractum poſt duas horas in circa, cum tamen locus contractꝰ matrimonij in oppido S. Sebaſtiani diſtet à ciuitate Pampil. per 40. miliaria, & ſic erat verſimilis notitia diſpenſationis Cui obiectioni reſponſum fuit, quod de matrimonio contracto poſt diſpenſationem conſtabat : probatum tamen fuit, de iure neceſſariam eſſa notitiam, ſaltem verſimilem, quinimò contrarium videtur probatpoſſe exemplis, nam eligentes qui erant excommunicati, ſi eligunt poſt abſolutionem, quam ignorabant, valet electio, Archid. *in cap quanto, in fin.* & *ibi* Gemin. 2. *qua!!.4.*& Rota tenuit coram Illuſtriſſ. D Cardinali Serapbino in cauſa Calciaten. canonicatus 6. *Martij* 1589. idem dicitur ante notiam prodeſſe reſtitutionem Principis, partique modo libenter am conceſſam, *licuit qui in prouincia.* §. *fin. D. ſi cert. pet.* Bart. *in l. fin nu. 5. de ſentent. poſ.* & collato beneficij facta à collatore vacationem ignorante valet. Rot. *decis. 36. de prabendis in antiq.* Ioan. Monach. *in cap ſi tibi abſenti, nu.* 56.& *ibi* Prob. *nu.* 5. 6. & 7. Gemmian. *nu.9. de prabendis* 6. ita in hoc caſu valet matrimonium, etiamſi coniuges nondum ſciuerint ſententiam executoris, quia habebant intentionem contrahendi, quatenus eſſet conſequuta gratia diſpenſationis, vt per Monach. ſupra allegatum in ſimili.

Non obſtat executorem nulliter procedere ante præſentationem literarū ſuæ facultatis, Caſſad. *ſuper reg. deciſ. 33.n.3.*& *de reſtit. ſpol. deciſ.* 8.*n.*10. quoniam ibi executor debet eſſe certus pro exercenda iuriſdictione inter partes cuius qualitates ſunt debet ex reſcripto: in caſu noſtro in hac diſpenſatione gratia dependet à facto executoris, qui vigore mandati de diſpenſando conceſſit licentiam de contrahendo dicto matrimonio, poſt cuius conceſſionem ſtatim factæ fuerunt perſonæ coniugum materia legitima ad contrahendum.

Reliquæ obiectiones ſubreptionis, & non verificationis mandati diſpenſando fuerunt viſæ minus releuantes, & bene euacuatæ in dicta deciſione D. mei Cauallerij, & in reſponſionibus datis pro Martino iunion.

Vnde fuit reſolutum per dominos ſententiam Rotæ eſſe confirmandam.

ALTERA DECISIO.

R. P: D. Iuſto. Pampil. illegitimitatis, *Mercurij* 10. *Iunij* 1609. ita eum propoſui hanc cauſam ſuper prima parte deciſionis iam factæ, & Domini diligentiſſime viſis omnibus, & diſcuſſis, remanſerunt in deciſis, tam ex doctrina Ioan. Andr. *in cap per venerabilem, nu.* 30. *qui filſint legitim.* cum turba ſequaciu, quam ex priori ſententia Hoſtienſ. *ibid.* & aliorum de quibus infra. Non enim negari poteſt decretum legitimatis, de quo tractatur eſſe occaſione matrimonij, & in eius initio & radice. Tum quia in querela Vrſulæ de Seraſtume, contra Martinum de Vrnieta exponitur ipſum Martinum Vrſulam deflorraſſe ſub promiſſione (qua erat in gradu prohibito) impetrandi diſpenſationem à Sede Apoſtolica, & cum ea matrimonium contrahendi. Quapropter petebatur Martinum condemnari, vt formaliter adimpleret promiſſionē, & contraheret cum ipſa, vel compeſcer dotaret, vt condemnatus extitit, & in literis ad ſupplicationē pattai expeditis, fuit mandato de diſpenſando expoſium eſt, & petita ab vtroque parente legitimatio prolis ſuſcepræ, & ſuſcipiendæ. Et ſic adeſt promiſſio, vtq; à principio poſtmodum executioni demandata. Tum etiam, quia ſuſſiceret affectio, vel conſenſus in matrimonium illicitus ex præmiſſis, videlicet ex petita diſpenſatione poſt copulam & prolem, & ex ſubſequuto matrimonio, quæ ſunt tantæ vis, & virtutis, vt dicendum ſit non adfuiſſe impedimentum à principio, & tunc verè contractum fuiſſe matrimonium, Alciat. *conſil. 52. ſub n. 6. verſ. & loquitur præſatus, ſub. 9.* per text. expreſſum, *in l. cum quis, §. cum eum C. de natur. lib.* Olaſc. *deciſ. Pedemont. 54.n.4.& ſin.* Riminal. Iun. *conſil. matrimon. 37. nu.*10. Surd. latè *conſ. 213. nu.17.& ſeq. lib.*2. & conſequenter non poteſt conſiderari aliquod impedimentum interueniſſe, vt dicitur in diſpoſitione *c. tanta, qui fil. ſint. legit.* in quo filij inceſtuoſi non diſpenſantur per ſubſequens matrimonium ex diſpēſatione Eccleſiæ, ſunt tamen attendenda verba diſpenſationis, quæ impetrantur ſecūdum Ioan. Andr. *ibi nu. 5. verſ. credo verba diſpenſatuenum eſſe attendenda*, Abb. *nu.* 14. ibi, *Niſi aliud in diſpenſatione dicatur*, Præpoſit. *nu.*11. *verſ. ſed. putat.* Ioan. Andr. Card. *in fin. nu.*9. fed diſpenſatio poteſt eſſe talis, quod ſit, Alexand. de Næuo *nu.* 33. Bald. *in cap.*1. §. *naturales, nu.*12. *in fin. verſ. vlt. ſciat, ſi de feud. fuerit controuer.* Marſil. *ſing.* 121. *nu.*1. Alexand. *conſil.*70. *nu.* 2. *lib.*6. Ita inferendo ad caſum noſtrum, ſi fuiſſet obtenta diſpenſatio abſque explicito decreto legitimationis prolis ſuſceptę, vtique proles non fuiſſet legitimata, & ita loquuntur omnes DD. *in l. Paulus, D. de ſtat. hom.* ſed cum adſit de retum nō poteſt dubitari, quia attendenda ſunt verba diſpenſatiꝰ num ex præmiſſis, quæ tollunt omne dubium illegitimitatis, quoniam & iſta dicitur legitimatio per ſubſequens matrimonium vigore diſpenſationis, quæ facit ſic legitimatum omnino capacem Cephal. *conſil.* 107. *nu.* 52.

Et in hoc differt iſte caſus ab eo, quando, narratur ſequutam eſſe copulam in figura conſenſus matrimonij, cū defectu matrimonij in eſſentia propter impedimentum, quia tunc ſatis eſt facere mentionem prolis abſq; aliquo decreto ſuper legitimitate, & Papa diſpenſando cenſetur prolem ex illo matrimonio ſuſceptam legitimare ab initio & non nupet, quia approbat matrimonium, & eius effectum, ac ſi ab initio contractum fuiſſet, nullo exiſtente canonico impedimento, & diſponit in radice matrimonij, Anton. de Roſ. *in tract. de legitim. lib.* 2. *in principio, nu.* 19. Couart. *de ſponſal. 2.p. cap.*8. *nu.*13. vbi Doctores allegat *in cap per venerabilem, qui fil. ſint legitim.* Quimimo in caſu noſtro, non eſt legitimatio, ſed decretum legitimatis, quia Papa tollendo impedimentum iuris canonici diſponit ſuper radice matrimonij, tanquam à principio & proles re integratur ad idem principium, ac ſi non adfuiſſet canonicum impedimentū ex præmiſſis, & ex Gozad. *conſ.6.n.*63. & diſpenſatio in radice matrimonij eſt ad differentiam ſimplicis legitimationis, quando legitimatio impetratur circa ſolam illegitimitatem feorſum, & ſeparatim à matrimonio, vt colligitur ex Nauarr. *conſil.3. num.* 12 *de ſponſalib.* & in noſtris terminis, imò in fortionibus quoad hoc decretum in diſpenſatione Papæ materiam, & verba declarat Cephal. *d. conſil.* 307. *num.*49. *cum pluribus ſeq. lib.*3. afferens quod illa verba, prolem ſuſceptā, & ſuſcipiendā exinde legitimari decernendo, minus ſunt neceſſaria in filijs ſuſceptis in figura matrimonij, magis autem neceſſaria in non ſuſceptis in figura matrimonij. Et alia dicit, ex quibus patet quantum ſit malè ſiindatus intellectus moder. Cordub. *in tract. de matrimonio, lib.* 8. *diſp.*7. *num.*16.& 23.& prius *num.* 14. credens verba illa, prolem ſuſceptam, impropriè eſſe intelligenda, & eneruate conatur eius vim, non ſolida ratione, quia videlicet, ſunt clauſulæ de ſtylo apponi ſolitæ. Quod eſt falſum in facto in iure. In facto enim notum eſt peritis, quod iſta non ſumuntur ex clauſulis ſupplicationis, ſed ex corpore petitionis adſupplicationem partium. In iure, quia clauſulæ, quæ ſunt ſolitæ apponi de ſtylo ſunt attendendæ, ex Anton. Gabr. *lib 6. tit. de conſul concl.*4.& *de clauſ. concl.* 7. & iſta fraus, & fallacia contra literas Apoſtolicas etiam in his, quæ conſiſtunt in clauſulis & decretis, eſt omnino reiicienda.

Nec obſtat diſtinctio Ioan. Andr. *in d. cap. per venerabilem, nu.* 30. cum omnibus qui eum ſequuntur, excepto Anton. de Rut. *ibid. num.*11. Mil. *in repert. in verb. diſpenſatio, nu.*23. *verſ. diſpenſatio Papæ*, & quibuſdam aliis, ſcilicet quia loquuntur in matrimonio de facto contracto. Nam in caſu noſtro adeſt promiſſio explicita ducendi ab initio copulæ, & verba Ioan. Andr. ſunt iſta. Dic opinionem gloſſ. veram in prole genita ex coitu matrimoniali, ſaltem ex affectu vel conſenſu. Vnde includit eam caſum, in quo fuerit affectio maritalis, ſine promiſſione

missione excludendo omnino prolem susceptam ex coitu non matrimoniali, vt *ibi* per Abbatem *sub nu.* 22. & transeunt omnes sequaces cum opinione Ioann. Andr. inter quos licet aliqui moderni loquantur multum strictè, cùm exemplo matrimonij de facto contracti, nihilominus nullus hucusque visus fuit, qui audeat reprobare Ioan. Andr. & alios in illis verbis, falteni ex effectu, vel consensu.

Nec narratio stringit, cùm dicitur, quòd in matrimonio de facto, non est supplendus consensus, supplendus tamen esset in matrimonio contrahendo, quia vera est propositio, sed consequentia non procedit, vbi saltem nó constet de coitu omnino fornicario, absque aliqua affectione, vel consensu in matrimonium: quod probatur. Quia *in d. cap. tanta*, Papa non supplet consensum, quando est susceptaproles, nec vllus dixit ibi præcedere debere matrimonium de facto, vel concubitum in figura matrimonij, sed tex vt. & DD. indistincte loquuntur, & tenèt prolem esse legitimam, ex canonica dispensatione etiam in tertio impedimento, ex Gabr. post. ailegat. *consil. 21. lib. 2.*

Quinimo sicut Papa ampliare posset dispositionem *d. cap. tanta*, vt coniuncti in tertio consanguinitatis gradu possint ad inuicem matrimonialiter copulari, eo modo, vt procederet dispositio eiusdem *cap. tanta.* etiam in quoconq; loco sibi non temporaliter subiecto, quia hodie nó est diminuta potestas, sed est integra, vt tunc erat, idem dicendum est posse facere de gratia speciali, quia facilius est limitare legem in vno, vel pluribus casibus, quam in totum abrogare. Felin. *in cap. qua in Ecclesiarum. num. 19 de const.* Nec repetitur ratio, cur id facere possit Papa, edendo constitutionem, qua potest vbique hæc editatem deferre, & auferre *cap. quod nobis. cap. ex tenore, qui fil. sint legitim.* & constat ex notat. Bart. *in l. 1. in fine, C. de sacrosanct. Eccles.* Alex. *in l. caparoriat, D. de testam. milit.* Gabr *d. consil. 21 nu. 19.* non autem possit idem facere rescripto, vel gratia dispensationis, quæ procedit à canone animato, & quando legitimationis causa, & radix est matrimonium, Papa decernendo, quem legitimum in ipsa dispensatione, disponit super his, quæ spectant ad suam potestatem exclusiue quoad omnes alios, vt in prima decisione declaratum fuit.

Præmissa verò videntur, clarè explicari ex textu *in cap. quia circa, de consanguin. & affinit.* vbi probatur causas concedendi dispensationes matrimoniales, duas esse præcipuas, scilicet prolem susceptam, & certationem scandali, & ibi text. loquitur in matrimonio de facto contracto, quia tunc ille casus, & ante Concilium Tridentinum facilius dispensabatur cum is, qui iam contraxerant aliquo modo, & consummauerant matrimonium, & ideo facilè casus contingebat, & in illis loquebantur DD quam euenit post Concil. ex *sess. 24. cap. 5 de reform. matrimon.* & exponit Nauarr. *in manual. conf. cap. 22 nu. 68.* & tamen *ibi* Abb. *nu. 2.* & Alexand. de Næuo etiam *nu. 2.* dicunt procedere in matrimonio cõtracto, & in cõtrahẽdo, quod est fauore filiorum, cum ipsis non legitimatis semper remaneret causa scandali, & Castrens. *consil. 467 nu. 7. in principio, lib. 2.* dicit quod si filij non essent nati in figura matrimonij, tunc si matrimonium adhuc subesse posset, quia viuunt ambo, & matrimonium contrahere volunt, tunc Papa dispensando super matrimonio, potest filios legitimare, quod in nostra dispensatione non est ut mentretis, quia Papa non legitimat prolem, sed cum matrimonio ut cõtracto mandat decerni legitimam, & sic expressè vi matrimonij. Et non procedit dictum Bald. *consil. 129. n. 3. lib. 3.* & Couarr. *super 4. Decret. 2 par. c. 8. §. 8. n 13.* nam decernendo prolem legitimam, decernit reu o, & non ex nunc, quia per dispensationem, & matrimonium subsequutum, tollitur impedimentum à principio, quando cum copula intercessit contractus, consensus, vel affectio in matrimonium. Quam diuersitatem verborum considerat. Anchar. *consil 409. nu. 4.* quia si Papa procedit per remotionem obstaculi à iure canonico interpositi, nemini facit iniuriam.

Non obstant decisiones Rotæ, quæ in contrarium allegantur, pro quarum intellectu dicebam: dominum esse audientendum, quod vna specialis dispensatio alia non declarat. Sed attendenda sunt verba dispensationum singulariter ex doctrina Ioan. Andr. & aliorum supra allegatorum. Vnde decis. Pat. 48. *lib. 2.* Than. *decis. 71.* Chisanen. *decis. 83.* & in causa Syracusana coram Clemente. VIII. tunc Rotæ auditore allegata in prima decisione, loquuntur quando vnus ex coniugibus, qui contraxerant de facto obierat, antequam dispensatio fuisset forma effectum, & in eo casu decidatur, quod ibi in prole susceptа in figura matrimonij, etiam de per se absq; nouo matrimonio, potest habere locum legitimatio prolis tanquam æquè principaliter concessa, vt supra dictum est, quod in matrimonio de facto fuisset narrata proles, vt intelligatur legitimã post dispensationem effectũm fortitam, de quo non quæritur in præsenti casu. In aliis verò decisionibus Leodien. canonicatus primò coram R. P. D. meo Ludouisio 25. *February* 1601. & postmodum coram Illustrissimo, D. Card. Pamphilio, tunc Rotæ Auditore. 19. *Aprilis* 1602. fuerat Papæ expositum, quod erat contractum matrimonium de facto, & susceptа proles. Vnde Papa post dispẽsationem legitimat prolẽ exinde susceptam, vt colligitur ex decisionibus, & supplicatione dispensationis tunc data, & cùm ibi non fuerit probatum matrimonium, & prolem exinde susceptam, idcirco concludit ur prolẽ non fuisse legitimam, quia fuit concessa sub illa forma, & idcirco ibi dicitur explicitè, quod dispensatio comprehendebat solùm prolem susceptam in figura matrimonij, vt ibi narrabatur, & nemo dicit legitimationem Papæ esse extendendam ad aliũ casum, sed cuiuslibet dispensationis verba esse attendenda. In nostra autem narratur copula, & proles susceptа, nec tempore copulæ excluditur matrimonium, vel affectio maritalis; & Papa dispensat, & decernit absque aliqua limitatione: quo decreto dicitur etiã vti non solum in claris, sed etiã in dubiis, *cap. quod nobis. & c. ex tenore, qui fil. sint. legitim.* vt benè declarat Anton. de Butr. *in d. c. per venerabilem, n. 10. circa finẽ, vers. videmus ergo*, dicendo quod data certitudine defectus consensus, non est in radice matrimonij licet Papa possit fingere cõsensum tantæ dubio, *ex quo de sponsa*, & dictum est supra in principio decisionis, ex text. *in l. cum quis, & cum enim, C. de natur. liber.* & Alexand. Rimin. Surd. & decis. Pedemontanum allegatus. In casu verò nostro nulla est certitudo defectus consensus, sed sumus in claris, & posse est eam procedere in casu dubio. Vnde tutum est decretum legitimationis prolis susceptæ.

Nec satis fuit dicere copulã fuisse libidinis causa, quia ad hunc effectum satis est non constare, quod non fuerit ex causa matrimonij, libido enim est causa impellens, & non impedit affectionem, & consensum in matrimonio, *cap. tua nos*, vbi Abb. *nu. 4. de sponsa*, quæ procedunt, vt dicti sit, penitus, & obtenta dispensatione, & sequuto matrimonio, quia dispensatio est vis matrimonij, alias non præsumeretur animus, & affectio maritalis, quod euenit vt plurimum in fornicatiis, si enim præsupponeretur concubitus omnino fornicarius, ex hoc capite tanquam super radice matrimonij, Papa non decerneret prolem susceptam legitimam, sed si placeret, legitimaret.

Procedunt autem omnia prædicta sic, quia in manibus Papæ est radix & fundamentum à quo surgit hæc legitimatis, & illegitimatis differentia. Qua propter Papa potest vbilibet, ex quo habet etiam puruin laicum ad matrimonium subiectum, *cap. 1. & cap. causam, qui fil. sint legitim. cap. tuam, de ordin. cognit.*

Verùm aliqui ex dominis occasione præsentis disputationis, quæ ex præmissis est sufficienter determinata, cùm informantes vltetius progrederentur, tenuerunt quod Papa principaliter, vel in consequentiam potest legitimare in toto mundo, respectu spirituahum, & temporalium. Nam affirmatiuã opinionem secuti sunt Ioann. Antiquus, Glos. *in d. c. per venerabilem, in 2. compilatione, in verb potestate afferendo*, quod eo ipso, quo quis est legitimatus in spiritualibus, intelligitur legitimatus in temporalibus, & *ibid.* Præpositi. 77. recensent eundem Ioann. inter Doctores tenentes affirmatiuam sententiam quam sequitur Gaufredus de Trano (qui fuit Auditor Rotæ) in summa *tit qui fil. sint legitimi*: vbi concludit, quod is, quem Papa legiti-

Digitized by Google

mat,

rnat, intelligitur legitimarus ad temporalia in consequentiam quandam, per text. *in d. cap. per venerabilē*, vbi Præpos. n. 77. Hostiens. vero *ibid.* indistincte tenet Papam posse legitimare in temporalibus, & in summa *eodem tit. §. qualiter & a quo, n. 11. verf. salua reverentia aliorum*, vbi dicit esse text. *in d. cap. per venerabilem*, & alias rationes adducit Loann. Andr. in antiquissima lectura manuscripta affirmat opinionem Hostiens. posse habere locum quando pater in vita sua petuissent legitimationem, sicut petuit Rex Franciæ *in d. cap per venerabilem*, dum autem in lectura impressa, n. 29. allegat Gaufred. eli mendosa, quia Gaufred. loquitur vt supra. Hanc eandem opinionē affirmatiuam tenuit Ioan. Calde. & Gasp. eius filius, qui dicit, quod est etiam opinio Naso. vt refert Anton. de Butr. *in dicto cap. per venerabilē, n. 10. col. 2. verfic. Ioann. Calde. & filius eius*, & opinionem Hostiens. approbauit Rota *decis.* 200. alias prima in Nou. *qui filij sint legitimi*, à qua dicti dominī. cnsuerunt non esse recedendum. Quamuis contraria opinionē teneremus Bernar. de Botono Parm. Glossator Decretalium Gregorij IX. *in d. cap. per venerabilē, in glossa secunda super verb. habet potestatē*, nō ex ratione quia Papa non possit, sed quia non debet inter turbare alienam iurisdictionē, iuxta terminos. *scnuit, de iud.* & negatiuam tenere videtur *ibid.* Innocentius *n. 1. super verb. euaderet*, vbi loquitur in Epistopo. licet *n. 3. verfic. aliq tamen dicunt*, videatur tenere, quod per quandam consequentiam intelligatur dispensatum in hæreditate, Marsil. Laudens. *in tract. de legit. num. 34.* tenet cum Gloss. & Guido Pap. *singul. 23.* in qui legitimatus à Papa, Angelus de Clauasio *in summa, verb. legitimatio, §. primo, incipit, Virum Papa*, Couarruuias *super 4. Decretal. part. 2. cap. 80 §. 8. num. 14. & num. 18.* vbi generaliter inquit, nullum Principem posse naralibus restituere, vel legitimum efficere fibi non subditum, quoad bona intra alterius Imperij, aut Regni limites existentia. Sed *num. 15. concluf.* affirmat quod Papa ex causa potest legitimum efficere eum, qui Principi sæculari subiectus sit, etiam quoad bona, & munera temporalia, quem refert, & sequit ur Ludouic. Molin. Sotomaiores Iesuitarum *tom. 1. de iuſtitia, & iure, disp. 173.* & alter Ludouic. Molin. *de Hiſpan. primogen. lib. 3. cap. 2. num. 11.* negatiuam profitentur cum Guillelm. Benedict & Couarruuias, fed *num. 12.* fequitur distinctionem Ioannis Andreæ, & modern. Cordub. alia sal legatus *lib. 8. diſput. 7. in principio*, efficacioribus verbis vrens dixit, quod hæc est verissima & receptissima sententia, & quod ita communiter tenetur, quia licuti princeps sæculars nequit legitimare quoad Ecclesiastica, eo quia caret iurisdictione Ecclesiastica, cuius id est, si nec Pontifex extra ea loca potest quoad temporalia. Quæ verba antiquorum scriptorum modestiam non mutauit, & fallitur, cùm ista non sit vera, nec communis opinio, sed tantummodo illorum, qui negant temporalem Papæ iurisdictionem, & ipsemet inferius *num. 3. & 4.* defendit opinionem Ioan. Andr. & dicit esse frequentissimam & veriorem sententiam, allegando infinitos Auctores. Et ad tria aduertebant isti dominīm propositō Primum, quod tempore Glossatorum, & antiquorum Doctorum, nondum emanauerant Decretales Bonifacij VIII. & Ioā. XXII. super vtroque gladio. Ideō non ipsi, sed quidam modernores audacter loquuti sum, scientes definitionem Ecclesiæ, secundum quod Ioan. Andr. & alij, qui sequuntur eius opinionem allegan non possunt pro præsicta parte negatiua, qui non loquuntur in simplici legitimatione seorsum à dispensatione matrimoniali, sed in dispensatione secundariò ad dispensationem matrimonialem, ponendo casum, in quo constituunt opinionem Hostiens. esse sine difficultate, & sic pro secunda præmissa opinione admodum pauci simplicieter loquuntur. Tertiò quod sumus in dispensatione cum decreto legitimatis tinpetrato ab ipsoniet patre, quo casu dixit Ioan. Andr. procedere opinionem Hostiens. & est communis opinio Doctorum per text. *in d. cap. per veneralitem*, quia patet bene potest protogare iurisdictionem, Dec. *conſ. 55. nu. 7.* cum aliis allegatis per Decian. *conſil. 3. nu. 88. lib. 3.* & sic in vtroque capite sumus extra difficultatem quod tenet, & valet vbique hæc dispensatio cum pronunciatione, vel decrete legitimatis, & ita decisum.

DECISIO TERTIA.

SAntibus resolutionibas in hac causa factis circa præsumptam iustificationem literarum Apostolicarum, fel. record. Gregorij XIII. censuerunt domini, nemine discrepante, dispensationem, de qua agitur, fusse in radice matrimonij, informante tantùm D. Anna, cùm pars aduersa sæpissimè citata noluerit informare. Atque in primis de potestate Summi Pontificis dubitari non potest, cum omnino Martinus, & Anna essent coniuncti in 2. 3. & 5. consanguinitatis gradu, & sic impedimentum contrahere matrimonium de iure tantùm positiuo, *cap. non debet, de conſang. & affin.*

Quo casu stante maritali affectu, cum copula vel matrimonio de facto contracto, vt hic, & infrà dicetur, potuit sine dubio Papa temouere tale impedimentum, iuris tantùm Canonici, & dispensare in radice matrimonij, illudque approbando prout ex tunc, vt DD. dicunt perinde, ac si matrimonium ab initio validum interuenisset secundùm receptissimam opinionem Ioann. Andr. *in cap. per venerabilem, nu. 30. qui fil. sint legit.* & ibi Abbas *fub nu. 21.* Anchar. *fub nu. 21. in fin. & num. 22.* Alexand. de Næuo *nu. 18.* Butr. *col. 5. nu. 10. verf. tu dic.* Præpos. *in §. quod autem num. 68. ante fin. & nu. 69. & 74.* Anch tr. *conſil. 409. num. 4. & 5 & post* alios Couarr. *de ſponſ. 2. part. cap. 8. §. 8. nu. 13.* Cels Vgo *conſil. 31. num. 7.* Anton. de Rosell. *tract. de legit. lib. 2. in principio, num. 19. & ſeqq.* Martin. Laudens. *cod. tract. nu. 85.* Colleg. Bononien. inter *conſ.* Flor. de S. Petro *conſil. 1. num. 44. & ſeqq.* Molin. *de Hiſp. primog. lib. 1. cap. 2. num. 12.* Peregr. quamuis alioquin iurisdictioni Ecclesiasticæ parum amicus, *de fideic. art. 24. num. 77. & num. 80.* Natarr. *lib 4. conſil. tit. qui fil. ſint legitim. conſil. 2. num. 12. 14. & 15.* alios plurimos allegat, & sequitur Sanchez *de matrim. lib. 8. diſp. 7. num. 4.* & fuit latè dictum in causa Pamplon. illegitimitatis, *5. Decembris 1608.* & *10. Iunij 1609.* coram bon. mem. Iusto.

Et pro hac parte ponderabatur text. iuxta gloss. *in Clement. vnic. de immunit. Eccleſ.* vbi summus Pontifex reuocat notinullas præcessoru constitutiones, & quid quid ex eis fecutum est vbi gloss. in verbo *infeſtis* subdit. & vide quanta est Papalis potestas circa ea, quæ simpliciter sunt de iure positiuo, quia reuocat illa vt ex tunc, & illam gloss. sequruntur *ibi* Card. 1. *appoſit. num. 6.* Anchar. *nu. 5.* Imol. *num. 6.* Abb. *in cap. non debet, in fin. de conſang. & affin. & in cap. qua in Eccleſiarum in 4. notab. nu. 3. de conſtit.* Felin. *in cap. vlt. fub num. 3. verf. primus eſt cod. tit.* Tiraq *de iure conſtit. poſſef. 2. part. limit. 7. num. 27.* Sanchez. *vbi ſupra, num. 4.*

Et in materia matrimonij, & legimitationis liberorum est bonus text. *in cap. quod nobis, qui fil. ſint legit.* quem & alios allegat Anchar. *d. conſ. 409. num. 5.* Peregr. *vbi ſup. num. 80.* quod etiam est commune omnibus aliis habentibus potestatem condendi legem, vt eorum constitutiones trahantur ad præteria si de eorum voluntate constet, iuxta text. *in l. leges, & conſtitutiones*, vbi Bald. Salic. & alij *C. de leg.* & per Doctores *in cap. fin. de conſtit.*

Ex qua dispensatione in radice facta auctoritate Papæ in consequentiam oritur legitimatas filiorum, quoad vtrumque fonum, & successionem in quibuscunque bonis, & locis etiam in terris Imperij. Doctores communiter *in dicto c. per venerabilem*, vbi Hostiens. Ioan. And. Abb. Alexand. de Næuo, *nu. 17.* Hostiens. *in ſumma tit. qui fil. ſint leg. §. qualiter, & a quo fub. n. 11. verb. ſalua reverētia*, vbi ponit rationem quia si potuit facere filios illegitimos prohibendo matrimonium in certis gradibus, multò magis potest facere legitimos, remouendo impedimentum canonis prohibiti: quam etiam repetit *in d. cap. per venerabilem, ſub num. 8.* Anchar. *d. conſ. 409. num. 4. & 5.* Guliel. de Bened. *in c. Rainutius, in verb. vxorē nomine, Adelaſiam, in principio, num. 202. de teſtam.* Cels. Vgo.

dicto

dicta conſ. 31. num. 7. Colleg. Patau. *inter conſ. vlt. vol. conſil. 3. nu. 63. lib. 1.* Martin. Laud. *de legit. ſub num. 8.* Molin. *vbi ſupra. verſ. ſi vero impedimentum*, Cephal. *conſ. 367. num. 51. & ſequentib. lib. 4.* Peregr. *duct 24. num. 77. verſic. aut vitiur, & nu. ſeq.* Nic. de Vbaldis Rotæ Auditor *in tract. ſucceſſ. ab inteſt. 1. part. nu. 106.* Gabr. *conſ. 21. num. 17.* vbi teſtatur hanc eſſe receptiſſimam opinionem *lib. 1.* Angel. & alij ſubſcribentes inter conſil. Bald. *lib. 6. conſ. 64. num. 6.* Alexand. de Næuo *in c. referente, nu. 4.* vbi de communi *qui ſi ſint legit.* Valent. Forſter. *de ſucceſſ. lib. 6. cap. 34. q. 2. num. 17. verſ. aut legitim.* Pur. *deciſ. 483. num. 4.* ab. *lib. 2.* & tenuit in Rota in vtroque deciſ. Pampil. coram Iuſto ſupra allegatas,

Quod multo magis procedit, ſtante decreto legitimatis in diſpenſatione impetrato ab ipſis parentibus, vt per Rotam *in 3. deciſione Pampilonenſ. in fin.* Cum enim per leg. canonicam eſſet inducta illegitimitas filiorum naturalium ex contuberniones eo iure prohibita, ſequitur vt ea ſublata per diſpẽſationem in radice filij remaneant in eo ſtatu in quo eſſent, ſi nulla adeſſet canonica prohibitio, facit text. *in cap. liceat igitur, authent. quib. mod. nat. efficiantur ſui in princi. ver. naturæ, & in §. ſi quis ergo.* Vbi quod à natura non erat hæc diſtinctio filij naturalis, & legitimi, ſed per leges introducta: & quod per legitimationem filij redguntur ad priſtinum naturæ ſtatum, & ſentit Bart. *in l. ſi is qui pro emptore, nu. 29. D. de vſucap.* bonus text. *in l. qui liberos, §. 1. D. de ritu nupt.* & late proſequitur Eugen. *conſil. 52. num. 49. & ſeq.* & Ioan. Franc. Maruſſus inter conſ. Mandel. *conſ. 750. n. 29. & ſequent. lib. 4.*

Qui DD. loquuntur in minus feribus terminis, quam ſint in caſu noſtro, cum ſuprema & amplißima ſit poteſtas Papæ, circa matrimonia, *cap. propoſuiſti, de conceſſio. præb.* Bellam. *conſ. 40. col. 5.* Soc. iun. *conſil. 21. num. 30. lib. 2. Parere. d. art. 24. num.* 81. adeò vt in diſpoſitione loquente de filijs natis ex legitimo matrimonio, veniant filij legitimati à Papa mediante diſpenſatione in radice matrimonij. Socin. *in l. Gallus, ſi ex eis ſub num. 5. verſ. & ad argument. D. de libe. & poſthum.* quem ſeq. Beroi. *conſil. 32. nu. 13. & conſ. 111. lit. 2.* Peregr. *de fideic. art. 23. nu. 45. verſ. quam tamen concl. & art. 24. nu. 80.*

Ex qua etiam diſpenſatione in radice matrimonij facta conſequitur oritur prætenſitus tertij, qui propter impedimẽti cõtrahentiũ matrimonij ſucceſſio erat delata vnde ſublato dicto impedimento per diſpenſationem tertij, quod conſequitur venit, non attendetur, vt in terminis Rom. *conſ. 189. num. 16. lib. 2.* Anchar. *d. conſ. 409. ſub. num. 5. verſ. canonica igitur conſtitutio.* Put. *deciſ. 283. num. 2. lib. 2.* Sanchez *dict. diſp. 7. nu. 6. verſ. tu dic.* Aimon. *conſ. 704. nu. 4. lib. 4.* Valent. Forſter. *de ſucceſſ. lib. 6. cap. 34. queſt. 2. nu. 17. in fin. verſ. nec obſtat.* Felin. *in cap. quæ in Eccleſiarum, ſub n. 21. in 2. addit. verſ. addo, de conſtit.* & late comprobat Decian. *conſil. 5. nu. 67. & ſeq. lib. 1.*

Quòd autem voluerit Pontifex in caſu propoſito diſpenſare in radice matrimonij de ducebant domini. Primò, quia hic habetur narratiua, quæ præſumitur iuſtificatia, iuxta reſolutiones tam factas, in qua narratur non ſolùm præceſſiſſe tractatum parentum de matrimonio contrahendo, cum ſpe obtinendi diſpenſationem, ſed etiam præceſſiſſe ipſum matrimonium de facto, & clandeſtinè contractum, ſine ſponſalia de futuro cum copula, & ſubſequitur diſpenſatio, vt coniuges in ſic contracto matrimonio poſſint remanere, vel illud de nouo contrahere, ſeruata forma Concil. Trident. Ideò ſine dubio videtur hæc diſpenſatio in radice, & initio matrimonij, tanquam ſit approbatum, & confirmatũ à Papa remouendo impedimentum conſanguinitatis, quod impediebat illos contrahere, & in cõtracto permanere, ex late traditis per Ioã. Andr. *in d. cap. per venerabilem, n. 30. & ibi* Abb. *nu. 21. qui fil. ſint legit.* cum aliis ſupra adductis *in princi. deciſionis, & in 2. deciſione Pampilonen.* coram Iuſto, qui DD. etiam contentantur de ſolo conſenſu, & affectu maritali, cum copula, vt proles inde ſuſcepta cum diſpenſatione in radice dicatur verè legitimata, vt conſtat ex verbis Ioan. Andr. auctoris huius opinionis, *d. cap. per venerabilem, nu. 30.* ibi ſaltem, ex affectu, vel conſenſu, & cæteri ibi ſequuntur,

quæ affectio maritalis etiam in dubio præſumitur, vt ſuit dictum in 1. *deciſione Pampilonenſi*, coram eodẽ Iuſto. Vnde multò magis idem videtur dicendum in hoc caſu, in quo non ſola maritalis affectio, cum copula interuenit, ſed etiam matrimonium de facto contractum, vel ſponſalia de futuro, & eo clarior redditur voluntas Papæ diſpenſandi in radice, ex eo, quia conceſſit licentiam remanendi in ſic contracto matrimonio, quod ſicri non poſſet, niſi matrimonium ipſum prout erat iam contractũ, à Papa approbaretur, ſublatis impedimentis, ne alias daretur licentia manendi in peccato, & in coniunctione illicita.

Et quod hinuſmodi licentiam conceſſerit, confirmatur tum ex illa dictione, *veſtro*, quæ ſignificat conceſſionem Papæ referri ad matrimonium de facto rati ſupra narratũ, tum ponderando illam dictionem, *ſic*, quæ eſt repetitiua omnium qualitatum præcedentium, *cap. quanto de vſur.* Bero. *conſil. 65. nu. 45. lib. 2.* Menoch. *conſil. 232. num. 21.* & ſignificat idem quod *ſicut, ſi vero ſolum*, iuncta gloſ. *in verb. ſic. authent. de nupt.* Alberic. *in dictionario eod. verb.* vnde perinde eſt, ac ſi fuiſſet dictum, in matrimonio, ſicut eſt contractum remanete, & iſta eadem dictione vſus eſt Pontifex in cap. *quia circa*, ibi, vt remaneat in copula ſic contracta de conſanguinitate & affinitate qui text. probat quod data licentia permanendi in matrimonio ſic contracto dicatur diſpenſatum in radice, & ita illũ text. intelligit Abbas *in dicto cap. per venerabilem, ſub nu. 25. in fine, bi, vel niſi inciperet a radice matrimonij, vt cap. tanta, ſupra eodem, & cap. quia circa, ſuprà de conſanguinit. & affinit.* Sylueſt. *in ſumma in verb. legitimus, & ſub nu. 9. verſ. & quando vult incipere à radice matrimonij*, & ſentit expreſè Cell. Vgo *conſil. 16. ſub. num. 12.* & clarius *dict. conſ. 3 i. nu. 6. & 7.* vbi melius quam alij materiam declarant teſte Molin. qui eum ſequitur *de Hiſpan. primog. lib. 2. cap. 2. num.* 12. cui conſilio plurimi viri grauiſſimi ſe ſubſcripſerunt, & nonnulli de conſilio ſereniſſimi Regis Catholici, vt ibi patet, & idem expreſsè ſirmat poſt Boer. & alios Peregr. *de fideicõmiſſ. art. 4. nu. 79.* Vbi dicit quòd licentia perſeuerandi ſuper contractomatrimonij cõtracti implicitè cõfirmat, ideò retro reſpicit. & in his terminis procedit deciſio *in cauſa Syracuſana illegitimitatis*, coràm ſelic. recordat. Clemente VIII. quæ eſt *deciſ. 207. part. 1. diuerſ.* & ſuit deciſum *in cauſa Pampilonenſi. matrimonij 5. Aprilis 1585.* coram Orano, & dicta concluſio confirmabatur, pond erando verbum illud, remanere, quod ſignificat cohabitationem actus præcedentis cum perſeuerantia, *l. ſed ſi manentes, D. de precar. l. ſed hoc ita D. de re iudic.* & melior text. eſt *in c. ſi ex bono, de pœnitent. diſt. 4 & in l. amiſſione in fin. D. de cap. diminut* ibi, *nam manere Magiſtratum, vel Senatorem vel Iudicem, certum eſt*, quia ſcilicet, per illam capitis diminutionem, ille non perdit officium, ſed in eo manet, & perſeuerat, & ſubiungit ad illum text. Rebuf. *in l. alienatum, in verb. manet*, vbi plura congent, & *in verb remanere, D. de verbor. ſignific.* & Brũon. lib. 11. *de verborum ſignificat. in verb. manere, & lib 16. in verb. remanere*, & de manente in matrimonio, eſt text. *in l. vxorem, ſ teſtamẽto quo filium, verſ. manente. D. de leg. 3.*

Non obſtat opinio Couarruuiæ *vbi ſupra, nu. 13.* quod per licentiam remanendi in matrimonio ſic contracto, non inducatur diſpenſatio in radice, quem & alios refert Sanchez *de matrimonio, lib. 8. diſp. 7. nu. 25.* dicens eſſe neceſſarium nouum conſenſum, vt ibi per eum, quia ſuit reſponſum dict. opinionem videri minùs veram, prout ea in reprobauit Rota *in dict. Pampilonenſi. matrimonij*, coram Orano, quia Doctores quos Couarruias allegat, *in l. Paulus, D. de ſtat. homin.* hoc non dicunt, vel non loquuntur in terminis cauſus noſtri, in quo ad ſunt etiam plura alia verba, & contrarium expreſsè ſentiunt Boer. *deciſion. 264. nu. 26.* Roſel. *de legitimat. lib. 2. in princip. nu. 19.* Cell. Vgo *dict. conſ. 31. nu. 6. & 7.* Peregrin. *de fideicommiſſ. art. 24. nu. 74.* & ratio eſt. Quia Papa diſpenſando, quòd coniuges poſſint remanere in matrimonio nullitter contracto, dicitur in neceſſarium antecedens illud approbare, & confirmare, & quod non ſit in hoc caſu neceſſarius nouus conſenſus, ſed ſufficiat naturalis ab initio

Digitized by Google

tio præstitus, elicitur ex text. *in cap. cum locum 7. cessante apud*, & *cap. tua*, de *sponsi*. Et confirmatur. Quia etiam post mortem alterius ex coniugibus, & quando non potest subsequi nouus consensus potest approbari matrimonium in radice si dispensatio fuit petita eorum vita durante. Anchar. *d. cons.* 409. *n.* 4. & 5. Put. *decis.* 483. *n. vltim.* 2. Rot. *decis.* 107. *n.* 2. & *part.* 1. *diuers.* Peregr. *vbi supra* 83. & alij quos allegat Sanchez *de. dis.* 7. *nu.* 6. & quod non requiratur nouus consensus tenet glos. recepta *in cap. non debet, in verb. de cætero. de consang. & affinit.* Cest. Vgo *dicto consil.* 31. *nu.* 7. *in fine.*

Vltimus quod hæc dispensatio fuerit in radice, deducebant domini ex illis verbis, prolem susceptam, si qua sit, & suscipiendam, exinde legitimam decernendo, vnde sicut proles suscipienda, erat sine dubio legitimata in radice matrimonij, ita proles antea susceptæ, cum non debeant diuerso iure censeri, *l. cum qui ades*, de *ritu nup.* & adæquatorum idem sit iudicium *l. de legat.* 1. vbi Doctores præsertim cum verba istius clausulæ determinetur ab eodem verbo legitimam decernendo, inde æqualis debet esse determinatio, iuxta text. *in l. si hoc iure*, de *vulg.* Alexand. *in 1. in testamento.* 1. C. de *testam. milit.* & ibi Iason *n.* 5. Dec. *n.* 8. & quod ex dicta clausula inducatur dispensatio in radice expressè sentiunt Cell. Vgo *d. cons.* 31. *n.* 6. & Cephal. *cons.* 307. *n.* 5. *cum plurib. sequentibus*, *lib.* 3. subdit. *nu.* 61. dictam clausulam non fuisse necessariam, propter filios natos post dispensationem in figura matrimonij, sed bene fuit necessaria propter filios antea natos, & idè fuit firmatum in dicta Pampilonen. coram Otano, & in vtraque Pamplonen. coram Iusto, & in vltima, in specie reprobatur Sanchez contrarium tenens in loco ibi allegato. Et confirmatur pondetando illam dictionem, exinde in hac clausula positam, ibi prolem susceptam, vel suscipiendam ex inde legitimam decernendo, nam respectu prolis susceptæ, non potest referri, nisi ad tempus, vel factum præcedens, si referatur ad tempus dicendum est referri ad principium istius tractatus, videlicet, ad primum consensum, & copulam subsecutam inter contrahentes ante natiuitatem D. Annæ, ad text. *in §. si ab hostibus*, *verf. si vero*, ibi, *exinde, ex quo captus est pater, filius sui iuris esse videtur. Iustit. quib. mod. ius patriæ potest solu. to quod si filius. D.* de *capt.* & idem probatur *in 1. post litem*, *D. finium regund. c. ex parte, prope fin. de test.* cum aliis per Briton. *lib.* 5. *de V. San ver. exinde.* Mascar. Salon. *in rubr. C. de collus*, §. *nunc de lege n.* 1. *de liber.* & *posthum.* Vnde idem videtur significare ista dicto relata ad tempus præteritum, quod importat dicto ex tunc, cum quo termino omnes amittunt dispensationem esse in radice matrimonij, vt supra dictum est, si verò referatur ad factum præcedens, vt *n. 1. de test. lib. 6. an. 1. si scis*, 6. *de iure fisc. l.* 4. *D. pro donat.* & tunc significat idè quod ex eo, & referatur ad factū proximum Pontificis, ex Doct. Bart. *in non dubium*, *nu.* 23. *C. de leg.* & *ibi* Bald. *nu.* 2. Caiet. *in clem. vnica*, *nu.* 3. *de immunit. Ecclesiæ*. Factum autem proximum erat, quod Pontifex dispensabat, vt in sic contracto matrimonio coniuges permanerent, vnde subiungendo immediate prolem susceptam, & suscipiendam exinde legitimam decernendo, significat ex illo facto, & ex illa licentia remanendi in matrimonio antea contracto, se legitimare prolem susceptam & suscipiendam. Et hic sensus comprobatur ex verbis eiusdem dispensationis in narratiua, ibi, si diuortij fieret inter vos, grauia exinde scandala orientur, id est, ex illo facto si diuortium fieret, orientur scandala, sic ex illo facto dispensationis vt possint remanere in matrimonio contracto proles decernitur legitima, & hoc casu quādo cum sola mentione matrimonij de facto contracti proles decernitur legitima, quod dispensatio sit in radice, sensit Rosell. *de tract. de legit. lib.* 2. *an princ. sub. n.* 49. *verf. alio*. Et quòd legitimatio intelligitur cum quoad temporalia, tradit ex communi Sembentium sententia Molin. *in allegat. lib.* 3. *cap.* 2. *nu.* 12. *de Fil. pan. primog. verf. atque quando*, ex quibus domini concludebant satis apparere de voluntate Papæ dispensandi in radice matrimonij.

Neque obstat quod Ioan. Andr. Anchar. & cæteri suprà relati, circa principium decisionis loquuntur, quia id a Papa visus verbo legitimationis, videlicet, legitimando matrimonium, & prolem quod non fecit in his literis, in quibus dedit tantùm licentiam remanendi in matrimonio, & prolem legitimauit, quasi dicta legitimatio sit censenda, tanquam separata, & seorsum facta à matrimonio, secundùm Ceuart. *loco suprà citato*, & Sanchez *de disp. 7. nu.* 25. quia fuit reiponsum, ad hoc vt dispensatio dicatur in radice, non esse necessarium, vt Papa vtatur verbo *legitimamus*, cùm nec ratio recti sermonis id patiatur, vt matrimonium legitimum dicatur, sicut proles, sed satis est, Papam approbare, ratificare, confirmare, vel permittere matrimonium, vt de approbatione matrimonij ex text. *in d. cap. quod nobis*, *qui fil. sint legit.* & de permissione *in cap. referente* vbi glos. *in verb. permissionem*, *eodem tit.* & ideo Anchar. *d. cons.* 409. licet *sub nu.* 4. *verf. quia aut Papa*, &c. vtatur verbo legitimationis, tamen suprà *nu.* 3. *in fine*, & *n.* 5. *in princ.* & *verf. ex quib.* vtitur verbo *approbationis*, quo etiam vtitur Rota, *decis.* 207. *n.* 1. *part.* 1. Put: *decis.* 483. *n.* 2. *lib.* 2. & omnino non videtur facienda vis in verbis, sed quod facta legitimatio prolis in ordine, vel respectu, vel habita mentione matrimonij de facto contracti, vt per Molin *loco sapè allegato*, *verf. non enim.* Rosel. *de legitim. lib.* 3. *in princ. nu.* 19. *verf. alio*, cùm nec verbum *legitimare* matrimonium aliud sonet, quam id matrimonium tatum habere & approbare, vt per eundem Sanchez *dict. disp. 7. nu.* 28. quæ approbatio, & ratificatio satis superque videbatur inducta ex suprà allegatis.

Non obstat, quod coniuges qui poterant vigore dictæ dispensationis in matrimonio de facto contracto remanere, seu illud de nouo contrahere, hanc secundam viam eligendo videantur sibi præuidisse, quia fuit responsum, in præsenti tantum agi de intentione Papæ, quæ fuit in vtroque casu dispensare, non autem agitur de facto coniugum, quod Papa duinare non potuit, quam scilicet viam illi coniuges essent electuri, & secunda fuit electa ad euitanda scandala. Vt in simili casu aduertit Rota in vtraque decisione Pampil. coram Iusto, imò ad hoc proposuimus, & ex abundanti vnus ex dominis dicebat, dispensationem censeri in radice, non solum si matrimonij præcedat de facto, prout hic præcessit, sed etiamsi solùm fuisset subsequutum Abb. *in d. cap. per venerabilem nu.* 25. *in fine*, per hæc verba suprà, ad aliud propositum allegata, vel nisi velit incipere a radice matrimonij, vt *cap. tanta super eodem*. Et idem tenet Butr. *ibidem n.* 11. & Mart. Lauden. *de legitimat. sub. num.* 88. *verf. nam legitimatio*, iunctis verbis præcedentibus ibi, nam legitimatio, quæ fit ex *c. tanta*, fit ex solo matrimonio, & probat legitimationē eiuam in terms impen, quia dispoīn in radice matrimonij. Vnde si Doctores isti dicunt, legitimationem, quæ fit ex *cap. tanta* elle in radice matrimonij, eerium est non esse necesse quod matrimonium præcedat, cum in casu dicti *cap. tanta*, matrimonium sequatur, & non præcedat, & propterea si Papa dispensat super matrimonio contrahendo in gradu prohibito, videtur dispensare in radice: quia sufficit, quod matrimonium sequatur, qualis est dispensatio, de qua *in d. c. tanta*. Quod confirmatur, quia de iure ciuili ad matrimonium contrahendum sufficit materialis affectio *l. nuptias*, de *reg. iuris*, quæ secuto matrimonio præsumitur ab initio fuisse. Vnde filij de iure ciuili isto casu sunt legitimi per præsumptionem, de iure verò canonico per fictionem, vt per Alexat. *cons.* 52. *tom.* 2. *lib.* 9. Surd. *cons.* 213. *n.* 17. *lib.* 2. & cum vtroque casu adsit illa materialis affectio, vel vera, vel præsumpta, sequitur, vt Papa dispensando videatur vtroque casu dispensare in radice, cum in vtroque vigeat eadem ratio, quam Ioan. Andr. & alij considerant *in d. cap. per venerabilem*, quare legitimatio teneat, in vtroque foro, si matrimonium procedat, videlicet, quod cum impedimentum sit inductum per canonem, Papa potest remouere eiusmodi impedimentum. Sed quidquid sit de hac opinione domini ex suprædictis concluserunt dispensationem conceſſam à felic. record. Gregono XIII. 23. *Aprilis* 1575. parentibus D. Annæ Ceron fuisse in radice matrimonij.

Atq; ex Ius, quæ hactenus dicta sunt de dispensatione

Ponti-

Digitized by Google

Pontificis in radice matrimonij, etiamsi sequatur per eō-sequentiam aliorum præiudicium, colligi facilè potest, quid dicendum sit in ea quæstione non semel occurrente, an scilicet, cùm Pontifex cum aliquo vocato ad maioratum, & excluso, quia initiatur sacris ordinibus dispensat, vt valide ineat matrimonium, an inquam, tunc eo ipso reddatur habilis ad successionem, non obstante eo iure, quod iam quęsitum est illi, qui proximè vocabatur ad primogenitum. Dubitabilis quidem res est, sed iuxtà dicta videtur dicendum, habilem reddi. Perinde enim se habet illa dispensatio, & ita tollit impedimentum, ac si nunquā antea fuisset. Non secus ac si is, qui primò vocatus est & vita decederet, & per miraculum resurgeret, succederet in primogenio, non obstante iure, quod erat quæsitum secundo. Neque obstat siquis dicatur quod eo ipso, quo alter sacris initiatus est, ius omninò amittit, & etiam deficit conditio laici status requisita à fundatore. Dico enim, non esse extinctum omninò ius, sed impedimentum tantum, & ita sublato impedimento, quòd Pontifex efficere potest, reuiuiscere, & esse potuis in eo, quod secundo quæsitum est, & constat manifestè ex adducto exemplo. Nec verò cessendum est deficere in eo conditionem requisitam à fundatore, si animum instituentis maioratum inspiciamus. Ideò enim exclusisse censendus est sacris initiatos, & religiosos, quatenus eorum status successioni, & conseruationi domus, ac propagationi generis impedimento erat, non ob aliam rationem, nisi suam mentem magis explicuisse institutor. Quare cum per dispensationem Pontificis cum initiato in sacris, vel cum solemniter professo, extrahatur omninò ab statu Ecclesiastico, & reducatur ad sæcularem, non est cur excludatur à successione. Ego quidem sic censeo.

§. II.

De aliis, qui legitimare possunt.

SVMMARIVM.

14 *Imperatores & Principes seculares supremos legitimare possit sibi subditos, & num. 15.*
16 *Posse legitimare per alios & mediatè.*
17 *An infans à Comite Palatino legitimari possit.*
18 *An idem Comes legitimare possit aliquem extantibus filijs legitimis.*

14 EX dictis etiam constat Imperatorem & Principes sæculares supremos posse suis subditis legitimationis beneficium impendere cum communi Doctorum sententia. At per eam legitimationem nullum ius ad spiritualia confertur. Reddere quidem habiles possunt ad temporalia, successiones ex testamēto, & ab intestato, honores, dignitates, & officia ciuilis Reipublicæ, & ad notabilitatem parentum; attamen non possunt reddere habiles ad ordines, & ad beneficia ecclesiastica, quæ spiritualia sunt, vt docet etiam Sà *v. filius, num.* 11. Quamuis & hoc concedendum est sæculares Principes, dum aliquē habilem reddūt ad temporalia bona parentum, indirectè etiam legitimatum habilē efficere ad ius patronatus, licet sit aliquid spirituale. Eo enim ipso, quod tribuit ius succedendi in bonis parentum, inter quæ est ius patronatus, habilem reddit, vt in eo succedat. Sic docet Couarruuias *2. part. de matrim. capitulo* 8. §. 8. Rochus de Curte *in iure patron. par. 2. q. 2. art. 26.* Ioannes Azor *d. lib. 2. c. 14. q. 7.*

15 Præterea colligitur alios Principes inferiores Papa, & Imperatore, suprēmos tamen, posse etiam natalibus illegitimos restituere iuxta ea, quæ dicta sunt. Verūm Emanuel Sà *v. filius, nu.* 13. limitatam esse eorum iurisdictionē in hoc vult, vt illis non liceat spurios legitimare, nisi tantùm Papæ, & Imperatori. Sed neque id video consuetudine receptum, nec mihi videtur iuri fundamento. Leges enim excludentes filios illegitimos quoscumque à temporalibus in his locis, quæ in temporalibus, neque Pontifici, neque Imperatori subsunt, pertinent ad eorum locorum Principes, quorum est illas concedere vel abrogare: neque ius cuiusquam Cæsareum in illis locum habet, nisi quatenus idem acceptarunt, induxerunt, vel confirmarunt. Ergo eas leges tollere, relaxare, vel ab illis aliquem eximere eiusdem erit potestatis.

16 Rursus colligitur, hanc restitutionem natalium non tantùm posse fieri à Principibus immediatè, & per se, seu tantùm per Senatum eorum supremum, sed etiam mediatè, & per alios etiam distantes. Hinc est Romanum Pontificem legitimare posse per legatos Apostolicos. Solet enim Pontifex suis legatis potestatem concedere sub eo verborū tenore, quem refert Ioannes Azor *to. 2. lib. 5. c. 30. q. 1.* Idem etiam exercere solet Imperator per Comites Palatinos. Quos autem legitimare possit tā legatus Papæ, quam Comes Palatinus pendet ex concessione illis facta. Legati quidē Apostolici facultatis hic tenor est: *Concedimus, vt super natalium, etiam si ex adulterio, incestu, vel nefario, aut quocunque illicito coitu procreati fuerint, defectibus dispensare, vt quacunque, quodcunque, qualiacunque beneficia ecclesiastica, cum cura, & sine cura, saculpuria, & regularia inuicem compatibilia, etiamsi saculuria, canonicatus, & prabenda, & si ex nobili genere procreati fuerint etiam maiores, & principales personatus, & officia in Cathedralibus, Metropolitanis, Collegiatis Ecclesijs, & in illis, in quibus dictorum, patientium defectum natalium patres beneficium obtinuerunt, dum tamen illis immediatè non succedant, & quod de natalium defectibus huiusmodi nullam in quibuscumque literis, & gratijs sibi concedendis mentionem facere teneantur, indulgere valeat.* Hæc refert Azor *loco cit.* Similiter etiam, & potestas Comitis Palatini, ex rescripto Imperatoris mensurāda est, vt monet enā Carisius *in d. c. per venerabilem, part.* 374. Vnde ad Emphyteuses ecclesiasticas Comes Palatinus etiam ex literis Apostolicis legitimare non potest, nisi id in literis exprimatur, vt habet decisio Rotæ statim citanda apud Farinacium *num.* 3.

17 Ex quo ea facilè diluitur quæstio, qua solet inquiri, an infans a Comite Palatino legitimari possit. Negatiuā enim partem multi tenuere, quos refert, & sequitur Antonius Gabriel *tit. de legit. conclus.* 5. Affirmatiuam etiam tenuere non pauci, quos refert *ibidem num.* 4. Dicendum tamen est id ex tenore rescripti petendum esse. Si enim Comiti Palatino concessum est, vt possit legitimare tam absentes, quàm præsentes, posse etiam infantes legitimare tradit Iason *consil.* 123. *versic. Tertiò facit.* Item si dictum sit, vt possit quoscumque spurios legitimare, vel ex quocumque illicito, vel damnato coitu procreatos, de quo vide Decium *consilio* 50. *numero* 1. & *numero* 6. *vers. Restat respondere.* Vel si Comes Palatinus haberet plenam, omnimodam, & liberam legitimandi facultatem, vt Antonius Gabriel cum aliis docet *ibidem numero* 5. 6. 7. & 10. Additetiam, vel nisi infans cùm ad ætatem peruenerit, ratam habuerit eam restitutionem factam à Comite Palatino. Decius *consil.* 55. *numero* 6. *vers. Tertiò respondetur.* Antonius Gabriel *ibidem numero* 8. Quamuis dubitabile sit, quando ea legitimatio incipiat habere effectum, de quo fortasse infra. De quo vide etiam inter nouē Centurias decisionum Rotæ per Farinacium *decis.* 786. *numero* 1.

18 Similiter etiam ex eodem fundamento aliud dubiū expeditur, scilicet, an possit Comes Palatinus legitimare aliquē extantibus filijs legitimis. Potest enim, si facultatē habeat cōcessam à supremo Principe. Huiusmodi autem facultas data non censetur, etiamsi in rescripto dicatur, *vt possit legitimare filios spurios, & illegitimos, etiamsi pater eorum haberet ex se descendentes ex legitimo matrimonio*, docet Socinus *con. 95. n. 19. & sequenti.* Neque etiamsi dicatur, *quod legitimari possit sine præiudicio prolis legitimæ*, secundùm Paulum de Castro *consil.* 180. *vers. non propter.* Potūs enim ea clausula videtur adempta eiusmodi facultas; neque etiam censetur data, quamuis dicatur, *quod extantibus masculis legitimatus nō succedat.* Creditur autem data facultas, si dicatur, *quod habeat plenā & liberā legitimandi facultatē*, vel si dicatur, *vt legitimare possit, absque*

Digitized by Google

præiudicio tamen eorum, qui succeſſiſſent neceſſario, ſi ab inteſtato deceſſiſſet. Eo enim ipſo vult legitimari poſſe extantibus filijs legitimis. Similiter, ſi concedatur facultas cum clauſula, *Non obſtantibus legibus cauetur, vt ſpurij legitimari non poſſint, ſine conſenſu parentum filiorum & legitimorum hæredum.* Quę omnia citatis alijs docet Antonius Gabriel *d.tit. de legit. concl. 6. à num. 8. vſque ad 15.*

CAPVT VI.

Qui poſſint legitimari?

SVMMARIVM.

1 *Legitimandus debet eſſe ſubditus legitimanti,*
2 *Infertur legitimari non poſſe non ſubditum, etiam vt ſuccedat in bonis, qua ſunt in territorio legitimantis,*
3 *Opponitur, & ſit ſatis,*
4 *Principem ſuum filium legitimare poſſe nonnulli docent,*
5 *Alij verius negant,*
6 *Principem ſæcularem legitimare poſſe filium clerici,*
7 *Opponuntur nonnulla, & num. 8.*
9 *Clericum minoribus initiatum, gaudentem priuilegio fori non poſſe legitimari à ſæculari Principe.*
10 *Opponuntur nonnulla, & diluuntur, & num. 11.*
12 *Innitum legitimari non poſſe.*
13 *Qualis filij cenſendi ſuiſſe debeat.*
14 *Limitatur ea doctrina.*
15 *Infans à quibus legitimari poſſit.*
16 *Qua qualitas conſideranda in parentibus legitimandi.*

1 DIximus hactenus, quis poſſit beneficium legitimationis conferre, nũc videndum, quibus eiuſmodi beneficium dari poſſit, non enim omnibus promiſcuè. In qua conſideratione illud primum eſt, vt non detur niſi ſubditis eius Principis, qui legitimandi ius habet. Cùm enim actus iuriſdictionis ſit, non poteſt in non ſubditum iure dici, *l. Præſes Prouincia 1. C. de interdicto l. vltima de iuriſdictione, & toto tit. C. ſi a non compet. iud.* & alibi ſæpè. Quare legitimationem non poſſe fieri in non ſubditum docent multi, quos refert, & ſequitur Decius *conſ. 150. num. 5.*

2 Ex quo infertur primò Principem legitimare non poſſe alterius ſubditum, etiam ad eum effectum, vt ſuccedat in bonis, quæ ſunt in ipſius territorio, quamuis legitimati patet conſentiat, & iſti quorum intereſt. Communis ſententia, quam docet Petrus Ancharan. *conſ. 120.* Abbas *in d.c. per venerabilem, num. 24.* Couarruuias 2 *part. cap. 8. §. 8. num. 14.* Fachinæus cum alijs *libr. 3 controuer. cap. 78.* Idque probant ea iura, quæ adduximus ex iure ciuili. Probat etiam textus *in d.c. per venerabilem*, vbi inquit Pontifex ſe filios Regis Francię legitimaſſe, cùm ſuperiorem in temporalibus non recognoſcat, & ideò poteſt id facere ſine alterius iniuria, eum autem qui diſpenſationem petebat alteri ſubditum eſſe in temporalibus. Quibus pla né indicat Pontifex ſe non poſſe legitimare alterius ſubditum. Duas etiam huius noſtræ ſententiæ rationes non contemnendas affert Abbas *dict. num. 23.* Prima. Quia legitimatio eſt vnum ex regalibus, vt dixi ſupra: & ideo nõ poteſt conſenſu priuatorum transferri. Secunda eſt. Quia non omnino iuriſdictionis voluntariæ eſt, ſed etiam aliquid habet contentioſæ, excludit enim agnatos inuitos, qui ſuccederent ab inteſtato.

3 Sed contra illationem hãc ſentit Baldus *proœmio Codicis col. penult.* Decius *conſ. 50. num. 7. verſ. Tertio non obſtat.* Mouentur primò. Quia legitimare non eſt actus iuriſdictionis contentioſæ, ſed voluntariæ, cùm inuitis dari non poſſit *§ generaliter, Authent. quib. mod.* & cõſequenter coram quocunque iudice exerceri poteſt, & in omni loco fieri, *l. 2. D. de officio Proconſul. l. 2. C. de emancip. liberis*, præſertim cum nemini ſit præiudicium conſentientibus nimirum, quorum intereſt. Sed hoc non obſtat. Dematus enim eſſe actum iuriſdictionis omnino voluntariæ. At non poteſt haberi coram quocunque iudice. Iura autem allata tantùm probant, quando is, qui conſenſit iuriſdictioni, illam prorogare poteſt, vt quia ſub eodem Principe eſt. Neque obeſt, quod nemini præiudicium fiat. Priuatorum enim conſenſus non facit iudicem, *l. primatoria, C. de iuriſd. omn. iud.* Nec verò Imperator, neque Pontifex extra ſuam ditionem in temporalibus poteſtatem habet, vt ex dictis conſtat.

4 Secundò infernnt alij poſſe etiam hoc beneficium confirmationis originis Principem filijs ſuis impetrii, non quidem tanquam patrem filijs, ſed tanquam Principem ſubditis, vt notat Abbas *in dict. c. per venerabilem, nu. 14.* & Baldus *in l. ſi Conſul. 4. de adopt.* vbi docet Comitẽ Palatinum poſſe legitimare filium extra ſe ipſo, & ſequitur Ioannes de Anania *conſil. 29.* & Caniſius *in cap. per venerabilem. p. 369.* Facit pro hac ſententia textus *in d. cap. per venerabilem, ibi, in quo videretur aliquibus, quod per ſe ipſum non tanquam pater cum filijs, ſed tanquam Princeps cum ſubditis poterit diſpenſare.* Idem probatur à ſimili de manumiſſione, quæ poteſt fieri à patre, vel filio apud ſe ipſum, vel à patre apud filium, vel à filio apud patrem.

5 Sed contra ſentit Iaſon *l. qui iuriſdictioni præeſt 10. D. de iuriſdic. Qui iuriſdictioni præeſt, neque ſibi ius dicere debet, neque vxori, neque liberis ſuis neque libertis, vel caeteris quos ſecum habet.* Dubitat Gloſſa *in dictos. per venerabilem, verb. tanquam Princeps*, melius que facturum Principem dicit, ſi non faciat. Præterea mouentur quia tũc præſtaret auctoritatem facto ſuo. At *c. ſin. de iuſt.* cauetur à ſe ipſo quemquam dignitatem accipere non poſſe, vt ſit inter dantem & recipientem diſtinctio. Addit tamen Gloſſa, *quamuis forſan, vt alij ſuccedat*, Principes filium ſuum legitimare poſſit. Imò & Pontifex *in dict. c. per venerabilẽ*, dubitanter loquitur, neque ex propria ſententia, vi conſtat ex verbis allatis. Et quidem ſi legitimatio eſſet actus iuriſdictionis omnino voluntariæ, plana res eſſet filium à patre legitimari poſſe, ſicut in manumiſſione pater filium apud Prætorem manumittit, *l. 1. D. de officio Prætoris*, & idem apud ſemetipſum emancipari, aut in adoptionem dari poteſt, *l. 2. D. eodem, & l. 3. D. de adopt.* & pater apud ſemetipſum emancipare filios, vel dare in adoptionem, vel ſeruos manumittere. *d. l. 4. D. eodẽ. & l. 2. de officio Præſidis.* Verum quia legitimatio eſt actus nonnihil habens iuriſdictionis contentioſæ, planius eſt non poſſe ius filio dici. Licet enim in voluntarijs pater filio, & filius patri, & idem in ſua cauſa iudex eſſe poſſit, *l. in primatis 77. D. de iudicijs, iuncta l. 78.* & conſtat etiam in manumiſſione, *l. vnica. D. de officio Conſulis, & l. apud filium. & l. ſi regatum. de manum vindicta*: attamen hæc priuata res eſt, & voluntariæ omnino iuriſdictionis. Cùm enim natura pater & filius penè vna perſona intelligantur, *l. fin. C. de impub. & alijs ſubſtitut.* tantùm videntur iudices eſſe poſſe in priuatis rebus, videlicet, pecuniarijs, aut ciuilibus, manumiſſione ſeruorum & ſimilibus, non verò in alijs, neque in legitimatione. Atque hæc ſententia mihi magis placet. In his etiam quæ iuriſdictionis voluntariæ ſũt, non eſſe neceſſariam ſemper diſtinctionem perſonarum dixi ſupra *lib. 8.*

6 Tertiò infertur ſæcularem Principem poſſe natalibus reſtituere filium primogenitum à clerico, id eſt, in ſacris conſtituto. Sic docet Couar. *capit. 8. §. 8. num. 10.* Cum alijs Fachin. *dict. lib. 3. c. 59.* & alij, quos refert & ſequitur Azot *dict. lib. 2. cap. 15. quæſt. vltima*, & mihi quidem ſic videtur. Facit pro hac ſententia primò textus *in §. illud Auth. quibus mod. nat. effic. ſui*, in illis verbis. *Quid enim ſi ad ſacerdotium alter eorum aſcendat.* Quibus verbis indicat Imperator ſe poſſe filium ſacerdotis natalibus reſtituere. Facit etiam pro hac ſententia manifeſta ratio. Nec enim ille indiget legitimatione Pontificis, cùm ſit laicus, neque tantæ bonorum, ad quę legitimus efficitur, cùm non legitimetur ad bona patris Eccleſiaſtica, ſed temporalia, & ad ea, de quibus ex iure, vel conſuetudine teſtari poteſt. Nõ

ergo

ergo est vnde colligatur necessariò adeundum esse Principem Ecclesiasticum Idem docuit Decius *cons.* 150. *n.* 5. qui & optimam rationem affert, & vt Logici loquuntur, quasi à priori. Quia legitimatio non est actus patris consentientis, sed Principis legitimantis. Actus enim tribuitur facienti principaliter illum, non consentienti. Quia aliud est facere, aliud facienti consentire. *l. aliud est vendere, D. de reg. iur.* Apud quem alia etiam in hanc rem eleganter scripta videri possunt.

7 Sed contra sentit Geminianus *in c. vlt. de iudicijs in 6.* & in Senatu Parisiensi sic iudicatum esse *anno* 1562. refert Petrus Gregor. *lib.* 10 *syntagm. cap.* 4. *in fine*, & Ioan. Azor *loco cit. Tutius*, inquit, *esse ab vtroque Principe dispensationem siue legitimationem postulare.* Mouentur primò, quod ad legitimationem requiratur patris consensus *in Auth. quib. mod. nat. effic. sui*, vt infrà dicemus, clericus autem in laicum consentire non potest, *cap. si diligenti, de foro compet.* Forsan quis dicere posset protogari à clerico eam iurisdictionem posse, quia voluntaria est. Sed contra est. Tum quia eiusmodi iurisdictio est de seruatis Principi, in quibus non habet locum prorogatio: tum etiam, quia tam est prohibitum clerico prorogare voluntariam, quam contentiosam iurisdictionem, vt dicam illatione sequenti. Sed hoc argumentum non obstat. Quia, vt rectè Fachin. non prorogat clericus iurisdictionem sæculari Principi, quam ipse iam habet in filium laicum, & eius bona, sed tantùm consentit pro suo iure, & præiudicio, ne scilicet inuito detur hæres.

8 Mouentur secundò. Quia ecclesiasticorum bona à laicorum potestate sunt exempta. *c. Ecclesia sanctæ Mariæ, de constit.* Non ergo Princeps laicus potest legitimare, aliquem vt in illis succedat. Sed ridiculum argumentum est. Exempta sunt bona temporalia clericorum à gabellis & tributis, de quo alibi: exempta etiam eo viuente, & possidente; at quod illis succedant alij post mortem, non pendet ex dispositione Pontificis. Vnde si maioratum vellet instituere in aliquo cõsanguineo ex bonis temporalibus, non egeret facultate Pontificis, sed Principis sæcularis, vt vulgo notum est.

9 Quartò infertur clericum in minoribus constitutum, si ex eorum numero sit, qui gaudeant priuilegio fori iuxta dicta *in comment. de priuilegio canonis*, non posse legitimari per Principem sæcularem, sed Ecclesiasticum. Sic Decius *cons.* 150. *ex nu.* 4. Ioannes Azor *dict. cap.* 14. *quæst. vltimo in fine.* Facit pro hac sententia primò, quia clerici etiam in minoribus constituti subiecti sunt Principi Ecclesiastico *c. de foro compet. cap. cum non ab homine, de iudicijs, capit. nullas cum clerico* 11. *quæst.* 1. & in contrarium non valet consuetudo *cap. clerici, de iud.* Ergo in illis non potest sæcularis iurisdictio exercere, esset enim in non subditos: legitimatio enim actus iurisdictionis est. Et quatenus demus esse iurisdictionis merè voluntariæ, quod secus est, vt iam supra probatum est, quoad hoc eandem esse rationem iurisdictionis contentiosæ, & voluntariæ docuit Anchartranus *consil.* 321. vbi dicit, regulam positam *in l. si. D. de iurisd.* habere locum in iurisdictionem voluntaria, Alexander *cons.* 67. *nu.* 7. Actus enim iurisdictionis debet fieri coram competente iudice *l.* 1. *§. fin. de emancip. & in l. Diui C. de donib.* Tum etiam, quia clerico prohibitum est iurisdictionem prorogere, quod etiam videtur habere locum in iurisdictione voluntaria. Quia iura in dictis capitibus loquuntur generaliter, & ratio, quæ in illis assignatur, scilicet, quia agitur de interesse clericorum *in d. c. si diligenti*, & quod agitur de interesse superioris *in d. c. significasti*, etiam habet locum in iurisdictione voluntaria.

10 Sed contra sentiunt Couarr. *in dict.* §. 8. *nu.* 9. Præpositus, Ioannes Andreas & Lambert. ab eo relatus, & decisio Rotæ 7. *tit. de iudicijs*, quam citat cum aliis Decius *dict. consil. numer.* 1. Mouentur autem satis in speciem probabilibus argumentis. Primò. Quia ab emancipatione ad legitimationem valet argumentum, vt notat Bartol. *in l. iubemus C. de emancipat. lib.* & alij. Sed emancipatio clerici potest coram iudice sæculari fieri. Cùm enim patria potestas sit iure ciuili introducta, etiam coràm sæculari iudice debet relaxari. Ergo idem de legitimatione dici potest, cùm per legitimationem transeat etiam filius in patriam potestatem *in §. generaliter Auth. quib. mod. natur. effic. sui.* Mouentur secundò. Quia illa legitimatio sit vitiosa ex parte, & in terris Principis sæcularis, & bonis in eius ditione consistentibus, quibus duobus concurrentibus videtur posse à Principe sæculari fieri. Tertiò mouentur. Quia legitimatio est donũ Principis, vt notat Bald. *in l.* 1. *C. de iure annul. aur.* Nihil autem obstare videtur, quominus per laicũ clerico donatio confirmi possit: nihil absurdi esset, si laicus clerico donare nõ posset. Vnde laici clericis priuilegia concedere possunt, vt notant Doct. *in c. nouit. de iudic.* Poterit ergo priuilegium legitimationis clericis conferri per laicos. Denique mouentur quartò. Quia iudex laicus dare curatorem potest clerico eorum eo litiganti, vt concludit Rota *ritul. de iudicijs*, in antiquis *decis.* 13. & laicus potest esse tutor pupilli clerici, quæ est doctrina Baldi *in cons.* 243.

11 Sed hæc non obstant his, quæ in quarta illatione diximus. Non obstat primum. Dico enim non semper ab emancipatione ad legitimationem argumentum valere, sed quando eadem fuerit ratio: in hoc autem casu valde dissimilis inuenitur. Emancipatio enim est actus patris agentis, qui filium emancipat, & eis nas patriæ potestatis remittit. Legitimatio autem non est actus patris, sed superioris legitimantis. Quare requiritur vt fiat in subditum, eius Principis, cùm sit actus iurisdictionis. Atque idem dico de relaxatione patriæ potestatis. Cum ergo clericus non sit subditus Principis sæcularis, non potest ab eo legitimari. Neque obstat secundum, respondetur enim id quod dicitur in argumento locum habere, quando ea legitimatio exercetur inter subditos, quod in isto casu non contingit. Neque obstat, quod bona illa sint in ditione Principis sæcularis: cum enim persona non sit subdita, quæ præcipuè in hoc casu consideranda, parum refert bona esse in eius ditione. Neque obstat tertium. Quamuis enim laicus in clericum donationem, & priuilegium cõferre possit, non tamen legitimare. Potest quidem priuilegium concedi, quando agitur tantùm de vtilitate clerici, non verò quando agitur de aliqua iurisdictione voluntaria vel contentiosa, quæ debet in clericum exerceri. Quare cum legitimatio sit actus iurisdictionis, in qua laicus contra clericum non est competens iudex: & præterea in ea legitimatione mutetur persona clerici, cum redigatur in patriam potestatem, & alios affectus pariat, qui possunt esse in præiudicium clerici, non potest exercere à laico in clericum. Denique non obstat, quod clerico laicus iudex curatorem dare possit. Eo enim consensu ratio differentiæ colligitur ex dictis. Quia curator datur liti & causæ, non personæ, & hac ratione nititur Rota *loco citato*. At legitimatio respicit personam, quæ alteratur, & restituitur natalibus. Vnde laicus non est competens iudex. Imò & illud Rotæ locum habet in curatore, ad illam specialem litem, non verò in curatore generali, vt notat Ioannes Andreas *in tit. de curatoribus, in principio*, & alij. Demum, quod Baldus inquit, tutorem dari posse à laico, verum non est, cùm *tutela sit vis & potestas in capite libero ad tuendum eum, qui propter ætatem se defendere nequit l.* 1. *in principio D. de tutelis, & Instit. eodem.* Quod conserui nõ potest à laico in clericum. Quod adeo verum est, vt etiam si laicus clericum tutorem daret clerico, nulla esset tutoris datio, vt docet Anchartranus & alij. Quare tutor quidem laicus, siue clericus clerico dari potest, sicut communis Doctorum sententia tenet *capit. 2. de iudicijs*. Episcopum posse causas ciuiles clericorum laico iudici delegare, atque committere. Attamen à clerico dari debet tutor, ita vt à iudice Ecclesiastico potestatem habeat. Non enim qualitas tutoris, fed dantis tutorem inspicienda est.

12 Secundò illud considerandũ est in persona, quæ natalibus restituitur, ne detur ea legitimatio iuito. Nec enim iuitus legitimari potest attẽta iuris dispositione, sed oportet filiũ consentire huic beneficio. Certũ enim & explorati iuris est iniuitos filios naturales, vel emancipatos non redigi in patriam potestatem. *l. vltima D. de his qui sunt sui vel alieni iuris.* Neque id ius postea mutatum est, cùm

Digitized by Google

de originis confirmatione actum est, sed generaliter etiã in ipsis modis confirmatum à Iustiniano Nouella *quibus modis natur. effic. sui. § generaliter.* In hæc verba. *Generaliter autem in omnibus, qui per prædictum modum reducuntur ad legitimum ius, tunc id volumus obtinere, cum & filij hoc ratum habuerint*, &c.

13 Sic autem huiusmodi consensus accipiendus est, vt non sit necesse filium aperte consentire, sed satis esse, si non contradicat, argumento textus *in l. in adoptionibus 5. D. eodem.* Vnde in filij voluntate id videtur seruandum, quod in emancipatione fieri debere præcipitur *l. 2. § vltimo D. soluto matrimonio* ibi, *scire eum exigimus, vt videatur non contradicere.* Quare si is, qui legitimatur, talis sit, qui capere possit, quæ geruntur, certior fieri debet eius quod agitur. Si monitus negat se velle legitimum fieri, inuito legitimatio non procederet. Si autem consentiret, aut silebit, procedet. Si ignorans legitimetur, silentium eius faciet quidem, non vt pro non contradicente, sed pro repugnante habeatur. Scire enim eum exigimus, vt habeatur pro consentiente. Sic explicat Donel. *lib. 2. comment. c. 22. vers. adoptionis species, in fine.* Sed illud etiam addendum, non esse necessarium præsentem filij consensum, cùm legitimatur, sed satis esse, si legitimationem de se factam ratam habeat. Probat textus *in dict. § generaliter.* & Decius *cons. 55. num. 7.*

14 Hæc autem, quæ dicta sunt de inuitis non legitimãdis, procedunt, & vera sunt, si agatur de legitimatione ex delegatione, aut ordinaria ratione, & quando Princeps vult alligari legibus: non verò si Princeps de plenitudine potestatis restituat natalibus, poterit enim etiam inuito huiusmodi beneficium indulgere. vt docet Tiraquellus *de nobilitate c. 6. nu 21.* Antonius Gabriel *tit. de legitimat. concl. 3. in fine.* Cuius ea apertissima ratio est quam supra non semel insinuaui. Quia cùm hæc omnis differentia inter legitimos, & illegitimos iure tantùm humano inducta sit, & beneficium legitimationis, & conditionis seruandæ eodem iure constituantur, planum est eadem voluntate Principis abrogari posse, aut ex parte mutari.

15 Hinc facile colliges infantem, quamuis ab inferioribus, quibus legitimandi potestas iuxta leges datur, legitimari non posse, vt communis DD. sententia est, quam cæ alijs docet Antonius Gabriel *dict. concl. 5.* & Decius *consil. 55.* attamen à Principe restitui posse natalibus propter rationem dictam. Tum quia satis videtur, si cùm ad ætatem legitimam peruenerit, tatam habere possit legitimationem, tum etiam quia inuitum & non consentientem potest Princeps legitimum reddere.

16 Postremùm in persona eius, qui restituitur, considerandum est, vt ex illis parentibus procreatus sit sit, inter quos matrimonium esse posset, vel si parentes nõ contraxerint, si tamen voluerint, & parati fuerint cõrahere, fed facere non potuerint vel morte præmatura mulieris, vel quia mulier se occultabat, vel ab alijs occulta est, vel inhonestè postea se gessit, *§. sit igitur Nouel. quibus mod. natur. effic. legitimi*, ipse enim Iustinianus de his coniunctionibus generaliter ita cauit se eas reijcere, vt noluit ex his natos patribus etiam naturalibus vocari, & pronũet omni beneficio & clemẽtia, tum patres, tũ liberos hac appellatione esse indignos *in dicta Nouella. §. vltimo. Eos enim, qui semel ex nobilibus nobis, & propter ea quoque prohibitis nuptijs procedunt, neque naturales vocari, neque participãda eis vlla clementia est.* Atque hinc effectum est, vt non pauci documenti huiusmodi filiorum non legitimationẽ, sed dispensationem tantum esse. Sic Baldus *l. 11. C. de natur. lib.* Decius *cons 610. numer. 6.* & alij quos refert Fachinæus *dicto l. 3. c. 57.* addendum tamen hoc intelligendum esse, quando Princeps iuxta legem à se propositam ageret. At de plenitudine potestatis, non dubito, quin habilitatio ipsum vere legitimatio sit, & non dispensatio. Docet Couarruuias *2. pa. ap. 8. §. 8.* Fachin. cum alijs *dict. capit. 57.* cuius ea manifestissima ratio est. Quia hæc omnia ex humano iure constant. Auferri ergo possunt, & immutari à Principe. Potest enim & vult, si quidem facta mentione defectus legitimum facit. Quod autem matrimonium inter eius parentes esse non potuerit, parum refert. Nec enim ille fit legitimus ex coniugio, vel fictione coniugis, sed ex indulgentia Principis: & quamuis Imperator dicat eos indignos esse Principis clementia, non tamen ideò, negat eos a Principe legitimari posse. Neque obstat etiã, quod *in dicto cap. per venerabilem*, appelletur dispẽsatio, vt constat ex dictis supra *c. 4.*

CAPVT VII.

De forma petendi rescriptum, & conditionibus seruandis.

SVMMARIVM.

1 *Legitimationem fieri debere ex causa.*
2 *Explicandum in libello an potuerint parentes facilè nuptias contrahere.*
3 *Et an sint alij legitimandi vel extent filij legitimi.*
4 *Quando necessarium vt citentur agnati & cognati.*
5 *An filius legitimari possit hæreditate deuoluta ad agnatos.*
6 *Quomodo species illegitimitatis explicanda.*
7 *Opponitur & diluitur.*
8 *An explicandum, quando est duplicatum adulterium, & num. 9.*
10 *Limitatio præmissorum.*

1 RESTAT explicemus vltimum circa legitimationem à Principe factam, scilicet, quæ sit forma petendi rescriptum, & quæ conditiones seruari debeant, vt validè impetretur Principis indulgẽtia. In primis causa debet interuenire, vt docet Aibas *in dict. c. per venerabilem, nu. 4.* licet valeat etiam sine causa data legitimatio iuxta generalem doctrinam, quam tradidi supra *lib. 8.* Deinde ea legitimatio per procuratorem peti potest, siue à patre, siue ab eo qui legitimus redditur, vt docet Decius *cons. 55. n. 5.* cum Bart. quem communiter Doctores sequuntur *in lege Gallus, § forsitan, D. de lib. & posth.* Rescriptum enim impetrari à quocũque potest, *l. vniuersus, C. de precibus imp. offer.* Quod etiam probat alijs rationibus, quæ apud illum videri possunt,

2 Sed deueniamus ad ea, quæ in libello explicanda sunt. Primo explicandum, an potuerit facilè cum matre nuptias contrahere, & legitimare, eo enim cognito Princeps legitimare non solet, vt inuitet adempta legitimatione ad ineundum coniugium. Docet Molina *lib. 3. de primog. c. 3. n. 17.* Couar. *2. pa. 8. §. 9. n. 5.* Azor *loco cit.* & alij plures, quos refert & sequitur Iosephus de Rusticis *ad l. cum anus, lib. 2. c. 15. q. mihi 248. vers. ic. duodecima limitatio est*, Canisius *in dicto c. per venerabilem, pag. mihi 371.*

3 Deinde explicandum est, an sint alij legitimandi, vel extent alij filij legitimi, iure enim constitutum est, vt nisi non extantibus filijs legitimis legitimatio non detur *§. sit igitur Nouel. Quibus modis natur. effic. dei. & in §. si quis ergo. & in § sequenti. Auth. Quibus modis effic. sui & in d. §. generaliter, eodem.* Idque docent complures Doctores. Hanc autem doctrinam nonnullis modis DD. limitare solent. Primo, vt etiam extantibus filijs legitimis concedi possit legitimatio, si ipsi consentiant. Docet Alexand. *cons. 94.* & Antonius Gabriel *concl. 6. num. 17.* Secundò, quãdo filij legitimi, & naturales extantes alias essent successuri. Paulus de Castro *consil. 27.* Anton. Gabr. *loco citato nu. 16.* Tertio, quando ipsemet pater legitimationem petit, tunc enim etiam extantibus legitimis filijs cõcedi potest. Et similiter, quando legitimatio petitur à filio ex ordinatione patris in testamento. Sic nonnulli, quos refert & sequitur Anton. Gabr. *concl. 6. nu. 5.* Verũm circa limitationes istas hoc meum esto iudicium. Priores duas admiserim, quia cessat in illis ratio legis, quæ noluit præiudicium inferri filijs legitimis extantibus, neque earum legitimas portiones minui. Tertiam non facile admiserim, cum iura

Digitized by Google

iura indistincte loquantur. Et præterea ex consensu patris accedente non cessat ratio legis, inferunt enim nocumentum filijs legitimis ea legitimatione. Vide Azor. *d. libr. 2. c. 14. q. 11.* Addendum etiam ea, quæ diximus vera esse, si Princeps legitimet aliquem iuxta legis præscriptum, si enim de plenitudine potestatis legitimet, potest etiam extantibus alijs legitimis alterius originem confirmare, & cum clausula *non obstante*. Hæc enim omnia iure humano inducta sunt. Atque hac ratione diuersas in hac re Doctorum sententias super legitimatione facta à Principe in concordiam redigit Anton. Gabriel *dicto tit. concl. 6. nu. 3.* citatis Angelo, Arctino, Alexandro, Iasone & alijs.

4 Atque hinc infertur, quando necessarium sit, vt citentur agnati, atque cognati. Nostra enim opinio est, atque communis, quando legitimatio filij fit viuente patre, non est necessaria cognatorum citatio, potest enim pater de suis disponere. Docet Bart. quem communiter sequuntur Doctores *in dict. l. Gallus, §. & quod si tantum.* Baldus *consil. 173. & 486.* Angelus *consil. 87.* & alij, quos refert & sequitur Decius *consil. 55. num. 4. versiculo secundo ducit*, Anton. de Butrio *in dicto cap. per venerabilem.* Couar. *loco citato, num. 7.* Iosephus de Rusticis *dicto lib. 2. cap. 15. num. 138. & sequenti*, Ioannes Azor *dicto lib. 2. c. 14. quæst. 10.* At verò mortuo patre, vt Princeps legitimum faciat citandi sunt agnati & patris intestati successores. Quæ communis opinio est, vt docet Cou. *loco citato num. 9.* Azor *ibidem.* Post obitum enim patris ius succedendi delatum est cognatis, siue agnatis. Vnde cum ius ad illos peruenerit, vocandi sunt, ne iam illorum quæsito noceat Princeps, nisi forte Princeps legitimum faciat ex voluntate patris præterito, quam exprelsit testamento, vt docet Couar. ex Bart. *loco citato num. 8. an fine*, & Iosephus de Rust. *ibidem nu. 139.* vel nisi Princeps ex suæ potestatis plenitudine operetur: nam si constet eum voluisse interire præiudicium, ea clausula *de plenitudine potestatis, motu proprio, vel non obstante.* Itæ clausulæ citationem tollent. Docet Iosephus de Rust. cum alijs *ibid. qum. 140.*

5 Quod si quæras, an legitimari possit à Principe filius hæreditate deuoluta ad agnatos, antequam illam adeant, vel postquam adierint, & possessionem adepti fuerint. Et quamuis in eo Doctores diuersa senserint, dum alij posse Principem legitimare dicant, postquam etiam hæreditate adierint, alij deuoluta tantùm hæreditate: communis tamen sententia est Principem posse natalibus restituere, quando hæreditas est ad successores deuoluta. Habent enim tantùm in eo casu ius ad rem, non verò potestatem adierint hæreditatem. Sic Azor *loco cit. q. 10. versus alia tenentur.* Quæ tamen omnia intelligenda sunt, nisi Princeps ex magna aliqua causa operetur de plenitudine potestatis.

6 Rursus quod attinet ad speciem illegitimitatis filij explicandam, hanc statuo regulam cum communi sententia, explicandam esse speciem defectus, non tantùm in genere, sed etiam in specie, an scilicet natus sit ex incestu, adulterio, vel sacrilegio, vel si ex incestu, an sit natus ex sorore, matre, vel nuru, vel fratris vxore. Quamuis enim demus omnes eos gradus incestus esse eiusdem speciei, vt docet Caietan. *2. 2. q. 114. nu. 9.* attamen negari non potest hanc qualitatem incestus posse mouere Principem ad denegandam legitimationem, & præterea necessaria est ea specialis cognitio, vt intelligat Princeps beneficij quantitatem iuxta dicta supra *lib. 8. cap.* Similiter si ex sacrilegio, an ex sacerdote, vel sacris ordinibus initiato religioso, & an ex sacerdote & religioso simul, vel virgine, Deo sacrata. Ità an ex incestu simul & adulterio, hoc est, ex consanguinea vel affini vxore aliena, vel an ex incestu pariter & sacrilegio, vel ex religioso & monali consanguinea, vel affini, docet communis sententia, quam tenet Butrio *in dicto cap. per venerabilem*, Decius *consil. 579.* Couart. *de matrimonio. 2. p. cap. 8. §. 9. num. 4.* Fachinæus *dicto lib. 3. cap. 61.* Azor *dicto lib. 2. cap. 14. quæst. 8.* & alij. Quæ communis sententia hoc potissimum nititur fundamento. Quia quanto magis est turpis, & damnatus coitu, tanto maius crimen est, *§. vltimo, Authent. quibus, mod. natur. effic sui*, atque adeò videtur ea qualitas explicanda Principi, cui exponenda sunt, quę eius concessionem retardare possint, *capit. postulasti, de rescriptis*, iuxta dicta supra *libr. 8.*

7 Sed huius oppositum docet Baldus *in Li si qua illustris, C. ad Orfitician. & in capit. 2. §. naturalis, si de feudo fuerit controuersia.* Præpositus *in dicto c. per venerabilem quæst. 4.* Decius non sibi constans *consil. 55.* Ioan. Andreas *in capit. vltimo, de filijs Presbyter.* Probant ex vulgari regula, *cognatum in genere sufficit, l. qui iure militari, D. de testam. milit.* Sed hoc non obstat communi sententiæ. Nec enim est ad rem, quod in dicta l. constituitur, ibi enim id definitur, vt siue in genere, siue i specie, de filio posthumo fuerit à milite cogitatum, eumdem fore effectum, si scilcet testamentum non rumpatur.

8 Sed quando legitimano postulatur pro filio nato ex adulterio, quæstio est quando vterque vir & fœmina vinculo coniugali tenetur, explicãdum sit duplicatum adulterium, an verò sufficiat dicere, susceptum esse ex adulterio. Duplicatum adulterium explicandum esse docet Oldradus *cons. 247.* Præpositus *in dicto cap. per venerabilem*, Decius *consil. 55. num. 4. & 338. num. 7.* Couarruu. *in dict. cap. 8. §. 7. nu. 3.* Ioannes Azor *dicto lib. 2. capit. 14. q. 6.* Quotum illud tantùm fundamentum est, quia difficilius legitimaret Princeps, si sciret geminatum adulterium, quam si ex vna parte tantùm interuenisset. Principi autem explicanda sunt, ne rescriptum subreptitium videatur, quæcunque difficilem reddetent Principem, *cap. quæ postulasti, de rescriptis, cap. super literis, eodem cap. duduum, de elect ione.*

9 Contrarium tamen docuit Angelus *consil. 204.* & sequitur Fachin. *dicto libr. 3. cap. 60.* Qui ex eo fundamento in hanc sententiam inducunt. Quia adulterium ex parte mulieris nuptæ grauius est, quam ex parte viri, grauius enim crimen, cum & coniugij iura violatur, & vxoris pudor soluitur, *capit nemo 32. quæst. 4.* Princeps igitur intelligere potest ex eo, quod narretur filium ex adulterio susceptum esse à mulliere nupta commissum, quod grauius est, & illum retardare posset: quod enim adulterium ex parte viri ignoretur à Principe, patum referre videtur, cũ neque quod ad punitionem sæculi attinet, adulterii censeatur, vt notant Doctores *in l. C. de adulteriis*, & docet communis Doctorum sententia. Quare quamuis Principi manifestanda sint ea, quæ illum vel retrahere, vel retardare possent, quò minus legitimationem concederet, attamen non est verosimile in eo casu non concessurum legitimationem, quamuis cognoscret adulterum interuenisse ex parte viri si eam non negat sciens interuenisse ex parte fœminæ, quod maioris considerationis est. Verùm iuxta ea quæ dixi supra *libr. 8. cap. 4.* magis placet prima sententia.

10 Hæc tamen omnia limitanda sunt, nisi ex verbis rescripti constet legitimantẽ voluisse in quovis defectu dispensare, aut quamuis maculam tollere, vel taciturnitas illa non reddidisset difficiliorem Principem ad legitimandum, vt ex eius depositione, stylo, & consuetudine constare potest. Tunc enim taciturnitas non inducit subreptionem, vt docet cum alijs Rota inter dictas centurias Farinac. *decis. 861 tan fine.*

CAPVT VIII.

De legitimatione ex bona fide matrimonii.

SVMMARIVM.

1 *De quo agendum.*
2 *Filios ex matrimonio bona fide inito legitimos esse.*
3 *Quæ requirantur, vt bona fide matrimonium contrahi dicatur.*
4 *Id esse dispositum iure Ecclesiastico.*

Digitized by Google

5 *Legitimos esse filios susceptos ex matrimonio inito post nuntium de morte viri, etiam si postea reddatur primo.*

6 *Et susceptos ante sententiam latam de nullitate consugij vel lite pendente, prohibiti sint cohabitare C. 7.*

1 Filij extra matrimonium suscepti legitimi sunt vel subsequenti coniugio vel Principis beneficio, de quibus habemus dictum est, vel etiam bona fide. Ea autem bona fides, quæ filios efficit legitimos, de duobus esse potest, vel de pleno matrimonio, quamuis reuera nullum sit. vel de filijs susceptis de primo dicam in hoc capite secundo vero in sequenti.

2 Igitur quod attinet ad bonam fidem de matrimonio, cōstitutissimi iuris est filios susceptos ex matrimonio nullo quidem, sed reuera existimato, contracto que cum bona fide legitimos esse, *c. cum inter, c. per latam, §. quod nobis, nuntiat glossa, c. e. tenore qui filij sint legitimi.* Quam etiam sententiam Doctores omnes constanter tenent & præter communiter scribentes in dictis locis adde Panormitanum *in c. cum inhibito, de clandestina desponsatione, num. 4.* Antonium *3. part. tit. 29. c. 4. in principio.* Tabienam *verb. filius, nu. 5. §. 4.* Couar. *2. part. de matrimonio, cap. 8. §. 1. n. 2. & §. 3. n. 6.* Maiolum *de irregulari. tit. 1. c. 5. nu. 1.* Sairo *l. b. 6. de irregularit. cap. 10.* Hugolinum *de irregularit. cap. 4. 4. §. 1. num. 6.* Auilam *p. 7. disput. 3. dub. 6. in principio,* & Heliquum Cantium *in dicta capita.* Ex quorum omnium mente hæc conclusio colligitur, scilicet, filios susceptos ex matrimonio nullo ob aliquem defectū, cum bona tamen fide virumque, vel alterius tantum, esse legitimos.

3 Verūm circa conclusionem istam obseruandum est primò, nonnulla requiri, vt bona fides in eo matrimonio nullo efficiat prolem legitimam. Primò, vt bona fide cōtractum sit matrimonium vel vtrumque, vel alterius tantùm *dicto capit. ex tenore,* siue sit ea bona fides cum ignorantia iuris vel facti, vt docet Maiolus *lib. 1. cap. 3.* Hugolinus *loco citato* & alij. Itaque si vterque malam fidem habuerint, quia scilicet impedimentum, filij legitimi erunt, quamuis matrimonium videatur in facie Ecclesiæ cōtractum. Secundò requiritur, vt matrimonium celebretur in facie Ecclesiæ præmissis denunciationibus coram parocho & testibus; nam fine ea forma non contrahitur iam matrimonium in facie Ecclesiæ post Tridentinum. Vbi autem Tridentini decretum recepium non est, debet cōtrahi præmissis denunciationibus iuxta textum *in cap. cum inhibito de clandestina desponsat.* nisi vsu receptum esset, vt ea denunciatio omitteretur, vt notat Canibus *capit. 2. qui filij sint legitimi, & in dicto cap. cum inhibito.* Quare vtrumque adesse debet, & bona fides, & publicum matrimonium, alias non erunt legitimi, vt *in dicto capit fin. §. si quis, & cap. referente 10. qui filij sint legitimi.* Tertio requiritur, vt ea bona fides permaneat saltem tempore concretionis, vt colligitur ex *dicto cap. ex tenore,* & notant communiter Doctores citati. Quare licet bona fide contractum fuerit matrimonium, si tamen ante tempus concretionis filij bona fides desuit, tunc suscepti filij non sunt legitimi. Si autem tempore cōceptionis adfuerit bona fides, quāuis postea pater moriatur, vel per sententiā diuisus fuerit matrimonium, illi manēt legitimi. Loquimur in his de iure canonico, quod causa matrimonialis sequimur, *c. fin de secundis nupt.* Nam de iure ciuili matrimonium nō valet, quod ab ignorantibus parentibus ita contractum est, & spuri habentur liberi. *l. C. soluto matr.*

4 Deinde obseruandum est tertiam hanc esse dispositionem iuris Ecclesiastici, & inde profectam, non vero iuris naturalis, esse tamen valde conformem iuri naturali. Jus autem Ecclesiasticum id statuit in fauorem matrimonij. Cuius statuendi ea commoda potuit esse ratio. Quia bona fides reddit tutum possessorem rei alienæ, dummodo tempore a lege præscripto, *regula possessor, & regula pro possessore de regulis iuris in sexto, & cap. vltimo. de præscriptionibus* Omnis autem dicitur bonæ, vel malæ fidei possessor, qui scit rem suam, vel non suam esse *Bona fides de verborum significatione.* Igitur non mirum, si ob bonam fidem Ecclesia iudicet legitimum possessorem vxoris alienæ, & matrimonij, & tanquam pro legitimo posse tore sententiam ferat, & filios ex eo susceptos iudicet esse legitimos.

5 Ex his nonnulla licet inferre, doctrinæ causa. Primò colligitur si coniux, quæ de mariti morte nuntium accepit, & illa sententia iudicis interuenīēte nupsit alteri, prolemque susceperit, licet postea redeunti viro reddatur, & à secundo separatur, proles ex eo matrimonio putatiuo susceptæ legitima est. Sic Maiolus *lib. 1. cap. 5. numer.* & post Zabarellam *in d. c. per venerabilem, §. videbatur, oppos. 2. & 4. vlt.* Sairo *d. c. 10 num. 12.* Hugolinus *d. c. 44. §. 1. nu. 6.* Et idem dicendum est, si priùs matrimonium per falsas probationes dissoluatur, & cum alio ignaro eius falsitatis denuo celebretur. Proles enim ex eo matrimonio, susceptæ cum eo errore legitima est, vt docet Hugolinus *loco citato.*

6 Secundò colligitur esse etiam filios legitimos procreatos ex matrimonio nullo, bona tamen fide contracto ante sententiam latam de nullitate, & susceptos etiam lite pendente. Litis enim pendentia non impedit, quin proles sit legitima, antequam declaretur nullum illud matrimonium. Docet Panormitanus, *cap. cum inter, num 4. qui filij sint legitimi* Maiolus *dicto cap. 5. num. 7.* Sairo *cap. 10. num. 34.* Cuius ratio est. Quia sunt in quasi possessione matrimonij, lite enim pendente non suspenditur matrimonialis cohabitatio, *capit. 2. vt lite pendente.* Si ergo pendente lite matrimonij vsus minimè interdictus est, non debet ex eo, quod legitimè factum est, vlla pœna sequi, *l. Gracchus. C. ad l. Iul. de adulter.* Atque adeo ex eo matrimonio legitimè contracto, licet nulliter, non debet oriri proles illegitima. Imò dicendum, quamuis sententia lata sit de nullitate, si tamen vel decendio appellationis susceptæ proles, aut concepta fuerit, vel interposita appellatione, cum pernde sit ac si nihil omnino gestum esset, argumento textus *in cap. quod consultationem, de appellationibus, & cap. venientes, de iure iurando, & cap. non solum, de appellationibus in 6.* Sic Zabarella *in dict. capit. cum inter quæst. 1.* Couarr. *dicto capit. 8. §. 1. num. 7.* Maiolus *dicto cap. 5. num. 7. & num. 11.* De qua etiam vide Præpositum *in dicto cap. cum inter, num. 3. & 4.*

7 Tertio colligitur idem dicendum esse quamuis lite pendente super nullitate matrimonij facta fuerit per sententiam separatio tori, & sub excommunicatione interdictum ne cohabitent, si contra interdictum cohabitauerint, prolemque susceperint, filij nati sunt legitimi. Nam excommunicatio contra parentes lata, & eorum cōmunionem filijs nequaquam nocere debet, neque eos cōstituit in mala fide. Zabarella *in dict. cap. cum inter, quæst. 2.* Abbas *capit. 1 num. 1. 4. & 6. & cap. 2. num. 5. de matrim. cont. contra interdict. Eccles.* & Sairo citatis aliis *dicto capit. 10 nume. 34.* Neque his obstat, quod per litis contestationem inducatur mala fides, *l. sed etsi lege. §. si ante litem, D. de petit. hared.* Quia id obtinet in rei vindicatione, & petitione hæreditatis, in quibus possessor bonæ fidei tenetur vna cum re, quæ petitur tam perceptos, quam qui percipi potuerunt fructus reddere, quasi per litis contestationem constituatur in mala fide, *l. certum 22. C. de rei vind. §. 3. Institut. de officio iudicis.* At non sic est in matrimonio. In eo enim liberi tanquam fructus ex re aliena percepti non petuntur, sed tantummodo, vt separetur matrimonium propter impedimentum canonicum. Manent ergo hi liberi parentibus suis.

CA-

CAPVT IX.

De legitimatione ob bonam fidem de filiorum natiuitate.

SVMMARIVM.

1 *Explicatur id de quo agendum.*
2 *Filij domi nati constante matrimonio legitimi habentur, etsi sint ex adulterio.*
3 *Maior declaratio eius doctrina.*
4 *Expositos habendos pro legitimis.*
5 *Aliorum sententia proponitur, & reijcitur.*
6 *Expositos irregulares non esse.*

1 DIximus de bona fide de matrimonio, quæ sufficit filios legitimos efficere, etiamsi reipsa non sint. Dicamus nunc de bona fide comparatione filiorum, quæ duobus modis esse potest, vel quia suscepti sunt vero matrimonio constante, quamuis non ex coniuge, vel quia eorum parentes ignorantur, vt contingit in filijs expositis. Quæ duo ista capite consequemur.

2 De primo ergo dico, illi filij legitimi reputantur & sunt, quamuis re ipsa non sint, si ex vxore domi nati sint marito. Quamuis enim forte ex adulterio suscepti sint, eo ipso præsumuntur esse mariti, atque adeo legitimi, *l. filiis, D. de his qui sui vel alieni iuris, l. miles 11. §. defuncto. D. ad l. Iuliam de adult.* Abbas *in dicto cap. translatæ.* Baldus *in l. fin. C. de communi seruo manumisso, & in cap. per literas, de probat.* Et quamuis Alciatus *regula 3. præsumpt. 17.* existimet non rectè deduci ex *dicto §. de futuro*, vt etiam is præsumatur ex matito conceptus, & id ex eo textu tatum effici, scilicet iudicum adulterij contra matrem institutio non debere nocere filio, eò quod res cum matre, nò cum filio acta sit, *l. §. causa comitio, D. de Carbon. edict. l. 3. §. penult. D. de iure iurando*, & res inter alios acta alteri præiudicare non debeat: nihilominùs adhuc Alciatus putat eam sententiam esse veram, quia partui benignior est. Et in re dubia benigniorem partem sequi non minùs honestum esse, quam vitium, habet regula iuris, *l. ea quæ in partes, 9. in re dubia, de reg. iur.* vt etiam paulo infra latius dicemus.

3 Hanc conclusionem extende, vt locum habeat, etiàsi vxor apud alium, cum quo commisceri solebat, puerum peperisset, si tamen in eo loco non inuito viro esset, & illi ad vxorem aditus frequenter pateret, adhuc enim iustus mariti filius intelligitur. Extende etiam, quamuis vxor neget se eum filium ex viro peperisse, adhuc enim ex mariti susceptus dicetur. Quia matris professio filio nocere non debet, *l. penult. D. de probationibus*, & vtrumque docuit Paleotus *de spur. fil. cap. 24.* Menoch *de arbitr. casu 59. num. 27.* Alciatus *in dicta præsumpt. 37. num. 4.* Nihil ergo interest, an vxor alterius concubina tantùm sit, an etiam meretrix, & an à viro suo discesserit, dummodo mantus ad eam accessum habuerit, ita quod ex eo filius potuerit concipi, vt docet Couart. *de matrimon. part. 2. dict. cap. 8. §. 3. nu. 10.* Negari tamen nò debet hanc præsumptionem pro filijs admittere probationem in contrarium. Vt si cõstet maritum diutius abfuisse, quam ex eo filius concipi potuerit, *l. qui filium D. de his qui sui vel alieni iuris*, sicut Iustinianus declarat *de filio, qui 11. mense perfecto post mortem viri natus fit, Nouella 35.* vel si constet maritum aliquo vitio, vel morbo laborare, quo impediatur, quo minùs generare possit *dict. l. filiis*. Nec enim præsumptio ad impossibile trahi potest, *cap. quia 10. de præsumpt.* & in rebus certis non est coniectandæ locus, *l. continuus 137. de verb. oblig.* Vel si probetur, quamuis posuerit accedere ad vxorem apud concubinam fetentam, nunquam tamè accessisse, aut eo tempore non accessisse, in quo posset filius concipi & nasci, vt habet decisio Rotæ apud Fa inacium *vol. 1. conf. decis. 27.* Quamuis ergo regulariter filius natus ex muliere vxorata præsumatur filius mariti, patitur tamen plures limitationes, de quibus vide Menoch. *de arbitr. dicto casu 89. a num. 24. & a num. 53. & a nu. 67.* Mascard. *de probat. concl. 788. per totam, & concl 798. n. 2. & concl. 801. per totam.*

4 De secundo verò, an scilicet omninoda parentum ignorario & incertitudo, vt cõtingit in his, quos vulgò expositos vocamus, reddat legitimos, hanc enunciationem statuo. Eiusmodi expositi veiè habèdi sunt pro legitimis, quamuis re ipsa ex illicito coitu natos esse contigerit. Hanc conclusionem ex antiquis docent multi, ita vt eam nemini esse dicat Paleotus, qui illam constantissimè defendit *lib. de spur. fil. cap. 63.* sequitur Sairo *lib. 6. de irregularitat cap. 10. num. 19.* qui dicit eam esse veriorem in puncto iuris, & Praefectus *in praxi Episcopali. p. 1. c. 1. n. 27.* Menoch. *cons. 96.* & alij, quos refert Couar. infra citandus. Huius sententiæ nonnullæ probationes afferri solẽt, quas omitto, quia non omninò efficaces sunt. Pro illa ergo primò facere videtur cõstitutio Gregorij XIII. cuius meminerunt Henriquez, & Auila statim citandi, & Sairo *loco citato* in qua constituit, vt expositi habeãtur pro legitimis & puri sanguinis. Deinde facit hæc ratio. Quia in dubio debet præsumi aliquis legitimus, & in fauorem prolis iudicari. Ergo expositi legitimi censẽdi sunt. Antecedens sio ostendero, planum erit, quod nostra enunciatione continetur. Illud ergo probatur, tum ex *cap. ex tenere, qui filij sint legit.* vbi ex bona fide vtrusque, vel alterius coniugis in matrimonio etiam alias nullo fauetur prolis tum etiam quia cùm alicuius vxor fui copiam aliis etiam fecit, filius ex ea natus mariti potiùs, quam adulteri iudicatur *dicta l. miles*, & docet Decius *cons. 67.* & diximus supra *isto cap.* tum etiam, quia Innocentius I. *in cap. accedens, de purgat. can.* in eo qui sacris ordinari vult, tunc tantùm dicit esse necessitatem suorum natalium probationem, cùm contrarius de eo rumor circumsteterit. Quasi alias semper præsumatur legitimus. Tum etiam, quia illegitimitas vulgò censetur infamia factium dubio autem aliquem infamem præsumi abhorret a regulis iuris, *cap. dudum, de præsumpt. & l. merito. D. pro socio.* Tum etiam, quia isti expositi, quamuis re ipsa de seruili cõditione essent, liberi & ingenui censentur fauore prolis *c. 1. de infantibus expo. & l. nemini. C. de Episc. aud. & l. 3. & vltima, de infantibus expositis.* Tum denique, quia isti præsumuntur ex patribus fidelibus nati, & ideo admittuntur ad honores, & officia, & videtur decisum ab Innocentio III. *in cap. cum deputaris, de iudiciis.* Huius autẽ benignioris præsumptionis optima ratio ex iure ipso desumitur. Quia cùm filium ex concubitu procreari sit necesse, & concubitus ille vel honestus debeat esse, vel inhonestus, illud magis coniciendũ est, quod honestum fuerit, quam quod inhonestũ, vt notat Baldus *in l. filium, de his qui sui*, & constat etiam ex argumento textus *in cap. si qui filium, de spons. filii.* vbi præsumitur animus maritalis, ne præsumantur coniuges cum peccato copulari. Et vbi in aliquo actu duæ pot unt sequi coniecturæ, quarum altera delictum signi ficet, & altera excludat, eligenda sanè pouius est, quæ vitio careat, vt notat Bart. *in Leon Iolum §. sed vt D. de oper. nou. nunciat.* Ex qua etiam benignitate nascitur, vt quando ex hominibus quidam sunt homicidæ, alij vero non, quos Ecclesia discernere non potest, neminem repellat, ne innocentes cũ nocentibus muoluat.

5 Sed contra sententiam istam sentire alij, hique non pauci Couart. *2. p. de matrimon. cap. 8. §. 3. & in Clementina si furiosus, 4. in principio, nu. 9.* citatis alijs ex antiquis, & Alciatus *lib. de præsumpt. præsumpt. 1. num. 12.* Henriquez *lib. 1. 4. cap. 8. §. 10.* Auila *de censuris, part. 7. disputat. 3. dub. 9.* Maiolus *de irregularitate, lib. 1. cap. 11. num 2. & 3.* Hugolinus *de irregularitate, cap. 44. §. 7. numer. 2.* Toletus *in summa lib. 1. cap. 58. num. 4.* Quorum potissima ratio hæc est. Quia licet daretur in casu dubio nullum præsumendum esse illegitimum, attamen hic non iumus in casu dubio, ponùs enim præsumpto est, illos esse ex copula fornicaria. Quia plerumque isti exponuntur non legitimi, in obscuris autem id præsumitur, quod vero similius est, & quod plerumque fieri solet, *l. 115. de regulis iuris, & l. cum*

Digitized by Google

I ſicut poſſidetis. C. de probationibus, & Hugolinus *loco citato* refert, ſe per multos annos, in quibus animarum curam geſſit, nunquam vidiſſe expoſitos ex legitimo matrimonio procreatos, ſed tantùm ex illicita copula. Sed in primis dico nullam eſſe eiuſmodi præſumptionem cõtra expoſitos, & Hugolini teſtimonio oppono ego aliud illuſtriſſimi Cardinalis Palcoti, *d. c. 63. n. 4.* qui cùm varia ex antiquis hiſtoriis exempla retuliſſet, inquit: *Nos ipſo vſu quotidie experimur multos quãdoque rei familiaris inopia, cum ſe victui neceſſaria videant liberis ſuppeditare non poſſe, ſolere eos exponere.* Illam etiam præſumptionem excludit, quod habet Pontifex *in capit. it. de infantibus expoſ.* parentes, qui filios exponunt, ius patriæ poteſtatis amittere, neque poſſe rurſus eos vt filios vendicare. Quod quidẽ locum non habet, niſi in parentibus legitimis, cum hi ſoli filios habeant in poteſtate, §. *ſi aduerſus. Inſtit. de nuptijs.* Neque obſtat etiam, quod eiuſmodi expoſiti cenſentur eſſe a parentibus infamibus, vel qui per ipſam expoſitionem eſſecti ſunt infames. Hoc enim nullius momenti eſt. Quia parentum infamia in eo caſu non redundat in filios. Neque obſtat etiam, quod ea hoſpitalia, in quibus expoſiti aluntur, ſpuriorum vulgò vocentur. Quia vt opinãt Baldus *in l. mutuitoribus, C. com. de ſucceſſ.* populans termo noſter ius non facit. Neque obſtat denique, quod *in d. c. 1. de infant. expoſit.* illegitimi dicantur, qui nequeunt parentẽ oſtendere, dico enim in his non deficere ius, ſed probationem, & ipſos veré legitimos eſſe. Talesque haberi quãuis natales ſuos proprios iuſtè probare non poſſint.

6 Ex his facile colliges neque hos expoſitos eſſe in rigore iuris irregulares, neque diſpẽſatione indigere. Quod probat Sairo *loco citato* ex eo quod in iure non eſt expreſſum, vt iſti ſint irregulares, & non incurritur irregularitas, niſi ſit in iure expreſſum, *cap. it qui de ſententia excommunicin 6.* Sed nulla hæc ratio eſt. Quia in iure expreſſum eſt illegitimos eſſe irregulares, & quæſtio verſatur, an expoſiti comprehendantur inter illegitimos. Nos autem dicimus non comprehendi propter rationes adductas, & ideò non eſſe irregulares. Neque obſtat, quod nonnulli diſpenſationem petierint, vt teſtatur Praſeccius *loco citato*. Quod enim aliqui ad ſcrupulos euitandos eam petierint, aliis officere non poteſt. Neque obſtat etiam ea regula, *quod in dubijs tutior ſit eligenda*, & tutius videatur ſe reputare pro illegitimo, & diſpenſationem petere. Dico enim in hac parte non eſſe dubium formale, ſed potiùs præſumptionem in fauorem prolis, quam iura offerunt, vt cõſtat ex his, quæ pro noſtra ſententia adducta ſunt, & ita non eſt hæc pars minùs tuta, ſed de hoc alibi.

CAPVT X.

De aliis modis, quibus origo confirmatur.

SVMMARIVM.

1 *Oblatione Curiæ legitimari filium.*
2 *Obſeruatio de Curialibus.*
3 *Quibus modis fieret oblatio Curiæ.*
4 *Accurſius refellitur.*
5 *Legitimatio per adoptionem.*

1 NE quid, quod ad iſtud argumentum attinet, intactum ſaltẽ relinquamus explicandi ſunt alijmodi, quibus iure ciuili confirmatur etiam origo. Legitimus itaque efficitur filius oblatione Curiæ ciuitatis, vnde originem habet, vel ſub qua vicus aut poſſeſſio eſt, vnde cõmuniter conſtitit, vel quæ principatum tenet Prouinciæ eius. Qui legitimandi modus receſſit ab vſu Curiæ, vt loquitur Accurſius, eſt tamẽ propter cognitionem antiquitatis explicandus.

3 Cuius rei gratia obſerua Curiam olim municipijs, & ciuitatibus dictam eſſe communionem eorum, qui conſilio publico præerant. Vnde decuriones quidam dictos putarunt, vt ſcriptum eſt *in l. pupillus, §. Decuriones, D. de verborum ſignific.* Quod cùm deducerentur coloniæ, eſſent decima pars eorum qui deducerentur. Quæ pars cõſilio publici gratia conſerebi ſolita erat. Cæterùm poſtea in curia eſſe cœperunt omnes illi, per quos publica munera, & functiones exercentur, inter quos erant etiam decuriones, quaſi eius Curiæ Senatores. Omnes autem dicti Curiales, *l. Curiales 39. & l. Curiales 47. C. de Decurionibus, lib. 10.* ea verò Curialium conditio fuit, vt qui ſemel Curię adſcripti eſſent ab ea recedere, vel ea ſe eximere nequaquam poſſent, adeò, vt ſi ſe ad aliud vitæ genus contuliſſent, per Præſides vel alios magiſtratus ad Curiam reuocarentur, & ſuis redderentur functionibus, & publica dãna refarcire cogerentur. *l. Curiales 39. & l. 43. & l. 49. cum ſequenti. C. de Decurionibus, l. ſi quis 12. C. de Epiſcop. & Clericis*, & de his paſſim multa in legibus, & nouellis Theod. & aliorum Imperatorum ante Iuſtinianum. Ex bonis etiam eorum certa pars certis conditionibus Curiæ debebatur, & extat titulus *in Codice quãdo & quibus quarta pars de bonis Decurionis debetur*. Ideò illis denegata facultas aliẽnandi, vel repudiandi hæreditates paternas, vel donationes, ne fraudaretur Curia. *l. quoniam. C. de natural. liberis.* Nec verò hæc conditione tenebantur ſolæ Curialium perſonæ, ſed etiam liberi, qui ex illis naſcebãtur. *d. l. quoniam, & l. 1. in fine, C. eodem.* Ex quo facilè perſpicitur eam conditionem Curialium multis de cauſis publicè vilem fuiſſe. Vnde merito, *in d. l. 3. C. de natur. libr.* dicitur eo facto, fcilicet, dum liberi dantur addicunturq; Curiæ, publicis ciuitatum commoditatibus conſuli.

3 Vt ergo ad ea Curialium onera, quæ plures refugiebant, multi inuitarẽtur, huiuc legitimationis modum prudenter excogitauit Theodoſius, vt honor & commodum legitimationis, eſſet quaſi illecebra quædam ad ſubeũda æquiore animo ea munera. Sic conſtat *ex Nouella 89. §. primus itaque*. Hæc autem oblatio Curiæ vno ẽ tribus fiebat modis. Nam vel pater offerebat Curiæ filium in publico conſeſſu, & datus intelligebatur Curiæ, ſiue filius ita à Curia receptus, vt ſtatim alicui muneri adiungeretur, ſiue vt oblatio & receptio actis mandaretur, *ſi quis igitur, dicta nouell. 89.* Illud tamen in hoc modo obſeruatum eſt, vt filius non traderetur Curiæ inuitus, quò liberalius ſua munera peragereret. Solum autem in eo caſu filius inuitus adſcribebatur, ſi repertus eſſet aliquam hæreditatẽ poſſidere à patre profectam *eo titulo, ſi Curia onera ſubiret, d. l. 3. C. de natur. lib.* Secundò ſi filias naturales traderet pater nuptum viris Curialibus, nec enim filiæ adſcribebantur Curiæ: filij autem qui ex illis naſcebantur Curiæ addicebantur, & munera publica ſubibant *d. l. 3.* Vel denique ipſi filij naturales ſeſe offerebant Curiæ, aut ex voluntate patris, aut etiam vltro & ſponte, vt ex citatis legibus conſtat. Habebat autem locum ea diſpoſitio tantum in filijs naturalibus, non in alijs.

4 Ex his colliges non rectè Accurſium, §. *vlt. Inſt. de nupt.* aſſeruiſſe idem iuris eſſe ſi patres filios in Principis obſequium dederint. Nulla enim eiuſmodi conditio eſt, nulla ſubeundi muneris neceſſitas, neque in perpetuitate conditionis, neque in bonorum ſucceſſione, qualem eſſe diximus in his, qui Curiæ offerebantur.

5 Denique olim alius erat legitimandi modus, ſcilicet, adoptio, vt conſtat *ex Inſtitut. eod. tit. & Iuſtemus, C. de natur. lib.* Sed ſublatus à Iuſtiniano eſt *l. 7. eodem, & nouel. 89.* Item ſi pater liberos ſuos naturales vocat in teſtamento, ſine inſtrumento publico priuatam habentes ſubſcriptionem trium teſtium, non adijciendo tamen, quod naturales ſint, *nouella 89. & 117.* Omitto etiam extinguiillegitimitatem per ingreſſum in religionem, quia illa tantùm eſt diſpenſatio quædam, & in ordine ad determinatos effectus, vt alibi dicendum eſt.

CA-

CAPVT XI.

De effectu legitimationis.

SVMMARIVM.

1 *De quo agendum.*
2 *Legitimatos per subsequens matrimonium verè esse legitimos.*
3 *Per omnia æquiparantur legitimis.*
4 *Capaces eorum, quæ in statutis conceduntur legitimis.*
5 *Habiles esse ad ordines, & beneficia quæcunque.*
6 *Habiles esse ad succedendum patri in hereditate.*
7 *Admitti etiam ad feuda, & primogenita.*
8 *Filius susceptus ex concubina, etiamsi postea ex alia susciperentur liberi constante matrimonio si legitimus postea est præferendus, quamuis aliqui negent, & num. 9.*
10 *Succedit filius legitimatus per subsequens in maioratu ad quem vocantur filij nati ex legitimo matrimonio.*
11 *Idem dicendum, etiamsi in odium substituti contrahat matrimonium ad legitimandum aliquem.*
12 *Eodem modo iudicandum de filijs putatiuis naturalibus.*
13 *Quid dicendum de legitimato per rescriptum. Quæ discrimina inter vramque legitimationem quo ad effectum succedendi.*

1 PRimò agemus de effectu legitimationis ex subsequenti matrimonio, deinde de effectu legitimationis per rescriptum Principis.

2 Sed quo.1 ad primum attinet, ante omnia constituendum est legitimatos per subsequens matrimonium verè esse legitimos, & non tantùm pro legitimis habeti, vt docet Panormitanus *in d. cap. tanta*. Quam esse communem sententiam testatur Couar. *d. cap. 8. §. 2. numer. 10. & 11.* & sequitur Azor *d. lib. 2. cap. 13. quæst. 6.* & Canisius *in d. cap. tanta*. Neque obstat quod *in d. cap. tanta*, dicitur, *legitimi habeantur*, vt enim rectè docet Panormitanus, verbum istud posiùm ab eo, qui potestatem habet, rei veritatem continet iuxta doctrinam Bart. dicentis idem esse si statutum dixerit *habeantur pro ciuibus, ac si ciues ex his sis qui pro emptore, D. de vsucap. & si maritus, D. ad l. Iuliam de adulter.*

3 Hoc supposito certa regula esto: Filij legitimati subsequentibus nuptijs per omnia æquiparantur filijs legitimis natis ex legitimo matrimonio. Communis sententia quam cum alijs docet Couar. *d. cap. 8. §. 2. a num. 21.* Molina *lib. 3. de primog. cap. 1. a num. 6.* Iulius Clarus *lib. 3. sententiarum §. feudum, quæst. 82. vers. item quæro.* Alter Molina *to. 1. de iustitia, tract. 2. disput. 372. num. 6.* Ioseph us de Rust. *lib. 2. comment. in l. cum diuus, cap. 16. numer. 7.* vnde huiusmodi filij legitimi in iure appellantur, *§. si quis igitur auth. quib. mod. nat. effic. sui & §. 1. auth. quibus mod. effic. legit. & Imper, & l. cum quis §. vltimo, C. de natural. lib.* & facit etiam textus in *d. c. tanta* ibi, *Post cùr allum matrimonium legitimi habeantur.*

4 Ex qua regula colligitur primò legitimatum per subsequens matrimonium capacem esse eorum omnium, quæ in statutis municipalibus conceduntur absolutè legitimis, vt docet Couar. *§. 2. cit. num. 25. &* Azor *d. lib. 2. c. 13. quæst. 14.* qui dicunt esse communem, quamuis alij contra sentiant. Nam & hi nomine legitimi comprehendunt, vt dictum est.

5 Secundò colligitur legitimatum per subsequens matrimonium habilem esse ipso facto ad omnia munera Ecclesiastica, siue ordines, siue beneficia, etiam Episcopatum, & honores, & dignitates Ecclesiasticas ubique vlla alia dispensatione, non secus ac si post contractum matrimonium natus esset. Molina *de iustitia. tract. nu. 6.* Azor *d. c. 13. quæst. 14.* Quod adeò verum est, vt si ante contractum matrimonium inter parentes promoueatur ad ordines sine dispensatione, & postea parentes contrahant, eo ipso sine vlla dispensatione possit & in susceptis ministrare, & ad superiores ascendere. Nam irregularitas illegitimi aufertur per subsequens matrimonium, sicut & irregularitas ex defectu ætatis per lapsum temporis, ex promotione auè ad ordines sine dispensatione nó incurrit notam irregularitatem, sed tantùm peccauit mortaliter. Sic docet Sayro *lib. 6. cap. 10. nume. 30.* Quamuis oppositum fentiat Piasecius cum Vinaldo *part. 1. cap. 1. num. 27. sublimitari etiam debet.* Quę vera sunt adhuc extante constitutione Sixti V. contra illegitimos, vt ipse declarauit in 2. quæ incipit, *ad Romanum spectat Pontificem, ib', declaramus illegitimè natos.* Admittitur etiam ad emphyteusim Ecclesiasticam quam patet habuerat, Couarr. *loco cit. nu. 23.* Paleotus *libr. de spurijs filijs, cap. 21. num. 3.*

6 Tertiò colligitur legitimatum per subsequens matrimonium habilem etiam esse ad succedendum patri in hæreditate, & legitima portione, sicut alios legitimos ob eandem rationem. Quod si quæras an id etiam habeat verum stante iure ciuili, quo non legitimantur per matrimonium, nisi solùm naturales liberi, hoc est, qui domi ex concubina nati sunt, vt dixi suprà *cap. 1.* Et quamuis nonnulli id affirment, quia cùm isti soli legitimentur à iure ciuili, alij verò non, videtur hos ad successionem hæreditatum admitti non debere, cùm successio iure ciuili introducta sit, quod docet Fernandus Vazq. *controuers. illustr. lib. 6. cap. 1.* cum alijs quos refert Couarr. *d. §. 2. num. 8.* At verius est etiam in foro Cæsaris legitimos censendos esse, cùm matrimonium iure Pontificio iudicetur, non ciuili. Cui consequens est vt successio hæreditaria ex matrimonio dependens ad omnes legitimos per matrimonii indistincte pertineat. Si enim filij, & hæredes, vt loquitur Paulus *ad Romanos* & docet Couarr. cum alijs *d. §. 2. nu.* & & Canisius *in d. capitul. tanta pag. mihi 349.* Neque obstat quod successio hæreditaria indulta sit iure ciuili, id enim habebit locum, quando prohibentur iure ciuili contrahitur matrimonium: tunc enim non erit locus patriæ potestati, neque successioni hæreditariæ, neque alijs quæ iuris ciuilis sunt. At verò cùm matrimonium apud Christianos æstimetur iure Pontificio, etiam in foro ciuili, necesse est; vt ex matrimonio eo iure contracto sequantur illi effectus, qui ex matrimonio legitimè contracto, sequi solent.

7 Quartò colligitur legitimatum per subsequens matrimonium etiam admitti ad feudalia, & primogenita Couarr. *ibid. numer. 27.* Azor *d. quæst. 14.* Neque obstat quod *cap. 1. §. naturalis in libris feudorum*; habetur, naturales & non legitimos ad feuda non admitti, id enim intelligendum de legitimis ex beneficio Principis. Distinctionem enim Baldi de filijs absolutè vocatis legitimis, vel natis ex legitimo matrimonio infra tetigimus. Præterea sicut natitulatæ filij legitimi donatio à parente facta reuocatur: ita etiam reuocatur legitimatorum filij per subsequens matrimonium. Eadem ratione excludit etiam substituendum patri vel matri sub ea conditione, *si sine liberis legitimis decesserit*. Præponuntur etiam filijs natis ex eo matrimonio, & ex eo alio posteriori, tàquam maiores natu ad successionem in maiorata. Quæ omnia docent Doctores citati Couarr. Azor, vterque Molina *locis citatis*, & confirmantur hæc omnia ex *l. cum quis, C. de naturalibus liberis, §. vltimo.*

8 Sed circa hæc inquiritur primò. Quid dicendum sit, si post filium susceptum ex concubina cotrahat aliquis matrimonium cum alia, ex qua etiam liberos suscipiat, eaque defuncta rursus ineat matrimonium cum concubina, an filius ex illa susceptus, qui per subsequens matrimonium legitimatur præferendus sit filijs natu minoribus natis ex primo legitimo matrimonio? Negant nonnulli. Molina *lib. 1. de primog. cap. 1. nume. 7.* Itaquellus *de primog. q. 14. n. 5.* citatis innumeris, & Azor *lib. 2. cit. c. 13. q. 15.* Quorum potissima ratio est, quia nati ex primo matrimonio sunt puùs legitimi, atque adeo puùs illis quæsium est ius ad maio-

Digitized by Google

maioratum, quod per legitimationem sequentem tolli non debet.

9 Oppositum sententiam tenet Couarr. *in d.§.2. nu.15.* Canisius *in d.cap.tanta, pag.mihi 353.* & multum probabilitatis habere videtur, imo & forsan de rigore iuris verior est. Si enim ea legitimatio locum habet, quia fictione iuris retrotrahitur matrimonium, ad tempus suscepti filij, vt sepè iam diximus, si in illud tempus reijceretur matrimonium, ita vt eo tempore existimetur contractum, esset certè ille legitimatus primogenitus & legitimus, & ex cõsequenti ille deberetur primogenium. Non secus ac si filius primogenitus defunctus iterum refugeret, illi certè deberetur primogenium. Neque obest, quod tam fuerit quæsitum ius nato ex legitimo matrimonio, id enim ius semper intelligitur sub ea conditione, nisi potius ius oriatur. Sic exemplo filij maioris refugentis explicari potest, qui auferret etiam filio secundo genito ius per eius mortem quæsitum. Illius etiam præiudicij nullam habendam esse rationem conuincit etiam præiudicium, quod quantum ad legitimas portiones sequitur filijs natis ex legitimo matrimonio per legitimationem eorum, qui antea nati fuerãt. Sicut ergo in hoc casu nulla ratio habetur eius præiudicij, ita neque in præsenti specie habenda vlla ratio est. Primam tamen sententiam video esse communiter receptam, quamuis ego ab hac secunda neque in iudicio, neque consulendo recedetem.

10 Secundo inquiritur, an si maioratus ita institutus sit, vt succedant in eo filij legitimi, & nati ex legitimo matrimonio, cessantur excludi legitimati per subsequens matrimonium. In primis excludi posse expressa voluntate instituentis certum est, & in eo conueniunt omnes, cùm ea dispositio ex libera illius voluntate pendeat. An autem quando non constat de expressa voluntate instituentis, censeantur illis verbis excludi, grauis dubitatio est, & tam affirmantem, quàm negantem partem sequuntur multi, & de ea quæstione agit latè Molina *de primogeniis, libr.3. cap.1.num.*10. Couarr. *in d.cap.8.§.2.num.*25.& 40. Iulius Clarus *d.§.feudum, verf.vltimo*, & latissimè omnium Iosephus de Rust *d.lib.2. cap.*16. cum quibus affirmandum est succedere, & ex consequenti filium legitimatum excludere minorem natu qui ex legitimo matrimonio cum eadem matre natus est, & excludere etiam substitutum ita institutum *si decesserit sine liberis legitimis, & natis ex legitimo matrimonio*. Multa pro hac sententia adducunt Doctores citati, mihi præ cæteris illud fundamentum probatur. Quia in iure legitimati ex subsequẽti matrimonio æquiparantur filijs natis ex legitimo matrimonio, & facit textus *in cap.cum in cunctis, de electione*, iuncto textu *in cap.innotuit, eodem*. Plures pro hac sententia refert & sequitur Nicolaus Garcia *d.part.7.c.2.nu.44.*

11 Tertiò inquiri solet, vtrum si quis in odium substituti matrimonium contrahat, vt illum excludat, an filij ita legitimati sint præponendi in ea successione. Et quamuis nonnulli negent, verius tamen est excludi etiãi legitimet in odium tertij. Docet Menchaca *lib. controuers.c.4.n.*5. Sarmiẽto *lib.*1. *felell.c.*6. & alij plures: is enim, etiãi peccet propter odium erga substitutum, attamen vtitur iure suo, matrimonium contrahendo. Qui autem iure suo vtitur, nequaquam cẽsendus est fraudem communitere, minimam inferre, vel dolo facere, vt habet iuris regula.

12 Hæc omnia, quæ dicta sunt de filijs legitimatis per subsequens matrimonium, extende etiam, quamuis filij fuerint naturales putatiuè, cùm illi etiam legitimi efficiatur per subsequens matrimonium, iuxta dicta suprà *cap.*1. Quare immerito eos à successione maioratus excludit Molina *lib.3.c.*1.*n.*11. Neque obstat eius ratio, quod fcilicet, quando ille filius susceptus est, dabatur opera rei illicitæ, & ideò non profuit parentibus ignorantia impedimenti. Sequeretur enim ex ea ratione nullum legitimari. Quia etiam in ea coniunctione datur opera rei illicitæ, illicitus etiam est omnis concubitus extra cõiugium. Tum etiam, quia ea doctrina, quæ docet ignorantiam non excusare etiam inuincibilem, cùm datur opera rei illicitæ, neque firmum fundamentum, neque vera est, vt ostendi in commentario de priuilegio canonis, hoc est, *lib.3. de ordine, & annexis*. Extende rursus ea omnia ad legitimati per subsequens matrimonium putatiuum, vt rectè docet idem Molina *ibidem.n.*15 citatis multis.

13 De legitimato verò per rescriptum Principis idem affirmandum est, atque de filijs legitimatis per subsequẽs matrimonium quamuis ad hoc, vt succedat in bonis parentis, & aliorum consanguineorum, tam ex testamento, quàm ab intestato, seruatis tamen in rescripto conditionibus, quas seruandas esse diximus suprà *c.*7. Sunt tamen adhuc nonnulla discrimina inter legitimatum per rescriptum Principis, & per subsequens matrimonium. In primis quia legitimatus per rescriptum *de potestate ordinaria*, nõ potest succedere in maioratu, cuius bona vinculo subiecta sunt, siue ille maioratus instituras sit secundùm ius commune, siue speciali priuilegio Principis, siue in eo maioratu appolita sit clausula, *si sine liberis legitimis decesserit, aut sine filijs natis ex legitimo matrimonio*. Quæ omnia latè, & rectè Molina Theologus *tom.1. de institut. tract.2.disp.*174. Addie Canisium *in cap.per venerabilem, pag.mihi* 372.*& sequenti*. Cùm enim legitimatio per rescriptum Principis sit quædam dispensatio contra ius cõmune, restringenda est *regula odia de reg.iur. in* 6. & inquum esset a Principe beneficium concedi in præiudicium eorum, qui in primogenio successum erant *d.nec anni a.C. de emancip.liber* vbi præclarè inquiunt Imperatores Diocletianus, & Maximian. *Neque in cuiusque vtilitatem beneficia tribuere moris est nostri*. Et rescripta ita accipienda sunt, ne lædant alium *d.rescripta 7.C.de precib imper.offer.* In eadem sententia est alter Molina *libr.*3.*c.*62. per plures numeros Dixi de potestate ordinaria, nã si vti vellet absoluta potestate, posset Princeps legitimare aliquem, etiã cum alicuo incommodo, *d.§.siquis a Principe, D.ne quid in loco publ.* Quod tamen non facile solet facere *d.*2. *D.de natalib. restituendis* patendum tamen est si fecerit, cùm de eius potestate disputare instar facrilegij sit *d.*1.*C.de crimine sacrileg.* hoc est, vt Salicetus interpretatur, crimine sacrilegij est improbare, quod princeps fecit. Quæ sententia communis est, & vide Rotæ decisionem apud Farinacii *p.29.decis.636.num.*1. vbi Gregorius XIII. omnino restituit natalibus ac si ex vero matrimonio, non ficto natus esset. Vide etiã apud Seraphinum *decis.*45.67.325.340. ex quibus constat posse legitimari per rescriptum etiam ad feuda, & etiam cum præiudicio fœminarum vocatarum post masculos cùm earum ius non auferatur, sed differatur, remoto inpedimẽto legitimari, quod iure suo idem potest princeps præstare. Opus tamen est in ea specie clausula derogatoria, *non obstante*, vel ea clausula, *plenitudine potestatis*, vt iam supra dictũ est. Deinde legitimatus per rescriptum principis meliorari à parente nõ potest, neque in eo primogenũ instituere, si habeat alios filios legitimos. Quia non possunt parentes filijs sic legitimatis relinquere, nisi tantum quãtum vni ex filijs ex legitimo matrimonio susceptis, cui minima portio relicta est, *§. & quoniam varie, Anth. Quibus modis naturales fiũt.* Quas leges, quãuis loquentes in legitimatis per oblationem Curiæ, etiam in legitimatis ex principis reiscripto procedere docẽt Decius *cons.*393.*nu.*2. Tiraquellus *de primogen.c.*3.*n.*50.& qui eos ac plures alios refert & sequitur Molina *libr.*2. *de primog.c.*11.*nu.*18. *cum seqq.* Quod potiori ratione asserẽdum est inspecto iure nostro *in L.*10. *tit.*8. *lib.*5.*cõpil.* Quã cautum est legitimatos per rescriptum Principis non posse succedere parentibus, nisi in quinta bonorum eiorum parte. Quod si pater non habeat filios, sue descendentes legitimos, nihil obstat quominus pater possit in eius persona primogenium instituere, vel illi relinquere bonorum bonorum partem quam voluerit. Quod ad honores autem & nobilitatem pertinet eiusmodi legitimatis aditus patet, vt rectè Paleotus *lib.de spuriis filijs, c.*62. Quis enim iure dubitet, cùm hæc differentia orta sit ex humano iure. Verum est iure Pontificio Sixti V. legitimatis per rescriptum Principis in religionem ingredientibus præclusum esse aditum ad honores & dignitates, vt expressit in secunda constitutione contra illegitimos. Sed iã ea constitutio ad terminos iuris cõmunis reducta per Greg.XIV.

LIBER DVODECIMVS DE SPONSALIBVS

DISTVLIMVS in hunc locum tractationem de sponsalibus, cùm tamen alij de illis primo loco disserant, quia multa ex his, quæ de sponsalibus dicenda erant, explicari commodiùs poterant. Cùm de matrimonio esset sermo, & ne in ipso operis vestibulo ea omnia diceremus. Quare de sponsalibus illa nunc dicemus, quæ illis peculiaria sunt, attingentes tantùm, quæ communia cum matrimonio, & libros & capita indicantes, in quibus illa disputata sunt. De sponsalibus autem explicabimus primò quid sint, & quæ requirantur vt valeant, & de eorum obligatione. Deinde de illis, cum aduenit conditio, vel iuramentum. Postea quibus ex causis dissoluantur. Denique de pœna, quæ in illis apponi solet.

CAPVT I.

Quid sint sponsalia.

SVMMARIVM.

1 *Sponsalia vnde dicta.*
2 *Varia significationis esse.*
3 *In dubio sponsa nomine intelligi sponsam de futuro.*
4 *Sponsalium definitio.*

1 SPONSALIA ab spondendo dicta Florentinus scribit, *l. 1. de sponsal.* Spondebant enim maiores, sibique stipulabantur futuras vxores Vlpiano Auctore *l. 1. de sponsal.* Sponsio enim non simplicem in iure promissionem significat, sed ad stipulationem refertur, *l. sponsio, de verborum significatione.* Quamuis enim *stipulari, & spondere* diuersa sint, *l. 1 de duobus reis*, tamen tota illa conceptio verborum, quæ constat ex stipulatione & spōsione, id est, interrogatione & promissione, modo *stipulatio*, modo *sponsio* appellatur. Vnde Seruius apud Aulum Gellium *lib. 4. cap. 4.* qui vxorem inquit, ducturus erat ab eo vnde ducenda erat stipularur eam in matrimonium ductum iri, qui daturus erat, & idem spondebat, & is contractus stipulationum, sponsionumque dicebatur sponsalia. Hinc quæ promissa erat sponsa appellabatur, qui sponderat ducturum, sponsus. Præcedebant sponsalia matrimonium, ne, vt inquit Augustinus *hbr. 8 confess. capit. 1.* viles habeant vxores statim maritis datas, quam sponsi non suspirabant dilatas, & habeant *capit. institutum est 27. q. 2.* Mirum enim auget charitatis & amoris desiderium eius rei, quam appetas dilatio.

2 Spōsalium autem vox non vnius significationis est. Nam & sponsalia, dicuntur contractus iste promissorius præuius matrimonio. Sponsalia etiam dicuntur munera, quæ à sponsis sponsæ dantur *in rubric. & l. 1. C. si Rector Prouincia sponsalia dederit. C. Theodos.* Matrimonij quoque ipsum spōsalia vocari solere docet Couar. *1. p. de matrr. c. 1. n. 1. &* 4. Dubitat autē Gabriel Vazquez *disp. 4. de matr.* an hæc acceptio sponsalium pro matrimonio sit aliquando in iure vsitata, nullumque putat esse textum, vnde colligatur in ea significatione vsurpari. In iure quidē ciuili non legitur in iure Pontificio extat inter alios textus *in c. 1. 3. de præsumpt.* ibi, *sed soluit sponsalibus separentur*, cùm tamen ageretur de matrimonio de præsenti. Præcesserat enim initio capitis de iuuene, qui in spōsam per verba de præsenti consenserat. Illud frequentissimum tam in iure ciuili, quam Pontificio spensam, & sponsum dici tam de præsenti, quàm de futuro. Quamuis nomen vxoris nunquam dicatur nisi de sponsa de præsenti, & cognita, vt monet *ibidem* Couarr. Neque oppositum conuincitur ex *cap. iuuenis, de sponsal.* Ideò enim ea puella vxor, & cōiux appellatur, quia licet reuera coniux non fuerit, attamen quia iuuenis domum eam traduxit, & cum ea verū coniugium contrahere attentauit, ideò coniux appellatur à Pōtifice, sicut *Genesis* 29. quæ despōsata erat, vxor appellatur, non pro eo tempore, quo nondum contractum erat coniugium, sed anticipatè pro futuro, in quo contrahendum erat.

3 Ex qua doctrina colligit Couarr. cum aliud non cōstat vel ex intentione loquentis vel testantis, quoties nomen sponsi, & vxoris reperitur, & dubia est intentio, spōsi nomine intelligenda est persona de futuro, vxoris verò de præsenti. Quia in dubio animi loquentis debemus intelligere verba iuxta communem modum. Eam autem doctrinam, quam prudenter satis tradit Couarruias, Thomas Sanchez limitari vult, vt etiā nomen vxoris, & sponsi in fauorabilibus in lata significatione accipiatur, contra verò quando res sunt odiosæ. Sed neque ea doctrina Sanchij potest esse in vniuersum vera, ita vt nō subiaceat moderationi, quam adhibuit Couarruias: placet enim mihi quod docte Duarenus animaduertit ad titulū *soluto matrimonio de sponsal. §. 3.* nihil periculosius esse in iure, quā per vniuersas theses aliquid definire, fallaces enim huiusmodi regulæ, & fere nihil firmi habent.

4 Sponsalia autem in prima significatione sumpta sic definit Florentinus *in d. l. 1. Sponsalia sunt mentio & repromissio futurarum nuptiarum.* Quam ferè definitionem probant iuris Canonici interpretes *in c. nostrates 31. q. 5.* & Theologi cum Magistro *in 4. dist. 27. &* 28. Licèt explicatior videtur ea, qua vtitur Valentia *disp. 10 generali. q. 2. punct. 1.* Toletus *lib. 7. cap. 1. Sponsalia sunt mutua promissio futuri matrimonij signo aliquo sensibili expressa.* Qua definitione docetur primò non quamcumque promissionem ad sponsalia sufficere, sed mutuam, quæ appellatur à I. C. repromissio. Vnde si vnus promitteret matrimonij, & alter non repromitteret, tacitè, vel expressè, sponsalia non essent, quamuis admitteremus posse etiam esse obligationem non mutuam ad matrimonium futurum, de quo postea *cap. 4.* Similiter necessarium est hanc promissionem innotescere contrahentibus aliquo signo sensibili, aliàs non posset esse mutua. Nec enim repromittet ille, cui nota nō est promissio alterius. Dicitur etiam *futurarum nuptiarum*, vt inde conspicias differentiam inter matrimonium & spōsalia. Aliud enim est nuptias contrahere, aliud verò ad nuptias

Digitized by Google

nuptias contrahendas se obligare, sicut mutuum distant mutuam pecuniam dare, aut promittere se daturum, *l. si pœnam de verborum obligatione*. Sed iam oportet vt circa singulas definitionis partes multa examinemus.

CAPVT II.

In sponsalibus sufficere consensum fictum.

SVMMARIVM.

1 *Promissionem sine animo promittendi esse non posse.*
2 *In quo consistat promissio, & quando differat a proposito.*
3 *Promissionem inter homines consistere in verbis.*
4 *Ex his probatur quod dictum est.*
5 *Status quæstionis explicatur.*
6 *Ex promissione sine animo se obligandi, & cum animo promittendi nullam obligationem oriri, quidam dicunt.*
7 *Oppositæ sententiæ veritas probatur.*
8 *Obiectionibus satis fit.*

1 QVid res haberet in matrimonio, & alijs contractibus de præsenti, diximus suprà *lib. 2. c. 4.* Quid autem dicendum esset in sponsalibus, & promissionibus, huc remissimus disputandum, de quo agit Thomas Sanchez *lib. 1. de matrimonio, disp. 9. to. & 11.* Sed antequam ad huius quæstionis examen accedamus, discutiendum prius nonnulla sunt, quæ ab illo Doctore supponuntur vt certa supponit *disp. 9. nu 3.* posse esse promissionem voluntariam, nō solùm sine animo se obligandi, sed etiam sine animo promittendi, quæ ore tenus promissio sit, atque ideò nullius momenti, cùm non sit promissio, sed promissionis fictio. Hoc autem quod apud hunc auctorem indubitatum est, mihi omnino falsum videtur, vt optimè ostendit Gabriel Vazquez *disp. 6. de matrim. c. 2. a nu 13.* ex quo nonnulla ad huius rei confirmationem delibabo. Videtur igitur non minùs falsum quam si quis diceret hominem velle verba insanatoria proferre coīa nullis sine animo detrahendi, aut posse ferè letaliter ferire externis sine animo feriēdi, aut posse rem externūs alicui tradere accepto pretio sine animo vendendi, vel tradendi. Id quod ita esse constabit, si promissionis naturam attendamus.

2 Promissio igitur valdè differt à proposito aliquid faciēdi. Propositum enim est actus voluntatis, at verò promissio est actus intellectus, cum in promissione sit veritas, quæ solùm est in intellectu sicut in non adimplenda promissione falsitas & infidelitas est. Quare promissio fiue fiat homini vel Deo non est quidem affirmatio proposīti aliquid faciendi in futurum. Ea enim solùm esset quædam manifestatio propositi, quod habet, & eius veritas non consisteret in adimpletione, sed in eo quod quādo affirmat se velle id facere in futurum, reuera id sit voluntatis propositum. Est ergo promissio affirmatio quædā aliquius rei in futurum faciendæ, in qua tria sunt, in cuius gratiam, vtilitatem, vel obsequium res facienda est. Est quidem affirmatio intellectus, quæ ita in promissione humana necessaria sunt, vt aliter fieri non possit, vt infrà dicam. Dixi *rei in futurum faciendæ*. Quia promissio & fidelitas, quæ in promissione consistit, respicit futurum, sicut infidelitas. Cuius euidens signum est, quod si quis dicat se habere propositum faciendi aliquid die crastina, & non habeat, inendax erit contra veritatem de præsenti, si tamē voluntate mutata impleat, non erit infidelis. Debet etiam promissio esse insinuata ei cui fit: nam si non innotescat illi, nondum est mea fides adstricta, neque infidelis ero si non impleam, fidelitas enim est virtus ad alterum, sicut iustitia. Quare innotescat illi necesse est, nec satis est si innotescat alteri. Addidi *in gratiam, obsequium, vel vtilitatē eius, cui fit promissio*. Quia alias non dicetur promissio, neque adstringi fides promissionis, sed tantum declarari propositum. Vt si quis diceret Petro, & asseueraret se crastina die lecturum Theologiam, si ad eum nihil attineret, non esset promissio, neque fides adstricta, vt planè cōstat. Requirit ergo promissionis natura, vt sit de re vtili, vel in obsequium & gratiam eius, cui promissio sit. Ex quo optima ratione deduximus suprà *libr. 4.* promissionē metu extortam nullam obligationem parere, quam differentiam nouissimè reperio apud Ludouicum Turrianum *tom. 2. in 2. disp. 55. dub. 5. nu. 9.* Et quidem hanc sententiam planè supponit Soto *in 4. dist. 20. quæst. 2. art. 1. §. item tertio*, dum dicit promissionem pœnitentis de implenda penitentia factam confessori non obligare, nisi confessarius haberet potestatem illum obligandi ad pœnitentiam impositam. Quia ea pœnitentia non est in vtilitatem confessarij.

3 Deinde obseruandum est promissionem, si Deo fiat, intellectu tantùm fieri posse: Deo enim corde ipso loqui possumus: at verò si fiat homini, necessariò ad promissionem requiri verba, aut signa externa, quæ indicent alteri affirmationem illam, & quæ alter percipiat. Vnde nequaquam promissionem esse posse mentē internam incuti. Et ter asserimus, in quo etiam deceptus videtur Thomas Sanchez. Et quidem promissionem inter homines non nisi per verba fieri posse docet D. Thomas *2. 2. quæst. 2. art. 5. in corpore*. Abulensis *cap. 9. Numer. quæst. 44.* Soto in eam magis inclinat *lib. 3. de iustitia, q. 5. artic. 3.* Tabiena *verbo votum 1. in principio, & num. 5.* post secundam conclusionem. Lessius *lib. 2. de virtut. cap. 4. dubitat. 5. & 6.* & alij non pauci Recentiores, quibus nouissimè accedit Turrianus *d. tom. 2. disput 62. dub. 19.* Cuius ratio desumitur ex dictis. Quia promissio cùm non sit tantùm propositum aliquid faciendi, sed enuntiatio rei futuræ, vt dictum est, necessaria verba sunt, qui à veritas non reperitur in voluntate & affectu, sed in intellectu dicente vel verbo, vel signo sensibili explicante. Cumque promissionis obligatio pertineat ad veritatem. Est enim fidelitas, quæ est virtus, quæ secundum Augustinum *lib. de mendacio, capit. 20. & epist. 29.* ex eo dicitur, quia per eam fiunt dicta, & promissio atque fidelitas sit virtus ad alterum, necessariam est, vt promissio inter homines non nisi cum signo sensibili esse possit, solo enim intellectu cum eo loqui non valemus. Homini ergo promittere nihil aliud est, quam sic loqui & enuntiare, vt suprà explicatum est.

4 Ex his iam facile intelligitur id, quod initio dicebamus, nequaquam fieri posse vt quis velit liberè alteri externūs promittere sine voluntate promittendi. Cùm enim promissio hominis, quibus externūs affirmat alicui se aliquid factūrum futuro tempore in vtilitatem ipsius, & qui huiusmodi verba profert voluntarie, & libere non possit non velle proferre, & eo modo enuntiare, sit vt no possit non velle promittere, cùm promittere sit eo modo loqui, vt dictum est, neque aliud assignari possit, in quo cōsistat natura promissionis. Nec enim potest ad promissionis rationem pertinere propositum faciendi, quod promittitur, tum quia propositum, & promissio valde inter se differūt, vt iam dixi: tum etiam, quia promissio non est affirmatio propositi, sed rei in futurum faciendæ. Tum etiam quia, potest quis promittere sine proposito implendi, vt notū est. Quod si D. Thomas *2. 2. q. 88. art. 1.* dicit, votum procedere ex proposito, id intelligendum est regulariter, & in eo qui debitè, & honestè vouet.

5 His ergo reiectis, vt ad rem magis accedamus, non vertimus in dubium, cùm is qui promittit, animum, se obligandi habuit, non tamen implendi promissum, aut quando is qui promisit non habuit explicitè animum se obligandi, habuit tamen cognitionē promissionis, & eius naturæ. Nec enim quando tempore promissionis adfuit expressa voluntas se obligandi, licet statim facta promissione pœniteat. Planum enim est in his omnibus promittentem obligari ratione promissionis ad implendum, & promissionem valere, ac obligationem inducere. Eadem autem, quæ in promissione certa esse diximus, certa etiam sunt in quouis alio contractu, vt dixi libro secundo. Solùm ergo vocamus in dubium, an promissionis contractus sine animo se obligandi vero, sed tantùm ficto, obli-

obliget promittentem teucra, vel liber sit à promissionis obligatione.

6 Prima sententia docet, si desit animus se obligandi cum vero animo promittendi nullam inde obligationem oriri, neque esse promissionem, Thomas Sanchez *disput. citata, num.* 5. & vniuersim de omni pactione docuit Angelus, *verb. pactum, num.* 4. Syluester *eodem verb. quæst.* 4. Armilla *ibidem, num.* 2. Tabiena *ibid. quæst.* 2. & de promissione sponsalitia, Vera-Cruz 3. *part. speculi, artic.* 19. *post* 5. *conclus.* Corduba *libr.* 1. *quæstionar. quæst.* 13. *dicto secundo*, vbi alios citat, & vniuerse de omni contractu docet Ricardus *in* 4. *dist.* 27. *art.* 1. *quæst.* 2. Guillelmus Rub. *quæst.* 1. *artic.* 1. Gabriel *quæst.* 1. *art.* 1. *notab.* 1. Docent itaque eum qui fidē promisit aliquam ducere, tantùm tenere ratione damni illati si corrupit, non aliter. His etiam accedit Molina *tom.* 2. *de iustitia, disp.* 352. §. *ego probabilius*. Ex qua sententia multa infert Thomas Sanchez, quæ nos infrà discutiemus. Fundamenta autem eius adducam postea.

7 Mihi tamen semper veritas visum est ex promissione ficta, id est, sine vero animo se obligandi obligationem nasci etiam sequo damno, aut iniuria, aut scādalo. Quam sententiam docuit Gabriel Vasquez *disp.* 6. *de matrimonio, cap.* 3. & docere videntur quotquot asserunt eum, qui fidē contraxit, matrimonium tenen contrahere eo quod debeat vera verba efficere, quos retuli suprà *lib.* 2. & eandem sententiam secutus est Ludouicus Turrianus *tom.* 2. *in* 2. 2. *disp.* 64. *ext. dub.* 15. Ratio huius sententiæ est. Nam fidelitas est veritas quædam in adimplendis promissis, & sicut veritas de præsenti in eo cōsistit, vt verbis mentis respondeant oris verba, ita veritas de futuro in eo sita est, vt impleantur promissa. Vnde mento D. Thomas 2. 2. *quæst.* 98. *art.* 1. docuit periurum sine falsitate esse non posse, periurium autem est cùm quis non implet promissum. Est ergo fidelitas quædam veritas. His adde aliud esse promittere aliquid in futurum, aliud verò obligationem veri tum seruandi in promissis, sicut in veritate de præsenti aliud est assertio, & affirmatio, aliud verò est obligatio dicendi verum in assertione. Tum quia asserto, & promitto sine veritate esse possunt, si non impleantur promissa: tùm etiam, quia asserto, & promissio sunt actio quædam humana: at verò obligatio illa est ins naturale, quo tenentur homines ad seruandam veritatem in promissis, sicut in suis assertionibus, licet sint inter se connecta. Ex quibus facilè deducitur ratio, quia eo ipso, quo quis profert verba promissionis, & quæ scit esse promissionis, & illi, cui fit promissio, sunt insinuata, naturali iure tenetur ad seruandam veritatem, cùm promissio debeat esse fidelis & vera. Non est autem in eius potestate non tenen iure naturali ad implendum promissum, sicut nec est in potestate eius, qui affirmat aliquid de præsenti, non se obligare ad dicendum verum. Itaque qui promisit non potest sua voluntate tollere eam naturalem obligationem. Promissionis autem naturam in verbis illis cum animo promittendi consumatam, atque perfectam esse iam diximus. Animus ergo non se obligādi nō destruit naturā promissionis. Adde etiam quæ dixi suprà *lib.* 2. *cap.* 4. *conclus.* 2. quibus ostendimus posse esse voluntatem proferendi ea externa signa promissionis, siue contractus sine ir, plicito animo se obligandi.

8 Sed contra sententiam istam obiecimus eo loco nonnulla, atque diluimus desumpta ab exemplo voti, & matrimonij. Sed tursus obiicit Thomas Sanchez. Quia obligatio promissionis prouenit ex lege positiua, quā quis sibi imponit. Nulla autem lex obligat, nisi legislator velit, vt obliget. Ergo quando quis promittit animo non se obligandi, promissio, quæ est lex priuata, non obligat. Confirmatur. Quia quæcunque obligatio non prouenies ex lege ortum habere debet ex priuata hominis voluntate volentis se obligare, ac proinde existente voluntate non se obligandi deficiet obligatio. Sed huiusmodi est obligatio promissionis, quæ fōlum habet ortum ex voluntate promittentis. Igitur sine animo se obligandi promissio nullo modo obligabit. Respondetur tamen facilè iuxta dicta, obligationem promissionis non oriri ex voluntate promittentis, sed ex naturali iure, quo debet esse conuncta verbis veritas in futurum, quam non potest auferre verbis, qui promittit. Et quamuis in voluntate eius, qui promittit, sit promittere & proferre verba, aut signa promissionis, in quō consistit eius ratio, non tamen est in eius potestate, quod non sequatur obligatio posita iam semel promissione, sicut etiam non est in potestate legislatoris posita lege, quod non obliget, obligatio enim legis sequitur ex naturali iure, licet in eius potestate sit legem non ponere, aut obligare lege pœnali, & non culpæ, id quod magis explicabo infrà.

9 Secundò obijcit ex *cap. vltimo, de condit. appos.* vbi conditio contraria substantiæ matrimonij ipsum reddit nullum, licet adsit intentio contrahendi, & verba sufficientia ad expleiendum consensum. Ergo etiam in promissione conditio contra substantiam illius reddet nullam. Huiusmodi autem est voluntas non se obligandi, ipsa enim natura contractus postulare videtur, vt fiat animo se obligandi non esse contra substantiam contractus, quæ consistit in debita materia & forma, qua posita sequitur obligatio, etiam sine meo consensu. Vnde illæ cōditiones dicuntur esse contra substantiam matrimonij, non quia nolit esse eam obligationem: sed quia non vult transferri dominium corporis, ex quo oritur obligatio, quę est substantia contractus matrimonij.

§. VNIC.

Colliguntur ex dictis nonnulla.

SVMMARIVM.

10 *Idem dicendum de voto.*
11 *Idem dicendum à fortiori si promissio sit iurata.*
12 *Non est in potestate promittentis se obligare ad veniale vel mortale.*
13 *Valet etiāsi dubiū sit de animo se obligādi si promisit.*
14 *Qui sub spe coniugij promissi virginem defloruit, tenetur simpliciter etiam sectuso damno.*
15 *Idem etiamsi dispares in nobilitate, & diuitijs, si nota erat disparitas.*
16 *In quo casu nobilis filius promissor non teneatur.*
17 *Fides promittentem in iudicio negatum an promiserit, non posse negare.*

10 EX dictis colligitur primò idem dicendum esse de obligatione voti, quod ad hanc rem attinet. Itaque si quis promisit Deo per votum, etiamsi id faciat sine animo se obligandi, tenetur voto: verè enim vouet, neque aduenit voto ex voluntate humana obligatio implendi, sed facta promissione, quæ consistit in ea affirmatione insinuata naturali iure sequitur obligatio, maximè cum ea voluntas proferendi signa promissionis & voti separari non possit ab implicita voluntate se obligandi, vtsuprà *d. lib. 2. cap.* 4. latè ostensum est, vbi etiam explicui, quid dicendum sit, quando is qui promisit ignorabat omnino naturam promissionis, aut voti.

11 Secundò colligitur multo maiori ratione obligare promissionem, si confirmetur iuramento, in quo Thomas Sanchez *disputatione* 9 *citat. à num.* 4. oppositum docet. Sed immeritò. Quia, si promissio etiam sēcluso iuramento obligat ex natura sua, vt dictum est, multo magis obligabit, si obligationi fidelitatis addatur obligatio religionis. Atque id ipsum magis ostendit falsitas fundamenti, quo nititur Thomas Sanchez, videlicet obligationem iuramenti pendere ex voluntate iurantis, quam doctrinam dicit esse Diui Thomæ *in* 3. *dist.* 39. *quæst.* 1. *art.* 3. *q.* 5. & 2. 2. 89. *art.* 7. *ad quartum*, & etiam Isidori *lib. de summo bono, cap.* 34. dicenus quacunque arte verborum quis iuret, Deus tamen qui conscientiæ testis est, si accipit, sicut ille cui iuratur intelligit. In qua probatione multiplex lapsus est istius Auctoris. Primus. Quia dicit obligationem iuramenti pendere ex voluntate iurantis: meum enim tantùm est adducere Deum in testem vel assertionis,

fertionis, vel veritatis de futuro tanquam fideiussorem. Quod autem obligatio consurgat non adducendi Deum fideiussorem in fidelis promissionis, ex iure naturali est: cùm non sit in mea potestate, quod non sit indecens & indecorum Deum testem, & fideiussorem falsæ promissionis adducere. Secundus est, quia cùm obligatio iuramenti promissori inua limites religionis supponat obligationem fidelitatis ex promissione, si promissio nulla fuerit, nulla etiam erit obligatio iuramenti, veluti si is cui facta est promissio sub iuramento, repudiet promissionem semel acceptatam, sicut rursi obligatio promissionis, rursi etiam obligatio iuramenti promissori. Quare, vt probaret Thomas Sanchez promissionem nullam iuramento firmatam non valere, immemtò ex eo probauit, quod obligatio iuramenti ex iurantis intentione penderet, sed ex eo probare debebat, quod nulla existente promissione, nulla est obligatio iuramenti promissori, quæ in illa fundatur. Labitur rursus, dum supponit vt certum, si desit animus iurandi nullam esse obligationem iuramenti: tam enim id impossibile est, quam quod de promissione dixi, & iam supra à nobis reiectum est. Nec rectè pro ea sententia citat D. Thomam. Nam D. Thomas eo loco tantùm agit de iuramento per verba amphibologica, an debeant sumi secundùm sensum iurantis, an secundùm mentem audientis, de quo alibi dicendum est. Eundem etiam sensum habent verba Isidori, quæ citat. Illud addidet inconnullos Auctores, qui nobiscum conueniunt in hac illatione, alio nti fundamento. Quia censent etiam promissionem de se nullam validam fieri iuramento, de quo infrà dicemus.

12 Tertiò colligitur eundem auctorem falli cùm dixit, posse aliquem ità contrahere sponsalia, vt ad solum venialepeccatum teneatur. Nam vt dicebamus, à volumtate promittentis non pendet promissionis obligatio, sed ex naturali iure, & ideò nò est in eius potestate, vt sit culpa venialis in materia notabili. Et explicatur magis. Quia peccatum infidelitatis est peccatum commissionis contra præceptum negativum non faciendi falsam promissionem. Affirmari ergo non potest hominem sibi legem constituere, qua statuat inconuenientes esse naturæ rationali non seruare veritatem in promissis. Adde quod cùm ex promissione acceptata in materia temporali, & viili oritur ius iustitiæ, & eius naturale dictet reddere vnicuique, quod suum est, non potest esse leuis iniustitia non implere promissum, si res promissa sit magni momenti. Sed de hoc latè in materia de legibus.

13 Quarto colligitur, quid dicendum, cùm quis dubius est, an promiserit cum animo se obligandi, vel non. Nam iuxta ea quæ diximus, planum est teneri, cùm promissio sit acceptata ab altero. Et quamuis certus esset de suffragantium, nihilominus manet tet obligatus, in quo idem nobiscum sensit Thomas Sanchez *disp. citat.* Nec similis huic ea quæstio est, quæ de voto examinari solet, cum quis dubitat, an votum emiserit. Hic enim non dubitat, an promiserit, sed an habuit animum se obligandi. An enim promiserit dubitari non potest. Nam vel promissio non fuit iusinuata ei, in cuius obsequium vel vtilitatem erat, & hoc pacto nullam obligationem induxit. Siverò fuit ab alio acceptata, non habet locum dubium de promissione. Dubium autem de animo non se obligandi nullius momenti est ad infringendam obligationem promissionis acceptatæ: cum etiamsi positiuè animum se obligandi nò habeat, promissio teneat, vt iam dictum est.

14 Quinto colligitur falli etiam eundem auctorem, cum docet *disp.* 10. *num.* 3. cum qui sponsalibus promissis virginem decepit, & corrupit, non debere promissum implere, nisi tantum ratione damnillati. Teneur enim, qui spe ficte promissionis virginem decepit, & violauit, ratione promissionis tantùm, & non ratione damni illati, vel iniuriæ. Vtumque ostendo facilè. Primum quod teneatur ratione promissionis constat. Quia promissio, etiam sine animo se obligandi, inducit iure naturali obligationem, vt dixi: quod in hoc casu multò magis verum est, cùm mulier sui corporis eupiam fecerit, sub cuius conditione facta est promissio. Quod autem ex eo capite teneatur, & non ex alio, probatur non obscurè. Quia obligatio refarciendi damnum ex vno è duobus capitibus oritur, vel ratione damni illati, vel ratione contractus. In hoc autem casu tenetur solum ratione contractus & nò damni illati, quia nullum est damnum illatum virgini consentienti. Nec verò dici potest damnum inferri ex eo quod dum promittit, non habuit animum se obligandi, illa enim intentio intus manens nemini nocet, sed solùm damnum infert, & contra iustitiam ex eo quod promissum non implet. Tantùm ergo ex isto capite tenetur, & non aliunde. Plures autem ex his DD. quos pro se refert Thomas Sanchez, loquuntur in alio longè diuerso casu: nò enim agunt de ficta sponsalium promissione, sed de eo qui post sponsalia illi copulatus est ficto animo, vt sic sponsalia nontransirent in matrimonium. Extant etiam complures decisiones, quæ decernunt promittentem matrimonium, & sub ea spe defloratentem virginem teneri, & esse compellendum per censuras ad implenda sponsalia, etiamsi non sint iurata. Vt apud Farinac. *in tit. decis. R. R. decis.* 25. *& decis.* 779. *in eodem tomo* definitur teneri ad ducendam., vel dotandam iuxta text. *in c.* 1. *& 2. de adult.* Quæ decisiones etiam habentur apud eundem Farinac. *tom.* 1 *cons. dec.* 74. *& tom.* 2 *cons. dec.* 73.

15 Sexto colligitur falli etiam eundem auctorem cum in eadem *disp.* 10 *n* 3. dixit, cum qui ficte promisit, & sub ea spe virginem decepit, & cognouit, non teneri implere promissum, si disparis conditionis erant, vel in nobilitate, vel in diuitijs. Existimo enim teneri ducere vxorem ratione promissionis, quamuis illa ignobilis aut pauper sit ille vero longè nobilior, sicut supra *lib.* 2. *c.* 5. diximus de ficte cotrahente matrimonium. Id quod intelligo, quando reuera nullum aliud signum externus fiat, quo indicaret cum dolo promitti. Disparitas enim illa conditionis nò est argumentum sufficiens doli, neque fictionis, vt iam dicam. Quod ex dictis planè conuincitur, tū attenta natura promissionis: tū etiā quia, vt dicebamus modò, aliàs nullo modo teneretur, eū nò teneretur ratione dāni illati. Sed præterea rem ista magis cōcidēdo fic demonstro. Vel iste nobilis fictus promissor excusatur ab adimplēdo promisso propter disparitatem, quæ est inter corpus nobile, & ignobile. At hoc affirmari non potest, aliàs verè promittens ex libidine vel vtilitate non teneretur implere, cùm id quod promissum est longe maioris valoris sit. Quare si reuera inæqualitas inter nobilem, & ignobilem esset in sponsaliorum contractum, & ad illum necessaria est æqualitas, plane etiamsi ex animo promitteret, non teneretur. Nec enim hic locum habere potest, quod in alijs, cùm aliquis sciens & volens rem magni momenti dare pro re minoris pretij, valere donationem. Nā quando quis nulla pactione agitur, censetur liberalitatē exercere, & condonare excessum. At quando quis passione ductus operatur, aliter est iudicandū, non enim condonat. Vnde si cùm meretrici valdè renuān sui corporis causā facere, promitteret tē magni momēti, non teneretur dare, sed iustū pretum, sicque non semel iudicatum est. Ergo si reuera est disparitas inter corpus nobile, & ignobile, etiam ex animo promitteret, cùm id promittat non ex liberalitate, sed passione ductus, non censetur, quasi ex excessum condonare, & ita nò teneretur adimplere. Non ergo ex disparitatis ratione secundùm se excusatur. Vel excusatur, qua disparitas illa est signum sufficiens, vt mulier intelligat dolum subesse, atque adeo, si eius disparitatis conscia fe tradidit, ipsa se decepit. Sed neque hoc verū est, tum quia ex eo sequetur eum, qui spe fictæ promissionis decepit virginem etiam disparis conditionis signa tamen eius disparitatis, teneri implere promissum, cum tunc nullum signum fuerit deceptionis: cuius tamen oppositum idem auctor docet eadem *disp.* 10. *num.* 21. d. spartitatem enim corporis, & conditionis ex se, non esse sufficientem causam ad nullitatem sponsaliū iam ostendi, & adhuc magis ostendā. Tum etiā, quia si ea disparitas cognita esset sufficiēs signū doli, & fraudis, nunquā valerent sponsalia nobilis cum ignobili, etiamsi nobilis ex animo loqueretur. Nam cū fœmina debeat iudicare esse dolū, consensū ille non est sufficiēs, cū non videatur acceptare consensum ad matrimonium. Tum præterea, quia

ad

ad contractus matrimonij subſtantiam tantùm pertinent corpora, & alia bona accidentaria ſunt. Ergo quantacumque cognoſcatur diſparitas, cognoſcitur etiam nihil deeſſe intra limites matrimonij ad æqualitatem in contractu ſeruandam: & aliàs non poſſet eſſe contractus iſte ex natura rei inter homines diſparis conditionis. Non ergo poteſt ea diſparitas eſſe ſufficiens indicium doli vel fraudis: neque enim imprudens fœmina, quæ in eo caſu copiam ſui corporis facit, nec ſeipſam decipere dicetur. Tenetur ergo implere promiſſum, quantum eſt ex parte contractus promiſſionis. Cùm enim ſæpè multi viri nobiles non ſolùm ſponſalia, ſed etiam matrimonium contraxerint cum fœminis infimæ notæ, cur non ſecum id fieri poſſe crederet, quod cum alijs factum eſt, cùm etiam concurrerent verba viri, quibus oſtenderet ſe promittere ex animo? Quare ſuæ prudenter credat, quia vidit magnam eſſe inter verbis nobilis affeuerationem: ſiue quamuis, ſi prudenter ſe gereret, ſuſpicari deberet eam promiſſionem non ex vero, ſed fictò animo procedere, illa tamen id minimè ſuſpicata eſt, ſed ſimplici animo conſenſit, idque nobili promittenti notum eſt, naturali iure contractus tenetur promiſſum implere. Dixi *ex parte contractus*, quia poſſunt occurrere aliæ circunſtantiæ, quæ liberent promittentem ab implendo promiſſo, vt conſtabit ex his, quæ dicemus infra de cauſis diſſoluentibus ſponſalia. Hinc etiam conſequens eſt eum nobilem fictè promittentem non ſatisfacere dotem conſtituendo, niſi ipſa remittat: nec enim ea dotis conſtitutione verba efficiuntur vera: ille autem tenetur veritatem in promiſſis ſeruare, etiam in ficta promiſſione, vt iam dictum eſt.

16 In eo ergo tantùm caſu non tenetur nobilis fictus promiſſor, quando ſigna dedit, quibus fœmina ſufficienter intelligere potuit dolum ſubeſſe promiſſioni: vel quando fœmina agnoſcens inæqualitatem reuera intellexit dolosè promitti coniugium. Nam ſi illa reuera dolum ſuſpicata eſt, ſiue hanc ſuſpicionem tacuerit, vel inanifeſtauerit, ſi ſui copiam facit, non id facit ſpe promiſſionis, quam fictam eſſe verè ſuſpicatur, ſed ex mera ſua voluntate. Atque in hoc tantùm caſu intelligendus eſt D. Thomas, & alij Doctores, quos citat pro ſua ſententia Thomas Sanchez, cùm dicunt, ſi nobiliratis diſparitas à fœmina ſit cognita, præſumi poſſe non eſſe deceptam, ſed ſe finxiſſe decipi. Nec enim præſumi poteſt aliquam ſe fingere deceptam, niſi præſumamus ab illa cognitam fraudem. Atque hunc eſſe ſenſum Diui Thomæ, & aliorum, qui eius verba tranſcripſerunt, oſtendit Angelus *verbo ſtuprum., num.* 1. cùm ait: *Niſi ſecundum Thomam eſſet tanta inæqualitas, quod potius decipi ſe finxerit, quam ſit decepta.* Sic etiam intellexit Victoria *in ſumma, num.* 265. cum ait: *Quamuis enim promiſerit ex ſe duituri eam in vxorem aliquando ipſa tamen bene intellexit, quod non debeat facere, quia erat magna inæqualitas inter eos.*

17 Denique colligitur contra eundem auctorem in eadem *diſput.* 10. *quæſt.* 6. eum, qui fictè promiſit, ſi in iudicio interrogetur an promiſerit, non poſſe negare ſe promiſiſſe: tenetur enim ille promiſſione. Nec verò ſunt alicuius momenti ea, quæ idem auctor adducit in exemplum de clerico, qui rogatus an portet aliquid, ex quo gabellam debeat, poteſt negare, & de eo qui venit ex loco non infecto peſte, quem tamen cuſtodes verbis putant eſſe infectum, & alijs ſimilibus. Nam in his exemplis iuranti verum dicit ea conditione ſupreſa in iuramento, *non porto bona, ex quibus ego teneat gabellam ſolui, vel non venio ex loco infecto peſte, quem tu putas.* At in præſenti caſu non poteſt ſubintelligere eam conditionem, *non promiſi, ita vt tenear implere*, tenetur enim, vt iam ſuprà demonſtratum eſt.

***
**
*

CAPVT III.

Sponſalium promiſſionem mutuam eſſe debere.

SVMMARIVM.

1 *Præmittuntur nonnulla de forma ſtipulationis.*
2 *Sponſalium contractum eſſe mutuum.*
3 *Promiſſionem ſponſalitiam antequam alter acceptet, poſſe reuocari.*
4 *Mortale peccatum eſſe non implere ſponſalia.*
5 *Si fœmina reſpondeat, placet, roganti an velit duelum iri, valent ſponſalia.*

1 REs hæc facilis explicatu eſt. In primis tamen præmittenda ſunt nonnulla de ſtipulatione, quæ uis eius exacta diſputatio ab hoc loco aliena in alium referuetur. Sciamus tamen ſtipulationem, quamuis in ea includatur acceptatio, vt ſtatim dicam, non tamen formaliter ſignificare idem quod *acceptare*, ſed idem quod *poſtulare*. Quæ poſtulatio interrogatione etiam fieri ſolet, vt ſatis notũ eſt in vulgari vſu. Atque hãc eſſe ſignificationem verbi *ſtipulandi* conſtat ex A. Gellio *lib. 4. noctium Attic. cap. 4.* cùm inquit, eum, qui ductirus erat vxorem, vel matre, aut ſtatre, aut curatore ſtipulari coſueuiſſe eam in matrimonium ducturum antequam pater vel frater, aut alius aliquid ſponderet: nam de eo qui ſpondebat ſubdit, *quid daturus erat iisdem ſpondebat.* Cumque eo ordine fieret, vt priùs alter poſtularet, ſtatim alter ſponderet, vt dicam ſtatim planè ſtipulari non ſignificat acceptare, neque ſtipulatio acceptationem. Idem etiam confirmat quod habetur *l. 1. §. qui præſent, de V.O.* vbi decernitur, qui præſens alterum interrogauit, ſi antequam reſponderetur diſceſſit, inuilcin ſtipulationem fieri: debebat enim eſſe inter præſentes, & per interrogationem, & reſponſionem: nec inter abſentes eſſe poterat, niſi certa quadam ratione iure Cæſarum: nihil etiam inter interrogationem, & reſponſionem fieri debebat *Lcontinuus 177. de V.O.* Eadem etiam ſtipulationis forma conſtat ex §. ſequenti, & iure noſtro *l. 2. tit. 11. Part. 5.* Ex quibus colliges ſtipulationem accipi pro interrogatione priùs facta, & ſponſionem pro reſponſione. Atque poſtulationem illam per interrogationem factam reſpexiſſe videtur I.C. in *l. ſponſalia ſunt D. de ſponſalibus*, cùm dixit, ſponſalia eſſe mentionem, & reprommiſſionem futuratum nuptiarum. Nomine enim repromiſſionis intellexit reciprocam promiſſionem: *mentionis* autem nomine poſtulationem illam, quæ cum interrogatione præcedebat. *Mentionem* autem dixit, quia qui ita poſtulat, & ſtipulatur, eſt qui primus meminit eius, de quo futurus eſt contractus. Itaque idem eſt ac ſi diceret, ſtipulatio, & repromiſſio. Dicta autem fuit repromiſſio, quia ea ſtipulatio viru habet promiſſionis, vt dicam ſtatim. Atque ideo apertius Vlpianus *lib. 2. eodem ſponſalia*, inquit, *dicta ſunt ab ſpondendo, nam moris fuit veteribus, ſtipulari, & ſpondere ſibi vxores.* Significat ergo ſtipulari per interrogationem poſtulare. Quæ poſtulatio iure Cæſarum à priſcis temporibus præcedere debebat. Verum eſt hanc poſtulationem, & promiſſionis vim habere, & præterea acceptationis. Nam qui ab aliquo poſtulat, eo ipſo quod is, à quo poſtulat, conſentiat, poſtulans etiam ſine quo alio conſenſu confetire videtur, & eo modo, quo poſtulauit, acceptare; atque ita contractus mutuæ obligationis ſtipulationæ, & ſponſione plenè perficitur, ita vt nihil amplius deſideretur.

2 Quo ſuppoſito certum eſt contractum ſponſaliorum conſtare mutua, & reciproca promiſſione: aliàs ſponſalia non eſſent, in quo conueniunt Doctores omnes ſine controuerſia. Itaque non tantùm vnus promittit, & alter acceptat: ſed enim is, qui acceptat, repromittit, & cõpentat alterius promiſſionẽ ſua promiſſione. Conſtat ex A. Gellio *loco cit.* & ex definitione Florentini ſupra tradita, *& libr. 2.*

sit. t. Part. 4. & ex iure canonico non obscurè colligitur *cap. puer. de illis & c. gemma. de sponsalibus*, & alibi sæpe. Adde, vt inquit idem A. Gellius, ex prædicto contractu vnum sponsum, fœminam sponsam vocari: quæ appellatio non conuenirent, si vnus tantum fidem dedisset, aliter verò acceptalitet tantum, & non dedisset. At quamuis iure Canonum ad stipulationem certa requirantur forma, certum est ad sponsalia nullam requiri, nisi significationem mutuæ promissionis: imò, & fortassis in sponsalibus idem etiam iure Cæsareum dicendum est, vt videtur colligi ex *l. si sponsa. D. de sponsalibus* vbi dicit Vlpianus sponsalia nudo consensu fieri ad est, ab que solemnitate aliqua, & *l. vltima, eodem*, dicit sponsalia per epistolam posse fieri, quod in stipulatione locum non habebat. Et idem colligi videtur ex *l. Partitarum tit. & ex l. 2. tit. 16. libr. 5. compilat.* Nosse autem oportet huius contractus naturam, vt inde sciamus, quando nascatur impedimentum publicæ honestatis. Si enim non est mutua promissio, etiamsi alter ex promissione maneret obligatus, de quo statim *c. sequenti*, nõ oritur impedimentũ, cũ ea promissio ex parte vnius tantùm nõ constituat veram sponsalũ rationem.

3 Ex quibus infertur primo promissionem sponsalium absenti vel præsenti factam, antequam alter acceptet, posse sine vlla culpa reuocari: quod quidem verum est, etiam si demus promissionem gratuitam vel donationem, antequam alius accepter, obligare. Est enim longè diuersa ratio. Quia promissio sponsalitia non est gratuita, sed sub conditione reciprocæ promissionis. Vnde non potest pars alteri quæri, nisi donec ille repromittat, cùm adhuc pendeat conditio repromissionis, ac proinde liberum est, illi promittenti reuocare. Nam antequam alterius adsit repromissio, nullum ius tollitur neque in aliquo laditur. Nec verò ideo peccat, aut efficit falsam promissionem. Nam tunc perfecta promissio non est, donec alteri innotescat, vt dixi *cap. praced.* Vnde eatenus veritatem seruat, quatenus, cum profert, habet animum implendi. Quod autem animum reuocet, in eo casu non est falsitas, sed inconstantia.

4 Secundò infertur esse mortale peccatum promissionem sponsalitiam acceptam non implere. Quamuis enim verum sit, solùm esse venale non implere promissionem acceptatam, quando illa est gratuita, vel donatio: at ianen longè diuersa ratio est, quia in obligatione sponsalitia, est vtro utroque obligans, & vna promissio alia compensatur; & ideò non tantum est qua stimulius fidelitatis, sed etiam iustitiæ, quod in re tanti momenti violari non possit sine lethali culpa, vt fatentur omnes. Vide Turrianum *disp. 6. a. dub. 16.*

5 Tertiò infertur, si quis à fœmina postularet, an vellet ductum in, illaque responderet. & sponderet, *placet*, contracta esse sponsalia. Nam negari non potest ex natura contractus postulationem illam, siue cum interrogatione, siue sine illa fiat, vim habere acceptationis, & repromissionis, vt ex I. Conuitorum definitione constat, qui optimè nobis vim obligandi, quæ verbis inest, tradiderunt.

6 *Si viro promittente fœmina acceptet, non est necessaria ratio reprumissionem.*

7 *Obiectionis aliorum sit satis.*

1 THomas Sanchez *lib. 1. de sponsal. disp. 5. quæst. 2.* inquirit. An si quis fœminæ promitteret se illam in vxorem ducturum, ipse solus obligatus manere possit, sine eo quod alter maneat obligatus? putatque in hoc esse varias DD. sententias. Ipse tamen sentit esse posse promissionem futuri matrimonij gratuitam, ita vt vnus tantum maneat obligatus at vero si promissio non fuerit gratuita, sed reciproca, neutrum obligari: si alter non acceptet. Atque hoc modo *ibid nu. 11. & seqq.* conciliari dicit DD. sententias, quas ille putat esse diuersas, dum quidam asserunt neutrum obligari: alij verò eum, qui ita promisit, obligatum manere. Cuius non aliud fundamentum est nisi quia nihil illi videtur obstare, quominus promissio futuri matrimonij vtroque modo fieri possit, & simplici promissione sine conditione aliqua, aut eius inuito, & promissione reciproca. Vnde fatetur promissionem futuri matrimonij posse claudicare, vt ipse loquitur, id est, non esse reciprocam. Ex qua doctrina hic auctor nonnulla infert, de quibus nos etiam breuiter dicemus. Adeiciam potest aliud fundamentum. Quia sequeretur ex opposita sententia eum, qui promisit, posse fœminam acceptantem etiam compellere ad matrimonium ac ei contrahendum.

2 Verùm ego existimo nunquam esse posse promissionem futuri matrimonij gratuitam, & sine conditione repromissionis, & ex consequenti, si vnus promittat, neque alter repromittat tacitè vel expressè, neutrum obligari. Etin primis nullum ex DD. quos pro se citat in ea esse sententia, planè docet Gabriel Vasquez *disp. 4. de matrim. cap. 5.* quin potiùs Antoninus, atque Rofella expressè dicunt eo ipso, quod alter promissionem factam acceptat, repromittere eo signo, quo acceptare se ostendit. Et probatur ratione, quam elegantèr tradidit Gabriel Vasquez *cap. citat. num. 24.* Quia contractus matrimonij est imitatus contractus cuiusdam commutationis, & necessario inse continet mutuã obligationẽ vtriusque, vt nemo vellet, nec velle posset se tradere, nisi sub ea conditione, vt alter se ei mutuo tradat in compensationem, & obliget. Vnde acceptato eius traditionis esse non potest, quin etiam includat necessariò, & tua natura mutuam traditionem, neque vnum ab altero voluntate contrahentium separari potest. Igitur promissio futuri matrimonij non potest esse sine conditione mutuæ promissionis, nec enim est promissio donandi, sed quasi commutandi. Vnde, sicut promissio permutationis aut venditionis esse non potest, nisi sub condione promissionis emendi, qua materia ipsa ita postulat, sic in præsenti.

3 Sed respondet Thomas Sanchez *dicti. disp. 5. q. 1. num. 6* diuersam esse rationem sponsalium, & matrimonij. Quam tamen non assequor, nec verò assignari potest: sed si vi ma trimonium postulat mutuam obligationem, ita etiam promissio matrimonij, in promissione enim illa agitur de matrimonio contrahendo ab vtroque. Ergo ille, qui promittit alteri matrimonium pro futuro tempore, necessario postulat ab eo, vt eodem consentiat, non quidem vt nunc fiat, sed vt futuro tempore fiat. Ergo petit, vt consentiat in promissionem de futuro, id est, vt velit in futurum contrahere. Is autem consensus in futurum contrahendi matrimonij, quando respondet promissioni, est repromissio. Nam qui sic cõsentit, & consensum suum explicat, reuera repromittit, & dicit se cõtracturum: alioquin suum non explicaret. Sed vrget magis Gabriel Vasquez. Quia licet tempore præcedere possit promissio vnius cõsensum, & acceptationem alterius, attamen non potest alius acceptare alterius promissionem, quin velit ipse matrimonium contrahere in futurum: nec enim per consensũ de præsenti potest acceptare promissionem, quæ maneat intra genus promissionis, cũ illa sit de futuro. Cuique explicans hanc acceptationẽ necessario significet se velle in futurũ contrahere, sequitur eo ipso quod cõsentit & accetpat, aut significat cõsensũ, & acceptationẽ repromittere.

CAPVT IV.

An possit esse promissio matrimonij alteri facta non mutua.

SVMMARIVM.

1 *Quidam asserunt promissionem matrimonij esse posse non mutuam.*
2 *Verius oppositum probatur.*
3 *Repellitur quorundam solutio.*
4 *Promissio matrimonij non obligat, neque ex iustitia, neque ex fidelitate ante acceptationem alterius.*
5 *Obiicitur, & fit satis, & 6.*
7 *Promissionem matrimonij factam infanti esse nullam.*
8 *Opponitur, & respondetur.*
9 *Promissionem matrimonij etiam absenti fieri posse.*

4 Ex hac doctrina nonnulla colliguntur contra eundem Auctorem. Primò colligitur promissionem futuri matrimonij non obligare ante acceptationem, neque ex iustitia: neque ex fidelitate, quod ex principijs traditis manifestè deducitur. Si enim promissio matrimonij natura sua non potest esse sine conditione repromissionis, & ea non potest sine acceptatione esse; plurium est promissionem matrimonij ante acceptationem non obligare. Imò, etiam si dicerem nus esse posse promissionem matrimonij gratuitam, vt dicit Thomas Sanch. adhuc dicendum esset, ante, acceptationem non obligare. Id quod verum esse iure communi, & antiquo, & iure nostro docet optimè Thom. Sanch. *disp. 6. an princip.* & etiam iure naturali *nu.* 10. Cuius ea ratio breuiter est, nam de hoc alio loco latiùs. Quia promissio, vt diximus, esse non potest, nisi manifestetur ei, in cuius vtilitatem fit, cum sit virtus ad alterum, scilicet, fidelitas: non potest autem esse in obsequium alicuius, donec ille alter acceptè, & vtilem iudicet: nam vsque ad eam acceptationem pendet est, ac si audisset promissionem, & nihil fecisset. Præterea, cum ius vnius ad alterum ex voluntate oritur, sicut contingit in promissione, non potest non nasci ex vtriusque consensu. Nec enim fieri potest, vt aliquid ex voluntate alterius incipiat vt meum pertinere absque consensu meo: alàsidem fieri posset me retinente promissionem, quod est absurdum. Idem ergo dicendum est de obligatione fidelitatis, quæ nascitur ex promissione; ei namque qui nihil curat de promissione, non debetur fidelitas in promissis, sicut nec ei, qui remittit verbum promissionis. Atque hoc, quod diximus de promissione matrimonij, verum putamus ex eodem fundamento de quauis promissione etiam facta pio loco, vt nullum ante acceptationem ius adquiratur: quamuis, vt sit talis promissio votum erga Deum, non requirat acceptationem ex parte pij loci, sed sufficiat acceptatio ex parte Dei, quam bonis operibus semper adesse credimus. Promissio autem ex voto in matrimonio locum non habet etiam in causa pia: non est enim materia voti, cum impediat maius bonũ, & melioris vitæ propositum, quod pugnat cum ratione voti etiamsi fiat intuitu misericordiæ, vt remedium pauperis fœminæ. Sed de hoc in materia de voto.

5 Sed contra huius illationis fundamentum potest obijci primò. Quia consensus obligationem parit. Sed consensus meus ante acceptationem perfectissimus est. Ergo potest obligationem. Omissa solutione, quam adhibet Thomas Sanchez, dico in vnoquoque contractu oriri obligationem ex consensu adhibito iuxta naturam illius, non quomodocunque. Natura autem promissionis postulat, vt alijs nota sit, vt in vtilitatem eius, quod acceptatione fit. Quare donec ea omnia facta sint, non est perfectus contractus promissionis, neque consensus ad eam requisitus sufficienter constitutus. Eam autem esse naturam promissionis dictum est supra *cap.* 2.

6 Secundò obijcitur nonnullas promissiones valere iure ciuili ante acceptationem, quas refert Molina *tom.* 2. *de iustitia, disp.* 272. *& in principio huius*. Respondeo nullam esse promissionem, in qua non sit acceptatio, siue eius cui fit, siue reipublicæ, aut Principis acceptantis, loco priuatæ personæ. Nec denique obstat lex nostri regni, de qua Thomas Sanchez *disp.* 6. *nu.* 18. & rectè docet non tollere acceptationem, sed solemnitates antiquas stipulationis, vt constabit attentè expendenti verba.

7 Secundò colligitur non solùm falsum, sed etiam ridiculum esse id, quod asserit Thom Sanch. *disp.* 6. *cit. nu.* 15. & *n.* 27. sponsionem matrimonij factam infanti fauore illius, ita tatam, & firmam esse, vt reuocari nequeat, ted tempus expectandum donec ille velit repudiare vel acceptare. Cuius ratio desumitur ex dictis, cùm ostensum sit nullam promissionem ante acceptationem obligare. Quæ enim promissio infanti nec scienti, nec intelligenti esse potest, cùm non differret ab ea, quæ lapidi fieret? Aliter esset dicendum, si promissio facta esset parentibus infantis, aut tutoribus, & illi acceptassent: tunc enim non obligati, quia promissio sponsalitia sit, sed ratione alterius promissionis, quę ibi interuenit cũ patribus aut tutoribus illius.

8 Sed probat Thomas Sanchez ex *l. iubemus, Cod. de emancipat. liber.* vbi decernitur patrem emancipare posse filios infantes, ita vt ex eo tempore effectum habeat emancipatio, in qua ætate nulla potest esse acceptatio. Sed est longè diuersa ratio emancipationis, & promissionis, ex qua prouenit vt in emancipatione non requiratur consensus infantium, in promissione verò requiratur acceptatio. Nam emancipari est extrahi filium & solui patria potestate, quæ cum iure positiuo sit inducta tam in filios adultos, quam infantes, inde fit sine consensu filiorum, imò & parentum, eodem iure posse liberari, ac proinde potest à patribus filijs concedi sine illorum consensu, renuntiat enim pater priuilegio iure positiuo ipsi concesso cùm plura commoda illi prouenient ex patria potestate. At qui promisit, non renunciat alicui priuilegio, sed ex suo dat aliquid, in quod quæratur ius fidelitatis, & iustitiæ infanti aduersùs promittentem: quod ius nulli quæsti potest sine proprio consensu ex natura ipsa promissionis, vt dictum est. Atque hoc discrimen verè à nobis constitutum esse illud etiam demonstrat, quod licet in eadem lege dicatur, in emancipatione, & renunciatione patriæ potestatis requiri consensum adulti filij, & ideò non posse infantes absentes emancipari, inter quos non potest esse contractus stipulationis Cæsarum iure: attamen dubitari non potest concedi etiam à iure emancipationem adultorum potuisse absque illorum consensu, sicut potuisset hoc ius patriæ potestatis à parentibus tolli, vt pote iure Cæsarum introductum. At nunquam fieri potest, vt promissione tam matrimonij, quam alterius rei teneatur aliquis alio reijciente promissionem, vt manifestum est.

9 Tertiò colligitur promissionem matrimonij etiam absenti fieri posse, neque in hoc ferunt stipulationis solemnitas: attamen antequam accepteur ab absente, posse reuocari, & non obligare. Quia promissio matrimonij, vt sæpè dictum est, fit sub conditione repromissionis, & ita antequam interueniat alterius repromissio, nulla inducitur obligatio. Quare falluit Thom. Sanch. *disp. cit. nu.* 36. *& seqq.* dum dicit posse stipulari aliquem pro alio in hac promissione; ita vt recedente non liceat promittenti. Nullus enim habet ius acceptandi sine mandato alterius. Vnde non satis est, neque pater neque mater, neque frater, neque sotor, neq; alij ad acceptandum eius nomine. Quamuis forsan aliqui ex his sufficerent ad stipulandum eius nomine, de quo Gabriel Vasquez *loco cit.*

10 Quartò colligitur contra eundem auctorem *disp.* 5. *dub.* 1. si viro promittente matrimonium, eam promissionem fœminа acceptet, contractum sponsaliorum valere, neque esse necessariam aliam repromissionem, sed ipsam acceptationem repromissionem esse. Sic docet Antonius *3. part. tit. 1. cap.* 1 & *part. not. a ergo*, Rosella *verb. sponsalia, num.* 1. Sylvester *eodem verb. in principio*, Paludan. *in 4. dist. 27. q. 1. art. 1. concl. 1.* & alij, qui docent ex sola acceptatione ex parte vnius nasci obligationem mutuã sponsalium, eo quod ipsa acceptatio intelligatur in modum sponsionis. Fauent Tabiena *verb. sponsalia nu.* 4. Armilla *eodem n.* 2. Angelus *eodem n.* 2. & 19. Nauarr. *in sum. cap. 22. n.* 15. cum asserunt non esse sponsalia, quoties vir spondet, & mulier non respondet, neque indicat se acceptare sponsalia. Ratio autem manifesta est. Quia, cum promissio matrimonij non sit, nisi sub conditione repromissionis, neque esse possit, eo ipso, quo aliquis acceptat, significat vel se in futurum contrahere, cùm non possit aliter promissionem acceptare, quę est de matrimonio futuro. Exemplum est manifestum in eo, qui acceptat promissionem vẽditionis; eo enim ipso vult in futurum emere, cùm venditio fine emptione esse non possit, neque promissio venditionis fine vlla repromissione emptionis.

11 Verùm vt Thomas Sanchez probet præter acceptationem necessariam esse repromissionem aliam, & alias non nasci mutuã obligationem, vtitur ea regula, quòd *qui tacet consentire videtur in eo quod est in sui fauorem, non in præiudicium*, quare consentit in eo, quod alter illi maneat obligatus. Sed hoc nullius momenti est, nam licèt demus eam regulam solum habere locum, in his quę sunt in fauorem tacentis, de quo non est hic locus disputandi: nec

Digitized by Google

enim agimus, an taciturnitas habeat vim acceptationis, quam in ſponſalibus certum eſt habere *c. vnico de deſponſat. impub. in 6.* & conſtat ex his quæ dixi ſuprà *lib.* 2. ſed de acceptatione agimus, an vim habeat repromiſſionis. Quamuis ergo ea regula ſolùm haberet locum in his, quæ ſunt in fauorem tacentis, non ſequeretur acceptationem, ſponſionis ſuiue matrimonij factam eſſe tantùm in fauorem tacentis, & ea taciturnitate acceptantis abſque eo quod ipſe maneat obligatus, cum nullo modo ita poſſit accipiari promiſſio, ſed ea acceptatio neceſſariò, & eſſentialiter includat reptomiſſionem. Conuenuias autem & alij Doctores quorum auctoritate vtitur Thomas Sanchez, aguntde aliis caſibus longè diuerſis, ſcilicet quando in acceptatione, quæ per taciturnitatem fieri intelligitur, non includitur promiſſio vt quando coram ordinario facta eſſet inſtitutio, quæ ad ipſum pertinebat, ipſo videnteatque tacente. Verum eſt eum, qui promittit matrimonium alicui fœminæ, & illa non repromittens petit tempus ad deliberandum, manere obligatum ad expectandam deliberationem mulieris, cùm ei tempus deliberandi conceſſerit. Hoc autem non eſt tenere ad matrimonium abſolutè ſine conditione repromiſſionis. Quandiu enim aliqs non repromittit, non eſt vinculum obligationis abſolutum, ſed ſuſpenſum, donec adueniat ea conditio, ad quam ponendam tempus conceſſum eſt à promittente. Atque hæc, quæ diximus de iſtis promiſſionibus in his illationibus, vera etiam ſunt, quamuis firmentur iuramento. Quia ſupponit promiſſionem reuocabilem ante acceptationem. Illud addiderim eum, qui promiſit, poſſe agere aduersùs fœminam acceptantem, vt impleat reptomiſſionem inclusam in ipſa acceptatione. Atque ex his ſoluta ſunt, quæ adduximus pro prima ſententia. Conſule etiam ea quæ diximus ſuprà lib. 2. c....

CAPVT V.

De aliis, quæ requiruntur ex parte contrahentium, vt ſponſalia ſint valida.

SVMMARIVM.

1 *Deliberationem, rationis vſum, libertatem, ſigna externa requiri ad ſponſalia.*
2 *Vt ſint habiles ad contrahendum matrimonium.*
3 *Quæ ætas requiratur ad ſponſalia.*
4 *Quid de matrimonio de præſenti inter impuberes.*
5 *Debere ferri in perſonam determinatam.*
6 *Nullam eſſe formam pro ſponſalibus contrahendis.*

1 IN primis requiritur deliberatio, & rationis vſus, ſicut ad matrimonium, quod latè à nobis explicatum eſt ſuprà *lib. 4. cap.* 1. ſecundo requiritur libertas à coactione, & metu iuſto: eo metu redduntur ſponſalia nulla iure naturali, vt explicui *eodem lib. cap.* 6. An etiam ſponſalibus officiat leuis metus petendum eſt ex dictis *eodem libr. cap.*... Quare ea dem, quæ de matrimonio diximus, cum adeſt error vel metus, dicenda ſunt de ſponſalibus. Tertiò requiruntur externa ſigna, ſiue verba, ſiue alia ſuxta morem Prouinciæ. Quare autem verba ſint ſponſalitij, & quomodo accipienda in dubio, & quæ eniam ſigna ſponſalium, explicui latè, cum de matrimonio agerem *lib.* 2. Vnde non indigent ſponſalia ſtipulatione; neque ſcriptura, & non tantùm inter præſentes, ſed etiam inter abſentes contrahuntur per procuratorem vel nuntium, vel epiſtolam, *& l. 47. & vltima, de ſponſal.* ſeruatis etiam his, quæ præcipiuntur *c. vnico, de deſponſ. impub. in 6.* de quibus latè ſuprà *lib. 2. c. 14. & ſeqq.*

2 Quartò requiritur, vt qui ſponſalia contrahunt, ſint habiles ad contrahendum matrimonium, alias eſt promiſſio de re iniqua, & illicita. Vnde iure ciuili inter eas perſonas, inter quas coniugia prohibita ſunt, cenſentur prohibita ſponſalia *l. ſi quis tutor, D. de ſponſalibus.* Prohibito itaque matrimonio prohibita ſponſalia ſunt, ſi tamen ſit eadem prohibitionis ratio. Cuius rei exemplum eſt in Senatoribus, qui prohibentur libertinam vxorem ducere, ne dedecoretur ordo ſenatorius tali coniunctione, nam & ſola deſponſate o turpitudinem habet. At vbi ceſſat ratio, quæ viget in matrimonio, ceſſabit etiam pro ibi nio ſponſalium, vt in muliere, quæ intra annum luctu nubere prohibetur propter turbationem ſanguinis, nil um enim periculum eſt, ne ſponſalia ſola turbationem ſanguinis afferant *l. ſolent, D. de his, qui not. infam.* Item, qui officium in aliqua Prouincia adminiſtrat, vxorem ibi ducere non poteſt, quamuis non prohibeatur inire ſponſalia *l. ſi quis officium, D. de ritu nupt.* Quia poſt depoſitum officium liberum eſt ei nuptias non contrahere. Vnde nullus metus ei nocere poterit, quæ ſint ſola prohibitionis ratio. Secus eſt in tutore, cui & prohibentur ſponſalia, & matrimonium *I. tutor, D. de ſponſalib. & l. ſi quis tutor, D. de ritu nup.* Militat enim eadem ratio tam in matrimonio quàm in ſponſalibus.

3 Quintò requiritur ætas contrahentium. Et iure quidem ciuili diſcrimen eſt inter matrimonium, & ſponſalia, quod in ſponſalibus ætas definita non ſit, ſicut in nuptijs. Vnde impuberes contrahunt ſponſalia, modò infantes non ſint *l. in ſponſalib. de ſponſal.* Itaque, ſi puellam nondum duodecim annis natam, quis vxorem duxerit, nuptiæ non ſubſiſtunt, ſed tunc legitimam ſore vxorem Pomponius ait, cùm apud virum duodecim annos impleuerit *l. 4. de ritu nupt.* At iure Pontificio ſeptenij ætas ſponſalibus contrahendi determinata eſt *cap. literæ cap. acceſſit, c. ad diſſoluendū, de deſponſat. impub.* Definitur autem ſeptennium tam in viro, quàm in fœmina, quia cum ad ſponſalia ſufficiat vſus rationis neque requiritur potentia, ſeptennio iam frequens eſt rationis vſus. Quod ſi ſeptennio nondum illuxerit rationis vſus, ſponſalia nulla ſunt, quia debent eſſe cum deliberatione, vt dictum eſt ſuprà *iſto cap.* Requiritur autem completum ſeptennium, quando non conſtat malitiam ætatem ſuppleri. Itaque non habet hic locum illa vulgaris regula, *parum pro nihilo reputatur.* Exigit enim ius completum ſeptennium. Sufficiet tamen, dies vltimus inceptus fauore matrimonij, ſicut diximus ſuprà *lib. 9. de bimeſtri ſpatio ad deliberandum date.* Sed non ita definitùm iure ſeptennium eſt, vt, ſi antea malitia ſuppleat ætatem, valeant ſponſalia. Si enim ſuppleat, etiam ante ſeptennium contracta valent, vt diximus ſuprà *lib.* 2. & docet cum Ioanne Andrea, Innocentio, & Præpoſito Caniſius *in cap. iuuenis, de ſponſal.* Cuius fundamẽta ſuprà à nobis addicta ſunt. Id quod verum eſt, ſiue prope ſeptennium vſus rationis illuxerit, ſiue multo ante ſeptennium, ſolùm enim requiritur vſus rationis. Quod ſi ante ſeptennium celebrata ſponſalia fint malitia non ſuppleute ætatem, nulla ſunt, niſi denuo ratificentur poſt ſeptennium. Rara autem habentur, ſi ſignul habitent, aut ali s modis, quibus conſenſum explicari dixi ſuprà *libr.* 2. iuxta textum *in c. vnico, de deſpoſ. impub. in 6.* Supponimus autem ea ſigna ratificationis adhiberi à ſcientibus ſponſalia contracta ante ſeptennium eſſe nulla; aliàs cum ignorantia non præſumitur conſenſus iuxta dicta ſuprà *libr.* 2. *prope finem.* Hæc quæ hactenus diximus in iure certa ſunt, & communi DD. ſenſu recepta.

4 Atque idem dic de matrimonio de præſenti inter impuberes, quod tantùm habet vim ſponſalium de futuro *c. fin. de deſponſ. impub. & c. vnico, eodem in 6.* Quod ſi ante ſeptennium aliqui contrahant ſponſalia, quæ ſiio eſt an ſit peccatum. Ego ſentio nullum eſſe. Quia ſi malitia ſupleat, valent: ſi non ſupplet, nihil agunt, neque iniuriam infeunt alicui ſacramento. Idem dic ſi ante ætatem legitimam contrahere velint matrimonium. Quia quantumuis conentur, ſponſalia tantũ efficiunt, cùm ante dictã ætatem pubertatis ſint inhabiles contrahendo matrimonio. Neq; obſtat *in c. 2. de deſponſ. impub.* in illo enim nõ agitur de ſponſalibus prohibẽdis, ſed de matrimonio nõ celebrãdo ante pubertatem. Quod autem tbi dicitur propter vrgentiſſimam neceſſitatem vt pote bono Patriæ poſſe illos coniungi, qui non ſunt iuſtæ ætatis ad contrahendum,

dum, referri non poteſt ad veram matrimonij coniunctionem propter defectum conſenſus matrimonia is, qui nondũ eſt in impuberibus *capsua 25. de ſponſalib. & c. à nobis 8. de deſponſat. impuberum*, ſed referendum eſt ad coniunctionem matrimonialem quæ ſit de facto, non de iure: & ideò textus vtitur verb. *toleretur*, quaſi per diſſimulationem quãdam, quam interpretationem admittunt Canifius, & Thomas Sanchez *lib. 1. diſp. 17. num. 6.* Sed mihi difficilis apparet. Quia ſi etiam ante pubertatem ſequeretur copula tranſirent iure antiquo ea ſponſalia in matrimonium, vt dixi ſuprà *lib. 2.* Quare ergo vel intelligerem textum de coniunctione, hoc eſt habitatione in eadem domo, vel dicerem ante Clementem III. valuiſſe matrimonia de præſenti inter impuberes, vt dixi etiam ſuprà *lib. 2.* quæ erant veluti conditionalia matrimonia. Nicolaus autem, qui multis annis præceſſit Clementem III. ea prohibuit, niſi magni alicuius diſſidij vitandi cauſa fierent. Itaque ius illud *in d. cap. 2* non corrigit alia iura quæ matrimonium de præſenti inter impuberes reſoluunt in ſponſalia, cùm ſit antiquius, ſed ſtatuit ne talis contractus de præſenti inter impuberes fiat, niſi ex magna cauſa. Quem contractum de præſenti inter impuberes poſteriora iura Clementis, Lucij, & Innocentij III. vim tantùm ſponſalium re ipſa habere vel declararunt, vel denuo ſtatuerunt.

5 Sextò requiritur, vt ſponſalia ſerantur in determinata perſonam, quia ſicut matrimonium eſt cum determinata perſona, ita etiam ſponſalia. Ex quo infert Thomas Sanchez *lib. 1. diſp. 26. n. 2.* ſi quis promiſit contrahere matrimonium cum ea, quam pater eligiſſet, in patris poteſtate eſſe eligere filiam; quam voluerit, iuxta regulam, *In alternatiuis de regulariis in 6.* teneriq; patrem dare ſuperſtitem ſi aliæ deſcerint, iuxta *l. 11. tit. 1. part. 4.* etiam ſi quando promiſit, non habuiſſet in animo illam dare, ſaltem in foro externo, niſi in animo habuiſſet dare aliam, & non illam: hõcque ius dandi quam vellet, integrum eſſe patri, quamuis cum aliqua eorum copula interceſſiſſet. Verùm conſequenter ad ea, quæ dixi ſuprà *c. 4.* vbi oſtendi non poſſe eſſe promiſſionem matrimonij validam ſine promiſſione, dicendum eſt, ſuſpenſam eſſe eam obligationem, & quaſi conditionalem, donec pater eligat, & præſente filia vel conſcia electionis patris, vt illam ratam habeat *in d. cap. vnico de deſponſampub. in 6.* & ante partis electionem, & filiæ ratificatuonem non eſſe ſponſalia pura, ſed conditionata. Eodem modo philoſophandum eſt, & iuxta eadem principia, ſi contrahens dicat ſe dicturum aliquam ex pluribus conſentientibus, quam ipſe elegerit: ex parte namque fœminarum ſuſpenſa ſunt ſponſalia, donec eligat: poſita autem electione iam redduntur pura, & obligatoria, iuxta ea, quæ de conditionalibus contractibus dixi late ſuprà *lib. 3.* Quod ſi poſtquam promiſerit ducturum aliquam ipſe elegerit, & illæ ſub ea conditione conſenſerint, ſi poſtea aliqui earum copulerur, antiquo iure tranſit eat in matrimonium, quaſi per copulam conſeſſetur à conditione recedere *c. de illis, de conduct. apposit. in fine.* At ſi reuera non fuiſſet facta electio, deficeret illa præſumptio iuxta ea, quæ diximus ſuprà *lib. 2. de copula ſubſequenti ſponſalia.* Iure autem nouo Tridentini cùm nõ tranſeant in matrimonium, neque copula putificantur ea ſponſalia, niſi aliud probetur, ſcilicet. ſignis alijs electionem factam. Vnde, etiam ſi parochus præſens fuiſſet illi promiſſioni conditionatæ, & poſtea copulæ, ſi nihil aliud interueniret, non fieret matrimonium, etiam in eo caſu teſtis eſſet contractus matrimonij, vt iam dictum eſt ſuprà *lib. 2. & lib. 4. prope finem, & lib. 5.*

6 Circa formam autem contrahendi ſponſalia non requiritur aliqua ſolemnitas vt valeant, & ita ſine parocho & teſtibus celebrari poſſunt. Decretum enim Tridentini non extenditur ad ſponſalia, neque in eis aliquid innouatur, vt ſæpè ſæpius declaratum eſſe à Cardinalibus conſtat ex illis declarationibus, quas colligit Farinacius. Et idem dicitur de ſponſalibus impuberum etiam ſi de præſenti fiant, quare illa rebita fuit diſpoſitioni iuris communis antiqui. Vnde nec venale peccatum eſt contrahere clandeſtinè ſponſalia, cùm nulla de eo extet prohibitio, An autem vna cum conſenſu contrahentium ſponſalia requiratur etiam ad eorum valorem conſenſus patris, vel eorum in quorum poteſtate ſunt, dixi ſuprà *lib. 2. cap. 1.* tam de matrimonio, quàm de ſponſalibus.

CAPVT VI.

Quem effectum habeant ſponſalia vallida.

SVMMARIVM.

1 *Ex ſponſalibus oritur obligatio contrahendi matrimonium, & quomodo obligatio intelligenda.*
2 *Quomodo qui renuit compellendus ſit à iudice.*
3 *Opponuntur nonnulla, & diluuntur, & 4. 5.*
6 *An copula cum ſponſa ſit adulterium iure ciuili, & 7.*
8 *Non eſſe adulterium iure canonico.*

1 PRimus effectus eſt contractus ſponſalitij obligatio, quæ ex illo oritur; & hæc obligatio naturalis eſt, qua contrahentes obligati manent ad promiſſionem implendam, eaque eſt obligatio ſub lethali culpa, cùm ſit materia grauis, & alias quantitas obligationis non pendeat ex voluntate promittentis, vt dixi ſuprà *iſto lib. 2. c. 2.* Colligitur etiam hæc obligatio ex *c. deſponſatas, c. de coniugali 27. q. 2. c. 2. & c. ex literis l. 2. & requiſiuit, de ſponſalibus*, & eſt omnium DD. ſententia. Itaq; etiã ſecluſo damno, ſi quod intulit per violationem, ratione promiſſionis, vterque obligatur implere ſub lethali culpa. Incipit autem ea obligatio a momento contractus *l. in omnibus obligationibus, D. de reg. iuris, & Leũ qui, §. quoties, de V. O.* Cuius oppoſitum immeritò docuit Thomas Sanchez *lib. 1. diſp. 28. n. 2.* argumento textus *in l. debitores præſentes, C. de pignor.* ex quo textu conſtat debitorem non teneri ſoluere, niſi quæſitum, quando non eſt debito ſoluendi præfixus terminus. Sed id perperam ex *dict. l.* colligitur, nam ibi agitur de diſtractione pignoris, quod creditor habet, non enim valent pacta de pignore propria auctoritate diſtrahendo. At quando conuenit, ne pignus debitoris diſtrahatur, & perpetuam moram ſoluendi faciat, ſolemniter ac cum teſtibus denuntiate eidem poſſunt, vt pignus liceat diſtrahere, vt *in d. l. debitores*, & docet Paulus *lib. 2. ſentent. §. 9. l. 1. & l. 4. D. de pignorat. act. eo morã faciente pignus iuſſu iudicis vendi poteſt l. 18. in fine, C. de adminiſtrat. tut.* alias denuntiatio præcisè non requiritur. §. 15. *in fine, Inſtit. de actionibus.* Vide Cuiacium *lib. 5. obſervat. c. 31.* Itaque perperam ſuam doctrinam ex *dict. l.* colligat Sanchius. Quod autem attinet ad eam doctrinam, quam affert, verum quidem eſt, quando aliquis mutuam pecuniam dedit, nec terminum præfixit, intelligi debere neceſſariò aliquem terminum arbitrio iudicis, vt vtile ſit mutuum: aliàs nulla mutuatarij vtilitate datum mutuum eſſet, ſi ſtatim repeteretur, ſicut etiam idem dicitur de Precario. At in noſtro caſu longè diuerſa ratio eſt: non enim eſt neceſſarium tempus expectandi, in quo ſit vtilis ea promiſſio: eſt enim vtilis à principio, & vtilis adimpletio & ita etiam alio non petente adimplenda eſt, niſi alter adimpletionem differri ex cauſa poſſulet.

2 Quod ſi is, qui ſponſalia contraxit, adimplere nolit, monendus prius per iudicem eſt, & ſi adhuc renuat, per cenſuram compellendus eſt *cap. ex literis 10. de ſponſal.* In quo eſt diuerſa ratio iuris ciuilis, & canonici. Nam iure ciuili aduerſus eum qui ſpopondit, nulla competit actio, quamuis olim etiam iure Romanorum actionem ex ſpõſo dari, litemque pecunia æſtimari ſolitam auctor ſit Sulpitius apud A. Gellium. Eo itaque iure permiſſum eſt ſponſo vel ſponſæ recedere a ſponſalibus *l. 1. C. de ſponſalibus* præterquam ſi arrhæ interuenſſent, quæ duplicatæ a

tæ à renuntiante testiuuntur: & hoc renunciationis genus repudium appellatur. *Inter stupri l. inter diuortium, de V. S.* quod a patre pro filio vel filia, quam habet in potestate, fieri potest, a tutore autem pro pupillo, vel pupilla non potest. *l. in potestate l. si tutela, de sponsal. l. 4. C. eodem.* Neque infamia notantur cum aliis postea contrahentes, quasi bina sponsalia eodem tempore constituta habeant, dissoluis videlicet per huiusmodi renuntiationem prioribus sponsalibus *l. 1. §. quid ergo, de his qui not. infam.* At vero iure canonico renunciatio vnius iniuria altero prohibita est *dict. ex literis, & in c. de illis, §. mulier. de desponsat. impub.* Quare cum ex illis sponsalibus nascatur obligatio. Ecclesiasticum iudicem seruare compellitur. Idem est siue sponsalia sint iurata, siue simplicia, vt constat ex *dict. §. si mulier*, adeo vt si post prima sponsalia alia contrahat, & iuramento confirmauerit, nulla & iuramentum nullam obligationem inducat, vtpote, quod vinculum esset iniquæ obligationis. Illud tamen addendū est iuxta Seraphinum *decis. 1113.* Iudicem cōpellere debere per censuras compulsione moderata, non præcisa, si pertinax sit pars in resistendo *cap. requisti, de sponsal.* Imo, & quando prudenter iudicatur frustra ferri excommunicationem, abilla abstinendum docet idem Seraphinus *decis 1258.* vide etiam Riccium *dec. 231. in praxi, & decis. 232. nu. 1. & 2.*

3 Sed obstare videtur primo quod in obligatione facti nemo compelli debeat, sed persoluto interesse liberetur *l. stipulationes 27. §. Celsus, de V. O.* sed hoc locum non habet in his, quæ non recipiunt æstimationem, vt est matrimonium, & alia spiritualia: in his enim precisè ad factum compelli potest, iuxta doctrinam Panormitani *in dict. cap. ex literis, v. 3.* Et tanto est. Quia quod in his, quæ æstimationem recipiunt, liberetur quis præstando interesse, neq; ad factum præcisè obligetur, id nascitur ex voluntate tacita contrahentium. Cùm enim facta ab inuito non rectè præstan soleant, iuxta illud, *raro respondent coacta ingenia*, videtur tacitè inter contrahentes id actum vt si res non fiat, in locum facti succedat interesse, quod fecerit. Sed in his, quæ æstimationem non recipiunt, ac proinde præcisa eorum obligatio est.

4 Neq; obstat secundo textus *in c. 2. de sponsal.* ibi, *Cōmonendi sunt, & omnibus modis increpandi.* Quem textum sic interpretatur Thomas Sanchez *lib. 1. disput. 29 nu. 4.* quod prius monendi sunt, postea tamen cogendi, nisi subsit iusta causa. Sed non attendit Thomas Sanchez textum hunc ex c. 2. non esse ad rem, de qua agimus. In eo enim non est sermo, quando sponsalia vnus ex eis implere non vult, fed quando sponsalia mutuo consentu eorum, qui contrauerunt. Expressè enim ibi, *si autem se ad inuicem admittere noluerint.* Idem indicat exemplum de sumptum ex contractu societatis, quo vtitur Pontifex. Neq; hanc interpretationem labefactat, quod dicat textus illos prius monendos, & modis omnibus inducendos vt præstitam fidem obseruent, & si non paruerint, patienter tolerandū esse, quasi insinuare videatur Pontifex peccatum esse In ea dissolutione: cùm tamen in dissolutione ex consensu mutuo sponsalium nullum peccatum sit. Respondetur enim dupliciter aliquid in iure dici *patienter tollerari*, vno modo permittendo solum illud, vt malum ad cuitandum maius, vt *in c. cum iam dudum 18 de præb. cap fin. distinct. 4. & cap. quod verius 32. quæst. 2.* Melius enim est ex duobus malis quod minus est eligere *cap. duo mala, distinct. 13.* alio modo aliqua in iure permitti dicuntur, licet impune fiant, & absque peccato, quia mallet ius ob aliquam rationem aliud fieri, vt *in dict. cap. 2.* mallet enim summus Pontifex vitandæ inconstantiæ causa in re tanti momenti matrimonium contrahi, quam ab sponsalibus discedi mutato animo: itaque ideirco prius admonendos, & inducendos scribit quam à sponsalibus discedant. Sic explicant Tancredus, Hostiens. Panormitan. *ibi.* Couarruuias *1. part. de matr. cap. 5. §. 1. in principio*, vbi & eam interpretationem communem dicit Ignur *in dict. cap. 2.* non vtitur Pontifex *verb. cogendi*, sed *monendi*, quia de illis agit, qui ex mutuo consensu recedunt, quibus recedere quidem impune licet, sed vtandum inconstantiæ causa, quam præ se ferunt, monendos dicit Pontifex ne recedant.

5 Neque etiam constat textus *in cap. requisti, de sponsal.* quo prohibetur compelli sponsum, quæ se nupturam sub iuramento promisit. Respondetur enim tunc minime compellendam esse, vbi causa subest, cur compelli non debeat, vt dictum est, quod idem statuitur *in dict. cap. ex literis 10. in in fine, nisi rationabilis causa obstiterit.* Nomine autem rationabilis causæ quæ uis illa intelligitur de his, quæ sufficiunt ad dissoluenda sponsalia. Inter illas autem ea est, si sponsa ita exhonestet sponsum vt verosimile sit scandala, lites, perpetuaſque discordias ex matrimonio fore. At si nulla iusta subsit causa, compellendus est per censuras Ecclesiasticas contrahere, ita vt ex nolente fiat volens, argumento textus *in cap. mulier 23. quæst. 6.* Compulsio enim hæc ad inducendum liberum consensū adhibetur, non verò vt inuitus adigatur in matrimonium, quod in hoc casu nullum est, si ab inuito contraheretur c. *cum locum 14. de sponsal.* Quare in hoc textu dixit Thomas Sanchez, & alij sustineri minus malum, scilicet, violationem fidei, & periurium, ad euitandum maius malum scilicet, perpetuas inimicitias: ego tamen existimo eos non rectè colligere ex illo textu. Nam si rationabilis causa subest, iudicat Ecclesia cessare sponsaliorum vim, & ex consequenti obligationem adiectam iuramenti. Quia ob mutationem status rerum, ob graues inimicitias, & scandala, quæ iam timeri possunt, cùm tamen tempore contractus sponsaliorum non timerentur, cessauit ea obligatio, & etiam iuramenti. Quare non toleratur minus peccatum ad euitandum maius, sed decernitur iam in eo casu non habere locum obligationem promissionis, atque iuramenti propter insignem factam rerum mutationem, vt magis explicabo infra, cùm de causis dissoluendi sponsalia sermo fuerit. Ex quibus sit huiusmodi causæ cognitionem esse debere iudicialem, cùm pronuntiandum sit super valore sponsalium, & eorum dissolutione. Deinde sit, si non sit quæstio de sponsalium valore etiam posse compelli ad implenda sponsalia per sæcularem iudicem, licet iuramento firmentur, vt docet Thomas Sanchez *disp. cit.*

6 Alter etiam sponsalium effectus a nonnullis enumerari solet, vt scilicet cum ea sponsa de futuro res habita, adulterij nomine censeatur. Et quidem iure ciuili etam violatam accusare poterat sponsus iure mariti. Non enim minus in sponsa, quam in vxore adulterium committi dixit l. C. *l. si vxor 13. §. dixi ad l. Iul. de adult. diui Seuerus, & Antoninus rescripserūt etiam in sponsa hodiem vindicandum, quia neque matrimonium qualecumque, neque spem matrimonij tollere permittunt.* Erat autem turpiter Thom. Sanchez *lib. 1. disp. 2. num. 3.* cum *in dict. sponsa* nomine intelligit desponsatam de præsenti. Nam cum sponsa de præsenti non est spes matrimonij, sed matrimonium. Idem constat *l. miles §. quærebatur D. eodem.* Dū enim sponsam altera patre nuptui collocatam iure mariti accusandi facultatem sponso negat aliis in casibus concedere videtur, *& l. propter C. eodem.*

7 Neq; huic definitioni obstat textus in dict. *l. si vxor*, vbi cū negatur impubes tem puellam accusari iure mariti, sed quasi sponsam accusari posse, consequens videtur sponsam iure mariti non accusare. Nonnulli dicunt accusari sponsam violatam iure sponsi. At in iure nulli ius est ad hunc effectum, nisi matrio, aut extraneo. Dicendum ergo adhuc sponsam accusari iure mariti neque obstare prædictam legem, cuius sensum mihi videtur affectus Cuiacius *lib. 6. obseruat. cap. 16.* Impubes vxor duci non poterat, fed bene sponsa fiabeti, dummodo infans non esset: necessarium tamen erat, vt nominatim sponsalia contraherentur. Vnde si in domum duxisset eam impuberem non factis sponsalibus, neque matrimonium neque sponsalia erant. At si sponsalia nominatim contracta essent, iam habebatur sponsæ loco, & illam violati se passam accusare iure mariti vti poterit. Sensus ergo dictis legis hic est si impubes fœmina domum ducta fuerit, scilicet, non contractis nominatim sponsalibus, & illa adulterium commiserit, non datur accusatio mariti iure, etsi si apud eum ereuent, & postea vxor esse cœperit, sed vel quasi

quasi sponsa accusari poterit ex rescripto Diui Seueri. Si vero quasi sponsam domum duxerit, contractúsque cum ea sponsalibus, etiam si impubes illa sit, accusari ab illo iure mariti potest iuxta relictum nobis Diui Seueri. Atque idem est sensus Imperatoris *in dict. l. propter C. eodem. Propter violatam virginem adultam, quæ postea maritus esse cœpit, accusator iustus non est, C ideo iure mariti erimen exercere non potest, nisi puella violata sponsa eius fuerat.* Sensus est, vt *ibidem* interpretatur Cuiacius. Propter violatam, id est, sponte corruptam virginem, hoc est, impuberem: vnde puberes de virginati sæpe vocati sunt adultæ, id est, quæ postea adulta esse cœpit, vir accusator iustus non est, nisi ea puella impubes sponsa eius fuerit. Quare caue à Gothofredo *in d. l. propter* aliter explicante.

8 Hæc quidem iure ciuili, & in foro externo. At in iure canonico, & in foro conscientiæ adulterium non est eum sponsa alterius de futuro rem habere. Quia nulla est iniustitia, cum illa non sit aliena, hoc est, alterius, nondum enim tradidit corpus suum, neque transtulit in dominium viri. Hinc consequenter fit non esse circunstantiam in confessione explicandam. Quare ridicule Thomas Sanchez *lib. 1. disp. 2. nu 6.* censet, si res habeatur cum sponsa alterius de futuro, esse circunstantiam in confessione explicandam, quia est grauis iniuria: at si habeatur res cũ sponso alterius non esse circunstantiam explicandam, quia leuis iniuria est sponsæ. Si iniustitia est, vtraque parte sit neeesse est: & cum sit in re graui, non potest non esse mortalis culpa, & ideo explicanda. Et quod homines non reputent eam grauem iniuriam, si sponsus fornicetur, parum refert: alias idem dicendum esset, quamuis iam esset contractum matrimonium, præsum enim est homines grauiorem iniuriam iudicare si vxor adulteretur quam si marinus, & apud omnes illam seuerissima pœna puniri, hunc vero minimè. Veritas ergo est non esse necessarium in confessione explicare siue eum sponso, siue cum sponsa res habeatur, quia non est ibi iniustitia supra fornicationis malitiam, cùm sit vsus corporis, quod ad huc non est alienum. Quod autem sponsus per sponsalia ius habet tantùm est, vt non impediatur iniuste ad illam ducendam in vxorem: quod ius non impedit, qui cum illa rem habet. Nam si sponsus de futuro feiat, potest liberè illam reiicere, aut eam cum eo defectu sciens volensque in vxorem recipere. Si autem concubitus oecultus omnino sit, non est defectus ille ex his, qui communiter manifestandi sunt ne committatur iniustitia, & inæqualitas contractus, cùm detur corpus æquale pro corpore æquali secundum substantiam, in quo consistit iustitia matrimonij, vt dixi *in tract. de restitutione cap. de rest.* in bonis corporis, fed vide de hoc Turrianum *tit. 2. disput, 78. dub. 2.* Quomodo autem sponsalia ea vim habeant; vt copula secuta transeant in matrimonium, & an nunc in aliquo casu locum habeat, iam suprà explicatum est *lib. 2. & lib. 5.*

CAPVT VII.

De sponsalibus conditionatis.

SVMMARIVM.

1 *Sponsalia conditionata explicantur iuxta ea, quæ de matrimonio.*
2 *Conditio contra substantiam matrimonij reiicitur à sponsalibus.*
3 *An idem de turpi, & impossibili.*

1 SVppositis his, quæ dixi suprà toto *lib. 5.* facilè erit rem istam expedire. Constat primò, si condito honesta aut licita adhibeatur, obligationem esse expectandi euentum conditionis: eueniente autem illa conditione purificari sponsalia sine nouo consensu vt dixi eodem *lib. c.* Quod secus est in matrimonio, vt ibidem ostendi, & de sponsalibus contractis sub conditione, si Papa dispenset, vide Seraphinum *decis. 1156.* vbi dicit illam debere exprimi in ipso contractu, alias non censeri appositam: vide etiam Riccium *in prax. decis. 248.* Quod autem tam Seraphinus quàm Riccius dicunt dispensante Papa necessarium esse nouum consensum, accipio de consensu ad matrimonium, non de consensu ad cōtractū spō. salū. Donec autē admpleatur conditio non cile locū alius sponsalibus, etiam absoluti, propter rationem traditam *lib. 7.* cum de impedimento publicæ honestatis sermo esset. Nam vna obligatio absoluta, posterior eiusdem rationis non præualet contra priorem. Et quamuis illa obligatio videatur esse conditionalis, est tamen etiam obligatio absoluta expectandi euentum conditionis, contra quam non potest præualere obligatio absoluta posteriori sponsalium.

2 Constat secundò, si conditio sit contra substantiam matrimonij in sensu explicato *lib. 2.* sicut reiicitur à matrimonio, ieici etiam à sponsalibus. Vnde si quis ita contrahat, *ducam te in vxorem si post matrimonium alijs corpus tuum tradideris*, nullus est sponsalium contractus sicut ipse contractus matrimonij nullus esset. A matrimonio enim non repellitur iure positiuo condito contraria quin potius ipsum annullat iure naturali, vt dictum est. Quod si quis ita contraheret, *ducam te in vxorem si ante matrimonium alijs corpus tuum tradideris, aut venena fumpseris sterilitatis*, cùm hæc conditio adimplenda sit ante contractum matrimonij, & ideo non sit contra substantiam matrimonij nondum contracti, de illa perinde iudicandum est ac de condit one turpi iuxta dicenda statim.

3 Sed difficultas est, quid dicendum si conditio turpis, vel impossibilis adhibeatur contractui sponsalium. Iure naturali constat dependentem este consensum a conditione, & ita ex impotibili conditione elle nulla sponsalia, cum impleri conditio non possit: ex turpi verò suspendi vsque ad euentum conditionis. Sed an iure positiuo repellatur a sponsalibus sicut repellitur à matrimonio dissensio est. Thom. Sanch. cum aliis *lib. 5. disp 17. n. 2.* censet repelli. Fundamenta eius adeo debilia sunt, vt ipse eorum debilitatem agnoscens recurrerit ad communem DD. sensum. Sed quid tu nihi communem Doctorum sensum opponis in re, quæ ex iuris tantùm positiui dispositione pendet? Quare quod in prima editione I. bri de impedimentis dixi, idem dico, scilicet, in contractu sponsalium, si adhibeatur conditio turpis, aut impossibilis, quæ non refundatur in matrimonium, non esse valida, nisi impleta condritione: docet Petrus Ledesima *de matr. q. 47. ar. 5 ad finem*, & refert eam Doctissimus Salmanticenses tenuisse: docet etiam Fernandus Rebellus *lib. 2. de matr. q. 10. sect. 5.* & alij. Ratio est vnica. Quia quod habeatur pro non adiectis in matrimonio tanquam est ex dispositione iuris positiui, fauore illius ob præsumptionem, quæ nō habet locum in sponsalibus. Et quamuis *in l. Oratio, D de sponsal.* dicatur dispositum in matrimonio censeri etiam dispositum in sponsalibus, loquitur tamen de inhabilibus ad matrimonium, qui etiam inhabiles erunt ad sponsalia, quod intellige, vt dixi suprà *dicto lib. c. 5.* si eadem sit prohibitionis ratio. Dixi *quæ non refundatur in matrimonium.* Quia si quis ita respondeat, *ducam te in vxorem si post matrimonium furtis meis consenseris*, sponsalia hæc in foro externo censebuntur valida, quia ab obiecto sponsalitæ promissionis hoc est matrimonio repellitur conditio turpis. Igitur talis promissio in foro exteino iudicabitur promissio contractus puri, id est matrimonij puré contrahendi, cùm conditio illa turpis habeatur pro non adiecta. Illa adde maioris explicationis gratia nullam esse posse obligationem executione turpis conditionis dicimus esse obligationem ad turpe aliquid committendum. Posita tamen iam impleudi sponsalia, & non fuisse nulla ex addita conditione turpi, nec verè obligasse ante euentum turpis conditionis. Quod etiam docuisse videtur Turrian. *tom. 2. in 2. disp. 67. dub. 4.* At in conditione necessaria de futuro, aut in conditione de præsenti, aut præterito, eadem dicenda sunt, quæ de matrimonio dixi suprà *lib. 3.*

CAPVT

CAPVT VIII.

De ſponſalibus quibus aduenit iuramentum.

SVMMARIVM.

1 *Quid explicandum.*
2 *Diuiſio iuramenti in aſſertorum, & promiſſorium, & eius explicatio.*
3 *Vtilem eſſe quæſtionem de vi quam addit iuramentum contractui.*

1 HVc diſtulimus diſputationem de robore, quod iuramentum adiicit contractui, ſiue ſponſalitio ſiue matrimonij, ſiue cuicumque alteri. Res latiſſima, & nec facilis explicatu. Quare, vt diſtincte, & ſimul etiam breuiter multa complectamur, placet totam rem hanc certis enūtiationibus definire, easq; & confirmare, & corollariis deductis illuſtrare, quæ lucem multis aliis præbebunt, quæ diſputari ſolent de iuramento confirmatorio.

2 Sed ante omnia ſupponendum eſt, iuramentum cōmuni receptaque diuiſione diuidi in aſſertorium, & promiſſorium. Quam diuiſionem ita explicat D. Thomas 2. 2. *q.* 89. *art.* 1. Diuinum, inquit, teſtimonium quandoque inducitur ad aſſerendum præſentia vel præterita, & hoc dicitur iuramentum aſſertorij, quandoque autem inducitur diuinum teſtimonium ad aſſerendum aliquid futurū, & hoc dicitur iuramentum promiſſorium. Quam diſtinctionem optimè explicat Suarez *tom.* 2. *de religione lib.* 1. *de iuramento, c.* 8. Si autem intelligenda eſt vt omne iuramentum promiſſorium includat, etiam aſſertorium. Nam qui aliquid ſub iuramento ſe facturum promittit, tenetur non ſolùm de futuro verum eſſicere, quod promittit, fed etiam de præſenti verè habere animum faciendi, quem animum etiam ſub iuramento aſſerit: & ea parte qua aſſertorium eſt reſpicit tantùm enuntiationem de præſenti, ſcilicet, animum præſentem faciendi, quod promittit: at qua promiſſorium eſt, reſpicit futurum tempus. Illud etiam addendum, quod quamuis aliquā videantur de futuro enunciari, & confirmari iuramento, vt ſi quis iuret Petrum eras occiſurum aliquem, ſe tamen vera eſt affirmatio tantùm de præſenti, quod ſcilicet ita exiſtimet ex certa ſcientia, & probabilibus coniecturis: & ita licet videatur propoſito de futuro, eſt tamē de præſenti. Quod ſiquis iuret ſe eras aliquid factūrum, eſt quidem obligatio faciendi futuro tempore, quod iurat, & virtualis quædam promiſſio, cui Deus teſtis adhibetur, licet verbis non videatur promittere, & ideo ad promiſſorium iuramentum reducitur. Quare vniuerſe verum eſt, quod docuit Diuus Thomas, iuramentum aſſertorium tantùm reſpicere propoſitionem de præſenti aut de præterito, qua ſcilicet, aſſertorium eſt, promiſſorium verò vt tale eſt, ſolum reſpicere aſſertionem de futuro. In præſenti non agimus de iuramento aſſertorio, ſed de promiſſorio, quoniodo ſcilicet confirmet actum pro tempore futuro.

3 Ruiſus obſeruandum eſt perperam nonnullos aſſerere nullius momenti eſſe eam decidere quæſtionē, quā vim tribuat iuramentum actibus, quibus accedit, cùm ſemel conſtet iuramentum, quod eſt vinculum iniquitatis, ſeruandum eſſe, verūm decipiuntur valde, vt recte docet Gabriel Vazq. *de teſtam. c.* 3. *dub.* 2. Quia ſi contractus nō firmatur iuramento, etiamſi illi accedat obligatio religionis, non tranſibit obligatio contractus ad hæredes: quia obligatio religionis iuramenti ſolum eſt perſonalis, & alias contractus remanſit nullus, tranſiret autem, ſi fieret validus iuramento. Deinde ſi non firmatur iuramento, promiſſio non obligabit, & parent iuramentum à Pontifice relaxari. Ideo enim dicunt multi relaxari non poſſe, ne fiat præiudicium tertio: quod in eo caſu nullum fieret, ſi obligatio tantùm eſſet ex religione, cum nullum ius ſuſtitiæ quæſitum eſſet. Alia etiam multa ſequuntur, in quibus diuerſimodè loquendum eſt, ſi actus firmatur, aut nō firmatur iuramento, quæ profequitur Suarez *lib.* 2. *de iuramento, cap.* 25. & ex dicendis conſtabunt. Iam ergo rem hanc, quæ magni momenti eſt, explicare aggrediamur per diuerſas enunciationes, ex quibus duas præmittemus, vt aliarum fundamenta.

§. I.

Quæ obligatio naſcatur ex iuramento.

SVMMARIVM.

4 *Prima propoſitio de vi, quam habet iuramentum natura ſua.*
5 *Ex iuramento præcisè ſolum oriri obligationem religionis.*
6 *Quando adeſt alia obligatio, non eſſe ex vi iuramenti.*
7 *Explicatur quare dicatur iuramentum inducere naturam actus, cui adiungitur.*

4 PRima enuntiatio ſit. *Iuramentum natura ſua ſolū habet vim inducendi obligationem ex religione, prouenientem. Quod ſi aliam aliquando habet, non ex eius natura, ſed ex iuris diſpoſitione prouenit neceſſe eſt.* In hac concluſione explicamus obligationem, quæ præcisè oritur ex natura iuramenti, In quo ſolus Molin. *tom.* 1. *de iuſtit. tract.* 2. *diſp.* 150. exiſtimauit eam eſſe vim iuramenti promiſſorij, vt vltra obligationem religionis, quæ primaria eſt in illo ordine ad Deum, pariat aliam fecundanam comparatione proximi, cui ſit remiſſio, & hanc dicit eſſe obligationem iuſtitiæ, quando iuramentum ſit omnino habere fine vi, & fraude. Cuius non aliud fundamentum eſt niſi quia in iuramento promiſſorio intrinſecè includitur ratio promiſſionis, eo enim differt ab aſſertorio. Sed ex promiſſione oritur ius iuſtitiæ. Ergo etiam ex iuramenti promiſſorij ratione, & efficacitate inducitur obligatio iuſtitiæ.

5 Sed verius eſt, quod habet enuntiatio propoſita, ex iuramento præcise non poſſe oriri aliam obligationē quā religionis. Docet Innocent *c. cum venientes, de iniur.* Iaſō *in l. iuſiurandum, D. de iure iur.* Gabr. Vazq. *de teſtam. c.* 3. *dub.* 2. *n.* 21. Suar. *lib.* 2. *de iuramento, c.* 29. *n.* 23. Thom. Sanch. *lib.* 3. *ſum. c.* 12. *n.* 4. & plures alij Theologi frequēter. Ratio autem eſt facilis, & aperta. Quia iuramentum ex natura ſua non habet inducere aliam obligationem, quam religionis, quod oſtendo, & ab abſurdo, & à priori ab abſurdo quidem. Quia quod iuramentum habet ex natura ſua, vbicumque fuerit validum iuramentum, idem habebit. Ergo iuramentum ſuper ſolutione vſurarum, quod validum, & ſeruandum eſſe conſtat *c. debitores, de iureiurando*, inducēret obligationem iuſtitiæ, atque adeo ex iuſtitia eſſent debitæ vſuræ, & vſurarius verè earum dominum compareret. Similiter etiam iuramentum coactum eandem obligationem induceret, quod omnes in iſtis caſibus vno ore negant. Præterea etiam, quando cōtractus nullus ob bonum publicum confirmatur iuramento, & ob bonum priuatum, oritetur eadem obligatio: & tamen conſtitum eſt apud Doctores non in omnibus his eam obligationem oriri, vt explicabo infra. A priori autem ratio eſt. Quia iuramentum natura ſua tantùm ordinatur in confirmationem iuxta Paulum *ad Heb.* 6. & ideo D. Thom. 2. 2. *q.* 89. *art.* 1. dixit iurare eſſe aſſumere Deum in teſtami, & quando hoc fit ad confirmandum aliquid futurum eſſe iuramentum promiſſorium. Ergo iuramentum promiſſorium natura ſua ſupponit promiſſionem veluti materiam confirmandam, ſolumque inducit obligationem religionis qua obligatione promittens ſub iuramento tenetur Deo reddere iuramenta.

6 Ex quibus fit, ſi quando contigerit iuramento appoſito

sito non solùm esse obligationem religionis, sed etiam iustitiæ, & actionem nasci promissario, id non posse prouenire ex natura iuramenti, sed aliunde, scilicet, ex dispositione iuris positiui, quod an fiat, & in quibus casibus fiat, dicam infra.

7 Hæc etiam fiat, cur dicitur iuramentum, induere naturam actus, cui adiungitur. Si enim est intelligendum, vt quoties iuramentum adiungitur actui, qui ex ratione contractus obligationem habet, obligatio iuramenti cadat supra obligationem illius, & iuxta modum illius, ita vt ea cessante cesset obligatio iuramenti. Ratio est, quia eo casu adducitur iuramentum in confirmationem illius. Hinc fit quod quemadmodum promissio semper fit submissè, cùm quibusdam conditionibus, & vt eius obligatio perficeretur necesse est, perficeret idem etiam fiatus, qui erat à principio, alias non esset infidelis, qui non adimpleti, vt est sententia D. Th. 2. 2. q. 88. ex Trullio, & Seneca, & dicemus infrà: ita etiam iuramentum cadens in eam promissionem subintelligit eadem conditiones, quæ seruarentur in promissione illa, si esset valida, & iuramentum liberè fieret. Vnde falsò Molin. *tom. 1. tr. 2. de iust. disp. 149.* docet eum, qui alteri promisit se ductum illam in vxorē, teneri obligatione iuramenti, ita vt non possit ingredi religionem. Quamuis enim semper verum sit perseuerante obligatione iuramenti, teneri eum, qui iurauit, ad promissionē implendam, tamen considerari oportet an ex variatione rerum cesset obligatio prioris iuramenti, & ita, sicut in sponsalibus factis liberè omnino, & sine coactione intelligitur excepta electio perfectioris status, ita etiam in sponsalibus iuratis. Hinc rursus fit, quod sicut, si ille cui facta est promissio, non velit sibi promissionem impleti, cessat obligatio illius, vt docet S. Th. 2. 2. q. 89. *art. 9. ad 1.* est que communis sententia: quia in quacumque promissione facta alicui in vilipendium eius, intelligitur conditio consensus illius, id est, si ille voluerit sibi adimpleri promissionem, ita etiam si promissio iuramento confirmetur, nolente altero, vt impleatur promissio, cessat etiam obligatio iuramenti. Quia hæc iuramenti obligatio solùm potest permanere, quandiu perseuerat promissionis obligatio, cùm iuramentum soli adducatur in confirmationem illius: & ita qui potest remittere obligationem promissionis, consequenter etiam aufert obligationem iuramenti, vt obseruauimus supr. *lib. 8.* cùm fermo esset de dispensatione iuramēti. Adde, quod etiam si promissio nulla fuerit ad inducendam obligationem iustitiæ, & tantùm implenda sit ex religione iuramēti, poterit nihilominus cessare obligatio iuramenti, non quia is, cui factum est, habeat ius iustitiæ, sed ex hoc, quod ipse nolit rem promissam acceptare. Quæ doctrina cōfirmari potest ex *c. debitoris, de iure iurando*, ibi, *Mandamus quatenus creditores ad iuramenta super pluris sibi soluendis præstitiarelaxanda Ecclesiastica districtione cogantur.* Cumq; vsurarij nullum ius iustitiæ habeant aduersus promittentem, non dicuntur relaxare, quia remittant iustitiæ ius: sed tantùm, quia nolunt sibi dari pecuniam promissam neque illam accipere. Inutiliter ergo distinxit Molina iuramentum homini factum vel Deo: semper enim fit Deo eius tamen materia aliquando est promissio facta homini vel indeterminata.

15 *Opponitur ex c. venerabilem, de electione.*
16 *Opponitur ex Iosue 9.*
17 *Quid dicendum de iuramento de re illicita tempore iuramenti, quæ post ea fit licita.*

§. II.

Quæ debeat esse materia iuramenti, vt obligationem inducat.

SVMMARIVM.

8 *Enuntiatio secunda de materia iuramenti, etiam debere esse honestam ex se vel ex fine operantis.*
9 *Iuramenti materiam non fore turpem probatur.*
10 *Opponitur ex Leuitico 5.*
11 *Opponitur ex Iudicum vlt.*
12 *Opponitur ex 1. Esdræ 10.*
13 *Quarta obiectio diluitur.*
14 *Opponitur ex c. cum quidam, de iureiurando.*

8 SEcunda enuntiatio. *Materia, in quam cadit iuramentum, vt obligandi vim habeat nō debet esse turpis, neq; indifferens, sed honesta, vel ex sua specie, vel ex fine operantis: alias nulla prorsus obligatio ex iuramento consirmatorio sequetur.* Hæc enuntiatio plures habet partes, quarum singulæ explicandæ sunt, atque probandæ.

9 Prima pars est, quod materia iuramenti non sit res turpis, aut quæ sine peccato siue veniali, siue mortali adimpleri non possit. Quid clarius, atque receptius, quam iuramentum con ta bonos mores non obligare; *reg. non est obligatorium de regulris in 6. & quanto, c. si vero, c. cum contingat, de iure iurando*, & multa alia habentur apud Gratianum 2. 2. q. 4. feré per totam. Ratio est euidens, quia iuramentum non potest esse iniquitatis vinculum. Ergo si contractus est illicitus, & peccaminosus, obligat iuramentum, adeo vt nec ipse iuramenti vim tribuat contractui, neque ipsum seruandum, sit, neque opus sit relaxatione aliqua vel dispensatione. Implicat enim obligari aliquem ad peccandū, & nemo peccare implendo id, ad quod obligatur. Quare qui iurat de aliquo malo faciendo, peccat mortaliter, & si non habeat animum implendi, peccat etiam. Quare debet à iurando desister. Quod autem sit grauius peccatum iurare se aliquid mali facturum cū proposito faciendi, aut iurare sine eo proposito, alibi examinandum est.

10 Verùm contra hanc primam partem enumiationis obstare videntur nonnulla. Primò obstat illud Leuit. 5. *Anima qua iuraverit, & protulerit labijs suis, vt vel malè quid faceret, vel bene, & id ipsum iuramento, & sermone affirmauerit, obligaque postea intellexerit delictum suum, agat pœnitentiam de peccato suo.* Quibus indicati videtur peccatum esse obliuisci, id est, non implere, quod quis iuramento promisit, malè faciendum. Primò tamen responderi potest, aut ibi malè facere non fumi pro malo culpæ sed pro malo pœnæ, vt votum de affligendo aliquo, licitè tamen, vel de affligendo se per castigationem corporis, vt illud spiritui subiicitur. Sic ex Hebræis nonnulli, & Cyrill. *lib. 3. in Leuit.* & Oleaster *ibi*, sequitur Lotin. *in Leuit. c. 5. q. 4.* probatque esse Origenis, Ruperti, Bedę Isidori, Rodulphi. Secundo respondeti potest, & verius, ibi præcipi agi pœnitentiam de peccato in sacramento commisso, iuxta commissum sit in modo iurandi, aut in non implendo. Vnde dicitur si postea intelligat peccatum fuum, neque explicatur quale illud sit, vt intelligere possumus, & esse peccatum in male iurando, & in non implendo, quod recte iuratum est. Sic Abulen. *ibi q. 4.* sequitur Suarez *lib. 1. de iuramento c. 14.* Placet prima interpretatio, hanc enim posteremam optimè repellit Lotinus *loc. citat.*

11 Secundò obstare videtur quod Iudicum vltimo filij Israel iurauerunt nō dare filias suas vxores filijs Benjamin quod iuramentum videtur fuisse ex prana intentione extinguendi tribum illam, atque adeo de re illicita. Et tamen iuramentum illud seruandum esse tanquam obligationē inducens constat ex textu ipso. Multa Abulens. de isto iuramento *eo loc.* Dico breuiter in primis filias hæreditatis participes non potuisse etiam remoto iuramento dari aliis tribubus, & ita rectè potuerunt iuramento promittere. Deinde filias non participes hæreditatis potuisse non dari occasione belli iusti, & in pœnam delicti commisit, vt eorum communicationem vitarent, quod iustum esse potuit. Dico denique iuramentum illud in casu necessitatis illius, de quo non cogitauerant, nouo emergente rerum statu nō obligasse. At quia illi existimabant se teneri, modū inuenerunt, quo iudicarunt non violari ab illis iuramētum, quod omne gestum ab illis est ex ignorantia valde probabili. Sic Serar. *q. 3. in idem c.* & ead. fere Suar. *c. 21.* Vide etiam Nicol. de Lara, qui in eo casu negat obligasse iuramentum.

12 Tertiò obstare videtur iuramentum factum à populo Israel, 1. *Esdr. 10.* vbi iurarunt proiicere vxores alienigenas,

nas, quas duxerant cũ filijs suscepturis. Quod iuramentũ videtur fuisse cõtra leges naturales, de indissolubilitate matrimonij, & de alendis liberis. Respondetur tamẽ omnibus aliorũ solutionibus, de quibus Suar. *c. cit.* vxores illas fuisse alienigenas, & in infidelitate manentes, & ita licitè potuisse repudiari, cũ alias eo tempore repudia licerent. Deinde dico totũ illud factũ esse ex iussione Dei, vt cõstat ex text. Quare potuit a Deo dissolui coniugium illud. Quod verò attinet ad filios, dico nihil actũ esse contra legẽ de alendis liberis, cùm dimissi fuerint sub cura matrũ, quos expediebat encere Deo precipuè iubẽte, si forte educari erant gẽtilitio ritu. Ex quo aliquale argumentũ desumi potest ad confirmanda iustitia decreti Philippi III. Regis nostri cũ Maurorum colluuiem perfidam vna cum filijs ex omni sua ditione expulit.

13 Quartò obstare videtur quod ea regula colligatur ex iure, quo cauetur ea iuramenta non obligare, quæ obseruata vergunt in interitũ salutis æternæ; *ex quo vero, c. cũ cõtingat de iureiur.* Peccatũ autẽ veniale non inducit interitum salutis æternæ. Ergo non impediet obligationẽ iuramenti. Sed respondetur facilè omissis aliis solutionibus, etiamsi tantùm sit peccatũ veniale, esse in dispendiũ salutis æternæ, non quia inducat reatũ æternæ pœnæ, sed quia impedimento est salutẽ æternã; cui nisi eo crimine purgetur, ingredi non possit in vitam æternam.

14 Quintò obstare videtur text. *in c. cũ quidem, §. vlt. de iureiur.* vbi quidã dicuntur absoluendi ab obseruatione iuramenti illiciti, & contra rationẽ facti, quo iudicatur iuramentũ illud obligationem induxisse, quæ absolutione tollatur, aliàs nõ esse opus absolutione. Variæ interpretationes refert Suar. *eo loco*, & alij. Mihi duæ probantur. Prima verbum illud *absoluendi*, accipiendũ esse de absolutione declaratoria, qua scilicet declaretur illũ fuisse liberũ obligatione iuramẽti. Quo sensu accipitur idẽ verbũ *in c. Audi vtmus* 24. q. 1. Quã interpretationẽ indicat Abb. *ibid.* sequitur Suar. *lib. cit. c.* 15. Sãch. *lib. 3. sum. c. 7. n.* 11. & *seq.* Secũda, quæ cõmunis est, interpretatur de absolutione ad cautelam, non quod illa esset necessaria, vt optimè Suar. *d. c.* 15. *n.* 7. *in fine.* Sed quia datur petenti ad maiorẽ quietẽ & satisfactionẽ eius, sicut datur interdum priuilegium petenti illud etiãsi necessarium non sit, vt in commentario de horis Canonicis non semel diximus, hoc est, lib. 4. de ordine & annexis.

15 Sextò obstare videtur text. *in c. venerabilẽ vers. idem etiã, de electi.* vbi Pontifex exẽplo Gabaonitarũ probat nõ esse temerandum iuramentũ ex prætextu, quod sit illicitũ donec iudicio superiorus, ad quã pertinet, declaretur. Sed text. iste non vrget. Agit enim, quando non est certũ, fed dubiũ, an illud iuramentum sit illicitũ. Nã si tes esset clara & certa, non esset necessaria superiorus declaratio, quod etiam insinuatur in eodem textu, vt aduertit Glosa.

16 Septimò obstare videtur iuramẽtũ illud Iosue nono, quod filij Israel iurarunt Gabaonitis, & tamẽ quãuis esset contra legẽ Dei, obseruãti est propter religionẽ iuramẽti. Multa de hoc iuramento DD. Scholast. & interpretes sacræ Scripturæ eo loco. Sed cauendũ in primis a distinctione Gratiani *c. 22. q. 5. vlt.* Qui censuit iuramenta contra præceptũ diuinũ obligare interuenieute ignorantia facti circa id quod iuratur, tantũ enim in eo casu obligari quis potest ex conscientia erronea. Dico ergo breuiter iuramẽtũ illud Iosue nõ fuisse illicitũ, neq; de re illicita, idq; docent omnes excepto Abulensi. Nã potuerũt quidẽ fœdus inire cũ Gabaonitis ad vetã religionẽ redeuntibus: neque præceptũ Dominiui erat de occidẽdis illis, qui ex gẽtibus in legem Dei, & populũ itansirent, vt docet Serat. *ibid. q.* 8. Cùm ergo sua oratione Gabaonitæ profiterentur se nõ legi Dei rebelles esse, ideo fœdus cum illis percutere non fuit illicitũ, & ita Israelitæ iudicarunt se nihil egisse contra veră intelligentiã præcepti Dominici. Dico deinde illo iuramento cisi licito reuera nõ adstrictos Israelitas propter deceptionẽ, & mentẽ iurãtũ, qui in homines lõge distitos ferebantur, id quod suis ostendit idẽ Serat. *q.* 14. Quo cõstituto reflat etiam recte potuisse eam pœnã ferututis imponere propter fraudẽ, cum potuissent illos, si nõ occidere, quia in partes Dei trãsibant, at bonis omnibus spoliare, vt Serat. *ibid. q.* 14, Adde etiam totum illud negotiũ gestũ esse ex Dei inspiratione. Videatur etiã Suar. *lib. 1. de iuram. c.* 16. Seruatur autẽ iuramentũ, quãuis non teneãtur, vel vt ostenderent obseruantia iuramenti, vel quia dubitabãt de eius valore ac robore, & in dubio seruare voluerunt, vt videtur indicare Pontifex *in d. c. venerabilem.*

17 Ex his colligitur, quòd dicendũ sit de iuramẽto faciẽdi aliquid, quod est malũ tẽpore iuramenti, postea tamẽ ex mutatione rerũ potest licitè impleri. Nonnulli enim D. Daffinmant non obligare, eo quod sit de re illicita. Docet Lud. Lop. 1. *part. c.* 43. & Th. Sanch. *lib. 1. de matr. disp. 5. n.* 6. agens de voto. Idẽ enim propter eandẽ rationẽ dicerẽt de iuramento. Mihi videtur vtendũdistinctione, & cõsulendũ esse iurantis animũ. Certũ enim est potuisse iurãtẽ velle ita emittere votũ, vt si tẽpore impletionis materia iudicaretur grata Deo, iuramentũ obligaret. Potuit enim iurãti occurrere dubiũ de mutatione rerum, & varietate euentus, quo oblato potuit eius animus ita ferri in impletionẽ iuramenti, vt ex vi illius maneret obligatus sub conditione implicita aut explicita, si tẽpore impletionis posset iuramentum iustè impleri. Si tamẽ iutans aut vouẽs nihil omnino cogitauit de mutatione rerũ & tẽpore emissionis iuramenti absolutè indicauit materiam illã non esse materiã iuramenti, & impletionẽ illius fore ingratam Deo, dicendum est tale iuramentũ aut votũ non obligare. Quia secluſa ignorantia non potuit obligari ad rẽ iniustã, & vt supponimus, nihil omnino neq; expresè, neque implicitè cogitauit de varietate rerũ, & iustitia rei promisse. Atque hoc sensu accipio Auctores primæ sententiæ. Et eodẽ modo philosophandũ, est in simili dubio, quod moueri potest de iuramento aut voto rei iudicate impossibilis eo tẽpore, quo emittur votũ vel iuramentũ, postea tamen fit possibilis. Quod si quis faciat iuramentum promissorium de re illicita, eodem modo iudicandum, est, atque de voto in simili casu. Considerandum enim est, an malus ille finis teneat se ex parte impletionis iuramenti, & sic non obligat iuramentũ, quia res promissa ut subest executioni sub illo fine mala est, si veto finis solum se tenet ex parte vouentis, iuramentum obligabit, eo quod res promissa potest iuste impleri.

§. III.

Explicatur secunda pars enuntiationis, & nonnulla colliguntur.

18 *Iuramenti materiam non posse esse indifferentem.*
19 *Sed bonitatem vel ex se vel ex fine operantis.*
20 *Non valere iuramentum innocentis damnati ad mortem de redemdo ad carcerem.*
21 *An posterius iuramentum possit obligare contra prius, explicatur.*
22 *Valere iuramentum latroni factum de furario.*
23 *Valere iuramentum de opere virtutis impeditiuo maioris boni.*
24 *Quomodo indicandum de iuramento non faciendi vel omittendi aliquid.*
25 *Quid de iuramento non implendi aliquod consilium Euangelicum, vel de non ingrediendo religionem.*
26 *Opponitur ex cap. commissum, de spons.*
27 *Quid de iuramento alumni Collegij Angelicani.*
28 *Non valere iuramentum de non agenda aliquid, quod si non agat, præbet occasionem ruinæ.*
29 *Explicatur cap. quemadmodum, de iureiurando.*
30 *Quidquid sit contra legem aliquam obligantem in conscientia, non valere.*

18 SEcunda pars huius enunciationis est materiam iuramenti non debere esse indifferentem. Non loquimur solùm, quando iuramentũ sit tantùm Deo, tunc enim eadem ratio est, atque de voto, sed etiam de iuramento, quod simul est comparatione hominis. Quam sententiã docent Caiet. 2. 2. q. 89. ar. 7. ad 3. Gabriel Vazq. *de relig. tom. 2. c. 3. dub. 2. n.* 3. & Valent. 3. *tom. disp. 6. punct.* 4. *q.* 7. *punct.* 3. §. *similiter iustitia, & punct.* 4. §. 3. *vers. secundo certũ etiã est.* Daniel Venator. *in Analysi iuris Pontif. tit. de iureiur. §. quæ adnotentia.* Sequitur Suar. *lib.* 2. *de iuram.*

c. 16.& DD. communiter cùm interpretantur illas tres cõditiones iuramenti, iudicium, iustitiã, & veritatẽ. Nomine iustitiæ intelligunt materiã honestã, quod proprie in iuramento promissorio vim habet. Sic explicat D. Th. 2. 2. q. 89. ar. 7.& sequnnt. cõmuniter DD. ibi. & P. Arag. ead. q. ar. 1. §. de defectu iustitiæ. d. 4. & seqq. Et probat D. Th. testimonio Hieronymi, quod est in c. ejs Christus de iureiur. Ratio etiã est facilis & aperta. Quia si nõ potest dari actus indifferens in individuo, planũ est non esse materiã iuramenti, cũ si nõ sit bonus, nec esse licito debeat esse malus. Si verò datur actus indifferens in singulari, deest honestas; & ex consequenti Deo non reuerentiã infert, dũ testẽ, & fidemfacit de aduersa eius quod nihil interest. vnde eiusmodi iuramentũ nullius obligationis erit, cũ cadat sup. materiã incapacem. Quod si dicatur sæpe res indifferentes esse commodas proximo, iam si fiant in vtilitatem proximi, nõ erit actus indifferens, sed bonus pertinens ve ad misericordiam, vel beneuolentiã, aut charitatem, aut libertatem, vt rectè Suarez cap. citato.

19 Debet ergo esse materia honesta, siue ex se, siue ex appositio fine operantis. Sæpe enim contingit materiã de se esse indifferentẽ, at ex parte finis operantis reddi honestã, & hoc facit is est, vt iuramentũ cadat sup. materiã honestã, & obligationẽ inducat, vt docent Suar. & Vasq. loc. cit. & alij. Atq; ex hoc in sequentibus colligemus rationem multorũ, quæ in iure dicuntur de obligatione iuramẽti. In eo autem maximè attendendus erit animus iurantis ad obligationẽ iuramenti in conscientia. Potest enim fieri, vt actui, qui iure nullus est, apponatur iuramentũ, & ex fine bono operantis obligetur in conscientia, cùm tamen in foro externo non obliget, vt de iuramento soluendi, quod quis in ludo amisit pecunia credita, docet Gab. Vasq. dub. 2. cit in fin.

20 Ex huius cõclusionis doctrina colligitur primò non valere iuramentũ de redeũdo ad carcere, quãdo quis iniustè dãnatus ad mortẽ est, de quo late dico in Comment. de insidijs Iudæis, & de eo videndi sunt Gabr. Vasq. 1. 2. disp.... Suar. lib. 2. de iuram. c.... Salas de legib. disp.... Seraph. de priuil. iuram. priuil. 1 3 2. Mesqua lib. 2. de potest. in se ipsũ c. 10.

21 Secundò colligitur quid dicendum sit in eo, an aut promissit aliqui, v.g. vendituorẽ domus, possit obligari per iuramentũ ad vendendũ illã alteri, vel possit iuramentum obligare ad aliquid contra prius iuramentũ factũ alteri, in cuius quæst. prima parte Innoc. in c. veniens, de iureiur. cẽset posse aliquẽ per iuramentũ obligari contra simplicem promissionem alteri factã, fatetur tamen recompensandũ esse damnũ, si aliquod patiatur is, cui promissio facta est. Hostiensis tamen, Ioan. And. & alij in d. c. contrariũ docent & probari potest. Quia, vt ponimus, prior promissio obligabat. Ergo qui facit contra illã, iniustè facit, & ex consequenti qui facit contra illã promittendo, malè promittit. Ergo etiamsi secundam promissionem confirmet iuramẽto, iuramentum non obligabit. Quia, vt supra dictum est, per iuramentũ non potest aliquis obligari ad peccatum. Vnde apertè fallitur Innoc. docens ex vna parte iuramentũ illud obligare, & ex alia recompensandũ esse damnum illatum primi promissario. Si enim infertur damnum apertè fit contra iustitiam. Non ergo potest obligare iuramentũ ad inferendam iniustitiam. Et eodẽ modo philosophandũ est in secunda parte huius quæstionis. Dicendum enim est secundum iuramentũ non obligare contra prius iuramentũ. Et ratio est. Quia vel prius iuramentum confirmabat promissionem iustam homini factam, & contra prius iuramentum non potest obligare secundum propter assignatã rationẽ: vel confirmabat votum Deo factum, quod in uariatis circunstantijs obligat, & contra tale votum non potest obligare secundum iuramentum. Quia obligare nõ potest ad violationem voti. Vtrum verò, quod fit contra prius iuramentũ, possit validè fieri, licet cum peccato, pendet ex diuersis materijs. Et certũ est in matrimonio posse illud validè fieri contra promissionem sponsalitiã etiã iuramẽto firmata, vt dixi lib. 6. In aliis verò contractibus cõsideranda est natura, & efficacia secundi contractus comparatione prioris. Considerandæ etiam sunt dispositiones legum, quod in genere infinuasle sit satis.

22 Tertiò colligitur valere iuramentum latroni factum de soluẽdis pecuniis, & factum vsurario de soluendis vsuris, fuit enim de materia honesta ex fine redemptionis vexationis. Et satis est, quod materia fuerit honesta, quando iuramentum est emissum, licet actu non perfeueret redẽptio ipsa vexationis: vt optimè docet Cajet. loco sup. cit.

23 Quartò colligitur iuramentum promissorium factũ de opere virtutis valere, etiamsi impeditiuũ fit maioris boni, & quamuis non sit de maiori bono. In quo est diuersa ratio de iuramento facto Deo tantũ sine voto, & de iuramento facto homini. Quare si quis alicui promittat sub iuramento se ductirum aliquã in vxorẽ, tenet iuramentũ iuxta cõmunem doctrinam, quæ constat ex c. commissum, c. ex literis 2. c. sicut, de ſponſal. vbi probatur iuramẽtũ de cõtrahendo matrimonio, eamque doctrinam late explicat Suar. d. lib. 2. de iuramento c. 12. & 13.

24 Quintò colligitur quomodo iudicandum sit de iuramento non faciendi vel omittendi aliquid. Si enim quod omittendũ est, est opus virtutis cadens sub præcepto, peccatum est in illa omissione, & non est obligatorium iuramentum. Si verò est omissio actus indifferentis, est obligatorium, quia non efficere actũ indifferentem & sine fine honesto bonum est at si est omissio licita, obligabit iuramentum. Huc pertinet iuramentũ de non acceptando Episcopatum, de quo c. vnic. §. ait. Quamuis enim votũ de non acceptando Episcopatum, etiamsi publica vrgeret necessitas, etiam resistendo superiori, esset de re illicita, & non seruandũ, valet tamen de non acceptando ratione humilitatis, & ad euitandos honores, & fugiendas diuitias, & nisi necessitas, & præceptũ superioris vrgeat, tũc enim licita est ac seruãdũ. Huc etiã pertinet iuramẽtũ de nõ reuocãdo testamẽt. Si enim nõ ponatur finis honestus, nõ obligabit in conscientia, quia non reuocare testamentũ est materia indifferẽs. De quo videtur Gab. Vasq. de test. c. 5. §. 1. dub. 5.

25 Sextò colligitur ex eadem doctrina quid censendum de iuramento non implendi consilium aliquod Euangelicum, vel non ingrediendi religionem, quando directè fit. Si enim indirectè sequatur ex impedimento operis supererogationis, parui refert, vt cõstat ex dictis illat. 4. Sed loquor, quãdo directè & immediatè quis iurauit non ingredi religionem, nõ dare eleemosynam, cum est in consilio, non seruare vitam cœlibem. In quo Hugo in c. ſi aliquid 22. q. 4. putat esse implendum, & quod magis est, Gratian. in cap. ſi innocenti, ibid. docuit iuramentum posse licitè implẽti, etiamsi sit de actu contrario consilio Euangelico, vt si quis, inquit post votum contraxit matrimonium, & post contractum matrimonium postea iurat se consummaturũ illud, implendum est, inquit, iuramentum. Et tamen opinio Gratiani reijcitur cõmuniter à DD. vt ibi notauit Glossa. Quare meritò Soto lib. 8. de iuſt. q. 2. art. 3. Nauar. in ſum. c. 12. n. 16. secutus Ioan. And. & alios dicunt tale iuramentum non esse implendum, neque inducere obligationem implendi. Quod intelligendum est seclusis aljs circunstãtijs extrinsecis. Probari verò potest. Quia tale iuramentũ vel confirmat votum Deo factum, & tunc non obligat, quia votum de re contraria consilio Euangelico validum non est. Vel confirmat promissionẽ homini factam, & tũc si nullum adsit extrinsecum damnum, promissio illa non sic est intelligenda, vt debeat impleri, contra consilũ Euãgelicum. Iuramentum enim circa promissionem explicãdum est iuxta naturam, & sensum ipsius promissionis. Atque ex eadem doctrina faciè colligitur, quid dicendum, in eo, quod disputant Auctores de iuramento non dandi mutuum. Et respondent primò tale iuramentum non esse validum relatum ad tempus, quo obligaretur iurans ex misericordia ad mutuandum, tunc enim tale iuramentum esset de non implendo præcepto. Secundò respondent etiam non obligare tale iuramentum, quando actus mutuandi ex misericordia potest pertinere ad perfectionem. Euangelicam, cums ratio ex dictis assignanda est.

26 Sed potest ob jci textus in cap. commiſſum, de ſponſal. vbi cùm iuuenis quidam iuramentũ fecisset de contrahendo matrimonio, & postea vellet religionẽ ingredi, interrogatus Pontifex, an prædict. iuuenis posset ingredi religionẽ non cõtracto matrimonio. Respondet, iustius esse seruare iuramentum, & post contractum matrimonium illius Vtdetur ergo seruire Pontifex tale iuramentũ obligare. Ab-

bas & alij *in d.c.* dicunt, tale iuramentũ reuera nõ obligare, respondum verò Pontificis interpretantur, vt impleremus iuramentum dicamus iuxta secundum opinionẽ vulgi. Quam explicationem secutus est Palud. *in 4. dist.* 28. Soto *dist* 27. & alij. Mihi tamen illorum placet interpretatio, qui dicunt in eo capite fermonem esse de eo, qui promisserat post certum tempus se contracturum matrimonium, tempore autẽ expleto nolebat illud contrahere, & ingressum religionis differebat in aliud tempus. Et in hoc euentu vult Pontifex, vt iuxta suam promissionem adimpleat, vel ingrediatur religionem, ne prætextu ingrediendi religionem causam quæreret nõ implendi iuramentum, & promissionem. Sic Ioan. Andr. & Th. Sanch *lib. 1. de matrim. disp.* 43. & alij. Ex isto verò sensu nihil sequitur contra doctrinam à nobis traditam. Vel dici etiam potest tale iuramentum non esse directè de non faciendo consilio Euangelico, sed de opere alias bono, quamuis sit impedimentum melioris boni, cuiusmodi autem iuramentum validum esse constat ex dictis *illatione 4.* sed de hoc cap. late infrà *cap. 9.*

27 Septimo colligitur, quod dicendum in eo, quod quæritur solet, an iuramentum, quod emittunt alumni collegij Angelicani, quo promittunt se post absolutam studia literarum ituros in Angliam, vt doceant veram fidem, ita obligent, vt ante cum impletionem nõ possit quis in religionem intrare. In quo mihi placet posse ingredi religionem non impleto iuramento, Tum quia hoc in praxi receptum est: tum quia qui iuramentum in melius commutat, peruius non est, *c. peruenit ad 2. de uerbor.* Sed qui religionem ingreditur, prædictum iuramentum in melius commutat. Ergo non tenetur adimplere illud iuramentum, ita vt non possit suscipere religionis statum, hic enim status sine dubio est aliquid perfectius. Rectè ergo potest fieri commutatio prædicti iuramenti in statum religionis. Explicari potest à simili de commutatione voti, ex communi enim Auctorum sensu etiam auctoritate priuata potest vouens vouum suum in melius commutare, neque censetur reus fractæ voti, qui temporale obsequium in perpetuum religionis obseruantiam commutat, *cap. scripturæ de voto.* Neque obstat, quod mancipium non possit ingredi religionem contra voluntatem domini, nec tutores, nec creditores, præsquam reddiderint sui numeris rationem, aut debitis satisfecerint. Est enim valdè diuersa ratio propter damnum aliorum, & contra apertum ius iustitiæ, quo tum alijs, quod nõ coniungi in præsenti. Hinc etiam colleges quid dicendum, an sit validum iuramentũ, quod emittunt scholastici in aliquibus congregationibus Italiæ, promittunt enim se non ingressuros religionem, nisi re prius manifestata superiorum illius collegij. Est enim illud iuramentum validum, quia scholasticus non iurat simpliciter se non ingressurum religionem, neq; iurat se non ingressurum sine facultate illius superioris, sed solùm non sine peritum religionis statum, nisi re prius manifestata superiori. Potest autem potestas ingredi, velit nolit superior ille. Potest autem esse iusta causa postulandi tale iuramentum. Vterius etiam iuxta hæc explicandum est, quam obligationem inducat iuramentum, quod fit in multis collegij Hispaniæ. Dum enim aliquis collega eligitur, iurare cogitur se laturum auxilium collegis eiusdem collegij in qualibet opportunitate, in qua ille possit ferre suffragium. Dicendum autem est tale iuramentum solùm obligare, quãdo collega eiusdem collegij digni or est alijs, vel saltem æquè dignus: tunc enim, cùm res sit iusta, potuit ad illum obligari ex vi iuramenti, ad ferendum autem suffragium, contra iustitiam distributiuam obligari non potuit. Quod si concurrant duo collegæ eiusdem collegij, considerandũ est etiã quod duitius, an sint æquales, vel an aliquis eorum sit dignior. Et quidem si aliquis sit dignior, illi sine cõtrouersia est ferendum auxilium, sin autem æquales sint, libertum est collegæ eiusdem collegij tum volueri ferre auxilium. Similiter ex dictis explicari debet iuramentum, quod in aliquibus Prouinciis exigi solet ab his, qui bus conferuntur beneficium curatum, cogunturque eum iurare se non dimissuros beneficium cum resignationem in fauorem tertiæ personæ. Dicunt enim nonnulli obligare prædictum iuramentum excepto euentu, in quo beneficiarius velit religionem ingredi. Ergo tamen existimo considerandum esse, an iuramentum fuerit absolutè factum, an non dumtaxẽ de beneficio cum resignatione in fauorem alterius. Et tunc enim tali velit religionem ingredi, non potest resignare beneficium, nisi prius postulet relaxationem eius iuramenti. Vel prædictum iuramentum secundum communem vsum solùm de non resignando beneficio petita pensione aliqua, & ita vt relignans maneat in seculo, & tunc temporis iuxta communem consuetudinem explicandum est iuramentum.

28 Octauò colligitur pacta etiam iuramento confirmata de non agendo aliquid, quod si non agat, præbeat occasionem peccati vel ruinæ, quatenus facilioren adrumpi præbet, nullius esse momenti, vt si aliquis aliquem in œconomum, emptorem, aut negotiorum gestorem instituat pacto inuro, vt is non teneatur de dolo aut furto, quod in ea administratione commiserit, tale pactum etiam iuramento confirmatum est nullum, quia præbet occasionem ruinæ. Secus est, si postquam dolus præcessit, aut futuri commissum est, valida est talis remissio, & iuramentum, quia tunc non præbetur occasio ruinæ, sed solùm condonatur iniuria facta. Hæc habentur *in l. si vnus, §. illud, & §. pactis, D. de pactis l. pacta, qua C. de pactis, l. quidam decedens, in principio, alias tata autem, §. Iulianus, D. de administr. tut. & l. 29. tit. 1. 1. partit* 5. Idem est, si quis incitans aliquem ad furtum ante delictum commissum illi promittat sub iuramento, se loco illius soluturũ pœnam, *l. si a reo, §. vlt. D. de furt.*

29 Nonò colligitur iuxta hanc doctrinam intelligendũ textum alias difficilem *in cap. cum admodum, §. illud, de iureiur.* vbi Pontifex duas quæstiones proponit. Prima est. Si virturet vxori, quod eam super nullo crimine accusabit, quam vtin habeat iuramentum? Et respondet esse temeratum, & non obligare, quia alias etiam in casu, quod esset infidelis, non posset accusare, quod cõstat esse absurdum. Quare iuramentum illud nõ obligabit in omnibus illis casibus, in quibus teneatur accusare, obligaret tamẽ ex ea parte, qua implen posset. Secunda illius textus quæstio est, an si iuret se nõ accusaturũ de adulterio, teneatur implere? Ad quam respondet Pontifex tutius esse, vt propter iusiurandũ desistat ab accusando in ordine ad faciendum duorum, quanquã denuntiare peccat aggendũ. Hũc textum diuersimodè Doctores interpretantur, quorum interpretationes refert, & refellit Suar *d. lib. 2. de iuram. c.* 17. *a n.* 14. Mihi quidem attenti consideranti textum illum, & consequentiam illius, videtur in hac secunda quæstione Pontifex agere de iuramento præstito ante adulterũ commissum, sicut in prima quæstione. Nam de iuramento præstito post adulterũ commissum, fuse emendatũ, sine non emendatũ, nulla poterat esse quæstio, cùm possit ignoscere vxori, & non accusare. Dico ergo de iuramento facto ante adulterium commissum esse intelligendũ textum in secunda sui parte, sicut & intellexit Cuiacius *ibid.* Eusimodi autẽ iuramentũ de non accusando licitũ esse non dubito, & sic visũ esse Pontifici. Neq; enim hoc est fauere vxoris turpitudini, cùm denuntiatione, & alijs vijs possit illi remedio adhiberi, quod & indicat Põtifex. Quare cùm semper marito salua maneat potestas denuntiandi, vt corrigatur vxor, & intentãdi etiam alia remedia non est cur iuramentum de non accusando dicatur præbere occasionem ruinæ, & fornicationi, maximè cum mantus non iurauerit absolutè non accusare, sed non accusare ad celebrandum diuortium. Manet ergo integra potestas accusandi ad vindictam publicam, communæ bonum & alia.

30 Vltimo denique, colligitur quidquid fuerit contra legẽ siue Canonicã, siue ciuilẽ præcipientẽ, & obligantẽ in conscientia personas, nõ posse addi iuramentum, neq; valere. Quia illud est contrarij rationi, & bonis moribus naturalibus, cui naturalis ratio dictet parendũ esse legi iustè præcipienti, siue ea sit naturalis, siue canonica, siue ciuilis. Etin hoc sensu accipiendã est quod nonnulli docẽt illicitũ esse iuramentũ, quod contrariũ est bonis moribus naturalibus, de quo Suar *lib 2. de iuramẽt. c.* 20. & 21. Quomodo autẽ cognoscendum sit quando lex ciuilis irritans actum simul etiam contineat præceptum, explicabo infrà *§. seq.*

§. IV.

§. 1V.

Quomodo doctrina accommodanda sit actibus contra leges ciuiles.

SVMMARIVM.

31 *Enuntiatio tertia. Ex eo quod materia iuramenti non possit esse turpis, non recte colligi quadam iuramenta non valere.*

32 *Non esse nullum ex eo capite iuramentum appositum stipulationi pœnali de non reuocando testamento.*

33 *Idem dicendum de iuramento addito stipulationi pœnali de contrahendo matrimonio.*

34 *Idem de iuramento confirmante donationem omnium bonorum.*

35 *Idem de iuramento confirmante contractus nullos ob bonum publicum.*

36 *Explicatur ex quadam regula quomodo discernendum sit quando iuramentum confirmans id quod contra leges ciuiles est, sit nullum, quia cadit supra materiam illicitam.*

31 TErtia enuntiatio. *Ex dictis enuntiatione præcedenti non rectè colligunt nonnulli iuris interpretes non valere iuramentum confirmans contractus irritos ob vilitatem publicam, aut iuramentum quo confirmatur stipulatio pœnalis appolita promissioni de non reuocando testamento, aut de contrahendo matrimonio, aut omnium bonorum donatio, & alia huiusmodi. Quare si forte in his est nullum iuramentum, aliunde petenda ratio est.*

32 Percurramus enuntiationis partes, & explicemus. Ex eo quod dictum est iuramentum cadens supra materiam illicitam nullum esse, neque relaxatione indigere colligit Couarr. & alij rirum esse iuramentum appositum stipulationi pœnali adiectæ promissioni de non reuocando testamento, eo quod videatur esse bonis moribus contrarium. Sed quidquid sit de eo, quod iure ciuili statutum est de huiusmodi stipulatione pœnali, de quo suo loco, ego certè secundum ius naturale, etiam appolita pœna, nullum in hoc inuenio peccatum. Quod enim peccatum est in eo quod aliquis apponat stipulationem pœnalem de non reuocando testamento? Hæc certè absque peccato fieri potest. Quare ex parte materiæ cùm illicita non sit, non repugnaret iuramento confirmari, hoc est, vim habere iuramentum in ratione religionis secundùm ius naturale, vt docent Mol. *tom. 2 de inst. disp. 171.* Gabr. Vasq. *de testam. cap. 3. dub. 7. n. 20.* Idem dico de similibus promissionibus, quando fiunt sine vi, dolo aut fraude. Per se enim loquèdo si quis velit promittere sine vi aut fraude, se non reuocaturum testamentū sub pœna certæ pecuniæ dandæ nullum est peccatum, quia ipse potest liberè disponere de suis bonis iusta de causa, & ita obligari ad non reuocandum testamentum, nisi suprà dicta pœna.

33 Idem dico de eo quod infert Couarr. scilicet stipulationem pœnalem de contrahendo matrimonio non confirmari iuramento. Et quidem si vigeat præceptū aliquod quod prohibeat eo modo contrahere talis stipulatio erit iure positiuo prohibita, & tunc verum erit quod docet Couarr. An verò sit talis prohibitio dicam postea, cùm agam de pœnis appositis in sponsalibus. Secundù ius tamen naturale talis stipulatio non continet aliquid illicitum, & ita ex parte materiæ non repugnaret iuramento confirmari quod obligationem religionis.

34 Idem dico de eo quod infert Anton. Gom. *l. 69. Tauri*, donationem omnium bonorum non confirmari iuramento, eo quod videatur contra naturalem legem, & auferat potestatem testādi, & afferat votum desiderantī mortem donantis. Verùm in tali donatione absolutè loquendo nullum peccatum est, cùm possit quis iusta de causa absolutè donare omnia sua bona. Neque refert si quis ex eo sumat occasionem optandi mortem donantis, idem enim opponi posset institutionī maioratus, quæ secundum omnes licita est. Vnde ex parte materiæ non repugnat iuramentum illi appositum inducere saltem obligationem religionis, vt docet Molin. *tom. 1. tract. 2. disp. 151. & tom. 2. disp. 280. in princip.*

35 Idem dico de contractibus etiam nullis ob bonum publicum. Ex parte namque materiæ in multis eorum nō repugnat nasci obligationem religionis, quia in celebrandis illis contractibus inualidè nullum peccatum est, vt in eo quod quis testetur sine solemnitate. Non enim illicitum est, quod per contractum irritum quis rem alteri tradat, quamuis alter retinere non possit. Vnde ex hac parte non repugnaret ex iuramento appositō nasci obligationem religionis, vt docet Gabriel Vasquez *dub. 2. citat.* An autem in prædictis casibus iuramentum inducat obligationem religionis, & quare non inducat, constabit ex sequentibus.

36 Verùm cum videamus nonnulla prohibita iure ciuili, quibus tamen appositum iuramētum seruatur, cum alijs appositum non seruetur, ideò explicare oportet quomodo id discernendum sit, vt intelligamus, quando iuramentum appositum contrà id, quod lege ciuili cautum est, reijciatur ex eo capite videlicet, quia cadat supra materiam illiciram. Nam quando ex alijs capitibus reijciatur dicendum est in sequentibus, atque omissis variis doctorum distinctionibus de legibus, quę respiciunt bonum publicum, aut bonum priuatum, quæ neque firmæ, neque solidæ sunt, mihi videtur vera doctrina, & apta regula quam tradit Gabriel Vasquez *1. 2. disputat. 171. cap. 3. in princip.* vt probat hæreticum non peccare, neque contra leges delinquere, si sua bona alienet post commissum crimen. Quoties verba legis potiùs seruntur in actum quàm in personā non prohibetur actus tanquam peccatum, sed potiùs leges disponere videntur circa firmitatem, & roburipsius actus. Veluti cùm lex prohibet, ne fiat testamentum, nisi cum tali solemnitate, non ita prohibet, vt peccatum sit testari cōtra formam legis, sed ftatuitur, vt testamentum secus factū firmitate careat. Cùm verò verba legis dirigantur in personam, tunc peccatum est aliquid facere contra legis dispositionem. Huiusmodi sunt leges, quæ prohibent regijs ministris munera accipere, armā, vel pecunias extra regnum deferre, aut quæ taxāt pretia rebus, prohibent enim ne quis vendat, nisi tantùm taxato pretio. Quam doctrinam ex parte tradidit Bart. *in l. si quis pro eo*, vbi ait has posteriores leges obligare in conscientia, & ita iuramentum cadens supra illas nullum esse, quia impleri sine peccato non potest: priores autem dicit non obligare in conscientia, fed solùm qualificare contractum, vt non valeat, vel irritetur, si aliter fiat: vnde iuramentum cadens contra has leges esse obligatorium, cùm sine peccato impleri possit. Pro qua Bart. doctrina refert Panormitanus *in c. cum contingat, de iureiurand. in 6.* Angelum de Petusio *in consil.* quod incipit, *Domina Catharina*. Referunt etiam alios Alciatus *in d. c. cum contingat, nu. 9.* & Couarr. *2. p. relect. x. quamuis pactum*, §. *2. nu. 2.* & fatetur esse communem legistarum, quamuis eam reprobet Panormitan. *loco cit.* fed inutili fundamento. Dicit enim idem esse prohibere actum factum a persona, vel personæ ne faciat actum. At in æquiuoco laborat Panormitanus. Cùm enim Bartol. dicit legem ferri in actum, non dicit ferri quod obligationem exercendi, vel non exercendi, fed quoad robur actus, quod lex ab illo tollit, si fiat tali modo, fiue fiat cum pœcato, fiue absque illo. Approbat etiam ex parte hanc Bart. doctrinam Suar. *d. lib. 2. c. 10. nu. 11.* Diligenter ergo verba legum considerandа sunt, an ferantur in personas prohibēdo, vel præcipiendo, an verò ferantur tantùm in actū, vt in de cognoscamus, quando iuramentum contra illas fit nullum, ex eo quod cadat supra materiam illicitam. Quod si fit iuramentum contra leges, quæ ferūtur in actus, & alias iuramentum sit nullum, id ex alio capite prouenit iuxta dicenda in sequentibus enuntiationibus. Ideò dicimus iuramenta de non reuocando testamento, de pœnali stipulatione appolita matrimonio, de donatione omnium bonorum, non esse irrita quia illicita, cum leges illæ non ferantur in personas, sed in actus.

§. V.

Quæ obligatio iuramenti, quando lex illi resistit.

SVMMARIVM.

37 *Quarta enuntiatio. Nullum esse iuramentum lege prohibente actum confirmari illo sine si lex Pontificia, sive secularis.*

Primam conclusionis partem certam esse, ibid.

38 *Posse resistere Pontificem & Principem secularem, ne apponatur iuramentum, probatur.*

39 *Principem id a posse prohibere, ne adhibeatur iuramentum vt si apponatur, nulla sit obligatio iuramenti, ostenditur.*

40 *Tales leges esse iustas, neque aduersari libertati Ecclesiasticæ.*

41 *Iure etiam ciuili iuramentum non admitti ad firmandum contractum lege prohibitum.*

37 QVarta enuntiatio est. *Si lex resistat iuramento, dum prohibet illo confirmari contractum aliquem, nullius prorsus obligationis est iuramentum. Vnde neque relaxatione indiget. Resistere autē potest non solum lex Pontificia, vt in Trid. sess. 25. de regularib. c. 16. cum prohibet renuntiationem iuramento firmari sed etiā ciuilis, vt in multis iuris Castellæ cautum est, ne confirmentur iuramento, quæ aquisime leges sunt, neque aduersæ libertati Ecclesiasticæ, neque quoad hanc partem hoc titulo reuocari ab Ecclesia possunt.*

Duæ sunt huius enuntiationis partes. Prima est quando lex resistit iuramento prohibens ne iuramentum apponatur, tale iuramentum adhibitum nullius roboris esse neque relaxatione indigere. In qua prima parte nulla difficultas est. Si enim lex prohibet iuramentum, potest inhabilem reddere ad iurandum, sicut reddit aliquos inaliquibus cuenibus inhabiles ad votum, *c. 1 de his qua vi*, & explicabitur magis in 2. *p.*

38 Tota autem difficultas est in secunda parte huius cōclusionis, in qua asserimus resistere posse iuramento Principem secularem pro sua potestate, ita vt iuramentum tunc appositum nullam obligationem pariat. Et quidem id ita factum esse à Principibus secularibus in Castella, constat ex *l. 10. & 11 tit. 1. lib. 4. compilat.* & idem etiam legibus Lusitaniæ cautum docet Molina, & Pinellus *locis infrà citandis*, & iustitiam harum legum Hispaniæ, Lusitaniæ, & Burgūdiæ in hac parte laudat, & probat Petrus Bussius *l. 1. n. 17. de transact.* Atque id posse Principem secularem efficere docent Couarr. *in c. quamuis pallium, de pallis, 1. p. §. 3. nu. 8. & 2. p. §. 1. n. 8.* Azuedo *in d. l. 11. a n. 2.* Gutierr. *in auth. sacramenta pub à n. 46.* Mol. *de iust. tract. 2. disp. 147. vers. ex his colligo, & vers. quoad potestatem.* Pinellus *l. 2. C. de rescind. vend. p. 3. c. 1. n. 11.* Padilla *ibid. nu. 35.* P. Ledesma *2. tom. sum. tract. 1. c. 4. dub. 2.* Sanchez *lib. 3. sum. cap. 22. a n. 6.* Ofvvaldus aliis citatis *lib. 21. cap. 13. in notis litera A.* & plures alios refert Additionator Scraphini *primileg. 76. n. 19.*

39 Verum quamuis DD. isti, & alij multi conueniant secularem Principem posse resistere iuramento, & prohibere, ne fiat, nolunt tamen concedere ita impedire, vt si iuramentum fiat nulla sequatur obligatio. Sic censet Couarr. *d. 2. p. §. 3. n. 8.* Barbosa *l. 1. §. 1. n. 70. & 71. De solut. matrim.* & Parladorius *lib. 3. rer. quotid. cap. 4.* & Ofvvaldus *in d. lit. A in fin. & lit. P.* Ego tamen existimo secularem Principem non tantùm posse resistere iuramento, ita vt prohibeat ne fiat, sed etiam impediendo effectum iuramenti, ita vt si fiat, nulla sequatur obligatio. Docet Molina *locis citatis*, & Sanchez *cap. citat. num. 10. & 11.* Gabr. Vasquez *de testament. cap. 3. dub. 2.* & planè hanc fuisse intentionem Regum Castellæ constat ex *d. l. 11.* in qua expendo illa verba, *y la obligacion no valga ni aga fe, ni prueua.* Ratio autem ex eo petenda est. Quia sicut cum quis iurat alicui se aliquid daturum, si ille nolit accipere, ablata materia iuramenti, corruit eius obligatio, ita etiam Princeps auferendo materiam iuramenti, priusquam in eam inducatur iuramentum, efficit, vt iuramentum adhibitum nullius sit roboris. Prius est enim materiam esse capacem iuramenti quam iuramentum vim habere, materia autem iuramēti honesta esse debet, non turpis, neque indifferens; actus verò iam nullus per potestatem publicam non est actus virtutis alicuius, sed indifferens. Non enim est fidelitatis, quia nulla infidelitas est, quod ego non impleam aliquid, quod implere non teneor: non iustitiæ, cùm actus sit nullus: non charitatis erga se, vt in solutione latroni factæ nō redemptionis vexationis, vt in solutione vsurarum: non religionis, quia iuramentum non facit materiam suam esse materiam religionis, sed in suo genere relinquit. Cùm ergo potestas publica reddendo actum irritum extraxerit illum à ratione virtutis, & iuramentum cadere debeat supra actum virtutis, inde est, quod impediatur resultare obligatio iuramenti, quamuis adhibeatur. Quam rationem non sunt affectui iuris interpretes, & ideò in hoc valdè alluei nantur, nos autem consequenter loquimur & certissimus nixi fundamentis. Vnde si tale iuramentum adhibeatur, cùm legibus resistentibus nullum sit, non eget relaxatione aliqua. Hinc constat non esse veram illam regulam, iuramentum seruandum, quando in seruando nullum est peccatum. Licet enim in hac parte regula negatiua sit vniuersaliter vera, scilicet non esse seruandum, quando sine peccato impleri non potest: at affirmatiua, non est vniuersaliter vera, potest enim esse iuramentum irritum ex alio capite. Sed & alio etiam modo possumus intelligere Principem secularem posse impedire effectum iuramenti, Quia ille potest etiam remittere obligationem iuramenti in materia subiecta eius potestati. Quare ea potestate vtens iuramentum hoc in eiusmodi contractibus adhiberi prohibens, remisisse videtur, subintelligitur enim in eiusmodi iuramento ea conditio, nisi princeps aliud iusserit, vt docet multis allegatis Couarr. *in dict. relectione. p. §. 3. n. 11.* Quomodo autem his non obstet textus *in cap. licet*, dicam infrà.

40 Atque ex hoc discursu constat eiusmodi leges sæculares iustas esse, neque aduersas Ecclesiasticæ libertati. Non enim ea dispositio tendit ad impediendā Ecclesiasticam immunitatem, sed ad defendendam propriam iurisdictionem. Nam cùm propter iuramentum res deuoluatur ad forum Ecclesiasticum, *c. fin. de foro competen.* & recte potuit princeps cauere, ne eo modo prorogarent laici iurisdictionem Ecclesiasticam, & locum daret multis expensis in tribunalibus Ecclesiasticis lites prosequentes, vt docent DD. citati. Harum itaq; legum iustitiam & æquitatem defendit Pinellus *ibid.* Non posse autem eas leges ab Ecclesia interdici nec reuocari, ex eo constat, quia non potest Ecclesia efficere contractum illum, vel materiam, validum, cùm non sit subiecta eius potestati. Nullo autem perseuerante contractu non potest manere materia iuramenti, vt dicebamus.

41 Iure etiam ciuili mihi est maximè certum non admitti iuramentum ad firmandum contractum lege prohibitum, vt expressè decernitur *in l. non dubium, C. de legibus.* Cuius legis decisionem Couarr. restringit primo, quando eadit iuramentum supra materiam turpem. Secundò vt intelligatur in contractibus nullis ob bonum publicum. Quam secundam limitationem probant Suarez & alij. Sed neutra probanda est, neque conuenit vniuersaliter, cum qua loquitur textus. Nec enim ibi sermo est de aliquo contra vtilitatem publicam, sed ad compescendam quotundam Curialium auaritiam. Et quamuis ex eo desumpta sit legis occasio, non tamen solùm prohibuit iuramentum adhiberi, in cōfirmationem turpis actus, sed in vniuersū, ne eo pretextu religionis iuramenti fraus fieret legibus prohibentibus, & irritantibus cōtractus. Subijcio verba. Ipsa enim satis manifestè vtrāque limitationem reijciunt. *Nullum enim pactū, nulla conuentionē, nullū cōtractū inter eos videri volumus subsecutū, qui cōtrahūt lege cāueri & prohiberi. Quod ad omnes etiā legū interpretationes tā veteres, quā nouellas trahi genet alit imperamus vt le-*

vt legislatori quod fieri non vult, tantum prohibuisse sufficiat, & ita eatenus quasi expressa ex legis liceat voluntate colligere, hoc est, vt ea quæ lege fieri prohibentur si fuerint facta, non solum inutilia, sed pro infectis etiam habeantur, licet legislator fieri prohibuerit tantum, neque specialiter dixerit inutile esse debere, quod factum est. Sed & si quid fuerit subsecutum ex eo, vel ob id quod interdicente lege factum est, illud quoque casum atque inutile esse præcipimus. Secundum itaque prædictam regulam, qua vbicunque non seruari factum lege prohibente censuimus, certum est neque stipulationem hanc modi tenere, nec mandatum vllius esse momenti, neque sacramentum admitti. Hæc Imperator. Cùm ergo omnia vniuersim, quæ facta sint contra leges Imperatorias prohibétes tam veteres, quam recentes, irrita & nulla esse decernuntur, & multa sint, quæ neque sint contra vtilitatem publicam, neque verò turpia, & vlterius sacramentum prohibeatur admitti, aut eiusmodi actibus contra leges adijci, planum est iure ciuili non admitti iuramentum ad firmandum contractum lege prohibitum. Facit etiam pro hac sententia textus in *Iauris gentium*, *D. de pactis*, ibi, *Quoties pactum a iure communi remotum est, seruari hoc non oportet, nec legare, nec iusiurandum de hoc adiectum, ne quis agat seruandum*. Vbi obiter obserua illud *neque legare* corruptæ legi, vt notat Duaren. *ibid.* legendum ergo, *neque ligat*, ligari enim pactis homines dicimus, id quod etiam notauit Gothofred. *ibid.* & Cuiacius *lib. 1. obseru. c. 24.* Dicitur autem à communi iure remotum pactum, quod est contra leges, non verò, quod est tantùm ob causam publicam, vt *ibid.* aduertunt Duarenus, & Gothofredus. Quare idem est pactum à communi iure remotum, quod pactum contra regulas iuris ciuiles, *l. 28. eod.* Idem etiam constat, scilicet, resistere ius ciuile iuramento ex *l. 122. si quis Inquilinus, §. 3. iuncto etiam §. fin.* ibi, *Diui Seuerus & Antoninus rescripserunt, iusiurandum contra vim legum, & auctoritatem iuris in testamento scriptum nullius esse momenti*. Quod adeò verum est, vt conditio iurisiurandi sit ex his, quæ habentur pro non adiectis iure ciuili, *l. 8. D. de conditionibus institit.* & dixi suprà *lib. 3.* Idem etiam constat ex *l. si quis pro eo §. 6. D. de fideiussor. si quis pro eo, qui libertus non esset, & operas præstiturus se iurasset, fideiussor erit, non tenebitur*. Cùm enim contractus nullus esset, nulla secuta est obligatio. Vnde iuramentum non esse modum inducendæ obligationis iure ciuili notauit ibi Gothofred. Quamuis exiſtimauit aliter dicendum iure Canonico, de quo postea. Hic tamen textus non mihi videtur satis intêtú prodere, quia nõ dicitur nõ teneri iurante, sed nõ teneri fideiussore: quia contractus adhuc manſit nullus, & idcò nõ tenetur fideiussor, licet iurans teneri possit, cùm iuramentũ non excedat limites iuranti. Infra tamen ostendam ex eo quod contractus maneat nullus, nõ subsistere obligationem iuramenti. Neque his obstat textus *in l. vt iusiurandi, D. de oper. libert.* agitur enim ibi de operis, quę in officio consistunt, & respiciunt commodum personale, & quas debet libertus patrono, non de fauorabilibus, quæ communia sunt ingenuis atque libertis, quidquid dicat Couarr. Cùm autem illæ operæ debeantur patrono à liberto, rectè potuit in illam promissionem cadere iuramentum, est enim iustus, & licitus contractus non prohibitus. Videndus Gabriel Vasquez *cap. 3. de testam. dub. 2. cit.* Quare non rectè Petrus Bussius *ad l. 1. de pactis, numer. 8.* & 9. senſit esse specialem iutis ciuilis dispositionem, vt ex pacto liberti cum patrono confirmato iuramento oriatur actio & obligatio. Nec enim speciale est in eo contractu, sed generale, vt quicunque licitus confirmari iuramento possit. In prædicta autem lege tantùm termo est de operis proprijs debitis à libertis.

***
**
*

§. VI.

Quam vim habeat iure ciuili iuramentum supra actus inualidos.

SVMMARIVM.

42 *Iure seculari nullum esse iuramentum cadens supra contractum iure nullum, quicunque ille sit.*
43 *Qua probanda sunt præponuntur.*
44 *Primum probatur, & 45.*
46 *Secundum probatur.*

42 QVinta enuntiatio. *Iure seculari (secluso nunc Pontificium) siue ciuili, siue Castellæ contractus, qui ipso iure nullus est, siue sit in vtilitatem publicam, siue priuatam, & iam si addatur iuramentum, nullum robur accipit in ratione contractus. Imò neque iuramentum validum est, neque relaxatione indigens in eo foro, & sæpè neque in conscientia.*

43 Hæc conclusio est, de qua potissimè inter Doctores certatũ est, & in varias sententias diuisi sunt, quæ passim referuntur à DD. & videri possunt apud Thomam Sãchez *lib. 3 sum. c. 12 n. 8.* & alios. Ego tamen vniuersè existimo duo, iure seculari nullos cõtractus remanere adhuc adiecto iuramento, & prætera nullum esse iuramentum adiectum contractibus iure nullis, quicunque illi sint. Docet Iason *in authent. sacramenta pub.* Fortunius *tract. de vltimo fine, illatione 19.* Alciatus *in d. c. cum contingat.* Oyvaldus citat. alijs *lib. 21. cap. 15 litera P.* Donellus *lib. 21. comment. c. 13.* Quamuis non mihi omnino placeat eius fundamentum. Petrus Bussius *in l. 1. num. 8. D. de pactis, & in l. 1. num. 4. D. de iureiurando*, & alij, quos refert Seraphinus *priuilegio 61. num. 1.* Duo ergo probanda nobis sunt. Primum est per iuramentum non addi robur contractibus iure nullis in ratione contractus. Secundum neque ipsum iuramentum in ratione iuramenti robur habere.

44 Quod attinet ad primum, iure quidem Cæsareo non est nimis ambigendum, propter decisionem *in d. l. non dubinm*, & alijs citatis §. *præced.* Neque his obstat textus *in authent. sacramenta pub. C. si aduersus venditorem*, de quo textu dicam, §. *sequenti*. Iidem dicunt esse de iure Castellæ & Lusitaniæ, cùm apertissimè resistant adiectioni iuramenti, ostensum est §. *præcedenti*.

45 Sed probemus magis in particulari, & ostendamus nullum discrimen esse, siue apponatur iuramentum actibus iure nullis ob vtilitatem publicam, siue priuatam. Idque ostendo ista confideratione. Vel hæc differentia, quod iuramentum adiectum confirmet quosdam contractus, alios verò non confirmet, nascitur ex parte materiæ, quia vna est illicita, altera verò licita, vel ex ipsa natura iuramenti, vel ex dispositione aliqua iuris positiui. Nihil istorum dici potest. Ergo dicendum est iuramentum nihil magis roboris addere his actibus, quàm illis. Minorem ostendo, quoad omnes suas partes. Primò non esse discrimen ex parte materiæ. Quia quamuis Suarez, & alij existimauerint esse discrimen, quia cẽsent omnem actum contra vtilitatem publicam esse illicitum, & peccatum, hoc tamen verum esse non potest. Quia licet si actus hic & nunc prohibitus ob vtilitatem publicam, præiudicium illi afferret, esset illicitus, & ex consequenti nullius momenti esset iuramentum adiectum, si tamen hic & nunc non nocet Reipublicæ, etiamsi nociuum esset si vtpluribus ita fieret, nihilominus est licita materia pro vt hic & nunc fit. Similter si contractus ob vtilitatem publicam, non solùm esset prohibitus per legem illum irritantem, sed etiam sub culpa prohibentem iuxta doctrinam à nobis traditam suprà §. 4. Licet hic & nunc nociuus non esset ille contractus Reipublicæ, tamen, quia non deficeret ratio legis in communi, illicitus esset, & iuramento confirmati non posset. At multæ leges irritant tantùm

contractus ob bonum publicum non prohibendo personis. Quare in eo quod quis faciat contra illas non peccat. Exemplum sit in lege præscribente solemnitatem, testantemus quæ censeri esse ob vtilitatem publicam primario, & nihilominus, qui sine ea solemnitate testaretur, non peccaret, & tamen non confirmatur iuramento eiusmodi testamentum, vt docent etiam Doctores oppositæ sententiæ, si verum est testamentum ita esse irritum, vt neque naturalem obligationem pariat, de quo dicam §. *seq.* Item retinuntio facta à Nouito ante duos menses vltimos probationis, sine solemnitate Tridentini est nulla, etiam iuramento adiuncto quæ lex respicit bonum publicum: & tamen quia lex ista non fertur in personas, sed in actum, qui contra illam ageret, non peccaret. Adde etiam contractus eum agricolis non seruata forma contractus, In illis enim legibus, quæ formam illis præscribunt, publica versatur vtilitas, ne deficiat agricultura, ne fœcus facti firmanatur iuramento, & tamen in illis contractibus atque ea solemnitate celebratis nullum peccatum committitur. Præterea non repugnat irritari contractus ob bonum publicum, sine eo, quod lex diuigatur ad personas, sed tantum ad actum ipsum, vt explicui §. 4. & tunc actus illi non firmarentur iuramento, & fierent sine peccato. Ergo non est vniuersaliter verum, ideo actus irritos ob bonum publicum non firmari iuramento, quia sunt de materia illicita, & ex consequenti non est vniuersaliter loquendo differentia ex parte materiæ inter contractus irritos ob bonum publicum, vel priuatum. Maximè cum etiam leges reddentes irritos contractus ob bonum priuatum, possent etiam fem dare ex parte materiæ, & non solum in actum contrahendi. Deinde neque est discrimen aliquod proueniens ex natura iuramenti, quod apertius est quàm vt longa probatione indigeat. Quia iuramentum ex se tantum inducit robur religionis, vt dixi supra §. 1. Ergo ex natura iuramenti prouenire non potest, vt iuramentum adiectum huic actui irrito, illud validum efficiat, alium verò relinquat inualidum. Quare si iuramentum validum efficeret contractum irritum ob vtilitatem priuatam, validum etiam efficeret contractum irritum ob vtilitatem publicam, cum semper eadem sit natura iuramenti. Denique neque hoc discrimen orin potest ex iure ciuili, aut laico. Quia nullum ius est, quod constituat hoc discrimen inter iuramenta adiecta actibus irritis ob vtilitatem publicam, & priuatam, vt constat ex *dicta l. non ducimus, C. de legibus*, quam expendi §. *præcedent. & dicta l. iureiurando. D. de pactis*, & idem dico de legibus nostri regni.

46 Restat probemus secundam partem, scilicet nullam esse vim iuramenti adiecti his contractibus irritis siue ob vtilitatem publicam, siue priuatam. Donellus *in loco citato* probat. Quia quidquid contra ciuiles leges annullantes fit, est illicitum & peccatum. Sed non rectè, vt suprà satis ostensum est. Quare alia ratione probandum est, & meo iudicio manifesta. Quam vt proponam, suppono primò, quod dixi supra §. 3. iuramentum eadem ratione materiam indifferentem nullius roboris esse. Deinde eos contractus & actus esse lege ipsa sæculari nullos. Ex his ergo hanc infero rationem. Ergo iuramentum est nullum. Probo consequentiam. Quia iuramentum non est obligatorium, nisi cadat supra materiam virtutis. Sed contractus iure nullus non est iam materia virtutis, sed indifferens, vt dixi §. 5. Ergo iuramentum est omnino nullum. Quare impossibile est vt iuramentum censeatur vim aliquam habere iure ciuili & sæculari: nisi probetur per ius ipsum contractum prius effectum validum, vt accedente iuramento sit validus in ratione contractus. Quod tamen nullo ciuili iure, neque Castellæ cautum est. Vnde non possum non mirari Doctorum vulgus sit oppositam sententiam abisse. Ex quibus etiam fit contra Suarez *dicto lib. 2. cap. 29.* neque indirectè per iura reddi validum contractum. Id enim esset iam valere contractum, quod iura non disponunt, imò contradicunt. Adde etiam prohibitum & irritum pactum de non contrauenien-

do *l. 28. D. de pactis*. Quare absque vllo fundamento rationis & iuris eum modum dicendi Suarez secutus est.

§. VII.

Qui dicendum iure Pontificio?

SVMMARIVM.

47 *Sexta enuntiatio. Idem dicendum iure Pontificio, & quamuis aliquid addat iuri ciuili, non tamen illi contrarium.*

48 *Iuramentum additum contractibus laicorum irre- nullis non firmari iuramento iure Pontificio probatur.*

49 *Quod addiderit ius Pontificium supra ciuile explicatur.*

50 *Impugnatur Antonius Faber circa intellectum dispositionis Pontificiæ.*

51 *Tribus obiectionibus sit satis, nn. 52. & 53.*

47 SExta enuntiatio. *Idem prorsus dicendum est iure Pontificio. Itaque contractus laicorum ipso iure nulli nullam prorsus robur accipiunt ex iuramento. & licet ius Pontificium aliquid addiderit dispositionis iuris ciuilis, non tamen contrarium illi.* Quare admirationem dignum vulgarem errorem sine fundamento iuris iudicum subsellia occupasse. Docent Doctores quos refert Seraphinus *dict. privil 61. num. 1.* & Gemitanus *ad cap. licet, de iure iurando, n. 6. nu. 7.* vbi Additionator dicit idem tenuisse Rotam in antiquis *eodem tit.* Ancharan *ibidem. n. 6.* Petrus Bussius *loco supra citato*.

48 In hac enuntiatione duo explicanda & probanda sunt. Primum est. Ius Pontificium ex adiecto iuramento non decreuisse confirmari contractus in ratione contractus, alias iure nullos. Quia sine iure manifesto non possumus affirmare eos contractus effici validos adiecto iuramento, cùm iuramentum id non habeat ex natura sua, vt suprà dictum est. At nullum ius Canonicum dicit hos contractus valere, sed tantùm asserit iuramentum ob eius religionem seruandum esse inuiolabiliter. Quæ duo sunt inter se valdè diuersa, vt attigimus supra in principio huius capitis. Hoc autem quod ius canonicum dicit sufficienter saluatur in eo, quod licet contractus maneat irritus in ratione contractus, iuramentum tamen sit validum, quæ vt dixi, sunt valdè diuersa, & pariunt diuersos effectus. Certè *in c. cum contingat, de iure iurando*, dicitur: *Quamuis contractus non sit obligatorius secundum legitimas sanctiones, nec tamen tali prætextu contingat niam periurij aperiri, seruandum est iuramentum. Et in cap. quamuis pallium, de pactis in sexto*, seruari etiam iuramentum debere præcisè dicitur, & *cap licet mulieres, de iure iurando in sexto*, idem dicitur, & præcipitur iudicibus laicis, ne non relaxato iuramento audiant contra præfatas alienationes, quidem verbis non traditur robur contractui, sed seruari dicitur iuramentum. Facit etiam quod *cap. debitores, de iure iurando*, eodem modo dicitur seruandum esse iuramentum de soluendis vsuris ob religionem iuramenti, cùm tamen contractus sit omninò nullus, neque obligationem pariat. Facit etiam textus *in cap. penult. de pignoribus*, vbi contractus improbatus manet, & nullus, satis factum tamen iuramento, cùm miserit per infidelem nuntium intra tempus. Alijs si contractus valuisset ob iuramentum additum, non iubcretur rem cum fructibus computatis restituere, vt ducit optime Cuiacius *ad cap. ex rescripto, de iure iurando*. Deinde probo alia manifesta ratione meo iudicio. Quia iuramentum natura sua non valet efficere illum contractum validum. At in Pontifice non potestas, qua efficiat validos contractus laicorum alias nullos, cùm materia illa, vt præcedit iuramentum, non subdatur potestati Pontificis. Vnde Gabriel Vasquez dubio secundo citato inquit, difficultate non carere, quod contractus iure humano nullus possit in alijs, quàm in terris Pontifici subiectis effici validus ratione iuramenti. Quia Pontifex non potest in alia ditione contractus laicorum irritos efficere, aut validos. Cui doctrinæ fauet

Digitized by Google

feruet etiam Archidiaconus, qui *in dict. cap licet*, scribit illud tantùm habere locum in locis subiectis dominio temporali Pontificis. Quibus indicat non posse in aliis locis validum effici contractum auctoritate Pontificis. Eidem doctrinæ accedit Petrus Bufius *d. l. 1. n. 7. de iureiurando.* Cùm ergo iuramentum non habeat natura sua, & alias potestas Pontificis non se extendat ad eos efficiendos validos, non est vnde dicamus contractus illos iuramento adiecto valere. Adde etiam nullum esse finem, qui exigat, vt Pontifex cum valorem actibus irritis concederet. Satis enim consultum est animarum periculis, si iuramenta seruari præcipiantur, propter rationem quam statim assignabo.

49 Quid ergo addiderit ius Pontificium supra ius ciuile iam explico. Materia iuramenti, vt diximus supra §. 2. & 3. debet esse honesta, & non indifferens, neque iurpis, inaq; materia indifferens, cùm non sit actus virtutis, non est capax obligationis iuramenti. Ideò ius Ciuile cùm non attedat, quem quisque sibi finem præstituat, sed quid sequatur ex natura contractus prohibui, & irrito, decernit iuramentum non esse seruandum, vt pote nullius momenti. At quia homo cùm operatur potest materiæ indifferenti finè honestum præstituere, vt si iuret quis se soluturū id, quod amisit in ludo pecunia credita ex honesto fine, scilicet ne in fua fama sequeretur damnum, aut ob alium bonum finem: & in eo casu teneat iuramentum cum cadat supra materiam honestam ex fine operantis, ius Pontificium, quod conscientiam respicit, negat actionem, relaxationé tamen concedit, & non agi contra iuramentum donec relaxetur solùm ob vitationem peccati. Quia tutius est, at sine actione aliqua, vt docet Bullius loco modò citato *n. 7.* Quare tota hæc lex Pontificia in præsumptione fundatur. Vide qui ferret se non iurasse ex honesto fine addito huiusmodi contractibus, in conscientia non egeret relaxatione, quamuis in iudicio agere non posset. Cumque Princeps censeatur efficere id, quod facit, meliori modo quo potest, & Pontifex non possit reualidare contractum alias nullum in materia non subiecta eius dominio, censendus est hac via tantum processisse.

50 Ex his colligo non rectè Anton. Fabrum *errore 41. Fragmat. c. 5.* centuisse iuris Canonici constitutionem de confirmandis actibus iure inualidis, veluti renuntiatione successionis ritè & recipi debere, neque ad alios casus extendi. Et quidem si ego iudicarem contractus validos effici adiecto iuramento, & id posse præstare Pontificem, sentirem cum Antonio Fabro solum ad cōtractus expressos extendendam esse Pontificiam constitutionem, cùm reualidatio eorum prouenire debeat ex speciali lege, quæ tantùm loquitur de his, & non alijs. At quia id Pontifex non potest, vt probatum est, non satis percepit vir acutissimus, quæ esset dispositionis Pontificiæ vis in eiusmodi constitutionibus: tantùm vult seruari iuramentum quod præfixum fuit ex honesto fine. Hoc autem eandem rationem habet in quouis alio contractu, cùm etiam alijs honestus finis adhiberi possit, & ideò in omnibus alijs eadem dispositio est, contractus autem inualidi remanent, cùm nequeat Pontifex eos validos efficere.

51 Sed contra sententiam istam obiicitur primò. Quia materia iuramenti debet esse actus virtutis. Sed contractus iure nullus non est actus virtutis. Ergo iuramentum cadens supra illos obseruari non debet. Sed præcipitur obseruari iure Pontificio. Ergo signum manifestum est redditam esse materiam illam validam, alias nulla esset obligatio iuramenti. Respondetur si leges illæ obseruari decernunt iuramentum, esse latæ ab his, qui possunt reualidare contractus, concederem vtique contractus effectos validos eo ipso, quod adiceretur iuramentum. At cùm Pontifex, sit qui seruari decernit, cuius potestati non subditur materia eorum contractuum, neque reualidatio, ideo dico non effici validos, sed præcipi nihilominus obseruari, quia præstitit ex honesto fine iuramentum emissum. Docet autem Gabriel Vazquez *loc. citato*, consentaneé ad principia Theologica iuramentum de contractu nullo, si ex honesto fine fiat, esse obligatorium. Id ergo respicit, vs Pontifex decernere potuit, vt iuramentum apposium seruaretur. Quod si instes. Ergo idem dicendum erit de obseruatione iuramenti, quando cadit supra actus irritos ob bonum publicum. Neque vniuersè negganda est sequela, neque vniuersè concedenda, sed iudicandum iuxa ea quæ dicemus §. *sequenti.*

52 Secundò obiicitur. Quia iura Pontificia diuersimodè loquuntur, quando tantum volunt iuramentum seruandum esse ob religionem iuramenti, atque loquuntur in prædictis capitibus, in quibus tribuunt robur actibus confirmatis iuramento. Nam in primo tantùm exigunt, vt iuramentum seruetur, *cap. debitores, de iureiurando*, at in alijs dicunt omninò seruandum esse, *cap. quamuis pallium de pactis*. Particula autem *omninò* significat firmitatem contractus. Hoc argumento vtitur Thomas Sanchez *lib. 3. sum. cap. 12. nu. 5.* Sed nulla hæc obseruatio est, & eodem modo loqui iura constat, cùm etiam *in dict. cap quamuis pallium*, dicatur, *ideò seruandum iuramentum, quia non vergit in damnum salutis æternæ.* Quibus verbis tantùm viget Pontifex obligationem iuramenti ex religione prouenientem. Quòd si instet aliquis, etiam iuramentum ex dolo, vel metu factum esse seruandum ex religione: & tamen in citato capite expressè loquitur Pontifex de seruando iuramento præstito sine vi & dolo. Respondeo adhuc aliquid esse speciale, nempe vt iurauti sine vi, & dolo, negetur actio in foro externo per Pontificem, donec relaxetur, quod rectè potuit decernere Pontifex ad cuitationem periurij, quæ tamen actio non negatur illi, qui vi aut dolo iurare compulsus est.

53 Denique obiicitur *cap quamuis, de pactis*, ibi: *Licet improbetur iure ciuili, si confirmetur iuramento, valeat cōtractus*, non dicitur, *valeat iuramentum*, sed contractus. Expendo etiam illa, *licet improbetur iure ciuili*. Id ergo valere decernit pontifex, quod iure ciuili improbatur, iure autem ciuili improbatur contractus. Sed respondeo iuxta dicta in primis textum illum diuersimodè intelligendum comparatione subditorum Pontificis in temporalibus, & comparatione aliorum. Quoad primos valet contractus, quia potest Pontifex in sua ditione temporali vim tribuere contractus. Quoad alios verò contractus manet nullus, & tantum viget religio iuramenti. Deinde dico legibus ciuilibus vtiuntque improbatum esse, & contractū fieri validè, & iuramentum etiam validè apponi, vt constat ex dictis suprà §. 5. Ius ergo Canonicum vult valere non contractum illum in ratione contractus, sed contractum quatenus præcisè subest iuramento, hoc est, vinculum ipsum iuramenti. Quia donec relaxetur, negat actionem, neque admittit aliquid contra iuramentum præstitum sine vi, & fraude.

§. VIII.

Ex doctrina tradita colliguntur nonnulla.

SVMMARIVM.

54 *Iuramentum additum contractibus nullis ob vtilitatem publicam, non solum non confirmare contractum sed neque ipsum iuramentum robur habere.*
55 *Obiicitur & diluitur.*
56 *Limitatur tradita doctrina.*
57 *Quando lex prohibet & fertur in personas nullum esse iuramentum firmans actum contra illam explicatur exemplis.*
58 *Inspiciendū esse quod iure prohibeatur, & supra quid cadat iuramentum.*
59 *Alienationem rei dotalis, & alios contractus, de quibusbi, non firmari iuramento.*
60 *Quid dicendum de iuramento appositio sponsalibus & matrimonio explicatur ex dictis.*

Iam

IAm facilè est iuxta doctrinam traditâ enuntiationibus præcedentibus definire, quid dicendum sit in multis peculiaribus casibus, quorum nonnullos percurram, & proponam breuiter, quia de illis latè agere non est huius loci.

Primò ergo colligitur contractus nullos ob vtilitatem publicam adiecto iuramento non solum robur non accipere, in ratione contractus, fed neque iuramentum esse seruandum, & esse omnino nullum. Voco autem contractus iritos ob vtilitatem publicam (quod alij non satis explicant, & vno verbo nobis explicuit Gabriel Vazquez *dub. 2. cer. n.* 40.) eos omnes, qui deficiunt in forma & solemnitate præscripta, quales sunt testamentum, matrimonium, contractus minorum, & ludi, renuntiatio nouitij, alienatio rerum Ecclesiasticarum, & alij, quibus iure Canonico vel ciuili præscripta certa quædam forma & solemnitas est. Dico ergo, quòd his actibus nullus addatur iuramentum, nec validari in ratione actus, neque iuramentum seruari. Ius enim Canonicum in obseruatione iuramenti de his non locutum est, vt conflat ex capitibus adductis.

55 Sed contra hanc illationem videtur esse, quod contractus minorum, in quibus certa solemnitas requiritur, sunt validi, si confirmentur iuramento, iuxta constitutionem Federici Imperatoris *in Authsacramenta puberum, C. si aduers. vendit.* vbi eorum iuramenta super contractibus rerum suarum non tractandis inuiolabiliter obseruari præcipiuntur: & cum alias sit dispositio eius Principis qui potuit validum efficere contractum, sequitur adiecto iuramento contractum valere, & actionem dari. Multa in huius expositionem dici possunt, quæ perstringam, & insinuabo tantùm. Valdè hoc Authenticum reprehendit Duarenus eodem *tit. si aduersf. vendit. pag. mihi* 111. *col.* 1. Ego tamen existimo dispositionem hanc tantum versari in contractibus minorum alias iure validis, quibus nulla deest solemnitas iuris, vt bene probat Donellus *lib.* 21. *c.* 13. & Petrus Bussius *l.* 1. *nu.* 4. *De iure iurando.* & multi etiam quos referunt, & sequuntur Burgos de Paz. *l.* 1. *Tauri n.* 288 Matienzo *lib* 5. *Compil. tit.* 4. *l.* 2. *glossa* 9. *nu.* 10. Ac tamen si Iason, Cynus, Salicetus, Baldus & alij, quos refert Gail. *lib.* 2. *obseruat. cap.* 44 d in vtranque partem disputent, concludunt tamen si contractus minorum tantùm sit nullus ratione defectus ætatis, confirmari iuramento, non verò, si sit nullus ex defectu solemnitatis. Pro qua doctrina plures refert Seraphinus *priuileg.* 83. *nu.* 41. & *sequentibus*. Et dempsite sequitur ex dispositione huius Authentici *nu.* 50. *versic. Ex his omnibus colligunt ur.* Quare in ea constitutione negatur beneficium restitutionis ratione minoris ætatis, si contractus alias ratione solemnitatis validus confirmetur iuramento. Addo etiam si quis existimet minores naturaliter saltem obligari, dicet etiam valere contractus iuramento adiecto quod naturalem obligationem. Ego tamen venus puto ex contractibus pupillorum iure nullis neque naturalem obligationem oriri, vt docet etiam Mynsingerus *Iustit. ad tit. de auctor. iudic.* Richardus *ibidem*, & alij non pauci. Vide de obligatione minorum Seraphinum *priuileg.* 83. *loco citato.* Bussium *in l. verum* 11. *§. sciendum, nu.* 9. *& sequentibus, D. de minoribus*, Denique ne contractu cum minore Couar. sentit non solùm illum non firmari iuramento, verum neque iuramentum subsistere Existimat enim Couar. peccare eum, qui contrahit cum minore, quia directis verbis prohibetur contrahens. & ideò sub peccato illi prohibetur cum minori contrahere, quia & prohibetur accipere & retinere. Vnde & iuramentum in eo casu, cadens supra actum illicitum, nullum est.

56 Verùm doctrina huius illationis non ita vniuersè accipienda est, vt si omnibus actibus iritis ob vtilitatem publicam, in quibus scilicet præscribuntur certa forma, atq; solemnitas, addatur iuramentum, nullus sit roboris. Potest enim contingere, vt adiectum seruari debeat ex præsumptione boni finis præstitum ab operante. Quod discernendum est nonnullis obseruationibus, quas pro oculis habere debemus, & in generali adduxisse nostro instituto fit satis. In primis inspiciendum est an ius præscribens solemnitatem & formam tantum eam requirat, vt faciat fidem in iudicio, & solùm quoad hunc effectum, redddenti iritum actum factum sine forma, non verò quoad naturalem obligationem, quæ alias sequereiur. In eo enim casu seruandum iuramentum est in utroque foro & habebit locum compensatio in foro conscientiæ contra negantem, aut retinentem. Exemplum sit in testamento minùs solemni, in quo mihi, vt dixi *lib.* 5. valdè probabile est defectui solemnitatis nõ tollere naturalem obligationem. Et idem vniuersè dicendum in his actibus in quibus iure ciuili non tollitur naturalis obligatio. In his enim remanet obligatio naturalis, supra quam validè cadat iuramentum. Cui doctrinæ fauere debent quotquot ad iuramenti valorem requirunt, quod cadat supra naturalem obligationem, quos refert Thomas Sanchez *lib.* 3. *summæ cap.* 12. *quæst.* 2. Ad quas fortè leges pertinet ea, quæ prohibet iudex pecunia credita.

57 Secundò iuxta ea, quæ dixi suprà § 4. inspiciendum est, quomodo afferatur lex prohibens & irritans aliquem actum ex non seruata forma, an non tantùm annullet, sed etiam prohibeat, & dirigatur in personam: tunc enim non solùm actus erit nullus, sed etiam illicitus. & iuramentum adiectum erit nullum, vt pote cadens supra materiam illicitam. Sic non valet iuramentum clerici de renuntiatione fori, prohibentur enim *c. si diligenter, de foro competenti.* Sic etiam arrharum donatio non solum non firmatur iuramento, sed etiam non subsistit iuramentum. Quia vt inquit Couar. 2. *p.* §. 2. *nu.* 6. & Rodericus Suarez. *l. 1. fori l.* 3. *tit. de las Arras, quæst.* 3. Regia lex donationẽ hanc prohibet, & dirigit verba prohibitionis in ipsum donantem, atque adeò illicita est talis donatio, & iuramentum non est validum.

58 Tertiò inspiciendum est attentè, quid sit id, quod iure prohibetur, & quid sit id, supra quod cadat iuramentum. Potest enim contingere, vt non cadat super id quod prohibutum est, & ita valeat. Explicemus figillarim. Si contractus consistat in actione, quæ respicit tẽpus præsens & in ea perficiatur, & addatur promissio de non contraueniendo, eaque iuramento firmetur, nulla est confirmatio, nullum que iuramentum re ipsa, nisi fortè potuerit esse bonus finis operantis iuxta dicta. Ratio est, quia ea promissio de non contraueniendo contra leges est, argumẽto text. *in l.* 28. *de pactis*. Si enim prohibetur ipse contractus, simul prohibetur ea pactio de non reuocando. Alias fruſtranea esset lex, quæ annullaret contractum, si non excluderet etiam pactum de non reuocando. At si contractus, perficiatur actione, quæ respicit tempus futurum, & separari possit à promissione de non reuocando, si tunc promissio iuramento firmetur, tenet iuramentum, datur tamen actio iuranti *c. debitores, de iure iur. cap. ad audientiam, de his qua vi. cap. ad aures, eodem.* Sunt enim duæ promissiones separabiles inter se & supra aliquam earum potest cadere iuramentum sine peccato, & sine prohibitione iuris. Denique si promissio contractus non est separabilis à promissione non reuocandi, & non contraueniendi, iuramentum tantùm confirmabit in casibus supradictis, non aliter.

59 Secundò colligitur alienationem rei dotalis iuramẽto non fiumari, neque renunciationem futuræ successionis, neque donationem inter virum, & vxorem, neque donationem vltra quingentos solidos sine insinuatione, neque donationem omnium bonorum præsentium. Ita enim contractus sunt ipso iure nulli, vt suis locis videndum est. Idem dico de renuntiatione sub iuramento de alimentis futuris sibi debitis. Contractus etiam cum prodigo non firmatur iuramento, quod etiam docet Couar. *secunda parte* §. 3. *n. finali*, licet ex diuerso fundamento, sentiat enim ille esse peccatum contrahere cum prodigo, quia est in illo mentis defectus, Sed an etiam iuramentum his actibus adiectum relaxatione indigeat, petendum est ex doctrina tradita, attentè considerando an lex non tantùm feratur in actum, sed etiam in personas, ita vt actus sit illicitus.

60 Vltimo colligitur quid dicendum sit de iuramento ad habitu in contractu sponsalitio, & matrimonij. Si enim matri-

Digitized by Google

matrimonium sit inualidum ex defectu publicæ solemnitatis, vel inhabilitatis contrahentis, non solum non firmatur iuramento, sed neque iuramentum habet vim, neque relaxatione indiget. Est enim peccatum contrahere matrimonium cum illo impedimento. Ex præterea pone aliquem eo modo duxere vxorem, & iurare, inquito quis sit sensus illius iuramenti? Si est assertorium, falsum est, cum reuera non contrahat matrimonium: si est promissorium de non contraueniendo, nullum est, cùm non possit obligari ad vsum matrimonij inualidi. Similiter in sponsalibus, siquis ea celebret, & iuramento confirmet, tenetur non resilire, si valida sponsalia fuerint, subintelligendo tamen easdem conditiones, quæ in ipsis sponsalibus subintelliguntur.

§. VLT.

Quid dicendum de iuramento per vim, & metum extorto?

SVMMARIVM.

61 *Quæ sunt certa hactenus tenuntur.*
62 *Varia sententia de valore iuramenti metu extorti, iure positiuo.*
63 *Posse ius Pontificium reddere nullum eiusmodi iuramentum.*
64 *Iure ciuili iuramentum dolo, & metu extortum additum actibus validis nullius esse momenti.*
65 *Impugnantur in hoc quorundam placita, & 66.*
67 *Idem dicendum iure Lusitania atque Castellæ.*
68 *Iure ciuili, & canonico iuramentum vi extortum additu actibus inualidis ob vtilitatē publicā nullius esse.*
69 *Idem dicendum iure ciuili, & Castella qui additur contractibus nullis ob vtilitatem priuatam.*
70 *Quid dicendum iure Pontificio, & 71.*
72 *Recutitur aliquorum distinctio 73. & 74.*
75 *Iuramentum confirmans matrimonium ex metu iritum, nullum esse.*
76 *Idem dicendum de iuramento addito sponsalibus ex metu contractis.*

61 QVæstio potest intelligi de metu leui, & de metu graui, potest etiam intelligi de metu iuste incusso propter motuum aliquod honestum, & de metu iniuste illato. Certum ergo est, si loquamur de metu leui, validum esse iuramentum metu extortum. Quia ipse à se metum repellere potest, vt dixi suprà *lib.* 4. Similiter certum est valere iuramentum ex metu extrinseco imminentis periculi, & iuste etiam incusso, quia ipse sibi metum infert. Addo etiam iure naturæ certum esse valere iuramentum etiam ex metu graui, & iniusto conceptum. Quia eũ eo metu est sufficiens voluntarium ad peccatum. Ergo, & ad colendum Deum per votum, & iuramentum, & ita diximus *de voto supra lib.* 7. cùm de impedimento ordinis ageremus.

62 Quare tota difficultas est, an iure positiuo sit nullum iuramentum metu extortum In quo variæ sunt DD. sententiæ. Quidam in vniuersum docent quodvis iuramentum metu extortum valere, siue sit in confirmationem contractus validi siue inualidi. Sic docere videtur Thomas Sanchez. *lib. 4. de matrimonio disp.* 24. *quæst.* 1. iuncta argumentorum solutione, Franciscus Suarez. *lib. 2. de iuramento c.* 10. *nu.* 4. *iuncto c.* 11. *nu.* 10. qui & alios refert. Cuiacius *cap.* 1. & 2. *de iure iurando*, plures etiam refert Osvvaldus *in epitome Donelli lib.* 21. *c.* 13. *litera.* Q. Alij vero docent in vniuersum quod libet iuramentum metu extortum nullum esse, plures pto hac sententia refert Additionator Seraphini *priuilegio* 110. *nu.* 5. Alij denique distinguunt, quando iuramentum additur contractibus iure improbatis, tunc enim dicunt non valere: at vero quando additur actibus iure validis, tunc valere Doctores huius sententiæ postea referemus.

63 In primis certum sit posse ius Pontificium reddere nullum eiusmodi iuramentum. Quia potest ex parte Dei remittere obligationem religionis, cùm sit promissio Deo facta, cuius materia est contractus humanus. An etiam ius ciuile potuerit reddere nullum eiusmodi iuramentum, constabit ex dicendis infra. Nunc autem non inquiri mus, quid potuerit esse, sed quid habeat de facto, an scilicet re ipsa iuramentum metu conceptum valeat. Quo supposito sub distinctione explicanda quæstio est: & primo loquemur, quando iuramentum metu concepium additur actibus validis, postea verò, quando adiicitur actibus inualidis.

64 In primo casu aliter dicendum est iure ciuili, aliter iure canonico. Nam iure ciuili mihi persuadeo iuramentum dolo atq; metu extorum esse nullum, & nullius obligationis, eúa si cadat suprà actus validos. Id conuinco ex Federici cõstitutione *in d Auth. sacramenta puber.* vbi iuramenti metu, atq; dolo extorti nullius esse momẽti dicitur, siue à maioribus siue à minoribus adhibeatur. Oſtẽdimus autem §. *præcedenti* cum Donello, & aliis Federicũ ibi agere de iuramento adiecto contractibus aliàs validis. Sed videamus, quid Theologi respondeant. Thomas Sanchez *disp. cii. num.* 5. *in solutione* 2. dicit communem sensum esse Authenticum illud correctum esse per ius canonicum *in c. si verò, & c. verum, de iureiurando*, quatenus constituit Federicus iuramenta metu extorto nullius esse momenti: & cum materia iuramenti sit spiritualis, in ea iure canonico standum est *cap.* 2. *de iureiurando in* 6. Franciscus Suarez *dicto cap.* 11. *nu.* 17. dicit non pertinere ad legem ciuilem declarare, an illud iuramentum obligaret: neque posse imitan ratione materiæ, si materia sit licita & valida: & ideò Federici constitutionem intelligendam esse in ordine ad forense iudicium sæculare. Sed respondet tuisus, si iuramentis puberum tributa est vis confirmandi contractum alias inualidum, eam vim denegari iuramentis extortis metu, & dolo, & ita non valere; neque vllius esse momenti in ordine ad confirmandum contractum in ratione contractus, valere tamen in ratione iuramenti, & quoad obligationem religionis. Idem docuisse videtur Fortunius Garcia *lib de vtl. fine illatione* 22. *nu.* 463. *cum sequenti*, cùm dicit Authenticum illud intelligendum esse, vt iuramentum metu extortum nullum sit quoad obligauonem hominũ adquisitam, ea enim ex tali iuramento non adquiritur: non tamen quoad obligationem adquisitam Deo, de qua ius ciuili nihil disponit, ne mittat falcem in messem alienam.

65 Sed nihil istorum mihi probatur. Atque vt incipiam ab hac vltima solutione Suarij, & Fortunij, illa non probatur. Supponit enim Authenti. um *in* 1. *part.* agere de contractibus inualidis, firmatis tamen iuramento puberum sponte facto, & eam efficaciam negari iuramentis quorumcumque extortis metu. Cùm enim iam ostensum si. non agi, nisi de contractibus minorum validis, quibus adiicitur iuramentum, non potest in eo stare differentia inter iuramenta puberum sponte facta, aut ex metu, & dolo quod vnum confirmet, alterum non confirmet. Sed supposito quod contractus sit verè validus, tta obseruari vult à puberibus, vt nec beneficium restitutionis detur ratione minoris ætatis: alterum verò neque à maioribus, neque à minoribus obseruari. Deinde id quod primo loco dicit Suarez tantùm intelligi in ordine ad forense, iudicium sæculare, non satis intelligo, quid sibi velit. Id enim est quod volumus, constitutionem Federici reddere nulla iuramenta metu extorta adiecta etiam actibus validis à sibi subditis, & apud suos iudices. Quod si legitimè efficere potuit Federicus, stat pro nobis Suarez. Sin autem non potuit, nulla erit eius constitutio in hac parte, vt dicebat Thomas Sanchez ad cuius solutionem examinandam iam accedamus.

66 Denique non placet quod dicit Thomas Sanchez. Primò quia vt dicamus eam constitutionem esse correctã per ius canonicum, ostendendum est, repugnare constitutionem iuris canonici, & Federici, quod tamen non ostenditur. nec enim repugnant. Nam licet demus ius canonicum decernere seruanda iuramenta metu extorta; attamen

attamen id intelligendum erit suppositis habilitate terminorum, id est, iuramento, alias valido. Pone enim non cadere supra materiam licitam, vel honestam, sed reipsa indifferentem, & ita constare, non potuit dicere ius canonicum seruandum esse. Præterea pone iuramentum metu extortum ad confirmandum contractum aliàs nullum ob publicam vtilitatem, in quo casu communis sententia docet esse nullum iuramentum, non potest dici in eo casu seruandum, cùm in eodem casu iuramentum etiam sponte factum nullius sit roboris. Quare ius canonicum seruanda dicit iuramenta alias valida, quæ autem inualida fuerint, non præcipit seruanda. Cumque ea iuramenta metu extorta facta sint inualida iure ciuili, & ab habente legitimam potestatem, non potest ex decisione iuris Canonici deduci illa esse seruanda, cùm ea decisio intelligatur de validis iuramentis. Solùm superest ostendamus Imperatorem potuisse ea iuramenta metu extorta irritare, quod iam supra ostensum est §. 5. & docet aperte Molina *tom. 1. de iustit. tract. 2. disp. 149. nu. 13.*

67 Idem quoque dicenda est iure Lusitaniæ *in lib. 4 Ordinamenti, titulo 5.* omninò prohibetur adhiberi contractibus etiam validis iuramentum sine Regis facultate, quod in praxi seruari dicit Molina *ibidem nu. 16.* A fortiori eodem iure nulla erunt iuramenta extorta per dolum, & metum. Idem dicendum Castellæ iure, quandoquidè etiam *d. l. 10. & 11. tit. 1. lib. 4. compilationis*, prohibentur contractus aliàs validi confirmari iuramento nonnullis casibus exceptis, & si iuramento confirmentur, efficiuntur nulli. At si actus redditus est nullus per potestatem legitimam, nulla potest a super eos cadere potest obligatio iuramenti, vt suprà ostendimus, cùm iam non maneant actus alicuius virtutis. Iure autem Pontificio, quid dicendum sit constabit ex sequentibus.

68 In secundo vero casu, si fermo sit de iuramento adiecto contractibus inualidis, dicendum est primò. Si contractus est nullus ob vtilitatem publicam in sensu supra explicato, sicut iuramentum sponte factum nullâ obligationem inducit, in nonnullis casibus iuxta regulas traditas, à fortiori etiam neque metu extortum. Id quod existimo verum tam iure ciuili, quam canonico. Iure ciuili cum supra ostensum sit impeditam esse omnino obligationem iuramenti aduenientis achibus inualidis *l. non dubium C. de legibus*. Iure etiam Pontificio argumento textus *in c. si diligenti, de foro competente, & in* Tridentino *sessione 25. de Regul. cap. 16.*

69 At quando contractus est nullus ob vtilitatem priuatam, ego existimo iure ciuili certum esse nullam etiam nasci obligationem propter vniuersalem illam constitutionē *in d. l. non aubuum*, & de iure ciuili docet expresè Serapinus *priuileg. 110. na. 11. versic. Ex supra dictis ergo.* Idem dico iure Regni Castellæ, & Lusitaneæ, quod recte efficere potuerunt Principes sæculares pro sua potestate.

70 Iure autem Pontificio attentè inspectis Pontificiis constitutionibus ego distinguendum censeo. Si iuramentum promissorium cadat super promissionem diuersam à promissione de non reuocando iuxta dicta §. *precedenti*, tunc existimo iure Pontificio robur habere iuramentum, & seruandum, etiam si metu extortum sit, & relaxationem petendam. Hanc partem tantùm conuincunt ea omnia, quæ ex iure Pontificio adducuntur, vt *in c. debitores, de iureiurando* de soluendis vsuris diuersa est promissio à promissione de non repetendis, & iuramentum adimpletum est soluendo, neque contra illud, si postea repetatur, quod soluium est. In *c. si verò*, agitur de iuramento de renuntiando beneficio, quæ promissio est diuersa à promissione de non repetendo. Quo etiam sensu intelligendus textus *in c. Abbas, & in c. ad audientiam, de hisque vi.* Et expendendo *in c. ad audientiam*, dixisse Pontificem non obstare iuramento prædicto, quo non ad repetendum, sed ad relignandum beneficium tenebatur. Sic etiam intelligendus textus *in c. verum de iure iurando*, ibi enim etiam agitur de eo, qui iurioni promittit pro saluanda vita aut rebus suis tuendis, in quo vides diuersas obligationes separari.

71 At si promissio de non repetendo separati non possit ab obligatione, in quam cadit iuramentum, quia contractus iam est perfectus, tunc existimo quoties cadit supra contractum inualidum, etiam iure Pontificio iuramentum nullam obligationem inducere, neque relaxatione indigere. Ad id me mouet, quod videam *in d. c. cùm contingat, & d. c. quamuis pactum, & d. c. dicet mulieres*, cùm seruari præcipitur iuramentum cadens supra actus nullos excipi quando metu, & dolo extortum est. Neque enim dici potest sensum esse, quando sponte fiunt, valere contractus in ratione contractus, & confirmari religione iuramenti, quando verò non fiunt sponte, valere iuramentum, non tamen confirmari contractus in ratione contractus. Nam iam supra ostensum est Pontificem pro sua potestate, & in materia non sibi subiecta non potuisse validos efficere contractus. Quare cùm in prima parte earum constitutionum Pontificis non possit esse sensus iuramento confirmari contractus, sed tantum seruandum esse virtute religionis; cùm excipitur iuramentum dolo aut metu extortum, procul dubio sensus est nullam obligationem ex eo nasci, atque ideò neque relaxatione indigere. Hanc sententiam quod hanc partem docet Glossa *in d. cap. quamuis pactum, verb. non vi.* Abbas *in d. c. cum contingat nu. 3.* quem *ibi* sequitur Alciatus cum alijs, Felinus *in c. de iureiur nu. 2.* Syluester *v. iuramentum 4. quæst. 8.* citatis Decio, Archidiacono & Bart. plures etiam DD. refert Seraphinus *priuileg. 110. n. 7. & sequentibus.* R atio autem, quare Pontifices in his constitutionibus diuersimodè loquantur de eiusmodi iuramentis, ea mihi videtur esse Quia cum in Pontificis potestate sit relaxare iuramentū, quoad obligationem promissionis erga Deum nomine Dei cuius vicem gerit, sicut relaxat obligationem voti, ideò primo casu noluit relaxare, quamuis posset, quia per repentionem, quam non contraueniendo iuramento habebat, poterat remedium adhiberi. At in secundò casu, cùm iuramentum etiam caderet supra non repetendum, noluerunt iuramentum stare, sed relaxare in odium extorquentis per iniuriam, vt remedium superesset repetitioni, & ne impediretur iuramento.

72 Ex his colligitur primò non esse veram eam distinctionem, qua vtuntur aliqui, scilicet, iuramentum metu extortum valere, quando cadit supra actus iure validos, non verò quando supra inualidos. Hæc enim secunda pars non potest esse vniuersim vera. Nam promissio vsurario facta aut latroni ex metu cadente in virum constantem est iure naturali nulla, vt dixi *lib. 4.* & tamen seruatur iuramentum illud *c. debitores, & c. verum, de iure iur.* Atque idem dico de resignatione beneficij, quæ ad liberalitate pertinet: & tamen iuramentum seruatur *c. si verò, de iureiurando, c. Abbas, & c. ad audientiam, de his quæ vi.* Ergo non potest esse vniuersim verum iuramentum cadens supra actus inualidos metu extortum, nullum esse neque relaxatione indigere.

73 Secundò colligo neque etiam sustineri posse aliorū distinctionem, quarem istam explicare, & conciliare sibi videntur diuersa iura, scilicet, in foro externo iuramentum metu extortum nullius roboris esse, in foro tamen conscientiæ seruari debere. Et adeo ius Pontificium *in d. c. cùm contingat*, & similibus excludere iuramentum dolo & vi præstitum, in iudicio scilicet, & tribunalibus, at verò *in c. debitores*, & similibus dicere esse seruandum, & relaxationem petendam pro foro animæ, quasi in iudicio ad agendum ea absoluto necessaria non sit. Qua distinctione rem istam explicat Gregorius de Valentia *3. tom. disput. 6. generali, quæst. 7. puncto 4. §. 3.* sequitur Fachinæus *lib. 8. controuersia c. 102.* & in eam videatur inclinare Suarez in verbis suprà relatis. Hanc tamen conciliandi rationem minùs probo. Quia etiam in foro externo requiritur relaxatio iuramenti iure Pontificio, quando cadit supra actus aliquos inualidos, vt constat ex *c. debitores, de iureiurando*, vbi de foro externo sermo est. Neque valet solutio, quam insinuare videtur Gregorius de Valentia *loco citato* se loqui, quando per vim, & iniuriam extorqueatur iuramentum. Nam si tantùm per iniuriam extorqueatur, & non per vim, tunc dicit etiam in foro externo absolu-

absolutionem esse petendam, vt *in d.c. debitores*. Haec inquam, interpretatio non placet. Quia *in d.c. si verò, de iureiurando*, agitur de foro externo, & de iuramento per vim extorto, & *in c. Abbas, & c. ad audientiam, de his quae vi* & tamen iuramenti conceditur absolutio. Ergo ea conciliatio per distinctionem fori, & poli, iure non subsistit.

74 Tertiò colligo, neque etiam sustinere posse distinctionem aliam, quam insinuare videtur Seraphinus *privilegio* 110. *num.* 11. iure Pontificio, tunc iuramentum obligationem inducere, cùm actus, supra quem cadat, non requirit liberam omnino voluntatem: at si ius requirat liberam omnino voluntatem, tunc nonobligare iuramentum. Exemplum ponit in matrimonio, & in resignatione beneficij, quae omnino debent esse libera. Haec tamen distinctio, mihi non videtur sufficiens ad tem istam explicandam. Quia ad donationem liberalem requiritur iure naturae, & positivo libera omnino voluntas, cùm sit actus liberalitatis, vt ostendi supra *lib. 4.* & tamen promissio vsuraria aut latione facta iuramento firmata, secunda est ob religionem iuramenti *c. debitores, & c. verum, de iureiurando*, & de resignatione beneficij fermo est in dicto *c. Abbas, & c. ad audientiam*; & nihilominus beneficium absolutionis impenditur. Ergo signum est etiam obligare iuramentum iure pontificio in his, quae requirunt liberam omnino voluntatem.

75 Quartò colligo, si matrimonium ex metu contractū confirmetur iuramento, nullum esse iuramentum, cùm cadat supra contractus nullum ob vitiatem publicam, & pactum de non de contrauiendo nullum sit, cùm separan non possit ab obligatione contractus: & ideò in eo casu non esse opus aliqua relaxatione *c. cum locum, & ibi* Panormitanus *c. veniens el 2. de sponsalibus significauit, de eo qui duxit* glossa in *c. 2. de his qua vi*. Seraphinus *privileg. citat. n. 11. in fine*. Couarruuias 2. *parte de matrimonio, cap. 3. §. 3. per totum*, & alij, quos refert Additionator Seraphini *privileg. citat. nu.* 22. & alij quos refert Sanchez *lib. 4. disput.* 20. *n.* 15. Quis autem sit sensus, quando iuramentū adhibetur matrimonio, quod nullum est, dixi §. *praecedēte*.

76 Quintò colligo, quod attinet ad sponsalia, si metu extorta sint, & adhibitum iuramentum, tale iuramentum non obligare, neque relaxatione indigere. Docet cum aliis Thomas Sanchez *lib. 4. de matrimonio disput. 21. nu.* 3. Moueor *c. ex literis, de desponsatione impuberum*. vbi de sponsalibus iuratis fermo est. Moueor etiam, quia contractus sponsalium ex metu nullus est, & iure positiuo, & naturali, vt dixi supra *lib.* 4. Deinde quia vt dicebam supra isto §. quando promissio non retractandi non distinguitur à promissione contractus, sed iuramentum supra eam cadit, iure Pontificio non valet. In sponsalibus autem promissio contrahendi matrimonium, & promissio non retractandi sponsalia non separantur: atque ideo iuramentum cadens supra illam, nullam obligationem inducit. Quid autem dicendum sit in foro conscientiae, si sponsalia ex metu leui facta essent, & iuramento confirmata, petendum ex his, quae dixi supra *lib.* 4.

9 *Quid Quando parentes contrahunt pro filijs*.
10 *Obiectionem si satis*.

1 AGreditur deinceps explicare quibus ex causis dissoluuntur sponsalia, quae his verbibus cōprehenduntur, apud Hothientem.

Dissensus, crimen, fuga, tempus, & ordo, secundò.

Morbus, & affinis, vox publica, cumque reclamant.

Prima ergo causa dissoluendi sponsalia est mutuus contrahentium consensus *c. 2. de sponsal.* Quem textum iam supra satis explicui. Non enim est contractus ille indissolubilis natura sua, & ita per easdem causas, per quas nascitur, dissoluitur. In hoc conueniunt Doctores omnes. Verùm necessarium est, vt dissensus alterius non extorqueatur ab altero per vim, & metum, iuxta dicta supra *lib.* 4. alias nulla erit remissio, similiter necessarium est, vt cùm alter eorum reßilit, alter acceptet eius remissionem, antequam pœniteat, alias valebit contractus sponsalium: nec enim dissensu vnius ille, qui dissensit, liber euadit, donec alter acceptet.

2 Idem dicendum est, etiam si sponsalia fuerint iuramento confirmata. Nam cùm materia iuramenti, in quam cadit, si promissio facta homini, altero remittente promissionem cessat obligatio iuramenti, quae in illa fundabatur *cap. debitores, de iureiurando* & dixi *cap. praecedēti, in principio*. & supra *lib.* 8. Atque in hoc conueniunt etiam DD. vident possunt Thomas Sanchez *lib.* 1. *de matrim. disput.*... Rebel. *lib.* 3. *de matrim. quaest.* 8. *sect.* 1. *conclus.* 3. Tolerus *in sum. lib.* 7. *cap.* 21. Hoc tamen intelligendum est, si iuramentum confirmauerit sponsalia. Si enim iuramentum sit absolutè Deo factum se ducturum aliquam fœminam pauperem, tunc non tenetur ducere, sed potest in cœlibatu manere. Docet Molina *tom.* 1. *de iustitia tractat.* 2. *disput.* 149. *num.* 10. Rebel. *d. quaest.* 8. *art.* 1. *num.* 4. Cuius ea optima ratio est. Quia iuramentum absolutè factum Deo, & non certae pœnae habet rationem, & obligationem voti. At votum debet esse de melioni bono, & melius bonum est cœlibatus quam matrimonium. Addunt autem prædicti Doctores id verum esse regulariter loquendo, nisi inspectis circunstantiis melius esset isti homini nubere, quam vri: tunc enim censent Molina, & Rebellus obligare votum, vel iuramentum de ducenda vxore, quod in materia de voto disseruiendum est. Addit etiam Rebellus illum, si nubat, teneri ducere illam pauperem fœminam, quam absolutè iurauit. Id tamen mihi non placet. Quia si iuramentum de bono impedituo matrionis boni eo modo conceptum nullum est, non tenebitur ducere pauperem ex eo iuramento, cùm nulla fuerit eius obligatio.

3 Sed hæc quæ dicta sunt de dissolutione sponsalium ex mutuo consensu, intelligenda sunt de his, qui pubertatis annos excesserunt, & in pubertate contrauerunt sponsalia. Nam de impuberibus contrahentibus sponsalia, statutum est *in cap. de illis, & cap. a nobis, de desponsatione impuberum*, vt si intra annos pubertatis contraxerint, non liceat eis ante pubertatem reclamare, neque eorum alicui, sed expectandum erit tempus pubertatis. Secundò quod si vel vnus eorum reclamauerit, sponsalia dissoluuntur. Tertiò, quod si eorum aliquis prius peruenit ad annos pubertatis, si alter, qui intra pubertatis annos est postea pubes factus reclamauerit, etiam dissoluuntur. Quartò idem etiam esse, si is, qui prius pubertatem attigerit, reclamauerit. Quid enim opus est expectatione alterius, si vel vnius dissensus sufficit ad sponsalia dissoluenda? Quintò, si pubes cum impubere contraxerit, pubes quidem resilire non potest, sed expectare tenetur an impubes postea, cùm puberiatem attigerit, velit reclamare, qui si reclamet, sponsalia dissoluuntur, alias minimè. Hoc autem iure statutum est in fauorem fragilis ætatis, ne sæpè mutantes consilium sæpè resiliant, & sæpè contrahant. Hinc fit ante pubertatem ex eo mutuo dissensu resilire non posse *cap. de illis*. Impuberes enim neque consentire, neque dissentire, neque etiam quidquam ante pubertatem scire vel intelligere existimantur *l. vltima D. de iur. & facti ignorantia, & l. 1. C. de falsa moneta*. Atque

CAPVT IX.

Sponsalia dissolui mutuo dissensu.

SVMMARIVM.

1 *Mutuo dissensu dissolui sponsalia.*
2 *Etiam si sint iuramento firmata.*
3 *Quid de sponsalibus impuberum.*
4 *Idem de sponsalibus impuberum praesumptis.*
5 *Quid si ante pubertatem dissensit, & perstat in dissensu.*
6 *Discrimen in sponsalia ante septennium, & ante pubertatem.*
7 *Quid si sponsalia impuberum iuramento confirmentur, & c.*

Digitized by Google

que ea quæ diximus vera sunt, non tantùm in foro externo, sed etiam in foro interno, vt docet Thomas Sanchez *lib. 1 disput. 51. quæst. 3.*

4 Idem quod dico de veris sponsalibus impuberum, intelligendum etiam est de sponsalibus præsumptis, hoc est, contractis per verba de præsenti, cum ea solùm habeant sponsalionum vim *d. c. a nobis, de desponsat. impub.* sed oponet, vt statim, postquam attigit pubertatem, resiliat; alias si non reclamauerit, postea non erit locus, cùm visus sit approbasse. Statim autem fieri dicitur post pubertatem, si intra triduum fiat, argument. textus *in l. fin. C. de errore adhoc.* ibi, *in continenti, & l. fin. C. de iudic. ibi, illico autem, id est intra triduum.* Non est autem necessarium, vt expresse ratificet sponsalia, sed satis est, si non reclamauerit, *d. c. de illis*, ibi, *si cum ad annos pubertatis peruenerint, reclamauerint, separentur*. Ergo, si ad dissoluenda sponsalia requiritur reclamatio, satis erit ad firmitatem non reclamare. Cuius ea ratio est. Quia cùm ea sponsalia ante pubertatem contracta fuerint valida, non est necessarius nouus consensus: matrimonium autem in ea ætate contractum erat inualidum, & ideo nouus consensus post pubertatem iure requiritur.

5 Quod si ante pubertatem dissensit, & semper mansit in eodem dissensu, etiam cùm pubertatem attigit, dissoluuntur sponsalia, non ratione dissensus ante pubertatem, sed ratione perseuerantiæ in illo, postquam ad pubertatem peruenit, vt rectè docet Thomas Sanchez *lib. 1. disput. 51. nu. 16.* At si interius dissentiat post pubertatem, existimat idem Thomas Sanchez *nu. 17.* in foro conscientiæ esse dissoluta sponsalia. Ego tamen consequenter ad ea, quæ dixi supra isto *lib. cap. 2.* & etiam *lib. 2.* existimo non sufficere neque in foro externo neq; interno, quando ille dissensus non manifestatur per verba, valere enim diximus cum consensu ficto alios contractus præter matrimonium.

6 Exhis colligitur longè diuersam esse rationem de sponsalibus contractis infantia ante septennium, & de contractis ante pubertatem, quod illa sunt omnino nulla, & ideo nullum ex illis oriebatur impedimentum publicæ honestatis *c. 4. & 5. de desponsat. impuber. & c. vnico, eodē in 6.* in principio. Quare nisi post septennium accederet consensus, nulla erant; accedente autem consensu non conualescebant prima, sed nouiter sponsalia contrahebantur ex nouo consensu. Sponsalia autem post septennium ante pubertatem & valida sunt, & eo tempore obligant, ita vt secunda sponsalia orin non possint: & ex illis iure antiquo oriebatur impedimentum publicæ honestatis, etiam si postea dissoluerentur, vt constat ex *d.c. 4. & 5. de desponsat. impub.*

7 Sed quæres quid dicendum sit, si impuberum sponsalia iuramento confirmentur? Nonnulli dicunt confirmari iuramento, & resilire non posse, sed implenda esse etiamsi ad annos pubertatis peruenerint. Docet cum aliis Thomas Sanchez *lib. 1. disput. 15. quæst. 3. nu. 22.* Eius Fundamentum est quod *in c. ex literis 10. de sponsat.* sponsalia inter impuberes iurata, etiam si alter ex eis resilire vellet post pubertatem, seruare compellitur per censuras Additautem Thomas Sanchez *nu. 29.* vt eiusmodi iuramentum confirmet sponsalia, necessariumesse, vt sint proximi pubertati. In quo non loquitur consequenter, sed euertit sententiam, quam primò defenderat, vt statim ostendam. Quod si iuramentum factum sit antequam essent doli capaces, & proximi pubertati, dicit *eadē quæst. nu. 25.* adhuc esse necessariam relaxationem, concedendam tamen.

8 Sed mihi longè probabilius videtur, etiam si iuramētum interponatur, adhuc remanere sponsalia impuberum eiusdem rationis. Docent nonnulli, quos refert idem Auctor *n. 21.* & ipse iudicat esse probabilem. Inducoi hac manifestà ratione. Quia iuramentum, vt dixi *c. præcedent.* in principio, sequitur naturam obligationis, cui adiungitur, fed sponsalia impuberum iure communi dissoluuntur altero eorum reclamante, cùm ad pubertatem peruenerint. Ergo idem etiam est, quamuis iuramentum accedat. Vt enim dicamus alium effectum habere iuramentum, deberet esse in hoc specialis iuris dispositio, quæ non est. Idque constat, quia ex *cap ex literis*, quod adducit Thomas Sanch. non colligitur valida fuisse impuberum sponsalia. Quod ex ipsius doctrina manifeste conuinco. Si vt iuramentum eam vim haberet, deberet fieri à proximis pubertati: si eo tēpore malitia supplebat ætatem, iam erant sponsalia omnino firma, & non erant sponsalia impuberum. Constat manifestè. Quia si proximi sunt pubertati, quando malitia supplet ætatem, possunt validè contrahere matrimonium, multò à fortiori possunt valida omnino inire sponsalia. Ergo si eo tempore iuraurent, non conficitur sponsalia impuberum confirmata fuisse illo iuramento, sed puberum, cùm malitia suppleret ætatem; & ex consequenti ex eo ad probandum sponsalia impuberum iuramento confirmari, non rectè sumitur argumentum. Deinde dico cum Cuiacio in dicto ca. illud intelligi de proximis pubertati. Vocat enim impubescentes, hoc est vt inquit Cuiacius, *inolescentes*, & prope puberes, *molli iam incipientes pubescere veste*, vt Lucretius loquitur Sponsalia igitur illa valebant, quasi facta inter eos, qui proximè accedebant ad pubertatem: & ita illa non fuerunt impuberum sponsalia, sed puberum, & ideo compellitur implere, qui resilire voluit. Si ergo sponsalia verè impuberum confirmentur iuramento, & alter eorum resilire velit post pubertatem, nulla indiget relaxatione iuramenti. In quo non rectè loquitur Thomas Sanchez. *d. n. 25.* Quia cùm ablata materia promissionis sponsalitiæ, auferatur etiam obligatio iuramenti, vt constat ex dictis, nulla opus est relaxatione altero renuente.

9 Sed quid dicendum, quando parentes contrahunt sponsalia pro filiis? Id habemus expresse decisum *in cap. vnico, de desponsat. impub. in 6. §. final.* vbi decernitur, si parentes contrahant sponsalia pro filiis pubenbus, vel impuberibus, non valere, nisi filiorum accedat consensus vel tacitus, vel expressus: vt si præsentes fuerint, & non reclamauerint: vel si absentes ratificauerint postea tacitè vel expresse consci eius, quod à patre gestum est. Quare etiam si parentes contraxerint, licitum erit filiis post pubertatem, reclamare, neque alias valebunt, & etiā ante pubertatem, si non consenserint patribus, nulla sunt sponsalia *d. c. vnico*.

10 Sed videtur obstare textus *in c. 1. de desponsatione impuberum* ibi, *Potest autē pater filium nondum adultum, voluntas cuius discerni non potest, cui vult matrimonio tradere, & postquam filius peruenerit ad perfectam ætatem omnino debet hoc adimplere.* Eadē habet tur c. 2. 3. 4. *quæst.* 2. Respondet Bernardus quem sequitur hic Panormitanus, & Glosla, quod verbum illud *debet* in fine textus positum intelligendum est de debito honestatis, non necessitatis, eò quod honestas postulet, ne filius à patre diffentiat. Sed hæc interpretatio non placet, & eam improbat Præpositus eo loco. Quia non videtur, quomodo textus iste costituat differentiam inter puberem, & impuberem, cùm etiam in adultis honestum censeatur patere voluntati patris contrahentis matrimonium pro ipsis, cui aliàs de iure gentium parere tenetur *lib. 1. in fine cum sequenti D. de iustitia, & iure.* Alij sic interpretantur filio impuberi hanc necessitatem imponi, vt pubes factus teneatur patris factum approbare, nisi iustam habeat reclamandi causam. Sic Canisius *in d. c. 1.* Sed contra eum etiam potest ratio facta retorqueri. Quare respondeo iuxta ea, quæ dixi supra *lib. 2. c. 1.* ex eo textu conuinci necessitatem olim impositam filiis non contrahendi matrimonium sine parentum consensu. Quamuis enim matrimonium si nullo modo consentiret filius, nullum esset; at filius sine voluntate patris contrahere non poterat: & ideo debebat patris consilium, & voluntatem sequi. Quare textus iste non est ad rem, de qua modo agimus.

****

***

**

*

CAPVT

CAPVT X.

De ingressu in religionem.

SVMMARIVM.

1 *Ingressu in religionem dissolui sponsalia.*
2 *An per solum ingressum, an verò professio expectanda sit varia sententia.*
3 *Verior sententia, & 4.*
5 *Quatuor obiectionibus aliorum sit satis, & 6. 7. & 9*
9 *Quod si sponsalia sint iurata, difficultas ex c. comissum proponitur, varia interpretationes recitantur, & 10. 11.*
12 *Duæ eius textus interpretationes magis probantur.*

1 SEcunda causa, ex qua etiam dissoluuntur sponsalia, est ingressus religionis *capit. 2. de conuers coning.* & communi DD. sensu recepta. Quamuis enim in eo capite tantùm agatur de dissolutione matrimonij rati nondù cõsummati, attamen proportione quadam DD. inde colligunt etiam dissolui sponsalia per ingressum in religionem.

2 Sed circa causam illam nonnullæ difficultates explicandæ sunt. Prima est, an dissoluantur sponsalia per solum ingressum, an verò expectanda sit professio? In qua variæ sunt Doctorum sententiæ. Prima asserit non dissolui nisi per professionem. Sic Couarruuias *1. par. de matrimonio cap. 5. num. 15.* Nauarrus *in sum. cap. 22. nu. 26.* & ex Theologis non pauci. Qua reuera non est textus vnde colligatur ante professionem dissolui, & aliàs ex natura rei non videtur dissolui, cum possit maritus egredi, & implere sponsalia. Secunda sententia dicit, distinguendum esse, scilicet, quoad eum, qui in sæculo remanet, sponsalia dissolui, non verò quoad illum qui religionem ingreditur. Quia si ille alter velit cum eo egredierte contrahere, tenetur. Sic supplem. Gabrielis *in 4. d. dist. 27. quæst. 2. art. 1. casu 6.* Rebellus *lib. 4. de matrimon. q. 8. sect. 6.* & quoad ingredientem non solùm nisi per professionem docent Petrus Ledesma, Henriquez, & alij, quos refert, & impugnat Sanchez *loco cit. nume. 5.* Tertia sententia est aliorum, qui docent sponsalia dissolui solo religionis ingressu quoad vtrumque. Sic Toletus *in summa lib. 7. capit. 21.* Sanchez cum aliis *dict. lib. 1. disp. 42. num. 2. & 5.*

3 Ego quidem de ista difficultate sic sentio. Primò nullo iure positiuo statui, vt sponsalia dissoluantur per religionis ingressum, cùm iura quæ adducuntur, solùm disponant de matrimonio rato, non consummato, & dicant illud dissolui professione, non ingressu religionis. Neque obstat, quod si ad matrimonium dissoluendum exigitur professio, ad dissoluenda sponsalia sufficiat ingressus. Id enim rectè diceretur, si esset aliquod fundamentum in iure, quod non est: & in hunsmodi rebus non licet ab vna ad aliam argumentum sumere: & præterea ratio differentiæ inter hæc duo constabit ex dicendis.

4 Deinde dico de ista causa idem iudicium ferendum esse, atque de mutatione status notabili post sponsalia. Quare, sicut qui videt defectum aliquem superuenientè, poteit, si velit, contrahere cum illo, & alter tenetur, ita si quis religionem ingrediatur, cum notabilis in statu facta mutatio sit, potest quidem qui est in sæculo, si velit, cum eo contrahere. Ex quo consequenter fit ingredientem in religionem, si egrediatur, teneri stare contractui in casu, quo alter velit: aliùm autem liberum esse ad contrahendum cum alio si velit. In quo sensu rectè loquitur secunda sententia Rebelli, quam etiam sequitur Ægidius *de sacramentis disp. 23. dub. 3. conclus. 4.* Et fundamentum est manifestum iuxta rationem dictam. Vnde eadem est ratio siue ingrediatur dolosè, siue ex animo profitendi: non enim liberatur ab obligatione sponsalium, nisi qui manet in sæculo remittat: quod si non remittat, non dissoluitur, donec profiteatur, aut voueat religionem: & in hoc sensu rectè loquitur prima sententia. Quia qui in sæculo remanet, non habet ius petendi vel exigendi, vt egrediatur, & impleat promissum, sed expectare tenetur, si non relaxet obligationem ante tempus professionis.

5 Sed contra sententiam istam obijcit primò Thomas Sanchez. Quia quamuis non inueniatur in iure, vt nouitiatus dissoluat sponsalia, sicut cõstitutum est de professione respectu matrimonij rati, ex quadam tamen proportione, & similitudine potest argumentum sumi, vt sicut professio dissoluit matrimonium ratum, quo consummantur sponsalia, ita etiam probatio, quæ est via ad professionem, dissoluat sponsalia, quæ sunt via ad matrimonium. Sed facilè diluitur, cùm eam vim habere non possint sponsalia ex natura sua, necesse est, vt habeant ex aliquo iure positiuo, quod in hac parte non extat. Ex eo autem quod ius statuat dissolui matrimonium ratum per professionem, non sequitur dissolui sponsalia per ingressum, cum quia, iure diuino dissoluitur matrimonium ratum ex priuilegio concesso statui, vt dixi suprà *lib. 9.* & quando iure ecclesiastico dissolueretur, id concessum est perfectioni status. Non autem postulat status, vt idem concedatur anno probationis comparatione sponsalium. Quia si perseueret in religione, qui ingreditur, ipsa professione cessant sponsalia, sicut cessaret matrimonium: si verò non perseueret, nulla ratio exigit, vt qui retrocedit gaudeat fauore religionis, sed æquum est vt cum antiquis obligationibus in sæculum redeat.

6 Obijcit secundò. Quia hæc dissolutio non solùm prouenit ratione notabilis mutationis, neque ratione renuntiationis, sed fauore status, sicut fauore status professione diriminitur omnino matrimonium: aliàs dicendum esset professione dirimi matrimonium consummatum, si ratio esset notabilis mutatio status. Respondeo nullam esse huius argumenti vim, neque fatis percipi in quo cõsistat. Dico ergo dissolui tantùm ex parte manẽtis in sæculo ratione notabilis mutationis, non ratione renuntiationis sæculi. Ex hoc autem non sequitur ratum matrimonium dissolui ratione mutationis, sed diuino priuilegio in fauorem status, quod non est concessum ingressui comparatione sponsalium, vt dictum est. Ex eo autem quod ratione mutationis tantùm dissoluantur sponsalia, non video, quomodo inferatur, aliàs etiam matrimonium consummatum dissolui per professionem. Nam matrimonium insolubile vinculum est, contractus verò sponsalium non sic; & solo priuilegio diuino concedi potest dissolutio matrimonij, quod cõcessum fuit comparatione rati: non verò comparatione consummati.

7 Obijcit tertiò. Quia si ingrediẽs religionem protestaretur se nolle sponsalibus renuntiare vsque ad professionem, & licet vterque simul ingrederetur, in quo casu cessaret notabilis mutatio cùm in vtroque esset mutatio æqualis, adhuc dissoluerentur sponsalia, Ergo ex fauore status prouenit dissolutio. Dico in primis parum referre, quod ingrediens protestetur, vel non. Diximus enim non dissolui quoad ipsum, sed remanentem nõ teneri, & posse resilire, non verò ingredientem, si ad sæculum reuertatur. Dico deinde, si vterque religionem ingrederetur, vtrumque habere rationem resiliendi ab sponsalibus propter dicta, sicut si vterque in lepram incideret.

8 Obijcit denique, quia votum religionis diriuitur per ingressum in illam bona fide, & animo permanendi, ita vt si vouens egrediatur experiens eum statum sibi non conuenire, liber maneat. Ergo talis ingressus sufficiens est ad dirimenda omnino sponsalia, maior est enim obligatio voti religionis, quam sponsalium. Sed nullum est argumentum, & simile de voto religionis non est ad rem. Quod enim votũ cesset per ingressum bona fide, & animo experiendi, non est ex eo quod maior vel minor sit obligatio sponsalium, quam voti: sed quia eo tantùm ingressu in religionem, & experientia illius impletum votũ. Itaq; ingressu ipso cessare dicitur obligatio voti, sicut votum dandi hodie eleemosynã, cessat ipsa donatione eleemosynæ, quia per illam impletur: at ingressus in religionẽ

non est impletio sponsalium, neque mutatio in melius, donec profiteatur, & perseueret, qua professione extinguitur etiam quoad eum profitentem obligatio sponsalium.

9 Secunda difficultas est, An, si sponsalia sint iuramẽto confirmata, dissoluantur ingressu in religionem: an verò, qui iurauit teneatur priùs matrimonium contrahere? Tota huius rei difficultas nascitur ex *cap. commissum 16. de sponsalibus*, vbi cùm quidam sub iuramento fidem fœminæ dedisset de contrahendo matrimonio intra biennium, & vellet ad religionem transire, consultus Alexander III. respondet tutius esse matrimonium contrahere & postea, si vellet ad religionem ante consummationem transire. Cuiacius *ibi* existimat contractum illum potuis fieri & ad opinionem vulgi, & simulatè quam verè, siue ex animo, vt hoc qualicumque connubio satisfiat iuramento. In eandem etiam interpretationem accedit Glossa, dum dicit illud matrimonium celebrari, quia secundùm opinionem vulgi existimaretur iuramentum illud ligare, cùm tamen teuera non ligaret. Quam Glossæ interpretationẽ recipiunt Panormitanus *ibidem*, Ricardus *in 4. dist. 27. art. 2. quæst. 4.* Soto *quæst. 2. art. 5.* Henriquez *lib. de matrimonio, cap. 13. num. 15.* Vnde addit Soto nemini consulendum esse, vt priùs contrahat, & quia inutile esset, & quia inuriam irrogaret sponsæ. Quos Doctores ideo retuli, quia Canisius *in dict. c.* ob eam interpretationem Cuiacij Posthuma ad decretales reijcienda esse censet, confictã ab hæretico aliquo eius nomine, cùm hanc interpretationem tot antiqui nobilesque Doctores admiserint. Ad huc tamen ea interpretatio non placet. Quia non est consultus Pontifex de eo, quod vulgi opinione faciendum esset, sed de eo, quod verè, & in conscientia fieri deberet: ideo respondet tutius esse inire matrimonium. Debet enim responsio interrogationi accommodari *cap deinde dist. 26.* ibi, *memineruit hoc, & à Iudæis interrogatum, & Iudæis esse responsum*. Sumeretur etiam inde occasio peccandi, atque errandi, cùm populus intelligeret responsum Pontificis, vt verba sonant, & ita potiùs esset totius veritatem declarare.

10 Secunda interpretatio est. Eum qui sub iuramento promisit contrahere matrimonium, teneri priùs contrahere, & non posse ante contractum matrimonium ad religionem transire. Quam vt veram amplectuntur Scotus, Ledesma, Nauarrus, & alij quos refert, & sequitur Rebellus *dict. lib. 4. de matrim. q. 8. sect. 6. concl. 2.* Idque primò constat. Quia ea videtur esse plana doctrina Pontificis, cùm dicat *tutius esse*, qua forma loquendi non explicatur consilium, sed necessitas. Simili enim modo loquuntur etiam Pontifices cùm de iuramenti admpletione agunt, quod additur contractibus inualidis. Deinde quia nõ repugnat vtrique obligationi satisfieri & iuramento cõtrahendo matrimonium, & desiderijs transeundo postea ad religionem. Ergo seruanda est obligatio iuramenti. Præterea vel certum est in eo casu nõ esse obligationem seruandi iuramentum, vel dubium est. Si primum: non satis considerate dixisset Pontifex tutius esse contrahere matrimonium. Quomodo enim tutius est illud seruare, cuius certum est nullam obligationem esse? Si verò dubium est, ergo tutior pars eligenda, & ex consequenti non potest asseri iuramentum in hoc casu sequi naturam actus, & sponsalium, quibus adiungitur, neque in hoc casu subintelligi conditionem, *nisi velit religionem ingredi*, sed potiùs excẽptam, quando adest iuramentum.

11 Hanc tamen interpretatiõnem impugnat Thomas Sanchez nonnullis rationibus parum efficacibus. Illa potissima ratio est. Quia iuramẽtum fortitur naturam actus, cui adiungitur *cap. quemadmodum, de iureiurãdo, & l. fin. C. de non numerata pecun.* & dixi supra c. 8. §. 1. Vnde conditio tacitè inclusa in actu, includitur etiam in iuramento. Sed promissioni matrimonij inest tacita conditio, *nisi promittens elegerit religionem*, sicut inest ipsi matrimonio. Ergo, & iuramento. Sed respondet Rebellus in sponsalibus absolutè contractus subintelligi conditiones secundũ iuris dispositionem, & ex consequenti illam in iure decisam, *si velit transire ad religionem*. At in sponsalibus iuramento confirmatis esse peculiarem rationem dubitandi propter textum *in dict. cap. commissum*, voluerint ne Pontifices, vt iuramentum priùs impleatur, quàm fiat transitus ad religionem. Hæc tamen solutio non placet. Quia cùm ista conditio, *nisi velit transire ad religionem*, non insit, neque matrimonio, neque sponsalibus ex humano iure, sed tantùm ex diuino priuilegio, aut naturali iure, nõ potest ab sponsalibus iuratis per ecclesiam excludi, nisi quatenus iudicaret, & declararet ſtractiorem esse in eo casu obligationem iuramenti, & præponderare eius adimpletionem electioni ſtatus, cuius nullum fundamentum est. Et explicari potest exemplo desumpto ex ipso matrimonio rato etiam iurato; adhuc enim transire liceret. Quia iuramentum subintelligit easdem conditiones matrimonij. Præterea. Quia nihil contra iuramenti religionem fit, si subintelligat eam conditionem in sponsalibus, sicut subintelligit in aliis contractibus. Maximè cùm in hoc casu non sit aliquod morale dubium, neque aliqua ratio maioris boni in tali matrimonio, vt possit esse siue in consilio, siue in præcepto priùs contrahere eiusmodi matrimonij.

12 Tertia ergo interpretatio est, quam tradit Innocentius *ibidem*, & communiter receptam esse docet Præpositus, & mihi suprà visa est probabilior, *capit. 8. §. 3.* scilicet, quod cum hic sponsus nõ deliberato animo, & firmo ſtatuisset religionem ingredi, sed motu quodam conscientiæ impulsus tãtummodo adsipiaret ad religionem, multaque fuisset incidant, quæ retardare aliquem possint ab ingressu religionis, ideo reſcripsisse Pontificem tutius esse sponso, si matrimonium priùs contrahat ne illud protrahendo biennij tempus elaberetur, & periuri crimen incurreret. Atque hanc esse veram interpretationem indicat ipse textus, dum dicit, *tutius est ei priùs contrahere, & postea, si velit, ad religionem transire*. Quod si certo sponsus ille constituisset religionem ingredi, non consuleret Pontifex, vt contraheret priùs: esset enim inutile, sed diceret iuramento non obstante sponsum posse religionem. Igitur ideò dixit Pontifex tutius esse, id est, tutum esse (sæpè enim positiuum intelligi solet in comparatiuo) matrimonium contrahere, ne prætextu leuis, & inconstantis desiderij deesset religioni iuramenti, & aliàs etiam religionem non ingrederetur, quam leuiter, & inconstanter appetebat. Hanc etiam interpretationem sequitur Canisius *ibidem*, & Thomas Sanchez *disp. 3. num. 5.*

13 Vel secundò dici potest Pontificem respondisse iuxta id, quod moraliter, & regulariter euenire solet. Sæpè enim ex hurusmodi sponsalibus publicis iuratis, & non impletis damnum aliquod suboriri solet sponsæ, quod nisi contracto matrimonio sufficienter reparari non potest: & ideo dixi tutius esse contrahere, si illa mulier admonita velit sibi impleri sponsalia. Et quidem supposito aliquo damno sponsæ in præcepto est illam admonere, vt vel remittat sponsalia, vel si non vult remittere, cõtrahatur matrimonium. Quamuis eo dãno seclusо posset ad religionem conuolare non monita vxore. Et quidem aliquam peculiarem circunstantiam fuisse in ea specie propositã Pontifici, ratione cuius Pontifex dixit tutius esse contrahere ex eo constat, quia ea non subsistente otiosus actus videretur contrahere cum ſtatim relinquenda: & etiam ipse contrahens exponeretur periculo non implendi desiderium ingrediendi religionem, cùm non ita facile sit semel dictam vxorem relinquere: faciliùs multo ante contractum ad religionem transire. Vide de hac interpretatione Suarez *lib. 2. de iuramento c. 13. num. 8. & sequentibus*. Remanet ergo regulariter, & absolutè loquendo licitum esse religionem ingredi post sponsalia iuramento confirmata, quæ dissoluentur iuxta dicta difficultate præcedenti.

( )

CAPVT XI.

De Ordinis sacri susceptione.

SVMMARIVM.

1 *Non dirimi sponsalia susceptione minorum ordinum, sed maiorum.*
2 *An peccet qui post sponsalia ordinatur sacris. Varia sententia.*
3 *Non peccare videtur probabilius.*
4 *Quid de postulato, aut præsentato ad Episcopatum.*

1 CErtum est in primis per susceptionem minorum ordinum non dirimi sponsalia, cùm non pugnet cum statu coniugij *cap.1. & 2. de Clericis coniugatis*, neque possit esse sponsa rationabiliter inuita. Vnde neque peccaret, qui post sponsalia ordines minores susciperet, iuxta Tridentinum *sess. 24. c. 4.* Deinde certum est per sacri ordinis susceptionem dirimi sponsalia. Ratio est manifesta. Quia iam per sacrum ordinem reddidit se inhabilem ad matrimonium: & quamuis vinculum matrimonij etiam rati præponderet susceptioni sacri ordinis, & non dissoluatur, at vinculum sponsalium, cùm multis alijs causis solubile sit, ratio ipsa petit, vt diluatur ex insigni facta mutatione. De voto autem suscipiendi sacros ordines dicam *cap. sequenti*.

2 Solùm ergo difficultas est, an peccet qui contraxit sponsalia, si promoueatur ad sacros ordines. Nonnulli affirmant nullum esse peccatum, sicut neque est in assumẽdo statu religionis. Sic Soto *in 4. distinct. 24. quæst. 1. art. 5.* Nauarrus *in sum. cap. 22. num. 25.* & alij. At verò alij dicunt peccare eum, qui contractis sponsalibus ad sacros ordines promoueri curat. Sic Rebellus cit. alijs *dict. quæst. 8. sect. 5.* Thomas Sanchez *lib. 1. disput. 47.* Huius sententiæ fundamentum desumitur ex differentia, quæ est inter sacros ordines, & religionis ingressum. Nam hic dirimit matrimonium ratum nondum consummatum, illi verò non, *extraneant. Antiqua, de voto.* Cùm ergo neque priuilegio diuino, neque iure ecclesiastico id habeat status Clericalis, quod religio, non est cur dicatur in spõsalibus eam conditionem subintelligi, *nisi elegerit statum clericalem.* Et explicatur magis. Nam vel ea conditio inest ex lege positiua: & hoc non, nulla enim extat vel lege naturali, & ex natura rei, quia debet subintelligi conditio melioris status: & neque hoc dici potest. Quia non satis est statum clericalem præferre coniugio, vt ad illum transire liceat, quidem neque votum, neque iuramentum in bonum, euidenter melius commutare licet in alterius præiudicũ, *ex l. id quod nostrum est, de reg. iuris, & l. mutuo. D. de certum per.* Et constans doctrina est, quam supra tradidimus, iuramenti obligationem hominẽ factum nõ posse in melius commutari, sed implendam, & in eo differre votum à iuramento. Idem etiam ostendit praxis recepta, in qua ex aliquis ad ordines sactos promouendus est, examinatur an sponsalia cõtraxerit, quæ exabrinatio non sit, cùm quis ascendit ad religionis statum: quod indicare videtur non licere ad clericalem statum ascendere sine licentia sponsæ, & remissione facta. Limitat tamen hanc sententiã Rebellus vbi supra, nisi magna esset penuria facerdotum, aut aliqua publica necessitas, ratione cuius iam cenferentur sponsalia dissolui ob rerum, & circunstantiarum mutationem.

3 Ex his duabus sententijs licet vtraque probabilis sit, prima tamen mihi magis probatur: semper enim videtur subintellecta conditio melioris status; sicut etiam capite sequenti dicemus de voto. Et quamuis propositum cælibatus sit melioris boni, attamen, quia non est status, ideo non videtur subintellecta conditio cœlibatus. At clericalis ordo status est immobilis, & ideo ex ipsa natura rei subintelligitur ea conditio in sponsalibus. Adde etiam, quod capite sequenti dicemus, etiam post sponsalia licitum esse & obligatorium votum de suscipiendis sacris ordinibus. Non ergo peccatum est suscipere sacros ordines post sponsalia, alias votum esset de re iniqua, adeo non seruandum, quod non satis attendit Thomas Sanchez *disput. cit.* cùm admittat eius voti obligationem. Nec verò aliquod præiudicium infertur promissario, quod vllius momenti sit, cùm in ea promissione subintelligatur ea conditio, & ideò non possit esse promissarius rationabiliter inuitus; aliàs etiam dicertur inferri præiudicium promissario, si quis post sponsalia emitteret votum castitatis, vel religionis, vel ad religionem transiret, quod falsum est. Ratio autem, quare nullum inferatur præiudicium, ex eo desumitur. Quia sicut, si expresse initio conuenissent, vt liceret eorum vnicuique post sponsalia vouere castitatem, vel promoueri, non posset alter rationabiliter queri; ita etiam non potest iustè conqueri, quamuis expressum non sit à principio, quia ea conditio iure inest: & quando aliquid ipso iure inest, eundem effectum habet, siue expressum sit eo modo quo iure inest, siue non exprimatur, vt dixi supra *lib. 3 capit.* Neque obstat illa praxis recepta. Potest enim examen illud fieri alijs etiam de causis, & vt sciatur, an forte sub ea spe matrimonij aliquam fœminam deluserit, sicut etiam de ingressuris in religionem idem examen sæpè præmittitur.

4 Addendum præterea per præsentationem, aut postulationem ad Episcopatum eius, qui nondum est in sacris, non dissolui sponsalia, quia non tenetur consentire postulationi, licet possit iuxta dicta de voluntate suscipiendi ordines. Neque etiam per electionem ad Episcopatum, quia si est nondum ordinati, est nulla, *capit a multis, de ætate, & qualitate.* Imo neque per præsentationem factam etiam sub præcepto, nisi facta esset ex scientia spõsalium. Quia præcepta Principis intelliguntur sine præiudicio alterius, quando non aliud exprimunt *l. nec autem C. de emancipat. lib. 1. §. siquis a Principe, D. ne quid in loco publico.* Vnde tunc satis erit Pontifici exponere causam non implendi præceptum iuxta textum *in cap. si quando, de rescriptis.* At per confirmationem in Episcopatu, etiam si nõ sit sacris initiatus, soluuntur sponsalia. Quia iam semel confirmatus matrimoniũm spirituale contraxit cum Ecclesia, vt dixi alibi. Per illud autem matrimonium sponsalia dissolui æquum est, sicut per matrimonium carnale. Et quamuis confirmatus possit dispensationem petere, & contrahere: tamen ad id non tenetur, cùm æquius sit sponsalia dissolui, quam semel confirmatum denuò coniugem fieri.

CAPVT XII.

De voto simplici.

SVMMARIVM.

1 *De voto religionis, castitatis, susceptionis sacrorum ordinum, si præcedant, dirimere sponsalia.*
2 *Voto religionis subsequenti dissolui.*
3 *Idem dicendum de voto suscipiendi sacros ordines.*
4 *Idem dicendum de voto castitatis.*
5 *Tribus obiectionibus satis fit, & 6. 7.*

1 DE tribus votis potest esse sermo. Primò de voto religionis: secundò de voto castitatis præcisè ex animo manendi in sæculo: tertiò de voto suscipiendi sacros ordines. Loquimur autem de voto præcisè secluso damno violationis, aut alio simili, de quo iam dictum est supra *lib. 6.* Quod ergo attinet ad vota religionis, castitatis, & ordines sacros suscipiendi, si præcedant sponsalia, planum est ea dissoluere. Nulla enim sunt sponsalia posteà subsecuta, cùm sint promissio rei illicitæ *c. Kurs. qui clerici vel vouentes.* Iam enim post illud votũ inique promittitur matrimonium. Quod verum est, etiamsi sponsalibus

sub secutis iuramentum addatur dicto *cap. cum sua.* Quod si sponsalia contraherentur cum animo vel conventione, statim post contractum matrimonium transeundi ad religionem vel vtendi in matrimonio castè, si præcessisset votum suscipiendi sacros ordines, adhuc esset illicita sponsalia. Quia vt ibi reddebat inhabilem ad illos suscipiendos. Quod si esset cum pacto expresso inter vtrumque, vtonsa mihi videtur talis celebratio matrimonij, vt dixi supra in simili *lib. 6.*

2 Quod si votum sequatur post sponsalia, in primis mihi videtur, de voto religionis cum communi sententia dirimi sponsalia. Si enim post sponsalia contracta licet ad religionem transire, vt dictum est quanto magis id vouere. Illud tamen adiudeatur ex vi huius voti non aliter dirimi sponsalia, quam per ingressum religionis dirimuntur. Quare cum per ingressum non omnino dirimantur vsque ad professionem, vt dixi capite præcedenti, ita neque per votum, nisi te ipsa ingrediatur, & profiteatur. Vnde colligo, si ille adimplens votum ingrederetur bona fide, & postea non profiteretur, non esse dissoluta sponsalia quoad ipsum, sed teneri implere, si velit qui in sæculo remanfit. Neque obstat, quod possit contrahere, & transire ad religionem, & tic vtrique obligationi satisfacere. Quia nisi honor sponsæ exigat, absolutè loquendo inutilis est ea celebratio, & otiosa, & sæpe periculosa, & reuera ea sponsalia non præmuntur propter se, sed propter matrimonium. Vide Ægidium *de sacram. disp. 23. dub. 3.*

3 De voto verò suscipiendi sacros ordines multi dicunt illo non dirimi sponsalia, neque licite emitti post sponsalia. Sic cum aliis Thomas Sanchez *disput. 47. num. 1.* Ego tamen idem dico de voto suscipiendi sacros ordines, atque de voto religionis, & castitatis. Quod etiam docuit Ioannes Azor *tom. 1. lib. 11. cap. 21. quæst. 10. circa med.* Si enim ipsum ordinem tactum assumere post sponsalia licet, vt dixi capite præcedenti, etiam vouere licebit. Quod si licitum est votum, non potest non dirimere, quia incompatibile est cum matrimonij contractu. Esse autem licitū votum ex eo constat, quia ex ipsa natura rei vtiletur semper subintelligi excepto melioris status: ordinum autem suscepto, status est, neque ad hoc opus est aliqua iuris dispositione, vt magis constabit ex dicendis statim. Non tamen dirimuntur sponsalia quoad illum, qui emissi voti votum emisit, donec sacris ordinibus initietur.

4 Denique, quod attinet ad votum castitatis superueniens sponsalibus, nonnulli censent eo non dirimi sponsalia. Sic enim quos refert Ioannes Azor *loco supra citato*, & sequitur Thomas Sanchez *lib. 1. de matrimonio disp. 46. num. 9.* iuxta solutionem *argumenti 4. numero 11.* Qui etiam dicit neque emissi voti votum post sponsalia licitum esse. Ego tamen existimo eo voto castitatis subsequenti dirimi sponsalia, Sic multi quos refert, & sequitur Ioannes Azor *loco citato.* Suarez *lib. 2. de voto cap. 4. num. 13.* Gabriel Vazquez *opusculo de Restitutione cap. 5. §. 2. dub. 6. num. 17.* & probabile putat Ægidius *disput 23. cit. dub. 3. conclus. 7.* certum tamen quod ex parte non vouentis dissoluta sint sponsalia, quia qui vouit castitatem satis indicauit se renuntiasse promissioni matrimonij. Alios etiam auctores pro hac sententia refert Thomas Sanchez *disput. 46. numero 7.* Et quidem mihi videtur hæc sententia plane confirmari *ex cap. veniens, qui clerici vel vouentes*, Species facti hæc est. Quæda mulier sponsalia contraxit cū alio absente, cuius fœmina, vt fama diuulgabat, detenta, de consilio cuiusdam Eremitæ Augustiniani votum simplex castitatis emisit. Quo audito vir contraxit matrimonium cum altera: consultus Pontifex Alexander Tertius, & respondet. *Non itaque attendentes tutius esse, vt prefata mulier post fidem, & votum simpliciter oblatum matrimonium contrahat, quam fornicationis reatum incurrat, mandamus, quatenus si plus non processit, sibi de fide mentita, & voto violato congruam satisfactionem iniungas, & eis, cui vult nubendi in Domino, licentiam concedere in Domino non postponas.* Hæc ibi. Ex quo textu planè constat illam fuisse obligatam voto, & reuera votum vouisse, quandoquidem imponitur pœnitentia de violato voto: & alias, si votum non fuisset licitum, nec valet et, non peteret fœmina nubendi licentiam, neque egeret dispensatione ad nubendum alteri, quam eo loco Pontifex per Epistopum concedit. Dispensatio autem concessa est, eo quod multi, vt colligitur ex textu, illicitos concubitus meditabantur. Accedit etiam non vna ratio. Prima, quia vel istud votum castitatis emissum post sponsalia est validum, vel non. Hoc secundum dici non potest, vt constat ex textu, & ex eo quod fatetur idem Thomas Sanchez, vouentem obligatum manere ad non petendum, & peccare contrahendo matrimonium. Si ergo validum est votum, non potest sponsalia consistere, quia inconpossibilis est obligatio absoluta non cum obligatione sponsalium. Secunda. Quia iure naturali id enim videtur obseruandum, cum nulla fiat iniuria promissario, in eo quod non impleatur ea promissio, vt magis constabit ex solutione argumentorum. Denique, quia illi, qui non vouit, non possit nō esse oneri matrimonium securum: cum ille, qui votum fecit castitatis, iure non possit debitum coniugale petere, ac proinde cogetur ille debitum petere, quoties vti voluerit coniugio, quod sine onere, & difficultate non fit.

5 Sed contra sententiam istam obijcitur primò. Quia Ecclesia cogit eum, qui contraxit sponsalia ante votum implere, & seruare, prout iuramento confirmetur. Idque constare potest ex *d. capit. veniens*, vbi imponitur pœnitentia fœminæ de fide violata, scilicet, sponso, quia ipsa in causa fuerat, ne contraheretur matrimonium. Sed respondeo si occultè contracta sponsalia sint, & emissum votum, Ecclesiam non cogi pellere ad implenda sponsalia, sed in foro conscientiæ obligationem esse implendi votum. Si verò in iudicio, constet contracta fuisse sponsalia, non autem constet de emisso voto, cogit absolutè sponsalia implere, non ex defectu iuris, sed probationis. At si vtrumque constet, & contraxisse, & vouisse, non simpliciter compellit implere sponsalia. Et ideo *in d. cap. veniēs*, ea mulier accusatur de fide mentita, & voto violato, quia neque contraxit matrimonium, neque castitati seruandæ studebat. Quod si virgeas, quod *in d. cap.* dicitur fides violatam ergo adhuc valebant sponsalia emisso voto. Respōdet Ioannes Azor ita in foro exteriore iudicatum, quia de voto non constabat: & simul etiam dispensationem dari, quia potest a publicum factum est.

6 Secundo obijcit Thomas Sanchez. Quia nullo iure ostenditur inesse sponsalibus eam tacitam conditionem, nisi statum contrinentem vouerit. Respondetur in primis *in d. cap. veniens*, contineri eam dispositionem. Deinde dico, quando non contineretur, non esse necessariam in hac parte iuris humani dispositionem, sed ex ipso iure naturali deduci. Cum enim alias non fiat iniuria proximo, nisi quod illi vita promissio non impleatur, non videtur sufficiens hoc vinculum obligationis, vt ille qui promisit, iam amplius non possit ad perfectionem statum ascendere. Si quidem implens promissionem sibi ponit obstaculum perpetuum ad obseruandam castitatem, vel profitendam religionem. Quod non ita contingit in aliis promissionibus in impleantur, vt docet Gabriel Vazquez *loco citato.*

7 Denique obijcit. Quia Deus non acceptat promissionē rei prius alteri promissæ, & in alterius præiudicium, vt si promisi Petro equum, & postea Ecclesiæ, non valet secunda promissio. Sed ita, qui contraxit sponsalia, promisit iam corpus suum alteri. Ergo secunda promissio eiusdem corporis facta Deo non est illi accepta. Respondetur ex eleganti doctrina, quam tradit Gabriel Vazquez *loco citato.* Inquit enim, quod si promissionem, quæ facta est proximo alicuius rei, sequatur votum, quod sit eiusdem rei, non est seruandum votum: & è contra si rem pecuniā promisit proximo, & postea Deo, vel prius Deo, & vtrique non potest promissum soluere: prima obligatio tenet, quia secunda aduenens primæ, cum non sit de materia licita, non est valida. Vnde hic non est attendendum, quæ sit maior obligatio, voti an promissionis proximi, vt videamus quæ illarum sit obseruanda, quando

quando simul concurrunt, sed solùm considerandum est, quod quæcumque promissio obligat sub ea conditione, modò liberam inueniat materiam, neque alteri obnoxiã testitutioni vel obligationi, nec promissio absolute valet, vt promissio, nisi sub hac conditione. At non sic iudicandum est in præsenti casu, idque prouenit ex speciali ratione promissionis, quæ obstaculum esset implendi perfectiorem statum, quod non ineſt in alijs promissionibus aliarum rerum, quæ adducuntur in argumento. An autem qui castitatem vouit ante confirmationem, si contrahat, dixi suprà *lib.* 10. *cap.*... Atque hæc, quæ diximus, etiam intelligenda sunt, licet iurata sint sponsalia: iuramentum enim induit naturam actus, cui adiungitur, vt dixi *capit.* 2. §. 1.

CAPVT XIII.

De matrimonio.

SVMMARIVM.

1 *Matrimonio valido dissolui sponsalia.*
2 *Certum dissolui quoad eum qui non contraxit matrimonium.*
3 *Dissolui etiam quoad eum qui contraxit quidam docent.*
4 *Verius oppositum.*
5 *Explicatur capit. qui posſt votum, de Regul. in 6. & 6.7.8.*

1 MAtrimonio sequenti dissolui sponsalia certum est *cap.* 1. *de sponsa duorum, cap. sicut, cap. si inter venient, cap. veniens, cap. ex parte, cap. si fidem, de sponsalibus*, & alibi sæpè. Matrimonij enim vinculum longè fortius est, quàm sponsalium. Intelligæ autem de matrimonio valido, nam si inualidum fuerit ex quauis causa, non dissoluuntur sponsalia præcedentia. Quia reuera nullum fuit vinculum matrimonij, quod præualeret.

2 Sed difficultas est, an omnino dissoluantur sponsalia ex parte vtriusque, ita vt matrimonium post contractum dissoluatur vel morte, vel ingressu in religionem, adhuc teneatur obligatione sponsalium? Et quidem, quod attinet ad illum, qui non cõtraxit matrimonium, planum est manere liberum, quia iam potest resilire, cùm alter transeundo ad matrimonium sufficienter ostenderit se velle priori contractui renuntiare. Quare in eius potestate est eam renuntiationem acceptare. Sed demus non acceptare eam renuntiationem, & adhuc persistere innuptum: si enim ille etiam duceret aliam, planè ostenderet se acceptare, & omnino dissoluta maneret sponsalia. In eo ergo casu procedit difficultas, an matrimonio sequenti ex parte vnius sint omnino dissoluta sponsalia, an verò suspensa tantùm eorum obligatio.

3 Quidam affirmant omnino dissolui, ita vt nulla prorsus maneat sponsalium obligatio. Docet cum alijs Thomas Sanchez *disp.* 48. *nu.* 3. Fundamenta hæc sunt. Primò, quia ex canonibus allegatis cõstat omnino extincta esse, obligatio autem semel extincta amplius non reuiuiscit, *l. qui rei, §. meam, D. de solutionibus, cap. quauis, de consecratione, dist.* 4. Secundò, quia cum sint obligationes eiusdem rationis, extinguitur prior per subsequentem fortiorem, vt votũ strictioris religionis omnino extinguitur professione sequuta in laxiori. Addit etiam hoc esse verum, quamuis iurata sponsalia sint. Limitat tamẽ, nisi vna cum sponsalibus fecta esset puellæ violatio, tunc enim teneretur, non ratione sponsalium, quæ iam euanuerunt, sed ratione damni illati, nisi iam alias restauratum esset.

4 At mihi verius videtur eam obligationem sponsalitũ in casu, quo alter expectet, non extingui, sed suspendi, ita vt eo matrimonio dissoluto teneatur priora sponsalia implere. Docet Adrianus *in quarto quæst.* 2. *de Matrimonio ad* 2. *in fine*. Petrus Ledesma *quæst.* 43. *artic.* 3. *dubio* 2. *ad* 2. *pag. mihi* 118. & 120. Ægidius *disp.* 2. 3. *cit. dubio* 2. *concl.* 1. & alij. Probatur primo ista cõsideratione. Quia aut ea obligatio nata ex sponsalibus extinguitur ex dispositione iuris positiui, aut ex ipsa natura rei ob secutam posteriorem, & fortiorem obligationem, nec enim ex alio capite aboleri potest. Nõ ex dispositione iuris positiui. Quia in canonibus allegatis pro prima sententia tantùm dicitur, eum, qui post sponsalia contrahit matrimonium cum aliqua, debere manere cum illa, an verò extinguatur omnino obligatio sponsalium, non definitur, solumque iudicatur illum ea de causa non posse cum prima contrahere, quia iam impossibile est contracto coniugio cum secunda. Non ergo id prouenit ex dispositione iuris positiui. Neque etiam ex ipsa rei natura. Quia quando priori vinculo superuenit aliud fortius diuersæ rationis, vel aliud impedimentum, quominus primum impleatur, nõ extinguitur, sed suspẽditur, vt cum quis votum religionis emisit, & postea contraxit coniugium, & consummauit, non extinguitur voti obligatio, sed dissoluto matrimonio tenetur religionem ingredi. Neque dici potest in hoc exẽplo superuenientem obligationem esse diuersæ rationis, & ita non mirum si vna non extinguat aliãr at in hoc casu esse eiusdem rationis. Contra hoc enim est. Quia quod sint eiusdem rationis vel diuersæ, parum refert, si vna sit impedimentum implẽtioni alterius, quia adhibetur impedimentum comparatione eiusdem personæ, cùm qua contracta est prior obligatio. Quare cum sit matrimonium cum alia persona distincta ab ea, cum qua contracta sunt sponsalia, impedimentum opponitur primæ obligationi, non extinguitur. Optimum exemplum erit: si tibi prùs vendidi equum, & postea vendo alteri, & trado, venditioque secunda ex aliquo casu ita dissoluitur, vt meum equũ accipiam, teneor tibi eundem tradere, neque prioris venditionis obligatio dissoluta est. Neque obstat id, quod in exemplum adducit Thomas Sanchez, de eo qui vouit religionem strictiorem, si profiteatur in laxiori, liber manet voto. Est enim diuersissima ratio. Quia extat de eo dispositio iuris Ecclesiastici *in cap. qui posſt votum, de Regularibus* 6. cuius capitis sensum oportet explicare.

5 Pro eius autem intelligentia sciendum est in eo capite docere Pontificem, cũm qui emisit votum strictioris religionis ingrediendæ, si professionem faciat in laxiori, posse in ea permanere, quia per votum solemne inquit, derogatum est voto simplici. Addit tamen Pontifex illi homini imponendam esse pœnitentiam pro voto priori non impleto. Circa quem textum prima difficultas est, qua ratione per votum solemne derogetur simplici ingrediendi strictiorem religionem? Quæstionis causa est, quia posſt votum solemne emissum in laxiori religione posſet homo ille adimplere votum simplex strictioris religionis, nisi aliàs peculiari dispositione Pontificis impediatur. Ergo ex natura rei per tale votum solemne non derogatur prædicto voto simplici. Aliter enim se habet lex in his votis, ac se habet in contractu ciuili, verbi gratia, in contractu venditionis. Secunda enim venditio subsecuta traditione valida est, & derogat priori venditioni, quæ tacta fuit sine traditione: quia facta secunda venditione, & subsecuta traditione rei venditæ non est in potestate venditoris adimplere primam venditionem. At verò, vt dixi, posſt solenne votum factum in laxiori religione potest vouens transire ad strictiorem, nisi impediatur peculiari iure. Ergo posſt votum illud solemne adhuc est in potestate vouentis adimpleri primum votum. Secunda difficultas est circa eũdem textum de causa, ob quam prædicto homini imponatur pœnitentia. Si enim, vt dixit Pontifex, homo ille potest licitè manere in religione, non videtur causa aliqua iusta, propter quam puniatur: si enim punitur, quia non implet primum votum, cum possit, signum est eum obligari ad ingrediendam strictiorem religionem, quam vouerat: aut si licitè posſt permanere emittens vota solemnia religionis laxioris, sine causa imponitur illi pœna.

6 Nonnulli Doctores disputantes de causis propter quas excusantur aliquis ab impletione alicuius voti, solum docet per professionem in laxiori religione excusari voluentem ab impletione voti strictioris religionis. Quia votum solemne fortius est voto simplici. Et confirmat ex *d. cap.* Docent autem per fortiorem obligationem voti solemnis extingui minorem obligationem voti simplicis, & addunt ex exemplum deductum ex contractibus ciuilibus. Prædictus tamē difficultatibus non satisfit ex prædicta doctrina nisi amplius explicetur.

7 Vt ergo veritatem ostendamus, reuocandum est in memoriam, quod supra *libr.* 7. ostendimus solemnitatem voti sola Ecclesiæ constitutione fuisse inuentam. Deinde caput illud *qui post votum*, intelligi potest, & de illo, qui emiserat votum simplex ingrediendi strictiorem religionem solum animo experiendi, an sibi placeret status ille, & de illo, qui emiserat votum strictioris religionis, & voluit etiam obligari ad perseuerandum. Et primo si solum fecerat votum ingrediendi cum animo experiendi & vellit illud votū simplex commutare in professionem solēnem laxioris religionis, videtur sanè potuisse illud facere, quia maius bonum eligit. Obligatur enim per votum solemne ad perseuerandum in statu religionis, cùm tamen per votum simplex prius emissum solum obligaretur ad experiendum, an sibi placeret status religionis. Maius autem bonum est velle perseuerare in religione laxiori, & ad id obligari, quàm solùm velle obligari ad probationē religionis strictioris. Et in hoc euentu solùm posset imponi pœnitentia vouenti, vel pro mora implendi prius votum, si statim non est facta commutatio, vel qu'a præsumeretur leuitas animi in vouente, & remissio aliqua, & tepiditas spiritus, qua retraheretur ab ingressu strictioris religionis. Nihilominus verum esset commutationem fieri potuisse ex natura rei, & sic professum licitè posse permanere in laxiori religione : & in hoc casu satis explicata manet mens, & doctrina Pontificis, quoad vtramque difficultatem.

8 Difficilius est explicare doctrinam capitis, si votum simplex religionis strictioris vouēs factum fuit posteriori modo, hoc est, quando vouens non solum voluit obligari ad ingressum strictioris religionis, sed etiam ad perseuerantiam in illa, tunc enim non videtur auctoritate priuata posse fieri commutatio, quia materia prioris voti perfectior est, nempe ingressus & perseuerantia in religione strictiori. Deinde in hoc casu magnam habet vim ratio dubitandi supra facta. Dicēdum verò est si votum fuit non solùm ingrediendi, sed etiam perseuerandi in strictiori religione, dispositione iuris factum esse, vt qui emisit professionem in laxiori possit in ea perseuerare. Hoc autem factum est commutatione, & dispensatione aliqua prioris voti, quasi implicita in ea iuris dispositione. Hoc autem optimè potuit statuere Pontifex, tum propter bonum ipsius religiosi, qui difficultate premebatur circa impletionem prioris voti strictioris religionis. Tum etiam propter bonum ipsius religionis, in qua emisit professionem, ad quam fortassis non admitteretur, si religio illa agnosceret illum obligari ad transitum in aliam religionē ex vi prioris voti, & communiter multæ religiones habēt priuilegium ad commutandum tale votum, & dispensandum simul; vt in tali religione possit quis profiteri, etiamsi de ingressu alterius fecerit votum. Conceditur ergo iuris dispositione, vt qui in laxiori emisit professionem, nō teneatur transire ad strictiorem, etiamsi illius fecerit votum. Quia tamen votum strictioris prius obligabat, & ille non impleuit, imponitur pœnitentia *in d. capit.* pro voto non impleto, & ideò Glossæ communiter *in d. cap.* docent illum hominem peccasse, sed non satis explicant an fuerit locutus Pontifex in priori, vel in posteriori casu, de quibus nos locuti sumus. In vtroque autem, licet diuersa ratione, verum sensum habere potest doctrina Pontificis, vt explicatum est. Ex quibus soluta manent, quæ pro se affert Thomas Sanchez.

CAPVT XIV.

De secundis sponsalibus.

SVMMARIVM.

1 *Per secunda sponsalia non dissolui prima.*
2 *Etiamsi iuramento firmentur secunda.*
3 *Quid si cum secundis sponsalibus sequatur copula explicatur, & 4.*
5 *Quid dicendum in eo casu ante Tridentinum.*

1 CErta, & communis est Doctorum sententia, per secunda sponsalia non dissolui priora, quia nullius sunt valoris, adeò, vt neque ex illis gignatur impedimentum aliquod publicæ honestatis, vt constat ex *capit. nouit, de sponsalibus in 6.* Quamuis quoad eum qui non contraxit sed unda sponsalia, dissoluantur : habet enim sufficientem rationem ea resilire di, & acceptandi renuntiationem illius, quam alter præ se tulit in secundis sponsalibus contrahendis.

2 Sed circa hoc sunt duæ difficultates explicandæ. Prima est an dissoluantur per secunda, si posteriora nuramēto confirmentur. Et certum est non subsistere secunda, etiamsi iuramento confirmentur. Quia iuramentum non est vinculum iniquitatis : sponsalium autem secunda promissio fuit illicita, vipote contra fidem datam prius. Hoc tamen intelligē, nisi subsit iusta causa discedendi à prioris sponsalibus : tunc enim licita est secunda promissio & obseruanda etiam non iurata. Maior autem difficultas est, an si priora ex aliquo casu cessent, seruanda sint secunda. Censent nonnulli obligationem esse seruandi secunda in eo casu, sic Couarruuias *1. part. de matrimonio, cap. 4. §. 1. nu.* 10. quem sequitur Rebellus *d. lib. 4. quæst. 8. sect. 8. conclus. 1. in fine*, & alij. Mihi verius videtur nonteneri. Sic Thomas Sanchez cum aliis *lib. 1. disp. 15 num. 6.* sequitur Ægidius *de sacramentis disp. 21. dub. 6. concl. 8* Ratio est manifesta. Quia si nulla fuit prior obligatio, non est quid consulescat iuxta regulam iuris *non firmatur, de regulis iuris in 6. quod ab initio, 1. eodem.* Loquor tunc absolute, nam si occurrat alia peculiaris circunstantia dicam, statim.

3 Secunda, eaque maior difficultas est, an si post sponsalia cum prima sequantur sponsalia cum secunda vna cum copula, dissoluantur prima. Quæ difficultas non habet locum, si primis sponsalibus accessit etiam copula. Nam in eo casu vterque damnum patitur, & qui prior est tempore, potior est in iure, siue secunda fœmina ignoret prima sponsalia siue non. Neque etiam est difficultas, quando secunda fœmina re vera habuit notitiam prioris sponsalium, tunc enim decepta dici non potest, sed sibi imputet. Loquimur ergo quando fuit bona fides in secunda fœmina, & sub fide data de coniugio se tradidit, & loquimur post Tridentinum, quando sponsalia subsecuta copula non transeunt in matrimonium. Nam quid dicēdum ante Concilium explicabo postea.

4 Nonnulli docent non dissolui sponsalia priora. Sic cum aliis Thomas Sanchez *libr 1. disp. 49. nu. 3.* Addit tamen *num. 6.* temperandam esse hanc sententiam, nisi secunda fœmina, quæ cognita est, & violata sub spe coniugij, notabile damnum patiretur, tunc enim posset iudex in iudicando sequi oppositam sententiam : & obligare ad contrahendum cum secunda. Non alia ratione mouetur, nisi quia iniuria illata posteriori non auferit ius sui prioris. At mihi verius videtur in eo casu dissolui ex parte vtriusque, & cogendum esse ad ducendam secundam, sic Maior *in 4. dist. 27. q. 5.* Rebellus *d. lib. 4. q. 8. sect. 7. nu. 56. & rerum quæ res*, Ægidius *de sacramentis, disp 23. dub. 4. concl. 4.* Ratio quæ me mouet hæc est. Quia pet copulam illam animo maritali factam spe futuri coniugij fit anticipata quædam traditio, quæ iure antiquo præsumptione iuris, & de

& de iure induceret matrimonium. Ergo videtur sufficiens post Tridentinum ad priora sponsalia dissoluenda. Exemplum apposititium est in contractu venditionis, in quo secunda venditio secuta traditione, licet fiat cum pacto, vendentis, & cum iniuria prioris emptoris prælalet iuxta leges Regias, & Ciuiles, *Iquoties 15. C. de rei vendic.* Nec verò negamus compensari debere priori sponsæ iniuriam iuxta naturā rei. Deinde probat optimè Rebellus. Quia quando duo contendunt, vnus de lucro adquirendo, alter de damno vitando, huic potiùs fauēdum est, quā primo. At secunda fœmina damnum patitur, & id agit vt damnum euitet, prior verò vt lucrū adquirat. Ergo iniur, quæ damnum passa est, fauēdum potiùs, quam alteri, quæ vel nullum, vel leue patitur. Denique Doctores prioris sententiæ non satis constantes in illa sunt Si enim litigantibus illis duabus fœminis dicunt posse iudicem fauere secundæ, ergo prima sponsalia dissoluta sunt, aliàs illi minimè fauere posset, sed primæ. Quod si intelligant eam doctrinam quādo damnum est notabile; inquito ab istis, quo modo possit esse quòd secuta post sponsalia sine damno, cùm verosimile sit illam manfuram innuptam, aut non nisi difficilè inuenturam cui nubat. Alijs probat Ægidius *loco citato*. Quare ad fundamentum Sanctij dicendum est posteriorem iniuriam, & traditionem præualere priori promissioni, est enim fortius vinculum, & strictior obligatio refarciendi iniuriam, quam vinculum primæ promissionis, & ideò præualet, & si posteriori iuxta doctrinam traditam à nobis *l. 6.* cùm fermo esset de impedimento voti non diriment.

5 Sed rursus quæret aliquis, an ante Tridentinum secūda sponsalia secuta copula dissoluant etiam prima, & trāseant in matrimonium. Communis Doctorum sententia docet transire. Sic Couarruuias, & cum alijs Thomas Sāchez, Rebellus, & Ægidius suprà citati. At difficile his auctoribus videtur, quo modo secunda sponsalia transierint in matrimonium, cùm fuerint inualida. Respondet Rebellus prioia, etli non fuerint simpliciter valida, non tamen fuisse omnino nulla, cùm afferant obligationē ineūdi coniugij, si priora sponsalia dissoluerētur: tum quia valebant ad declarandam volūtatem celebrandi matrimonium per copulam sequentem. Verūm consequenter ad ea, quæ dixi suprà *lib. 2.* cùm agerem de signo copulæ, existimo facilè assignari posse rationem. Ecclesia nunquam iudicauit copulam post sponsalia matrimonium efficere, sed præsumpsit consensum de præsenti interuenisse ante copulam, sufficientibus alijs verbis vel signis explicatum, non verò ipsa copula. Itaque Ecclesia ne præsumeret peccatum, assumpsit copulam tanquam signum à posteriori prius contracti matrimonij. Iuxta hæc ergo facilè dicimus, si reuera ante copulam subsequentem priora sponsalia fuit verus affectus maritalis sufficienter expressus, planum est dissolui prima sponsalia, non secus ac per matrimonium dissoluuntur. Et cùm ex copula præsumat Ecclesia præcessisse consensum maritalem sufficienter expressum planè priora sponsalia dissoluit iudicabit, vbi Cōcilium quoad hanc partem non fuerit receptum. At verò si reuera non fuit animus maritalis sufficienter expressus, non dissoluentur tanquam persequens matrimonium re ipsa, sed ratione damni, licet Ecclesia semper præsumet matrimonium, nisi manifesta sit in contrarium probatio. Nam etiam contra præsumptionem iuris & de iure admitti quandoque probationem certum est.

3 *Quid quando non mutatum est domicilium, & est iusta causa absentia, & quando ea petēdum iure ciuili, & canonico, & 4.*

1 EXtat etiam alia causa dissoluendi spōsalia *in cap. de illis 5. de sponsalibus*. Consultus enim Pōntex ab Archiepiscopo Panormitano quid faciendum de mulieribus, quarum sponsi post sponsalia contracta, & iuramento confirmata inscijs illis ad exteras nationes se cōtulerunt, respondet liberum esse mulieribus cum alijs inire coniugium, dummodo res sit integra, hoc est, non fuerit secutus consensus de præsenti, aut copula post sponsalia, si in causa lia, pœna tamen illis imposita ob periurium, si in causa fuerunt absentiæ sponsi. Cuius decisionis ea ratio est, quia per discessum intelligitur sponsus suo iuri renuntiare, ex parte sua, & ita posse fœminam eam renuntiationē accepta ndo ad matrimonium cum alio ineundum progredi, dissolutis sponsalibus vtrusque consensu, *c. 2. de sponsalib.*

2 Ex quo constat in primis decisionem hanc intelligendam esse non de simplici discessu sponsi, sed de eo, qui fit cum mutatione domicilij, vt notat Abbas *ibi nu. 2.* qui fit cum mutatione domicilij, vt notat Abbas *ibi nu. 2.* & indicant illa verba textus, *dimittunt terram se ad alias partes transferentes*. Nam dimittere, & transferre hic accipiūtur cum effectu, Nec enim qui de aliquo loco animi recreandi gratia, vel alicuius negotij causa alio se trāsfert, dicitur terram dimittere, *l. cum possidere 6. & qui ad nundinas, D. de adquirend. vel amittend. possessione*. Quemadmodū neque scholaris studiorum causa vere dicitur domicilium mutare, *l. 2. C. de incolis*. Rursus colligitur ex eo textu nō effici discessum eius, qui animo redeundi fit, vel qui alio se confert negotij gerendi gratia, vel ob ægritudinem, vel mortem parentum, esse causam dissoluendi sponsalia. Quare in eo discessu non habet locum huius textus decisio.

3 Quid ergo agendum, quando sponsus non relicta sponsa, sed ex causa siue voluntaria, siue necessaria absens est, non mutato domicilio. Et in primis certum est si absit de consensu sponsæ, teneri expectare sponsum eo tempore, quo conuenerint. At si inscia sponsa discesserit, nonnulli docent seruandam esse dispositionem iuris ciuilis, quæ loquitur in eo casu quamdiu scilicet sponsa expectare teneatur sponsum absentem. Si enim intra Prouinciam absit, per biennium expectandum decidit *l. 2. C. de repudio*. Si verò extra Prouinciam, per triennium, lege eadem, nisi necessaria causa vel valetudo, mors parētum longiori tempore abesse cogeret: tūc enim expectādus esset finis impedimenti, *l. penult. D. de sponsalibus*. Sic Canisius *in d. cap. de illis*. Dicit enim hanc definitionem iuris Ciuilis etiam iure Canonico retinendam, & obseruandam esse. Cùm enim hæc res non sit sacris Canonibus occisa, meritò ad ius Ciuile consugitur, iuxta textum *in cap. 1. de noui oper. nunt.* Maximè cùm sponsalia non sint res Ecclesiastica, sed contractus planè ciuilis. Accedit ex parte Rebellus *d. lib. 4. quæst. 8. sect. 3. numer. 2.* & 4. Alij verò dicunt ius ciuile in hac parte correctum esse per ius Canonicum, & ita statim posse contrahere per textum *in d. cap. de illis*. Sic Thomas Sanchez *lib. 1. disp. 45. num. 6. &* ex parte etiam Rebellus *ibid. concl. 2.* Toletus *in summa, lib. 7. cap. 21. §. fextus est*.

4 Ego tamen existimo in primis ius Canonicum non corrigere in hac parte ius Ciuile, cùm loquantur in diuersa facti specie, & absentia sponsi. Quare casus iste, de quo agimus, reuera non est decisus per ius canonicum, cùm tantùm agat de discessu sponsi relicta sponsa, & mutato domicilio. Deinde dico neque in hac re standum esse dispositioni iuris Ciuilis, vt dicebat Canisius, & alij. Inducor hac ratione. Quia iure Ciuili dissoluuntur sponsalia, vel vnius tantùm dissensu, vt dixi suprà *c 9.* & ideò non mirum si dissoluantur in absentia. Vnde meritò dixit Imperator *in d. 2. Liberum est filia tua, si sponsum suum post tres peregrinationis annos expectandum sibi vlra non putet, omissa spe huius coniunctionis matrimonium facere, ne opportunum nubendi tempus amittat, cum potest nihilum remittere, etiamsi præsente illo consilium mutare voluisset*. Hæc ibi. Quod si dicas, Quare ergo biennio expectatur

CAPVT XV.

De absentia sponsi.

SVMMARIVM.

1 *Absentiam esse causam dissoluendi sponsalia.*
2 *Intellige quando cum absentia mutatur domicilium.*

Digitized by Google

batur præſens, triennio abſens, ſi ex vnius diſſenſu diſſoluebantur? Cauſa quidem eſt, quia dabatur actio ex ſponſo ad repetendas arrhas, & donationem propter nuptias, vt credo me dixiſſe ſupra *cap.* 1. ſi culpa alicuius diſſoluebatur, vel vno tantùm volente. Quare dico negotium iſtud relinquendum tunc arbitrio iudicis, qui iudicabit, an admoneri vel requiri ſponſum abſentem expediat, & tempus expectandi definiet, vt monet tandem Canifius cum Couarruuia, & aliis eo loco. Atque idem dicendum, quàs ſponſalia iuramento fuerint confirmata.

CAPVT XVI.

De elapſu termini præfixi.

SVMMARIVM.

1 *Elapſu termini præfixi etiam diſſolui ſponſalia. Quibus modis ſoleat terminus præfigi.*
2 *Quid quando verba, quibus terminus præfigitur, ſunt ambigua. Duę regulæ quorundam.*
3 *Reijciuntur vt parum ſolidæ.*
4 *Verior explicatio.*

1 HAbemus deciſionem Pontificis *in capit. ſicut* 22. *de ſponſalibus*, vbi hæc ſunt verba: *Niſi in iuramento ſuo certum terminum præfixit; intra quem dictam ducet in vxorem, & per eum non ſtetit, quin ad ſtatutum terminum matrimonium contraheret.* Hæc ibi. Ex quo textu videtur effici, ſi terminus definitus ſit in ſponſalibus contrahendo matrimonio, & ille terminus elabatur, obligationem finiri. Quam conſtitutionem vt explicemus, obſeruandum eſt terminum duobus modis præfigi poſſe. Vno modo ad differendam tantùm obligationem ita vt ante illud tempus non obliget ad implendam. Huc pertinet, quod habet Iuriſconſultus *in Iconinnus*, § 2. *de verbor. obligat.* vbi dicit: *Quod in diem debetur ante ſolui poteſt: licet peti non poſſit, & Lecum qui Kalendis*, § 1. dicitur dies ſtipulationi adiectus id efficit, ne præſens die pecunia debeatur cum effectu ſcilicet. Videndus Donellus *in d. Lecum qui* 31. & *l.* 137. *de verborum obligat.* Et certè in debiti ſolutione præfigitur terminus cauſa differendæ obligationis, & ideò maximè definitur debitoris gratia, licet non negem aliquãdo præfigi gratia creditoris. Quod valde ſciri oportet ad percipiendas integras vſuras intermedij temporis, de quo Donellus *l.* 122. *de verborum obligat.* Aliquando autem præfigitur tempus non tantùm differendæ obligationi, ſed & implendæ, & finiendæ, ita vt vltra illud iam nulla remaneat obligatio. Qualis terminus ſoleat præfigi in votis, & in præceptis deſignatibus onus aliquod diei. Inter quos modos tempus præfiniendi magnũ diſcrimen eſt. Nam ſi tempus definatur differendæ obligationis cauſa, ſi præuideatur futurum impedimentum tempore præfixo, tenetur antè parare, non verò ſi tantùm præfiniatur definiendæ, & implendæ. Similiter ſi terminus præfigatur obligationi differendæ, etiam elapſo termino manet obligatio, & ex tunc cogi poteſt tanquam qui in mora cenſeatur eſſe. At quando præfigitur finiendæ obligationi, eo elapſo non manet obligatio. De his plura etiam diximus *in tract. de confeſſione.*

2 Igitur iuxta hæc dicendum eſt, ſi in ſponſalibus præfigatur terminus tantùm differendę obligationi, ante eum diem nullus cogi poteſt ad contrahendum: ſed eo die elapſo poteſt, nec finitur obligatio, ſi verò præfigatur finiendæ obligationis gratia, eo tempore, is per quem non ſtetit, quo minùs impleretur promiſſio, liber manet ab obligatione ſponſalium. Et quidem ſi verba aperta ſint, nullus eſt controuerſiæ locus, cùm ea obligatio pendeat ex contrahentium voluntate, quæ ſibi vno modo vel alio tempus deſignare poteſt. At quando verba ambigua ſunt, & de intentione non conſtat, quo modo iudicandi eſt, vtrum hæc vel illa ratione tempus præfixũ ſit? Thom. Sanchez ex antiquis iuris Canonici interpretibus, vt rem iſtam explicet, duas preponit regulas. Prima eſt. Si terminus ab vno tantùm contrahentium deſtinetur, vt alter intra illum impleat, cenſetur deſtinari tantùm ad ſollicitandum, non verò ad finiendam obligationem, vt ſi promiſſi tibi vendere rem aliquam intra menſem, te non adſtricto ad emendum. Secunda regula eſt. Quando terminus ab vtroque contrahentium imponitur reſpectu alicuius ab vtroque implendi, ſi adijciatur in ipſo contractu, cenſetur adiectus dies finiendæ obligationi. Si enim terminus adijciatur poſt perfectum contractum, non finit obligationem, niſi ea adiectione primus contractus reuocatus cenſeatur, & alter denuò celebratus, *l. Celſus, D. de receptis arbitris, & cap. dilecti, de dolo, & contumacia.* Has etiam regulas probat Ægidius *diſp.* 23. *cit. dub.* 6.

3 Sed mihi non omnino videntur ſolidæ. Tum quia etiamſi ab vno tantùm ponatur terminus præfixus, vt à venditore, poſſet præfigere, ita vt eo elapſo, non teneatur vendere. Moleſtum enim eſſet impedimum eſſe ad vendendum pro voluntate ementis, cùm plures ſeſe offerre poſſint occaſiones commode vendendi, quibus præuri contra rationem & æquitatem eſſet. Tum etiam quamuis ab vno contrahentium terminus præfigatur, poteſt eſſe intentio tantùm differendi, non finiendi, vt conſtat in termino præfixo ſolutioni debiti, & vſurarum intermedij tẽporis. Tum etiam ab vtroque poteſt præfigi terminus cõparatione alterius implendi ab vtroque, & tamen non finietur obligatio tranſacto termino, ſed tantùm differtur vſque ad eum diem, vt conſtat in hoc eodem exemplo, quando in gratiam creditoris præfixum tempus eſt. Non ergo illa regula vera eſt, & ſolida.

4 Quare ego exiſtimo negotium hoc, quando dubium eſt, definiendum eſſe ex ſubiecta materia. Iis debitis enim pecuniarijs planum eſt non ita præfigi, vt eo elapſo finatur, ſed vt ſit in mora. In aliis autem materijs ipſa materia iudicat præfigi ad finiendam obligationem, vt in obligatione emendi vel vendendi. Vnuſquiſque enim cupit expeditus eſſe, cùm poſſint ſe offerre aliæ cõmoditates vendendi, ſeu emendi: idque communis hominum ſenſus videtur iudicare. Idem dico, quando terminus definitur in ſponſalibus, eredo ex communi ſenſu præfigi finiendæ obligationi, non nego præfigi etiam aliquando differendæ obligationi, ita vt antea cogi non poſſint ad contrahendum matrimonium. Quia ſæpè multa parari oportet ad nuptias, quæ opus ſunt, quod in nuptijs Magnatum contingere ſolet. Addo tamen præfigi etiam ad finiendã, neque enim volunt contrahentes aliigari, vt expectare teneantur: ſed manere etiam liberi ad alias nuptias procurandas ne tempus nuptijs maturum elabatur. Atque iuxta hunc communem hominũ ſenſum locutus eſt Pontifex *in d. cap.* Quare eo termino elapſo is, per quem non ſtetit, liber eſt ab obligatione, non autem is, per quem ſtetit. Neceſſarium tamen eſt, vt per eum ſteterit culpabiliter. Si enim caſu aliquo vel ægritudine, vel alia cauſa legitima fuerit impeditus, non poteſt alter reſilire, vt videtur colligi ex *d. cap ſicut*, & docet cum aliis Thomas Sanchez *libr. 1. diſp. 33. num. 7.* Legitimè enim impedito non cunit tempus *l. 1. C. de annal. excep. in fine.* Quod ſi vterque in culpa fuerit, vterq; liber eſt ab obligatione. Oportebit autem, cùm aliquis legitimo impedimento detentus non impleat, ſi tandiu differatur, vt videat tempus aptum nuptijs elabi, adeat iudicem, vt alio monito, & requiſito præfigat tempus.

CAPVT XVII.

De ſuperuenienti mutatione, aut impedimento.

SVMMARIVM.

1 *Diſſolui ſponſalia ex ſuperueniente impedimento affinitatis, vel cognationis legalis, vel etiam rumore*

more de impedimentis.

2 *Mutatione rerum & circunſtantiarum, ſed quibus eſt facta promiſſio diſſolui ſponſalia.*

3 *Formicatione a quouis eorum admiſſa diſſolui, idem ſi ſpiritualis ſit.*

4 *Morbo contagioſo, Gallico, membri mutilatione, debilitate, & ſimilibus, & tetro oris odore abid.*

5 *Idem de deformitate ſuperuenienti.*

6 *Idem de notabili mortui aſperitate.*

7 *Et ſi capitales inimicitiæ ſuperueniant.*

8 *Idem ſi ſuperueniat notabilis pauperitas, vel vtriuſque, vel vnius, & tunc exheredationis.*

9 *Vel ſi aliquid euenerit, vel emerſerit, quod ſi præceſſiſſet, non contraherentur ſponſalia.*

1 COmplectemur in hoc cap. breuiter alias etiam cauſas, ex quibus cõtingit ſponſalia diſſolui. Igitur diſſoluuntur etiam ex ſuperuenięte impedimento affinitatis, vt ſi poſt ſponſalia qui rem habeat cum conſanguinea vxoris intra ſecundum gradum, *cap. fraternitati 7. cum duobus ſequentibus, de eo qui cognouit.* Quod impedimentum nouo Tridentini iuris limitatum eſt ad ſecundũ gradum. Idem eſt, ſi legalis cognatio ſuperuenerit, cum ſit impedimentum dirimens, *cap. vnico, de cognatione legali*, vt aduertit Caniſius *in ſum. iuris Canonici, lib. 2. titul. 9. de ſponſal.* His adde rumorem etiam de impedimẽtis, vt docet Toletus *in ſum. d. lib. 7. c. 21.* Rebellus *quæſt. cit. ſect. 8.*

2 Deinde reliquos caſus iſta regula comprehẽdo. Quoties contractis ponſalibus mutatur rerum ſtatus, & circunſtantiæ, ſub quibus promiſſio facta eſt, non eſt obligatio ſeruandi ſponſalia, ſed poteſtatis, cui ea mutatio non accidit, reſilire. Quam regulam tradunt communiter Doctores. Duarenus *D. ſolnto matrimonio, in principio*, vbi de ſponſalibus agit §. 4. *prope finem*, Caniſius *in ſumma, lib. 2. de ſponſalibus tit. 9. an annot.* Sanchez *cuatis multis libr. 1. diſp. 62. num. 1.* R. bellus *d. quæſt. 8. ſect. 8.* Æ gidius *d. diſp. 23. dub. 2.* Sumitur ea regula ex doctrina D. Thomæ 2. 2. q. 89. quam Tullij, & Senecæ auctoritate confirmat, de qua ſupra *cap. 8.*

3 Ex qua regula in primis colligo, ſi alter ex contrahentibus formicationem admiſerit, ſponſalia diſſolui, etiamſi iurata ſint *cap. quemadmodum 25. de iureiurando.* Si enim formicatio diſſoluit matrimonium quoad torum, quid mirum ſi diſſoluat ſponſalia, cum frangenti fidem non ſit ſeruãda fides? Id autem verum eſt, ſiue formicatio admiſſa ſit à viro vel fœmina, quoad hoc enim paris conditionis ſunt. Diſſoluuntur verò ea ſponſalia in fauorem innocentis, & ideò ſi innocens adhuc velit contrahere, alter tenetur. Vt cum alijs docet Sanchez *diſp. 60. num. 6.* Extende etiamſi ſponſa per vim cognita fuerit, & omnino renuẽs. Quamuis enim id ſine culpa eius acciderit, & ex eo facto nulla poſſit generari ſuſpicio infidelitatis in poſtenumtamen ex communi hominum ſenſu notabilis eſt facta mutatio, & probroſum iudicatur fœminam ducere vi ſtupratam ab alio, vt rectè docet cũ alijs Thomas Sanchez *diſp. citata, nume. 7.* In qua ſpecie diuerſam meritò credit eſſe rationem viri, cùm in formicatione per vim extorta, nec vir infidelis fuerit, neque vllum præiudicium, aut iniuria, vel infamia redundet in ſponſum. Addit etiam & rectè in formicatione poſt ſponſalia non eſſe compenſationi locum, cùm longè grauior ſit iniuria viri, quàm fœminæ. Idem iudicium ſit de formicatione ſpirituali, qua fecilicet alter ex ſponſis labitur in hæreſim, vel gentilitatem. Si enim ex hac ratione diſſoluitur iam contractũm matrimonium quoad habitationem, meliùs diſſoluentur ſponſalia iuxta textum *in d. cap. quemadmodum*. Illud tamen addendum eſt, quotieſcunque licitum fuerit matrimonium Catholici cum Hæretico, valida eſſe ſponſalia, quæ non alia ratione ſunt illicita, niſi quando matrimonium eſt illicitum, promiſſio enim de re illicita non obligat. At quando matrimonium eiuſmodi licet, etiam licet promiſſio matrimonij, ſed de hoc fortaſſe latius in Appẽdice ad hunc tractatum.

4 Secundo colligo, etiã ſponſalia diſſolui propter morbum contagioſum, paralyſim, vel lepram ſuperueniẽtẽ *d. capit. quemadmodum 25. de iureiurando.* Vel ſi oculos, aures, vel oculum, ſiue naſum amiſerit, vel aliqua notabilis turpitudo ſuperueniat, aut debilitas ex morbo habitualis, quæ moleſta contagi metrio iudicari poſſit. Thomas Sanchez *lib 1. diſp. 57.* Rebellus *eadem ſect. 8. concluſ. 2.* Caniſius *in ſumma iuris Canonici, loco citato.* Toletus *in ſumma d. lib. 7. cap. 21.* Idem iudicium eſt de morbo Gallico, & ſatis eſt eius vehemens ſuſpicio, etſi nõ plenè probetur, docet Seraphinus *deciſ. 1113. nume. 8. & 9.* Riccius *deciſ. 133. num. 4. in fine.* Sed nunquid inter infirmitatem moleſtam annumerari debet oris grauolentia. Affirmat Thomas Sanchez *diſp. 57. num. 2.* quando ſcilicet illa immedicabilis eſt. Quam opinionem ego veram exiſtimo, & confirmo ex duplici capite. Tum quia ſignũ eſt morbi habitualis moleſtiſſimi, vt conſtat ex *Iaqui clanum, D. de additio edicto, & final. abi, Is cui os oleat, an ſanus ſit quæſtio eſt. Tr batius aũt non eſſe morboſum alicui os olere, veluti hircoſum, & Strabonem, hoc enim ex illuuie oris accidere ſolet. Si tamen ex corporis vitio id accidat, veluti quod iecur, quod pulmo, aut aliud quid ſimiliter dolet, morboſus eſt.* In quem textũ vide Gothofredi annotationem, & Cuiacium *l. 11. obſeruat. c. 10.* Tum etiam quia non leue depranati, & corrupti animi indicium eſt, vt elegantibus verbis ſcribit Luſius Legionenſis *Cant. 5.* in illa verba: *Labia illius diſtillantia myrrham primam. Mi erite*, inquit, *hoc in laude ponitur, properea quod his, quibus anima fœtet, nihil tetrius, aut turpius fieri poſſit. Hos enim nemo ſanus vel ad colloquium, vel ad complexum admiſerit. illos contra quorum ex ore bonus ſpirat odor, ipſe bono odore omnes inuitati gratos atque iucundos habent, vtpote, & animo, & corpore optimè temperatos. Nam profectò ex vtriuſque partis bona temperatura ill a ſuauitas odoris exiſtit. Ego enim, vt quod expertus ſum loquar, ſic indico non colloquio ſolum, ſed amicitia etiam & conſuetudine bonorum arcendos eſſe eos, quibus anima fœtet. Nam quantum recordari retro poſſum, attamen vidi hallenus terrum odorem ore exhalantem, quẽ non poſſea graniſſimis animi morbis obnoxium cognoscerim, atque his potiſſimum morbis, qui ex atra bile ſunt, inuidentia, fraudis, perfidiæ, voracitatis ſimilibuſque permulti.* Hæc ille.

5 Idem dixerim de deformitate ſuperuenięte ſœminæ, quæ tempore ſponſalíorum pulchra erat. Eſt enim facta mutatio in ea, quæ ſi præceſſiſſet, illam fortaſſis non duceret in vxorem, quod cum alijs docet Thomas Sanchez *diſp. 57. citat. nu. 6.* In quam rem notanda ſunt verba Innocentij *in d. cap. quemadmodum, num. 3. Diſſoluuntur* inquit, *ſponſalia, quando notabilis deformitas ſuperuenit. Quia non manent res in eodem ſtatu, cum non ſit fœmina apta facere id propter quod ducitur, ſcilicet tollere viro fornicandi occaſionem, quia ad eam tam deformem accedere non valet.* Hæc ibi.

6 Tertiò colligitur idem dicendum eſſe, ſi ſuperueniat notabilis mortui aſperitas, eſt enim ſufficiens cauſa diuortij, *c. literas, de reſtit. ſpoliat.* vt dixi ſupra *libr. 9. c. fin. & docet Sanchez lib. 1. diſp. 58. n. 2.* Caniſius *in ſumm. loc. cit. in annotat.* Toletus *dicto lib. 7. c. 21.* ex ſententia Panormitani, & alij quos refert Thomas Sanchez. Idem dic ſi morum ſit facta mutatio, ita vt poſt ſponſalia appareat illum valdè vitijs deditum eſſe. Sanchez *d. lib. 1 diſput. 63. n. fin.* Æ gid de *ſacramentis, diſp. 23. dub. 8. nu. 67.*

7 Quartò colligo. Idem dicendum, ſi capitales inimicitiæ ſuperueniant. Hoſtienſis in *ſumm. de ſponſal. § fin.* propter rationem iuris *in c. 2 & c. requiſiti, de ſpoſal.* & ſequitur Præpoſitus *in c. de illis, nu. 5.* & docet cum alijs Thom. Sanchez *diſp. 15 8. nu. 3.* Tolet. *d. c. 21.* His accedit, quando poſt ſponſalia timentur ſcãdala ob contradictionem parentum, vel conſanguineorum, & eorum potentiam, vt dicebamus de capitalibus inimicitijs. Æ gid. *ibid. num. 68.* Vide deciſionem Seraphin infrà citandam.

8 Quinto colligo. Idem dicendum, ſi ſuperueniat notabilis paupertas, ſiue alterꝰ tantùm, ſiue vtrique, & ſiue dotis promiſſæ, ſiue non. Si enim dotem promiſit, & ad pauperẽtem deuenit, iam eſt quaſi defectus conditionis. Si verò non promiſit, cum dote non promiſſa ceſſeatur omnia bona ſua in dotem promittere iure Luſitaniæ atque Ca-

Digitized by Google

Castellæ *libr.4.compil.tit.46.initio*, si ad paupertatem deueniat, notabilis mutatio est, & sufficiens ad dissoluenda sponsalia, cùm nō sit quo possint onera matrimonij subire. Atque idem est, quamuis sponsalia iuramento confirmentur. Sic cum aliis Thomas Sanchez *disput.59.num.2. & 4.* Rebellus *dict.lib.4.q.8.sect.8. num 69.* Ægidius *dicto dub.8. num.69.* Toletus *dicto capit.21.§. decimus quartus.* Quod si vterque in paupertatem deueniat, multō minus idonei sunt ad onera matrimonij. Neque in hoc casu cōpensationi locus erit, vt docuit Rebellus *loco cit.num.70.* Vnde rectè timorem exhæredationis, si parentes vellent, exhæredare, eo quod tale matrimonium contrahit, iustā causam esse dissolutionis sponsalium, docet Seraphin *decis.113 8 numer.1.& 2.* nisi duceret non indignam, in quo casu non esset licita exhæredatio, nisi vrgeret speciale statutum municipale. Idem Riccius docet *decis.232.in prax.*1, qui etiam de aliis causis dissolutionis agit.

9 Sexto denique colligitur, idem dicēdum, quoties post contractā spōsāla aliquid euenerit, vel emerserit, quod si præcessisset, non fuissent contracta sponsalia, sed inuiti essent rationabiliter animi contrahentium secundùm ea, quæ docet D.Thom. *in 4.dist.27.* quem refert & sequitur Nauarrus *in man.cap.22.nu.17.* Thom.Sanch *disp.62.n.3.* Ægid.*d.disput.23 dub.8.in principio.* Canisius *loc.cit.* Toletus *d.cap.21.* Quod certe ratione non caret, cùm in generali fuisse simplici obligatione nō contineantur ea, de quibus verosimiliter non est cogitatum, *l. obligat. generali 6. D.de pign.& l.1.C.quæres pign.oblig.possl.si libertus 30.de opt.libert.& c.veniens 16.de iureiur.* Quod prudens iudex æstimabit, ideò enim dixi rationabiliter. Nam si fine ratione mutarentur animi, non ideò sponsalia ex illis superuenientibus dissoluuntur. Quando autem iſtæ causæ subsint recusandi matrimonium, debet iudex cessare à coactione, qua compellit implere, vt per Seraphinum *decis. 113.num.4.*

CAPVT XVIII.

Quid dicendum, si istæ causæ præcedant, ignorentur tamen.

SVMMARIVM.

1 *Dissoluuntur etiam, quamuis istæ causæ præcesserint, si ignorentur.*

2 *De fornicatione sponsæ præcedenti ignorata idem dicendum secus de fornicatione sponsi.*

3 *Explicatur an tunc iini irrita, vel irritanda.*

4 *Si contraheret, etiamsi sciret eas causas, valere, vel si si post cognitas se cognosceret.*

5 *Explicatur, an qui patitur, eos defectus teneatur manifestare, & 6.*

7 *An qui patitur defectum possit ignarum compellere ad implenda sponsalia exponitur.*

8 *Cum ex causa dissoluuntur sponsalia iurata non esse opus relaxatione, neque sententia iudicis, quando iure dirimuntur, & causa est manifesta.*

1 SÆpè contingit, qñ sponsalia contrahuntur, hasce causas probabiliter ignorari, postea tamē cognosci. Quare videndum quid iuris sit in eo casu. Dico ergo omnes istæ causæ, excepta, de qua statim, quæ sufficiunt ad dissolvenda sponsalia, si superuenirent, sufficiunt etiāsi præcedant, si ignoratæ sint. Communis est Doctorum sententia, quam cum aliis sequitur Thom.Sanchez *libr.1. disput.63.nu.2.* Seraph.*decis.113.num.9.* citat. Soto. Pouſſinia ratio est. Quia est insignis facta mutatio, cùm iste contrahens denuo inueniat notabile vitium antea ignoratum: rebus autem notabiliter mutatis, non obligat promissio, *dicto c.quemadmodum, de iureiurando.*

2 Ex quo colligitur in specie fornicationem sponsæ præcedentem ignoratam, & postea cognitam esse sufficientē causam resiliendi. Existimabat enim vir illam honestā esse, & grauis mutatio est, innuit. Idem est, si virginem existimabat, & postea nouit esse viduam. At ex parte viri fornicatio præcedens ignorata, & postea cognita non reſt iusta causa resiliendi. Thomas Sanchez *disput 63.nu.9.* nulla enim sponsa afficitur iniuria, neque molestia, ex eo quod aliquis vir priùs aliam cognouerit, nisi iam hoc permineat ad vitiosos mores, quos antea ignorabat, vtpote quia cum aliqua fœmina meretricium vitam ducat.

3 Sed quæri potest primò, an quando ea deceptio interueniens, sint sponsalia ipso iure irrita, vel irritanda. Hanc quæſtionem magni momenti existimat Thom. Sanch. vt iudicetur an oriatur impedimentum publicæ honestatis, sed iure nouo parum refert ad id eius cognitio, cum iuxta Trident. ex sponsalibus, quauis ratione inualidis, non oriatur impedimentum publicæ honestatis. Quare si postea irritata sint, nec etiam orietur impedimentum. Sed ne que iure antiquo cum sponsalibus inualidis ex defectu cōsensus non oriebatur impedimentum. In his autem, si est defectus aliquis, in ipso consensu est, cùm nihil tam contrarium consensui, quam deceptio. Sed quidquid sit de necessitate huius quæstionis, facilis eius resolutio est iuxta dicta supra *lib.4.de errore*. Quando enim dolus vel deceptio dedit causam sponsalibus, nulla re ipsa sunt, etiamsi adhibeatur dolus ab aliquo tertio, vt ibidem dictum est. Quando verò incidit dolus in sponsalia, non sunt irrita, vt docet etiam Thomas Sanch.*lib.1.disp.64.* Quando autem dicatur dare causam, quando incidere in vtroque foro latè explicatum est *loco citato*. Atque hæc quidem quæ dixi iure naturæ vera sunt. Iure autem positiuo existimo valere, irritanda tamen iuxta ea quæ supra *lib.4.cap 3.* de contractibus bonæ fidei dolo factis in quo diuersam tenet sententiam Thom.Sanch.*disp.64.nu.3.*

4 Ex quo colligitur, quando quis eo animo contraxit sponsalia, vt reuera contraheret, etiamsi sciret eiusmodi causas vel earum aliquam, sponsalia valere. Quia nunc dolus non dedit causam, & cōparatione huius animi nulla mutatio facta est, quando eiusmodi causæ deteguntur, de quo Sanchez *disput.63.nu.2.* & conſtat ex simili ex dictis supra *lib.4.* Rursus fit, si post eius causæ cognitionem siue præcesserint, siue secuta sit, sponsi se mutuo cognoscāt, cenentur priori iniuriæ remuntiare, & confirmare sponsalia. Et quidem quando illa à principio fuere valida, non est dubium, & probatur à simili de eo qui post scientiam adulterij cognouit adulteram vxorem, iam enim non potest amplius ratione commissi adulterij diuertere, vt *lib.9.* explicauimus est. Si verò fuerunt inualida ob dolum præcedentem, & postea detecto dolo adhuc coniungantur, videntur consensum denuò habere contrahendi, & præcedentem confirmare. Quod etiam docet & probat Sanch. *disp.66.num.4.* Secus esset, si dolum ignoraret, tunc enim, etiamsi coniungantur, non censentur ratificare sponsalia. Quia ad ratificādum actum aliquem prius nullum requiritur scienna nullitatis, iuxta dicta supra *li.4.* Sic etiam docet Ægidius *de sacrament.disp.23.dit.dub.10.*

5 Secundò quæri potest, an is, qui eiusmodi defectibus impeditus contrahit sponsalia, teneatur ea manifestare alteri parti. Et quidem, si sciret probabiliter alium contractum, etiamsi eos defectus agnosceret, planum est non teneri. Sed difficultas est, quando iudicat illum non contractum si sciret. Cui quæstioni affinitas illa est, qua quæri solet in materia de emptione, & venditione, an venditor teneatur manifestare vitium rei venditæ, de qua nos eo loco latè diximus, & Leonardus Lessius, Salas, & alij. Sed claritatis gratia distinguendi sunt defectus in duplici genere. Primum est eorum defectuum, qui insunt vni ex contrahentibus, siue cum culpa, aut sine illa, qui reddunt nuptias minùs appetibiles, non tamen permittosas, vt si mulier quæ existimatur pulchra, quia absens est, sit deformis, & quæ existimatur dives sit pauper, & quæ existimatur honesta, non sit virgo, sed corrupta vel vi, vel sponte, quando tamen studeret in posterum honestè viuere, si enim id non proponeret, iam nuptiæ nō solum essent minus appetibles, sed etiam permittosæ. Alterum genus eorum defectuum est, qui reddunt nuptias non solum minus

minùs appetibiles, sed etiam pernitiosas, morbus scilicet contagiosus, improbi mores, quibus desistere non vult, grauis infamia siue personalis, siue generis, quæ possit honestam familiam deturpare.

6 Si ergo sunt defectus primi generis, iudico non teneri contrahentem aperire eos defectus. Neque enim congedus est contrahens hæc omnia manifestare ex prudenti hominum iudicio, sed sibi imputet, qui contraxit, si non diligenter inquisiuit. Docet Ægidius *disput. 2. cit. dub. 12. concl. 1.* Nec enim ob id redduntur nuptiæ pernitiosæ. Limitat tamen, nisi sponsa prudenter timeret eos defectus detegendos, & graues inde inimicitias oriri posse, quæ matrimonium huius replerent, & amorem in odium conuerterent: tunc enim teneretur à nuptijs abstinere. Quam etiam sententiam eum eadem limitatione sequitur Turrian. *2. to. 2. disp. 78. dub. 2.* Illud addendum iuxta ea, quæ latè dixi in Commentario de insidijs licitis, nullo modo posse dolo aut mendacijs eos defectus celare: potest tamen tegere, & dissimulare etiam artificio aliquo post cõtractum matrimonium sine culpa, & ante contracti matrimonij fine mortali culpa, vt docet hic Ægidius, & ego olim ostendi *in tract de restit.* si verò fint defectus secundi generis existimat Ægidius *loc. cit. concl. 3.* vel teneri cõtrahentem manifestare, vel sponsalia recusare. Colligitque ex his, quæ *in tract.* de emptione & venditione dici solent, sunt enim hi defectus permitiosi nuptijs, & ad visum nuptiarum, generationis achi, & educationem prolis parum accommodati. Quod quidem probabile est, sibi nàq; imputare debet, quod se in eas angustias conijciat.

7 Ex his facile colligitur, an is, qui defectum aliquem patitur, possit ignarum eius defectus renuentem implere sponsalia cogere vt adimpleat. Et quidem si sunt defectus posteriores generis, non potest, etiamsi post sponsalia in eos defectus incident. Sicut qui vendit alicui ligna putrida, & cariosa ad ædificandum, aperte tenetur ante traditionem. Sic Ægid *dub. 12. cit. in fine.* Idem dico de patiente defectus primi generis, si dolo induxit illum ad sponsalia contrahenda, intulit enim iniuriam, à qua abstinere debet non vrgendo implere. At si patiens defectus primi generis nõ illum induxit ad contrahendum, probabile fatis est posse cogere vt impleat, sic Ægid. *loc. cit. conclus. 5.* Sanch. *disp. 68 num. 8.* Probabilius tamen videtur non posse illum renuentem cogere, id quod etiam satis probabiliter iudicat Ægid *dub. cit. num. 99.* Quia reuera, si isti defectus redderent nuptias valde incommodas alteri contrahenti, semper habet ius vitandi proprium incommodum, etiãsi ignoret, qua ratione sibi incommodum inferatur. In quo vides longè diuersam esse rationem in hoc casu, & quando quis excommunicatione ligatus litigat cum aliquo. Hic enim non tenetur non litigare, licet colligatur possit apponere exceptionem, qua ea excommunicatione non est mullum ius excõmunicati, sed impeditur ad agendum. At in nostro casu omnino est nullum ius decipientis in foro conscientiæ, vt dictum est *libr. 4.* quamuis in foro externo validum iudicaretur, irritabile tamen.

8 Sed his addenda sunt duo. Primum est, eum ex aliqua causa dissoluuntur sponsalia etiam iuramento confirmata, non esse necessarium petere relaxationem iuramenti, sed euanescente promissione iuramenti etiam obligationem euanescere iuxta dicta supra *c. 8. §. 1.* Secundum est, quando sponsalia ipso iure diruuntur, vel manifesta est causa dissoluendi, non esse necessarium iudicis auctoritatem circa dissolutionem. Vel si sponsalia sint clandestina, eo quod scandalum cessetsalus necessaria est sententia iudicis, iuxta ea quæ docet Nauarrus *in summa. c. 21. nu. 28.* Carnsius *in summar. cas. dub. 2. tit. 9.* Rebellus *dic. 4. sect. 9.* Quod si causam probare non possit, nisi detegendo vitia sponsæ, prius monenda est, vt desistat & resiliat, & id etiã aliorum intermedijs exhortationibus agendum. Quod si nihil proficiat, detegendum est, vt docet Sachez *disp. 69.* Rebellius *dict. sect. 7.* Qualis autem probatio sufficiat, & an satis sit confessio partis, agit Sachez *disp. 71. cum duabus seqq.* quem vide.

CAPVT XIX.

De Arrha & pœna in sponsalibus appositis.

SVMMARIVM.

1 *Arrhæ significatio, constitutio ciuilis de arrhis.*
2 *Eandem constitutionem licere iure Canonico.*
3 *Arrhas in specie & corpore dari posse. Quantitatem limitatam iure nostro, & quomodo intelligendum.*
4 *Quid quando parentes datis arrhis sponsalia contrahunt, & filij resiliunt.*
5 *An pœna dupli, vel quadrupli debeatur ante sententiam.*
6 *An pœna apposita in sponsalibus debeatur, varia sententia.*
7 *Quadam certa pronuntur.*
8 *Licere oppositionem pœnæ tam iure ciuili, quam Canonico.*
9 *Expenditur Leonis Imperatoris constitutio.*

1 SOlent in sponsalibus apponi arrha, & etiam pœna, & pactum de non discedendo ab aliquo loco, de primis duobus agemus in isto c. de tertio verò *in sequenti.* Quod attinet ad arrhas sciẽdum est, quod ad præsens institutum attinet nonnunquam sponsalia à iuris auctoribus arrhas vocari, *l. 1. C. si nup. ex rescrip. pet. & tit. de sponsalibus in C. Theodos.* in quo Codice extat etiam hic titulus, *si Prouincia Rector vel ad eum pertinentes sponsalia dederunt,* qui titulus aliter in Codice Iustinianeo legitur, eam tamen lectionem esse mendosam docet Duarenus *de sponsalibus ad tit. sol. matrim. §. 4.* Arrha igitur est id, quod à sponso sponsæ datur, vel è contra in argumentum sponsalium contractorũ, & est veluti pignus coutrahendi matrimonij *l. 3. & l. fin. C. de sponsalibus.* Vnde etiam vocari solet arrha sponsalitia *in l. si legibus 16. C. de Episc. aud.* Arrha autem non censetur, nisi re ipsa tradatur, vt ex doctrina Bart. & communi docet Syluester *verb. sponsalia, nu. 9. vers. tertium.* Quod si nuptiæ secutæ fuerint arrha à dante recte repetitur, cùm contracto matrimonio sine causa sit apud recipientem, *l. exempto 11. §. si qui vini, D. de action. empti.* nisi forte aliud conuictudo habeat, per quam certũ est iuri scripto derogari posse *l. apud fin. de consuetudine, & l. de quibus 32. in fine, D. ne legib.* At si matrimonium inter sponsos secutum non est, si per dantem stetit, arrha amittitur: si per recipientem, duplum vel etiam quadruplum restituitur, si ita conuenerunt. *l. 3. & l. in. C. de sponsa & l. si quis officium, D. de ritu nupt.* Quod si iustam causam renuntiandi habuit alteruter, hæc pœna cessat, *l. 2. & vlt. C. de sponsal. & l. C. si nupt. ex rescript. petantur.*

2 Verùm hic difficultas est, an etiã iure Canonico licita sit de arrhis cõstitutio? Nam glossa *in c. gemma 29. sponsal.* dubitat de iure Canonico, videtur existimare in hoc esse diuersam dispositionem iuris ciuilis & Canonici. Verum communis sententia docet licitam esse hanc de arrhis dispositionem, iure etiam Canonico. Sic Durenus *loco cit. §. cit. in fine*, vbi dicit non esse immutatum per ius Pontificium, atque ita in foro Pontificio idem seruãdum, quotes alterius culpa dissoluitur sponsalia. Ægidius *disp. 22. dub. 3. nu. 14.* Sanchez *lib. 1. disp. 35.* Rebell. *d. 4. q.* Canisius *in dicto cap. gemma*, & alij. Et quidem iure Pontificio etiam licitas esse arrhas probat textus *in c. siquis vxorem cum sequenti 27. q. 2. c. nostrates. c. fœmina 30. q. 5.*

3 Rursus inquiri potest, an arrhas in specie vel corpore dari possint. Negant enim nonulli. Sed verius est nihil interesse, an in specie, an in corpore dentur, vt ex Præposito, Baldo, & alijs rectè docet Couar. *1. p. de matrimonio, & c. 3. nu. 7.* Sanchez *disp. 35. nu. 9. & 11.* Ægidius *dub. 3. cit.*

Cani-

Canisius *in dict. cap. gemma*. Et quidem meritò, cùm arrha nihil aliud significet, quam matrimonium vel sponsalia contracta, quòd æque per quantitatem & per speciem fieri potest vt probatur textus in *dict. c. ex empto*. Sed quid de quantitate dicendum, an possint in quauis quantitate dari? Nonnulli affirmant, in quauis quantitate dari posse. Sic cum aliis Sanchez, & Aegidius *locis citatis*. Alij quantitatem limitant ad cuius qualitate personarum, sic Ioannes Andreas *in dict. cap. gemma, nu. 9.* Canit. *ibid.* asserit enim Ioannes Andreas se vidisse arrhas quatuor milium librarum. Et quidem id suadet ipsa libertas matrimonij. Si enim pauperes magnam arrham constituant, cùm is qui accepit, dubitet illo infringi matrimonij libertatem, quod inter locupletes secus contingit. Quamuis hæc ratio non multum vrgeat, cùm amissio imponatur resilienti siue causa rationabili: dicemus autem statim licitam esse adiectionem pœnæ his, qui sine iusta causa resiliunt ab sponsalibus. Quare verius videtur quod alij dicebant non esse determinatam iure quantitatem in arrhis constituendis. Verum iure nostro de hoc ambigere non licet, solùm enim constituit arrhæ posse aut in decima parte bonorum dantis *l. 1. tit. 2. de las arrhas. lib. 3. fori*, quæ approbantur, *l. 50. Tauri*, quæ hodie est *l. 2. tit. 1. lib. 5. noua compilat.* & subditur non posse huic legi renunciari. Quod adeò verum est, vt etiamsi non habeat hæredes necessarios, non possit excedere decimam partem, vt colligitur ex *l. 2. tit. 2. lib. 3. fori*. Bona autem vti intelligenda sint, quæ remanent deducto ære alieno, *l. subsignatum D. de verb. signif.* Inter quæ bona computan etiam debent officia vendibilia, si vir habeat. Quod si constitutio arrharum excedat dictam decimam partem, tantùm sunt inualida quoad excessum. Hæc autem limitatio quantitatis arrharum debet intelligi imposita manitò, nõ alicui tertio, vt planè deducitur ex *dict. 2. tit. 2. lib. 3. fori*, quæ solùm loquitur de marito dotem constituente.

4 Ex his iam constat quid sit dicendum quando parentes sponsalia filiorum datis arrhis confirmant. An si filij resiliat, datas amittant, vel receptarum duplum, aut etiam quadruplum soluere teneantur? Si enim culpa eorum accidat, iam constat quid dicendum. At si patentes, exequi parati sint, filij verò resiliant, existimo non teneri parentes, cum ista sit quasi pœna conuentionalis, quæ sine culpa non debetur, vt docet Lessius *de virtutibus, libr. 2. cap. 40. num. 131. sequitur Aegidius dict. lib. 3. num. 17. verific. difficultas est*.

5 Sed denique quærtet aliquis, an hæc pœna dupli aut quadrupli debeatur ante sententiam iudicis, vel illa expectanda sit. Planum est, quoties dubium est, an ex iusta causa resiliat vel non, sententiam iudicis necessariam esse. At quando notum est causam iustam resiliendi non esse, nonnulli existimant deberi ante sententiam, alij nequaquam: alij, quibus magis assentior, dicunt deberi, cùm exigitur ab altero, non antea, cum enim hæc sit pœna quædam conuentionalis, alter habet ius exigendi ab alio pœnas debitas ex iusto pacto. Sic. Couarr. *part. 2. de matrim. c. 6. §. 8. n. 11.* Lessius *de virtut. lib. 2. cap. 20. num. 135.* Aegidius probabile iudicat *disp. 22. cit. dub. 4. nu. 19.*

6 Quod attinet ad secundum, scilicet ad pœnam sponsalibus appositam contra eum, qui discessit a contractu, Non loquor quando legatur aliquid sub conditione si nupserit, iam enim de hoc suprà satis *libr. 3.* Solum ergo sermo est, quando apponitur pœna contra eum, per quem steterit, quo minùs sponsalia impleantur, & magna quæstio est, an ea pœna debeatur, siue iustè, siue iniustè resiliat. Communis Doctorum sententia est, non deberi pœnam. Sic multi, quos refert Sanchez *d. lib. 1. disp. 30.* Canisius *in dicto cap. gemma*, Cuacius *ibidem*. Imò ex eis nonnulli dicunt neque modicam pœnam apponi posse, quos refert & sequitur Canisius *ibidem*. Alij modicam pœnam licitè apponi posse dicunt, eo quod modica pœna non infringat matrimonij libertatem. Alij etiam addunt iuramentum de solutione pœnæ nullum esse, vtpote contra bonos mores, & libertatem matrimonij, vt ex Antonio Gom. & Cou. retuli: sup. c. 8. §. 3. Alij etiamsi improbent, & illicitam dicant adiectionem pœnæ, dicunt tamen confirmari iuramento. Sic Ægidius *d. disp. 22. dub. 5. nu. 24.* cum Less. *lib. 3. de virtutibus, cap. 17. nu. 56.*

7 Sed mihi videtur in primis, vt ab hoc vltimo incipiamus. Si adiectio pœnæ in sponsalibus ita prohibita est, vt eius appositio sit peccatum, non rectè dicunt Ægidius, & Lessius confirmari iuramento, cùm iuramentum nõ possit esse vinculum iniquitatis, qui enim prohibet adiectionẽ, prohibet solutionem. Obligari ergo per iuramenti adiectionem prohibitam iniquum est, neque contra hoc esse potest, vel appuens ratio. Si verò non est peccatum in adiectione, confirmabitur iuramento, vel non confirmabitur iuxta regulas ibidem traditas, si nulla est ipso iure adiectio pœnæ. Deinde dico adiectionẽ pœnæ, ita vt soluere teneatur is, qui ex iusta causa discedit, iniquã esse, & nullius obligationis, etiamsi iuramẽto firmetur. Quia manifestè est contra libertatem matrimonij, cum retardari possit is, qui iustam habuerit causam non contrahendi, & in hoc conueniunt DD. omnes, & forsan hoc tantùm cõtendunt iura ciuilia, atque canonica, vt dicam statim.

8 Denique dico. Mihi probabilius est, imò ferè certum in sponsalibus licitè posse apponi pœnã iniustè resilienti, tam iure Ciuili, quam Canonico. Et quidem huic nostræ conclusioni non obstare ius ciuile certum est, siquis attentè consideret: nam iure ciuili vel vnius voluntatis dissensus sufficit ad sponsalia dissoluenda, vt dixi suprà hoc libro. Quare contra libertatem matrimonij esse credunt appositionem alterius pœnæ, quam eius, quæ legibus permissa est in arrhis: & nihilominus si dolus nunui remittentis arguatur, agitur de dolo ad id quod interest, *l. Titia, de verbor. oblig. l. 1. C. de inutil. stipul. l. 1. D. de dolo*. At ius Canonicum cùm non admittat dissolutionem sponsaliam, nisi vel ex mutuo consensu, vel ex causa. Inde est, vt ex eo quod iure ciuili in hac parte cautum est, argumentum desumi non possit ad id, quod iure Canonico dispositum est. Videamus ergo an iure Canonico reprobetur adiectio pœnæ. Et non reprobari comunco ista consideratione. Vel iure ipso naturali improbatur, quia est contra libertatem matrimonij, vel ex dispositione iuris Canonici. Non ex iure naturali. Quia non est contra libertatem matrimonij, quod impediatur quis iniustè resilire à contractu implendo: sicut neque contra eius libertatem agitur, quãdo quis iustè per censuras cogitur contrahere: is enim metuus iustè incutitur, & ipse sibi metum infert, qui in culpa est non contrahendo, non alius, vt dixi suprà *lib. 4.* Neque etiam prohibuit ius canonicum. Quia textus *in dicto cap. gemma*, planè loquitur de sponsalibus inualidis celebratis ante septẽnium, & ideò immeritò addita fuerat pœna ad libertatem tollendam. Quare fi casus & ratio decisionis attentè spectẽtur, tantùm agitur de reprobanda pœna, quando additur etiam pro casu, in quo iustè non seruantur sponsalia, & ex legitima causa, tunc enim improbanda pœna est. Deinde validum etiam argumentum desumitur ex his, quæ suprà nos dicebamus *in hoc cap.* non improbari iure Canonico dispositionem ciuilem in arrhis constituendis, cum solutione dupli aut quadrupli, conuẽtum fuerit. Nullum enim idoneum discrimen assignari potest, cur ea solutio dupli aut quadrupli, quæ quantitas tarpè excedere poterit quantitatem pœnæ adiectæ, non sit contra libertatem matrimonij, neque improbetur, rejiciatur autem adiectio pœnæ, cùm ea solutio dupli aut quadrupli reuera sit quædam pœna conuentionalis. Nullum autem eiusmodi discrimen inter hæc duo assignari posse facilè conuincet, qui legerit ea, quæ pro assignando discrimine dicit Glosa *in dict. cap.* & Hostiẽsis *in sum.* & Bart. *in d. Titia, num. 4.* & Ioannes Andreas, *in d. cap. gemma. num. 9.* Quare nullum esse peccatum in adiectione pœnæ, contra iniuste resilientem docet Suarez *to. 2. de relig. lib. 2. de iuramẽto, c. 23. n. 5.* Ægidius *d. disp. 22. dub. 5. cõcl. 2.* Gothofredus *in d. de verb. oblig. verb. quia inhonestũ.* Gabriel Vazquez *opusc. de testam. c. 1. dub. 2. nu. 28.* & iuramentum de hac pœna foluẽda valere docuit Molina *tom. 1. de iustit. & iur. tr. 2. disp. 151. nu. 22.* licet existimo seclusio iuramento irritam esse iure Canonico.

9 Sed concludamus rem hanc *constitutione Nouella* 18. Leonis Imperatoris, qui æquitatem pœnæ statuendæ in spon-

sponsalibus optimè explicuit. Epigraphe constitutionis hæc est, *vt in sponsalib. constituta pœna exigatur*, quo loco notat Gothofredus abrogan hac constitutione dispositionem *in dict. l. Titia*, 134. *de verb. obligat.* Sed non ita est, tam enim ostendi quid iure civili antiquo constitutum esset, cùm ex voluntate vnius tantùm licebant, & sponsalia dissoluto, & etiam matrimonij, quæ leges tam procedente, & inualescente Christiana religione, euanuerunt. Sic ergo loquitur Imperator. *Et sane ne, vt fieri assolet, sponsalia furtim deorsum ferantur. Hoc mihi, quem admodum dixi, maiorem obtinere vim videtur. Solius enim amens perditio, quæ in eum qui dedit, ac deinde sponsalibus non acquiescit, constituta est, cuiusque in duplum restitutio, quam multiam is qui arrham cepit, deindeque in pacto conuento non perstitit, sustinet, vt propter pœnæ leuitatem ad pactorum rescissionem, qui id facere cogitant, facilius ferantur, facit. At ex pacto definita pœna grauius damnum sibi obuenire videns inconstans ille tardior omnino ad diuellenda sponsalia fiet. Quod sanè nos etiam nuptialibus contractibus magis conducibile fore animaduertentes, quod ex consuetudine fieri solet, in legitimam constitutionem traducimus. Ex arrha siquidem per ditione faciles sponsalium euersiones videos: ex pœna persolutione non item. Nam grauius dispendium (pacto enim constituta pœna arrha maior prorsus, atque grauior est) vel inuitum inhibens animi inconstantiam, acquiescere illis, quæ antea de sponsalibus placuerunt, compellet.* Hactenus Imperator. Quibus ea quæ diximus confirmantur, & optima ratione suffulta, quæ pluris esse debet, quam plurium iuris interpretum sine ratione auctoritas, *l. 2. §. neque, Cod. de vet. iur. enucl.* Ex his constat quid dicendum sit in eo, an iuramento confirmetur. Nam iuxta principia supra tradita *cap. 8.* dicendum est, tenetur iuramentum, cùm neque adiectio pœnæ sit illicita iure Canonico, neque iurata.

CAPVT XX.

De pacto permanendi in aliquo loco.

SVMMARIVM.

1 *Valere pactum de commorando in aliquo loco pro determinato tempore.*
2 *Non valere pactū de perpetuò manendo quid dicunt.*
3 *Verius oppositum.*
4 *Quatuor obiectionibus fit satis, & 5.6.7.*
8 *Valere pactum, quod vir perpetuò habitet in domicilio vxoris.*
9 *Valere pactum, quod in remissionibus iniuriarum apponi solet, ne quis ingrediatur in aliquam vrbem.*
10 *Duabus obiectionibus fit satis, & 11.*
12 *Ex violatione eius pacti non incurritur pœna criminalis, sed ciuilis. Limitatur ea doctrina.*
13 *Pactum illud apponi etiam posse à procuratore, qui habet mandatum ad conficiendam pacem cum offenso, etiamsi non fuerit expressum in mandato.*

1 REs est cognitione digna, & quæ sæpè solet occurrere, ideò vt explicetur distinctè tā in materia matrimonij, quam aliis, quatuor vel quinque casus distinguēdi sunt, & sigillatim examinandi. Primus casus est, quando apponitur pactum, quo quis obligatur ad manendum in aliquo loco, sed pro determinato tempore, non perpetuò. Negat valere Dynus *in l. Titio centum, §. Titio centum, 2. D. de condit. & demonstr.* vt refert Bart. *ibi ante nu. 1.* & sequitur idem Bart. *ibid. nu. 4. & in l. qui concubinam, §. vxori, nu. 3. D. de leg. 3.* vbi speciem quandam seruitutis vocat. Potissimum argumentum desumitur ex *dict. l. Titio centum.* Sed facilis est huius casus resolutio. Dicendum enim est, valere pactum de commorando in aliquo loco pro determinato tempore. Fauet Couarr. Gail, Capycius, & alij citandi in casu secundo, dum tantùm considerant perpetuitatem pacti, docet Baldus *in cap. ex relatione, num. 11. de iureiurando*, cùm inquit, posse debitorem se obligare, etiam absque iuramento, ad permanendum in aliqua ciuitate, & ad non recedendum ex illa, nisi de licentia creditoris, & Innocentius, & Hostiensis *ibidem num. 6. & 10.* Butrius *numer. 2. & 10.* & alij. Facit pro hac sententia text. *in dict. cap. ex rescripto, & in cap. exposita, de arbitris.* Facit etiam, quod potest quis priuata auctoritate se in obsidem dare, vt constat *ex l. 3. tit. 13. part. 5.* Facit etiā *lex 3. §. si quis volentem, D. de lib. hom. exhib.* vbi dicitur, quod siquis volentem detineat, non dicitur dolo malo facere. Quid autem dicemus si ad textum *in dict. l. Titio centum*, dicam *in casu seq.*

2 Secundus casus est de pacto, quo quis obligatur ad perpetuò manendum in aliqua ciuitate. Pactum hoc nullatenus valere sentiunt Dynus, Bartol. Baldus *in d. l. Titio centum*, Albericus *ibidem*, Palacios, Rubeus *in rubr. de donat. inter vir. & vxor. §. 1. nu. 3.* Capycius *decis. 115.* Andr. Gail *lib. 2. de pace, c. 2. num. 20.* infinuare videtur Gothofredus *in d. l. Titio centum*, & Cuiacius *li. 14. obseruat. cap. 27.* Alij sub ea distinctione loquuntur, vt non valeat eiusmodi pactum quantum ad obligationem præcisè habitādi in aliquo loco, valeat autem quantum ad hoc, vt teneatur alter in id quod interest. Sic Couarr. *2. part. de matrim. cap. 7. in principio, num. 5.* Salzedo *in addition. ad* Bernard. Diaz *reg. 880. limit. 1.* & alij, quorum fundamenta adducam postea.

3 Contrariam tamen sententiam tenet Gothofredus *in dict. l. Titio centum*, dum dicit, aliud esse per modum legandi, aliud pacificendo, & legato obligari non posse, bene tamen pacto. Alexander *ibi in additionibus ad Bart.* qui pro hac sententia confiderat text. *in l. Iulianus, §. eam quoque, D. ex quibus caus. maior.* consentunt Antonius de Butrio, & alij in sequenti casu referendi. Stat pro hac parte optima ratio iure etiam suffulta. Quia non est cur ea potestas homini denegetur, vt constat ex iure naturali, nec etiā ex iure positiuo, & ita adimplēdum erit pactū nulla lege prohibitū, *l. 1. D. de pactis.* Quod autē eiusmodi pactum nulla lege prohibeatur, conuincitur in primis ex textu *in l. cum Scimus, C. de agricolis, & censitis*, qui pro hac parte videtur expressus vbi potest aliquis se efficere colonum adscriptitium, ac se obligare adhærere glebæ perpetuò, & culturæ fundi insistere, à qua non potest vllo modo recedere, *l. 2. l. arrogantes, l. seruos, eodem. l. 89. tit. 18. p. 3.* Idem ostenditur ex eo quòd quis potest se facere curialem sponte sua *l. cum Decurionatus, C. de Decurion. lib. 10.* & dixi supra *lib. 1. 1. c. 4.* Curiales autem non possunt vllo modo à sua ciuitate discedere, *l. si quis Decurio, l. Curiales, quidam, C. de Decurion. & l. vnic. C. si Curialis relicto sinu. 2. l. D. de Decurionib.* cum similibus, valebit ergo obligatio ad perpetuò habitandum in aliquo loco.

4 Sed constabit magis eiusmodi pactum iure non improbari ex solutione eorum, quæ contra obijciunt Doctores primæ sententiæ. Obijciunt primò textum *in dict. l. Titio centum*, ibi, *Titio centum relicta sunt, ita vt de monumento meo recedat, vel in illa ciuitate domicilium habeat: potest dici non esse locum conditioni per quam ius libertatis infringitur. Sed in defunctis liberis alio iure vtimur.* Respondetur primò ex Gothofredi sententia legato non posse hominem ingenuum obligari, pacto tamen posse, & ita ex vno ad aliud argumentum non valere docet Menchaca *de succes. creat. lib. 3. §. 29. n. 3. ex l. non solum, D. de actionib. & obligat. iunct. a l. 1. D. de condit. institut. & l. 3. de condit. & demonstr.* Sed non omnino placet hæc solutio, cùm videamus maioratus bona sæpè relinqui sub ea conditione, quod ostēdit posse obligari legato ad permanendum in aliqua ciuitate. Respondeo ergo primò prædictam legem intelligi posse, quando ea conditio non recedendi à monumento, vel alicubi commorandi Titio impositā vana esset, vt interpretatur Bartol. & alij, quos refert Thom. Sanchez *lib. 1. disp. 40. n. 2.* Aliam etiam interpretationem addemus *in casu seq.*

5 Obijciunt secundò rationem textus *in d. l. Titio centū*, ibi, *ius libertatis infringitur.* Nec enim multū à specie feruientium differunt, quibus non datur facultas recedendi, *l. 2. D. de lib. hom. exhib. & l. ab hostib. D. de capt. et postlim. rev.*

Nam qui liber est, potest ire quò vult, *l. penult. C. de oper. liber.* Sed pacto nemo potest sibi libertatem adimere, *l. nec si volens, l. interrogatum, C. de liberali causa.* Ergo hujusmodi pactum non valet, Respondetur in primis hoc pacto non reddi hominem seruum, licet restringatur libertas, & ea restricto talis sit, vt liberè sibi quis eam possit ex pacto imponere, licet fortè à dispositionibus, in quibus præter voluntatem imponuntur, excludatur *d. l. Titio centum*, & licet qui ingenuus est, non possit se verè seruum efficere *d. l. si nec volues*, tamen testi ngere sibi libertatem potest, vt dictum est ex *dicti locum scimus*, neque vlla lex est, quæ hujusmodi potestatem prohibeat, vt docet Gregorius Lop. *d. 27. tit. 11. p. 3. glos. 8.* & alij.

6 Objicitur tertiò, Quia non valet operarum locatio in perpetuum, ne sit inutilis libertas argument. text. *in l. 3. §. ne tamen, D. de vsufr. & Lantiquius, C. eodem.* Similiter non valent pacta de incarcerando, & alia similia. Sed respondetur facile non esse hæc pacta ciusdem rationis. Non enim ex pacto vtendi in aliquo domicilio sequitur esse mutilem libertatem. Alia vero pacta quæ adducuntur veritate caret esse inualida.

7 Objicunt quarto, Quia factum præcisè non obligat, & qui factum promisit, soluendo quod interest, liberatur, *l. in stipulationibus, l. stipulationis, §. Celsus, D. de verb. oblig.* & Doctores communiter: ergo qui promisit commorari in aliqua ciuitate, liberabitur soluendo interesse, nec potest præcisè ad commorandum obligari. Sed est inefficax argumentum. Tum quia fortasse poterit quis ad factum præcise obligari vt non pauci docent. Tum etiam, quia jure nostro ad factum quis præcisè obligari potest *l. 3. tit. 11. part. 5. & l. 31. tit. 14. eadem part.* & notat *ibi* Gregorius Lopez, Gutierrez *de iuramento confirm. 1. part. cap. 19. num. 5.* & alij. Imo & iure Canonico factum præcise obligare videtur argumentum textus *in cap. qualiter, de pactis*, & notat Abbas *in cap. per tuas, de arbitris*. Tum etiam, quia quando ex voluntate pactis centium colligitur voluisse ad pactum obligari, sic seruandum est iure ciuili, cùm præcisè cogi non sit contra bonos mores ciuiles, & naturales, *l. 1. duraturum, de pact.* Tum denique quia cùm pacis centis mens ita est factum præcisè adimpleri, neque illi satis fit solutione pecuniæ, cogi potest, vt præcisè factum præ stet, vt docuit Baldus *in Lecum præcibus, C. de rer. permut. num. 1. per legem cum seruus, D. mandati*, & per rationem *in l. Præcarator, §. fin. C. rem ratam haberi*. At qui vult aliquem obligare, vt in aliquo loco maneat, planè ad factum vult obligare, neque vult sibi pecunia satisfieri.

8 Tertiùs casus est, cùm in contractu matrimoniali siue sponsalibus, vt sæpè fit, apponitur pactum, vt vir teneatur perpetuò habitare in domicilio vxoris, neque possit alio domicilium transferre. In quo dico ciusmodi pactum valere, Docet Hostiensis *in summa de coniugio, ferè num. 5.* Ioannes Andreas, Abbas, Præpositus, Ancharran. Butrio *in c. 1. qui matrim. accus. pos.* Zabarella *in c. 20. eodem*, Syluester *verb. vxor qualis. 8.* Rebuffus *de primileg. scholar. 77. in fine.* Gregor. Lopez *l. 2. tit. 5. p. 4.* Nauarrus *in Manuali, cap. 14. nu. 20.* & alij, quos refert & sequitur Thomas Sanchez *dicti. disput. 40. n. 2.* Addunt que ex eis multi, si contrauenitur, posse exigi pœnam, neque hoc repugnare libertati coniugij. Facit primò, quod in traditione rei suæ vnusquisque potest pactum quod vult apponere *l. 1. C. de pactis, & cap. verum, de condit. apposit.* Ergo idem est in traditione mulieris, cùm tradat se ipsam viro per matrimonium. Facit etiam optima ratio. Quia nihil obstat quominus pactum istud sit obligatorium. Non enim est contra bonos mores naturales, cum licet vxor parere teneatur marito in alium locum se trasferenti, quia iure naturali vir subdita est, potest tamen ille se pacto adstringere ex iusta causa ad habitandum in aliquo loco. Quæ enim in hoc iuri priuato verfatur? Eo ergo pacificente de commorando in aliquo certo loco valet pactum, & compelli potest. Neque est contra libertatem ingenui. Quia ille potest, si vult, illi libertati renuntiare, vt dictum est, sicut per clausulæ vouum se obligant fœminæ religiosæ ad commorandum in certo loco. Considerat etiam rectè pio hac sententia Alexandr. de Neuo illud pactum non tam poni ad obligandum maritum, quòd habitet in certo loco, quàm ne vxor cogatur dimittere ciuitatem, in qua sint nata, atque nutrita, & ne separetur à parentibus, & consanguineis, *l. possessioni, C. commun. vtriusque iudic.* Quæ separatio est nimis dura, *l. liberorum. de verb. significat.* Imò, etsi modi pactum valde consentaneum esse, vel saltem non abhorrere à iure naturali maximè indicat illud Geneſ. 2. *Propter hanc relinquet homo patrem, & adhærebit vxori suæ, &* 3. *Esdra cap.* 4. scribitur, *Homo patrem suum relinquet, qui creauit illum, & suam religionem, & ad mulierem se coniungit, & cum muliere remanet animam, & neque patrem memini, neque matrem, neque regionem*. Facit enã præterea pro hac sententia, quod Palacios Rubeos, & Gregor. Lopez *locis citatis*, expendunt, quod quamuis non valeret pactum, quo quis se obligat perpetuò habere domicilium in aliqua ciuitate, si apponitur sit in fauorem secundæ personæ, valere *dicum tale, si quis legauerit, de condit. & demonstrat.* Constat autem ex dictis huiusmodi pactum in nostro casu esse in fauorem vxoris. Denique etiam pro hac sententia considero, quod quando verum esset absolutè ciusmodi pactum non valere, excipiunt tamen omnes, quoties ille qui pacisciur, habet vtilitas aliquod in eam personam, cui imponitur onus habitandi in certo loco, eo enim casu valet, & sic accipiunt textum in *d. l. Titio centum*. At vxor habet nis circa maritum. Atque hanc rationem insinuasse videtur Alphonsus *in l. 4. tit. 5. p. 4. ibi, E esto es porque ha derecho en el*. Limitanda tamen est proposita doctrina, nisi noua causa emergat mutandi domicilium, tunc enim, etiamsi pactum sit iuramento cõfirmatum, licebit resilire, mulier tenebitur virum sequi, vt cum communi docet Thomas Sanchez *ibid. num. 3.*

9 Quartus casus est, an è contrario valeat pactum, ne quis possit ingredi aliquam ciuitatem, quod frequenter fit in remissionibus iniuriarum. Et de pacto temporali, dubitari non potest, perpetuum verò negarunt apponi posse, Anchar. *consil. 75. num. 3.* Alciatus *consil. 34. num. 3. l. liber. 5.* & alij. Fundamenta adducam postea. Sed verius videtur imponi posse, & docet Gama *decis. 63.* & alij, quamuis non ignorem aliquando oppositum iudicatum. Ratio quæ me mouet hæc est. Quia hoc pactum nihil continet bonos mores ciuiles, & naturales, & est de re, quam quis facere potest, scilicet domicilium mutare, *l. incolad. nihil, D. ad municipal.* Deinde hoc pactum conducit ad quietem consanguineorum occisi, deliquenti secutatem, decus publicum, ne oculis eorum, qui iniuriam passi sunt, obuius fiat occisor. Quis enim hoc non iudicet, imo & inuerecundia plenum, & discordiarum seminarium? Reipub. etiam interest, vt aliqua pœna puniatur is, qui vltimo supplicio afficiendus erat, nisi remissionem illam conditionatà impetrassent ab offenso. Facit etiam non nihil Dauidis factum 2. *Reg.* qui Absalomem ab oculis suis remouit.

10 Sed opponunt primò, Quia pactum hoc videtur esse contra vtilitatem publicam, cùm Reipublicæ interfit ciuitates liberis hominibus repleri, *l. fin. C. de indult. renunt. vol.* Sed nullum est argumentum. Maior enim vtilitas Reipublicæ verſatur, in eo quod puniantur delicta *data vulneratus, D. ad l. Aquil.* maior autem vtilitas publica minori præferitur. Reipublicæ etiam interest repleri ciuibus honestis, qui paci, & quieti studeant, non verò homicidis, & publicam quietem turbantibus. Adde etiam ea ratione non repleri ciuibus liberis ciuitatem, sed potius priuari, cùm necesse sit ex aspectu occisoris vel inuitandis discordias, lites, atque bella exoriri. Denique posse aliquem in ciuitatem ingredi bonum priuatum primariò est, secundariò verò, & remotè publicum, publica autem vtilitas, quæ venit in consequentiam, non attenditur.

11 Opponitur secundò. Quia ciusmodi pactum videtur esse contra naturam pacis, quæ statuitur, & ideò contra naturalem obligationem. Respondetur naturalitatem solum teneri odium deponere. Quod autem offensus nolit offendentem in eam ciuitatem ingredi, potiùs nascitur ex studio pacis, & odij deponêdi, ne scilicet ex eius cõspectu iterum renouiscat odij accensio sanguine. Potuis itaque conarctur occisionis odij, & discordiarum amputare,

tare. Neque obstat, quod eiusmodi pactum videatur quoddam exilij genus continere, & impositio exilij pertineat ad iudicem. Respondetur enim non imponi vt exilium, quasi transgredientes criminaliter puniendus sit, sed ex pacto, & conuentione priuatorum.

12 Ex quibus colligitur pœnas priores criminales non incurri ex violatione eius pacti: at pœnæ ciuiles, & pecuniariæ debentur, non quidem ex delicto, sed ex stipulatione, iuxta doctrinam Bart. *in l. si vnus, §. pactus ne peteret nu.* 26. *D. de pactis*. Quare non incurrit pœnas corporales, quæ priuatorum conuentione imponi non possunt. Limitant tamen nonnulli & rectè, nisi ea pœna imposita sit à Principe, qui potest legem ferre, cùm remissio iniuriæ facta est, vel nisi contractus pacis siue remissionis à Principe fuerit confirmatus, eo quod Princeps eas personas imponere possit sua potestate.

13 Denique quæritionem habet, an si procurator habeat mandatum offendentis ad pacem constituendam cum offenso, possit apponere pactum illud, si de eo non est expressa mentio in mandato. Communis sententia docet non posse. Quia cùm hoc pactum sit de re grauissima, non videtur inclusum, nisi specialiter exprimatur, iuxta cõmunem doctrinam in mandatatis seruatam. At mihi probabile est apponi per procuratorem posse. Moueor ex eo quod in omnibus ferè remissionibus hoc pactum solet apponi, & procurator censetur habere mandatum ad ea facienda, quæ sunt ex consuetudine, iuxta doctrinam Bart. *in l. fin. D. qui in fraudem creditorum*, & procurator constitutus ad aliquid agendum potest constituere pœnam, & pacta solita. Baldus *in l. benè à Zenone, de quadrien. præscript.* Illud verò certum est, si offendens, vt remissionem à Principe obtineret, illud instrumentum produceret ratum habere videri pactum illud. Ratio est, quia vtens instrumento videtur in eo contenta approbare, *l. qui ex testibus, C. de testibus*, & contractum ratificat, qui ex eo percipit commodum, vt multis docet Tiraquellus *de iure constit. part. 3. limit. 30. n. 12*. Neque potest partem acceptare, & partem repudiare, dum eo instrumento vtitur in suum commodum. *I. quidam elogio 2. C. de iure delib. l. si ita stipulatio, in fine. D. de oper. libert. Lin causa, D. de procurator. l. qui vtilia, C. de omni agro deser. lib. 11.* ubi, *Qui vtilia Reipublicæ loca possident permixtione facta etiam deserta suscipiant*. Atque hæc de sacramento, & contractu matrimonij. In quo opere si quid verè dictum fuerit, cedat in Dei laudem, & sanctæ Catholicæ Ecclesiæ Romanæ obsequium, cui omnia, quæ scripsi hactenus, & scripsero, subiecta semper volo.

APPENDIX
DE
MATRIMONIO CATHOLICI CVM HÆRETICO.
Ad Libri 7. Caput 46. & 47.

SVPRA *libro septimo, cùm de impedimento disparis cultus sermo esset, egimus de matrimonio Catholici cum hæretico, & nostram breuiter sententiam exposuimus. At quia ea, quæ ibi scripsimus, breuius scripta videntur, quàm res ipsa postulat, licèt pro eo loco satis dicta sint, placuit hanc appendicem addere, maioris explicationis gratia. Sunt autem in hoc opusculo septem præcipua examinanda.* Primum, *an sit illicitum matrimonium Catholici cum hæretico?* Secundum, *an ita sit illicitum, vt in nullo casu liceat?* Tertium, *quæ sint causæ, ex quibus eiusmodi matrimonia licere possint, & quando dicatur cessare periculum peruersionis coniugis Catholici, & quæ securitas exquirenda sit eorum, de quibus in hac re pactum interuenerit?* Quartum, *an cum periculo verosimili peruersionis coniugis Catholici possit ex magna causa tale matrimonium iniri?* Quintum, *quæ cura prolis educandæ in eo matrimonio desideretur?* Sextum, *an Pontifex dispensare possit, vt Catholicus copuletur matrimonio cum hæretico, & quis sit eius dispensationis sensus?* Septimum, *quomodo celebrandum? Vbi agetur de forma, loco, cerimonijs, & intentione Catholici contrahendis.*

CAPVT I.
Matrimonium Catholici cum hæretico esse validum.

SVMMARIVM:

1 *Enuntiatum Autoris.*
2 *Contra non pauci.*
3 *Canones VI. Synodi nullius esse auctoritatis, neque receptos ab Ecclesia.*
4 *Obstare videtur text.* in c. sextam Synodum, 17. dist. *sed refellitur.*
5 *Item* cap. habeo, 17. dist.
6 *Auctoris mens de fide canonum VI. Synodi, & num.* 7.
8 *Hæreticus hic proprie quis.*

EXplicatum iam est, quod isto cap. proponitur, suprà *lib.* 6. *c.* 47. redigam tamen in illa compendium, addamque nonnulla, quæ propositæ disputationi defuerunt.

1 Hanc ergo enuntiationem statuo. *Matrimonium Catholici cum hæretico non est irritum, sed iam ex multis*

Digitized by Google

temporibus valet in Ecclesia semel contractum. Communis hæc Doctorum sen entia est, quam communi sensu amplectuntur tam Theologi, quam Canonistæ. Sic ex illis docet D. Thomas *4. dist. 39. 4. vnic. art. 1. ad 5.* quem cæteri sequuntur nemine dempto. Ex iisdem verbis glossa *in cap. non oportet, verb. hæretici 28. quæst. 1.* quam sequuntur Iurisperiti omnes, solùm quatuor aut quinque exceptis quos referam postea, eos omnes Doctores refert & sequitur Thomas Sanchez *lib. 7. de matrimonio, disp. 72. num. 2.* qui apud illum videri possunt, ego enim nolo quemquam referre ex aliena side. Idem postea docuerunt Ioannes Gutierrez *de matrimonio cap. 104.* Aegid. *tom. 2. de sacram. disput. 31. dub. 3. concluſ. 3.* Cornelius à Lapide *2. Corinth. 6. in fine*, Reginald. *2. tom praxis, lib. 31. nu. 169.* Illiricus *tom. 1 summæ, tract. 10. de sacramento. matrimonij, part. 2. cap. 6. quæſt. 2. num. 229.* & alij quos referre inutile apud omnes sit recepta superuacaneum videri posset, Suadet hanc communem receptamque sententiam primò text. *in c. decreuit, de hæreticis in 6.* vbi Catholica numinens hæretico priuatur quidem dote in pœnam delicti, non tamen separari iubetur, quo satis indicatur supponi quidem in eo textu valere matrimonium. Facit etiam pro hac parte, quod in omnibus Ecclesiasticis canonibus, in quibus ea coniugia interdicuntur, nullum est verbum de separatione eorum, quod quidem verosimile non est omissum à pauibus, si ea matrimonia irrita iudicassent. Id constabit ex canonibus, quos postea referemus. Facit denique communis Ecclesiæ consuetudo, quæ sic interpretata est eam canonicam prohibitionem, & eam iamnum vim habere declarauit facto ipso, vt prohibita quidem sint non autem irrita, nunquam enim legitur sic coniunctos separasse. Inueniuntur autem mores legem imitantur, *§. ex non scripto, Inſtit. de iure natiu, gent. & ciu. & l. de quibus 32. D. de legibus, & l. 1. & 3. C. qua sit longa consuetudo, lib. 8.* & optima legum interpres consuetudo, *l. ſi de interpretatione 37. D. de legibus*,

3 Verùm contra senſere quidam ex Iurisperitis ijque pauci, glosſ. *in cap. finali verb. contra subſtantiam de condit. apoſt.* Hoſtien. *cap. de coniugio ſeruorum, numer. 2.* & *ibidem* Anchatanus *num. 3.* Carrensis *de hæreticis, numer. 357.* Simancas *de Catholicis inſtitut. cap. 40. & 46.* Rotas *ſing. 228. num. vnico*, quibus sauet Alphonsus *in l. 15. titul. 3. partit. 4.* Et primò pro hac sententia contra communem opponunt textum *in Canone 72.* sextæ Synodi *in Trullo*, qui in hanc formam conceptus est. *Non licere virum orthodoxum cum mulere hæretica, neque orthodoxam cum viro hæretico copulari, ſed ſi quid eiuſmodi ab vllo ex omnibus fidelium apparuerit, irritas nuptias exiſtimari, & nefariam coniugium diſſolui*. Quid clarius? Irritas nuptias, & dissolui coniugium aperte positum est in eo canone,

4 Huius argumenti vim aliqui effugere se putant, cùm dicunt canones illius Sextæ Synodi nullius esse auctoritatis, neque receptos ab Ecclesia fuisse. Sic respondet Thomas Sanchez *disp. citat. in finali*, quem sequuntur Ioannes Gutierrez, Aegidius, Reginaldus, & alij. Ego quidem non dubito canones illos in dubium vocatos, eo quòd neque à legitima Synodo editi fuerint, & nonnulli ex eis quædam contineant Romanæ Ecclesiæ inuisa, vt quæ de cœlibatu Clericorum, & de ieunio Sabbati tauuntur, & eorum auctoritatem eleuat Anastasius Bibliothecarius in præfatione ad septuam Synodum, & Theophanes in suis Annalibus referente Francisco Turriano de sexta, & septima Synodo, & Humbertus Apostolicæ sedis legatus in libro contra Michaelem Imperatorem, & in disputatione contra Nicetam Pectoratum, quorum testimonia latè refert Ferdinand. de Mendoza *lib. 2. de confirmando Concilio Illiberitano ad Canonem 26. cap. 52.* & Seuerinus *tom. 3. Conciliorum in nouis ad Concilium Quinisextum, verb. reprobatum*.

4 Sed his obstare videtur textus *in cap. sextam Synodum 17. diſt.* quo loco Gratianus Decretum Adriani Pontificis refert in hæc verba: *Sextam Synodum ſanctam recipio cum omnibus canonibus ſuis*. Sed in eo deceptus est Gratianus, quod exstimauit decretum illud esse Adriani Papæ, cùm ita Tharasij Archiepiscopi Constantinopolitani. Adrianus enim in epistola sua, qua referibit Tharasio, ea tantùm posuit, quæ idem Tharasius in prima epistola ad Adrianum posuerat. Adriani verba hæc sunt. *In qua*, scilicet, epistola Tharasij, *clarè eſt expreſſum, quod in VI. Synodi diuinè, & legaliter prædecessi canonibus recipitur pictura illa veneranda, in qua agnus digito Præcurſoris demonſtratus graphicè eſt inſculptus*. Ex quo constat in ea epistola Tharasij, & Adriani id tantùm probari, quod in sexta Synodi canone ad sacras imagines picturam præsertim agni demonstrari digito Præcursoris adducebatur, de aliis autem canonibus neque egit Adrianus, neque Tharasius, nihil enim ad institutum pertinebant. Deinde addo neque in epistola Tharasij ad Papam Adrianum ea haberi verba, quæ retulit Gratianus: vt duplex in hac re fuerit Gratiani lapsus, & quod Adriano tribuerit quod scriptum est à Tharasio. Sed condonemus aliquid illorum sæculorum tenebris. In legitima quidem, & Græci Concil. & eius epistolæ translatione, vt notant ad eum canonem Censores decreti Gregoriani, hæc habet Tharasius: *Quare & eaſdem ſanctas ſex Synodus ſuſcipio cum omnibus quæ ante ac diuinitus ab ipſis promulgatæ ſunt*. Quibus verbis continetur Tharasium suscipere, non quidem sextam Synodum tantùm, sed sex Synodos Generales, quæ præcesserant, cùm omnibus, quæ iure, ac diuinitus promulgauerant. At vt hæc vera sint, necessarium non est, vt in quauis Synodo Generali editi fuerint canones: satis est in aliqua, vel earum aliquibus conditos. Ex hac certè forma loquendi non efficitur probari, ac suscipi à Tharasio canones huius sextæ Synodi, Satis ergo est ad verborum Tharasij veritatem, si in nonnullis Synodis earum canones editi fuerint, vt certè sunt editi in Niceno, Constantinopolitano, & alijs. Aliàs, si de omnibus sex Synodis ea verba intelligenda essent, nequaquam de quinta Synodo verè dici possent, cùm in ea quinta Synodo nullos canones editos indubitatum sit. Addo etiam, si Canonis nomine dicamus comprehendi quidquid in Cœcilio actum, atque decretum est, quod Tharasius dixit, & retulit Adrianus se suscipere sex Synodos cum canonibus suis omnibus, sex Synodis aptan poteit, eo quod in omnibus illis aliquid constitutum, decretumque fuerit, etsi de canonis nomine, & decretorij numero non constet. Imò iuxta hanc canonis acceptationem posset tamen legitimè, & incorruptum habere sensum, quod corruptè positum est à Gratiano, *Sextam Synodum ſuſcipio cum canonibus ſuis*, id est, cum eo, quod conciliariter ab ea decretum, & constitutum est. Atque ex his, quæ dicta sunt, lucem accipiat canon primus septimæ Synodi, in quo cum de approbandis sex Synodis Generalibus præcedentibus ageretur, hæc scripta sunt. *Confirmamus quæ edita fuerunt à Sanctis ſpiritus tubis omni ex parte beneditis Apoſtolis, & ſex ſanctis vniuerſalibus Synodis his, quæ ad huiuſmodi decretorum traditionem localiter coacta fuerunt, & noſtris ſanctis Patribus*. Id enim confirmat quod in illis Conciliis decretum est, abstinens à verbo Canonis. Constat autem in omnibus illis aliquod decretum, & constitutum esse, cuius statuendi gratia suis Synodus congregata.

5 Rursus prædictis obstare videtur textus *in c. habeo 17. diſt.* qui desumptus est ex septima Synodo, *Actione 4.* in qua illi sextæ Synodi canones approbantur. Sed respondetur eum textum non esse constitutionem, aut decretum septimæ Synodi, sed eum in ea Actione, & aliis omnium Episcoporum dicta de cultu sacrarum imaginum recensentur, Elias Presbyter legit, quod in quodam canone sextæ Synodi dictum est de pictura agni digito Præcursoris demonstrati. Eliæ obiecit Monachus Abbas, quare canonem illum non exhibuerit, sed ex charta legeret, respondet Tharasius charta illa esse autographi in quo Patres subscripserant. Quibus Petrus Episcopus Nicomediæ, quo firmiorè redderet sententiã Eliæ, & confirmationẽ Tharasij, adiecit stulm se habere librum continentem canones sextæ Synodi, cuius verba *in ea Actione 4.* referuntur, post quæ addit Tharasius nonnulla de canonibus sextæ Synodi, & de tempore, quo editi fuerant. Quæ quidem Concilium non legitur approbasse, sed tantùm respondisse, verè impios esse illos, qui Christi imaginem, & reliquias

reliquias subuertere conantur. Quare quæ ab Elia, Petro, & Tharasio in ea Actione septimæ Synodi dicta sunt, non eam auctoritatem habent, vt possint hisce canonibus aucti tutatis pondus conciliare.

6 Cæterum, quamuis, vt dixi, non dubitem canones illos sextæ Synodi Latinis incognitos multo tempore extitisse, & nonullos ex eis Romanæ Ecclesiæ prorsus aduersos: tamen neque etiam dubito his, quæ moribus Ecclesiæ Romanæ aduersari videbantur exceptis, alios omnes ab Ecclesia approbatos, & apud Græcos tum Ecclesias vim legis obtinuisse, & diu seruatos. Primum probatos reliquos ab Ecclesia fuisse conuincit teſtimonium Anastasij Bibliothecarij, in præfatione in septimam Synodum, ad Ioannem Octauum, vbi sic scribit. *Ergo regulas, quas Greci in sexta Synodo prohibent editas ita in hac septima Synodo principalis sedes admittit, vt nullatenus ex illis illæ recipiantur, quæ prioribus canonibus, vel decretis Sanctorum sedis huius Pontificum, aut certè bonis moribus inueniantur aduersæ.* Cùmque hæ ista de matrimonijs hæreticorum irritandis non fuerint aduersa nec bonis moribus, nec his, quæ prioribus canonibus Sedis Apostolicæ constituta fuerunt, cùm nullus extet antiquior canon, qui validas aut inualidas eas nuptias decernat, rectè sequitur eum etiam cum alijs, qui non aduersantur decretis Romanorū Pontificum, fuisse receptum. Accedit etiam, quod Adrianus Primus inter alios canones, quibus se tuetur, aduocat in auxilium canonem huius sextæ Synodi, & Sixtus Quintus canonem de fœminarum abusu ex ista sexta Synodo disertis verbis mutuatus est. Apud Græcos autem eos canones pro legibus habitos ostendit passim Photij Nomocanon, frequentissimè enim ex his canonibus leges deprompsit. Idem ostendit Balsamonis ad eos canones Commentarius, vbi sæpè etiam dicit, quando vsu, vel contrarijs legibus abrogati sint. Quod si apud Græcos vim legis obtinuisse constat ex dictis, efficitur etiam catholicorum matrimonia cum hæreticis apud illos irrita fuisse. Alia ergo illi canoni sextæ Synodi soluto quærenda est.

7 Duo ergo sese mihi offerunt, quibus nos ab isto modo eximere possimus. Primum est, id quod dicebam etiam *dict. lib. 7. cap. 47.* concedi posse catholicorum matrimonia cum hæreticis primis sæculis fuisse irrita, quod postea vel contraria consuetudine, vel contrarijs legibus mutatum est, & valere permissa. Id quod in primis mihi suadebat, quod videam in Concilijorum antiquorum canonibus, quibus catholici cum disparis cultus comuge copulari prohibentur, simul coniungi matrimonium catholici cum infideli, & hæretico. Sic coniungit Concilium Carthaginense III. *can.* 11. & in Chalcedonensi, *can.* 14. simul prohibentur coniugia cum infidelibus, hæreticis, & Iudæis, neque specialibus de his, quam de illis loquitur, & in Concilio Illiberitano eisdem verbis, licet in diuersis canonibus, prohibentur coniugia hæreticorum, & infidelium, vt constat ex *canone* 15. 16. & 17. inter se collatis. Idem etiam constat ex concilio Agathensi *canone* 67. Cùmque matrimonia cum infidelibus, paganis, & Iudæis irrita fuerint, videtur effici idem primis sæculis indicasse Ecclesiam de matrimonijs hæreticorum, & id expressum fuisse *in. dict. canone* 72. sextæ Synodi. Id enim sæpè soleo repetere, cùm olim potestas constituendi impedimenta penes Episcopos esset, & Concilia sine nationalia, siue prouincialia, multa fuisse impedimenta dirimentia apud aliquas Ecclesias, quæ in alijs minimè seruabantur. Quare est illud de matrimonijs contractis contra consensum parentum, quæ apud plures Græcos nulla fuisse ostendi manifestè testimonio Basilij in epistola ad Amphilochium, quæ inter Græcos Canonica habita est, & Commentario Balsamonis in eum locum, quæ omnia retuli supra *lib. 2. de matrim. c.* 1. Potuit ergo apud aliquos Orientalis Ecclesiæ vigere obseruantia canonis sextæ Synodi, in quo ea coniugia catholici cum hæretico irrita decernuntur. At quamuis vi lex iure Ecclesiastico recepta fuerit apud Græcos, iuristamen ciuilis dispositionem aliam fuisse dicendum est. Iure enim ciuili valuere matrimonia cum hæreticis. Id que colligo ex his, quæ habet Photius *in suo Nomocanone, tit. 12. de hæreticis, can.* 13. vbi post quam retulit canones catholicis matrimonia damnantes hæc subijcit. *Ius ciuili, licet nuptias desiniens dicit esse viri, & mulieris conuentionem, & totius vitæ consortium, diuinique & humani iuris communicationem, & conuenientes huic definitioni oportere eos, qui matrimonio coniunguntur, esse eiusdem religionis, scit tamen, admittit matrimonium inter orthodoxum, & hæreticum. Dicit enim lib. 5. Codicis tit. 5. constit. 12. quod si conrēdāt parentes superior enadit qui vult filios suos ad fidem orthodoxam adducere. Et constit. 18. eiusdem tituli quod si alter eorum qui cohabitant, sit orthodoxus, & alter hæreticus, oportet eorum liberos esse orthodoxos.* Hæc Photius. Sed quid mirum, si iure ciuili matrimonia cum hæreticis valerent, siquidem & cum Iudæis inita iure ciuili sustinebantur, vt constat ex his, quæ *ibidem* addit idem Photius. Inquit enim. *Sexta constitutio, tit. 9. lib. 1. Codicis dicit quod Christianus, qui Iudæam vxorem accepit, & Iudæus Christianam, rens est adulterij.* Adulterium autem sine vero coniugio nulla ratio admittit. Atque hic primus modus soluendi nodum *canonis* 72. sextæ Synodi.

8 Accipe alium nomine hæretici in eo *canone* 72. non intelligitur is, qui propriè hæreticus est, id est, qui à fide catholica defecit: sed is, qui infidelis est nondum suscepto baptismo, & nuptias cum eo contractas irritas decernit. Sic canonem istum interpretatus est Doctissimus Couarr. cuius laus in Salmaticensi Gymnasio nunquam marcescet quem refert & sequitur Reginaldus, *loco citato*. Reijciunt tamen eam interpretationem Thomas Sanchez *disput. citat. num.* 1. & eius sectator Aegid. *loco citato*, non alia ratione, nisi quia valde improprie funereum nomen hæretici. Cæterum eam interpretationem illi canoni legitimè adhiberi indicat Reginal. ex eo, quod in fine eius canonis additur iuxta sententiam Pauli, quæ verba respiciunt ea, quæ Paulus scripserat 1. *Corinth.* 7. de infidelibus coniugatis, non separandis, si quis eorum ad fidem conuertitur. Sed multo fortius, & apertius confirmare possumus eam interpretationem ex Commentario Balsamonis ad Nomocanonem Photij *dict. 12. can 13.* vbi hæc habet. *Lege etiam 72. canonem Synodi in Trullo & sciens quod fidelis cum mulliere infideli non iungitur matrimonio, etiamsi nonnulli decepti à fine ipsius canonis, qui docet de infidelibus, qui crediderunt post matrimonium, aliud audaliter dixerunt. Ego autem qui scio esse orthodoxos liberos, & nostra omnia suscepisse, & videmus illos Agarenis suas filias nuptui tradere, miror & nescio, quemodo a suis Sacerdotibus, qui legunt & sciunt decreta canonum, hæc non prohibentur. Hæc ergo corrigi cupio potentissimi, & sanctissimi nostri Imperatoris auxilio.* Hæc Balsamon. Decipiuntur ergo qui posterioremam partem canonis de infidelibus, putamin verò de hæreticis intelligunt, conuincitque esse falsum hic Balsamonis Commentarius, qui planè docet nonnullos decepros posterioma parte canonis existimasse fidelis cum infideli valere coniugium, cùm tamen in prima parte canonis decreuisset irritas esse nuptias. Et quidem si ea priora verba canonis non intelligantur de infidelibus, non est in eo canone aliquid vnde colligi potuerit, fideles cum infidelibus non esse iungendos, aut eas nuptias non consistere: quod tamen affirmat Balsamon in eo canone contineri. Alia obiecimus contra communem sententiam suprà *lib. 7. c. 47. & ibi* diluimus.

CAPVT II.

Matrimonium Catholici cum hæretico esse illicitum iure Ecclesiastico, & naturali.

SVMMARIVM.

1 *Enuntiatum Authoris quà ius Ecclesiasticum.*
2 *Quà ius naturale.*
3 *Quantum periculum insit eiusmodi matrimonijs, ostenditur, & nu. 4. 7. 9. 10.*

5 *Pontificum & Conciliorum cum Patribus Ecclesiæ mens vna.*

6 *Communicantem cum Hæreticis censeri de hæresi suspectum, & fautorem hæreticorum.*

8 *Prohibitionem eius communicationis non tantum Ecclesiasticam esse, sed naturalem, spectantque vel ad fidem, vel charitatem,*

31 *Corollarium.*

1 CErta quintiatio. *Matrimonium Catholici cum hæretico est illicitum, tam iure Ecclesiastico, quàm naturali.* Et quidem iure Ecclesiastico illicitum esse probant ea iura, in quibus contrahi prohibetur. Atque vt omittam eos canones, in quibus prohibetur matrimonium infideli, am Iudæo, cùm hæretico certè prohibet libri testamenti, *can.* 16. Laodicenum sub Sylvestro I. *can.* 10. & 31. Carthaginense III. *can.* 12. Chalcedonense *can.* 14. & referur etiam sexta Synodus *can.* 72. de quo iam supra. Agathense sub Symmacho, repetito canone Laodicenno, c. 67. & habetur *in c. non oportet* 28. q. 1. & Stephanus IV. *in epist. ad Francorum Regem*, quæ extat apud Baronium *tom.* 9. *anno* 770. n. 8. & Bonifacius VIII. *in d. c. decreuit, de hæreticis in* 6. omnia tetulimus late ipsa *tit. hæreticis* 7. c. 46. Ostendunt ergo istæ leges prohibitionem Ecclesiasticam, atque adeò ciusmodi contractum esse iure Ecclesiastico illicitum.

2 Iure etiam naturali non licere ostenditur ex multis spiritualibus periculis, quæ ciusmodi matrimonia consequi verosimile est. Offertur se autem peccandi periculo illicitum est iure naturali. *Qui enim amat periculum, peribit in illo.* Ineste autem periculum ciusmodi coniugijs probant tam ea, quæ de periculo in matrimonio infidelium, quàm quæ de hæreticorum coniugio docent Canones, & Patres. Nam quoad hoc eadem ratio est in vtroque contagio, imò maior ratio militat in hæreticis, quorum nocentior communicatio est. In primis ergo est periculum peruersionis alterius coniugis fidelis, quod periculum expressim 2 Tim. est *Exodi* 34. ibi, *Ne posit quam fornicata fuerint, fornicari faciant filios tuos in Deos suos.* Et *Deuteronom.* 7. ibi. *Quia seducet filium tuum ne sequatur me.* Et 2. Regum 11. *Certissimè enim aduertent corda vestra, vt sequamini Deos earum.* Tertullianus *lib.* 2. *ad vxorem, cap.* 2. ibi, *Quis enim dubitet obluctari quotidie fidem commercio infideli? Bonos corrumpunt mores colloquia prana, quanto magis coniunctus, & inauiduus vir?* *Quanis mulier fidelis Dominum obsequi necesse est: & quomodo potest duobus dominis seruire, Deo & marito, adde Gentili?* *Gentilem enim obseruando gentilia exhibebit, formam superstitionem, munditias saculares, blandities turpiores, ipsa etiam matrimonij secreta macullosa, non vt penes sanctos officia sexus cum honore ipsius necessitatis sanquam sub cuius Dei, & modestiæ, & moderatæ transeuntur.* Multaque alia profequitur cap. 4. & *sequentibus*. Synodus Nicæna I. *can.* 53. eam rationem prohibitionis assignat, *ne in errorem maritorum peruertantur, & fiant vel Iudæi, vel Gentiles propter infirmitatem.* Idem periculum subuertionis elegantia qua solet ferebat Ambrosius *lib.* 1. *de Abraham cap.* 9. *Vt cognoscamus fidem, & quandam auctoritatem de auctoris prosapia in his requirendam, quos nobis velimus adiungere. Cum sancto enim sanctus eris, & cum peruerso peruerteris. Si hoc in alijs, quanto magis in coniugio, vbi vna caro, & vnus spiritus est.* Et infrà. *Ratio docet, sed etiam amplius exempla mouerunt. Sæpe illecebra maritus decepit etiam fortiores maritos, & à religione fecit discedere, & ideò tu vel amori consule, vel errorem fuge.* Idem etiam periculum attigit Cyprianus *in lib. de lapsis, columna mihi ante penultima.* Attingit etiam idem subuertionis periculum Chrysostom. *homil.* 48. *in Genesim*, & Stephanus Quartus *in epistola citata*, ibi, *quam plures compertimus, sicut externa historia instruimur, per alienæ nationis insultam copulam à mandatis Dei deuiare, & in magna desolutos fuisse ruina.*

3 Quantum etiam periculi insit in ciusmodi matrimonijs, conijcture possumus ex tripli signo. Primum est, quòd non minus feuere statuerunt Patres, vt quæ mulier cum infideli, aut infidelis cum fœmina infideli nupserit, acriter puniretur. Ad hunc sensum non inimium trahio Concilium Arelatense I. *c.* 11. Idem probbet Concilium Nicenum I. *cap.* 8. Aruernense *cap.* 6. Alexander III. *in Appendice Concilij Lateranensis, part.* 30. *c.* 40. Quod fecundum genus noftra Hispania imitata est. Nam in antiquissimis post restaurationem fere Hispanicis conditis legibus, quas vulgò *fueros de Sepulueda*, vocant, statuitur, vt quæ Christiana Mauro, vel Iudæo nupta reperiatur, illa cremetur, ille præcipitetur. Nec minus. Nullum enim efficacius telum ad stirpendum fidem enertendam excogitauit diabolica astutia, quasi cum Mohabitis fœminis idolotú culinicibus fornicationem, quã tem elegãter descripsit Philo *lib. de fortitudine*, ab illis verbis, *Arabum gens.*

4 Sed etiam ex alio capite colligere possumus quantum periculi contineat ciusmodi matrimonium, quod Pontificesatque Concilia frequentissimè communicationem, & contactum cum hæreticis prohibuerint, & eiusdem esse censuerint. Extat in primis Apostolorum Canon 45. *Episcopus, vel Presbyter, vel Diaconus, qui cu hæreticis, vel solum compotauerit fuerit, segregetur.* Quod loco Photius, siue Balsamon inquit, cur qui cum hæreticis compotat, non maiore pœna quam segregationis puniatur, cùm eadem puniatur, qui cum excommunicato orauerit *Can. Apost.* 10. At respondet hic non esse sermonem de precatione solemni, vel in Ecclesia, ob hanc enim statim deponi iubetur, sed de compotatione priuata, & extra Ecclesiam. Quam cum hæreticis communicationem vitandam Apostoli præcipiunt *Can.* 63. & pluribus postea decretis Pontificum, & Conciliorum statutum & confirmatum est. Sic statuit Clemens Romanus *lib.* 6. *constitut. Apost. cap.* 11. 13. 16. & 25. Vetus ignem adurentem eos, qui proxime accedunt, cauendos monet. Et *lib.* 2. *cap.* 2. *cap.* 62. Fabianus *epist.* 1. *col.* 2. *epist.* 3. *col.* 3. *circa finem*, Laodicenum *can.* 9. 32. & 34. & 37. Sardicense *in epistola Synodali* 3. *pag. mihi* 446. *in tom.* 1. *Conciliorum, col.* 1. *a medio*, Libenius *epistol.* 1. 3. Felix Primus *epistol.* 1. Carthaginense IV. *canone* 70. 71. 72. Atticanum sub Coelestino *canone* 60. Bracarense I. *canon.* 15. & Innocentius I. *tom.* 1. *Conciliorum pag. mihi* 585. *col.* 1. *in fine*, & 723. *colum.* 1. *in principio*, Leo I. *epistol.* 29. & 41. *ad Marcianum Augustum*, & *epist.* 100. Gelasius *epist.* 1. *columna* 2. *ante medium*, *epistola* 4. *columna* 1. & *epistol.* 7. *col.* 5. *in fine*, & *epist.* 11. *col.* 1. *in fine*, & *col.* 2. & *epist.* 13. *columna* 3. & 6. Symmachus *epistol.* 9. *columna* 2. *circa medium*, Concilium Epaunense *cap.* 14. Hormisdas *epist.* 6. *columna* 2. & *epistola* 10. *columna.* 1. & 2. *epistola* 16. *columna* 1. & *epistol.* 21. *a medio* & *epistola* 22. in Monitorio quod est post *epistolam* 31. *columna* 1. & *epistola* 3. *colum.* 3. *in fine*, & deinde *Canon.* 15. Synodus Constantinopolitana sub Mena, *Actione* 5. in *epistola Hormisda pag. mihi* 449. *col.* 1. Constantinopolitanum Generale V. *Collat.* 8. ex Cyrillo, Romanum II. sub Zacharia *pag. mihi* 216. *col.* 2. Remense sub Leone VIII. *cap.* 13. Tolctanum sub Victore I. *can.* 13. Lateranense sub Alexandro III. *cap.* 27. Lateranense sub Innocentio III. *cap.* 3. Martinus Vincallus post Concilium Constantiense, Lateranense sub Leone X. *sess.* 9. *tom.* 4. *Conciliorum pag. mihi* 609. *columna* 2. Quæ omnia decreta ego assidua Conciliorum lectione collegi, & proposui seruato temporis ordine.

5 Eadem mens, quæ fuit Pontificibus, & Concilijs, fuit etiam Patribus Ecclesiæ. Nam Irenæus *lib.* 3. *contra hæreses, c.* 3. refert Apostolos, nec verbo communicasse cum hæreticis quasi obtestauares diuinum præceptum, & ibi refert exemplum Ioannis Euangelistæ, qui balneum ingredi noluit, in quo erat hæreticus Cerinthus, quod etiam refert Eusebius *lib.* 3. *Historia, cap.* 28. & aliud simile refert de Polycapo *lib.* 4. *cap.* 14. & de Origene *lib.* 6. *c.* 43. & Athanasius *in vita Antony* scribit illum cum hæreticis nunquam pacifice sermonem habuisse. De qua re multa videri possunt in Origene *lib. in Iob.* Chrisostom. *in Paulum* 1. *Corinth.* 7. & 2. *Corinth.* 6. Ambrosio *lib.* 7 *in Lucam, c.* 9. & 10. Augustino *epist.* 62. & 162. & Cyriano *epistola quarta* 55. & 76. vbi post multa concludit: *Sumus ab illis tam separati, quam ulis sunt ab Ecclesia profugi.*

6 Atque

6 Atque hinc etiam ortum est, vt communicans cum hæreticis censeatur de hæresi suspectus, & fautor hæreticorum. Sic statutum est in Concilio Taraconensi, cuius meminit Directorium Inquisitorum *p. 2. fol. 234. & sequentibus, vers. item quæritur.* Ad eosque suspectus est, vt indigete purgatione canonica scribat Symancas *tit. 12. rubrica de communicatione cum hæreticis prohibita nu. 9.* Imò & clerici sic communicantes beneficio, & officio suspenduntur, eisque legima probatione deficiente purgatio canonica indicitur, quam si præstare renuerint, vel in eadem errarint, pro conuictis habentur *ex. inter sollicitudines, versic. in pœnam autem, de purgatione canonica. In pœnâ autem familiaritatis illius quam cum hæreticis habuisse arguebatur, cum ab officio volumus manere suspensum donec scandalum sopiatur, ita tamen, vt publicæ familiaritatem hæreticorum obiuret.* Quod etiam sentiendum est de eo qui cum illis negotiatur, *c. sicut, de hæret.* & qui illos visitat, *c. accusatus 3. ille quoque, de hæret. in sexto.* Vnde merito Concilium Salisburgense, quod refert Directorium Inquisitorum *p. 2 quæst. 57. commentario 82. versus ad hoc ne quid desideretur, pag. mihi 411. col. 1. in fin.* inquit: *Eos quoque obseruare debent parochi, qui ex hæreticorum loci, sine de hæresi suspectis veniunt, singulorumque dicta & facta animaduertant, ac de eorum vita consuetudine, & ratione cognoscant: & si qua de his suspicio fuerit, ordinarii admoneant.* Adeò mores ex hæreticorum familiaritate, & conuictu contaminari credirum est.

7 Deniq, ex alio capite inuestigare possumus, quàtum insit periculi in eiusmodi coniugio, quòd nõ solùm fornicationem, non solum familiaritatem, & communicationem cum ipsis hæreticis sub grauissimis pœnis prohibuerunt Patres, sed etiam hæreticorum libros apud se retinere catholicis, non minùs rigidè interdixerunt. Et quidem ab antiquissimis temporibus ea lectio librorum hæreticorum interdicta est, & ipsi libri inquisiti, atque combusti, ne legentes contaminarentur, vt constat ex Dionysio Areopagita, *de Diuinis nominibus, c. 6.* & Ignatio *in epistola ad Mariam*, & ex Abdia Babylonico *lib. 4. Certaminis Apostolorum.* Idem fieri constituit Constantinus Imperator in epistola ad quasi cunque Ecclesias, quam refert Nicephorus *lib. 8. Histor. Ecclesiast. c. 25.* Concilium Carthaginense IV. *can. 16.* & est *in c. Episcop. 37. distinct.* Leo I. *in epist. 48.* quæ est *ad Martianum Imperatorem, & epistol. 91. ad Turibium Asturicensem Episcopum, cap. 15.* Theodosius, & Valentinianus *in edicto, quod relatum est coram Patribus 5. Concilij Generalis Constantinopolitani secundi*, & est *in l. damnato, C. de Episcop.* cui edicto subscripsit Theophilus Alexandrinus Episcopus in epistola immediate sequenti ipsum edictum, quæ lecta est *Collat. 5.* eiusdem Concilij Generalis, & Valentinianus, & Martianus in epistola ad Palladium Orientis præfectum, & est *in l. quicunque, C. eodem*, & inlecta *in Actione 5. Concilij Chalcedonensis.* Idem etiam sensit Cyrillus Alexandrinus *in lib. de eo quod vnus est Christus.* & lectus est coram Patribus eiusdem Concilij Generalis V. *Collat. 5.* & Patres eiusdem Concilij Generalis *Collat. 8.* Quod & Iustinianus Imperator, qui huic Concilio interfuit, specialiedicto confirmat, & est *in Nouella constitut. 42.* quod Iustiniani edictum relectum, & approbatum est in Conc. Hierosolimitano, sub Petro eiusdem Vrbis Episcopo, & referitur in V. Synodo Generali, *actione 1.* Et idem Concilium Generale V. *actione 1.* in sententia lata ab Epifanio Constantinopolitano Episcopo, & reliquis Patribus contra Seuerũ Antiochenum Episcopum & alios. Quam eandem sententiam protulit Menas post Epiphan. Constantinopolitanus Episcopus cum Patribus alijs de libris Nestorij. Idẽ iudicium tulit Concil. Generale VI. *de libris septem Episcoporum hæreticorum.* & Concilium Generale VII *can. 9.* & Concil. Constantinense *sess. 5. & 8. & 15.* Leo X. *in Bulla contra errores Lutheri ad finem Lateranensis Concilij*, sub ipso Leone celebrato, Concilium Senonense *in Generali decreto.* Quæ quidem omnia satis euidenter ostendunt insidiæ periculum pertuentionis tam in legendis hæreticorum libris, quam in communicatione, aut familiaritate cum illis, aut eiam copula illicita. Quanto maius periculum in esse credendum est in coniugio, in quo indiuidua vitæ communicatio est.

8 Cum ergo eiusmodi communicatio adeò periculosa sit vt ostendunt ea omnia, quæ hactenus adduximus, non est prohibito eius communicationis Ecclesiastica tantum sed naturalis, spectatque vel ad fidem, vel caritatem, vt docet Suar. *de fide disp. 12. sect. 1. n. 4.* Tanta enim communicatio cum hæretico, quæ reddat communicantem de sua fide suspectum prohibetur ratione fidei, quia est contra externam fidei confessionem, de quo Leo *I. serm. 8. de pas. & serm. contra Eutychen.* Ratione etiam charitatis obligat hoc præceptum primò, ad vitandum scandalum proprium, ne quis in periculo errandi se constituat. Deinde ad vitandum scandalum proximorum, qui eo exemplo facilè ad familiarem communionem cum hæreticis incitantur, & in periculo constituuntur. Deniq, ad vitandum nocumentum ipsiusmet hæretici, qui & hiusmodi communicatione fit audacior, & in tuo errore pertinacior, quas rationes reddunt allegati Patres.

9 Insunt præterea alia pericula grauissima, in coniugio Catholici cum hæretico. Nam si matrimonium est, animatum, corporumque coniunctio, difficillimum est, vbi fides non est, mutuum amorem vigere, quod præclarè dixit Ambrof. *d. lib. 1. de Abraham, cap. 9. Quomodo enim potest congruere charitas, si disceret fides?* Et Bonifacius V. *in epistol. ad Regem am Anglia*, quæ est apud Baronium, *tom. 8. anno 625. num. 16.* in eandem rem hæc scribit. *Vnde paternis officijs vestra gloriosa Christianitatis nostrum cõmunionem non dissolutus conserue, adhortantes, quatenus diuina inspirationis imbuta subsidijs, importune & opportune agendum non differas, vt & ipse sciscet, Rex Saluatoris nostri Domini Iesu Christi cooperante potentia, Christianorum numero copuletur, vt perinde in amoreato societatis fœdere iura teneas maritalis consortij. Scriptum namque est: Erunt duo in carne vna. Quomodo namque putas vobis coniunctionis inesse duo poterit, si a vestra fidei splendore inter positus detestabilis erroris, tenebris renuerit ille ad lienus?* Quare inter fidelem & infidelem graues otiã nimicitias verisimile est. Vt enim inquit Philo *lib. de Monar.* solus Dei cultus est amoris mutuæque benevolentiæ vinculum insolubile. Atque his matrimonijs credi erit consentire, quod scripsum est à Daniele cap. 2. *Quod autem ferrum vidisti mixtum testa & hæc, commiscebuntur quidem humano semine, sed non adhærebunt sibi, sicut ferrum non potest commisceri testæ.* Fieri quidem non potest vt æs, lutumque misceantur. Aeris enim ea natura est, vt igne emolliatur, lutum autem indurescat, æs frigore, & humiditate coalescit, lutum verò frigore, & humiditate dissoluitur. Quare quæ vni existis vtilia sunt alteri nocent: ex quo proueni, vt eodem mixto omni ex parte repugnet. Non minus repugnare videtur mixtio lutei cordis hæretici, areique Catholici, si quidem coniugium non tantum est corporum coniunctio, sed etiam animorum.

10 Videtur etiam periclitari in eiusmodi matrimoniis bonum fidei, cùm coniugis falsem infidelis castitas periclitetur, quod etiam expressit *loco citato*, Ambrof. & duplici ratione confirmat. *Prima*, inquit, *coniugis fides castitatis gratia est. Si Idola colat, quorum prædicantur adulteria, si Christum negat, qui præcepit, & remunerator est pudicitiæ, quomodo potest diligere pudicitiam?* Ecce primam rationem, audi secundam. *Accedit aliud in fœminæ castimonia. si credas a Deo tibi, quod fortius es coniugium datum? Vnde & Salomon ait, a Deo præparatur vir vxori. Non possunt hoc disputes fide credere, vt ab eo, quem non coluit, putemi sibi imperitam gratiam.* Periclitatur rursus bonum prolis, si quidẽ iure timeri potest eius prauæ educatio. Illud periculum agnoscit Clemens Romanus *epist. 4. col. 2. ante medium*, cuius verba dabimus infra tuo loco. Atque hinc Concilium Toletanum IV. *can. 59. & 60.* & Toletanum XVII. *can. 8.* filios abstrahi præcipunt à Iudæis vt rectè educentur.

11 Ex quibus non obscurè colligitur eum qui contrahe ret cum hæretico, peccare mortaliter. Sic enim expresse docuerunt, qui de huius peccati grauitate meminere, cum

Soto,

Soto, Thomas Sanchez, Ioannes Gutier. Reginaldus, Filliucius, Ioan. Azor *tom. 1. lib. 8. c. 11. quæ. 5.* Violatur enim tam lex Ecclesiastica, quam lex naturalis in re grauissima, & cum verosimili periculo incidendi in peccata grauissima. Sed limitant Thomas Sanchez, Reginaldus, & alii, vt id non intelligatur in Germania, Polonia, & aliis locis, in quibus ob communem coniuctum, & societatem fideles cum hæreticis coniugia frequenter ineunt. Quæ doctrina & limitatio sic intelligenda est, an his regionibus non sore peccatum, non quia legis Ecclesiasticæ robur euanuerit contraria consuetudine, id enim non aufert prohibitionem naturalem: sed quia iuxta mores, & ingenium gentis, pericula verosimiliter cessare credantur. Quod si reuera non cessent, aut in peculiari contractu nõ cessare iudicetur, etiam in illis regionibus fideles, qui contrahunt cum hæreticis, peccabunt mortaliter. Quia sublata obligatione legis Ecclesiasticæ remanet prohibitio naturalis, quæ tamdiu perseuerat, quamdiu periculum imminet. Id quod prudenter aduertit Cornelius 1. *Corinth. 7. prope finem.* Et quia difficile est, vt fidelis coniux sua lege vti liberè permittatur, & prolem rectè educare, ideò ait, vt plurimum cauenda esse eiusmodi coniugia, etiam inter illos, ob prohibitionem scilicet naturalem. Quod idem monet Aegid. *loco citato dis. 31. dub. 3. prope finem.* Raro enim in praxi ea pericula cessant, & aliàs alij Catholici scandalum patiantur, infidelis nubat hæretico, qui se hæreticum aperte profiteatur.

CAPVT III.

An matrimonium Catolici cum hæretico adeò sit illicitum, vt numquam liceat?

SVMMARIVM.

1 *Tunc saltem licitè contrahi, si hæreticus conuertatur ad fidem, vel conuersionem promittat.*
2 *Illicitum videri istud matrimonium ratione periculi peruersionis coniugis, & prolis.*
3 *Adducuntur testimonia ex Scriptura, Patribus & ratione, & nu. 4. 5. 6. 7. 8.*
9 *Coniugium Catholici cum Hæretico licèt sit illicitum, posse tamen aliquando celebrari sine vllo peccato, & nu. 10.*
11 *Confirmatur exemplis ex Scriptura, & nu. 12.*
13 *Ex Patribus, & nu. 14.*
15 *Corollarium.*

1 SEd his constitutis oritur hinc alia implicatior quæstio, an scilicet matrimonium fidelis cum hæretico, quod illicitum esse, & ante naturali, & positiuo diximus, ita sit illicitum, vt nunquam licere, & sine peccato possit celebrari. In qua difficultate illud apud omnes dubitationem vacat, quod tunc saltem licitè contrahitur, si hæreticus conuertatur ad fidem, vel conuersionem promittat: eam enim causam expressere Concilia, quæ ea coniugia prohibuerunt. Sic Nicen. *cap. 53.* ibi, *modo ad fidem veniant*, cùm de infidelibus agit, Illiberitanum *cap. 16.* ibi, *si se transferre voluerit*, Laodicenum *c. 31.* ibi, *si tamen Christianos se fieri promittant.* Chalcedonense *act. 15. can. 14.* ibi, *nisi forte promittat ad orthodoxam fidem se per personæ orthodoxæ copulam trãsferre* Hoc ergo cùm certum sit, illud tantùm inquirimus, an cum hæretico in sua hæresi persistente, nec conuersionem promittente, neque vero similem spem de sua conuersione præbente, liceat aliquando coniugium.

2 Nullum legi hactenus, qui diceret ita esse illicitum coniugium hæreticum Catholico, vt in nullo casu liceat, quamuis audiui non paucos, qui adeò periculum peruersionis coniugis, & prolis, quod in hoc matrimonio reperitur, exaggerarunt, vt dicerent illud periculum cuidens esse. Quod si in his est periculum euidens, nequaquam potest licere eiusmodi coniugium. Nam cum istis periculis euidentibus subuenire non possit, aliàs euidens nõ esset, sit vt matrimonium, cui ista pericula euidentia coniuncta sint, nunquam liceat. Potest pro hac sententia induci Alphonsus Salmeron, 1. *Cor. 7. disp. 14. in solut. dub.* 10 vbi dicit matrimonium istud aduersari omnibus bonis matrimonij, scilicet fidei, proli, & sacramento, ex quibus se quitur nunquam posse licere.

3 Quæ sententia posset fulciri argumentis desumptis ex sacra Scriptura, Patribus, & ratione, quæ suo ordine proponam. Atque in primis ex sacris literis adducuntur non pauca. Primo loco ex *cap. 24. Genes.* vbi Abraham adurans seruum suum inquit, *vt non accipias filio meo vxorem de filiabus Chanaan.* Et *Gen. 26.* cùm diuinus scriptor retulisset Esau quadragenarium duxisse vxores Hethæas, addit, *quæ offenderunt animum Isaac, & Rebeccæ.* Et *cap. 27.* dixit Rebecca ad Isaac: *Tædet me vitæ meæ, propter filias Het ebr: si acceperit Iacob vxorem de stirpe huius terræ nolo viuere.* Et c. 28. Isaac præcipit Iacob dicens: *noli accipere coniugem de genere Chanaan.* Et *Genes. 34.* cùm Sichem postularet Dinam in vxorem, fratres eius respondentum in hæc verba. *Non possumus facere quod petitis, neque dare sororem nostram homini incircumciso, quod illicitum, & nefarium est apud nos: sed in hac valebimus fœderari, si volueritis esse similes nostri, & circumcidatur in vobis omne masculinus sexus, tunc dabimus, & accipiemus mutuo filias vestras, & nostras.* In quo testimonio magna consideratione digna videntur verba, *non possumus*, & illa, *quod illicitum & nefarium est*, quæ verba illicitum omnino esse eiusmodi coniugium fidelis cum infideli plane conuincere videntur.

4 Secundo loco etiam induci possunt alia factæ Scripturæ testimonia, in quibus expressa lex extat de non iungendo coniugio cum infidelibus. Nam Exod. *34.* præcepit Deus Moysi *Caue ne vnq cũ habitatoribus terræ huius iungas amicitias, quæ sunt tibiin ruinã.* Et posteà. *Neq; vxorẽ de filiabus eorũ accipias filijs tuis, ne postquã ipsæ fuerint fornicatæ fornicari faciãt filios tuos in Deos suos.* Et Deuter. *7. Non inibis cũ eis fœdus, neq; misereberis eorũ, neq; sociabis cum eis coniugia, filiam tuam non dabis filio eius, neque filiam illius accipies filio tuo, qui seducet filium tuum, vt sequatur me, & vt magis seruiat Dijs alienis, irascitur que furor meus, & delebit te cito.* Et 3. *Reg. c. 11.* peccatum Salomonis narratur his verbis. *Rex Salomon adamauit mulieres alienigenas de gentibus super quibus dixit Dominus filijs Israel, neque ingrediemini ad eas, neque de illis ingredientur ad vestras certissimè enim auertent corda vestra, vt sequamini Deos eorum.* Quid clarius? Certissimè inquit Deus auertenda corda fidelium in eiusmodi coniugus. Ergo eudens periculum est, atq; cum istis matrimonium inseparabiliter coniunctum, aliàs non esset certissimum in eo coniugio auertenda corda fidelium Et *lib. 1. Esdræ, cap. 9.* dictum est Esdræ. *De nonnullis Sacerdotibus, quos separi oportebat a populo terræ, & abominationibus eius. Tulerunt enim de filiabus eorum sibi, & filijs suis, & commixtum est semen sanctum cum populo terrarum. Manus etiam Principum, & Magistratuum fuit in transgressione hac prima.* Et posteà cum Esdras plorans coram Domino, & orans, peccatum populi confiteretur, legem a Domino latam his verbis protulit. *Nunc ergo filias vestras ne detis filijs earum, & filias earum ne accipiatis filijs vestris, & non quæratis pacem eorum, & prosperitatem eorum vsque in æternum, vt confortemini, & comedatis, qua bona sunt terræ & hæredes habeatis filios vestros vsq; in sæculũ.* Vbi præter prohibitionem diuinam adiunguntur miserabiles casus, & euentus ex eusmodi coniugus, scilicet priuatio bonorum, regni, & hæredum in supplicium tam nefariæ coniunctionis. Et *Esdra 2. c. vlt.* inquit Nehemias. *Sed & in diebus illis vidi Iudeos ducentes vxores Azotidas, Ammonitidas, & Mabuitidas. Et filij eorum ex media parte loquebantur Azotice: & nesciebant loqui Iudaice, & loquebantur iuxta linguam populi, & populi. Et obiurgans eos, & maledixi, & cecidi ex eis viros, & decaluaui eos, & adiurauiin Deo ne non darent*

darent filias suas filiis eorum, & non acciperent de filiabus eorum filios suis, & sibimetipsis. dicent: Nunquid non in huiusmodi peccauit Salomon Rex Israel? Et certè in gentibus multis non erat Rex similis ei, & dilectus Deo suo erat & posuit eum Deus Regem super omnem Israel: & ipsum ergo duxerunt ad peccatum mulieres alienigenæ. Nunquid & nos inobedientes faciemus omne malum grande hoc, vt prævaricemur in Deo nostro, & ducemus vxores peregrinas?

5 Tertiò autem ex nouo Testamento adducuntur non nulla. Scripsum enim est à Paulo 2. *Cor. 6. Nolite iugum ducere cum infideli.* Quæ verba de matrimonio accipit Hyeronimus *lib. contra Iouin. cap. 5. & in epist. de Monogamia, cap.* 2. quem secuti sunt Caietan, & Salmeron *in eam epistol. disput. 6.* Cornelius, & Estius, qui etiam ea Pauli verba de matrimonio accipiunt. Sed quamuis ea verba de communicatione cum infideli intelligantur, vt ea ac cepisse videntur Gloss, Interlinearis, Primasius, Lyra, Hugo Card. Titelmanus, Iustinianus, & alij, nihilominus validum inde fumitur argumentum ad reiicienda ista connubia. Si enim connersatio, conuictus, coniuria cum infidelibus prohibentur, quæ ad tempus sunt, non perpetua, & multis de causis interrumpi necesse est, quàto magis prohibitum erit coniugium? Est enim omnium societatum humanarum intima, & arctissima, ea qua per coniugum sibi mutuo adhærent vir & mulier. Quatuor autem rationibus probat Paulus non esse ducendum iugum cum infideli, quæ in omni matrimonio hæretici & fidelis militare videntur. Primam rationem affert cùm ait: *quæ societas luci ad tenebras?* Quasi dicat, lux, & tenebræ in eundem locum, aut subiectum conuenire simul nequeunt. Ergo congruè fieri nequit, vt fidelis habens lucem fidei in idem iugum conueniat cum infideli, qui plenus est tenebris infidelitatis. Secunda est, *nulla est conuentio Christi ad Belial.* Atqui fideles pertinent ad Christum, infideles ad Belial. Ergo isti conuenire nequeunt. Tertia, fidelis cum infideli, nullam habet partem, aut cõmunicationem, sed ab eo toto genere dissidet, tantùmque distat, quantum fides distat ab infidelitate, cœlum ab inferno. Ergo sic coniungi non possunt. Quarta. Templi Dei non potest associari Idolis, & templis Dæmonum, Ergo nec fidelis infideli. Fidelis enim est templum Dei, in fidelis verò templum & simulacrum Diaboli. Præterea idem Paulus 1. *Cor. 7.* inquit. *Cui vult nubat, tantum in Domino*, hoc est, cum Christiano. Sic interpretatur Tertullianus *de Monog. cap. 7. & c. 11. & lib. 5. contra Marcionem, c. 7. & lib. 2. ad vxorem, c.* 1. sequitur Hieronymus *in Apolog. ad Pamachium, & lib. 1. contra Iouinian.* Augustinus. *lib. 1. de adulteriis coniugij, cap.* 21. quam Pollentij etiam fuisse interpretationẽ dicit, & probat, & Gloss, Interlineal. & Ambros. Theodor. Theophyl. Anselmus, Sedulius, D. Thom. Aymo. & ex posterioribus etiam interpretibus Lyra, Salmeron *disp. 14.* Caiet. Cornel. Iustin. & Estius. Atque in his verbis Pauli præceptum contineri, quo nuptiæ cum infidelibus prohibeantur, docent ex antiquis Tertullian. Hironym. Theodoret. Theophylact. Anselm. Sedulius, D. Thomas, & ex posterioribus Lyra, Caietan. qui tenibit hunc esse primum locum noui Testamenti, in quo euidenti coniugia prohibentur, & Salmeron, Iustin. & Estius, & denique Cornel. 2. *Corinth. 6.*

6 Quartò non pauci referuntur Patres, qui hæc pericula in quouis matrimonio istorum messe indicant, & vniuersè loquuntur. Tertull. *lib. 2. ad vxorem*, vbi peculiari, quadam. ac penè diuina eloqnentia damna confidetat, quæ ex his matrimoniis prouenire solent. Cyprian. *lib. de lapsis*, Ambros. *epist. 70. & lib. 4. de Abraham c. 9.* Chrysost. *hom. 46. in Genes.* Hieron. *contra Iouinianum*, & Augustet. relatis *in cap. caue 27. q.* quorum Patrum verba retulimus ferè omnia suprà *lib. 7. de matrim. c. cit.* Quibus accedat Imperfectus *in Matthæum*, qui *hom.* 11. breuibus verbis rem istam comprehendit. Inquit enim. *Si fidem Domino seruaremus, sicut ille nobis, nunquam nos infidelium amicitias coleremus. Nunquam nos infidelium matrimoniorum iungeremus.*

7 Quintò si exemplis nobis diuina solet innotescere prouidentia, ea matrimonia infœlices exitus habuere, quod satis magno argumento est illa non rectè contrahi, & ideò impleri, quod olim dictum à Deo suprà posuimus: *Iracsetur furor meus in te, & delebit te cito*; si quidem fœtè omnes, qui ea coniugia tentasse leguntur, citò deleti sunt. Adducitur in exemplum Acab, qui Iezabel infidelem duxit vxorem 3. *Reg.* 16. quæ viri animum ita peruertit, vt dicatur à Deo venundatus, vt faceret malum. Item Alphonsus V. Rex Legionensis, qui Regi Toletano Mahometanæ perfidiæ filiam suam nupsit tradidit. Ioannes item Cantacuenus, qui etiam filiam suam Turcarum, summo Imperatori vxorem dedit. Alius etiam perquos filiam suam Amurati filio Mahamed concessit in cõiugem. Imperator Trapisondæ, qui Regi Persiæ filiam suam locauit. Item Clodoueus Francorum Rex, qui Amalarico Regi Hispaniæ Gothico Arriano filiam copulauit, Carolus IX. Galliarum Rex, qui sororem Principi Bearnensi in coniugium dedit. Marchio quoque Monferratensis, qui filiam suam Violantem Imperatori Palæologo Schismatico coniugem sociauit. His adde Ioramum matrimonio copulantem filiam Achab. 4. *Reg.* 8. Ochoziam cum eiusdem Achab filia coniugium ineuntẽ. Salomonem cum alienigenis, Herculem Astensem Ducem Ferrariæ cum hæretica Hugonota: hi omnes, & alij non pauci, qui referri possent, breui consumpti, aut bellorum variis casibus afflicti aut alias calamitates, ærumnas, persecutiones, domesticas, aut ciuiles perpessi, & in ingentia vitia prolapsi, illecti earum fœminarum illecebris, vt pote qui Dei in se iram concitauerunt propter iniqua coniugia. Quæ cum contra isset, quo tuti aduersùs hostiles insidias redderentur, ea parte, qua se magis tutos existimabant, Deo ita disponente, maiora damna perpessi sunt, vt facto ipso Deus illis ostenderet, iustitiam, & æquitatem, Dei obsequia priuatis commodis anteponenda, & Deo duce iltis inhiandum.

8 Vltimò denique eo argumento nonnulli demonstrare se putant nunquam ista coniugia licere; quia nunquam sine peccato contrahi possunt. Quod autem in contrahendo semper interueniere peccatum necesse sit, ostenditur, tum quia hæreticus in peccato celebrans matrimonii peccat, & etiam administrat in peccato, cùm ille sit minister. Ergo & fidelis cooperans peccato hæretici peccat in ea celebratione. Tum etiam quia hæreticus non celebrat matrimonium cum intẽtione debita vt pote qui neget esse sacramentum, atque adeò fidelis cum illo contrahens vult fusstrari effectu gratiæ nec celebrare sacramentum, cum eiusmodi matrimonium, neque gratiam conferat, neque sacramentum sit. Tum denique quia si hæreticus existimat matrimonium esse solubile per repudium, contrahens cum ea intentione nullum efficit matrimonium. Fidelis ergo sciens hunc hæretici errorem exponit se periculo nullitatis matrimonij, & copulæ non coniugalis, sed fornicariæ.

9 At quamuis difficillima videantur, quæ obiecta sunt verum sine dubio est coniugium Catholici cum hæretico licet sit illicitum, non tamen adeò illicitum, vt nunquam licere possit, sed aliquando posse fine vllo peccato celebrari. Neque in hoc à me ipso dissentio, id est, ab his, quæ olim scripsi, neque priuato aliquo affectu nunc in hanc sententiam inducor, sed quia ipsa inductus ratione idem scripsi, cùm primum librum de impedimentis matrimonij in lucem emisi. Nam *d. lib de impedimentis, c. 20. §. 1. pag. 251. col. 1.* expressè dixi. *Itaque sine Catholicus nubat hæretico, vel Iudæo, vel Gentili, sine ista causa excuset peccatum est. Et in eodem § 1. pag. 256. col. 2. in fine* hæc scripsi. *In his autem regionibus, in quibus Respublica hæretici, & Catholici conflat, sine peccato fiunt eiusmodi connubia ob communem conuictum, & societatem, & quia minor est periculi occasio, cum parentes nihil de religione curent, tolerante præcipuè Romano Pontifice.* Sed apertissimè §. 2. *pag. 258. col. 2.* dixi. *Ex his fit coniugium fidelis cum infideli non esse intrinsecè malum, id est, absolutè, & in quauis circumstantia, quale est mendacium, & alia huiusmodi: sed esse ex his, qua aliqua ablata, vel posita circumstantia honesta reddi possunt, qualia sunt occidere, accedere ad fœminam,*

nam, auferre ab alio bona. Ratio etenim naturalis dictat, non esse mendum cui modi coniugium, quatenus dictat non esse faciendum, vel de periculum subuersionis, vel ob alias causas quibus cessantibus, vel alus occurrentibus, quarum stricter obligatio sit, eius etiam obligatio cessabit Haud secus in spiratione diuina credendum est Esther nupsisse Assuero: & nunc dispensatione Pontificis eiusmodi connubia licite iniri possent iusta exigente causa, vt docuit Bellarm. *lib. 1. de matrim. c. 2. proposit. 4.* Ofcitanter ergo noſtra legerunt, aut nimio noſtra calumniandi, & obſcurandi ſtudio tenebãtur, qui in vulgus ſparſerunt me ab eo diſceſſiſſe, quod excuſaram, cum non ſolum non diſceſſiſſe, ſed potiùs euẽtum, quem præ manibus habuimus, inſpexiſſe præfagus animus videretur, cum illa verba poſui, *vel alus cauſis emergentibus, quarum ſtrictior obligatio ſit*.

10 Atque hanc ſententiam amplexi ſunt Doctores cõmuni ſenſu, quotquot de hac re diſputarunt qui in aliquibus euentibus licitè ea matrimonia celebrari docuerunt, etiam ſine conuerſione coniugis hæretici. Referam tantùm recentiores. Sic Thom. Sanch. *lib. 7. de matrim. diſp. 72. nu. 6.* Azor *tom. 1. lib. 8. c. 11. quæſ. 5.* Nauarr. *lib. 1 con ſilior. tit. de conſtitutionibus, conſ. 59. & 60. in vtraque editione*, Reginald. *tom. 2. praxis lib. 31. n. 169.* Filliuc. *tom. 1. ſummatract. 10. de ſacrament. matrim. p. 2. c. 6. q. 2.* Aegidius *tom. 2. de ſacramentis diſp. 31. dub. 2. conclu. 3.* Bellarm. *lib. 2. de, matrim. d. cap. 2. .. propoſit. 4.* Ioan. Guierr. *de matrim. c 104. nu. 7.* Salmer. 1. *Corinth. 6. diſp. cit. §. ad. octauum dicendum.* Cornel. 1. *Corinth. 6. nu. 258.* Eſtius 1. *Corinth. 7. nu. 39.* Seranius *in opuſculo de matrim. catholici cum hæretico. n. 18. & in librum Eſther, cap. 2. particula 6. prima partis, quæſt. 1. & in librum Iudith, c. 14. quæſ. 4.* Saianus *Annalium tom. 3. anno 3047. num. 5. & tom. 4. anno 3346 nu 81.* Peterius loquens de infidelibus *Gen. c. 24. diſput. 3.* Itaque vt vno verbo dicam, nullũ legi ex his, qui ſcripta ſua euulgarunt, qui diceret ita illicitum eſſe matrimonii catholici cum hæretico, vt in nullo caſu contrahi poſſet ſine peccato, etiam coniuge perſeuerante infideli.

11 Confirmemus igitur ſententiam iſtam quam in praxi ſecuram tot, tantorumque Doctorum auctoritas reddit primum ex Sacra Scriptura deſumptus. Nam non pauci viri, fœminæque ſanctiſſimæ in Sacra Scriptura leguntur cõiugium celebraſſe cum infidelibus, quorum eadem ratio eſt, atque de hæreticis, vt dicebam ſupra *c. 2.* quoad prohibitionem naturalem ortam ex periculo perueſtionis quæ tamen ob id non reptchendunrur. Neque credendum eſt eos cum peccato celebraſſe, ſed quia prohibitionis rationem ceſſare intelle xerunt, aut in eo caſu locum non habere. In primis Iacob duxit Liam, atque Rachelẽ Idolorum cultrices, quod ex textu facto non obſcurè colligitur, cũm Rachel Idola patris ſui ſuffurata dicitur, & diſertè affirmat Chryſoſt. *in Gen. hom. 57.* Genadius *lib. 1. c. 18 & lib. 7. c. 42.* Cajet. & Oleaſtr. Imo multo tempore poſt coniugium coluiſſe idola illud oſtendit, quod *Gen. c. 35.* dicitur Iacob cum mundaſſe omnes domus ſuæ, & abſtuliſſe idola, & ſepeliuiſſe ſub terebinthio. Ea autem idola fuiſſe, quæ Rachel a patre ſuffurata fuerat, ſentiunt Ioſephus, Procopius, Abulenſis, Lyranus, Tornelius, Martinus del Rio, vt refert Seſianus *tom. 1. Annal. anno 2305 ſyn. 14.* Licet ipſe minimè probet, illoſi tamen Doctorum auctoritas efficit, vt cum magna probabilitate hoc vtamur exemplo. Quare quod fratres Dinæ Sichẽ dixere impoſſibile eſſe inin inter eos fœdera coniugalia, niſi ad Hebræorum religionem transirent, & illicitum, & iuſtas eſſe, non quidem ideò dixerunt, quia non poſſet inter eos ex iuſta cauſa licere coniugium, etiam non abiecto cultu patrio: ſed ob eam cauſam, quam non obſcure indicat facer ſcriptor cũm dicit, *loquuti ſunt filij Iacob Sichem in dolo ſæuientes ob ſtuprum ſororis*. Itaq; facilegè ille uitu circumcifionis abuſi ſunt, quod die tertio, quando maior ſolet eſſe dolor vulnerum, illos occiderent, & eo nomine reprehenduntur vt ſacrilegi a Sahano *loco proxime citato, n. 10.* Peterio *Genef. 34. nu. 18.* Sed hoc filiorum Iacob facto poſtea latius. De Iuda etiam *Geneſ. 38.* ſcribitur duxiſſe mulierem Chananæam. Iacob ipſe filiam ſuam Dinam nupui tradebat idolatræ principi *Gen. 34.* Sanctiſſima fœmina Iudith ſeſe ornauit atque compoſuit, quo ad ſe alliceret Holopherné, vt illi nubens ea ratione Bethuliam ab obſidione, populum à nece imminenti liberaret. Sic ſentit Seranus *in Iudith, c. 11. quæſt. 4. Iudit potuit ſperare futurum, vt ab Holopherne vxor duceretur, vt ſupra dictum eſt, quæſt. ſeſtiicet 2.* Et ſtatim. *Quamuis vero ſit connubio viduatus præſtantior, eo tamen relicto, non ſolum licet nuptias inire, ſed forte hoc ipſum quandoque melius, ſi ob commune bonum, ob Dei, & religionis honorem fieret. Idque magna cum laudi potuiſſet Iudith vidua Holopherni iſto quidem ſcoio, & propoſito nubere.* Saianus etiam *tom. 4. anno 3346.* eandem rationem probans inquit. *Rem ipſa humana prudentia metiens ſperare potuit ſe Holopherne ad voluntatem, ſpem coniugij illectiuram.* Id ipſum iudicauerat antea Lyranus. *Iudith 9.* in illa verba, *& capies eum*, vbi inquit. *Ideo per aliam viam dicit poteſt, quod non fuit intentio Iudith Holopherem adducere ad aliquod peccatum ſed intendebat ſe apparere gratioſam coram ipſo, quod vellet eam vxorem habere, quod non erat illicitum Holopherni, quamuis Iudith nullo modo vellet ſibi in coniugium copulare.* Ergo neque erat illicitum Iudith, aliàs etiam eſſet illicitum Holopherni. 4 Indicaſſe autem antea videtur Auguſtinus, ſiue quis alius ſit auctor *ſerm 229. de tempore*, qui eſt *in Appendice 67. Luxurioſiſo nuptiarum pœna nullo nubente conſtituitur, cunctis obrietate ſoluuntur.* Eſther quoque nupſit Aſſuero Regi infideli, & in ſua infidelitate manenti, quod quidem matrimonium non fuit ab illa contractum ex ignorantia, ſed conſulente, & probante Mardochæo viro ſanctiſſimo, de cuius facie bat cuncta conſilio.

21 Superſunt etiam poſt Chriſtum plura exempla ſanctiſſimorum virorum, & fœminarum, cum infidelibus in infidelitate manentibus coniugium meuntum. Cæcilia enim, atque Lucia ſanctiſſimæ fœminæ viris paganis voluntate parentum nupſere, quod tamen ad veram religionem earum precibus poſtea ſunt conuerſi. Saturus Arrianam fœmmam duxit vxorem, vt teſtis eſt Victor Vticenſis *lib. 1. hiſt.* Monica Patritio Ethnico nupſit, vt teſtis Auguſtinus *lib. 9. confeſſ. c. ap. 9.* Crotildis ſanctitate conſpicua fœmina nupſit Ethnico Clodoueo, vt Gregorius Turonẽſis ſcribit *lib. 2. c. 28.* cuius matrimonij vtilitatem narrat *c. 31.* Ingundem catholicam fœminã Hermenegildo, cũm Arrianam perfidiam ſectabatur, & Ringundem Recaredo etiam Arriano nupciſſe ſcribit Mariana *lib. 5. de rebus Hiſpaniæ. c. 2.* Sigebertus, & Chilpericus Francorum Reges duas ſorores Brunichildem, & Galliuintham Athanagildi Hiſpaniarum Regis Arriani filias, Arrianas & ipſas, vxores concupiere, & duxere, quas poſtea ſuaſu maritorum ad fidem conuertas refert Turonenſis *lib. 4. de hiſtoria Francorum c. 27. & 28.* Nam ante nuptias præceſſiſſe pactum de conuerſione ad fidem, vt videtur indicare Seratius *lib. de matrimonio catholici cum hæretico*, dumare eſt, & ſine fundamento loqui non enim eſt vnde conſtet. Sed audi quod ſcribat Beda *lib. 1. hiſtoria gentis Anglorũ, cap. 25.* cum narrat ingreſſum Auguſtini à Gregorio in Angliam deſtinati, quæ refert Baronius *tom. 8. Annalium anno Chriſti 597. n. 21. Quis hoc audiens, manere illos, ſeſiicet Auguſtinum, & ſociotinea, quam adierant inſula & neceſſaria miniſtrari, donec videret quid eis faceret, iuſſit. Nam & antea fama ad eum Chriſtiana religionis peruenerat vtpote qui & vxorem habebat Chriſtianam de gente Francorum Regia, nomine Bertham, quam ea conditione a parentibus acceperat, vt ritum fidei ac religionis ſua cum Epiſcopo, quem ei adiutorem fides dederat, inuiolatum ſeruare licentiam haberet* Audi etiam eundem Bedam *lib. 2. hiſtoria gentis Anglorum, cap. 9.* cũm Angloſi Aquilonarium ad fidem conuertionem deſcribit. *Huic*, inquit, *gentis occaſio fuit percipiendæ fidei quod præfatus Rex eius Edwinus cognatione iunctus eſt Regibus Cantuariorum, accepta in coniugẽ Adelberga filia Edelberti Regis, qui alio nomine Tate vocabatur. Huius conſortium, cum primo ipſe miſſis procis a fratre eius Eadbalde, qui tunc Regno Cantuariorum præerat, peteret, reſpondum eſt non eſſe licitum Chriſtianam Virginem Pagano in coniugem dari, vt fides & ſacramenta cœleſtis Regis profa-*

narentur consortio Regis, qui veri Deiculrus esset prorsus ignarus. Qua cum Eduino verba nuntij referrent, promisit se nihil omnibus modis contrarium Christianæ fidei, quam virgo colebat, esse facturum, quia potius permissurum, vt fidem cultumque suæ religionis cum omnibus, qui secum venissent, viris sine fœminis, sacerdotibus, seu ministris more Christiano seruaret. Neque abnegauit se etiam eandē subiturum esse religionem, si tamen examinata à prudentibus sanctior, ac Deo dignior posset inueniri. Itaque promittitur virgo, atque Eduino mittitur, & iuxta quod dispositum fuerat, ordinatur Episcopus vir Deo dilectus Paulinus. Hæc Beda, apud quem etiam extant epistolæ Bonifacij Pontificis ad Eduinum Regem, & Adelbergam Reginam.

13 Secundo loco eam sententiam probare possumus nonnullis testimonijs Patrum. Nā in primis Hieronymus *lib.1 contra Iouinianum*, hæc matrimonia Catholicorum cum infidelibus suo tempore frequentia fuisse scribit in hæc verba, *At nunc pleræque contemnentis Apostoli iussionem iunguntur Gentilibus, & templa Christi prostituunt idolis, neque intelligunt eius corporis partem esse, cuius & costa sumus.* Reprehendit quidem Hieronymus in fœnestibus, mirum tamen ea frequentia coniugia, si peccaminosa fuissent, toleraſſe, aut dissimulasse Ecclesiarum pastores, sed fuit nunquam, quia nequaquam eo tempore, & in illis circunstantiis illicita credebant, vt ex subiicijs dis constabit. Deinde Augustinus *lib.de fid.& oper.c.13.* suo tempore eiusmodi matrimonia in Africa frequentissima fuisse dicit, & ab Episcopis tolerata. *Sed quoniam*, inquit, *malorum Christianorum mores, qui fuerunt antea etiam pessimi habuisse non videntur hoc malum, vt alienas vxores ducerent viri, aut alienis viris fœmina nuberent, inde fortasse apud quasdam Ecclesias negligentia ista surrepsit, vt in catechismis competentium nec quæreretur, neque percuterentur hac vitia. Atq; inde factum est, vt inciperent & defendi, qua tamen in baptizatis rata sunt adhuc, ideò nos negligendo non defensa faciamus.* Et statim. *Hinc autem existimandum est non ea primorum apparuisse in moribus, quamuis malorum Christianorum, quoniam Beatus Cyprianus in epistola de lapsis cum deplorando, & arguendo multa cōmemoraret, quibus merito dicit indignationē Dei fuisse commotam, vt intolerabili persecutione Ecclesiam suam fuerit flagellari, hac ibi omnino non nominat. cum etiam illud non taceat, & ad eosdem mores malos pertinere confirmet, iungere cum infidelibus vincula matrimonij, nihil aliud esse asserens, quam prostituere gentibus membra Christi, qua nostris temporibus non putantur esse peccata. Quoniam ne versa in Nouo Testamento nihil inde præceptum est, & ideò aut licere creditum est, aut velut dubium derelictum est?* Hæc Augustinus. Quid clarius. Licere Augustini tempore ea coniugia fidelium cū infidelibus plane affirmat, ita quidem qua ob frequentiam, & pericula, & scandala ceſſabant, sicut & nunc in his prouincijs, in quibus Catholicum hæreticis vnam Remipublicam constituunt, ceſſare dicunt multi quos supra retulimus.

14 Denique sunt pro hac sententia Patres Africani. Nā cùm generaliter in Africa prohiberi non possent ista coniugia, propter multitudinē Infidelium Gentilium, & Hæreticorū ne matrimonia ceſſarent, prohibita ea coniugia fuerunt saltem filijs Episcoporum, & Clericorum. Sic enim in Cōcilio Carthaginensi III. *can.22.* statuum est. *Item placuit, vt filij, vel filiæ Episcoporum, vel quorumlibet Clericorum Gentilibus, vel Hæreticis, vel schismaticis matrimonio nō iungantur.* Quibus etiam cōsonant Patres Concilij Chalcedonensis *Act.13.* & *canone* 14. in prima parte Canonis, in qua sic scriptum est. *Quoniam in quibusdam prouincijs concessum est Lectoribus, Psaltis, vxores ducere, statuit sancta Synodus, non licere cuiquam ex his accipere sectæ alterius vxorem. Qui verò ex huiusmodi coniugijs iam filios susceperint, si quidem præsenti sunt, vt ex se geniti apud hæreticos baptizentur, offerre eos Ecclesiæ Catholicæ communioni conuenit. Non baptizatos autem non posse vlteriùs apud hæreticos baptizari.* Hæc ibi. Ergo Concilij Carthaginensis lege alius hominibus, & fœminis præter filios Episcoporum, & Clericorum licebat inire matrimonia cū infidelibus, hæreticis, & paganis: & Concilij Chalcedonensis lege alij, præter clero deputatos, matrimonia cum hæreticis inire poterant, quamuis in secunda parte canonis fœminis, vt fragilioribus, prohibeantur ista matrimonia. Quibus satis apertè datur intelligi alios homines, præter clero deputatos, posse alterius sectæ fœminas matrimonio sibi copulare. Nam in materia de legibus est ea doctrina communiter recepta, quæ docet extensionem fieri legis, vltra quam verba sonant, non solùm ex alia parte legis, aut ex consequentibus, sed etiam à contrariis, vt cùm lex nominatim quid in aliqua re statuit, intelligatur in re contraria contrarium velle, & si nō expresserit. Hinc enim *in l.cum lex, D.de legib.* definitum est, *cum lex in præteritū quid indulget, in futurum vetat.* Quam doctrinam elegantèr explicat Donellus *libi. comment.c.14.* & eius enucleator Oſuualdus *ibid. litera D.* Cùm ergo lex Carthaginēſis Concilij tantùm de filiis clericorum disponat, & constitutio Chalcedonensis tantùm de clero deputatis, contrarij in his, qui vel filij clericorum non sunt, vel non deputati clero, dispositum censetur. Et cùm eadē constitutio Chalcedonensis de filiabus tantùm disponat, ne nubant hæretico, vel Iudæo, vel Pagano, aliter in viris dispositum existimandum est ex eadem consideratione.

15 Ex his, quæ hactenus dicta sunt, facilè colligitur matrimonium catholici cum infideli, hæretico, vel pagano non esse ita intrinsecè malum, vt nulla circunstantia reddi possit licitum: sed aliquibus additis, vel mutatis circūstantijs licere aliquando posse, & sine peccato contrahendi. Id enim perſuadeāt tot piissimorum hominum exempla, tum in antiqua, tum in noua lege, & sanctorum Patrum, & Conciliorum testimonia.

CAPVT IV.

Satisfit argumentis contra veram sententiam.

SVMMARIVM.

1 *Soluuntur argumenta ex Genesi 24. 26. 27. & 28. adducta, & num. 2. 3.*
4 *Et quod adducitur ex Gen. 34.*

1 SVpereſt satisfaciamus his, quæ capite præcedenti proposita sunt. Et quod attinet ad ea testimonia, quæ primo loco adduximus ex *c.24. 26.27. & 28. Genesis* non est difficile legitimam eorum solutionem reddere. Ambros. *lib.1 in Luc. cap.9.* ideò existimauit ea coniugia odio habita, quod Chananææ fœminæ Idolorum cultui deditæ essent, eandemque rationem Chryſost. *in Gen.ho. 48. in initio*, & alij DD. tradiderunt. At huic rationi obstat, quòd illi cognati Isaac, & Abraham, quorum matrimonia appetiuere, licet aliquam veri Dei cognitionem haberent nō tamen synceram, & puram, sed admixtam superſtitione earum gentium, quibuscum viuebant, vt rectè docet Peterius *disp. 3.n.c.24. Gen.* & Thare aliquando Idola coluiſſe, oſtendit etiam Salianus *tom.1. Annalium, anno mundi 2113.n. 5.* cum Tornellio, sicque conciliat testimonia ex *Iosue 24.* & *Iudith. c. 5.*

2 Deinde Theodoretus credit ideò Abraham eorum Chananæorum fugisse coniugia, quia Abrahæ lege Dei interdicta fuerunt matrimonia cum infidelibus. At nullibi eius legis diuinæ vlla mentio est, aut vllum vestigium extat. Quod si legis nomina peculiarem, & occultā reuelationem intelligat, nullo firmo fundamento assentur. Et quidem eam legem diuinam eo tempore nondum extitisse satis probat, quòd Iudas filius Iacob, vt dictum est, Chananæam duxit vxorem *Genes. 38.* Et ex ipsa Moysis narratione licet intelligere, inquit Peterius, cæteros filios Iacob, post quam is regressus est ex Mesopotamia in terram Chanaan, ex ea gente vxores duxisse etiā, cùm multi

Digitized by Google

essent,

essent, & fortasse in posteris Laban non tot erant eo tempore nubiles fœminæ, quas possent in matrimonium assumere. Qua etiam consideratione prior illa D. Ambrosij ratio refelli videtur.

3 Igitur dicamus respuisse Abraham, Isaac, & Rebeccã matrimonium cum filiabus Heth, non quidem, quia Idolorum cultrices essent, sed quia deprauatis moribus suis offendissent eorum animos, & quia non erant ex sua ipsorum gente, cuius gentis connubia concupiscebant, & ideò in Mesopotamia inter consanguineos coniugia quæsierunt, licet etiam illi in Mesopotamia Idolorum cultu infecti essent. Salianus *tom. 1. Annal. anno mundi 2178. nu. 7.* hæc habet: *Adduntur & aliæ rationes, cur Abraham à Chananæorum affinitatibus abhorreret, grauis scilicet, idolatriæ, & peruersi mores. Sed id malum omnium non fuit Melchisedech enim, et Abimelech veri Dei cultores erant, vt ante dictum est, & multo è habebant subditos nec indignos principibus suis. Abhorruerit potius a gente, qua antiquo Noe maledicto teneretur, & post aliqua tempora fundatus esset exterminanda. Idcoque non oportebat cum ea gente semen Abrahæ commiscerí atq; confundi, ne cum ea simul interiret. Idem etiam obseruauit Iacob, vt apparet ex* Gen. *27. Sed aliqui filiorum eius laxiores in ea re fuerunt, vt cõstat ex* Gen. *38.* Idem Salian. *anno 2238 n. 4.* cùm explicat nuptias Esau cũ duabus fœminis Chananæis, quas ex sententia Iosephi, atque Chrysostomi duxit inconsulto patre, inquit: *Quæ fidem aliquam accipiunt ex eo quod ait Moyses. Ambas offendisse animum Isaac, & Rebeccæ. Idque sine propter improbatam cognationem cum alienigenis, sive propter morum improbitatem, sive propter religionis dissimilitudinem ex qua Esau in periculum idolatriæ trahebatur, vt notauit Abul. Caiet. Targum On Kolos explicans eam offensionem ait: Et fuerunt rebelles, atque immorigeri verbo Isaaci, & Rebeccæ Septuaginta: Et erant contendentes, sue contemnio sa aduersus Isaac, & Rebeccã, Targum Hierosolymitanum. Et fuerunt rebelles, & inflato animo, colentes idola, nec recipientes doctrinam, neque ab Isaac, neque a Rebecca. Fortasse etiam offendebant, quia dua erant, cum Isaac vnica semper contentus vixisset, & quia vt fit, mutuem rixabantur, & Isaac natura mitissimus diligebat pacem. Qua improbitate eorum bene vsus est Dominus, auertens virinsque animum à contrahendo nuptiat Iacobo, in quo fest summa benedictí semina cum istius modi mulieribus. Et simul Isaaci virtutem, & patientiam molestijs domesticis exercens, & meritorum coronas amplificans.* Hæc Salianus. Et quidem eam rationem desumptam ex eo, quòd maledictione Noe gens illa teneretur, attigerat multò antea Ambrosius *lib. 1. de Abraham, cap. 9.* eandemque probauit etiam Petet. *Genes. 24. disp. 3.* & Stella *ibidem.* Thom. etiam Anglicus aliam rationem assignat, scilicet vt ea re magis ostendetur se in ea terra esse aduenas, & peregrinos, donec Deus posteris Abrahæ promissionem de eius terræ possessione tradenda impleret. Alij denique nobis rationem offert Leonardus Marius Genes. *24. Nolnit Chananæas Abraham, quod per matrimonium promissas sibi benedictiones vellet etiam ad patrueles, & cognatos derivare, eos sic liberaturus de Idolatria, in qua etiam ipsi erant, vt & Augustinus docet, & ex Idolis Rachelis satis constat, est simul, Deum agnoscerent verum.* Hæc Marius.

4 Ex his, quæ hactenus dicta sunt, facilè etiam intelliges, quid sit illud, quod etiam primo loco affertur, ex *Gen. 34.* Planè enim facta Scriptura testatur filios Iacob loquutos esse in dolo Sichem, & Hemor, non quod illis non liceret ea coniugia, sed vt circumcisos tertio die occiderent, *fauentes, inquam, ob stuprum sororis.* Impugnat ergo rectè Petrus Caietanum qui asserunt cum præceptũ datum Abrahæ de circumcisione fuit, præceptum etiam, ne ea connubia misceret cum incircumcisis. Nullum enim tale præceptum eo tempore datum, & Abraham, & eius filij duo, & nepotes vxores de incircumcisis populo sibi copularunt. Non tamen displiceat, quod Petet. *Gen. 34.* in ea verba notat, aliud esse matrimonium inire cũ paganis, & ex eis filiam sibi copulare, aut illis filiam nuptui tradere idque nulla lege tunc prohibitũ. Aliud verò vna cum cõiugio simul cum Idolorum cultoribus habitare, & cum illis vnum populum constituere, quod Sichem, & Hemor vna cum matrimonio postulabant. Id autem tum fuisse licitum Hebræis, non ex aliquo diuino præcepto expresse illis tradito, sed traditione Maiorum, quæ vel ex inspiratione diuina, vel reuelatione aliqua duxerit originẽ. Etenim coadunatio hominum in vnum populum requirit vnitatem legis, & religionis, quæ si diuersæ fuerint, malè coalescet populus in vnum corpus pacificè, & quietè viuens. In quam etiam sententiã inclinat Salianus *tom. 1. Annal. anno mundi 2305 num. 6.*

§. I.

Satis fit quatuor obiectionibus sequentibus.

SVMMARIVM.

5 *Occurritur obiectionibus ex Exodi 34. & Deut. 7. & n. 6. 7. 8. 9.*
10 *Corrollarium primum.*
11 *Secundum.*
12 *Tertium.*
13 *Sensus eorũ quæ ex Paulo & Patribus.*

5 DVeniamus iam ad ea, quæ secundo loco obiecta sunt ex lege à Deo lata *Exod. 34. & Deut. 7.* qua prohibita fuit coniugia cum alienigenis Chananæis, & septem illis gentibus, quæ in Palæstina habitabant. Circa quam inquirendum in primis est, ad quas gentes ea prohibito extenderetur. Nonnulli enim tantùm de septẽ illis gentibus accipiunt, & cum illis tantùm misceri connubia prohibitum, non verò cum aliarum gentium fœminis etiamsi idola colerent. Et videtur in hanc sententiã rationem inclinare S. Thom. *1. 2. q. 105. art. 4. ad 6.* vbi de illis septem gentibus maximè intelligendũ illud præceptũ dicit, quod etiam docet Stella co loco *Exod. 34.* Idẽ expressè docet Caiet. quem refert, & sequitur Bellarm. *lib. 1. de matr. c. 23. circa finem secunda propositionis*, nec teiicit Serat. *Eiter 2 in sexta particula 1. p. q. 2. in princ.* sequitur Aegid. *disp. 31. dub. 2. n. 42.* Thom. Sanch. *lib. 7. de matrim. disp 71. n. 7.* Filliucius *tom. 1. sum. tract. 10. de mat. p. 2. c. 6. q. 1.* Instituat Azor *tom. 1. lib. 6. c. 12. in prine.* Adduit tamen D D. illi communi sensu eam prohibitionem limitandam esse, vt tantum eiusmodi matrimonium cum Chananæis fœminis interdictum intelligatur, dum in suo errore persisterent. Si enim patrio errore relicto in Iudaicam religionem transirent non prohiberi coniugium: cessaret enim tunc periculum peruersionis.

6 Alij sunt, qui existimant cum paganis quibusuis, si ad fidem conuerterentur, contrahere matrimonia licuisse Iudæis, exceptis fœminis Chananæis, quæ etiamsi ad verã religionem transirent, à Iudæorum connubiis excluse erant. Sic Salian. *loco infrà citando.* Et videtur fauere Lorinus *Numerorum 36. c. 7.* dum legem Deuteronomij de captiua vxore ducenda, de quibusuis alienigenis intelligit, exceptis Chananæis.

7 Cæterum ego verius existimo, quod dixi etiam *1. p. var. disp. 44.* expositiua *c. 8.* eam legem *Exod. & deuter.* quamuis de Chananæis, & illius regionis fœminis expressè loquatur, extendendam tamen ad omnes fœminas infideles. Quam sententiam docuit etiam postea Pineda *de rebus Salomonis lib. 7. c. 4. n. 6.* sequitur Salian. *to. 1. Annal. anno 3048. n. 5.* Gaspar. Sanch. *l. 3. Reg. c. 1.* Serat. *q. cit.* Quæ sententia in primis probari potest ex *Num. 36.* vbi iubentur viri ducere vxores de suis familiis & tribubus. *Omnes*, inquit, *viri ducant vxores de tribu, & cognatione sua, & cunctæ fœminæ de eadem tribu maritos accipiãt.* Positiuum enim hoc præceptum inducit negatiuum non ducendi alias vxores, neque nubendi aliis viris. Id enim commune est in legibus, vt à contrariis etiam fiat extensio, quamuis verba non exprimant: vt ex Donel. *lib. 1. comment. cap. 14.* docui *c. precedent.* Hac prima probatione vsuntur Pineda, &

da, & Gaſpar Sanchez *locis citatis*. Difficilis tamen probatio eſt, quia magna eſt difficultas de eius legis intelligẽtia, & probabilis opinio eſt, quæ docet non prohiberi ibi vnuerſè ne fœmina vnius tribus nubat vni o alterius tribus neque viris ne ducant vxores alterius, ſed tantum principibus hæreditates capientibus, ne hæreditas vnius Tribus, vel familiæ ad aliam deuoluatur. Atque hanc eſſe plurimorum eius legis intelligentiam docet Lorinus *in d. cap.num.7.* Idque manifeſtum eſſe dicunt, primo quia fancita eſt lex illa in cauſam filiarum Salphaad, ad quas cum fratres non haberent, ſpectabat hæreditas paterna. Secundò, quia aperte hoc ipſum ſignificabant verba illa, quæ in Hebræo Codice habentur. Omnis filia poſſidens hæreditatem. Quod ſi aliquando vir aliquis Iſraelita docere vellet vxorem tribus alienæ indotatam nullo præcepto legis prohibebatur. Quare *Iudeum* 21. cum Beniaminitæ virgines quæſcumque ſibi oblatas etiam indptatas libenter acceptum eſſent in vxores, reliquæ vndecim Tribus non patrexcuit legem Dei, quominus filias ſuas illis nuptui darent, ſed iuramentum quo prohibebantur. Sed alijs legem iſtam de matrimonio niſi inter homines eiuſdem Tribus non contrahendo, cuius ferendæ ratio latiſſimè patet, intra tam anguſtos terminos concludi nulla ratione probatur. Sic Abulenſis, & omnino plures alij, quos refert Lorinus *loco citato*, ratio eſt. Nam quæ res Deum impulit, vt nulierem ad quam hæreditas paterna iam peruenerat, nollet niſi gentili ſuo nubere, ne ſcilicet agri vndecim tribuum permiſceretur, eadem cogebat, vt ne illis decim tribuum permiſceretur, eadem cogebat, vt ne illis licere vellet, ad quas, ſi minùs pertinerat, at aliquando peruenire poſſet hæreditas. At nulli poterat propter varios fortunæ caſus, & aut fratrum in orbitate diſceſſum, aut nepotum funera. Conſentaneum ergo eſt, eiuſmodi inter diuerſas familias connubia omnibus ex æquo interdicta fuiſſe. Itaque non ſine cauſa LXX. Interpretes hoc loco ſcripſere, *proxima & propinq; hæreditati*, vt intelligeretur non tantùm eas fœminas, quæ paternam hæreditatem adiuiſſent, ſed illas etiam quibus iuis eſſet adcundi, hoc eſt, ſine vlla exceptione vnuerſas hac lege concludi. Quod autem in Hebræo Codice filia poſſidens hæreditatem legitur, idem eſt, ac ſi filia hæres legeretur, quemadmodum explicat Chaldaicus Paraphraſtes, & omnis inquit filia hæres poſſeſſionis. Id verò vt ſit hæres in vtraque editione cùm additur, duo genera fœminarum intelligi nolunt, atque excludunt vnum illarum, quæ ex adulterio ſuſceptæ eſſent. Alterum earum, quæ pertinerent ad familiam Leui, cui nulla prædia attributa erant. His enim fœminatum generibus alieri, quoniam à iure hæreditatis conſequendæ excludebantur. Alteri, quoniam cuius rei hæres eſſet, non habebat, libera poteſtas erat cui vellent nubendi. Ergo viri illi Tribus Beniamin, qui ſoli ex præſidio remanſerant, cæteris omnibus contribulibus ad vnum cæſis, libenter ad ſtirpem generis conſeruandam matrimonia contraxiſſent cum fœminis Iudæis, vel ſpurijs, vel è Leuitica tribu ortis, ſed eis ne nuberent impedimento erat non quidem legis vllius auctoritas, ſed iurisiurandi, quo reliquæ ſe Tribus adſtrinxerant cuiuſque cauſam obtendebant fides, atque religio. Alia quibus hanc Patrum ſententiam impugnat Lorinus, videt & diluit noſtræ gentis & Bartholomæi Collegij apud Salmantinos, & à Salmantino erecti decus Epiſcopus Abulenſ. *in c. 16. Num. q.6. & 8.* At quamuis hæc ſecunda ſententia mihi videatur verior, adhuc non probatur, quod Pineda contendit, vt plane colligitur ex his, quæ dicit Abul. *dict. qu.8.* ſi quidem cum alienigenis ad fidem conuerſis matrimonia copulare non illicitum, quæ tamen de ſua tribu non erant. Illa ergo, *viri accipiant vxores de tribu ſua, ne hæreditas tranſiret de tribu in tribum*, accipe negatiuè. *Non accipiant de aliena tribu*, quo non prohibebantur matrimonia iungere cum alienigenis fœminis, ſiquidem de aliena tribu non erant, & alias earum nulla in terra Chanaan, poſſeſſio erat, quod idem de viris alienigenis aſſumptis ad Hebræarũ maritos, dictum accipe. Sed de hoc alibi latiùs.

8 Melius ergo probatur legem illam Exodi, & Deuteron. extendi etiam ad omnes fœminas infideles ex 3. *Reg.* 12. vbi de Salomonis incontinentia dicitur: *Adamauit mulieres alienigenas multas, filiam quoque Pharaonis, & Moabitidas, & Ammonitidas, & Sidonias, & Hetheas.* Quibus verbis non tantùm Chananææ, ſed etiam Sidoniæ, Moabitides, Aegyptiæque comprehenduntur. Ioſephus quidem ſic intellexit. Nam *libr. 8. cap. 2. ad finem* inquit: *Multas externas originis duxit, Sidonias, Tyrias, Ammonitidas, Idumeas, atque ita contemptis ſemel Moyſis inſtitutis, qua non niſi gentis eiuſdem fœminas permittebant, illarum Deos colere cœpit.* Item *libr. 1. Eſdræ cap. 9.* inter alias gentes, quarum connubia interdicuntur, numerantur Aegyptiæ. Igitur ſignum eſt ſic eam legem intellectam, vt ad omnes infideles fœminas extenderetur. Neque eſt alicuius momenti, quod, Caietanus dicit, ſcilicet loqui Eſdram de fœminis Aegyptijs quæ in terra Chanaan commorabantur. Quid enim refert inter Chananæas commorari, ſi reuera diuerſæ gentis erant, & ex ea gente, cuius connubia interdicta non erant. Fauet etiam ratio. Quia infuetum non eſt ex identitate rationis legis eam extendi, etiam ad id, quod verbis legis expreſſum, non eſt, & docet eleganter Donellus *libr. 1. comment. cap. 14.* & probat textus *Inſtitutis de legitima patronorum tutela, & §. ſciendum autem eſt, Inſtitutis de ſatisdatione tutorum, vel curatorum.* Cum ergo ratio prohibitionis matrimonij cum fœminis Chananæis eſſet periculum peruerſionis, quod ex ſocietate idola colentium imminebat, & idem eſſet periculum, ſi cum aliis idolatris connubia miſcerentur, planè ſequitur eandem legis diſpoſitionem eſſe debere. Quod ſi quis exiſtimet *Deuteron. 23.* arceri Moabitidas, & Ammonitas expreſsè à Iudæorũ coniugijs, quis ſi eius conſtitutionis ſenſus explicui *1.p. variar. loc. cit.*

9 Addo rurſus, ſi idolorum cultrices ſuam ſuperſtitionem deferrent, & Iudaicam religionem amplecterentur, licuiſſe Iudæis illas fibi matrimonio copulare, ſiue illa eſſent ex Chananæis, ſiue ex alia gente. In quo non placet Saliani ſententia, noſtram autem docet Gloſſa ordinaria *3. Regum 3.* cuius hæc ſunt verba: *Lex prohibet cognationem cum gentili muliere, quandiu manet in paganiſmo, non poteſt duci in vxorem: Alioquin proſelita facta duci poteſt. Salomon autem erudiri fecit filiam Pharaonis in lege Domini: licet temporum ſucceſſu ab ea receſſerit, & Regem quoque ad idolorum cultum inclinauerit.* Hæc Gloſſa. Idem docent Lyra *ibidem*, Maſius in *Ioſue locis infrà citandis*, Pineda *loco ſuprà citato*, Serarius in *Ioſue, cap. 6. quæſt. 30. & cap. 9. qu. 8. & lib. 2. Machabæorum, cap. 2. quæſt. 23.* Gaſpar Sanchez *dict. lib. 1. Regum cap. 3. nu. 4.* Et quidem quod ex aliis gentibus liceret, ſi ad religionem tranſirent, ſanis oſtendit Ruth Moabitidis cum Booz matrimonium. Tranſiuit enim illa ad Iudæorum religionem cùm dixerit ſocrui, *Populus tuus, populus meus, Deus tuus, Deus meus*. Dauid *2. Regum 3.* duxit Thalmei Regis Geſſur Ethnici hominis filiam matrem Abſalon, vtpote ad veram religionem conuerſam. Nam de tam pio Rege ſecus opinari nefas eſt, vt rectè cum Abulenſi docet Gaſpar Sanchez *2. Regum c. 3. nu. 3.* Similiter etiam lex illa, quæ extat *Deuteronomij 26.* de modo captiuæ fœminæ ducendæ in vxorem, planè indicat ex alienigenis, ſi ad fidem conuerterentur, vxorem aſſumi poſſe. Sed etiam ex Chananæis, ſi ſacrani religionem amplecterentur, idem dicendum eſſe ſentiunt præter Doctores citatos Hebræi, quos refert Maſius *Ioſue 6.* in illa verba, *itaque Rahab meretrix cem.* Et conuinci poteſt in primis ex eo, quòd Salmon ex tribu Iuda duxit vxorem Rahab meretricem Chananæã, quæ exploratores abſcondit. Tranſiſſe autem illam ad veram religionem probat Serarius *Ioſue 6. quæſt. 47.* cum Maſio, & Gaſpar Sanchez *dict. lib. 3. Regum cap. 2. num. 5.* cum Abulenſi *Ioſue 6. quæſt. 56.* Colligiturque ex Paulo *ad Hebræos 11.* ibi: *Fide Rahab meretrix non periit cum incredulis*, & ex Iacobo *cap. 2.* ibi: *Nonne Rahab meretrix ex operibus iuſtificata eſt?* Deinde etiã oſtẽdi poteſt ex dicta lege *Deuter. 21.* eũ de captiua vxore ducẽda ſermo eſt, quę lex generalis eſt, & tã de Chananæis fœminis captiuis, quã de quibuſuis alijs intelligenda. Neeverò dici poteſt illã reſtringẽdã ad alienigenas, exceptis Chananęis, vt exiſtimabat Lorinus *loc. ſup. cit.* Nã quãuis *Deut. 20.* præceperit Deus, vt cũ bello oppugnarẽt vrbes, q̃ procul erãt, & extra Chana-

Digitized by Google

gorum fines, quoduis masculini generis interficerent, exceptis fœminis & infantibus. At in vrbibus Chananæorum delerêt quoſuis, tam maſculos, quàm fœminas, quàm infantes. Id tamen intelligendum quidem, niſi pacem amplecterentur, & ad veram religionem tranſirent. Quare ea clauſula, de his qui pacem acceptarent, omniumque poſtea in eo capite dicuntur, limitatio eſt. Atque hac ratione legem intellectam conſtat ex pacto cum Gabaonitis inito. Sed audiamus Maſium *Joſue 6.* ad verba citata: *Verum enim verò moueri magna ratione quæſtio poteſt hoc loco, quomodo licuerit Iſraelitis mulierem hanc Chananæa cultus ſuos conſeruare aduerſis aperti ſſima & explicatiſſima Dei uſſus, & quidem ſæpè inculcata, quibus ille ſancuerat legem, ne cum Chananæis aut fœdus inirent, aut vitæ eorum parcerent, ſed interneciene omnes delerent.* Reſpondet Maſius. *Hoc ſolum nunc dicam meo iudicio legem illam hac æquitate moderandam, interpretandamque eſſe, vt ad eos, qui pacem petant, ſuaſque ſuperſtitiones cum vera religione mutare parati ſint, non pertineat. In hanc enim opinionem inducor cum ipſius ſacræ hiſtoriæ exemplis rebuſque geſtis, tum illis etiam verbis, quæ c. 11. Leguimus. Non erat vrbs, quæ pacem faceret cum filijs Iſrael, præter Heuæos incolas Gabaonis, & inſuper ipſa legis ratio, quia Deo eſt allata, hanc dico ne Chananæorum ſuperſtitionibus inficeretur populus Iſraeliticus. Neque enim contagio ab illis metuenda eſt, qui ſani ſactis ſunt.* Hæc Maſius, quæ latiùs confirmat poſtea *cap. 9.* ad illa verba: *Et non percuſſerunt ipſo Iſraelitæ.* Gabaonitæ autem & pacem poſtularunt, & ad veri Dei religionem tranſierunt, ideò rectè cum illis fœdus percuſſum eſt. Vtrumque docet latè Serarius *Joſue 9. q. 7. & 8.* quem vide.

10 Ex his ergo, quæ à nobis diſputata ſunt, pro inſtituti occaſione factis, pro rerum varietate breuiter infero primò duo præcepta eſſe in ea prohibitione legali. Vnum naturale, ratione enim periculi peruerſionis natura ipſa dictat non ineundum ciuſmodi coniugium. Alterum iudiciale, & poſitiuum diuinum, ratione cuius iam poſt eam legem nunquam licuit in Hebræorum populo alterius ſâcte fœminam ducere, etiamſi periculum peruerſionis inſpectis circunſtantijs ceſſaret, dummodo fœmina ad Iudæorum religionem non tranſiret. Sicut & inter nos, quamuis ceſſet periculum peruerſionis in contractu matrimoniali cum hæretico, adhuc, vbi ius Pontificium viget, quo ea matrimonia prohibentur, non licent ſine Pontificia diſpenſatione, vt infra explicabo latiùs. Quamus enim ceſſante periculo lex naturalis ceſſet: at non ceſſat lex poſitiua inter nos, neque apud eum populum legis diuinæ obligatio ceſſabat. Imò credidetim eius populi Hebræorum inſpecta natura, ingenio, & conditionibus, niſi fœmina ad veri Dei cultum tranſiret, periculum contagij minimè ceſſauiſſe. Tanta erat eius populi in idolatriam inclinatio atque propenſio.

11 Ex quo rurſus colligo, quòd Deus eum eam legem ſtatuit, certiſſimæ Iſraelitarum caſum prædixerit, ſi cum infidelibus fœmuins connubia nuſcerent, prædictionem tamùm fuiſſe eius, quod in eo populo euenturum Deus pro ſua infinita ſcientia cognoſcebat, non verò illis verbis ſignificaſſe certam & infallibilem connexionem periculi cum ciuſmodi coniugio. Quis hoc non videt? Falluntur me iudice, niſi ego fallor, qui his teſtimonijs vtuntur, vel potius abutuntur: vt probent eſſe inſeparabile periculum peruerſionis cum iſtis matrimonijs. Nam ſi illis verbis, *certiſſimè enim auertent corda veſtra*, ſignificatſet Deus inſeparabile periculum, cohærentiam, infallibiliter cum iſtis coniugijs, ſequeretur in primis eſſe de fide tale periculum cum eo matrimonio inſeparabiliter connexendum. Item de fide etiam eſſet iſtud matrimonium cum infideli in ſua infidelitate manenti nunquam licere, nec licuiſſe. Item de fide eſſet quotquot ea coniugia cum infidelibus in ſua infidelitate perſiſtentibus contraxerunt, vel deinceps contraxerint, & lapſos, & lapſuros eſſe. Quæ omnia ſunt contra communem DD. omnium ſenſum, & ſanctiſſimorum hominum exemplis ex ſacra, & humana hiſtoria ſupra adductis refelluntur. Quod ergo dictum à Deo eſt, *certiſſimè enim auertent corda veſtra, vt ſequamini Deos earum*, non tantùm fuit indicatio periculi, ſed etiam euentus futuri prædictio in eo populo ad idolorum cultum valdè propenſo.

12 Denique infero ex prædictis teſtimonijs tantùm colligi periculum quidem peruerſionis eſſe in ciuſmodi coniugijs, & ob id fieriiure naturali illicita: non tamen colligitur iſtud periculum inſeparabile eſſe, aut infallibiliter coniungi. Quare ſi ob aliquas peculiares circunſtantias ſepatetur periculum, vt ſeparari re ipſa poſſe oſtendi ratio & exempla ſuperius adducta, ceſſabit etiam ea natura ius prohibitio, & matrimonia rectè contrahentur, quod modò contendimus.

13 Atque in hunc ſenſum accipienda ſunt, quæ tertio, & quarto loco adducuntur ex Paulo & Patribus, tantùm enim indicant verosimile periculum, quod in iſtis coniugijs interuenire ſolet, & ideò condemnant, & vt illicita reprobant. Sunt enim frequenter plena periculis, & Tertullianus, & Ambroſius profequuntur, & nos *cap. 2.* latè expoſuimus. Non tamen coniunxit ea Paul, & Patrum teſtimonia eſſe ciuſmodi periculum inſeparabile, & ideò in nullo caſu licitè contrahi, quod probandum erat. Separatiu enim non ſemel hoc periculum, etiamſi infideli non conuertatur ad fidem, coniuncunt omnia, quæ *cap. 2.* propoſuimus.

§. II.

Satisfit quintæ, & ſextæ obiectioni.

SVMMARIVM.

14 *Reſpondetur ad obiecta coniugiorum Catholici cum hæretico, aut infideli, qua infelices exitus habuere.*

15 *Adducuntur alia qua proſperè ſucceſſere.*

16 *Quid in iſtius matrimonio inſpiciendum, & num. 17. 18.*

19 *Epiſtola Stephani IV. oppoſita occurritur.*

14 AT vt ſatisfaciamus his, quæ quinto loco obijciuntur, deſumpta ex variis coniugiorum exemplis Catholici cum hæretico, aut infideli, quæ infœlices exitus habuere, tria præ oculis habenda ſunt. Primum eſt, non ſemper ex euentibus iudicandum eſſe, an aliquid prudenter conſtituerum ſit, vel ſecus,

——*Caveat ſucceſſibus opto,*
Quiſquis ab euentu facta notanda putat.

Multa quidem prudentia hominum rectè decernit, quæ ex varijs circunſtantijs, quæ ſuperueniunt, & humana prudentia præuidere nequit, in contrarium finem vertuntur. Id quod multis antiquis, & quotidianis exemplis oſtendi poteſt, & experimento cõprobari. Duo tamen proponam quæ multorũ vice haberi poſſunt. Primum in hac ipſa coniugiorum materia. Quis dubitet matrimonium Salomonis cum filia Pharaonis licitè, & prudenter fuiſſe contractum? Initum quidem ad confirmandum Salomoni regnum, inquit enim Scriptura *3. Regum 3. Et confirmatum eſt regnum in manu Salomonis, & affiuitate coniunctus eſt Pharaonis Regi Aegypti.* Nam adueríus internas, & externas aduerſariorum molitiones contracta cum potente Aegyptorum Principe affinitate, & ipſe Salomon potentior factus eſt, & ab externis auxilijs paratior, ſi aliquandotes, & occaſio poſtularet. Eupolemus apud Euſebium profert literas Salomonis ad Vaffem Regem Aegypti, quem vocat *amicum patrium*. Ex quo à Dauide conciliatas haſce nuptias non malè ſuſpicatur Pineda, de rebus Salomonis *lib. 5. cap. 2. num. 3. & lib. 7. cap. 4. num. 2.* Salianus *tomo 3. Annalium anno Salomonis 3. num. 116.* Neque enim vllum cum Pharaone videtur interceſſiſſe Dauid bellum, ipſius videlicet amicitia ac fœdere ſtabilitis. Neque dubium, quin parens cæteta quaſi teſtamento Salomoni facienda præſcribens, de nuptijs primo quoque tempore comparandis, & ineundis filium commonefecerit, vel illius pædagogũ Nathan prophetam alioſque procures.

procetes. Dionyſius arbitratur Salomonem hanc duxiſſe vxorem propter commune totius populi bonum, quod tunc Ægypti Rex potentiſſimus eſſet, atque adeò ex eius cognatione, & amicitia tum Hebræorum pax, tũ res omnes mirificum incrementum caperare viderentur. Quod deſiderarmus ampliùs? Sacer ſcriptor loco citato Regũm, ſtatim atque iſtæ nuptiæ referuntur, addit: *Dilexit autem Dominum Salomon ambulans in præceptis patris ſui Dauid*. Non ergo eo tempore & facto diſceſſerat à præceptis Domini Salomon. Credendumque eſt eam Pharaonis filiam ad veri Dei cultum, & religionem cõuerſam, ſi quidem & ipſe Salomon patre viuente vxorem accepit Naama Ammonitidem, imbutam iam, ſcilicet Hebræorũ religione, alias moleſtè tuliſſet, & reſtitiſſet ſanctiſſimus Pater. Itaque rectè, & ſine peccato nuptias contractas à Salomone cum filia Pharaonis docent Abulenſis 3. *Regum* 3.q.14.& *cap.*15 *q.uæſt.*3. Caietanus 3. *Regum* 3. Dionyſius *in d.c.*3. Gloſſa, & Lyra 3. *Regum* 3. Burgenſis *ibidem*, in expoſitione morali ex eo etiam rectè contractũm matrimonium probat, quia illæ nuptiæ figura erãt nuptiarum Chriſti, & Eccleſiæ. Sed licet peccaminoſæ nuptiæ fuiſſent, potuerunt ſignificari nuptiæ Chriſti, vt in facto Sampſonis docent non pauci. In eadem ſententia eſt Dominicus Soto *in 4. diſt.* 39. *quæſt. vnica, art.* 1. Bellarminus *d.lib.*1. *de matrimonio cap.*13. Soto Mayor *in Cantica in præfatione*, Gilſterius *præfatione in Cantica, cap.*3. §. *altera ſententia*. Pineda *lib.*7. *de rebus Salomonis, cap.*3. *num.*118. Gaſpar Sanchez *lib.*3. *Regum c.*1. *num.*5. & denique affirmat Pineda nullum aliũ ſe legiſſe præter Theodoretum, qui eas nuptias peccati damnauerit. At hoc matrimonium licitè & prudenter initum, & conſulente Dauide, quàm præcipitem egit Salomonem? Creditur enim illa à veri Dei cultu poſtea diſceſſiſſe, & marium vxorium in ſuam inſaniam pertraxiſſe, adeò, vt hoc matrimonium ritè, & rectè contractum 1. *Regum capit.*11. reprehendat Scriptura, vt ſuprà vidimus. Sic cenſet Gloſſa Ordinaria, Lyra, & plerique alij ex his, quos modò retulimus.

15 Sed accipe exemplum aliud memoria dignũ, quod in eiuſmodi rebus ſæpe animum meum conſolatur. Expeditionis primæ Ludouici Francorum Regis in Paleſtinã auctor fuit Bernardus, adhortator, & perſuaſor. Quàm prudenter, quàm ſanctè eam expeditionem ſuaſerit quis dubitet? Eam ſuaſit expetitus Regis Francorum, & Apoſtolicis litteris, denique iuſſu Eugenij Summi Pontificis electus, ſanquam Eccleſiæ Romanæ lingua, ad exhortandos fideles propoſitis peccatorum remiſſionibus iis omnibus, qui ſuorum fratrum animas liberaturi, aut pro illis ſuas animas poſituri iter arriperent. Pauca & leuia hæc, audi maiora. *Eudenter*, inquit auctor vitæ Bernardi, *lib.*3. *cap.*4. *hoc verbum prædicauit Domino cooperante, & ſermonem confirmante, ſequentibus ſignis. Sed quantis, & quam multiplicibus ſignis? Quanta vel numerare, nedum narrare difficile foret. Nam & eodem tempore ſcribi cœperant, ſed ipſa demum ſcriptorum numeroſitas ſcribendorum & materia ſuperauit auctorem, nimirum, cum aliquando vna die viginti, ſeu etiam plures ab incommodis varijs ſanarentur, nec facilè ab huiuſmodi dies vlla vacaret. Denique plures eo tempore Chriſtus per ſeruũ ſuũ talẽ, & orationem, ex ipſis etiam matrum vteris, cæcos videre, claudos ambulare, & aridos conualeſcere, ſurdos fecit audire, & mutos loqui mirabilius reſtituente gratia, quod minus præſtitum fuerat à natura*. Infœlix ſuit belli exitus hominum indicio metienti omnia iuxta præſentis vtilitatis regulas: abalienantur populorum animi à Bernardo, contra illum latrare non ceſſant, eius exiſtimationi non parum detrahitur, cruciatur Bernardi animus, & adhuc poſt infœlicem exitum expeditionis miraculis Deus cõprobat à Deo verbum prædicationis Bernardi exiſſe, Deumque & eius ſpiritum Bernardi prædicationi affuiſſe, in eius teſtimonium cæcus illuminatur. Teſtis ſcriptor vitæ Bernardi *loco citato*. Satis eo facto Bernardus ſe à præſumpta temeritate purgauerat, ſed adhuc calumniam patitur, adeò vt pro ſe apologiam ſcripſerit *lib.*3. *de conſid. ad Eugenium*, vbi & ſanctiſſimè, & elegantiſſimè, & efficaciſſimè ſe defendit. Qui etſi conſcientia ſua tutus & quietus, inquit Baronius *tom.*12. *anno* 1148. *num.*9. *in fine*, quod tamen ob peccata populi perfichtaretur publica cauſa Dei, & ciuitas ſancta eſſet expoſita infidelibus dedenda aliquando hoſtibus, vehemens dolor ipſius animum occupabat, non ſolùm quòd inanis eſſet rat primis acceſſus, ſed quòd non eſſet, qui de altero iterando loqui præſumeret. Quem ſic mœrentem voluit conſolari Deus per quendam ex ipſius diſcipulis Abbatem Caſemarij, qui ad ſanctum Bernardum de eodem argumento literas dedit; eſtque inter Bernardi epiſtolas, *epiſtol.* 333. vbi inter alia hæc habentur, quæ tranſcribo, quia lectu & cognitione digniſſima ſunt. *Videtur itaque mihi, quod omnipotens Deus de hac via multum fructum fecit, non tamen in eo ordine, quo ipſi viatores arbitrabantur. Si quidem, ſi hoc quod cœperant, ſicut decet Chriſtianos, iuſtè, ac religioſè proſequi vellent: Dominus cum eis eſſet, ac magnum fructum per eos perfeciſſet. Sed quoniam ipſi ad mala ſunt deuoluti, & hoc nequaquam Dominum, qui auctor vitæ fuerat, à principio latere potuit, vt ſua prouidentia in ſui diſpoſitione non falleretur, malitiam eorum in ſuam conuertit clementiam, & miſit eis per ſecutiones, & afflictiones quibus purgati ad regnum peruenire poſſent. Denique confeſſi ſunt nobis, qui redibant, quod vidiſſent multos ibi morientes, quẽ libenter ſe mori dicebant, neque velle reuerti, ne amplius in peccatis reciderent. Sed ne in dubium veniant quod dico, quaſi patri meo ſpirituali in confeſſione aperio, quod patroni loci noſtri B. Ioannes, & Paulus ſæpius nos viſitare dignati ſunt. Quos ego ſuper hac re interrogari feci, & huiuſmodi ſententiam reſponderunt. Dicebantque multitudinem Angelorum, qui cecidarant, de illis, qui ibi mortui ſunt, eſſe reſtauratam. Hoc autem ſcitote, quod magnam veſtri memoriam habuerunt, finemque veſtrum citò venturum prædixerunt. Quia igitur beũ res, etſi non ſecundum hominum deſiderium, tamen ſecundum Dei propoſitum euenit: veſtra erit prudentia, in ipſo de hac re conſolari, cuius ſolius gloriam quæritis, & deſideratis. Idcirco namque vobis & exhortandi, & operandi gratiam in hoc negotio dedit, quia bonum, quod inde ſæcularibus erat præuidit*. Hactenus Abbas Caſemarij. Rectè itaque fieri potuit vt prudens hominum iudicium nonnunquam matrimonia amplexatim ſit, vt media ad conſeruandam pacem Eccleſiæ, vel denouo acquirendam, & Deus ob aliqua occulta peccata, vel abſcõditos ſuæ prouidentiæ fines permiſerit, vt longè diuerſum exitum haberent, & hoſtiles potiùs inimicitias parerent, & multorum ruinam. Quare ex infœlici aliquorum coniugiorum exitu ad impugnandum initium matrimonij contracti, vel indicium, vel conſilium de eo contrahendo argumentum ſumi non poteſt.

16 Deinde etiam valdè præ oculis habendum eſt in matrimonium fidelis cum hæretico vel infideli, an fideli Principi, & Regno omni ex parte fideli, & puræ & ſinceræ fidei, detur vxor hæretica & infecta, an verò Principi infideli, qui populo hæreticorum imperat, detur vxor fidelis. In primo enim longè maior deformitas eſt, cum contaminatio incertæ fidei timeri poſſit à Regina animum Regis ab alienante à vera & ſincera fide, & ab eius ſæminis, & familia infecta, à quibus alios regni incolas inficiendos fore veriſimile eſt. Ideò tam grauiter & religioſè Alphonſi Regis *lege* 1. *tit.*6. *p.*2. de vxore ab Hiſpanis Principibus eligenda cautum eſt, his verbis: *Sera la muger del Rey de alo linage, bien acoſtumbrada, formoſa, y rica. Et ſi tal non la pudieſſe fallar, cate que ſea de buen linage, é de buenas coſtumbres, cala los bienes, que ſe ſeguen de eſtos dos, fincan ſiempre en el lignage, que della deciende, mas la hermoſura y la riqueça paſſan mas de ligero. Onde el Rey que aſſi non lo tacaſſe, erraria en ſi meſmo, e en ſu linage, que ſon dos yerros de que ſe de deue mucho guardar todo Rey*. At in ſecundo caſu non eſt tanta deformitas, neque tantum periculi imminere videtur, cùm ſolius Reginæ animus exponatur periculo, & alias poſſit eſſe ſpes maritum ad veram fidem reducendi, vt ſæpè contigiſſe hiſtoriæ narrant, & exemplorum aliqua, quæ retulimus, probant. Illud enim inſpici debet, ſi nonnulla coniugia damnum intulere peruerſionis ſuis coniugibus fidelibus, alia nec numero pauca vtiltatem coniugibus infidelibus attuliſſe, vt ex ad-

ductis exemplis supra *cap. 2.* constare potest. Deinde etiam, vt hæc matrimonia damnemus, vel approbemus, spectandi nobis sunt fines in eo matrimonio propositi. Sæpe enim, qui in eis debitum finem sibi non proposuerunt, a Deo puniti sunt iuxta illius eorum coniugium etiam, vt eleganter comprobat Adamus Contzen *lib. 8. politica cap. 24. §. 6.* Cùm autem nullos fines in istis matrimoniis intendunt contrahentes. Dei gloriam, religionis augmentum, tranquillitatem Reipublicæ, quæ etiam cedat in diuinum cultum, & Ecclesiæ Catholicæ fœliciorem cursum, rectè sperate potest animus fore, vt Deus istis connubijs assistat, faueat, & fausto fine concludat, siquidem à diuinis auspicijs exordium sumpsere.

17 Denique inspiciendum est an in istis matrimonijs catholici cum hæretico, vel infideli interueniat Apostolica dispensatio, cuius est dispensare in lege prohibente ea matrimonia, vbi illa vigeat: & ad quem in dubio an expediat tale coniugium, recutiendum est, tanquam ad Ecclesiæ caput, & nostrarum actionum visibilem regulam, & cuius iudicio catholicorum animi sedantur, & scrupulis & anxietatibus eximuntur.

18 Hæc tria, si præ oculis habeamus, facilè erit de propositis exemplis iudicare. Nam in primis nulli eorum legimus accessisse dispensationem legitimi superioris, sed apud Hebræos contra legem à Deo latam sine iusta, & vrgenti causa excusante esse contracta. Apud Christianos verò inconsulto Pontifice, cuius ante omnia iudicium atque sententia exquiri deberet, non ij fines propositi sunt, qui Deo cultum & gloriam aut excitarent, aut testificarent, aut consecutarent, aut promouerent, sed temporalis tantùm conseruationis causa. Ad hæc sæpè catholicis Principibus, & catholico populo synceræ fidei imperantibus nupsere hæreticæ, cum magno puritatis fidei periculo, quod non licere diximus. Vnicuique autem facilè erit hæc, quæ in genere diximus sit satis, accommodare in singulari adductis exemplis.

19 Opponitur tamen epistola Stephani IV. qua seuerè prohibuit Carolo Francorum Regi, ne duceret vxorem Bertham filiam Desiderij Longobardorum Regis. Duxit ille quidem, sed vix anno elapso repudiauit, ex quo graues dissensiones secutæ sunt. Sed hæc Stephani prohibitio nihil obest nostræ sententiæ, & inseruit eius matrimonij exitus potiùs quæ diximus comprobat. Duxit ille quidem non solùm non consentiente Pontifice, cuius dispensationem velut Ecclesiæ filius expetere, & expectare deberet, sed potiùs resistente, & sub censuris prohibente illud coniugium. Quid mirum si contra obedientiam debitam Romanæ Sedi initæ nuptiæ sinistro fine terminatæ fuerint? Adde aliud, quod illicitum reddidit illud matrimonium. Habebat iam aliam vxorem Carolus, & ea superstite Berthæ nuptias affectabat, vt aduertit Baronius *tom. 9. anno 770. num. 11.* & apertè ex ipsa Stephani epistola colligitur. Erat illa apud Baronium *loco citato*, in qua hæc verba habentur: *Etenim mitissimi, & a Deo instituti beneuolentissimi Reges iam Dei voluntate, & consilio coniugio legitimo ex præceptione genitoris vestri copulati estis accipientes, sicut præclari & nobilissimi Reges, de eadem vestra patria, scilicet ex ipsa nobilissima Francorum gente pulcherrimam coniugem, & earum vos amori oportet esse annexos, & certè vobis non licet eis dimissis alias ducere vxores.* Vides, inquit Baronius ex eo diiudicari connubium cum Longobardis, quod alis fuissent antea coniugibus copulati. Infertus etiam subdit Stephanus. *Impiè enim est, vt vel penitus vestris ascendat cordibus, aliàs accipere vxores super eas, quia primitus vos certum est accepisse.* Et tursus prope finem. *Nec iterum vestra nobilissima germana Deo amabiles Ghisyla tributur filio sæpè fati Desiderij, nec vestras quoquomodo coniuges audeatis dimittere.* Ex ea ergo prohibitione Stephani, aut Caroli coniugio ad id, quod statuimus, impugnandum desumi non potest argumentum. Ea autem, quæ vltimo obijciuntur loco, explicabuntur infra cap. vltimo agam de modo, quo celebrari debent ista matrimonia.

CAPVT V.

Quæ sint causæ, ex quibus licet matrimonium catholici cum hæretico?

SVMMARIVM.

1 *Matrimonium Catholici cum hæretico, quando, & quibus ex causis licitum.*
2 *Quid si coniux hæreticus neque ad fidem catholicam transfertur, neque conuersionem promittit, & numero 3.*
4 *Quæ securitas requiratur, vt prudenter, & licitè illud matrimonium fieri possit.*
5 *Quod medium ad illam securitatem.*

1 EXplicuimus capitibus præcedentibus fidelis cum hæretico matrimonium illicitum quidem esse periculum peruertionis, & iure ipso Ecclesiastico, nemen illicitum, vt aliquando possit licitè contrahi. Iam oportet exponamus, quando & ex quibus causis licitè inire possit. In quo in primis extra omnem dubitationem est licere, si infidelis coniux, vel hæreticus conuertatur ad fidem catholicam. Nicenum primum generale *cap. 13.* ibi, *modo ad fidem veniant.* Illebentanum *cap. 16.* ibi, *si transferre noluerint ad Ecclesias.* Sub ea ergo conclusione prohibet ergo sub contraria permittitur. Imò satis est promissio conuersionis coniugis hæretici. Laodicenum sic statuit *can. 31.* ibi, *si tamen Christianos se fieri promittant.* Chalcedonense *Act. 15. canon. 14.* ibi, *nisi forte promittat ad Orthodoxam fidem, & per personam Orthodoxæ copulam transferre.* Agathense sub Symmacho *can. 67.* repetito canone Laodicæno, & habetur in *cap. non oportet 28. quæst. 1.* Ambrosius *lib. 1. de Abraham, cap. 9.* ibi, *sanè si Christianam se faciat, & laudem habebis ex eo.* Augustinus *epist. 70.* in eo laudat Comitem Bonifacium, quod hæreticam vxorem non duxisset, nisi prius esset facta Catholica. Itaque vel actualis conuersio coniugis hæretici, vel promissio conuersionis reddit licitam eam matrimonialem copulam. Quod autem de spe dicitur, sic accipiendum est, si sit verosimilis spes adimplentionis promissæ conuersionis. Quando autem verosimilis iudicari possit, explicabo postea. Huius verò ratio ea est manifesta, quia coniuge hæretico, vel infidelis ad fidem reducente, iam cessat periculum subuersionis, quod lege naturali impedimento erat nuptijs. An autem periculo ex hac ratione cessante, sit necessaria vltenùs dispensatio, dicam infra, *cap. 8.*

2 Sed demus neque coniugem hæreticum ad fidem catholicam transferri, neque conuersionem promittere, erit ne aliqua alia causa, quæ eas nuptias licitas efficiat? Nonnullos enim audiui asserentes in nullo alio casu licere, nisi in eo, quem Concilia expressèrunt, quamuis neminem legerim ex his, qui typis mandarunt sua scripta, qui in ea opinione sit. Quare vera & communis sententia est etiam cum coniuge hæretico non reducente ad fidem posse licere nuptias. Cuius communis sententiæ illud est vnicum fundamentum. Quia etiam coniuge hæretico non conuerso cessare potest periculum peruertionis coniugis catholici propter circumstantias occurrentes prudenter consideratas. Igitur eo cessante periculo cessabit etiam naturalis prohibitio, siue cesset, quia conuertitur infidelis, siue alio modo, aut ratione. Posse autem non reducente ad fidem hæretico periculum peruertionis euanescere, docent communiter Doctores. In primis illi, qui dicunt nunc in Germania, & Regionibus infectis licitè contrahi a catholicis matrimonia cum hæreticis, quia iam ipso vsu conuictus exigente, & humanis necessitatibus, ne innupti remanerent, & attento etiam hominum ingenio & natura, qui de rebus religionis parum curant, tantumque

politicæ

politicę conseruationi studeat prudenter iudicatur periculum illud cessare. Sic autem expresse docent Ioannes Azor *tom. 1. lib. 11. c. 1 4. 5.* Thomas Sanchez *lib. 7. de matrimon. disp. 72. n. 5.* cum Nauarro *lib. 1. consil. sit de constit. in vtraque editione consil. 1. num.* 59. & 60. Reginaldus *2. tom. praxis, lib. 31. num.* 169. Aegidius *disp. 31. dub. 3. num.* 45. vbi sine conuersione hæretici admittit, licet raro euenire dicat, Filiucius *tom. 1. tract. 10. de matrim. p. 2. cap. 6. quæst. 2.* Ioannes Gutier *de matrim. c.* 104. *num.* 7. Cornel. *1. Corinth. 7. nu.* 258. licet non frequenter consulenda ea matrimonia dicat. Serarius *opuscolo citato numer.* 18. vbi non solùm causam iustam contrahendo matrimonio prębere dicit spem conuersionis, sed etiam addit: *vel alia, alioqui causa quadam eximia.* Idem docuisse videtur Iudith *cap. 14. 4.* dum scribit Iudith licitè sperare potuisse nupturam se Holophernı etsi pagano, vt eo coniugio patriam ab obsidione liberaret. Putat ergo Serarius etiam tunc licitè potuisse nuptias inter Iudith, & Holophernem contrahi ob publicæ salutis causam, etiamsi ille non conuerteretur ad fidem, atque adeò extra casum conuersionis coniugis insidelis, in aliis etiam casibus, licere posse. Quem in hac parte secutus est Salianus *tom. 4. Annalium anno 3346. num.* 87. dum de Iudith eadem affirmat cum Serario. Rursus idem quoque Serarius docuisse videtur Ehsterc. *2. part. c. 16. q. 2. 1.* Cùm enim proposuisset quæstionem, an Esther catholica fœmina potuerit Regi Ethnico nubere, inter alia scribit: *Si tamen moralem quandam ex quorundam aliorum, verbi gratia, qui Iacob, & similium constantiæ, ex personarum etiam, quæ matrimonium ineunt, virtute, temperiem, rerumque occasionibus libram adhibeamus, posse interdum hoc periculum abesse iudicabimus, sicque potuisse Asuero Esther eam nubere, prout* lib. 1. de matrim. c. 22. 2. *placat.* Bellat *pluribus.* Hæc Serar. Cùm ergo periculum peruersionis cessare possit etiam coniuge hæretico non conuerso, vel qua, vt dixi, coniux hæreticus parum de religionis diuersitate curat, solùm communem cõuictum, pacem & tranquilitatem amat, & rei familiaris sedulam administrationem, vt quia sub eo pacto nuptiæ celebrantur, vt liceat coniugi fideli suam religionem libere profiteri, idque fecurè caeutur quantùm humana prudentia assequitur, negari non potest etiam sine conuersione hæretici ad fidem posse in aliquibus casibus licere coniugium. Imò expediens esset hæreticis, ne perpetuò à catholicorum coniugijs arcerentur, in suis comitijs legem ferre, qua capitali constituta pœna prohiberent, ne quis hæreticus coniugem fidelem à fua religione auertere conaretur, & vt proles apud coniugem fidelem esset vsque ad puberratem. Ea enim sancita lege nulla esset causa, frequenter loquendo, repudiandi ea coniugia. Quorum etiam, & iusta causa esse potest, etiam cum verosimili periculo peruersionis, si illud matrimonium in insigne Christianę Reipublicæ augmentum, aut prosperum statum retundet, vel in tranquillum vitam, & à perfecutionibus liberam Catholicorum alicuius Regni, qui nisi tali inito matrimonio perfecutione premerentur, & consumentur, de quo dicam capite sequenti.

3 Ne dictis obstat, quod antiqui Canones, & Patres tantùm eam causam conuersionis expresserint. Dicendum enim est eam causam non pro vnica legis exceptione, sed exempli loco posuisse, sicut cum Trident. *Sess. 34. de matr. cap.* 1 causam committendarum denunciationum affignat, si matrimonium maliuosè impediendum fore existimetur. Non est ea vnica causa omittendi denunciationes sed exempli loco apposita, vt sup. *lib. 5. de matr.* discussum est. Huius autem ratio fumitur ex generali doctrina in materia de legibus, quam elegantèr tradit Donel. *libr. 1.* comment. *c. 14. §. ex ratione legis.* Ratione enim legis pleniore animaduersa hanc ipsam, quam longè patet, sequimur propter sententiam, vt lex ipsa vbique conseruetur, quoniam & ipsa lex est. Id quod exprimunt istæ iuris sententiæ. *Cum lege certi aliqui casus comprehensi sunt, si in aliqua causa sententia eorum manifesta est, ea ad similia proderit. & secundum hoc in his iis dici debet, non possunt, D. de legibus.* Item. *In casibus & rebus omissis verba cessant sed sententia eo porrigenda est, si id quod, D. de iurisdict.* Item, *verba deficiunt sed lex plenius interpretanda, vt suppleatur id quod legi deest. l. lex Iulia, D. de fundo dotali, & l. oratio, D. de spons. ad. nam vt ait, D. de legib.* Hinc aliis verbis, eadem tamen sententia, dictum à Caio est, *vbi eadem ratio sit consequenter est, vt idem æstimari debeat. l. illud, D. ad l. Aquil.* Adde etiam textus *in cap. translato 3. de constitut.* vbi Glos. *lab vno enim communiter sit extensio ad alterum.*

4 Diximus hucusque licere coniugium catholici cum hæretico, vel quando ille conuertitur ad fidem, vel est conuersionis spes, eamque promisit, vel quando etiamsi conuersionem non promiserit, tamen ex pacto permittitur catholicus viuere iuxta religionis catholicæ ritum vna cum sua familia, & rectè etiam debito tempore prolem educare. Nunc explicare oportet, quæ fecuritas requiri debeat, vt prudenter, & in conscientia licitè illud matrimonium fieri possit. Et quidem illud præ oculis habendum est non desiderari euidentem certitudinem, sed iuxta prouidentiam hominum prudentem, atque cordatam, & quæ sufficiat, vt prudens homo iudicet alium prudenter operari. Nam, vt inquit Sapiens, *cogitationes hominum timidæ & incertæ prouidentiæ nostræ.* Terminum enim in rebus humanis inuenire difficilè est. Vnde Polyb. *lib.* 26. histor. c. 11. inquit: *Et est quidem fortasse difficile in omnibus re terminum inuenire vbi fistas, non tamen planè eius inueniendi negata est facultas.* In causa autem præsente longè difficilius est, cum pendeat euentus ex humana voluntate, quæ adeò infcrutabilis est, vt illam omninò penetrare diuinæ intelligentiæ sit. Si enim Galenus eum qui corporum omnium complexiones naturales assequeretur, Aesculapio parem facit, quanto magis, si liberas inclinationes omninò cognosceret. Possumus ergo in primis loqui de fecuritate exquirenda in conuersione hæretici, qui ad fidem reuertitur, vt matrimonium contrahat, de eiusque permanentia in fide. At quis iudicare poterit illum vere, & ex animo conuerti, nec simulare conuersionem, & fortasse simulauit filia Pharaonis, & aliæ mulieres alienigenæ, quas duxit Salomon. Id quidem non aliunde, quam ex factis externis iudicandum, ex catholicis exercitis, ex affectu, quem erga catholicam religionem ostendit. Fateor omnia hæc esse fallibilia signa, & ab homine callido, & verfuto magno artificio studiosissimè fingi posse: sed nos non aliter iudicare possumus internique affectus, & cordis secreta, soli Deo reseruantur. Quod si loquamur de fecuritate promissionis implendæ, qua conuersionem promisit hæreticus (diximus enim etiam promissa conuersione cum verosimili spe posse contrahi matrimonium) atque idem dico, si loquamur de fecuritate adimplendi pactionem, qua constitutum est, vt coniux catholicus eiusque familia catholico ritu viuere permittatur, & rectè prolem educare, prudens fecuritas mihi videtur, tum ea, quæ nascitur ex pactis iuramento firmatis. Iuramenti namque religio magni, & apud catholicos, & hæreticos momenti est. Neque ex eo quòd hæreticus aliquis, etiam minister, deperauato animo consueuerit priuatim, aut publicè, peierandum esse, quoties politica gubernatio exigat, ideò consilium illud appellandum est commune hæreticorum dogma. Quot catholici Principes ex alicuius iudicij valdè familiaris consilio politico magis, quam catholico, fregere fidem, quia illis benè erat? Plenæ historiæ. Nemo autem hoc eorum vitium dicit esse commune Christianis Principibus placitum. Videmus certè in contractibus alijs fidem seruari ab hæreticis, & cum illis fecurè iniri: aut alias dicendum esset eos ab omni humano commercio excludos esse, si non est aliqua conueniens ratio, qua cum illis possint pacta firmari. Adde etiam pignora, & obsides, si fieri possit, quibus datis fecurior reddatur impletio pacti. Adiunge etiam dotis acceptæ restitutionem, si pacta non impleuerit, quæ restitutio fecura fiet ex promissoribus, aut pignoribus, vel aliquo deposito loco fideiussorum datis. Periculum namque amittendi hæc commoda temporalia fæpè compellet seruare datam in promissis fidem. Addo etiam ex eo prudèter fecuritatem defumi posse, si aliàs politicæ eorũ gubernationi aut necessarium, aut valdè conueniens iudicetur

ſtare promiſſis, & pactis. Si enim hæc ratio inter Catholico aut piiratos, aut Principes magnimomenti, & conſiderationis eſt; cur non veniet in conſiderationem, quando cum hæreticis pactiones incuntur? Sæpè politicæ conſerutationis intuitu ea efficient, & præſtabunt, ad quæ neque pactio, neque fides debita iuramento permoueret. Quibus ſi adiungeretur ea ſanctio apud hæreticos, quam ſupra diximus, & ſeuere obſeruata, nihil eſſet quod amplius humana prouidentia, frequenter, & vt plurimum loquendo, deſideratæ poſſet.

5 Sed numquid idoneum medium erit ad eam ſecuritatem, quod inter Catholicum, & hæreticum contrahatur tantum matrimonium ratum & differatur conſummatio, vt interim ſumatur experimentum, an implenda promiſſa ſint ab hæreticis, an ſecus: & ſi impleuerint, conſummetur matrimonium; ſi ſecus, petatur à Pontifice diſſolutio matrimonij rati nondum conſummati? Medium hoc, quod aliquando humana prudentia excogitauit ad ſerendum de ſecuritate promiſſorum iudicium, nec poteſt abſoluté reijci, neque abſoluté probari? Aliquando expedire poſſe ſatis poterit, & à Carolo V. Imperatore electum, quando cum Francisco Gallorum Rege pactus eſt, & à nonnullis alijs. Et probari quidem ſatis poterit tanquam medium non omnino ineptum, cùm id quod implendum ſtatuitur, poteſt rectè, aut omninò, aut maiori ex parte ante conſummationem impleri. At quando non poteſt ante conſummationem in effectum deduci, quod pacto firmatum eſt, ſed plura, & potiora ſunt, quæ conſummato matrimonio adimplenda ſunt, nemo prudens medium illud amplecti poteſt; & loco matrimonij rati minus inconuenientes medium eſſet ſponſalia tantùm inire, aut tractatus præmittere de ineundis nupijs, quin iuramento firmentur. Tum quia ex dilatione conſummationis matrimonij, quæ ſecuritas deſumi poterit, vt credamus fidelem coniugem non auertendum per hæreticum, ſi neque cohabitant, neque in eadem vrbe commorantur? & vt credamus hæreticum permiſſurum fideli, vt ſuo ritu viuat, ſi toto eo tempore ante conſummationem, non eſt in poteſtate coniugis hæretici? Et vt credamus coniugem hæreticum facturum copiam coniugi fideli, vt priolem rectè educare valeat, ſiquidem ea non ſuſcipitur, niſi conſummato matrimonio? Eorum omnium ſecuritatem ex dilatione conſummationis deſumere velle, neſcio qui'm cùm ratione, & prudentia conueniat. Tum præterea quia multis calumnijs ſubiacet medium iſtud, fraudibus, diſſenſionibuſque. Quis enim iudicaturus eſt poſtea, an experimentum, quod eo intempeſtio tempore, quæſtum eſt, ſufficiat, vt credamus poſt conſummationem implenda fore, quæ reſtant? Tum rurſus, quia ponenon conſummari, eò quod non capiatur ſufficiens experimentum ſecuritatis in poſterum, redundet ſanè in dedecus fœminæ Catholicæ; eſt enim quædam repudij ſpecies, quam qui graue dedecus in fœmina, præſertim nobili, non iudicat, non indiget admonitione, ſed pœna. Tum etiam, quia abſoluté loquendo ea dilatio conſummationis poſt contractas nuptias inconuenienti non caret. Prudenter Benedictus Fernandez Geneſ. *cap.* 24. *ſect.* 3. *num.* 8. in fine, cùm expenderet vocatam Rebeccam, poſt contracta ſponſalia, & illam ſtatim ad maritum pergere voluiſſe, inquit: *Caterum conſtitutis ſponſalibus ad matrimonium vlico feſtinandum, ne interim periculum incontinentiæ adeant ſponſi, quod quidem & certum eſt, & quotidianis exemplis comprobatur.* Probat Ambroſij teſtimonio, qui libro de Iſaac hoc ipſum conſiderans, inquit: *Nec immeritò illa dilationem non attulit; iure enim properare debuit ad maritum.* Denique *moram damnoſam* dixit Ouidius Metamorphoſ. 11. *moram ſæpè malorum dediſſe cauſas*, Silius Italicus *libr.* 4. Sequamur ergo quod dixit eleganter Seneca *lib.* 4. *de benefic. cap.* 33. Cum enim quæſiuiſſet: *Quid ſi neſcis virum gratus ſit is, cui beneficium conferendum eſt, an ingratus, expectabis, donec ſciat an dandi beneficij tempus amittat?* Cauſam quæſtionis proponit Seneca his verbis: *Expectare longum eſt. Nam, vt ait Plato, difficilis humani animi comeliuraeſt; non expectare temeratum eſt.* Sed vide quid Seneca reſpondet: *Huic reſpondebimus numquam expectare nos certiſſimam rerum comprehenſionem, quoniam in arduo eſt veri exploratio; ſed eatenus, qua ducit veriſimilitudo. Omne hac via procedit officium, ſic ſeriemus, ſic naugamus, ſic militamus, ſic vxores ducimus, ſic liberos tollimus, cum omnium horum incertus ſit euentus. Ad ea accedimus, de quibus bene ſperandum eſſe credimus. Quis enim policetur ſerenti prouentum, naugaturo portum, militanti victoriam, marito pudicam vxorem, patri pios liberos? Sequemur qua ratio, non qua veritas trahit. Expecta, vt niſi bene ceſſura non facias; & niſi comperta veritate nihil mouerit, relicto omni alio vitæ conſilio.* Hæc Seneca. Aliæ etiam rationes ad medium iſtud reijciendum ex reipſa naſcentur, & præſenti caſu, quæ adhuc magis improbandum ſuadeant, quæ ſic vniuerſè loquendo attingi non poſſunt, in ſpeciali verò caſu facilè conſiderari poterunt. Atque hæc mihi de capienda ſecuritate in communi dicenda viſa ſunt; cùm tamen tota hæc res humanæ prudentiæ committenda ſit, quæ in ſingulari cauſa ex particularibus circumſtantijs, ex gentis ingenio, & moribus, ex feruata in alijs rebus, aut pactis, aut coniugis fide publica, ex neceſſitate etiam ſtandi pactis, ex potentia, quæ ſit penes coniugem Catholicum, aut eius conſanguineos ad efficiendum, vt re ipſa pactiones impleantur, iudicare poterit, an ſit verosimile hæreticum reuera præſiturum quod promiſit.

CAPVT VI.

An cum periculo peruerſionis poſſit ex aliqua magna cauſa contrahi matrimonium cum hæretico?

SVMMARIVM.

1 *An etſi non ceſſet periculum peruerſionis, poſſit ex magna aliqua cauſa licitè matrimonium contrahere Catholicus cum hæretico.*
2 *Affirmat Author.*
3 *Probat exemplis, & num.* 4.
5 *Probat ratione, & auctoritate Doctorum.*
6 *Probat Patrum, & Pontificum reſponſa.*
7 *Probat concluſionibus Doctorum.*

1 HActenus inoffenſo pede iter fecimus, innumeris Doctoribus adiuuantibus ſententiam noſtram pronunciantibus, non ita pridem, quod in iſto capite explicatum ſumus; ſed peruium tamen, & aliquorum auctoritate firmatum, neque enim nos nouas vnquam vias ingredimur in rebus moralibus. Cùm ergo conſtet ceſſante periculo peruerſionis eas nuptias Catholicum cum hæretico poſſe contrahere; & etiam oſtenſum ſit eiuſmodi periculum ceſſare poſſe, tam coniuge contento ad fidem, quàm non conuerſo, illud explicare oportet, an etiamſi non omninò ceſſet periculum peruerſionis, ſed ſit probabile eius periculum, poſſit ex magna aliqua & eximia cauſa, pura vel augmenti, & propagationis Eccleſiæ, vel tranquilli eius ſtatus, vel libertatis Catholicorum, qui ſub aliquo hæretico Principe, & conſiliarijs hæreticis oppreſſi tenebantur, licitè matrimonium contrahere Catholicus cum hæretico. Quæſtionis ea cauſa videtur eſſe, quia nunquam licere poteſt ſe exponere periculo peccandi, *nam qui amat periculum, peribit in illo*, vt ſcriptum eſt à Sapiente; *& qui tangit picem inquinabitur ab ea*; & ſalutem ſuam ſpiritualem contemnere conuincitur, qui ſe obijcit tam probabili eius amittendæ periculo. Id quod etiam communi Doctorum calculo comprobarum eſt, & cum

cum Bonaventura, Caietano, Armilla, Castro, Nauarro, Corduba, Alcocer, & Suarez docet Thomas Sanchez *tom. 1. summæ, lib. 1. cap. 8. num. 1.*

2 Verùm semper mihi persuasi ob eximiam aliquam, & vrgentem causam posse Catholicum matrimonio iungi cum hæretico, quamuis exponat se probabili periculi sionis periculo : dum tamen contrahat cum firmo proposito non labendi, fidenique de diuina misericordia, & gratia fore vt cripiatur ab eo periculo sine crimine ; siquidem vrgente Dei causa illud subire periculum non recusat. Qui speciatim agens de matrimonio Catholici cum hæretico id disputauerit, legi nemimem ; insinuauit Seratius *locis* statim *citandis*. Probare itaque conabor, & exemplis sanctissimorum virorum, aut fœminarum, & ratione ex communi Doctorum doctrina deducta.

3 Primum apposititissimunique exemplum desumatur ex *libr. Iudith*. Obsidebatur Bethulia Israelitarum vrbs ab Holopherne, & eius exercitu copioso; atque ita premebatur obsidione, vt nisi intra quinque dies auxilium adesset à Domino, fe, & omnia sua Holopherni dedere cogitarent, vt est *in cap. 7. Iudith*. Tunc autem Iudith sanctissima vidua, & pulchra nimis, his audiris sermonibus, vocauit que duobus populi presbyteris, & senioribus, illisque increpatis, randem ait : *Stabitis vos nocte ista ad portam, & ego exeam cum Abra mea, & orate, vt sicut dixistis, in diebus quinque respiciat Dominus populum suum Israel. Vos autem nolo, vt scrutemini altum meum, & vsque dum renuntiem vobis, nihil aliud faciatis nisi oratio pro me ad Dominum Deum nostrum*, Iudith 8. Annuere Ozias Princeps Iudææ, & alij seniores. Cubiculum illa suum ingreditur, cilicio se opent, cinere aspergit, orat, & inter alia inquit : *Capiatur laqueo oculorum iuorum in me, & percutias eum ex labis charitatis meæ*, Iudith 9. Statim oratione peracta Iudith 10. absluit à se cilicium, exuit se vestibus viduitatis suæ, lauit corpus suum, vnxitque se myrro optimo, discriminauit crinem capitis sui, imposuit mitram super caput suum, & indut se vestimentis iucunditatis suæ, induitque sandalia pedibus suis, assumpsit dextralio, & lilia, & inaures, & annulos, & omnibus ornamentis suis ornauit se. Cui etiam Dominus contulit splendorem, & eius pulchritudinem ampliauit, quoniam omnis ista compositio non ex libidine, sed ex virtute pendebat. Egreditur vna cum Abra ancilla sua ex Bethulia, descendensque de monte circa ortum diei, apprehenditur ab Assyriorum explotatoribus ; deducturque ad tabernaculum Holophernis, qui vix eam intuitus est, cum captus est in oculis eius. Quis dubiter sanctissimam Iudith hic se exposuisse periculo violandæ castitatis ? Potuit enim prudenter timeri vel ab exploratoribus, vel ab Holopherne in eius amorem ardescente violadam. Exposuit etiam se periculo legem Moysi transgrediendi in multis, quæ spectabant ad cibum, & potum ex conuictu Assyriorum. Et quidem expositam periculo Iudith amittendæ castitatis agnouit, & fatetur Seratius *Iudith 13. qu. 4.* Cumque quæ fuisset, an licitè se potuerit in periculum castitatis dare, sic respondet : *In castitatis vero periculum se fe dare neque vllus, neque vlla debet, nisi vel gr aues iustæque rationes ostenderent periculum illud vitari posse, & licet quandoque difficulter posset, posset tamen, & eusscemodis essent tempora, vt in salem, & pulueremprodeundum foret*. Et post pauca. *Potuit etiam bonis iustisque rationibus animum inducere, vt crederet posse se Dei cum gratia & auxilio, quod tot iam precibus, lacrymis, ieuuniis, & sacciis implorarat, & porro adhuc in ipsis etiam hostium castris implorarutura erat, permincere, ne pudicitiæ iacturam vllam faceret. Cum enim corporis, animique illecebras tot, & tam præclara haberet, futurum credebat, vt sua in potestate Holophernem totum teneret, ab militum omnium iniuria, ipsius acribus præceptis, defenderetur : ab ipsomet vero etiam facilè impetraret, vt vim nullam adhiberet, non nisi precibus, & blanditijs ad noctem inuitaret : fed antequam nocte vlla inquinaretur, antueneret omnia & vllius complexum quoque tandem modo effugeret : omnium tamen maximè illum occidendo, idque vel in ipso primo cubiculi aditu, tethalem in eius viscera cultrum aliquam adigendo, vel in cubili manibus eum amplexus strangulando, & suffocando, vel denique eo ipse modo, quo negotiu tandè perfectiu est, somni meraque plenu proprijs armis obruendo. Quod si horu, contra quæ certissime speraret, nihil omnino posset, obnoxia se quidè corporis iniuriæ futurã, animo tamè castissimo semper mensura cosidebat.* Confirmat; teftimonio Ambr quod ftatim dabo. Et poft ea, cũ dixisset Seratius è diuina reuelatione accepisse Ieruselem, per eam saluam fore, & illi reuelationi ipsam fidem adhibuisse, vt colligi potest ex *cap. 12. versu 7.* hæc addit Seratius. *Si dicas, certam igitur eam fuisse, fore, vt neque vitæ, neque castitatis detrimentum vllum perpertetur, sicque de fortunatis eius, & magnanimitatis laude non parum deteri. Respondeo huius tantum certam videri fuisse futurum, vt sua opera Israelita tempestate eam hanc euaderent; modum tamen & rationem perspellam non omnino habuisse, quem ad modum etiam Prophetæ Isaias, Ieremias, & alij certissima quadam habebant, aliorum, quæ ad ipsos spectabant, ignari erant. Et sanctus Paulus Actorum 20. vers. 22. Ecce alligatus ego spiritu, vado in Ierusalem, qua in ea ventura sint mihi ignorans, nisi quod Spiritus sanctus per omnes ciuitates, mihi protestatur dicens : quoniam vincula & tribulationes Hierosolymis me manent. Certa igitur periculi a gente sua depellendi erat : sed incerta eorum, quæ sibi euentura essent, magnopere tamen confidebat, se ab omnibus etiam calamitatibus eruendam, præsertim vero ab omni pudoris iactura, & grauiori vllo peccato.* Et quidem Iudith se periculo castitatis exposuisse fatetur nõ semel Ambrosius, & ex causa publicæ suæ gentis salutis excusat. Nam *libro 3. de officijs, capitulo 12.* hæc habet. *Vtique quod in illis Pythagoreis duobus miramur, non expauit mortis periculum, sed nec pudoris, quod est grauius bonis fœminis, non vnius illum carnificis, sed nec totius exercitus tela trepidauit. Steti inter cuneos bellatorum, fœmina, inter vilitricia arma secura mortis. Quantum, ad molem spectat periculi, mortuta processit, quantum ad fidem, dimicatura. Etiu eodem capite. Honestatem, secuta est Iudith, & dum eam sequitur, visitatem inuenit. Honestatis enim fuit prohibere ne populus Dei se profanis dederet, ne ritus patrios, & sacramenta proderet, ne sacras virgines, viduas graues, pudicas matronas barbarica subijceres impuritati, ac obsidionem dedituine solueret. Honestatis fuit se malle pro omnibus periclitari, vt omnes eximeret periculo.* Eadem etiam habet *capitulo 14.* Et lib. 2. de Virginibus : *Et Iudith se, vt adulteri placeret, ornauit : quæ tamen, quia hoc religione, non amore faciebat, nemo eam adulteram indicauit. Bene successit exemplum. Nam si illa, quæ se commisit religioni, & pudorem seruauit, & patriam fortassis, & nos seruando religionem, seruabimus etiam castitatem. Quod si Iudith pudicitiam religioni præferre voluisset, perdita patria, eam pudicitiam perdidisset.* Et addit ipse S. Ambrosius : *Itaque talibus informata exemplis, simul animo tenens verba Domini, quibus ait : Quicumque perdiderit animam suam propter me, inueniet eam, fleuit, fecit, ne eam reloquentem adulter audiret : nec pudoris elegit iniuriam, sed Christi recusauit.* Indicauit idem periculum Augustinus *serm. 66. citato in Appendice. Orationis fernore castitatis pudorem seruauit intactum, & quietum decepitque alienum.* Et post ea. *Ecce gloriosæ fœminæ castitatem seruauit oratio, & hostem seruare non potuit multitudo. Et sermon. 67. Pergit diuino spiritu ductla, & vnius ancillæ solatio consenta. Species est dolodit, qua blandiuit, & ne violem a pudicitia cubodita Ledatur, Holopherneum alloquitur, vt desiderium inane concipiatur.* Sicut ergo Iudith pro sui populi salute publica potuit se periculo castitatis amittendæ exponere munita orationis præsidijs, & de diuina protectione confidens, ita etiam poterit aliqua fœmina ob insignè bonũ Ecclesiæ Catholicæ, aut publicam salutem alicuius Reipublicæ, inire matrimonium cum hæretico, sperans fore, vt à Deo, cuius causa tali se objicit periculo, muniatur, & protegatur ne cadat.

4 Aliud quoque præsenti causæ accommodatissimum exemplum nobis suppeditat liber Esther. Catholica, & sanctissima fœmina nupsit Assuero Idolorum cultori. Quot illa, quantisque se periculis exposuit ? Non-

Digitized by Google

manifestauit genus, non religionem suadente Mardochæo, de cuius agebat cuncta consilio, circundata erat ethnicis famulabus, assistebant eunuchi infideles actionis Estheris spectatores. Sed audiamus Seranū, qui hæc pericula eleganter prosequitur part. 6. 1.p. Esth. ex cap. 2. q.6. *Quomodo autem fieri potuit, vt cuborum sit delectum haberet si aqua crebrius elueretur, si id genus alia vsitaret, non notaretur? Non quod de sua prosapia verbis reticebat, facile eloqueretur? Daniel profecto, ne potu cibatuque regio polluretur vilse, legumimbus & aqua tantum vti, idque ab eunucho praposito, precibus impetrare debuit. An istum necessitatis articulus, vt cum in Dei contemptum, & tunc vitus non vitarentur, posseni coram alijs omitti? An in Regis mensa ea cibi, potionisque copia erat, vt si quod porcinum immundumue esset, non ederetur, & caeteris, quod satis foret fumeretur? An cum virgo esset, postea que Regina, se his & illis delectare dicere non poterat? Quid si & non dissimiles Persarum ritus? Libatum vero aui si quid esset, vt fuisse nota ita Danielis cap. 1. Theodoretus, id ne guste rentur, cauere qui potuit? Cur & Daniel ex eadem Regis mensa copia, quod liceret, excerpere non potuisset? An delitias potius, lautitiasque omnes fugiebat? Ideoque legumnum & aqua simplicissimum victum requirebat? Vt vt sit duo certissima esse debent. Vnum non violasse ipsam Esther eam Israelis vitus. Ita enim ipsa infra cap. 14. vers. 16. 17. & 18. clarissime. Tu scis necessitatem meam, & quod non comederim in mensa Aman, nec mihi placuerit conuiuium Regis: & non biberim vinum libaminum, & nunquam lætata sit ancilla tua, ex quo huc translata sum, vsque in præsentē diē, nisi in te Domine Deus Abraham. Alterū. Sicuti ad malum ingenio sa hominum est peruersitas: ita etiam ad bonum virtus.* Excusatur autem Esther à culpa, quod de consilio Mardochæi ipsius se periculis exposuerit, qui diuino instinctu, & aliquid boni populo Iudæorum, præsagiens eius Mardochæi ipsius consiliator fuit. Vnde cap. 4. dixit Esther: *Et quis nouit, vtrum idcirco ad Regnum veneris, vt in tali tempore parareris?* Licet ergo se exponere salutis spiritualis periculo in matrimonio fidelis cum infideli, & hæretico, ex aliqua magna causa, sicut Esther se exposuit nubens Assuero Pagano.

5 Protulimus exempla, proferamus rationem. Exponere se periculo salutis spiritualis amittendæ, quamuis peccatum sit, non tamen ex his peccatis est, quæ quauis circunstantia posita vel detracta suam deformitatem retinent, sed cuius malitia pendet ab his, aut illis circunstantijs. Quare ea expositio periculi culpa vacabit, quando ex magna fiat & vrgenti causa. Tunc enim non est amare periculum, fed amare ingens illud bonum, ad quod fine eo periculo peruenirinon potest. Itaque periculum adit inuitus, non amans. Qui ergo eo modo periculum subit in tali coniugio, vt magnum Ecclesiæ, aut alteri Reipublicæ commodum sequatur, non peccat. Doctrina eius antecedentis confirmabitur Doctorum Scholasticorum, consensu, & Patrum auctoritate, & denique nonnullis in medium productis casibus, in quibus ea doctrina admittenda necessariò est. In primis ergo non esse peccatum, exponere se periculo spiritualis salutis ex causa aliqua vrgenti, docet D. Thom. 2.2. *quæst.* 10. *artic.* 9. *in corpore. Si aliqui fuerint firmi in fide ita quod ex communicatione eorum cum infidelibus conuersio fidelium magis sperari possit, quam fidelium peruersio, non sunt prohibendi infidelibus communicare, qui fidem non susceperunt, scilicet, paganis, vel Iudæis, & maximè si necessitas vrgeat.* Caietanus in *summa, verbo periculum. Secundo ineundo ad locum sine societatem, vbi est periculum peccandi mortaliter propter aspectum, persuasiones, commoditates, aut aliquid huiusmodi. Et hoc quidem, si sine vrgente necessitate fit, ad incautelæ peccatum spectat. Non est autem ex fuo genere peccatum mortale: quia in tua libertati arbitrio restat peccare mortaliter, etiam præsentibus talibus occasionibus peccandi.* Armilla eodem verbo. *Similiter peccat mortaliter vadens ad locum, sine cum societate, sine non, vbi est periculum peccandi mortaliter, & timet peccare vel propter aspectum, vel persuasiones, vel commoditates, vel huiusmodi. Non enim hoc ex genere suo mortale est, quia nunquam cogitur homo ad peccatum mortale, sed ex conditione personæ, qua scit se fragilem, & dubitat cadere, eo maxime si per experientiam se nouit pro talibus cecidisse. Si verò constanter se credit, & necessitas illuc eundi vrget, non peccat mortaliter: secus autem non vrgente necessitate, secundum Caietanum ibi.* Soto *lib. 5. de iust. qualtion. 1. artic 6. post secundam conclusionem*, vbi cùm obiecisset sequi, nunquam licere talitem exponere periculo, respondet negando sequelam.: *Nam talitarum facere gratia detrimentum est ipsius charitatis, exponere autem illam periculo, adeò non est remissio charitatis, vt ex nimio eius ardore procedat.* Cordoba *in summa, q. 4. fol. 19.* Henriquez *lib. 4. de pœnitentia, cap. 25. num. 3.* vbi diuersa genera periculorum enumerans, sic inquit: *Tertium periculum, quod extrinsece adiacet, & tamen expertus est homo se facile ex fragilitate, & incautela peccare, dum ad certum locum vel alicuius societatem accedit, quod periculum, quamuis in generali debeat homo vitare, ab eo tamen, cùm in se ipso peccatum non sit, sed peccati occasio, excusatur aliquando per impotentiam moralem: qua occasiones reddit huic homini inuolutam ria m, aut non imputabilem, aut ob aliam notabilem causam.* Alphonsus à Castro *libr. 1. de iust hæret. punit. c. 17. pag. mihi 421.* ab aliis scribis, *sunt rursus alij viri docti.* Et concludit: *Quia sic faciens non se exponit periculo hæresis, sed necessitate vrgente diuinæ se commendat misericordiæ, de qua confidit, quod propter plebem sibi commissam, pro qua solum libi os tales legit, non permittet illum a libris hæreticorum decipi.* Nauarr. *in summa Latina, cap. 3. num. 14. & in cap. negotia, de pœnit. distinct. 5. num. 8.* In primo enim loco multorum casuum decisionem ex ea doctrina colligit, qui apud illum videri possunt, & nonnullos attingemus statim Suarez *3. part. tom. 4. disputat. 32. sect. 2. num. 4.* hæc habet: *Solum est attendendum ad iudicandum, quòd aliqua sit moralis occasio proxima, necessarium esse vt ex suo genere talis sit, qua frequenter inducat homines similis conditionis ad tale peccatum, vel certè, vt experimento constet in hoc homine habere talem effectum. Deinde necesse est, vt illa occasio voluntaria sit, quia aliàs quod ex illa nascitur, vt sic, non erit voluntarium, neque ipsa in se poterit esse culpabilis. Vnde sit, quando moraliter vitari non potest, illam non censeri voluntariam, neque assumptam, sed illatam, & ideo non esse moralem, sed necessitatem quādam potius, vel impotentiam, propter quam homo non sit absolutione indignus.* Thomas Sanchez *tom. 1. summæ, libr. 1. c. 8. &c* cùm dixisset esse peccatum mortale exponere se periculo peccandi mortaliter, addit *num. 3 Secundò temperatur, nisi causa grauis ei se periculo exponere vrgeat. Et ratio est quod tunc periculum illud non sit moraliter voluntarium, cùm moraliter loquendo, id est, sine gravi periculo vitari nequeat.* Iacobus à Graffis *lib. 2. de arbitrariis confes. cap. 49. a num. 5. Quod si pœnitens dicat, quod quando tetigit fœminam causa medendi posuit se in probabili periculo pollutionis, respondeat confessarius, an se exposuerit huic periculo absque vrgenti causa, & tunc est peccatum mortale, alias secus, vt qui erat necessarium mederi, & aliàs non erat medicus, & proposuit firmiter se non consensurum delectationi. Neque obstat, si dicatur qui amat periculum, peribit in illo,* Ecclesiast. 3. *Nam non dicitur amare periculum, qui necessitate compulsus in illud se conijcit, quia de diuina misericordia confidere meritò potuit se, vti maius sibi auxilium impendeat, quo à lapsu caueat.* Et postea. *Quod si hoc procedit ex talitu ex fui natura allicito vt in chirurgo verenda fœminæ attentante, multo magis id procedere dicimus in pollutione præter intentionem subsequuta ex talitu licito, quando talitus ille est necessarius, quia cessat periculum consensus. Enim verò tunc caret culpa, vt ex amplexu iuxta patriæ consuetudinem, quo recusato incideret in notam inurbanitatis. Ita dixit Thomas Sanchez* libr. 9. de debito coniugali, disputat. 45. numer. 8. Hæc Graffius. Accedit etiam Serarius *loco citato* cùm agit de ludith, cuius verba iam supra dedimus. Emanuel Sa in summa verb. *absolutio, num.* 12. ibi: *Item absolui potest, qui ex rationabili, & iusta causa non vult omittere peccandi occasionem, modo proponat firmiter non peccare etiamsi aliquoties sit relapsus.* Ludouicus Lopez *Instructorie*

florio conscientiæ, 1. *part. cap.* 10. *conclusione* 1. *&* 4. & ex multis, quæ docet in diuersis casibus in capitibus sequentibus, dum examinat Nauarri doctrinam in peculiaribus factis.

6 Probauimus hactenus doctrinam illam quatuordecim Scholasticorum Doctorum auctoritate, probemus nunc Patrum, & Pontificum responsis. In primis adducit Thomas Sanchez *loco citato* elegans testimonium Diui Basilij *in lib. de constit. Monast. cap.* 4. *pag.* 489. vbi hæc habet. *Qui vrgenti aliqua causa, & necessitate se periculo obiicit, vel permittit se esse in illo, cum aliàs nollet, non tam dicitur amare periculum, quam imitus illud subire, & ideò magis prouidebit Deus, ne in illo pereat.* Fatent etiam huic doctrinæ responsa Pontificum. Nam matrimonium inter impotentes cognita impotentia ad castè viuendum valet. Itaque si se experti sunt impotentes, & volunt remanere nupti ad castè viuendum, vel vt frater, & soror, rectè possunt, vt explicui supra *lib.* 7. *de matrimonio*, cùm de impedimento impotentiæ sermo esset. At quis neget esse illos in probabili periculo vacandi tactibus, aut osculis, quæ cognita iam impotentia non licent, sicut non licent inter illos actus coniugales. Remanere autem illos coniugatos in eadem domo iam pridem respondere Pontifices, *cap. consultationi, de frigidis, & malef.* & alibi sæpè, vt ostendi *loco citato.*

7 Deniq; hanc, quam hactenus confirmauimus, doctrinã, veră esse constat ex eo, quòd multæ aliæ conclusiones apud Doctores receptæ sunt, quæ fundamentum istiud necessariò supponunt. Aliquæ constant ex testimonijs Theologorum adductis, qui in specialibus casibus ad eã doctrinam recurrerunt, proponam alias. In hoc quidem fundamento nititur ea conclusio, quæ docet medicum posse medicamenta præbere prægnanti fœminæ ægrotanti, etiamsi sit periculum abortus, & quod fœtus anima pareat sine salutari baptismo. Probabilis itaque spes vitæ matris, ad cuius affectionem medicamenta diriguntur, excusat medicum, qui medicinam præbet ex qua periculum sit abortus, & damnationis pueri quod quidem extra illius necessitatis casum grauissimum peccatum esset. Cuius sententiæ fuit Cotduba, & refert, & sequitur Gabriel Vazquez *de restitut. c.* 2. §. 1. *nu.* 28. & magis explicat *cap.* 3. §. 2. *dub.* 6. *nu.* 23. *&* 24. In hoc etiam fundamento nititur conclusio, quæ docet posse hominem aliquod medicamentum sumere ad assequendam salutem quamuis probabiliter putet ex eo futurã seminis effusionem, in quo casu tam voluptatis vis, quam naturæ fragilitas satis ostendit, in quanto periculo consensus in delectationem versetur ille, qui eam medicinam, vel potionem sumit. Sic Gabriel Vazquez *vltimo loco citato*, & Canonici *tom.* 2. in Aphorismos Hippocratis, multis citatis auctoribus. In hoc eodem fundamento nititur alia conclusio, quæ affirmat, quòd quando aliquis, de cuius potentia dubitatur, vxorem ducit, potest per triennium destinatum à iure potentiam experiri, quamuis certum sit illum exponi periculo moraliter certo sæpe consummandi extra vas. Taliautem periculo se exponere, quòd in aliis casibus grauissimum peccatum esset, in hac specie peccatum nullum est. Ideò enim se tali periculo exponit, vt ea cohabitatio & experientia ostendat viri naturalem potentiam, vel impotentiam, vt ea perspecta, vel persequeret matrimonium, vel dissoluatur coniuge habili petente. Nam dissolui matrimonium impotentium antea validum duximus supra *lib. septimo de matrimonio*, cum ageremus de impotentiæ impedimento, & tenuit Rota inter Seraphini decisiones. Ex his ergo, & similibus casibus facilè perspicitur, offerre se periculo peccandi tunc demum esse peccatum, quando sit sine vrgenti causa, vel necessitate ad id obligante, & impellente, non verò, si talis adsit causa. Nec vero semper necessarium est, vt ea vrgens causa sit spiritualis animæ salus, sed; sufficere etiam temporalis boni alicuius grauem causam, vt in coniugio Estheris cum Assuero, Iudith cum Holopherne clare cognoscitur, quamuis remotè etiam in illis matrimonijs versaretur spiritualis salus, & vtilitas Iudaicæ gentis, & eius religionis conseruatio: in casu etiam prægnantis fœminæ, aut salutis ægroti apertiùs multo conspicitur. Nec verò requiritur semper, vt sit incausa inuoluntaria, aut ex necessitate prouenies; sed satis est, etiamsi sit causa voluntariè quæsita, sicut in eo intelligimus, qui dubius de potentia matrimonium contrahit, & in coniugio Estheris cum Assuero, & in confessore qui confessiones audit cum periculo pollutionis, & in Magistro, qui materiæ de castitate, & vitijs oppositis studio vacat, cum eodem periculo, quod confitendi, & studendi munus voluntariè suscipitur.

CAPVT VII.

Quæ cura prolis sufficiat, vt licitè contrahat matrimonium catholicus cum hæretico.

SVMMARIVM.

1 *Filiorum cura in matrimonio habenda, & numero* 2. *&* 3.
4 *Qua cautio sufficiens iudicari debeat, vt Catholicus in eo matrimonio contrahendo excusetur à culpa.*
5 *Quanta diligentia adhibenda in eo præcauendo periculo.*

1 FIliorum quidem in matrimonio curam habendam esse nullus dubitare potest. Inquit enim Paulus 1. ad Thimoth. 5. *Si quis autem suorum, & maximè domesticorum curam non habet, fidem negauit, & est infideli deterior.* Vide quanto verborum pondere Paulus suadeat filiorum curam. Viduas præ cæteris adhortatur Paulus, de illis enim agebat in proximè superioribus Sic interpretantur Ambrosius. Oecumenius, Theophylactus. Vnà etiam cum viduis filios monet, vt exponit Theod. & in viduis omnes instruit, vt explicat Chrysostomus, quem sequitur Iustinianus ibidem. *Domesticorum* nomine filios, & nepotes intelligunt Augustinus, & Theophylactus, licet alij vel sanguinis propinquitate coniunctos, vel ad eandem domum, & familiam pertinentes, vel domesticos fidei comprehendant. Sed vide quid dicat Paulus, eum qui suorum, siue filiorum & nepotum, siue sanguine coniunctorum, siue ad ipsius familiam & domum pertinentium, vel ad eandem fidem, curam negauit, vel abiecit, esse infideli deteriorem. Quod quidem quia nonnullis durius dictum videtur, accipiunt per exaggerationem, & hyperbolen quandam. At melius illi, qui interpretantur eum, qui suorum curam abiecit, negasse fidem, & esse infideli deteriorem, non verbis, sed facto ipso. Qui enim non operæ præstat ea, quæ suadet fides catholica, quæ non destruit naturam, sed perficit, is quidem opere ipso in hac parte discessit à fide, & est infideli deterior non quidem absolutè, sed in hac tantùm parte. Sic D. Thom. & Caietanus. Est ergo infideli deterior, quia infideles suorum curam habent, & eorum necessitatibus prouident: cùmque hoc illi naturæ instinctu faciant, catholicus & natura, & fide instructus ab eo præscripto discessit: præbet etiam occasionem calumniæ contra fidem, vt dixit in eo loco Chrysostomus. *Qui* inquit, *propinquos genere, aut affinitate communibus asperna-tur, quo pacto erit in alienos clemens? Nonne tantæ iudicio omnium erit obnoxius, si alienos beneficijs fouens,*

propin-

Digitized by Google

propinquos summa immaritate defpiciat? Quid item, si illos de fide instruat, hos in errore iacere permittat: Quante ipsius inamanitatis erit? Etinfrà. Quando, quod infidelis factis, tu facere negligis, nonne fidem negasti? Non in sola concessione, sed multo magis in effectu operis fides ostenditur. Præbet igitur occasionem infidelibus malè suspicandi de lege Euangelica, & fidem Christi blasphemandi, quod est quædam fidei negatio, qui suos deserit filios, nequead pietatem erudit. Fidem itaque negauit non voce, sed facto, iuxta illud: *Qui confitentur se nosse Deum, factis autem negant*, ad Titum 1. Est infideli deterior, quia naturæ leges, & iura violat, de quibus Plutarchus *in libro de amore prolis*, & alij apud Stobæum *sermone* 81. & Quintilianus *declam.* 388. in quam rem multa congerit Iustinianus *eo loco*. Parentum etiam in liberos cura clesáter profequitur optimus Philosophorum Seneca *lib.* 6. *de benef.* c. 24. Augúst. *lib.* 19. *de ciuitate Dei c.* 18. & *epist.* 119. Chryf. *loco citato*, & Amb. *in eum locum Pauli.*

2 Sed cùm Paulus dicat eum, qui suorum, & maximè domesticorum curam non habet, fidem negasse, & esse infideli deteriorem, videamus ad quam annullim debeant parentes conformare filios & familiam, vt blasphemi aut fidem negantis notam effugiant. Duo mihi cogitanti obiicíuntur Patres. Primus est Augustinus qui *lib.* 9. *confess. cap.* 9. dum matrem suam Monicam laudat, exemplum huius curæ parentis elegantissimum proponit. *Fuerat vnius viri vxor, mutuam vicem parentibus reddiderat, domum suam pie rexerat, in operibus bonis testimonium habebat. Nutrierat filios, tonies eos parturiens, quoties abs te deuiare cernebat. Postremo nobis Domine omnibus, qui ex nmere tuo finis loqui fernis tuis, qui ante dormitionem eius in te tam confociati viuebamus, perceptagratia baptifmi tui, ita curam gessit, qua si omnes genuisset, ita seruiuit, quasi ab omnibus genita fuisset.* Alter est Bernardus *lib.* 4. *de consideret. ad Eugen.* licet enim agat cum Eugenio Pontifice, inde tamen ad omnes doctrina deriuari potest, qui publicam aut priuatam administrationem habent. *Omne*, inquit, *quod perperam agitur te presente, id tibi turpius. Interest gloria sanctitatis tuæ, vt quos præ oculis habet, ita ordinati, ita sint informati, quatenus totius honestatis & ordinis ipsi speculum, ipsi sint forma. Inueniantur præ cæteris oportet expediti ad officia, idonei ad sacramenta, ad plebes erudiendas solliciti, ex cumspecti ad sese custodiendos in omni cauteliæ.* Et infrà, *Multa noscas, multa dissimules, nonnulla obtmiscaris, sunt tamen, qua ignorare te nolim, mores cuiusque, & studia non oportet, vt vitæ domus tua vltimus sciat. Quapropter alios alia dispenset, de disciplina tu prouide, illud nemini credat: si insolentior coram te vel sermo sonuerit, vel habitus apparuerit, manu tua super eiusmodi tu vlciscere iniurtam tuam. Impunitat ausum parit, ausus excessum. Sacerdotes domestici, aut cæteris honestiores aut fabula omnibus sunt. In vultu, habitu, in incessu illorum, qui circa te sunt nihil reseder impudicum, nihil indecens patiaris.* Sed quid si aliquis durus sit, & regimini reluctetur? Audi quid respondeat Bernardus, quod ingenti solatio esse debet, cùm subditus adeò peruersis moribus est, vt disciplinam non profit. *Noli diffidere, cura illios habe, & non cura, vel fana illis. Non est in medico semper reluctur vt ager. Paulus loquitur, plus omnibus laborauit, nō ait, plus omnibus profeci aut plus omnibus fructificauit, verbum insolens religiosissime euitauit. Nouerat homo quē docuit Deus, quia vnusquisq; secundum suum laborē accipiet, nō secundū prouentū.*

3 Quod si parentes curam tam susceptorum filiorum habere iubentur, consequens est vt quando matrimonium contrahunt, teneantur bono proiis prospicere, eiusque periculum, quod fieri possit, euitare. Quis hoc neget? Nam vt dixi supra *cap.* 4. hoc periculum, quod proli etiam ex huiusmodi matrimoniis frequenter imminet, est vnum ex capitibus, quæ hæc catholicorum cum hæreticis matrimonia reddunt illicita. Atque vt ea mala prolis educatio euitaretur, dixit Clemens Romanus *epistol.* 4. *columan.* 2. *ante medium. Necesse est, vt salutis causa filius, qui sermonem receperit veritatis, à parentibus separetur incredulis, ac rursum pater separetur a filio aut filia a matre. Quod si dicat aliquis, & quomodo istum videtur separari filios a parentibus? Audi quomodo. Quia cum ipsi, si cum illis in errore permaneant, nec illis prodeerunt. & ipsi pariter interibunt.* Hinc etiam Tolctanum IV *cap.* 39. & 60. Tolet. XVII. *Canone* 8. filios abstrahi præcipit à Iudæis ad recte educandum.

4 Sed cum hoc certum sit, cùm fidelis cum hæretico contrahit, tenere iure naturali præcauere prauæ educationis prolis periculu, exquirendum est, quæ cautio, quæ diligentia sufficiens iudicari debeat, vt catolicus in eo matrimonio contrahendo excusetur à culpa? Id vt definiamus, nonnulla præ oculis habenda sunt. Primum est prolem non esse primum, neque præcipuum finem matrimonij, sed individuam vitæ societatem, & communicationem, vt ostendi suprà *lib.* 1. *de matrimonio* satis. Ex quo fit matrimonium etiam sine ordine ad copulam ex intentione contrahentium valide fieri, & inter impotentes, inter quos nulla vllo modo est carnis commixtio valide celebrari, & inter adstrictos voto, & steriles. à quibus nulla fuscipienda proles est. Itaque dubiteri non potest, proiis susceptionem non esse primum, neque præcipuum finem matrimonij. Deinde non solùm non est præcipuus finis prolis susceptio, verum & incertum est an fuscipienda proles etsi matrimonium contrahatur in ordine ad copulam. Quoties enim euenit, vel non fuscipi libetos, aut ante legitimum natiuitatis tempus abortiuos esse, aut statim natos perire, vel ante vsum rationis aut etiã ante id tẽpus in quo ipsi bonum à malo, verum à falso discernere possint? Incertum etiam, an illi in potestate parentis catholici efficiendi fint. hæretico vita functo, vel è contrario. Quæ omnia ideò à me considerantur vt ostendam non tantam diligentiam adhibendam requiri in præcauendo periculo peruertionis, ac in præcauendo periculo peruertionis catholici contrahentis. Nam hoc periculum ab initio imminet, & certum est: at illud incertum, an futurum sit. Minor ergo cautio adhibenda in eo casu, quã in isto est, adhibenda tamẽ aliqua, & prudens.

5 Quantum autem diligentiæ adhibendum sit in eo præcauendo periculo, colligere possumus ex diligentia, qua parentes prouidere tenentur saluti spirituali filij tam fuscepti: ex nullo enim certiori principio colligi potest. Vt ergo, qua cura prouidere debeant parentes filijs tam natis, intelligamus, consulamus Doctores aliquos. Nauarrus *in manuali cap.* 14. *numer.* 17. eos parentes damnat peccati mortalis, qui fuerint notabiliter negligentes. Sufficit ergo moderata cura. Ludouicus Lopez *in institutorio* 1. *part. cap.* 54. *tenetur pater*, inquit, *nisi excenetur rationabili causa prouidere in spiritualibus.* Satis ergo est, si eani adhibeat diligentiam, quam prudenter potest adhibere. Sufficit ergo pacifici, vt coniugi catholico permittatur filios, & filias educare, nutrices deligantur vsque ad pauperratis annos. Iam enim ex eo tempore, si proles peruertatur, ipsi imputabitur, non negligentiæ coniugis catholici. Imo etiamsi tale pactum non intercuenier, satis factorum credo coniugem catholicum cutæ, quam tenetur adhibere, si fecerit quoad possit, vt educatio prolis illi cõmittatur, & si postquam ad vsũ rationis proles peruenerit, curauerit admonitionibus, cõsiliis, suasionibus veram religionẽ suggerere. Id quod expressiũe videtur Serarius opuículo citato *n.* 47. ibi, *Insuper etiam laborandum vt filiorum educationi Catholica, vxores etiã conuertioni, quoad eius poterit, impensissime studeat.* Eo ergo studio satis fieri obligationi circa prolẽ iudicant Serarius, qui magis acriter contra ita matrimonia inuehitur. Quod si omnis eius conatus irritus cesseri, illum coniugem Catholicũ fuæ obligationi satisfecisse credidérim, & rectè ab initio potuisse matrimonium inire, cum firmo proposito efficiẽdi quantũ in se fuerit ea, quæ prudẽtia dictauerit, vt rectè proles educetur, & instituatur. Sic enim nõ poterit dici coniugẽ se negligenter gessisse, quod tantũ postulat Nauarrus. Ex quibus etiã cõstat nequaquã credẽdũ satisfacere cõiugẽ Catholico obligationi qua tenetur proli prospicere, si pactũ inear, vt filij apud patrẽ hæreticũ,

filiæ

filiæ apud matrem Catholicam educentur, quod pactum pec caminosum esse dixi suprà *lib. 7. de matrimonio cap.* 46. & Ioannes Azor, & docent alij Doctores communiter, & actiter, & grauiter, & verè reiicit Serarius *opusculo citato, nn.* 15. & 16.

CAPVT VIII.

An Pontifex dispensare possit, vt Catholicus copuletur hæretico, & quis eius dispensationis sensus.

SVMMARIVM.

1 *Dispensatio Pontificis vtrùm necessaria in eo matrimonio contrahendo.*
2 *An requiratur causa ad eam dispensationem, & quæ sufficiat, & an existente iusta causa possit sine dispensatione contrahi, etiam vbi receptum non est ex consuetudine, vt non expectetur dispensatio, neque exigatur.*
3 *Qualis requiratur causa ad dispensationem in hac materia, & nn.* 4. 5.
6 *An iusta subsistente causa possit contrahi matrimonium Catholici cum hæretico petita dispensatione, si negetur, aut etiam non petita.*
7 *Sensus dispensationis Pontificiæ, vt Catholicus contrahere possit matrimonium cum hæretico, quis.*

1 RVeocandum est in memoriam quod dixi suprà *cap.* 2. *huius opusculi*, coniugium Catholici cum hæretico illicitū esse absolutè loquendo, & iure naturali, & iure etiam Ecclesiastico. Illo quidem propter pericula spiritualis saluris, isto verò propter leges Ecclesiasticas prohibentes. Iuxta hæc ergo primò dicendum est, necessariam esse dispensationem Pontificis, vt eiusmodi matrimonium licitè contrahatur, vtpote quòd ea dispensatione tollatur obligatio legis Ecclesiasticæ impedientis ea coniugia. In quo conueniunt Catholici Doctores omnes sine controuersia. Sed quoniam obligatio, quæ nascitur ex prohibitione legis Ecclesiasticæ, potest consuetudine abrogari, ea enim est consuetudinis vis, sicubi iam ex contraria consuetudine receptum sit, vt sine dispensatione ea matrimonia contrahantur, iam non erit necessaria dispensatio Pontificis: quod quidem probandum ex generalibus principijs in materia de consuetudine, & in hac specie docent Ioannes Azor *tom.* 1. *lib.* 8. *cap.* 11. *quæst.* 5. & alij ex his, quos retuli suprà *cap.* 3.

2 Sed hic inquiri potest, an requiratur causa ad eam dispensationem, & quæ sufficiat, & an existente iusta causa possit sine dispensatione contrahi, etiam vbi receptum non est ex consuetudine, vt non expectetur dispensatio, neque exigatur. Et quidem, quod ad primum attinet, decidendum est iuxta generalia principia in materia de dispensationibus, vbi examinatur, an sit necessaria causa ad dispensandum, & dispensatio data sine causa valeat, neque enim in hoc est aliqua peculiaris difficultas, & nos satis explicuimus suprà *lib.* 8. *de matrimonio, cap.* 14. *num* 3. Summa hæc est. Cùm impedimentum hoc iure tantùm Ecclesiastico inductum sit, dispensatio in eo sine causa data valida est, vt *ibidem* dixi *num.* 7. datur tamen cum peccato, si detur sine causa, *ibidem, nn.* 4. vbi etiam explicui, an sit peccatum mortale vel veniale.

3 Quod ad secundum attinet, qualis, scilicet, causa requiratur ad dispensationem in hac materia, aliqua dissensio est. Nam Ioannes Azor *tom.* 2. *lib.* 5. *cap.* 2. *quæst.* 2. loquens de dispensatione Pontificis in isto casu, hæc scribit: *Sed non expedit talem dispensationem concedere, missi primarijs viris, & ob commune pacis bonum, & hæretico id volente, & petente, & fidem dante suæ ad fidem Catholicam conuersionis.* Vnde sentire videtur non licere dispensationem Pontificis, nisi ex causa publica, & hæretico petente dispensationem, & conuersionem promittente. Cæterùm si ideò Ioannes Azor exigat promissionem conuersionis coniugis hæretici, vt eo modo cesset periculum, ob quod ea coniugia naturali iure prohibentur, vt dixi suprà *cap.* 2. non omnino malè loquitur, quamuis non satis consequenter ad ea, quæ dixerat *tom.* 1. *loco citato.* At nos nunc non agimus, nisi de dispensatione Pontificis, quando nihil aliud obstat istis matrimoniis, nisi lex Ecclesiastica, & causam legitimam huius dispensationis inquirimus.

4 Dico ergo in primis, non dubitamus communē pacis bonum, vel aliquotum regnorum concordiam, aut tranquilliorem statum Catholicorum alicuius regni, causam sufficientem præbere dispensationi, etiamsi neque hæreticus petat dispensationem, neque conuersionem promittat. Cur enim necessariò requiretur ad dispensationem ea conuersionis promissio? Ad vitandum periculum? Minimè: Supponimus enim sublatum esse periculum, & solùm obstare legem Ecclesiasticam. Ad tollendam autem obligationem eius legis Ecclesiasticæ, cur non erit causa sufficiens commune bonum, & ea quæ diximus, cùm vel sola ea subsistente causa non dicerut Pontifex vti sua potestate ad dissipationem, sed ad ædificationem. Adde in alijs legibus Ecclesiasticis non minus strictè obligantibus, neque minoris momenti, dispensare Pontifices ex similibus causis, imo & minùs grauibus, veluti in matrimonio viri cum duabus sororibus, aut eiusdem fœminæ cum duobus fratribus, & in matrimonio rato non consummato, & in coniectu & communicatione cum ipsis hæreticis, etiam diuturna. Ergo commune bonum, & ea quæ diximus, iustam præbebunt dispensationi causam.

5 Dico tursus. Si tantùm istis coniugiis obstet lex Ecclesiastica, quia legis naturalis obligationi sufficienter consultum est, & satisfactum, mihi videtur vel solam commoditatem coniuctus humani præbere iustam causam dispensationi, neque moiorem requiri. Itaque sicut vt dispenset Pontifex in aliquo affinitatis, vel consanguinitatis gradu, sufficiens causa est commoditas ipsa coniugij, quod non possit mulier ita commodè alteri nubere, aut quia ex conuersatione, & colloquijs cum consanguineo fama eius aliquantulum denigrata est, eandem etiam causam existimo sufficientem, vt Pontifex dispenset in eo quòd Catholicus matrimonio iungatur hæretico. Quæ me hanc sententiam inducunt, hæc sunt. Primùm, quia semel sublato periculo, quod iure naturali obstabat, non est cur ea non reputetur sufficiens causa, cùm sublata naturali obligatione, Ecclesiastica, quæ remanet, non multum vigeat, vt ad eam abolendam grauior causa requiratur. Deinde ostendo ratione meo iudicio manifesta. Quia non minus fundamentum, siue causa requiritur ad derogandum legi ex parte, quam ad dispensandum in ea comparatione alicuius personæ, vt satis manifestum est, cum eadem videatur esse ratio. At vt derogetur isti legi Ecclesiasticæ ex parte, sufficit commoditas coniugiorum. Ergo etiam ad dispensandum cum aliquibus. Minorem probo ex consuetudine recepta apud Germanos, & Polonos, & alias regiones, apud quas sine vlla dispensatione Catholici matrimonio copulantur hæreticis. Nam quidquid de eo sit, an illi peccent contra ius naturale, at non peccant contra legem Ecclesiasticam iam abrogatam. Ea autem consuetudo ex eo vires capit ad derogandum legi, quia adesse creditur consensus Pontificis derogantis. Sicut ero tunc à principio consuetudinis præscriptæ adfuit sine peccato consensus Pontificis derogatis legi comparatione illorum hominum, ob communem conuictum, & matrimonij commoditatem, ita etiam nunc absque vllo peccato poterit Pontifex ex eadem causa dispensare, vt Catholicus copuletur matrimonio cum

cum hæretico. Ego sanè nullam intuenio diuersitatis rationem. Quare, si aliquando Pontifex in aliqua dispensatione dixit se nec posse, nec debere dispensare, nisi adsit aliqua causa publici boni Ecclesiæ, & religionis restaurano, & augmentum accipe illa verba de debito honestatis, multa enim licent sed non omnia expediunt.

6 Quod verò attinet ad tertium, an scilicet iusta subsistente causa possit contrahi matrimonium Catholici cum hæretico petita dispensatione, si negetur, aut etiam non petita. Decidenda res est ex communibus principijs in materia de dispensatione, de quo dixi suprà *d lib. 8. c. citato, numer.* 7. In eo tantùm casu etiam non petita neque expectata dispensatione, fieri posset, quando ratione ne occurrentium circumstantiarum per epiikeiam iudicarent eam legem Ecclesiasticam in eo casu, non solùm deficere negatiuè, sed contrariè, & damnosa esset tunc legis obseruantia, vt *ibidem* dictum est. Ad quod iudicandum magna prudentia opus est. cum & res grauis sit, & alias Pontifex, qui dispensationem negaret, superiorem non habeat. Quibus consonat, quod docet Suarez *lib. 6. de legibus, cap.* 18. *numer.* 23. vbi hæc habet. *At verò si sit princeps supremus, qui negat dispensationem quæ iudicatur debita, standum est iudicio, seu voluntati eius, nisi incommentum tam graue immineat, vt non possit lex humana obligare cum tanto discrimine: quia extrahanc necessitatem lex non relaxata per dispensationem, semper obligat.* Videndus etiam est Ioannes de Salas *de legibus, disp.* 20. *sect.* 7. *numer.* 74. vbi docet principem peccare mortaliter negando dispensationem, quando debita est, & *ibidem* optimè etiam explicat, quæ dicatur adeò insta causa dispensationis, vt debita videatur, ita vt ea subsistente, si princeps non dispenset, peccare iudicetur: assentque quando dispensatio est vel necessaria, vel valde vtilis bono priuato, debere concedi, probatque nonnullis argumentis, quæ apud ipsum videri possunt.

7 Ex his quæ dicta sunt, facilè est colligere, quis sit sensus dispensationis Pontificiæ, quando, dispensat, vt Catholicus contrahere possit matrimonium cum hæretico. Nam in primis, planum est dispensare illum tantùm in eo, quod eius potestati subiectum est, videlicet, in lege Ecclesiastica impediente ea matrimonia. Deinde certum est illum nec dispensare, nec posse in lege naturali prohibente ea coniugia ratione periculi. Quare, si adhuc dispensatione posita Pontificia esset periculum peruersionis, nequaquam liceret illud matrimonium prætexto dispensationis Pontificiæ, quia temanet integra, & vigens naturalis obligatio. Addo tamen, cum Pontifex dispensauerit, vt illud matrimonium meatur, posquam res ad eum delata est, & cum illo communicata, temeritate non carere eum, qui in dubium reuocauerit, an licitè illud matrimonium possit contrahi. Quia non potest hoc in dubium vetu, nisi affirmetur vnum è duobus, aut Pontificē rem eam non benè considerasse, neq; satis perfectā habuisse neq; attendisse, an in eis circumstantijs propositis cesset subuertionis periculum, & an satis cautū sit debitæ prolis generationi, aut erasse dispensando. Quod labet affirmare temerarius est. Nam si inconuenientia adeò nota sunt, vt manifestum sit non cessasse periculum iuxta regulas humanæ prudentiæ, magnæ oscitantiæ arguretur Pontifex, si in eis circumstantijs dispensasset, & in ea specie dispensationum credi non potest. Si verò res tantùm est dubia, & videmus eam dispensationem Pontificis emanasse, magna temeritas est, plus de suo priuato indicio præsumere eum, qui adhuc affirmat non licere, quam de iudicio Pontificis. Enerua quidem ea consideratio modum, quem Catholici vnicum obseruant eximendi se a multis scrupulis in rebus dubijs. Satis enim se tuto agere credunt, si consulant Pontificem in re dubia, & obienta ab eo dispensatione operentur. Itaque ex nullo alio capite certiùs iudicare possumus, sine scrupulo operati nos posse, quàm si re ad Pontificem verè delata, & cum illo communicata, ipse dispenset. Quare qui dispensatione Pontificia iam obtenta adhuc tale matrimonium illicitum iudicaret, grauissimis esset pœnis coercendus, tanquam qui iniurijs esset auctoritati Pontificiæ.

CAPVT IX.

Quomodo celebrandum sit matrimonium Catholici cum hæretico.

SVMMARIVM.

1 *Matrimonium Catholici cum hæretico celebrandum.*
2 *Eius forma.*
3 *Parochus an peccet assistens eiusmodi matrimonijs, & nu. 4. 5.*
6 *De Episcopo qui præbet licentiam Catholico ad contrahendum matrimonium cum hæretico quid.*
7 *Parochus an peccet communicando cum excommunicato in sacramento matrimonij.*
8 *In eo matrimonio an interueniant benedictiones, sacra communio, Missa.*

1 IN hoc capite nonnulla explicanda sunt, quæ quia difficilem exitum habere videntur, non paucos indurere vt sibi persuaderent nequaquam ista matrimonia posse sine peccato contrahi.

S. I.

Forma in celebrando matrimonia sine peccato contrahentis, & parochi discutitur.

2 PRimum spectat ad formam, secundum quam tale matrimonium contrahendum est, neque enim apparet qua forma ineundum sit. Sed dicendum est non obiectam esse huius rei decisionem. Nam si matrimonium contrahat Catholicus cum hæretico in eo loco, in quo receptum est Tridentinum, siue per se, siue per procuratorem contrahat, seruanda est forma à Tridentino præscripta, vt scilicet præsente parocho, & duobus aut tribus testibus contrahatur. Nam ea forma non tantùm præscripta est pro matrimonio vt sacramentum est, sed etiam vt contractus est, & ideò neq; in ratione contractus subsistit, nisi ea forma seruata. Quod idem verum esse, quamuis tanquam aduenæ in eo loco versentur, constat ex dictis suprà *lib.* 3. At si matrimonium celebret Catholicus cum hæretico in eo loco, vbi Tridentinum nondum receptum est, siue sit Catholicorum, siue hæreticorum prouincia, non est necessaria ea forma, sed etiam sine testibus, & sine denuntiationibus valebit matrimonium, & in Catholicorum prouincia licitè contrahitur præmissis tantùm denuntiationibus, iuxta formam *in cap. cum inhibite de clandest. desponsat.* In hæreticorum verò prouincia, in qua forte iam ex contraria consuetudine non seruatur ea lex Canonica de præmittendis denuntiationibus, contrahetur etiam sine illis non solùm valide sed sine peccato. Quæ quidem omnia ex generalibus principijs absq; vlla speciali difficultate colliguntur.

3 Sed quæritur aliqui, an peccet parochus assistens eiusmodi matrimonijs. Serarius. *in opusculo citato cap.* 3. *ex numer.* 21. contendit peccare grauiter parochum, qui assistit istis matrimonijs, nisi quando coniux hæreticus promittit conuersionem. Eius fundamentum in eo consistit quòd putat parochum cooperari matrimonio hæretici & Catholici, non quidem quia sit minister, vt existu-

existimauit Canus, sed quia in genere causæ materialis, aut dispositiuè, aut tanquam causa sine qua non concurri, quatenus eius præsentia reddit habiles contrahentes, qui sine illa habiles non essent ad matrimonium post legem Tridentinam. Cùm ergo contrahentes peccent, assistere parochum illorum matrimonio est eorum peccato cooperari, quod non licet. Addit ideò etiam peccatum committi ab eo parocho, quia intercuniunt Missa, benedictiones, sacra Communio, quam eiusmodi peccatoribus impertiri crimen est.

4 Cæterum ego existimo nullum esse peccatum parochi, quod assistat istis matrimoniis. Et in primis, si non seruatur Tridentini decretum, quia receptum non est, plane constat nullum peccatum committi in ea assistentia, cùm necessaria non sit, aliàs omnes illi, eorum quibus celebraretur peccarent. In eo enim casu non cooperetur tali matrimonio, si quidem eius valor tunc parochi præsentia non indiget. Deinde, si celebretur matrimonium, vbi Tridentini forma recepta est, quoties matrimonium licitè contrahitur iusta dicta in superioribus, licitè etiam assistere parochum dubitari non potest, si quidem assistit actui licito. Cùmque Serarius fateatur rectè parochum assistere, quando est vel promissio, vel spes conuersionis, quia in eo casu existimat licitè contrahi matrimonium: idem concedendum est, in quouis casu, in quo ex alia causa sine crimine celebretur. Dico *sine crimine*, quantùm est ex eo capite, quòd sit matrimonium Catholici cum hæretico. Quod enim coniux aliquis sit hæreticus, siue Catholicus in eo contractu peccet, quia ex peculiari, & priuata sua intentione, aut motiuo vult cum peccato ministrare, non efficit vt peccet parochus assistens. Aliàs etiam quando duo Catholici contrahunt si parochus sciat illos contrahere in peccato, non posset assistere, quod est falsum. Rationem indicabimus paulo post.

5 Denique dico. Etiamsi Catholicus cum hæretico celebret matrimonium illicitè, id est, sine causa iusta excusante eorum nuptiarum contractum adhuc censeo parochum assistentem non peccare. Mouetur fundamento opposito fundamento Serarij. Quia parochus assistens non cooperatur illicitæ celebrationi matrimonij. Ergo non peccat, dum assistit. Antecedens probo, tum quia ille tantùm est testis qualificatus cum potestate substituendi, vt explicui *lib. 5. de matrimonio*. Alioquin dicendum esset alios etiam testes peccare, dum assistunt illi matrimonio, quod Serarius negat. At quamuis inter parochum & testes conetur assignare discrimen, tamen quantum ad hoc nullatenus discriminantur. Tum enim parochus, quàm testes reddunt contrahentes habiles ad matrimonium, neq; parochus sine testibus, neq; testes sine parocho sufficerent. Si ergo, quia parochus reddit illos habiles ad sic contrahendum, ideò Serarius putat eum esse causam cooperantem, idem etiam de testibus affirmare deberet: quod si testes non cooperantur celebrationi matrimonij, neque parochus. Tum præterea probo idem antecedens, scilicet, non cooperari parochum illicito matrimonij contractui. Quia parochus non assistit actui de se malo, sed quem culpa sua contrahentes prauè faciunt, cùm possent honestè facere. Ea autem est regula generalis, & apud me certissima, quam multis demonstrauj supra *lib. 5. de matrimonio cap.* 18. Quoties vel peto actum, vel ministro actui, quem posset alius benè præstare, & sua culpa facit malè, non dico ego, cooperari peccato illius, sed à culpa sum immunis omnino. Hoc explicabimus ibi innumeris exemplis, & in petitione mutui ab vsurario, & sacramenti ab excommunicato, & venditione agni immolandi à Iudæo, quem scit venditor ad immolandum emere, & locatione domus meretricibus, & remigatione Christianorum captiuorum apud Turcas contra Christianos, & alijs multis. Cùm ergo Catholicus, & hæreticus contrahentes possint honestè contrahere, quia posset ille conuersionem promittere, & culpa sua non promittit, neque offert eius verosimilem spem, inde est, quod parochus assistens tali actui qui culpa contrahentium fit perperam, non dicatur eorum peccato cooperari. Constant hæc omnia ex dictis supra *lib. 5. cap.* 18. *citato*.

6 Ex his colligo idem omnino dicendum esse de Episcopo, qui præbet licentiam Catholico ad contrahendum matrimonium cum hæretico. Quoties enim illi sine peccato contrahunt, non peccat Episcopus licentiam concedendo, vt etiam affirmauit Serarius *opusculo citato cap.* 4. Potest autem contingere, quod contrahentes non peccet contrahendo, non solùm, quando conuersio promittitur ab hæretico, sed etiam quandoob communem consuetudinem ea matrimonia iudicantur necessaria, & aliàs ex more, & conditione gentis cessat periculum peruersionis, vt supra explicatum est. Quare non crediderim peccare Episcopus in Germania, & Polonia, & similibus regionibus infectis tolerando ea coniugia, quia verisimiliter cessat eiusmodi periculum iuxta suprà dicta. At in eo differt Episcopus à parocho, quòd Episcopus ratione sui officij teneatur impedire, ne talia matrimonia contrahantur cum peccato, quoad fieri possit. Satisfaciet autem ille suo muneri, si conetur impedire. Quod si impedire non possit, non peccabit tolerando eorum coniugium celebrationem, vt *citato loco*, docet Serarius. Atque idem, quod diximus de parocho, dicendum est de eo Sacerdote, qui ex parochi vel ordinarij licentia assistit matrimonio propter easdem rationes.

7 Sed nunquid peccabit paro hus, eo quod communicat cum excommunicato in sacramento matrimonij? Est enim hæreticus excommunicatus à iure. Sed neque ex hoc capite peccat parochus. Ratio est, quia ille parochus non communicat in sacramento, cùm non ministret sacramentum, sed tantùm sit testis sacramenti, quod ipsi contrahentes ministrant. Ex alia verò parte, ob eam communicationem non peccat, quia non sunt hæretici nominatim denuntiati, & eorum excommunicatorum, qui denuntiati non sunt, non tenetur communicationem, & communem consuetudinem euitare iuxta Extrauagantem Martini V. *ad euitanda scandala*. Et quamuis denuntian sint, vulitas, vel necessitas inter alia excusat à peccato communicantem cum excommunicato. Est autem coniugij Catholico rectè contrahenti necessaria parochi præsentia, qui per connexionem trahit ad se hæretici personam, & reddit licitam communicationem cum illo in eo casu. Quæ omnia ex principijs generalibus constant in materia de excommunicatione, & ideò in istis non est amplius immorandum.

8 Illud etiam pertinet ad formam celebrandi coniugij, vt in eo matrimonio Catholici cum hæretico non intercuniant benedictiones, quas vulgò vocant, *relationes*, non sacra communio, non Missa, quia coram hæretico ex nulla causa celebrari potest, neque ex grauissimo metu. At ea ad valorem matrimonij necessaria non sunt, & ideò sine illis constat tale matrimonium. Ex eo autem, quod ista coram hæretico sine peccato fieri non possunt, non rectè colligitur non posse hæc matrimonia sine peccato fieri, cùm contractus matrimonij ante benedictiones sit omnino perfectus. Vt autem in loco sacro fiat matrimonium, non est necessarium, cùm neque ad matrimonium inter Catholicos requiratur, vt dixi suprà *lib. 5.*

§. II.

Qualis intentio Catholici, & quæ in hæretico sit sufficiens ad valorem matrimonii.

SVMMARIVM.

9 *Coniugis Catholici qualis intentio esse debeat. Hæretici qualis, ibidem & n.* 10.

11 *Quid*

11 *Quid si hæreticus existimet matrimonium esse ex causa dissolubile, & licere libellum repudij.*
12 *Qui hæretici iusto errore teneantur, & n. 13.*
14 *Hæretici defendantur.*

9 REstat de intentione dicamus. Et quidem coniugis Catholici ea intentio esse debet, vt faciat quod Christi institutio voluit, ea enim necessaria est, vt matrimonium sit sacramentum. In hæretico quoque sufficit intentio faciendi, quod Christus ordinauit, vel vera Ecclesia tenet, quæuis illa sit. Hanc enim intentionem sufficientem esse ad valorem sacramenti ostendi *in tract. de Sacramentis in genere*, quamuis hæreticus in particulari errat, existimans suum Ecclesiam esse veram, vel Christum nihil instituisse de sacramento matrimonij. Sunt enim isti errores tantùm concomitantes matrimonium, nullam verò in illud efficaciratem habent, & ideò ex illis nihil vitij in matrimonium derivatur. Ea ergo sola intentione sacramentum erit matrimonium Catholici cum hæretico & Catholicus accipiet gratiam, si aliud impedimentum non apponat, hæreticus carebit effectu sacramenti, hoc est, gratia. Erunt autem causæ gratiæ ipsi ministri. Cùm enim in hoc sacramento speciale sit, quod ipsi contrahentes sint ministri, ipsi etiam sunt causa gratiæ, quæ in eo confertur. Quare ad gratiam, quæ in eo casu dabitur coniugi Catholico, tam Catholicus, quam hæreticus concurrent tanquam instrumenta moralia, vt *ibidem* docui. Neque in hoc est aliqua maior difficultas quam in eo, quod affirmat doctrina Catholica, hæreticum posse esse ministrum Baptismi, & Ordinis, & Confessionis in extrema necessitate. Sicut enim ille, qui aui hæreticus, in his casibus est instrumentum gratiæ: ita etiam in nostro casu erit causa instrumentalis gratiæ quæ producitur in coniuge Catholico nec verò peccat coniux Catholicus præbens se ministrum gratiæ comparatione hæretici, qui eam non recipit, cùm id non accidat ex defectu Catholici, sed culpa hæretici, qui impedimentum apponit, vt in aliis etiam sacramentis dicendum est.

10 At si hæreticus nullam habeat intentionem faciendi, quod facit Ecclesia in matrimonio, & ex consequenti nolit conficere sacramentum, matrimonium sine illud sacramentum non erit. Non enim satis est ad sacramentum matrimonij sola recta intentio coniugis Catholici, cùm ad sacramentum requiratur intentio ministri, & vterque contrahens sit causa partialis huius sacramenti, quod dependet ab intentione vtriusque. Si vera esset opinio quorundam recentiorum asserentium matrimonium esse duo sacramenta partialia (sicut de speciebus panis & vini, philosophantur Doctores in Eucharistiæ sacramento) facilè diceretur partiale sacramentum, quod pendet ex intentione coniugis Catholici, fieri quidem, aliud verò partiale, quod ad hæreticum spectat, non fieri. Sed eam opinionem non probamus, asserimúsque sacramentum matrimonij esse vnicum indiuisum pendens ab vtriusque intentione tanquam à causa, & ita qualibet earum deficiente circa rectam intentionem faciendi, quod facit Ecclesia sacramentum non fieri. At quamuis tale matrimonium non valeat in ratione sacramenti ex defectu intentionis, valet tamen in ratione contractus. Nam etiam post institutionem Christi inter Catholicos separabile esse duas istas rationes dixi suprà *lib. 1. de matrimonio*. Erit ergo tale matrimonium Catholici cum hæretico, si in hoc non sit intentio faciendi quod Ecclesia vera intendit, vel Christus instituit, contractus quidem naturalis, non sacramentum, perpetuúsque & insolubilis ex se iure naturali, vt etiam eodem *lib. 1.* dictum est. Catholicum autem sic contrahentem cum hæretico, quem scit cum peccato contrahere, aut sine intentione requisita ad sacramentum, nó peccare, modo ipse habeat debitam intentionem, eodem modo declarandum est, ac suprà dicebamus de parocho. Non enim cooperatur Catholicus peccato hæretici ministri, si quidem ille sua culpa prauè ministrat, cùm possit benè, & aliàs Catholico matrimonium illud est vtile, spiritualiter, vel temporaliter, & ideò non tenetur omittere, vt dixi *lib. 5. de matrimonio, cap. 18. citato.*

11 Sed quid si hæreticus in eo sit errore vt existimet matrimonium esse ex causa dissolubile, & licere libellum repudij, vt olim in lege ante Christum, in quo errore nonnulli hæretici versantur. Res est facilis explicatu iuxta dicta. Quamuis hæreticus eum errorem habeat, & mente retineat, vel explicet, si tamen vult contractum matrimonij celebrare iuxta suam naturam, quæcunque illa sit, valebit contractus, & erit insolubilis, quia error ille tantùm est concomitans, & ab eo nullum vitium in matrimonium deriuatur iuxta generalia principia in materia de sacramentis in genere, quæ hic suppono. Si verò expresse velit ita contrahere, & non aliter, siue eum animum explicet, siue mente retineat, nullum est matrimonium. Est enim ea matrimonij qualitas, cui innititur is contrahens, veluti quædam conditio, quæ est contra substantiam matrimonij, & conditiones contra substantiam vitiant matrimonium, *cap. fin. de condit. appos.*

12 Neque aliqua difficultas esse potest in hac re, quod ad ius attinet: solùm de facto potest esse difficultas in cognoscendo, qui hæretici isto errore teneantur, neque enim omnes tenentur. Nam ego apud hæreticos hæreperio, adulterium, vel diffessionem malitiosam, & contumacem esse causam diuortij, & dissolutionis matrimonij iure, vt illi credunt, diuino: & in his casibus non esse liberum etiam innocenti contrahere matrimonium, nisi multis monitionibus præmissis vt se nocenti reconciliet, quæ si adhuc non sufficiant, & non potest innocens continenter viuere, datur licentia ducendi aliam vxorem, & matrimonium dissolutum esse decernitur. Quod idem seruant in diffessionis malitiosæ causa. Ac ne sine teste loquamur, accipe verba Ioannis Schneidewvini hæretici primæ classis, *Institut. de nupt. part. 4. de diuortio, n. 35.* Agens de diuortio adulterij causa, inquit hæreticus: *Theologi autem, & Consistoriales in Ecclesijs nostris contrarijs Canonibus tenent, & pronuntiant, seruato hoc processu, quod adhortantur innocentem ad reconciliationem: Ecclesia enim non claudit gremium redeuntibus, vt dicitur in* cap. super eo 4. de hæreticis in 6. *Etsi innocens post monitas admonitiones nocentem recipere noluerit, iterum admonient innocentem, vt ab alio coniuge abstineat viuente adultero. Sed si se continere, & caste viuere non potuerit, & se ad aliud matrimonium conferre voluerit, tandem conceditur ei, vt aly nubat.* Idem hæreticus eadem parte *n. 44.* cum agit de diuortio ob diffessionem contumacem & malitiosam inquit: *Theologi, sine Consistoriales nostri hunc processum obseruare solent, vt pars deferens per legitima inter valla per publica edicta citetur in loco vbi contraxerunt partes matrimonium, & habitarunt, & vbi habent cognatos, vt præsumatur citationem ad eius notitiam peruenire posse. secundum Glossam* in dicto cap. Præsatum in verbo parentibus, qui silet inter legitimi. *Sed & in diuersis territorijs huiusmodi citationes publicè affiguntur, & si contempta citatione contumaciter non compareat, parti innocenti, si continere se nequeat, permittitur alteri nubere. Etsi deinde redeat desertor, debet puniri, vel virgis cædi, vel decapitari. Hui usmodi enim desertioneteraro aut nunquam sunt sine adulterio, alias desertor maneret domi apud coniugem, & liberos suos.* Audiamus alium hæreticum testem de facto proptio deponentem, is est Conradus Rittershusius hæreticus etiam primæ classis, *ad Novellas Iustiniani, parte 4 de nupt. cap. 9.* cum agit de dissolutione matrimonij ex causa adulterij, quam solam refert, inquit: *Non leuiter permittitur etiam innocenti, qui repudium misit, vt secundum matrimonium contrahat, sed per hos quasi gradus ad id peruenitur.* Et statim eadem subiicit, quæ Schneidewvinus *eodem cit.* & Beustio hæretico *de matrimonio p. 2. c. 25.*

13 Sed & Catholici, qui contra hæreticos scripserunt, non omnibus cum errorem tribuunt, vt existiment dissolui matrimon um posse, nisi in certis causis, quas illi hæretici putant de iure diuino esse, non humano. Bellarminus qui attente libros hæreticorum legisse creditur *tom. 3. lib. 1. de matrimonio cap. 15.* quamuis Lutherum referat, qui in posterenis libris crescente impudentia plures, & leuis-

Digitized by Google

lentissimas excogitauit causas dissolutiones coniugij, cùm in primis curis tantùm ob adulterium dissolui agnouisset, quamuis etiam referat Martinum Bucerum, qui Lutherum impudentia superauit, & asserunt dissolui posse quacunque ex causa sibi coniuges displicerent. Attamen refert etiam Philippum Melanchthonem tantùm in causa adulterij, aut istiæ defertionis asserere matrimonium dissolui, & Brentium in causa tantùm adulterij, Caluinum sequitur Kemnitius, & in adulterij causa tantùm dissolutionem probat. Qui ergo à puro Lutheranismo discedentes ad Caluini partes declinarunt, & eius Magistri nomine glorianrur, non ex quacunque causa dissolui credunt sed ex adulterio, quam causam putant iure diuino contineri, dum apud Matthæum dixit Christus, *excepta fornicationis causa*. Habent ergo illi intentionem faciendi in matrimonio totum id, quod Christus ineste matrimonio voluit, quod eius firmitatem, & ex consequenti sufficientem intentionem habent ad perpetuitatem matrimonij. Eadem ferè cum Bellarmino attingit Gregorius de Valentia *tom. 4. disp. 10. generali. quæst. 1. p. 7. in principio.*

14 Illud addendum falsò etiam generaliter hæreticis tribui, quod dicant matrimonium hæreticum cum Catholico apud eos nullum esse, aut si sciat esse Catholicum coniugem, posse ab illo discedere, & matrimonium dissolui. Et quidem quod ad primam partem attinet, obstat experientia, cùm sint non pauci hæretici, qui in Belgio, Germania, Polonia, & aliis regionibus infectis matrimonia ineunt cum Catholicis. Quibus parum obstat vnus Albericus Gentilis, qui ea matrimonia hæretici cum Papista esse vult. Cõstat enim ex facto ipso illius sententiam non admissam ab ipsis hæreticis. Sed neque secundum apud eos receptum video. Nam planè VVesembecius hæreticus in Paratitlis, *de ritu nuptiarum, num.* & multis concedit, etiamsi quis hæreticam ducat ignorans esse hæreticam, & postea sciat, & matrimonium valere, & dissoluendum non esse. Quanto magis id affirmandum erit, si ab initio contraxit cum hæretica, aut vtilli loquuntur, Papistam esse cognoscens. Atque ex his quæ hactenus dicta sunt, satis constare potest, cum quibus hæreticis contrahi matrimonium possit, quod valeat in ratione contractus ratione debitæ intentionis, & cum quibus secus, ex eiusdem defectu. Atque de his hactenus.

LAVS DEO.

LVAS DEO